„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

FONDATOR **ANDREI PLEŞU**

DILEMA VECHE

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE ■ Anul **XIV** ■ nr. **672** ■ 5-11 ianuarie 2017 ■ www.dilemaveche.ro ■ 32 pagini ■ 4,99 lei

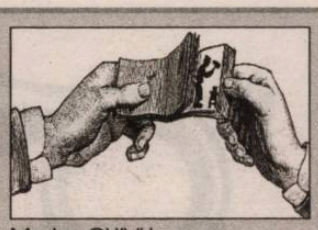

Marius CHIVU

feedbook

16

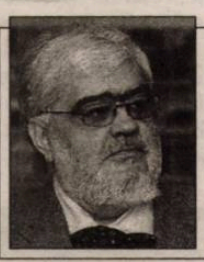

ANDREI PLEŞU

„România bună şi românii răi...“

pagina **3**

RODICA ZAFIU

„Supravieţuirea răvaşelor“

pagina **6**

Interviu cu

dr. MIHAELA BILIC

pagina **21**

Best of 2016

„Succesul înseamnă să mergi din eşec în eşec fără a-ţi pierde entuziasmul.“

CHURCHILL

Redacţia DILEMA VECHE: str. George Enescu nr. 43, sector 1, 010304 Bucureşti ● **telefon:** 031.860.30.48 ● **e-mail:** dilema@dilemaveche.ro

la vremuri noi, dileme vechi

Silviu BRUCAN

Mai avem 13 ani

(...) Tranziția de la socialism la capitalism nu are un teoretician, un fel de Marx cu capul în jos, și deci nu dispune de o ideologie care să înfrumusețeze lucrurile și să-i ajute pe oameni să înghită cu plăcere această pilulă amară. Vidul ideologiei a fost umplut de Occident, care ne-a oferit drept țintă două obiective mari și late: economia de piață și democrația. După șapte ani de zile, ne dăm seama că și una, și alta se află în stare de provizorat.

Ne-am obișnuit să apreciem progresele pe această cale doar în termeni politici și economici, cînd de fapt schimbarea fundamentală are loc în plan social. Aici avem un veritabil provizorat. Vechea structură socială, definită simplist de tripticul stalinist (două clase: muncitori și țărani, plus o categorie socială, intelectualii), a fost sfărîmată, iar noua structură socială cerută de exigențele capitalismului modern de secol XX este abia în curs de formare. Doar nu poate funcționa economia de piață numai cu muncitori și țărani. Au apărut deci în mod imperativ mlădițele clasei mijlocii și stratul ei superior, marii capitaliști. Pînă cînd aceste procese se vor împlini și se va crea *grosso modo* noua structură socială, vom avea o stare de provizorat în acest plan. Ce consecință are acest provizorat în politică, vedem în campania electorală de sub ochii noștri. Stratificarea diferitelor clase sociale nefiind cristalizată, partidele politice nu-și pot identifica baza socială proprie, pe care să o cultive, să-i promoveze interesele și, drept compensație, să-i solicite votul. Așa se face că marile partide politice se prezintă ca niște *catch all people's party,* făcînd apel la marea masă a celor nemulțumiți pe care vor să-i prindă în mreajă, cu singura diferență rezultînd din cuantificarea promisiunilor electorale. Fiind la putere, PDSR nu se rezumă la promisiuni, ci anunță pentru 1 octombrie simbolice creșteri la salarii, pensii și ajutor social, ca niște declarații de intenții care s-ar materializa dacă oamenii îi vor vota din nou. În felul acesta se răzbună pe viitorul guvern care, găsind vistieria goală, îi va trece să mai guverneze țara.

Economic ar trebui să trecem de la subdezvoltare la dezvoltare, pentru a ne califica pentru Uniunea Europeană. Și aici avem de-a face cu o tranziție îndelungată, adică un provizorat care va dura, deoarece nu va fi deloc ușor să sărim la un Produs Intern Brut de trei ori mai mare și la un salariu mediu lunar tot de atîtea ori mai mare. Ca să închei, eu am sugerat în ianuarie 1990 că românii vor avea nevoie de 20 de ani pentru a învăța democrația. Acum, văzînd cum stau lucrurile în plan economic, am ajuns la concluzia că, și pentru a ajunge la o economie de piață care să funcționeze ca în sistemul capitalist occidental, vom avea nevoie tot de vreo 20 de ani. Adică, și în acest caz, provizoratul va dura. Au trecut șapte ani, mai avem 13.

(apărut în Dilema, *nr. 195, 4 octombrie 1996)*

Dilema veche vă propune

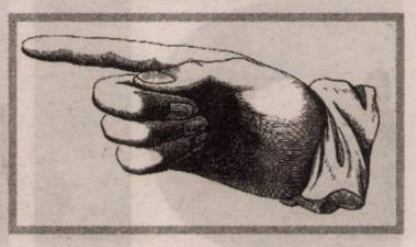

■ La Muzeul Țăranului Român, sala Foaier, pînă pe 22 ianuarie, expune Florin Ciubotaru, artistul despre care Andrei Pleșu spunea, cu ani în urmă, "voi îmbătrîni bucurîndu-mă de istețimea artistică și de grația fiecărei expoziții". O expoziție densă, care vine spre vizitator la propriu și în care, din timiditate poate, colțul esențial nu vrea să se arate... E de-ajuns să ajungeți pînă acolo și arta maestrului Ciubotaru vă va înconjura de îndată. (Sever Voinescu)

■ *Mioritza* nu mai e doar baladă, ci și comedie neagră, filozofică și nu numai. Se joacă la Teatrul Luni de la Green Hours, în compania Diavolului și-a lui Dumnezeu, din 12 ianuarie. (Cristina Ștefan)

■ Lacul Văcărești, iarna, o plimbare de grup și în același timp prima aplicație cu caracter geografic din 2017 organizată de geograful Andrei Ionel. Turul pietonal este gratuit, are loc atît sîmbătă, cît și duminică, 7 și 8 ianuarie, cu plecare de la stația de metrou Constantin Brâncoveanu (ora 12). Traseul are opt kilometri și poate echivala cu o ieșire din București, mai ales că veți părăsi asfaltul și veți merge pe potecile din jurul lacului. În plus, veți afla istoria locului. (Adina Popescu)

■ În recenta ediție a revistei *Arta* (nr. 22-23/2016), o temă incitantă identifică direcțiile contemporane în arta grafică românească, dar nu numai. Semnează: Ciprian Ciuclea, Ileana Pintilie, Adrian Guță, Ethel Lukacs-Băiaș, Liviana Dan, Cosmina Chituc, Raluca Oancea (Nestor), Olivia Nițiș, Maria Orosan-Telea, Ana Golici, Richard Noyce, Ferris Olin, Javier Martín-Jiménez, Marius Tănăsescu, Simona Vilău, Alexandra Titu, Mălina Ionescu. „Bombardamentul informațional, la care se adaugă dinamica socială a prezentului, îl împing pe artist către o analiză a sistemelor complexe, dar și către un strigăt hotărît la tot mai multe derapaje politice. Din această perspectivă, acest dosar dedicat artelor grafice ar fi fost probabil mai bine prezentat sub forma unui fișier cu extensii .ai, .psd, .eps, .cdr, .tiff, .raw, .jpg, .gif etc." – Ciprian Ciuclea, coordonatorul acestui dosar tematic sugestiv intitulat *Imaginea (post)grafică.* (Ruxandra Mihăilă)

■ „Internetul e totalitar în sensul unui sistem la care îți e imposibil să nu participi. Esența totalitarismului comunist fusese mai banală și mai subtilă. Puteai să cooperezi cu sistemul sau să i te opui, dar singurul lucru pe care nu l-ai fi putut face niciodată, fie că te bucurai de o viață sigură și plăcută, fie că zăceai în închisoare, era să nu intri în relație cu el. Răspunsul la orice problemă, măruntă sau importantă, era socialismul. Dacă înlocuiești socialism cu rețele, rezultă Internetul. Platformele sale concurente se unesc în ambiția de a ne defini absolut toți termenii existenței." – din *Puritate* de Jonathan Franzen, traducere de Iulia Gorzo, Editura Polirom. (Marius Chivu)

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Șmecheria**
- **Ce înseamnă buna guvernare?**
- **Distanțe**

album dilematic Mircea Vasilescu

DILEMA VECHE

REDACȚIA:
Dana CĂLINESCU (secretar general de redacție)
Marius CHIVU ● Radu COSAȘU ● Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU (redactor-șef adjunct)
Matei MARTIN ● Matei PLEȘU ● Adina POPESCU
Iaromira POPOVICI ● Ana Maria SANDU
Dan STANCIU (art director) ● Mircea VASILESCU
Sever VOINESCU (redactor-șef)

RUBRICI:
Teodor BACONSCHI ● Ion BARBU ● Aron BIRO
Paul BREAZU ● Iulian COMANESCU
Codrin Liviu CUȚITARU ● Cristina FOARFĂ
Gabriel GIURGIU ● Petre GURAN
Maria IORDĂNESCU ● Eugen ISTODOR
Selma IUSUF ● Anca MANOLESCU
Ruxandra MIHĂILĂ ● Vintilă MIHĂILESCU
Ovidiu NAHOI ● Radu NAUM ● Valeriu NICOLAE
Liviu PAPADIMA ● Cătălin PAVEL ● Radu PREDA
Ancuța PROCA ● Oana STOICA
Cătălin ȘTEFĂNESCU ● Bogdan TĂNASE
Teodor TIȚĂ ● Constanța VINTILĂ-GHIȚULESCU
Rodica ZAFIU

TEHNOREDACTARE: Adrian DAMIAN
EDITOR WEB: Cristina ȘTEFAN

Informații și reclamații ABONAMENTE:
031.860.30.57; 031.860.30.85
(numere cu tarif normal, disponibile de luni pînă vineri, între orele 9 și 18)
e-mail: abonamente@adevarulholding.ro

MANAGEMENT GRUPUL DE PUBLISHING:
Administrator Special: Carmina Dumitrescu
Director Publicitate: Elisabeta Cîrciu
Director Marketing: Mircea Ionescu
Coordonator Producție: Constantin Delta
Director Distribuție: Dana Zamfir
Sales Manager: Mihaela Cărăușu
mihaela.carausu@adevarulholding.ro

ISSN: 1584-1669
Revistă editată de: Adevărul holding
Publicație auditată de: BRAT
Tiraj: 8.400
Tipărit la Tipomedia

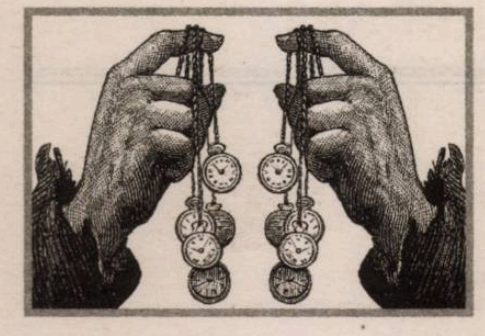

Andrei PLEȘU

nici așa, nici altminteri

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

România bună și românii răi...

Mi-a fost semnalat, de curînd, un text compus de dl Florin Zamfirescu. Am o foarte bună părere despre prestația actoricească de-o viață a domniei-sale și nu găsesc nimic nefiresc în pornirea unui actor (și a oricui) de a comenta starea de lucruri cu care este contemporan. La noi, e drept, oamenii de teatru dau o notă aparte participării lor: înclină să iasă din scena meseriei lor, unde sînt suverani și incontestabili, pentru a intra pe scena politică. Vor să fie cel puțin „lideri de opinie“ sau „analiști politici“, dar aspiră la mai mult: vreun ministeriat, vreun fotoliu de parlamentar (local sau european), vreo poziție publică cît de cît vizibilă. S-ar zice că rolurile pe care le-au jucat în sălile de teatru sau în filme nu le-au adus satisfacții îndestulătoare. Drept care „se distribuie“ singuri în roluri care li se par mai nobile, mai apropiate de anvergura lor reală, mai potrivite cu talentele lor. Evident, nici o asemenea angajare nu e, în principiu, amendabilă. Nu mă grăbesc să vorbesc de vanitate, poftă de putere, nevoie de vizibilitate sporită, conștiința bruscă (și pripită) a misiunii proprii. Nu exclud nici un autentic puseu patriotic. Constat doar că nici Peter O'Toole, nici Jean Gabin, nici Richard Burton, nici Robert de Niro, Marcello Mastroianni, Meryl Streep, Smoktunovski sau Laurence Olivier nu au simțit nevoia să devină oameni de partid, să intre în competiții politice, să vorbească în numele nației. Da, n-au ezitat să-și spună, apăsat, părerea, să critice ce li se părea de criticat, să asume gesturi de solidaritate în numele unor cauze umanitare. Dar atît. Nu le-a trecut prin cap să devină altceva decît sînt. Excepții? Nu-mi vin în minte decît două: Arnold Schwarzenegger și Radu Beligan.

Ce mă deranjează, totuși? Mai întîi, în unele cazuri, întîrzierea cu care marile trăiri patriotice se dau în vileag. Nu-mi amintesc de vreo manifestare radicală, riscantă, a marilor înflăcărați de azi. Dimpotrivă: pe vremea dictaturii, își vedeau, foarte cuminți, de treabă. S-ar zice că țara o ducea binișor, ba chiar că Ceaușescu trona în aceeași suită de mari români cu Ștefan cel Mare sau Mihai Viteazul. (În textul dlui Zamfirescu apare, printre căpeteniile memorabile ale patriei un „chiar *(sic!)* și Nicolae“. Dacă e vorba de „acela“, nu mă mir. Dl Zamfirescu e purtătorul de cuvînt al unui partid creat de Vadim Tudor, un notoriu și volubil îndrăgostit de cuplul prezidențial de dinainte de 1989.)

A doua problemă e adecvarea. Una e să reciți un text scris de alții, alta e să devii tu însuți autor. Pentru asta e nevoie de alt gen de talent, de bun gust, de o bună măsură stilistică. Altfel, aluneci periculos spre patetism kitsch, spre histrionism ieftin, spre involuntare efecte comice. Scrisul e o *meserie*. Și dacă vrem să salvăm țara de nepricepuți, de impostori, de diletanți periculoși, atunci e musai să începem prin a fi exigenți cu noi înșine. Și să știm, între altele, pînă unde se pot forța limitele metaforei, ale personificării, ale retoricii mobilizatoare. Sînt genuri și procedee de mare tradiție, a căror utilizare cere subtilitate, cultură, dozaj fin. Sinceritatea pură și simplă nu e neapărat o virtute convingătoare.

În textul său, dl Zamfirescu nu se sfiește să-și dea singur un rol grandios. Un rol, ca să zicem așa, „de compoziție“, căci implică o spectaculoasă travestire. Dl Zamfirescu e o doamnă: e România însăși, pe post de nevastă dezamăgită, înșelată, părăsită de „bărbatul ei milenar și prost de bun“. Adică de poporul român. Mărturisesc că sînt luat prin surprindere. Nu m-am gîndit niciodată că se poate face distincție între „România“ și „poporul român“. Din punctul meu de vedere, România fără români e o abstracțiune, o idee destrupată, o schemă. E adevărat că, din păcate, românii pot întoarce spatele României, dar e greu de imaginat cum ar putea România să se lase păgubașă de români. Evident, ne putem reprezenta țara ca pe o femeie frumoasă și aprigă (cum e cea pictată, la 1848, de Constantin Rosenthal sau cum e, în Franța, Marianne). Dar, făcînd asta, nu dăm unui simbol sau unei alegorii autonomie și autoritate. Marianne fără francezi sau România fără români sînt vorbe goale. Cu atît mai straniu e să o auzim pe... România certîndu-și populația și supărată pe „barbarii“ care „i-au infestat gena sănătoasă“. Țărișoara e exasperată de „cromozomii blestemați care i-au strivit caracterul“! Înțelegem că demult, foarte de demult, pe vremea lui „Decebalus“ și Zalmoxis, totul era în regulă (minus, poate, excesele bahice din timpul lui Burebista). Aici, lucrurile devin oarecum misterioase: rezultă că România exista deja pe vremea cînd, de fapt, nu exista, după modelul românilor care au fost „creștini“ încă înainte de Christos. Fapt e că, ulterior, „am fost trîntiți la pămînt“. Cum așa? Ghinion? Moleșeală? Soartă? Fire păcătoasă? Defect de caracter? Păi, ori sîntem grozavi, ori sîntem un eșec al istoriei, victime cam blegi ale barbarilor! Dl Zamfirescu, adică România, zice că să mai încercăm o dată. De-aia a aderat dînsul (dînsa?) la partidul care-i poartă numele („România Mare“). Dar, stupoare, românii nu prea l-au votat. Fiindcă sînt inteligenți sau fiindcă sînt „proști de buni“? Sau doar proști? Sau nepatrioți? Nu știm. Chestie de genetică... Oricum, ideea că, în numele unui concept („România“), al unei denominațiuni istorico-geografice, poți ajunge să bești, melancolic, un popor întreg de oameni vii e... paradoxală! Încurcate sînt căile patriotismului! Nemții ar numi asta *Haasliebe*. Adică „iubire-ură“. Să nu ne aventurăm în „meandrele“ acestei complexe ambivalențe!

Vintilă MIHĂILESCU

...@hai-hui.ro

Spiritul sărbătorilor și starea națiunii

Eu am pregătit tot așa, ca de sărbători, dar nu știu de ce, parcă de data asta am mîncat mai cumpătat. Cu diverse variațiuni, am auzit această frază la mai toți prietenii din generația mea. Iar dacă mă uit pe masa noastră, văd o oală de lut cu sarmale de rață, cumpărată de la Mega-ul din colț, și un meniu de revelion din care lipsește porcul. Chiar și așa însă, „cumpătarea“ noastră a fost „excesul“ copiilor noștri. Ce s-a întîmplat deci cu „spiritul sărbătorilor“, *où sont les sarmaux d'antan?*

Bineînțeles, nu doar despre cumpătare/exces este vorba, ci despre o adevărată tranziție a porcului, pe care am urmărit-o Crăciun de Crăciun timp de aproape douăzeci de ani de cînd scriu la *Dilema*. Inițial, textele erau doar variațiuni pe tema neaoșă „miroase a sarmale peste Munții Carpați“. Mai apoi, ele surprind, revoltat sau amuzat, globalizarea. Am început să descoperim și să îmbrățișăm alteritatea, preluînd tot felul de preparate exotice sau inventînd combinații transculturale precum pizza cu pomana porcului: *eating the other*, vorba unei antropoloage americane. Complementar, bucatele memoriei au început să fie însoțite, apoi înlocuite de preparatele imaginației. În 2007, a venit integrarea europeană a țării și dezintegrarea locală a porcului, urmată de fricile alimentare: aoleu, sănătatea mea! Drept care 91% din noi cred la ora actuală că românii mănîncă mai degrabă nesănătos, mai ales bătrînii și țăranii. Înțelegătoare ca totdeauna, tot piața a oferit apoi soluții de compromis între fricile și poftele românului, recuperînd „gusturile românești“ și oferind mîncăruri „ca la bunica“ acolo unde mama s-a angajat în corporații.

Dincolo de această anecdotică gastronomică, schimbările au fost însă mai profunde. O listă scurtă a „trend-ului“ ar include cel puțin următoarele tendințe:

- Profanarea porcului: de la pomana porcului, zisă și *aburul lui Dumnezeu*, la ritualul rațional al colesterolului;
- Reeducarea petrecăreților solstițiali: de la serbarea dionisiacă a schimbării timpului la controlul apolinic al sărbătorilor. În cheie minoră, noua preoțime a nutriționiștilor și farmaciștilor oferă eventualilor păcătoși incorigibili soluții care „te pun pe picioare“: *exit* ciorba de potroace, această Bătrînă Doamnă a chefurilor temeinice, care te scula de sub masă;
- Liberalizarea culinară: de la mîncăruri rituale (ale noastre), mereu aceleași, la improvizații creative (ale mele), pe gustul fiecăruia. De curiozitate, iată și niște cifre dintr-un studiu recent IRES: sarmalele, de pildă, mîncarea-fetiș a sărbătorilor de iarnă, deși rămîn pe primul loc în preferințele românilor, doar 39% din ei declară că acestea nu lipsesc niciodată din meniul special de Crăciun, iar 24% din români mărturisesc că nu mai păstrează practicile tradiționale – ceea ce nu înseamnă că aceștia nu petrec și ei de sărbători;
- DJ-izarea sonoră: de la colinde (considerate în continuare sublime, dar care încep tot mai mult să lipsească cu desăvîrșire), muzica țuico-lăutărească sau, eventual, de potroace-jazz în urbanul select, la o permanentă improvizație electivă de *playlist*-uri;
- Marketizarea: de la sărbători de iarnă la petrecere și luna cadourilor;
- Externalizarea sărbătorilor: de la gospodine la catering (exotic sau „tradițional“, de la firma *Mâncarea de acasă*, de pildă, aflată „la doar un click distanță“), restaurante și excursii de sărbători în țările calde;
- Deschiderea rudeniei: de la familie la prieteni și, tot mai mult, la colegi;
- Recuperarea „autenticului“: consumul de tradiții *à la carte*, „ca pe vremuri“;
- De la petrecere la odihnă: pentru tot mai mulți oameni ai muncii capitaliste, sărbătorile de iarnă au devenit marea *Sărbătoare a Somnului*.

În toate aceste privințe, trend-ul este mult mai vizibil la tineri, producînd diferențe intergenerație definitorii: pur și simplu, sînt *lumi* culinaro-festive distincte! Pentru a le împăca, unii tineri aleg să sărbătorească, afectiv, Crăciunul în familie, petrecînd însă efectiv de Anul Nou, cu prietenii și colegii. Și tot mai mulți aleg... să doarmă după pofta inimii. În sfîrșit, la sate, mulți dintre acești tineri tocmai se întorc acasă de sărbători, acestea căpătînd astfel o dimensiune mai degrabă de defulare ostentatorie decît de obiceiuri din străмoși. La țară, sărbătorile „tradiționale“ au început să miroasă a izolare... sau a turism.

Alterarea spiritului sărbătorilor? N-aș zice... În orice caz, nu dați iarăși vina pe comunism, rezistența prin sărbători a fost atunci forma cea mai vitală și mai încăpățînată a „rezistenței prin cultură“! Mai degrabă ar trebui să vedem aici schimbarea stilului de viață (inclusiv al celui de masă) și, în principal, al modului de muncă. Sărbătorescul, extra-ordinar prin definiție, este totdeauna reversul ordinarului muncii cotidiene, iar cînd aceasta se schimbă, se schimbă și sărbătorescul. Sărbătorile rămîn însă o formă de „piua“, doar că în alt joc. Iar tranziția tocmai asta a însemnat: schimbarea regulilor de joc. Cu o sărbătoare rămînem însă totdeauna datori dacă vrem să fim oameni deplini!

Un singur lucru poate submina cu adevărat spiritul sărbătorilor: *ura*. Iar aceasta a început să-și facă loc într-un mod alarmant în societatea românească. O știm cu toții din viața cotidiană, dar nu aș fi crezut că aceasta poate invada și sărbătorile. Iată însă că la o pilulă sărbătorească despre „dezlegarea la slană“, în care comentam jucăuș o știre apărută, printre altele, în DC News, o persoană care se prezintă ca *„highly educated“* mi-a depășit și cele mai sumbre viziuni despre om și neam, comentînd, la rîndul său: *Avînd în vedere cine e bossul DC News, morsa competentă Bogdan Chireac, personaj ubicuu și competent, era normal să scrie despre slănină. Că doar nu din vegetale arată cum arată.*

Este doar un exemplu întîmplător, dar este și o expresie reprezentativă a unei stări de spirit a națiunii, care ne-a însoțit de data asta chiar și în magica lună a sărbătorilor. Iar o astfel de stare de spirit capabilă să submineze prin ură spiritul sărbătorii, atunci cînd și cît apare, nu este rezultatul unei indispoziții gastrice, nu este o problemă de cumpătare sau exces, ci măsura „stării națiunii“ și, în ultimă instanță, chiar expresia eșecului unei societăți. Căci niște oameni capabili de ură în sărbători, adică niște oameni fără nici o Sărbătoare, sînt ca niște oameni fără nici un Dumnezeu.

Spune-mi deci cum sărbătorești, ca să știu cine ești!...

Valeriu NICOLAE
rătăcit în **Euro**-Narnia

Didi

Băi, am avut un țigan de-al tău, rom de-al tău – tulai, că tot timpul zic aiurea, dar știi că fratele tău te iubește! – talentat tare și am zis să îl ajut și să îl legitimez. I-am spus să îmi aducă o fotografie frumoasă pentru legitimație. A doua zi o venit cu o fotografie mare cu el și frații lui. El pe cal. Un cal frumos foc.

Juca bine și, la 15 ani, l-am promovat la echipă. A cîștigat de unul singur un meci și i-am zis că îl scot la restaurant. A venit la restaurant cu un bebeluș și un puștiulică de 2 ani frumos foc. L-am întrebat cîți frați are. 11 avea. Darăia mici erau ai lui. I-am găsit de lucru și i-am dus copilul la grădiniță.

Dar hai să îți zic una bună cu berile. Eram cu fratele meu ungur, cu Tibi. Și bem noi o bere, două, trei și, la un moment dat, Tibi îi cere chelnerului doi beri. Mă stric de rîs. Bem și rîd de Tibi. Ăsta bea berea și cheamă iară chelnerul. „Trei beri și una ia-o înapoi".

No, bancul ăla cu ursul, iepurele și Lamborghini îl știi?...

Cam așa erau toate întîlnirile cu el.

Sîntem în avion spre Skopje pentru o conferință UEFA. Stau lîngă el, e ditamai omul. Avionul se pregătește de decolare. E alb la față și transpirat. Îl întreb ce are. Îi e frică de avion. *Hai că te țin de mînă atunci.* Spre surprinderea mea, mă ia de mînă. Aproape îmi rupe mîna strîngînd. Avionul se liniștește, el rîde, un pic încurcat, și îmi povestește cît de frică îi este de avioane. La aterizarea la Skopje, avionul tremură rău. Aproape că plînge de frică și se roagă să nu moară. Nu mă pot opri și rîd. Rîde și el, dar nu e rîsul lui.

De fiecare dată cînd mă vizita îmi aducea o sticlă de pălincă făcută de maică-sa. Beau foarte rar, dar pălinca de la el și mîncarea mamei erau motivele pentru care o mînă de prieteni riscau traficul dintr-o parte într-alta a Bucureștiului. Într-o seară, unul dintre ei vine cam amărît la mine și îl servesc cu pălincă. Bea vreo patru păhăruțe și eu mă ridic și îi spun că mă duc să îi fac patul sus. Îmi spune că nu doarme la mine. Rîd și îi zic că, după patru pahare de pălincă, am mari îndoieli că poate să ajungă acasă. Mai bea două, viteaz, și dă să se ridice. Nu îi funcționează picioarele. Doarme fericit pe canapea și e uimit, dimineață, că nu are nici o durere de cap.

E un meci Steaua-Rapid. Stăm împreună și, la un moment dat, lumea din jur începe să scandeze sloganuri rasiste împotriva Rapidului, ceva cu ură și muie la țigani. Explodează lîngă mine. E fostul număr 3 al Națională și probabil cel mai bun număr 3 pe care l-a avut România. Didi e furios, așa cum nu l-am văzut niciodată, și înjurăturile lui sînt evident mult mai creative decît ceea ce poate galeria. Se face tăcere în jur și, în mod clar, o bună parte dintre cei care îl aud se simt rușinați.

Am jucat cîteva zeci de meciuri de fotbal cu el. Acum vreo patru ani, pe lîngă Jean Vlădoiu, Ganea, Panduru, Bumbescu, Mulțescu, Belo, Pițurcă și alți cîțiva

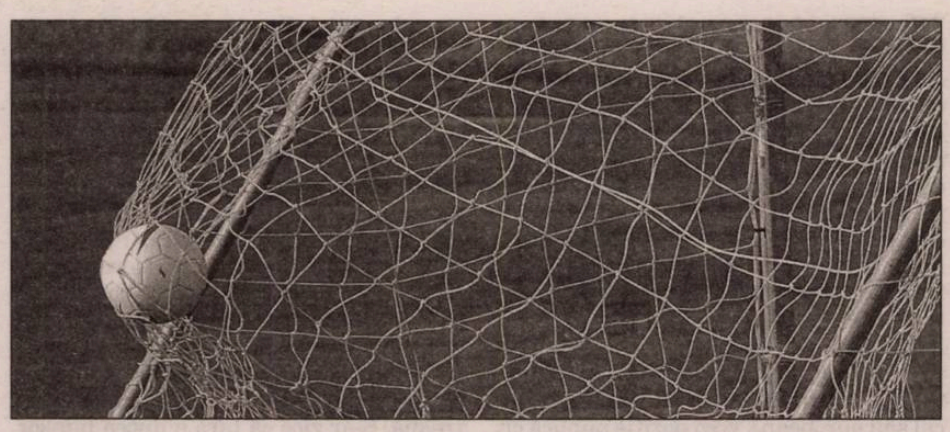

foști fotbaliști celebri, au venit și cîțiva bancheri tineri să joace cu noi. Unul dintre ei avea o gură cam mare și echipa lui conducea cu vreo două goluri. Din greșeală, l-a făcut pe Didi la o fază – Didi care era tare preocupat de caterincă și de discuția despre ce o să mîncăm după meci. A dat gol și i-a rîs în față. În următoarele cinci minute, Didi a dat patru goluri și băiețandrul de fițe a decis că ar fi bine să se ceară afară.

L-am întrebat care a fost jucătorul care l-a impresionat cel mai mult. *Asprilla – se mișcă mai repede și mai cu forță decît oricine altcineva. L-am cotonogit tot meciul și tot degeaba, că mingea nu prea am reușit s-o ating.*

Didi venea cam o dată pe an la copiii mei din Ferentari. Venea cu mașina plină de haine și jucării și îi plăcea să facă poze cu toată lumea. A fost un om mișto. Departe de a fi perfect. L-aș fi luat de vecin în orice moment, în ciuda faptului că era mai mare și mai zgomotos decît jumătate din ghetou.

Am aflat că a murit cînd eram în avion, înainte de o decolare. Tot timpul zborului m-am gîndit cît de frică îi era să zboare și cît de fericit și guraliv era imediat după aceea, cînd eram în aeroport. Și, în gînd, i-am zis aceeași glumă proastă pe care i-am spus-o de cele patru ori cînd am zburat unul lîngă altul: *Stai liniștit, că e fratele tău acilea, lîngă tine, fratele tău care le are cu zborul, că doar e genetic un pic cioară.*

Și m-am miorlăit un pic și pe ascuns, că nu i-am auzit rîsul inundat de frică și nu i-am simțit mîna distrugîndu-mi degetele.

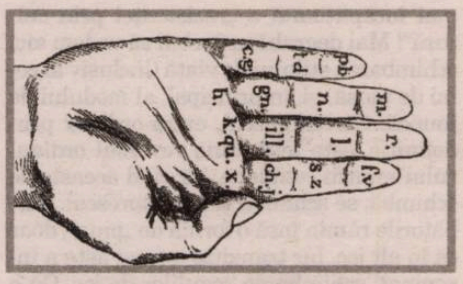

Codrin Liviu CUȚITARU
prezentul discontinuu

Scrisoare către Larry

Experții în aeronautică susțin că, atunci cînd se prăbușește un avion, o *singură* defecțiune tehnică (eroare de pilotaj, condiție atmosferică nefavorabilă etc.) nu este suficientă pentru a provoca, în sine, catastrofa, datorită sistemelor de siguranță gîndite în duplicat, măsurilor de precauție imaginate redundant în construcția aparatului de zbor. Întotdeauna, într-un accident aerian, se conjugă *cîteva* elemente fatidice, care, prin strania coincidență a manifestării lor simultane, reușesc să ducă la un dezastru de proporții. Cam așa s-a întîmplat și cu un coleg de-al meu – universitar din domeniul agronomic – ajuns în pragul disperării dintr-o bizară aliniere pernicioasă a astrelor existenței sale la un moment dat. L-am întîlnit deunăzi, cînd mi-a povestit, tulburat, cum s-au petrecut lucrurile în cazul „prăbușirii", complet neașteptate, a propriei lui vieți în ultimele săptămîni. *Eu* eram unul dintre „detaliile" colapsului, așa încît am ascultat confesiunea fără să crîcnesc. Mai precis, des invocatele mele articole cu pisici... Jean Ursac, amintitul profesor agronom, le citise cu plăcere de-a lungul timpului, fiind el însuși un mare iubitor al neamului felin. Colac peste pupăză, după Brexit, *Dilema veche* a publicat – în edițiile sale online – mai multe fotografii ale vestitului motan Larry în dreptul unor editoriale legate de eveniment. Pentru cine nu știe, precizez că Larry are poziția de *chief mouser* („șoricar șef") la reședința londoneză (din Downing Street 10) a prim-ministrului englez. Poziția în cauză vine dintr-o îndelungată tradiție istorică, populată cu motani celebri, de la cei din dinastia Peter-ilor pînă la longevivul Humphrey, înalt oficial pisicesc în epoca Thatcher (se spune că Margaret nu uita să-i aducă suveniruri de pe unde mergea să poarte negocieri diplomatice – Humphrey aprecia îndeosebi sardelele rusești!). Din 2011, Larry a fost ridicat la impozantul rang, devenind imediat personaj de presă: și-a apărat vitejește teritoriul în fața altor mîțe (cea mai nouă victorie – alungarea motanului lui Boris Johnson din aria casei de la Downing Street 10), a lăsat șoarecii să se plimbe nestingheriți pe durata unor declarații publice ale prim-ministrului și și-a făcut o prietenă (mîță) în Hyde Park, unde și-a petrecut numeroase nopți, dormind apoi, extenuat, toată ziua și neglijîndu-și obligațiile funcției de *chief mouser)*. După demisie, David Cameron a ținut un *speech* plin de afecțiune despre Larry în Parlament.

În sfîrșit, *Dilema veche,* ziceam, a redat imaginea lui Larry, după Brexit, în paginile ediției electronice. Motanul cu papion în culorile drapelului Albionului ne privea acolo solemn, perfect „acordat" la implicațiile funcției sale importante. Fotografia, împreună cu celelalte amănunte, au constituit, mi-a mărturisit colegul menționat, un concurs de împrejurări cu finalitate imprevizibilă. „Ce-mi veni, sub influența lor, desigur?", observă el cu tristețe. „Hai să scriu și eu despre mîțe, mi-am spus, că n-o fi Codrin ăsta mai talentat decît mine, chiar dacă se pretinde filolog! Zis și făcut. Numai că, la mine, nu merge cu *ficțiunea*, eu îs om de acțiune, nu mă pot referi la lucruri *inventate*. Așa că am hotărît să-i scriu o misivă direct lui Larry, la adresa din Downing Street 10. Am conceput-o frumos, într-o engleză îngrijită. Doar am făcut cu tine limba lui Shakespeare, în anii '90, la cursul ăla special pentru profii de medicină veterinară! Am învățat-o binișor (iată un al *n*-ulea element de conjuncție fatidică la prăbușirea avionului, am constatat speriat!). Dragă Larry, am scris, pentru mine ești pisica perfectă: nici grasă, nici slabă, nici de rasă, nici corcită cu adevărat, nici lașă, nici excesiv de curajoasă, nici harnică peste poate, nici leneșă, nici sălbatică, nici dispusă la torcăieli cu oricine, nici iscusită din cale afară, nici lipsită de destoinicie, nici blîndă, nici arțăgoasă. Ești *mediana* trăsăturilor principale ale speciei mîțești. I-am relatat o serie de întîmplări din existența lui, pe care le știam de pe Internet, arătîndu-mi încîntarea pentru caracterul său constant. I-am precizat faptul că apreciez cel mai mult derularea pe viață a funcției de *chief mouser*. Ar fi fost o tragedie dacă ar fi trebuit să plece cu David Cameron. L-am sfătuit să nu se mai lase luat așa ușor în brațe de polițiștii care păzesc locuința prim-ministrului. E sub demnitatea lui să fie purtat, aidoma unei pisici oarecare, în blitz-urile presei. La final, am semnat și am expediat scrisoarea la Downing Street 10..." „Ai semnat și ai trimis?", am întrebat îngrozit. „Da", a răspuns Jean puțin nesigur. „Am expediat-o, întrucît – ți-am spus – nu-mi plac *ficțiunile*, și am semnat... Janeta Lupac..." „Cum?", am strigat înfiorat. „Da", a revenit cu glas plîngăreț, „mi-a fost jenă să-mi asum identitatea adevărată. Mi-am oferit adresa corectă, dar am pretins că sînt o fetiță de șapte ani, fana lui Larry, Janeta Lupac – n-am găsit ceva mai original, mă apăsa numele propriu, Ursac..."

M-am uitat la el ca la un extraterestru. A oftat din adîncul ființei. „Nici nu-ți imaginezi ce mi s-a întîmplat!", a continuat. „M-au căutat acasă jurnaliști britanici. Doreau să o cunoască pe Janeta Lupac. Aveau cică un mesaj pentru ea de la *chief mouser* Larry... S-a aflat la facultate că *vorbesc* cu mîțele, că aș fi expert în *pisicească* și, mai ales, că-mi *mă travestesc în fătuci preșcolare*. Mă urmărește acum și presa din România... Am ajuns la concluzia disperată că NATO ar pierde un eventual război cu Putin! Vestul este neserios. Are timp să se ocupe de motanii din Londra și de fetițele din România. Bașca faptul că pe cei dintîi îi mai face și *prim-miniștri* peste șoricime..."

***Codrin Liviu Cuțitaru** este profesor la Facultatea de Litere a Universității din Iași. Cea mai recentă carte publicată:* Studii de anglistică și americanistică, *Editura Junimea, 2016.*

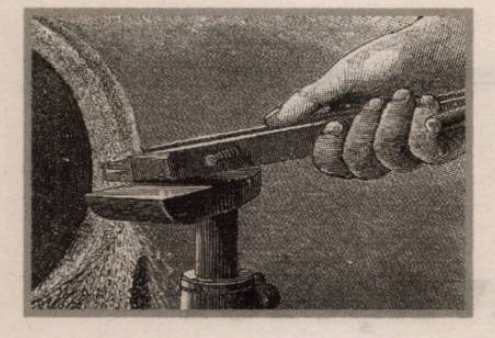

Ovidiu NAHOI

EU și **UE**

Va fi 2017 anul trezirii conștiințelor democratice?

Intrăm în 2017 cu cîteva întrebări: cine vor fi, în acest an, cîștigătorii „post-adevărului" și cine vor fi victimele? Dar oare nu cumva omenirea civilizată va începe să se trezească, se va scutura puțin din confortul cotidian pentru a da un răspuns cuvenit noii provocări la adresa democrației și a liberalismului?

După cum remarca ziarul francez *Le Monde,* într-o ediție consacrată provocărilor anului ce de-abia începe, extrem de respectatul Dicționar Oxford a ales drept cuvînt al anului 2016 expresia „post-adevăr". Aceasta se referă la situația în care faptele și datele verificabile și verificate contează mai puțin în formarea opiniei generale, în raport cu propriile convingeri și percepții. Cu alte cuvinte, adevărul nu este întotdeauna linia de bază, faptele nu mai sînt fundamentale. Persoanele publice pot lansa de acum știri false cu bună știință, fără nici cea mai mică considerație pentru adevăr – și să beneficieze de pe urma lor. Informațiile false contribuie, în cele din urmă, la crearea unei „bule cognitive" și fiecare ajunge să se închidă în propriile convingeri – este adevărat nu ceea ce este probat de fapte și date concrete, ci ceea ce corespunde credințelor mele.

„Post-adevărul" a lovit din plin în cazul celor două alegeri care au zguduit lumea în 2016: referendumul din 23 iunie privind Brexitul și alegerea lui Donald Trump ca președinte al Americii, la 8 noiembrie. Un exemplu de „post-adevăr" american: Donald Trump a dobîndit un imens capital politic atunci cînd a livrat informația cum că Barack Obama ar fi fost născut nu în SUA, ci în Kenya. De-abia la sfîrșitul campaniei electorale, Trump a recunoscut, fără a-și cere scuze, că Obama este într-adevăr născut în Statele Unite. Nici măcar publicarea certificatului de naștere al lui Barack Obama nu a putut diminua credibilitatea afirmației candidatului republican.

Cît de mult vor conta știrile false.

În Marea Britanie, partizanii Brexitului au pretins că Londra virează săptămînal 350 de milioane de lire sterline către Bruxelles fără a primi ceva în schimb. Și că, odată ce va părăsi Uniunea, guvernul britanic va putea folosi acești bani în scopuri mai nobile – de exemplu, pentru construirea de spitale. Știrea s-a dovedit a fi falsă, dar era deja prea tîrziu: britanicii votaseră. Acum, Marea Britanie se arată ea însăși dispusă a plăti pentru a rămîne pe piața unică.

Începem un an în care Europa va fi marcată de o serie de campanii electorale-cheie, în Olanda, Franța, Germania, probabil și în Italia. Și ne întrebăm deja cît de mult vor conta știrile false și stimularea fricii în alegerile oamenilor. Cu atît mai mult cu cît, după cum consideră *The New York Times,* tunurile serviciului rus de propagandă și dezinformare, una dintre cele mai teribile surse de „post-adevăr" de pe planetă, vor fi ațintite către cancelara Angela Merkel.

Kremlinul are toate motivele să treacă la ofensivă. De la anexarea Crimeii în 2014, Angela Merkel a fost vocea cea mai hotărîtă care s-a pronunțat pentru pedepsirea Rusiei. Ea se pronunță cel mai ferm pentru o Uniune Europeană unită, integrată, un bastion al valorilor liberale și, cel puțin în mod implicit, un zid politic și economic împotriva Rusiei. Se pare însă că Rusia plănuiește să-i facă Angelei Merkel, în 2017, cam ceea ce i-a făcut lui Hillary, în 2016, crede *The New York Times.* Iar publicația nu are vreo îndoială că ordine de luptă au fost date deja armatelor de hackeri, care au fost trimiși să atace democrațiile și care, acum, își vor îndrepta atacurile asupra Germaniei. Vor avea ei succes și de această dată?

Cel puțin acum oamenii sînt avizați. Serviciile americane știu deja că serviciile ruse de informații, civile și militare, au operat sub identități false pentru a lansa atacuri informatice în Statele Unite, inclusiv asupra unui partid politic, potrivit unui raport al FBI și al Departamentului pentru Securitate Internă.

Consecințele campaniilor de propagandă, dezinformare, promovare a fricii și a discursului urii sînt acum suficient de clare, iar autoritățile au toate motivele să le considere adevărate acte de agresiune. Și să răspundă în consecință.

Hackerii pot face azi mai mult rău decît tancurile și rachetele. Acestea din urmă, odată dezlănțuite, provoacă distrugeri condamnate de lumea întreagă. Picurarea otrăvii în mințile oamenilor se face aproape pe nesimțite. Marile companii IT – cum ar fi Facebook, Google sau Twitter – au început, în sfîrșit, să se miște și să imagineze modalități de răspuns și, mai ales, de avizare a cititorilor. Mediile de informare, presa *mainstream* încep cel puțin să înțeleagă jocul și, mai ales, să conștientizeze propriile greșeli.

Sînt așadar condiții pentru ca anul 2017 să fie unul al trezirii conștiințelor. Pentru că, în definitiv, informația credibilă stă la baza democrației.

***Ovidiu Nahoi** este redactor-șef la RFI România.*

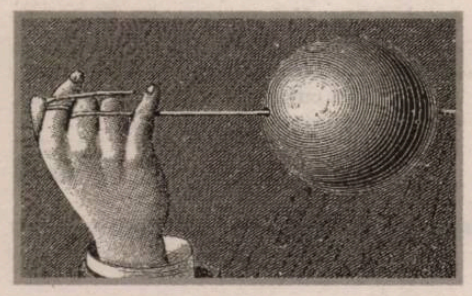

Matei MARTIN

mapamondul de buzunar

Un an cu tehnocrații la Cultură

– ce n-a ieșit –

Dacă săptămîna trecută am încercat să inventariez cîteva reușite înregistrate în 2016 de politicile culturale, vă propun acum să trecem în revistă eșecurile și, mai ales, lucrurile începute și neterminate. Partea bună, remarcam în articolul precedent, a fost această deschidere extraordinară, dialogul cu specialiștii și cu mediul independent, activarea unor mecanisme de consultare. Partea proastă e însă că sistemul e pe alocuri atît de rigid, încît pînă și cei mai optimiști activiști se simt descurajați. În plus, sînt destui cei care consideră, după un an epuizant, că nu e cazul ca organizațiile neguvernamentale să facă treaba instituțiilor guvernamentale. Într-un fel, au dreptate. Cît să se mai bazeze sistemul pe energii din afara lui? Ministerul Culturii nu duce atît lipsă de specialiști, cît de oameni motivați. În administrația culturală, funcționarii sînt prost plătiți, au un statut nerecunoscut în societate. Cultura rămîne un domeniu periferic, iar creatorii – într-o situație de precaritate.

Lansarea unor concursuri de management în instituțiile publice de cultură a dat probabil insomnii miniștrilor. La Muzeul Național al Țăranului Român au fost trei concursuri pentru postul de manager într-un an. Trei concursuri și trei cîștigători. Muzeul e condus acum *ad interim* de cîștigătoarea celui de-al treilea concurs. Dar nici nu mai socotesc cîte procese mai sînt pe rol, cine pe cine a dat în judecată și pe ce motiv. În orice caz, contestațiile și procesele vor genera blocaje cu urmări greu de cuantificat. Mai ales că muzeul e în proces de consolidare. Situația nu e veselă nici la Muzeul Național de Istorie: și acolo a fost contestat concursul de manager. Noului ministru nu îi va fi ușor să gestioneze această situație.

Lansată cu surle și trîmbițe anul trecut, campania de subscripție publică pentru Cumințenia Pămîntului *s-a încheiat dezastruos.*

Lansată cu surle și trîmbițe anul trecut, campania de subscripție publică pentru *Cumințenia Pămîntului* s-a încheiat dezastruos. Să ne amintim: Guvernul și-a propus să aloce suma de cinci milioane de euro, iar prin campanie ar fi trebuit să se strîngă încă șase milioane pentru a se obține suma necesară achiziției. Însă, din cauza procedurilor dificile, campania a început tîrziu și nu a atins decît puțin peste un milion de euro. Inițial, Guvernul a promis că va acoperi toată suma, dar iarăși s-a lovit de proceduri și legislație, și procesul de achiziție a fost suspendat. Cum rămîne cu banii strînși de la populație și de la sponsori prin subscripție publică? Sumele ar trebui returnate. Dar și pentru asta e nevoie de proceduri... S-a mai avansat ideea unui fond „Brâncuși" destinat achiziției, de către muzee, a unor lucrări clasate „tezaur" sau a unor obiecte de artă contemporană considerate de valoare excepțională. E o inițiativă necesară: muzeele românești n-au mai putut face achiziții de ani buni. Totul e ca acest fond să continue să fie alimentat și să funcționeze în deplină transparență.

În fine, statul român s-a obligat, prin lege, încă din 2015, să construiască un Muzeu Național „Brâncuși". Un muzeu virtual, cu opere reproduse sub formă de hologramă, și un centru de cercetare/reflecție, căci nu sînt multe lucrări în țară pe care le-ar putea expune. În vederea construirii acestui muzeu există un acord de principiu cu Atelierele Brâncuși de la Centrul Pompidou din Paris. Dar muzeul propriu-zis există doar pe hîrtie – și nici măcar acolo nu e „desenat" cu precizie. Unde anume va fi amplasat? Cînd va fi inaugurat? Cum va fi finanțat? Nu se știe. La fel cum nu se știe nici măcar dacă e, într-adevăr, o prioritate. O prioritate, spun mulți istorici de artă și muzeografi, ar fi un Muzeu de Artă Modernă. Dar un asemenea muzeu nu e inclus în nici o strategie a ministerului.

Din bilanțul pe anul trecut nu poate lipsi scandalul iscat la Operă. Criza (care a dus la demisia unui ministru) s-a încheiat. Dar problemele structurale ale instituției sînt departe de a se fi rezolvat. Decomasarea (scuzați expresia!) Operei de Operetă e un proces lansat, dar neterminat. Pe de altă parte, e nevoie de un sediu nou pentru Operetă. Da, ați citit bine: clădirea aceea inaugurată acum doi ani și care a costat milioane de euro nu poate fi folosită pentru că îi lipsesc cîteva avize de funcționare, pentru că e într-un litigiu, pentru că – spun unii specialiști – are o acustică proastă.

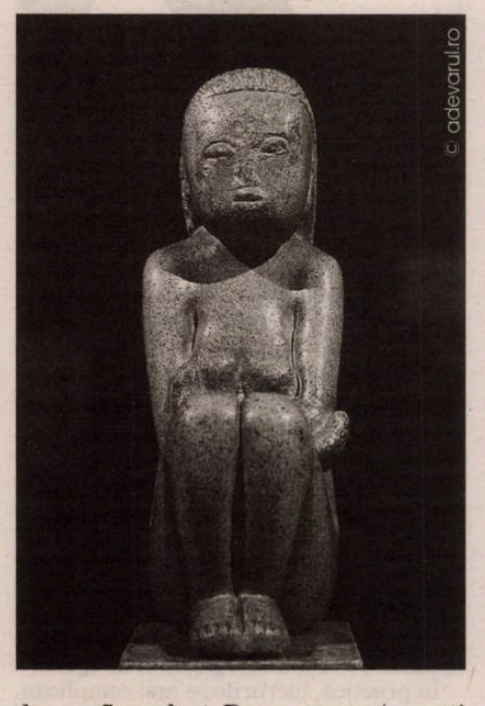

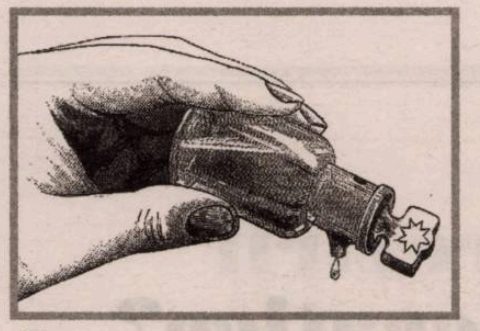

Rodica ZAFIU

cuvinte nepotrivite

Supraviețuirea răvașelor

În *Literatura populară română* (1883), M. Gaster descrie statutul și modul de utilizare a *răvașelor* în a doua jumătate a secolului al XIX-lea: *„Biletele de plăcintă,* în cari se învălește plăcinta de anu nou, și după mîncare se taie hîrtia aceea în biletele din cari se compune și fiecare trage cîte un bilet, pe care se află scris un fel de oracol pentru noul an ce începe sau o caracterizare ironică ce se aplică aceluia ce trage biletul". Textele sînt privite critic, ca produs al unui amatorism evident – „oricine știe să rimeze sau crede că știe să rimeze găsește aci locul cel nimerit de publicare". Gaster alege să-și exemplifice aprecierea negativă prin versuri tipărite chiar în anul în care scrie, aparținînd atît genului augural („Amice sau amică, în anul viitor / Pe capu-ți fericirea se va opri din zbor"), cît și celui satiric („Ai de soață calicia / Și de mireasă prostia").

În revista *Furnica* (din 9 ianuarie 1905) apărea un articol de comic-indignată revoltă împotriva obiceiului răvașelor: „Cer de asemenea cu tărie suprimarea biletelor de plăcintă. Publicul amator de astfel de literatură n-are decît să citească poeziile Smarei. Plăcinta-i bună, cînd e bună, cu brînză, carne sau miere, plăcinta cu versuri este detestabilă". Dezavantajele genului sînt în opinia autorului culinare – „Vă asigur că nu-i plăcut deloc să înghiți cocă amestecată cu folmotoace de hîrtie" –, dar mai ales estetice, așa cum o dovedește o selecție de versuri șchioape și căznit umoristice: „Cînd te văd mă tresar, / Că ești prost ca un măgar"; „Ani mulți fericit / Iată tot ce am de zis" etc. Textul e semnat de Gogu Delafefelei, foarte probabil un pseudonim al lui George Ranetti. În aceeași revistă apare adesea o rubrică „Bilete de plăcintă", în care sînt publicate mai ales epigrame (de exemplu, în numărul din 10 ianuarie 1923).

Se poate repeta că obiceiul răvașelor s-a cam pierdut la noi, în ultimele decenii; Internetul cuprinde însă, alături de comentarii nostalgice, și semne ale supraviețuirii sale. Un site de rețete publică „Plăcintă cu răvașe": „Se servește alături de răvașele pe care le-ați ticluit din vreme în funcție de metehnele invitaților dvs." (m.reteteculinare.ro); diverse persoane sînt în căutare de material: „Care are un site cu mesaje pentru ravase (pentru placinta) sa fie dinalea cu rima si cu inteles" (tpu.ro; cu păstrarea particularităților de scriere); „Imi dati cateva texte pentru prajitura cu ravase va rog" (ibidem); altele oferă material: „Cu ocazia Anului Nou, în multe familii există obiceiul de a face la cuptor o plăcintă cu răvașe. Acestea se scriu pe hîrtie obișnuită cu creion de grafit, pentru a evita substanțe chimice nesănătoase. Scrisul trebuie să fie mare și clar, pentru a putea fi citit chiar dacă hîrtia se deteriorează. Necesită un mic efort, dar merită, fiind un bun prilej de amuzament, de discuții și de meditație. Dacă nu știți ce să scrieți pe răvașe, Citatepedia este de mare ajutor" (blog.citatepedia.ro). Diversele prezentări dovedesc că existau și există în continuare numeroase variante de redactare a textului (în versuri sau în proză) și chiar de plasare acestuia: în interiorul plăcintei, în hîrtia care o învelește – sau pur și simplu alături.

Obiceiul a fost pus în legătură cu tradițiile larg răspîndite de a ascunde într-o prăjitură *(Galette des Rois, King Cake* etc.), cu ocazia unor sărbători, monede sau alte obiecte purtătoare de noroc. Asemănările cele mai puternice se găsesc totuși în preajma noastră. Internetul ne permite să vedem cît de prezente și astăzi sînt răvașele în tradițiile bulgărești ale începutului de an: în manualele de învățare a limbii, pe siteurile turistice sau în studiile de antropologie și folclor se vorbește de plăcinta numită *baniță,* a cărei versiune pentru Anul Nou conține biletele augurale. Informațiile sînt numeroase: cineva recomandă ca biletelele să fie rulate în folie de staniol pentru a rezista mai bine la copt; în prezentările turistice se amintește că texte de răvașe pentru *baniță* se găsesc de cumpărat pretutindeni, în preajma revelionului; un site oferă traduceri în engleză *(„New year Banitsa lucky verses").* Similitudinile sînt la fel de mari în acest caz ca și în cel al sorcovei românești și al echivalentului ei din bulgară – *survacka (survacika),* ori al corespondenței dintre mărțișor și *martenitsa (martenița).* Transformările, pierderea caracterului magic, contaminările kitsch, utilizările comerciale, transformarea în embleme naționale pot avea ritmuri diferite, mai mult sau mai puțin accelerate, în cele două țări. Răvașele tind să fie abandonate în spațiul cultural românesc: poate din dorința de desprindere față de obiceiuri considerate prea populare (dar nu în sensul unei utopice purități folclorice) și prea legate de spațiul balcanic.

Rodica Zafiu *este prof. dr. la Facultatea de Litere, Universitatea din București. A publicat, între altele, volumele* Limbaj și politică *(Editura Universității București, 2007) și* 101 cuvinte argotice *(Humanitas, Colecția „Viața cuvintelor", 2010).*

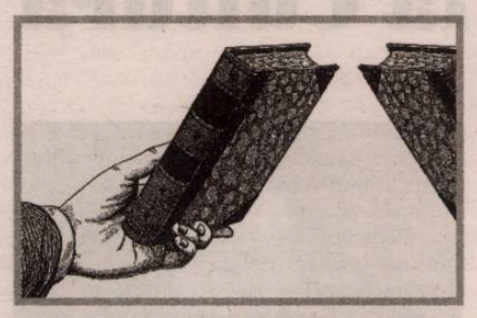

Liviu PAPADIMA

învățătura de minte

Eul descojit și eul îngrășat

Sărbătorile de iarnă sînt acea vreme a anului în care ne punem întrebări precum „Care e sensul vieții?", „Cine sînt eu?" și altele asemenea. Om fiind, nu fac nici eu excepție. Căutarea eului începe, de regulă, în adolescență. Pe cînd mi-o trăiam eu pe a mea, se credea că eul se obține cel mai bine prin descojire. Iar metoda predilectă pentru a atinge scopul rîvnit era delăsarea sistematică. Băieții, de pildă, își lăsau părul să crească în voie, îmbrăcau cămeșoaie de in și blugi ponosiți și-și trăgeau în picioare, fie vară, fie iarnă, ori saboți, ori bocanci desfoliați. Pentru fete părea să fie și mai la îndemînă: o rochie clopot agățată pe trupul gol putea fi de ajuns.

În practică, lucrurile se mai complicau. Ca să-ți ascunzi pletele de furia vigilentă a școlii aveai de ales între un fileu discret sau unsul vesperal cu suc de lămîie. Ca să pot purta un cămeșoi care să aducă la croi cu rubașca mujicului rus, însă musai dintr-o pînză înflorată, trebuia să-mi cumpăr singur materialul și să mă duc cu el la croitor, unde urma o îndelungă tocmeală. Chiar așa: un june hippiot aspirant al anilor '70 din România trebuia să meargă la croitor ca să-și cîștige delăsarea.

„Faceți dragoste, nu război!" Au făcut, candizii *boomer*-i șaișoptiști, și una, și alta, descojindu-și eul și cu sex, și cu iarbă, și cu grenade, și cu adorația pentru Mao Zedong. Și chiar și după ce au predat ștafeta pragmaticilor *buster*-i, și după ce coamele bărbătești, tapate și pudrate, au început să semene cu perucile Luminilor sau au fost înlocuite de creste roșii și verzi, și croitorul a fost detronat de tăbăcar, și bentițele de ținte, tentația eului descojit n-a putut fi suprimată. Ba chiar, către sfîrșitul mileniului, a revenit spectaculos în arenă. Numai că acum omenirea își învățase lecția: căutarea eului nu e de lăsat la mîna improvizațiilor fiecăruia. S-a găsit chiar și metoda – un pic paradoxală, e drept – de a o ghida: descojirea se face prin accesorizare. Vrei să devii tu însuți? Trage o dușcă zdravănă din băutura asta răcoritoare, ia un șnaps de-al nostru la miezul nopții, unge-ți subsuorile cu acest deodorant, fața cu această cremă, pune-te la volanul mașinii ăsteia, spală-ți rufele cu detergentul ăsta, înghite medicamentul ăsta și... ziua frumoasă poate să continue. Noi te scăpăm de orice grijă, iar tu vei fi liber să-ți trăiești viața după plac.

Singura dietă de îngrășare recomandabilă în zilele noastre.

Într-o variantă sau în alta, eul, ținta dorită, este ceea ce rămîne: după ce te-ai dezbrăcat de convenințele sociale, după ce te-ai dezbărat de griji și nevoi.

Dar se poate și altfel. Aflăm, mai nou, că eul este ceea devine. „Depășește-ți limitele!", strigă piața sloganurilor existențiale – și viața ta va căpăta sens, iar tu vei fi un om împlinit. Cu fiecare limită depășită, tot mai împlinit.

Este, se pare, singura dietă de îngrășare recomandabilă în zilele noastre: îngrășarea eului. Iar pe măsură ce acesta se umflă, doborînd, una după alta, granițele care-l încorsetează, crește și stima de sine, așa că vei fi tot mai decis, tot mai puternic, în înfruntarea unor noi bariere.

În tinerețea mea citeam cu înfiorare *Un om s-apleacă peste margine* de Lucian Blaga sau *Tragicul. O fenomenologie a limitei și depășirii* de Gabriel Liiceanu. Ceva mai încolo am văzut un film trăsnit, *The Gods Must Be Crazy,* în care un pilot aruncă din carlingă o sticlă de Coca-Cola în savana africană și boșimanii, considerînd-o un obiect ominos, îl trimit pe unul de-al lor la marginea lumii, să-l arunce afară.

În adolescență îi citeam pe Sartre și pe Camus. Acum, în lumea noastră cea tot mai dezvrăjită, am lăsat îndărăt existențialismul abisal și posac și caut un loc pentru butelca existențialismului de fitness. Nu și-a ieșit timpul din țîțîni și nici n-au înnebunit zeii. Au învățat doar să aibă mai mult umor. Iar eu stau dinaintea bradului care-mi clipocește din ledurile lui chinezești și-mi pun întrebări de sezon.

Liviu Papadima *este profesor de literatură română la Facultatea de Litere, prorector la Universitatea din București; coautor al manualelor de limba și literatura română pentru liceu, apărute la Humanitas Educațional. A coordonat mai multe volume apărute la Editura Arthur.*

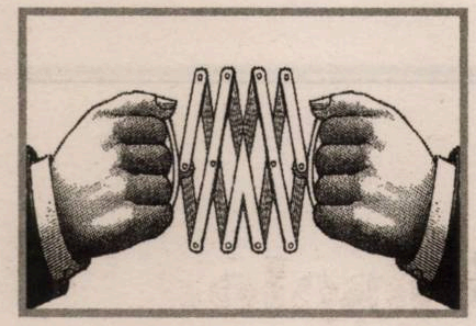

Mircea VASILESCU

oameni de **treabă**

Saga familiei Florescu

– interviu cu John FLORESCU și Radu FLORESCU –

A apărut de curînd în limba română, la Editura Corint, Sînge din sîngele lui Dracula. Saga boierilor Florescu, *scrisă de Radu R. Florescu și Matei Cazacu. I-am invitat, așadar, la o discuție pe* ***John Florescu*** *și* ***Radu Florescu,*** *fiii profesorului Radu R. Florescu.*

Cum priviți această carte, cum ați citit-o?

Radu Florescu: Cred că este o poveste a familiei Florescu, veche de 5-600 de ani. Rădăcinile noastre sînt în România. Pentru tata, această carte a fost visul lui. A fost foarte legat de personajul Dracula (sau de Vlad Țepeș). Aceasta însă, chiar dacă este o carte despre istoria României, a fost un proiect personal. A fost sprijinit de istoricul Matei Cazacu – căci, să nu uităm, tata a scris această carte cînd era în vîrstă, avea 85 de ani. Din punctul meu de vedere, este o carte reușită, pentru că este o poveste adevărată, care nu laudă familia Florescu, ci are o perspectivă reală asupra istoriei României și asupra celor care au avut impact în această istorie.

John Florescu: Cartea a apărut în anii '90 în SUA. Ideea seamănă cu *Roots* – cartea care spune povestea unei familii americane de origine africană și istoria familiei se împletește cu istoria Statelor Unite. În *Sînge din sîngele lui Dracula,* în fiecare secol există personaje care fac legătura cu secolul următor. Este, de fapt, istoria României privită prin ochii unei familii.

De ce a fost visul lui Radu R. Florescu?

R.F.: Familia mea a plecat în 1941 din România. Tata, fiind plecat toată viața din țara natală, a rămas un patriot. Ne-a învățat să păstrăm legăturile cu țara natală. A fost dorința lui de a păstra legătura dintre familia noastră și România, nu contează unde: noi trăim în SUA, verii noștri în Anglia, Italia, Franța și alte țări. Dar totdeauna România a rămas în mintea noastră. Așa am crescut; am învățat ceva despre istoria României, mai puțin despre limbă, dar am păstrat întotdeauna legătura cu țara natală.

În vremea comunismului era greu să păstrați această legătură...

R.F.: Tata a venit aici în 1968 cu o bursă Fulbright și a stat cam opt luni, ca profesor. Am fost și noi – John și cu mine și sora noastră Alexandra. A fost, pentru noi, primul gust al României. Eu aveam 7 ani, John avea 10. Amintirile mele sînt destul de bune: era atunci o perioadă mai bună decît au fost anii '80. A fost o experiență bună și plăcută. De fapt, eu nu am uitat niciodată România, chiar dacă am trăit la Boston, n-aveam cum s-o uit: în anii '60-'70, prietenii mei erau Eddie și Johnny și Mikey, dar eu eram Radu Florescu. Sînt convins că eram (în afară de tata) singurul Radu Florescu din Boston și din *suburbs*.

J.F.: Activitatea familiei nu a fost legată doar de istorie, ci a fost o platformă mai largă. Tata a fost invitat la ambasadă să fie un fel de consilier pentru presă în 1969, cînd Richard Nixon a venit în România. Am fost la Otopeni cînd a venit Nixon – aveam 13 ani. Apoi, România a primit distincția *most favoured nation,* iar mai tîrziu a devenit membră în NATO și UE. Toată viața, tatăl nostru s-a gîndit la interesele României. A fost un mare patriot. A selecționat copii talentați și i-a ajutat să meargă la Boston la școală. Ideea de România a fost foarte puternică pentru noi cînd eram copii. Bunicul nostru, care a fost diplomat la Londra, ne-a dat aceeași idee, că România e importantă. Pînă în 1989 nu a fost posibil să mai venim aici, de aceea nici eu, nici Radu n-am învățat să vorbim românește. Dar am ținut legătura cu familia – și cu cei plecați, și cu membrii familiei care în timpul comunismului au fost blocați aici și au avut o viață foarte grea.

Cum vi se pare faptul că aveți legătură cu Vlad Dracul?

R.F.: Sincer, pentru mine n-a fost niciodată clar dacă sîntem rude ale lui Vlad Dracul sau nu. Dar această legătură cu Dracula este incredibilă: dacă vorbim în străinătate despre România, primul nume care vine în minte este Dracula, pentru că este foarte cunoscut (din păcate sau nu), mai cunoscut decît Vlad Țepeș. Tata a scris cartea despre Dracula în 1972 și n-am putut scăpa de această poveste: Dracula ne-a urmărit fiecare pas, de la naștere și pînă acum. Dar nu pot să spun dacă sîntem descendenți ai lui Dracula. Dacă o spune tata, înseamnă că așa este. Matei Cazacu ar putea să spună mai multe.

J.F.: Cred că legătura cu Vlad Țepeș este prin fratele său, Radu cel Frumos. Dar nu mai există, acum, un descendent direct al lui Vlad Țepeș. Ultimul a trăit la Bolzano, în Italia, pe la 1700. Există cîteva familii care, prin alianță, sînt în legătură cu Vlad Țepeș. Am avut ocazia să vorbesc cu Prințul Philip la Palatul Buckingham acum cîteva săptămîni și mi-a spus că Charles vine în România: *„You know, he thinks he is the descendent of Vlad Țepeș".* I-am răspuns că nu vreau să-l contrazic, dar cunosc destul de bine situația, pentru că tatăl meu a scris mult pe tema asta, și cred că ultimul descendent al lui Vlad a murit de mult. *„Are you sure?"* – m-a întrebat. I-am spus că da, iar Prințul Philip a exclamat: *„Oh, Charles!..."*

Cartea e pasionantă: o istorie a familiei plasată în istoria României, căci membrii familiei au fost implicați în evoluția țării. Ce epocă istorică vă place mai mult?

R.F.: Fiecare parte e interesantă. Dar cînd citesc această carte și cunoscînd rădăcinile noastre românești, aș spune că povestea asta este un fel de *Forrest Gump* al României, unde mai multe personaje au participat la istoria țării, mai bine sau mai rău. Cartea expune faptele, fără să judece, prin ochii tuturor personajelor din familia noastră.

J.F.: Cred că viața strămoșilor noștri a fost ceva mai liniștită decît e a noastră, care sîntem tot timpul în avion. Dar noi am fost activi și în viața americanilor. De exemplu, cînd România a intrat în NATO, a fost un eveniment la Casa Albă, la care au participat tata și Nick, fratele nostru; iar eu și Radu am fost la San Francisco cu John Kerry, cînd era candidat la președinție. Atunci, familia Florescu a fost în două tabere: unii la republicani, alții la democrați.

Cartea este foarte documentată, prezintă fapte, personaje din diverse epoci, un lanț complicat de biografii, povestite foarte exact. Cum au lucrat cei doi autori la această carte?

R.F.: A fost o muncă destul de grea, bazată pe cercetări, pe zeci de mii de documente. Dar, în același timp, a fost o plăcere pentru tata, s-a simțit acest lucru. Matei Cazacu a fost foarte implicat, au colaborat foarte bine.

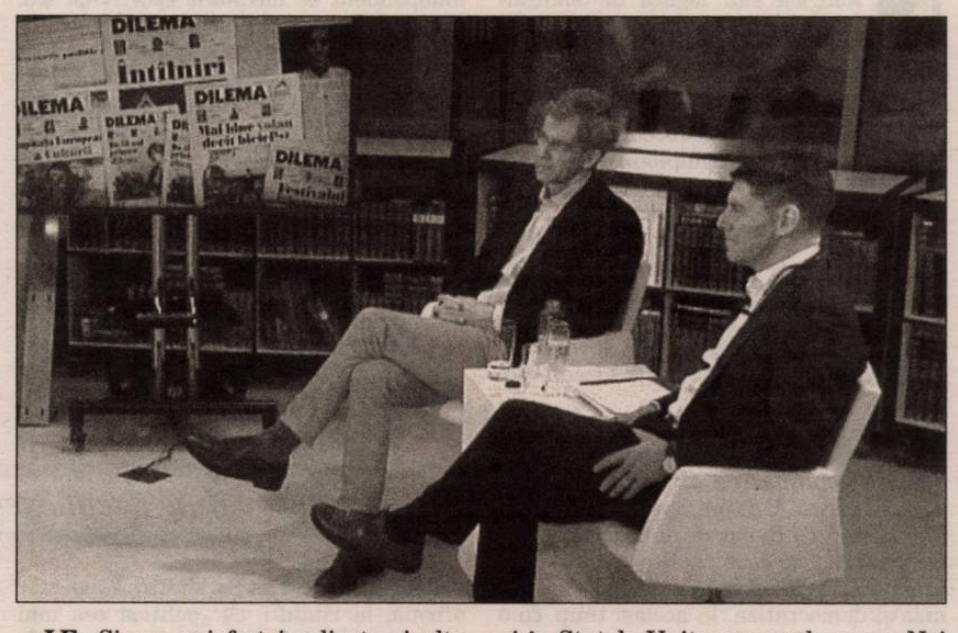

J.F.: Și au mai fost implicate și alte persoane. De exemplu, John Greenya, care era *reviewer* la *Washington Post* în acea perioadă. Tata avea 85 de ani, iar pentru a lucra la această carte au început la Boston, apoi în Franța și apoi la Poiana Brașov. La sfîrșit, am văzut cîteva greșeli în manuscris și am vorbit cu Matei Cazacu: ne temeam să nu apară cartea cu greșeli. Așa că manuscrisul nu a mers direct la publicare, ci l-am rugat pe Matei să verifice încă o dată textul, fără ca tata să știe, pentru că s-ar fi simțit frustrat. Matei a făcut cîteva corecturi și abia apoi am trimis manuscrisul la tipar. A apărut cu întîrziere de cîteva luni, iar tata era puțin îngrijorat: *„Why are these idiots taking so long to finish the manuscript?"*

Familia Florescu este răspîndită în multe țări, seamănă cu un clan scoțian... Mențineți legăturile cu ceilalți membri ai familiei?

R.F.: Vorbim aproape în fiecare zi, nu contează unde ne aflăm. Și nimeni din familie nu a uitat de originile sale românești. Și noi, și verii noștri care trăiesc în Germania, Italia, Elveția și în alte țări îi învățăm la fel pe copiii noștri.

J.F.: De fapt, familia Florescu este acum o familie internațională. Cei din Marea Britanie sînt foarte britanici, cei din Italia sînt foarte italieni, cei din Elveția foarte elvețieni. Generația nouă, a copiilor noștri, vine în fiecare vară în România, lucrează aici, sînt împreună aici. Acum vin și cu prietenii lor din Statele Unite, sînt foarte mîndri de legătura lor cu România. Cred că asta va continua.

R.F.: Noi, ca familie, sîntem foarte mîndri de originile noastre. De fapt, noi sîntem cine sîntem pentru că cei dinainte erau cine erau.

Nu simțiți și un fel de presiune pentru că sînteți descendenții unei familii atît de vechi?

R.F.: Nu, pentru că John și cu mine, ca și fratele nostru Nick, am petrecut o bună parte din viața noastră în România. Sîntem de mai bine de douăzeci de ani aici. N-am simțit niciodată o presiune. Considerăm că sîntem bine crescuți, întotdeauna sîntem politicoși și putem dormi în liniște. Este suficient.

J.F.: Tata a fost un caracter modest, ca un călugăr. Cînd eram la Boston în școală și la universitate, stilul tatei ni se părea un stil normal pentru noi. Tata și mama au ajuns în SUA cu 600 de dolari, împreună cu alți emigranți. Nu poți veni în Statele Unite cu nasul pe sus. Noi sîntem conștienți de activitatea membrilor familiei, dar credem că *each does it on his own.* Nu are sens să spui că ești copilul cuiva important. Nu. Noi ajutăm cu educația, cu cîteva relații, dar fiecare face ce crede de cuviință.

R.F.: De fapt, este spiritul american. Noi nu sîntem *upper class,* toți sîntem *middle class.* Așa am crescut în Statele Unite și nici nu-mi pot imagina cum aș putea eu să vin la școală în America și să spun „sîntem fii de boieri".

Cum ați descoperit România reală după 1990?

R.F.: După ce fusesem în 1968, în copilărie, am revenit în România în 1990 ca adult, aveam 28-29 de ani. Eram la New York, lucram pe Wall Street și, bineînțeles, România era atunci străină pentru mine. Am venit în mai 1990, am stat la Hanul lui Manuc (hotel foarte OK!). Impresia mea a fost că e o țară cam goală. După comunism, și în special după anii lui Ceaușescu, țara fusese afectată (e puțin spus!). Am venit aici să caut o oportunitate. Abordarea noastră la început a fost că dorim să participăm la renașterea unei țări din Europa, exact cum era România în acel moment. Nu știam exact ce vrem să facem în acel moment. Am început cu *Tineretul liber,* dar apoi am intrat în comunicare. După mai bine de douăzeci de ani, sîntem mîndri de ce am făcut în România.

J.F.: Cînd am revenit, m-a impresionat foarte mult că verii noștri care trăiseră aici în comunism și lucraseră în condiții grele aici nu-și pierduseră deloc spiritul. Reîntîlnirea a fost foarte firească. Bunica mea a revenit și ea, nu fusese de 30-40 de ani. Diferențele dintre noi și cei din țară erau foarte mici: sigur, erau diferențe de condiții materiale și de trai, dar legăturile dintre noi erau la fel. În perioada comunistă au fost la noi în SUA diplomați, de exemplu Corneliu Bogdan. Tata ne-a spus: „Uite, el e comunist și reprezintă România; acum e comunism, dar poate România se va schimba și va fi altceva, iar noi sîntem în legătură cu țara, nu cu regimul și ideologia".

R.F.: Tata a fost apolitic toată viața. N-a avut niciodată o abordare politică față de România. A rămas un patriot și a vrut să facă bine pentru țara sa natală.

(fragmente dintr-un interviu care poate fi urmărit pe live.adevarul.ro)

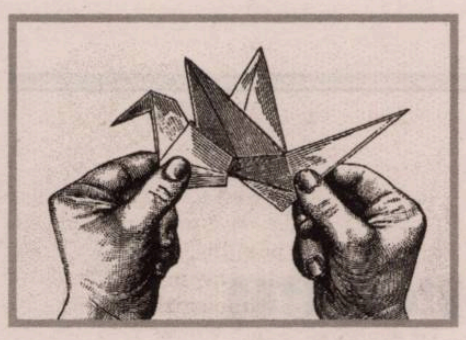

Andrei MANOLESCU

libertatea de impresie

Vine Iarna!

Nu e vorba de o problemă meteorologică sau legată de anotimpul propriu-zis. Se pare că și înghețurile politice sînt ciclice, mai ales într-o țară ca Rusia. *Vine Iarna! – de ce trebuie opriți Vladimir Putin și inamicii lumii libere* este o carte recentă a lui Gary Kasparov, fostul campion mondial de șah (numărul unu în lume timp de douăzeci de ani) și o figură marcantă printre opozanții dictaturii lui Vladimir Putin. Căci despre un dictator e vorba, ne spune răspicat autorul cărții, chiar dacă, așa cum observă, „în multe cazuri, liderii și presa din Occident par dornici să-i găsească scuze și să evite a-l numi dictator".

Cu o minte deschisă, liberal și prooccidental, Kasparov, cel care pe vremuri a avut o atitudine de frondă și la adresa Uniunii Sovietice, scrie de fapt o istorie a Rusiei de după căderea comunismului, în care explică felul în care acest stat a ratat ocazia de a se moderniza și democratiza. În același timp, cu o logică imbatabilă, Kasparov nu ezită să-i critice pe liderii occidentali pentru lipsa lor de viziune politică în privința pericolului reprezentat de regimul Putin și pentru lașitatea lor în relațiile cu acest regim. „Oricine spune, în acest moment, că are încă dubii în privința naturii lui Putin fie glumește, fie e nătîng, fie încearcă să ne păcălească (...). De cel puțin un deceniu, cei care-l apără pe Putin fie au ceva de cîștigat din asta, fie sînt periculos de ignoranți", scrie Kasparov. El observă și cum, în urma Olimpiadei de la Soci, Elveția a cîștigat cel mai mult aur, independent de medaliile sportivilor săi. Cum? E vorba de ocazia oferită oligarhilor ruși fideli lui Putin de a deturna fondurile pentru construcția facilităților olimpice (care s-au ridicat la sume neplauzibile), bani pe care aceștia și i-ar ascunde de obicei prin bănci elvețiene. „Retorica împăciuitoristă a Occidentului creează un cerc al corupției morale și mentale care nu încetează să se rotească" – spune Kasparov. El atrage atenția că „așa cum se întîmplă întotdeauna cînd e vorba de stoparea ascensiunii dictatorilor, cu fiecare amînare, costurile cresc". O idee care traversează ca un fir roșu întreaga carte. Autorul dă sfaturi liderilor occidentali despre cum l-ar putea opri pe Putin.

Kasparov îl dă drept exemplu pe Ronald Reagan.

Parafrazîndu-l pe Soljenițîn, Kasparov afirmă, la rîndu-i, că „politica cea mai morală se dovedește a fi și cea mai eficientă. Crezînd altceva, ajungem la compromisuri false, care primejduiesc libertatea fără a ne spori securitatea". Un exemplu de politică morală și eficientă este, în opinia lui, cea a lui Ronald Reagan, unul dintre puținii lideri occidentali care au înțeles cum să trateze cu Moscova. Kasparov încearcă să demonteze și înrădăcinatul mit al popularității pe care Putin ar avea-o pe plan intern și reamintește neregulile grave de la ultimele alegeri, cele în urma cărora au avut loc mari manifestații de protest la Moscova. Unii din liderii acelor manifestații sînt hărțuiți permanent cu procese, procuratură și poliție, alții au fost închiși, iar Boris Nemțov a fost asasinat. Kasparov însuși a ales să lupte împotriva regimului de la Kremlin și să-și transmită mesajele din afara Rusiei, țară în care, deocamdată, „se abține" să intre, după cum a declarat la o conferință de presă.

Povestind ascensiunea la putere a fostului ofițer KGB Vladimir Putin, Kasparov reamintește incidentele sîngeroase pe baza cărora s-a consolidat regimul acestuia: „Suspiciunea că regimul Putin nu era alergic la sînge rusesc a fost confirmată de dezvăluirile despre dimensiunile distrugerilor din Cecenia și apoi de brutalele intervenții guvernamentale din incidentele cu ostatici din timpul spectacolului muzical «Nord-Ost» și de la Beslan". Fostul campion mondial nu se sfiește să compare stilul de conducere al lui Putin cu cel al unui mare șef mafiot, care-și protejează apropiații și-i recompensează pentru fidelitatea lor, ocupîndu-se totodată prin diverse mijloace de posibilii concurenți sau adversari. Iar atitudinea moderată a liderilor occidentali este „răsplătită" de Putin, după cum observă Kasparov, prin comerț cu arme și relații cu toate regimurile autoritare și inamice ale lumii libere. Autorul analizează și ce au, de fapt, în comun asemenea regimuri și liderii lor. Sînt oameni care se opun modernizării, indivizi ancorați în trecut, lucru valabil și pentru teroriștii islamiști.

Ultima recomandare pe care Kasparov o face în cartea sa liderilor occidentali este să-i asculte în general pe disidenții din întreaga lume, „chiar dacă nu le place ce au aceștia de spus", pentru că ei sînt cei care le pot arăta cel mai bine realitățile grave pe care majoritatea își permite să le ignore. Sigur, după ce Kasparov a scris această carte, s-au mai întîmplat unele lucruri. Cel mai important: alegerea lui Donald Trump în America. Cu privire la asta, marele șahist a declarat că scopul celor de la Kremlin fiind acela de a trage pe oricine altcineva la nivelul lor, pentru Putin, Trump nu poate fi decît factorul perfect al haosului. Iarnă grea!

ready made

L-a omorât lemnul

„Un muncitor care tăia lemne în pădurea din apropierea orașului Kaposvár, a avut nefericirea, că un lemn mare a căzut tocmai pe el, și l'a turtit în sensul strict al cuvântului. A rămas mort pe loc."

Telegraful Român, Anul LV, Nr. 132, Sibiiu, Marți, 4/17 Decemvrie 1907

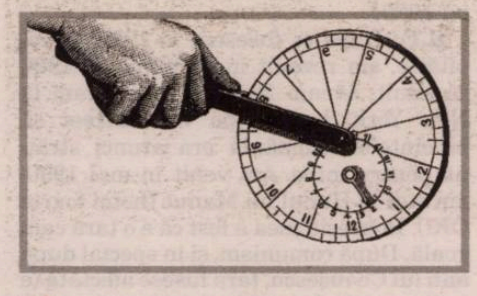

Cătălin PAVEL

o, ce vestigii minunate!

Noi contra noi

În multe discipline umaniste există „noi" și „ei", rivalități între cercetători, uneori reale, alteori confecționate. O să ilustrez asta alegînd la întîmplare ca exemplu arheologia.

Unul din cele mai puternice antagonisme în arheologie este între arheologii de teren și cei de fotoliu. Arheologii de teren trăiesc cu convingerea că există un fel de eroism elementar în munca lor. Cîte unul – cunoscuți de-ai mei, oameni dintr-o bucată – mai bea dintr-un craniu sau critică în public dictatorul arab local. În orice caz, li se pare că numai cineva care stă în pustie și scoate din pămînt, cu sudoarea frunții, lucruri care n-au mai văzut lumina zilei de mii de ani se poate numi arheolog. Cei care stau la bibliotecă, palizi, în aer condiționat, și scriu pedant despre monede sau statui pe care alții le-au găsit pe teren pentru ei, sînt doar niște uzurpatori. Invers, arheologii de analiză, rafinați, au un surîs îngăduitor pentru arheologii de cazma. Sigur, cineva trebuie să fie și la munca cîmpului, să măsoare, să ducă roaba. Dar abia aici, în foișorul unde lucrează, ei fac aceste rapoarte primare de săpătură, aceste date brute să intre în corelațiile mari ale istoriei. Abia ei vin cu nuanțele, cu sintezele, ei fac din informații – cunoștințe. Lucrurile se văd deci mereu în două oglinzi diferite. Cel cu latura practică a disciplinei are, pe de-o parte, astuția celui care știe cum merg lucrurile în viața reală, își suflecă mînecile și face treaba, ba chiar și-o glumă; dar tot el e și un tip vag primitiv, care, ca să fim drepți, știe că a descoperit ceva, dar nu înțelege exact ce. Cel cu latura teoretică, pe de altă parte, tobă de carte, aduce lumină la nivel local și regional; dar tot el e un tip clorotic, stîngaci, care se încurcă-n speculații.

O altă dihotomie este între specializările naționale și cele universale. Arheologii care se ocupă de subiecte locale (indiferent că e vorba de Cucuteni sau de Tîrgul de Floci) au de multe ori convingerea că, pînă la urmă, ăsta e destinul care ni s-a repartizat, asta e contribuția care se așteaptă de la noi. Dacă tot e vorba să iluminăm trecutul cuiva, de ce să nu fie chiar trecutul nostru? Doar n-o să te arunci tu, ca român, să studiezi romanizarea Mauretaniilor sau să produci o monografie despre Sicilia normandă? Dar există și arheologi care au ajuns să se concentreze pe subiecte fără nimic palpabil românesc în ele. Asta înseamnă fie că subiectul are o geografie mai exotică, fie că ține de aspecte teoretice (implicații epistemologice, să zicem), care sînt, în arheologia de la noi, prin definiție exotice. Ei au impresia că aerul îmbîcsit al bibliografiei strict în limba română e provincial, că trebuie ieșit din bula balcanică a măruntei autovalidări și discutat de la egal la egal cu marii șmecheri din comunitatea științifică. Așadar, cel care lucrează la inserția națională a disciplinei e atît un truditor pe ogorul patriei, dar și un condamnat la minorat. Cel care lucrează la articulația universală a disciplinei e atît un bun ambasador științific, cît și un păcălit de iluzii occidentale.

Toate taberele se înșală în aceeași măsură.

Lista e lungă. Avem, de pildă, arheologi care lucrează în continuare prin institute și muzee, dar și din cei care și-au luat cîmpii, înființînd o firmă de consultanță sau de arheologie preventivă sau lucrînd în proiecte internaționale, deci nu din bani publici românești. Aceștia din urmă, care n-au rămas fideli sărăciei de la stat, sînt trădători și nu au cum să facă cercetare temeinică; au doar papagal și plasează *buzzwords* acolo unde cere grila. La rîndul lor, cei așa-zis din privat cred că cei din sistemul public sînt caduci, nu folosesc decît bibliografie de pînă-n anii '80 care nu mai are nici o valoare și nu sînt conectați, ca ei, la trend-urile europene.

Mai există, în orice grup de cercetători, unii care sînt fața publică a grupului, și unii, de obicei mai jos social, în orice caz salarial, care sînt puțin vizibili la conferințe de presă și care nu prea apucă să-și pună semnătura pe materiale ai căror autori principali sînt. Cei care prezintă mereu, la Ambasada Franței, sau ministrului Culturii, rezultatele „a douăzeci de ani de cercetare" cred că fără viziunea lor integratoare, fără direcția pe care doar ei știu s-o imprime, rezultatele ar fi zero, și sponsorizările la fel. Cei care, de fapt, pun osul ca aceste rezultate să apară visează să plece-ntr-o zi, iar instituția deodată să se prăbușească în spatele lor, cu viziune integratoare cu tot.

Înnutil să mai spun că, în discursurile forțat stereotipe pe care l-am improvizat aici, toate taberele se înșală în aceeași măsură. Ba chiar taberele astea *(Anciens et Modernes...)* nu sînt deloc așa diferențiate cum artificial le-am prezentat eu: mulți arheologi de teren mai lucrează și în bibliotecă pentru publicații, mulți cercetători de subiecte „românești" le proiectează și într-un context european și așa mai departe. Dar rivalități există. Uneori sper că rolul lor e doar de a ne menține solidari.

***Cătălin Pavel** este arheolog și scriitor. Cea mai recentă carte publicată este romanul* Trecerea, *Cartea Românească, 2016.*

Sever VOINESCU

axa dus-întors

Euroscepticii din vremea aderării

Acum zece ani, România a devenit membră a Uniunii Europene. Era, desigur, altă Românie și altă Uniune Europeană. Ultimul meu articol ca cetățean din afara UE a apărut în decembrie 2006, în *Dilema veche*. Vorbeam, cu doar cîteva zile înainte de aderarea formală la Uniune, despre euroscepticismul românesc. Iată un fragment amplu din acel text:

„Viața (era să zic «piața»!) intelectuală a României de azi este, orice s-ar zice, vie și simpatică. Intelectualul român, ferit pentru totdeauna de problema tragicului, se plimbă îmbujorat printre teorii, idei, convingeri, păreri, mofturi, lecturi și trend-uri, ca printr-o grădină edenică, în care pomi miraculoși cu coama plecată rodesc înțelepciune, izvoare ireale picură din văzduh și iarba pură îi gîdilă, hedonic, talpa fină. Pe mine mă amuză, de pildă, curentul eurosceptic din România. Ați sesizat, sînt sigur, că, printre intelectualii români, e *trendy* să te dai eurosceptic. Se combină subtil și seducător un pic de tradiție (puține culturi conțin un scepticism de mai mare rafinament decît a noastră) cu un pic de elitism tip «contra» (sondajele arată un popor cu puternice opțiuni prointegrare și ziarele arată o clasă politică integral dedicată Europei bruxelleze, așa că, intelectual fiind, ești aproape invitat să ai opinii eurosceptice) și cu un pic de prestigiu (la noi, scepticismul e dovada rațiunii și a inteligenței, în vreme ce entuziasmul și aprobarea euforică sînt văzute ca specii ale unui delir nefast, atribute ale proștilor). Dacă e cazul, dar nu e deloc obligatoriu, se adaugă și oleacă de ortodoxism (nu strică niciodată) și, după gust, puțin păsunism (gen «roșii ca ale noastre...»). Un cinic ar putea să comenteze apariția euroscepticilor dîmbovițeni citînd vorbele marelui Nae Cațavencu, niciodată uitate în cultura română, care cerea faliți autohtoni după ce constatase că mai toate țările – «pînă chiar și Austria...» – au faliții lor. Ceva mai academic, am putea spune că euroscepticii noștri continuă tradiția formelor fără fond, a acelui mimetism care – ne spune Maiorescu – e suspect din punct de vedere estetic, dar care – ne spune Lovinescu – e benefic din punctul de vedere al evoluției României moderne, pentru că exersarea formelor creează fondul. În orice caz, acum, la început de 2007, mie mi se pare că e complet ilogic să fii eurosceptic în România, din simplul motiv că o Românie în afara UE ar fi fost o Românie din care, pun pariu, cam 90% din euroscepticii de azi ar fi emigrat. Euroscepticismul se originează în Marea Britanie – țară socotită și acum patria euroscepticilor – pentru simplul motiv că, din punct de vedere economic, dar și politic, e greu de spus dacă interesul Marii Britanii este mai bine promovat prin Uniune sau printr-o altfel de politică, independentă față de Europa și, eventual, încă și mai atlantică decît este acum. Curentul eurosceptic dominant în Norvegia, de pildă, are în centru faptul lesne de dovedit că regulile UE în materie de pescuit afectează interesele economice ale Norvegiei. În Elveția, un întreg sistem bancar aduce prosperitate tocmai pentru că este ținut la egală distanță (sau la egală apropiere, dacă vreți) față de euro și dolar. Dar la noi, ce anume a stricat integrarea europeană? Agricultura? Industria? Viața politică? Educația? Sau poate justiția? Ce anume mergea bine și asigura României prosperitate înainte de 1995 (cînd am depus cererea oficială de intrare în Uniune) sau înainte de 2000 (cînd am început negocierile de aderare) și, odată cu integrarea europeană, se pierde? La această întrebare, oricare dintre euroscepticii români are dificultăți să răspundă. Sigur, sînt eurosceptici și eurosceptici. Pe unii îi prețuiesc ca prieteni și îi admir pentru o anumită astuție și pentru un fel de *chutzpah* refrișant. Pe alții am încetat să îi mai ascult, după ce i-am auzit spunînd limpede că o apropiere de Rusia e preferabilă, pentru că Rusia ne ieftinește gazele, iar Europa ni le scumpește. «Dacă integrarea europeană aduce sărăcie poporului meu, eu nu vreau Europa» – o frază pe care nu am inventat-o, ci am auzit-o la televizor, e drept, spusă de un politician, și nu de un intelectual – este cea mai mizerabilă diversiune care se poate face acum. Dimpotrivă, UE este un pol mondial de bunăstare, iar pentru noi este o șansă echivalentă cu un miracol. Nicicînd României nu i s-a oferit un aranjament de prosperitate mai avantajos. Sigur că, dacă te afli la un nivel de trai bavarez ori suedez, chiar poți să te plîngi de o oarecare scădere a prosperității și gîndirea eurosceptică e perfect explicabilă. La noi însă, cînd în două treimi din gospodăriile țărănești, zise «ferme», avem găuri în pămîntul din fundul curții pe post de toalete și avem, după statistici, cea mai puțin tehnologizată agricultură din Europa, să mai vorbești despre efectele negative ale integrării asupra «fermierilor» e de-a dreptul aberant. Însă exercițiul intelectual al criticii integrării e binevenit. În fond, trebuie să avem propria voce în construcția europeană și – din cîte văd – e greu să o aibă politicienii noștri – oameni de o înspăimîntătoare mediocritate. Mi-e greu să găsesc astăzi un politician, de la putere sau din opoziție, din Guvern sau din Parlament, a cărui viziune despre România europeană să poată fi minimal articulată. Prin urmare, intelectualilor le va reveni, în viitorul imediat, sarcina de a duce Europei contribuția românească, adică acea sumă de idei critice și constructive care pot intra în dezbaterea europeană."

M-aș lăuda spunînd că textul meu de atunci este perfect valabil și acum, dar nu-i nimic lăudabil cînd sesizezi, alături de atîția alții, aspecte vădite ale provincialismului nostru endemic. Altfel, sarcina de a lămuri Europa asupra contribuției noastre la Uniune nu este îndeplinită nici acum, și tot intelectualilor le revine, pentru că politicienii, acum ca și atunci, sînt tot de o înspăimîntătoare mediocritate. La fel ca și atunci, euroscepticismul de Dîmbovița este, intelectualmente, o toană, o fiță, un teribilism. În zece ani, nici nu s-a amplificat, nici nu a descrescut – atîta doar, a început să aibă și o vagă susținere politică pe care, în 2007, nu o avea. Mai vorbim peste zece ani...

PUBLICITATE

Abonează-te acum!

Cum te abonezi

■ SMS la 7488. Detalii la http://abonamente.adevarul.ro

■ ONLINE la http://abonamente.adevarul.ro

■ VIRAMENT BANCAR sau MANDAT POȘTAL: în contul S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L., cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410

■ LA TOATE OFICIILE POȘTALE

■ FIRMELE DE ABONAMENTE

Abonamente Adevărul + Weekend (L-V)

1 lună - 39 lei, 3 luni - 124 lei, 6 luni - 224 lei, 12 luni - 399 lei

Pentru informații și reclamații abonamente: E-mail: abonamente@adevarulholding.ro, tel.: **031.860.30.57; 031.860.30.85** (L-V între 9.00 și 18.00)

Talon de abonament adevărul + weekend

Nume..... Prenume.....

Str. ..... Nr....., Bl....., Sc....., Et....., Ap.....,

Localitate..... Județ/ Sector ....., Cod poștal .....,

Telefon ..... E-mail.....

Am achitat suma de ..... lei cu mandat poștal / ordin de plată nr. ..... din data .....

în contul S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L., cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410.

Abonamentul va începe din luna* ..... Semnatura .....

Plata se va efectua până la data de 25 a lunii în curs pentru ca livrarea abonamentului să înceapă de la data de 1 a lunii următoare.

Prin completarea prezentului talon sunt de acord ca S.C Adevărul Holding S.R.L să prelucreze datele mele cu caracter personal pentru activități promoționale și să le dezvăluie terților conform legii nr. 677/2001. Îmi rezerv dreptul să mă opun acestei prelucrări și să solicit ștergerea datelor adresându-mă societății S.C. Adevărul Holding S.R.L. printr-o cerere scrisă.

Pentru abonamentele plătite cu mandat poștal sau ordin de plată este necesar să trimiteți talonul completat, împreună cu copia dovezii de plată la **S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L. - Abonamente**, București, Șos. Fabrica de Glucoză nr.21, sector 2, cod poștal 020331.

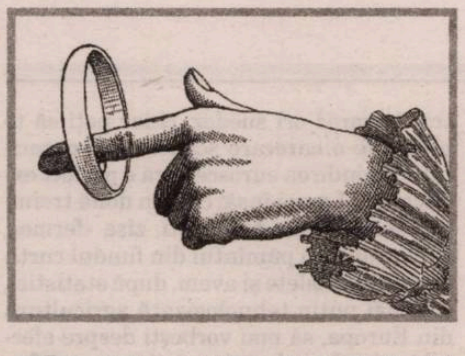

Selma IUSUF

legende **urbane**

În 2017

O să fiu mai harnică, mai directă, mai modestă și mai puțin concentrată pe mine însămi. O să încerc să mă rup un pic de rutina zilnică și o să citesc mai mult. O să-mi fac rezerve mari de răbdare, un coș de răbdare, un geamantan de răbdare, un cufăr din care să scot hălci de răbdare și să le trîntesc pe masă: poftim. O să am răbdare cu cei din jurul meu și cu mine. Cu părinții mei care îmbătrînesc și nu mai țin pasul cu lumea asta. O să am răbdare la metrou atunci cînd cineva blochează scara pe partea stîngă, iar eu mă înfurii, deși n-ar trebui să mă grăbesc nicăieri. O să am răbdare să-i ascult pînă la capăt pe cei din jurul meu care au o poveste de spus. Povestea lor, ca și a mea, de altfel, e mică, banală, plicticoasă și foarte personală, dar ea trebuie spusă, iar eu o voi asculta cu răbdare. O să ascult fără un cuvînt cum ai fost la magazin, iar acolo o doamnă foarte în vîrstă și-a cumpărat vreo douăzeci de Fibrobaruri – batoanele alea pentru dietă –, iar tu nu înțelegeai de ce atîtea și poate doamna nu avea cum să-și ia altceva, sau poate nu erau pentru ea. Tu povestești, eu ascult, nu are importanță, ce povestești tu e centrul pămîntului acum, iar eu am răbdare. Pot să te ascult și povestind cum ai fost la Fisc și ai stat la coadă sau cum ai fost la medic și cum te-ai rușinat cînd te-a chemat ăla peste rînd în cabinet, de s-a uitat toată coada la tine. O să ascult tot.

Răbdarea mea o să facă înconjurul lumii de trei ori și o să se oprească fix în fața Florichii care face curat la noi pe stradă și are atîtea istorii stropșite spuse printre cei doi bieți dinți rămași, că răbdarea mea o să bată a nerăbdare din picior pentru că nu pricepe mai nimic din ce povestește tanti. Dar o să stau în fața ei și o să înțeleg că-mi spune cine s-a mutat în curtea vecină și cîți copii are. Și că e important.

La anul o să fiu mai modestă. O să caut a înțelege mai bine că lumea n-are cum să se învîrtă în jurul nevoilor mele – ni se tot spune chestia asta de cînd sîntem mici și încă n-am găsit pe cineva pe deplin vindecat de această iluzie. O să încep a accepta că îmbătrînesc, că lumea se mișcă mai repede și mai altfel decît știam pînă acum o oră, că în fiecare secundă se naște un copil cu care n-o să am absolut nimic de discutat peste vreo douăzeci de ani, sau poate că o să am, dar cu multă bunăvoință din partea lui. O să las vanitatea la o parte cu gîndul că așa, poate, voi găsi un alt soi de grație lumească.

O să citesc cap-coadă articolele de 25 de pagini din *The New Yorker* care chiar mă interesează, dar pe care le părăsesc sistematic ca să vorbesc la telefon, să văd ce e cu o oarecare notificare de pe Facebook sau să mă duc și să stau în prostrație, indecisă, în fața frigiderului deschis. Da, și o să mănînc mai puțin. O să-l omor încet și sigur pe Haplea neisprăvit care zace în mine, pe mîncăciosul care e în stare să dea gata o putină de brînză și un stand întreg de chips-uri în timp ce stă la televizior. Și o să mă uit mai puțin la televizor. O să las naibii documentarele cu vidre care-și sparg nuci sau, habar n-am, scoici pe burtă, la care mă uit în timp ce mă gîndesc la altceva, o să las naibii horror-urile de duzină la care mă sperii sistematic, deși toate respectă pînă la micron rețeta clasică – un grup de persoane într-o casă părăsită, cineva coboară într-o pivniță și bam! altcineva face o glumă proastă ca să-l sperie, dar peste trei minute același personaj moare în chinuri groaznice, sfîșiat de cine știe ce creatură de coșmar.

O să-l omor încet și sigur pe Haplea.

O să fiu un pic mai prezentă în lumea asta și un pic mai absentă din fanteziile inutile care-mi șuieră necontenit în cap. În loc de privirea mioapă și goală de pe stradă o să mă uit mai bine în ochii dumneavoastră și ai mei. O să-mi asum neplăcerea unor adevăruri spuse franc în loc să mă fac că nu aud sau că nu înțeleg. O să beau mai multă apă, mai puțin vin roșu și o să iau vitamine. O să termin *Infinite Jest* al lui Wallace.

Dar, mai presus de toate, o să uit tot ce mi-am propus, în momentul în care închid pagina asta.

***Selma Iusuf** este jurnalistă, redactor-șef la știri, radio Kiss FM și Magic FM.*

anti nostalgia

De Bobotează

„În Mihalcea, în ziua de ajun, fetele pregătesc cana cu care au să meargă după agheasmă. Îi fac cruciți de ceară și o împodobesc cu ghirlănzi de berbenoc poleit, cu flori, iar la toartă leagă în cruciș lînă roșă. Tot atunci, sau și mai înainte, pregătesc lumînarea pentru Iordan, numită troiță; cu aceasta în mînă asistă la sfințirea apei. Troița se face astfel: iau o lumînare mare, lîngă care lipesc la mijloc o cruce de lemn simplă, o leagă bine, iar împrejur pun: busuioc, spice, măciulii de mac, flori uscate, căline și fac un mănunchi mare, astfel că crucea nu se vede deloc. Pe deasupra pun berbenoc poleit, vîsc (vîscul, înaintea Iordanului, se vinde pe piață în Cernăuți); prin verdeața aceasta mai pun simetric șiraguri de mărgele, lînă roșă, iar mănunchiul în jos precum și lumînarea o învălesc c-o năframă frumoasă, ca o lumînare de botez; mai ales se face «troița» peste Prut, unde populația e mai rusificată. Spicele, macul etc. sînt bune de leac, de sămînță, de afumat vaca, cînd e bolnavă la uger, vîscul e bun de tusă etc. După ce se sfîrșește Iordanul, lumînarea o duc în biserică și o lasă să stea păn'la Stratenie, atunci o aduc acasă, și dezbrăcînd-o de toate o întrebuințează ca lumînare simplă, în ziua de Paști, cînd merg la Înviere. E un obicei vechi creștinesc, cu resturi păgîne."

Elena Niculiță-Voronca, *Datinile și credințele poporului roman*, ed. Iordan Datcu, Editura Saeculum visual, 2008

Dicționar (n.r. R.M.): *vinca minor*, saschiul = (pop.) berbenoc, pervincă, merișor (http: // 7coline. Wordpress.com); călină (bg. *kalina*), fructu-l călinului, culoare roșie (Șăineanu, 1929); Stratenie (rus.) = Întîmpinarea Domnului, 2 febr. (Scriban, 1939).

Cătălin ȘTEFĂNESCU

fără doar și **coate**

Entuziasmul dărîmării

Un val de emoție veselă și gospodărească a dat peste mai toate emisiunile de la Russia Today. Postul de televiziune finanțat de la Kremlin e într-o pasă de solidaritate cu toată Europa, greu pusă la încercare de valul ăsta de atentate teroriste. E drept, nici rușii n-au scăpat de rîvna funestă a cecenilor sau, mai recent, a sirienilor. Dar felul în care se pune problema terorismului în Rusia e foarte diferit de ceea ce trăiește Europa. Cu toate astea, jurnaliștii de la Russia Today nu mai pridesc cu sfaturile solidare la adresa reinstaurării ordinii și disciplinei în spațiul european. Iar sfatul principal e reînființarea frontierelor. Ei ne-au spus, drăguții de ei, încă de cînd a luat ființă acest post care propagă doar bunele intenții și profesionalismul jurnalistic, că n-are sens să ne complicăm cu idei de-astea comunitare. Ca niște vecini mereu bine intenționați, ei ne-au tot zis să ne potolim cu europenismele astea, cu circulația liberă a persoanelor și a mărfurilor. Nu i-am ascultat, uite ce pățim.

Propaganda rusească a revenit de ani buni în arenă, revitaminizată după Războiul Rece și hrănită bine cu bugete grase. Are bujori în obrăjori și plesnește de sănătate. E gata oricînd să dea o mînă de ajutor, ba aici, ba în America, la rezolvarea tuturor problemelor. Bunăoară, la alegerile din Statele Unite, jurnaliștii minunatului post rusesc au strigat cît i-au ținut plămînii că nu se mai poate așa. Nu se mai poate cu democrația aia dementă și cu neoliberalismele alea deșucheate. Păi, ce facem aici? Trebuie să reinstaurăm ordinea și disciplina. Dacă se poate, ca-n Rusia, unde domnul Putin își face fericiți compatrioții în fiecare zi. Orice secundă din programele Russia Today tună și fulgeră la adresa modelului occidental. Nimic nu e bine. Dar absolut nimic. Occidentul e o colecție de greșeli, care mai de care mai grave. Emisiunile RT, în integralitatea lor, sînt dedicate prezentării amănunțite, răbdătoare, a găunoșeniei și a defectelor insurmontabile din societatea occidentală. Iar aerul de post underground, de redută a ideii de democrație autentică, plutește verzuliu în studiourile din care ne vin mesajele astea frățești, de solidaritate și încurajare a schimbării.

Că asta ni se spune zilnic. Trebuie schimbare. Nu mai merge așa. Și, iaca, americanii au recepționat mesajul. Urmează Europa. Ce ne trebuie nouă bătaie de cap cu mecanisme comunitare, cu dat bani în niște fonduri vagi, pentru niște programe difuze, care alimentează, de fapt, niște netrebnici de birocrați? Ce ne trebuie nouă circulație liberă? Ce-are dacă mergem cu pașapoarte și cu vize peste tot? Uite, dacă ar fi fost control la frontiere, teroristul ăla de la Berlin nu se plimba ca belferul, din Germania, prin Franța, pînă în Italia. Iar oamenii trebuie rîcîiți zilnic cu ideile astea. Picăturile acestor mesaje trebuie să intre, costumate în uleiuri tămăduitoare, în urechile tuturor. Și cînd ți se spune minut de minut, pe toate tonurile, că nu se mai poate așa, că societatea occidentală e un eșec și o putreziciune, te uiți în jur și zici că așa e. Nimic bun nu încape în discuțiile astea. Pentru că strategia e foarte simplă. Toate mesajele sînt negative, denunțătoare, anarhiste. Nu există nici măcar un fir de praf care să fie bun în Occident. Ți se spune că trăiești într-un infern al capitalismului care se prăbușește. Îți duci zilele într-un spațiu al exploatării, într-o lume a speculei, a obezității și a controlului minții.

S-ar putea să fie așa. Dar aș înțelege să primim mesajul ăsta de la o civilizație din alt sistem solar. Cîtă vreme vine de la Moscova, a se slăbi un pic cu mesajele de solidaritate dezinteresată. Nu că lumea ar fi împărțită în alb și negru, în buni și răi. Occidentul – în toate înțelesurile lui – e departe de a fi un Rai în care plutesc îngerași cîntînd la trompețici de cristal. Dar una dintre dovezile felului în care e cusută lumea asta e însăși existența postului de televiziune Russia Today. În Statele Unite s-a putut înființa un asemenea canal de propagandă, orientată împotriva sistemului de la care a luat chiar autorizația de funcționare. O să mai curgă multă apă pe Donul liniștit pînă cînd o să vedem că se-ntîmplă ceva similar și în Rusia domnului Putin.

Dar asta nu contează pentru publicul entuziast al RT. În toate țările comunitare, în Statele Unite și în Anglia, un public extrem de numeros strigă „Olé!" ori de cîte ori mai cade cîte o piesă din trupul ostenit al ideii contemporane de democrație occidentală. Sînt oameni care cred că mesajele RT vin din partea unor dezvrăjiți care s-au șters la ochi și au început să denunțe ororile din jurul lor, că programele astea sînt rodul unor suflete curate, pornite la luptă cu nedreptățile din lume. Iar de cînd cîteva repere ale presei de peste Ocean s-au umplut de „glorie" profesională, după excesele propagandistice din campania electorală recent încheiată, un zîmbet de la o ureche la alta s-a așezat pe toate fețele angajaților de la RT. Zici că The Joker e proprietarul postului cu pricina. Între timp, adevărații proprietari își freacă palmele gospodărește. Poate că și scuipă, să fie treaba neaoșă. Și purced la lucru, entuziast, cu un mesaj mobilizator: „Copii, dacă tot v-ați apucat să dărîmați Zidul Berlinului, hai, frăție, să dărîmăm tot! Să știm o treabă! Ce mai stăm atîta la discuții?".

***Cătălin Ștefănescu** este realizatorul emisiunii* Garantat 100% *la TVR 1.*

Anca MANOLESCU

Recunoștința

Benedetto da Maiano, ***Sfîntul Ioan Botezătorul***

Iată una dintre cele mai delectabile atitudini umane, mi se pare. Delectabilă nu pentru destinatar. Ci pentru cel care o resimte, fiind în stare să identifice darul care i s-a făcut, să-i răspundă. De asemenea, pentru cel care asistă la manifestarea ei. Am spus și altădată: sînt teribil de emoționată cînd, în fața unei muzici mari, publicul izbucnește în aplauze torențiale, strigă dezlănțuit, cînd lasă în urmă orice rezervă pentru a se preda entuziasmului, recunoștinței față de ceea ce a ascultat într-o adîncă liniște. Mi se pare atunci că reacția frenetică a publicului e o parte importantă a evenimentului, că fără ea excelența acelui eveniment nu s-ar fi rotunjit. E unul dintre momentele cînd poți „simți" recunoștința densă, pură, promptă.

Căci recunoștința e destul de rară. Și e grea. Poți să nu ai sensibilitate față de calitatea a ceea ce ai primit. Poți să nu-i dai atenție. Ori îl micșorezi, îl judeci la o măsură prea strîmtă față de substanța lui. Te poți simți chiar stînjenit de binefacerea primită, împovărat de „obligația" unui răspuns de care nu prea ai chef. Recunoștința îți cere, în fond, strădania de a ieși din tine, de a judeca, de a admira un altceva care te îmbogățește. Există în recunoștință o putere expansivă. Și adesea ne e greu să trecem dincolo de limitele noastre confortabile, să facem față expansiunii ființei noastre, cerute de recunoștință.

Pe urmă, recunoștința se bazează pe recunoaștere, pe cunoaștere. Nu poți răspunde adecvat dacă nu ești în stare să iei măsura darului, să-i înțelegi calitatea, nivelul, specificul, posibilitățile pe care el le poate stîrni în primitor. De pildă, cînd Horia Bernea configura Muzeul Țăranului Român, ne întîlneam cu toții, cei din preajma lui, în admirația față de ceea ce el crea, oferea. Era o bucurie să lucrezi acolo. Dar eu, personal, simțeam că admirația mea era adesea confuză, sub calitatea a ceea ce el căuta să exprime, că transpuneam într-un registru sec, banal poetica muzeală pe care o experimenta. De altfel, Horia Bernea era exigent în fața admirației. Îl iritau laudele neînțelegătoare, goale. Căuta să explice, să sugereze, să te facă să prinzi înțelesurile fine pe care le viza. Recunoștința de a lucra în atmosfera lui cerea efortul atenției, al priceperii.

În fond, recunoștința nu este decît expresia bună, potrivită, inventivă a unei cunoașteri care te amplifică. Semnalezi celui care ți-a oferit darul că ai prins ceva din calitatea lui aparte, că participi, că el lucrează în tine, rafinîndu-ți gîndul și modul de a fi.

*

Tema recunoștinței-recunoaștere e de aceea esențială în credință, în raportul omului cu misteriosul Interlocutor care vrea să-l atragă dincolo de stătătoarea finitudine a condiției noastre obișnuite. Maria Magdalena trebuie să treacă printr-un fulgurant moment de înțelegere pentru a-l descoperi în grădinar pe Învățător. Cei doi ucenici pe drumul Emausului trebuie să treacă printr-un fulgurant moment de înțelegere pentru ca – la frîngerea pîinii – să-l descopere în călătorul străin pe Iisus. Christos le arată un chip nou, necunoscut, de neconceput în termeni strict umani: chipul înviat, pe care omul, pe urmele Lui, îl poate asimila. Dar e nevoie de acel moment transformator care declanșează un drum al cunoașterii. În noaptea Nașterii, cît de puțini, cît de discreți, cît de singuratici sînt cei care recunosc calitatea Pruncului: cîțiva păstori și trei regi-magi în jurul unei peșteri ori al unui staul, la marginea spațiului comunitar, în centrul ascuns al lumii. Contrastul e puternic între mulțimile angelice, fremătătoare de cunoaștere exultantă și puținătatea participanților tereștri!

În fond, una dintre imaginile cele mai potrivite ale divinului este, în toate religiile, cea a străinului. Cînd divinul se manifestă în lume, el e perceput ca străin, străinul absolut. Nu încape în nici una dintre rubricile lumii. Nu are loc în vasta ei mărginire. Ruptura de nivel pe care o poartă în sine rămîne ireductibilă. El e de cunoscut, de recunoscut într-o alteritate care se oferă participării. Și, în genere, felul în care îi răspundem e insuficient, inadecvat, nu face față noutății lui. „Întru ale sale a venit și ale sale nu l-au cunoscut." Omul are paradoxala condiție de a fi legat intim de acest Străin. Și i se cere o cunoaștere dificilă, plină de risc și de speranță, de-a lungul căreia poate deveni din ce în ce mai străin față de propriile trăsături stătătoare. Poate deveni mai lucid, mai cuprinzător, mai capabil de recunoștință. În asta constă, potrivit tradițiilor spirituale, menirea, încercarea, încumetarea omului: în capacitatea *recunoașterii participative*, a recunoștinței.

Potrivit Coranului (XXXIII, 72), Dumnezeu declară: „Noi am înfățișat cerurilor, pămîntului și munților responsabilitatea credinței, însă ei n-au primit-o, fiind cuprinși de groază. Numai omul a luat asupra lui această povară, însă el este nedrept și neștiutor" (am redat, puțin modificată, traducerea lui George Grigore). Entitățile cosmice sînt în stare să recunoască străinătatea divinului. Recunosc fără greș în El acea majestate față de care finitudinea lor este nimic. Dar e o recunoaștere „negativă", de separație. Dau înapoi, terifiate, în fața unui infinit de care nu sînt în stare, care cere creșterea fără capăt a cunoașterii. Omul – ființă dinamică, înzestrată cu posibilitatea transformării verticale – își ia riscul legămîntului cu Străinul. Îl ia din ignoranță, din lipsă de responsabilitate? Din secreta încredere că există afinitate între el și Străin? Din sensibilitate față de vocea străină care-l cheamă? Oricum, el e ființa unei cunoașteri dificile, patetice, riscante, dar capabilă de mișcarea în care îl atrage divinul.

Omul religios știe, de altfel, cît de rare sînt momentele cînd îl recunoaște pe Străin.

Omul religios știe, de altfel, cît de rare sînt momentele cînd îl recunoaște pe Străin, momente care se năpustesc transformator asupra lui. Dar poate reflecta la calitatea acestei cunoașteri, o poate aștepta, pregăti. Se poate menține în orizontul ei, se poate lăsa lucrat de străina Prezență care i se adresează. De asemenea, poate întrezări ceva din lumina Prezenței *oglindită* pe chipul celor care au recunoscut-o.

La Florența, în Sala Crinilor din Palazzo Vecchio, se află un asemenea chip, sculptat de Benedetto da Maiano. E un Sfînt Ioan Botezătorul adolescentin, cu o prospețime de floare, muiat în grație, pe care veșmîntul aspru din păr de cămilă pare ciudat, nepotrivit. Privește cu o fermecată uimire undeva departe. E o privire prea intensă, prea extatică pentru a se pune pe lucrurile acestei lumi. Nu e o privire vagă, pierdută, difuză. E în același timp ieșită din sine și concentrată. Ioan vede pe *cineva* în fața lui, vede invizibilul Celui întrupat. Îl recunoaște. „A doua zi a văzut Ioan pe Iisus venind către el..." (Ioan 1, 29). Tinerețea plină de grație a lui Ioan reflectă *noutatea* Celui pe care îl privește. În acel Ioan al lui Benedetto da Maiano avem imaginea recunoașterii-recunoștință.

***Anca Manolescu** este cercetător în domeniul antropologiei religioase. Cea mai recentă carte publicată e* Modelul Antim, modelul Păltiniș. Cercuri de studiu și prietenie spirituală, *Humanitas, 2015.*

Teodor BACONSCHI

Final de epocă (deschis)

A început un ciclu conservator la Casa Albă. După 20 ianuarie 2017, cînd președintele Donald Trump va fi învestit, echipa sa se va apuca de lucru. Și ce lucru! Gestiunea afacerilor globale! Au curs scenarii apocaliptice, s-au tras semnale de alarmă (vai, SUA riscă să nu mai fie prima democrație a lumii etc.). Bun, doliul post-electoral din tabăra democraților americani va duce la o introspecție binevenită, la afirmarea unei noi garnituri de lideri și, evident, la opoziție, ca în orice democrație funcțională. Pe de altă parte, efectul Trump se va propaga în toată aria occidentală. Personal, cred că noul președinte a remobilizat America profundă, cea dintre salbele metropolitane cosmopolite care încing coastele de Est și de Vest ale Statelor Unite. Va fi protecționist în economie, le va cere aliaților europeni să pună mai mulți bani în pușculița NATO, va urmări să limiteze expansiunea Chinei și a Rusiei și va juca dur contra ISIS, căutînd totodată stoparea negociată a războiului civil din Siria.

E sigur că începe și un alt anotimp doctrinar, în care excesele socialist-utopice ale corectitudinii politice vor fi contracarate printr-un discurs identitar mai puternic, inclusiv pe planul afirmării creștinismului ca matrice a Occidentului. Citeam, după alegeri, un comentariu al unui lider de opinie creștin-evanghelic despre dl Trump: el se întreba de ce au preferat creștinii americani un candidat cu două divorțuri la activ și care nu are profilul unui ascet. Răspunsul e dezarmant de simplu: pentru că speră că acest candidat îi va lăsa măcar în pace, fără să-i mai învinovățească pentru simplul fapt că există, fără să le asimileze libertatea de a-și practica religia cu nu știu ce poziție suprematist-albă, *automat* xenofobă, islamofobă, homofobă și tot restul de etichete infamante pe care polul liberal, autoidentificat cu progresul umanității, le aplica pînă acum majorității tăcute, decente, care-și vede de treabă prin comunitățile aninate pe faimoasa *Bible Belt* (care coincide, economic, cu nu mai puțin celebra *Rust Belt)*. Pe scurt, revenirea pendulei naționale spre dreapta republicană va echilibra peisajul luptelor simbolice legate de rostul SUA pe plan global, reamenajînd și mozaicul intern al influențelor politice, mediatice, financiare, ideologice.

Am descris anterior realitatea așa cum se desfășoară ea pe termen mediu, fie că ne place sau nu. Sînt convins că SUA, care au o Constituție de o somptuoasă înțelepciune, adînc impregnată de cultura tiranicidă a libertății, nu vor înceta să fie o societate vibrantă, în care ideile sînt argumentate pasional și rațional. Nu e clar ce ecou va avea noua configurație a superputerii americane în Uniunea Europeană. Putem anticipa victoria lui François Fillon în Franța și consolidarea frontului conservator în mai toate marile capitale din statele-membre. Noi, ca de obicei, sîntem în contratimp, așa cum am fost de la încheierea tratatului bilateral din '91, cu URSS în plină agonie. Nu avem pe scena politică un curent conservator de substanță creștin-democrată și nici nu vom ști (probabil) să ne folosim de amănuntul că în anticamera președintelui american va sta o personalitate... creștin-ortodoxă. S-ar putea ca reacția noastră să fie una obtuz-naționalistă, decuplată de valorile libertății și ale statului minimal. Sper că nu va fi așa, deși nu am, pentru moment, dovezi alternative.

Situația BOR e și ea atipică: tot mai atacată de un front stîngist anticlerical, dar și unică Biserică răsăriteană cu o bază cultural-demografică latină, confesiunea majoritară din România navighează dificil, între sirenele eurasianismului dughnist și vocația de a consolida, prin solidaritate ecumenică, profilul euro-atlantic al societății noastre. Va izbuti BOR să evite confiscarea sa într-un discurs prost-naționalist, retrograd și defensiv? Va avea ea resursele intelectuale pentru a construi o platformă moderată, care să metabolizeze înțelept provocările secularizării, oferind echilibru, moderație și suplețe spiritual-pastorală într-o lume tot mai polarizată?

***Teodor Baconschi** este diplomat și doctor în antropologie religioasă.*

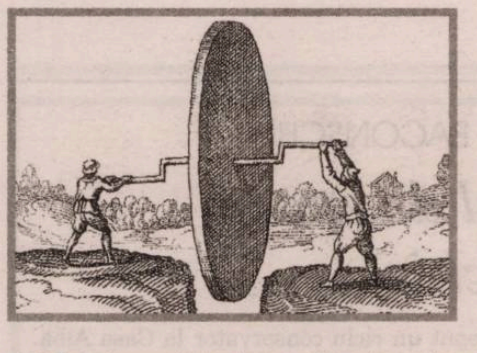

Teodor TIȚĂ

contraintuiția

Mai poate fi salvat PNL?

Sînt o sumă de observații curioase legate de PNL și de evoluția sa din ultimii doi ani. Am să le trec sumar în revistă, înainte de a încerca un răspuns la întrebarea din titlu.

■ În primul rînd, oricît de bizar ar părea, PNL, candidînd sub sigla proprie, a obținut în 2016 cel mai bun rezultat de după 1989. Sigur, a avut și rezultate mai bune, însă niciodată singur.

■ Întoarcerea către PPE (după fuziunea cu PDL) nu a ajutat la mai nimic. PPE este, într-adevăr, cel mai important grup parlamentar de la Strasbourg și Bruxelles, însă liberalii români sînt mai degrabă necredibili în rolul unei drepte empatice și moderate.

■ În interior, PNL a adoptat o strategie pe alocuri necinstită. A semnat un protocol de susținere cu Coaliția pentru Familie, pretinzînd în același timp că rămîne un partid orientat spre valori occidentale. Restrîngerea și limitarea drepturilor este o valoare occidentală doar în măsura în care Rusia e o democrație funcțională. Nu am văzut cercetări care să certifice asta, dar intuiția îmi spune că măcar un procent de la USR vine de aici.

■ Moștenirea USL e încă proaspătă, iar PNL nu a știut să își asume excesele acelei guvernări. O fi fost Victor Ponta rău în 2016, dar el a ajuns premier cu ajutorul neprecupețit al liberalilor.

■ În programul de campanie, liberalii au promovat o specie aparte de naționalism economic, pe alocuri libertarian, prea puțin explicat sau asumat. A părut mai degrabă un soi de reacție la agenda PSD și servea mai mult unui grup restrîns de business care se adunase (poate mai e acolo) în jurul partidului. De altfel, aproape toată campania a fost marcată de acest tip de atitudine care fie imita adversarul, fie îl acuza cu o superioritate morală doar pe jumătate justificată.

■ Pentru că am ajuns la moralitate, da, PNL și-a curățat listele, însă nu cu totul. Ăsta este un păcat mult prea greu de iertat, iar o parte din alegătorii potențiali ai partidului au simțit că sînt chemați la vot pentru a sprijini un proiect cu asterisc.

■ Poate cel mai grav lucru a fost lipsa de autenticitate a candidaților din teritoriu. Foarte puțini dintre ei au părut dispuși să lupte împotriva PSD. Unii, cu care am stat de vorbă, mi-au invocat diverse aranjamente sau pericole locale care îi imobilizau. Pur și simplu, oamenii ăștia au mimat campania electorală. Naivi sau doar fără variantă, au crezut că publicul nu sesizează. A sesizat. Îngrijorător pentru partid e că nu există o discuție reală în interior pe acest subiect.

■ Spaima și nimic altceva i-a împins pe liberali să ia în brațe proiectul Cioloș. O idee decentă, dar insuficient negociată și insuficient detaliată. Asta a provocat un soi de stînjeneală publică în relația dintre cele două părți.

■ Relația cu președintele Iohannis a fost alt motiv de disconfort. Adevărul e că șeful statului nu a dat niciodată semne că are vreo loialitate față de partid, la fel cum partidul nu a știut să folosească în vreun fel această apropiere.

Ar mai fi și altele, însă cred că acestea sînt principalele explicații pentru situația actuală a PNL, despre care alți observatori susțin, cu sigla PNȚCD în mînă, că a intrat deja în spirala irelevanței. Cred că e prea devreme pentru o astfel de concluzie, dar, într-adevăr, e un risc ca acești oameni să aibă totuși dreptate pînă la urmă. Poate fi salvat PNL? Cred că da. Dar înainte de a creiona pașii posibili către o astfel de concluzie, trebuie spus că PNL ar trebui să vrea să fie salvat și să vrea să conteze. Cum se poate face asta:

■ Alegeri interne deschise. Asta e o soluție care a mai fost vehiculată acum mulți ani, însă nu a fost aplicată. Se poate face acum. În astfel de alegeri votează membrii cu vechime ai partidului, iar, pentru a preveni fraudele, cei noi plătesc o taxă simbolică. Modelul a fost aplicat în România de PSD la alegerea președintelui PSD. Deși s-a rîs un pic de ceea ce s-a întîmplat acolo (n-a fost nici o competiție), Liviu Dragnea și-a asigurat, în interiorul partidului, o legitimitate greu de contestat.

■ Asumarea unor poziții clare pro-democratice și libertăți civile. Asta înseamnă inclusiv o atitudine critică reală față de zone de influență din societate cum ar fi serviciile secrete sau cultele religioase. Nu mă refer la o relație de inamiciție, ci la una de distanță politicoasă și sceptică.

■ Îndepărtarea de președinte. Avantajele punctuale nu suplinesc senzația publicului că PNL e un partid prezidențial moluscă, incapabil de opinii proprii. Asta nu exclude în nici un caz colaborarea cu președintele, dar poate n-ar fi rău să vedem și unde se despart cele două părți. Măcar din cînd în cînd.

■ Evitarea compromisurilor, chiar și cele mici, cu PSD. În politică, încăpățînații cîștigă. E timpul pentru PNL să își exercite voința și să mobilizeze energii de care s-a ferit pînă acum.

■ Întoarcerea către profesiile liberale. PNL ar trebui să înțeleagă că nu va fi niciodată partidul tuturor. Este, sau vrea să fie, un partid al clasei de mijloc. Nu poți fi așa ceva cît vreme ai permis PSD să ocupe spațiul acolo. Cine nu mă crede poate verifica cifrele ultimelor alegeri. PSD nu mai e de mult partidul săracilor și needucaților.

■ O autonomie condiționată a filialelor și acțiune rapidă în cazul greșelilor. Aici intră și comportamentul parlamentarilor care trebuie legat direct de filiala din care aceștia vin. Responsabilitatea comună pentru performanțe și rezultate în sondaje e un liant care poate produce minuni.

■ În fine, măsurarea și calibrarea permanentă a mesajelor și a strategiilor. Nu schimbarea lor din alb în negru, asta ar fi stupid, ci modificarea justificată atunci cînd apar argumente solide pentru așa ceva.

Am scris textul acesta pentru că cred sincer că, în continuare, politica românească stă într-un picior. România are nevoie de o contrapondere solidă și credibilă la mamutul PSD. Chiar și PSD are nevoie de așa ceva pentru a nu ajunge în situația de a se rupe în două pentru a-și asigura opoziția. Opoziția politică înseamnă echilibru și progres. Absența sau slăbiciunea ei provoacă pagube tuturor. Chiar și celor care temporar se bucură de o astfel de situație.

Gabriel GIURGIU

euro-skepsis

Euro-deceniul

Dacă există Euro-loterie, Euro-goluri și Euro-pubele, de ce nu am avea și un Euro-deceniu, cel scurs de la aderare pînă acum? Zic că, prin comparație cu anul 2007, Uniunea e într-o stare mai proastă, pe cînd România arată mai bine. Înșiram săptămîna trecută beneficiarii principali ai ultimilor zece ani: agricultura, trînta anticorupție și Consiliul Concurenței. De-ar fi fost numai astea și tot am fi fost în cîștig. Mai avem, însă, domenii cu evoluții ceva mai pricăjite, mai ezitante, mai lente. Le-aș oferi cîte o mențiune în topul deceniului european al României.

Lucrătorul român este unul dintre cei mai zdraveni beneficiari ai aderării. Lucrătorul român de orice calificare, de la zilierii în agricultura Spaniei la medicii de familie pentru Anglia, de la inginerii IT pentru Germania pînă la tîmplarii și zidarii din Italia. Piața muncii a devenit pentru ei uriașă. Șansele le-au crescut exponențial. Au început cu drumurile de patru zile cu autocarul și acum, cu ajutorul unui alt campion al integrării europene (compania aeriană *low cost),* își pot permite să facă o navetă decentă, în cazul în care doresc. Cei mai mulți au început de jos, de la căpșune, în căldură, rupți de spate după o zi de muncă grea. Încet-încet, și-au deschis propriile firme în Vest sau acasă. În plus, ei sînt cei care fac cel mai interesant trafic de influență. Experiențele lor de viață, povestite la gura sobei cînd vin acasă de sărbători, influențează societatea asta într-un mod fundamental, o duc spre modernitate.

Într-un fel asemănător, elevul de liceu și studentul român sînt și ei mari beneficiari ai aderării. Copilul bun care vrea să învețe are acum la dispoziție oferte de negîndit acum zece ani. Bursele de studiu în străinătate sînt un fapt banal. În plus, pentru studenți, mai există și programul Erasmus, una dintre puținele reușite certe ale Uniunii Europene. Aș fi dat un zece pe linie influenței aderării asupra învățămîntului românesc, dar mă oprește Bologna. Setul ăla de măsuri de reformă, propus statelor membre, băgat în seamă mai degrabă de estici decît de occidentali și care nu a adus mare cîștig nimănui. Pînă la urmă, educația face parte dintre politicile care nu se reglementează la Bruxelles, ci ține de competența guvernelor naționale, așa că nu ar trebui să plasăm efortul de modernizare atît de necesar învățămîntului românesc în cîrca Uniunii. Nu e cazul.

Alți mari cîștigători ai ultimului deceniu îmi par a fi consultanții de pe piața proiectelor europene și beneficiarii lor. Cu chiu, cu vai, cu necazuri, cu ezitări, cu greșeli, cu un du-te-vino legislativ parcă fără sfîrșit, administrația publică românească a dus cît de cît la capăt absorbția fondurilor de coeziune. Sistemul este încă departe de a fi perfect funcțional. Multe sînt motivele, le-am tot enumerat și analizat în ăștia zece ani. Cu toate astea, panoul cu steagul Uniunii și cu datele financiare ale investiției nu este o prezență deloc rară în peisajul rural sau urban românesc. Știu oameni care aproape au albit de la necazurile și birocrația provocate de un proiect european prost administrat la Autoritatea de Management sau la Organismul Intermediar. Dar la fel de bine știu destule proiecte care au mers bine, care au schimbat esențial viața unor oameni sau peisajul unui oraș. De la un centru de zi pentru copii de țigani din Colentina pînă la refacerea Cetății Alba Iulia. De la un apartament în care se întîlnesc persoane cu handicap în Tîrgoviște la renovarea Arcului de Triumf și a Palatului Patriarhiei. Cu gîndul, totuși, la incoerența din sistem, cred că domeniul merită mai degrabă o diplomă de participare decît o mențiune de merit.

Pînă la urmă, nu cred că făcurăm o afacere proastă cu aderarea asta. La zece ani după ea, ajung la concluzia din debutul acestui text: România arată mai bine, Europa e într-o formă ceva mai proastă. Așa că, deși ne-au luat în club ca piață de desfacere și pentru a ne cumpăra pe nimica toată industria înfloritoare construită de Ceaușescu (ați mai auzit teoria asta, nu?), pînă la urmă i-am păcălit. După zece ani, noi avem parcă mai puține riduri.

un sport la Răsărit

Englezii joacă fotbal și pe 31 decembrie, și pe 1 ianuarie. Au ceva cu șampania „prietenilor" francezi?

Nu neapărat, mai ales că ei au inventat-o (ce-i drept, din greșeală). Numai că stimabilii din Premier League prestează precum chelnerii: la cîți bani fac, au liber doar cînd se poate. În nici un caz de Revelion. Oricum, la ei chestia asta cu „trecerea dintre ani" nu are însemnătatea de la noi, dovadă că alde Rooney și compania au pauză de Crăciun, dar și nu o săptămînă mai tîrziu. În esență, treaba stă cam așa: *entertainment*-ul e luat în serios, cît ar fi de paradoxal. Nu poți fi un om oarecare cu o avere de rege african. Diferența e că un negus trăiește din munca supușilor, pe cînd un bogătan al fotbalului trebuie să muncească pentru bucuria fanilor. E un nou proletauriat, plătit gros ca să țină mulțimile cu ochii la ecran. Acești saltimbanci actuali joacă atunci cînd li se spune. Joacă topiți de căldura prînzului de vară ca să prindă oră de seară, adică *prime time,* în China, Japonia, Asia de Sud-Vest și măcar o adiere în Arabia. Și nu prind miezul nopții dintre decembrie și ianuarie pentru că petrecerea continuă. Nu-i nimic pentru care să plîngem. Pe acestă lume fiecare are de făcut ceva. Ei ne distrează. Și ce poate fi mai captivant decît secvența meci-Revelion-Concert la Viena-meci? A, da, un pic de Halep la Shenzen. E vremea cînd bogații au treabă. Nu c-ar fi vreo războinare. Hai la mulți ani!

Radu NAUM

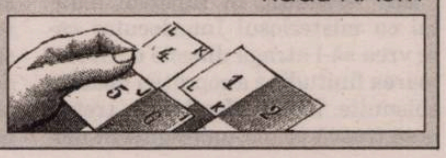

dosar DILEMA VECHE
Coordonator: Marius CHIVU

Best of 2016

Texte și opinii de:

- Mircea CĂRTĂRESCU
- Stela GIURGEANU
- Selma IUSUF
- Vintilă MIHĂILESCU
- Valeriu NICOLAE
- Vlad PARASCHIVESCU
- Cezar PAUL-BĂDESCU
- Andrei PLEȘU
- Adina POPESCU
- Cătălin ȘTEFĂNESCU
- Vlad TĂUȘANCE

argument

Liked & Shared!

Un lucru pe care n-o să ne săturăm niciodată să-l reamintim este că *Dilema veche* există și în varianta online încă din anul 1996. Cum am spus-o și cu alte ocazii, sîntem veteranii presei online din România și, oricum, am fost în avangardă: studiile arată că în anul 1995 erau prezente în World Wide Web puțin peste o mie de publicații în toată lumea.

În acești douăzeci de ani de online, revista și-a schimbat de cîteva ori site-ul (cel mai recent a făcut-o în vara lui 2016) pentru a ține pasul cu tehnologia, cu *web design*-ul, cu cerințele tinerilor internauți care citesc tot mai mult pe smartphone. În 1996 site-ul revistei prelua doar cîteva articole din revista tipărită, astăzi, două decenii mai tîrziu, în epoca *web*-ului, *toate* articolele noastre pot fi citite online.

Dacă acum zece ani intrau pe site-ul revistei doar cîteva mii de utilizatori unici pe săptămînă, acum, în momentul în care scriu acest argument, avem aproape „102 k", adică 102.000 de prieteni pe Facebook (cu cîteva zeci de mii mai mulți decît anul trecut) și, pe site, o medie de 250.000 de vizitatori unici pe lună (uneori depășim 300.000).

Hashtag-ul *#dilemaveche* numără și el cîteva sute de postări, fără ca revista să aibă și cont de Instagram.

Nu mai primim scrisori la redacție ca altădată (dacă vreți să ne faceți o bucurie, scrieți-ne de mînă!), dar acum, cu noul blog, toate comentariile postărilor de pe Facebook apar automat și pe site. Realitatea, bună-rea, este că avem mai mulți cititori online decît cumpărători ai revistei tipărite, ceea ce e normal în această lume definitiv și idemediabil digitală. Cum am spus-o și altă dată, dacă presa pe hîrtie va mai avea un viitor (precum vinilurile) și cum va arăta acesta, rămîne de urmărit. Viitorul are multe aspecte și e, în general, imprevizibil.

Am făcut acest preambul, presărat cu cifre, legat de prezența îndelungată și masivă a revistei în mediul online pentru că anul trecut, pentru prima dată în istoria *Dilemei vechi,* am selectat textele pentru tradiționalul număr retrospectiv nu neapărat conform gusturilor și aprecierilor noastre, ci în funcție de numărul de vizualizări de pe site. Selecția de anul trecut s-ar fi putut numi „Doriți să repostăm?" și am păstrat principiul, cu diferența că, de data aceasta, am luat în calcul inclusiv articole publicate în dosarele tematice, nu doar pe cele de la rubrici. Așadar, în paginile Dosarului de față vă prezentăm un *best of* cu o mică selecție – conformă și gusturilor noastre – din cele mai vizualizate, *like*-uite & *share*-uite articole dilematice din 2016.

Fie că răsfoiți paginile de hîrtie, fie că citiți scrolînd cu degetul pe mouse-ul laptop-ului ori mișcîndu-l pe suprafața smartphone-ului sau a tabletei, vă dorim (re)lectură plăcută! (**Marius Chivu**)

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Cititori, fiți ascultători!

Dar nu acum.
Emisiunea *Timpul prezent* va fi reluată joia viitoare.

Selma IUSUF

Cupluri

(articol apărut în Dilema veche *nr. 628, 3 martie 2016)*

Umbla fără o mînă și fără un picior prin oraș, de fapt umbla chiar fără jumătate din față; expresia jumătății rămase era încremenită într-o continuă mirare. Șontîcăia așa pe străzile desfundate ale unui oraș aflat într-o primăvară depresivă, cu tot jegul și cu toate măruntaiele la vedere în soarele neiertător, se prelingea pe lîngă ziduri și intra în cîrciumile afumate unde băuse de atîtea ori cu prietenii și unde nu mai găsea pe nimeni, era suspendat într-o realitate pe care cineva o tăiase brusc în două cu un cuțit ascuțit și cu ochiul stîng de pe jumătatea aia de față privea lumea care era un pic cîș, înclinată pe-o parte.

Ăsta e un tip care s-a despărțit de perechea lui cu care împărțise totul vreme de zece ani. Lucrurile izbucniseră aparent din nimic și înaintaseră grav într-o direcție fără întoarcere în doar cîteva zile. Tot ce părea temeinic ancorat, bătut în cuie, proptit cu 200 de tone de beton, pecetluit cu jurăminte și cu acte oficiale, flutura acum în bătaia vîntului ca un steag jerpelit al unei republici pierdute. Satîrul despărțirii tăiase în două tot: apartamentul luat, mobila de la IKEA, datoria la bancă, grupul de prieteni, bîrfele că cine-i de vină. În situația asta se pare că ea rămăsese mai bine; cu mai mulți prieteni din grupul comun și cu motanul gălbui găsit în urmă cu cîțiva ani pe stradă. Veți fi avut și dumneavoastră printre amici exemple de asemenea cupluri-beton a căror despărțire ia pe toată lumea prin surprindere. Așa cum e foarte posibil să-i aveți și ce cei a căror fericire perpetuă, de pildă, scoate pe toată lumea din sărite. E genul de cuplu în care el sau ea sînt tot timpul „noi". „Nu ne place ciocolata", o să-i auziți pe cei doi ciripei care se țin constant de mînă. „Ne place la mare, bem numai vin roșu, nu mîncăm sărat..." – totul se face la comun, iar individualitățile fiecăruia s-au topit una în alta ca figurinele de ciocolată lăsate în soare. Ăștia se vor pupa peste felurile de mîncare la restaurant și se vor numit „iubi", „pisi", „mami", „tati". Nu știi exact ce-o fi cu adevărat în intimitatea acestui cuplu, dar imaginea oferită e roz, dură și strălucitoare ca o bomboană veche.

Pînă și bețiile cu prietenii sînt planificate.

Poate că i-ați întîlnit și pe cei care funcționează ca o echipă de luptători de gherilă. E cuplul ca o mașinărie perfect calibrată, făcută din cel mai eficient oțel suedez în sistem de bielă-manivelă. Mișcarea liniară a unuia face ca roțile să se învîrtă, iar tot mecanismul se mișcă rapid înainte. Se înțeleg din priviri, își împart sarcinile în gospodărie cu o eficiență care a atins perfecțiunea, unul duce copilul la școală, celălalt îl ia, unul gătește, celălalt spală vasele, cauză-efect, acțiune-reacțiune, culmea colaborării casnice, lumea se învîrte pentru că ei sînt în grafic. E greu, aproape imposibil, să îi scoți din rutina stabilită. Orice ocol mic riscă să dezechilibreze un eșafodaj perfect. Totul e măsurat. Pînă și bețiile cu prietenii sînt planificate cu multe zile înainte. Eficiență 300%, spontaneitate, inevitabil, zero.

Poate îi știți și pe cei care se ceartă constant, deschis, în ochii lumii, dar sînt tot împreună de un amar de ani. Sau pe cei care stau împreună din obișnuință și pe care îi unește acum lehamitea. Pe cei care fac doar o uniune administrativă, fără alte sentimente, și pe care doar teama unei deraieri radicale, cu toate neplăcerile de relocare și regîndire a lumii, de rupere de viața cu care s-au obișnuit, îi mai ține împreună.

Sau poate știți cupluri foarte în vîrstă, pe care nimic nu le mai poate despărți. Arterele și capilarele vieții lor sînt comune, unite ca gemenii siamezi care împart un singur tors cu un singur set de organe. Dacă unul dintre ei moare, celălalt îl va urma în cîteva zile.

Tipul ăsta care bîntuie acum înjumătățit prin oraș poate că la asta spera. Poate că la asta spera și tipa cu care funcționase bine vreme de zece ani. Fiecare îngroașă deocamdată rîndurile singuraticilor care hăulesc noaptea prin oraș. Faceți orice, dați-le ceva de băut, luați-i la film, stați de vorbă, doar să nu vă pupați peste supacremă cu ei de față. E elementar.

***Selma Iusuf** este jurnalistă, redactor-șef la știri, radio Kiss FM și Magic FM.*

Adina POPESCU

Vîrsta de mijloc e un șantier

(articol apărut în Dilema veche *nr. 623, 28 ianuarie 2016)*

Un amic îmi arată plin de mîndrie, pe telefonul mobil, poze cu viitoarea lui casă. „Uite, ăsta era terenul inițial, sînt o mie de metri, dar nu se vede decît partea din față. Aici o să vină gardul, îl facem la sfîrșit... Uite cum arată fundația! Uite-mă și pe mine cu muncitorii... Aici în față o să vină livingul și un dormitor pentru musafiri. Și o baie, nevastă-mea vrea cel puțin trei băi, pe fiecare etaj cîte una, nu-i mai ajung băile..." Deocamdată e o casă ipotetică, un „proiect" care durează deja de trei ani. În tot acest timp, amicul meu, soția lui și cei doi copii se înghesuie într-o garsonieră cu chirie ieftină din cartierul Titan. Deși amîndoi cîștigă bine, economisesc la sînge. Nu mai merg în vacanțe, nu mai ies în oraș, nu mai fac nimic, doar visează la casă. E un sacrificiu asumat, dar și cînd o să fie gata! „Nu vreau să-mi cresc copiii între betoane. Or să aibă spațiu, curte, loc de joacă. O să putem și noi, în sfîrșit, să respirăm!" Aș vrea să-i atrag atenția, în glumă, că atunci cînd casa lor o să fie cu adevărat gata, copiii deja vor fi crescut și nu vor mai avea nevoie de un loc de joacă. Or să aibă nevoie de mașini ca să ajungă, din mijlocul cîmpului, în oraș, la facultate. Însă nu zic nimic, nu vreau să-i stric bucuria. În fond, după 30 de ani, trebuie să ne agățăm de ceva, de un proiect grandios, pentru ca viitorul să ni se pară suportabil.

O altă prietenă s-a mutat deja la Mogoșoaia, am fost în vizită și am făcut o mică excursie care a durat o jumătate de zi, cu tot cu vinul pe care l-am băut acolo. Ea și soțul ei s-au mișcat ceva mai repede, au avut o moștenire de la o mătușă, un apartament de două camere în Drumul Taberei, pe care l-au vîndut. Așadar, au reușit să termine casa în doar doi ani. În momentul în care îți faci o casă de la zero, vrei să fie perfectă – înțeleg de la prietena mea. Pe undeva, îi dau dreptate, însă mă îngrozește ideea unui cămin „pe viață", chiar dacă e așa cum ți l-ai dorit. Pentru mine, casele sînt ca șosetele, le poți schimba oricînd s-au împuțit. Și e imposibil să nu se „împută" ceva pînă la urmă. Dacă nu e casa în sine, e altceva. Se mai construiește încă una pe terenul de alături, care îți stă ca un ghimpe în coaste, pentru că are mai multe etaje decît a ta și-ți ia tot soarele de dimineață. Sau capeți niște vecini antipatici. Sau pur și simplu te plictisești. Prietena mea e mulțumită de cum a ieșit casa, îi plac finisajele, terasa, gazonul și mașina de tuns iarba, foișorul din curte și grătarul. E ca-n filmele americane. Dar încălzirea o costă iarna peste 1000 de lei pe lună, bani neplanificați, într-un fel, pentru că izolația e impecabilă. Dar, deh, casa e mare. Prea mare, zice ea. „Inițial am gîndit-o mai mică, dar parcă s-a mărit așa, de la sine, am avut materiale, am zis să o mai extindem". Și mai e ceva ce nu-i place – drumurile interminabile pînă în oraș și înapoi. Du copiii, unul la școală, altul la grădiniță, ia copiii de la școală și grădiniță, du-i la bazin și la pian, mergi la Metro și fă cumpărături, vino de la Metro. Și tot așa. Viața lor a devenit un du-te-vino, au realizat că-și petrec mai mult timp în mașină, blocați în trafic, decît în casa lor de vis. Oare merită? În după-amiaza aceea de început de toamnă, cînd stau pe terasă și sorb din vinul chilian, aud păsări și nici un huruit de tramvai, văd în fața mea doar iarbă și copaci, iar perspectiva nu mi-e blocată de nici un bloc, aș zice că da. Însă prietena mea îmi spune că se gîndesc să vîndă și să se mute înapoi în oraș, însă prețurile la case aici, „la țară", au început să scadă. Oamenii își iau mai degrabă terenuri, pentru a-și construi case de la zero, exact așa cum și le doresc.

E ca-n filmele americane.

Locuiesc într-un apartament de 38 de metri pătrați, în centru. E puțin mai mare decît o garsonieră, însă spațiul mic nu mă deranjează. Nu mă omor cu ieșitul în oraș, însă faptul că aș putea, la o adică, să fac un sfert de oră pe jos pînă la Universitate, la douăspe noaptea, îmi dă o senzație de confort. N-aș putea să ridic o casă de la zero, sînt unii oameni care pur și simplu nu-s făcuți pentru așa ceva. Un alt șantier decît cel interior – unde, la vîrsta de mijloc, se ridică schele și se bat cuie mai mult decît oricînd – m-ar da peste cap.

Andrei PLEȘU

O „piatră de poticnire" pe tema libertății

(articol apărut în Dilema veche *nr. 648, 21 iulie 2016 și nr. 649, 28 iulie 2016)*

Una dintre cele mai frumoase teme ale teologiei creștine este tema libertății acordate de Creator omului, așa încît din alcătuirea sa (gîndită „după chipul și asemănarea" Autorului) să nu lipsească un atribut esențial: dreptul la alegere și inițiativă. Nu există „persoană", în sens deplin, fără liber arbitru, fără autonomia deciziei și fără răspunderea propriilor decizii. Dumnezeu nu ne vrea „gata programați", ființe teleghidate, care fac „ce trebuie" pur și simplu pentru că nu au, în codul lor de fabricație, altă variantă. Dumnezeu nu vrea să dialogheze cu niște roboți, într-o lume „perfectă" prin monotonie. Din punctul de vedere al Creatorului Atotputernic, această „concesie" făcută libertății umane este un sacrificiu, o autolimitare. Un fel de a-Și atenua „atotputernicia". Cu alte cuvinte, Dumnezeu renunță la ceva din „absolutitatea" Sa, pentru a lăsa spațiu liber de manifestare creaturii Sale (incluzînd posibilitatea greșelii, a orgoliului și, la limită, a apostaziei). Dumnezeu lasă, deci, o șansă paradoxală derapajului, erorii, impurității, ne-iubirii, ne-credinței. Cîți suverani sînt capabili de așa ceva?

De-aici încolo, mă văd însă năpăstuit de o sumedenie de întrebări. Nu sper să pricep „mecanismele" strategiei divine, subtilitățile acțiunii dumnezeiești. Dar cu mintea mea omenească – un dar, totuși, al Celui de Sus – nu-mi pot reprima un comentariu, deși știu că risc să mă confrunt cu o grea și primejdioasă „piatră de poticnire". Libertatea e – o știm și din experiența cotidiană a lumescului – o valoare greu de administrat. În rezumat, lucrurile stau astfel: dacă Dumnezeu hotărăște să dăruiască omului libertatea, atunci El trebuie să Se îngrijească de însuși temeiul libertății: *alternativa*. Ca să poată alege, omul trebuie să aibă dinainte, mereu, cel puțin două căi posibile. Dar asta e un fel de a spune că, pentru a stimula exercițiul libertății, Creatorul trebuie să „furnizeze" și materia primă a căii greșite, varianta rea a opțiunii. Într-o lume care nu oferă decît soluții binecuvîntate, drumuri garantate, evoluții netede, nu prea ai de ales. A alege între două sau mai multe „bunătăți", toate „preferabile" în sine, nu mai are nimic de a face cu dramatismul opțiunii. Prin urmare, e musai să intre în scenă binele „deviat", fals, înșelător. Adică răul. Să înțeleg, atunci, că, de dragul libertății nestingherite a creaturii Sale, Dumnezeu a consimțit la existența răului? Da, răspund teologii. Așa se și explică apariția răului pe pămînt. Ca să fie liber, omul trebuie să poată alege liber. Dar, ca să poată alege cu adevărat, trebuie să aibă și posibilitatea de a alege greșit. Iar cînd alege greșit instituie, prin proasta folosire a libertății sale, autoritatea răului. Răul nu e de la Dumnezeu. E de la oameni, de la uzul defectuos al capacității lor de a alege.

Numai că lucrurile nu se opresc aici. Bun sau rău, „obiectul" ales trebuie să fie atrăgător. Să-l aibă pe „vino-ncoa", să seducă. Nu prea stai pe gînduri, nu „alegi" cînd, de o parte, ai o zînă și, de cealaltă, o cotoroanță. Nimeni nu stă să delibereze, dacă nu e pervers, cînd are de ales între un vin bun și o infuzie de sare amară. De aceea, cînd Dumnezeu a luat hotărîrea să „promoveze" libertatea, a fost „nevoit" (dacă se poate spune așa) să se ocupe întrucîtva și de administrarea unei realități de maxim echivoc: *ispita*. Omul nu poate alege decît dacă cedează unei tentații. Iar alegerea lui e cu atît mai prețioasă cu cît se opune mai tenace unei tentații mai acute, mai perfid invadatoare. Dar cine pune pe lume asemenea tentații? Și mai ales cine pune în adîncul meu sensibilitatea impură pentru tentațiile rele? Răspunsul la îndemînă e: diavolul. Nu mă satisface. Pentru că atribuie diavolului o anvergură cvasi-egală cu a lui Dumnezeu. Cred, mai curînd, că și ispita vine tot de la Dumnezeu, ca jertfă de Sine în grija pentru funcționalitatea autentică a libertății omenești. „Accept să creez ființe și împrejurări atrăgătoare (chiar dacă ele comportă riscul rătăcirii) și, mai mult, accept să creez, în om, disponibilitatea de a aspira către ele și de a le savura. Altfel alegerile sale bune nu vor fi decît reflexe subînțelese, simplu instinct de conservare morală." Știu, e o îndrăzneală să pui vorbe în gura lui Dumnezeu. Dar ar fi o ipocrizie să nu spun ce cred (deocamdată). „Nu ne duce pe noi în ispită" implică, oarecum, acest tip de situație, în care creatorul lucrează, mîntuitor, *și* prin „ispită". Evident, termenul grecesc nu e atît de monocrom. *„Peirasmos"* înseamnă ispită, dar și „probă", „punere la încercare", „confruntare cu limita proprie". Iar Sfinții Părinți s-au străduit să explice că sensul acestui pasaj din Rugăciunea Domnească nu e „nu ne ispiti", ci „apără-ne de căderea în ispită". [...]

Cuvîntul „ispită" a ajuns să nu aibă decît o conotație negativă. Ispita nu e, pur și simplu, unul dintre cele două apeluri (egale ca intensitate) ale unei alternative. E apelul necurat, înșelător, distructiv. E partea de întuneric, componenta de „capcană" a alternativei. Mă întreb adesea de ce nu se străduiește și binele să fie „ispititor", de ce „ispititorul" prin excelență e numai „vrăjmașul". Mi se răspunde că, într-un asemenea caz, „meritul" opțiunii ar apărea diminuat. E ușor să alegi binele, cînd „design"-ul lui e seducător. Binele e, prin definiție, *discret:* nu vrea „să-ți ia mințile", să te îngenuncheze prin *evidența* calității sale. Înțeleg. Dar atunci „libertatea" mea e șchioapă: am dinainte o pîine gustoasă, dar comună, „pîinea cea de toate zilele" și, pe celălalt taler, un mirobolant tort de cofetărie pariziană. Sigur, pot avea „modestia" să aleg pîinea (cu condiția, ar spune maximaliștii, ca doar „modestia" să-mi dicteze alegerea și nu vreo pasiune a mea – vinovată – pentru pîine. Adică să aleg fără plăcere, fără să fiu „ispitit". După modelul kantian: numai ce faci din datorie e legitim moralmente; cum intervine „plăcerea", meritul actului se evaporează...).

În acești termeni, libertatea noastră e libertatea de a alege între ceva pe care *îl dorim*, care ne atrage, și ceva pe care *nu-l dorim* neapărat, ceva care, deși ne apare ca valabil, ne lasă oarecum indiferenți. Apostolul Pavel a rezumat această situație într-o formulă celebră: „Nu fac binele pe care-l vreau, ci răul pe care nu-l vreau, pe acela îl săvîrșesc" (Romani, 7, 19). Cu alte cuvinte, între ceea ce vreau și ceea ce fac apare o fractură chinuitoare: de vrut, vreau (rațional) binele, dar prefer (prin înclinație) să fac răul. „Vrutul" e „neispititor", în vreme ce „nevrutul" mă cheamă perfid, mă trage spre el, împotriva voinței mele! Bine, dar asta înseamnă că sînt defect: una vreau și alta fac. Ceea ce e bun mă lasă rece, ceea ce e rău îmi încinge tălpile. În formularea apostolului, „după omul cel lăuntric mă bucur de legea lui Dumnezeu; dar în mădularele mele o *altă lege* (subl. mea, A.P.) văd că se luptă cu legea minții mele și rob mă face legii păcatului, care este în mădularele mele" (Romani, 7, 22-23). Carevasăzică, există, în „statutul nostru creatural", un „dat" al diviziunii, o „fatalitate" structurală a conflictului interior: sîntem locuiți de *două* „legi" aflate în război (cf. și Galateni, 5, 17): legea „duhului", dumnezeiască, și legea trupului, veșnic recalcitrantă. Problema este că, deși, în principiu, „trupul" e slab și duhul e tare (Ev. după Matei, 14, 38), în imediat trupul prevalează. Ca să fie domolit e nevoie de o „suplimentare" a părții duhovnicești prin Duhul Sfînt (Efeseni, 3, 16). Ajungem, astfel, la problema harului, în care nu ne aventurăm, deocamdată, de teama unor "poticniri" încă și mai primejdioase.

Totul, pe fundalul conștiinței că sîntem „după chipul și asemănarea" celui care ne-a creat. În aceste condiții, putem accepta că trupul nostru e un sediu al răului? Nu, căci „Dumnezeu a pus mădularele în trup, pe fiecare din ele, așa cum a vrut El" (1 Corinteni, 12, 18), „ca să nu fie dezbinare în trup" *(Idem,* 12, 25). Ba mai mult: aflăm că „...pe cele ce ni se par că sînt mai de necinste ale trupului, pe acelea cu mai multă cinstire le încingem, și cele necuviincioase ale noastre au parte de mai multă cuviință, de care cele cuviincioase ale noastre nu au nevoie" *(Idem,* 12, 23-24). Ca să nu mai spunem că ne aflăm în spațiul unei credințe al cărei ax este *„Întruparea"*, adică coborîrea lui Dumnezeu în *toate* ale omului, mai ales în trupul care îi este, astfel, templu. Lucrurile se complică. Să zicem că, totuși, în „legea trupului" s-a strecurat un vierme, o strîmbătate care trebuie doborîtă, anulată, „rectificată". Ce arme avem la îndemînă? Bunul-simț răspunde, pripit: mintea, înțelepciunea, înzestrările noastre netrupești. Dar cuvintele Apostolului nu dau nici acestor „mădulare" șanse necondiționate. „Unde este înțeleptul? unde este cărturarul? unde este întrebătorul acestui veac? Oare n-a arătat Dumnezeu drept nebună înțelepciunea lumii acesteia?" *(Idem,* 1, 20). Avem de-a face, așadar, cu șubrezenii ale alcătuirii noastre care privesc și „carnea", mereu hărțuită de ispite malefice, dar și apetențele cărturărești, inteligența, cunoașterea de tip lumesc, incapabile de „nebunia" adevăratei înțelegeri. Și iată-ne din nou ajunși la problema harului, pe care nu îndrăznim încă să o luăm în piept...

Mărturisesc că, de-a lungul acestor considerații, m-am simțit, mereu, în pericol. Unul conjunctural (dogma „instituționalizată" și vînătorii de eretici care lucrează cu anateme, „corectitudini teologico-politice", „cum îți permiți?!", „habar n-ai!", „iadul o să te mănînce!") și unul intim („de ce fac «dialectică» pe socoteala Absolutului?", „de ce nu mă resemnez să creditez taina în termenii ei proprii și vreau să o «sistematizez» cu mintea mea cea proastă?"). Dar ceva îmi spune că limbajul de lemn și gîndirea gata-făcută nu sînt pe placul lui Dumnezeu. Că pietatea superficială, evlavia gesticulatorie, ortopraxia nu-i ajută, de fapt, decît pe cei care și-au vîndut interogativitatea vie, pe o poliță de asigurare în Rai. Că credința nu e o formă de suficiență dăscălitoare, ci o căutare însoțită de încredere, dar și de tulburare, un risc asumat, o neliniște. E o trufie să cred asta? Poate. Caz în care sper să mă ierte Dumnezeu. Mă consolez cu gîndul că, măcar, nu dormitez confortabil, în zona „căldicelului". Prefer fierbințeala rece a căutării.

Vintilă MIHĂILESCU

Elogiul mediocrității

(articol apărut în Dilema veche *nr. 637, 5 mai 2016)*

Mediocritatea a ajuns un cuvînt de ocară. Dar nu acestei „mediocrități" îi adresez „elogiul" meu, ci acelei căi de mijloc și juste măsuri la care se referea, în vechime, *mediocritas,* și în mod special acelei *aurea mediocritas* despre care vorbea Horațiu. Și iată de ce:

Se vorbește de mult despre cele „două Românii", cel mai adesea cu năduf, opunînd unei Românii harnice, progresiste și avansate o altă Românie, leneșă, înapoiată, retrogradă. Nu cred deloc că lucrurile stau așa. Dar este cert că devenim tot mai mult o țară a extremelor, ceea ce se cheamă *U shape society.* Adică ne dezvoltăm pe extreme: oameni foarte săraci și oameni foarte bogați, zone prospere și zone uitate de Dumnezeu, profesioniști de excepție și oportuniști de profesie, corupți pînă în măduva oaselor și idealiști incurabili etc. În medie, am putea spune, nu stăm nici așa, nici altminteri. Doar că ceea ce lipsește este exact această medie. Or, o societate funcționează după cum îi este, în realitate și nu statistic, această „medie". Iată, mai concret, la ce mă refer.

Măsura unei societăți dezvoltate este dată de clasa ei de mijloc. Măsura unei societăți profund rurale și agrare, precum România, este dată, la rîndul ei, de o clasă de „mijlocași", de agricultori mici și mijlocii. Comunismul le-a distrus pe ambele (atît cît reușiseră să se înfiripe), dar nici postcomunismul nu a reușit să încurajeze refacerea lor. Mai mult, România a cunoscut două tranziții, una urbană, spre capitalism (centrată însă obsesiv pe „atragerea de capital străin"), și alta, rurală, spre „feudalism" (generînd un soi de neoiobăgie, în care 0,6% din proprietari dețin 52% din terenurile agricole ale țării, în timp ce 82% au terenuri de sub 5 hectare, 2,6 milioane de gospodării deținînd sub 1 hectar de pămînt). Iar inegalitățile continuă să se accentueze și să se generalizeze la toate nivelurile: țara are regiuni dezvoltate și regiuni defavorizate; regiunile defavorizate au zone prospere și zone sărace; zonele sărace au orașe mai răsărite și *shrinking cities,* orașe în destrămare; iar acestea au cartiere mizere și o centură rezidențială de vile de lux. România toată este un soi de păpușă rusească a inegalităților. Cu toate acestea, peste două treimi dintre români se consideră „clasă de mijloc", chiar dacă în jur de 45% declară că au venituri doar pentru strictul necesar; este deci mai mult o imagine de status, o visare, o dorință. Clasa noastră de mijloc este firavă și strînsă cu ușa din ambele părți, atît de cei prea bogați ca să accepte concurența, cît și de cei prea săraci pentru a admite diferența.

Măsura unei societăți avansate o dă nivelul de educație al acesteia. Dar atenție, nu vîrfurile, nu excepțiile, ci acea *aurea mediocritas* care înseamnă că toată populația este educată corespunzător! Sistemul nostru de învățămînt produce procente tot mai mari de abandon școlar și cohorte de elevi care nu pot trece bacalaureatul, dar este pepiniera unor olimpici excepționali (de fapt, aceștia nu sînt rezultatul „sistemului", ci al unui grup de descăli de excepție). O țară este însă prosperă prin masele sale de oameni educați, prin meseriașii și profesioniștii săi buni, din care apoi se pot selecta cei foarte buni; noi ne amăgim în continuare că ne salvăm prin cîte un geniu la suta de mii de semidocți și analfabeți, care reface „imaginea" noastră în lume.

Măsura unei societăți prospere este dată de starea de sănătate și de longevitatea ei. Pentru aceasta, este nevoie ca toate cadrele medicale să fie competente, astfel încît orice individ, fie el din București sau din ultimul sat, să poată fi tratat corespunzător în caz de nevoie. Adică tratat corect, bine, nu „excepțional"; de medici excepționali este nevoie doar pentru cazuri excepționale. Și în acest domeniu avem „olimpici", dar, „în medie", România are cea mai scăzută speranță de viață la naștere din UE.

Măsura unei societăți civilizate este dată de gradul ei de cultură. De cultură împărtășită de cît mai mulți dintre membrii acesteia. Noi avem o „elită culturală" care s-a rupt de „mase" și mase de *hateri* care detestă aceste elite. Cu toții ne întrebăm unde ne sînt valorile și modelele, dar fiecare se consideră un model și ține morțiș la propriile sale valori. „Calea de mijloc" a comunicării, a dialogului pare să fi dispărut din spațiul nostru public.

O societate, în general, depinde de demografia sa. Între 1990 și 2012, noi am pierdut 3,9 milioane de locuitori, în 2030 România urmînd să aibă aproximativ 17,6 milioane. Migrația, firească în condițiile globalizării, a devenit la noi un exod. Pe acești migranți îi tratăm fie drept „căpșunari", fie drept pepinieră de viitori „antreprenori" pe care îi așteptăm să se întoarcă acasă. Nu sînt nici una, nici alta. Nu sînt „sărăntocii" (cei mai săraci nu migrează niciodată, nicăieri!), dar nici doar „vîrfurile" (deși există și un evident *brain drain).* Ei sînt mai degrabă o clasă de mijloc potențială, dar lipsită de oportunități de realizare, care pleacă în căutarea acestor oportunități și care, cînd și dacă se întorc, au parte doar de opreliști.

Pot reveni acum, pe alte căi, la o relativ recentă obsesie: excepționalismul românesc. În dubla sa alcătuire, de excepționalism al decăderii și excepționalism al elecției, acesta nu face decît să acrediteze, alternativ, dar la fel de megaloman, fie o extremă a celor „două Românii", fie cealaltă, ca și cum țara noastră ar fi, constitutiv și iremediabil, dr. Jekyll și Mr. Hyde. Ceea ce nu este decît o păguboasă (re)construcție socială devine astfel destin istoric implacabil, în fața căruia nu poți decît să te înclini: *les jeux sont faits, rien va plus*... Este o tristă nemăsură în toate acestea!

Vintilă Mihăilescu *este antropolog, profesor la Școala Națională de Științe Politice și Administrative. Cea mai recentă carte publicată:* Apologia pîrleazului, *Editura Polirom, București, 2015.*

Stela GIURGEANU

De ce nu mai citesc copiii?

(articol apărut pe Blogul Dilema veche*)*

Bunicul începea să-mi povestească o carte, dar doar pînă în punctul în care lucrurile deveneau cu adevărat interesante. Atunci se oprea și, mucalit, se prefăcea că a uitat continuarea, că se străduiește din răsputeri să-și aducă aminte, dar bineînțeles, de fiecare dată, începea să se plîngă că el e bătrîn și că, oricît s-ar strădui, nu mai știe absolut nimic. Dar mă ruga pe mine să citesc cartea respectivă și să-i povestesc mai apoi tot ceea ce el uitase. Așa m-a „păcălit" de mai multe ori. Pînă a reușit să-mi formeze nu numai deprinderea de a citi, dar acel drag enorm de a te retrage din cotidian, în universul literaturii.

Astăzi aud din ce în ce mai mult sintagma „copiii nu mai citesc". Părinții se plîng că odraslele lor preferă jocul cu tableta sau TV-ul, cititului. Se fac sondaje, se vorbește, se dă din cap, se oftează, toate acestea ajungînd la aceeași concluzie: „tinerii de azi...".

Există deja un consens general: din cauză că azi există mai multe distracții decît aveam „noi" pe vremuri, cititul a rămas undeva la capitolul opțional și, mai grav, el pare, copiilor, desuet.

Cum refuz să cred în generalizări și cum nu pot accepta ideea că „tinerii de azi" sînt o cu totul altă specie, o specie din care s-a extirpat dorința lecturii, de cîte ori prind cîte un prichindel, sau de cîte ori vorbesc cu părinți, strecor întrebarea: cum stați cu cititul?

Din păcate, mi se cam confirmă generalizarea. Cititul nu mai e ceva dorit, ci, mai degrabă, etichetat și plasat la capitolul „trebuie". Un trebuie care omoară din start ideea plăcerii. „Știu că trebuie, dar..." – cam așa își încep majoritatea părinților „scuza" pentru lipsa de lectură din viața copiilor. Cei mai mulți „se roagă" de copii să citească, sau alții îi obligă. Sînt foarte puțini cei conștienți că trebuie să le insufle dorința voluntară de a citi.

Țin minte, tot din copilărie, că bunicul avea tabietul său fix. De la ora 3 după amiaza își făcea un ceai, se așeza în fotoliul verde de lîngă bibliotecă, și începea să citească. Pentru mine era, în primul rînd, o imagine de liniște și siguranță: orice s-ar fi întîmplat, aceea era ora cînd, zilnic, se petrecea același lucru. Dar mai era ceva: imaginea lui, în fotoliu, cu ceai și carte, îmi provoca o curiozitate enormă. Îmi doream să știu să citesc pentru că atunci cînd citea, bunicul părea că intră într-un alt univers. Îl priveam cu coada ochiului și-l observam. Pe cînd dădea paginile, surîdea sau se încrunta, părînd că între coperțile cărții se petrece o altă realitate, la care nu aveam încă acces, dar pe care voiam să o cunosc cît mai repede (ca să văd cu cine „vorbește" bunicul).

Bineînțeles, este mai ușor să plasăm în mîinile copiilor tableta sau telefonul inteligent, pentru că, nu-i așa, viața de astăzi este complicată, pentru că noi înșine nu avem timp de mai mult, pentru că serviciul este cu adevărat solicitant și nu putem să ne împărțim în mai mulți, oricît am vrea. Pe de altă parte, ar trebui să conștientizăm acest fapt, nu să lăsăm generalizarea „tinerii de astăzi" să pervertească plăcerea lecturii pentru copiii noștri. Cu alte cuvinte, să nu ne scoatem acea scutire morală că „ei" nu mai vor, sau că „azi" sînt multe alte distracții.

Lipsa timpului este reală, dar la fel de real este și faptul că cititul se învață, că este o plăcere și nu doar o modă din zilele trecute, care azi nu mai are ce căuta pe podium.

Valeriu NICOLAE

Ceea ce noi, romii, nu sîntem

(articol apărut în Dilema veche *nr. 625, 11 februarie 2016)*

Afirmațiile de mai jos sînt lucruri care mi-au fost spuse despre romi („țiganii mei") în diverse împrejurări, cu diverse ocazii.

■ ***Sîntem dansatori și muzicieni înnăscuți.*** Da, frățică, mînca-ți-aș! De asemenea, putem să mergem pe apă și putem să zburăm cu sau fără ajutorul măturilor, datorită geneticii speciale care face ca oasele noastre să fie pline de aer. Brațele puternice și palmele mari sînt, de asemenea, daruri de la sub-Dumnezeul nostru (că doar nu sîntem vrednici să avem același Dumnezeu cu națiile majoritare) care ne ajută la zboruri lungi. Acesta este și motivul pentru care liniile aeriene maghiare au dat faliment și TAROM-ul merge așa de prost.

Pentru a compensa discriminarea genetică am deschis cîteva școli de zbor pentru cei mai talentați dintre dumneavoastră, unde predau cei mai albi dintre noi – o măsură firească de respect și sensibilitate culturală. Ne puteți găsi cu ușurință la Lebăda Călătoare SRL. Practica se face pe traseul București-Viena, cu aterizare pe lacul ăla de unde vă imaginați că noi am prins și am mîncat lebedele, în ciuda tuturor dezmințirilor oficiale.

Anual avem mii de cazuri de copii de romi care se nasc ținînd în brațe un instrument muzical. Nașterile pe pian sînt, de asemenea, o tradiție în neam, noi fiind principalii susținători ai industriei producătoare de piane. Toți ceilalți ne naștem cu o extra-coardă vocală și cu o genă specială de ritm – o dovadă irefutabilă că Fuego nu este din neamul nostru.

■ ***Știm viitorul.*** Adevărat. Tu, cititorule, o să treci prin perioade mai grele și mai fericite, o să fii trist, plictisit și, cîteodată, depresiv. O să iubești și o să urăști oameni. O să ai sau nu o să ai copii, deși probabil o să ai. În mod sigur o să mori.

Elevii din familiile cele mai sărace au 8,6% șanse să ajungă la universitate.

Oricine altcineva îți va spune că știe viitorul – politicieni, profesori, prieteni, psihoterapeuți, psihologi, psihopați sau orice alte voci interioare care nu au accent sau culoare care să dovedească indubitabil apartenența lor la etnia ghicitoare – te va minți.

■ ***Tradiții secrete și misterioase.*** Avem. Le practicăm într-un univers paralel, în care nu există rasiști, în care nu au toți tîmpiții doctorate, iar lucrările științifice nu se publică în pușcării. În acest univers nu sîntem fie criminali, fie gunoaiele societății, în funcție de dispoziția sau comanda pe care o primesc jurnaliștii, politicienii sau orice cretin care s-a trezit brusc expert pe „problematica roma" în studiourile de televiziune controlate de pușcăriași sau pușcăriabili. Aici nu avem nici problema sporadică că mai apare vreun smintit care ne vorbește de bine și care va fi rapid înjurat și categorisit ca dușman al neamului românesc. Nici cazul unei „susținătoare" frumușele și romîncă verde care să fie repede categorisită ca „o inocentă care nu știe pe ce lume trăiește" nu îl avem.

■ ***Romii sînt tîmpiți și nu îi interesează educația.*** Da, șăfu'! Ca orice părinte, părinții romi își doresc tare ca odraslele lor să devină cretini funcționali. Neamu' meu crede cu tărie că îți va fi cu atît mai bine în viitor, cu cît ești mai murdar, mai flămînd și mai sărac. Pentru că sîntem suflete libere, care avem o relație extraordinară cu natura, preferăm să ne hrănim copiii cu curcubeie și rouă. Adesea ne trimitem copiii în picioarele goale afară, iarna, pentru a putea să simtă sufletul Gaiei prin piele și preferăm cerșitul căldurii și confortului școlilor private care ar putea să le corupă legătura cu spiritul planetei.

Elevii din familiile cele mai sărace (cei care trăiesc mai prost decît 75% din populație) au 8,6% șanse să ajungă la universitate. Pentru cei bogați (care trăiesc mai bine decît 75% din populație), procentul este de nouă ori mai mare. Asta se întîmplă în SUA.

Faptul că sînt încă mulți care nu sînt în stare să vadă legătura între secole de sclavie, sărăcie, discriminare și rezultatele la școală nu îi face nici deștepți, nici pragmatici. Cel mult îi face vedete sau politicieni faimoși.

■ ■ ■

Cătălin ȘTEFĂNESCU

la să vedem cine e mai smerit!

(articol apărut în Dilema veche *nr. 634, 14 aprilie 2016)*

Cu cîțiva ani în urmă, în preajma sărbătorilor de Paști, un personaj al spațiului public din România dădea unul dintre obișnuitele sale recitaluri de umor involuntar. Obișnuit să fie înconjurat de jurnaliști – să se răsfețe sau să dea sentințe fotbalistice, să comenteze afirmațiile altora sau să producă panseuri din orizontul său de „filozof practician" –, domnul în cauză pronunța, pe un ton ferm, una dintre zicerile sale memorabile. Voia cu orice chip să știe toată lumea la ce se mai gîndise dumnealui în ultima vreme, dar mai ales ce se hotărîse să facă în preajma marii sărbători a învierii Mîntuitorului. Și, fără nici o urmă de dubiu, în stilul care l-a consacrat, din poziția de credincios ortodox – mereu amintită tuturor –, omul zicea cam așa: „Nu mai mă cert cu nimeni, gata! Nu mai zic nimic! O să fiu smerit, cel mai smerit o să fiu eu! Nu o să vedeți altu' mai smerit! Hai, să văd eu care o să fie mai smerit ca mine! Să-l văd eu p-ăla care e mai smerit ca mine!"

Nu o dată, din toate direcțiile, la noi se dau lecții zgomotoase despre cum e bine să fii ortodox, despre cum se face chestia asta, de parcă ar fi vorba despre cure de slăbire sau amestecuri pentru zugrăvit. Să dea dracu' să nu faci cum spune cîte un înțelept de ocazie, cîte un ortodox de-ăsta get-beget! Imediat te-alegi cu cele mai proletare înfierări și anateme ale combinației dintre clasica ședință de demascare și convingerea că ortodoxismul e neapărat militant și se-nvață ca instrucțiunile de la bormașină. De la cea mai nevinovată scînteie se pornește ditamai pălălaia unei urlătorii generale, a unui vacarm în care fiecare țipă cît îl țin plămînii despre cum e să fii smerit, cumpătat și ortodox. Rețetele de atingere a virtuții sînt mai numeroase decît cele de murături și sînt livrate, obligatoriu, din proprie experiență. Se etalează niște galantare gigantice ale smereniei, se montează de-ndată corturile și tarabele unui bîlci mai mare decît cel legendar de la Negreni, în care se odihnesc soluții despre cum se face să fii un ortodox adevărat, într-un singur pas. Trebuie doar să faci ca fiecare ins care are o părere despre treaba asta. Și... gata mîntuirea! Gata virtutea, ești un credincios cum trebuie! Și, mai ales, un român adevărat. Altfel, nu se poate.

Unii nu pierd nici o ocazie de a participa la vacarmul general, la delirul exoftalmic al strigării „tainelor" practice ale ortodoxismului. Așa cum secretele obținerii unei bucăți perfecte de antricot de vită la grătar sînt să nu pui sare înainte și să lucrezi la temperatură mare, așa se etalează și secretele obținerii șperaclului care-ți deschide ușa spre virtutea ortodoxă. Chestia e să faci ca fiecare practician care are o părere. Abia aici apare problema. Dacă obținerea unei fripturi bune la grătar poate genera niște dispute care depășesc lejer tensiunea marilor războaie religioase ale istoriei umanității, imaginați-vă ce generează disputa asupra felului în care se ajunge la calitatea de român ortodox. Totul se desfășoară în limitele clasice ale tabloului care exprimă cel mai bine („cel mai!", altfel nu se poate) esența pitorescului nostru, imaginea care face din noi cele mai haioase ființe de pe planeta asta. O mașină cu capota motorului desfăcută. În jur, noi toți. Toată lumea are o părere despre cum se repară chestia, despre cum se face, cum se procedează, cum se începe, cum se continuă, cum se fac lucrurile în general. La un moment dat începe cearta. Pe urmă, bătaia generală. La urmă, plini de sînge, mergem cu toții la cîrciumă, să continuăm disputa. Mașina rămîne în ploaia torențială, cu capota deschisă și cu motorul desfăcut în bucăți, uitate pe unde și-a ținut fiecare discursurile despre mecanică și despre cît e de priceput și de ordonat neamțul care-a făcut mașina. La cîrciumă, discuția continuă tot despre neamț. Dar între timp a devenit „prost și lipsit de imaginație". Și „neamțu' nici n-are umor".

Săptămîna trecută, niște compatrioți, adunați în jurul unei trupe de muzică, s-au încumetat să aibă și ei o părere despre ceva. Atît le-a trebuit. Nu ziceau să se desființeze nimic, să cadă, să piară, să se oprească ceva. Ziceau și ei, în legea lor, despre cum li se pare lor... ceva. Aveau și ei o părere despre Dumnezeu și despre smerenie. Bună, proastă, era părerea lor, era treaba lor. Imediat a explodat smerenia-n noi toți și ne-am apucat să explicăm cum e de-adevăratelea și cum stă treaba. Și ce drept au ăia să vorbească despre smerenie, cînd ei o duc foarte bine, iar unii dintre ei ne sînt și antipatici?! Smerenia e în proprietatea noastră, o avem moștenire de la un văr, care era vecin de scară cu Iisus.

Cătălin Ștefănescu *este realizatorul emisiunii* Garantat 100% *la TVR 1.*

■ ■ ■

Cezar PAUL-BĂDESCU

Frici și fericiri

Înainte să fiu părinte, eram destul de cinic cînd venea vorba de avut copii și mă lansam în discursurile acelea cu artistul care creează prin arta sa, nu făcînd copii. Oricine poate să toarne plozi, oricît de tîmpit ar fi, iar eu despre mine aveam pretenția că sînt – vezi bine! – un rafinat. Fumurile acestea adolescentine mi s-au risipit pe măsură ce m-am mai copt la minte, iar acum 19 ani, cînd asistenta ieșită de la sala de nașteri mi-a arătat fiul, am trăit unul dintre cele mai intense momente de fericire din viața mea. O fericire care nu era din lumea asta, care m-a lovit ca un val puternic și m-a făcut pur și simplu să izbucnesc în plîns.

Acum, e adevărat, după ce te trezești din beția primelor momente, realizezi că totul vine la pachet și cu o imensă responsabilitate, una care, dacă e luată în serios, te cam cocoșează. Cum altfel, cînd de tine ajunge să depindă viața unui om? Și pe termen scurt, pentru că o greșeală a ta sau un moment de neatenție pot să ducă la catastrofe, dar și pe termen lung, pentru că ceea ce construiești e chiar fundația unei vieți. O piatră pusă greșit poate să cauzeze probleme grave edificiului de mai tîrziu. Este vremea lui „cum îi așterni, așa doarme". Lucrurile sînt cu atît mai stresante, cu cît ești conștient că poți greși chiar și avînd cele mai bune intenții – așa cum, cu siguranță, s-a întîmplat și în cazul părinților tăi, dar din cauza cărora acum, la maturitate, tragi din greu. Și nu vrei ca povestea să se repete și cu fiul tău, așa că faci o echilibristică ciudată, în

(articol apărut în Dilema veche *nr. 651, 11 august 2016)*

care încerci să te controlezi și să controlezi orice amănunt. Lucru imposibil, desigur. Nu poți ști cu adevărat ce lucru insignifiant pentru tine poate să-i nască lui o traumă, așa cum, oricît de atent ai fi, nu poți anticipa toate întîmplările care i-ar face rău. Și devii conștient la ce distanță infimă te afli uneori de tragedie. Tu, prin copilul tău – căci el îți este călcîiul lui Ahile.

Aceasta este teama surdă, de adîncime, cu care rămîi toată viața, ca părinte: să nu i se întîmple ceva grav copilului. De fapt – s-o spunem pe șleau, deși e greu s-o numim direct – ți-e frică să nu moară. În comparație cu aceasta, celelalte neplăceri sînt pasagere și se șterg cînd treci de la o etapă la alta. De exemplu, după o vreme nu ți se mai par așa de chinuitoare cele două luni în care copilul a plîns noapte de noapte din cauza colicilor și tu făceai drumuri prin casă cu el în brațe, să se mai potolească (făceai asta tu, deși ziua mergeai la serviciu, pentru că mama oricum era mult mai obosită decît tine). Uiți și disperarea care te-a cuprins cînd febra copilului creștea peste 41 de grade, în ciuda tuturor antitermicelor administrate, și cînd ai intrat cu el sub dușul cu apă rece. Uiți inclusiv coșmarul pe care l-ai trăit cînd ți-ai scos copilul de trei ani, cu sîngele șiroind, din colții unui ciobănesc german. Toate lucrurile astea se uită, ca să poți trece peste ele și să fii pregătit pentru altele.

Tot ce am spus pînă acum pare scenariul unui coșmar, dar miracolul este că nu e așa, ci dimpotrivă. Există o mulțime de trăiri extraordinare pe care le ai ca părinte și care copleșesc toate neplăcerile și fricile. Iar dacă neplăcerile și fricile pot fi trecute în revistă, fericirile sînt mai greu de povestit.

Dacă neplăcerile și fricile pot fi trecute în revistă, fericirile sînt mai greu de povestit.

În orice caz, dincolo de greutatea descrierii dansului endorfinelor și al oxitocinelor prin corpul tău, există și lucruri care pot fi explicate. Iar asta mi-a fost clar cînd am avut al doilea copil, fată, ocazie cu care am văzut că trăirile sînt diferite. Una e să fii tată de băiat și cu totul alta să fii tată de fată. Am realizat că, dacă în fiu te identifici și îți retrăiești, privind de data asta din afară, propria copilărie, o fiică îți oferă experiența alterității. O fiică este, pentru tatăl său, o călăuză prin mirabila lume a sensibilității. Căci, pe lîngă dragoste, acesta este extraordinarul lucru pe care ți-l poate oferi un copil: dacă ești puțin atent, te ajută de minune să cunoști, să înțelegi, să te cunoști, să te-nțelegi.

***Cezar Paul-Bădescu** este scriitor.*

Vlad TĂUȘANCE

Rămîne între noi

Să ai succes. Să-ți iasă. Să cîștigi. Să-ți impui, chit că pentru o secundă, voința în fața firii. Să dărîmi și să clădești. Să lași ceva în urma ta. Case, fîntîni, copii. Problema este că nu durează. Fericirea care se învață la școală este, la rece, strict o unealtă de construit CV-uri. O fragilă cîrjă socială pentru sociopați.

O Cupă Mondială este doar o halbă cu brizbizuri dacă îți lipsește peluza în valuri. Fără contul de Instagram atașat, vacanța de vis în Thailanda este doar o sumă de insolații. Decapotabila roșie te mulțumește doar la semafor, în plin trafic, înconjurat de Logan-uri albe. Sîntem fericiți în măsura în care sîntem admirați, validați, confirmați. Fericirea devine profitul care-ți iese pe seama contractului social, dividendele ascunse într-un paradis sentimental-fiscal.

Și totuși, cea mai eficientă scurtătură din viața mea către fericire au fost tablele. Am găsit Zenul în zaruri, în conversația inutilă despre fotbal, vreme și copii, cu niște oameni care nu au nici o pretenție de la tine, nici o întrebare legată de fluturașul de salariu sau triumfurile tale profesionale. Berea care face timpul să se scurgă în favoarea ta. Terasa pe care zilele sînt egale între ele, iar tu ești cel de ieri și cel de mîine, în bună măsură. Vama care s-a stricat pentru că a devenit, inevitabil, competitivă. Festivalul care aduce împreună oameni bucuroși că sînt împreună, că pot admira laolaltă succesul unor oameni pe scenă. Fericit este publicul, nu artistul din fața lui.

(articol apărut în Dilema veche *nr. 649, 28 iulie 2016)*

A doua scurtătură au fost prieteniile de la fîntîna de la Universitate, colegii de marș pentru Roșia Montană, camaraderia din spatele tastelor și din spatele pancartelor. Puterea unui scop comun, a unei destinații de a anula diferențele specifice și chiar bine-înțelesul definițiilor. Ultimii prieteni pe care mi i-am făcut, oamenii lîngă care m-am simțit om, sînt fie colegii de beci cu basi, fie colegii de cauză.

Hai să refuzăm capcana. Să ne oprim chiar aici. Hai să nu-i mai dăm capete în gură *statu quo*-ului. Hai să nu mai înjurăm mulțimea, căutîndu-i, mai apoi, privirea aprobatoare. Nu infernul sînt ceilalți, ci fix Raiul. Pentru că fericirea este comuniune și comunitate, ocazia de a te dizolva în grup ca într-o piscină la temperatura corpului, bucuria fără seamăn de a-i găsi pe ai tăi și de a fi primit cu brațele deschise.

România era, acum cinci ani, la coada clasamentului internațional al fericirii măsurat de Gallup International și WIN. Era, nu întîmplător, anul USL-ului, momentul în care politica săpa cu îndîrjire prăpăstii între Românii, între noi și ei, după niște alegeri prezidențiale care sfîșiaseră puternic textura societății. Mișcările de stradă care au urmat, din ce în ce mai puternice, au reușit să reinventeze nu doar activismul și speranța, ci și sentimentul de comunitate, solidaritatea, apartenența. România a urcat în ultimii ani, încet, dar sigur, în topurile internaționale. Sîntem, în medie și în sondaje, mai fericiți, pentru că sîntem mai uniți. Pentru că, logic, dar deloc intuitiv, pentru a fi bine cu noi, trebuie să fim, înainte de toate, bine cu ceilalți.

Mă înfioară furia românilor împotriva românilor din ultimul sfert de secol, încăierarea din familie care ne-a lăsat fără păduri, industrie, drumuri, școli și spitale funcționale. Am cîștigat, la schimb, cîțiva milionari care-și pun la adăpost familia de dezastrul lăsat în urmă, construind ziduri de beton și turnuri de pază din conturi bancare, care aleg, din instinct primar de apărare, străinătatea pentru educația și afacerile odraslelor. Sînt arhitecții dezastrului nostru fericiți? Cu siguranță că da, atîta vreme cît îi admirăm la TV și în paginile de cancan, cît le complimentăm obscenul și le invidiem reușitele, cît timp tolerăm gardul mental cu care se înconjoară pentru a ne ține la distanță. Lipsa noastră de interes i-ar aduce acolo unde merită, în rolul de paria, precum bogații vameși din pilde sau avarii burghezi din clasici.

Fericirea nu este eșec, dar sigur este absența succesului sau, mai degrabă, irelevanța lui cîtă vreme nu este și succesul comunității. Pentru că nu este despre tine, ci despre cei de lîngă tine, nu îți aparține, dacă nu le aparține și lor.

***Vlad Tăușance** este consultant de strategie.*

„Cine nu știe să aibă dezamăgiri, nu știe să aibă nici succes"

dialog cu Mircea CĂRTĂRESCU

În 2015 i-a apărut un nou roman, Solenoid, *foarte bine primit. Și a doua zi după acest interviu urma să plece în Suedia, unde, la Teatrul Regal din Stockholm, s-a realizat un spectacol după* Levantul. *Dialogul cu* ***Mircea Cărtărescu*** *a curs firesc, între „aici" și „acolo".*

Ai spus depre Solenoid *că este cea mai umană carte a ta. De ce crezi asta?*

Temele mari din cartea asta existau și în cele precedente, însă acolo erau slăbite și mai puțin vizibile din cauza estetismului foarte pronunțat al textului. *Orbitor* trăiește prin fiecare pagină a lui, construcția sa este mai puțin vizibilă. Puțină lume poate spune cu adevărat „despre ce e vorba" acolo, deși firește că există o construcție și în trilogie. În *Solenoid* am lăsat ca materia să fie mai aspră, în așa fel încît să se vadă mai bine scheletul, asemenea oaselor de pește. În *Solenoid,* strigătul la care se reduce cartea este extrem de vizibil, chiar dacă pentru asta am retras puțin valul de plasticitate, de rugozitate a paginii, de textură. Aici e ceva mai puțină textură și mai multă osatură. Umanismul fundamental a tot ceea ce scriu – pentru că eu cred în valorile mari și clasice ale civilizației noastre greco-iudaice – e foarte vizibil în *Solenoid.*

O cititoare întreabă dacă tu crezi că Solenoid *este o capodoperă. Adaug: cum poate avea un autor sentimentul că a dat o capodoperă?*

Păi, nu prea are sens să scrii altceva decît capodopere, nu-i așa, ce rost ar avea să-ți pierzi timpul făcînd cărți proaste? Glumesc, bineînțeles... Nu prea înțeleg ce înseamnă o capodoperă. Mai ușor de definit sînt „capodoperele" individuale, ale cîte unui autor. Am citit de curînd într-o cronică literară că „această carte este *capodoperuța"* cutărui poet. Poți să te depășești pe tine însuți și să ai sentimentul că ai dat o capodoperă – nu una universală, despre care trebuie să vorbească toată lumea, ci una personală, capodopera ta. Și cred că fiecare autor, la toate nivelurile, are dreptul să creadă că într-o bună zi va da capodopera sa. Adică va ajunge la zenitul operei lui, așa cum urci un deal și, cînd ajungi în vîrf, poți vedea totul, poți avea perspectiva asupra a tot ceea ce ai făcut. Cred că *Solenoid* este o neașteptată asemenea înălțime deasupra cărții pe care eu o credeam a fi *nec plus ultra* a scrisului meu, și anume *Orbitor.* N-am sperat vreodată să fac o carte care, din anumite puncte de vedere, să depășească *Orbitor.* Acum am sentimentul că *Solenoid* ar putea fi acel ipotetic vîrf. *Solenoid* și *Orbitor* pot avea multe lucruri în comun, personajul, pînă la 22 de ani, este același, apoi se desparte în două ființe cu totul diferite. Dar construcția lor este foarte diferită. *Orbitor* este o carte orizontală, care se dezvoltă prin rizomi. În schimb, *Solenoid* este ca o piramidă. Sensul *Solenoidului* este disipat în toată masa lui, dar se concentrează tot mai mult, ca un vîrf de creion, cu cît urci spre final, și nu poți avea o perspectivă adevărată asupra cărții decît din vîrf. Este o carte autarhică, foarte concentrată și unidirecțională. Chiar seamănă cu un pisc între munții și văile modestei mele opere.

Opera ta e premiată și tradusă în multe țări, ești deja acolo, printre scriitorii europeni care contează, sînt invitați la festivaluri, la lecturi publice, la tîrguri de carte. Cum e acolo, e o atmosferă specială?

„Cariera mea internațională" s-a dezvoltat foarte greu, cu o lentoare neobișnuită. Un autor de limbă engleză, pornind de la aceleași premise ca mine și de la același nivel, ar fi ajuns unde sînt eu azi încă de-acum douăzeci de ani. Pînă în acest moment am simțit că am urcat, puțin cîte puțin, așa cum cucerești fiecare bucățică de stîncă de care te poți agăța cînd escaladezi o faleză. Nici nu-mi doresc altceva. Eu cred că ceea ce se coace cu adevărat se coace încet. O pîine pe care o pui în cuptor și se coace repede se arde doar la suprafață. Cred că am avut parte de o creștere lentă și sănătoasă. Am simțit, de-a lungul ultimilor douăzeci de ani, că am urcat niște paliere. Am pornit alergînd pe un cerc unde cunoșteam o mulțime de autori, și vreo zece ani m-am învîrtit doar în el: de fiecare dată erai invitat în lume cu aceiași oameni, îi cunoșteai, îi întîlneai peste tot. La un moment dat nu i-am mai văzut, pentru că urcasem pe alt palier, unde am întîlnit scriitori cu o reputație mai mare decît a celor dinainte. Iar în ultimii doi-trei ani sînt iarăși alții, de data asta sînt autorii pe care-i cunoaște toată lumea. Cu toată modestia, am sentimentul că am urcat aceste trepte necesare în lumea mare a literaturii lumii și că în acest moment sînt pe un cerc foarte bun, deși poate nu cel mai înalt, încă.

Ai avut numeroase întîlniri cu publicul din diverse țări. Cum percepi dialogul cu publicul străin?

Cînd spun „publicul internațional" mă refer în mare măsură la publicul german. Pentru că publicul german de literatură este de departe cel mai serios, cel mai competent și cel mai avizat dintre toate pe care le-am întîlnit. În Germania există un sistem al lecturilor publice din care trăiesc scriitorii: timp de șase luni pe an fac turnee de lecturi publice și apoi șase luni stau încuiați în casă și scriu. Publicul german știe că măcar o dată pe lună trebuie să vadă un scriitor, așa că vine la lecturi, unde plătește 10-15 euro numai ca să vadă un autor citind. Vine dispus să-i placă. Dacă faci o lectură publică în România, ai să găsești întotdeauna doi-trei turbulenți care te-njură, *haterii* de serviciu de care nu mai scăpăm. În Germania însă, omul vine ca să-i placă, să se bucure. O asemenea dorință de fericire literară n-am mai întîlnit nicăieri. Publicul suedez (și norvegian) este, conform tuturor așteptărilor, mai rece, dar la fel de serios: dacă apucă să-i placă ceva, te ține ca un buldog, te urmărește la fiecare carte. Memoria lui culturală este mai mare ca în alte părți.

În ultima vreme, țin să o spun, îmi place din ce în ce mai mult și publicul românesc, ceea ce e o noutate pentru mine, căci (din motivele sus-amintite) eram înainte destul de mefient. Îmi place acum cu adevărat să mă duc cu taraba mea de cărți prin orașele noastre. Sînt peste tot oameni care vin să vadă un autor și să-l audă cum vorbește. Mi se pare un mare progres în ultima vreme din punctul ăsta de vedere. Tot mai mulți tineri vin la astfel de întîlniri, și e și normal: cînd ești un om de calitate într-o lume care-ți oferă foarte puține valori, cum să nu te duci să vezi niște oameni care încearcă să aducă ceva frumos și adevărat pe lume?

Nu te-ar pasiona să scrii într-un gen „popular" (polițist, horror), nu te-ar tenta o asemenea joacă?

Îmi place mult să mă joc. Dar de la o vîrstă încolo nu te mai joci ca altădată. Nu pentru că n-ai fi un spirit ludic mai departe, ci pentru că simți că nu mai ai destul timp. Aș mai scrie o carte gratuită și grațioasă, dar îmi mai pot permite asta? Am scris *Enciclopedia zmeilor, Frumoasele străine* sau *De ce iubim femeile,* cărți mai puțin importante ca altele pentru mine, dar lucrate cu mare bucurie. Acum simt însă că nu mai am destul timp. Am cîteodată un fel de repulsie față de gratuitatea unor lucruri care-ți iau luni sau ani de zile din viață. Eu nu scriu trei romane pe an, ca autorii de romane polițiste, ci doar unul la patru-cinci ani. Și atunci, îmi mai permit să-mi irosesc patru-cinci ani din cei la care mai pot spera, chiar și cu o minunată gratuitate? Nu mai vreau să scriu cărți de felul ăsta, și totuși... Metoda lui Thomas Mann, de a alterna un roman greu cu unul mai ușor și eventual puțin frivol, este foarte bună și cît se poate de sănătoasă. Scriind numai cărămizi despre soarta omului pe pămînt, nu știu dacă mai apuci să trăiești cei douăzeci de ani la care te mai aștepți. Așa că stau la-ndoială: să mă apuc de o „jucărea" care să placă la toată lumea (în afară de critici, firește) sau să las să treacă iar patru-cinci ani, să mi se odihnească mintea, să-mi schimb ideile și să scriu din nou ceva „monumental", cum s-a zis de *Solenoid?* Din această dilemă nu pot ieși, am zis! Adaugă tu un emoticon zîmbăreț după asta.

Ești profesor la Facultatea de Litere. Ai un dialog permanent cu tinerii, cu studenții. Cum te simți în acest mediu, cum ți se par tinerii de azi?

Despre tineri am de spus un lucru foarte bun și empatic: au un fel de ingenuitate și de deschidere spre orice le spui. Orice le spui înseamnă mult, înseamnă un plus pentru ei, chiar dacă ți se pare că nu e cine știe ce. Îmi place foarte mult această ingenuitate a lor, această lipsă de mefiență și de ricanare. Mai rău este – și de asta nu sînt ei cei vinovați – că lumea în care trăiesc nu le oferă mai nimic. Le-a dat un învățămînt prost, modele proaste, bani puțini, un viitor incert, iar asta duce la un fel de disperare, la o depresie pe care-o observi peste tot printre tineri. Pentru că un om fără valori nu poate fi decît un om disperat, un om care nu știe ce să facă cu el însuși, care nu știe cum să-și trăiască viața. Confuzia oamenilor tineri din acest moment vine și din lipsa obișnuinței lecturii, a disciplinei intelectuale. Nu-i poți scoate din deruta lor arătîndu-le cu degetul în ce direcție trebuie să se ducă, ci doar indirect, prin exemplu personal. Fiind prezent între ei, vorbind cu ei, nu se poate să nu le transmiți ceva din ce ești tu, nu se poate să nu le transmiți un model pozitiv, care să le arate că viața are valoare, că există ceva adevărat, bun și frumos în viață. Mi se pare un lucru foarte important, pentru că azi mediile transmit mai ales mesaje cinice. Cinismul este îngrozitor în România în acest moment – oamenii spun adevăruri neplăcute tot timpul, peste tot, lucruri sadice și cinice despre realitatea înconjurătoare. Nu toată realitatea merită un asemenea tratament. Nu vreau să spun nici că ar trebui să transmiți un mesaj imbecil-optimist, în care totul este minunat în cea mai bună lume posibilă. Însă e bine ca tinerii să știe că nu trăim degeaba, chiar dacă trăim o clipă pe un fir de praf. Acea clipă este importantă, pentru că este tot ce avem. N-o avem decît pe ea, singură în eternitate. Dacă ne batem joc de ea, chiar nu mai rămîne nimic.

(fragmente dintr-un interviu realizat de Mircea Vasilescu, care poate fi urmărit pe live.adevarul.ro)

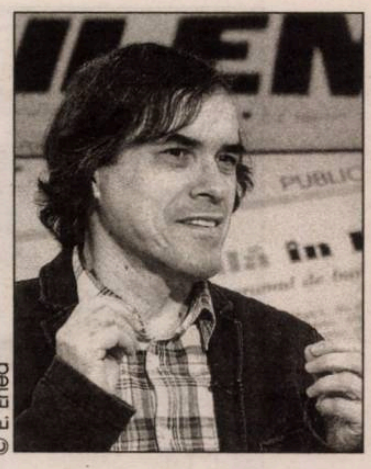
© E. Enea

(articol apărut în Dilema veche *nr. 623, 28 ianuarie 2016)*

Radu PARASCHIVESCU

Zodii pe cale de apariție

Nu e primul exercițiu de babavangism pe care-l aștern în paginile *Dilemei vechi*. Cu cinci ani în urmă, mi s-a cerut să-mi imaginez lumea anului 2061. M-am conformat cu un fel de surfing pe valul presupunerii ironice și m-am prezentat cu ceva care începea în felul următor:

„2061 va fi un an fără comoții majore. Cele două capitale ale Chinei, Sydney și Oslo, vor organiza împreună Jocurile Olimpice ale Armoniei Cibernetice. Un regizor sud-american (mă rog, o concesie sentimentală a Chinei) va produce prima telenovelă în care nu plînge nimeni. Fiecare telefon mobil va fi dotat cu o instalație de aer condiționat la purtător, o bibliotecă virtuală de chick-lit *și* lit-chick, *precum și facilități de comunicare în esperanto cu extratereștrii cantonați deocamdată pe malul Lacului Titicaca. Campionatele occidentale de fotbal (mă rog, o altă concesie sentimentală a Chinei) vor avea trei etape intermediare între Crăciun și Anul Nou, iar echipamentul de joc va suferi modificări, preluînd ținuta tradițională a șeicilor-patroni (formațiile care nu va fi patronate de șeici nu vor putea fi înscrise în competiție). O echipă de arheologi va descoperi dispărutul oraș Napoli sub cîteva miliarde de saci de gunoi. Magistrala de metrou Drumul Taberei-Universitate, inaugurată în 2060, va fi închisă din motive misterioase. La 144 de ani, Neagu Djuvara va lansa volumul de aforisme* Anunț cumanitar *la fosta editură Humanitas, transformată, conform propriei sale dorințe, în Cumanitas.“*

Un horoscop e mult mai ușor de încropit decît o previziune cu bătaie peste cincizeci de ani, fie ea și glumeață. Nici alcătuirea unui hororscop nu e complicată, mai ales cînd semnele astrale pe care ai de gînd să le propui configurează zodiacul noii limbi române. O limbă care, știm deja, nu va mai fi de of și de aoleu, ci de OMG și de LOL, dacă e să dăm crezare reprezentanților uneia dintre zodiile care se pregătesc să apară. Și care sînt următoarele:

Zodia „ca și“-ului. Nativii din această zodie duc un război aprig împotriva cacofoniilor. Așa cum nu există țară pentru bătrîni, nu trebuie să existe nici milă pentru neatenți sau cacofili. Sigur, la fel ca în orice luptă, se poate vorbi și aici de victime colaterale: de multe ori, „ca și“-ul nu ajută la evitarea nici unei cacofonii („Dan, ca și ziarist, are multe calități“). Fidelă crezului, aripa radicală a UEC (Uniunea pentru Eliminarea Cacofoniilor) propune reformarea vocabularului limbii române în așa fel încît cacofoniile să nu mai apară nici măcar înăuntrul cuvintelor. „Și“ se transformă astfel în silabă salvatoare. Prin urmare, „cacao“ devine „cașicao“, „cocostîrc“ devine „coșicostîrc“, „cucurbitaceu“ devine „cușicurbitaceu“, iar „cucurigu“ devine „cușicurigu“. În plus, asistăm în fine la concretizarea unei vechi inițiative onomastice: transformarea Mănăstirii Cașin în Mănăstirea Ca Și.

(articol apărut în Dilema veche *nr. 622, 21 ianuarie 2016)*

Zodia accentului greșit. Nativii din această zodie luptă statornic pentru dizolvarea convingerii că accentuarea cuvintelor are norme și importanță. Palpită aici un entuziasm al relativizării de care alte zodii de viță nouă nu dispun. Dacă în Ungaria accentul se pune mereu pe prima silabă, iar în Franța mereu pe ultima, chestiunea accentului în română ține – susțin nativii zodiei în chestiune – de bunul-plac al fiecărui vorbitor. „Cine deschide gura pune accentul“– iată principiul fondator al noii doctrine. Consecința se măsoară în sute de cuvinte cărora li se schimbă respirația firească. Mai vechilor „carácter“ în loc de „caractér“, „prevédere“ în loc de „prevedére“ și „butelíe“ în loc de „butélie“ li se adaugă astăzi „alíbi“ (două silabe) în loc de „alibi“, „lípie“ în loc de „lipíe“, „cápsulă“ în loc de „capsúlă“, „furíe“ în loc de „fúrie“, „adúlter“ în loc de „adultér“ și „edítor“ în loc de „editór“. Schimbarea atinge și numele proprii în a căror ultimă silabă există un „i“ moale, astfel încît, pentru ca pervertirea limbii să nu aibă fisuri, Oláriu devine Olaríu, Rotáriu devine Rotaríu, Ciubotáriu devine Ciubotaríu, Pescáriu devine Pescaríu, Scripcáriu devine Scripcaríu etc.

Zodia determinării. Nativii din această zodie sînt hotărîți să desființeze hotărîrea și să pună în locul ei determinarea. Dacă lucrurile merg așa cum își doresc nativii cu pricina, „hotărîre“ își va lua nu peste multă vreme familia de cuvinte și se va muta, cu ea cu tot, în azilul arhaismelor. În lumea nouă și pocită a vocabularului, vom auzi exclusiv enunțuri din categoria „Handbalistele noastre sînt foarte determinate să scoată un rezultat bun“ sau „Parlamentarii au manifestat multă determinare în adoptarea unor legi mai bune“. Nimeni nu va mai ști că „a determina“ înseamnă „a stabili“. Cei care vor mai folosi cuvîntul în accepția bună vor fi izgoniți în păduri, unde vor înființa o sectă cu ritualuri și convingeri paseiste. Și asta nu oricum, ci prin Hotărîre de Guvern. Dar ce zic eu, Hotărîre? Nu, prin Determinare. Determinare de Guvern.

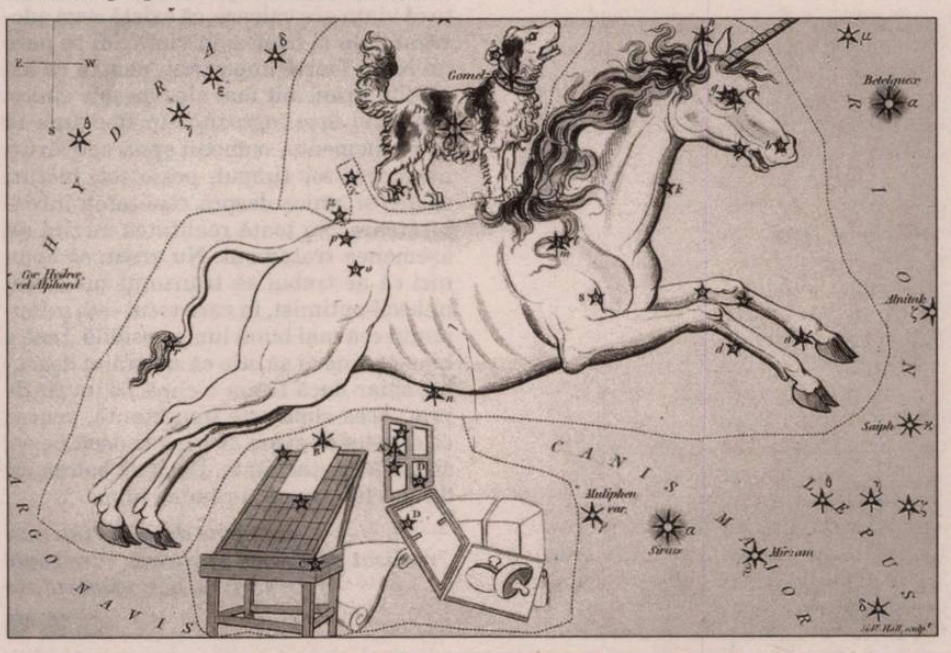

Zodia „gen“-ului. Nativii din această zodie susțin la unison că, după atîtea studii, chestiuni, dezbateri și diferențe de gen, cuvîntul „gen“ merită o detentă superioară. Și asta fără a fi stînjenit de povara sensului. „Gen“ trebuie lăsat să nu însemne nimica nimicuța. Să se răsfețe caligrafic pe pagină și să ne înfioare delicat urechea fără alt rost decît acela de umbră a umbrei. Așa stînd lucrurile, nu vom mai merge la restaurant, ci vom merge la restaurant gen. Copiii nu vor mai citi romane de aventuri, ci vor citi (iar copiii snobi vor lectura) romane de aventuri gen. Tinerii nu vor mai pleca la mare, ci vor pleca la mare gen. Vom trăi într-o țară care nu uită în nici o zi a calendarului să-și violeze limba. Și nu oricum, ci cu perversiuni gen.

Zodia diminutivului. Nativii din această zodie sînt, de fapt, nativuții din această zodioară. Ei fac parte împreună din tribul celor deprinși să obțină, multinaționalicește vorbind, maximizarea prin minimizare. Asta înseamnă dorința de a-ți arăta o solicitudine mai mare adresîndu-ți-se în termeni care micșorează. Iată un artificiu la îndemînă într-o țară unde muzeele și palatele au tras în teroriști, un fotbalist a jucat la două echipe în aceeași etapă, iar regele a fost invitat să candideze la președinție. În concluzie, nativii din zodia diminutivului (sau poate a diminutivelului) te vor ruga să aștepți două minuțele, te vor întreba dacă nu ai trei leuți mărunt, te vor trata cu o gustărică, un vinișor, o mămăliguță cu brînzică și o felioară de tortuleț, îți vor înmîna un bonuleț sau o facturică, îți vor strînge mînuța și-ți vor dori o ziulică bunișoară.

Sînt doar șase zodii, adică un semihoroscop. Li se pot adăuga fără probleme zodia prescurtărilor *(brb* pe tema asta, *wtf?),* zodia „decît“-ului în loc de „doar“ („am citit decît două cărți toată viața“), zodia expresiilor folosite anapoda („Sfișiat de durere, Gică a plîns cu lacrimi de crocodil“), zodia pleonasmului („Primarul și-a adus aportul la buna desfășurare a operațiunilor de deszăpezire“), zodia parezei lexicale („Gîlcă a redebutat ca antrenor în Spania“) și zodia confuziei („Am fost fortuit să asist la barbarismele soldaților“).

Drumulețul spre limba ca și superhaos e deschis gen.

Radu Paraschivescu *este scriitor, jurnalist și traducător.*

Maria IORDĂNESCU

lasă-ți copiii să vină la tine

Moș Crăciun cu bube multe

Sînt (de mult) la vîrsta la care Moș Crăciun nu mai poate fi decît o poveste frumoasă venită dinspre copilărie. Atît. Informațiile despre bătrînul cel darnic pe care le dețin și acum, după atîția ani, sînt foarte puține: personajul e mai curînd plin de secrete, nimeni nu știe cum și unde trăiește, ce face în restul anului, cînd nu e la slujbă printre copii, dacă doarme, mănîncă sau citește în timpul liber. Pe scurt, viața lui Moș Crăciun, sau cum s-o fi numind el, e un mister total.

Așa era pe vremea mea. Copiii din ziua de azi, însă, cei care au acces la jocurile de sezon pe Internet, au o imagine mult mai clară despre personajul cu pricina: Moșul gătește, se spală, se bărbierește, se îmbolnăvește, merge cu motocicleta, parchează mașini sau reni, face bube sau gripă, se machiază sau merge la tenis. Nici urmă de mister, e un om din popor ca și noi, e colegul de bancă sau bunicul, sau Gigel, prietenul cel mai bun, ori vecinul (cam neîndemînatic) de vizavi. Dar să nu anticipăm, ci să dăm cîteva exemple de jocuri (educative, spune site-ul care le găzduiește) cu Moș Crăciun în ipostaze cu totul și cu totul neobișnuite:

„Săruturi cu Moș Crăciun" este un joc extrem de captivant pentru copii, dar și un bun prilej de a exersa, de mici, hîrjoana erotică la vîrste matusalemice. Iată ce li se cere să facă: „Moș Crăciun vrea să își sărute soția, dar nu vrea să fie văzut. Va trebui să dați tot ce aveți mai bun pentru a-l ajuta pe Moș Crăciun să se sărute cu soția lui fără să fie văzut de elful din partea dreaptă a ecranului. În acest joc veți avea nevoie numai de *mouse* pentru a-l face pe Moș Crăciun să își sărute soția."

Într-un alt joc, Moșul nu mai are barbă, ci scutece. Căci este un bebeluș, căruia micul jucător va trebui să îi facă baie. O baie virtuală, desigur. Iată și bonusul primit, dacă reușește să ducă la îndeplinire toate operațiunile: „Felicitări, ai reușit să-l ajuți pe Bebelușul Moș Crăciun să facă o baie pe cinste alături de Elsa, Prințesa Regatului de Gheață *(Frozen)*." Alt joc, altă solicitare pedagogică și distractivă: „Veți avea nevoie de *mouse* pentru a-l trata pe Moș Crăciun care are probleme la nas. Trebuie să aveți grijă de Moș Crăciun să îl tratați deoarece numai așa veți salva Crăciunul. Va trebui să îi tăiați părul din nas și să eliminați mucoasa deoarece numai așa Moșul va putea să respire din nou bine."

Ce nu ar trebui să lipsească, în nici un caz, din viața oricărui om stresat de muncă? Clipele de relaxare și înfrumusețare petrecute la *spa*. Și dacă nici Moș Crăciun nu are nevoie de asta... Ei bine, putem să îi învățăm pe copiii noștri cum îl pot răsplăti pe cel care le-a adus cadouri: oferindu-i Moșului o ședință de cosmetică gratis. Iată cum: „Moș Crăciun este obosit și veți folosi niște tratamente faciale ca să îl ajutați să arate mai *fresh*. Trebuie să folosiți cremele din partea de jos a ecranului. Trebuie să folosiți diferite creme pe spatele moșului ca să îl ajutați să se relaxeze, deoarece are mari dureri de spate de la atîta muncă. Va trebui să folosiți lucrurile din partea dreaptă a ecranului pentru a aplica tratamente pe bază de plante pe spatele moșului. Trebuie să îi faceți masaj astfel încît să se simtă mai bine. În acest joc va trebui să dați dovadă de îndemînare și atenție ca să îl ajutați pe Moș Crăciun să fie pregătit fizic de provocarea pe care o are de îndeplinit în acest an. Moșul se bazează pe voi deci trebuie să dați tot ce aveți mai bun ca să nu îl dezamăgiți. Moș Crăciun nu a avut grijă de el și acum arată foarte urît de aceea are nevoie de ajutorul vostru. Va trebui să începeți cu niște tratamente faciale deoarece Moș Crăciun are multe coșuri și are fața îmbătrînită. Trebuie să folosiți ustensilele din partea dreaptă a ecranului ca să faceți fața lui Moș Crăciun curată și catifelată."

Ei, și acum, după ce a făcut baie, a pupat-o pe Crăciuniță, a fost la cosmetică și a fost tratat de gripă, Moșul e numai bun să îl bată măr pe Barack Obama, președintele Statelor Unite ale Americii. De ce? Nu ni se spune. Știm doar atît, că amîndoi nu pot încăpea pe aceeași planetă, unul dintre ei trebuie să moară: „Înainte să începeți jocul trebuie să alegeți dacă vreți să fiți cu Obama sau cu Moș Crăciun. Amîndoi sînt la fel de puternici, dar au arme diferite și poate vă place mai mult de unul decît de celălalt de aceea aveți oportunitatea de a vă alege favoritul. În acest joc veți avea nevoie numai de *mouse* cu ajutorul căruia trebuie să selectați unghiul și puterea cu care veți arunca diferite obiecte către adversar. Scopul este să îl loviți pînă rămîne fără viață." Știu că am să enervez multă lume, dar într-o atare improbabilă, inadmisibilă, inadecvată confruntare, eu mai că aș ține cu Obama: mizez mai mult pe cadourile primite din America decît pe darurile primite de la Moș Crăciun. Ca să nu mai spun că, la felul în care arată astăzi, gripat, cu scutece, mergînd pe motoretă și suflîndu-și nasul, nu îmi inspiră nici un fel de încredere...

***Maria Iordănescu** este psiholog.*

Eugen ISTODOR

negustori și mușterii

Dacă doriți să cumpărați, în 2017, invenții din 2016

300-600 dolari – airbag-ul pentru bicicliști – acest dispozitiv poate salva viața bicicliștilor, în cazul unor accidente. Hovding este primul airbag din lume pentru ciclisti și conține senzori care depistează mișcarea și reacționează în cazul unui accident. Gulerul se umflă cu aer într-o zecime de secundă, protejînd capul și gîtul biciclistului.

De la 20 de dolari ai Lifestraw – este un pai-filtru de apă portabil. Acesta filtrează apa pe măsură ce aceasta este băută, ceea ce înseamnă că purifică cele mai murdare surse de apă. Acest produs ar putea fi cheia de rezolvare a lipsei de apă la nivel mondial. Dispozitivul omoară 99,9% din bacterii și poate filtra pînă la 1000 de litri de apă.

MULT – parapetul rotativ anti-accident – această invenție ar putea preveni accidentele auto fatale. Parapetul rotativ este proiectat pentru a crea drumuri mai sigure. Transformînd energia de impact în energie rotativă, acest parapet poate devia un autoturism sau chiar un camion înapoi pe drum. Acesta reduce și viteza vehiculului pînă la punctul zero și îl îndepărtează de parapet. De asemenea, acesta are semnalizare nocturnă.

35 de dolari – plasturele anti-țînțari Kite – substanța cu care este impregnat acest plasture vizează receptorii senzoriali ai țînțarilor, dezorientîndu-i și oprindu-i să mai muște oamenii.

Iaromira POPOVICI

bazar

Timp, bătrînețe, prieteni imaginari

Scriam, mai demult, fără mîndrie, că mă uit la *Gilmore Girls*. M-am uitat, mai bine zis, pentru că s-a reluat pe Diva. O prietenă mi l-a semnalat, întîmplător, și am acceptat să-l revăd pentru că (așa cum am mai scris) îl trăisem, cumva pe viu, împreună cu copilul meu cînd acesta își făcea vise legate de facultatea în America. E adevărat că eu, una, nu-mi doream deloc acest lucru, pentru mine era un coșmar, dar cum nu poți să te pui în calea dorinței copiilor, o urmăream pe Rory Gilmore (Alexis Bledel) cum face tot ce poate ca să intre la Harvard. Harvard-ul era una din mitologiile lansate de acest serial, pînă la urmă, mediocru, în care personajele vorbeau adesea prea mult și făceau glume nu întotdeauna sărate. În ciuda acestui lucru, mecanismele de identificare despre care știam din cultura populară funcționau destul de eficient și continuam să urmăresc serialul.

Îl trăiam nu chiar în timp real, precum pe *Tînăr și neliniștit,* alături de care am îmbătrînit (deși nu m-am uitat la el decît în 1996, cînd a început, și, iarăși deși, unele dintre personajele de acolo, precum Niki sau Victor, păreau să nu îmbătrînească niciodată). Poate și deoarece criteriile estetice nu prea funcționau, sau pentru că nu reprezentau motivația principală a vizionării lui *Gilmore Girls,* personajele de acolo deveniseră un soi de rude îndepărtate. Ori prieteni imaginari. Precum Cari Maca, o rață antropomorfizată care fusese prietena mea imaginară cînd eram mică și căreia îi țineam locul, cu încăpățînare, în troleibuzul 82, pe tot traseul pe care-l făceam într-o perioadă, zilnic, de la Șura Mare la Aviatorilor, alături de tatăl meu (care nu se împotrivea în nici un fel acestei excentricități). O și desenam, de altfel, pe această Cari Maca: avea chip de rață și corp de femeie, purta rochii și mărgele, doar că avea cioc.

Desigur, de la Cari Maca la Lorelai și Rory Gilmore e o evidentă decădere – măcar cea de la imaginație la preluarea, fără efort, a unor pesonaje create de alții, și nu a unora ieșite din comun. Dar mecanismele obișnuinței, ale atașării funcționează și aici. De aceea, văzînd ultima serie, făcută în 2016, din *Gilmore Girls (Gilmore Girls, A Year in the Life,* creată tot de Amy-Sherman Palladino), am fost puțin șocată. Nici Lorelai, nici Rory nu mai erau cum le știam, li se schimbaseră până și vocile. Și problema nu era că se maturizaseră, ci îmbătrîniseră, fiecare în felul ei. Nu mă interesa atît de mult dacă arătau bine sau nu, dacă erau frumoase sau nu prea. Nu asta era ideea, și nici legat de asta șocul. Pur și simplu, în cele patru noi episoade făcute cam la zece ani după sfîrșitul celor vechi, sesizam ceva care mă lovea în adîncul inimii: schimbarea evidentă. Trecerea timpului, pe care n-ai cum s-o oprești. Șocul se datora următorului raționament (nu-i discut validitatea): personajele din seriale sînt precum cele din poveștile și cărțile copilăriei – nu au cum să se schimbe. Dacă Lorelai și Rory Gilmore îmbătrînesc, înseamnă că și Scufița Roșie, Albă-ca-Zăpada, Peter Pan, Mary Poppins și Moș Crăciun (care, știu, e deja bătrîn) vor îmbătrîni și ei (e adevărat că, excepție făcînd ultimii trei, pe Scufița Roșie și pe Albă-ca-Zăpada le-am văzut și la alte vîrste în serialul *Once upon a time).* Pe scurt, am fost la fel de afectată de schimbările personajelor de aici, cît de cele ale propriilor rude sau prieteni. Ele mi-au semnalat mai abitir ireversibilitatea unor lucruri și cît de necruțător e timpul cu noi. Cît și faptul că elixirul nemuririi, la care ai mei mi-au spus prima dată că se lucrează pe cînd aveam 8 ani și am întrebat despre moarte, nu s-a descoperit încă. Dovada e chiar moartea unuia dintre actorii aceluiași serial: Edward Hermann, cel care îl interpreta pe tatăl lui Lorelai. Cînd am aflat că a murit, atît în film, cît și în realitate, recunosc, oricît de patetic (în sensul englezesc al cuvîntului) ar suna, că m-a apucat plînsul. Noroc cu mama lui Lorelai din serial, Emily (Kelly Bishop), care a rămas aproximativ neschimbată, demonstrîndu-mi, măcar vag, că timpul, crudul și perversul, poate fi cel puțin păcălit pe alocuri.

Schimbarea celor din *Gilmore* a coincis cu aceea a unei alte „idolițe" a mea, Renée Zellweger, care, în ultimul *Bridget Jones*, parcă era ea, dar nu chiar ea însăși... Era subțire și prezentabilă, dar ceva din *je ne sais quoi*-ul de pe fața ei nu mai era. Chipul ei, ca și cel al lui Brad Pitt din *Aliatul (Allied,* 2016, Robert Zemeckis), devenise cumva imobil și impasibil. Pe scurt, am văzut, pe idolii mei, actorii generației mele, care s-au dovedit, incredibil, și ei, oameni, că îmbătrînim. Îmbătrînim împreună, doar că pe mine mă văd doar oglinda imperfectă și întunecată din dormitor și puținii oameni care mă cunosc, pe cînd pe ei îi vede o lume întreagă. Curajos din partea lor... Și, chiar involuntar, din partea tuturor. Așa că să nu ne lamentăm, ci să ne asumăm. Doar ca noi au fost, și vor fi mai fi, atîția alții la fel.

Filmele anului 2016

Întrebarea a fost simplă și de data asta: care a fost filmul românesc și cel străin al anului 2016? Răspunsurile au fost, însă, ceva mai nuanțate.

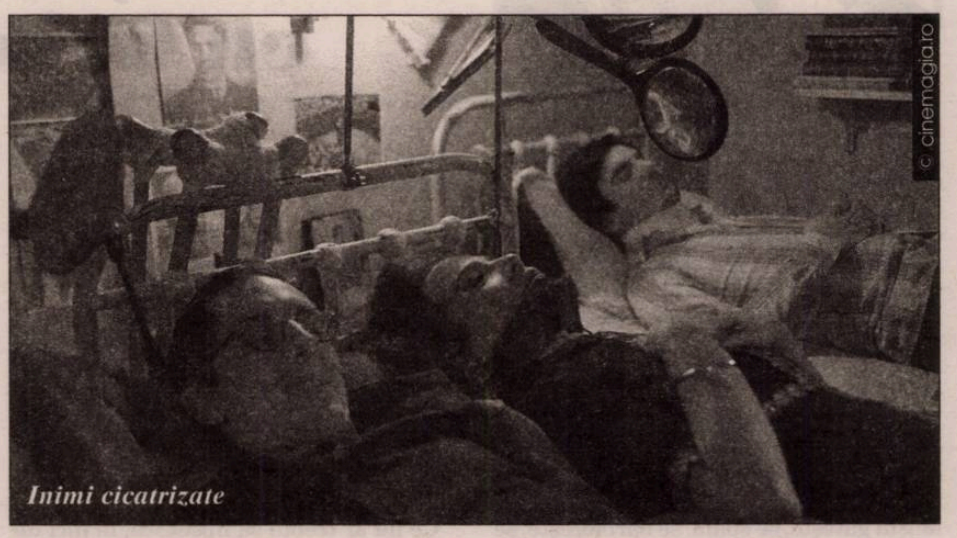

Inimi cicatrizate

Iulia BLAGA

Dacă e să numesc un singur film românesc al anului, nu voi spune *Sieranevada*, ci *Inimi cicatrizate*. Dincolo de virtuozitatea regizorală, de interpretări și de măiestria DoP-ului Barbu Bălășoiu, *Sieranevada* mi se pare destul de repetitiv. Adică e genul de cinema cu care Cristi Puiu deja a confirmat. Cred că mă așteptam ca șeful de școală să schimbe macazul, mai ales că – o spune public – prea mulți confrați l-au copiat. În schimb, *Inimi cicatrizate*, care n-a fost selecționat la un festival de primă mînă cum e Cannes-ul (deși Locarno e tot de clasă A) și n-a avut în lume ecoul avut de *Sieranevada* sau de *Bacalaureat* (de Cristian Mungiu) mi s-a părut mai curajos. Îmi place că Radu Jude face filme fără plasă de siguranță, păstrînd o onestitate cu sine care îl protejează. Dincolo de curajul de a aborda opera lui Blecher din perspectiva prezentului și de minuțiozitatea reconstituirii istorice (cu toate ghilimelele vizibile), mi s-a părut că sesizez un fel de mesaj încifrat care e posibil să poată fi deslușit peste vreo 20-30 de ani. Cred că filmul se va păstra bine și că va părea nou și ciudățel la fiecare nouă vizionare. Mi-a plăcut foarte mult și *Cîini*, mi s-a părut proaspăt și vînos.

Dintre filmele străine văzute în 2016, oscilez între *Paterson* (de Jim Jarmusch) și *Elle* (de Paul Verhoeven), cu toate că și *Toni Erdmann* mi s-a părut foarte bun. Dar *Paterson* are așa o candoare și o poezie pe care numai amoralul *Elle* le poate echilibra. Deci cred că le iau la pachet.

Adela MARCOV

Dacă mă treziți noaptea din somn și mă întrebați ce film mi-a plăcut mai mult în ultima vreme, primul titlu care îmi vine în minte e *Toni Erdmann*. Pelicula scrisă și regizată de Maren Ade reușește echilibrul perfect între tandrețe și umor acolo unde ar fi fost ușor să alunece în melodramă. Povestea unei expate care își irosește cei mai buni ani în biroul bucureștean al unei multinaționale atinge cîteva subiecte extrem de actuale, de la efectele dezumanizante ale job-urilor pînă la alegerile carieră *versus* familie cu care se confruntă femeile; de la glamour-ul înșelător al vieții de expat pînă la ciocnirea universurilor paralele în care evoluăm, după o vîrstă, noi și părinții noștri. E un film la care am rîs mult și care m-a pus teribil pe gînduri la cîteva minute după ce am ieșit din sală. O bucurie.

După ce mă dezmeticesc un pic, al doilea titlu la care mă gîndesc ar fi *Sieranevada* – tot o reflecție asupra relațiilor, dar într-o cu totul altă cheie și perspectivă. O lume în miniatură care radiografiază neputințele fiecăruia, o felie de realism imersiv care te scufundă în poezia cleioasă a derizoriului cotidian. O ceremonie funebru-ridicolă la care sîntem deopotrivă participanți sufocați și observatori detașați. În filmul lui Puiu, sufletele morților bîntuie într-un purgatoriu populat cu rude de sînge, infernul sînt ceilalți și nu poți să nu te întrebi: există viață înainte de moarte?

Cezar GHEORGHE

Sieranevada al lui Cristi Puiu și *Inimi cicatrizate* al lui Radu Jude sînt în egală măsură demne de a fi considerate filmul anului. *Sieranevada* e un tur de forță dramaturgic. Sînt momente cu 17-18 personaje prezente în aceeași scenă. Regizorul controlează magistral această textură narativă densă, camera privind asupra lumii celor vii din punctul de vedere al celui dispărut. O comemorare care nu mai are loc tocmai pentru că viața celor care au supraviețuit se insinuează în orice moment al întîlnirii. Se rîde și se plînge, oamenii nu sînt eminamente buni sau răi, ci o suprapunere spectaculoasă de afecte care îi împinge să se manifeste în ambele direcții. *Inimi cicatrizate* este însă o realizare la fel de spectaculoasă din cu totul alte motive. Este o adaptare liberă după opera lui Max Blecher, scriitorul român a cărui operă părea intraductibilă în alt limbaj decît cel al literaturii, în care Jude reușește să transpună pe ecran un anumit tip de interioritate și de atmosferă care apar în scrisul lui Blecher. Simțim ceea ce aș numi efectul Blecher în film, în timp ce filmul rămîne în totalitate al lui Jude. Meritul *Inimilor cicatrizate* este și legat de faptul că filmul deschide noi idei, noi perspective stilistice și estetice pentru o evoluție ulterioară a cinema-ului românesc care va evolua dincolo de puternicul filon neorealist deschis de Cristi Puiu.

Pe plan internațional a fost un an foarte slab, nu mi-a plăcut mai nimic. Să zicem *Paterson*, însă doar pentru că e Jarmusch.

Cristi LUCA

Dintre filmele văzute anul acesta, m-au entuziasmat *Toni Erdmann* (regia Maren Aden) și *Sieranevada* (regia Cristi Puiu). Alte alegeri pot fi mai provocatoare stilistic sau tematic, cu un control al formei mai bun sau un discurs mai incitant. Preferința mea a ținut de diferența pe care o fac cele două la un nivel de observație a complexității relațiilor umane, în special dintre membrii aceleiași familii. Modul prin care ei comunică, în diferitele lor grade de libertate sau dependență, de încredere sau suspiciune, tristețe sau afecțiune, e uimitor. Fiecare dialog sau mișcare a personajelor pot fi analizate dacă țin de spontaneitate sau nu, dînd atenție detaliilor. Acolo unde această dilema dispare e în rîsul eliberator sau în atașamentul brusc și emoționant. Ambele filme au mai mult decît un caracter pur observațional. *Toni Erdmann* e totodată o critica socială, iar *Sieranevada* poate fi citit într-o cheie filozofică. Nuanțele care țin de natura umană nu fac decît să îmbogățească diferitele tipuri de lectură.

Ileana BÎRSAN

Chiar dacă mai puțin inovator decît *Aurora*, în registrul realismului observațional, *Sieranevada* de Cristi Puiu este cel mai bun film românesc al anului. Chiar și la o primă vizionare, te plimbă pe mai multe etaje, atît în circul domestic, cît și în brambureala existențială, încît să nu te lase fără reacție imediată sau cu bătaie mai lungă. Acest du-te-vino prin viață și familie atinge nu numai punctele sensibile ale societății contemporane românești, așa cum poate fi citit la prima vedere, dar chestionează calea minimei rezistențe, dubla măsură, omisiunea din propria viață, amînarea esențialului, teme ce nu țin doar de spațiul autohton.

Documentarul observațional, extrem de stilizat, *Fuocoammare* de Gianfranco Rosi este o piesă poate la fel de năucitoare și răvășitoare, precum precedentul film al lui Rosi, *El Sicario, Room 164*, chiar dacă tema și viziunea sînt complet diferite. Filmul îți lasă timp să respiri, să gîndești și să te îngrijorezi definitiv de prezentul politic smintit și pervers, și să meditezi la rostul pe care îl avem de-adevăratelea. Rosi observă două lumi diferite, cea a vieții tihnite, așezate și cu viitorul previzibil de pe minunata insulă Lampedusa, și cea a situației tragice a migranților din Nigeria și Siria, ajunși, după zile petrecute pe ambarcațiuni supraîncărcate, fie morți, fie în varii stadii de degradare. Cele două lumi sînt legate firesc și dureros de medicul care are grijă de oameni indiferent din care dintre lumi provin.

Cătălin OLARU

Despre participarea românească record la Festivalul de la Cannes de anul acesta s-a scris și s-a răsscris, pe bună dreptate. Însă anul 2016 a fost pentru mine anul independenților: anul revenirii lui Gabriel Achim, cu un nou titlu care seamănă și nu prea cu debutul lui din 2011, *Visul lui Adalbert*, și anul în care filmul românesc a reînvățat să rîdă.

Ultima zi, crochiu minimalist-tarkovskian, are marele avantaj că nu vrea să treacă drept ceea ce nu este. Spre deosebire de cele mai recente titluri ale lui Puiu și Mungiu, *Ultima zi* își poartă narativitatea la vedere, cu îndreptățită mîndrie, nu o ascunde ca pe ceva rușinos, așa cum se face cu neamurile proaste care beau prea mult la parastasuri. Unde mai pui că, oricît ai încerca, nu poți să spui că e un film despre cutare sau cutare lucru, așa cum sînt corupția în *Bacalaureat*, adevărul și imposibilitatea aflării lui în *Sieranevada* (sau poți, dar nu e deloc sigur că Achim însuși ar fi de acord cu tine).

Venit de nicăieri, succesul lui *Două lozuri* nu ar trebui să fie lucru de mirare. În primul rînd, filmul lui Paul Negoescu are parte în distribuție de două staruri TV și de unul monden. În al doilea rînd, are un scenariu coerent și care nu există doar pentru a le oferi un prim rol absolvenților Școlii de actorie a lui Alexandru Papadopol, Dorian Boguță și Dragoș Bucur (excepție fac scenele cînd cei trei prieteni iau la rînd apartamentele vecinilor, sună la ușă și descoperă în fiecare din ele un microcosmos mai colorat decît penele de flamingo și mai la prima mînă decît sloganul cu rimă). În sfîrșit, *Două lozuri* chiar are umor, condiție minimală, dar de care comediile românești recente ne cam dezvățaseră.

Din selecția canneză a acestui an, m-am bucurat ca un copil de primul *rape and revenge* după vizionarea căruia nu m-am simțit murdar *(Elle*, regia Paul Verhoeven), de un nou *revenge movie arthouse* al lui Park Chan-wook, și de această dată excelent *(The Handmaiden)*, și de o dramă socială al cărei mesaj politic manifest e transmis cu un simț cinematografic remarcabil, care nu e soporific-televizualul *I, Daniel Blake* (regia Ken Loach), ci *Aquarius*, al doilea film al Kleber Mendonça Filho. Ignorat în Franța, boicotat în Brazilia, filmul merită văzut, iar regizorul lui apreciat, pentru curaj, pentru talent sau cel mai bine pentru amîndouă.

Irina TROCAN

Preferatele mele din 2016 au în comun o componentă antirealistă care le scoate în evidență, tocmai pentru că *mainstream*-ul filmelor cu prestigiu e din ce în ce mai convențional legat de realism. Dintre filmele americane de Oscar, de exemplu, cele mai răsfățate sînt *reenactments* care ne dau senzația că am fi acolo și am fi martori la scrierea istoriei. O excepție notabilă e *The Big Short* (r. Adam McKay), care întrerupe acțiunea filmului pentru *cameo*-uri ale unor celebrități/personalități ce ne explică termeni tehnici despre piața de capital. *The Big Short* e *despre* criza financiară, nu despre o victimă oarecare sau un anumit vinovat pentru declanșarea ei, ci despre tot fenomenul care a dus la vinderea masivă a unor acțiuni periculoase a căror prăbușire era iminentă. Faptul că, în rolurile celor care descoperă înșelătoria, e o trupă întreagă de *Hollywood darlings* ne ține conectați la toate turnúrile investigației lor, dar nu sîntem lăsați niciodată să uităm că protagonistul adevărat al filmului – bula imobiliară – e unul invizibil & non-antropomorf.

Dintre filmele românești, mi-e greu să aleg între două, unul discutat și promovat mult & pe merit – *Inimi cicatrizate* al lui Radu Jude, adaptare după romanul lui Max Blecher – și un altul care a trecut mult mai discret și în puține proiecții în România – documentarul *Hotel Dallas* de Livia Ungur și Sherng-Lee Huang. *Inimi cicatrizate* e o apropriere foarte delicată a episoadelor în mare parte autobiografice ale lui Blecher, unde fragmente din scrierile lui sînt inserate pe ecran sau refolosite ca replici pentru protagonistul filmului. *Hotel Dallas* e o investigare a trecutului pre-'89 în care serialul *Dallas* cauza fanatism în rîndul românilor, fiind pentru mulți singura fereastră spre o lume mai bună; deși era, în intenția autorilor, o satiră a capitalismului, asta e o nuanță care se pierdea în România socialistă din lipsa unui termen apropiat de comparație.

pagină realizată
de Ana Maria SANDU

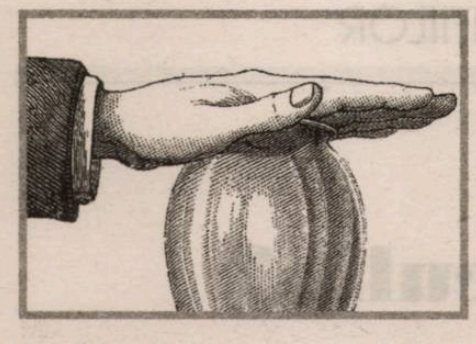

George BANU

scena lumii

Voiaj la Tokyo pe urma unor aștri stinși

Aureliu Manea in memoriam

La insistența unei prietene, Anazawa Mariko, am acceptat, în ciuda reticențelor, invitația la un colocviu internațional organizat de Okamoto Akira, într-o reputată universitate japoneză, consacrat underground-ului din anii '60. O formă de curtoazie pe care o deploram pregătindu-mi intervenția, ca de atîtea ori cînd n-am îndrăznit să refuz o solicitare, să acord o consultație pedagogică, consumîndu-mi astfel un timp ce se reduce pe zi ce trece. Uneori refuzul, știu bine, capătă sensul unei rezistențe, unei economii de energie, unei concentrări indispensabile. Dar mie îmi e atît de contrariu, atît de străin și de acea, neadoptîndu-l, mă dispersez în loc să mă focalizez... Identitatea, spun unii, se afirmă mai degrabă printr-o succesiune de „nu"-uri decît printr-o multitudine de „da"-uri! Diagnostic lucid, pertinent, dar determinat de neîncrederea ce mă definește și care-mi impune „da"-ul în numele unor temeri multiple: acelea de a fi încă invitat, de a mă ocupa de probleme considerate azi marginale, dar, mai cu seamă, de a nu răni pe cel care îmi lansează o invitație. Dacă „nu"-ul e egocentric, „da"-ul e generos pe un fond de iremediabil respect față de celălalt, chiar dacă nu întotdeauna față de sine. Brecht a adaptat un vechi text de *nô* al cărui nod e alternativa: „cel care spune da / cel care spune nu". Ce alegem?

De ce am acceptat acest voiaj la Tokyo? Ce-mi rămîne de descoperit, ce-mi motivează această decizie pentru o expediție ce implică traversarea a jumătate de glob? Cu aceste incertitudini reflectam la perioada dominată de Grotowski, Julian Beck, Judith Malina, Peter Schumann, Eugenio Barba și grupurile celebre în anii '60, Teatrul Laborator, Living Theatre, Bread and Puppet, Odin Teatret... Fără de răspuns am decolat, dar neconsolat de absența răspunsului. Însă în singurătatea zborului de noapte am intuit că, de fapt, mă îndreptam spre Tokyo în căutarea unor aștri stinși, că purtam astfel doliul unei tinereți în care leam fost contemporan și din care nu-mi rămînea decît cenușa incendiilor de altădată. Atunci motivația deciziei mi s-a revelat. Nu o speranță de reînviere mi-o justifica, ci doar imperativul de a restitui legenda acelor vremi și eroi. Dacă protagoniștii avangardei din anii '50, Beckett, Ionescu, sînt și azi prezenți – permanența textelor le asigură contemporaneitatea –, protagoniștii underground-ului scenic s-au stins. Iar eu mă duceam la Tokyo pentru a mă dedica unui gest „apostolic". I-am cunoscut, și pe ei, și miracolele al căror martor am fost. Moartea lor reverbera în mine ca o funebră litanie pe fond de mitologie generațională. Mitologia, mi-am spus, iată ce, dincolo de extincția performanțelor și dispariția artiștilor, trebuie să restitui la Tokyo.

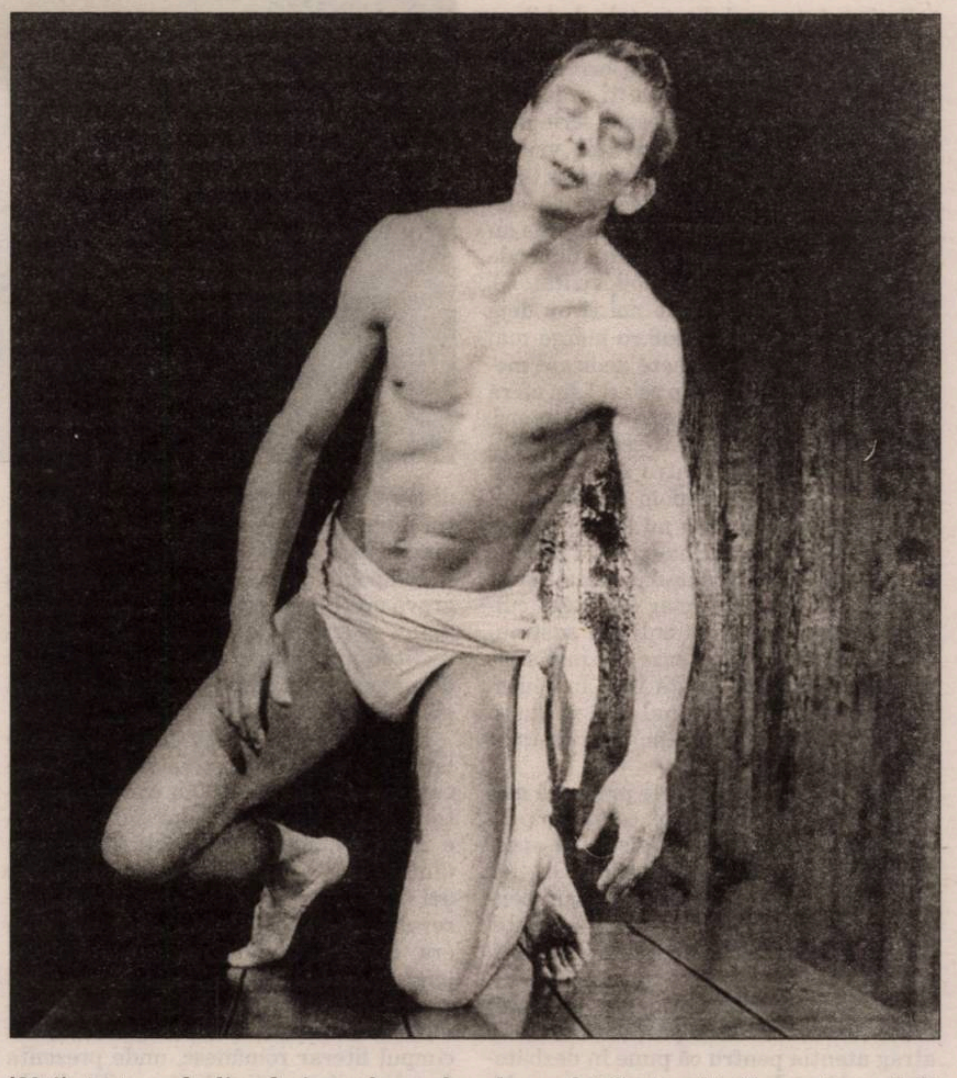

În anii '60, prezența corpului se impune ca vocație a teatrului sub impactul lui Artaud, martir a cărui viziune unică anima programele underground-ului ce se îndepărtează de explorarea textelor dramatice și de programul raționalist brechtian. Orizontul utopic, grație lui, nu mai e istoric, ci devine unul retrospectiv, orizont al originilor. Peter Brook angajează expediția spre „sunetul primordial" în celebrul *Orghast* de la Persepolis, creat la începutul anilor '70, Andrei Șerban, în *Trilogia antică,* îi continuă experiența și o difuzează în lume ca pe o invitație de a nu uita ceea ce ne constituie, pe noi, occidentalii: Atena și Roma. Auzeam atunci cîntece necunoscute, la lumina torțelor, care confirmau rezerva underground-ului față de tehnologiile recente, în favoarea adevărurilor prime revelate de lumina flăcării nocturne. Tot astfel cum, atunci, în anii '60, la ceasul alienării prin cultul generalizat pentru societatea de consum, teatrul îi opunea concretul materialelor uzate, al costumelor peticite sau expunerea corpului polemic dezvelit. De la Grotowski la Beck și Malina, asemenea eforturi de a se disocia de valorile comune epocii capătă sensul unei rezistențe, al unei nesupuneri căreia i se asocia tînăra generația din epocă. Și eu îi aparțineam, dar mai ales Aureliu Manea, figură emblematică a underground-ului românesc: *Rosmersholm*-ul pe care îl semna la Sibiu, la sfîrșitul anilor '60, îi atesta pe deplin adeziunea la revolta epocii. Ca toți ceilalți, nici el nu a rezistat, s-a consumat și s-a calcinat. Cei care au supraviețuit și-au abandonat radicalitatea începuturilor. Și Brook, și Șerban, doar Barba nu, care, în schimb, s-a imobilizat.

Julian Beck

Sub impulsul lui Artaud, barierele cuvîntului ca mijloc de comunicare au fost atunci atacate în favoarea „strigătului" sau a „cîntecului", căci astfel corpul se putea manifesta liber de constrîngeri și mai cu seamă devenea apt să producă solidarități colective fiindcă, aliați, spectatorii și actorii le resimțeau contaminarea afectivă, puterea energetică. Teatrul devenea un paliativ contra singurătății. E ceea ce vizau aceste comunități care afirmau valoarea aspectului colectiv, afirmat însă, de fiecare dată, sub autoritatea unui lider charismatic: Grotowski, Barba, Peter Schumann, Brook, Joe Chaikin, Andrei Șerban. Aceasta le-a fost paradoxul, căci ei au reconstituit astfel dispozitivul biblic al unei asociații de rebeli fideli unui maestru vizionar.

În zborul de noapte mă întrebam cum să cultiv la Tokyo legenda acestui moment unic. Amintind că aceste echipe mitice ale underground-ului au refuzat recursul la profesioniști și s-au constituit la origine din amatori, dispuși să se dăruiască unui antrenament sever și care au efectuat astfel primul pas către „teatrul-dans" a cărui denumire nu se va impune decît ulterior. Căci atunci s-au descoperit resursele acestei libertăți necunoscute scenei occidentale recente – improvizația – și totodată limitele ei. Living-ul a practicat-o, Grotowski i s-a opus. Îmi amintesc deflagrația produsă de *Paradise now*, capodopera Living-ului, și admirația suscitată de *Prințul constant*, capodopera lui Grotowski. Alegere imposibilă pentru tînărul ce eram!

Cînd spectacolele au expirat, ca și teatrul underground-ului, după peregrinările în locuri străine lui – biserici și temple, străzi sau pivnițe –, ce-i păstrează amintirea? Marile texte teoretice, căci dacă vorbele pieselor au fost strict selectate, discursurile critice au fost cultivate obstinat de Grotowski, Brook sau Barba. Noi le recitim și le consultăm pe fondul de reminiscență legendară a operelor de sînge și țipăt care le-au confirmat.

Underground-ul, o înțeleg în drum spre Tokyo, s-a impus ca o pulsiune anarhistă în contextul democratic al Americii și ca o speranță de eliberare în acela autoritar al vechiului Est. Artiștii din centrul Europei, Franța, Germania, Italia, seduși de optimismul iluzoriu al marxismului, i-au rămas refractari. Doar tinerii l-au aclamat, manifestînd astfel, de la Avignon la Berlin, apetitul pentru aer proaspăt pe care-l vor confirma revoltele din mai '68. Doar ei și nu oamenii de teatru s-au recunoscut în ceea ce atunci s-a născut și azi a murit. La începutul anilor '70, Radu Penciulescu își încheia un mic text consacrat dezmembrării Living-ului cu prognoza unei reînvieri: „Eu cred în pasărea Fenix", scria el. Voiajul la Tokyo îmi infirmă speranța prietenului și mă confruntă cu asumarea unei absențe iremediabile. Însă totul trebuie să se încheie ca să evite fosilizarea – și suprarealismul, și cubismul –, dar cît timp amintirile persistă, doliul rămîne parțial grație unor martori de altădată. Astfel, pacificat, am revenit de la Tokyo.

***George Banu** este critic de teatru.*

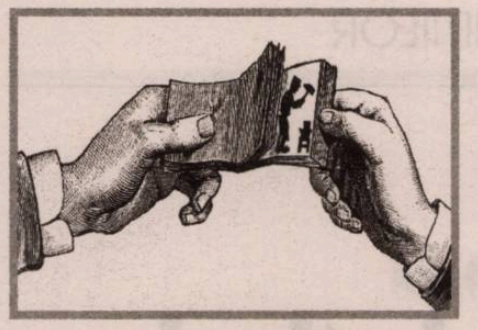

Marius CHIVU

feed**book**

Feminin vs. masculin?

● **http://blog.goethe.de/dlite/#ACTUAL**

Scriam într-unul din textele de bilanț ale anului trecut că, într-un peisaj publicistic tot mai anacronic, platformele culturale scena9.ro și art7.fm îți redau încrederea în faptul că se poate scrie despre cultură inteligent, agreabil, variat, conectat la fluxul creativ al momentului și într-un format grafic deopotrivă elegant și spectaculos. Ambele platforme au crescut mult în ultimul an (ca număr de texte, colaborări și, inevitabil, vizitatori), postează zilnic materiale noi și au deja o identitate clară (scena9.ro merge mai mult pe analize și anchete dedicate mediului românesc, în timp ce art7.fm oferă mai degrabă opinii, interviuri și topuri, cu un interes mai crescut pentru mediul străin și, mai ales, pentru zona culturii populare: design, fashion, muzică), lucruri care deocamdată nu se pot spune însă și despre platforma-agregat b-critic .ro (cronici și recomandări, mai mult de film, dar și un sumar al presei culturale tradiționale și online), susținută de AFCN și despre care am mai scris în această pagină, aflată însă în căutarea unui conținut original mai variat și a unui stil (inclusiv grafic) mai adecvat mediului online.

Dacă însă literatura este prezentă mai puțin pe aceste platforme, cel puțin prin comparație cu artele vizuale și ale spectacolului, blog-ul Institutului Goethe, blog.goethe.de/dlite, este un loc bun pentru a citi relatări, interviuri și anchete/dosare literare germano-române. Asupra unui astfel de dosar, coordonat de scriitorul Bogdan Coșa și apărut la finalul anului trecut în două părți, vreau să și atrag atenția pentru că pune în dezbatere un subiect despre care se va mai vorbi: reprezentarea inegală de gen. Argumentul dosarului este, cum se zice, scurt și la obiect: „Deschizînd la întîmplare cîteva antologii publicate în ultimii ani, observăm că numărul autorilor de gen feminin este, în general, mult mai mic decît cel al autorilor de gen masculin. Diferența pare să se păstreze și cînd vine vorba de cărțile tratate în revistele literare, pe blog-urile de specialitate etc., iar situația devine cu adevărat stranie dacă privim listele invitaților la festivalurile de literatură din România – unde, dacă excludem jurnaliștii și internaționalii, raportul ajunge uneori de 8 la 1 în defavoarea scriitoarelor. Cum înțelegeți acest fenomen? Există o diferență cantitativă? Valorică?“ În prima parte a anchetei răspund fetele, adică Mihaela Ursa, Bianca Burța-Cernat și Andreea Răsuceanu, iar în a doua parte, băieții, adică Mihai Iovănel și Alex Goldiș, plus subsemnatul. Spicuiesc din ce-a spus fiecare, fără alte comentarii.

Mihaela Ursa: „Nu cred că scriitoarele din România sînt mai puține sau mai slabe decît scriitorii bărbați. Absența lor sau slaba lor reprezentare în festivaluri și antologii, ca și în topuri literare de critică sau de public este doar unul dintre efectele secundare ale patriarhalismului culturii românești de ieri și de azi. Din păcate, corectitudinea politică nu a schimbat mare lucru în România. A rămas o formă goală în prea multe situații. Dincolo de slogan și de discursul public care se adaptează mimetic la niște norme de civilitate devenite de mult realitate în alte părți, corectitudinea politică a rămas fără efecte profunde. Această concluzie nu vizează doar raportul de gen din lumea scriitoricească. Este suficient să luăm exemplul Comisiei pentru egalitate de șanse între femei și bărbați, din Senatul României, care este compusă exclusiv din bărbați, iar la un moment dat a avut în componență o singură femeie... Foarte gravă mi se pare și vehemența cu care românii se grăbesc să amendeze viciile corectitudinii politice... Nu mi-aș face griji despre excesele unui fenomen care la noi abia dacă și-a parcurs primii pași.“

Bianca Burța-Cernat: „În privința relațiilor de gen ca (în termeni foucauldieni) «relații de putere» în cultura/literatura română actuală, optimismul meu e moderat, lucid, rezonabil: el rezultă dintr-o comparație a stării de lucruri de azi cu aceea din perioada imediat postrevoluționară (cînd problematica de gen era cvasi-absentă din dezbaterea publică postcomunistă) sau chiar cu aceea din urmă cu un deceniu. Constat în ultimii ani o relativă echilibrare de forțe în cîmpul literar românesc, unde prezența femeii scriitoare (implicit a criticului literar-femeie) nu pare să mai fie o situație excepțională (la limita «aberației»), o excentricitate, o «anormalitate» în raport cu preconcepția conform căreia femeia (asimilată trupescului și materialității) nu poate avea cu sfera culturalului alte tangențe decît acelea care o plasează cu strictețe în rolul «consumatoarei» (de cultură) sau al persoanei menite să propage (pasiv, obedient) valorile indiscutabile ale unei tradiții esențialmente masculine... Mai mult sau mai puțin talentate – cum «mai mult sau mai puțin talentați» sînt, de altfel, și confrații lor –, mai mult sau mai puțin notabile, scriitoarele noastre de azi își depășesc inhibițiile, timorările, prejudecățile și, mai presus de orice, fatalul complex al ilegitimității existenței lor în lumea culturii (socotită pînă nu de mult ca aparținînd de fapt și de drept bărbaților). Și, detaliu extrem de important, cărțile lor nu mai sînt citite/analizate de noile promoții de comentatori ca produse ale creativității «feminine», ci ale creativității pur și simplu, trans-*gender*.“

Andreea Răsuceanu: „Autoarele sînt într-adevăr mai puțin prezente în antologii, la festivaluri, cărțile lor au parte de mai puține cronici (sau de unele care le plasează imediat într-un minorat stigmatizant, chiar dacă în cuvinte precaute, atente să nu comită vreun act de *political incorrectness* fățiș), e un lucru real, nu ține de victimizare sau de un discurs feminist radical care să pretindă drepturi pentru femei doar pentru că ele aparțin acestui gen... M-am păstrat eu însămi într-o zonă de margine, neluînd parte la acest tip de dezbateri, considerînd că a publica în mod constant cărți, a fi prezent în presa culturală cu cronici sau comentarii critice este suficient, că lucrurile merg cumva de la sine și există o selecție implicită, firească, și care funcționează indiferent de gen. Dar lucrurile nu prea stau astfel, și cred că e necesar ca, pe lîngă publicarea de cărți și articole, să existe și o implicare activă în discuții de acest tip.“

Mihai Iovănel: „Nu cred că scena literară actuală este dominată de bărbați. Deși bărbații fac de regulă jocurile în instituții învechite precum Uniunea Scriitorilor (dintre cei opt membri ai Comitetului Director al USR, toți sînt bărbați, iar printre cei 28 de membri ai Consiliului USR s-au rătăcit doar două femei. Din cele douăzeci de filiale, doar una, cea din Cluj, are în frunte o femeie), femeile dețin poziții importante la conducerea unor edituri, colecții și reviste, iar literatura ultimului deceniu și jumătate datorează autoarelor cel puțin tot atîta cît datorează autorilor. Întrebarea care se pune este însă în ce măsură acest rol le este recunoscut.“

Alex Goldiș: „În general e vorba de o discriminare *soft*, datorată lipsei de dezbateri teoretice. Problema absenței feminismului ca doctrină trebuie privită în contextul mai larg al lipsei de audiență a doctrinelor de stînga în spațiul intelectual românesc, unde discursul oficial comunist a erodat sau a acaparat totalitar toate curentele de gîndire subsumate în mod tradițional acestei zone, de la *gender studies* pînă la studii postcoloniale – studii culturale în sens larg. Toate discuțiile despre achizițiile academice ale stîngii au fost trecute, după 1990, pe nota de plată a comunismului, fiind considerate, în plus, desuete, neorganice realităților românești. De ce să importăm tema discriminării și a *political correctness*-ului de la americani, din moment ce «tolerăm» minoritățile și ne iubim femeile ca și cînd ar fi egalele noastre? La fel cum, în teoria literară, depășeam sub comunism și priveam condescendent cam toate curentele «la modă» (de la structuralism pînă la deconstructivism), la fel tema feminismului și dezbaterile cu privire la marginalitate au părut intelectualității din universități/academii «depășite» sau incriminabile ideologic. Iar stîngismele?!“

PUBLICITATE

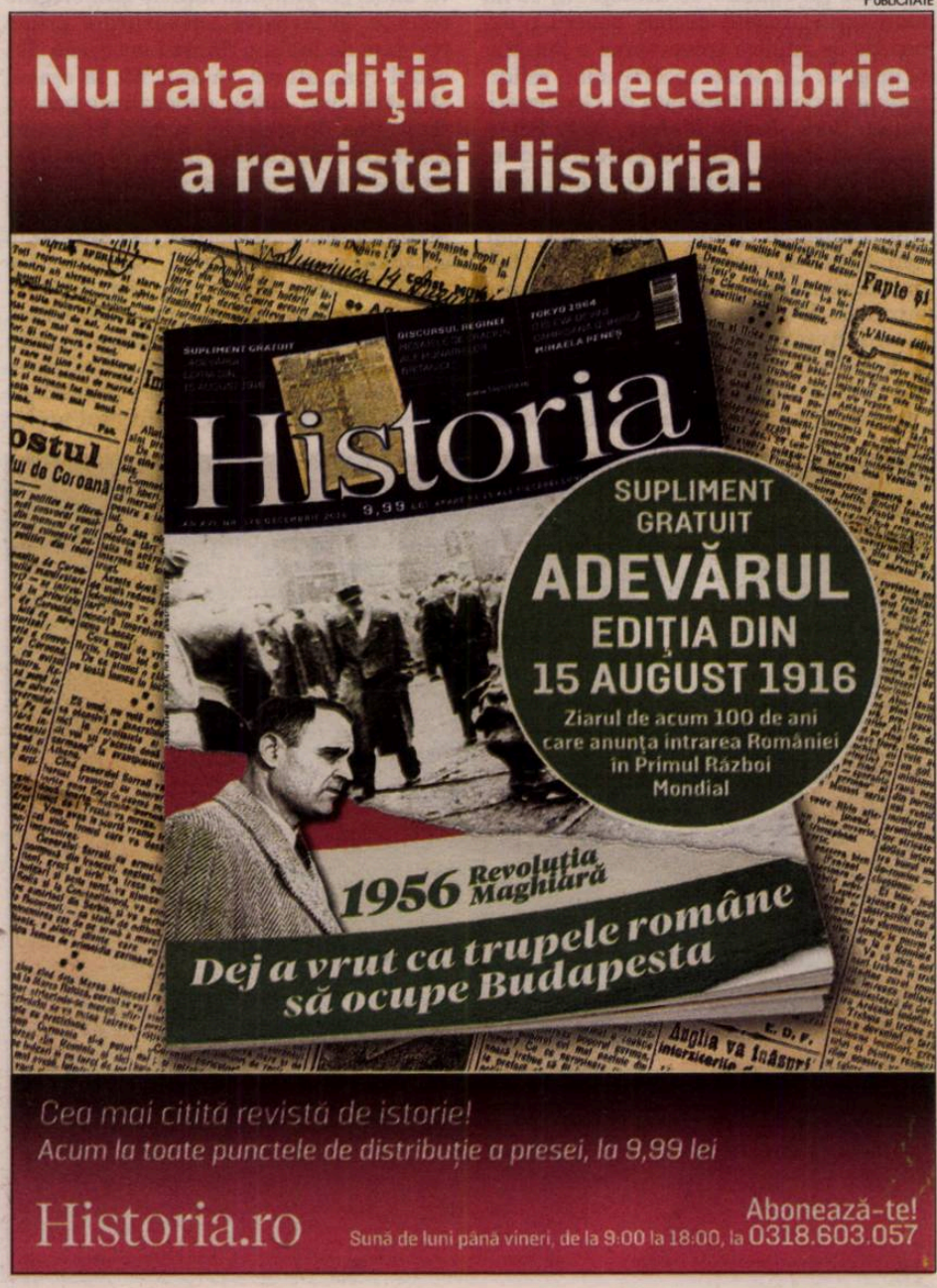

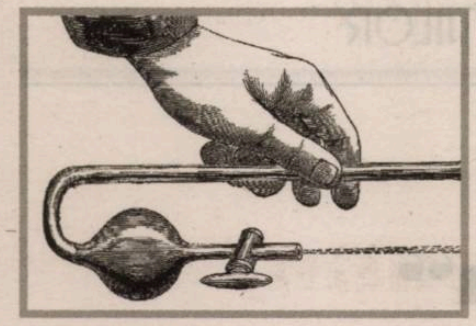

Oana STOICA

rosencrantz & co

Istoria incomodă

● ***Marea rușine,* un spectacol de Alina Șerban, scenografia: Maria Crețu. Cu: Alina Șerban, Oana Rusu, Elena Duminică, Alexandru Fifea, Radu Ciobănașu. Centrul Național de Cultură a Romilor – Romano Kher.**

Aferim!, filmul lui Radu Jude, aducea anul trecut în atenția publică, pentru prima dată, un subiect delicat: sclavia romilor. Trecută aproape sub tăcere în manualele de istorie – există referințe la dezrobirea romilor ca parte din reforma statului în Țările Române (1855-1856), dar nu se detaliază subiectul – și ignorată în cele de literatură română *(Țiganiada* lui Ioan Budai-Deleanu servește pentru studiul epopeii ca specie literară și al Școlii Ardelene, nu pentru conținut), sclavia romilor este o temă tabu în discursul public. *Aferim!* a rupt tăcerea asupra acestui subiect și a adus informația la nivel de masă, iar reacțiile au fost efervescente, dintre ele remarcîndu-se refuzul adevărului istoric, justificarea unui trecut abuziv și atacarea virulentă a creatorilor, acuzați de atentat la demnitatea națională.

Romii au de-a face cu o presiune cotidiană de care, poate, este mai ușor să se ascundă decît să o provoace.

Actrița Alina Șerban a creat un spectacol-lecție, *Marea rușine,* în care face o incursiune documentată în istoria romilor și o scanare a mentalului rasist din prezent. Investigația artistică urmărește atît discursul public, cît și autolimitările din interiorul etniei, căci sub presiunea discriminatorie a majorității, minoritatea se cenzurează singură. Astfel, spectacolul are două episoade: chestionarea prezentului printr-o poveste care luminează panoramic umorile societății contemporane românești cu privire la romi și „lecția" de istorie propriu-zisă, cu documente performate.

O tînără romă pregătește un doctorat pe tema celor cinci sute de ani de sclavie a romilor în Țările Române. Demersul ei antrenează un val de reacții, are efecte asupra vieții personale și profesionale, a ei și ale celor din jur, și zguduie o serie de convingeri dominante în societate. Alina Șerban panoramează nu doar rasismele clare, cît mai ales pe cele subtile, sădite în mentalul colectiv de educație, de folclorul urban sau de imaginea demonizată a romilor din basme și care răbufnesc involuntar printre bunele intenții. Romii au de-a face cu o presiune cotidiană de care, poate, este mai ușor să se ascundă decît să o provoace. Unul dintre lucrurile puse de spectacol în dezbatere este identitatea romă, stigmatizată universal la nivel public. O figură puternică este cea a tînărului preot ortodox de etnie romă, care își găsește un sens în viață prin Biserică, dar conștientizează că această instituție a deținut robi romi de-a lungul timpului și că rasismul este puternic prezent în cadrul ei, și printre „slujitorii Domnului", și printre enoriași.

© T. Cucoreanu

Scena rupturii de Biserică este emoționantă, iar Alexandru Fifea știe să o gradeze subtil, căci personajul său, acceptat și apoi respins de clerici, trebuie să facă o alegere dificilă. Profesoara (Oana Rusu) și fiica ei (Elena Duminică) trec și ele printr-o schimbare: relația lor, configurată conflictual, între mama care susține la nivel academic identitatea romă și fiica ce refuză să-și asume public această identitate, se îmbunătățește cînd amîndouă renunță la radicalizarea pozițiilor. Relațiile de cuplu sînt și ele afectate: cea dintre tînăra doctorandă (Alina Șerban) și prietenul ei (Radu Ciobănașu) se erodează sub presiunea celor din jur, cărora cei doi nu pot și nu știu să le facă față. La fel se întîmplă cu fiica profesoarei și iubitul acesteia. Asumarea identității rome duce la încercarea de a corecta prejudecățile din mentalul colectiv și asta generează conflicte. Orice maturizare, aici a mentalității, implică schimbări, unele fundamentale.

A doua parte a spectacolului iese din ficțional și se bazează pe documente care instituie, certifică și abolesc robia romilor. Textele autentice, unele proiectate pe fundalul scenei, altele performate, demonstrează inventarul de prejudecăți care a străbătut timpul, pe care l-am moștenit și care este astăzi determinant în perpetuarea atitudinii discriminatorii față de romi. Pare stupefiant că, în decursul secolelor, agresivitatea (fizică și psihică) față de romi nu a dispărut. Alina Șerban întreabă a cui este rușinea pentru acest trecut abuziv: a romilor sau a românilor? Cine fabrică istoria oficială, lăsînd deoparte sau cosmetizînd evenimentele incomode pentru demnitatea națională (sclavia romilor nu este singura parte din trecut ignorată în discursul public, mai sînt și altele precum pogromul de la Iași și masacrul de la Odessa, ambele din 1941)? Ceea ce nu este asumat oficial nu *există?* La nivel colectiv, romii și românii suferă de rușinea negării unui trecut incomod. La nivel individual, de rușine suferă și personajele tipologice: românii toleranți, ale căror rezerve de bunăvoință dispar la confruntarea cu ceilalți, sau romii care „se românizează" ca să-și ascundă identitatea etnică.

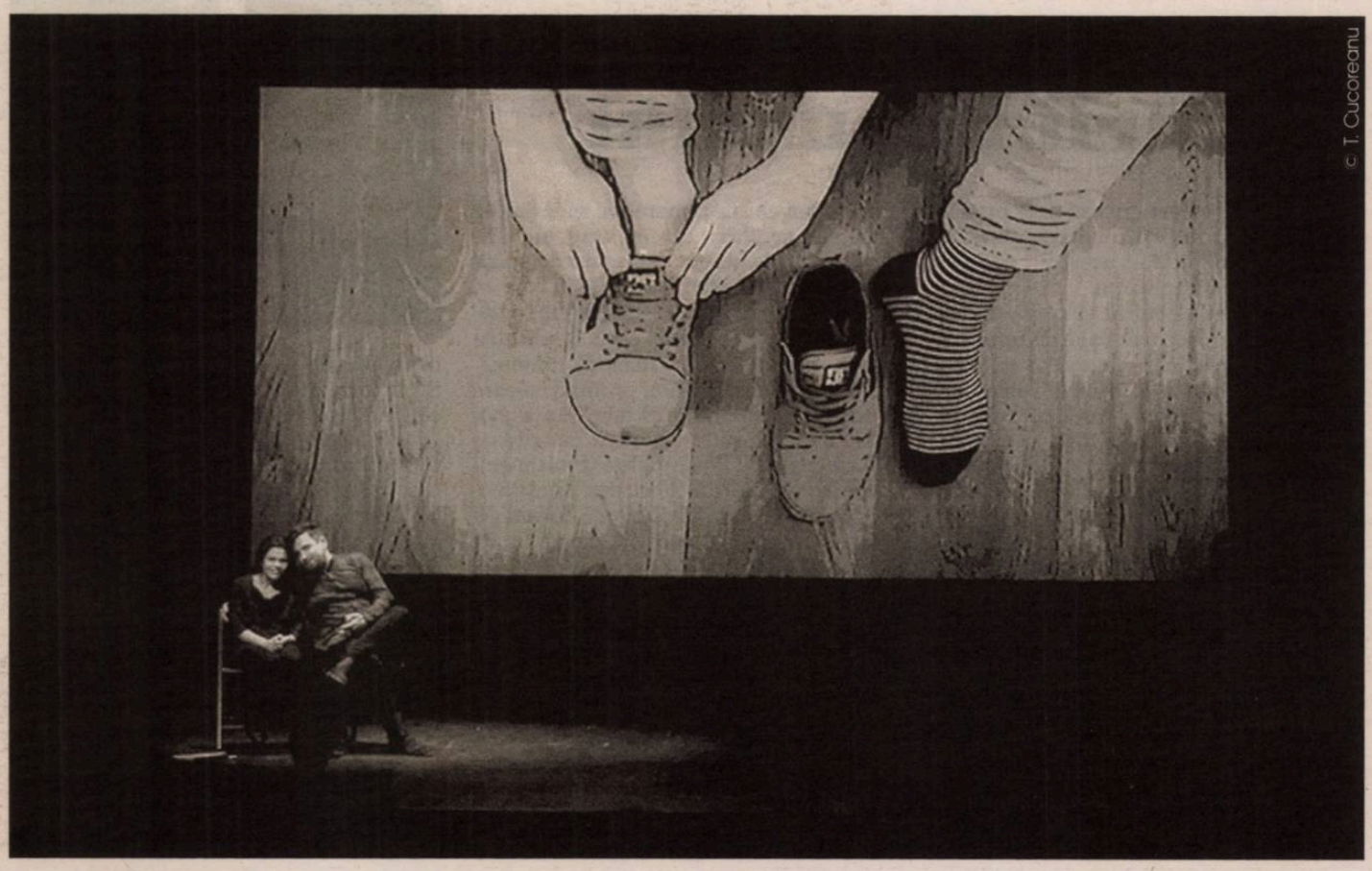

© T. Cucoreanu

Alina Șerban spune, de fapt, povestea unei tăceri comune asupra unui subiect care, odată explodat, divide societatea așa cum a făcut-o de secole. *Marea rușine* avertizează asupra acestei perpetuări fără oprire a discursului public rasist care creează un tipar de gîndire pentru mentalul colectiv, înclinat astfel să stereotipeze negativ perspectiva asupra romilor. De neuitat copertele spectacolului, în care actorii poartă dispozitive impresionante care erau folosite pentru robi: gulere cu țepi, coarne de fier, lanțuri etc.

Cu o dramaturgie fragmentară în care mai multe povești se întretaie pentru a converge într-un *story* comun, cu personaje tipologice, exemplare pentru prezent, poate un pic prea didactic, și încă fragil, *Marea rușine* este primul spectacol despre sclavia romilor, necesar ca informare asupra trecutului și conștientizare a prezentului atît pentru comunitatea romă, cît și pentru români. Prezentat la Teatrul Mic din București în două reprezentații, spectacolul are acum o soartă incertă. Creatorii lui promit să caute soluții pentru găsirea unui spațiu în care să poată fi jucat. Sper ca demersul lor să aibă succes.

***Oana Stoica** este critic de teatru.*

Ancuța PROCA

dilematograf

„Play it, Sam“

● ***La La Land*** **(SUA, 2016), de Damien Chazelle.**

Deschizîndu-se cu imaginea unui imens blocaj în trafic în mijlocul căruia niște oameni în haine viu colorate leagă în mod spontan un număr de dans (ca un *flashmob)* ridicîndu-se pe capote și implicînd în mișcarea lor și camera, care se rotește în ritmul muzicii printre personaje, musical-ul *La La Land* stabilește acel motiv al intersectărilor specific filmelor lui Jacques Demy: personajele se vor întîlni și se vor despărți după niște legi care țin, cel puțin aparent, mai degrabă de soartă decît de logică sau de alegeri. Mia și Sebastian (Emma Stone și Ryan Gosling), două personaje în căutarea împlinirii artistice (el încercînd să găsească un loc în care să-și poată exercita pasiunea sa pentru jazz, ea mergînd la audiții pentru obținerea un rol, ca actriță), trec unul pe lîngă celălalt în această aglomerație de mașini pentru a se intersecta din nou, cu ajutorul muzicii, în repetate rînduri, într-un cadru cînd comic (al formației în care Sebastian e nevoit să cînte costumat, purtînd o claviatură de jucărie), cînd solemn-romantic, în cadrul unui restaurant elegant, iluminat difuz.

Filmul lui Damien Chazelle e un musical care privește înspre cinema-ul hollywoodian al anilor 1930-1940 și înspre tradiția musical-ului, pe care le pastișează în mod creativ, reușind să redea o parte din exuberanța și tropii lor, declarîndu-și în mod explicit dorința de a le face actuale, de a le cîștiga niște puncte de vizibilitate și o punte de legătură cu spectatorii de astăzi. Una dintre alegerile sale tributare acestor filme pe care le omagiază ține și de filmarea în cadre relativ lungi, nu printr-un montaj foarte alert, și de la distanță, astfel încît să lase loc pentru dezvoltarea creativă a mișcărilor personajelor. Într-una dintre scenele de dans dintre Mia și Sebastian, cei doi imită un moment de musical de tipul celui practicat de Fred Astaire și Ginger Rogers, folosindu-se de o bancă și de un fundal romantic, adică într-un mod evident opus tipului de musical în care mișcările de dans sînt mai degrabă construite prin montaj, neprovenind din abilitatea personajelor de a le reda prin corporalitate. Însă, în ciuda faptului că *La La Land* e, în definitiv, un musical care emite o anumită exuberanță – e un film extrem de viu colorat, de la costume la decoruri, cu o linie melodică mai degrabă dinamic-veselă decît melancolică – și a faptului că intriga le găsește rezolvare în mod clasic problemelor pe care le întîmpină eroii, privirea sa înspre filmele pe care le omagiază e mai degrabă nostalgic-pesimistă, mai fidelă atmosferei uneia dintre referințele sale la *Casablanca,* precum înspre un obiect pierdut, și deloc încrezătoare în ceea ce privește recuperarea sa. În textul său intitulat *„The Potent Manic-Depressiveness of La La Land“*, Jonathan Rosenbaum vedea în el un film despre moartea cinema-ului, mai mult decît despre supraviețuirea sa. Există o notă de ironie critică provenită dintr-o privire asupra prezentului spectacolului, care nu mai e mare lucru, e în mare parte un motiv de decădere. Atunci cînd nu se discută despre jazz (iar aici jazz-ul pare să fie un alt cuvînt pentru musical) și posibilitatea sa de a atinge un public de azi, spectacolele în care e angajat Sebastian constau în formații de muzică comerciale și patroni care decid ce trebuie să cînte muzicienii. În timpul unei discuții cu un astfel de manager de restaurant, Sebastian e pus să repete că negocierea constă, de fapt, în acceptarea termenilor celuilalt și renunțarea totală la termenii săi.

Există un moment în care spectatorul se poate întreba dacă cele două fire narative, ale căutărilor artistice proprii celor două personaje, nu se vor intersecta într-un spectacol comun, într-o celebrare simultană a *romance*-ului și a muzicii, a vieții și a spectacolului. Însă *La La Land* e mai apropiat tradiției filmelor care postulează în final supremația spectacolului, în care viața (aici *romance*-ul) e doar un mijloc de realizare a artei.

Ancuța Proca *este critic de film.*

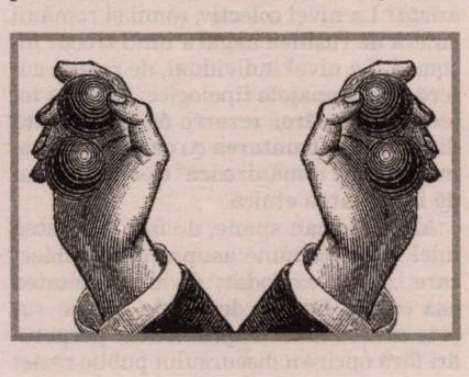

Aron BIRO

audio și n-am cuvinte

Șamanul Țării Lăpușului

● **Grigore Leșe,** ***Așteptînd Crăciunul,*** **Societatea de concerte Bistrița, 2015.**

Cu multe veacuri înainte ca George Soros să ne tulbure datinile, o altă ideologie de import, incomodă, inovatoare (pe atunci) – creștinismul – se infiltra între valorile tradiționale ale vremii și locului. Au adus-o niște vinituri – nici români, nici ortodocși, nici măcar la ei acasă nu erau văzuți prea bine, iar primirea nu le-a fost cu nimic mai călduroasă decît cea a „societății deschise sorosiste“. Protectorii locurilor, falnicii romani, i-au cam împrăștiat, așa că ne-a luat ceva vreme pînă să evaluăm perspectiva care ni se propunea. Am asimilat cîte ceva din ea, am păstrat cîte ceva din ce credeam deja. Una din sărbătorile esențiale – cea salutată prin albumul *Așteptînd Crăciunul* al lui Grigore Leșe – e un hibrid între serbări păgîne premergătoare intruziunii apostolice și una din cele mai importante aniversări ale creștinătății. Ritualurile și folclorul arhaic-regional pe care le investighează și le promovează dr. Grigore Leșe au aceeași natură hibridă, consolidîndu-i acestuia aura de șaman al Țării Lăpușului.

La ceas post-electoral și după sărbători, las puțin deoparte valorile (muzicale) occidentale și le recomand pe cele tradițional românești, pe care le vom simți mai aproape o vreme – unii cu bucurie, alții cu resemnare, unii dînd ochii peste cap, alții cu exuberanța sărbătorilor. Că între cele două perspective – românismul și străinismul – e un contrast ireconciliabil, chiar o chestiune de alegere morală, pare să fie la mintea cocoșului și a românului recent. La baza acestei atitudini stă o gîndire binară-simplificatoare, bazată pe noțiuni brute de Bine și Rău angajate într-un conflict de natură mitologică cu origini neștiute, un joc cu sumă nulă (pierderile unora sînt cîștigurile celorlalți), care nu admite spațiu de negociere. În consecință, conflictul poate fi propovăduit în dihotomii electorale convenabile – păsunism *vs* sorosism, tradiție inerțială *vs* globalizare agresivă etc.

Dacă întrebi la nimereală, mai dai de percepția conform căreia locul lui Grigore Leșe e la serbări animate de spirit național(ist) ori prin bisericile în care se adună la cîte un concert diasporele românești măcinate de dor de casă. Realitatea e, însă, mai nuanțată – în ciuda românismului și regionalismului profund cu care se asociază, cercetătorul moroșan a „horit“ la festivaluri *world music* cu adresabilitate globală: Washington (Smithsonian Folklive), Berlin (Fest der Kontinente), Mexic (Festivalul „Miguel Bernal Jimenez“), Japonia (expoziția mondială de la Aichi). Eu, unul, l-aș vrea și pe scena Pitchfork Festival sau a altora asemenea, ca ambasador al unui loc mic într-o lume largă, așa cum îi vedem pe alde Tinariwen, Namtchylak și alții despre care am mai pomenit în această rubrică. Artistul insistă că muzica sa e trăire și nu divertisment, iar ăsta e deja un obstacol, dar nu cel mai mare.

Tradiționalismul poate fi un spectacol de oferit lumii largi, mai util decît ca pretextul de a sta cu spatele la ea. În timp

ce în părțile noastre se duce un Război Sfînt între globalizare și localizare, alții se ghidează după principiul *glocalizării*: *„think locally, act globally“* (sau invers). Conceptul nu ne e străin, indicii se găsesc chiar în versul popular al „horilor“ lui Leșe: „Du-te pasăre și zboară / În Rusia te coboară“, „Tatăl tău e-n Galiția / Și nu vine pînă-i lumea“, „Hai acasă că te-om da / După Jancsi cătana“. În vremurile din care vin versurile astea, lumea largă era chiar mai înfricoșătoare și mai imprevizibilă decît azi, dar parcă nu ne separau de ea membrane atît de artificiale ca acum.

Aron Biro *este autorul blogului http://aronbiro.blogspot.com.*

Cristina FOARFĂ

bolero de **travel**

Revelionul la cabană

E al treilea revelion pe care-l petrec la cabană în vîrf de munte și am uitat al cîtelea prin vreun loc care implică peisaje montane. Mai în glumă, mai în serios, i-am informat pe cei dragi și apropiați, mai ales pe cel mai drag și mai apropiat, care îmi pune rucsacul în spate și îmi spune senin „nu e greu urcușul", că să facă bine ca următorul revelion să fie într-o insulă tropicală, cu peștișori colorați și ape turcoaz. Mă alint un pic, că de plăcut îmi place, deși nu-s om de munte în adevăratul sens al cuvîntului. Cabanele au farmecul lor aparte, dat de dormitul la grămadă, condițiile minimale, oamenii prietenoși și poveștile de munte. Ca să nu mai zic de liniște, zăpadă cît vezi cu ochii, prezența nevăzută din povești a vreunui urs ce ar putea apărea, cîinii și pisicile de la cabane și cheful de lectură pe care ți-l dă vinul fiert.

La Cabana Suru, unde am început 2017, e minunat. Cumva, eram toți pentru prima oară acolo, deși „colegii de grup" au bătut ceva munți. E minunat în primul rînd datorită oamenilor de acolo, care te întîmpină cu bucurie și căldură și fac cam tot ce pot ca să-ți fie bine în vîrful muntelui. Despre Bogdan, celebrul cabanier de la Suru, citisem în toate recenziile și poveștile despre locul cu pricina, un personaj cunoscut pentru ospitalitatea lui legendară. Iar Ioana, simpatica proprietară, care trăiește între Germania și România, a cumpărat cabana acum un an și ceva pentru că iubea muntele și iubea Suru, și face eforturi și investiții mari să facă tot felul de lucruri acolo. Și nu-i ușor! Dacă vara merge, de bine, de rău, cu un funicular, iarna totul se cară cu spatele. Începi să apreciezi altfel sarmalele, tocănița sau ciorbele cele minunate cînd știi că totul a fost urcat pe un traseu de cinci ore, prin zăpadă uneori pînă la brîu, în rucsac. Ca să nu mai zic de bere, vinuri, țuici sau de toate aperitivele delicioase. Timp de patru zile, nimic nu ne-a lipsit la Suru. Condiții de cabană, mai zicea din cînd în cînd Bogdan, nefiind foarte sigur că sîntem obișnuiți cu lipsa apei curente, dormitul 14 la grămadă la prici (mda, am avut un Motanul Sforăilă printre noi, dar ne-am descurcat), spălatul pe dinți cu paharul sau dușul cu zăpadă pentru cine avea curaj. Cum să nu, la Bîrcaciu dormitorul era același cu sala de mese și la Curmătura coboram cîteva minute pentru toaleta ecologică. La Suru, din punctul ăsta de vedere, cu o baie înăuntru și calorifere în camere, era lux.

Traseul pînă la Suru, un frumos drum prin pădure mai mult, a durat nu mai puțin de cinci ore, în condițiile în care noi ne așteptam la trei – două dacă ne grăbim. Omiseserăm zăpada mare, pantele abrupte și înghețate și pauzele mai dese. Așa că tot drumul de dus, pînă ne-am uitat ceva mai serios pe GPS, a fost sub eticheta „mai avem puțin". „Puțin" ne-a prins și noaptea, tot „puțin" am rămas și fără apă și sigur la fel de „puțin" și de rar am pronunțat sintagma „insulă tropicală" din ce în ce mai amuzată-exasperată-nervoasă. Efortul de-a urca iarna e mai mare, am ajuns la cabană obosiți, văzînd-o printre copaci ca pe o fata morgana de zăpadă și adulmecînd de departe, mai ceva ca ursul, tocănița lui Bogdan. Dar cum la Suru era o adevărată echipă de schiori/oameni de munte profesioniști, nu ne-am miorlăit prea mult. Cu un an înainte, tot de revelion, un musafir nepoftit s-a luat și el după miros și n-a mai plecat patru zile – un urs, care nu s-a lăsat dus de la cabană, din magazie, în ciuda eforturilor lui Bogdan și ale turiștilor de a-l trimite la plimbare, că doar e frumos afară. E adevărat, fusese atras și de oaia la protap cu care veniseră turiștii, că deh, cine n-ar fi?

Revelionul e liniștit la cabană. După o zi în care ai înotat prin zăpadă mai ceva ca peștișorii tropicali, cînd ai urcat spre creastă și ai săpat urme în zăpada virgină, parcă nu-ți vine să dansezi pînă la 6 dimineața, ci mai degrabă o dai ba pe-o mimă, ba pe-un ghicit de personaje, ba pe-o carte, ba pe-o discuție adîncă despre viitorul guvern al României. Te uiți de sus la artificiile din Sibiu, faci cîteva glume, rîzi la jocurile cu pricina și apoi cerșești dopuri de urechi, poate nu-l vei mai auzi atît de aproape pe dragul Motan Sforăilă, acum răcit, ca toți ceilalți, chiar din primele ore ale lui 2017.

Paul BAILEY

Hayden Lowe

Hayden Lowe a apărut în viața mea acum mai bine de șapte ani. Și mă tem că nu mai am cum scăpa de el. Dispare cu săptămînile, dar se întoarce cu un tăvălug de telefoane și mesaje. Căci Hayden este, după cît se pare, un om căutat. Toată lumea vrea să-l contacteze. Toată lumea are ceva să-i transmită. Toată lumea vrea să-i ceară ceva. Problema e că eu sînt intermediarul, deși nu-mi doresc cîtuși de puțin acest lucru. Cu Hayden, bărbatul sau femeia de la compania de asigurări, cu *el* vrea lumea să vorbească, nu cu mine. Dar e ca și cum el ar fi *Doppelgänger*-ul meu.

„Dar atunci cine ești?"
„Asta rămîne de aflat."

Hayden și-a făcut non-apariția pentru prima dată în 2009, la puțină vreme după ce-mi schimbasem numărul de telefon. „Aș vrea să vorbesc cu Hayden", mi-a cerut o voce de femeie. I-am spus că la adresa mea nu locuiește nimeni cu acest nume. Printre prietenii și cunoștințele mele nu se află nici un Hayden. După ce i-am spus asta, vocea necunoscutei a căpătat nuanțele neliniștii. „Dar... am fost informați de cineva în care avem încredere că *acesta* este contactul lui Hayden." Am asigurat-o că acel cineva s-a înșelat și am închis. M-am întors la ale mele.

Asta era de dimineață. După-amiază, altcineva căuta cu disperare să schimbe două vorbe cu Hayden. L-am asigurat și pe acel bărbat cu accent *geordie* că Hayden nu se află prin preajmă, că nu se va afla *niciodată* prin preajmă. Omul mi-a spus că răspunsul meu îl încurcă. L-am întrebat de ce. Mi-a spus că el și colegii lui au fost informați de cineva de încredere... „De cine?", l-am întrerupt. Mi-a spus că nu are voie să spună.

Unul după altul am blocat toate numerele care mă sunau în căutarea lui, dar Hayden refuza să mă părăsească. La începutul acestui an, i-am aflat și numele cînd o necunoscută m-a întrebat cu un aer degajat dacă chiar vorbește la telefon cu Hayden Lowe. „Hayden cum?" „Hayden Lowe", s-a însuflețit femeia. „Așadar îl cheamă Hayden Lowe", am gîndit eu cu voce tare. Ea a izbucnit în rîs: „Ce, ți-ai uitat propriul nume?" Un moment kafkian, m-am gîndit, în timp ce o ascultam pe acea femeie cum îl informa pe domnul Lowe că e fericitul cîștigător al unui premiu de trei mii de lire, asta dacă răspunde la cîteva întrebări importante. Cînd s-a oprit din vorbit, am informat-o la rîndu-mi că nu eram Hayden Lowe. A urmat o pauză. „Dar atunci cine ești?" O clipă m-am gîndit. „Asta rămîne de aflat. La revedere", i-am spus și am închis telefonul.

Conform spuselor unuia dintre cei care m-au sunat recent, Hayden Lowe a fost văzut ultima oară în Lincoln. I-am povestit tărășenia acelei voci tinere și plăcute din receptor, singurul căutător amabil al lui Hayden care m-a ascultat și care a reacționat de o manieră politicoasă. Mi-a promis că va șterge numărul meu din listă (indiferent despre ce listă era vorba) și că nu mă va mai deranja niciodată. I-am mulțumit.

Dar am fost deranjat din nou, cu telefoane din Braintree, din Liverpool, din Manchester. O femeie din Nottingham mi-a trîncănit în receptor vrute și nevrute despre Hayden Lowe în ciuda insistenței mele că nu-l cunosc pe acest domn Lowe. „Nu-sînt-Hay-den-Lowe!", am strigat în receptor. „Sînteți sigur?", m-a întrebat. Încă un moment kafkian. *„Cred* că sînt sigur", m-am trezit spunîndu-i cu voce joasă.

Am fost tentat să-mi schimb numărul de mai multe ori, mai ales atunci cînd s-a întrecut limita. „N-am auzit ce-ați spus, domnule!", mi-a replicat cineva ofensat că-l trimisesem să se ducă dracului. „Vă sfătuiesc să vă spălați gura aia spurcată, domnule Lowe." A urmat o lungă pauză. „Sînteți bine, domnule? Mai sînteți acolo, domnule Lowe? Chiar trebuie să vă reamintesc că accidentul dvs. nu poate fi procesat pînă nu ne trimiteți detaliile necesare? V-aș ruga să vă comportați responsabil, domnule Lowe." A urmat a doua pauză lungă, pe care am întrerupt-o cu informația că nu eram nenorocitul ăla de domn Lowe și că nu eram nici fraierul care să dea crezare căcaturilor despre nu știu ce futut de accident, ale unui găozar pompos care nu pricepe însemnătatea măscărilor. *„Call me irresponsible"*, i-am cîntat precum Sinatra, înainte de a încheia conversația.

Îmi place să cred că sînt o fire voioasă prin natură, iar în lungile perioade de *haydensitate* care s-au abătut asupra mea, cînt prin casă cu voce tare: *„Hayden Lowe, Hayden Lowe / Every morning you greet me / Small and white / Clean and bright / You look happy to meet me..."*, pe muzica piesei „Edelweiss" din *Sunetul muzicii*. Am început să simt o oarecare compasiune pentru acest Hayden predispus accidentelor, ale cărui plăți de zeci și sute de mii de lire eu tot refuz să le plătesc încă din februarie 2009. Ar trebui să datoreze deja o jumătate de milion pînă acum. O fi tînăr? mă întreb. O fi însurat, o avea copii, inclusiv un Hayden micuț – un Hayden Jr? Sau o fi bătrîn ca mine, genul de individ căruia companiile de asigurări încearcă să-i înșface economiile de-o viață?

Cînd voi fi sunat mîine din York, din Carlisle sau din Stoke-on-Trent, iar vocea din receptor va cere să vorbească cu Hayden, îi voi mulțumi în gînd umoristului vizionar Franz înainte de a lăsa această șaradă absurdă să-și continue previzibilul curs.

***Paul Bailey** este scriitor britanic. Cel mai recent roman apărut este* Băiatul prințului, *Editura Polirom, 2014.*

traducere de Marius CHIVU

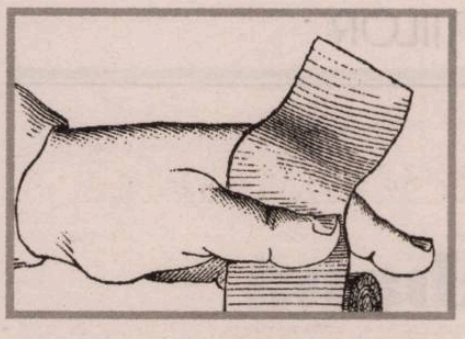

Iulian COMANESCU

oameni și etichete

Cineclubiștii, geekșii comunismului

Camera obscura, documentarul lui Gheorghe Preda și al lui Liviu Mărghidan despre cinecluburile dinainte de 1989, e o dovadă că filmul poate fi definit ca salvare prin sau în vis, mai ales că în acele zile existența diurnă nu oferea nici o ieșire. Aparatul de filmat cu arc e un dispozitiv care i-a ajutat pe amatorii de pe vremuri să se răzbune pe comunism fix cu armele acestuia, iar la cîteva zeci de ani de la aceste întîmplări, unele din visele lor pe peliculă au o consistență ridicată, care bate proza istoriei. Ironic, ca orice poveste marxistă, cinecluburile se explică tocmai prin premise marxiste. Totul pornește de la ideea lui Lenin că instrumentul cel mai potrivit pentru educarea maselor este filmul, în detrimentul abstractului tipar sau al televiziunii încă nenăscute la vremea la care părintele bolșevismului formula această considerație. De aici s-a născut marea cinematografie sovietică, în măsura în care Eisenstein sau Dziga Vertov au reușit să transforme imperativele propagandei în sensuri estetice. Dar și, după cîteva zeci de ani și un război mondial, cinecluburile de amatori din România.

Camera obscura (vînați-l în programul din ianuarie la „Elvira Popescu") spune despre cluburile de acest fel că funcționau pe lîngă întreprinderi, la Timișoara, București sau Bacău, sub oblăduirea sindicatelor și supravegherea Securității. Puneau la dispoziția amatorilor zeci sau chiar sute de aparate de filmat rudimentare, dar utilizabile, plus kilometri de peliculă, pentru fiecare club. Altfel spus, a te apuca de filmări de amator era ușor, din punctul de vedere ale resurselor pe care le aveai la dispoziție gratis, prin grija propagandei de partid. Cu siguranță, oamenii cu cele mai diverse meserii (din mediul tehnic, de regulă) care se lăsau seduși de obiective și laborator erau *geekșii* acelei epoci. Un fel de *geekși* analogici, la modul la care, în documentarul lui Preda, unul din vechii cineclubiști pune în mișcare un aparat de filmat cu arc și explică faptul că arcul ajungea pentru 20 de secunde de filmare. Dacă voiai un cadru mai lung, trebuia să așezi aparatul pe trepied și să pui pe altcineva să reamorseze arcul chiar în timp ce trăgeai cadrul respectiv. Dincolo de filmare, developarea și montajul erau și ele activități ezoterice, predispuse rateului și ireversibile, greu de conceput azi, în epoca în care calculatoarele funcționează toate pe principiul *undo, des-fă* prostia făcută. Plăceri de neînțeles pentru profani, dar capabile să coaguleze în jur o comunitate de fanatici, cam în felul în care poți discuta azi despre cum meștерești la un Linux ca să-ți faci un calculator mai așa-și-pe-dincolo.

Dar, ca orice *geekși,* și cineclubiștii erau capabili să antreneze după ei un cerc mai larg de admiratori, printre care unii de sex feminin, ca actrițele folosite în distribuția scurtmetrajelor sau o cineclubistă cu nume predestinat, Drăguț, care e asaltată de un pădurar beat într-o excursie la o cabană. În fișetul unuia dintre cinecluburi se găsea o sticlă de vodcă, camuflată cu un cap de mort și inscripția *Revelator special, extrem de toxic,* iar un alt cineclub, din Făgăraș, a realizat un film în care o tînără nudă deschidea frigidere goale pentru a conchide: „Vedeți? Totul e gol." Cinecluburile erau distracție sponsorizată de sindicate, cam la fel cu brigăzile studențești și altele. Dar, atunci, cum supraveghea Securitatea și aprobau sindicatele tot acest balamuc ezoteric? Clubul din Făgăraș a fost desființat, iar membrii lui, puși să scrie declarații peste declarații după filmul cu tînăra dezbrăcată. Majoritatea peliculelor din acele vremuri au fost, probabil, un fel de reportaje realizate în întreprinderi, cu valoare cel mult de document. Însă filmul de cineclub avea, pînă la urmă, o estetică, oricît de rudimentară, dictată de amatorismul realizatorilor, pe de o parte, și constrîngerile tehnice. Primul e tradus, de cineclubiștii care apar în film, prin autenticitate, iar constrîngerile se referă în primul rînd la sunet: cu mijloacele cinecluburilor, post-sincronul, adică înregistrarea dialogurilor, era cvasi-imposibil. În plus, din estetica filmelor de cineclub mai lipseau îndeobște scenografia, luminile și alte mijloace care recreează realitatea în filmul profesionist, mai ales cel de ficțiune. Și atunci, totul se transforma într-un fel de documentar sau reportaj la persoana a treia, dar unul veșnic divagant de la realitatea brută și lipsită de semnificație. Genul de expresie preferat și numit ca atare în epocă era metafora, spune unul din cineclubiști. La modul bizar, din lipsa *bazei materiale,* intenția de propagandă a lui Lenin s-a răzbunat pe acesta transformînd militantismul în evaziune și mesajul transant în clarobscur. Dacă nu se dezbrăca nimeni în cadru, Securitatea sau cenzura nu prea aveau ce obiecta, fiindcă aparatele cu arc și bobine de două minute nu permiteau, în principiu, mai mult realism decît se vedea.

Probabil de aici și titlul filmului, referință la *Camera lucida* a lui Barthes. Cartea fundamentală a acestuia pornește de la axioma că imaginea e în sine denotativă, nemetaforică, fără sensuri simbolice, în timp ce filmul de cineclub e exact pe dos, *camera obscura,* din cauza constrîngerilor tehnice și presiunii ideologice din epocă. Ultima, cam cu același efect ca asupra poeziei moderniste românești din anii '60 și '70, colecție de ermetisme și teme cosmice, cît mai departe posibil de realismul socialist al deceniului anterior. Evadarea din realism era sporită și de faptul că *geekșii* din cinecluburi erau, în anii '60 sau '70, cam la fel de perimați cît sînt și astăzi: lucrau pe aparate Paillard, produse înainte de al Doilea Război Mondial, iar într-un loc o seamă de tovarăși reușesc să cumpere de la vechituri și să resusciteze un proiector Gaumont din 1896. Dar asta nu era o indicație de ceea ce se numește azi *ludditism,* adică paseism tehnologic. Comunismul nu a fost niciodată sincronizat cu cele mai noi *cuceriri ale științei și tehnicii,* oricît le-a conjurat Ceaușescu pe acestea, fiindcă, altfel, Havana n-ar fi încă plină de mașini americane din anii '50. La standardele epocii lor, cineclubiștii au transformat lipsa mijloacelor și a viitorului într-un spațiu virtual consolator, cam cum e azi Facebook-ul. Ridicole sau surprinzătoare, filmele realizate se proiectau în sălile de festivități ale întreprinderilor și aveau un public de mii de spectatori, ca YouTube-ul de azi, fiindcă, spune unul din cineclubiști, colegii veneau să se vadă pe ei înșiși.

Orice epocă e definită de cifre și fapte seci, dar uneori acestea sînt mai puțin interesante decît poezia și visul pe care le-au generat. În *Camera obscura* e o scenă memorabilă, în care doi cineclubiști de la Combinatul Siderurgic Hunedoara o iau cătinel printre ruinele fabricii în ziua de azi distruse, pentru a identifica locul fostului laborator în mormanele de moloz: atunci cînd realitatea se dovedește imposibilă, metafora îi supraviețuiește.

Adina POPESCU

portrete din mers

Micul mall versus Obor

Într-una din ultimele zile ale anului care tocmai s-a sfîrșit, jumătate din tineretul și copilăretul cartierului Colentina vizitează micul mall care s-a deschis de curînd vizavi de Piața Obor. Îi spun „micul mall" ca să-l alint – nu are decît cîteva dintre magazinele „de firmă" cu care ne-am obișnuit prin mall-uri, fast-food-urile sînt chiar la intrare, nu ocupă un etaj întreg ca să-ți creeze senzația de cantină, nu are multiplex. În schimb, are un patinoar în aer liber un pic mai mare decît un living, unde puștanii se învîrt conștiincios în cerc, alunecînd pe gheață. Mall-ul ăsta nu e *„cool",* spune unul dintre ei. Însă mie îmi place, e o pată de culoare într-un cartier de blocuri gri, mai ales acum, în zilele cețoase de decembrie. Îți dă un sentiment artificial al sărbătorii. Tineretul, deși nemulțumit de micul mall de cartier, se plimbă în sus și în jos cu scările rulante, în grupuri compacte ca niște mici triburi războinice, dă năvală prin magazine, probează haine, nu cumpără nimic. Fete și băieți din grupuri diferite își aruncă ocheade, își dau întîlnire la Mc, unde își cheltuiesc banii de buzunar, cupluri posibile se fac și se desfac. Obiceiuri „tradiționale" de mall. În fond, e vacanță, unde să se ducă? „După blocuri" unde e frig și decorul pseudohibernal devine dezolant? În parcurile care nu există? La Dristor Kebab, însă cît îți ia să mănînci o șaorma, fie ea cu de toate? În mall e cald și timpul parcă se dilată. Se simt și ei ca-n filmele americane, chiar dacă nu există multiplex. Și uite așa mai trece un an, vor fi aici și pe 1 ianuarie, dacă e deschis, și pe 2. Acaparează cele cîteva mese de la intrare ca să fumeze, mușcînd în același timp din hamburgeri, sorbind din sucurile lor cu paiul. O gașcă extrem de agitată de minimasculi (14-15 ani) vorbesc de o jumătate de oră despre o gagică. E obsesia grupului. Cine și de ce i-a tras-o tipei? Încerc să prind din zbor o poveste, înlăturînd din conversație cuvintele tari. Îmi dau seama însă că pentru ei acele cuvinte sînt esențiale, îi fac să se simtă adulți. Și că vorbesc despre tipa aia ca să aibă prilejul să le folosească în public. Dezbat problema dacă gagica e sau nu o MILF. „Ce-i aia MILF?" – întreabă unul dintre puștani, mai pămpălău. Ceilalți îl privesc cu superioritatea unor cunoscători. Nu știu ce să facă – să-l ia la mișto sau să-i explice. În cele din urmă, un tovarăș caută în jur un exemplu. „O vezi pe aia?" – și-i arată o femeie în jur de 40 de ani, încărcată de sacoșe, obosită, cu doi copii după ea. „Uite, aia e MILF, bă!" „Profa de engleză e!", mai încearcă altcineva. Puștiul neinițiat nu înțelege nimic. Va ajunge acasă, va aștepta ca babacii să se culce, va intra pe furiș pe Internet pe laptop-ul lu' tata și va vedea el acolo. Gașca se plictisește de frecat menta în fața mall-ului și se cară. În urma lor, o femeie de serviciu, tot în jur de 40, le strînge oftînd gunoaiele. Pungi întregi de chips-uri împrăștiate pe jos, biscuiți călcați în picioare. Toate sînt acolo, sub masa unde au stat ei, chiar lîngă un coș uriaș de gunoi. La o altă masă, o fată de 18-20 de ani care servește la un fast-food și tocmai și-a luat o pauză de o țigară vorbește cu o prietenă la telefon. Îi spune că nu mai poate și aproape că o pufnește plînsul. Că la muncă e „cea mai aglomerată perioadă *ever*", că iar i-a făcut scandal un client pentru că a greșit și a pus cu o aripioară în minus, că nu mai apucă să mănînce ca lumea și că nu mai doarme pentru că „trebe și eu să am o viață, nu?", așa că noaptea stă cu prietenul ei pe net. „Lasă, mă, că la anu' cred că plec și eu la el și mă piș pă el de salariu și de România!"

Apropo de România, la nici o sută de metri distanță de micul mall, peste drum și peste linia de tramvai, e cu totul o altă țară, o altă lume. Acolo începe piața, cu butoaiele ei cu varză murată aduse tocmai de la Rădăuți de o bătrînă de aproape 80 de ani care face de ani întregi drumul cu trenul din Moldova la București, noaptea, o dată pe săptămînă. Se continuă cu hala cea nouă și cu tarabele ei, cu birturile cu mici și cu bere ieftină. O lume care pe puștanii de la mall nu-i interesează, nici nu vor să o accepte. Trec pe lîngă ea sau de-a dreptul prin ea cu nepăsare, în drumul lor zilnic spre mall.

În aceeași zi de final de decembrie, la aceeași oră la care băieții vorbesc despre bunăciunea de gagică imaginară, jumătate din Piața Obor e beată pulbere. Începînd cu băieții din hala de pește care oricum sînt cam tot timpul beți, pentru că acolo e cel mai frig și trebuie să aibă mereu un „încălzitor" în dotare, și sfîrșind cu mușteriii pensionari care au ieșit să facă ultimele cumpărături pentru Anul Nou și tîrîie după ei o sacoșă de cîrpă cu două țeline. Pe la tarabe, precupețe cu ochii sticlind își aruncă una alteia replicile cu venin pe care s-au abținut să le spună tot anul. Mai vechile rîci abia acum ies la iveală. Doi băieți „de la cartofi" îl cară pe un al treilea în spate, ca pe un sac de cartofi, desigur. Îl duc la crîșmă, să-i ia o cafea sau poate o bere, de ce nu, ca să-și mai revină. În fond, trebuie să ajungă și ei acasă, doar n-o să-i prindă Anul Nou pe drumuri. Un nene se clatină lîngă ultimii brazi jumuliți, cei care nu s-au vîndut de Crăciun, și se uită prostit la oamenii care trec. O femeie și un bărbat, minoritari, „de la linguri de lemn", se ceartă ca la ușa cortului. E o beție generală, dușmănoasă și tristă, toate frustrările lui 2016 ies acum la iveală. Dar cele rele să se spele. Piața se golește treptat, negustorii se mai dreg cu una mică și pleacă lăsînd în urma lor aceleași gunoaie, nici o femeie de serviciu nu apare ca să strîngă după ei. La o pală de vînt, cartoane și pungi goale își iau zborul, plutesc indecise prin aer. Mai rămîn doar vînzătorii ambulanți de petarde, care-și fac rondul de seară și mormăie cu voci joase, ca să nu-i audă polițiștii din preajmă: „Bombe, bombe, bombe avem!" Un final de an cel puțin neliniștitor.

30 decembrie 2016. Două țări diferite, două Românii miniaturale coexistă în același spațiu, separate iluzoriu doar de o stradă și o linie de tramvai. Nici una dintre ele nu-mi dă vreo speranță că ne va fi mai bine.

„Omul chibzuit“ și mîncatul emoțional

– interviu cu dr. Mihaela BILIC –

*Dr. **Mihaela Bilic** a absolvit Facultatea de Medicină Generală „Carol Davila“ din București și, în anii 1996-2000, a urmat rezidențiatul la secția de Diabet și Boli de nutriție a Spitalului Universitar din București. A urmat un stagiu de un an la o clinică de obezitate din Paris. A publicat la Curtea Veche Publishing volumele* Trăiesc, deci mă abțin *(2011),* Sănătatea are gust. Ghid pentru slăbit *(2015),* Sănătatea are gust *(2016),* Tocăniță pentru suflet *(2016),* Supă de încălzit inima *(2016) și* ABC de nutriție *(2016).*

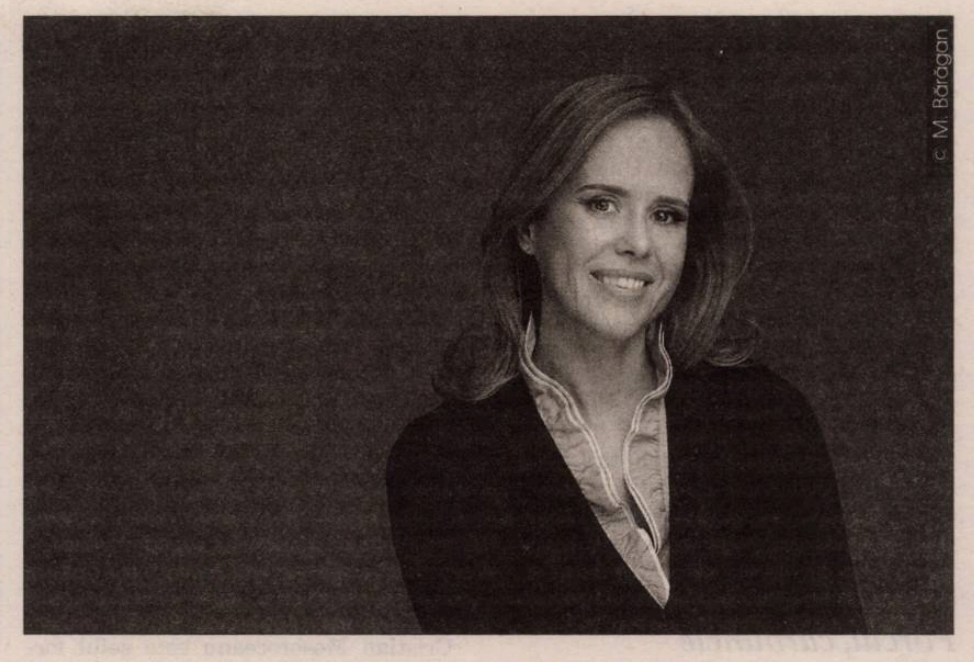

Statutul de medic nutriționist s-a schimbat, vizibil, în România, în ultimul timp?

Statutul de medic nutriționist a ajuns să fie la modă. Atunci cînd voiam eu să fiu medic nutriționist, nu prea existau alții care să-și dorească specialitatea asta, toată lumea stătea în spital și trata diabetul. Acum treaba cu slăbitul a devenit o modă, e o necesitate, și a fi nutriționist e ceva ce au descoperit inclusiv medicii că poate fi interesant. Din păcate, însă, există atitudini diferite, nu toată lumea practică aceleași metode. Eu mă integrez într-o categorie mai aparte, nu cred în curele de slăbire, în listele de alimente permise și interzise, în meniurile fixe și-n mîncatul de cinci ori pe zi. Și atunci, în timp ce alții s-au făcut nutriționiști, eu am făcut un masterat în psihonutriție.

De fapt, întrebarea esențială nu este „Eu ce să mănînc?“, ci mai degrabă „Eu de ce mănînc?“. Și, da, culmea, la mine doresc să ajungă oamenii care au încercat toate curele de slăbire și au ajuns să recunoască faptul că, de fapt, curele de slăbire nu funcționează și, dacă nu schimbi ceva definitiv în relația ta cu mîncarea și nu reușești să te poziționezi altfel față de aceasta, e un cerc vicios din care nu vei ieși niciodată. Slăbitul e din ce în ce în ce mai greu, și tot mai greu e să-ți păstrezi silueta. Singura soluție e să înțelegi că toată viața trebuie să ai grijă. Nu există o cură de slăbire care se termină și apoi te întorci la vechile obiceiuri, ci e vorba mai degrabă de un fel de reeducare alimentară. În acest context, drumul este cu sens unic: odată ce implementezi obiceiuri și reguli noi, trebuie să le respecți toată viața. Și, paradoxal, pe măsură ce trec anii, trebuie înăsprite.

Cum trebuie să te poziționezi față de mîncare?

Trebuie să învățăm să mîncăm de foame, să facem diferența între mîncatul ca necesitate a corpului și mîncatul emoțional, să reușim să ne educăm și să ne disciplinăm apetitul. Pentru că, adulți fiind, trebuie să avem o pauză de cel puțin cinci ore între mese, în care trebuie să învățăm să nu ronțăim nimic. Mîncăm pentru că ne este foame, ne oprim chiar dacă nu ne-am săturat și așteptăm următoarea masă. Apetitul se educă – la fel, senzația de sațietate și dimensiunile stomacului. Trebuie să avem o nouă atitudine față de mîncare. Asta înseamnă să înțelegem că există un buget caloric al fiecăruia și că, dacă nu ne încadrăm în el, dacă mîncăm mai mult decît are nevoie organismul, ne îngrășăm. După părerea mea, kilogramele în plus sînt mîncatul pe datorie, pe credit. Mîncăm mai mult decît ne permite bugetul nostru caloric.

Echilibrul stă în ochiul nostru și în starea pe care ne-o dă imaginea noastră. Pentru că, din punct de vedere medical, e foarte mare plaja, undeva între 5 și 7 kilograme, față de înălțime. Dacă așteptăm să ne spună medicul că avem grad 1 de obezitate e foarte tîrziu. Dacă sîntem supraponderali, nu ne putem minți, ne vedem în oglindă sau simțim în funcție de cum stau hainele pe noi. De multe ori, asistăm la cealaltă situație, în care oamenii își doresc să fie mai slabi decît greutatea lor ideală. Kilogramele în plus duc la concluzia simplă că, dacă de mîine vrei să slăbești, trebuie să scazi cu 30% aportul de mîncare dintr-o zi. Acest 30% necesită mai întîi conștientizarea și asumarea cantității de mîncare dintr-o zi. Lucru pe care, din nou, nu sîntem dispuși să-l facem. Este o muncă individuală. Dacă 30% înseamnă ca din trei mese să rămînă două, sau înseamnă a elimina ronțăielile dintre mese, sau a mînca la o masă două feluri în loc de unul singur, e o chestiune de decizie a ta personală. Dar orice decizie luăm, trebuie să înțelegem că trebuie respectată pentru totdeauna. Nu o respectăm doar timp de trei luni. E un fel de ajustare și de comportament de om chibzuit, care înțelege că organismul său are o limită energetică pe care o poate consuma și, dacă tu îi dai mai mult de atît, el nu are ce să facă cu respectivele calorii, le transformă în grăsime. E o chestiune de bun-simț și de respect pentru corpul nostru. El ne arată în oglindă rezultatul faptelor noastre. Altfel, capul ne spune o întreagă poveste: are tendința să minimalizeze, să găsească explicații, motive.

Oamenii se îngrașă, deci, din motive emoționale?

Așa a lăsat-o natura, universul: mîncarea ne dă o stare de bine. E dincolo de satisfacerea foamei. Instinctele noastre știu asta. E cea mai la îndemînă metodă de a ne crea o minimă stare de bine.

„Gătitul în casă nu e un pericol.“

Nici societatea nu ne educă să avem grijă de starea noastră de bine prin mijloace mai eficiente și, dacă se poate, nealimentare: să ne fie bine în pielea noastră, să ne trăim viața în armonie cu ceea ce ne dorim, cu prioritățile și valorile noastre, să avem o stare de mulțumire. Sînt lucruri esențiale, despre care nimeni nu vorbește în prezent. Și atunci, ne trezim ca niște animăluțe chinuite, că mîncăm doar ca să putem face față unei noi zile care este și frustrantă, și obositoare. În disperarea lui creativă, creierul nostru caută o metodă să-și aline suferința și să-i fie bine. Acolo unde totul e interzis, sîntem îndemnați să mîncăm prin nevoia societății de a avea oameni funcționali. Dacă n-am avea această senzație de bine cu ajutorul mîncării, am fi, probabil, jumătate din noi fie internați, urlînd de durere, fie pe jos, în criză. Societatea nu are nevoie de oameni care nu pot funcționa, iar faptul că sîntem grași nu deranjează pe nimeni: sîntem consumatori de servicii de sănătate, de medicamente, deci toată lumea profită de pe urma kilogramelor noastre. Pînă să ne facă grăsimea nefuncționali, societatea profită.

Care e alternativa la mîncatul excesiv?

Alternativa e, pur și simplu, lucrul cu tine: să faci ce-ți place, ce vrei din viață, un fel de dezvoltare personală. Nu ai cum s-o faci din exterior, nu o poate face nimeni în locul tău. Dacă nu descoperim asta singuri, și prin multe încercări, atunci rămînem la mîncare. Dacă nu aprofundăm direcția asta, cu siguranță mîncarea ne va ține de cald și ne va ameliora suferința. Dar nu putem da vina pe mîncare: e incapacitatea noastră de a ne găsi un echilibru și un bine minim.

În ultimul timp, a apărut o preocupare vizibilă pentru mîncatul sănătos…

Și aici avem o nouă boală: ortorexia – dorința de a mînca excesiv de sănătos. O tulburare care ține tot de sfera psihiatrică, o obsesiei. Mulți nu realizează că această dorință este tot una absurdă și denotă tot un dezechilibru emoțional, psihic. E prea multă atenție acordată mîncării, iar energia pe care o consumăm pentru aceasta e diproporționată în raport cu alte aspecte ale vieții noastre. Paradoxal e că acest concept e unul gol. Din fericire, natura ne-a vrut mai simpli de atît în raport cu mîncarea. Produsele se împart în două categorii: comestibile și necomestibile. În momentul în care vorbim de un produs necomestibil, nici măcar nu mai e nevoie să discutăm despre el. Dar cînd altul e comestibil, înseamnă că e bun, sănătos. Termenul de „comestibil“ nu are grade de comparație. Și, în acest context, a folosi cuvîntul „sănătos“ în loc de „comestibil“ dă naștere unei întregi polemici. Totul ține de cantitate și de frecvență. Doza face otrava, e un concept clar în nutriție, nici un lucru nu poate fi în esență ideal sau profund dezastruos, interzis, tabu. Avem un organism fabulos construit care poate digera tot, neutraliza tot, e o chestiune de bun-simț și de respect față de corpul tău ce fel de preparate consumi.

Nu putem desființa o întreagă gamă de alimente pe criteriul, de pildă, că mezelurile sînt nesănătoase. Ele au fost concepute ca o alternativă la carne, sînt o carne mai concentrată, ca gust și ca grăsime, făcută să țină mai mult timp. Dacă noi confundăm mezelurile cu carnea și mîncăm în fiecare zi cu sutele de grame, atunci avem o problemă și, culmea, nu neapărat una de sănătate, cît mai ales una de siluetă. Pentru că toate lucrurile astea care sînt concentrate înseamnă densitate calorică mai mare. Ar trebui să mîncăm cît mai puține produse ambalate. În momentul în care ambalezi un produs, el e făcut să stea cît mai mult pe raft, are cu siguranță mai puțină apă, pentru că n-ar folosi nimănui. Dacă nu devenim rudimentari și nu alegem alimentele în forma lor cea mai simplă, ca apoi să le gătim, nu putem să ne supărăm că ceea ce cumpărăm e și mai gustos, și mai caloric, și mai bogat în grăsime sau în zahăr. Trebuie să fim atenți să nu le consumăm pe cele prelucrate, într-un mod nesănătos ca frecvență și cantitate. Orice lucru consumat în exces e nesănătos.

Și totuși, cum ne putem apăra de alimentele nesănătoase?

Trebuie să citim eticheta. Ca să aflăm, de pildă, cîtă grăsime conține produsul. Pe toate aceste produse de pe raft, simțurile noastre nu le mai pot identifica. Pînă acum era o chestie destul de clară: astea-s legume, astea fructe, asta-i carne, asta brînză… Dacă mîncăm în continuare produsele simple, nu e un pericol. Gătitul în casă nu e un pericol. Tocănița și ciorba nu sînt un pericol. Sau un banal orez cu lapte, ori clătite. În momentul în care mîncăm lucruri care conțin multe ingrediente, nu putem să ne dăm seama cîte grame de grăsime sau de zahăr sînt într-un produs. Tu-l mănînci relaxat că-i doar un biscuit sau un covrigel și nu realizezi că, de fapt, organismul tău primește un soi de… *superfood.*

Există cîteva „adevăruri esențiale“ despre mîncare, care tot circulă…

Se creează așa-zise false alternative. Toate aceste vorbe sînt spuse simplist, nu sînt argumentate. Noi le luăm ca atare. Cînd, de fapt, nu se explică exact. Sînt vreo zece replici care se repetă la nesfîrșit, nu știu cum de au putut fi așa de repede adoptate. De pildă, referitor la tipurile de zahăr: zahărul, indiferent de care, e identic. Nu există unul mai sănătos. Nu e aliment, ci condiment. De asta trebuie să-l mîncăm puțin și rar. Cartofii prăjiți îngrașă, dar pentru că au ulei. Același ulei care îngrașă și în salată, mai mult decît untul sau slănina. Sîntem singura națiie care-și contestă tradițiile – cazul cărnii de porc. De ce mîncăm noi acum grăsime de cocos și palmier, doar pentru că sînt vegetale, și contestăm, de pildă, carnea de porc?

Ce putem face, concret, ca să mîncăm mai sănătos?

Apucați-vă din nou de produse făcute în casă. E cea mai bună investiție în sănătatea noastră. Chiar dacă mîncarea respectivă va fi mai puțin intensă ca gust. După 40 de ani trebuie să mîncăm cu 30% mai puțin decît la 20. Și să nu pierdem din vedere elementul de mișcare, tonus.

a consemnat Iaromira POPOVICI

Liliana NICOLAE

Anina și Oravița: capăt de linie

Nu știu dacă au existat vreodată vederi cu Anina. Din acelea pe care să scrie într-un colț, cu litere de mînă: *Salutări de la Anina!* Însă, dacă ar fi să fie, unele cred că ar surprinde statuile din oraș. Sînt două. Una – cu un miner în mărime naturală, negru din cap pînă-n picioare, așezată chiar în centru, lîngă biserică. Unii localnici îi spun statuii „Omul negru". Cealaltă reprezintă o căprioară care se odihnește pe un soclu. Este într-un parc mic, lîngă calea ferată. În spatele ei s-ar vedea ceea ce a mai rămas din mină: un furnal și cîteva clădiri fără geamuri, înnegrite și ele de la praful de cărbune.

Ca și în alte astfel de localități, mina a ridicat, iar apoi a îngropat orașul mic, dar lung, înșirat pe cîțiva kilometri și împărțit în Anina – în jurul fostei exploatări miniere – și Steierdorf – cartierul de lîngă munte.

Porcul, cărbunele și tăietorul de lemne

Eroul locului este un tăietor de lemne. Nikolaus Mathias Hammer. El este omul care a găsit huila. De fapt, legendele spun că un porc ar fi avut un rol important în toată întîmplarea. Animalul nu a făcut altceva decît să scurme cu rîtul și să scoată din pămînt cărbunele. Însă copiii trimiși să păzească porcii din localitate și-au aprins un foc tocmai în acela. Au văzut că piatra arde, așa că unul dintre ei a luat în sat o bucată din ea și a arătat-o tatălui său, Nikolaus Mathias Hammer. Acesta a dus piatra la Oravița, la Direcția regală a minelor, unde a fost răsplătit cu 50 de florini. Numele tăietorului de lemne este acum numele unei străzi principale, dar și numele liceului din Anina.

Descoperirea pietrei care arde – cîndva la sfîrșitul secolului al XVIII-lea – a schimbat viața micii localități din Munții Anina. S-a deschis primul puț și au fost aduse primele familii de coloniști. 34. Erau austrieci, germani, maghiari, cehi din Boemia, sîrbi, italieni, ucraineni, evrei, elvețieni. Tot felul de meseriași care trebuiau să scoată cărbunele. Fiecare familie a primit cîte un deal împădurit și chiar și astăzi dealurile poartă numele familiilor care le-au deținut pe vremuri. Italienii, de exemplu, pietrari renumiți, au venit cînd a început să se construiască calea ferată către Oravița, iar apoi, de la Oravița la Baziaș, ca să ajungă cărbunele la Dunăre, iar pe Dunăre – spre Austria, de-

al cărei imperiu aparținea atunci Banatul. A fost prima cale ferată montană, cu ecartament normal, de pe teritoriul actual al României. Jumătate din ea – adică de la Anina la Orșova – există și astăzi. Însă trenul nu mai transportă cărbuni, ci plimbă turiști, pe un traseu despre care se spune că ar fi printre cele mai frumoase din țară. Chiar dacă de la fereastra trenului care arată ca un personal se văd și ruinele minei despre care vorbeam mai devreme.

Mina s-a închis în 2006, după un accident în care au murit șapte oameni. Oricum, se ajunsese ca huila să fie scoasă de la 1400 de metri și nu mai era rentabil. Dar fuseseră găsite alte rezerve care promiteau să dea de lucru încă mulți ani de zile. Mai ales că rezerva strategică a rămas neatinsă, iar huila de Anina era vestită în Europa. Doar minele din Anglia dădeau cărbune mai bun. Însă s-a închis totul.

Cristian Mosoroceanu este șeful formației de pompieri voluntari din Anina. Ca aproape orice localnic, a lucrat o vreme la Exploatare. Îmi spune că minele din Anina s-au închis în așa fel încît să nu mai poate fi deschise niciodată. „În alte țări" – îmi spune – „sînt conservate, iar în trei luni pot fi redeschise. Aici – nu. Au rămas acolo îngropate mașini de extracție, compresoare... Exista și o mașină de extracție veche, pe abur, de la care s-a furat tot ce s-a putut. La unul dintre puțuri (care este construcție istorică) s-a mai salvat ceva și am vrea să facem acolo un muzeu al mineritului, cu un punct de belvedere în turn."

La Anina nu s-a închis, însă, numai mina, ci și uzina electrică, și fabrica de uleiuri și parafină, și cea de cherestea. S-a închis – din fericire, însă, așa cum spun mulți localnici – și termocentrala aflată la o aruncătură de băț, la Crivina. Pentru

Fanfara minieră, care a existat în viața orașului din 1860 pînă în 1990.

construirea ei s-a ras vîrful unui munte și s-a cheltuit un miliard de dolari. A fost una dintre cele mai scumpe și mai păguboase investiții comuniste, pentru că imensa termocentrală a funcționat chinuit doar 8400 de ore. Cristian Mosoroceanu spune că dacă termocentrala ar fi funcționat mai mult, orașul n-ar mai fi existat astăzi, iar pădurile din zonă ar fi avut mult de suferit. Rufele puse la uscat pe sîrmă trebuiau spălate din nou din cauza poluării. Iar cîteva străzi din apropiere au dispărut cu totul, în timp ce alte case urmau să fie demolate, așa că oamenii nu le-au mai îngrijit.

Ceea ce în anii '70, cînd s-a construit termocentrala, devenea *Orașul nou,* cu sute de blocuri locuite de muncitori veniți din Moldova, Oltenia sau Maramureș, este astăzi un fel de oraș-fantomă. Un ghetou pe jumătate abandonat. Termocentrala, ca și mina, a fost vîndută la fier vechi de către o firmă grecească.

Pompierii și fanfara veche de 130 de ani

Cîteva magazine, gara, Primăria și Ocolul Silvic. Cam asta e ceea ce mișcă la Anina. În cartierul Steierdorf, însă – ca în multe localități din zonă – există o brigadă de pompieri voluntari despre care s-ar putea scrie o întreagă istorie. Cristian Mosoroceanu este, așa cum vă spuneam, coordonatorul ei. Un bărbat zdravăn, de la munte, cu o mustață răsucită ușor, așa cum obișnuiesc să poarte nemții de modă veche. E pompier din bunic și străbunic (acesta din urmă a fost, în 1892, comandantul asociației de pompieri din Anina). Îmi arată cîteva poze cu ei, pe peretele sediului brigăzii de pompieri, care e ca un mic muzeu. Văd acolo o grămadă de diplome, fotografii îngălbenite, dar și o pompă din 1910, folosită pe-atunci la stingerea incendiilor, un telefon cu disc și alte mici obiecte adunate de-a lungul timpului. De fapt, și clădirea în care funcționează brigada – deși modificată un pic – este declarată monument istoric.

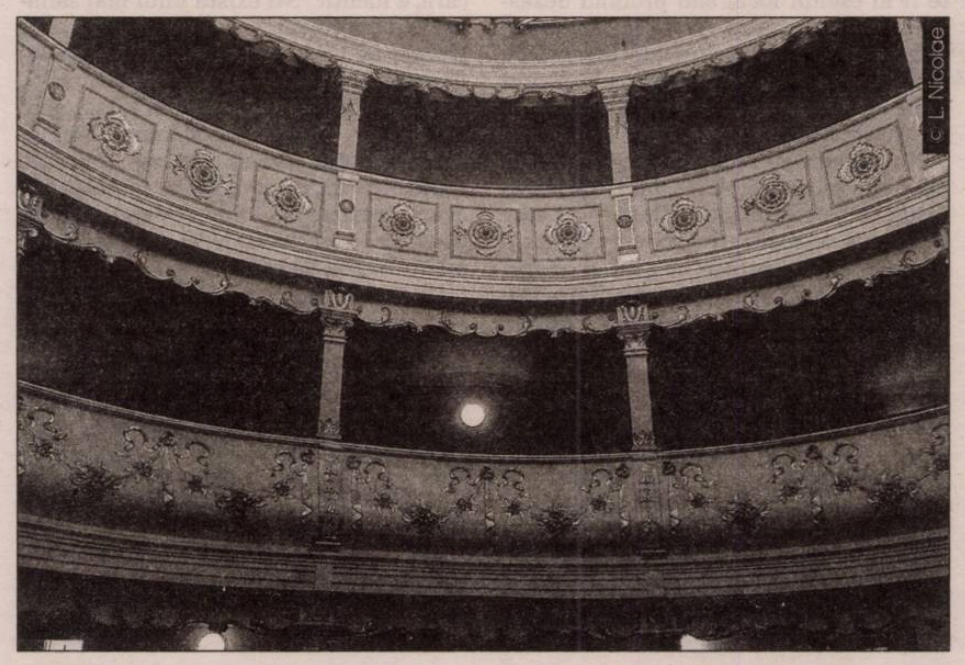

La Anina pompierii voluntari există din 1881, cînd două incendii puternice, unul după altul, au ars zeci de case. În vremurile bune, erau peste 120 de pompieri voluntari. Acum, vreo 50, din care doar jumătate sînt activi și participă la intervenții. Cam așa s-a întîmplat și cu fanfara din localitate, înființată de un administrator al zonei care îi îndrăgea pe mineri. Le-a dat uniforme, a făcut un drapel al breslei și a creat fanfara minieră, care a existat în viața orașului din 1860 pînă în 1990. A cîntat la nunți, înmormîntări, Ziua Minerului și alte sindrofii locale timp de 130 de ani. E greu să faci fanfara din Anina să fie ce a fost cîndva. Acum – cu salarii plătite – de-abia s-au mai găsit zece muzicanți, dar lipsesc instrumente importante. Încet-încet, se face, însă, o fanfară cu copiii din oraș. Primesc pizza și suc dacă vin la repetiții, dar numai să vină!

Trenul, cascada și Photoshop-ul

Casele Aninei sînt înșirate între doi munți și par să nu aibă de spus vreo poveste trecătorilor. Sînt case îngrijite, căci chiar dacă germanii au plecat de mult din zonă, influența acestora se vede încă, dar... numai atît. În centru s-au construit cîteva blocuri cenușii, o biserică, un parc cu cîteva bănci, dar și cîteva pensiuni. Zeci de bicicliști poposesc uneori prin drumețiile lor în micul oraș din Munții Aninei. Pentru că poveștile zonei aici par să fie: în munții dimprejur, care au aproape 200 de peșteri, zeci de cascade, mai multe Chei spectaculoase, lacuri și trasee. De altfel, într-una dintre peșterile din Munții Aninei a fost găsit faimosul Ion, considerat primul om din Europa. E vorba, de fapt, de o mandibulă despre care cercetătorii spun că este cea mai veche rămășiță de *homo sapiens* din Europa descoperită pînă în prezent, o mandibulă veche de circa 40.000 de ani. După Ion, în aceeași peșteră, a fost găsit și Vasile – un craniu aproape întreg, tot de *homo sapiens,* dar mai tînăr ca Ion cu vreo 14.000 de ani.

Cît privește cascadele, cine nu a auzit de Bigăr, cascada pe care unul dintre numeroasele topuri realizate de o publicație online a desemnat-o cea mai frumoasă din lume? Pornind de aici, *Huffington Post* a descris-o ca pe un loc magic, desprins din basme. A fost suficient pentru ca mulți turiști români și străini să vină să vadă minunea. Numai că, în realitate, cascada nu e chiar ca în poze, iar toată isteria a fost provocată de o fotografie prelucrată în Photoshop. Dar cei de la Parcul Național Cheile Nerei-Beușnița, acolo unde se află cascada, au ridicat recent o poartă de lemn lîngă obiectivul turistic și au început să rupă bilete: 5 lei de persoană.

Asta nu înseamnă că nu ai ce să vezi în Munții Aninei. Sînt multe alte locuri și trasee. Chiar în ziua în care am stat de vorbă cu Cristian Mosoroceanu, acesta urma să se întîlnească cu un grup de studenți la Arhitectură cu care a înființat o... Mină de idei. E vorba de un proiect cultural care încearcă să dea valoare Aninei, să vadă dacă se poate face ceva cu peisajul post-industrial care încă domină orașul și, mai ales, să refacă trasee turis-

tice. Așa că au plecat să cutreiere pădurile care altădată erau împînzite cu mocănițe pentru exploatările forestiere. Un astfel de traseu vor să refacă. Chiar dacă s-a furat din șinele de cale ferată, tunelurile sînt încă în picioare și ar fi grozav – zic ei – dacă ar apărea o cale ferată forestieră, dar folosită în scop turistic. Majoritatea au fost desființate la sfîrșitul anilor '60, cînd lemnul a început să fie cărat cu mașinile, iar pădurile au fost distruse. Terasamentul vechii căi ferate este acum o simplă potecă și se caută fonduri pentru refacerea lui în scop turistic.

Pînă atunci, însă, o altă cale ferată este vestită la Anina. Cea care – pe vremea imperiului austro-ungar – transporta cărbunele la Orșova. Gara din care pleacă faimosul tren este monument istoric. O clădire din cărămidă renovată recent. Acum, poate părea prea mare pentru cît trafic e în zonă. Practic, un singur tren, care vine în jurul prînzului, de la Oravița, face o scurtă oprire și pleacă înapoi. Așa că una dintre încăperile gării adăpostește o mică expoziție cu fotografii vechi și un magazin de unde poți să cumperi suveniruri, ba chiar și ilustrate cu vestita gară și faimosul tren.

Sîntem în gară cîțiva călători. Maximum zece. Dar trenul care a venit de la Oravița e plin de turiști. Unii îi spun trenului Mocăniță, deși mocănița e descoperită, iar trenul nostru are acoperiș, arată ca un tren de navetiști, proaspăt vopsit în verde și galben, cu băncuțe din lemn, așezate față în față. Traseul mai este numit Semmering-ul Bănățean. Are 33,4 km – peste 60% din ei în curbă – și traversează 14 tuneluri și zece viaducte.

Cu vreo 20 de kilometri pe oră, pornim încet-încet pe ceea ce, așa cum spuneam, unii cred că ar fi printre cele mai frumoase trasee de cale ferată din România. Fotografiile cele mai bune se fac de la ușa din spate a ultimului vagon, unde lumea se înghesuie să prindă ieșirile spectaculoase din tuneluri adevărate, săpate în stîncă acum mai bine de un secol și jumătate, sau din tunelurile create de ramurile copacilor de pe marginea căii ferate. Copacii par să fi crescut în așa fel încît să lase loc trenului să se strecoare, încet, peste dealurile din care s-a scos cărbune atîta vreme.

După mai bine de două ore ajungem la destinație. Oravița. Gara seamănă cu cea din Anina și are, și ea, o poveste. Așa cum aveam să aflu, la Oravița mai la tot pasul e cîte o poveste.

Gara, ceasul și teatrul, ca o bijuterie

Mai întîi a fost construită gara, la jumătatea secolului al XIX-lea, în 1849, apoi calea ferată. Gara avea un lift care ducea bagajele și călătorii de la nivelul solului la cel al peronului. A fost, de fapt, singura gară din țară care a avut un lift. Era o curiozitate tehnică. Doar cei care fuseseră în Austria, în stațiunile de schi, mai văzuseră așa ceva. Acum, din stradă pînă la peron, urci niște scări construite în 1853, la puțin timp după dezafectarea liftului din care se mai păstrează cîteva piese. Poate pentru un viitor muzeu. Gara a avut și un ceas cu o poveste. Se spune că, montat în 1926, cînd Oravița devenea reședință de județ, ceasul acela s-a oprit în loc într-o noapte de Rusalii, în 1951, cînd din gară a plecat un tren plin cu deportații din Banat.

© L. Nicolae

Carol al II-lea și fiul său Mihai au venit în Oravița cu trenul regal, în 1933, într-o vizită de trei zile. Au fost la o nedee într-un sat din apropiere, apoi la Oravița, pentru inaugurarea sediului Prefecturii – într-o clădire impresionantă (nu doar pentru vremea aceea), gîndită de arhitecta Henrietta Delavrancea. Apoi, în Oravița mai este teatrul. La anul se împlinesc 200 de ani de cînd s-a înființat. Cred că este cel mai frumos teatru dintr-un oraș de provincie pe care l-am văzut vreodată. Este o copie a vechiului Burgtheater al Vienei, dar la o scară mai mică. După modelul teatrului din Viena (care nu mai există) s-a mai construit unul la Sopron, în Ungaria, pe teritoriul vechiului imperiu. Cel de la Oravița pare ca o bijuterie la care s-a lucrat cu multă atenție la toate detaliile. Este, de fapt, primul teatru de pe teritoriul României de azi, dar și prima clădire de teatru din Europa iluminată cu lămpi de acetilenă.

Eminescu era pe atunci sufleurul trupei.

„La începutul secolului XX, la Oravița era o elită economică importantă" – îmi spune istoricul Ionel Bota, directorul Teatrului „Mihai Eminescu" din Oravița. „Viena își trimisese aici specialiști care să organizeze activitatea minieritului în zonă. Soțiile acestora – nostalgice încă după viața boemă pe care o lăsaseră în urmă – își doreau un teatru în micul oraș din Banat. Maria Terezia a Austriei aprobă inițiativa femeilor, însă construirea teatrului se tot amînă mai bine de 50 de ani. Banii se strîng din donații. Există două liste lungi cu cei care au contribuit la ridicarea teatrului. Toate etniile care trăiau atunci în Banat se regăsesc printre donatori. De la mici industriași, instituții din Viena și Budapesta, pînă la două loji masonice importante din imperiu. Acestea au dat aproape jumătate din suma totală. Așa că, între 1814-1815, se lucrează intens – majoritatea muncitorilor au fost localnici voluntari –, iar anul următor se fac amenajările interioare, în stil rococo, cu ornamente bogate și variate, cu reliefuri aplicate și impozante. Un deputat de Caraș, de la vremea aceea, a plătit din indemnizația de parlamentar scaunele din sala teatrului, făcute dintr-un lemn special, la Viena."

Aceleași scaune, îmbrăcate în catifea vișinie, sînt și astăzi – după o impecabilă restaurare. Inaugurarea clădirii a avut loc pe 5 și 7 octombrie 1917, cu două spectacole. La cel de-al doilea au ajuns și împăratul Francisc I al Austriei, împreună cu împărăteasa Augusta Carolina, veniți special la Oravița. De-a lungul timpului au jucat aici trupa Teatrului Regal din Madrid, trupa Teatrului Balșoi din Moscova, orchestra imperială a Rusiei, precum și trupe din Viena. Un episod aparte din istoria teatrului este legat de vizita trupei lui Mihail Pascali, din care făcea parte și Mihai Eminescu. Se întîmpla pe 31 august 1868. Trupa a avut două spectacole, în zilele de 1 și 2 septembrie. Eminescu era pe atunci sufleurul trupei. Se vede și acum, sub scena din lemn, o cabină îngustă, cu o trapă. Există o legendă potrivit căreia pe scîndura de care se sprijinea sufleurul ar fi o semnătură a lui Eminescu. Însă – îmi spune profesorul Ionel Bota – e doar o legendă.

5 noiembrie 1931 este, iarăși, un moment important în istoria teatrului din Oravița. George Enescu a cîntat aici. Împlinea 50 de ani și a făcut un turneu aniversar. Așa a ajuns și la Oravița. Trei zile a locuit la un profesor de muzică de la Liceul Dragalina, cu care era prieten. A avut un concert de o oră, i s-a oferit un banchet, au venit mulți intelectuali din Banat, iar presa a relatat pe larg evenimentul.

În comunism, însă, Teatrul din Oravița și-a pierdut din strălucire. Din clădire au fost luate cărți și documente de mare valoare și au fost arse în centrul orașului, pentru ca un an mai tîrziu sala să intre în categoria monumentelor istorice, tocmai pentru a fi protejată. Din păcate, teatrul acesta nu a avut niciodată propria trupă de actori. A fost doar gazdă pentru trupe importante din țară și din străinătate. Astăzi e chiar mai puțin. A devenit muzeu și poate fi vizitat aproape în fiecare zi. Cînd și cînd, copiii de la școlile din oraș mai fac repetiții pe scenă.

V-am spus: sînt atîtea povești și atîta istorie în orașul acesta mic, din inima Banatului! Cînd am ajuns acolo, directorul teatrului și primarul verificau pe un cîmp dacă însemnările găsite în documente vechi – cum că în zonă s-ar găsi urmele unei așezări medievale – sînt reale sau nu. Au dat de ceva indicii și urma să ceară aprobări pentru continuarea săpăturilor. Locul ar putea să fie un nou punct de atracție în oraș, alături de toate celelalte despre care am povestit, dar și alături de Muzeul Farmaciei (prima farmacie montanistă-minieră din țară) și Muzeul Monetăriei Imperiale.

Căci la Oravița, ca și la Anina, localnicii sînt convinși că doar turismul mai poate salva orașele mici care au murit, puțin cîte puțin, odată cu minele din zonă.

Liliana Nicolae *este juralist la Radio Europa FM. Cea mai recentă carte publicată este* 30 de povestiri adevărate. Carte de reportaj *(Casa de Pariuri Literare, 2016).*

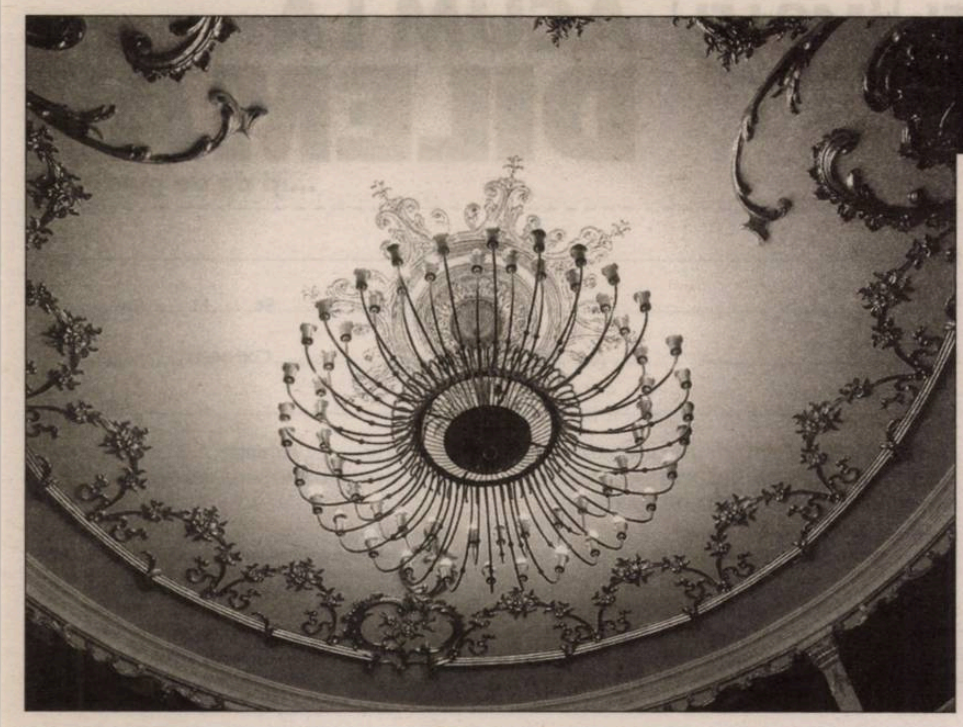
© L. Nicolae

Cu ochii-n 3,14

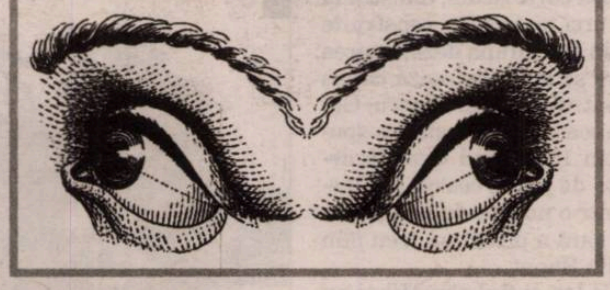

SE ȘTIE, PRIMA JUMĂTATE DE REVELAȚIE VA DESCHIDE FRUCTUL NEGRU LA NIVEL CARNIVOR

■ Se știe, prima cifră din CNP-ul unei persoane reprezintă sexul acesteia; „1“ pentru bărbați, „2“ pentru femei. Obțin certificatul de naștere al fiicei mele nounăscute. Prima cifră e „6“. Alerg stupefiat înapoi la birou. O funcționară mă lămurește: „6 e sexul sugarilor!“. (**M. P.**)

■ Un supermarket danez vinde, la jumătate de preț, numai produse vătămate și expirate. Lumea se îmbulzește, pînă și Prințesa Danemarcei se duce să cumpere de acolo. Numai în Danemarca se aruncă 700 de tone de produse care nu se vînd în termenul de valabilitate. La nivel global, o treime din mîncare rămîne nevîndută și se aruncă. Astfel, ajunge la gunoi un triliard de dolari în fiecare an. (**M. C.**)

■ 2016 ni i-a luat pe: David Bowie, Glenn Frey (Eagles), Prince, Keith Emerson și Greg Lake (Emerson, Lake & Palmer), Paul Kantner (Jefferson Airplane), Jimmy Bain (Rainbow, Dio), Leon Russell, Leonard Cohen... Fatalitate: vor muri înaintea mea toți rockerii cu care am crescut. Ce revelație teribilă! (**M. C.**)

■ Știre pe click.ro: cică Alina Plugaru va deschide o școală de sex. De ce nu și o școală doctorală? (**M. V.**)

■ Îmi plăcea avocado. Și nu doar mie, doar nu degeaba e considerat fructul-vedetă, în ultimii ani. *Die Zeit* a publicat un reportaj despre cum se crește, despre consumul de apă, hormonii de care are nevoie ca să crească, timpul pe care îl petrece fructul într-un container, la întuneric. M-am surprins apoi uitîndu-mă la un biet avocado cam chiorîș. Iar el n-avea nici o vină. Trecuse deja printr-o tragedie. (**A. M. S.**)

■ La raionul de cosmetice, într-un supermarket, un domn trimis de soție să-i cumpere vopsea de păr mă întreabă, confuz, care e diferența între două nuanțe: negru intens și negru albastru. Îi spun că, dacă doamna vrea să iasă în evidență, să-i ia negru albastru. Rînjește luminat și-mi mulțumește: „Atunci o iau pe cealaltă!“ (**S. G.**)

■ Concernul Volkswagen, unul dintre cei mai importanți constructori de automobile la nivel mondial, o companie care produce, printre altele, mașini Skoda și Seat, a decis ca limba de lucru să fie engleza. După o perioadă de tranziție, începînd cu 2021 limba engleză va deveni obligatorie la toate întîlnirile la nivel de management. Mi se pare o concesie inacceptabilă. Mașina populară a germanilor ar trebui să vorbească, peste tot în lume, limba germană. (**M. M.**)

■ Cred că salata de boeuf ar trebui branduită ca produs tradițional românesc. În afara faptului că rețeta originală diferă enorm de cea românească, denumirea a devenit deja o sintagmă: avem salată de boeuf cu pui, cu porc sau, cel mai trist pentru un carnivor: salată de boeuf *raw* vegană. (**S. G.**)

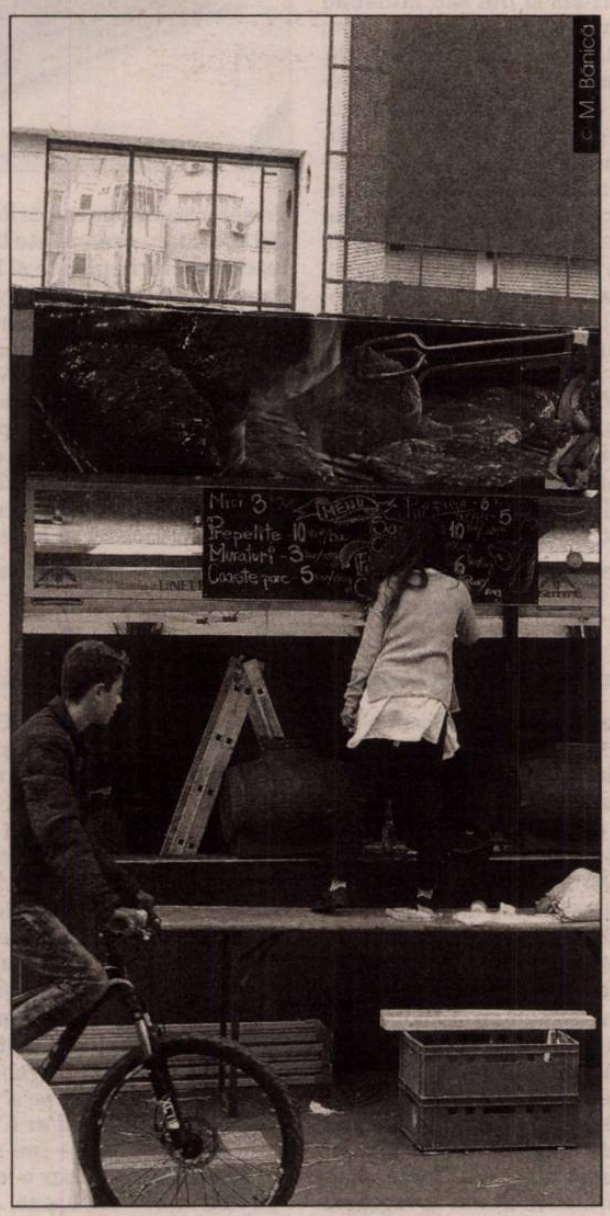

DAR, URMÎND FLACĂRA, NEPRICEPEREA AR AJUNGE UN ECHIVALENT LICHID AL VOINȚEI

■ „Podul lui Traian este un monument istoric, ce face parte din Patrimoniul cultural național, aflat în subordinea Ministerului Culturii și Cultelor, prins pe Lista monumentelor istorice, la Nr. 16 cod MH-I-m-A-10047.04, avînd adresa str. Independenței nr. 2 în municipiul Drobeta-Turnu Severin.“ Așa sună anunțul oficial. La fața locului însă, lucrurile stau puțintel altfel, de vreme ce marcajul legat de singurul pilon care s-a păstrat din cele 20 de picioare ale podului e greșit amplasat. Este un indicator care-ți „indică“ (sau ar trebui s-o facă) încotro se află „obiectivul turistic“ amintit. Dar, urmînd săgeata, nici picior de picior de pod... Pînă acolo, cale lungă... bătută. Dacă pentru un singur picior nu sîntem în stare să marcăm un *ecrito* corect, mă întreb ce s-ar fi întîmplat dacă s-ar fi păstrat toate cele 20 de picioare... Oricum însă, nu studiul miriapodelor pare a fi preocuparea noastră de bază. Dar să nu deraiem... ca să folosesc o vorbă înțeleaptă (ghid Christian Tour), cum că rîul Timiș a fost „deraiat“. Așadar, încă o pilulă de gramatică la picioru' podului. La anu' și la mulți ani! (**R. M.**)

■ Site-ul www.flacaraortodoxiei.ro titrează: „Medicii sînt șocați: tămîia este mult mai bună decît chimioterapia, distrugînd cu succes celulele canceroase“, mai exact cele responsabile de cancerul la sîn, la prostată, ovarian și de colon. De asemenea, „tămîia calmează tractul digestiv, stimulează imunitatea și îmbunătățește sănătatea orală și mentală“. Doamne ferește, vindecă și-ajută! (**M. C.**)

■ În căsuța poștală găsesc tot mai des pliante pentru servicii funerare. Pe unul dintre ele scrie așa: „Spălat, toaletat, îmbrăcat, constatare deces, îmbălsămare (garanție 24-72 de ore) etc...“ Îmi recunosc nepriceperea și vă întreb: de ce se constată decesul abia după spălat și îmbrăcat? (**C. Ș.**)

■ Aflată în criză de lichidități, Havana a propus Cehiei să îi plătească vechea datorie pe care o are cu mărfuri, inclusiv cunoscutul rom cubanez. Fiind vorba despre vreo 260 de milioane euro, ar însemna o cantitate de rom care i-ar ajunge Cehiei vreo 130 de ani. După atîta bere, poate cehii trec pe tărie. (**A. M. S.**)

■ Într-un supermarket, un echivalent lichid al strigăturii „Mîndri că sîntem români!“: *CIDRU MÎNDRU din mere românești*. (**D. S.**)

■ Afganistan este singura țară din lume unde femeile se sinucid în număr mai mare decît bărbații. Numai în 2013 s-au sinucis 2500 de femei, majoritatea avînd vîrste între 14 și 21 de ani. Cele mai multe își dau foc stropindu-se în prealabil cu benzină. Cauze: abuzuri în sînul familiei și căsătorii aranjate împotriva voinței lor. (**M. C.**)

3 luni 49 LEI

6 luni 89 LEI

12 luni 149 LEI

ABONEAZĂ-TE ACUM LA DILEMA VECHE

...îți dă de gînd!

Cum te abonezi

■ SMS: Abonament 3 luni - un SMS cu textul DILEMA la 7488 (10 Eur / SMS + TVA)

■ ONLINE la http://abonamente.adevarul.ro

■ VIRAMENT BANCAR sau MANDAT POȘTAL: în contul S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L., cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410

■ LA TOATE OFICIILE POȘTALE

■ FIRMELE DE ABONAMENTE

■ LIBRĂRIILE NEMIRA www.nemira.ro/librarii

Informații și reclamații: abonamente@adevarulholding.ro, tel. 031.860.30.57, 031.860.30.85 (L-V, 9.00-18.00)

Talon de abonament

Nume..... Prenume.....

Str..... Nr....., Bl....., Sc....., Et....., Ap.....,

Localitate..... Județ/ Sector ....., Cod poștal .....,

Telefon ..... E-mail.....

Am achitat suma de ..... lei cu mandat poștal / ordin de plată nr. ..... din data .....

în contul S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L., cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410.

Abonamentul va începe din luna* ..... Semnătura .....

Plata se va efectua până la data de 25 a lunii în curs pentru ca livrarea abonamentului să înceapă de la data de 1 a lunii următoare. Prin completarea prezentului talon sunt de acord ca S.C Adevărul Holding S.R.L să prelucreze datele mele cu caracter personal pentru activități promoționale și să le dezvăluie terților conform legii nr. 677/2001. Îmi rezerv dreptul să mă opun acestei prelucrări și să solicit ștergerea datelor adresându-mă societății S.C. Adevărul Holding S.R.L. printr-o cerere scrisă.

Pentru abonamentele plătite cu mandat poștal sau ordin de plată este necesar să trimiteți talonul completat, împreună cu copia dovezii de plată la **S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L. - Abonamente**, București, Șos. Fabrica de Glucoză nr.21, sector 2, cod poștal 020331.

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

FONDATOR **ANDREI PLEȘU**

DILEMA VECHE

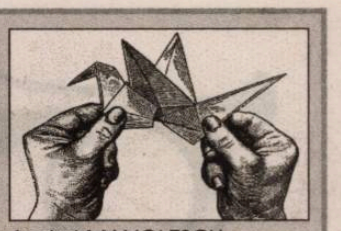

Andrei MANOLESCU
libertatea de impresie
8

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIȚIE ■ Anul **XIV** ■ nr. **673** ■ 12-18 ianuarie 2017 ■ www.dilemaveche.ro ■ 32 pagini ■ 4,99 lei

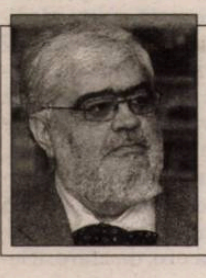

ANDREI PLEȘU
„Probleme ale României eterne“
pagina **3**

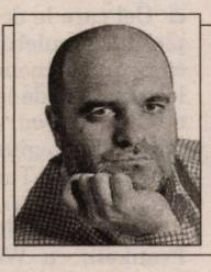

OVIDIU NAHOI
„A fost un succes aderarea?“
pagina **5**

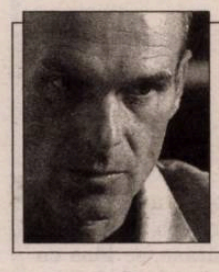

CRISTIAN TUDOR POPESCU
„Jmecherul român“
pagina **VII**

Portretul unui cunoscut:

Șmecherul

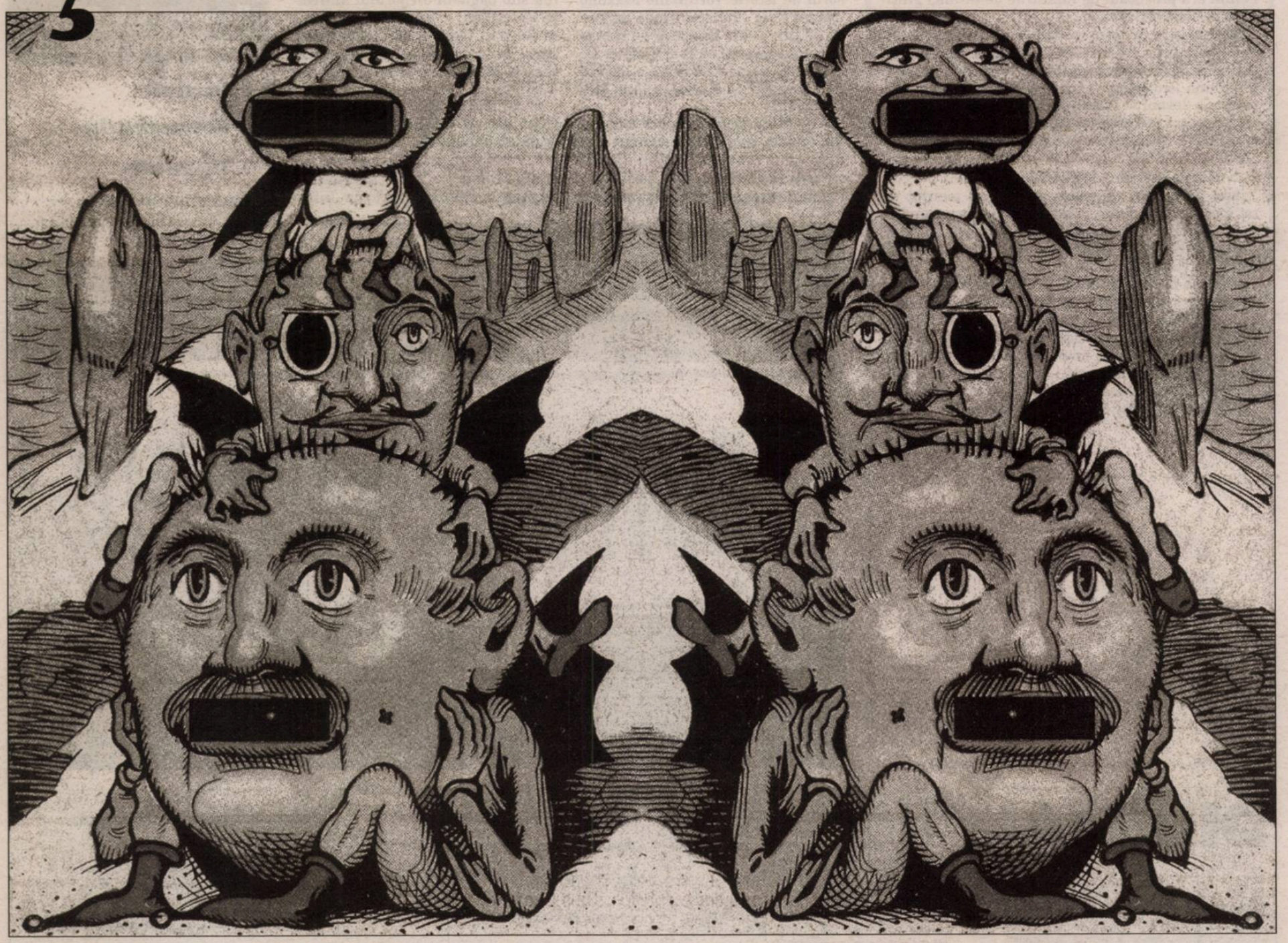

„Trebuie să fii șmecher ca să te procopsești în țara noastră.“
ALEXANDRU VLAHUȚĂ – „DIN GOANA VIEȚII“, 1892

Redacția DILEMA VECHE: str. George Enescu nr. 43, sector 1, 010304 București ● **telefon:** 031.860.30.48 ● **e-mail:** dilema@dilemaveche.ro

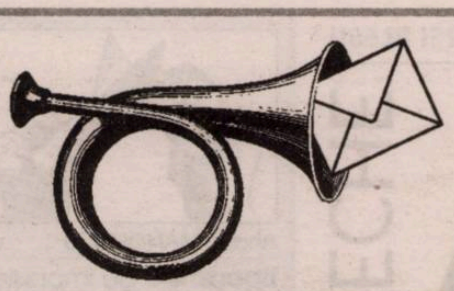

la vremuri noi, dileme vechi

Florin DUMITRESCU

Ce altceva poți face cu un croissant?

Prima reclamă TV la croissant-uri am văzut-o acum trei ani și m-a extaziat: un superb fund feminin, pe care pocnea o rochie de mătase, se lăsa cu încetinitorul pe taburet. Urmau, e drept, și alte detalii din corpul doamnei protagoniste: gura, cu rujul cît tencuiala, cu dinții albi ce mușcau lacomi din gogoșică etc. Dar voluptatea era la maximum în mișcarea aceea lentă și moale a șezutului ce se pregătea de ședere; era sugestia repaosului, a formelor ce se adaptează poziției lor celei mai armonioase în spațiu; era (și asta mai ales pentru consumatorii bărbați) o metaforă, dar ce zic eu?!, o sinestezie pentru tandrețea, pentru frăgezimea, pentru „mușcabilitatea" dodoloțului croissant. Nimic obscen în acel spot, doar ceva libidou puberal. Verificarea (nu neapărat autorizarea) o găsim în *Amarcord,* de unde aflăm că emoția cea mai pregnantă a băiețelului Fellini era provocată de fundurile de țărănci grațioase pe șeile bicicletelor.

De remarcat în cazul croissant-ului ar fi că, la origine, în Franța, era un uscățiv și crocant produs de patiserie de forma pătrarului de lună (de fapt, asta înseamnă „croissant" – faza descrescătoare a lunii), pentru a deveni în România, sub licență de fabricație grecească, un gros, pufos, cvasi-cărnos produs de panificație. Ceea ce francujii au inventat pentru micul dejun, românii adaptează pentru frugalele prînzuri de tranziție ale lumpen-funcționarilor.

Anii au trecut, croissant-urile și-au pierdut de tot forma semilunară, pentru una de corn umplut, și-au schimbat numele din banalul Happy în neverosimilul Fantastic Star și, evident, și-au înnoit și reclama. Haiosul zbor al croissant-ului prin aer și aterizarea în farfurie sfîrșesc, din păcate, printr-un slogan a cărui aluzie vulgară abia mai amintește de senzualitatea pură a reclamei originare: „Ce ți-aș face de te-aș prinde!", spune acum o voce obsedată. Dar ce poți să-i faci unui croissant decît să-l mănînci? Puțină îndrăzneală i-ar fi ferit pe noii telali de prost-gust. Sloganul cel mai potrivit – licențios, dar nu trivial – era, firește: „Mînca-te-aș!"

(apărut în Dilema, *nr. 210, 31 ianuarie 1997)*

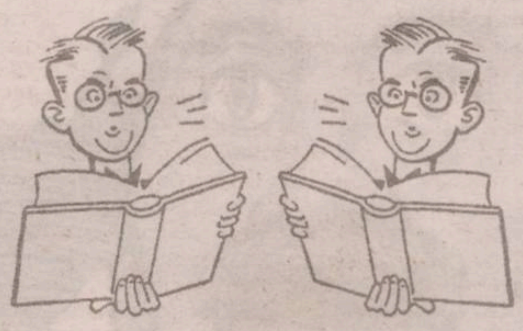

Dilema veche vă propune

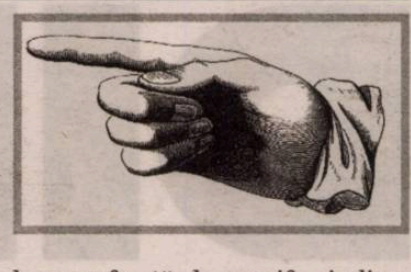

■ De luni începe Australian Open la tenis. E adevărat că, dintre cele patru turnee de Mare Șlem, la acesta performanțele jucătorilor sau jucătoarelor din România au fost, de-a lungul vremii, mai slabe decît la celelalte. Poate că de data asta vor avea mai mult succes. În orice caz, reapare Roger Federer, la fel și Serena Williams. Nici Nadal nu lipsește. Dintre marile nume doar Victoria Azarenka (e însărcinată) nu e pe tabel și, bineînțeles, Maria Sharapova, încă suspendată pentru dopaj. Competiția e de urmărit, deși orele de transmisie în direct sînt de-a dreptul cu capul în jos. (Andrei Manolescu)

■ Pe 19 ianuarie se deschide Stagiunea de Jazz ArCuB. Programul „Jazz @ArCuB – Artist in residence", curatoriat de pianistul newyorkez de origine română Lucian Ban, începe cu o premieră absolută: saxofonistul Mihai Iordache prezintă suita „Titan", o lucrare pentru sextet de jazz inspirată de cartierul bucureștean. (Matei Martin)

■ Cum sînt în epoca Saramago, unde e cald și bine, nu pot să nu vă recomand *Omul duplicat* (Editura Polirom, 2016, traducere de Georgiana Bărbulescu). Pentru că profesorul de istorie Tertuliano Máximo Afonso e un super-personaj, pentru că un film poate declanșa un război personal, pentru că n-ai cum să nu te întrebi ce ai face dacă ai descoperi, într-o zi, că ai o copie. (Ana Maria Sandu)

■ Cetatea medievală a Severinului, reinclusă în circuitul turistic în urma unui amplu și temeinic realizat proces de restaurare, derulat de Primăria orașului cu finanțare europeană prin programul Operațional Regional 2007-2013. Lucrările arheologice au scos la iveală și un adevărat tezaur monetar cuprinzînd peste 150 de piese, monede maghiare, turcești și denari. „Bănuim că monedele sînt legate de căderea Cetății Severinului din anul 1524, cînd aceasta a fost asediată de către turci. Cel care le deținea probabil că a pierdut săculețul din pînză, pentru că pe unele monede se observă firele și textura de la țesătură" – Gabriel Crăciunescu, director adjunct al Muzeului Regiunii Porților de Fier din Drobeta-Turnu Severin. (Ruxandra Mihăilă)

■ *Collateral Beauty* (2016, David Frankel), cu Will Smith, Edward Norton, Kate Winslet, Helen Mirren, Keira Knightley – în sfîrșit, un film care are o idee și care se străduiește să „treacă dincolo". (Iaromira Popovici)

■ Pe 13 și pe 15 ianuarie, de la ora 18,30, Opera Națională București prezintă premiera spectacolului *Lucia di Lammermoor,* de Gaetano Donizetti, în regia lui Andrei Șerban. Spectacolul a mai fost montat la Iași, Chicago și Paris. Orchestra, corul și ansamblul de balet ale Operei Naționale București vor evolua sub bagheta dirijorului Marcello Mottadelli, coordonatorul artistic muzical al Operei Naționale București. Decorul este semnat de Octavian Neculai, iar costumele aparțin Liei Manțoc. (Matei Pleșu)

■ O carte adresată celor care chiar vor să înțeleagă, dincolo de scandal, ignoranță și trufie: *Sfîntul Ioan Damaschinul despre Islam* de Daniel J. Sahas, apărută nu de mult la editura Doxologia. Într-o lume sufocată de poncife și clișee despre islam, dar și acoperită de o ignoranță jubilatorie în privința creștinismului, această carte dedicată polemicii unuia dintre marii Părinți ai Bisericii Creștine cu islamul are calitatea unică de a ne face să înțelegem adevăruri profunde ale credinței creștine și, în consecință, ale civilizației europene prin raportare la ceilalți. O carte care se gustă doar dacă stingem televizorul și uităm, pentru cîteva ore, de ziare. (Sever Voinescu)

■ În week-end-ul acesta mergem să vedem filmele de Oscar. Între 13 și 15 ianuarie 2017, la Cinema „Elvire Popesco" puteți asista la proiecțiile unor titluri aflate pe lista scurtă în cursa pentru premiul Oscar pentru cel mai bun film străin. Între acestea – *Sieranevada* (în caz că nu l-ați prins pînă acum), comedia *Toni Erdmann,* superbul *Juste la fin du monde* sau întunecatul *Elle.* (Cristina Ștefan)

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Social-democrația**
- **Distanțe**

album dilematic Sever Voinescu

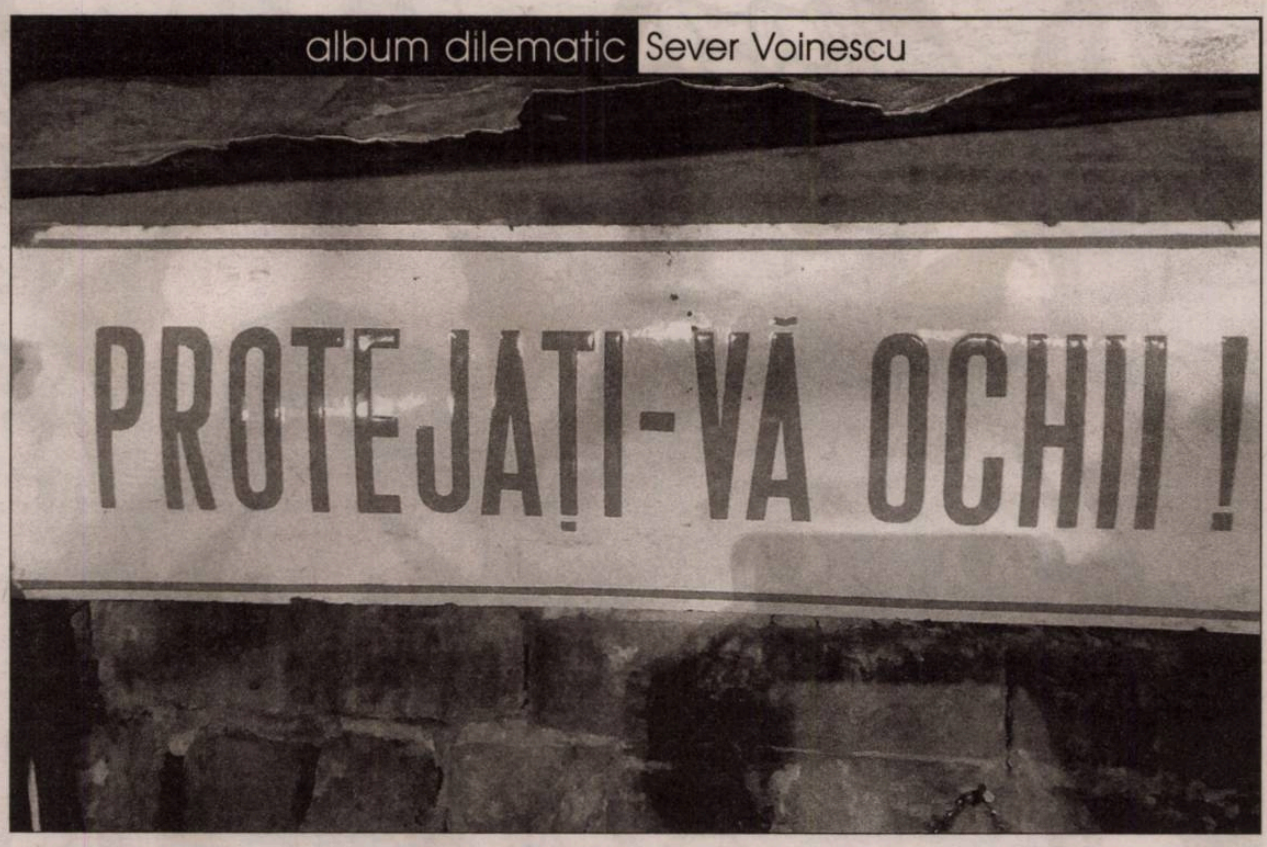

DILEMA VECHE

REDACȚIA:

Dana CĂLINESCU (secretar general de redacție)
Marius CHIVU ● Radu COSAȘU ● Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU (redactor-șef adjunct)
Matei MARTIN ● Matei PLEȘU ● Adina POPESCU
Iaromira POPOVICI ● Ana Maria SANDU
Dan STANCIU (art director) ● Mircea VASILESCU
Sever VOINESCU (redactor-șef)

RUBRICI:
Teodor BACONSCHI ● Ion BARBU ● Aron BIRO
Paul BREAZU ● Iulian COMANESCU
Codrin Liviu CUȚITARU ● Cristina FOARFĂ
Gabriel GIURGIU ● Petre GURAN
Maria IORDĂNESCU ● Eugen ISTODOR
Selma IUSUF ● Anca MANOLESCU
Ruxandra MIHĂILĂ ● Vintilă MIHĂILESCU
Ovidiu NAHOI ● Radu NAUM ● Valeriu NICOLAE
Liviu PAPADIMA ● Cătălin PAVEL ● Radu PREDA
Ancuța PROCA ● Oana STOICA
Cătălin ȘTEFĂNESCU ● Bogdan TĂNASE
Teodor TIȚĂ ● Constanța VINTILĂ-GHIȚULESCU
Rodica ZAFIU

TEHNOREDACTARE: Adrian DAMIAN
EDITOR WEB: Cristina ȘTEFAN

Informații și reclamații ABONAMENTE:

031.860.30.57; 031.860.30.85

(numere cu tarif normal, disponibile de luni pînă vineri, între orele 9 și 18)

e-mail: abonamente@adevarulholding.ro

MANAGEMENT GRUPUL DE PUBLISHING:

Administrator Special: Carmina Dumitrescu
Director Publicitate: Elisabeta Circiu
Director Marketing: Mircea Ionescu
Coordonator Producție: Constantin Delta
Director Distribuție: Dana Zamfir
Sales Manager: Mihaela Cărăușu
mihaela.carausu@adevarulholding.ro

ISSN: 1584-1669

Revistă editată de: Adevărul holding

Publicație auditată de: BRAT

Tiraj: 8.850

Tipărit la Tipomedia

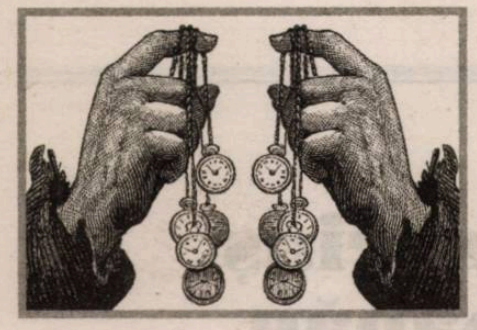

Andrei PLEȘU

nici așa, nici altminteri

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

Probleme ale României eterne

Textul de mai jos a fost scris (și publicat) acum douăzeci de ani. Dar dacă țara nu se schimbă cu deceniile și secolele, eu de ce să-mi schimb textele săptămînal?

În ianuarie 1871, o gazetă din Germania *(Augsburger Allgemeine Zeitung)* publica o scrisoare a regelui Carol I, pe care ziarele și parlamentarii români au transformat-o în prilej de scandal. După aproape cinci ani de domnie, regele se plînge unui prieten de „puținul folos“ pe care l-a putut aduce „acestei frumoase țări“. „A cui este vina?“ – se întreabă Carol. „Nici a mea, nici a poporului în întregimea lui“ – sună răspunsul. Atunci a cui? Sistematizînd rapid ceea ce în textul regal se supune retoricii epistolare a momentului, vom găsi trei explicații posibile ale eșecului:

1. O caracteristică psihologică globală: românii sînt un popor „care nu vrea să fie condus și totuși nu e în stare să se conducă singur“. Semeție, lipsă de disciplină interioară, haos. Stăm prost cu „heghemoniconul“! Trăim „neatîrnarea“ în tot echivocul ei: pe de o parte spirit independent, pe de alta volatilitate negu-vernabilă.

2. O caracteristică istorică și socială: între elite și mase e o fractură nevindecabilă. Elitele sînt emancipate, „branșate“, gata să adopte ultima utopie la modă, masele sînt de un conservatorism îndărătnic. Cu alte cuvinte, elitele suferă de inadecvare, nu țin cont de spiritul locului, iar masele se comportă reticent, resentimentar, impulsiv. Rezultatul e că elitele conducătoare obligă țara „să treacă deodată și fără mijlocire de la un regim despotic la cea mai liberală Constituție, precum nu are nici un popor din Europa“. Masele însă „nu se pot lăuda cu virtuțile cetățenești ce se cer pentru o formă de stat cvasirepublicană“.

3. O caracteristică politică: inflația „intrigilor de partid“. Fără comentarii.

E de observat că, în efortul său de a da un diagnostic crizei naționale, regele Carol I nu umblă după cauze externe. Nu caută comploturi antiromânești, ghinioane geopolitice, fatalități istorice. Buba e, pentru el, înăuntru și nu se va vindeca niciodată dacă o vom contempla mioritic, cu compătimirea de sine a victimei de profesie. De observat, de asemenea, că cei de care regele se teme cel mai mult sînt „ultrașoviniștii“, mereu dispuși să-l judece ca „lipsit de iubire pentru țară“. De observat, în sfîrșit, este că scrisoarea suveranului a enervat opinia publică. În Cameră, Nicolae Blaremberg a comentat-o agresiv, propunînd o moțiune cu care s-au solidarizat destui, ziarul *Românul* (evident!) a perorat, provocator, pe tema „domnului călcător de Constituție“ și „risipitor al averii publice“. (Vezi relatarea lui Titu Maiorescu, în *Istoria politică a României sub domnia lui Carol I.)* Acest tip de reacție adaugă celor trei explicații ale eșecului autohton amintite mai sus o a patra: lipsa de caracter, dublată de demagogia virtuții și a patriotismului.

„Semeție, lipsă de disciplină interioară, haos.“

(...) Senzația mea este că n-am depășit momentul „Carol I“. Dar fără Carol I, fără Brătieni, fără Titu Maiorescu. Cine-i de vină?

Iată și un text de acum nouă ani: *„Zăpada la români“*. În țările normale, prima ninsoare e mai curînd o bucurie. Există, e adevărat, și situații speciale, cînd zăpada supraabundentă e născătoare de criză. Sau cînd ninge în locuri unde nu ninge decît rar sau niciodată. La noi însă, deși ninsoarea ar trebui să fie, două-trei luni pe an, la ea acasă, e destul să fulguiască o zi ca să intrăm în derivă. Știm că o să ningă, știm și că, în fiecare an, iarna ne găsește nepregătiți, și totuși sîntem, în fiecare an, nepregătiți: perplecși și paralizați. Sîntem victimele unui soi de Alzheimer administrativ: uităm candid ce s-a întîmplat cu un an în urmă. Pentru toată lumea din partea neromânească a planetei, ninsoarea e, la începutul iernii, orizontul unei așteptări nerăbdătoare. Pentru români, ea e o aiuritoare surpriză, o descoperire absolută, o experiență fără precedent. Cu alte cuvinte, românii par să se creadă la tropice sau măcar în California. Contemplă zăpada cu un ochi proaspăt și inocent. Ca pe ceva exotic. Misterios. Explicațiile „forurilor responsabile“ nu sînt lipsite de un anumit farmec: „N-am început deszăpezirea pentru că, fiind viscol, am fi lucrat degeaba. Viscolul pune totul la loc“. Pe baza unei logici triviale, ai spune că, totuși, e mai ușor să înlături zăpada reașezată de viscol decît toată zăpada, de dinainte, din timpul și de după viscol. Dar experții autohtoni sînt de altă părere: momentul optim pentru deszăpezire este o frumoasă zi de vară, cu cer senin, fără vînt și cu mare vizibilitate. Orice pretenții care nu iau în seamă această axiomă sînt deplasate, nerezonabile, neînțelegătoare. Popor necivilizat. Incapabil să înțeleagă că iarna nu-i ca vara. Și pornit, în plus, să umble mereu încoace și-ncolo, să meargă la slujbă, să plece sau să vină din vacanță. N-are decît să evite gările, aeroporturile și stațiile de autobuz. Și să nu mai locuiască pe străzi secundare. Și să nu tot ceară informații. Și, în general, să se descurce. Prea ne-am învățat să așteptăm totul de la stat. În fond, zăpada e de la Dumnezeu.

Vintilă MIHĂILESCU

...@hai-hui.ro

Stînd de vorbă cu mine însumi

– Cine a cîștigat alegerile parlamentare?

– Iohannis și PNL-ul. Dar pentru PSD. Ponta a avut doar intuiția (sau slăbiciunea, deja nu mai contează) să se retragă după tragedia de la Colectiv și, înainte de a cădea, să tragă și PSD-ul în prăpastie. Apoi, președintele Iohannis i-a dat PSD-ului cadou un an sabatic, crezînd că o face pentru „partidul său“. Singurul partid cu „disciplină de partid“, PSD-ul, chiar a știut să profite de acest răgaz pentru a se (re)uni, organiza și cosmetiza. Dînd dovadă de o țîfnă de care doar proștii sînt în stare, PNL-ul nu numai că n-a știut să-l folosească, dar l-a consumat doar pentru a se autodiscredita în ritm alert. Mai mult, concentrîndu-se doar pe o campanie negativă (jos comuniștii!, huo hoții! mama, tata și vecinii lor de corupți! etc.) sau, hodoronc-tronc, religios populistă (de la Marian Munteanu la Lista lui Gheorghiu din Coaliția pentru Familie), PNL-ul a permis PSD-ului să ocupe spațiul pozitiv al campaniei și să se prezinte electoratului cu... *Programul de Guvernare:* noi nu denigrăm, noi lucrăm! Astfel, PNL-ul i-a făcut PSD-ului jumătate din campania electorală. În sfîrșit, mai puțin decît președintele Iohannis, care tace și tace, o mînă de ajutor a dat și Guvernul Cioloș, care face (cît poate...), dar tace, astfel încît spațiul rămas gol al comunicării guvernamentale a putut fi umplut fără nici o dificultate de insinuările bine orchestrate ale PSD-ului (și ale jurnaliștilor disperați de atîta tăcere) despre tehnocrați și alți oameni ai lui Soros, care „ne vînd țara“. Îți place, nu-ți place, PSD-ul e singurul care a venit cu o *afirmație,* în timp ce toți ceilalți au venit doar cu *negații*...

*

– Aceeași Mărie cu altă pălărie?

– Evident, dar ce pălărie! În primul rînd, o pălărie atît de bine trasă pe-o sprînceană, încît aproape că nu i se mai vede chipul posesorului: pălăria fermecată, omul invizibil, anul I, 11 Nivôse al revoluției dragniene... În numărul trecut, *Dilema veche* a republicat un text al lui Silviu Brucan. Iată ce scria acesta în 1996: „Fiind la putere, PDSR nu se rezumă la promisiuni, ci anunță pentru 1 octombrie simbolice creșteri la salarii, pensii și ajutor social“. *Ia eu fac ce fac de mult*... Doar că, de data aceasta, domnul Dragnea ne asigură că e „pe bune“. Și, pentru a ne convinge, recurge la o retorică electorală într-adevăr impecabilă, concentrată pe sloganul „creșterea economică să se regăsească în buzunarul românului“ – adică exact rezumatul a ceea ce își doresc cei mai mulți dintre români. Din păcate, PSD-ul este singurul partid care știe în ce țară trăiește... În plus, cu cît adversarii săi se pierdeau mai mult în oferta lor electorală pînă la a nu mai ști nici ei ce vor și ce nu, cu atît Dragnea preciza mai mult și mai în detaliu programul său, cu procente la virgulă și agendă pe ore și minute. Efectul? *Da, dom'le, omu' știe ce face!*... Asta e, incredibil, dar adevărat: Liviu Dragnea a reușit, pentru puțini dintre români, dar pentru majoritatea absolută a votanților, „schimbarea la față“ a PSD-ului. Iar această performanță nu poate fi negată sau neglijată nici măcar de cei mai aprigi adversari ai săi.

*

– Guvernul Dragnea I?

– E un subiect închis, o știe toată lumea. Interesant este că, pentru aceasta, Dragnea și-a pus în guvern nu numai oameni fideli, ci și incompetenți, care speră să-i țină capul cît să nu facă prostii. Liviu Dragnea știe foarte bine că fidelitatea trece, prostia rămîne – și e fidelă tocmai din incompetența de a fi altceva. Sînt însă și cîțiva oameni competenți, căci cineva trebuie să muncească și în guvernul ăsta. Iar unul dintre ei este nimeni altul decît „disciplinatul“ Sorin Grindeanu. Un mic detaliu: ecolalic pînă la învestitură, atunci cînd a vorbit pentru prima dată pe cont propriu, în Parlament, a repetat punct cu punct Programul, dar l-a ambalat în alt slogan: *o țară normală.* „Normalitatea societății“ și „buzunarul românului“ nu sînt din același registru. Fițe filologice? Mai vorbim...

*

– Ai votat cu USR-ul. Crezi că ai făcut bine?

– Categoric da! Speram din toamnă că va intra în Parlament, dar știam de cînd s-a înființat că va dezamăgi. Pur și simplu nu are cum altfel! Lupta politică nu este gherila urbană a ONG-urilor cu care sînt obișnuiți USR-iștii, iar disciplina de partid nu este colegialitatea activiștilor. Lucrurile astea se învață. Dar se învață aruncîndu-te în apă și nu luînd lecții de înot de pe margine. Este deci botezul unui nou partid, de sorginte civică, în care se poate investi încredere. Pe viitor...

*

– Apropo, ți-e teamă de viitor?

– Pentru o vreme, cel puțin, PSD-ul vrea – și are nevoie! – de „pace socială“, iar Opoziția va continua să pună piuneze pe scaun. Revenirea caracatiței „baronilor locali“? Mă îndoiesc. Într-o monarhie neconstituțională ca asta, cînd vorbește regele, baronii tac. Nimic alarmant, pe moment. Mai mult, egoist vorbind, ce e rău în faptul că îmi va crește salariul? Dar, ca țăranul înțelept, voi profita de aceasta pentru a face vara niște economii și ceva conserve pentru iarna cînd va veni nota de plată.

*

– Cine este „sistemul“ și cine „antisistemul“?

– Sebastian Ghiță!

– Cui îi e frică de PSD?

– Lui Liviu Dragnea...

Vintilă Mihăilescu *este antropolog, profesor la Școala Națională de Științe Politice și Administrative. Cea mai recentă carte publicată:* Apologia pîrleazului, *Editura Polirom, București, 2015.*

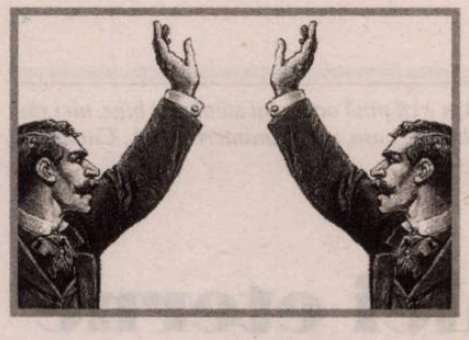

Valeriu NICOLAE

rătăcit în **Euro**-Narnia

Un tuberman meseriaș și un pișcărici țeapăn

Gabriela Butușină, Carmen Voica și Dan sînt romii din clasă. Claudia s-ar putea să fie și ea din familie mixtă. Restul sînt aerieni sau se poartă ca și cum familiile lor nu ar fi venit de curînd în Craiova de la Siliștea Crucii, Palilula sau Gubaucea, ci direct de pe Columna lui Traian.

Butușină are păduchi de fiecare dată cînd e verificată și stă în ultima bancă. Voica e și ea în penultima bancă, deși e mică rău de statură. Dan e mai dolofan și măricel pentru vîrsta noastră, și stă și el tot în spatele clasei. Maricica e de departe cea mai înceată din clasă, dar are părinți care încearcă să o ajute cît pot de mult și se au bine cu învățătoarea, așa că stă în prima bancă. Eu am început în ultima bancă, dar acum stau în față împreună cu Claudia.

Butușină aduce un șoarece la școală să ne jucăm cu el și devine favorita mea. Mă mut pentru cîteva zile cu ea în bancă pînă iau păduchi și primesc interdicție de la mama. Interdicțiile mamei fie sînt respectate, fie dorm pe burtă cîteva zile din cauza curului învinețit. Mă mut înapoi cu Claudia. Voica are niște super-libărci în casă și din cînd în cînd vine cu cîte un exemplar, ca să ni-l arate. E cea mai neagră din clasa și are niște ochi verzi incredibili. Cu Dan nu prea mă bag în seamă.

Corina și Radu sînt deștepții blocului și sînt de vîrsta mea. Sîntem vreo opt în bloc de aceeași vîrstă, numai că pe ei doi nu prea îi întîlnesc. Stau toată ziua în casă la învățat și nu sînt în aceeași clasă cu mine. Radu o să ajungă campion național de șah, o să mă bată și pe mine, și pe frac-su cu spatele la tablă, dar cumva în compensație nu o să dezvolte niciînd talente sociale. Corina ar putea să fie un mit urban la cît de mult o văd pe afară. Maică-sa e profă de franceză și taică-su inginer electronist, așa că nu avem nimic în comun. Sînt un pic gelos pe reputația pe care o are de super-deșteaptă, dar îmi va trece peste cîțiva ani, cînd voi afla că scorurile mele, atît la prima, cît și la a doua treaptă, au fost mai bune decît ale ei.

Primăverile ne ducem la furat de zarzăre în gașcă si vacanțele de vară sînt minunate. Sînt șmecher prin iulie, că vine vară-mea Karina, dovadă clară că merit să fac parte din aristocrația de picime de la bloc. Tac-su e neamț și ea știe o grămadă de chestii de la tac-su pe care noi, în Craiova, nu prea le știm. Din cînd în cînd mai aduce gumă și dulciuri primite de la rudele din Germania. Karina știe să înoate mai bine decît oricare dintre noi. Și e și îndeajuns de țeapănă încît să-i trosnească pe unii dintre dușmanii de la bloc. E ea cam afurisită, îmi tot zice că sînt negru (pe lîngă ea cam sînt), dar îmi este cea mai apropiată rudă, iar pe mă-sa o iubesc cam la fel de mult ca și pe mama.

Sînt șmecher prin iulie, că vine vară-mea Karina.

Sîntem de aproape patru ani în Craiova și lucrurile merg mult mai bine decît mi-am imaginat. Apartamentul e tare, tare. Avem mobilă de la CPL-ul (Combinatul de Prelucrare a Lemnului) din Caransebeș și baia are apă caldă de mai multe ori pe săptămînă. Joc fotbal pînă nu mai pot de picioare și reușesc să fiu printre primii trei în clasă fără să mă strofoc prea tare. Am un tuberman (o țeavă de PVC furată de la șantierul de lîngă noi) meseriaș și un pișcărici și mai țeapan. Am și cerc, joc bine ping-pong cu o paletă Hanoi pe care am găsit-o aruncată din greșeală în gunoaiele magazinului de lîngă noi. Avem o masă de ping-pong chiar lîngă bloc, într-o încăpere urîtă foc, unde mă mut în vacanțele de iarnă și cînd nu ne putem juca afară.

Mama muncește ca nebuna și tata bea pe măsură, că – deah! – trebuie să existe un echilibru în lumea asta. Cumva, taică-miu e foarte respectat la bloc și în același timp compătimit că are nevastă țigancă, lucru care îi dă acces la ceva mușchi care nu sînt clar din liga lui, deși e destul de frumușel. Mama, în schimb, ajută pe toată lumea, e o super-gospodină, are o tonă de bun-simț, dar îi ia cîțiva ani buni pînă ajunge să fie plăcută în bloc. Cred că tata ar fi fost foarte potrivit pentru rolul lui Dragnea. Mama ar fi putut să fie și ea o Juliena, ceva, dacă nu ar fi fost atît de neagră.

Îmi fac o pocnitoare cu șuruburi și reușesc în aceeași zi să pocnesc Dacia nouă a lui nenea Tiripoi și să îi sparg și geamul de la apartamentul de la etajul unu. Se lasă cu niște înjurături rasiste rău, dar norocul e că Nini e în vizită la noi și îl liniștește. Nu știu ce i-a spus cînd s-a dus la ușa lui, dar nea Tiripoi se bîlbîie și aproape că îmi zice săru' mîna cînd ne întîlnim. Nini poartă șuriu la el, are un ochi mort și o mustață pe oală.

Soră-mea se mărită și se lasă cu nuntă. Tata e frînt de beat toată săptămîna, așa că mama trebuie să rezolve toate chestiile. Soacra soră-mii e o scorpie și îi scoate ochii maică-mii și că sîntem țigani, și că i-am stricat eu poza de nuntă că m-am uitat într-o parte. Soră-mea e cea mai frumoasă mireasă pe care mi-o amintesc și bărbat-su e o minunăție de om care se poartă senzațional cu mine.

Butușină se mărită și ea cam în același timp, la sfîrșitul clasei a III-a, și nu o mai văd vreo cîțiva ani buni. Cînd o revăd are deja trei copii, în ciuda faptului că nu a împlinit 20 de ani. Voica termină cu greu clasa a VIII-a și e trimisă la un liceu prost, pe care reușește să îl termine. Se căsătorește, la cîțiva ani buni după Revoluție, cu unul dintre afaceriștii noi. E încă frumoasă de pică. Dan e și el bine. Radu a luat-o razna cu religia, iar Corina e căsătorită și predă cel mai probabil matematică undeva prin Franța.

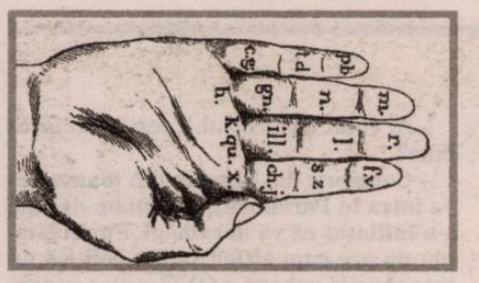

Codrin Liviu CUȚITARU

prezentul discontinuu

Un volum braudelian

Am parcurs, în ultimele săptămîni, cu sforțări uriașe, un cărțoi neverosimil, însumînd 893 de pagini, cu un titlu altfel lipsit de prețiozitate – *Documente diplomatice*. Autor: Nicolae Titulescu. Imensa antologie de rapoarte oficiale sau secrete, telegrame, circulare, note, cuvîntări, interviuri, articole și scrisori cuprinde 491 de documente redactate de importantul diplomat român între 1920-1939 și, cu precădere, între 1922-1936, cînd politicianul a avut un rol central în afacerile internaționale ale României. Nu mă pregătesc pentru nici un examen de istorie diplomatică și nici nu sufăr de vreun masochism intelectual, manifestînd predispoziție pentru autoflagelări lecturative. Pur și simplu, am descoperit giganticul volum în biblioteca părinților și l-am răsfoit din curiozitate. Apoi – pe fondul identificării *unei bizarerii* (asupra căreia îmi iau libertatea să revin ceva mai tîrziu) – am debutat în actul citirii propriu-zise, cum spuneam, cu eforturi supraomenești. Nu cred că Nicolae Titulescu reprezintă un nume necunoscut pentru majoritatea locuitorilor acestei țări. El a fost unul dintre cei mai mari diplomați români din toate timpurile. S-a afirmat încă din Primul Război Mondial, cînd a funcționat ca ministru de Finanțe (1917). Ulterior a intrat pe scena politicii europene, mai întîi ca delegat la semnarea Tratatului de la Trianon (1920), iar, mai tîrziu, ca participant la adunările generale ale Societății Națiunilor, în 1920 și 1921. La 16 decembrie 1921, Titulescu ajunge în diplomație, devenind trimis extraordinar și ministru plenipotențiar al României la Londra (adică, pe scurt, ambasador). Între iulie 1927 și iulie 1928, are prima experiență (cam scurtă, doar de un an) pe fotoliul de ministru al Afacerilor Externe, pentru a reveni, în forță, în postura respectivă, în octombie 1932. Conduce diplomația română pînă în august 1936, cînd este înlăturat, brutal și definitiv, din politică. Pe parcursul pauzei de patru ani dintre cele două ministeriate se întoarce ca ambasador la Londra.

Două decenii, prin urmare, de activitate diplomatică neîntreruptă. Un interval în interiorul căruia România cunoaște cele mai convingătoare succese economice și politice din întreaga sa istorie. O traiectorie socială și identitară care – spun specialiștii –, dacă nu ar fi fost întreruptă brusc și devastator de comunism, ar fi dus la o dezvoltare a țării noastre, în prezent, comparabilă cu cea a națiunilor europene. În sfîrșit, nu trebuie să credem că se înmagazinează, în acest progres, meritul exclusiv al lui Titulescu. Ar fi, desigur, exagerat. O întreagă generație de oameni politici și intelectuali remarcabili a contribuit la emanciparea interbelică a României. De asemenea, anumiți factori de conjunctură internațională favorabilă au avut rol de – să zicem – catalizatori ai triumfurilor românești. Totuși, rămîne indubitabil faptul că, în douăzeci de ani de diplomație la vîrf, diplomație făcută, în plus, cu rafinament și inteligență, Nicolae Titulescu a constituit un artizan de primă clasă al acestor realizări. Avem aici un adevăr fundamental, recunoscut pînă și de istoriografia comunistă. Cu impulsul explorării geografiilor exotice care au dus, ultimativ, la formarea comunităților de inși excepționali, am început să răsfoiesc imensul volum de documente. Era acolo, credeam, mecanismul discret, subtil și, totodată, complicat prin care se articulau niște viziuni politice grandioase, apte de a schimba destine istorice. Lectura lor simplă însemna un veritabil gest arheologic, de reconstrucție a unui timp eroic.

Ei bine, acum intervine – neașteptat – *bizareria* amintită la început. Nimic grandios, nimic eroic, nimic excepțional în primele douăzeci de pagini de rapoarte și scrisori redactate de Titulescu pe cînd se afla la Londra ca ambasador! Nimic ieșit din comun, apoi, nici în următoarele o sută, două sute, trei sute (ș.a.m.d.) de pagini! Hîrtii funcționărești (unele clasificate, curios, ca „strict secrete"), pline de detalii anodine și elemente tehnice. Toate, îmbibate de un limbaj (jargon) „diplomățesc", pe care, dacă nu l-aș fi știut elaborat în perioada interbelică și, mai ales, de către Nicolae Titulescu, l-aș fi numit, fără ezitări, „de lemn". Discuții interminabile (între Titulescu, Ghika, Carol al II-lea și I.G. Duca) pe marginea prețului cerealelor în Europa, al oilor, al vacilor, al laptelui, al porcilor. Infinite referate despre serate mondene, cu figuri cunoscute ori obscure din istoria vremii, consemnarea gesticii, observațiilor (adesea, complet formale) făcute de diverși politicieni europeni. Costul aurului, debitul Dunării, negocieri financiare mărunte, chițibușării din presă etc. etc. Nimic despre ascensiunea lui Hitler (de pildă), despre pericolul sovietic, despre versatilitatea politică a Angliei și Franței la momentul respectiv! Nimic cu adevărat monumental. Nu vreau să credeți că sînt un naiv care nu-și dă seama de importanța detaliilor „mici" în interiorul politicii așa-zicînd „mari" sau de acuitatea unui diplomat de talia lui Titulescu la tensiunile reale ale Europei, chiar atunci cînd scrie, cu răbdare de arhivar, despre prețul grîului pe piață. Ce doresc să subliniez este cu totul altceva. Istoria rămîne, într-adevăr, o fenomenalitate duală, cum o caracterizează Braudel. Ea se naște dintr-o „durată lungă" (a acumulărilor lente și aparent nesemnificative, din viața de zi cu zi a colectivităților) și o alta „scurtă" (a exploziilor miraculoase, a transformărilor abrupte și cruciale). De la un moment astral la altul, lumea încremenește aparent, intrînd într-o lentoare diacronică apăsătoare. Minții politice excepționale, cum a fost, indiscutabil, cea a lui Titulescu, se conformează atunci „istoriei lungi", devenind nespectaculoase, adică mai curînd „funcționărești". Interesantă aptitudine de adaptare, dar, să recunoaștem, o adaptare îngrozitor, ucigător de *plicticoasă*.

Ovidiu NAHOI

EU și UE

A fost un succes aderarea României și a Bulgariei?

Acum zece ani, România și Bulgaria se bucurau de primele zile ca state membre ale Uniunii Europene. Primii cetățeni români și bulgari trecuseră deja frontiera numai pe baza cărților de identitate, creșterea economică era robustă, iar știrile despre criză păreau doar niște ecouri îndepărtate de dincolo de Ocean. Liderii politici făceau deja calcule febrile în legătură cu miliardele ce stăteau să vină. Nimic nu părea să întunece orizontul. Dar acum, privind în urmă la deceniul care tocmai s-a scurs, putem spune că aderarea României și a Bulgariei a fost un succes?

Conform datelor Eurostat, cele două țări au intrat în Uniunea Europeană aproximativ din aceeași poziție – un PIB/locuitor de 38% din media UE pentru Bulgaria și 39% pentru România. Ele au reușit, în acest deceniu, să recupereze ceva din distanța care le desparte de media europeană. România s-a descurcat ceva mai bine, ajungînd la un nivel de 57%. Bulgaria – doar 47%, potrivit datelor Eurostat valabile pentru anul 2015.

România rămîne penultima în clasamentul bogăției din Uniunea Europeană, dar a reușit să depășească în acești ani cîteva state din regiune, după cum o arată datele Eurostat. În primul rînd, Turcia, rămasă la 52% din media europeană. Acum zece ani, Turcia era mai bogată (44% din media UE față de 39% România). Și, cu toată guvernarea mult lăudată a lui Erdogan, cel puțin de pînă în 2014, iată-i pe români în avantaj. Am depășit Muntenegrul, rămas la 42%, deși plecaserăm de la același nivel în urmă cu zece ani. De altfel, sîntem cu mult peste orice stat din regiune care nu este membru al Uniunii Europene. Serbia și Macedonia se află la 36%, Albania la 30%, Bosnia și Herțegovina la 28% din media UE. Și sîntem la un punct în urma Croației, cel mai nou membru al Uniunii, care practic a stagnat în ultimul deceniu, în raport cu media europeană.

Din acest punct de vedere, aderarea s-a dovedit varianta cîștigătoare – a adus pentru economiile României și Bulgariei un dinamism nemaiîntîlnit în regiune. Rata sărăciei a scăzut spectaculos în Bulgaria, de la peste 60% din popuație în risc de sărăcie, în 2006, la 41% acum. Și în România, scăderea e semnificativă – de la 47% la 37% în ultimul deceniu, potrivit unei analize a Euronews.

Aproape 20 de miliarde de euro s-au aflat la dispoziția României în exercițiul bugetar 2007-2013 (din care a absorbit circa 80%, potrivit ultimelor rapoarte guvernamentale). Bulgariei i-au revenit 7 miliarde, din care a absorbit 85%.

Dar dinamica economică și reducerea gradului de sărăcie au venit la pachet cu exodul forței de muncă. După cum raporta agenția bulgară de știri Novinite, în 2015, numărul bulgarilor plecați la muncă în străinătate ajunsese la 2,5 milioane, depășindu-l astfel cu 400.000 pe cel al angajaților din țară. Numărul românilor plecați să lucreze în statele membre ale Uniunii este estimat la circa trei milioane.

Și mai trebuie spus că dezvoltarea nu s-a simțit la fel în toate regiunile. Este adevărat, Bulgaria a construit o impresionantă autostradă care leagă Sofia de portul Burgas, își extinde rapid autostrada dinspre Sofia spre granița cu Grecia, capitala Sofia tocmai a inaugurat prima sa linie de metrou și șoseaua de centură a Sofiei, cu zece benzi. Centrele de afaceri și de comerț se dezvoltă spectaculos, la Sofia, ca și la București. Cu peste 125% din media europeană, ca PIB/locuitor, capitala României privește de sus întreaga regiune. La fel, alte orașe mari ale României, precum Cluj-Napoca, Timișoara sau Iași, cresc în ritm amețitor, îndeosebi datorită investițiilor străine și sectorului IT. Și totuși, cinci dintre cele opt regiuni de dezvoltare ale României se află printre cele mai sărace 20 ale Uniunii Europene. O situație identică și în Bulgaria.

Ambele state au intrat în Uniunea Europeană avînd legat de picioare „bolovanul" MCV. Acesta le-a împiedicat o integrare mai profundă – România și Bulgaria nu sînt nici acum membre Schengen, deși Comisia Europeană a certificat faptul că, tehnic, sînt pregătite.

Bulgaria a avut, în ultimii ani, multe motive să privească invidioasă peste Dunăre, la progresele înregistrate de România în asigurarea independenței Justiției și în lupta împotriva corupției. Dar sistemul de justiție din România are de trecut un important test de stres în următoarea perioadă, după ce, în campania electorală, mulți dintre actualii susținători ai guvernului au dat de înțeles că vor să schimbe cursul.

A fost, așadar, un succes aderarea României și a Bulgariei? Nu tocmai, în raport cu așteptările celor mai săraci dintre români și bulgari, și poate nici comparativ cu ceea ce sperau mulți dintre birocrații europeni.

Lucrurile arată însă cu totul altfel dacă le privim în context regional. România și Bulgaria au fost și ele lovite de criza financiară, și aceasta într-un context regional încă tensionat, dacă privim spre Balcanii de Vest, Turcia, Ucraina și Orientul Mijlociu. România și Bulgaria au rămas democrații liberale, iar cele două societăți se numără printre cele mai euro-optimiste din întreaga Uniune.

Deși este greu, dacă nu imposibil să ieși din „mantra" regională, în ultimul deceniu, România și Bulgaria s-au distanțat clar, în comparație cu statele din vecinătate care nu au aderat la Uniune – din punct de vedere economic, social, al dezvoltării democrației. România este de departe campioana regională, iar Bulgaria, vicecampioana.

Din acest punct de vedere, aderarea celor două state a fost un succes incontestabil, cu care Uniunea Europeană are de ce să se mîndrească.

PUBLICITATE

Abonează-te acum!

Cum te abonezi

- **SMS** la 7488. Detalii la http://abonamente.adevarul.ro
- **ONLINE** la http://abonamente.adevarul.ro
- **VIRAMENT BANCAR** sau **MANDAT POȘTAL**: în contul **S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L.**, cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410
- **LA TOATE OFICIILE POȘTALE**
- **FIRMELE DE ABONAMENTE**

Abonamente Adevărul + Weekend (L-V)
1 lună - 39 lei, 3 luni - 124 lei, 6 luni - 224 lei, 12 luni - 399 lei
Pentru informații și reclamații abonamente: E-mail: abonamente@adevarulholding.ro, tel.: **031.860.30.57; 031.860.30.85** (L-V între 9.00 și 18.00)

Talon de abonament adevărul + weekend

Nume..... Prenume.....
Str. ..... Nr....., Bl....., Sc....., Et....., Ap.....,
Localitate..... Județ/ Sector ....., Cod poștal .....,
Telefon ..... E-mail.....
Am achitat suma de ..... lei cu mandat poștal / ordin de plată nr. ..... din data .....
în contul S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L., cod fiscal RO18990288,
deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410.
Abonamentul va începe din luna* ..... Semnatura .....
Plata se va efectua până la data de 25 a lunii în curs pentru ca livrarea abonamentului să înceapă de la data de 1 a lunii următoare.
Prin completarea prezentului talon sunt de acord ca S.C Adevărul Holding S.R.L să prelucreze datele mele cu caracter personal pentru activități promoționale și să le dezvăluie terților conform legii nr. 677/2001. Îmi rezerv dreptul să mă opun acestei prelucrări și să solicit ștergerea datelor adresându-mă societății S.C. Adevărul Holding S.R.L. printr-o cerere scrisă.

Pentru abonamentele plătite cu mandat poștal sau ordin de plată este necesar să trimiteți talonul completat, împreună cu copia dovezii de plată la **S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L. - Abonamente**, București, Șos. Fabrica de Glucoză nr.21, sector 2, cod poștal 020331.

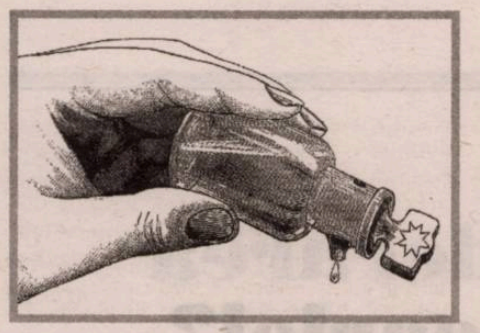

Rodica ZAFIU

cuvinte nepotrivite

Umplut de filipeşti...

Expresia *a se umple de filipeşti* (în care substantivul este scris adesea cu iniţială majusculă) pare să fi fost destul de cunoscută cu decenii în urmă, mai ales în sudul ţării; e înregistrată de *Dicţionarul limbii române* (Tomul XIII, 2002, la cuvîntul a umple), cu sensul – „a nu se alege cu nimic, a nu trage niciun folos“. Nu e singura construcţie posibilă a expresiei: se poate spune şi *a umple (pe cineva) de filipeşti,* variantă probabil mai veche, înregistrată de G. Baronzi, în 1872 („M-ai umplut de filipeşti“, în *Limba română şi tradiţiunile ei*) şi apoi de Şăineanu, în dicţionarul său (ed. a VI-a, 1929), cu explicaţia „a procopsi pe cineva (ironic)“. G.F. Ciauşanu, în *Glosar de cuvinte din judeţul Vîlcea,* publicat în *Memoriile secţiunii literare a Academiei Române* (1930-1931), echivalează enunţul „mă umpluşi de filipeşti“ cu „mă umpluşi de brînză“ şi cu exclamaţia ironică „Ce mai treabă ai mai făcut şi tu!“. În *Glosarul regional Argeş* al lui D. Udrescu (1967), expresia e definită prin sinonime – „a pricopsi; (ironic) a nu-i face nimic, a dezamăgi“ – şi exemplificată: „O să te umple de filipeştiăi copii cînd or fi mari; aşa crezi?“.

În revistele umoristice româneşti de la începutul secolului al XX-lea, expresia se întîlneşte destul de des; în *Furnica,* e de multe ori obiect al unor jocuri de cuvinte care o leagă de numele propriu de localitate *Filipeşti* sau de nume proprii de persoană ca *Filip* sau *Filipescu.* Se imaginează, de exemplu, o scenă în care „proprietara minei de cărbuni de la *Filipeştii-de-pădure* o să aibă tot dreptul să exclame supărată de mizeriile ce i se fac: *«O să mă umple de Filipeşti* domnul ministru ăsta!»“ *(Furnica,* 9 februarie 1916). Atestările actuale ale expresiei, foarte puţine, nu se îndepărtează de sensul deja atestat: *„Ne-a umplut de filipeşti* federaţia asta“ (forum.portal.edu.ro); „Articolul ăsta *m-a umplut de Filipeşti!* Chiar credeam că îmi va spune...“ (comentariu, adevarul.ro).

Originea expresiei nu e deloc clară. Al. Ciorănescu include, în dicţionarul său etimologic, o explicaţie atipică, foarte subiectivă, surprinzătoare prin amploare şi prin absenţa surselor: o povestioară bazată probabil pe legende locale – *„Filipeşti,* s.m. pl. – În expresia *m-ai umplut de Filipeşti* „m-ai lăsat cu buzele umflate». – *Filipeşti* este o localitate din judeţul Prahova, care a fost moşia familiei Cantacuzino. Se pare că expresia trebuie explicată prin încercarea eşuată făcută de Mihnea III (1658) de a-i prinde pe Cantacuzini, pentru a-i omorî; ei au aflat de planul acesta şi au reuşit să fugă, astfel încît zbirii domnitorului au găsit casa de la Filipeşti goală“. Ca în multe alte cazuri, anecdota istorică, bazîndu-se pe o simplă asociere de idei, nu oferă o explicaţie credibilă, pentru că schimbarea semantică presupusă nu urmează tipare specific lingvistice. De localitatea prahoveană se leagă şi o altă explicaţie, sugerată în monografia lui G.M. Petrescu-Sava, *Tîrguri şi oraşe între Buzău, Tîrgovişte şi Bucureşti* (ed. a III-a, 1937). Vorbind despre decăderea comunei Filipeşti, în contrast cu dezvoltarea prosperă a oraşelor din apropiere, autorul presupune că aceasta ar fi sursa expresiei: „Cînd spui cuiva «m-ai umplut de filipeşti» sau «m-am umplut de filipeşti» înseamnă afaceri proaste“ (p. 45).

Adesea, secvenţe din istoria unor expresii pot fi luminate doar de hazard, de asocierea cu o altă formulă păstrată în textele mai vechi. O sintagmă din memorialistica lui Ion Ghica, peste care am dat întîmplător, mi se pare că oferă o cale de înţelegere a etimologiei, mai convingătoare decît toate istorioarele despre localitatea Filipeşti. În *Tunsu şi Jianu* (1882), una dintre *Scrisorile către Alecsandri,* este vorba de un boiernaş care „nu se potrivea cu *banii Filipeşti,* cu vornicii Creţuleşti şi cu logofeţii Bărcăneşti“. Cheia etimologică poate fi chiar sintagma *banii Filipeşti.* Foarte probabil, această formulă, de desemnare curentă a unei familii boiereşti importante din Ţara Românească, putea da naştere unei substituţii glumeţe, omonimice: din *banii Filipeşti* se desprinde cuvîntul *Filipeşti,* care evocă şi substituie cealaltă parte a sintagmei; prin joc de cuvinte, se trece de la *ban* „înalt demnitar“ la *ban* „unitate monetară“. *Te-ai umplut de Filipeşti* era un mod ludic de a spune „te-ai umplut de bani“; nu întîmplător, G. Baronzi includea expresia în capitolul „Păcăliri“ din cartea sa din 1872. Jocul de cuvinte proiecta o notă ironică asupra întregii situaţii, astfel că *a se umple de bani* putea fi folosit ca exagerare glumeaţă pentru o situaţie opusă – „a nu se alege cu nimic“.

Termenul *filipeşti* mai are un sens familiar-argotic aparent derutant, dar care susţine această explicaţie etimologică: „păduchi (laţi)“ (G. Volceanov, *Dicţionar de argou al limbii române,* 2006). Or, *păduchi* pare să fie o metaforă argotică antifrastică pentru „bani“: o multitudine dezirabilă într-un caz, neplăcută, dar mult mai uşor de dobîndit, în celălalt. Un argotism înregistrat întîmplător acum cîţiva ani pare să confirme această echivalare glumeaţă *(păduchios* – „plin de bani“, în *Evenimentul zilei,* 28.11.2003).

Aşadar, prin secolul al XIX-lea, cînd familia boierească a *banilor Filipeşti* era bine cunoscută, cuvîntul *filipeşti* începe să însemne „bani“, prin joc de cuvinte omonimic şi prin antonomază (transfer de la numele propriu la nume comun). Mai tîrziu, cuvîntul preia, pe baza echivalenţei argotice *bani-păduchi,* şi sensul „păduchi“. Expresia muntenească *a se umple de filipeşti* se păstrează şi după ce vorbitorii nu mai percep jocul de cuvinte iniţial, dar uzul i se restrînge tot mai mult.

Rodica Zafiu *este prof. dr. la Facultatea de Litere, Universitatea din Bucureşti. A publicat, între altele, volumele* Limbaj şi politică *(Editura Universităţii Bucureşti, 2007) şi* 101 cuvinte argotice *(Humanitas, Colecţia „Viaţa cuvintelor“, 2010).*

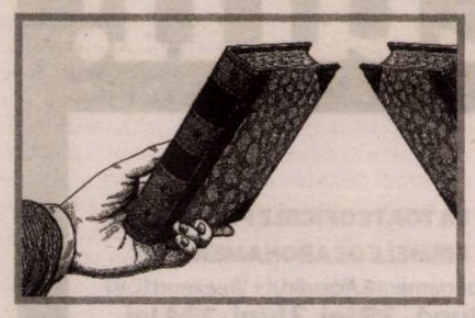

Liviu PAPADIMA

învăţătura de minte

Detox

Ninge. Se-nchid drumuri, se-nchid şcoli, se-nchide totul. Şi, precum zicea poetul, „omul trist cade pe gînduri şi s-apropie de foc“. De foc? N-am văzut pe nimeni căzînd în contemplaţie în faţa unei centrale termice.

Azi avem, în schimb, lumina pîlpîindă a televizorului. Iar la televizor ninge. Drumarii, autorităţile se luptă vitejeşte cu furia elementelor. „Din văzduh cumplita iarnă...“ Cînd şi cînd cîte-un spot publicitar mai lansează vreo sanie cu zurgălăi; sau cîte un intermezzo aduce cu sine confortul unor sfaturi pe care le aşteptai de atîta vreme şi care acum, iată – precum zic reporterii de teren –, sosesc.

Ca, de pildă, detoxifierea. Aplec urechea cu interes, doar-doar oi afla, după atîţia ani, cum se poate da jos de pe creier gelatina aşternută straturi-straturi de sărbători, îngropînd pînă şi impulsul de a scoate cîinele pentru o tură prin nămeţi. „Detoxifiere“ este, el însuşi, un cuvînt fascinant. Spre deosebire de banalul „dezintoxicare“, care te duce cu gîndul la alcoolism şi droguri, „detoxifierea“ poartă cu ea o misterioasă filozofie a corporalităţii: o filozofie a fiinţei noastre căzute, funciarmente impure. Da, ne simţim maculaţi, purtători ai unui noian de entităţi reziduale, cărora, pentru că trebuiau să poarte un nume, li s-a spus „toxine“.

Doamna de pe micul ecran care elucidează chestiunea atrage atenţia că, pentru a atinge rezultatele rîvnite, nu e de ajuns să ne supunem unor cure de detoxifiere, oricît de dese şi oricît de piperate – nutresc de mai multă vreme convingerea că piperul nu e toxic. Trebuie să ne schimbăm stilul de viaţă.

Ar fi cazul să-l lăsăm în plata Domnului pe Mozart – „prea multe note“.

Aşa da: sînt adeptul abordărilor holistice. Drept care, de exemplu, sînt de evitat în permanenţă mîncărurile gătite cu multe ingrediente. O comparaţie plastică ne ajută să înţelegem mai bine ce şi cum. Închipuiţi-vă o conversaţie în care zece inşi îţi vorbesc în acelaşi timp. Ce harababură! Mintea, căznindu-se să desluşească ce spune fiecare, capotează în scurt timp. Tot aşa un stomac căruia i se oferă spre digerare mîncăruri cu multe ingrediente osteneşte străduindu-se să-l digere pe fiecare după rostul său.

Mi s-a năzărit că e o comparaţie ce ar merita dezvoltată. Indigest e, de pildă, şi un concert simfonic, cu amestecul lui de instrumente şi partituri. Dacă vrem să ne păzim de otită, ar fi cazul să-l lăsăm în plata Domnului pe Mozart – „prea multe note“, cum sună o replică celebră din filmul *Amadeus* de Milos Forman – pentru a ne delecta cu purul, naturalul cîntec din frunză.

Nu vrem să facem conjunctivită, să nu mai căscăm ochii la curcubeul de după ploaie şi nici să nu mai alergăm hojma prin ţările nordice în căutarea aurorei boreale. Contemplarea tihnită a unui perete alb e mult mai recomandabilă.

Sofisticatele parfumuri din galanterele magazinelor de cosmeticale sînt purtătoare de rinită. E mai sănătos un miros frust, de carbid sau de amoniac, de pildă.

Nu e cert dacă pipăitul trupesc duce inevitabil la dermatită, dar ne poate oferi surprize contrariante, ce pot fi evitate dacă folosim în loc o muşama sau un geam.

Despre gust, vezi mai sus.

Şi uite-aşa vom trăi fericiţi o mie de ani, la adăpost de toate primejdiile care ne pîndesc, gata să sară asupra noastră şi să se încuibeze, parşiv, în noi. Binebine, mă va întreba vreun cititor nedumerit, şi educaţia? Unde-i? Nu-i.

P.S. Îmi amintesc de un pasaj din romanul *Etiopicele* al lui Heliodor, în care îndrăgostirea este explicată ca un fel de inhalare, prin ochi, a particulelor iubirii: „Ca să-ţi dovedesc ce-ţi spun acum, e suficient să-ţi aduc aminte cum se naşte dragostea, cum pătrunde în noi prin priviri, purtată prin aer, iar pasiunea se cufundă prin ochi în suflete, lucru cît se poate de explicabil. Dintre organele şi simţurile noastre, cel mai nobil şi mai cald este văzul, care este cel mai pregătit să primească emanaţii şi să atragă, prin natura sa vie şi subtilă ca focul, dragostea care trece prin faţa lui.“ Cei vechi erau convinşi că toxinele nu sînt toate toxice în acelaşi fel. De altminteri, în engleză, *intoxicated* nu se referă doar la efectul alcoolului, ci şi la alte cauze, între care şi dragostea.

Liviu Papadima *este profesor de literatură română la Facultatea de Litere, prorector la Universitatea din Bucureşti; coautor al manualelor de limba şi literatura română pentru liceu, apărute la Humanitas Educaţional. A coordonat mai multe volume apărute la Editura Arthur.*

Petre M. IANCU

Unde ați fost pînă acum?

Nici meritocrația occidentală nu mai e ce-a fost. Altfel nu se poate explica infiltrarea Rusiei, terorismul și, în genere, amploarea crizei prin care trece Vestul în prezent. În SUA, administrația Obama își petrece ultimele zile punînd bețe în roate politicii viitorului președinte. Abținîndu-se într-un vot decisiv, în Consiliul de Securitate ONU, reprezentanta SUA a permis adoptarea unei rezoluții privind Orientul Mijlociu, care leagă de mîini și de picioare nu numai oficialitățile israeliene, ci și pe aliații lor de peste Ocean.

Căci rezoluția adoptată prin abținerea americană tinde să nu le mai permită SUA să medieze în conflict prin acționarea pîrghiei teritoriale ca stimul de încheiere a unei viitoare păci. Nu e, firește, singurul obstacol din calea viitorului șef al statului american. Care, deși ales cu un avantaj apreciabil de electori, se vede confruntat cu probleme de legitimitate nu doar din cauza unei părți a elitei politice și culturale de dincolo și dincoace de Ocean, ci și din pricina semnelor de întrebare pe care le ridică imixtiunea foarte probabilă a Rusiei în campania electorală americană. S-a văzut ales Donald Trump cu sprijinul lui Vladimir Putin? Așa cred nu doar serviciile secrete americane, reșapate masiv în cei opt ani la putere ai lui Obama, ci și parte din clasa politică și administrație.

Dar cît de ample și cît de hotărîtoare au fost, pînă la urmă, efectele acțiunilor probabil concertate, la care s-au dedat hackerii și propagandiștii Kremlinului? Ar trebui studiat și cuantificat ce anume a obținut Rusia promovînd „era post-factuală", una care afectează, desigur, nu doar America și n-are cum să nu preocupe în cel mai înalt grad elitele europene, într-un an electoral decisiv și pentru Germania Angelei Merkel, și pentru Franța unui posibil președinte pro-rus, Fillon. Ori pentru o Italie și o Românie alunecînd, ca alte zone întinse ale Europei, pe aceeași regretabilă pantă populistă.

O întrebare presantă, în context, vizează însă chiar aportul la această criză (nu doar de legitimitate) al elitelor politice apusene. Pentru că, dacă adînca infiltrare a Vestului de către Moscova nu e imaginară, paranoică și fantezistă, ci se probează – și indiciile realității ei sînt cît se poate de credibile și verosimile –, se pune întrebarea ce-au păzit oare liderii occidentali în ultimii opt ani. Ce-a fost cu mult doritul *„reset* al relațiilor cu Rusia", propagat de Obama în 2012, cînd, după cum just observă fostul primar al New York-ului, Giuliani, Obama ridiculiza avertismentele privind Kremlinul, lansate de contracandidatul său republican la președinție, Mitt Romney?

Cine e de vină pentru infiltrarea rusă? De ce n-a știut Vestul cu cine are de-a face la Kremlin? De ce s-a cotizat la degringoladă oferindu-i-se lui Putin, ani la rînd, cecuri în alb? De ce i s-a prelungit *sine die* creditul politic, în ciuda fărădelegilor lui repetate și în pofida apelurilor și semnalelor de alarmă ale unor analiști? De ce s-au ignorat avertismentele unor observatori, emise, în mod notabil, inclusiv la Deutsche Welle, cu frecvență, intensitate și acuitate crescîndă, din 2012 încoace, fără să se ia măsuri antipropagandistice palpabile?

De ce posturile occidentale ca Europa Liberă, BBC și Vocea Americii și-au redus masiv ori și-au încetat emisiunile în multe limbi europene și n-au reînființat ori amplificat astfel de programe, în ciuda necesității lor vădite? Simplu. Din cecitate, pe de o parte. Pentru că au fost considerate dispensabile și s-a făcut „economie", chipurile, buzunarului contribuabilului. Iar pe de alta, pentru că la vîrf nu s-a sesizat pericolul, din orbire ideologică. Din prostie. Ca și din lașitate. Între altele, pentru că însăși detectarea și asumarea primejdiei și adoptarea măsurilor de combatere a ei erau – sau erau considerate – impopulare și presupuneau explicații și efort persuasiv, riscînd să deșire înșelătoarele pretenții de pacifism și superioritate morală, afișate la adăpostul scutului american.

Pe scurt, răspunderea pentru criza actuală revine elitelor de pe ambele maluri ale Atlanticului. Iar dacă administrația Obama acuză imixtiunea Rusiei în campania prezidențială americană, e clar că poartă ea însăși o consistentă parte din vină pentru vulnerabilizarea securității SUA și anemierea democrației americane.

Același lucru e valabil și pentru elitele germane, care, mai nou, atribuie riscului unui posibil amestec rusesc în alegerile din Republica Federală o atenție susținută, aproximativ egală celei acordate demersurilor necesare ameliorării unei securități germane ce s-a dovedit extrem de precară în fața amenințării teroriste. Această atenție, în fine enormă, e, desigur, salutară. Dar întrebarea, și în acest caz, se pune la fel. Unde ați fost pînă acum, oameni buni? N-ați înregistrat ofensiva agitpropului rusesc, inclusiv în România USL-istă și post-USL-istă, ca și în mai toate celelalte țări europene? N-ați observat atentatele islamiste de la New York, Londra, Madrid, Paris ori Nisa, din ultimul deceniu și jumătate?

V-au scăpat nesesizate actele teroriste comise în Israel, înaintea celui săvîrșit, ca la Berlin, la volanul unui camion, de un fan al aceluiași „stat islamic", care a însîngerat duminică, pe un model mai vechi, nu mai puțin de cinci familii ale statului evreu, fiind, în consecință, aplaudat la scenă deschisă de organizația islamistă palestiniană Hamas? Cea pe care europenii o consideră grupare teroristă, fără ca această încadrare să-i împiedice să-i finanțeze, între altele, grădinițele și școlile unde sînt educați în spiritul „martiriului" viitorii teroriști? Sau ați invocat stăruitor globalizarea, așteptîndu-vă ca doar terorismul islamist să-și impună sieși granițe, cuminte?

Atentatul de la Berlin s-a văzut urmat de alocuțiunea ministrului federal de Interne, Thomas de Maizière care, ca reacție la terorismul islamist, a revendicat „un stat puternic". Ca și cum Republica Federală ar fi fost, pînă acum, un sat fără câini, cu toate cele 17 servicii de contraspionaj intern și varii poliții de care dispune. Și a căror cooperare s-a constatat, tardiv, la Berlin, că lasă de dorit.

În ecou, întreaga clasă politică și-a descoperit brusc vocația securitară. Sub presiunea apropiatelor alegeri legislative germane și a temerilor unei părți substanțiale a electoratului, din care segmente notabile s-au îndreptat spre populism, pînă și stînga postcomunistă, nu mai puțin putinistă decît extrema dreaptă, a virat-o subit spre discursul polițist.

Or, tuturor ar trebui să li se pună întrebarea-cheie: pînă acum unde ați fost? Sigur, e nevoie de urgenta ameliorare a apărării Germaniei și Europei. Dar dacă ani la rînd v-ați ratat menirea, ce vă susține pretenția ori speranța că nu veți mai greși de-acum încolo? Alegerile? Haida de. Înaintea Anei Blandiana, istoricul belgian David Engels a prevăzut, pesimist, eventualitatea ca în Europa să aibă loc catastrofe de proporțiile dezagregării Imperiului Roman. Și-a publicat cartea în 2013. N-a interesat pe mai nimeni.

Horia BLIDARU

Anul Tancului

Cercetătorii i-au spus broscuței: sari! Și ea a sărit. Apoi, i-au tăiat picioarele din spate și i-au spus din nou să sară. Broscuța a rămas pe loc. Cercetătorii s-au panicat: o fi surzit sau e amnezică? Asta e, acum, dilema apărătorilor democrației. Între timp, broscuța, în strădania ei, l-a născut pe Trump. Cu ce efect asupra democrației?

Fantomele trecutului recent – marea criză, extremismul, punerea democrației între paranteze – ne bîntuie pentru a ne încerca, în final, cu spectrul unui alt mare război? Sau pașii în necunoscut, tot mai precipitați – între care și opțiunea americană din 8 noiembrie 2016 – vor reuși, în timp util, să salveze democrația, obligînd-o să revină la menirea ei originară?

În avalanșa de necunoscute, avem o certitudine: sistemul politico-mediatic – gardian al gîndirii unice, botezate în Occident corectitudine politică – a suferit cea mai grea lovitură posibilă prin alegerea lui Donald Trump. Timpul va demonstra dacă marea democrație americană și-a găsit, prin această opțiune, imboldul regenerator sau detonatorul fatal.

Acum un an și jumătate, la începutul cursei pentru Casa Albă, nu puțini eram cei care avertizam că prima democrație a lumii merită mai mult decît o nouă competiție între două dinastii obosite. Pentru că asta au propus nucleul dur republican, în primă fază, prin Jeb Bush, cotat ca favorit pentru nominalizarea din partea republicanilor, și democrații, prin Hillary Clinton, trecîndu-i cu vederea bilanțul modest ca secretar de stat.

■ *Să nu uităm cine și cum i-a deschis lui Trump drumul spre Casa Albă. S-ar putea să mai vedem scenariul.*

Alegătorii americani i-au sancționat fostei Prime Doamne nu doar lipsa de viziune și empatie, ci și naivitatea demonstrată, ca șefă a diplomației americane, în relația cu Rusia, cu dramaticele consecințe din Ucraina, eșecul repivotării SUA spre Asia-Pacific, scandaloasa gestionare a atacului islamist din 2012 asupra Consulatului SUA din Benghazi și recurgerea, ca secretar de stat, la contul personal de e-mail pentru comunicarea cu Departamentul de Stat. Acestor minusuri li s-a adăugat, desigur, o tradiție fără excepții potrivnică predării ștafetei prezidențiale în interiorul taberei democrate. S-a întîmplat, în ultimul secol și jumătate, numai prin decesul președintelui și preluarea mandatului de către vicepreședintele în funcție.

Acestea sînt, însă, istorie de pe acum. Americanii și-au ales un președinte a cărui primă trăsătură este, conform opiniilor emise de o planetă intrată în fibrilații, impredictibilitatea.

Cred că 2016, Anul Tancului, așa obtuz și implacabil cum pare – aidoma armei lansate exact cu un secol în urmă de britanici, în bătălia de pe Somme – a schițat deja un răspuns. Cel mai probabil, anul care s-a încheiat a trasat coordonatele politice pentru 2017.

■ *Anul Tancului nu s-a terminat odată cu votul pentru Brexit și Trump.*

Olanda, Franța și Germania bat, la rîndul lor, în lunile ce vin, poate ultima carte. Cum au ajuns aici, nu știu nici liderii depășiți de dinamica realității.

Olandezii au dat, deja, un vot de avertisment, la referendumul privind Acordul de Asociere UE-Ucraina, pe care l-au respins în aprilie trecut, dezinteresați de consecința acestui act de dispreț față de sacrificiul Maidanului asupra influenței UE în imediata-i vecinătate. În acest context, cînd ne întrebăm de ce moldovenii l-au ales în 2016 pe Dodon președinte, să ne întrebăm ce a făcut concret UE pentru țările Parteneriatului Estic, nu doar ce le-a cerut acestora să facă, ignorînd simplist sensibilitățile foarte strînsei vecinătăți ruse.

Legislativele din Franța, în primăvară, și din Germania, în toamnă, vor purta amprenta atentatelor islamiste – a celor care au fost și, din păcate, vor mai fi. Devine cert votul-sancțiune pentru incapacitatea autorităților de a asigura securitatea cetățenilor, iar în cazul Angelei Merkel și pentru consecințele erorilor decizionale în fața masivei imigrații ilegale.

Sînt doar cîțiva factori ai nemulțumirii populare care a început să măture, în lumea democratică, o clasă politică decrepită, incapabilă să se regenereze și să identifice soluții pentru avalanșa de crize ce s-a acumulat în societate. Legătura dintre cetățean și politică s-a rupt.

■ *În fața simplismului populist, democrația e tot mai șubredă tocmai în esența ei.*

Cînd, de ce, cu ce efecte, care sînt remediile? Deocamdată, trăim intens șocul revelării fracturii produse de criza de încredere dintre „majoritatea tăcută" și „elita politico-mediatică".

Brexit și Trump au șocat lumea în 2016, împingînd, în primul caz eurofobia, iar în al doilea protestul antisistem pînă la ultima consecință. Așadar, terenul e pregătit și nu sînt semne că populismul occidental își va pierde curînd din intensitate. Izolaționismul, protecționismul, unilateralismul, suveranismul, conservatorismul formează cocktailul propus maselor drept panaceu. Va urma inevitabil momentul cînd șarlatania va ieși la iveală. De aici pînă la militarism mai e doar un mic pas.

Problemele reale ale oamenilor sînt cu totul altele. Remediile ar trebui să vizeze, în opinia profesorului Michael J. Sandel, de la Universitatea Harvard: combaterea inegalității veniturilor și a șanselor („cei născuți din părinți săraci tind să rămînă săraci ca adulți"), restaurarea meritocrației și a demnității muncii, precum și redefinirea relației dintre comunitatea națională și cea globală – „Datorăm mai mult concetățenilor noștri decît le datorăm cetățenilor altor țări? Într-o epocă globală, ar trebui să cultivăm solidaritatea națională sau să aspirăm la o etică cosmopolită universal umană?", se întreabă specialistul american în filozofie politică. În fața emergenței registrului apocaliptic, care profită demagogilor, politica responsabilă e chemată să se întoarcă la cetățean.

2017 a început cu o ceață deasă așternută peste lume. O pîclă din care se detașează silueta unui tanc. Să sperăm că micile dezastre pe care le prevestește ne vor feri de un alt mare război. Aici ne-a adus o democrație muribundă. O democrație care trebuie reinventată pentru a salva lumea din spirala războiului.

***Horia Blidariu** este consilier politic la Parlamentul European.*

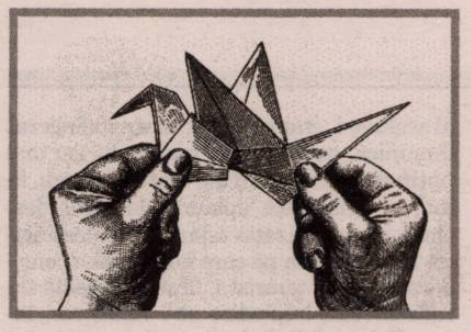

Andrei MANOLESCU

libertatea de impresie

City break la Roma

Perioada dintre Crăciun și Anul Nou e un fel de limb dantesc. Un teritoriu nedefinit, dar numai bun pentru ceea ce se cheamă *city break*. Să fie Roma, că-i mai cald și oricum toate drumurile *(low-cost)* duc acolo. Chiar și cel al fetiței de pe scaunul din față al avionului, care, între două reprize de tuse infernală, cînd în sfîrșit poate vorbi, își întreabă tatăl dacă atunci cînd n-o să mai aibă roșu în gît, ci verde, o să fie bine. Părintele îi explică, pe un ton cît se poate de serios, că gîtul nu-i semafor.

Mai încolo cu cîteva locuri stă o călugăriță pitică. De ce n-ar fi pinguin? După aterizare, descoperim întregi colonii de asemenea „pinguini" în două culori, cu sau fără ochelari, cu mers mai mult sau mai puțin bălăbănit, care străbat culoarele aeroportului trăgînd în urmă trolere dreptunghiulare. Trag la soarele Vaticanului.

La scara autobuzului Ciampino-Termini ne întîmpină o cerberiță prost dispusă. Cere biletele numai cînd are chef și lasă pasagerii să urce doar cînd vrea. Noroc că nu conduce ea autobuzul.

De la Termini, cu doar cîte un rucsăcel în spate, străbatem pe jos jumătate de Roma, la o oră la care mulți locuitori nici nu s-au trezit. Lîngă gară, în Santa Maria degli Angeli e dei Martiri, bazilică ridicată după planurile lui Michelangelo, nu mai găsim pendulul de acum cîțiva ani, dar statuia lui Lucifero e în continuare la locul ei. În biserică... Ca o întrebare. În cîteva zile, Roma noastră ne pune nenumărate întrebări.

De exemplu, ce legătură poate fi între gondolieri și gunoieri? În Piazza del Quirinale, în soarele blînd al iernii romane, sprijinit de balustrada de piatră de unde se deschide perspectiva asupra orașului, un gunoier bătrîn fredonează liniștit o cantonetă. Ca un gondolier.

Dar de ce Roma n-are blocuri de sticlă? De ce n-are mall-uri imense și colorate? De ce sînt atîtea mici prăvălii, ateliere de cizmărie, tapițerie, tîmplărie, lăcătușerie, marochinărie, pictură, antichități? Cum se poate, în epoca globalizării și a marilor corporații, ca atîția mici meseriași să aibă mereu de lucru?

Un gunoier bătrîn fredonează liniștit o cantonetă. Ca un gondolier.

Cum de mai poți avea surprize prin magazine? Cum poți găsi mărci de care n-ai auzit niciodată?

De ce pînă și supermarket-ul Carrefour arată nestandardizat, ca un fel de peșteră cu bunătăți, cu brutar într-o nișă, cu bucătar de salate în alta, cu măcelar în fund?

Cum e posibil ca la templul lui Romulus din Fori Imperiali să existe o ușă din bronz construită în anii 300 și a cărei încuietoare originală să funcționeze și astăzi, după mai bine de 1700 de ani? Ce-au clanțele și broaștele noastre de nu țin nici zece ani?

Și cum de stau portocalele în pomi la vremea asta, ba chiar încă unele nu-s tocmai coapte? Cică se coc pe la sfîrșitul lui ianuarie.

Nu cumva termopanele albe pe care le vedem pe culoarul ce duce din bazilica San Pietro către muzeul tezaurului de la Vatican ar putea da apă la moară preoților de la noi, cei bucuroși să-și modernizeze bisericile vechi de secole cu *termopane?*

Pe lîngă „statui" și lăutari stradali (uneori cîte un întreg taraf românesc), oamenii fără capete care se mișcă, vorbesc și fac poze cu turiștii sînt foarte la modă. Cum trăiesc fără cap?

De ce e posibil ca o înghețată la cornet cu doar două cupe să coste 18 euro într-o gelaterie, fie ea și celebră, lîngă Piața Spaniei?

Cum stau pescărușii atît de aproape de oameni?

Ce fel de iarnă e aia cu aproape 20 de grade la prînz și minus 2 dimineața?

Cum se merge cu pătura pe picioare într-un scuter?

De ce sînt atîtea femei taximetriste? Chiar în ciuda acestei proporții, cum se poate ca (și la ei) aceeași cursă cu taxiul să coste o dată 11 euro și altă dată 27 de euro?

În ce fel acționează dispozitivele de securitate intimidante, desfășurate pe lîngă toate obiectivele turistice importante și prin locurile aglomerate? Nu doar *polizia* și carabinierii, ci militari de la diverse arme, în uniforme de camuflaj, cu beretă, cască sau pălărie cu pană, cu puști automate mari și negre, ținute la vedere, uneori cu țeava îndreptată amenințător spre trecători, alături de transportoare militare pe care scrie: *Operazione strade sicure.* Știm, desigur, e primejdia terorismului. Dar cum ar putea folosi militarii armamentul acela pe străzile pline de oameni pașnici, fără ca totul să se transforme într-o *operazione* de curățare în masă? Patrulele astea mixte funcționează din 2008, grație unei legi de pe vremea lui (evident) Berlusconi. Pentru liniștirea populației? De bună seamă. Și ei iubesc parada.

Mai presus de toate însă, planează întrebarea cum de-au reușit italienii să facă atîtea case, biserici, palate, sculpturi, picturi și alte frumuseți. Timpul lor a fost mai lung decît al altora?

Iar ca de fiecare dată, la Roma apare confirmarea deplină că de acolo se trag mulți dintre ai noștri. Chelnerii, șoferii, portarii, vînzătorii, hoții și escrocii, cu siguranță. Și e clar că la ei sînt toate originalele.

ready made

„În acest moment chestia jupei e cea mai interesantă. Părerile sunt cu totul deosebite, în schimb înse cea mai mare parte dintre femei au adoptat pentru dimineața jupa scurtă la distanță de 5 centimetri de pământ. Aceleași femei înse după prânz reiau jupa lungă așă de trenantă că e aproape incomodă, dar singura adevărat elegantă pentru visite, ceremonii și serate."

Familia, Anul XXXIX, Numărul II, 16-29 martie 1903

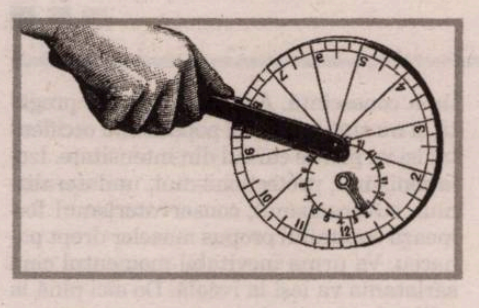

Cătălin PAVEL

o, ce vestigii minunate!

Vikingul și sfîrleaza

Un singur sit viking se cunoaște deocamdată în America de Nord, dar e suficient ca să garanteze prezența lor în Lumea Nouă cu cinci sute de ani înainte de Columb. Asta nu înseamnă că s-au suit pe vas în Norvegia și au coborît la New York, ci că la capătul unei migrații care i-a adus treptat în insulele Feroe, apoi în Islanda și mai tîrziu în Groenlanda, au făcut și ultimul salt pînă în Newfoundland. Pe țărmul dinspre Labrador al acestei insule, vikingii au întemeiat o așezare numită azi L'Anse aux Meadows, răstălmăcire englezească a numelui mai vechi dat de francezi, L'Anse aux Méduses. Colonia – sub o sută de oameni – are opt clădiri cu o arhitectură tipic islandeză, din brazde pe o structură de lemn. Cînd deschizi ușa și intri în casă e ca și cum ai dispărea într-o movilă înierbată. Înăuntru sînt banchete de-a lungul pereților, o vatră lungă, centrală, și o casetă din plăci de ardezie pentru păstrat jarul peste noapte. Una din construcții a fost interpretată de arheologi ca o saună, numai că cercetările mai noi zic că saunele nu încep să se folosească în Islanda și Groenlanda înainte de secolul XII.

Două vorbe despre analizele științifice de care arheologia se servește în permanență. Multe din artefacte sînt de pin norvegian, introdus în America abia după 1500, indicator clar al unei expediții străine. Deșeurile de lemn (de la tîmplărie etc.) sînt din specii locale, cu o excepție foarte importantă, a unor fragmente de nuc alb canadian, care nu putea fi obținut decît mai la sud, din New Brunswick (încă aflat în Canada) sau mai probabil Maine (deja SUA). Or, acolo unde începe să fie prezent nucul alb, e și limita nordică a viței-de-vie sălbatice, deci vikingii trebuie să fi văzut struguri. Asta explică în sfîrșit numele de *Vinland* (țara vinului) pe care l-au dat acestui teritoriu, nume despre care înainte era neclar dacă nu cumva desemna generic un fel de paradis. Analize petrologice interesante s-au făcut pe cele nouă piese de „cremene" (de fapt, din jasp) de aprins focul. Cinci dintre ele provin din cariere din Islanda și patru din cariere groenlandeze. Toate cele patru groenlandeze au fost găsite lîngă Hall F, clădirea cea mai impozantă. Unii traduc analiza petrografică în hărți etnice: aceste expediții ar fi avut deci mai mult de jumătate din participanți islandezi, dar șefii erau din Groenlanda. Procedeul e nesigur, deși în cazul de față pare coroborat de faptul că în acele saga ce vorbesc despre expedițiile din secolul XI vedem ceva similar; doar că saga sînt bibilite ca să reflecte de fapt realități cu două-trei secole mai tîrzii decît expedițiile despre care vorbesc. În orice caz, Hall F, cu 160 m², e comparabilă cu clădirile importante din Groenlanda și Islanda. Dacă Leif Eriksson, fiul lui Erik cel Roșu, chiar a venit aici, la L'Anse aux Meadows sau prin zonă, probabil cam așa ceva ar fi construit.

Situl e zgîrcit cu artefactele. Un fragment de ornament de bronz aurit, poate de la un inel, e singurul obiect cît de cît legat de lux. O mărgică de sticlă transparentă a fost între timp pierdută în vreme ce era pregătită pentru conservare într-un laborator al Parks Canada. Un fragment de fibulă de bronz (pentru bărbați sau femei), inspirat de un model irlandez mai vechi, e singurul dintre artefacte care poate fi datat sigur, în secolele X-XI, altele sînt clar vikinge, dar pot fi și mai tîrzii. Două obiecte care trebuie discutate separat sînt o sfîrlează și o tocilă. Piatra de ascuțit, pentru ace și foarfeci, era nelipsită din trusa de cusut a epocii vikinge. Sfîrleaza e o piesă esențială, conică sau discoidală, fixată la partea de jos a fusului (în arheologie se numește fusaiolă, probabil ca să nu trebuiască să zici că-ți faci doctoratul în sfîrleze); fără ea, vă spun din experiență, fusul n-are inerția necesară ca să se învîrtă, rapid și constant, cînd ridici mîna dreaptă de pe el ca să tragi din fuiorul pe care-l ții cu stînga. Împreună cu greutățile de război de țesut, e, cred, obiectul de ceramică cel mai frecvent întîlnit de arheologi, cu excepția vaselor. În aceste două obiecte legate de tors și de cusut, literatura științifică găsește, cu sagacitate, dovezi ale unei prezențe feminine în expediția nord-americană, o prezență considerată totuși minimală. Nu e neapărat o greșeală, dar e o slăbiciune la fel de tipică a raționamentelor arheologice ca și inferența etnică de mai sus. Interpretarea neatentă a inventarelor mormintelor a dus de multe ori la concluzii care spun mai multe despre concepția despre viață a arheologului decît despre *gender roles* acum o mie sau două de ani, iar o expediție cu o sută de bărbați și două femei nu-mi sună deloc mai plauzibil decît faptul că un viking și-a luat cu el niște ace de cusut.

Oricum, nordicii n-au stat la L'Anse aux Meadows mai mult de cîțiva ani. Aveau acolo lucruri pe care nu le puteau găsi în Islanda, cum ar fi caribu și nuci. Puteau face rost de struguri, esențiali în ceremonialurile de putere. Peste tot era steatită, o piatră moale, de fapt talc mineralizat, pentru obiecte de uz casnic; e o piatră delicioasă, poți sculpta în ea cu un bețișor. Iernile erau fără zăpadă, era ceva mai cald decît e în secolul XXI. Și-atunci ce i-a putut face pe bravii vikingi să abandoneze America de Nord? Nu prea știu. Sper doar să nu citesc într-un raport arheologic că tipa din Groenlanda nu se înțelegea cu tipa din Islanda.

***Cătălin Pavel** este arheolog și scriitor. Cea mai recentă carte publicată este romanul* Trecerea, *Cartea Românească, 2016.*

Sever VOINESCU

axa dus-întors

Cel ce știe să citească urmele...

La Muzeul Țăranului Român, în sala Foaier, pînă pe 22 ianuarie, adunate într-o expoziție, freamătă lucrările lui Florin Ciubotaru, unul dintre maeștrii non-figurativului românesc. Spun că lucrările freamătă pentru că nu sînt așezate cuminți, spre examinare vizuală și eventuală admirație, pe pereți, ci sînt așezate pe simeze care evocă oameni mergînd cu ele între brațe, în brațe, pe poale. Vizitatorul nu vine spre lucrările lui Florin Ciubotaru, ci lucrările vin spre vizitator. „Dacă vrem să facem ceva nou, să facem!" – îmi spune maestrul Ciubotaru. Toate expozițiile induc un traseu anume, te plimbi de la o lucrare la alta într-un sens anume; intri în expoziție pe un traseu care te și scoate din expoziție, după ce te-a dus prin fața tuturor lucrărilor. „Eu n-am vrut să fac așa! Lucrările mele vin spre tine, te întîlnesc în mijlocul sălii, te amesteci printre ele, ai impresia că trec pe lîngă tine și dacă vrei să le vezi mai bine trebuie să te pui în calea lor, să le oprești sau să mergi umăr la umăr cu ele..." Și nu au titluri. Toți artiștii pun titluri lucrărilor expuse. Cel mai adesea titlurile sînt incitante, provocatoare filozofic sau comercial. Nu de puține ori, titlul e mai interesant decît lucrarea. De ce n-au titluri? „Eu n-am vrut să fac așa. Nu mai am ce face cu cuvintele. La toate vernisajele inviți critici importanți să vorbească. Știu colegi care stau la coadă la criticul cutare și deschid expoziția în ziua în care poate criticul să vină să vorbească. Și cei mai mulți spun platitudini,

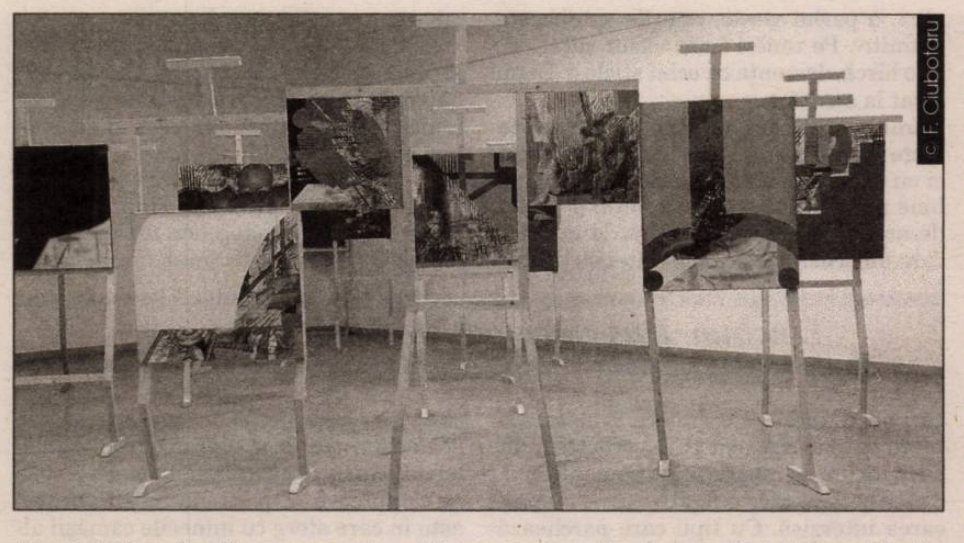

din vîrful buzelor. Eu n-am vrut așa. La vernisajul meu n-am chemat pe nimeni să vorbească."

În colțul de unde pare că vin spre vizitator toate lucrările, se află, intimidată, cea mai importantă lucrare, cea care pare a fi originea tuturor celorlalte. Cea care nu vrea să se arate...

După aceste cîteva rînduri, cine nu-l cunoaște ar putea zice că Florin Ciubotaru este un tînăr furios care nu vrea să facă așa, ca alții, și basta, un fel de iconoclast teribilist. Nici vorbă. Florin Ciubotaru este un artist matur, profund, care vorbește calm, cald, fără emfază și fără gesticulație. Este genul de modernist care știe că arta pe care o face vine de demult și de departe, știe că nu a inventat-o el. „Nu există figurativ și non-figurativ, există doar figurativ și figurație. Adică noi toți copiem natura. Toată pictura e realistă." Dar ce văd eu, aici, este de-a dreptul abstract. „Păi, este abstract, așa că e realist. Ce crezi că e cubismul sau suprarealismul? Tot realisme sînt, de fapt. Eu nu inventez nimic. De altfel, oamenii nici nu au puterea să inventeze ceva peste natură. Putem lua părți din ea și le putem recompune, dar ceva cu totul cu totul nou, raportat la natură, nimeni nu poate face. Pictura mea este realistă. Toate elementele ei sînt în natură." Păi, orgoliul artistului, al creatorului, unde e? „Am fost profesor douăzeci de ani la UNARTE, la catedra de pictură. Am văzut o grămadă de tineri foarte talentați despre care mi-am dat seama în primele șase luni că n-or să facă nimic. Și plesneau de talent." Cum așa? „Mult talent, dar erau stricați de temperamentul lor. Erau orgolioși, egoiști, încîntați de ce fac și leneși. Îi vedeam și îmi dădeam seama imediat. Fără smerenie, fără caracter, talentul moare. Cum să crezi că tu poți inventa mai mult decît este în natură? Cine te crezi?" Cînd se strică un artist? „Cînd se profesionalizează. Cînd ajunge să fie un amator, se împlinește. Cînd se profesionalizează, s-a terminat cu el."

Maestrul îmi oferă un catalog ale expoziției sale. Pe un scaun, toropită, doarme o pisică. „Ia uite-o! Crezi că avem noi liniștea asta a ei? Niciodată! Andrei Pleșu a scris odată un text în care descria o stradă aglomerată, agitată, cu oameni și mașini mergînd în sus și-n jos, și în mijlocul străzii dormea un cîine. Pleșu zicea despre cîine că dormea ca un budist în mijlocul agitației lumii. Asta e liniștea animalelor. Nu o vom avea niciodată!" Îmi dă catalogul. Citesc: „Voi hoinări preferînd umbletul prin hățișuri, călăuzit de știut și atras de neștiut. Cînd mă rătăcesc, apelez la cei ce știu să citească urmele."

„Faceți, totuși, o artă pretențioasă. Sînt mulți care o înțeleg? „Eu nu cred în vorba aceea că trebuie să faci orice om să te înțeleagă. Păi, eu nu fac ceva pentru toată lumea. Artistul, odată ce a ajuns la un nivel de exprimare, nu prea mai poate să coboare de acolo. De fapt, el se limitează. Așa cum majoritatea oamenilor sînt limitați de educația lor și nu pot înțelege multe dintre produsele artelor, nu se pot ridica pînă la ele pentru că nu-i lasă limita lor, și artiștii nu pot coborî la acești oameni pentru că nu-i lasă limita lor. Falia din societate nu este cauzată doar de limitele unora, ci de limitele tuturor. Toți avem limite."

Opera maestrului Ciubotaru a evoluat în ani. De la figurativul preocupat de încriptarea-decriptarea formelor și a echilibrelor cromatice („culoarea stimulează echilibrul formelor", spune maestrul) la meditațiile cosmogonice și explorările energiilor și magmelor primordiale, apoi la construcția-deconstrucția spațiului plastic în sine (jocul bidimensional-tridimensional pe pînză, atît de inteligent și de elegant explorat în expoziția de față, de pildă), fiecare moment al artei sale a purtat o amprentă recognoscibilă, personală. Așa se explică de ce Florin Ciubotaru a putut încerca aproape totul fără să existe vreun moment riscul ca arta lui să se dezire, să naufragieze steril, să se poticnească. Centrul artei sale rămîne el însuși, un artist care s-a edificat odată cu opera sa, dar nu pentru a se pune, egoist, în valoare, ci pentru a se așeza pe sine la temeiul tuturor căutărilor sale temerare, a tuturor aventurilor sale plastice, dîndu-le, astfel, coerență și ferindu-le, astfel, de rătăciri. Florin Ciubotaru distruge forma atît de convingător doar pentru că a fost, cu o secundă înainte, atît de convingător cînd, cu minuție aproape, el însuși a construit-o. Florin Ciubotaru este un desăvîrșit cititor în urme...

La plecare, ne strîngem mîinile, îi mulțumesc și, *pour la bonne bouche,* îmi mai spune ceva inubliabil: „Eu nu fac portrete. N-am făcut niciodată. Îmi plac, dar nu mă interesează să le fac. Ani la rînd am fost uluit de frumusețea unei prietene. Atît de uluit și atît de mult timp, încît într-o zi m-am apucat să-i fac portretul. Și mi-a ieșit foarte bine. Și cînd am văzut cît de bine am făcut portretul, m-am speriat..." Memorabilă confesiunea unui pictor ajuns, pas cu pas, la abstracțiune!

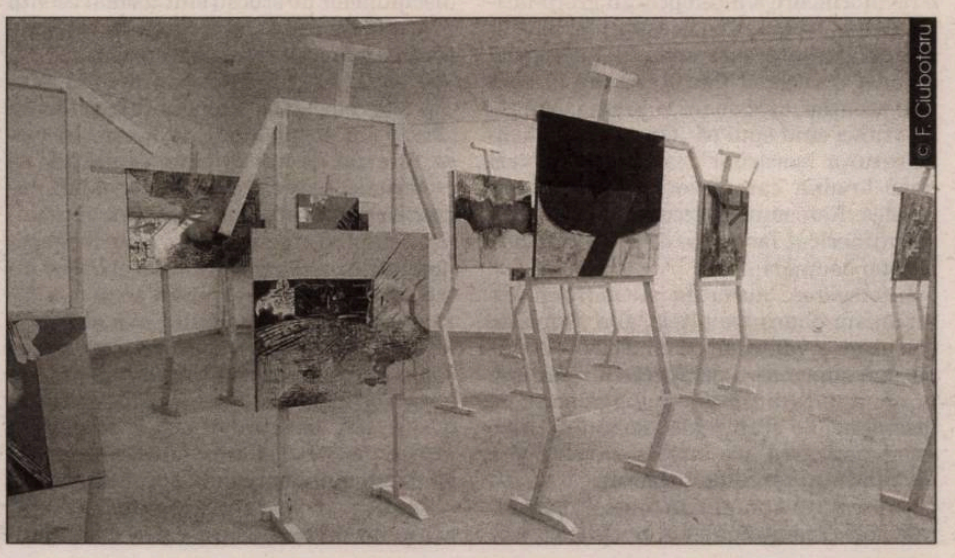

PUBLICITATE

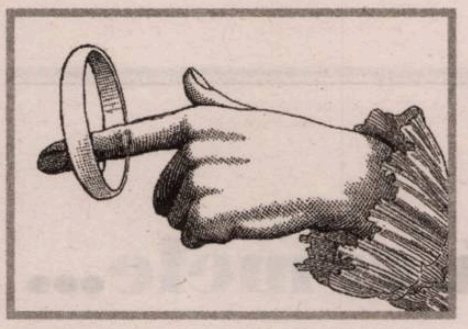

Selma IUSUF

legende **urbane**

De cealaltă parte

Sînt chiar în spatele lui, amîndoi așteptăm la semafor. E o iarnă urîtă, un frig umed ni se cațără tuturor pe umeri și de acolo în cap. E îmbrăcat bizar și asta, împreună cu statura foarte înaltă și țeapănă, mă face să-l privesc cu atenție. Hainele, de bună calitate odinioară, sînt nespălate cu anii și roase la toate încheieturile. Poartă un soi de parkă kaki de armată peste un pulovăr mai lung de sub care apare, și mai jos, un plastic albastru ca al sacilor de gunoi. Același plastic îi răsare și de la guler, un fel de glugă încropită, uite că se văd șireturile albe cu care strîngi sacul la gură.

Stă drept la semafor și se clatină ușor înainte și înapoi. Mă așez lîngă el și-l privesc cu coada ochiului. O figură ascuțită cu toate oasele feței – tăioase ca briciul – care-i întind pielea îngălbenită, nasul emaciat, cu nări transparente, fremătătoare. Construcția fragilă de oase și piele e închegată cumva în jurul unor ochelari cu rame fine, frumoase, dar cu lentilele încețoșate de jeg. Vorbește singur, declamativ și se uită cînd sus, cînd jos. Bate ușor din picior, își punctează măsura frazelor, ritmul, se dirijează pe sine în murmurul din care nu reușesc să pricep absolut nici un cuvînt. E nebun. Dus cu capul. Tra-la-la. E buimac.

Se face verde, toată lumea traversează, profetul de asfalt rămîne locului cu incantația lui cu tot. Blagoslovește un taxi cu o mînă descărnată, încurcă o doamnă cu plase care se aștepta să traverseze și mă face să mă întorc și să-l privesc de pe partea cealaltă a trotuarului. O față albă, o parkă verde, mințile spulberate definitiv. Pe umeri i-am văzut cățărată, ca o hîrcă, demența cu ochii sticloși. L-am lăsat la semafor.

Îmi cunosc bine nebunii. Îi văd ca pe niște repere ale orașului în care mă învîrt și eu ca într-o cușcă, cu mînecile cămășii bine înnodate la spate. Profetul e destul de nou. O prezență constantă e însă cel care dirijează mașinile la intersecție. Alt zărghit. Lunatic. Cu creierii vraiște. Ăstălalt e tipul expansiv care vorbește mult cu toată lumea însuflețită și neînsuflețită. Cu stîlpul pe care e fixat semnul cu parcarea interzisă. Cu tipii care parchează acolo. Cu coșul verde de gunoi. Cu labradorul galben cu ochi cafenii plimbat de o fată slăbuță. Cu taximetriștii care adastă pe acolo și care își mănîncă timpul făcînd glume proaste cu el. Dar nu-i pasă. Își vede de dirijat lumea, fiecare o ia din loc la comanda lui, e Dumnezeul intersecției ăsteia, nimic nu mișcă fără știința și fără voia lui. Plutește pe bolta Capelei Sixtine a intersecției cu arhitravele sprijinite în coloanele M-ului de la Mc, ale farmaciei și ale covrigăriei din treimea supremă a realității sale. „O să vină iarna adevărațăăăă!", țipă. „Uite", zice, „în partea aia cerul e negru, încoace e luminat. O să ningă, vă zic io, că dacă io, care stau de treij' de ani pe stradă nu știu..." Nu-l ascultă nimeni. Doar eu întorc capul spre partea întunecată și apoi spre partea luminată a cerului. Are dreptate.

Cea mai veche e femeia care molfăie fără încetare un covrig. O văd, iarnă-vară, stînd la intrarea bisericii unde lumea îi mai aduce cîte ceva de sărbători sau la slujbele mai mari. O smintită, o țăcănită, o scrîntită. Stă acolo fără absolut nici o expresie pe chip. Sau, dacă are una, e aproape non-umană, stranie, pe fața cu ochi frumoși, dar devastată de lipsa conștiinței de sine. E o carcasă goală care mănîncă etern covrigi, cu clăbuci la gură. E oglinda nemiloasă a ceea ce aș putea fi. E prietena mea în orașul ăsta în care alerg cu mînecile cămășii albe înnodate la spate. Dementă, zăludă, zbanghie.

E nebun. Dus cu capul. Tra-la-la. E buimac.

Ei toți se alătură fetei scunde, cu șapcă, pierdută permanent pe la metrou, femeii bătrîne sulemenite ca o mască No, cu părul vîlvoi în care stau agățate panglici de catifea – un fel de Helena Bonham Carter la fel de țicnită, femeii rămase fetiță însoțită permanent de foarte bătrînul ei tată, dementului care-mi cere constant bani de țuică, tuturor prietenilor mei. Și, în cele din urmă, mie, care alerg în cerc în orașul ca o cușcă, cu mînecile cămășii înnodate la spate.

***Selma Iusuf** este jurnalistă, redactor-șef la știri, radio Kiss FM și Magic FM.*

anti nostalgia

Despre retorică

„Ea are covîrșitorul rol de a influența psihologiile și a cîștiga adeziunea maselor în favoarea celui care o folosește. Toți eroii *Istoriei ieroglifice* sunt adevărați maeștri ai persuasiunii, acționînd prin cuvînt asupra imaginației, dirijînd emoțiile și căutînd să sugestioneze auditoriul. În discursurile sale Cantemir desfășoară o adevărată paradă a unor multiple tipuri de argumentație, și un studiu amănunțit asupra lor ar da rezultate interesante. Așadar, retorismul este apanajul activilor. Vulpea, Hameleonul excelează în această direcție. Filozofii și contemplativii – cum ar fi Brehnacea sau Șoimul – suplinesc mai slaba strălucire a discursurilor printr-un spor de profunzime și lirism. Dar Cantemir recunoscînd retoricii marea sa putere de sugestie îi aduce o altă învinuire. Prin cuvinte meșteșugite și abil întrebuințate se poate susține oricare afirmație și astfel diferența dintre adevăr și minciună se șterge. Domeniul retoricii nu este cel al evidenței, ci al verosimilului, care lasă loc liber impresiei și jocurilor ambigue ale fanteziei. Luăm cunoștință în acest mod de o preocupare permanantă a *Istoriei ieroglifice* – relația dintre real și iluzoriu. Imaginația are darul nefast de a ațîța instincte reprobabile prin fantasmele ei: «...bine îl cunoșteam că dulceața a fragedii cîrnișoarei mielului în fantazie mai tare foamea lăcomiii și în stomah lăcomiia foamei mai vîrtos clătindu-i, mă temeam, perii miei în lînă să nu-i întoarcă și carnea mea în oină să nu o prefacă.»"

Manuela Tănăsescu,
Despre Istoria ieroglifică,
Editura Cartea Românească, 1970

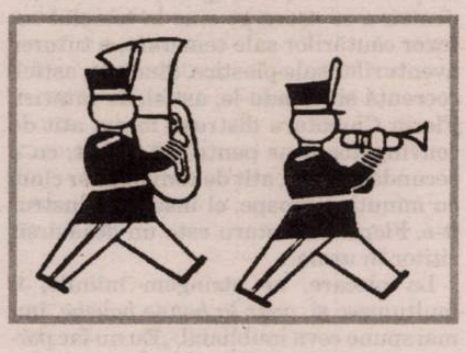

Cătălin ȘTEFĂNESCU

fără doar și **coate**

Democratizarea ticăloșiei

Există o consistentă parte bună a democratizării generale. Într-o anumită măsură, dincolo de orice definiții sofisticate, trăim cea mai recentă formă de umanism, chiar dacă unora li s-ar părea că nici nu poate fi vorba despre așa ceva, ba chiar că termenul „democratizare" e o invazie barbară asupra marilor noțiuni. Pentru mulți dintre noi, umanismul este o noțiune sublimă, o continuă descoperire a valorilor umane, o revalorificare a înțelepciunii greco-latine, dar și prelungirea acestor idei în contemporaneitate, sub semnul înțelegerii actuale a situării ființei umane în centrul atenției, ca valoare supremă. Numai că atunci cînd spui că „Omul este măsura tuturor lucrurilor", ești tentat să vezi doar lumina care izvorăște din această idee. Refuzăm să acceptăm că umbra și întunericul fac parte din profunzimea acestei asumări.

Înțelegerea aurorală a noțiunii de umanism e, printre altele, și o formă de celebrare a valorilor, pe cînd cea contemporană cuprinde o perspectivă mult mai largă, una care conține o lungă serie de discipline, de științe ale umanului. Aici, democratizarea are înțelesuri vaste și e un continuu teren de explorare, o analiză, o scrutare a omului în toate dimensiunile sale. Tradiționaliștii, nostalgicii – și nu e nici o formă de malițiozitate în etichetarea asta – vor spune că multe dintre ramurile științelor umane de acum sînt o degradare a noțiunilor vechi, că ofensiva democratizării nu face decît să risipească în nenumărate fărîme nesemnificative un conținut pe care îl pierdem. Iar cei care văd în „marșul progresului" o direcție normală a omenirii vor spune, la rîndul lor, că analiza critică, cercetarea amănunțită, diversificarea imensă a disciplinelor de studiu sînt tocmai esența umanismului, în încercarea de a pune ființa umană în centrul atenției.

De orice părere vom fi fiind, sîntem, toți, oameni care înoată în sosul lumii de acum. În orice direcție ne-am orienta aspirațiile și credințele – spre trecut, celebrîndu-i puritatea și idealurile mărețe, sau spre viitor, asumînd cu entuziasm jocurile necunoscutului –, tot aerul acestei epoci ne intră în plămîni. Și respirăm acest aer fără să ne gîndim prea mult, nici unii, nici alții, că puritatea trecutului s-ar putea să fie, deseori, doar o citire contemporană a ceea ce am vrea și ne-ar plăcea să știm despre noi, iar curajul orb și surd de a provoca viitorul în orice formă s-ar putea să fie un marș entuziast spre extincție.

Realitatea pe care o putem percepe, acum, în mare măsură e cea care ajunge la noi prin terminale inteligente, prin toate mijloacele de comunicare pe care le-am inventat. Dimensiunea democratizării, aici, e colosală. Sînt statistici de toate felurile. Unele spun că sînt peste două miliarde de utilizatori ai telefoanelor inteligente. Însă numărul acestora, alături de cel al televizoarelor și cel al computerelor personale, spune ceva despre o minoritate a acestei lumi. Presupunînd că lumea s-ar împărți în două tabere gigantice și ar putea discuta – adică minoritatea care deține tehnologie și majoritatea care nu are acces la ea –, e aproape sigur că n-am rîde cu toții la aceleași glume. Dar e absolut sigur că nu ne-am înțelege asupra semnificațiilor cuvintelor „umanism" și „democratizare". Unii din tabăra care beneficiază de tehnologie, poate mai cinici din fire, vor spune, după acest dialog improbabil, că „lumea a mers înainte, întotdeauna, printr-o minoritate. Așa e modelul profund al umanității. Unul cu victime colaterale". Pe cînd cei din tabăra cealaltă, poate la fel de cinici, vor spune că „nu e nici o problemă. Venim ușurel peste voi, să vedem dacă marile noțiuni, cele despre ființa umană aflată în centrul atenției și preocupărilor, se mai verifică".

Da, tehnologia are un ritm de dezvoltare amețitor. Ea atinge, într-un fel sau altul, toate colțurile acestei lumi. Energia acestui *fel de a fi* se manifestă chiar și în locuri în care el nu a reușit să ajungă, cumva, fizic. Și nu, tehnologia nu e ceva care trebuie demonizat, oprit, interzis. Ci scrutat, cercetat, analizat, cu puterea maximă pe care o are ființa umană pentru așa ceva. În sensul acesta, atunci cînd asumăm marile descoperiri contemporane – cînd ne bucurăm de comunicare și informație în cantități deja greu de măsurat, cînd celebrăm pe bună dreptate ideea de democratizare, în înțelesul ei atît de larg –, ar trebui să acceptăm, să înțelegem că s-a democratizat și ticăloșia.

Pentru că accesul la a face rău, dar și inspirația de a materializa răul în cele mai neverosimile chipuri ale sale s-au democratizat și ele. Iar confortul intelectual de a pune o etichetă pe acest fenomen, indiferent cum s-ar numi el, e profund insuficient și malign. Etica nu are deloc același ritm de dezvoltare și propagare ca acela de care dispune tehnologia. Oricît de moderne și de sofisticate vor fi fiind azi disciplinele umanului, ideea de etică rămîne, deseori, ceva ca o „romanță cu parfum". Se bucură de o oarecare apreciere, dar nu intră în entuziasmul democratizării. Ba chiar unora li se pare că îl subminează. De-abia de aici încolo începe adevărata discuție. Una care, conform unei vorbe celebre, „e prea importantă pentru a fi lăsată pe mîna universitarilor".

***Cătălin Ștefănescu** este realizatorul emisiunii* Garantat 100% *la TVR 1.*

Petre GURAN

Duo sunt. Sacerdoţiu şi regalitate

Duo sunt desemnează un text de la sfîrşitul secolului V care a făcut o imensă carieră intelectuală în elaborarea teoriei supremaţiei pontificale romane. Este vorba de o scrisoare adresată de papa Ghelasie (492-496) împăratului Anastasie, care încearcă să explice şi să corecteze stîngăcia unei rupturi de comuniune unilaterale şi pe care comunicarea dificilă între Constantinopolul imperial şi Italia barbară a disimulat-o înţelegerii contemporanilor. Contextul este cel al dezbaterilor dogmatice, ecleziologice şi politice în urma conciliului de la Chalcedon (451), care a produs cea mai importantă schismă în Biserica antichităţii tîrzii între susţinătorii validităţii sinodului (denumiţi ortodocşi sau chalcedonieni sau diophysiţi, în funcţie de punctul de privire al celui care scrie) şi contestatarii sinodului (cunoscuţi în general ca monophysiţi sau miaphysiţi, dar autodenumiţi ortodocşi). Mai précis, în joc este încercarea patriarhului de Constantinopol, Acachie, de a găsi o formulă teologică pe care s-o accepte ambele tabere formate în jurul Chalcedonului. Textul lui Acachie presupunea ignorarea Chalcedonului în formularea dogmelor, dar vina lui cea mare era, de fapt, asumarea textului de Uniune bisericească *(Henotikon,* publicat în 482) drept o hotărîre a împăratului Zenon. Totuşi, papa Felix al III-lea îl excomunicase numai pe patriarh. În apărarea deciziilor sinodului de la Chalcedon avea o pondere mare şi acceptarea de către sinod a declaraţiei dogmatice a papei Leon cel Mare *(Tomus Leonis)* şi implicita recunoaştere a rolului Romei în dezbaterea dogmatică. Ceea ce au căutat să obţină papii Romei (în mod special Felix al III-lea, Ghelasie şi Hormisdas) de la împăraţii constantinopolitani în perioada aşa-numitei schisme acaciene (483-519) era recunoaşterea rolului Romei şi instituirea unui dialog privilegiat între împărat şi papă.

Paradigma pe care o instituise sinodul de la Chalcedon era următoarea: papa propune o soluţie dogmatică şi solicită consfinţirea ei de către un sinod, împăratul convoacă sinodul, care dezbate şi fixează prin decizie sinodală formula dogmatică, iar în cele din urmă împăratul (sau împăraţii, Valentinian al III-lea în Occident şi Marcian în Orient) învesteşte cu putere legală decizia sinodului. Edictul împăraţilor Valentinian şi Marcian din 452, odată cu confirmarea sinodului, interzice orice altă dezbatere publică de natură dogmatică. Ceea ce pare inacceptabil pentru imperiu este însăşi agitaţia politico-religioasă pe care o stîrneşte dezbaterea publică a dogmelor. *Henotikon*-ul a avut acelaşi obiectiv esenţial de a bloca orice dezbatere şi mai ales coagularea unor comunităţi de credinţă paralele în funcţie de opţiunea dogmatică. Dacă edictul din 452 confirmase decizia unui sinod, *Henotikon*-ul urmărea oprirea adunărilor sinodale contestatare şi care riscau să creeze legitimităţi teritoriale sau comunitare.

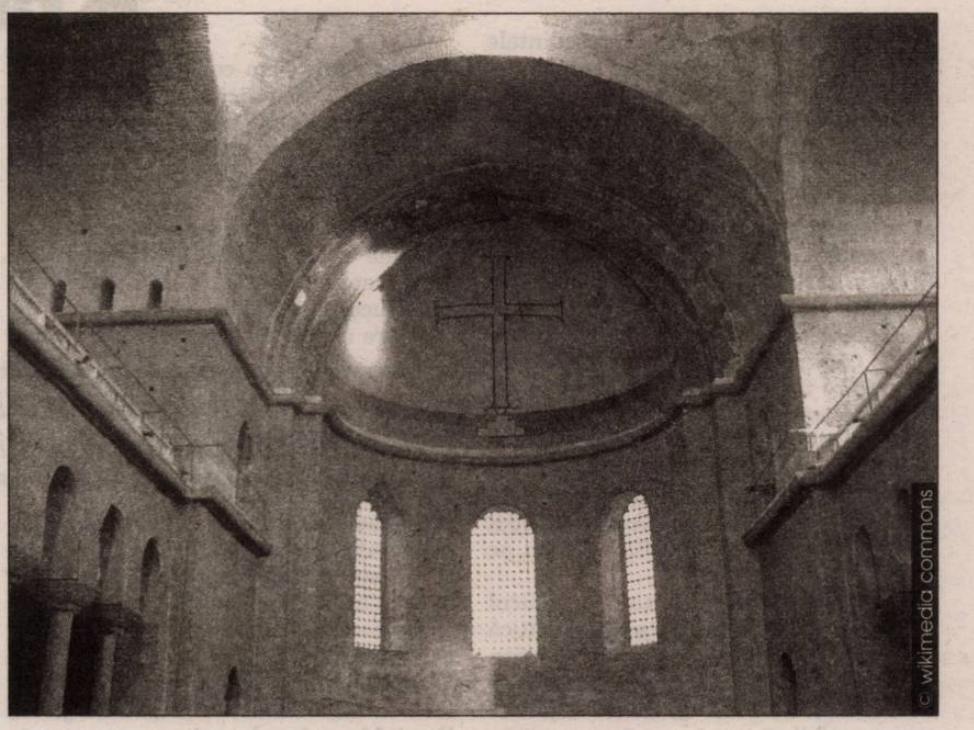
© wikimedia commons

Textul lui Ghelasie încearcă să intervină principial în încurcătura produsă de excesul de dezbatere dogmatică şi mai ales de tulburare civică antrenată de aceasta:

„Două sînt (puterile), auguste împărat, prin care se conduce în principal lumea aceasta: autoritatea sfinţită a preoţilor şi puterea regală, între care este mai grea sarcina preoţilor, întrucît chiar pentru regii oamenilor trebuie să dea socoteală la judecata dumnezeiască. Ştii, fiule preaînţelept, că ţi se cuvine să prezidezi întru cinste omenirea, însă te apleci cu evlavie în faţa întîistătătorilor lucrurilor dumnezeieşti şi aştepţi de la ei cele pentru mîntuirea ta, iar pentru primirea şi buna tocmire a sfintelor taine, ştii că trebuie mai degrabă să te supui religiei *(ordo religionis),* decît să îi stai deasupra... Iar dacă preoţii *(religionis antistites),* în ceea ce priveşte ordinea disciplinei publice, ştiind că puterea de a comanda *(imperium)* ţi-a fost dată de sus, respectă legile tale, pentru a nu părea că împiedică lucrurile lumeşti cu discuţii irelevante, cu cît mai mult se cade, te rog, din dragoste să-i asculţi pe cei care sînt desemnaţi sfintelor taine? (...) Iar dacă se cade credincioşilor să se supună din inimă în general preoţilor care vorbesc drept despre cele dumnezeieşti, cu cît mai mult trebuie acordat episcopului *(praesul)* acelui scaun, pe care şi Dumnezeul cel Mare l-au vrut întîistătător peste toţi preoţii, iar ulterior s-a celebrat prin evlavia întregii Biserici?" *(Epistulae Romanorum Pontificum Genuinae*, I, A. Thiel, 1868)

Ghelasie are evident ca scop să reducă toată dezbaterea ecleziastică la o cooperare între împărat şi papă. Încă din prima jumătate a secolului V, papa Romei primise prin edict al împăratului Valentinian III supremaţia asupra bisericilor din imperiul occidental în urma unei dispute cu mitropolia de Arles. În ceea ce priveşte restul imperiului, îi lipsea acest instrument, ba chiar dimpotrivă, canonul 28 de la Chalcedon încurcase parcă lucrurile, dublînd privilegiile Romei prin copia lor acordată Constantinopolului. De aceea crearea celor două categorii conceptuale, *ordo religionis* şi *ordo disciplinae publicae* (care devine, în *Novela* lui Iustinian, *rei publicae),* tinde a permite conturarea unor ierarhii proprii fiecăreia, astfel încît intervenţiile la împărat şi medierile imperiale, care bruiau ierarhia ecleziastică, să devină caduce. *Ordo religionis* este condiţionat însă de două moduri de exprimare, în primul rînd *recte divina tractantibus,* adică ortodoxia, şi în al doilea rînd recunoaşterea unui întîistătător în episcopul Romei. Acesta este reprezentantul preoţiei, de aici şi miza respectării deciziilor acestuia. Esenţa autonomiei religiosului însă este liturgică şi mistică, administrarea sfintelor taine. Lipseşte însă orice element concret de delimitare a celor două *ordo*.

Scrisoarea lui Ghelasie pare a pune temelia secularizării puterii imperiale, dar în micul său tratat *De anathematis vinculo,* Ghelasie reduce distincţia dintre autoritatea preoţilor şi puterea regală la un simplu pogorămînt al înţelepciunii divine avînd în vedere slăbiciunea umană:

„Aşadar Hristos, amintindu-şi de fragilitatea omului, şi veghind la mîntuirea alor săi cu mare grijă, a deosebit funcţiile puterii, pe fiecare după acţiunile proprii şi demnităţile specifice, (...) astfel încît şi împăraţii creştini să aibă nevoie de preoţi pentru viaţa veşnică, dar şi preoţii pentru mersul lucrurilor lumeşti să se folosească de hotărîrile împăraţilor, iar acţiunea spirituală să se ţină deoparte de grija trupească. Şi astfel nici un ostaş al lui Dumnezeu să nu se încurce cu treburile vieţii (II Tim 2,4), iar cel implicat în treburile seculare să nu pară a conduce şi cele dumnezeieşti *(rebus divinis),* astfel încît să fie asigurată modestia fiecărui ordin, nici unul să nu se înalţe deasupra celuilalt, şi să corespundă în mod special chemării sale cu competenţă prin calitatea demersurilor." *(De anathematis vinculo,* PL 59, 109)

În această formulă nu sîntem departe de conlucrarea *(symphonia)* pe care a prescris-o Iustinian în *Novella VI*. Rămîne distincţia între cele două categorii, care au însă intimă nevoie una de alta. Această distincţie este în cele din urmă realitatea de pe teren, a comunităţilor euharistice strîns legate de episcopul lor şi dispuse a-şi apăra autonomia de credinţă. Conlucrarea acestora cu autorităţile publice depinde de imperativul păcii din sînul comunităţii politice. „Teocraţia" secolului V, adică amestecul de oferte, intervenţii şi replieri strategice ale autorităţii publice în definirea dogmatică, ilustrează impasul unei spiritualităţi care nu ştie încă ce să facă cu lumea aceasta şi al unei puteri politice care nu vede lumea de dincolo.

***Petre Guran** este dr. în istorie bizantină al École des Hautes Etudes en Sciences Sociales, cercetător la Institutul de Studii Sud-Est European al Academiei Române.*

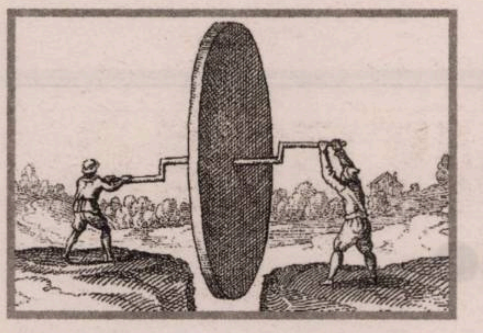

Teodor TIȚĂ

contraintuiția

Quo vadis, Klaus?

Cu sau fără voie, președintele Klaus Iohannis a devenit, după alegerile din decembrie, una dintre puținele forțe de opoziție la PSD. De altfel, s-a și manifestat ca atare, la scurt timp după scrutin, refuzînd din motive neclare o primă propunere de premier a alianței cîștigătoare. Dintr-o perspectivă, președintele e avantajat de noul context. Eliberat de loialitatea stîngace pe care o practica în raport cu cabinetul Cioloș, șeful statului poate acum să sancționeze actele Guvernului și ale majorității parlamentare fără să se teamă că ar putea face rău forțelor politice care îi sînt apropiate. Din contra chiar. Însă avantajele se cam opresc aici. Între președinte și opoziția parlamentară relațiile sînt complicate. Reci cu PMP, politicoase cu USR și stînjenitoare cu PNL. Să le luăm pe rînd.

PMP a fost înființat ca vehicul pentru supraviețuirea politică a fostului președinte, Traian Băsescu. Fuziunea aceea nefericită cu UNPR face din PMP un hibrid neplăcut și susceptibil să urmărească o agendă în care principalele valori sînt protejarea cîtorva lideri și a unor tranzacții cu bugete publice. Antipesedismul strident practicat de populari pe alocuri e, o spun fără rezerve, praf în ochii publicului.

Cine are răbdare să urmărească comportamentul PMP în CGMB, de exemplu, o să vadă acolo o armonioasă alianță cu PSD. Acela e PMP-ul real, nu cel din conferințele de presă. Pentru Klaus Iohannis, PMP e un colaborator dificil și nestatornic. În funcție de evoluțiile ulterioare (politice, dar și din justiție), stridența PMP se poate întoarce oricînd împotriva instituției prezidențiale și a titularului postului.

Ca partid nou, USR are ca principală misiune consolidarea, atît în termeni de percepție publică, cît și în materie de construcție a filialelor. Ultimul lucru de care are nevoie e să piardă acel fantastic element de diferențiere față de partidele vechi. Faptul că USR nu e PSD sau PNL este explicația parțială a scorului obținut în 11 decembrie. De aceea, relația cu Cotroceniul nu poate fi formalizată și e de presupus că USR se va coordona cu Klaus Iohannis doar pe subiecte mari și fără să facă din asta un titlu de glorie. De altfel, au fost deja cîteva momente în care vocea președintelui a avut ecou în declarațiile publice ale reprezentanților USR. Vor mai fi și altele. Însă nu vreau să se înțeleagă de aici că USR este noul partid prezidențial. Nu e cazul. Alianța cu Cotroceniul este una de oportunitate și doar un comportament autoritarist-aberant al PSD o poate formaliza – modelul „dușmanul dușmanului meu îmi este prieten".

În loc de un aliat în Parlament, șeful statului are acum în grijă un bolnav politic.

PNL este, pentru Klaus Iohannis, o problemă mai mare în opoziție decît era cînd sprijineau împreună cabinetul Cioloș. Pentru că, dacă președintele pare dispus să își asume riscuri, PNL nu dă nici un semn că are resursele sau voința pentru așa ceva. Micile bla-bla-uri demagogice pe care le practică reprezentanții PNL nu se susțin nicăieri în practică. Imaginea primelor zile de guvernare PSD ne arată un PNL mulțumit să mimeze opoziția. Simptomatic pentru această stare de fapt e un status al unui naiv deputat liberal, aflat la primul mandat, care a descoperit, la prima mînă, curajul colegilor de partid. Îl reproduc aici pentru posteritate:

„La întrebarea: «De unde veți lua cei 2,8 miliarde de euro necesari pentru construirea spitalului republican din București și a celor opt spitale regionale?», domnul Florin Bodog (noul ministru al Sănătății – n.r.) a refuzat să îmi răspundă.

Dragi români, acești bani nu există. Pentru că programele de guvernare PSD au fost mereu minciuni colorate în poze frumoase.

P.S. Poate trebuia să fi ascultat sfatul colegului meu Florin Stamatian, care mi-a recomandat să nu mai pun întrebări tîmpite de genul celei de mai sus. Că doar facem «opoziție»."

Acest PNL inert, indolent și lipsit de vitalitate este rezultatul mai multor factori, iar unul foarte important este influența lui Klaus Iohannis. Președintele și-a dorit un partid-moluscă docil și folositor, mizînd cumva pe faptul că brand-ul istoric e suficient ca să adune procente. Rezultatul e că și PNL, și președintele cunosc astăzi o scădere drastică în sondaje. În loc de un aliat în Parlament, șeful statului are acum în grijă un bolnav politic lovit de o maladie ale cărei simptome sînt evidente, dar tratamentul neclar.

Ca lider informal al Opoziției, Klaus Iohannis se vede pus, așadar, în poziția de comandant al unei armate de strînsură cu interese divergente, fără voință, interes și, în marea ei majoritate, fără chef de luptă. Foarte probabil, președintelui i-ar fi fost mult mai ușor, acum, dacă suma impresionantă de lașități, tăceri și complicități de care se face vinovat împreună cu cercul său de apropiați ar fi fost mai mică. I-ar fi fost de folos un stat funcțional, un control real al serviciilor secrete și partide politice solide. Nu are nimic din toate astea și va fi obligat să coabiteze stînjenitor cu PSD pînă cînd PSD va considera că această colaborare nu îi mai folosește.

Ceea ce nu vor să recunoască suporterii săi e că România încă trăiește în *matrix*-ul USL, iar președintele încă nu și-a făcut curaj suficient pentru a alege una dintre cele două pastile. Cea albastră îi oferă o realitate neplăcută, cea roșie una necunoscută. Încă ezită.

***Teodor Tiță** este jurnalist. Îl puteți găsi la twitter.com/jaunetom.*

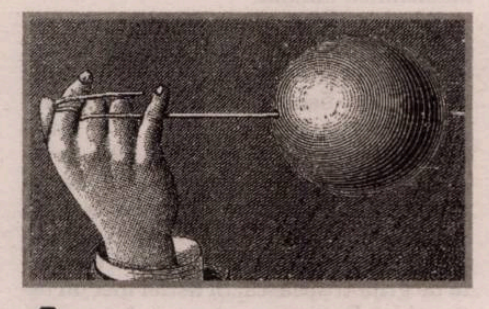

Matei MARTIN

mapamondul de buzunar

Elbphilharmonie

În sfîrșit, e gata: Elbphilharmonie, Filarmonica din Hamburg se deschide zilele acestea printr-o serie de concerte extraordinare. Este – spun autoritățile locale – una dintre cele mai bune săli de concerte din lume.

În 2001, orașul căuta o soluție pentru un depozit construit prin anii '60 la marginea portului și rămas, de multă vreme, nefolosit. Afacerile mergeau bine, portul și docurile s-au extins pe cealaltă parte a fluviului Elba și clădirea din cărămidă roșie, considerată obiectiv de patrimoniu și deci protejată de lege, rămăsese inutilă. Cum s-o păstrăm? Ce sens să-i dăm? – s-au întrebat probabil edilii orașului. Arhitectul Alexander Gérard a propus un concept pentru o sală de concerte. Și a convins. Așa că s-a hotărît: după modelul consacrat de Opera din Sidney, și Hamburg va avea o sală de concerte în zona portuară. Un simbol al orașului. Un brand local.

Proiectul este încredințat firmei Herzog & Meuron. Cei doi arhitecți elvețieni aveau deja experiență în creația unor spații culturale emblematice: semnasera, printre altele, schițele pentru Allianz-Arena din München, pentru Tate Modern din Londra și pentru Stadionul Olimpic din Beijing.

A fost construită cu niște eforturi financiare uriașe. Dacă la începutul anilor 2000 se estima că noua clădire va costa aproximativ 77 de milioane de euro, suma totală investită de oraș, de donatorii privați și de guvernul federal a ajuns pînă la urmă la peste 750 de milioane. Dificultățile tehnice, exigențele arhitecților, pretențiile autorităților locale, apoi numeroasele întîrzieri (proiectul ar fi trebuit să fie finalizat pînă la sfîrșitul anului 2010) au făcut ca noua construcție să coste de zece ori mai mult decît se estimase inițial. A fost, inclusiv din perpectiva comunicării publice, o aventură: nu puțini au fost cei care s-au îndoit de viabilitatea acestei uriașe întreprinderi sau de modul în care s-au cheltuit banii. Mai ales în vremuri de criză economică, atunci cînd autoritățile sînt nevoite să reducă substanțial cheltuielile, e greu de justificat de ce se aprobă alocări suplimentare de fonduri pentru o sală de concerte. În schimb, a existat în permanență un consens politic cu privire la necesitatea acestui edificiu.

E un amfiteatru ultramodern, cu geometrie variabilă și cu o ambianță inconfundabilă.

Cei doi arhitecți elvețieni și-au propus să construiască o clădire grandioasă, care se ridică, precum un val uriaș, înghețat, peste vechiul depozit de mărfuri. Fațada din partea superioară a clădirii cuprinde peste 1000 de elemente de sticlă modelate individual astfel încît să reflecte, precum niște cristale cu mii de fațete, razele soarelui. Acoperișul, bătut și el cu „paiete" de sticlă, se vede, strălucitor, de la mare distanță. Sala mare de concerte este inima aceste clădiri: în jurul scenei, plasate în centru, pentru ca acustica și vizibilitatea să fie optime pentru toți spectatorii, locurile sînt dispuse pe niște terase de înălțimi diferite. E un amfiteatru ultramodern, cu geometrie variabilă și cu o ambianță inconfundabilă. Este exact ceea ce și-au propus inițial arhitecții: să creeze un spațiu unic.

Altfel decît în cazul Noii Filarmonici de la Paris, masacrată de tăierile bugetare, cu finisaje atît de proaste încît arhitectul Jean Nouvel nici n-a mai vrut să participe la inaugurare, edilii orașului Hamburg au susținut Elbphilharmonie pînă la capăt, în ciuda crizei. Cu siguranță, va rămîne unul dintre cele mai reprezentative edificii de acest gen din Europa, la început de secol XXI.

P.S. Concertul de deschidere, condus de dirijorul Thomas Hengelbrock, a fost gîndit ca o călătorie muzicală din Renaștere pînă în epoca de azi și cuprinde o operă în premieră de Wolfgang Rihm.

un sport la Răsărit

Cît de departe e Națională de handbal masculin de titlul mondial la care cu decenii în urmă părea să fie abonată?

Decenii? În curînd, distanța se va măsura în secole, ne apropiem deja de jumătatea primului dintre ele. Dar e ca și cum te-ai întreba cînd va mai fi Portugalia imperiul de altădată. Răspuns: niciodată. Azi, „imperiile" sînt pentru cei care au nu neapărat curaj, spirit de aventură, foame de bogății, putere de a îndura și o doză de inconștiență, ci pentru cei care și le planifică meticulos și pe care adevărate industrii orizontale și verticale le implementează. Performanța în sport, azi, înseamnă pregătirea ei cu ani sau zeci de ani înainte de a apărea. Vi se pare că se întîmplă așa ceva pe la noi, nu doar în sport, ci în orice altceva? Singura chestiune previzibilă a României post-'89 e că o parte importantă a populației ei votează cu aceeași forță politică, una care îi aduce aminte de amorțelile, asistența de viață și „tătucismul" pre-'89. Deci, puține șanse pentru „recuceriri" susținute masiv în timp. Timpul nostru cel mai iubit e cel trecut. În rest, stăm bine. Serios, chiar stăm bine. În preliminariile Europeanului 2018, România a creat senzație după ce a bătut Belarus și Polonia, echipe care aveau clar prima șansă. E (și) efectul Xavi Pascual, antrenorul care a luat două Ligi ale Campionilor recent cu Barcelona. Că și asta e adevărat. Dacă francezii au luat handbal cît au putut de la noi, pînă de curînd nouă ne cădea blazonul să învățăm de la alții. Proverbul cu fudulia e fără moarte.

Radu NAUM

Portretul unui cunoscut: Şmecherul

Texte şi opinii de:

● Ioana BOT (profesor la Universitatea „Babeş-Bolyai", Cluj)
„Şmecheria şi hoţia sînt a filei două feţe..."
● Florin BICAN (scriitor şi traducător)
„*Lost in translation:* jmecherul drept constantă intraductibilă a identităţii naţionale"
● Radu PARASCHIVESCU (scriitor, jurnalist şi traducător)
„Mic portret. Ce mare şmecherie?"
● Cristian Tudor POPESCU (jurnalist şi scriitor)
„Jmecherul român"
● Adrian TUDURACHI (critic şi istoric literar)
„Era şmecherilor"
● Bogdan VOICU (sociolog)
„Şmecheria supremă, în două acte şi o bulă"
● Matei CAZACU (istoric)
„Un impostor moldo-valah la Curtea lui Ludovic al XIV-lea"

argument

Darul şmecheriei

Pe cît de bine împămîntenite sînt la noi *şmecherul* şi *şmecheria,* pe atît de nemţesc e cuvîntul „şmecher", provenit, după toate aparenţele, din germanul *„Schmecker"* (cel care gustă/degustă), cuvînt care acoperă o serie de manifestări ale simţului gustativ – de la gurmand la gourmet, de la lacom la rafinat. Dar nu sensul de bază e cel de la care provine românescul „şmecher". Dicţionarul Grimm ilustrează sensul figurat al lui *„Schmecker",* dînd ca exemplu o strofă dintr-o poezie a lui Karl Immermann, un autor german de la începutul secolului al XIX-lea: *Ce spui nu vine / de la tine, o ştiu prea bine; / şoptitu-ţi-au aşa dibacii şmecheri [„Schmecker" în orig.] / ce acoperă cu flori / minciuna şi relele intenţii.* Şmecheria e definită de la bun început ca elocvenţă ticăloasă, viclenie verbală, discurs înşelător. Iar şmecherul e cel care ispiteşte cu vorba. Dracul gol.

Cu doar cîteva decenii mai tîrziu, neverosimil de repede, cuvîntul „şmecher(ie)" apare deja bine instalat şi în limba şi literatura română. Îl întîlnim la Petre Ispirescu, la Vlahuţă, la Creangă – cu parfum moldovenesc: „şmicherie" – şi la mulţi alţii. La Caragiale, am putea spune că şmecheria, în acelaşi registru al vorbirii găunoase, poartă un nume: „Mitică" – palavragiul, calamburgiul, neisprăvitul nostim.

În acelaşi registru al falsificării limbii defineşte şi N. Steinhardt „şmecherul": „Pentru «şmecheri», graiul e un ceremonial, o capcană şi un rit. În loc de a fi o expresie a realului, gîndurilor şi simţirii, un mijloc de transmitere a cunoştinţelor, cugetării şi emoţiei, e mai ales un sistem de minciuni, o reţea de capcane şi un zgomot de fond."

Dar de unde vine „fraier"? Căci ce-ar fi şmecherul fără victima sa? Un vechi proverb – german, din nou – pomenit într-o culegere din secolul al XIX-lea, spune: „Unde-s mulţi *peţitori* [în germană *„Freier"],* sînt puţini aleşi." Cum ar veni, din mulţimea pretendenţilor numai unul obţine mîna miresei. Restul „pică de fraieri". *Freier* este numit, în germană, şi cel care merge la bordel. Logic, dacă a rămas fără mireasă.

N. Steinhardt propune o etimologie mai nobilă a „fraierului": „A nu uita că fraier în româneşte vine de la germanul *Freiherr,* adică om liber. Omului liber (în cavalerism se confundă cu nobilul) îi pasă prea puţin dacă a fost şmecherit de un mişel."

În tot cazul, limba germană ne-a făcut un dar straniu. Mă întreb dacă e un cîştig sau dacă ne-au fraierit. Cine-i şmecherul şi cine-i fraierul, pînă la urmă? Citiţi Dosarul şi poate o să aflaţi. (**Matei Pleşu**)

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Cititori, fiţi ascultători! În fiecare joi, de la ora 18,30, la emisiunea Timpul prezent. *O dezbatere pornind de la Dosarul revistei* Dilema veche, *moderată de Adela Greceanu şi Matei Martin. Ne puteţi asculta pe frecvenţele Radio România Cultural sau online la www.radioromaniacultural.ro.*

Ioana BOT

Șmecheria și hoția sînt a filei două fețe...

Am aceeași intoleranță față de șmecheri ca și față de hoți (da, e un început prea solemn și prea răstit pentru un articol dilematic, dar se vede treaba că teama mea de hoți e mai mare, mai veche și mai creștin-atavică decît dilemele mele de om civilizat carele, nu-i așa, știm din literatură și din filozofie cum e cu șmecherii lumii...). Poate, unde am trăit destul de mult (în aceleași locuri) ca să pot vedea cum din micii șmecherași gingași ai copilăriei cresc marii hoți ai vîrstei adulte. Poate, unde chiar meseria mea (sînt profesoară de română, de-o viață, iar nivelul de studii la care mi s-a întîmplat să predau nu e relevant pentru această discuție) m-a făcut să încerc, mereu, corectarea șmecheriei, educarea „infantului" – să eșuez mereu, sisific – și să mă regăsesc, peste ani, cu (încă) un fost șmecher devenit de-acum hoț adult, care mă detestă (da, e un verb cam tare, dar n-am găsit altul mai elegant și care să rimeze cu sensul chestiunii) pentru că am fost martora intoleranță a șăgalnicelor sale începuturi...

Pentru că șmecherul se bucură, în cultura noastră, de prezumția de infantilism, de șăgălnicie (fermecătoare, demnă de laude: „al naibii șmecher, uite ce bine s-a descurcat!"), de inocență a actelor sale. Șmecherul caută să obțină avantaje zîmbindu-ți frumos, șarmîndu-te (pe tine, pe mine și în general pe oricine îi poate facilita accesul la „ceva bun"), storcîndu-ți lacrimi miloase... și plecînd apoi cu ce-a luat pe nemeritatelea. Sîntem educați să fim toleranți cu șmecherii. Copiii care deprind tacticile șmecheriilor au parte de mai multă atenție și încurajări pe măsură (și așa viața-i grea, soro, măcar să se descurce...), dăm de la noi, lăsăm de la noi, pupăm de la noi (cu ciocolata suplimentară cu tot, să pupe mam' mare să-i treacă...). Așa „se cuvine". Nu-i, mă-nțelegi, frumos să faci din țîncarul unei îngăduințe suplimentare armăsarul unui bun obținut pe nedrept! Nu se cade. Și totuși, dincolo de poleiala de farmec, a lua ceva pe nemeritatelea tot hoție se cheamă. Crescînd în ani (și-n tupeu, care e proporțional cu vîrsta, de cele mai multe ori), șmecherul renunță la poleială, dar continuă să ia ce nu-i al lui. Să fure, tot mai puțin atent la strategiile de a masca furtul în pomană, dar, cadou, „lasă, mamă, de la tine ca să-mi fie mie bine" etc. Nu-i vorbă, mie mi s-a părut întotdeauna că pot vedea cu ochiul liber, dincolo de cortina de șăgălnicii a șmecherilor din jurul meu, privirea lucioasă și rea a celui care știe că „ți-o face" și că te-a luat de pe picioare. O fracțiune de secundă, înfiorătoarea oscilație a faciesului unui copil frumos ca toți copiii (dar mai convingător în frumusețea lui ca alți copii) mă hipnotizează cu răceala ei calculată. Am testat, în timp, pe sute de șmecheri: dacă nu marșez la șmecheria lor, privirea pedepsitoare îmi este destinată, în veacul vecilor.

Desigur, exemplele mele de șmecheri vin din rîndurile elevilor/studenților mei (unii, între timp, deveniți colegi de breaslă cu mine – v. privirea pedepsitoare de care spuneam...). Dar și aici cred că se verifică ideea potrivit căreia o școală (o universitate, de fapt – oricare fel de școală) e imaginea în mic a lumii din jurul ei, care o construiește și o prăsește. În „lumea mea", șmecherul își poate falsifica datele cercetării, dar le îmbracă într-o formă fermecătoare, colorată, bine editată, impecabil paginată în text; verific datele (îmi fac datoria de profesor), descopăr falsurile, i le reproșez, caut să îl educ (asta mi-e meseria, s-ar zice). Niciodată șmecherul nu cedează din prima: încearcă să mă convingă că are o lucrare fermecător de bine scrisă, realizare în raport cu care reproșurile mele sînt adevărate, poate, dar nesemnificative. Iar dacă nici asta nu merge, atunci admite falsul – sinceritatea asta „de PR" face și ea parte din strategiile șmecherilor noului mileniu –, „doamna profesoară, am falsificat datele, dar era de datoria mea să încerc: nu credeam că le veți (putea) verifica!" Să îl pedepsesc că s-a abătut de la etica cercetării (sfîntă, s-ar zice...) sau să îl pup în creștet pentru sinceritatea cu care își admite greșeala (și insinuarea prezumției de incompetență sau de lene în ce mă privește?) Să îl cred că nu mai face altă dată? În lumea mea, șmecherul poate scrie cu nonșalanță o lucrare despre o carte pe care nu a citit-o, inventînd conținuturi și construind, din vorbe la modă, pagini de text amețitor. E scris adînc. Folosește cuvintele făcute celebre de marii gînditori... Indică toate sursele bibliografice necesare. Doar că n-a citit nimic din ele. Pedepsit cu o notă (foarte) mică, mă urmează după oră pe culoar: *charming as an angel*, mă asigură dulce că mă admiră și că sînt modelul lui profesional (hodoronc-tronc!). Ar trebui să mă topesc de plăcere, dar eu sînt, se vede, mai ciudată. Mi-o confirmă, continuîndu-și pledoaria: „N-aș fi crezut că citiți lucrările studenților, acum, că sînteți prodecan, poate sînteți mai ocupată, așa..." Compasiunea merge, poate, la femeia-cu-funcții ce mă aflu? Nu merge nici asta? Încă o încercare – sinceritatea negociatoare: „Acu', m-ați prins, m-ați prins, ce să mai ziç? Dar dacă vă promit io că citesc cartea aia și scriu o lucrare pe bune, nu-mi schimbați nota?" Nu merge nici asta. Deacum mi se cuvin priviri înciudate, bombăneli despre lipsa mea de toleranță, deschidere, dialog și alte valori academice, pe care șmecherul le știe și le respectă (numai cu valoarea adevărului are, săracul, probleme – dar e un copil așa de bun, de sincer, de drăguț cu profesorii... de ce l-am prigonit?).

Așa se face că, mereu, eu rămîn cu întrebarea unde sfîrșește mica șmecherie „academică" și unde începe furtul pe bune, pe serios, pe repede înainte? De ce ar fi studentul care inventează conținutul unei bibliografii (lui necunoscute) doar un șmecher bun de glume, iar cel care copiază (dintr-o bibliografie existentă) un hoț de pedepsit? Mărturisesc că sînt incapabilă să fac diferența, convinsă fiind că asemenea comportamente izvorăsc din aceleași rădăcini ale firii omenești, pentru care etica are preț mic, iar adevărul e „o vorbă de dînșii inventată". Nu vreau să mut exemplele în sfera – atît de prizată azi – a spectacolului politic românesc, deși am și eu, ca și dumneavoastră, probabil, galeria de mici șmecherași pe sticlă care s-au dovedit, repede și (pentru mine) previzibil, mari hoți ai banului public. Nu vreau nici să o cobor în strada cotidianului nostru, al fiecăruia, unde prefer – cîtă constanță lipsită de căldură umană, mi se va reproșa – vînzătorul încruntat, dar competent celui care încearcă să îmi vîndă, șarmant, un hîrb de mașinărie ale cărei butoane îi sînt complet străine, lui, celui dintîi. Primul poate că nu îmi va ura „An Nou fericit!" la plecarea din magazinul lui, în vreme ce al doilea s-ar putea să mă complimenteze asupra cerceilor sau coafurii sau... în principiu, asupra acelui detaliu din înfățișarea mea care arată cel mai rău în momentul discuției. De la primul pot cumpăra ceva bun, de la al doilea plec acasă prostită și cu banii luați.

Contextele tuturor acestor exemple sînt, aparent, foarte diferite. Numai aparent, însă. Pentru că, de fapt, șmecherul nu cunoaște subspecii, așa cum nici hoțul nu e – la bază – altceva decît un hoț.

„Cine știe și muncește
are tot ce vrea,
Cine-i șmecher și chiulește
are tot așa."

(Folclor)

„Șmecherul face de toate –
fraierul, doar ce poate."

„E articol în ziar, cuvînt
în dicționar,
La cuvîntul «șmecherie»
e numele meu, se știe."

Nicolae Guță

Exemplele mele de șmecheri
vin din rîndurile elevilor/studenților mei.

■ „M-am înțelepțit și m-am șmecherit și eu, se cheamă că sînt pușcăriaș vechi, frecat în anchete, nu mai merge atît de ușor cu mine, știu să mă apăr, am învățat. Le-am prins din trucuri, i-am auzit rîzînd. (Asta e dealtfel marea deosebire dintre noi și cei din occident, neștiutorii: noi i-am auzit rîzind și, vrînd nevrînd, greu de tot, încet, împotriva noastră înșine, luptînd, rezistînd, a trebuit pînă la urmă să ne trezim și noi, să dobîndim acces la condiția atît de anevoie de înțeles și de realizat – a șmecherului.)"

■ „Dacă diavolii, îngeri căzuți, puteau născoci chinuri cumplite, numai ordinului șmecheresc al oamenilor i-au putut trece prin minte torturi atît de țicnite și de întortocheate: arpacașul fierbinte înghițit pe nerăsuflate și numaidecît după aceea o stacană mare cu apă rece; cățărări cu unghiile pe ziduri; metanii, neîntrerupt, pînă la leșin [...]."

■ „Pentru cei pe care i-aș cuprinde sub genericul „șmecheri", graiul e [...] un ceremonial, o capcană și un rit. În loc de a fi o expresie a realului, gîndurilor și simțirii, un mijloc de transmitere a cunoștințelor, cugetării și emoției, e mai ales un sistem de minciuni, o rețea de capcane și un zgomot de fond."

N. Steinhardt,
Jurnalul fericirii

***Ioana Bot** e profesor de literatură română la Universitatea „Babeș-Bolyai" din Cluj-Napoca.*

Florin BICAN

Lost in translation: șmecherul drept constantă intraductibilă a identității naționale

Pe la sfîrșitul anilor '70, ne-a vizitat la facultate un poet american. Ne-a spus din capul locului că generația sa era masiv traumatizată în urma participării la războiul din Vietnam, căruia cei mai mulți nu i se putuseră sustrage. Existau și excepții, a continuat el șăgalnic, ca de exemplu lectorul american din facultatea noastră, care se fofilase fără scrupule de la îndeplinirea serviciului militar. Văzîndu-se astfel deconspirat, pacifistul lector s-a ridicat de la locul lui din prima bancă și, întorcîndu-se spre sala plină, a clarificat cu un aer poznaș-triumfător (și cu un puternic accent american) cum reușise performanța. Laconica lui explicație se limita la un singur cuvînt: *Shmacker!*

Dacă americanul, altminteri lingvist de formație, găsise cu cale să preia cuvîntul din română, mi se părea clar că în limba lui maternă nu exista un echivalent satisfăcător. Așadar, cu întemeiată mîndrie patriotică, am adăugat, după mult-rulatul „dor", și cuvîntul „șmecher" pe lista termenilor cu care noi, românii, am contribuit la lexicul mondial întru afirmarea identității naționale. Pentru a verifica intraductibilitatea termenului, am încercat să-l traduc, în diferite contexte, în limba engleză. Pentru ceea ce făcuse lectorul american exista, în țara lui, o sintagmă consacrată – *draft dodger* – iar adjectivul *dodgy* ar fi corespuns, din punct de vedere denotativ, lui „șmecher" din română. Sub aspect *conotativ*, însă, necum să-l acopere. Pentru că, *la noi*, un șmecher e flamboaiant, pe cînd, *la ei*, o persoană etichetată cu calificativul *dodgy* cade mai degrabă sub incidența sordidului.

Termen cu etimologie controversată – ba că vine din „nemțescul" *(Fein)schmecker,* ba că vine din turcescul *teşmec* –, „șmecher" presupune, în română, un oarece panaș, absent din traducerile sale în varii limbi străine (cu posibila excepție a bulgarei, care operează cu noțiunea de *șmeker*, preluată, zice-se, din română).

Încă din copilărie reținîn titulatura de șmecher ca pe o învestitură la care aspiram cu toții. Dar ea nu le era dată decît cîtorva aleși. Le recunoșteam autoritatea și ne plecam în fața lor, curtîndu-le compania, în speranța că ceva din aura lor va adera și la nevolnicele noastre ființe, împuternicindu-ne să strălucim prin contagiune. Expus de mic elogiului – e drept, neoficial – al șmecherului, ajunsesem să cred că știu ce este și ce face un șmecher. Am avut mai tîrziu ocazia să constat că definiția spontană pe care o dădusem termenului „șmecher" coincidea cu cea din dicționar. Și, ca orice băiat de pe stradă (și, mai tîrziu, de la bloc), aspiram și eu să fiu șmecher sau măcar să *par* șmecher, calitate esențială, credeam eu, pentru a mă integra în fauna habitatului. Nu-mi ieșea decît atunci cînd mergeam la țară, unde eram perceput automat ca „șmecher de București", ceea ce-mi ameliora simțitor statutul. La București, însă, tentativele mele de a mă da șmecher eșuau de fiecare dată atît de lamentabil, încît îi îndoiosau pe *adevărații* șmecheri, care deveneau dintr-odată protectori față de mine, ceea ce-mi garanta o anumită imunitate în interiorul grupului. Retrospectiv, e și aceasta o formă de șmecherie, deși involuntară. Dar ea nu m-a salvat, ca pe lectorul american mai sus menționat, de satisfacerea stagiului militar.

Și în armată, la fel ca pe stradă sau la bloc, inabilitatea mea de a fi șmecher mi-ar fi adus numai ponoase. Norocul meu a fost că acolo concentrația de șmecheri părea să fie atît de mare, încît toată lumea presupunea că și eu trebuie să fi fost șmecher, de vreme ce reușeam să supraviețuiesc de la o zi la alta. Prin urmare, cele mai banale, și uneori ridicole, gesturi ale mele erau interpretate ca acte de șmecherie și apreciate corespunzător. De pildă, cînd un ofițer ne-a amenințat că dacă generalul care urma să vină în inspecție ne găsește cu uniforma necălcată ne bagă la arest, eu am luat amenințarea de bună. Ignorînd faptul că uniforma mea era, de fapt, *necălcabilă,* nu necălcată, am reușit să obțin, în condiții de cazarmă, un fier de călcat – simțindu-mă, din această pricină, șmecher. Dar cum, în așteptarea inspecției, spațiile din cazarmă erau scrupulos supravegheate, nu era deloc ușor să găsesc un colțișor ferit, în care să mă pot dezbrăca de uniformă, în vederea prelucrării ei la cald pentru ochii generalului. Așa că – în continuare convins că sînt, în sfîrșit, un mare șmecher – m-am refugiat în sala de festivități a unității militare, unde generalul, ajuns mai devreme și obosit de pe drum, s-a retras prompt să se odihnească înaintea inspecției, surprinzîndu-mă astfel în izmene, în timp ce-mi exercitam dreptul la imagine asupra șoriciului recalcitrant al uniformei. Asemenea șmecherilor din copilărie, trebuie să fi fost și el înduioșat de această patetică tentativă a mea de a fi șmecher. Fără măcar să mă admonesteze, ținîndu-se să nu izbucnească în rîs (trebuie că, în izmene și chipiu, arătam foarte „șmecher"), mi-a făcut doar semn să părăsesc incinta. M-am retras, așadar, și am defilat cu pantalonii în vine și cu fierul de călcat în bandulieră prin fața ofițerilor și a celorlalți soldați roind pe la ușa sălii de festivități. Văzînd că generalul nu m-a băgat la arest, or fi fost probabil convinși că sînt și eu un mare șmecher. Scăpasem, ce-i drept, de misiunea sisifică de a-mi călca uniforma, dar știam în forul meu interior că nu șmecheria mă salvase. Așa că, de atunci, am cam renunțat să fac exerciții de șmecherie, deși sînt tot mai convins că, pentru români, „șmecher" este un concept identitar, ajuns între timp, de pe stradă, în sfera politică și în cea academică – aflate, fatalmente, într-un vertiginos proces de suprapunere. Ceea ce face conceptul și mai dificil de tradus...

O incursiune pe scara hiponimelor și hiperonimelor ne-ar putea sugera „cel mai apropiat echivalent natural" în diverse limbi, dar, de fiecare dată, ar rămîne nespus taman conținutul, deloc ușor de cartografiat, care dă savoare termenului în română. Escrocul, de pildă, ar putea fi și el asimilabil șmecherului. Dar acolo unde escrocul plănuiește, calculează, elaborează așezat, șmecherul improvizează flexibil, din mers. Noțiunea de „șmecher" se modifică și ea din mers, acumulînd nuanțe (ba chiar *insi*nuanțe) și straturi de sens suprapuse. Sărmanul traducător pus să redea azi în engleză, sau în orice altă limbă, termenul „șmecher" din următorul pasaj al lui Sadoveanu: *Flăcăii noștri erau îndrăzneți și* șmecheri, *comedie mare. De multe ori dădeau în avantposturile turcești, se luau la harță, scăpau ca prin urechile acului și se întorceau aducînd arme și prinși.* (Sadoveanu, *Opere,* VI) ar trebui să îndepărteze mai întîi cîteva din straturile de sens acumulate între timp de acest cuvînt.

Încet-încet, „șmecher" a ajuns să desemneze un artist al supraviețuirii într-un context advers, ale cărui reguli au, pentru șmecheri, scopul de a fi încălcate haiducește sau ignorate suveran. Și cum românii par să aibă convingerea că totdeauna contextul le este advers (chiar și atunci cînd nu se bat cu turcii pentru independență), se simt îndrituiți să fie șmecheri (sau măcar să aspire, fie și păgubos – vezi subsemnatul – la statutul de șmecher) și își asumă șmecheria ca trăsătură a identității naționale. Șmecherul își însușește în mod flagrant bunuri și „foloase necuvenite", împăunîndu-se cu propriul său atentat la fairplay, pe care îl ridică la rangul de act de eroism.

Prins în hățișul unor norme care reglementează un parcurs pentru a-l face accesibil tuturor, șmecherul se „descurcă" – de acea, „descurcăreț" este cvasi-sinonim al lui „șmecher". Și, ca atare, este la fel de intraductibil. O studentă cehă, aflată în România pentru un proiect de cercetare, mi-a povestit că descoperise pe undeva prin vestul țării o așezare ai cărei locuitori veniseră din Cehia acu' vreo sută de ani și se stabiliseră acolo păzindu-și cu strictețe obiceiurile și limba. Descendenții lor încă își vorbeau limba așa cum se vorbea ea cu o sută de ani în urmă, refuzînd vehement să o „polueze" cu împrumuturi lexicale locale. Cu două excepții notabile: substantivul „drujba" – pentru utilajul de tăiat lemne – și verbul „descurcărovatsea" – pentru a ieși confortabil dintr-o situație dificilă... Ceea ce dovedește din nou intraductibilitatea termenului. Mi-l pot imagina foarte ușor pe lectorul american invocat inițial spunînd, în loc de *„Shmacker!"*, „M-am *desskoorkat!"*

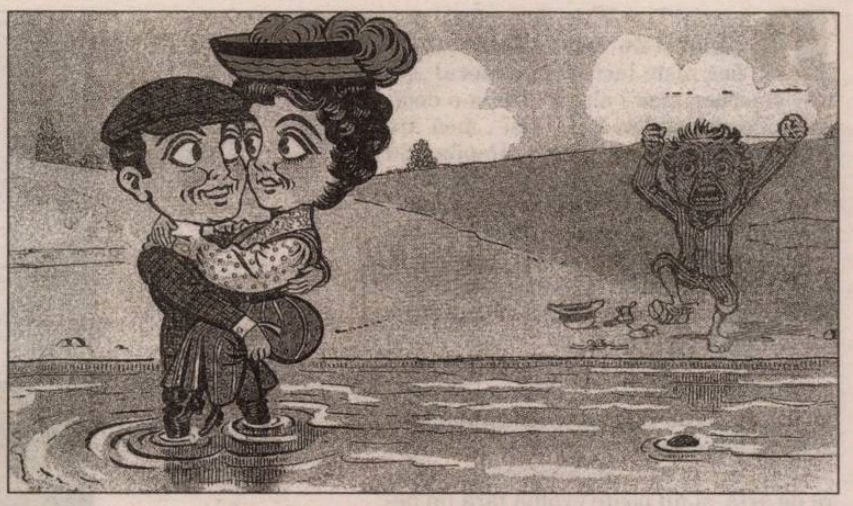

„Cînd merge să se-mprumute cu bani:
– Unde ai plecat, Mitică?
– La vînătoare de lei."

„Îi zici:
– Mitică, faci cinste?
– Nu pot, monșer, că mă strînge un ciorap."

„Ceri într-o băcănie:
– Băiete, o țuică!
– Nu-i da, domnule, c-o bea! zice Mitică."

„– Ai parale, Mitică?
– Nu umblu cu metal; mi-e frică de trăznet."

„Te doare măseaua. Ce doctorie îți recomandă Mitică?
– Rădăcină de clește."

I.L. CARAGIALE, *Mitică*

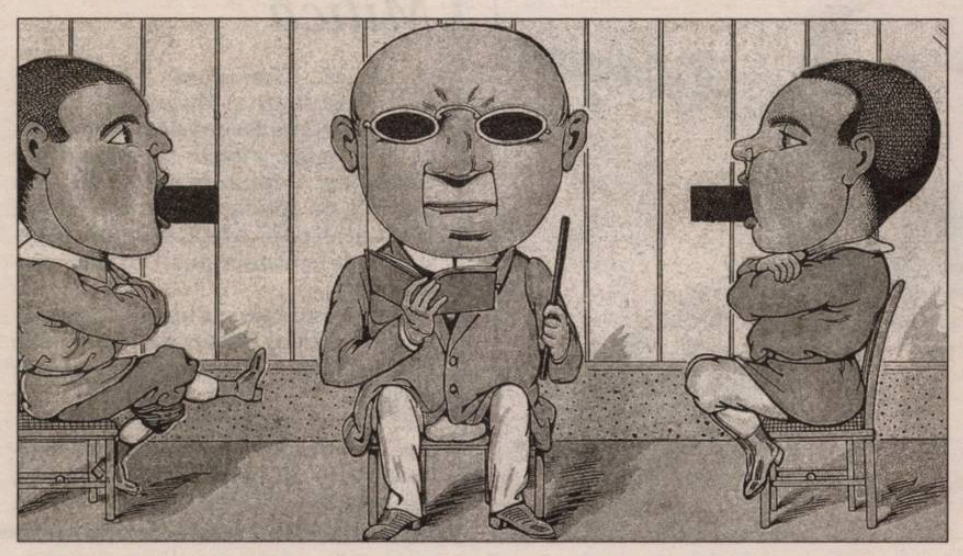

Florin Bican *este scriitor și traducător. Cea mai recentă carte publicată:* Singur printre mîrlani *(Editura Art, 2016).*

Radu PARASCHIVESCU

Mic portret. Ce mare șmecherie?

Domnul Dan Pitic, de profesie manelist și de vocație filozof, clarifică niște lucruri în cîntecul „Cine-i șmecher, cine-i slugă". Piesa e dedicată „Cordunenilor de la Iași", însă are o bătaie binișor mai lungă. Deplîngînd ingratitudinea semenilor degrabă mușcători ai mîinii care-i hrănește, domnul Pitic oftează cu tremolo: „Roata se vantoarce o dată, / Și-o să-mi bată iar la poartă, / Să-i întreb și să-mi răspundă / Cine-i șmecher, cine-i slugă". Sigur, rima nu are perfecțiunea de pe vremea Pleiadei, iar Dan Pitic nu se pretinde urmașul lui Joachim du Bellay, însă mesajul e acolo, imposibil de ratat. Iar mesajul spune simplu: șmecherul nu poate trăi pe cont propriu. El nu își e suficient sieși, ca opera de artă, și nu poate evolua fără un decor și un adversar care să-l pună în valoare. Un șmecher fără context e o absurditate. Nefiind anahoret și netrăind în logica solitudinii, șmecherul simte mereu nevoia să se pună în relație cu ceilalți. E un imbold simplu și firesc, fiindcă șmecherul nu poate fi șmecher decît pe socoteala sau în detrimentul cuiva. Statutul de șmecher se obține prin raportare, nu prin performanță izolată.

Dan Pitic opune șmecherului sluga, deși ceva din cîntecul lui trimite la un alt cuplu cu identități metaforice și interșanjabile („din bucata mea de pîine, am hrănit un om și-un cîine"). Analiza danpitică spune negru pe alb că șmecherul are semnul plus, iar sluga semnul minus. În mitologia manelardă, șmecherul e nobil, ocrotitor, sensibil și empatic, pe cînd sluga ascunde în general o fire ticăloasă, oportunistă și trădătoare. Servitorul e servil, susține uriașul domn Pitic, și nu poate sluji decît din poziția briceag, cu mintea inundată de gîndul revanșei. Sigur, manelistul nu l-a văzut pe Jean Gabin în *Monsieur* și e greu de crezut c-o va face vreodată. Experiența de viață acumulată în apropierea Cordunenilor și a altor clanuri din aristocrația interlopă i-a cimentat domnului Pitic convingerea că șmecherul e bun și poate fi preluat ca model. Prin contrast, sluga nu respiră doar obediență, ci și o nesfîrșită disponibilitate pentru malversațiuni și compromisuri.

Însă șmecher *versus* slugă nu e cea mai răspîndită asociere. Mult mai bine conturată pare școala de gîndire care-l opune pe șmecher fraierului. Aici lucrurile sînt ușor de citit. Pe de o parte, șmecherul are mereu ceva de cîștigat, iar fraierul mereu ceva de pierdut. Pe de alta, zestrea șmecherului diferă spectaculos de a fraierului. În dreptul șmecherului se adună tupeul, tentația sfidării, disprețul, ostentația și – de cele mai multe ori – potența financiară. Fraierul e palid, retractil, tăcut și atent să nu-și ofenseze umbra. Cultural vorbind, în temeiul unei distincții simpliste, șmecherul vede filme, pe cînd fraierul citește cărți. Șmecherul depășește coloana de mașini oprită la barieră, intră pe contrasens fiindcă, șmecher fiind, nu are timp de pierdut și se oprește cu Jeep-ul pe plajă, pentru ca pipița să nu fie silită la deplasări incomode înainte de-a descinde preorgasmic în apa mării. Pe lîngă asta, tutuiește dezinvolt și afișează dexteritatea celui care se califică zi de zi și noapte de noapte la școala vieții. Bacalaureatul șmecherului e barul, iar facultatea, cazinoul. Cu asemenea scrisori de acreditare, în calea șmecherului nu poate rezista nimic.

„Sînt șmecher și sînt pungaș,
sînt șmecher de la oraș."

(manea)

„Eu nu sînt șmecher pentru o zi, sînt șmecher pînă oi muri!"

FLORIN SALAM

„În șmecherie sînt tare și am
gradul cel mai mare.
De vor grad,
Eu port grad de șmecherie.
Să vină să-mi ceară mie:
Eu fac legea, eu comand,
eu am cel mai mare grad."

NICOLAE GUȚĂ

„Un șmecher de București
Să te bucuri de-l găsești,
Înveți multe de la el,
Combinații fel de fel."

DANI, PRINȚUL BANATULUI

desen de J.-J. Grandville

Analiza danpitică spune negru pe alb
că șmecherul are semnul plus.

E interesant și că, în virtutea unor vechi reflexe de relativizare, românii reîncarcă fără probleme cuvîntul „șmecher" cu sensuri departe de accepția inițială. Dacă la început șmecherul dispunea de o conotație pozitivă (de om greu de păcălit și care are abilitatea de-a ieși din încurcături), cu timpul sensul cuvîntului a migrat spre o zonă mai umbroasă, care ține mai degrabă de șarlatanie, panglicăreală sau atitudine sfidătoare. La rîndul lui, cuvîntul „hoț" a parcurs traseul invers și a izbutit să preschimbe stigmatul florii de crin în cunună de lauri. Din ipostaza cuiva care fură, adică își însușește ceva ce nu-i aparține (și invoc aici nepieritoarea definiție a lui Coluche: „A fura înseamnă a găsi un lucru înainte ca el să fie pierdut"), hoțul a devenit obiect de stimă, admirație și invidie. „Băi, da' hoț mai ești" nu înseamnă „Ce mult ai furat", ci „Jos pălăria".

Cu ani în urmă, pe o temă înrudită, apucasem să scriu, tot în *Dilema veche,* următoarele: „Jmekerul *(sic!)* s-a topit în țesutul social, așa că la ora asta îl vezi cam peste tot: la meci și în Parlament, la restaurant și la circa financiară, la piscină și la chioșcul din colț. E mistocar fără agendă și descurcăreț de meserie. Are vocația contrasensului, voluptatea zgomotului și siguranța celui pentru care dilema e un beteșug, iar căzutul pe gînduri un viciu. Cultivă cu stăruință scurtătura sau – după caz – darea de buznă. Cînd e pedestru, îl remarci după felul cum merge: încruntat a sfadă, cu brațele nițel încovoiate în buzunar, cu scăfîrlia coborîtă între umeri și împodobită de șapca așezată cu cozorocul la spate, vag crăcănat, parcă provocînd un oponent prezumtiv să-l calce pe umbră. Cînd e la volan, să te ferească sfîntul să ai de-a face cu el. Și mai are ceva jmekerul – ceva decisiv, nerostit și ineludabil. E vorba de conștiința jmekeritudinii. Jmekerul *știe* că e jmeker și face tot ce depinde de el ca lucrul ăsta să se vadă. Te ia în cătare și te vrea supus. Cînd dai cu ochii de el, trebuie să te înfiori scurt și să duci mîna (fie și în gînd) la cușmă: e limpede că ai nimerit peste cineva din superligă. Altminteri, eșafodajul se năruie și nimic nu mai are sens. Nici un jmeker nu circulă prin lume altfel decît însoțit de propria reputație. Și cînd înhață comisionul, și cînd fentează Fiscul, și cînd depășește coloana de mașini la barieră, el se lasă vegheat de aura invulnerabilității. N-are ce să i se întîmple. Și știți de ce? Fiindcă nimic nu-l atinge. Dacă e un el, îl doare la banană. Dacă e o ea, o doare la bască. A, nu-i frumos? Nu se face? Pana mea, de ce să nu se facă?"

Din două, una: ori lumea s-a schimbat prea puțin, ori mie mi-a slăbit vederea.

***Radu Paraschivescu** este scriitor, jurnalist și traducător.*

Mitică

– Mitică... și mai cum?

– E destul atîta: Mitică – de vreme ce și dumneata îl cunoști tot așa de bine ca și mine. Firește că trebuie să-l cunoaștem: îl întîlnim atît de des – în prăvălii, pe stradă, pe jos, în tramvai, în tramcar, pe bicicletă, în vagon, în restaurant, la Gambrinus – în fine, pretutindeni.

Mitică este bucureșteanul *par excellence.* Și fiindcă Bucureștii sînt un mic Paris, și Mitică, se-nțelege, este un mic parizian.

El nu e nici tînăr, nici bătrîn, nici frumos, nici urît, nici prea-prea, nici foarte-foarte; e un băiat potrivit în toate; dar ceea ce-l distinge, ceea ce-l face să aibă un caracter marcat este spiritul lui original și inventiv.

Mitică este omul care pentru fiecare ocaziune a vieții găsește un cuvînt de spirit la moment, și pentru asta simpaticul parizian al orientului este foarte căutat și plăcut în societate.

Mitică are o magazie, un arsenal, o comoară de vorbe, de întrebări, de răspunsuri, cari fac deliciile celor ce au fericirea să-l cunoască.

Mai cu seamă pe provinciali, micul nostru parizian îi epatează cu verva lui scînteietoare. [...]

I.L. Caragiale,
Opere, vol. II, ESPLA 1960

Adrian TUDURACHI

Era șmecherilor

Există în scrierile lui Nicolae Steinhardt de la mijlocul anilor '70 o insistență – curioasă – asupra unui cuvînt, reluat ca o ocară supremă, *șmecheri*. Monahul de la Rohia numea astfel societatea românească dominată de totalitarism. În ipostaza sa cea mai grav afectată de lipsa libertății și de frică, subiectul societății comuniste e un *șmecher*. „Din persoană omenească ea [bănuiala] îl transformă pe cel bănuit în făptura cea mai abjectă, mai periculoasă, mai cancerigenă ce poate fi – în șmecher", notează în *Jurnalul fericirii*. Șmecheria e un simptom extrem al deformării morale, un fel de stigmat universal, care se imprimă și pe victime, și pe călăi. Șmecher devine poporul supus prin teroare, silit să se plieze la constrîngerile autoritare. Dar șmecheri sînt și torționarii, cozile de topor, cei care servesc instaurarea noului regim. Șmecheri sînt cei care se descurcă și cei care acceptă, cei care profită și cei care numai suportă. E o esențializare a răului comunist, ca un fel de stare colectivă, dincolo de beneficii și de prejudiciu. Toți cei care trăiesc în societatea contaminată de comunism sînt într-un fel sau altul condamnați – nimeni nu se poate sustrage șmecheriei. „Aceasta din urmă" – avea să scrie Steinhardt în eseul din 1975, *Secretul Scrisorii pierdute*, referindu-se la „șmecheria levantină" – „atîta s-a răspîndit și consolidat, încît poate eticheta o întreagă epocă." Din această vastă perspectivă asupra tectonicii sociale, există un timp în care toleranța și împăcarea ușurează ceva din răul societății, în care oricîtă suspiciune, bănuială și frică ar exista între indivizi cu interese contrarii, toate se pot mîntui, pentru că oamenii sînt dispuși să ierte. Și există un timp care a uitat să ierte și care conservă, intactă, toată teroarea – iar această lume care a capitulat în fața răului stă sub imperiul șmecheriei. Steinhardt nu ezită să folosească vorbe mari și să evoce o „eră a șmecherilor" (eră, nume destinat duratelor lungi, create prin ample mișcări „geologice", dincolo de evenimente și revoluții seculare). Ca și cum ceva esențial s-ar fi dislocat în universul moral al unei întregi societăți, ca și cum o abilitate etică fundamentală s-ar fi pierdut, și singură șmecheria ar fi în stare să rezume această catastrofă.

Pentru Steinhardt, nu Mitică e șmecher, ci Moș Teacă.

E, fără îndoială, mult pentru un cuvînt așa de mic. Față de ceea ce înțelegem noi prin șmecherie, această interpretare pare excesivă și greu de justificat. Șmecher e pentru noi descurcărețul, cel care prin viclenie izbutește să obțină ceea ce altora le e inaccesibil: reușita în împrejurări vitrege – dar minore – și bucuria de a fi găsit buna inspirație, de a fi fost, pentru o clipă, mai isteț decît ceilalți. E cel care a găsit o stratagemă ca să înainteze cîteva poziții într-o coadă interminabilă și își zîmbește sieși încîntat de succes, e poate cel care are la capătul zilei o mașină mai puternică, o casă mai mare, o nevastă mai frumoasă. Dar ce înseamnă toate aceste victorii cotidiene și mărunta lor malignitate față de duritatea tratamentelor din închisorile comuniste? E uimitoare înverșunarea lui Steinhardt împotriva unei pasiuni minore. Cel care a cunoscut universul concentraționar, care a făcut experiența delațiunii și a cenzurii, care a simțit pe pielea lui ce înseamnă tortura și privațiunile de toate felurile, avea fără îndoială etaloane mai înalte ca să măsoare răul. Și totuși a preferat să așeze șmecheria pe treapta ultimă în ierarhia păcatelor capitale ale istoriei moderne. Spune într-un loc, aranjînd în ordine crescătoare, „mongolii, sălbaticii și șmecherii" – unde șmecherii se găsesc în vîrful acestei scări răsturnate a viciului, dincolo de bestializare și, mai ales, dincolo de asiatismul căruia i s-a atribuit vina comunismului. Nu Stalin, ordonînd execuții, deportări, anexări de țări și de popoare, încarnează răul totalitar, ci amestecul de micro-ingeniozitate și de satisfacție pe care îl implică șmechereala. Răutate de administrator de bloc care a reușit să „prindă" la înghesuială un rău-platnic...

De fapt, ceea ce îl ghidează pe Steinhardt nu o interpretare istorică, ci una filozofică. Șmecherul traduce – localizează și echivalează în spirit neaoș – o celebră formulă sartriană: *le salaud*. Adică „ticălosul" sau „canalia". Pentru Sartre, cel din *L'existentialisme est un humanisme, le salaud* e una dintre cele două ipostaze prin care omul refuză să își asume libertatea. Cealaltă e aceea a „lașului". În ordinea morală pe care o schițează Sartre (pentru că și el, ca și Steinhardt, ierarhizează deformările etice), „ticăloșia" e mai gravă decît „lașitatea", care nu face altceva decît să refuze responsabilitatea propriilor alegeri. Lașul își deleagă propria libertate, preferă să atribuie altcuiva gesturile și deciziile. Ticălosul e însă mai rău – pentru că nu se mulțumește cu lipsa de reacție morală, inventează și o justificare a propriei sale derobări, o recompensă. El reface ordinea lumii în jurul conjuncturii nefericite, presupune o necesitate acolo unde nu e decît accident. Se adăpostește, el și gesturile lui, sub protecția unei etici. Altfel spus, ticălosul a întors răul în favoarea lui, a inventat o sursă de satisfacție, înălțînd situația rea și atitudinile de supraviețuire la demnitatea cosmosului ordonat. De aceea, pentru Steinhardt, nu Mitică e șmecher, ci Moș Teacă. Personajul lui Caragiale nu face decît să întoarcă replica împotriva interlocutorului, fără să urmărească nimic; el dejoacă intențiile, introduce dezordine și e mai „isteț" decît celălalt, dar viclenia lui e copilăroasă și inocentă. În schimb, Moș Teacă are știința subtilă de a transforma coerciția în voluptate. Din ordinea cazonă, din supunerea necondiționată, din obediența față de o impoziție absurdă, el face o religie. Îi cere colonelul să se căsătorească cu cea care i-a fost amantă, salvîndu-i onoarea și acceptînd promiscuitatea? Moș Teacă înalță aberația la rang de principiu: „Supirioru nu minte!" Viclenia lui constă în felul în care s-a acomodat la situație, nu numai suportînd-o, ci transformînd-o în satisfacție morală. El savurează fiecare gest de supunere: adaptîndu-se, găsește fericirea. Și asta e „șmecheria" lui.

A greșit Steinhardt încărcînd astfel un cuvînt umil? Șmecheria, cu tonalitatea sa minoră, bagatelizează comunismul, pare că face din torționarii odioși niște mici găinari descurcăreți. Nu știu – și nu sînt în măsură să apreciez – dacă un cuvînt poate să nedreptățească suferințele

desen de J.-J. Grandville

„Șmecherul nu iartă niciodată, ori dacă se înduplecă (iară ca să ierte), o face greu, în silă, cu țîrîita."

„Groaza de fraiereală - obsesia șmecherilor, onoarea *lor, singura – este impulsul josniciei."*

„A nu uita că fraier în românește vine de la germanul Freiherr, *adică om liber. Omului liber (în cavalerism se confundă cu nobilul) îi pasă prea puțin dacă a fost șmecherit de un mișel."*

„Numai că nu oricine este în stare să recunoască transfigurarea cînd o întîlnește. Șmecherii pentru nimic în lume nu o concep; și nici contabilii sau fariseii. În bionoosfera lor, pe care o duc mereu cu ei, în cîmpul lor magnetic nu pătrunde ce nu-i conform crezului lor."

N. STEINHARDT, *Jurnalul fericirii*

unei generații eufemizînd și diminuînd drama. Remarc însă că șmecheria atrage atenția asupra unei asocieri între frică și calificarea morală a reacției la frică – cauționarea cinică – care poate să ne ajute să înțelegem ceva din situația noastră actuală. Într-un text celebru de la începutul anilor '90, Paolo Virno identifica „situația emoțională" a epocii noastre într-o combinație între frică, oportunism și cinism. În centrul etosului contemporan stă docilitatea pe care societatea o cere de la noi, cei care trebuie neîncetat să ne adaptăm la noi situații. Profesional, economic, chiar sentimental, trebuie să acceptăm că viețile noastre sînt mult mai diverse, instabile și schimbătoare decît existențele celor care ne-au precedat. Însă e mai mult decît o simplă adaptare la contexte care ne sînt impuse. Ceea ce remarcă Virno e faptul că adecvarea permanentă la noi „ocazii" nu apare ca supunere la o exigență străină și constrîngătoare, ci mai degrabă ca o valoare socială, ca o capacitate – prețuită – de ajustare la nou. A fi în fiecare moment altceva și altfel (mamă și soție în familie, amantă pasională în contexte romantice, profesionistă la serviciu, dedicată hobby-urilor în timpul liber – spune o reclamă recentă pentru credite de consum) e o artă a vieții. Frica în fața precarității existenței și a schimbării nu impune doar fructificarea imediată a ocaziilor și docilitatea în fața conjuncturilor (oportunism), ci și cinismul de a privi adaptarea ca pe o reușită, de a evalua succesul în funcție de flexibilitatea extremă a conduitelor și comportamentelor individuale. Sîntem învățați să idolatrizăm ocazia și diversitatea pe care ea ne-o impune, și să ne judecăm, adică să ne apreciem etic, în funcție de rapiditatea cu care operăm schimbările. Societatea așteaptă de la noi să fim – cu cuvîntul pe care l-a găsit Steinhardt – șmecheri. De aceea cred că merită să ne întoarcem asupra acestei interpretări, profund subiective, a moravurilor societății comuniste. Poate că, în 1975, șmecheria era un cuvînt palid față de brutalitatea societății totalitare; însă în 2017 se dovedește surprinzător de sugestiv. Paradoxal, morala mutilată comunistă ne poate ajuta să înțelegem ceva din deficitul nostru etic. Pentru că și noi, ca și ei, avem tendința să transformăm oportunismul în cinism – și să convertim frica în etică.

Adrian Tudurachi, *critic și istoric literar, este cercetător la Institutul de Lingvistică și Istorie Literară „Sextil Pușcariu" din Cluj-Napoca al Academiei Române.*

Bogdan VOICU

Șmecheria supremă, în două acte și o bulă

Actul 1. Banc

Cică se organizează un concurs de șmecheri. Cine e cel mai șmecher șmecher. Vine Bulă și spune povestea lui: „Băăă, eu mi-am tras partid, dar nu am program. L-am pus pe un cetățean să scrie acolo că dăm în corupți. Au venit niște entuziaști cu ideile lor de stînga-dreapta. Am dat în toți și m-am ales. Acum le explic cum mă pricep la guvernare. Sînt șmecher?"

Publicul izbucnește în urale. Se strigă „Bulă, prim-ministru!", „Bulă și poporu'!", „Bulă salvatoru'!".

Al doilea candidat se numește simplu: Bulă. „Sînt Bulă", se prezinta ea mîndră. „Am ochelari Cartier, cei mai noi pantofi de la Musette, jeanși Armani și bluza asta Dolce e Gabbana de la IDM. Șmecherie mare la ce preț am luat de la IDM. Mi-au rămas bani și de un Rolex." Publicul fluieră admirativ cînd întinde brațul să arate Rolexul, iar mișcarea dezvăluie către vedere un transparent produs Triumph.

„Job-ul meu", continuă amazoana, „l-am transformat în pasiune. Eu reprezint tinerii ce sînt viitorul țării. Nu politicienii corupți. Corporatiștii, nu căpușele de la stat, lipsite de profesionalism și imaginație. Fără urme encomiastice, pot spune că am urmat o cale antreprenorială subliminală, bazată pe glagorie, și care implică exclusiv folosirea de pile și corupție. Adică am reușit prin forțe proprii, pe piață. Am firma mea de IT, cu contracte cu toate ministerele și firmele, făcută de mine și extinsă în țări UE precum Germania, Elveția și Serbia."

Un freamăt străbate mulțimea. Admirația crește cu fiecare cuvînt. Argumentația subliniată prin mișcările ample ale brațelor aduce invidia în ochii femeilor și sclipiri dornice în cei ai bărbaților.

„Ne sugrumă statul cu taxele lui mari, chit că i-am făcut pe toți angajații programatori și plătim impozit zero. Dar ne descurcăm. Din profitul pe luna trecută mi-am luat o căsuță în Cotroceni și mi-am blocat două locuri de parcare pe trotuar, că e al meu. Am pus bidoane de apă ingenioase ca să marchez teritoriul și un poster cu *nu-parcați-cîine-rău*. Care are tupeu de parchează, îi ridică paznicul ștergătoarele, îi scrie cu vaselină NESSY pe parbriz și folosește cuiul ruginit. Toți trebuie să își știe locul. Șmecher, nu?"

Urale e puțin spus. Acest Bulă a devenit imediat idolul tuturor. Frumoasă, deșteaptă („Ai văzut ce cuvinte știe?"), bogată (umblă deja zvonul că are BMW cu scaune de piele). Fără îndoială, favorita competiției.

E însă rîndul celui de-al treilea concurent să rupă norii cu șmecheriile lui.

„Profesor doctor Bulă", se recomandă ea. „Eu am investit în cunoaștere. Cunosc mulți laureați de Nobel. Și nu sînt orice profesor, ci cu publicații de prestigiu. Am 23 de publicații ISI anul trecut, în jurnale din șase științe: sociologie, economie, teologie, științele securității, inginerie și biomedicină."

Surpriza e totală. Doamna profesor Bulă se dovedea șmecheră pe bune. BMW-ul ei e clar de anul trecut, nici vorbă de second-hand-ul amărîtei de dinainte.

„Sînt editor la patru jurnale din acestea. Și mai publicăm altele șase, coordonate de fiica și de soțul meu."

Pantofii au tălpi suflate cu aur. Cîrcotașul care a spus că ar avea un scor H de doar 1 primi o palmă peste cozoroc de nu mai putu scoate basca de pe ochi timp de două ore. Prietenul său murmură în barbă că scorul acela H de Google Scholar confirmă suspiciunile că prof. Bulă publică în jurnale proprii sau cu care este în cîrdășie și care publică orice, dacă autorul plătește. Banii îi bagă în buzunarul ei și al fiicei. Bruneta care îl auzi îi spuse prietenului ei. Zvonul se răspîndi cît ai zice ISI, iar mulțimea izbucni din nou în urale admirative față de valențele antreprenoriale ale doamnei profesor.

„La cabinetul medical, tratez 15 pacienți pe zi. La spital... am niște rezidenți care fac treaba. Eu aduc prestigiul. Nu sînt ca Secureanu. Nu intru în sală. Iau doar plicurile, că fac colecție. Iar cum plicurile pline stau mai bine în seiful unde țin colecția, procedez în consecință. Rezidenții se bucură că au ocazia să-nvețe de la cei mai buni, să-și facă mîna. Cui nu-i convine aici, să plece, așa cum ne-a educat precedentul președinte al țării."

Aplauzele erau mai reținute acum. Referința la președintele trecut nu adusese voturi. Dar prof. dr. Bulă plusă:

„Știința este șmechereala mea supremă. Am două doctorate, sînt rector, șef de secție la spital, 23 de doctoranzi (cu dispensă, că legal nu e voie, dar fiind prea bună, nu le pot refuza setea de cunoaștere). Sînt șefa mai multor comitete și comisii, am coordonat o agenție și sînt sau voi fi un excepțional ministru tehnocrat."

„Avocatul, mai ales într-un orășel d-astea micile, va să fie șmecher, șiret."

I. AL. BRĂTESCU-VOINEȘTI, *Proză*

„Șmecherul de băietan apăsă pe bumb, și în loc să cadă el în cuptor, căzu hizania de babă."

Șezătoarea, II, 1893

„Marii șmecheri scapă de acest blestem. Pun pe alții să muncească."

ION VINEA, *Lunaticii*

„Da' moșneagu', cam șmicheri... În boi da, nu da, Da-n babă știu că iontea!"

Ion Creangă, Revistă de limbă, literatură și artă populară, IV, 1914

„Strategia lui Osman e mai lesne de înfruntat decît șmecheria femeiască."

Contemporanul, 1887

Actul 2. Antract

Spectatorii discutau vioi despre piesa care începuse ca un banc și se transformase în realitate. O parte luau notițe pe cele șase pagini albe de la finalul cărții *Faceți ca Trump ca să deveniți ca el*. Volumul, publicat de importanta editură a Universității din Mizil, acreditată pe lista ocolitoare a Ministerului Educației, se distribuia ca .pdf cu autograful olograf al președintelui american pe prima pagină. Un grup de oameni de bine protestau împotriva șmecherelii și distribuiau fotografiile mentorului lor. Nu era o figură cunoscută. Aveau însă un număr de cod. CZ Cod, așa scria.

Juriul concursului, așa cum se cuvine, includea oameni ce definiseră șmecheria în epoca lor, ridicînd modurile de a ocoli legea la rang de artă. Părintele democrației originale, șeful plantatorilor de panseluțe, marele savant cu fular Burberry și doctorandul său cel mai de soi, eternul latifundiar de Pipera, prietena președintelui Norvegiei, șeful companiei de IT și șeful său de la cei despre care nu știm, apărătorul democrației prin tragerea în țeapă a parlamentarilor și alții la fel ca ei.

Problema juriului era invidia. Cei 452 de membri erau mai degrabă învățăceii candidaților pe care îi admirau și îi pizmuiau deopotrivă.

Bula

Lovitura de teatru veni abia la final, deși nu era tocmai greu de anticipat. Juriul se pregătea a vota cînd decizia fu luată pe deasupra capului său, uimitor, concretizîndu-se într-o bulă. Reputatul teolog numit la conducerea comitetului științific de avizare a deciziei dădu citire acesteia. *„Titlul de cel mai șmecher dintre cei șmecheri se acordă..."* Pentru o clipă, răsuflarea tuturor se opri. *„...pentru perseverență și inventivitate..."* Sala tremura. Cei mai mulți credeau că e blonda, pentru ca să se facă dreptate și feministelor. *„...aplicate în generarea și perfecționarea căilor..." Wow!* O fi vreun premiu Nobel de care nu am auzit? *„...de a fura căciula proprie..."* Oups! *„...și în aplicarea lor consecventă, fără a pierde vreun prilej..."* Tăcerea era monumentală. *„...premiul se acordă, așadar... societății românești!!!??"* Stupoarea dispăru iute, acoperită de entuziasmul aclamațiilor generale – „Am înfrînt din nou!" –, în timp ce admiratorii blondei surîdeau complice: „Pînă la urmă este o femeie. ;)"

„...premiul se acordă, așadar... societății românești!!!??"

Aproape nimeni nu observă codicilul. „Îmi pare rău că v-am povestit toată această tărășenie. A căuta mereu moduri de a ocoli legea și regulile, pe care le definim la infinit injuste, a îngloba în lege excepții șmecheresti, a ne bate în piept cu realizări falsificate, dar recompensate financiar, constituie o șmechereală autentică ce ne garantează intrarea în istorie. Vom domina de departe capitolele demagogie, mediocritate, semidocți. Exemplele imaginare folosite nu sînt exagerări, ci doar modelele autentice pe care le propunem și le promovăm permanent, cu toții. Modelele de urmat."

***Bogdan Voicu** este sociolog, membru al Grupului Românesc pentru Studiul Valorilor Sociale (www.romanianvalues.ro).*

■ „Încrederea e prima calitate a boierului și cavalerului, bănuiala fiind, dimpotrivă, trăsătura fundamentală a șmecherului. Gentlemanul e cel care – pînă la dirimanta probă contrară – are încredere în oricine și nici nu se grăbește, avid, să dea crezare defăimărilor strecurate pe seama unui prieten al său. La șmecheri și la jigodii reacția numărul unu e întotdeauna bănuiala, iar neasemuita satisfacție – putința de a ști că semenul lor e tot atît de întinat ca și ei."

■ „Cine s-a gîndit în primii ani ai veacului că acestea vor fi problemele noastre de căpetenie: frica, bănuiala generalizată, șmecheria atotputernică? Iată că totuși sînt. Pentru noi, futilitățile – cum numește Camus problema pusă de Copernic și Galileu, heliocentrismul ori geocentrismul – sînt gravele și naivele preocupări de la începutul secolului XX: progresul, răspîndirea democrației libere, știința binefăcătoare. Avem, noi, alte griji. Și printre ele chinuitoarea problemă a bănuielii prefăcută în boală endemică. [...]

Iată pentru ce bănuiala este atît de nocivă. Din persoană omenească ea îl transformă pe cel bănuit în – în ce? Nu în brută, ar fi prea bine, ci în ceva nespus mai făcător de rău, în făptura cea mai abjectă, mai pernicioasă, mai cancerigenă ce poate fi – în șmecher."

■ „Cine e mai fraier? Cine-l urmează pe Hristos sau cine se încredințează diavolului? [...] Ce-a obținut Iuda de la diavol? Nimic. A fost fraierit. S-a ales cu disprețul bătrînilor și a restituit banii; s-a ales cu streangul și cu hohotul de rîs al Necuratului."

N. Steinhardt, *Jurnalul fericirii*

Cristian Tudor POPESCU

Jmecherul român

■ A închis o clipă ochii, pe urmă a privit undeva peste umărul meu și a zis destul de tare: „Să știi că eu plec... o să-ți scriu de la Paris".

Joza nu vorbea niciodată ca să se afle în treabă. A fugit din România lui Ceaușescu prin '83. Era un programator sclipitor, astăzi e milionar în euro din producția și vînzarea de *software*.

L-am întrebat atunci, cînd eram doi studenți amărîți, într-o cantină din Grozăvești, de ce. Întrebam ca să înțeleg și eu de ce n-aveam de gînd să plec.

„Pentru că nu pot să fac cu ochiul..." A mimat prost, cînd cu ochiul stîng, cînd cu dreptul – „Mergi pe burtă...", „Las-așa...", „Hai c-o aranjăm...", „Oameni sîntem...".

„Nu vreau să beau cu măcelarul, să mă înfrățesc cu instalatorul, să-i dau Kent și cafea doctorului ca să pot trăi. Vreau să plătesc cu chitanță și să mi se rezolve bine și repede totul, în afară de ce muncesc eu."

■ A fi jmecher (nu șmecher, prea apropiat de nemțescul *schmecker*, persoană cu gust rafinat) presupune a înlocui *Gesellschaft* cu *Gemeinschaft*, instituțiile cu oamenii. Legile și regulile, cu rețele de relații personale.

■ Jmecherii au vocația diagonalei, sînt profesioniștii scurtăturii. Dacă le pui în față un unghi drept, cu regula că trebuie parcurs întocmai, în scurtă vreme or să facă potecă pe diagonală. Pe unii îi încearcă și un dezgust metafizic să respecte regulile adresate tuturor.

■ Cei care au rezolvat probleme printr-o jmecherie pot să ajungă celebri. De pildă, Alexandru Macedon sau Columb.

Aidoma celorlalți muritori, Macedon n-a reușit nicicum să dezlege nodul gordian. Și atunci l-a tăiat cu sabia, ceea ce o sumă de primitivi au considerat „soluție" de-a lungul veacurilor.

Ca să facă să stea un ou în poziție verticală, Columb ar fi avut „genial de simpla" idee să-i zdrobească fundul. Aceeași stupiditate jmecheră în cazul ambilor cuceritori de continente: înlăturarea dificultății esențiale prin modificarea nepermisă a enunțului. Ca și cum ai dezlega o problemă de șah sfeterisind o piesă de pe tablă.

■ Un motor fundamental pentru comportamentul jmecherului este teama de a fi luat drept prost. Nu există întrebare la care jmecherul politic să nu aibă răspuns. Mai mult: la care să nu aibă răspuns pe loc, fără să stea o clipă pe gînduri.

Reflecția, pauza meditativă, dubitația le consideră semne de slăbiciune. A răspunde „Nu știu, trebuie să mă documentez" e de neconceput.

Zeitatea lor tutelară este Adrian Severin, cel care, întrebat fiind ce părere are despre faptul că hidrogenul a ajuns la dublu în apă față de oxigen, a răspuns instant că el a ridicat această problemă și la Consiliul Europei.

■ Jmecherul român nu este inteligent în adevăratul sens al cuvîntului. El obține bani, bunuri, funcții, putere prin fraudă, corupție, trafic de influență, înșelătorie, adică prin călcarea de cele mai multe ori grosolană a legilor, ceea ce nu necesită multă inteligență, ci multă ticăloșie.

A dorit odată să stea de vorbă cu mine superjmecherul megamiliardar Dinu Patriciu. Mi s-a părut un tip lacom și limitat pînă la redus mintal. Într-o oră de discuție, n-am găsit o singură propoziție de ținut minte.

„Răii cetății și-au ascuțit mintea spre ticăloșii... Lauda noastră acum e șmecheria."

M. Sadoveanu, *Opere*, XV

„«A nu fi niciodată fraier», maximă ticăloasă care este dizolvantul tuturor simțămintelor nobile ale omului."

Balzac, *Modeste Mignon*

Alt mare jmecher, mogulul fecalei sîngerînde, Dan Diaconescu, obținea audiențele cu care percepea sume considerabile celor ce doreau să apară la OTV bătîndu-și joc în fiecare seară de regulile profesionale și morale care guvernează jurnalismul, precum și de legile penale. Un semisfertodoct fără scrupule, care ar fi pus-o și pe maică-sa moartă și dezbrăcată pe ecran ca să facă rating. Nu altfel inteligent decît un șobolan.

■ Elena Udrea?... O jmecheră, cum zicea teologul de Externe Baconschi, irezistibilă, nu?... Imaginea emblematică pentru tot ce a apucat această doamnă, bani, vile, poșete, funcții de partid și guvernamentale, este dînsa venind în jos cu căzășuta, îmbrățișată din spate de instructor: prin protecție de pantaloni, nu prin scăpărat de neuroni.

■ Sau fratele ei de lapte, jmecherul natural „Sebi" Ghiță: a făcut o avere uriașă jefuind pur și simplu statul cu contracte obținute prin șantaj și trafic de influență. Apoi a dispărut de pe DN1 cu limuzina în hiperspațiu, de sub ochii polițiștilor care cică îl filau și n-a mai apărut decît în „filme", înregistrate pe postul său TV, mult apreciate de procurorul general al României.

Îți trebuie multă minte pentru toate astea? Sau e de ajuns să faci parte dintr-o rețea de corupție mafiotă întinsă în toate autoritățile statului?

■ Jmecherul nu e capabil să funcționeze de unul singur. Numai împreună cu alții ca el poate să-i scuipe în cap pe fraieri, luînd în stăpînire țara bucată cu bucată.

■ Jmecherul poate să posede mult, dar e sterp.

■ Tot ce am spus pînă acum se închide, ca duhurile în sticlă, cu o expresie populară perfectă.

Cum e jmecherul român? E prost de jmecher.

***Cristian Tudor Popescu** este jurnalist și scriitor.*

Adina POPESCU

Feriți-vă de babe și de draci!

În mitologia românească, responsabili cu șmecheria sînt dracii și babele, încă de la facerea lumii. Într-unul dintre miturile cosmogonice, Dracul încearcă prin tot soiul de vicleșuguri să zădărnicească planurile lui Dumnezeu de a zidi pămîntul. La început, pe cînd nu exista altceva decît o nesfîrșită întindere de ape, Dracul a fost cel care se ținea scai de Dumnezeu și se plîngea că nu găsește un locșor tare și uscat unde să-și odihnească și el oasele. Așadar, Dumnezeu s-a înduplecat, l-a trimis pe drac să aducă pămînt de pe fundul mării, în numele lui, și din el a făcut mai întîi o turtiță, apoi un pat în care să doarmă amîndoi. Însă, noaptea, Dracul nu putea să adoarmă și nu știa cum să scape de Dumnezeu și să rămînă singurul stăpîn al patului de pămînt. Așa că i-a venit ideea să-l dea de-a rostogolul pe Dumnezeu în apă și să-l înece. „Dar cum se rostogolea Dumnezeu, creștea și pămîntul sub el, așa cum crește și se-ntinde și coca de aluat sub mîinile gospodinei" (Marcel Olinescu, *Mitologie românească).* A doua zi dimineață, Pămîntul se întindea cît vedeai cu ochii, iar Dracul se prefăcea că doarme și, mai apoi, că habar n-avea ce se întîmplase. Se mai spune că munții ar fi, de fapt, creația diavolului, tot o drăcie de-a lui – își propusese să ajungă în cer ca să-l dea jos pe Dumnezeu de pe tronul său de aur și nu avea pe ce să se urce. Văgăunile tot Dracul le-a făcut, a început să scormonească Pămîntul, crezînd astfel că acesta se va nărui și-l va doborî, în sfîrșit, pe Dumnezeu.

Dracii (ulterior au apărut mai mulți) păcălesc oamenii fiindcă pot lua și alte chipuri. Se pot preschimba în animale și păsări negre, cum ar fi ciorile, doar pentru a-i amăgi pe cei slabi și a-i atrage de partea lor. Românii cred că „dracul e meșter la toate, isteț și iscoditor". Una dintre cele mai frecvente și inofensive șmecherii pe care le pot face dracii oamenilor este atunci cînd aceștia pierd cîte ceva. Pentru ei e o treabă ușoară, de aceea n-o fac decît dracii cei mici, atunci cînd se învață la rele (un soi de ucenicie). Cei care pierd cîte un obiect important trebuie să-și facă un nod la cingătoare și să zică: „Scoate, Drace, ce-ai furat / Că de nu, barba ți-oi înnoda / Și la fusul morii te-oi spînzura".

Așadar, dracul poate fi la rîndul său ușor de păcălit dacă ții cont de cîteva reguli simple. De pildă, cînd simte omul că dracul îl îndeamnă la rele, trebuie doar să-și facă cruce și să spună o rugăciune. Însă cel mai ușor îl înșală femeile, uneori e suficient doar să scuipe de trei ori în sîn ca să-l alunge. De aceea se spune despre femeie că „e dracul gol". Se pare că dintre toate femeile, babele sînt cele care într-adevăr au mari puteri asupra dracilor, prin urmare îl întrec în șmecherii și vicleșuguri. „De babe le e frică dracilor mai mult decît de cruce. Pentru că babele sînt mai draci decît dracii și întotdeauna dracii au fost înșelați de babe" (Marcel Olinescu, *Mitologie românească).* Există nenumărate povestiri populare care demonstrează supremația babelor în fața dracilor. Una dintre ele e cea în care o babă l-a înălbit pe Dracul. A făcut un rămășag și l-a pus la grea încercare – și-a smuls un fir de la subțioară, i-a dat Dracului de lucru, cerîndu-i să-l descrețească. Acesta s-a străduit în fel și chip. L-a tras cu dinții, l-a încălzit la foc, l-a bătut cu ciocanul, l-a călcat cu fierul, însă firul tot răsucit rămînea. A muncit de l-au trecut toate nădușelile, pînă cînd i-au ieșit peri albi. Cînd s-a văzut cu părul albit, Dracul a crăpat de ciudă.

„Oricine crede în orice o fi trece drept un fraier, un tont."

Henry de Montherlant, *Echinocțiul din Septembrie*

„Mai am numai trei zile de trăit... Oare nu-i de făcut vreo șmicherie pînă mai este încă vreme?"

Ion Creangă *Convorbiri literare,* 1867

Românii mai cred că anumite babe, cele care se ocupă cu vrăji și cu farmece, au făcut legămînt cu Dracul și și-au vîndut sufletul lui. S-a întocmit chiar și un zapis, un soi de contract – Dracul îi dă babei încă 10-20 de ani de viață în schimbul sufletului ei. „De aceea, babele acestea trăiesc mult și își știu sfîrșitul. Modul cum se face acest legămînt nu prea se cunoaște, pentru că nici o babă nu-l spune."

Babele afurisite și viclene apar în mai multe forme în basmele românești. Printre cele mai șmechere se numără mumele de zmeu care umblă numai cu vicleșuguri – îi ațin calea lui Făt-Frumos, transformate într-o livadă plină de poame sau într-o fîntînă cu apă curată. Voinicul nu trebuie să cedeze ispitei de a-și potoli foamea sau setea. Dacă e bine sfătuit înainte (de obicei, Făt-Frumos nu prea gîndește cu capul lui... nu poți să fii și frumos, și viteaz, și deștept, deh!), voinicul lovește cu paloșul în fîntînă sau într-un pom din livadă, iar de acolo începe să curgă un sînge negru. Și atunci se prinde că era vorba despre o înșelăciune la drumul mare. Însă nici cu Făt-Frumos nu mie rușine, pentru că niciodată nu luptă cinstit pînă la capăt. La bătălia finală, cea cu zmeul, apelează la șmecheria cu corbul care îi aduce în cioc apă vie ca să prindă din nou puteri. Și așa reușește să-l răpună pe bietul zmeu, care n-a umblat niciodată cu fofîrlica și este unul dintre cele mai oneste personaje din basmele românești. Cinste lui!

Matei CAZACU

Un impostor moldo-valah la Curtea lui Ludovic al XIV-lea

În ianuarie 1668, un straniu personaj își făcea apariția la Saint-Germain-en-Laye, unde se găsea Curtea Regelui Soare. Noul venit era un bărbat arătos de circa 40 de ani (el însuși mărturisea 43), cu ochi frumoși și îndrăzneți, cu o frunte bine desenată, barbă și părul lung și buclat, îmbrăcat după moda orientală a vremii: o mantie de mătase brodată cu motive florale și căptușită cu blană, un anteriu cu nasturi și găitane brodate ca voievozii români, purtînd pe cap o căciulă de samur împodobită cu o pană de egretă prinsă într-un nod de diamante. Un martor ocular își amintea că „l-am văzut atunci la Paris mergînd călare *à la polonaise,* cu o sabie a cărei teacă părea foarte bogat împodobită, fără suită, făcînd pe grozavul și cu un aer foarte fudul."

Abia ajuns la Paris, nobilul străin își comandă un superb portret de format mare (A3) din care Biblioteca Națională a Franței conservă trei exemplare. Aceste portrete au fost distribuite de beneficiar regelui și diferitelor personaje importante de la Curte într-o vreme cînd nu apăruse încă moda cărților de vizită. O foaie volantă de aceleași dimensiuni era anexată portretului și conținea un adevărat *curriculum vitae* într-o franceză impecabilă: „Meimet (sic!), astăzi Jean-Michel Cigala, este fiul faimosului Cigala și al sultanei Canou Salie, fiica sultanului Ahmet (1603-1617), sora sultanului Osman (II, 16218-1622), a sultanului Amurat (IV, 1623-1640) și a sultanului Ibrahim (1640-1648), tatăl marelui sultan astăzi domnind (Mahomet IV, 1648-1687). Nu a fost niciodată pașă sau mare vizir, deoarece, potrivit legilor Imperiului Otoman, aceste funcții sînt prea mici pentru cei de sînge imperial. Ibrahim l-a creat suveran inchizitor al Ierusalimului și al întregii Țări Sfinte. Dar, întrucît pentru a fi ascultat, această funcție obligă pe cel care o îndeplinește să poarte titlul de pașă, el este numit pașă de Ierusalim, al provinciilor Iordanului, al fluviului Nil, al regatului lui Faraon, al întregii provincii a mării Roșii, Cafarnaum, Agasia, Chaldea, Nazaret, Betleem, Ierihon, Galilea, Betania, Samaria și gardian al Sfîntului Mormînt al Domnului nostru."

O ultimă informație pe foaia anexată portretului preciza scopurile vizitei sale la Paris: „De la Roma a venit cu fericire la Paris unde așteaptă ocazia favorabilă pentru a-l saluta pe rege, pe regină și pe domnul Delfin". [...]

Din autobiografia pe care a publicat-o cîteva luni mai tîrziu tot la Paris aflăm că „Ajuns la Paris și aflînd că Maiestățile Lor erau la Saint-Germain-en-Laye, s-a dus să-și facă reverența înaintea plecării regelui în călătoria din Franche-Comté și a primit din partea lor toate dovezile de afecțiune pe care și le putea dori."

Această primă vizită – de fapt o simplă prezență în grămada de curteni care se îmbulzea în anticameră și camerele vecine dormitorului regelui, sau poate pe aleile parcului – a avut loc înainte de 2 februarie cînd regele și Curtea au pornit în călătorie în Franche Comté cucerită de armatele franceze între 2 și 24 februarie. Era vorba de o posesiune imperială revendicată de Ludovic al XIV-lea ca drept de moștenire al soției sale, Maria-Tereza, după moartea tatălui ei, Filip al IV-lea (al Spaniei).

Jean-Michel Cigala are onoarea unei audiențe la rege în primăvară, este invitat la cină de ducele de Saint-Aignan (François Honorat de Beauvilliers, 1607-1687), primul gentilom al Camerei care avea responsabilitatea serbărilor de la Curte, este apoi primit de regina Maria-Tereza, care, „știind că avea o funcție în armatele împăratului (Leopold I) și trăise destul de mult la Curtea Maiestății Sale Imperiale, se interesă de sănătatea împărătesei, sora sa". Face apoi reverența cuvenită Delfinului Louis de France (1661-1711) în vîrstă de 7 ani, care îi cere permisiunea să-i pipăie hainele și iataganul. Revenit la Paris în compania ducelui de Saint-Aignan, nu înainte de a saluta diverse altețe regale și princiare, Cigala duce o viață mondenă de vizite și recepții ale celor mai importanți seniori și doamne de la Curte. Are de asemenea onoarea de a fi invitat la adunarea anuală a cavalerilor de Malta prezidată de comandorul Jacques de Souvré, revine pentru a treia oară la Saint-Germain și „vreme de opt zile se achită de toate obligațiile unui perfect curtean cu atîta dibăcie ca și cum ar fi fost crescut aici din copilărie. Era mereu invitat la dineul regelui care resimțea o mare plăcere să discută cu el. A fost prezent la cea mai mare parte a serbărilor organizate pentru rege și într-o zi, ajungînd cu întîrziere la Comedie, regina îi oferi un loc la trei pași de ea". După ce își luă rămas bun de la rege și de la regină, Cigala primi din partea suveranilor „două lanțuri de aur cu portretele lor din același material pentru a-i mărturisi prin acest cadou de preț stima ce i-o purtau".

Aceste detalii se găsesc numai în cartea sa, terminată în iunie și publicată la începutul lui iulie 1668. Ea este un monument de impostură de la un cap la altul, așa că vom începe cu începutul. Autorul se prezintă drept fiu al unui cunoscut renegat italian, Scipion Cigala, care a jucat sub numele de Iusuf Cigala-Zade un rol important în istoria Moldovei la 1574 (detronarea și moartea lui Ion Vodă cel Cumplit și instalarea lui Petru Șchiopul pe tron) și care moare la 1605. Dar Mehmet – sau Jean-Michel – declară că s-a născut la 1625 și după moartea timpurie a tatălui său ar fi fost educat de marele Muftiu, după care devine paharnicul sultanului Ibrahim. De un caracter *„extrêmement prompt"* (s-ar traduce „iute"), este condamnat la moarte deoarece răstoarnă o cupă cu vin din carea bea sultanul afirmînd că era apă! Salvat în urma intervenției marelui Muftiu, i se comută pedeapsa la 500 de lovituri de baston, dar grație constituției sale viguroase supraviețuiește acestei pedepse și este numit „teftici", adică guvernator extraordinar la Ierusalim. [...]

Lucrurile mergeau foarte bine pentru prințul otoman, cînd, lovitură de teatru, este denunțat ca impostor de cavalerul John Evelyn, binecunoscut memorialist al vremii (1620-1706). La 13 februarie 1669, Evelyn prezintă regelui Angliei un exemplar din broșura sa intitulată *History of the three famous Impostors, vz. Padre Ottomano, Mahomed Bei and Sabbatai Sevi*, carte dedicată secretarului de stat, lord Arlington (Henry Bennet, 1615-1685) și care preciza că Cigala se afla încă în Anglia la acea dată.

Acuzațiile lui John Evelyn sînt foarte grave, deși ele constituie o bună parte din farmecul și interesul personajului nostru: Cigala ar fi fost originar din Valahia, născut la Tîrgoviște din părinți creștini. După moartea tatălui său – un om foarte bogat și de familie bună – tînărul Cigala intră în serviciul prințului Matei Basarab (1632-1654) care îl trimite la Constantinopol în suita ambasadorului său (capuchehaia): aceasta se petrecea prin 1648-1649, cînd Cigala avea circa 20 de ani, cee ce permite identificarea ambasadorului cu marele boier Danciu Pîrîianu din Milești (sau Milescu). Întors în țară, tînărul diplomat seduce soția unui preot și era pe cale să repete afrontul asupra persoanei fiicei acesteia, cînd este descoperit și obligat să se refugieze la Constantinopol pentru a-și salva capul. Revine în țară după moartea lui Matei Basarab (+ 9 aprilie 1654), dar este recunoscut și fuge din nou la turci, unde se convertește la islam. De atunci, continuă John Evelyn, a colindat pe la toate curțile europene dîndu-se drept prinț otoman, ceea ce i-a adus beneficii și favoruri în special din partea regelui Franței. La Londra a fost însă recunoscut de o persoana însemnată care îl întîlnise în anul precedent la Viena sub o altă identitate, fapt confirmat și de un gentilom persan în trecere prin Anglia.

John Evelyn mai precizează că adevăratul Mahomet Cigala murise la 1653-1654 la asediul Candiei, că toate persoanele care l-au cunoscut pe impostor ca prinț otoman sînt moarte, deci nu mai pot depune mărturie, și, în sfîrșit, că „se poate ca tatăl său să se fi numit altădată Cigo, care semănînd cu cel de Cigala, i-a dat ocazia să uzurpeze titlul acestei ilustre familii". [...]

*

O ultimă întrebare care se pune în legătură cu eroul nostru este posibila influență pe care șederea sa la Paris a putut-o avea în crearea ceremoniei turcești din *Burghezul gentilom* al lui Molière care datează din 1670. Se știe, după studiile lui Albert Vandal și P. Martino, că ambasada lui Soliman aga în noiembrie 1669 și recepția *à la turque* pe care i-a oferit-o ministrul de Lionne au impresionat puternic pe contemporani. De altfel, Molière a utilizat, pentru ceremonia de recepție a domnului Jourdan ca Mamamouchi, ceremonia de primire a cavalerilor ordinului Notre-Dame de pe Muntele Carmel. Există însă două elemente care par a fi împrumutate din *Istoria lui Mehmet Bei,* o carte pe care Molière a putut să o cunoască:

1) Ideea de a-l prezenta pe Cléonte ca fiu al sultanului (le Grand Turc), care vine „cu un alai foarte magnific; toată lumea se duce să-l vadă și a fost primit în această țară ca un senior de mare importanță" (actul IV, scena III) este mai apropiată de povestea lui Mehmet Cigala, fiu și nepot de sultani și sultane, decît de Soliman aga, simplu funcționar otoman.

2) Bătaia cu bastonul pe care falșii dervișii o aplică domnului Jourdan amintește si ea pedeapsa suferită de tînărul Mehmet pe cînd era paharnicul sultanului Ibrahim – 500 de lovituri de baston, ca și cele 120 de lovituri la tălpi, la fund și pe burtă încasate de cavalerul de la Madeleine.

Am avea deci o influență directă a *Istoriei lui Mehmet Bei* asupra lui Molière, fără îndoială cel mai prestigios titlu de glorie pentru Jean-Michel Cigala.

„O brunetă cum nu mai are păreche și șmecheră, bre, de-nchiagă apa."

SOFIA NĂDEJDE, *Nuvele,* 1893

„Aci fata umblă cu șmecherii. Și cum era și cam nurlie... îl înduplecă să se puie cu capul în poalele ei..."

PETRE ISPIRESCU, *Legendele sau basmele românilor,* 1882

„Mai șmecheri decît cărturarii cei vechi, ăștia mai noii vor să fie și cu aceia, însă vor să fie și cu gloatele."

PETRE ISPIRESCU, *Din poveștile unchiașului sfătos,* 1879

„Ai cerut o bere și o lași să-i treacă puțin spuma; Mitică zice:
– Bea-ți berea, că se răcește."

„E polei. Cade un domn. Mitică strigă:
– Chegle-carambol!
Cade o doamnă:
– S-a rupt gazometrul!
Ș. cl., ș. cl., ș. cl.
Al dracului Mitică!"

I.L. CARAGIALE, *Mitică*

***Matei Cazacu** este doctor în istorie și civilizație bizantină și postbizantină al Universității Paris I Sorbonne Panthéon.*

(versiunea completă a acestui articol pe dilemaveche.ro)

Maria IORDĂNESCU

lasă-ți copiii să vină la tine

Fără speranță

În data de 4 ianuarie, Pavel Năstase a fost numit ministru al Educației. În doar o săptămînă de la votul de învestitură, a reușit să adune tot atîtea vești proaste cît alți Feți-Frumoși miniștri ai Educației în cîteva luni sau chiar ani. Să le inventariem, adunate de prin mass-media, ca să știm cu cine pornim la drumul greu al marilor schimbări din educație.

Mai întîi, un citat din discursul domniei-sale, ținut în fața Comisiilor reunite pentru învățămînt, știință, tineret și sport din Parlament, citat preluat din ziarul *Adevărul*, ediția din 4 ianuarie 2017: „Avem în momentul de față peste 200 de școli profesionale în acest învățămînt dual unde sînt peste 25.000 de elevi care învață în acest învățămînt. Trebuie găsită o reglementare astfel încît aceste școli să nu fie considerate școli de mîna a doua. Sînt oameni care din naștere, nativ, nu pot lua un bacalaureat. Acest lucru s-a întîmplat dintotdeauna. Mi-aduc aminte cînd eram elev, 40% luam bacalaureatul, nu toată lumea. Acum vrem toți să fim bacalaureați. (...) Sînt oameni care înțeleg mai greu lucrurile și în care (!) trebuie să procedăm cu foarte mare atenție.“ Lăsînd la o parte felul în care se exprimă domnul ministru, am cîteva nedumeriri legate de aceste asertiuni: 1) De unde a tras domnia-sa concluzia că școlile profesionale sînt socotite de rang inferior? De către cine? Dimpotrivă, la cît de puține sînt și la ce goluri profesionale avem pe piața muncii, aș spune că școlile în care se învață meșteșuguri sînt nepreţuite pentru toată suflarea românească zdravănă la cap. 2) Nu noi „vrem să fim toți bacalaureați“, ci doamna Ecaterina Andronescu, colega de partid, desființînd școlile de arte și meserii și obligînd tinerii să ajungă în fața unui examen care nu le folosea la (mai) nimic. 3) Domnul ministru lasă să se înțeleagă că școlile de meserii sînt pline de tineri stigmatizați mintal încă de la naștere, că opțiunea lor de a deprinde un meșteșug nu e decît resemnare, renunțare în fața unor limitări native nefericite. *No comment.*

Aflăm, tot din presă, o altă veste proastă: că noul ministru le dă posibilitatea vechilor directori de școli care nu au luat concursul de ocupare a funcției de conducere sau care nici măcar nu s-au prezentat la examinare să fie „numiți“ din nou în aceleași posturi. Explicația oferită de demnitar? Ar fi o „discriminare“ a celor care au picat dacă nu ar fi socotiți eligibili pentru funcția de director. E ca și cum am spune că un tînăr care a picat la Politehnică e discriminat dacă nu e angajat ca inginer. O aiureală enormă. O astfel de „viziune“ la vîrful educației sminteşte de-a dreptul înțelesul unor cuvinte precum examen, rigoare, lege, model, performanță, principii, profesionalism, încredere, corectitudine etc., adică valori pe care școala ar trebui să mizeze. Mă întreb ce gîndește oare un elev de clasa a opta, aflat aproape de un examen pe care ar trebui să îl ia în serios, despre propriul director care își păstrează funcția, deși nu a luat notă de trecere.

Dar „generozitatea“ domnului ministru cu cei care au greșit în fața legii e veche: domnia-sa a aprobat, pe vremea cînd era rector al Academiei de Științe Economice, reîntoarcerea la catedră a lui Andrei Hrebenciuc, proaspăt inculpat pentru constituirea unui grup infracțional organizat, spălare de bani și complicitate la trafic de influență (fapte recunoscute în fața judecătorilor).

Tot ziarele vorbesc despre felul în care domnul Năstase promite noi victorii în lupta împotriva CNATDCU și a celor care deconspiră plagiatele din așa-zisa lume academică. (Ajutor de nădejde îi va fi domnul Liviu Pop, proaspăt secretar de stat în Ministerul Educației, fost șef al aceluiași minister pe vremea cînd singurul obiectiv de performanță al acestuia era albirea onoarei domnului Victor Ponta.) Este incredibil cîtă rîvnă pot depune cei din PSD pentru a acoperi hoția intelectuală, cîți mușchi arată mulțimii și cîtă ipocrizie pot pune la bătaie, pentru ca plagiatorii care deocamdată dorm liniștiți să își continue somnul în funcții de conducere. Și pentru că tot veni vorba despre plagiate, site-ul România Curată vorbește despre un articol semnat, printre alții, de – ați ghicit! – domnul ministru al Educației, articol plagiat în proporție de 51%. Sînt date adrese de web, note, comparații, tot tacîmul.

Este incredibil cîtă rîvnă pot depune cei din PSD pentru a acoperi hoția.

Cam așa începem anul. Și reforma. Și educația. Și școala. Cu vești „vesele“, care nu îngăduie nici o speranță.

***Maria Iordănescu** este psiholog.*

Eugen ISTODOR

negustori și mușterii

Pe banii noștri ne-am creat fericirea și deprimarea

Iată dovezile:

1) Aici, femeile pot să acceseze în mod gratuit site-ul, în timp ce bărbații care vor să dețină calitatea de membru trebuie să plătească o taxă: Gleeden, un site de întîlniri, a dezvăluit faptul că această platformă online înregistrează cel mai înalt nivel de trafic în a doua zi de luni după Crăciun. Pentru 2017, această zi este cea de 9 ianuarie. Reprezentanții site-ului, cu peste 3,3 milioane de membri, au dezvăluit că activitatea utilizatorilor săi crește întotdeauna în debutul anului.

Întrebați dacă vor crede că vor fi mai activi pe Gleeden și la începutul anului 2017, un procent de 71% din ei au răspuns afirmativ.

Participanții la acest sondaj au fost rugați să ofere și o explicație pentru nevoia de a-și înșela partenerii de viață imediat după Crăciun, iar 52% din ei au spus că vor să își recapete „libertatea“ după sărbătorile de iarnă.

2) Dincoace avem deprimare gratuită pentru toată lumea: „În ianuarie există Lunea neagră, cea mai deprimantă zi a anului. «Blue Monday» va fi 16 ianuarie. Blue Monday a fost creată în 2005 de o agenție de turism din Marea Britanie, care a comandat un studiu bazat pe calcule care au inclus factori precum condițiile meteorologice și nivelul datoriilor personale. Expertul în *lifestyle* Cliff Arnall a creat o formulă de calcul care ține cont de mai multe variabile – condițiile meteorologice, nivelul datoriilor acumulate, numărul de zile care au trecut după Crăciun, numărul de zile care au trecut după încălcarea obiectivelor trasate pentru noul an și nivelul scăzut de motivație.“ De fapt, cerul este egal, Dumnezeul este același. Noi investim, investim, investim. Rămînem datori și creăm Blue Monday.

Iaromira POPOVICI

bazar

Doamna doctor (Pupi)

Există oameni a căror dispariție marchează sfîrșitul unei lumi – o lume al cărei centru sînt. O lume ale cărei personaje, despre care auzi repetate povești, sînt aproape în totalitate pierdute în neant. Dispărute și ele. Așa s-a întîmplat cu doamna doctor Ecaterina Rădulescu (pentru apropiați, Pupi). Doamna doctor era ginecolog și obstetrician, discipolă a lui Panait Sârbu însuși. Unul dintre „stîlpii“ școlii de ginecologie de la noi, care, printre altele, a adus pe lume un număr dincolo de estimări de copii – printre care și pe al meu.

Cînd coborai în măruntaiele Spitalului Giulești, alias „Prof. dr. Panait Sârbu“, spre secția de colposcopie, dna doctor Rădulescu te primea în felul ei: impecabil, mai întîi fizic – purta un halat mereu de un alb ca-n reclamele pentru detergenți și avea un păr destul de scurt, dar mereu proaspăt coafat, din care, la propriu, mai nici un fir nu ieșea din rînd. Respecta cu strictețe rîndul, nu suporta ca cineva să intre înăuntru și să întrebe. Împreună cu asistenta de la colposcopie, dna Mariana (care înțeleg că nici ea nu mai e printre noi), făceau un cuplu de neuitat: Pupi era minionă și blondă, Mariana mai înaltă, brunetă, planturoasă, *femme fatale*. Amîndouă împărtășeau, însă, ceva: un aer sever, o autoritate implicită și un profesionalism cu care, împreună, reușeau să păstreze o ordine agreabilă între cîrdurile de doamne care veneau acolo cu probleme femeiești.

Doamna doctor Rădulescu era, dincolo de asta, o profesionistă remarcabilă. Își trata pacientele cu seriozitate, dar și cu umanitatea necesară pentru ca recomandările să funcționeze. Avea un fel didactic și autoritar de a ți se adresa, dar, în același timp, pigmentat cu umor de bună calitate și talent de povestitoare. Pentru că cea de-a doua lume a lui Pupi, diferită de cea medicală, mai interesantă și mai alambicată, era cea a poveștilor ei. Pupi se născuse în perioada „de aur“, interbelică, și ce-și amintea din copilărie sau adolescență nu avea nici o legătură cu istoriile mele de copil comunist. Era vorba de plecări în străinătate, din fragedă pruncie, de sejururi cu „lume bună“ la Bușteni, de întrebări și lecturi precoce ale unui copil așijderea, crescut într-o familie de intelectuali și burghezi (căci nu știu altfel cum să le spun). Copilăria și adolescența ei, din poveștile astea, păreau de-a dreptul perfecte. Erau urmate de o tinerețe sportivă, aventuroasă, în paralel cu o carieră reușită, nu foarte obișnuită pentru o femeie, pe vremea aceea. Carieră care nu presupunea compromisuri, din cîte înțelegeam eu.

Nimic din ce povestea Pupi nu era obișnuit sau comun. Problema istorisirilor ei era că, precum un roman-fluviu, aduceau în prim-plan prea multe personaje, fiecare cu propriul lui *pedigree* și cu propria lui tolbă de întîmplări, pe care, la un moment dat, nu le mai puteai urmări. Dar demersul în sine era fascinant.

Perioada sarcinii, în care Pupi m-a urmărit, a fost una din cele mai bune din viața mea. Țin minte că mă uitam mereu la un serial care se derula pe vremea aceea la PRO TV, *Quantum Leap* (Donald P. Bellisario, 1989-1993, cu Scott Bakula), despre călătoriile în timp. În paralel ascultam poveștile doamnei doctor, care exact asta făceau și ele: treceau, cu fiecare convorbire, de la o epocă la alta și de la un personaj la altul. Copilul meu (martor mișcător atît la serial, cît și la poveștile doamnei doctor) a fost „livrat“ cu *foarte bine* (de doctorul Mihai Niculescu, împreună cu doamna dr. Rădulescu). Doamna doctor mi-a fost și i-a fost aproape în mai toți anii care au urmat: cu sfaturi medicale, umane, de toate. Cu prezența. Inteligența. Calitățile de Șeherezadă. Și lumile paralele cu care avea, mereu, darul să jongleze.

Cu timpul, copilul a crescut, eu am luat-o pe diversele mele căi, iar Pupi s-a retras din meserie. Vorbeam în continuare, însă doar despre personajele ei, și ea continua să repete ceva ce am început să simt și eu: că nu se mai recunoaște în lumea din jur, că nu-i mai aparține. De altfel, mulți dintre cei din acea lume muriseră, de-a dreptul. În același timp, poveștile au devenit mai fără de sfîrșit. Nu am mai văzut-o decît o dată în carne și oase, cînd era vădit schimbată, și n-am prea suportat bine asta. N-am mai sunat-o la fel de des ca altădată, ca pe vremea cînd îmi era un soi de mentor fizic și spiritual. Am făcut și eu ce fac majoritatea oamenilor, în mediocritatea lor: îi uită sau îi pun deoparte, pe un raft, pe care îl șterg de praf doar la ocazii, pe cei ieșiți din tăvălugul de zi cu zi, sub pretextul agitației cotidiene.

Evident că n-am uitat-o, de fapt. Și nici nu am de gînd s-o fac de-aici încolo. O am în minte și-i aud vocea cu claritate, încă. Știu, cu siguranță, că va rămîne unul dintre personajele (de astă dată, ea a devenit unul) de care voi ține cont în periplurile mele viitoare. Pînă voi deveni, și eu, unul din bibelourile din altă lume, de pe rafturi. Așa cum e, într-o oarecare măsură, în firea lucrurilor.

Aron BIRO

„Lucrători în domeniul serviciilor personale“

Aud tot mai des că ne îndreptăm spre o societate lucidă, cu conștiință științifică, pentru care religiozitatea a devenit un vestigiu de gîndire medievală ținut în priză de interese pur politice – la noi pentru a exploata electoral docilitatea creștină, la alții pentru a anima fanatismul islamic. Orele de religie din școli sînt tot mai problematice – profesorul de religie al nepoatei mele, încercînd cu diplomație să concilieze evoluționismul și creaționismul, le-a spus copiilor că oamenii au evoluat din oi păstorite de Iisus. Se generalizează ideea că banii publici nu mai trebuie să ajungă pe mîna Bisericii, căci preoții ortodocși sînt securiști, iar papistașii sînt pedofili. Citate ușor de ridiculizat din textul biblic sînt arătate drept dovezi pentru nocivitatea acestui „manual alternativ“ în fața evidenței științifice. Și totuși, îndepărtarea religiozității din mentalul românesc nu lasă un mai larg spațiu conștiinței de tip secular. În vacuumul spiritual rămas se revarsă idei ce par a satisface o nevoie fundamentală de magie și supranatural.

CAEN includea coduri ocupaționale pentru chiromanție și astrologie.

Simpla pomenire a lui Pitagora nu are cum să credibilizeze astrogramele prin care căutăm să preluăm controlul asupra destinului. Simetriile geometrice din feng-shui nu elimină suspiciunea că avem de-a face cu tulburări obsesiv-compulsive nediagnosticate.

Oscillococcinum rămîne cel mai vîndut produs străin al farmaciilor românești, iar cumpărătorii nu sînt nicidecum pensionarii bisericoși, ci o vastă populație convinsă de „principiul științific“ al diluării korsakoviene a ficatului de rață.

Am luat contact cu supranaturalul românesc în fragedă copilărie, în satul natal, cînd, în preajma înmormîntării unui vecin, femeile care au spălat mortul au confirmat pe șușotite zvonul că omul ar fi avut coadă, pe seama căreia se punea caracterul hain al individului. Altă dată am aflat că bătrîna care locuia singură și izolată dincolo de marginea satului ar fi avut copite. Culmea, preotul satului era vocea lucidității care ne îmbărbăta să nu luăm în seamă nonsensuri – tot ce merita știut despre supranatural era scris în Biblie și reglementat. Ulterior, preotul și-a pierdut credibilitatea făcînd un copil din flori cu o tînără din sat, iar prin asociere și-a pierdut-o și Biblia. Biserica a devenit nefrecventabilă, iar noi, sătenii, ne-am întors la ale noastre – femeia cu copite, omul cu coadă etc.

A fost așadar firesc ca în timpul liceului să iau contact cu muzica satanistă și literatura ocultă. Începea să se audă la noi de farsorii hedoniști și agenții provocatori ai culturii populare occidentale – fie pe filieră literară (Aleister Crowley, Timothy Leary), fie pe cea muzicală (Ozzy, Marilyn Manson). Cultura românească i-a filtrat sever, căci nu existau la noi puncte de referință. Nu prea există nici azi, cea mai apropiată personalitate de acest tip – Gregorian Bivolaru – n-a fost interesată să lase vreo creație artistică. Rockerii români au luat ideologiile ezoterice mult prea personal încît să mai rămînă loc pentru vreo propunere estetică (excepții obscure ar fi Satanochio și Marțolea), iar tentativele de a promova o literatură românească a supranaturalului au fost întîmpinate de public drept luări în derîdere a unor realități oculte cu care nu se glumește.

Ajuns în studenție, în calitate de membru al unui cenaclu de literatură SF-fantastică, am asistat la scindarea clubului în două facțiuni, una dintre ele insistînd să se ocupe de investigarea paranormalului – problemă serioasă pe care literatura fantastică o bagateliza, subminînd metodele „științifice“ ale pasionaților de telepatie, ectoplasmă și fenomene OZN. Era perioada investigațiilor din Pădurea Hoia-Baciu și a intrării serialului *X-Files* în conștiința românească, apăreau germenii îmbinării ocultului cu politicul. Revistele pentru gospodine începeau să publice, pe lîngă popularul horoscop, rubrici de practici ezoterice. CAEN includea coduri ocupaționale pentru chiromanție și astrologie, abia recent deghizate în categoria „Lucrători în domeniul serviciilor personale“.

Am întîlnit apoi supranaturalul deghizat în cărțile de aventuri patriotice ale lui Pavel Coruț. Credeam că erau o găselniță românească ce ar putea deschide apetitul spre o literatură fantastică autohtonă, însă materialele au ambiții istorice, documentaristice și motivaționale, hibridizînd ortodoxia românească cu concepte științifice ezoterice. Au fost substituite în timp cu materiale de import – o avalanșă de cărți de magie deghizate în „ghiduri de dezvoltare personală“ scrise într-o terminologie ceva mai tehnică, fără miză patriotică. Rugăciunea și ritualul sînt tot acolo, însă „strofele“ sînt altele, relația nu mai e mijlocită instituțional, iar entitatea divină care rezolvă probleme nu e viciată de personalizarea sub chipul unei figuri paterne dostoievskiene.

Astăzi, în 2016 – anul inimii și al intestinului subțire –, România se află pe un drum inițiat de flacăra violet a lui Aliodor Manolea, acest discret Gandalf al politicii autohtone. Nu știu la alții cum e, dar Clujul este invadat de un neomisticism cu audiență preponderent tînără, din rîndul celei care a abandonat creștinismul decrepit al părinților pentru superstiții mai palpitante. Titlul de Capitală Europeană a Tineretului în 2015 nu ne-a adus doar cinema, teatru și muzică, ci și un ZenFest în care nutriționiști și speakeri motivaționali se amestecă subtil cu astrologi, vindecători Theta certificați și psihologi cuantici. Ambiția orașului de mediu universitar, modern și cu ambiții de Silicon Valley românesc e contraponderată de faptul că extragerea radicalului a devenit o abilitate mai rară decît cunoașterea compatibilității zodiilor.

Se pare că miza decredibilizării Bisericii nu e vreo îmbunătățire a simțului realității, ci liberalizarea instituției ce gestionează relația românului cu supranaturalul.

***Aron Biro** este autorul blog-ului http://aronbiro.blogspot.com.*

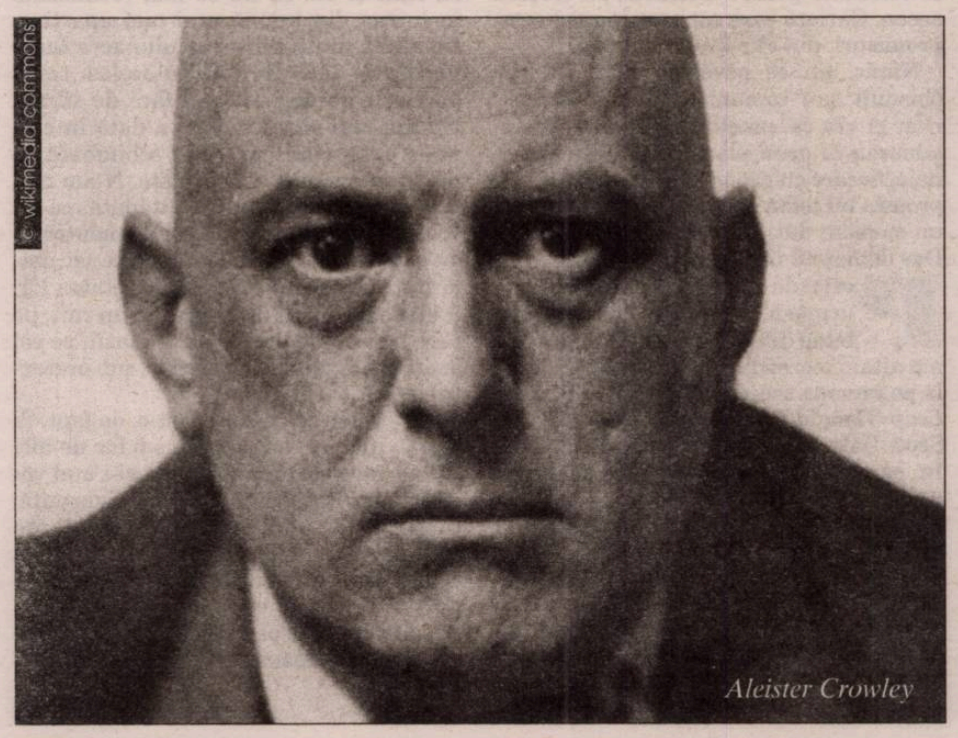

Aleister Crowley

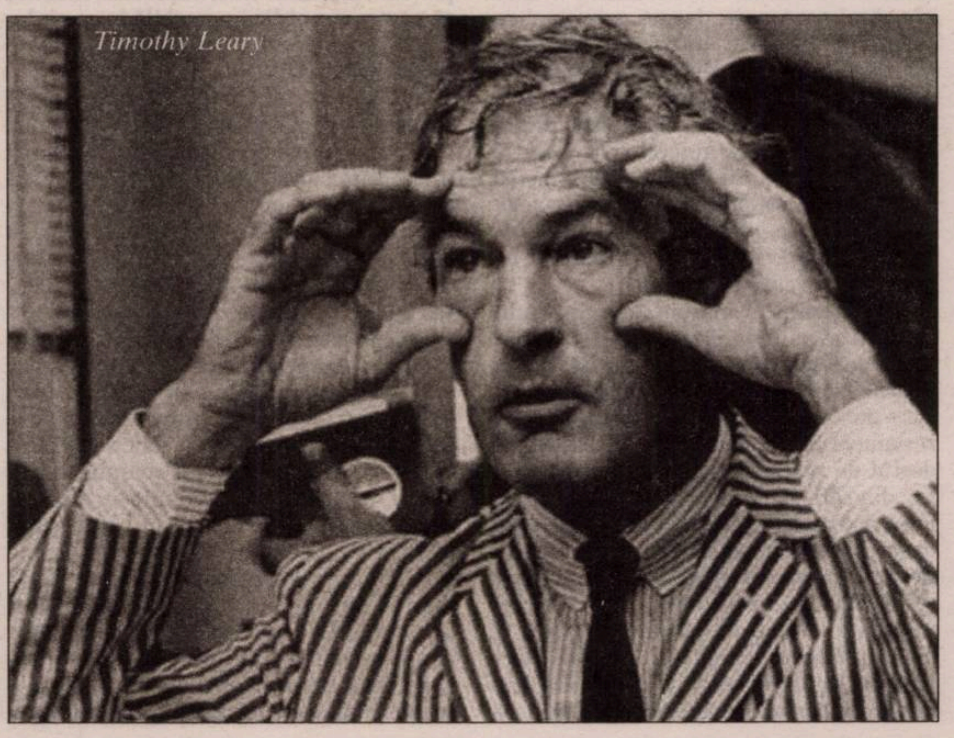
Timothy Leary

Despre poezie, traducere și trădare

– dialog cu Athena FARROKHZAD & Svetlana CÂRSTEAN –

*Două poete – **Athena Farrokhzad** (n. 1983, Teheran) și **Svetlana Cârstean** (n. 1969, Botoșani); trei limbi – română, suedeză, franceză; două edituri suedeze, una renumită (Albert Bonniers Förlag), cealaltă nișată (Rámus), într-o colaborare unică; o editură românească (Nemira), pentru un volum de poezie inedit, greu de calificat:* Trado. *Interviul de față a avut loc în româno-anglo-franceză, cu ocazia turneului pe care cele două poete l-au realizat în România la finalul anului trecut.*

Cum se scrie un volum de poezie la patru mîini?

Athena Farrokhzad: Acum niște ani, ne-am întîlnit în Suedia și am tradus una cartea celeilalte, acesta fiind și motivul pentru care am scris acum *Trado,* datorită influențelor pe care traducerile acelea le-au avut asupra noastră. Volumul are trei părți, în două voci. Mi-am scris singură poemele, dar în același timp nu sînt scrise de mine, pentru că provin dintr-un dialog între noi două, pornind de la experiențele comune. Traducîndu-ne reciproc, am avut un efect direct una asupra cuvintelor celeilalte. Apoi am scris împreună cea de-a treia parte, cea din mijloc, eseul. Am lucrat împreună, nu putem spune „Eu am făcut asta, ea a făcut asta".

Svetlana Cârstean: Da, evident că partea fiecăreia de poeme e scrisă individual într-un fel, dar e scrisă și colectiv, pentru că tot conținutul e generat de experiența noastră și pentru că există o mulțime de răspunsuri sau provocări pe care ni le adresăm una celeilalte în cele două părți, care fac conexiuni nu numai între ele, în *Trado,* ci și cu tot ceea ce am tradus noi – *Floarea de menghină* și *Vitsvit (Albdinalb,* volum apărut la Pandora M). Sînt trimiteri și în partea mea, și în partea Athenei, la toată experiența noastră de traduceri și cine cunoaște cărțile noastre va identifica elemente care sînt conectate permanent. În ceea ce privește eseul, lucrurile stau puțin diferit, pentru că l-am lucrat pe Skype, am avut un document comun, care era în Google Docs, și-n care am adunat toate elementele care ni s-au părut esențiale pentru eseu așa cum l-am gîndit noi din prima clipă cînd ni s-a propus să facem cartea.

A.F.: Eseul nu are o limbă originală, pentru că a început cu noi colectînd material în română, suedeză, engleză, franceză, italiană, spaniolă, germană, apoi Svetlana și-a scris gîndurile în română, apoi eu mi le-am scris pe ale mele...

S.C.: După care am început să calibrăm împreună, să citim cu voce tare tot ceea ce am scris și să conturăm împreună textul final. Am lucrat și 12-13 ore pe zi prin Skype, citindu-ne mereu și reluînd pentru a finisa textul. Apoi a existat o altă parte a lucrului la eseu – cînd fiecare a tradus în limba ei, în suedeză, respectiv în română; am avut nevoie de încă o revenire – Athena spre mine, eu spre Athena, pentru că traducerea într-o nouă limbă a presupus alt tip de reglaje și ne-am dat seama că aveam nevoie să reformulăm anumite fraze.

A.F.: Am putea spune că eseul e scris cumva în țara nimănui *(no man's land)* și în limba nimănui *(no man's langue).*

S.C.: Obișnuiam să spunem că limba noastră comună e franceza, și e adevărat, pentru că e limba în care comunicăm...

A.F.: Dar în același timp, nu.

Ați lăsat mult deoparte?

Svetlana Cârstean: Da, era un document mult mai mare.

A.F.: Pentru mine, eseul acesta este ca modelarea unei sculpturi cu patru mîini – colectezi materialul din diferite locuri și îl pui laolaltă – citatele, experiențele de viață ale amîndurora. Am modelat împreună pînă am fost mulțumite.

S.C.: Citind, mereu și mereu, dar mereu împreună.

Este o astfel de carte posibilă și a doua oară?

S.C.: Între noi? Putem duplica, multiplica, dar nu văd scopul. Cartea asta este rezultatul organic al celor două cărți pe care le-am tradus și asta a reieșit din experiența respectivă. Nu a fost ceva ce am decis să facem. Cred că dacă vom mai lucra împreună, tot un proces organic va trebui să fie. Nimic nu a fost mecanic între noi.

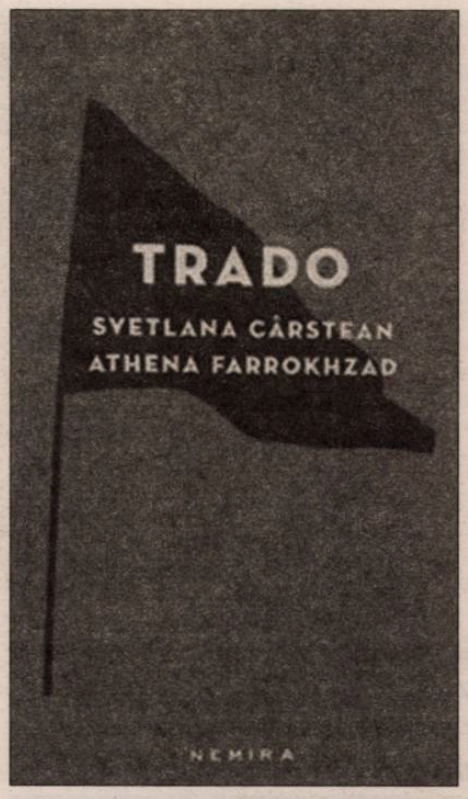

Există o linie între traducerea ca act și crearea de poeme?

A.F.: Ideea acestui volum este să facă linia cît mai începoșată, cumva să o șteargă, dar să o și păstreze. Scrisul de aici este o consecință imediată a traducerii – vine înainte, în același timp, și după ea.

Editorii nu au vrut un traducător profesionist pentru carte. Cum v-ați descurcat?

S.C.: La început, ne-am gîndit că e normal ca un traducător să intervină. Dar asta a fost doar o secundă, prima secundă, pentru că ne-a luat prin surprindere propunerea editorilor, după care ne-am dat seama că da, ei aveau dreptate, și că și noi, de fapt, ne dorim să ducem la capăt, să punem în act exact ceea ce am făcut pînă în acel moment și tot ceea ce capitalizaserăm. De fapt, asta este punere în act a unui capital.

A.F.: O să îți spun o întîmplare care spune totul despre carte. Cînd cartea a fost publicată, în aprilie, în Suedia, editorul meu a fost sunat de către Royal Library din Stockholm (ei au sarcina să arhiveze tot ce se publică în suedeză), și a fost întrebat cum ar trebui să catalogheze această carte – e o continuare a *Florii de menghină* sau a volumului *Vistvit?;* ar trebui categorisită drept carte originală în suedeză sau traducere?; și dacă e o traducere, e una din română sau din franceză?; și pe ce raft să fie pusă?

S.C.: Iar asta e foarte relevant pentru tot procesul pe care l-am urmat la crearea *Trado.*

A.F.: Cred că spune totul. Cînd trebuia să publicăm, am avut și discuția despre ce să scriem pe ea – pe ediția suedeză, pe partea mea, e scris numele meu, iar pe cea a Svetlanei e scris numele ei, în traducerea mea (invers în română), dar nu știam ce să scriem despre eseu, așa că am decis că e un original. Avem, deci, două originale.

Nu v-ați gîndit că mamele voastre ar trebui să se cunoască una cu cealaltă?

A.F.: Asta nu o să se întîmple niciodată!

S.C.: Eu cred că asta s-a întîmplat de mai multe ori. Pentru că altfel nu ar fi fost posibil să scriu acel poem din carte la care faci referire; noi internalizăm moștenirea părinților noștri, internalizăm ființele care sînt părinții noștri și de aceea la un moment dat e nevoie să ne separăm de existența lor și de această moștenire, și de fapt nu o putem face decît prin trădarea lor și prin scris. Ăsta e rolul scrisului, implicit al poeziei, această distanță pe care o presupune trădarea și pe care o presupune o foarte mare dragoste implicită și nemărturisită.

a consemnat Cătălina MICIU

> *„Traducîndu-ne reciproc, am avut un efect direct una asupra cuvintelor celeilalte."*

© K. Naderehvandi

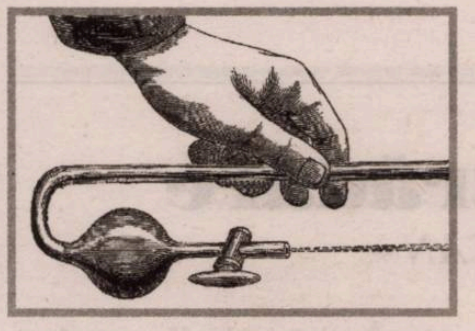

Oana STOICA

rosencrantz & co

Copii și bunici

● *Fetița-soldat* de Mihaela Michailov, regia: Silvia Roman, scenografia: Bianca Veștieman și Sabina Veștieman, muzica și *sound design:* Bogdan Balea, video: Adi Bulboacă. Cu: Cristina Juncu / Silvana Mihai. Vocea bunicii (înregistrată): Mariana Mihuț. TNB.

Mihaela Michailov este o voce aparte în teatrul contemporan autohton. În timp ce dramaturgia locală postrevoluționară s-a concentrat asupra maladiilor urbane ale adultului, ea s-a dovedit interesată de subiecte mai puțin vizibile și consumabile: universul copiilor. În 2006, cînd Mihaela Michailov cîștiga Premiul UNITER pentru cea mai bună piesă a anului, *Complexul România* (montată la TNB în 2008), perspectiva copiilor asupra societății era aproape inexistentă în teatrul românesc contemporan.

Piesele Mihaelei Michailov, cu delicatețea apropierii de universul copiilor și scriitura poetică, sînt singulare în dramaturgia contemporană.

Între timp, tot datorită Mihaelei Michailov, care a continuat și a dezvoltat acest interes într-o direcție de teatru educațional împreună cu regizorul Radu Apostol, lucrurile au început să se schimbe, piesele și spectacolele despre și pentru copii și adolescenți au devenit importante și vizibile (bine ar fi să nu reprezinte doar o modă trecătoare).

În programul „9G" de la Teatrul Național din București, tînăra regizoare debutantă Silvia Roman a creat spectacolul *Fetița-soldat,* cu un text al Mihaelei Michailov despre lumea, reală și imaginară, a unui copil de 9 ani care încearcă să-și explice singur niște realități dureroase. *Fetița-soldat* seamănă cu prima piesă a Mihaelei Michailov, *Complexul România*, prin faptul că are în prim-plan un cuplu de personaje, copil-bunică, și relația lor care se contextualizează diferit în cele două texte: în raport cu modificările politico-sociale din anii '90, înainte și după Revoluție *(Complexul România)* și în relație cu familia, ca incubator, uneori traumatizant, pentru copil *(Fetița-soldat).* Cu un alt text, *Copii răi, Fetița-soldat* are în comun construcția: ambele sînt monodrame scrise din perspectiva unor copile de 9-10 ani. Toate piesele creează universuri poetice, privite microscopic, cu toate detaliile (gînduri, vise, frici) augmentate, lumi vulnerabile, profund interiorizate, aproape rupte de exterior. Este specifică Mihaelei Michailov această scriitură lirică, cu poeme dramatice care explorează fragilitatea copilăriei mai degrabă decît fericirea ei (intens promovată în literatură, poate prea mult, prea insistent și uneori cu tonuri false) prin contextualizarea într-o realitate dură, atît la nivel general-social, cît și la cel al familiei. Personajele sînt apropiate mai degrabă de copila din mămăligă a Aglajei Veterany – fără a avea atîtea traume și suferințe, dar întîlnindu-se în tristețe și în percepția metaforică a lumii – și de *Fetița cu chibrituri* a lui Andersen decît de Alice, Dorothy sau Heidi.

Fetița-soldat conturează microcosmosul lui Ami, o puștoaică iscoditoare și plină de imaginație, care trăiește împreună cu bunica sa. Apartamentul lor este micuț, dar, pentru Ami, el reprezintă întreaga lume pe care o explorează și o modifică după propria imaginație. Centrul acestui univers este bunica. Cu vocea sa caldă, mîngîietoare, Mariana Mihuț creează un personaj exclusiv auditiv, o prezență aproape divină (providențială), „zeul" bunătății și al bunătăților (în cămară, borcanele cu dulcețuri devin personaje în jocurile lui Ami). Fetița se raportează în permanență la această autoritate incontestabilă, dar prietenoasă, partener de joacă, protector și protejat în același timp. Bunica este cea care o salvează pe Ami dintr-o familie distrusă și tot ea este cea care va avea nevoie, mai tîrziu, de ocrotirea fetiței. Cele două sînt astfel egale în dragoste și în grijă.

Dincolo de inocența cu care copila privește lumea se întrevede o dramă de familie care a lăsat-o pe Ami fără prezența părinților, în casa bunicii. Modul în care ea receptează traumele familiale are aceeași candoare ca aceea din reprezentațiile teatrale pe care fetița le oferă păpușilor. Există în scriitura Mihaelei Michailov, bine identificat de Silvia Roman și interpretat de Cristina Juncu, un mecanism de apărare în fața durerii pe care copila îl dezvoltă instinctiv: crearea poveștilor și a jocurilor în care eroii sînt cei care cîștigă întotdeauna lupta. În universul jucăriilor (scenografele Bianca Veștieman și Sabina Veștieman creează un interior domestico-fabulos în care elementele realiste – televizor, borcane, scară etc. – au funcții magice, devenind instrumente de joacă și personaje), Ami imaginează strategii iluzorii de reparare a unei realități dureroase. Acestea sînt ultimele frînturi de copilărie căci, odată cu pierderea bunicii, Ami pierde și inocența. Fetița se maturizează, iar procesul renunțării la candoare, al ieșirii din coconul copilăriei este pavat cu suferință. Cristina Juncu (cea care joacă alternativ cu Silvana Mihai, dar cum am vizionat doar varianta cu prima dintre ele, mă voi referi strict la ea) are o candoare băiețească, e înduioșător de bătăioasă, și în jocurile imaginare, și în cele dureroase, ale realității.

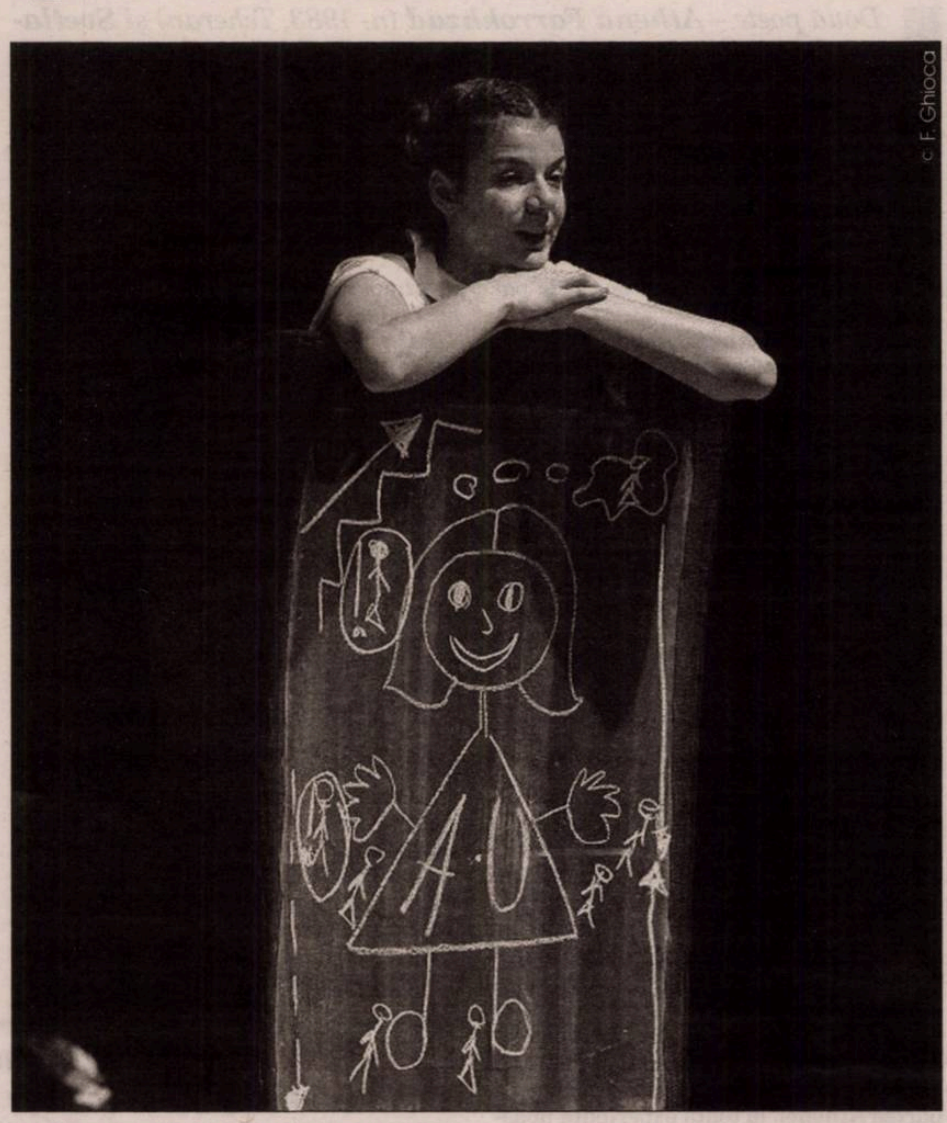

c. F. Ghioca

Monodrama *Fetița-soldat* – regizoarea Silvia Roman păstrează formula indicată de autoare, de *one woman show* – este susceptibilă de polifonizare ca spectacol așa cum s-a întîmplat și cu piesa *Copii răi* în varianta germană. Montarea berlineză de la Teatrul Parkaue, vizionată la Tîrgu Mureș în cadrul Conectact V, se detașează de celelalte puneri în scenă ale *Copiilor răi* prin multiplicarea personajelor, subliniind astfel ideea de sistem în opoziție cu un caz individual. Transformat într-o corală, textul generează un spectacol despre eșecul educației și riscurile unui tipar comportamental discriminatoriu și violent pe care școala îl creează. Excluziunea socială devine normă într-un sistem de învățămînt care înregistrează un hiatus între teorie și practică.

Piesele Mihaelei Michailov, cu delicatețea apropierii de universul copiilor și scriitura poetică, sînt singulare în dramaturgia contemporană. Spectacolul Silviei Roman redă cu finețe o inocență suferindă care, printre jucării și jocuri, învață să se maturizeze.

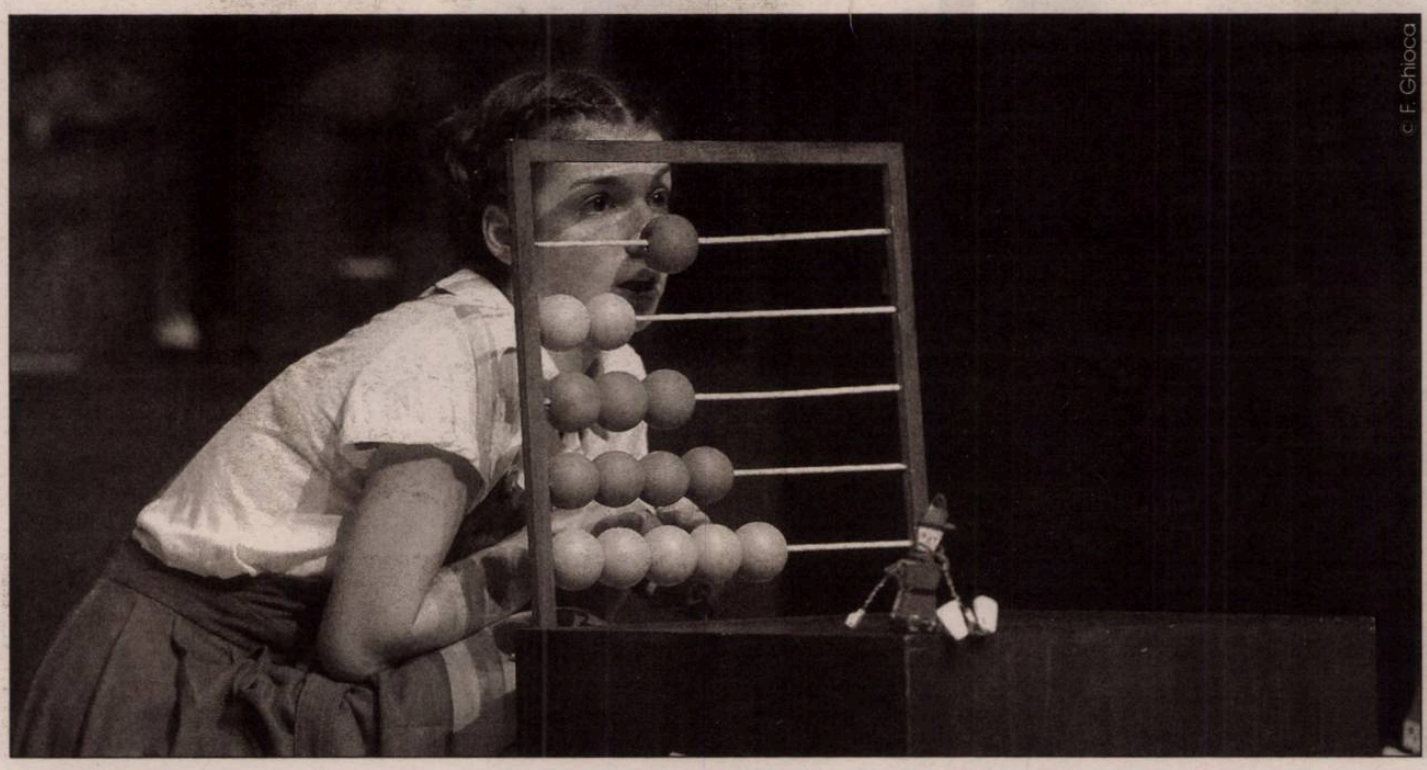

c. F. Ghioca

***Oana Stoica** este critic de teatru.*

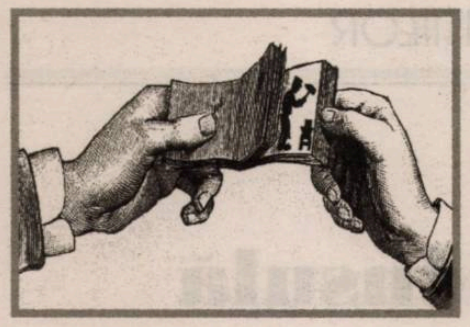

Marius CHIVU

feedbook

Rămășițele inocenței

● **Ioana Pârvulescu, *Inocenții*, Editura Humanitas, 2016.**

Trecutul și-a găsit în Ioana Pârvulescu o admirabilă romancieră. După *Viața începe vineri* (2009) și *Viitorul începe luni* (2012), diptic narativ care este, după cum l-am numit, un fel de suită retro a Bucureștiului, desfășurată în oglinda timpului, Ioana Pârvulescu face în acest nou roman o declarație de dragoste Brașovului, mai exact orașului de altădată. *Inocenții* este însă cel mai personal roman al Ioanei Pârvulescu. Deși se prezintă ca un roman de tip foileton – 18 capitole subintitulate cu replici din text, capitole de sine stătătoare, dar care comunică unele cu altele și se continuă, fără a urma o cronologie strictă –, tonul este de memorialistică romanțată. Amintiri dintr-o copilărie urbană, destine și istorii de familie din război sau de viață privată, istoria unui oraș aflat sub vremuri – toate aceste forme de narațiune personalizată arată și cele trei mari teme/suprapersonaje ale cărții: casa, familia și istoria. De altfel, romanul acesta de familii se deschide chiar cu imaginea casei de pe strada Sfîntu Ioan, devenită Maiakovski, devenită iarăși Sfîntu Ioan, casă care adăpostește cele trei generații ale familiei naratoarei. Precum arborele genealogic care-și întinde ramurile și rădăcinile în toate părțile, o astfel de casă adună în camerele sale, deopotrivă în diacronie și-n sincronie, mai multe familii crescute unele din altele prin sînge sau prin alianțe.

Energia narativă vine de la grupul copiilor, pentru care casa, cu pivnița, podul, pereții și mobilele ei cu sertare, reprezintă un univers nedomesticit, numai bun de cercetat. Înainte de a ieși în lume, copiii explorează casa. Iar casa este veche, are locatari invizibili și multe povești ascunse (pentru copii, totuna cu secretele), spuse la persoana întîi (o premieră în proza Ioanei Pârvulescu) de cea mai mică dintre copii, Ana, ajunsă între timp scriitoare. Ana povestește și se destăinuie la per tu, nu există pluralul adresării către niște cititori necunoscuți – ceea ce denotă o relație apropiată cu destinatarul acestor amintiri, formulă aproape epistolară. Vorbind de trecut, familie și viață, de obiecte și amintiri, de senzații, gînduri și mărturii, vocea Anei este vocea nostalgiei însăși, iar cartea este, sub forma unei suite de pierderi și dispariții, deopotrivă fizice și imateriale, o elegie a timpului. Nu doar o căutare a inocenței copilăriei (și implicit a paradisului acestei vîrste fără plictiseală, fără conștiință), ci și a istoriilor transformării acesteia, căci vocea Anei adulte spune poveștile prin ochii mezinei care odată spera să învețe esperanto. (De altfel, căutarea unei limbi comune în mijlocul unei familii cu rădăcini în mai multe neamuri și pe fondul unei istorii care-și schimbă realitatea și, implicit, limbajul este însăși metafora literaturii.) Descoperirea casei, apoi a lumii (a străzilor și magazinelor orașului, precum și a împrejurimilor Tîmpei) și, treptat, a poveștilor de viață (implicit, secretele) membrilor familiei extinse (dintre care unii cunosc frontul Marelui Război, muncesc în lagărele siberiene, întîlnesc partizani în munți), toate acestea se fac în tonul candorii și curiozității fetei. Deși o vreme nu înțelege metaforele, concluzia Anei că „nimic nu-i deloc așa“ devine însăși leitmotivul istorisirii care caută să priceapă „șaradele trecutului“ și, totodată, al istoriei care evoluează nestingherită (Cehoslovacia e invadată, Apollo 11 aselenizează).

Fiecare din cele 18 capitole (poate acest număr legat de atingerea maturității nu e întîmplător) se desfășoară în jurul cîte unui personaj sau loc, fie că este vorba de o poveste a Anei sau de o poveste aflată de Ana care joacă, de-a lungul cărții, mai multe roluri narative: protagonistă, martoră, „colportoare“, cititoarea unui jurnal secret. De la fetița băgăcioasă de altădată care credea în superstiții la scriitoarea de ficțiune de acum care crede în secrete, Ana străbate toate vîrstele îndepărtării de inocența copilăriei și apropierii de teribila revelație a morții („nu știam încă ce-nseamnă să-ți pese de un mormînt, pentru că o bucată de pămînt ți-a înghițit un om“). Plină de ghicitori, proverbe, jocuri de imaginație și gîndire, cartea nu este doar a formării (avem parte de înțelepciunea Anei, dar nu aflăm nimic despre viața ei adultă), ci și o carte a revendicării. Căci e plină de amenințările deopotrivă ale morții și istoriei care – cînd una, cînd alta, cînd împreună – confiscă, dărîmă, înstrăinează, dezvrăjesc, mutilează, fac să dispară case, animale, oameni. „Societatea de Îndreptat Lumea“ fondată de membrii familiei este o reacție inocentă la strîmbătatea, fragilitatea și cruzimea vieții („viața însăși este cel mai inexplicabil lucru al vieții“, spune Ana la un moment dat).

Scris cu o eleganță, cum spuneam, aproape epistolară, plin de nostalgie, poezie și umor (blecheriană pe alocuri), cu nenumărate referințe literare și cinematografice (fiind vorba de copii, în special din cultura populară: seriale SF, de capă și spadă, westernuri), mustind de detalii și populată cu nenumărate personaje memorabile (bunicii sînt extraordinari, dar și tatăl, unchii, mătușile...), romanul Ioanei Pârvulescu este foarte viu. Căci „trecutul trebuie să rămînă, în viețile noastre, la fel de plin de posibilități ca viitorul“, cum spune scriitoarea Ana spre final. E crezul acestei cărți care citește și recitește mereu altfel „un trecut scris cu cerneală simpatică“.

aproape de carte

Ioana PÂRVULESCU

Inocenții

(fragment)

Era în timpul războiului, oamenii umblau de colo-colo agitați cu toții, și mereu așteptai parcă o catastrofă. Sanda se certa frecvent cu bărbatu-său, de altfel imediat după război s-au despărțit.

Tînărul a sosit fără bagaje, spre seară, și a cerut o cameră la ultimul etaj, al doilea, al hotelului. Așa a vrut el, a spus rîzînd că-i place să fie cît mai sus. Părea binedispus, deși foarte încordat, de parcă aștepta un eveniment care să-i schimbe viața, dar mulți băieți sînt încordați și binedispuși. A scos banii și a plătit pe loc, a zis că pleacă devreme. Cum clienții cer deseori camere la ultimul etaj, mai ales tinerii, și cum destui plătesc pe loc, nu era nimic ieșit din comun. „Sînteți student?“, l-a întrebat recepționerul, bărbatul Sandei, care l-a trecut în registru. „Nu, am fost, am făcut un an de medicină, acum mă ocup cu pianul și cu scrisul și de fapt nu mă mai ocup cu nimic“, și a rîs din nou. Recepționerul a pus renunțările pe seama războiului. „Cum vă numiți?“, „Emil...“ nu știu cum. „Data nașterii?“, l-a întrebat conform tipicului. „8 august 1921.“ „8 august! Ca nevastă-mea! Nu mai e mult pînă la ziua dumneavoastră“, a remarcat recepționerul, amabil.

Sanda, care-și pierdea timpul pe acolo, a calculat repede că tînărul avea doar 22 de ani, cu cinci mai puțin decît ea. Îi plăcuse de la prima vedere băiatul, avea o figură cu trăsături foarte bine conturate, deși nu era frumos, privire pătrunzătoare, mîini cu degete lungi și vorbire de om cultivat, părea inteligent și, fiindcă era foarte supărată pe bărbatu-său, numai ca să-l facă gelos, ar fi fost gata să petreacă o noapte cu tînărul ăsta, și chiar a început să se dea pe lîngă el. Dar Emil s-a făcut că nu-i înțelege avansurile. A apucat doar să spună, înainte de a urca la el în cameră, un lucru ciudat, și e limpede că Sanda n-ar fi putut inventa una ca asta.

S-a uitat țintă la ea și a întrebat-o cu un ton foarte pătimaș: „Vă pricepeți la vise, doamnă? Am visat azi-noapte o stradă mică și destul de dreaptă, cu casele, de-o parte și de alta, întoarse cu spatele. Ca și cum s-ar fi supărat și s-ar fi întors toate cu fundul la stradă. Ce poate să însemne asta?“ Recepționerul a remarcat mai degrabă plictisit – mereu era făcut părtaș la bizareriile vreunui client – că asta e de la prea multe cărți, dar Sanda a simțit rece pe șira spinării, i s-a părut că-i un semn foarte rău. Și a doua zi a aflat că tînărul s-a aruncat de la fereastră. De-asta venise și de-asta își luase cameră la ultimul etaj. Iar Sanda era sigură că dacă ar fi urcat atunci cu Emil, lucrul ăsta nu s-ar fi întîmplat...

PUBLICITATE

Nu rata ediția de ianuarie a revistei Historia!

Cea mai citită revistă de istorie!
Acum la toate punctele de distribuție a presei, la 9,99 lei

Historia.ro

Abonează-te!
Sună de luni până vineri, de la 9:00 la 18:00, la 0318.603.057

Ancuța PROCA

dilematograf

Nici un om nu e o insulă

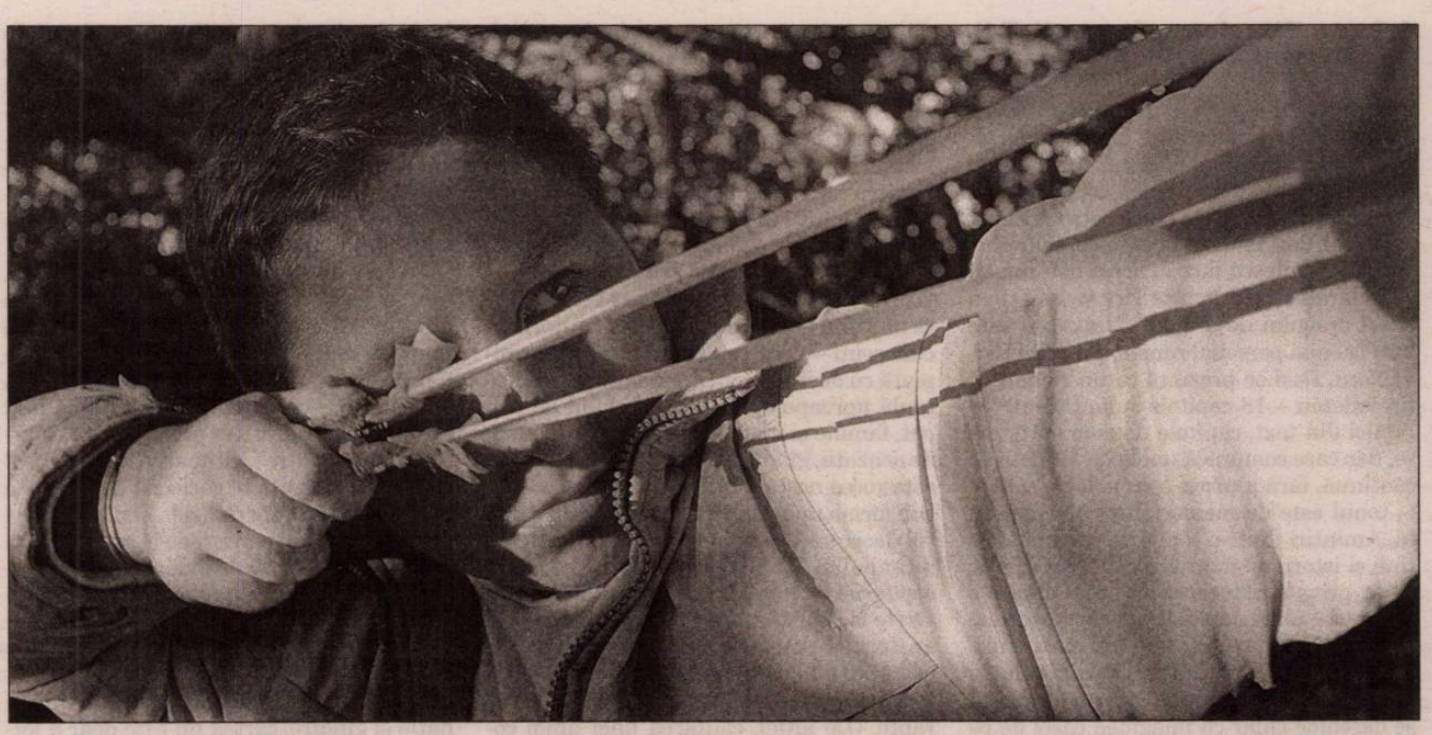

● ***Fuocoammare / Fire at Sea*** **(Italia-Franța, 2016), de Gianfranco Rosi.**

Filmul lui Gianfranco Rosi, premiat anul trecut la Festivalul de la Berlin cu „Ursul de Aur" și proiectat la noi în cadrul „Oscar Weekend", se petrece chiar pe o insulă – Lampedusa, bucata de pămînt italian pe care, potrivit lui Rosi, 400.000 de imigranți au ajuns de pe mare în ultimii douăzeci de ani (dintre care 15.000 au murit) căutîndu-și drumul spre Europa. Aceste informații scrise pe genericul de început sînt și singurele prezentate direct, sub forma unui documentar explicativ. Restul evenimentelor vor fi urmărite de cameră în stil observațional, fără comentarii din *off*, ca și cum aceasta ar fi fost un martor invizibil, împărțit între două povești intercalate, cu personaje care ocupă pentru un timp același spațiu, fără să se cunoască: cea a unei familii de localnici care nu află de imigranți decît de la radio și cea a imigranților înșiși. În prima dintre aceste părți, filmul e preocupat de recuperarea imigranților veniți de pe mare, recuperare pe care ne-o înfățișează sub forma unui proces – bărci ticsite de cîteva sute de oameni, amenințate să se scufunde, sînt interceptate de stații și căutate pe mare cu elicoptere, descărcate, pentru ca apoi oamenii aflați pe ele să beneficieze de îngrijire medicală. În această primă parte, Rosi nu insistă pe conturarea unei povești cu vreunul dintre acești refugiați. Imigranții rămîn un personaj colectiv, cu figuri anonime, chipuri care privesc înspre cameră și corpuri care sînt mutate de alți oameni dintr-o parte în alta. Imposibilitatea lor de a mai avea vreo opțiune reiese din felul în care se lasă cărați, percheziționați, direcționați dintr-o parte în alta de către cei care vin să îi debarce. La un moment dat, unul dintre ei cîntă o melodie ale cărei versuri le rezumă, în linii mari, parcursul. Dincolo de aceasta, refacerea acestui parcurs nu este recreată, lăsîndu-ne să percepem drumul lor pînă aici doar din cea ce momentul prezent, al debarcării, percheziționării, consultului medical, ne lasă să întrevedem. La o percheziție, unul dintre polițiști spune în treacăt că hainele lor sînt atît de îmbibate de combustibil, încît o singură scînteie ar fi de ajuns pentru o explozie.

Povestea familiei italiene de pescari care își desfășoară viața obișnuită și liniștită în paralel cu cea a refugiaților are în centru un erou tipic filmelor lui De Sica, un băiat de 12 ani pe care camera îl însoțește în activitățile sale de zi cu zi, la școală, acasă sau pe barcă, unde învață să continue tradiția de pescari a familiei. Filmul nu umple golurile, nu explică, mai mult decît o fac acțiunile cotidiene, lucrurile asupra cărora ne-am putea pune întrebări – de pildă, cine sînt oamenii care au grijă de el? Mult mai în vîrstă pentru a fi părinții săi, mult mai aproape de niște bunici, ei se comportă totuși ca și cum ar fi singura sa familie. O imagine cu acesta sorbind paste aproape că reia scena din *Hoții de biciclete,* însă aici nu el este victima războiului – este mai degrabă băiatul de la masa bogată alăturată, e „cel care nu știe": nu doar că nu are cum să afle despre realitatea paralelă a acelor oameni (nu urmărește, precum femeia care are grijă de el, știrile de la radio), ci are și o problemă cu un ochi leneș, pe care e obligat să-l facă să perceapă mai bine, acoperindu-l pe celălalt. Forțat de împrejurări să își acopere ochiul, nu mai reușește să distrugă la fel de bine cuiburile de păsări. Toate aceste trimiteri metaforice, alături de jocurile în care împușcă inamici invizibili în mijlocul cărora e surprins, se constituie în comentariul pe care îl face filmul la prima parte, observațională, a situației imigranților. Comentariul nu e departe de a fi ironic asupra percepției privitorului, care, ni se arată, s-ar putea să nu fie atît de bună, nici în ceea ce privește filmul, nici în ceea ce privește evenimentele prezentate: ceea ce sîntem tentați să luăm în această parte drept documentar observațional își dezvăluie de la început caracterul ficțional, înscenat, al situațiilor cotidiene la care asistăm. Femeia care are grijă de băiat sună la radio pentru a cere difuzarea unei melodii, „Fuocoammare". Dar camera e deja acolo, pregătită să ni-l arate pe DJ, știe deja ceea ce, dacă s-ar fi petrecut spontan, nu ar fi avut cum să prevadă.

Ancuța Proca *este critic de film.*

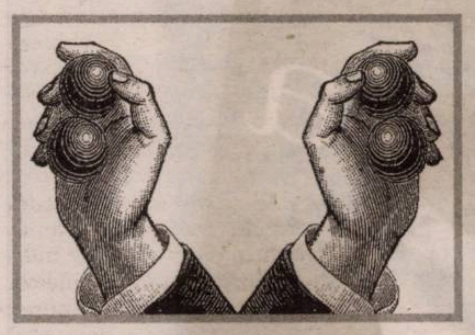

Paul BREAZU

audio și n-am cuvinte

Retro

● **S U R V I V E,** ***RR7349,*** **Relapse Records, 2016.**

6 noiembrie 1983. Hawkins, Indiana. O lungă secvență de deschidere, în care într-un laborator subordonat Ministerului Energiei se întîmplă ceva îngrozitor și, în altă parte, cîțiva puștani joacă *Dungeons & Dragons*. Arpegii ieșite dintr-un sintetizator analog însoțesc genericul unui serial, *Stranger Things,* care anul trecut a provocat destule discuții. Autorii muzicii sînt Kyle Dixon și Michael Stein, membri ai unui grup din Austin, S U R V I V E, aliniat încă de la debutul său discografic, în 2010, unui curent muzical tributar *soundtrack*-ului electronic din filmele anilor '80. *Synthwave*-ul, sau *retrowave*-ul, a crescut odată cu fetișul Generației Y pentru *vintage* și pentru retrofuturism, cu resurgența analogului și cu apetența pentru mediile „calde" și maleabile, în plină revoluție permanentă a tehnologiilor digitale.

S U R V I V E nu este un proiect singular pe scena *synthwave* din orașul texan, Troller, Ssleeperhold, Flatliner și Xander Harris jucînd în aceeași ligă, dar job-ul oferit celor doi trupeți de frații Ross și Matt Duffer, regizorii serialului TV de care am vorbit mai sus, l-a extras din pluton. Așa se face că, surprinzător sau nu, un *label* independent care are ceva greutate în lumea heavy metal-ului, Relapse Records – casa din Pennsylvania are în portofoliu nume precum Obituary, Pig Destroyer, Mastodon, Locrian sau Myrkur –, a ajuns să le editeze cel de-al patrulea album de studio, *RR7349* (titlul acestuia, ca și cele ale celorlaltor *release*-uri S U R V I V E de pînă acum, este dat de numărul de catalog al discului).

Aici, pe *RR7349*, formația din Austin pășește dincolo de sunetul *soundtrack*-ului pentru *Stranger Things* – Adam Jones și Mark Donica, ceilalți doi membri, aduc *sound*-ului S U R V I V E o încărcătură nedetectabilă pe opera scrisă de binomul Stein-Dixon. Piesele pot fi clasate ca omagii aduse ba unor Stephen King și John Carpenter, ba filmografiei lui Dario Argento, ba unor Giorgio Moroder și Harold Faltermeyer, Tangerine Dream și Goblin, Vangelis (cel din perioada *Blade Runner* și a *Cosmos*-ului lui Carl Sagan) și Jean-Michel Jarre, balansînd între pasaje întunecate, *horror*-istice și reverii pasagere, pe jumătate izbăvitoare. În fond, alternanța aceasta dintre tensiune/intensitate și relaxare/calm e și formula pe care S U R V I V E o aplică în scriitură, colorînd-o cu tușa retroidist-romantică livrată de instrumentarul folosit, încărcînd-o cu o epicitate foarte *prog* și aducînd-o într-o contemporaneitate și ea întoarsă spre trecut prin portalurile *vaporwave*-ului. Undeva, în lumea descrisă de muzica de pe acest album, se întîmplă lucruri stranii, iar într-un colț, Oneohtrix Point Never zîmbește uneori ironic, agățat de gîtul lui Paul Humphreys. Dacă *Escape from New York* ar deveni astăzi serial TV în regia aceluiași John Carpenter, *RR7349* i-ar fi coloana sonoră.

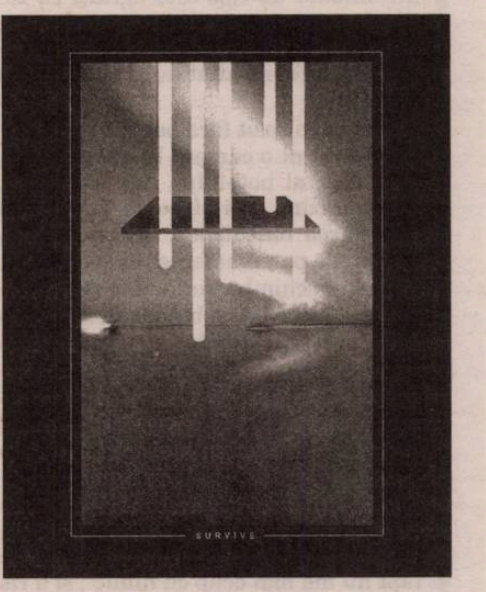

Albumul RR7349 *poate fi ascultat și cumpărat, în format digital sau fizic (CD și vinil) de pe pagina de Bandcamp a formației americane, https://survive.bandcamp.com.*

Paul Breazu *este jurnalist.*

Bogdan TĂNASE

bolero de travel

Detalii de iarnă

Poate ca o reminiscență a amintirilor poveștilor cu efect de ceai cald din copilărie, aceleași și aceleași povești ascultate de mai multe ori, sau poate a jocurilor cu zăpada de altădată, cînd gerul nu afecta deloc bucuria de a construi, gașcă de copii cu mîinile înghețate în mănuși ude, cazemate făcute bulgăr cu bulgăr fără să ne fi simțit deloc înghețați, ba dimpotrivă, iarna e momentul în care îmi reamintesc mai bine detaliile unor călătorii, de mai departe sau de mai aproape. Pentru mine au același efect cald de rememorare a unor detalii cunoscute, de relectură reconfortantă a fragmentului relevant. Iarna e atunci cînd nu ai uitat cu totul aceste mici farmece ingenue ale copilăriei, cînd încă te mai populează, într-un fel, anotimpul detaliului bun.

Cît timp am fost în Coreea de Sud nu prea am avut timp să călătoresc iarna prin țară. De obicei lucram pentru cursurile de iarnă ale universității coreene sau mă reîntorceam acasă în România. Nu schiez, așa că nu puteam beneficia de multitudinea de stațiuni pe care țara le oferă turiștilor de acolo. Iarna îmi plăceau plimbările scurte prin zăpadă, atunci cînd ningea. Îmi plăcea să observ, cum îmi ziceam, detaliul din perdeaua înghețată, mici momente de solitudine a peisajului. Să redescopăr, de exemplu, bucuria imaginii canonice a micilor munți înghețați, cea din toate stampele și picturile est-asiatice, munți văzuți în perspectivă, ca un văl înghețat aruncat artistic peste un peisaj. Sau să observ formele înghețului. Dacă islandezii au nu știu cîte forme lingvistice pentru zăpadă, coreenii vor fi avînd și ei, speram în secretă plăcere lingvistică, nenumărate cuvinte cu rezonanțe poetice pentru îngheț și ger. Pe una dintre aceste forme o observam cu mică bucurie atunci cînd mă plimbam de-a lungul unor mici pîrîiașe înghețate, din jurul campusului unde lucram. Combinația de mici podețe din lemn sau piatră alunecoasă proiectate peste apa înghețată avea întotdeauna un aer inevitabil cald de locuit într-un tablou sau într-o poveste, de ficțiune care înlocuiește benign viața, pe care poveștile copilăriei le aduc în mintea copilului. Cum mai toate rîurile coreene au pe margine alei de promenadă, poți lesne însoți desenul înghețat al apei de aproape și poți privi de jos, cum rar întîlnești în alte locuri de aiurea, caligrafia podurilor. Să treci pe sub o succesiune de poduri, fie că sînt în centrul Seulului, la Choenggyecheon, fie în jurul unui campus din munți, e în Coreea de Sud un bun prilej de reamintire a farmecului cotloanelor poveștilor de altădată.

La aceste mici plimbări asociam întotdeauna mersul în cafenele locale. Era un bun mix. Coreea de Sud are poate cele mai multe cafenele pe metru pătrat din lume. Le găsești oriunde, pînă și în cele mai uitate colțuri semiurbane, uneori și cîte două-trei pe o străduță care nu pare chiar în mijlocul unor trasee de ieșit în oraș. Nu e nici una simplă, sînt toate făcute în jurul unui concept de design interior foarte elaborat, ca și cum ar fi de dorit să adaugi, într-un fel cît mai colorat, simplității înghețate, albe de afară și formei neașteptate de căldură a reamintirii, o alta a imediatului, a prezentului încălzit prin licori foarte variate și parfumate. Interioarele calde coreene din coloratele și inspirat decoratele cafenele, fie că sînt prin pardoselile încălzite ale caselor și restaurantelor, pot fi mai ușor înțelese prin grija de a modela arhitectural, în nuanțe sau tonuri cît mai calde, un exterior înghețat. Acolo, unul fără celălalt nu există. E ca și cum ar lega, așa cum am văzut în curtea unui templu laoțian, tot într-o iarnă, dar cu temperaturi de vară europeană, o eșarfă de voal colorat peste un stîlp rece de piatră. E modul asiatic de a sublinia că poveștile nu îngheață niciodată.

Moha ENNAJI

Oprirea violenței religioase din Orientul Mijlociu

Escaladarea radicalismului, violenței și a războaielor civile din Orientul Mijlociu, după începerea revoltelor așa-numitei Primăveri Arabe, în 2010, a însemnat o pierdere masivă de vieți omenești și de bunăstare. Nevoia de a întemeia state capabile, care să sprijine pacea, să asigure prosperitatea și să ofere oportunități, e mai imperativă ca niciodată.

Valul de violențe din ultimii ani a lăsat în urmă mai mult de 180.000 de irakieni și 470.000 de sirieni uciși. Mai mult, 6,5 milioane de sirieni au fost strămutați înăuntrul granițelor și alte 4,8 milioane au fost nevoiți să emigreze. Au fost adesea torturați în închisori și umiliți în lagăre de refugiați. Se estimează că 70-80% din victime sînt civili, cu precădere femei și copii.

De fapt, potrivit Centrului sirian pentru cercetări politice, o jumătate dintre refugiați și dintre cei strămutați în interiorul țării au sub 18 ani. Ceea ce are un impact major asupra evoluției lor viitoare. UNICEF raportează că 2,1 milioane de copii din Siria și 700.000 de copii sirieni refugiați nu sînt înscriși la o școală. Un număr de 80.000 de copii refugiați în Iordania nu au acces la educație.

Dar toate aceste costuri omenești sînt simptome ale unei probleme mai grave – și, contrar opiniei curente, nu e vorba de islam. Faptul că islamiștii radicali sau jihadiștii sînt musulmani nu înseamnă că religia lor, fără a mai vorbi de etnia sau de cultura lor, este violentă în mod constitutiv.

Dacă ne uităm la știrile din Occident, e lesne de înțeles de ce atît de mulți oameni blamează islamul. De la brutalitatea organizației Statul Islamic (ISIS) în Siria și Irak la atacurile teroriste conduse de Al-Qaeda și la lapidarea femeilor adultere conform legii *sharia* în Afganistan, violența Orientului Mijlociu este aproape întotdeauna atribuită religiei. Prin urmare, islamul este perceput cu precădere ca o amenințare.

Dar, după cum explică filozoful canadian Charles Taylor, adevărata amenințare nu este islamul propriu-zis, ci „gîndirea în bloc". Deși extremiștii islamici reprezintă mai puțin de 0,5% din populația musulmană globală, viziunea lor despre lume domină mass-media nu numai în ceea ce privește islamul, dar și întreaga evoluție politică din Orientul Mijlociu. Ștergînd diferența imensă dintre diverșii musulmani, această viziune mass-media predominantă consolidează o percepție singulară și simplistă asupra islamului. Asta înseamnă gîndire în bloc. Și, după cum observă Michael Griffin în cartea sa *Statul Islamic: rescriind istoria,* acest fel de gîndire cîștigă teren atît în SUA, cît și în Europa.

Ca urmare, mulți au adoptat teoria „ciocnirii civilizațiilor" a lui Samuel Huntington, care consideră că islamul e incompatibil cu modernitatea. Această viziune ignoră însă ideile și impactul reformatorilor timpurii ai islamului – figuri precum Muhammad Abduh și Jamaleddin al-Afghani – care continuă încă să influențeze musulmanii de pretutindeni.

Efectul cel mai durabil al primului val reformist a fost apariția unei mișcări salafiste (conservativ-tradiționaliste), care privea statul modern ca pe un mijloc de ameliorare a destinului musulmanilor. În zilele noastre, gînditori musulmani – precum iranianul Abdolkarim Soroush, tunisianul Tahar Haddad, pakistanezul Fazlur Rahman, marocana Fatema Mernissi, egipteanul Qasim Amin și sudanezul Mahmud Muhammad Taha – continuă să exploreze conexiunile dintre gîndirea islamică și valorile moderne. Chiar dacă islamiștii radicali se opun vehement muncii lor, acești gînditori au avut o influență imensă asupra multor generații de intelectuali musulmani din întreaga lume.

Ceea ce nu înseamnă că religia nu are un rol în violența din Orientul Mijlociu. Dimpotrivă, această violență – incluzînd violul, privarea arbitrară de libertăți individuale și publice – este răspîndită și diversificată, datorită unei combinații de credințe religioase, tradiții culturale, rase și etnii, pe fondul unui război și al politicii care îl influențează. Chiar și recrutarea luptătorilor jihadiști poate fi văzută ca o formă de violență bazată pe religie, asemănătoare cu căsătoria între copii și crimele de onoare.

Dar nimic din toate acestea nu înseamnă că islamul este violent în mod constitutiv. A recurge la explicații culturale, religioase sau etnice confuze – și adesea bigote – duce garantat la acțiuni eronate sau la lipsa lor.

Orientului Mijlociu îi lipsesc strategii și politici sociale și economice eficiente care să înlăture cauzele complexe nereligioase din spatele violenței – și efectele, cu siguranță nereligioase, ale acesteia. Chiar dacă factorii culturali, etnici și religioși ar trebui luați în seamă, ei nu sînt principalele cauze ale șomajului și marginalizării.

Guvernele din Orientul Mijlociu trebuie să se angajeze în crearea de politici îndrăznețe și creative, care să vizeze educația inadecvată, șomajul ridicat și corupția endemică ce alimentează violența și turbulențele din regiune. Astfel de eforturi ar trebui să vizeze progresul democrației, dezvoltarea economică și renașterea unei societăți civile trainice și a unor medii progresiste. Cheia nu este „islamizarea" fiecărei probleme, ci dezvoltarea unei soluții politice concrete, care să vină în întîmpinarea nevoilor populației.

Educația este, desigur, esențială pentru a reuși: programa școlară trebuie să devină mai vastă, pentru a lărgi orizontul de cunoaștere al elevilor în privința diverselor religii și culturi. În general, școlile ar trebui, printre altele, să întruchipeze separația puterii laice de cea religioasă – și să asigure protejarea libertății religioase –, elemente necesare pentru oprirea violenței bazate pe religie din Orientul Mijlociu.

Violența la scară largă, precum cea prezentă în Orientul Mijlociu, produce daune majore indivizilor, erodează baza de capital, frînează productivitatea și subminează creșterea economică. Trebuie analizat impactul ei asupra structurilor politice, sociale și economice, iar capacitatea statului de a o face nu trebuie subestimată sau ignorată. Dar cîtă vreme statul formulează sau își legitimează politicile în termeni religioși, violența nu va înceta.

***Moha Ennaji** este președinte al South North Center for Intercultural Dialogue and Migration Studies in Morocco și profesor de Studii Culturale la Fez University. A publicat recent volumele* New Horizons of Muslim Diaspora in North America and Europe *și* Muslim Moroccan Migrants in Europe.

© Project Syndicate/Mohammed Bin Rashid Global Initiatives, 2016.
www.project-syndicate.org

traducere din limba engleză de Matei PLEȘU

Stela GIURGEANU

Familia tradițională vs normalitate

EUROPEAN CENTRE FOR PRESS & MEDIA FREEDOM

Apăruse, pe vremuri, în România, acea lozincă „Vrem o țară ca afară". Există, încă, în mentalitatea colectivă, frustrarea că nu sîntem „în rînd cu occidentalii", acea frustrare care uneori, în mass-media, ia forma unor reportaje laudative la adresa românilor care reușesc „în afară", poveștile lor de succes avînd menirea să oblojească inhibițiile pe care le avem față de străini: un doctor sau un avocat care au făcut carieră în țările „civilizate", dîndu-ne speranțe că „se poate". Însă accentul pe „se poate" cade mai ales pe acele povești care se petrec departe și rareori pe schimbările care ar trebui să se producă chiar în țara noastră. Deși ne dorim și noi să fim o țară „civilizată", uităm și ignorăm de multe ori faptul că acest tip de societate la care tînjim se bazează pe siguranță, normalitate, pe principii asumate, înțelese și exercitate ale democrației și pe instrumente menite să protejeze drepturile omului și libertatea individuală.

Recunosc că, în urmă cu cîteva luni, cînd la Oradea a avut loc un miting prin care manifestanții cereau modificarea Constituției pentru definirea „familiei tradiționale", am avut un moment de stupefacție. Mi se părea că ne-am întors în timp cu vreo douăzeci de ani, cînd articolul 200, cel care incrimina homosexualitatea, era încă în vigoare, iar Biserica strîngea adepți care să oprească abrogarea acelui articol – eram, în 2001, printre ultimele țări care mai incriminau penal homosexualitatea. În Bulgaria sau Ungaria pedepsele fuseseră abrogate din anii '60, în Rusia în 1993, iar în Republica Moldova în 1995. Noi încă ne păstram cu îndîrjire „tradițiile". În prezent, această inițiativă, care a pornit din partea Coaliției pentru Familie, își dorește un referendum al cărui scop final să fie în principal negarea vieții de familie pentru partenerii de același sex. Și brusc, normalitatea aia la care tot visăm a căzut din nou sub semnul întrebării.

Inițiativa pentru organizarea acestui referendum a strîns trei milioane de semnături, a iscat polemici politice, a agitat societatea civilă. Discuția pe care am avut-o pe această temă cu **Florin Buhuceanu**, președintele executiv al asociației ACCEPT, a pornit, firesc, de la întrebarea: ce legitimitate ar avea acest referendum într-o țară în care, conform unui sondaj, 60% din oameni se declară temători să dea mîna cu o persoană gay?

„Din păcate, drepturile omului în societatea românească sînt percepute și în prezent mai degrabă ca drepturile unei majorități, în răspăr cu cele ale minorităților. Etnice, religioase sau sexuale, grupurile minoritare în România sînt încă supuse prejudecăților și excluziunilor. Deși subiectul homosexualității nu mai e tratat într-o cheie apocaliptică, cum se întîmpla în urmă cu douăzeci de ani, această inițiativă de a apăra exclusiv un anumit tip de familie a readus pe tapet crearea unui etos care, pe de o parte, se învecinează cu violența și dă apă la moară homofobilor, iar pe de alta întărește convingerile unora că drepturile sutelor de mii de români care își întemeiază familia în afara căsătoriei pot fi suspendate sau direct negate, chiar în textul legii fundamentale."

Eram, în 2001, printre ultimele țări care mai incriminau penal homosexualitatea.

Enumerăm rapid și pe scurt cîteva fapte: în comunism, subiectul homosexualității exista doar pentru uzul statisticilor penitenciarelor și al psihiatrilor, care încadrau persoanele gay în categoria delincvenței, respectiv cea a patologiei medicale. Dezincriminarea a avut loc după douăzeci de ani de „democrație". Cum se face că, în 2016, încă privim homosexualitatea ca pe un soi de atentat la bunele moravuri, la tradițiile neamului?

„Dezincriminarea penală nu a adus cu sine o relaxare și o intrare în normalitate. Libertatea de exprimare pe teme LGBT e considerată încă și azi prozelitism, așa-numita propagandă homosexuală – ceea ce în cazul cultelor religioase recunoscute oficial trece ca un drept absolut. Am ajuns în situația în care unii spun că ar trebui să existe o ierarhie a drepturilor omului. S-a ajuns ca libertatea de religie să fie înțeleasă, interpretată și practicată ca fiind superioară celorlalte drepturi fundamentale și pusă în stare de beligeranță cu drepturile sexuale și reproductive ale femeilor ori în raport cu drepturile persoanelor de orientare homosexuală. Cît privește dreptul unui cuplu gay de a avea o familie, ar trebui să vorbim despre toate drepturile legate de viața de familie. De la cum îți împarți sau protejezi bunurile, cum îți poți asigura partenerul de viață, cum îți poți face asigurare medicală pentru tine și pentru partener ori cum să obții un împrumut bancar ca familie. Sînt situații simple de viață care par ușor rezolvabile pentru oricine, mai puțin pentru cei din comunitatea LGBT ce nu își pot proteja decît în mică măsură viața de familie în absența unui cadru legal. Azi, în România, atît căsătoria între persoane de același sex, cît și parteneriatul civil, indiferent de orientarea sexuală a partenerilor, sînt explicit interzise în Codul Civil, mulțumită cîtorva organizații care sînt reunite sub pălăria largă a actualei Coaliții, pentru Familie. Asta mi se pare îngrijorător. Pentru că ajungem în situația în care un grup de cetățeni vor ca prin apel la bune intenții, tradiții și propriile valori să decidă cine are dreptul să fie sau nu familie."

„Personal, cred în libertatea de exprimare a tuturor."

Vorbind despre opiniile unui grup *vs* un referendum la care, teoretic, toți cetățenii unei țări își pot exercita dreptul de a alege, l-am întrebat pe Florin Buhuceanu cum vede legitimitatea organizării unui referendum care să decidă definirea familiei. Poate fi schimbată Constituția pe baza opiniei publice?

„În acest caz, un referendum nu își are obiectul. Am temeri cu privire la folosirea acestui tip de democrație directă pentru a modifica Constituția, pentru că noi trăim totuși într-un tip de democrație reprezentativă, alegem oameni care să facă legi pentru toți românii, nu doar pentru trei milioane de cucernici. Dacă ne propunem ca texte importante din legislație să fie modificate pe această cale, pentru că trei milioane de cetățeni doresc acest lucru, vom asista curînd la situații fără precedent. Devine posibilă, prin mijloace democratice, restrîngerea de drepturi fundamentale, precum cele la viață privată și de familie. Drepturile fundamentale au alt regim și trebuie să fie protejate de orice interferență a unui grup, mai mult sau mai puțin majoritar, mai mult sau mai puțin dreptcredincios. Mi-e teamă de acest tip de «democrație» intervenționistă a cîtorva biserici și a organizațiilor acestora care vor să decidă pentru fiecare dintre noi. Referendumul, în acest caz, este o acțiune perfect demagogică pentru că nu va schimba cu nimic regimul căsătoriei în România – inițiatorii vor doar să avanseze în spațiul public din ce în ce mai viguros, transformîndu-se într-o forță publică ce nu va putea fi ignorată de partidele politice. Mesajul direct pe care ni-l transmit dumnealor e acesta: noi sîntem Majoritatea Morală în țara asta, noi sîntem cei care putem impune decizii în acord cu convingerile noastre religioase."

Vorbind despre demagogie și populism, două mijloace ale manipulării care prind mai ales pe terenul unor prejudecăți născute și întreținute din ignoranță și din necunoaștere, l-am întrebat pe Florin Buhuceanu cît de importantă este vizibilitatea comunității LGBT în România.

„E crucială. De aceea e atît de important să organizăm evenimente publice care să aducă subiectul în dezbatere pentru că doar așa populația ajunge să îi cunoască pe acești oameni, să știe cine sînt. Iar mass-media e un vector extrem de important, schimbările în bine au fost posibile și datorită intervenției mass-media. Prin cazuri mediatizate, precum cazul Coman, lumea a putut să vadă viața unei familii gay, iar asta a schimbat discursul în presă față de cuplurile homosexuale. Și-au modificat românii opinia față de căsătorie? Nu cred, însă au putut să vadă doi oameni obișnuiți care își împart viața, cu bune și cu rele, un cuplu normal, care vrea să fie recunoscut drept familie și cînd revine acasă în România. Cred că pe fond există toleranță și deschidere, dar oamenii trebuie constant educați pentru a înțelege lucruri pe care nu le-au cunoscut încă. Perpetuăm și întreținem în societatea românească o sumedenie de temeri și frici pe baza cărora unii încearcă să construiască adevărate platforme ideologice și legislative."

Deși azi comunitatea LGBT are mai multă vizibilitate, existînd și multe inițiative culturale, iar gruparea nu mai trăiește în subterană, la nu puține dintre evenimentele culturale organizate pe teme LGBT există turbulențe. „Mai mult, poliția încă nu știe cum să intervină. Ajunge să legitimeze victimele și nu agresorii. Și chiar atunci cînd îi identifică pe agresori, nu li se întîmplă mai nimic. Mai mult, agresorii au sentimentul liniștitor al impunității. A trebuit să se ajungă la un caz de violență fizică îndreptată împotriva unor tineri gay și lesbiene, care a trenat un deceniu prin instanțele din țară și care a fost susținut de ACCEPT la CEDO, pentru ca România să fie condamnată și pe șleau numită stat-complice la infracțiuni motivate de ură pentru că nu are un sistem de administrare a justiției pentru apărarea victimelor homofobiei. Mihai Gheorghiu, reprezentantul Coaliției pentru Familie și unul dintre inițiatorii acestui proiect de referendum, vorbește răspicat despre valorile și tradițiile familiei – întrebarea mea este dacă violența e o valoare și o tradiție. Deposedarea de drepturi a celor ca mine ajută în vreun fel familiile zis tradiționale? Nu sînt deloc întrebări retorice. Personal, cred în libertatea de exprimare a tuturor. Dar cînd aceștia spun că nu meriți să te bucuri de toate drepturile în țara ta, ca orice alt cetățean, libertatea de exprimare devine limbaj al urii."

Miza politică, populismul mascat de discursuri înflăcărate despre „valorile morale și tradiționale", vehemența cu care anumite grupuri își racolează adepți într-ale urii față de semeni sînt încă tare ale unui trecut uniformizant, un pat al lui Procust care exclude și nu acceptă diferențele. Și cît timp ne vom încăpățîna să servim acestor lozinci care nu aduc nici moralitate, nici toleranță, normalitatea unei societăți civilizate în care să nu ne fie frică să existăm este practic de neatins.

Acest text a fost realizat într-un program de parteneriat cu *Osservatorio Balcani e Caucaso* pentru Centrul European de Presă și Libertatea Presei (ECPMF), cu sprijinul Comisiei Europene. Responsabilitatea pentru conținutul acestui text aparține exclusiv revistei *Dilema veche* și nu se poate în nici un fel considera că el ar reflecta punctul de vedere al Uniunii Europene.

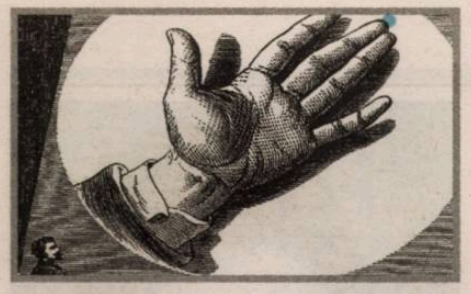

Adina POPESCU

portrete din mers

Ce mai înseamnă normalitatea?

O prietenă nemțoaică și care cunoaște bine România (inclusiv limba română), cu toate ciudățeniile și hachițele ei, mi-a spus de curînd că apreciază la mine faptul că sînt „normală“, în comparație cu alți oameni de aici. Pentru că venea din partea ei, o persoană intuitivă și deșteaptă care caută la cei din jur empatie și bună înțelegere, fără să țină cont de diferențele de vîrstă, statut social etc., am luat-o ca pe un compliment. Apoi m-am întrebat care sînt termenii în care gîndește ea „normalitatea“ și de ce este atît de importantă. În anii comunismului, pentru noi Occidentul însemna într-adevăr un soi de normalitate, pentru că tot ce se întîmpla aici era anormal și absurd. Nu ne doream decît să trăim o viață „normală“, adică o viață obișnuită și decentă. Între timp, am devenit o țară democratică, oare s-a schimbat ceva? Nu neapărat la nivel de societate, cît la nivel uman? Mă gîndesc, în termenii prietenei mele din Germania, la toți oamenii pe care în ultima vreme am început să-i evit. Oameni pe care nu cu mult timp în urmă îi toleram, acceptîndu-le defectele, „anormalitatea“. De pildă, sînt cei care au întotdeauna dreptate și, orice argumente le-ai aduce, nu poți să-i miști din convingerile lor. Dacă, în urmă cu ceva vreme, mă amuza să mă cert cu bunicu-miu, care vota din inerție cu același partid, ferm convins că e singurul care „face bine“, acum nu mai am aceeași răbdare cu altcineva, e inutil. Mă uit la chipurile dintr-un reportaj foto ale celor care se îmbulzesc ca să obțină aghiazma de Bobotează, în anul 2017. Mi se pare ceva ciudat cu ele și, în primul moment, nu-mi dau seama ce. Apoi mă prind – sînt niște chipuri încremenite în timp, în anii ’90. La fel de cenușii și de scurse, de parcă toți ar avea aceeași boală într-o fază terminală, la fel de lipsite de orice strălucire. La polul opus sînt cei care își închipuie că au reușit în viață. Cei care se cred cei mai buni. În toate domeniile, dacă se poate, pentru că, dacă au făcut ceva bani într-unul singur sau au obținut o funcție, sînt deja convinși că pot fi buni la orice. Cînd acești oameni devin factori de decizie e și mai grav. Nu poți decît să-i asculți obedient sau să pleci. Vor vorbi despre ei înșiși ore în șir. Despre chintesența succesului, pe care au descoperit-o. Dacă, la rîndul tău, vei încerca să spui ceva, doar pentru ca monologul să se transforme în dialog, te vor întrerupe. Sau îți vor da o replică ce te va trimite la locul tău, de jos. În ultima vreme, un ego cît mai bine conturat reprezintă, se pare, normalitatea din România. Privesc în jurul meu oameni care se umflă și tot se umflă ca niște baloane, aștept doar să-și ia zborul. Mai sînt cei copleșiți în permanență de probleme, de griji, oameni pentru care viața în sine nu e altceva decît o continuă depresie indusă. O perpetuă nemulțumire. Și aceștia îți vor vorbi fără să te asculte, însă despre problemele lor. Ale tale nu contează, nu există. După o întîlnire cu un astfel de om, te simți stors de energie cît pentru o săptămînă. La ce bun să te mai întîlnești cu el?

© wikimedia commons

Și așa, începi să eviți oamenii, amici mai noi sau mai vechi, încerci să le uiți numele și chipurile. Cînd te sună, te prefaci că ești ocupat sau pur și simplu nu mai răspunzi. Ai de ales – ori îi tolerezi, doar ca să-ți dovedești că ești o ființă adaptabilă și socială, ori rămîi singur și porți multe conversații normale cu tine însuți. Încep să o înțeleg pe prietena mea și ce poate însemna pentru ea normalitatea, la nivel uman – conversațiile și întîlnirile „normale“, adică cele în urma cărora te simți bine, ai împărtășit și ai primit ceva în schimb, sînt din ce în ce mai rare. Prieteniile au devenit „obligații“ și, în afară de cîțiva oameni, cei foarte apropiați, la care ții și care sînt foarte puțini, poți să-i numeri uneori pe degetele de la o mînă, nu cunoști, de fapt, pe nimeni.

În urma atacurilor teroriste și a evenimentelor politice recente, am văzut desori următorul comentariu pe Facebook, care venea din partea unor oameni cît se poate de diferiți: „Ce bine că trăim într-o țară normală!“ Oare siguranța, relativă așa cum este ea, e o dimensiune a normalității? În fond, și în anii comunismului pe care tocmai i-am amintit, România era o țară cît se poate de sigură. Și-mi mai amintesc ce reprezenta normalitatea pentru votanții FSN în 1990, în timpul Golaniadei – „Vrem liniște!“. De atunci, liniștea îmi stîrnește un sentiment de panică. Le-aș răspunde acum prietenilor mei virtuali: nu, siguranța nu are nici o legătură directă cu normalitatea. În fond, cei mai periculoși criminali sînt închiși în penitenciare de maximă siguranță.

Tot gîndindu-mă la termenii în care prietena mea din Vest definește normalitatea, mi-am dat seama că ea trăiește într-o țară în care există o normalitate a străzii la care poate oricînd să se raporteze. Ei bine, acest tip de „normalitate“, care s-ar traduce simplu prin politețe, amabilitate, simț civic, noi nu am reușit niciodată să-l obținem. La 27 de ani, cînd am ajuns pentru prima dată în Occident, la Bruxelles, acesta a fost adevăratul șoc cultural – am stat aproape două ore la o cafenea, într-o gară, doar ca să mă uit la oameni și să observ modul fin resc în care interacționează unul cu altul. Fără să ridice vocea, fără să gesticuleze, zîmbindu-și și scuzîndu-se dacă au avut senzația că l-au deranjat pe necunoscutul de alături. Un tînăr de culoare a ridicat de pe jos moneda de 50 de cenți care căzuse din portofelul unei doamne și i-a întins-o. Un alt tînăr a strîns niște ambalaje de pe jos și le-a aruncat la un coș. O negresă superbă a trecut, împingînd un cărucior cu un copil – toți bărbații s-au uitat cu coada ochiului după fundul ei bombat, nici unul n-a pîsîit-o, nu i-a spus „Ce mai faci, păsărică?“. Gesturi și atitudini cît se poate de simple, care de fiecare dată cînd ajung într-o țară „occidentală“ continuă să mă mire și să mă bucure.

Da, într-adevăr, e un compliment din partea prietenei mele nemțoaice faptul că mi-a spus că mă consideră o persoană normală. Dacă asta e într-adevăr normalitatea, în fiecare zi mă simt ca la Paris sau la Berlin, chiar dacă trăiesc în România.

PUBLICITATE

© wikimedia commons

Emil BELU

Labirintul lecturii

„Să se laude alții cu cărțile ce le-a fost dat să le scrie; eu mă laud cu acelea pe care mi-a fost dat să le citesc."

J.L. BORGES

Dificultatea înțelegerii unor capodopere din literatura universală este, vrem, nu vrem, un fapt real. Scrierile românești bănuim a le decoda mai ușor, asta numai la prima vedere, dar și aici avem destule obstacole. Umorile cititorului, atît de schimbătoare, fac adesea imposibilă abordarea optimă a lecturii. Intrarea în rezonanță rămîne un exercițiu dificil. Dintr-un colț prăfuit al bibliotecii, îngălbenitul semn de carte, uitat între pagini misterioase, îți face cu ochiul: mai încearcă!

Iscodirea spiritului a rămas o veche și constantă meteahnă. Sînt tot mai încredințat că nu în citire – adesea am o primă lectură superficială: citire pe diagonală, ignorarea anumitor pagini etc. –, ci în recitire stă taina înțelegerii marilor autori. Thomas Mann, apropo de capodopera *Muntele vrăjit,* confirmă masochismul cititorului pătimaș: „...plăcerea lecturii să fie mai mare și mai profundă cînd o citești a doua oară". Cîte lucruri esențiale nu am scăpat la prima lectură! De cîte ori nu am rămas surprins de bogăția ideilor stoarse de alt cititor din aceeași scriere! Graba parcurgerii unor cărți și o anume facilitate a înțelegerii induc în cititor iluzia suficienței.

Afirmația lui E. Cioran: „La a șasea lectură l-am înțeles pe Dostoievski!", mi s-a părut un capriciu. Tîrziu mi-am dat seama de veridicitatea afirmației. J.L. Borges a citit de douăsprezece ori *Divina Comedie*, în diverse ediții, în mai multe limbi, de preferință italiana. La bătrînețe, deși își pierduse vederea, încă mai cumpăra cărți pentru biblioteca personală. „Patria mea adevărată este biblioteca tatălui meu", mărturisește într-un interviu scriitorul argentinian. O bibliotecă de cîteva mii de volume, îmbogățită de la o generație la alta. Toți marii scriitori ai lumii își dăduseră întîlnire pe aceste etajere din modestul apartament de la etajul șase al unei clădiri din Buenos Aires. Nimeni nu părea a lipsi de la acest festin al „greilor" literaturii universale. Chateaubriand cu ale sale *Memorii de dincolo de mormînt* și Dostoievski cu *Crimă și pedeapsă* făceau parte din lecturile fundamentale, iar „cea mai importantă carte a umanității", *O mie și una de nopți,* era la loc de cinste pe raftul bibliotecii. Cărțile scriitorilor iubiți, nu puțini la număr, le puteai alege cu ochii închiși: Voltaire și Hugo, Whitman și Poe, Melville și Emerson, Verlaine și Emily Dickinson. Îți putea recita întregi poeme în original: de la Vergiliu la Dante, de la Rimbaud *(Un anotimp în infern)* la Pușkin *(Prizonierul din Caucaz).* Nu conta idiomul: engleză, rusă, franceză, germană, italiană, spaniolă, bineînțeles! Pentru el, agnosticul – îi displăcea cuvîntul „ateu" –, erau cîțiva dintre „sfinții" coborîți din ramele aurite ale icoanelor între coperțile cărților. Patima lecturii și a relecturii sanctifică biblioteca!

Să nu uităm că nici marii scriitori nu-și scriu capodopera dintr-o suflare. Pascal a rescris de optsprezece ori *Provincialele;* manuscrisele lui D'Annunzio conțin mai multe etaje de versuri șterse pînă a prins sunetul final; pentru *La Jeune Parque*, Paul Valéry a scris mai mult de o sută de variante; Hemingway a rescris de treizeci și nouă de ori ultima pagină din *A Farewell to arms*, iar Marcel Proust, dacă ar mai trăi, ar continua, cu siguranță, corectarea manuscriselor. (Citesc în *Jurnale pariziene*, de Ernst Jünger, o anecdotă – cîte anecdote nu sînt adevărate! – care circula pe seama pictorului Pierre Bonnard: „Pîndea prin muzee clipa în care paznicii se îndepărtau, pentru a scoate o paletă minusculă și o bucățică de pensulă cu care așeza pe pînzele sale, în grabă, cîteva lumini.")

Recitirea apare ca un reflex necesar, asemănător rescrisului la celălalt capăt al firului nevăzut ce leagă pe autor de cititor. Din păcate, firul mai are cîteodată și noduri pe care le desfacem cu greu, efortul fiind proporțional cu devoțiunea lectorului.

Poezia, bîntuită de atîtea experimente, a ajuns la limita inteligibilității. Mallarmé avea dreptate: „A numi un lucru înseamnă a suprima trei sferturi din plăcerea poemului, care e făcut din ghicirea treptată; să-l sugerezi, acesta e visul!" Din păcate, ghicirea treptată a devenit calvar, iar sugerarea nu mai există nici în intenția poetului. Exegezele nu-ți mai sînt de nici un folos, iar unele dintre ele sînt atît de alambicate, adevărate criptografii din care nu mai înțelegi nimic.

Recitesc o carte pentru că într-o altă carte am dat peste o referință utilă: un amănunt din biografia scriitorului, o informație istorică, mărturia unui contemporan de-al său ori, de ce nu, o altă cheie a lecturii. Nu de puține ori am pus eu însumi piciorul prin locurile pomenite de autor, încercînd să dau alt tîlc înțelegerii. Nu știm niciodată din care parte destinul ne dă o mînă de ajutor în labirintul lecturii.

Trei lucruri disparate și aparent minore: reacția unui alt cititor în fața aceleiași scrieri, mărturia unei guvernante și trădarea unui legatar testamentar, iată o bună ocazie de a reciti operele a trei autori: James Joyce, Marcel Proust, Franz Kafka.

Sînt tot mai încredințat că în recitire stă taina înțelegerii marilor autori.

La apariția în limba română a romanului *Ulise*, am început lectura ținînd cont de avertismentul traducătorului Mircea Ivănescu: „Orice lectură a romanului *Ulise* ar trebui să înceapă prin referirea la cel mai însemnat dintre modelele de inspirație, de elaborare a cărții: *Odiseea*." Așa am făcut! Am revăzut poemul homeric și am încercat să înțeleg limbajul artificial în care este scris romanul; o viață concentrată în optsprezece ore și desfășurată pe aproape nouă sute de pagini cere un mare efort de concentrare din partea cititorului. Am dat pagină după pagină cu gîndul că este imposibil să nu se întîmple ceva semnificativ pînă la sfîrșit. Am lăsat adesea cartea din mînă, căutînd sprijin în alte surse. Mircea Eliade, privind din unghiul istoricului religiilor, descoperă în *Ulise* semnificații oculte: analogii cu anumite mituri australiene. Ce să mai înțeleg? Cui să mă adresez? M-a scos din încurcătură tot un cititor, nimeni altul decît C.G. Jung. Și el aștepta, la fiecare pagină, revelația. Lectura înainta cu greu, părea că nu se mai termină. Și, deodată, întîmplarea! Dar nu în carte, ci pe stradă. Într-o zi, C.G. Jung este oprit pe stradă de venerabilul său unchi care, în ciuda vîrstei, păstrase o gîndire lucidă. Își interpelă, brusc, nepotul:

– Știi cum chinuie diavolul sufletele în Infern?

La răspunsul negativ al „filozofului sufletelor", unchiul îl luminează:

– Le face să aștepte!

De reținut! Așteptarea poate fi o tactică, o cheie a lecturii...

Unde s-a păcălit un viitor laureat Nobel, André Gide, nu s-a păcălit o guvernantă. Orice abordare a operei lui Marcel Proust ar trebui să înceapă cu *Monsieur Proust,* de Céleste Albaret, fosta guvernantă și singura confidentă a marelui prozator, care la optzeci și doi de ani, răvășită de răutățile scrise pe seama lui, se destăinuie timp de șaptezeci de ore lui Georges Belmond, cel care scoate la lumină cartea la editura Robert Laffont (1973). O simplă femeie de la țară a intuit geniul acolo unde intelectualii epocii vedeau un bolnav închipuit pentru a-și proteja munca de creație, sau chiar un burghez plin de ifose. Pachetul cu manuscrisul *Du côté de chez Swann* l-a trimis lui A. Gide, care la vremea aceea era unul dintre „greii" de la *Nouvelle Revue Française* (NRF), pe lîngă alte personalități de marcă ale Franței: Paul Claudel, Francis Jammes, Jacques Copeau, Jean Schlumberger, Gaston Gallimard. Dar, surpriză! Răspunsul lui A. Gide este fără echivoc:

„Notre maison publie des œuvres sérieuses. Il est hors de question qu'elle puisse éditer une chose comme celle-ci, qui est de la littérature de dandy mondain."

Un răspuns dat fără a deschide, măcar, pachetul și a răsfoi manuscrisul. Anton Bibesco i-a adus pachetul acasă de la NRF Romanul va apărea la Grasset. Mult mai tîrziu, într-o vizită făcută lui Marcel Proust, A. Gide avea să-și ceară scuze pentru eroarea comisă. Apoi, la insistențele lui Gaston Gallimard, Marcel Proust avea să-și publice opera la celebra editură pariziană. Dezamăgirile și boala l-au urmărit ca o umbră. Între cei patru pereți de plută ce-l fereau de zgomotele de afară, în ierni fără încălzire, deoarece fumul șemineu-

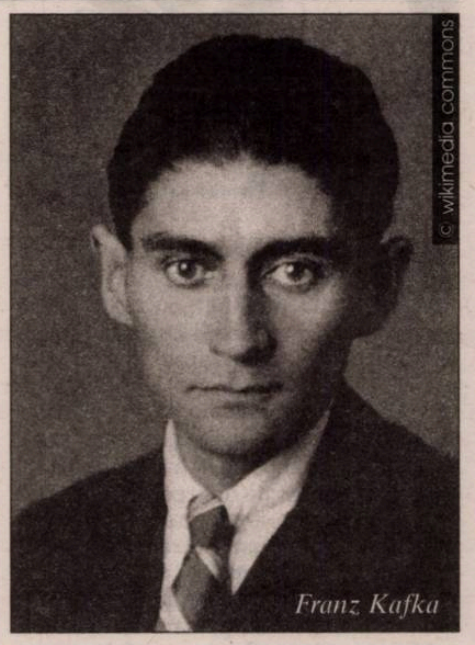

Franz Kafka

lui îi agrava astmul de care suferea – nu suferea mirosul florilor, iar pe Martha Bibesco o primea tot mai rar din cauza parfumului penetrant –, continua să lucreze cu eforturi supraomenești. Calvarul era „îndulcit" de *chère Céleste*, cum o numea scriitorul, cea care, venită de la țară, la douăzeci și unu de ani, a fost un monument de devoțiune, la fel și soțul ei, șofer de taxi în Paris, care îl ducea la întîlnirile cu prietenii, iar în rare ocazii îi aducea o bere rece de la restaurantul ținut de părinții lui Charles Aznavour. Céleste Albaret își aduce aminte, printre alții, și de cîțiva români care făceau parte din cercul de prieteni al scriitorului: Anton Bibesco, de care era foarte atașat; vara lui, Martha Bibesco, o prezență sclipitoare în cercurile pariziene, și nu numai literare; Anna de Noailles, contesă și poetă, care îl vizita adesea împreună cu fiul ei. Marcel Proust a fost primit și de Regina României, în trecere prin Paris, care, din păcate, nu i-a lăsat o impresie deosebită. Guvernanta regretă enorm că nu a ținut un jurnal, așa cum a sfătuit-o *Monsieur* Proust. Deși cu o memorie foarte bună la vîrsta acestor mărturisiri, însemnările zilnice ar fi adus un plus de informație și inedit. Își amintește de mulți vizitatori care au trecut pragul apartamentului de pe bulevardul Haussmann, de multe istorioare și anecdote care circulau în epocă, mai ales pe seama scriitorului. Cît de mult l-a înțeles și l-a ocrotit această femeie! „Ea a ridicat un zid de apărare în juru-i", pentru ca el să-și poată duce gîndul pînă la capăt, acea operă ca o catedrală. Nimeni ca ea nu a intuit în marele bolnav un vizionar. „El a văzut, în romanele sale, prăbușirea!" Multe conuri de umbră din tragica existență a lui Marcel Proust au fost luminate de inteligența și sfinția acestei femei. După Céleste Albaret vom citi altfel ciclurile proustiene ale Timpului...

Franz Kafka nu voia să lase nimic posterității. Într-o scrisoare testamentară, îi poruncește legatarului său, Max Brod: „Să arzi totul!" Legatarul l-a avertizat că nu-i va respecta această dorință. Ba, mai mult, a curățat opera de amănunte „incompatibile cu gînditorul religios" și l-a redat cititorului ca pe un „sfînt modern". Max Brod pregătise terenul încă din 1926, cînd a tipărit *Le Royaume enchanté de l'amour*, unde Garta nu-i nimeni altul decît Franz Kafka, gînditorul religios *(der religiöse Denker).* Nici o aluzie la curve și bordeluri, trecînd sub tăcere mărturisiri jenante: *„Je passai devant le bordel comme devant la maison de la bien-aimée."* (Deși impotența, în cazul nefericitului autor, expediază viciul la dorință...) Cenzura lui Max Brod operează cu precădere acolo unde religiozitatea autorului – autentică, se pare! – se intersectează cu „virtuțile" negative ale acestui „ascet al singurătății". Toate acestea, și multe altele despre viața scriitorului praghez de origine evreiască și limbă germană, le-am aflat din cartea lui Milan Kundera *Les testaments trahis*, Gallimard, 1993. Citisem aproape tot ce a apărut în românește despre Kafka, dar lectura cărții lui Milan Kundera (carte ce se ocupă și de alte subiecte interesante) m-a captivat. Ce demon îl împingea pe Kafka la transformarea unei importante părți din opera sa în scrum, deși el era conștient de valoarea scrierilor sale? Voia ca jurnalul, scrierile intime, scrisorile de la prieteni, nuvelele și romanele care i se păreau sub ștacheta calității, toate, fără excepție, să ia drumul flăcărilor. Cîteva, totuși, le dorea salvate: *Verdictul, Colonia penitenciară, Șoferul, Un doctor de țară, Metamorfoza.* De unde această obsesie a cenușii? Milan Kundera îl bănuiește pe Kafka „fie de a-și fi iubit prea mult opera și prea puțin lumea, fie de a socoti că lumea nu o merita." Dacă Max Brod i-ar fi respectat dorința, Franz Kafka ducea cu el în mormînt marea taină a operei sale, așa cum, în alte vremuri, „Sfîntul Ioan Nepomuk prefera să fie azvîrlit în apa Vltavei decît să divulge regelui Boemiei taina spovedaniei reginei..." (N. Steinhardt, *Jurnalul fericirii)*

***Emil Belu** este scriitor și trăiește în Canada.*

Luminița-Anda MANDACHE

Despre gen, sarmale și tradiții

„Dragă, trebuie să înveți să faci sarmale! Ce-ai să te faci cînd te măriți? Dacă vrea soțul sarmale?“, îmi striga în preajma Crăciunului mătușa, în bucătăria mică și aburindă din blocul nostru gri și la fel ca restul din oraș. Mătușa a locuit într-o casă de moșieri după ce nașa o luase din satul ei mic și pierdut de pe lîngă Dunăre. Frații și surorile i-au rămas „acasă“: casa fără apă, apa departe, departe la izvor, WC-ul de lemn în grădină, și toate asezonate cu drama crudă a unei familii de argicultori și cu poveștile ei udate de mult alcool și circulate de încă și mai multe mame. În schimb, mătușa a trăit pe picior mare, cum s-ar spune, iar încrederea pe care „năsica“ i-a transmis-o a transformat-o într-o femeie, ai spune azi, cu idei progresiste. Dacă nu chiar feministă. N-a făcut facultatea pentru că trebuia să învețe greaca și latina. Însă a făcut cursuri de parașutism. Mai tîrziu s-a măritat de două ori, dar s-a și despărțit, de fiecare dată din proprie voință. Primul soț avea probleme cu alcoolul – experiență netolerată de ea, care crescuse într-o familie de „moșieri“ în care asemenea probleme nu erau ceva curent, se pare. Al doilea era, după cum spune ea, „mereu după maică-sa, și i-am spus: dute la ea, ce stai cu mine?“ Mai rar femei să își lase soții în anii 1970 pentru probleme de natură oedipiană…

Cu timpul, cînd am început să capăt un început de gîndire critică, au venit și o serie de întrebări. Cum se face că mătușa una spune și alta îi arată viața? Bărbații din familia noastră o penalizau: „Ce știe ea? Ea n-a avut niciodată copii! N-a fost niciodată măritată!“ De parcă asta ar împiedica-o să aibă o părere. N-a rămas măritată pentru că n-a acceptat un bărbat doar de dragul de a nu fi singură și asta pentru că singurătatea n-a speriat-o niciodată. După cum bine spun francezii, *mieux seul, que mal accompagné* sau „mai bine singur decît în companie proastă“. N-a avut copii nu pentru că nu și-ar fi dorit, ci pentru că un copil însemna, pentru ea, o responsabilitate împărțită între ea și un bărbat matur. Un bărbat care nu e în stare să aibă grijă singur de sănătatea lui mentală, iar în schimb și-o îneacă în alcool nu ar fi, conform definiției mătușii, un bărbat matur. Cum matur nu este nici unul care umblă cu cordonul ombilical pe post de coadă la 40 de ani și se așteaptă ca de la mama să treacă, prin însurătoare, la altă mamă, printr-un ritual care implică o petrecere cu tot neamul, rochie albă și multe-multe sarmale. Noua mamă evident că o să îi spele șosetele și o să îi facă piure, precum bine o spune Găbița în *4 luni, 3 săptămîni și 2 zile.*

Cu toate astea, mătușa le dădea dreptate lor, bărbaților din familia mea; dorințele lor culinare trebuiau respectate cu sfințenie, iar ea își făcea datoria de a mă învăța pe mine cum să fiu o soție bună – a se citi o „bucătăreasă“ bună. Răspunsul meu la întrebarea cu sarmalele era mereu „Să se ducă la restaurant dacă vrea sarmale!“ O amuza într-un mod ironic și cumva încurajator pentru mine. În perioada în care învățam să ne purtăm diferențele de gen sau, cum ar spune sociologii americani, să „facem gen“ *(doing gender),* începeam să mă întreb: cum să am eu timp de lectură, teatru și sarmale? Calculasem: a pregăti sarmale îmi ia fix cît aș citi 100 de pagini. De ce să fac sarmale cînd pot să citesc? În plus, dacă

„Să se ducă la restaurant dacă vrea sarmale!“

voiam să mă fac bucătăreasă – de parcă asta ar fi o profesie, o subspecializare sau chiar o dublă specializare –, arătam mai mult interes și înclinație pînă la vîrsta aceea. Treptat am înțeles că „bucătăreasă“ e probabil un fel de rol pe care femeia, ca soție, trebuie să și-l asume; altfel, alți oameni căsătoriți, pentru că doar ei își pot da cu părerea, te vor penaliza: „Casa ei e murdară, uite ce mîncare proastă face“ etc. Mai ironic mi se părea faptul că atîtea femei nefericite, mame, soții de bărbați „atașați de mamele lor“ sau care „le au cu băutura“, înșelate pe ascuns (sau nu neapărat), înghițeau

© wikimedia commons

© wikimedia commons

bun de amintirile unui timp pierdut pentru totdeauna. Fac biscuiții și pîinea bunicii, supa ei de pui cu fidea, dar, culmea, nu și sarmalele. Și nu numai atît: a găti pentru ceilalți e un mod de a comunica afecțiune. La zilele prietenilor apropiați gătesc torturi obosite de ciocolată. În fiecare week-end gătesc biscuiți cu ciocolată sau pîine cu banane și-apuc să gust din fiecare abia o feliuță. Cu toții știm că nu-i nimic foarte plăcut în a găti pentru sine fiindcă și plăcerea vine dăruind. Problema apare atunci cînd gătitul devine o așteptare și o obligație din partea unei femei, concretizată prin „Și noi ce mîncăm azi?“

Cu timpul, am colecționat în minte zeci de exemple, din familie, vecini și prieteni, despre prieteni din copilărie, azi femei și bărbați „la casele lor“, care și-au învățat la rînd nefericirile traiului în doi și, în același timp, își îndrumau fetele să urmeze același drum.

Mamele prietenilor mei, de la 20 de ani pînă acum, o decadă după aceea, au luat de bun faptul că trebuie să știu ce anume le place odraslelor lor să găsească în frigider sau seara la cină. Cu bună-credință, mi-au dat sfaturi despre biscuiții cu ciocolată, turtă dulce sau spaghete cu pesto. Românce, italience, americane – femei cu meserii, idei, ani de muncă în spinare și multă practică în rolul lor de „femei“ –, știau toate, pe de rost, că indiferent de carieră, înclinații, interes sau pasiuni, eu trebuie să fiu o „gospodină“.

Cînd am intrat la facultate, la cămin, inspirația de a face sarmale s-a lăsat așteptată. N-a venit nici pînă acum. Dar îmi place să cred că pe mătușa n-ar deranja-o azi să afle că tot nu știu să îi gătesc sarmale „soțului“ și că „soțul“ nu se așteaptă de la mine să-l servesc ca la restaurant. Acesta nu este un eseu antigătit. De la scriitorul francez Marcel Proust pînă la antropologul Sidney Mintz știm că mîncarea nu e doar un compus nutrient, o farfurie de calorii. Mîncarea evocă amintiri, cele mai multe dintr-o copilărie plăcută. Așa cum într-o relație dezgropăm copilul din noi cu momentele lui cele mai fericite, mirosul de pîine proaspătă din bucătăria aburindă e în stare să ne ducă cu zeci de ani în urmă. Azi gătesc, uneori chiar terapeutic, într-un dor ne-

Acesta nu este un eseu antigătit.

Și cu toate acestea, întrebările rămîn: „Cine face sarmalele? Cine hrănește, după nuntă, odraslele mamelor preocupate de talentul nostru culinar? Cine spală vasele? Dar șosetele?“

rolurile mult mai devreme, iar acum le practică cu siguranța de sine a adulților. Își pun măștile de „bărbat“ și „femeie“ pe la 18 ani și nu le mai dau jos în veci. Ba mai mult, rolul lor nu se rezumă la a-și purta noile identități cu siguranță de sine, dacă nu mîndrie, ci include acum și faptul de a veghea în jurul lor ca toată lumea să o facă.

Ne asumăm identitățile de gen la o vîrstă la care gîndirea critică abia începe să ridice capul din nisip. Cînd ne punem întrebări, atunci ele se transformă, în cel mai bun caz, în conversații „între femei“ la o cafea, unde nemulțumirile se amestecă în fum și gust amar și parcă nu mai par atît de greu de suportat. Tot destul de devreme învățăm ce putem să devenim și care ne e rolul în societate, însă educația, profesia sau moștenirile prezente sau viitoare nu sînt mereu un indiciu al măsurii în care sprijinim și perpetuăm sau nu cultura patriarhală.

În același timp, România e un loc interesant în care identitățile de gen și construcția lor merită să fie regîndite. O țară agrară, industrializată printr-o terapie-șoc în perioada comunistă, produce un amestec exotic de patriarhat zguduit de idei progresiste. Merită menționat articolul Andradei Fiscuțean din *VICE* despre diferențele de carieră ale femeilor din Vestul dezvoltat și democrat și România. Andrada menționează că, în anii 1970, 75% din românce aveau un loc de muncă, în timp ce procentul pentru femeile din Statele Unite era doar de 52,5%. Astăzi, 13% din tinerele românce studiază IT, în timp ce procentul este de abia 1,12% pentru Marea Britanie, 0,58% pentru Germania sau 0,68% pentru Franța, țări cu o lungă și bogată tradiție democrată de justiție și egalitate. De exemplu, Andrada adaugă faptul că, în 2015, 75% din absolvenții de Cibernetică din București erau femei.

***Luminița-Anda Mandache** este antropolog.*

Cu ochii-n 3,14

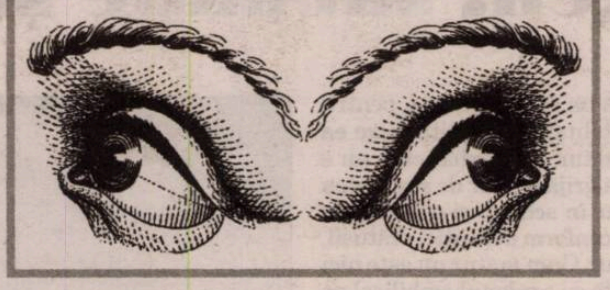

UNDE SÎNT FANTOMELE DINTR-O BUCATĂ, CARE PREFERĂ SĂ FACĂ GLUME GIRATORII DECÎT SĂ SE APROPIE DE IEȘIREA DIN AREALUL NOPȚII?

■ Unde sînt femeile pe Wikipedia? – se întreabă *The Guardian*. Ideea e simplă: doar 17% din textele de pe Wikipedia sînt despre figurile feminine și restul, de 83%, le aparțin bărbaților. Jurnalista Laura Bates ia cîteva exemple de figuri feminine importante, printre ele Margaret E. Knight, „femeia inventator cea mai faimoasă a secolului al XIX-lea“, și numără cuvintele care le sînt dedicate. Mai puține informații și mai succinte. Poate părea exagerat, dar cînd te gîndești de ce glorie beneficiază Wikipedia, e posibil să nu mai fie chiar așa. (**A. M. S.**)

■ Regina Silvia a Suediei a declarat recent, într-un film documentar, că palatul regal Drottningholm, construit în secolul al XVII-lea și monument UNESCO, este bîntuit. Însă se pare că stafiile sînt mici și prietenoase, nici măcar n-o sperie pe regină. Palatul este vizitat anual de milioane de turiști, iar noua idee de marketing a reginei mi se pare excelentă. În același timp, într-o țară din Europa de Est, unii încă se luptă cu fantomele trecutului. Și nu sînt prietenoase deloc. (**A. P.**)

■ „Aici am venit la treabă, nu să vorbesc la telefon“, a declarat noul (și mai vechiul) ministru al Agriculturii Petre Daea, imediat după audierile din Parlament. Stilul și mesajele lui par destinate fermierilor, oameni dintr-o bucată, care preferă să pună mîna pe sapă decît să stea la telefon și să se uite pe Facebook. El însuși are alura unui asemenea om al sapei care a ajuns însă om al mapei. Vă întrebați de ce? Păi, d-aia. (**A. M.**)

■ Un tip a suferit atît de mult la moartea pisicii sale încît a împăiat-o și a vîrît o dronă înăuntru. Acum stă pe verandă și-și admiră pisica zburînd pe deasupra casei. În general, comentatorii online ai știrii erau oripilați, pînă cînd a apărut unul: „Mie mi-ar plăcea să facă ai mei și cu mine la fel după ce mor. Mi s-ar părea mișto să-mi zboare corpul de colo-colo și să se facă glume cu mine ca dronă.“ Zborul, visul omenirii! (**M. C.**)

■ Titlu de știre, pe 1 ianuarie: „Proiecte îndrăznețe, anunțate de Primăria Buzău în 2017: construcția de sensuri giratorii, modernizări de drumuri sau reabilitarea Bazarului“. Dacă astea sînt proiecte îndrăznețe, atunci construirea Turnului Eiffel cum a fost? Mai ușor cu adjectivele prin presă, dragi jurnaliști... (**M. V.**)

■ Hai că o făcurăm și pe asta: noile cifre arată că, în timp ce elefanții și leii se apropie de extincție, o nouă specie va intra în curînd în această categorie amenințată cu dispariția, și anume girafele, a căror populație a scăzut cu 40% în ultimii 15 ani. O să privim lung după ele! (**M. C.**)

■ Pe panoul de la ieșirea dintr-un supermarket bucureștean stă scris, mare, numele șefei de tură: dna Tărășenie. (**M. P.**)

■ O filă de calendar domestic marcase, pe 7, plăcinte, sau nu, mai bine pe 10 sau 12; și pe 20, la o oră de vîrf, o vizită impusă de imperative de sănătate din arealul familiei, sau altă zi bifează coafat etc. și o băută cu amicii pe teme nu mai puțin banale. „Rubricile“ par de-acum complete în rutina cotidiană a tăvălugului. Cînd însă alergătorul de cursă lungă își face triumfal sosita pe 30, toate scorurile se răstoarnă zornăind zgomotos și calendarul de uz intern devine document oficial de clamat în public. Pentru că el își adjudecă cea mai bună dintre toate lumile posibile (< gr. *Eire'ne* = pace). Așa au prezis ursitoarele. (**R. M.**)

■ Ce face românu' conectat după ce a fost cutremur, în puterea nopții? Dă o fugă pe Facebook să afle dacă a fost cutremur. După care zapează scurt la televiziunile de știri, să se convingă că ce scrie pe Facebook e adevărat. Și dacă televiziunile încă n-au apucat să scrie pe burtieră *„breaking news“*, se duce înapoi pe Facebook și bagă o postare nervoasă cum că televiziunile noastre sînt lamentabile. Între timp, lampa din sufragerie s-a oprit din legănat. (**M. V.**)

AFLĂM, ÎN PRIMA ZI MAI PUȚIN ABSURDĂ, CĂ SÎNTEM PREA PROȘTI PENTRU A FI MEREU ÎNTRE COORDONATELE IDENTITĂȚII CARE TE SURPRINDE

■ Aflăm de la BBC că șansele de a te îmbolnăvi de demență sînt mai mari pentru cei care locuiesc în preajma arterelor intens circulate, din cauza unor factori ca zgomotul, particulele fine, oxizii de azot și praful de cauciuc produs de uzura anvelopelor. Ceea ce ne permite să afirmăm că demența e o combinație optimă de praf, cauciuc, azot și multă gălăgie. (**M. P.**)

■ O posibilă nouă „tradiție“ de 1 ianuarie: șaorma. La Dristor Doner de la Șincai, în prima zi a anului, pe la prînz era o aglomerație înduioșătoare. (**I. P.**)

■ Într-un sondaj realizat pentru *The Economist* de YouGov se arată în ce măsură pot circula informațiile false și cum reușesc ele să convingă. Potrivit acestui studiu, mai mult de jumătate dintre electorii lui Trump cred că Hillary Clinton are legături cu o afacere în care se amestecă pedofilia, ritualurile satanice și traficul de persoane, și că Obama nu e născut în SUA. Ciprian Mihali spune, într-un interviu publicat pe pressone.ro: „O afirmație absurdă spusă o dată poate fi percepută ca absurdă, deci necredibilă. Repetată însă de o mie de ori, ea nu este în fond mai puțin absurdă, doar că devine credibilă. Iar credibilitatea ei se obține prin credulitate, expresia cea mai înaltă a abandonării oricărui simț critic“. Lumea e mică, iar mecanismele manipulării funcționează ca unse. (**A. M. S.**)

■ Stephen Hawking, care a formulat deja cîteva adevăruri teribile despre omenire (printre care și faptul că sîntem prea proști pentru a fi contactați de extratereștri), a făcut, în sfîrșit, și o predicție liniștitoare: peste o mie de ani nu va mai exista picior de om pe planetă. La mulți ani! (**M. C.**)

■ În ziua în care noul guvern condus de Sorin Grindeanu își depunea jurămîntul de învestire, Victor Ciorbea a anunțat că va contesta la Curtea Constituțională legea care îi interzice lui Liviu Dragnea să fie premier. Avocatul Poporului, mereu în actualitate, mereu în apărarea adevăratelor probleme ale poporului. (**M. M.**)

■ În deșertul Sahara a nins pentru a doua oară în istorie. James Hansen, faimosul cercetător specializat în probleme de climat, a spus: „Temperatura planetei se află deja între coordonatele erei Eemiene de acum 120.000 de ani, ultima dată cînd Pămîntul a fost la fel de cald ca acum.“ (**M. C.**)

■ Nici măcar nu știu care afirmație mă deprimă mai tare. „Fiecare dintre noi putem să facem acest lucru pentru a respecta și a iubi această țară atît de frumos numită grădina Maicii Domnului“ (Ana Birchall, ministrul pentru Afaceri Europene). „Sînt oameni care din naștere, nativ, nu pot lua un bacalaureat“ (Pavel Năstase, ministrul Educației). De Ministerul Culturii și Identității Naționale, ce să mai zicem? (**A. M. S.**)

■ Vezi, din mers, diverse vehicule și fără să vrei le citești, fiindcă pe multe scrie ceva. Cîteodată ceva care te surprinde, cum ar fi aceste cuvinte: „mașină de curtoazie“. (**D. S.**)

3 luni 49 LEI
6 luni 89 LEI
12 luni 149 LEI

ABONEAZĂ-TE ACUM LA DILEMA VECHE
...îți dă de gîndit!

Cum te abonezi

■ SMS Abonament 3 luni – un SMS cu textul DILEMA la 7488 (10 Eur / SMS + TVA)

■ ONLINE la http://abonamente.adevarul.ro

■ VIRAMENT BANCAR sau MANDAT POȘTAL: în contul S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L., cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410

■ LA TOATE OFICIILE POȘTALE

■ FIRMELE DE ABONAMENTE

■ LIBRĂRIILE NEMIRA www.nemira.ro/librarii

Informații și reclamații: abonamente@adevarulholding.ro, tel. 031.860.30.57, 031.860.30.85 (L-V, 9.00-18.00)

Talon de abonament

Nume..... Prenume.....

Str..... Nr..... Bl..... Sc..... Et..... Ap.....

Localitate..... Județ/ Sector ....., Cod poștal .....

Telefon..... E-mail.....

Am achitat suma de ..... lei cu mandat poștal / ordin de plată nr. ..... din data .....
în contul S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L., cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410.

Abonamentul va începe din luna* ..... Semnătura .....

Plata se va efectua până la data de 25 a lunii în curs pentru ca livrarea abonamentului să înceapă de la data de 1 a lunii următoare. Prin completarea prezentului talon sunt de acord ca S.C Adevărul Holding S.R.L să prelucreze datele mele cu caracter personal pentru activități promoționale și să le dezvăluie terților conform legii nr. 677/2001. Îmi rezerv dreptul să mă opun acestei prelucrări și să solicit ștergerea datelor adresându-mă societății S.C. Adevărul Holding S.R.L. printr-o cerere scrisă.

Pentru abonamentele plătite cu mandat poștal sau ordin de plată este necesar să trimiteți talonul completat, împreună cu copia dovezii de plată la **S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L. – Abonamente**, București, Șos. Fabrica de Glucoză nr.21, sector 2, cod poștal 020331.

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

FONDATOR **ANDREI PLEȘU**

DILEMA VECHE

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIȚIE ■ Anul **XIV** ■ nr. **674** ■ 19-25 ianuarie 2017 ■ www.dilemaveche.ro ■ 32 pagini ■ 4,99 lei

Ancuța PROCA

dilematograf

18

ANDREI PLEȘU

„Igiena credinței“

pagina **3**

OVIDIU NAHOI

„Trump și viitorul Europei“

pagina **5**

„Anul teatral 2016“

paginile **14-15**

Social-democrația azi

„Viciul inerent capitalismului este distribuția inegală a bogăției. Viciul inerent socialismului constă în distribuția egală a sărăciei.“

WINSTON CHURCHILL

Redacția DILEMA VECHE: str. George Enescu nr. 43, sector 1, 010304 București ● **telefon:** 031.860.30.48 ● **e-mail:** dilema@dilemaveche.ro

la vremuri noi, dileme vechi

Cristian GHINEA

Social-democrat = fan Iliescu?

Dacă Partidul Democrat menține relațiile reci cu Internaționala Socialistă și se îndreaptă spre popularii europeni, un PSD autoritarist și nereformat condus de Ion Iliescu va rămîne singura expresie legitimă a stîngii în România. Ceea ce ar fi tragic pentru o mulțime de oameni onești și cu sentimente de stînga, care nu se regăsesc în figurile sinistre din fruntea PSD. [...]

Lipsa de relevanță a clivajului stînga-dreapta se vede și la nivelul guvernării, în măsurile luate de Cabinetul, presupus de dreapta, condus de Tăriceanu. Pentru a recupera deficitul bugetar, a umblat la impozite în zona speculațiilor – o idee care ar trebui să fie de stînga. Cele două mari măsuri cu care se poate lăuda acest guvern, cota unică și recalcularea pensiilor, nu au conotații ideologice. Recalcularea pensiilor s-ar presupune că e de stînga, din moment ce principiul justiției sociale stă la baza sa. [...] În logica stîngiștilor fanatici, cota unică este de dreapta și nejustă pentru populația săracă. Ideea că ar trebui să îi ajuți pe săraci prin scădere de impozite este pur și simplu stupidă și nu merită discutată. S-ar spune că Rusia, Slovacia, Estonia și celelalte țări foste comuniste, care au adoptat sau vor adopta această măsură, au luat-o brusc spre dreapta. Această explicație nu ține. Aceste state au adoptat cota unică în primul rînd pentru că s-au dovedit incapabile să gestioneze sistemul de impozite în trepte, adică nu adunau banii pe care se presupunea că trebuie să îi adune. A cataloga această măsură ca fiind de dreapta presupune să nu vezi realitatea tranziției de dragul ideologiei eterne. [...]

În ciuda meschinăriilor și a pîrei colegiale, PD trebuie să rămînă la stînga. Altfel, PSD rămîne singur pe culoarul social-democrat și nu mai există nici un interes să se reformeze. Doar printr-o presiune constantă, acest partid-mamut va trăi cu senzația că trebuie să se schimbe, atît pe sine, cît și modul în care vede guvernarea României. Nu este de ocolit în viitor o alianță între actualul PD și aripa anti-Iliescu din PSD, care să pună bazele unui adevărat partid de stînga modern în România. Cu Băsescu la Cotroceni și prin eliminarea reformistului închipuit Năstase, aceasta ar trebui să fie traiectoria logică. Cuplul Berceanu-Boc trebuie să renunțe la aerele de domnișoare jignite care se gîndesc să dea cu tifla Internaționalei. Altfel, o întreagă generație de oameni de stînga vor trăi sub dictatura Iliescu-Cozmîncă, cei mai social-democrați dintre români. Și a fi de stînga va continua să reprezinte o rușine în România, lucru pe care un suedez nu l-ar putea înțelege în ruptul capului.

(apărut în *Dilema veche*, nr. 59, anul II, 4 martie 2005)

Dilema veche vă propune

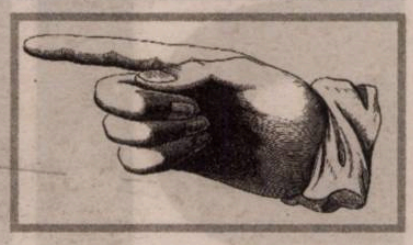

■ Începînd din 20 ianuarie, pe ecrane, noul film al lui Nae Caranfil, *6,9 pe scara Richter.* Spaima noastră de cutremur, sublimată într-o comedie cum nu se face în România, pentru că doar Nae Caranfil știe secretul acesta. Un omagiu adus marelui film *All that jazz,* cu toate irezistibilele ingrediente caranfiliene. Un film de la care pleci zîmbind, plutind... (Sever Voinescu)

■ Cartea lui Jan Cornelius (scriitor de limbă germană și traducător, originar din România) *Eu, Dracula și John Lennon*, Editura Humanitas, 2016. O colecție de povestiri personale despre viața în comunism, statutul de emigrant cu toate etapele sale, Est *versus* Vest, scrise cu mult umor și duioșie. (Adina Popescu).

■ Două filme românești vor intra, în curînd, pe ecrane: comedia lui Nae Caranfil, *6,9 pe scara Richter,* și *Fixeur* al lui Adrian Sitaru. Mergeți să le vedeți la cinema. (Ana Maria Sandu)

■ Juriul, format din criticii de artă Aurelia Mocanu, Ileana Pintilie, Adrian Guță, Magda Cârneci, Oliv Mircea, Călin Dan și Horea Avram, a decernat Premiile Uniunii Artiștilor Plastici pe 2015, după cum urmează: Cornel Brudașcu – Marele Premiu, Ioan Sbârciu – Premiul de Excelență, Felix Aftene și Corneliu Vasilescu – Pictură, Darie Dup – Sculptură, Dragoș Pătrașcu – Grafică, Arina Ailincăi și Mihai Țopescu – Arte Decorative, Liviana Dan – Critică, Doina Mihăilescu – Artă Plastică Religioasă și Restaurare, Dan Acostioaei – Artă în Spațiul Public, Patricia Teodorescu – Multimedia, Maria Sicoie – Premiul pentru Tineret, Cristiana Popescu Russu și Suzana Dan – Premiul Juriului, Olimpiu Bandalac și Nicolae Comănescu – Premiul Revistei *Arta,* Beniamin Popescu – Premiul „Ion Atanasiu Delamare" acordat de Ritul Scoțian Antic și Acceptat din România. Expoziția reunind lucrările premiate va rămîne deschisă în Corpul Auditorium al Muzeului Național de Artă al României, pînă pe 26 februarie. (Ruxandra Mihăilă)

■ Îmi amintesc că, acum vreo doi ani, am citit o schiță intitulată „The Fruit of My Woman" în revista *Granta,* și mi-au plăcut mult amestecul de erotism, imaginile suprarealiste și psihologia fină. Între timp, schița a devenit roman, sub titlul de *Vegetariana,* pentru care autoarea – sud-coreeana Han Kang – a primit premiul Man Booker anul trecut. Romanul a fost tradus recent și în limba română, la editura ART. (Cristina Ștefan)

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Distanțe**
- **Între două lumi**
- **Obiceiuri de consum**
- **Familia**
- **Ateismul**
- **Liberalismul**

album dilematic Mirel Bănică

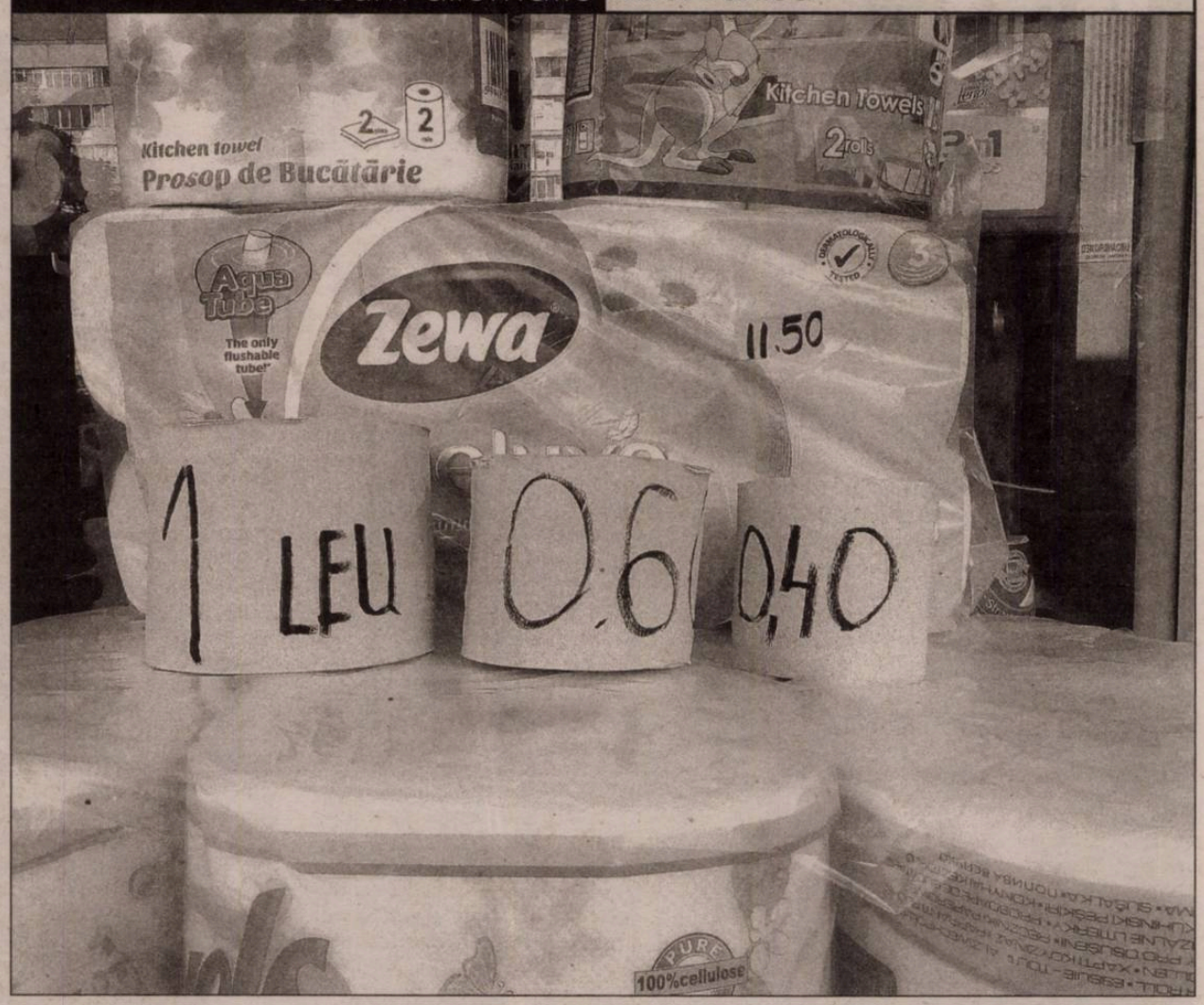

DILEMA VECHE

REDACȚIA:

Dana CĂLINESCU (secretar general de redacție)
Marius CHIVU ● Radu COSAȘU ● Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU (redactor-șef adjunct)
Matei MARTIN ● Matei PLEȘU ● Adina POPESCU
Iaromira POPOVICI ● Ana Maria SANDU
Dan STANCIU (art director) ● Mircea VASILESCU
Sever VOINESCU (redactor-șef)

RUBRICI:

Teodor BACONSCHI ● Ion BARBU ● Aron BIRO
Paul BREAZU ● Codrin Liviu CUȚITARU
Cristina FOARFĂ ● Petre GURAN
Maria IORDĂNESCU ● Eugen ISTODOR
Selma IUSUF ● Anca MANOLESCU
Ruxandra MIHĂILĂ ● Vintilă MIHĂILESCU
Ovidiu NAHOI ● Radu NAUM ● Valeriu NICOLAE
Liviu PAPADIMA ● Cătălin PAVEL ● Radu PREDA
Ancuța PROCA ● Oana STOICA
Cătălin ȘTEFĂNESCU ● Bogdan TĂNASE
Teodor TIȚĂ ● Rodica ZAFIU

TEHNOREDACTARE: Adrian DAMIAN
EDITOR WEB: Cristina ȘTEFAN

Informații și reclamații ABONAMENTE:

031.860.30.57; 031.860.30.85

(numere cu tarif normal, disponibile de luni pînă vineri, între orele 9 și 18)

e-mail: abonamente@adevarulholding.ro

MANAGEMENT GRUPUL DE PUBLISHING:

Administrator Special: Carmina Dumitrescu
Director Publicitate: Elisabeta Circiu
Director Marketing: Mircea Ionescu
Coordonator Producție: Constantin Delta
Director Distribuție: Dana Zamfir
Sales Manager: Mihaela Cărăușu
mihaela.carausu@adevarulholding.ro

ISSN: 1584-1669

Revistă editată de: Adevărul holding

Publicație auditată de: BRAT

Tiraj: 8.750

Tipărit la Tipomedia

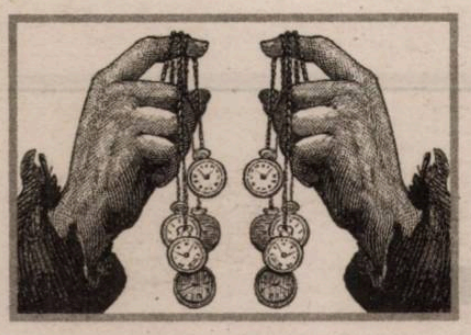

Andrei PLEȘU

nici așa, nici altminteri

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

Igiena credinței

Apar, adesea, în presă, referințe „pravoslavnice“ culese din marii duhovnici ai neamului. E limpede că nu evlavia, nu dreapta credință sînt motivația acestor referințe, ci pofta de *breaking news*, nevoia de rating, tactica – vinovată – a seducerii cititorilor prin știri manipulatorii, prin bîrfă pompoasă, prin stimularea celei mai impure zone a curiozității lor. Citatele alese cu predilecție din moștenirea cîtorva figuri prestigioase ale Ortodoxiei autohtone sînt cele profetice (sfîrșitul lumii, catastrofe iminente, semne apocaliptice de iarmaroc) și cele „duhovnicești“ (rugăciuni mîntuitoare, sfaturi „tehnice“ despre situații de criză, vrăjitorii și alte capcane diavolești). Atmosfera generală e de judecată neiertătoare, complot demonic, catastrofă, iad imanent și pedeapsă eternă. Ajută acest tip de discurs convertirea la credință a „postmodernității“ sau consolidarea credinței deja existente a „tradiționaliștilor“? Cred că nu. Nu pot, evident, să învinovățesc Biserica instituțională pentru asemenea derapaje publice. Dar îndrăznesc să mă întreb dacă ea n-ar trebui să reacționeze mai prompt și mai radical atunci cînd, în perimetrul ei sau în preajma ei, apar fenomene umbroase, de natură să-i compromită prestigiul și să dea apă la moară fundamentalismului antireligios (un fel de amestec pervers între propaganda ateistă marxistă și „liberalismul“ militant, *politically correct).*

Sînt dintre cei, foarte mulți, care l-au întîlnit și admirat pe Părintele Ilie Cleopa. Un mare călugăr, un interlocutor pitoresc, un doctrinar riguros și fermecător. Am mereu în minte cuvinte ale dînsului, deopotrivă edificatoare, subtile și pline de umor, miraculos de pătrunzătoare pentru un țăran de lîngă Botoșani, cu numai patru clase primare. Mă simt cu atît mai stingherit de „selecția“ pe care gazetari fără urmă de discernămînt o propun cititorilor lor, de dragul unei false (și lucrative) pietăți. Cine nu știe nimic despre ilustrul monah află, răsfoind, de curînd, *Adevărul,* că opiniile lui sînt de tipul: e bine ca băieții să se căsătorească la 15 ani cu fete de 13, ca să fie perfect curați la începutul vieții conjugale. Sau: la nuntă să nu cînte lăutari, pentru că lăutarii sînt dracul gol! Sau: se acceptă, la petrecere, maximum trei pahare de vin a cîte 32 de grame fiecare. Cît despre sexul conjugal, el e îngăduit „canonic“ doar marțea și joia. În acești termeni, credința și corolarul ei (mîntuirea) nu sînt decît o chestie de „organizare“, o rapidă colecție de indicații rutiere…

O altă victimă a bezmeticei propagande mediatice este Părintele Ilarion Argatu. Pe dînsul nu l-am cunoscut personal și n-aș îndrăzni să mă pronunț asupra personalității și performanței sale duhovnicești. Mi se spune că a fost un preot foarte prețuit, celebru pentru capacitățile sale de exorcist, ctitor al unei frumoase biserici în satul său natal și trecut prin mari greutăți în regimul comunist (16 ani de viață în ascuns, procese, condamnări etc.). Citesc însă, de mai multă vreme, în *Adevărul,* fragmente din înțelepciunea sa și, alături de pasaje înalt responsabile și de bun folos, dau peste „rămășițe“ aiuritoare. Exemple: la vremea de apoi, copiii vor avea chipuri de balauri (un trup și mai multe capete). Sau: dacă ești în situația de a primi o transfuzie de sînge alogen, trebuie să te asiguri că sîngele primit vine de la un ins botezat. Sau: femeile desfrînate își vor petrece timpul în iad, stînd (pînă la brîu) într-o apă murdară, din care ies doi șerpi și multe gîngănii mari și negre. Șerpii le mușcă de sîni, iar gîngăniile de „părțile rușinoase“. Aflăm și că în lacul de la Cernica, sub altarul bisericii „Sfîntul Nicolae“, trăiește un balaur uriaș, non-violent deocamdată. Altă veste proastă: după moarte, fumătorii vor fi tratați cu un fum înecăcios, pe care vor trebui să-l inspire veșnic. Sînt și vești bune: în timp ce nemții sînt reci și fără credință, ungurii – răi și egoiști, țiganii – hoți și puturoși, evreii – nebotezați, protestanții și catolicii – eretici, arabii, japonezii, chinezii, indienii și turcii – păgîni, noi, românii, sîntem buni, credincioși, sentimentali și primitori. Ș.a.m.d. Repet: nu vreau să diminuez prestigiul duhovnicilor autohtoni. Dar cred, sincer, că texte ca acelea de mai sus sînt străine de tot ce e mai adînc și mai specific creștinesc. S-ar zice că s-a invitat „materialismul mistic“, transcendența „realistă“. Știm cînd va veni sfîrșitul lumii (adică știm ce nu știa nici Fiul), știm la fix cum arată Raiul (muzici, flori, zîne) și Iadul (șerpi, foc, fum, gîndaci), știm exact care e „rețeta“ succesului postum și a blamului fără sfîrșit. Ni se cere să fim un soi de *roboți ai mîntuirii personale.*

Față de asemenea manifestări, Biserica ar trebui să se apere. Altfel, credința va deveni un amestec incert de telenovelă, film de groază, miraculism ieftin, superstiție, folclor, propagandă partinică, idolatrie, conformism ipocrit. Și va pierde lupta cu smintelile veacului, mulțumindu-se cu o autoritate de protocol. Ferească Dumnezeu!

P.S. Sîmbăta trecută, am văzut pe un post de televiziune o dezbatere, în timpul căreia purtătorul de cuvînt al Patriarhiei, dl Vasile Bănescu, a vorbit cu claritate, cu înțelepciune, fără emfază partizană. Cu asemenea oameni la vedere s-ar putea face un efort de normalizare.

Vintilă MIHĂILESCU

…@hai-hui.ro

Trumpiști și clintonieni

Huffington Post a avut ideea genial-amuzantă de a colecta de pe Twitter aproximativ opt milioane de *bios*-uri ale cetățenilor americani, fani Trump sau Clinton, și să se uite la ce le pot spune aceste mici autoprezentări de 160 de caractere despre „profilul“ celor două electorate. Oamenii sînt serioși și nu pretind că aceasta ar fi o cercetare științifică, semnificativă statistic etc. Nu, dar tot spune ceva. Pur și simplu introduci un cuvînt, ce-ți trece prin cap, și vezi cît de frecvent apare în *bios*-urile trumpiștilor și ale clintonienilor.

Mă amuz și tastez cîteva înjurături: *wow,* trumpiștii sînt *fuckin' good,* depășindu-i pe clintonieni cu 110% (adică, ne explică realizatorii site-ului, *Trump followers are 110% more likely to use swearing in their Twitter bios than Clinton followers).* Las joaca și încep să-mi aleg mai cu grijă cuvintele. Ia să vedem, cum apare lumea în *bios*-urile celor două tabere? Europa? Plus 34% de partea lui Clinton. Asia? Clinton +62%. Africa? Clinton +26%. Dar America? Avantaj Trump cu +81%. Adaug rapid „globalizare“: după cum bănuiam, termenul apare cu un avantaj de 149% la clintonieni. Adaug *„peace corps“:* +417% pentru clintonieni. Deși nu mai e nevoie, tapez „noi“: avantaj trumpiști cu 34%. După care introduc „străini“: avantaj net clintonieni, cu +78%. Toate astea spun deja ceva: *Vă arde de filantropie și pe noi ne-ați lăsat de căruță. Ia mai lăsați-ne cu africanii, asiaticii, ba chiar și cu europenii voștri, treaba noastră sînt Statele Unite* – sugerează trumpiștii. Am o presimțire și introduc, la rînd, doi termeni mai de suflet: 1) „mîndrie“: avantaj trumpiști cu 31%; 2) „compasiune“: avantaj clintonieni cu 76%. Cam același mesaj: *treaba mea este să pot fi eu mîndru de mine în țara mea, nu să le plîng de milă altora de te miri unde!* – par a sugera trumpiștii.

Să o luăm însă mai sistematic. Cam care să fie oare valorile centrale, referințele morale și politice ale celor două tabere? Iată rezultatele: (tabel stînga)

God, Country & Family – plus my freedom, pe de o parte; de partea cealaltă, egalitate, solidaritate, dreptate pentru toată lumea etc.

Dar care să fie îndeletnicirile și preocupările unora și altora? Iată: (tabel dreapta)

Cei de la *Huffington Post* ne oferă și o posibilă explicație a acestor date aproximative: aceea a lui George Lakoff, pentru care „opțiunile politice ale oamenilor decurg din modul în care aceștia își imaginează familia“. Atenție, nu este vorba despre familiile de apartenență ale cetățenilor, ci despre tipul *ideal* de familie pe care și-l imaginează, eventual inconștient, și în care s-ar simți bine, în siguranță; acea matrice relațională arhaică în care siguranța căminului este împărțită cu mama și/sau tata. Din acest punct de vedere, Lakoff distinge două *pattern*-uri de referință: *„strict father“* și *„nurturant parent“.* În primul caz, „tatăl“ este imaginat ca *autoritatea legitimă.* E imaginea unei lumi a respectului pentru ierarhii, în care „cei care au dominat în mod tradițional trebuie să domine în continuare: Dumnezeu este deasupra omului, omul este deasupra naturii, cei bogați sînt deasupra celor săraci, Occidentul este deasupra celorlalte culturi, creștinii deasupra necreștinilor. Și America deasupra celorlalte țări“. În celălalt caz, *nurturant parent* (să-i spunem „mama“) este *protecția îndreptățită:* „ierarhiile și regulile sînt mai laxe și mai îngăduitoare, iar disciplina este mult mai puțin valorizată decît compasiunea și respectul“. *Ierarhie* versus *empatie…*

În acești termeni, reprosul trumpiștilor este simplu: *Femeie (la propriu și la figurat), umbli creanga prin vecini și ți-ai uitat de casă și copii. Tată, bagă-i mințile în cap!* E și ceva machism aici? Evident: „egalitate de gen“, de pildă, apare la trumpiști cu -613%, în timp ce „curvă“ are un avans de +34%… Nu e vorba (doar) de educație și/sau venituri aici, ci de teribilul *sentiment de insecuritate*, de „abandon“, am putea spune, în limbajul familialo-psiho-metaforic de mai sus. Iar acesta este, evident, mai frecvent printre cei cu studii și/sau venituri mai reduse, dar s-a răspîndit și în alte straturi ale societății, inclusiv într-o parte a sacrosanctei *middle class* americane: *Tată, întoarce-te!* Frica păzește bostănăria și insecuritatea face jocurile electorale. Visăm atunci la „familia“ care ne-ar putea proteja de fricile „lumii“. Dar visăm *cultural* și *istoric,* nu doar *individual* și *psihologic*. Și visăm într-un *context* anume: uneori ne e dor de mama, alteori ne-am dori să se întoarcă tata, depinde cine credem că ne poate scăpa mai bine, în contextul dat, de griji și îngrijorare.

Contextul românesc nu este cel american. Modelul nu se aplică deci, *ca atare,* și la noi, dar ne poate da de gîndit. Vă las așadar să speculați cine a fost „tatăl“ și cine „mama“ în alegerile noastre. Nu de alta, dar am, așa, o impresie că e o mare confuzie de roluri și multe adultere în „familia“ noastră politică…

CUVINTE	TRUMP	CLINTON
America Great Again	+461%	
Al doilea amendament (arme)	+515%	
Referințe creștine	+295%	
Dumnezeu și familia	+180%	
Țara și familia	+500%	
Libertate	+66%	
Egalitate		+157%
Dreptate socială		+386%
Solidaritate		+141%
Democrație		+ 86%

CUVINTE	TRUMP	CLINTON
Arme	+174%	
Baseball	+125%	
Football	+60%	
Videogames	+84%	
Work hard	+91%	
Odihnă	+24%	
Artă		+64%
Teatru, muzică		+274%
Literatură		+118%
TV		+50%
Film		+76%
Carte		+65%
Educație		+100%

Vintilă Mihăilescu *este antropolog, profesor la Școala Națională de Științe Politice și Administrative. Cea mai recentă carte publicată:* Apologia pîrleazului, *Editura Polirom, București, 2015.*

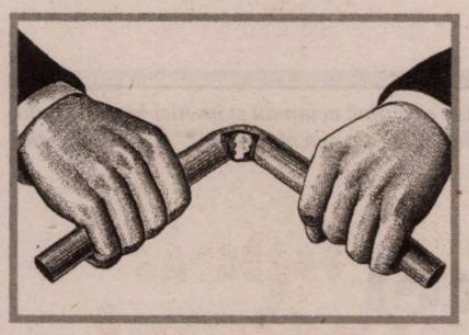

Valeriu NICOLAE

anomalii

O noapte stranie

– Coae, nu mai fac ăștia deloc șifoniere așa cum se făceau pe vremuri, frățică!

– Da, mînca-ți-aș! Și eu am problema asta de cînd m-am mutat de la maică-mea: nici un șifonier nu rezolvă chestiile ca înainte. Puteam, frate, să pun și eu hainele cum îmi trecea prin cap, iar cînd veneam seara de la serviciu erau exact cum trebuie: pantalonii la dungă, cămășile călcate mișto, haina aranjată.

Rîd. Sînt beți. „Băieții", gîndește ea. E tristă. E tristă de atît de mult timp, încît pare că nu prea are sens să și-o spună. E amantul ei, care încearcă să fie haios. Nu prea îi reușește. Nevastă-sa e la cinci metri mai încolo. Pare aproape moartă. „E imposibil să nu știe", se gîndește. El a dansat lipit de ea aproape toată seara. Soțul ei e acasă. Nu a vrut să vină la chef. Probabil și el știe. Sau poate și el o înșală. Nu contează, oricum. Lumea e îmbrăcată bine, e o petrecere scumpă. Oameni cu bani mulți, dar aproape toți îi par de plastic. I se pare un pic amuzant. Îi țiuie urechile. Nevastăsa e cu capul îngropat în mîini. E beată și plînge. Acum e sigură că știe. Se simte vinovată. Vrea să plece. Două subalterne se oferă repede să o conducă. Cînd ajung în fața blocului se uită la ceas. E 3,05. Fetele vor să o conducă pînă sus. Le refuză, iar taxiul pleacă. Și, brusc, ceva nu e în regulă. I se pare că aude o voce care îi spune că se întîmplă iar.

„Ce se întîmplă iar?", spune cu voce tare. Nu e nimeni în jur. „Probabil sînt beată", își spune. Culorile se schimbă. Devin cumva noroioase. Deschide cu greu ușa blocului. Cineva o roagă să îl aștepte și pe el. Politețea blochează instinctul. În lift știe că deja e prea tîrziu. Cutitul la gît nu e deloc neașteptat. Violul e rapid și cumva se simte în afara ei. Ceasul lui, un Casio G-shock, pare încremenit la 3,14 minute. Se gîndește că e *pi*. I se pare cumva interesant. Într-un apartament, un bărbat vomită. Arată cumva familiar. Se duce apoi la un calculator și caută *pi*. 3,14. Ceasul de la calculator arată și el 3,14. Femeia iese din lift. Se aude cum coboară liftul. E răvășită. Durează un pic pînă cînd sună la ușă. Soțul e semiadormit și nu își dă seama că ceva e în neregulă cu ea.

Dimineață, femeia e pe podea. Soțul o trezește.

E în duș. E o femeie frumoasă. Becul începe să pîlpîie în baie. Femeia plînge, dar singurul sunet care se aude e un țiuit metalic. Bărbatul tipărește ceva pe calculator. Încă mai caută ceva. Femeia se oprește din plîns. Becul se sparge și țiuitul încetează. Ea spune: *„Eli Sheba"*. Bărbatul citește ceva despre Elisabeth. Etimologia cuvîntului vine de la *elisheba* din ebraică: *„God is my oath"*. „Dumnezeu este jurămîntul meu – ce naiba e asta?", mormăie el. Deschide un link nou. Este despre o contesă unguroaică, Erzsébet – numele care corespunde în ungurește cu Elisabeth. Báthory Erzsébet, probabil cea mai faimoasă ucigașă în serie. „Ce tîmpenie!"

La un colț de stradă un bărbat se mișcă spasmodic. Corpul îi zvîcnește într-o parte strîmb și e clar confuză. „Bine că ești în regulă totuși, au găsit de dimineață pe unul cu gîtul rupt. Norocul bețivului pare că nu a funcționat la el." Femeia zîmbește. Nu își amintește mai nimic, dar are un gust ciudat în gură. Se duce la baie și scuipă. Se spală pe dinți. Revine în bucătărie. Soțul a făcut cafea. „Cum a fost?" Fața ei se contorsionează. „Nu știu. Nu îmi amintesc ce a fost aseară." El rîde. „Așa se întîmplă cînd bei prea mult." „Nu îmi amintesc chiar nimic, nimic."

Peste cîțiva ani, într-o cafenea din mijlocul Bucureștiului o să își reamintească orele pierdute, ascultînd aceeași discuție stupidă dintre doi pușți.

– Coae, nu mai fac ăștia deloc șifoniere așa cum se făceau pe vremuri, frățică!

– Da, mînca-ți-aș! Și eu am problema asta de cînd m-am mutat de la maică-mea...

Bărbatul din fața ei începe să-i povestească despre o noapte stranie de acum cîțiva ani. Încet-încet, dispar sunetele dimprejur și nu se mai aude decît un țiuit și vocea lui. *God is my oath*. În ebraică, *„Eli Sheba"*. Simte că o să leșine. Îl ia de mînă. Pulsurile se sincronizează și ea aude clar cum îi bate inima. Undeva, nu foarte departe, într-un apartament mic și murdar, Ana își înfige seringa între degetul mare și arătător.

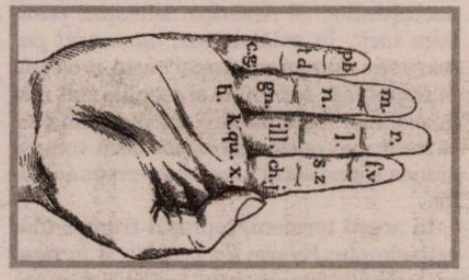

Codrin Liviu CUȚITARU

prezentul discontinuu

Spirit(uș) compulsiv

M-am întîlnit, înainte de vacanța de iarnă, întîmplător, cu soția colegului meu de la Studii Culturale, Iorgu Spirituș. Femeia era praf. Mi-a mărturisit că tocmai îl internase pe Iorgu la Psihiatrie, în secția Obsesiv-compulsivi. Ce se întîmplase oare? Iorgu a fost mereu, cel puțin în aparență, un tip echilibrat. Cam încăpățînat, însă fără excese, aș fi zis. Deși adept al lui Raymond Williams și mare admirator al masteratului (celebru) de la Birmingham, din 1964, masterat dedicat, cum se știe, pentru prima oară în lume, studiilor culturale, Spirituș nu accepta eticheta de „marxist". Spunea, enervat, celor care-i aminteau de extracția filozofică a „culturalismului" european că habar n-au ideologie literară, că nu-l înțeleg pe Williams care, vezi bine, prin nuanțarea relației dintre societate și cultură, s-ar fi dezis implicit de autorul *Capitalului,* intrînd pe un culoar teoretic nou etc., etc. Încrîncenarea cu care reacționa în astfel de contexte mi-l făcuse suspect, întrucîtva, de orgoliu, totuși nu cu impact patologic obligatoriu. „Semnele dereglării existau de mult timp!", m-a contrazis Ana, nevasta colegului în chestiune. „Nu-i ierta, într-un fel morbid, pătimaș, greu definibil, pe cei care îndrăzniseră să-l numească vreodată *marxist*. Îi considera inamici personali, chiar dacă – grozavă aiureală! – ei făceau parte din familie. Bunăoară, pe taică-meu, profesor de economie, om care l-a iubit enorm pe Iorgu, nu-l mai scotea din apelativul *anarhist* de cînd bătrînul îl atenționase într-un mod paternalist: *Tăticu'* (așa-l striga afectuos – *tăticu'!), las-o mai moale cu socialismul, că băieții ăștia – ascultămă pe mine, deoarece am vechime în viață – numai porcării au adus în istorie! Să nu-ți influențeze, Doamne ferește, iubirea pentru Marx și Engels cariera academică!* Vai, ce s-a supărat atunci Iorgu! N-a mai vorbit deloc cu tata și, întrucît ai mei, inși depășiți de tehnologia prezentului, nu aveau computer și nu știau să acceseze Internetul, bărbatu-meu a hotărît să-i pedepsească, pentru cutezanța de a-l fi considerat marxist, prin poșta clasică. Ticluia așadar, pe laptop-ul personal, pretinse scrisori oficiale către taică-meu, cu anteturi înfricoșătoare, de la diverse instituții ale statului, și se deplasa apoi la București (ca să aibă ștampila Capitalei pe plic), de unde le expedia pe adresa bătrînilor. Din ele rezulta că taică-meu era căutat de SRI, CIA și KGB pentru activitate anarhistă pe plan internațional. În plus, asupra lui mai plana și suspiciunea de terorism islamic..."

Adio, carieră, adio, viață!

Ana s-a oprit din cauza unui puternic tremur în glas, dar, ulterior, a continuat: „Dacă aș fi aflat mai devreme la ce se dedase nebunul, poate că nenorocirea nu s-ar fi întîmplat! După cîteva misive șocante, tata a trecut printr-un teribil accident vascular. Acum e imobilizat în pat, rînjește nătîng și nu mai articulează decît trei cuvinte: *păpicu'* (eu și cu mama îl bănuim a fi o variantă a vechiului *tăticu'!), arăbicu'* și *nema*. Trist, cumplit de trist! Și nu este tot! Iorgu bifase, desigur, și alți clienți pe lista neagră. Unui profesor de la Sociologie (care, culmea, îi lăudase lucrarea prezentată la un simpozion, avînd totuși proasta idee să o clasifice drept *contribuție strălucită pe linia marxismului occidental)* i-a scris, persistent, de pe conturi false de e-mail sau Facebook: *Moartea îi pîndește din umbră pe idealiști. Idealistule, vremea socotelilor e aproape. Pregătește-te!* Sărmanul a luat-o razna. A convins poliția că tulburase anumite cercuri mafiote transnaționale prin activitatea sa sociologică. Oficialitățile l-au băgat de aceea, alături de familie, într-un program de protecție a martorilor, deschis, mai nou, și în România. Prin urmare, adio, carieră, adio, viață! Soțu-meu nu l-a cruțat nici măcar pe prietenul său din copilărie, ironic, inginer mecanic, fără nici o legătură cu umanioarele și deci cu ideologiile, Sergiu Pramat. Nefericitul respectiv l-a întîlnit odată pe stradă și l-a abordat jovial: *Cum o mai duci, băi Spiritușule? Am auzit că ai trecut la comuniști.* Atît i-a trebuit lui Iorgu! A pătruns noaptea, prin efracție, în atelierul mecanic deținut de Pramat și a imprimat, cu vopsea galbenă, pe toate mașinile găsite acolo cuvintele: *Trăiască burghezia! Jos proletariatul! Vivat capitalismul! Vivat economia liberă!* I-a omorît lui Sergiu afacerea. În scurt timp, bietul de el a ajuns muritor de foame. Însă – te vei mira! – nu aceste fapte abominabile l-au deconspirat pe Iorgu. Nicidecum. A săvîrșit fărădelegile menționate cu un profesionalism infracțional impecabil. Nimeni nu a știut, nici eu, nici altcineva, că, în ororile amintite, fusese mîna lui. *Tu, Codrine, i-ai adus de fapt sfîrșitul!* (Am tresărit violent – cum Dumnezeu puteam fi eu cauza căderii lui Spirituș?) Iorgu a auzit de nu știu unde că ai fi afirmat, la un curs de teorie critică, un lucru blasfemator. Acela că studiile culturale s-ar trage din marxism. A jurat răzbunare. Petrecea cîteva ore zilnic în fața calculatorului, căutîndu-ți articolele online, la care, cu o disciplină de fier, îți dădea mii, zeci de mii de *unlike*-uri de pe diverse conturi inventate. Astfel, într-o bună zi, de atîta efort, a înțepenit cu mîinile pe tastatură, a intrat într-o crampă cronică, devastatoare. Am fost nevoită să chem SMURD-ul. În fața paramedicilor, s-a confesat subit. Și-a recunoscut crimele. Nu l-au mai transportat la Ortopedie, așa cum intenționau inițial, ci direct la Socola, la Obsesiv-compulsivi..."

Codrin Liviu Cuțitaru *este profesor la Facultatea de Litere a Universității din Iași. Cea mai recentă carte publicată:* Studii de anglistică și americanistică, *Editura Junimea, 2016.*

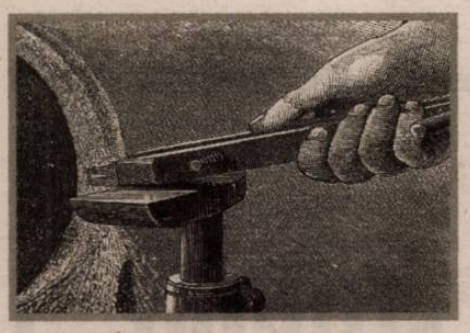

Ovidiu NAHOI

EU și UE

Trump și viitorul Europei. Deocamdată, doar întrebări

Nici nu s-a instalat Donald Trump la Casa Albă, că primele semne ale disensiunilor transatlantice au început deja să-și facă apariția. Interviurile pe care președintele ales le-a acordat presei europene la începutul săptămînii, în ziarul britanic *The Times* și în cotidianul popular german *Bild,* au generat o reacție imediată a diplomației europene. Reuniți la Bruxelles în cadrul Consiliului pentru Afaceri Generale, mai mulți miniștri de Externe ai Uniunii au reacționat la declarațiile lui Trump potrivit cărora NATO reprezintă o „alianță desuetă".

„Vom vedea care vor fi consecințele pentru politica americană", a avertizat ministrul de Externe german Franz-Walter Steinmeier. Care, pentru a da parcă o și mai mare greutate spuselor sale, a venit la întîlnirea diplomației europene direct de la o întrevedere cu secretarul general al NATO, Jens Stoltenberg. Dar nu doar NATO, ci și Uniunea Europeană, celălalt stîlp al stabilității occidentale, a fost luată în vizor de către președintele ales al Statelor Unite. El a prezis nu doar că Brexitul va fi un succes, dar și că alte state vor urma exemplul Londrei – ceea ce, evident, va duce la dezintegrarea proiectului european. Dacă ar fi spus-o Vladimir Putin, nimeni nu ar fi fost mirat…

„Să mai așteptăm și să judecăm administrația Trump după 20 ianuarie", a fost opinia vicepremierului slovac Miroslav Lakcak, în timp ce vicepremierul belgian Didier Reynders a optat pentru varianta constructivă: „Va trebui să le demonstrăm partenerilor americani valoarea importantă pe care o reprezintă UE și NATO. Avem multe lucruri de realizat împreună."

Dar ce se va întîmpla cu adevărat după 20 ianuarie? Cei care se așteptau ca Donald Trump de după alegeri să fie altfel decît cel din campania electorală s-au înșelat. Donald Trump este Donald Trump, iar cu o simplă postare pe Twitter poate prăbuși acțiunile bursiere ale unor mari companii, așa cum s-a întîmplat cu cele din sectorul auto. Nimeni nu poate fi sigur că, într-o zi, nu-l vom vedea pe Trump confundînd Biroul Oval cu o sală de joc din Las Vegas.

Principalul liant al Alianței Atlantice este încrederea.

După cum remarca ziarul *Le Monde,* opțiunile geopolitice ale viitorului președinte american rămîn confuze chiar și după interviurile acordate presei europene. „Domnul Trump a ținut să asigure că angajamentul său personal este același pentru Marea Britanie și Germania. Acesta este unul dintre cele mai confuze aspecte ale interviului din ziarul *Bild,* în care considerațiile geopolitice se amestecă cu confidențele intime."

De partea cealaltă par a fi miniștrii lui Donald Trump. Discursul lor din timpul audierilor a contrastat adesea cu extravaganțele șefului. Fostul președinte al Exxon Mobile, Rex Tillerson, nominalizat ca secretar de stat, s-a arătat mult mai reticent față de Rusia, în comparație cu Trump. Pentru James Mattis, nominalizat ca secretar al Apărării, Alianța Atlantică este esențială și el atrage atenția că tocmai Vladimir Putin este cel care vrea să o submineze. Pentru Jeff Sessions, nominalizat la Justiție, propunerea de campanie a lui Donald Trump privind supravegherea specială a musulmanilor din Statele Unite este neconstituțională. Toată lumea se întreabă acum: cine va face cu adevărat politica externă a Statelor Unite, Donald Trump sau guvernul său? Ori sistemul decizional va fi pur și simplu paralizat pe traseul președinte – Departament de Stat – Congres?

Dincolo de toate aceste aspecte nebuloase, îngrijorările europenilor sînt pe deplin explicabile. Principalul liant al Alianței Atlantice este încrederea. Dublată de solidaritate. Da, Trump are dreptate să fie nemulțumit că numai șase dintre cei 28 de membri își plătesc cotizațiile la parametrii stabiliți. Aceasta este o problemă destul de veche în cadrul Alianței și este pe cale de a fi rezolvată între aliați. El însă nu are dreptate atunci cînd se folosește de această problemă pentru a știrbi credibilitatea Alianței.

Ce poate obține Donald Trump, altceva decît niște zîmbete de satisfacție de la Kremlin? Dar, dincolo de aceasta, europenii se vor vedea puși în fața unei alegeri cruciale: vor urma ei modelul Trump, al protecționismului, izolării și dezintegrării, cu toate riscurile decurgînd de aici? Sau, așa cum sugera ministrul de Externe francez Jean-Marc Ayrault, vor găsi răspunsul potrivit în a-și întări unitatea și a învăța să-și poarte singuri de grijă, inclusiv din punct de vedere strategic? America nu poate rămîne altceva decît un membru de prim rang al Occidentului și, mai devreme sau mai tîrziu, va ieși din izolaționism și ambiguități – doar că între timp ar putea găsi o lume ușor schimbată. Între altele, cu China ca lider al globalizării.

Și, în definitiv, de ce nu ne-am imagina o construcție europeană înnoită, cu Germania ca motor economic și Franța ca lider în domeniul strategic și al politicii globale? Răspunsul poate fi găsit în Uniunea Europeană și tocmai francezii îl vor avea de dat, în aprilie-mai, cînd vor avea la rîndul lor de optat între deschiderea către lume și izolaționismul de tip trumpian, cu adieri dinspre Kremlin. Pînă atunci, vom avea mai multe întrebări decît răspunsuri.

***Ovidiu Nahoi** este redactor-șef la RFI România.*

PUBLICITATE

Abonează-te acum!

Cum te abonezi

- **SMS** la 7488. Detalii la http://abonamente.adevarul.ro
- **ONLINE** la http://abonamente.adevarul.ro
- **VIRAMENT BANCAR** sau **MANDAT POȘTAL**: în contul **S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L.**, cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410
- **LA TOATE OFICIILE POȘTALE**
- **FIRMELE DE ABONAMENTE**

Abonamente Adevărul + Weekend (L-V)
1 lună - 39 lei, 3 luni - 124 lei, 6 luni - 224 lei, 12 luni - 399 lei
Pentru informații și reclamații abonamente: E-mail: abonamente@adevarulholding.ro, tel.: **031.860.30.57; 031.860.30.85** (L-V între 9.00 și 18.00)

Talon de abonament adevărul + weekend

Nume..... Prenume.....
Str. ..... Nr....., Bl....., Sc....., Et....., Ap.....,
Localitate..... Județ/ Sector ....., Cod poștal .....,
Telefon ..... E-mail.....
Am achitat suma de ..... lei cu mandat poștal / ordin de plată nr. ..... din data .....
în contul S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L., cod fiscal RO18990288,
deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410.
Abonamentul va începe din luna* ..... Semnatura .....
Plata se va efectua până la data de 25 a lunii în curs pentru ca livrarea abonamentului să înceapă de la data de 1 a lunii următoare.
Prin completarea prezentului talon sunt de acord ca S.C Adevărul Holding S.R.L să prelucreze datele mele cu caracter personal pentru activități promoționale și să le dezvăluie terților conform legii nr. 677/2001. Îmi rezerv dreptul să mă opun acestei prelucrări și să solicit ștergerea datelor adresându-mă societății S.C. Adevărul Holding S.R.L. printr-o cerere scrisă.

Pentru abonamentele plătite cu mandat poștal sau ordin de plată este necesar să trimiteți talonul completat, împreună cu copia dovezii de plată la **S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L. - Abonamente**, București, Șos. Fabrica de Glucoză nr. 21, sector 2, cod poștal 020331.

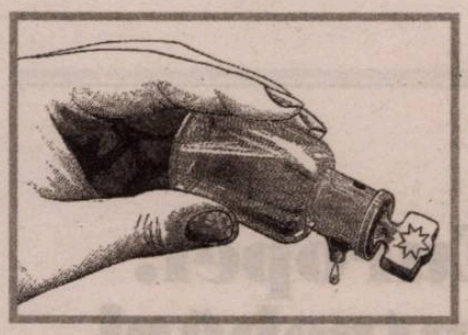

Rodica ZAFIU

cuvinte nepotrivite

Sanchi (sau despre puritatea stilului...)

Purismul nenumit ca atare, dar înzestrat cu toate caracteristicile fenomenului, s-a manifestat la noi, cu destulă putere, în apărarea unui idealizat „limbaj popular autentic". Acesta a fost în mare măsură o ficțiune și un produs cultural – cum vede oricine încercînd să compare basme repovestite cu grijă – de pildă, de Ispirescu – și basme transcrise cu scrupule de exactitate fonetică, în vremea noastră, de folcloriști. Limbajului cel puțin în aparență consecvent popular și arhaizant din primul caz îi corespunde un limbaj destul de hibrid, împestrițat cu neologisme, în cel de al doilea. Contează, desigur, și distanța în timp, dar mai importantă trebuie să fi fost manifestarea, în secolul trecut, a nevoii de a oferi modele de limbă în care puritatea limbajului popular să rămînă nealterată. De fapt, respectiva puritate pare a fi fost amenințată, în mod inegal, din două direcții. Una era, desigur, cea a modernizării culte, a neologismelor, a împrumuturilor. Cealaltă, mai firavă și în genere neluată în seamă, era a colocvialității citadine, a limbajului familiar-argotic, împărțind cu cel popular-rural trăsăturile oralității, o parte din bagajul lexical și mai ales zona stilistică a vulgarității, dar distanțîndu-se de acela prin originea și prin conotațiile unor cuvinte și procedee. Sfera lexicală a vulgarității este exclusă tacit, în baza tradițiilor editării autohtone, din majoritatea colecțiilor noastre de folclor – și dispare total pînă și din interpretări, chiar acolo unde limbajul indirect o evocă în mod destul de transparent (ca în cazul ghicitorilor). Modelul stilistic al limbajului popular rural naiv și / sau sfătos, că invenție a secolului al XIX-lea, exclude total neologismul și obscenitatea, arătîndu-se foarte prudent cu elementele familiar-argotice de circulație citadină. Ca argument estetic de autoritate al acestei poziții e folosit, de mai multă vreme, Creangă: studiile despre limba și stilul său scot de obicei în evidență performanța numărului mic de neologisme, ca și cea a stilului aluziv. În cazul lui Creangă, sfera lexicală a vulgarității este eliminată destul de ușor, odată cu textele „secrete"; acestea nu sînt cuprinse în edițiile obișnuite (ceea ce se poate înțelelege), fără însă a se furniza măcar minime explicații ale omiterii (în ediția de *Opere*, 1970, titlurile textelor absente sînt precedate de formula seacă „nu figurează, de asemenea, în sumarul ediției...": destinatarul ei este desigur cititorul avizat). E interesant că și în alegerea între mai multe variante de redactare a textelor (apariții succesive în reviste, în manuscris, corecturile autorului pentru volum) funcționează adesea, tot neexplicit, criteriile puriste. Modificările făcute de autor sînt preluate de obicei, dar nu întotdeauna. În cazurile cele mai semnificative, judecata pare a fi fost mai ales una a eleganței și a purității limbajului și a stilului popular, făcut să se conformeze unui ideal clasic al bunului gust. Cea mai semnificativă mi se pare tratarea unei modificări inocente, prin care Creangă introduce în textul său un termen de origine turcească, rămas pînă azi mijloc de exprimare a dubiului în limbajul familiar-argotic: *sanchi*. În *Povestea porcului*, moșul îi spune babei: „m-am luat după capul tău cel sec și m-am dus pe coclauri să-ți aduc, *sanchi*, copii de suflet" (notele la p. 46 din ediția 1970, îngrijită de Iorgu Iordan și Elisabeta Brâncuș). Cuprins în prima ediție (postumă) a poveștilor (Iași, 1890) – și trecut de aici în dicționare, cuvîntul dispare din textul ediției standard din 1970, deci și din reeditările ulterioare. Deși specialiștii au remarcat, în treacăt, existența unor elemente familiar-argotice în limbajul lui Creangă – *a se cărăbăni, a o pîșli, a șparli, a hali* –, pesemne că, pentru editori sau pentru cenzori, moșul din poveste nu putea folosi un cuvînt atît de argotic... O altă apariție argotică prezentă în ediția din 1890 și reprodusă în 1970 doar în note este *baftă:* în *Capra cu trei iezi*, iedul ascuns îi strigă imprudent lupului „În baftă-ți nănașule"; notele înregistrează și versiunea manuscrisă „în baftă-ți fearbă, moșule", dar pentru text e aleasă o versiune anterioară, mai pudică: „Să-ți fie de bine, nănașule!". E drept, în acest caz alegerea se poate justifica, strict estetic, prin distanța mai mare și deci prin tehnica mai subtilă și indirectă a umorului; cu atît mai mult cu cît este eliminată și descrierea explicită a motivului urării: astfel, prea explicitului „ori chersinul a scîrțîit, ori cumătrul s-a pîrțiit" (note, după ediția din 1890) îi e preferată formularea „ori chersinul a crăpat, ori cumătrul a strănutat"; s-a eliminat astfel și un element lexical care va fi părut cam vulgar... Aș mai aminti un caz de selecție, chiar dacă produs de considerații de gust și nu de limbaj: ediția standard nu a acceptat amplificarea ororilor din *Capra cu trei iezi;* în manuscris, mîncatul iezilor era mai bogat în detalii – unuia, lupul „pe loc îi dă mațele afară" – motivate mai ales de scena succesivă, în care așezarea în fereastră a celor două „capete cu dinții rînjiți" era completată de o operație pe care editorii au lăsat-o în note: „iè mațele iezilor celor morți de le înșiră prin cuie"...

„Ori chersinul a crăpat, ori cumătrul a strănutat".

(articol apărut în Vineri, *nr. 25, 1999, supliment al revistei* Dilema)

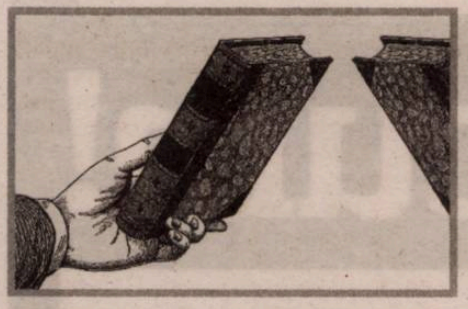

Liviu PAPADIMA

învățătura de minte

Calitate, frate!

Preocuparea pentru calitate a apărut relativ tîrziu, cam la vreun deceniu și mai bine după căderea comunismului, în sistemul de învățămînt românesc. După răsturnarea regimului lui Ceaușescu, au răbufnit o serie de probleme mult mai stringente și mai contondente, față de care grija pentru calitate rămînea pe post de tichie de mărgăritar: ce facem cu părinții intrați în greva foamei pentru că nu și-au văzut copiii intrați pe vreundeva pe la vreo facultate? Ce facem cu copiii care au intrat în greva spontană a abandonului școlar? Ce facem cu profesorii care se războiau feroce între ei, pe căprării: titulari, transferați, detașați, suplinitori sau pur și simplu aspiranți la o catedră? Ce facem cu cadrele didactice universitare, care-și disputau și ele, tot pe căprării, de la asistent pînă la profesor, mărimea normei didactice – adică surplusul de timp liber, că despre altceva nu putea fi vorba?

Mi-aduc și azi aminte, cu nostalgie colorată de o tot mai vie briză de umor, de acele vremuri aurorale, în care era posibil totul și nimic. Studenții aveau zilnic o oră a lor în *prime time* pe un post de televiziune nou înființat, cu o emisiune care se chema – cum altfel? – *Gaudeamus* și care debuta – tot atît de puțin surprinzător – cu Pink Floyd: *„We don't need no education, We don't need no thought control... Teachers, leave them kids alone!"* Și cereau „eliminarea repartiției, formă de iobăgizare a tineretului român" (citez din memorie, cu convingerea, totuși, că e exact), clamau trecerea detestatului modul psiho-pedagogic care consfințea statutul universităților de fabrici de profesori din obligatoriu în facultativ sau deplîngeau soarta ingrată a colegilor lor de la „privatele" răsărite ca ciupercile după ploaie, dar nici acceptate și nici refuzate de autorități.

Ani de zile, cifrele de școlarizare au fost la latitudinea consiliilor facultăților, dat fiind că ministerul plătea „pe post", nu „pe student" ca în zilele noastre. Și, iarăși bizar, universitățile de stat, neprimitoare de taxe la vremea respectivă, au răspuns, christic, „lăsați tinerii să vină la mine". La Litere, prima reacție de stopare a valului entuziast a venit tot din partea studenților din consiliu. „De ce avem nevoie de atîția studenți în facultate?" – ne-au întrebat ei. Pe moment, mi s-a părut iritant punctul lor de vedere, venind din partea celor care se văzuseră deja cu sacii în căruță, deși înțelegeam, și eu, acest lucru simplu: că prețul dezvoltării cantitative se plătește, inevitabil, în contul calității. N-ai cum să scoți Porsche pe bandă rulantă pentru toată suflarea.

Dar să lăsăm istoria, cu farmecele ei, să-și vadă de treabă. Acum avem o ofertă de locuri la universitate care depășește, per total, numărul reușiților la Bac. Acum avem un procent de studențime, raportat la populația țării, care ne așază, măcar potențial, în rîndul țărilor „civilizate" – un alt cuvînt savuros – precum consumul de detergenți sau de lactate pe cap de locuitor. Acum certurile dintre diversele categorii de profesori, din preuniversitar, cît și din universitar, au trecut din faza *„hard"* – cel dintîi ministru al Educației de după '89 nevoit să iasă prin curtea din spatele a ministerului, pentru că în față îl pîndeau reprezentanții diverselor sindicate concurente – în faza *„soft"*, a conflictelor perpetuu mocnite pe treptele ierarhiei și între generații. Acum abandonul școlar nu mai e un fenomen eruptiv, ci unul endemic. Acum aproape toți studenții își iau și modulul psiho-pedagogic, trecut cu mari emoții în facultativ după '90, că cine știe... Acum avem și ARACIS și ARACIP, și calitatea e pe toate buzele. Acum ne putem trage un pic deoparte din vîltoare vremii – oare? – și să reflectăm.

Urmează, îmi pare rău s-o spun, partea de pedanterie. Vrem învățămînt de calitate. Dar știm ce-i aia?

Există multiple definiții ale calității în educație. Și nu prea seamănă una cu cealaltă. Spicuiesc dintre ele. Dintr-un punct de vedere, calitatea se definește prin acțiunea formativă a actului educațional. Este „valoarea adăugată" pe care instrucția o aduce în dezvoltarea personală a beneficiarilor. Se măsoară, ca atare, în diferența dintre *„input"* și *„output"*, dintre cum a intrat și cum a ieșit fiecare subiect într-un/dintr-un program de instruire.

Dintr-altă perspectivă, calitatea se exprimă, la nivel instituțional, prin relația dintre misiunea asumată și realizări. În învățămîntul public, cel puțin, reperul fundamental îl constituie idealul educațional proiectat într-o serie de acte normative. Vrem, de pildă, o educație care să formeze minți libere și caractere independente sau gîndire aplicată și adaptabilitate situațională? Ș.a.m.d. În acest caz, calitatea se măsoară în relație invers proporțională prin distanța dintre ideal și realitate. Cu condiția ca cel dintîi să fie cît de cît limpede, iar cea de a doua cît de cît măsurabilă.

Pentru un alt mod de abordare, calitatea e strîns ancorată în criteriul beneficiului social. Aici unitatea de măsură principală e angajabilitatea, pentru ciclurile finale, sau distribuția pe treptele următoare – Cîți la „Sava"? Cîți la „Neculce"? – pentru ciclurile intermediare.

În fine, dar nu în ultimul rînd, calitatea serviciilor oferite de diversele instituții de învățămînt poate fi privită și dintr-un unghi specific oricăror activități de „prestare". Se cheamă, în jargon corporatist, *client satisfaction.* Și poate urca la cote alarmant de înalte atunci cînd, de pildă, majoritatea „clienților" își doresc un raport preț-beneficii de forma: bani puțini, efort mic, consum de timp așijderea, diplomă sigură.

Calitate, frate!

(articol apărut în Dilema veche *nr. 540 din 2014)*

***Liviu Papadima** este profesor de literatură română la Facultatea de Litere, prorector la Universitatea din București; coautor al manualelor de limba și literatura română pentru liceu, apărute la Humanitas Educațional. A coordonat mai multe volume apărute la Editura Arthur.*

Yasheng HUANG

Un jurământ prezidențial de onestitate

Pe 20 ianuarie 2017, Donald Trump va depune jurământul, devenind cel de-al 45-lea președinte al Statelor Unite. Spun „va depune jurământul" și nu „va prelua președinția" deoarece, conform paragrafului I al articolului II al Constituției SUA, Trump nu poate deveni președinte pînă nu depune un jurământ (de loialitate), angajîndu-se public să respecte Constituția și să-și exercite funcția cu toată priceperea de care e capabil. Ceea ce trebuie să facă, evident, toți președinții. Ținînd însă cont de cum s-a comportat Trump în timpul campaniei electorale, jurămîntul are, de data aceasta, o semnificație aparte.

Pînă acum, Trump nu s-a străduit să se comporte într-un mod onest și demn de încredere. Tehnic vorbind, nici nu a trebuit să o facă. SUA nu cer declarații sub jurământ de la bărbații și femeile care candidează pentru președinție, și nici nu impun un cod obligatoriu de comportament sau alte constrîngeri cu privire la tipul de discurs care poate fi folosit. Candidații se pot comporta după cum consideră ei că ar fi potrivit.

Minciunile sfruntate și promisiunile goale pot cîștiga chiar și alegeri cu consecințe de amploare.

Această abordare pornește de la presupunerea că ne putem încrede în judecata candidaților. Oamenii care vor să ocupe cea mai înaltă funcție în stat ar trebui să știe să găsească un echilibru între imperativul politic de a cîștiga voturi și răspunderea față de fezabilitatea – și de raționamentul din spatele acesteia – a promisiunilor lor politice.

În general, experiența a sprijinit acest punct de vedere. SUA au avut norocul să poată alege, în general, dintre aspiranți la președinție care aderau la normele general acceptate. Odată cu Trump, acest noroc se pare că s-a schimbat.

În timpul campaniilor electorale primare și generale, Trump a mințit necontenit: despre sine, despre afacerile lui, despre opozanții lui, despre comportamentul și motivațiile altor țări, despre sistemul electoral american, despre amploarea deficitelor comerciale, despre acțiunile rezervelor federale și despre informațiile cu privire la orice – de la piața muncii la criminalitate, pentru a da numai cîteva exemple.

În plus, multe dintre promisiunile lui Trump din timpul campaniei – construirea unui zid finanțat de Mexic la granița sudică a SUA, recrearea locurilor de muncă pierdute din domeniul manufacturier, deportarea a milioane de imigranți – sînt, evident, imposibil de implementat. Mitt Romney, președintele nominalizat de Partidul Republican în 2012, avea dreptate cînd îl numea pe Trump „prefăcut și șarlatan", un candidat ale cărui promisiuni „n-au nici o valoare".

Dar, chiar dacă aceste trăsături ale sale sînt o problemă evidentă, ele se pare că nu au afectat cîtuși de puțin cariera politică a lui Trump. Trump a convins o mare parte din electorat să ignore – dacă nu chiar să tolereze – inconsecvențele flagrante ale politicii sale și ignoranța sa. Romney însuși s-a înclinat, în cele din urmă, în fața lui Trump, la întîlnirea cu președintele ales, la cîteva săptămîni după campanie, sperînd, se spune, să-și asigure o poziție în noul cabinet.

Aceasta trebuie să fie una dintre cele mai aspre lecții ale acestui an care se încheie: minciunile sfruntate și promisiunile goale pot cîștiga chiar și alegeri cu consecințe de amploare, ca acelea din SUA. Iar aderarea la normele firești ale decenței – conform cărora faptele pot fi manipulate, dar nu fabricate, iar promisiunile trebuie să fie plauzibile, chiar dacă vagi – poate duce la pierderea acelorași alegeri. Contracandidata lui Trump, fostul secretar de stat Hillary Clinton, a trăit această lecție pe propria piele.

În timpul campaniei, Clinton a citat-o adesea pe Prima Doamnă Michelle Obama: „Cînd ei se coboară" – spunea ea – „noi ne înălțăm." Dar cînd oponentul tău coboară atît de jos ca Trump, „a te înălța" este la fel cu a alege, ca în dilema clasică a prizonierului, să rămîi loial complicelui tău la crimă, care tocmai încheie o înțelegere, în camera alăturată, mărturisind împotriva ta. Cînd „te înalți", în astfel de circumstanțe, capeți ceea ce teoreticienii jocului numesc *„sucker's payoff"* (răsplata fraierului).

Candidații nu ar trebui puși niciodată într-o astfel de poziție. În schimb, ar trebuie să ne asigurăm că toți candidații aderă la un cod standard de conduită. Un mod simplu de a obține asta ar fi introducerea unei cerințe ca, începînd din 2020, toți candidații la președinție să depună un jurământ de onestitate, responsabilitate și transparență în materie de discurs și de conduită electorală.

În cultura socială și politică americană, jurămîntul are un statut aparte. A depune un jurămînt în fața unei curți de justiție sau în fața unui comitet al Congresului SUA presupune declarația „jur solemn să spun adevărul, întregul adevăr și numai adevărul". Doctorii depun „jurămîntul lui Hipocrat", angajîndu-se, înainte de toate, să nu pricinuiască rău nimănui. Studenții multor universități se angajează să respecte un cod al onoarei. Iar Trump nu va fi singurul care va depune un jurămînt zilele următoare: noii membri ai Congresului SUA și cabinetul lui Trump își vor lua, în aceeași perioadă, un angajament similar.

Dat fiind respectul față de jurăminte, nu e lipsit de sens să presupunem că a depune un jurămînt de onestitate înainte de începerea campaniei electorale pentru o funcție publică va avea un anumit impact asupra abordării candidaților.

Nu e nimic partinic în legătură cu această propunere; mulți republicani au fost victimele stilului electoral destrăbălat al lui Trump, înainte ca Hillary Clinton să devină ținta atacurilor sale. Publicul sau mediile ar putea folosi jurămîntul ca pe un instrument de evaluare și tragere la răspundere a liderilor aspiranți.

Implementarea nu ar reprezenta o problemă. În vreme ce jurămîntul prezidențial este cerut de Constituția SUA, jurămîntul candidaților nu ar trebui să fie reglementat de aceasta. Presiunea politică și cea a pieței ar fi suficiente, dacă presa tipărită, televiziunea și mediile sociale ar refuza pur și simplu să transmită mesajele electorale ale unor candidați care refuză să depună jurămîntul.

Avantajul politic nu ar trebui să fie de partea candidatului celui mai perfid. Trebuie să acționăm, de dragul democrației, pentru a consolida normele de bază ale decenței și transparenței în campaniile electorale viitoare. Putem începe cu un prim pas modest: să cerem din partea tuturor viitorilor candidați la președinție un jurămînt de onestitate.

***Yasheng Huang** este profesor de Economie Globală și Management la Școala de Management Sloan a MIT.*

© Project Syndicate, 2016
www.project-syndicate.org

traducere din limba engleză
de Matei PLEȘU

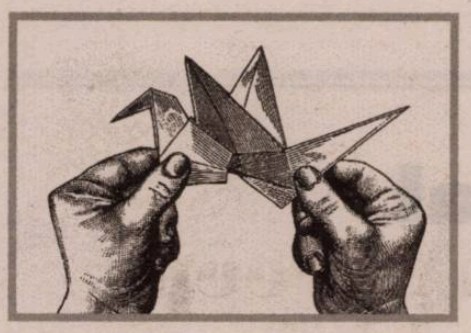

Andrei MANOLESCU

libertatea de impresie

Vremea e relativă

Unora dintre noi, frigul și zăpada de afară li se par poate surprinzătoare, avînd în vedere insistența cu care a fost mediatizată ideea încălzirii globale. Probabil că unii și-au închipuit că asta înseamnă că deja scăpăm de iarnă. Alții, în schimb, ca urmare a mediatizării unor prognoze catastrofice, se temeau de o iarnă cumplită. S-ar putea observa că vremea de afară nu prea mai are legătură cu vremea de la televizor, tot așa cum nici viața, în general, parcă nu mai seamănă cu ce ni se arată pe ecran. Pentru o mai bună înțelegere, să dau și niște exemple.

Pe 4 octombrie 2016, ziarul *Gândul* scria că iarna 2016-2017 va fi cea mai friguroasă „din ultimul secol". Era citat un meteorolog german care susținea că „simte fiori reci" numai și dacă privește hărțile transmise de Serviciul Național de Meteorologie. Ziarul scria că previziunile specialistului german ar fi fost susținute și de Joe Bastardi, meteorolog la cunoscutul serviciu american de prognoză a vremii AccuWeather. *Bastardi!*

Doar două zile mai tîrziu, pe data de 6 octombrie 2016, la *Știrile PRO TV* era invocat același serviciu AccuWeather, potrivit căruia pentru România era prognozată: „în special în centrul și sudul țării, o iarnă cu temperaturi ridicate față de media normală și cu perioade de secetă. Nu sînt anunțate furtuni puternice și nici inundații. Căderile de zăpadă vor fi sub media normală, (...) vor exista și scurte perioade de ger cu temperaturi sub media normală." Odată cu gerurile din ianuarie, România TV (ce canal!) recicla din nou știrea cu cea mai grea iarnă din ultima sută de ani, bașca dezvăluia că „soarele va fi văzut rareori în timpul iernii care urmează".

Au existat și prognoze mai rezonabile, precum aceea de la sfîrșitul lunii octombrie, de pe vremea.ro, care prevedea zăpada abundentă din sudul și estul țării căzută în prima parte a lunii ianuarie, dar estima geruri ceva mai mici decît cele care au fost în realitate în această perioadă. Sigur, o prognoză nu poate fi niciodată exactă, mai ales pe termen lung. Pe lîngă asta, e de remarcat că, deși devine o știință din ce în ce mai exactă, meteorologia e tot mai mult prejudiciată pe de-o parte de către o presă tot mai neserioasă, pe de altă parte chiar de către unii specialiști care s-au obișnuit să lege totul de ideea încălzirii globale. Fără să discut realitatea fenomenului, observ de multă vreme această adevărată ideologizare din jurul lui. Cunosc cît se poate de bine destule derapaje legate de acest subiect, atît ale oamenilor de știință, cît și ale jurnaliștilor. În fine, ideologia asta are vînt în pupa mai ales vara, cînd e cald, în vreme ce iarna, cînd e frig, adepții ei vin cu explicații bizare, de genul: *fenomenele extreme precum gerurile năpraznice sînt legate tot de fenomenul de încălzire globală.* De cîte ori aud asta mă întreb de ce n-ar putea fi și invers. De fapt, unii chiar au și început să vorbească deja despre o răcire globală. Tot așa cum unii treceau odată brusc, iertați-mi comparația, de la legionari la comuniști. Cum memoria oamenilor e scurtă, trebuie amintit că prin anii '70, după o perioadă mai rece, era la modă ipoteza venirii unei noi glaciațiuni. Dar, ca și anotimpurile, și modele adoptate de omenire sînt ciclice. Iar între percepția asupra vremii și momentul de dezvoltare istorică pot fi găsite unele legături. Mulți spun că iernile de pe vremea lui Ceaușescu erau mai grele decît cele de astăzi. Sigur că da. Era mai frig în case, în birouri, în fabrici și în sălile de spectacol. Cînd ningea nu mai aveai voie să mergi cu mașina, oamenii ajungeau la serviciu pe scara autobuzelor arhipline, zăpada nu era curățată de pe drumuri nici cît astăzi, iar la substanțele antiderapante se făcea economie. Percepția acelor ierni nu avea cum să nu fie cumplită. Alții observă că, de cînd am intrat în UE și NATO, nu prea mai bate crivățul, iar clima noastră temperat continentală a căpătat mai multe nuanțe temperat oceanice. Ei bine, iarna asta mi se pare că începem să avem din nou acel vînt dinspre nord-est.

În ciuda teoriilor și speculațiilor omenești însă, natura își vede de treaba ei. Iarna continuă să ningă, primăvara răsar florile, vara mergem la mare, iar toamna se coc strugurii. De Bobotează a fost ger năpraznic, ca la carte. Știu, unii atrag atenția că expresia „gerul Bobotezei" vine de dinaintea adoptării calendarului gregorian. Ei bine, cu geruri ne confruntăm și la Boboteaza pe stil vechi, adică 13 zile mai tîrziu. Însă vorbele populare în care oamenii dezorientați de haosul mediatic și-ar putea găsi un reper, de genul *de va fi Crăciun ploios, va fi Paște friguros; dacă ianuarie e moale, atunci greul vine în februarie; dacă în ianuarie este ger, atunci va fi vară călduroasă* sau *cum e vremea de Ovidenii, așa va fi toată iarna,* își au și ele gradul lor de relativism, căci înțelepciunii populare îi șade bine o cît mai largă posibilitate de interpretare. (Apropo, de Ovidenii, pe 21 noiembrie, a fost o zi cețoasă în mare parte din țară.) Ce știm însă absolut sigur e că dacă, de Ignat, splina porcului tăiat e groasă, iarna va fi grea, cu geruri și zăpezi mari, iar dacă splina este subțire, iarna va fi mai blîndă. Numai că nu știm cum a fost splina anul ăsta...

ready made

„Abracadabrant, Ceva zăpăcit.
Aflux, Scurgere repede la vreun loc.
Aprovisionare, Pregătire de mai înainte cu ceva ca să fie la cas de trebuință.
Atom, **Atomă**, Prăfșorul cel mai mic în care se póte fărâma, împărți ceva.
Bancnotă, Răvaș tipărit care se primesce drept bani.
Bilanț, Socoteală deslușită.
Binoclu, Ochean cu două sticle.
Cantitate, Câtățime."

Adolphe Steinberg,
Cel mai nou dicționar de buzunar pentru tălmăcirea cuvintelor radicale și zicerilor streine din limba română, 1887

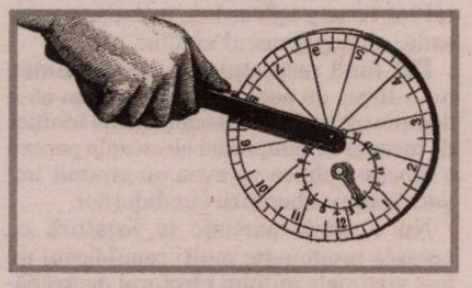

Cătălin PAVEL

o, ce vestigii minunate!

Alt articol academic anapoda

Dacă într-un roman îți poți, teoretic, permite să începi lent ca să dai lovitura, chipurile infinit potențată, la pagina 100, într-un articol academic trebuie să începi prin a spune clar ce crezi tu că aduci nou față de cercetările de pînă acum. Asta presupune să spui din capul locului ce vrei să demonstrezi și cum ai de gînd să faci asta. Nimic mai enervant decît articolele care însăilează povești, făcîndu-te să te întrebi după fiecare propoziție „Așa, și?". Autorii lor par să creadă că avem obligația să citim tot textul cu atenție ca să aflăm dacă nu cumva e ceva interesant sau trebuincios în el. Dacă vi se pare că e nedreaptă critica mea bazată doar pe primele rînduri dintr-un articol, o să-mi fac situația și mai grea spunînd că mă enervează și titlurile de un ermetism suprem, pe care le văd din ce în ce mai des în literatura de specialitate, de genul „*«...la care olandezul: cine, eu!?»:* Caligula, vătraiul și taxa pe *bon sauvage*. O perspectivă dinspre fiziologia culturii ca act administrativ". Iar ca să sar acum de la începutul articolului tocmai la sfîrșit, ar fi două vorbe de zis și despre obsesia bibliografiilor foarte recente – nimic mai vechi de anul 2000 – ca să fii „la zi". E excelent să cunoști cele mai recente descoperiri și interpretări, dar uneori sub religia intolerantă a bibliografiei foarte recente se ascund, de fapt, alte lucruri: 1) o înțelegere superficială a evoluției domeniului, 2) un accent pe ambalajul ideilor, iar nu pe substanța lor și 3) o perspectivă strict punctuală asupra problemei. Nu zic că dacă scrii un articol despre meta-taxonomia gestionării conflictelor trebuie să purcezi de la Sun-Tzu, dar nici să crezi că studiile biblice își au originea în anuarul pe 2001 al catedrei de profil a universității din Urbana-Champaign. Uneori am impresia că jumătate din efortul cercetătorilor din științele umane merge spre studiul științei respective, iar cealaltă jumătate merge către studiul artei de a lăsa impresia că ești extrem de competent. Citesc multe articole de arheologie și istorie veche în care văd că eleganța stereotipă a discursului și aparenta bogăție a informației merg mînă-n mînă cu o absolută lipsă de substanță – cu alte cuvinte, că știința devine tot mai retorică.

În ce privește ce se întîmplă în articolul propriu-zis, mai notez cîteva greșeli simptomatice, care adică, de obicei, subîntind niște hibe de gîndire. Încep cu una banală – nimeni n-ar trebui să piardă vremea zicînd: „din cauza spațiului / timpului redus, nu voi intra în întreaga complexitate a subiectului, despre care s-a scris enorm și care este mult prea important pentru a putea fi prezentat fie și numai pe scurt". Dacă spațiul/timpul chiar e redus, ar fi mai bine ca, în loc de acest *captatio* ieftin, să ne dai două detalii în plus despre problemă. Nimic nu e atît de uriaș încît să nu poată fi prezentat și pe scurt, în afară, evident, de ego-ul unor autori. Altă eroare e, cred, cînd un autor nu preîntîmpină obiecțiile cititorului, adică nu încearcă să găsească singur punctele slabe sau aparent slabe ale raționamentului pe care îl propune. Propria lui demonstrație i se pare fascinantă, îl subjugă. Un alt lucru care nu mă încîntă este cînd autorul inventează cuvinte pentru chestii care au deja nume. Situațiile în care inventarea unui cuvînt nou a contribuit la avansarea înțelegerii unui subiect sînt puține. E-ntr-un fel ca și cum ai argumenta că ești mai aproape de deschiderea unui cadou dacă îl împachetezi mai întîi în încă un ambalaj, mai colorat. M-aș lipsi, de asemenea, bucuros de dimensiunea de manifest a unor texte academice ambițioase, în care ni se spune că a sosit timpul să nu mai facem arheologie așa de naiv, sau sociologie atît de subiectiv, sau, știu eu, filozofie ignorînd faptul că realul nu este un deșert și problemele oftalmologice ale lui Lacan. Asta mi se pare echivalentul antrenorului care zice: băieți, dați cît mai multe goluri. Prefer să-mi arăți concret cum anume aș putea, de azi, să fac arheologie fără să mai fiu naiv, așa cum în mod condamnabil am fost atîta timp. Îmi sună prost și cînd un autor dă impresia că ară un ogor pe deplin înțelenit, că el e singurul care se luptă să facă o breșă luminoasă în noaptea neagră a subiectului. Căci adevărul este că tot ce atingem a fost deja manipulat în mod arhicompetent de cohorte întregi de oameni înzestrați, și cititorul trebuie să vadă că sîntem conștienți de chestia asta. Profit de ocazie ca să zic că, după mintea mea, în cercetarea socio-umană soluția nu e să mergi la amănunte din ce în ce mai mici, atît de mici încît au putut scăpa pînă acum atenției greilor domeniului, ci din contra, să îndrăznești mai mult, să nu-ți fie teamă să încerci o teorie complet nouă.

Celor care doresc să aprofundeze subiectul, le recomand articolul meu „Chanel, Coco și Stravinski, Igor: Abdekunkus, *the clarion call* și fireturile lui Caravaggio. Este 1920 în trecut sau în viitor?". Nu pot să vă spun despre ce e vorba în el, nici măcar foarte pe scurt, pentru că spațiul tipografic e extrem de prețios, pot să zic totuși că aduce o contribuție importantă la ceea ce aș numi anapodologie științifică. Pentru că așa ca pînă acum nu se mai poate!

***Cătălin Pavel** este arheolog și scriitor. Cea mai recentă carte publicată este romanul* Trecerea, *Cartea Românească, 2016.*

Sever VOINESCU

axa dus-întors

Rostirea lui Meryl Streep și Twitter-ul lui Donald Trump

Meryl Streep a susținut candidatura lui Hillary Clinton la președinția Statelor Unite cu pasiune și implicare publică. Ba chiar a rostit un discurs înflăcărat (cam jenant, totuși, prin caracterul său apăsat propagandist) la Convenția din iulie 2016, în care Partidul Democrat a desemnat-o pe fosta Primă Doamnă drept candidat la președinție. Apoi, după ce Donald Trump a cîștigat, Meryl Streep nu și-a ascuns supărarea. Așadar, toată lumea aștepta ca Meryl Streep să zică ceva împotriva lui Donald Trump la gala Golden Globe de anul acesta, unde marea actriță a primit un premiu pentru contribuția ei la arta filmului. Și Meryl Streep a zis.

Dintre cele șase minute ale discursului de mulțumire, Streep a vorbit cam cinci minute despre Donald Trump. Nu i-a rostit numele, dar nu-i nici un dubiu că la el s-a referit. Deși criticile la adresa comportamentului lui Donald Trump au fost mai multe, vizînd xenofobia, agresivitatea față de presă și grosolăniile sale, pasajul din discursul marii actrițe care a făcut imediat *„headline“* în presa americană a fost: „...Anul acesta am putut vedea o interpretare care m-a împietrit. Mi-a rănit inima. Nu pentru că era bună, căci nu este nimic bun în legătură cu ea. Dar a fost eficientă și și-a atins obiectivul. Această interpretare a făcut publicul ei să rîdă și să-și arate colții. A fost acel moment cînd persoana care cerea să preia cea mai respectată funcție din această țară a imitat un jurnalist handicapat. Adică a maimuțărit pe cineva mai slab, lipsit de privilegii și de putere, incapabil să riposteze. Acel moment mi-a rupt inima și nu-mi iese din minte pentru că nu a fost într-un film. S-a petrecut în realitate. Și acest instinct de a umili, cînd este arătat de o persoana publică, de o persoană care are putere, se prelinge încet în viața fiecăruia pentru că e similar unei permisiuni pentru alții să facă la fel. Lipsa de respect cheamă lipsă de respect, violența incită la violență. Și cînd cei puternici își folosesc puterea pentru a-i abuza pe alții, noi toți pierdem.“ Meryl Streep se referea la un episod din campania electorală americană, în care Trump a parodiat în fața susținătorilor săi un jurnalist handicapat, accentuîndu-i, grotesc, handicapul. Trump a negat mereu că ar fi făcut așa ceva. A spus mereu că el doar a ridiculizat atitudinea reporterului respectiv, care renega acum un articol pe care îl scrisese în 2001 doar pentru a-l pune pe Trump într-o poziție incomodă. De altfel, imediat după discursul lui Meryl Streep, președintele Trump a reacționat pe Twitter: „Meryl Streep, una dintre cele mai supraestimate actrițe de la Hollywood, nu mă cunoaște, dar m-a atacat aseară pe scena premiilor Golden Globe. Ea este o slugă a lui Hillary, care a pierdut rău de tot. Pentru a suta oară: nu am ironizat defectul fizic al cuiva (n-aș face-o niciodată), ci l-am ironizat pe jurnalist pentru felul în care se înjosește schimbînd o poveste pe care el însuși a scris-o cu 16 ani în urmă, doar ca să mă pună pe mine într-o lumină proastă. Încă un caz de presă lipsită de onestitate.“

Sigur că Donald Trump este ridicol cînd o numește pe Meryl Streep „supraestimată“ – Streep este o actriță de geniu, și Trump însuși era de acord cu acest lucru acum doi ani, cînd a spus într-un interviu că ea este actrița lui preferată, numind-o „excepțională“. Dar nu despre răzgîndirile lui Donald Trump vreau eu să vorbesc aici. Adversarii lui Trump au dreptate să-i ridiculizeze obiceiul de a nega ce a zis. În polemică, de partea lui Trump, au intrat – legitim, cred eu – și adversarii Hollywoodului. În discursul ei, Meryl Streep s-a erijat într-un fel de reprezentant al acestei comunități de artiști și nu trebuie uitată, totuși, ipocrizia lor proverbială. Acești *„Hollywood people“*, care sînt oripilați de gardurile care fac unele granițe din lumea asta nebună mai sigure și își înconjoară proprietățile cu niște garduri pînă la cer, sînt alarmați de încălzirea globală și merg cu avioanele private la cumpărături și la golf, mor de dragul libertății și îi simpatizează pe alde Castro și Chávez, condamnă vehement implicarea banilor în politică (în general, ei sînt de partea săracilor) și patronează, contra unor onorarii interesante, balurile la care se strîng zecile de milioane de dolari pentru cîte o candidatură, sînt șocați că Trump nu respectă femeile, vorbind golănește într-o înregistrare audio, și sînt solidari cu fugarul Polanski, care a respectat o fată de 13 ani pînă a sodomizat-o, după ce a atras-o în casa lui Jack Nicholson și a îmbătat-o. Trump e o bestie machistă, Polanski e un artist ce trebuie ferit de barbaria justiției americane care, culmea conservatorismului, condamnă penal violul asupra minorelor. Nu există, de fapt, morală în lumea lor: există doar un mofturos „ne place *vs* nu ne place“. Ce ne place e bun, moral sau, oricum, scuzabil, ce nu ne place este imoral și rău. Nici despre comunismul lor de caviar, consecință directă a multiplei lor măsuri morale, nu vreau să vorbesc acum. După cum nu cred că mai e ceva de adăugat în privința calității umane a lui Donald Trump.

Însă, de data asta, mi se pare că polemica iscată de Meryl Streep cu președintele Trump este mai mult decît un nou episod al nesfîrșitului duel de vorbe grele dintre Hollywood-ul *„anything goes“* și America gotică, conservatoare. Nu este o dispută între progresiștii de California și conservatorii de Midwest. Este o dispută între discursul viu, rostit și respirat, pe de o parte, și mesajul categoric, scurt, casant, de Twitter, pe de altă parte. Este o dispută între două feluri de a fi în public, între două stiluri de a te raporta la ceilalți. O dispută între două feluri de a vedea lumea.

În fond, și actorul, și politicianul vor același lucru: să convingă lumea. Actorul o face pentru glorie. Politicianul o face pentru putere. Adesea, gloria se convertește în putere, iar puterea glorifică.

Meryl Streep l-a șarjat pe Trump vorbind de pe o scenă. Direct, emoționant, convingător, autentic. Sigur, este o mare actriță și ea poate transmite, cu ușurință, orice fel de sentimente publicului ei. De data asta, a vorbit cu un amestec de neliniște dureroasă și de hotărîre. Privirea, gesticulația, inflexiunile vocii – toate aceste elemente actoricești fac, de fapt, forța unui discurs rostit. Streep a ridicat sala în picioare (nu i-a fost greu, toți de acolo erau admiratorii ei – la fel ridică și Trump în picioare o sală de *rednecks* din Alabama, ca să fim onești) și a trimis vorbele, cu tot cu încărcătura lor emoțională, direct în inimi.

Cum ziceam, replica a venit pe Twitter. Și s-a dus direct în viscere. Pentru că nu a fost rostită, ci tastată. Donald Trump ne-a obișnuit deja cu Twitter-ul. Acest instrument de comunicare, a cărui concizie de pat procustian implică o bună doză de radicalism, exclude nuanța și cere rapiditate, este perfect adecvat stilului de *leadership* al lui Trump. De remarcat este că întreaga Americă pare a fi pe aceeași lungime de undă cu președintele Trump în această privință, fiind o țară pregătită pentru a fi condusă pe Twitter și nu neapărat „pe viu“. Twitter-ul a fost de departe cea mai folosită unealtă de *social media* în ziua alegerilor americane (50 de milioane de accesări). La fel de adevărat este și că Twitter-ul a fost și singurul mijloc cît de cît eficient prin care Donald Trump s-a putut opune presei americane care, în cvasi-unanimitatea ei, i-a fost ostilă.

Sătui fiind de politicieni, americanii par a se fi săturat de vorbăria lor fără rost. Au nevoie de mesaje scurte, concise, clare. Nu vreau să spun că vremea vorbelor și a discursurilor a trecut, căci asta se va întîmpla abia la sfîrșitul lumii, or, nu sîntem acolo, încă. Vreau doar să spun că vremea discursurilor politice, de tribună, a discursurilor politice așa cum le știm noi, a cam trecut pentru o bună parte dintre americani. Vorbele rămîn ale Hollywood-ului, locul în care se fac cele mai bune filme din lume. La Washington, tocmai se instalează domnia Twitter-ului. America va comunica cu americanii, dar și cu tot restul lumii, prin Twitter-ul lui Donald Trump. *Isn't that funny?*

P.S. Discuție în redacția noastră. Cineva întreabă: de ce Twitter-ul are un asemenea succes în America și nu a prins în România? I se răspunde: pentru că românii sînt grafomani...

PUBLICITATE

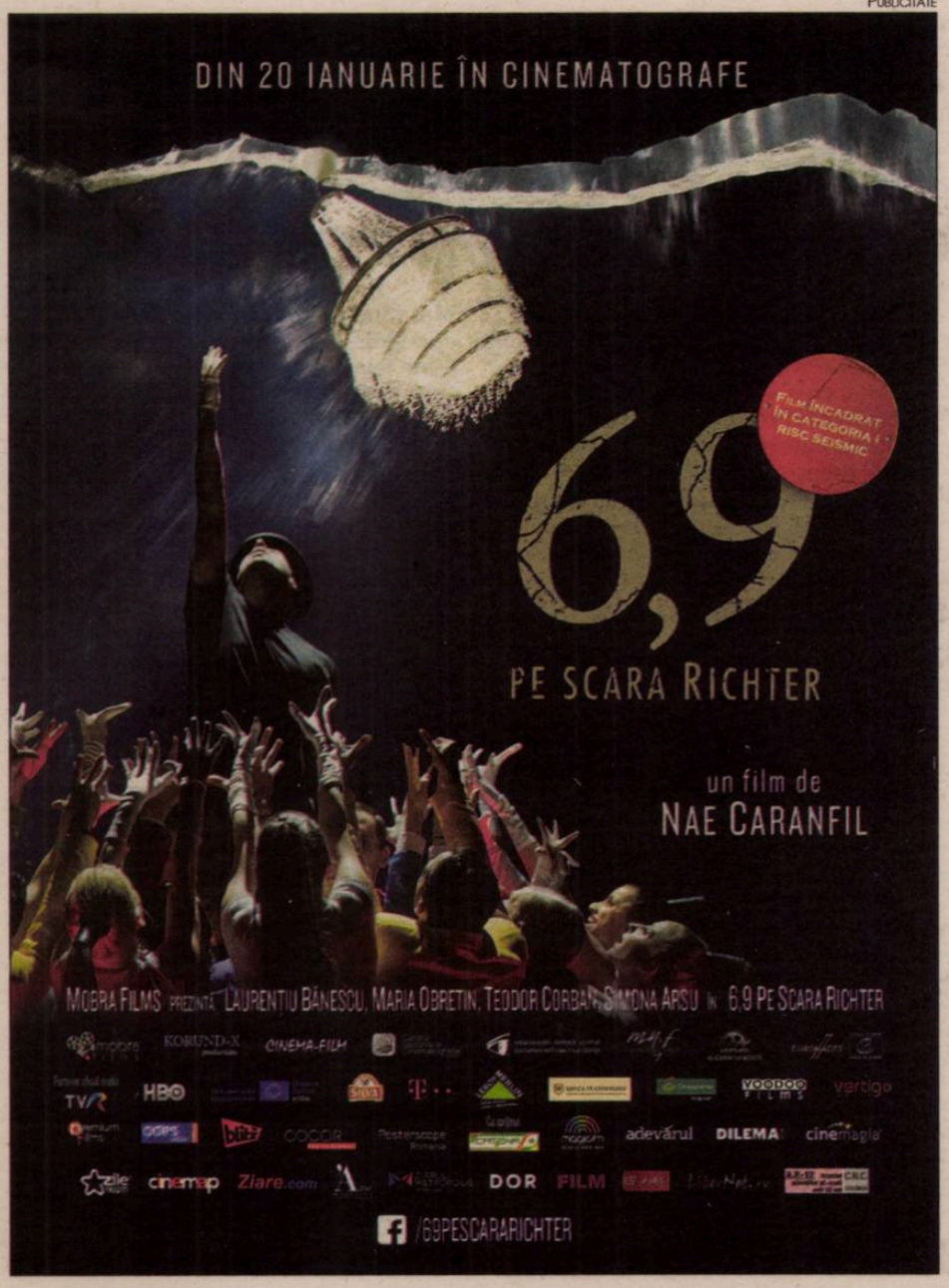

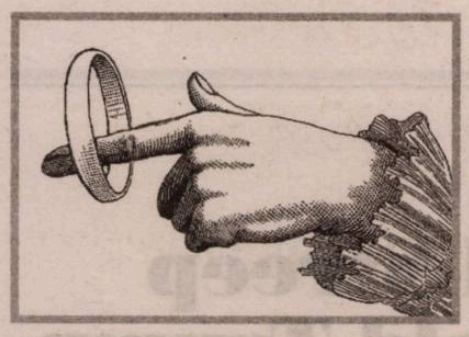

Selma IUSUF

legende **urbane**

Limba și omul

Cum se zice la „așchie", „copită" sau la „mărăcine"? Taică-miu se uită fix în ochii mei cu o expresie ușor amuzată, așa cum probabil că se uita și la studenții lui. De la o vreme a luat un obicei în a mă întreba care e corespondentul în tătară al unor cuvinte alese la întîmplare.

Mă trezesc din ce în ce mai des că nu mai știu. Sau că stau să mă gîndesc minute în șir la cuvîntul ăla. „Doamne, dar îmi e atît de familiar, uite, îmi stă pe limbă, cum să nu mai știu cum se spune la «banane», pentru numele lui Dumnezeu?" Creierul meu se căznește să schimbe frecvențele în prima mea limba maternă și nu reușește să dea de șleaurile adînci pe care mergea odinioară șareta trasă de doi măgărași de Dobrogea a tătarei mele crimeene. Calcă tot pe alături cu una sau alta dintre roți, alunecă spre turcă – hai că ești pe aproape, stîlcesc cuvîntul într-o formă aproximativă, îl fac pe tata să rîdă atunci cînd în loc de „firimituri" zic „mermelituri" (aproximez cumva ca să vă dați seama).

Dincolo de partea ușor hilară a situației, îmi dau seama că stau pe un taler al unei balanțe nesigure. Alcătuirea mea – deprinderile, ambele limbi materne, căci două sînt, obișnuințele, memoria adîncă și cea superficială – se clatină periculos și destabilizator. Știu că tătara cu care m-am născut și am crescut în primii ani începe să mă părăsească. Nu credeam că despărțirea asta lentă o să doară atît de urît. Doare ca un leucoplast desprins încetul cu încetul de pe o rană nevindecată. Așa doare. Nu doare sfîșietor de poetic și nici metafizica suferinței nu e frumoasă, e doar al naibii de prezentă, la fel ca o despărțire de un iubit alături de care ai trăit o sumedenie de ani, alături de care ai făcut planuri, alături de care ai trăit atît de mult că ai uitat că trăiești, așa doare.

Smochină, dudă, castron cu fundul larg, măsuță joasă – reperele modeste ale primei mele limbi se cufundă în uitare. Odată cu ea alunecă într-o amintire deformată și bunica, și casa, și vacanțele, și grădina; căci toate pluteau ca într-o supă călduță – acum realizez – în limba copilăriei mele. Frumoasă și bogată cu rusismele, românismele și alte influențe adăugate de-a lungul vremii peste un schelet dur și esențial, limba copilăriei mele a pierdut definitiv lupta cu a doua mea limbă maternă – româna.

Conflictul etern, coabitarea colțuroasă și înșelătoare a celor două limbi-mamă conturează personalități diferite. Nu mai bune sau mai rele, diferite. Pe mine m-a dus deseori într-un soi de pasivitate deghizată în felurite manifestări artistice nereușite, într-o aplecare prea egoistă asupra propriilor sentimente și a modului în care ele se traduceau instantaneu în cap, într-un fel de teatru intern sentimental și deșănțat-sensibil în care cele mai adînci frici sunau a tătară primordială și cele mai alambicate arabescuri lingvistice răsunau în dulcea română.

Ce te definește ca persoană singulară, unică în alcătuirea ei, de restul semenilor tăi? Cine ești și ce fel de urme lași pe aici pînă ca ele să se șteargă sub greutarea și presiunea ălora care vin după tine? Întrebări simple, de cînd lumea, banale, la care au avut pretenția că știu să răspundă – sau măcar să caute răspunsuri – sumedenie de filozofi, fizicieni, medici, teologi, scriitori și oameni ca mine și ca dumneavoastră. Alături de milioane și milioane de alți bilingvi, nu am crezut că și eu am căutat o vreme toate răspunsurile astea balansîndu-mă pe umerii celor două limbi. Acum, cu una dintre ele din ce în ce mai absentă, șchiopătez grav și vizibil. Neuronii mei rup legăturile cu tătara cu lovituri de topor bont. Își asasinează lent dendritele și axonii. Parîmele care ancorează plasa primei mele limbi materne zbîrnîie dureros înainte de rupere. De partea ailaltă, însă, cu româna, se înnoadă armonios și temeinic tot felul de legături marinărești: late, cu dublin, de școndru, de școtă, nodul foarfecă, de bandula, de gripie și sart. O bogăție de limbă, o jumătate de om.

***Selma Iusuf** este jurnalistă, redactor-șef la știri, radio Kiss FM și Magic FM.*

anti nostalgia

Doctorate (I)

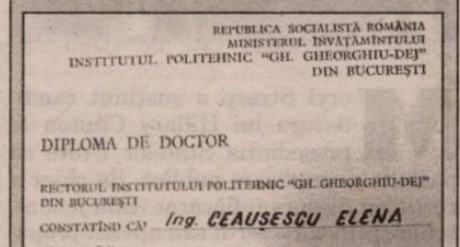

REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA
MINISTERUL ÎNVĂȚĂMÎNTULUI
INSTITUTUL POLITEHNIC "GH. GHEORGHIU-DEJ"
DIN BUCUREȘTI

DIPLOMA DE DOCTOR

RECTORUL INSTITUTULUI POLITEHNIC "GH. GHEORGHIU-DEJ" DIN BUCUREȘTI
CONSTATÎND CĂ Ing. CEAUȘESCU ELENA
NĂSCUT ÎN
LA DATA DE
A SUSȚINUT TEZA DE DOCTORAT
LA FACULTATEA DE Chimie industrială
PE BAZA HOTĂRÎRII COMISIEI DE DOCTORAT
DIN ZIUA DE 8 decembrie 1967
CONFIRMATĂ DE COMISIA SUPERIOARĂ DE DIPLOME
ÎN ȘEDINȚA DIN 16 decembrie 1967
ÎI CONFERĂ TITLUL ȘTIINȚIFIC DE DOCTOR INGINER

BUCUREȘTI, ÎN ZIUA DE 2 februarie 1970

RECTOR, PREȘEDINTELE COMISIEI DE DOCTORAT, Tudor Tonoiu

SERIA A. NR. 156 NR. 595

EXPLICAȚIA CIFRELOR ESTE DATĂ ÎN INSTRUCȚIUNILE DE ÎNTOCMIRE A DIPLOMELOR

Teza de doctorat a tovarășei Elena Ceaușescu purta titlul *Polimerizarea stereospecifică a izoprenului*. Ne propunem o „relectură" a principalelor piese din acest dosar deschis în numărul de față prin actul de coferire a titlului de doctor inginer. (www.bzi.ro/public/pdf/doctorat_elena_ceausescu) **(R. M.)**

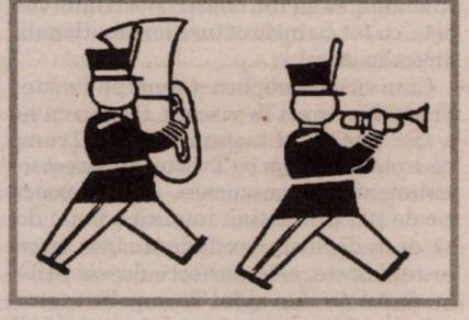

Cătălin ȘTEFĂNESCU

fără doar și **coate**

Libertatea ne găsește mereu nepregătiți

Nu doar pe noi, cei de pe aici. În lumea largă, libertatea a devenit un soi de paradă a minorităților, de orice natură vor fi fiind ele. Cine mai vorbește azi despre idealuri umane, multiculturalism și înțelegere e privit chiorîș. Pare un naiv care habar n-are unde trăiește. Nu se încadrează în categoria „normalității". E minoritar, deci suspect. E cineva privit, în cel mai bun caz, cu un soi de milă, dacă nu cu un ochi vigilent, ca nu cumva să se-apuce să pronunțe cuvinte explozive. Cuvinte care declanșează iritare și nervozitate. Pare că lumea s-a cam lămurit cum e cu libertatea. „Nu e bună. Nu produce ordine și disciplină." Se folosește din ce în ce mai des formula „libertate prost înțeleasă", cu sensul real de „A se lăsa cu fițele filozofice, cu concertul națiunilor și cu vorbăria goală! Libertatea nu e pentru toată lumea. Ca și tîmpenia asta cu votul. Nu poți să lași toți tembelii să voteze și să aibă o părere! Trebuie să pui mîna pe par și să faci ordine. Altfel, toți ți se urcă-n cap!".

Pare că ideea de libertate s-a descalificat de la sine, nu că ființa umană ar fi eșuat în cîteva dintre experimentările și proiectele de înțelegere a acestei idei. Și totul arată ca și cînd nu mai poate fi vorba de descoperit cum se pot ameliora lucrurile, pentru că ne-am săturat să trăim pe propria piele orice experiment. Asta înseamnă griji, întrebări, evaluări, definiri ale justei măsuri. Ce să mai definești atît? Ce să te mai tot poziționezi? Ce să mai faci efortul – mare! – de a înțelege? Prea multe cuvinte, prea multe pretenții, prea multă bătaie de cap.

Că tot veni vorba despre bătaie. Doamna Yelena Mizulina, președinta Comitetului pentru Familie din Duma de Stat a Rusiei, crede că incriminarea anumitor forme de violență în familie reprezintă un amestec nepermis în treburile celulei de bază a societății. Dacă-l pocnești pe ăla mic sau pe aia mică, dacă soția își adoarme soțul cu un cot bine plasat în plex (teribil de rar, ce-i drept!) sau dacă soțul dorește să-i amintească soției (mult mai des, cu o lovitură necauzatoare de probleme grave de sănătate) că asta e ordinea lumii normale în care trăim, toate astea fac parte din valorile tradiționale ale familiei.

Sub enunțul defect că „mai binele e dușmanul binelui", se poate face orice.

Ne-au spus neoliberalii că așa ceva se cheamă diferență culturală? Păi, atunci, trebuie să le și accepte ca atare. Nu să vînture termenii ăștia doar prin conferințe. Dacă a pălmui o femeie sau un copil, pe cît posibil fără să lași urme, e o problemă culturală, doamna Mizulina se grăbește să introducă chestiunea asta și în legislație. Pentru că patrimoniul cultural e ceva care are nevoie de protecție. E ceva care definește identitatea unui popor. Cum să primești amendă penală sau să faci pușcărie pentru că ți-ai maltratat familia? Așa ceva e o atitudine retrogradă, anticulturală. Ce dacă, potrivit activiștilor pentru drepturile femeii, în Rusia, anual, mor zece mii de femei din cauza violenței domestice? Ce dacă vreo 40% din crimele grave se petrec în căldura mediului familial? E o problemă culturală. E ceva care face parte din esența tradiției unei lumi. Cum să te pui de-a curmezișul unei manifestări care ține de esența culturală a unei comunități? Iar doamna Mizulina nu e un unicat. În lumea largă e plin de Mizuline și Mizulini care ne fac un „bine", trezindu-ne la „realitate".

Atunci cînd argumentele și discursul despre libertate se pot întoarce, cu maximă lejeritate, împotriva libertății înseși, ființa umană atinge un prag critic al relației cu propria sa esență. Pe de o parte aspirația pură, dorința autentică de ameliorare, pe de altă parte pornirile, scăpările, excesele, ororile, manifestările care pot atinge abisurile răului. Sînt momente în care obosim în fața senzației că binele e ceva care se lasă așteptat la nesfîrșit. Răul, cît o fi el de detestabil, e, totuși, mult mai aproape și mult mai la îndemînă. Și-atunci, găsim diferite formule care să acopere ideea de „rău", să o facă acceptabilă și să-i ofere o aură de legitimitate.

Sub enunțul defect că „mai binele e dușmanul binelui", se poate face orice. Mai bine ne folosim de excesele discursive și de atitudine ale liberalismelor de toate felurile, pentru a le goli de legitimitate, decît să ne înhămăm la autotortura de a încerca în fel și chip să devenim niște ființe mai bune. Dacă o paradă a persoanelor gay ne displace profund, pentru că ni se pare... cumva, în mod automat, toate persoanele gay intră sub umbra acestei dezaprobări. Dacă o să ni se pară nouă că sînt prea multe filme despre Holocaust, o să zicem că e o manevră de marketing care suge bani dintr-o poveste incertă, uitînd că munții de cadavre au fost la fel de reali ca noi înșine.

Libertatea nu mai e interesantă, cîtă vreme propune exerciții serioase de înțelegere. Confortul e mult mai sexy. În ciuda tuturor marilor rezultate ale puterii de creație a ființei umane, în pofida fabuloaselor orizonturi pe care imaginația le poate plăsmui, există momente cînd peste lume plutește un gînd al deșertăciunii. Și cum poate fi deșertăciunea mai digerabilă, mai ușor de metabolizat, dacă nu proiectînd-o pe alții? Libertatea ne găsește mereu nepregătiți. Și, pentru că ne ia prin surprindere, o amînăm pe termen nedefinit și ne promitem că data viitoare o facem mai acceptabilă. Pînă atunci, Dumnezeu cu mila!

***Cătălin Ștefănescu** este realizatorul emisiunii* Garantat 100% *la TVR 1.*

Anca MANOLESCU

Religia la breaking news

Ce schimbare față de acum cîțiva ani în situația europeană a religiei! La începutul noului secol (și mileniu), religia părea că acceptase să se „privatizeze". Avea o prezență moale, discretă, polimorfă, adesea modelată după gustul rețetelor individuale. În societatea mare, glasul ei era firav, delicat. Secularizarea, corectitudinea politică, uitarea păreau să-i vină în curînd de hac. Cel puțin după analiștii fenomenelor sociale, care constatau că ea devenise preponderent treaba insului sau a comunității mici de cult. Că era căutată pentru confortul psihic și moral pe care îl oferea, ca un căuș cald asigurat de un transcendent binevoitor, chiar dacă adesea vag. Blîndă, domestică, introvertită, religia invoca Alteritatea mai ales pentru a-i folosi prestigiul în buna așezare a vieții de aici. „Recentrarea pe lume și om", adaptarea divinului la nevoile umanului, o cheie de succes în „realizarea personală": iată care erau principalele atuuri ale religiei în Occidentul tîrziu modern. În 2000, o anchetă asupra pluralismului moral și religios în Europa a trebuit să renunțe la întrebarea privind noțiunea creștină de mîntuire. O treime din cei chestionați n-au înțeles despre ce era vorba.

De cîțiva ani, chipul social al religiei s-a schimbat în mod dramatic. Ea a dat buzna în spațiul public. Dă teribile bătăi de cap decidenților europeni. Nu se mai lasă asimilată unor convingeri private, nici catalogată printre tăcute și trecute valori culturale. Pune față în față mari religii ale lumii, fiecare cu bagajul ei de doctrină, de traseu istoric, de imagine a societății. Religia are tonuri tari, sonore, răscolitoare pentru mentalitatea lumii occidentale. Tonuri grave, precum tema persecuțiilor și a refugiaților din motive religioase. Tonuri îngrijorătoare, ca problema grupurilor neinserate în disciplina civică a țării-gazdă: comunitățile turce din Germania, permeabile la ideologia dictatorial-islamistă a lui Erdogan, coloanele greu administrabile de migranți, milioanele de musulmani din periferiile franceze (François Fillon, candidat la președinția Franței, vorbea chiar mai larg despre necesitatea „unui control administrativ strict privind cultul islamic atîta vreme cît ancorarea lui în Republică nu se va fi încheiat"). Mai teribil, religia are tonuri de violență criminală, împroșcate de grupările extremismului islamist și de dictaturi din Orientul Mijlociu, ceea ce dă apă la moară temei conflictului între civilizații, ortodoxiei oficiale din Rusia lui Putin, tentațiilor europene către izolaționism.

Dar izbucnirea religiei în spațiul public are / poate avea și tonuri promițătoare. Datorită crizei, vocile responsabililor religioși capătă relief, audiență într-un cerc mai larg decît cel al comunității credincioase. François Fillon s-a adresat, de pildă, episcopilor Franței, cei care, în octombrie 2016, publicaseră un „Strigăt de alarmă" privind fracturile societății franceze. Ei pledau pentru necesitatea de a regîndi laicitatea, de a produce o „laicitate ospitalieră" unde religia / religiile să fie ascultate, unde ele să participe la dezbaterea problemelor de societate. Capătă de asemenea un spor de mediatizare colocviile între creștini, evrei și reprezentanți ai islamului participant la democrație. Se cercetează acolo ceea ce face concordanța religiilor, se amintește datoria credințelor de a se degreva de construcțiile ideologice care le sufocă spiritul, se testează acolo beneficiul întîlnirii dialogale a religiilor.

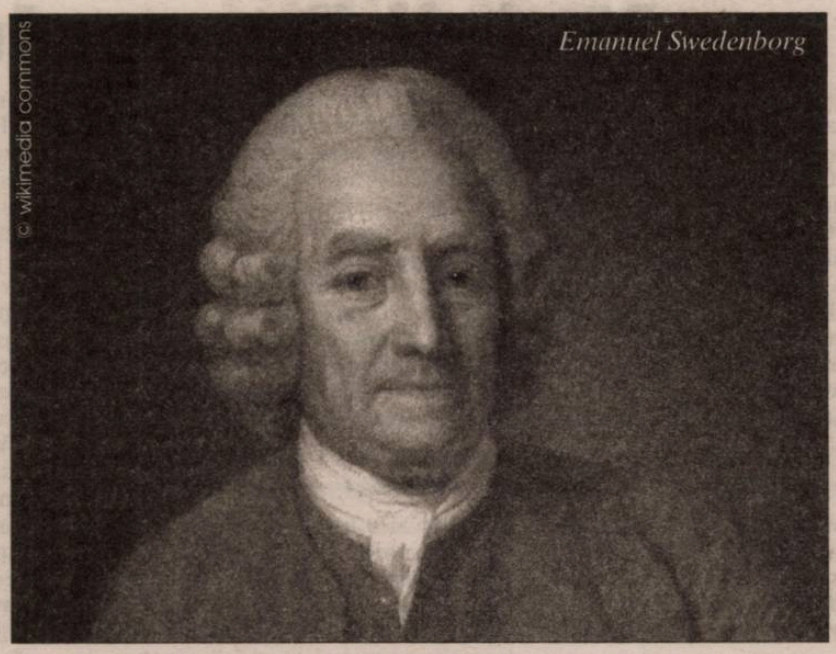

Emanuel Swedenborg

Pe urmă, într-un Occident care caută să-și afirme mai apăsat identitatea, creștinismul revine în atenția societății drept filon formativ al Europei. Apare astfel posibilitatea ca el să fie cercetat, cunoscut, interpretat mai cu atenție și cu sîrg. E de sperat ca grija identitară să nu adumbrească seva lui de universalitate. E de așteptat ca nu lecturile integriste, închise să predomine, ci cele sensibile la ecumenismul Duhului.

„Laicitate ospitalieră" unde religia / religiile să fie ascultate.

În sfîrșit, izbucnirea religiei în spațiul public arată ce important este ca societatea mare să recupereze cultura religioasă. În confruntarea cu islamul, se simte astăzi lipsa instrumentului cu care Occidentul să se raporteze la nordul realului, la transcendența Lui mobilizatoare, în care toate religiile își au rațiunea de a fi. Pe de altă parte, islamismul agresiv este și el tot produsul unei inculturi religioase. Ea e cea care schimonosește așa de ușor credința în fanatism, în scenariu totalitar, criminal. Ea e cea care dă divinului statutul brut de dictator. Prima ignoranță, pentru care credința a ajuns doar convingere individuală ori de grup restrîns, e de tip flasc. A doua e de tip înghețat. Dar ambele mundanizează religia, ambele restrîng statura omului la măsura unei lumi închise. Recuperarea culturii creștine, a culturii religioase în genere poate fi dificilă, problematică, dar poate da o nouă respirație Europei. Conjunctural vorbind, recuperarea e cerută de conflictul cu islamismul agresiv. Dar, în mod „absolut", ea e cerută de statutul omului, ființă definită prin capacitatea de a crește, de a se depăși, deschisă spre un altul. Fără o cultură spirituală vie, îndrăzneață, creatoare, credința însăși riscă să devină conformistă, lipsită de gust pentru transcendent, fără detentă verticală. Omul riscă să-și caute sensul într-o lume plată, sub „un cer potrivit cu părerile lui".

Un cer întrucîtva – doar întrucîtva – asemănător a descris Swedenborg în debutul viziunilor sale din cartea *Despre înțelepciunea iubirii conjugale*. O sumă de înțelepți adunați din toate colțurile pămîntului sînt poftiți de un înger să arate cum își închipuie ei starea de fericire angelică. Unii cred că ea constă în posibilitatea de a obține o știință desăvîrșită, prin discuții și sfaturi fără limită de timp. Alții optează pentru neîncetate celebrări ale divinului în compania patriarhilor. Altă ceată vorbește despre grădina Paradisului și frumusețile ei. Pe scurt, toți își închipuie starea transmundană potrivit unei *forme* date, gata făcute, familiare. Insensibili față de exaltanta ruptură de nivel la care sînt îndemnați, ei o modelează prin *perpetuarea* unor activități și imagini de aici. Nu par să aibă gust pentru *dinamica* credinței, captivată de imprevizibilul lui Dumnezeu, atrasă de noutatea Lui de necuprins. După ce toți își expun opiniile, îngerul decide: „Să le alcătuim așadar un cer potrivit cu părerile lor". Iar Swedenborg insistă asupra senzației de platitudine sufocantă, de capcană pe care toți acești oameni o au după ce petrec cîteva zile în „cerul potrivit cu părerile lor". „Sîntem aici abia de trei zile... și avem neîncetat în fața ochilor veșnicia plictiselii care ne așteaptă." Parabola – transparentă – arată ce riscă să devină religia cînd raportul cu divinul e conceput după criteriile închise ale lui „aici": o enormă plictiseală.

***Anca Manolescu** este cercetător în domeniul antropologiei religioase. Cea mai recentă carte publicată e* Modelul Antim, modelul Păltiniș. Cercuri de studiu și prietenie spirituală, *Humanitas, 2015.*

Teodor BACONSCHI

Confuzii colective

Parcă pentru a confirma banalizarea terorismului pe sol european, finalul lui 2016 ne-a adus noi „trăiri" stilizate pe Facebook, machiate de media corecte politic și bagatelizate de liderii a căror slăbiciune nu merita, firește, stricarea „sărbătorilor de iarnă". Banalizarea nu ține doar de frecvența acestor atentate, ci și de caruselul emoțiilor violente, de unică folosință, din viața cotidiană. *Breaking News* la kilogram! Una vine, alta pleacă, tocmai pentru că a sosit „știrea de ultim moment." În rețelele de socializare, aceste șocuri postate în direct, cu link-uri video sau fotografii „iconice" ale dramei, se resorb fatal, după un scurt puseu de radicalizare justițiară. La reflux, țărmul european pare pustiit, tot așa cum sentimentul neputinței colective devine dominant. Asta și pentru că taberele clasice – stînga progresistă *vs* dreapta conservatoare – folosesc atacurile teroriste doar ca pretext în războiul lor pro sau contra relativismului etic. Pe de o parte, umaniștii favorabili imigrației, care văd războiul din Siria ca pe un nou fruct otrăvit al "imperialismului" occidental. Pe de altă parte, cruciații virtuali, care tună și fulgeră contra islamului (redus la detestarea legitimă a jihadismului). Bieții noștri lideri sînt practic striviți între aceste curente și adoptă politica struțului, amînînd orice decizie. Pentru că asta pare să fie dilema democrațiilor postmoderne: orice decizie, fiind imediat și masiv contestată, antrenează pierderea unor voturi. Adică năpasta de care orice politician vrea să scape!

Decorul acesta de chermeză sîngeroasă, în care nu mai știi care-i granița dintre realitate și proiecțiile sale din lumea digitală, are trista vocație de a hrăni o nevroză colectivă din care nimic bun nu poate rezulta. Practic, fiecare face ce vrea... Curajoșii continuă să ia avionul și să meargă în locuri aglomerate, pentru că „frica nu e o soluție". Cei mai temători votează (fie că o spun sau nu) partide tot mai dure, care promit „stoparea" imigrației ilegale, deși știu că acest lucru nu e posibil nici întru totul, nici dintr-o dată. Căldiceii, care formează majoritatea moral indiferentă, oscilează între fatalismul lui „fie ce-o fi, atîta vreme cît am scăpat de data asta" și „nu-i dracul atît de negru" (în fond, aprozaristul arab din colțul străzii mele pare un tip cumsecade). Cu alte cuvinte, noi facem ce ne taie capul, în funcție de nivelul propriu de educație, de siguranța personală oferită clasei de mijloc (dacă facem parte din ea) sau de fluxul incontrolabil al unor „trăiri negative" pe care căutăm să le temperăm rațional. Problema cea mai gravă este că nu mai avem baza valorică pe care s-ar putea construi un mandat politic paneuropean. Profesioniștii „toleranței" și cei ai „urii" ocupă jumătăți diferite pe Facebook, nu dialoghează, se acuză de ce-i mai rău și îi lasă pe lideri în spațiul unor semnale contradictorii, care se anulează mutual.

Ce să facă, de pildă, creștinul practicant în această situație de asediu terorist? Să rămînă calm, să recitească paginile patristice despre legitimitatea războiului defensiv, să caute media dintre ospitalitatea filantropică și reafirmarea nucleului iudeocreștin al civilizației europene, care are dreptul să supraviețuiască, odată cu patrimoniul, familiile și viețile noastre personale. Sînt de acord că e un echilibru greu de găsit și încă mai greu de păstrat. Important e să nu nesocotim virtutea moderației doar pentru că nu face rating. Numai ea poate măcar încerca să diminueze isteriile cripto-fasciste și sinuciderile potențiale prin utopia necenzurată a corectitudinii politice. Apropo de ea: nici un om rezonabil nu-i cere dispariția, cît atenuarea unor excese care ne-au instalat într-o distopie orwelliană. Apărarea colectivă devine o vorbă goală dacă îți petreci viața făcînd poliția cuvintelor care „ofensează" sau dacă, în loc să cauți soluțiile unor probleme reale, te învinovățești tot pe tine, om occidental, în numele unor procese de intenție și delicte de opinie imaginare.

***Teodor Baconschi** este diplomat și doctor în antropologie religioasă.*

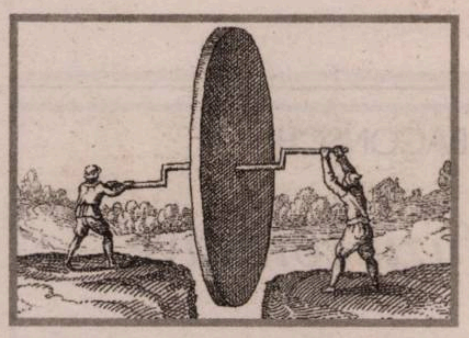

Teodor TIȚĂ

contraintuiția

Ordine în Grădina Maicii Domnului

La o lună după alegerile parlamentare, România arată ca după război, revoluție sau cutremur. Sigur, nu avem ruine vizibile, însă sentimentul care plutește în aer e acela al unei țări ocupate. Iar ocupantul e preocupat să cîștige *„hearts and minds"*, dar fără să uite condițiile care l-au făcut să ia, în primă instanță, decizia de a porni războiul.

Ion Mihai Pacepa povestește într-una din cărțile lui despre unul din planurile de rezistență ale României comuniste în cazul în care țara cădea sub ocupație. Banii pentru viitorii partizani urmau să fie asigurați cu ajutorul unor file de CEC la care avea acces o pătură largă de populație. O parte dintre aceste instrumente de economii erau în posesia viitorilor luptători antiocupație. Calculul, destul de rezonabil, era că, după ce ar fi preluat puterea, dușmanul nu ar fi îndrăznit să invalideze respectivele file fără riscul de a se confrunta cu o revoltă populară.

Mi-am adus aminte de lucrul ăsta urmărind deciziile proaspetei administrații Dragnea. Și ea a început la fel, oferind populației mici stimulente care să o facă imună la motive de indignare și decizii neplăcute ale noului guvern. Pe steagul PSD scrie cu caractere mari (latine) „Rezistența e inutilă". În programul de guvernare apare ca învățată lecția aceea care spune ceva de felul „Dacă tu nu ești cu noi, părinții tăi sînt. Vor fi și copiii tăi".

Mărturisesc că mi-e greu să înțeleg de ce PSD alege, întotdeauna cînd e la guvernare, această cale a instaurării unei idiocrații sobre și încăpățînate. Combinația de caractere și CV-uri minore din actualul cabinet e stupefiantă. Nu înțeleg nici de ce PSD simte neapărat nevoia să ia școlile în batjocură, să își pună pantoful scump și prost ales pe gîtul Justiției sau să predea sistemul sanitar în mîinile unor baroni cu halate albe și conștiințe lipsă. Nu pricep și pace. Nu vreau să se rețină de aici că neg cumva nevoia de împărțire a beneficiilor creșterii economice către pături cît mai largi de populație. De asemenea, cred că statul are în continuare nevoie de reglaje fine pentru a funcționa mai bine. Toate statele au nevoie de așa ceva, de asta avem guverne.

PSD creează azi condițiile pentru viitoarea austeritate.

Dar PSD nu face nimic din toate astea. PSD își securizează un bazin electoral, cu costuri pentru întreaga populație și beneficii supradimensionate și imorale pentru o castă de apropiați pe care o estimez la cîteva mii de oameni și familiile lor. Rezultatele acestei politici sînt perpetuarea stării de subdezvoltare cronică a țării, renunțarea la ambiții și dependența veșnică de resursele publice pentru care, nu peste multă vreme, nu vom mai avea nici competențele, nici creativitatea necesare pentru a le alimenta. PSD pare că insistă să creeze o Românie veșnică provincie în care lipsa de viziune, ambiții și curaj poartă, cu emfază, numele ușor ofensiv de Grădina Maicii Domnului. Numele e dat de una din titularele de portofoliu în actualul cabinet.

Ceea ce face partidul de guvernămînt, azi, e să se împrumute la bancă pentru a juca la Loto. Nu ia bani ca să cultive pămîntul sau competențele generațiilor următoare, ci mizează cumva inconștient pe actualul ritm de creștere economică (imposibil de menținut, economia evoluează în valuri și e foarte sensibilă la stimuli externi), pariind că vom produce întotdeauna mai mult pentru a finanța antiindignarea populației. Uită și PSD, și statul (mă refer aici la funcționarii care, teoretic, ar trebui să stăpînească materia) că România a avut unul dintre cele mai brutale programe de austeritate din întreaga Europă. Program care a creat condițiile actualei creșteri economice, dar cu costuri umane cam prea mari, în opinia mea. Altfel spus, PSD creează azi condițiile pentru viitoarea austeritate după ce ani la rînd a avut ca principal mesaj compensarea deciziilor de la precedenta criză. Voluntar, conducerea PSD ne propune același *deal* pe care l-am urît anterior. Cheltuim, cheltuim pînă nu mai avem ce și atunci vă luăm banii înapoi. E valabil atît pentru persoane fizice, cît și pentru companii.

Poate mai grave decît deciziile economice sînt cele care țin de funcționarea instituțiilor. PSD – și minionul său liberal, ALDE – fac toate eforturile pentru a anula autonomia sectoarelor publice care ar putea să funcționeze fără prețios ajutor de la partid. Dacă cineva face ceva bine, atunci aceia nu putem fi decît noi – par să spună șefii PSD, negînd stupid și contraproductiv aproape orice evoluție pozitivă pentru care nu își pot asuma meritul.

Vreau să notez aici amenințarea voalată către organizațiile non-guvernamentale, lansată deja de dl Liviu Dragnea, care pare să împrumute din manualul de supraviețuire al vecinilor Viktor și Vladimir. Nu mi-e clar cît de serioasă este, însă e suficient pentru a bănui că, din teamă sau aroganță, ultimele organizații libere ale societății civile vor fi aduse sub controlul statului. Pierderea va fi a tuturor.

E doar o lună de la alegeri și în Grădina Maicii Domnului a început curățenia. E vremea să constatăm că entuziasmul tîmp și rău intenționat al grădinarului riscă să lase casa fără grădină. Dar ce deșert frumos rămîne în urmă...

***Teodor Tiță** este jurnalist. Îl puteți găsi la twitter.com/jaunetom.*

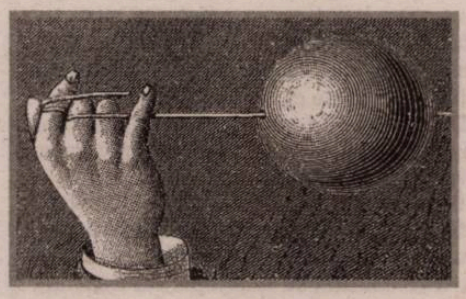

Matei MARTIN

mapamondul de buzunar

Pacea începe într-o gară

Undeva, în Balcani. Peisaj de iarnă: case dărăpănate, cu acoperișurile cocoșate de zăpadă, drumuri desfundate și cîrciumi care te îmbie cu mirosuri de șliboviță și cevapcici. Și un tren care-și croiește cu greu drumul către o destinație incertă.

Trenul e vopsit în culorile drapelului sîrb și e inscripționat cu sloganul „Kosovo e Serbia", tradus în mai multe limbi, inclusiv în albaneză. Vagoanele de călători, nou-nouțe, sînt decorate cu imagini ale bisericilor și mînăstirilor ortodoxe sîrbe din Kosovo. Trenul de fabricație rusească, un amănunt deloc de neglijat, veți vedea, a fost trimis în Kosovo la comanda guvernului de la Belgrad. Dar trenul nu ajunge în gară. Este oprit de oameni înarmați. Apoi face cale întoarsă. Trenul ăsta, care ar trebui să unească orașe și să-i apropie pe oameni, nu e trenul prieteniei.

Nu este primul incident între Serbia și Kosovo din ultima vreme. Dar, cu siguranță, e unul notabil. Dacă episodul s-ar fi terminat cu un tren blocat pe o linie moartă, poate că nici n-am fi avut ce povesti. Dar lucrurile nu s-au oprit aici. La scurt timp după incident – și după convocarea Consiliului Național de Apărare –, președintele Tomislav Nicolici a spus că e gata să trimită armata pentru a apăra viața etnicilor sîrbi din Kosovo. Hashim Thaci, președintele Kosovo, a explicat că sîrbii încearcă să provoace un război și l-a acuzat pe Nicolici de agresiune. „Dar am trimis un tren, nu tancuri", a răspuns, ceva mai tîrziu, premierul sîrb Aleksandar Vucic. Un război al declarațiilor în care cuvîntul „război" apare ca o amenințare tot mai reală.

Un război al declarațiilor în care cuvîntul „război" apare ca o amenințare tot mai reală.

Într-adevăr, unități speciale ale armatei din Kosovo, înarmate cu puști și vehicule blindate, au oprit trenul cu mesajul provocator. Militarii au fost apoi înconjurați de sîrbii (civili) din regiune. Înțeleseseră mesajul: guvernul de la Belgrad îi susținea. Pentru a evita o confruntare directă, Vucic a ordonat reîntoarcerea trenului în Serbia. Nu e un gest de lașitate. Scopul principal a fost atins. A fost (doar) o declarație de intenție.

Hashim Thaci acuză acum Serbia că vrea să anexeze o parte din Kosovo tot așa cum Rusia a anexat Crimeea. Scenariile sînt oarecum asemănătoare. În nordul Kosovo prezența sîrbilor este importantă numeric. O minoritate puternică și la fel de neglijată ca minoritatea rusă (rusofonă/rusofilă) din Crimeea. În regiunea de nord a Kosovo trăiesc în jur de 50.000 de sîrbi. Iar scopul lui Nicolici ar fi să le transmită acestora un mesaj de solidaritate și să provoace incidente care să justifice o incursiune militară în regiune care ar fi susținută de minoritatea sîrbă – susține Thaci, ca pentru a sublinia asemănarea dintre cele două cazuri. „O asemenea acțiune militară ar declanșa o reacție în lanț în Balcanii de Vest", a mai spus el, amenințător, ca să ne ofere și o perspectivă de viitor. Nu face dovadă nici de responsabilitate, nici de înțelepciune.

Kosovo și-a declarat independența față de Serbia în 2008, în urma unei hotărîri a Parlamentului. Belgradul, împreună cu alte cîteva state, printre care și Rusia, nu recunoaște statutul acestei țări, pe care o consideră în continuare o provincie, parte a teritoriului național. În Kosovo sînt staționați în jur de 5000 de soldați NATO. Iar Uniunea Europeană încearcă să medieze relațiile dintre cele două state. Și Serbia, și Kosovo aspiră la statutul de membre ale Uniunii Europene. Normalizarea relațiilor dintre cele două state e o condiție a admiterii. Or, această normalizare ar trebui să înceapă tocmai de la recunoașterea reciprocă, de la garantarea unor drepturi pentru minoritățile naționale și, pînă la urmă, de la crearea unor legături între orașe și oameni. Pacea începe într-o gară. Numai că trenul Belgrad-Priștina, inscripționat, în mai multe limbi, cu sloganul „Kosovo e Europa", vine cu întîrziere.

un sport la Răsărit

Pe cine (sportiv sau echipă) pariem în 2017?

Eu zic că pe Real sau pe Barça. Sau pe amîndouă. Cred că Mourinho s-a trezit prea tîrziu, Conte în crupa lui Chelsea e bine plecat spre titlu. E posibil ca Murray să cunoască un an minunat. Sau nu. Și Quintana să cîștige Turul Franței. Dar nu e sigur. E destul de cert că Usain Bolt o să continue să fie cel mai rapid om pe teren plat și Marcel Hirscher cel mai bun pe o pantă cu zăpadă. Iar cel mai cel pe viteză e de presupus că o să fie Lewis Hamilton. Și că vecina noastră Katinka Hosszu va rupe iar bazinele. În rest, cine știe? Poate că va ieși vreun campion de undeva și poate că marii performeri ai anului vor fi, așa cum ar trebui, conducătorii mondiali ai sportului care să n-o mai fredoneze în legătură cu ceea ce e, evident, o metamorfozare a sportului rus în brat politic și armă în războiul de tip nou. Lumea e plină de sport, dar importanță au doar cîteva gesturi, un gol, un zîmbet, o mînă întinsă. Lacrimi cîteodată. Destul de puține momente. Un jurnalist politic francez a spus de curînd că Occidentul se uită la ce se întîmplă în lume precum vacile care se uită la trenuri (de mare viteză). Adesea, așa privim și noi sportul. Tindem să-i pierdem înțelesul. N-ar trebui.

A, întrebarea era despre români? Scuze...

Radu NAUM

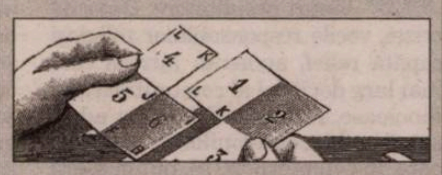

Coordonator: Matei MARTIN

Social-democrația azi

Texte și opinii de:

● Camil-Alexandru PÂRVU (conferențiar univ., Facultatea de Științe Politice, Universitatea din București)
„Socialism după comunism“

● Horia LUPU (cadru didactic asociat, FSPAC, Universitatea „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca)
„PSD, în dreapta stîngii europene“

● Vasile PUȘCAȘ (fostul negociator-șef al aderării României la UE)
„Europa socială a devenit mai degrabă un slogan“ – interviu

● Mihai-Valentin CERNEA (doctor în domeniul filozofiei științei)
„Știința socialismului științific“

● Victoria STOICIU (director, Fundația „Friedrich Ebert”)
„Viitorul României va fi social-democrat sau nu va fi deloc“

argument

Două paradoxuri

Dosarul de față este dictat de actualitatea „roșie“ din țară. În urma alegerilor parlamentare din 11 decembrie, Partidul Social Democrat a cîștigat majoritatea voturilor. Dar a fost o opțiune clară de stînga? Cît de social-democrat e PSD? Cît de îndreptățiți sînt pesediștii de azi să se revendice de la părinții fondatori ai social-democrației românești? În ce măsură practica guvernării pesediste, așa cum o cunoaștem deja, e compatibilă cu social-democrația contemporană europeană? În fine, ce relevanță mai au în România și în Europa valorile sociale?

Să constatăm două paradoxuri. Primul e legat de poziționarea în competiția internă. Partidul condus de Liviu Dragnea a propus în campania electorală un program declarat „de stînga“. Scopul: consolidarea clasei de mijloc. Programul economic, cel puțin, pare gîndit pentru a susține antreprenoriatul, iar terminologia folosită în această strategie e mai degrabă de sorginte liberală. Fără să constituie o abdicare explicită de la valorile sociale, programul în sine vorbește prea puțin despre redistribuire și prea mult despre susținerea inițiativelor private pentru a putea fi încadrat ca social-democrat. Că programul, în ansamblu, e greu de susținut, pentru că, explică unii analiști, nu e clar deloc dacă încasările la buget vor fi suficiente pentru a acoperi toate cheltuielile angajate, e aproape irelevant în această discuție.

Al doilea paradox ține de relația PSD cu partidele socialiste și social-democrate europene. PSD a folosit în campanie aproape obsesiv sloganul „Mîndri că sîntem români“. Adesea, în discursul unor oameni de vază ai partidului am găsit accente naționaliste și antieuropene, ca și cum cauza nefericirii românilor s-ar găsi la Bruxelles și nu în instituțiile statului român. Ca și cum nu corupția ar fi problema, ci criticile, chipurile, nejustificate ale liderilor europeni. Și nu e nici un secret faptul că fostul premier și candidat la președinție Victor Ponta a susținut destul de vocal un partiduleț ultranaționalist și populist precum PUR. Toate aceste derive nu plasează PSD foarte departe de partide precum Frontul Național. Or, peste tot în Europa, tocmai partidele social-democrate apără valorile europene și se opun naționalismelor și populismelor de tot felul. (**Matei Martin**)

BARBURISME

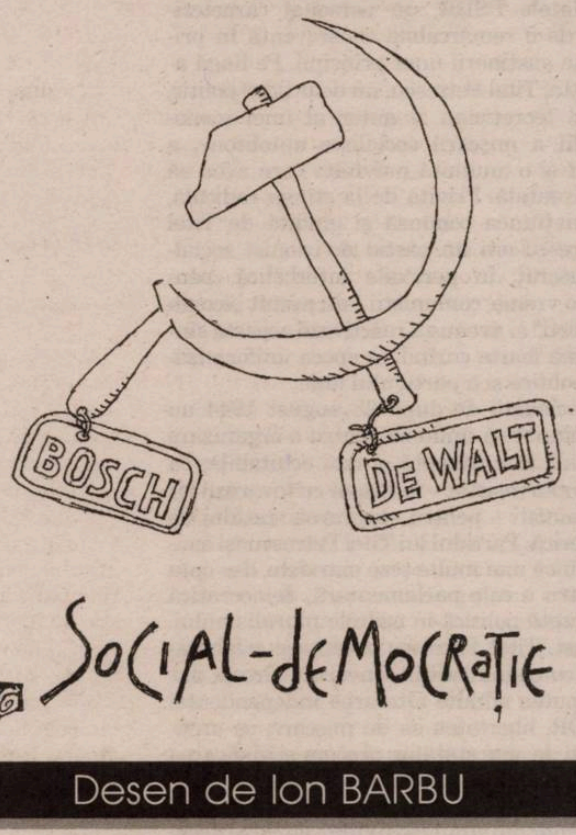

Desen de Ion BARBU

Cititori, fiți ascultători! În fiecare joi, de la ora 18,30, la emisiunea Timpul prezent. *O dezbatere pornind de la Dosarul revistei* Dilema veche, *moderată de Adela Greceanu și Matei Martin. Ne puteți asculta pe frecvențele Radio România Cultural sau online la www.radioromaniacultural.ro.*

Dan DRĂGHIA

„Ce vor socialiștii români?"

crearea PSDMR în 1893

Au trecut puțin mai mult de trei ani de cînd, în toamna anului 2013, într-o atmosferă ultra-festivistă, un PSD aflat în plină glorie sărbătorea „120 de ani de social-democrație în România". Fostul PDSR își asuma astfel, definitiv, la 12 ani după controversata fuziune cu PSDR din 2001, întreaga istorie a social-democrației românești, pe care PSD susține că o duce mai departe.

Spre deosebire de anvergura actuală a social-democrației PSD-iste, în a doua jumătate a secolului al XIX-lea socialismul era un curent politic mai degrabă necunoscut în România. Construcția Partidului Social Democrat al Muncitorilor din România, înființat la 31 martie 1893, se poate spune că a început în anul 1881. Atunci, la presiunile Rusiei, confruntată cu asasinarea țarului Alexandru al II-lea de către revoluționarii socialiști, autoritățile române au arestat mulți socialiști locali și au forțat mișcarea să se reorganizeze pe alte coordonate. Pînă în 1881, socialismul românesc a reprezentat o colecție eclectică de idei, accentuat radicale și chiar anarhiste, multe venind din Rusia. Orientați mai mult spre acțiunea politică subversivă, primii socialiști români nu au reușit să își promoveze ideile într-un mediu social lipsit de muncitori și guvernat de un regim ostil activităților politice care excedau sistemul celor două partide în curs de formare, Național-Liberal (1875) și Conservator (1880). După 1881 însă, inițiativa a fost preluată de „socialiștii legaliști", iar mișcarea și ideile sale au început să se facă simțite în cadrul marilor dezbateri ale epocii, profilîndu-se pe modelul social-democrației germane.

„Poporul nu are nevoie de libertate. Căci libertatea e o formă a dictaturii burgheze."

LENIN

Mai întîi s-a dezvoltat presa socialistă modernă. Au apărut publicațiile *Contemporanul* și *Revista socială* la Iași, respectiv *Emanciparea* și *Drepturile omului* la București. Acestea au reprezentat vîrful de lance al socialiștilor în polemica pe marginea a cît de „exotic" este socialismul în România, dar și principalele mijloace prin care au fost răspîndite ideile socialiste. Suma și corolarul acestor idei a fost lucrarea programatică a socialismului românesc de secol XIX, *Ce vor socialiștii români? Expunerea socialismului științific și Programul socialist,* publicată în patru numere consecutive ale *Revistei sociale* din anii 1885-1886. În aceasta, Constantin Dobrogeanu-Gherea face o expunere generală a socialismului, pentru a se opri, în a doua parte a studiului, asupra socialismului din România. Aici lămurește mai întîi de ce socialismul nu este „o plantă exotică", arătînd că acesta nu este mai străin contextului românesc decît liberalismul și „formele fără fond" pe care acesta din urmă le-a adus în România. În ultima parte, pornind de la analiza realităților sociale din țară, Constantin Dobrogeanu-Gherea, și socialiștii prin el, propune o serie de soluții, care se constituiau formal în măsurile din programul socialist. Printre altele, în materie politică, se cerea votul universal direct, autonomia comunală, libertatea cuvîntului și de asociere, laicitate prin desființarea bugetului cultelor, învățămînt liber și gratuit sau egalitatea femeii, în timp ce din punct de vedere economic erau cerute împroprietărirea comunelor, impozitul progresiv, credit accesibil pentru țărani/meșteșugari/muncitori sau prioritatea comunităților locale în gestionarea alimentelor și locuințelor.

Dincolo de idei însă, constituirea PSDMR a beneficiat și de un context favorabil, care a fost speculat printr-o activitate mult mai susținută a militanților socialiști. Din perspectivă socială, pe fondul măsurilor protecționiste ale guvernului, anii 1880-1890 au marcat și apariția unui proletariat industrial incipient. Greutățile muncitorilor s-au adăugat celor ale meșteșugarilor, generate de desființarea breslelor în 1873. Peste toate, nemulțumirile crescute ale țăranilor au dus la izbucnirea răscoalelor din 1888, toate acestea crescînd aderența la mișcarea socialistă. Și scena politică le-a fost favorabilă: conservatorii au preluat guvernarea în 1888, astfel că liberalii au cultivat o anumită alianță cu socialiștii, aducînd lideri socialiști precum Ioan Nădejde și Vasile Morțun în Parlament și încurajînd ambițiile politice socialiste. Nu în ultimul rînd, a contat și racordarea socialiștilor la mișcarea internațională, exprimată cel mai bine prin sărbătorirea pentru prima dată în România a zilei de 1 Mai, în 1890. Numărul de cluburi socialiste în orașele de provincie și la sate a crescut suficient de mult pentru a se constitui o masă critică reprezentativă la nivel național, care să dea legitimitate Congresului din 31 martie – 3 aprilie 1893. Partidul s-a înființat astfel formal prin adoptarea unui program ce îmbina ideile lui Gherea din *Ce vor socialiștii români?* și prevederile programului de la Erfurt din 1891 al social-democraților germani.

***Dan Drăghia** este lector asociat la Facultatea de Științe Politice, Universitatea din București. A fost cercetător în cadrul Institutului de Investigare a Crimelor Comunismului și Exilului Românesc.*

Cristian VASILE

Fețele social-democrației postbelice

Istoria social-democrației postbelice se împletește cu destinul politic al lui Constantin Titel Petrescu, președintele PSDR, un personaj caracterizat de o remarcabilă consecvență în privința susținerii unor principii. Pe lîngă aceasta, Titel Petrescu, nu doar lider politic, ci și teoretician și autor al unei monografii a mișcării socialiste autohtone, a avut și o anumită naivitate care avea să îi fie fatală. Privită de la stînga radicală, formațiunea condusă și gîndită de Titel Petrescu era un partid revizionist social-democrat; în perioada interbelică, pentru o vreme, comuniștii i-au numit „social-fasciști" și aveau să reactiveze această sintagmă foarte curînd, în epoca uniformizării politice și a partidului unic.

Socialiștii de după 23 august 1944 au continuat să militeze pentru o organizare socială mai dreaptă și mai echitabilă; ba chiar au insistat – în răspăr cu tovarășii lor comuniști – pentru separarea statului de Biserică. Partidul lui Titel Petrescu își asuma încă mai multe teze marxiste, dar opta pentru o cale parlamentară, democratică de luptă politică în cadrele pluralismului. Const. Titel Petrescu acceptase colaborarea cu comuniștii în Guvernul Groza, dar nu putea admite alterarea independenței PSDR, libertatea sa de mișcare, ca organism de sine stătător, precum și abdicarea de la opțiunea pluralismului politic. Însă aceste principii au fost puse curînd în pericol chiar din sînul partidului, de către aripa stîngă reprezentată de Lothar Rădăceanu și Ștefan Voitec. Titel Petrescu nu a înțeles imediat semnificațiile persecutării în 1945 a unui fost coleg de partid, Ion Flueraș, condamnat la finele anului într-un proces nedrept. În al doilea rînd, a acordat o încredere prea mare secondanților săi din conducerea PSDR, Lothar Rădăceanu și Ștefan Voitec (compromiși, șantajabili – mai ales primul), care, odată ajunși în funcții ministeriale în Guvernul Groza, și-au format o redutabilă bază de putere, pe lîngă sprijinul comunist.

„Statul e capitalistul ideal."

FRIEDRICH ENGELS

Conducerea PCR a perceput PSDR drept un concurent periculos pentru cîștigarea încrederii clasei muncitoare, categorie în numele căreia vorbeau ambele partide, prin urmare s-a folosit de slăbiciunile celor doi lideri ai aripii de stînga pentru a submina PSDR și a-i impune participarea alături de comuniști în alegerile preconizate pentru 1946. Constantin Titel Petrescu a militat ferm pentru menținerea independenței partidului său, insistînd ca PSDR să aibă o participare de sine stătătoare în alegeri. La 10 martie 1946, la congresul partidului, Titel Petrescu a încercat în van să își impună punctul de vedere. Uzînd de mase de manevră, de fals, de votul deschis, care să conducă spre o anumită decizie (cea procomunistă) și să îi înfricoșeze pe delegați, cuplul politic Rădăceanu-Voitec a cîștigat și l-a constrîns pe Titel Petrescu să părăsească formațiunea. Noul partid creat, PSD Independent, nu s-a putut extinde, inclusiv din cauza piedicilor puse de guvern. În schimb, cuplul Rădăceanu-Voitec a condus partidul spre irelevanță, fiind silit să accepte în mai puțin de doi ani (la finele lui februarie 1948) topirea în Partidul Comunist rebotezat, cu ocazia așa-zisei unificări, *Partidul Muncitoresc Român.* Chipurile, clasa muncitoare s-ar fi regăsit reprezentată de către noua formațiune, transformată foarte curînd în partid unic. De fapt, era începutul unui regim totalitar care supunea inclusiv muncitorimea. În mai 1948, Titel Petrescu era arestat și sfîrșea în universul concentraționar. Contestatarii săi din sînul PSDR au fost onorați cu funcții, dar după 1948 și-au pierdut orice influență politică reală. Ba Ștefan Voitec avea să prezideze în 1974 înscăunarea unui președinte comunist cu sceptru monarhic, un caz extrem de suprarealism politic, departe de orice cadru ideologic socialist.

Dincolo de servilismul său procomunist, Ștefan Voitec s-a opus planurilor de reformă ale PCR, cel puțin în domeniul învățămîntului și cercetării. Din acest motiv a și fost schimbat în decembrie 1947 din funcția de ministru al Educației. Imediat, comuniștii au inițiat așa-zisa reformă în acest domeniu, avînd – între altele – și sprijinul nou-înființatei organizații, Uniunea Asociațiilor Elevilor din România (UAER), în fruntea căreia era foarte tînărul comunist Ion Iliescu. Cel din urmă și-a început și consolidat socializarea politică în era în care deja social-democrații erau etichetați drept social-fasciști. Cu un asemenea trecut, era puțin probabil ca după 1989 să devină un adevărat social-democrat. Ba chiar a ținut să marcheze o ruptură simbolică de social-democrația reprimată sub sistemul totalitar: a instrumentat condamnarea la congresul PSD din decembrie 2006 a „Raportului final" al Comisiei Tismăneanu, raport care onora inclusiv memoria victimelor social-democrate, Constantin Titel Petrescu, Ion Flueraș, Iosif Jumanca, lideri socialiști persecutați de către regimul comunist.

***Cristian Vasile** este cercetător științific la Institutul de Istorie „N. Iorga" și editor al revistei Lapunkt.ro. Cea mai recentă carte publicată:* Viața intelectuală și artistică în primul deceniu al regimului Ceaușescu, 1965-1974 *(Humanitas, 2014). Coordonează un proiect intitulat „Modernități fragmentare: elite intelectuale și transformări istorice în România contemporană".*

Raluca ALEXANDRESCU

De cînd vrem (sau știm) să fim solidari?

„Sîntem fratrii, iar nu partide; partide am fi cînd am avea fiecare în mînă cîte o idee puternică“, îi scria Ion Ghica lui C.A. Rosetti într-o scrisoare din 14 iulie 1850. Solidaritatea în acțiune îi făcuse pe pașoptiști să creeze guvernul provizoriu, dar lipsa solidarității în idei – potrivit remarcii caustice făcute de viitorul prim-ministru – făcea dificilă coagularea unor grupări politice viabile care să conceapă un proiect durabil, coerent, după eșecul momentului iunie 1848. La data redactării scrisorii, Principatele mai au de așteptat nouă ani pînă la unirea din 24 ianuarie 1859 (de a cărei aniversare, iată, ne despart puține zile), act de solidaritate politică de a cărei construcție s-au ocupat reprezentanții generației de la 1848. Închegarea unei culturi politice moderne era încă un proiect, iar sensul frazei lui Ghica ne indică, de fapt, care era stadiul atins de cultura politică a societății românești la jumătatea veacului al XIX-lea și ne poate servi drept indicator al unei stări de eternă reîntoarcere într-un punct al dezbaterii niciodată închis.

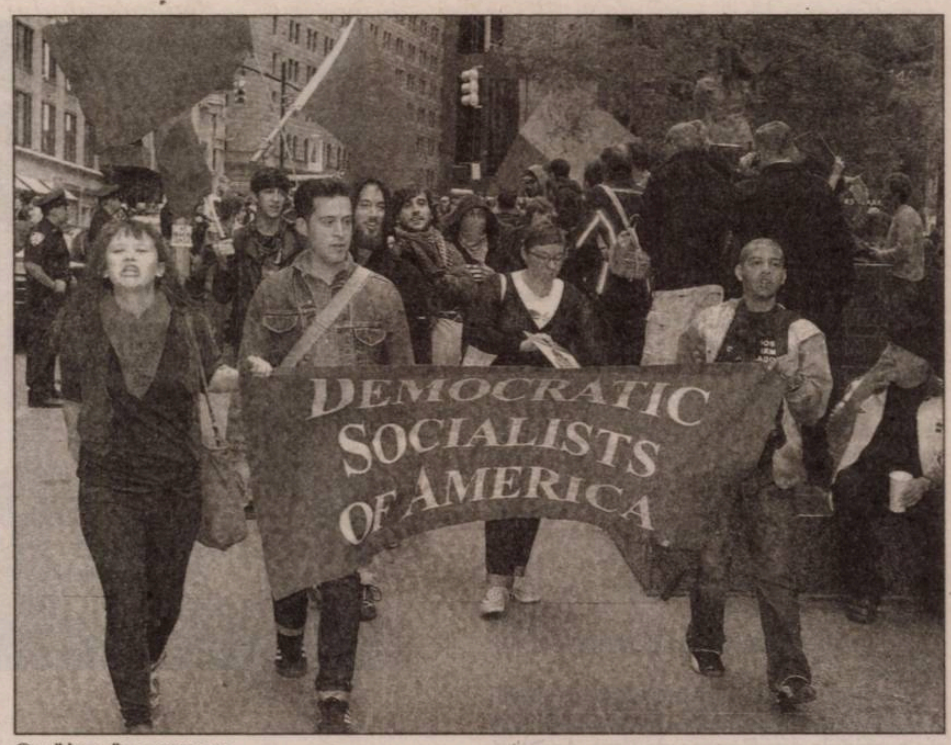

© wikimedia commons

Solidaritatea este îndeobște identificată cu diverse direcții și forme de agregare ale coeziunii sociale și este evocată alături de concepte înrudite, cum ar fi cel de egalitate. Fraternitatea e mai degrabă revoluționară, irațională, e generată de tumultul lui 1789. Ea precedă și anunță într-un fel solidaritatea – mai degrabă rațională, contractuală –, dar nu presupune conceptualizare și nici negociere. „Frățietatea“ se „simte“, dar nu adaugă nimic dezbaterii, în vreme ce solidaritatea civică se învață și se cultivă – cam aceasta era și concluzia de etapă sugerată de Ghica în scrisoarea către Rosetti. Între cele două concepte – în formele evocate mai sus – stă un travaliu doctrinar de mai bine de o sută de ani. Începînd de la faimoasa lucrare a lui Émile Durkheim publicată în primă ediție la 1893, *De la division du travail social*, solidaritatea este legată de o anumită formă de coalizare socială. Sociologul francez distingea două mari tipuri de solidaritate, mecanică și organică, pe care le punea de la bun început în raport cu două forme diferite de exercitare a dreptului, anume represiv și restitutiv.

Solidaritatea mecanică se asocia mai degrabă cu o formă primitivă a agregării sociale, unde coeziunea se produce în mod automat prin asumarea, de pildă, a legăturilor de rudenie. Cu alte cuvinte, la acest nivel solidaritatea se produce printr-o identificare a proximității ori a similitudinii formale, iar modul de reglementare a raporturilor izvorîte din exercitarea acestui tip de solidaritate se contura, în mod inevitabil, într-un sistem de drept represiv (societățile patriarhale).

Solidaritatea organică decurgea, potrivit aceleiași clasificări, din aplicarea unei forme mai evoluate de asociere și care presupunea o coeziune selectivă, pe baza afinităților sociale (în cazul lui Durkheim, punctul fundamental de pornire era diviziunea socială a muncii). În acest caz, maniera de reglementare a raporturilor de solidaritate devine restitutivă, pentru că se bazează pe sisteme de drept care evoluează din zona cutumiară și tradițională spre asimilarea rațională a unor principii de reciprocitate și pe internalizarea unor norme sociale și politice generale.

Distincțiile operate de Durkheim la sfîrșitul secolului al XIX-lea încercau să răspundă, de fapt, la o întrebare veche cît politica: ce-i determină pe oameni să stea împreună? Ce îi poate ține adunați într-o formă de asociere nu numai non-conflictuală, dar într-una care să genereze grupuri solidare – în jurul unui interes, în jurul unei valori, al unei idei? Întrebarea e, de altfel, cît se poate de actuală, cu cît trăim, se pare, în vremurile noastre, o nouă criză a rațiunii în politică și cu ceea ce se numește astăzi tot mai mult „deculparea elitelor de societate“. În secolul al XIX-lea, „puterea socială“ devenea vizibilă, începea să acționeze în moduri dintre cele mai surprinzătoare și violente și își cerea drepturile în virtutea unei „pasiuni democratice“, cum o numea Tocqueville, a unei aplecări „naturale“ către egalitate. Comunitățile omenești, spunea el, nu sînt rodul exclusiv al unor reglementări raționale, ci se găsesc reunite în virtutea unor legături dintre cele mai diverse: familie, micile comunități rurale, unde solidaritățile, bazîndu-se pe proximitate, sînt dintre cele mai constrîngătoare, și de-abia mai apoi comunitățile mari, moderne. Devine cu atît mai importantă definirea unor legături – solidarități – de tip civic.

Violența a devenit la un moment dat consubstanțială cu societatea modernă.

Raționalizarea pasiunilor sociale și a solidarităților politice a devenit astfel unul din punctele importante ale teoriei politice. Este și acum, dacă observăm cît de multe semne de întrebare se strîng în jurul direcției democrațiilor liberale, al ideii de justă reprezentare a minorităților în raport cu majoritățile și al insatisfacției tot mai generalizate în raport cu eficacitatea democrațiilor. Există o percepție din ce în ce mai împărtășită deopotrivă de majorități și de minorități privind incapacitatea cronică a regimurilor politice de a traduce mulțumitor în politici expresia preferințelor diverselor grupuri sociale. Întrebarea pe care ar trebui să ne-o punem este însă în ce măsură solidaritățile care animă aceste grupuri reușesc să se exprime, la rîndul lor, eficient.

Teoriile democrației discută despre o legătură argumentată și direct proporțională între capacitatea indivizilor de a identifica și adopta soluții în grupuri constituite pe baza deliberării. Cu cît cultura politică a unei societăți este mai solidă, cu atît capacitatea deliberativă, procedurală, este mai pregnantă. Invers, cu cît societățile sînt mai apropiate de modelul patriarhal, cu atît indivizii sau grupurile de indivizi din interiorul acestora vor avea dificultăți mai mari în a identifica și consolida solidarități, altele decît cele „mecanice“ sau – folosind un alt termen utilizat astăzi pînă la saturație – „tradiționale“.

„Dacă nu ar fi existat socialiștii am fi avut socialism în lumea întreagă.“

GEORGE BERNARD SHAW

Astfel, solidaritățile politice moderne ar trebui să reprezinte o tehnică de reducere a asperităților inerente, de punere într-un acord relativ a preferințelor individuale sau de grup, structurate în funcție de intensitatea acestora, dar conservînd pluralismul, diferențele. Sau, făcînd apel la formula lui Hannah Arendt, ele ar fi un proces de organizare a celor „absolut diferiți ținînd cont de *relativa* lor egalitate și împotriva *relativelor* lor diferențe“.

Observația lui Arendt trimite discuția despre solidaritatea modernă într-un alt punct: ea s-a născut din răspunsul unei societăți din ce în ce mai expuse la exhibarea unei violențe brute ca formă de existență a anumitor grupuri. Violența a devenit la un moment dat consubstanțială cu societatea modernă. Conflictul, opoziția, lupta unei clase împotriva celeilalte au generat și au potențat externalizarea și tehnologizarea conflictului.

Așadar, nu numai tipul de solidaritate existent într-o societate anume poate fi un indicator pentru cultura politică a societății respective, ci și modul și contextul în care principiul solidarității este evocat. Dacă el este utilizat pentru crearea unor identități cu potențial conflictual violent și în refuzul pluralismului – eliminarea, fizică sau simbolică, a unui grup social de către altul –, atunci el se plasează sub semnul patriarhalismului, al șovinismului și iese din sfera democratică. Deși aparent acest tip de solidaritate face apel la identificarea unor valori comune, el reușește să le pervertească, transformîndu-le în adevăruri unice și absolute. În loc să joace rolul de catalizator fertil, solidaritatea este folosită ca instrument al divizării: monedă curentă a autoritarismelor contemporane.

Sub noua zodie a terorismului cotidian, societățile actuale sînt prinse în capcana unei pendulări paradoxale între solidaritatea globalizată și impersonală (umanitară) și urgența resentimentului local, inamicul solidarității civice.

***Raluca Alexandrescu** este conf. univ. la Facultatea de Științe Politice a Universității din București.*

Horia LUPU

PSD, în dreapta stîngii europene

Dacă am putea identifica o caracteristică comună a programelor partidelor politice românești, în perioada de după afilierea lor la structurile de partid transnaționale, petrecută în preajma aderării României la UE, aceasta ar fi lipsa lor de excepționalitate. Făcînd abstracție de absența unor teme „spinoase“ pentru dezbaterea publică, conținutul acestora părea (și pare) ancorat într-o funcțională normalitate europeană. Chiar și partide cărora li se putea atașa eticheta de „extremism“ (PUNR, PRM, mai recent PNG sau PP-DD) își rezervau specificitatea retoricii mai degrabă pentru zona discursurilor liderilor și a declarațiilor de presă decît pentru cea a programelor. Aparent, în privința „formelor“, lucrurile stăteau bine. Astfel, în situația în care performanțele partidelor românești s-ar fi măsurat după calitatea, coerența și consonanța platformelor proprii cu cele ale partidelor echivalente din Vest, acestea s-ar fi plasat în media europeană.

Cu toate acestea, au existat și presiuni pentru o poziționare disonantă față de partidele din Europa de Vest. Acestea ar putea fi împărțite în două categorii. La prima se referea Herbert Kitschelt într-un articol din 1992. Folosind argumentul *nesiguranței / incertitudinii* și referindu-se la modul în care elitele politice încearcă să o minimizeze pentru a-și asigura beneficiile din societate, Kitschelt postulează că, în principiu, adepții *statu quo*-ului economic ca mod de distribuire a resurselor se vor poziționa către capătul autoritarist al axei politice (libertarianism-autoritarism), pentru a păstra același model – predictibil și care îi avantajează – de distribuție a bunurilor. Această combinație principială dă însă rezultate distincte în Europa Centrală și de Est față de Vestul continentului. Dacă în cel din urmă context avem o economie predominant de piață, deci adepții pieței libere economice vor tinde să fie și autoritariști, iar adversarii acesteia, cei care doresc modificarea modului de distribuție, vor fi libertarieni (așa-numiții „libertarieni de stînga“, sintagma a lui Kitschelt rămasă în patrimoniul științei și teoriei politice), în Centru și Est combinația axei politice (libertarianism-autoritarism) cu cea economică (economie de control – economie de piață) este diferită. Aici starea de fapt este cea a unei economii dirijate și controlate de stat, hipercentralizate; adepții controlului asupra economiei vor favoriza autoritarismul politic, iar promotorii schimbării (ai privatizării) vor fi și adepți ai libertarianismului. Iată explicate, așadar, resorturile teoretice ale stilului autoritar al FSN/FDSN/PDSR/PSD, dincolo de afilierea acestuia la o ideologie egalitară.

A doua categorie de presiuni este cea exercitată de contextul economico-politic general asupra întregului sistem de partide, dar în special asupra celor de stînga. Aici mă refer mai ales la state din Europa Centrală și de Est. Cu o economie ultracentralizată *și* falimentară, care în plus se bucura de un nivel zero al încrederii, singura cale de parcurs era cea către dreapta, spre piața liberă și privatizare. Doar că, în România și Bulgaria, alternanța la putere a stîngii cu dreapta nu s-a făcut imediat după 1989-1990, spre deosebire de fostele țări comuniste aflate mai la Vest. Primele alegeri democratice au fost cîștigate de partide de stînga, în sarcina *aceleiași* stîngi căzînd și amînata/controversata privatizare. Și astfel găsim o explicație pentru

© adevarul.ro

vocația antreprenorială certă, în limite legale sau chiar dincolo de acestea, dacă nu a întregului PSD, cel puțin a unor lideri ai săi din trecut și din prezent.

În cadrul literaturii de specialitate din științele sociale există cel puțin două tipuri de explicații privind distincția dintre socialism și social-democrație. Allan Ware vorbește despre prima dintre ele ca diferențiind partidele social-democrate, cu o bază organizațională mai extinsă, susținute în special de către uniunile sindicale (cazurile tipice ale Partidului Social-Democrat German și Partidului Laburist Britanic, la cumpăna dintre secolele XIX și XX), de cele socialiste care erau grupate în jurul unei elite de intelectuali și revoluționari (socialiștii francezi, al căror partid se numea Section Française de l'Internationale Ouvrière / Secțiunea Franceză a Internaționalei Muncitorești). Această deosebire făcea ca partidele social-democrate să fie mai dependente de sindicate și mai pragmatice, spre deosebire de cele socialiste, care manifestau tendințe mai radicale. În același timp, prima explicație se leagă, conform aceluiași autor, și de cea de-a doua, care trasează o linie simbolică de separare între *socialismul revoluționar* (de inspirație marxistă) și *social-democrația parlamentară*, care este jalonată de Congresul (și de Programul) de la Bad-Godesberg (suburbie balneară a Bonnului) al Partidului Social-Democrat German (SDP) din 1959. În cadrul acestora, un partid-fanion al stîngii necomuniste vest-europene renunță explicit la cel puțin o parte din moștenirea marxistă, la proiectul de naționalizare a economiei și avuției naționale, la ideea de luptă de clasă și de dictatură a proletariatului, acceptînd implicit (pe urmele unor pași mai timizi făcuți de partidele social-democrate scandinave încă din perioada interbelică, odată cu primele lor episoade de acces la guvernare) parlamentarismul și „statul burghez“ ca stat democratic. Punctul de cotitură reprezentat de Congresul SDP a influențat întreaga mișcare socialistă/social-democrată din Europa și din democrațiile vestice.

Noua stîngă (feministă, pacifistă, adeptă a democrației participative, mai tîrziu și ecologistă), apărută începînd cu anii 1960, a adus în plus o critică a viziunii liberale asupra individului – perceput ca un consumator – și accente noi anticapitaliste. Mai mult chiar decît stînga tradițională, ea se adresa grupurilor vulnerabile (clasa muncitoare, printre ele) și accentua nevoia protejării, recunoașterii și instituționalizării unor noi categorii de drepturi: cele identitare, inclusiv la nivel de stil de viață sau orientare sexuală, sau cele considerate esențialmente democratice și opuse expertizei tehnologice sau administrative a birocrațiilor.

Poziționarea PSD către dreapta stîngii europene nu este una de factură recentă și nici nu s-a întîmplat brusc. La ultimele

Aici starea de fapt este cea a unei economii dirijate și controlate de stat.

„Coeziunea socială se datorează în mare parte necesității unei societăți de a se apăra de altele.“

HENRI BERGSON

alegeri prezidențiale, sloganul candidatului Victor Ponta a fost „Mîndri că sîntem români“, o (poate) lăudabilă sintagmă indicatoare de identitate și apartenență, dar una care, cu siguranță, nu avea prea multe în comun cu internaționalismul și cosmopolitanismul unui partid socialist sau social-democrat. Probabil că însuși acest slogan l-a pus deja într-o oarecare încurcătură pe premierul socialist italian Matteo Renzi, prezent la lansarea candidaturii lui Victor Ponta. Dincolo de slogan, lucrurile s-au complicat și mai mult, candidatul PSD explicînd în declarații că un candidat român și ortodox e preferabil unuia de o altă etnie și

■ „Sprijinirea sectorului IMM reprezintă o prioritate a programului economic. Contributor de importanță strategică la creșterea economică și crearea de locuri de muncă, sectorul întreprinderilor mici și mijlocii trebuie să beneficieze din partea statului de politici publice ce vizează o reglementare inteligentă, consultare sistematică cu organizațiile reprezentative, un sistem fiscal atractiv, creșterea accesului la finanțare, simplificarea procedurilor și debirocratizare. Pe de altă parte, considerăm că vom putea genera creștere organică și prin debirocratizare, prin creșterea ușurinței de a face afaceri – în acest sens propunem eliminarea a peste o sută de taxe parafiscale, un program de promovare a proprietății intelectuale românești, precum și măsuri de reducere a numărului de proceduri administrative / declarații necesare inițierii/consolidării unei afaceri.“

(Din Programul de guvernare 2017-2020)

■ „TVA general ar urma să scadă, de la 1 ianuarie 2018, de la 20% la 18%, iar impozitul pe dividende de la 5% la 0%. Totodată, majorarea plafonului pentru opțiunea de înregistrare la plata TVA, în cazul IMM și PFA, va fi în două etape: de la 220.000 lei la 300.000 lei prin actualizarea cursului de schimb euro-leu, respectiv de la 300.000 lei la 1.000.000 lei – solicitare către CE. Impactul asupra bugetului de stat este estimat la 3,8 miliarde de lei.

Impozitul pe venit ar urma să devină 10% de la 1 ianuarie 2018, pentru venituri mai mari de 24.000 lei anual, iar pentru cele mai mici de 24.000 de lei anual să devină 0% de la 16%. De asemenea, se intenționează eliminarea contribuțiilor pentru șomaj, concedii, creanțe salariale și risc de accidente. Impozitul pe C.A. pentru microîntreprinderi urmează să fie, de la 1 martie 2017, de 1% pentru microîntreprinderile cu 1-9 angajați, iar plafonul C.A. să crească de la 100.000 de euro la 500.000 de euro.“

(Sursa: psd.ro)

avînd o altă confesiune. Un mesaj autohtonist etnic și confesional, în contextul în care, pentru socialiști, particularismul etnic e regretabil, iar afilierea confesională este o chestiune irelevantă. Îmi permiteam, în perioada respectivă și în acest context, să dau studenților de la Facultatea de Științe Politice a UBB Cluj aceste declarații pe post de exemplu în sensul de „așa nu" și ca pe un caz clar de disonanță între valorile standard profesate de socialiștii europeni și mesajul candidatului PSD la funcția de președinte.

Chiar mai devreme de aceste evenimente avea loc un alt episod de impact major asupra politicilor publice din domeniul economic. În perioada USL, deși programul PSD prevedea explicit taxarea progresivă, reprezentanții partidului au declarat că acceptă cota unică de impozitare pentru că aceasta ar asigura coerență politicilor economice ale coaliției. Paradoxul este însă altul: după retragerea PNL din USL și după retragerea sprijinului acestuia pentru Guvernul Ponta II (în luna februarie 2014), în pofida faptului că programul economic al PSD rămăsese neschimbat, Guvernul a menținut cota unică de 16%, citat în favoarea acestei decizii fiind argumentul eficienței.

La urma urmei, finanțele, moneda și economia reprezintă convenții.

Toate aceste deplasări au anticipat, se pare, programul politic lansat în preajma alegerilor parlamentare din 2016, cel mai consistent din punct de vedere cantitativ dintre documentele politice asumate de partidele participante la aceste alegeri (cu excepția programului PMP, singurul dintre toate celelalte cu tendințe de exhaustivitate).

Ce spune programul PSD? Secțiunea „În ce credem" e o declarație de principii în zece puncte, printre acestea numărîndu-se formulări mai generice despre valorile democratice, egalitatea de șanse, responsabilitatea socială etc., ori mai specifice despre învățămîntul și sănătatea finanțate public, garantarea și respectarea drepturilor sociale ale angajaților etc. – toate, cel puțin aparent, într-un spirit coerent social-democrat. Lucrurile însă se nuanțează înspre a se modifica cu cît avansăm în parcurgerea prevederilor concrete legate de domeniul economic. Ansamblul propunerilor de politici publice ale partidului are drept corolar pentru toate secțiunile logo-ul „PSD, mai mulți români în clasa de mijloc", repetat, în diferite variante, în capitole distincte din program. Președintele PSD Liviu Dragnea precizează: „Obiectivul PSD este ca fiecare român care muncește din greu, care contribuie sau a contribuit la creșterea economică să facă parte din clasa de mijloc". Deja putem vorbi de o depășire a tot ceea ce au făcut, într-un demers mai degrabă tactic și prin care au rămas totuși atenți, inclusiv declarativ, la categoriile defavorizate, socialiștii și social-democrații europeni după 1959. În comparație cu apropierea lor reformistă față de capitalism și economia de piață, PSD plusează fixîndu-și ca grup-țintă ceea ce, în limbaj de început de secol XX, se numea *burghezie* și reprezenta (pentru socialiști și proletariat) *dușmanul de clasă*. Visul liberalilor clasici, ca fiecare om harnic și întreprinzător să devină un antreprenor de succes (criticat de Marx ca fiind o imposibilitate logică și factuală, bunăstarea capitalistă bazîndu-se, conform lui, pe exploatare), pare a se dori să fie realizat de PSD începînd cu anul 2017. Iar pentru ca lucrurile să fie și mai clare în acest sens, capitolele programului economic al PSD fac referire la un ansamblu de măsuri care să creeze un climat favorabil pentru *start-up*-uri și un mediu cît mai prietenos pentru sectorul antreprenorial, la (aproape) toate nivelurile acestuia. Aparent sînt exceptate multinaționalele, în privința cărora se are în vedere o limitare graduală a externalizării profiturilor.

Măsurile concrete prevăzute au în vedere creșterea nivelului de trai / a calității vieții și reprezintă o combinație de trei factori, dintre care doi asociați, la o asemenea scară și în această formulă, probabil în premieră absolută. În primul rînd este vorba de mărirea unor venituri asigurate sau reglementate de stat: venituri în domenii precum sănătatea, alocațiile pentru finalizarea studiilor, salariul minim, pensia minimă garantată și punctul de pensie. În al doilea rînd, avem de-a face cu o combinare inovatoare a două principii: minimalismul fiscal (de inspirație liberală), menit să încurajeze performanța economică, acumularea de profit și reinvestirea, și principiul social-democrat al solidarității (aplicat însă în mod invers aici) care vizează contribuții mai mari ale celor mai avuți, pentru a-i proteja pe cei cu venituri reduse și pentru a putea finanța programele sociale. Ceea ce propune în mod concret PSD este o reducere generală a fiscalității (impozite pe profit, venituri, pensii, tranzacții și proprietăți, terenuri) pînă la limita de 16% (în situațiile în care procentul actual de impozitare depășește acest procent) și o reducere *mai accentuată* a contribuțiilor celor cu venituri/pensii mai mici.

© adevarul.ro

Principala problemă în aplicarea acestui set de măsuri nu ar fi cea a inflației, la care se refereau anumite analize din presă, ci aceea dată pe de o parte de existența posibilității (pur cantitative) de a aduna, prin taxele reduse, fonduri suficiente la bugetul public și, corelată cu aceasta, cea a sustenabilității pe termen lung a ansamblului de politici propuse în sine. Cu atît mai mult cu cît programul prevede capitole importante de investiții, cărora le sînt alocate finalități sociale semnificative (dezvoltarea economică generală, reindustrializarea, reducerea decalajelor de dezvoltare interne și externe, a șomajului și a sărăciei, extinderea infrastructurii).

Dincolo de exerciții privind colectarea prognozată la buget, care se pot face încă de pe acum, anticipînd sumele disponibile, ar trebui poate să sperăm că economiștii PSD știu ceva ce noi încă n-am aflat și vor fi reușit, prin știință, intuiție sau șansă, să găsească varianta curajoasă, dar nu iresponsabilă la care economiști considerați mai serioși (și mai puțin afiliați politic) sau ferit să facă apel. Evoluții sociale recente din Finlanda, combinate cu întîmplări care nu încetează să ne mire din zona tehnologiei (Boston Robotics, Google Translate) ar putea să ne facă să ne gîndim că revoluția pe care o avea în minte Marx (figură mai mereu repudiată și aproape niciodată luată în serios pe meleagurile românești) ar avea o șansă dacă ar fi mai degrabă economică și tehnologică decît pur politică și violentă. La urma urmei, finanțele, moneda și economia reprezintă convenții, iar o convenție poate fi interpretată în mai multe feluri. Dacă „visul de aur al omenirii" includea și dispariția muncii, în forma ei tradițională, de ce n-ar putea începe o (nouă) interpretare creativă a acestuia din România?

„Nu au avut nimic de-a face cu socialismul științific. Au întinat nobilele idealuri ale comunismului."

Ion Iliescu,
despre soții Ceaușescu

© wikimedia commons

Clara Zetkin și Rosa Luxemburg

Horia Lupu *este cadru didactic asociat la Facultatea de Științe Politice, Administrative și ale Comunicării, Universitatea „Babeș-Bolyai" din Cluj-Napoca.*

Camil-Alexandru PÂRVU

Socialism după comunism

În vestul Europei, soarta social-democrației este descurajantă, cu partide ce traversează un lung declin ideologic și electoral ce pare acum, după criza din 2008, inexorabil. Ce viitor au partidele de stînga în Europa de Est?

În Spania, PSOE a coborît de la 43%, în 2008, la 22%, în 2016. Labour, în Marea Britanie, a coborît de la 40%, în 2005, la 30%, în 2015. În Franța, candidatul socialist nu va ajunge probabil în turul al doilea al alegerilor prezidențiale din mai 2017, iar partidul său va pierde apoi majoritatea în Parlament. În Austria, candidatul SPÖ (partid aflat încă la putere) nu a ajuns în turul al doilea al alegerilor prezidențiale în 2016 (dar, spre consolare, nici candidatul Partidului Popular, cei doi reușind să se situeze pe pozițiile 4 și 5 și să adune împreună doar 22% din voturi în primul tur). În Grecia, PASOK a scăzut încă și mai brutal, de la 43%, în 2009, la 4% în 2015. Iar în Germania, SPD, partidul de referință al social-democrației europene, a scăzut la rîndul său de la 39%, în 2002, pînă la 25%, în 2013. Partidele care guvernau în timpul crizei din 2008 și care au implementat politicile austerității neoliberale au suferit cele mai serioase crize interne: PSOE e afectat de contestarea profundă din partea Podemos, Labour alege o cu totul altă direcție prin Jeremy Corbyn, iar PASOK este înlocuit de Syriza ca principal partid de stînga. Încă mai trist, pierderile partidelor socialiste devin cîștiguri pentru partidele de extremă dreaptă, care recuperează astăzi agenda socială (direcționată îndeosebi împotriva imigranților).

În comparație cu acest declin mai degrabă monoton, în țările postcomuniste situația partidelor social-democrate este mult mai pestriță. Există partide care au astăzi majorități confortabile în Parlament și care guvernează netulburate de amenințarea vreunei opoziții serioase: PSD în România, SMER-SD în Slovacia și, într-o situație ceva mai fragilă, CSSD în Republica Cehă. În schimb, în Polonia și Ungaria partidele socialiste (SLD și MSZP), care erau prezentate ca exemple reușite ale reformării fostelor partide comuniste, sînt astăzi practic irelevante politic.

„Comuniștii nu sînt la stînga. Ci la Est."

GUY MOLLET

Cum se explică reziliența partidelor din România, Slovacia și Cehia, prăbușirea partidelor din Ungaria și Polonia, precum și diferențele față de evoluția partidelor social-democrate din vestul Europei? În primul rînd, este nevoie de anumite precizări privind utilizarea termenilor de socialism și social-democrație pentru partidele din estul Europei care și-au pus acești termeni în titulatură. Aceste partide sînt fie moștenitoare ale fostelor partide comuniste, reconvertite mai mult sau mai puțin sincer sau rapid la social-democrație, fie partide care s-au înființat după 1990 fără o istorie anterioară. La fel de importante ca eventuala lor istorie și capacitate de a prelua infrastructura organizatorică a comuniștilor au fost legăturile cu partidele social-democrate din Vest: partidele din Est au fost „adoptate" rapid de cele din Vest, normalizate și legitimate prin inserția nominală într-un curent cu o istorie centenară, independentă și în opoziție istorică față de partidele staliniste, și prin cooptarea în Partidul Socialiștilor Europeni, aflat într-o competiție tenace cu Partidul Popular European.

Însă partidele social-democrate din Vest treceau deja, în anii '90 și 2000, printr-o criză de identitate ideologică/politică din care nu și-au mai revenit decît sporadic. Convertirea partidului laburist din Marea Britanie, apoi a celui social-democrat german, la cea de-a treia cale (neoliberalism) a părut să mai dea o șansă la guvernare acestor partide și a revigorat o vreme dezbaterile interne privind sensul și direcția social-democrației europene. Însă odată cu criza din 2008, ultimele impresii că aceste partide mai pot reprezenta o alternativă la politicile neoliberale au fost anulate de faptul că, în țările unde au fost la guvernare, ele au promovat aceleași politici de austeritate ce fac obiectul consensului neoliberal. În plus, partidele social-democrate deveniseră deja partide de tip *catch-all* și, mai ales, participau la sisteme de partide cartel, subminînd clivajele politice în virtutea cărora fuseseră relevante în Europa postbelică.

Partidele social-democrate din Vest treceau deja, în anii '90 și 2000, printr-o criză de identitate ideologică/politică din care nu și-au mai revenit decît sporadic.

Începînd cu anii '90 și 2000, ceea ce le-a departajat pe acestea de partidele de dreapta (creștin-democrate, conservatoare, populare) a fost plasarea lor relativ uniformă pe axa GAL *(green, alternative, libertarian)*-TAN *(traditional, autoritarian, nationalist)*. Legalizarea căsătoriilor între persoane de același sex în Franța (2013) sau Spania (2005) a prelungit un parcurs marcat de Mai '68 și a reorientat clivajele politice dinspre politicile economice (acum convergente) spre chestiunile privind combaterea discriminărilor de gen, rasă, etnie sau orientare sexuală. Reprezentarea clasei muncitoare a fost treptat înlocuită de noțiuni precum *„Rainbow coalitions"*.

„Bineînțeles că sînt un om de stînga. Mănînc varză călită și beau bere."

JACQUES CHIRAC

În acest context, partidele social-democrate din estul Europei nu aveau cu adevărat un model politic univoc cu care să fie comparate. Partidelor social-democrate din estul Europei le lipsea, în plus, memoria instituțională și politică a unui Mai '68. Capacitatea lor de a adopta un discurs al emancipării și non-discriminării a variat – MSZP și SDL situîndu-se, în acest sens, la polul opus față de PSD sau SMER-SD, semnificativ mai conservatoare.

În Ungaria și Polonia, MSZP și SLD au fost, în politicile economice, liberale, iar în chestiunile sociale, GAL. În sensul acesta, au fost mai apropiate de partidele social-democrate din vestul Europei. Ele au suferit însă un declin mult mai accentuat datorat, pe de o parte, faptului că partidele opuse (tradițional numite „de dreapta") – FIDESZ și PiS sînt mult mai protecționiste și intervenționiste economic și, în plus, se plasează aproape de TAN, iar pe de altă parte, scandalurilor masive de corupție în care au fost implicate. Difuzarea, în 2006, a unei înregistrări în care prim-ministrul socialist Ferenc Gyurcsány recunoștea amploarea minciunilor din campania electorală a generat masive mișcări de protest. Astfel, în cele două țări, partidele declarate social-democrate au fost mult mai liberale economic și social decît cele asumate de dreapta, iar loviturile fatale au venit atît dinspre FIDESZ/PiS, cît și, mai nou, dinspre noile partide inspirate de Podemos, precum Partia Razem în Polonia.

PSD și SMER-SD, în schimb, sînt partide mult mai oportuniste în politicile economice și nu pot fi ușor caracterizate ca fiind nici exclusiv protecționiste, nici exclusiv liberale. Atît la nivelul retoricii, cît și al politicilor concrete, PSD a oscilat între măsuri timide de protecție socială și liberalizare (acceptarea cotei unice de impozitare), singurul element mai specific fiind acela că, în comparație cu retorica ostilă față de „asistați" a partidelor asumate de dreapta și a susținătorilor acestora, PSD a evitat să-i prezinte pe cei săraci ca fiind vinovați de propria condiție. CSSD, în Cehia, a adoptat politici de impozitare progresivă, mai apropiate de referințele unei social-democrații clasice.

În România, nu partidele de opoziție promovează politici antidiscriminare, ci societatea civilă.

Ce caracterizează aceste două partide este disponibilitatea de a adopta poziții de tip conservator, naționalist, și de a se alia cu parteneri politici care se plasează încă și mai aproape de extremele TAN. Acest lucru a dus, în cazul SMER-SD, la suspendarea temporară a partidului din cadrul Partidului Socialist European, după alierea cu partide extremiste. În România, PSD este din nou perfect oportunist, îmbinînd recent nominalizarea unor femei în poziții guvernamentale importante cu discursuri autohtoniste și profund conservatoare. De altfel, în România, nu partidele de opoziție promovează politici antidiscriminare, ci societatea civilă.

Dacă declinul partidelor social-democrate din Vest se datorează unei incapacități de a se constitui în alternativă la politicile economice neoliberale după criza euro, în estul Europei liberalismul economic pronunțat și poziționarea GAL au fost simultan handicapuri electorale pentru partidele social-democrate în Polonia și Ungaria în raport cu ascensiunea FIDESZ și a PiS, partide autoritare și conservatoare. Partide mult mai oportuniste, atît economic, cît și în chestiunile sociale și identitare, PSD și SMER-SD au asistat din opoziție la efectele crizei din 2008, beneficiază de lideri extrem de populari (Robert Fico) și stăpînesc mult mai bine mecanismele și rețelele de patronaj locale și naționale (PSD). SMER-SD și PSD au supraviețuit de aceea mult mai bine mutațiilor clivajelor politice relevante din țările respective, mai ales în contextul unor partide de opoziție fragmentate și depășite.

Camil-Alexandru Pârvu *este conferențiar la Facultatea de Științe Politice, Universitatea din București.*

„Europa socială a devenit mai degrabă un slogan"

interviu cu Vasile PUȘCAȘ

„Asistăm la o criză de leadership a partidelor social-democrate din statele membre ale Uniunii Europene, avînd în vedere faptul că, din punctul de vedere al aspirațiilor, al așteptărilor, social-democrația își găsește un loc foarte extins la nivelul cetățenilor europeni", e de părere ***Vasile Pușcaș,*** *fostul negociator-șef al aderării României la UE. Diplomat, profesor universitar și fost membru al Parlamentului European (afiliat grupului socialist), Vasile Pușcaș susține că, în contextul crizei economice, „liderii social-democrați din statele membre nu au venit cu răspunsuri și politice, și manageriale, care să aducă social-democrația la locul normal solicitat cu cetățenii, în același timp cu celelalte partide politice din UE".*

© adevarul.ro

Ați spune că formațiunile social-democrate europene s-au îndepărtat în ultimii ani de electoratul tradițional, mai ales în contextul crizei economice și financiare?

Și în contextul crizei, dar și în contextul evoluțiilor Uniunii Europene și, nu în ultimul rînd, în contextul unui nou tip de comunicare politică ce se derulează astăzi în spațiul european și în tot spațiul global, mă refer la *social media,* care ar fi creat posibilitatea unei mai largi împărtășiri a valorilor social-democratice și nu cred că a fost folosit acest nou context de comunicare politică în statele membre și în social-democrația contemporană.

Cum se pot adapta partidele social-democrate europene la un context politic în care formațiuni populiste, antieuropene, antisistem cîștigă teren? Cu ce poate veni diferit social-democrația europeană, cum se poate reinventa?

În primul rînd, ar trebui să pornească de la valorile fundamentale, cele legate de social. Vedem că aspirațiile sociale sînt foarte mari, dar în același timp foarte diferite față de acum un deceniu. Pe de altă parte, este clar că Europa socială a devenit mai degrabă un slogan pe care liderii europeni și europarlamentarii l-au folosit în campaniile pentru alegerile în Parlamentul European, dar aproape a dispărut din punctul de vedere al politicilor europene. Am văzut foarte clar că, spre exemplu, în timpul crizei, liderii politici, inclusiv cei social-democrați, veneau mai degrabă cu un discurs timid referitor la Europa socială și erau mult mai preocupați de Europa corporațiilor, de Europa pieței, de Europa schimburilor și așa mai departe. Cred eu că a fost o inadecvare și o inabilitate a discursului social-democrat de a intra în tonalitate, pe de o parte cu așteptările contemporane, dar pe de altă parte de a crea o altă viziune despre social, pentru că astăzi socialul se manifestă într-un cu totul alt mod.

Credeți că social-democrația europeană nu are destule resurse intelectuale pentru a se reforma?

Aș zice că după anii '90 și 2000, cînd social-democrația era de tip sindicalist, în ghilimele vorbind „sindicalist", a părăsit practic ceea ce este foarte important și a fost o componentă de bază a doctrinei și ideologiei și politicii, o anumită abordare dinspre componenta intelectuală. Vorba lui Glucksmann, nu prea mai avem în ultimul deceniu o abordare a intelectualilor, o implicare a intelectualilor, atît în formulările noilor concepte, noilor aspecte doctrinare, dar și în formularea discursului politic și, de ce nu, în *leadership,* avînd în vedere faptul că, astăzi, social-democrația se adresează într-un cu totul alt fel și spre o altă componentă, să spunem socio-economică, decît cea din urmă cu două decenii. Aceste lucruri se văd cît se poate de clar în lipsa viziunilor foarte coerente și asumate la nivel european sau foarte clar la nivelul statelor membre. Poate exceptînd zona nordică, ce are o foarte-foarte bogată tradiție, dar și acolo sînt anumite puncte de criză doctrinară și politică, s-a văzut în ultimii ani. În rest, cred eu că aceste nou elaborate, intelectuale, conceptuale doctrine aproape lipsesc cu desăvîrșire.

a consemnat Cosmin RUSCIOR

Mihail-Valentin CERNEA

Știința socialismului științific

Una dintre multiplele lecții pe care ni le-a împărtășit secolul XX este aceea că ar trebui să dăm bir cu fugiții de fiecare dată cînd o teorie politică se revendică a fi „științifică". Pentru regimurile totalitare ale acelor vremuri, nu doar abuzul libertății și demnității indivizilor era la ordinea zilei, ci și abuzul cuvîntului.

Mai în glumă, mai în serios, am putea spune că „știință" și „științific" sînt niște victime ale Gulagului lingvistic impus în estul Europei pe parcursul celor două războaie mondiale. Precum victimele umane, acestea au fost golite de sens și puse la muncă silnică în folosul propășirii spiritului socialist. Mai mult, am putea spune că ele au fost de-a dreptul bătute cu lanțul și basca udă în manualele de socialism științific care le-au bîntuit visele elevilor și studenților din lumea comunistă. Nu este foarte clar dacă putem arunca o parte din vina pentru milioanele de morți atribuite comunismului în ogrăzile lui Marx și Engels, dar cu siguranță suferințele la care a fost supus termenul „știință" li se datorează întru totul. Mai ales lui Engels.

Totul pleacă de la analiza celor doi asupra eșecului revoluțiilor de la mijlocul secolului al XIX-lea. Complexitățile momentului istoric respectiv fiind reduse de către personajele noastre principale la o cauză simplă: eșecul socialismului utopic. O să mă întrebați răutăcios: nu este orice formă de socialism „utopică"? Pentru Marx și Engels cel puțin, nu. Economia marxistă este „științifică", adică ea surprinde legile istoriei precum surprinde fizica teoretică legile naturii și, susține Engels, poate fi modificată în funcție de faptele empirice cu care aceasta se confruntă. Gînditori politici mai naivi ar putea să creadă, ca niște idealiști burghezi ce sînt, că schimbarea politică se face în urma unei confruntări de idei și valori. Marx și, mai ales, Engels credeau că ordinea politică a societății are un mers natural, predictibil precum trecerea apei din starea lichidă în starea solidă odată ce este pusă la congelator. Din perspectiva socialismului științific, dezvoltările politice și sociale sînt determinate în mod precis de dezvoltările economice, iar omul devine un fel de particulă elementară a societății, ale cărui caracteristici sînt rezultatul locului său în ordinea economică a epocii sale. Preferința mea pentru Beethoven, de exemplu, nu este în nici un fel subiectivă, ci este determinată strict de faptul că provin dintr-o familie care ar fi numită, probabil, mic-burgheză. Dacă socialismul utopic, precum și liberalismul burghez, pornesc de la idei morale și sînt, evident, sortite eșecului, socialismul științific pleacă de la observația naturii și o societate justă se va construi ca un motor cu aburi (între timp, omenirea a cam renunțat la motoarele cu aburi). „Schimbă ordinea economică și schimbi omul și organizarea politică a societății!" – spune teoria „științifică" a socialismului. Rezultatele practice ale acestei inginerii sociale sînt cunoscute de toată lumea și nu le voi mai discuta aici. Voi comenta însă (ab)uzul științei.

Das Kapital.

Kritik der politischen Oekonomie.

Von

Karl Marx.

Erster Band.

Hamburg
Verlag von Otto Meissner.
1867.

Pînă la Marx și Engels (și după ei, de altfel), știința este o întreprindere epistemică menită să ne ofere descrieri cît mai precise ale realității și să ne confere capacitatea de a formula predicții cu privire la comportamentul viitor al acesteia. După sute de ani de practică științifică, filozofii și istoricii științei din ultimul secol au ajuns niște concluzii utile articolului de față. În primul rînd, știu, sună poate surprinzător, dar știința este făcută de oameni. Oameni care bagă uneori furculița în cuptorul cu microunde, trec pe roșu sau distribuie linkuri malițioase pe Facebook – mai simplu spus, oameni supuși erorii. Astfel, metoda științifică există pentru a preveni situațiile în care oamenii de știință greșesc. Parcursul unei teorii științifice e lung și anevoios tocmai din cauza acestei metode care presupune experimente repetate. În al doilea rînd, putem obține cunoaștere științifică ceva mai ușor despre realitatea fizică decît despre cea socială. Științele sociale se străduiesc și astăzi cu dezideratul predicției științifice de care fizica sau chimia se achită onorabil (eșecul predicțiilor din 2016 legate de Trump și Brexit demonstrează că mai e de lucru în această direcție). S-a speculat mult asupra motivelor din spatele acestei dificultăți, dar eu cred că de vină e materialul de studiu al științelor sociale (oamenii și interacțiunile dintre ei) – mult mai puțin „disciplinat" decît atomii, moleculele și cîmpurile din aria științelor reale.

Toată această discuție ne arată că termenul „știință" pare să fi ajuns la revoluționarii marxiști prin intermediul Radio Erevan: nu e știință, e filozofie politică, ordinea economică nu determină strict ordinea socială și politică, deși poate fi corelată uneori cu acestea, iar ideologia marxistă este mai puțin sensibilă la fapte empirice și decît o doctrină religioasă.

Mihail-Valentin Cernea *este doctor al Facultății de Filozofie, Universitatea din București, în domeniul filozofiei științei. Activează și în cadrul Asociației Române de Filozofie Practică.*

Victoria STOICIU

Viitorul României va fi social-democrat sau nu va fi deloc

La mai bine de 25 de ani de la căderea regimului ceaușist și în lipsa unor politici social-democrate consistente, tabloul societății românești este unul deprimant – în jur de 40% din populație trăiește în pragul sărăciei și excluziunii sociale, 42% din români sînt analfabeți funcțional și sîntem pe primul loc în UE la mortalitatea infantilă. Această situație este atît rezultatul unei moșteniri istorice, al unui decalaj de dezvoltare față de statele din vestul Europei, acumulat secole la rînd, cît și efectul lipsei unor politici autentice de stînga. Mai bine de un sfert de secol am trăit captivi în obsesia anticomunistă, punînd eșecurile prezentului pe seama trecutului și orbiți de mirajul creșterii economice, devenită scop în sine, dar care nu s-a tradus în prosperitate pentru cei mai mulți.

Limitele creșterii economice

Din păcate, creșterea economică nu le rezolvă pe toate, chiar dacă credința cea mai larg răspîndită e că, dacă stimulăm creșterea economică, sărăcia se va reduce de la sine. Evidențele empirice demonstrează contrariul – în 2001, cînd România își lua avînt economic, procentul celor ce trăiau sub pragul sărăciei era, conform Eurostat, de 18%; după șapte ani de creștere, în 2008, înainte de intrarea în recesiune, ponderea celor aflați sub pragul sărăciei era de 23,6%. În 2015, procentul s-a ridicat la 25%, în pofida creșterii economice din perioada post-criză. Nici nu se putea altfel, avînd în vederea creșterea inegalităților din societatea românească. Lucrurile stau exact pe dos față de ceea ce se susține – că soluția pentru ieșirea din sărăcie e să creștem și apoi să redistribuim; în realitate, cu cît e mai mare inegalitatea dintr-o societate, cu atît e mai anevoios procesul de combatere a sărăciei. Într-un studiu celebru, M. Ravallion demonstrează cum, într-o țară cu o rată a sărăciei de 40% și cu o creștere economică anuală de 2% per capita, dar cu un nivel al inegalităților scăzut, sărăcia poate fi combătută în 10,5 ani; același proces va dura 57 de ani într-o țară cu un nivel înalt de inegalitate. Concluzia e limpede – cu cît vom persista mai mult în actuala paradigmă, în care accentul e pus pe creștere în defavoarea redistribuirii, cu atît vom înlătura mai greu blestemul sărăciei.

Cum putem reduce inegalitatea? Răspunsul e unul simplu, chiar banal – aplicînd politici social-democratice asumate, coerente și, mai ales, autentice. Da, autentice. În ultimele decenii, nu doar social-democrația românească, ci și cea europeană par a fi uitat principiile fundamentale în jurul cărora s-au construit. Peste tot, din România pînă în Germania, din Spania și pînă în Grecia, social-democrația a îmbrățișat voioasă valorile neoliberale, reformînd sistemele sociale, legislația muncii, scăzînd taxele pe capital, în efortul de a fi cît mai *business friendly*, de a nu crește deficitele bugetare și alte asemenea scuze ideologice. Ceea ce în anii postbelici erau politici social-democratice tipice, azi sînt catalogate ca fiind de stînga radicală – într-atît de mult s-a deplasat centrul de greutate ideologic către dreapta.

© wikimedia commons

Dezechilibrul capital-muncă

Primul mare dezechilibru și sursă de inegalitate în România este distribuția veniturilor între capital și muncă. Doar 31% din PIB revine muncii și 69% din PIB merge către capital – cu totul altfel decît în majoritatea statelor din Uniunea Europeană, unde cota care revine capitalului e aproximativ egală cu cea care revine salariaților. Dacă mai căutăm dovezi că, singură, creșterea economică nu rezolvă problema sărăciei, nu avem decît să ne uităm la evoluția raportului dintre muncă și capital în ultimii cinci ani, în care am avut cea mai mare creștere economică din UE, în care numărul locurilor de muncă a crescut cu aproximativ 300.000 și, cu toate astea, ponderea compensației salariaților a scăzut de la aproape 33% (2011) la 31% (2015). Cu alte cuvinte, unui număr mai mare de salariați îi revine o felie mai mică, din ce în ce mai mică, din PIB. Iar asta se vede și în ascensiunea numărului contractelor pe salariu minim – acesta s-a triplat în decursul ultimilor cinci ani, de la aproape o jumătate de milion de contracte în 2011 la un milion și jumătate în 2015.

Singura soluție pentru remedierea acestui dezechilibru este, din nou, una clasic social-democrată, și anume întărirea puterii de negociere a salariaților, respectiv revizuirea legislației muncii și a dialogului social. Nu e nici un fel de magie la mijloc – cel puțin pînă în prezent nu s-a inventat o soluție mai bună pentru reprezentarea angajaților decît sindicatul. Singur, salariatul e ca mielul în fața lupului în raport cu angajatorul – oricît de profesionist ar fi el și oricît de binevoitor ar fi patronul, pe o piață a forței de muncă în care aproape trei milioane de oameni ocupați în agricultură, plus o jumătate de milion de șomeri reprezintă armata de rezervă a angajatorilor, salariatul singur nu poate pune suficientă presiune pentru creșterea salariilor. Dovada e faptul că, din 2008 pînă în 2014, salariul mediu real a crescut cu doar 0,4%! În pofida promisiunilor făcute în 2011, Partidul Social-Democrat a lăsat intactă legislația muncii și a dialogului social adoptată de Boc. Or, revizuirea acestei legislații și creșterea puterii de negociere a salariaților sînt un pas esențial către restabilirea echilibrului dintre muncă și capital și diminuarea inegalității.

Redistribuire sau AK 47 la intrare

O altă măsură este redistribuirea efectivă – și aceasta o măsură social-democratică clasică, dar uitată și mult hulită și care înseamnă, practic, că cine cîștigă mai mult plătește mai mult, nu doar în cifre absolute, ci și ca pondere din venituri. Asta nu înseamnă doar impozit progresiv, ci și impozitarea marilor averi, a moștenirilor, taxarea progresivă a proprietăților multiple, mărirea impozitului pe profit, a impozitului pe dividende etc. Sînt măsuri care pot fi puse în practică cu condiția să existe voință politică. Teama că dacă vom aplica aceste politici vor fugi investitorii e absurdă. În primul rînd pentru că practica ne demonstrează că un nivel scăzut de impozitare a capitalului, cum avem actualmente în România, nu te ferește de riscul evaziunii fiscale – doar în 2015 ANAF, prin Direcția generală de administrare a marilor contribuabili, anunța că a identificat un miliard de euro scos din țară de către marile companii prin prețuri de transfer. În al doilea rînd, pentru că taxarea nu este singurul criteriu care influențează decizia de a investi – cumulat, stabilitatea politică predictibilitatea fiscală, infrastructura, nivelul de calificare a forței de muncă cîntăresc mai mult decît nivelul de fiscalitate, dovada fiind faptul că state europene cu niveluri ridicate de taxare, cum e Franța sau Suedia, se află în topul competitivității economice la nivel mondial.

În schimb, dacă nu redistribuim, costurile sînt uriașe și se traduc, simplu, prin rămînerea perpetuă în sărăcie a celor săraci. Nu vorbim aici de excepțiile fericite ale celor ce reușesc să se ridice din sărăcie, ci de marea majoritate statistică, aceea care, în lipsa redistribuirii, se va vedea nevoită să apeleze la același învățămînt de proastă calitate, la același sistem de sănătate mizerabil și care nu va putea avansa defel pe scara socială. Sărăcia se va transmite ereditar, ca o boală. O boală care însă va afecta societatea ca întreg – acolo unde sărăcia e dramatică și inegalitatea insuportabilă, acolo avem mai multă infracționalitate, mai puțină siguranță publică, sănătate publică mai proastă, pentru că bolile contagioase nu aleg și îi lovesc deopotrivă și pe bogați, și pe săraci. Sigur, pentru cei bogați există mereu opțiunea retragerii în ghetourile de lux și a cartierelor cu gardieni înarmați cu AK 47 la porți, cum e în Brazilia sau Mexic. Dar asta e societatea pe care ne-o dorim, pe care și-o doresc chiar și cei bogați – o viață petrecută în spatele mașinii cu geam blindat și al blocului securizat, în care nu există spații publice sigure în care să te plimbi, să faci plajă, să alergi?

În loc de concluzie – Marele Pericol

Iar acesta nu e singurul pericol pentru o societate care se îndepărtează de soluțiile social-democratice. Eziările stîngii, laolaltă cu triumful modelului neoliberal, ne pun în fața unui pericol uriaș – ascensiunea autoritarismului și a fascismului social, pe modelul Trump sau Orbán. Insecuritatea economică și inegalitatea galopantă așteaptă răspunsuri – iar atunci cînd stînga eșuează să le ofere, cum recent s-a întîmplat în SUA, mai e un singur pas pînă cînd anxietatea socială ia chipul discursului urii și al dorinței unei mîini forte, care să restabilească ordinea. România nu e ferită de acest pericol, chiar dacă în acest moment sîntem, prin comparație cu Polonia sau Ungaria, o oază de democrație. Însă zarurile nu sînt aruncate și jocurile nu sînt făcute – peste tot în lume, apele autoritarismului abia încep să se învolbureze. Cu cît va întîrzia răspunsul social-democrat, cu atît valul ne va lovi mai repede. Viitorul României va fi social-democrat sau nu va fi deloc.

***Victoria Stoiciu** este coordonator de proiecte la Fundația „Friedrich Ebert" România.*

Maria IORDĂNESCU

lasă-ți copiii să vină la tine

Întrebări pentru neliniștea educației naționale

La prima vedere, legea propusă de precedentul ministru al Educației, dl Mircea Dumitru, privind organizarea concursului pentru ocuparea posturilor de conducere din școlile învățămîntului românesc pare normalitatea însăși: cum altfel te-ai putea gîndi că o instituție de învățămînt dintr-o țară civilizată ar putea căpăta un coordonator funcțional dacă nu printr-o evaluare riguroasă, uniformă, a competențelor manageriale? Ei bine, nu, la noi, o astfel de lege a tulburat adînc viața cetății, a născut adversități puternice, dezertări masive și stupefacții publice pe măsură.

Mai întîi a fost reacția partidului aflat – în mod tradițional, aș spune – în „opoziție“ cu educația, reacție exprimată prin vocea și ingeniozitățile obscure ale fostului ministru Ecaterina Andronescu, toate puse în slujba anulării unei legi de bun-simț: s-au auzit bombăneli publice, s-au dat largi interviuri despre ineficiența concursurilor, s-au foit tenace comisiile de învățămînt din Parlament, luîndu-și ca primă țintă amînarea examinărilor pînă la paștele cailor etc.

Cu chiu, cu vai, s-au dat concursurile. Rezultatele, deloc excepționale, ajungeau totuși la un minim de performanță care lăsa loc de speranță: 63,2% din posturile de director au fost ocupate prin concurs. Toate bune și frumoase, numai că au venit alegerile și s-a schimbat ministrul Educației: a ajuns cineva care este coleg de partid și de principii cu doamna Ecaterina Andronescu. Așa că de legea concursurilor s-a ales praful: una dintre primele decizii date de noul ministru este aceea care permite foștilor directori care ori nu au luat notă de trecere, ori nu au dat examen să fie repuși în posturile de conducere. Cu legea pre lege călcînd.

În urma acestei telenovele, rămîn totuși niște întrebări esențiale, întrebări pe care le ridică și doamna Alina Mungiu-Pippidi în articolele domniei-sale: multe dintre posturile de conducere din școli au rămas vacante pentru că nu s-a prezentat nimeni la concurs și nici nu a vrut nimeni să preia, fie și pe o perioadă scurtă, această răspundere. Mai mult decît atît, la auzul veștii că vechii directori pot fi numiți din nou, multe inspectorate din țară au raportat că noii directori au renunțat la posturi în favoarea celor dintîi. În acest context, întrebările esențiale ar fi: de ce nu se înghesuie dascălii să ocupe posturi de conducere, de ce generațiile (mai) tinere nu dau buluc către un post care le-ar conferi o vizibilitate și o carieră mult mai motivante, de ce se tem toți ca dracul de tămîie de o atît de onorantă răspundere?

Am încercat să găsesc cîteva răspunsuri verosimile, cercetînd metodologia organizării concursului, criteriile de eligibilitate a candidaților, precum și întrebările date la testarea scrisă: poate că descurajantă a fost obligativitatea prezentării unui proiect managerial. Poate că nu tocmai la îndemînă a fost respectarea cerinței ca dascălul-candidat să prezinte un CV stufos care să ateste competențe de bun organizator și bine știutor al vieții școlare românești. Poate că nu sînt cursuri suficiente sau accesibile pentru cei care vor să devină manageri. Poate că întrebările au fost prea grele. Poate că demobilizantă este și viața ca director de școală în România (cu munți de hîrtii care trebuie completate și livrate către mai-marii Educației, cu salarii mici și responsabilități de finanțare uriașe, cu comploturi și complicități meschine, cu lipsa de programe și de cursuri pentru formarea unor competențe în gestionarea unei instituții de învățămînt), poate că... În orice caz, acestor întrebări trebuie să le găsim cît mai curînd răspunsul dătător de soluții.

S-ar putea crede că toată această vînzoleală în jurul scaunelor de directori de școli nu a fost decît preambulul unui eșec. Mie, uneia, nu mi se pare deloc așa: orice zgomot produs în învățămînt, orice tulburare a apelor mult prea molcome și prea adîmci, orice încercare de a sparge buba neputinței sînt, cred, benefice. Orice neliniște dinaintea problemelor cu care se confruntă învățămîntul e mai bună decît placiditatea și resemnarea. Și decît tăcerea.

***Maria Iordănescu** este psiholog.*

Eugen ISTODOR

negustori și mușterii

Opt oameni din lume au avere cît 3,6 miliarde de oameni

O organizație de caritate, Oxfam, a calculat și a ajuns la concluzia că cei mai bogați opt oameni ai lumii, în frunte cu Microsoft – Bill Gates, dețin o avere de 426 de miliarde de dolari, cît are jumătate din populația globului. Cel mai tare este că Oxfam a cerut să fie implementat un nou sistem economic pentru a stopa o tendință de inegalitate care se presupune că a ajutat la victoria Brexitului sau pe Donald Trump să cîștige președinția Statelor Unite.

De fapt, avem momentul de „Gata globalizare“. Globalizarea și-a atins limitele, mai mult nu poate. Global ne-a bucurat de bunuri, mîncare mai ieftină, dar toate astea n-au făcut decît să-i îmbogățească pe cei isteți. Bill Gates și Amancio Ortega, fondatorul Zara, Warren Buffet, Carlos Slim Helu, Jeff Bezos, fondatorul companiei Amazon, Mark Zuckerberg, fondatorul Facebook, Larry Ellison, director executiv la Oracle, și Michael Bloomberg. Nu putem spune că bogații noștri de astăzi sînt Gigi Becali. Cine nu se îmbracă de la Zara, cine nu are Facebook, cine nu cumpără de pe Amazon? Mînie și furie. Băi, ăștia s-au îmbogățit pe felul nostru de a fi. Nimic mai mult. Și bine au făcut! Ne place Amazon, dar de ce să se facă șeful lui ditamai bogatul? Inegalitatea este corectă, greu înțelegem asta. Da, ar fi incorectă dacă am încerca să ne îmbogățim și nu am fi lăsați în pace. Însă acești pionieri ai globalizării ne ajută să fim și noi bogați, dacă sîntem deștepți. Ceea ce este însă cu adevărat deocheat e faptul că Trump și Brexitul au adus în frunte ceea ce Facebook, Microsoft, Zara doar au pregătit. O lume cu altfel de minte. Emoțională, instinctuală, ușor de impresionat. Lumea asta domină și cîștigă bătălii. Dacă într-o dimineață în Obor ați găsi doar păstîrnac, ce ați face? Nu tu pătrunjel, pește, scorțișoară, rahat, coarne, mațe de porc. Asta este acum, domină păstîrnacul. Facebook-ul, Amazonul pot pune peștele și ghimbirul la locul lor spre a contrabalansa invazia păstîrnacilor. Cine se încumetă? Mînia împotriva bogaților nu produce caritate.

Iaromira POPOVICI

bazar

Sentimentul de „acasă“

Să te simți „acasă“, deși pare un loc comun, e, după mine, mare lucru. Să simți că ți-ai găsit locul, că oamenii și împrejurimile „se asortează“, măcar într-o oarecare măsură, cu tine. Că ești confortabil în pielea ta și în raport cu spațiul în care te afli. „Locul“ în care te afli nu e, desigur, strict spațiul fizic în care te găsești – deși contează și acesta suficient de mult. E spațiul fizic amestecat cu conotațiile lui afective și influențat considerabil de raporturile tale cu el. Într-un „loc de muncă“ unde nu-ți place ce faci, de pildă, te vei simți, probabil, mereu nelalocul tău. Inadecvat.

Așa mi s-a întîmplat mie, cel puțin. Nu mă simțeam în largul meu în diverse locuri în care am încercat să lucrez. Am lucrat, pentru o perioadă, de pildă, la *România liberă*. Chiar la o secție care se putea numi „tare“ pe atunci: cea de eveniment. Cele cîteva ore ale dimineții pe care trebuia să mi le petrec acolo, așteptînd subiecte „fierbinți“ pe care să le „acopăr“, gen tuberculoza la vaci (cea mai tare lovitură a mea de atunci), într-o spațiu de-o impersonalitate covîrșitoare, rece, gol și fără haz, au fost unul dintre motivele pentru care am plecat.

La fel, puținul timp cît am ținut ore la Facultatea de Limbi Străine. Țineam ore de texte, la engleză, iar în pauză trebuia să merg în Catedra de engleză. Catedră care, în mintea mea, era legată de profesorii mei, de temerile și emoțiile mele cînd intram acolo, să-mi depun vreo lucrare întîrziată. Un loc aproape mitologic, pe care încă-l priveam cu reverență și stînjeneală, și unde nu simțeam nicicum că m-aș putea potrivi (e adevărat că nici orele mele pe acolo nu au durat prea mult).

Cînd am ajuns la *Dilema* (care nu era încă veche), pe de altă parte, am avut aproape imediat senzația de acasă. Masa uriașă și neregulată de acolo, unde ne adunam toți, îmi amintea, pe undeva, de cea asemănătoare la care desenam, cînd eram mică, alături de tatăl meu, care lucra acolo. De asemenea, atmosfera boemă, în care nimeni nu forța pe nimeni să facă ce nu-i plăcea și programul era liber, fără să fie inexistent, m-au făcut să mă simt acasă din prima.

Cel mai acasă mă simțeam în apartamentul nostru de două camere din Șoseaua Giurgiului. Pentru alții, cel mai înghesuit apartament, plin de cărți, haine și jucării, în care eu, copil fiind, eram singura care mă lăfăiam într-o cameră separată, părinții mei împărțind una de trecere. Nimic din toate astea nu avea nici o importanță, în ce mă privește. Acolo am fost cu siguranță acasă. Atunci cînd era să ne mutăm într-o casă mult mai mare și mai somptuoasă, a unei prietene care emigrase în străinătate, mi s-a părut coșmaresc. Noroc că n-am avut destule pile, în regimul de atunci, cît să luăm casa, pe care am găsit-o într-o zi sigilată.

M-am simțit acasă și în următorul apartament în care ne-am mutat, cel de pe lîngă Piața Lahovary. Deși, cînd l-am luat, la parter fiind, era inundat. Întunecos și igrasios. Deși acolo s-au întîmplat și multe lucruri negative, printre care boala și moartea tatălui meu (e adevărat, nu a murit acasă, ci doar în perioada în care stăteam acolo).

La un moment dat, prin anul doi de facultate, a trebuit să plec de acolo, să mă mut. Din varii motive, acolo nu mai puteam sta. Nu mă mai simțeam acasă, nu mă mai simțeam în siguranță. Camera mea, cu biroul la care puteam să lucrez și să gîndesc, afișul meu cu Beatles de pe pereți, scaunul ușor șubred, cu perna în carouri cusută de bunicul meu, pe toate a trebuit să le las în urmă. Și să hălăduiesc prin case de închiriat, apoi chiar ale mele, în care nu am simțit că mi-am găsit locul. În care nu m-am simțit, decît parțial și uneori, acasă.

Abia după ani, în casa în care stau acum, sentimentul de „acasă“ a revenit. Mi-am găsit un birou, cu obiectele de pe el și cu geamul de alături, la care, dacă stau, mă regăsesc pe mine și un spațiu căruia îi aparțin. Unde mă simt, dacă nu întotdeauna, măcar uneori, confortabil, în largul meu. Așa cum, în exterior, confortabil mă simt doar în anumite zone, cele în care mi-am petrecut copilăria și adolescența, pe lîngă Parcul Tineretului și pe Magheru (mitul Giurgiului a picat, pentru că acolo, în interiorul apartamentului era tot hazul, nu prea ieșeam afară). Și, de curînd, am descoperit, cu stupoare, că m-am simțit destul de acasă la Belgrad. De unde a venit tatăl meu (de fapt, în Belgrad a stat o perioadă, a venit propriu-zis din Vîrșeț). E adevărat, acolo e mormîntul lui, acolo am rude. Dar am fost de puține ori acolo, nici nu mă pot lăuda că știu limba. Și totuși, într-un mod ciudat, telenovelistic, am avut acolo sentimentul de acasă. Cel mai în largul meu mă simt cu mătușa mea de 80 de ani din Belgrad: ea nu știe o boabă de română și nici alte limbi străine, eu – doar cîteva cuvinte și expresii în sîrbă. Și totuși, stăm de vorbă și ne înțelegem. Așa cum ea se înțelegea și cu mama mea, care nici ea nu știa sîrbă.

Una peste alta, am fost fericită că mai e un loc pe lumea asta în care să mă simt, măcar un pic, acasă.

Anul teatral 2016

Ce rămîne din sutele de spectacole produse anul trecut în România? Șapte critici răspund la aceleași trei întrebări: 1) Care a fost cel mai bun spectacol? 2) Care a fost cel mai prost spectacol / cea mai mare dezamăgire? 3) Care a fost cel mai interesant fenomen în anul teatral 2016?

Anul dispărut. 1989, regia Ana Mărgineanu

Miruna RUNCAN

1) Nici anul ăsta n-am reușit să merg la teatru atît de mult cît mi-aș fi dorit. Așa că, evident, răspunsurile mele vor fi doar rezultatul unei priviri parțiale și, desigur, asumat subiective. Subiectivitatea începe chiar cu prima întrebare – e posibil ca unele spectacole să aparțină fizic producției anului 2015, dar eu să nu fi ajuns să le văd decît în 2016. Ce-am remarcat cu maximă încîntare în 2016 este un anume trend al tinerilor actori-regizori de a-și lua viața în propriile mîini, cu propuneri extrem de curajoase, uneori individuale, alteori colective, produse inițial în condiții de independență, dar găzduite (mai degrabă aleatoriu) de instituții publice. E cazul adaptării libere *Aglaja*, după *De ce fierbe copilul în mămăligă* de Aglaja Veteranyi, adaptare semnată de excepționala actriță ce interpretează rolul titular, Alina Petrică. Ea a reușit să coaguleze în proiect o echipă minunată de colegi, sub coordonarea expresivă și exuberantă a lui Ștefan Lupu. Spectacolul, care înțeleg că și-a căutat o casă ceva vreme, e produs sub umbrela Centrului Cultural European UNESCO „Nicolae Bălcescu". La fel de surprinzătoare și fascinantă mi se pare și temeraria producție din programul „9G" al TNB, cu *(D)efectul placebo*, al cărei concept și coregrafie sînt semnate de același Ștefan Lupu, dar la a cărei construcție a colaborat fiecare dintre actorii tineri (unul mai bun ca altul) implicați – un fenomen de tip *devised* în expansiune energică, se pare. Aș adăuga acestei scurte liste și un spectacol aparent „clasic", produs de Teatrul Municipal Baia Mare, *Columbinus* de Stephen Karam și P.J. Paparelli, traducere de Maria Negoiță. Nu numai regia lui Horia Suru este pe cît de minuțios gîndită, pe atît de dinamică și încărcată cu o genuină expresivitate (aici sînt de menționat toți coautorii: Cristian Marin pentru scenografie, Sophie Duncan – coregrafie, Călin Ioncе – *sound design* și muzică originală, Liviu Popovici și Dan Cristian Popovici pentru video), ci spectacolul în întregul său degajă, prin participarea creatoare a tinerilor actori, un soi de energie vie, unitară, efervescentă – cu care pleci acasă și te urmărește multă vreme.

2) Evident c-am văzut și spectacole care-au fost, pentru mine, pierdere de vreme, dar mi-e imposibil să fac un top.

3) Două sînt fenomenele pe care le-aș nota aici. Unul este interesul vădit, răsărit în mai multe locuri dintr-odată, față de spectacolele dedicate publicului tînăr, adolescent și postadolescent. E un semn de sănătate socială și artistică, iar el vine, din nou, mai degrabă din zona independentă, extinzîndu-se și asupra unor instituții subvenționale. (În această ordine de idei, acum realizez că eu am văzut excelenta montare a lui Bobi Pricop de la Luceafărul cu hit-ul dramaturgic al momentului, *Pisica verde* de Elise Wilk, abia în iune, la Arad, deci chiar dacă producția e din 2015, în percepția mea tot unul dintre cele mai grozave spectacole ale lui 2016 e...) De altfel, excelenta echipă a Reactor din Cluj a pornit încă din toamna lui 2015 un proiect ambițios și eficient, continuat și-n acest an, de scriere-producție-difuzare a unor spectacole originale pentru adolescenți, dezbătute apoi cu spectatorii lor, intitulat chiar așa, *Teen spirit*.

Al doilea fenomen pe care aș vrea să-l marchez aici e revirimentul cărții de critică de teatru, în pofida enormelor piedici pe care le are de-nfruntat și categoria de cărți, și breasla în ansamblul ei. Au apărut cărți bune și folositoare, bine structurate și bogat documentate, dac-ar fi să mă opresc măcar la *Elegantul din cameră. Ghid despre teatrul independent* din România al Iuliei Popovici, la *Fluturele gladiator* al Cristinei Modreanu ori la culegerea coordonată de Oltița Cîntec *Regia românească, de la act de interpretare la practici colaborative*. De altfel, dincolo de tristețile individuale și colective legate de dispariția treptată a spațiului de manifestare a profesiei, critica de teatru a dat anul ăsta primele semne de trezire din somn, doar eu participînd la două colocvii foarte dinamice, unul dedicat rolului criticii în formarea publicurilor, organizat de aict.ro în cadrul FestIN pe Bulevard, celălalt dedicat reîntoarcerii regizorilor aflați în exil în 1990, organizat de aict.ro în colaborare cu Institutul de Istoria Artei al Academiei Române. Aș zice că, asemenea tinerilor artiști, și criticii de teatru dau semne că încearcă să-și ia soarta în propriile mîini.

Oana STOICA

1) A fost un an cu spectacole bine făcute și cu un discurs critic asumat. Nu (mai) vorbim de superproducții cu dramaturgie clasică, ci de texte noi, despre actualitatea imediată sau viziuni critice asupra istoriei recente. La Teatrul Mic, *Anul dispărut 1989*, text: Peca Ștefan, regie: Ana Mărgineanu, este o incursiune în trecutul subiectiv care a precedat Revoluția din 1989, cu o structură dramaturgică modulară care permite perspective diferite ale spectatorului asupra poveștilor pe ideea că adevărul nu este accesibil integral. *Rovegan*, spectacolul Catincăi Drăgănescu de la Centrul Replika, pune în discuție migrarea forței de muncă feminine din Moldova în Italia. Deziluzia imigrării și efectele colaterale ale acesteia – abandonul școlar, destrămarea familiilor, dezrădăcinarea – sînt prezentate într-o variantă modernă a basmului *Capra cu trei iezi*. Spectacolul lui Andi Gherghe pe textul lui Csaba Székely, *MaRó*, prezintă într-o formulă minoră – scheciuri absurde – relația cotidiană dintre români și maghiari, cu fricile, umorile, idiosincraziile ambelor părți. E de remarcat succesul acestui spectacol, producție a unei companii independente fără spațiu propriu din Mureș, Teatru 3G.

2) Mi se pare îngrijorător faptul că sub eticheta „cultură" au apărut în București instituții finanțate de Primăria Capitalei: Teatrul „Stela Popescu", Teatrul Principal, Teatrul Dramaturgilor Români sau Festivalul de Dramaturgie „Rodica Popescu Bitănescu", promotoare, de fapt, ale divertismentului.

3) Impunerea unor spații independente, cu identitate bine conturată și programe coerente precum Centrul Eucațional Replika din București și Reactor de Creație și Experiment din Cluj. Îmbucurător este și interesul tot mai mare pentru subiecte sociale și pentru investigarea critică a trecutului recent și a prezentului, atît în zona independentă, cît și pe scenele de stat. Există, desigur, și abordări superficiale pentru că această direcție poate fi percepută greșit drept o modă. Dar lucrurile se vor decanta în timp.

„Asemenea tinerilor artiști, și criticii de teatru dau semne că încearcă să-și ia soarta în propriile mîini."

Mirella PATUREAU

1) „Handicapul" meu, dar care poate fi văzut și ca o poziție de facilitate, este că vin în România în special în perioada de festivaluri și mă găsesc deja în fața unui palmares de calitate. Cineva a făcut un triaj serios înaintea mea, deși nu ne unesc întotdeauna aceleași criterii. Tocmai din cauza asta, îmi rezerv și cîteva inițiative personale. Astfel am descoperit un *Hamlet* inedit, concept de Peter Kerek, la Unteatru, unde de vreo patru ani știu că vin „la sigur", un spectacol care m-a surprins și m-a ținut locului. Un teatru unde forța vine de la actori, dar actori formidabili, într-un spațiu „sărac", vezi Grotowski, și din inteligența jocului și a decupajului scenic. Un *Hamlet* direct, violent, jucat în trei, Peter Kerek, Alina Berzunțeanu și Richard Bovnoczki, care-și împart personajele între ei, trecîndu-și ștafeta de la unul la altul cu o viteză și o implicare corporală absolut ametitoare. Un spectacol rar, exigent și care prinde ca într-o menghină spectatorul, corp și suflet. Cel mai bun spectacol, mă întrebați, poate cel mai puternic și mai îndrăzneț. Și dacă ați adăuga întrebarea despre spectacolul cel mai necesar și relevant pentru publicul de azi, aș spune: *Anul dispărut 1989*, de Peca Ștefan, în regia Anei Mărgineanu.

2) Prefer să vorbesc despre dezamăgiri, căci aici intră în joc un sentiment pozitiv. Nu poți fi dezamăgit decît de o promisiune neîmplinită. Aș vorbi aici despre dezamăgirea în fața unui spectacol cu merite actoricești reale, pentru că, sincer, mă așteptam la mai mult de la spectacolul lui Radu Jude – *Scene din viața conjugală* la Teatrul Național din Timișoara. Poate și pentru că regizorul de film Jude ne-a obișnuit cu alte bareme. Dar este o dezamăgire care nu șterge nimic din încrederea pe care continui să i-o acord. Mai ales că nu are nimic de a face cu reacția de refuz față de șușele care mai inundă și anul acesta multe alte scene, nu lipsite de pretenții. Dar cum nu am fost, de pildă, să văd festivalul doamnei Bitănescu, voi tăcea, din respect pentru profesia de critic.

3) Aș vorbi în primul rînd de o continuitate. Dar, concret, ce a fost nou anul acesta a fost o tentativă de a defini un statut al breslei, complement la o deschidere din ce în ce mai afirmată pentru un alt mod de a face teatru azi. Este vorba de o tendință care s-a afirmat deja de peste un deceniu și care continuă, val după val, de la Bobi Pricop și Andrei Măjeri sau Eugen Jebeleanu și Leta Popescu la tinerele regizoare revelate de proiectul Cristinei Modreanu *Surorile Heddei*, Catinca Drăgănescu și Ioana Păun, cu acest *Inamic al poporului* după Ibsen, de o actualitate care doare din ce în ce mai tare. Tot în mod concret, apariția unor noi locuri de creație ca Replika (deja din 2015), Macaz, Reactor, Apollo 111, teatrul cineaștilor. Dar toate astea au fost în 2016... și le doresc mult curaj pentru ce ne așteaptă.

Cristina MODREANU

1) În topul meu personal s-au regăsit spectacole care au atins un prag al excelenței în moduri diferite. *iHamlet*, produs de Asociația Punctart în colaborare cu Teatrul Excelsior, regizat de Catinca Drăgănescu, pe un text de Elise Wilk, a fost cel mai bun spectacol pentru adolescenți pe care l-am văzut de mult timp. Rescrierea poveștii lui Hamlet cu elemente multimedia este un pas inteligent și necesar înspre recîștigarea unui public fără de care viitorul teatrului este incert. *Iarna*, o producție a Teatrului Nottara în regia lui Mihai Măniuțiu, e un spectacol la limita dintre teatru și dans, marcînd reîntoarcerea regizorului la un minimalism de dincolo de timp și de lume, plecînd de la textul unuia dintre cei mai speciali dramaturgi contemporani, norvegianul Jon Fosse. Actorii Catrinel Dumitrescu, Andi Vasluianu, Ștefan Lupu și coregrafa Andreea Gavriliu, o prezență tot mai puternică pe scena de teatru de la noi, confirmînd turnura performativă a acestuia, se depășesc pe ei înșiși în decorul auto-conținut al lui Adrian Damian. Spectacolul *Oameni obișnuiți*, o producție a Teatrului Național „Radu Stanca" Sibiu în cadrul proiectului „Be SpectACTive!", co-finanțat prin

programul „Europa Creativă“, a avut premiera internațională în martie 2016, în cadrul festivalului austriac Wiener Festwochen 2016, confirmînd interesul pentru teatrul ancorat social al Gianinei Cărbunariu. L-am văzut la București, urmat de Gala Active Watch, care i-a premiat inclusiv pe avertizorii de integritate români, deveniți personaje în spectacol, apoi la Sibiu, unde a fost urmat de o discuție cu avertizori de integritate din Marea Britanie și România – ale căror povești, ce stăteau la baza producției, evoluau în continuare. *Oameni obișnuiți* rămîne pentru mine cel mai bun spectacol al anului 2016 pentru că trece dincolo de rama scenei, devenind un fenomen, capabil să informeze și să schimbe mentalități, demonstrînd forța de impact reală a teatrului în societate.

2) Cel mai prost „spectacol“, într-un sens mai larg, social, a fost războiul deschis de președintele UNITER, Ion Caramitru, împotriva singurului ministru reformator al Culturii pe care l-am avut de multă vreme, actualul senator Vlad Alexandrescu. A fost o dezamăgire să văd cîtă energie a cheltuit uniunea de creație din care fac parte pentru a obține demisia acestui ministru, cînd lumea teatrului de la noi are atîtea probleme nerezolvate de ani de zile și pentru care nu se face nici un efort: salarii extrem de mici, condiții de lucru precare, lipsa unui statut al artistului care conduce la tratarea în special a actorilor cu lipsă de respect și chiar cu abuzuri în unele instituții, lipsa de atenție oficială pentru sectorul independent, în care lucrează sute de tineri artiști etc. În loc să-și ridice vocea pentru a repara cît mai mult din aceste situații, UNITER, prin președintele său, a făcut demersuri susținute pentru a înlocui un ministru care începuse pentru prima dată un dialog necesar cu artiștii, cu breasla teatrală, și care intenționa să aducă la zi o legislație învechită, care nu mai corespunde de mult cu realitatea din teren. 2016 a însemnat încă un pas înapoi pentru lumea teatrală din punct de vedere al reformei administrative și e trist că asta s-a întîmplat cu sprijinul uniunii de creație, care ar trebui să fie proreformă.

3) Sper să nu fie doar *„wishful thinking“*, dar mi s-a părut că văd mai multe semne de solidarizare în teatru – ieșiri publice demonstrînd conștientizare, autoorganizare, reacții la nedreptăți flagrante. Rămîne să se confirme sau să se infirme în anul care tocmai a început.

■ Claudiu GROZA

1) 2016 a fost un an teatral cel puțin notabil prin dinamica sa. Mi-am notat opt spectacole pe care le-aș fixa într-un top, dar e o selecție incompletă, căci programul aglomerat m-a făcut să ratez destule premiere tentante. Iată, deci, lista, într-o ordine aleatoriu-cronologică: *Aglaja,* după Aglaja Veteranyi (concept și coregrafie Ștefan Lupu, Centrul Cultural pentru UNESCO) – pentru ludicul dureros cu care evocă viața; *Columbinus* de Stephen Karam și P.J. Paparelli (regia Horia Suru, Teatrul Municipal Baia Mare) – pentru naturalețea incisivă și izbitoare cu care ne livrează moartea ca realitate cotidiană; *Vîrful aisbergului* de Antonio Tabares (regia Theodor-Cristian Popescu, Teatrul „Ioan Slavici“ Arad) – pentru că face parte dintr-o serie programatică de chestionări despre individ *vs* „sistem“; *La ordin, Führer!* de Brigitte Schwaiger (regia Mihai Măniuțiu, Teatrul „Aureliu Manea“ Turda) – pentru tulburătoarea sa plasticitate vizuală; *O întîmplare ciudată cu un cîine la miezul nopții* după M. Haddon (regia Bobi Pricop, Teatrul Național București) – pentru uimitoarea sa putere de-a ne sonda empatia; *Sfîrșitul jocului* de Beckett (regia Szabo K. Istvan, Teatrul Tineretului Piatra Neamț) & *Jacques și stăpînul său* de Kundera (regia Cristi Juncu, Teatrul „Maria Filotti“ Brăila) & *În adîncuri* de Gorki (regia Yuri Kordonski, Teatrul Maghiar Cluj) – pentru frumusețea, harul și emoția cu care povestesc despre om într-un discurs transistoric. Ultimul este, prin calibrul său *cathartic*, și primul în topul meu personal...

2) Nu spectacolele proaste, ci întîmplările nefericite m-au mîhnit cel mai tare în 2016. Situația de la Teatrul din Brașov, unde o administrație locală incompetentă refuză să organizeze un concurs managerial, dînd în schimb afară ori făcîndu-i să plece pe cei mai buni oameni ai teatrului, este scandaloasă. La Teatrul din Turda, managerul care a obținut cele mai bune rezultate din istoria instituției, Narcisa Pintea, a fost eliminat acum cîteva zile, din ranchiune personale și politice. Sînt încă două teatre care se vor scufunda în mocirla mediocrității, spre bucuria tîmpă a unor frustrați local. Cînd văd astfel de elucubrații ale „descentralizării“ mi se face subit dor de centralismul pur și dur...

3) Emergența (și) instituțională a unei noi generații de regizori & deschiderea Teatrului „Matei Vișniec“ la Suceava.

„Cîtă redundanță poate înghiți un biet spectator?“

■ Raluca RĂDULESCU

1) 2016 a fost un an fără prea multe extreme, ci mai degrabă unul călduț și *safe*, teatral vorbind! Am văzut peste 170 de spectacole românești și străine, dar cum se pare că în România apare cel puțin o premieră pe zi, este imposibil să vezi tot. *În adîncuri* de Maxim Gorki, în regia lui Yury Kordonsky – producție a Teatrului Maghiar din Cluj – este pentru mine spectacolul anului 2016. Am văzut întîi o repetiție – genială! – și apoi o reprezentație cu public. Am mers cu inima strînsă, fiindcă știm cu toții cîtă mizerie și durere umană este în *Azilul de noapte* (cum este cunoscută piesa la noi). Dar magia era la locul ei și, dincolo de tot realismul montării, am văzut cerul și speranța. Da, actorii sînt năucitori, scenografia e impecabilă, Yury Kordonsky chiar e un magician.

Iar *Oameni obișnuiți* de Geanina Cărbunariu, producție a Teatrului Național „Radu Stanca“ din Sibiu, a fost spectacolul care m-a marcat cel mai tare în anul 2016. Am văzut pe scenă exact ce trăiam și eu în acel moment, în viața mea. Multă vreme m-am întrebat dacă aș avea curajul de a deveni *whistleblower*. Am văzut o reprezentație la care erau în sală „oamenii obișnuiți“ (din România, Anglia, Italia etc.) ale căror povești personale și reale au constituit sursa scenariului, iar spectacolul a fost urmat de o dezbatere, de fapt un alt spectacol. A fost prima dată cînd am auzit într-o sală de teatru, venind din toate direcțiile, replici de genul „E ca la noi la job“, „Și la ei, ca la noi“, „Uite, mă, ca șefu' meu!“. Și cred că aproape orice adult de pe această planetă a trăit cel puțin o dată în viață o situație similară.

2) Dacă cel mai bun spectacol pentru mine a fost o producție a Teatrului Maghiar din Cluj, și la extrema cealaltă aș plasa o producție a aceluiași teatru: *Pelicanul* de August Strindberg în regia lui Felix Alexa (văzut, ce-i drept, la București, în FNT). Luate separat, elementele spectacolului par OK: actori de mare calibru, un regizor titrat, scenografie funcțională, dar împreună nu mai merg. E ca un labirint în care te rătăcești rapid și nu pare că ai mai scăpa vreodată. Și-atunci apare punctul forte al spectacolului. Durata: doar 70 de minute!

3) Nu știu dacă se poate numi „fenomen teatral“, dar cu siguranță a fost subiectul anului: conflictul de la Teatrul „Sică Alexandrescu“ din Brașov. Cît adevăr sau post-adevăr (?!) și cîtă manipulare, politică, incompetență sau rea-voință sînt acolo, nu cred că știe nimeni. Realitatea e că un teatru care are toate premisele să fie unul de succes s-a afundat într-o mlaștină din care deocamdată nu reușește să iasă. Altfel, aș mai remarca și intersectarea teatrului cu filmul: regizorul Radu Jude a montat două spectacole de teatru și acum începe repetițiile la un al treilea, ca și mai tînărul regizor Nicolae Constantin Tănase, iar regizorul Alexandru Dabija a jucat deja în mai multe filme. Dar și tendința tot mai multor regizori de a-și scrie propriile scenarii, și chiar cu succes, Radu Afrim fiind un excelent exemplu.

■ Cristina RUSIECKI

1) Hai s-o spun pe față: capodoperele m-au cam ocolit în 2016. Nu cel mai bun spectacol se distinge ușor, ci mai degrabă cel mai interesant fenomen. În condițiile în care nu actul artistic individual a strălucit de inventivitate, îmbucurător este faptul că se nasc direcții estetice clare, că ele anunță sau confirmă un parcurs deja existent, că angrenează o sumă de spectacole valoroase. Iar senzația generală este – cel puțin în teatrul independent – că se coace un *altceva*.

Totuși, răspunsul punctual la întrebare este *Menajeria de sticlă,* Teatrul Point, pentru decupajul chirurgical al regizoarei, care face dintr-un text datat unul actual și viu, pentru situațiile concrete și contemporane, pentru actoria impecabilă, pentru obiectele și costumele ingenioase, cu jocul lor de transparențe în alb.

2) Nu cel mai prost, avînd în vedere că ideile erau provocatoare și actorii buni, dar, cu siguranță, printre cele mai plicticitoare: *Electra*, regia Andriy Zholdak, Teatrul Național din Macedonia, prezentat în cadrul Festivalului Interferențe. Cele două ore trecute în program se dublează. Cîtă redundanță poate înghiți un biet spectator? Fiecare gest este reluat de cel puțin patru ori. Pervers, regizorul te ține agățat de un breviar al brutalităților de tot soiul prin filmarea *live*, la primplan. Exact ca filmele proaste de la TV. Electra mai ia o cafteală, mai poștește o țigară cu Iisus. Nu strîmbați din nas, că scenariul, mai mult mut, este actualizat. În debutul spectacolului, pe scenă, tronează în centru closetul. Zholdak, desigur. Prima scenă: aproximativ 20 de minute de violență pură. Zholdak, desigur. Iar agresivitatea nu conține timp de patru ore. Zholdak, desigur. Și, ca nu cumva să uităm cine e regizorul acestei capodopere, așezat pe culoarul dintre rînduri, Zholdak intervine la un moment dat dînd nu știu ce indicație genială. Spectatorii ies din sală pe capete. Un nou exemplu în care un regizor cu idei îndrăznețe se autosabotează. Dacă ar fi avut o brumă de discernămînt, cu tot naturalismul său ultra-accentuat, dacă și-ar fi condensat spectacolul la o oră și jumătate, ar fi putut să iasă chiar bine.

3) Apariția Teatrului Point din București, care, în numai un an de la înființare, și-a probat programul consistent: texte străine noi, scrise după 2005, despre problemele lumii contemporane, nereprezentate pînă acum în România; texte românești scrise de autori de azi despre lumea noastră, unde accentul cade pe „aici și acum“; sau, dacă e vorba de texte clasice, montări de o noutate radicală, așa cum se întîmplă cu *Menajeria de sticlă*. Și, pe viitor, poate producții create după metoda *devised theatre, workshop*-uri și rezidențe pentru dramaturgi străini, dramaturgi comisionați care să scrie special pentru acest teatru. Apoi: dacă nu ar fi avut premiera în noiembrie/decembrie 2015, aș fi numit, fără să clipesc, la punctul 1, *The Sunset Limited* și *Livada de vișini* de la Unteatru, regia Andrei & Andreea Grosu. Dacă în cazul Teatrului Point am semnalat amploarea pe care a luat-o într-un singur an, Unteatru merită subliniat pentru anvergura pe care a dobîndit-o în numai cîțiva ani de la înființare. Unteatru numai cu spectacole bune și foarte bune! Montări valoroase, propuneri interesante și un grup de super-actori talentați, care dovedesc că pot să joace orice. Fără mare tam-tam mediatic, fără vreun militantism care să-ți deschidă ochii cu vîrful de la forfecuță, Unteatru își vede de program pentru ca, stagiune după stagiune, propunerile sale să se dovedească tot mai consistente. În fine, un alt fenomen demn de semnalat este reluarea activității Teatrului 74 din Tîrgu Mureș și a Festivalului său UNIDRAMA, după cîțiva ani de întrerupere cauzată de reconsolidarea Cetății. Cu un deceniu în urmă, cînd teatrul independent din România însemna LUNI de la Green Hours, ACT și cam atît, Teatru 74 se remarca prin programul consistent și montările valoroase. Să sperăm că și de acum înainte ne va oferi aceleași surprize plăcute.

pagini realizate
de Matei MARTIN

Rovegan,
regia Catinca Drăgănescu

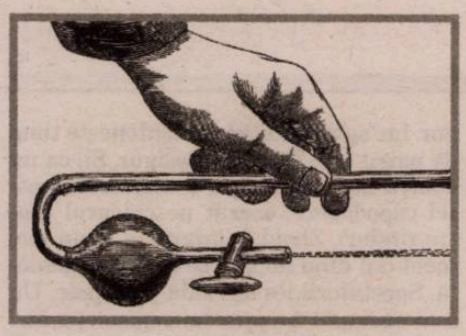

Oana STOICA

rosencrantz & co

Reactor și Reciproca

● Reactor de creație și experiment, Cluj-Napoca.

Apărut în 2014 ca un spațiu dedicat tinerilor artiști, Reactor (strada Petőfi Sándor, nr. 4) este unul din spațiile independente cu evoluție spectaculoasă. În doi ani a reușit să se impună ca un loc esențial în Cluj pentru artiștii locali, dar și ca unul dintre actanții importanți la nivel național pentru teatrul social, educațional și de tineret. Oana Mardare și Doru Taloș, cei care sînt responsabili, artistic și administrativ, pentru Reactor, au dezvoltat mai multe programe, de la rezidențe de creație la atragerea publicului adolescent, programe pentru copii și producții de spectacole. Într-un bilanț al anului trecut, Reactor și Mini Reactor („puiul" destinat copiilor) numără 11 premiere, 30 de deplasări în turnee și festivaluri și peste 11.000 de spectatori. Sînt cifre impresionante pentru un spațiu atît de tînăr, semn de sănătate, și artistică, și administrativă.

Open *este o prospecție asupra iubirii, „eșuată" în investigarea sexului.*

Reactor răspunde unor nevoi locale (nu și specifice, situația este la fel în întreaga țară) privind publicul tînăr, actualitatea temelor abordate, generarea și promovarea unei gîndiri critice. Finanțarea se face din fonduri publice, locale sau naționale, destinate proiectelor culturale pe baza unui concurs. Remarcabil este că aici se creează acele contexte de lucru pentru artiștii tineri care există în mică măsură sau lipsesc în instituțiile de stat.

Urbanofobii

În viitorul apropiat, spectacol regizat de Cristian Ban la Reactor în cadrul „Teen Spirit", un program destinat atragerii publicului adolescent, este un performance coral, bazat pe o dramaturgie fragmentară, documentată prin interviuri cu liceeni și avînd tușe din biografia actorilor, material organizat și prelucrat de Petro Ionescu. Cei patru actori, Carina Bunea, Zsolt Csepei, Cătălin Filip, Timea Udvari, îmbrăcați în salopete impermeabile galbene, stau pe scaune în fața unui ecran albastru. Deși sugestia indusă ar fi că vor apărea la un moment dat proiecții – cu viitorul imaginat de personaje –, ea nu se materializează așa cum ne așteptăm. Ecranul rămîne gol, putînd să proiectăm mental ce dorim fiecare, un fel de cec în albastru. Fabulația rămîne strict în zona verbală, cu un text care se organizează după dinamica aparent haotică a gîndurilor, uneori neliniștitor de candid („Ce alegi, să îți schimbi numele în Hitler sau să nu mai mănînci niciodată ciocolată?"), alteori incisiv. Personajele, avataruri adolescente ale actorilor, își exorcizează teama de viitor, perceput ca incert, dezamăgitor, irealizabil pe măsura speranțelor, albastru precum ecranul pe care nu se proiectează nimic. Idealuri, frici, distopii și utopii mici sau mai mari (îmbunătățirea relației dintre români și maghiari este discret abordată), toate se adună ca o fortăreață în fața maturizării. Actorii au umor și vivacitate, în ciuda restricționării drastice (nu se ridică de pe scaun întreg spectacolul). O mostră de teatralitate onestă, vioaie, delicios de comică în candoarea ei, suficient de obraznică și absolut reconfortantă ca demers artistic. Regizoarea Leta Popescu este o apropiată a Reactorului, cu părinții căruia – actorii Oana Mardare și Doru Taloș – a lucrat de mai multe ori. *Proteine fluorescente* (scenografie colectivă, consultant scenografie: Radu Lărgeanu, sound: Mihai Moș, cu: Alexandra Caras, Bianco Erdei, Cătălin Filip, Oana Mardare, Doru Taloș) este un spectacol creat în urma programului „Drama 5" – rezidențe de scriere dramatică, în care Alexandra Pîzgu a scris textul, o micro/macro investigație emoțional-rațională a adaptării într-un spațiu (oraș) nou. Analiza unei geografii afective – a Clujului, dar nu doar a lui – prilejuiește diferite perspective asupra lumii mici și lumii mari, a modului în care, în curgerea agitată a vieții contemporane, elemente de bază ale umanității – sentimente și stări – continuă să reprezinte fundamentul omenirii și să lumineze în întuneric precum… proteinele florescente. Textul este fragmentar, non-narativ, un poem urban frust, pe alocuri abraziv sau sentimental, iar spectacolul îi urmărește abstractivitatea, poate un pic prea mult, riscînd monotonia.

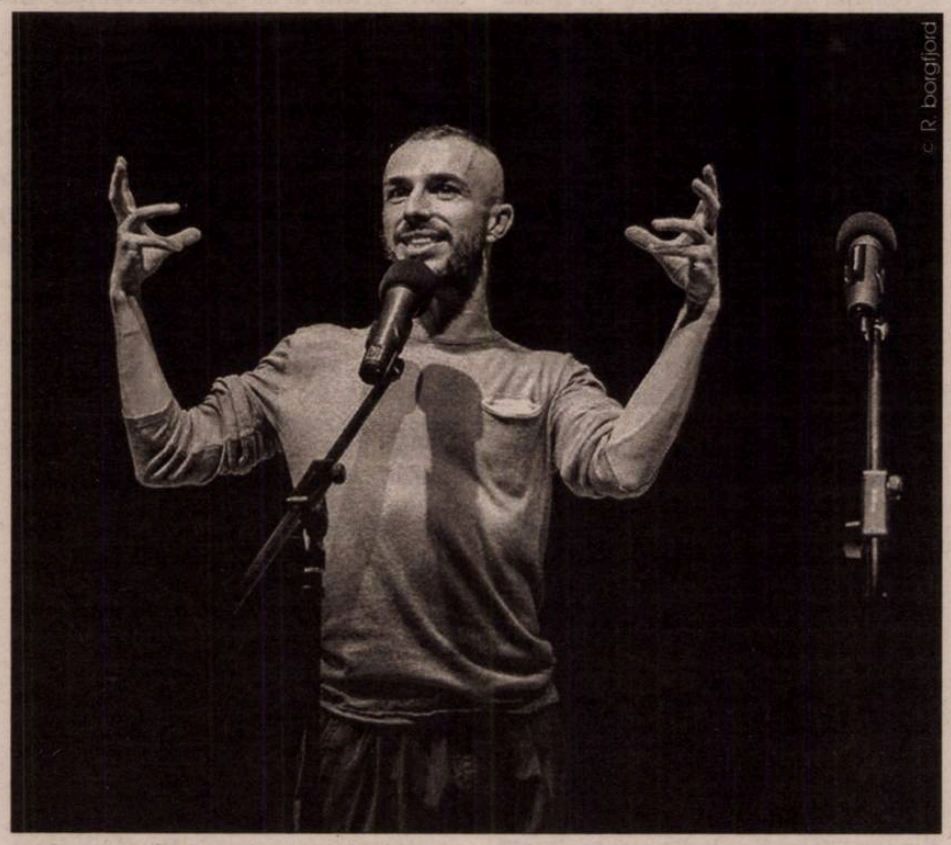

© R. Bargfort

● *Open*, regia: Leta Popescu, dramaturg: Ana Cucu Popescu, sound design: Mihai Moș. Cu: George Albert Costea. Asociația Reciproca, Cluj.

Asociația Reciproca, condusă de Leta Popescu, are și ea o contribuție la succesul noilor organizații culturale independente din Cluj. Cu o activitate continuă, finanțată tot prin concursurile de proiecte ale instituțiilor publice, în special AFCN, asociația este colaboratoare constantă a ONG-urilor locale și naționale. Împreună cu Fabrica de pensule și GroundFloor Group, Reciproca a produs *Open*, un performance *devised* în regia Letei Popescu.

Open este o prospecție asupra iubirii, „eșuată" în investigarea sexului. Se poate da vina pe dinamica alertă a vieții moderne, liberalizarea moralei, Internet sau economia mondială, cert este că dragostea devine astăzi subiect de basm (urban) și pare desuetă. Leta Popescu pornește cu speranță în căutarea ei, dar îi descoperă doar surogatul. Performance-ul are trei părți: un *stand-up,* un inventar polifonic al diferitelor formule de găsire a partenerilor sexuali (cluburi și site-uri specializate) și un episod teatralizat, care include și o instalație video, al unei astfel de întîlniri. *Open* explorează mecanismele uzate ale iubirii în încercarea de a le repune în funcțiune, de a regăsi elemente din compoziția umană – tandrețe, intimitate, afecțiune, încredere. „Sîntem toți celule" este mesajul instalației video care mixează diferite „amestecuri", de la preparatele culinare ale lui Jamie Oliver la cadavre descompuse dintr-un documentar al Discovery Chanel.

Cu o structură eclectică, fracturat dramaturgic (cumva descumpănitor, căci promite povești despre toată lumea, dar vorbește despre un singur grup), cu un actor – George Albert Costea – excelent, ludic și alunecos, ireverențios și caustic, *Open* este un performance care înregistrează, cu amărăciune, lipsa afectelor din lumea contemporană.

***Oana Stoica** este critic de teatru.*

© A. Salaoru

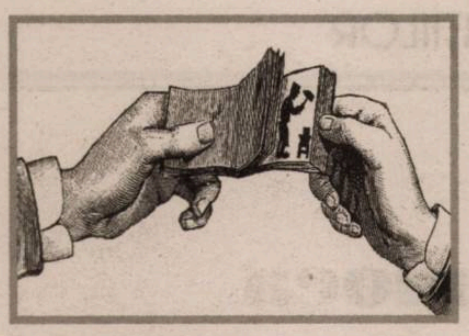

● **Ovidiu Eftimie, *Arhanghelul Raul*, Editura Nemira, 2016.**

Marius CHIVU

feedbook

Apocalipsa după CFR

Romanul de debut al lui Ovidiu Eftimie (n. 1980), jurnalist la *Times New Roman*, ar putea fi cea mai amuzantă carte de ficțiune românească pe care s-o citiți anul acesta. De altfel, de la un jurnalist specializat în știri false, comic-absurde, care trece la ficțiune, te poți aștepta, eventual, să nu dețină alte calități, numai umor, nu. Romanul are o premisă abracadabrantă și, în ciuda inserțiilor teoretice de fizică cuantică, e scris suficient de simplu, limpede și fluent, încît să-l citești dintr-o suflare în aceeași stare de tensiune comică.

Primul mare merit al debutului lui Ovidiu Eftimie vine din faptul că se înscrie în zona literaturii alternative, căreia îmi place să-i spun punk, cea care mixează (sub)genuri și stiluri – *fantasy*, SF, *steampunk* și *new weirdo*, distopie și erotism, comic și horror, absurd și parodie –, o literatură care produce cărți așa-zis impure, dificil de clasificat, reprezentată la noi de autori precum Mitoș Micleușanu, Silviu Gherman, Alex Tocilescu sau încă nedebutatul Aron Biro, cu toții veniți, ca și Ovidiu Eftimie, din zone paraliterare. Două caracteristici comune împart cărțile de acest gen: imaginația și umorul debordante; prin urmare, îl văd pe Ovidiu Eftimie mai degrabă în această zonă marginală specifică, decît în cea generală a SF-ului, al cărui fan declarat este. De altfel, conform descrierii, autorii săi favoriți sînt Karel Capek, Jaroslav Hašek și Philip K. Dick, autori de la care a împrumutat cîte ceva (predilecția pentru satiră, spre exemplu), fără însă a avea și pretenția complexității acestora.

Premisa romanului denotă un potențial narativ uriaș pentru instrumentarul unei astfel de literaturi: între lumea pămîntenilor și Iadul populat cu invulnerabili (foști pămînteni deveniți imuni la moarte datorită noii lor alcătuiri plasmatice), așadar între aceste două universuri cu dimensiuni variate (Iadului îi lipsește dimensiunea Timpului) se produce o fisură care amenință să absoarbă și să neantizeze ambele universuri, soluția putînd veni doar din partea unei ființe superioare aparținînd unui univers cu cel puțin o dimensiune în plus. Aceasta fiind „dimensiunea“ științifico-fantastică a scenariului, există și un substrat mitologic: fisura dintre cele două universuri este, de fapt, rezultatul acțiunii rebelilor din Iad, insurgenți invulnerabili care lucrează să evadeze din universul lor inferior construind o replică a Turnului Babel al cărui vîrf străpunge suprafața terestră, creînd astfel spărtura spațiu-timp dintre cele două lumi. Omenirea și Universul trebuie salvate!

Urmează sarea și piperul acestui scenariu cuantico-apocaliptic: gaura neagră dintre cele două universuri cu dimensiuni variabile se află în apropierea gării de la Teiuș, cei însărcinați cu securizarea zonei sînt controlorii de tren ai CFR-ului (care formează o armată secretă de securitate națională împotriva forțelor supranaturale, autofinanțată din spăgi), cel trimis din Iad pentru a se alătura acestei operațiuni de sudare a continuumului spațiu-timp este un *down-shifter* publicitar mort, upgradat de Satana ca arhanghel cu aripi de fier și spadă de foc, salvatorul omenirii fiind o creatură superioară dintr-un alt univers, un pandimensional eșuat în Pantelimon din rațiuni de turism sexual (în paranteză fie zis, Charles Bukowski are o povestire, „Diavolul era fierbinte“, exact cu același subiect). Marea provocare a acestei operațiuni de anvergură este faptul că pandimensionalul a murit, iar comandoul CFR-ist trebuie să călătorească în timp. Ceea ce presupune trecerea mai multor probe, toate la fel de enorme și derizorii în termenii imaginarului național: la Pașcani se află un Institut de Cercetări Paranormale (acolo s-a obținut prima scîrțîitură în vid, de pildă), la Buzău există o eroare de dimensiune, în gara din Brașov se află un nod temporal secret sub forma unei cîrciumi unde bea Drojdierul Timpului, Șoapta lui Zamolxe este o locomotivă a timpului *(vezi și fragmentul de mai jos)*, SRI-ul deține arhiva sonoră exhaustivă a României, în Pantelimon se obține punctul fix al mirosului etc.

Realizînd un mix parodic de teme și motive ale genului (s-ar putea invoca filmele *Men in Black, Matrix* și *Ghost Busters* sau romanul *Solenoid*, care, apropo, este *și* capodopera SF-ului românesc, sau prozele lui Philip K. Dick, personajul Drojdierul Timpului fiind un omagiu adus acestui maestru al scenariilor călătoriei în timp, al universurilor paralele, al *loop*-urilor spațio-temporale), *touch*-ul lui Ovidiu Eftimie – derizoriul, sarcasmul, satira, umorul negru – are, totuși, un precedent strălucit în literatura lui Ioan Groșan, cel mai mare scriitor umorist de la noi, care a dat cîteva mari realizări ale intergenului în anii '80-'90: *Epopeea spațială 2084, Planeta Mediocrilor* sau *O sută de ani de zile la porțile Orientului*. Ovidiu Eftimie nu are dimensiunea livrescă a lui Groșan, nu produce o literatură parodică de tip palimpsest, acest prim roman al lui fiind doar *entertainment:* personajele n-au cine știe ce identitate, iar clișeele sînt deopotrivă parodiate și încorporate în narațiune – însă tocmai pentru că acest gen de literatură mizează pe efectele create de mixarea clișeelor, prejudecăților și orgoliilor locale (literar-cultural-național-identitare) cu marile teme ale SF-ului global. Finalul romanului sugerează că ar putea exista o continuare și că Arhanghelul Raul s-ar putea dezvolta, precum în comics-uri, în personajul unei serii. Dacă va fi așa, e nevoie ca Ovidiu Eftimie să-i contureze o personalitate mai clară. Pînă la a doua venire a Arhanghelului Raul, această Apocalipsă după CFR este un festin al rîsului.

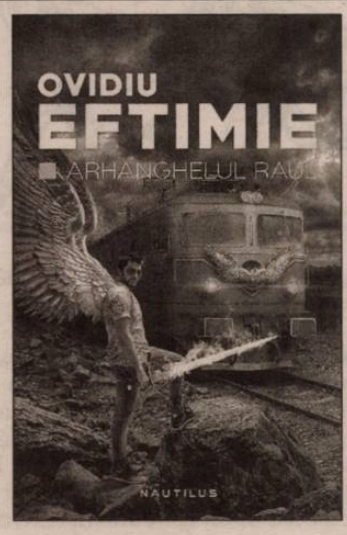

aproape de carte

Ovidiu EFTIMIE

Arhanghelul Raul

(fragment)

Pe la sfîrșitul anilor '70, Nicolae Ceaușescu și lingăii lui marșau pe ideea că România trebuie să fie o țară care să se autosusțină în întregime. Să nu mai fie dependentă de importuri și să producă tot, dacă se poate, local. În ideea asta a luat cîteva miliarde de dolari împrumut de la Fondul Monetar Internațional și a făcut o industrializare forțată a țării. Inițiativa asta a afectat și domeniul cercetării, așa au apărut primele calculatoare românești, primele medicamente, primele stalagmite românești și primul element nou românesc din tabelul lui Mendeleev, cariciu, un metal ale cărui proprietăți nu pot fi încă stabilite pentru că s-a pierdut.

Pe de altă parte, a afectat și domeniul industriei și cercetărilor paranormale. Savanții din domeniu a trebuit să se descurce cu ce aveau prin țară, de la anomalii gravitaționale la fenomene PSI. Pentru cercetare și inovație s-au construit utilaje 100% românești. Astfel, în mare secret, a fost creat ROMBAC 1-11-T, primul avion românesc (sub licență BAC 11) de călătorit în timp, care avea un deformator de unde cuantice în spate, în locul ultimelor opt locuri. Deși avea toate mecanismele necesare pentru transportul în timp, nu era dotat cu motoare suficient de puternice să atingă viteza utilă pentru spargerea barierei timpului, așa că a călătorit o singură dată, cînd s-a stricat un motor și a căzut de la 18.000 de metri altitudine. Aeronava a stat în hangar ani buni pentru modernizări, pînă în 1993, cînd a fost vîndută alături de alte avioane din flota națională, la fier vechi, pentru a se putea plăti avansul pentru două noi avioane Airbus.

Șantierele Navale Mangalia au produs în 1986 un crucișător cu un deplasament de 5500 de tone, cu o lungime de 144 de metri, dotat cu patru motoare diesel și unul nuclear. Mascată ca o navă de transport, aceasta avea în hală un generator de cîmp variabil și bruiaj de timp ce permitea călătorii în timp de pînă la trei ani (spate/față) cu o bulă de incluziune de aproape 500 de metri în jurul centrului de comandă. Nava a participat la patru misiuni de salvare în timp, înainte de a fi blocată în Durban, Africa de Sud, pentru neplata taxelor portuare. Amiralitatea română încă nu a reușit să găsească fondurile necesare pentru recuperarea crucișătorului timpului.

Publicitate

Un nou serial marca „Weekend Adevărul“

Istoria familiilor boierești care au influențat destinul României

În fiecare vineri, în

weekend adevărul

Ancuța PROCA

dilematograf

Spectacol istoric

● ***Jackie*** **(Chile-Franța-SUA, 2016), de Pablo Larraín.**

Pablo Larraín a lansat în 2016 două filme, ambele concentrîndu-se asupra unei figuri istorice, *Jackie* (care rulează acum și în cinematografele de la noi), despre cîteva zile din viața lui Jacqueline Kennedy chiar după asasinarea soțului său, președintele John F. Kennedy, și *Neruda*, despre poetul și politicianul chilian, și cu toate acestea, spune Larraín, nu îl interesează defel filmele biografice. *Jackie* se desfășoară pe o durată prea restrînsă de timp pentru a fi povestea-vieții-sale, și vizează mai degrabă clasica cioçnire dintre un personaj (excepțional) și un moment de criză din viața sa, care se întîmplă să fie și un moment istoric. La baza lui *Jackie* stă celebrul dialog rămas cunoscut drept interviul „Camelot", după declarația lui Jacqueline Kennedy, despre faptul că președinți vor mai fi, dar nu va mai exista niciodată un Camelôt, interviu pe care l-a acordat ziaristului Theodore H. White de la revista *Life* la scurt timp după asasinarea soțului său. În plus față de textul publicat atunci, filmul face uz și de notele care au fost făcute publice la un an după moartea ei, pe care White le luase în timpul discuțiilor lor și pe care Jacqueline Kennedy nu le aprobase, intervenind în textul său pentru a le modifica sau exclude. Filmul lui Larraín se construiește pe baza acestei diferențe, dintre ceea ce fusese declarat în mod oficial (o poveste personală, afectivă și destul de edulcorată) și ceea ce fusese cenzurat, folosind din plin bucăți de text, firește, tocmai din partea care nu fusese publicată.

Personajul lui Larraín (și în egală măsură al lui Natalie Portman) citează din acele texte tot sub forma unui interviu cu un reporter (în care White nu e numit, dar e subînțeles) și ne introduce, prin *flashback*-uri, în evenimentele zilelor care au urmat asasinatului, în intimitatea lumii sale. Jackie e urmărită prin prim-planuri care scrutează fiecare emoție, fiecare tresărire a sa ca și cum camera ar urmări emoțiile unei actrițe, trecînd de la ea la celelalte personaje din jurul său fără să taie, ca într-un interviu, plimbîndu-ne prin toate momentele importante narativ: prezența ei ca martor al asasinatului în mașină, acoperită de sîngele soțului său, apoi cu copiii, în momentele sale de depresie în care schimbă un costum cu altul, sau organizînd marea ceremonie a înmormîntării după modelul funeraliilor lui Lincoln. Dacă celelalte personaje, începînd cu reporterul, sînt complet schematice, comportamentul său e departe de cel al unui personaj linear clasic și e, din cauza momentului traumatic la care e supusă, inconstant: face planuri pentru o mare defilare, împreună cu copiii, la care crede cu tărie că trebuie să fie prezenți, ignorînd pericolul că și ei pot deveni victime ale unui nou atentat, după care se răzgîndește și se acuză de vanitate, pentru ca apoi să își revizuiască iar decizia. Atunci cînd îl invocă pe soțul său o face aproape cu venerație, pentru ca după aceea, într-o confesiune, să lase să se întrevadă o atitudine mai pragmatică, spunînd că nu îl poate urî, deși motive nu i-ar fi lipsit. Ulterior, revine la lucruri precum viziunea idealizată cu Camelot. Aceste prim-planuri căutat poetice pînă la nivelul porilor personajelor, într-un moment psihologic extrem, dau o dimensiune de spectacol filmului. Discuția despre adevărul din spatele morții președintelui nu e niciodată atacată, nivelul de la care asistăm la evenimente e cel strict personal, al experiențelor psihologice prin care trece un personaj și cu care spectatorul poate empatiza.

Însă, dacă se poate sesiza ceva dincolo de portretizarea ei, e problematizarea faptului că ceea ce putem cunoaște dintr-un moment istoric din interior, ca martori (așa cum fusese Jackie la asasinat și așa cum sîntem noi la valul ei de emoții), într-o perioadă (anii 1960) a răspîndirii ideii că a fi martor la timpul prezent e singurul mod de a ști, de a cunoaște, o cunoaștere care s-ar putea să fie la fel de iluzorie precum ceea ce putem cunoaște din exterior (din documente oficiale). Filmul compară declarațiile lui Jackie cu materiale de arhivă reconstruite, în care aceasta dădea publicului de acasă, care ar fi vrut să vadă cum era în interiorul Casei Albe, posibilitatea de a cunoaște în sfîrșit fiecare colțișor și fiecare obiect. Însă turul avea o dimensiune de spectacol TV, prezentat de cineva important, și apoi, ce cunoaștere aducea el de fapt?

Momentele interviului sînt acompaniate de discuțiile lui Jackie cu un preot, care subliniază dimensiunea sa de narațiune clasică: înțeleptul sacerdot îi oferă eroinei tulburate și totodată spectatorului concluziile (agnostice) pe care le căuta. Per total, *Jackie* e mai aproape ca formă de această tradiție clasică, în care spectatorul parcurge, alături de un personaj, un moment de criză, urmat de o iluminare, decît de o explorare a posibilităților de cunoaștere a trecutului.

***Ancuța Proca** este critic de film.*

Aron BIRO

audio și n-am cuvinte

Identitate națională pop

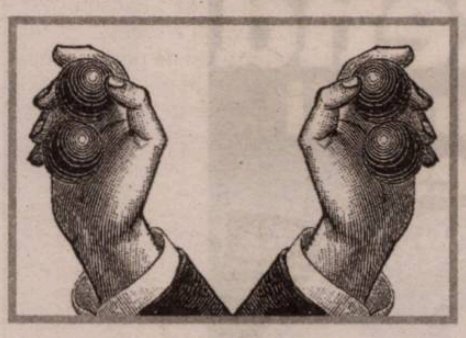

● **Karpov Not Kasparov,** ***Soundtrack for a Game of Chess*****, Polychrome Sounds, 2016.**

Spre deosebire de subiectul articolului precedent, în cazul trupei Karpov Not Kasparov avem ceva mai puțină identitate națională, însă aceasta nu e chiar absentă. Trăim, în spațiul muzical pop, o democratizare și o globalizare de nestăvilit, în care apartenența românească e adesea redusă la acel (RO) discret trecut pe afișe după numele trupei. Ori, ceva mai vizibil, la vreun Eurovision unde, în ciuda diversității declarative a identităților naționale, se favorizează totuși piesele cîntate în engleză, cu largă adresabilitate și cu specificul național poziționat cel mult ornamental. În consecință, în discuții despre identitatea națională pop vorbim mai mult de curente și genuri evoluînd local conform unor tendințe, ideologii și influențe pasagere. În cazul unor genuri mai încărcate ideologic (să zicem hip-hop ori metal), am prefera poate să nu avem defel specific național – acestea manifestîndu-se ca rechizitorii muzicale ce spală neplăcute rufe în public.

Karpov Not Kasparov, duet electropop ce hibridizează percuția concretă cu sintetizatorul optzecist, încearcă să concilieze globalul cu localul – poate într-o manieră mai subtilă decît cei de la Subcarpați ori Raze de Soare, însă reafirmînd predilecția trupelor bucureștene pentru folclorul din sudul țării și pentru modelul oriental-levantin de hibridizare între pop și etno. Folclorul moldovean, transilvănean etc. (respectiv influențele rusești, maghiare) continuă să fie la noi considerate inadecvate conceptului de party de club urban, în timp ce turcismele sînt larg îmbrățișate. Totuși, nu motivele folclorice dau coloana vertebrală a conceptului Karpov Not Kasparov – acestea par încorporate pentru a servi prezentărilor live, animînd spre dans tinerimea ce se dă în vînt după petreceri post-etno. Duetul format din Valeriu Borcoș și Eduard Gabia (implicat și în Jazzadezz) își are rădăcina conceptuală în cu totul altă parte, sugerată de numele trupei, de titlul albumului, de eticheta stilistică cu care grupul se asociază („chess-a-delic"), de titlurile și versurile unora dintre piese („Kaissa" cu referire la zeița șahului, „Elisabeta" cu referire la maestra Polihroniade).

E vorba, așadar, de un duet de tip acțiune-reacție între protagoniști practicînd un joc de șah muzical, cu referințe trivia mascate în titluri, versuri și chiar în structurile pieselor construite în jurul mutărilor reciproce dintre cei doi muzicieni. Nu e vorba chiar de experimentul jazzistic al unei improvizații live oferind *input* pentru remix live (pomenit în această rubrică în contextul unor proiecte Bugge Wesseltoft, de exemplu), ci de un dialog electro-percuție între două părți delimitate destul de clar. Integrarea nu e absentă, dar e premeditată pentru un echilibru dansant mai mult decît pentru experiment avangardist-psihedelic. Tobele sînt discret jazzistice, în timp ce sintetizatorul se aventurează de la motive orientale răstălmăcite electronic la *nintendocore* subtil, trecînd prin minimalismul ritmic al lui Steve Reich. Opțiunea de a îmbina tobe reale și voce elaborată cu o bogată colecție de trucuri de

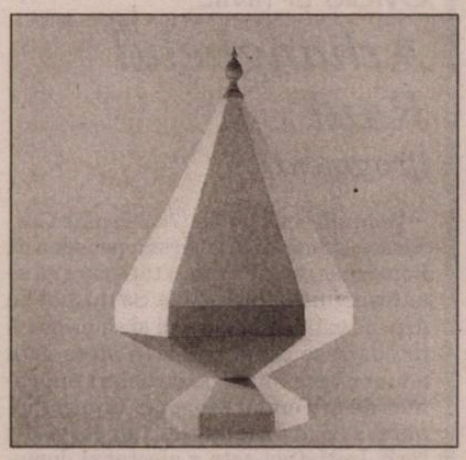

sintetizator ridică grupul din zona muzicii de apartament și a improvizațiilor *vaporware*.

De-a lungul maturizării conceptului, Karpov Not Kasparov au prezentat adesea concerte îmbogățite de performance-uri teatrale și vizualizări sofisticate. Eduard Gabia e activ și în comunitatea dansului contemporan, așa că ne putem aștepta la surprize în ce privește modul de prezentare pe măsură ce grupul va căpăta acces la resurse logistice. Albumul a beneficiat deja de atenție și sprijin internațional, prezentînd o trupă cu ambiții și șanse serioase de a ataca piața pop globală.

***Aron Biro** este autorul blogului http://aronbiro.blogspot.com.*

Cristina FOARFĂ

bolero de travel

Vacanța din fotografiile perfecte

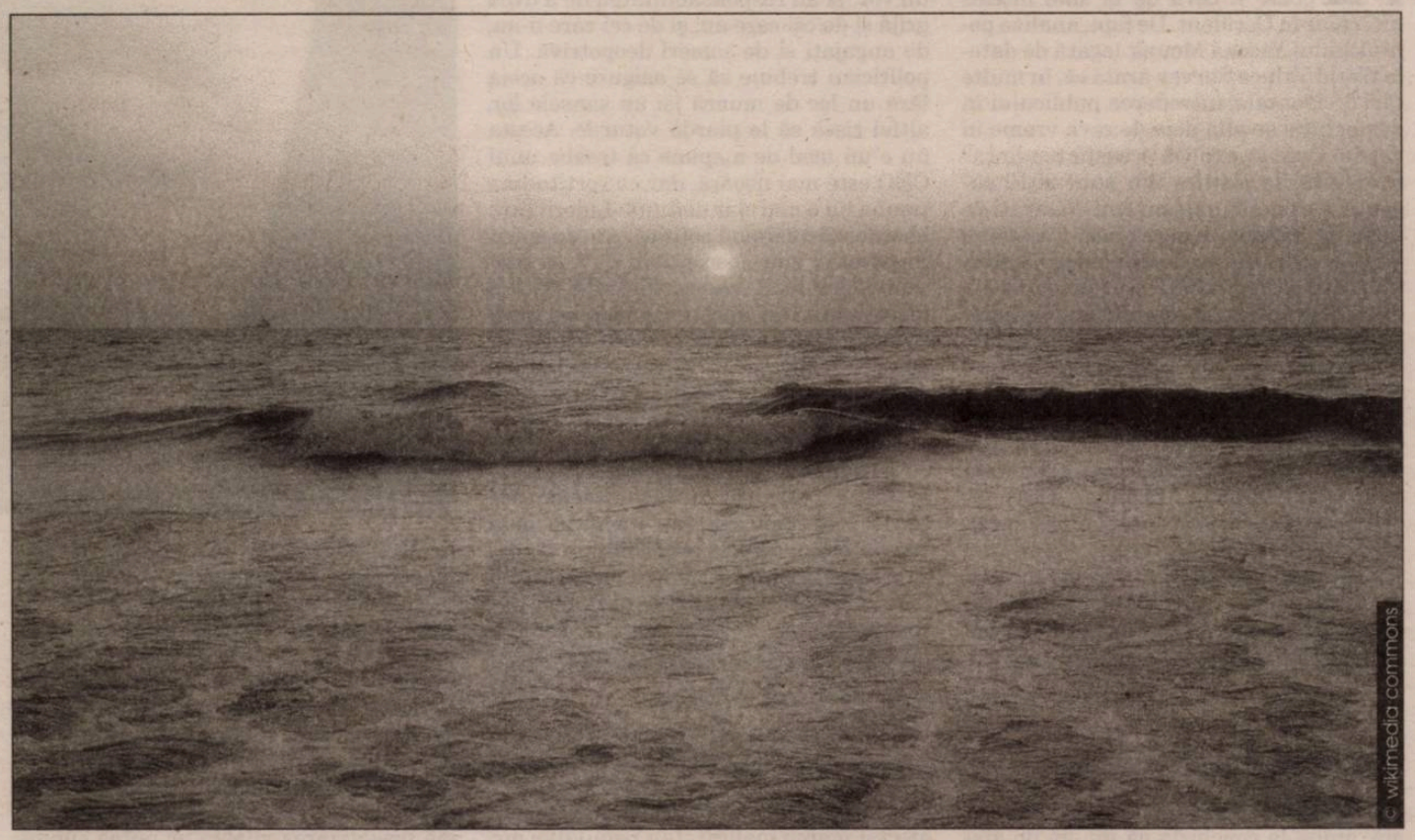

„O altă zi la birou“, pe o pîrtie de schi goală, în mijlocul săptămînii. „A dat cineva zăpada?“, pe o poză cu o plajă unde nimic nu strică Zen-ul apelor turcoaz și al cocktailului cu umbreluță. „Mici și bere“, în fața unei porții de fructe proaspăt scoase din mare într-o zonă cu nume nepronunțabil din Asia. „Atenție, tigru rău“, într-un safari. Și așa mai departe. *Feed*-urile noastre de Facebook sînt inundate zilnic de fotografii de vacanță, de *check-in*-uri în aeroport, de plaje, pîrtii, temple, drumuri, mîncăruri exotice, de viața perfectă. Și noi facem, la rîndul nostru, aceleași lucru. Postăm aceeași fotografie cu plaja la care ne-am enervat acum o lună cînd a postat-o altcineva, punem același comentariu ușor cerșetor de atenție și mascat superior care ne-a făcut să dăm „ascunde“ la pozele unui prieten pînă se întoarce din vacanță sau am dat același *check-in* pentru care l-am informat pe altul acum cîteva zile că îl urîm că el e la schi și noi muncim aici.

Viața în fotografiile de vacanță e perfectă. Mereu soare, mereu zăpadă bună, întotdeauna mîncare delicioasă, niciodată tristețe, rar oboseală. Sîntem datori cu experiențe perfecte, cu o fericire pe care, în acel moment, aici-acum, nu o mai are nimeni și asta ne plasează cumva mai sus, ne ridică imaginea de sine și face bine la ego. Chiar dacă, uneori, e fals. Circulă tot felul de poze pe net cu diferența dintre realitate și fotografiile de călătorie. Taj Mahalul e alb și strălucește sinuatic în soare? La fața locului, e plin de turiști și trebuie să te chinui mult ca să prinzi un cadru în care să nu fie cel puțin cîteva zeci. Plajele din Thailanda? Superfrumoase, dar hai să găsim locul ăla neaglomerat și curat. Greu. Și așa mai departe.

De fapt, pozele noastre de călătorie exprimă mai mult o emoție decît o realitate. E bucuria de a fi acolo, e o formă de compensare pentru alte lucruri, o formă de autovalidare sau simpla și bătrîna nevoie de atenție, dar și nevoia de a împărtăși cu prietenii o experiență, ca atunci cînd le povestești la bere cum a fost. Nu postăm întotdeauna lucruri interesante, ba din contra. Aceleași cadre, aceleași perspective, aceleași plaje, aceiași munți. Miza nu e neapărat acolo. În febra momentului, nu prea ne dăm seama însă nici că cei de acasă nu-s prea interesați, se pot enerva sau pur și simplu ne pot ignora. Pentru noi, fotografia vine cu o emoție, o stare la pachet, pentru ei nu prea. Și știm bine asta cînd vedem și noi, la rece, pozele altora și dăm *skip* lejer. Este *sharing*-ul parte esențială din călătoriile noastre? Se pare că da. Dar e o linie fină între *sharing* și *oversharing*. Una e să postezi cîteva fotografii, alta e să pui cîte una pe oră. În fiecare zi. Timp de două săptămîni. Și un album la întoarcere.

Ajungem să privim peisajele printr-un ecran.

Tehnologia schimbă modul în care trăim și, cu siguranță, telefoanele mobile schimbă în mod esențial modul în care călătorim. Ajungem să privim peisajele printr-un ecran, să judecăm un loc după potențialul de *like*-uri (OK, clar exagerez, dar…) și să nu putem trăi două zile de vacanță fără să postăm nimic pe Facebook sau fără să le trimitem prietenilor „mai puțin norocoși“ pozele pe WhatsApp. Citeam că în industria de *travel* se vorbește de „invidia de Facebook“ ca factor de decizie în alegerea locului sau a experiențelor dintr-o călătorie, mai precis care e potențialul unui, să zicem, zbor cu balonul să genereze fotografii care să stîrnească o reacție cît mai puternică la prietenii tăi de pe Facebook. Brrr, zicem noi, conștienți și raționali, dar oare nu sînt momente în care fix asta facem, în mod inconștient?

aduse cu poșta

„Ierți fiindcă ai fost iertat“

Recent, PS Mihai Frățilă, episcopul greco-catolic de București, a lansat o provocare esențială, într-o manieră interogativă, elegantă, adîncă, prin cartea sa *Poate fi trimis Dumnezeu în exil?*, apărută anul trecut la Humanitas. În locul unui răspuns oferit lumii seculare, obișnuită să lanseze ea însăși întrebările și să ofere verdicte conform propriilor criterii, avem aici o întrebare care este întoarsă acestei lumi, ca o oglindă care i se pune în față.

Marile adevăruri ale creștinismului sînt declarate cu simplitate și cu o delicatețe a firescului născut din rugăciune. Nu oriunde, ci într-o carte publicată la Humanitas, deci intrînd într-un spațiu public românesc *de facto* secular. Și nu e puțin, dacă pentru locurile secularizării imaginea creștinismului se reduce de cele mai multe ori la o frică față de lege, repulsia față de o presupusă culpabilizare din partea Bisericii, plictisul în fața ritualului, apărarea zeloasă a vieții personale („nu-mi spune mie popa ce să fac“), descalificarea aprioric a validității filozofice a Revelației și reducționismul scientist („Cercetătorii au demonstrat…“). De aceea, într-o astfel de lume, rostul acestei cărți este de a rosti din nou niște adevăruri cu care vechea Europă era obișnuită. Iar acestea se concentrează în jurul unei descoperiri fundamentale: Dumnezeu ne-a iubit mai întîi, indiferent de meritele noastre. Răspunsul nostru prin credință și o viață dreaptă este posibil doar pentru că El ne-a vorbit și ne-a căutat mai înainte. Ne putem îndrăgosti de El doar pentru că El este îndrăgostit de noi din veșnicie.

Cartea episcopului Mihai este astfel un ajutor pentru *începutul* vieții spirituale: pentru acel moment în care îți încetează anxietatea de om-prizonier al propriei tale condiții, conștient fiind că ești incapabil de a reuși pe cont propriu și cînd, în loc de a te resemna și a raționaliza această resemnare (în mod sofisticat-existențialist sau stupid-hedonist), *înveți să te lași iubit.*

Dumnezeu se uită la nevoi, nu la merite, scrie episcopul. E un Dumnezeu care se lasă schimbat de om, în vremea vieții sale întrupate alături de noi, răspunzînd unor strigăte sincere ale unor inimi rănite de iubire. Dumnezeu ne caută, ne vorbește, ne imploră și, ca act final, se lasă răstignit. Creștinismul nu e despre lege, despre ceea ce trebuie să facem, ci despre ce a făcut El pentru noi, un act istoric ce se autopropune fiecărei conștiințe cu delicatețea unei scrisori de dragoste. Cheia vieții stă în bucuria de a primi dragostea Sa răstignită. Aici se decide destinul unei persoane: Pot să primesc această dragoste, ce îmi arată deopotrivă cît sînt de neputincios și cît sînt de iubit? Pot să recunosc cît sînt de slab, cît de mult am greșit? Iar apoi îndrăznesc să cred în sîngele Domnului vărsat pentru mine, ființă unică și irepetabilă, cu o valoare infinită în ochii iubitori ai Tatălui? Accept iubirea lui Dumnezeu, astăzi, *acum,* iubirea care nu pune întrebări, nu așteaptă explicații, ci caută doar o inimă de copil gata să o primească?

Abia din această bucurie vin apoi iubirea și iertarea semenilor. „Ierți cu adevărat fiindcă, la rîndul tău, ai fost iertat. Ierți fiindcă, deși ai inima rănită, știi să ți-o păstrezi mereu caldă, conștient fiind că nu poți trăi fără pacea lui Dumnezeu. A fi capabili să iertăm este semnul unei respirații sufletești sănătoase. În viață, a inspira și a expira nu au rost decît împreună.“ (p. 92)

Cu bine,
Alin VARA

Sergei GURIEV

Capcanele populismului forte

Anul 2016 a arătat că durabilitatea democrației liberale nu mai poate fi ceva de la sine înțeles nici chiar în Occident. De fapt, analiza politologului Yascha Mounk legată de datele World Values Survey arată că, în multe țări occidentale, încrederea publicului în democrație se află deja de ceva vreme în declin. Cum se explică această tendință? Frămîntările politice din anul 2016 sugerează că mulți oameni sînt frustrați de lipsa de acțiune democratică. Creșterea lentă a veniturilor, șomajul, inegalitatea, imigrația și terorismul sînt presupuse a nu fi abordate în mod suficient de hotărît. Instituțiile politice ale statelor democratice par a fi într-o permanentă stare de toropeală, ceea ce alimentează nevoia alegătorilor de lideri puternici care promit să spargă blocajul politic și să mature rezistența birocratică la adoptarea unor noi politici îndrăznețe. Acești lideri – care afirmă că numai ei pot rezolva problemele din țările lor – sînt adesea căutați și găsiți în lumea corporatistă. Mulți oameni consideră un CEO de succes drept cineva care poate îndeplini obiective bine definite și, în cele din urmă, ajung la concluzia că un om de afaceri poate rezolva problemele sociale pe care un politician nu poate să le rezolve. Dar această concepție e înșelătoare, deoarece conducerea politică este fundamental diferită de conducerea unei corporații. În limbajul economiștilor, aceasta este diferența dintre analiza echilibrului general și cea a echilibrului parțial. Liderii corporatiști trebuie să livreze rezultate pentru acționarii lor și să nu se deranjeze prea mult cu ce se întîmplă în restul societății. În cazul în care creșterea profitului presupune reducerea costurilor și reduceri de personal, liderul corporatist poate elimina locuri de muncă și emite plăți compensatorii pentru lucrătorii concediați. Ce se întîmplă mai departe cu acești lucrători concediați este problema altcuiva, și anume a statului, care trebuie să o rezolve.

Politicile cu adevărat democratice trebuie să fie incluzive.

Liderii politici, pe de altă parte, sînt obligați să aplice principiul „o persoană, un vot“ și au responsabilitatea de a avea grijă și de cei care au, și de cei care n-au, de angajați și de șomeri deopotrivă. Un politician trebuie să se asigure că aceia fără un loc de muncă își au șansele lor, altfel riscă să le piardă voturile. Acesta nu e un mod de a spune că treaba unui CEO este mai ușoară, dar cu certitudine treaba lui e mai clar definită. Liderii care abordează o sarcină politică într-un spirit corporatist sînt susceptibili de a se concentra mai mult asupra eficienței decît a incluziunii. Dar dacă reformele lor ignoră sau înstrăinează prea mulți alegători, acest lucru li se poate întoarce împotrivă. Așa cum am văzut în 2016, țările occidentale au nevoie urgentă de a găsi căi pentru a-i compensa pe cei care au avut mult de pierdut în economia mondială actuală. Aceasta este o lecție dureroasă pe care țările post-comuniste au învățat-o de-a lungul anilor '90. În conformitate cu documentul „Tranziția pentru toți“, cel mai recent Raport de Tranziție al Băncii Europene pentru Reconstrucție și Dezvoltare, primii ani ai reformelor pieței au afectat marea majoritate a populației din aceste țări. Interesant este că mulți dintre cei care au sprijinit aceste reforme au fost, de asemenea, și de partea „conducătorilor de mînă forte“. Ei justificau asta prin ideea că aceste reforme, fiind nepopulare, trebuia să fie impuse publicului, mai degrabă decît să fie întîrziate prin procese excesiv de democratice. Din păcate, acest argument s-a dovedit contraproductiv. Deși unii asemenea lideri puternici au reușit să pună în aplicare rapid reformele, s-a constatat că de ele a beneficiat doar o minoritate de oameni, iar pentru cei mai mulți acestea și-au arătat efectele adverse.

Un exemplu tipic e cel al privatizării. Întreprinderile de stat sînt aproape întotdeauna ineficiente și în ele, de cele mai multe ori, munca se risipește. Așa că, atunci cînd sînt privatizate, ele devin mai eficiente, dar, de asemenea, lasă și lucrători pe dinafară. Asta ar fi o evoluție pozitivă la nivel de firmă, din perspectiva echilibrului parțial, dar nu poate fi pozitivă dacă se iau în considerare și starea celor concediați, și implicațiile pentru echilibrului general al societății. În cazul în care privatizarea dislocă prea mulți muncitori fără compensații, o majoritate a cetățenilor ar putea ajunge să perceapă drept nelegitimă privatizarea și asta ar putea submina întregul sprijin pentru ideea de proprietate privată asupra mijloacelor de producție. Asta e exact ce s-a întîmplat în nu doar cîteva dintre țările foste comuniste, unde privatizarea a ajuns să fie considerată drept ceva murdar.

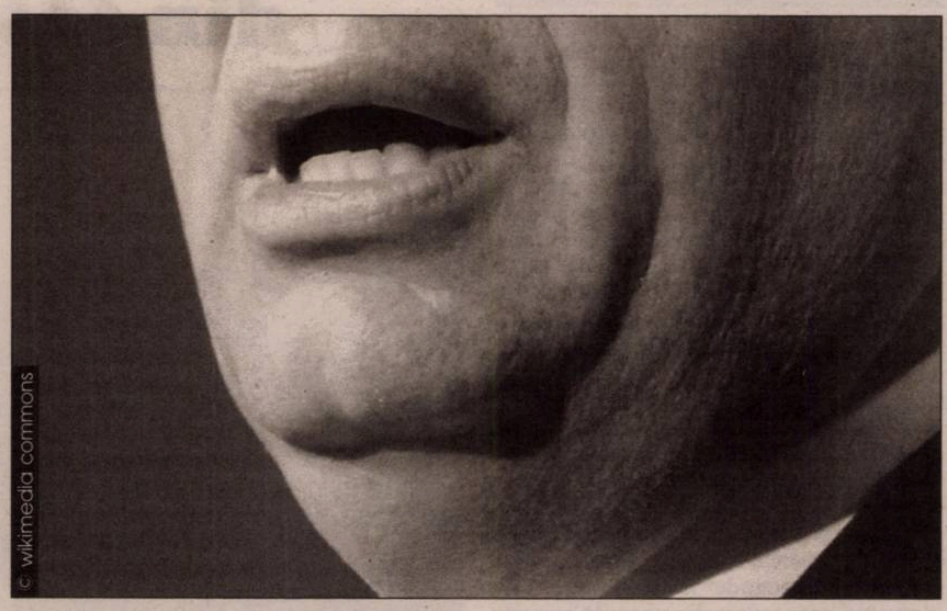

Pagubele provocate de anumite reforme nepopulare au durat mai mult decît reformele în sine. În multe asemenea țări foste comuniste durerea pe care acestea au provocat-o a creat condițiile politice pentru venirea la putere a politicienilor populiști. Iar cînd unii dintre acești noi lideri au inversat reformele, ei au eliminat de asemenea și controalele instituționale asupra puterii lor, în scopul de a face mai grea contestarea deciziilor lor. Odată ce și-au consolidat deținerea puterii, ei au început să redistribuie bogăția țării către acoliții lor. Nu e nici o surpriză faptul că inegalitatea veniturilor în multe dintre aceste țări e mai mare decît era atunci cînd au fost abandonate privatizarea sau alte reforme. Acesta e motivul pentru care instituțiile democratice sînt atît de importante. Ele permit celor care au fost afectați de reforme să obțină compensații. Cu „o persoană, un vot“, „perdanții“ contează la fel de mult ca și „cîștigătorii“. Pentru că politicile cu adevărat democratice trebuie să fie incluzive, punerea în aplicare a reformelor într-o democrație necesită timp și efort, dar, deși dureros, procesul de a construi coaliții largi pro-reformă garantează, de asemenea, că aceste politici vor rezista. Pe termen lung, reformele incluzive rezistă, iar cele rapide și murdare, nu. Broasca țestoasă a democrației bate iepurele dictaturii pline de bune intenții.

Sergei Guriev *este economist-șef la Banca Europeană pentru Reconstrucție și Dezvoltare.*

© Project Syndicate, 2017.
www.project-syndicate.org

traducere din limba engleză
de Andrei MANOLESCU

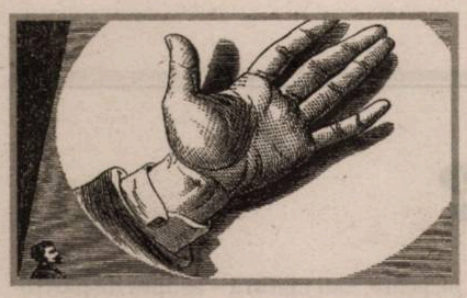

Adina POPESCU

portrete din mers

Tovarășa directoare (de ieri și de azi)

La începutul lunii ianuarie s-a iscat un mic scandal legat de foștii directori de școli, inclusiv directorii adjuncți care ar putea fi repuși în funcții, chiar dacă nu s-au prezentat sau au picat concursul organizat de fostul Ministerul Educației. O decizie politică, desigur. Ulterior, PNL a inițiat un proiect de lege care să completeze Legea Educației Naționale și să nu mai permită astfel de lucruri, adică „funcțiile de director și director adjunct din învățământ nu trebuie să mai stea în pixul ministrului Educației sau la cheremul vreunui inspector școlar".

Pe fondul acestor discuții, mi-am dat seama de următorul fapt: mereu am avut senzația că funcția de director de școală este una mai mult sau mai puțin „politică", ce nu ține neapărat de competențe. Pe vremea cînd eram elevă, „tovarășa directoare" reprezenta, de fapt, o tipologie care în anumite școli (probabil mai multe decît îmi închipui) mai există și astăzi. Am învățat la o școală destul de mică, „de cartier", și în toți cei opt ani pe care mi i-am petrecut acolo am avut o singură tovarășă, ulterior doamnă directoare. De aceea, îmi închipuiam, copil fiind, că funcția de director era una eternă, nu „scapi" de ea pînă nu ajungi la vîrsta pensionării. Tovarășa respectivă era o doamnă relativ tînără și voluptuoasă, cu o voce delicată și muzicală, care nu se potrivea deloc cu gabaritul ei. Iarna se îmbrăca într-o haină de blană „de nurcă" (șușoteau mămicile – noi, copiii, nu prea știam ce e aia o nurcă) și mereu lăsa în urma ei o dîră puternică de parfum „franțuzesc" (tot mămicile!). Era prezentă prin absență, fiindcă nu prea o vedeam prin școală, însă ceilalți tovarăși profesori mereu făceau referire la ea, „O să fii chemat la tovarășa directoare!" reprezenta amenințarea supremă. Fericiți erau cei care o aveau „la clasă", pentru că deși era la rîndul ei profesoară, nu prea venea la ore sau cînd venea îi punea pe copii să facă rezumatul lecției din manual. Treburile importante ale tovarășei directoare se desfășurau într-un loc numit „cabinet" sau la secretariat. Acolo ajungeau doar părinții, în cazuri extreme – copiii au făcut o boacănă majoră și s-a pus problema scăderii notei la purtare, corigențe „nemeritate" etc. Aceleași mămici (tăticii erau mai puțin implicați în viața noastră școlară) așteptau pe la uși, cu buchete imense de flori și încărcate de pachete. Însă în ultimii ani ai regimului comunist, școala era de fapt condusă de către secretara de partid – o tanti cu un corp impecabil (băieții de a opta întorceau capul după fundul ei bombat), dar cu o față șifonată (era trecută totuși de 40 de ani), cu părul roșu și buze subțiri, cu o voce ca un țignal de fabrică. Ea dicta tot ce se petrecea în școala noastră, iar tovarășa directoare o urma peste tot ca o umbră mătăhăloasă și docilă. După 1990, secretara de partid a dispărut pur și simplu, iar pe tovarășa directoare n-au schimbat-o imediat. Cînd a ajuns la noi zvonul că pe profa de geogra, spaima școlii, „vor să o facă" (cine „voia s-o facă" este pentru mine și acum un mister) directoare adjunctă, „am ieșit în stradă" (adică în curtea școlii) și am făcut grevă, așa cum văzuserăm la televizor că se procedează în astfel de cazuri, ca să o dăm jos. Însă greva a fost înăbușită din față, iar capilor ei li s-a scăzut într-adevăr nota la purtare.

Iar pe profa de geogra tot „au pus-o" directoare adjunctă, deși era în pragul pensionării, însă se pare că aștepta de mult această funcție. Ea era, de fapt, imaginea emblematică a tovarășei directoare comuniste – mică și a dracului, urla tot timpul ca să te bage în sperieți, adeptă a unei educații cazone și a muncii care stă la temelia patriei. Expresia ei favorită era „Dacă-ți dau o palmă, nici cinci Salvări nu-ți ajung la poarta școlii!". Din fericire, la vreo 15 ani după ce am terminat gimnaziul, în școala noastră a ajuns directoare una dintre profesoarele mele favorite, care nu avea nici o legătură cu portretele de mai sus. Dar se mai întîmplă și minuni.

„Dacă-ți dau o palmă, nici cinci Salvări nu-ți ajung la poarta școlii!"

La liceu, am prins un pic un tovarăș director celebru și etern, care se numea Spulber. Ce nume poate fi mai potrivit pentru un director? Nu știu ce sau pe cine sulbera, însă nu prea l-am văzut la față, poate doar la deschiderea anului școlar. De aici, senzația că directorii sînt prea ocupați cu treburile lor „directoriale" ca să mai dea cu ochii și de noi, elevii școlii pe care o conduc. Ulterior, și în acest liceu, lucrurile s-au îmbunătățit substanțial. Era vorba, totuși, de un liceu bucureștean de prestigiu. Ce ne facem însă cu școliile, miile de școli obscure, din cartierele mărginașe, din orășele uitate, de la țară? Cine știe cîți tovarăși și cîte tovarășe directoare or fi rămas pe acolo, de la începutul veacului?

În ultimii ani fac des vizite în școli, la invitația profesoarelor de limba română. „Acțiunea" se numește întîlnire cu un scriitor și are loc, de regulă, în timpul unei ore de română. Astfel am ajuns în școli cochete, cu „copii buni" (e o expresie pe care am tot auzit-o, deși din punctul meu de vedere toți copiii sînt „buni"), unii olimpici, cu profesori dedicați, dar am nimerit și în școli mai prăpădite. Vrînd-nevrînd, înainte de întîlnirea cu copiii, treceam și prin „cabinetul" directorilor ca să ne cunoască. Unii se vedea de la o poștă că n-aveau nici un chef de noi. Aproape că le citeam gîndurile: „Ce-or fi căutînd și scriitorii ăștia în școala noastră? Nu pot să-și vadă de scrisul lor acasă? Scriitori ne trebe nouă acum, cînd școala are atîtea probleme?!" De-abia așteptau să ne salute și să ne strîngă cordial mîinile ca să se întoarcă la vrafurile de hîrtii de pe birou și să se prefacă extrem de ocupați, că dă bine la imagine. O tovarășă directoare adjunctă de la Ploiești a fost cît pe-aci să ne dea afară din școală, deși profesoara de română „îi comunicase" ce căutam noi acolo. Semăna extrem de bine cu fosta mea profă de geografie. Ne-a luat de pe hol, de parcă am fi fost martorii lui Iehova: „Pe cine căutați?" I-am explicat, însă nat gimnaziul, în școala noastră a ajuns directoare una dintre profesoarele mele favorite, care nu avea nici o legătură cu portretele de mai sus. Dar se mai întîmplă și minuni.

La liceu, am prins un pic un tovarăș director celebru și etern, care se numea Spulber. Ce nume poate fi mai potrivit pentru un director? Nu știu ce sau pe cine sulbera, însă nu prea l-am văzut la față, poate doar la deschiderea anului școlar. De aici, senzația că directorii sînt prea ocupați cu treburile lor „directoriale" ca să mai dea cu ochii și de noi, elevii școlii pe care o conduc. Ulterior, și în acest liceu, lucrurile s-au îmbunătățit substanțial. Era vorba, totuși, de un liceu bucureștean de prestigiu. Ce ne facem însă cu școliile, miile de școli obscure, din cartierele mărginașe, din orășele uitate, de la țară? Cine știe cîți tovarăși și cîte tovarășe directoare or fi rămas pe acolo, de la începutul veacului?

În ultimii ani fac des vizite în școli, la invitația profesoarelor de limba română. „Acțiunea" se numește întîlnire cu un scriitor și are loc, de regulă, în timpul unei ore de română. Astfel am ajuns în școli cochete, cu „copii buni" (e o expresie pe care am tot auzit-o, deși din punctul meu de vedere toți copiii sînt „buni"), unii olimpici, cu profesori dedicați, dar am nimerit și în școli mai prăpădite. Vrînd-nevrînd, înainte de întîlnirea cu copiii, treceam și prin „cabinetul" directorilor ca să ne cunoască. Unii se vedea de la o poștă că n-aveau nici un chef de noi. Aproape că le citeam gîndurile: „Ce-or fi căutînd și scriitorii ăștia în școala noastră? Nu pot să-și vadă de scrisul lor acasă? Scriitori ne trebe nouă acum, cînd școala are atîtea probleme?!" De-abia așteptau să ne salute și să ne strîngă cordial mîinile ca să se întoarcă la vrafurile de hîrtii de pe birou și să se prefacă extrem de ocupați, că dă bine la imagine. O tovarășă directoare adjunctă de la Ploiești a fost cît pe-aci să ne dea afară din școală, deși profesoara de română „îi comunicase" ce căutam noi acolo. Semăna extrem de bine cu fosta mea profă de geografie. Ne-a luat de pe hol, de parcă am fi fost martorii lui Iehova: „Pe cine căutați?" I-am explicat, însă ne-am intimidat un pic și nu mai știam exact numele profesoarei de română care ne invitase. „Ce doamnă de română? Păi, și eu sînt de română și sînt directoare adjunctă! Tot ce ține de română trece mai întîi pe la mine..." După ce s-a lămurit, ne-a întrebat: „Dar buletinele le-ați arătat la intrare? Că aici e instituție școlară și nu intră oricine..." Ne-am dat seama că se comportase așa pentru că „nu-i arătasem respectul cuvenit". Alte tovarășe directoare au ținut morțiș să fie prezente la întîlnire, deși n-aveau treabă cu literatura, erau de matematică sau de biologie. Au ținut un mic *speech* ca să-și arate competențele de directoare: „Oaspeți de seamă avem astăzi în școala noastră..." etc. Copiii erau timorați, profesoarele care ne invitaseră își coborau jenate privirile. Îndrăzniseră să organizeze o „acțiune" altfel, neconvențională. Oare făcuseră bine? Însă, de ce să mint, am întîlnit și multe doamne și chiar domnișoare directoare din cu totul alt film. Prietenoase, volubile, cu viziuni moderne asupra „sistemului". Am petrecut cîte o oră în „cabinetul" lor ca să ne povestească unde și ce ar trebui schimbat pentru ca lucrurile să funcționeze. Însă nu se schimbă nimic.

Publicitate

Nu rata ediția de ianuarie a revistei Historia!

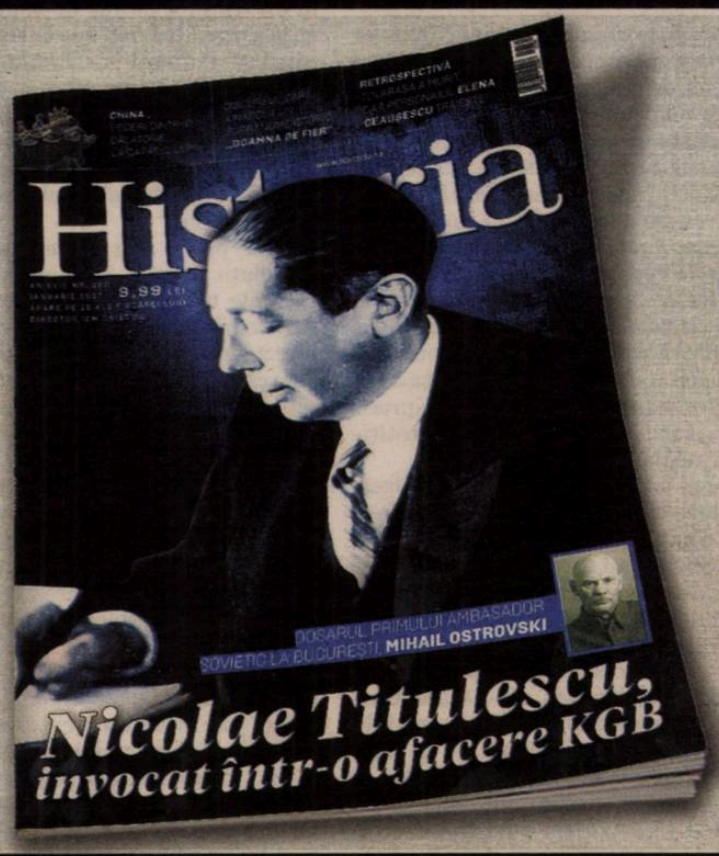

Cea mai citită revistă de istorie!
Acum la toate punctele de distribuție a presei, la 9,99 lei

Historia.ro

Abonează-te!
Sună de luni până vineri, de la 9:00 la 18:00, la 0318.603.057

Cristina ȘTEFAN

Cum ne mai despărțim?

Conform Institutului Național de Statistică, în 2015, la fiecare patru căsătorii a fost pronunțat un divorț – șase procente din cupluri luînd decizia să se despartă după un an sau mai puțin de căsnicie. Rata divorțurilor este în creștere, și nu e deloc surprinzător – tendințele din țară sînt în acord cu ceea ce se întîmplă și în restul lumii. Despărțirile devin o obișnuință.

Nu doar atît – și în România, și în restul lumii, generația tînără nu mai alege atît de des să se căsătorească, și nici nu mai pune atît de mare preț pe relațiile de lungă durată. Am întrebat-o pe Aurora Liiceanu, psiholog, ce opinie are despre relațiile contemporane. „Alte reguli guvernează relaționarea", afirmă dna Liiceanu. „Tinerii sînt împinși de media să devină eroi, să fie celebri, să refuze anonimatul părinților. Experimentalismul lor erotic acceptat duce la relații superficiale, volatile, la încercări de a stabili relații fără o angajare fermă și fără investiții afective profunde."

Tehnologia avansează rapid – avem acces la comunicare instantanee, numeroase platforme de socializare și interacțiuni romantice la îndemînă, facilitate de site-urile sau aplicațiile de matrimoniale precum Tinder. Inevitabil, toate acestea duc și la relații scurte, consumate pe repede-înainte. Azi, rar mai sîntem, de fapt, singuri. Ne aflăm într-o permanentă căutare a celui mai bun partener posibil. „Psihologii – și nu numai ei – consideră că tehnologia prezentului și cea a viitorului, cu progresele rapide și multiple ale mijloacelor de comunicare, produc schimbări și mutații în toate domeniile vieții", spune Aurora Liiceanu. „Se schimbă nu numai condițiile de viață, reperele culturale, paradigmele mentale, dar se schimbă și relațiile între oameni, atît la nivel social, cît și la nivel personal. Componenta vizuală – cea care realiza interacțiuni față în față, contacte vizuale – este mult mai puțin prezentă. Unele strategii de socializare, de întîlniri și contacte sînt preluate de alt tip de relații și alte preferințe (*dating* pe Internet, SMS-uri, Facebook, de pildă). Relațiile intime sînt exhibate, scurte, cu investiții afective superficiale, devenind realități consumabile. Cultura relațiilor s-a schimbat, relațiile nu se mai cultivă, timpul rapid determină noi reguli, norma de reciprocitate se înlocuiește tot mai des prin alianțe temporare, acceptate reciproc."

Într-o lume care se mișcă atît de rapid, ca a noastră, renunțăm, deci, mult mai ușor la o relație. M-am întrebat cum se termină acele „alianțe temporare", cum se mai despart tinerii de azi. Mari sau mici, despărțirile ne schimbă lumea, ne pun pe alt curs. Oare modul în care se termină o relație spune ceva și despre felul în care se schimbă mentalitățile dintr-o societate? Care mai este eticheta în cazul despărțirilor, în era comunicării instantanee? Avem, de fapt, o datorie morală de a încheia o relație într-un anume fel? Căci a ne despărți nu e ceva ce ne învață, de obicei, părinții, în cei șapte ani de acasă. Poate – rar – filmele ori cărțile.

Internetul, însă, ne oferă întotdeauna soluții comode, precum site-ul breakupshop.com, care se deschide cu titlul mare *„Be single"* (Fii singur) și te îndeamnă să „comanzi" o despărțire. Creat de doi canadieni, site-ul se oferă să trimită SMS-uri, e-mail-uri sau scrisori, ori chiar să sune și să se despartă ei în numele tău. „Oamenii deja plătesc servicii ca Tinder ca să își găsească o relație, așa că de ce să nu plătești pentru un serviciu care te scapă de o relație?", spune unul dintre fondatori într-un interviu pentru *VICE*. Pare o metodă insensibilă și impersonală, nu? Însă, vorba cîntecului, există *50 ways to leave you lover*. Am mers, așadar, la firul ierbii, întrebînd cîțiva oameni ce metode de despărțire au folosit de-a lungul vremii.

Majoritatea ne-au răspuns că încă preferă despărțirile față în față. Răzvan, 32 de ani, spune că așa a terminat majoritatea relațiilor sale. Deși au fost legături scurte, spune că așa i se pare mai onest. O altă soluție este despărțirea la telefon sau în scris, prin SMS-uri, e-mail-uri ori chat. George, 28 de ani, spune că „în timp, am folosit și metode de care nu sînt mîndru, din acelea mai lașe, ascunse după mesaje. Asta pe la început. Acum sînt însă la vîrsta la care sînt suficient de împăcat cu mine încît să mă pot despărți fără probleme printr-o discuție față în față." Teo, 23 de ani, preferă ca, în cazul legăturilor scurte, să nu fie prea dur, sugerînd, evaziv, „că nu sînt interesat de o relație în momentul ăsta, ca să nu-i rănesc sentimentele prea mult". O altă metodă ambiguă de despărțire este *pauza*. O știm cu toții. După „am nevoie de o pauză" nu urmează nimic bun.

Azi, rar mai sîntem, de fapt, singuri.

Paul, 35 de ani, enumeră mai multe variante: „Metoda discuțiilor interminabile, pentru că aș vrea să mai meargă, dar nu mai este aprinsă flacăra. Metoda «m-a găsit cu cealaltă în brațe și s-a prins imediat». Metoda «mort în păpușoi», adică nu mai dai nici un semn și aștepți să-i treacă sau să se prindă." Nu este singurul care a dispărut fără urmă. Se mai numește *ghosting*, iar Ioana, 28 de ani, a procedat de mai multe ori așa și crede că aceasta e „cea mai simplă metodă" și că „persoana cealaltă își va da seama".

Ghosting-ul (sau metoda „mort în păpușoi", „dispariția ca măgarul în ceață" sau „răpirea de către extratereștri", în cazul dispariților din căminul comun, cu tot cu bagaje) este – v-ați prins deja – întreruperea bruscă a oricărei comunicări cu persoana cu care te întîlneai. Și este, se pare, o tendință din ce în ce mai comună în relațiile contemporane. Despre acest fenomen, Aurora Liiceanu spune că „nu e ceva nou. Pare, însă, că este mult mai tolerat și mai frecvent astăzi la tineri. Scrisorile, mai demult, erau scrise și așteptate pentru că prin conținutul lor se construia o relație, dar se și confirma continuarea ei sau se anunța ruperea ei. Sigur, uneori nu se răspunde pentru confirmare. Astăzi, SMS-urile sînt mai comode, se evită vocea sau contactul vizual. Uneori nu se răspunde la mesaj. *Ghosting*-ul este privit de unii ca o formă de lașitate, care creează frustrări și uneori speranțe că acela care a dispărut va reveni. Alți oameni consideră că este un gest nemanierat și lipsit de eleganță, pentru că o regulă a relației spune că încheierea ei trebuie să fie știută de ambii parteneri. *Ghosting*-ul poate fi privit ca exprimînd fenomenul Zeigarnik, cunoscut în psihologie drept efect a ceva incomplet, neterminat, ca un cerc care nu s-a închis. Efectul acestui fenomen este trăirea unei frustrări, a unei tensiuni și a unei dorințe de a închide cercul. El poate uneori duce chiar la obsesii. De fapt, nu este vorba despre absența, încheierea relației, ci de necomunicare. Comunicarea între cele două părți nu mai există.

Dar există și un *ghosting* acceptat ca strategie de cuplu, cum a fost cazul actorilor Jack Nicholson și Angelica Houston, a căror relație a fost definită ca *on again and off again relationship*, cînd cei doi se despărțeau repetat și reveneau la fel în relația lor, și care a durat mult. Se poate vorbi de rolul pozitiv al familiarității, de rutină și comoditate, de inconfortul și incapacitatea de a te confrunta cu o despărțire definitivă, de cedări reciproce. Durata relației a dovedit însă o investiție afectivă solidă în relația lor."

Întocmai cum afirmă Aurora Liiceanu, se pare că *ghosting*-ul este mai frecvent în rîndul celor foarte tineri. Geo, 19 ani, spune că „îmi este foarte greu să mă despart, așa că mi-am inventat o metodă. Cînd simt că nu mai merge, devin treptat mai distantă, el va zice că «așa nu mai merge», iar eu voi aproba. Cred că mi-am făcut un obicei din asta, din păcate. *Ghosting*-ul poate fi privit atît ca o modalitate de lașitate, dar și ca un fel de a lăsa totul în voia sorții. Îmi place să știu că sînt întrebări la care nu am răspuns încă. În felul acesta, lași o portiță deschisă, pentru că nu i-ai spus celuilalt nimic, nu ai explicat sau acuzat. Găsesc o oarecare frumusețe în obiceiul acesta pe care mi l-am găsit. În felul acesta am aflat că cei care nu au dispărut și ei în momentul în care eu am făcut-o m-au înțeles și am simțit multă compasiune."

Geo are chiar o viziune romanticizată – și, poate, mai matură – asupra dispariților: „Odată, am cunoscut un băiat din alt oraș, pe Internet, iar după cîteva schimburi de replici, am decis să ne întîlnim. Am petrecut aproape 24 de ore împreună, iar după aceea nu am mai vorbit, am dispărut unul pentru celălalt. Sînt sigură că nu ar mai fi fost la fel dacă ne-am fi zis nimicuri după aceea."

Răzvan susține că, și el, uneori, nu a mai dat semne după două sau trei întîlniri nefericite. Însă asta e, întrucîtva, justificat. Altceva e cînd vorbim despre relații gata închegate – Teo, de pildă, susține că n-a dispărut niciodată, nici din relațiile scurte, de cîteva săptămîni sau luni, „pentru că mie îmi place să lămuresc lucrurile, dacă se poate comunica. Persoanele care fac *ghosting* sînt egoiste și dau dovadă că nu au tăria de caracter necesară ca să spună cu adevărat ce simt (sau ce nu simt) față de o persoană, așa că aleg calea cea mai ușoară, de a evita și de a fugi." Și Paul este de acord: „E o metodă imatură, stupidă, neclară, generatoare de posibile traume, dar cea mai la îndemîna oricui nu știe cum să gestioneze un sfîrșit de relație."

Dacă alegem tot mai des să dispărem, în loc să comunicăm, la finalul unei legături romantice, se poate vorbi, oare, de o degradare a relațiilor? Psihologul Aurora Liiceanu crede că da. „Intensitatea sentimentelor relațiilor romantice – culpabilitatea, indiferența, rănirea, disperarea despărțirii, frica de schimbare, angajarea – este redusă la un balet social de mers pe patine în care hedonismul, experimentalismul, pragmatismul, imaginea de sine generată de complexitatea identității sexuale, individualismul ușurează relaționarea fără multe complicații. *Trial and error* și *take it easy* devin strategii de cuplare aleatorie, confortabilă, cu ajutorul prețios al noilor mijloace de comunicare", afirmă dna Liiceanu.

O parte dintre cei chestionați sînt, și ei, de acord. Ioana crede că „avînd acces la un «catalog online de oameni», se oferă sentimentul fals de control, iar oamenii sînt rezumați la «frumos/urît». Nu se mai depune nici un efort în a încerca să îl înțelegi pe cel cu care ieși la o prăjitură și să îi accepți defectele, căci în subconștient știi că poți accesa oricînd «catalogul» și să îți alegi alt «subiect» cu care să pierzi timpul."

Paul, pe de altă parte – după o serie de relații lungi –, este optimist și crede că noile tehnologii nu afectează atît de mult cuplurile. „Poate doar marginal, indirect. În sensul că ne dau ideea greșită cum că relațiile sînt mai facil de găsit și de întreținut acum. Complet greșit, de altfel. Azi poți ajunge să cunoști oameni pe Tinder cu care apoi să ai o relație. Tinder doar înlocuiește saloanele și banchetele de altădată, petițoarele și codoașele, balurile și bairamurile unde puteai să-ți găsești pereche. Dar mecanica relației nu s-a schimbat atît de mult. Nu cred că relațiile se degradează, ci evoluează. Spre mai bine sau mai rău, rămîne de văzut. Ca romantic, pot spune că schimbarea nu-mi este pe plac, dar mă adaptez la ea."

Toți avem asemenea povești. Prietenul din școala generală s-a despărțit de mine printr-un bilețel livrat de o colegă. Cîțiva ani mai tîrziu, în liceu, a fost rîndul meu să mă despart de un băiat pe o bancă din Cișmigiu, în același loc unde ne întîlniserăm prima oară. Relațiile durează mai puțin, regulile jocului s-au schimbat. Să fie oare doar o adaptare la lumea contemporană?

Dorel Dumitru CHIRIȚESCU

Unde ne sînt banii?

Vom discuta despre un subiect mai aparte al acțiunii economice, una dintre cele mai urîte fețe ale capitalismului. Vom încerca să explicăm unul dintre paradoxurile care ne guvernează viața. Știm că economiile naționale și economia globală se află într-o continuă expansiune, că PIB-ul crește și că performanța noastră tehnică și de organizare a muncii este unică în istoria cunoscută. Practic, nu mai recunoaștem ca limitat potențialul de creștere și acumulare economică. Cu toate acestea viața noastră, a oamenilor obișnuiți, este din ce în ce mai restricționată și mai dependentă de instituții. Sîntem taxați din abundență și sîntem urmăriți cu prea multă asiduitate de statul căruia îi aparținem. Simțim un fel de răceală în raport cu ceea ce tot noi am creat, în timp ce o parte a elitelor noastre politice și de afaceri este tot mai depărtată și mai lipsită de solidaritate cu noi. Prosperitatea pătrunde tot mai greu și cu mai mari eforturi. Trăim prin datorii și îndatorare. Datoria este la modă atît în viața indivizilor, cît și în viața națiunilor. Este o ruptură între „noi" și „ei" ce alimentează puternice sentimente împotriva sistemului, împotriva a ceea ce cu toții numim capitalism. Tocmai pentru că sînt cleptomane, elitele despre care vorbim inventează jocuri de-a v-ați ascunselea cu banii și valorile pe care le mînuiesc. Unul dintre ele este folosirea de *offshore*-uri. Este un joc cu banii națiunilor sau cu bani privați al cărui final este, așa cum spuneam, erodarea bazelor și valorilor lumii în care trăim. Care sînt dimensiunile acestui joc?

Sînt puține surse credibile și lucrări științifice care să ofere o imagine asupra acestui fenomen complex de ascundere a averilor. De obicei se fabulează cîte ceva, după care vine cineva și spune că totul este legal. Chiar dacă omului obișnuit i se pare că ceva este în neregulă cu acești bani și cu aceste operațiuni (altfel de ce totul ar fi atît de secret?), discuția se încheie fără prea mari lămuriri. De aceea semnalăm o lucrare ce face lumină în jurul acestui subiect. De curînd, în cursul anului 2016, a apărut, la Editura Litera, lucrarea *Avuția ascunsă a națiunilor*, autor Gabriel Zucman (profesor la London School of Economics și cercetător la Universitatea Berkeley din California). Încă de la începutul lucrării, autorul său arată că: „Ea (cartea respectivă – n.n.) reprezintă o anchetă inedită, a cărei concluzie este copleșitoare: paradisurile fiscale n-au dus-o nicicînd așa de bine ca în zilele noastre! (...) Impunitatea celor care fraudează este aproape totală. (...) Dar nu este prea tîrziu pentru a inversa mersul lucrurilor. Evaziunea fiscală întreținută de cei bogați și de marile societăți poate fi oprită." (p. 10)

În paradisuri fiscale își trimit banii oamenii bogați ai planetei, dar și marile companii ce operează în economia globală. Sumele sînt sustrase deopotrivă din economiile bogate, dar și din cele sărace. Fuga de impozitare nu are culoare politică și nici justificare doctrinară. Ceea ce păgubește America păgubește deopotrivă România sau orice altă țară de pe planetă. În timp ce datoria publică a statelor lumii crește, averile aflate în paradisuri fiscale cresc și ele. Practic, există un culoar prin care banii națiunilor se scurg în zone lipsite de control statal și de impozitare. Națiunile pierd sume care altfel ar sta în circuitele economice și ar produce dezvoltare și noi locuri de muncă. Pentru că acesta este pariul cel mai important în bătălia cu găurile negre ale finanțelor internaționale. Banii trebuie să rămînă în circuitele economice și în economia vizibilă din motivul că pentru asta sînt creați. A scoate bani din economie este ca și cum ai trage frîna acelei economii. Care sînt sumele despre care vorbim? Autorul despre care discutăm

O voință politică planetară este dificil de obținut în viitorul apropiat.

vehiculează cîteva cifre: la scară mondială, 8% din patrimoniul financiar al gospodăriilor se află în paradisuri fiscale; în UE, acest procent este chiar mai mare, situîndu-se la 12%; francezii bogați dețin 350 de miliarde de euro în paradisuri fiscale, din care jumătate se află în Elveția; fără această evaziune fiscală masivă datoria publică a Franței nu s-ar mai ridica la 94% din PIB, ci la 70% (p. 17); acest 8% la nivel planetar înseamnă 5800 de miliarde de euro, din care 1800 de miliarde de euro se află în Elveția (p. 48); frauda celor ultrabogați se ridică în fiecare an, la nivel planetar, la 130 miliarde de euro (p. 58); doar în cursul anului 2013, Europa a alimentat paradisurile fiscale cu 50 de miliarde de euro, din care 17 miliarde au plecat numai din Franța (p. 63). După cum se vede cifrele sînt foarte mari, chiar dacă, așa cum spune Zucman, ele sînt estimate la minimum.

Cum se produce, în mod tehnic, această fugă de impozitare? Dacă, în cazul persoanelor fizice, lucrurile sînt mai simple și mai ușor de dovedit, în sensul că simpla prezență a unui cont personal într-un paradis fiscal îl poate pune pe posesor în situația justificării sumelor și atunci se află dacă suma este obținută legal și dacă a fost plătit un impozit undeva pentru această sumă, în cazul firmelor mari mecanismele de înșelare sînt mai complexe, iar dimensiunea evazionistă a lor este mai greu de dovedit. Ce fac firmele? Autorul descrie în mod clar două mari tehnici de optimizare, adică de sustragere de la impozitare a profiturilor (pp. 116-117). Este vorba despre tehnica împrumuturilor între grupuri și manipularea prețurilor de transfer. „Prima constă în a îndatora masiv filialele situate în țările ce impozitează mult beneficiile, ca Franța sau SUA. Scopul este acela de a reduce profiturile acolo unde sînt taxate, pentru a le face să apară în Luxemburg sau Bermude, unde nu sînt deloc impozitate" (p. 116). A doua tehnică de optimizare, manipularea prețurilor de transfer, „joacă un rol mult mai important. În mod concret, multinaționalele trucheză prețurile cu care filialele lor își cumpără unele altora propriile produse. În sînul aceluiași grup, filialele din Bermude vînd la preț în aur (prețuri foarte mari, autorul folosește o metaforă – n.n.) serviciile entităților localizate în Franța. Profiturile apar, astfel, din nou în paradisurile fiscale, iar pierderile în marile economii ale Europei continentale, în Japonia și în SUA." (p. 117)

Ce soluții există pentru combaterea evaziunii și oprirea acestui fluviu de bani care stau ascunși, fiind feriți de impozitare? Autorul nu are încredere în măsura sugerată de OECD și însușită de Comisia Europeană, care ar consta în urmărirea profitului marilor companii și taxarea sa acolo unde acesta a fost obținut. (vezi Adelina Mihai, http://www.zf.ro/special/experti-kpmg-multinationalele-vor-fi-obligate-sa-si-revolutioneze-modelul-de-business-profiturile-vor-fi-impozitate-acolo-unde-au-fost-generate-iar-romania-trebuie-sa-si-adapteze-legislatia) Subscriem acestei păreri. Așa ceva este imposibil pentru că: „...impozitul pe societăți se bazează pe o ficțiune: ideea că se pot stabili profiturile realizate de fiecare firmă în fiecare țară în parte. Or, această ficțiune nu mai poate fi întreținută astăzi, căci grupurile multinaționale, consiliate de marile societăți de audit și de consultanță, au toată libertatea de a-și localiza beneficiile acolo unde doresc, adică acolo unde sînt mai puțin impozitate." (p. 116) Da, un stat poate urmări și taxa profiturile obținute pe teritoriul său, numai că, în urma aplicării tehnicilor despre care vorbeam, aceste profituri nu există sau sînt în sume foarte mici. Rezultatul este că sumele ajung tot acolo unde trebuie să ajungă, adică în state cu impozitare foarte scăzută. (Pentru o analiză tehnică, pe exemplul României, extrem de bine documentată, dar care dezvăluie dimensiunile hățișurilor în care se poate intra atunci cînd concurezi cu multinaționalele, vezi Gabriel Biriș, http://www.cursdeguvernare.ro/gabriel-biris-despre-impozitarea-multinationalelor-schimbarea-paradigmelor.) Pentru a evita aceste subterfugii, Zucman propune înființarea unui „registru mondial al titlurilor financiare care să indice, pe bază nominală, cine deține fiecare acțiune și fiecare obligațiune" (p. 11). Eficiența acestui cadastru mondial se poate asigura prin obligația instituită de schimb automat de informații între state. Parte a soluției este și o reformă radicală a impozitării societăților comerciale. Autorul citat militează pentru ca sistemul de taxare a societăților să fie unul global asupra profiturilor globale. Veniturile astfel obținute ar urma să fie împărțite între state în funcție de contribuția fiecăruia la realizarea sa.

Este interesant ce propune Zucman. În esență, este vorba despre rezolvarea cu instrumente globale a unei probleme de ordin global. Numai că o voință politică planetară este dificil de obținut în viitorul apropiat. Este vorba despre instituții, dar și despre oameni. Bătălia cu multinaționalele nu este una ușoară și pentru că resursele lor de influențare la nivelul deciziei politice și economice sînt foarte mari. Pînă atunci țări ca România pot regîndi în favoarea lor sistemul de impozitare a averilor și profiturilor astfel încît să-și asigure creștere economică și colectare corectă a taxelor. Totul trebuie clădit pe constatarea simplă că impozitul pe profit a devenit neoperant în raport cu aceste firme mari și foarte mari și că ar trebui regîndit în esența sa sau chiar înlocuit. Aș propune un impozit unic pe cifra de afaceri. Dar asta este deja o altă dezbatere.

***Dorel Dumitru Chiriţescu** este profesor de economie la Universitatea „Constantin Brâncuşi" din Tîrgu Jiu. Cea mai recentă carte a sa este* Capitalismul – O dezbatere despre construcția socială occidentală, *Editura Institutul European, 2016.*

CA ÎNTOTDEAUNA DINAINTEA COPACILOR, POZIȚIA DE DORMIT POATE FI DE MAI MULTE FELURI: PE PLAN LOCAL SAU PESTE CAL

■ Ca întotdeauna după sărbători, spectacolul dezolant al brazilor abandonați pe la ghene, tomberoane și alte sinistre locuri de depozitat gunoiul menajer e înduioșător, deopotrivă revoltător. Parcă nu ar fi fost centrul atenției cu cîtva timp, puțin, în urmă... Și cam la fel se întîmplă cu spiritul sărbătorilor care bîntuie pe la casele nevoiașe – creșe, case pentru copii abandonați, aziluri de bătrîni sau spitale care găzduiesc persoane în fază terminală sau cu dizabilități extreme. Ca și brazii de Crăciun, sînt sortiți uitării. Pînă la anu'... Cînd reîncepe caruselul sărbătoresc. Și, odată cu el, se retrezește în seamănul nostru dragostea și respectul pentru conifere. Pe termen limitat... (**R. M.**)

■ Se pare că rechinii există pe planetă de vreo 420 de milioane de ani, adică dinaintea copacilor. Asta denotă vechime și impune, firește, respect. Doar că, în ciuda reputației, rechinul Marele Alb a atacat un total de 280 de oameni între 1876 și 2013, dintre care doar 77 au murit. Asta denotă, totuși, blîndețe. Prin comparație, cerbii ucid 200 de oameni anual numai în Statele Unite. Judecați și singuri. (**M. C.**)

■ Cercetătorii de la Universitatea din Tel Aviv au înregistrat strigătele din coloniile de lilieci egipteni și au descoperit ceva tare interesant. Au putut clasa 60% din sunete în patru categorii. Așadar, se pare că liliecii comunică, în mare parte, pentru a se certa. Fie vociferează pentru mîncare, fie își dispută poziția de dormit în cuib, țipă la masculii care fac avansuri sexuale nedorite sau, în fine, se ceartă cu un liliac care se apropie prea mult de ei. Deci, cam la fel ca oamenii căsătoriți. (**C. Ș.**)

■ Bomboanele „Bucuria" de la Chișinău chiar m-au binedispus: căutînd prin pungă am dat de „Ursuleț", „Inspirație", „DoReMi", „Lira", „Livada Moldovei", „Favorit". Toate cu gusturi pregnante și ambalaje reciclabile, care mi-au adus aminte de copilărie. Menționez că „Inspirația" poate fi de mai multe feluri, printre care cu vișine. (**I. P.**)

■ Mă scuzați de deranj: știe cineva pe unde s-a ascuns încălzirea aia globală? Că pe plan local, pe mine unul m-a pătruns frigu' pînă la oase. Mulțumesc. (**M. V.**)

■ Titluri, texte, concepte, maxime și cugetări binecunoscute – de nerecunoscut (X): „Secolul XXI va fi religios sau nu va fi deloc." (André Malraux); în turcă: *21'inci yüzyîl ya dinsel olacak ya da hiç var olmayacak;* în albaneză: *Shekulli XXI-të do të jetë fetar ose nuk do të jetë;* în maghiară: *A 21. század vagy vallásos lesz, vagy nem lesz.* (**M. P.**)

Cu ochii-n 3,14

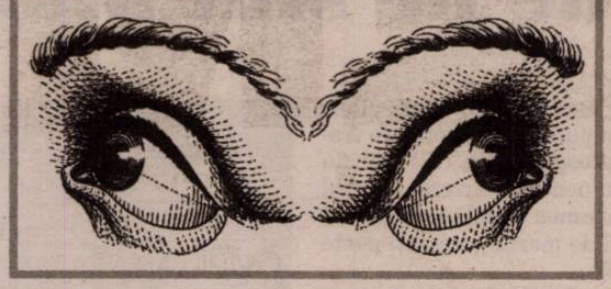

■ Frank Hayes era un jockey respectabil, dar nu mai mult. În vara lui 1923, la mijlocul unei curse, a suferit un infarct. Omul a strîns hățurile în mîini, s-a aplecat peste cal și și-a dat duhul în coama lui. Calul nu s-a pierdut cu firea, dimpotrivă, a trecut primul linia de sosire. Frank Hayes nu mai cîștigase niciodată pînă atunci un mare derby. (**M. C.**)

NU ERA MAI BINE DACĂ PARTEA DE NORD A PUTERII DISPĂREA GRANDIOS?

■ Un politician și afacerist dubios pe nume Sebastian Ghiță, cercetat penal în mai multe dosare, a reușit să scape de filajul Poliției și să se facă dispărut. Omul e de negăsit. Dar apare, periodic, la televiziune, unde spune, în niște filme înregistrate, tot felul de povești science-fiction. Nu era mai bine, nu era mai cinstit, nu era mai sănătos dacă dispărea cu totul? (**M. M.**)

■ În Maroc e pe cale să fie interzisă fabricarea și vînzarea de *burka.* Ministerul de Interne a trimis o circulară prin care cere să nu mai fie autorizată confecționarea și comercializarea lor, începînd cu această săptămînă. De aceea, prin circulara respectivă, li se pune în vedere negustorilor să lichideze stocurile pe care le au în 48 de ore. Foarte puține femei poartă în Maroc *burka* (mai ales cele din partea de nord a țării), cele mai multe poartă *hidjab,* care acoperă doar părul. Fostul ministru al Familiei și al Solidarității consideră această măsură ca fiind „un pas important în combaterea extremismului religios". Și poate există și la ei proverbul cu paza bună. (**A. M. S.**)

■ Într-o caricatură a lui Will McPhail apărea un pasager care cerea votul celorlalți pasageri pentru a pilota el avionul, într-un demers ad-hoc de transfer al puterii către „oamenii obișnuiți". Două săptămîni mai tîrziu, fostul senator american Al D'Amato a fost escortat afară din avion după ce a încercat să convingă pasagerii să se ralieze cu el împotriva echipajului de zbor. Comentariul lui Will McPhail: „În următoarea mea caricatură îl voi desena pe Donald Trump căzînd într-o fîntînă." (**M. C.**)

■ Alte nume de firme din București, acum din sectorul 2: Raluca Passion SRL, Vin La Mine SRL, Doctor Fursec Distribution SRL, Azur Contabil SRL, Plugăria SRL, Bijuteria Diamantelor Lux SRL, Manu Bandaj SRL, Clinica Pentru Zâmbetul Tău Med SRL, Piața Pieselor SRL, Delicioasa Comfort Living SRL, Monumental Iconic SRL, Băcănia Viața Bună SRL, Orice Prest SRL, Etno Bizantin SRL, La Noi La Snagov SRL, Sub Pământ SRL, Vânătorul Engineering SRL, Euteascult SRL, Brici Entertainment SRL, Rodnic Spornic Grup Impex SRL, Omletă Cu Spanac SRL, Neotoxic SRL, Laboratoarele Spuma SRL, Incandescent Marketing SRL, Zero Grade Comp SRL, Viraj Tehnic SRL, Cabinetul De Consultanță Prudent SRL, Prompt Alpin SRL, La Cucu SRL, Un Teatru Ca Toate Celelalte SRL, Gram Dac SRL, Atelierul De Voce SRL, Tradiții Farmers SRL, Iarna Creativ SRL, Hexisaxis SRL, Jap Jap Development SRL, Fierbințeanu Support SRL, Camera 1 SRL, Cufărul Cu Dorințe SRL, Ghilotina Services SRL, Curat Lună SRL, Cei Trei Muschetari Education SRL, Fix SRL, D.O.D.O. Dramatic Organ SRL, AINA Artiști În Acțiune SRL, Grandios Prodimpex SRL, Terente Stas SRL, Iarmarocul De Joi SRL, Tu Comanzi Punct Ro SRL, E Afacere SRL, Sophimari Adorata SRL, Trans Steaua Nopții SRL, Sfat Expert SRL, La Nea Nicu Natural SRL, Tiv Inventiv SRL, Amplitudo SRL, Ciocan Exclusiv SRL. (**D. S.**)

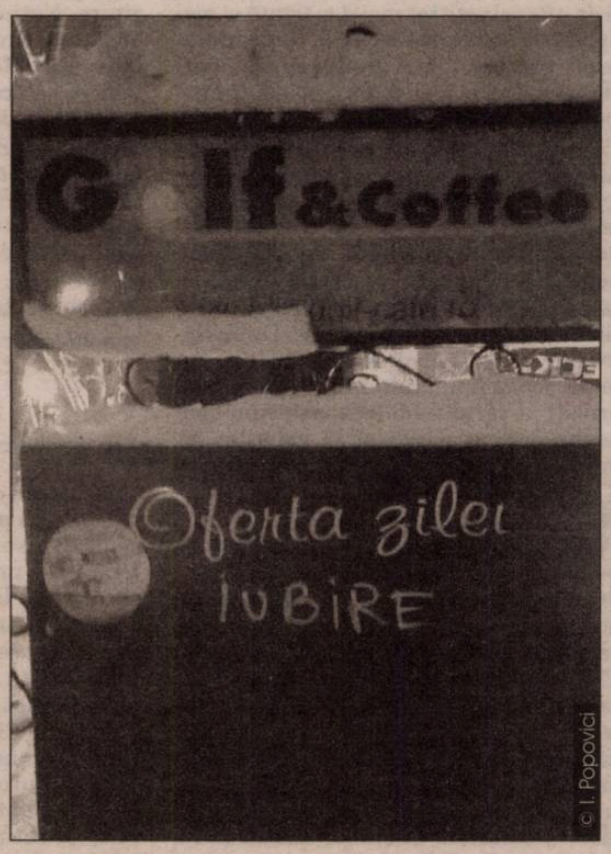

3 luni 49 LEI
6 luni 89 LEI
12 luni 149 LEI

ABONEAZĂ-TE ACUM LA DILEMA VECHE
...îți dă de gîndit!

Cum te abonezi

■ SMS Abonament 3 luni - un SMS cu textul DILEMA la 7488 (10 Eur / SMS + TVA)

■ ONLINE la http://abonamente.adevarul.ro

■ VIRAMENT BANCAR sau MANDAT POȘTAL: în contul S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L., cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410

■ LA TOATE OFICIILE POȘTALE

■ FIRMELE DE ABONAMENTE

■ LIBRĂRIILE NEMIRA www.nemira.ro/librarii

Informații și reclamații: abonamente@adevarulholding.ro, tel. 031.860.30.57, 031.860.30.85 (L-V, 9.00-18.00)

Talon de abonament

Nume..... Prenume.....

Str..... Nr....., Bl....., Sc....., Et....., Ap.....,

Localitate..... Județ/ Sector ....., Cod poștal .....,

Telefon..... E-mail.....

Am achitat suma de ..... lei cu mandat poștal / ordin de plată nr. ..... din data .....
în contul S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L., cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410.

Abonamentul va începe din luna* ..... Semnătura .....
Plata se va efectua până la data de 25 a lunii în curs pentru ca livrarea abonamentului să înceapă de la data de 1 a lunii următoare. Prin completarea prezentului talon sunt de acord ca S.C Adevărul Holding S.R.L să prelucreze datele mele cu caracter personal pentru activități promoționale și să le dezvăluie terților conform legii nr. 677/2001. Îmi rezerv dreptul să mă opun acestei prelucrări și să solicit ștergerea datelor adresându-mă societății S.C. Adevărul Holding S.R.L. printr-o cerere scrisă.

Pentru abonamentele plătite cu mandat poștal sau ordin de plată este necesar să trimiteți talonul completat, împreună cu copia dovezii de plată la **S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L. – Abonamente**, București, Șos. Fabrica de Glucoză nr.21, sector 2, cod poștal 020331.

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

FONDATOR **ANDREI PLEȘU**

DILEMA VECHE

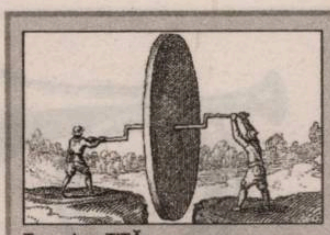

Teodor TIȚĂ

contraintuiția

12

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIȚIE ■ Anul **XIV** ■ nr. **675** ■ 26 ianuarie – 1 februarie 2017 ■ www.dilemaveche.ro ■ 32 pagini ■ 4,99 lei

ANDREI PLEȘU

„Andor Horváth și problema identității“

pagina **3**

ANDREI MANOLESCU

„Tarzan la Casa Albă“

pagina **8**

CĂTĂLIN ȘTEFĂNESCU

„Vorbește, bă, mai simplu!“

pagina **10**

Îngrijirea corporală:

Farmecul discret al bărbăției

„Nu te naşti bărbat, devii.“

SIMONE DE BEAUVOIR

Redacția DILEMA VECHE: str. George Enescu nr. 43, sector 1, 010304 București ● **telefon:** 031.860.30.48 ● **e-mail:** dilema@dilemaveche.ro

la vremuri noi, dileme vechi

Magdalena BOIANGIU

America are nevoie de un lider mare

Dacă la votul pentru alegerea președintelui american ar fi putut participa și cetățenii europeni (ceea ce nu-i chiar așa o aberație, ci doar recunoașterea rolului conducător implicit al SUA în lume), Obama ar fi cîștigat la mare distanță. Europenii nu sînt foarte fericiți cînd sînt antiamericani, așa cum au fost cei mai mulți dintre vechii aliați ai Americii, de cînd s-a declașat războiul în Irak. Obama părea că promite o Americă suportabilă, afișîndu-și mai puțin arogant superioritatea. Cît de puternică trebuie să fie America pentru a putea garanta pacea în Europa și cît de respectuoasă trebuie ea să fie față de puterea de decizie suverană a celor pe care s-a angajat să-i apere? În Europa, echilibrul e fragil, devenit și mai misterios odată cu dispariția forțelor acționînd în numele ideologiei comuniste. Răspîndirea terorismului islamic din Orientul Mijlociu în Asia și Africa readuce în prim-plan realitățile războiului asimetric, memoria Vietnamului reînvie, învățăturile ei fiind formulate de o generație care nu înțelege (sau nu vrea să înțeleagă) nimic din contextul anilor '60-'70 ai secolului trecut.

„Da, noi putem", spunea în timpul campaniei cel care va deveni al 44-lea președinte al Statelor Unite. Era important ca „noi" să ajungă să fie o majoritate, urmînd ca apoi să se vadă „ce putem" și ce nu. Pentru că speranțele nu sînt doar mari, ci și foarte diversificate: una dintre cele mai importante este cea a recîștigării statutului de lider mondial, eliminînd antiamericanismul dezvoltat nu doar de cercurile radicale, islamiste, ecologiste, de extremă dreaptă sau de stînga, ci și de guvernele unor state teoretic aliate ale SUA. Incapabilă să perceapă datele realității și să le analizeze în funcție de tendințele plauzibile, administrația Bush continua să susțină discursul despre noua ordine mondială: SUA vor crea, vor organiza și vor stimula democrația din Irak pînă în Afganistan, din Coreea de Nord pînă în Iran, în timp ce soldații americani de la Abu Ghraib se fotografiau torturîndu-i pe deținuți. Victoria militară se lasă așteptată, în timp ce democrația e, în aproape toate aceste țări, o ofertă fără cumpărători. Conform unor sugestii elaborate de Richard Holbrooke (Partidul Democrat, fost ambasador al Statelor Unite la ONU, arhitect al acordurilor de la Dayton), președintele american trebuie să se implice personal în dialogul cu Iranul, combinat cu reducerea prezenței militare în Irak, să revină la rolul de intermediar în conflictul din Orientul Mijlociu, dintre statul Israel și palestinieni. (...)

(apărut în *Dilema veche* nr. 252, 15 decembrie 2008)

Dilema veche vă propune

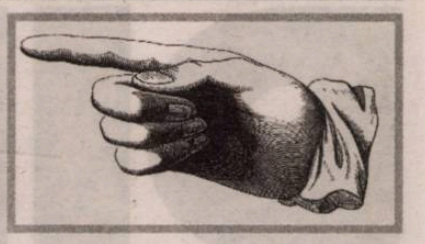

■ Nu știu dacă mai rulează pe undeva *Toni Erdmann,* dar dacă da, și nu l-ați văzut încă, vă sfătuiesc să nu-l ratați. Dacă nu mai rulează, poate-l găsiți pe undeva pe Internet. Și eu l-am văzut mai tîrziu și am avut rara surpriză să asist la aplauze „la scenă deschisă" din partea spectatorilor din sală. Pe scurt, aș zice că e o comedie teribilă, din specia *Amélie*. Filmul lui Nae Caranfil *6,9 pe scara Richter* e încă pe ecrane. Aș zice să nu-l ratați nici pe acesta. Tot comedie. Să mai și rîdem. (Andrei Manolescu)

■ Bodega „La mahala" din Centrul Vechi, descoperită întîmplător într-o după-amiază însorită de iarnă. Interior de cîrciumioară cu aer retro, mese simple cu fețe de masă cu pătrățele, *Răpirea din Serai* pe perete, senzația că ești musafir acasă la o rudă apropiată. Bucate cinstite, un singur sortiment de bere, la halbă, făcută în casă, japoneză coaptă tot de ei din făină integrală, ciorbe în bliduri generoase, o plăcintă cu carne cum n-am mai mîncat de mult, prețuri mai mult decît decente. Genul de loc în care ești prețuit ca mușteriu, lași banii cu plăcere și pleci mulțumit. Îmi e teamă doar „să nu se strice", ca toate lucrurile bune de pe la noi. (Adina Popescu)

■ Recunosc că, pe mine, Junot Diaz m-a cucerit de cînd îi citisem, în urmă cu cîțiva ani, o povestire intitulată „Ghidul infidelului în dragoste". Între timp, textul a apărut într-un volum de proză scurtă, în traducere românească la Black Button Books. *Uite-așa o pierzi* nu e doar o colecție de povestiri despre relații romantice, ci și o privire de ansamblu asupra vieții unui dominican care a emigrat, copil fiind, în Statele Unite, împreună cu mama și fratele său, și în umbra unui tată autoritar. (Cristina Ștefan)

■ Începînd de vineri puteți vedea în cinematografe filmul lui Jérôme Salle *Odiseea.* E o docu-ficțiune despre aventurile celebrului cercetător și activist de mediu Jacques-Yves Cousteau. Un film necesar, o poveste cu pilde. (Matei Martin)

■ *La La Land* (2016, Damien Chazelle, cu Emma Stone și Ryan Gosling), cîștigător al celor mai importante Globuri de Aur de anul acesta – un film, de fapt, deloc ușor, grav, profund și în nici un caz idilic. (Iaromira Popovici)

■ Pînă pe 19 februarie, Muzeul Național al Hărților și Cărții Vechi (str. Londra, nr. 39) în colaborare cu Asociația Performanță și Cultură găzduiește expoziția de design de carte „C'Arte și Cultură națională. Cele Mai Frumoase Cărți din România (2012 – 2016)". Este o selecție de titluri nominalizate sau premiate în cadrul concursului național de design de carte (edițiile 2012 – 2016), care s-au evidențiat prin ilustrație, texte, autori – de la cărți despre istoria artei și culturii *(Tzara. Dada. Etc.* de Erwin Kessler) la cărți pentru copii *(Povești din calendar* – „povești vechi românești repovestite pentru cei mici de Iulia Iordan și ilustrate inedit de Veronica Neacșu"), albume *(Maramureșul meu* – pledoaria fotografică a japonezului Miya Kosei, apărut la Editura Idea din Cluj) sau la cărți de autor *(Praf de zîne:* „cea mai recentă carte a mea de care sînt mîndră de trei ori: am scris textele, am ilustrat-o și am publicat-o eu, singurică, fără autori și edituri și telenovele" – Mădălina Andronic). Proiectul face parte din seria manifestărilor dedicate Zilei Culturii Naționale și este finanțat de Ministerul Culturii și Identității Naționale. (Ruxandra Mihăilă)

■ Liliana Nicolae, colaboratoarea noastră constantă, a publicat a doua sa carte de reportaje: *30 de povestiri adevărate* (Casa de pariuri literare), dintre care unele au apărut chiar în *Dilema veche.* O să dau aici cîteva titluri care spun totul despre varietatea tematică a reportajelor Lilianei Nicolae: „De după gratii", „Viața după Afganistan", „Epopeea emigranților din Moldova", „Prințul englez și Transilvania", „Locul unde a murit Ceaușescu", „Partizanii și comunismul", „Amintiri din autism", „Homosexual în Republica Moldova", „Povești cu seringa în buzunar"... Recomand! (Marius Chivu)

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Distanțe**
- **Între două lumi**
- **Obiceiuri de consum**
- **Familia**
- **Ateismul**

album dilematic Ernö Farkas

DILEMA VECHE

REDACȚIA:

Dana CĂLINESCU (secretar general de redacție)
Marius CHIVU ● Radu COSAȘU ● Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU (redactor-șef adjunct)
Matei MARTIN ● Matei PLEȘU ● Adina POPESCU
Iaromira POPOVICI ● Ana Maria SANDU
Dan STANCIU (art director) ● Mircea VASILESCU
Sever VOINESCU (redactor-șef)

RUBRICI:

Teodor BACONSCHI ● Ion BARBU ● Aron BIRO
Paul BREAZU ● Codrin Liviu CUȚITARU
Cristina FOARFĂ ● Petre GURAN
Maria IORDĂNESCU ● Eugen ISTODOR
Selma IUSUF ● Anca MANOLESCU
Ruxandra MIHĂILĂ ● Vintilă MIHĂILESCU
Ovidiu NAHOI ● Radu NAUM ● Valeriu NICOLAE
Liviu PAPADIMA ● Cătălin PAVEL ● Radu PREDA
Ancuța PROCA ● Oana STOICA
Cătălin ȘTEFĂNESCU ● Bogdan TĂNASE
Teodor TIȚĂ ● Rodica ZAFIU

TEHNOREDACTARE: Adrian DAMIAN
EDITOR WEB: Cristina ȘTEFAN

Informații și reclamații ABONAMENTE:

031.860.30.57; 031.860.30.85

(numere cu tarif normal, disponibile de luni pînă vineri, între orele 9 și 18)

e-mail: abonamente@adevarulholding.ro

MANAGEMENT GRUPUL DE PUBLISHING:

Administrator Special: Carmina Dumitrescu
Director Publicitate: Elisabeta Cîrciu
Director Marketing: Mircea Ionescu
Coordonator Producție: Constantin Delta
Director Distribuție: Dana Zamfir
Sales Manager: Mihaela Cărăușu
mihaela.carausu@adevarulholding.ro

ISSN: 1584-1669

Revistă editată de: Adevărul holding

Publicație auditată de: BRAT

Tiraj: 8.800

Tipărit la Tipomedia

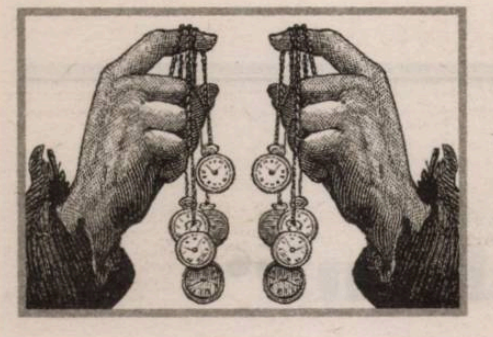

Andrei PLEȘU

nici așa, nici altminteri

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

Andor Horváth și problema identității

Editura Idea Design & Print din Cluj a tipărit de curînd o carte a vechiului meu prieten Andor Horváth, intitulată *Carte de vizită* și subintitulată „În care autorul povestește cum a devenit maghiar“. A fost prilejul unei reîntîlniri pe care mi-o doream de mult. Andor Horváth (Bandi pentru prieteni) mi-a fost secretar de stat la Ministerul Culturii (1990-1991) și mi-a dat, atunci, prilejul să fac experiența directă a disciplinei „imperiale“ *(„K. und K.“)*. Ca înalt funcționar de stat, Bandi avea obiceiul (înnăscut?) să facă tot ceea ce spunea că va face. Era riguros fără ostentație și consecvent cu naturalețe. Simțeam că mă pot bizui pe cuvîntul și pe onoarea lui, ca să nu mai spun că mă amuza umorul lui și mă stimula frumoasa lui cultură umanistă. Odată, în vizită oficială în China, am vizitat împreună „marele zid“. A privit în jos, pe versantul uriașei construcții, și mi-a spus, mai în glumă, mai în serios: „Andrei, eu mă simt aici cum cred că te simți tu la Sarmizegetusa...“

Cartea de curînd apărută a lui Andor Horváth are, într-un simplificator rezumat, teza următoare: *sîntem ceea ce citim,* respectiv sîntem modelați de limba și de literatura cu care intrăm în viață. E vorba, în fond, de un *Bildungsroman,* adică de povestea alcătuirii lăuntrice a oricărui om, în contact cu stihia inevitabilă a limbii sale materne și a culturii sale naționale. Eram pregătit să intru în dialog cu un asemenea discurs, de vreme ce crescusem interior eu însumi sub influența lui Constantin Noica. Din fiecare țară – spunea dl Noica – cerul se vede altfel. De aceea, observatoarele astronomice *locale* trebuie să raporteze unui observator planetar *central* datele percepției lor, astfel încît, în final, să se poată reconstitui o hartă *globală* a cerului. Ei bine, limbile sînt „partea noastră de cer“. Prin ele, avem acces la un unghi specific, irepetabil, asupra peisajului sideral. „În alte ceruri să privești, dar sub cerul lumii tale să visezi“, suna îndemnul lui Constantin Noica. Era un ecou tîrziu al unui pasaj din Dimitrie Cantemir: „Din limbi străine să înveți și în limba țării tale să scrii“.

La prima vedere, acest tip de discurs pare o idolatrizare a idiomaticului. În realitate, e vorba, tot cu o expresie a lui Noica, de o *„închidere ce se deschide“*. Sau, cum ar fi spus Andrei Scrima, de o *„centralitate orientată“*. Pentru a dialoga, trebuie să fii *situat,* să ai „o rampă de lansare“, o referință fondatoare, o identitate. Astfel și numai astfel începe orice „ieșire în lume“. Cuvîntul, *Logosul,* cu toată greutatea și cu tot prestigiul lui spiritual, se pune în mișcare numai după ce s-a născut în ieslea, oricît de modestă, a unei de-finiții locale, a unui început particular. Asta înseamnă, de altfel, „dialog“. Nu, cum se crede adesea, „conversație în doi“ (în ideea că „di“ din „dialog“ are de a face cu „doi“), ci drum al cuvîntului *prin* sau *între* (gr. *día)* doi sau mai mulți interlocutori. (Am auzit și profesori universitari vorbind de „trialog“, pentru a se referi la o întîlnire în trei!) Pe scurt: nu poți sta de vorbă cu ceilalți decît ca *subiect* vorbitor și nu poți fi subiect fără să ai un chip, un temei, o „origine“ identitară. *Cine* vorbește e esențial, iar acest „cine“ trimite spre o sursă, spre o așezare, care e limba în care ai numit pentru prima dată lucrurile și vietățile lumii.

Cartea lui Andor Horváth e o povestire a lecturilor sale, din anii școlarității pînă la maturitate. În subsidiar, o istorie vie a literaturii maghiare. Atent cu cititorul său, autorul adaugă fiecărui capitol o colecție de note istorice lămuritoare, de natură să așeze textele în context. De la lecturi se trece la cunoștințe și de la cunoștințe spre o viziune integratoare asupra lumii. Am învățat multe citind lucrarea prietenului meu. Și m-am bucurat să constat că dialogul dintre mine și el, dintre cultura maghiară și cea română, are o istorie mai veche și mai productivă decît cea care se epuizează în încruntături reciproce. Inevitabil, textele maghiare citate sînt oferite publicului în versiune românească, ceea ce dovedește rîvna, talentul și interesul autentic al traducătorilor autohtoni pentru producția literară a confraților lor maghiari. De la Octavian Goga la Eugen Jebeleanu, de la A.E. Baconsky la Virgil Teodorescu, de la Al. Andrițoiu la Cicerone Theodorescu și Emil Giurgiuca, de la Veronica Porumbacu la Paul Drumaru, George Dan, Aurel Tita și mulți alții, cartea e plină de *ingeniumul* scriitorilor români. Nu în ultimul rînd, atunci cînd nu există versiuni românești, Andor Horváth însuși își asumă rolul de „intermediar“. A fost, pentru mine, o surpriză și, cum i-am și spus, aștept nerăbdător debutul lui ca poet...

Reîntîlnirea cu Bandi a redeschis galeria reperelor mele maghiare: Karl Kerényi (colaboratorul lui Carl Gustav Jung), mari istorici ai artei ca Arnold Hauser și Charles de Tolnay, minunații Péter Esterházy și Péter Nádas, Agnes Heller, Ferencz Gláz ș.a. Cu asemenea interlocutori, dialogul și construcția intelectuală sînt oricînd posibile. Cu două condiții – spune Andor Horváth: „intenții curate“ și „minte sănătoasă“. Aferim!

Vintilă MIHĂILESCU

...@hai-hui.ro

O carte „bună de gîndit“

„Mi-am ratat meseria de pastor și rabin“ – declară, nu fără un mic zîmbet ironic, Vasile Ernu. Nu trebuie să-l credem, căci scrierile sale sînt sublimări ale acestei „ratări“, alchimie talmudică de parabole profane. Nu roman, nu eseu, nu reportaj, nici literatură, nici știință, ci o poveste morală în *parabole*. Ernu are dreptate doar cînd spune că „dacă e să fiu «trickster», atunci să fiu «trickster» pînă la fiere“. Iar în *Banditii,* această transgresare îi reușește de minune!...

„Parabole“? De pildă: *cînd s-a închis Taganka, una dintre puștăriile fanion ale Rusiei țariste și ale URSS-ului, în locul ei s-a construit o grădiniță*. Glosați, vă rog! *Un bandit îi învață pe puștani cum se dresează un purice. Îl pune într-un borcan așezat cu fundul în sus, îl lasă să sară și să se dea cu capul de peretele de sus de mii și mii de ori, iar cînd ridică borcanul, puricele sare doar la înălțimea cu care s-a obișnuit*. Ați înțeles? Cînd *Profesorul* îi taie, în deplină liniște și înțelegere, un deget subalternului său Keșa, lumea adolescentului Ernu se cutremură și îl întreabă pe banditul-guru: *De ce? Spune-mi de ce, că nu înțeleg!* Iar răspunsul vine, simplu: *La noi, legile se scriu pe corp*. Și așa începe ritul de inițiere a tînărului Ernu.

În *Banditii,* nu asistăm la o răsturnare mesianică a lumii în așteptarea Binelui final, ca în *Sectanții,* ci la o negare a ei în numele Răului etern. „Sectanții“ se aflau în centrul lumii, iar Leviatanul se învîrtea bezmetic în jurul lor; „banditii“ se află în afara Leviatanului și îl provoacă sistematic. O perspectivă neîndreptățită ? Evident, dar nu atît de nedreaptă pe cît ne place să credem, căci fără „banditi“, „fraierii“ (adică noi) sînt niște Narcisi fără oglindă.

Ce ne învață banditii? Un lucru fundamental: *banii sau viața*. „Ultima mare întrebare metafizică ce ni se mai pune“ – ne amintește Ernu – „este pusă de banditi, în nici un caz de intelectuali care au devenit decor al puterii. Cum se pune această întrebare? Cînd el te întreabă: banii sau viața? – dar nu o întrebare așa, abstractă, ci foarte concret, într-o noapte, la colț de stradă, cu cuțitul la gît. Tu trebuie să știi ce decizi. Și după ce-i dai banii tăi și scapi nevătămat, brusc, viața ta capătă alt sens, viața pare de neprețuit. Dar pînă a te întîlni cu acel bandit, gîndurile tale erau legate doar de portofel, carieră și card. Întîlnirea cu această lume schimbă puțin datele. Ei îți pot schimba ierarhiile și prioritățile din capul tău, cu o simplă întrebare și un cuțit.“

Dar să le luăm pe rînd, căci sînt multe „învățături“ în parabolele lui Ernu despre lupta cu Leviatanul. Antropologizez, știu, iar asta îi displace din principiu lui Vasile Ernu, dar asta e...

Mai întîi, trebuie să amintim că Leviatanul este instituționalizarea excluziunii. În acest sens, un act inaugural pentru Europa, chiar dacă nu inițial, l-a constituit construcția vagabondului, însemnat cu un V de la *vagrant,* precum evreii mai tîrziu, și care instituționalizează opoziția mai veche dintre „săracii lui Dumnezeu“, supuși ai Ordinii sociale și obiect al caritătii creștine, și „săracii Diavolului“, decretați inamici ai acestei Ordini și, ca atare, excluși din cetate. Banditii lui Ernu sînt urmașii mîndri ai celor din urmă, transformînd stigmatul excluziunii în mîndria unei apartenențe la o castă a negației. La periferia acestor marginali se află cerșetorii. Pe primii îi urîm pentru că ne arată fisurile sau incompetențele Sistemului din care facem parte – dar ne și fascinează tocmai pentru faptul că sînt „anti-Sistem“; pe ultimii îi evităm, îi urîm în secret, pentru că sînt abandonații Sistemului și ne întind oglinda în care ne vedem riscul de a fi abandonați la rîndul nostru.

Ordine instituită, Leviatanul este Marele Dresor de Purici. Sau, cum rezumă Ernu, „bagi bușteanul și iese Pinocchio“. Dacă nu e Taganka, e grădiniță, cam tot aia, din acest punct de vedere – sugerează autorul, devenit un soi de Foucault de rit oriental. E rîndul nostru să ne întrebăm ce-i de făcut... Ajungem astfel, în ultimă instanță, să ne punem întrebări fundamentale despre viață. Ce ne mînă pe noi, oamenii, în viață? Răspunsul ar putea fi următorul: *dorința de apartenență și frica de excludere*. Ce ne orientează în viață? Nu atît gestiunea rațională a intereselor noastre egoiste, ci nevoia de recunoaștere, acea „luptă pentru recunoaștere“ despre care a vorbit inițial Hegel. Pe Ernu nu îl interesează însă micile noastre lupte, individuale sau de grup, ci, în primul rînd, Marea Luptă, de pretutindeni și dintotdeauna, aceea dintre Marginali și Leviatan pentru împărțirea legitimă a sferelor de apartenență. Iar aceasta este totdeauna o luptă de putere.

Viața socială este categorizare, clasificare, așezare și locuire a sferelor de apartenență, negociere a frontierelor de excludere: nu *cine ești?,* ci *al cui ești?* rămîne întrebarea fondatoare, căci identitatea începe cu o apartenență, nu cu o izolare. Iar această categorizare este totdeauna și pretutindeni un act de putere. Răul ultim nu este însă această Putere, adică abuzurile ei de un fel sau altul, ci lipsa Puterii, a Politicului, adică arbitrarul limitelor și haosul apartenențelor: ceea ce banditii lui Ernu numesc *bespredel*. Este avertismentul politic al lui Vasile Ernu: „Cel mai important lucru observat de Șalamov – ne amintește acesta – e faptul că el arată cum în momentul în care dispar instituțiile statului, aceștia (banditii) preiau puterea. O arată în ce condiții are loc acest fenomen. Și mai observă ceva genial: cum dizolvarea politicului produce o violență infernală, animalică. De asta el spune că mai crîncenă decît Gulagul este această lume a junglei, a naturii care devine ceva inuman: cînd forța fizică și piatra înlocuiesc legea, fie ea și în formula minimală a lagărului. De asta eu spun că trebuie să ne temem foarte mult de depolitizare și de dezideologizare. Adică dispariția politicului, a instituțiilor și valorilor produce lumi înfricoșătoare“.

Către finalul cărții, prin „întîlnirea cu un bandit devenit oligarh“, aceste *parabole* devin *reportaj* despre lumea noastră cotidiană. „Acum, acești oameni care încalcă aceste reguli primesc onoruri! Pe ce lume trăim?“ – se întreabă, consternat, Ernu. Tranziția însăși devine de neînțeles fără aportul „banditilor“. O lume fără scăpare? Cîtuși de puțin! Vasile Ernu oferă, ca soluții, cele două forme fundamentale ale apartenenței, ale coexistenței: *politicul* și *prietenia,* acea alegere liberă și împărtășită de a fi împreună, dincolo de sînge sau ideologii. „Fericiți cei care pot să fie sau să aibă prieteni!“ – exclamă el.

***Vintilă Mihăilescu** este antropolog, profesor la Școala Națională de Științe Politice și Administrative. Cea mai recentă carte publicată:* Apologia pîrleazului, *Editura Polirom, București, 2015.*

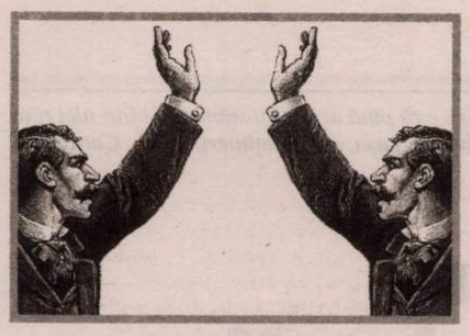

Valeriu NICOLAE
rătăcit în Euro-Narnia

„Avocatul Diavolului“

Instituția „avocatului Diavolului“ a fost creată pentru a opri inflația de sfinți. Timp de 400 de ani cît a funcționat, Biserica catolică a produs cam 2,5 sfinți pe an. Odată eliminată în 1983, numărul a crescut de peste zece ori, iar dacă e să-i luăm în considerare și pe cei beatificați, de peste douăzeci de ori. Papa, care a produs cei mai mulți sfinți, a sfîrșit și el, logic, prin a fi consacrat ca sfînt. Apetitul pentru sfinți e foarte ridicat în România. Politicianul român de rînd își dorește sau își acceptă cu drag sfințirea. Un sistem meritocratic trebuie să aibă și un mecanism foarte bun de descurajare a sfinților sau a sfințirii.

Ca tehnocrați, am făcut greșeli. Greșeli pe care trebuie să le examinăm critic, pentru ca alții să le poată evita în viitor. Nicicînd nu m-a inspirat cineva mai mult decît Dacian, dar asta nu înseamnă că el nu a făcut greșeli sau gafe. Noi, cei din jurul lui, am făcut probabil și mai multe. Dacian nu și-a dorit vreodată rolul „arhanghelului Dacian“ și a tot repetat că el singur nu poate să schimbe mai nimic și că trebuie să fim mulți pentru a putea să aducem o schimbare. Cred că de asta a și decis să refuze rolul și povara de a fi salvatorul PNL-ului.

Orice mișcare civică sau politică ar trebui să aibă o instituție de tipul „avocatul Diavolului“. Care să fie din capul locului contra. Rolul de „Gică contra“ este dificil și vine împotriva unei culturi pupincuriste cum este cultura politică românească. Din păcate, efectele negative ale pupincurismului se pot vedea și în mediul privat. Cele mai devastatoare efecte ale pupincurismului se văd însă în administrația publică, ce a devenit un fel de prostituată dur supravegheată de rechinul politic. O instituție puternică de „Gică contra“ ar fi putut elimina aberațiile sistemice din politica românească. Sfîntul Iliescu, Sfîntul Constantinescu, Sfîntul Năstase, Sfîntul Geoană, Sfîntul Băsescu și Preasfînta Elena-făcătoarea-de-sarmale, Sfîntul Ponta și acuși Dumnezeul Dragnea nu ar fi putut să existe. Sper ca USR-ul sau mișcarea care, eventual, se va construi în jurul lui Dacian să nu facă aceleași greșeli.

Nouă, ca tehnocrați, ne-a lipsit „bîta“.

Sfinți există peste tot, inclusiv la televiziuni: Sfîntul Gâdea – apostolul tătucului Dragnea și preaslujitorul Varanului, Sfînta Grecu și Sfîntul Ciuvică, și ei preaslujitori ai celebrului pușcăriaș, Sfîntul Turcescu – apostolul Zeului Băsescu…

Eu am tendința să îi sfințesc pe domnul Pleșu, pe Dacian și pe alți cîțiva oameni cu care am lucrat îndeaproape. Sînt convins că sînt niște oameni foarte faini și, comparativ cu alți lideri de opinie sau politici, sînt incomparabil mai buni. În mod sigur, nu sînt sfinți și nici nu cred că își doresc să ajungă. Mă irită opiniile împotriva lor, dar m-am educat să le ascult sau să le citesc cu răbdare și fără a le considera adverse mie. Nu îmi este deloc ușor.

L-am auzit odată pe Vanghelie spunînd că niciodată un partid, în România, nu va putea să aibă un lider cinstit, pentru că ar fi imposibil de controlat de baronii locali care *„știu cum se face banul“*. Un partid care are o bună parte dintre principalii „acționari“ pușcăriași sau pușcăriabili, în mod logic, va face tot posibilul ca interesul acestora la vîrf să fie bine reprezentat. Din păcate, cu excepția USR-ului, nici un alt partid din Parlament nu are legitimitatea să discute despre o conducere cinstită. USR-ul nu are însă experiență politică și ar putea să urmeze aceleași căi ca toate partidele vechi, dacă nu vor avea o instituție a „avocatului Diavolului“ care să prevină asta.

Greșeala principală pe care i-o reproșez eu lui Dacian este că a evitat conflictul. Cîțiva dintre cei mai faini tehnocrați au făcut același lucru. Dragoș Pîslaru, șeful meu direct, a fost unul dintre ei. Ambii au un exces de bun-simț care paralizează deciziile dure ale lor sau ale subordonaților lor. Decizii despre care eu am crezut și cred că sînt necesare.

Roosevelt spunea că, dacă vrei să conduci negocieri vorbind încetișor, trebuie să te asiguri că ai cu tine un par țeapăn. În partidele normale, „parul“ este accesul la banul, slujbele și onorurile publice. În partidele noastre vechi a mai apărut o dimensiune foarte puternică a „parului“: aparenta protecție împotriva pușcăriei. Guvernele nu reprezintă interesul cetățeanului, ci în primul rînd al partidului. Cu cît partidele sînt mai corupte, cu atît administrația publică pe care acestea o controlează este și ea mai coruptă. Amenințarea cu pușcăria creează o identitate de grup mult mai puternică decît o identitate construită pe idealuri cuprinzînd bun-simț și modestie.

În mod paradoxal, atacînd cu înverșunare tehnocrații, Dragnea, Ponta, Ghiță și Tăriceanu, precum și trîmbițele lor sau ale lui Voiculescu, ajută la construirea unei identități din ce în ce mai solide a tehnocraților și cresc apetitul implicării civice al unora dintre cei care pînă acum au stat în afara dezbaterilor politice.

Modul în care evităm ca USR-ul și următoarea mișcare civică închegată în jurul lui Dacian să facă aceleași greșeli ca vechile partide depinde, în opinia mea, de felul în care aceștia vor evita apetitul pentru pupincurism și sfințirea șefului. Nouă, ca tehnocrați, ne-au lipsit „bîta“ și identitatea de grup. Fără „șopîrlele“ partidelor impuse în guvernul tehnocrat și cu amenințarea din ce în ce mai serioasă a unui stat captiv, ambele lipsuri par să-și fi găsit rezolvarea. Următorii patru ani vor fi un test bun pentru a verifica reziliența, nu numai a tehnocraților, dar și a democrației românești.

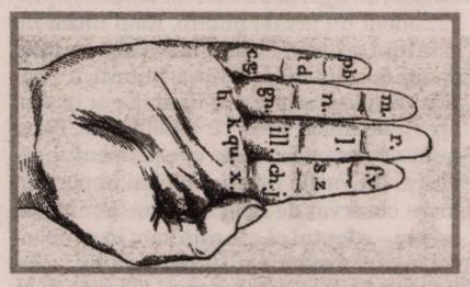

Codrin Liviu CUȚITARU
prezentul discontinuu

Subtilități codificate

Am mai scris despre conotațiile subtile ale numerelor de înmatriculare românești așa-zicînd „preferențiale“ (acele *vanity plates*, „plăcuțele vanității“, din terminologia americană contemporană). Revin la temă, șocat de ceea ce i s-a întîmplat recent unui prieten de-al meu (anglist) la Biroul de Înregistrări Autovehicule, unde s-a prezentat, disciplinat, pentru a înmatricula noua mașină a soției sale. Doamna în cauză este psiholog. Prin urmare, a decis să-și particularizeze profesia, elegant, pe numărul autoturismului, prin abrevierea *PSY*. Igrecul final nu reprezenta un moft, ci o măsură de precauție. Șoferița s-a gîndit că, în jungla noastră automobilistică pronunțat patriarhală, un *PSI* asociat unei femei în spatele volanului ar fi stîrnit și mai tare misoginismul rutier, trimițînd, voalat, la sfidătorul *Pisi* și zburlind prezumtiv, din start, cohorta masculină de pe șosea. *PSY* de la *psychologist*. Iată o rezolvare anglofonă a situației, de care soțul – profesor de literatură engleză – nu putea fi decît încîntat! Reușește așadar bietul om să ajungă finalmente, după o așteptare de ore în șir la o coadă turbulentă, în fața funcționarului însărcinat să-i preia dosarul de înregistrare a mașinii, unde are parte de o surpriză colosală. Citindu-i opțiunea pentru numărul preferențial, *IS 73 PSY*, tipul respectiv a clătinat reprobativ din cap, murmurînd: „Nu, nu se poate. Nici chiar așa!“ „Ce s-a întîmplat? Ce nu e în regulă?“, a întrebat, îngrijorat, amicul meu care nu ar mai fi putut sta încă o dată la rînd nici dacă l-ai fi supus la torturi medievale.

„Dumneavoastră nu cunoașteți noile reglementări rutiere privitoare la înmatricularea autovehiculelor!“, l-a apostrofat direct funcționarul, măsurîndu-l totodată, din cap pînă în picioare, cu o căutătură de dispreț suveran. „Înțeleg că aveți o meserie neobișnuită și un statut delicat“, a continuat el, „însă nici măcar în astfel de condiții nu vă pot permite să încălcați legea.“ Anglistul avu senzația alunecării într-o dimensiune suprarealistă a propriei existențe. Se simțea siderat. De unde știa polițistul profesia lui? Din acte nu reieșea acest amănunt. Se revenise într-un sistem totalitar în care autoritățile te radiografiau în detaliu, identificîndu-te instantaneu, eventual, după aerul expirat? Și ce ar fi fost atît de *neobișnuit* și de *delicat* în condiția de profesor, rațională prietenul meu, uimit desigur în continuare că meseria îi fusese ghicită atît de rapid? Nu-i era oare străin ipochimenului de la ghișeu? Dorea cumva să-i plătească vreo poliță veche? Poate că îi avusese copilul student cîndva la Engleză și îi arsese o notă mică? Prinzîndu-l acum la cotitură, hîrțogarul se răzbuna. Foarte probabil, urma să-i facă zile fripte, întorcîndu-l la infinit în sinistra clădire a înmatriculărilor pentru diverse incongruențe „regulamentare“ inventate. Speriat, mai ales că auzise și precizarea legată de „încălcarea legii“, profesorul hotărî să adopte un ton prudent, pe cît posibil diplomatic. Surîse mai întîi fermecător (mă rog, atît cît îi permitea starea psihică). Paradoxal, gestul nu generă simpatie în interlocutor (care arborase o grimasă descurajantă).

PSY *constituie*
o obscenitate strigătoare la cer.

Apoi, intimidat, începu să vorbească, axîndu-se pe aspectul „ocupației“ sale *neobișnuite* și *delicate* și mai puțin pe problema „legii“ încălcate. Spera ca discuția din jurul poziției lui de universitar să îmblînzească fiara și „să înmoaie“ prezumtivele ilegalități din dosar. „Eu cred că am o meserie generoasă“, zise el politicos. „Mai mult ofer decît primesc. Asta este specificul ei…“ Polițistul îl privi cu dezgust nedisimulat. „Vă rog să mă scutiți de discursuri sordide, referitoare la altruismul profesiei dumneavoastră! Vă aflați într-o instituție a statului și trebuie să vă purtați cuviincios. Aici e ultimul loc unde puteți vorbi deschis despre ce *oferiți* și despre ce *primiți* în ignobila dumneavoastră muncă. Nu voi îngădui! Mi se pare suficientă îndrăzneala de a veni cu o asemenea solicitare de număr la Poliția din Iași. Sfidați fără rezerve autoritatea! Vă rog: puțină decență în exprimare!“ Nefericitului solicitant îi curgeau rîuri de sudoare pe frunte. Decise să taie nodul gordian și întrebă neocolit: „Cu ce am greșit, pentru numele lui Dumnezeu? Ce este *ilegal* în această variantă de număr de înmatriculare?“ „*Sensul* abrevierii, domnul meu, nu vă prefaceți că nu înțelegeți! Legea nu mai permite aluzii indecente în îmbinarea literelor alese, iar *PSY* constituie o obscenitate strigătoare la cer, cu toate că dumneavoastră mimați acum inocența. Vorbim despre cuvîntul englezesc *pussy*, un termen argotic pentru vagin, obiectul *muncii* dumneavoastră…“ „Cum adică *obiectul muncii* mele?“, strigă profesorul îngrozit. „Pe mine nu mă fentați: sînteți un *gigolo* trist.“

Urmarea? Amicul meu a ales varianta *PSI*, iar la prima ieșire a soției sale cu mașina pe stradă, un *macho boy* i-a strigat doamnei prin geamul deschis al automobilului: „*Pisi*, ține banda drept, că intri în toată lumea, în *motanii* mei de viață!“

Codrin Liviu Cuțitaru *este profesor la Facultatea de Litere a Universității din Iași. Cea mai recentă carte publicată:* Studii de anglistică și americanistică, *Editura Junimea, 2016.*

Petre M. IANCU

Dragnea și democrația defectă

Cum stă democrația după Brexit, Trump și protestele antimafiote ale zecilor de mii de români de duminică? Cum evoluează în țările anglo-saxone? În România continuă să fie defectă, dar vădește și progrese remarcabile. Stăm chiar mai rău decît am crezut la capitolul scepticism. Parțial însă, stăm mai bine în sfera democrației.

Nu dilemele, pînă la un punct firești, provocate unor gînditori de anvergura lui Andrei Pleșu de derapaje smintitoare, precum ivirea în prim-plan politic a unor Trump, Dragnea, Beciu și compania sau urgența suspectă cu care noua alianță guvernamentală de la București simte nevoia să-i scape de pedepse pe mai-marii penali alcătuind oligarhia românească mi se par marea problemă. Ci, dincolo de ea, grila rigidă, nerăbdătoare, neiertătoare, parcă, pe care nu puțini intelectuali o aplică, sever, democrației. În această privință, un calm suveran, impasibilitatea și o mai amplă generozitate mi se par dezirabile. Și nu pare cîtuși de puțin recomandabil să se arunce într-una și aceeași oală cea ce par a fi atît în Est, cît și în Vest, defecțiuni ale democrației.

Nici Brexit și nici alegerea lui Trump nu s-au hotărît în neant, din cauza unor accese neurastenice sau paranoice ale unor mulțimi, ci *„pour cause“*. Ele sînt, în mare măsură, efectul firesc al inadecvărilor, erorilor și exagerărilor în parte grave, comise de elitele politice și culturale de stînga care au condus pînă de curînd SUA și Marea Britanie. Așa funcționează pendulul democratic. Și așa, inclusiv prin vot negativ, se primenește societatea deschisă.

Apoi, opțiunea în favoarea lor s-a adoptat în țări, și pe baza votului corect și liber al unor națiuni, cărora restul lumii nu prea are a le da lecții în materie de democrație, de vreme ce au inventat-o, aplicat-o, consolidat-o, experimentat-o și extins-o mai mult decît oricare altele, dăruind-o și celor din vestul Europei, care azi le critică dur. Dar le-a stat la bază și un vot informat? În acest punct, dubiile, dilemele și controversele îmi par legitime. Căci, în era zisă „postfactuală“, a războaielor hibride în genul celor purtate cu măiestrie de Rusia lui Putin, nu mai e clar azi deloc dacă societatea deschisă, informațională nu se îndreaptă spre o fază paroxistică.

Dar au toate acestea vreo legătură cu situația României postcomuniste? Negarea ei tranșantă ar fi extrem de imprudentă. Nu doar pentru că există o corelație evidentă între populisme de dreapta și de stînga, ca și între protestele pe care le generează. În fond, într-o lume globalizată, interconectată, între altele, prin rețele de socializare, știrile false și conspirationismele circulă și înveninează atmosfera cu aceeași rapiditate cu care informațiile fiabile și comentariile valabile o aerisesc și o împrospătează.

Fireștile proteste ale zecilor de mii de români care, mobilizîndu-se cu un patriotism exemplar, au ieșit în stradă spre a bloca tentativa oligarhiei de a-și acorda sieși clemență la furat prin ordonanțe de urgență au înfuriat la culme puterea mediatică înregimentată îndărătul alianței PSD-ALDE. Dimpreună cu joncțiunea președintelui cu demonstranții, au înfricoșato și au alarmat-o în cel mai înalt grad. Căci partidul lui Liviu Dragnea n-a absorbit încă, definitiv, șocul iscat de alungarea de la putere de către revoluția Colectiv.

Așa se explică, parțial, aberația ieșită din comun a conspirationismelor puse în circulație, în ecou, la Antena 3 și RTV. Așa devine inteligibilă duritatea extremă și calitatea antifrastică a expresiilor și sintagmelor gen „lovitură de stat“ și „mineriadă“ folosite întru caracterizarea unor proteste pașnice, în fapt ireproșabile din unghi democratic. Așa se lămurește altminteri incomprehensibila amenințare cu „contramanifestații“ (care n-ar face decît să destabilizeze și mai mult actuala guvernare), precum și iresponsabila agitare isterică a spectrului unei suspendări a președintelui. Suspendare care, dată fiind legitimitatea obținută prin vot direct a șefului statului, ar exaspera poporul, odată hotărîtă, de asemenea manieră, încît n-ar fi exclusă o nouă revoluție.

Strategii PSD înțeleg acestea, se știu cu musca pe căciulă și cunosc dinamica mișcărilor de stradă. Teama lor supremă, precum a comuniștilor în epoca Solidarității poloneze, este joncțiunea dintre muncitori și intelectuali, respectiv, mai nou, între președinte și popor. Or, această joncțiune, odată devenită clară necesitatea ei, e net mai ușor de împiedicat în condiții de regim totalitar decît într-o democrație, oricît de defectă ar fi. De aici disperarea dezinformărilor puse în circulație pe toate canalale disponibile. Dar e unirea dintre președinte și poporul său, peste capul guvernanților, OK?

Deloc, afirmă puterea în frunte cu Grindragnea, trompetiștii, cozile ei de topor, precum și cetățenii perplecși, dezinformați de uriașa mașinărie propagandistică de care beneficiază, de cîțiva ani, toți populiștii și extremiștii din lume. În fapt, ieșind în stradă, președintele nu s-a înhăitat cu „derbedei“ și „cîini cumpărați“ de „Soros“ în contra guvernanților, ci li s-a alăturat, în mod natural, din rațiuni morale și de conștiință, celor mai responsabile și mai dinamice segmente ale poporului român, și anume nu în contra statului, ci împotriva celor ce încearcă să-l demonteze.

Altfel spus, președintele li s-a alăturat celor care au înțeles pericolul planînd asupra României prin ordonanțe de urgență adoptate sub pretextul străveziu al decongestionării pușcăriilor, OUG-uri de natură să transforme țara, dintr-o democrație fie și defectă, într-un stat mafiot pur și dur, cu voie de la partidul-stat, dacă nu de la un „Führer“.

Dar a avut președintele dreptul constituțional de a adera la acest protest? Evident că l-a avut. Și nu doar, cum au spus unii, în calitatea sa de cetățean. Ci și ca șef al statului și parte a puterii executive, precum și ca mediator între popor și putere. Căci riscul transformării unui stat de drept în stat mafiot, risc îngrijorînd acut nu doar observatori și mase mari de oameni din țară și din afara ei, ci și aliații României, în speță entități ca NATO sau UE, îi vizează direct prerogativele prezidențiale.

Nu e lovită camarila șefului *de facto* al Guvernului de orbire sau demență? Atunci va înțelege toate acestea și se va potoli rapid. Dacă nu, nu. Orice ar face, însă, de duminică a înțeles că nu-i de glumă.

De ce? Pentru că, fie și defectă, democrația în România a început să funcționeze, inclusiv prin exercitarea plenară a dreptului la întrunire și demonstrație. Dar la vot? Dacă ar fi funcționat și atunci n-ar fi defectă. Ne putem deci, cred, ostoi, măcar în parte, îngrijorările acute privind evoluția democrației românești. Ea n-a murit. Ba nu pare nici măcar să bată pasul pe loc.

***Petre M. Iancu** este jurnalist la Deutsche Welle.*

PUBLICITATE

Abonează-te acum!

Cum te abonezi

- **SMS** la 7488. Detalii la http://abonamente.adevarul.ro
- **ONLINE** la http://abonamente.adevarul.ro
- **VIRAMENT BANCAR** sau **MANDAT POȘTAL**: în contul **S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L.**, cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410
- **LA TOATE OFICIILE POȘTALE**
- **FIRMELE DE ABONAMENTE**

Abonamente Adevărul + Weekend (L-V)
1 lună - 39 lei, 3 luni - 124 lei, 6 luni - 224 lei, 12 luni - 399 lei
Pentru informații și reclamații abonamente: E-mail: abonamente@adevarulholding.ro, tel.: **031.860.30.57; 031.860.30.85** (L-V între 9.00 și 18.00)

Talon de abonament adevărul + weekend

Nume..... Prenume.....
Str. ..... Nr....., Bl....., Sc....., Et....., Ap.....,
Localitate..... Județ/ Sector ....., Cod poștal .....,
Telefon ..... E-mail.....
Am achitat suma de ..... lei cu mandat poștal / ordin de plată nr. ..... din data .....
în contul S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L., cod fiscal RO18990288,
deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410.
Abonamentul va începe din luna* ..... Semnatura .....
Plata se va efectua până la data de 25 a lunii în curs pentru ca livrarea abonamentului să înceapă de la data de 1 a lunii următoare.
Prin completarea prezentului talon sunt de acord ca S.C Adevărul Holding S.R.L să prelucreze datele mele cu caracter personal pentru activități promoționale și să le dezvăluie terților conform legii nr. 677/2001. Îmi rezerv dreptul să mă opun acestei prelucrări și să solicit ștergerea datelor adresându-mă societății S.C. Adevărul Holding S.R.L. printr-o cerere scrisă.

Pentru abonamentele plătite cu mandat poștal sau ordin de plată este necesar să trimiteți talonul completat, împreună cu copia dovezii de plată la **S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L. - Abonamente**, București, Șos. Fabrica de Glucoză nr 21, sector 2, cod poștal 020331.

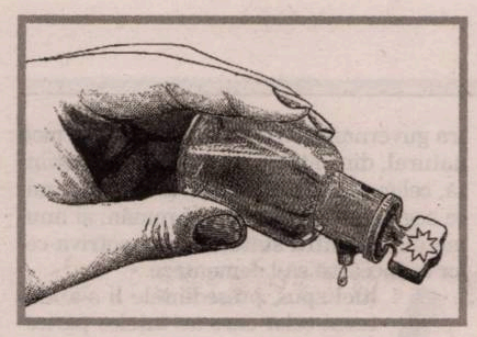

Rodica ZAFIU

cuvinte **nepotrivite**

Pupăză peste colac

Expresia *colac peste pupăză,* nemotivată pentru majoritatea vorbitorilor români de azi, a primit destul de multe explicații din partea specialiștilor. Funcția ei – de a exprima reacția negativă față de o surpriză neplăcută, față de un adaos de necazuri – este descrisă în dicționarele generale și e actualizată adesea în vorbire. Mai puțin clară e originea expresiei, foarte probabil o metaforă care pare să asocieze două entități diferite, fără legătură între ele, într-o combinație absurdă. De fapt, așa cum s-a arătat de mult *(Lexiconul de la Buda,* 1825; Lazăr Șăineanu, *Încercare asupra semasiologiei limbii române,* 1887), *pupăza* din expresie nu desemnează o pasăre (sensul curent al cuvîntului), ci tot un tip de împletitură de pîine, de colac („în formă de pasăre sau de cuib de pasăre", DEX), ceea ce lămurește în bună măsură asocierea cuvintelor. Rămîne totuși de explicat originea asocierii: de ce punerea unui colac peste un alt fel de colac ar sugera o acumulare a necazurilor? Explicațiile propuse de folcloriști sînt credibile, dar nesusținute de dovezi. În *Ornitologia poporană română,* II (1893), Simion Florea Marian se gîndea la obiceiurile de înmormîntare și la parastase: „după ce mai nainte s-a dat de sufletul mortului un colac se mai dă acuma și o pupăză. Va să zică: «peste colac și pupăză»" (p. 178). Ulterior, I.C. Chițimia a propus o cheie de interpretare simbolică asociată celor două tipuri de împletituri de aluat, dintre care una ar evoca nunta (pupăza), alta – înmormîntarea (colacul), surpriza succesiunii lor fiind deci în cel mai înalt grad neplăcută. Sensurile cuvîntului *pupăză* și ale expresiei și interpretările acesteia au fost descrise în detaliu de Stelian Dumistrăcel, în *Pînă-n pînzele albe. Dicționar de expresii românești* (2001).

Dicționarul limbii române (DLR, Litera P, 1984) înregistrează (ca fiind rară) și construcția *pupăză peste colac,* cu același sens cu *colac peste pupăză,* precum și expresia *pupăză pe colac* (cu totul absentă din DEX), cu sensul „lucru excepțional", dedus dintr-un citat din Rebreanu. Posibilitatea de a căuta în foarte multe reviste și cărți digitalizate ne oferă astăzi mai multe informații asupra frecvenței expresiilor, în diferitele lor variante. În cazul dat, e interesant de constatat că variantele absente din unele dicționare sau considerate rare de altele erau foarte des folosite cu mai bine de un secol în urmă.

Impresionantă e mai ales frecvența în Transilvania, spre sfîrșitul secolului al XIX-lea și la începutul secolului următor, a expresiei *pupăză pe* (sau *peste*) *colac,* cu un sens apropiat și uneori identic cu acela în care folosim azi formula *colac peste pupăză*. De fapt, din unele citate rezultă că sensul inițial al expresiei nu era neapărat conotat negativ; cum însă acumularea de lucruri neplăcute e mai impresionantă, poate și mai frecventă decît cea a bucuriilor, asocierea cu negativitatea s-a produs treptat și s-a fixat în limbă. Sensul de pur adaos apare în cunoscutul memorial de călătorie al lui Ion Codru Drăgușanu, *Peregrinul transilvan* (1865), în care naratorul vorbește despre negocierea unui salariu convenabil, cu un surplus pentru călătoria de întoarcere: „Acordai pre lună 80 de taleri și 300 pausale de rentoarcere, emolumente bune, poți zice *pupăză pre colac*". Peste cîteva decenii, expresia era destul de folosită în publicistica politică, ba chiar (probabil prin intermediul unor redactori ardeleni) în cea de la București: „acum ministrul lucrărilor publice mai pune și *pupăză peste colac* pentru concesionari, cerînd de la țară 17 milioane aproape" *(România liberă,* 6 martie 1882). Cele mai multe atestări sînt totuși din presa transilvăneană: voturile „sînt *o pupăză pe colac*, un gest de disprețuitoare pomană"; limba română în școli „se propune, grație legii celei nouă, chiar numai *ca pupăză pe colac,* fiindcă pe seama ei nu rămîne vreme" *(Tribuna,* 19 iunie 1909); „Cum să m-arăt lumii feminine în hainele vechi cînd – *drept pupăză pe colac* – mai am și un guturai model...?" *(Luceafărul,* Sibiu, 16 iunie 1914).

E foarte probabil ca metafora să fi pornit de la imaginea unui produs culinar (colacul) cu adaos de ornamentație, cu un „moț" (pupăza); Iuliu Zanne, în *Proverbele românilor,* VI (1901), arăta că „pupăza se numește un colăcel mic, *făcut pe un colac mai mare*" (p. 521). Colacul împodobit cu pupăză pare a fi devenit o metaforă a surplusului (inițial neutru, apoi clar neplăcut) mai întîi în Transilvania. Trecerea la *colac peste pupăză* poate să se fi produs prin simplă confuzie, în zonele în care expresia inițială nu mai era înțeleasă, dar ar putea fi și rezultatul unei glume, al unei inversări expresive și comic absurde, ca în atîtea „păcălituri" populare („cu urechea pe-o căciulă", „de la beat cîrciumă vin" etc.). În orice caz, în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, varianta *colac peste pupăză* era destul de des folosită de Alecsandri în comediile sale.

De fapt, chiar dacă la un moment dat metafora *pupăză pe colac* nu mai este înțeleasă ca atare de vorbitori, tiparul nu se pierde. Echivalentele sale transparente, curente în limbajul colocvial-argotic de azi, sînt *bomboana pe colivă* sau *cireașa pe tort.*

***Rodica Zafiu** este prof. dr. la Facultatea de Litere, Universitatea din București. A publicat, între altele, volumele* Limbaj și politică *(Editura Universității București, 2007) și* 101 cuvinte argotice *(Humanitas, Colecția „Viața cuvintelor", 2010).*

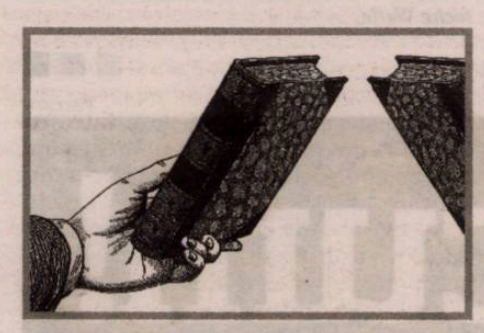

Liviu PAPADIMA

învățătura de minte

Omul, cît trăiește, învață

Am aflat că domnul Liviu Dragnea ar fi zis că pune pariu că 99% din manifestanții de la mitingul de duminică împotriva ordonanțelor de urgență referitoare la grațiere și amnistie nici măcar n-au citit textele cu pricina. Am fost la mitingul de duminică și nu citisem textele cu pricina. S-ar putea ca domnul Dragnea să aibă dreptate. S-ar putea ca procentul vehiculat retoric de domnia-sa să fie chiar subestimat. Poate a fost de 99,3%.

Ce nu înțelege domnul Dragnea sau se preface că nu înțelege – nu știu care variantă e preferabilă – e că tocmai ăsta a fost motivul principal al protestului. Am vrea să fim și noi lăsați să citim. Am vrea să ni se dea și nouă dreptul să înțelegem. Am vrea să putem asculta și noi părerea celor competenți. Am vrea să putem și noi să discutăm despre ce urmează să se întîmple cu societatea noastră. Am vrea să putem formula și noi o opinie, în cunoștință de cauză. Am vrea ca și opinia noastră să poată fi ascultată. Am vrea, pe scurt, să trăim într-o societate în care ordinul mai întîi se discută și abia după aceea, dacă mai e cazul, se execută, și nu într-o cazarmă.

Am fost la mitingul de duminică și mă voi duce ori de cîte ori Puterea va încerca să ia decizii, în numele nostru, mai înainte ca noi să putem înțelege despre ce e vorba. Am aflat, de la mediile de informare din România, că ar fi trebuit să-mi aduc și cîinele la manifestație – aș fi primit 30 de lei în plus. Îmi pare rău, cîinele meu se teme de aglomerație, de mulțimi de oameni strînși laolaltă. Se pare că, față de anumite lucruri, animalele sînt mai sensibile decît oamenii. Pentru că, din perspectivă umană, o atare mulțime de protestatari nu e decît o gloată nătîngă și zurbagie.

Am fost, cîndva, numit „legionar" și / sau „golan" de un președinte al unui stat proaspăt democratic. Am văzut cu ochii mei batalioanele de civili mărșăluind pe străzi și scandînd „IMGB face ordine!". Am văzut minerii ciomăgind tineri pe stradă pentru că aveau plete, barbă sau ochelari. Am văzut sediul Facultății de Geologie a Universității din București vandalizat de apărătorii democrației purtători de lămpașe proprii sau închiriate, Dumnezeu știe. M-am uitat la vitrinele făcute țăndări, la exponatele – roci, flori de mină – călcate în picioare, la fecalele depuse glorios peste sfărîmături.

Trebuia
să vă faceți lecțiile mai devreme.

Aflu acum că, după două decenii și jumătate, nu mai sînt privitorul îngrozit, ci însuși făptașul. Noroc că domnului Dragnea nu i-a dat prin cap să cheme în ajutor intelectualii, să facă ordine printre minerii de azi.

Am auzit cîndva scandîndu-se cu mîndrie proletară pe străzile Bucureștiului „Noi muncim, nu gîndim!" și mi-am însușit lecția. Trei ore în frig, și la Universitate, și la Guvern, și la sediul PSD, nu-i de ici, de colo, cînd remunerația per activitate e, deh, mică, după buget! Măcar de-aș fi luat, totuși, și cîinele, că din diurna lui îl hrăneam o lună întreagă. Să lăsăm fasoanele cu sperietura: o adunătură de golani, nevoiași și ei. Mai aflu că era cît pe ce să izbutim și o lovitură de stat, dar s-a dat ruperea rîndurilor tocmai cînd să înceapă treaba pe bune, fiindcă iar au cotit-o serviciile, că li s-a făcut frică în ultimul moment. Și că a fost, de fapt, un miting nazist, ca să înscăuneze un Conducător care să exileze romii în Gulag la Bruxelles și să cucerească, în fine, Bulgaria, așa cum visa Cioran în 1935. Multe lucruri află omul și, cum se zice, cît trăiește, învață.

Primesc dup-aia o invitație la televiziune, la o dezbatere despre cît de dezbinat e poporul român. Chiar, cît sîntem de dezbinați? Aș zice, deși mi-e teamă că o să-i enervez pe mulți, că nu din cale-afară, dacă e să ne comparăm, în momentul de față, chiar cu alte nații mai cu moț, precum americanii, englezii, francezii sau nemții, de pildă. Am fost, după Brexit, la conferințe internaționale la care am stat de vorbă cu profesori britanici, care nu ziceau, e drept, că le e rușine de națiа lor – unui britanic îi e greu să scoată pe gură așa ceva, spre deosebire de mulți compatrioți de-ai noștri –, ci doar că le e rușine de ce a ajuns să se întîmple cu ea. Am fost la o conferință la Budapesta la care gazdele și-au dus oaspeții de peste hotare la un monument hidos, ridicat în vremurile recente, prin care Ungaria zilelor noastre încerca să se spele pe mîini de vinovățiile Holocaustului, punîndu-le în seama „cotropitorului" hitlerist. Îndată după inaugurare, monumentul a fost invadat de semne ale dezaprobării – fotografii, relatări biografice sau doar mici pietre amintindu-i pe cei exterminați – pe care autoritățile nu au mai avut curajul să le înlăture. „Nu sîntem, totuși, în Țara lui Orbán" – păreau să vrea să ne spună gazdele.

Nu sîntem, cred, un popor dezbinat – poate dezarticulat, defazat, ceea ce e altă poveste. Avem în schimb lideri politici a căror cultură, inteligență și probitate politică nu au reușit să se ridice peste nivelul lui „cine nu e cu noi e împotriva noastră" și pentru care a fi de altă părere te califică fie drept imbecil, fie drept trădător de țară. Ai votat, s-a terminat – c-așa-i în democrație.

Și eu ce o să mai spun mîine la televizor? Gata cu televizorul! Toată lumea la culcare. Trebuia să vă faceți lecțiile mai devreme.

***Liviu Papadima** este profesor de literatură română la Facultatea de Litere, prorector la Universitatea din București; coautor al manualelor de limba și literatura română pentru liceu, apărute la Humanitas Educațional. A coordonat mai multe volume apărute la Editura Arthur.*

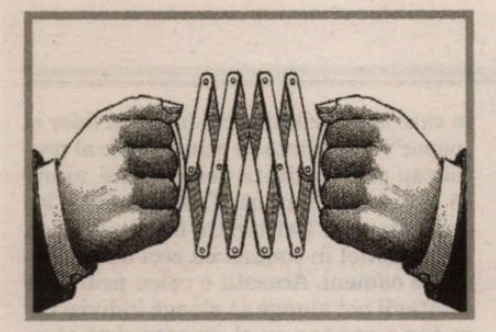

Mircea VASILESCU

oameni de **treabă**

Tezaurul României la Moscova: un ghem încîlcit

– dialog cu Marian VOICU –

În 2013 a făcut un film documentar despre tezaurul României de la Moscova. De curînd, ***Marian Voicu*** *a publicat, la Editura Humanitas, un volum masiv, foarte bine documentat și scris limpede:* Tezaurul României la Moscova. Inventarul unei istorii de o sută de ani. *Un subiect despre care se vorbește mult, de multă vreme, nu totdeauna în cunoștință de cauză.*

De unde preocuparea pentru această temă?

Anul trecut, în ianuarie, m-a sunat doamna Lidia Bodea de la Editura Humanitas și mi-a propus să scriu o carte. Volumele anterioare pe această temă au avut un public destul de restrîns, au fost în special culegeri de documente, iar subiectul era considerat destul de arid. În nouă luni am scris cartea. Am încercat să spun toată povestea din ultima sută de ani – căci în decembrie 2016 s-au împlinit o sută de ani de la primul transport, iar în iulie 2017 se vor împlini o sută de ani de la al doilea transport trimis în Rusia. Am încercat să scriu cît mai publicistic cu putință pentru că mi s-a părut o istorie fenomenală, în care joacă personajele politice din ultima sută de ani, de la Brătianu și Marghiloman, trecînd prin Ceaușescu și Brejnev și terminînd cu Traian Băsescu. Este esența ultimului secol de istorie românească. Iar tezaurul face parte din toată această poveste, vrînd-nevrînd. Filmul documentar pe care l-am făcut acum cîțiva ani a plecat de la o discuție cu un amic, din care am înțeles amîndoi că știm foarte puțin despre acest subiect. A fost abordată în primul rînd chestiunea aurului Băncii Naționale, dar ca valoare acesta reprezintă doar o zecime din întreg patrimoniul financiar care a fost expediat la Moscova. Pe lîngă bunurile financiare, există și un patrimoniu artistic și arhivistic incredibil. Dacă astăzi nu ar exista în muzee bunurile restituite de Moscova în 1956, nu prea am avea cu ce să ne ilustrăm trecutul. Cred că o treime din galeriile Muzeului Național de Artă ar fi goale. Nu mai vorbesc de Muzeul Național de Istorie sau de colecțiile numismatice de la Academia Română. Iar despre aceste lucruri nu prea s-a vorbit. Patrimoniul arhivistic a fost trimis la Moscova integral. Ni s-a restituit o parte în 1935. Păcatul întregii povești este că nu știm nici ce am trimis la Moscova, nici ce am primit înapoi. Așa că mi s-a părut o poveste senzațională, care trebuia spusă.

Cum vedeți decizia de atunci de a trimite tezaurul tocmai la Moscova?

Fără a cădea în păcatul istoriei contrafactuale, e greu să ne punem în situația înaintașilor noștri din 1916. Era o situație catastrofală. Intrarea României în război a fost urmată de cîteva catastrofe militare, așa că în cîteva luni Casa Regală și populația s-au retras într-o dezordine cumplită în Moldova, unde muntenii n-au fost întîmpinați cu o bucurie deosebită, cum ne place să credem. Rămăseseră urmele unei antipatii după ceea ce numim astăzi „mica Unire". Așa că decizia Băncii Naționale a fost să trimită tezaurul la Moscova. Alternativa era să-l trimită pe mare, fie prin Marea Nordului, fie prin Marea Neagră. Dar submarinele germane dobîndiseră deja o reputație îngrozitoarea. Decizia de a trimite tezaurul la Moscova, unui aliat – și încă ce aliat! – a fost logică. Marea problemă a fost în 1917, cînd valoarea celui de-al doilea transport a fost de cîteva zeci de ori mai mare decît valoarea aurului Băncii Naționale și a bijuteriilor Coroanei, trimise în 1916. Atunci decizia a fost mai greu de înțeles. Brătianu a făcut două vizite la Moscova – prima în ianuarie, înainte ca țarul să abdice, și a doua în aprilie, pentru a-l întîlni pe Kerenski. Brătianu a văzut care era starea de spirit acolo, putea să înțeleagă, cu pragmatismul lui politic, că Rusia este pierdută. Totuși, la inițiativa lui Titulescu, Guvernul a aprobat expedierea celui de-al doilea transport. Decizia românilor a fost aprig stimulată de miniștrii Rusiei în România, care au insistat temeinic pe lîngă Casa Regală, pe lîngă Guvern, pe lîngă armată pentru a se evacua tezaurul.

Volumul reproduce multe documente – de la liste de inventar la stenograme ale discuțiilor din comisia mixtă româno-rusă constituită pentru a lămuri problema. Cum v-ați documentat și ce-ați descoperit?

Mi s-a părut formidabil că, după o sută de ani, încă mai poți găsi documente inedite. Cred că numai în România se poate întîmpla așa ceva. Marea majoritate a documentelor din anii '50 sînt în continuare clasificate, în virtutea unor legi din acele vremuri, și n-au fost declasificate fie din reținere, fie pentru că nici un funcționar nu-și dorește să aibă inițiativa într-un astfel de domeniu, dintr-un avînt patriotic suspect. Am consultat documentele de la Arhivele Naționale și de la Ministerul Afacerilor Externe și documentele deja publicate de Banca Națională. Unele sînt publicate în premieră, în special cele privind patrimoniul artistic și arhivistic și mai ales corespondența diplomatică privind cheltuirea aurului de către sovietici în anii '20-'30. Acesta e un capitol care poate aduce binișor cu un *synopsis* din James Bond, de exemplu. Sînt niște povești senzaționale privind cheltuirea aurului, care a fost atunci semnalat peste tot, din Shanghai pînă în America.

Problema a fost mereu reluată. Au existat discuții între șefii de state, s-a constituit o comisie specială, totuși nu s-a întîmplat nimic. De ce?

Mi-am pus și eu această întrebare. Din toate sondajele care atingeau și această chestiune rezultă că, în mentalul public românesc, tema tezaurului e în continuare prezentă. Tot românul știe că a suferit un prejudiciu și că rusul trebuie să-i dea ce i se cuvine. Cu toate astea, nu știm mare lucru. Nu știm ce-am expediat acolo. Poate e de înțeles: erau vremuri tulburi, s-a pus totul în lăzi sigilate care i-au fost încredințate unui aliat, acesta a semnat niște protocoale care au valoare de tratat internațional. Au venit apoi evenimente pe care nimeni nu le-ar fi putut prevedea, dar chestiunea etică rămîne: sîntem țara care are cel mai vechi litigiu de acest gen din lume. În mod intenționat sau nu, unii „analiști" sau istorici fac confuzii cu celelalte litigii pe care le are Rusia în legătură cu trofeele de război. Există un patrimoniu uriaș confiscat de Rusia în al Doilea Război Mondial. Dar în cazul României nu e vorba de așa ceva. De ce istoricii români – mai vechi sau cei din comisia constituită în 2004 – n-au cercetat inventarele cu ce s-a trimis (atîtea cîte sînt) și cele cu ce am primit la cele două restituiri (din 1935 și 1956) rămîne un mister. Unii spun că e vorba despre indolența specifică – „n-are rost să mai căutăm potcoave de cai morți". Sînt alții care spun că ar putea exista în continuare un patrimoniu artistic și arhivistic foarte important acolo. Orice piesă e importantă și de neînlocuit. Sînt alții care spun că trebuie să fim pragmatici și să ne urmărim un interes național: să facem business cu Federația Rusă, să lăsăm trecutul și să ne gîndim că avem doar de cîștigat dacă devenim prietenii Moscovei, nu neprieteni sau inamici. Peste toate aceste tendințe, oamenii politici încearcă fiecare în mandatul propriu să găsească propria rezolvare. Ion Iliescu a fost cel căruia i s-au deschis toate ușile la Moscova: a semnat, după 11 ani de negociere, în 2003, tratatul bilateral cu Federația Rusă și declarația comună prin care se înființează comisia pentru tezaur. A venit apoi perioada lui Traian Băsescu și a fost un îngheț. Declarația sa din 2011, de pildă, în care spunea că dacă ar fi fost în locul lui Antonescu ar fi trecut Prutul pentru a recupera Basarabia ș.a.m.d. a contat la fel de mult în această grilă de negocieri și chiar și în lehamitea unor istorici de a se mai apuca de lucru, pentru că își spuneau „oricît de mult am munci noi, toată chestiunea e politică".

Cît de importantă a devenit miza politică actuală a acestei povești vechi de o sută de ani?

Noi obișnuim să spunem că este o chestiune politică. Rușii obișnuiesc să spună că e o chestiune istorică de care trebuie să se ocupe istoricii. Mai sînt unii care spun că e o chestiune etică banală și ar fi fost suficientă o strîngere de mînă pentru ca această datorie să fie restituită, chiar și fără acte. Iar alții spun că e o problemă de drept internațional. Se pune întrebarea de ce nu merge România într-o instanță internațională pentru a-și recupera această avuție. Pentru că Moscova și-a făcut o doctrină din a nu accepta nici un fel de tratative internaționale, ci doar tratative bilaterale, încă din 1922. Putem accepta ideea că istoricii ar putea aduce la lumină chestiunea, dar în comisia mixtă discuțiile sînt suprarealiste. De fiecare dată cînd se înainta, pragmatic, în discuția despre tezaur, istoricii ruși aduceau vorba despre participarea la Primul Război Mondial și spuneau „Dar cu caii și furajele lăsate de armata rusă ce s-a întîmplat?"; sau: „Ce-ați căutat la Odessa?". Așa încît, dacă este o problemă istorică, această comisie ar putea funcționa foarte bine încă o sută de ani; nu există termene în Declarația comună semnată în 2003 și nici măcar nu se spune dacă rezoluțiile vor fi obligatorii pentru ambele părți. De altfel, această comisie s-a întîlnit doar de patru ori în 12 ani. Dacă este o chestiune politică, atunci trebuie să ne întrebăm care sînt temele politice care fac ca această problemă să nu se tranșeze. În 2003, cînd s-a semnat tratatul, se spunea că în acel moment s-au stins toate disputele seculare între cele două țări. Dacă mai rămîn dispute, atunci am încercat să văd care este contenciosul dintre cele două state. Problema basarabeană credem că s-a rezolvat, Moldova e un stat independent, cel puțin așa pare. Ar putea fi însă o problemă. Și scutul de la Deveselu ar putea fi o problemă. Dar vorbim despre două state independente, care ar trebuie să se trateze cu respect și să discute pe picior de egalitate. Moscova, ca mare putere, nu acceptă să fie luată peste picior nici prin vorbe, nici prin luări de poziție, nici faptic, prin instalarea scutului de la Deveselu.

Pe tema tezaurului, am tras concluzia, citind cartea, că Moscova în principiu *nu acceptă să tot fie trasă de mînecă pentru această poveste veche, despre care nu prea mai vrea să vorbească...*

Moscova are, în primul rînd, un umor nebun. Cea mai frumoasă reacție a fost la întîlnirea domnului Andrei Pleșu, cînd era ministru de Externe, cu Evgheni Primakov (ministrul de Externe rus la acea dată). Domnul Pleșu i-a povestit pe scurt despre tezaur, iar dl Primakov i-a spus: „Dar ce v-a venit să ne dați tocmai nouă tezaurul?" Și Brejnev, în 1965, cînd Ceaușescu a ridicat problema, a întrebat: „Care tezaur?" Și-apoi a adăugat: de ce vreți să ridicați această problemă? Dacă ar fi să calculăm cît ne sînteți datori voi, românii, s-ar putea să vă pară rău. De atunci, se tot reiau aceste glume ori amenințări. N-a fost nici o discuție serioasă la nivel politic. Chestiunea e îngropată în comisia de istorici. Iar la nivel politic e un amestec de probleme. Rusia spune tot timpul că dacă va trage de un fir din acest ghem încîlcit, atunci s-ar putea ca totul să se dezică, în defavoarea ambelor părți.

(fragmente dintr-un interviu care poate fi urmărit pe live.adevarul.ro)

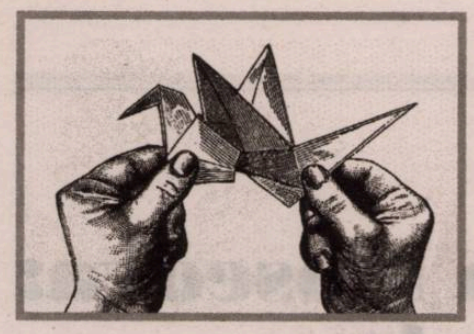

Andrei MANOLESCU

libertatea de impresie

Tarzan la Casa Albă

America e tradițional văzută ca un pământ al făgăduinței, locul în care fiecare om își poate împlini visele, construi bunăstarea și își poate căuta (chiar conform Declarației de Independență din 1776) propria fericire, țara ce are la temelie ideea de libertate, în care Justiția încearcă fără încetare să repare nedreptățile și să-i pedepsească pe cei care încalcă legea, națiunea care, prin generozitatea și spiritul de sacrificiu al soldaților săi, a salvat omenirea din două războaie mondiale și a apărat lumea liberă de dictatură și mizerie, locul de unde a fost posibil ca omul să ajungă pe Lună... Exemplele ar putea continua. Dar cum nimic nu e perfect pe lumea asta, bineînțeles că nici America nu e. Proverbiala naivitate a americanilor, de pildă, cea care-i împinge să lupte pentru lucruri simple și drepte, are și un revers, adică o la fel de proverbială ignoranță. S-ar părea că tocmai această caracteristică a ieșit la suprafață odată cu ultimele alegeri. Donald Trump este întruchiparea perfectă a acestei ignoranțe care, cum știm, adesea se asociază cu fudulia. Omul pare a fi răsărit direct dintr-o parodie produsă la Hollywood. Un film din acelea în care un caraghios ajunge din greșeală la Casa Albă, în vreme ce toți oamenii normali se străduiesc să înțeleagă ce se întîmplă și încearcă să repare greșeala. Sigur, nu lipsesc nici cei gata oricînd să găsească și să admire calitățile celui ajuns la putere, chiar dacă acesta spune măscări în public. De data asta însă, nu e vorba de un film, ci de realitatea însăși, în care s-ar putea să nu mai vină clasicul *happy-end* hollywoodian.

Mulțimi de analiști și comentatori din întreaga lume încearcă să găsească explicații savante și raționale la ceea ce s-a întîmplat. Dar pare că lucrurile țin mai degrabă de irațional. Americanii au ales un Tarzan crescut în jungla afacerilor imobiliare. Încă se mai fac auzite speranțe că una au fost declarațiile lui din campania electorală și alta îi va fi atitudinea ca președinte, că insul ar putea fi ponderat, dirijat sau chiar controlat de miniștrii săi mai cu capul pe umeri, că omul nu poate fi chiar prost (din moment ce, vezi Doamne, a reușit să ajungă în această funcție) și că va pricepe în cele din urmă care sînt adevăratele interese ale Americii pe termen lung etc. Mi se pare însă că discursul lui inaugural nu prea mai lasă loc de asemenea iluzii. Afirmațiile lui că, prin persoana sa, puterea ar fi fost de fapt recucerită de către popor, plus critica generalizată și nedreaptă pe care a adus-o tuturor administrațiilor precedente, chiar în prezența a patru foști președinți, fac parte din cea mai clară specie a populismului, de tip Chávez sau Maduro.

În urmă cu peste două decenii, fiind pentru prima oară la New York, inspirata mea gazdă a ținut neapărat să-mi arate Trump Tower, zgîrie-norul emblematic al miliardarului. De ce? Pentru a mă face să înțeleg că pînă și în țara meritocrației banii nu ajung întotdeauna pe mîinile celor mai deștepți sau mai buni dintre cetățeni sau că și în America există bogătași de un prost-gust desăvîrșit. Într-adevăr, turnul era remarcabil din acest punct de vedere și mi-aduc și acum aminte de combinațiile dintre negru și auriu. Nu-și imagina nimeni pe atunci că proprietarul acelui imobil avea să devină „constructorul"-șef al Americii (și al lumii?). Am aflat acum că ar fi foarte iubit de taximetriștii din New York, care-și pun mari speranțe în el. Aici e o problemă. Și ai noștri țineau la un moment dat cu Vadim Tudor. Taximetriștii din mai toată lumea au o caracteristică specială. Prin natura meseriei, sînt oameni care vin în contact și au timp să discute cu multă lume de toate felurile. Sînt deci indivizi doldora de informații, foarte la curent cu multe lucruri. Dar, tot prin natura meseriei lor, mulțimea informațiilor pe care le primesc le depășește de cele mai multe ori capacitatea de interpretare. Și adesea asamblează aceste multe informații după mintea lor, trăgînd concluzii aberante care sînt apoi aduse invariabil la cunoștința clienților. Ei sînt ca niște vehicule care transportă opinii și informații între categorii total diferite de oameni. Aș spune că taximetriștilor li se întîmplă de multă vreme un lucru care a început să se petreacă pe scară mult mai largă odată cu apariția Internetului și a rețelelor de socializare. Pe aceste căi, accesul direct la aproape orice informație s-a generalizat. La fel și posibilitatea de exprimare în spațiul public. Iar pe lîngă uriașele beneficii ale acestor tehnologii și rețele de comunicare, au început să apară și inevitabilele efecte adverse. Informația neprelucrată și nemediată din anumite zone sau domenii ajunge la cunoștința unor persoane din alte zone și domenii, care nu sînt neapărat pregătite s-o înțeleagă. Nu mai punem la socoteală manipulările. Se creează o bramburează în care legăturile directe între un lider și „popor", nemediate de ochiul critic al presei sau prin instituții democratice, ajung să apară ca o lumină. Trump a făcut lucrul ăsta prin Twitter. Cu fraze simple. A intrat astfel în contact cu zeci de milioane de oameni. Aceasta e calea prin care cetățenii pot ajunge să aleagă indivizi care par a semăna cu ei, cu care simt că se pot trage de șireturi. Oamenii simpli încep să ia de bune declarațiile ce par a fi pe gustul lor în acel moment, fără a mai aștepta alte analize. E o scurtătură periculoasă. Elitele, mecanismele de selecție, instituțiile democratice își pierd rolul. Din aceleași motive, de ocolire a acestora, liderii populiști recurg la referendumuri. Nuanțele și subtilitățile dispar. Complicatul eșafodaj al civilizației rămîne în paranteză. Opinia grosieră, populară, radicală, devine predominantă. Instinctele primare ies la suprafață, odată cu stilul cel mai simplu de comunicare: *Me Tarzan* (că Jane oricum a pierdut alegerile).

ready made

„Delăsare, Lăsare în stare de părăsire.
Deraliare, Eșire din șine.
Diareă, Eșire afară mereu și subțire de tot.
Efectiv, Aflător în ființă.
Futur, Viitor.
Gestație, Timpul cât ține însărcinarea unei mume.
Gratis, De geabă.
Intim, Înăuntric; *amic intim*, amic fórte de aprópe.
Liquidator, Răfuitor."

Adolphe Steinberg,
Cel mai nou dicționar de buzunar pentru tălmăcirea cuvintelor radicale și zicerilor streine din limba română, 1887

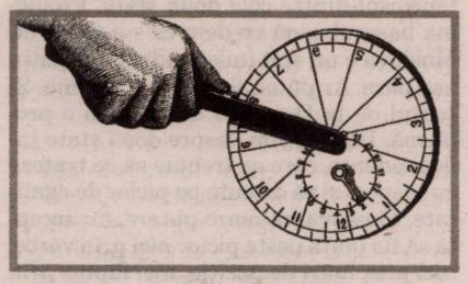

Cătălin PAVEL

o, ce vestigii minunate!

Falsul de adio

Pare-se că Michelangelo a îngropat un Cupidon de marmură sculptat la tinerețe. Vasari, care povestește evenimentele cincizeci de ani mai tîrziu, spune că e posibil ca statuia să fi fost de fapt îngropată într-o vie de un negustor de statui. În orice caz, scopul operațiunii era obținerea unei patine artificiale, așa încît statuia să poată fi vîndută drept antică, cu un preț incomparabil mai mare – ceea ce s-a și întîmplat, în 1496. Cazul e interesant, de pildă, pentru că acest Cupidon este atît un fals (adică un fals amoraș antic), cît și un original (un „Michelangelo"). Sau pentru că, dacă n-ar fi fost distrus între timp, falsul respectiv (fiind opera lui Michelangelo) ar fi acum mai valoros decît un amoraș antic (găsit într-o săpătură arheologică). Tot de anii ăștia e legat un alt episod din istoria falsurilor. La muzeul din Napoli a ajuns, odată cu colecția Borgia, un mic relief „antic", reprezentînd un rinocer. Falsificatorul din secolul al XVIII-lea a copiat însă xilogravura lui Dürer, care, pe cît e de celebră, pe atît e de fantezistă. Dürer nu văzuse niciodată animalul, pe care anticii îl cunoșteau bine.

De obicei, falsificatorii se inspiră din piese autentice, nu prea cunoscute, să sară în ochi, ci dintr-unele mai obscure, care însă au dezavantajul că sînt mai prost păstrate. Un basorelief de la Altes Museum din Berlin, de pildă, e sigur copiat după o piesă originală de la Vatican. Din nefericire, falsificatorul și-a închipuit că ea reprezintă trei grații discutînd în jurul unui bazin sau așa ceva, cînd de fapt relieful o arată pe vrăjitoarea Medeea convingîndu-le pe fetele regelui Pelias că-l poate întineri pe tatăl lor, regele, dacă îl taie în bucăți și îl fierbe. Falsificatorul a pus în mîna uneia dintre „Grații" o ramură de măslin, neînțelegînd că ea era, de fapt, o sabie. Teaca de la brîul ei, care i se părea ilogică în context, a eliminat-o complet. Inelul tripodului, care trebuie să fie bronz turnat, apare pe fals ca fiind mobil, iar piciorul tripodului e nituit aiurea. Totul pînă la nituri, frate falsificator.

Un fals mai timpuriu, mîndria colecțiilor etrusce ale British Museum timp de mai mult de o jumătate de secol, a fost produs pe vremea cînd autorul lui nu avea decît o piesă similară la dispoziție. Falsul este un mare sarcofag „arhaic" etrusc, găsit la Cerveteri. Abia în 1936 muzeul a acceptat că fusese produs de un tip, Penelli, care îl îngropase personal în celebra necropolă. Cred că s-ar fi lăsat convinși mai devreme dacă falsificatorul n-ar fi lucrat ca restaurator tocmai la Luvru. Unii membri ai acestei bresle damnate sînt într-adevăr extrem de calificați. Neavînd suficient material pentru comparații, Penelli a copiat inscripția sarcofagului de pe o broșă, dar a greșit făcînd bărbatul nud și dîndu-i femeii niște pantalonași. (Trebuie zis că din anii '70 nu prea se mai fac falsuri din teracotă, pentru că sînt ușor de depistat cu o metodă de datare numită termoluminescență. Din păcate, datarea științifică a pietrei și metalului sînt infinit mai complicate, cum ziceam într-un alt articol dedicat falsurilor: http://dilemaveche.ro/sectiune/tilc-show/articol/cum-sa-fii-autentic-in-california).

Un alt italian, cunoscut sculptor altfel, Dossena (alt nume suspicios!) a copiat o sculptură fragmentară de pe frontonul templului lui Apollo din Eretria, anume răpirea Antiopei de către Tezeu, schimbînd precaut orientarea celor doi, dar copiind niște urme de vîrfuri de degete care apăreau în original, și care în noua configurație sînt absolut imposibil de conectat cu Tezeu – ar trebui să aparțină unei a treia persoane. Printre muzeele care s-au fript cu Dossena e însuși Metropolitan Museum din New York.

Tot fals este și unul din cele mai celebre busturi ale lui Caesar, apărut pe coperta multor monografii și luat de British Museum în 1818. Severitatea și emacierea lui "republicane" sînt mult exagerate de falsificatorul din secolul al XVIII-lea și, în plus, irisul și pupila sînt marcate în piatră – o practică absentă din portretistică înainte de Hadrian. Un alt bust, de porfir, al unui tetrarh (același material și stil ca al tetrarhilor îmbrățișați din San Marco în Veneția), pe care British Museum l-a achiziționat comparativ recent este de fapt un fals din anii '70. Falsificatorul a folosit piatră originală – o șmecherie comună –, numai că s-a lăcomit să facă bustul cît mai mare posibil, ceea ce, cînd pleci de la un fragment de coloană antică, introduce în portret niște note subtile de Humpty Dumpty. Iar la microscop se vede că, atunci cînd și-a spart singur bucăți din operă, pentru credibilitate, a folosit aceleași scule cu care a lucrat. Trebuie zis însă ceva: falsurile nu sînt evidente decît odată dovedite. Abia atunci toată lumea care pînă atunci le găsea viguroase și convingătoare se miră ce stridente sînt.

Ca să închei: un anonim venețian a produs în secolul al XVI-lea, la Veneția, o stelă funerară greacă „antică", ajunsă apoi în colecția „Este", în care, căutînd ceva care să arate cum nu se poate mai antic, i-a pus laolaltă pe David și pe Iisus din S. Maria Sopra Minerva. Amîndouă recent terminate de Michelangelo.

***Cătălin Pavel** este arheolog și scriitor. Cea mai recentă carte publicată este romanul* Trecerea, *Cartea Românească, 2016.*

Sever VOINESCU

axa dus-întors

Cum putem trăi în post-adevăr, indiferent de Trump

Dacă tot am aflat că „post-adevărul" este cuvîntul anului trecut și că anul acesta sub puterea lui vom trăi, merită să vedem ce avem de făcut în această (nouă?) circumstanță. Pledam, într-un articol recent, pentru împăcarea cu noua situație. Îmi amintesc primele momente de după confirmarea diagnosticului că trăim în post-adevăr: un cor enorm de voci revoltate s-a ridicat pe toată planeta intelectuală și a strigat că nu se poate accepta așa ceva, jos post-adevărul, vrem adevăr! Cam aceiași intelectuali care, dacă nu mă înșel, ne explicau că nu există adevăruri tari, ci doar adevăruri relative, că poate fi și așa, și altminteri, că adevărul meu trebuie să coabiteze cu adevărul tău și altele asemenea. Poate că am îmbătrînit și am trecut de vîrsta frumoasă și liberă a revoltelor în numele adevărului. M-am resemnat. Sînt dintre cei care cred că, dacă post-adevărul a ajuns să miște miliarde de oameni, este inutil să credem că i ne putem opune. Și, dacă tot vrem să ne punem contra post-adevărului, o facem în numele a ce? În numele adevărului, veți răspunde. Iar eu voi replica: în numele cărui adevăr? Al faptelor, veți spune. Și eu voi zîmbi, căci faptele sînt înșelătoare ca potecile unei păduri dese și neștiute. Nu credeți? Vi se pare că faptele sînt evidențe? Că sînt, cum zicea Durkheim, ca obiectele? Ia să vedem...

Las la o parte tenta evident partizană și ideologică a îngrijorării în fața post-adevărului, dar nu pot să nu o notez, totuși. Merită să nu uităm că spaima intelectualilor americani de post-adevăr a izbucnit ca un vulcan tînăr și feroce abia după alegerile prezidențiale de anul trecut, anume din cauza victoriei lui Donald Trump. Ideea generală a acestor oameni fini este că victoria lui Trump este un produs al post-adevărului. Dacă ar fi cîștigat Hillary Clinton, poate că această erupție de panică nu ar fi cuprins lumea. Mai toate discuțiile despre știrile false pe care le-am văzut în presa americană exemplifică fenomenul cu acele știri care l-au favorizat pe Trump. Rar, foarte rar sînt date exemple cu știri false care au favorizat-o pe Hillary Clinton. Sînt sigur că, dacă victoria era a candidatei democraților, nici un intelectual nu ar fi îndrăznit să spună că președinția ei se clădește pe post-adevăr. Dar mă grăbesc să precizez că, oricît de corectă ar fi, nu mi se pare foarte importantă această observație, pentru că dragostea oamenilor de adevăruri convenabil croite, adică de bucățele de adevăr întregite cu confirmări ale unor convingeri anterioare, nu a apărut în 2016, cu susținătorii lui Clinton și susținătorii lui Trump.

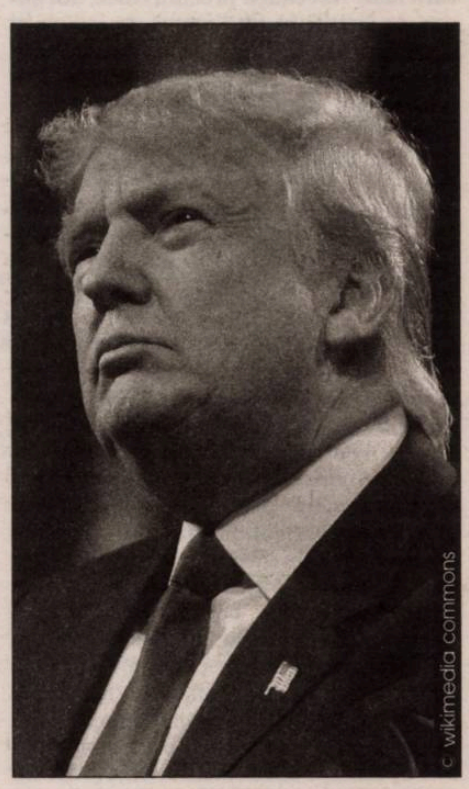

Bine scuturat și regarnisit, pot fi exact contrariul.

Impotantă, însă, mi se pare decizia celor de la Facebook de a introduce un ceva („algoritm" i se zice) care să cerceteze știrile care circulă în rețeaua lor și să le elimine pe cele fără bază factuală. Facebook se simte, cumva, cu musca pe căciulă, căci el a fost cărăușul post-adevărului în lumea întreagă. Aici simt mai multe probleme decît în simplul fapt că cineva scrie pe Facebook că l-au luat extratereștrii și l-au călătorit dus-întors pe Marte. Ideea că o mașină poate controla conformitatea unor cuvinte cu realitatea factuală mi se pare de la bun început discutabilă, cel puțin. Mi se pare evident că nu o mașină, ci un om poate să facă acest lucru. Or, dacă un om va verifica cît de mult adevăr sau post-adevăr se află în ce a postat de Facebook un alt om, înseamnă că nu am rezolvat problema. Vă reamintesc că, anul trecut, Facebook începuse să facă acest lucru și a fost nevoit, după un timp, să concedieze rapid echipa care lucra la verificarea faptelor pentru că s-a dovedit că favoriza o anumită parte a spectrului ideologic – nu spun care, că nu are importanță acum. Cel care verifică este și el om, cu nimic mai imun la post-adevăr decît cei ale căror postări le verifică. Veți zice că proceduri, *training*-uri și selecții pot, totuși, clădi o oarecare obiectivitate într-un controlor de acest gen. Eu nu prea cred.

Să luăm exemple concrete. Se face mare caz de o știre falsă din campania americană: „dacă Trump cîștigă alegerile, Obama se va muta în Canada". Cum poate o mașină, un „algoritm", să verifice așa ceva? Evident, este nevoie de cineva (un om) care să sune biroul de presă de la Casa Albă și să întrebe. Asta este, însă, simplu. Ce te faci cu știrea, tot din campania electorală și tot falsă: „În curînd, Trump va scoate documente compromițătoare despre Obama – s-a terminat cu Obama, rușii i-au transmis lui Trump tot ce știu despre el și Trump îl va face praf". Pe asta cum o mai verifici? Dacă Trump avea asemenea documente, era sigur că le va scoate la iveală cînd vrea el și nu cînd îl întreabă controlorul de adevăr de la Facebook. Dacă nu le avea, iarăși, va juca această informație după cum socotește că îi va fi de folos și nu după cum vrea Facebook să fie sigur că transportă prin lume adevărul și numai adevărul. Sau știrea că Hillary Clinton este foarte bolnavă. Indiferent dacă era adevărată sau nu, e limpede că în campanie echipa ei va spune că nu este. Și cum răspunsul obligatoriu este acesta, evident că unii îl vor crede, alții nu. Și ajungem imediat la aceeași diviziune a adevărului între tabere. Fiecare va crede ce vrea să creadă. Și atunci, la ce va folosi acest *„fact check"?* De-aia zic, în loc să ne consumăm în lupta inutilă împotriva post-adevărului, poate că este mai înțelept să vedem cum putem trăi cu el.

Îmi ajunge sub ochi un articol, apărut în *The Chronicle of Higher Education* la începutul acestui an, scris de Daniel T. Rodgers, profesor emerit de istorie la Princeton. Se știe că una dintre strategiile cu care intelectualii te farmecă este aceea de a-ți dovedi că ceea ce trăiești tu acum nu e nou. Nu ești primul care are această problemă. Au mai fost și mulți alții înaintea ta. Sau, în altă variantă: ceea ce trăiești acum, înspăimîntat, e chiar normalitatea. Așa trăiești de cînd ai venit pe lume, dar nu știi. De ce te temi? De ce îți faci probleme? Ambele variante sînt, desigur, însoțite de docte și subtile argumente, exemple, raționamente. Așa și articolul profesorului Rodgers. El zice că, desigur, e grav ceea ce trăim, dar nu e nou și nici neobișnuit. Articolul amintește de vremuri pe care eu nu le-am apucat, dar despre care am citit. La începutul anilor 1960, dezvoltarea științelor umaniste a impus oricărui „umanist" îndoiala față de propria metodă drept standard de validare. Erai valid doar dacă te îndoiai de propria cercetare după ce o făceai! Tot atunci, lumea a aflat că tot ceea ce credea că este natural nu era natural, ci un construct sociocultural. Sexul, rasa, etnia, credința religioasă – bazele identității oricărui om în lume – nu sînt fixe, sigure, stabile, căci ele sînt creația societății și tot ce e creat de societate este nesigur, schimbător, continuu instabil. Așadar, faptul că, vorba anticului, sînt bărbat, iar nu femeie, român, iar nu neromân, creștin, iar nu necreștin nu este ceva fundamental adevărat. Bine scuturat și regarnisit, pot fi exact contrariul. Sau, mai tare, pot fi exact orice. În articolul său, profesorul Rodgers ajunge repede la politică și spune, cu îndreptățire, că avalanșa de minciuni în care trăim nu este nouă. Întotdeauna politicienii au mințit. Au fost cazuri în care au mințit nobil – din rațiuni de stat. După cum au fost cazuri în care au mințit ticălos – pentru propriul beneficiu egoist. Apoi, jumătățile de adevăr au fost și ele în lume de cînd lumea. Mobilizarea politică a maselor se face, mai ales, cu jumătăți de adevăr. În fine, articolul se încheie mobilizator și anost, profesorul spunîndu-ne că trebuie să revenim la adevăr, că trebuie să deprindem iarăși exercițiul critic-analitic, bla-bla-bla. Însă, din acest articol aflu că, în acei ani 1960, Kurt Vonnegut ar fi scris undeva fraza, colosală prin simplitatea ei: *„Don't truth me and I won't truth you"*, pe care nu prea știu cum să o traduc pentru a nu pierde nimic din sensurile ei tăioase. Dar cu care închei acest text, pentru că am ajuns unde voiam să ajung: la formula care face viața civilizată posibilă în epoca post-adevăr. Asta e: *„Don't truth me and I won't truth you"*.

PUBLICITATE

Nu rata ediția de ianuarie a revistei Historia!

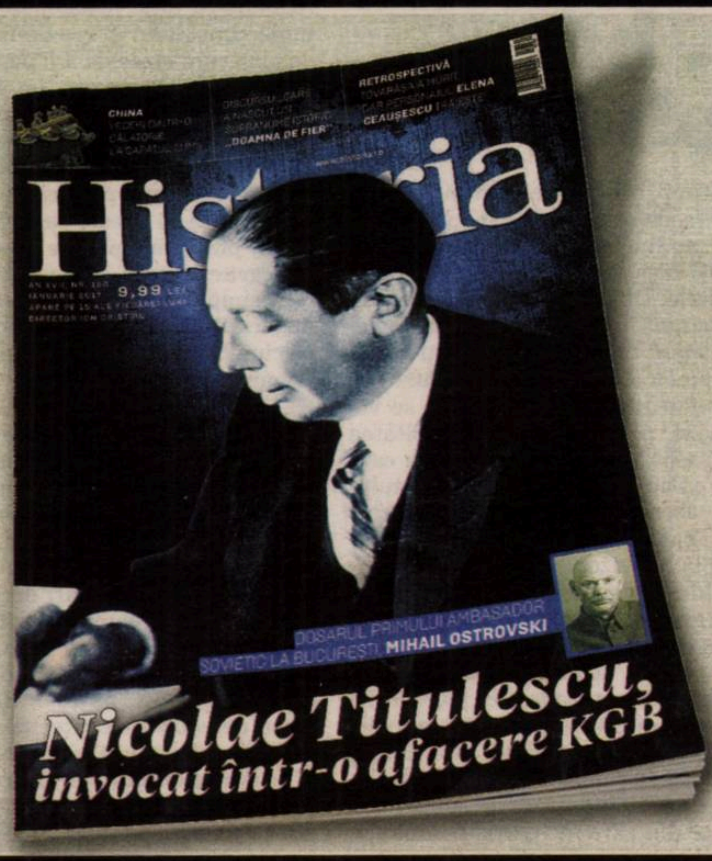

Cea mai citită revistă de istorie!
Acum la toate punctele de distribuție a presei, la 9,99 lei

Historia.ro

Abonează-te!
Sună de luni până vineri, de la 9:00 la 18:00, la 0318.603.057

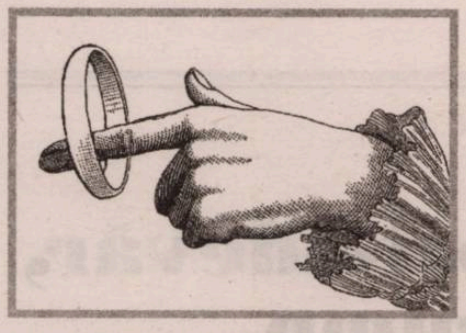

Selma IUSUF

legende urbane

Doctor Google

Nu sînt o persoană civilizată. Știu că cineva matur, cu picioarele pe pămînt și cu o măsură oarecare de bun-simț, își mai face din cînd în cînd niște analize. Sau cel puțin așa se spune. Așa se recomandă. Întîmplarea a făcut să am de-a face la un moment dat cu niște rezultate ușor atipice la o oarecare cercetare medicală. Să zicem că transaminazele mele erau suite în copac, înjurau murdar și aruncau cu jumări în ficat. Ceva de genul ăsta.

Ce face orice om pe care-l doare o măsea, capul, degetul sau transaminaza? Caută simpomele pe net, desigur. Fereastă Dumnezeu de medicii de Google! Dacă apuci să aluneci în abisul ăsta, ieși mai bolnav decît ai intrat și sigur-sigur suferi de toate bolile: de la cancer la gîlci, de la diabet de tip nu știu de care la poliartrită, de la risc imediat de infarct la anemie pernicioasă, toate nenorocirile se vor fi adunat în trupul tău.

Ați avut vreodată curiozitatea să răsfoiți un manual de parazitologie, de pildă? Nu? Mai bine. Ați fi sfîrșit scărpinîndu-vă pînă la sînge, cu certitudinea că aveți și tenie, și oxiuri, și purici, și păduchi, că mărul mîncat alaltăieri era plin de cine știe ce alte infecții, că sigur ați luat rîie din metrou și că sarcoptii ăia cu fălcile fantastice au început deja să sape în carnea dumneavoastră ca-n *Solenoidul* lui Cărtărescu. Ați fi fost sufocat la gîndul că pe față, în genele ochilor și în porii pielii colcăiți de tot soiul de acarieni, că oriunde pe corp, în pliuri și cute se dezvoltă oceane de bacterii sulfuroase.

Pe net e și mai rău. Dacă intrați în aventura asta veți cădea precum Alice, din gaura de iepure în altă gaură de iepure și de acolo în alta. Căderea va fi nesfîrșită, abisală, desigur, și deseori grotescă. Dincolo de cîteva site-uri destul de inocente care oferă franc niște informații de bază și generalități neinterpretate, există o sumedenie de specialiști în orice. Medici fără patalama, dar atotcunoscători. Unii vor oferi suc de păpădie îndoit cu – habar n-am – miere de viespe, ca să scapi de ulcer. Alții te sfătuiesc să mănînci banane dacă ai o entorsă, iar încă alții or să se jure că te vindecă de icter cu rădăcini de pătrunjel. O mare parte de lume prea credulă, poate, înspăimîntată, poate, obosită de atîta mers la medici tradiționali, poate, va încerca și așa ceva.

Ajungi să-ți otrăvești viața.

Mulți alții, bolnavi ei înșiși, devin adevărați specialiști în suferința respectivă. Îi vezi și pe ei pe forumuri răstindu-se la ăi mai dezorientați și dînd sfaturi competente, de la medicația potrivită pînă la cel mai bun specialist din domeniu. Sînt și destui medici adevărați care oferă răspunsuri și ceva sfaturi de simplă îndrumare pe forumuri, atîta cît se poate, care sfîrșesc prin a fi admonestați de potențialii pacienți. Ei sînt pacienții care caută un răspuns personalizat, imediat, un diagnostic clar la o simplă căutare pe net. „Vaai, halal sfaturi“, a răbufnit cineva pe un asemenea forum în care m-am îngropat cu fascinație preț de o oră, două, „vai, halal de medic dacă tot trebuie să mă duc la cabinet ca să aflu ce am…“ Omul pretindea acum și aici răspunsuri la o suferință vagă. Medicul i-a răspuns pe cît s-a putut și l-a îndrumat cu toată responsabilitatea să se ducă și să se caute temeinic la spital. De aici supărarea.

De cealaltă parte, un om foarte bolnav ajunge să se agațe de orice speranță. În cazul suferințelor grele, a durerii adevărate, cineva își poate găsi liniștea sufletească și trupească în cele mai atipice moduri. Dacă pe lîngă un tratament ca la carte, trebuie pansată și frica din suflet, de ce nu? Dacă pentru asta e suficientă istoria altora ca tine, povestea împărtășită a suferinței voastre comune, iarăși, de ce nu? Cred însă că devine destul de complicat să rămîi echilibrat sufletește într-o mare de informații contradictorii, la îndemîna oricui. Cred că devine foarte simplu să ajungi să-ți otrăvești viața cu presupunerile cele mai negre. Dă o căutare pe Google la transaminaze mărite și fandacsia-i gata. Dar dacă te perpelești că ai ficatul ferfeniță cu gura plină de jumări, atunci sigur nu mai e nimeni de vină, nu-i așa?

***Selma Iusuf** este jurnalistă, redactor-șef la știri, radio Kiss FM și Magic FM.*

anti nostalgia

Doctorate (II)

Institutul Politehnic „Gheorghe Gheorghiu-Dej“
București
RAPORT FINAL DE VERIFICARE DIN 9 DECEMBRIE 1967
privind conferirea titlului de doctor inginer tov. Elena Ceaușescu

Urmare la Raportul preliminar de verificare din 7 decembrie 1967, susținerea tezei de doctorat a avut loc la 8 decembrie 1967, la Institutul Politehnic București, Facultatea de Chimie industrială.

Comisia de doctorat, cu unanimitate de voturi, a hotărît conferirea titlului științific de doctor inginer.

Făcîndu-se verificarea finală a lucrărilor s-a constatat îndeplinirea cerințelor legale referitoare la susținerea tezei de doctorat și conferirea titlului de doctor inginer.

Lucrările se vor supune Comisiei Superioare de Diplome pentru Confirmare.

RECTOR
C. Dinculescu
(ss olografă)

(www.bzi.ro/public/pdf/doctorat_elena_ceausescu)

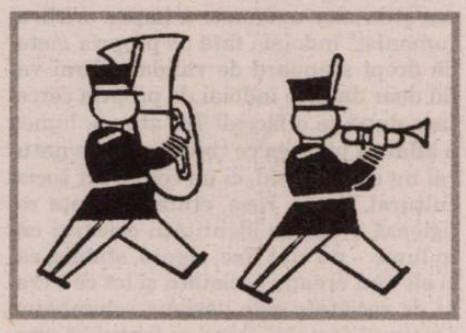

Cătălin ȘTEFĂNESCU

fără doar și coate

Vorbește, bă, mai simplu!

„Vorbește, bă, mai pe-nțelesul omului!“ Sînt vorbe în care se ascund, de fapt, o istorie a urii față de sofisticare, dar și eșecul unor sisteme de educație și modele de instituții academice. La acest eșec se adaugă din plin și saltul tehnologiei, care duce comunicarea într-o altă eră. Și, ca să fie tabloul complet, noua dimensiune a înțelegerii ideii de politică vine și se așază, lin, precum cea mai glorioasă dintre cireșe, peste un tort destul de șubred și supraîncărcat cu ornamente. Evident că toate sînt legate, cumva, între ele. Însă rezultatul, ceea ce se vede la ora asta, e o ieșire la lumină a celor mulți. E o atenționare, o batere cu pumnul în masă, o șuierătură printre dinți, o ridicare de ton care cheamă la liniște. Un mesaj care spune, din ce în ce mai clar și mai apăsat, că s-a terminat cu joaca și cu experimentele. Vine vremea lucrurilor serioase. Printre ele, poate cel mai important e cel în care se amintește că etimologia cuvîntului „democrație“ conduce spre o semnificație cît se poate de limpede: puterea poporului. Cu amintirea unui detaliu esențial: puterea majorității.

Iar „poporul“ – ceea ce pentru unii înseamnă doar cifre și oceane de minți nivelate – nu ezită, periodic, să-și amintească acest fapt. De obicei, dacă a tăcut prea multă vreme și a mai îndurat și ironii dure, cînd își amintește că puterea e la el și că el e puterea, se lasă cu deranj mare. După veselia Belle Époque, după o petrecere care a durat ceva mai bine de patruzeci de ani, a venit un război crunt. Un război care, terminîndu-se destul de echivoc, și-a mai produs și un al doilea episod, cu mult mai grav decît primul. Iar acum, la peste patruzeci-cincizeci de ani de la explozia generației hippie și a marii petreceri a anilor '70, unii se pregătesc să scrie nota de plată a acestui interval istoric. O parte a acestei note de plată e redefinirea practică, funcțională, a ideii de „majoritate“. Cu cît au fost mai intense și mai aplicate chestionările asupra acestei idei, cu atît mai ferm e răspunsul peste timp, cu atît mai puternică e *re-strîngerea* șurubului.

E o discuție mare și, mereu, complicată. Cine mișcă, de fapt, lucrurile? Cine stabilește direcția în care merge „decontul“ istoric? Liderii „providențiali“, de la un moment dat, cei care ascultă vocile popoarelor și-și asumă patriotic importanța marilor momente istorice? Sau popoarele însele, care își proiectează spre ierarhiile structurilor reprezentative un anumit tip de lider, gata să interpreteze, fără figuri de stil, „adevărata“ voință a majorității? Cantotdeauna, s-ar putea să înțelegem cîte ceva abia după încheierea „decontului“.

Între timp, cei care au fost în carne și oase la Woodstock sau cei care au trăit în spiritul lumii născute acolo au cam obosit. Mulți nici nu mai știu din ce tabără fac parte. Din cea a celor care schimbă, exuberant, lumea? Sau din cea a celor care spun că ar trebui să mai închidem robinetele sublimului, pentru că o cam luăm razna? Însă ceea ce se vede limpede, peste tot, e că minoritatea care schimbă lumea – minoritatea care trăiește pulsul acțiunii, al entuziasmului străzii – obosește întotdeauna mai repede decît majoritatea care privește evenimentele la televizor. Exuberanțele marilor idealuri par mereu supuse unui moment de grijă parentală, care apare suveran și dă ora stingerii.

În momente istorice foarte grele, progresiștii, elitele academice, populațiile campusurilor universitare, pletora artistică de toate felurile, toți cei care cred în condiția ameliorabilă a ființei umane se uită în jur și se îngrozesc de subțirimea rîndurilor din care fac parte. Dincolo, în lumea celor care cred că distracția a mers prea departe, privirea în jur produce o încredere pe care doar majoritatea o poate construi. În plămînii ideilor de „ordine și disciplină“ se adună un suflu pe care doar ascunderea în mulțime îl poate genera. Fără să conștientizeze în detaliu această putere, majoritatea știe că fluxurile sale au inundat și acoperit întotdeauna chiar și cele mai ascunse plaje.

A rîde de majoritate sau a o disprețui în general înseamnă a te asigura de un răspuns cu totul neașteptat în dimensiunile cinismului și cruzimii sale. La fel de bine cum ideea de a fi populist va primi și ea, la vremea ei, întotdeauna, un răspuns la fel de neașteptat. După căldura primirii în brațe urmează aruncarea la gunoi a unui obiect de unică folosință. Stînga și dreapta politice nu mai au nici o relevanță în aceste cazuri. Orchestrele lor, pur și simplu, se pierd în vacarmul general care cere mereu ceva aparent simplu. Iar exercițiile de păcălire a majorității sînt vechi de cînd lumea, după cum la fel sînt și momentele ei de răzbunare.

Există cîteva locuri din lume, unde ideea de educație încearcă să schimbe direcția acestui mers al istoriei. Costurile unui asemenea fel de a vedea lucrurile sînt considerabile, la nivelul contribuției fiecărui membru al comunității. Însă rezultatele obținute dau speranțe mult mai mari decît în alte locuri, unde se încearcă, aberant, obținerea unor rezultate diferite, prin practicarea acelorași metode care și-au coafat discursurile, pe ici, pe colo. Rezistența la ideea de educație contemporană e mult mai mare decît lasă la vedere veșnic noile noastre capacități de ipocrizie. Tot contemporană. Pentru că, oricît de eroic-progresist ne-am poziționa cîteodată, tot majoritate sîntem.

***Cătălin Ștefănescu** este realizatorul emisiunii* Garantat 100% *la TVR 1.*

Petre GURAN

Remota iustitia quid sunt regna nisi magna latrocinia?*

Datorăm geniului limbii latine și în mod particular africanului Augustin, episcop al Hipponei, această lapidară și puternică expresie a libertarianismului din toate timpurile: fără justiție ce altceva sînt domniile/guvernările decît mari tîlhării?

Problema pe care și-o pune Augustin este nucleul conceptual al reflecției istorice din *De Civitate Dei*. Dacă există două cetăți, una cerească și una pămîntească, dintre care cea cerească este singura care contează în plan ontologic, există vreo justificare a cetății terestre? În ce scop, prevăzut de Dumnezeu, există aceasta din urmă? Augustinus *dixit:* pentru a gestiona temporar consecințele păcatului? Păcatul este originar, în neascultarea lui Adam, dar și permanent reiterat în greșelile individuale. Consecința păcatului în societate este anarhia. De cîte ori va fi Cain liber să omoare? Răspunsul lui Dumnezeu: nu numai Abel, ci însuși Cain trebuie ferit de explozia irațională a violenței (Facere, 4, 15: „Și i-a zis Domnul Dumnezeu: «Nu așa, ci tot cel ce va ucide pe Cain înșeptit se va pedepsi». Și a pus Domnul Dumnezeu semn lui Cain, ca tot cel care îl va întîlni să nu-l omoare" sau Decalogul, Ieșirea, 20, 13).

Dar atunci cine sau ce va avea grijă ca Abel să nu fie omorît la prima criză a dorinței mimetice, iar Cain, la rîndul lui, să nu devină obiectul unei vendete, care odată dezlănțuită nu mai poate fi oprită? Acest cineva sau ceva este tocmai acel *regnum,* un sistem de autoritate și putere legitimă. Numai că apariția unui *regnum* necesită un mecanism de înființare. Augustin identifică un punct de pornire al acestui mecanism chiar în narațiunile unor crime fondatoare. Astfel el pune în paralel două cazuri de fratricid: Abel de către Cain și Remus de către Romulus. În primul caz se și petrece prima distincție dintre Cetatea lui Dumnezeu, moartea inocentului Abel, și Cetatea terestră, supraviețuirea lui Cain. Deși morfologic se aseamănă, competiția cu final tragic dintre Romulus și Remus nu permite această distincție fiindcă mobilul ei este de ambele părți dominația *(De Civitate Dei,* Cartea XV). În Cartea XVIII, Augustin dezvoltă schema și recunoaște în întemeierea Romei un moment fundamental în parcursul acelei *Civitas terrena* care joacă un rol în planul providențial al lui Dumnezeu. Este preluarea funcției de dominație universală a Babilonului. Deși întemeierea abrahamică inițiase o filieră terestră a Cetății lui Dumnezeu, ea se transformă în Cetate terestră „la vîrsta a treia" odată cu instituirea triplei jertfe: „o junincă de trei ani, o capră de trei ani, un berbec de trei ani", care anunță jugul Legii aduse de Moise, completate cu „o turturică și un pui de porumbel", acestea fiind figurile mistice ale oamenilor spirituali, numiți și cetățeni ai Cetății lui Dumnezeu.

Astfel, atît în Vechiul Testament, cît și în istoriile celorlalte popoare și cu predilecție a imperiilor universale se împletesc manifestările celor două cetăți. Dar funcția Cetății terestre este de a asigura fundalul pe care se construiește, uneori prin contrast, Cetatea lui Dumnezeu. Aproape girardian, Augustin dezvoltă o teorie a funcției politice a religiosului, în același timp denunțîndu-l ca fiind un fals spiritual. Divinitățile poliade și religiile politice au o aparență funcțională, dar nu fiindcă zeii ar acționa supranatural asupra destinului oamenilor și societății, ci fiindcă oamenii îi învestesc prin complexul sistem de autoritate și putere cu această funcție.

Scoaterea poporului evreu din captivitatea egipteană și itinerarea lui spre Pămîntul Făgăduinței descrie un model de punere în mișcare a unui sistem de autoritate legitimă. Dumnezeu intervine în acest mecanism, însă nu de dragul devenirii istorice a Cetății terestre, ci pentru a asigura fundalul Cetății lui Dumnezeu. Mecanismul însă este cel al socio-religiosului: Dumnezeu îi concede lui Moise forța supranaturală pe care să-și construiască autoritatea: „Dar de nu mă vor crede și nu vor asculta de glasul meu, ci vor zice: Nu ți S-a arătat Domnul!, ce să le spun? Zis-a Domnul către el: Ce ai în mînă? Și el a răspuns: Un toiag! Aruncă-l jos! îi zise Domnul. Și a aruncat Moise toiagul jos și s-a făcut toiagul șarpe și a fugit Moise de el. Și a zis Domnul către Moise: Întinde mîna și-l apucă de coadă! Și și-a întins Moise mîna și l-a apucat de coadă și s-a făcut toiag în mîna lui. Apoi a zis Domnul: Așa să faci înaintea lor" (Ieșirea, 4, 1-4).

Relația între Dumnezeu și Moise crește pe măsură ce crește și succesul lui Moise în coagularea noului corp politic, poporul lui Israel în drum spre Canaan. Moise urcă pe munte și primește Tablele Legii, iar apoi pedepsește pe cei care s-au răzvrătit. Autoritatea politică a lui Moise se construiește religios. Diarhia între Moise și Aaron este doar funcțională, întrucît sursa autorității este unică și transmisia exercitării autorității se petrece ierarhic (Dumnezeu – Moise – Aaron). Aaron devine în cele din urmă gestionarul ritualului care se construiește în jurul Tablelor Legii, deci al Legii. Prin autoritate se justifică și puterea lui Moise de a distribui dreptatea. Pedeapsa, ca să fie curativă, trebuie să fie proporțională cu fapta: nu mai mult de un ochi pentru un ochi.

Cetatea pămîntească este, în acest sens, un instrument al providenței divine. Ea hrănește și crește spiritual, prin confort și adversitate, Cetatea lui Dumnezeu. Augustin este martorul și actorul identificării Bisericii cu Cetatea lui Dumnezeu și al instituționalizării acesteia. Dumnezeu extras din complexul socio-religios al Cetății terestre se revelează cu intensitate crescîndă în mijlocul și prin creșterea Bisericii.

Odată ce, în ordinea spirituală, Legea a încetat să funcționeze, iar îndeplinirea ritualului a fost dezvăluită ca fiind inutilă pentru bunul mers al Cetății terestre, care va fi rolul fiecărei cetăți în parte? Pentru *Civitas terrena* autoritatea legitimă nu se mai construiește pe mitologie, ci pe funcția socială a distribuției justiției. Legea Cetății terestre nu asigură mîntuirea, ci ordinea tranzitorie în care să acționeze *Civitas Dei.* Confruntarea cu comunitățile donatiste, care formau încă jumătate din peisajul creștinismului african la începutul secolului V, îl convinge pe Augustin să valorifice puterea pacificatoare și ordonatoare a Imperiului Roman, întrucît competiția religioasă nu este lipsită de spirala violenței.

În același timp, Augustin este conștient de corupția din sistemul politic roman, și o și denunță în repetate rînduri, mergînd chiar pînă la a recunoaște că orice ierarhie socială bazată pe putere este injustă. Puterea în sine este un *latrocinium,* cum descrie cu virulență în *De Civitate Dei* IV, 4. Dar ceea ce pîndește dincolo de puterea armată a imperiului este violența anarhică. Nu moartea este ceea ce-l sperie pe Augustin, ci violența și corolarul ei, cruzimea. Dreptatea puterii *(regnum)* atenuează și face acceptabilă nedreptatea ei constitutivă.

* Augustin, *De Civitate Dei, IV, 4.*

***Petre Guran** este dr. în istorie bizantină al École des Hautes Etudes en Sciences Sociales, cercetător la Institutul de Studii Sud-Est European al Academiei Române.*

Radu PREDA

Cultura politică și cultura memorială

De curînd, am fost invitat la Tîrgul de Istorie *(Geschichtsmesse)* organizat de Fundația Federală de Studiere a Dictaturii din Republica Democrată Germană (pe scurt: *Bundesstiftung Aufarbeitung).*

De zece ani încoace, în ianuarie, la Suhl, își dau întîlnire instituții publice și private dedicate trecutului recent comunist, alături de peste trei sute de profesori de istorie din întreg spațiul de limbă germană, cercetători, victime ale regimului totalitar, reprezentanți ai orașelor și landurilor, referenți culturali din administrațiile centrale și locale, redactori din presă și de la editurile interesate de subiect, studenți și, pentru prima dată anul acesta, elevi de liceu. Are loc un schimb intens de informații, sînt prezentate cărțile apărute între timp, proiectele educaționale și de cercetare în derulare, se revăd specialiștii din domeniu, se fac noi contacte și, ca la orice tîrg, te întorci cu cîteva kilograme de cărți și CD-uri.

O componentă centrală a discuțiilor de la *Geschichtsmesse* este reprezentată de metodele pe care le presupune o bună *educație politică*. Prin *politische Bildung* nu este însă înțeleasă maniera partizană de a vedea realitatea, ci tocmai catehizarea, informarea de bază a oricărui cetățean care are sau va avea în curînd drept de vot. În fapt, Germania este un real model în materie. După 1945, în plin efort de reconstrucție, țara care a provocat două catastrofe majore ale secolului XX și a ucis cu sînge rece milioane de oameni pe criterii de rasă – așa cum Uniunea Sovietică a făcut-o pe criterii de clasă – înțelegea să tragă o concluzie și să se asigure, atît cît este omenește posibil, că o asemenea barbarie nu se va repeta.

Fundațiile politice aferente partidelor și-au asumat rolul de educatori în afara structurilor de putere. Fundația Konrad Adenauer, apropiată de Uniunea Creștin Democrată (CDU), Fundația Friedrich Ebert, fidelă Partidului Socialist German (SPD) sau Fundația Hans Seidel, consecventă programului Uniunii Creștin Sociale (CSU), pentru a le aminti pe cele mai importante, contribuie decisiv la informarea politică și la articularea pe termen lung a unei elite conducătoare. Tot de educația politică se ocupă și Biroul Federal de Educație Politică sau alte organizații, inclusiv asociații de drept privat, precum Societatea Germană *(Deutsche Gesellschaft),* susținute financiar de statul german care nu dorește să aibă monopolul formativ.

În ceea ce privește trecutul comunist, în Germania și în restul blocului sovietic, educația politică este esențială din cel puțin două motive. Primul: este indispensabil să avem discernămîntul încadrării comunismului ca atare. Am tot spus/scris de nenumărate ori: a aborda comunismul ca ofertă politică alături de altele reprezintă o formă de legimitare a acestuia. Or, crima politică și distrugerea în masă nu pot fi niciunde și nicicînd un „program". Cum a constatat deja Berdiaev, comunismul nu este un proiect politic, ci unul metapolitic, mimînd dimensiunea religioasă prin ambiția totalității. Egalitatea fără rest, indiferent de pluralismului darurilor și al capacităților, este, în cele din urmă, o eschatologie profană.

Al doilea: cultura memorială este direct legată de cultura politică. Altfel spus, nu poți să îți amintești despre ceva despre care nu știi mare lucru. Ignoranța se plătește foarte scump, inclusiv prin amînarea punerii în pagină a unor capitole de istorie nemijlocită și, pe termen lung, prin ignorarea consecințelor care te ajung din urmă și care, indiferent de ambițiile pe care le ai, îți determină brutal viitorul. Cu riscul de a repeta banalități: trecutul, mai cu seamă cel recent, nu este un simplu balast, pe care ar fi bine să îl aruncăm sau cel puțin să îl ascundem, ci o valiză pe care o luăm cu noi. Oriunde am pleca. Motiv în plus să ne preocupe conținutul unei epoci de care ar fi înțelept să ne despărțim nu prin uitare, oricît de comod, ci prin asumare, oricît de obositor ar fi.

***Radu Preda** este profesor la Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca.*

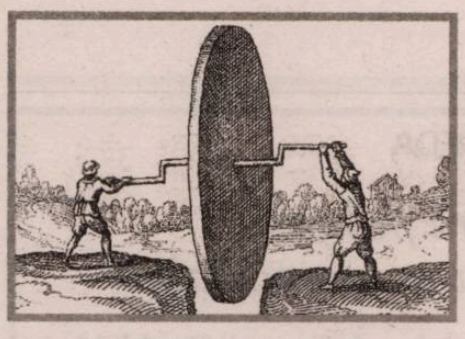

Teodor TIȚĂ

contraintuiția

Insule cu oameni furioși

30.000 de oameni pe străzile Bucureștiului la doar o lună de la alegeri e o performanță pe care n-aș fi anticipat-o în decembrie 2016. Nu mă așteptam la pasivitate, însă mobilizarea fantastică de energii de la finalul săptămînii trecute e un fenomen ieșit din comun. Poate depune mărturie pentru asta oricine a văzut de aproape acea manifestație la care, pentru prima oară în ultimii ani, am văzut o medie de vîrstă mai înaintată decît la obișnuitele proteste bucureștene. Cu excepția talentului de netăgăduit al unora dintre fotografi, nu e nici un motiv de entuziasm în fața imaginilor cu bulevarde inundate de oameni.

Din contra, dacă e vreo concluzie, atunci aceea e că ruptura din societate devine din ce în ce mai mare, iar răbdarea expiră. De ambele părți. Iar cel mai bun semn e degradarea discursului public, cu largul concurs al unei părți a stațiilor TV scăpate de sub orice control etic și constrîngere morală. Încăpățînarea stupidă a coaliției aflate la putere în a folosi programul de guvernare și voturile primite pentru rezolvarea unei agende dubioase anulează deja orice prezumție de bune intenții.

De cealaltă parte, senzația unei despărțiri periculoase de „România lor" face ca opoziția civică să se radicalizeze într-un sens pe care nu îl putem încă prevedea. Ca un arhipelag situat pe mai multe plăci tectonice, România, în ianuarie 2017, pare o sumă de insule care se îndepărtează una de alta. Pe fiecare din ele, un grup de oameni furioși agită pumnii în direcția insulei vecine.

Pe site-ul Deutsche Welle, Horațiu Pepine afirmă că demonstrațiile din marile orașe ale României împotriva ordonanțelor care urmăresc amnistia și modificarea codurilor judiciare reprezintă un fel de reacție întîrziată a dreptei liberale în fața victoriei clare a PSD la 11 decembrie. Împărtășesc această concluzie. Efortul compensatoriu, o anume frustrare în fața neputinței de a modela România după propriile aspirații poate duce la astfel de manifestări perfect legale, legitime și cu o anume utilitate. Însă nu e o explicație suficientă nici dacă adăugăm la ea motivul explicit al protestelor.

Efectele le vom calcula mai tîrziu.

În fapt, 30.000 de oameni din centrul Capitalei au mărșăluit și pentru că au nevoie să își confirme că nu greșesc. Ceea ce au văzut cei care au fost în stradă a fost și efortul unui număr important de indivizi de a crea o comunitate în care cel mai mic numitor comun este suficient de relevant încît să treacă peste diferențele dintre ei. O luptă împotriva dezorientării. Alianța Civică 2017. Pentru că, în ciuda propagandei ridicole care îi descrie pe opozanții PSD în tușe groase și simplificatoare, pe străzile Bucureștiului erau oameni din zone diverse care, în orice alt context, n-ar fi avut prea multe să își spună unii altora.

Oamenii aceștia nu se simt încă reprezentați de ceea ce, teoretic, este opoziția politică. Și atunci au ales să ignore procesul democratic, au ales să vorbească direct cu Puterea fără să își mai treacă plîngerile prin filtrul reprezentanților lor din Parlament. Asta este, din punctul meu de vedere, cea mai gravă dintre consecințele acțiunii iresponsabile a actualei coaliții de guvernare. PSD și ALDE aleg voluntar să întoarcă România în anii '90, cînd strada, și doar strada, conta. Consecințele le știm. Se degradează nu numai discursul public, pe care l-aș defini undeva în zona unui război între un Codrin Ștefănescu generic și *meme*-le de pe Internet, ci și procesul democratic. Guvernul guvernează pe ascuns, Opoziția își caută structura și rostul în stradă, iar restul populației asistă stupefiată la o tulburare a elitelor (includ aici și conducerea PSD) căreia nu reușește să îi dea un sens.

Efectele le vom calcula mai tîrziu. Ce știm deocamdată este că președintele își riscă funcția, că e posibil să avem un referendum nu numai pe chestiuni de justiție (o inițiativă periculoasă și disperată, dar cumva de înțeles), dar și pe alte chestiuni care pot conduce la o Românie închisă, instabilă și neplăcută. Mai știm că încăpățînarea PSD, despre care scriam săptămîna trecută, riscă să provoace reacții și contrareacții incontrolabile și, pentru ele, vreau să afirm clar lucrul ăsta, Puterea este în întregime responsabilă.

Statul român alege să își creeze condițiile pentru implozie în cel mai nefericit moment istoric al ultimilor douăzeci de ani. Schimbarea de putere de la Washington, confuzia din Uniunea Europeană și militantismul antioccidental rusesc nu alcătuiesc împreună cel mai bun context pentru ca România să ofere lumii imaginea unei provincii erodate de mize mici, lipsă de viziune și demersuri politice maniacale.

România are nevoie acum de un centru rațional și puternic. Disprețuind oamenii care nu ies în stradă nu se poate obține așa ceva. Înjurînd protestatarii, cu atît mai puțin. Așa cum nu se poate obține nici echivalînd corupția cu forțarea semaforului. Și nici ignorînd milioanele de oameni care aleg să vadă din programul PSD pensia mai mare și nu asocierea cu tot felul de hoți cu gulere albe.

Am îndoieli că acest centru rațional poate deveni efectiv pe termen scurt. Însă abandonarea lui ar fi catastrofică.

***Teodor Tiță** este jurnalist. Îl puteți găsi la twitter.com/jaunetom.*

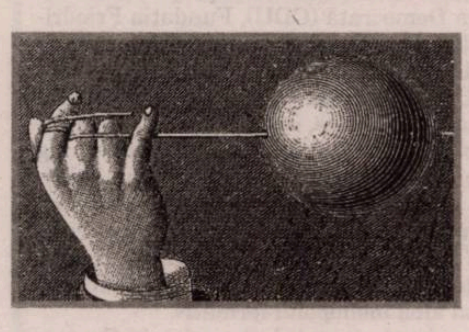

Matei MARTIN

mapamondul de buzunar

Centrul Pompidou la 40 de ani

„Este atroce. Ai spune că-i o uzină, un pachebot, o rafinărie. Un soi de ecorșeu monstruos și multicolor cu intestine umflate cu aer. E scump: un miliard pentru construcție, o sută douăzeci de milioane cheltuieli de funcționare, trei milioane cheltuieli pentru spălat ferestrele. Aproape o șeptime din bugetul Secretariatului de Stat pentru Cultură. E fragil: peste zece ani, peste douăzeci de ani, pe sub stratul de rugină și de praf, ce se va mai alege din acest King-Kong cultural, din acest mamut parizian? Și, pînă la urmă, e și inutil. Pentru că, nu-i așa, cultura e ceva frumos, dar de care ne putem lipsi. Mai ales în vremuri de criză. Și mai ales cînd e atît de oribil." Acestea sînt cuvintele prin care, la 31 ianuarie 1977, la deschiderea Centrului Pompidou de la Paris, Jean d'Ormesson relua principalele reproșuri vehiculate în spațiul public. Le-a reluat doar pentru a le contrazice într-un eseu vizionar despre rolul muzeului în contextul apariției unor noi discursuri artistice. D'Ormesson vedea în deschiderea Centrului Pompidou „primul monument al revoluției culturale pe care o trăim". Marele om de litere este unul dintre primii care au înțeles esența acestei instituții. Și unul dintre primii care au apărat-o într-o perioadă în care cei mai mulți îi contestau valoarea și utilitatea.

Încă dinaintea inaugurării oficiale, opera arhitecților Renzo Piano, Gianfranco Franchini și Richard Rogers a primit tot felul de porecle. I s-a spus Pompidoleum, Hangarul cu artă, Rafinăria culturală etc. Arhitecților Renzo Piano, Gianfranco Franchini și Richard Rogers li s-a reproșat că au construit un „monstru", că au distrus priveliștea într-unul din cele mai frumoase cartiere pariziene și că au obstrucționat perspectiva asupra Bisericii Saint Merri. Dar, mai ales, a fost criticat conceptul acestui centru cultural căruia mulți nu îi vedeau rostul. Însăși ideea de centru cultural stîrnea neîncredere: păi, de ce nu-i spune muzeu? Sau sală de expoziții? În miezul disputei era rolul muzeografiei. Pînă la urmă, pe fondul acestui conflict între noțiunea clasică de muzeu și conceptul unui centru cultural pluridisciplinar avea să se dezvolte nu doar arta anilor '80 și '90, ci și un public nou.

Însăși ideea de centru cultural stîrnea neîncredere: păi, de ce nu-i spune muzeu? Sau sală de expoziții?

Criticii aveau poate dreptate să afirme că, la cît a costat construirea Centrului Pompidou, s-ar fi putut deschide o sută de mici centre culturale în provincie. Dar impactul nu ar fi fost nici pe departe același. Căci s-a produs o schimbare de statut: odată cu inaugurarea, artele contemporane au devenit nu doar mai accesibile publicului larg, ci și mult mai vizibile – inclusiv la nivel internațional. Faptul că Centrul Pompidou și-a deschis între timp cinci „antene" în Franța și încă două în Europa (Malaga și Bruxelles) arată viabilitatea, în timp, a conceptului.

Forța acestui centru cultural constă în diversitatea propunerilor, în originalitatea perspectivei, în inter- și pluridisciplinaritate, în interacțiunea dintre diferitele paliere ale creației contemporane. Centrul Pompidou nu e doar un muzeu al artei moderne și contemporane, ci un centru de cercetare în domeniul designului, atelier de creație, galerie de artă, sală de concerte, cinema, teatru, bibliotecă și forum pentru dezbateri. Etc. Și, spre deosebire de marile muzee pariziene, nu își propune să fie „o mașinărie de atras turiști". Într-un fel, îi e și ușor: costă substanțial mai puțin decît Louvre sau Versailles, dar reușește, fără să-și propună neapărat, să aibă și succes de public. (De la inaugurarea sa și pînă acum, Centrul Pompidou a atras peste o sută de milioane de vizitatori.) În ciuda faptului că arată ca o rafinărie. Și în ciuda faptului că „arta modernă e urîtă".

un sport la Răsărit

Jucătorilor și jucătoarelor de tenis din România nu le prieste statul cu capul în jos din Australia?

Interesantă perspectivă! Mi-e teamă că noi atîrnăm suspendați, mai ales raportat la ele. Ne-am pus oare întrebarea despre cum am ajuns să avem atîtea așteptări? Nu-i vorba despre vechea și deja plictisitoarea discuție despre cît s-a investit în ele și de ce ar trebui să ne facem iluzii. Plus deziluzii. Treaba așa stă. Jucătoarele cu cetățenie română au făcut la un moment dat un salt grupat înainte. Iar noi le-am urmat emoțional, firește. Acum s-au mai potolit. Noi plutim în inerția cosmică a entuziasmului. Aceste fete nu evoluează însă în vid. Sînt și ele determinate de rădăcini, au mame, tați, frați și surori, prieteni. Duc mereu o mică Românie în bagaje, ca un dulce lest. Visează la sarmale, nu-i nici o crimă! Prin urmare, nici una nu a decolat deasupra lumii ei, pe care trebuie să o pună între paranteze o vreme. Să plece de-a binelea. Să intre în universul rece și precis al campioanelor, dacă pot. Dacă nu, sănătate și fericire! Noi ce-am vrea? Vreo Serena, vreo Steffi Graf? De fapt, ținta ar fi o Marion Bartoli sau Flavia Pennetta. Ar fi bine. Și iar bine e că nu ne-am dus de tot. Dacă Halep a capotat, Cîrstea a ieșit la lumină pînă unde a putut. E OK. Să ne recalibrăm sufletelul. E totuși un sport în care respirăm.

Radu NAUM

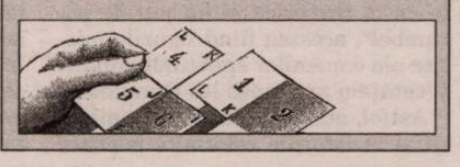

Coordonator: Sever VOINESCU
Dosar realizat cu sprijinul

NIVEA MEN

Îngrijirea corporală: Farmecul discret al bărbăției

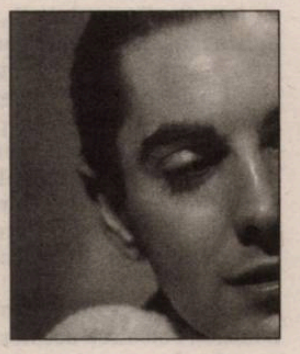

Texte și opinii de:

- Marius VINTILĂ (realizator de emisiuni la Radio 7)

„Tupilați prin iarbă / Cinci sute cu barbă…"

- Alexandru OFRIM (conf. univ. dr. la Facultatea de Litere, Universitatea din București)

„Din ce în ce mai frumoși"

- Adriana BABEȚI (scriitoare)

„Dandy, o hieroglifă vie" – interviu

- Maurice MUNTEANU (fashion editor la revista *ELLE*)

„Stilul rămîne un lup singuratic" – interviu

argument

Ca apa și uleiul

În 1902, chimistul german Isaac Lifschütz a obținut patentul pentru un produs nou, pe care tocmai îl crease, numit Eucerit. Cum detaliile formulei chimice mă cam depășesc, reține că acest produs avea capacitatea incredibilă de a amesteca uleiul cu apa într-un compus stabil. Eucerit stă la baza succesului mondial al cremelor NIVEA și, cînd cei de NIVEA MEN ne-au sugerat un Dosar dedicat îngrijirii și frumuseții masculine, mi-a venit imediat în minte: „Ei sînt cei care au legat apa cu uleiul". Am acceptat cu bucurie propunerea lor de a alcătui Dosarul de față – chiar dacă nu sîntem o revistă specializată în „beauty", avem, totuși, ceva de spus despre frumusețe și îngrijire în lumea de azi.

Oamenii care au legat uleiul și apa sînt, desigur, oamenii care luptă cu prejudecățile. Există prejudecata că îngrijirea propriei înfățișări este, mai degrabă, o preocupare feminină. Evident, nu este așa. Există și prejudecata că femeia trebuie să fie frumoasă (adică bine îngrijită), dar că bărbatul poate fi ceva mai puțin îngrijit. Evident, nu este așa. În fine, există și prejudecata că lumea cremelor de piele, a emulsiilor, pomezilor, parfumurilor și gelurilor este o lume a femeilor. Iarăși, nu este așa. Îngrijirea propriei apariții este o preocupare naturală, firească pentru orice om, indiferent dacă este bărbat sau femeie, este o preocupare care a însoțit drumul istoric spre civilizare al animalului din om.

Desigur, în timp, procesul propriei îngrijiri a devenit tot mai complex. Poate că acum un veac sau două erau suficiente săpunul, pieptenele și un parfum. Astăzi, avem nevoie de creme pentru ten și de șampoane cu proprietăți mai subtile. Nu trebuie să fii cine știe ce savant ca să observi că civilizarea omului și a societății merge mînă-n mînă cu diversificarea și creșterea consumului de produse de îngrijire masculină.

Îngrijirea pielii de pe mîini, de pe față, de pe întreg corpul a devenit o preocupare zilnică pentru bărbatul timpului nostru. Un studiu de la începutul acestui secol, realizat de revista *FHM*, arăta că peste 60% din bărbații occidentali de pînă în 50 de ani folosesc frecvent creme emoliente și că 67% din ei folosesc produse de *hairstyling* (ceară, gel de păr etc.). Un bărbat din aceeași categorie petrece, în medie, 30 de minute zilnic în fața oglinzii înainte de a ieși dimineața din casă și 45 de minute înainte de a ieși seara.

De la descoperirea Euceritului la studiile realizate de *FHM* s-au schimbat multe. Inclusiv în stilul și mijloacele prin care bărbații se îngrijesc de propria lor apariție. Contemporană ceas de ceas cu această evoluție de mai bine de un secol, NIVEA a ajuns să fie nu doar păstrătorul unei memorii excepționale a modului în care oamenii s-au îngrijit în secolul trecut, ci și posesorul unei experiențe inegalabile în îngrijirea masculină. **(Sever Voinescu)**

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Cititori, fiți ascultători!

Dar nu acum.
Emisiunea *Timpul prezent*
va fi reluată joia viitoare.

Alexandru OFRIM

Din ce în ce mai frumoși

Ni se pare firesc să asociem utilizarea cosmeticelor cu „sexul frumos“, iar despre cochetărie credem că ar fi o armă aflată în apanajul exclusiv al femeilor atrăgătoare. Interesant este faptul că termenul „cochetărie“, apărut în limba franceză în secolul al XVI-lea, avea inițial sensul de „cocoș de talie mică“ sau cel de „înfoiat ca un cocoș“, fiind o aluzie la comportamentul unei păsări de sex masculin. Ulterior, termenul a fost asociat exclusiv strategiilor feminine ce decurg din dorința de a plăcea sexului opus, prin utilizarea mijloacelor seducției și a amplificării aparențelor fizice: eleganță vestimentară, îngrijirea corpului, machiaj, folosirea parfumurilor și a cosmeticelor, coafură etc.

Fiind vorba despre un comportament de seducție, cochetăria a fost privită cu înțelegere în cazul femeilor, dar în ceea ce privește cochetăria masculină, aceasta a fost stigmatizată, văzută ca atribut al marilor vînători de fuste sau al homosexualilor. Efeminarea bărbaților prin machiaj și cosmetice a fost interpretată mai degrabă negativ în cultura europeană. O spune cel mai bine La Bruyère: „Se pare că galanteria sporește cochetăria unei femei. Un bărbat cochet, dimpotrivă, e ceva mai rău decît un bărbat galant.“ Așadar, semnificațiile culturale și sociale ale tehnicilor de îngrijire și înfrumusețare a corpului nu pot fi discutate izolat, întotdeauna grija pentru aparențele fizice trebuie situată într-un cadru mai general al reprezentărilor corpului și al concepțiilor despre masculinitate și feminitate.

Cochetăria este o preocupare prezentă în toate timpurile și locurile, iar cochetăria masculină nu este un comportament recent. Un papirus egiptean de pe la anul 1600 î.Hr. conține rețeta unei creme anti-îmbătrînire, capabilă să transforme pielea unui bărbat bătrîn în cea a unui tînăr de 20 de ani. Descoperirile arheologice arată faptul că atît femeile, cît și bărbații foloseau cosmeticele (uleiuri parfumate, creme, pudre) și se machiau. Și bărbații recurgeau la accentuarea conturului ochilor, prin aplicarea unui unguent de culoare verde, obținut din sulfat de cupru sau a *khol*-ului, o pastă neagră, amestec de materii grase cu funingine și sulfat de plumb. Bărbații asirieni, la fel ca femeile, își colorau buzele cu roșu.

Antichitatea greco-romană a avut alte reprezentări ale frumuseții masculine și feminine. Vechii grecii condamnau folosirea cosmeticelor și a machiajului de către femei, aceste practici fiiind rezervate doar curtezanelor (hetairelor). Totuși, bărbații greci își îngrijeau corpul, de exemplu prin ungerea cu uleiuri parfumate. Penelopa, care încă nu își recunoscuse soțul, poruncește femeilor din palat să îi pregătească oaspetelui patul: „De cald să-i fie pînă dimineață. / Apoi, pe mîncate dați-i baie, / Miresme și unsori de curățire.“

La romani, corpul bronzat al bărbaților era un semn al frumuseții aristocratice masculine și al virilității, în timp ce criteriul frumuseții feminine era albeața tenului (care era obținută prin folosirea ceruzei – pigment alb extras din carbonatul de plumb). Dichisirea bărbaților nu era privită cu ochi buni: la Plaut, în piesa *Bădăranul* este descris un personaj efeminat care își petrece timpul în camera de toaletă, privindu-se în oglindă, în loc să transpire la alergatul sportiv sau pe cîmpul de luptă, sub un soare arzător. Personajului îi sînt aplicate trei epitete: *malacus* – „moale“, *cincinnatus* – „cîrlionțat“ și *umbraticus* – „cel care își petrece viața la umbră“. Marțial, în epigramele sale, ridiculizează preocupările exagerate pentru îngrijirea corpului: „Ce pot să-ți spun, Postume? Cînd mă întîlnesc cu tine, / Sărutul tău miroase a smirnă atît de bine, / Și-arome atît de stranii în jurul tău plutesc, / Încît încep, Postume, să te cam bănuiesc.“; „Un om plăcut se poartă cu bucle ondulate, / În juru-i răspîndește miresme-mbălsămate. / Oricînd are pe buze un cîntec spaniol, / Și-n ritmuri cadențate își mișcă brațul gol. / Printre femei petrece, în lume, ceasuri multe.“

Majoritatea bărbaților sînt șocați numai la auzul acestor cuvinte, îngrijirile de frumusețe neintrînd încă în obiceiurile lor zilnice. Gîndiți-vă însă că vorba „bărbatul trebuie să fie doar puțin mai frumos decît...“ – știți dumneavoastră cine – a ieșit de mult, în vremea cînd nici femeile nu-și acordau multe îngrijiri. Dar lucrurile s-au schimbat mult în ce le privește și, pur și simplu, astăzi vă vor, dacă nu cu mult mai frumoși decît..., cel puțin mai îngrijiți.

De fapt, îngrijirile de frumusețe ale bărbaților nu pot fi confundate cu cele ale femeilor. De cele mai multe ori, șocul provine pornind de la acest termen de comparație. Pentru bărbați, ele înseamnă îngrijirea tenului după bărbierit și în special înlăturarea punctelor negre și a acneei, curățenia și menținerea suppleței întregului corp și, bineînțeles, îngrijirea părului.

(din ghidul de buzunar
Eleganța la... masculin
de Aneta Dumitriu,
Editura Ceres, 1970)

Parfumurile și produsele aromatice erau folosite de către romani în cultele religioase și în viața privată, erau produse de igienă, folosite sub formă de fumigații, frecții sau în timpul băii. Pentru filozofii stoici romani, parfumarea era însă un semn de slăbiciune, de depravare morală și chiar de homosexualitate pasivă.

În Europa medievală, creștinismul a interzis cu severitate orice practică de modificare corporală, folosirea parfumurilor, a cosmeticelor și a machiajului. Îngrijirea corpului, starea de bine a acestuia n-au fost o preocupare pentru cavalerii medievali, dar, după contactul cu civilizația arabă, cruciații redescoperă plăcerile igienei, aducînd în Europa săpunul, sauna și alte produse pentru îngrijirea corpului (de exemplu: cristale de sare și camfor confiate în miere, pentru spălarea dinților).

Începînd cu Renașterea se desfășoară un lung proces care a dus la modificarea reprezentărilor corpului. Treptat, se impune un nou model care nu mai insistă, ca în Evul Mediu, asupra „josului corporal“, ci privilegiază părțile „de sus“: capul, fața, ochii, bustul. Principii renascentiști italieni și curtenii lor au fost primii care au redescoperit importanța de a stăpîni arta aparențelor corporale și plăcerea folosirii substanțelor cosmetice. Moda italiană a fost importată în Franța secolului al XVI-lea, în timpul Caterinei de Medici. Pentru multă vreme, curtea regală franceză a avut reputația de centru al luxului și al modei, al artificiilor de înfrumusețare a corpului. Această remodelare a corpului feminin și masculin se produce în timpul monarhiei absolute franceze. Curtea regală a fost laboratorul unde s-au născut și s-au difuzat noi comportamente corporale, potrivit tezei lui Norbert Elias, cea a „procesului de civilizare“. Astfel cavalerii medievali, arțăgoși, brutali, grosolani și hirsuți se transformă treptat în aristocrați rafinați, de curte.

Utilizarea cosmeticelor, atît de către femei, cît și de bărbați, devine o obișnuință cotidiană în rîndurile aristocrației. Fața, considerată cea mai importantă parte a corpului, devine locul predilect pentru noile practici de înfrumusețare, pentru farduri și machiaj. Elementul central al culturii cosmetice a aristocrației din secolele XVI-XVIII a fost albirea feței, marcă a distincției și a rangului social. În cazul bărbaților, asistăm la o totală inversare a valorilor pigmentare în comparație cu canonul frumuseții masculine romane, cel al feței bronzate. Acum, în Vechiul Regim, un ten bronzat este un ten de țăran, ars de soare la muncile cîmpului. Vechiul procedeu cosmetic al aplicării pe față a ceruzei este adoptat și de către bărbații de la curte, care se fardează deopotrivă cu femeile. Pe fondul alb, de porțelan, se aplica mai ales în zona pometilor un strat roșu, o pomadă care conținea cinabru, o sulfură de mercur. Unguentele, pomezile, pudrele pentru albirea pielii conțineau metale toxice: plumb, mercur, bismut. În Anglia elisabetană femeile și bărbații foloseau un produs de albire care conținea arsenic. Tot pentru albire, fața era spălată cu sublimat de mercur sau cu amoniac.

Suferințele pentru frumusețe nu sînt o noutate. Folosirea acestor cosmetice toxice a dus la o patologie specifică: oboseală, insomnie, dureri de cap, tulburări neurologice și chiar deces. Revoluția franceză de la 1789 a întrerupt această modă a albirii feței. Secolul al XIX-lea a fost mai auster, folosirea fardurilor, a pudrei și a parfumurilor de către bărbați reîncepe să fie interpretată ca formă de efeminare, doar dandy-ii și homosexualii recurg, cu riscuri, la arsenalul artificiilor.

Astăzi, mai mult ca niciodată, grija față de corp este un imperativ redutabil. Cochetăria masculină a devenit o preocupare legitimă, care nu mai stîrnește suspiciuni, nu mai este privită ca un semn de devirilizare. Dimpotrivă, conformarea la codul actual al masculinității presupune o preocupare constantă acordată pielii și îngrijirea regulată a tenului. Dacă în trecut, trusa cosmetică se limita la produse de igienă (săpun, soluții după ras, pastă de dinți, apa de colonie), azi din ce în ce mai mulți bărbați folosesc creme hidratante, anti-rid, anti-cearcăne, măști, soluții exfoliante, substanțe hrănitoare pentru buze, lacuri transparente pentru unghii, etc. Produsele sînt special concepute pentru bărbați, tot arsenalul de îngrijire și înfrumusețare nu mai e asociat cu feminitatea, ci cu respectul de sine și cu ideea de succes. Încă din 1979, Laboratorul Didier Rase lansează prima gamă de produse cosmetice pentru bărbați, cu sloganul *„Les hommes ont une peau. C'est nouveau!“* Piața cosmeticii masculine a cunoscut în ultimii ani o creștere explozivă. Asistăm la consecința schimbării actuale în percepția frumuseții masculine: bărbații încearcă să devină din ce în ce mai frumoși.

Alexandru Ofrim *este conf. univ. dr. la Facultatea de Litere, Universitatea București, unde predă cursuri de istorie culturală. Cea mai recentă carte publicată:* Străzi vechi din Bucureștiul de azi, *Humanitas, 2011.*

ÎNGRIJIREA CORPORALĂ: FARMECUL DISCRET AL BĂRBĂȚIEI

Marius VINTILĂ

„Tupilați prin iarbă / Cinci sute cu barbă…"

Multe dintre comentariile ce însoțeau documentarele de la *Teleenciclopedia* începeau cu sintagma „Încă din cele mai vechi timpuri, omul…", după care putea urma aproape orice. Era un clișeu ce purta cu sine siguranța – de transmis telespectatorului – că ceea ce urmează să vadă și să afle, oricît i se va părea de ciudat, a trecut proba timpului, cu alte cuvinte nu e de ieri, de azi. E verificat, e sigur, rugăm nu vă cruciți, nu se cade.

Vorbesc despre *Teleenciclopedia* fiindcă acest strămoș (pentru români) al lui Discovery sau National Geographic se adresa maselor, deci se presupunea că acestea nu adormeau la auzul zîmbetului vocii din off cînd vorbea despre Erich von Däniken și desenele de la Nazca. Sau, ca să ne apropiem de subiectul de azi, despre antichitatea aceea care știa că apa nu dăunează grav sănătății și trata bărbatul ca pe un egal al femeii cînd venea vorba despre igienă și îngrijire.

Cei care au băgat de seamă cu cîtă generozitate i-au înzestrat zeii pe greci dacă ne referim fie și strict la pilozitate, probabil că și-au pus ceva întrebări cînd au văzut cît de precis sînt desenate bărbile atleților de pe vasele antice și cît de puțin păr se află în imagine în raport cu cît ar fi putut fi. Cît despre referirile la baia tradițională pe care gazda o oferea picioarelor călătorului ce îi călca pragul, ele sînt numeroase. Bărbații romani au mers și mai departe, renunțînd la bărbi, ceea ce reprezenta un pas într-o direcție pe atunci nouă, fără să facem alte aprecieri vizavi de ea. Și dacă e să mergem pe aceeași direcție, atît la greci, cît și la romani era apreciat bărbatul care își epila corpul complet (sau cît mai aproape). Asta fiindcă traiul foarte aproape de natură a arătat omului antic că, în general, păr puțin înseamnă mai multă curățenie.

De altfel, întregul meu demers e lipsit de judecăți dincolo de ceea ce înseamnă curățenie în sine, pe care o acceptăm toți ca necesară și sănătoasă. Fiindcă, pînă la urmă, odată curățenia asumată, restul e strict legat de formă, de ce se mai poartă și de ce vrei să transmiți printr-un gest ce se încadrează în diverse registre ale aceleiași idei (de la neîngrijire intenționată, cu mesaj, la întoarcerea la natură). Părul lăsat să crească la întîmplare, al celor ce au fost tineri în America anilor '60, a fost, inițial, felul lor de a critica o societate ce ajunsese periculos de rigidă și, pentru ei, de plictisitoare, dar și de a arăta că vor să se apropie din nou de natură în orice fel le permitea traiul în marele oraș. La noi, în aceeași perioadă, părul lăsat lung reprezenta o opoziție față de sistemul politic și printr-un soi de solidaritate cu tinerii de „dincolo". Cinci elevi de la liceul unde am învățat au fost exmatriculați fiindcă s-au ras pe cap în aceeași zi, iar conducerea liceului a presupus că vor să își afirme nesupunerea față de… ceva, orice. Faptul ca Rousseau „uita" să se bărbierească uneori cînd era invitat în diverse saloane era un gest de frondă.

Recenta modă a bărbilor, pretext al unei emisiuni radio la care am invitat un critic de modă, poate fi, mai degrabă decît neglijență, dorința de exprimare gregară a unei compensări prin formă a unei lipse în fond, cu atît mai mult cu cît se manifestă la o categorie de bărbați în general educată. Unii psihologi au curajul să afirme că, în zilele noastre, uneori barba crește unde bărbăția scade, iar posesorii simt nevoia afirmării masculinității în acest fel. Însă recunosc că barba, fie ea și exagerată prin dimensiuni (dar, desigur, îngrijită), prinde bine pe un trup de bărbat cu o prezență fizică mai puțin pregnantă, care, altfel, nu prea are ce să ofere privirii. Dar fiindcă, statistic vorbind, România are un record negativ și cînd vine vorba despre igienă, măsurată, firesc, în tuburi de pastă de dinți și bucăți de săpun consumate pe an, apare suspiciunea că părul urmărește să acopere lipsa curățeniei.

La bărbați, ca și la femei, mîinile au aceeași imperioasă nevoie de a fi îngrijite. Chiar dacă nu are o formă perfectă, o mînă îngrijită este totuși frumoasă. Întîlnești uneori bărbați, îngrijiți de altfel, care nu acordă aceeași atenție mîinilor și bineînțeles că acest lucru îi dezavantajează mult. Cît ar fi el de elegant și de manierat, cînd îi privești mîna aspră și unghiile netăiate, cu murdărie sub ele, îți produce un sentiment de dizgrație, iar impresia ți-a făcut-o pe loc. Se mai găsesc și cîte unii care, în dorința de a fi interesanți, își taie numai opt unghii, lăsînd unghiile degetelor mici să crească în voie.

(din ghidul Îngrijirile cosmetice la bărbați *de Valeria Alexe și Al. Alexe, Editura Medicală, 1970)*

În ceea ce privește epilarea corpului (că tot găseam deunăzi online suspine ale unei blogărițe căreia i se încurcau degetele de la picioare prin părul de pe coapsele partenerului), aici mi-e că de vină este și teama, prezentă la mulți bărbați, că îngrijirea corporală exprimată astfel este un atribut feminin sau chiar efeminant. Iar într-o țară ca a noastră, cam homofobă (o spun, cu tristețe, statisticile), mai mulți bărbați vor mai degrabă să fie fotografiați ieșind de la un club de striptease decît de la un salon de manichiură.

Probabil că adevărul este, ca de fiecare dată, undeva între fronda bărbii lui Rousseau, primul intelectual hirsut, și sprîncenele lui Ronaldo, primul deținător al Balonului de Aur pensat la sînge și cu capul îngreunat de cîte două tuburi de gel pe meci.

Titlul articolului este un fragment al unei poezii cu autor foarte puțin cunoscut, din care îmi cita un bun prieten cîndva la începutul anilor '90, iar ea continua aproximativ așa: „…deasupra e poza / lui Baruch Spinoza". Poetul foarte puțin cunoscut punea, carevasăzică, în opoziție apucăturile ce țin de un comportament soldățesc al celor ce poartă barbă (o prejudecată) cu imaginea simbol a iluminismului, reprezentată de portretul filozofului olandez (nepurtător de barbă).

***Marius Vintilă** este realizator de emisiuni la Radio 7.*

Alcor C. CRIȘAN

Micile plăceri ale vieții

Viața poate fi frumoasă și merită trăită chiar și după 40 de ani. Și după 50 de ani. Și după…

O nouă tunsoare, o nouă frizură, o nouă coafură – iată tot atîtea prilejuri de a te reinventa, chiar ca bărbat, în special după ce ai trecut de prima tinerețe, cînd efectul de împrospătare e cu atît mai binevenit.

Îmi amintesc de vremurile în care cremele anti-rid pentru bărbați de-abia apăruseră, în game împărțite pe grupe de vîrstă. Una dintre marile case din Franța – cu prețuri mai mult pe măsura renumelui decît a eficacității produselor, dar asta e altă poveste – avea gama finală, și la propriu, și la figurat, pentru cei de peste 40 de ani, vîrstă pe care tocmai o împlinisem pe atunci. Dar, cineva cu minte ori necoaptă, ori diabolică, probabil de la departamentul de design, făcuse în așa fel încît cutia în care se ascundea crema miraculoasă, care promitea dacă nu contracararea, atunci măcar ascunderea efectelor devastatoare ale trecerii nemiloase a timpului, să fie de un negru mortuar, pe care grupa de vîrstă era marcată de un 40 urmat de o cruce. Era semnul plus, desigur, dar cu aspect deosebit de funebru. Cum se întîmplă în raioanele cu produse scumpe, o vînzătoare se ținea după mine la fiecare pas, cică pentru a-mi sări în ajutor, dar de fapt mai mult pentru a mă supraveghea cît mai de îndeaproape. Așa că am profitat de prezența ei ubicuă și am rugat-o să le transmită celor cu putere de decizie de la firma respectivă nemulțumirea mea, client încă în viață, de a vedea crucea pusă de ei în mod prematur aspectului mai mult sau mai puțin tineresc al ridurilor pe care mă chinuiam să le estompez cu crema lor cu preț piperat.

Zis și făcut. După vreo cîteva luni am constatat cu satisfacție apariția unui nou design al cutiei, pe care scria acum în engleză *„40 and over"*, adică „de la 40 de ani încolo", ceea ce mi se părea mult mai acceptabil.

Asta a coincis cu o altă descoperire, încă și mai pragmatică, și anume că produsele anti-rid extrem de scumpe nu prea își merită prețul, și că obții un efect superior cu o cremă mult mai banală, pe care o găsești la tot pasul. Important e să verifici să nu conțină, dacă se poate, nici unul dintre compușii chimici despre care știința contemporană știe în ce măsură contribuie la subminarea sănătății noastre.

Bărbați, îngrijiți-vă și protejați-vă mîinile! Mîna își are o igienă a tegumentelor, o igienă a regimurilor de muncă și de repaus, o igienă a învățării deprinderilor. Folosindu-le rațional, vă puteți păstra și apăra mîinile și, mai ales, veți cultiva dezvoltarea lor armonioasă!

(din ghidul Îngrijirile cosmetice la bărbați *de Valeria Alexe și Al. Alexe, Editura Medicală, 1970)*

La serviciu fac notă aparte, ca să nu spun de fapt discordantă, prin faptul că nu îmi permit să apar în public decît în ținută ireproșabilă, cel puțin din punctul meu de vedere. Probabil cît se poate de reproșabilă din punctul de vedere al colegilor care cultivă abordări contrare, pentru care dușul zilnic e nesănătos și care preferă să evite și deodorantul, cu efectele ușor de bănuit pentru dumneavoastră, mai mult sau mai puțin pravoslavnici cititori.

Mă număr în continuare printre cei care, de modă veche sau nouă, ies din casă doar proaspăt bărbieriți, șamponați și frezați. La costum și cravată ori în ținută *casual* sau sport, cu un strop de *Eau de Cologne* și o licărire jucăușă în privire. Viața poate fi frumoasă și merită trăită chiar și după 40 de ani. Și după 50 de ani. Și după… O să vă las pe dumneavoastră să completați cifra potrivită, cu speranța că pledoaria mea vi s-a părut interesantă și, poate, chiar convingătoare.

***Alcor C. Crișan** este interpret, traducător și eseist.*

ÎNGRIJIREA CORPORALĂ: FARMECUL DISCRET AL BĂRBĂȚIEI

Stela GIURGEANU

De la dandysm la metrosexualitate

Deși „metrosexualitatea“ este un termen inventat în 1994 de către jurnalistul britanic Mark Simpson, specializat în domeniul culturii urbane, terminologia a devenit un concept global abia după cîțiva ani, în 2002, cînd jurnalistul a reluat subiectul, atribuind de data aceasta termenul unei figuri-*icon:* David Beckham – primul metrosexual recunoscut oficial.

Eseul despre metrosexualitate, care a apărut inițial în 1994 în *The Independent,* făcea portretul unui „nou“ tip de bărbat urban, care se are bine cu oglinda, e prieten cu o mulțime de sticluțe și cutii, nu doar cu aparatul și spuma de ras, ci și cu crema de față, crema de ochi, gelul de păr, fixativul, pieptenele, dar și peria, și care are cel puțin două parfumuri, unul de zi, altul de seară.

„Bărbatul metrosexual este acel bărbat tînăr, care are o situație financiară bună, care locuiește sau muncește în mediul urban (căci aici sînt cele mai bune magazine) și care se încadrează, probabil, în cel mai vizat segment al publicului consumator al deceniului. În anii '80 era vizibil doar în reviste precum *GQ,* în reclamele la jeanșii Levi's sau în barurile gay. În anii '90 îl putem vedea peste tot – și, mai ales, la cumpărături. Metrosexualul își dă cu aftershave Davidoff, Cool Water (cel care are ca simbol un nud musculos care stă pe o plajă), poartă cizme de motociclist (acele cizme pe care le purta Marlon Brando), lenjerie Calvin Klein (Marky Mark nu poartă altă firmă). Metrosexualul este un fetișist al produsului, un colecționar al fanteziilor pe care marketingul le vinde“ – acesta este portretul pe care Mark Simpson îl făcea, la începutul anilor '90, noului tip de masculinitate.

Un bărbat educat, civilizat, vrea și poate să aibă mîini îngrijite, mîini frumoase. Mîna îngrijită, bine întreținută, strălucind de curățenie, este pentru bărbat „cartea de vizită“. În societatea noastră modernă, procesul de mecanizare și automatizare a producției dă posibilitatea tuturor bărbaților să aibă mîna îngrijită. Mecanicul locomotivei, care altădată nu-și mai putea scoate unsoarea și funinginea din piele, este întîlnit astăzi pe marile magistrale de oțel, elegant, cu mîna curată și îngrijită, manipulînd butoane și manete în cabina locomotivelor electrice ori diesel-electrice.

(din ghidul Îngrijirile cosmetice la bărbați *de Valeria Alexe și Al. Alexe, Editura Medicală, 1970)*

Dar este metrosexualul doar atît? Doar o etichetă lipită acelui segment de consumeriști vizat de către industriile de cosmetice și accesorii – *via* îmbrăcăminte? Să fie metrosexualul exponentul unui bărbat superficial și narcisist preocupat doar de felul cum arată? Sau, de-a lungul timpului, metrosexualității i s-a adăugat și o patină de ideologie? Pentru că astăzi metrosexualul a devenit mai mult decît un consumator, el este și un *statement,* un soi de „revoltat contra stereotipiilor legate de gen“ – adică bărbatul modern se delimitează în societatea urbană modernă de imaginea masculului feroce, cel care miroase a transpirație și e „nițel mai frumos ca dracul“ ca să fie bărbat, și își asumă nevoia de a se îngriji, fără frica de a fi desconsiderat. Cu alte cuvinte, dacă azi femeile își asumă atributele masculine, fără să își piardă feminitatea, de ce reciproca nu ar fi valabilă? Este bărbatul mai puțin bărbat dacă își dă cu cremă antirid?

De altfel, metrosexualitatea este, de fapt, doar un termen nou care definește nevoia bărbatului de a arăta bine și de a nu fi taxat pentru aceasta. Este masculinitatea dincolo de stereotipii. Dandysmul poate fi, din punctul acesta de vedere, un strămoș al metrosexualității, un curent al cărui promotor a fost George Bryan Brummel, un curent care a devenit chiar o doctrină filozofică – rezumată pe scurt prin românescul „haina nu face pe om“.

Fiindcă, pentru un dandy, deși hainele sînt importante, mai importantă este atitudinea cu care le porți. Eleganța nu constă neapărat în accesorii, ci și în felul cum etalezi aceste accesorii – iar aici intervine latura culturală. Devine astfel o emblemă a individualismului prin sofisticare: haina contează, dar ea devine valoroasă doar prin calitățile pe care i le împrumută purtătorul ei. Un dandy este, așadar, un bărbat care are grijă de aspectul său fizic, dar mai ales este un bărbat cultivat, cu darul conversației, avînd la butonieră cunoștințe în mai multe domenii, de la artă la sport și la politică. Hainele sînt, bineînțeles, un accesoriu important, dar șarmul, derivat din bunele purtări și arta conversației, este de fapt principalul accesoriu al unui dandy.

Precum metrosexualul de azi – bărbatul pe care îl preocupă aspectul fizic, în aceeași măsură cu succesul profesional, cele două mergînd mînă în mînă, mai ales în mediile urbane, cele cu tentă elitistă.

PUBLICITATE

ÎNGRIJIREA MASCULINĂ, DE LA BĂRBIERIT LA CREMĂ HIDRATANTĂ

Bărbații au început să aibă grijă de ei încă din vremurile împăraților, faraonilor și regilor care făceau băi pentru relaxare și sesiuni de masaj cu uleiuri esențiale, ca să „strălucească[de sănătate. Așa își arătau virilitatea și demonstrau că mai pot domni încă mulți ani înainte. Tendința s-a accentuat în ultimul secol, când companiile de cosmetice au început să conceapă produse dedicate publicului masculin, cu ingrediente specifice și cu o comunicare adresată bărbaților. Astfel, în ultimii ani, îngrijirea pielii a devenit o îndeletnicire tot mai sofisticată a domnilor care își doresc să arate bine în orice situație, să emane încredere și să-și scoată în evidență masculinitatea.

Un trendsetter în domeniu este NIVEA, care a revoluționat industria încă de la începuturi. Primele lansări au fost produsele destinate bărbieritului, nevoie primordială la momentul respectiv: săpun pentru bărbierit (1922), cremă de ras (1930), spumă de ras (1978) și After Shave Sensitive (1980).

O dată cu evoluția societății, compania a dezvoltat noi produse pentru noi nevoi masculine: deodorant / antiperspirant (1991), șampon (1999) și produse anti-îmbătrânire cu ingredientul Q10 (2001). Cea mai recentă lansare este o cremă 100% masculină, NIVEA MEN Creme (2015), pentru mâini, față și corp, cu ambalaj mic, care poate fi folosită oriunde și oricând.

Toate aceste produse se văd și pe rafturile magazinelor de la noi din țară, atât în mediul urban, cât și în mediul rural. Bărbații români pot alege dintr-o varietate de formule pentru bărbierit și creme pentru ten, geluri de duș, șampoane, produse de styling și deodorante, acoperind astfel tot mai multe din nevoile de îngrijire și igienă personală. Important este ca aceștia să conștientizeze faptul că îngrijirea de sine are un rol important în afirmarea lor în societate, creează o stare de bine și confort, cu efecte care se văd pe termen lung.

Așa cum ar spune **NIVEA MEN,** totul începe cu bărbatul curajos, care știe să se îngrijească.

„Stilul rămîne un lup singuratic"

interviu cu Maurice MUNTEANU, fashion editor la revista *ELLE*

Cînd a început să se schimbe imaginea masculină în industria modei și a publicității? Cum s-a făcut trecerea de la cowboy-ul transpirat la androginul ferchezuit?

Cinematograful a marcat acest aspect. Din punctul meu de vedere, nu a existat neapărat o trecere. Să nu uităm că, în paralel cu acel cowboy transpirat, a existat întotdeauna și dandy-ul – îl aveam pe James Dean, sigur, dar și pe Anthony Perkins. Și acestea ar fi doar mici exemple.

Tot așa cum scenariile de film au promovat, dintotdeauna, fetele bune și fetele rele, cowboy-ul & androginul s-au dezvoltat împreună.

Dar dacă ar trebui să marcăm, totuși, o trecere, aș putea să mă refer la anii '60, ani în care publicitatea, cel puțin în Statele Unite, și-a modificat discursul. Să nu uităm, totuși, că androginul ferchezuit, așa cum îl numești, exista și la 1800 în Anglia, și în Parisul anilor '20, și în Berlinul anilor '30.

Cît a contat presiunea asta a imaginii? A modificat comportamentele/obiceiurile de îngrijire masculine? Și în ce fel?

În anii '30, inclusiv la București, bărbații obișnuiau să își facă costume la comandă, să își personalizeze cu diferite esențe coloniile, aveau adevărate ritualuri în ceea ce privește serviciile de frizerie. Nu era o pedanterie ieșită din comun, ci o realitate, o chestiune firească. Presiunea s-a accentuat după anii 2000, cînd imaginea bărbatului s-a feminizat, dacă vrei. Dar e normal, dacă luăm în calcul fluidizarea genului. Bărbații au început să se penseze vizibil, să poarte accesorii care pînă atunci erau asimilate garderobei feminine etc. Și nu mă refer la bărbații gay, ci la toți bărbații preocupați de modă. Atunci s-a inventat metrosexualul.

Care mai sînt azi atributele stilului masculin? Ce mai înseamnă el? Se poate învăța?

Prin perspectiva noțiunii de *street style*, aș putea spune că atributele sînt barba, tatuajele & hainele deconstruite. Dar ăsta e un paravan. Din punctul meu de vedere, tatuajul nu este un accesoriu la modă, ci un simbol care ar trebui să spună ceva despre tine și modul tău de viață. În mod evident, lucrurile nu stau așa. În consecință, aceste atribute sînt niște false atribute, din păcate. Stilul nu se poate învăța. Se poate cultiva, se poate rafina. Dar el nu se rafinează printr-o acumulare de informații despre modă. Se rafinează în ani, în urma unui proces complex. Uite, e foarte important ce muzică asculți în copilărie. De cele mai multe ori, stilul rămîne un lup singuratic, un *alter ego*. Sigur, stilul perceput ca atare, în cazul acelor indivizi unde el chiar reprezintă ceva esențial.

Ce vede prima dată un stilist? Unde se simt cel mai ușor fisurile, ce te dă de gol?

Eu nu voi crede niciodată într-un bărbat cu o freză punk, bărbos, ultratatuat, încorsetat într-o jachetă *biker*, care ascultă în mașină Radio Zu, pentru că asta îi place. Fisurile sînt atît de evidente, de cele mai multe ori, încît nici măcar nu e necesară o analiză vestimentară – e suficient să analizezi discursul unui individ pentru a-i face o fișă. Știi, pentru mine, un bărbat îmbrăcat civilizat, adică banal pentru majoritatea, e mult mai sofisticat decît unul care afișează cele mai *cool* elemente ale momentului.

Dacă ar fi să faceți un decalog al lucrurilor pe care n-ar trebui să le facă/poarte/aibă un bărbat care ține la imaginea sa, care ar fi ele?

1) Nu te pensa într-o manieră evidentă.

2) Nu purta decît acele bijuterii & accesorii pe care le poți asuma.

3) Evită penibilul, adică hainele care sînt la modă, dar care nu au nici o legatură cu imaginea ta, cu structura ta.

4) Nu îți tatua jumătate din corp și nu-ți lăsa o barbă de pădurar, decît dacă ești sigur că poți fi tu; altfel, e ridicol.

5) Nu te bronza la solar.

6) Dacă ai o structură atletică, renunță să mai porți blazere și sacouri prea strîmte.

7) Nu încerca să ascunzi faptul că încărunțești, vopsindu-ți părul.

8) Nu recurge la artificii „stilistice" dacă începi să îți pierzi părul; tunde-l foarte scurt, e mult mai civilizat.

9) Asigură-te că ai o garderobă formată din acele piese de bază care definesc, de fapt, conceptul de garderobă masculină.

10) Nu încerca să fii un dandy contemporan dacă nu știi cine a fost Dorian Gray și, mai mult, dacă ești și homofob! E grotesc, paradoxal și inutil.

Cel mai mult strică mina bună a unui om ochii obosiți. Dumneavoastră, bărbații, care fumați și consumați mai mult alcool decît femeile, lucrați în medii poluate intens, în uzine sau pe șantiere, dumneavoastră, cei care citiți în fiecare seară ore întregi, aveți atît de des ochii roșii și umflați. De-ați ști cît vă îmbătrînesc... Îngrijiți-vă ochii cît puteți mai mult.

(din ghidul de buzunar
Eleganța la... masculin
de Aneta Dumitriu,
Editura Ceres, 1970)

a consemnat Ana Maria SANDU

PUBLICITATE

Inovațiile NIVEA

istoricul îngrijirii pentru bărbați

1922 – Primul săpun **NIVEA** pentru bărbierit

1930 – Prima crema de ras **NIVEA**

1986 – Relansarea gamei de bărbierit sub un nou nume: **NIVEA for MEN**

1991 – Primul deodorant "for men" din gama **NIVEA**

1995 – Prima cremă pentru bărbați la cutie **NIVEA**

1999 – Primul șampon bărbătesc de la **NIVEA**

2001 – Primul produs bărbatesc **NIVEA** cu ingredintul activ Q10

2013 – **NIVEA for MEN** devine **NIVEA MEN**

2015 – Prima cremă bărbătească pentru mâini, față și corp de la **NIVEA**

Dandy, o hieroglifă vie

4 întrebări pentru Adriana BABEȚI

Ce importanță a avut dandysmul în definirea unui nou model de prezență masculină în societate?

Întîi am să răspund scurt, ca un elev silitor scos la tablă, că dandysmul a avut o importanță mare, ba chiar foarte mare în apariția unui nou stil masculin. Apoi o să mă iau în serios, ca un dandylog de serviciu ce sînt, și am să nuanțez răspunsul. Pentru asta am să mă „autoplagiez" puțin, fiindcă mai tot ce aveam de spus referitor la acești bărbați eleganți a apărut acum vreo 13 ani în *Dandysmul. O istorie* (Editura Polirom, 2003). În cartea cu pricina m-am străduit să prezint cît de cît sistematic și în amănunțime un fenomen extrem de divers, de dispers și de antisistem, ca zic așa. Sper să nu devin prea pedantă cu atîtea precizări. Deci, numit ca atare (între primii, de Byron, în 1818), dandysmul este, istoric vorbind – și asta trebuie precizat din start – un fenomen european occidental, inițial exclusiv masculin, apărut în Anglia la finele veacului al XVIII-lea și rafinat mai apoi de Franța. Experții în dandystică spun cu argumente imbatabile că au existat predecesori de neuitat și pe sol francez, și pe sol englez (de la acei *Muguets* de pe vremea lui Ludovic al XIV-lea la *Macaroni,* la *the Fashionables* și *the Bucks,* cu tot cu *les Muscadins, les Beaux, les Incroyables,* de la sfîrșitul veacului al XVIII-lea).

Dar nimic nu se poate compara cu intrarea în scenă (la celebrul bal de la Windsor din 1794) a primului dandy oficial din lume, George Brummell. Cînd a apărut în cadrul ușii din marea sală, cînd a făcut primii pași, întreaga asistență, în frunte cu viitorul rege George al IV-lea, a amuțit. O curte întreagă a putut vedea ceva cu totul și cu totul nou: un bărbat nici măcar frumos, îmbrăcat însă cu o eleganță aparte, de o simplitate discretă, de neimitat, în contrast masiv cu împopoțonarea aurită a nobilimii, cu fastul ei excesiv. Dar Brummell le-a tăiat respirația și i-a sedus definitiv nu doar cu veșmintele și accesoriile (mănuși, cravată, baston, lornion), ci și cu o atitudine de ansamblu: gesturi căutat distante, impasibilitate a figurii, indiferență ostentativ-provocatoare față de cei din jur și o egolatrie fără margini. Un stil de mare clasă, deși Brummell (ca, de altfel, mulți alți dandy) nu a avut origini aristocrate. Dar el și-a creat în schimb, plin de orgoliu, propria castă.

Cît contau, pentru un dandy, aparența fizică, îngrijirea, hainele?

Contau enorm, dar nu erau totul. Cum s-a văzut deja, atunci, la Windsor, Brummell a făcut breșă printre puzderia de fireturi, printre strasuri, brocarturi, catifele, cu un costum plin de rafinament și distincție (vestă bleu, încheiată cu nasturi pînă aproape de brîu și terminată la spate în două cozi, pantalon crem, puțin colant, ghete negre, cravată albă în zeci de pliuri, mănuși de piele fină). Deci fenomenul a pornit, la prima vedere, de la vestimentație, drept pentru care foarte rapid tot mai numeroșii dandy au început să fie numiți cînd „animale de stofă", cînd „spilcuiți", cu o nuanță de dispreț afișat. Pînă și „filfizon" din română sugera același lucru. Dar dandylogii susțin, pe bună dreptate, că această suprafață, veșmîntul, are – în cazul bărbaților despre care vorbim – și profunzime, că ea semnifică intens. Prin urmare, dorința dandylor de unicitate, de ieșire din uniform și din orice uniformă, precum și imensul narcisism le transformă eleganța în principiu de viață. Ei provoacă, sfidează în primul rînd prin vestimentație, dar o fac nu ostentativ (semn de primitivism), ci cu multă finețe, printr-o tactică a „piezișului". Au subtilitate și inteligență atunci cînd ies în lume ca o hieroglifă vie.

Mîinile, totdeauna active, rar le acordați un minimum de grijă. Și totuși, mîinile sînt acelea care dau prima recomandare fizică despre dumneavoastră și, mai grav, trădează deopotrivă vîrsta. O mînă îngrijită, cu pielea netedă și unghiile tăiate, nu e o cochetărie, ci o necesitate. Spălați mîinile, cu apă și săpun de calitate, apoi frecați-le ușor cu piatra ponce pentru a înlătura eventualele bătături. Dumneavoastră, cei care în timpul zilei executați o muncă care asprește pielea, e bine să vi le ungeți seara cu o cremă grasă. Degetele îngălbenite de la fumul de țigară frecați-le cu zeamă de lămîie sau cu apă de clor. Coatele merită și ele un pic de atenție. Pielea lor seamănă adesea cu o piele de crocodil. De aceea, frecați-le cu o piatră ponce foarte fină și apoi masați-le cu o cremă hrănitoare, pe care apoi o ștergeți pentru a nu vă murdări haina. Unghiile sănătoase reflectă sănătatea organismului. Ele cresc cam cu 37 de mm pe an. Tamponările de două ori pe zi cu tinctură de iod ajută adesea la întărirea lor.

(din ghidul de buzunar
Eleganța la… masculin
de Aneta Dumitriu,
Editura Ceres, 1970)

Sau, mai simplu, folosiți Nivea Men Creme, cremă universală pentru mîini, față și corp – n.r.

Marii modilogi, autorii tratatelor despre modă, de la Carlyle la Roland Barthes și trecînd prin (ei, bine, da!) Balzac, cel din *Tratat de viață elegantă,* susțin că tot ce ține de modă nu e o chestiune superficială, ci, dimpotrivă, una din cele mai elaborate și încărcate de sens activități. Felul în care un dandy autentic se pregătește pentru o ieșire în lume spune multe. E ca și cum s-ar pregăti cu un arsenal întreg, cu strategii și tactici, pentru o cucerire. Grija pentru cel mai mic detaliu, exersarea în fața oglinzii a mersului, a postûrilor corpului, a privirii și vocii, ba chiar a unor replici e, în sine, un spectacol. De altfel, întreaga lor viață e concepută ca operă de artă.

„Să trăiești și să dormi în fața oglinzii", spunea Baudelaire, iar Albert Camus comenta această afirmație spunînd că un dandy este mereu în opoziție. Totuși, în lumea de azi (obsedată de apariție, de „imaginea de sine"), nu poate fi și o variantă de conformism?

Răspunsul nu e simplu. La prima vedere, pare că una-i ce zice Baudelaire, și alta, ideea lui Camus. Dar la o scrutare mai atentă, cei doi se întîlnesc. Pe de-o parte, e vorba despre etica narcisică a dandyului, care presupune, între altele, o mega-estetizare a trăitului prin acel „în fața oglinzii". Un dandy își joacă viața cu toată artificialitatea, în plin simulacru *și* din simplul motiv că nu o poate trăi. Iar cauzele de adîncime ale acestui blocaj sînt multe și diverse. Pentru că nu au putut fi Napoleoni, s-au chinuit să devină Brummelli, iată unul din locurile comune ale disprețului cu care i-au strivit pe dandy mulți dintre adversari.

Numai că această formă de egolatrie a fost interpretată și altfel. A trăi în gratuitatea sublimă a jocului specular e și un mod aparte de a contesta orice formă de înseriere socială, pervertită de forța banului, de mediocritate și de ambiția reușitei cu orice preț. Aici e de căutat splendoarea eroică a rezistenței dandy-ului. A protestului său. Iar cel care întrupează acest ideal cu patos și deopotrivă cinism, făptură paradoxală în toate, e însuși Baudelaire, un „dandy al boemei", poziție cu totul ciudată, deoarece între dandysm și boemă singura legătură posibilă e dorința de a sfida. Lui i se potrivește poate cel mai bine definiția lui Camus din *L'Homme révolté.*

Ce se întîmplă însă în lumea de azi cu acești dandy? Personal, cred că „adevăratul" dandysm, cel din secolul al XIX-lea, ba chiar și cel din prima jumătate a veacului XX s-a stins. Mă refer la fenomenul în sine, cu o doctrină, cu un program care dezvoltă nu doar o multiplă etică (narcisică, a diferenței, a singularității și a singurătății, a negativității și a gratuității), ci și, după cum urmează: o estetică, o strategie a seducției și o utopie. Deci, nemaiexistînd un dandysm propriu-zis, nu există nici problema conformismului în ce îl privește. Trebuie știut că nimic pe lumea asta nu detesta mai mult un dandy autentic decît snobul, adică un ins care încerca să-l imite. Dandy-ul e unicatul absolut.

Dar, da, e adevărat, ipostazele în care bărbații de azi propun modele aparent înrudite cu dandysmul prin exacerbata preocupare pentru imaginea de sine (de la metrosexuali la über-metrosexuali) au o doză de conformism, tocmai pentru că se lasă ușor imitate și invită la *copy/paste*-uri. Ceea ce marea cultură dandy nu ar admite nici moartă. Să fim serioși: nimeni n-ar avea atîta tupeu să-l compare pe David Beckham cu lordul Seymour, cel care a lansat boxul în saloanele Parisului.

„Nimeni n-ar avea atîta tupeu să-l compare pe David Beckham cu lordul Seymour."

Se poate trage o linie continuă între un dandy de odinioară și un hipster de azi?

Greu de spus. Depinde cine vrea să tragă linia asta. Pentru un dandylog pur și dur (cum eu nu sînt) nu există nici o linie de continuitate. Între acei dandy de secol XIX, ba chiar din secolul XX, și hipsterii de azi se cască o prăpastie. Îi deosebește nu doar decalajul istoric de peste 150 de ani, cu toate contextele aferente, nu doar vîrsta (dandy sînt și tineri, și maturi, și vîrstnici, pe cînd hipsterii au cam între 20 și 30 de ani), nu doar orientarea sexuală dominantă (dandysmul e de obicei homoerotic, cîtă vreme pentru hipsteri acest aspect nu e relevant), ci mai ales anvergura culturală, construcția stilistică, susținută doctrinar, în cazul dandylor. Și, să nu uităm, creativitatea excepțională a unor dandy nu are pereche în lumea de azi. Unde-s Byron, Baudelaire, Wilde, Proust? Miza hipsterilor e, totuși, mult mai mică și mai ușor de atins: anti-*mainstream*-ul.

Îi aseamănă totuși cîte ceva: întîi, faptul că ambele tendințe sînt fenomene culturale/subculturale urbane; apoi, dorința de a subversiona trend-urile sociale în primul rînd prin ținută. Și dandyul, și hipsterul contestă banalul, conformismul, previzibilul, numai că o fac în moduri total diferite: primul, cu un cult al artificialului, cel de-al doilea – mult mai firesc, mai dezinhibat. Ar mai ține de posibila lor înrudire și orgolioasa strădanie de a fi unicat, de a-și personaliza intens aparițiile. Însă ideologiile pe care ei jură îi despart definitiv. În timp ce dandysmul a cam fost de dreapta, hipstereala e în mod afișat de stînga. Nu ne putem imagina nici prin absurd cum ar ieși Mateiu Caragiale în Piața Universității ca să protesteze pentru Roșia Montană. Dar știi cine ne-ar fi putut vorbi cel mai bine despre toată povestea și ar fi putut să ne-o explice pas cu pas? Alex. Leo Șerban. Ce bine ar fi fost să poți face interviul ăsta cu el.

a consemnat Mircea VASILESCU

Adina POPESCU

Despre adolescenți și obsesia pentru „imagine"

În primul an de liceu, începuserăm să devenim cu toții conștienți de „imaginea" noastră, ceea ce pentru mulți dintre noi, adolescenții de atunci, a declanșat mici drame și a devenit unica preocupare majoră. Trebuia să ne confecționăm urgent un *look* cît mai „șmecher" sau mai *cool,* depinde de caz, pentru a deveni populari, a face parte dintr-o gașcă și, nu în ultimul rînd, pentru a atrage sexul opus. Astăzi, lucrurile se întîmplă mult mai repede, încă de prin clasa a IV-a fetițele încep să le imite pe așa-zisele vedete de la televizor, machiajul și alte trucuri de înfrumusețare nu mai sînt subiecte tabu în familie, pînă pe la 16 ani. Iar băieții... ei bine, cu băieții povestea e ceva mai complicată, cum era de fapt și pe atunci. În urmă cu 15-20 de ani, încercările unora sau altora de a ieși în evidență în vreun fel în anii de gimnaziu erau timide. Uniformele „de tristă amintire" fuseseră înlocuite de puțină vreme cu blugii turcești din bazarul Europa, toți la fel, treningurile de la ora de educație fizică erau în continuare bleumarin și aproape identice (scămoșate și purtate neglijent de băieții pe care doar fotbalul îi interesa), deși unele fete începeau să poarte „provocatorii" colanți cu lycra (tot turcești), pe motiv că erau potriviți pentru sport. Banchetul de absolvire a școlii generale s-a desfășurat tot în sala de sport și a fost destul de jalnic, în comparație cu cele glamour de acum – fetele erau machiate ca niște clovni și purtau ceea ce găsiseră și ele prin garderobele mamelor, iar băieții veniseră cu veșnicele lor tricouri „de rockeri", cu Metallica, și cu blugii rupți, oarecum în spirit de frondă, îi durea pe ei undeva de banchet și de diriga care le spusese să arate îngrijit și să „se îmbrace frumos". Fetele au dansat cuminți în cerc, băieții au creat un grup compact, comentau între ei (probabil că rîdeau de noi) și făceau schimb de casete, așteptînd momentul propice să pună la casetofon și rockăreala lor. Eram ca două triburi total diferite, care nu aveau nici o legătură unul cu celălalt.

Însă, la liceu, lucrurile s-au schimbat pe neașteptate, undeva a existat un declic și toată lumea – fete și băieți – trebuia să se supună cumva noilor reguli ca să „supraviețuiască". Moda supremă la fete era eterna și epuizanta „cură de slăbire". În ochii celorlalte, niciodată nu erai suficient de slabă și puteai să ai parte oricînd de remarca răutăcioasă care îți provoca crize de plîns și de personalitate: „Ce te-ai îngrășat, fată!" Blugii turcești fuseseră înlocuiți cu jeanșii Motor care se cumpărau de la unicul magazin din piața Lahovari (unde stăteai la cozi imense atunci cînd primeau marfă). Vorbim, totuși, de anii '90, atunci cînd oferta de haine, dar și cea de cosmetice sau de produse de înfrumusețare era una destul de modestă. Așadar, blugii Motor reprezentau un etalon – dacă reușeai să intri, cu chiu, cu vai, în celebrul număr 27, se decreta în unanimitate că ești suficient de „slabă" ca să fii acceptată (și invidiată). Nu știu ce o fi fost în mintea băieților grași, probabil că aveau și ei complexele lor și sufereau în tăcere. Oricum, fetele de-a IX-a nu se uitau niciodată după băieții de aceeași vîrstă care se purtau copilăros, deși începuseră să aibă un puf de mustață pe care nu catadicseau încă să-l radă – „ce scîrbos!". „Bărbații" adevărați erau cei de-a XII-a – frezați (sau cu pletuțe studiate), bărbieriți, parfumați. Dacă ne cădea cu tronc cîte unul, eram obsedate pînă și de mirosul deodorantului sau after-shaveului pe care îl folosea (în general tot turcisme), în cazul în care aveam norocul să interacționăm cu el la mai puțin de o jumătate de metru și să avem ce mirosi. Și, după aceea, intram prin magazine ca să „încercăm", chipurile, deodorante și aftershave-uri masculine, să-l descoperim pe *acela* care ne tulbura simțurile și ne amintea de iubitul ipotetic. În afară de moda cu slăbitul, o altă problemă care genera complexe erau coșurile. Fetele și le acopereau de regulă cu o tonă de fond de ten și de pudră (din poșeta mamei), însă băieții nu prea aveau ce face și le afișau pe la școală, stîrnind din nou dezgustul colegelor lor de clasă. „Bărbații" de-a XII-a nu prea mai aveau coșuri, trecuseră de această nefericită perioadă sau își mai potoliseră hormonii. Fetele începuseră să se machieze, la școală discret, pentru a nu le face scandal profesorii, la ieșirile prin fast-food-urile cele mai *cool* sau în cluburi (încă se mai numeau discoteci) strident, ca să atragă atenția. Și, în general, se străduiau să folosească în exces orice produs cosmetic care le cădea în mînă, începînd cu „crema de zi" și sfîrșind cu laptele demachiant. Băieții de vîrsta noastră, în afară de deodorante dubioase, nu foloseau mai nimic. Erau băieți și atît! De aceea am fost foarte surprinse cînd la prima mare petrecere, evenimentul monden al anului, Balul Bobocilor, au apărut *altfel*, mai ales cei care concurau la titlul de Mister. Parcă nu erau ei. În pantaloni călcați la dungă, în cămășuțe strîmte curate și apretate, „cu freză" (a se înțelege păr dat cu o tonă de gel), lăsînd în urmă cîte o dîră de parfum scump mai ceva ca fetele. Nu știu dacă ne plăceau mai mult acești băieți noi sau cei obișnuiți, de fiecare zi. Ni se păreau caraghioși, mai ales că se simțeau stînjeniți, deveniseră și mai timizi decît înainte. Probabil că frații sau frații mai mari îi sfătuiseră ce și cum să facă pentru a fi prezentabili la bal. Se lăsaseră ferchezuiți și parfumați doar pentru că așa se cade și ca să dea bine, dar nu știau cum să se comporte firesc și relaxat. Cel care a fost ales Mister intra în această categorie – prezentabil, curățel, cu ochelari, cu un aer romantic un pic nătîng, lipsit de orice urmă de sex-appeal. Pînă la urmă, privirile noastre, ale fetelor bobocele, tot spre cei de a XII-a s-au îndreptat. Însă, cu timpul, ne-am obișnuit cu aceste schimbări (în bine?) periodice ale băieților „noștri", pe la diferite chefuri și alte sindrofii. Brusc, își lăsau *look*-ul neglijent sau banal acasă și apăreau din nou spilcuiți. Se purtau iarăși de parcă ar fi avut un băț în fund. Îmi amintesc de un coleg care, la o petrecere, se dădea pe mîini, din jumătate în jumătate de oră, cu o cremă, pe motiv că i se usucă pielea. Poate băiatul chiar avea o problemă (legată de timiditate sigur avea), însă toate fetele îl refuzau cînd le invita la dans, nu voiam să ne atingă cu mîinile acelea jilave de la cremă, ni se părea prea de tot. Privind în urmă, mi se pare că totul ținea, de fapt, de atitudine, toți acei băieți, preocupați la fel de mult ca și noi, fetele, de „imaginea" lor, își doreau atît de mult ca prin diferite trucuri să facă o impresie bună, încît eșuau lamentabil. Și era suficient să apară la chef cîte un tip mai versat care se purta nonșalant, cu un aer rebel, ca noi, fetele, să începem să oftăm după el. Iar băieții „noștri" se retrăgeau prin colțuri și se amețeau cu vermut.

Adolescenții de astăzi sînt diferiți. În primul rînd, declicul nu se mai produce în primul an de liceu, ci mai devreme. Băieții par ceva mai degajați și încep să-și „construiască" o imagine pas cu pas, privindu-i mai atent pe alții, în general pe frații lor sau pe prietenii mai mari. Dacă nu reușesc din prima se ascund în spatele vreunui gadget și devin indiferenți. Băieții de pe vremea mea nu puteau să-și bage nasul în ecranul vreunui telefon smart ca să pară interesanți.

Băiatul unei bune prietene care tocmai a terminat clasa a VIII-a s-a pregătit intens pentru banchetul de absolvire, cu vreo două luni înainte. El a decis, sfătuindu-se cu colegii lui, să poarte costum, așadar părinții i-au comandat primul său costum (plus cravată). Și ceilalți au avut cravate (pe care și le-au scos după primul dans), mai puțin unul, care s-a vrut mai șic și a purtat papion. Apoi, puștiul l-a rugat pe tatăl său să-l ducă cu mașina la banchet, deși restaurantul se afla la 300 de metri de casă, „ca nu cumva să transpire". E adevărat, și „imaginea" lui era una studiată, de poză, însă într-un sens mai bun ca aceea a foștilor mei colegi de liceu. Am frunzărit împreună cu el albumul foto „de absolvire" – toți acești băieței îmbrăcați în costume, cu cîte o sprînceană ușor ridictă, ca-n filmele americane, cu un aer visător și romantic. Nu, nu erau caraghioși, erau doar prea serioși și „maturi". Însă e clar că adolescenții de acum știu mai bine să aleagă ce li se potrivește.

Subsuorile trebuie spălate din abundență. Folosiți zilnic un dezodorant. Mirosul lor este, atît la bărbați, cît și la femei, la fel de dezagreabil. O colonie sau un parfum nu numai că nu rezolvă nimic, dar adesea face o prezență insuportabilă.

Dacă radeți subsuorile, în ziua rasului nu dați cu dezodorant. Folosiți talc sau puțin bicarbonat. Spălați-vă picioarele cel puțin o dată pe zi sub un duș sau un jet de apă cu un burete și ștergeți-le cu multă grijă. Indicate sînt mai ales băile calde alternate cu cele reci (două minute cu apă caldă, un minut cu rece), care activează circulația și destind.

O fricțiune cu cremă tonică și răcoritoare încheie normal toaleta picioarelor. Călcîiele frecați-le zilnic cu o piatră ponce și ungeți-le cu o cremă.

Picioarele care transpiră se spală foarte des și bine. Evitați ciorapii de nailon și schimbați des ciorapii obișnuiți. Vara, seară de seară, spălați-vă cu apă caldă în care ați pus o lingură de sare. Ungeți apoi picioarele cu o cremă grasă și pudrați cu talc. Procurați-vă de la parfumerii și drogherii crema și sarea „Podeol". Iarna, pentru a vă apăra picioarele de frig, pudrați-le ușor cu praf de muștar. E un remediu „băbesc", dar inegalabil.

(din ghidul de buzunar
Eleganța la... masculin
de Aneta Dumitriu,
Editura Ceres, 1970)

Sever VOINESCU

Unisex

Cînd intrați într-un magazin de haine sau de cosmetice, încercați un produs sau altul și vă opriți, la un moment dat, la produsele unisex – le încercați și, poate, vă plac, apoi le cumpărați –, nu vă gîndiți, sînt sigur, de unde vine asta, „unisex“. De cîteva decenii, produsele „unisex“ dobîndesc cote de piață în creștere. Este, poate credeți, o trăsnaie de ultimă oră a industriei „fashion & cosmetics“. Dar nu este nici de ultimă oră, nici trăsnaie...

Istoria modei notează că valul „unisex“ a început cu Coco Chanel. Încă de la începutul anilor 1920, traducînd în vestimentație aerul epocii, Coco a creat haine, dar și tot ceea ce garnisește haina, adică parfumuri, ceasuri și bijuterii, pentru o femeie eliberată de prejudecățile epocii, adică de chingile gîndirii dihotomice („asta e pentru bărbați, asta e pentru femei“). Însă o femeie liberă este o femeie elegantă! Acordînd hainelor de bărbat eleganța feminină, Coco Chanel a deschis ochii unei întregi societăți spre un orizont nou. Eliberarea femeii, după Coco Chanel, s-a produs prin asumarea în garderoba ei a unor linii și concepte specifice, pînă atunci, bărbaților. Povestea pantalonilor de damă, invenția ei, știută de toată lumea, este elocventă. Căutînd hainele femeii eliberate, Coco Chanel a mers direct în inima masculinității, inspirîndu-se din costumația specifică unor activități clasic bărbătești, precum vînătoarea sau echitația. Liniile eleganței feminine, adică chiar liniile trupului de femeie, au atins acest gen de haine bărbătești și un nou tip de femeie a umplut lumea.

Doar că lucrurile au evoluat de atunci încoace și ceea ce făcea Coco Chanel a devenit „clasic“ acum. Pentru doritoarele de eliberare de azi e prea puțin. Acapararea în spațiul feminității a produselor specific masculine continuă și astăzi.

De cealaltă parte, bărbații s-au simțit și ei legitimați să adopte elemente feminine, cu grijă mare să nu le știrbească, totuși, masculinitatea, iar acest trend s-a dezvoltat, mai ales, în privința cosmeticelor. Cremele și parfumurile, dar și alte deprinderi, precum epilarea sau portul bijuteriilor, au devenit, pînă la finele secolului XX, elemente ale arsenalului masculin. Am zice că, răspunzînd extinderii feminine în dulapurile masculine, bărbații au intrat serios în budoarul femeilor și au luat de acolo cîteva piese importante. Pe de o parte, a apărut și un nou tip de frumusețe masculină. Interesant, însă, este că s-a creat, astfel, un fel de spațiu de mijloc, pe care astăzi l-am denumi „zona unisex“. Unii

ar putea spune că s-a umplut un interval gol, care separa cele două spații de *gender*. Ca întotdeauna, locul de întîlnire a două culturi separate este cu mult mai palpitant decît regatele exclusiv posedate de unii și de ceilalți.

Dar o explorare mai profundă a acestui fenomen ne arată că, de fapt, nu e nimic revoluționar, nimic cu totul nou și radical neobișnuit. Istoricii religiilor, de pildă, știu bine cît de puternic lucrează în fiecare dintre noi, dar și în societate în general, ideea/mitul androginului. Unisexul din modă nu este altceva decît expresia vestimentară și cosmetică a acestui mit ancestral. *Homo religiosus*, așa cum l-a postulat, de pildă, Mircea Eliade, este viu și lucrează, tăcut și neobosit, în noi și în secolul XXI, așa cum s-a întîmplat de la facerea lumii încoace.

Ca niște orbi, bîjbîim neputincioși spre regăsirea ei.

Pentru cititorul de astăzi, destul de superficial informat cu privire la mitul androginului, unele precizări sînt necesare. Iată, de pildă, ce spune Geddes MacGregor, în *Dicționarul de religie și filozofie*, apărut la New York în 1989: „Printre cele mai interesante teorii din istoria religiilor rămîne aceea că diferențierea sexuală (bărbăția și feminitatea) este rezultatul unei diviziuni dintr-o stare altădată unificată. Motivul este frecvent întîlnit în gîndirea gnostică. Androginitatea nu trebuie să se confunde cu hermafroditismul. Hermafroditul are deopotrivă caracteristici și capacități masculine și feminine; androginul aparține unei stări în care diferențierea încă nu apăruse pentru că nevoia acestei diferențieri încă nu se manifestase. Conform mitului, androginitatea este o stare mai mult decît perfectă a omului, peste perfecțiunea pe care omul o poate atinge ca bărbat sau ca femeie, din moment ce le înglobează pe amîndouă. Mitul reflectă nu doar nostalgia și admirația pentru o stare întreagă, totală, dar și lipsa de importanță, decăderea pe care o aduce cu ea sexualitatea omenească privită ca o manifestare a acestei fracturi. Se pot găsi ecouri ale mitului androginului în anumite pasaje din Noul Testament, ca de pildă în Marcu 12, 18-25, cînd Iisus răspunde saducheilor care, neîncrezători în înviere, încearcă să-L prindă într-o capcană cu o întrebare care evocă o declarație mai veche de-a Lui confom căreia, în starea înviată, nu mai există bărbat și femeie, pentru că noi toți vom fi ca îngerii în Cer. Dar asta nu înseamnă că va dispărea sexualitatea – înseamnă că polaritatea bărbat-femeie va fi depășită și ne vom întoarce la starea noastră originară, superioară, la starea aceea e unei sexualități reîntregite. Mitul androginului reapare, nu cu totul neașteptat, la Milton, ai cărui îngeri par să fie androgini *(Paradisul pierdut* VI, 350). Milton, care era un om extraordinar de învățat, era fără dubiu familiarizat cu mitul androginului, așa cum apare în literatura gnostică. Evanghelia valentiniană a lui Filip proclamă clar că, atunci cînd Eva era încă «în Adam», moartea nu era cunoscută și că, dacă Adam ar fi rămas așa cum era, moartea nu ar fi existat. O expresie a idealului androgin, care presupunea o stare nefracturată a ființei noastre, este insațiabila nevoie și tînjire a bărbatului și a femeii unul către celălalt: o tînjire care nu poate fi pe deplin rezolvată în starea prezentă tocmai pentru că este rezultatul stării de fractură sexuală în care sîntem. Nici căsătoria, nici celibatul, nici heterosexualitatea, nici homosexualitatea, care pot fi văzute, toate, drept încercări de a vindeca starea noastră fracturată, nu pot atinge deplinătatea reunirii pe care fiecare dintre aceste stări o caută de fapt. Doar regăsirea unității idealului androgin poate face asta. Viața în celibat, cu toate neajunsurile ei, ar putea simboliza idealul androgin și ar putea abia indica drumul către acest ideal, dar nu se poate apropia de acest ideal mai mult decît, oricum, viața în căsătorie o poate face. Conform vechiului mit al androginului, nefericirea omenească nu apare din separarea sexuală și din singurătatea astfel generată, ci dintr-o disperare existențială adîncă: tînjirea după integritatea androgină.“

Așadar, androginul este starea perfectă, nefracturată, totală a omului. Ne-o amintim misterios și ne atrage implacabil. Ca niște orbi, bîjbîim neputincioși spre regăsirea ei. Pentru Mircea Eliade, mitul androginului este o expresie a misterului identității contrariilor *(coincidentia oppositorum)* – o stare a unei totalități perfect armonioase, în care contrariile sînt perfect compatibile și există perfect împreună. Cum identitatea contrariilor nu poate fi integrată de mintea noastră, pentru că soft-ul rațiunii este dihotomic, tînjirea spre ea este de natură inconștientă. O căutăm mereu, dar nu ne dăm seama de asta. Starea de androginitate este, așadar, nu doar suprasexuală, ci și suprarațională.

Sigur, cînd cumpărăm un produs unisex, nu ne gîndim la toate astea. Ce ar ajunge o plăcută sesiune de shopping, în care cumpărăm produse unisex din magazinele frumos luminate și agreabil înmiresmate ale mall-urilor, dacă ne-am gîndi că, de fapt, sîntem în plină tînguire inconștientă și inutilă după starea paradiziacă? Ceea ce mi se pare, însă, important de spus este că senzația de eliberare pe care bărbatul o are feminizînd un pic propria masculinitae, iar femeia o are masculinizînd un pic propira feminitate ține de dozaj. Cuvintele-cheie, aici, desigur, sînt „un pic“. Măsura este decisivă!

Simt că mi s-au uscat degetele scriind acest text. O cremă mă va elibera de senzația degetelor secătuite...

Maria IORDĂNESCU

lasă-ți **copiii** să vină la **tine**

Cum serbează elevii Unirea

De fiecare dată cînd se apropie un moment istoric important din biografia României, privesc cu iritare către „manifestările artistice“ organizate cu aceste prilejuri și bombăn, mă întreb, sfîrșită de lirismele, de piepturile bombate românește, de dulcegăriile care curg cu nemiluita din ziare și televiziuni, cum ar trebui să arate o zi de sărbătoare națională, fie ea a Culturii, a Unirii, a lui Constantin Brâncuși sau a României. Și nu am găsit încă formula fericită, discretă, cultivată, elegantă, sănătoasă prin care simbolul voioșiei naționale să nu fie ratat prin mișcări necugetate. Am găsit-o doar pe cea nefericită.

Spre exemplu, iată cum s-au gîndit cadrele didactice să serbeze împreună cu elevii ziua de 24 ianuarie. (Iau ca sursă proiectele didactice postate pe site-ul comunității profesionale.)

■ *Activitate la grupa mare*. Tema (citez din planul didactic): „Hai să dăm mînă cu mînă!“ Mijloc de realizare: evident, „realizarea horei“. Există și un așa-zis „argument“, un motiv pentru care educatoarea a ales această „temă de dezbătut“ împreună cu preșcolarii: „Pașii oricărui călător, îndemnați de gustul pentru frumusețea naturii, pentru bogăția sufletească a oamenilor, se vor opri neîndoielnic în Vrancea, unde Dumnezeu a aruncat sămînța acelui cîntec genial – «MIORIȚA». Vrancea a fost de-a lungul secolelor simbolul libertății și demnității românești. În momentele de cumpănă, vrîncenii, săritori și plini de curaj, și-au adus contribuția la marile acte ale istoriei, care a fost mai mult decît zbuciumată.“ Nu știu care este cifra de afaceri în turismul vrîncean, nu știu nici cîte bătălii istorice s-au dus la Focșani, dar știu că veștile actualizate despre zona cu pricina sînt mai curînd despre vin și cutremure. Din păcate.

■ *O altă lecție de istorie, de data aceasta la liceu*. Tema: „Unirea, românii au făcut-o!“ Iată și două dintre scopurile acestei lecții: 1) „Pregătirea elevilor ca buni cetățeni într-o lume mai bună“; și 2) „Permanentizarea legăturilor dintre partenerii actului educațional (cadre didactice – elevi).“ Deci, ce înțelegem noi de aici? Că

„O lumînare pentru vii, / O lumînare pentru morți.“

povestindu-le tinerilor despre Unire, vor deveni cetățeni mai buni, ca să nu strice lumea mai bună în care vor trăi și că, dacă le spunem tot ce știm despre Moș Ion Roată și Alexandru Ioan Cuza, îi vom ține în bănci, alături de noi, pînă la pensie. A lor, nu a noastră.

■ *Grupa mare și tot Mica Unire*. Tema: „Toți românii joacă Hora Unirii!“ Obiective operaționale ale lecției: „să descopere prin pipăire forma, mărimea, grosimea pieselor geometrice și să recunoască figurile geometrice cerc, pătrat, triunghi, dreptunghi“. La urma urmei, se știe, e o legătură indisolubilă între geometrie și istorie.

■ *Serbare la un colegiu național*. Poezii omagiale, create de profesori: „Sîntem strănepoții daco-romanilor / Din fluxul scînteierii sceptrelor / Cu vector de vlăstare peste ani / Izbîndit de Diurpaneus și Traian. / (...) Cu muguri de soare și aripi de aștri / Români noi urmăm pe strămoșii noștri,/ Și pe corifeii Planetei Albastre / În idealuri și zboruri înalte.“ Că Diurpaneus și Traian au fost strămoșii noștri, e stabilit. Dar că ei au fost lideri planetari, eu zic să ne mai gîndim!

Alt proiect didactic, *aceeași temă, la grădiniță*. Argumentul educatoarei: „Întrucît nu putem stăvili progresul (vorba lui Caragiale! – n.m., M.I.) și avalanșa de informație caracteristică evoluției societății umane și secolului în care trăim, este necesar ca informațiile noi să fie asimilate corespunzător, ducînd la formarea armonioasă a personalității elevilor. În acest sens, la propunerea elevilor, s-a ales activitatea extracurriculară «Hai să întindem hora mare!»“

■ *Altă serbare, alt dascăl-poet:* de data aceasta, versurile sînt solemne, cvasimorbide, mai curînd în zona funeraliilor naționale decît în cea a veseliei naționale: „O lumînare pentru vii, / O lumînare pentru morți, / Să mai aprindem, astăzi, toți, / Pentru părinți, pentru copii / (...) O lumînare pentru vii, / O lumînare pentru morți, / În fiecare zi, de porți, / Cu Dumnezeu ne vom uni! (parcă era vorba să ne unim cu toți românii, nu cu divinitatea, caz în care parcă aș mai ezita un pic – n.m., M.I.) O lumînare pentru vii, / O lumînare pentru morți, / Mai drepți, mai buni, mai răi, mai hoți, / Sîntem ai Tăi, Hristoase, toți, / Uniți pe cruci, pe țepi, pe roți, / Numai să vii, numai să fii!“ E clar, Mica Unire n-a avut noroc: din versuri reiese că a fost înfăptuită de un mic grup evadat din „curtea miracolelor“, care a lăsat în urmă o țară de schingiuiți.

Și pentru final, (tot dintr-o serbare dedicată momentului 24 ianuarie 1859), am păstrat o concluzie simplă, la îndemînă, care înlătură orice dubii: „Cînd e pace și iubire, / Parcă ceru-i mai senin, / Cînd e pace și iubire, / Soarele este ROMÂN.“

***Maria Iordănescu** este psiholog.*

Eugen ISTODOR

negustori și mușterii

Între sweety și pompelmo, în Obor, la ticăloșii mei

Duminică m-am dus în Rîmnicu Sărat. Băi, frate, morcovi și țelină. Cum așa? Mere, prin spatele pieței, dar și alea pripășite, de strînsură. Ce fac, cedez? Mă duc la Carrefour, Mega? Nu, mă bag la un Uber și m-arunc pînă-n Obor. Zece lei. Și iar mi se urcă sîngele la cap. În hala-mall, nenorocirea de termopan ieftin cu scară rulantă, ce crezi? Prețuri de neam prost. 25 – vînăta, cherry – 10, ardeiul – 15. Băi, i-a înnebunit Ziua Unirii? Toc cu picioarele, mă scot în jur. În colț, am ticălosul care vinde rodie la 2 lei kilu'. Luai un kil. Ba nu, două. Rodii – 4 lei. Mi-am scos taxiul. Apoi, portocale. Țiganul începe cu „Am barbă, sînt țigan, caut femeie de vreun an. Domnișoară, nu domniță, să aibă guriță“. Privesc, femei trec și chicotesc. Mere la un leu juma', față de 5 în Complex. Ah, o iau spre hala veche. Nu merg la măcelărie. Nici la pui, nici la căciuli. Prin spate, ticăloși doar de mine bizuiți. Pompelmo și sweety. Și încep ticăloșii. 2 lei bucata și 2 lei kilu'. Și iau. Și tot iau. Și zice ticălosul: e bun pentru anxietate, mergi, boiere, pe gugăl să te informezi. E bucățică ruptă pentru anxietate și frică. Mănînci dimineața și uiți de rele. Și îmi ține omul un discurs despre sweety. Perfect. De vreau să cumpăr toată taraba. Dincolo, 3 lei ananasul. Știu că mi-a mai rămas ananas pe balcon. Nu iau. Dar două kile de mandarine la 2 lei, de ce nu? Apoi găsesc cherry, culoare ciudată, adevărat, dar cherry. 3 lei. Și gust. E bun! E copt! Și găsesc și vînătă. Iau cu 3 lei, două kile. E belșug. Din te miri ce, fac cumpărături nebune, exotice, de nu-mi vine să cred. Merg pe net. E pompelmo sau sweety cu anxietatea? Google nu ia pompelmo, doar anxietate. A cincea căutare? Pentru candida sînt foarte bune oțetul de mere, propolisul, pompelmo (tincturi). Deci mă păcălise sau căutase el și-i plăcuse cuvîntul *anxietate*.

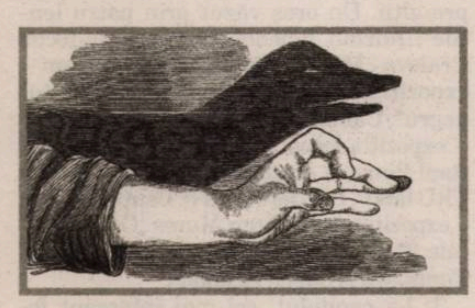

Iaromira POPOVICI

bazar

Toate pînzele sus, cu taxiul

S-a întîmplat ca, în ultimele zile, să iau, poate mai des decît de obicei, taxiul. S-a întîmplat ca ziua în care m-am fițiit cel mai mult să fie cea în care a murit Ion Besoiu. Primul taximetrist, cam de-o generație cu mine, se întoarce și-mi zice: „Știți că a murit actorul ăla, cum îi zice?“ Zic că nu știu, îmi pare rău. Și conversația continuă. „E printre ultimii din *Toate pînzele sus*“, zice. „Căpitanul Lupan.“ A, mă lămuresc eu, „Ion Besoiu“. Și el continuă: „S-a dus și ăla, cum îi zicea, turcu', Jean Constantin. S-a dus și Papaiani. Și Ilarion Ciobanu... De mult, Colea Răutu“. Și vorbește, în continuare, despre serial, cu însuflețire. Însuflețire care mă cuprinde și pe mine, recunosc. E vorba de unul dintre serialele copilăriei mele, pe care, tot întîmplător, l-am revăzut, cu plăcere, recent. Un serial de călătorie și aventuri, pe vremea de atunci, nu era puțin lucru. Cine mai auzise de Țara de Foc, ba chiar de Atena sau Istanbul, cînd mie nu mi se dăduse voie, la 14 ani, să ajung nici pînă la Varna? Împreună cu un prieten bun din copilărie, ne jucam de-a exploratorii pe recamierul meu roșu, umplut cu burete și ușor rărit. Cele trei carpete chinezești, maronii, de pe jos, erau oceanul. Noi stăteam pe recamier și țineam un jurnal de bord. Din cînd în cînd mai luam pasageri dintre jucăriile mele și ne războiam cu piratii. Jocul era cît se poate de emoționant: cînd, uneori, îmi scăpa cîte o bucată de picior pe jos, mă lua, la propriu, cu frisoane: parcă simțeam apa înghețată cum mă pătrunde...

Între timp, prietenul meu a crescut și a făcut o variantă de tur al lumii. Pînă și eu am ajuns, cu chiu, cu vai, în Argentina și în Chile. Dar căpitanul Anton Lupan și echipajul Speranței au rămas mult timp în imaginarul nostru aventuros. Era *Star Wars*-ul epocii noastre, într-un fel: nu erau nave, ci corăbii, nu se luptau cu extratereștrii, ci cu piratii. Nu era Prințesa Leia, ci Adnana. Dar, pînă, la urmă, tot pe acolo ajungeam: eram avizi să ne uităm la ceva care să aibă măcar o urmă de aventură, curaj, onoare, cavalerism, prietenie, loialitate și dragoste. Da, citeam, la vremea aceea, tot soiul de romane care erau pe linia asta, într-un fel sau altul, precum *Cei trei mușchetari, Vicontele de Bragelonne, Robin Hood, Ivanhoe* sau *Ultimul mohican*. Și vedeam cîteva filme de aventuri la cinema. Dar nu erau suficiente și aveam, în continuare, o foame majoră de produse ale culturii populare de care, astăzi, sîntem invadați și plictisiți. Țin minte cum mă înfioram la apariițiile Spînului și cît de intens trăiam povestea de dragoste dintre căpitan și Adnana.

La vîrsta aceea, nu stăteam să judec calitățile estetice ale serialului. Și nu o fac nici acum. E suficientă memoria afectivă. Pe care respectivul șofer de taxi o împărtășea cu mine din plin: teoria lui era, însă, una apocaliptică. Ținea să-mi demonstreze nu doar că o mare parte din actorii din *Toate pînzele sus* au murit, ci că „floarea cea vestită“ a actorimii române e pe cale de dispariție, conform cunoscutelor teorii strict nostalgice. Și-a început să mi-i enumere pe toți, cu o voce egală, care căpăta, însă, din cînd în cînd, accentul iritat de „Nici el nu mai e în viață, v-am spus eu?“: Gheorghe Dinică, Marin Moraru, Ștefan Iordache, George Constantin, Octavian Cotescu, Amza Pellea, Ernest Maftei, Mihai Mereuță, Mircea Albulescu. Degeaba încercam eu, pe alocuri, să-i mai dau cîte un exemplu de actor în viață, inclusiv din *Toate pînzele sus:* Julieta Szönyi, Ion Dichiseanu, Gheorghe Visu, George Paul Avram, Cristian Șofron. Teoria lui rămînea fixă și apocaliptică.

Am coborît prieteni din taxi, deși la auzul apologiei lui Sergiu Nicolaescu, eu am tăcut, dar amîndoi fiind de acord că, de pildă, Mitică Popescu, Stela Popescu, Draga Olteanu-Matei, Tamara Buciuceanu tot mai sînt în viață și ambii recunoscîndu-i meritele incontestabile lui Toma Caragiu. M-am suit mai tîrziu într-un al doilea taxi, cu un șofer cam de aceeași vîrstă. Și nu, nu e un banc: discuția a luat-o, de la început, pe aceeași temă. Domnul în cauză citise și cartea lui Radu Tudoran. Pentru el, Ion Besoiu rămînea căpitanul Anton Lupan. Nu conta ce alte lucruri mai făcuse el în viață. Și asta e, pînă la urmă, foarte frumos. Filmul, aici, bate viața, și personajul – omul din spatele lui. În urma discuțiilor pasionale, am reluat serialul regizat de Mircea Mureșan, cu muzica lui Radu Șerban, din 1976. Și recunosc că m-a prins iar.

În ziua următoare am luat, din nou, taxiul. De data asta, un domn solid, care mi-a spus, singur, că are 43 de ani. Tema care s-a conturat a fost, din fericire, de la început, alta: mi-a mărturisit, din start, că e bunic. Fiica lui, de 21 de ani, tocmai născuse. Între timp, își manifesta părerile politice care mai de care mai alambicate, mergea la sală și dezvolta afaceri. Fusese plecat un timp din țară, să cîștige bani, și se întorsese, la nevastă și la cei patru copii ai lui. Tema care se profila era alta, actuală.

Artele vizuale în 2016

Expoziții. Festivaluri. Licitații. 2016 a fost un an plin pentru artiști, pentru curatori și pentru galeriști. Am întrebat trei critici de artă: 1) care a fost cea mai bună „personală", 2) cea mai bună „colectivă" și 3) cel mai interesant fenomen (tout genre compris).

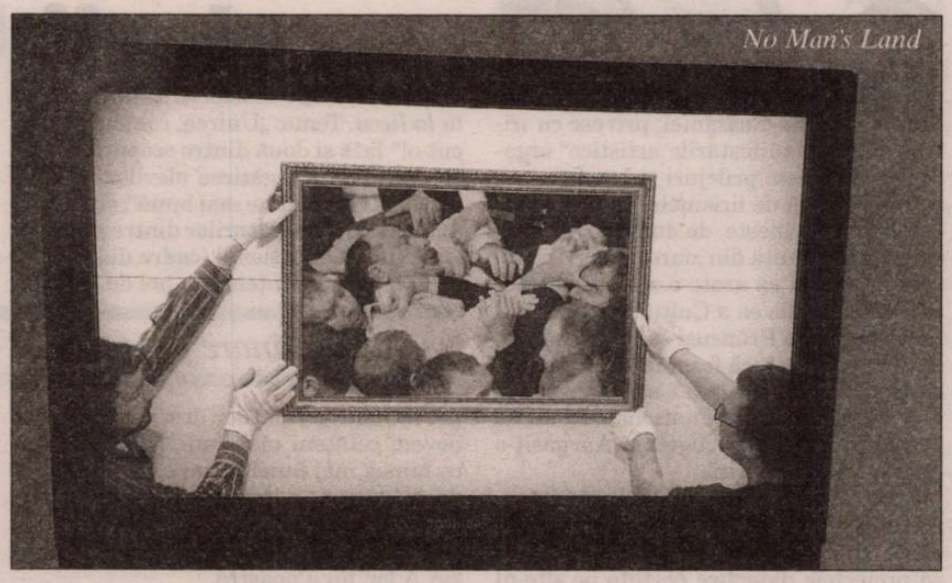
No Man's Land

Daria GHIU

1) Bîntuită de imagini ale violenței, de atentate și multă moarte, am căutat în 2016 gesturile și abordările discrete, atît ale curatorilor, cît și ale artiștilor. Dau aici cîteva exemple. Expoziția „Linia copacului" a regretatei Doina Simionescu (Galeria „Anca Poterașu") a avut o asemenea atingere din partea curatoarei Liviana Dan. Am apreciat expoziția Liei Perjovschi, „Timeline cu martori" (Galeria Ivan), pentru toată energia vie pe care o artistă reușește să o pună în fiecare lucrare pe care o realizează și pentru modul în care privirea ei face întotdeauna efortul să fie cît mai cuprinzătoare, în afara granițelor vizibile. De asemenea, expoziția artiștilor Mona Vătămanu și Florin Tudor („Prăpădenia pămîntului", Salonul de Proiecte).

2) 2016 a fost Anul Dada. Asta a fost „colectiva" care a plutit în aerul vizual, prin toată lumea, sub diferite forme, mai mult sau mai puțin articulate, mai „artistice" sau nu. De la performance-uri Dada la conferințe despre Dada, publicații noi, o utilă ședință de *brainstorming*, expoziții mai mult sau mai puțin dezamăgitoare. Cred în continuare că nu s-a spus nici pe departe totul despre dadaism și aștept încă ieșirea din banal și clișeu în ceea ce-l privește. La polul opus, expoziția colectivă (în adevăratul sens al cuvîntului!) a lui 2016 (deschisă pînă pe 2 aprilie, la Muzeul Național de Artă al României, curator Monica Enache) este „Artă pentru popor? Plastica oficială românească între 1948-1965". Mult așteptată o asemenea abordare despre realismul socialist. Cred că după ce expoziția se va încheia, o sală permanentă la muzeu e absolut necesară.

Să nu uităm de Brâncuși, de *Cumințenia* lui și de viitoarea sală Brâncuși de la același muzeu. Infinitele discuții din jurul achiziției *Cumințeniei pămîntului* au scos la suprafață o sumedenie de complexe, angoase, proiecții imposibile, mult absurd, multă luciditate, ridicol, umor involuntar... Asta da expoziție colectivă fictivă (să o botezăm „În jurul lui Brâncuși"), curatoriată de un popor întreg, atît cît i s-a permis să vorbească.

Remarc aici și efortul (Suzana Dan, Simona Vilău) din spatele proiectului *NAG #10* – „No Man's Land / zece discursuri din arta contemporană românească", bine articulat în acest an.

3) Fără îndoială, cărțile de artă și cele de artist editate în acest an. Dau doar două exemple (sînt mult mai multe!): *house pARTy 1987, 1988* (Editura Idea, publicație coordonată de Roxana Gibescu, Dan Mihălțianu, Decebal Scriba, Raluca Voinea) și Alexandru Antik, *Inventar* (Editura Vellant).

Igor MOCANU

1) Alexandru Antik, „Viziuni în întuneric" (21 mai – 21 iunie), Muzeul de Artă Cluj-Napoca, expoziție curatoriată de Sebestyén György Székely, fondatorul Z Angles Gallery, și comisionată de Alexandra Sîrbu.

2) Fără îndoială, expoziția „Spiritul dada și avangarda din România", 5-15 mai 2016, Art Safari, București, curatoriată de Raya Zommer-Tal, avînd expusă, practic, toată istoria avangardei vizuale, cu lucrări canonice semnate de Tristan Tzara, Marcel Iancu, Iuliu Iancu, Arthur Segal, Hans Richter, Victor Brauner, Milița Petrașcu, M.H. Maxy, Corneliu Michăilescu, Max Blecher, Jacques Hérold, Gellu Naum, Jules Preahim, Jean David, Hans Mattis-Teutsch, Constantin Nisipeanu, Saşa Pană, Ion Vitner, Geo Bogza, Miron Radu Paraschivescu, Brassaï, Mimi Şaraga Maxy, și cu participarea artiștilor Ion Grigorescu și Ion Bitzan.

3) Cred că 2016 a fost anul publicațiilor. Atîta carte de artă, atîtea recuperări, cărți de artist n-am mai avut de mult, începînd cu cele două albume ale colectivului 2meta +, cataloage cvasi-*raisonné*-uri pentru Ștefan Bertalan, Alexandru Antik ș.a., fascicule tematice grele, cum a fost cel despre conceptualism (coordonat de Cristian Nae și găzduit de revista *Arta),* culminînd cu monografia *house pARty*, publicată la finele anului de spațiul tranzit.ro București și Editura Idea. În paralel, oarecum de așteptat, dată fiind ocazia centenarului Dada, a fost anul publicațiilor de, cu și despre avangardă. Cred că oricare cercetător în domeniul avangardelor istorice s-a simțit dacă nu copleșit, atunci măcar împlinit în acest an.

„Cred în continuare că nu s-a spus nici pe departe totul despre dadaism și aștept încă ieșirea din banal și clișeu în ceea ce-l privește."

Suzana DAN

1) Cea mai bună expoziție personală a fost „Amintiri din adîncurile Mării Thetis" a artistului Mihuț Boșcu Kafchin, curatoare Diana Marincu, cu colaborarea Ancăi Mihuleț. De altfel, toate expozițiile cuprinse în proiectul intitulat „Punctul alb și cubul negru" al celor două curatoare și prezentat în decursul întregului an la MNAC mi s-au părut cu totul excepționale (pînă pe 26 martie puteți vedea la MNAC ultimul capitol al acestei serii – expoziția Irinei Botea „Apostrof. Totul a început cu o ezitare a portarului").

2) Îmi voi permite să fiu subiectivă și voi alege expoziția „No Man's Land" care a reunit, în spațiul Rezidenței Scena9, deschisă publicului cu prilejul Nopții albe a galeriilor, zece expoziții-focus dedicate celor zece orașe participante la NAG. „No Man's Land" nu a avut un singur curator, ci zece: Călin Dan pentru expoziția-focus Arad „Renașterea arădeană", Cosmin Năsui – expoziția-focus Baia Mare „120 de ani de artă la Baia Mare", George Roșu – expoziția-focus Brașov „Pionaj / Trans(EU)", Simona Vilău – expoziția-focus București „Istoria noastră despre alții. Un oraș văzut prin patru lentile", Adrian Bojenoiu – expoziția-focus Craiova „Mihail Trifan", Horea Avram – expoziția-focus Cluj-Napoca „Cabinetul negru", Cătălin Gheorghe și Cristian Nae – expoziția-focus Iași „Non-ficțiuni", Dan Raul Pintea – expoziția-focus Sibiu „NOSTRU land", Bartha József & Laura Borotea – expoziția-focus Tîrgu Mureș „Couleur locale 3" și Cosmin Haiaș – expoziția-focus Timișoara „Hidden Agenda".

3) La capitolul „cel mai intersant fenomen", tot respectul și aprecierea mea merg către activismul cultural (deși la halul în care supraviețuiește cultura contemporană în România ar trebui cu toții să ne numim mai degrabă activiști culturali decît operatori culturali). Planeta Petrila militează pentru salvarea patrimoniului industrial, Miliția Spirituală – activiști în adevăratul sens al cuvîntului – merită nu doar atenția, ci și susținerea noastră, și, dacă tot am deviat (dar nu am cum să nu o fac într-un asemenea context), nu am cum să nu menționez Casa Jurnalistului și Funky Citizens. Și uite cum, de la cultură, am ajuns la problemele sociale, nu avem cum să mai despărțim cultura contemporană de acest lucru și ar trebui să fim nu doar atenți, ci și neiertători față de fenomenul artei oficiale aflat în plină creștere (comparați, de curiozitate, bugetele acordate pentru sesiunile de finanțare adresate sectorului independent cu bugetele aruncate pe ctitorirea de monumente și acțiuni culturale de preamărire a unor teme cu fior de „Cîntarea României").

Prăpădenia pămîntului

a consemnat Matei MARTIN

„Am reușit să cunosc și o altă Românie“

– interviu cu Ivana MLADENOVIC –

Regizoarea de origine sîrbă ***Ivana Mladenovic*** *s-a lansat cu* Turn Off The Lights *(2012), un documentar despre trei tineri de etnie romă eliberați din penitenciar. Debutul ei în lungmetraj de ficțiune va fi adaptarea cărții lui Adrian Schiop* Soldații. Poveste din Ferentari. *Ambele filme au în distribuție actori neprofesioniști și, poate nu din întîmplare, Ivana Mladenovic a acceptat să o interpreteze pe Solange, iubita scriitorului din filmul* Inimi cicatrizate, *adaptarea liberă a lui Radu Jude după romanul omonim al lui M. Blecher.*

Spuneați undeva că ați venit din Kladovo la București pentru că ați fost atrasă de filmul românesc...

Din Kladovo la București am venit să studiez, întrerupînd studiile la Facultatea de Drept din Belgrad. Am vrut să fac regie, dar în același timp să plec și să fac ceva nou, să învăț o limbă nouă. Sînt atrasă de filmul românesc în continuare, îmi place colaborarea cu colegii mei și de aceea am rămas aici. Anul ăsta se fac 12 ani.

Ce au însemnat acești ani petrecuți în România pentru cariera regizorală?

Am avut noroc ca regizorul Florin Șerban să vadă filmele mele documentare făcute în școală și să mă propună la Strada Film, care la vremea respectivă voia să producă un documentar despre închisorile României, totul fiind legat de producția filmului *Eu cînd vreau să fluier, fluier*. Cu Florin Șerban m-am dus prima dată într-o închisoare și de atunci am început să lucrez la primul meu documentar de lungmetraj. Între timp am cunoscut-o pe Dana Cenușă, care atunci se ocupa de Departamentul de Comunicare din cadrul Administrației Naționale a Penitenciarelor și care, cu toate forțele ei, lucra la integrarea persoanelor închise. Lupta ei m-a impresionat și m-a inspirat. Sper să mai existe cineva ca ea care să ducă munca mai departe.

Cum ați ajuns să o interpretați pe Solange în filmul Inimi cicatrizate?

În pauza lungă între filme, perioadă în care am lucrat la scenariul meu, Radu Jude a venit cu o propunere să vin la casting, el avînd deja experiența în a transforma regizori în actori din filmele anterioare. Am mers la casting de cîteva ori fără să mă gîndesc dacă voi lua rolul fiindcă în tot acel timp s-a întîmplat și partea cu cercetarea perioadei interbelice în care regizorul a fost foarte generos cu informațiile pe care le-a adunat în ani de lectură și a împărtășit asta și cu actorii. Cînd l-a ales pe actorul principal, a putut să o aleagă și pe Solange.

În ce fel ați gîndit personajul și care au fost principalele surse de documentare?

Cînd m-am mutat în București, nu mi s-a părut că ar fi mare diferență între România și Serbia. Cu ocazia filmului *Inimi cicatrizate* și cu experiența pe care am avut-o cu un an înainte de filmare (în perioada de pregătire și cea de casting), am reușit să cunosc și o altă Românie, de care știam că există, dar niciodată nu am avut un ghid atît de puternic cum a fost filmul lui Radu Jude. Cu tot cu cărțile lui Blecher, Jeni Acterian, fotografiile din arhiva Costică Acsinte, documentele despre pogromul din Iași pînă la poeziile lui Bacovia și mai ales ale lui Max Blecher. Cred că abia după ce am înțeles perioada asta, am putut să o imaginez pe Solange.

„Cel mai important e să îți placă oamenii cu care lucrezi.“

V-ar fi plăcut să fiți Solange măcar pentru o zi?

Poate că da. Să mă duc la un spectacol din timpul acela, dar nu cel gigantic despre care se vorbește în film.

A fost greu și, îmi imaginez, ciudat să jucați alături de personaje imobilizate în ghips, fiind încorsetată în proteze.

La început a fost absolut fascinant să fii înconjurat de mare, de scenografia minunată și costumele din perioada aceea. Dar cum intrai în film și începea jocul, perioada interbelică primea și o altă imagine decît cea foarte romantică. A fost trist să îmi imaginez chinurile prin care au trecut oameni care sufereau de tuberculoză osoasă, atunci fără posibilitate de vindecare. Nu mi-a rămas decît să îl admir pe Max Blecher pentru felul în care a înfruntat boala.

Ați alternat filmările la debutul în lungmetraj cu repetițiile pentru rolul din Inimi cicatrizate? *Cum v-ați împărțit?*

Cred că fiecare colaborare vine cînd îi e timpul. Cea de la *Inimi cicatrizate* a venit fix înainte de pregătirea la filmul meu *Soldații. Poveste din Ferentari*. M-am bucurat mult pentru experiența de actorie, care cred că m-a ajutat, pentru că urma să fac un film cu non-profesioniști și nu era o posibilitate mai bună să încerc singură ce voiam să încerc cu alții.

Care e replica preferată?

„Ce frumos miroși, a mare și a lacrimi.“

Cum ați ajuns la cartea lui Adrian Schiop și ce lungmetraj pregătiți?

În 2013, am plecat la Berlin la un *work-shop* susținut de Festivalul de Film de la Berlin, Nipkow, să dezvolt povestea despre cîntărețul din Ferentari. Filmul, cum îl imaginam atunci, reprezenta un amestec între ficțiune și documentar. Tot în acest timp, un prieten, Ștefan Iancu, mi-a scris că Adi Schiop scrie cartea despre Ferentari și că ar fi similară cu stilul și intențiile mele. Adi mi-a dat să citesc cartea cît încă nu era publicată, iar eu am vrut să fac un film despre ea. Știam că genul de film pe care îmi doresc să îl fac nu se face pe hîrtie, ci necesită documentare serioasă pe teren, așa că m-am întors în România pentru a fi cît mai aproape de subiect. Am început să scriu scenariul cu Adi Schiop, doar că îmi era teamă că nimeni nu ar vrea să producă filmul. În sfîrșit, colaborarea a continuat cu doamna Ada Solomon, căreia îi mulțumesc și o admir pentru curajul ei și ajutorul oferit.

Soldații. Poveste din Ferentari este despre Adi, antropologul care se desparte de iubita lui și se mută în Ferentari ca să își termine teza de doctorat în manele. Acolo îl cunoaște pe Alberto, fostul pușcăriaș cu care începe o relație amoroasă. Filmul e bazat pe cartea cu același titlu scrisă de Adrian Schiop, care interpretează și rolul principal. Filmul e debutul meu în ficțiune, dar aproape toți protagoniștii sînt actori non-profesioniști. În momentul de față sîntem în postproducție.

De ce v-ați oprit tocmai la acest subiect?

Nu am o grilă după care evaluez proiectele. Cred că cel mai important e să îți placă oamenii cu care lucrezi. Filmul e o colaborare, indiferent dacă ești actor sau regizor. Cînd am citit cartea lui Adrian Schiop am știut că vreau să fac filmul, pentru că m-a impresionat foarte tare. Am vrut să explorez lumea asta, iar viziunea lui Adrian despre ea era foarte similară cu a mea. Lucrînd ultimii patru ani film documentar în pușcăriile României, *Soldații* au venit ca o prelungire firească a proiectelor de care m-am ocupat pînă acum. Cu un an înainte să încep filmările am pornit pregătirile de actorie cu „non-profesionistul“ Pavel Vasile, care interpretează rolul lui Alberto. *Research*-ul în cartierul Ferentari a durat destul de mult, dar, cu ajutorul Mădălinei Botoran și al cunoștințele pe care le-am primit de la Centrul de sănătate Aras, am reușit să înțeleg lumea asta și mai bine.

Turn Off The Lights

a consemnat
Roxana CĂLINESCU

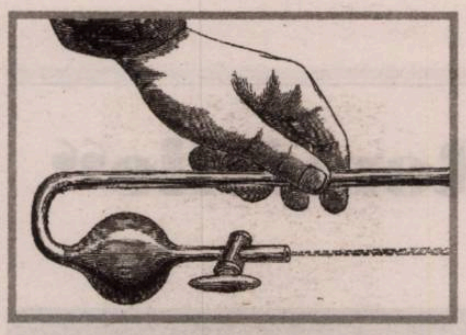

Oana STOICA

rosencrantz & co

Artiști și critici

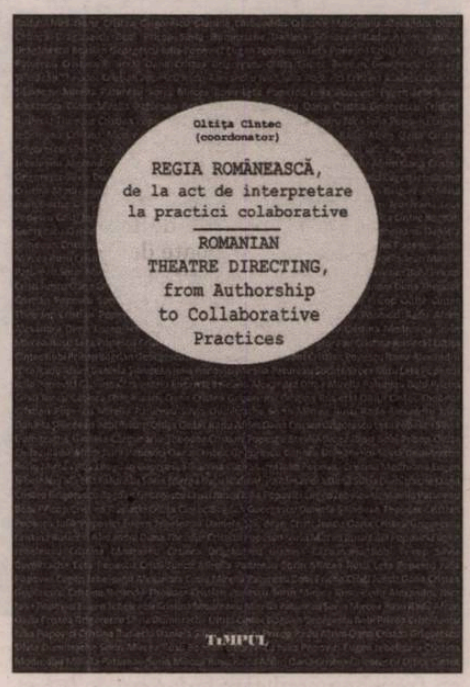

- **Oltița Cîntec (coordonator), *Regia românească, de la act de interpretare la practici colaborative* (Editura Timpul, 2016)**
- **Iulia Popovici, *Elefantul din cameră. Ghid despre teatrul independent din România* (Editura IDEA, 2016)**
- **Cristina Modreanu, *Fluturele gladiator. Teatru politic,* queer *& feminist pe scena românească* (Editura Curtea Veche)**

Pe piața de carte din România au început să apară în ultimii ani volume de analiză, sub diferite aspecte, a teatrului autohton postcomunist. Situația este îmbucurătoare, căci cărțile de critică și teorie teatrală sînt puține, iar dintre acestea, majoritatea este alcătuită din volume traduse, ale unor teoreticieni clasici sau care chestionează fenomene externe și artiști străini. Desigur, acestea sînt necesare, dar pe lîngă ele este nevoie de crearea unei memorii a teatrului contemporan autohton pentru a evita reapariția lacunelor din istoria teatrului (o parte din memoria teatrului a dispărut cu „ajutorul" haosului din instituțiile de cultură, căci nu s-au filmat spectacolele, iar arhivele – afișe, fotografii, cronici – s-au pierdut din diverse motive). În plus, cărțile dedicate fenomenelor teatrale locale funcționează ca informare și promovare a acestora dincolo de granițe, în condițiile în care unele dintre volume sînt ediții bi- sau multilingve.

În toamna anului trecut, au fost publicate trei volume despre direcțiile teatrului românesc contemporan. Oltița Cîntec a coordonat volumul bilingv (română și engleză) *Regia românească, de la act de interpretare la practici colaborative* (în cadrul Festivalului Internațional pentru Publicul Tînăr de la Iași și în parteneriat cu AICT.Ro, Editura Timpul) în care zece critici discută universurile artistice a zece regizori. „Oprindu-se asupra a zece creatori afirmați după 1990, pe care i-am ales din postura de coordonator, volumul își propune să evidențieze unde ne aflăm din punctul de vedere al noilor practici scenice", scrie Oltița Cîntec. Modalitățile de chestionare sînt diverse și includ formule inedite de analize și interviuri precum articolul Cristinei Modreanu despre Gianina Cărbunariu, care urmărește traseul artistei plecînd de la trei fotografii în care se află amîndouă sau interviul Oanei Cristea Grigorescu cu Radu Afrim, aranjat sub forma unui dicționar. Pe lîngă cei doi regizori, sînt prezenți în volum Catinca Drăgănescu, Bogdan Georgescu, Eugen Jebeleanu, Cristi Juncu, Radu Nica, Theodor Cristian Popescu, Leta Popescu și Bobi Pricop. Textele înregistrează procesul de trecere de la rigorile unor formate spectaculare clasice, care au devenit în timp anchilozate, la ireverențiozitatea formulelor performative noi, care dinamitează esteticile conservatoare și recalibrează temele pe actualitatea imediată și gîndirea critică. Autorii – Oana Cristea Grigorescu, Cristina Modreanu, Silvia Dumitrache, Iulia Popovici, Mirella Patureau, Cristina Rusiecki, Daniela Șilindean, Mircea Sorin Rusu, Alexandra Dima, Oltița Cîntec – sînt critici în egală măsură semnificativi pentru perioada actuală prin prospețimea viziunii și conectarea la gîndirea europeană și americană. Volumul relevă, de fapt, o generație (în sens larg) de artiști și teoreticieni care s-au format împreună, încercînd să depășească un sistem de gîndire desuet. Fiecare este catalizator pentru celălalt și cred că specificul volumului este tocmai această ambivalență a subiectului: o carte despre artiști și critici.

Este nevoie de crearea unei memorii a teatrului contemporan autohton pentru a evita reapariția lacunelor din istoria teatrului.

Tot în cadrul unui festival, Temps D'Images, organizat de Colectiv A la Fabrica de pensule din Cluj, a apărut volumul Iuliei Popovici, *Elefantul din cameră. Ghid despre teatrul independent din România* (Editura Idea Design & Print, Cluj), cu un rezumat în engleză. Autoarea clarifică o serie de termeni și concepte – teatru subvenționat, independent, privat, documentar, alternativ, dramaturgia realului etc. – și face un demers inedit, acela de a analiza modurile de producție în zona independentă, determinate de precaritatea resurselor financiare. Investigarea se face prin analizarea diferitelor contexte de lucru și prin intervievarea unor actori participanți la producții independente (în capitolul „Să joci sub ochii personajului. Actoria în teatrul documentar" sînt intervievați Florentina Țilea, Sever Andrei, Alexandru Fifea, Alexandru Potocean, Nicoleta Lefter, Sînziana Nicola, Katia Pascariu). Iulia Popovici analizează contextul în care tehnicile colaborative au apărut în teatrul autohton, nu doar ca o formă de conectare la actualitatea internațională, ci și din rațiuni practice, determinate de slaba finanțare. „Mizele tensiunii dintre teatrul public, teatrul independent și teatrul privat sînt de găsit în negocierea dintre resurse și estetici, iar esteticile practicate în fiecare dintre aceste sfere sînt fie născute din, fie direct influențate de modurile, condițiile și relațiile de producție dezvoltate din modelul de organizare și funcționare ale fiecăruia."

Cristina Modreanu a lansat un volum de analiză teatrală cu desene de Dan Perjovschi, *Fluturele gladiator. Teatru politic,* queer *& feminist pe scena românească* (Editura Curtea Veche). Cartea urmărește nu atît o istorie a teatrului românesc contemporan, cît direcții în creațiile regizorilor și modul în care acestea se conectează la tendințele internaționale. „Pe scena de teatru locală coexistă stiluri de teatru diferite evoluînd în paradigme temporale diferite. Altfel spus, artiștii trăiesc fiecare în timpul lui, iar timpul unora nu este cel prezent, anume secolul 21, anul 2015+." Autoarea analizează mai ales temele neacceptate, ignorate sau tolerate (politică, feminism, identitate de gen) de teatrul clasic și de publicul său și lupta unor regizori cu inerția artistică și cu mentalul spectatorului prin abordarea unor subiecte noi, inconfortabile pentru zona conservatoare a teatrului și a publicului deopotrivă. Contactul autoarei cu teatrul american și relația apropiată cu cel european îi permit plasarea teatrului românesc în peisajul artistic internațional și o privire obiectivă asupra modificărilor de mentalitate ale artiștilor locali.

***Oana Stoica** este critic de teatru.*

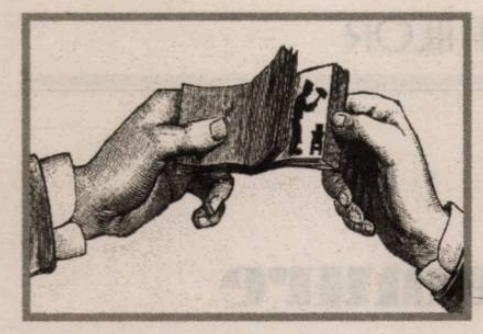

Marius CHIVU

feedbook

Modestia lui Murakami

● **Haruki Murakami, *Meseria de romancier*, traducere de Andreea Sion, Editura Polirom, 2016.**

„Puterea minții mele e limitată. Nu prea reușesc să leg teorii logice sau idei abstracte. Doar cînd scriu încerc să-mi aranjez gîndurile într-o anumită ordine. Am putut avea o privire de ansamblu și niște idei sistematizate despre ce înseamnă pentru mine a fi scriitor abia după ce am adunat materialele cuprinse aici și am intervenit asupra lor de nenumărate ori, tot întorcîndu-le pe o parte și pe alta.“ Această confesiune, din postfață, rezumă foarte bine cartea și metoda lui Haruki Murakami. Dintre toate cărțile prozatorilor despre arta scrisului (Kundera, Lodge, Robbe-Grillet, Borges, Nabokov, Eco, Rushdie, Orwell, Pamuk, King), cărți publicate la noi în ultimul deceniu și ceva, volumul lui Murakami este, de departe, cel mai modest. Este și prea discret dpdv confesiv (despre viața sa privată nu aflăm decît că este căsătorit și n-are copii; nu face proză în sine din propria viață sau devenire de scriitor, așa cum face Stephen King în *Secretul regelui,* spre exemplu) și prea puțin teoretic (fostul profesor de literatură Stephen King îi dă lecții și la acest capitol).

De altfel, Murakami, tot în postfață, spune că a gîndit această carte sub forma unor prelegeri în fața unui auditoriu imaginar, de unde și stilul mai degrabă oral al eseurilor pe care le numește „notițele unor discursuri nerostite“ sau „colecție de opinii personale legate de arta romanelor“. De cîteva ori însă am avut impresia că Murakami a vrut să pună laolaltă părerile lui despre scris răspunzînd într-un singur loc, sistematizat, eternelor întrebări convenționale ale interviurilor. Fiind o fire retrasă, care nu agreează interviurile, lecturile publice, sesiunile de autografe și alte forme de relaționare cu publicul sau cu media *(vezi și fragmentul de mai jos),* Murakami pare să le fi oferit tuturor deodată toate răspunsurile la întrebările care i se pun / i s-ar fi pus. Cine e curios ce părere are scriitorul despre un aspect sau altul al scrisului poate căuta singur în cele unsprezece eseuri/confesiuni/prelegeri ale acestui volum. Prozatorul a spus tot ce avea de spus, simplu, clar, pe înțelesul oricărui școlar.

Dar Murakami ne avertizează încă de la început că n-are multe lucruri de zis și, cel puțin, își joacă modestia pînă la capăt, în ciuda constantelor referiri la criticile aduse cărților sale și la faptul că este un individualist ambițios, care a făcut numai după cum l-a dus pe el capul, fără să asculte sfaturile altora („Dacă-mi permiteți să-mi exprim umila părere, fără un dram de aroganță nu te faci romancier“). Ne spune că nu i-a plăcut școala și că a fost un elev banal care prefera să asculte muzică la radio și să citească de-a valma tot felul de cărți în limba engleză, că în tinerețe s-a chinuit să țină un bar unde se putea asculta jazz și că ideea de a scrie primul său roman i-a venit în timpul unui meci de baseball, episod pe care însă Murakami îl povestește ca pe o epifanie. Este singurul moment care iese cumva din tonul personal-convențional-banal al cărții și unde își înnobilează propriul scris, prezentîndu-l altfel decît ca pe o meserie. Căci, în general, despre asta e vorba în eseurile de față, despre „îndeletnicirea cît se poate de individuală și fizică“ de a scrie cărți. Unele capitole răspund unor întrebări standard. „Ce deprinderi ar trebui să-și însușească cineva care vrea să devină romancier?“ Și Murakami răspunde: să citească cît mai mult, să-și educe spiritul de observație și să adune „detalii concrete“ din realitatea înconjurătoare, să fie ambițios, dar să scrie numai din plăcere, să aibă răbdare și, mai ales, grijă de condiția fizică și să facă sport, relația corp-spirit fiind esențială pentru maratonistul Murakami („Îmbinarea zilnică a exercițiilor fizice cu activitățile cognitive are o influență cît se poate de benefică asupra muncii creative desfășurate de scriitori“). Plusul discursului vine din tonul motivațional („oricine poate scrie un roman“), și asta e cam tot. Dar cum scrie Murakami însuși? Are o idee de roman și scrie zilnic zece pagini, lucrează mult pe manuscris, de fiecare dată fiind preocupat de altceva (altfel zis, scrie în straturi), soția e primul său cititor, dar ține cont și de sugestiile redactorilor, mereu alții – „soția, în schimb, este mereu lîngă mine și nu i se va repartiza alt scriitor“ (că tot am început să-l compar cu King, acesta face din propria lui soție un personaj memorabil). Pentru cine scrie? Pentru propria plăcere. Îl interesează premiile literare? Deloc („cele care rămîn în urma noastră sînt creațiile, nu premiile. Un premiu literar pune o perioadă o lucrare sub lumina reflectoarelor, dar nu-i insuflă viață.“).

Poate cel mai interesant capitol este cel final, în care povestește cum a părăsit Japonia pentru State, cum a început colaborarea exclusivă cu *The New Yorker* și, evident, succesul care face ca astăzi cărțile sale să fie traduse în peste 50 de limbi, iar numele lui să apară pe lista potențialilor nobelizabili pentru literatură. În rest, puține detalii surprinzătoare despre gusturile sale artistice (citează foarte rar): jazz-ul lui Thelonius Monk, proza lui Salinger sau a lui Raymond Carver și a lui Grace Paley, din care a tradus. În concluzie, nu e o carte pe măsura romanelor sau pe măsura popularității sale, este doar o carte datorată acestora. Dacă Murakami are ceva cu adevărat important de zis, aceste lucruri nu sînt de căutat în discursul lui despre literatură.

aproape de carte

Haruki MURAKAMI

Meseria de romancier

(fragment)

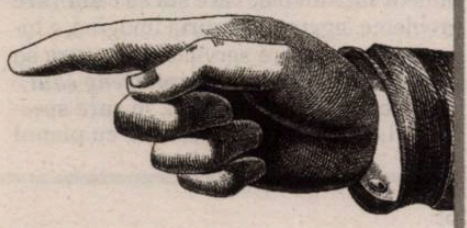

Nu interacționez direct cu cititorii aproape deloc. Nu particip la evenimente publice și apar extrem de rar în presă. Niciodată n-am apărut de bunăvoie la televizor (de cîteva ori n-am avut încotro și am fost filmat). Nu organizez nici sesiuni de autografe. De multe ori lumea mă întreabă de ce. Pentru că, pînă la urmă, eu sînt scriitor de profesie și cel mai bine mă pricep să scriu romane. În ele îmi pun toată energia. Viața e scurtă, iar resursele de timp și energie sînt limitate. Nu vreau să pierd prea mult timp cu altceva decît ocupația mea principală.

De cîteva ori pînă acum mi-am deschis pagini pe Internet. Au fost pe o perioadă limitată, de cîteva săptămîni, dar am primit foarte multe mesaje. Ca regulă, le-am citit pe toate. Peste cele foarte lungi nu m-am putut uita decît în grabă, dar n-am lăsat nici unul complet necitit.

Cam la a zecea parte din mesaje am și răspuns. Am răspuns întrebărilor, am mai dat un sfat-două, mi-am împărtășit impresiile... Am trimis multe feluri de răspunsuri, de la comentarii simple pînă la texte lungi și sobre. În acele perioade (uneori chiar de cîteva luni) n-am mai făcut nimic altceva, am scris și am tot scris, dar mulți n-au crezut că le răspundeam chiar eu, închipuindu-și că pusesem pe altcineva să se ocupe. Așa procedează artiștii cu scrisorile de la fani și cititorii au presupus că și eu am făcut la fel. Eu anunțasem pe paginile mele că răspunsurile sînt scrise exclusiv de mine, dar lumea nu m-a crezut pe cuvînt. Nu știam, dar am aflat că lumea e plină de oameni suspicioși (sau de oameni gata să te păcălească). Dar toate acele răspunsuri le-am scris chiar eu. Scriu la calculator foarte repede, dar chiar și așa, fiind foarte multe mesaje, a fost un efort considerabil. Însă mi-a plăcut și am învățat multe lucruri.

Intrînd în contact direct cu cititorii, am înțeles un lucru: oamenii aceia formau o masă care-mi aprecia corect creațiile. Gîndindu-mă la fiecare dintre ei, unul cîte unul, uneori am interpretat greșit anumite lucruri, am analizat prea mult sau mi-am spus că n-au dreptate (scuze!). Chiar și cei care se autoproclamă „cititori împătimiți“ ai cărților mele, cînd le citesc, una cîte una, uneori le apreciază, alteori le critică. Se-ntîmplă să le accepte sau să le respingă. Cînd ascult părerile fiecăruia în parte, sînt de toate felurile. Însă, dacă mă retrag cîțiva pași și privesc în ansamblu, simt că toți acei oameni formează o masă care mă înțelege și-mi înțelege romanele în profunzime. Există și mici diferențe individuale, dar, dacă facem media, lucrurile sînt așa cum trebuie.

PUBLICITATE

Un nou serial marca „Weekend Adevărul“

Istoria familiilor boierești care au influențat destinul României

În fiecare vineri, în

weekend adevărul

Ancuța PROCA

dilematograf

Fantezie cu cutremure

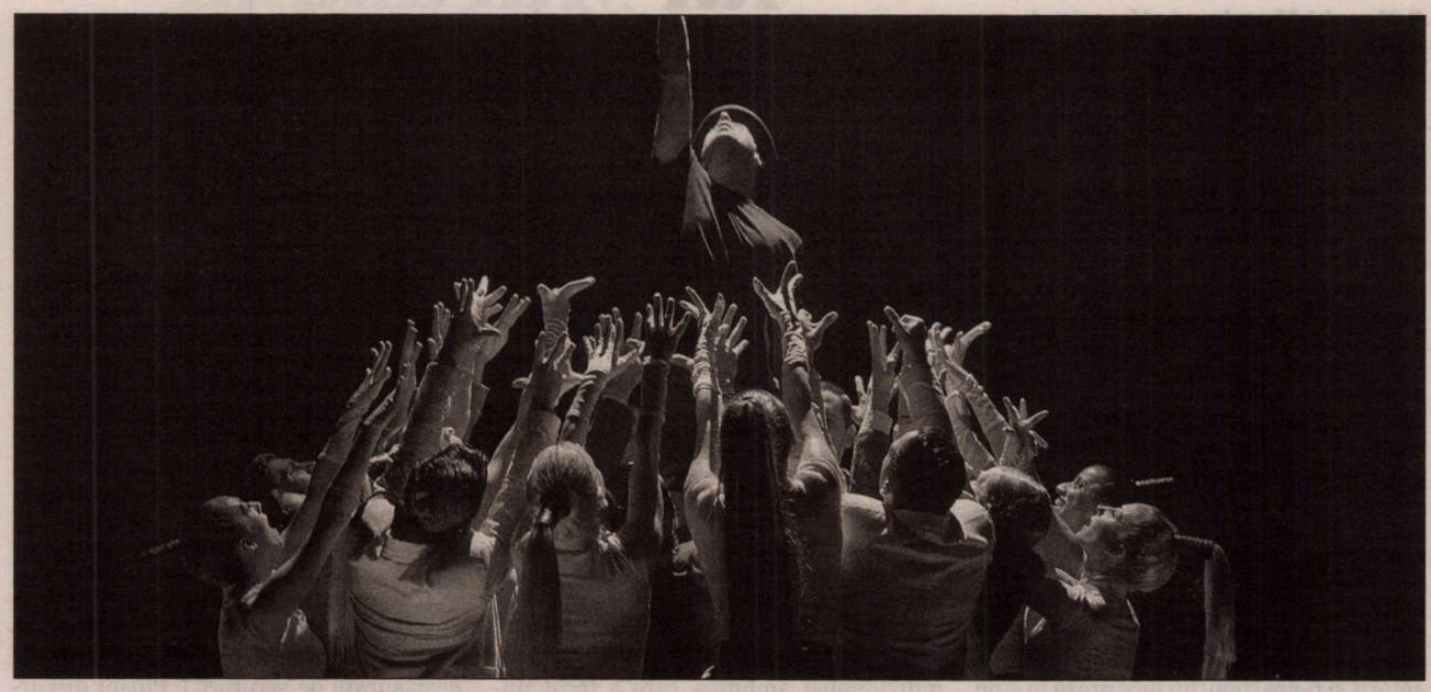

● ***6,9 pe scara Richter*** **(România-Ungaria-Bulgaria, 2017), de Nae Caranfil.**

Nae Caranfil revine după două filme plasate în trecut *(Closer to the Moon* și *Restul e tăcere)* la comedia romantică muzicală exuberantă și la spectacolul obsesiilor momentului prezent. Din perspectiva amestecului de comedie și *musical* sau a tipului de cinema pe care îl practică, dedicat unui public larg, dar inteligent, *6,9 pe scara Richter* e o *rara avis* pentru paleta restrînsă de genuri a cinema-ului romînesc. Din perspectiva încercării de a face nu doar un film plăcut, ci și unul complex, filmul nu indică ambiții prea mari. O intrigă clasică despre o relație de cuplu zgîlțîită de conflicte cît se poate de pragmatice (probleme gospodărești, de convietuire, fobii) și un spectacol de teatru care își propune să evoce un romantism înalt, idealizat (prin mitul lui Orfeu și Euridice), deloc compatibil cu problemele cuplului, ajunge material pentru un comic al fricilor, exacerbate la nivelul fobiilor naționale: toate conversațiile se învîrt în jurul cutremurelor, televizorul e plin de experți care anunță Sfîrșitul Lumii, cele două personaje cumpără, din greșeală, un apartament într-un bloc tot cu bulină. *6,9 pe scara Richter* e, conform personajelor, limita de rezistență la cutremur a blocului lor și, în sens mai larg, a vieților lor în cuplu.

Aceste isterii generalizate capătă formă în personajul tipic filmelor precedente ale lui Nae Caranfil, prezent aici sub forma unui actor bonom-molatec pe nume Tony (Laurențiu Bănescu), pe cale de a deveni celebru ca urmare a cîștigării rolului principal într-un *musical*, dar care nu pare să se bucure deloc de perspectiva succesului și a faimei. Motivele par să fie două: visează încontinuu cutremure și se confruntă cu o căsnicie din ce în ce mai șubrezită de fobiile soției sale Kitty (Maria Obretin). Problemelor căsniciei nu le răspunde cu vreo încercare de soluționare, nu-i trece prin cap, de pildă, că ar putea să facă ceva pentru a combate starea depresivă a soției, se gîndește doar că ar vrea să pună capăt căsniciei, dar îi e frică de isteria soției. Oponentul său cu iz mefistofelic (Teodor Corban într-o cu totul altă ipostază decît în ultimele sale filme), tată iresponsabil, fost aviator, pierde-vară, purtător de cămăși hawaiiene, neafectat nici de cutremure, nici de problemele căsniciei, nici ale vreunei alte responsabilități, vine să-i zdruncine și el, puțin mai tare, viața. I se prezintă brusc după zeci de ani, se roagă să îl primească umil pe canapea, după care îi folosește apartamentul pentru întîlniri cu prietena sa mult mai tînără și îl trimite să doarmă cu soția la hotel. Tony e genul care tace și înghite, credul, poveștile tatălui, dar parcă drumul oponentului său e mult prea lin: rezistența sa la bramburelile tatălui e nulă și, practic, cărțile sînt cîștigate de la bun început: nu e minciună care să nu-i fie crezută, nici farsă care să nu-i iasă. Acestei perspective falocentrice a filmului îi corespund și niște personaje feminine pe măsură. Kitty nu e doar un personaj feminin departe de a fi flatant, ci e, mai mult încă decît personajul tatălui sau al fiului, stereotip: face achiziții neinspirate (de tipul unui apartament într-un bloc care stă să cadă), are probleme legate de propria imagine, e hipergeloasă, nu are serviciu și singura sa preocupare sînt decorațiunile *feng shui*.

Partea a doua a filmului, în care spectacolul de teatru se împletește cu planul pragmatic al căsniciei, capătă dinamism. Spectacolul, ca și căsnicia, nu iese după cum fusese planificat, *musical*-ul capătă accente de *slapstick* (actorii trebuie înlocuiți, podeaua e alunecoasă), iar o parte din comedia de pînă atunci se contaminează de emoția fanteziei într-o scenă în care Tony pare să redescopere ceva din farmecul lucrurilor, dincolo de latura lor isteric-înfricoșătoare. Punerea în scenă a numerelor de dans, care ies din spațiul teatrului într-un spațiu nerealist, fantastic, e o demonstrație de exuberanță, pe cînd rezolvarea conflictelor personajelor rămîne, totuși, neconvingătoare.

Ancuța Proca *este critic de film.*

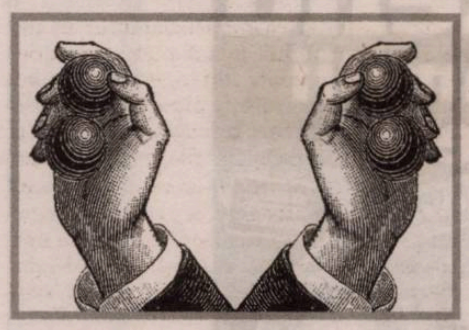

Paul BREAZU

audio și n-am cuvinte

Vîntul schimbării

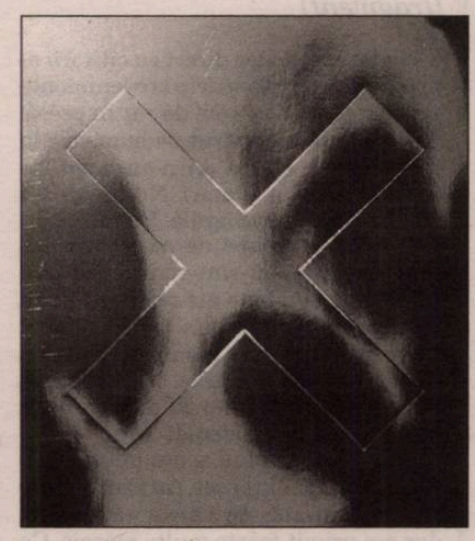

● **The xx, *I See You*, Young Turks, 2017.**

Dacă o să aveți nevoie vreodată de dovada faptului că relația dintre *mainstream*-ul muzical și cultura alternativă / indie și-a schimbat complet înfățișarea în ultimii ani, trupa engleză The xx este exemplul perfect. Apărută cîndva în 2005, formația a debutat discografic în 2009 cu un album care a lăsat urme serioase în pop-ul contemporan. Inițial un cvartet cu două chitare (Romy Madley Croft și Baria Qureshi), un bas (Oliver Sim), cîteva mașini de produs *beat*-uri și *riff*-uri (Jamie Smith) și două voci aflate într-un dialog infinit (Madley Croft și Sim), grupul acesta muta interesul *follower*-ilor culturii indie dinspre paradigmele largi ale revivalismului post-punk, cu toate ancorele lor posibile, înspre o altă categorie *post*-istă – The xx desena pe ruinele fierbinți ale dubstep-ului o schemă narativă care-și întindea referințele între *The Bristol Sound* și hip-hop/R&B-ul de ultimă oră. Asta ca să mă opresc la două exemple foarte transparente în muzica britanicilor.

Dacă intimistul, introvertitul *xx*, primul disc, trăgea o linie de demarcație între înainte și după în indie-ul momentului, făcîndu-l pînă și pe James Blake să recunoască faptul că acea operă i-a reformulat ideile despre muzică, *Coexist,* LP-ul secund, venea în 2012 să întărească poziția muzicală a trupei fondate în Londra. Cu un amendament: în piese începea atunci să se simtă prezența unui *groove* care, de fapt, confirma fetișul lui Jamie Smith pentru muzica de dans/club, interes plasat complet în albumul său solistic din 2015, *In Colour,* lansat sub pseudonimul Jamie xx.

În noiembrie 2016, după o perioadă serioasă de absență, The xx lansa un *single*, „On Hold", care livra un pachet de ingrediente apte să vorbească despre viitorul album. Cu un videoclip filmat în supraexpusul orășel Marfa din Texas, într-o manieră suficient de Larry Clark, piesa aceasta este *queer,* este extrovertită, dincolo de dramatismul adolescentin pe care îl conține, posedă romantismul acela ambiguu, incontrolabil și labil al unei povești *coming of age* și este... dansabilă. În fond, *I See You,* discul anunțat de „On Hold", poate fi decriptat, în interiorul grupului, și ca un transfer de putere dinspre binomul Madley Croft + Sim, cel pe care parcă a căzut greutatea primelor discuri, către Smith. Puteți citi asta în fundația electronică a LP-ului, în interesul, subit au ba, pentru *sampling*, dar mai ales în structura intimă a pieselor. Muzica de astăzi a The xx este, spre deosebire de trecut, multidimensională, trecînd cu o oarecare greutate printr-un ansamblu de referințe care merg mult mai departe decît pe primele două albume. Simți în atmosfera de pe *I See You* – da, *soundscape*-ul construit pînă acum englezi a fost covîrșitor *atmosferic* – o dorință aproape impulsivă pentru schimbare și pentru citare. Ea nu vine niciodată singură, ci e însoțită de o tensiune care nu lucrează întotdeauna în favoarea producției: sînt multe momente în care fragilitatea lui Sim și a lui Madley Croft se izbește de arhitectura sonoră bricolată de Jamie Smith (aș zice că mai degrabă de Jamie xx). Ceva din vraja letargică pe care *xx* și, mai puțin, *Coexist* o respirau pare iremediabil pierdut. Asta nu înseamnă că emoția și capacitatea muzicii The xx de a se individualiza radical au dispărut complet, dar trupa aceea despre care James Blake spunea că i-a arătat drumul se vede arareori pe acest disc.

Paul Breazu *este jurnalist.*

Bogdan TĂNASE

bolero de **travel**

Călători fără bormașină

Dacă o călătorie e condiționată de accentul pe agitația de dinainte de plecare, planuri, mica adrenalină a pregătirii, a pupilei dilatate pentru diferitul care îți va suspenda brusc cotidianul repetitiv din care vrei să ieși, dacă o călătorie înseamnă o întreagă retorică-*flash* a timpului voios pe care trebuie, trebuie cu orice preț să-l trăiești ca să ai ce să(-ți) povestești în momentele de cotidian fad și apăsător (ca acum, cînd scriu acest text și cînd vecinul de deasupra a scos la încălzirea cvasi-zilnică mica lui bormașină care înaintează grunjos, de ani, în acei pereți, precaută totuși, nu-i dă ghes cu elan, o ține într-un mic ritm sadic-sacadat, suficient cît să scoată la iveală în mine un mic ficat burzuluit), dacă o călătorie înseamnă, așadar, schimbarea cotidianului în ritmuri repezite, atunci șansele să nu mai vezi nimic din tot ce ți-ai plănuit atunci cînd călătorești stau bine-mersi la cotitură, gata să-și ițească capul șmecher de Jack Sparrow și să-ți șfichiuiască trepidația înapoi în cutia de carton presat a blazării. Mie, cel puțin, așa mi s-a întîmplat uneori.

© B. Tănase

Dar sînt și momente cînd toate așteptările neîmplinite sînt reașezate ulterior în amintire de surprize domoale, neplanificate. Ca și cum ți s-ar deschide brusc în fața ochilor mici fante de catifea în care pasul grăbit al planurilor făcute se împiedică plăcut. Momente greu de povestit. În Laos, de exemplu, în capitala nouă, Vientiane – cu amestecul ei de provincie asiatică sufocată de aglomerație și praf, în care nu m-aș mai fi așteptat să găsesc altceva decît un obor extins, punctat din loc în loc de forme ale arhitecturii coloniale și-un tăvălug de praf și banalitate pe care-l traversam cu bicicleta în toate direcțiile, neîncercînd să mai sper că este și altceva decît asta, așa cum îmi plănuisem în avans –, golul frumos al unor curți de temple, apărut brusc în mijlocul acelei debandade, avea un rol încetinitor. Nu mai simțeam nimic „exotic", „diferit", din categoria „plănuitului în avans", chiar dacă erau și m-aș fi așteptat la asta înainte să ajung acolo, ci doar bucuria de a descoperi încetinirea călătoriei, fixarea clară a retinei pe un moment. Sau șevaletul amorțit de meticulozitatea unor nemți pensionari în curtea unui templu din Luang Prabang. Sau în curțile cu temple din Bangkok, duduind de turiști și ritmuri alerte, de intensități și culori, mă bucuram de reflexia soarelui puternic în stupele aurite ca de o formă de încetinire a timpului. Dacă nu aș fi avut această iluzie a timpului amăgit în scurte decupaje care-l încetinesc, fără să am nici o secundă impresia că mi-aș dori să caut asta sau că ar fi cu adevărat reale, atunci nu cred că m-aș mai fi bucurat cu adevărat de călătorie.

Am traversat odată toată Thailanda, de la sud la nord, într-un vagon de dormit atipic. Șiruri foarte lungi de paturi, destul de precar asamblate, așezate pe două niveluri de o parte și de alta unui enorm coridor, protejate de perdelițe care ofereau un minimum de intimitate, înghesuiau în mici sertare de odihnă călători de toate felurile din mai multe țări. Înainte de stingerea luminii, după schimburi de povești de călătorie cu alți călători, care mai de care mai pline de peripeții, de ritm și intensitate, care mai de care mai bormașină în detalii și neobișnuit, un tînăr vecin neamț de „sertăraș" și-a așezat meticulos perdeluța zicîndu-ne: „Să dormim. Ne-au obosit și poveștile astea destul." Cînd, a doua zi, la sosire, am urcat într-un fel de mocăniță care ne-a traversat Mekongul spre Vientiene în ritm de trei metri pe oră, spre disperarea și în tăcerea tuturor, s-a uitat la noi și ne-a zis zîmbind: „Ei, uite o poveste care nu se grăbește deloc. P-asta cum o mai povestim?"

Mihaela MIROIU

Amurgul crizei masculinității politice

„Un bărbat preferă să intre cu mașina în primul pom, cu toată viteza, decît să se lase depășit de o femeie!"
(L. M.)

Această replică mi-a fost dată în 2009 de către una dintre intervievatele incluse într-o cercetare despre nașterea cetățeniei democrate în cazul femeilor din România. A fost metafora pe care a folosit-o ea ca răspuns la întrebarea: *De ce credeți că sînt atît de puține femei în politica de vîrf?* Răspunsul ei m-a obsedat după alegerile din Statele Unite. Atît de puternic este încastrată în oameni, bărbați și femei, ideea de dominație asociată cu masculinitatea, încît preferă să arunce cea mai mare putere a lumii și, odată cu ea, lumea însăși într-un experiment impredictibil, numai și numai ca să nu se lase pe mîna unei femei foarte predictibile, de vreme ce făcea parte din *establishment*. Cu o seară înainte să scriu acest articol, un mare intelectual public al patriei noastre mioritice îmi spunea: „Hillary – în general nici o femeie – nu trebuia să candideze în SUA. Uite în ce situație critică ne-au adus!"

Pentru mine, ca cercetătoare, alegerile din SUA au fost un test. În urmă cu opt ani, cea mai mare democrație a lumii și-a depășit rasismul. Dar oare și-a depășit și misoginismul? Dacă acceptă să dea cea mai mare putere în stat pe mîna unui urmaș al foștilor sclavi disprețuiți și tratați ca mai puțin oameni și non-cetățeni, va ajunge, la două legislaturi distanță, să renunțe și la misoginismul politic? Știam că și în SUA drepturile politice ale femeilor au venit abia după ce le-au dobîndit toți ceilalți bărbați. Dar poți oare să împingi exercitarea lor pînă la cea mai înaltă funcție în stat, tocmai în plină criză a masculinității, trîmbițată de cercetările despre masculinități, dar mai ales de mass-media, atît de setoasă să intre în „binecuvîntata" eră post-feministă? Răspunsul american, deși nu e majoritar decît pe colegii electorale (cîștigătorul ia totul), nu și pe populația votantă, este tranșant: nu. Știu că tendința multora este să explice eșecul prin trăsăturile personale ale candidatei. Dacă intrăm în acest joc, înseamnă că succesul lui Trump se explică tot prin trăsăturile personale ale candidatului, întruchiparea masculinității triumfătoare. Chiar nerușinat de triumfătoare. Masculul Alfa, născut din triada: bani, virilitate, voință de putere. Bărbatul care poate cumpăra orice. Cel care tratează femeile ca pe propriul său teritoriu. Păpușelele sau jucăriile lui tătucu. Sătul de farafastîcurile atît de efeminate ale democrației, mai ales ale celei împinse pînă la includerea femeilor în „norodul inept" care are drepturi egale cu „elita". Cît de familiar sună aceasta pentru cunoscătorii și admiratorii lui Fr. Nietzsche *(Dincolo de bine și de rău,* 1886), denunțător al pericolelor democrației, apologetul virilității și al erei post-adevăr în favoarea erei voinței de putere! Între bărbat și femeie, ne spune același Nietzsche, este un antagonism abisal. Cine vrea ca ei să fie egali suferă de o „obtuzitate a instinctelor" căci bărbatul are „profunzime spirituală" și-n același timp bunăvoință capabilă de „severitate și duritate". „El (bărbatul, n. M.M.) *trebuie* să considere femeia o proprietate, un bun care poate fi zăvorît, o ființă hărăzită servituții" (Nietzsche, [1886], 1991, p. 165).

Desigur că ceea ce am scris mai sus pare să fie o combinație între propriile mele speculații intelectuale și cele ale unei celebrități filozofice, deopotrivă antiliberal, antifeminist, mai general, antiumanist și, firește, în aceste condiții, antidemocrat. Ceea ce unește cazul Trump și gîndirea virilă a lui Nietzsche este un anume „duh" comun al epocilor în care masculinitatea ca dominație se simte amenințată. Nietzsche, desigur, nu avea cum să își imagineze că femeile vor împinge obrăznicia pînă la a vrea să conducă politic bărbații. El se temea de obrăznicia intelectuală care le împinge pînă la a scrie cărți. Emanciparea femeilor, ca și a „norodului", este o „maladie degenerativă". Bărbații care colaborează la emanciparea femeilor sînt „măgari instruiți", „prieteni ai femeilor", „corupătorii lor", „imbecili". (Friederich Nietzsche, [1886], 1991, *Dincolo de bine și de rău,* Humanitas, București, p. 168). În logica anterior pomenită, cine i-a pus pe bărbații democrați să o susțină pe Hillary Clinton sau pe orice femeie? Nu s-au dovedit ei oare „imbecili"? Nu știau ceea ce atît de bine intuia L.M., că „un bărbat (adevărat, n. M.M.) preferă să intre cu mașina în primul pom, cu toată viteza, decît să se lase depășit de o femeie"? Nu știau oare că misoginii de ambe sexe preferă să intre cu mașina umanismului, democrației și cosmopolitismului în pomul nativismului, xenofobiei și închiderii, decît să accepte împingerea crizei actuale a masculinității pînă la a lăsa puterea marii puteri pe mîna unei femei? Dincolo de speculațiile filozofice se întinde însă o mare de fapte cercetate. Căci mai presus de interesele economice care au pricinuit alegerea lui Trump stau motivele de ordin cultural (Ronald F. Inglehart și Pippa Norris, *Trump, Brexit, and the Rise of Populism: Economic Have-Nots and Cultural Backlash (working paper),* 2016, Institute for Social Research, Michigan). Națiа americană s-a „efeminat" excesiv prin democrație inclusivistă. Aceasta din urmă i-a diminuat forța. A „micit-o" și a slăbit-o. Ca națiа să se „mărească" și „întărească" din nou, ea are nevoie de Lider, nu de o „muiere". Are nevoie de un adevărat Bărbat. Iată calea de depășire a crizei masculinității politice. Cu atît mai rău pentru feminiștii de ambe sexe, pentru umaniștii cosmopoliți și alte specii „degenerate", lipsite de *virtute.* Fiindcă, odată cu această alegere „virilă", începe o nouă eră în care cei din urmă se văd nevoiți să o ia mereu de la capăt, învățînd lecția că asediul asupra modelului politic androgin, adică asupra democrației de profunzime, este cert mai dur și mai popular decît au crezut ei vreodată.

***Mihaela Miroiu** este prof. univ. dr. la SNSPA. Coordonează colecția editurii Polirom „Studii de gen" și a inițiat primele cursuri iniversitare de filozofie feministă.*

Christopher R. HILL

America într-o lume nouă

După Alep

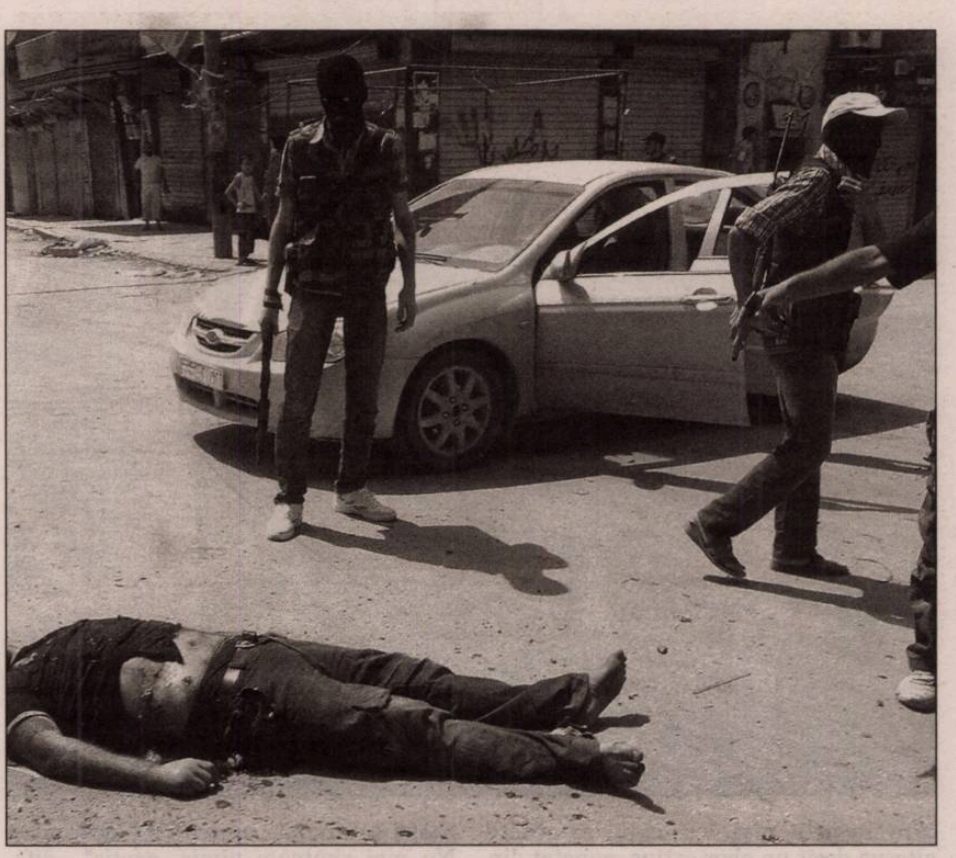

Sfîrșitul luptelor din Alep nu va pune capăt războiul sirian, în ciuda armistițiului proaspăt încheiat pe întinsul întregii țări. Și nici nu va alina suferința populației orașului, în cea mai mare parte dislocată. Asediul Alepului va înscrie doar Siria în istorie ca pe o altă „problemă venită din infern" – pentru a-l parafraza pe fostul secretar de stat al SUA, Warren Christopher. Și, la fel ca în cazul altor recente conflicte regionale infernale, precum cele din Bosnia (la care se referea Christopher) și Ruanda, istoricii viitorului vor sublinia o trăsătură esențială a conflictului sirian: eșecurile diplomatice spectaculoase care i-au permis să escaladeze.

Diplomația de calitate începe cu o analiză temeinică a intereselor, atît ale țării în discuție, cît și ale puterilor străine implicate. Ceea ce presupune o evaluare atentă a modului în care țelul urmărit de aceste interese va afecta ordinea regională și internațională. Și caută căi pentru a spori capacitatea puterilor regionale și mondiale de a rezolva problemele.

De-a lungul acestui proces, valorile împărtășite universal și reafirmate constant – ambele aspecte fiind vitale pentru a determina actori diferiți să lucreze împreună la rezolvarea problemelor și la depășirea dificultăților – trebuie să asigure un reper moral și să definească un teren comun de acțiune. Este însă esențial ca valorile să nu devină armele folosite de un actor împotriva celuilalt, într-un mod care să sporească tensiunile și să submineze soluțiile.

Să luăm cazul războiului bosniac din 1990 – rezultatul unei trebi neduse la bun sfîrșit, în urma dezmembrării imperiilor austriac și otoman și a creării statelor-națiune, la începutul secolului XX. Conflictul a erupt imediat după Războiul Rece, într-un moment în care un set de principii de organizare internațională a fost abolit, fără ca un nou set să fie deja disponibil. Acesta e unul dintre motivele pentru care conflictul s-a soldat cu un masacru civil în masă și cu încălcări grave ale drepturilor omului.

Războiul bosniac a pus însă la încercare noua ordine mondială și a sfîrșit prin a cataliza schimbări în structura instituțională a comunității internaționale (inclusiv *establishment*-ul tribunalelor pentru crime de război). Poate oare sistemul apărut în urma Războiului Rece să gestioneze problemele generate de fosta Uniune Sovietică? Poate să preia NATO roluri și misiuni noi? Poate colabora Occidentul cu noua Federație Rusă? Poate relația transatlantică să facă față noii situații?

Răspunsul la toate aceste întrebări s-a dovedit că este unul afirmativ. Ca urmare, chiar dacă regiunea continuă să se confrunte cu probleme grave, porțile iadului au rămas închise – ca și în cazul Ruandei. Și totuși, cu douăzeci de ani mai tîrziu, memoria colectivă a lumii cu privire la principiile cooperării se pare că a dat greș.

E adevărat, calea către pace în Siria nu s-a întrevăzut niciodată cu claritate. Președintele Bashar al-Assad, ale cărui forțe controlează acum întregul Alep pentru prima oară după 2012, este un dictator brutal care a pornit un război împotriva propriilor oameni, inclusiv a civililor, folosind chiar și arme chimice. Tentația de a dori o schimbare a regimului – un scop salutat de SUA și de unele țări europene – era de înțeles.

Și totuși, într-o demonstrație de spectaculoasă incompetență diplomatică, SUA s-au apucat să pună în practică acest deziderat fără a face un efort serios de a atrage sprijin internațional și fără ca măcar să țină cont de alte opinii și interese. Și, să fie clar, există o mulțime de opinii și de interese (adesea conflictuale). Siria este, în fond, situată la Marea Mediterană, are granițe cu Israel, Turcia și Irak, și are, asemenea Irakului, propria minoritate kurdă greu de strunit. Siria nu este acel tip de țară față de care puterile internaționale și regionale să poată fi indiferente.

De fapt, atunci cînd puterile occidentale încurajează o schimbare de regim, alți actori – printre care Iran, Rusia și interesele șiite din Libanul învecinat – se opun. Cu toate acestea, SUA trimit trupe, cu o agendă proprie precară, furnizînd arme în teren unor combatanți virtual necunoscuți, fără a-i verifica în prealabil. Ceea ce a dat aliaților regimului Assad toate motivele de care aveau nevoie pentru a furniza arme la rîndul lor.

Unii au argumentat că dacă SUA ar fi furnizat mai mult armament mai repede, Assad nu ar fi avut timp să atragă sprijin și să se mențină la putere. Dar asta înseamnă a nu ține cont de importanța strategică pe care Siria o are pentru atîtea puteri străine, și nici de fragmentarea și impredictibilitatea combatanților susținuți de SUA.

Adevărata greșeală a Americii e că a ratat colaborarea cu toate părțile, inclusiv cu Assad și cu opoziția sunnită, socotită sectantă. (În timpul războiului bosniac, SUA au purtat totuși discuții cu Slobodan Miloșevici, președintele a ceea ce mai rămăsese din Iugoslavia.) SUA i-au înmînat, practic, pîrghiile diplomatice Rusiei, printr-o abordare care dovedește mărginire – reflectată și de lipsa unei viziuni articulate în ceea ce privește viitorul Siriei de după război.

Adevărata greșeală a Americii e că a ratat colaborarea cu toate părțile.

Acum, SUA joacă rolul unui simplu agitator, oferind numai postúri de indignare morală și trimiteri nesfîrșite la un proces la Geneva mort în fașă. Reacționînd la carnagiul din Alep, Samantha Power, ambasadorul SUA la ONU, s-a rezumat la a-l întreba pe aliatul rus al lui Assad: „Chiar nu vă e rușine deloc?". Între timp, conflictul continuă să face ravagii, cu repercusiuni grave asupra unor aliați ai SUA precum Uniunea Europeană.

Cît despre Rusia, și ea practică un tip de diplomație căreia îi lipsește întru totul deschiderea. Rusia se străduiește, alături de Turcia (un membru NATO care pare tot mai pierdut în larg), să aducă opoziția siriană și pe reprezentanții guvernului lui Assad în Kazahstan, pentru o nouă rundă de negocieri de pace, înlesnite de armistițiul pe care Rusia și Turcia îl garantează. Iranul va fi și el prezent. Dar unde sînt statele arabe sunnite? Și, mai ales, unde sînt SUA?

Se spune adesea că, o dată la patru ani, SUA acționează fără să aibă un plan de politică externă. De data aceasta, termenul pare să se fi devansat.

Christopher R. Hill, *fost secretar de stat adjunct pentru Asia de Est, este decan la Korbel School of International Studies, Universitatea din Denver, și autor al volumului* Outpost.

© Project Syndicate, 2016
www.project-syndicate.org

traducere din limba engleză
de Matei PLEȘU

PUBLICITATE

Adina POPESCU

portrete din mers

Marşul copiilor

Lumea iese în valuri pe gura de la metrou şi rămîne blocată pe trotuar, sub balconul de la Universitate. O mulţime care freamătă şi aşteaptă, om lîngă om. Lîngă mine e o fetiţă în jur de zece ani, cu o căciuliţă roşie, care mănîncă biscuiţi. Nu vede nimic în afară de trupuri şi picioare, dar e curioasă ce se întîmplă. „Cînd plecăm?" – o tot întreabă pe maică-sa de alături. „Ai puţină răbdare, să se mai strîngă oamenii! Dup-aia o să mergem şi n-o să mai fie aşa de mare înghesuială..." „De ce să se mai strîngă oameni? Nu sînt destui?" „Trebuie să fim cît mai mulţi", îi răspunde maică-sa. Fetiţa nu prea mai are răbdare. Îmi aminteşte de mine, cea de acum 27 de ani, exact sub acelaşi balcon. De la înălţimea mea, nu puteam nicidecum să am o privire de ansamblu, nu vedeam nimic nici chiar dacă mă ridicam pe vîrfuri, ceea ce era un pic frustrant. Stăteam lipită de mama ca să nu mă pierd şi mă holbam la vreo tanti sau la vreun nene de alături care scandau cu pancarte în mîini sau cu insigne de Golan în piept. Chipurile acelea din 1990 mi s-au şters din memorie, însă senzaţia a rămas – mulţimea aceea zgomotoasă de oameni e, de fapt, un animal uriaş care mă înghite, sînt ca în burta unui peşte, poate chiar cel din povestea lui Pinocchio, am pornit într-o aventură. „Mami, am scăpat un biscuite pe jos!" – spune fetiţa de acum care încearcă să se aplece după el. „Nu-i nimic! Lasă-l acolo!" În sfîrşit, plecăm. Se opreşte circulaţia, oamenii ies „în stradă". Nu mai e îmbulzeală, se poate respira. Fetiţa cu căciulă roşie ţopăie veselă alături de mama sa, ronţăindu-şi biscuiţii.

N-am mai participat de multă vreme activ la un protest de stradă, în afară de momentele în care am fost din interes pur jurnalistic. Ceea ce mi-a atras atenţia acum au fost copiii – mulţi copii aduşi de părinţi, mult mai mulţi decît eram noi, în 1990, în Piaţa Universităţii. Copiii de-o şchioapă, căraţi în spate de taţi, înfofoliţi cît mai bine, ca să nu le fie frig la 0 grade, păpuşi vii cu feţişoare uimite şi zîmbitoare. Copiii ceva mai mari care se rugau de taţi să-i urce pe umeri, pentru ei asta era toată distracţia, deşi nu-i puteau duce mai mult de cîteva sute de metri. Însă

ei puteau face estimările „oficiale". „Ia zi, cîţi oameni vezi?" „Mulţi." „Cît de mulţi?" „Nu ştiu." „Uită-te în spate... mai sînt oameni în locul ăla de unde am plecat noi?" Dar şi copii între 8 şi 14 ani care puteau înţelege parţial ce se întîmplă, atîta timp cît părinţii aveau bunăvoinţa să le explice. Şi le explicau, doar de-aia îi aduseseră aici. Am ascultat o lungă prelegere a unei mame care îi explica unui băieţel cu ochelari ce reprezintă DNA. Băiatul dădea doct din cap, în semn că pricepe fiecare cuvînt, îşi lua foarte în serios rolul de „protestatar". În faţa noastră erau două fetiţe surori, aproape de aceeaşi vîrstă, una era ţinută de mînă de mamă, cealaltă de tată. Se tot împungeau şi se ciondăneau între ele, însă fetiţa tatii era cea curioasă. „Ce înseamnă pesede?" – întreabă la un moment dat. Tatăl îi explică cu răbdare. Apoi: „Ce înseamnă Dragnea?" În sfîrşit, îi vine rîndul şi surorii ei să pună întrebări. „De ce oamenii ăştia nu ies din case dacă noi în chemăm afară?" – zice şi arată spre blocurile de pe Magheru. Mă uit şi eu la blocuri, sînt doar cîteva ferestre luminate la care se văd perdelele de modă veche ale unor bătrîni. Încep să mă îndoiesc că în blocurile zguduite de cutremure de pe Magheru mai locuieşte într-adevăr cineva, îmi par nişte clădiri-fantomă. Însă mi se pare hilar că la aceiaşi locatari s-a tot strigat la răstimpuri şi cu diferite motive, din 1990 încoace, să iasă din case şi să se alăture mulţimii. Cîţi or fi murit între timp, cîţi s-or fi mutat? „Ce e aia ciumă?" – întreabă din nou fetiţa care atîrnă de mîna tatălui.

Pentru toţi aceşti copii, protestul e, de fapt, un spectacol. Ad-hoc şi inedit. Aşa era şi pentru noi. La început, părinţii mei mă duceau cu forţa în Piaţa Universităţii. Aproape seară de seară. Pentru că nu aveau cu cine să mă lase acasă (nu prea existau bone) şi „ca să văd cum se face istoria". La început nu voiam să merg, însă din motive de început de pubertate – n-aş fi vrut să mă vadă colegii mei de la şcoală cu părinţii pe stradă, „la plimbare". Însă cu timpul a început să-mi placă. Aş fi ştiut să explic „ce-i ăla fesene", ştiam cu siguranţă cine era (jos) Iliescu, ba chiar şi Chiţac (să fie ras în cap, aşa, aşa, să-i dăm şi pijama, cu trandafiri pe ea! – lozinca mea preferată de atunci), înţelesesem oarecum şi ce reprezenta „punctul 8 de la Timişoara". Însă îmi plăcea mai ales cînd se cînta. Învăţasem pe de rost versurile din Imnul Golanilor, precum şi alte cîntece din piaţă. Şi mi se părea absolut fabulos atunci cînd toată mulţimea aceea se oprea din scandat şi începea să cînte. Momentul în care mulţimea îşi uită toată frustrarea, ura, ranchiuna şi oamenii îşi împletesc vocile în cîntec mi se pare şi acum plin de frumuseţe şi de umanitate. Îmi plăcea să-mi văd părinţii scandînd lozinci şi cîntînd – era o altă postură a lor cu care nu eram obişnuită, mi se părea că fac ceva important acolo, în Piaţa Universităţii, pentru mine şi pentru ei înşişi (nu că ar fi contat prea mult, din păcate). Mă fascinau oamenii care făceau greva foamei şi corturile lor. Şi mi-a părut rău cînd totul „s-a terminat", am avut mereu nostalgia Pieţei Universităţii care a reprezentat pentru mine marele şi unicul protest, de aceea am şi evitat după aceea „să ies în stradă" pentru cauze care nu mi s-au părut suficient de puternice. Iar cînd „s-a terminat", am văzut cu ochii mei ce a însemnat mineriada – mama era cît pe-aci să fie bătută în piaţă de mineri, tata îşi scotea ochelarii în centru ca să nu fie considerat „intelectual", am văzut de la balcon hoarda de indivizi cu caschete năvălind pe Calea Moşilor. De aceea mi se pare grotesc ca un lider actual de partid să numească adunarea paşnică de duminică seară „mineriadă", un termen de altfel inexistent în limba română, pe care aceiaşi oameni au reuşit să-l inventeze. Însă istoria însăşi e grotescă uneori.

Prezenţa copiilor în număr atît de mare la mitingul de duminică seară m-a bucurat, dincolo de natura protestului şi de importanţa lui. Îi felicit pe părinţii de acum, care, la fel ca părinţii mei acum 27 de ani, şi-au adus copiii „în stradă". Le-au predat astfel o lecţie de educaţie civică pe care nu o vor învăţa niciodată la şcoală şi pe care n-o vor uita curînd. O lecţie de democraţie sau, mă rog, măcar partea luminoasă a ei. Iar pentru mine această parte luminoasă înseamnă, de fapt, libera exprimare. Privindu-i pe copiii de acum, nu ne rămîne decît să sperăm că peste alţi douăzeci de ani vom avea altfel de votanţi.

„Omul fără dileme e creatorul tuturor dictaturilor, de dreapta sau de stînga. E marele organizator, marele pedagog, marele vindecător."

Andrei Pleşu, 1993

DILEMA VECHE

Anda DOCEA

Locul unde te așteaptă cineva

E septembrie 1997 și urc în fugă cele 38 de trepte de piatră care duc spre parcul din Aiud. Port blugi cu talie joasă, o bluză albă, tricotată de bunica mea, după indicațiile mele precise, și un strop dintr-un parfum nou-lansat, care miroase a piersici, cadou de absolvire de la ai mei. Tocmai am aflat că am intrat la facultate, la Cluj, și am întîlnire cu vechii mei colegi de liceu, ca să sărbătorim împreună. E seară și o tai printre copaci, în întuneric, lăsînd în urmă terenul de tenis pe partea stîngă și pe cel de fotbal, unde se jucau toate campionatele noastre, pe dreapta. Trebuie să ajung la un foișor vechi de lemn, de unde aud deja glasuri vesele. Cred că, de acum încolo, orice este realizabil. Abia aștept să plec de acasă.

Sînt douăzeci de ani de cînd am terminat Colegiul Tehnic din Aiud, clasa de informatică. Toată lumea îi spunea, însă, Liceul IMA. Întreprinderea Metalurgică Aiud fusese un colos industrial al perioadei comuniste, care producea utilaje și construcții metalice și unde lucrau aproape 10.000 de oameni. Copilăria noastră, înghesuită în blocuri cu patru etaje, își stabilea timpii de școală, joacă și somn după vuietul sirenei care, cu precizie, la orele 7, 15 și 23, chema oamenii la muncă. Tot atunci, cînd Aiudul număra peste 30.000 de locuitori, pe lîngă cele 5-6 clase cu program normal, Liceul IMA le avea și pe cele de profesională, numerotate de la A tocmai pînă la P. Elevii de la profesională lucrau în fabrică încă din timpul liceului, în baza unui contract, și primeau chiar și o bursă pe durata studiilor. După absolvire, doar armata îi mai scăpa de intrarea obligatorie în fabrică.

În 2003, IMA mai avea doar 1200 de angajați. Încercările de privatizare au fost un eșec, falimentul fiind pronunțat oficial acum patru ani, după o perioadă lungă de acumulare de datorii. Sirena care-și făcea simțită prezența de trei ori pe zi este de mult o amintire, ca și clasele numerotate pînă la litera P. Mulți dintre foștii angajați s-au mutat la țară, iar Aiudul a intrat și el într-un declin demografic. Acum nu mai numără nici 20.000 de locuitori. Întreprinderea de Prefabricate din Beton, cealaltă fabrică a aiudenilor, mai există încă. Are azi cîteva sute de anjagați, din miile de altădată, și produce elemente pentru căi ferate și autostrăzi. Rata șomajului în județul Alba a fost de aproape 5%, la sfîrșitul lunii noiembrie 2016, numărîndu-se peste 8000 de persoane fără un loc de muncă. Aiudul a fost mai puțin norocos față de orașe mai mici, cum ar fi Sebeș sau Blaj, unde investițiile germane în producția de piese de schimb pentru automobile au făcut ca șomajul să fie în scădere. În afară de o fabrică de încălțăminte sport cu patronat italian sau de una de mobilă, aiudenii nu prea mai au alegeri.

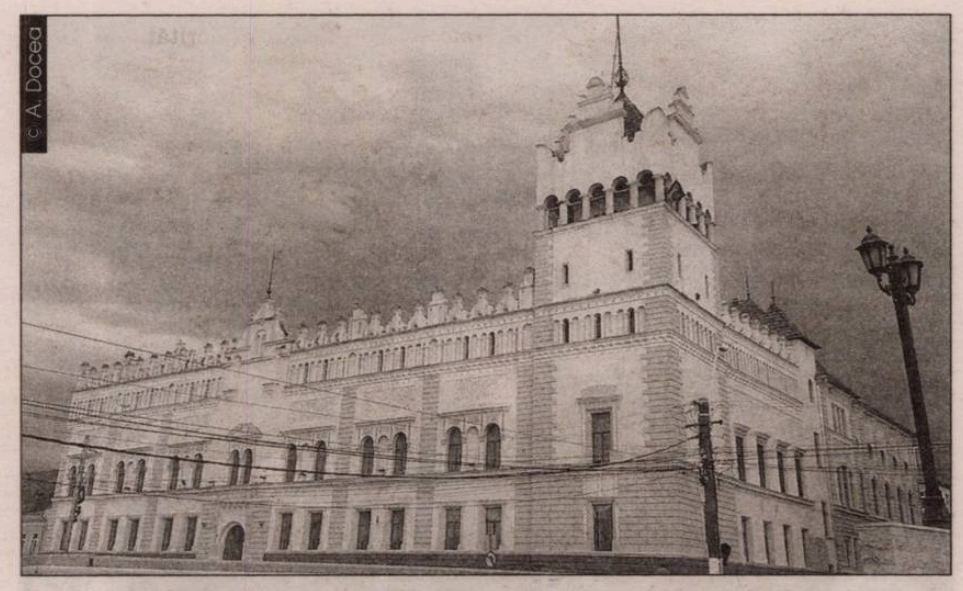
© A. Docea

Dintre foștii mei colegi de liceu, cei cu care mă întîlneam la foișorul de lemn din parc, cred că n-au rămas în Aiud mai mult de cinci. Majoritatea au terminat Politehnica la Cluj și lucrează în IT. Medicii au plecat în Germania sau SUA, în timp ce, paradoxal, din Cluj-Napoca fac naveta zilnic, la spitalul din Aiud, alți doctori. Ne mai vedem de Crăciun, cînd unii dintre ei își aduc copiii la bunici, iar alții se întorc în țară. Bem un vin fiert într-unul dintre localurile cochete care au apărut în oraș și unde totul mi se pare nefiresc de ieftin și de gustos. Locul nostru de întîlnire este fostul cinematograf „Progresul", în prezent o ruină. După ani de zile de discuții între administrația locală și Regia Autonomă de Distribuție și Exploatare a Filmelor „România Film" București, se pare că Primăria are, în sfîrșit, toate drepturile de a retransforma locul, care într-un timp a mai fost și bar, și discotecă, într-unul de cultură. Celălalt cinematograf al orașului era, pe vremuri, în cartierul Micro III, peste drum de o școală generală și taman lîngă blocul în care locuiam atunci. „Transilvania" se numea și am fost norocoasă să văd nenumărate filme din ultimul rînd împreună cu colega mea de bancă, a cărei mamă o cunoștea pe doamna care vindea biletele. Altfel, greu mai găseai un loc. Ne duceam de cîte ori veneau filme asiatice precum *Sora 13* sau *Luptătorii din Valea Misterioasă*. Chiar știam pe cineva care văzuse *Extemporal la dirigenție* de 16 ori. Ultimul film l-am văzut acolo în primul meu week-end de student, petrecut acasă. *Romeo și Julieta,* în viziunea lui Baz Luhrmann. În scurt timp, am aflat că „Transilvania" s-a închis.

© A. Docea

Dacă vrei să ajungi la Cluj-Napoca sau oriunde în partea de nord-vest a țării, venind din sud, treci mai mult ca sigur prin Aiud. Cam toate cunoștințele mele din București, cînd fac asta, mă anunță: „Sînt la cetate!" Cetatea Aiudului a fost în renovare ani în șir. Datează din secolul al XIV-lea, are nu mai puțin de nouă turnuri și găzduiește Muzeul de Istorie. Chiar peste drum este celălalt muzeu pe care l vizitam cînd eram la școală, de Științe ale Naturii, care funcționează în incinta Colegiului „Bethlen Gábor", cu predare în limba maghiară. Istoria acestui loc merge pînă în secolul al XVI-lea, vreme îndelungată fiind singura instituție de învățămînt superior din Ardeal. Aici se țineau, în vremea comunistă, la parter, în sala din capăt, cu ferestre uriașe, cursuri de balet. Majoritatea colegelor mele de la balet erau unguroaice și așa am învățat să număr în maghiară și alte cîteva cuvinte. În București am fost întrebată de multe ori cum de nu vorbesc ungurește, dacă tot sînt din Ardeal. Doar 15% din populația Aiudului este de etnie maghiară, ar fi fost cam greu să le deprind limba.

Am crescut peste drum de pușcăria din Aiud, probabil cea mai cunoscută „emblemă" a orașului. M-am obișnuit cu deținuții scoși la muncă zilnic și cu vizitatorii lor, care țipă din stradă tot ce nu apucă să le spună la vorbitor. Vara, din difuzoare se aude muzică, pentru a mai acoperi gălăgia pe care o fac întinzîndu-se printre gratiile geamurilor, de la căldură și de la plictiseală. Prima atestare a penitenciarului s-a făcut în 1786, cînd era închisoare-tribunal. Între 1947 și 1964 a devenit unul dintre locurile de detenție alese pentru opozanții regimului comunist. Trupurile deținuților politici uciși de către torționari erau îngropate la marginea orașului, într-un loc numit Rîpa Robilor, în vecinătatea cimitirului ortodox al orașului. Din inițiativa supraviețuitorilor, aici a fost înălțat un monument numit Calvarul Aiudului, terminat în 1999, și un așezămînt monahal. Acum cîțiva ani, cu susținerea Institutului de Investigare a Crimelor Comunismului și Memoria Exilului Românesc, au avut loc două campanii de săpături arheologice la Rîpa Robilor, pentru identificarea rămășițelor pămîntești ale deținuților politici decedați în Penitenciarul Aiud, în perioada comunistă.

Cînd eram copil, Rîpa Robilor, aflată undeva în spatele terenurilor de sport ale școlii generale, era, pentru noi, unul dintre locurile de joacă, numit, simplu, „pe deal". Era destul de departe și, pentru a avea timp să ne și întoarcem fără să depășim ora permisă, trebuia să planificăm bine de tot drumul. În cimitir, oamenii care îngrijeau mormintele ne apostrofau să nu mai alergăm. Undeva mai departe, tinerii se adunau să fumeze o țigară și să asculte muzică. Noi citeam toate crucile și încercam să calculăm cît mai repede cît a trăit fiecare. Nu înțelegeam de ce unii aveau trecută doar data nașterii sau de ce la unele morminte nu exista nici o floare. „N-o avea pe nimeni", a zis odată cineva, iar mie mi s-a părut cel mai cumplit lucru din lume.

În fiecare vară petrec la ai mei cel puțin două săptămîni. Prind, de regulă, Festivalul Internațional de Folclor, cînd urcă pe o scenă în aer liber ansambluri populare din întreaga lume. Mai avem un festival al vinului și diverse tabere de artă. Din păcate, în Aiud nu mai există nici o librărie. Cînd eram copil, mama cunoștea o doamnă de la o librărie de cartier, care îmi oprea tot ce apărea nou. Și se scria mult. Am păstrat aproape toate cărțile, de la *Familia Roademult* la *Extratereștrii de buzunar* și de la *Carte de zumzăit* la *Unde ajung doar vulturii.* Le răsfoiesc des. Miros a copilărie.

Cu o carte în mînă, mă mai lua tata la meciurile de pe Stadionul Metalul, ca să nu mai tot întreb, la fiecare zece minute, „care sînt ai noștri". Metalul Aiud era echipa locală din Divizia a 3-a, pe acea vreme, la ale cărei meciuri cele două tribune (una mai nouă și una veche, de lemn) erau pline ochi. Ultima dată cînd am trecut pe acolo, acum vreo doi ani, l-am găsit în paragină, cu ierburi crescute alandala și cîini care au lătrat cînd mi-au văzut bicicleta. Recent, am aflat de la tatăl meu că Primăria speră să reintre în posesia terenului și a făcut deja lucrări de amenajare a fostei baze sportive. Ba, mai mult, și Metalul încearcă să renască și să ajungă măcar în Liga a 4-a, unde joacă și cealaltă echipă a Aiudului, Olimpia.

N-am stabilit încă unde vom aniversa cei douăzeci de ani care au trecut de la terminarea liceului. Abia ne-am revenit din uimirea primilor zece. Mă întreb dacă se poate urca mai ușor acum în turnul cu patru laturi egale, al clădirii cu aer venețian ce ne adăpostea și orele, și petrecerile, și visele. Am fost acolo o singură dată, la final de liceu, cînd am prins ușa de la pod deschisă și ne-am zis că poate fi ultima șansă. Am putut ajunge la turn doar luînd în brațe, la propriu, vreo 12 bîrne groase care traversau podul. Ne-am bucurat să vedem de sus un oraș pe care urma să-l părăsim și care, pînă atunci, fusese întreaga noastră lume. O lume în care am urmărit multe filme din ultimul rînd, la un cinematograf de cartier care s-a închis, am citit *Familia Roademult* de cel puțin opt ori, am auzit sirena de la IMA de trei ori pe zi, am învățat să număr în maghiară în timpul exercițiilor de balet, am calculat cu rapiditate vîrste la Rîpa Robilor și am alergat în sus și în jos pe cele 38 de trepte care duc spre parcul orașului. O lume care nu mai există așa cum am cunoscut-o eu, dar pe care, de mulți ani, o duc cu mine peste tot, ca pe un parfum cu miros de piersici, de teamă că, fără ea, nu aș mai ști cine sînt. Am încercat, de atunci, să mă împrietenesc cu lumi noi. „Acasă" rămîne însă pentru mine locul unde, pe un perete, mai stă încă agățat un calendar din 2003, în care tata a însemnat cu o cariocă roșie data cînd am venit în București și a trasat o săgeată spre dreapta. Sau spre înainte.

***Anda Docea** este scriitoare și jurnalistă la TVR.*

Stela GIURGEANU

Accesul la informații

Ca jurnalist, am folosit în cîteva rînduri Legea 544/2001, lege privind liberul acces la informații de interes public, chiar în primii ani de la intrarea ei în vigoare. Nu știu dacă am avut noroc, însă doar simpla menționare a legii mi-a facilitat în numai cîteva zile accesul la informațiile de care aveam nevoie. Pe scurt, această lege prevede că orice persoană fizică sau juridică, română sau străină, poate solicita orice informație de interes public, fără a-și justifica cererea, legea garantînd liberul acces la informație pentru toată lumea. Cît de bine structurată este această lege, cum este ea aplicată, dar și cît de cunoscută și accesată este – am adresat aceste cîteva întrebări **Ioanei Avădani**, director executiv al Centrului pentru Jurnalism Independent, cei direct implicați în evoluția acestei legi – jurnaliștilor, dar și celor din afara breslei.

„Este o lege foarte bună, cu toate bubele și posibilitățile de îmbunătățire" – mi-a declarat, din start, Ioana Avădani. „Este o lege care există de 15 ani și, deși în timp a fost modificată, modificările au fost minore și binevenite, în sensul extinderii ariei de cuprindere – pentru că au existat probleme legate de regiile autonome, dacă acestea se supun sau nu legii. Așa că, după o serie de procese, legea a fost extinsă și la companiile de stat. Nu vorbim despre o lege perfectă. Nu este foarte bine aplicată, nu e întotdeauna aplicată, dar există, ceea ce este un lucru bun."

Deși e o lege bună, este o lege fără dinți, pentru că nu prevede sancțiuni pentru cei care nu o respectă.

„Legea nu are sancțiuni, pentru că în 2001, cînd am discutat aprobarea ei, era ceva atît de nou și de străin administrației publice, încît ne-am zis că nu e bine să începem cu sancțiunile în cazul unor oameni care de-abia atunci învață. Atunci am mers pe ideea că nu are rost să sancționezi necunoașterea. În prezent, am depășit de mult această fază de indulgență. Pe de altă parte, intervine altă problemă: dacă vorbim despre sancțiuni, cui le aplici? De regulă, cel care decide ascunderea unor informații nu este funcționarul de la ghișeu, ci șeful acestuia. Or, orice pedeapsă s-ar aplica, de fapt, celui care răspunde direct – adică funcționarului. Și așa riști să intri într-un cerc mai mult decît vicios. Poți vedea și acum răspunsuri primite în baza Legii 544, răspunsuri care au șase-șapte semnături. Oamenii încearcă să se acopere pentru că simt că, la un moment dat, o sancțiune ar putea să vină."

Unii folosesc neștiința solicitantului.

Vorbind cu oameni care au apelat la această lege pentru a obține informații publice, atît jurnaliști, cît și oameni din afara breslei, am aflat că există și multe tertipuri de a o ocoli. Despre acestea, directoarea CJI îmi spune că o parte sînt gîndite ca atare, o parte sînt deja un *modus operandi* în autoritățile publice, dar există și „nerespectări" care vin din neștiință și nesiguranță. „Există multe exemple de răspunsuri la solicitări care, deși vin, încalcă, de fapt, legea. Un exemplu este legat de termenul de răspuns – pe care unii îl fixează la 30 de zile, deși termenul legal prevăzut este de 10 zile. Unii folosesc neștiința solicitantului, bazîndu-se pe această confuzie, alteori este vorba chiar de o confuzie în mintea celui care răspunde și care nu cunoaște legea. Pe scurt, îți trebuie timp, nervi și chef de joacă pentru a te lupta cu funcționarul public."

Vorbind despre o lege care oferă acces liber la informații, nu putem să nu vorbim despre importanța ei în mediul jurnalistic.

„Faptul că este totuși o lege greu de aplicat și că ajungi la informație într-un termen asupra căruia nu prea ai nici un control, pentru că nu te poți baza pe cele zece zile pe care ți le garantează legea, a făcut ca aceasta să fie luată «ușurel» de presă încă de la bun început. Pentru că unii jurnaliști nu au înțeles care e diferența între surse și Legea 544: dacă vrei să scrii o știre pentru ziua de mîine, vorbești cu sursele pe care le ai. Dacă vrei să faci o investigație susținută, ai nevoie de documente și n-ai cum să folosești doar informațiile venite din partea sursei – acestea putînd doar să îți indice ce documente trebuie să ceri. Iar aici este adevăratul merit al Legii 544 în mass-media românească. Cei care au învățat să facă acest lucru și care au înțeles la ce folosește această lege au reușit s-o folosească cu sens. Dar legea nu e pentru știri și actualitatea curentă. Pentru asta există alte mecanisme, o parte dintre ele fiind prevăzute chiar de lege, care impune existența unui purtător de cuvînt pentru fiecare autoritate publică."

Teoretic, demersul este accesibil oricărui cetățean.

Bineînțeles, nu vorbim despre o lege care folosește exclusiv jurnaliștilor, fiind o lege pentru toată lumea care vrea să afle o informație. „Dacă cetățeanul știe ce are de făcut, este foarte simplu. Face o cerere, trebuie să spună ce anume vrea să afle și să o trimită instituției în cauză. Teoretic, instituția ar trebui să aibă pe site liste cu tipurile de documente pe care le deține. Din păcate, nu există acest tip de exercițiu și această educație. Dacă se construiește ceva pe strada ta, trebuie să știi să ceri o autorizație de construcție, să afli cine anume construiește acolo și de ce. În programele pe care CJI le-a derulat în licee, discuțiile pe care le-am purtat cu liceenii despre Legea 544 au fost unele dintre cele mai vii, pentru că vedeai cît de interesați sînt să cunoască amănuntele, mecanismele de accesare. Era pentru prima oară, poate, cînd aflau că au «putere». Din păcate, aceste informații ar trebui să se predea în școli, în mod curent, ceea ce nu se întîmplă."

Cît privește experiențele personale ale celor care au folosit această lege pentru a accesa informații de interes public, Sidonia Bogdan (jurnalist) mi-a declarat că „toți comunicatorii instituționali, departamentele de comunicare cunosc legea. De cele mai multe ori răspund, însă trimit, pentru subiecte mai sensibile, jumătăți de răspunsuri. Se eschivează cu legea în mînă. Altfel, majoritatea contractelor au și clauze de confidențialitate și nu ți le trimite nimeni să le vezi detaliat. Dar, în general, instituțiile statului răspund."

Tot din tabăra jurnaliștilor, Luiza Vasiliu spune: „Am trimis cîteva cereri pe Legea 544. Partea cea mai sîcîitoare e că angajații instituțiilor statului cred că-ți fac un favor dacă îți răspund la solicitare. Așa că trebuie sunați, pisați, rugați, luați cu frumușelul, strînși cu ușa pînă răspund. Din păcate, de cele mai multe ori răspunsurile sînt incomplete sau n-au nici o legătură cu ce ai întrebat. Aproape că e mai simplu să te împrietenești cu un funcționar care să-ți dea informația la care ai dreptul prin legea asta decît să trimiți solicitări."

Ieșind din sfera jurnalismului, Monica Mocanu (profesoară) mi-a povestit propria ei experiență în accesarea acestei legi: „Am apelat la Legea 544 în primăvara anului 2015, în condițiile în care la apelul de transmitere de informații de către Televiziunea Română nu am primit răspunsul așteptat. În linii mari, a fost vorba despre obținerea unor informații despre o campanie de interes public difuzată pe postul public și despre procedurile pe care astfel de campanii le pot parcurge în procesul intern de selecție. Am recurs la proces în instanță, pentru că informațiile primite în urma unei reclamații administrative nu le-am considerat complete. Teoretic, demersul este accesibil oricărui cetățean, însă pentru chestiunile specifice limbajului juridic, dar mai ales pentru deciziile de parcurs, eu am apelat la sprijinul unei prietene jurist. Am trecut prin mai multe etape: inițial am pierdut pe formă (chestiuni referitoare la depășirea unor termene), am făcut recurs, am cîștigat recursul într-un proces judecat în lipsă, a urmat atunci autorecuzarea judecătorului, reluarea procesului, suspendarea acestuia pentru că nu am putut să fiu prezentă fizic, reluarea din nou, pierderea pe fond, apoi recurs în ultima fază, rezultat în așteptarea căruia sînt acum. E o experiență puternică, în care jocul între argumentele unei instituții și argumentele unui cetățean oarecare ar trebui să nu cîntărească diferit în fața instanței."

Acest text a fost realizat într-un program de parteneriat cu *Osservatorio Balcani e Caucaso* pentru Centrul European de Presă și Libertatea Presei (ECPMF), cu sprijinul Comisiei Europene. Responsabilitatea pentru conținutul acestui text aparține exclusiv revistei *Dilema veche* și nu se poate în nici un fel considera că el ar reflecta punctul de vedere al Uniunii Europene.

PUBLICITATE

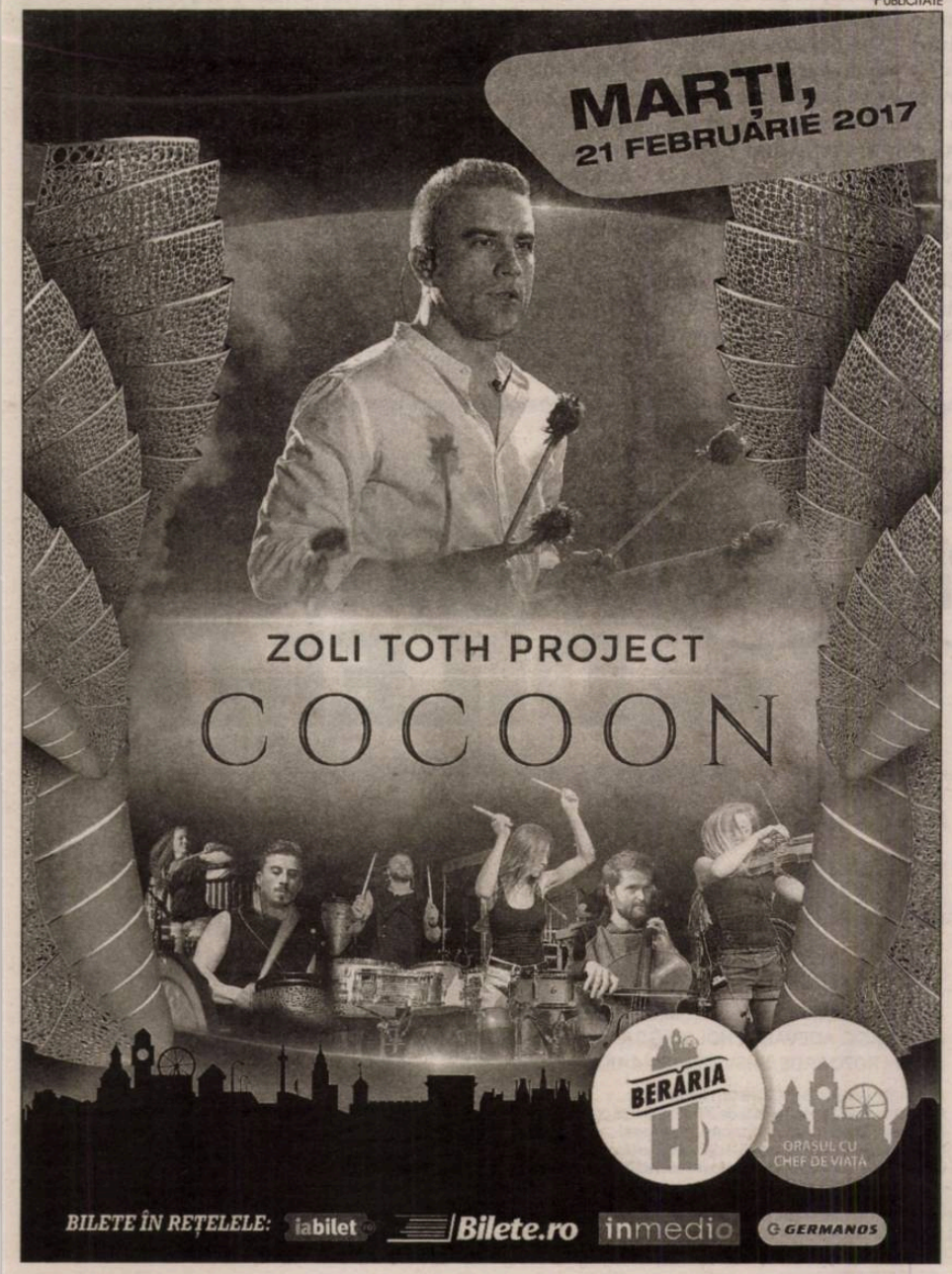

Cu ochii-n 3,14

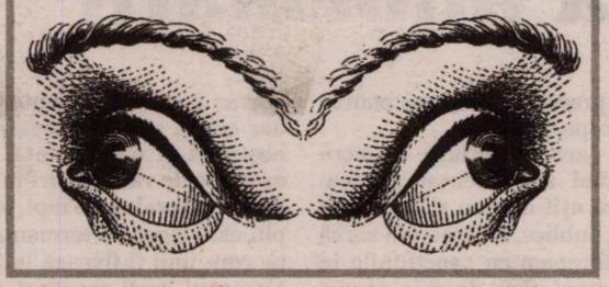

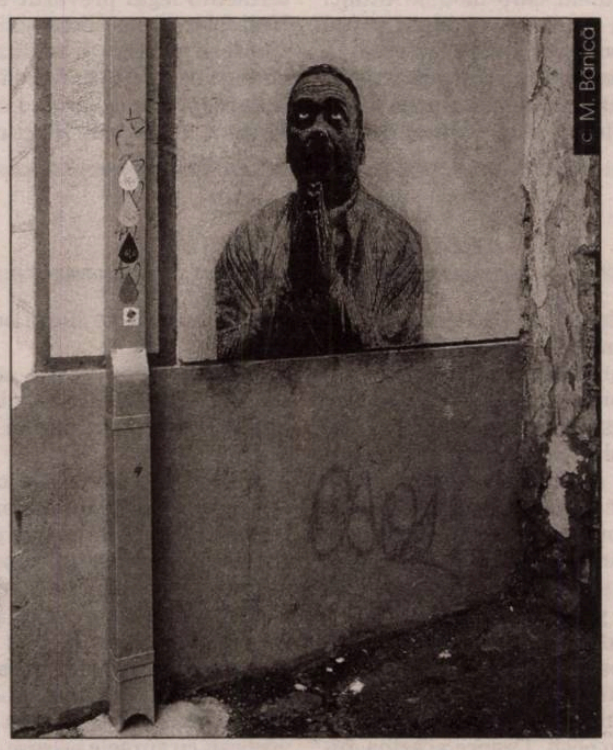

CINE-I ACOLO, AMINTIND DE CHESTIUNEA NĂZUINȚEI? UN ELEFANT SUB UN NUMĂR CU MÎNECI?

■ Mă aflam, într-o seară, în postura în care se află de obicei bărbații în mall-uri: tîrîtă la cumpărături de o prietenă și abandonată în fața cabinei de probă, cu mai multe pungi în brațe. O fetiță de 5-6 ani mă abordează: „Cine-i acolo?“ „O aștept pe prietena mea.“ Fetița continuă: „Tu nu ai soț?“ „Nu.“ Mă privește suspect: „Dar tu de ce ai o prietenă fată și nu un băiat?“ Copiii spun lucruri trăsnite... (**C. Ș.**)

■ Nici moartea nu mai e ce-a fost: în Rusia urmează să fie lansată o aplicație numită Umer – amintind de numele mult mai cunoscutei companii Uber –, care oferă ajutor de organizare a înmormîntărilor. „Se pare că am automatizat totul, mai puțin moartea. Eu vreau să îndrept asta“, a scris managerul proiectului, Dmitri Geranin. În rusă, *umer* înseamnă „e mort“. (**C. Ș.**)

■ Cîndva, Barack Obama ar fi spus că, după ce își încheie mandatele, ar vrea să devină membru al unui anumit club de golf din Maryland. A jucat acolo golf de cîteva ori și i-a plăcut. Acum, că mandatul lui s-a terminat, fără să existe vreo cerere expresă a fostului președinte, membrii clubului au început să discute primirea sa. Și clubul a dat în clocot. Mai mulți membri au anunțat că se opun primirii sale (unul chiar s-a retras, ofensat) pe motiv că votul pe care Statele Unite l-a dat în decembrie, în Consiliul de Securitate ONU, în chestiunea colonizării pune în pericol însăși existența statului Israel. Controversata abținere a Americii, cum se știe, a generat critici acerbe la adresa administrației Obama. Pe acest motiv, Barack Obama riscă să nu fie primit la golf, pe terenul din Maryland. Asistăm la o neașteptată tălmăcire geostrategică a vechii vorbe „unde dai și unde crapă“ care devine, iată, „fii atent ce bilă joci la ONU, că ți se închid găurile din Maryland“. Sau este doar un nou caz în lungul catastif al dovezilor că politica tîmpește? (**S. V.**)

■ Cea mai „bărbătească“ stradă bucureșteană pe care m-am nimerit: Bărbat Voievod. Din ea, nu știu cum s-a făcut că, la un moment dat, am ajuns pe strada Diligenței. Care se învecina cu strada Amazoanei și, mai pe departe, cu străzile Întrecerii, Cutezătorilor, Învingătorilor, Năzuinței, Prieteniei. Și chiar cu Rodul Pămîntului. (**I. P.**)

■ „Doi elefanți se legănau pe o pînză de păianjen... / Și pentru că nu se rupea / Au mai chemat un elefant...“ Solo – Parlamentul României, de Anul Nou 2017. Pesediști din toate închisorile, dați năvală! Arena e liberă. (**R. M.**)

■ Pe cabina conductorului de metrou e o plăcuță aurie. Pe plăcuță, sub un titlu de o șchioapă, se anunță că prin Programul Operațional Sectorial Transport (pe scurt, TRANS) se fac niște lucrări de modernizare. Sînt trecute acolo costurile, termenele, executanții etc. Apoi, la final, un slogan: „Mobilitate în România. Conexiuni cu Europa“. Viitorul sună cum nu se poate mai bine: o să pot lua metroul de la stația Tineretului și-o să ajung, cît ai clipi, la Paris, Montparnasse-Bienvenüe. Cu peronul pe partea cealaltă. (**M. M.**)

■ Invitat recent la o emisiune TV, cu ocazia apariției unui număr din *Cahiers de l'Herne* care îi este dedicat și a operelor complete apărute la Flammarion, scriitorul Michel Houellebecq a spus: „Mă gîndesc să mă opresc cu axa politică. Sentimentele sînt mai importante. N-am terminat cu povestea asta, cu dragostea.“ Și s-ar putea să aibă dreptate. (**A. M. S.**)

■ Primesc, într-o reclamă pentru un magazin online, o veste minunată: s-a inventat localizatorul de chei. Intru pe site-ul respectiv și mai descopăr și alte invenții la care nici cu gîndul n-am gîndit: gutieră antisforăit, pătură cu mîneci sau covoraș antialunecare pentru telefon. (**S. G.**)

METAFORIC VORBIND, NU PUTEM CONSTRUI PESTE NOAPTE ANALOGIA CU PIRAMIDA

■ Argonautidele, niște caracatițe ciudate, au un dimorfism sexual extrem: masculul este de aproape zece ori mai mic decît femela și are un braț hectocotilizat foarte lung care în mod obișnuit stă retras într-un sac. În perioada de reproducere el se desprinde de corp (fenomen numit autotomie) și înoată prin apa mării depunînd spermatoforii la apertura oviductului unei femele. Multă vreme acest braț hectocotilizat a putut fi luat de unii biologi drept un animal întreg! Metaforic vorbind, aveau dreptate. (**M. C.**)

■ Ministrul Justiției, Florin Iordache, susține, conform HotNews, că „gradul de încărcare a penitenciarelor este de peste 150%. (...) Nu putem construi peste noapte cele 9000 de locuri care ne trebuie. Din estimările pe care le-a făcut Ministerul Justiției, peste 2000 de persoane pot beneficia de grațiere. Este clar că în România este nevoie de o lege a grațierii.“ În mintea ministrului Justiției, deci, e mai bine să eliberăm infractorii decît să găsim spații pentru a-i ține închiși. (**C. Ș.**)

■ Numele „Grindeanu“ mă urmărește de cînd l-am auzit pentru prima oară: nu-mi iese din cap analogia cu englezescul *(to) grind:* „a măcina, a mărunți, a fărîmița“ etc. Și iată că, într-adevăr, Grindeanu sfarmă tot ce s-a clădit, de bine, de rău, în ultimii ani. (**M. P.**)

■ *(urmare din numărul trecut)* Trăznet Communications SRL, Sună Bine SRL, Cadouri Magice Speciale SRL, Poem Boem SRL, Moșia Bunicilor Medical SRL, Scăpărici Comexim SRL, Balconul Cu Fructe SRL, Karakter SRL, Prod Ecou Internațional SRL, Cinci Electro SRL, Cleaning Invazia SRL, Sarea Mării Egee SRL, Verde Vest SRL, Buchete Delicioase SRL, Cabina Cu Haine 2013 SRL, Știința Învinge SRL, Magnus Inedit SRL, Fabrica De Pește SRL, Centrul De Analiză A Informațiilor Și Evaluare A Tendințelor CAIET SRL, Teatrul Viselor SRL, Bebe Universal SRL, Textus Ex Machina SRL, Avansul Internațional SRL, Popaescu & Co SRL, Eroic Media SRL, Ion Moș Capital SRL, Loc Pentru Pitici SRL, Pasiune Forever SRL, Succint Company SRL, Agenția De Publicitate Sare Și Piper SRL, Piramida Dacului 22 SRL, Mamut Speed SRL, Unghi Triunghi SRL, Emblematic SRL, Liniile Aeriene Anton SRL, Degețele Vesele SRL, Stai Liniștit SRL, Viva Voce SRL, Import Export Dodekka Deus SRL, Eduard Captivant SRL, Zece Și Fiii SRL, Frunze Liberate SRL, Idei Din Est SRL, Campion Tehnic SRL, Lacrima Naturii SRL, X Abrupto SRL, Kontra Cost SRL, Catapulta Proiect SRL, Nașul Prietenii De Pretutindeni Și Asociații SA, Zumzet Concept SRL, Mamalusonia SRL, Planeta Hamham SRL, Don Quihotte Prestcom SRL, Jusika Înghețată SRL, Event Prăjituri Domnești SRL, Între Crînguri SRL, Raci Vii SRL. (**D. S.**)

3 luni 49 LEI

6 luni 89 LEI

12 luni 149 LEI

ABONEAZĂ-TE ACUM LA DILEMA VECHE

...îți dă de gînd!

Cum te abonezi

■ SMS: Abonament 3 luni - un SMS cu textul DILEMA la 7488 (10 Eur / SMS + TVA)

■ ONLINE la http://abonamente.adevarul.ro

■ VIRAMENT BANCAR sau MANDAT POȘTAL: în contul S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L., cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410

■ LA TOATE OFICIILE POȘTALE

■ FIRMELE DE ABONAMENTE

■ LIBRĂRIILE NEMIRA www.nemira.ro/librarii

Informații și reclamații: abonamente@adevarulholding.ro, tel. 031.860.30.57, 031.860.30.85 (L-V, 9.00-18.00)

Talon de abonament

Nume..... Prenume.....

Str..... Nr....., Bl....., Sc....., Et....., Ap.....,

Localitate..... Județ/ Sector ....., Cod poștal .....,

Telefon ..... E-mail.....

Am achitat suma de ..... lei cu mandat poștal / ordin de plată nr. ..... din data .....

în contul S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L., cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410.

Abonamentul va începe din luna* ..... Semnătura .....

Plata se va efectua până la data de 25 a lunii în curs pentru ca livrarea abonamentului să înceapă de la data de 1 a lunii următoare. Prin completarea prezentului talon sunt de acord ca S.C Adevărul Holding S.R.L să prelucreze datele mele cu caracter personal pentru activități promoționale și să le dezvăluie terților conform legii nr. 677/2001. Îmi rezerv dreptul să mă opun acestei prelucrări și să solicit ștergerea datelor adresându-mă societății S.C. Adevărul Holding S.R.L. printr-o cerere scrisă.

Pentru abonamentele plătite cu mandat poștal sau ordin de plată este necesar să trimiteți talonul completat, împreună cu copia dovezii de plată la **S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L. - Abonamente**, București, Șos. Fabrica de Glucoză nr.21, sector 2, cod poștal 020331.

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

FONDATOR **ANDREI PLEȘU**

DILEMA VECHE

Vintilă MIHĂILESCU

...@hai-hui.ro

3

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIȚIE ■ Anul **XIV** ■ nr. **676** ■ 2-8 februarie 2017 ■ www.dilemaveche.ro ■ 32 pagini ■ 4,99 lei

ANDREI PLEȘU

„Tezaurul românesc de la Moscova“

pagina **3**

TEODOR TIȚĂ

„Cîini, securiști, jurnaliști“

pagina **12**

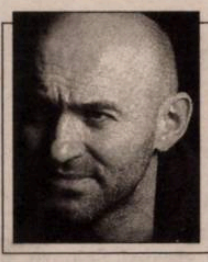

Interviu cu DUMITRU GORZO

paginile **14-15**

Distanțe

„Dacă cineva mă ține la distanță, mă împac cu gîndul că e și el la distanță de mine.“

JONATHAN SWIFT

Redacția DILEMA VECHE: str. George Enescu nr. 43, sector 1, 010304 București ● **telefon:** 031.860.30.48 ● **e-mail:** dilema@dilemaveche.ro

la vremuri noi, dileme vechi

Z. ORNEA

Intoleranța antisemită

Funcționează, la noi, cîteva mituri-clișeu care trebuie reevaluate prin confruntarea cu realitatea istorică. S-ar vedea, atunci, cît mai rămîne valabil din substanța lor. Unul dintre aceste mituri-clișeu e al toleranței la români față de, firește, străini. Se bate, mai ales în ultimii ani, multă monedă pentru mitul-clișeu al toleranței românești față de evrei. E o cosmetizare, ca atîtea altele, care, verificate atent, dezvăluie o realitate destul de întunecată. M-aș grăbi să adaug precizarea că ostilitatea intolerantă manifestă a venit nu din masa celor de jos, a locuitorilor țărilor românești, ci din partea unui segment al clasei politice și a unor cercuri intelectuale reprezentative. Nume ca Cezar Bolliac, Vasile Conta, M. Eminescu, N. Iorga, A.C. Cuza, Octavian Goga, Nae Ionescu, Nichifor Crainic, Brătescu-Voinești sînt edificatoare. Și au mai fost mulți alții, oameni politici și gazetari, cu anume rezonanță în epocă, peste care istoria a trecut, acoperindu-i de uitare. Dar, la vremea lor, au stat în prim-planul intoleranței antievreiești creînd atmosferă antisemită și determinînd adoptarea unor legiuiri potrivnice evreilor stabiliți în România. Recent apărutul *Jurnal* al lui Mihail Sebastian, bestsellerul ultimelor săptămîni, dezvăluie realitatea înfricoșătoare a discriminării antisemite din 1938-1944, tulburînd mult conștiințele oneste românești care iau, astăzi, cunoștință cu aceste amare adevăruri pe care nu le cunoșteau.

Și nu le cunoșteau – chiar cititorii maturi, ajunși azi la o vîrstă respectabilă – pentru că deceniile dictaturii au tabuizat acest fenomen, interzicînd cercetarea și aprecierea lui dreaptă. Cel puțin două generații au fost mințite și la acest capitol, întreținîndu-se fals mitul-clișeu al toleranței față de evrei, neîngăduindu-se, astfel, asumarea – necesară – a unei răspunderi și, prin consecință, disocierea critică față de o realitate cel puțin foarte neplăcută.

Dar fenomenul intoleranței față de evrei are istorie, care s-ar cuveni reamintită măcar în momentele ei nodale. Stabiliți încă din vremea ocupației romane și mai tîrziu în țările române, evreii vin aici, în număr mare, între 1830-1850 și, parțial, mai tîrziu. Au venit mai ales din Galiția și Rusia, găsindu-și ocupație aici. Treptat, au devenit o populație minoritară importantă. Și ea a iscat acută intoleranță, afirmîndu-se că se constituie în clasa mijlocie, cu deosebire în Moldova, ceea ce ar primejdui – se spunea – organismul economic, social și politic românesc. (...)

(apărut în Dilema, *nr. 216, 14 martie 1997)*

Dilema veche vă propune

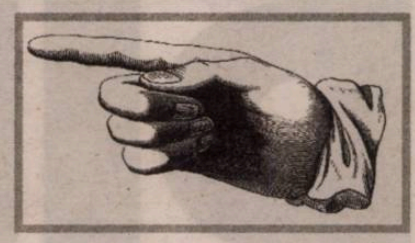

■ *Colateral Beauty: a doua șansă*, cu Helen Mirren, Will Smith și alți cîțiva actori cunoscuți, în regia lui David Frankel, e pe ecrane și poate fi văzut, dar, după părerea mea, nu e cine știe ce. Mai mult dramă decît comedie, cu actori care joacă bine, dar și cu clișee lacrimogen-hollywoodiene. Poți pierde o oră și jumătate cu el, dar numai dacă n-ai altceva mai serios de făcut. (Andrei Manolescu)

■ *Să mîncăm etic. O analiză a moralității consumului de animale*, de Gary L. Francione și Anna Charlton (Editura Adenium, 2015). Citiți această carte și veți găsi un eseu viu și pertinent despre cum ajunge în farfurie pîinea noastră cea de toate zilele, adică friptura. O pledoarie convingătoare pentru etică în bucătărie. (Matei Martin)

■ Jurnalistele Cécile Amar și Marie-Laure Delorme au publicat, la Fayard, un volum care se numește *Qu'est-ce que la gauche?*, care reunește contribuțiile unor autori printre care Erri De Luca, Martine Aubry, Martin Hirsch, Jean-Luc Mélenchon, Élisabeth Roudinesco, Marc Dugain, Cécile Duflot, Régis Jauffret, Laurent Binet și Danièle Sallenave. Pentru că e o temă actuală și pentru că am avut de curînd un Dosar despre social-democrație, e interesant de văzut ce răspund intelectualii francezi la această întrebare. Cîteva texte puteți citi aici: http://bibliobs.nouvelobs.com/idees/20170120.OBS4109/qu-est-ce-que-la-gauche-les-reponses-d-annie-ernaux-winock-et-foessel.html. Concluzia o trage Annie Ernaux: „Am văzut stînga murind. An după an." (Ana Maria Sandu)

■ *Sing* (2016, Christophe Lourdelet, Garth Jennings), un film de animație cu vocile, printre alții, ale lui Matthew McConaughey, Reese Witherspoon, Scarlett Johansson, Seth MacFarlane – care are meritul de a face lucrurile (care or fi ele) să pară la locul lor și de a te transforma într-un optimist, pentru scurt timp, măcar (chiar dacă, în realitate, nu prea ești). (Iaromira Popovici)

■ Vînătoare de scrisori și mistere, la Muzeul Național de Artă al României, pe 4 februarie (între orele 10 și 17). Adică un alt mod, mai neconvențional, de a vizita un muzeu pe care îl aștept de ani buni – de data aceasta, un traseu cu indicii pe parcursul căruia veți descoperi cîteva dintre misterele lucrărilor de artă din cadrul Galeriei Europene. Traseul durează o oră. (Adina Popescu)

■ *„Rusciuc, sîmbătă.* Marele statmajor a adoptat invenția colonelului Hahaler-aga pentru trecerea bașbuzucilor pe Dunăre. Invenția stă în aceasta: Întocmai ca un balon, se umflă turecii șalvarilor fiecărui bașabuzuc cu aer îndesat, pînă ajung ca două burdufe. Cu chipul acesta toți șalvarii fiind astfel umflați, bașabuzucilor le va veni foarte ușor a trece Dunărea, umblînd pe apă în picioare pînă-n genunchi. *N.B.* Din cauza întreruperii căilor, neprimind de trei zile poșta din Urlați, nu putem da nimic nou despre mersul resbelului în Asia-Mică." – I.L. Caragiale, la 165 de ani de la naștere. (Ruxandra Mihăilă)

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Între două lumi**
- **Incompetența**
- **Familia**
- **Ateismul**

album dilematic Andrei Manolescu

DILEMA VECHE

REDACȚIA:

Dana CĂLINESCU (secretar general de redacție)
Marius CHIVU ● Radu COSAȘU ● Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU (redactor-șef adjunct)
Matei MARTIN ● Matei PLEȘU ● Adina POPESCU
Iaromira POPOVICI ● Ana Maria SANDU
Dan STANCIU (art director) ● Mircea VASILESCU
Sever VOINESCU (redactor-șef)

RUBRICI:

Teodor BACONSCHI ● Ion BARBU ● Aron BIRO
Paul BREAZU ● Codrin Liviu CUȚITARU
Cristina FOARFĂ ● Petre GURAN
Maria IORDĂNESCU ● Eugen ISTODOR
Selma IUSUF ● Anca MANOLESCU
Ruxandra MIHĂILĂ ● Vintilă MIHĂILESCU
Ovidiu NAHOI ● Radu NAUM ● Valeriu NICOLAE
Liviu PAPADIMA ● Cătălin PAVEL ● Radu PREDA
Ancuța PROCA ● Oana STOICA
Cătălin ȘTEFĂNESCU ● Bogdan TĂNASE
Teodor TIȚĂ ● Rodica ZAFIU

TEHNOREDACTARE: Adrian DAMIAN
EDITOR WEB: Cristina ȘTEFAN

Informații și reclamații ABONAMENTE:

031.860.30.57; 031.860.30.85

(numere cu tarif normal, disponibile de luni pînă vineri, între orele 9 și 18)

e-mail: abonamente@adevarulholding.ro

MANAGEMENT GRUPUL DE PUBLISHING:

Administrator Special: Carmina Dumitrescu
Director Publicitate: Elisabeta Circiu
Director Marketing: Mircea Ionescu
Coordonator Producție: Constantin Delta
Director Distribuție: Dana Zamfir
Sales Manager: Mihaela Cărăușu
mihaela.carausu@adevarulholding.ro

ISSN: 1584-1669

Revistă editată de: Adevărul holding

Publicație auditată de: BRAT

Tiraj: 9.000

Tipărit la Tipomedia

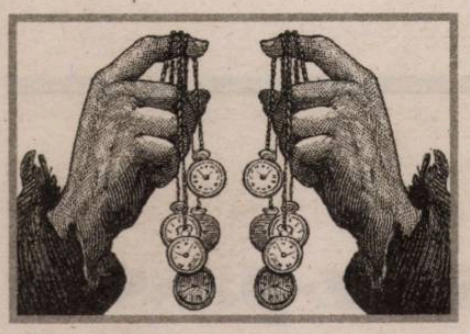

Andrei PLEȘU

nici așa, nici altminteri

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

Tezaurul românesc de la Moscova

– *o pagină de memorialistică* –

În numărul de săptămîna trecută al *Dilemei vechi* am citit interviul luat dlui Marian Voicu de dl Mircea Vasilescu, pe tema – inepuizabilă și, se pare, nerezolvabilă – a tezaurului nostru, trimis spre „păstrare“ „aliaților“ de la Răsărit, în anii 1916-1917. Trebuie spus că relațiile diplomatice dintre România și Rusia (sau, anterior, Uniunea Sovietică) au inclus întotdeauna pe agenda lor această delicată temă. Nici un ministru de Externe român nu poate evita, dacă se întîlnește cu omologul său rus, reluarea, fie și formală, a vechiului litigiu. Știam asta cînd am ajuns în fotoliul „afacerilor străine“ și încercam să mă pregătesc.

Dar, mai întîi, un mic preambul. Abia instalat, am fost anunțat că vrea să mă viziteze dl Silviu Brucan. Nu eram, ca să zic așa, „în vorbe“ cu dînsul, așa că am fost destul de mirat. Evident, întîlnirea a fost programată și a avut loc. „Dragă“ – mi-a spus dl Brucan – „am venit să te previn asupra unei obligații pe care n-ai cum s-o ocolești, dar care impune o foarte atentă pregătire: te vei întîlni cu Evgheni Primakov, șeful diplomației rusești. Amînă cît poți, antrenează-te, fii cu ochii-n patru. Primakov e ditamai fiara! General KGB, arabist, spion, uns cu toate unsorile. Îți trebuie multă experiență ca să-i faci față!“ A urmat o scurtă pauză, apoi hohotul de rîs caracteristic (ofensiv și defensiv totodată) și încheierea: „Unde mai pui că-l cheamă și Finkelstein!“ Nu peste mult timp, aveam să verific, pe pielea proprie, cîtă dreptate avusese dl Brucan. Și încă ceva: pot spune cu mîna pe inimă că, în cei doi ani cît am rămas la Externe, diplomații cei mai eficienți, mai „profesioniști“, mai înzestrați tactic și strategic mi s-au părut diplomații ruși și diplomații turci. În cazul celor dintîi, „secretul“ consta în faptul – am mai spus-o – că *nu aveau reguli!* Aveau doar „obiective“, pentru atingerea cărora nu se împiedicau, excesiv, în cutume, precauții stilistice, manuale de protocol, proceduri prestabilite.

N-am putut amîna cît i-ar fi plăcut dlui Brucan întîlnirea cu Evgheni Primakov. O mare conferință la Strasbourg (prin mai 1998) a făcut inevitabilă o conversație bilaterală. Pe agenda mea erau două puncte: 1) dorința României de a adera la NATO (fără consecințe – suna discursul meu – pentru bunele relații cu Rusia) și 2) situația tezaurului românesc nerestituit încă de Moscova. Primul punct a fost expediat tăios, *à la russe:* „A, nu, dacă despre asta vreți să discutăm, nu sîntem interesați. Aderarea la NATO nu e un gest prietenesc față de noi!“ Știam acest obicei rusesc: demaraj vehement, urmat, eventual, pentru „dregere“, de glumițe și disponibilități recuperatoare... Am răspuns și eu cît am putut de insinuant: „Domnule ministru, convingerea noastră este că NATO de-acum nu mai are aceeași definiție ca în momentul înființării sale. În aceeași ordine de idei, credeam că nici Federația Rusă nu mai e totuna cu Uniunea Sovietică. Dar dacă nimic nu s-a schimbat, foarte bine, trecem la punctul 2.“ Primakov (inocent): „Cînd ziceți că ne-ați încredințat acel tezaur?“ „În 1916“ – zic. Primakov (surîs cordial): „1916? Domnule ministru, vă informez că, între timp, au avut loc Marea Revoluție Socialistă din Octombrie, Primul Război Mondial, al Doilea Război Mondial, căderea Zidului Berlinului și o mulțime de alte evenimente planetare. De unde să știu eu ce s-a întîmplat cu tezaurul dvs.?“ Și, după o tăcere „prietenească“: „Uitați, am să vă spun sincer, între noi (!), ce cred eu că s-a întîmplat. Să nu ne ascundem după degete! Sînt sigur că tezaurul românesc a fost principala sursă de finanțare pentru susținerea mișcării comuniste internaționale în perioada dintre cele două războaie mondiale...“ Mărturisesc că nu eram pregătit pentru atîta *„glasnost“* Și nu mi se pare exclus ca răspunsul lui Primakov (care nu avea nimic de pierdut) să fi fost, măcar în parte, adevărat. Și atunci? Ce mai e de făcut? Federația Rusă va spune că nu i se pot imputa nereguli comise de Uniunea Sovietică, de vreme ce e vorba de două state diferite. De altfel, între 1948 și 1989, am fost și noi solidari cu lupta lor („pentru pace“) împotriva capitalismului și a imperialismului, iar războiul costă! „Groparii“ trebuie plătiți! Și, vorba lui Primakov – rămîne „între noi“ –, cum de s-a decis Guvernul român (în 1916, iar în 1917 cu insistența lui Titulescu!) să-și pună bunurile în siguranță într-o mlaștină care tocmai se transforma într-un vulcan? Nu zic că eforturile de recuperare trebuie suspendate. Zic doar că „situațiunea“ e complexă și că ne batem – mereu în întîrziere – de pe o poziție dezavantajoasă.

(Am evocat această împrejurare „diplomatică“ și în două interviuri mai vechi. Am consemnat-o și aici, într-o variantă definitivă, dincolo de aproximațiile oralității și ale citărilor pripite.)

Vintilă MIHĂILESCU

...@hai-hui.ro

Părinții sînt sistemul?

Ieșiți în stradă, e timpul pentru o schimbare, dacă tineretul nu face nimic, bătrînii ne hotărăsc soarta! – i-a mobilizat Ombladon pe tineri la recentele manifestații din București. Iar pe Internet circulă, viral, o „scrisoare către mama“. Orice psihanalist ar tresări, probabil, la acest titlu: de ce nu către *tata*, către figura autorității, *principiul realității?* Și răspunsul ar fi, din acest punct de vedere, destul de simplu: pentru că „mama“, figura maternă a *principiului plăcerii,* este, de fapt, vinovată, pentru că ne-a legănat copilăria, ne-a protejat adolescența, ne-a prelungit tinerețea în iluzia că nimic rău nu ni se poate întîmpla și acum, iată, a dat realitatea peste noi și ne-a făcut varză! Dincolo de aceste exegeze sofisticate, un lucru este însă clar: în fața realității vitrege, tinerii *(unii* tineri!) își descarcă frustrările tot în sînul protector al familiei: *părinților, voi sînteți de vină!*

Am scris în urmă cu multe luni două „pilule“ despre acest fenomen, uimit de faptul că părinții au ajuns să fie considerați „sistemul“ cu care trebuie să se lupte „noua generație“. Simt nevoia să reiau cîteva pasaje:

Cum și de ce s-a trecut (se trece) de la responsabilitatea personală a fericirii la responsabilizarea parentală a nefericirii? Inițial, nedumerirea mea a fost mult mai puțin radicală și mai confuză. Participînd întîmplător și pe viu, ca să spun așa, la mai multe evenimente „inspiraționale“ ale mediului de dezvoltare personală & co., m-a surprins, la un moment dat, o temă recurentă: dacă vreți să reușiți în viață trebuie să vă eliberați de părinți, generația părinților noștri nu a făcut decît să ne învețe ce nu e voie să facem, trebuie să învățați să faceți ce vreți voi etc. O vină parentală plutea vag în aer, generică și mai degrabă ideologică decît pur și simplu psihologică: generația părinților era în cauză și nu neapărat sau doar părinții personali...

Tot întîmplător, pe cînd îmi evaluam în minte aceste impresii, m-am întîlnit cu o prietenă antropoloagă și călătoare, stabilită de mult în Occident. Din vorbă în vorbă, a început să-mi povestească, ușor perplexă, despre o atitudine tot mai răspîndită în rîndul tinerilor occidentali: generația părinților noștri este cea care ne-a spoliat viitorul, așa că să facă bine acum să (ne) plătească. De pildă: au huzurit în epoca bunăstării fără să se gîndească la faptul că aceasta nu avea cum să dureze o veșnicie și că noi va trebui să achităm nota de plată; și-au luat o casă cu 30.000 și stau în ea bine-mersi, fără să le pese, în timp ce noi nu avem cum să ne mai luăm o casă, care costă acum 300.000; mama/bunica mai merg la coafor să-și vopsească părul cu 80 de euro, în timp ce eu nu-mi pot permite să merg să mă tund decît din an în Paști: ce-i mai trebuie cochetăria asta la 70 de ani, normal ar fi să mă ajute pe mine cu acești bani! De asemenea: părinții mei și-au luat mobilă nouă de grădină și ne-au făcut nouă cadou mobila veche. Ce „cadou“ e ăsta? Le-am spus să facă bine să-și păstreze mobila lor veche, că pentru ei tot nu mai contează, și să mi-o lase mie pe cea nouă, că John și cu mine sîntem la început de viață și nu ne putem permite. Și exemplele curgeau. De la *Yes, I can!* se trecuse parcă, pe nesimțite, la *Yes, I deserve it!* – reflectam eu în sinea mea.

Săptămîna următoare am primit un comentariu interesant. Iată-l:

„Mă scuzați, domnule Mihăilescu, dar între timp realitatea lovește fără milă. Dacă părinții noștri au reușit fără prea mari eforturi să își ia un apartament, adică o cutiuță artificială pe verticală într-un bloc cu *n* cutiuțe, iată că noi nu mai avem nici luxul ăsta. În cel mai bun caz, ne putem plăti o chirie, pe care o schimbăm după cum bate vîntul schimbării, care ne mătură la intervale regulate. Acum care ar fi atitudinea potrivită? Să nu mai privim cu invidie la părinții noștri și să ne așezăm pe o bancă în parc, împăcați cu epoca și cu condițiile ei? Muncim la fel de mult, am terminat facultăți fără să plagiem nimic, nu am dormit nopțile pentru examen, și totuși priviți-ne... e vai de noi.“

Această percepție a „părinților“ pare să fie, de fapt, mult mai răspîndită. Astfel, la un sondaj Kruk din 2014, în jur de 50% din tineri au considerat că generația părinților lor a avut o situație financiară mai bună și își permitea mai mult decît ei (doar unul din cinci avînd opinia opusă) și că, bineînțeles, avea mai puține datorii decît tinerii de azi. Păi, să nu-i „invidiezi“?

Nu! Pentru că nu sînt de invidiat; apoi, pentru că tinerii „invidioși“ de azi vor fi la rîndul lor părinții „invidiați“ de mîine; de asemenea, pentru că acești părinți constituie „generația sandwich“, responsabilă nu doar de copii și nepoți, ci și pentru propriii părinți; dar mai ales pentru că asta nu face decît să preia în familie o problemă a societății, redistribuind în spațiul domestic o vină pe care nimeni nu vrea să și-o asume în spațiul public. Culpabilizarea părinților nu face astfel decît să exonereze, naiv, responsabilitatea politicului și să blocheze, inconștient, mobilizarea socială.

Problema fundamentală este una de sistem, nu de „familie“. Psihologic, ea se traduce prin nevoia unui vinovat, a unei entități care să poarte vina pentru „marea criză“. Nu doar criza economică, nu doar criza geopolitică, nu doar criza unității europene sau aceea a refugiaților, și nici măcar criza egalității de șanse, ci trăirea individuală a tuturor acestora la un loc: *criza speranței.* În fața lipsei existențiale de perspectivă, bunici, părinți și copii trăiesc cu toții, și fiecare în felul său, perplexitatea neputinței și nevoia unei explicații pe măsură: cine e de vină pentru toate acestea? De ce mi se întîmplă *mie* toate acestea?

„Părinții“ sînt doar ultimul chei al unei derive a responsabilității. În mod simptomatic și pervers, aceștia sînt puși în aceeași categorie cu imigranții care ne iau locurile de muncă, cu șomerii și asistații care huzuresc pe banii noștri de contribuabili și cu toți acești săraci care lenevesc pe munca noastră de popor harnic: ei sînt adevărații responsabili!

Acum, *părinții* au devenit greaua moștenire a societății, colaboraționiști ai Sistemului: votează aiurea, sînt nepăsători la corupție și, astfel, „ne hotărăsc soarta“. Da, este adevărat că 54% din „părinții“ de 55-64 de ani au votat cu PSD, dar și „tinerii“ de 24-35 de ani au votat mult mai mult PSD decît USR. Și, oricum, nu asta e problema. A face din „părinți“ actori politici determinanți înseamnă a ieși din politic, a renunța la lupta politică reală, în favoarea unor defulări domestice fantasmate: să ieșim în stradă ca să ne pedepsim părinții? Cum se exprima, plastic, Radu Călin Cristea, asta înseamnă să faci *politică în spielhosen!...*

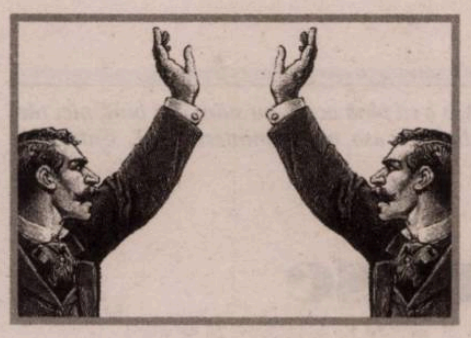

Valeriu NICOLAE
rătăcit în **Euro**-Narnia

Nasolie mare și un laissez-passer

Sînt în Basel. E un control al poliției franceze, așa că sper să fie unul ușurel, că de examene colonoscopice nu am nici un chef și prefer să le fac în mod voluntar. Am o față care a fost de super-ajutor prin Liban, Siria, West Bank, Turcia, căci toată lumea îmi vorbește acolo în limba locală și trec neremarcat, mai ales dacă nu sînt bărbierit de cîteva săptămîni. Dar sînt la granița elvețiano-franceză și pe aici e mai complicat. Cu moaca mea, dacă mi-aș uita rucsacul și aș alerga spre poarta de îmbarcare ca să nu pierd autocarul, sigur aș fi responsabil pentru cîteva infarcturi sau aș sfîrși glorios cu un glonț în cap.

Exact cum mă așteptam, sînt selectat pentru control. Am doar buletinul la mine. Sînt întrebat cu ce cursă am venit și de unde. Am venit cu un Wizzair de la București. Buletinul meu este cercetat cu mare atenție. Sînt obișnuit cu asta. Se uită băiatul cu o lupă sofisticată la el vreo cinci minute și decide că e fals. Știam de la un vameș din Frankfurt că buletinul românesc are elemente de securitate foarte proaste, așa că îi spun să mai verifice o dată. Nasolie mare, se pare că l-am înjurat de mă-sa. Sînt condus într-o încăpere separată, unde mai e un nene, care clar e pus pe caterincă.

Domnul cel poznaș mă întreabă care îmi este destinația. Îi spun că merg la Strasbourg. Rîde șmecherește. Strasbourg-ul e cunoscut de poliție nu pentru instituțiile care se ocupă cu drepturile omului, ci pentru jihadiști. Mă gîndesc că ar fi bine să îi spun că sînt rom, căci probabil asta m-ar ridica în ochii lor.

– De ce mergi la Strasbourg? – întreabă.

Îmi vine să-i zic că apreciez foarte tare mișcarea de extremă dreapta din Alsacia și că am chef de o *tarte flambée* la restaurantul de fițe, dar pericolul colonoscopiei îmi liniștește piticii. Îi spun că lucrez acolo.

– Legal? – mă întreabă.

– Da, legal. La Consiliul Europei.

Rîde iarăși pe sub mustața *à la* Dragnea și, cu umorul lui Ponta, mă întreabă dacă se construiește ceva nou la Consiliul Europei.

– Nu, sînt reprezentantul special al secretarului general.

Am reușit să îi binedispun pe amîndoi – sînt reprezentantul unei secretare, asta e ce-au înțeles. Îmi spune celălalt, un pic mai serios, că la nivelul meu de franceză nu am cum să muncesc la o instituție franceză. Mă cam irit. Îi spun că sînt de acord cu el, înțeleg că s-au simțit bine, dar sînt un funcționar de grad înalt, cu statut diplomatic în Franța, și mă grăbesc să ajung la serviciu, așa că ar face bine să mă lase să plec.

Se pare că am spus gluma anului. Mă măsoară de sus în jos și îmi spune că sînt haios. Îmi dau seama că sînt îmbrăcat ca dracu', în pantaloni de sport, cu o cipilică pe cap și cu ghete de baschet cam jerpelite. Cu totul altfel decît îmi imaginam eu, adică în costumul și pantofii cei procopsiți cu care trebuie să mă duc la serviciu. Îmi spune că procedura le cere să îmi sune angajatorul. Răsuflu ușurat și zic: „Sigur". Îmi sun șeful pe mobil. Nu răspunde. Trimit mesaj că e urgent. Sună și îmi spune că trebuie să fiu rapid. Îi spun că și eu îmi doresc cam același lucru și îi pasez telefonul domnului polițist. Se albește încet-încet. Închide telefonul și se duce la un calculator. Piticii mei explodează brusc. Îi spun că mă grăbesc și că în mod sigur am pierdut autobuzul, așa că sper să găsească ei o soluție ca să ajung la timp la tren. Nu de alta, dar dacă îl pierd o să am timp să scriu o plîngere.

© wikimedia commons

Sînt amîndoi spășiți rău și decid că nu are rost să fiu nesimțit. Îmi cer scuze și le spun că îi înțeleg, că au o slujbă stresantă și că buletinul meu e așa cum e. Reușesc să ajung la timp la Strasbourg cu ajutorului poliției franceze de frontieră.

Am fost oprit de zeci de ori la granițe pentru ca nu sînt îndeajuns de tipic pentru un alb european. Odată, în Austria, eram împreună cu o prietenă blondă, blondă și româncă. În fața noastră, doi romi lăutari au fost trimiși de vameși direct în încăperea de interogare. I-am spus că o să întîrziem un pic. Blonda trece prima, durează mai puțin de douăzeci de secunde. La mine a durat vreo cinci minute. A trebuit să le arăt rezervarea la hotel, cartea de credit și să dovedesc că muncesc unde le-am spus că muncesc.

Acum sînt în posesia unui *laissez-passer* – o chestie pentru diplomați care îmi permite să trec granițele fără nici un fel de problemè. De fiecare dată cînd îl scot, vameșii par surprinși și de fiecare dată nu mă abțin să spun că e adevărat și că, dacă nu mă cred, pot să verifice. Nu de alta, dar călătoriile cu mașina de poliție sînt o chestie pe care mi-o doream de mic.

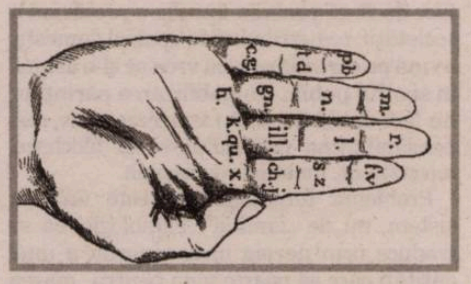

Codrin Liviu CUȚITARU
prezentul discontinuu

Excepționalismul american

Sloganul prin care Donald J. Trump a cîștigat, surprinzător, alegerile de peste Ocean, devenind cel de-al 45-lea președinte al Statelor Unite – *„We'll make America great again!"* / „Îi vom reda Americii măreția!" – și pe care l-a reiterat, cu ardoare neverosimilă, în discursul său inaugural, contrazice, paradoxal, una dintre trăsăturile etnopsihologice și, implicit, una dintre calitățile istorice a ceea ce s-a numit, încă din perioada post-columbiană, „Lumea Nouă". E vorba despre *excepționalismul american*. Ce înseamnă acest lucru și de ce ne confruntăm aici cu un paradox (pînă la urmă, cineva ar putea obiecta că „măreția Americii" se suprapune semantic, nu-i așa, cu „excepționalitatea" sa)? Alexis de Tocqueville, în a lui celebră carte, *Democrația în America,* folosește pentru prima oară termenul de „excepționalism" în raport cu națiunea transatlantică. Principala semnificație a conceptului, stabilită de politologul francez, este cea de singularitate istorică. Mai precis, nici o altă istorie de pe mapamond – europeană ori ba – nu seamănă cu formarea SUA *(melting pot,* individualism, libertate, democrație, independență etc.), țară-continent devenită de aceea *unică* în lume. Ulterior, noțiunea a căpătat și alte conotații: America e marcată de excepționalitate întrucît *are o misiune,* de a transforma, prin liberalism, întreaga planetă; mai mult, americanii sînt fundamental generoși, patria lor jucînd rolul de *refugiu internațional* pentru orice dezmoștenit al sorții, pentru orice evadat disperat din diversele „închisori ale popoarelor"; de asemenea, nu trebuie uitat că singularitatea Statelor Unite vine și din efortul necondiționat al *progresului tehnologic permanent*, menit să emancipeze umanitatea în ansamblul ei. Cum a reușit președintele Trump să altereze aceste constante ale identității americane tradiționale, eșuînd politic într-un neîngăduit paradox? Printr-o „hermeneutică" insolită, aș spune, a ideii de *măreție americană*. Să mă explic.

Modul în care actualul lider de la Casa Albă dorește să „readucă" strălucirea de odinioară a Lumii Noi neagă chiar fondul istoric al excepționalismului american, „baza" așadar a strălucirii sale din ultimele secole de evoluție omenească. *Nota bene,* acum nu mă refer la discursurile din campanie (unde anumite „licențe" retorice pot fi, la limită, acceptate), ci la primele declarații și măsuri prezidențiale, integrate în actul administrativ nemijlocit. Ce afirmă, în calitate de conducător, domnul Trump? Mai întîi, faptul că America va fi mereu pe primul loc. Intenția e legitimă, însă substratul ei nedumerește profund. Cum va ajunge America pe primul loc? Prin renunțarea treptată la alianțele fundamentale („NATO reprezintă o organizație învechită"), prin dezinteres față de destinul politic al celorlalți, prin stoparea imigrației de orice fel și printr-o colaborare tot mai strînsă cu state precum Rusia. Să observăm că, dintr-un foc, acest șir de ipoteze lucrative în viitoarea politică de peste Ocean anulează coordonatele esențiale ale excepționalismului – ale măreției, ca să fim în tonul discursiv prezidențial – națiunii americane! Misiunea „transformării (în bine) a planetei" cade din start, „deschiderea față de alteritate" se disipează pe nepusă masă, îngăduința pentru „închisorile popoarelor" devine, șocant, principiu de guvernare, iar „garantarea liberalismului mondial" – o teorie depășită. În condițiile date, orice analist cu inițiere medie în politologie concluzionează că America va înceta, straniu, să mai fie „mare", transfigurîndu-se într-o fostă colonie europeană (vezi cazurile Canadei, Australiei și Noii Zeelande), izolată și suficientă sieși – cu un cuvînt, din ce în ce mai puțin importantă în concertul marilor puteri ce vor fi, cu siguranță, Rusia și China. Apoi, mai adaugă ceva tulburător „programului" său președintele Trump: administrația se va axa pe problemele interne, „redînd" americanilor de rînd slujbele, „refăcîndu-le" bunăstarea, stabilitatea și încrederea de altădată.

Trump are o familie (frumoasă) de imigranți (în SUA) pursînge.

Care bunăstare, care stabilitate, care încredere? Americanii sînt (alt element de unicitate!), integral, un popor de emigranți. Prosperitatea, siguranța și optimismul le-au venit, preponderent, din *deschiderea* (fără precedent în istorie!) față de lume, din absorbția și integrarea într-un spirit inovator, constructiv, a tuturor celor care și-au asumat existența pe „pămîntul făgăduinței", din acceptarea complexei și fascinantei diversități umane. O *închidere* astăzi nu ar duce, iarăși paradoxal, la dezvoltare și la „măreție", ci la regres și, deci, la „sucombare". În ecuația de mai sus a „contradicțiilor" mă surprind două aspecte: *primo,* Donald Trump e un afacerist de mare succes, care cunoaște dinamica progresului (ca atare, de unde obtuzitatea sa politică?) și *secundo,* Donald Trump are o familie (frumoasă) de imigranți (în SUA) pursînge: mama sa a venit din Scoția, bunicii paterni din Germania, iar el s-a căsătorit (avînd urmași în ambele situații!) cu două emigrante get-beget (din Cehia și, respectiv, din Slovenia). S-a întors oare, cu totul, lumea pe dos?

***Codrin Liviu Cuțitaru** este profesor la Facultatea de Litere a Universității din Iași. Cea mai recentă carte publicată:* Studii de anglistică și americanistică, *Editura Junimea, 2016.*

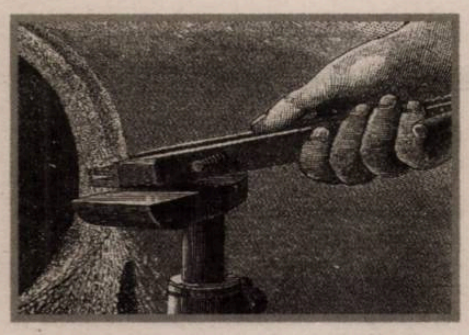

Ovidiu NAHOI

EU și UE

De ce ar fi Trump dușmanul Uniunii Europene?

„Tocmai am revenit din Statele Unite și opinia mea este că avem un al treilea front care subminează Uniunea Europeană; el este Donald Trump", sînt cuvintele lui Guy Verhofstadt, liderul ALDE (liberalii europeni), parte dintr-un discurs rostit la grupul de reflecție londonez Chatham House, potrivit Reuters. Iar celelalte două amenințări sînt, în opinia liderului liberal, fundamentalismul islamic și Vladimir Putin.

Avertismentul lui Verhofstadt a venit la puțin timp de la ordinul executiv prin care președintele american Donald Trump a interzis intrarea pe teritoriul Statelor Unite a cetățenilor proveniți din șapte state majoritar musulmane. E greu de evaluat pe moment care va fi impactul acestei măsuri asupra siguranței Statelor Unite. Dar ne putem gîndi încă de pe acum la influența nefastă pe care o poate avea asupra teritoriului european. Și nu doar pentru că ordinul ar putea fi discriminatoriu sau în discordanță cu convențiile internaționale.

De fapt, Trump dă o nesperată mînă de ajutor propagandei islamiste, într-o perioadă în care organizația teroristă Stat Islamic pierde teren pe teatrele de luptă. Recrutorii islamiști nu vor scăpa ocazia să pună decizia de la Washington în contextul jihadului și al ciocnirii religiilor, cerînd răzbunare pe creștinii răuvoitori. Iar Europa este, prin forța lucrurilor, cea mai expusă.

Apoi, fiecare lovitură dată în Europa de către vreun atacator singuratic, în numele Statului Islamic, servește indirect propagandei ruse – Occidentul slab, desacralizat și care își pierde identitatea. Și, bineînțeles, salvarea care poate veni doar din partea Rusiei – cea *macho* și viguroasă. Fără a cădea în conspirationism și fără a da apă la moară teoriilor care susțin existența unei relații cu mult prea profunde între Trump și Vladimir Putin, rămîne să ne întrebăm de ce și-ar dori cu atîta ardoare președintele american răul Uniunii Europene.

Dacă America a fost și este mare – din 1991 încoace este singura superputere globală –, aceasta se întîmplă și pe baza unui puternic parteneriat transatlantic. Și atunci, să fie oare la mijloc doar o îngustă gîndire de afaceri? De-abia intrat în funcție, Donald Trump nu și-a ascuns admirația pentru Marea Britanie și susținerea pentru Brexit. Premierul britanic Theresa May a fost primul lider de pe continentul european care a efectuat o vizită la Washington. Trump îi promisese un acord comercial separat – o șansă nesperată pentru Londra, după ce a devenit clar că Brexitul va fi unul dur, iar Marea Britanie nu va mai beneficia, decît cel mult într-o măsură limitată, de avantajele prezenței pe piața unică europeană. Cu alte cuvinte, Marea Britanie își pune speranțele într-un lider care nu face un secret din dorința sa de a limita sau chiar de a arunca în aer comerțul global. Dar pentru un rechin precum Donald Trump, este cît se poate de clar cine are mai multă nevoie de cine în această poveste. Și va profita din plin de poziția sa avantajoasă.

Cîndva, în Imperiul Britanic, soarele nu apunea niciodată și Londra putea dicta regulile comerțului peste mări. Dacă Brexitul s-a făcut cu gîndul la acele vremuri, atunci a fost o greșeală. Acele vremuri nu se mai pot întoarce, lumea s-a schimbat și Marea Britanie nu mai este azi atît de mare încît să conducă jocul. Cît despre Donald Trump, lui îi dă mîna să țină calde niște negocieri pentru un acord de liber schimb cu Londra, cîtă vreme îi pot cădea în plasă și alți peștișori – Franța doamnei Le Pen, de exemplu. Pentru că lidera Frontului Național a promis și ea părăsirea Uniunii Europene, în caz că va cîștiga alegerile. Iar Trump este pentru ea prieten și far. Sau Olanda lui Geert Wilders. Sau, de ce nu, o Italie dominată de Liga Nordului și căzută în disperare după anii lungi de criză și lipsită de ajutorul partenerilor în criza refugiaților.

Exportator net în Statele Unite, cea mai mare piață integrată a lumii și cel mai mare comerciant, ca să nu mai vorbim că e și cel mai mare donator pentru dezvoltare în regiunile sărace, Uniunea Europeană este genul de entitate care nu are de ce să existe în jocul de Monopoly al lui Donald Trump. Mai ales că este și singurul loc din lume unde standardele de construcții și dezvoltare imobiliară nu i-au permis magnatului să aibă succes. Nu poate uita cum a plecat, în mai multe rînduri, cu coada între picioare din Germania, unde mai multe administrații publice au respins planurile sale.

Din punctul de vedere al Rusiei, statele membre pot fi puse cu botul pe labe, unul cîte unul, prin șantajul energetic sau prin readucerea la viață a unor monștri ai istoriei. Nu însă și o Uniune Europeană solidară. Uniunea Europeană, cu sistemul ei de libertăți, cu modelul ei social și domnia legii, este exact ce nu vrea să vadă Vladimir Putin în vecinătatea lui. Și asta pentru a nu da prea multe idei unui popor pe care-l menține sub un control strict și sub o propagandă neîncetată.

Presa internațională face în aceste zile tot felul de legături între arestările unor înalți responsabili din sectorul IT rusesc sau moartea unui șef din KGB și atacurile cibernetice asupra Statelor Unite ori dosarul cu o pronunțată tentă sexuală privindu-l pe Donald Trump. E greu de spus cît adevăr se află în aceste dezvăluiri. Dar chiar și fără asemenea aspecte tenebroase, fie și numai pragmatismul îi poate împinge pe liderii de la Washington și Moscova să lucreze, împreună și separat, împotriva Uniunii Europene.

Răspunsul Europei se află mai întîi de toate în mîinile cetățenilor săi. Iar olandezii și francezii sînt primii chemați să spună dacă se predau sau nu.

PUBLICITATE

SECURITATE, PERFORMANȚĂ ȘI STABILITATE PENTRU UN BUSINESS INVINCIBIL, CU SOLUȚIILE TELEKOM

Deși prognozele sunt îngrijorătoare cu privire la atacurile informatice, avertizând că se înregistrează, în prezent, aproximativ o jumătate de milion în fiecare minut, multe dintre companiile mici consideră că este suficient să aibă un antivirus instalat pentru a se proteja. Specialiștii Telekom afirmă că acesta este un prim pas, dar nu suficient pentru asigurarea continuității afacerii din acest punct de vedere. Pentru că cele mai multe dintre pericolele informatice nu sunt vizibile, companiile ararеori își pun problema că bazele de date le-ar putea fi corupte, furate sau blocate, sistemele le-ar deveni inaccesibile, iar astfel activitatea le-ar putea fi paralizată.

Tocmai de aceea, pentru ca un business să fie în siguranță, acesta trebuie să își protejeze al doilea cel mai valoros activ după resursa umană: informațiile.

Soluții se găsesc din abundență pe piața locală, dar acoperă doar nevoi punctuale. Însă toate elementele pentru un business sigur sunt disponibile la Telekom Romania, cel mai mare operator de telecomunicații din România, cu o puternică divizie de servicii și soluții integrate IT&C.

Conectivitatea permanentă, un element-cheie pentru o afacere dinamică, implică și vulnerabilități, care sunt eliminate cu soluțiile de securitate pentru echipamente fixe și mobile. Acestea asigură protecția individuală a oricărui dispozitiv și sunt oferite la pachet, automat, cu serviciile de telecomunicații pentru ca businessul respectiv să fie protejat. Protecția este posibilă, fie că este vorba de computere personale (apărare antivirus/antimalware, contra diferitelor amenințări online, inclusiv a furtului de identitate sau escrocheriilor financiare), respectiv de dispozitive mobile, care sunt protejate împotriva pierderii sau accesului nedorit la informațiile personale (mesaje, contacte, fotografii, fișiere). De exemplu, un furnizor mic de servicii de pe piața locală a ales să își securizeze atât dispozitivele fixe, cât și cele mobile după ce i-a fost golit un cont din cauza unei vulnerabilități a antivirusului gratuit instalat pe calculatorul de pe care se făceau plățile. Firma cu 5 angajați a ales soluția Norton Security Online de la Telekom cu 10 licențe—5 pentru PC-uri și celelalte 5 pentru echipamentele mobile—pentru care plătește 5 euro/utilizator/lună, beneficiind de o reducere de 50% pentru această opțiune.

Hackerii nu sunt singurul pericol - siguranța datelor poate fi periclitată și de un cutremur, un incendiu, un angajat neatent, o fluctuație de tensiune în rețeaua electrică sau multe alte cauze, atunci când acestea sunt găzduite pe serverele proprii. Conștiente de aceste riscuri, tot mai multe firme decid să își mute serverele în centre de date securizate, iar această schimbare generează și reduceri semnificative de costuri pentru că renunță la investițiile în reînnoire și administrare a echipamentelor. Pentru protecția împotriva acestui tip de amenințări fizice, Telekom oferă, pe lângă hosting în centrele sale de date din București și Brașov, și serviciile VDC (Virtual Data Center), unice pe piața din România pentru că permit stocarea și procesarea de volume uriașe de date fără limitările serverelor clasice, pe o arhitectură integrată, unificată și convergentă, asigurând totodată redundanța datelor și protecție maximă garantată. Această soluție poate scala individual orice componentă (memorie, disc sau procesor), în funcție de nevoile fiecărei companii. Arhitectura next-generation-data center oferă performanța necesară prin faptul că este capabilă să susțină aplicații solicitante din punctul de vedere al resurselor, condiții pe care alți furnizori din piață nu au reușit încă să le ofere. Pentru a asigura cel mai ridicat SLA (nivel minim garantat) din piață—de 99,999% disponibilitate—Telekom a dezvoltat o platformă tehnică în care fiecare componentă are redundanță, adică este dublată fizic, fără niciun single point of failure (SPOF).

Un exemplu elocvent este cel al unei firme care asigură suport tehnic clienților care sună la call-center și care folosește o aplicație CRM care permite afișarea în timp real a tuturor informațiilor relevante despre apelant și despre echipamentele acestuia. Pentru că această operațiune implică un volum uriaș de date și informații, iar viteza de reacție trebuie să fie foarte mare, compania în cauză a apelat la serviciul VDC oferit de Telekom. Alegerea s-a bazat pe regula "3-2-1", care înseamnă: 3 copii permanente ale datelor și aplicațiilor (una de lucru și două de backup); 2 copii păstrate în medii și pe echipamente diferite pentru ca o defecțiune sau un virus să nu afecteze mai mult de o copie simultan; 1 copie, cel puțin, a datelor aflată într-un alt spațiu fizic, în alt oraș, acestea putând fi recuperate în cazul unui dezastru natural.

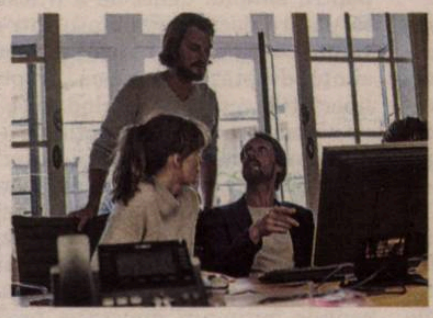

O altă situație care poate conduce la întreruperea conexiunilor la internet este cea în care au loc incidente precum tăierea accidentală a fibrei optice. Pentru astfel de situații, Telekom Romania oferă facilitatea de monitorizare proactivă pentru serviciul premium de internet MetroNET— „coloana vertebrală" pentru traficul de date fixe al unei afaceri care susține, practic, toate aplicațiile pe care clientul le folosește via internet. Telekom oferă serviciul de monitorizare proactivă care garantează supravegherea permanentă a conexiunii MetroNET de către o echipă din cadrul Centrului Telekom de Operare a Rețelei. Soluția este ideală, de exemplu, pentru companiile care comercializează produse online, pentru că, pentru a deservi sute sau chiar mii de clienți zilnic, momentele de downtime nu sunt o opțiune, având impact imediat asupra vânzărilor.

La fel de practică este această soluție și pentru clienții care au puncte de lucru în diferite orașe. Un retailer local, cu zeci de angajați și 6 magazine în 3 orașe mari din țară, urmărește de la distanță activitatea din toate punctele de lucru folosind MetroNET pentru că această soluție poate susține streamingul mare al camerelor de luat vederi. În plus, disponibilitatea serviciului de internet este garantat 99% prin contract în varianta standard. Pentru cazurile în care linia principală nu este disponibilă în perioada de activitate a magazinului, traficul este rutat către conexiunea de back-up oferită în cadrul abonamentului.

Pentru a asigura continuitatea activităților unei afaceri, nu este nevoie doar de o conexiune securizată, ci și de aplicații care pot fi rulate în siguranță oricând și de pe orice device. Aplicațiile Microsoft Office 365 oferite clienților companii de către Telekom rezolvă cu succes această problemă, permițându-le celor aflați în mișcare să își creeze propriul birou mobil. Aplicațiile Office (Word, Excel, PowerPoint) sunt disponibile în cloud în sistem de licențiere Software as a Service și nu presupun investiții de capital, costuri de mentenanță, iar accesul este securizat de oriunde, oricând, de pe orice dispozitiv. Office 365 este oferit de Telekom Romania pe bază de abonament lunar, ca serviciu independent sau împreună cu pachetele MagentaONE.

O școală privată din București își gestionează activitatea din cloud, folosind astăzi 81 de licențe Office 365 pentru corpul profesoral și personalul administrativ, după ce, în trecut, s-a confruntat cu probleme legate de disponibilitate și securitate. În prezent, fiecare dintre acești utilizatori are acces la programele Microsoft Office online, conferințe HD audio/video/web cu până la 250 participanți, o soluție de intranet și partajare de documente în interiorul organizației, plus o platformă de social media internă.

Așadar, soluțiile de securitate adoptate de companii arată că firmele își planifică dezvoltarea afacerii în mod inteligent, securizându-și activele, pentru că acestea reprezintă baza pentru creșterea pe termen lung. Din această perspectivă, un business invincibil devine doar unul care dispune de securitate maximă a dispozitivelor folosite, are acces la cel mai performant data center și folosește internetul cu stabilitate garantată dar și aplicații în cloud, toate oferite de Telekom Romania. ■

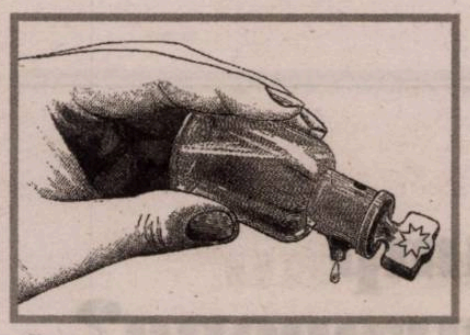

Rodica ZAFIU

cuvinte nepotrivite

„Atacuri concentrate“

În comentariile rostite în diverse studiouri de televiziune de prezentatori și invitați cu opinii foarte clare și tranșant exprimate, se reiau de aproape trei decenii cam aceleași formule de depreciere a manifestațiilor neconforme cu respectivele opinii. Reapar astfel termenii-cheie și sintagmele intens vehiculate prin 1990 – *destabilizare, instigatori, incitare la violență, manifestanți plătiți, blocarea carosabilului* etc. Sînt și unele noutăți, în nota senzaționalistă căpătată între timp de mass-media: în primul rînd, invocarea unor *forțe obscure* și a *serviciilor* (cărora li se atribuie orice ieșire în stradă și care par să fi optat, surprinzător, pentru tabăra adversarilor respectivilor prezentatori și invitați). Schema stabilă a evaluării rămîne însă aceeași, actualizînd la nesfîrșit mitul politic al *dușmanului care conspiră:* în timp ce manifestațiile convenabile erau *spontane*, născute din revolta sinceră a *poporului,* cele ale adversarilor sînt atent pregătite, bine organizate, inițiate de *grupuri de interese* și de *indivizi periculoși*.

În seria etichetelor acuzatoare intră și sintagmele *acțiuni concertate, atacuri concertate, eforturi concertate*. Adjectivul *concertat* (cu sensul „care este stabilit, hotărît împreună cu alții, care rezultă dintr-o înțelegere“, DEX), participiu al verbului a *concerta*, e un termen mai curînd livresc, folosit mai ales în domeniul juridic *(practici concertate, acțiuni concertate),* în politică și în diplomație *(eforturi concertate),* mai puțin în vorbirea comună. În principiu, înțelegerile ar trebui să fie acte pozitive, cu scopuri lăudabile; discursul politic partizan conferă însă conotații clar negative acordurilor (desigur secrete, cu statut de complot) care agravează pericolul, făcînd din imaginea dușmanului una și mai amenințătoare. Termenul *concertat* apare în multe acuzații și reproșuri, mai ales cînd însoțește cuvintele *atac* și *acțiune: „atacuri concertate* ale mai multor indivizi asupra Primăriei și primarului“ (dcnews.ro); „PSD acuză reprezentanți ai PNL de *acțiuni concertate*, în detrimentul dîmboviților“ (targovistelive.ro); *„Acțiuni concertate* pentru discreditarea României. Victima colaterală, europarlamentarul Adrian Severin“ (luju.ro) etc.

Dicționarele noastre indică drept sursă pentru verbul *a concerta* și pentru participiul adjectivizat atît italiana *(concertare, concertato),* cît și franceza *(concerter, concerté)*. De fapt, verbul a fost atestat mai întîi în italiană, cu sensul „a acționa împreună, a stabili de comun acord“, ca termen cult preluat din latină (unde sensul inițial era „a disputa“, „a fi în competiție“); semnificațiile muzicale ale lui *concerto* („acord“) și *concertare* au apărut ceva mai tîrziu, printr-o specializare semantică ușor de înțeles.

În româna actuală se alunecă adesea într-o confuzie paronimică iritantă, înlocuindu-se în formulele în discuție adjectivul *concertat,* probabil prea puțin familiar unor vorbitori, prin mult mai frecventul și accesibilul *concentrat*. Confuzia între *concertat* și *concentrat* e destul de evidentă în cazurile în care contextul indică un efort comun, în slujba unui scop unic: „sîntem în fața unei *acțiuni concentrate* a tuturor forțelor“ (cotidianul.ro); „Am fost țința unor *atacuri concentrate* cîtă vreme primăria era cu plățile la zi“ (romaniatv.net); *„atacuri concentrate* ale poliției, procuraturii și Bisericii Ortodoxe“ (rgnpress.ro).

Desigur, există și destule cazuri în care *concentrat* e cuvîntul potrivit, pentru că intenția vorbitorului este de indica o focalizare, o direcție unică a acțiunii *(atac concentrat asupra…)*. Sintagme similare, apropiate ca formă, există de altfel și în alte limbi (în franceză – *attaques concertées, attaques concentrées;* în italiană – *attacchi concertati, attacchi concentrati;* în engleză – *concerted attacks, concentrated attacks);* în genere, diferența e similară celei din română: în cazul *concertării* este vorba de o reunire de forțe, iar în cazul concentrării se precizează aproape întotdeauna obiectivul, obiectul asupra căruia se exercită acțiunea. Folosite fără precizarea țintei, *eforturile concentrate* (de obicei pozitive, spre deosebire de *atacuri*) provin aproape sigur dintr-o confuzie paronimică: „trebuie *eforturi concentrate,* resurse materiale avem, nu trebuie decît să trecem la acțiune și să rezolvăm aceste aspecte împreună“ *(Ziua de Constanța,* 27.01.2016); „Pinacoteca a devenit, în primii săi ani de existență, esențială în modernizarea culturală a Capitalei, prin *eforturi concentrate* ale Municipalității, colecționarilor și instituțiilor donatoare“ *(Cotidianul,* 30.07.2016).

Cînd schematismul ideologic se aliază cu confuzia termenilor, e poate mai ușor de ridiculizat; ceea ce nu-i subminează, din păcate, eficiența.

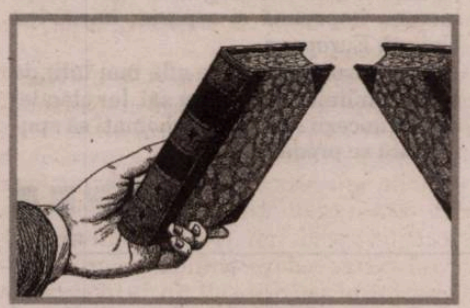

Liviu PAPADIMA

învățătura de minte

„Cine minte-și rupe-un dinte“

Așa ziceam noi – prietenii mei și cu mine – în liceu, pe vremea odioasei dictaturi. Azi, cine minte are parte de un zîmbet – rînjet? – de invidiat de către cei mai prestigioși producători de pastă de dinți. Cu scuzele de rigoare față de cititori, voi folosi spațiul rubricii mele în primul rînd pentru o serie de citate. Merită să fie (re)citite și să se reflecteze asupra lor.

Iată-le:

„Guvernul susține valorile fundamentale ce consacră următoarele principii:

■ România este stat de drept, democratic și social, în care demnitatea omului, drepturile și libertățile cetățenilor, libera dezvoltare a personalității umane, dreptatea și pluralismul politic reprezintă valori supreme.

■ Statul este organizat potrivit principiului separației și echilibrului puterilor – legislativă, executivă și judecătorească – în cadrul democrației constituționale, politica dialogului și cooperării promovată de Ministerul Justiției între cele trei puteri în intervalul 2013-2015 urmînd a fi continuată și dezvoltată.

■ Statul român are obligația de face cunoscută LEGEA tuturor beneficiarilor săi, asigurînd astfel înțelegerea normei ca prima premisă a aplicării corecte și a prevenirii încălcării legii, încheierea de parteneriate cu toate profesiile juridice urmînd a juca un rol important în acest proces.

■ Justiția se înfăptuiește în numele legii, iar Consiliul Superior al Magistraturii, în calitate de garant al independenței Justiției, este chemat să asigure condițiile de imparțialitate și responsabilitate ale acestui serviciu public esențial pentru democrația din România.

■ La zece ani de la aderarea la Uniunea Europeană, România are capacitatea de a contribui la crearea unui spațiu juridic european bazat pe încredere reciprocă și eficiență în fața provocărilor viitorului.“

Ați ghicit? Sînt din programul electoral al PSD, cel despre care am auzit spunîndu-se pe o mie de voci că a cucerit inimile electoratului. Lucru temeinic, nu glumă!

Cu deformația mea profesională de filolog, încerc să mă uit mai îndeaproape la unele cuvinte/sintagme/propoziții/fraze. Nu la toate. Măcar la cîteva.

De pildă, la „demnitatea omului, drepturile și libertățile cetățenilor, libera dezvoltare a personalității umane, dreptatea și pluralismul politic“ care, în concepția ofertanților, reprezintă „valori supreme“.

Mă întreb și eu cum e cu „demnitatea omului“ atunci cînd niște zeci de mii de cetățeni ai României au fost taxați, de oficiali ai PSD sau de răspîndaci ai unor trusturi mass-media afiliate, drept „naziști“, agenți ai unei noi „mineriade“, complotiști ai unei „lovituri de stat“, „iohanniști“ – termenul pare să fi fost ridicat între timp la rangul unui epitet de rușine –, „manipulați“ sau „pițipoance“, pentru simplul delict de a fi fost de altă părere decît guvernanții într-o chestiune ce ține, fără doar și poate, de simțul dreptății. Cum e cu „drepturile și libertățile cetățenilor“ cînd ți se spune, pe aceleași canale, că dreptul de a-ți spune opinia trebuie mai întîi autorizat de către cei cu care nu ești de acord și că ai deplina libertate să protestezi… după patru ani. Despre „libera dezvoltare a personalității umane“ ce să mai spun? Majoritatea celor care au participat la recentele mitinguri împotriva proiectului PSD al ordonanțelor de urgență privind amnistia și grațierea erau, deloc surprinzător, tineri. Cred că preumblarea în frig și strigătul de-a surda sînt modalități optime de a-ți dezvolta personalitatea.

„Pluralismul politic“ a rămas, nu mai e cazul să comentez, principalul inamic al PSD în proiectul instaurării unei democrații *sans frontières.*

Am văzut și cum s-a concretizat „politica dialogului“ pe care PSD-ul se lăuda că o va continua și aprofunda în raport cu predecesorii – adică cu ei înșiși. „Dezbaterile“ organizate de guvernanți pe tema amnistiei și grațierii au fost cea mai „originală“ formă de dialog pe care mi-a fost dat să o văd în istoria postdecembristă a României. Despre „principiul separației și echilibrului puterilor“ putem afla multe de la niște lideri de partid convinși că Justiția are ca scop central „fabricarea de dosare“ pentru liderii politici care îi sînt dezagreabili. Un echilibru, într-adevăr, remarcabil: noi sau voi?

Despre rolul CSM ca „garant al independenței Justiției“ iarăși e de prisos să mai consumăm vorbele, de vreme ce și instituția cu pricina, ca și Procuratura Generală, ca și antipaticul DNA, ca și…, ca și…, pesemne din deficiențe de moment ale politicii de cadre PSD-iste, au căzut în aceeași culpă de a nu fi de aceeași părere.

Programul electoral atrăgea totodată atenția asupra nevoii ca cetățenii României să fie ajutați să cunoască LEGEA (chiar așa, scris cu majuscule!), dar uita să menționeze pe care dintre ele: pe cea de ieri, de azi sau de mîine? Mai mult încă, ni se promitea să nu mai fim doar niște „executanți“ ai directivelor europene în materie de Justiție, ci să ajungem să dăm UE un sprijin pentru „crearea unui spațiu juridic european bazat pe încredere reciprocă și eficiență în fața provocărilor viitorului“. Fără comentarii.

Au mai fost și alți răuvoitori care au atras atenția că niște cuvinte precum „amnistie“ sau „grațiere“ nu figurau defel în programul electoral PSD-ist. Ei bine, se înșelau, pentru că în același document putem citi:

■ „Se va realiza o analiză riguroasă la nivelul penitenciarelor care va viza elaborarea unui program de măsuri imediate de natură legislativă și administrativă. Scopul este crearea de condiții care să respecte statutul și demnitatea umană și să evite sancționarea României de către organismele internaționale.“

Învîrtitorii de cuvinte și-au făcut bine datoria, însă nu perfect. Unde e „analiza riguroasă“? Unde sînt „măsurile de natură (…) administrativă“? Nu avem nici măcar raportul Administrației Penitenciarelor pe 2016 pe masă. Avem, în schimb, un cor al aplaudacilor care plîng de soarta pușcăriașilor, victime ale statului de drept (am auzit că o asociație care s-a prezentat la consultări chiar așa se numea) și ale odioaselor lui instrumente. Mai citim, mai încolo, în același program:

■ „Luînd în calcul progresele României și atingerea *benchmark*-urilor, reperele inițiale ale MCV, Guvernul și CE vor coopera pentru ridicarea MCV în mandatul actualei Comisii. Este importantă și transpunerea cu prioritate în legislația națională a directivelor europene care privesc sistemul judiciar.“

Și uite – surpriză! –, MCV-ul zice că cu „sistemul judiciar“ lucrurile ar mai fi cum ar mai fi, mai greu e cu cei care fac „legislația națională“ pe care acesta e dator să o pună în aplicare.

Liviu Papadima *este profesor de literatură română la Facultatea de Litere, prorector la Universitatea din București; coautor al manualelor de limba și literatura română pentru liceu, apărute la Humanitas Educațional. A coordonat mai multe volume apărute la Editura Arthur.*

„Munca de selecție la festival ne pune la încercare în fiecare an“

– interviu cu CSILLA Kató, directoare de programe, Astra Film Festival –

Pregătirea unui festival de film este un efort continuu. În mai bine de douăzeci de ani, Festivalul Astra Film – Sibiu a devenit unul dintre cele mai importante brand-uri culturale ale cinematografiei române. Ediția a XXII-a din 2015 a fost organizată sub înaltul patronaj al Președintelui României și a fost distinsă, astfel, drept unul dintre cele patru evenimente culturale strategice ale României. Meritul pentru crearea și pentru menținerea unui astfel de eveniment în standarde europene îi revine directorului fondator Dumitru Budrala. Povestea festivalului poate fi regăsită într-un video aniversar realizat în 2013 (YouTube: AstraFilm 20 years*). Dumitru Budrala, Csilla Kató, împreună cu Adina Vărgatu și cu restul echipei, se ocupă de organizarea, de selecția filmelor și de proiectarea festivalului. Ediția din 2017 este în curs de pregătire la Sibiu, urmînd să se desfășoare în partea a doua a lunii octombrie.*

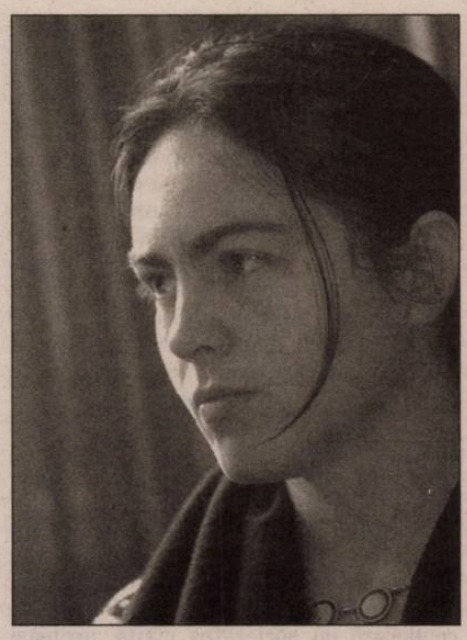

Lucrați de aproape douăzeci de ani în organizarea Festivalului Astra Film, vă ocupați de selecția filmelor și stabiliți, an de an, structura programelor speciale și a workshop*-urilor din cadrul programului AFF. Ce vă place, ce vă bucură cel mai mult la acest festival? Ce vă displace, ce vă nemulțumește încă?*

Lucrez la selecția filmelor de la Astra Film Festival de 18 ani. La primele ediții am fost preselector și am participat la ședințele de programare finală. Din 2009, mi-am asumat mai multă responsabilitate la nivelul conceperii programului, precum și în ceea ce privește propunerea programelor tematice sau de educație cinematografică. Programul final însă este rezultatul unei munci comune curatoriale atît la inițierea programelor, cît și la nivelul deciziei finale, care aparține board-ului: a lui Dumitru Budrala, a Adinei Vărgatu și a mea.

Munca de selecție la festival este, în primul rînd, una curatorială, foarte interesantă și extrem de intensă, care ne pune la încercare în fiecare an. Vizionînd sute de filme cu intenția de a le găsi pe cele mai bune din recolta de cinema documentar a anului, trecem inevitabil printr-un proces de reformulare a întrebării „Ce este un film bun?“, „Ce este, de fapt, cinema-ul și ce nu?“, ajungînd să ne întrebăm, în cele din urmă, „Ce este ce?“. În acest proces, rutina și experiența acumulată nu ne ajută. Dimpotrivă, trebuie să impunem de fiecare dată o disciplină, ca să rămînem deschiși la orice nuanță. Selecția filmelor din secțiunile competiționale e, de fapt, răspunsul nostru asumat: care sînt filmele în legătură cu care pariem că sînt cele mai bune pe segmentul respectiv. Și imediat am să vă spun și ceea ce nu îmi place în această muncă: termenele impuse de un festival anual nu permit timpul necesar pentru a judeca filmele. De multe ori, rămîn ori cu regret în legătură cu anumite filme care nu intră în selecție, ori cu dileme privitoare la unele filme care au intrat. Una dintre cele mai radicale experiențe de care am avut parte, în acest sens, este legată de filmul *Z32* al lui Avi Mograbi, pe care l-am văzut în preselecție. Încerc să nu citesc nimic despre film sau despre autorul lui înainte de a vedea filmul. De data asta, am rămas cu un sentiment de entuziasm, dar și cu rezerve după vizionare, motiv pentru care nu am mai susținut filmul în vederea selecției. Mai multe secvențe din film mă urmăreau, însă, și mi-au revenit în minte un an întreg, în timp ce vizionam sute de alte filme. Asta a fost un argument pentru a-l revedea și, astfel, am înțeles puterea lui, propunîndu-l pentru selecție în ediția următoare. Există, deci, un timp de procesare a acestor opere, care nu totdeauna poate fi încadrat în perioada de cîteva săptămîni corespunzînd calendarului de producție a festivalului.

Nu pot să nu amintesc de un alt aspect important, motivant și pasionant în munca de selecție. Sîntem în mijlocul unui fenomen amplu de schimbare în istoria cinema-ului și, începînd cu deceniul trecut și pînă acum, terenul cinema-ului documentar este unul dintre cele mai importante teritorii de experimentare și de reformulare a cinema-ului în sine, care influențează această schimbare. Faptul că mai multe festivaluri de ficțiune de categoria A au inclus în competiția oficială filme din zona cinema-ului documentar laolaltă cu cele de ficțiune a făcut ca, la festivalul de la Veneția, din 2013, să fie distins cu marele premiu un documentar de autor precum *Sacro Gra* al lui Gianfranco Rosi. Acest fapt semnalează clar schimbarea prin care trece cinema-ul azi: un film bine realizat este o operă cinematografică, iar genurile devin, din această perspectivă, doar niște categorii administrative.

Este extrem de incitant și de onorant că, prin acest demers curatorial, am ajuns să fim martori ai ascensiunii cinema-ului documentar în contextul unei schimbări ample. Și este îmbucurător, totodată, că am reușit, prin acest festival, să deschidem apetitul multora din țară pentru acest gen de film.

> *„Un proces de reformulare a întrebării «Ce este un film bun?», «Ce este, de fapt, cinema-ul și ce nu?»“*

Care sînt realizatorii de film documentar pe care îi preferați? Cum i-ați descoperit?

Mă gîndesc la mai mulți autori de film cu opere vaste. Dar, dacă e vorba de descoperire, îmi vine în minte o experiență superbă. Îmi amintesc că eram în mijlocul vizionărilor a cîteva sute de filme, perioadă în care oboseala se acumulează, puterea de receptare scade inevitabil, de multe ori cronic, și totuși mi-au trecut fiorii cînd am vizionat filmul *Leviathan* de Lucien Casting Taylor și Verena Paravel. Am rămas mută. A fost ca atunci cînd te duci pe o stradă oarecare și dintr-o dată vezi o capodoperă. Nu uit nici experiența de vizionare a filmului *West of the tracks* de Wang Bing, care are nouă ore în total. Eram pregătită să văd filmul în cîte trei părți a cîte trei ore fiecare, în trei seri consecutive. Însă, după ce am văzut prima parte, nu am putut să nu văd și a doua parte, și, apoi, pe a treia; am petrecut o noapte albă, uluită de forța filmului, dar mai ales de faptul că există posibilitatea de a crea o operă monumentală, care te ține nouă ore în interiorul unui film documentar. Consider că amîndouă aceste filme sînt unele dintre cele mai remarcabile realizări în producția de cinema a zilelor noastre.

Pe de altă parte, munca la selecție și mai ales conturarea programului au o componentă intuitivă. După vizionarea și evaluarea filmelor, avem o viziune de ansamblu a producției, descoperim subiecte care revin și care sînt de actualitate sau tendințe în abordarea realității care reapar în forță în mai multe lucrări. Așa se nasc programele tematice. Sau descoperim tendințe, așa cum a fost cazul la ediția a XXII-a AFF, în secțiunea competițională internațională, în care am descoperit un fir comun al unor filme ce au excelat în narațiune. În majoritatea cazurilor, prezența autorului asumat a contribuit la o turnură sau la alta a povestirii.

În cazul unui festival cu înscriere deschisă, cu secțiuni competiționale, avem de-a face cu un demers curatorial mult mai intens decît în cazul festivalurilor tematice sau al celor de genul *Best of*. Noi ne asumăm mult mai multe prin această selecție: alegem și filme fragile care își asumă un drum nebătătorit, nu numai nume mari, superproducții arhipremiate. De multe ori s-a întîmplat ca juriul să aprecieze și să premieze tocmai aceste filme.

Aveți un profil al spectatorului de film documentar?

Limbajul cinema-ului este universal și nu este nevoie de o pregătire prealabilă pentru a-l putea descifra. Atunci cînd pregătim programul, ținem totuși cont de public, care este neobișnuit cu expunerea directă a realităților umane pe ecran și care nu are nici un „ajutor“ de interpretare a ceea ce vede pe ecran, așa cum ar fi comentariul sau orice alt tip de intervenție directă a autorului. Sîntem conștienți de faptul că, în cazul filmului documentar, gustul publicului larg este format de televiziunile comerciale de tip Discovery. Introducem moderat în program și filme care folosesc formatul și discursul documentarului jurnalistic ca o invitație pentru un public general neinițiat. De obicei, ei se întorc și gustă și din celelalte filme. Iar publicul pasionat de cinema-ul documentar – fie că este vorba de studenți care vin din toată țara sau din țările din jur, fie că este vorba de publicul local din Sibiu –, s-a format la festival de-a lungul anilor, vizionînd pur și simplu filmele din programul principal.

Este filmul documentar artă? Care este profilul artistului, în această relație cu filmul documentar?

Producția cinema-ului documentar vine din mai multe tradiții și din mai multe terenuri de experimentare: documentar de eseu, jurnalistic, observațional, etnografic, forme hibride etc. Sînt opere remarcabile în istoria cinema-ului documentar, provenind din toate subgenurile de film documentar. Efortul prin care se realizează aceste filme, excelența prin care se împlinesc aceste filme se califică cu siguranță în ceea ce înțelegem prin *artă*. Iar profilul artistului, în cazul acesta, ține de abordarea unei teme sau a unui subiect, abordare care transcende subiectul propriu-zis (de altfel, foarte bine conturat). Subiectul și tema devin, totuși, numai pretexte pentru a comunica aspecte esențiale ale existenței umane în sine. Pe de altă parte, artistul trebuie să stăpînească limbajul filmului în așa fel încît să poată comunica, să poată transmite acest mesaj complex pe mai multe niveluri.

a consemnat Laura DUMITRESCU

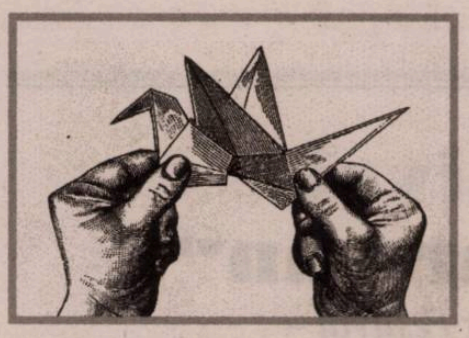

Andrei MANOLESCU

libertatea de impresie

Unde a dispărut Dacian Cioloș?

Se vorbește încă mult despre diferențele dintre stînga și dreapta, despre valorile unei părți și valorile celeilalte părți. Cred că în momentul actual, însă, diferențele astea devin irelevante. Marea opoziție ce ne apare acum în față este cea dintre populismul naționalist (fie el de stînga sau de dreapta) și democrația de tip liberal. Iar dacă în cazul stîngii și dreptei politice clasice puteam vorbi despre „valori" ale unora sau ale altora, despre ce vorbim în cazul populismului naționalist? Se bazează această tendință, deja mondială, pe valori? E o întrebare pentru politologi. Fără să fiu specialist, eu cred totuși că acest mod de a face politică e doar o găselniță de păcălire a electoratului, prin care îți poți atinge ambițiile politice, poți cuceri puterea și poți chiar să încerci s-o menții. Valoarea esențială pe care se bazează acest soi de politică este „post-adevărul", adică, mai pe românește spus, minciuna. Ce au făcut Boris Johnson sau Nigel Farage pentru a realiza Brexitul? Au spus minciuni. Ce a făcut Donald Trump pentru a cîștiga alegerile? A spus și el o mulțime de minciuni. Deci, în zilele noastre, minciuna începe să fie la putere chiar și în țări ce nu se puteau lăuda cu cine știe ce tradiție în domeniu.

Ajung însă și la minciunile de la noi. Pe aici avem tradiție. Sîntem producători și consumatori de gogoși. Ne-am obișnuit de mult cu manipulările și intoxicările. Dar acum autorii lor se pot simți încurajați, simțind că și dinspre Vest, și dinspre Est suflă același vînt al „post-adevărului". Exemplul recent cu proiectul grațierii arată poate mai limpede ca niciodată că promisiunile frumoase ale PSD din campania electorală erau doar un mijloc de a atinge un scop total diferit. Sînt aici de spus niște lucruri, banale deja pentru mulți, care au mai fost spuse de multe ori și în multe feluri, dar care trebuie mereu repetate. Sigur că mai toate partidele promit una și fac alta. Dar există impresia că, la acest capitol, PSD e cel care a excelat. Un partid cu o lungă tradiție a minciunii. Se tot vorbește de rădăcinile lui comuniste, de faptul că ar fi moștenitorul autentic al PCR. Și iată că a trecut peste un sfert de secol de la Revoluție, oamenii s-au schimbat, țara s-a schimbat, lumea s-a schimbat, iar PSD-ul de azi încă reușește să ne aducă aminte de FSN-ul de la început, de FDSN, de PDSR și de PSD-ul din vremea lui Năstase. Mulți sperau că lucrurile s-au mai schimbat în acest partid. Ei bine, iată același stil cunoscut, aceeași lipsă de transparență, aceeași lipsă de cooperare cu societatea civilă, aceleași încăpățînări contraproductive pentru întreaga societate, aceleași discursuri aiuritoare și aburitoare în același timp. Cum se explică? Regimul comunist a produs niște deformări sistemice, de lungă durată. Iar partidul acesta pare într-adevăr să aibă în continuare niște ancore solide în perioada de dinainte de 1989. Adică, în esență, pare un partid care, asemeni partidului comunist, simulează guvernarea, simulează preocuparea pentru interesul public, simulează respectarea statului de drept. Social-democrația pare o simplă etichetă, aleasă dintr-un motiv practic: avînd în vedere mentalitățile, structura socială și de proprietate din România anilor '90, cu ajutorul ei au putut fi păcăliți cît mai mulți oameni. Nu este o social-democrație care-și propune să egalizeze șansele, să creeze dreptate socială, așa cum se întîmplă în alte părți. Nu solidaritatea e importantă, ci complicitatea. E un sistem care tinde să mențină cît mai mulți oameni într-o veșnică dependență față de Putere, să conserve provincialismul, sărăcia și posibilitatea de manipulare a cît mai mulți oameni. Toate astea în scopul creării sau menținerii de privilegii pentru o oligarhie, tot așa cum comunismul a format și protejat privilegiile nemeritate ale nomenclaturii. E vorba de o guvernare în interesul unei clase plasate deasupra legii, dar la mîna conducătorilor. Bolșevicii au făcut asta și erau de două categorii mai mult sau mai puțin distincte: utopiști și bandiți cinici. Lenin, să zicem, era cu utopia (cît o fi crezut în ea), iar Stalin era cinicul pur, individul care, înainte de preluarea puterii din 1917, organiza jafuri la bănci și atacuri asupra unor transporturi de valori (vezi cartea scrisă despre el de istoricul Paul Johnson). Cînd a ajuns în fruntea statului a continuat să se poarte ca un bandit feroce. S-a creat un sistem care a fost descris de mulți analiști, printre care și Helene Blank și Renata Lesnik în cartea lor intitulată *Prădătorii de la Kremlin (1917-2009)*. Un sistem care a fost exportat și în țările ocupate de sovietici. Fără glumă, acolo par a fi rădăcinile a ceea ce vedem astăzi. Niște oameni care folosesc puterea pentru a-și satisface propriile interese. Niște cinici, maeștri ai simulării și ai propagandei. Nu înseamnă că obiceiul hoției de stat nu a fost preluat și pe la alte partide. Nu înseamnă că n-or fi și naivi sau chiar oameni foarte serioși în PSD. Nu înseamnă că unii și alții nu ar mai fi încercat să-l reformeze. Dar el recade mereu pe vechile făgașe, pentru că, așa cum a acționat în multe situații de-a lungul vremii și mai ales zilele astea, acest partid creează impresia că obiectivul său primordial și de ansamblu a fost și a rămas acoperirea unor interese restrînse și nelegitime.

Sigur, acum o să vă întrebați ce e cu titlul, ce e cu Dacian Cioloș. Păi, e doar o formulă de acoperire, o abureală, tot așa ca social-democrația pentru PSD. De fapt, nu știu unde a dispărut fostul prim-ministru și sînt la fel de intrigat de chestia asta ca și dvs.

ready made

„Mamifer, Orice animal ce are țâțe.
Metalurgie, Arta de a scóte metalele din mine și a le lămuri.
Necrolog, Notiță asupra unui mort.
Negligeabil, Care póte fi lăsat mai încolo.
Notar, Scriitor.
Periodicitate, Întórcere sau întâmplare din nou la timpuri hotărâte.
Reptil, Animal târâtor; ziarist care lingușesce pe guvern; *fondul reptilelor*, fondurile secrete cu cari sunt plătiți de guvern ziariștii lingușitori.
Testicule, Bóșe, cóe."

Adolphe Steinberg,
Cel mai nou dicționar de buzunar pentru tălmăcirea cuvintelor radicale și zicerilor streine din limba română, 1887

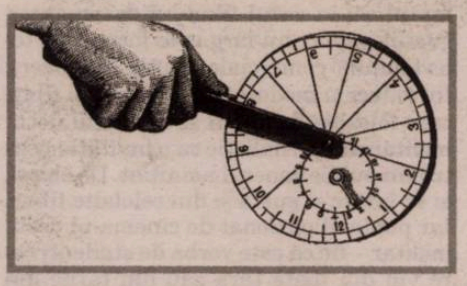

Cătălin PAVEL

o, ce vestigii minunate!

Arte exacte

Am făcut odată pe un șantier un experiment – eu și doi colegi am desenat separat același profil arheologic destul de simplu, cu relativ puține straturi expuse în peretele vertical. Apoi, seara la o bere, am suprapus cele trei foi de hîrtie milimetrică (pe care le am și azi). Șapte straturi fuseseră desenate cu diferențe minimale, adică toți trei eram de acord de unde pînă unde se întind fizic, deși pentru unele interpretările difereau. Pentru trei straturi, numai două din desene se suprapuneau, iar pentru încă unul, toate trei desenele erau diferite. Alte trei unități stratigrafice, din care una foarte restrînsă ca dimensiuni, iar alta, din contra, relativ mare, apăreau numai pe cîte un desen. Cîteva dintre discrepanțe au fost rezolvate prin discuții, cînd o observație a altcuiva te luminează și îți dai seama că ai greșit, iar una dintre unități, care apărea numai la unul dintre noi, s-a dovedit că toți o văzuserăm ca entitate discretă, dar doi dintre noi o luaseră ca neavînd relevanță stratigrafică. V-am plictisit pînă aici ca să spun că apoi am început să scădem cîteva procente pentru fiecare neconcordanță între noi, mai multe sau mai puține în funcție de gravitatea categoriei, și am obținut pentru arheologie procentul de 81,5% știință. O concluzie fără nici o valoare științifică? Absolut de acord.

N-aș avea, mă grăbesc să spun, nici o insomnie dacă mi-ar dovedi cineva că arheologia nu e o știință; sînt pe deplin mulțumit dacă e doar un meșteșug. În același timp, nu mă încîntă nici discuțiile simpliste despre lipsa de științificitate a științelor sociale. Aș nota deci aici cîteva puncte de taifas epistemologic.

În primul rînd trebuie zis că, în afară de matematică, nici științele exacte nu sînt cu totul științifice, pentru că teoriile lor nu explică *toate* datele sigure disponibile, construcția lor e parțial socială și culturală, iar schimbările de paradigmă (etapele de progres radical) au loc irațional și necumulativ. Putem fi însă desigur de acord că legile măririi și decăderii civilizațiilor nu au aceeași rigoare ca acelea ale termodinamicii. În al doilea rînd, trebuie zis că științele sociale recurg tot mai des la științele exacte pentru diverse segmente ale discursului lor, de obicei în mod productiv, uneori doar pentru fi mai finanțabile și/sau ca să sune mai credibil.

Științele sociale, în general, aplică metoda științifică comportamentului uman și proceselor cognitive și lingvistice asociate. Adică unui tip de obiect de studiu foarte diferit de cel pentru care ea a fost concepută. E normal să apară purici pe ecran. Cred că de-aici și tendința de a traduce, într-o operațiune intermediară de care evident nu e nevoie în științele exacte, obiectul de studiu al științelor sociale în chestii cuantificabile, pipăibile (inclusiv pipăibile de către computer). Să transformi, de pildă, din cînd în cînd oamenii pe care îi studiezi în resturi cu conținut ridicat de carbon: la un trilion de atomi de C12, cîte un important atom de C14, cu perioada de înjumătățire taman 5730 de ani.

Dacă vrem neapărat să vorbim de știință, să ne întrebăm 1) dacă rezultatele noastre sînt replicabile. Nu sînt. Arheologia, de pildă, e prin excelență alcătuită din experimente irepetabile. Nimeni altcineva nu mai poate săpa unde s-a săpat deja, ca să spună da, așa e, cum a zis băiatu' ăsta. Deși experimentele nu sînt replicabile, ele pot fi totuși corelate cu rezultate compatibile produse de întreaga breaslă pe totalitatea siturilor arheologice. De asta se leagă întrebarea 2) dacă sîntem obiectivi. Nu sîntem, dar putem adesea să căutăm un consens între un număr de subiectivități calificate. Dar oare arheologia 3) produce legi universale? Nu produce – New Archaeology pozitivistă a încercat să le enunțe și n-a putut. Există totuși legi ale stratigrafiei și o imensă jurisprudență în materie de procese culturale și geopedologice de formare a siturilor, cu cauzalitate binișor înțeleasă. 4) Sînt judecățile pe care le face bazate pe eșantioane semnificative? Nu, dar uneori putem calcula destul de exact care e marja de eroare – de exemplu, cît de relevante sînt rezultatele evaluării sarcinii arheologice a 8 ha de teren cercetînd doar 2% din suprafață. 5) Plecăm la lucru cu o ipoteză de cercetare, în ideea de a o menține atîta timp cît nu a fost dovedită incorectă? Teoretic, da. Practic, de multe ori însă plecăm la săpat aiurea, doar ca să vedem ce e sub pămînt, ca în secolul al XIX-lea, adică fără un proiect de cercetare clar (altul decît „mai buna cunoaștere a trecutului patriei", „explorarea bogățiilor istorice ale pămîntului bănățean" etc.) Or, informațiile devin vizibile doar în cîmpul unei întrebări. Nu poți fi atent la tot și înregistra tot, pentru că *zoom in* pe date se poate face la nesfîrșit. Săpături generaliste – „săpătura curiosului" – nici n-ar trebui finanțate. 6) Există în arheologie reflecție asupra propriei metode? Există, deși puțină în țările în care arheologia a rămas veșnic tînără sau unde a fost traumatizată de excese teoretice (ca în Germania nazistă). 7) Are arheologia instrumente pentru a face clasificări? Are – într-atît încît unii arheologi chiar ajung să vadă în clasificări un scop în sine. Etc.

Cred că se vede deci că arheologia, ca și alte științe sociale, are un miez (sau poate un înveliș) exact. E clar că nu e tocmai o știință, dar e clar și că, dacă o pui în patul lui Procust al științei exacte, pierzi tocmai contribuția ei specifică – recuperarea interpretativă a trecutului – în care stă frumusețea ei. Sau 81,5% din frumusețea ei.

***Cătălin Pavel** este arheolog și scriitor. Cea mai recentă carte publicată este romanul* Trecerea, *Cartea Românească, 2016.*

Sever VOINESCU

axa dus-întors

Ochi pentru ochi

Noi sîntem altfel! Așa se răspunde ori de cîte ori se contestă eficiența și intensitatea reacției instituțiilor de forță ale unei democrații față cu ororile terorismului. Ei decapitează, aruncă oameni de pe clădiri, mutilează și torturează, ucid prin orice mijloace cetățeni pașnici – noi nu putem reacționa în același mod. Nu merge „ochi pentru ochi, dinte pentru dinte". Cînd, în vremea administrației Bush, opinia publică a aflat că suspecții de terorism ori teroriștii dovediți sînt interogați folosindu-se metode brutale (*„waterboarding"*, privare de somn, simularea unor agresiuni etc.), lumea civilizată s-a oripilat. A venit, imediat, replica: cum credeți că putem obține informațiile care ne apără de terorism de la asemenea oameni, rugîndu-i frumos? Conducînd sesiuni de conversații motivaționale? Corespondînd cu ei prin avocați? Imediat, s-a răspuns: dar noi ne conducem după legi, nu putem să nu ne mai respectăm legile, pentru că am nega dintr-odată tot ceea ce sîntem! La asta vine replica: și să știți că merge – foarte multe atacuri teroriste au putut fi oprite cu informațiile pe care le-am aflat în asemenea dure interogatorii. Iar forța lor a fost slăbită de acțiunile noastre pornite direct din ceea ce au spus teroriștii interogați. Dar, s-a răspuns, atunci cu ce le sîntem noi superiori? În plus, se știe că ceea ce spune un om sub presiune nu este întotdeauna adevărat: el spune exact ce vor să audă cei care îl interoghează și nu adevărul neapărat...

Este un dialog nesfîrșit tocmai pentru că, după cum lesne se poate vedea, una dintre părți vorbește despre ceva și alta despre altceva. Instituțiile specializate vorbesc despre informații vitale care ne feresc de dezastrele puse la cale de teroriști, iar societatea civilă vorbește despre principii, legi, valori. Ar fi normal ca aceste două planuri să nu fie rupte unul de celălalt. Dar noi ne-am construit o lume (cea a valorilor) și, cu ea cu tot, trăim în alta, statistic dominată de tipul uman care nu dă două parale pe lumea construită de noi, dacă nu cumva o urăște direct.

Primul interviu pe care Donald Trump l-a acordat presei americane în calitate de președinte a șocat în multe privințe, dar poate că cea mai șocantă afirmație a lui a fost aceea că „tortura dă rezultate". Administrația Bush inventase un concept mult discutat la vremea lui: tehnici de interograre intensificată *(enhanced interrogation techniques)*. Mulți au spus că acest concept este un eufemism pentru tortură. Administrația a replicat la vremea aceea spunînd că tortura este altceva și tocmai de aceea au inventat acest nou concept. A început imediat o discuție despre ce înseamnă, de fapt, tortură. De la ce moment încolo presiunea unui interogatoriu devine tortură pentru cel interogat? Polemica s-a stins, încet-încet, odată ce președintele Obama a semnat ordine prin care acest gen de interogatoriu a fost oprit. Dar asta nu înseamnă că disputa a fost vreodată lămurită. Donald Trump, însă, în interviul amintit, nu se mai ascunde după cuvinte: el spune clar „tortura dă rezultate". Mai mult, el spune explicit că în lupta cu terorismul va merge pe „ochi pentru ochi". Trump nu pare a avea grija de a evita cuvintele „paria". Ce tehnici de interogare intensificată? Tortură, nene! Tortura merge...

Cel mai ușor lucru este să protestăm indignați. Și, în planul valorilor lumii noastre, am fi perfect acoperiți – unii ar zice că am fi direct obligați să protestăm. Teroarea trebuie învinsă cu civilizația statului de drept – ce frumos sună, ce frumos ar fi! Dar ceea ce omitem este că o bună parte a poporului crede că grozăviile teroriste merită un răspuns perfect echivalent. Iar acest popor care crede așa nu este o adunătură de sălbatici – am comite o imensă eroare să-i considerăm, așa cum a făcut-o cineva, deplorabili. Și aici nu este vorba despre Trump însuși, ci chiar despre noi înșine. Ce preț sîntem gata să plătim pentru siguranța noastră? La această întrebare răspundem, în funcție de împrejurări, incoerent și contradictoriu. Nu-i așa că vrem o „poliție" mai dură cînd dă cîte unul cu camionul peste oamenii strînși la un tîrg de Crăciun? Și nu-i așa că reproșăm „poliției" că este inacceptabil de dură cînd citim că a pus la cazne pe cîte un puști care s-a vînturat pe site-uri islamiste și s-a dat pe Internet drept jihadist, dar n-a făcut mai mult decît atît? Ideal ar fi să avem o „poliție" dură cu teroriștii, dar blîndă

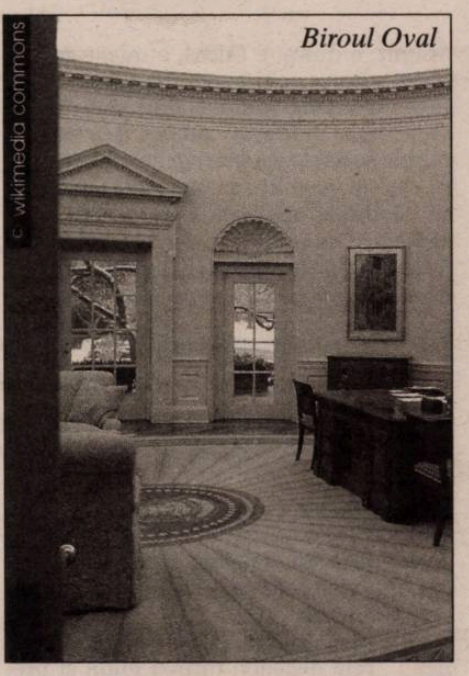

Biroul Oval

© wikimedia commons

Nu este vorba despre Trump, ci despre noi înșine.

cu ceilalți – cred că cei mai mulți oameni sînt de acord cu acest lucru. Însă, realist, această asimetrie perfectă este imposibil de atins.

În ceea ce-l privește pe președintele Statelor Unite, atît cei furioși pe alegerea lui, cît și cei fericiți să-l vadă în Biroul Oval nu-și mai acordă răgazul reflecției. Cu riscul de a fi acuzat de ambele părți (firesc, pentru că nu mă număr nici printre unii, nici printre ceilalți), încerc să-l văd ca pe un reprezentant al tumultuosului nostru *Zeitgeist*. De foarte multe ori, liderii politici sînt cu mult mai puțin decît ceea ce reprezintă, iar Trump este cu mult mai puțin decît ceea ce urăsc unii și adoră ceilalți. De altfel, foarte rar istoria a consemnat personalități care au putut traduce în propria lor personalitate măreția ideilor cu care îi încarcă adepții și opozanții. Pentru cei care l-au ales în America și cei care îl admiră peste tot în lume, Donald Trump este răspunsul pe măsură dat unui gen de agresiune numită, foarte general, „corectitudinea politică". Sînt oameni care au resimțit atît de dureros arcanele și activismul „corectitudinii politice", încît au răspuns cu Trump. Ochi pentru ochi. Na! Cei care nu l-au ales în America și care îl detestă peste tot în lume văd în el răul absolut, abominabilul încarnat. Cu tupeu, Trump joacă exact acest rol. Nu vrea nici să-i dezamăgească pe susținători, dar nici să le dea prilej de plăcute surprize detractorilor. În orice caz, de acum înainte discuția despre cum de a ajuns Donald Trump președinte nu mai are utilitate practică. De acum înainte trebuie să ne întrebăm cum de face ceea ce face. Mai precis, cum de zice ceea ce zice? Cum de un președinte american zice că „tortura merge"?

Riscăm, însă, un exercițiu de ipocrizie. Am fost multă vreme învățați că un om ajuns într-o asemenea înaltă funcție nu are voie să zică tot ce are în gușă. Oi fi crezînd tu că tortura merge, dar nu poți să zici așa ceva! Chiar dacă, alături de tine, zeci de milioane de oameni – alegătorii tăi – cred și zic asta. Înalta funcție, așadar, te obligă la un dans al vorbelor. Sînt mulți oameni care cred chiar că talentul de a livra vorbe aburoase este marca unui mare om de stat. Dimpotrivă, să zici pe loc ce ai în cap este, în politica mare, o neghiobie. Mă întreb dacă această prejudecată mai are vreun rost în lumea în care trăim, adică o lume în care cultivăm cu sfințenie dreptul oricui de spune ce vrea – se cheamă libertate de exprimare și ținem enorm la ea. Așa educăm copiii, așa îi sfătuim pe tinerii aflați într-un dubiu, așa recunoaștem curajul: să spui ce crezi și nu ce trebuie! De ce să pretindem unui om pe care l-am ales să fie altfel? Cu atît mai mult cu cît l-am ales și pentru că, în campania electorală, de pildă, chiar a spus ce voia să spună și ne-a plăcut ce a spus, că de-aia l-am ales.

Un articol recent din revista *The Nation* se intitulează, mai mult decît sugestiv, „Donald Trump este un simptom al părții întunecate a Americii". Cu asemenea titlu explicit, nu are sens să vă mai spun ce conține articolul. Da, și eu cred că Donald Trump este un simptom. Adaug că nu doar al Americii și nu sînt atît de sigur că al părții întunecate. Logica maniheistă a luminii și a întunericului nu doar că nu ne ajută, dar ne duce direct în eroare cînd vine vorba despre Trump. Acele „părți" care produc simptomul Trump nu sînt ale întunericului, după cum nici acele părți care produseseră simptomul Obama nu erau ale luminii. Politica este un teritoriu al penumbrelor și al griurilor de tot felul. Să încerci să vezi ce este „luminos" în partea Americii care l-a propulsat pe Trump în Biroul Oval nu este propagandă, ci înțelegere. Căci Trump, chiar și cînd spune lucruri respingătoare, cum ar fi acela că tortura merge, exprimă ceva ce este fundamental adevărat și evident în oameni. Iar logica „ochi pentru ochi" este, de fapt, în soft-ul omenesc. Nu vorbim noi mereu despre simetrie, echivalență, fiecare să ia ce merită, după faptă și răsplată? Ei bine, pentru cei mai mulți dintre noi, toate aceste principii chiar asta înseamnă: ochi pentru ochi, spus pe șleau.

Publicitate

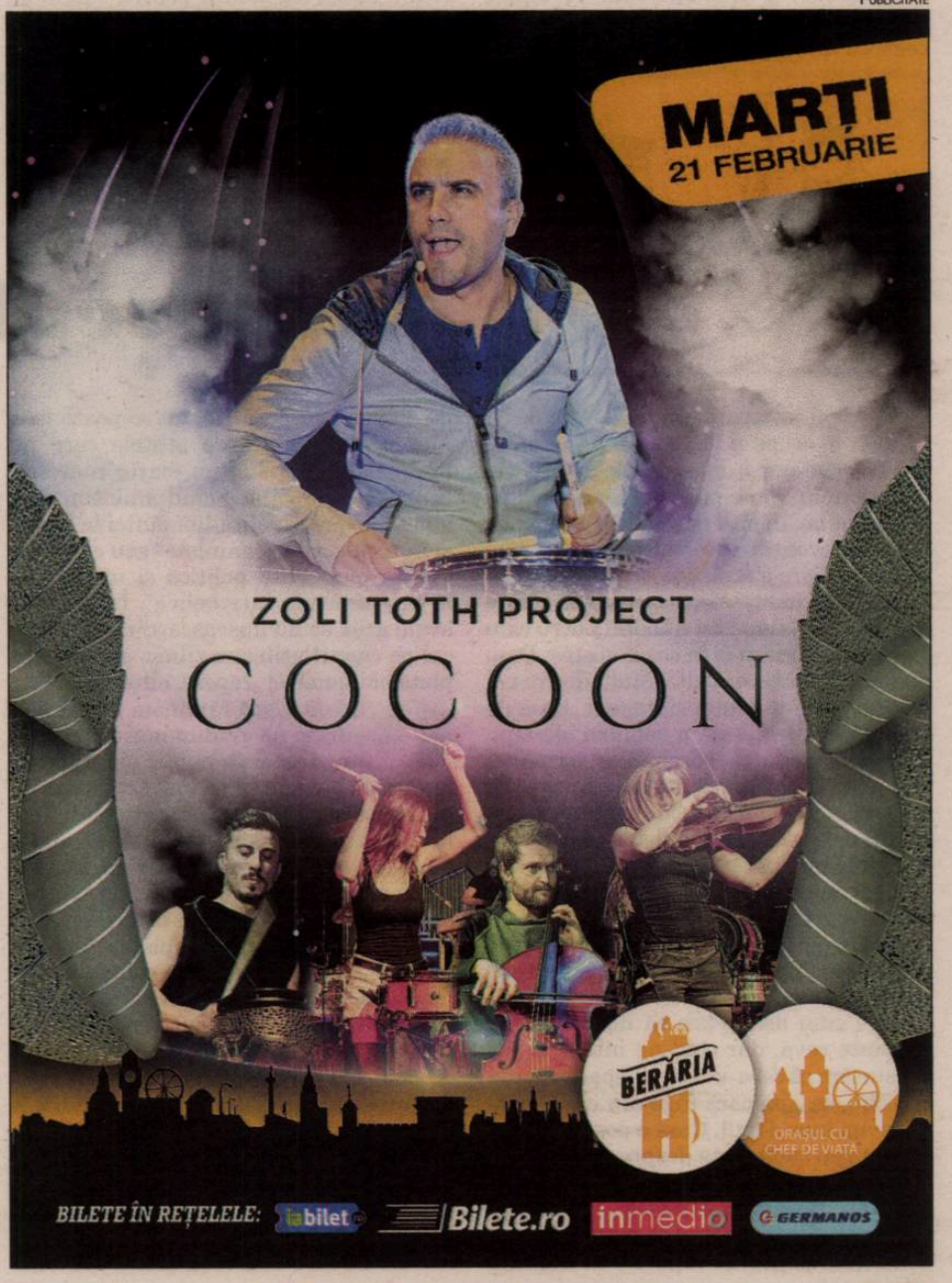

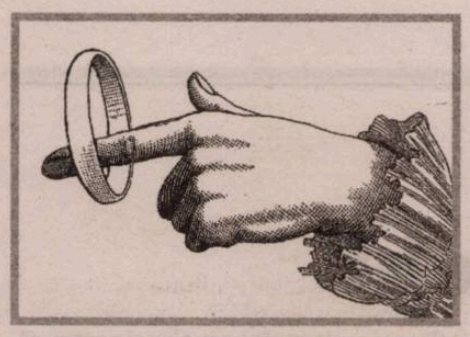

Selma IUSUF

legende urbane

Cușca socială

Și salata de boeuf a mătușii Aurica.

Eram, ca de obicei, în metrou într-o dimineață și, de plictiseală, de *spleen* de iarnă, de rutină, din nechef de făcut altceva, ascultam, ca toată lumea, ce povestea o fetiță tatălui ei. Tătînele o ducea la școală, avea atîrnat de braț un ghiozdan mov imprimat cu una din prințesele alea imposibile, cu ochii turcoaz mari cît farfuriile. Fetița, să fi avut 6-7 ani, vorbea tare și răspicat și povestea cum Ilinca, Carina, Sofia și nu mai știu care au desenat mai urît ca ea la școală, că doamna a lăudat-o și așa mai departe. Lumea asculta amuzată. Copilul părea deștept, avea o mutră de veveriță vioaie. Piticania a simțit că în jurul ei unduiește un val de simpatie și a plusat.

Știți cum fac copiii, cum te simt mai slab, cum îți dau la operație. Asta mică a început să se dea în stambă. I-a recitat lui taică-su nu știu ce poezie, a vrut apoi să-i zică ce a zis „mami" cînd a fost ziua ei, taică-su a întrerupt-o stingherit și i-a zis că-i povestește mai bine acasă. Fetița a vrut apoi să joace nu știu ce joc în care tătîne-su să bage capul printre brațele ei făcute colac. Lumea era deja întoarsă spre scenă, cu mîinile în sîn. Popcorn n-aveam, pufuleți avea cineva. Mai era și o doamnă cu merdenea. Omul cu copilul a trecut prin toate culorile de roșu, era clar că se simțea stingherit de dezinvoltura fetiței care se ridicase ca pe o scenă pe simpatia populară din vagonul de metrou. Asistam la un spectacol derutant de cabotinism precoce.

Ați observat probabil cum se topesc privirile tuturor în preajma unui copil. E drăguț, e dulce, e fălcos, e mic, e neajutorat, uite ce ochi mari are. Chiar și ăia care nu-s deloc impresionați sînt nevoiți să schițeze măcar un zîmbet. Așa se face, regula socială zice să tragi de colțurile gurii cînd ai de-a face cu un copil și mai ales cu părintele acestuia. Copilul ăla poate să fie urît ca munca nedorită, urît ca o zi de luni în ianuarie, urît ca spaima, tu trebuie să zîmbești. Sigur, nu ești acum obligat să-l și lauzi, dar un zîmbet e obligatoriu să produci. Altminteri te va considera lumea un monstru și un prost-crescut. Cui nu-i plac copiii și hamsterii nu-i om de omenie.

Cușca socială, printre zăbrelele căreia degeaba întinzi mîna și pretinzi că ești liber, mai spune că ești nevoit să lauzi și să mănînci salata de boeuf a mătușii Aurica. Poate ea să plutească în oceane de maioneză grăsoasă și să aibă în ea ogoare de mazăre pe care n-o suporți, poate să fie puiul ăla ciopîrțit din ea mai groaznic la gust ca o clanță murdară, dar tu va trebui să mănînci. Nu știi exact ce mistică întîmplare familială, care *Minnesänger* de acu' trei generații a trecut din gură în gură ideea că salata Aurichii e inegalabilă, cert e că mitul s-a umflat și s-a tot umflat, iar Aurica e acum legendară pentru salata ei, iar dacă tu te vei ridica împotriva ei vei comite cel mai devastator păcat, un păcat care te va exila definitiv din apartamentul ei și din familia lărgită din partea maică-tii. Nu că ți-ar părea rău, dar e rudă și nu se face.

Poți să te cațeri tu pe tavanul custii sociale și, atîrnat cu picioarele în sus și capul în jos, să te dai extraordinar de rebel, că, la un moment dat, tot va trebui să te duci la o nuntă. O nuntă. Cu tot ce trebuie. Iar dacă, la un moment dat, îi devii simpatic unchiului din partea miresei și nu mai scapi de el la ciocnit de pahare și povestit aventuri de pe vremea cînd făceă armata, om te-ai făcut. Va trebui să asculți toate chestiile astea cu un zîmbet. Va trebui să le asculți, să stai acolo, nenorocit, cu mîinile în poală, în fața unei felii sleite de tort la 5 dimineața.

Și tot pentru că trăiești în societate, va trebui să mergi la petreceri de serviciu, la *teambuilding*-uri unde te arunci pe spate în brațele colegilor în poiene de munte, la mare într-o gașcă de seminecunoscuți unde vei fi chinuit înfiorător de un folkist cu o chitară, la botezuri și la înmormîntări. Așa se face, ne supunem.

***Selma Iusuf** este jurnalistă, redactor-șef la știri, radio Kiss FM și Magic FM.*

anti nostalgia

Doctorate (III)

INSTITUTUL POLITEHNIC „GHEORGHE GHEORGHIU-DEJ"

PROCES-VERBAL

Astăzi, 8 decembrie 1967 a avut loc susținerea publică a dizertației pentru obținerea titlului de doctor a tovarășei inginer ELENA CEAUȘESCU, Directorul Institutului de Cercetări Chimice – ICECHIM – cu tema:

Polimerizarea stereospecifică a izoprenului.

Comisia pentru susținerea dizertației a fost compusă din:

– Prof. Dr. docent în științe TUDOR IONESCU
Membru corespondent al Academiei R.S. România
Reprezentantul decanului Facultății de Chimie industrială
..... Președinte

– Acad. Prof. Dr. docent în științe COSTIN NENIȚESCU
Om de știință emerit al R.S. România
..... Membru

– Prof. Dr. docent în științe EMILIAN BRATU
Membru corespondent al Academiei R.S. România
..... Membru

– Prof. Dr. docent în științe ION V. NICOLESCU
..... Membru

Rezultatul susținerii dizertației:

Cu unanimitate de voturi Comisia conferă tovarășei ELENA CEAUȘESCU titlul de doctor inginer.

(ss olografe)
Președinte: Tudor Ionescu
Membru: Costin Nenițescu
Membru: Emilian Bratu
Membru: Ion V. Nicolescu

www.bzi.ro/public/pdf/doctorat_elena_ceausescu

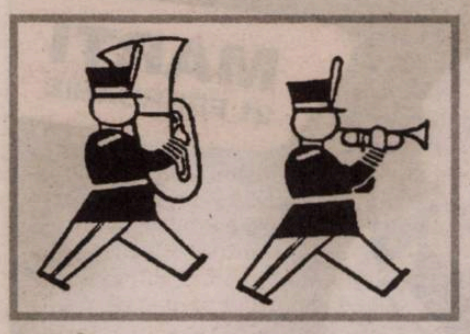

Cătălin ȘTEFĂNESCU

fără doar și coate

Farmecul discret al ipocriziei

Ar fi interesant să numărăm de cîte ori pe zi auzim sau pronunțăm sintagma „lipsă de repere". Să vedem ce număr iese pe săptămînă. Apoi pe lună și pe an. În mod normal, un asemenea fluviu de evocare a aceluiași fapt, o asemenea mitraliere a aceleiași sintagme ar trebui să aibă chiar și efecte magice. Ar scoate și duhul din lampa lui Alladin. Lucru care s-ar putea verifica și în cazul nostru. Deși, aparent, intenția era alta. Mulți dintre noi credem că pronunțăm sintagma „lipsă de repere" cu dorința de a sublinia, de fapt, tocmai necesitatea absolută a existenței reperelor. Ei bine, rezultatul e invers. Pe măsură ce folosim în mod repetat această asociere de cuvinte, duhul adunării lor într-o sintagmă părăsește lampa de domiciliu și-și ia lumea-n cap. Pe cît spui cu mai multă convingere că, pentru tot ce se întîmplă în jur, de vină e „lipsa de repere", pe așa măsură lipsa asta crește, se adîncește, împărățește.

Oare cum așa? Pare că noi ne dorim fierbinte ceva, dar cînd ne uităm în jur constatăm că *ceva*-ul ăsta dispare văzînd cu ochii, ca apa care fuge din cadă, odată ce-am scos dopul. Cum e posibil? Doar organizăm conferințe despre așa ceva pe la toate corporațiile, pe la școli și pe la facultăți, scriem prin reviste, postăm pe Facebook, facem fiecare ce putem. Mereu denunțăm „lipsa de repere", cu intenția de a spune că, fără ele, nu se poate trăi. Mereu vorbim despre „elitele care nu mai există". Ne simțim foarte conectați la „nevoia de valori" cînd amintim cum a fost „decimată elita României la Canal și în închisorile comuniste" sau cînd vorbim despre „elita politică și intelectuală din perioada interbelică". În general, avem grijă să nu lipsească, din setul lexical pe care îl utilizăm zilnic, această tripletă obligatorie: „repere, elite, valori".

De fapt, dacă rămînem un pic singuri și ne gîndim mai bine, dacă nu sîntem în public și nu trebuie să dăm bine, ia să ne mai scutească un pic de chestiile astea cu elitismul. Trăim într-o lume egală, unde avem multe de făcut. Multe chestii concrete, nu vorbărie și broderii de cuvinte. Aia e o formă de parazitism. Stai și-ntorci la fraze, că, vezi Doamne, dai de piatra filozofală. Alo! Trăim într-o lume concretă! Democratică! Egală! Competitivă! Meritocrată! Bun... și astea sînt vorbe, că tot o pilă și-o atenție rezolvă lucrurile, dar... orișicît. Nu e locul aici de farafastîcuri, de fraze și aere elitiste. Viața e dură și făcută din chestii palpabile. Școala ălora mici, cheltuieli cu casa, cu mașina, banii de concediu, stresul de la serviciu, rata de la bancă, demența din trafic, Doamne ferește să ajungi prin vreun spital, adică lucruri de care te lovești zilnic. Lasă-mă pe mine cu valorile și cu elitismele, că mă ia cu greață. Nu vezi pe ce lume trăim, nene? Vino tu să-mi spui că eu stau așezat, deși e limpede că stau în picioare. Deci lasă-mă cu elitismele astea ieftine și, mai bine, prestează o muncă pentru societate, ceva care se vede, nu mă lua pe mine cu abureli de-astea, c-o fi și-o păți.

Pentru că democrația e și... antielitistă, nu?! Nu sîntem toți la fel? Ce justificare are orice fel de elită într-o lume egală? Adică, în afară că vorbește frumos și a citit mai mult ca mine, ce are el în plus? Cu ce e mai bun ca mine? Știi ce? Prefer un om de afaceri prost, de la care înțeleg ce zice, în locul unui fandosit de-ăsta de intelectual, care vorbește și scrie pentru el și pentru prietenii lui. Ăla și-a făcut banii singur, treaba lui cum, trăim într-o lume liberă. Și ajută săracii. Și e... om. Ce-i în gușă și-n căpușă. Mi se strepezesc dinții cînd aud chestii cu homosexuali care vor familii, cu drepturile copilului, cu drepturile femeii, cu țigani, cu etnici de nu știu care, cu însănătoșirea spațiului public, brambureli și tembelisme aduse de pe la alții. De repere de-astea mă lipsesc. Oricum sîntem un popor de doi bani. Aici doar parul funcționează. Și relațiile. Te descurci, îți vezi de treaba ta, n-are nimeni nimic cu tine.

Și a se lăsa cu rahaturile astea aduse de pe-afară. Circulă și alea cu un anumit interes. Nu că teoria conspirației sau alte alea. Dar un interes tot există. De ce să te ghidoneze alții dacă poți s-o faci și tu, aici, la tine acasă? Unde nu mai ai loc de de-ăștia, care au venit ei să-ți arate cum se face. Și stai liniștit, că, chiar dacă-ți arată cum se face, asta nu e pe gratis. Dai c-o mînă, iei cu alta. Ce naiba, că doar nu ne-am născut ieri. Între timp, copiii ăștia nu mai știu un colind pe de rost. Păi, e normal? Și intelectualii lu' pește mă iau cu implicări și principii și, vezi Doamne, idei și cutare. Ia învață-i un colind pe copii! Ia obligă toate radiourile astea private să dea cel puțin jumătate din program muzică românească! Nu mă freca la cap cu vorbărie din care nu-nțeleg nimic!

Odată ce se face ziuă și începe programul de lucru, în atmosfera marilor companii și a marilor instituții, în multe dintre birourile patriei își reintră în programul de vizibilitate tripleta celebră – repere, elite, valori. Se țin conferințe, prelegeri, cursuri, se discută despre necesitatea trăirii în spiritul acestor idei. Pînă pe seară. De-acolo, urmează o altă lume. Pînă spre dimineață. Și tot așa.

***Cătălin Ștefănescu** este realizatorul emisiunii* Garantat 100% *la TVR 1.*

Anca MANOLESCU

Zarva extremelor

Ne paște oare o schimbare de „paradigmă“ socio-politică, ba chiar mentală? Prost e faptul că lucrurile nu se petrec cu binișorul, prin ajustări îndreptățite, prin mersul inerent societății. Ci exploziv, ca un bal al extremelor. Trilurile obsesive ale hipercorectitudinii politice au sfîrșit prin a stîrni, în reacție, fanfara dreptei dure, a unui „tradiționalism“ reinventat. Litania multiculturalismului a provocat, prin opoziție, marșul naționalismelor care amenință să șubrezească uniunea europeană. Țopăitul relativist – în care tema adevărului, a valorilor, a universalului se face zob – a stîrnit, în replică, tropăitul înregimentării sub „valori“ și „adevăruri“ țepene, dictate de scenarii, frici, sloganuri de partide radicale.

Iar zarva extremelor tinde să anuleze sunetul elitei, funcția ei de a orienta – nu manipula – spiritele. O extremă pune la zid atenția față modele, fie ele mari figuri ale culturii occidentale ori intelectuali publici. Condamnă admirația sub vina că ea ar stînjeni libertatea individului de rînd, că i-ar jigni autonomia. Au în schimb succes electoral bufonul care se visează salvatorul unei Americi „amărîte“, „defectate“, iar la noi corupții, penalii. La balul extremelor, individul e „eliberat“ de lecția elitei – care îl îndeamnă să se raporteze la ierarhii calitative, să cîntărească realist lucrurile, să-și angajeze responsabilitatea în fața lor. Așa că riscă să lunece spre o contra-elită populistă, care îi „gîdilă“ frustrările, iluziile, iresponsabilitatea.

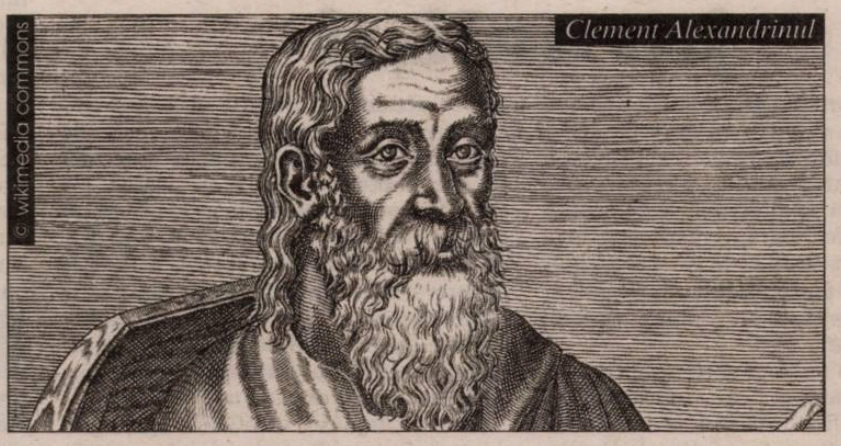

„De acum nu vă mai zic slugi, [...] ci v-am numit prieteni“ (Ioan 15, 15).

Are credința ceva de spus în fața unei crize unde ciocnirea discursurilor radicale, alăturea cu realul, e mai gravă încă decît situația din teren, ea însăși foarte complicată? Poate că ar fi cîte ceva.

În primul rînd, credința nu are ea de apărat prestigiul ierarhiilor calitative? Nu are ea de reamintit consistența valorilor, universalitatea lor? Pentru credință, și persoana, și lumea au drept miez o scară calitativă, o verticală orientată spre Suprem, susținută de el. Așa fiind, credința refuză relativismul uniformizant, pulverizarea adevărului. În aceeași măsură refuză închiderea adevărului în limite regionale, plasarea lui sub o umbrelă izolaționistă. Drept urmare, ea îndeamnă omul – fiecare om – să-și antreneze *discernămîntul*, cel spiritual în primul rînd, dar și cel responsabil față de comunitate și de lume. „Deosebirea duhurilor“ care lucrează înlăuntrul și în afara noastră, luciditatea, veghea minții se numără printre exigențele credinței. Iată de ce noțiunea de model, de elită, de îndrumător e aici importantă. Cum arată ea? Ce definește, de pildă, o figură esențială a elitei religioase: părintele spiritual? Ce fel de autoritate are el? Pe cazul religios se pot surprinde bine trăsăturile definitorii ale oricărei elite autentice.

Este părintele spirtual un „stăpînitor de adevăr“, care dictează adepților o rețetă de viață, care le retează reflexivitatea, care le „rezolvă“ căutarea și astfel le-o anulează? Stînjenește el originalitatea discipolului, dezvoltarea, unicitatea persoanei lui? Admirația față de maestru interzice ucenicilor să judece cu mintea lor, să fie răspunzători față de ierarhiile calitative ale lumii?

Lucrurile stau tocmai dimpotrivă. În imaginea lui exemplară, maestrul nu are doar prestigiul superiorului. Portretul său se construiește pe îmbinarea între autoritate și colaborare. Ceea ce predă maestrul ucenicului este tocmai lucrarea de sine, îmbunătățirea de sine. Cu grade de experiență diferite, și unul, și celălalt tind spre același reper care îi surclasează infinit pe amîndoi. Apoi, maestrul nu face decît să trezească ochiul spiritual al discipolului. E de la sine înțeles că cel din urmă trebuie să-și parcurgă propriul drum, să-și realizeze propria preschimbare. În varianta lui bună, maestrul e o transparență către Învățătorul divin. El intervine doar cît e strict necesar pentru a-și ghida ucenicul. Fiind o figură a dinamicii spirituale, e formativ în primul rînd prin propriul demers și abia apoi prin discurs, prin lecția pe care o predă.

Christos, în calitate de Învățător divin, se prezintă pe sine nu numai drept *dominus* (Ioan 13, 13), ci mai ales drept călător de urmat. Se califică pe sine drept „ușă“ (Ioan, 10, 7-9), drept cale (Ioan 14, 6). Cognitiv și existențial, Logosul întrupat e un trimis, un „pedagog“ care călăuzește sufletul. „Transparentul Cuvînt“, așa îl numește Clement Alexandrinul pentru a-i arăta caracterul vectorial, faptul că El îndreaptă spre adîncul dumnezeirii.

Dacă Învățătorul divin însuși își afirmă vectorialitatea, ce postură are învățătorul uman față de discipolii săi? În cazul că s-ar limita la rolul de *dominus*, cerîndu-le numai supunere față de persoana sa, el ar risca să devină o mască pe chipul fără margini al adevărului. La limită, ar deveni pentru ei un ecran, i-ar împiedica să străvadă către ținta care îi convoacă. „Dă-te la o parte!“, i-ar putea striga discipolii exasperați.

Or, lucrurile nu stau așa. În imaginea lor exemplară, maestrul și discipolul încep prin a avea o relație ierarhică, însoțită subiacent de o potențială colegialitate. Actualizarea acestei colegialități e rodul unei relații izbutite. Un învățător priceput se străduiește să-și conducă cu autoritate elevii către condiția de colaboratori. Se străduiește să facă din ei soți de drum. Se așteaptă ca propriul mers să fie întărit de avîntul și de creativitatea lor, să devină călătorie umăr lîngă umăr. Un mare hermeneut ca Origen, de pildă, nu se consideră deținător de adevăruri în privința sensului Scripturii. E un om cu știința cercetării, nu un posesor de certitudini pe care să le impună celorlalți. Are mereu grijă să se păstreze ca „transparență“ între discipoli și Cuvîntul pe care îl interpretează. Prin comentariile sale le oferă „prilejuri de contemplație“, care să-i stîrnească să se confrunte ei înșiși, direct, intim cu Cel care dă sens Scripturii. Într-un pasaj citat de Henri Crouzel, Origen definește astfel oficiul de hermeneut: „Omul sugerează cîteva idei. Să ne gîndim, de pildă, la Pavel dîndu-i învățătură lui Timotei: Timotei primește de la Pavel îndrumări și merge el însuși la sursa adevărului din care a venit Pavel; se împărtășește din ea și Timotei devine egalul lui Pavel“.

La Cina de Taină, cînd îi hrănește cu învățătura sa pe ucenici pentru a-i antrena în propria ascensiune, Iisus marchează tocmai trecerea lor la condiția de intimi. „De acum nu vă mai zic slugi, [...] ci v-am numit prieteni“ (Ioan 15, 15).

*

Cam așa arată autoritatea părintelui spiritual, figură a elitei religioase. Credința îndeamnă fiecare om să-și ascută judecata, să-și amplifice înțelegerea, la limită să tindă spre condiția de „prieten al Logosului întrupat“. Iar strădania de limpezire a minții se referă desigur la realul transcendent, dar și la realul imediat. Credința pune puternic tema persoanei și a responsabilității ei față de amîndouă. În Occidentul de azi, amenințat de balul extremelor, ea poate fi una dintre instanțele care reamintesc exigența discernămîntului. Poate pune în conștiința noastră un echilibru vertical, din care să judecăm realist criza în care ne aflăm.

***Anca Manolescu** este cercetător în domeniul antropologiei religioase. Cea mai recentă carte publicată e* Modelul Antim, modelul Păltiniș. Cercuri de studiu și prietenie spirituală, *Humanitas, 2015.*

Teodor BACONSCHI

Creștinismul prostește?

Există vreo legătură între realitatea contraselecției și tradiția creștină? Să le despicăm un pic, pe rînd. Contraselecția este, din unghiul meu de vedere, o strategie deliberată de promovare a mediocrității în România postcomunistă. Ea vine direct din comunism (care, ca orice revoluție, a întors ordinea veche cu fundul în sus) și a servit prezervării stării de fapt. În fond, nu a prezervat nimic, pentru că, atunci cînd faci contraselecția, performanța sistemului se degradează insidios și continuu. În fostul regim – transfigurat sub pretextul democrației „originale“ –, cu cît erai mai puțin școlit (sau școlit doar de PCR și organele sale, ceea ce era totuna), cu atît erai mai ușor promovat socio-profesional. Excepțiile (supraviețuitori ai erei „burghezo-moșierești“ sau oameni valoroși, tolerați de sistem) nu modificau regula de bază a stimulării mediocrității. Pentru că mediocritatea însemna și aliniere, conformism, predictibilitate comportamentală.

Dar ce legătură are acest tablou cu tradiția creștină? Pînă la un punct, are, în sensul că, după comunism, contraselecția (ca practică a unei doctrine egalitariste, antielitiste) s-a drapat, difuz sau explicit, în „argumente“ de ordinul smereniei răstălmăcite. Ne-am regăsit libertatea, inclusiv pe aceea a credinței, mai mult, politica s-a logodit cu ortodoxia dominantă, pentru a-și construi o nouă legitimitate, deși fondul uman era același: fosta nomenclatură a devenit „capitalistă“, dar și pioasă, pentru a-și demonstra patriotismul și bunele intenții. Această deghizare pravoslavnică a micimii intelectuale a primit note populiste și a căutat în „sărăcia cu duhul“ o Constituție pentru apoteoza națională a imbecilității.

Mă refer, așadar, la un viol ideologic. Termenul nu e prea dur? Deloc. Pentru că religia creștină (începînd cu forma ei romano-bizantină, răsăriteană) a fost mereu nu doar baza unei spiritualități a limitării de sine, ci și pepiniera unei galerii nesfîrșite de oameni excepționali, care și-au demonstrat sagacitatea științifică, enciclopedismul, cuprinderea intelectuală impresionantă tocmai în cadrele antropologiei „iconice“ a revelației biblice: dacă omul este creat „după chipul și asemănarea lui Dumnezeu“, el privește în sus, se dezvoltă fără opreliști (vezi noțiunea de *epektasis* la Grigorie de Nyssa), se întrece pentru binele comun al obștii sale, gîndite ca „trup“ al lui Hristos.

Nimic din învățătura creștină nu favorizează reaua creștere, obtuzitatea mentală și prostia, pe care răutatea le pune mereu mai grotesc în evidență. Fie că vorbim despre „parabola talanților“, fie că evocăm blestemarea „smochinului neroditor“, Sfînta Scriptură rămîne un cod al facultăților umane încordate spre depășire, elevație, transfigurare. E total fals să susții că o societate modelată de creștinism e una în care agramatismul, semidoctismul, impostura intelectuală și agresivitatea necioplită fac legea și predomină statistic. Dimpotrivă, contraselecția din societatea noastră e profund anticreștină, pentru că nu face decît să glorifice ierarhiile rigide, lipsa de inițiativă și creativitate, adică taman servituțile rafinate în totalitarismul bolșevic, notoriu ateu.

Sînt întristat să constat că modernizatorii contemporani (de la hipsteri pînă la corporatiști, și de la neopozitiviști la adepții radicali ai secularizării) se luptă cu presupusul potențial retrograd al tradiției creștine (pe care, vai, o cam ignoră), în loc să combată, alături de elita feluritelor confesiuni, lucrarea subminatoare a contraselecției. Dialogul (și nu cearta dogmatică) dintre umanismul laic și teologie, dintre științe și faptul religios, dintre postmodernism și tezaurul biblico-patristic european ar fi mai profitabil pentru reabilitarea meritocratică fără de care societatea noastră involuează galopant. Omul inteligent, creator, liber, cultivat și competent este transconfesional și transideologic. Destrămarea lui (ca arhetip tutelar al unei societăți bazate pe merit) reprezintă o catastofă tăcută și, de aceea, nebăgată în seamă. L-am putea recupera, dacă ne propunem asta în chip conștient.

***Teodor Baconschi** este diplomat și doctor în antropologie religioasă.*

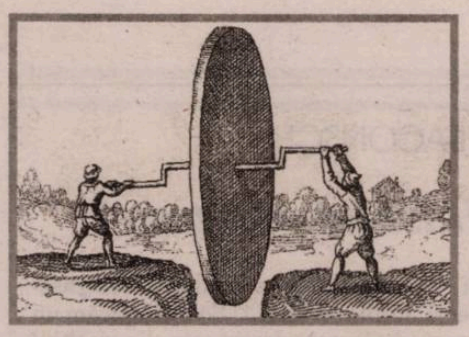

Teodor TIȚĂ

contraintuiția

Cîini, securiști, jurnaliști

Poate cel mai bizar lucru pe care l-am citit la începutul ăsta de an, deloc lipsit de bizarerii și motive de îngrijorare, e un articol din *Washington Post* în care sînt prezentate datele unui sondaj. Tema: percepția americanului de rînd asupra numărului participanților la ceremonia de inaugurare a primului mandat al președintelui Donald Trump. Cititorii *Dilemei vechi* știu, probabil, care sînt motivele pentru un astfel de neobișnuit exercițiu. Președintele ales a promis că va fi o ceremonie impresionantă și fără precedent, fotografiile au arătat că n-a fost tocmai așa, iar rezultatul a fost că dl Trump, narcisist și lipsit de simțul ridicolului, a provocat un val de hohote de rîs (nervoase pe alocuri) insistînd că a avut dreptate.

O amenilor li s-au pus în față două fotografii. Una de la ceremonia din 2017, alta de la evenimentul similar din 2009. Comparația nu lasă loc de dubii. La inaugurarea președintelui Obama au fost mai mulți oameni prezenți. Mult mai mulți. Cu toate astea, o parte dintre votanții dlui Trump au refuzat senin să admită că la ceremonia din 2017 au fost mai puțini participanți. Cu fotografiile în față. Același loc, același unghi. Practic, crezul politic i-a împiedicat pe acești oameni să recunoască un adevăr obiectiv.

Ziariștii de la *Washington Post* preferă să vadă jumătatea plină a paharului și observă că, totuși, o bună parte dintre partizanii actualului președinte au identificat corect atît evenimentul din fotografii, cît și președintele căruia îi era dedicat. Merită notat și că în rîndul votanților doamnei Clinton și al celor care nu s-au prezentat la alegeri au fost indivizi care au greșit, însă proporția lor este semnificativ mai mică. În fapt, răspunsurile la sondaj au fost tratate de cei chestionați ca un test de sprijin pentru politicianul preferat. Între fapte și credință, oamenii au ales credința.

În România nu am avut niciodată sondaje asemănătoare. N-a îndrăznit nimeni să verifice minciuni evidente cît încă acestea își mai fac efectul. Însă o excursie în afara bulei în care trăim s-ar putea să ne furnizeze rezultate asemănătoare. Numărul românilor care cred că manifestațiile din ultimele săptămîni sînt rezultatul unei conspirații puse la cale de o cabală de securiști pe stil nou, forțe străine și români trădători de țară e suficient de mare cît să nu poată fi ignorat. Ajunge să citiți comentariile din subsolul știrilor sau să vă pierdeți cîteva minute pe Facebook. O discuție cu un taximetrist poate ajuta, la rîndu-i.

50.000 de oameni au manifestat într-o duminică seara.

S-a rîs după ce o jurnalistă a emis, sobră, teoria că posesorii de cîini au primit 30 de lei pentru a veni cu animalele de companie în piață, însă nu sînt așa de sigur că această informație nu a fost tratată serios în măcar cîteva segmente ale societății românești. În epoca post-adevărului, faptele trec în plan secund, iar opiniile modifică realitatea. Grav e că nu prea are cine să se opună. Pentru că opiniile se modifică, la rîndu-le, în funcție de cum o cere agenda unuia sau altuia dintre actorii politici. Din faptele reprezentate strîmb rămîne doar o amintire. Strîmbă și ea. Și pe baza acestor amintiri se creează realitatea de mîine.

Nu e întîmplător că 50.000 de oameni au manifestat într-o duminică seara în fața sediului CNA. O instituție care, în noiembrie, potrivit paginademedia.ro, casase 2000 de plîngeri pentru că nu și-a găsit timp să le discute în termenul legal. Majoritatea acelor plîngeri vizau România TV, Antena 3 și Antena 1. Aici nu e vorba de uzuala ineficiență a instituțiilor publice românești, ci de o complicitate cu efecte pe termen lung care are deja urmări verificabile în inimile, mințile și acțiunea publică a cetățenilor. Nu e greu de estimat că, pentru fiecare dintre cei 50.000, există un om undeva în România care crede că, în ticăloșia lui, George Soros vopsește cîinii în culori politice. Și dacă nu el, SRI. Și dacă nu SRI, tot e cineva. Cineva care îi vrea lui, direct și personal, răul. E firesc că acest om va încerca să se apere. Cît și cum poate.

Cum s-a ajuns aici? Nu e numai fatalitate. Nu e doar un semn inevitabil al timpurilor. România ar fi putut avea o presă mai bună dacă CNA ar fi funcționat la cote decente (a avut în istoria sa și astfel de momente). Ar fi putut avea o presă mai bună dacă indivizii cu respect de sine din politică ar fi refuzat avansurile acelor medii de presă care propagă toxicitate. De asemenea, privirea oarbă aruncată spre felul în care sînt finanțate mediile de presă, condițiile de muncă de acolo și regimul de incompatibilități etice care ajunge la niveluri ridicole au contribuit și ele masiv.

Ironic, dar inutil faptul că cei mai mulți dintre cei care se bucură la un moment dat de favorurile unei prese strîmbe ajung, mai devreme sau mai tîrziu, să fie ignorați cînd nu mai sînt de folos. Asta cînd nu devin ținte. Și ar mai fi ceva. S-a spus de mii de ori deja că presa este infiltrată de agenți de influență sau angajați ai serviciilor secrete. Nu am văzut încă nici un jurnalist care să reacționeze în instanță. Perpetuarea acestei ambiguități otrăvitoare face rău atît presei, cît și publicului care se îndepărtează încet-încet de informație și alege să creadă în conspirații. Asta este o greșeală care nu poate fi pusă pe seama mediului politic sau a celui de business. E strict în curtea jurnaliștilor.

Sînt sigur că, după două-trei procese de acest fel, politicienii care visează securiști în baie și pe monitoare au să fie mai reținuți. Iar dacă aflăm numele unor acoperiți, cu atît mai bine. Important e adevărul.

***Teodor Tiță** este jurnalist. Îl puteți găsi la twitter.com/jaunetom.*

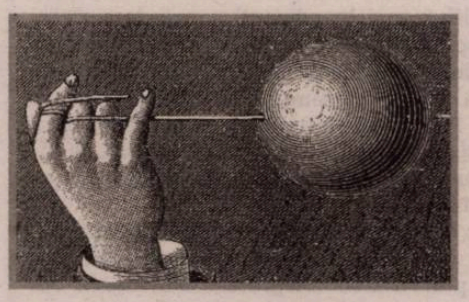

Matei MARTIN

mapamondul de buzunar

Democrația contra democrației

Nu îmi amintesc ca vreun președinte american să fi fost întîmpinat cu atîta adversitate. La nici două săptămîni de la debutul mandatului, Donald Trump se confruntă cu un val uriaș de proteste, cu funcționari nesubordonați și cu șefi de state prieteni ai Americii, dar care-l privesc cu suspiciune sau chiar cu ostilitate. Și presiunea crește: marșul femeilor, protestul oamenilor de știință, un milion de semnături pentru o petiție în care se cere ca lui Trump să nu i se permită accesul în Marea Britanie. Pînă și Barack Obama a încălcat cutuma care le impune foștilor președinți să nu comenteze acțiunile succesorilor, imediat după alegeri. Obama a explicat că oamenii își exercită dreptul constituțional la libera asociere, „se organizează și încearcă să-și facă vocile ascultate de către aleși, și asta e exact ceea ce ne așteptăm atunci cînd în joc sînt valorile americane". Ce mai urmează?

La începutul săptămînii, Donald Trump a concediat-o pe ministra (interimară) a Justiției. Sally Yates a stîrnit mînia președintelui după ce a criticat, deschis, ordinul executiv cu privire la interzicerea intrării în SUA a cetățenilor provenind din mai multe state majoritar musulmane. Ordinul a blocat în zonele de tranzit ale aeroporturilor americane sute de oameni proveniți din state precum Irak, Iran, Libia, Siria, Somalia, Sudan și Yemen. Alte cîteva sute de persoane din aceste țări au fost împiedicate să urce la bordul avioanelor cu destinația SUA. Ordinul a fost atacat de mai mulți judecători și aplicarea a fost în cele din urmă amînată. Iar Sally Yates a anunțat că nu intenționează să apere ordinul președintelui în Justiție. Printre altele, ea a explicat că are îndoieli cu privire la constituționalitatea unor elemente din actul legislativ. Nu a durat mai mult de două ore pînă să fie concediată, acuzată fiind de „trădare". E un risc pe care, cu siguranță, și l-a asumat. Sau, poate, e tot un fel de îndemn la revoltă.

E un fel de ironie a istoriei faptul că unui artist dintr-o țară considerată nedemocratică i se interzice accesul într-o țară democratică.

Modul în care a acționat Yates arată clar că în instituțiile americane există oameni care se opun direcției pe care o dorește președintele și că sînt și dispuși să-și riște locurile de muncă, și cariera politică pentru a opri derapajele. Refuzul lui Yates de a apăra în Justiție ordinul executiv și critica deschisă sînt gesturi simbolice care, probabil, vor încuraja și alți disidenți să acționeze. Pe de altă parte, episodul a arătat și faptul că președintele nu e dispus la nici un dialog critic și că va sancționa pe loc orice lipsă de obedință. De pildă, mai mulți diplomați și funcționari au redactat o scrisoare în care critică ordinul executiv emis de președinte. În mesaj se spune că restricțiile nu vor aduce mai multă siguranță cetățenilor americani, că ordinul executiv e neamerican și că transmite lumii musulmane un mesaj greșit. Președintele le-a transmis sec, prin purtătorul de cuvînt, că ori urmează direcția stabilită la Casa Albă, ori demisionează. Ce va urma? Se va întîmpla ca la Departamentul de Stat, acolo unde staff-ul din eșaloanele superioare a demisionat în bloc pentru că oamenii nu voiau să lucreze cu noul șef, Rex Tillerson?

Pînă una-alta, se anunță un nou protest de răsunet: regizorul iranian Asghar Farhadi, nominalizat la premiul Oscar pentru cel mai bun film străin, a anunțat că nu va participa la ceremonie nici măcar dacă în cazul lui se va face o excepție de la ordin. Un boicot, așadar, un protest, preluat deja ca atare de numeroase publicații. Absența lui Farhadi de la gala Oscar va face, cu siguranță, senzație. E un fel de ironie a istoriei faptul că unui artist dintr-o țară considerată nedemocratică i se interzice accesul într-o țară democratică.

un sport la Răsărit

Finala feminină de la Australian Open între surorile Williams, finala masculină între Federer și Nadal. Adică finale de Mare Șlem clasice pentru deceniul trecut. S-a întîmplat ceva cu timpul?

Poate că nici timpul nu mai vrea să trăiască aceste timpuri, cine știe? Se întoarce în copilăria lui, acolo unde stau duelurile legendare. Dar nu va avea de ales. Și nici noi. Finalele de la AO sînt doar un vis din care ne vom trezi. Roger și Serena nu sînt eterni. Din păcate. Sînt doar niște oameni cu o pasiune și o ambiție excepționale. Senzația e că, în afară de talentul argăsit cu multă muncă, iubesc enorm ceea ce fac. Și că sînt responsabili pentru parcela de grație care le-a fost atribuită. Ar trebui să exporte aceste valori către cei ce vin după. Tenisul e un sport foarte dur, probabil că primul cînd vine vorba de combinația de consum fizic-psihic. De aceea nu îl poți face cu mintea în altă parte sau cu sufletul îndoit. Mulți și multe ajung un pic sus și pică apoi cu zgomot pentru că nu găsesc formula magică. Intră într-un carusel colosal care îi devorează. În schimb, acei oameni pe care îi vedem cu repetiție la vîrf și care ne uimesc și-au construit o lume a lor în care ne primesc pe toți. Nu călătoresc pe tot globul precum ceilalți, ei joacă mereu acasă. Acesta e secretul. Nu merge altfel. Sportul ăsta e un război în care nu te omoară gloanțele, te ucid banii. Banii sînt, pînă la urmă, cei care despart jucătorii bunicei de campioni. Și campionii nu cresc în toate conturile.

Radu NAUM

Coordonatoare: Ana Maria SANDU

Distanțe

Texte și opinii de:

● Andrei CODRESCU (scriitor)
„Distanțele nu pot fi recuperate“ – interviu
● Nic SÂRBU (jurnalist de știință)
„Șotron printre stele“
● Irina DOBRIȚĂ (masterand la Studii vizuale și societate)
„Moștenire de familie“
● Jasmina Al-QAISI (etnograf vizual)
„Personal Emotional Giurgiu-Amman“
● Mona NICOARĂ (regizoare)
„Dilatări și contracții“
● Veronica D. NICULESCU (traducătoare și scriitoare)
„Povești, trenuri și omizi“
● Mihnea POPESCU (psihoterapeut)
„În lipsa distanței, două ființe umane nu se pot descoperi una pe cealaltă“ – interviu
● Svetlana CÂRSTEAN (poetă)
„Cînd aici e acolo“

argument

Cottbus, RDG

DILEMA VECHE
Distanțe

Evara lui 1986. În gara unui oraș de provincie, 35 de copii de gimnaziu își iau rămas bun de la părinți. Există un pașaport colectiv cu numele fiecăruia dintre noi și ne așteaptă o călătorie de o zi și o noapte pînă în RDG, la Dresda, de unde vom pleca mai departe cu un autocar. Destinația finală e orășelul german Cottbus, o tabără de elevi din sud-estul Europei, unde vom sta trei săptămîni.

Bagajele făcute de mama, banii ascunși în termos și în cutii de pansamente sterile, paharele și bomboniere din sticlă „de rubin“, despre care ai mei aflaseră de la cei care fuseseră cu un an înainte că „se caută“ și mi le dăduseră să le vînd ca să am mărci de buzunar, împrumutul lor la CAR ca să pot eu să plec în străinătate, lista cu cumpărături cu numele tuturor celor din familie, cuvîntul graniță și frica de controale, toate îmi dădeau fiori. N-am închis un ochi pînă în dimineața cînd am coborît din tren. Am ajuns, în cele din urmă, în tabăra pionierească, unde totul era ca la armată. La șase dimineața ne trezeau pentru înviorare. Fiecărei țări îi era repartizată cîte o căsuță de lemn pentru fete și una pentru băieți. Ziua aveam activități sportive și culturale, iar seara stingerea se dădea la ora 10. Ne aliniam în paturile noastre, cred că stăteam vreo 15 într-o cameră, și niște paznici înarmați, însoțiți de cîini-lupi, își aprindeau lanternele și controlau dacă sîntem toți și în pat.

Din prima zi de Germanie, sore după-amiază, a început să-mi curgă sînge din nas. „De oboseală“, a zis doamna Johanna, ceea ce putea fi adevărat. Dar nesuferita asta de treabă s-a repetat în fiecare zi cît am stat acolo. Mă speriasem. Și mă simțeam atît de departe de tot ce știam. Îmi aduc aminte că seara, în întuneric, îmi ziceam că, dacă Doamne ferește mi s-ar fi întîmplat ceva, eram atît de departe, iar ai mei, săracii, n-aveau cum să vină să mă ia. Sigur că m-am gîndit la moarte. Și la cum n-o să mai ajung niciodată acasă. A fost prima conștientizare a distanței. De atunci am experimentat-o în fel și chip. Și am învățat să trăiesc cu ea.

În Dosarul de acum o să descoperiți cît de multe distanțe există și în cîte feluri le putem simți. Vorbesc despre noi la fel de mult cum o fac și apropierile.

Le mulțumesc invitaților mei pentru felul în care au scris despre distanțele lor. (**Ana Maria Sandu**)

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Cititori, fiți ascultători! În fiecare joi, de la ora 18,30, la emisiunea Timpul prezent. *O dezbatere pornind de la Dosarul revistei* Dilema veche, *moderată de Adela Greceanu și Matei Martin. Ne puteți asculta pe frecvențele Radio România Cultural sau online la www.radioromaniacultural.ro.*

Nic SÂRBU

Șotron printre stele

„Rîsul este distanța cea mai mică dintre doi oameni."

VICTOR BORGE

Întindeți brațul cu degetul mare ridicat în fața ochilor, ca și cum ați face autostopul. Acum închideți ochiul drept (OD îi zic oftalmologii). Veți vedea degetul mare proiectîndu-se pe fundalul peștelui de sticlă de pe televizor (da, au apărut niște pești noi, hipsterești, pentru ecranele plate). Acum deschideți ochiul drept și închideți-l pe stîngul (OS). Degetul mare se deplasează puțin, astfel că acum se proiectează peste chinezul pescuind de pe raftul apropiat. Dacă trasați două linii drepte, între OD, degetul mare și pește, precum și între OS, degetul mare și chinez, cele două linii se intersectează pe degetul mare, unde formează un unghi. Care poate fi măsurat. Dacă desenați situația, aveți la dispoziție un triunghi lunguieț, cu vîrfurile în OD, OS și degetul mare, iar ce știți e distanța dintre ochi (ușor de măsurat) și unghiul ăla de mai sus. Cu ajutorul trigonometriei, puteți acum calcula cu ușurință distanța de la ochi la degetul mare.

Ceea ce tocmai ați experimentat se numește *paralaxă* și se poate aplica și cînd privim spre stele, ca să aflăm distanțele pînă la ele. Să mă explic: tot la o jumătate de an, Pămîntul se află de-o parte și de alta a orbitei, în jurul Soarelui. Echivalentul OD și OS. Iar o stea nu foarte îndepărtată ar înlocui degetul mare de la mîna întinsă. Cînd privim steaua aia pe cerul de vară, ea se va vedea proiectată peste constelația Lira (peștele). Peste șase luni, pe cerul de iarnă, steaua se proiectează peste constelația Orion (chinezul). Tot ce avem de făcut este să măsurăm unghiul dintre cele două linii de la noi la stea și, pentru că știm cît de mare e diametrul orbitei (distanța dintre pozițiile Pămîntului la șase luni distanță), putem afla distanța pînă la steluța cu pricina.

OK, de fapt, am exagerat dramatic, ca să vă ajut să vă imaginați ușor situația. În cele ce urmează, o să umblu și la reglaje. De fapt, unghiurile astea despre care vorbim sînt ridicol de mici, nici vorbă să se proiecteze stelele pe fundal de constelații diferite. Distanțele pînă la cele mai apropiate stele sînt maaari de tot. Puteți vedea și ce se întîmplă la distanțe mari, tot folosind mîna și degetul. Ia faceți autostopul din nou, dar de data asta țineți degetul aproape de ochi. Cînd clipiți, peisajul din spatele degetului se schimbă masiv, pentru că unghiul dintre cele două linii e foarte mare. Dacă întindeți mîna, peisajul se schimbă tot mai puțin. La fel și cu stelele, peisajul din spatele lor se schimbă foarte-foarte puțin, pentru că sînt foarte-foarte departe.

Momentul să vă spun un secret: ați învățat că, timp de vreo 1500 de ani, lumea a crezut că Pămîntul e în centrul Universului, grație modelului *geocentric* al lui Ptolemeu, nu? Ei bine, grecii antici propuseseră, de fapt, și un model *heliocentric* al Universului, doar că una dintre consecințe ar fi fost existența paralaxei, iar ei n-au putut s-o măsoare! Pentru că erau convinși că stelele sînt la doi pași, imediat dincolo de Jupiter și Saturn, cînd ele sînt, în realitate, *incredibil* de mult mai departe, iar paralaxa era nemăsurat de mică. A fost una dintre cele mai timpurii aplicații ale metodei științifice: *modelul meu prezice rezultatul ăsta, nu văd rezultatul,* ergo *modelul e greșit.*

Ceea ce tocmai v-am povestit (într-o variantă simplificată) este doar prima treaptă din așa-numita *scară cosmică a distanțelor*. Vrem să aflăm cît de departe sînt stelele, însă distanțele pot fi măsurate cu ajutorul paralaxei doar pînă cînd, pentru că steaua e foarte îndepărtată, unghiul dintre liniile de la ea la „OD și OS" devine prea mic pentru a-l mai putea măsura.

Cu ajutorul distanțelor deja măsurate, învățăm lucruri noi despre stele. Iar lucrurile astea noi mai pun o treaptă la *scara noastră cosmică*. Fiecare nouă treaptă pe care-o urcăm ne ajută să vedem și mai departe. Sărind din treaptă în treaptă, sîntem în stare să ieșim din grupul nostru de steluțe, să străbatem galaxia, ba chiar tot Universul. Se întîmplă, nu doar metaforic, chiar ce spunea Newton: *Am ajuns să vedem atît de departe pentru că ne-am suit pe umerii giganților*.

Pe lîngă cealaltă poveste celebră, care spune că sîntem toți praf de stele, pentru mine *scara cosmică a distanțelor* e cea mai impresionantă lecție din astronomie. Ca să-ți faci o casă, iei o sfoară și măsori, pe pămînt, douăzeci de pași, unde va fi peretele. Dacă închizi ochii și-ți lași imaginația să zboare, vei ajunge la capătul Universului. Stephen Hawking a adus, la un moment dat, la o conferință, un desen. Era zidul de la capătul Universului, iar pe zid era un graffiti: *„Steve wuz here"*.

***Nic Sârbu** este jurnalist de știință.*

Jasmina AL-QAISI

Personal Emotional Giurgiu-Amman

Numele meu este Jasmina Al-Qaisi. Și din toamna anului 2001 viața mea s-a tot schimbat. Într-un fel care nu a depins de mine sau de familia mea, ci de un eveniment cu răsunet mondial.

9/11 a fost la Giurgiu. Și în toată lumea. În ziua aia am intrat la mama în dormitor să-i cer bani de Albă-ca-Zăpada. Nu mai știu dacă mi-a dat, dar știu sigur că plîngea. Imaginile Turnurilor Gemene rulau fără oprire pe ecranul televizorului. „Uite, mamă, ce-au făcut nenorociții", mi-a zis mama ținîndu-și mîna pe gît, așa cum face mereu cînd e îngrijorată. N-aveam Internet ca lumea și nu știa nimeni de ce se întîmplă așa ceva în lume. Repetam și noi ce rula la TV. Învățam: teroa-re, te-ro-rist.

Odată, la doctor, mama m-a prezentat cu numele ei de fată. Îmi spunea: „Nu îmi place să dau explicații nimănui". Profesorii noi făceau întotdeauna o pauză la primul nume din catalog și profesorii vechi mă știau de A lu' Caisa. Așa îmi spuneau în cancelarie, cu acordul bunicii mele, profesoară acolo. Colegii mă strigau Al-Qaeda. Eram terorista clasei. A școlii. Și nu neapărat că ar fi avut ceva cu mine, ci din cauza suspiciunilor față de tata și de numele nostru.

E bine să crești cu cel mai crud umor, te călește. Rezultatul umorului crud e că nu am vrut să știu nimic despre Orientul Mijlociu în adolescență. Asta a fost rebeliunea mea. Așa am crescut cu fantoma unui stigmat fără să știu dacă am fost direct discriminată, fără să am noțiunea unei posibile traume.

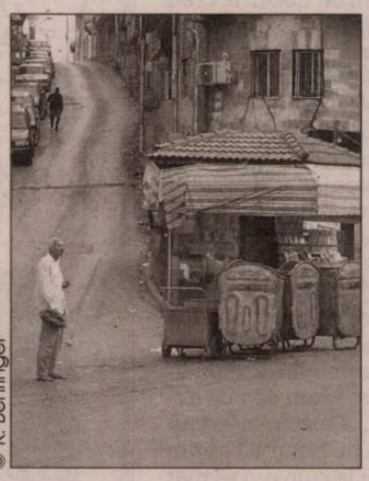
© K. Behringer

M-a întrebat mama dacă vreau să iau numele ei de fată sau numele ei nou de căsătorie. Cred că era un semn de îngrijorare din partea ei. Se întreba mereu ce se va întîmpla dacă o să vreau să obțin, de exemplu, o viză pentru Statele Unite. Am refuzat. Și am sperat că, la un moment dat, o să trec peste zeflemelile puerile și o să vreau să fiu cine s-a întîmplat să mă nasc.

„Fată-fată, ia zi, are tac-tu petrol în curte?" Aceasta este întrebarea călăuzitoare a amintirilor cu colegii mei și cu noțiunile lor geopolitice deformate din școala generală.

În primăvara anului 2016 am aflat că tata nu are petrol în curte. Am plecat să văd Iordania. Fără să-mi fie frică de nimic. M-am întîlnit în fața Teatrului Roman cu verișorul care mă găsise pe Internet cu cîteva luni în urmă. Mi-a luat *shawarma* și m-a dus să fumăm narghilea, mi-a arătat video-uri din Palestina și am discutat politică. Ne-am bucurat și ne-am împrietenit imediat. Au venit ai lui să ne ia cu mașina. Ceva japonez ca un Damas. Mătușa m-a pupat de sub *hijab*. Unchiul a oprit mașina să îmi cumpere înghețată. Am intrat într-un timp care nu se termina niciodată.

Cariere de fosfat, un cimitir cu puține morminte, aceasta era intrarea în satul văluros de unde vine tatăl meu. Am parcat mașina lîngă o casă înaltă, care avea un butic în garaj. În casa asta locuia o mică parte a familiei. Mătușa care mă găzduia a sunat în secret toate rudele, care au venit să mă vadă. Îmi mîngîiau părul, îmi făceau poze și mă întreabau de tata. Tot mătușa mi-a dat o rochie fără mîneci, una ca a ei, și mi-a spus că nu trebuie să mă acopăr, oamenii sînt liberi să aleagă ce vor.

Sînt emoționată și atentă la instrucțiuni. Mătușile mă duc pe rînd la cumpărături. Mă obligă să îmi aleg aur și rochii. Să duc acasă ceva de la ele și să mă întorc. Ascult povești despre dezamăgiri, educație, pace, economii. Butoiul de apă e acoperit cu o husă de dantelă. Copiii mă privesc cu gura deschisă. Mîncăm împreună, ne zîmbim de-adevăratelea. Aflu că sînt și cineva despre care nu știu nimic. Sînt o Al-Qaisi, dintr-un loc îndepărtat.

Sînt Jasmina Al-Qaisi și acum am cel puțin douăzeci de rude noi și cîțiva GB de video și fotografii cu copilași citind din Coran la școală, cămile și cai pitici pe un mal al Mării Moarte, pîini aruncate la colț de stradă, trafic înfiorător cu taxiuri albe, vînt cu praf și soare peste ruine romane, capre pe terenuri aride, zmeie șchioape, patiseri iuți ca gîndul. Le deschid ca să îmi revizuiesc emoțiile.

Nu trece o săptămînă și apăs *translate with Bing* ca să aflu că a murit bunicul. Mă cutremur. Mi se spune că a mai trăit ca să apucăm să ne vedem.

***Jasmina Al-Qaisi** este etnograf vizual, cercetează relațiile la distanță și lucrează în management cultural independent la Berlin.*

„Distanțele nu pot fi recuperate"

interviu cu scriitorul Andrei CODRESCU

Aș începe discuția noastră de la versurile acestea din Arta uitării: *„Locul unde ești ce erai odată este acolo / pierdut într-una dintre acele povești absurde / în care erai cumva acasă și altundeva deopotrivă. / Și unde sînt acum cei care te știau atunci? / Cînd călătorești între limbi / ce costum porți, ce valiză cari?" Așadar, cum vă raportați la distanțe? Pot fi ele recuperate prin scris?*

Distanțele nu pot fi recuperate. Poezia și întoarcerile nu sînt făcute în acest scop. Rolul lor este să găsească ce a lipsit în primul rînd: sensul și episoadele timpului pe care mai tînărul le-a ratat. Poezia și călătoriile sînt detectivi în căutarea crimelor sau bucuriilor neluate în seamă în trecut. Sînt o respirație adîncă prin care se inspiră mirosurile și sentimentele trecutului și se expiră o înțelegere, o soluție, o împăcare.

Dacă vă gîndiți la dumneavoastră, cel care erați cînd ați plecat în America, ce vă amintiți? Ce i-ați spune puștiului aceluia despre spații și timp?

Aș admira curajul lui nebun, iubirea nechibzuită pentru poezie și disprețul său pentru tot ce nu era poezie. Mă miră credința lui absolută în ce era sau nu poezie. Astea pot fi calități universale ale tinereții, dar în cazul meu aveam multe motive pentru mînie, care mergeau mînă în mînă cu exaltarea. Moșul de azi păzește gelos ce a rămas neștirbit din acele sentimente, după ce le trece zilnic prin critica experienței. O poezie scrisă acum este o căprioară scăpată de un glonț venit de la vînători bine antrenați. Nu-mi amintesc multe, dar am scris jurnale și autobiografii ca *aide-mémoire:* îmi consult cărțile pentru amintiri. Ele sînt un Google personal.

Cum funcționează, pentru un scriitor, distanța la nivelul limbajului? Cîtă intimitate se poate crea într-o limbă străină?

Nu există limbă străină. Civilizația occidentală a creat structuri care au compartimentat limbile. Intimitate, ostilitate, iubire, manifest se pot crea în orice limbă. Dacă poți face sunet, o faci în cuvinte. Dacă nu poți, o faci cu mîinile. Dacă nu vezi, citești în Braille. *„The body is the plan",* a scris poetul american Robert Creeley, „corpul este planul". Limbajul este distribuit în tot corpul. Chiar și paralizat, ca Stephen Hawking, poți să comunici și să descoperi. Cunoașterea pătrunde și se împrăștie, inevitabil, prin tot corpul. Notez aici prostia extraordinară a celor care v-au rebotezat Ministerul Culturii „Ministerul Culturii și Identității Naționale". Această adăugare diminuează cultura, o provincializează, poate o și șterge. Jorge Luis Borges spune, în textul lui *The Argentine Writer and Tradition* (1951): *„What is our Argentine tradition?... Our tradition is all of Western culture... Our patrimony is the universe."*

Corespondența mi se pare o parte a literaturii extrem de prețioasă. Ați purtat corespondență, ați și publicat multe scrisori de-a lungul vremii. Cum vă gîndiți la ele? Depărtarea și absența pot fi șterse prin cuvinte?

Corespondența este o formă de colaborare care mă inspiră: îmi îndreaptă inspirația către o ființă vizibilă. Interviurile sînt și ele o formă de corespondență, dar mai difuză, fiindcă cititorul îmi e necunoscut. Din fericire, îmi plac străinii. Amîndouă sînt un fel de a reține căldura momentului.

Ați scris Submarinul iertat, *împreună cu Ruxandra Cesereanu, prin email. Povesteați la un moment dat despre senzația ciudată, legată de „faptul ca era noapte la mine în America și zi la Ruxandra în România și viceversa". Cît de mult contează unde ești? Cum se simte departele?*

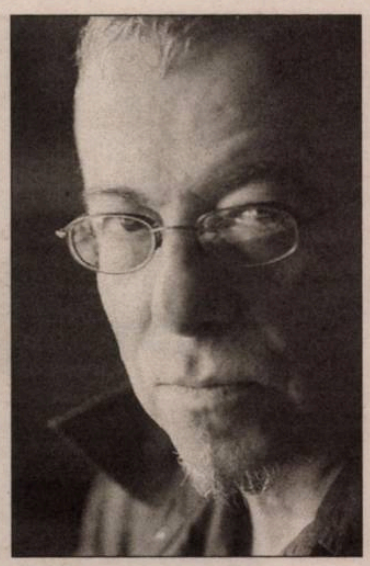

Submarinul iertat, scris cu Ruxandra, a fost pentru noi o ieșire din rutină. Ne-am jucat cu ziua și cu noaptea cum le știam noi înainte de poezie. Ne-am jucat și ne-am certat pe teme de poezie, amintiri, limbaj. A fost ca o căsnicie prin email, bulversată și ieșită din obișnuințe și chiar din limbaj. La un moment dat, s-a creat nonsens ritmic. E o poezie-eseu-luptă pe poezie și viață, un experiment unic pentru noi. Distanțele au fost între concepte, concentrate de confuzia zi-noapte.

Care a fost cea mai spectaculoasă călătorie pe care ați făcut-o?

Călătoria lungă prin corpurile iubitelor mele, o călătorie perpetuă.

De ce v-ați îndepărtat cel mai mult în scris? În viață?

M-am îndepărtat de poeți proști și excesiv educați. În America sînt mii de studenți și profesori care fie își exhibă emoțiile, fie își supraevaluează cuvintele. Eu trec pe partea cealaltă a străzii cînd le văd gașca venind din sensul opus. În viață m-am îndepărtat de minți închise de ideologii.

Dacă ați pleca în căutarea timpului pierdut, cu ce ați începe?

Dacă aș pleca acolo, aș începe cu Ilonka, fata care a avut grijă de mine la 12 ani și m-a ținut în poala ei fierbinte, povestind nu știu ce, în limba maghiară.

a consemnat Ana Maria SANDU

Mona NICOARĂ

Dilatări și contracții

Înainte de 1989, eram convinsă că voi locui întotdeauna în țară. Crescusem în Timișoara, unde plecările din România, deși din ce în ce mai frecvente începînd cu anii '70, erau percepute ca traumatice. Prieteni germani și evrei așteptau ani de zile să primească pașaport, despărțiți de părinții lor aflați deja prin Occident, alinați doar de obiecte venite periodic „în pachet" și ridicate la valoare de talisman. Cei plecați revemitem povești, știri, rețete și inevitabilele bancuri. Apoi, îmi spusesem că voi reveni în țară după doar cîțiva ani.

Doar mama, care plîngea în hohote în holul nerenovat de la Otopeni, înțelesese instinctiv cît de mare se căsca hăul atlantic. Într-adevăr, la New York am învățat foarte repede că atunci cînd cineva mă întreba de unde sînt, răspunsul meu entuziast – *„Romania!"* – punea frînă scîrțîitoare oricărei conversații: marea

New York-ul nu poate fi așa de departe.

neau arareori, și doar după mulți ani, cu povești vagi și melancolice despre perioade petrecute „în lagăr". Apoi, mai erau și maghiarii care treceau noaptea granița în Ungaria sau cei care „fugeau pe la sîrbi" – acte ilicite, cu adevărat definitive. Din confortul unei copilării de fapt burgheze, nu mă puteam imagina într-o astfel de postură nici în ruptul capului.

Așa că anul trecut, cînd am realizat că locuiesc mai mult la New York de mai bine de douăzeci de ani, m-am luat pe mine însămi prin surprindere. Cînd plecasem la studii în 1995, mă păcălisem pe mine însămi, spunîndu-mi că New York-ul nu poate fi așa de departe. Lumea începuse să circule – cu greu, cu vize, dar și cu obstinație. Părinții mei și eu aveam fiecare cîte un e-mail primitiv pe care puteam să ne trimajoritate a concitadinilor pur și simplu nu știau de unde să apuce noțiunea. Prima intrare în Manhattan, pe un pod din Midtown împlîntat într-un zid de mari clădiri de apartamente anonime, îmi dăduse o mică, dar acută spaimă de pulverizare. Pe de altă parte, cînd am încercat să mă regăsesc în comunitatea românească din Queens, m-am găsit imersată într-o nostalgie pentru anii socialismului cu care nu mă identificam, așa că am plecat de acolo doar cu o căpățînă de varză murată pentru sarmale.

Nu m-am mutat înapoi în țară, dar cu vremea hăul s-a mai micșorat. Internetul a contractat distanțele. Am început să vin aici cu proiecte de cîteva ori pe an și să încerc din ce în ce mai puțin disconfortul fundului în două luntri. România a devenit și ea din ce în ce mai integrată în lume – sau măcar mai ușor digerabilă de globalizare. Din diverse motive, și nu toate nobile, America a devenit din ce în ce mai prezentă pe alte continente. Am început să am mici dezorientări la aterizare la Otopeni, unde aud din ce în ce mai multe accente regionale americane, venite ori cu militari de la baza din Deveselu, ori cu diverși apostoli ai neoprotestantismului, capitalismului sau altor religii. Cel puțin pentru o vreme, lumea mea părea să se contracteze confortabil.

„Este ușor să fii curajos de la distanță."

Esop

În ultimul an însă, pentru prima oară în două decenii, cursul lucrurilor pare că se inversează: distanțele se dilată din nou, fiecare loc se izolează din ce în ce mai mult, iluziile proximității promise de Internet și de rețelele de socializare sînt spulberate. Statele Unite, unde locuiesc eu cu copiii mei iubitori de slănină cu ceapă, au ales în frunte un om care vorbește despre ziduri, despre întoarcerea nostalgică la America Războiului Rece, despre dizolvarea alianțelor euroatlantice. Dacă echivalentul lui va cîștiga și alegerile din Franța, așa după cum se arată, începînd din vară, membrii permanenți ai Consiliului de Securitate ONU, ultima redută a aspirațiilor universaliste, este posibil să fie: Donald Trump, Vladimir Putin, Xi Jinping, Theresa May și Marine Le Pen – oameni pe deplin adulți, dar cărora, în mod impardonabil, le este la fel de frică de străinătate și de libera circulație cum îmi era mie, copil fiind, într-un mic oraș de provincie dintr-o țară cu granițele închise.

***Mona Nicoară** este regizoare.*

Dragoș NICOLAE

Ronduri pe punte

Îmi aprind o țigară. E a treia într-o oră și ceva. De la tensiune mă dor tîmplele, iar de la temperatură transpir și salopeta mi se lipește de spate. În picioare am *safety shoes* mai mari cu un număr. Trag un fum și mă uit spre sud. Nu se vede nimic. Mă aflu pe un vapor lung de 230 de metri, încărcat cu aproape 2000 de containere, care staționează la ancoră în apele Coastei de Fildeș. În apropiere e portul Abidjan, aflat la nord. E ora 21,10 și mai am trei ore de *safety rounds,* adică ronduri pe punte de la prova la pupa și de la tribord la babord sau invers, cu ochii larg deschiși în întuneric, să detectez din timp orice ambarcațiune care se apropie de navă. Sau orice persoană care s-a urcat deja la bord.

Toate ușile castelului, unde doarme echipajul, sînt încuiate, pentru că țărmul Africii de Vest e cunoscut pentru piraterie, la fel ca apele somaleze sau strîmtoarea Malacca. Nava trosnește metalic din suprastructură, în funcție de valuri, iar generatoarele diesel de la pupa huruie asurzitor cînd trec pe lîngă ele. La fel și ventilatoarele reefer-elor, dispersate longitudinal și vertical pe navă, așa că atenția auditivă în noapte iese din calcul, pentru că se aud doar astea. În mod incredibil, dar explicabil, pe vapor simți rar zgomotul și mirosul mării, cum se întîmplă la plajă. Dau o tură vaporului cu mintea în derivă. Sînt paznic, sînt singur, cu monologurile din mintea mea. În nord, la mai puțin de două mile distanță, țărmul împădurit se termină cu o plajă roșie și îngustă pe care am zărit-o ziua, cînd am ajuns, însă mai la est se văd luminile portului și orașul. Macarale, clădiri joase, hale, nimic interesant de la distanța asta. Însă Abidjanul e o colecție fascinantă de mahalale colorate și prăfuite cu miros necunoscut, străzi desfundate cu mașini ieftine și vînzători ambulanți cu de toate. Există și un district luxos în care locuiesc francezi, cel puțin un mall și mai multe hipermarket-uri cu prețuri mai mari ca în România. Orașul e o mostră de Africa urbană, dar cumva primordială, fascinantă, cu urîțeniile și frumusețile ei cu tot. Prăpastia dintre bogați și săracii care trăiesc de pe o zi pe alta, care acceptă orice li se oferă, e șocantă. Dacă mahalalele te sperie, grădinile, clădirile înalte și vilele confirmă că s-ar putea să fim departe de momentul în care colonialismul francez, sub forma lui actuală, să se fi încheiat.

În apropiere sînt trei vapoare la ancoră care așteaptă să intre în port cînd se

luminează. În timp ce străbat puntea navei mă simt ca un soldat care păzește ceva și urmează s-o pățească. Doar că eu nu sînt înarmat. Am o stație atîrnată de gît și un Kindle în buzunarul drept. O dată la 15 minute, ofițerul trei, filipinez, aflat pe comandă, unde e aer condiționat și ușile sînt încuiate, mă întreabă prin stație dacă totul e în ordine. Îi răspund și apoi mă opresc să citesc cîteva minute din cartea *The Blind Assassin,* a lui Margaret Atwood. Strașnică alegere, structurează cumva timpul, poate trece mai repede. Citesc repede și stresat, ca un student care învață pentru examen, apoi mă uit iar în jur, în întuneric. Parcă mai spre prova s-a auzit ceva. Mă ridic, fac cîțiva pași, mă uit și în urmă și plec mai departe, spre zgomot. Sînt eroul dispensabil dintr-un film de groază. A avut dreptate tipul ăla cînd a spus că totul e relativ. Mai ales timpul e. De pildă, cînd faci sex se topește în prezent, ca și cum ai turna apă într-o sită. Dacă faci *safety rounds* se dilată. Cînd eram mic asociam Africa cu frica, iar acum, 30 de ani mai tîrziu, am parte de ambele din plin. Trec de locul cu zgomot și mintea pornește iar în derivă. În urmă cu aproape o lună mă aflam într-o mașină care gonea spre portul Tilbury, unde m-am ambarcat pe vaporul aflat acum la Abidjan – rememorez la un moment dat. Mașina lăsa în urmă aeroportul Heathrow, eu lăsam în urmă iubita, jurnalismul, familia, prietenii, pisica și restul. Pentru cel puțin șase luni. Ca și cum n-aș fi fost niciodată. După Tilbury a urmat o salbă de porturi din Franța, Belgia, Olanda, Spania și Maroc. Apoi am coborât în sud, pe coasta de vest a Africii, cu oprire la Dakar, în Senegal. În timpul marșului nu e semnal la telefon, iar Internetul prin satelit, pe care-l folosesc exclusiv pentru mail-uri, merge numai dacă deschid ușa cabinei de șase metri pătrați în care locuiesc. Așa că sînt zile în care mă simt complet izolat, ceea ce mi-am și dorit cumva. Mai sînt trei zile pînă la Crăciun și aici sînt 30 de grade Celsius la miezul nopții. Ajung la prova și mă opresc cîteva minute. E singurul loc unde e complet liniște, numai cablul semnului „la ancoră" mai plesnește cînd bate vîntul. Anunț iar în stație că totul e în ordine și mai citesc cîteva pagini, apoi plec iar spre pupa privind pe punte și departe, în față și în spate. Orice insectă care bîzîie mă întrerupe. Orice țînțar e un focar de malarie. Repet rondurile de cîteva ori, mă uit la ceas o dată la cîteva minute și mai aprind o țigară. Mai am o oră. Pe navă o să-mi petrec iarna, primăvara și începutul verii. Dacă scap.

Am o stație atîrnată de gît și un Kindle în buzunarul drept.

„Timpul este cea mai lungă distanță dintre două locuri."

TENNESSEE WILLIAMS

Spre finalul cartului mă opresc lîngă castel. Mă așez pe o bancă și mă pun iar pe citit, ca studentul stresat. Apoi aud un zgomot de după colț, ca o ușă care se deschide. Deși e cumplit de cald, îngheț. Poate mi-a scăpat ceva? Poate acum e momentul fatidic în care urmează să-mi revăd întreaga viață, ca în filme? Tipul care apare de după colț e în papuci, pantaloni scurți și tricou. În mînă are ceva ce seamănă cu o undiță improvizată. E relaxat, aruncă undița în apă și-mi zice prietenos: *Go rest! I look,* făcînd un semn cu două degete spre ochi. E marinarul filipinez care mă înlocuiește la *safety rounds.* Plec să mă încui în cabină, simțindu-mă ca un caraghios care a exagerat întreaga situație.

***Dragoș Nicolae** este jurnalist și lucrează pe o navă comercială.*

Veronica D. NICULESCU

Povești, trenuri și omizi

În ultima carte pe care am publicat-o, există un personaj, o fată care se duce la bibliotecă să scrie. „Distanța dintre casă și bibliotecă e distanța dintre realitatea mea și poveste", spune ea. E vorba de distanța dintre coșmarul pe care-l trăiește și basmul pe care îl scrie – și în care, astfel, ajunge să trăiască. Povestea devine realitate, realitatea devine basm. Cel puțin temporar, cele două insule distincte și îndepărtate devin una și-aceeași.

Într-un mod asemănător s-a topit și distanța dintre mine și personajul meu – dintre viața reală a mea și cea imaginară a Mirandei Dortloft. Iar dacă nu-i deloc surprinzător că într-o oarecare măsură fata din poveste a împrumutat unaalta de la autorul care i-a dat viață, am fost uluită de ceea ce s-a petrecut în sens invers: și eu am preluat din Miranda cel puțin cît preluase ea de la mine. De pildă, mă surprind, cam de cînd povestea e gata, privind foarte atentă la păsări. Le urmăresc prin parcuri, pe lacuri sau de la fereastră, identific specii nemaivăzute, fac fotografii. Este un obicei al Mirandei, ceva ce nu făceam înainte cu atîta pasiune. Păpușarul a împrumutat gesturile păpușii. Păpușa trage sforile.

Distanța dintre mine și Miranda, uriașă la primele pagini, s-a topit treptat și-am devenit perfect conștientă de asta abia după predarea manuscrisului, după tipărirea cărții, în acel interval magic și înspăimîntător de după publicare, cînd ții cartea în mînă, o răsfoiești și te întrebi cum e posibil ca o poveste imaginată să iasă din casă, să parcurgă străzi și să ajungă la oameni, iar unii dintre ei să exclame, la rîndul lor, că *ei* sînt Miranda, cea tolănită în ierburi, cea deprimată, cea cu ochii după păsări.

Zilele trecute, am primit de la tatăl meu un binoclu, să văd mai bine la primăvară cuibul pescărușilor de pe terasă, drepnele în zbor și vulturelul roșu, egreta și stîrcul de noapte din parcul al cărui nume nu-l spun. Apropie mult mai bine decît al meu, cel vechi.

*

Sînt în tren, am de parcurs iarăși acest drum de 533 de kilometri. Aș fi putut să iau din nou avionul. Acum trei zile străbăteam distanța asta într-o oră, privind furtuna de zăpadă din cer și întrebîndu-mă dacă toți fulgii aceia șuierînd pe lîngă aripă, luminați de un far alb, nu cumva stau pe loc, într-un nor. Imaginile care se perindă acum dincolo de geam sînt superbe. Am avut nevoie de ele. Un ocean de zăpezi, mușuroaie cu glugile moi, valuri albăstrii, indigo, aurii, copaci hașurați în tuș, urme de căprioare și vulpi coborînd către ape, patru fazani, zăpadă viscolită doar de trecerea trenului, argintărie vie la geam, lișițe cu pui pe Dunăre, sloiuri într-un văl violet. Sînt într-o poveste care nu are nici o legătură cu tot ce-am văzut aseară la știri. Distanța dintre relatările reporterilor și orele astea în care plutesc printr-un teritoriu de basm e distanța dintre două realități care se îmbulzesc în aceeași realitate: doi pui de lup care s-ar mușca de spinare pînă la sînge, dacă ar rămîne pînă la maturitate în aceeași cușcă prea strîmtă.

*

Îmi chem tatăl. Noaptea, în somnul care nu mai e somn, ziua, în orele care sînt săptămîni. Îl rog să rămînă, să mă aștepte, să mai ieșim o dată în grădină, sub vișin. Grădina e la doar zece metri depărtare de el, dincolo de zidul galben al casei și-un gard mic de lemn. Dar el e în pat, cu pisica în brațe, cu ochii închiși, cu tălpile în direcția opusă, spre poartă, și din cînd în cînd spune cîte ceva, o strigă pe mama, se joacă în distihuri, apoi adoarme la loc. E atît de aproape grădina, de la creștetul alb al tatălui meu sînt doar cîțiva pași. Și totuși e atît de departe, atît de departe, de parcă ea, grădina, nici n-ar mai fi. Bat drumul ăsta de cîteva ori în fiecare zi. Pat, ușă, gard, potecă, vișin. E aproape, uite, e așa de aproape. Pat, ușă, vișin. Și spaima, un pui de lup, mă mușcă de spinare la fiecare drum, zi după zi.

*

Mama e aici. Sora mea e în Kenya; o dată pe zi eu ne trimite o poză cu munți, iar eu îi scriu că aici e totul bine. Sîntem, toți patru, mai aproape unii de alții ca oricînd. Ne auzim tremurînd, scîncim prin unghere, ne uităm înainte și ne uităm înapoi, sîntem într-un același *aici,* fiecare scăldat în propria durere, în casă, într-un tren pe un cîmp înghețat sau lîngă un munte din Africa, striviți de aceeași așteptare, sperînd cînd pare că nu mai e nimic de sperat. Azi a fost bine, ieri a fost rău; azi e aici, ieri e departe; mîine nu ne dă nici un semn.

*

Cînd am plecat, am lăsat baltă traducerea la care lucram. Eram, oricum, mult prea încinsă, iar cartea e lungă, se cerea un pas într-o parte. O distanțare. Cînd traduceam *Scrisori către Vera,* o prietenă venită prin București m-a invitat la un ceai. Am stat la o masă în Grădina Verona, din cînd în cînd ni se urcau pe picioare omizi. O fată de la altă masă din preajmă țipa înfiorător. I-am spus prietenei mele: uite, din omida asta pufoasă o să iasă un fluture alb. I-am povestit ce-am citit într-o scrisoare a lui Nabokov, cu o cuconiță care nu putea să creadă ce fluture va ieși dintr-o omidă – trăiam în *Scrisori* de un an și ceva, toată viața mi se ducea acolo, în traducere. Bănuiesc că aveam în priviri scînteierile nebunului care-a furat intriga din povestea altuia și o rostogolește pe străzile sale. Prietena mea a învățat pe loc să iubească omizile, ele cădeau întruna din copaci, poc lîngă ceașcă și pac lîngă sandale, ni se urcau pe glezne, rezistam și rîdeam. Fata cealaltă, necunoscuta, soprană isterizată de fina atingere, a continuat să țipe ca un godăcel înjunghiat. Mi-a părut rău. Dar nu-mi permit să-i zic oricărui străin chestii esențiale cu omizi, care-ți pot schimba viața. Trebuie, totuși, păstrată distanța.

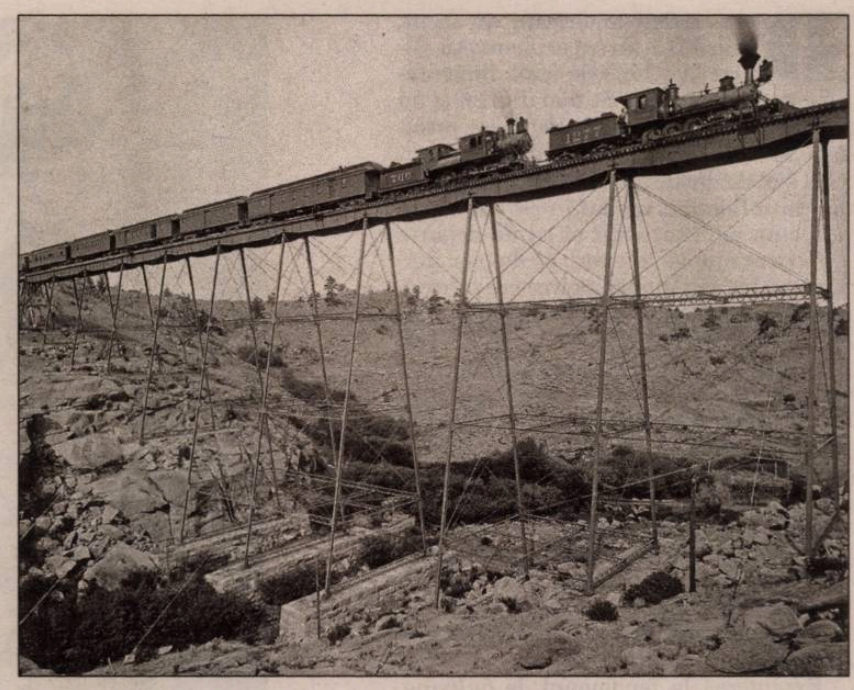

„Trăim într-o epocă în care distanța dintre vis și realitate se micșorează cu o viteză uluitoare."

MAXIM GORKI

Veronica D. Niculescu *este scriitoare și traducătoare. Cea mai recentă carte a sa este* Spre văi de jad și sălbăție, *Editura Polirom, 2016).*

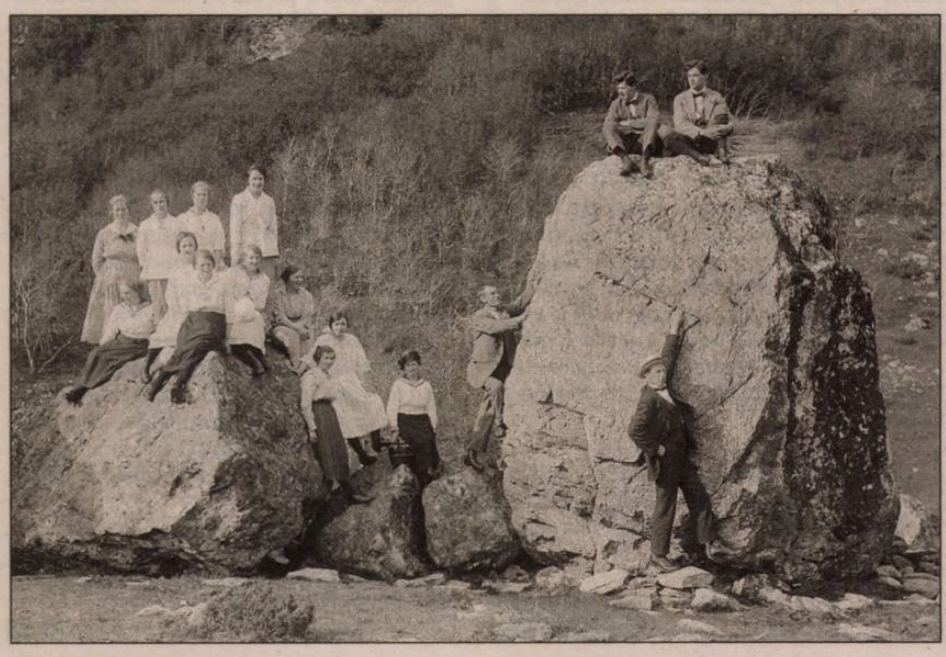

Irina DOBRIȚĂ

Moștenire de familie

Doi activiști americani au făcut, prin 2015, un experiment: Au aliniat la o linie de start imaginară cîte zece oameni, cît mai diverși și au testat *the privilege walk (defilarea privilegiilor)*. 35 de întrebări – despre avantaje sau dezavantaje care cel mai probabil au influențat modul în care am pornit, cum am continuat și cît de departe am putut ajunge în viață. 35 de pași înainte, pe loc sau înapoi pentru cei zece oameni puși inițial să se țină de mînă. Una dintre întrebările de pas în spate era: „Părinții tăi au fost nevoiți să muncească ture de noapte sau în week-end pentru a vă întreține familia?“ Sau „Dacă în casa în care te-ai născut erau mai mult de 50 de cărți, faceți un pas înainte“ sau „Dacă poți merge noaptea pe stradă fără să-ți fie teamă că vei fi agresat, un pas în față“ sau „Dacă ai fost/ești singurul din clasă sau de la locul de muncă care avea/are o religie / poziție socială / orientare sexuală diferită de a majorității, un pas în spate“.

Expunerea la fenomenul de *bullying*, orientarea sexuală, averea materială, handicapul fizic sau psihic, accesul la educație sau la servicii de sănătate, nivelul de educație al părinților, mobilitatea, siguranța personală și a locuirii deveneau pe rînd miezul întrebărilor despre privilegii și dezavantaje și determinau pașii făcuți de participanții la experiment dincoace sau dincolo de linia de start. Cei zece ajung la final în poziții foarte diferite, mulți dintre ei – altminteri similari în aparență – nu se mai pot ține de mînă, iar reprezentarea vizuală a inegalității de șanse dintre ei îi impresionează și emoționează pe toți. Unii se simt datori să-și explice „situația privilegiată“ prin muncă, sacrificii și eforturi personale sau „din tată-n fiu“, alții nu conștientizaseră pînă la experiment cît de neobișnuite le fuseseră piedicile în viață – le luaseră de bune. Majoritatea sînt contrariați, nu se așteptau să simtă ceea ce au simțit sau să realizeze ceea ce au realizat în timpul experimentului.

Înapoi la oile noastre: Cum reușim să surprindem mai bine distanțele care au fost mereu între noi, acelea care explică de ce alegem diferit și cum trăim în consecință? Există o „substanța de contrast“ care să ne poate revela, rapid, cît de diferiți sîntem, ce distanțe a trebuit fiecare să parcurgă sau e condamnat să adîncească?

Am încercat să-mi imaginez *the privilege walk* la noi, ba chiar să-l aplic – cu adaptări – în diverse contexte. Am constatat o reticență față de o astfel de (auto)verificare. Rezistența era uneori justificată prin respingerea etichetelor – clasate ca irelevante – pe care se construiesc întrebările experimentului („Da' de ce e musai mai nasol să te naști rom decît român, că știu etnici care o duc mai bine decît mine?!“ sau „Gay-ii o duc bine-mersi acolo în societatea lor. Și n-am nimic cu ei, da' de exemplu, dacă vrei tu, hetero, să intri în anumite industrii – fashion, artă – ai chiar un dezavantaj“). Iar asta vorbește despre alt sindrom al societății noastre: cînd ne gîndim la avantaje sau privilegii tindem să luăm în calcul doar situația materială a unui om. Sau efectele situației lor materiale (romii fură și dau în cap, asistații sociali fură și ei, indirect, persoanele fără adăpost sînt victimele propriilor alegeri iraționale – ca să citez *grosso modo* din mentalul nostru median). Calitatea vieții unui om, greutățile întîmpinate în construirea acelui statut OK, contextul alunecării în mizerie sau al marginalizării, prejudecățile cu care se confruntă nu prea contează. „Dacă are valoare, o să reușească!“ Iar despre cei care nu au reușit în viață, cei pe care nu-i vedem sau nu-i conștientizăm pentru că au decis să nu-și manifeste diferența (persoanele LGBT) sau care pur și simplu nu au acces la viața publică (persoanele cu dizabilități, persoanele instituționalizate) nici nu avem cum să știm sau să ne interesăm. Nu credem în șanse egale, credem în *life sucks* și-ntr-o meritocrație strîmbă care seamănă izbitor cu *legea junglei*. Într-un fel sau altul, mai asumat sau mai cu perdea, mai investit în cauză sau mai fatalist, spunem cu toții că în România cel mai mare handicap este să te naști sărac și, eventual, la țară. Și asta într-o țară cu peste 40% din populație expusă riscului de sărăcie.

Cu gîndul la poziția de start a unui *privilege walk made in RO,* mi-am întrebat prieteni și cunoscuți ce-au moștenit mai de valoare ei în familie. I-am rugat să aleagă un obiect, unul singur, cel mai de preț. Mulți au sărit să vorbească despre trăsături de caracter sau de obiceiuri proaste moștenite de la părinți sau bunici, nu despre moștenire materială. Nu se așteptau să vreau să discutăm despre lucruri materiale și cu atît mai puțin despre unele cîștigate la loteria nașterii. Am insistat însă să aflu un obiect pe care l-aș putea pune apoi într-o expoziție intitulată, să zicem, „Moștenire de familie“. Am vrut să clintesc un pic privilegiul ăsta de a ne uita „startul“ sau de a crede că el nu contează.

Vreo 60 de răspunsuri mai tîrziu, am realizat cît de diferiți sîntem – chiar în interiorul unui cerc restrîns – și cît de mare poate fi uneori distanța dintre *pole-position* și pluton. Una e să poți spune că moștenirea cea mai de preț este patefonul bunicii, care a salvat-o pe aceasta de la depresie, sau samovarul de argint, vechi de o sută de ani, refugiat din Basarabia odată cu bunicii tăi, dar să fi moștenit pe lîngă acest obiect și-o casă, livadă, terenuri și-un apartament la oraș. Alta e să realizezi că, în afară de colecția de viniluri care-ți amintește cu drag de copilăria-n care rezistați prin umor, n-ai nimic nici de la bunici și că nici apartamentul părinților nu e vreo moștenire, căci va trebui împărțit la trei frați. Și cu totul altceva este să afli de la un om sărac de la țară că de la părinți n-are decît o poză veche, de la un rom cortorar că cea mai de preț moștenire primită a fost un ciocănel pentru alamă (și meseria furată de la bătrîni) și de la un altul că cel mai important lucru pe care-l lasă copilului este certificatul de naștere, adică dreptul la ajutor social, școală și, poate, altă viață.

Aș mai strînge, însă, răspunsuri înainte de a trage toate concluziile din această primă întrebare despre privilegii și distanțe sociale. Dacă vă încumetați la un *privilege walk* vă las cu trei-patru întrebări-indicații, de încălzire: *A trebuit să munciți pentru a vă întreține la studii? Faceți un pas înapoi. V-ați născut la oraș? Un pas înainte! Puteți ajunge la medic oricînd aveți nevoie? Faceți un pas înainte! Dacă vă permiteți să vă cumpărați haine noi sau cina la restaurant oricînd aveți chef, faceți un pas în față!* Și-ar mai fi. Și mi-aș dori să ajungem cît mai mulți cît mai departe din cele 35 de întrebări. Dar să nu uităm să privim înapoi.

„Cînd eram copil am învățat trucul de a ține minte diferența dintre latitudine și longitudine. Liniile de latitudine, paralelele, chiar rămîn paralele unele față de altele, înconjurînd globul de la Ecuator pînă la poli, într-o serie de cercuri concentrice tot mai mici. Meridianele de longitudine se comportă exact invers: sar de la Polul Nord la Polul Sud și înapoi în cercuri mari de aceeași mărime, apoi se întîlnesc la capătul lumii. Liniile de latitudine și de longitudine au început să se intersecteze peste lumea noastră din timpuri străvechi, cu cel puțin trei secole înaintea nașterii lui Christos. Pe la 150 î.Chr., cartograful și astronomul Ptolemeu a început să le deseneze pe cele douăzeci și șapte de hărți din primul său atlas al lumii. Tot pentru acest volum de referință, Ptolemeu a listat toate numele de locuri într-un index, în ordine alfabetică, cu latitudinea și longitudinea fiecăruia – cît de bine le putuse el aprecia după spusele călătorilor. Chiar și Ptolemeu avea numai o perspectivă de fotoliu asupra lumii în toată amploarea ei. O prejudecată a epocii era că oricine locuia sub linia Ecuatorului avea să se topească pînă la diformitate de la căldura excesivă. Ecuatorul marca paralela zero a latitudinii pentru Ptolemeu. Nu a ales-o la întîmplare, ci a luat-o de bună de la predecesorii lui, care o stabiliseră așa din natură, observînd mișcările corpurilor cerești. Soarele, Luna și planetele trec aproape chiar deasupra Ecuatorului. La fel, Tropicul Racului și Tropicul Capricornului, celelalte două faimoase paralele, își iau poziția după Soare. Ele marchează granițele de nord, respectiv de sud ale mișcării aparente a Soarelui de-a lungul unui an. Totuși, Ptolemeu era liber să plaseze primul meridian, linia de longitudine de zero grade, oriunde dorea. El a ales s-o treacă prin insulele Norocului (numite acum insulele Canare și Madeira), pînă pe coasta de nord-vest a Africii. Cartografii de mai tîrziu au mutat primul meridian spre Insulele Azore pînă la insulele Capului Verde, la Roma, Copenhaga, Ierusalim, Sankt Petersburg, Pisa, Paris și Philadelphia, printre altele, pînă să îl stabilească, în final, la Londra. Cînd Pămîntul se învîrte, orice linie trasată de la un pol la altul e la fel de bună pentru referință. Plasarea primului meridian e pur și simplu o decizie politică. Și aceasta e diferența adevărată, cea de esență, între latitudine și longitudine – dincolo de diferența superficială între direcția liniilor, evidentă pînă și pentru un copil: paralelele zero de latitudine se fixează după legile naturii, în timp ce meridianul zero de longitudine se schimbă precum desenele în nisip.“

(Dava Sobel, *Longitudinea. Povestea unui geniu,* Editura Nemira, 2015, traducere de Alexandra Florescu)

***Irina Dobriță** este PR într-un ONG și masterand la Studii vizuale și societate.*

„În lipsa distanței, două ființe umane nu se pot descoperi una pe cealaltă"

interviu cu psihoterapeutul psihanalist Mihnea POPESCU

Aș vrea să pornim de la scenografie: în cabinetul psihoterapeutului există o canapea, iar asta înseamnă că nici pacientul, nici doctorul nu se uită unul la celălalt cînd vorbesc. E asta o distanță necesară în terapie?

Depinde de poziționare. Pacientul nu trebuie să stea neapărat întins. Poate să se așeze față în față cu tine și atunci privirile sînt inevitabile. Cred că cei doi aleg împreună cum or să stea cînd vorbesc. Mi se pare interesant că am pornit discuția de aici și că presupunem că nevăzutul înseamnă neapărat distanță și văzutul înseamnă apropiere. Și nu e chiar așa. Distanța e un fel de condiție paradoxală, pentru că, uneori, privitul nu ne aduce împreună, din contra. Lipsa vederii ne poate lăsa liberi pentru o mișcare interioară. Și creează, de asemenea, un spațiu mai mare pentru imaginație, ambiguitate între noi și celălalt. Așa că ea poate, uneori, să apropie mai mult decît confruntarea față în față.

De ce?

Pentru că poziționarea față în față poate angaja și mai puternic tot felul de mecanisme de apărare (mișcări agresive sau erotice). Și de multe ori ele încearcă să ne sustragă întîlnirii autentice, care e tulburătoare. Este încercarea de a nu vedea. Iar privitul poate deveni încercarea de a te sustrage vederii. Dacă e să vorbim de distanța cu care trebuie să funcționeze terapeutul.

Distanța pe care mi-o ofer e cea pe care mi-o pot permite interior. Fiecare pacient te angajează într-un anume sens, te atinge într-un anumit fel și la un anumit nivel. Nu ești tu cel care decide distanța, ci distanța se întîmplă și poți să o controlezi într-o oarecare măsură, dar nu întotdeauna reușești s-o faci. De asta cred că e vorba mai degrabă despre un proces, despre o tensiune de apropiere-depărtare între pacienți și terapeut. Uneori ți-e foarte greu să găsești o distanță, alteori ți-e prea ușor.

În relații pot exista și avantaje ale distanței?

Distanța, într-o relație afectivă, nu înseamnă răceală. Ea poate să însemne o tensiune. Uneori o tensiune optimă, alteori una care parazitează o relație emoțională și care poate să angajeze capacitatea celor doi de a avea un spațiu în care sînt și împreună, în care sînt și separați. Și în care pot să se descopere. În lipsa distanței, două ființe umane nu se pot descoperi una pe cealaltă. Și asta pentru că dispare capacitatea de a reprezenta. Nu poți să descoperi ceva decît dacă iei distanță.

Una dintre fazele relației, care este o mișcare permanentă, este distanțarea. Adică momentul în care cei doi sînt împreună, dar nu sînt amestecați unul cu altul. Aceasta este o fază foarte importantă, pentru că aici intervine jocul. Dacă este doar distanță sau ciocnire sau contopire, atunci nu există o relație satisfăcătoare.

Distanța implică și componenta timp, durată. Oamenii se întîlnesc și parcurg un drum împreună. Cum modelează timpul și distanțele relațiile? Le tocesc sau, din contra, le fac mai puternice?

Dacă vorbim despre timpul relației, vorbim despre cum acest organism crește. Celălalt îți devine martor al existenței. Cred că într-o relație lucrurile se schimbă permanent și asta nu-i de bine și nici de rău. Asta e o realitate. Oamenii cresc și împreună, dar și separat într-o relație. În spatele întrebării ce se întîmplă cu o relație în timp, probabil că răspunsul are legătură cu frica de schimbare. Pentru că relația poate să se năruie. Cred că e o frică justificată, pentru că orice relație are viața ei. Și, uneori, ea își termină ciclul. Probabil că ar mai fi de spus faptul că, pe măsură ce o relație avansează în timp, își pierde din acel freamăt biologic, erotic și e posibil să cîștige în intimitate. Și acea bază a erotismului să se mute la alte niveluri.

Se întîmplă uneori ca intimitatea aceea să nu mai fie suficientă și să mărească distanța, oamenii chiar să nu mai ajungă unul la celălalt, deși continuă să doarmă în același pat, să locuiască împreună. De ce ajungem uneori în acest punct?

Eu cred că în cazul ăsta e o pierdere a jocului, o pierdere a tensiunii. Tensiunea care este întotdeauna între distanță și apropiere. Între intimitate și luarea de distanță. Adică ai cîștigat atît de mult în apropiere cu celălalt, încît ai ajuns să te confunzi cu el, din diverse motive. Această confundare este foarte hrănitoare dintr-un anumit punct de vedere, dar ea te face să ratezi, poate, tocmai beneficiul distanței, adică erotismul, tensiunea. De fiecare dată cînd cîștigi pe un front, aici intimitatea, pentru care ai avut nevoie de ani de zile, și, cînd te-ai instalat în ea, ai văzut că nu e nimic erotic acolo. În lipsa distanței, nu poate să existe nimic erotic. Sau, din contra, există erotism, dar descoperi că fără intimitate el nu funcționează pentru tine. Cuplurile tind spre un fel de echilibru. Cea ce înseamnă echilibre parțiale, dinamice și nu un echilibru absolut într-o relație. Siguranța tinde să atace însuși miezul unei relații. Într-un fel, această distanță este specifică erosului, care îi și apropie pe oameni, dar creează deopotrivă distanțe. Pentru că erosul este această permanentă tensiune dintre apropiere și distanțare.

„Una dintre fazele relației, care este o mișcare permanentă, este distanțarea."

Distanța este un topic *pentru pacienții dvs.?*

Întotdeauna. Pentru că ea spune totul și nimic, ea implică capacitatea lui și a părintelui care i-a marcat existența de a gestiona relația. Întotdeauna distanța vorbește despre prezența celuilalt, despre cel care ai fost, despre lucrurile pe care ți le-ai dorit, dar nu le-ai atins niciodată. În cuprinsul acestei distanțe putem vorbi și despre felul în care o ființă umană se dezvoltă. Adică ea se dezvoltă în acest spațiu dintre distanță și apropiere. De fiecare dată, pacientul semnifică distanța față de terapeut într-un fel propriu. Uneori o resimte ca fiind prea mare, alteori ca fiind prea mică.

„Ceea ce face orașele mari atît de triste este că fiecare om vrea să fie fericit, iar șansele scad pe măsură ce dorința crește, căutarea fericirii indică distanța de rai, gradul căderii umane."

EMIL CIORAN

Ce înseamnă, de fapt, să ne asumăm distanțele?

Cred că nu avem de ales și e musai să facem pace cu distanțele. Apoi, e important să reflectăm la ce înseamnă distanțele, cui se opun ele. Deci, dacă ne gîndim așa, putem să ne dăm seama și ce beneficii aduc ele. Uneori generează răceli emoționale, uneori se opun simbiozei, confuziei dintre două persoane, uneori ele reprezintă tocmai posibilitatea de a descoperi pe cineva, iar alteori, exact pe dos. Ele implică un spațiu care poate să ajute ființa umană să-și decanteze trăirile și nevoile.

Distanța înseamnă și lipsă de comunicare. Într-o epocă în care totul e comunicare, tot mai mulți oameni descoperă că au din ce în ce mai puține lucruri în comun unii cu alții. Cum procedăm cu distanța asta, între ce ne dorim și ce descoperim, de fapt?

Se întîmplă uneori ca oamenii să nu se mai vrea unii pe alții. Noi sîntem obișnuiți să credem că, într-o relație, lucrurile trebuie să meargă din ce în ce mai bine. Și, pe măsură ce trece timpul, ar trebui să ne înțelegem din ce în ce mai bine. Și de multe ori nu-i așa. Pentru că nu întotdeauna autenticitatea este cea care ne face să fim angajați într-o relație. Uneori ne mînă acolo apărările, tot felul de identități false și putem să ajungem într-un moment în care să ne trezim că celălalt este străinul, este altcineva decît cel pe care îl visam. Nu cred că există soluții la asta, cred că pur și simplu e o realitate și că unele relații își încheie viața, chiar dacă participanții la ea au alte planuri. Și nu e vina nimănui.

Despărțirea înseamnă distanță?

Cei care nu s-au despărțit de ființa primară, mama, niciodată n-or să poată să se angajeze cu adevărat într-o relație. Întotdeauna încercăm să facem într-o relație ce n-am reușit în cele anterioare. De asta, uneori, nu avem timp să ne angajăm într-o relație, pentru că nu avem timp să ne despărțim de ființele cu care am fost. Și încercăm să ne desprindem, în loc să ne acordăm timp să ne angajăm.

Cum găsești dreapta măsură atunci cînd ai un copil între apropiere și distanță? Pe care să-l iubești și să-l protejezi, dar căruia trebuie să-i și tai cordonul ombilical?

Cred că oricît de mult ți-ai iubi copilul, trebuie să iei și distanță. Și atunci distanța capătă sensul de perspectivă justă. Cred că părinții de azi au tendința să le satisfacă copiilor nevoile pe care ei nu le-au avut satisfăcute de părinții lor. Riscul e să satisfacă niște nevoi care nu există. Și, în felul acesta, să rateze nevoile care există. Adică să nu aibă o distanță care să-i facă să-i vadă pe copii așa cum sînt: cu nevoile, dorințele, limitele lor. Poate că, cine știe, această nevoie a oamenilor de a lua distanță față de poveștile/modelele care li s-au impus este o condiție a creșterii.

a consemnat Ana Maria SANDU

Svetlana CÂRSTEAN

Cînd aici e acolo

1 Distanța are întotdeauna două capete. Unul aici și altul acolo. Unul acolo și altul aici. Aici și acolo sînt mereu volatile și aparent interșanjabile, esențiale în desenarea distanței.

2 Există secvența aia din Muppets, în care Grover și Herry îi explică lui Billy, care e mai mic și roz, ce înseamnă *there* și *here*. Un adevărat dialog platonician, în care *here* și *there* se calcă unul pe altul pe picioare și tot ce pare *here* e *there* și invers, pentru că în fiecare clipă ești și aici, și acolo, și *here*, și *there*. Iar Billy vrea să fie *there* cu orice chip și mai ales să poată spune *I am there*, cînd de fapt, în cel mai firesc mod cu putință, obișnuim să spunem „Sînt aici", mai puțin „Sînt acolo". Între aceste două capete ale distanței se întîmplă multe, se așază fantasmele, ca niște păpuși matrioșka, mai mici, mai mari, mai colorate, mai șterse. Ele sînt întrupări ale imaginației noastre, ale percepției noastre distorsionate în diverse grade. Cum e celălalt, cum e lumea celuilalt, cum e ziua celuilalt, cum e seara, cum sînt somnul și dimineața. Pentru că toate aceste lucruri simple nu ne sînt la îndemînă, pentru că distanța le face intangibile, ele pot arăta în orice fel în închipuirea noastră.

3 Distanța are întotdeauna două capete. Între ele e o frînghie subțire, pe care fiecare se deplasează liber. Important e să nu te uiți prea mult sau chiar deloc în jos, acolo e hăul, acolo se colectează și se aruncă toate deșeurile minții, utile sau nu, acolo se înghesuie toate proiecțiile pe care le construim despre celălalt cînd celălalt e la distanță, cînd celălalt scapă privirii noastre. Aici intră în scenă memoria. Ce îți amintești despre celălalt? Corpul, chipul, expresiile diferite, mirosul? Cum le reconstruiești? Cum se estompează? Cu ce viteză? Cu ce rămîi? Pentru ce poți băga mîna în foc?

4 Pentru mine distanța răvășește memoria, care nu mai știe să fie fidelă, care se zăpăcește, se pierde în fața spațiului separator, și în afară de asta dizolvă corpurile, le șterge cu un fel de radieră eficientă care lucrează puțin cîte puțin, pînă cînd din carne și oase nu mai rămîne decît un abur fără consistență pe care apoi, orice aș face, nu mai pot să îl readuc la viață. Așa e de fiecare dată, distanța dizolvă corpurile în memoria mea, mă face să pierd legătura cu orice atingere de odinioară, cu orice contact, cu orice amintire a contactului.

„Cînd plecam unul de lîngă celălalt nu ni se părea că ne despărțim, ci că mergem să ne așteptăm altundeva."

CESARE PAVESE

5 De cîte ori sînt în altă parte și nu acasă, la București, mai ales dacă stau mai mult, se întîmplă cîteva lucruri cu mine. Sînt una cu distanța, e ca și cum însăși persoana mea se pune de-a lungul distanței, ca s-o anuleze, se transformă în drumul care face legătura dintre acolo și aici, eu sînt acolo și acolo devine temporar un aici, dar acel aici de acasă rămîne permanent valabil în mintea mea. Așa că, în primul rînd, cînd sînt departe, încep să aud voci vorbind în română, pe stradă, în piețe, în muzee. Merg, aud sunete, cuvinte și mi se pare că totul e în română la un moment dat. Apoi încep să văd oameni cunoscuți, de acasă, pe stradă, în piețe, ca decupați și puși în locuri în care practic e imposibil să fie, mutați de la locul lor de departe, ca niște case translatate pe role dintr-un cartier în altul, în mod cu totul suprarealist. Cînd sînt eu însămi la distanță, acest acasă al meu invadează spațiul nou, într-un fel foarte organic, chiar amuzant uneori.

6 Există o cunoaștere a limbii care te dezvăluie. Există o necunoaștere a ei care te ascunde, te protejează de tot ceea ce înțelegi în propria limbă. Uri Kahn îmi spune: încerc să-mi imaginez cum e pentru tine să stai aici pe malul mării, pe faleză, și să nu înțelegi ce spun oamenii din jurul tău. Mă pierd în neînțelegerea sensului, i-am spus. E reconfortant să nu înțelegi nimic, i-am zis, să nu știi nimic, să nu fii nevoit să accepți cuvintele și sensurile lor date, să rătăcești fără sens, pe bulevarde, prin magazine, să fii eliberat de înțelegere aproape complet. Să nu ai obligația de a înțelege. Să fie doar o muzică, una continuă, ca valurile, să fie valurile și limba ca o apă peste tine, pe sub tine, fluidă, limba care nu cere nimic de la tine, care nu te somează să ții cont de ea. Care nu-ți cere să existi. În care poți să nu înțelegi nimic și în care nu ai să simți neputință. Să înaintezi liber, abia născut într-o țară nouă. Cînd te afli la distanță de tot ceea ce e familiar, cînd în locul în care te afli nu poți înțelege absolut nimic din ce se vorbește, nu poți nici măcar ghici sensul, cînd literele, nu cuvintele, sînt o barieră, atunci distanța în sine poate deveni reconfortantă. E ca o apă pe care te lași să plutești. Acasă înțelegi tot, pe stradă, în metrou, în magazine, auzi totul, auzi ceea ce nu vrei să auzi. Asta poate fi adesea foarte obositor, să înțelegi totul în jurul tău.

7 Cînd doi oameni sînt la distanță unul de altul și vor să fie împreună, distanța devine un fel de frînghie, de care fiecare trage în direcția lui, ca să scurteze spațiul despărțitor și să-l aducă pe celălalt cumva mai aproape. E ca la lupta cu odgonul. Trebuie să fii și puternic, și creativ.

Distanța are întotdeauna două capete.

8 *You are here? / Yes, I am here. / No, you are not here, you are there. / Here is where I am. There is where you are.*

(articol gîndit împreună cu Uri Kahn, în Tel Aviv și București)

***Svetlana Cârstean** este poetă. Cea mai recentă carte, pe care o semnează împreună cu Athena Farrokhzad, este* Trado, *apărută la Editura Nemira, în 2016.*

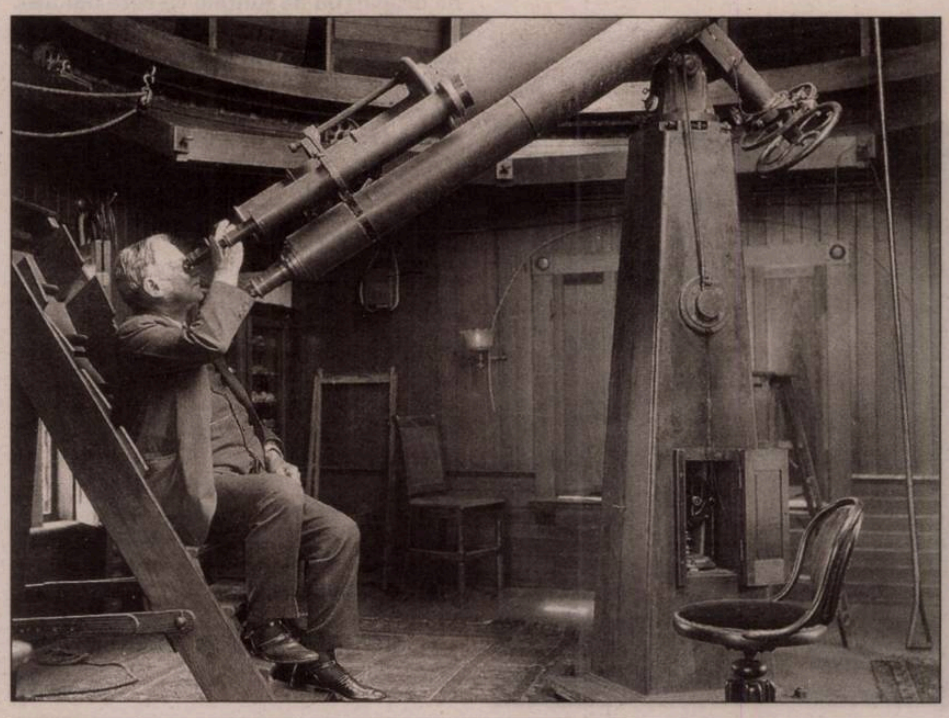

Maria IORDĂNESCU

lasă-ți copiii să vină la tine

Copiii lumii de azi

Mărturisesc că îmi vine din ce în ce mai greu să împărtășesc optimismul celor care vor să devină părinți: cînd te hotărăști să aduci pe lume un copil, ești motivat, între altele, de speranța într-o lume mai bună; ce rost ar avea să multiplici, cu sînge din sîngele tău, suferința și nenorocul unei lumi din ce în ce mai nefericite? Pentru că, din păcate, spectacolul umanității contemporane e greu de privit și nu lasă loc decît unor firave credințe în supraviețuire. Mi se pare greu de trăit într-o lume care pare să nu audă strigătele disperate de ajutor ale unor copii și tineri aflați în mijlocul bombardamentelor, în mijlocul unor lupte care par să nu se mai sfîrșească și ale căror mize n-au vreo legătură nici cu viața, nici cu moartea lor. Am dat de curînd, în mass-media, peste astfel de mesaje, însoțite de fotografii sau filme. Ele nu par să fi clintit cu nici un milimetru țeava puștilor sau interesele sîngeroase ale combatanților.

Mi se pare greu de privit și de înțeles cum un lider al unei țări civilizate ridică ziduri în fața celor care fug de teroare, sărăcie, crime, torturi. Un președinte care își învață poporul că poate fi în siguranță doar dacă îi privește cu dușmănie, cu suspiciune pe cei care îi cer ajutorul. Mi se pare greu, foarte greu de trăit într-o lume în care liceeni debusolați pot fi transformați în criminali în serie, în care fetițe de zece ani „se sinucid" în piețe aglomerate, în care copii de cinci ani, scoși din craterele fumegînde lăsate de bombe, țin prima pagină a ziarelor doar între cafeaua de dimineață și prînzul de afaceri.

De fiecare dată cînd aud, văd, citesc astfel de știri, în care copiii lumii sînt măcelăriți, mă aștept ca omenirea întreagă să încremenească. Să se oprească, măcar o clipă, din liniștea cu care își savurează tabieturile, scopurile proprii, viața de fiecare zi și să ceară într-un glas celor care o conduc să oprească măcelul. Sigur, nu sînt naivă să îmi imaginez că acest lucru se poate întîmpla aievea. Nu cred nici că două-trei rînduri într-o revistă, scrise între cafeaua de dimineață și ședința de la prînz, înseamnă mai mult decît două-trei rînduri dintr-o revistă citită între cafeaua de dimineață și pauza de prînz. Cred doar că, la un moment dat, sentimentul neputinței în fața știrilor negre ar trebui să ne irite mai mult, să ne provoace și nu să ne copleșească. Să ne mobilizeze împotriva răului și nu să ne izoleze în teritorii sigure, dar neprimitoare.

După cum spuneam, mi-e greu să împărtășesc optimismul viitorilor părinți. Dar îi admir cu atît mai mult pe toți cei care au puterea să creadă. Să o ia de la capăt în numele și pentru urmașii lor. Care sînt dispuși să parieze, cu sînge din sîngele lor, pe bine, speranță, umanitate. Și sper din toată inima ca ei să aibă dreptate și eu – nu. Sper ca miracolul venirii pe lume a unui copil să poată fi întîmpinat de miracolul – oricît de improbabil – al unei lumi capabile (și) de frumusețe.

***Maria Iordănescu** este psiholog.*

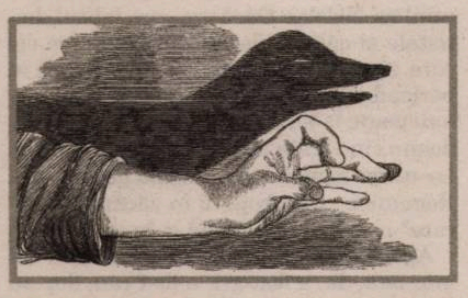

Iaromira POPOVICI

bazar

Viața în iarnă

De ceva timp, viața parcă nu s-a mai desfășurat în *pattern*-urile care ni se păreau obișnuite, normale. Frigul uriaș a pus stăpînire pe noi, blocîndu-ne cumva, pentru ceva vreme, și aducîndu-ne aproape de ursii din cărticelele de Crăciun: hibernăm în felul nostru, fiecare, chiar și atunci cînd sîntem în acțiune. Cel puțin eu, una, așa mă simt. Tabieturile mele de zi cu zi nu au mai putut fi aceleași din pricina frigului excesiv. După ce s-au terminat sărbătorile de iarnă, cu toată poleiala lor, a venit un ianuarie înghețat, cenușiu și amenințător. Înțeleg că e luna cea mai deprimantă din an: așa mi s-a părut și mie. Gerul din jur a fost ajutat, desigur, de „contextul politic internațional și intern" să fie simțit tot mai sfichiuitor și pătrunzător. În timp ce escaladam troiene, Trump devenea președinte și își începea măsurile absurde, antidemocratice, iar aleșii neaoși ai unora (?) dintre noi ne mituiau, pentru ca apoi să încerce să reinstaureze, firesc, marea corupție cotidiană.

În București, în tot acest răstimp, oamenii se străduiau să supraviețuiască și să înainteze. În timp ce trotuarele erau încărcate cu troiene și șoselele, evident, cu mașini, puținii pietoni încercau să ajungă la micile lor destinații și să se tolereze unii pe alții. Oamenii deveniseră, brusc, precum mașinile din trafic: înaintau pe o coloană, în general îngustă, și, din cînd în cînd, se intersectau sau erau puși în situația să se depășească. În situații de felul ăsta se vedea caracterul omului și ieșea la lumină mentalitatea de Gotham City a orașului nostru iubit: dacă vreun trecător se oprea, dinr-un motiv sau altul (obosea, își pierdea echilibrul, avea greutate sau se uita în telefon), majoritatea celorlalți trecători parcă intra în vrie – se uita urît la individul devenit brusc neadaptat, incapabil să țină pasul, rebut. Și îi ziceau vreo două, în diverse feluri, în funcție de imaginarul fiecăruia. Relațiile din trafic erau reproduse, în mic, pe potecile dintre nămeți (îmi aduc aminte de cuvîntul „nămeți" pe care-l puteai vedea scris pe panourile de prin oraș, în timp ce escaladai nămeții, în reclamele la Carrefour: „Nămeți de reduceri pentru întreaga familie"...). Și tot așa cum, la intersecția unor bulevarde, sînt șoferi care opresc și-i lasă pe alții să treacă, și aici existau anumiți pietoni curtenitori, plonjați din vreo lume paralelă, care ori te lăsau să treci, ori își cereau scuze că au trecut ei primii, ori îți mulțumeau că i-ai lăsat. Și îți zîmbeau.

Viața pe potecuța alunecoasă devenea palpitantă și interesantă: nu știai niciodată la ce să te aștepți. Apoi mai era dialogul mut și implicit cu șoferii: uneori (de multe ori), tu, biet pieton, nu aveai loc pe trotuar. Nu aveai cum: ori erau porțiuni în care nu exista nici o potecă, ori respectiva cărare era grozav de alunecoasă, ori exista, dar deasupra ei se profilau țurțuri amenințători, însoțiți de avertismentul „Nu treceți". Cînd trotuarul era inaccesibil, mici cîrduri de pietoni coborau pe carosabil, aruncînd priviri furișe și îngrijorate mașinilor. Uneori nici nu se mai uitau. Era suficient zgomotul amenințător care se auzea în zare. Respectivii precari pietoni își dezvoltaseră în mod remarcabil auzul, asemenea unor iepuri care simt încotro să fugă atunci cînd se ițesc prădătorii. Culmea e că, în condițiile astea, mai ales pe străduțe, mașinile se dovedeau înțelegătoare: de departe păreau monștri năvălitori, de aproape niște căruțe prietenoase. Ideea e că încetineau și se mulau pe situație, în majoritatea cazurilor.

Oricum, oamenii arătau ca din altă lume: purtau toți căciuli caraghioase, de multe ori cu un moț disproporționat, ori glugi de sub care nu se mai deslușea aproape nimic. Mișunau prin aerul întunecos, tăcuți și impersonali, de cele mai multe ori. Era atît de frig încît parcă nici măcar eu nu mai simțeam poezia de altădată a mersului pe jos. Doar o încremenire și un soi de beție a înaintării: eram bucuroasă că pot s-o fac și mă miram de cîte ori ajungeam la vreo destinație. Cînd ajungeam undeva, scoteam mănuși, căciuli și fulare. Așa am pierdut vreo două căciuli gen bască, toate la fel de negre și lăbărțate, din proasta gestionare a prea multor mici accesorii de sezon. Cînd te vedeai la destinație era ca și cum ai fi debarcat pe vreo insulă străină: te adaptai, cu greu, la moravurile de acolo. Dacă, de pildă, locul în care debarcai era un mall, cenușiul înghețat de afară se transforma într-un bej palid de interior, aparent plin de viață, dar, de fapt, încremenit altfel: în baletul acelorași gesturi, de pseudo-sărbătoare – vînzătoarea acră sau amabilă care te ajută să-ți cumperi ceva sau care te sfătuiește, insistent, să nu iei un anumit produs, bodyguardul terorizat și fără fler, spre vîrsta a treia, care te urmărește ca o umbră, doar-doar vei ieși cu micul produs prin peretele din spatele oglinzii unde îl încerci.

După care ieșeam, din nou, din bejul palid în cenușiul înghețat, pierzîndu-mă iar în mulțimea inutilă.

Eugen ISTODOR

negustori și mușterii

Diferența dintre 5,49 și 4,49

Un leu, dar ce-i un leu? Un covrig, o pîine, dar nu o roșie în sezonul ăsta. Dar ce necaz de frupt se află între 4,49 și 5,49? Între aceste prețuri avem diferența dintre ananasul frupt cu frunze și ananasul frupt fără frunze. Asta am aflat la un stand belit la preț de la Auchan-Vitan. Textul acesta este despre o zi în care crezi că un detaliu este esențial și te arde acum sau niciodată. Mi se pusese pata să scriu un text despre *Două lozuri*. Citit textul lui Caragiale, văzut filmul lui Birlic și, uite, îmi vine în minte și filmul lui Negoescu, cel cu Dragoș Bucur, Papadopol, Boguța. Or, filmul se dădea prima oară pe HBO. Aveam nevoie de un hard ca să înregistrez filmul, ca să-l am, să-l învîrt, să-l revăd. Și am ratat o seară, am văzut un film cu purcelușI și elefanți și am uitat, am uitat. A doua zi, gata! Iau hard. Și îmi zic că e aproape misiunea. Ce-ar fi să iau mere ieftine să fac suc? Unde găsesc? Auchan, poate. Mă duc pe jos la Auchan. Din prima aleg hard-ul. Caut mere. Scump, scump! Și uite ananasul. Am rămas holbat. Tîmp! Am stat acolo de nebun privind la diferența de preț de un leu dintre frunze și fără frunze. Cum e posibil? Vedeam uriași care tăiau frunze și sînt plătiți cu leul ăla. Vedeam. Dar nu și mere mai ieftine. Iau așa, de scîrbă, unele. Ca să mă aflu în treabă. Apoi iar privesc spre ananasul cu și fără. Vine un individ și pur și simplu mă îmbrîncește ca să ia ananas cu. Blestem? Tac. Mă întorc într-o parte și văd mere. Mere la un leu și ceva din Polonia. Incredibil! Mere din Polonia de un franc și un pic. Francul diferență! Uite, iau cinci kile. Apoi merg la casă cu mere și hard. Merele se plătesc, hard-ul – hait! Nu vrea să iasă din carcasa de plastic. Nu vrea! Vine un om cu patentul, cu șurubelnița. Ce crezi? Nu vrea. Chin de zece minute. Vede o tipă. Ia carcasa și dă cu ea de masă. Și carcasa cedează. Vezi, nu trebuia să iau hard-ul. Aflu apoi că filmul a ieșit pe DVD, vinerea trecută, cu *Libertatea*. Aiurea. O zi în care urgent nu era nimic altceva decît temperanța.

„La români cei care dau tonul sînt cei care imită“

– interviu cu artistul vizual Dumitru GORZO –

Dacă analizăm cine este un mare producător și reproducător de imagine astăzi, descoperim că industriile creative (IT, media, advertising, arhitectură, design) poartă stindardul. Iar aceste industrii tocmai conturează profilul noului artist. Cum mai judecăm astăzi un obiect de artă sau un artist? Ne luăm după notorietate și CV sau mai putem să ne ghidăm după calitatea obiectelor?

Creație, artă... cuvinte abuzate mereu. Cred că e o chestiune de natură socială. O să fac o paranteză aici. Îmi povestea un prieten – artist american care predă studenților masteranzi de la o facultate de artă – că vede o problemă la aceștia: vin la master, sînt în general bine pregătiți, sînt deștepți și cu potențial, însă fac rareori artă. Concluzia lui a fost că nu au de ce. Sînt mai toți în sfera confortabilului din punct de vedere financiar și, dacă foamea nu o să-ți picteze lucrările, confortul poate fi o bună piedică. În cele mai multe cazuri eșuează în imitație de artă și imitație de design. Nu fac artă, ci produc lucruri, ceea ce în sine e bine, însă între producția de obiecte și artă e o distanță bună. Aceștia sînt cei care „poartă stindardul“, carnea industriilor la care te referi. Și sînt convins că și în România sîntem cam tot pe acolo.

Oriunde și oricînd arta bună este excepție și nu regulă, așa că orice încercare de a lămuri lucrurile este inutilă. Fac referire la arta bună pentru că arta multă și proastă, deși cu un rol foarte important pentru orice areal cultural, ajunge pînă la urmă obiectul statisticii și al tîrgurilor de vechituri. Revenind la creativii ăștia cu burta plină, ar trebui să afle de undeva că gustul nu-i talent și nici nu poate să înlocuiască talentul. Pe de altă parte, nu e obligatoriu și nu trebuie să fim cu toții creatori, însă atunci cînd cineva se consideră artist, eu, unul, o să-i apreciez munca folosind cele mai serioase instrumente de care dispun. Fără nici un fel de gratuitate, o să fiu rău.

Artiștii din industriile creative sînt „pe drumul cel bun, în direcția greșită“, vorba lui Sun Ra. Gîndul că faci artă, o artă folosită ca scuză sau ca epolet atunci cînd tu faci de fapt altceva, poate fi o umbrelă potrivită pentru vremea rea. În fond, dacă reușim să păcălim publicul, de ce nu am face asta și cu noi înșine? Să fiți sănătoși! Faceți, frate, și umpleți planeta! Dar faceți repede, că se schimbă moda.

Am crescut cu ideea că arta se face pentru că nu poți altfel. Și nu vrei nimic, vrei artă, cu A mare, cu a mic, fără a, artă cu cazmaua, cu gîndul, cu mașina de cusut, cu pensula, cu măturoiul, nu contează cum. De fapt, atunci cînd nu vrei nimic vrei tot. Poate e o atitudine greșită, însă nici un hipster din București sau de oriunde nu poate să mă convingă că a purta un ceas verde praz este o formă de artă. Cînd consumi nu faci artă, oricît de *cool* ai fi. Am mai spus, gustul este important, dar nu este talent.

Ca în multe alte dăți, la români cei care dau tonul sînt cei care imită. Genul acesta de raportare nu solicită multă gîndire și investiție. Importi un construct, îți apropriezi un anume fel de a fi care înseamnă comportament, mod de raportare la lucruri, de folosire și selecție a acestora. În multe rînduri, cei care apelează la strategia asta sînt dotați din punct de vedere intelectual sau au instincte bune și atunci apar unele rezultate. Eu, unul, nu sînt prea încîntat atunci cînd direcția asta e folosită într-un mod sec și plictisitor, atunci cînd indivizii sînt niște simpli conductori. Acum opt ani, între New York și București era o diferență de modă cam de doi ani. În ultimii ani sînt cîteva luni, uneori zile. Se importă forma, nu poți importa premise, premisele le ai sau nu, și de aici se dezvoltă uneori ciudățenii, alteori lucruri interesante. Dacă rușii nu ar fi avut visul numit Franța, poate nu ar fi produs acele nume în literatura secolului al XIX-lea. În principiu, nu există instrument prost. Există instrumente eficiente și altele mai puțin eficiente. Cam toate pot deveni toxice, dacă te culci pe o ureche. Sentimentul meu este că artistimea bucureșteană seamănă din ce în ce mai mult cu cea americană, cu bune și cu rele.

Schimbînd încă o dată macazul, cu speranța că verbiajul meu nu o să ți se pară supărător, vreau să spun că nu am lucrări făcute în cinci minute, două ore, două zile sau două luni. Tot ce fac este început acum aproape treizeci de ani. Ce faci, orice ai face, este plasat într-un continuum. Nu-mi iau vacanță. Pe vremea facultății, în unele din multele zile fără chef de lucru, puneam clei la umflat. Cleiul trebuie să stea în apă 24 de ore înainte să fie folosit. Acea zi era cîștigată, bună să fac orice altceva. Obișnuiam să spun că treaba îmi merge, cleiul se umflă. Chiar dacă nu faci pictură, mintea este tot acolo. Nevoia de a rupe lucrurile, de a le separa poate că e rezultatul unei nevoi de a produce eficient. Totuși, țesătura intimă a artei e un continuum.

Acum cîțiva ani, Bushwick-ul avea multe spații bune cu chirii mici folosite de artiști. Acum e deja *trendy* și situația s-a cam schimbat. Erau și niște ateliere din zona industriilor creative, să-mi fie cu iertare folosirea excesivă a termenului, unde niște indivizi munceau zîmbind. Mă tot holbam la fenomen și nu știam ce nu e în regulă pînă cînd mi-am amintit că munca, atunci cînd e făcută cu seriozitate, are o gravitate anume. E descoperire și construire a sinelui, nicidecum veselie continuă. Tendința de a te raporta la muncă precum la un hobby vine și din faptul că artiștii sînt la modă și deseori ceilalți văd în artist un personaj care, prins în beția creației, trăiește plăceri sublime. Arta reprezintă căutare, neplăcere, chin uneori, alteori drum fără sfîrșit și fără miză, rareori claritate. Dacă cineva e sigur că vrea plăcere, cred că ar trebui să caute altundeva.

Totuși, uneori punctul din care pornește un individ pe acest drum poate fi defect. Poate fi pentru plăcere, pentru bani, pentru somn, pentru faimă etc. Toate acestea și multe altele sînt posibile, însă ele vor fi efecte, nu pot fi cauza și nici obiectul căutărilor tale. Nu contează cum pornești, important este cum continui. Și dacă ești prezent, dacă înveți să te uiți la lume și lucruri, dacă înțelegi faptul că nu e o joacă, ci o chestiune cu o anumită gravitate și coerență, chiar și atunci cînd are ca obiect neseriozitatea, atunci s-ar putea ca toate să capete sens. Așa că, da, se poate să înceapă totul ca un hobby și să ajungă în altă parte. Gauguin, care inițial era pictor de duminică, a ajuns să facă ce a făcut după o vreme de căutări și niscaiva accidente. Ce-i drept, a plătit intrarea cu propria piele. Altfel, calea ușoară a plăcerii, cărarea lată, cum o numesc uneori creștinii noștri, atunci cînd e urmată cu sîrguință, e grea și asta se lasă cu mahmureli, depresii și lipsă de sens.

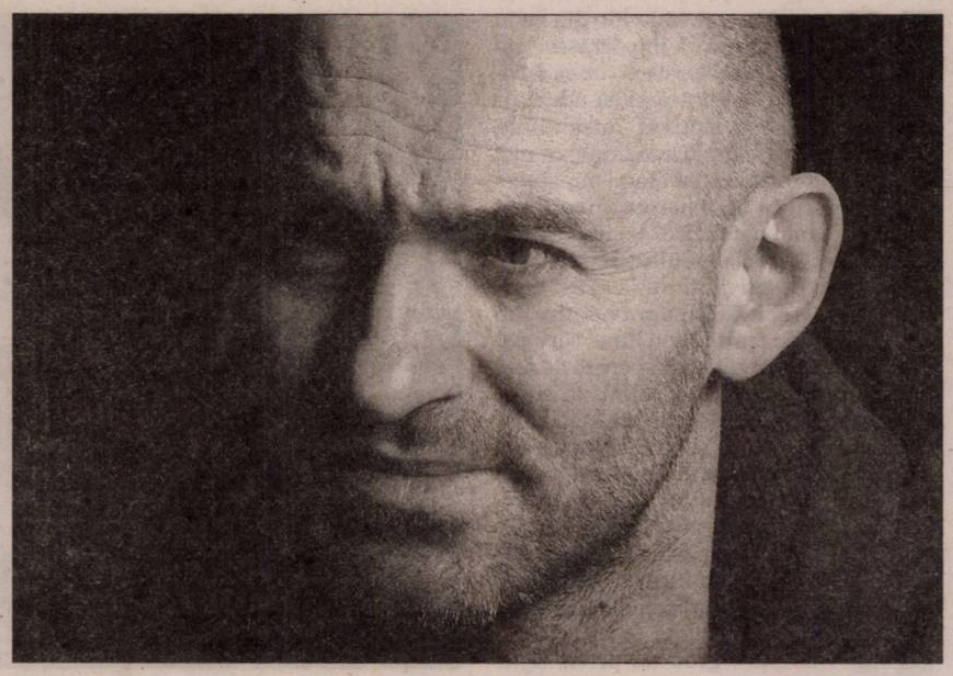

Nu există diferențe majore între generații, cu toate că unora le-ar plăcea să creadă că sînt altfel, însă de fapt lucrurile sînt aproape la fel, amplasate în aceeași posibilitate. Mă refer aici la generațiile diferite de artiști care se întîmplă să coexiste în momentul de față. Apoi, la o privire generică, diferența dintre România și Occident aproape că nu mai există. Totuși, aerul, lumina, spuma pe halba de bere, uneori prieteniile diferă.

În România coexistă peisajul post-impresionist cu ortodoxiștii, frămîntări proto-moderniste și artele hipercontemporane instalate și tehnologice, artele „satului“ și artele industriilor creative. Dintr-o perspectivă, am putea spune că puncte dure de gîndire modernistă, față de cele care coincid cu avangarda de la început de secol, mai regăsim începînd cu anii '97, insular, cu voi, cei din jurul poveștii numite Rostopasca. Iar în perioada de după '89, te-ai fi așteptat să fie recuperate elementele mentalității modernist-expresioniste poate mai devreme, numai că autoritatea imaginii era cumva de partea picturii spirituale. Desigur, apăruseră și alte fire hiper-contemporane, dar paralele, nu ca un răspuns critic la o simptomatică locală sau ca reacție, ci mai mult ca formule de estetizare și aliniere formală cu restul lumii. Toate aceste „scene de artă“ coexistă, dar nu comunică, nu fac schimburi, iar asta facilitează conservarea, stagnarea întregului fenomen. Ajutați-ne să dispunem de aceste concepte așa cum le vedeți dvs.

> *„Gustul este important, dar nu este talent.“*

În România au existat mereu tendințe moderniste, vorbeam mai devreme de apetitul nostru pentru import. Pe de altă parte, a mai fost și spiritul de negociere, amestecarea lucrurilor importate cu cele specifice nouă. Rareori putem vorbi de lucruri clar profilate cu excepția unor fenomene răzlețe cum au fost fărîma de dadaism dîmbovițean sau fenomenul Țuculescu. Cel puțin în pictură, modernismul îmi pare că a revoluționat mai ales forma și felul în care e tratată suprafața. În prima parte a secolului al XX-lea, modernismul românesc poate fi citit și într-o cheie socială, nevoia de a fi și de a reacționa precum cei din țările Europei civilizate. Chiar și atunci cînd avem de-a face cu nume din zona tradiționalistă putem vedea lesne că artiștii respectivi visează ba Parisul, ba München-ul, locuri prin care musai ai noștri petreceau un stagiu. Pictorii de țărani vînjoși, buni meseriași de altfel, nu au nici o treabă cu tradiția, ci cu locul. Iconarii, cei mai mulți probabil, erau victimele așa-numitului „neobizantin“ care, deși plasat în linia vechii tradiții, este o alterare, o privire către Occident. Prin perioada interbelică, *trendsetter*-ii români au avut norocul să-i aibă pe unii precum Brâncuși și Tristan Tzara, prin Vest. Îmi pare că, totuși, cei mai *cool* pe plan local nu erau alde Victor Brauner și Marcel Iancu, ci unul ca Nicolae Dărăscu – cu iahtul, batistele și călătoriile lui. Mulți dintre cei care sînt priviți ca artiști importanți ai perioadei respective erau niște marginali poate la fel de cunoscuți ca Ion Bîrlădeanu cînd trăia într-o ghenă, pe Moșilor. La urma urmelor, o definiție geologică a României: „țară bogată în zăcăminte sărace“ pare a fi aplicabilă și în artă.

Apoi, dacă ne gîndim la perioada comunistă, da, a fost gri, a fost rău, dar au fost totuși niște artiști care au făcut lucruri de consistență. Și ne place sau nu asta, recunoaștem ori ba, generațiile de artiști de după revoluție sînt urmașii direcți ai artiștilor care și-au trăit maturitatea și s-au format în perioada respectivă. Cumva am moștenit de la ei și visul unui Occident idealizat, un fel de Olimp al culturii unde cîndva și noi aveam acces. Artă mare, dacă ne uităm în ultimele secole, nu se face decît în libertate. Poate dacă ne ducem pe vremea faraonilor sau a dinastiilor persane găsim artă fără libertate, dar era vorba despre altceva și povestea artelor vizuale era alta. În plin comunism, arta a beneficiat de un statut special, mulți dintre practicanți fiind un fel de pușcăriași de lux într-un sistem represiv, lucru care a făcut mai mult rău decît bine. Statutul de protejați i-a emasculat pe mulți și le-a tăiat apetitul de treabă altora. Nu spun că toți artiștii României socialiste au fost profitorii regimului. Au fost rezultate, unele bune, însă în general s-a bîjbîit undeva între lumi. Să nu uitam că cei mai importanți pictori de Ceaușești, hidrocentrale și oțelari visau Parisul, libertatea și succesul „de tip american“. Și atunci cînd lumea s-a deschis, nerăbdarea era așa de mare și uzura așa de serioasă, încît mulți au

eșuat în resentiment sau au dispărut.

Un grup interesant care a produs lucruri atît înainte, cît și după Revoluție a fost cel format din așa-zișii experimentaliști, nume probabil nedrept dat de o expoziție din anii '90. În general autori ai unor proiecte de debara, debaraua fiind pentru arta vizuală precum sertarul pentru literatură, aceștia sînt în parte un rezultat al visului modernist. Cîțiva protejați ai sistemului, alții într-o încăpățînare vecină cu disidența, au ca urmaș direct artistul *cool* al zilelor noastre, cel preocupat de problemele la modă în lumea internațională. Se zvonea la un moment dat că unii dintre acești artiști și-ar fi antedatat lucrări pentru a nu părea imitații palide ale Occidentului, că alții ar fi pretins disidența cu proiecte făcute după '89 și prezentate ca lucrări din epoca Ceaușescu. Nu știu dacă este adevărat, importante sînt lucrările și cum răspund ele exigențelor vizuale și metaforei. Pe de altă parte, vreau să-ți mărturisesc faptul că m-am tot întrebat: rezultatul cărui lucru este nevoia de a minți deseori fără miză, la noi, românii? Cred că minciuna este un act cu parfum de magie. Ce e magia, în fond? O alterare a realității după bunul plac. Noi, pentru că nu prea putem altfel, o alterăm la trecut.

Rezultate au fost mai mereu, nu multe, totuși ele au existat. Unii dintre artiștii perioadei respective tocmai ce au oarecare succes pe piața internațională, asta și pentru că asistăm la o tendință generală de recuperare. Dacă la New York, în urmă cu zece ani, erai în avantaj ca artist foarte tînăr, perioada recentă a trăit un moment al „bătrînilor". Revenind acasă, trebuie observat că pînă și în cazul grupului de așa-zișii ortodoxiști găsești, în mod paradoxal, tendințe moderniste. Deși se vor excesiv tradiționaliști, la nivelul formei și al suprafeței folosesc deseori procedee de simplificare și construcție specifice expresionist-moderniste. În ultima vreme, pe mine, unul, nu mă prea interesează unde se încadrează o lucrare, diferența dintre abstract și realism nu mai există, văd doar imagini.

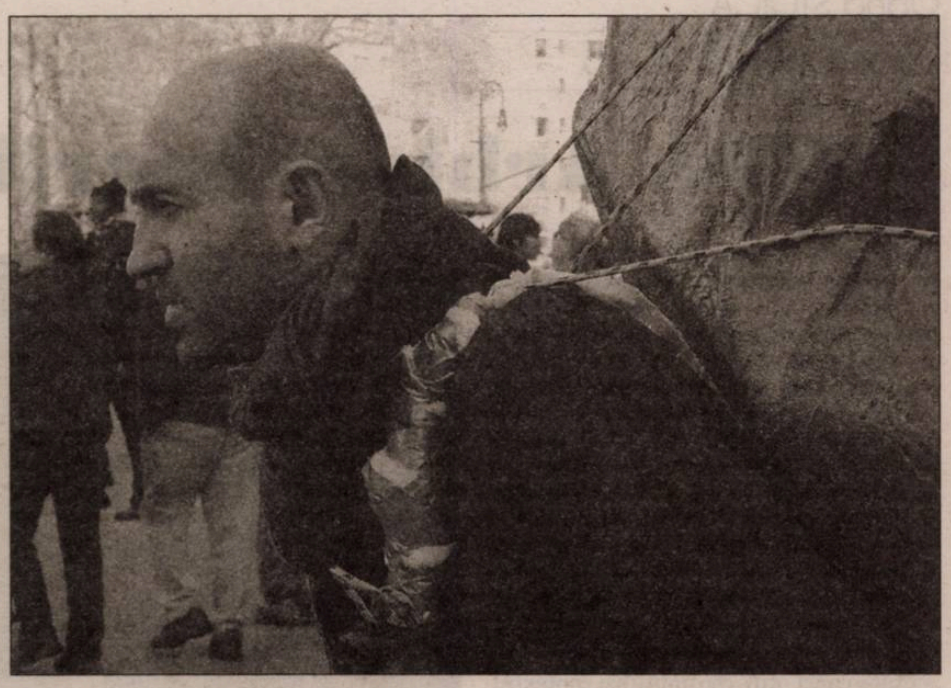

cru care a început ca o glumă mi-a confiscat niște ani buni.

Revenind la un lucru despre care vorbeam mai devreme, aș observa că sînt destule forme de artă, există aproape suficientă manifestare culturală în România. Lipsesc teoreticienii. Sînt cîțiva, dar nici pe departe destui. În arta românească, în anii pe care-i știu din experiența personală, nu există neapărat probleme de coerență sau conținut la nivelul producției, dar s-a întîmplat ca întotdeauna să coexiste trei sau patru lumi. Nu există o tendință intelectuală care să ocupe scena. În mare, este bine, în particular asta încurcă. Nu mulți sînt capabili și nici nu trebuie să facă salturi intelectuale pentru a înțelege polifonia contemporană. Or, dacă din zona teoriei sau a criticii ar veni niște rezolvări, toată lumea ar avea de cîștigat, mai ales publicul. Cei de pe margine sînt foarte importanți, publicul este important. Momentan e pus în fața unor opțiuni care ele însele conțin un număr de opțiuni și

„În mod ironic, am fost și rezultatul vremilor, și sub vremi."

Dar care au fost motivele succesului ortodoxiștilor și al celor care le-au fost aproape în anii de după '90? Primul a fost perseverența care, spre norocul lor, le-a adus susținere. Apoi, anduranța. Un fel de coerență conceptuală, deseori dată de constrîngerile nișei în care s-au plasat, a înlocuit consistența atunci cînd lipsea. Marian Zidaru, deși cu preocupări în zona respectivă, este un caz aparte. Manifestările și sculpturile lui, care, comparate cu dulceața prologistă, păreau extremiste, l-au făcut să nu poată fi încadrat în curentul principal. Nici nu avea nevoie.

Ajungînd la generația noastră, aș spune că sîntem rezultatul unei crize. Sau al mai multora. Social, politic, economic, intelectual, lucrurile s-au tot răsturnat pe aici. Asta după nemișcarea de mortăciune a vremii comuniste. Ce ar fi trebuit să fie *mainstream* a ajuns să fie un fel de underground și viceversa. În mod ironic, am fost și rezultatul vremilor, și sub vremi. Faptul că voiam să creăm lucruri care să răstoarne tot, că încă mai speram să facem diferența, că voiam să fim altfel sînt într-o bună parte rezultatele felului în care am înțeles modernismul. Știi cum am ajuns să pictez țărani? Dintr-un fel de bășcălie! Pe vremea Rostopasca nu făcusem pictură realistă și nici după aceea, dar, la un moment, dat era atît de *uncool* să fii pictor, încît mi-am zis să duc lucrurile la ultima consecință. Care este cel mai *uncool* subiect pe care l-aș putea găsi în imaginarul românesc? Picturi cu țărani. Și un lu-

nimeni nu mai este în stare să cuprindă nimic. Cît despre scena asta atît de diversă, trebuie spus că nu e o orchestră, ci un vacarm.

În ultimii ani, instituționalizarea scenei face eforturi din ce în ce mai transparente și serioase. Dar această artă generată de instituții, paralelă ori cu piața, ori cu arta, pare din ce în ce mai cuminte și mai conformă cu trend-urile și strategiile globale. În antiteză cu acest subiect, aduc în discuție arta produsă de fenomenul galeriilor și fenomenul pieței. Dacă o galerie nu este puternică, nu ajunge nicăieri nici ea, nici artistul, nici piața. Fără aceste pîrghii, fie oficiale, fie private, ce opțiuni mai are un artist numit independent?

De felul lui, artistul nu are prea multe șanse. Să nu ne îmbătăm cu apă rece, succesul în lumea artei este excepție și nicidecum regulă. Dihotomia artă de galerie / artă de instituție tinde să dispară. A fost mai mult o chestiune teoretică. Galeriile au expus mereu toate felurile posibile de proiecte. În ultima vreme, instituțiile expun din ce în ce mai mult artiști cu succes comercial. Este adevărat că o galerie trebuie să ajungă la un anumit nivel profesional ca să-și poată face treaba, însă galeriile mici sînt vitale pentru că aici încep cam toți artiștii, fără ele lumea artelor vizuale ar fi doar o părticică din ceea ce vedem.

Atîta timp cît unele instituții își numără *like*-urile pe mediile de socializare online și își socotesc succesul în bună parte după acestea, eu mă îndoiesc că ar respecta vreo mare strategie. Încă au modele acceptate de proiect cîștigător, cu direcții clare și tematică anume, însă sînt date în mare parte de comoditatea obișnuinței și de faptul că nu vor să-și asume riscuri.

În zilele noastre avem de-a face cu artistul întreprinzător, artist care se întreabă: ce trebuie făcut pentru a ajunge în punctul X? Am întîlnit în mai multe rînduri studenți de la UNArte București și cei mai mulți, cînd au deschis gura, păreau interesați în special de calea spre succes. Ce-i drept, nici în State nu e prea diferit și din nou putem spune că ne-am încadrat în liniile generale. Într-adevăr, arta românească ar trebui să găsească soluții să se deschidă publicului și poate că succesul artiștilor va face asta.

Pe de altă parte, am auzit la unii colegi de generație texte de tipul „America e dracul", că tot ce se întîmplă acolo e rău, că piața de artă e naspa, că adevărul este în altă parte, undeva. Probabil că există un fel de curgere aparent ilogică în lumea artei care profilează și dictează comportamente. Putem analiza și explica lucrurile odată consumate, însă mi-ar plăcea să le înțeleg la timpul prezent. Schimbarea perpetuă care mă interesează pe mine nu e de dorit, probabil. Punctele fixe sînt necesare, oamenii au nevoie să-și asume anumite poziții. Totuși, a-ți asuma o poziție e diferit față de a te declara posesorul adevărului. M-am trezit cumva pendulînd între două locuri, între două arte – cea românească și cea americană. Și, cu toate diferențele și neajunsurile și oricît nu le-aș înțelege, îmi pare că fiecare are ceva adînc valabil. Sînt locuri cu mai mult noroc și epoci norocoase, însă arta nu are geografie, sex, rasă sau vîrstă. Rămîn obiectele pe care le produce.

„Succesul în lumea artei este excepție și nicidecum regulă."

Cineva ar putea să facă un proiect cultural și probabil s-a făcut deja, vorbind despre frumusețea nereușitei, despre cît de dulce e ratarea. Și poate fi o reușită. Despre ratare, numai de bine. Asta se judecă într-o cheie personală. Cred că te poți numi ratat atunci cînd decizi și crezi asta despre tine.

Am crezut în mod eronat destulă vreme că, dacă o formă de artă are succes financiar, e neapărat defectă. Succes, insucces sînt lucruri care spun puțin despre cît de bună este o lucrare. Și cum distingi calitatea? – aș putea fi întrebat. Nu pot să trag concluzii decît bazîndu-mă pe instrumentele pe care le dețin, unele primite, altele inventate, care sînt instrumente ale făcătorului de imagine. Mai este și o chestiune de proximitate. Vrînd-nevrînd, faci parte dintr-un grup mai mare, dintr-un fel de mulțime. Îți creezi o lume din lucrurile și entitățile de care te înconjori. Bazîndu-mă pe un set de observații, pe anumite lucruri pe care le-am făcut și pe ceea ce cunosc, apreciez și judec lucrurile. Din cînd în cînd, există un fel de ciocnire sau comparație a opiniilor cu rezultate pozitive, însă nu pot să-mi bazez crezurile pe ce zic piața, presa sau alții. Este un fel de căutare și așa cum te compui în fiecare secundă ca om, îți compui și arta. Dă-mi cartea care să mă lumineze sau arată-mi forma care să însemne tot. Nu există! „Arta nu e în criză, arta este criză", a spus careva, nu-mi amintesc cine și, într-un fel, e adevărat. Dar e și devenire, iar devenirea nu e criză, ci e mișcare continuă. Mutînd discuția în altă parte, aș observa faptul că preocuparea excesivă pentru premiul întîi îmi pare tipic românească. Ce se află sub numărul unu nu vrem, nu cunoaștem. Cu toate astea, nu sîntem nici mai buni, nici mai răi decît alții. Bucureștiul e OK, New York-ul e OK. Și Tîrgoviștea este interesantă.

Să ne întoarcem la lucrurile pe care le-ați făcut în vara lui 2016. Cîteva expoziții, nu doar în Capitală, și cîteva intersecții cu scena din București. Cum au fost experiențele, cum le-ați văzut și ce planuri se întrevăd în legătură cu Bucureștiul?

În România, vara asta am lucrat și m-am văzut cu oameni. În București, reîntîlnirile au fost interesante în prima fază, discuțiile erau zemoase, cu substanță, dar oricît ne-am căuta, nu mai sîntem ca înainte. Ceva, nu știu ce, s-a rupt. Mi-au rămas puține prietenii, sînt puțini în lumea artei cei cu care încă am schimburi bune, pe care-i aud și care mă aud. Lîngă Cluj, la Rîșca, Mircea Suciu a început o rezidență pentru artiști, unde am lucrat aproximativ o lună. Ne știm de mulți ani și avem multe lucruri în comun. A fost bine și din punctul de vedere al lucrului, pentru că am reușit să rup puțin desfășurarea obișnuită. Poate cea mai importantă parte au fost discuțiile dintre mine și el. Cred că lipsesc aceste lucruri, întîlnirile între artiști, peste tot, nu doar în România.

Apoi, „Izvorul 2", o expoziție la Aiurart, cu Gheorghe Rasovszky, un experiment foarte interesant în care lucrurile s-au potrivit foarte bine. Pe Gigi îl cunosc de prin anul doi de facultate și aș spune că între noi lucrurile au funcționat întotdeauna bine. A fost o perioadă, în vremea studenției, cînd dacă nu-mi ieșea o lucrare, mă întrebam: „Oare ce-ar face Gigi?" Făcînd o paranteză, aș aminti faptul că am avut o relație specială cu regretatul Florin Mitroi, care mi-a fost profesor. Uneori ne-am înțeles fără să ne înțelegem și asta e rar. Întorcîndu-mă la expozițiile din vara asta, a mai fost cea de de la H'art/Appendix și încă una la Miercurea Ciuc, la Uj Kriterion Gallery, cu lucrări făcute la Rîșca.

Capul mi-e plin mai mereu de proiecte pentru București, însă, pînă una-alta, celor mai multe dintre ele nu le-a venit timpul. Și nu am habar dacă o să le vină vreodată. Trebuie să-ți gîndești lucrările și urmările lor. Eu nu sînt prea bun la asta, fac ce am chef și am chef de foarte multe. Treaba mea este să fac arta pe care o fac și nu întotdeauna efectele sînt cele mai bune, însă fiecare dintre aceste proiecte mă ajută să mă dumiresc cumva.

(varianta integrală a interviului poate fi citită pe www.dilemaveche.ro)

a consemnat Silviu PĂDURARIU

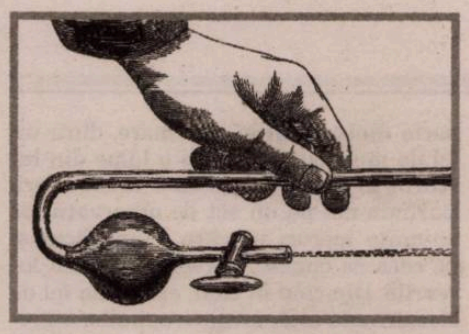

Oana STOICA

rosencrantz & co

7/70. Arhive, istorii, albume

● ***Vîrsta 4 – comunitatea de creație 2009-2016*, coordonatori: Paul Dunca, Alice Monica Marinescu, Mihaela Michailov, Katia Pascariu, David Schwartz. Editori: ADO și Hecate.**

Munca dificilă a reconstituirii istoriei Odeonului începe de la domeniul Golescu-Grant și primul teatru de cartier „de la piciorul podului“…

Proiectul „Vîrsta 4“, derulat la Căminul „Amalia și Șef Rabin Dr. Moses Rosen“ din București de către un grup de artiști interesat să lucreze cu o comunitate abandonată sau ignorată de restul societății, este unic în România. În mentalul colectiv, persoanele vîrstnice sînt privite ca o categorie socială care și-a terminat resursele de creație și productivitate. Bătrînii apar în prim-planul vieții publice numai în preajma alegerilor și sînt văzuți ca un electorat disciplinat și sensibil la promisiuni populiste, o percepție stereotipă care a dus la o fractură între vîrstnici și restul populației (retorica socială de după alegerile parlamentare din decembrie 2016 stă mărturie în acest sens).

„Vîrsta 4“ se adresează unei categorii de vîrstnici care s-a retras din viața socială: rezidenții căminelor de bătrîni. Proiectul a fost inițiat la Căminul „Moses Rosen“ din București și deși s-a intenționat extinderea lui în alte instituții similare, acest lucru nu a fost posibil. Pe de o parte, doar artiștii implicați în proiectul inițial ar fi putut să o facă, întrucît alții nu s-au arătat interesați – munca este dificilă, delicată și bazată parțial pe voluntariat –, pe de alta, s-a creat o legătură afectivă puternică între artiști și rezidenți, care nu s-a mai putut desface. Astfel, artiștii au preferat să exploreze diferite moduri de dezvoltare a proiectului în același cămin. Teatru, dans, ateliere de scriere, desen sau fotografie, proiecții de filme, toate sînt variante de activare a vîrstnicilor și de recuperare și arhivare a unor istorii personale, altfel pierdute și care corespund unor percepții directe și subiective ale istoriei „mari“, oficiale. Echipa proiectului a considerat necesar ca, după șapte ani de activitate, să existe o carte care să documenteze întreaga muncă și să păstreze nu doar metodele de lucru și rezultatele lor, ci și memoria rezidenților participanți, unii dispăruți între timp. Așa a apărut în toamna trecută, cu sprijinul AFCN, volumul *Vîrsta 4 – comunitatea de creație 2009-2016*, coordonatori: Paul Dunca, Alice Monica Marinescu, Mihaela Michailov, Katia Pascariu și David Schwartz. Este vorba, de fapt, de o carte-album în care sînt prezentate conceptul, conținutul și contextul activităților de la cămin. „De fapt, departe de a face mici gesturi caritabile, artiștii se implică într-un program de redare a demnității pierdute a unor persoane cărora le este redus drastic gradul de participare în sfera publică“, scrie David Schwartz. Mihaela Michailov face precizări subtile legate de recuperarea memoriilor subiective: „Poveștile performate în toate spectacolele în care artiștii/ele și rezidenții/ele au lucrat sînt istorii ale demnității umane, rezistenței solidare și recuperării politic narative a unui secol de existență prea puțin consemnată. Sînt istoriile unor oameni pentru care actul de a povesti este cea mai valoroasă experiență de educație comunitară, în raport cu care artiștii s-au modificat fundamental tocmai datorită încrederii pe care rezidentele și rezidenții le-au dat-o“.

Mi se pare important ca amintirile bătrînilor din cămin, martori ai unor timpuri memorabile, întunecate sau controversate, să fie cunoscute, dacă nu prin spectacole – mai puțin accesibile, căci frecvența lor este redusă și reprezentarea poate avea loc numai în Capitală, unde se află căminul, actanții nefiind deplasabili în alte orașe –, atunci măcar prin acest volum-arhivă, deopotrivă informal și emoțional.

● **Miruna Runcan, *Odeon 70 – Aventură istoric-omagială*, Editura Oscar Print.**

Dacă echipa *Vîrsta 4* a documentat șapte ani de lucru la Căminul „Moses Rosen“, criticul Miruna Runcan a recuperat 70 ani de istorie a Teatrului Odeon din București. Proiectul *Odeon 70 – Aventură istoric-omagială* este admirabil în condițiile în care s-a pierdut mult din memoria teatrului autohton, iar recuperările au fost extrem de puține (una vizează Teatrul de Comedie: arhiva vizuală *Comedia Remix. Un document colectiv. Confesiuni și perspective 1960-1990*, proiect de cercetare realizat de Cristina Modreanu și Maria Draghici, 2015). Munca dificilă a reconstituirii istoriei Odeonului începe de la domeniul Golescu-Grant și primul teatru de cartier „de la piciorul podului“, trece prin perioada Teatrului muncitoresc CFR Giulești, înregistrează schimbarea direcției artistice de la teatru popular la teatru de artă, consemnează obținerea surprinzătoare a Sălii Comedia din Calea Victoriei (actualul sediu) a Teatrului Național și schimbările de după căderea regimului comunist (printre altele, cu cele două directorate ale lui Alexandru Dabija).

Demersul Mirunei Runcan, fost secretar literar al Odeonului, este profund și complex, căci în acest volum sînt adunate și interpretate materiale de arhivă, sînt prezentate contextele istorice, sînt analizate direcția artistică a teatrului de-a lungul vremii și conceptele unor spectacole legendare (precum *Richard al III-lea* în regia lui Mihai Măniuțiu), există materiale informative și cronici pentru aproape fiecare spectacol produs de fostul Teatrul Giulești. De asemenea, sînt reliefate portretele unor personalități care au avut un impact major în istoria instituției (de la Elena Deleanu la Alexandru Dabija). Cartea este ilustrată cu imagini și este interesant de urmărit cum „se schimbă“ vremurile și la nivel vizual, căci fotografiile alb-negru din epoca comunistă sînt urmate de unele color, pentru istoria de după 1990.

„Teatrul Giulești/Odeon nu are două istorii distincte, ci una singură, a cărei continuitate în devenire e, sper, vizibilă nu numai din documentarea pe care am parcurs-o, ci și în cîteva din trăsăturile esențiale dezvoltate atît înainte, cît și după 1989. Cu toate suișurile și coborîșurile inerente unui număr atît de întins de ani, tendința de a pune în echilibru teatrul «de artă înaltă» cu spectacolul popular, dar de ținută, e una ce se constituie în coloana vertebrală repertorială.“

***Oana Stoica** este critic de teatru.*

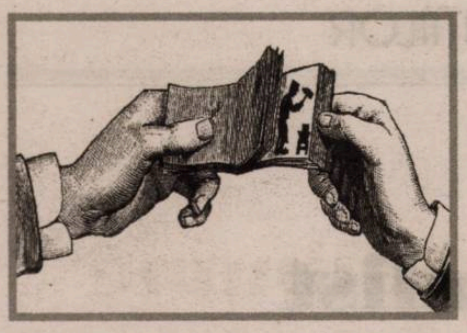

Marius CHIVU

feedbook

Arta recitirii de sine

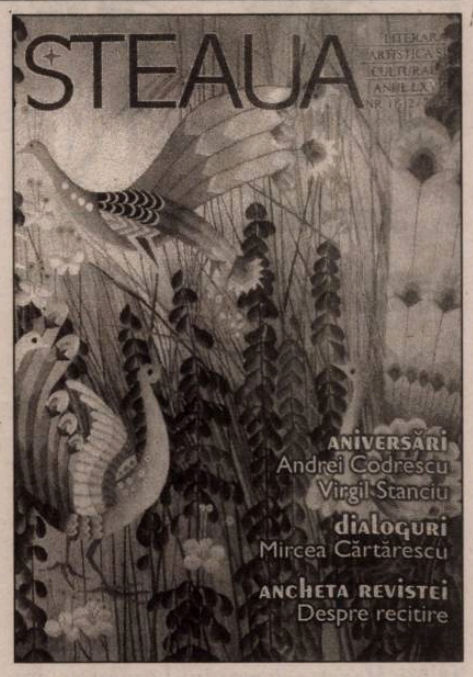

● ***Steaua*, nr. 11-12/2016, www.revistasteaua.ro**

Sfîrșitul anului trecut a oferit multe anchete interesante în revistele literare din țară. La Sibiu, *Zona nouă* nr. 3 (www.zonanouă.com) a întrebat cîțiva artiști cum se raportează la punk (o mini-anchetă interesantă și chiar necesară, dar, din păcate, inconsistentă). La Timișoara, *Orizont* nr. 12/2016 (www.revista-orizont.ro) a pus o întrebare imposibilă, „Care este cea mai nedreptățită carte din lume?“, întrebare la care nu se putea răspunde decît, așa cum s-a și întîmplat, divagînd cu grație despre condiția literaturii (reține, totuși, răspunsul cu tîlc al Ioanei Pârvulescu: *Dicționarul limbii române).* La Brașov, *Astra* nr. 3-4 (www.revista-astra.ro/literatura) i-a întrebat pe scriitori ce burse de creație au primit / în ce rezidențe artistice au fost; ocazie cu care, o dată în plus, constatăm dezinteresul instituțiilor culturale de la noi față de această formă de sprijin a creației literare (sînt curios dacă își amintește cineva dacă și cînd a oferit vreo bursă Uniunea Scriitorilor), *toate* bursele de creație și rezidențele artistice menționate în anchetă de scriitorii români fiindu-le oferite de instituții și organizații literar-culturale germane, austriece, elvețiene sau americane, dar și – nota bene! – maghiare, sîrbești, kosovare și albaneze. *Kosovare și albaneze!* O situație de rușine pentru instituțiile culturale de la noi.

La Cluj, revista *Steaua* aduce multe lucruri bune de citit. În primul rînd, este transcris (parțial) dialogul dintre Mircea Cărtărescu și Ruxandra Cesereanu *(vezi și fragmentul de mai jos),* dialog prilejuit de întîlnirea din cadrul Festivalului Internațional de carte Transilvania; dar plină de interes este și ancheta realizată de Bogdan Coșa și Vlad Moldovan cu întrebarea „Dacă ai fi nevoit să-ți recitești cărțile, care ar fi teama ta cea mai mare?“. Ancheta, la care răspund nu mai puțin de 19 scriitori din mai toate generațiile (Andrei Doboș, M. Dușescu, Olga Ștefan, Veronica D. Niculescu, Simona Sora, Simona Popescu, Robert Șerban, Marta Petreu, Adriana Babeți, Gabriela Adameșteanu, Ana Blandiana ș.a.), este o adevărată antropologie a (re)lecturii. Citind răspunsurile foarte variate, de la improbabilul „nu mă recitesc niciodată“ pînă la vanitosul „mă recitesc frecvent“, e foarte interesant de urmărit relația fiecărui scriitor cu propriile cărți odată ce acestea au căpătat, prin publicare, o existență autonomă. Dacă Mircea Cărtărescu vorbește în interviu despre faptul că scriitorii sînt, referindu-se în sincronie, cei mai buni cititori ai propriilor texte, ancheta despre diacronia relecturii arată o cu totul altă situație. Scriitorii par mai degrabă timorați în fața propriilor texte pe care fie nu le mai recunosc, fie nu le mai înțeleg, fie consideră că nu-i mai reprezintă dpdv artistic, compozițional, ideatic.

Unele răspunsuri sînt expediate și rămîn ambigue, altele sînt dezvoltate și, beneficiind și de prezumția de onestitate, arată complicatul proces al relecturii de sine care presupune deopotrivă tentație și teamă sau, după cum spune cineva, „un amestec de nostalgie și curiozitate“. Care ar fi temerile scriitorilor în fața propriilor cărți? Le trec aici fără să dau numele scriitorilor (pe care vă invit să-i citiți integral măcar în varianta online a revistei): „teama de a nu mă înțelege“, „teama de neglijențe specifice“, „teama de ceea ce s-a pierdut din cauza evaporării contextului“, teama de mutilările cenzurii, „teama că am publicat ceva inacceptabil, o mare tîmpenie“, „teama fie că nu mai pot scrie ca atunci, fie că nu pot scrie decît ca atunci“... Nu toți scriitorii sînt însă temători, dezamăgiți sau neinteresați de ce au scris la alte vîrste (unii sînt categorici, poate și ușor ipocriți: „nu am curajul să mă recitesc“, „nu-mi recitesc cărțile“, „n-are de ce să-mi fie teamă“), unii se recitesc constant („pentru mine e foarte important recititul cărții tipărite; face parte din ciclul de viață al cărții, dintr-un proces de desprindere“) ori au parte de surprize plăcute („mi s-a întîmplat adesea ca teama să mi se transforme în mulțumire [pentru că] scriam mai frumos decît acum“). Înstrăinarea de propriul scris revine în multe răspunsuri („cărțile mele sînt scrise de un altul“, „mă mir că eu sînt cea care le-a scris“, „sentimentul de înstrăinare mă sperie“), atunci cînd nu e vorba de renunțare și îndepărtare totală („urăsc rescrierea textelor deja publicate“, „aș fi tăiat jumătate, aș fi masacrat-o“), dar la fel de frecvent este și impulsul de rescriere ce urmează recitirii („simt nevoia să adaug, nu să tai“, „la reeditare, fiecare volum a fost revizuit dacă nu adăugit“, „am fost catalogată drept «autor maniac»“).

Răspunsurile anchetei recitirii de sine evoluează între două extreme ale autoevaluării: „versiunea mea mai tînără știa mai multe și vedea mai bine“ și „între timp am acumulat multă experiență de lectură și de practică a scrisului“; astfel că, marcată deopotrivă de conflicte și armonie, conviețuirea cu propriile cărți arată, precum viața însăși, „complexă și cu multe aspecte“.

aproape de carte

Mircea CĂRTĂRESCU

„Cititorul este eroul literaturii“

Literatura este despre cititor. Cititorul este eroul literaturii. Toți actorii din jocul literaturii sînt cititori. Editorul este un cititor. Criticul literar este un cititor. Scriitorul însuși este un cititor. Actul scrierii nu este un act orb, noi nu înaintăm în scris liniar, ca printr-un tunel. Noi recitim fiecare frază pe care o scriem, fiecare jumătate de frază, fiecare cuvînt. Literatura este un proces de scriere/citire. Nu este posibil să scrii fără să citești. Noi reiterăm circuitul scrisului și-al cititului în fiecare minut în timp ce scriem un text. De aceea, adevărații scriitori, după părerea mea, sînt cei mai buni cititori ai propriilor texte. În momentul în care îți citești textul și nu te înșeli, nu crezi că textul pe care îl scrii este bun dacă e de fapt prost, sau invers, atunci poți să fii și un scriitor adevărat. Dacă nu știi să citești critic, nu poți nici să scrii...

Cartea, fără îndoială, este mașinăria ideală pentru acest proces al cititului. Nu este singura mașinărie făcută pentru citit, dar este cea mai evoluată. Cineva spunea înainte că ar corespunde anatomiei umane – e bine spus ca metaforă. Corespunde în orice caz felului nostru de a gîndi, de a intui actul scrisului. Înaintea cărții au existat papirusurile, după cum știți. Ele erau greoi de manevrat pentru că trebuia să le desfășori tot timpul, nu puteai merge înainte, înapoi, trebuia tot timpul să derulezi liniar același text. Inventarea codexului, a cărții așa cum o știm noi astăzi, a fost un progres extraordinar. Computerul a reluat papirusul, scroll-ul. Ca să citești pe un ecran de computer, trebuie să faci scrolling tot timpul. Este stîngaci, nu e bine pentru psihologia lecturii. Dar reader-ul a reinventat codexul, chiar dacă este o imitație de codex, există programe pe reader-e care într-un fel, prin animație, răsfoiesc și paginile cu degetul, auzi și foșnetul paginii uneori. Pînă la urmă, chiar și gadget-urile electronice s-au întors la formatul de carte, chiar dacă suportul diferă. Pînă la urmă sîntem toți oameni ai cărții și ai lecturii. Sînt dispus să accept acest lucru atîta vreme cît cartea nu este fetișizată. Eu nu cred că trebuie să ne unim cu toții în jurul cărții, că ea moare etc. Întotdeauna cînd spui că un lucru e în pericol, el deja a și dispărut sau este sortit dispariției. Nu, cartea nu este în pericol, după părerea mea, cartea a agonizat de cînd se știe, a agonizat fericit și va agoniza fericit și în viitorul pe care noi îl putem prevedea. Nu e bine și sănătos ca o carte să fie un triumf. O carte trebuie să țină de normalitate, nu de triumf, așa încît să putem ajuta lectura fără să ne cramponăm de pericolele, unele reale, altele inventate care ar pîndi-o.

(fragment din dialogul cu Ruxandra Cesereanu, revista Steaua)

PUBLICITATE

Ancuța PROCA

dilematograf

În impas neorealist

● ***Fixeur*** **(România-Franța, 2016), de Adrian Sitaru.**

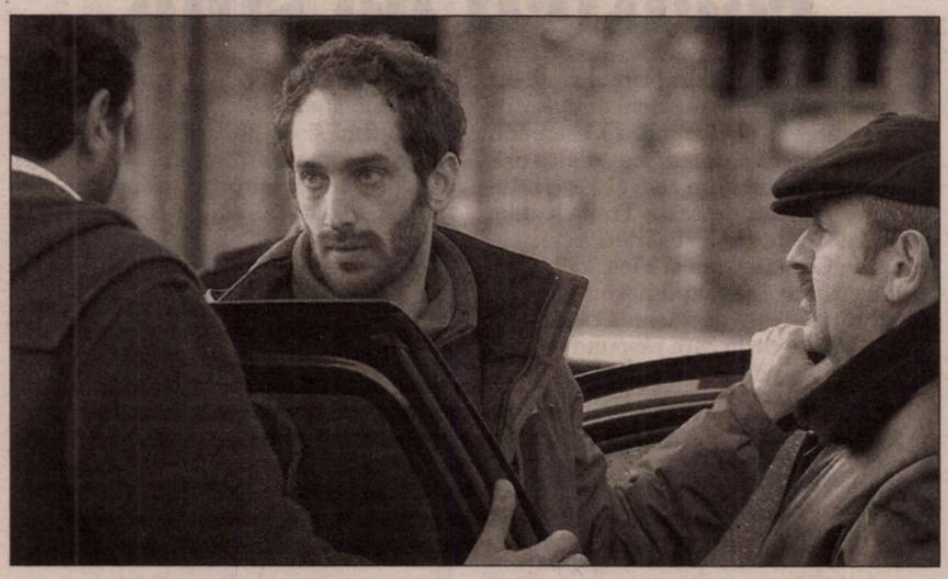

Noua propunere a lui Adrian Sitaru descrie un reportaj jurnalistic despre traficul de minore, dar e de fapt o punere în discuție de complexitate medie, sub semnul autoreflexivității, a modului în care se fac reportajele (și, în sens mai larg, filmele) și a problemelor etice care apar din această execuție. Cu un scenariu bazat pe experiența de *fixeur* a lui Adrian Silișteanu și avîndu-l drept consultant pe Răzvan Rădulescu, filmul e mult mai aproape de estetica realist-procesuală provenită din *Moartea domnului Lăzărescu,* dar mulată prin cîteva tehnici (precum *zoom*-urile de pe fețele personajelor) pe reportajul de televiziune. Deși victima, o fată de 14 ani repatriată din Franța, care se hotărăște să depună plîngere împotriva agresorilor săi care o obligaseră să se prostitueze, e subiectul despre care se discută, personajul principal e un *fixeur* (Tudor Istodor), adică o persoană care se ocupă de obținerea și organizarea interviurilor pentru jurnaliștii francezi: face pe interpretul, le caută cazare, tratează cu autoritățile și în final negociază și cu cei direct implicați (victime, rude), ducînd muncă de convingere, dacă e nevoie. Tactica sa nu e agresivă, din contra, e politicos, de treabă, domol, dar eficient. În final, rezolvă lucrurile. Pe parcursul încercării sale de a obține interviul cu fata, indiciile că ceea ce face e din ce în ce mai reprobabil moral vin din confruntarea sa cu structurile statului (prezentate echilibrat, dar care tind să fie mai mult benefice). La poliție, unde victima tocmai dăduse o declarație, primește un refuz categoric la cererea sa de a-i pune cîteva întrebări. Folosindu-se de o rudă de la Guvern, ajunge la un ONG creștin unde o maică îi explică elocvent că nu consideră deloc în interesul fetei să fie intervievată de niște bărbați, în situația recentei agresiuni. Protagonistul însă insistă, iar insistența sa, motivată de scuza că își face doar treaba, încercînd să găsească „adevărul", ajunge prin acumularea de la o scenă la alta, culminînd cu momentul interviului, la o depășire a limitei, la o nouă agresiune îndreptată asupra fetei.

Apărut la cîțiva ani după lansarea scurtmetrajului *Artă,* care aborda modul de lucru al regizorilor cu minorii prin subiectul facerii unui film cu o fetiță pusă să simuleze niște poziții sexuale, convinsă cu argumente privind măreția artei cinematografice, *Fixeur* e tocmai punctul de la care *Artă* a plecat. Așa cum explică Sitaru, căutînd o actriță într-un oraș de provincie pentru rolul victimei din *Fixeur,* își dă seama că folosirea unei fete de 14 ani pentru a reda pe ecran felul în care ar reacționa *chiar* o fată de aceeași vîrstă cu personajul, cu *exact* același accent bistrițean, nu unul care să pară fals, prin implicarea ei în acest proces în care trebuie să empatizeze cu victima, să intre în pielea sa, nu e un gest departe de cel al personajului principal din *Fixeur,* nu e, într-o mai mică măsură, o agresiune. Sitaru merge și mai departe, arătînd în noul său film că rezultatul acestui proces artistic e totodată un produs (în cazul reportajului – un produs vandabil pentru jurnalismul străin, iar al filmului, vorbit jumătate în română, jumătate în franceză, pentru piața sa – festivalurile), ceea ce face demersul și mai chestionabil. Prin urmare, *Fixeur* nu doar enunță o problemă morală, ci se și află în impasul ei.

Problema sa e însă o problemă de reprezentare, strîns legată de opțiunile artistice realiste pe care le adoptă. Căci folosirea actorilor neprofesioniști, cît mai aproape de structura și semnalmentele fizice ale personajelor, reprezintă o opțiune estetică (una dintre multe alte-le existente), caracteristică mai întîi neorealismului și adoptată mai apoi de noua generație de regizori români. Între timp, interogarea limitelor acestui realism fusese realizată de Puiu și Porumboiu. În 2010, Cristi Puiu indica, prin *Aurora,* că există lucruri pe care estetica realistă le poate releva și altele pe care nu poate, folosindu-se de elipse sau de distanța camerei pentru a implica și spectatorul în această conștientizare a limitelor realismului observațional de tip „musca de pe perete". Dar efectul acestor interogări nu a cunoscut o răspîndire prea mare, stilul realist continuînd să fie considerat de către mulți un mod mai etic de reprezentare. *Fixeur* arată că nu e așa. Tocmai reprezentarea realistă devine aici, prin modul în care e exploatată, neetică. Convingerea pe care se bazează jurnaliștii e aceea că „adevărul" anchetei poate fi obținut doar printr-un interviu (fără să ia în considerare faptul că interviurile pot fi, de fapt, departe de adevăr: fata poate minți, poate omite evenimente, poate să nu și le amintească corect) sau printr-o tehnică de filmare (care să capteze momentul), iar convingerea pe care se bazează Sitaru e că o actriță cît mai apropiată de semnalmentele personajului e mai autentică. În realitate, și unii, și alții au la dispoziție multiple alte opțiuni de reprezentare, de la reconstituiri foarte stilizate, fără implicarea victimelor, la animații (o demonstrație a multiplelor posibilități ale unei investigații în cheie nerealistă e *The Thin Blue Line* de Errol Morris). Opțiunea estetică de care țin și unii, și alții cu dinții nu garantează nici adevărul, nici autenticitatea, ci, cel mult, verosimilul.

Ancuța Proca *este critic de film.*

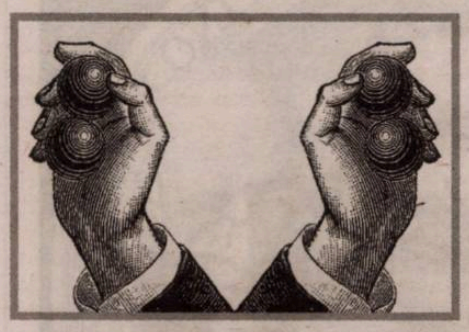

Aron BIRO

audio și n-am cuvinte

Post-

● **Bugge Wesseltoft,** ***Somewhere In Between,*** **Jazzland Recordings, 2016.**

Avem aici una dintre cele mai comprehensive și prietenoase introduceri în jazz adresată celor care pretind că nu le place genul. E tipul de material care naște reacții precum „Nu știam că și asta intră la jazz" și una din cele mai pertinente prezentări ale post-jazz-ului scandinav, ilustrat prin portofoliul casei de discuri Jazzland Recordings, înființată de pianistul Bugge Wesseltoft în urmă cu exact douăzeci de ani. De atunci, acesta fură meserie din stînga și din dreapta, aflat într-un perpetuu proces de învățare de la colaboratori, în încercarea de a redefini rostul pianului în jazz și al jazz-ului în cultura populară. Am mai scris aici despre colaborările sale cu laptopistul Henrik Schwarz; sînt provocatoare și cele cu vocea de avangardă a doamnei Sidsel Endresen; iar pe la începuturile carierei, artistul s-a învîrtit și prin cercurile lui Jan Garbarek. Înființarea unei case de discuri i-a dat ocazii să atragă mereu artiști și idei noi în malaxorul post-jazz, experimentînd în moduri tot mai intrigante în special cu muzica electronică de clubbing. Mare parte din larga paletă de lecții învățate și năstrușnicii adoptate sînt sintetizate pe această colecție de reinterpretări și remixuri bazate pe materiale din portofoliul Jazzland Recordings.

Apar în catalogul casei de discuri, dintre numele discutate în această rubrică, Eivind Aarset, Dhafer Youssef, Henrik Schwarz, Jan Bang. Unii dintre aceștia, și încă unii pe lîngă ei, sînt prezenți pe această retrospectivă ca acompaniatori, gazda condimentîndu-și astfel discul aniversar cu nume dintre cele mai atractive și actuale: saxofonistul Joshua Redman apare pe „Oh Ye", atipică (pentru el) piesă dansantă de club swing jazz. Basistul Dan Berglund (Tonbruket, ex-E.S.T.) domină clasica „Round Midnight" (a lui Thelonious Monk) lăsîndu-l puțin în umbră pe pianist. Vociferatorul tunisian Dhafer Youssef intervine cu graiul său păsăresc pe „Hope", o piesă aproape electro-ambientală. Tot cu vocalize exotice contribuie și Mari Boine, celebră pentru al său *yoiking* lapon (pe sugestiv intitulata „Yoyk"). Sidsel Endresen contribuie cu vocea feminină pe una din cele mai duioase balade care au ieșit vreodată din orice gen muzical, „You Might Say", aici reformatată în manieră aproape triphop. Pe alte piese, Wesseltoft acționează strict solo – bunăoară colindul scandinav „Mitt Hjerte Alltid Vanker" sau standardul consacrat pe Broadway „How High The Moon".

Se poate ghici din toată această înșiruire că avem un material de jazz populist exuberant, bogat ornamentat și variat, un album gîndit din capul locului ca unul festiv care să salute loialitatea fanilor, amiciția colaboratorilor și totodată să inspire spirite muzicale aventuroase. Bun cunoscător al scenei punk scandinave precum și al scenei electro-clubbing, Wesseltoft e acel tip de jazzist incapabil de prudență în ce privește asocierile. Există în mod tradițional o percepție pozitivă asupra calității de „a avea principii". Mai rar însă se vorbește de conotația negativă – faptul că principiile sînt adesea simptome ale incapacității de învățare, de a asimila cunoaștere într-un proces organic și continuu de interacțiune cu mediul. Wesseltoft e un muzician fără principii și celor ca el li se datorează faptul că jazz-ul nu stagnează.

Jazzland Recordings a funcționat sub sloganul „A New Conception of Jazz" (preluat de la titlul unei serii de albume Wesseltoft) încă din vremuri în care nu ne erau clarificate nici concepțiile clasice asupra genului. Alături de ACT, e una dintre casele de discuri responsabile pentru apariția prefixului „post-" în asociere cu jazz-ul, iar materiale precum *Somewhere in Between* au rol de manual pentru cei interesați să înțeleagă fără efort prea mare transformările suferite de gen în postmodernitate.

Bugge Wesseltoft *va concerta, în formula New Conception Of Jazz, pe 6 februarie la Club Control din București.*

Aron Biro *este autorul blogului http://aronbiro.blogspot.com.*

Cristina FOARFĂ

bolero de travel

Cărucioare de supermarket în gura lui Trump

În ziua în care aeroporturile erau pline de imigranți și refugiați opriți la graniță dintr-un gest din pix al lui Trump care s-a gîndit că diversitatea și toleranța sînt terorism pentru America, cînd *feed*-urile de știri explodau și lumea se pregătea să iasă în stradă, cîteva zeci de „idioți" alergau prin Brooklyn, New York, costumați trăsnit, împingînd cărucioare de supermarket personalizate în toate felurile. Evenimentul se numește Idiotarod și e o cursă anuală pe echipe, unde participanții aleargă din bar în bar, unde au de rezolvat tot felul de probe haioase. Cumva, am ajuns parte dintr-o echipă, Intergalactic Zoo pe numele ei pompos, unde colegii mai pricepuți decît mine au construit un fel de navă spațială pe căruciorul cumpărat la suprapreț de la un om al străzii.

Creativitatea era în floare la Idiotarod, ediția a 13-a, cărucioarele de supermarket s-au transformat în elefanți, rachete, biserici, standuri de fructe, toalete care scoteau flăcări, tauri sau alte animale, au fost vopsite în toate culorile și decorate cu jucării de pluș, sclipici sau cam orice îți mai trece prin cap cînd vrei să faci ceva trăsnit. Despre oameni, să nu mai zic, s-au costumat astfel încît să „facă America distractivă din nou", cum spune sloganul, mai ales în vremuri atît de absurde și tulburi, care-ți cam blochează mintea rațională. Alergînd din bar în bar la *check point*-uri, cu newyorkezi amuzați și curioși ce e cu creaturile alea ciudate care umblă prin oraș, într-o atmosferă de *party* continuu,

c. C. Foarfă

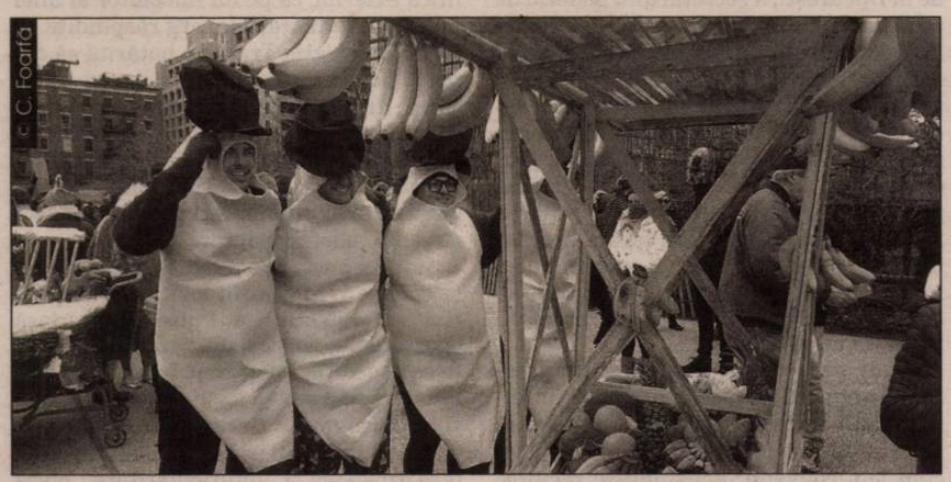
c. C. Foarfă

am avut de rezolvat probe și de băut beri, de dansat și de simțit bine. E bine cînd te simți confortabil să te porți stupid și cînd joaca ta nu deranjează pe nimeni, ci, din contra, amuză. Și regulile erau haioase, de exemplu puteai mitui membrii juriului să te treacă o probă sau să te pună pe un loc mai în față. Noi aveam popcorn colorat și prăjituri, ba chiar am cîștigat premiul pentru mită. Insistența ajută. La fel, sabotajul între echipe era nu doar permis, ci încurajat.

Bineînțeles, subiectul principal de zilele astea și nu numai, Donald Trump, nu a lipsit nici el din peisaj. De la măști cu respectivul la decorațiuni ironice la adresa lui, mișto-urile au curs. Dar cel mai simpatic și intens moment a fost finalul cursei, într-un atelier, unde fiecare cărucior a fost zdrobit într-o presă cu fața lui Donald Trump, în timp ce un tip îmbrăcat fix ca el și mascat dansa haotic deasupra, pe muzică punk. O descătușare uriașă de energie acolo, cu oameni care dansau și distrugeau cărucioarele, care alergau după un WC în flăcări într-o apocalipsă simpatică, o frenezie în care a te simți bine era, de fapt, o formă de protest într-o lume ce pare să-și fi pierdut umorul. Și așa protestează New York-ul, prin evenimente și distracție, prin oameni care vor să se simtă liberi, naturali, indiferent de culoarea pielii, religie sau orientare sexuală, pe care îi unesc alte lucruri și care se simt bine împreună.

aduse cu poșta

De ce nu răspunde nimeni?

Intru pe Internet pentru a vedea care este numărul de telefon de la Poliția Rutieră de pe strada Logofătul Udriște. Am de adresat o scurtă întrebare și formez numărul afișat: 021.323.30.30. Îi spun doamnei din Centrală că vreau la departamentul Eliberări Permise. Telefonul sună și sună și nu răspunde nimeni. Mă uit la ceas, ora 10 dimineața. Revin peste o oră. Telefonul sună și sună. Nimic. Peste ceva timp, îmi aduc aminte iar despre problema care mă apasă. Mă uit la ceas, ora 12,45. Și încep să-mi fac calculele: *dacă acum e 12,45, oamenii au plecat la masă, la ora 16,00 se încheie programul, deci revin la ora 14,15, ca să fiu sigur că pot prinde pe cineva*. Și revin cu telefon la ora stabilită (cu mine însumi). Parcurg același traseu. Telefonul sună, sună și iar sună…

Se face joi, iar eu perseverez. Sun la ora 11,00 prima dată. Îi spun doamnei din Centrală că vreau la departamentul Eliberări Pemise. În acea zi am sunat în total de patru ori. Telefonul a sunat de fiecare dată, fără ca cineva să-mi răspundă. Nu mă mai interesa să aflu răspunsul la întrebarea pe care o aveam. O altă împrejurare devenea o problemă mult mai importantă: de ce nu răspunde nimeni la numerele de telefon fix, afișate pe site-urile instituțiilor publice din România? Îi spun doamnei din Centrală că vreau să vorbesc la același departament. După ce telefonul sună fără răspuns, doamna, care mă recunoaște, îmi spune: *„Nu răspunde nimeni, sînt foarte ocupați și nu au destui oameni"*. Răspunsul mi se pare că este un standard al instituțiilor statului, este un *template* „sînt ocupați, iar ăia care sînt, sînt prea puțini!"

„Vă mai fac legătura undeva?" întreabă doamna din Centrală. „Doamnă, mai faceți-mi o dată legătura la Eliberări Permise." Telefonul sună, nu răspunde nimeni și-mi pierd cumpătul: „Doamnă, stați puțin! Nu puteți, vă rog, să vă duceți și să le spuneți colegilor dumneavoastră că sun de trei zile-ncoace și nu răspunde nimeni la telefon?" „Păi, domne', eu sînt centralista de la Poliția Capitalei, nu sînt Udriștei eu!" „Dar, doamnă, spuneți-mi, vi se pare normal ca eu să sun de trei zile la un telefon al unei instituții publice, care lucrează (teoretic) și pentru mine, fără ca cineva să-mi răspundă?" „Eeee, păi credeți că sînteți singurul care-mi spune asta?! Nu sînteți, dar uite-așa toată lumea țipă la mine, toate se sparg în capul meu, că zice lumea că eu sînt de vină. Eu sînt doar o centralistă!" „Doamnă, dacă spuneți că nu sînt singurul, că multă lume se plînge despre această problemă și că lumea țipă la dumneavoastră, de ce nu raportați situația unui superior? Un șef care să preia problema și să o rezolve?" „Păi, domnule, nu așa este procedura. Eu să mă duc să spun? Doooaaamne, păi cine mă ascultă pe mine?! Eu sînt doar o centralistă, fac legătura unde mi se cere și atît!" *„Cîtă absurditate"*, mă gîndeam în sinea mea. Parcă recitesc *Procesul* lui Kafka.

„Bine, doamnă, dacă tot am vorbit pînă acuma, vă rog, faceți-mi legătura la cîteva departamente din Poliție, unde considerați dumneavoastră că ar fi cineva care să răspundă acum la telefon". „Imediat!" Telefonul sună de trei ori și nimic. „Mai stați!" Telefonul sună și nimic. „Mai stați!" – sună… și nimic. Doamna centralistă spune: „V-am dat la Relații cu publicul din Poliția Capitalei, apoi la Șeful Permise și Abateri, și apoi la Secretariatul Directorului, dar nu au răspuns."

Mă întreb: unde sînt oare oamenii ăștia?! Am încheiat convorbirea cu doamna *(doar o)* centralistă, și am intrat pe www.politiaromana.ro, unde am găsit, în cadrul secțiunii „Structura Poliției Române – Unități teritoriale", un singur număr de telefon mobil, fiind sigur că aici îmi va răspunde cineva. Mi-a răspuns purtătorul de cuvînt din cadrul Poliției Capitalei, care mi-a ascultat toată povestea și mi-a oferit soluția: „Vă dau un SMS cu numărul de mobil al purtătorului de cuvînt de la Brigada Rutieră." Am primit SMS-ul și am sunat la noul număr (de mobil). Purtătorul de cuvînt de la Brigada Rutieră aștepta telefonul meu, știa în mare povestea, iar eu am reluat-o în amănunt. Nici unul dintre cei doi purtători de cuvînt nu a considerat normal că a trebuit să intensific conflictul în acest fel, pentru a obține un amărît de răspuns la o simplă întrebare. Amîndoi însă mi-au spus că resursa este insuficientă. Și amîndoi m-au asigurat că vor prelua problema mea, încercînd să o rezolve cumva.

Ca fapt divers, am aflat în cadrul discuției cu purtătorii de cuvînt că românii au la dispoziție un număr de telefon pentru Relații cu Publicul: 021.323.75.60, și că în luna decembrie a anului 2016 au fost preluate 350 de apeluri pe zi de către Brigada Rutieră. Am sunat și eu acum cîteva zile, în 2017, și nu a răspuns nimeni…

Am vorbit cu cei trei funcționari și fiecăruia i-am spus că acest gen de probleme nu trebuie să fie lăsate nerezolvate și că profesionalismul înseamnă preluarea sesizărilor și depunerea eforturilor necesare întru rezolvarea acestor disfuncționalități instituționale. Le-am spus că ei devin personal responsabili față de mine și față de viitorul instituției în care sînt încadrați, pentru a găsi soluții de rezolvare a problemelor ridicate de oameni în general, pentru că lucrează în slujba acestora. Au fost de acord cu mine.

În concluzie, despre ce vorbesc aici de fapt? Despre datorie. Despre țara asta. Despre ce lăsăm moștenire urmașilor. Copii noștri? Las' că s-or descurca ei. Știm că în România sînt oameni în general, dar nu destui. Și ăia care sînt, oare pe unde sînt? Aici procedura e altfel. Cu sistemul nu te pui. Șeful, e șef! Nu e de la noi, e de la aia de mai sus. Peștele de la cap se împute. Tu nu. Nu poți să spui sau să faci nimic, că cine ești tu? Ești *doar o centralistă!*…

Iar dacă acest articol vi se pare greoi la citit, nu fac altceva decît să descriu relația dintre cetățeanul român și o instituție publică.

Alex GHEORGHE

Robert SKIDELSKY

împotriva curentului

Un nou început al relației cu Rusia?

Tema relației Occidentului cu Rusia a fost îngropată de relatările media despre *hacking*, scandaluri sexuale și perspective de șantaj. Dosarul întocmit de fostul agent britanic Christopher Steele despre activitățile, cu cîțiva ani în urmă, ale lui Donald Trump la Moscova se va dovedi a fi la fel de credibil – sau nu – ca ipoteza că Saddam Hussein deținea arme de distrugere în masă. Nu putem ști. E clar însă că astfel de relatări au abătut atenția de la sarcina de a construi o punte peste hăul diplomatic care divizează în prezent Rusia și Occidentul.

E greu pentru un occidental, chiar și pentru unul de origine rusă, ca mine, să se entuziasmeze în fața Rusiei lui Vladimir Putin. Detest felul în care guvernul acestuia a folosit legea „agenților străini" pentru a hărțui și a închide în cele din urmă ONG-uri. Detest abuzurile acestuia în materie de drepturi ale omului, asasinatele, trucurile murdare și intentarea de procese pentru a intimida adversarii politici. Ceea ce pare de necontestat este faptul că Rusia antiliberală și autoritară de astăzi este un produs atît al deteriorării relațiilor cu Occidentul, cît și al istoriei Rusiei sau al spectrului dezintegrării cu care Rusia s-a confruntat în anii 1990.

Această deteriorare provine dintr-o percepție a Rusiei clădită pe o doză vastă de paranoia și pe o interpretare eronată a istoriei post-comuniste, în care Vestul – și SUA mai ales – are intenții dușmănoase la adresa ei. Potrivit acestei percepții, nu e adevărat că Rusia a renunțat de bunăvoie la imperiul ei, pentru a se alătura Vestului democratic, care apoi a respins-o. Uniunea Sovietică a decăzut prea mult pentru a-și mai putea menține granițele cîștigate după al Doilea Război Mondial sau măcar pe cele de dinaintea războiului. Locuitorii Europei de Est și cei absorbiți de URSS s-au bucurat să fie eliberați de sub controlul Kremlinului.

În orice caz, după cum arată Dmitri Trenin, directorul Centrului Carnegie din Moscova, Robert Gates, care a condus CIA la începutul anilor 1990, a admis mai tîrziu că Occidentul și mai ales SUA „au subestimat masiv amploarea umilirii Rusiei cu ocazia pierderii Războiului Rece". Spectacolul „oficialilor guvernamentali americani, universitarilor, oamenilor de afaceri și politicienilor" care le spuneau rușilor cu aroganță „cum să-și conducă afacerile" a dus inevitabil „la o amărăciune și la resentimente adînci și de lungă durată".

În acest context, expansiunea NATO din anii 1999-2004, cu includerea țărilor baltice, a fost, din punctul meu de vedere, o greșeală gravă. Îmi amintesc cum un liberal rus din prima linie mi-a spus, în anii 1990, că un guvern democratic la Moscova ar fi fost o garanție mult mai sigură împotriva aventurismului rusesc decît trupe NATO în Vilnius.

Disponibilitatea Rusiei înseși de a deveni membru NATO în 2001-2002 a fost, în mod predictibil, respinsă. Scopul principal al NATO în perioada post-comunistă era, în fond, să protejeze Europa de Est de revanșismul rusesc. Declarația din 2008, cu ocazia summit-ului NATO de la București, a secretarului general de pe atunci al Alianței, Jaap de Hoop Scheffer, potrivit căreia Ucraina va deveni și ea „într-o bună zi" membru, a fost însă o veritabilă palmă pentru Rusia. Chiar dacă liderii NATO au respins pe loc propunerea lui Scheffer, mulți ruși au început să creadă că orice loc din care s-a retras puterea rusească e acaparat de puterea în expansiune a Vestului, fără a lăsa loc unui teren neutru sau unei zone-tampon. Putin a numit posibilitatea ca Ucraina să devină membru NATO „o amenințare directă" la adresa Rusiei.

Chiar dacă atît Rusia, cît și Occidentul pretind că respectă o ordine internațională bazată pe reguli, ambele au ignorat Carta Națiunilor Unite atunci cînd le-a convenit, acuzîndu-se reciproc de ipocrizie. Nu au ignorat oare toți politicienii occidentali avertismentele politicienilor ruși responsabili, potrivit cărora bombardarea Belgradului de către NATO în 1999 și separarea ulterioară a provinciei Kosovo de Serbia – ambele, violări ale legii internaționale și ale Cartei ONU – pot crea un precedent periculos?

Chiar dacă președintele ucrainean Viktor Ianukovici era în mod evident corupt și și-a încălcat angajamentul de a semna un tratat de asociere cu UE, Rusia a văzut în revolta populară care a dus la înlăturarea lui Ianukovici din 2014 doar „mîna" Vestului. Vestul a condamnat, la rîndul său, în unanimitate anexarea ulterioară a Crimeei de către Rusia și sprijinul militar clandestin al revoltei separatiste pro-ruse din regiune estică ucraineană Donbas.

Dacă Putin va reuși, milioane de refugiați se vor putea întoarce la casele lor.

Dintr-o perspectivă *Realpolitik*, intervenția lui Putin în Ucraina a fost o greșeală catastrofală: pe lîngă faptul că a atras sancțiuni economice împotriva Rusiei, politica rusească a împins Ucraina în mod decisiv în tabăra vestică. Pierzînd conexiunile cu SUA și UE, Rusia s-a orientat către o alianță euro-asiatică cu China, pentru a-și reconsolida poziția geopolitică în declin. Dar acesta nu este parteneriatul favorit pentru nici una dintre cele două țări.

Trenin crede că Vestul ar trebui să se teamă de slăbiciunea Rusiei mai mult decît de intențiile ei imperiale. Principalul neajuns al Rusiei post-sovietice a fost incapacitatea ei de a-și moderniza economia. Guvernările Putin-Medvedev, care durează de șaptesprezece ani, nu au reușit să depășească „blestemul petrolului". Dependența continuă a stat era, în fond, să protejeze Europa de Est de revanșismul rusesc. Declarația din 2008, cu ocazia summit-ului NATO de la București, a secretarului general de pe atunci al Alianței, Jaap de Hoop Scheffer, potrivit căreia Ucraina va deveni și ea „într-o bună zi" membru, a fost însă o veritabilă palmă pentru Rusia. Chiar dacă liderii NATO au respins pe loc propunerea lui Scheffer, mulți ruși au început să creadă că orice loc din care s-a retras puterea rusească e acaparat de puterea în expansiune a Vestului, fără a lăsa loc unui teren neutru sau unei zone-tampon. Putin a numit posibilitatea ca Ucraina să devină membru NATO „o amenințare directă" la adresa Rusiei.

Chiar dacă atît Rusia, cît și Occidentul pretind că respectă o ordine internațională bazată pe reguli, ambele au ignorat Carta Națiunilor Unite atunci cînd le-a convenit, acuzîndu-se reciproc de ipocrizie. Nu au ignorat oare toți politicienii occidentali avertismentele politicienilor ruși responsabili, potrivit cărora bombardarea Belgradului de către NATO în 1999 și separarea ulterioară a provinciei Kosovo de Serbia – ambele, violări ale legii internaționale și ale Cartei ONU – pot crea un precedent periculos?

Chiar dacă președintele ucrainean Viktor Ianukovici era în mod evident corupt și și-a încălcat angajamentul de a semna un tratat de asociere cu UE, Rusia a văzut în revolta populară care a dus la înlăturarea lui Ianukovici din 2014 doar „mîna" Vestului. Vestul a condamnat, la rîndul său, în unanimitate anexarea ulterioară a Crimeei de către Rusia și sprijinul militar clandestin al revoltei separatiste pro-ruse din regiune estică ucraineană Donbas.

Dintr-o perspectivă *Realpolitik*, intervenția lui Putin în Ucraina a fost o greșeală catastrofală: pe lîngă faptul că a atras sancțiuni economice împotriva Rusiei, politica rusească a împins Ucraina în mod decisiv în tabăra vestică. Pierzînd conexiunile cu SUA și UE, Rusia s-a orientat către o alianță euro-asiatică cu China, pentru a-și reconsolida poziția geopolitică în declin. Dar acesta nu este parteneriatul favorit pentru nici una dintre cele două țări.

Trenin crede că Vestul ar trebui să se teamă de slăbiciunea Rusiei mai mult decît de intențiile ei imperiale. Principalul neajuns al Rusiei post-sovietice a fost incapacitatea ei de a-și moderniza economia. Guvernările Putin-Medvedev, care durează de șaptesprezece ani, nu au reușit să depășească „blestemul petrolului". Dependența continuă a stat tului de venituri din resurse a consolidat corupția, a susținut autocrația și a încurajat aventurismul în materie de politică externă, ca pe un înlocuitor al unei prosperități materiale larg răspîndite.

Administrația Trump e hotărîtă să depună noi eforturi pentru a lansa punți către Rusia. Trump propune un „tîrg" pentru ridicarea sancțiunilor Occidentului împotriva Rusiei în schimbul unui acord de reducere a arsenalului nuclear. Ceea ce ar fi un bun început pentru sporirea încrederii reciproce.

Sînt cel puțin trei piloni pe care se poate construi. Mai întîi, loviturile de politică externă ale lui Putin, chiar dacă oportuniste, au dovedit prudență. Putin folosește vorbe mari, dar își cunoaște limitele. După ce și-a făcut jocul în Georgia și în Ucraina, s-a retras. Este un jucător, dar nu pune totul în joc. În al doilea rînd, teza rusească a „multipolarității" oferă multe în materie de relații internaționale. În contextul unei puteri americane în declin și al celei chineze în creștere, o restructurare a relațiilor internaționale e inevitabilă. Regulile jocului, stabilite în era supremației SUA, vor trebui revizuite pentru a ține cont de interese și puncte de vedere diferite. Rusia ar putea juca un rol constructiv în economia acestei schimbări, dacă nu își supraestimează puterea.

În sfîrșit, Rusia a arătat – cu ocazia acordului nuclear cu Iranul și a eliminării armelor chimice din Siria – că poate lucra cu SUA în vederea unor interese comune. Și, din punctul meu de vedere, „realismul" lui Putin de a furniza ajutor militar președintelui sirian Bashar al-Assad este preferabil eforturilor vane ale Occidentului de a ajunge la un „acord politic". Dacă Putin va reuși, milioane de refugiați se vor putea întoarce la casele lor.

Conflictul de valori dintre cele două tabere va continua. Dar, atîta vreme cît Vestul tratează Rusia și preocupările ei cu respect, nu există nici un motiv ca relația de lucru să nu progreseze.

***Robert Skidelsky** este membru al Camerei Lorzilor a Marii Britanii și profesor emerit de economie politică la Universitatea Warwick.*

© Project Syndicate, 2017
www.project-syndicate.org

traducere din limba engleză de Matei PLEȘU

PUBLICITATE

Nu rata ediția de ianuarie a revistei Historia!

Cea mai citită revistă de istorie!
Acum la toate punctele de distribuție a presei, la 9,99 lei

Historia.ro

Abonează-te!
Sună de luni până vineri, de la 9:00 la 18:00, la 0318.603.057

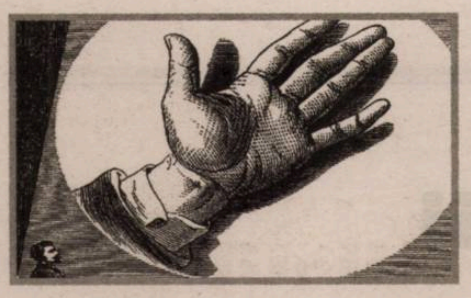

Adina POPESCU

portrete din mers

Frica de zbor

De fiecare dată cînd sînt nevoită să zbor cu avionul (adică de două-trei ori pe an), încep să mă pregătesc mental cu vreo două săptămîni înainte. Ce poate să mi se întîmple? Dacă iau în calcul statisticile, șansele să pice tocmai cu mine sînt extrem de mici. Atunci de ce mi-e atît de frică? Probabil că e vorba despre „lipsa de exercițiu", îmi zic. Ca la discursul în public – cu cît vorbești mai des în fața unor adunări de oameni, cu atît emoțiile dispar. Așadar, dacă aș zbura mai des, probabil că m-aș simți în avion ca la mine acasă. Oare? Mă gîndesc la toate filmele americane în care protagoniștii țopăie cu nonșalanță dintr-un avion în altul, ca și cum aș schimba eu trei autobuze de la Obor pînă în Berceni. Niciodată nu pățesc nimic. Se îndrăgostesc în avion, poartă conversații șarmante în mijlocul furtunii, le vin idei strălucite de afaceri... se prind din prima care e teroristul care va deturna avionul, iar cînd avionul începe să cadă sună liniștiți acasă ca să le spună celor dragi că-i iubesc, în cel mai bun caz își amintesc că știu să piloteze, chiar dacă nu sînt Bruce Willis și, cu un ajutor minimal din partea turnului de control, aduc avionul în siguranță la sol. Nu, la astfel de filme nu mă uit, schimb postul. În schimb, dintr-un soi de masochism, mă uit la *Dezastre în aer* – cum prind cîte un episod rămîn lipită de televizor. Mor de curiozitate să aflu ce s-a întîmplat, de fapt. Cum de vină a fost șurubelul *made in China*, al naibii șurubel! Cum pilotul cu nu știu cîte ore de zbor la activ a avut o zi proastă. Mă uit, ce să fac? Oamenii au apetit pentru tragedii, inclusiv pentru cele aviatice. Iar cu imaginile de la *Dezastre în aer* întipărite în subconștient, mă pregătesc mental degeaba cu două săptămîni înainte de zbor. Totuși, locul omului nu e în aer, îmi zic. Și nici pe apă. Oare n-ar fi mai bine să rămînă el cuminte pe pămînt? Apropo, n-am nici o problemă să gonesc cu o mașină cu 200 la oră, dacă șoferul e bun și mașina poate. Iar șansele să pățim ceva sînt mult mai mari.

Vine și ziua zborului. Noaptea de dinainte e în mare parte una nedormită și agitată. În zorii zilei mă holbez la cer ca să văd dacă e ceață, ploaie sau taifun. Oare o putea să zboare avionul ăla? O putea să se ridice de la pămînt? În iureșul pregătirilor – bagaje, drumul la aeroport, *check in* etc. –, încerc să-mi uit grijile. Gîndul că am un flacon de Xanax în geantă mă mai liniștește. Să iau acum sau să mai aștept? Să iau unul întreg sau doar jumătate? În aeroport, îi privesc pe migranții noștri care se plimbă cu avionul prin toată Europa, de parcă ar călători cu rata, cărînd după ei sacoșe de rafie burdușite. Sînt la fel de relaxați și de nepăsători ca eroii din filmele americane. Îmi pun ambiția – dacă ei pot, eu de ce nu? De aceea nici nu mai iau Xanax, îmi impun să mă port ca un pasager normal într-o călătorie de rutină de cel mult două ore. Îmi tot fac curaj, pînă cînd mă trezesc pe locul meu din cutia lunguiață de conserve care se închide ermetic, apoi se va ridica 10.000 de metri deasupra solului. Îmi fixez centura de siguranță, încerc să o ignor pe stewardesa care ne spune ce trebuie să facem în caz de pericol. Și abia acum simt un ghem în stomac și palmele încep să-mi transpire. De ce n-oi fi luat Xanax-ul la timp? Acum e prea tîrziu.

Cele mai cumplite sînt pentru mine decolările și aterizările, probabil pentru că, tot conform statisticilor, atunci se petrec cele mai multe accidente. Cînd avionul începe să ruleze pe pistă îmi înfig unghiile în carne și închid ochii. Mă prefac că dorm, fiindcă, în fond, mi-e jenă să împărtășesc starea mea celor din jur. Unii dintre ei sînt atît de insensibili la decolări încît dorm cu adevărat. Abia la 10.000 de metri, frica începe să-mi amorțească treptat, mănînc compulsiv, fosnesc ambalaje, nu pot citi un rînd din cartea pe care o am la mine, mă încăpățînez să rezolv puzzle-uri pe tabletă, dar nu mă pot concentra. Însă trebuie să fac ceva ca să nu mă mai gîndesc la destin și la fatalitate, la faptul că m-am desprins de la pămînt și mă simt pierdută undeva pe cer. Lumina aceea spectrală care intră prin hublouri îmi dă o senzație stranie de detașare – sînt în voia sorții, nimic nu mai depinde de mine. Cred că principala problemă este lipsa totală a controlului, cînd ești în avion dispare liberul-arbitru, nu mai poți face nici o alegere, nu-ți rămîne decît să stai înțepenit într-un scaun și să aștepți. Taică-meu, de la care am moștenit în mare parte anxietatea, pilota în gînd avionul, strîngînd din dinți. Niciodată nu i-am văzut paloarea aceea pe chip, poate doar la spital înaintea unei operații care îl îngrozea. Mă întreb dacă arăt la fel. Din cauza lipsei controlului percep totul exacerbat – din cinci în cinci minute mi se pare că se opresc motoarele și că avionul „stă pe loc", orice manevră și aplecare într-o parte reprezintă o posibilă problemă tehnică sau eroare de pilotaj, turbulențele le simt ca pe niște pumni în stomac. Intru în panică atunci cînd comandantul vrea să ne spună ceva și, de regulă, nimeni nu pricepe ce spune. Ne închipuim că ne prezintă starea vremii, cînd el, de fapt, ne zice că „Gata! Nu se mai poate face nimic... să ne pregătim!". Zîmbetele stewardeselor mi se par artificiale, cu siguranță că ascund ceva. Cel mai bine e atunci cînd cineva mă ține de vorbă. Cînd ne-am întors de la festivalul de literatură de la Timișoara cu un avion cît troleul 66, care s-a zgîlțîit din toate încheieturile, în timp ce Ioana îmi povestea atît de frumos despre copilăria ei ca să-mi distragă atenția, mă gîndeam că sîntem în avion vreo duzină de scriitori și, în plus, Corina Chiriac, care se nimerise cu noi. Îmi ziceam: mai mor și scriitorii, că sînt și ei oameni, însă ar fi cam aiurea să murim cu toții deodată, nu-i așa? Și cum o să pice un avion tocmai cu Corina?! Doar așa m-am liniștit, jumătatea de Xanax n-avusese nici un efect.

Aterizarea este ultima încercare. Oricît de lină ar fi, tot am senzația de cădere în gol. Însă în momentul în care roțile ating pămîntul mă inundă o stare de bine. E ca atunci cînd mergi la doctor aproape convins că ai o boală fatală și ți se spune că, de fapt, n-ai nimic.

PUBLICITATE

adevărul
REDESCOPERĂ CREAȚIILE NAȚIONALE AUTENTICE!
VALORI ROMÂNEȘTI
Mari actori români
Ion Besoiu, Toma Caragiu, Amza Pellea, în două filme de marcă
regia Dinu Cocea

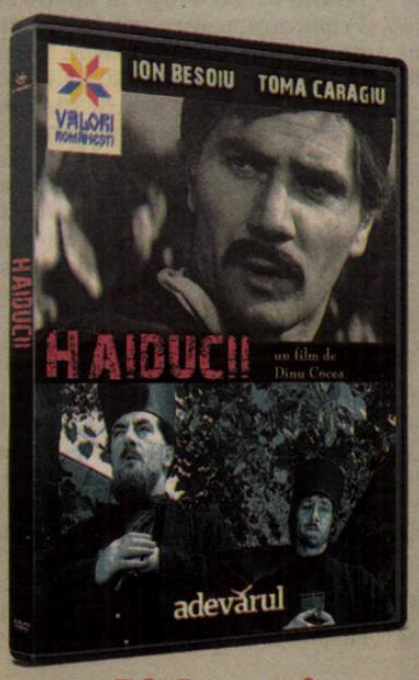

LUNI, 6 februarie
Haiducii + Bonus
– interviu cu Ion Besoiu despre distribuirea sa în rolul principal

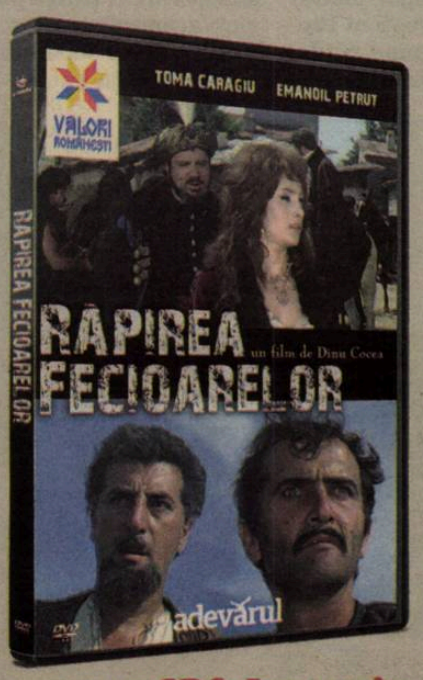

LUNI, 13 februarie
Răpirea fecioarelor
Continuarea poveștii haiducilor într-o nouă aventură

Din 6 februarie, numai împreună cu ziarul Adevărul.

Preț special, ziar + DVD: 14,99 lei

George RĂDULESCU

Prin Ottawa, după stafii

Secretul unui „vagabondaj“ cultural de succes printr-o urbe istorică este dușul fierbinte de dimineață și cafeaua de după. Pentru cei binecuvîntați cu apetit la primele ore ale zilei, se poate adăuga și un mic dejun britanic, cu ouă, bacon și pîine prăjită.

De aici încolo, n-ai nevoie decît de o pereche de încălțări comode și ceva bani de buzunar, *cash*, în caz că, la un moment dat, simțurile te vor trage în vreo cafenea sau în vreun restaurant ieșit în cale ca prin minune. „Minune“ care mie mi s-a întîmplat în mijlocul unei piețe nebunești (By Market) din liniștita capitală a Canadei, Ottawa. Ea a luat numele de „Tucker's“, locul unde plătești „o burtă de mîncare“.

Alături de mesele unde turiștii se ospătau pantagruelic, saltimbanci plătiți de municipalitate dădeau reprezentații pentru gură-cască. Unul făcea jongleriile cu diverse cuțite și iatagane, altul sufla-n flăcări, toate într-un dozaj suficient cît să-ți fure gîndurile de la „treburile serioase“ și să te lase cu furculița la gură. Turistul mănîncă pe săturate și uită de ale lui, de job și de ce-l așteaptă acasă. De altfel, acesta este scenariul unei vacanțe reușite și, în mare, al unei vieți liniștite pe continentul nord-american – să nu gîndești „prea apăsat“ pentru că, oricum ai da-o, mai mult de 12% din ceea ce ți se întîmplă nu depinde de tine („o zic cercetătorii“). Nu o dată am auzit chestia asta în șuetele cu amicii canadieni și îmi pare a fi panaceul problemelor cotidiene ale multora din ei.

În fine, cu mintea golită de reziduuri existențiale și cu pîntecele plin de fripturi condimentate și salate, simți acut nevoia de nițică mișcare. Stingi pauza cognitivă cu bere roșie, irlandeză, și o iei la pas spre autobuzul supraetajat, roșu și el, cu care poți face cîte tururi ale orașului poftești. Hop-on – hop-off City Tour, *authentic London style*... Iată vehiculul în care-ți faci siesta liniștit, atît vara, în zona descoperită, cît și iarna, în habitaclul încălzit și confortabil. În biletul care costă vreo 80 de dolari pe trei zile ai incluse și serviciile unui ghid, care te va lumina asupra istoriei orașului și a instituțiilor care gestionează a doua țară din lume ca întindere. De pildă, la un moment dat, vei tresări ușor aflînd că tocmai ai trecut peste buncărul care adăpostește una dintre cele mai mari rezerve naționale de aur. Este vorba, desigur, despre rezerva Băncii Centrale a Canadei (înființată în 1937), care a reușit să domolească efectele crizei financiare din 2008, în pofida proximității „turbionului“ numit SUA.

Așadar, nici n-apuci să te așezi comod în fotoliile autobuzului *british style* că au și-nceput tresăririle la contactul cu istoria sobră a unei națiuni. Națiune construită, cu scîntei care se mai zăresc și azi, pe ici, pe colo, de către coloniștii britanici și cei francezi, cărora li s-au adăugat „straturi geologice“ de pe toate continentele. Cine sau ce anume a asigurat coeziunea acestui amalgam etnic și religios? Să fi fost monarhia, cu strălucitoarele ei regine Victoria și Elizabeth? Sau poate sistemul „de drept comun“ *(common law)*, care le-a permis judecătorilor să creeze reguli stricte, perfect aplicabile și după o sută și ceva de ani? Mai-mai că te apucă, într-o asemenea călătorie, să (re) citești cîteva pagini din *Casa umbrelor* și din *Marile speranțe* ale lui Charles Dickens, căutînd cu privirea pe străzi gentlemani cu favoriți stufoși, mustață și pipă. Cu siguranță ei au construit Canada de astăzi unde tineri ciufuliți, cu blugi și cămăși descheiate, butonează de zor telefoane inteligente.

Sentimentul se accentuează atunci cînd treci prin cartierul unde-și au reședința guvernatorul general, prim-ministrul și ambasadorii unor state importante. Guvernatorul general al Canadei, locțiitor al Reginei și șef al statului, ocupă un imobil situat într-o zonă unde sălbăticia naturii a trecut, discret, prin mîinile grădinarilor englezi.

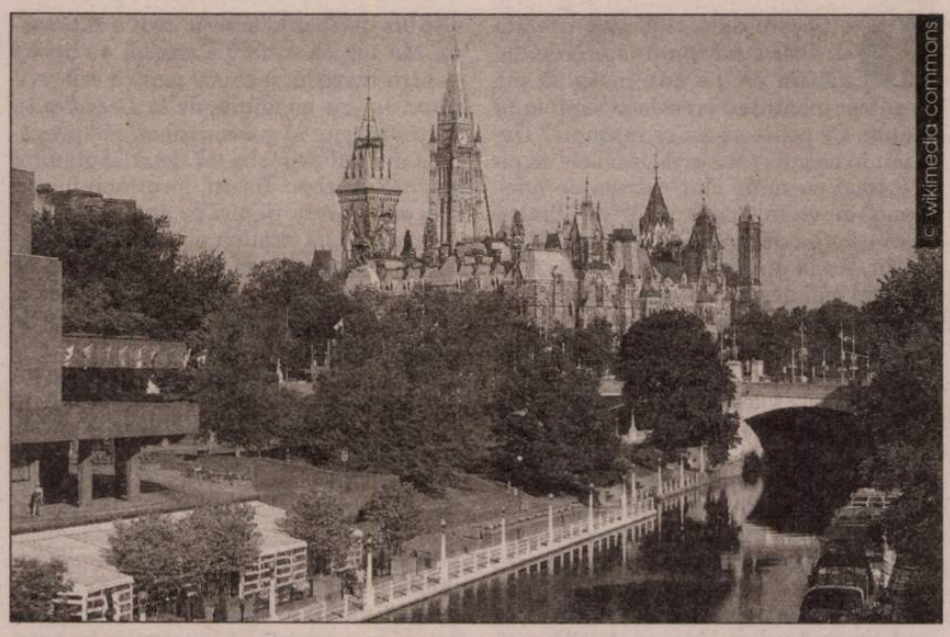

că personalități politice și actori celebri din întreaga lume au sădit aici cîte un arbore, fixînd în memoria colectivă impresia că recunosc Canada drept un furnizor de stabilitate pe plan internațional. Ce-i drept, mai nou, cîte-un premier tînăr ca Justin Trudeau uimește cancelariile occidentale cu declarații „emoționante“, făcute la catafalcul vreunui lider comunist, precum Fidel Castro, lucru de neconceput pînă nu demult în „lumea liberă“. Dar interesele financiare și geopolitice scriu istoria unei națiuni pragmatice, după cum se vede treaba din Parliament Hill, colina pe care „a crescut“ sediul legislativului canadian.

> *Mai mult de 12% din ceea ce ți se întîmplă nu depinde de tine.*

Rideau Hall a fost ridicată în 1838 pentru a servi necesităților locative ale omului de afaceri scoțian Thomas McKay, care avea nu mai puțin de zece copii. De altfel, scoțienii, de o zgîrcenie proverbială în lumea anglofonă, au făcut bani frumoși dincolo de Atlantic și au lăsat în urmă lucruri trainice, de la imobile impozante la universități de prestigiu (McGill fiind un exemplu, cu 12 laureați ai Premiului Nobel la activ). Revenind pe domeniul aferent Rideau Hall, trebuie spus

O vorbă și despre clădirea Parlamentului. Aceasta a servit drept model pentru crearea Școlii de Magie Hogwarts din seria de mare succes *Harry Potter*. Turnurile, crenelurile și dantelăria arhitecturală gotică îi dau un aer de basm, făcînd uitate în catastife urgiile prin care a trecut. Incendiul care a devastat Parliament Hill în 1916 a potențat corola magică a împrejurimilor legislativului canadian. Aleșii poporului s-au mutat pentru vreo patru ani, nu departe, în clădirea care adăpostește astăzi Muzeul de Științe ale Naturii – edificiul comemorativ Victoria. Stilul gotic Tudor cu influențele școlii de arte frumoase au conferit și acestui edificiu un farmec aparte, numai bun să nască povești năstrușnice.

Încă de la inaugurare, s-a transmis din generație în generație că imobilul ar fi un loc blestemat, bîntuit de suflete care nu și-au găsit liniștea. Fenomenele stranii care s-ar petrece aici, susțin unii angajați și vizitatori, au drept cauză prezența stafiilor. Se pare că totul a început din vremea construcției edificiului comemorativ Victoria, atunci cînd un muncitor și-a pierdut viața. Muzeografii se grăbesc să precizeze că nimic nu a fost vreodată dovedit în acest sens, însă lasă suspiciunile să plutească din motive comerciale evidente. Oricum, cu sau fără fantome, Muzeul de Științe ale Naturii atrage zeci de mii de turiști pe sezon prin diversitatea speciilor de insecte și animale expuse, dar și prin elementele arhitectonice care te trimit spre o altă lume, parcă mai așezată decît cea de azi.

Mai mult ca sigur, n-ai timp nici într-o săptămînă să analizezi atent și să treci prin filtrul minții absolut tot ce-ți oferă Ottawa. Aici ar fi ideal să dai o fugă în fiecare anotimp. Primăvara, pentru muzica lui Vivaldi și pentru festivalul lalelelor, susținut de olandezi cu vreo 20.000 de bulbi anual, drept mulțumire pentru găzduirea oferită prințesei Juliana în timpul ocupației germane a țării sale. Vara, indiscutabil, pentru lungile promenade prin muzee, cafenele și clădiri de piatră, toamna, pentru explozia de culori ruginii și iarna, pentru cel mai mare patinoar natural din lume (7,8 kilometri pe cursul canalului Rideau).

Tabloului de mai sus adăugați-i liniștea pe care ți-o induce civilizația britanică, amestecată cu un strop de *savoir-vivre* franțuzesc. Lumea s-a schimbat, vezi peste tot oameni trăind în agonie vieți corporatiste, însă mai găsești și colțuri unde-ți poți trage sufletul. Ottawa este unul dintre ele, iar amintirea Bucureștilor devine, într-o astfel de atmosferă, deopotrivă nostalgică și iritantă. Am avea și noi „cu ce“, dar se pare că n-avem cu cine.

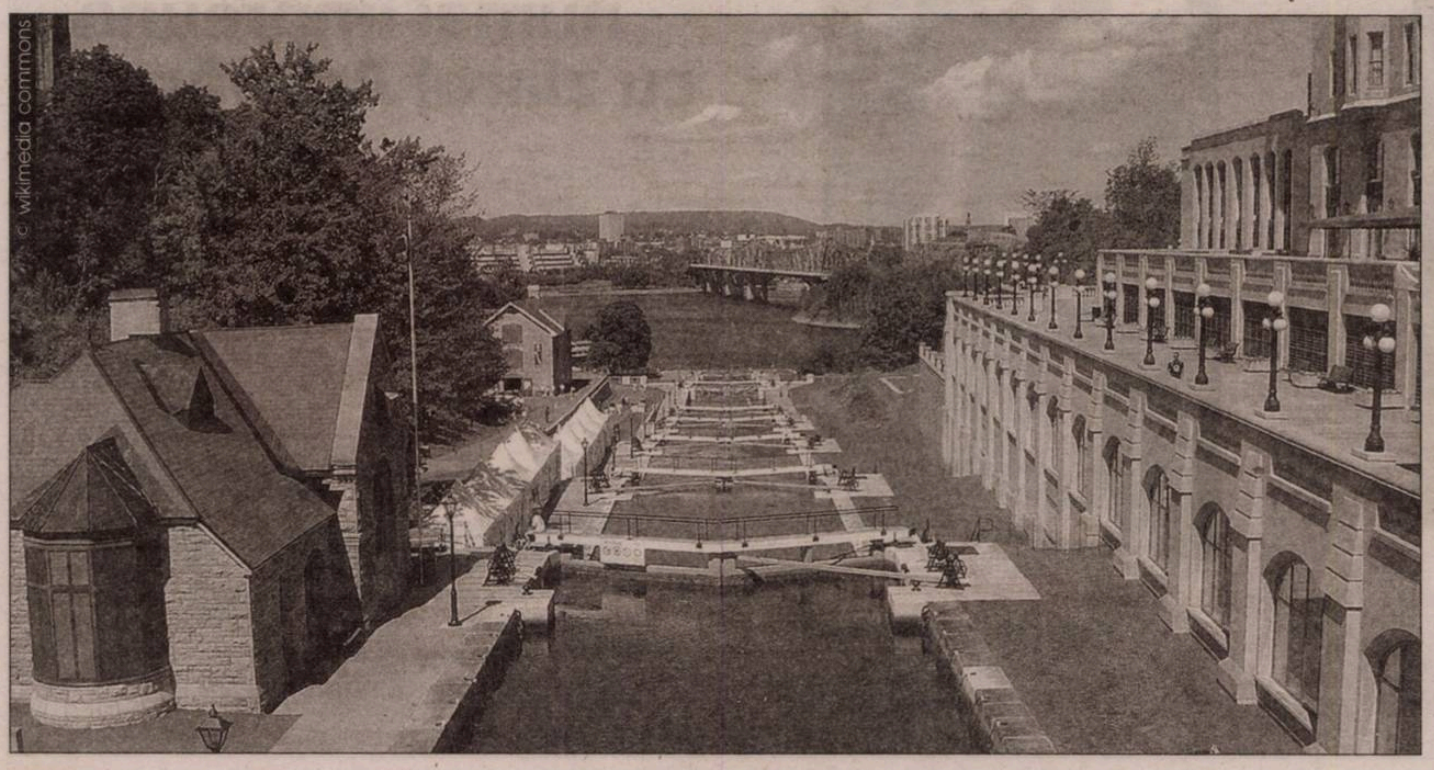

***George Rădulescu** a urmat studii juridice în România și Canada și este autorul volumelor* Un secol cu Neagu Djuvara *și* În căutarea României pierdute.

Dorel Dumitru CHIRIȚESCU

Despre Psihologia poporului român

Rezultatul alegerilor pentru Parlamentul României, din această toamnă, îmi prilejuiește ocazia de a atrage atenția asupra unei lucrări din domeniul psihologiei sociale pe care eu o consider ca fiind foarte importantă pentru noi, cei care ne ocupăm într-un fel sau altul de fenomenul social românesc, de mersul construcției noastre sociale. Este vorba despre lucrarea lui Daniel David, *Psihologia poporului român. Profilul psihologic al românilor într-o monografie cognitiv-experimentală,* Editura Polirom, 2015. Este bine să vorbim despre cărțile care apar la noi, iar aceasta este o carte importantă. Este importantă pentru că citirea sa ne ajută să înțelegem mai bine ceea ce numim fenomenul românesc, pe români și poporul român. Știind mai multe, vom fi mai atenți și mai luminați pe drumul pe care îl avem de parcurs. Și poate chiar mai eliberați. Așa cum spunea chiar Mîntuitorul: „Veți cunoaște adevărul și adevărul vă va elibera" (Ioan, 8, 32). Fără această *eliberare* nu însemnăm nimic, iar judecățile noastre, chiar și despre țara noastră, sînt confuze și lipsite de valoare.

Și după aceste alegeri au existat și există ecouri pe care le consider a fi inadecvate și de neînțeles. Se spune din nou că România nu poate mai mult și că este roșie și rea, și ca atare ar cam trebui părăsită pentru că aici oricum nu se mai poate face nimic. Țara este împărțită în două, în România și *Românica*. „Deștepții" care fac asta au impresia mereu că ei fac parte din categoria românilor, adică a celor care sînt mai deosebiți și mai buni. Cealaltă categorie, a *românicilor* (adică locuitori ai *Românicăi),* este alcătuită din proști care nu știu să voteze, fiind mult involuați din toate punctele de vedere. Ofuscarea este de înțeles, atunci cînd aparține unui om comun, dar de neînțeles atunci cînd aparține unui purtător de mesaj important, un om de opinie, chiar cu preocupări în zona științelor sociale. Un asemenea om ar trebui să cunoască foarte bine societatea românească și România, înainte de a vorbi despre ele. Dacă îi cunoști pe români mai bine îi iubești mai mult și dacă cunoști România mai bine o vei iubi mai mult, iar în acest caz excesele și înjurăturile nu-și mai au locul. Sigur, România este obositoare și românii pot părea de neînțeles. Din această cauză, unii dintre noi ajung la exasperare și chiar la lehamite. Lehamitea, mai ales, este specifică celor care au caracterul mic și nu știu despre ce vorbesc. Interpretarea fenomenului social românesc nu este un exercițiu ușor și de aceea cei mai mulți se declară obosiți chiar înainte de a fi spus ceva valabil. Caracterele mici obosesc ușor și dau în patima negativismului. Îi recunoști ușor după ton. Ei se ceartă cu țara lor crezînd că ei sînt deștepți și țara lor este proastă. De fapt, nu poți fi niciodată mai deștept decît părinții tăi, pentru simplul motiv că ai două-trei clase în plus. Trebuie să-ți asculți părinții cu dragoste, oricine ai crede că ai ajuns între timp. Este o prostie a falsului intelectual român să creadă că toți cei din jurul său sînt niște proști, numai el este deștept. Însă lucrurile sînt mult mai complicate, iar cînd vorbești despre un sistem social trebuie să-l cunoști foarte bine. Ura nu ne ajută cu nimic, nici pe noi și nici pe cei care ne citesc. Tonul face muzica. Cunoscînd lumea românească, poți să vorbești despre ea cu dragoste și înțelegere chiar și atunci cînd nu o lauzi. Vorba lui Dimitrie Cantemir: „Dragostea ce avem pentru patria noastră ne îndeamnă, pe de o parte, să lăudăm neamul din care ne-am născut, iar pe de alta, dragostea de adevăr ne împiedică, în aceeași măsură, să lăudăm ceea ce ar fi, după dreptate, de osîndit. Le va fi lor mai folositor dacă le vom arăta limpede în față cusururile care-i slutesc decît dacă i-am înșela cu lingușiri blajine și cu dezvinovățiri dibace..." (citat folosit de autor în pagina de gardă).

O lumină, unică prin complexitatea sa, aduce această carte. Daniel David ne ajută să ne cunoaștem, și prin cunoaștere să eliminăm răutatea și să ne căutăm drumurile de acțiune pe viitor. Este un demers cu adevărat științific, un demers care continuă contribuțiile lui Constantin Rădulescu-Motru. Autorul recunoaște că: „Am vrut să pornesc de la lucrarea academicianului, filozofului și psihologului Constantin Rădulescu-Motru – *Psihologia poporului român,* pe care să o dezvolt într-o paradigmă modernă a psihologiei contemporane" (p. 15). Lucrarea este una științifică, bazată pe folosirea unui aparat complex statistico-matematic, de cercetare și fundamentare a concluziilor. Nu este o lucrare de filozofie socială, așa cum este cea a lui Rădulescu-Motru. Este un demers pozitiv, fundamentat de analiză și verificare a ipotezelor de ordin filozofic sau mai puțin filozofic, chiar din zona filozofiei comune, populare, cu privire la personalitatea poporului nostru. Deci autorul nu emite păreri mai mult sau mai puțin verificabile, ci analizează cu ajutorul științei moderne asemenea ipoteze filozofice. Din acest punct de vedere, lucrarea este foarte importantă. Ea aplică o metodologie științifică riguroasă pentru testarea unui set de ipoteze care se constituie în trăsături ale personalității poporului român. Cu ajutorul său aflăm *de ce sîntem așa cum sîntem* și, mai ales, *cum sîntem* în raport cu alte popoare. Se pleacă de la o analiză a istoriei noastre, a mediului geografic și cultural în care ne-am format. Sîntem așa cum sîntem și pentru am crescut aici, într-o anumită zonă geografică și culturală a planetei. Se face chiar o analiză de ordin genetic/biologic a românilor, recunoscîndu-se că: „Foarte probabil, în urma fenomenului de globalizare, diferențele genetice dintre români și alte țări/culturi sau dintre românii dintre diversele zone ale țării se vor atenua tot mai mult. Iar analizînd diversitatea etnică extraordinară din Balcani (...), în contextul omogenității etnice ridicate, este puțin probabil ca diferențele genetice dintre români și alte țări/culturi, sau dintre românii din diversele zone ale țării (...) să aibă un rol fundamental în definirea profilului psihocultural al românilor" (p. 91). Atunci ce influențează în mod decisiv personalitatea românilor? Analiza mediului cultural („În cel mai general sens, probabil definit pentru prima dată de Edward B. Tylor (1871), cultura se referă la orice *pattern*-uri umane de răspunsuri învățate – altfel spus, la orice a adăugat omul mediului natural..." (p. 94), se desfășoară pe parcursul a aproape o sută de pagini. Aflăm de aici care ne sînt dimensiunile psihoculturale și cum ne poziționăm față de ele într-o comparație extrem de interesantă cu America. Aceste dimensiuni sînt: colectivism/individualism, feminitate/masculinitate, distribuirea/concentrarea puterii, evitarea/angajarea incertitudinii, orientarea pe termen scurt/pragmatism, reprimare/indulgență (p. 98). Mai aflăm care este rolul valorilor universale (autotranscendența, conservarea, securitatea, autodezvoltarea, deschiderea la schimbare, creșterea (pp. 102-103) și cum ne poziționăm în raport de aceste valori în comparații extrem de interesante cu state din diferite culturi. Aflăm de asemenea care ne sînt normele culturale, aspirațiile și atitudinile noastre, care ne este nivelul de încredere în oameni (pp. 122-135). Psihologia românilor este analizată pe larg în capitolele patru și cinci. Toată cartea este un demers riguros în căutarea unor mari adevăruri care ne privesc.

De ce sîntem așa cum sîntem și, mai ales, *cum sîntem* în raport cu alte popoare.

Dacă nu ne cunoaștem bine, nu avem nici o șansă de a îndrepta ceva.

Nu mai insistăm asupra conținutului lucrării. Nu este loc pentru un studiu introductiv și nici nu ne-am propus așa ceva. Invităm specialiștii, dar și publicul larg, oameni care doresc să știe mai multe lucruri despre ei înșiși și despre poporul căruia îi aparțin, s-o parcurgă. Vom reține doar o parte din concluziile autorului: „Cred că profilul psihocultural al românilor este dominat de neîncrederea în oameni, care ne face să fim mai puțin toleranți și cooperanți cu alții în beneficiul comun (cooperarea noastră este mai ales una de supraviețuire, nu de succes). Lipsa de cooperare nu ne permite să ne folosim potențialul intelectual și creativ, ceea ce generează performanțe sub nivelul său. Acest lucru duce la exagerarea pozitivului – orice realizare este amplificată ca un semn că, deși nu se vede, potențialul este acolo –, pe un fond de emoționalitate crescută, cît și la exagerarea negativului – din frustrarea faptului că nu reușim să ne deblocăm potențialul, pe un fond de competitivitate nedublată de disciplină/autodisciplină, cinism și scepticism crescute. Probabil că acest profil psihocultural s-a născut pe fondul unei nesiguranțe/insecurități cronice de-a lungul istoriei" (p. 319).

Sîntem așa cum sîntem pentru că sîntem rezultatul acțiunii unui sistem extrem de complex de factori. Personalitatea noastră nu s-a născut din nimic și nu vine de nicăieri. Avem o istorie de mii de ani în spate, pe parcursul căreia ne-am format așa. A ne supăra pe noi, pentru că avem anumite trăsături de caracter, este ca și cum ne-am supăra pe un copil pentru că îi plac dulciurile. Aici nu au loc supărarea și nerăbdarea. Și mai ales nu au loc cinismul și ifosele ieftine. Nu sîntem ca americanii pentru că nu sîntem americani. Sigur, asta nu înseamnă că prin educație și răbdare nu putem schimba nimic. Da, putem schimba, numai că schimbările nu se produc peste noapte. Pentru ele este nevoie de efort susținut și de timp. Uneori se pot vedea chiar și de la o generație la alta, dacă insistăm cu eforturi în zona educației și a valorilor. Oamenii care fac opinie trebuie să știe că munca lor nu se vede a doua zi, după cum munca dascălilor acestora nu s-a văzut a doua zi.

Omul, ca și poporul, se formează sub influența a ceea ce cunoaște și împărtășește din generație în generație. Din acest motiv cred în rolul important al istoriei, geografiei și mai ales al culturii în șlefuirea personalității unui popor sau a unui om. Ne formăm diferit în spații geografice și istorice diferite și avem o cultură, un *soft* mintal diferit. Fricile și opțiunile noastre sînt determinate de aceste restricții. Omul este o ființă a restricțiilor fizice, dar a infinitelor opțiuni de inteligență și speranță. Și noi, românii, am apărut într-un spațiu geografic și sîntem rezultatul unor multiple restricții și avantaje. Cultura noastră, în cadrul căreia tiparul religios este extrem de important, s-a format aici, cu particularitățile acestui *aici.* Ideea că ar fi trebuit să fim altfel este una eronată. Acum, în acest moment, nimeni nu poate fi altceva/altcineva decît ceea ce este. Nu putem modifica nimic din ceea ce înseamnă trecut, dar putem modifica în întregime viitorul. Avem, ca și alte popoare, un profil psihocultural bine definit pe care sîntem obligați a-l cunoaște. Dacă nu ne cunoaștem bine, nu avem nici o șansă de a îndrepta ceva, în beneficiile celor din viitor, pentru că bătăliile pe care le purtăm azi sînt mai mult decît bătălii ale prezentului, sînt unele ale viitorului. Dacă intervine un proces al autocunoașterii, cel puțin la nivelul elitelor, atunci poate că nu vom mai fi atît de precipitați și vom ști exact ceea ce avem de făcut. Autocunoașterea este obligatorie, primul pas înspre rezolvarea marilor noastre probleme. Încă o dată, vă rog să deschideți lucrarea despre care am vorbit.

***Dorel Dumitru Chiriețescu** este profesor de economie la Universitatea „Constantin Brâncuși" din Tîrgu Jiu. Cea mai recentă carte a sa este* Capitalismul – O dezbatere despre construcția socială occidentală, *Editura Institutul European, 2016.*

Cu ochii-n 3,14

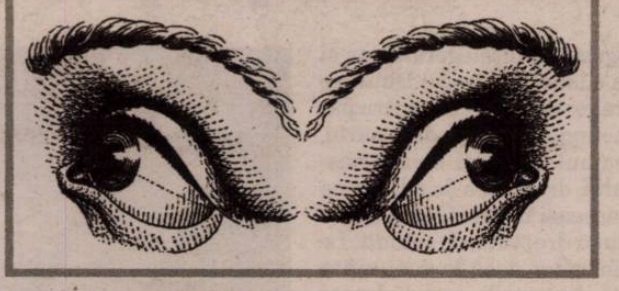

CINE ȘI-AR IMAGINA CĂ SLUJIREA DROJDIEI ÎN SPIRIT GĂLBUI AR FI UN EFECT IMEDIAT AL VISURILOR GRI?

■ Sorin Chirvasă, preotul din Bîrlad caterisit după ce a demascat corupția din Episcopia Hușilor (pentru privilegiul divin de a sluji în parohie șpaga este de 20.000 de euro), a cîștigat procesul cu Protopopiatul. Cine-și imagina că slujirea Împărăției Cerurilor nu necesită cheltuială?! (**M. C.**)

■ Cine-a zis că s-a terminat cu globalizarea, odată cu Brexit și Trump? „Universalizarea“ abia începe, cu bere fabricată pe Lună. O echipă de studenți americani plănuiește să facă bere pe satelitul natural al Terrei, pentru prima dată. Grupul vrea să trimită o canistră la bordul unei navete indiene care urmează să fie lansată anul acesta, pentru a testa viabilitatea fermentării drojdiei pe suprafața Lunii. (**C. Ș.**)

■ În Obor, patria tradițională a mititeilor „scuipați“ și a ciorbelor de burtă cu ingrediente dubioase, o familie de chinezi și-a deschis de vreo doi ani o tărăboanță cu mîncare. Tot tradițională, dar de-a lor. La început au fost priviți cu suspiciune, însă cu timpul pietarii și gospodinele au făcut coadă, dîndu-și seama că noodleșii și orezul cu carne și legume la wok pot fi mai nutritive decît banala fleică românească. Între timp, „prietenii“ lor români i-au sfătuit și cum să reducă rația de carne, la aceiași bani, în spirit pur socialist. Ceea ce mă frapează este că, în acești doi ani, familia de chinezi nu a învățat să vorbească românește decît în termeni pur financiari – șapte lei, zece lei –, precum și în oarece termeni gastronomici, doar pentru a finaliza comanda. „Soia? Iute?“ – țipă cît o ține gura nevasta chinezoaică, după ce îndeasă tăieței în caserolă. În schimb, clienții români, ceva mai deschiși și mai melancolici, au tendința de a-și povesti și explica doleanțele în fața chinezilor: „Iau spaghetele pentru ăla micu', asta cu iute pentru mine!“. Chinezii clipesc des din gene, zîmbesc și nu pricep nimic. (**A. P.**)

■ *Neopalpa Donaldtrumpi* este prima specie care primește numele președintele american. Este o specie de molie cu niște firișoare gălbui în vîrful capului. Păi, să facem moliile măreție din nou! (**M. C.**)

■ Romanul *1984,* al lui George Orwell, a redevenit bestseller, editura Penguin retipărind peste 70.000 de exemplare. Gurile rele spun că ar fi un efect imediat al învestirii lui Donald Trump. (**S. G.**)

■ Savurez rezonabilele traduceri în engleză ale cîtorva titluri de manele binecunoscute, pe site-ul www.manele-in-romania.ro: *Half me, half you (Jumătate eu, jumătate tu), You are the woman of my dreams (Tu ești femeia visurilor mele), I'm a big ladies' man (Eu sînt mare gagicar), Boss „Number One“ (Barosanu „Number One“), I've done it again (Iar am pus-o), Time to party (Chef de chef)* ș.a.m.d. (**M. P.**)

■ Portret din profil: 1) Doamna primar general al Capitalei a fost o prezență extrem de zglobie la manifestarea prilejuită de Unire. În timpul discursului domnului ministru al Culturii, Ionuț Vulpescu, evident profund impresionată de mesajul unionist, a generat un ropot de aplauze printre apropiații domniei-sale, d-a stînga și d-a dreapta, însoțit de un ghiont de amicală atenționare spre stînga (canadiană bicolor gri plus bleu). Sau poate pentru doamna Gabriela Firea discursul Culturii era de-acum prea mult?! Și ce e mult strică… În afara oricărei variante însă, grăitoare rămîne imaginea… mută. 2) Și tot la Iași, G.F. a fost întrebată de un reporter ce părere are despre demersul președintelui Iohannis privind recentele ordonanțe de urgență. „Dar doi ani ce-a făcut?“, a fost răspunsul. Nu mai puțin grăitor… (**R. M.**)

ÎNTREBAT ÎN CE FEL ÎȘI VA ORGANIZA CHELTUIELILE, UN AMIC E GATA SĂ TREACĂ PESTE MUZICA VACARM

■ Marocanul Karim Boumjimar și-a extirpat sfîrcurile și buricul, pe care le-a uscat și pe care intenționează să le vîndă sub formă de cercei pentru a-și recupera banii cheltuiți pe operația ilegală făcută în Bosnia. Întrebat ce-a fost în capul lui de artist, Boumjimar a spus că, de vreme ce Mona Lisa n-are nici sprîncene, nici gene, ideea e să-ți alterezi banalul corp. „Narcisismul este mediul meu artistic“, a spus marocanul al cărui idol e cipriotul Stelarc, cel care și-a atașat chirurgical o a treia ureche pe antebraț. Întrebat în ce fel își va mai altera corpul, marocanul a spus că ar vrea să-și atașeze ceva, încă nu știe ce, pe un picior. Îl puteți vedea pe Boumjimar în videoclipul „BeFoUr“ al muzicianului Zayn Malik. (**M. C.**)

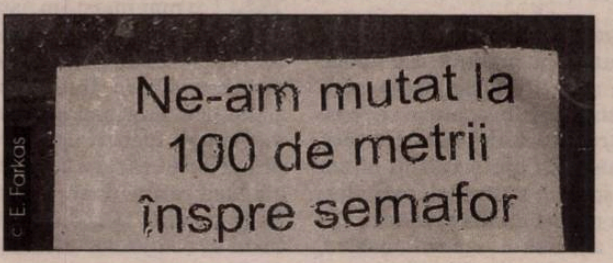

■ La București se sugerează că protestele împotriva modificării legilor amnistiei și grațierii ar fi fost orchestrate/finanțate de George Soros. S-a vehiculat chiar și o sumă: 50 lei/om, 30 lei/cățel. Și la Washington oameni ai Puterii au spus că Women's March ar fi fost plătit de George Soros (tarifele nu sînt cunoscute). Dacă ar fi adevărat, dacă chiar ar organiza proteste peste tot unde e corupție ori demagogie crasă, miliardarul ar ajunge la sapă de lemn cît ai clipi. (**M. M.**)

■ De Ziua Prieteniei citesc că: „Florian Coldea a fost în vacanțe cu Sebastian Ghiță în insulele Seychelles și în Italia, dar și-a plătit cheltuielile. Doamna Coldea a fost cu dna Ghiță la Paris. Generalul de brigadă Elena Istode a fost în vacanțe împreună cu familia politicianului PSD Cristian Rizea, la Nisa și la Monaco.“ Trăim într-o lume de prieteni la cataramă și doar noi, că proștii, ne gîndim de o sută de ori cu cine plecăm la drum. (**A. M. S.**)

■ Un amic mi-a povestit că, văzînd la televizor cum arde clubul Bamboo, s-a gîndit imediat că vor veni din nou tehnocrații la guvernare. (**A. M.**)

■ La Mega Image, la coada la casierie, în fața mea e o doamnă nu foarte bine îmbrăcată și cu un oarecare iz. De plictiseală, ne tot aruncăm priviri reciproce. Cînd îi vine rîndul să plătească, constată că îi lipsesc 50 de bani. Casiera e gata să treacă peste asta. Doamna respectivă, însă, se uită spre mine, apoi din nou către casieră, căreia îi zice: „O să dea ea pentru mine“. Am dat, între oripilată și flatată, ca pentru o veche prietenă. (**I. P.**)

■ Hîrtia igienică vîndută în hipermarket-ul Penny se cheamă „Gran Finale“. Muzica! (**M. C.**)

■ *(urmare din numărul trecut)* Șopronul Cu Flori SRL, Haine Ieftine Și Bune SRL, Mica Austrie SRL, La Crenguța La Masă SRL, Serafim De Savon SRL, Trifoi Creativ SRL, Didișefu SRL, Orașul Meu Marketing SRL, Mon Dieu Impex SRL, Buticul De Inspirație Nr. 10 SRL, Să Fie Bine SRL, Ermetic Distribuții SRL, Lumea Credinței SRL, Burduf Top SRL, Denis Și Bunicii SRL, Realpolitik SRL, Studioul De Călătorii Romantice SRL, New Victoria Cauciuc SRL, Golem Digital SRL, Pietricica Norocoasă Impex SRL, Best Buchet SRL, 42 Terapii Pentru Durere SRL, Templul SRL, Clubul Repărăcioșilor PC & Laptop SRL, Social Manifest SRL, Zâna Ileana Concept SRL, Generația Construcțiilor Moderne SRL, Flori De Ie SRL, Umerașe Și Manechine SRL, Nea Alecu Fun SRL, Radical Divers SRL, Vacarm Asig Agent De Asigurare SRL, Cocuzoaica SRL, Dacii Liberi SRL, 3D Deratizare Completă SRL, T & A Tainele Gustului SRL, Discret Arhivare International SRL, Curentul Vieții Impex SRL, La Papa Hap SRL, Virtutea SRL, La Puicuțele Puibun SRL, Troșcoleta Veselă SRL, Legendary Dracula SRL, Fundița Roz SRL, Consultanță Ajutor Farmaciilor SRL, Terasa Stere SRL, Editura Drepturile Omului SRL, Delicii Boierești SRL, Sălăjanlove Music SRL, Extrem Cubic SRL, Muntele Rece SRL, Desprecopii Com Shop SRL, Indicibil 2003 SRL, Compania Generală De Conserve România SRL, Tot Mai Departe SRL. (**D. S.**)

3 luni 49 LEI
6 luni 89 LEI
12 luni 149 LEI

ABONEAZĂ-TE ACUM LA DILEMA VECHE
...îți dă de gîndit!

Cum te abonezi

■ SMS Abonament 3 luni - un SMS cu textul DILEMA la 7488 (10 Eur / SMS + TVA)
■ ONLINE la http://abonamente.adevarul.ro
■ VIRAMENT BANCAR sau MANDAT POȘTAL: în contul S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L., cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410
■ LA TOATE OFICIILE POȘTALE
■ FIRMELE DE ABONAMENTE
■ LIBRĂRIILE NEMIRA www.nemira.ro/librarii

Informații și reclamații: abonamente@adevarulholding.ro, tel. 031.860.30.57, 031.860.30.85 (L-V, 9.00-18.00)

Talon de abonament

Nume..... Prenume.....
Str..... Nr....., Bl....., Sc....., Et....., Ap.....,
Localitate..... Județ/ Sector ....., Cod poștal .....,
Telefon ..... E-mail.....
Am achitat suma de ..... lei cu mandat poștal / ordin de plată nr. ..... din data .....
în contul S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L., cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410.
Abonamentul va începe din luna* ..... Semnătura .....
Plata se va efectua până la data de 25 a lunii în curs pentru ca livrarea abonamentului să înceapă de la data de 1 a lunii următoare. Prin completarea prezentului talon sunt de acord ca S.C Adevărul Holding S.R.L să prelucreze datele mele cu caracter personal pentru activități promoționale și să le dezvăluie terților conform legii nr. 677/2001. Îmi rezerv dreptul să mă opun acestei prelucrări și să solicit ștergerea datelor adresându-mă societății S.C. Adevărul Holding S.R.L. printr-o cerere scrisă.

Pentru abonamentele plătite cu mandat poștal sau ordin de plată este necesar să trimiteți talonul completat, împreună cu copia dovezii de plată la **S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L. - Abonamente**, București, Șos. Fabrica de Glucoză nr.21, sector 2, cod poștal 020331.

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

FONDATOR **ANDREI PLEŞU**

DILEMA VECHE

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE ■ Anul **XIV** ■ nr. **677** ■ 9-15 februarie 2017 ■ www.dilemaveche.ro ■ 32 pagini ■ 4,99 lei

Adina POPESCU

portrete din mers

21

ANDREI PLEŞU

„Sugestii pentru PSD“

pagina **3**

CĂTĂLIN ŞTEFĂNESCU

„Rădăcina răului şi galaxia speranţei“

pagina **10**

DORIN BODEA

„Revoluţia oglinzii“

paginile **22-23**

Între două lumi

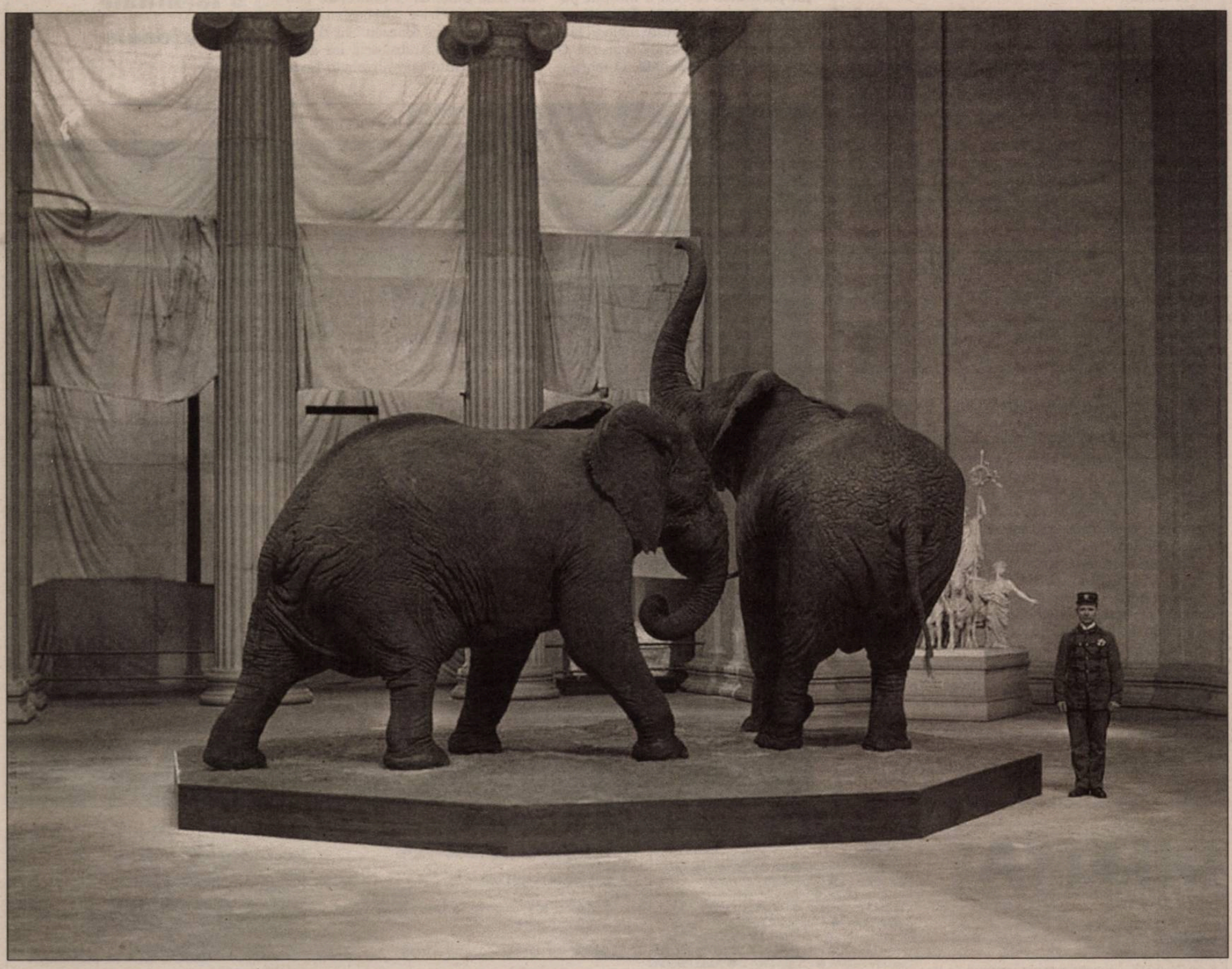

„Nu-ţi poţi iubi patria legat la ochi.“

FEDERICO GARCÍA LORCA

Redacţia DILEMA VECHE: str. George Enescu nr. 43, sector 1, 010304 Bucureşti ● **telefon:** 031.860.30.48 ● **e-mail:** dilema@dilemaveche.ro

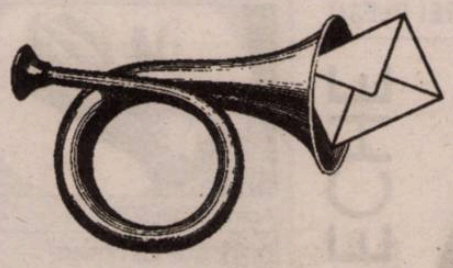

la vremuri noi, dileme vechi

Sorin VIERU

Coincidentia oppositorum

Am superstiția de a crede că e numai o întîmplare (din irealitatea imediată), e o simplă întîmplare (cu sensul primordial la urmă), potrivirea care îngrămădește în anii de grație 1883-1884, ca pe doi îngeri, pe un același vîrf de ac, cele două capodopere emblematice ale literaturii române. Ce poate fi mai opus ca expresie și mesaj, ca sensibilitate și așezare în lume decît eminescianismul în raport cu caragialismul? Două lumi, două orientări opuse, două filozofii de viață care se exclud reciproc își găsesc expresia supremă în cele două scrieri care apar concomitent. Faptul concomitenței nu era scris dinainte în stele, nici nu predetermină ceva, dar odată consumat, evenimentul poate primi un sens destinal. Coincidenței în timp, dăinuirii egale în timp, îi putem asocia o *coincidentia oppositorum* de spirit și esență.

Între eminescianism și caragialism raportul fiind de complementaritate, greu se lasă asociat anul 1883 al „Luceafărului" cu 1884-ul *Scrisorii pierdute*. Coincidente pe abscisa timpului real, nu le putem plasa împreună pe ordonata timpului imaginar. Un fel de relație de impreciziune, cumva de tip Heisenberg, se împotrivește fixării lor concomitente.

Izvorînd în același timp, ca două rîuri din același munte, ele se despart, își urmează fiecare drumul ei, spre a se reîntîlni în cele din urmă, amestecîndu-se confuz în realitățile noastre mentale, în hrana imaginarului nostru.

...A fost odată ca-n povești... În capitala unui județ de munte în zilele noastre... Și căi de mii de ani treceau... Asta nu-i cea din urmă Cameră!...

Pulberea de aur a ideii, așadar, și „forma firului de praf al noroiului și murdăriei" (ca să vorbim ca în Platon). Instransigența adamantină a personajelor unui scenariu al ființei și blajinătatea împăcării generale, după reciproca tăvălire în noroi. Devenirea întru ființă și devenirea întru nimicnicie. Veșnicia și clipa.

A, bineînțeles! Solicitînd și insistînd, forțînd ușile unor cămări de taină, vom putea găsi și simetrii și similitiduni de structuri profunde între cele două capodopere, pe care totul pare să le despartă.

Am putea spune, de pildă, că atît în poemul lui Eminescu, cît și în comedia lui Caragiale trama ultimă a scenariului este aceeași: avem o ordine inițială, o turburare vremelnică a acesteia și, în final, o reintrare pe toate planurile în ordine.

La asemenea tentații facile de apropiere trebuie, totuși, să rezistăm... Între eminescianism și caragialism, după 111 ani și peste alți 555, frontierele trebuie să rămînă inviolabile. Nu-mi pot imagina că peste 555 de ani lucrurile vor sta altfel, că după 666 de ani de la 1883 vine apocalipsul literar.

Între „Luceafărul" și *O scrisoare pierdută* frontierele efectiv au rămas sacre și inviolabile! Dar, folosind o expresie de uz curent, am putea spune că aceste frontiere s-au spiritualizat. Evenimentul este fabulos, are proporțiile unei veritabile integrări.

(apărut în *Dilema*, nr. 53, 14 ianuarie 1994)

Dilema veche vă propune

■ Articolul din *New Yorker*, „When It's too Late To Stop Fascism, According to Stefan Zweig", semnat de George Prochnik, e despre Zweig, cartea sa de memorii, *The World of Yesterday*, și felul în care lumea o poate lua razna. Puteți să-l citiți aici: http://www.newyorker.com/books/page-turner/when-its-too-late-to-stop-fascism-according-to-stefan-zweig. Zweig are gata primul draft al volumului în vara lui 1941. Cartea a apărut și la noi în urmă cu niște ani: *Lumea de ieri. Amintirile unui european* (Editura Humanitas, 2012, traducere de Ion Nastasia). O s-o caut. (Ana Maria Sandu)

■ *Lion (Saroo: Drumul spre casă*, 2016, Garth Davies, după cartea *A Long Way Home* de Saroo Brierley, cu Dev Patel, Nicole Kidman, Rooney Mara) – un film inegal și cu lungimi supărătoare, dar după o poveste incredibilă și impresionantă „la sînge", cu scene memorabile (precum cea cu băiețelul închis în tren, zile în șir). (Iaromira Popovici)

■ O chitară și o cameră digitală, în micul balcon din apartamentul părinților ei. Așa a început povestea Luciei, în 2011. Între timp, a înregistrat mai multe melodii și a trecut prin nenumărate concerte. O puteți descoperi sîmbătă, 11 februarie, de la ora 21, la Unteatru. (Cristina Ștefan)

■ Pe 9 și 10 februarie, la Teatrul Național București, se joacă *Două loturi* de I.L. Caragiale, în regia lui Alexandru Dabija. Un spectacol emoționant și (încă) actual. O comedie *à la russe*. (Matei Martin)

■ „Un strigăt în neant!" – așa își definea, la premieră, Felix Alexa magistrala montare după *Cutia Pandorei* de Katalin Thuroczy. La doi ani, mereu surprinzător acest spectacol într-o interpretare a nuanțelor și a trăirilor celor mai subtile. În plus față de ceea ce „știam" după prima sau următoarele vizionări, acum, altfel privit – gestica sau, mai exact, „mimica" mîinilor. Un actor mereu redescoperit și niciodată perceput și înțeles pînă la capăt... De unde genialitatea. Mariana Mihuț. Și, sub lupă, tulburător Șerban Pavlu din final. Un chip inundat... Dacă doriți să revedeți! (Ruxandra Mihăilă)

■ Joi, 16 februarie și vineri, 17 februarie, de la ora 19, la Ateneu, concert cu program splendid: Suita Estancia de Ginastera, Simfonia nr. 1 de Sibelius și Concertul pentru pian de Grieg. Orchestra Filarmoncii „George Enescu" va fi dirijată de Horia Andreescu, iar solistul concertului este Elisabeth Leonskaja. În 1964, Leonskaja a cîștigat Concursul Internațional „George Enescu" la București, în fața unui juriu din care făceau parte Aram Haceaturian și Arthur Rubinstein. Avea 19 ani. Ce vremuri! Ce muzică! (Sever Voinescu)

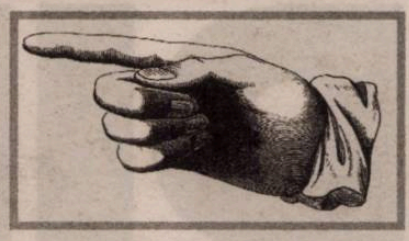

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Toleranță / intoleranță**
- **Incompetența**
- **Familia**
- **Ateismul**
- **Identitate națională**

album dilematic Iaromira Popovici

DILEMA VECHE

REDACȚIA:
Dana CĂLINESCU (secretar general de redacție)
Marius CHIVU ● Radu COSAȘU ● Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU (redactor-șef adjunct)
Matei MARTIN ● Matei PLEȘU ● Adina POPESCU
Iaromira POPOVICI ● Ana Maria SANDU
Dan STANCIU (art director) ● Mircea VASILESCU
Sever VOINESCU (redactor-șef)

RUBRICI:
Teodor BACONSCHI ● Ion BARBU ● Aron BIRO
Paul BREAZU ● Codrin Liviu CUȚITARU
Cristina FOARFĂ ● Petre GURAN
Maria IORDĂNESCU ● Eugen ISTODOR
Selma IUSUF ● Anca MANOLESCU
Ruxandra MIHĂILĂ ● Vintilă MIHĂILESCU
Ovidiu NAHOI ● Radu NAUM ● Valeriu NICOLAE
Liviu PAPADIMA ● Cătălin PAVEL ● Radu PREDA
Ancuța PROCA ● Oana STOICA
Cătălin ȘTEFĂNESCU ● Bogdan TĂNASE
Teodor TIȚĂ ● Rodica ZAFIU

TEHNOREDACTARE: Adrian DAMIAN
EDITOR WEB: Cristina ȘTEFAN

Informații și reclamații ABONAMENTE:
031.860.30.57; 031.860.30.85
(numere cu tarif normal, disponibile de luni pînă vineri, între orele 9 și 18)
e-mail: abonamente@adevarulholding.ro

MANAGEMENT GRUPUL DE PUBLISHING:
Administrator Special: Carmina Dumitrescu
Director Publicitate: Elisabeta Circiu
Director Marketing: Mircea Ionescu
Coordonator Producție: Constantin Delta
Director Distribuție: Dana Zamfir
Sales Manager: Mihaela Cărăușu
mihaela.carausu@adevarulholding.ro

ISSN: 1584-1669
Revistă editată de: Adevărul holding
Publicație auditată de: BRAT
Tiraj: 9.300
Tipărit la Tipomedia

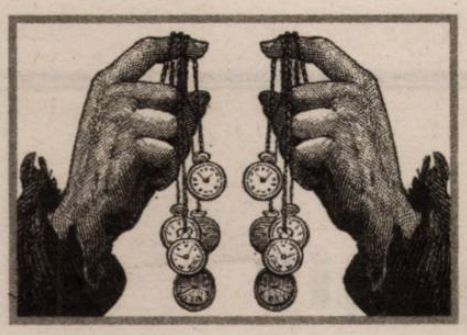

Andrei PLEȘU

nici așa, nici altminteri

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

Sugestii pentru PSD

În noiembrie 2014, cînd PSD pierduse alegerile, am publicat, pe blog-ul Adevărul, *textul de mai jos. Îl reiau (cu mici prescurtări), într-un context în care ar putea fi util pesediștilor de bună-credință, care vor să-și împrospăteze, cît de cît, partidul. În 2014, sugestiile mele n-au ajutat. Probabil n-or să ajute nici acum. Și totuși…*

1. Renunțați la principiul „unității de monolit“ a partidului. Coeziunea internă nu trebuie să se bazeze pe idolatria șefilor și pe complicitatea de gașcă a membrilor de partid. Încercați să aveți personalitate și curaj, dincolo de obediența soldățească și de patosul triumfalist. Cultivați, măcar din cînd în cînd, îndoiala, introspecția sinceră și – vorba strămoșilor dvs. politici – „autocritica“.

2. Încercați să nu mai promovați în fruntea de conducere ale partidului personaje incerte, alese „la mica înțelegere“, pe principiul „aranjamentelor“ lucrative. Preferați credibilitatea în locul așa-zisului „talent politic“ care, de regulă, e o viclenie de mîna a doua, fără consistență, fără autoritate reală. Feriți-vă de (potențiali) penali (chiar dacă sînt „solvabili“), de plagiatori jalnici, de nulități confortabile. Nu mai aduceți în guvernele voastre taclagii țanțoși, incapabili de o minimă performanță. Nu ezitați să verificați, discret, și cunoștințele de limba română ale candidaților sau pe cele privind bunele maniere. Cu purtători de cuvînt sau consilieri care vorbesc un dialect paralel cu limba noastră și se dau la om birjărește, ca niște satrapi de mahala care, pe deasupra, se cred polemiști de geniu (vezi cazul inimitabilului Palada), nu se poate comunica normal. Renunțați la „sprijinul“ contraproductiv al unor cuconițe nevricoase de prin Craiova sau Voluntari. Ieșirile lor belicoase vă fac de rîs. Oricît ar părea de nepotrivit, de „discriminatoriu“, priviți, cu coada ochiului, și portretele celor care vă reprezintă, în Capitală sau în provincie. Nu e vorba să fie frumoși (nici Socrate n-arăta prea bine), dar n-ar fi rău, dacă se poate, să aibă, măcar, o privire inteligentă…

Feriți-vă de (potențiali) penali (chiar dacă sînt „solvabili“).

3. Dacă e ceva care nu se potrivește deloc cu stînga este aroganța, suficiența nătîngă. Nu mai puneți în priză „energici“ tineri necopți, pe care accesul prematur la funcții supreme îi buimăcește.

4. Dacă tot sînteți de stînga nu mai adoptați, în campanii, mici americanisme: defilări televizate de mame tandre, copii drăgălași, neveste grijulii. Veleitarii să-și valorifice, prioritar, aptitudinile proprii, nu merite strămoșești sau o burgheză imagistică de familie.

5. Renunțați la retorica patriotică a secolului al XIX-lea. De vreme ce vă purtați frecvent ca și cum partidul e mai important decît țara, nu mai hărțuiți numele și istoria României cu demagogia voastră interesată, menită să aducă doar voturi cu miros de sarmale, mititei și șprit. Nu mai tratați țara ca pe o materie primă a bucătăriei voastre electorale. Nu mai riscați alianțe „utile“, cu formațiuni politice dezonorante și „lideri“ de iarmaroc.

6. Patriotic cu adevărat ar fi să vă propuneți luminarea electoratului, încurajarea părții lui bune, raționale, nu a afectelor lui primare, a impulsivității și a „utilitarismului“ lui de primă instanță. Nu mai păcăliți lumea, nu mai cumpărați voturi cu bacșișuri ostentative, cu sloganuri de stadion, cu minciuni festive.

7. Reflectați de ce vă votează mai curînd bătrînii decît tinerii, mai curînd oamenii neinstruiți decît cei cu studii universitare. Evident, dinaintea votului toți sîntem egali. Dar nu poți fi insensibil la refuzul unor categorii de votanți spre viitor.

8. Luați cunoștință de faptul că nu sînteți eterni, că puterea nu se ia odată pentru totdeauna și renunțați, în consecință, la stilul prepotent, la tupeul care își permite orice, la disprețuirea trivială a adversarilor politici. Lăsați ușă deschise pentru dialog și pentru construcție. Și respectați legea. Fiți mai cordiali (dar omenește, nu tovărășește), fiți mai modești, fiți mai inteligenți!

9. Nu vă lăsați flatați de lauda mediocră a unor mercenari sau a unor propagandiști maniacali. Nu vă ajută cu nimic dacă vă laudă tot soiul de taclagii inepți.

Se vor găsi cititori care să observe că „sfaturile“ de mai sus s-ar potrivi și unor partide din opoziție. Cu atît mai bine! Nimeni nu e perfect…

Vintilă MIHĂILESCU

…@hai-hui.ro

My people, your people, our people…

Nu aș reveni la povestea cu „părinții sînt sistemul“, despre care am vorbit în numărul anterior, dacă aceasta n-ar avea legătură cu ceea ce aș dori să spun în cele ce urmează. Deci, cîteva precizări, pentru a putea merge mai departe.

În primul rînd, generalizarea este aici primul inamic – și prima greșeală: nu *tinerii* își urăsc părinții, după cum nici *părinții* nu boicotează viitorul propriilor copii. După cum amintea un comentator, „unii dintre părinți au luptat la Revoluție, alții la mineriade…“. Iar dacă o mamă îi replică fiului său că „nu mă interesează versiunea urangutanilor cu mîini pline de pietre“, aceasta nu înseamnă că *părinții* sînt „bovini“. După cum nici faptul că doi băieți de cartier au spînzurat pisica vecinei mele și i-au agățat-o de clanța apartamentului nu înseamnă că *tinerii* sînt niște „bestii“. Acest tip de întîmplări nu reprezintă „realitatea care ne lovește întruna“, iar a face din ele argumente incriminatorii constituie cel mai banal sofism, expresie a unei gîndiri cam slabe cu duhul.

A doua mare greșeală, mai complicată puțin, constă în a amesteca problemele psihologice ale fiecăruia cu problemele social-politice ale tuturor. Da, părinții pot să fie castratori în fel și chip, după cum și tinerii pot fi răzbunători în cele mai diverse feluri: e o banalitate! Doar persoanele împăcate cu sine pot fi tolerante cu ceilalți – dar acestea sînt mai puține decît ne-am putea închipui. În orice caz, nu „părinții“ au scos oamenii în stradă!

În sfîrșit, în situația noastră de societate post-comunistă și post-țărănească, însăși comunicarea intergenerațională este considerabil mai dificilă, căci trebuie să depășească diferențele de regim politic, de mediu tehnologic și de tip de rudenie dintre părinții născuți în comunism și tinerii născuți după. Pentru mai multe amănunte, citiți însă „Ghidul de împăcat cu părinții (înainte și după proteste)“ al lui Teodor Răileanu. Sau, în alt registru, aruncați-vă un ochi pe comentariul (și link-ul) lui Keyser Söze în numărul anterior…

Și totuși, cu toate aceste tensiuni reale, a spune că „am ajuns să-mi urăsc mama doar pentru că, din cauza pomenilor electorale, are pensia mai mare decît salariul meu“, că „tatăl meu a votat ca să îi ia fiului meu dreptul de a studia, de exemplu, în Finlanda“ sau că „părinții au tendința de a le contesta (în acest caz, prin vot imbecil) copiilor dreptul la a-și lua viețile în mîini & a și le modela după credințele proprii“, ei bine, astfel de convingeri sînt pur și simplu halucinante. În plus, pe lîngă impetuozitatea afirmațiilor, aș mai remarca, în treacăt, că avem de-a face aici cu o înțelegere excesiv de „originală“ a democrației: oricine nu votează ca mine este un imbecil?!…

Care ar fi atunci o abordare „temperată“? Au spus-o, mai bine decît am reușit eu să o fac, două comentarii: „Fiecare generație are momentul ei. Acum e rîndul nostru. Așa cum noi am avut încredere în părinții și bunicii noștri, și ei trebuie să aibă încredere în noi. Sînt ai noștri, îi iubim și îi respectăm și vom continua să o facem, dar acum este timpul să facă un pas în spate“. Și altcineva completa: „Decît să ne văităm că «vai, bătrînii au votat cu PSD», mai bine am începe să facem ceva“.

Am insistat atît de mult asupra acestei chestiuni deoarece, într-un fel, ea pune într-o perspectivă inedită un anumit aspect – și doar *acest* aspect! – al protestelor actuale. Nu știu dacă „părinții“ au făcut un pas în spate, dar, în mod clar, tinerii au făcut un pas înainte! Unul decisiv, pregătit de-a lungul protestelor din ultimii ani, evident, dar, de data aceasta, unul apăsat și sigur pe sine. „Noua generație“, despre care tot vorbesc de ceva vreme spre nelămurirea multora, a ajuns la maturitate: zilele acestea ea își sărbătorește, în stradă, majoratul. Echidistantă, de fapt, între *my people* și *your people*, între palate și între posturi de televiziune, ea își este, pe moment, autosuficientă. Ca și în momentele anterioare de revoltă, ceea ce a mobilizat cel mai mult această masă de oameni nu a fost atît un fapt în sine (faimoasa OUG), cît totalul dispreț cu care a fost îndeplinit acest fapt. Ca și în cazurile precedente, Puterea nu a înțeles că poate, la o adică, să guverneze un popor destul de docil și supus, dar cu o condiție: să nu-l disprețuiască fățiș! Pe de altă parte, pentru „noua generație“ din stradă, mobilizarea nu a rămas, de data aceasta, una predominant emoțională, ci a evoluat și spre o conștientizare și organizare (cît de cît) politică. În orice caz, personal, nu am deloc impresia că, pentru *această* parte a manifestanților, revolta actuală este tot o variațiune pe tema „Jos guvernul!“, după cum nu cred nici că aceștia intenționează sau s-ar mulțumi să-i ofere taberei adverse mult doritul capital politic, după care să plece, mulțumiți, acasă. De asemenea, deși nici ei și nici majoritatea dintre noi nu putem ști cu precizie complicata rețea de mize și interese care se află în spatele, în mijlocul și/sau în fața acestor manifestări de stradă, am impresia că majoritatea semnificativă a celor care se află acum în stradă nu sînt victime naive ale unor puteri oculte sau inculte.

Este suficient însă pentru o schimbare politică semnificativă? Nu mă hazardez în „analize politice“ de o asemenea anvergură. În momentul în care scriu aceste rînduri, este, oricum, greu de anticipat rezultatul final. Există însă riscul ca *our people* să rămînă, suspendat, între *my people* și *your people*, între două „aroganțe“ în fond echivalente. Dar există aici și un potențial în sine al schimbării, o accelerație cu propria sa inerție.

Mă contrazic cu aceste două afirmații, luînd apărarea atît a „părinților“, cît și a „tinerilor“? Cîtuși de puțin! În fond, este una și aceeași afirmație, o constatare comună: în măsura în care renunță la blamarea *infantilă* a „părinților“ ca fiind sistemul, „tînăra generație“ (care nu este același lucru cu „tinerii din România“!) dă dovadă de *maturitate* și a făcut deja un pas decisiv în față, unul rațional, conștient și… fără violență (domestică)! Alți tineri au ales alte drumuri. În orice caz, „Tineriada“ a început și va avea consecințe, mai ales pe termen mediu. Vorba unui participant: „Avem ceea ce pare a fi o victorie (???), să vedem ce facem cu ea“.

În final, îmi permit un sfat „părintesc“: rămîneți voi înșivă, indiferent de ce s-ar întîmpla și, mai ales, indiferent de glasurile *ambelor* sirene. Vorba din „bătrîni“: ferește-mă, Doamne, de prieteni, că de dușmani mă feresc și singur. Sau vorba din „strămoși“: *Timeo Iohannis et dona ferentes!…*

Vintilă Mihăilescu *este antropolog, profesor la Școala Națională de Științe Politice și Administrative. Cea mai recentă carte publicată:* Apologia pîrleazului, *Editura Polirom, București, 2015.*

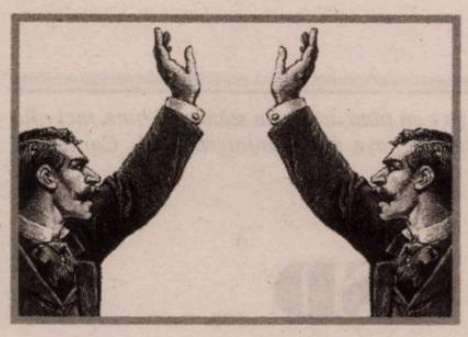

Valeriu NICOLAE
rătăcit în **Euro**-Narnia

Dacă chiar cîştigaţi?

Dacă chiar reuşiţi să convingeţi nu numai o parte a părinţilor, rudelor şi cunoştinţelor noastre care au devenit dependente de emisiunile dumneavoastră, ci majoritatea lor? Dacă or să creadă mai toţi că într-adevăr orice argumente împotriva dumneavoastră sînt aşa cum v-am auzit spunînd repetat: argumente împotriva libertăţii, fabricate de securişti şi cu motivaţii fasciste?

Dacă reuşiţi să ne faceţi să uităm că, în fapt, nu sînteţi liberi, ci chiar din contra, sînteţi cam dependenţi de nişte slujbe murdare, dar bine plătite ale unor televiziuni controlate de un securist dovedit, la alta şi de la o televiziune la alta, care sînt fie plătiţi direct, fie indirect de oamenii care sînt în puşcărie sau care ar trebui să fie în puşcărie şi care finanţează la greu maşinăriile dumneavoastră, oameni printre care sînt, la rîndul lor, foşti securişti dovediţi sau foşti puşcăriaşi?

Dacă reuşiţi să speriaţi toţi profesioniştii cinstiţi care pot şi şi-ar dori să aducă o schimbare în clasa politică, cu „ştiri pe surse" menite să le distrugă credibilitatea?

Dacă chiar convingeţi majoritatea că aceia care nu sîntem de acord cu dumneavoastră sîntem nişte nimicuri sorosiste, bruxelleze, corporatiste, tehnocrate, nişte duşmani ai valorilor adevărate şi că aceia care reprezintă românismul adevărat sînt numai oamenii pe care îi promovaţi dumneavoastră?

O să redeveniţi oamenii care v-aţi dori să fiţi?

care este în puşcărie pentru acte de corupţie, şi a unui fugar mafiot?

Dacă nu o să mai vedem manipularea oribilă pe care o faceţi seară de seară într-un mod din ce în ce mai profesionist şi o să vă credem minciunile complexe, construite pe cîteva grame de adevăr, într-un mod care pare inspirat de propaganda fascistă? Dacă nu o să mai vedem că sînteţi şi folosiţi exact ceea ce le reproşaţi că sînt şi ceea ce spuneţi că fac adversarii dumneavoastră pentru a crea o alternativă de adevăr convenabilă vouă şi patronilor dumneavoastră?

Dacă reuşiţi să convingeţi o majoritate zdrobitoare că sînteţi echidistanţi, deşi circulaţi aceiaşi oameni de la o emisiune

Dacă o să ajungeţi să aveţi rata de audienţă necesară pentru a putea aduce la conducere orice partid doriţi pentru a nu mai fi nevoiţi să îl pupaţi în dos pe Dragnea pentru ordonanţe care să vă salveze patronii? Dacă reuşiţi să creaţi versiunea românească a Newspeak-ului lui Orwell şi ne închideţi gura definitiv, ce se va întîmpla?

Vă măresc salariul? Speraţi să scăpaţi de blestemul mîncatului de rahat la comandă? O să vă recuperaţi coloana vertebrală? O să redeveniţi oamenii care v-aţi dori să fiţi? O să ajungeţi în locul lui Gîdea sau o să îi luaţi locul lui Ciutacu? O să fiţi ce?

A expune corupţi pentru că erau concurenţa coruptului care vă plăteşte are într-adevăr un efect bun, dar în final tot propagandă comandată se numeşte. Faptul că, în mod excepţional, aveţi unul-doi jurnalişti buni şi că, tot excepţional, faceţi emisiuni bune sau aduceţi oameni care merită să fie auziţi pare în context o chestie premeditată, menită să dea credibilitate mîrlăniilor pe care le generaţi zilnic.

Şi oricît de prost vă funcţionează disonanţa cognitivă, indiferent de gradul de mîrlănie sau sociopatie pe care îl aveţi sau l-aţi dezvoltat, indiferent de mărimea grupului care vă validează acum minciunile, va fi imposibil să nu vă prindeţi într-o zi că sînteţi toxici. Cariera dumneavoastră nu este una de jurnalist/ă justiţiar/ă, aşa cum sper că vă imaginaţi, ci una de trîmbiţă urîtă a unor mafioţi.

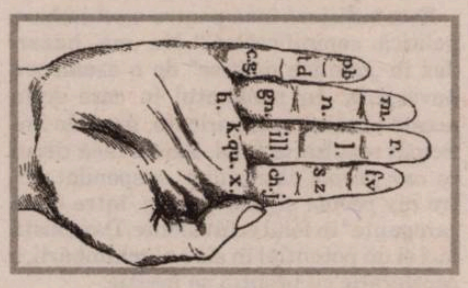

Codrin Liviu CUŢITARU
prezentul discontinuu

Arc peste timp

În 1990, student fiind, am ieşit, alături de colegii mei, în numeroase rînduri, la demonstraţiile împotriva a ceea ce se numea atunci, justificat, „neocomunism" şi, implicit, împotriva clicii iliesciene, ai cărei „pui" ciugulesc ţara şi în prezent, din păcate. Mă fascinau, mărturisesc, la fiecare marş, sloganurile scrise pe pancartele noastre de protest. Erau inteligente, subtile, comice şi totuşi penetrante, foarte „la obiect", cum s-ar zice. Reţin că, la un moment dat, am agitat eu însumi una splendidă în faţa Prefecturii din Iaşi, pe parcursul unui miting antisistem. Debutaseră „vizitele" minerilor la Bucureşti (ne aflam, cred, prin martie 1990) şi, ca atare, ne venise ideea (mie şi cîtorva confraţi) să pictăm pe ea un lămpaş, cu explicaţia: „Vrem bazin carbonifer!" Am fost mîndru să o port chiar eu în mulţimea de tineri, deşi onoarea de „stegar" m-a costat destul de scump: pe traseul pînă la Casa Pătrată (sediul Prefecturii din Iaşi), m-am ales cu un scuipat – de la „un om de bine" din vremurile respective! – pe noua mea geacă Faciba, obţinută cu greu de taică-meu, prin nişte cunoştinţe, de la vestita fabrică din Vaslui... Am avut ulterior, nu ştiu de ce, sentimentul că timpul acelor lozinci inspirate (mi-au mai venit două, subit, în minte: „Ceauşescu, de-ar învia, tot cu Frontul ar vota!" şi „Ceauşescu, nu fi trist, Iliescu-i comunist!") trecuse. Mai mult, am dezvoltat bănuiala (subiectivă, desigur!) că doar generaţia mea „de tranziţie" – chinuită de istorie, aşadar – s-ar fi dovedit capabilă, din unghiul „capitalului de suferinţă", să le inventeze. Cei care veneau după noi urmau „să o ducă bine", nu mai puteau dezvălui „organ" pentru ironia amară, pentru „şopîrliţe". M-am înşelat. Anii au trecut, protestele au căpătat alte nuanţe, s-au specializat, s-au dezvoltat, s-au rafinat, însă inventivitatea lozincilor a rămas, trebuie să recunosc, nealterată. La fel şi necazurile noilor generaţii.

„Înger, îngeraşul meu, ce mi te-a dat Dumnezeu, scapă-mă de pesedeu!"

Recentele demonstraţii antimafie (ca filolog, am, sper, proprietatea termenilor, iar, în cazul acesta, cuvîntul „antiguvernamentale" ar fi incorect, întrucît un „guvern" nu poate acţiona aidoma grupării Dragnea-Grindeanu decît dacă se supune componentei infracţionale şi, prin iradiere, celei mafiotice!), demonstraţii la care, după aproape trei decenii de „istorie" românească – trist arc temporal! –, participă acum fiul meu împreună cu tovarăşii lui medicinişti (toţi mai hotărîţi ca niciodată să emigreze!), mi-au produs mari revelaţii, cum să le spun, „estetice" pe palierul comunicării protestatarilor, prin scandări, imagini şi texte scrise, cu *establishment*-ul corupt. Entuziasmat, am ajuns la concluzia că, dinaintea geniului expozitiv al demonstranţilor prezentului, spiritul strigătelor noastre de odinioară pălеşte ireversibil. Am auzit/văzut sloganuri extraordinare, de „interferenţă" a zonelor referenţiale, cum ar fi, bunăoară, teologia şi politica: „Înger, îngeraşul meu, ce mi te-a dat Dumnezeu, scapă-mă de pesedeu!" sau „Cerem Bisericii Ortodoxe Române să schimbe, prin OUG, porunca a 8-a, *Să nu furi!*, în *Să furi!*, pentru a fi în acord cu legislaţia carpato-grindeano-pontică!" În acelaşi spaţiu pot fi incluse şi „urările"/„sfaturile" cu termeni tabu: „Pesedeul şi ai lui să se ducă Drac-nelui!", „Gîdea, Badea şi Ciutacu, vă doresc să vă ia...!" ori „Trebuie să fii nebun să te pui cu un popor al cărui desert favorit e coliva!" Nu au lipsit mobilizările în limba engleză, extrem de elocvente pentru presa internaţională: *„When injustice becomes law, resistance becomes duty!"* şi *„Chuck Norris, please help!"* Un „îndemn" în limba franceză, deşi aproape ireproductibil, este, în egală măsură, sugestiv: *„Liberté, Égalité, Fraternité et Mué PSD!"* Vorba lui Nea Nelu (Iliescelu) de altădată, consacrată plenar de aiuritoarea şi originala călătorie a României spre liberalism: *„No comment!"*

Teribil de „aplicate" s-au arătat a fi şi lozincile cu simţul actualităţii: „Altă întrebare: pe cînd la închisoare?", „Altă întrebare, altă guvernare!", „Cioc, cioc! – Cine e? – Altă întrebare!" şi „Altul între bare: Iordache poreclit Ciordache!" În aceeaşi notă, am sesizat o pancartă cu fotografia lui Dragnea în costum de Robin Hood, prevăzută cu nota, de asemenea, anglofonă *„Robbing Good!"* Oricum, cel mai mult mi-a plăcut un slogan ieşean, cu tentă poetică, ridicat de o studentă simpatică lîngă statuia lui Alexandru Ioan Cuza din Piaţa Unirii moldave: „Mai am un singur dor: Dragnea scriitor!" *Quod erat...*

Codrin Liviu Cuţitaru *este profesor la Facultatea de Litere a Universităţii din Iaşi. Cea mai recentă carte publicată:* Studii de anglistică şi americanistică, *Editura Junimea, 2016.*

Ovidiu NAHOI

EU și UE

Social-democrație sau național-socialism?

Protestele ample de la București și din alte orașe mari au oprit deocamdată alunecarea României spre un regim iliberal, de inspirație ungară sau poloneză. Dar victoria poate fi doar una pe termen scurt. Ceea ce era de înțeles am înțeles mai repede decît ne-am fi așteptat. Retorica de campanie a PSD – cu naționalismul economic și obsesia influenței nefaste a Occidentului – își găsește reflectarea în practica de guvernare. Cu alte cuvinte, nu a fost doar gargară electorală. PSD nu minte și își urmărește agenda de campanie, odată ce a preluat frîiele guvernării. Ar trebui să ne dea serios de gîndit admirația nedisimulată a liderilor PSD pentru Donald Trump – Liviu Dragnea și Sorin Grindeanu au fost la inaugurarea din 20 ianuarie și au făcut din asta un titlu de glorie.

Controlul asupra Justiției și mai ales asigurarea condițiilor impunității pentru elita guvernamentală și clientela ei reprezintă punctul de plecare pentru instaurarea unui regim de tip Orbán-Erdogan-Putin. Urmăriți realitățile din Ungaria, Turcia – ca să nu mai vorbim de Rusia – și vă veți convinge. Răspunde cineva la Budapesta pentru blocarea fondurilor europene în urma descoperirii indiciilor de fraudă la construcția unei linii a metroului de la Budapesta? Nu doar că nu răspunde, dar statul își apără clienții. Ungaria se află deja în avans pe drumul iliberal. România, de-abia la început.

Conform viziunii iliberale, guvernul este desemnat în urma unor alegeri libere – ceea ce e adevărat –, așa că în timpul mandatului său are dreptul să decidă ce și cum vrea. Este exact ce pretinde Viktor Orbán sau ceea ce reclamă, în Polonia, partidul conservator Lege și Justiție (PiS): noi sîntem stăpîni la noi acasă, nimeni nu are a se amesteca, nici măcar Uniunea Europeană. În cel mai pur stil iliberal, tîrgul pe care PSD l-a propus societății a fost unul simplu: beneficii sociale (din surse și cu efecte discutabile) în schimbul renunțării la participarea civică. Democrația ca dictatură a majorității, dublată de impunitatea conducătorilor.

Desigur, PSD a fost descumpănit de amploarea protestului și de reacția rapidă venită dinspre partenerii europeni și Statele Unite. Ordonanța care a stîrnit furia străzii a fost retrasă. Dar înseamnă aceasta sfîrșitul proiectului iliberal pentru România? Lucrurile pot evolua în direcții diferite.

În varianta bună, gruparea pro-europeană și social-democrată din PSD (Sorin Moisă, Cătălin Ivan, Mihai Chirica și alții) ar urma să ia inițiativa și să se impună în fața grupării național-socialistoide (Codrin Ștefănescu, Eugen Nicolicea, Gabriela Firea). Pentru ca lucrurile să o ia în această direcție, ajutorul socialiștilor europeni este esențial – nu este suficient doar semnalul Comisiei Europene, dominată de PPE. Socialiștii europeni trebuie să înțeleagă că nu le folosește la nimic să aibă în interiorul lor un partid

puternic numericește, dar în realitate cu mult în afara social-democrației și în multe privințe mai apropiat de FISESZ, PiS, dacă nu chiar de Frontul Național din Franța. Dacă PSD va opta pentru social-democrație, își va urmări cu precădere obiectivele în plan economic și social, iar România va deveni, pe arena europeană, un susținător al unei Uniuni mai bine structurate și mai puternice, ca o contrapondere la izolaționismul american. Iar România ar putea deveni cea mai importantă voce liberală în regiune, cu efecte benefice asupra dezvoltării economice.

Există însă și scenariul celălalt, întunecat. Vocile liberale din PSD vor fi eliminate una cîte una. Oricum, după primele exemple de notorietate, mulți își vor înfrîna pornirile și vor găsi că e mai cuminte și poate mai profitabil să taci și să te aliniezi. La fel, administrația va fi epurată, treptat și pe tăcute, de cei bănuiți că nu ar urma întocmai linia politică. Constituirea unui fond uriaș, de 30 de miliarde de lei, la dispoziția Ministerului Dezvoltării, va asigura controlul absolut asupra administrațiilor locale, după modelul de acum peste douăzeci de ani al lui Octav Cozmâncă. Toate acestea, în paralel cu crearea unui puternic sistem de propagandă.

Obiectivele vor putea fi urmate cu sîrg, prin proceduri parlamentare și guvernamentale, în ciuda protestelor de stradă care vor mai apărea, la diferite intervale. Și poate garanta cineva că, în timp, nu se vor găsi, în sistemul de justiție, un număr suficient de persoane care să răspundă comenzilor, în ideea de a promova cît mai repede în funcții?

Direcția pe care se va decide PSD să meargă de aici înainte este direcția pe care o va lua România – în definitiv, partidul are dreptate cînd spune că a dobîndit puterea în mod legitim. Acum, rămîne să vedem ce va face cu ea.

***Ovidiu Nahoi** este redactor-șef la RFI România.*

PUBLICITATE

VALORI ROMÂNEȘTI

adevărul

REDESCOPERĂ CREAȚIILE NAȚIONALE AUTENTICE!

Mari actori români

Ion Besoiu, Toma Caragiu, Amza Pellea, în două filme de marcă regia Dinu Cocea

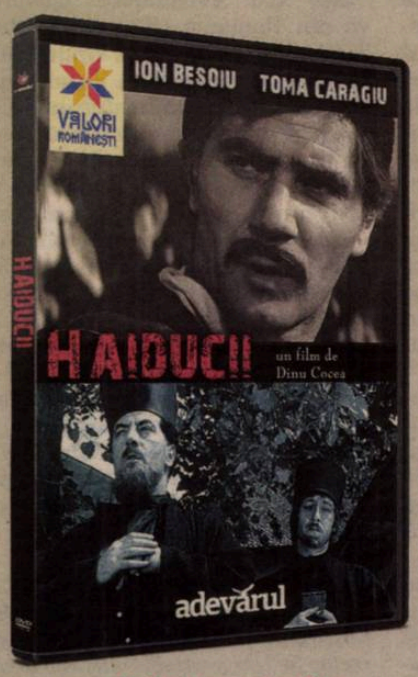

LUNI, 6 februarie
Haiducii + Bonus
– interviu cu Ion Besoiu despre distribuirea sa în rolul principal

LUNI, 13 februarie
Răpirea fecioarelor
Continuarea poveștii haiducilor într-o nouă aventură

Din 6 februarie, numai împreună cu ziarul Adevărul.

Preț special, ziar + DVD: 14,99 lei

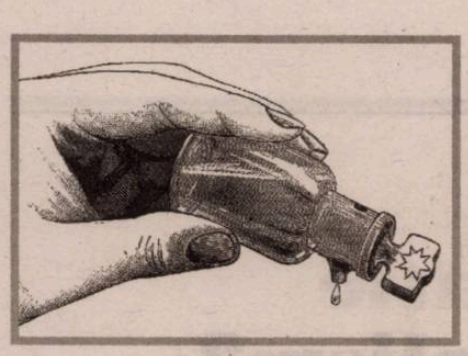

Rodica ZAFIU

cuvinte nepotrivite

Dincolo de comunicare

Manifestațiile din ultima săptămînă, impresionante prin mulțimea participanților și prin calitatea participării, par să le fi trezit politicienilor guvernanți o anume perplexitate. Nu era prea limpede de ce mulți cetățeni nu au fost mulțumiți cu sporurile, gratuitățile și alte avantaje primite, de ce s-au arătat neîncrezători, de ce nu au înțeles textul juridic în singurul mod recomandat – sau, cel puțin, de ce nu au protestat și în trecut, cînd s-au emis alte ordonanțe de urgență. Pînă la urmă, răspunsul la toate aceste întrebări a fost găsit: manifestanții din fața clădirii Guvernului au fost manipulați, iar Guvernul a avut anumite probleme de „comunicare defectuoasă", „proastă comunicare", „comunicare deficientă". Puse în acești termeni, protestele devin o simplă problemă de retorică și de comunicare.

Astfel, istoria recentă oferă și un prilej de meditație asupra unor convingeri contemporane despre atotputernicia comunicării și despre eficiența discursului public. Tehnici, strategii, abilități, stratageme, retorică populistă, discurs naționalist – toate funcționează doar pînă la un punct. Nu e suficient să fii un bun comunicator (ceea ce oricum nu e cazul, dacă vorbim de evenimentele de la noi) pentru a convinge pe oricine de orice. Nepotrivirea dintre vorbe și fapte e uneori suficient de vizibilă. Nu e de mare folos nici să vorbești despre manipulare sau propagandă, ipostazele negative ale persuasiunii. Mi se pare tot mai inutil un concept care a ajuns să fie folosit ca o simplă insultă politică: ce faci tu e sinceră convingere, ce fac ceilalți e manipulare. În aceste zile, tocmai tabăra care a acționat imoral, servindu-și propriile interese, a abuzat de acuzațiile de manipulare. Conceptul a fost în chip foarte potrivit răsturnat semantic și convertit ironic de Gabriel Liiceanu, într-un text despre manifestanții *manipulați* de propria conștiință.

În genere, se consideră că numărul mare de oameni ieșiți să protesteze, cei mai mulți foarte tineri, sînt în primul rînd mai informați decît oricînd altădată, avînd libertatea să-și aleagă sursele și căile de comunicare. E desigur adevărat, chiar dacă selecția surselor nu e totdeauna ușoară și nu garantează lipsa erorii. Se mai știe că ei sînt mai conectați și mai conectabili decît oricînd, rețelele de socializare fiind extrem de eficiente în realizarea unui proiect comun. E adevărat, dar *like*-uri s-au mai dat și altădată, fără să producă o acțiune masivă de protest. Sursele de informație și căile de contact sînt mijloace și circumstanțe favorizante, dar nu cauzele profunde ale manifestațiilor. Diferența esențială față de alte ocazii, de alte situații, e, pînă la urmă, așa cum s-a spus de mai multe ori în aceste zile, sensibilitatea morală. Într-o epocă în care totul pare relativizat, în care politica jonglează cu ideologiile și se ghidează pragmatic și oportunist după scopul imediat, în care tehnicile de comunicare par imbatabile, iată că apar dovezi că totul poate depinde, pînă la urmă, de sentimentul etic. Și că acesta e destul de răspîndit, producînd solidarizări și acțiuni. Unii se prefac că nu înțeleg, dar etica poate avea niște semnale foarte simple: cînd cineva are puterea să ia o măsură sau alta și o ia exact pe cea care îl favorizează (defavorizîndu-i pe alții), deficitul moral al acțiunii sale e cît se poate de simplu și evident. Comportamentul lipsit de etică e previzibil și pragmatic: sigur că e de așteptat ca de multe ori să primeze egoismul (care nu e însă asumat ca atare, cinic, ci mascat de discursuri generoase). Dar ce e previzibil și frecvent nu e neapărat și bun.

Cei care își reproșează inabilități de comunicare (pentru care va rămîne emblematic automatismul „Altă întrebare!") sau caută chichițe juridice ar trebuie să-și imagineze cum ar fi să dea, deliberat, legi care îi incriminează mai întîi pe ei înșiși, dar care pot contribui la asanarea climatului moral al societății și pot pregăti un viitor îndepărtat mai bun. În fața unor opțiuni și acțiuni atît de simple, exercițiile de comunicare își pierd prestigiul și aura de soluții universale.

Indiferent ce se va mai întîmpla, afirmarea simțului moral și asimilarea masivă a unei concepții moderne asupra Justiției sînt semnele extrem de îmbucurătoare ale acestor zile.

***Rodica Zafiu** este prof. dr. la Facultatea de Litere, Universitatea din București. A publicat, între altele, volumele* Limbaj și politică *(Editura Universității București, 2007) și* 101 cuvinte argotice *(Humanitas, Colecția „Viața cuvintelor", 2010).*

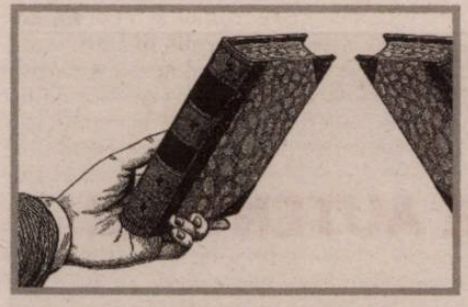

Liviu PAPADIMA

învățătura de minte

Ce va mai urma?

Michael Metzeltin este un filolog de origine elvețiană, în prezent profesor emerit la Institutul de Limbi Romanice al Universității din Viena. Are un palmares impresionant de lucrări științifice și de titluri onorifice – distincții oficiale primite din partea mai multor țări, titlul de academician al mai multor academii, titlul de *Doctor Honoris Causa* al mai multor universități din lume, inclusiv din România. Pe scurt, profesorul Michael Metzeltin este ceea ce se cheamă în diversele domenii de specialitate „o personalitate". L-am cunoscut bine în timpul stagiilor mele de predare la Universitatea din Viena și mă bucur de fiecare dată să ne revedem, fie în capitala austriacă, fie la București, fie în alte părți ale lumii sau ale țării unde se întîmplă să participăm la aceleași evenimente științifice. Ultima oară ne-am întîlnit pe 1 februarie, în niște împrejurări cel puțin bizare.

Miercuri, 1 februarie primesc de la Michael un apel telefonic în cursul dimineții. Îmi spune că e într-o scurtă vizită în București, nu m-a mai anunțat pentru că avea prevăzut un program foarte strîns, însă situația s-a modificat și i-ar face plăcere, dacă pot și eu, să ne vedem. Zis și făcut. Îmi fac rost de o oră liberă și, la prînz, stau de vorbă cu Michael, de la care aflu misterul apelului-surpriză.

Știam de ceva vreme că fusese numit, la propunerea Academiei Române, pe baza CV-ului mai mult decît elocvent și, în plus, a faptului că vorbește excelent românește, membru al Consiliului Național al Cercetării Științifice de la noi. E vorba despre un organism consultativ vital pentru soarta cercetării, aflat de mai mulți ani într-o degringoladă cronică, în urma demisiei masive a membrilor acestuia în semn de protest față de politicile clientelare de finanțare a activității științifice impuse de ministerul de resort de atunci. Pe 1 februarie fusese convocat la ședința de deschidere a CNCȘ-ului în noua sa componență. Pe 31 s-a îmbarcat în avion și a doua zi s-a dus la ședința pentru care fusese convocat. Acolo, la Ministerul Cercetării și Inovării – nimeni. A reușit în cele din urmă să dea de o doamnă care i-a explicat că, din păcate, ședința fusese contramandată în ultimul moment și că va fi anunțat ulterior cînd și dacă se va mai ține.

Nu știu nici eu cum să-i clarific misterul. Presupun că are de-a face cu degringolada stîrnită de evenimentele din seara precedentă, faimoasa „marțe neagră" *redivivus*. Îi promit că îl voi ține la curent cu ce aflu și ne despărțim.

Între timp aflu că explicațiile erau încă și mai negre decît presupunerile mele. În aceeași zi în care Guvernul încercase să treacă, la adăpostul întunericului, deja faimoasa OUG 13, de la Secretariatul General al Ministerului Cercetării și Inovării pornea o adresă către președintele CNCȘ, prin care acestuia i se solicita să dispună „cele necesare pentru anularea ședințelor de lucru deja convocate, urmînd ca programarea ședințelor de lucru să fie făcută numai după publicarea noilor Ordine privind atribuțiile și responsabilitățile CNCȘ ca organism consultativ al Ministerului Cercetării și Inovării". În paragraful anterior se dau oarecari lămuriri suplimentare despre conținutul – deocamdată virtual – al acestor Ordine: este vorba despre „reorganizarea organismelor consultative" ale ministerului, „avînd în vedere schimbările efectuate în structura Guvernului (se referă, bănuiesc, la despărțirea ministerului anterior al Educației și Cercetării în două entități distincte, n.n.), precum și deciziile necesar a fi luate pentru ducerea la îndeplinire a măsurilor cuprinse în Programul de guvernare aprobat prin Hotărîrea Parlamentului nr. 1/2017 pentru acordarea încrederii Guvernului".

Mi se pare ironic că în text figurează cuvîntul „încredere". Evident, este însă vorba despre un termen juridic, care nu are mare lucru de-a face cu ce scrie în DEX în dreptul cuvîntului respectiv. Sau, privit din altă perspectivă, are?

Mai aflu ulterior și că alte organisme consultative similare, și ele vitale pentru bunul mers al învățămîntului superior și al cercetării științifice, și ele (re)construite recent, cu deplină transparență, se află într-o situație similară. Printre acestea: Colegiul Consultativ pentru Cercetare-Dezvoltare și Inovare (CCCDI), Consiliul Național de Etică a Cercetării Științifice, Dezvoltării Tehnologice și Inovării (CNECȘDTI), Consiliul Național de Atestare a Titlurilor, Diplomelor și Certificatelor Universitare (CNATDCU) ș.a.

Un comunicat din partea rectorilor celor mai importante patru universități comprehensive din România (București, Cluj, Iași, Timișoara) exprimă la rîndul său „profunda îngrijorare față de modul în care conducerea Ministerului Cercetării și Inovării intenționează să schimbe componența, atribuțiile și modalitatea de funcționare a consiliilor consultative, așa cum anunță în adresele trimise președinților acestora". Și continuă: „Atragem atenția asupra faptului că toate aceste consilii au fost constituite în urma unor ample procese de consultare a comunității științifice din țară și diaspora, derulate respectînd principiile transparenței, meritocrației și al integrității." (vezi, de exemplu, http://infoub.unibuc.ro/2017/02/rectorii-celor-mai-mari-universitati-din-tara-solicita-transparenta-si-predictibilitate-pentru-cercetarea-romaneasca/)

Ce va mai urma?

***Liviu Papadima** este profesor de literatură română la Facultatea de Litere, prorector la Universitatea din București; coautor al manualelor de limba și literatura română pentru liceu, apărute la Humanitas Educațional. A coordonat mai multe volume apărute la Editura Arthur.*

„Va fi bine și la noi. Va fi!“

De ce ați plecat? De ce v-ați mai întoarce în România? În ce măsură aveți sentimentul că trăiți între două lumi – țara de adopție și România? Acestea au fost întrebările pe care le-am adresat cîtorva emigranți români.

© A. Ivan

■ Mircea GOIA, dezvoltator web în industria IT și pasionat de *filmmaking*

Am plecat din România din curiozitate. Nu o duceam rău în țară (munceam, prin Internet, ca dezvoltator web pentru o companie străină), dar pentru că am cîștigat Loteria Vizelor și cum sînt curios din fire, am vrut să văd cum e traiul în altă țară, în special una atît de îndepărtate ca America.

În 2005, am aterizat pe pămînturile americane și de atunci nu m-am întors în țară nici măcar în vizită. Nu știu de ce. Poate pentru că nu-mi era așa de dor? Poate pentru că sînt la curent zi de zi cu ce se întîmplă în țară, datorită Internetului, și e ca și cum nu aș fi plecat (din punct de vedere al informației)? Părinți nu mai am, iar frații/surorile mele sînt OK (unii sînt și ei plecați din țară, dar în UK).

Nu știu dacă m-aș întoarce în România, să trăiesc acolo *full time*. Deocamdată nu simt nevoia și nici condițiile din America nu mă împing înspre așa ceva (acum, că a venit Trump la putere, nu se știe... poate politica lui antiimigrație îi va lovi și pe cei care și-au luat cetățenia americană prin naturalizare, cum mi-am luat-o eu).

Dacă m-aș întoarce aș dori să văd țara mai echilibrată politic (să existe și un partid de dreapta – cu adevărat de dreapta – la fel de puternic cum e cel de stînga), să existe mai puțină și mai eficientă birocrație (asta se traduce prin și mai puțină corupție, că de eliminat total știu că nu se poate elimina), iar oamenii să nu mai fie atît de agitați (cel puțin în orașele mari, așa mi se pare că au devenit). Pot să sper, nu?

Eu mă consider destul de adaptat Americii, dar în același timp sînt la curent cu ceea ce se petrece în România, nu doar din citirea presei, ci și din discuțiile cu oamenii. Pot spune că stau cu picioarele în două bărci, una reală – America, și una virtuală – România. Nici nu cred că vreau să fiu altfel.

Adevărul e că prima generație de imigranți nu va putea spune niciodată că ei sînt 100% integrați în țara de adopție. Nu au cum. Rădăcinile nu se uită. De aceea prima generație de imigranți va fi cumva între două lumi, mai mult sau mai puțin. De-abia la a doua generație integrarea se apropie de 100%. La a treia generație se poate vorbi deja de nativ.

■ Diana Maria NICOARĂ, manager

Am 29 de ani și sînt managerul unui club de tenis din orașul Muscat, capitala Sultanatului Oman. Scurt și la obiect – am plecat din România din curiozitate și din ambiție. Probabil că cei mai mulți vor spune că au plecat din cauză că și-au pierdut locurile de muncă ori li s-au diminuat semnificativ veniturile sau că au plecat pentru că România este o țară săracă, lipsită de oportunități și coruptă. Poate sună arogant, însă dacă vrei cu adevărat să duci o viață decentă, o poți face și acasă. Eu am plecat pentru a explora și a cunoaște culturi diferite, dar și pentru că eram rebelă și plină de ambiție și voiam să le demonstrez părinților și celor patru frați ai mei că, deși lipsită de posibilități financiare, se poate! Și s-a putut. De opt ani trăiesc bine aici, alături de oameni frumoși. M-am adaptat, pînă la urmă acesta e secretul pentru a supraviețui departe de casă. M-am adaptat căldurii de aici, soarelui puternic și omniprezent, dar mai ales m-am adaptat unor reguli care trebuie respectate cu atît mai mult cu cît ești expat. Dar cum să nu vreau să mă întorc acasă, la Sibiu? Cum să nu-mi fie dor de Poiana Soarelui din Muzeul Satului, unde mergeam cu tata iarna, pe jos, la -20 de grade? Acum mi-e frig la 15 grade, atunci transpiram la -20. Mi-e dor de părinți, de frați, de bunici, de Piața mea Mare, de „ora doi“ în loc de „ora două“, de telemeaua de Sibiu (care își pierde gustul tot mai mult), chiar și de tanti aia antipatică de la Poștă care sper să nu mai fie deranjată cînd o întreb ceva. Da, o să mă întorc acasă pentru că sînt încrezătoare că pînă la urmă, în ciuda evenimentelor de acum, va fi bine și la noi. Va fi!

„Prima generație de imigranți va fi cumva între două lumi, mai mult sau mai puțin.“

■ Ana-Diana COANDĂ, psiholog

Am 52 de ani și locuiesc în Montréal din aprilie 2011. Iată povestea mea: am cochetat cu plecarea din țară prin '94-'95, cînd aveam copii mici, dar nu am făcut-o. Apoi am divorțat cînd copiii erau deja mari și m-am recăsătorit în 2010 cu un bărbat care era deja plecat în Canada din 2007. Fiul meu mai mic era deja student la Londra *(IT for bussines)*. În aprilie 2011 aveam 46 de ani și, cu teama în suflet, am aterizat la Montréal, oraș legendar al Olimpiadei din 1976. După un an, primul meu fiu a venit și el să trăiască în Montréal. Și astfel, de unde ani întregi am jurat că nu vom pleca din țară – refrenul meu preferat era „Nu aș putea trăi fără Carpații mei dragi“ –, am devenit o familie internațională. În țară, am fost 17 ani inginer proiectant de instalații la Combinatul chimic Borzești. Apoi am făcut Psihologia la Iași și am fost patru ani psiholog școlar. În ultimii opt ani înainte să plec, am lucrat verile (în concedii) ca ghid de munte pentru cîteva agenții de turism. Vorbeam franceză, engleză. Mi-au trebuit doi ani în Montréal ca să îmi echivalez studiile, să dau examene de diferență, de limbă și să obțin job-ul pe care îl visam. Primii doi ani am muncit într-un centru de terapie pentru toxicomani și mi-am completat studiile cu diferențele care mi s-au cerut. Am început totul de la zero. Mergeam la serviciu pe bicicletă pentru a economisi și a-i trimite bani fiului meu, student la Londra. Am intrat în ordinul psihoeducatorilor din Québec. Acum lucrez într-o instituție de stat și am clienți de toate vîrstele care au un diagnostic de deficiență intelectuală sau autism. M-am întors în țară prima dată după cinci ani, în iulie 2016, cu intenția de a-mi pune în vînzare apartamentul pe care îl am. Am stat două săptămîni în România. Am văzut multe schimbări în bine. Ce m-a frapat a fost birocrația teribilă, ostilitatea funcționarilor publici, absurditatea circulației documentelor, lipsa totală a comunicării între instituțiile statului: exemplu – cadastrul funciar îți cere adeverință de la Primărie care să dovedească schimbarea numelui străzii unde este apartamentul. Pentru a obține această adeverință am avut nevoie de nouă zile „pentru că nu știm cînd va semna primarul mapa“. Dar schimbarea numelui se face printr-o hotărîre oficială care ar putea fi comunicată direct tuturor instituțiilor care au nevoie să știe asta. Pentru că dacă cincizeci de oameni de pe această stradă vor să își vîndă apartamentul, toți vor cere adeverință la Primărie. În ciuda bucuriei de a revedea prieteni dragi și de a petrece timp cu ei, în ciuda faptului că am fost cîteva zile pe munte și am fost copleșită de bucurie, am simțit că nu mai aparțin României și că acasă este la Montréal. Cînd lucram ca psiholog școlar la trei școli și două grădinițe în Slănic Moldova, și fostul meu soț candida la Camera Deputaților împotriva lui Viorel Hrebenciuc (în aceeași circumscripție), primarul PSD a blocat decontarea banilor de navetă pentru profesori (făceam naveta Onești-Slănic Moldova, 66 de kilometri dus-întors), deși era o lege care prevedea decontarea transportului personalului didactic. Iarna, cînd ajungeam la școală, nu aveam niciodată un loc de parcare deszăpezit. Aveam permanent o lopată la mine și un sac cu sare. Profesorilor, în cancelarie, le era frică să vorbească împotriva PSD. Directori de școli erau numiți cei care erau simpatizați de primarul PSD. La bloc, vecinii îmi blocau accesul în locul de parcare pentru care plăteam taxă la Primărie. Profesional vorbind, nu am fost niciodată atît de respectată și de apreciată cum sînt acum, deși vorbesc cele două limbi oficiale cu un accent care nu mă va părăsi niciodată. Am 52 de ani și e prima dată cînd simt că autoritățile statului în care sînt au ca obiectiv bunăstarea cetățenilor. Civilizația din jur, zîmbetul oamenilor îmi produc o pace internă și o liniște sufletească cum nu am simțit niciodată în România. Politica de protecție socială există și funcționează. Să ne înțelegem: nu umblă cîini cu covrigi în coadă, nu e o societate perfectă. Dar ceea ce este cel mai important, simt că această societate are la bază niște valori sănătoase: munca cinstită, adevărul, onestitatea, asumarea răspunderii.

Ceea ce se întîmplă acum în România îmi dă multă bucurie și speranță. Cred că societatea românească își consolidează și își afirmă valorile. De aici încolo se poate construi repede și bine.

Rezistați, vă rog, asta ne consolidează mîndria de a fi români, oriunde ne-am afla!

■ Anonim

Lucrez în Kuweit împreună cu soțul meu. El e aici din 2013, eu am început să lucrez în 2015. Am plecat ca să fiu împreună cu soțul meu, pentru că nu e ușor să ai un singur concediu pe an și să lucrezi într-o companie care nu oferă indemnizație pentru cazare, ci doar locuri în campus de nefamiliști. După ce soțul meu a stat cîteva luni în niște condiții greu de descris, am decis să-mi găsesc de lucru ca să ne putem permite să plătim o locuință cu chirie.

M-aș întoarce, pentru că așa e normal, așa simțim, și pentru că aici oricum nu se permite șederea îndelungată a expaților. Visăm să putem cumpăra și să renovăm o casă mică bătrînească, să avem o grădină și o livadă.

Ne-am adaptat destul de bine, în sensul că vedem doar ce e frumos și ignorăm tot ce e rău. Este o țară arabă în care localnicii sînt minoritari la ei acasă, sufocați de expați asiatici. Legile care apar de la o zi la alta se referă exclusiv la expați, înăsprind condițiile de viață, încercînd să-i facă să plece (fără să realizeze că ei nu sînt apți să muncească). Deși legile sînt „dedicate“ asiaticilor, vesticii suferă în aceeași măsură. În plus, legislația în domeniul muncii și corupția de neimaginat îngreunează foarte mult situația.

Sîntem genul de persoane care au trecut prin multe, așa că adaptarea nu a fost o problemă. Pe de altă parte, în această nebunie a mai rămas o fărîmă de spirit arab care dă farmec locului și care ne fascinează. Aici deșertul spune povești, apa golfului cîntă, scoicile nu tac o clipă, fiindcă tot timpul au ceva de spus... Aici iarna e anotimpul cînd totul înflorește, cînd localnicii ies ziua și noaptea deopotrivă la picnic pe plajă, doar ca să poată savura frigul, cînd fumul aromat de *shisha* răzbate dinspre toate cafenelele.

Am fost doar o dată acasă de cînd am venit aici, e greu cu un concediu pe an. Am suferit de frig în țară în luna mai a anului trecut, dar ne-am îmbătat de cît verde ne înconjura la tot pasul. Cînd ne-am întors de la aeroport, ne-am repezit direct pe plajă, ca să prindem răsăritul. Acum iar ne e dor de verde, simțim primăvara, pentru că noi avem în sînge anotimpurile de acasă. E clar, noi simțim distanța înăuntrul nostru. La schimbarea anotimpurilor, de sărbători, de ziua celor dragi.

Aș aprecia dacă ați păstra confidențialitatea... singura persoană care știe că ne e greu e fiul nostru.

(Mai multe mărturii puteți citi pe dilemaveche.ro. Mulțumiri Anei Barton)

pagină realizată de
Adina POPESCU

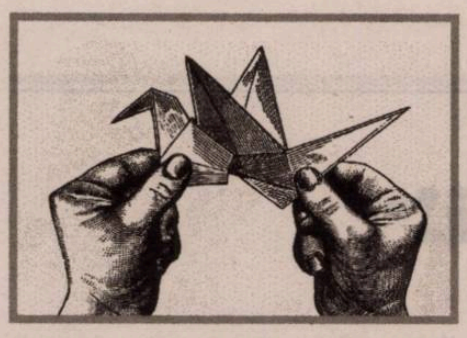

Andrei MANOLESCU

libertatea de impresie

Vremuri și conducători

Schimbările politice, deteriorarea atmosferei democratice, turnura tot mai îngrijorătoare pe care o iau lucrurile și la noi, și pe plan mondial survin la vreo nouă ani de la începuturile crizei economice de la sfîrșitul deceniului trecut. Am văzut multe comparații între situația actuală și ceea ce s-a întîmplat înaintea celui de-al Doilea Război Mondial. Și atunci a fost o gravă criză economică, începută în 1929, după care în cîteva țări importante au venit la putere conducători iresponsabili și a urmat ceea ce știm. Și atunci o bună parte a lumii era dezorientată și apăsată de sentimentul condensării distanțelor, de schimbările și posibilitățile nebănuite pe care dezvoltarea noilor tehnologii de comunicare și transport (telefonul, radioul, rețeaua tot mai extinsă de căi ferate, numărul în creștere al automobilelor și avioanele) începea să le ofere, de senzația că timpul și viața se accelerau, condiții în care mulți nu-și mai găseau rostul. Astăzi, în mod oarecum similar, avem de-a face cu dezvoltarea explozivă a posibilităților de informare datorate Internetului și cu extinderea rețelelor de comunicare și socializare la o scară fără precedent. Sînt mulți oameni derutați, frustrați sau pierzători în lumea asta.

Pe de altă parte, crizele economice sînt ciclice, după cum ne atrag atenția specialiștii. Temerea actuală este ca nu cumva, în lumea globalizată, ciclice să fie și crizele politice la scară planetară și, Doamne ferește, războaiele mondiale. Au trecut aproximativ nouă ani de la începutul crizei economice mondiale. Dacă lucrurile ar fi simetrice, situația ar fi astăzi similară celei din 1938, adică nouă ani după 1929. De la încheierea Primului Război Mondial trecuseră atunci douăzeci de ani, iar Germania umilită și frustrată pregătea o revanșă. De la încheierea Războiului Rece și prăbușirea Uniunii Sovietice au trecut 26 de ani, iar regimul Putin se arată a fi tot mai agresiv.

După ce s-a întîmplat în anii '30-'40, omenirea și liderii politici au tras învățăminte. Au fost gîndite sisteme, create reguli și înființate instituții internaționale care să prevină repetarea unor asemenea lucruri. Dar memoria acelor vremuri se estompează. Rostul celor stabilite după cel de-al Doilea Război Mondial nu mai pare prea clar. Instituțiile și regulile democratice ale lumii libere s-au erodat. Istoria nu se repetă niciodată identic, dar fără îndoială are anumite ciclicități. Ca și cutremurele.

Analistul Robert Skidelsky, membru al Camerei Lorzilor din Marea Britanie, vorbește despre greșeala care s-a făcut cu Rusia, care ar fi fost, spune el, umilită de Occident după încheierea Războiului Rece, un fenomen cu consecințele nefaste pe care le vedem astăzi. Și Germania ar fi fost umilită după Primul Război Mondial, ceea ce ar fi dus, spun unii, la nazism și la tot ce a urmat. Cred, totuși, că multe asemenea paralele sînt forțate. Nici criza din 2008 nu a fost la fel de dură ca aceea din 1929. Iar ideea de umilire a unei întregi națiuni sună ciudat. Dar pot exista lideri și partide care să folosească propagandistic o asemenea găselniță. Să-i atragă pe oameni băgîndu-le în cap că au fost umiliți și că trebuie să se ridice, să-și arate puterea. O propagandă care de multe ori prinde. A prins în Germania, prinde în Rusia. În special în Rusia de azi însă, fenomenul ăsta îmi pare a fi fost inventat în sfere înalte și livrat apoi populației. Rusia anilor '90 dădea impresia că se îndreaptă spre valorile occidentale. O tendință confirmată de Garry Kasparov în cartea sa *Vine Iarna!*. La un moment dat însă, societatea a fost cîrmită sau a fost ajutată să revină la vechile reflexe. Ce vreau să remarc, în definitiv, e că liderii contează foarte mult. Accidentele istorice pot fi de multe ori evitate sau diminuate dacă liderii sînt abili și responsabili.

Iată și la noi. România se bucura în ultimii ani de o oarecare liniște și stabilitate pe care cîțiva noi lideri iresponsabili și inabili au tulburat-o complet în doar cîteva zile. Iar ei nu au fost aduși la putere de cine știe ce val de mase, naționalist sau populist, bazat pe cine știe ce uriașă nemulțumire mocnită, un val căruia să nu i te poți opune și care nu poate să scoată la vîrf decît lideri autoritari pe măsură. Nu, ei au ajuns acolo din motive chiar contrare: apatia electoratului și apatia adversarilor lor politici. Nu e vorba de un destin implacabil, lucrurile puteau sta și altfel. Tot așa mi se par și lucrurile din America. Fiindcă, dacă ne gîndim bine, acolo populația a ales-o pe Hillary Clinton. Matematic, ea a primit mai multe voturi decît Donald Trump. Doar sistemul electoral a făcut ca Trump să devină președinte. Foarte puțin a lipsit să fie invers. Nu zic că Hillary Clinton ar fi fost o mare fericire în fruntea Americii. Dar cu Donald Trump se profilează tot mai clar o mare nefericire. Observăm, în schimb, că mica Austrie, în plin val global naționalist, a reușit să aleagă un președinte ecologist. Liderii marii Chine par a miza la rîndul lor pe ideea de deschidere și vor profita în mod pragmatic tocmai de „închiderea" Americii și a Occidentului. Nu la fiecare moment de cotitură a istoriei mondiale toate țările evoluează la fel, ca la o comandă. Rolul conducătorilor contează enorm, iar alegerea lor poate depinde de foarte puțin și uneori chiar hazardul are un rol. Dar o caracteristică de luat în seamă în ce-i privește pe liderii din vremea noastră (și nu numai) e că, oricît de străluciți ar fi, nu pot face binele decît încet, cu linguriță. Binele are nevoie de construcție, de efort și perseverență. În schimb, liderii răi sau proști pot provoca dezastre mult mai repede. Nici stricăciunile lor nu sînt văzute chiar imediat de către oamenii simpli. Cînd totuși politicile greșite sau rău intenționate încep să aibă efecte materiale, pe care majoritatea le resimte, de obicei e prea tîrziu și ele sînt foarte greu de reparat. Poate că o bună parte a lumii (iată, noi și americanii împreună de data asta) trebuie să treacă printr-un experiment de *așa nu*. Să sperăm că va fi doar atît.

ready made

„Mă făgăduescu dumisale Comisului Hristodoru Adamachi că, dacă vreodată oi hotări să facu amori, să fii dumnialui acelu norocitu, daru, de înpotrive, dacă oi face cu altulu, să aibă voi să mă facă de bajocore.
Înu anulu 1828, Dechemvri în 2.
Mariia G..."

Revista Istorică, Anul al II-lea, n-rele 3-6, Mart-Iunie 1916

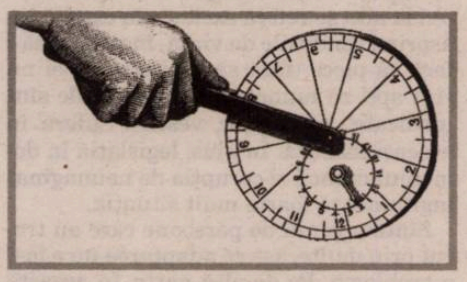

Cătălin PAVEL

o, ce vestigii minunate!

O fosilă la banchet

S-a spus că grecii au conceput mitul ciclopilor la vederea craniilor de elefant preistoric (din pleistocen), a căror cavitate nazală modificată pentru trompă poate să pară un fel de orbită unică, uriașă. Ipoteza nu-mi place, dacă spune că orice mit vrea să explice o chichiță bizară din lumea înconjurătoare, dar îmi place, dacă spune că orice punct de plecare e legitim pentru gîndirea mitică. De altfel, fosilele le-au dat mai mult de gîndit celor vechi decît se crede. Sursele vorbesc mereu despre oseminte de eroi, care sînt, normal, uriașe. Așa, de pildă, în povestea lui Pelops (cel care ar fi dat numele lui Peloponesului), gătit și servit cîndva la masă zeilor pentru a le pune la încercare omnisciența. Readus imediat la viață, se constată că Demetra, care-și jelea fiica, atinsese neatentă o parte din umărul lui, refăcut apoi de zei din fildeș. Tocmai acest uriaș omoplat din fildeș era expus, din secolul VII î.Hr. încolo, în sanctuarul lui Pelops din Olympia. Or, văile din jurul Olympiei sînt bogate în oase de mamuți din pleistocen; un os semifosilizat poate să arate ca fildeșul, iar un omoplat de mamut are aproape 50 de kilograme și diametrul de 1 metru. Omoplatul cu pricina a fost trimis la Troia în timpul războiului ca să faciliteze victoria aheilor, conform unei profeții, dar s-a pierdut în naufragiul navei care-l aducea înapoi. A reapărut mai tîrziu, zice legenda, în năvodul unui pescar, probabil tot așa cum se pescuiesc și azi mii de oase de mamut în Marea Mînecii. O altă profeție legată de victoria în război a spartanilor, povestită de Herodot, seamănă cu știrile de tabloid – un schelet de 3 metri (dimensiunea asta rămîne constantă în toate sursele, fără să fie umflată), al eroului Oreste, fiul lui Agamemnon, ar fi fost descoperit în Tegea, într-un sicriu uriaș. Iar lucrul nu este imposibil, în următorul scenariu: oase de mamut, reorganizate de descoperitorii lor pe verticală (ca biped), drept aparținînd unor eroi monstruoși, puteau să fi fost îngropate ceremonial în secolele VIII-VII, cînd începe nebunia moaștelor de eroi, iar apoi redescoperite. Aflăm și că oasele eroului din războiul troian Aiax cel Mare au fost expuse de mare pe o plajă. Rotula, zic rapoartele antice, era mare cît discul de la pentatlonul băieților, vreo 15 cm în diametru. Asta indică un mastodont sau un rinocer din miocen, foarte prezenți în depozitele din neogen-pleistocen de pe coasta Troadei (în jurul Troiei). Interesante sînt moderația și raționalitatea informatorului lui Pausanias, care nu se aruncă să dea vreo dimensiune fantastică a rotulei. Alte surse raportează apariția scheletului lui Ahile, într-o coastă stîncoasă de lîngă Sigeion (la nici 10 kilometri de Troia) unde tradiția plasa de altfel mormîntul lui. Numai o parte din schelet (zice de data asta Filostrat) era vizibilă, și anume doar vreo 10 metri; în cazul ăsta e vorba, evident, de un întreg sit fosilifer, cu numeroase animale. De adăugat că Schliemann a găsit la Troia o vertebră mineralizată a unui cetaceu dispărut din miocen în nivele de locuire umană din secolul XIII.

Arheologic, s-au găsit, într-adevăr, destule fosile pe situri antice, uneori aduse de la mari distanțe. Se cunosc în Mongolia bijuterii din ouă de dinozaur pe situri paleolitice, iar în morminte etrusce (secolul VI î. Hr.), colți de rechin din miocen, montați în aur, și fragmente fosile de copac mezozoic (vechi de 66 de milioane de ani). La Heliopolis, în Egipt, s-a găsit un fel de cabinet antic de inscripții și curiozități, printre care un arici de mare fosil (din eocen, acum 56-39 de milioane de ani) inscripționat cu hieroglife care spun că a fost găsit de un miner din Sinai cam prin vremea lui Tutankhamon. Tot în Egipt, campaniile arheologice din anii '20 la templele lui Seth cel malefic de lîngă Asyut, pe Nil, au găsit trei tone de oase fosile negre, foarte rulate, depuse ca ofrande. Unele fuseseră împachetate frumos și înmormîntate. Acum douăzeci de ani, oasele astea zăceau încă nedesfăcute în depozite ale British Museum.

Închei cu decorația unui *krater* (vas în care grecii amestecau vinul cu apa la banchet), produs în Corint la mijlocul secolului VI î.Hr. și aflat azi la Boston (foto aici: http://www.mfa.org/collections/object/mixing-bowl-column-krater-259823). Vasul redă legenda monstrului de la Troia, care, cum povestește și Homer, pustia coasta Troadei. Boardman, Schefold și alte nume mari au văzut pe kraterul de la Boston o schiță naivă și atipică în bestiarul grecesc, a unui cap monstruos (mare aproape cît Heracle, care îl atacă), ieșind dintr-o peșteră neagră. Adrienne Mayor a observat de curînd că, în realitate, desenul este reprezentarea, unică în arta greacă, a unui craniu fosil, expus de eroziune într-un escarpament. Deodată imaginea nu mai e deloc naivă, ci destul de clinică, cel puțin pe bucăți. Se văd articulația mandibulei, orbita goală, premaxilarul fracturat și occipitalul alungit și ascuțit. În ciuda formei de mamifer din terțiar (66-2,5 milioane de ani în urmă – poate girafa uriașă *Samotherium* din miocen), dinții sînt totuși de reptilă (mulți și fără molari), iar orbitele, de pasăre (cu inele sclerotice) – de parcă pictorul ar alcătui o himeră. Legenda fiind plasată într-un teritoriu cu mare potențial fosilifer, din care cei vechi raportează și alte descoperiri de oase „de eroi" (vorbeam mai sus de cele ale lui Ahile și Aiax), e în orice caz clar că monstrul de la banchet era de fapt o simplă, dar îmbătătoare, descoperire paleontologică.

***Cătălin Pavel** este arheolog și scriitor. Cea mai recentă carte publicată este romanul* Trecerea, *Cartea Românească, 2016.*

Sever VOINESCU

axa dus-întors

Democrațiile de limbă engleză și restul

Poate că una dintre intuițiile foarte transparent sugerate de Winston Churchill în imensa lui *A history of the English speaking people* este adevărată: în cele din urmă, va fi o confruntare între democrațiile anglofone și celelalte democrații. Cu mențiunea, firește, că asta nu înseamnă război. Dar înseamnă, desigur, că o uniune deplină între ele nu va fi posibilă. Democrațiile de limbă engleză au particularitățile lor imediat vizibile. De la sistemul de drept la modul în care metabolizează voința poporului, de la viziunea raporturilor dintre individ și societate la etosul capitalismului, multe sînt diferențele dintre lumea democrațiilor anglofone și celelalte democrații. Recent, am mai avut o probă.

După ce, cu o mică, dar indiscutabilă majoritate, poporul britanic a votat ca Regatul să părăsească Uniunea Europeană, o grămadă de comentatori din democrațiile continentale și-au exprimat speranța că decizia finală cu privire la Brexit va fi luată, totuși, în Parlament, unde curentul *„Remain"* avea o largă majoritate. Ce sperau toți acești comentatori, iubitori ai democrației, firește, era că Parlamentul va anula cumva decizia populară. De dragul Uniunii Europene, proiect esențialmente democratic, voința poporului britanic ar fi fost bine să fie anulată de propriul Parlament. Asta era în iunie. Șapte luni mai tîrziu, urmare a unei decizii a Curții Supreme britanice, votul asupra declanșării Brexitului a venit în Parlamentul de la Londra. Același Parlament care mustea de *„remainers"* a votat, acum, Brexitul. Și, dacă scorul referendumului din vară a fost de 52% pentru și 48% împotriva ieșirii de UE, scorul în Parlament a fost zdrobitor: 498 pentru și 119 împotrivă. Ce anume a făcut ca un Parlament să-și schimbe atît de radical opțiunea? Simplu: respectul pentru votul popular. Nu mă îndoiesc că cei mai mulți parlamentari britanici cred că țara lor nu trebuia să părăsească Uniunea. Cînd cu referendumul din vară, au făcut campanie pentru asta și au contribuit cum au putut ca votul popular să fie invers decît a fost. Dar, dacă poporul a decis ceva, parlamentarul nu se mai poate opune. Nu este vorba aici de un mandat imperativ în sensul teoriilor politice – parlamentarul britanic este ținut de mandat moral. Imperativ nu este „contractul" stabilit prin votul în alegerile parlamentare, căci parlamentarismul britanic este cel mai liber sub acest aspect; imperativă este obligația morală de face ce spune poporul, dacă tot l-ai chemat să se pronunțe direct într-o anumită chestiune. Cum ar fi ca poporul britanic să spună ceva, iar Parlamentul să spună invers? Un divorț între popor și Parlament este de neimaginat în democrațiile anglofone.

Un divorț între popor și Parlament este de neimaginat în democrațiile anglofone.

Ei bine, în celelalte democrații treaba asta este mai relativă. Parlamentul are autonomia lui, iar distanța pe care elita politică o simte față de popor este ceva mai mare – o bună doză de aristocrație se poate observa în democrațiile non-engleze. Fenomenologia ipocrit-democratică a păcălirii referendumurilor în Europa continentală este spectaculoasă și, dacă am privi-o mai de departe, chiar comică. De la felul constituțional-sofisticat în care francezii au fentat referendumul asupra Constituției europene din 2005 la modul ghiolbănesc în care românii pur și simplu au ignorat propriul lor referendum privind trecerea la sistemul unicameral și micșorarea numărului de parlamentari din 2009, cazuistica democrațiilor care cheamă poporul să se pronunțe și apoi fac invers decît a spus poporul este destul de bogată. Primirea entuziastă a Brexitului la Casa Albă (readucerea bustului lui Churchill în Biroul Oval, poveste despre care am scris aici acum cîteva luni, este un semnal puternic) înseamnă, însă, o puternică lovitură dată Uniunii Europene și merită să ne gîndim dacă nu cumva această regrupare a două dintre cele mai importante democrații anglofone este un semn al diferenței față de democrația Europei continentale.

În plus, Trump aduce o stridență nouă. El pare a fi primul președinte american care vrea destrămarea Uniunii Europene. Relațiile transatlantice au mai cunoscut momente tensionate. La începutul anilor 2000, cînd administrația Bush a decis să invadeze Irakul, o bună parte a europenilor s-au opus. Totuși, chiar și atunci, o altă (nu mai puțin bună) parte a europenilor au mers alături de americani, chiar dacă nu neapărat la război, dar măcar din punct de vedere politic. Acum, însă, e cu totul altceva. De data asta, întreaga Uniune este sub egală presiune. Acum nu mai e vorba despre divizarea Uniunii între „vechea Europă" și „noua Europă" sub aspectul strict al unei opțiuni de securitate, ci despre disoluția UE. De ce vrea Trump așa ceva cînd este evident că o atare prăbușire politică este contrară intereselor americane? Voi încerca, într-un text viitor, să găsesc o explicație. Oricum, transplantul Marii Britanii din corpul Europei în corpul Americii ne lasă amputați.

Cine să mai militeze în interiorul Europei pentru Uniune, dacă intelectualii devin tot mai rezervați?

Iar noi, cei rămași izolați pe continentul încețoșat (vă amintiți bancul: un buletin meteo englezesc anunță că e ceață pe Canalul Mînecii spunînd că Europa a fost învăluită de ceață), trebuie să constatăm unele lucruri nu tocmai plăcute. Am fost multă vreme obișnuiți să considerăm partea vestică a Europei drept flancul solid, de nu chiar izvorul principal al forței Uniunii Europene. Pînă de curînd, problemele Uniunii Europene erau „specialitatea" Estului. O călătorie politică prin Europa, de la Vest la Est, era o călătorie dintr-o lume așezată, certă și prosperă, spre inconsistență, echivoc și nevoi nesfîrșite – o călătorie dinspre alb spre negru prin nenumărate tonuri de gri. O asemenea călătorie însemna afundarea treptată în Levant, așa cum intri în apă, la mare: cu fiecare pas, te scufunzi tot mai mult. Acum, nu mai e așa. Și nu doar că nu mai e așa, dar partea altădată sigură a Europei a devenit una dintre marile ei vulnerabilități. După Brexit și primele gesturi diplomatice ale lui Donald Trump, Europa s-a trezit de-a dreptul înconjurată de inamici. O scrisoare pe care președintele Consiliului European a trimis-o, la finele lunii ianuarie, celor 27 de membri (Marea Britanie este deja scoasă din *„mailing list"*) propune o viziune sumbră. Există, spune Donald Tusk, trei categorii de amenințări la adresa Uniunii noastre. Prima categorie constă în amenințări externe: Rusia, China și America lui Trump subminează unitatea Europei, la care se adaugă terorismul, războaiele din Orientul Mijlociu, anarhia din Africa, islamul radical. A doua categorie de amenințări este de natură internă: creșterea tendințelor politice centrifuge, naționalismul, populismul și euroscepticismul, „egoismul național", după vorba lui Tusk. În fine, a treia categorie de amenințări este de natură intelectuală: elitele europene nu mai au încredere în proiectul Uniunii și pun sub semnul întrebării valorile democrației liberale. Cine să mai militeze în interiorul Europei pentru Uniune, dacă intelectualii devin tot mai rezervați?

Dacă analiza lui Donald Tusk este corectă, atunci trebuie să admitem că „privilegiul" Estului de a fi furnizorul de probleme al Europei s-a pierdut. Aversiunea față de UE, fie că se citește în cărțile intelectualilor zilei, fie că se vede în popor, este, mai degrabă, un fenomen al Vestului. Un estic de vreo 60 de ani, să zicem, zăpăcit de cîtă istorie i-a fost dat să trăiască, ar putea să le reproșeze vesticilor cam așa: m-am născut în comunism, într-o vreme în care și vouă vă cam surîdea ideea, apoi m-ați scos de acolo pentru că ajunsesem într-un coșmar și m-ați vîrît în Uniunea Europeană, unde zorii erau senini și soarele plăcut, iar acum îmi spuneți că nu mai e bine nici aici și vreți să mă plasați, la rigoare, înapoi în grija ursului! Nu-i cam mult pentru o singură viață?

În scrisoarea la care m-am referit mai sus, Donald Tusk sugerează liderilor europeni că atitudinea utilă în fața acestor multiple amenințări este regăsirea mîndriei de european. Să înfruntăm vremurile cu puterea pe care ți-o dă mîndria de a fi ceea ce ești. Europa este, totuși, o superputere economică, leagănul civilizației lumii, creatoarea celor mai bune lucruri pentru om – adaug eu. Să ne amintim pe ce fundament stăm și să ne gîndim împreună la viitor! Dacă citesc eu bine aceste rînduri, ceea ce vrea să spună Tusk este că democrațiile continentului ar trebui să învețe ceva esențial de la democrațiile angolofone.

PUBLICITATE

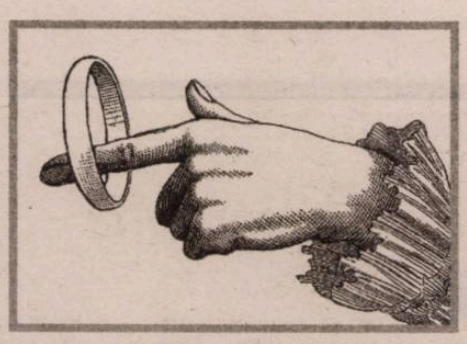

Selma IUSUF

legende **urbane**

Obositoarea povară a masculinității

Stă și leorpăie de o jumătate de oră la o supă. I se oferă apoi o porție de chiftele cu un aranjament generos de piure alături. Cere doar o parte din ce i se oferă. „Dar ce fel de bărbat ești tu de mănînci ca o păsărică?“ Păi, e un bărbat ca mulți alții, care a început să aibă puțin grijă la ce și cît mănîncă. În ochii unora însă, o asemenea grijă pare exagerată. Totuși, dacă partea cu dieta a început să fie larg acceptată de mai toată lumea, altfel stau lucrurile cu baletul, de pildă. Mulți se uită un pic îndoiți la unul care ar admite că îi plac spectacolele de balet. Nu ești mascul îndeajuns dacă te uiți la țopăielile lui Barîșnikov. Nu e OK să stai o oră jumate cu ochii în niște tutu-uri roz și nici cu ei în colanții vreunui prim-solist. Nu-i demn pentru un tip adevărat să admire *coupé jeté*-uri, *ronds de jambe*, *plié*-uri și *piqué*-uri.

Și nu e OK nici dacă mergi la cosmetică să-ți faci unghiile. Cremele, hai, treacă, se acceptă cu condiția să nu vorbești totuși despre asta. Te dai pe sub ochi, te mai dai pe față, foarte bine, dar nu vorbi public despre asta. Doar fetele au dreptul să le afișeze peste tot, să poarte discuții interminabile despre ele și să se îngroape în zeci de cutii, boluri, tuburi și eșantioane de creme menite să hidrateze și să dezrideze toate zonele corpului.

Devii de asemenea dubios dacă îți plac musical-urile. Mai rău, musical-urile combinate cu dans sînt zone interzise. Care dur ar sta să se uite două ore la așa ceva cu o pungă de floricele în mînă? În fiecare din situațiile astea e invocată o capcană parșivă, întinsă de prietenă sau nevastă, de femei în general, care îi păcălesc pe bieții oameni să intre la mall și să piardă o seară ascultînd niște tipi care lălăie o peltea siropoasă.

Mai vezi tați amărîți ieșind de la Tinker Bell de o mînă cu fetița care poartă aripioare prinse cu elastic pe după umeri și cu cealaltă mînă ocupată de o baghetă de zînă cu stea în vîrf. Astea sînt sarcini de îndeplinit, însă, nu se pun la bucurii personale care pot părea prea puțin bărbătești în ochii privitorului.

„Așa e, poezia e pentru fete!“

Cum ar fi cititul de poezie. Am stat de vorbă la un moment dat cu niște elevi de liceu, iar unul dintre ei declara absolut convins că nu îi place poezia. Poezia în general, ideea de poezie. Colegii lui din jur au dat aprobator din cap: „Așa e, poezia e pentru fete!“ Poezia era, pentru bărbățeii ăștia, un fel de musical cu dans al literaturii. La capătul opus al unui Hemingway cu fraze scurte și simpliste, la obiect și bărbătești, carevasăzică, un *macho* care bate oricînd la stil și nerv diverși leșinați care bocesc după iubite pierdute. În rime. În catrene. În sonete. Orice poet romantic, cu pieptul gol în cămașa albă, fluturîndă, cu pletele cîrlionțate în vînt, e caraghios pentru sufletelele astea tari. Ar mai accepta o rimă, ceva, poate, de la Poe doar dacă le povestești însă cît de bețiv și afemeiat a fost și ce teribile povești de groază a mas cu un soi de percepție osificată asupra sensului masculinității. Un bărbat nu plînge sau o face foarte rar. Într-o întîlnire cu băieții se discută orice, mai puțin chestiuni de igienă intimă, despre propriile sentimente sau, habar n-am, locurile unde găsești cele mai bune prăji cu lămîie. Bărbații nu se pupă între ei la venire și la plecare și nu pun mîna unii pe alții așa cum fac fetele. Nu va zice nici unul „Ia pune mîna pe chiloții ăștia să vezi ce bumbac fin“, așa cum face orice fată cu prietenele ei. În ochii societății, dumneavoastră, domnilor, puteți discuta despre vreme, sport, femei, politică, ceva artă (balet, musical-uri, poezie doar tangențial și în derîdere), roboți, mașini, arme, explozii, tancuri. Și poate despre barmanița care vă servește. OK?

***Selma Iusuf** este jurnalistă, redactor-șef la știri, radio Kiss FM și Magic FM.*

anti nostalgia

Mesaj

„Cum priviți mișcarea de protest din ultimele zile?

Toată lumea este nemulțumită de ceea ce s-a întîmplat, de hoția pe care Guvernul PSD a comis-o, dar faptul că există atîta responsabilitate cetățenească în rîndul românilor, ca să folosesc și eu un termen consacrat, mă surprinde în bine, îmi place faptul că românii ies și își manifestă dezacordul. [...]

Ce credeți că ar trebui să se întîmple acum cu OUG?

S-o calce în picioare, să nu mai existe, este o nebunie, o tîmpenie, este o invitație la hoție. Tot auzeam în ultima perioadă pe la diverse televiziuni că DNA-ul a devenit o nenorocire... Oamenii politici sînt amenințați... Păi, dacă oamenii politici fură cel mai mult, cine-i de vină? Să ne explice dl Dragnea cum de are o asemenea moșie de șapte hectare, cu piscină, cu teren de tenis, cu nu știu cîte clădiri. Eu sînt un om care muncește de peste 60 de ani și abia am și eu un apartament și o mașinuță, împreună cu soția mea, amîndoi am muncit pe rupte, eu de 60 de ani, ea de 50.

Aveți un mesaj pentru manifestanți?

Vreau să le spun că-i iubesc foarte tare, le admir determinarea și regret că nu pot să fiu alături de ei, vîrsta numi permite, nu pot sta multă vreme în picioare, din cauza asta nu sînt prezent acolo, așa cum am mai fost de-atîtea ori... Îi iubesc din suflet și le urez tărie, forță și determinare. Pînă la capăt.“

Victor Rebengiuc în dialog cu Cosmin Ruscior, în exclusivitate pentru RFI, 4 februarie 2017.

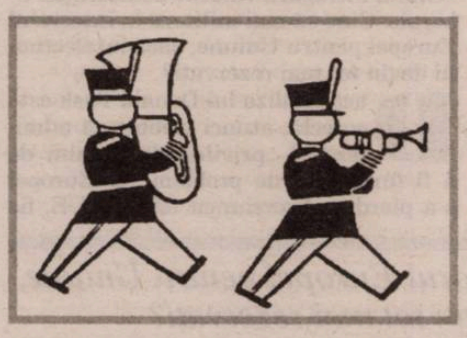

Cătălin ȘTEFĂNESCU

fără doar și **coate**

Rădăcina răului și galaxia speranței

Exuberanța, îndîrjirea, creativitatea manifestațiilor de stradă de la începutul acestei luni sînt, în parte, și expresia „nevorbirii“ noastre. Deși existăm într-un spațiu în care se vorbește enorm, nu avem prea multe date ale culturii dialogului. În împrejurări dintre cele mai diverse, parcă ne-am dori să dialogăm, dar sfîrșim prin a ne certa. Jignirea pare întotdeauna mai la îndemînă decît argumentul. Din 1989 încoace, acest tip de constatare se întoarce pe toate fețele, se formulează în toate felurile, dar se lovește de același zid. Mulți se grăbesc să pună ștampila fatalității și pe acest fapt, ca pe multe altele. Iar adevărul e că puține suferințe sînt mai mari decît aceea în care simți că vrei să spui ceva, dar fie nu reușești să o faci – nu izbutești să potrivești cuvintele cu gîndurile –, fie nu ți se dă voie, fie nu ești auzit, nu ești luat în seamă.

În linii mari, cultura relației între stat și cetățean urmează, cît se poate de firesc, modelul relațiilor de acasă, din comunitatea religioasă – dacă e cazul –, de la școală, de la locul de muncă. Mulți compatrioți se supără și reacționează zgomotos la auzul sau la citirea acestor cuvinte, dar venim în contemporaneitate din istoria încă neterminată a unei culturi a supunerii, nu a căutării înțelegerii. „Vezi-ți de treaba ta, și nimeni n-are nimic cu tine“ nu e tocmai cea mai inspirată temelie pe care se construiește un model cultural elastic, capabil să reziste la desele seisme ale unei lumi în schimbare. Ideea că statul și instituțiile sale sînt organisme ale „stăpînirii“ nu produce niște cetățeni aflați într-o relație de parteneriat și de reprezentare cu Puterea, ci niște „supuși“ dispoziționali. Dacă Puterea le dă cîte ceva, păstrează o oarecare liniște. Dacă îi uită la nesfîrșit, încep să „mîrîie“ și să „muște“. Însă atunci cînd spui „supuși“, apare imediat tentația de a-i disprețui. Apare reflexul de a vorbi despre ei ca despre niște ființe nevolnice, guvernate doar de instincte. Mulți dintre cei care au avut șansa unei educații contemporane, aici, acasă, sau în alte zări ale lumii uită că există și compatrioți, foarte mulți, care nu au reușit să iasă din modelul cultural privit cu dispreț. Iar această nereușită nu e doar din vina celor care i-au căzut pradă.

„Data viitoare mergeți dracu' la vot!“

Rădăcina răului pe care îl simțim acut în momente de criză nu e la cei care nu gîndesc și nu se pot exprima aidoma nouă. Nu e la cei care nu apreciază muzicile noastre, filmele noastre, felul nostru de a ne îmbrăca și de a vedea lumea. Un vot acordat unui partid care nu e pe placul nostru, într-o secție de votare dintr-un sat din Moldova, nu e mai vinovat decît parcarea mîrlănească a unei mașini în centrul Bucureștiului sau al Clujului. Un bătrîn rătăcit în teoriile conspiraționiste ale „înțelepților“ unor televiziuni nu e mai vinovat decît un profesor citadin care vorbește despre „pericolul țigănesc“ sau despre „homosexual sau pedofil e același lucru“. Un primitor de găleată electorală, fericit că prinde și niște mici și-o bere, nu e mai vinovat decît un medic șpăgar sau deprofesionalizat, sau decît un polițist corupt. Rădăcina răului vine din disprețul și din frica față de alteritate. Răul vine din necunoaștere și respingere. Și se simte cel mai bine în nerecunoașterea statutului de ființă umană al celor care nu fac parte din teritoriul pe care îl delimitează gustul nostru personal.

Entuziasmul salvator al ieșirii în stradă, dar și îndîrjirea care îl însoțește sînt și expresia unei presiuni a frustrărilor pe care nu le putem exprima tot timpul. Pentru că frica de o eternă precaritate, disprețul față de compatrioții cărora nu le mai dai nici o șansă, considerîndu-i pierduți definitiv în animalism, fatalismul constatării că aici n-o să meargă nimic, niciodată, gîndul că fibra națională conține minciună și trădare, toate astea nu dispar în neant, odată cu trăirea bucuriei de a fi împreună la un protest cu atmosferă sublimă. Dar e un tip de descărcare a unei forme de lest psihologic, la fel de bine ca o manifestare explicită a unei nevoi acute de comunitate și de spirit al acesteia.

Exercițiul protestului arată o lume urbană, cît se poate de modernă și de creativă, o parte a acestei țări care nu mai acceptă umilința în raporturile dintre cetățean și Putere. Altminteri, s-ar putea să fie și un set de lecții excepționale. Una dintre ele vine din celebrul text de pancartă: „Data viitoare mergeți dracu' la vot!“ Ceea ce, să recunoaștem, nu e suficient pentru a accepta în mod real rezultatele unui vot legitim. Această acceptare e esențială pentru imaginea și conținutul de civilizație al acestor proteste. Iar atmosfera evocată de agențiile internaționale de știri și de mari posturi de televiziune e un *„boost“* de imagine după care tînjeam de mult. Dar e important ce facem cu el. Pentru că riscăm să ne găsim din nou în situația discuției despre *branding*-ul de țară; avem senzația că totul se rezolvă printr-o campanie de imagine izbutită. Și toți sîntem creativi, avem soluții, ne pricepem. Credem că imaginea e totul. Uităm conținutul, pentru că acolo e cel mai greu, cel mai de durată și cel mai mult de muncă. Preferăm oricînd o poză izbutită în locul unei realități care ne bîntuie. Însă, sub semnul galaxiei de luminițe ridicate în piețele centrale ale cîtorva orașe ale țării, s-ar putea să crească gînduri și ființe noi.

***Cătălin Ștefănescu** este realizatorul emisiunii* Garantat 100% *la TVR 1.*

Petre GURAN

Dumnezeu în piață!

Actualitatea umple de relevanță temele pe care le dezvolt de ceva vreme în această pagină despre relația dintre domeniul religiosului și domeniul politicului. O mînie blîndă a izbucnit în zilele din urmă în societatea românească din cauza intenției Guvernului de atenuare a legii penale privitoare la fapte de corupție. Modificarea a fost văzută ca o atingere adusă principiului egalității în fața legii, întrucît faptele dezincriminate privesc cu precădere pe deținătorii autorității publice. În plan moral, demersul politic a fost perceput ca o relativizare a poruncii a opta din Decalog *(să nu furi)*. Interpelată de această dimensiune „religioasă" a protestului, Biserica Ortodoxă Română, urmînd celei catolice, a condamnat fenomenul corupției*, făcînd însă și un apel la pace socială. Cruci, cosciuge, un călugăr protestatar cu crucea în spate atrăgeau atenția în piață, apoi momentele de reculegere păstrate în amintirea morților din decembrie 1989 și din Colectiv, în cele din urmă o pancartă cu un citat de Evanghelia după Ioan – „Fără Mine nu puteți face *nimic*" (Ioan 15, 5) – dădeau pieței aerul tare al unor aspirații înalte.

Avem în acest eveniment toate ingredientele pentru a discuta principial condițiile și cauzele unei întîlniri foarte speciale dintre *civitas Dei* și *civitas terrena?* Referința la cele două entități conceptuale necesită precizarea planului în care se poartă discuția. Un plan este cel al societății privite ca ansamblu, punctul de privire fiind exterior, dinspre viitor spre trecut, analitic sau descriptiv. Al doilea plan este cel al individului, are o dimensiune morală și angajată, se sustrage precizărilor temporale, include o judecată de valoare și deschide spre acțiune.

Un comentator politic a numit manifestația o revoluție morală.

Faptul că discuția despre cele două cetăți s-a purtat cu precădere în primul plan, al societății în desfășurarea ei istorică, este cauza principală a confuziilor privitoare la conținutul și acțiunea celor două cetăți. De aceea este importantă în acest context dezvoltarea celui de al doilea plan, căruia i se poate aplica o judecată de valoare.

Augustin deosebește cele două cetăți prin aceea că în cetatea pămîntească omul trăiește după voința proprie, în timp ce în cetatea lui Dumnezeu omul trăiește după voința lui Dumnezeu (*CD* XIV, 4). Distincția nu e material (trupesc) – imaterial (sufletesc), iar granița dintre cele două cetăți trece prin interiorul persoanei, înțeleasă ca un întreg format din suflet și trup deopotrivă. Deși Augustin folosește metafora Roma-Babilon pentru *civitas terrena* și Ierusalim pentru *civitas Dei*, el revine în mai multe rînduri asupra faptului că cele două cetăți nu sînt în competiție în planul istoriei, deși se pot întîlni ocazional, uneori în confruntare. Apartenența individului la o cetate nu exclude o relație cu cealaltă și suportă gradații și fluctuații. Cei care azi se află pe poziții antagonice, mîine s-ar putea reuni în cadrul aceleiași cetăți, în schimb cei care se împărtășesc din același potir s-ar putea să nu se regăsească de aceeași parte la judecată – este finalul cărții I din *De civitate Dei*. Astfel, *civitas terrena* nu este condamnată maniheic, de aceea Augustin nu neagă realitatea măreției Imperiului Roman, pe care o atribuie virtuților romane, și vede tocmai în gloria imperiului răsplata lui Dumnezeu pentru acestea. Gloria cetății pămîntești este un substitut pentru cei care nu au acces spiritual la cetatea lui Dumnezeu (*CD* V). Numai dacă ai ajuns să cunoști cetatea lui Dumnezeu te poți elibera de frumusețile celei pămîntești, de fapt să constați sărăcia și nefericirea ei. Această cunoaștere însă este mai degrabă excepțională și, în orice caz, rezultatul unei metamorfoze progresive. În această dinamică spirituală a ființei umane, cele două cetăți se întrepătrund și traversează istoria împreună.

Viziunea lui Augustin este specifică antichității tîrzii, nu Occidentului, cum este îndeobște perceput. Ea aparține unei lumi, care nu este încă creștinătatea, chiar dacă nu mai este imperiul păgîn. Imperiul sau statul, numit generic Roma, este încă ceva exterior proaspetei conștiințe ecleziale și cu care creștinul nu este obligat să se identifice. O face însă Augustin în numele romanității sale. Din acest punct de vedere, situația secolelor IV-V se aseamănă cu a civilizației noastre. *Civitas terrena* și *civitas Dei* își au fiecare logica ei, dar fiindcă nu pot fi despărțite sînt deopotrivă necesare pelerinajului prin istorie.

Revenind la actualitate, situația politică din ultimele zile ilustrează perfect această întrepătrundere, ba chiar mai mult, o potențare reciprocă. Protestul s-a născut din indignarea că o lege penală poate fi modificată pentru a proteja persoane deținătoare ale autorității publice de consecințele acțiunilor lor ilegale – pe scurt, dezincriminarea furtului pînă la un anumit prag valoric. Legea este temeiul însuși al conviețuirii în societate, ea trebuie să distingă între prietenul și dușmanul comunității. Legea este măsura cu care se măsoară conformarea la obiectivul conviețuirii. Schimbarea legii în timpul jocului înseamnă ruperea contractului social. Și nu este vorba de o lege oarecare, ci de una din legile morale universale, cea prin care este respectată integritatea materială a concetățeanului sau aproapelui. Religiosul este la originea consfințirii acestui principiu, tocmai întrucît rolul ei este prezervarea unității corpului social. Cu toate acestea, componenta religioasă a legii nu necesită o dimensiune transcendentă, orice morală filosofică este suficientă pentru a stabili regula. Deci este o afacere care ține exclusiv de *civitas terrena*.

Dacă analizăm formele în care s-a produs această revoltă descoperim că dimensiunea civică este potențată de o nouă dimensiune, propriu-zis transcendentă. Manifestația este cu totul și cu totul atipică: fără violență, prin relaționare pașnică și prietenoasă cu restul societății urbane, cu marșuri ale tăcerii, aproape procesionale, cu gesturi de solidaritate extraordinare, cu grijă pentru curățenia spațiului. Un comentator politic a numit manifestația o revoluție morală. Manifestanții lasă impresia că vor să convingă, nu să învingă. Toate relatările din piață vorbesc despre pacea și prietenia care domnesc între oamenii strînși acolo. Ei își exprimă dorința de a stabili un context social care să permită, în termenii lui Augustin, exersarea virtuților. Dacă *civitas terrena* înlocuiește, în mecanismul ei de funcționare, forța prin lege, privilegiile puternicilor prin autoritatea morală a deținătorilor puterii, ea devine un partener al cetății lui Dumnezeu. Gajul întîlnirii celor două cetăți este schimbarea lăuntrică a oamenilor. Prin și înăuntrul oamenilor este Dumnezeu în piață.

*http://basilica.ro/indemn-la-rugaciune-dialog-si-coresponsabilitate-sociala/ „trebuie continuată lupta anticorupție, iar cei vinovați trebuie sancționați, deoarece hoția și furtul degradează societatea în plan moral și material".

***Petre Guran** este dr. în istorie bizantină al École des Hautes Études en Sciences Sociales, cercetător la Institutul de Studii Sud-Est European al Academiei Române.*

Radu PREDA

Ortodoxie și corupție

Note social-teologice

Deja în urmă cu peste un deceniu m-am confruntat cu o întrebare la care încerc să dau și azi un răspuns convingător. Cu riscul de a mă repeta: cum poate fi o țară majoritar religioasă și majoritar coruptă în același timp?

Înainte de a creiona un răspuns – mai precis, o explicație –, cîteva cuvinte despre asemenea tematizări pausale. Banală, dar nu mai puțin adevărată, generalizarea este cea mai periculoasă formă de suspendare a simțului de observație. Punîndu-i pe toți la un loc, scapi pentru moment de efortul distincțiilor, de corvoada nuanțelor, de oboseala particularităților și, în cele din urmă, de propria responsabilitate. Dacă toți sînt așa cum par și cum spui, ce poți face tu, un singur și simplu individ? Nu ai decît soluția resemnării: „ca la noi la nimenea", „trăim în România", „mai rău nu se poate" și alte asemenea afirmații cu tîlc aparent din care rezultă că te afli printre cei care sînt, de fapt, naufragiați pe o insulă de a cărei populație se delimitează strict.

Generalizările în materie confesională sînt și mai grave. Ele întreține imagini false, alimentează frica sau, dimpotrivă, încurajează superioritatea obraznică. Sigur, în clișee, cum se știe, se ascund părți de adevăr, problema constînd tocmai în absolutizarea fragmentului și prezentarea lui pe post de întreg. În cazul de față, plecînd de la mafia italiană sau de la realitățile latino-americane, am putea afirma senin că, iată, catolicismul coabitează de minune cu crima organizată și corupția, ca să nu mai vorbim de pedofilie. La fel, ținînd cont de realizarea profitului nu doar prin plusvaloarea tehnologică, dar mai cu seamă prin speculația de tip financiar sau prin exploatarea diferențelor de preț pe piața muncii, prosperitatea protestantismului apare mai mult decît suspectă.

Revenind la ortodoxie, abordarea realităților sociale din țările în care aceasta este majoritară suferă, de regulă, de două defecte metodologice. Primul: tentația de a transfera în Orient istoria eclezială din Occident. Așa ajunge un ortodox să fie acuzat de practica Inchiziției, evident pe baza vorbei parabiblice „crede și nu cerceta" *(sic!)*. La fel, în cazul relației Biserică-stat, oricum complexă și fluctuantă, în Bizanț și după aceea, ortodoxiei îi este imputat un imaginar cezaropapism practicat însă de emisfera latină. Al doilea: parcursul cultural diferit de Apus al Bisericii de Răsărit este interpretat aproape exclusiv în cheia unei întîrzieri, a unui deficit. Pe scurt, sincronizarea este văzută drept ideal, în timp de bogăția de expresii ajunge un impediment.

Acum, legat de constatarea obiectivă a unei permisivități sporite față de încălcarea legii la nivel social, să facem distincția de cantitate, dar și de calitate între marea corupție și corupția de subzistență, ca să mă exprim astfel. Sursa lor comună este însuși statul, nu Biserica! Marea corupție rămîne apanajul unei categorii speciale, să faci averi fabuloase pe bani publici nefiind la îndemîna oricui. Ceea ce noi vedem pe stradă și în subsistemele statului – de la plicul pentru doctor la meditațiile private – reprezintă captivitatea cotidiană a cetățeanului lipsit de alternative reale. Or, statul de azi, moștenitor al celui comunist, s-a deschis cu greu spre inițiativa privată în medicină sau învățămînt, continuînd să cultive o mentalitate de monopol.

Ce ar putea face Biserica Ortodoxă? Cel puțin două lucruri. Primul: să practice transparența propriului buget, arătînd cît vine de la stat, cît de la credincioși, cît din propriile activități economice și pe ce se cheltuiesc banii. Mitropolitul Bartolomeu, de fericită memorie, publica anual această sinteză financiară în ziarul eparhial de la Cluj. Al doilea: să vorbească mai apăsat despre virtuțile evanghelice care, traduse social, ar da un imbold etic de care, în mod evident, avem nevoie. Și nu pentru că am fi cu toții potențiali hoți, ci tocmai pentru că nu sîntem așa. Apelul la cinste are și un rol preventiv. Adică ne ține mintea trează în fața ispitelor de tot felul în care putem cădea. La urma urmelor, pînă și Mîntuitorul Hristos a trebuit, pe Muntele Carantaniei, să facă față unor propuneri profund corupte.

***Radu Preda** este profesor la Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca.*

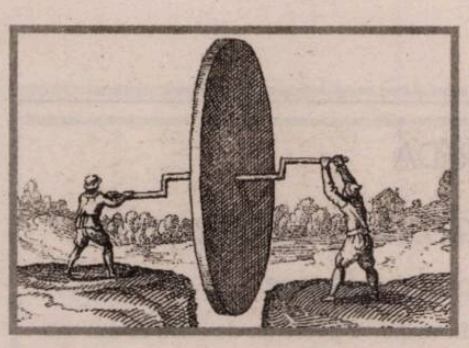

Teodor TIȚĂ

contraintuiția

Întoarcerea la politică

România nu a mai văzut o astfel de efervescență politică pe străzile ei de un sfert de secol. Egale ca amploare și semnificație cu manifestațiile de zilele acestea au fost doar mitingurile trezirii de după Revoluție. Cîteva constatări, aproape la cald, după ce am urmărit din stradă desfășurarea adunărilor publice din București și de pe telefon reacțiile din zona politică și nu numai:

■ Asistăm la o repolitizare a publicului din marile orașe (cel suspectat de egoism și comoditate) și la o reacție de exasperare în unele locuri din România care în februarie 2017 au cunoscut pentru prima oară un miting. Știrea aceea despre singurul protestatar din Odobești e cumva semnificativă și înduioșătoare.

■ Fenomenul nu este nou. Avem de-a face doar cu o maturizare a unei generații care, în anii trecuți, și-a exersat indignarea pe alte subiecte și cu alte ținte. Cabinetele Boc și Ponta au avut parte de contestări în stradă. Ar fi avut parte probabil și Guvernul Ungureanu de întîmplări asemănătoare dacă ar fi trăit suficient. În cazul executivului condus de Dacian Cioloș a funcționat o oarecare apropiere de ideile actualilor protestatari, plus ambiguitatea conceptului de „tehnocrație".

■ Am spus-o în trecut, o spun și acum. Faptul că o parte dintre acești oameni nu merg la vot vine de la o inabilitate a politicii formale de a-i asculta și de a acționa pe baza dorințelor lor.

■ Situația asta fost reconfirmată cu ocazia „crizei ordonanțelor" sau a „revoluției luminii", cum vreți să îi spuneți. Vocea Opoziției a fost mai degrabă slabă, reactivă și, pe alocuri, de-a dreptul ridicolă.

■ De cealaltă parte, șirul greșelilor, sfidărilor și aroganțelor a fost stupefiant. Felul în care Puterea (includ aici atît șefii partidelor de la guvernare, cît și miniștri sau alți demnitari) s-a comportat în aceste săptămîni denotă nu numai inadecvare, ci și un refuz irațional de a trăi în realitatea obiectivă.

Un refuz irațional de a trăi în realitatea obiectivă.

■ Mai mult, PSD a preferat să se refugieze într-o narațiune dominată de conspirații, insinuări privind intervenții străine și interese politice obscure, cel puțin jignitoare, atunci cînd enormitatea lor nu le face amuzante.

■ Un rol special în armata propagandistică a Puterii l-a avut primarul Capitalei. Ignorînd voit faptul că numărul oamenilor din stradă era aproximativ egal cu cel al voturilor care au dus-o la Primărie, doamna Firea a preferat să își acuze concitadinii că habar nu au de ce protestează. Mai mult, a strecurat într-un comunicat al Primăriei privind manifestațiile și o referire la integritatea teritorială a țării. Tipul acela de comunicare ce a dus în anii '90 la evenimente tragice.

■ Gabriela Firea, cu agenda ei conservatoare, se conturează încet-încet nu numai ca posibilă alternativă internă în PSD la deja compromisul Liviu Dragnea, dar și ca vîrful unui pol radical și toxic al unei zone de societate ale cărei instincte democratice cu greu mai pot fi discernute.

■ Așa cum evenimentele din stradă vor avea urmări în conștiințele participanților și a unei părți dintre spectatori, urmări va avea și narativul promovat de PSD. Cu bună știință, „social-democrații" își construiesc redute retorice care depășesc cu mult cadrul unui exercițiu responsabil al puterii. Ca să dau doar un exemplu, faptul că de la înălțimea funcției de ministru de Interne se fac liste cu jurnaliști "instigatori" mi se pare impardonabil și un motiv suficient de demitere. N-a fost cazul. Doamna Carmen Dan e încă acolo, iar numărul instigatorilor a crescut semnificativ. Ultimele pe listă, cu voia dvs., multinaționalele.

■ E aproape ironic cum a pornit PSD lupta împotriva multinaționalelor fără însă să își pună problema reală a Codului Muncii sau a optimizărilor fiscale. Social-democrați, dar nu prea mult. Genul acela de inițiative riscă să afecteze grav cercurile de business care sprijină partidul.

■ În ceea ce le privește, unele corporații continuă să subvenționeze mașinăria de propagandă izolaționistă sub masca unei prost înțelese neutralități. Eforturile care urmăresc oprirea fluxului de bani către instituții de media care au uitat de mult care le e rostul și rolul au avut efecte mai degrabă limitate.

■ Strict din punct de vedere al binomului conflictual PSD-corporații, comicul situației e dublat doar de ipocrizia ambelor părți.

■ Indiferent de cum se va termina punctual această bătălie, fractura din societate va produce efecte pe termen lung. Scriam mai sus că nu avem de a face cu un fenomen nou. E însă prea devreme pentru a înțelege urmările. Ce știm deocamdată este că PSD a reușit cumva să facă pasul din URSS în Pakistan, ignorînd cu bună știință varianta decentă care presupunea un pic de pragmatism, eficiență și umilință. Altfel spus, după ce douăzeci de ani a încercat să demonstreze că s-a scuturat de comunism, a reușit să o facă îmbrățișînd un model de societate specific Orientului. Un model în care avem la vîrf o oligarhie financiar-politică restrînsă, care deturnează, nepedepsită, resurse publice, iar sub ea – o populație care se vede obligată să suporte situația.

Iar dacă PSD nu își schimbă moravurile – e o discuție separată despre reforma Behemoth-ului –, România rămîne măcar cu imaginea unei galaxii-efemeride în Piața Victoriei. Asta și probabil cea mai bună presă pe care a avut-o în străinătate de la cele cîteva ore de după plecarea intempestivă din CC și din istorie a lui Nicolae Ceaușescu.

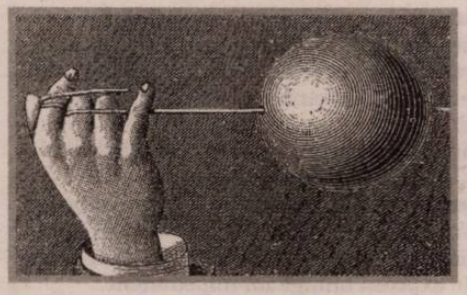

Matei MARTIN

mapamondul de buzunar

Și la case mai mari...

Scandaloasa și intempestiva modificare a legislației cu privire la încadrarea abuzului în serviciu de către guvernul PSD a scos în stradă sute de mii de oameni. Proteste de mare amploare au loc de mai bine de zece zile și e puțin probabil ca furia să se tempereze. Miza protestelor: statul de drept și lupta anticorupție. Sînt teme abstracte, dar care, iată, reușesc să mobilizeze.

Se spune, adesea, mai ales de către cei care cred că anticorupția a devenit o obsesie națională și că nu am avea de ce să fim îngrijorați sau culpabili de corupție, că fenomenul se întîmplă și la case mai mari. Așa este. Doar că, aproape de fiecare dată, corupții sînt depistați și sancționați.

De pildă, fostul președinte Nicolas Sarkozy va trebui să dea socoteală, în așa-numita „afacere Bygmalion", cu privire la finanțarea campaniei electorale. El este acuzat de finanțare ilegală într-un dosar în care sînt anchetate alte 13 persoane pentru fals și uz de fals. Concret, procurorul îl acuză pe fostul președinte că a depășit cu bună știință plafonul de cheltuieli fixat la 22,5 milioane de euro. Ancheta, lansată în 2014, urmărește un sistem complex de contabilitate menit să disimuleze cheltuielile de campanie prin emiterea unor facturi false. Cu ajutorul companiei Bygmalion, Nicolas Sarkozy și partidul care-l susținea, UMP, au putut folosi aproape de două ori mai mulți bani decît erau autorizați. Fostul președinte a anunțat oricum că se retrage din viața politică în noiembrie anul trecut, după o înfrîngere usturătoare la alegerile primare. Scandalul legat de finanțare a constituit un element de vulnerabilitate. Nicolas Sarkozy este al doilea șef de stat cercetat pentru fraudă în campania electorală după ce, în 2011, Jacques Chirac fusese condamnat la doi ani de închisoare cu suspendare într-un dosar ce viza ocuparea fictivă a unor posturi de funcționar la Primăria Parisului.

Scandalul legat de finanțare a constituit un element de vulnerabilitate.

Și actualul candidat al dreptei, François Fillon, are probleme cu Justiția. După mai bine de zece zile de la declanșarea scandalului, Fillon a dat în sfîrșit cîteva explicații. El este acuzat că a angajat-o la biroul său parlamentar de circumscripție pe soția sa și că, mai mult, a remunerat-o cu un salariu lunar mai mare decît cel primit de alți funcționari angajați pe posturi similare. Fostul parlamentar și-a angajat pe posturi de consilieri și copiii, pe vremea cînd erau încă studenți. Revista satirică *Le Canard Enchaîné,* care a dat în vileag toată povestea în urmă cu cîțiva ani, a făcut un calcul din care reiese anmic angajîndu-și rudele. Și exact pe asta a insistat atunci cînd s-a apărat, într-o întîlnire recentă cu presa. „Nu am nimic de ascuns, totul a fost legal", a explicat el. A admis, totuși, că a greșit „moral" și și-a cerut scuze. Dar nu, nu are de gînd să renunțe la candidatură. Opinia publică îi este însă nefavorabilă. Iar scandalul de acum îl va costa, cu siguranță, la urne. Acolo unde legea nu poate face dreptate, intervin cetățenii, care sancționează derapajul prin vot. Probabil că o parte din procentele pe care le va pierde Fillon le va cîștiga candidata populistă și de extremă dreapta Marine Le Pen. O eventuală victorie a ei la alegerile prezidențiale ar însemna însă un mare pas înapoi pentru democrație...

un sport la Răsărit

Sfidarea strînge mai mult public decît fotbalul?

Sport național fiind, da. Interesant cît de mult seamănă, emoțional, ieșirile în stradă de bucurie, la fotbal, sau de supărare, la Guvern. Simplu spus, nu mai poți să stai în casă. Te arde ceva, te scoală din ale tale, te injectează cu energie, erupe ceva în tine și nu mai poți rămîne locului, trebuie să mergi și să te exprimi, să te întîlnești, să empatizezi, să recunoști în ochii lor aceeași ne-stare. E ca și cum nu mai ai posesie deplină asupra ta însuți, ești ceva ce nu ți-ai fi imaginat cu puțin timp înainte. Ești mai mult decît un simplu „eu", ești parte a unui „noi". Pentru că și la fotbalul obișnuit, ca și în viața din tot restul vieții, e greu să-ți închipui, ca om oarecare, că vei țopăi, vei fluiera, vei cînta imnul cu mîna la inimă, vei zîmbi către necunoscuți, vei aduna gunoiul de pe stradă alături de alți necunoscuți. Vei poza cerul doar pentru că el e singura limită. Îți vei aduce aminte și te vei construi din această memorie. Cît de ridicol ar părea, victoria națiunii la fotbal sau refuzul unor abuzuri sînt ambele etaje la care nu ajungem niciodată individual, ci prin magia topirii într-un popor. De aceea să nu rîdem de fotbal, să nu-l disprețuim așa cum facem cu politica. E, cît ar fi de frivol, un potențial vehicul în drumul către România. Și nu avem multe.

Radu NAUM

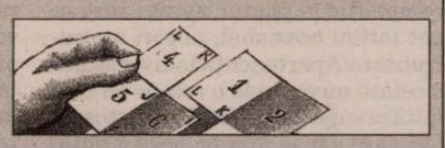

Între două lumi

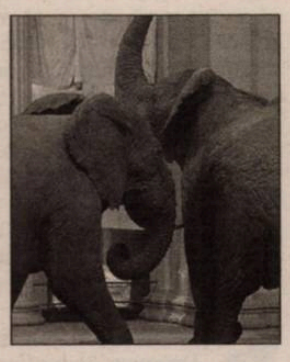

Texte şi opinii de:

- Paul BALOGH, antreprenor (Londra)

„Efectul sinoptic“

- Jan CORNELIUS, scriitor (Germania)

„Mi-ar plăcea Estul dacă ar fi situat în Vest“

- Florin ONCESCU, scriitor (Canada)

„Detaşarea nu există“

- Monica SALVAN, jurnalist cultural

„Exil, mobilitate şi transformări colective“

argument

Distanţe relative

De-a lungul timpul, am avut mai multe Dosare în *Dilema*, apoi în *Dilema veche* despre emigraţie. Au scris oameni care „au fugit“ din ţară înainte de 1989, oameni care fac parte de multă vreme din comunităţile româneşti din străinătate, oamenii care au plecat în anii '90, imediat după mineriade, unii dintre ei au rămas în ţările de adopţie, alţii s-au întors. De ce am reluat aceeaşi temă, însă cu dileme noi? Nu doar pentru că este o temă care are nevoie la răstimpuri de un *update,* dar şi pentru că statutul emigrantului în ultima vreme s-a schimbat, în primul rînd datorită Internetului şi dezvoltării noilor tehnologii (reţele de socializare, Skype etc.). Dacă, în urmă cu zece ani, cei care plecau din ţară luau o hotărîre, deşi dureroasă, în principiu definitivă, închizînd toate uşile în urma lor şi fiind convinşi că pleacă „înspre mai bine“, cei care au părăsit România recent, dintr-un motiv sau altul şi uneori nici măcar într-un mod planificat (aşa cum se întîmpla înainte), sînt mai dispuşi să ia în calcul opţiunea unei întoarceri. În principiu, ei nu pleacă neapărat din cauza sărăciei, a lipsei de şansă, ci din cauza unor principii. Astfel, despărţirea de ţara natală tinde să devină mai mult una emoţională. Migraţia forţei de muncă are la bază un alt concept iniţial – „Merg acolo ca să fac bani, pentru ca să o duc mai bine aici“. De cele mai multe ori, ea se transformă însă într-o emigrare în toată regulă, iar posibilitatea întoarcerii devine una din ce în ce mai îndepărtată. Însă ceea ce aduce în plus este o pendulare între Est şi Vest, între două lumi. Cei care pleacă rămîn conectaţi în permanenţă la ceea ce se întîmplă aici, datorită Internetului care se transformă într-un cordon ombilical. România devine, dintr-o ţară reală, un „acasă“ virtual pe care îl poţi oricînd accesa. Astfel, dorul de casă se stinge sau, dimpotrivă, poate deveni şi mai puternic. Cineva afirma, în ancheta pe care am făcut-o printre emigranţi, că prima generaţie rămîne, în fond, una inadaptată, iar sentimentul de dezrădăcinare te urmăreşte pînă la finalul vieţii. A doua generaţie se integrează în proporţie de aproape 100%, iar la o treia generaţie putem vorbi deja despre nativi. Cu toate acestea, din ce în ce mai mulţi tineri pleacă la studii în străinătate şi aleg să rămînă în Vest, fără să trăiască experienţa emigraţiei într-un mod emoţional. Se consideră „copiii universali“ şi nu sînt marcaţi de sentimentul de apartenenţă. Din nou (şi) datorită noilor tehnologii, se adaptează mai repede şi au o mobilitate pe care părinţii lor nu au avut-o: nu le merge bine la Londra, se mută la New York, apoi în altă parte, în funcţie de job-urile pe care le au şi de oportunităţile care le ies în cale.

Una peste alta, subiectul emigraţiei rămîne în continuare unul sensibil, nu doar în România. Este interesant de analizat şi în contextul actual – în ultimii ani, solidaritatea emigranţilor faţă de ceea ce se întîmplă în România (participarea la vot, proteste etc.) a fost una fără precedent. Oamenii vor să demonstreze că le pasă şi că distanţele sînt, de fapt, relative. (**Adina Popescu**)

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Cititori, fiţi ascultători! În fiecare joi, de la ora 18,30, la emisiunea Timpul prezent. *O dezbatere pornind de la Dosarul revistei* Dilema veche, *moderată de Adela Greceanu şi Matei Martin. Ne puteţi asculta pe frecvenţele Radio România Cultural sau online la www.radioromaniacultural.ro.*

Petre M. IANCU

Între două sau mai multe revoluții

Huliganii au, uneori, prostul obicei de a nu se mulțumi cu faptul că deranjează rău. Insistă să pară, de cîte ori vexează lumea, longevivi. Poate chiar veșnici, precum evreul rătăcitor. Cu atît mai iritanți sînt cînd se ivesc, fără să-i chemi, în epoci de modernizare, dificile identitar, și își asumă cu mîndrie ce li se impută.

De pildă, Mihail Sebastian. Brăileanul avea să dea seamă de condiția sa huliganică în 1934. Stîrnise anterior, cu o carte despre destinul și opțiunile nesatisfăcătoare ale migrantului iudeu, un *„shitstorm"* furibund *avant la lettre*. Exalările acestei furtuni de mizerii aveau să învăluie periodic și să persecute în răstimpuri regulate, cultura dîmbovițeană. În plin aplomb al obscurantismului occidental, năismul o învățase temeinic a-l defini pe român strict etnic-religios și de a-l exclude categoric pe minoritar din ea. Călcat de camion, în 1945, Sebastian nu și-a putut ține promisiunea de a emigra și de a ne da, ca evreu-român-dunărean, cum, scandalizînd românimea verde, se simțea, o a doua serie de opere, de această dată dintr-o țară mai puțin torturată de obsesia alogenului.

Nu mai puțin enervanți sînt inșii cu identități neclare, cînd, forțați de comuniști să emigreze, mai au tupeul rar nu doar de a se întoarce, fie și *contre coeur,* ca Norman Manea, în 1996, ci și de a-și afișa cu mult orgoliu condiția huliganică. Și de a continua, concomitent, să scrie în românește. Ori de a da la rigoare sfaturi, dacă li se cer.

Bazîndu-mă pe experiența lor, pot afirma, cu oarece acuratețe, cred, că – struțocămilă culturală părînd etern a fi – n-am mai nutrit ca emigrant iluzii excesive de a obține înțelegere pentru hotărîrea mea de a mă întoarce în decembrie '89. Și de a relata, ca jurnalist occidental, despre „jos Ceaușescu". Am continuat să mă las înjurat, scriind nesmintit în următoarele decenii, despre chestii românești. La întrebări mai insistente cu privire la mobilul implicării mele m-am mulțumit să replic evaziv. Și să-mi șoptesc în barbă observația, huliganică, desigur, că, dat fiind modul în

„Patria este acolo unde sîntem iubiți."

MIHAIL LERMONTOV

„O patrie fără de nume nu este o patrie."

NICHITA STĂNESCU

care începe să-și poarte țara în traistă, la subsuoară, orice migrator devine, din clipa în care-și părăsește patria, un pic evreu. Și că, prin jalea iscată de comunism, a crescut net, cu niște milioane de „transfugi", cota parte a românilor la familia națiunilor alcătuind un nou popor ales. Poporul emigranților. În răstimp, națiunea părăsită și, după căderea ceaușismului, regăsită de cei plecați, prin revederi repetate cu grupul consumatorilor de salam cu soia, n-a rămas nici e ape loc. A emigrat ea însăși din fosta ei condiție de popor captiv. S-a autoeliberat? Ori s-a văzut, în parte eliberată, ca din robia egipteană?

Iluziile n-au supraviețuit prea mult. Neamul românilor a continuat să sufere în pustiul postcomunist, fiind recapturat intermitent de parcă ar fi fost condamnat să fie pregătit prin chinuri și blesteme pentru o mare încercare revelatoare în genul revoluției civilizatorii din Sinai. Și emigrările, și fuga de destinul său incert s-au perpetuat, cu medicul și căpșunarul, omul de știință, profesoara, asistenta, șoferul și cocota simplă sau de lux, îmbogățind viața socială și economică occidentală. Emigrația generalizîndu-se și îngroșîndu-i-se rîndurile, iar emigrantul devenind un fenomen peren, bizara struțocămilă multinațională a prins contur, și-a închegat carnea și oasele și a revenit acasă mai abitir decît oricînd. Prin chat, dacă nu *in personam.*

Odată cu netul globalizat, cel dus în lumea largă care insistă supărător să nu se mulțumească doar cu fițe și cu patria de adopție, s-a conectat cu și mai mare înverșunare la patria sa veche. Golan cum e, de la natură, se arată hotărît să se mențină empatic, iar nu străin de încercările politice prin care trece, periodic, partea rezidentă în geografia originară a neamului. Atîta doar că nu-i mai pasă mult de apartenențe, definiții și aderări ce le par decisive mulțior compatrioți din țară, deși-s riscante, poate false și aprig contestate. La sfaturi agasante să renunțe nu e dispus ori nu prea poate. Omul iubește țara și cînd ea nu îl mai vrea defel.

Sîcîitorul orgoliu al emigrantului cu fundul în două sau mai multe luntri este sau pare nul doar dacă a eșuat. Vanitatea nu mai puțin sîcîitoare a celui care, caz rar, a reușit în Vest fără să taie fie și vremelnic punțile, cum a fost sfătuit, este să știe, între două revoluții românești, mai bine decît alții, ce-i de făcut. Căci a văzut și a învățat mai multe decît acel „sărac la care nici boii nu trag".

Ca Moise cel trădat de ai săi și nevoit să fugă din Egiptul natal înainte de a fi silit să se întoarcă să-i ajute, va înțelege însă, vai, că nimeni nu-i prooroc în țara lui, indiferent cît zel depune în scoaterea ei din bucluc. Și că, în timp ce în jur se schimbă, parcă, totul, constant rămîne doar faptul că el, migrantul, nu mai e acasă nicăieri.

În ce privește eterna „Jormanie" a lui Norman Manea, un soi de „Românica" personală a huliganicului scriitor româno-american, chinurile obținerii de libertate și de metamorfozare a ei în stat de drept se prelungesc.

Spus altfel, în România lui tov. don „Dragnea-*über-alles*", se perpetuează la domnie pesta roșie. Bubele negre, brune, verzi și roșii se mai prefac din cînd în cînd că abandonează timona, ascunzîndu-se pe la televiziuni și site-uri securiste.

Dar boala care tot împinge hoții și criminalii să degreveze temnițele spre a popula guvernele și parlamentul, pe intelectuali la rinocerizare, iar oamenii să emigreze, revine și amenință să se prefacă în pandemie.

Între timp, cu ajutorul lui Putin, s-a molipsit o lume întreagă de naționalism și boală pe migranți. Zidurile, inclusiv și mai ales cele mentale, se înmulțesc și ele ca și ei. Românilor rămași pe loc li se rezervă foamea de dreptate și mîndria de a dispune de o democrație mai originală decît oriunde și oricînd. Pînă le ajunge cuțitul la os și se ridică să demonstreze că au învățat, în fine, să-și prețuiască libertatea.

***Petre M. Iancu** este jurnalist la Deutsche Welle.*

Florin ONCESCU

Detașarea nu există

Înțeleg iritarea unuia din țară cînd primește lecții despre cum trebuie el să priceapă mersul politicii de la București... de la unul plecat. Înțeleg cu atît mai mult dacă-i vorba de unul care votează fără greș altfel decît majoritatea celor plecați. El cu Geoană, ei cu Băsescu, el pentru suspendare, ei împotriva ei, el cu Ponta, ei cu Iohannis, el cu PSD, ei cu USR.

Îi înțeleg răbufnirea. De ce nu vă „detașați" voi odată de România, măi, plecaților? Ce mai așteptați? Ori vă întoarceți, ori vă integrați, naibii, acolo unde v-ați dus! De parcă atașarea de aici și integrarea în acolo s-ar exclude una pe alta.

Nu se exclud. Asocierea dintre așa-zisa detașare și așa-zisa integrare e doar un loc comun, o platitudine aflată la loc de cinste în dicționarul diasporei pentru uzul celor care n-au plecat de-acasă decît în vacanțe. Un loc comun cultivat asiduu de cei care simt că nedetașarea plecaților le strică lor apele: Antena 3, Dragnea & Co.

Detașarea față de ce se petrece în România nu e un semn de integrare în țara de adopție. Detașarea-i una, integrarea-i alta. Sînt nenumărați românii plecați de-acasă în urmă cu zece, douăzeci ori șaptezeci de ani, foarte integrați, dar deloc detașați.

„Și țările își au propriul lor ego, la fel ca persoanele fizice."

JAMES JOYCE

Exhibarea detașării, în schimb, este mai întotdeauna suspectă. Într-un asemenea caz, poate fi vorba de orice altceva, numai de detașare reală nu. De răni ascunse: amintiri din România cu prieteni profitori, cu un ex-soț bleg și-o exsoacră machiavelică, cu un șef terorist la birou etc. De resemnare: am plecat, nu mă mai pot întoarce, de ce să mă mai amăgesc? De o răzbunare pasageră pe știri anapoda venite din țară – PSD-ul a cîștigat alegerile parlamentare – ori din lumea largă: în Olanda, trei români au furat tablouri de mare valoare, apoi mama unuia le-a ars în sobă, într-un sat din județul Tulcea. Poate fi vorba de o strategie de stimulare a integrării (nu mai mănînc zi de zi la prînz cu grupul de colegi români, că prea devenim grup etnic). În fine, poate fi detașare simulată, făcută pentru a mima integrarea.

Și ce înseamnă, în fond, această detașare? Că nu mai urmărești politica de la București? Că nu-ți mai pasă cît e salariul minim în România, cît costă întreținerea la bloc în lunile de iarnă, cum mai arată Bucureștiul ori Craiova, cum circulă trenul spre Constanța, cînd se bagă canalizare în satul unde ai casa rămasă de la bunici? Că nu-ți mai trezesc interesul filmele românești, premiate ori nu la Cannes, cărțile care apar în țară, teatrul jucat acolo, actorii vechi și noi, noua divă din jazz-ul autohton, fotbalul jucat de-ai noștri, tenisul fetelor etc.? Cu cît încerc să înțeleg mai bine ideea detașării de România a românului plecat, cu-atît o găsesc mai aberantă. Detașarea nu există, atașarea este fără sfîrșit. Ca viața, în titlul *cover*-ului lui Sixto Rodriguez, după o melodie mai puțin cunoscută (de mine) a lui Sinatra: *I'm gonna live until I die.*

Evident, detașarea și integrarea au alte culori pentru cei plecați din România de mici. Aș putea aminti ce-am remarcat în cazul fiului meu, care a plecat la 9 ani de la Craiova la Montréal și acum, la 31 de ani, trăiește la New York. Ajuns la Montréal, s-a detașat de România cunoscută de el în cîteva luni de școală. Integrarea lui în lumea nord-americană s-a petrecut la fel de rapid. În prezent, manifestă față de România un interes domol, dar constant. Este bine? Este rău? False probleme.

***Florin Oncescu** este scriitor și inginer de aeronave. E emigrat la Montréal în anii '90, a scris două cărți de proză scurtă despre emigranții români,* La umbra unui enciclopedist *și* Întoarcerea.

Monica SALVAN

Exil, mobilitate și transformări colective

Schimbarea de paradigmă în circulația românilor în lume este evocată într-un studiu din 2006 de Dana Diminescu, sociolog specializat în migrație, în următorii termeni: „Ieri, a emigra renunțînd la rădăcini, astăzi, a circula păstrînd contactul". *(„Hier, émigrer et couper les racines, aujourd'hui, circuler et garder le contact").* Dosarul „Cartea migrațiilor. Obiecte în exil", apărut în patru numere consecutive ale revistei *Dacia literară* în 2016, conturează în 24 de mărturii un tablou al mobilității românești în care această transformare este foarte perceptibilă. Autorii-călători au fost invitați să răspundă la cîteva întrebări despre locul obiectelor „nomade" în viața lor, în relația cu societatea de origine și cu cea de adopție. Dacă relatările celor care au emigrat înainte de 1989 confirmă din plin ideea de ruptură și înstrăinare iremediabilă, începînd din 1990 poveștile reflectă progresiv imaginea unei relații diferite cu Europa, cu lumea – o lume din ce în ce mai accesibilă, în care te poți mișca firesc și legitim.

ziune arbitrară, de murdărirea interioară, dă un caracter ireversibil despărțirilor de România de dinainte de 1989, din care oamenii fug „învinși de coșmarul dictaturii" (Norman Manea).

Ecourile universului totalitar rămîn multă vreme prezente în conștiința celor care circulă liber după căderea comunismului. Gabriel Badea-Păun notează despre orașul în care a ales să locuiască: „Imaginea Parisului a fost fascinantă pentru mine, poate și pentru că mama mea nu a reușit niciodată să îl viziteze. Altfel spus, am visat chiar în plin comunism să ajung aici, chiar și atunci cînd a visa la Franța părea o utopie." Această condiționare durabilă explică probabil de ce în imaginarul românesc al mobilității sînt mai vizibili protagoniștii unui exod decît eroii de odisee, pentru a relua o frumoasă formulă a Sandei Cordoș.

În realitate, din ce în ce mai lipsite de dramatism, plecările devin treptat alegeri naturale, legitime. „Nu am emigrat niciodată, scrie Cristina Ion. În noiembrie 2016, se împlinesc douăzeci de ani de cînd

„E frumos și aici, și acolo. Și acasă, și acasă".

Plecările din România comunistă înseamnă, chiar și în rarele cazuri autorizate, umilință, frică și întuneric. Traducătoarea Angela Bratsou, care a obținut în 1983 dreptul să-și urmeze soțul în Grecia, își transportă bunurile (enumerate minuțios într-o listă pentru vamă) într-un vagon de vite sau de cereale, al cărui miros de șoareci impregnat în lucruri va fi, multă vreme, o persistentă amintire din țară. Emigrînd în Germania, jurnalista Rodica Binder lasă în urmă un apartament cu ușile sigilate cu scînduri („Era ca și cum ar fi căzut capacul unui coșciug deasupra a tot ce trăisem"). Teama resimțită de cei care au planuri de „fugă" este de-a dreptul contagioasă. „Polițistul de la vamă mi-a deschis valiza și am înlemnit", scrie Basarab Nicolescu, care strecurase printre rufe documentele necesare pentru studiile universitare, hotărît să nu se mai întoarcă din călătoria în Franța pentru care primise autorizație în 1968. În 1977, scriitorul Jan Cornelius renunță să ia documente și manuscrise în valiza sa de fals turist: „N-am îndrăznit, pentru a nu mă face suspect la un control al bagajelor în tren și a fi apoi întors cu un zdravăn picior în fund acasă". Andrei Mihăilescu află despre planurile de evadare ale părinților cu cîteva zile înainte de plecare. La sfatul acestora, scoate din bagaje cărțile pe care voia să le ia ca amintire – prea multe volume pentru o simplă vacanță. Cătălin Dorian Florescu, plecat de asemenea în copilărie, cu familia, notează laconic comentariile părinților: „Am avut noroc" sau „Am prins ultimul tren". În apartamentul abandonat în 1981, numeroase bilețele indicau cui erau destinate lucrurile rămase. „Pînă s-ar fi văzut că nu ne mai întoarcem, praful s-ar fi pus la loc, de multă vreme."

Dinu Flămând evocă o adevărată lecție de învățare accelerată a fricii într-o lume totalitară. Un jurnalist stagiar la *Le Monde,* care se oferise să-i aducă diplomele rămase acasă, este reperat și supus la aeroportul din București la un control la piele, amenințător și umilitor. El va aduce cu sine la Paris „terifianta lui revelație", „frica fizică, brusc devenită uriașă în interiorul lui, ca un fel de dușman teribil existent în tine". Această teamă constantă de o intru-

trăiesc în Franța. Cu toate acestea, nu am părăsit vreodată România cu gîndul de a nu mă mai întoarce." Autorii evocă firesc deplasările, succesiunea orașelor sau chiar a țărilor alese. Trecerea de la o viziune îngrădită a identității la o conștiință a libertății de a se construi, de la modelul identitar binar (noi *versus* străini) elaborat în izolarea de dinainte de 1989 la un nou sentiment de apartenență este de-a dreptul spectaculoasă. „E frumos și aici, și acolo. Și acasă, și acasă", spune Cristina Simion, manager cultural, stabilită în Germania.

Unghiul ales în abordarea noastră, și anume modul în care evoluează relația cu obiectele, reflectă destul de fidel modul în care se schimbă lumea, devenind chiar un instrument de măsurare a timpului. Revenită la București în 1997, „pentru prima oară după șapte ani de peregrinări", Ștefania Kenley constată: „Între timp, orice obiect pe care l-aș fi putut aduce eu din Occident se găsea și în România. Unică era doar trăirea acelor șapte ani pe care doream să o împărtășesc cu cei care au rămas pe loc și care au avut probabil o experiență diferită de a mea."

După ce a transportat „cantități exagerate de bagaje inutile" în primele sale călătorii („făceam un trafic cu dicționare de se cruceau vameșii, mai ales că de la un timp dicționarele începuseră să fie disponibile și pe Internet sau măcar pe CD"), Florin Bican se lasă sedus de avuțiile imateriale. „Tezaurizez, în schimb, scene și întîmplări, sunete și imagini, stări și momente, locuri și oameni – acestea sînt, pînă la urmă, cele mai frumoase daruri pe care mi le-au făcut depărtările. (...) Le pot căra cu mine fără să mă cocoșez sub greutatea lor și nici cu controlul de frontieră nu am probleme. Mobilitate pură..." Semn al unei schimbări de epocă este și nonșalanța Irinei Teodorescu: „Cînd mi-am făcut bagajele pentru plecarea din România, plecam în vacanță. O vacanță mai lungă, speram eu, aveam un bilet dus-întors pe două luni, așa țin minte. Nu am luat mare lucru la mine." Sau detașarea de obiecte a Danei Grigorcea: „Cel mai mult îmi plac mofturile, făcute să fie ținute minte și să amintească de prilejurile cu care au fost făcute". La antipozi, George Banu (plecat din

„Trebuie să știi ceva și despre propria-ți țară înainte de a călători în străinătate."

LAURENCE STERNE

„Dragostea de țară își are izvorul în dragostea de familie."

CHARLES DICKENS

„Cetatea care-și păstrează oamenii are cel mai sigur zid de apărare."

ESCHIL

„A-ți sluji patria este o datorie pe jumătate, a sluji omenirii e cealaltă jumătate a datoriei."

VICTOR HUGO

„Nimic nu e mai dulce decît patria și părinții, atunci cînd ești departe, printre oameni străini, despărțit de ai tăi, chiar cînd locuiești acolo, într-o casă plină de bunuri desfătătoare."

HOMER

România în 1973) își creează un univers paralel, de colecționar, într-o „casă irespirabilă" năpădită de obiecte.

Un reper revine totuși în aproape toate mărturiile: cartea. Ea apare fie ca obiect unic de admirație (la Gabriela Lupu sau Axia Marinescu), fie sub formă de bibliotecă, un *acasă* în sine: rafturile în care se învecinează volume în felurite limbi (Jozefina Komporaly), biblioteca de poezie care se mută de la Iași la Paris (Cristina Hermeziu). „O avangardă care îmblînzește, civilizează, face locuibil", notează Cătălin Pavel.

Este momentul să menționez, în cazul în care acest lucru ar fi trecut neobservat pînă acum, că titlul dosarului nostru despre migrație, adaptat pentru plecările de dinainte de 1989, lasă în umbră experiența circulației recente, decomplexate. Formula „Obiecte în exil", pe care am reținut-o pentru concizia ei, poartă amprenta unui orizont în care mai percepem și astăzi migrația, și în care reperele imaginare au rămas în urma realității. După 1989, cei plecați și-au antrenat la rîndul lor familiile și prietenii într-o circulație internațională din ce în ce mai fluidă, pe măsură ce obstacolele administrative cădeau, iar migrația a transformat întreaga societate românească. Schimburile au devenit constante, neîntrerupte, familiile „sedentare" ale celor plecați fiind uneori mai mobile decît migranții înșiși.

Acceptînd să vorbească despre experiența sa, scriitorul Ovidiu Nimigean se împiedică de cuvîntul *exil*: „Termenul e excesiv de tare, de încărcat de *fatum,* de patetic, cel puțin prin comparație cu perioada comunistă, cînd se pleca greu, fie trecînd granița clandestin, cu riscul vieții sau pușcăriei, fie rămînînd în străinătate, dacă avuseseși norocul unei excursii, unei burse. (...) (Așa se face că, deși sub același cer parizian, Paul Goma se află și azi în exil, un exil real, în timp ce subsemnatul și majoritatea conaționalilor mei petrecem doar o rezidență oarecare, întretăiată de voiaje dus-întors, pe care o putem întrerupe oricînd.) Așadar, în ce mă privește, nu exil, ci rezidență, repliere, *delocalizare."* La fel și editoarea Olimpia Bogdan-Verger: „Nu îmi place cuvîntul exil, nu mi se potrivește. (...) Mă simt bine peste tot, pentru că am decis să fiu fericită peste tot."

Accesul la mobilitate a fost după 1989, pentru mulți români, un instrument de acțiune, de construcție personală *à la carte*. Apăsați de limitele societății de origine, unii au dorit să-și încerce puterile în altă parte, în contexte mai stimulante pentru aspirațiile individuale. Migrația este calea pe care au ales-o pentru a deveni artizani ai propriei lor reușite, contribuind astfel și la evoluția societății din care au plecat. Intrarea oficială a României în Uniunea Europeană a fost în fapt precedată de nenumărate demersuri și eforturi individuale. În acest sens, migranții sînt niște „exploratori" (expresia îi aparține sociologului Dumitru Sandu), „descoperirile" lor avînd, pe lîngă dimensiunea geografică, o importantă dimensiune socială. Acumulîndu-se și completîndu-se, strategiile individuale de reușită au avut efecte pozitive pentru societatea românească în ansamblul ei.

***Monica Salvan** este jurnalist cultural. Din noiembrie 2014 lucrează la Muzeul Național al Literaturii Române Iași și contribuie la organizarea festivalului FILIT.*

Cristina HERMEZIU

Cordonul ombilical

De cîțiva ani, am sentimentul că România dizolvată prin lume a început să precipite. Am experimentat-o pe viu, la Paris, stînd zece ore și jumătate la rînd la Ambasadă, alături de alte mii de români, pentru a putea vota la alegerile prezidențiale din noiembrie 2014, cînd Klaus Iohannis a devenit președinte și datorită diasporei. Dar fervoarea aceasta n-a fost doar la Paris. Mobilizarea de atunci a diasporei, masivă, patetică, eficace, a avut ca agent de răspîndire și mediu de coagulare rețelele sociale. Românii de la rînd din Torino știau că sînt români la coadă în München. Românii din Paris au aflat de „fetița de rînd" de la Londra. Skype-ul a pîlpîit de mesaje, telefoanele mobile au vibrat în draci, Facebook-ul a zbîrnîit ca o jucărie de copil surescitat. „Acasă" s-a lărgit, mult dincolo de Berceni. Ca și cum comunicarea virtuală, instantanee, pentru o cauză comună, în jurul unei revolte comune, ar întinde și ar reașeza pămîntul național sub picioarele celor plecați.

Ca să-și afirme eventual *românitatea*, dacă despre identitate națională ar fi vorba, de exemplu ziua națională n-a strîns totuși nicăieri în Paris zece mii de oameni împreună, cîți au votat, cu o îndîrjire fabuloasă, la alegerea lui Klaus Iohannis. Aș spune că diaspora plecată la muncă sau la studii e capabilă de un patriotism *aplicat*, de un patriotism pragmatic și simbolic în egală măsură.

Mobilizarea pentru alegerea președintelui se explică și printr-un complex „pe invers" al fiului rătăcitor: acesta nu se-ntoarce acasă și fiindcă simte că n-ar fi primit cu brațele deschise, și-atunci poate își face rost de un tată care să vină el să-l îmbrățișeze și să-l reprezinte, acolo unde fiul s-a risipit și acolo unde fiul l-a validat drept părinte iubitor și legitim.

Dar la Paris românii au organizat manifestații de solidaritate cu ce se întîmplă în țară și pe subiecte ca Roșia Montana, tragedia de la Colectiv sau, foarte recent, ordonanțele care depenalizează faptele de corupție. Aș numi patriotism aplicat această capacitate de proiecție a celor plecați într-un viitor din care România nu numai că nu se estompează, ci se precizează, se conturează și mai apăsat, conform unor standarde de nenegociat, de care cei plecați s-au molipsit în societățile străine în care activează. Resentimente și un fel de iubire-ură, pasională, față de spațiul de origine, răzbat la fiecare pagină în mărturiile publicate în volumul colectiv *Revoluția din depărtare* (Curtea Veche, 2011), în care 30 de expatriați după 1989 își spun povestea unei despărțiri individuale dureroase, și pe aceea a unui eșec de țară. Între timp, vremurile s-au precipitat și s-au întîmplat lucruri la antipod: pe de o parte, plecările s-au banalizat (în sensul că ele fac cumva parte din imaginarul colectiv: asta e, se pleacă); pe de altă parte, Europa, neviabilă decît ca piață de desfacere, ca și lumea globalizată subminată de tensiuni identitare și religioase, și-a atins limitele odată cu tragediile atentatelor teroriste. Acest complex generează un reflex de repliere naționalistă. Întoarcerea cu fața către țară, către națiune, e un reflex al timpului. În acest context de tensiuni între națiuni care se redescoperă, se reidentifică în creuzetul unui amestec nelegat, injoncțiunea celor plecați e pragmatică, ei își pregătesc, inconștient, refugiul: eu am plecat pentru că nu-mi era bine cu tine, dar între timp tu ai datoria să te faci bine, strigă plecații, peste umăr, țării de origine.

Între diaspora și țară, cordonul ombilical e derulat, la infinit, de rețelele sociale.

În jur de 200 de români s-au strîns pe 1 februarie, în fața Ambasadei României la Paris, seara, după orele de birou, după cursuri, după munca pe șantier. N-au scos nici o vorbă, dar purtau toți pancarte grăitoare, confecționate artizanal. Pe afișul Cristinei Sucală, arhitectă, scria: „Trezește-te, România, îți moare democrația!" Cu această motivație: „Pentru că nu mi s-a mai strîns așa stomacul de la atentate. Pentru că mă indignează o guvernare care face legi la miezul nopții doar ca să îi aranjeze pe ei... mai ales după ce am simțit gustul a ceea ce înseamnă să ai un guvern care e interesat de cum poate îmbunătăți lucrurile în România." Scriitorul Dan Ciupureanu, și el stabilit în Franța de mai mulți ani, e amar: „Nu mă dă patriotismul afară din casă, însă este scandalos. Dacă sînt plecat de acasă de aproape zece ani din cauza sărăciei și a lipsei de perspective, nu înseamnă că nu urmăresc cu atenție și nu vreau, cîndva, să pot fi mîndru de ceea ce-am avut norocul sau nu să fiu. Am citit sute de comentarii pe Facebook, am văzut transmisiuni live și sînt surprins și scîrbit să observ cum unii nu înțeleg ceea ce se întîmplă."

Pe rețelele sociale ale celor plecați, pancartele au fost la unison cu cele ale prietenilor din țară, ieșiți cu sutele de mii să protesteze în stradă împotriva depenalizării, prin ordonanțe de urgență, a faptelor de corupție ale politicienilor. Interfața lor virtuală e întoarsă către țară. De ce? Pentru scriitorul Ovidiu Nimigean, e un dat. Ca și cum, dacă putem oricînd ieși din țara de origine, nu putem niciodată ieși din noi înșine: „Pentru că – fără patetism, în mod natural, «organic», de la sine – nu se poate altfel. Poate chiar există un «cordon ombilical»", crede scriitorul care trăiește în Franța din 2010.

Între diaspora și țară, cordonul ombilical e derulat, la infinit, de rețelele sociale. Cînd pleci de acasă nu lași ușa descuiată (îți pasă). Lași eventual cheile la un vecin de încredere (votezi). Instalezi o cameră de supraveghere (Facebook). Iluzie pragmatică, patriotism aplicat. Ești unde ești și fiindcă îți întreții, în fiecare zi, speranța că ai unde te întoarce.

Cristina Hermeziu *este jurnalistă și doctor în filologie. Din 2004 s-a stabilit la Paris.*

Marius COMPER

În cumpănă, între două lumi

Cine sîntem? Cum ne definim identitatea? Puține întrebări au o mai mare importanță în ziua de astăzi și nimic nu te obligă mai tare să le confrunți ca emigrarea. Pentru majoritatea dintre noi, răspunsurile la aceste întrebări sînt strîns legate de geografie. Ne definim prin locurile cărora simțim că le aparținem și unde ne simțim în siguranță, pe care le asociem cu fericirea, cu speranțele și cu emoțiile noastre pozitive. Atunci cînd pleci de acasă lași în urmă și o parte din tine.

Scriitorul italian Claudio Magris spunea că „orice identitate este totodată oribilă, căci pentru a exista trebuie să traseze o graniță și să respingă tot ce se găsește dincolo de ea". Cînd alegi să renunți la spațiul în jurul căruia îți construiești granița, devenind emigrant, alegi să trăiești între două lumi.

Mă număr printre cei 3,5-4 milioane de români care au ales să facă asta. Un studiu realizat de Organizația Națiunilor Unite în 2015 arată că trăiește în afara României echivalentul a 17,5% din populația țării, unul dintre cele mai ridicate procente din UE. Cu alte cuvinte, unul din șapte români trăiește în afara granițelor fizice.

Mă simt „acasă" alături de toți cei pe care-i văd uniți apărîndu-și valorile.

Numărul românilor care au ales calea migrației a început să crească încet-încet cu 2002, atunci cînd statele membre Schengen au renunțat la vizele pentru cetățenii români, și a cunoscut o accelerare rapidă în 2007, odată cu intrarea României în UE. În cazul meu, momentul plecării din România a fost în septembrie 2014, în anul în care piața muncii din Marea Britanie s-a deschis și pentru români.

Experiența mea de emigrant nu se compară cu ceea ce trebuie să fi trăit cei care au ales să plece acum cîteva decenii. Este mai ușor ca oricînd să rămîi conectat la realitatea românească. Dacă acum douăzeci de ani plecarea din România însemna o rupere fără echivoc de tot ceea ce se petrecea în țară, astăzi este foarte ușor să rămîi într-o bulă românească. În aproape orice țară din Europa, românii pot urmări posturile TV de „acasă", fie cu ajutorul receptoarelor de satelit, fie direct pe Internet, iar WhatsApp, Skype, Messenger și Facebook te pot menține în aceeași bulă. Datorită tehnologiei, astăzi pot ține legătura cu mai mulți români decît ar fi putut să o facă un locuitor al României anilor '90.

Dincolo de legăturile virtuale cu țara, este totodată mult mai ușor să îți creezi o „bulă românească" în care să trăiești. Jurnalistul Petru Clej estima că în Londra trăiesc aproximativ 100.000 de români, adică la fel de mulți ca în reședințe de județ precum Satu Mare. Dacă dorești să fii înconjurat de români și să ai la îndemînă magazine și restaurante românești, trebuie doar să-ți cauți o locuință în zone precum Wembley sau Stratford.

Așadar, cine pleacă azi din România nu pleacă pe deplin, nefiind forțat să adopte aceeași geografie mentală care duce la pierderea unei părți din identitate. Dacă vrei să continui să trăiești în România virtuală, o poți face neîngrădit. În plus, dezvoltarea liniilor aeriene *low-cost* face vizitele acasă mult mai ușoare.

La prima vedere, toate aceste elemente ce îți permit să rămîi cu un picior în România ar putea sugera că întoarcerea în țară e mai ușoară. Din experiența mea, însă, efectul este cumva opus: faptul că nu există o rupere completă de România previne privirea țării printr-un filtru romantizat, care ar putea încuraja revenirea în țară. Totodată, posibilitatea de a face vizite dese pentru a stinge dorul de familie și prieteni permite menținerea unei identități duale, în care este păstrată și cea asociată „casei" din București, și cea dezvoltată în lumea nouă. Acest lucru explică parțial de ce doar 3-5% din românii din diaspora își exprimă intenția fermă de a se întoarce acasă.

Plecarea mea face parte dintr-un curent mondial al migrației. Pe lîngă cei ca mine, ce lasă un oraș pentru o altă metropolă, „o treime din populația planetei va părăsi spațiul rural pînă la finalul acestui secol", nota Doug Saunders în cartea sa *Arrival City,* într-o ultimă mare migrație asociată urbanizării. O bună parte din acești oameni vor ajunge în alte țări. Dacă astăzi jumătate din populația planetei – și 54% din populația României – trăiește în mediul urban, la finalul secolului toată planeta va fi pe trei sferturi urbană, un procent întîlnit azi în țările bogate. Românii sînt și ei parte a acestui proces de urbanizare, pornind din satele românești și ajungînd în orașele altor țări europene.

Migrația a dus la creșterea celor ce se definesc în primul rînd drept „cetățeni al lumii", la fel ca Diogene, cel căruia îi datorăm cuvîntul „cosmopolit". Cercetările sociologice sugerează că această identitate are din ce în ce mai mulți adepți. În 2016, un sondaj desfășurat în 18 țări a arătat că 51% din respondenți se vedeau pe sine mai întîi drept cetățeni globali, și abia apoi drept cetățeni ai țării în care trăiesc. Cel mai mare procent de „cetățeni globali" se găsea în țările aflate în curs de dezvoltare, pe cînd în statele bogate numărul celor ce se defineau astfel era în scădere. În Germania, țară ce tocmai deschisese granițele pentru un milion de refugiați, se înregistra cel mai mic procent din ultimii 15 ani al celor ce se defineau drept cetățeni globali: 30%. Totuși, atunci cînd respondenților li se ofereau cinci identități distincte ca variante de răspuns, mai mult de jumătate alegeau cetățenia țării lor drept cea mai importantă. Lionel Bellier, director asociat la GlobeScan, explica pentru *FT* că „nu este o contradicție. Poți să te simți din ce în ce mai mult parte a unei societăți globale, spre exemplu făcîndu-ți vocea auzită prin *social media,* dar cetățenia națională rămîne puternică pentru majoritatea oamenilor dacă sînt nevoiți să-și asume o identitate".

Această nevoie pare să se manifeste în cazul germanilor, dacă privim procentul scăzut de oameni care se proclamă cetățeni globali. Reacția lor este ușor de înțeles, odată ce luăm în seamă observația lui Magris. Atunci cînd identitatea ne este amenințată, granița care ne separă de tot ce nu sîntem trebuie să fie mai vizibilă. Aceeași reacție se poate vedea în întregul Occident, iar această criză de identitate a răsturnat vechile axe din politică. Astăzi nu se mai poate vorbi despre „stînga" și „dreapta", ci despre un conflict între cei ce pledează pentru o identitate închisă, național-etnică, și cei ce susțin o societate deschisă, pluralistă.

„Exilul nu sfîșie, te macină."

ANTOINE DE SAINT-EXUPÉRY

„O țară nu este suma ținuturilor, a obiceiurilor, a materialelor pe care le poate cuprinde inteligența mea. Țara este o ființă."

ANTOINE DE SAINT-EXUPÉRY

„Acasă este acolo unde-ți este inima."

PLINIU CEL BĂTRÎN

„O patrie fără eroi e ca o casă fără uși."

GABRIEL GARCÍA MÁRQUEZ

„Eu aparțin țării mele și doresc ca numele să-mi rămînă nepătat oriunde este cunoscut."

ALEKSANDR PUȘKIN

Cel mai cunoscut exemplu este, desigur, Donald Trump, care și-a asumat explicit sloganul *„America First"*, folosit mai întîi de aviatorul antisemit Charles Lindbergh, și care a anunțat în campanie că luptă împotriva „globaliștilor", denumire folosită și de extrema dreaptă europeană pentru a-i eticheta pe cei ce susțin pluralismul.

Ca imigrant român în Londra, am resimțit această reașezare a eșichierului politic anul trecut, odată cu referendumul pe tema ieșirii din Uniunea Europeană. Am perceput decizia de a părăsi UE și valul de violențe împotriva imigranților drept o îngroșare a graniței descrise de Magris. De altfel, studiile efectuate asupra celor ce au votat pentru Brexit au arătat că imigrația a fost principalul motiv ce i-a îndemnat să voteze așa. Ulterior, premierul britanic Theresa May a transmis același mesaj liberal într-un mod explicit, în cadrul conferinței Partidului Conservator, cînd a spus ferm: „Dacă ești de părere că ești un cetățean al lumii, ești cetățean niciunde" (*„If you believe you're a citizen of the world, you're a citizen of nowhere"*).

Un fost ministru britanic, David Willetts, crede că educația primită de Theresa May îi influențează perspectiva. Dacă majoritatea prim-miniștrilor britanici studiază PPE (filozofie, politică și economie), May este primul premier ce a urmat Facultatea de Geografie. De aceea, crede Willetts, îi pasă mai mult de locuri, de conservarea lor și de modul în care oamenii sînt atașați de ele. Schimbarea comunităților în care trăiesc oamenii pare să fi provocat și ieșirea din UE, căci un studiu arăta o corelare puternică între gradul de schimbare a procentului de imigranți și votul în favoarea ieșirii din UE, vot ce poate fi asimilat respingerii schimbării bruște a identității locale.

Eu aleg să mă definesc prin ambele identități. Sînt român, conectat în permanență la realitatea românească, și totodată mă consider un cetățean global, pentru că rezonez cu valorile iluminismului ce compun această identitate: libertatea, toleranța, rațiunea, egalitatea în fața legii, drepturile universale. Faptul că Londra este principalul exponent al acestor valori, ce stau la baza democrațiilor liberale, este motivul pentru care m-a atras Marea Britanie.

În clipele în care scriu aceste rînduri, România este într-un moment de cumpănă, în care își definește la rîndul său identitatea. Deși pot fi doar virtual alături de cei ce dau zi de zi, pe străzile orașelor, un răspuns ferm la întrebarea „Cine sîntem?", nu m-am simțit niciodată mai aproape de ceilalți români și mai mîndru că împărțim aceeași identitate. Geografic sînt departe, însă fragmentul din mine pe care l-am lăsat în România e viu în fiecare zi atunci cînd văd imaginile prin *livestream,* pe Facebook și în mesajele de la familia și prietenii din Piața Victoriei. Mă simt „acasă" alături de toți cei pe care-i văd uniți apărîndu-și valorile, fie că se află la București, la Iași sau la Oslo. Aceste momente ne reamintesc că nu sîntem doar noi, cei plecați, între două lumi: acolo se găsește acum și România. Îmi doresc ca românii care s-au unit pentru a-și scrie destinul și identitatea să reușească, așa cum au făcut-o și acum un secol și să ne revedem cu toții acasă.

***Marius Comper** trăiește la Londra și este editorial associate la NewsNow.co.uk.*

Paul BALOGH

Efectul sinoptic

Acum doi ani, pe cînd încercam să mă obișnuiesc cu strania senzație că tocmai îmi cumpărasem un bilet doar dus către Londra, am decis să întreb oracolul Google despre condiția imigrantului. Am dat peste un text foarte abrupt care dorea să spună un singur lucru: nimic nu va mai fi la fel și nu te vei mai putea întoarce niciodată. La vremea respectivă mi se părea o banalitate supremă să afirmi așa ceva (plus vag incorect), dar în acești doi ani m-am surprins regîndindu-mă adesea la această ireversibilitate. Ce înseamnă ea? Ce înseamnă ea pentru mine? Dar pentru cei din jur? Sînt diferențe între „generații de imigranți"? Ce mai înseamnă „sînt din România" pentru toți aceștia? Ce rol mai are Facebook-ul în toate astea?

Mai întîi niște precizări: am 37 de ani, ceea ce înseamnă că am prins puțin din comunism (cît să-mi dau seama cu ce se mănîncă și să mă tranforme azi în arici cînd aud academici occidentali identificîndu-se ca marxiști), am prins din lumea de dinaintea computerelor (am început cu Sinclair ZX Spectrum, HC, Windows 3.1) și am făcut tot ce-am putut să-mi construiesc o viață în România tranziției, luptînd cu ministere, corupția generalizată și alte exasperări. Nu am contemplat cu multă convingere opțiunea plecării din țară, deși am văzut cum mulți dintre prieteni fie emigrau, fie își făceau un „sejur occidental" și apoi se întorceau, de obicei cu o melancolie aparte în privire și eterne comparații.

Ca antreprenor, am avut de-a face, însă, și cu generații născute după Revoluție, oameni pentru care lumea începe de la Windows XP încoace. Ei au crescut în fața televizoarelor cu Cartoon Network nedublat, apoi cu MTV, apoi online prin toate rețelele sociale posibile. E ușor să îi recunoașteți: vorbesc engleza practic nativ (deseori cu accent puternic american), sînt sincronizați cu cei din aceeași generație din orice altă țară occidentală, au rădăcini extrem de scurte în solul românesc și pot fi transplantați cu succes asigurat în orice altă țară a lumii care are ce să le ofere. Cînd sînt întrebați, spun că vin din România, dar tind să îți

„Să fie oare pentru noi existența un exil și neantul o patrie?"

EMIL CIORAN

considere întrebarea irelevantă: ei sînt de fapt europeni, ultimul refugiu identitar în calea către a fi cetățeni ai lumii. Lor, politicienii naționaliști și nativiști nu au ce să le ofere.

O vreme am privit cu condescendență această manieră de a diminua importanța faptului că la ruleta națiunilor s-a întîmplat să te naști român. Dar în acești doi ani am început să-i văd și avantajele. Cînd am plecat, în România apăsa depresia unui viitor politic dominat din nou de Ponta și restul prăpădului pesedist. Mi-am jurat atunci că o să încerc să nu-mi pese, o vreme, măcar ca terapie. Mi-am promis că nu mă mai uit pe HotNews, încerc cu BBC și o imersiune în temele locale. N-a mers. Sau a mers, dar într-un fel neașteptat. Nu doar că nu m-am lecuit de durerile naționale (au urmat apoi Colectiv, crizele din sănătate și acum protestele masive), dar am căpătat un set nou de dureri dinspre lumea britanică. Am descoperit că politicienii britanici, deși categoric mai articulați decît echivalenții lor români, pot fi la fel de ticăloși. Apoi cutremurul Brexit (încă aflat în deplină desfășurare). Apoi Trump, care a izbucnit ca un vulcan decis să mărture lumea.

Cei despre care vă vorbeam mai sus („noile generații") par clinic izolați de aceste cutremure. Reacționează la toate acestea cu o temperatură mult mai redusă, pentru ei sînt mai degrabă știri și informații, forme de a plasa lucruri pe o hartă. Nu sînt rană, isterie, prim-plan, cum sînt pentru noi. Cînd își ridică privirile din munca lor, supraveghează orizontul ca să vadă dacă ceva îi va perturba din planul lor de viitor. Se strică lucrurile în Londra? Poate se vor muta în Silicon Valley. Trump începe un război cu Silicon Valley? Poate se reorientează spre Tel Aviv sau Berlin sau Dublin. Lumea este tabla lor de șah și toate mutările lor sînt posibile.

Nu e nici un dubiu că toate aceste uriașe mutări de atitudine sînt posibile tocmai pentru că tehnologia reduce dimensiunile. Nu doar pe cele spațiale, ci și pe cele în timp. Ați auzit deseori spunîndu-se „sîntem cu 50 de ani în urma Occidentului". Poate că așa este, dar aceste noi generații de imigranți (plecați fie cu burse de studiu, fie atrași de locuri de muncă decente pe măsura cunoștințelor lor) sînt în perfectă sincronizare. Tehnologia îi leagă în continuare de familiile din România, unde WhatsApp a înlocuit telefonia, și ajung să țină legătura mai strîns cu părinții decît o făceau cînd erau studenți la București. Tehnologia îi ține la zi cu tot ce se întîmplă în lume, în orice domeniu sînt interesați. Decalajele nu mai sînt externe (istorice sau de proveniență sau de acces la cunoaștere), ci doar cele pe care ni le punem singuri.

Se strică lucrurile în Londra? Poate se vor muta în Silicon Valley.

Se zice că fiecare cosmonaut care a văzut Pămîntul „de sus" are parte de un cutremur interior denumit sec *„overview effect"* (efectul sinoptic). Îmi închipui că este un fel a te lăsa smuls din istorie, adică din dramatica ei curgere de pe suprafața Pămîntului, acolo unde Trump și Farage contează. O spune bine Edgar Mitchell, Apollo 14: *„From out there on the Moon, international politics look so petty. You want to grab a politician by the scruff of the neck and drag him a quarter of a million miles out and say, «Look at that, you son of a bitch.»"* („Privită de pe Lună, politica internațională pare atît de meschină. Îți vine să-l apuci pe omul politic de guler, să-l tîrăști un sfert de milion de mile în aer și să-i spui «Uită-te bine, nenorocitule!»")

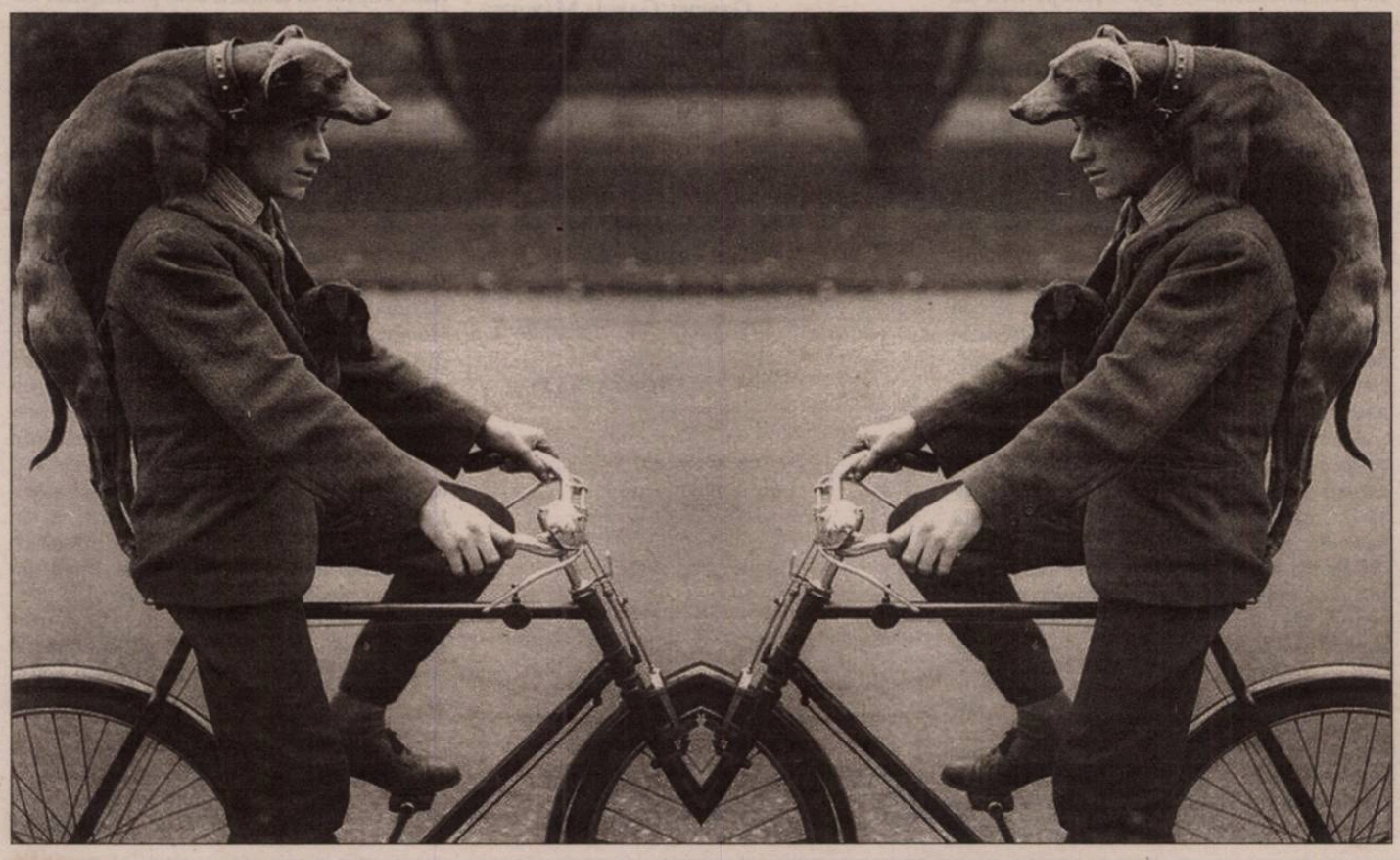

Așa îmi închipui că stau lucrurile și cu generațiile noi de imigranți români care au plecat în toate colțurile lumii. Ei au făcut cumva, altcumva, această experiență. Privesc lumea cu o detașare care, cîntărită dinspre noi, poate părea indiferență. Oare ce fel de lume va fi aceasta cînd generațiile lor vor ajunge să o conducă? Pînă atunci însă, oriunde vom fi, ne întoarcem la familiarul ghem din stomac al generației noastre de fiecare dată cînd deschidem Facebook sau HotNews sau BBC și aflăm despre grozăviile acestei lumi. Nu ne mai vindecă nici o distanță.

***Paul Balogh** este antrepenor român în Marea Britanie, co-fondator al Learn Forward.*

Jan CORNELIUS

Mi-ar plăcea Estul dacă ar fi situat în Vest

Am fugit din România pe timpul lui Ceaușescu și de-atunci locuiesc în Germania. Trăiesc, se poate spune, între două lumi. Faptul acesta are, simultan, un mare avantaj și un mare dezavantaj. Dezavantajul e că aparțin sufletește atît unei lumi, cît și celeilalte și, atunci cînd sînt în Vest, aș vrea adeseori să fiu în Est și invers. Groucho Marx, celebrul actor de comedie din grupul Marx Brothers – nu-l confundați cu Karl Marx, că ăsta n-a avut umor –, a spus într-o bună zi o frază la care merită să ciulim urechile: „Mi-ar plăcea Estul mult mai mult dacă ar fi situat în Vest". Așa îmi merge și mie, dacă aș putea efectua această magică deplasare a punctelor cardinale, aș fi pe deplin mulțumit.

Trăind între două lumi ai avantajul că de multe ori îți dai seama de treburi pe care „băștinașii" get-beget, cei care pleacă din locul nașterii numai în concediu sau în excursii, nu le sesizează nici morți. Anul trecut, de pildă, am locuit aproape toată luna septembrie la Iași și mi se întîmplau aproape zilnic tot felul de chestii cînd ciudate, cînd vesele, pe care le relatam apoi cu plăcere amicilor la o cafea sau la un pahar de bere. „Ha-ha", era adeseori reacția, „Ce tare! Măi, cum naiba de ți se întîmplă numai ție din astea?" Dar, de fapt, toate acele lucruri nu mi se întîmplau doar mie, li se întîmplau și lor, atîta că ei se obișnuiseră și nu-și mai dădeau seama.

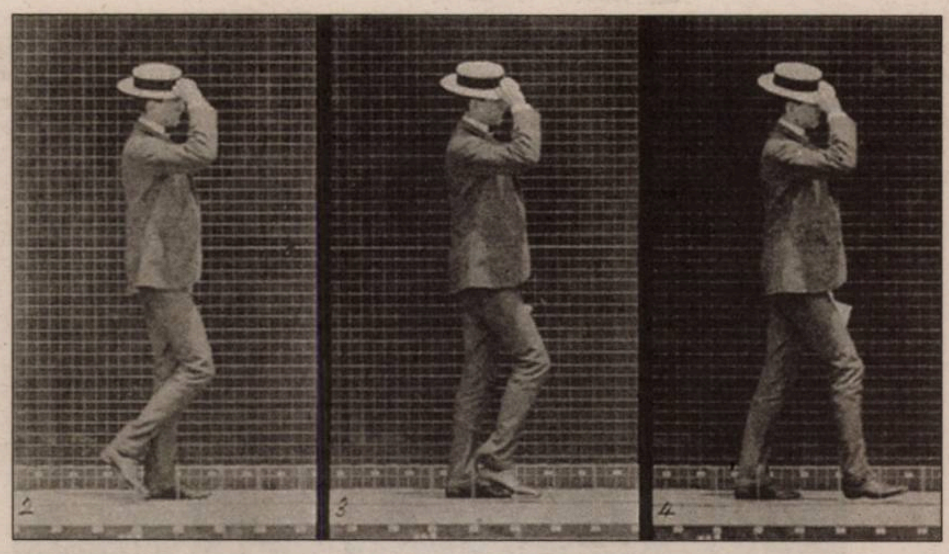

Iată o întîmplare de care îmi amintesc perfect: într-o vineri, pe la 11, m-am dus la Poștă să depun acolo o scrisoare recomandată, era musai, nu puteam trimite documentele respective prin e-mail. Locuiam la Muzeul Literaturii din Iași și, înainte de a pleca, i-am spus prietenului meu Florin, la o țigară, lîngă statuia lui Creangă: „Florine, mă duc la Poștă". „Fain", a răspuns el rînjind. „Sînt curios ce ți se va întîmpla de data asta." „Și eu", am zis, am dus mucul de țigară la buzele împietrite ale lui Creangă, ca să tragă și el un fum, și m-am dus. Știam că clădirea Poștei nu e greu de găsit, era la următoarea răscruce, după cîte îmi explicase Florin. Dar la următoarea răscruce se vedeau tot felul de clădiri, numai clădirea Poștei nu. Nu era nimeni pe stradă, cînd dintr-odată apare un bătrînel slab și cocîrjat, sprijinindu-se într-un baston.

– Nu vă supărați, unde-i Poșta, vă rog? îl întreb.

Omul se uită la mine întunecat și bănuitor, am început să mă gîndesc serios că am făcut ceva foarte rău în ziua aceea.

– Acolo jos, la dreapta, îmi spune într-un tîrziu.

– Unde? S-o iau pe aici pe cărare sau mai încolo pe trepte? întreb eu, căci cărarea ducea în cu totul altă parte decît treptele.

El: La dreapta!

Eu: S-o iau deci pe trepte?, întreb. Atît cărarea, cît și treptele erau în dreapta noastră.

Omul, mirat de-atîta ignoranță înverșunată din partea mea, se înfurie rău de tot, pur și simplu nu-i vine a crede cît sînt de nătîng, mai să-mi tragă niște bastoane peste spate, după cum merit. Din fericire, reușesc să-mi iau în ultimul moment tălpășița și, după cîțiva pași, îmi explică o femeie care tocmai își făcuse apariția pe unde s-o iau. Nici pe cărare, nici pe trepte, desigur, ci pe un drum ascuns după niște tufe, la vreo 50 de metri mai încolo. Pornesc, ajung.

La Poștă, coadă. Înaintea mea, o doamnă plinuță, cu o pălărie albastru deschis, la vreo 70 de ani. După vreo jumătate de oră de așteptare, în care îmi pun serios întrebarea dacă n-ar fi ajuns recomandata mea totuși mai repede dacă m-aș fi dus cu ea pe jos la București, doamna din fața mea ajunge, în sfîrșit, la ghișeu. Cumpără timbre, plicuri, lucruri din astea, și trimite și un pachețel.

– Cît am de plătit? întreabă.

– 47,55 lei, spune femeia de la ghișeu.

Clienta, după nici două secunde:

– Fals!

– Cum adică fals?!

– Pentru că 16 ori 1,6 fac 25, 6 plus 16,85 fac 42,45.

De fapt, nu mai știu exact despre ce cifre era vorba, dar cam așa s-au petrecut lucrurile, clienta dădea impresia evidentă de a fi făcut calculele în cap, cu viteza fulgerului.

– Nu, doamnă, uitați-vă aici, calculatorul arată altceva, spune femeia de la ghișeu.

– Atunci calculatorul e prost, răspunde clienta.

– Ba nu, doamnă!

– Ba da, doamnă!

Aveam impresia de *déjà-vu,* parcă asistam la dialogul din „Căldură mare", transferat la Poșta din Iași.

– Doamnă, calculatorul nu greșește!

– Dar greșesc oamenii. Au greșit ăia care l-au programat.

– Mă duc s-o caut pe șefa, spune femeia de la ghișeu, se ridică și pleacă.

Eu o întreb, plin de admirație, pe doamna din fața mea:

– Doamnă, ați fost profesoară de matematică, nu?

Ea, cu un zîmbet abia schițat:

– Nu, dar am fost ingineră în construcții. Știu să adun doi cu doi.

– Da, mi-am dat seama, spun eu.

Se întoarce femeia de la ghișeu cu șefa. Șefa, zîmbind amabil, îi spune politicoasă doamnei:

– Haideți, vă rog, doamnă, să vă explic! O duce la o tabelă afișată pe un perete de alături, îi arată că socoteala ei, a clientei, este absolut corectă, dar că mai trebuie adăugate și taxele afișate în tabela aceea, taxe pe care calculatorul le adună automat la suma de plată.

– Păi, vedeți că este cum spun eu? zice clienta. Și apoi taxele astea sînt nerușinate, oricum. Sîntem primii în lume cînd e vorba de jefuit oamenii. Vai de mamele noastre!

Apoi plătește cu un zîmbet stoic, iese triumfătoare și, după vreun minut, două, depun scrisoarea și ies și eu. O întîlnesc la cîțiva pași mai încolo, ne recunoaștem.

– Doamnă, sînteți mare! îi spun rîzînd. Respect! Vă admir.

– Nu sînteți de aici, nu? întreabă ea.

– M-am născut în România, dar trăiesc de foarte mulți ani în Germania.

– Se vede, spune ea. Germania. Hai să vă spun ceva: am trăit o vreme la fata mea, care locuiește în Canada, la Toronto. Am acolo doi nepoței, unul are șase ani, celălalt are zece ani. Îmi zice ăsta de zece ani, într-o zi: „Bunico, tu cît ai pensie?" „600 de lei pe lună", îi spun. El: „Păi, nu se poate. Pe noi ne-a învățat la școală că îți trebuie cel puțin 800 de dolari pe lună ca să trăiești." Deci cam așa stau lucrurile, eu sînt inexistentă pentru nepoțelul meu, zice doamna și rîde.

Rîd și eu, chiar dacă un pic strîmb. Care filozof a emis teoria că, de fapt, nici nu existăm cu adevărat, că totul e doar o iluzie? Ar fi avut în persoana pensionarei din Iași un exemplu care să-i ilustreze teza.

„– Doamnă, calculatorul nu greșește!"

„Țara mea scumpă și bătrînă, iată-ne din nou împreună, în fața unei încercări grele."

CHARLES DE GAULLE

„Nu locuim într-o țară, locuim într-o limbă. Patria asta înseamnă și nimic altceva."

EMIL CIORAN

„Acolo unde este libertatea se află și țara mea."

BENJAMIN FRANKLIN

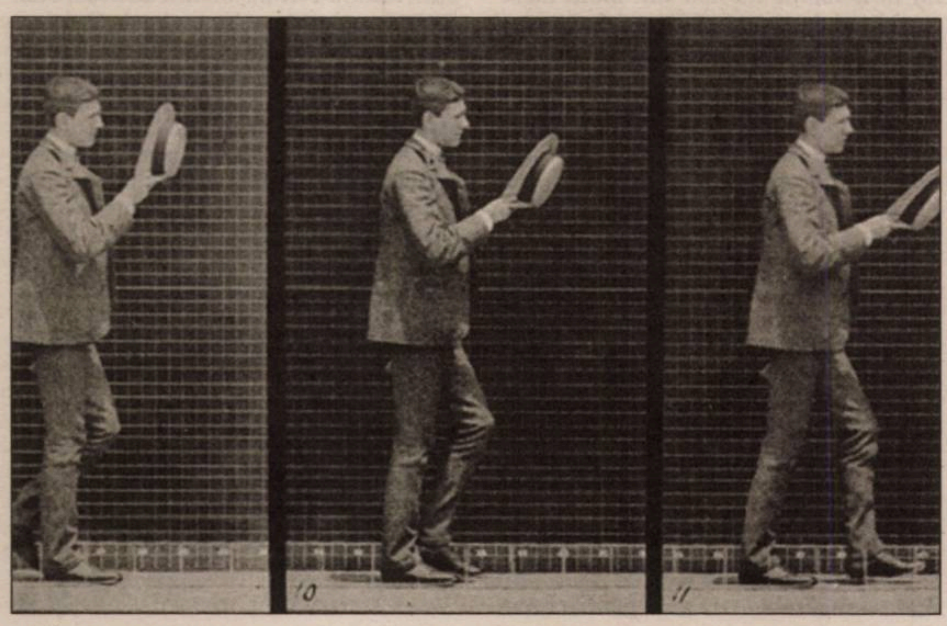

***Jan Cornelius**, originar din România, este scriitor de limbă germană și traducător. Cea mai recentă carte publicată:* Eu, Dracula și John Lennon, *Editura Humanitas, 2016.*

Liliana NICOLAE

Români care pleacă, dar și care se întorc

Aalst este un mic oraș din regiunea Flandra a Belgiei, la vreo 30 de kilometri de Bruxelles. Aici trăiesc vreo 500 de români. Într-o după-amiază de sîmbătă, la sfîrșit de ianuarie, grupuri mici se îndreaptă către o clădire din centrul orașului, unde se montează un banner și se fac ultimele pregătiri în sala care se va umple în curînd. Românii încep să vină. Unii cu copiii, alții cu prietenii sau familia. Sosesc și din Bruxelles, și din Gent sau Anvers.

Din cînd în cînd, românii din Belgia organizează astfel de întâlniri și discută lucruri care îi interesează. Sau pur și simplu petrec timp împreună. Se cunosc, se ajută, se pun la curent cu ce mai e nou la Consulat sau cum se schimbă legislația care-i privește direct.

Printre cei care au venit în sîmbăta aceasta la întîlnire – Silvia Olari. E unul dintre românii care au plecat, dar au și rămas. Povestea ei cu Belgia a început în urmă cu 16 ani. În 2001 a venit pentru prima oară aici. Era, de fapt, și prima ieșire din țară. O vacanță, aparent, dar mai mult decît atît. „Voiam să văd cum e într-o altă lume. Sora mea lucra deja în Belgia, așa că am rămas și eu o vară întreagă și am lucrat aici. Făceam curățenie în casele oamenilor. Însă, cînd am văzut cum funcționează aici sistemul educativ, mi-am dorit mai mult pentru copiii mei. Așa că ne-am mutat cu toții aici, copiii au terminat școala în Belgia și tot aici au învățat o meserie."

Aproape șapte ani, pînă cînd România a intrat în Uniunea Europeană, Silvia a lucrat la o firmă de curățenie, unde chiar a învățat cum se face curățenie ca la carte. Cu reguli clare. Însă, prin 2006, i-a încolțit în minte o idee. „În Belgia nu găseam alimente cu care noi, românii, eram obișnuiți. Nu aveam de unde să luăm, de exemplu, borș, mălai, leuștean sau varză murată pentru sarmale. Așa că ne-am gîndit să facem un magazin în care să se găsească toate aceste lucruri, mai ales că numărul românilor din Belgia era din ce în ce mai mare. Intrarea în Uniunea Europeană ne-a găsit pregătiți: aveam magazinul, era amenajat... așteptam doar posibilitatea să facem aprovizionarea și să aducem marfă din România. Așa că, pe 29 ianuarie 2007, am deschis primul magazin românesc la Bruxelles și l-am numit «La bunicuța». Între timp, am mai deschis două – unul tot la Bruxelles, altul la Namur, și în ianuarie anul acesta am sărbătorit zece ani de la deschiderea primului magazin."

Numai că, în 2015, familia Silviei a decis: Gata. Pînă aici a fost. Ne întoarcem acasă! Deși îmi spune că – pentru ea și familia ei – acasă nu e un loc, ci un sentiment. „Acasă e acolo unde te simți bine. Iar noi trăim acum în două țări. Avem două locuri pe care le numim acasă. Deși în ultima vreme stăm mai mult în România. Vrem să facem și aici ceva. Magazinul din Namur l-am închis, unul dintre cele două din Bruxelles l-am dat în locație de gestiune, așa că am mai rămas doar cu unul."

În România – mai exact, la Vețel, lîngă Deva – vor să facă ce au văzut și au învățat în Belgia. „Printr-un proiect european, vrem să amenajăm un parc recreativ – «La bunici» se va numi – unde să vină copii de la școlile din orașe și să vadă ce înseamnă viața la țară. În zonă încă se păstrează multe tradiții și un stil de viață care nu a fost prea mult alterat de modernitate. Totul se va amenaja în jurul casei părintești, o casă din 1918, care va fi restaurată și chiar mobilată ca pe vremuri. Dincolo de parc, unde vor fi și animale, iar casa în sine va fi un muzeu."

„Patria mea e acolo unde trec cei mai frumoși nori."

JULES RENARD

„Îți iubești mai mult patria cînd ai trăit departe de ea un timp și cînd ai ascultat ce spun și cum o judecă străinii."

IULIA HASDEU

„Patria sînt eu, ești tu, e tot ceea ce iubim, tot ceea ce visăm, tot ceea ce va fi cînd nu vom mai fi noi."

ROMAIN ROLLAND

Încă se lucrează la toată povestea cu parcul, pentru că nu e simplu. Birocrația din România se simte încă la fiecare încercare de a face ceva. Uneori, oamenii nu înțeleg: *de ce să faci un astfel de parc?!* Dar familia Olari e hotărîtă să aibă răbdare. Și să nu se lase. „Ne-am întors pentru că ne-am zis că vrem altceva în viața noastră. Ni s-a schimbat sistemul de valori și cred că, decît să alergăm după bani, e mai important să facem lucruri bune. E mai importantă satisfacția lucrului bine făcut. Viața în Belgia ne-a învățat multe. Ne-a învățat cum să respectăm regulile. Ne-a dezvoltat simțul civic. Ne-a învățat cum să facem un lucru bine, conștiincios și corect. Poate aducem și aici ceva din toate astea. Deși cred că poate copiii copiilor noștri vor apuca să trăiască într-o altfel de Românie. Pînă una-alta, noi – așa cum vă spuneam – trăim în două țări. Unul dintre copii, băiatul, a venit cu noi, în România, pentru că în Belgia a învățat meseria de tîmplar, iar în România nu mai sînt mulți meseriași buni, în timp ce fata s-a căsătorit și trăiește în Belgia. Așa că... o să ne împărțim între ei."

Cînd am cunoscut-o, la Aaalst, Silvia Olari era, de fapt, într-o vizită în Belgia, dar nu a vrut să rateze întîlnirea românilor. O interesează, încă, tot ce se întîmplă și cu românii din Belgia, și cu cei din România.

În pauză, se mănîncă chifteluțe, cașcaval adus din țară, o gustare românească. Dorin Fleșeriu nu a ajuns la Aalst, la întîlnirea românilor. El a trăit în Belgia aproape 16 ani. Din 2000. Alături de un prieten, Cornel-Radu Loghin, a înființat și asociația care i-a adus pe români la întîlnirea de la Aalst: RomBel. Adică așa cum îi spune și numele: Asociația Românilor din Belgia.

Acum cîțiva ani, RomBel a publicat un ghid pentru românii care veneau în Belgia și aveau nevoie de tot felul de informații. Apoi, s-au gîndit la un ghid pentru românii din Belgia care vor să se întoarcă în România. Însă ideea a fost preluată de Ministerul de Externe și chiar a început să fie pusă în practică.

Întoarcerea în țară nu e ușoară. Dorin, însă, a făcut un pas important. S-a întors în orașul natal, Alba Iulia, unde a început o afacere în domeniul energiei electrice și regenerabile. Dar, la fel ca Silvia Olari, se împarte încă între Belgia și România. Așa că a ținut să le vorbească prin Skype celor care au venit la Aalst despre un alt proiect RomBel: „Reîntoarcerea acasă". Concret, este un site cu povești de succes ale celor care s-au întors, cu problemele pe care le-au avut sau cu lucrurile pe care trebuie să le știe cei care vor să se întoarcă: de la echivalarea studiilor la deschiderea unei afaceri. Dorin crede că, de fapt, deschiderea unei afaceri în România poate fi un prim pas către întoarcere. „România oferă foarte multe oportunități" – spune Dorin. „Sînt deja firme care caută specialiști, dar îi aduc din alte țări, pentru că specialiștii români sînt plecați în străinătate și, de multe ori, acolo practică orice altă meserie decît cea pentru care sînt pregătiți. Există statistici care arată că peste 70% din români vor să se întoarcă în țară. Dar eu cred că trebuie ajutați. Deja numărul celor plecați este destul de mare. Dacă nu se face ceva, riscăm ca din România să se facă o autostradă cu un singur sens: cel de plecare din țară. Noi, de multe ori, ne descurajăm singuri. Zicem că nu se poate face nimic în România. Ceea ce nu e adevărat. România s-a schimbat. Nu totul este ideal, dar dacă străinii reușesc să facă afaceri aici, putem și noi. Firmele străine nu pleacă de la premisa că or să fie înfrînte de sistem, iar lipsa de prejudecăți le fac să reușească."

„Gata. Pînă aici a fost. Ne întoarcem acasă!"

Românii adunați la Aalst ascultă experiența lui Dorin, pun întrebări sau rămîn pe gînduri. Unii nu pot să se întoarcă, dar le este greu să și rămînă. Însă, chiar dacă rămîn sau pleacă, mulți continuă să se implice într-un fel sau altul în ceea ce se întîmplă în țară. Au organizat proteste la Bruxelles de fiecare dată cînd au simțit că e nevoie de ei: cînd secțiile de votare nu au fost suficiente, după incendiul de la Colectiv, cînd Guvernul Grindeanu a emis ordonanța de modificare a Codurilor Penale. Apoi, au trimis în țară de fiecare dată cînd au putut pachete – ba de Crăciun, familiilor sărace, ba ghiozdane și rechizite copiilor rămași singuri acasă în satele Moldovei, după ce părinții au plecat în străinătate. Și, într-un mod cu totul special, i-au ajutat pe tinerii care au ajuns în spitalele din Belgia, după incendiul din Colectiv. S-au implicat în problemele lor. Șase dintre ei, împreună cu unul dintre părinți, mai sînt încă acolo și continuă recuperarea la clinici belgiene. Cîțiva dintre ei au venit și la întîlnirea de la Aalst. De altfel, Silviu Ciocanelli, victimă a incendiului de la Colectiv, și-a lansat acolo o carte de poezie.

***Liliana Nicolae** este jurnalist la Radio Europa FM. Cea mai recentă carte publicată este* 30 de povestiri adevărate. Carte de reportaj *(Casa de Pariuri Literare, 2016).*

Maria IORDĂNESCU

lasă-ți **copiii** să vină la **tine**

Vremuri noi, idei și mai noi

În discuțiile de zi cu zi pe care le am, întîmplător sau programat, cu părinții, fac eforturi considerabile să nu mă las înghițită de prejudecățile generației mele și să țin pasul cu „noile tendințe" în educația copiilor. Recunosc, e destul de tentant să mă retrag din fața nedumeririlor cu replica obosită „pe vremea mea, pe vremea noastră", dar știu bine că „vremea mea sau vremea noastră" nu mai seamănă deloc cu vremea de acum: probleme, ritm, soluții, curiozități, tentații, întrebări, îngrijorări, perspective cu totul diferite. Și totuși, există cîteva convingeri ale adulților din jurul meu care mă lasă visătoare. Complet debusolată. Iată cîteva dintre ele.

1. „Vreau să fiu prietenul/prietena copilului meu, nu tatăl/mama lui." Evident, o replică pe care școala vieneză de psihanaliză ar savura-o pînă la extaz. N-am să intru în detalii interpretative: am să spun doar că mi se pare, în cel mai bun caz, un soi de sfială dinaintea exercitării rolului de părinte, rol pe care te pregătești să îl joci în viața copilului tău. Cu alte cuvinte, resimți autoritatea de părinte ca fiind ceva rău, fundamental restrictiv. Dialogul de la egal la egal e, în schimb, miraculos. Nu exclud total această opțiune, dar am cîteva nedumeriri. Nu, nu sînt nedumeriri cosmice, metafizice, ci pragmatice, de rutină: cum poți fi, de exemplu, prieten cu un copil de 6 luni, care depinde de tine pentru a supraviețui și a se dezvolta? Cum îl înveți, prietenește, pe unul de 4-5 ani să se spele pe dinți sau să nu își mai lase bocancii plini de noroi în mijlocul sufrageriei? Cum decizi – pardon! – dialoghezi, amicalmente, cu un copil despre alegerea grădiniței, a hranei sănătoase, despre căciula care trebuie să stea pe cap la minus trei grade sau despre strada care nu poate fi traversată brambura? Un „prieten" nu decide nici pentru un adult, ce tratament trebuie să urmeze, în cazul unei îmbolnăviri, sau ce reguli de comportament în familie trebuie să respecte.

2. „Vreau să îi dau copilului meu șansa să se exprime liber, fără constrîngeri." Foarte frumos. Dar ca să se exprime liber, ar trebui mai întîi să aibă *ce* să exprime și să știe *să se* exprime. Fiindcă are nevoie de un auditoriu care să îl înțeleagă și care să accepte să piardă timpul să asculte ce are el de exprimat. Iar pentru asta, printre multe altele, e musai să învețe reguli de vorbit și scris, de dialog, de comportament, de citit și ascultat, de învățat etc. Altfel, e ca și cum ai spune că cel care îți explică legea gravitației te împiedică să zbori cu avionul.

3. „Îl înscriu la cît mai multe cursuri de dezvoltare personală." Există, într-adevăr, cursuri de dezvoltare personală pentru copii. Mi se par stranii astfel de „oferte educaționale" pentru cei mici, dar voi vorbi cu alt prilej despre ele. Să vedem, însă, ce materii, ce cunoștințe și ce deprinderi li se propun spre învățare unor copii cu vîrste între 4 și 6 ani. Iată cîteva fragmente dintr-o programă luată de pe Internet, programă care aparține unui centru educațional pus în slujba preșcolarilor: curajul de a acționa, ascultarea activă, asumarea deciziei, transformarea problemelor în oportunități, rezolvarea conflictelor, formarea intuiției, autocontrol, răbdare, empatie, înțelegerea și aprecierea formelor artistice, cunoștințe artistice fundamentale, dezvoltarea gîndirii strategice, *leadership* personal, creația de produs și stabilirea prețului, management de produs, comunicare antreprenorială, salutul – primul semn al politeții, comportament civilizat în vizită, simulări despre politețe (?) etc. Fiecare curs are șase sesiuni. Doar șase sesiuni!

Recunosc, e copleșitor: dacă aș fi învățat măcar un sfert din ce scrie mai sus (în afară de ultimele deprinderi, cele de politețe, pe care mi le-a imprimat mama, autoritar și fără prea multă libertate de exprimare, dar și fără costuri suplimentare), astăzi aș fi făcut parte dintr-o generație de genii înțelepte și bogate. Dar n-a fost să fie. Mă uit cu interes spre viitor.

***Maria Iordănescu** este psiholog.*

Eugen ISTODOR

negustori și mușterii

Sînt totul o midorexie

Am citit un Top 10 trend-uri în consumul lui 2017 pe Euromonitor și m-am luat cu mîinile de cap. Sufăr de:

1) „Midorexie" – tendința de a arăta mai tînăr decît sînt. În jurul meu este o întreagă industrie: beauty, *dating*, fitness, *food, health, life, money, startup* și călătorii. Toate celebrează, cică, faptul că vreau să întineresc.

2) Shopping-ul, obsesia globală, a devenit joc pentru copii. Sînt pregătiți, astfel, să-și cumpere singuri biberoanele și ursulețiii.

3) Totul este prezentat ca extraordinar. De la modă și design la locuri mai mari în avioane dedicate celor obezi. Totul este extra.

4) Se cumpără fără ca cineva să mai aibă răbdare. Sînt impulsiv și, mai mult, ca un copil, vreau cadoul-recompensă imediat.

5) Identitatea este în top. De la identitatea personală la cea de grup și de comunitate. Se caută identitatea într-o lume globalizată.

6) Personalizare. Chiar dacă producția este industrială, consumatorul preferă personalizarea obiectului/serviciului prestat.

7) Comportamentul post-cumpărare, momentul în care consumatorul își exprimă aprecierea sau insatisfacția pentru produsele achiziționate. Consumatorul poate face „reclamă" negativă și acest lucru poate dăuna pe termen lung produsului. Așa că e bine să reclamăm cît mai mult.

8) Ne place ca totul să fie privat și sigur. Mai ales în contextul migrațiilor și al populismului politic.

9) Starea de echilibru între minte și corp-*status* individual. Grija pentru propriul corp-industrie și pentru spirit, acceptarea mentoratului.

10) Promisiunea de autenticitate atrage și vinde cel mai tare. De la mîncare la tradiții. Sanchi, eu am crezut că sînt autentic. Abia acum, cică, e vremea mea.

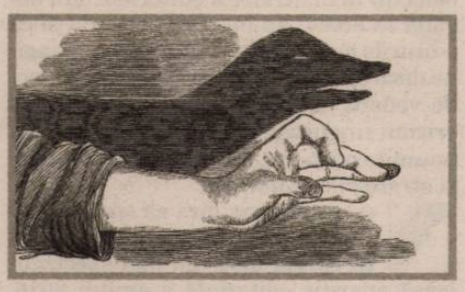

Iaromira POPOVICI

bazar

Cetățean, militant, măcar puțin

Țin minte că am avut, de cîteva ori, cu un prieten plecat și foarte militant, discuția despre ce înseamnă să fii „un bun cetățean". Un cetățean responsabil. Eu spuneam, susțineam chiar sus și tare că e suficient să-ți faci bine treaba, corect, cinstit și dedicat, să-ți îndeplinești obligațiile față de familie așijderea și pe cele față de stat (atunci cînd nu sînt absurde). De asemenea, să încerci și ceva caritabil, atît cît te țin băierile, să faci ceva dezinteresat pentru cineva care se află într-o situație dezavantajoasă, să-l ajuți. Prietenul ăsta al meu spunea, însă, că trebuie să și lupți, și să încerci să schimbi ceva, mereu, să dovedești și o latură militantă. Eu nu eram neapărat de acord.

Și totuși, de-a lungul timpului, practica mi-a contrazis principiile așezate. În 1989, pe 21 decembrie, cînd, așa cum am mai scris, mă aflam în Facultatea de Limbi străine din Universitate, la un examen de Estetică (la care am luat, de altfel, 10), totul s-a zguduit din temelii, s-a sfîrșit și a reînceput. Iar eu nu am avut cum să nu fiu parte din șuvoiul minunat, îngrozitor și învolburat care devenise viața. În ciuda planurilor mele fixe, de a mă apuca serios de treabă, după o perioadă tulbure, de a mă duce zilnic la facultate și de a lua numai 10 la examene, proaspăt măritată fiind. În ciuda acestor lucruri, cînd ne-au dat drumul din facultate (căci, inițial, s-au închis porțile), am plonjat pe strada unde se întîmpla totul. Am strigat, pe la prînz, puțin la Dalles (unde au murit primii oameni), am alergat bezmetică de colo pînă colo. Pînă cînd, la venirea serii, am ajuns la Universitate. Unde, pe de o parte, era ca la facultate: mai toți colegii noștri erau acolo și ne hăhăiam. Dar, în același timp, oameni mureau pe lîngă noi, ireal-real. E una din legile istoriei, pare-se, atunci cînd ne ia pe sus și ne obligă să o trăim periculos: încercăm să aplicăm, în momentele alea, regulile supraviețuirii cotidiene, ale firescului confortabil. Dar, evident, nu se mai potrivesc. Amestecul dintre dorința de a le aplica și ineditul, senzaționalul evenimentelor îți generează, pe de o parte, o stare de excitație și avînt, cînd lucrurile merg bine, și, pe de alta, de ridicare, cumva, deasupra a ceea ce se întîmplă, ca atunci cînd ești bolnav sau ai un accident, cînd se petrece ceva negativ. Așa s-a întîmplat cînd, pe 21 decembrie, a început să se tragă în jos: am fugit, cît de repede puteam, nevenindu-mi să cred ce se întîmplă, în același timp.

În ultimul an de facultate, cel la cerere, anul al V-lea, în care am făcut numai ce am vrut noi, ne-am trezit, brusc, cu toată facultatea în Piața Universității, pe post de golani. Nu am mai putut face nici un curs altundeva decît în stradă: pur și simplu, așa erau vremurile. Așa cerea calitatea mea de cetățean. Istoria era, iar, peste mine, nu se putea altfel. Într-o bună dimineață, am constatat că nu puteam intra în facultate din cauza minerilor. Colegi de-ai mei din Liga Studenților au apărut la o conferință de presă cu capetele sparte și coastele rupte. A fost un coșmar de care nu vreau să îmi amintesc, deși, de fapt, nu o să-l uit niciodată.

Cum spuneam, uneori nu poți să nu fii, brusc, mai mult cetățean decît altceva. Pălăria asta (că tot se vorbește de mai multe pălării) devine, brusc, învăluitoare, se lipește pe căpățîna ta și nu mai poate fi scoasă. Istoria iese din cărți și devine concretă, înglobîndu-te fără drept de apel și pierzîndu-te în faldurile ei devenite tentacule. Așa mi s-a întîmplat și mie acum aproximativ o săptămînă, cînd am văzut, la televizor, cum a fost adoptată celebra Ordonanță 13. Eram un „simplu cetățean" proaspăt sosit acasă, înfometat și cvasi-adormit, care a deschis televizorul. Vederea ședinței de guvern mi-a schimbat, brusc, statutul: statutul ăla confortabil, binecunoscut, de spectator al știrilor din fotoliu. Fotoliul s-a dovedit că nu mă mai ținea, ci mă arunca din căldura lui de-a dreptul în mersul istoriei. E adevărat că în mersul ei mic, de cetățean așezat și precaut, care niciodată nu a fost chiar în primele rînduri la mitinguri, care nu prea a strigat și nu și-a făcut pancarte. Dar a fost prezent.

Așa cum am fost și acum, cît de des am reușit. Pentru că pur și simplu nu am putut altfel. Din spectatorul și consumatorul placid de cultură populară de pînă atunci, am devenit, temporar, o cetățeancă protestatară liniștită, aș zice, care stătea cuminte la locul ei din mulțime. Și care, pentru prima dată după mult timp, se simțea acolo acasă. Și chiar, de multe ori, fericită.

Pentru că i s-a părut mare lucru, miraculos chiar, aș zice, cum au ieșit oamenii să protesteze. Pentru o chestiune legislativă, am zice. Dar, de fapt, pentru una de principiu, de mentalități și de morală. Au făcut-o pașnic, civilizat, dar hotărît. Contrazicînd nenumăratele prejudecăți de două parale la adresa „românilor" (da, știu, generalizările ne omoară), care nu fac, nu dreg, nu pot.

Șerban AXINTE

Poezia în 2016. Strategii și negocieri

2016 a fost un an bun pentru poezie. În afară de faptul că au apărut cărți remarcabile, au fost demarate și unele proiecte editoriale dedicate acestui gen literar. De pildă, Editura Cartier propune „Cartier de colecție", o serie de antologii foarte bine realizate, din care au apărut pînă în prezent: Radu Vancu, *Cantosuri domestice. Poeme alese,* Alexandru Mușina, *Regele dimineții,* poeme alese de Radu Vancu și Andrei Bodiu, *Oameni obosiți,* poeme alese de Claudiu Komartin. Selecțiile sînt bine realizate și oferă o imagine cît se poate de bună asupra celor trei scriitori. Mă bucură în mod deosebit faptul că o bună parte a *Epistolelor pentru Camelia* sînt repuse în circulație, antologia lui Vancu fiind, în opinia mea, cea mai îndreptățită retrospectivă poetică a unui douămiist.

O plăcută surpriză vine dinspre Nemira. *Trado* (Svetlana Cârstean și Athena Farrokhzad), *Dodii* (Florin Dumitrescu) și *Sisteme de fixare și prindere* (Ștefania Mihalache) au atras atenția mai multor recenzenți, primul dintre titluri fiind primit chiar cu entuziasm de unii. Părerea mea este că nu atît poezia din această carte convinge în primă instanță, cît experimentul și ideea ce au stat la baza scrierii ei. La lectură, am avut sentimentul că pînă și teoria literară / a traducerii se poate sublima în poezie, menținîndu-și intactă însă funcția ei de *cale de acces*. Conceptul de realitate extinsă (deși nu e numit astfel) unifică cele două discursuri întrepătrunse. Realitatea textului capătă diferite dimensiuni pe măsură ce actul cunoașterii prin traducere produce noi „lexeme", cu ajutorul cărora lumea poate fi numită. Dar numirea e și un act de trădare, de ștergere la limitelor comunicării. Așadar, trădarea e și ea act de cunoaștere, de creație a unei lumi noi (din cuvinte) care e atașată celei vechi, atît de prezentă în carte prin unele mici narațiuni lirice: „În negocierea sensurilor dansăm un dans, ca un cuplu. / Ne ținem de mînă și de umeri. / Stabilim o intimitate. / Încercăm să nu-l călcăm pe celălalt pe picior, / Intrăm într-un ritm comun, / În negocierea sensurilor traducerii fiecare pas este o luptă / cu odgonul".

Casa de editură Max Blecher continuă să publice nu multe cărți, dar toate una și una. După părerea mea, această editură „de nișă" este singura din România care reușește să impună sau să readucă în actualitate un autor. Cititorii pot avea siguranța că cine a publicat aici capătă automat girul valorii. Sper să meargă în continuare pe aceeași direcție. Iată cîteva titluri: *Într-o zi nu ne vom mai recunoaște* (Alexandru Potcoavă), *Cînd nu mai e aer* (Radu Andriescu), *O anumită căldură umană* (Vasile Petre Fati), *Lolita32* (Livia Ștefan), *Dialectica urșilor* (Radu Nițescu), *Mile End* (Ciprian Popescu), *Termeni. condiții* (sorin despoT) și *Casa fleacurilor* (Rita Chirian). Dacă Radu Andriescu mizează pe o simplificare a discursului poetic, ajungîndu-se la o rarefiere semnificativă în sine, Rita Chirian încearcă să aducă mai multe moduri de a ajunge la expresivitate în același flux. Textele scurte și tăioase alternează cu altele fluviale care se deschid ca niște delte. Nimicurile, „fleacurile" unei vieți consumate par să compună împreună o realitate mult mai intensă dacă suportă tempo-uri diverse. *Mile End*, volumul de debut al lui Ciprian Popescu, e mărturisirea unei neadaptări interiorizate încetul cu încetul, livrată cu o detașare lucidă, în condițiile în care atenția scriitorului se comută continuu de pe o realitate pe alta. Experiența românească și cea canadiană se întrepătrund doar pentru a da naștere unui conglomerat uman fără naționalitate, doar cu un eventual număr de alee: „Te lovește în plex sinistra liniște a cimitirului din Pipirig. Koneț filma. Au mai participat: personalul TESA, maiștrii, sudorii, strungarii, lăcătușii, directorii, lucrătoarele oficiului de calcul, portarii, [...] Uzina și-a mutat producția de boghiuri în subteran" („Ziua 77").

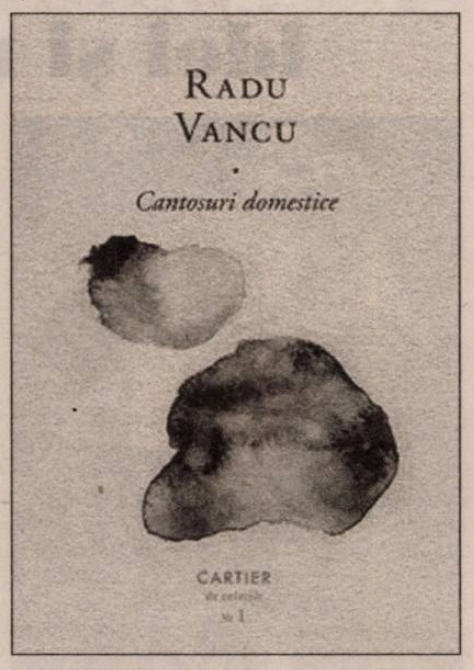

Paralela 45 propune două colecții. Prima, bine realizată și necesară, *Opera poetică*, dedicată – din cîte se poate vedea pînă acum – scriitorilor generației '80. În această colecție au apărut pînă în prezent: Adrian Alui Gheorghe, Ioan Es. Pop, Aurel Pantea, Liviu Ioan Stoiciu, Emil Hurezeanu, Elena Ștefoi și Ioan Moldovan. A doua, *Qpoem*, reprezintă efectul editorial al unui atelier de scriere creativă de pe Facebook. Mă gîndesc totuși că a fost mult de muncă la aceste cărți, cel puțin în unele situații. Am văzut „înflorind" aici cîteva nume care înainte de intrarea în acest proiect îmi păreau mediocre (eufemistic spus). Cîteva cărți mi-au plăcut: Adi Filimon, *Sedativ;* Andrei Novac, *Regula timidității* (titlu neconvingător), C. Suditu, *Poeme carnivore;* Mihail Gălățanu, *Devorarea maestrului*. Tot la Paralela 45 a fost publicat, spre finele anului, volumul *Viață* al Magdei Cârneci, o carte demnă de toată atenția.

De asemenea, revin în actualitate și Ioana Ieronim cu *În sunet de joagăr* (Tracus Arte) și Angela Furtună cu *Primul meu kaddish. Texte salvate din exod* (Integral).

Și Casa de pariuri literare a propus cîteva cărți de poezie cel puțin notabile. Le amintesc pe cele mai bune: *Azi cînt Jazz* (Mihaela Stanciu) și *Picaj* (Ioana Miron). Volumul *Non Stress Test* al Elenei Vlădăreanu – una dintre cele mai bune scriitoare douămiiste – constituie pentru mine o dezamăgire, cu toată „dimensiunea performativă" a acestuia.

Cartea Românească, la finele contractului cu Poliromul, a publicat *Învelit în propriul corp* (Denisa Duran), iar Charmides a punctat excelent cu *Tișița* (Matei Hutopilă), *Saturn, zeul* (Olga Ștefan), *Skurtu, România* (Tara Skurtu) și *Disco 2000* (Vlad A. Gheorghiu). Dintre acestea, cel mai mult m-a convins cartea Olgăi Ștefan, autoare care, după destui ani de la debut, se întoarce, iată, la poezie. Autoarea practică un discurs dublu semnificativ. Primul e ușor recognoscibil și ține cumva de poetica generală a douămiismului. Discursul aluvionar al vieții de zi cu zi se întretaie cu un altul compus din amintiri *la limita suportabilității:* „fiecare femeie prăbușită-n genunchi pe podea / în fața unui maldăr de dovezi care nu-i folosesc la nimic știe că / dragostea trece ca un piaptăn de os prin părul plin de păduchi / al unei fetițe trimise acasă / să se tundă periuță și să se dea cu petrol / în fața unei clase întregi de copii cruzi" *(vacanța de vară).*

Semne de sănătate a dat în 2016 și editura Junimea, care, după eoni de amorțire, propune două antologii din operele a doi dintre cei mai importanți poeți ieșeni ai secolului trecut. Ambele antologii – *Instauratio noctis* (Mihai Ursachi) și *Copilăria lui Ario Paradis* (Cezar Ivănescu) – sînt realizate de Bogdan Crețu, care semnează și cele două studii introductive aferente volumelor amintite. Ca ieșean, îmi doresc ca Junimea să-și regăsească identitatea în peisajul editorial românesc actual, fără a-și mai face un titlu de glorie din numele pe care îl poartă.

Se vede clar că, în 2016, poezia a fost și obiectul unor strategii editoriale. E o dovadă că acest gen interesează mult și că editurile au de cîștigat cel puțin ca imagine dacă acordă atenție poeziei. Din punct de vedere valoric, aceasta își negociază oricum singură ponderea pe care o are în anumite contexte, indiferent de politicile și strategiile editoriale.

Nu pot încheia fără să spun cîteva lucruri despre ceea ce reprezintă în opinia mea cea mai spectaculoasă apariție editorială a anului 2016, *Sticle pentru minte, inimă și literatură,* semnată de Mihai A. Barbu și Ion Barbu și publicată de Charmides. Lucrarea e deja foarte populară în lumea literară (și nu numai), deci nu are nici un rost să o descriu. Nu-i mai amintesc nici pe poeții (foarte mulți) care au răspuns unei provocări insolite, care s-au lăsat fotografiați și au acceptat să-și „joace" imaginea după „bunul plac" al celor doi Barbu. Acest eveniment editorial mi se pare foarte important din două motive. Primul – atrage atenția într-un mod insolit, cum am mai spus, asupra poeziei. Al doilea ține de arta în sine a lui Ion Barbu. Disidența lui transcende genurile, le unifică exact prin punctele în care acestea se despart. „Binomul" Barbu nu propune doar o artă vizuală, ci o adevărată dramaturgie a ipostazelor. Fotograma își conține filmul și povestea, aceasta din urmă fiind livrată concomitent ca poem și caricatură.

***Șerban Axinte** este scriitor și cercetător științific la Institutul de Filologie Română „A. Philippide" al Academiei Române, filiala Iași. Ține rubrica online „Pentru poezie" pe www.dilemaveche.ro.*

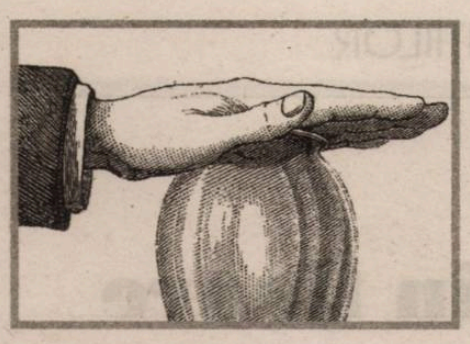

George BANU

scena lumii

Începutul și ne-sfîrșitul operei

Două expoziții la două capete ale lumii își răspund: „L'Ineffacé" la Institutul Memorii ale Editurii Contemporane (IMEC) în Normandia și *Unfinished* la MoMA din New York. Ele rezonează și invită la o meditație inspirată de conceptele care le inspiră: gîndirea unei expoziții persistă uneori dincolo de operele expuse, mai ales atunci cînd acestea nu sînt exemplare. Nu pot să uit nici descoperirea Vanităților, nici pe aceea a cabinetelor de curiozități sau a peisajelor alegorice. Nuclee figurative se constituie și persistă mnemonic, devin repere... precum cele două revelații recente.

În Normandia, o splendidă mînăstire abandonată a fost convertită în adăpost al arhivelor aparținînd protagoniștilor literaturii moderne, de la Artaud la Barthes și de la Genet la Duras sau atîția alții. Aici am răsfoit mai demult carnetele lui Patrice Chéreau sau am consultat paginile lui Alain Robbe-Grillet. De astă dată, un eseist inspirat, Jean-Christophe Bailly, invită la o călătorie în arhivele „episodice" ale creatorilor pornind de la petice de hîrtie disparate, de la foi nervos înnegrite, de la ceea ce capteză „gîndirea" în act – acea *„work in progress"* proprie unui artist. Peregrinam în sala centrală a mînăstirii oprindu-ne în fața a ceea ce nu marchează încă debutul unei opere, ci presimțirea ei și perspectiva programului ce abia se întrevede. Căutarea unui titlu la Maurice Pons, organizarea unei structuri la Michel Vinaver... E schița unui început. Ici și colo, savant dispuse, pagini rupte care se ataşează acestui concept ce prezidează expoziția: *„l'ineffacé"* – „nestersul". El capătă azi sensul unei persistențe ce evocă o altă epocă, abandonată, aceea a hîrtiei manuscris și nu a actualelor ecrane translucide refractare unor asemenea inscripții fugitive, disparate. Ecranele uitării și ale dispariției. O simplă manevră grești tă, ca a mea odată, de tristă amintire, ne face să pierdem imagini unice sau scrisori rare. *„L'ineffacé"* – reziduu al mîinii care scrie și al inspirației care își gravează fulgerarea instantanee.

Aceste reziduuri poetice dispuse conform criteriilor unei compoziții muzicale, dansante chiar, seduc și prin eteroclitul lor, căci ele, adesea, pe aceeași foaie, conjugă litere și desene, versuri și cercuri. Ele atestă o ezitare preliminară și o incertitudine de poziționare: gîndim în vorbe și figuri totodată. Van Gogh nu-i expedia oare lui Theo epistole unde desenul restituia grafic pictura pe care tocmai o terminase și pe care, la rîndul lor, cuvintele o descriau cu o pasiune febrilă? Procesul intentat, pe bună dreptate, de către urmașii lui Artaud editoarei operelor complete, Paule Thévenin, viza tocmai excluderea din manuscrise a imaginilor creionate: manuscrise invalide, amputate! Yannis Kokkos, prezent în expoziția normandă, mi-a expediat misive pe care le-am înrămat tocmai pentru că aliau cuvîntul și crochiul. Exemplele abundă. Și de aceea termenul folosit de Walter Benjamin le convine: „imagini de gîndire". Gîndire în mișcare, gîndire care se caută și își descoperă expresia în gestație ca pe pagina unui carnet aparținînd unui pictor japonez din secolul al XVIII-lea: fără frontiere, artistul migrează de la notația plastică la caligrafia clasică. Metaforă a indeciziei de moment, a călătoriei ce nu-și suspendă dinamica, ci, dimpotrivă, și-o asumă explicit.

Circulînd aici, ca și mai demult în spațiul legendar al Fundației Bodmer de la Geneva, unde se acumulează manuscrise din alte vremuri, de la Galilei la Tolstoi, de la Cehov la Kafka, fără nici o expertiză savant grafologică, o convingere mi se impune: privindu-le, sîntem confruntați cu adevărate „embleme de identitate". Ele nu permit revelarea unor vocații secrete și nici nu invită la analize polițiste, nu, ele ne indică pulsiunea unui act, modul de a-l exersa, de a-l împlini mereu în aceleași condiții, nedeviind de la focarul central ce-l definește pe fiecare artist. Privesc rîndurile nevrotic microscopice ale lui Walter Benjamin sau ale lui Philippe Lacoue-Labarthe care, nici unul, nu lasă un milimetru de pagină gol. *Horror vacui* e aici absolută. Iată un mod de a-ți organiza gîndirea, de a o formaliza fără a menaja nici un centimetru disponibil! Scriitura miniaturală, aproape caligrafiată obsesiv, mi se pare a fi o constantă generală. În schimb, pe manuscrisele lui Mozart notele se înscriu precipitat ca și cum opera pe cale să se creeze impune un ritm atît de veloce că mîna nu-l poate urmări. De aceea soția îi va recopia creațiile, la fel ca soția lui Bach sau a lui Dostoievski. Un manuscris al lui Adamov expune, dimpotrivă, dezordinea artistului agitat, în timp ce o pagină a lui Barthes, îngrijit caligrafiată, îi confirmă liniștea interioară. Și cum să nu ți se înlăcrimeze ochii privind o bucată de hîrtie ascunsă în pantalonul de pușcăriaș al lui Genet, care reia răspunsul de o demnitate exemplară al lui Mozart, cînd, după premiera la *Don Giovanni,* împăratul îi spune condescendent: „Prea multe note"? „Nici una în plus, sire", îi răspunde muzicianul pe care Genet, acuzat și el de „abuz de cuvinte", și-l adoptă ca aliat. „Precizia, mereu precizia", conchide autorul *Cameristelor*.

La New York, la MoMA, sînt reunite, sub vocabula *„unfinished"*, opere plasate sub semnul „ne-sfîrșitului", al neterminării ca program sau condiție. Opere care rămîn deschise, adevărate *„bouches d'ombre"* capabile să respire tocmai pentru că sînt nedesăvîrșite. Nu eșecuri, ci dimpotrivă, realizări suspendate al căror orizont nu se închide. De la Leonardo și Michelangelo la Delacroix sau Picasso, spațiile incomplete, figurile nedesăvîrșite, siluetele doar schițate captivează ochiul și atestă totodată întreruperea creației, dar și umanitatea artistului. Umanitate ce-și recunoaște fie oboseala, fie melancolia ce-i interzic să continue. În „ne-sfîrșirea" operei îi putem recunoaște prezența, îi putem resimți îndoiala cronică sau abandonul accidental. Creator prezent dincolo de semnătura obișnuită, sistematic depusă pe pînză sau înscrisă pe piatră. În teatru, *Woyzeck* de Büchner nu e oare textul cel mai modern tocmai pentru că e... neterminat? Iar simfonia lui Schubert nu ne atrage tocmai grație titlului ce-i atestă condiția: „neterminată"? Și cum să nu evoc scena în care Jacques Copeau, admirator al marelui reformator Gordon Craig, asistă la defilarea schițelor pe care acesta i le prezintă însoțite de un unic comentariu obsesiv: „Neterminat". „Ne-sfîrșitul" definește un statut particular al operelor, dar astfel e și proba unei relații cu opera rămasă „deschisă", pentru a relua vechea formulă a lui Umberto Eco.

Artistul academic s-a distins secole de-a rîndul prin dorința de a „sfîrși" opera, dar a o sfîrși, spunea Nathalie Sarraute, printr-un joc de cuvinte, înseamnă și a o „omorî". *„Achever" – a termina* și *a ucide*, reunite în același cuvînt! Neterminarea prezervă mișcarea, salvează libertatea și solicită spectatorul sau privitorul la un efort de completare. Cea mai misterioasă piesă a lui Pirandello nu rămîne *Uriașii munților,* al cărei ultim act lipsește? Concluzia ne revine nouă să o formulăm. Lui Pirandello i-a fost imposibil.

Dacă iubesc statuile rănite de timp, cu brațe rupte sau marcate de cicatrici definitive, e și pentru că ele suscită sentimentul de „ne-sfîrșit" produs nu de artist, ci de ravagiile timpului. Odată, demult, erau perfecte, dar ulterior, azi, sînt crăpate, rănite, desfigurate. „Cît de banală ar fi *Venus din Milo* integrală!", îmi zic adesea. Recent am cumpărat o asemenea Fecioară grav mutilată. Și, privind-o, înțeleg că Timpul, anonim, impersonal, și nu sculptorul i-a permis să ajungă la acest *„unfinished"* degajat de constrîngerile crispante ale perfecțiunii. Lui îi mulțumesc.

Picasso, ***Le peintre et son modèle,*** *1914*

Picasso, ***Portrait d'Olga,*** *1921*

George Banu *este eseist și critic de teatru. Cea mai recentă carte publicată este* Parisul personal. Familia din Rivoli 18, *Editura Nemira.*

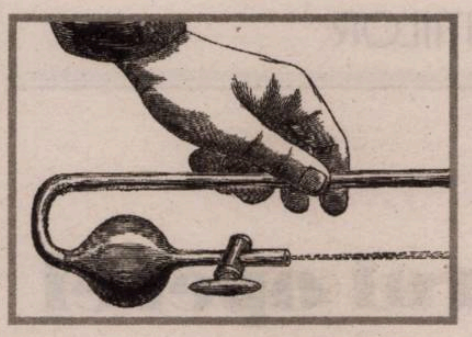

Oana STOICA

rosencrantz & co

La umbra șarpelui în floare

● ***Micul Prinț* de Antoine de Saint-Exupéry, traducere de Ileana Cantuniari, regia: Alexandru Dabija; scenografie și video: Mircea Cantor; costume și asistent scenografie: Andrada Chiriac; muzica: Ada Milea; creație vulpe: Tiberiu Toitan, Oana Micu. Cu: Dorina Chiriac, Bogdan Cotleț, Valentin Teodosiu, Eugen Racoți, Alexandru Bogdan, Dan Rădulescu, Lucian Ionescu, Alexandru Turcu, Sara Chifor / Miral Solcanu, Tudor Roșu / Vlad Bazgă. Teatrul de Comedie.**

Una dintre problemele adaptării pentru scenă sau ecran a unui text celebru este aceea că publicul are așteptări bine conturate. În cazul *Micului Prinț* al lui Antoine de Saint-Exupéry, stereotipia imageriei în mentalul public este accentuată de desenele autorului care însoțesc textul. Toată lumea știe cum arată Micul Prinț și planeta lui sau cum desenează aviatorul șarpele boa care a înghițit un elefant. Ceea ce se așteaptă, de regulă, este ca transpunerea scenică sau cinematografică să amplifice ceea ce imaginația colectivă a proiectat deja. În cazul adaptărilor românești din ultimii ani după *Micul Prinț,* asta nu s-a întîmplat, artiștii încercînd o sabotare a tiparului reprezentărilor din imaginarul public.

Micul Prinț e „un copil bătrîn“…

Micul Prinț vine de pe o altă planetă, lucru care are mai multe înțelesuri: vine din altă lume, este un *alter ego* (interior sau exterior) sau o apariție ne(i)reală, este reprezentarea unor principii universale etc. La Teatrul Odeon, Carmen Lidia Vidu alege să aibă pe scenă un singur performer, Alexandru China Birta (11 ani), care îl interpretează pe Micul Prinț, toate celelalte personaje fiind „prezente“ prin proiecții video. Perspectiva poveștii îi aparține astfel copilului și nu adultului, ca în text. La Teatrul German din Timișoara, Peter Kerek multiplică personajele prin crearea unora noi, iar perspectiva vine din exteriorul narațiunii, Micul Prinț – interpretat de actorul Richard Hladik – fiind personaj în propria poveste. În ambele spectacole se folosesc instalații vizuale care facilitează accesul spre lumile magice, interioare sau exterioare, ale Micului Prinț.

Regizorul Alexandru Dabija creează la Teatrul de Comedie „un spectacol futurist“, după cum singur îl etichetează, apelează tot la formula instalației, scenografică și video, creată de unul dintre cei mai titrați artiști vizuali contemporani români, la debut în teatru, Mircea Cantor. Spectacolul este conceptualist și profund antistereotip, refuză reprezentarea iconică din desenele lui Saint-Exupéry, ba chiar răstoarnă categoriile estetice.

Planeta Micului Prinț este aridă – filmările pentru proiecții s-au făcut la Vulcanii Noroioși pentru că „pur și simplu conțineau peisajul selenar de care aveam nevoie și, în același timp, deșertul“, după cum explică Mircea Cantor –, iar trandafirul este o ridicătură de pămînt care regurgitează nămol. Ca și deșertul, a cărui frumusețe iese din standard, planeta noroioasă a Micului Prinț de la Comedie necesită o perspectivă diferită pentru a-i fi perceput farmecul. Criteriile generale ale frumosului nu se aplică și spectacolul se mută din sfera reprezentărilor calde, gingașe ale basmului cult în cea a postmodernismului. Registrul devine grav, peisajele idilice din text sînt aici terne și neliniștitoare („Limpede nu vezi decît cu inima. Miezul lucrurilor nu poate fi văzut cu ochii“), singurătatea este profundă, absolută, aproape filozofică.

Instalația pornește din foaier, unde se află planeta Micului Prinț (proiecții, o jumătate de sferă, asteroizi și doi copii) și continuă pe scenă – unde sînt Terra și planetele vizitate – cu o succesiune de obiecte de mari dimensiuni cu care actorii formează instalații performative: sfera cu oglinzi a Înfumuratului, sulurile de hîrtie necesară pentru calculul stelelor ale Afaceristului, avionul naratorului sau sticla-felinar a Lampagiului (obiectele sînt schelete metalice care pot fi „îmbrăcate“ de imaginația fiecărui spectator). Formula instalației include și muzica Adei Milea, care a recurs la instrumente care „să pară de pe altă planetă“ precum *hang* și *theremin*, astfel încît universul sonor, cu binecunoscutul umor absurd al compozitoarei, capătă aici o tușă stranie.

Descinderea Micului Prinț pe Terra, un spațiu sufocant și agitat, este confuzantă. Ritmul său și ritmul umanității sînt diferite, ireconciliabile, timpul unuia nu este și timpul celuilalt. De altfel, în personajul Dorinei Chiriac, timpul se comprimă: vîrsta sa este atemporală. Micul Prinț e „un copil bătrîn“ (zice Dabija), de unde lipsa ludicului infantilizant și sobrietatea jocului, căci el este o reprezentare a principiilor universale și nu un personaj „cărnos“, decriptabil psihologic. Perspectiva asupra poveștii este deopotrivă a Micului Prinț și a aviatorului; narațiunea concentrică din text, în care unul este personajul celuilalt, devine aici o dublă narațiune, fața și reversul unei viziuni asupra lumii. Sînt panoramate temele importante: putere, consumism, orgoliu și aparență, viciu, muncă, dragoste, moarte. Bogdan Cotleț (Aviatorul) rămîne în zona realismului, în timp ce celelalte personaje virează spre caricaturizare și performare. Alex Bogdan (Înfumuratul, Geograful) are un plus de ludic cu accente comice, Eugen Racoți (Regele) interpretează caricatural un lider decrepit, Lucian Ionescu (Afaceristul) și Dan Rădulescu (Lampagiul) acționează ca performeri. Valentin Teodosiu face în Șarpe un personaj puternic, cu o prezență aproape muzicală, determinată de rostire și mișcare (o alunecare silențioasă într-un scaun cu rotile). Vulpea este o apariție specială: o marionetă de dimensiuni mari, mînuită de trei actori (creată de Tiberiu Toitan și Oana Micu). Supradimensionarea animalului și naturalismul expresiei sale îl umanizează, revelîndu-l ca o reprezentare a sălbăticiei din noi.

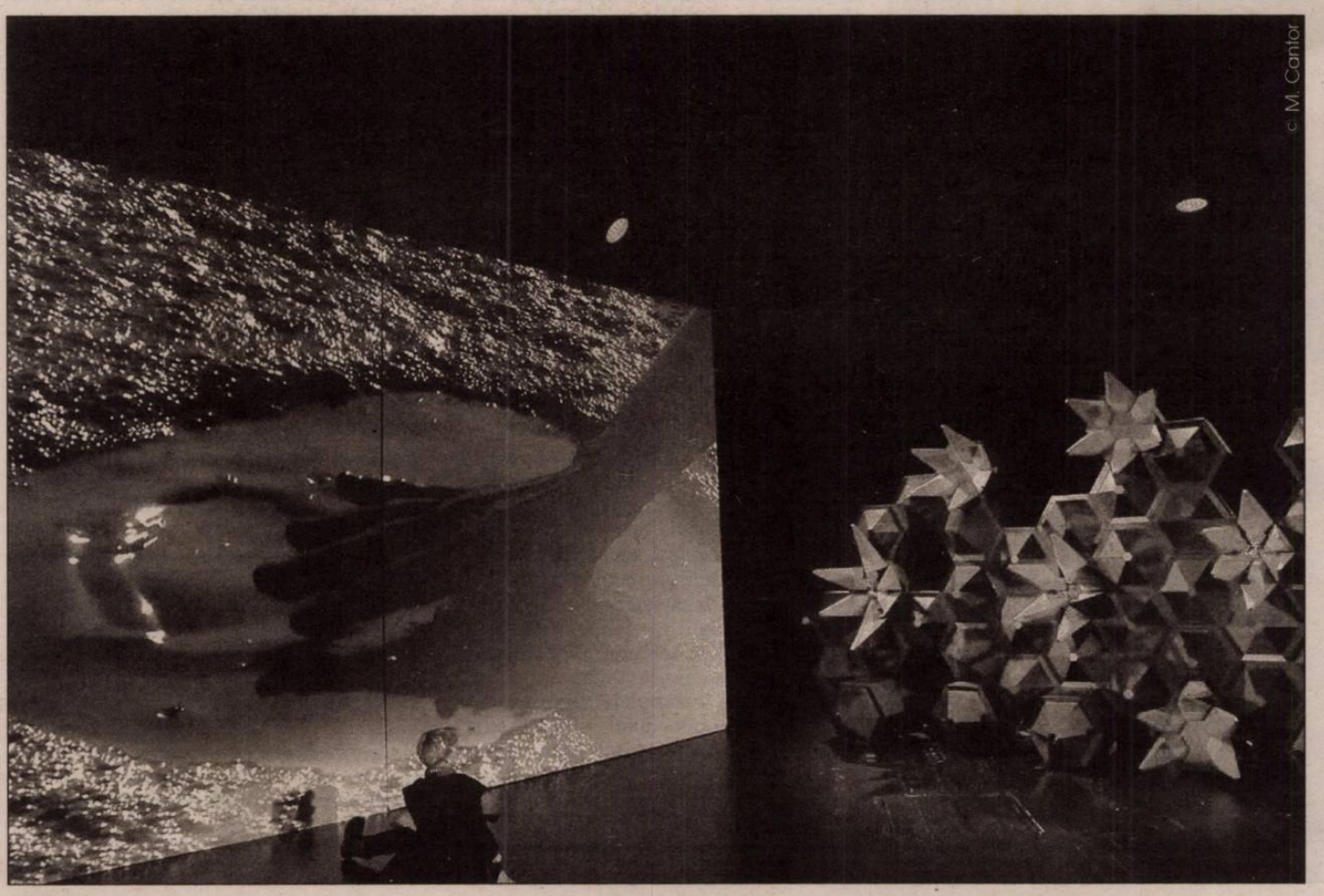

Spectacolul lui Dabija înșeală așteptările spectatorului, e sobru, conceptualist, rece, lipsesc replici celebre, dar și duioșia implicită cu care este perceput textul. Este un spectacol pentru adulți și copii, dacă acceptăm faptul că teatrul pentru copii nu este (exclusiv) infantilizant. Căci acest spectacol este unul al maturizării.

***Oana Stoica** este critic de teatru.*

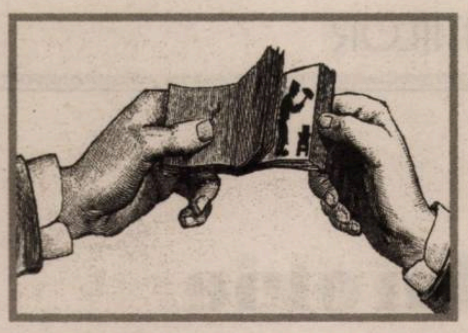

Marius CHIVU

feedbook

Scriitorii față cu protestele

● http://revistaartesimeserii.ro

Ministrul de Interne Carmen Dan a dat, joia trecută, o declarație de presă în care a prezentat o listă cu cinci jurnaliști care, în postura lor de „formatori de opinie", s-ar fi implicat în „promovarea acțiunilor de protest pe rețelele de socializare". Că ministrul de Interne se ocupă, în timpul unor manifestații stradale, cu făcut liste ca o informatoare de rînd (liste perfect inutile, nu mai spun că și incomplete, de vreme ce e vorba de rețele de *socializare,* adică din spațiul *public,* adică *transparente);* asta denotă deopotrivă și incompetență, și prostie, și agresiune. Căci intenția era, în mod evident, de a intimida presa să nu relateze, în timp real, folosind aceste rețele cu o audiență enormă și cu un impact imediat. Dar mai e ceva ce-aș întreba-o pe doamna ministru de Interne: scriitorii nu sînt și ei formatori de opinie? Păi, dacă tot a ratat ocazia de a face o listă inclusiv cu scriitorii care „s-au implicat în promovarea acțiunilor de protest pe rețelele de socializare", îmi face deosebită plăcere să o încep aici, aranjată alfabetic, ca un autodenunț întocmit cu grijă: Ștefan Agopian, Lavinia Bălulescu, Mircea Cărtărescu, Svetlana Cârstean, Ruxandra Cesereanu, Cosmin Ciotloș, Dan Coman, Sorin Despot, Florin Dumitrescu, Vasile Ernu, Tudor Ganea, Radu Pavel Gheo, Silviu Gherman, Alex Goldiș, Florin Iaru, Florin Lăzărescu, Dan Lungu, Cosmin Manolache, Ciprian Măceșaru, Ștefania Mihalache, Radu Niciporuc, Ioana Nicolae, Cezar Paul-Bădescu, Cosmin Perța, Mircea Pricăjan, Mihai Radu, Andra Rotaru, Andrei Ruse, Mihai Șora, Iulian Tănase, Cristian Teodorescu, Alex Tocilescu, Marian Truță, Radu Vancu, Tudor Călin Zarojanu, plus subsemnatul și, probabil, mulți, mulți alții ale căror „instigări" nu mi-au apărut în NewsFeed-ul contului de Facebook.

Am făcut acest preambul pentru că în chiar zilele de protest revista *Arte și meserii* a publicat, în varianta online, o anchetă în trei părți intitulată „Artiștii sînt în stradă. #rezist", cu următorul argument: „Duminică seara, peste 250.000 de oameni au cîntat împreună imnul în Piața Victoriei. În toată țara au fost 600.000. Printre ei s-au aflat și majoritatea artiștilor despre care scriem la *Arte și meserii.* În zile atît de agitate, artiștii nu-și permit să rămînă apolitici, neimplicați, detașați. Am vrut să vedem ce i-a făcut pe artiști să iasă din casă și să susțină protestele. #Rezist" Au răspuns anchetei cîteva zeci de artiști, adică actori, regizori de teatru și de film, muzicieni, coregrafi și dansatori, ilustratori și, firește, scriitori. Spicuiesc ce-au spus o parte dintre ei.

Lia Bugnar: „Statutul de artist nu-l exclude pe acela de om. E o tîmpenie să-i ceri unui artist să nu-și exprime credințele și părerile în societate. Nu numai că are dreptul să și le exprime, ar fi chiar necesar s-o facă. Artiștii sînt oameni care pot stîrni empatie, au un capital de simpatie uneori care poate fi de folos în cazuri de forță majoră. Dacă există vreun om pe lumea asta care mă are pe mine ca reper uman și etic, vreau (în caz că nu s-a prins și singur) să-l fac să înțeleagă că ce se întîmplă în momentele astea în România e de gravitatea mineriadelor. E o încălcare la fel de mare a democrației. N-am nici un mesaj pentru colegii artiști, ei sînt deja la proteste." Tudor Giurgiu: „Fiecare e liber să creadă și să facă ce vrea. Cum îl taie capul sau îi dictează conștiința. Cred însă că trăim o perioadă în care artistului trebuie să îi pese de Cetate. Să se implice. Să vrea să schimbe ceva. Să se lupte. Experiența realizării filmului *De ce eu?* a fost una incredibilă pentru mine, iar reacțiile avute prin țară, în special în orașe mici, discutînd cu oameni din toate categoriile sociale, mi-au arătat că nu facem lucruri degeaba, că avem o influență, că oamenii sînt sensibili la creațiile noastre. Teatrul sau filmul trebuie să aibă și o implicare socială, să își propună de la bun început să schimbe ceva, să aibă impact, altfel riscăm să ne închidem într-o colivie și să ne simțim geniali doar cînd luăm premii și ajungem să ne felicităm între noi."

Andrei Hațegan: „Cred că artiștii, în general, ar trebui să se alăture protestelor, clar. Indiferent că ești actor și ți s-a mărit salariul sau ai contracte cu Primăria pentru că îți închiriază mai ieftin un spațiu de concerte. Ieșitul în stradă acum e o investiție pe termen lung, e pentru Justiția de la care pleacă tot răul într-o societate." Cosmin Manolescu: „Artiștii trebuie să se alăture protestelor, cu siguranță. Cum poți să mai creezi, să-ți faci spectacolele și proiectele culturale, cînd simți că lucrurile cele mai importante – libertatea și spiritul de justiție/dreptate – îți sînt furate? Noi, dacă furăm sau nu ne plătim dările către stat, intrăm rapid în pușcărie. Ei, oamenii politici, primarii și consilierii nu au nici o problemă, pot să fure fără să fie incriminați penal. De cînd s-a declanșat criza ordonanțelor, nu mai pot dormi, nu mai pot lucra, mintea îmi este furată. M-au obligat să-mi pun viața și proiectele în așteptare. Am văzut că actorii, dansatorii, arhitecții, creativii, muzicienii au ieșit cu toții în stradă la proteste." Andrei Ruse: „Sigur că artiștii ar trebui să se alăture protestelor. Dar nu numai, este nevoie de fiecare. Poate cu atît mai mult de muzicieni, care să întrețină atmosfera, de artiști vizuali, care să «traducă» mesajele mulțimii prin creații care să atragă mai bine atenția asupra pericolului acestei ordonanțe ș.a.m.d. Avem nevoie de poezie în stradă. De culoare. Apoi avem nevoie ca intelectualii să «coboare» din birourile publicațiilor elitiste și să se unească cu strada. Este foarte important acest lucru, pentru a da semnalul uniunii. Este nevoie de actori, care beneficiază de o simpatie în general mai mare în fața publicului. Și cred că e nevoie mai ales de artă *live*, care să se creeze în timpul manifestațiilor."

Ana Maria Sandu: „În situații de felul acesta, în care valorile tale sînt călcate în picioare, nu mai contează ce meserie ai. Dacă ești artist, jurnalist, IT-ist, inginer sau taximetrist. Chiar deloc. Rămîi un «simplu» cetățean care își dorește altceva și strigă «Noaptea, ca hoții!» cînd se simte amenințat și prostit în față. Am văzut, zilele trecute, un reportaj de la o manifestație de la New York. O protestară, care avea și ea și căciulă, și mănuși, și cu siguranță avea și lucruri mai bune de făcut acasă, spunea: «În fiecare zi, deciziile lor ne trag înapoi. De asta sîntem aici». Aș fi putut să spun și eu același lucru la București, din Piața Victoriei." Radu Vancu: „Judecată după chipul & asemănarea guvernului acestuia penal, România a arătat de puține ori la fel de jalnic. Judecată după chipul & asemănarea sutelor de mii de români din stradă, România a arătat de puține ori la fel de admirabilă. Ce e în joc în aceste zile e mai mult decît un detaliu ținînd de Codul Penal, e însuși chipul României. În următoarele zile vom alege cum vrem să arătăm. Ne vom alege – pentru multă vreme de acum înainte – chipul. România admirabilă ne așteaptă în stradă."

Dacă arta este o formă de protest prin faptul că vehiculează idei și perspective variate dincolo de clișee, interdicții și prejudecăți, dincolo de norme, dogme și ideologii, atunci statutul de artist presupune și responsabilități. În acest caz, implicarea artiștilor a fost necesară pentru a da curaj, a oferi motivație și a-i inspira pe cei dezamăgiți. Ceea ce au făcut artiștii în zilele protestului anti-OUG – de la Inna, Delia, Smiley, Voltaj sau Tudor Chirilă pînă la Dan Perjovschi, Maia Morgenstern, Mircea Cărtărescu și Mihai Șora – va trebuit să devină standard pentru orice protest împotriva oricărui abuz îndreptat spre cetățean sau spre statul de drept. Ar trebui să luăm experiența acestui protest ca pe un standard al solidarității noastre de aici încolo.

PUBLICITATE

Nu rata ediția de ianuarie a revistei Historia!

Cea mai citită revistă de istorie!
Acum la toate punctele de distribuție a presei, la 9,99 lei
Historia.ro
Abonează-te!
Sună de luni până vineri, de la 9:00 la 18:00, la 0318.603.057

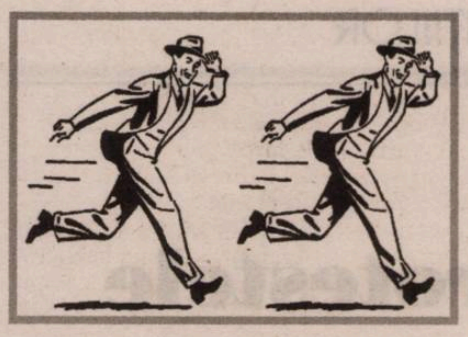

Ancuța PROCA

dilematograf

Un fals film de călătorie

● ***Odiseea / L'Odyssée*** **(Franța, 2016), de Jérôme Salle.**

Filmul lui Jérôme Salle sugerează, dacă ne luăm după titlu, că vom lua parte la o odisee: refacerea traseului incursiunilor exploratoare ale lui Jacques-Yves Cousteau, figură emblematică nu doar pentru oceanografie, ci și pentru cinema, cîștigător împreună cu Louis Malle a tot ce se putea colecta în materie de premii (Palme d'Or, Oscar) cu documentarul său, *Lumea tăcerii / Le monde du silence* (1956), față de care își manifestase admirația și teoreticianul André Bazin. Documentarul lui Cousteau era prețuit de Bazin nu neapărat pentru bogăția imaginilor și caracterul inedit al descoperirilor, ci ca expresie a unei mitologii (explorarea subacvatică era împlinirea vechiului mit al zborului, nu prin aer, ci în lumea de jos, a apei) și a mirării spiritului uman, a acelui entuziasm al epocii, mai domolit astăzi, față de cucerirea spațiului. (Ideea că această cucerire ar putea avea și consecințe distructive nu era încă luată în calcul.) Explorările spațiale plănuite de Cousteau erau totodată și explorări cinematografice, inclusiv tehnice. Aparatul era acolo pentru a documenta lumea asupra căreia ochii nu se deschiseseră pînă atunci și trebuiau găsite soluții pentru a ilumina adîncul mării și a-l putea filma. Filmul lui Cousteau era și o evocare a întîlnirii fizice dintre corpurile oamenilor și mare: pielea arsă de soare a echipajului, mîinile lor goale care culegeau languste de pe fundul oceanului, îngrămădirea lor în jurul mesei după o zi de muncă în mijlocul pustiului mării. Între timp, entuziasmului lui Bazin i s-au opus critici legate de cruzimea și nepăsarea cu care aceiași oameni tratează fauna: capturile lor de animale pentru realizarea studiilor, uciderea altora prin accidente, folosirea detonatoarelor care distrugeau coralii etc. *Odiseea* amintește unul sau două dintre aceste incidente în treacăt, fără să insiste (de pildă, capturarea și exploatarea unor lei de mare strict pentru a face filmele și a cîștiga banii necesari expedițiilor), punînd accent mai mult pe măsurile ulterioare luate de Cousteau, odată cu conștientizarea pericolelor pentru mediu.

Povestea pe care se construiește *Odiseea* copiază de-a dreptul mitologia apei descrisă pas cu pas de Bazin în eseul său despre *Le monde du silence,* ba chiar îi preia și cuvintele (despre omul ca „un grăunte abandonat împreună cu altele pe plaja oceanică"), dar o folosește pentru a reda un subiect mult mai puțin ambițios și fără prea mare legătură cu filmul de călătorie: povestirea unei părți din biografia lui Jacques-Yves Cousteau, sub forma clasic-previzibilă a relației sale cu unul dintre fii (ignorîndu-l pe celălalt) și, adiacent, prin relația cu soția sa, Simone. Mizanscena aventurii subacvatice devine, aici, decor. Imaginile de un albastru perfect sînt plăcute vizual, dar provocarea pe care o ascundeau (a pericolului întîlnirii cu necunoscutul și cu moartea) lipsește. Mitologia e evocată în noul film printr-un personaj. Acesta se deschide cu prăbușirea unui Icar (fiul lui Cousteau, Philippe) în mare și cu un *flashback* la începutul expediției. Philippe e abandonat, la o vîrstă foarte mică, cu ochelarii săi de aviator, într-un internat de unde visează să participe la expedițiile părinților care nu putuseră să îl ia pe mare, colectînd articole din ziar și alăturîndu-se în final,

după zeci de ani, echipei pentru a filma aceste expediții. Figura sa de erou tragic ajunge să o concureze, dacă nu să o eclipseze pe cea a tatălui. Portretul acestuia din urmă e și el înfățișat ca un prototip, dar unul mult mai mundan, încadrabil în discursul despre exploratorul-genial-și-egoist-strălucit-în-carieră-dar-meschin-în-viața-personală. Relația sa cu Simone e redusă la infidelitățile lui, care o determină să bea. Nu atît infidelitatea sa e prezentată ca surprinzătoare, cît indiferența lui calmă la erodarea soției, punerea în balanță a entuziasmului său nepotolit pentru descoperirea altor locuri și altor oameni și agățarea ei, tot mai zdruncinată, de vasul pe care îl coordonase. O neinspirată comparație cu un coleg bîlbîit, pe care Cousteau îl eclipsează prin locvacitate și fler la o prezentare în fața unui public numeros, îl face să pară și mai absorbit de sine. Scenele principale, filmate în largul mării (în stil grandios și destul de senzaționalist, implicînd rechini și balene), îl au ca personaj principal nu pe Cousteau, ci tot pe fiul său. Relația lor conflictuală nu afectează totuși expediția, revoltele lui Philippe ajung de fiecare dată să fie înăbușite de pasiunea lor comună, ceea ce face ca posibilul suspans pe care l-am putea experimenta să fie mult diminuat. Astfel, încercarea pe care o face filmul pare să fie o depărtare de la niște reguli clasic-cronologice de construcție a unei biografii, dar rezultatul rămîne confuz și modest.

***Ancuța Proca** este critic de film.*

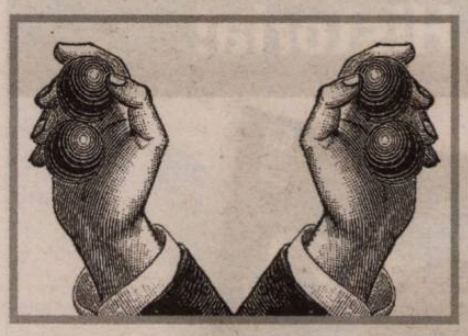

Paul BREAZU

audio și n-am cuvinte

Caiet de rocker

● **Nelu Stratone, *Rock sub seceră și ciocan. Prima parte din cronica muzicii rock în România,* Hyperliteratura, 2016.**

Pe coperta roșie, secera și ciocanul stau în mijlocul unei stele în cinci colțuri. Deasupra, o chitară electrică, un Stratocaster, își proiectează umbra pe ele. Steaua roșie, simbolul unei lumi închise, totalitare, oprimante, *ne-rock,* se întîlnește providențial cu visul falic al unei libertăți pe care, stereotipal, doar rock-ul o poate aduce lumii. „Lectura" coperții nu se lovește de aluzii subtile. *Hard as a rock,* Fender-ul acela îți amintește, poate, de Pete Townshend sau Ritchie Blackmore sfărîmîndu-și chitarele, în gesturi eliberatoare, cîndva la începutul istoriei lor. Ce s-a întîmplat însă în istoria noastră? „Mă așteptam ca o cronică «oficială» a rock-ului românesc să fi fost deja scrisă de persoane mult mai implicate în fenomen, și mă refer aici la oameni pe care îi respect extrem de mult, deoarece în perioada dictaturii comuniste reușeau să ne informeze asupra mișcării rock prin rubricile lor, mai mari sau mai mici, din *Săptămîna, Flacăra, Viața studențească, Scînteia tineretului, Informația Bucureștilor, Contemporanul, Munca, România liberă, Tribuna, Orizont, Cronica* ș.a.m.d." Prima frază a „Cuvîntului autorului", prologul cărții lui Nelu Stratone *Rock sub seceră și ciocan. Prima parte din cronica muzicii rock în România,* apărută către sfîrșitul anului trecut la editura bucureșteană Hyperliteratura, remarcă, involuntar sau nu, o lipsă evidentă a istoriei culturale locale: muzicile *populare* – și cînd spun „populare" mă gîndesc, în economia situației despre care vorbesc în acest text, la pop, rock, jazz etc. – au rămas aproape „nestudiate", atît din perspectiva unei „cronici oficiale", ca să-l citez pe Stratone, dar mai ales din cea a istoricului și criticului cultural. Seduse de puterea și moda „listelor", majoritatea autorilor din acest cîmp al muzicii pop și rock dinainte de 1990 au lăsat în urmă mai ales dicționare și ghiduri, stocuri de informație mitraliată statistic, rece, necritic. Din acest motiv, cartea lui Nelu Stratone, prima parte a unei trilogii care acoperă avatarurile rock-ului în România (primele două volume) și fostul „bloc socialist" (cel de-al treilea), se anunța a fi una importantă în contextul acestei penurii istorice și a unui dezinteres vizibil și contrariant al autorilor din bula culturală și academică pentru muzica *pop*ulară.

Născut în 1949 și trecut, ca muzician, prin cîteva formații de liceu și studențești, Nelu Stratone a navigat prin toate momentele esențiale ale muzicii pop & rock moderne în România, de la începuturile sale, care au coincis cu startul deceniului al VI-lea din secolul trecut, „fotografiind", indexînd, colînd informație. Colecționînd-o, în ultimă instanță, și expunînd-o pe un site, stratonelu.webnode.ro, care poate fi privit ca sursă fundamentală a cărții *Rock sub seceră și ciocan*. Stratone e și el îndrăgostit de liste, de „fișe", de biții aceia foarte concreți dintr-o istorie parcursă cronologic. El nu se încurcă în hagiografii inutile și deliruri stilistice, zăbovește *en passant* asupra contextului, nu insistă în picanterii, nu teoretizează. Pentru autor, rock-ul – mai mult decît pop-ul, mai mult decît orice alt gen muzical, poate cu excepția jazz-ului – e *cronicizabil,* are nevoie de așezarea într-o istorie care începe undeva și nu se termină niciodată altundeva, care conține episoade de eroism și lașitate, care merită a fi consemnată *obiectiv,* care e, în contextul dat, determinanta subversivității și în care „libertatea a fost de nenumărate ori supusă sau cenzurată în fața unui regim autoritar nemilos, dar care a triumfat prin forță și creativitate, punînd bazele uneia sau mai multor generații de oameni care și-au pus amprenta pe cultura și memoria noastră colectivă".

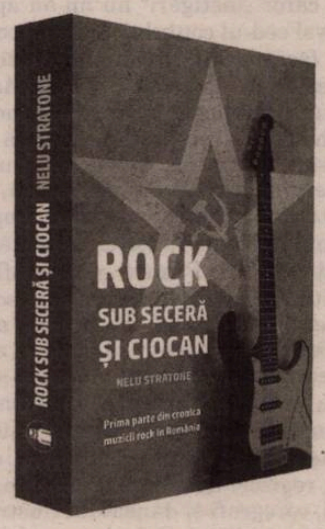

Mai degrabă intimă, chiar în vertijul acesta al numelor proprii, anilor și *twist*-urilor biografice și detaliilor profesionale, avînd o structură foarte *pop* – inserții din interviuri luate de autor de-a lungul anilor, citate din cărți biografice ale unor muzicieni români, fotografii etc., *Rock sub seceră și ciocan* este, de fapt, caietul foarte bine îngrijit al unui pasionat de rock.

***Paul Breazu** este jurnalist.*

Bogdan TĂNASE

bolero de **travel**

Palate cu papuci de casă la intrare

În toamna lui 2008 am fost invitat la un dineu la palatul prezidențial sud-coreean. Prilejul îl constituia vizita președintelui român, se semna un parteneriat strategic între cele două țări. Ca să se ajungă aici, trecuseră însă vreo trei decenii de nespectaculoasă, dar durabilă construcție a unei relații bazate pe ceea ce s-ar numi astăzi *soft power*.

La sfîrșitul anilor '70, guvernul sud-coreean de atunci a luat decizia înființării unui departament de studii românești, alături de un departament de studii poloneze. „*Soft power*", acest concept recent al erei post-ideologice, însemna atunci, cînd nu era astfel numit, ca și acum, relații interstatale construite prin relații centrate pe educație, pe mijloace culturale. Relațiile dintre cele două țări est-europene aflate atunci în lagărul comunist și Coreea de Sud, țară aflată de partea cealaltă a baricadei ideologice a Războiului Rece, păreau cu totul implauzibile. Nimeni nu credea, în plină era a ideologiilor de baricadă, că una dintre ele va cădea și că se vor găsi în final la aceeași masă. Regimul comunist român defila, în sunet de fanfare și în coregrafii totalitare de stadion, cu regimul nord-coreean. Nici Coreea de Sud nu o ducea cu mult mai bine din punctul de vedere al democrației, făcînd atunci trecerea de la un regim dictatorial militar de dreapta la altul. Și, totuși, în mijlocul acestor momente încărcate ale istoriei mari, cineva în Coreea de Sud a avut această inițiativă, de a stabili un departament de studii românești cu vreo zece ani înainte de căderea regimului comunist. Au trimis doi profesori la specializare în Germania Federală, iar în 1987 au putut deschide linia de studii. Astfel încît, în 1990, erau deja pregătiți cu primii specialiști pentru a începe o relație de durată între două țări medii.

Momentul dineului mi s-a părut tipic pentru viziunea est-asiatică despre puterea politică: aceasta, pentru a fi convingătoare, trebuie să se arate întotdeauna în chipul ei modest, nespectaculos, „moale". În după-amiaza acelei zile de septembrie m-am urcat în mașina unui profesor coreean și ne-am îndreptat înspre Casa Albastră *(Cheong Wa Dae,* casa cu olane albastre), sediul Președinției din centrul Seulului. Aflasem o mie și una de povești despre acel loc, despre cît era de protejată, o adevărată fortăreață militară asaltată în plin Război Rece de spioni nord-coreeni prin culoare secrete, săpate prin munte, despre imensa putere a președinților sud-coreeni, în timpul dictaturii militare sau, din 1988, în timpul regimului democratic. Nimic din acestea în momentul în care am ajuns acolo. Sau, cel puțin, nu atît de vizibil. Locul mi s-a părut unul dintre cele mai frumoase parcuri pe care le-am văzut vreodată. Nimic orbitor, opulent, nimic din arhitectura unei puteri covîrșitoare în țara în care ierarhiile sînt foarte strict controlate.

Pe o colină ascunsă discret de arbori vechi, la capătul unei pajiști cu gazon tuns regulamentar și înconjurat de tufe colorate de flori, am dat de o casă tradițională coreeană din bîrne de lemn și cu uși ușoare, cu paravane de hîrtie presată. Era locul, în complexul de clădiri care alcătuiesc de fapt sediul Președinției coreene, rezervat recepțiilor oficiale. Invitații s-au adunat încet-încet și, după cîteva schimburi protocolare de amabilități în fața casei, acompaniate discret de muzică clasică, am fost poftiți înăuntru pentru dineul propriu-zis. La intrare, după obiceiul coreean, am fost invitați cu toții să ne descălțăm și să ne punem în picioare cîte o pereche de papuci albi, simpli, de casă. Nici interiorul nu avea ceva opulent. O cameră destul de mare, cu trei mese rotunde mari. Singurele obiecte mai spectaculoase erau cîteva candelabre de cristal. În rest, totul de o simplitate elegantă desăvîrșită: veselă simplă albă, mici aranjamente florale. După intonarea imnurilor de stat, s-au servit cîteva feluri de mîncare coreeană, cu cîteva adaosuri românești: o plăcintă de mere și un vin alb de Prahova, dacă țin bine minte.

O astfel de retorică simplă a desfășurării puterii am mai văzut-o și în alte locuri din Asia. De exemplu, la fostul palat regal din Luang Prabang, de la poalele muntelui Phu Si. Fostul palat semăna mai degrabă cu o casă boierească mai mare, cu camere simplu decupate. Aceeași modestie a etalării puterii se putea vedea însă păstrată și atunci, în acea după-amiază moale de februarie însorit, în comportamentul unei vizitatoare locale. Obosită, se întinsese și adormise cît se poate de firesc pe treptele palatului transformat în muzeu.

Beth BROOKE-MARCINIAK

Mediul de afaceri trebuie să asculte și să conducă

Liderii din domeniul economic, politic și academic din întreaga lume s-au reunit din nou la Davos, cu ocazia întîlnirii anuale a Forumului Economic Mondial (FEM), și au discutat îndelung despre starea actuală a lumii și despre modul în care aceasta poate fi îmbunătățită. Tema din acest an a fost „*leadership* receptiv", care, potrivit fondatorului FEM Klaus Schwalb, „necesită o implicare mai profundă în dezvoltarea incluzivă și în creșterea echitabilă la nivel național și global deopotrivă".

O cursă prezidențială agresivă și controversată, alegerea lui Donald Trump și valul de proteste post-electorale din SUA – toate acestea arată cît de important e să acordăm atenție atît mesajelor politice, cît și diferențelor culturale. Mulți observatori s-au așteptat ca alegerile din 2016 să fie un referendum despre valori culturale, dar votanții au transmis un mesaj clar despre un sistem economic care nu a știut să-i includă.

Clasa muncitoare americană vrea ca cineva să observe faptul că locurile lor de muncă au fost dislocate de tehnologie și de globalizare. Ei își doresc mîndrie profesională, dar meseriile pe care le practicau cîndva au dispărut. Și, prin urmare, își doresc pe cineva care să remedieze această problemă, și au votat în consecință.

Mediul de afaceri nu era trecut ca atare pe buletinele de vot. Dar, fiind eu însumi cineva care reprezintă o organizație multinațională, mă privesc în oglindă atunci cînd vorbesc despre rezultatul alegerilor. Afacerile și organizațiile multinaționale au prosperat de pe urma piețelor globale și a imenselor progrese tehnologice. Aceste schimbări au contribuit semnificativ la productivitate, dar au creat totodată impresia că locurile de muncă au fost externalizate, odată cu mutarea producției în economii cu costuri de muncă scăzute. Lecția pe care trebuie să o învățăm este că e nevoie de o gîndire economică pe termen lung, atunci cînd luăm decizii cu consecințe sociale vaste.

Cu siguranță, nemulțumirea votanților nu este doar un fenomen american. În perspectiva negocierilor pentru Brexit, mulți își fac griji pentru viitorul Europei. E posibil ca alegerile din Italia, Franța, Olanda și Germania de anul acesta să afecteze principiile deschiderii și ale integrării. Și un nou val de refugiați ar putea constitui o amenințare vitală la adresa unității europene.

Inegalitatea economică este, fără îndoială, o problemă de interes public. În condițiile în care țările se închid între propriile granițe, ca efect al naționalismului și al intoleranței în creștere, *leadership*-ul receptiv presupune a asculta cu atenție mesajul din fundal și a acționa în consecință.

În economiile dezvoltate, acest mesaj reflectă trei tendințe. În primul rînd, oportunitățile economice pentru clasa muncitoare și cea de mijloc sînt în scădere. Chiar dacă imigrația și globalizarea sînt, îndeobște, cele acuzate, de vină sînt, de fapt, o creștere economică lentă, devenită cronică, și inovația tehnologică.

În al doilea rînd, există o credință larg răspîndită potrivit căreia, în economiile dezvoltate, elitele urbane – din guvern, mass-media și mediul de afaceri – nu vor sau nu pot să trateze problemele cele mai grave ale societății: inegalitatea economică, crizele bancare, îmbătrînirea populației, suprasolicitarea sistemului de securitate socială, terorismul, granițele permeabile, schimbarea rapidă a identităților comunitare și multe altele. Sînt teme care nu pot fi ignorate și care survin în viața de zi cu zi a oamenilor.

În al treilea rînd, *social media* și hiperconectivitatea ne divizează la fel de mult pe cît ne unesc. Pentru a fi văzut în aglomeratul peisaj media din ziua de azi, trebuie să fii provocator – un imperativ care duce la puncte de vedere tot mai extreme, la polarizări și la crearea de realități alternative. Într-un astfel de mediu, factorii de decizie se simt forțați să acționeze rapid, slăbind tradiția luării de decizie consultativă și consensuală, specifică democrației reprezentative.

Liderii receptivi trebuie să învețe din greșeli. Probabilitatea ca Trump să relaxeze reglementările și să reducă taxele a pompat oxigen în piețele SUA, și mulți oameni de afaceri cred într-o iminentă creștere economică. Chiar dacă această creștere e de bun augur, important e să ne asigurăm că nu vom reface traseul greșit al ultimului deceniu, în care beneficiul creșterii nu a fost distribuit la scară largă.

În contextul eșecurilor politice de astăzi, *leadership*-ul receptiv presupune vizarea tuturor formelor de inegalitate. Trebuie schimbat modelul standard de afaceri, astfel încît stimulentele și prioritățile să se alinieze cu o apartenență corporatistă responsabilă. Asta înseamnă regîndirea conducerii corporațiilor, a valorilor centrale, a normelor și intereselor care motivează comportamentul corporațiilor. Toate părțile implicate – de la directorii executivi, membrii conducerii și investitori la guvern și la organizațiile societății civile – ar trebui să se implice în elaborarea unei soluții oneste și de lungă durată pentru problemele care îi preocupă pe oameni.

Iar faptul că companiilor le pasă și că acordă mai multă atenție implicațiilor sociale și politice ale acțiunilor lor trebuie să fie *vizibil*. Organizațiile multinaționale trebuie să se gîndească serios la modul în care vor fi percepute deciziile lor de externalizare, de transfer al profiturilor și de căutare de beneficii fiscale în afara țării. Va ajunge o companie la știri prin reducerea locurilor de muncă și prin programele de formare profesională? Dacă o companie adoptă o tehnologie de creștere a productivității care reduce locurile de muncă, va lua și măsuri pentru a-i ajuta pe muncitorii disponibilizați să rămînă încadrabili în forța de muncă?

Într-o lume mass-media „post-adevăr" și volatilă, a da vina pe guvern sau a pretinde că globalizarea e benefică nu are sorți de izbîndă. Organizațiile multinaționale au contribuit la crearea problemelor cu care ne confruntăm astăzi și tot ele ar trebui să colaboreze cu guvernele și cu publicul pentru a elabora o soluție inovatoare. Companiile ar trebui să asigure că birourile lor sînt locuri sigure pentru dialog, deoarece viziunile diferite îmbunătățesc rezultatele. În general, trebuie să regîndim contractul social existent dintre mediul de afaceri și societate și să reinventăm conducerea corporațiilor ca pe un instrument puternic de extindere a incluziunii economice și culturale.

Organizațiile multinaționale pot aborda provocările lumii de azi numai cu ajutorul unui tip receptiv de *leadership,* care găsește, alături de guverne și de membrii societății civile, un teren comun propice descoperirii unei noi căi de progres. Lucrînd împreună, putem contribui la construirea unei economii incluzive de care să putem beneficia cu toții.

***Beth Brooke-Marciniak** este vicepreședintele global pentru Politici publice al EY.*

© Project Syndicate, 2017
www.project-syndicate.org

traducere din limba engleză
de Matei PLEȘU

Dorel Dumitru CHIRIȚESCU

Despre modernizare prin acordul adînc cu noi înșine

Nu se discută cît ar trebui despre proiectul de țară inițiat de către Președinția României. Se întîmplă asta și pentru că politicienii noștri ne țin într-o tensiune a prezentului pe care n-o merităm, dar și pentru că nici noi nu ne luăm timpul și distanța necesare pentru a discuta despre ceea ce merită cu adevărat să discutăm. Eu cred că nu problemele de ordin economic trebuie să fie esența acestui proiect de țară, ci cele de ordin cultural. Întrebarea este cum trebuie să procedăm pentru ca în următorii treizeci de ani să devenim o cultură majoră (în sensul oferit de Lucian Blaga acestui concept). Să ne definitivăm, cu alte cuvinte, întîlnirea cu istoria începută la mijlocul secolului al XIX-lea.

Ceea ce îndeobște numim *capitalism* nu se poate realiza decît în anumite condiții. Cele mai importante sînt cele de ordin cultural. În domeniul social, cultura este asemenea solului pentru agricultori. Pe un fond cultural se poate altoi un gen de construcție socială, iar pe un alt fond se poate construi altceva. Credința mea este că România e mult diferită de statele capitaliste dezvoltate ale lumii și, din această cauză, pe fondul cultural românesc nu se poate construi o lume capitalistă în sensul clasic al cuvîntului. Dincolo de asta putem discuta totuși despre proprietate, despre rațiune, despre reguli și echitate socială? Evident că da. Este un minimum de la care trebuie să plecăm în orice judecată. În ce măsură creștinismul ortodox, sufletul culturii noastre, poate dezvolta o societate capitalistă, iată o întrebare fundamentală (recomandăm lucrarea lui Ștefan Colbu, *Creștinism ortodox și politică*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza" din Iași, 2013). De modul în care vom răspunde la această întrebare depinde înțelegerea vitezei, dar și a problemelor pe care le întîmpinăm, de la corupție (mult mai mult înrădăcinată decît pot să-și imagineze necunoscătorii românismului) pînă la stagnare economică și proastă gestiune a resurselor. În lipsa unui proiect conștient și asumat sîntem pe cale să procedăm la instalarea unui construcții sociale depărtate de sufletul neamului nostru. În orice condiții, capitalismul de imitație din România nu este și nu poate fi unul de succes. Efectele sale sînt cu atît mai intense cu cît s-a așezat pe un fond de distrugere economică și de comunism sălbatic de dinainte de Revoluție. Revenind la dezbaterea despre cultură și construcție socială, poate că ar trebui să observăm că îndărătnicia unor oameni și pașii înapoi pe care îi fac încontinuu nu sînt decît un mod de a semnaliza că drumul pe care am plecat nu este cel bun și că, poate, tendința spre imitație nu ne aduce decît rău. În ultimele decenii, România a fost trasă în mod violent de ambele mîini în același timp. Poate că noi am tras-o de mîna dreaptă încercînd s-o aducem cu forța spre Occident și valorile libertății, iar ceilalți au tras-o violent de mîna stîngă încercînd s-o păstreze în valorile tradiționale ale ortodoxismului răsăritean, izolaționist și închistat. Aici este dezbaterea. România a fost bruscată *(îmbrîncită,* cum frumos se exprimă Noica în „Ce e etern și ce e istoric în cultura românească", în *Pagini despre sufletul românesc*, Editura Humanitas, București, 1992, p. 33) din toate părțile, fiecare crezînd că are dreptate și că numai așa poate face un bine țării sale. Aceste gînduri mi-au venit în minte într-una din serile în care îl urmăream pe Dan Puric la televizor. Mă întrebam de ce acest om se află la o distanță atît de mare de proiectul meu de lume românească și mai ales care este determinarea sa, ce îl mînă în această bătălie de pe pozițiile acestui amestec tradiționalist-ortodox-românesc? Această bătălie și această bruscare nu se produc de ieri, de azi, ci dintotdeauna. Au existat, încă din Evul Mediu, prinți și domnitori atașați de valorile și lumea occidentală, după cum au existat conducători atașați de Bizanț și apoi de Rusia ortodoxă, autoproclamată ca fiind Noul Bizanț. Evident că atunci cînd ne vom potoli cu violența și unii, și alții, țara noastră își va găsi un drum propriu, aparte, bazat pe esența sa culturală. Este iluzia noastră, a celor care am tras de mîna dreaptă, să considerăm că România poate fi o țară neoprotestantă, comercială și deschisă, după cum este și iluzia celor care au tras-o de mîna stîngă să creadă că România poate fi calmă și prosperă în afara valorilor fundamentale ce animă lumea occidentală. Creștinismul ortodox, răsăritean, este o religie mai contemplativă, apropiată din acest punct de vedere de religiile orientale. Bizanțul, pe care îl moștenim cultural, a fost o sinteză teribilă între moștenirea romană, Orient și Occident. Avem din toate cîte ceva și nu sîntem vinovați de asta. Acesta este spațiul geografic și cultural în care ne-am format.

În drumul nostru, imitația este cel mai mare pericol.

În drumul nostru, imitația este cel mai mare pericol. A copia legi din Occident sau din Orient nu ne ajută cu nimic pentru că ele nu ne vor fi niciodată aproape și nu ni se vor potrivi niciodată. Cei care vor construi ceva în România viitorului trebuie să poarte în suflet o reprezentare corectă a ceea ce Constantin Rădulescu-Motru numea *sufletul neamului românesc*. Un proiect de țară, un proiect de viitor de aici trebuie să plece. Iluzia, imensa iluzie, ar fi aceea să creadă cineva că baza culturală a poporului român, esența sa, care îi determină modul de a fi, se poate schimba de la o generație la alta. Acumularea de ordin cultural este un proces complicat și îndelungat. Pentru a fi adecvați cu noi trebuie să ne cunoaștem mai bine și să nu credem că cineva face „operații pe creier" și schimbă conștiința umană românească peste noapte. Este specific dictatorilor să viseze peste noapte un om nou. Pentru asta au pus în mișcare un uriaș aparat de propagandă timp de zeci de ani. Nu au reușit. Azi, auzim tot felul de oameni pe la televizor și prin media discutînd despre „schimbări la nivelul conștiinței". Despre ce schimbări la nivelul conștiinței putem vorbi cînd toată lumea știe că un om ieșit din orizontul și din bazele sale culturale este ca un pom fără rădăcini? Cineva este atît de naiv încît să-și imagineze o România fără tradiție și fără valori proprii? Aceasta este, o spun încă o dată, o naivitate. România eternă este o Românie puternică pentru că se află în sufletul fiecăruia dintre noi. Toate popoarele sînt îndărătnice atunci cînd este vorba despre păstrarea propriului *pattern*, acestea sînt rădăcinile lor, aceasta este viața lor. Popoarele, ca și oamenii, au un suflet al lor.

În același timp, un proiect de țară trebuie să plece de la ideea că, în viitor, România și românii nu vor mai rămîne *eternii săteni ai istoriei*, așa cum frumos se exprimă Constantin Noica („Ce e etern și ce e istoric în cultura românească", în *Pagini despre sufletul românesc,* Editura Humanitas, București, 1992, p. 8). Din acest motiv, educația viitorului trebuie apropiată de crearea unui individualism și a unui raționalism sănătos. Prin educație putem să depășim viziunea statică asupra desfășurării istoriei. Chiar dacă asta nu se întîmplă de pe o zi pe alta, rezultatele vor apărea. Dacă revoluționăm cultura, adică esența, vom revoluționa și formele, adică economia și viața noastră. Pentru aceasta, niciodată banii pentru cultură și învățămînt nu vor fi de ajuns. Învățămîntul nostru trebuie să meargă spre o educație complexă și formarea științei de carte, dar și a caracterului. Coborîrea din eternitate (procesul de ieșire în lume, de contact și vecinătate transformatoare cu celelalte culturi) este un proces pentru noi, românii, de mult pornit, chiar dacă viteza sa este lentă. Constantin Noica ne încurajează: „În fapt, noi mergem către forme istorice. Cînd un neam sau o cultură încep să coboare din eternitate, ele nu mai pot fi oprite nici măcar de convingerea că nu vor putea înfăptui dintr-o dată forme istorice superioare" („Ce e etern și ce e istoric în cultura românească", în *Pagini despre sufletul românesc,* Editura Humanitas, București, 1992, p. 10). Prin *eternitate* înțelegem, cu ajutorul autorului citat *(op. cit.,* pp. 10-11), acea zădărnicie luată ca mod de a fi, vremea interpretată ca a sta pe loc, fixitate, credința că acțiunea umană este inutilă și nu poate schimba vremurile, elementul static al civilizației române, pasarea efortului de cunoaștere științifică și desăvîrșire morală în plan secund, timpul interpretat ca un concret nemișcat.

Să mai vorbim despre viteză? Nu despre viteză este vorba în primul rînd, ci despre cunoașterea corectă a drumului, dar și a mașinii cu care circuli. Viteza vine atunci cînd cele două condiții sînt îndeplinite. Este vorba despre o reconstrucție românească durabilă și în acord cu acel *pattern* cultural și nu despre o construcție socială rapidă, dar inadecvată. Viteza este veșnicul motiv de supărare al intelectualului român și nu numai. Cu toții credem că este prea lentă. De fapt, dacă vom privi la scara istoriei vom observa că este, de fapt, destul de mare. Ca în teoria relativității a lui Einstein. Chiar dacă mișcarea este unică, poziția observatorului este determinantă pentru ceea ce el vede. De aceea acolo, la Cotroceni, trebuie chemați și filosofi ai socialului, oameni care știu și cunosc România și poporul român. Ei trebuie să dea cheagul acestui proiect de țară și substanța sa. Dacă vom chema cîțiva cetățeni, chiar împăunați cu multe grade și titluri din astea la modă, care nu știu nimic despre țara lor și despre cultura acestei țări, vom obține din nou un șir de obiective și termene, ca într-un proiect managerial mediocru, de care nimeni, niciodată, nu va ține cont.

***Dorel Dumitru Chiriței**scu este profesor de economie la Universitatea „Constantin Brâncuși" din Târgu Jiu. Cea mai recentă carte a sa este* Capitalismul – O dezbatere despre construcția socială occidentală, *Editura Institutul European, 2016.*

PUBLICITATE

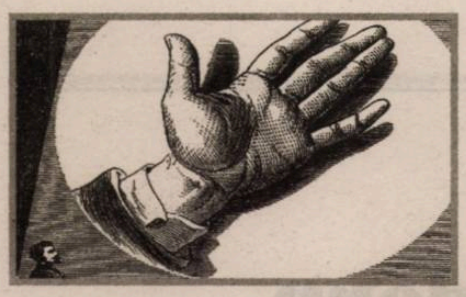

Adina POPESCU

portrete din mers

#rezistăm

– despre solidaritate –

La început, am ieșit din datorie civică. Acea datorie civică pe care n-am învățat-o nicidecum la școală, a început să se formeze la mitingurile din Piața Universității, din 1990, unde mă duceau părinții mei aproape seară de seară. Am tot văzut discuții pe Facebook, în special între mame, dacă e bine sau nu să-ți aduci copiii la proteste. „Să nu-i amestecăm pe cei mici în lupta celor mari", spuneau cîteva, o doamnă avocat chiar cita o lege prin care semnala panicată un soi de „abuz". Am scris deja într-un articol anterior că, pentru copii, este vorba despre o lecție de educație civică *live*. Eu n-aș fi fost ceea ce sînt acum (n-aș fi gîndit cum gîndesc acum) fără acel controversat an 1990. Pentru un copil, un astfel de protest (de fapt, acest „fenomen" unic în istoria noastră recentă) este ca *Alice în Wonderland,* are mai multe paliere „de lectură" – unul ușor de înțeles pentru el, povestea, „ce se întîmplă", altul (sau altele) care îi depășește putința de înțelegere de acum, însă lucrează treptat undeva în subconștient, îl formează ca adult. Pe mine acea datorie civică care s-a înfiripat atunci m-a trimis de fiecare dată la vot, chiar și atunci cînd a trebuit să aleg răul cel mai mic (am văzut un băiat cu o pancartă: „Îmi cer scuze că n-am fost la vot" și am avut un sentiment de satisfacție). Și tot datoria civică m-a scos, la început, din casă: pur și simplu mi-ar fi fost rușine față de mine însămi, dar și față de miile de oameni care gîndesc la fel ca mine și care stau pe stradă, în frig, dacă n-aș fi ieșit.

Am continuat să ies în fiecare seară, din solidaritate. Poate acesta este cel mai important lucru pe care l-am cîștigat în ultima săptămînă. Solidaritatea te umple de energie și de o bucurie aparte. Reacționezi la fiecare semnal al ei – mitingul „de solidaritate" organizat de bulgari, protestele românilor din alte orașe din lume, articolele pozitive din presa străină, ceaiul și cafelele împărțite gratis de alți protestatari, omul de afaceri care oferă fructe etc. Solidaritatea e cea care te împinge mai departe. Nu te mai simți singur – pentru că, oricît de împlinit ai fi în viața personală și profesională, ești marcat inevitabil de un soi singurătate existențială, în fond, te naști și mori de unul singur. Ei bine, solidaritatea îți alungă demonii și ține de cald. Am întîlnit, în piață, grupuri de prieteni vechi, de foști colegi de școală care n-au mai ieșit de ani întregi împreună la o bere, deși au locuit în același oraș, și se redescopereau unii pe ceilalți, la fiecare cinci metri oamenii se regăseau, se îmbrățișau. Am văzut cupluri foarte tinere, dar și multe între două vîrste, pentru care a protesta împreună însemna mai mult decît un gest civic, era chiar unul romantic. Am întîlnit fiice și mame, fiicele în jur de 50, mamele trecute de 70. Tați și fii. Pentru aceștia, protestul reprezenta și o consolidare a relației lor, o confirmare a valorilor comune. Am văzut și mulți oameni care veniseră singuri, însă păreau fericiți cu ei înșiși și, în același timp, conectați cu cei din jur, fără să fie nevoie să socializeze. M-au salutat oameni care nu mă cunoșteau, doar mă citeau în *Dilema veche,* și mi-am zis: uite locul unde ne putem întîlni cititorii, fără a organiza nici un eveniment în acest sens, actualul guvern „l-a organizat" pentru noi! M-a impresionat mult gestul unei fete care mi-a dat o floare și mi-a zis doar atît: „Îmi place cum scrii!", apoi a plecat. Astfel de lucruri aparent mărunte te ajută enorm să continui să faci ceea ce faci, să nu renunți și să crezi în tine. Colegele mele observau cu încîntare: „N-am mai ieșit în oraș seară de seară din facultate!" De altfel, mulți „i-au mulțumit" (ironic, desigur) lui Liviu Dragnea & Co pe Facebook pentru socializarea de bună calitate, pentru regăsirea cu prietenii, pentru că au făcut parte din toată această mulțime fabuloasă. Cineva spunea: „Ce-o să ne facem noi fără proteste? Unde o să ne mai întîlnim seară de seară?". Adevărul, este că în România nu există o cultură a „ieșitului în stradă" (cu excepția acelui an 1990, tot ce a urmat la scurt timp după aceea, adică protestele sindicaliștilor aduși cu autocare la Guvern și „dansul pinguinului", a fost penibil), dar nici o cultură „a străzii" în general și cred că ne lipsește așa ceva. Cum se întîmplă în Spania și Portugalia, de pildă (dar și în Alexanderplatz, să zicem) – oamenii care seara „ocupă" piețele publice, își pierd timpul pe trepte și pe borduri, beau bere, socializează, dansează și cîntă împreună. La noi, mai degrabă se împart în găști și grupulețe, fiecare cu cîrciuma sau teresa lui „de cartier", se mai intersectează sporadic pe la concerte și festivaluri. Din acest punct de vedere, protestele au fost, dincolo de miza lor extrem de importantă, un uriaș *happening,* plin de creativitate. De la miile de lozinci ingenioase și costumații trăsnite, la showul live al tobosarilor care au imprimat în fiecare seară protestului un ritm, miniconcertul „Rapsodia română" al celor doi talentați violoniști, momentul unic al luminilor, laserele, proiecțiile pe clădiri și cîte altele. Ceea ce m-a încîntat, dincolo de gravitatea situației, a fost toată această explozie de creativitate. Atîția oameni valoroși, ignorați sistematic și tratați superior de către guvernanți puși pe căpătuială și pe a face bani, meseriile creative care n-au contat niciodată, oameni care, în dorința de a supraviețui, au ajuns să fie frustrați în job-uri care le sînt improprii, abandonîndu-și niște vise perfect realizabile în țări mai „normale"... protestele pot fi o supapă și din acest punct de vedere. O singură dată m-am mai simțit la fel – cînd am ajuns prima oară la Paris și m-am nimerit chiar de ziua Franței, pe care am petrecut-o alături de mulțimea de la Turnul Eiffel. Ascultînd Mozart și admirînd solidaritatea acelor oameni străini pentru mine, în ziua lor de sărbătoare, naturalețea lor, modul civilizat în care se manifestau, bucuria comună care li se citea pe chipuri. Atunci am simțit că Franța este o mare națiune, iar în ultimele zile am avut un sentiment asemănător – acela că aparțin, în sfîrșit, nu unei populații, nici măcar unui popor, ci unei națiuni.

Solidaritatea îți alungă demonii și ține de cald.

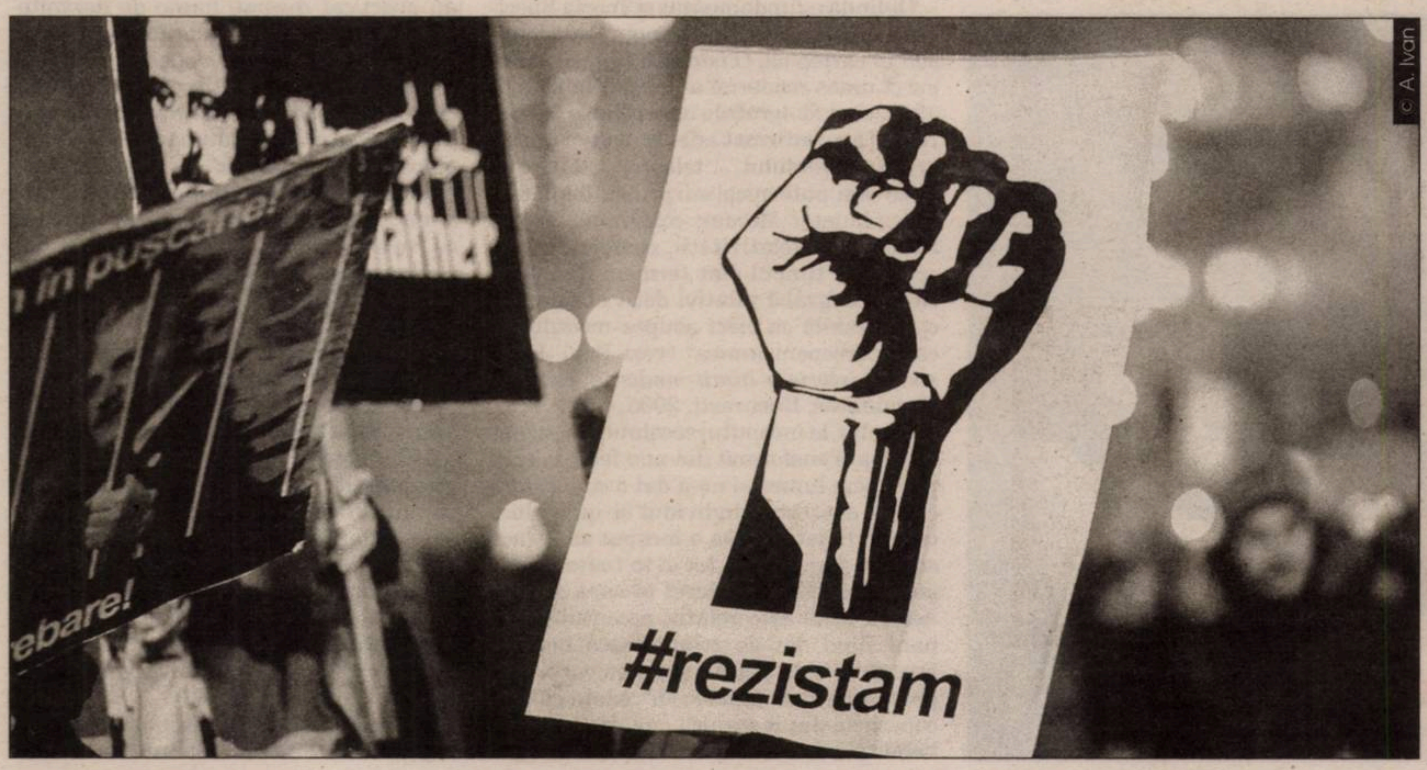

Dorin BODEA

Revoluția oglinzii și nașterea omului postmodern

„Toate operele, eu le împart
în două categorii:
cele care-mi plac
și cele care nu-mi plac.
Alt criteriu nu am...“

A.P. Cehov

Revoluția oglinzii și nașterea modernității

În secolul al XII-lea, sticlarii din Murano au inventat oglinda (din sticlă), iar după puțină vreme, la scara istoriei, s-a născut Renașterea. Să fi fost doar o coincidență? Leonardo Da Vinci spunea că „oglinda este maestrul pictorilor“. Iar în Renaștere, mulți pictori obișnuiau să picteze realitatea după oglindă. Treptat-treptat, prin intermediul oglinzii, individul a ajuns să se pună în centrul universului și să se pună pe sine în fața propriului său destin. Fără oglindă n-ar fi existat telescopul, iar convingerile vremii că Pământul este plat și, evident, că se află exact în centrul universului ar fi fost împărtășite multe alte secole. Fără oglindă n-ar fi fost posibilă revoluția gîndirii și inventarea modernității. Oglinda a însemnat revoluția Renașterii, trecerea de la credințele premoderne, ale antichității, la cele moderne. Privindu-se în oglindă, omul a devenit stăpînul propriei sale lumi. Oglinda l-a ajutat pe om să regîndească relația sa cu divinitatea, să se reinventeze pe sine în fața destinului, să treacă de la credința că „omul devine ceea ce este“ la „omul este ceea ce devine“, așa cum spunea Sartre. Oglinda l-a ajutat pe om să se individualizeze, să se cunoască mai bine pe sine și să se diferențieze de ceilalți. Avînd o contribuție atît de inovatoare asupra modului în care omul se percepe pe sine și pe ceilalți, asupra locului și a rolului omului în lume și în univers, nu exagerăm dacă spunem că oglinda a inventat lumea modernă și omul modern.

Vintilă Mihăilescu spunea că „în Renaștere începe să se contureze un ideal ciudat: *individul.* Această *individualizare,* care avea să schimbe cursul istoriei, presupunea, după spusele lui Daniel Dagenais, o *abstractizare a identității* (nu mai sînt un membru al unui neam anume, ci pur și simplu un om, un individ) și o personalizare a relațiilor cu lumea (mă angajez în relații cu ceilalți în numele meu personal, și nu în – și prin – grupul de apartenență). (...) A urmat revoluția..., *omul este ceea ce devine*“ (vezi Vintilă Mihăilescu, *Apologia pîrleazului,* Editura Polirom, Iași, 205, p. 13).

Revoluția modernității: revoluția imaginii de sine

Fără oglindă ar fi dificil să ne imaginăm evoluția scrisului și a lecturii. De asemenea, fără oglindă nu ar fi fost posibilă revoluția industrială în deplinătatea ei. Iar odată cu revoluția industrială, omul devine responsabil de sine însuși, de a se „îmbunătăți“ și, dacă este cazul, de a se reinventa astfel încît să-și atingă obiectivele personale. Viziunea despre lume se schimbă radical, omul este ceea ce face el din sine, iar credința că nu se poate împlini decît ca membru a unei comunități și în lumea de dincolo este contestată de tot mai mulți și începe să fie privită ca o iluzie ce îngrădește libera inițiativă și, deci, liberul-arbitru. Credința că omul devine ceea ce este își pierde actualitatea. Dar, ca în orice fel de progres, există și anumite pierderi colaterale.

Gîndul lui John Ruskin conform căruia Renașterea a generat depărtarea de moralitate și a implicat o doză de corupție nu este unul nefondat. Am putea spune că revoluția oglinzii a declanșat și o primă criză a moralității, pentru că avem de-a face nu numai cu revoluția omului față de semeni (exacerbarea diferențierii și a superiorității prin imaginarea unei imagini de sine distincte), ci și cu lupta omului împotriva naturii. Din perspectiva artelor, asta înseamnă depărtarea de natură și distorsionarea adevărului naturii. Treptat, nu mai contează adevărul naturii, ci doar adevărul artistului. Revoluția impresionismului poate fi privită ca o revoluție a adevărului subiectiv, în cadrul căreia artistul

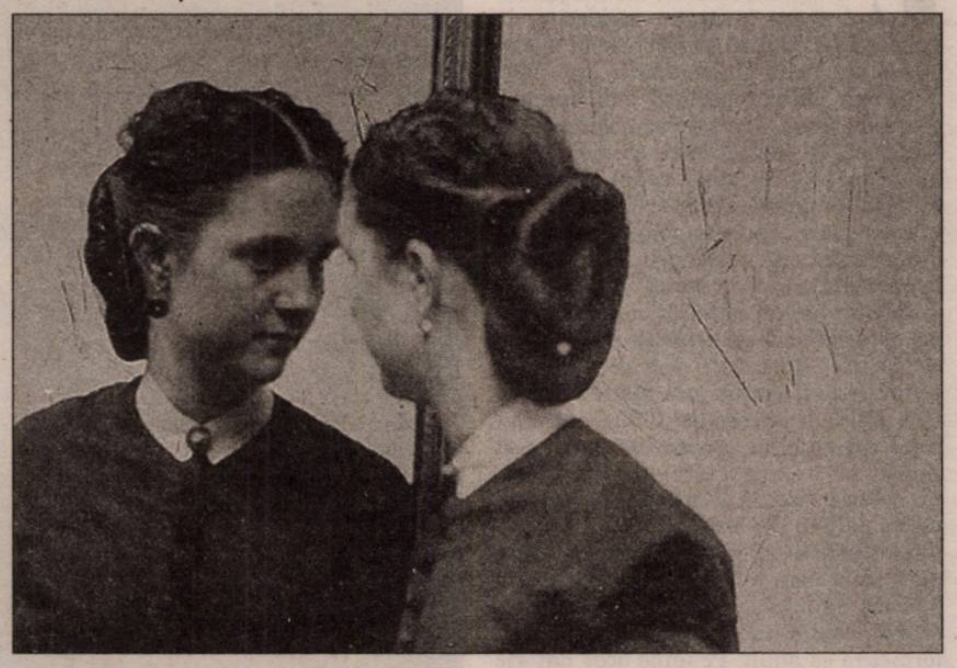

își creează propria sa lume, prin care se privește pe sine și pe ceilalți.

Și în acest joc nu este greu să sesizăm puterea de metamorfoză a oglinzii. Imaginea de sine (proiectată în oglinda personală) preia controlul asupra sinelui, ancorat încă în realitatea naturii, și îi conferă noi perspective. De acum înainte, nu mai există limite ale naturii în privința evoluției, a devenirii... Există numai adevărul meu cu privire la mine însumi. Iar în oglinda personală mă pot imagina fără a mai avea vreo restricție. Și orice îmi pot imagina, înseamnă că există și în realitate.

Sigur că tot acest proces de transformare a durat peste un veac. A plecat de la cîțiva artiști și a început să se răspîndească peste tot. Abia acum începe să-și arate colții prin schimbarea la față a lumii postmoderne...

Începutul postmodernității ar putea fi reprezentat prin apariția „tehnologiilor sinelui“.

Modernitatea și nașterea postmodernității

Oglinda a fundamentat și Teoria Specială a Relativității. Iată ce nota Paul Johnson în cartea sa, *O istorie a lumii moderne:* „Lumea modernă a început la 29 mai 1919, cînd fotografiile unei eclipse de soare (...) au confirmat adevărul unei noi teorii a universului. ...telescoapele, din ce în ce mai puternice, surprinzînd anomaliile planetei Mercur, confirmau Teoria Specială a Relativității, conform căreia spațiul și timpul sînt termeni de măsură mai degrabă relativi decît absoluți..., comparabilă ca efect asupra modului în care percepem lumea“ (vezi Paul Johnson, *O istorie a lumii moderne,* Editura Humanitas, București, 2005, p. 9).

Așadar, la începutul secolului XX, oglinda ne-a transformat din nou felul în care percepem lumea și ne-a dat o cunoaștere care a exacerbat individul și individualismul. Relativitatea a început să-și facă simțită prezența în tot și în toate. Întregul secol XX a fost unul în care se spunea că totul este relativ, accentul dominant fiind dat de relativitatea morală. Dar chiar și în fizică am putea vorbi despre o „relativitate relativă“, odată cu descoperirile din mecanica cuantică. Și probabil că, odată cu relativitatea, a început și marea transformare a omului într-un individ superior, care încearcă din răsputeri să se diferențieze de alții, să fie „altfel“, un individ care se apropie periculos de mult de divinitate imaginîndu-și propria sa lume, o realitate paralelă cu aceea în care trăiește. Goana individualismului fără vreo limitare de natură morală și, nu de puține ori, fizică, a dat tonul subiectivismului absolut. Și, de aici, relativitatea absolută... Metamorfoza sinelui după noile coordonate ale subiectivismului absolut a fost declanșată.

Începutul postmodernității ar putea fi reprezentat prin apariția „tehnologiilor sinelui“, după cum le numea Michel Foucault, care „permit indivizilor să efectueze, singuri sau cu ajutorul altora, un anumit număr de operațiuni asupra propriului corp și suflet, asupra gîndurilor, comportamentelor, asupra modului lor de a fi; să se transforme în așa fel încît să atingă o anumită stare de fericire, de puritate, de înțelepciune, de perfecțiune sau de imortalitate“.

Vintilă Mihăilescu, vorbind despre cum astăzi sînt puse în practică tehnologiile de dezvoltare a sinelui, face diferența dintre conceptele „împlinire“ și „îmbunătățire“. Să nu uităm că toate societățile și epocile cunoscute au practicat diverse forme de dezvoltare a sinelui conform valorilor lor. Dar niciodată pînă în epoca modernă nu era de conceput „îmbunătățirea“ individului, depășirea condiției sale inițiale. Așadar, în orice societate tradițională, idealul sinelui era „împlinirea“ sa, să-și găsească sensul vieții plecînd de la ceea ce este și nu „îmbunătățirea“ sa, transformarea sa (vezi Vintilă Mihăilescu, „Dezvoltarea personală și neoliberalismul“, în *Dilema veche,* nr. 667, 1-7 decembrie 2016).

Așadar, contextul cultural contemporan s-a schimbat fundamental. Valorile ce definesc noua epocă exprimă un alt ideal de sine. Ronald Inglehart, directorul World Values Survey, analizînd transformările valorilor indivizilor din societățile occidentale, a surprins trecerea, începînd cu anii '70-'80, de la valorile materialiste, care prețuiau securitatea economică și fizică, la valorile postmaterialiste, care valorizează exprimarea sinelui și autonomia (vezi Ronald Inglehart, „Changing Values among Western Public from 1970 to 2006“, în *West European Politics,* 31:1-2, 2008, pp. 130-146).

Am putea spune că îmbunătățirea și exprimarea sinelui domină, în ultima

vreme, modelul cultural occidental. Și odată ce evoluția transformării sinelui a început să-și producă efectele, nu s-a mai oprit pînă astăzi. Unde sîntem acum?

Omul în postmodernitate

Dacă acceptăm că printre fețele postmodernității sînt exprimarea sinelui prin trăirea unor experiențe subiective intense, contextul socio-cultural dominat puternic de emoții și de intuiții, de pierderea importanței și a semnificației muncii ca valoare de realizare de sine, de antirealism, egotism, consumerism, de răsturnarea perspectivei antropocentrice, de abandonarea perspectivei estetice în detrimentul artei retro, antiartei prin distrugerea formelor de artă ce exprimau frumosul de odinioară, noua realitate, chiar dacă e cu totul subiectivă, nu arată prea grozav. Dar există și alte fațete al postmodernității ce denotă toleranță, egalitarism, creativitate, autonomie, căutarea disperată a fericirii personale, în mod evident, a subiectivității absolute, care ne pot face să credem că nu e totul pierdut. De fapt, cel mai complicat lucru este să analizăm noua lume prin raportarea la vechile valori.

Superioritatea sinelui este opacă la celălalt.

Și, pînă la urmă, nu este decît o altă apreciere subiectivă să spunem că modernitatea, prin raportarea ei la perfecționism, prin valorizarea muncii și a moralității, dar atît de încărcată de materialism, este tot ceea ce cultura și civilizația occidentală au avut mai bun. Totuși, să nu uităm că în plină modernitate am avut două războaie mondiale și multe aberații ideologice care au dezumanizat omul și l-au aruncat în groapa de gunoi a istoriei. Astăzi, în postmodernitate, asistăm la exprimarea de sine în toate formele posibile, la tot mai multe excese ale subiectivismului absolut, începînd de la consumul de sine și pînă la exploatarea de sine fără nici o limitare obiectivă. Dar nu este vorba decît de o amăgire indusă cu multă pricepere de propria imagine de sine tot mai detașată de plutonul numit „ceilalți semeni". De unde și apariția fenomenului *down-shifting* (renunțarea la un statut social și o carieră promițătoare și revenirea la un stil de viață simplificat, dar mai bogat din punct de vedere ecologic și spiritual). Construirea propriei realități subiective nu ajută prea mult individul postmodern în mod obiectiv. Păcatul capital al omului postmodern este să se mintă pe sine însuși, să se păcălească crezînd că este deosebit, altfel decît ceilalți. Nu este decît un clișeu al omului mediocru care se vrea în vîrf. Frica dominantă într-o lume atît de subiectivă este frica de tine însuți. Doar tu crezi că poți ceea ce nimeni nu poate. Nu contează că nu ai nici un fel de realizare pînă acum, ci contează doar ceea ce crezi despre potențialul tău. Doar tu ești cea mai importantă persoană din univers pentru tine însuți, nu-i așa? Și iată cum narcisismul accentuat cade în absolut și îi dă omului postmodern iluzia dumnezeirii sale. Pentru că, nu-i așa, omul nou este stăpînul propriei sale vieți, el s-a născut pe sine, prin propria sa voință și, pentru că se consideră propriul lui zeu, el își va pune capăt zilelor de-aici, materialiste, crezînd că va continua să existe în lumea sa imaginară, subiectivă. Acolo, nimeni și nimic nu i se poate împotrivi, pentru că altfel va fi imediat anihilat. Acolo, în lumea lui, celălalt există doar pentru el. Acolo este rege și poate avea acces direct la propria sa nemurire. Și cine l-ar putea contrazice? Oglinda în care se privește pe sine îi confirmă toate aceste gînduri. Și doar asta contează pentru el... Pînă și Kirilov din *Demonii* lui Dostoievski ar fi invidios pe noua construcție umanoidă.

Superioritatea sinelui este opacă la celălalt, care vine cu o perspectivă diferită de a sa. Subiectivitatea este bună pentru sine, dar nu și pentru celălalt. Parafrazîndu-l pe Grigore Alexandrescu din fabula „Cîinele și cățelul", putem spune că subiectivitatea nu este și pentru căței, ci numai pentru dulăi. Totuși, chiar dacă acceptăm că lumea noastră se schimbă radical și nimeni nu poate prevedea cum vor evolua lucrurile în viitor, speranța este tot în direcția egotismului absolut, căutarea fericirii personale care să declanșeze o nouă revoluție. Iar dacă acest obiectiv subiectiv și egocentric se răsfrînge asupra sinelui, ne putem aștepta la un soi de trezire din starea de beție: la a-l privi pe celălalt așa cum este, cu urîtul și frumosul lui deopotrivă. Și poate că, centimetru cu centimetru, în mileniile care vor urma, atenția la celălalt va conduce la dezvoltarea unei culturi a lui celălalt, în care să-l redescoperim pe celălalt, nu diferit, ci la fel ca noi, semenul nostru...

Dar este posibil ca asta să nu se întîmple niciodată pentru că, din păcate, cei mai mulți oameni preferă să aibă dreptate, nu să fie fericiți. Și atunci?

Revoluția imaginară. Misiunea viitorului nostru sine

Revoluția oglinzii continuă... Transformarea individului postmodern încă nu s-a încheiat. Omul față în față cu sine, privindu-se nemijlocit în oglindă, a început să-și imagineze un alt destin care-l depărtează din ce în ce mai mult de semenii lui. Individualismul lui a crescut neîncetat. Importanța lui în lume nu mai este discutabilă, ci o realitate certă, cel puțin pentru el însuși. La fel și frumusețea lui, cînd se privește pe sine în propria oglindă cu atît de multă dragoste. Posesia de sine a viitorului individ postmodern pare a fi totală. Sigur că nu este decît o altă realitate subiectivă, dar ce mai contează, de vreme ce acesta este adevărul lui, o lume doar pentru sine, construită după chipul și asemănarea lui, un univers doar pentru sine.

Într-o astfel de realitate virtuală construită de sine, să-și imagineze cît de „bun", de „frumos" și de „deștept" este reprezintă doar punctul de plecare. Să-și asume rolul de conducător al întregii lumi, așa cum este percepută de sine, este minima datorie a dragostei de sine. Meritul lui este că reușește să-și imagineze că deține un potențial nelimitat. Că poate fi orice își poate imagina...

Realitatea împărtășită de sine și de ceilalți este înlocuită cu realitatea virtuală care se hrănește cu consumul „de viitor", cu imaginarea și reprezentarea potențialului său nemărginit. În această nouă realitate, imaginația și reprezentarea declanșează ruptura între ceea ce este și ceea ce poate fi.

Revoluția imaginară presupune construcția unui sine virtual, multiplicarea sinelui într-o infinitate de ipostaze, de „sine-uri" cu identități multiple. O infinitate de „sine-uri" care-și exercită dreptul de a fi explorînd multiversul, bucurîndu-se de experiența călătoriilor prin găurile de vierme dintr-un univers într-altul.

Să fie acesta viitorul nostru sine? Unul virtual, al creării de noi modele de sine care să susțină fericirea și nemurirea?

În acest univers virtual, sinele domină peste tot. Se privește cu multă dragoste în propria oglindă fermecată și îi place tot mai mult ceea ce vede. Se admiră închipuindu-și că universul întreg depinde de sine. El este însuși creatorul.

Totuși, noi ne putem întreba ce rost are un astfel de sine. Un sine atît de mare încît, în întregul univers, celălalt să nu mai încapă de el...

Construcția sinelui în premodernism, modernism și postmodernism

Trecerea de la un sine premodern, profund emoțional și subordonat ideii de Dumnezeu, la un sine modern, centrat pe raționalitate și pe construcția de sine (realizarea de sine), și, în sfîrșit, la un sine postmodern, subordonat propriei subiectivități, puternic orientat spre percepția de sine și imaginație, a fost marcată de revoluția oglinzii și a imaginii de sine.

Evoluția valorilor în decursul timpului, a ceea ce este important și dezirabil pentru viața oamenilor, ar putea fi sintetizată prin trei idei ce marchează trei epoci distincte: acceptarea destinului în premodernitate („omul devine ceea ce este"), construcția și materialismul pentru modernitate și exprimarea sinelui, consumul de sine, de identitate pentru postmodernitate. Premodernitatea a fost dominată de valorile spirituale, legate de ideea de religiozitate și de pasivitate în fața destinului (soarta nu ține de om). Individualismul era estompat ca fenomen, iar individul era, în bună măsură, pus față în față cu Dumnezeu și subordonat comunității și grupului de apartenență. Modernitatea, puternic influențată de revoluția industrială și de dezvoltarea noii clase burgheze, centrată pe individualism, a fost exprimată prin valorile materialiste, substituibile prin bani și siguranță, securitate, confort, prin schimbare, acțiune, construcție. Postmodernitatea, în special din anii 1980, este dominată de subiectivism, de valorile legate de exprimarea sinelui, exprimarea identității prin consumul de experiențe, valorizarea puternică a autonomiei în a ne conduce și a ne controla viața și timpul, și, nu în ultimul rînd, gradul nostru de fericire individuală.

Rezumînd, am putea spune că omul premodern adopta adesea o atitudine pasivă în fața vieții, construcția aparținînd aproape exclusiv divinității, iar omul modern una constructivă, centrată pe a realiza ceva concret, cu scopul nobil de a-și marca existența prin a excela într-un anumit domeniu de activitate. Acum, omul postmodern adoptă frecvent un alt tip de atitudine. Omul postmodern își construiește propria realitate în care poate să-și afirme subiectivitatea, să exprime ce-i place și ce nu, să experimenteze, să consume diversitatea, să se bucure de libertatea și de autonomia sa, chiar dacă simte în sinea lui că toate acestea nu sînt decît niște iluzii. Dar sînt ale lui... Este lesne de înțeles că lumea lui nu este lumea celorlalți, ci doar a celor care împărtășesc valorile propriilor sale identități.

***Dorin Bodea** este doctor în economie, director general și senior consultant la Result Development. A publicat, între altele, volumul* Valorile angajaților români *(2013).*

Cu ochii-n 3,14

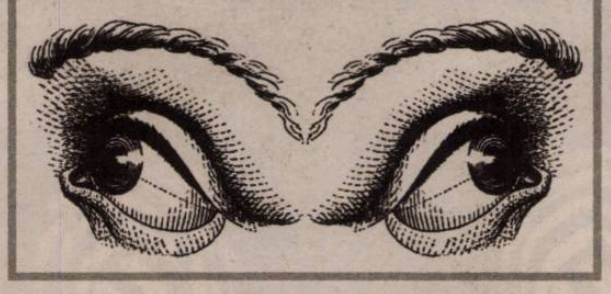

ÎN PLINĂ EPOCĂ A NOSTALGIEI LA PREȚ SCĂZUT, GAURA PREFERATĂ PRIMEȘTE UN RĂSPUNS PROMPT DIN CALDARÎM

■ Ministrul de Interne Carmen Dan a întocmit o listă cu jurnaliștii de investigație care ar fi chemat oamenii în stradă întru destabilizarea statului. În plină epocă a temerii că presa e pe moarte, aceasta este dovada supremă că presa are viitor! (**M. C.**)

■ Protestele de săptămîna trecută, în care am stat cu orele în frigul iernii, m-au făcut să-mi scot de la naftalină echipamentul tehnic cu care am urcat pe Himalaya. Mulțumesc PSD-ului pe această cale și pentru exercitarea nostalgiei montane, nu doar a celei 21-decembriste! (**M. C.**)

■ Cînd am citit prima dată că Donald Trump a dat un ordin executiv pentru construirea unui zid la granița cu Mexicul, am sperat să fie un anunț din categoria *fake news*. N-a fost. Ba chiar Trump a primit deja oferte de colaborare la ridicarea fortificației: conform Agerpres, autointitulatul rege internațional al romilor Dorin Cioabă i-a transmis o scrisoare președintelui american, anunțînd că romii vor să muncească la construirea zidului sus-numit, deoarece aceștia nu au de lucru și situația lor financiară este „foarte precară“. Ba îi face chiar și reducere – romii, buni meșteșugari în prelucrarea fierului, se oferă să lucreze la un preț scăzut. (**C. Ș.**)

■ Un amic mi-a povestit că a dat într-un autobuz peste un „bețiv metafizic“, cum l-a numit el. Avea puțin peste 60 de ani și nu părea „profesionist“, ci mai degrabă un tip cu „chef“ pe moment. Ținea în mînă o sticlă de „Beciul Domnesc“ și, cu un vag accent moldovenesc, a declamat: „Cea mai mare problemă a omenirii este că oamenii săraci mănîncă doar gaura de la covrigi“. Apoi, după ce a mai tras cu sete o dușcă, a zis: „Moldoveanul, la necaz, face din sticlă armă!“. (**A. M.**)

■ Lozinca mea preferată s-a scandat la Londra: „Mai am un singur dor, Dragnea scriitor!“ (**A. P.**)

■ În urma conferinței de presă a ministrului Iordache, o mostră de umor românesc care a circulat pe Internet: Hamlet, întrebînd shakespearian „A fi sau a nu fi?“, primește un răspuns prompt din partea craniului: altă întrebare? (**S. G.**)

■ Nu sînt un fan al animalelor, în sensul că nu dorm cu motanul pe piept și nici cu cîinele la picioare. La țară fiecare își are locul său, dar în apartamentul din Drumul Taberei nici unul. De aici însă pînă la cele două scene *horror* la care am asistat sînt ani-lumină de beznă. Vă previn asupra impactului afectiv pe care scenele la care am fost martoră le vor provoca cu siguranță. *Scena 1:* Un porumbel bătea cu aripa în caldarîm. Un domn peste 60, distins, extrem de corect îmbrăcat, își lasă patrupedul pradă instinctelor primare… După care, face sînga-mprejur, mîndru de potaia victorioasă, pe cînd pata de culoare se tot mărea ca un martor jalnic al recent-încheiatului teatru de operațiuni. În colțul clădirii vizavi de Galeriile Orizont, scenă vizionată dintr-un 368 care făcea stînga spre Romană. Continuarea în numărul viitor. (**R. M.**)

NU DE ALTA, DAR CÎT DE NEGRU TREBUIE SĂ FIE ACUM UMORUL? NOROC CĂ NU MAI AVEM LOC ÎN PROPOZIȚIE

■ Eu, să fiu asociație studențească, aș lua atitudine și aș zice așa: „Vrem să plătim bilete de tren cu preț redus, ca și pînă acum, nu vrem să primim pomană de la Guvern. Nu de alta, dar dacă acum vom călători gratuit, s-ar putea ca peste zece ani să nu ne mai permitem să mai mergem cu trenul deloc“. (**A. P.**)

■ Vă dați seama, după tot ce a făcut Trump încă de la început de mandat, dînd peste cap toate politicile administrației precedente, cît de negru trebuie să fie acum Obama? De supărare. (**A. M.**)

■ Din umorul (probabil involuntar) al guvernării PSD: modificarea Codului Penal era o promisiune electorală. În programul partidului intra la capitolul: „Respectul pentru cetățean“. Curat respect! Merci, la fel! (**M. M.**)

■ Dintre întîmplările mersului cu Uber: un șofer, tînăr, drăguț și foarte politicos, a dovedit o singură hibă: nu știa unde e Aeroportul Otopeni. Noroc că ne-am prins la timp. (**I. P.**)

■ „Nu mai strigați, măi, «La pușcărie!» Asta zic și ei. Că nu mai e loc.“ „I-auzi, iubire, sînt 35.000 și la Cluj.“ „Nu ne ducem în centru, acolo e nasol.“ „Ăștia sînt în stare să meargă departe, pînă la bătaie.“ „Nu mai avem loc în piața asta.“ „Eu n-am fost niciodată la un protest.“ „Trebuia s-o aduc și pe fiică-mea, să vadă și ea.“ „Da, frate, chiar sîntem mulți.“ „Dacă stăm zece ore aici, dă CNN-ul două știri?“ „Să abroge ordonanțele, nu să-și pună palma-n fund să plece.“ „S-a dus să facă un duș, dar vine și ea.“ „Da, e frig și bine.“ (Piața Victoriei, 1 februarie 2017, voci de protestatari veniți la mitingul împotriva ordonanțelor de Guvern privind modificările Codului Penal.) (**A. M. S.**)

■ Mi se povestește că, într-un exemplu de propoziție simplă, din manualul de curs primar al unei școli private din nordul Capitalei, un băiețel mănîncă homar. De la „Ana are mere“ la „Ionuț mănîncă homar“, ăsta da progres. (**M. P.**)

AGENTUL CEL MAI CONCIS NU POATE LIPSI DIN ISTORIA NOUĂ

■ Cotele solidarității și altruismului din timpul protestelor au atins niveluri calmante: hostel-uri au oferit cazare gratuită, companii de catering au adus apă și ceai în piață, unii au printat la cerere pancarte, o grădiniță s-a oferit să stea cu copiii protestatarilor care nu aveau cu cine să-i lase acasă, un blog a oferit consultanță gramaticală pentru cei care ezitau să folosească cratime în sloganuri, o florărie a oferit flori pentru a fi înmînate jandarmilor… PSD, agentul solidarității românești! (**M. C.**)

■ Cel mai concis slogan la protestele de săptămîna trecută: „OUG, my God!“ (**M. C.**)

■ Sloganul „Dragnea, nu uita, așteptăm și cartea ta“, scandat săptămînile acestea pe străzile Bucureștiului, nu poate lipsi din istoria protestelor României din ultimii 27 de ani. (**A. M. S.**)

■ *(urmare din numărul trecut)* Republica Șoferilor SRL, Cesevede CSVD SRL, Putere Impex SRL, Răcoritor Product Romulus SRL, Ferocitas SRL, Papirus Prompt SRL, Lumea Piciulicilor SRL, Bucur Împlinește Visul SRL, Evident Group SRL, Lux Sublima SRL, Nea Ion Istețu SRL, Tehnologiile Dunărene Ale Noului Pământ SRL, Una-i Luna SRL, Toate Bune SRL, Leu Magnific Com SRL, Electric Sorin SRL, Găzduire Web SRL, Gan Eden Din Copilărie SRL, Prezent & Perfect SRL, Doamna Capricioasă SRL, Ia Bilet SRL, Armonie Eternă Impex SRL, Revolver SRL, Evităm Birocrația SRL, Al Nouălea Cer Soluții SRL, Lăcrămioara Atractiv SRL, Spațial Total SRL, Mister Achim SRL, Terapii Naturale Ananda Și Combinarea Lor SRL, La Un Leuț SRL, Brav Expert SRL, Trăiește Bio Shop SRL, Vengeance SRL, Fabrica De Frumusețe SRL, Repară Tot Servicii SRL, Communist Group SRL, Agenția De Vise SRL, Neuzat Com SRL, Responsabilitate Socială SRL, Verzi Și Uscate SRL, Arta Pădurii Impex SRL, Pelicanul Nobil SRL, Dojană & Asociații SRL, Singur Cook Production SRL, Tehnica Nouă Liberă SRL, Protipendada SRL, Dulce & Amar Impex SRL, Centrul De Supraviețuire SRL, Regularizarea Daunelor Morale YKM Expert SRL, Hărnicuța Prod SRL, Arta Nutriției SRL, Exagerat SRL, Noi Câțiva SRL, Pierde Vară SRL, Faleza De Aur Inter Prodcom SRL, Venus Venusian SRL, Pagini De Carte SRL, Jumătatea De Acasă SRL, Cu Drag Bukowski SRL. (**D. S.**)

3 luni 49 LEI
6 luni 89 LEI
12 luni 149 LEI

ABONEAZĂ-TE ACUM LA DILEMA VECHE
...îți dă de gîndit!

Cum te abonezi

■ SMS Abonament 3 luni - un SMS cu textul DILEMA la 7488 (10 Eur / SMS + TVA)
■ ONLINE la http://abonamente.adevarul.ro
■ VIRAMENT BANCAR sau MANDAT POȘTAL: în contul S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L., cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410
■ LA TOATE OFICIILE POȘTALE
■ FIRMELE DE ABONAMENTE
■ LIBRĂRIILE NEMIRA www.nemira.ro/librarii

Informații și reclamații: abonamente@adevarulholding.ro, tel. 031.860.30.57, 031.860.30.85 (L-V, 9.00-18.00)

Talon de abonament

Nume..... Prenume.....
Str..... Nr..... Bl....., Sc....., Et....., Ap.....,
Localitate..... Județ/ Sector ....., Cod poștal .....,
Telefon..... E-mail.....
Am achitat suma de ..... lei cu mandat poștal / ordin de plată nr. ..... din data .....
în contul S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L., cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410.
Abonamentul va începe din luna* ..... Semnătura .....
Plata se va efectua până la data de 25 a lunii în curs pentru ca livrarea abonamentului să înceapă de la data de 1 a lunii următoare. Prin completarea prezentului talon sunt de acord ca S.C Adevărul Holding S.R.L să prelucreze datele mele cu caracter personal pentru activități promoționale și să le dezvăluie terților conform legii nr. 677/2001. Îmi rezerv dreptul să mă opun acestei prelucrări și să solicit ștergerea datelor adresându-mă societății S.C. Adevărul Holding S.R.L. printr-o cerere scrisă.

Pentru abonamentele plătite cu mandat poștal sau ordin de plată este necesar să trimiteți talonul completat, împreună cu copia dovezii de plată la **S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L. - Abonamente**, București, Șos. Fabrica de Glucoză nr.21, sector 2, cod poștal 020331.

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

FONDATOR **ANDREI PLEȘU**

DILEMA VECHE

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIȚIE ■ Anul **XIV** ■ nr. **678** ■ 16-22 februarie 2017 ■ www.dilemaveche.ro ■ 32 pagini ■ 4,99 lei

Maria IORDĂNESCU
lasă-ți **copiii** să vină la **tine** 13

ANDREI PLEȘU
„Cochete neliniști academice“
pagina **3**

TEODOR TIȚĂ
„E PSD reformabil?“
pagina **12**

Interviu cu NICOLAS DON
pagina **23**

Toleranță, intoleranță

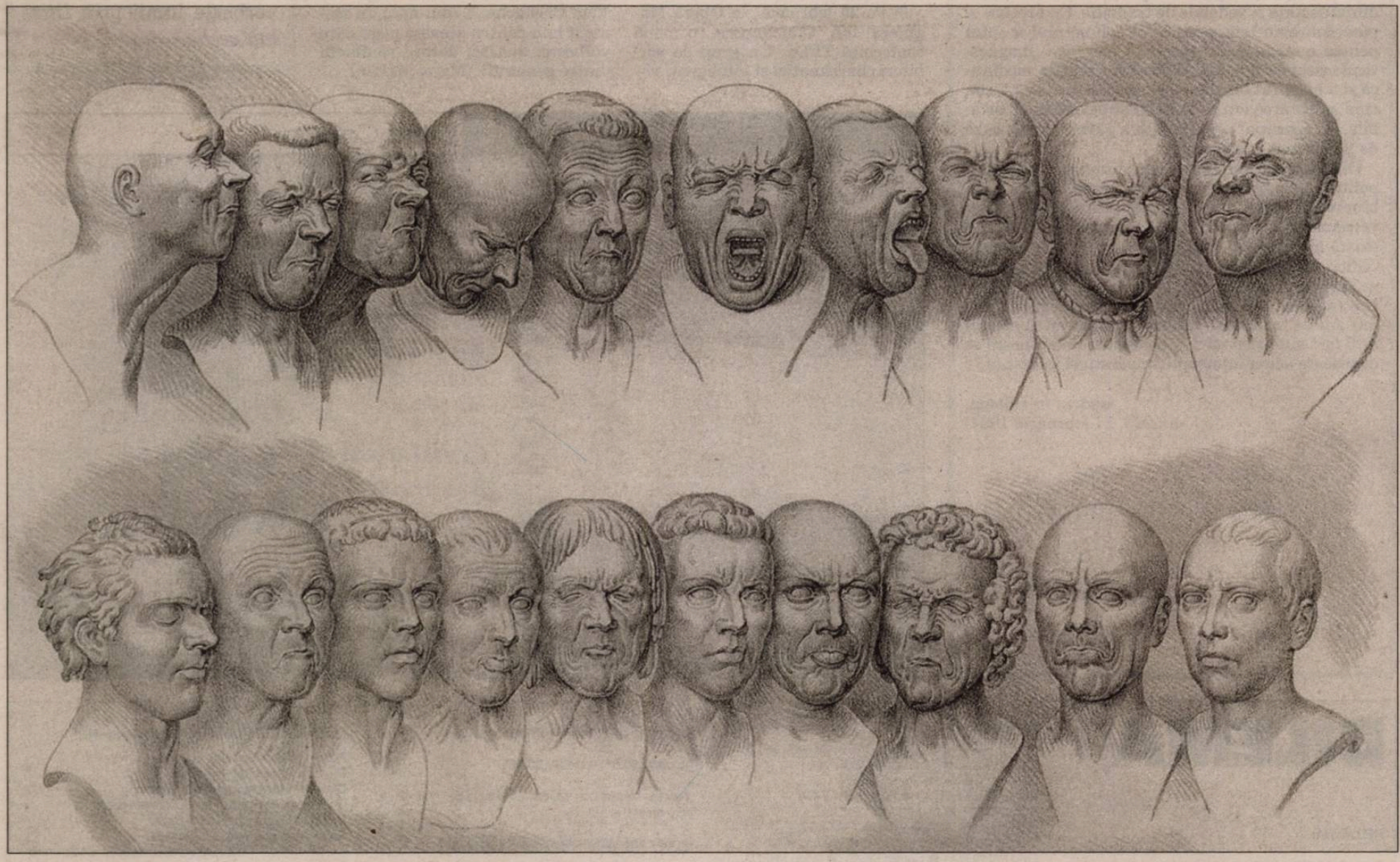

„Fără toleranță, lumea noastră s-ar transforma într-un iad.“

FRIEDRICH DÜRRENMATT

Redacția DILEMA VECHE: str. George Enescu nr. 43, sector 1, 010304 București ● **telefon:** 031.860.30.48 ● **e-mail:** dilema@dilemaveche.ro

la vremuri noi, dileme vechi

Elena ȘTEFOI

O vreme nu ne convine, apoi e obligatoriu

Programul guvernamental de reformă nu a luat pe nimeni prin surprindere: toată lumea știa, încă de pe 15 ianuarie, că noua putere e hotărîtă să-și impună austeritate bugetară pentru a restructura economia și corectitudine în raporturile cu organismele financiare internaționale pentru a obține credite externe. Negocierile cu Fondul Monetar și cu sindicatele au justificat, din punct de vedere politic, amînarea oficială a liberalizării totale a prețurilor. De fapt, intervalul dintre învestirea noului cabinet și conferința de presă prin care a început „terapia de șoc" era necesar doar pentru testarea reacției sociale și pentru temeinica pregătire psihologică a milioanelor de „pacienți" căzuți din euforia victoriei electorale direct în vîrtejul creșterii prețurilor.

În două luni, trecînd prin tot atîtea faze de derută, dezamăgire sau revoltă cîte trăiseră în decenii de comunism, românii au înțeles că nu există alternativă și că odată cu alternanța la putere trebuie să se despartă ei înșiși de umbrela protectoare a subvențiilor, compensărilor, ajutoarelor. Toți „factorii responsabili" s-au mobilizat pentru a ne face să înțelegem adevărul și a crea un curent de opinie favorabil marii schimbări. Încet, dar sigur, firicelul proreformist a devenit val, și în direcția lui au plecat, cu mic, cu mare, liderii sindicali, analiștii politici, subiecții sondajelor de opinie, nomenclaturiștii dintotdeauna și vedetele de tranziție. Cu precizie și patetism bine temperat, șeful cabinetului a optat pentru o strategie în trepte: a pus întîi „diagnosticul crizei economice", a observat reacția mediatică și a măsurat tensiunea sindicală, pentru a trece, cînd așteptarea era pe punctul să devină insuportabilă, la „operația" propriu-zisă a guvernării pe bază de program de austeritate.

Dincolo de dramatismul mesajului și de riscurile politice ale emițătorului, prima mare reușită a cabinetului Ciorbea ține de eficiența spectacolului guvernamental. Înspăimîntată, dar convinsă că „nu există alternativă", populația e gata să accepte sacrificii imense, deși cu doar cîțiva ani în urmă s-ar fi răzvrătit la cea mai mică aluzie despre costurile reformei. Pretențioasă și nerăbdătoare în primii ani de tranziție – atunci cînd prețul și efortul ar fi fost mult mai mici –, societatea românească se dovedește acum înțeleaptă, modestă și tolerantă.

(apărut în Dilema, *nr. 213,* 21 februarie 1997)

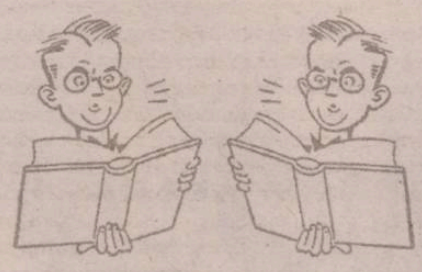

Dilema veche vă propune

■ Romii nu au în limba lor cuvîntul *căsătorie*. Noi însă, cînd zicem romi, zicem căsătorii aranjate. Cum vedem noi și cum văd ei aceste „căsătorii"? Pornind de la o cercetare de lungă durată a romilor cortorari din Transilvania, Cătălina Tesăr va vorbi despre importanța tokmelilor (negocierile pentru aliațele matrimoniale) și a familiei la romi, joi, 23 februarie, de la ora 18, la Clubul Țăranului, în cadrul „Conferințelor de la Șosea". (Adina Popescu)

■ Pe 7 ianuarie 2015 avea loc atacul terorist din redacția publicației satirice franceze *Charlie Hebdo*. Cartea *Dragă, mă duc la Charlie* (Editura ALL) este confesiunea lui Maryse Wolinski, văduva caricaturistului Georges Wolinski. Cîteva luni mai tîrziu, pe 13 noiembrie 2015, au avut loc atacurile teroriste de la Bataclan, Paris, unde jurnalistul Antoine Leiris și-a pierdut soția. Cartea *Nu veți avea ura mea* (Editura Nemira) este scrisoarea pe care Leiris, rămas să-și crească singur copilul de un an și ceva, a publicat-o ca pe un manifest împotriva urii. Două cărți-elegii ale suferinței dintr-un cumplit an 2015, care nu va fi uitat prea ușor. (Marius Chivu)

■ Toate filmulețele naționale care ironizează sloganul lui Trump *„America First!"* au fost adunate aici: http://everysecondcounts.eu. Merită să le vedeți pe toate. Explozie de creativitate națională. Prinsă cu protestul anti-OUG 13, reacția României nu apăruse încă săptămîna trecută, dar cea a Republicii Moldova, da! (Marius Chivu)

■ Pe 25 februarie, la Opera Maghiară din Cluj-Napoca, o nouă conferință TEDx. Un grup de vorbitori charismatici și inteligenți vor susține discursuri în cunoscutul format TED pe tema *„Going Beyond": aventura de a vedea dincolo de orizont, dincolo de aparențe, dincolo de mulțumitor, dincolo de „așa a fost dintotdeauna". A vedea altfel.* Recomand acest eveniment, cu atît mai mult cu cît unul dintre redactorii noștri se numără printre vorbitori. Așa că recomand în cunoștință de cauză. Dacă nu știți încă prea bine ce e cu conferințele TED și TEDx, deși m-aș mira, mergeți pe www.tedxcluj.com. (Sever Voinescu)

■ „Antim Ivireanul nu a fost doar un iscusit tipograf care stăpînea toate secretele meșteșugului sau un ctitor și organizator de tipografii, ci, în egală măsură, și un remarcabil editor" – din prefața albumului *Antim Ivireanul. Opera tipografică,* apărut la Editura Institutului Cultural Român cu ocazia împlinirii a 300 de ani de la moartea marelui ierarh-cărturar; coordonatorul lucrării arhim. Policarp Chițulescu, directorul Bibliotecii Sfîntului Sinod. Lansarea – miercuri, 22 februarie, ora 11, în sala „Ion Heliade Rădulescu" a Bibliotecii Academiei Române. (Ruxandra Mihăilă)

■ Încă o carte de Alain de Botton, *Ce se întîmplă în iubire* (Humanitas, 2017, traducere de Radu Paraschivescu). De astă dată, o poveste de cuplu, cu căsătorie, copii și tot tacîmul, care încearcă iar să răspundă la întrebarea: „Fericiți pînă la adînci bătrînețe?" (Iaromira Popovici)

■ La Teatrul Mic din București se joacă *Deșteptarea primăverii* de Frank Wedekind, în regia lui Vlad Cristache. E (din nou) un moment bun pentru această piesă care vorbește, apăsat, despre conflictul dintre generații. (Matei Martin)

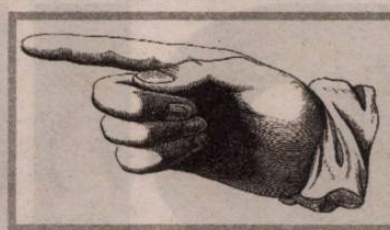

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Incompetența**
- **Familia**
- **Ateismul**
- **Identitate națională**

Interviu istoric! Nu-l pierdeți!

În numărul viitor, vom publica un interviu extraordinar acordat în exclusivitate revistei noastre de Gary Kasparov. Una dintre puținele voci curajoase din Rusia de astăzi vorbește lumii prin *Dilema veche*.

album dilematic Dana Catona

DILEMA VECHE

REDACȚIA:

Dana CĂLINESCU (secretar general de redacție).
Marius CHIVU ● Radu COSAȘU ● Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU (redactor-șef adjunct)
Matei MARTIN ● Matei PLEȘU ● Adina POPESCU
Iaromira POPOVICI ● Ana Maria SANDU
Dan STANCIU (art director) ● Mircea VASILESCU
Sever VOINESCU (redactor-șef)

RUBRICI:

Teodor BACONSCHI ● Ion BARBU ● Aron BIRO
Paul BREAZU ● Codrin Liviu CUȚITARU
Cristina FOARFĂ ● Petre GURAN
Maria IORDĂNESCU ● Eugen ISTODOR
Selma IUSUF ● Anca MANOLESCU
Ruxandra MIHĂILĂ ● Vintilă MIHĂILESCU
Ovidiu NAHOI ● Radu NAUM ● Valeriu NICOLAE
Liviu PAPADIMA ● Cătălin PAVEL ● Radu PREDA
Ancuța PROCA ● Oana STOICA
Cătălin ȘTEFĂNESCU ● Bogdan TĂNASE
Teodor TIȚĂ ● Rodica ZAFIU

TEHNOREDACTARE: Adrian DAMIAN
EDITOR WEB: Cristina ȘTEFAN

Informații și reclamații ABONAMENTE:

031.860.30.57; 031.860.30.85

(numere cu tarif normal, disponibile de luni pînă vineri, între orele 9 și 18)

e-mail: abonamente@adevarulholding.ro

MANAGEMENT GRUPUL DE PUBLISHING:

Administrator Special: Carmina Dumitrescu
Director Publicitate: Elisabeta Cîrciu
Director Marketing: Mircea Ionescu
Coordonator Producție: Constantin Delta
Director Distribuție: Dana Zamfir
Sales Manager: Mihaela Cărăușu
mihaela.carausu@adevarulholding.ro

ISSN: 1584-1669

Revistă editată de: Adevărul holding

Publicație auditată de: BRAT

Tiraj: 9.400

Tipărit la Tipomedia

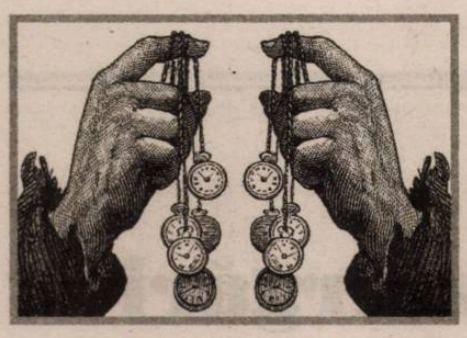

Andrei PLEȘU

nici așa, nici altminteri

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

Cochete neliniști academice

Un grup de academicieni (aproape o treime din numărul total al „nemuritorilor“) și-a exprimat, într-un „apel“ cam prolix și scris cu o emfază gongorică, îngrijorarea cu privire la „situațiunea“ țărișoarei. Lista pericolelor care ne pîndesc e lungă. De cele mai multe dintre ele sîntem conștienți cu toții: stăm prost cu educația, cu sănătatea, cu profesionalitatea, cu respectul valorilor, ca să nu mai vorbim despre corupție, despre defrișări iresponsabile, despre „tensiuni sociale“ etc. Ar mai fi fost de menționat și altele: lipsa cronică a infrastructurii, o iminentă criză demografică, un context geopolitic plin de riscuri. Dar accentul nu cade, în acest text, pe enumerarea „racilelor“ de mai sus. Accentul cade pe pierderea cvasi-garantată a independenței și suveranității naționale, pe „oculta“ care ne fură pămîntul și ne va dezmembra țara, pe mistificarea istoriei, de natură să ne lase fără eroi și fără gloria strămoșească. „Trădare, trădare, de trei ori trădare!“ – strigă Farfuridi, devenit, între timp, academician. Diagnosticul cel mai corect dat acestui document aparține, din fericire, tot unui academician, mai mult decît respectabil: dl Viorel Barbu. Textul – spune domnia-sa – apare într-un „moment nepotrivit“ și are „un conținut neadecvat“. E de remarcat, de altfel, că și actualul președinte al înaltului for, dl Ionel Valentin Vlad (așezat în scaunul ocupat cîndva de Ion Heliade-Rădulescu, A. Treboniu Laurian, Ion Ghica, M. Kogălniceanu, Anghel Saligny și alți predecesori destul de onorabili...), s-a abținut să semneze apelul, ba chiar l-a retras de pe site-ul instituției, la scurt timp după ce fusese „strecurat“. Cîțiva semnatari prestigioși și-au dezmințit, ulterior, semnătura: rectorul Universității București, dl Mircea Dumitru, teologul Wilhelm Dancă, marea muziciană Mariana Nicolescu, dnii Petre Frangopol, Ion Iovițț Popescu și alții. M-a bucurat să văd că Șerban Papacostea, Nicolae Manolescu, Ileana Mălăncioiu, Șerban Sturdza, Daniel Dăianu nu se regăsesc printre semnatari. În schimb, contemplu, cu stupoare și melancolie, „înregimentarea“ cuminte a unor intelectuali de calitate cum sînt Mircea Martin, Gheorghe Ștefan, Mircea Flonta, Alexandru Zub. De Irinel Popescu nu mă mir. Și-a dorit cu atîta fervoare insigna de academician, încît nu poate risca s-o pună în joc. Evident, nu mă mir de Răzvan Theodorescu sau de oboseala guralivă a lui Dinu Giurescu.

Apelul a fost, pe de altă parte, lăudat de Călin Popescu Tăriceanu, ceea ce ar trebui să fie stingheritor pentru „aderenți“ („Lăuda-te-ar Bogdan Duică și pupa-te-ar Popa Iapă...“ ar fi spus Topîrceanu). Despre inițiatori, ce să zic? Nu-l știu decît pe patriotul ardelean Ioan-Aurel Pop. Dl Gheorghe Păun e în afara competenței mele, dar îmi spune ceva numele dlui general Victor Voicu, secretarul general al Academiei noastre. Acum ceva timp, șef al Centrului de Cercetare Științifică Medico-Militară, dînsul a fost suspectat că făcea afaceri cu o firmă a soției, ceea ce l-a determinat pe președintele de-atunci al secției de Științe Medicale a Academiei, dr. Laurențiu Popescu, să admită că „incidentul“ creează „o situație extrem de neplăcută“ în cadrul instituției tutelare. Tot o asemenea situație apare, s-ar zice, și ca urmare a inițiativei de acum...

Trebuie spus că nici „vedetele“ de primă mărime ale apelului nu par să fie întru totul de acord. Dl Eugen Simion crede că statul român e bolnav de schizofrenie, în vreme ce dl Ioan-Aurel Pop vorbește doar de o „ușoară dezorientare“. Greu de înțeles, între altele, e și modul în care s-a constituit, semnat și publicat apelul în discuție. Se pare că se lucrează la el de mult, însă „abia acum a fost gata“! Dar chiar în textul apelului se vorbește despre o subminare a unității, suveranității și independenței naționale, mereu la pîndă „în ultimele decenii“. Ce-a făcut, în aceste decenii, Academia Română, „aflată de un secol și jumătate în serviciul Națiunii Române“? Ce a trezit-o brusc din mîndra ei amorțeală? Probabil vreo insomnie conjuncturală a dlui general Victor Voicu...

Nu știu cît de preocupată este Academia Română de problema „regionalizării“. Ceea ce știu e că nu se prea agită cu privire la obligația ei fondatoare: *păstrarea și promovarea limbii române*. Din punctul meu de vedere, cîțiva „particulari“ fără lauri (ca dna Rodica Zafiu și dl Radu Paraschivescu) fac mult mai mult pentru buna întreținere a graiului autohton decît „experții“ în robă din Calea Victoriei. E destul să citești apelul pe care l-au produs ca să te amărăști pe termen lung: limbaj de lemn, demagogie ieftină, retorică inerțială de partid predecembrist. Într-un cuvînt: coreografie previzibilă, de fațadă, stilistică rudimentară, fără priză reală cu realitatea țării.

Vintilă MIHĂILESCU

...@hai-hui.ro

Clasa creativă și clasa trudnică

Văd, deci mă îndoiesc. În ultimele săptămîni, această înțelepciune a fost parcă mai de folos decît oricînd. Încerc totuși să mă îndoiesc cu metodă. Dar cum asta nu cred că interesează pe cineva, sar peste „metodologie“ și mă grăbesc să spun doar că voi încerca să privesc lucrurile și din perspectiva duratei lungi, căci multe dintre cele de față îmi sună a *déjà-vu*, iar istoria pare să aibă astfel de elemente recesive. Mai rămîne acum să-mi aleg un punct al vederii, adică o perspectivă plauzibilă: o „ipoteză“. Iat-o: „Istoria României contemporane s-a desfășurat toată sub semnul unei grave *crize agrare*, din ce în ce mai acută și ajunsă a fi, la sfîrșit, permanentă“ – afirma Henri Stahl în 1946. Și trăgea o consecință la fel de importantă pentru cunoașterea socială în spațiul românesc: „Știința noastră socială a căpătat de aceea un caracter *polemic*, datorită căruia oamenii cei mai de bună-credință erau furnizori de temeiuri doctrinare pentru atitudini politice cu rezultate imediate“. Altfel spus, ar fi vorba despre durata lungă a unui *conflict structural* în jurul „chestiunii agrare/țărănești“, care a (re)configurat pînă în ziua de astăzi *actori sociali rivali* diverși și care a generat *polemici recurente* pe tema celor „două Românii“.

În lipsa spațiului pentru argumente, un moment istoric pe post de studiu de caz: 1907, ultima mare răscoală țărănească din Europa. Conflictul este cel vechi, între țărani și boieri, pe problema practică, nu ideologică, a „drepturilor și datoriilor“ mutuale – în speță, a „contractelor agricole“, discutate și disputate în Parlament, încălcate în teritoriu. Actorii: *țăranii*, structural neschimbați, în ciuda reformelor survenite, cu o proprietate de tip devălmaș și un tip de moștenire egalitar care le fărîmița rapid loturile primite; *boierii*, dintre care o bună parte se mutaseră la oraș, alimentaseră o *noblesse d'état* și o intelectualitate în creștere rapidă, intraseră în politică, dar își urmăreau în continuare interesele de latifundiari prin – al treilea actor – *arendaș*, care, în cazul de față, era evreul Mochi Fischer, adică *străinul*. În sfîrșit, *statul*, care a dat totdeauna legi *agrare* și nu *agricole* (centrate adică pe proprietate, nu pe productivitate) – după cum observa Garoflid în 1938, și încă avea să mai constate Von Hirschhausen în 1996: vă dăm pămînt, dar e treaba voastră cînd și cum îl lucrați. Rezultat: răscoala țărănească de la 1907 nu a fost doar țărănească, ci a cuprins și muncitori, orășeni sau soldați; și nu i-a vizat doar pe boieri, ci și pe „străini“, degenerînd, ideologic, în xenofobie (în speță, în antisemitism); a divizat apoi țara, nu doar pe liberali și pe conservatori, care și-au pasat reciproc vina celor întîmplate.

Avem aici cele trei ingrediente de bază: *țăranul* rural, *boierul* mutat la oraș și *străinul*, o burghezie alogenă (pe la 1925, în orașele Transilvaniei, românii reprezentau doar 8,4%), permanent curtată și temută în același timp.

Actorii sociali s-au schimbat, dar conflictul a rămas, configurînd noi și noi polarități ireconciliabile ale celor „două Românii“. Satul, valorizat ca model cultural/civilizațional de Vulcănescu, și orașul, care, pentru Manuilă, este „elementul de progres, de producție și schimb internațional de valori“; țăranul bun, căci etern („La noi, singura realitate permanentă, inalterabilă, a fost și a rămas țăranul“ – susținea Rebreanu în 1940), și țăranul rău, căci anistoric („Noi nu mai vrem să fim eternii săteni ai istoriei“ – clama Noica în 1943). A venit apoi comunismul și a luat pămîntul țăranilor, mai ales pentru că, pe model stalinist, nu avea încredere în ei – drept care i-a convertit cu forța la proletariat. *A posteriori*, discursul anticomunist i-a considerat deci pe țărani victime ale comunismului, dar, paradoxal, profitori ai acestuia, în măsura în care au devenit „oameni ai muncii“ în fabrici. Apoi a căzut comunismul și țăranilor li s-a restituit pămîntul, dar tot prin legi agrare. Rezultatul: la peste un secol de la 1907, repartiția pămînturilor între marii latifundiari și gospodăriile de subzistență este exact aceeași: 0,6% dintre exploatații dețineau, în 1905, 49% din terenul agricol al țării, iar în 2015, tot fix 0,6% dețin 52%. Muncitorii au revenit la țară, după care au fost nevoiți să plece din țară, la lucru. România a luat-o pe calea tranziției spre „economia de piață“, dar asta doar în orașe, căci la sate tranziția a fost mai degrabă spre un soi de neofeudalism: *n-a fost o tranziție, ci două* – ne spune Vladimir Pasti –, configurînd politic și economic schimbarea la față a celor două Românii, între care prăpastia crește, nu scade. Ceea ce trage în jos și dezvoltarea orașului, și aduce la disperare o clasă de mijloc emergentă.

În tot acest timp, clivajele se multiplică precum păpușile rusești, fiecare spațiu social avîndu-și propria sa diviziune în actori ai dezvoltării și asistați ai acesteia – și asta de la rural *versus* urban, România moaștelor *versus* România politicii, România prezentului *versus* România viitorului, pînă la... bătrîni *versus* tineri. Sîntem, evident, români cu toții, dar important este *împotriva cui* sîntem români?!

Dacă privești însă mai de demult și mai de departe, s-ar părea că, începută de Cuza, rezolvarea „chestiunii rurale“ nu s-a încheiat nici astăzi. Cele două Românii, configurate diferit în jurul aceluiași conflict, nu reușesc deci să fie una singură nici în prezent, dar fiecare are dreptate. Dreptatea ei; indignarea sa...

Ce rămîne (relativ) constant dincolo de aceste fluidități contextuale? *Conflictul* dintre ele. Conflictul dintre două geometrii sociale variabile, una pe care o putem numi *clasa trudnică*, moștenitoare a țărănimii rurale și proletarizate superficial, și alta pe care o putem considera *clasa creativă*, moștenitoare a elitelor urbane, chiar dacă repartiția spațială a acestora nu mai corespunde decît parțial celei rural-urban. S-au ignorat și adesea s-au urît reciproc de atîta timp, încît astăzi nu se mai cunosc, dar ajung să se recunoască în ura spontană care le opune de cîte ori se privesc față în față. Război civil? Să nu ne jucăm cu focul! Ura nu este suficientă pentru un „război“, e nevoie și de structură. Atunci ce? Ca să folosesc abuziv conceptele lui Hegel, o *dublă dialectică neisprăvită*: una, între clasa trudnică și clasa creativă, și alta, între autohtoni și alogeni. În nici unul dintre cazuri (care, uneori, converg), *teza* și *antiteza* nu reușesc să producă o *sinteză*. Practicăm ritul eternului paricid: ne omorîm părinții, dar pentru a le moșteni păcatul și a lua totul de la capăt: trăim în prezentul continuu al „grelei moșteniri“. Oedip ratat, trecut neîngropat, ce se transformă în moroi și bîntuie „polemicile“ noastre sterile.

***Vintilă Mihăilescu** este antropolog, profesor la Școala Națională de Științe Politice și Administrative. Cea mai recentă carte publicată:* Apologia pîrleazului, *Editura Polirom, București, 2015.*

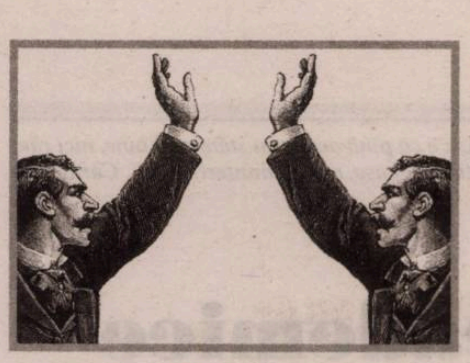

Valeriu NICOLAE
rătăcit în **Euro**-Narnia

Fashionu', balet şi alergări

– *Check-in?*

Sînt la *check-in.* Şi am stat deja douăzeci de minute la coadă. Mi se pare că nu am înţeles întrebarea. Probabil faţa mea arată asta, aşa că întrebarea vine încă o dată. Piticii zburdă.

– *Nuuuu... am venit în excursie în Bucureşti şi primul obiectiv turistic a fost să verific dacă funcţionează* check-in-*ul de la zborul înapoi.*

Doamna nu e deloc amuzată, aşa că primesc un loc la mijloc, căci bilete la fereastră cică nu mai erau. Asta se dovedeşte a fi un adevăr „alternativ", iar doamna în mod sigur ar putea face o carieră strălucită la Antena 3 şi România TV. Şi pe la Realitatea sau B1 sigur s-ar descurca. Jumătate din avion este gol şi atît în faţă, cît şi în lateral sînt locuri libere la fereastră. Desigur, unde stau eu nu este nici un loc liber. Îmi vine să îmi întreb vecinele cu ce au supărat-o şi ele pe doamna de la *check-in,* dar mă abţin.

Doamna de la fereastră e atît de siliconată încît îmi trece prin minte că aş dori-o prin preajmă în caz de accident rutier. Şi pentru o amerizare forţată cred că ar fi foarte utilă. De fiecare dată cînd întoarce capul spre mine am impresia că o să îmi iau nişte buze peste faţă, aşa că mă feresc instinctiv. Îi mulţumesc mamei în gînd, căci anii de antrenament de ferit de scatoalce pentru tot felul de remarci „deştepte" se dovedesc a fi utili şi în avion. Piticii mă chinuie rău şi îmi vine să încerc să pun cîte un *mac-mac* înaintea fiecărei silabe cînd aş vorbi cu ea. Aşa aş inventa şi o nouă păsărească pentru fotomodeloaice.

Se ridică să meargă la toaletă şi realizez cu oarecare îngrijorare că fie doamna şi-a luat rochia invers, fie trebuie să îmi reconsider serios noţiunea de decolteu. Mă simt cam mîrlan, dar încercînd să evit să mă uit la raţă (ptiu, am vrut să zic la faţă), mi-au căzut ochii în decolteul doamnei. Mă gîndesc că şi dacă ar fi fost invers rochia, tot ar fi fost cam exagerată. Îmi dau seama cu stupoare că doamna s-a întors spre stînga destul de brusc, iar bustul a rămas încă spre mine. Noroc că scaunul din dreapta e gol, căci altfel oricine ar fi stat acolo ar fi fost în mare pericol, avînd în vedere forţa de pendulare a sacilor de silicon. În capul meu admir forma fizică şi echilibrul doamnei, eu aş fi fost în mod sigur dezechilibrat de o mişcare de felul ăsta. Mă folosesc de oportunitate şi mă mut pe unul dintre locurile libere.

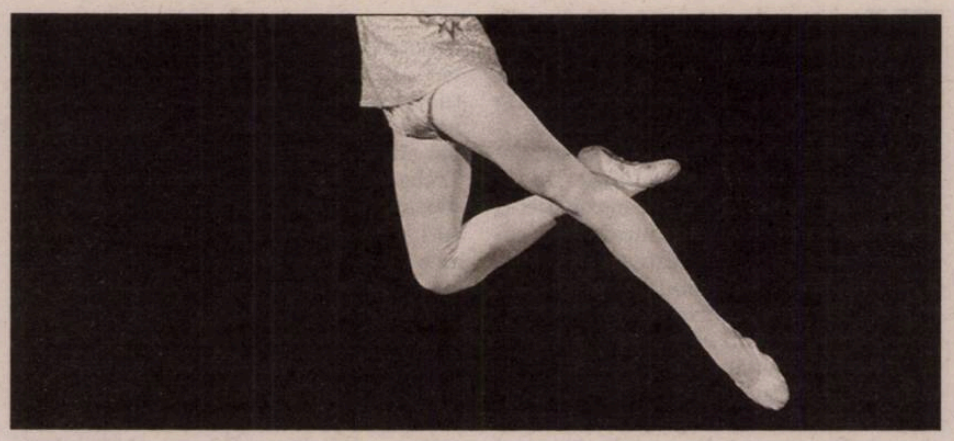

Ajung teafăr la Strasbourg şi car cu entuziasm bagajele din dotare. Spre mine vin doi neni alergînd. Sînt îmbrăcaţi beton, în ţoale care costă cît o maşină din tîrg de la Vitan. Pantofi de alergare făcuţi la comandă, căciulita care le lasă cheliile să respire adecvat, tricou de firmă specializată în alergare, geacă de alergat care costă cît blana a mai procopsită a Getei. Sînt înzestraţi regulamentar cu echipament şucar pentru iPhone ţîşpe, că doar nu ne jucăm aşa cu alergatul.

Aleargă, bineînţeles, ca nişte cizme. Dar nu asta este problema mea. Problema este echipamentul pe care îl poartă de la brîu în jos. Au nişte cioraiegări minunaţi, care ne permit tuturor celor de pe stradă să povestim acasă că am văzut nişte puţulici alergînd. Ce e drept, erau ele cam încorsetate, dar tot alergau voioase prin oraş. Mă gîndesc cum echipamentele de alergat încep din ce în ce mai mult să semene cu cele de biciclişti, care aduc şi ele din ce în ce mai mult cu cele de balet.

În timpul lui Ceaşcă eram obligaţi de şcoală să mergem la diverse manifestări artistice. Aşa am ajuns împreună cu mama la un spectacol de balet. Mama a fost foarte impresionată de balerini şi s-a scuipat în sîn pe tot drumul de întoarcere. Entuziasmul meu pentru costumaţiile balerinilor a fost bine calculat (în fapt, eu am fost mult mai impresionat de balerine) şi, ca urmare, am primit sprijinul total al mamei pentru chiul la activităţile artistico-educative. Retrospectiv, mi se pare că echipamentul balerinilor din timpul comunismului era mai decent decît ultimele modele de pantaloni de alergat.

Îmi car cu entuziasm mai departe bagajele pînă la tramvai. În tramvai e o doamnă care pare încătuşată într-un material antiexploziv. Nu ştiu cum o să poată să îşi dea hainele jos, că par lipite. Dar, în mod sigur, doamna o să-şi dubleze volumul cînd se va întîmpla. Mă aşez departe, în mod preventiv, că nu se ştie cînd se poate întîmpla un accident şi îmi dau seama că sînt varză cînd vine vorba de modă.

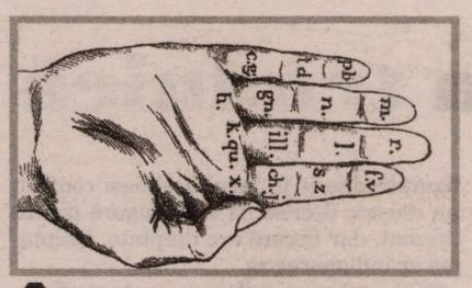

Codrin Liviu CUŢITARU
prezentul discontinuu

Semnificaţia unui cuvînt

În lumea modernă, naţiunea este tot mai puţin văzută ca reflecţia unei *conştiinţe etnice* şi tot mai mult drept oglinda unei *conştiinţe civice*. Mi se pare firesc. Unitatea de acţiune şi de identitate a unui grup dat vine din valorile sale etice şi sociale, iar nu, neapărat, din coincidenţa istorico-geografică de a vorbi o limbă comună şi de a împărţi acelaşi teritoriu. Prin urmare, strict prezumtiv judecînd lucrurile, în postură de, să zicem, chinez, te poţi simţi, la un moment dat, „mai conaţional" cu americanii decît cu propriii tăi semeni biologici, dacă scara axiologică la care îţi raportezi existenţa devine compatibilă cu modelul comportamental majoritar de peste Ocean şi nu cu paradigmele filozofice din jurul Marelui Zid. Din această revelaţie a lumii recente s-a născut, cred, ideea „cetăţeniei universale". La fel, fenomenul „globalizării" şi cel al „spiritualizării graniţelor" (pe care îl amintea, între alţii, şi diplomaţia noastră interbelică, prin Nicolae Titulescu, încă din anii '20 ai secolului trecut). Uniunea Europeană a materializat, a concretizat aşadar, în contemporaneitate, o gîndire teoretică sesizabilă de foarte multă vreme. Detractorii ei (adunaţi, de regulă, în jurul unui principiu vetust: „un stat, o naţiune") nu observă, voit ori nu, tendinţa noilor generaţii de indivizi de a depăşi, psihologic şi cultural, izolaţionismul („localismul", „specificismul", „regionalismul", „purismul", „identitarismul") înaintaşilor şi de a se proiecta în „componentele" manifestaţionale ale unui spirit mondial. Ştiu ce veţi spune acum: dar Brexit-ul, dar Trump? Cum se explică ele, dacă înclinaţia generală ar fi, cu adevărat, cea descrisă mai sus? Nu am decît un singur răspuns la o asemenea interpelare: devierile în cauză reprezintă zvîrcolirile din urmă ale trecutului, ale unor mentalităţi încă neapuse (şi, tocmai de aceea poate, coagulate într-o ultimă răbufnire, aparent, puternică!), deşi profund învechite. Văd „contradicţiile" menţionate în varianta unor refulări finale şi, în consecinţă, temporare, ale declinului ireversibil traversat de către o istorie în descompunere. Declinul „lumii aşa cum o ştim", cu alte cuvinte. Segmentul de vîrstă între 18 şi 35 de ani a votat, statistic vorbind, în procente gigantice, atît împotriva Brexit-ului, cît şi împotriva lui Trump. Viitorul le aparţine lor. Un viitor, adică, preponderent al „civismului" în dauna „naţionalismului".

Poporul *şi-a susţinut cauza prin demonstraţii.*

Am urmărit un interviu televizat cu filozoful Gabriel Liiceanu, unde analistul peratologic mărturiseşte că, în toiul demonstraţiilor anticorupţie din România anului 2017 (probabil unice, prin amploare şi spectacol, în istoria europeană!), a simţit, nemijlocit, *transformarea noastră, din populaţie, în popor*. Punctul de plecare îl constituia o meditaţie mai veche a lui Constantin Noica, în lumina căreia, după decenii de abuz istoric, românii s-ar fi complăcut, preponderent, în vieţuirea fără orizont a unei „populaţii" şi nu s-ar mai fi ridicat la nivelul de viaţă a unui „popor". Preciza Gabriel Liiceanu, absolut întemeiat, că, în interiorul acelor manifestaţiii, ne-am fi reîntîlnit unii cu alţii, ne-am fi regăsit şi recunoscut pe noi înşine după o lungă perioadă de înstrăinare. De ce e absolut întemeiată o astfel de viziune? Pentru că ea defineşte conceptul de *naţiune*. Nu orice „naţiune", bineînţeles, ci naţiunea viitorului, a civismului şi conştiinţei etice. Nu a naţionalismului şi identitarismului, nu a „etnicităţii" carevasăzică segregaţioniste şi agresive. Într-adevăr, *poporul român* (să nu ne amăgim: în spatele sutelor de mii de protestatari ieşiţi în stradă se află alte milioane de cetăţeni, *majoritatea* incontestabilă a românităţii actuale!) s-a dezvăluit acolo într-o „clipa astrală", după formula lui Stefan Zweig, de exprimare a inteligenţei sale. Se pune totuşi întrebarea: dacă *poporul român,* în latura lui definitorie, a coborît în piaţă, de ce, cu doar o lună înainte, la alegerile politice, cîştigau detaşat tocmai cei împotriva cărora s-au făcut amintitele manifestaţii? Răspunsul este simplu, deşi mulţi l-au complicat în analize abracadabrante: întrucît, politic judecînd situaţia, naţiunea română *nu mai are, în prezent, apetenţă pentru nici una dintre taberele jocului electoral*. Ceea ce s-a întîmplat pe parcursul manifestaţiilor anti-OUG 13 nu a fost un act „politic", ci unul „civic", acela care, aşa cum spuneam, oferă consistenţă identităţii de grup, „identităţii naţionale", în sensul modern al termenului. Paradoxal, *poporul* şi-a susţinut cauza prin demonstraţii, raportîndu-se la palierul civic de funcţionare a societăţii, mai degrabă decît la urne, pe cînd *populaţia* s-a exprimat prin vot, anterior, pe nivelul politic al mecanismului statal. Amîndouă planurile sînt perfect democratice, însă faptul că astăzi au devenit disjuncte tulbură, să admitem, adînc.

Vina pentru ruptură rămîne, exclusiv, a clasei politice, care nu mai are nimic de oferit în actul electoral – marcat de absenteism grav! – şi trebuie, ca atare, asanată civic în mod plenar. Cîtă vreme politicienii vor dialoga cu *o populaţie* şi nu cu *un popor,* mă tem că teribila scindare va continua.

Codrin Liviu Cuţitaru *este profesor la Facultatea de Litere a Universităţii din Iaşi. Cea mai recentă carte publicată:* Studii de anglistică şi americanistică, *Editura Junimea, 2016.*

Ovidiu NAHOI

EU și UE

Cînd România devine simbolul speranțelor europene

Am urmărit în aceste zile îndeaproape reacțiile presei internaționale cu privire la protestele de la București și din alte orașe ale țării. Niciodată, cu excepția zilelor din decembrie 1989, imaginea României în presa internațională nu a fost atît de bună. Și niciodată evenimentele din România nu au fost considerate atît de pline de semnificații pentru întreaga Europă. Iată doar cîteva idei care au fost atinse de publicațiile internaționale.

■ ***O veste bună pentru întregul proiect european.*** Filozoful și scriitorul liberal francez Gaspard Koenig vorbește, în cotidianul *Les Échos,* despre „Lecția anticorupție a cetățenilor români". El spune că „manifestațiile demonstrează că apare în Europa o nouă concepție despre politică, în care probitatea este erijată în virtute cardinală". „România, revoltată contra populismului și manifestînd pentru statul de drept, ne-a arătat în aceste zile căile democrației (...). Mefiența față de oamenii politici este însoțită de o încredere tot mai mare în instituții, în particular cele ale Uniunii Europene. (...) Românii ne reamintesc astfel că, în aceste timpuri de euroscepticism, Uniunea Europeană este garanția ultimă a statului de drept. Românii, spre deosebire de noi, vesticii, au mai vie în memorie autocrația și deci strîmbă mai puțin din nas în fața eurocraților. Europa este plictisitoare, dar salutară. Și dacă renașterea europeană va veni mai puțin de la «nucleul» fondator și mai mult de la dinamismul periferiei sale?"

Der Standart (Austria) constată că „sperietoarea Bruxelles-ului" a funcționat în cazul României. „Guvernul român a vrut să sfideze Bruxelles-ul, dar s-a dovedit că este riscant să ridici pumnul ostentativ împotriva UE. Guvernul român și-a făcut calculele sale, fără a se mai gîndi și la propriii cetățeni. Iar ei au participat la cea mai mare mișcare de protest care s-a văzut de la căderea comunismului. Meciul București *vs* Bruxelles, în care s-au angrenat anumite elite politice locale, care au vrut să speculeze sentimentele patriotice, a fost întrerupt".

Iar ziarul *Le Monde* găsește o formulă prin care să definească răspunsul opiniei publice la corupție. Cuvîntul este *„Dégagisme"*. „Dacă vorbim despre etică, ei bine, clasele mijlocii americană sau franceză nu sînt fundamental diferite de clasele de mijloc din România sau din Islanda, de exemplu. Într-o zi sau alta, ele vor constata că fenomenul corupției este furt. (...) Înseamnă că aceia pe care politicienii au promis să-i protejeze au fost înșelați. Și, la rîndul lor, liderii vor ajunge ținta acestei mișcări devastatoare."

■ ***O provocare regională.*** Pentru *Financial Times,* „Acțiunile partidului de guvernămînt PSD au crescut riscul ca România să înregistreze regrese în ce privește statul de drept, la fel ca și în cazul altor țări ex-comuniste. Din fericire, răspunsul puternic dat de românii înșiși a permis blocarea intențiilor Guvernului. Dar românii trebuie să rămînă vigilenți și să se asigure că ordonanțele nu vor fi aplicate într-o altă formă și că Guvernul nu neutralizează controlul democratic. Prietenii și aliații Bucureștiului, inclusiv SUA, ar trebui să sprijine în continuare reformele și să exercite o presiune permanentă pentru a preveni regresele. Aceasta ar putea fi singura modalitate de a preveni ca România să o ia pe aceeași cale ca și unii dintre vecinii săi". După cum transmite Euronews, preluată de news.ro, „ieșirea românilor subliniază curentul de nemulțumire, ce poate fi observat și în alte țări din Europa Centrală și de Est, față de prăpastia dintre așteptări și realizările procesului de tranziție".

■ ***O trezire la viață a României.*** „De mai bine de 25 de ani, România se află pe un drum al înnoirii. Societatea ei civilă capătă o voce din ce în ce mai critică (...). Este o societate civilă tînără, aflată în drum spre maturitate și pregătită să facă față încercărilor vremurilor noastre. Acest proces de maturizare a societății civile din România este, totuși, ireversibil", scrie Deutsche Welle.

În Polonia, revista *Polityka* notează că „în România s-a acumulat multă nemulțumire și nu este prima dată cînd oamenii ies în stradă. Trebuie ca românii să-și ia soarta în propriile mîini. Și să se asigure nu doar că vocea lor este auzită, ci și că evenimentele vor produce rezultate tangibile". Iar pentru Euronews, „protestele actuale demonstrează și că noua generație rezonează puternic la mesaje care subliniază fisura dintre modul în care a fost făcută pînă acum politica în România și așteptările actuale de a face parte dintr-o societate europeană manierată".

■ ***Un exemplu de urmat.*** Grecii ar trebui să urmeze exemplul României, scrie portalul Protagon (Grecia). „Grecilor le va lua probabil ceva timp pentru a înțelege cum este posibil ca atît de mulți oameni să protesteze împotriva corupției. Deși istoria ne-a oferit și nouă multe oportunități de a face acest lucru, niciodată n-am simțit nevoia de a ieși în stradă pentru a demonstra împotriva celui mai mare blestem. Toate luptele noastre sociale au fost limitate la a cere ceva din partea statului." Iar săptămînalul ungar *Magyar Narancs* remarcă faptul că „românii au spus în mod clar că nu doresc ca țara să se angajeze pe calea «orbánizării». Și aceasta, în ciuda tuturor beneficiilor cu care Guvernul a încercat să-i împace. Ei au rezistat vitejește tentației."

(pentru redactarea acestui articol au fost folosite mai multe traduceri ale articolelor de presă folosite în emisiunile RFI România)

***Ovidiu Nahoi** este redactor-șef la RFI România.*

PUBLICITATE

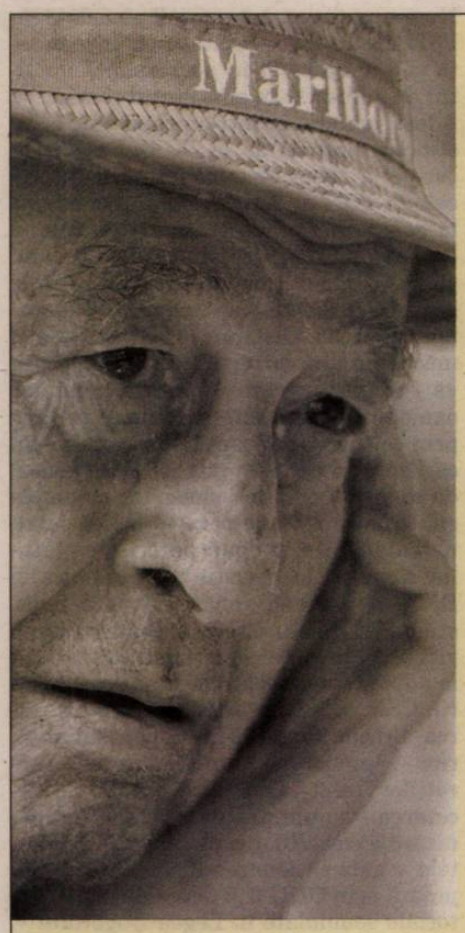

adevărul
îți aduce

Ultima parte a însemnărilor intime ale lui Ștefan Andrei, continuarea scrierilor din captivitate între anii 1990-1991.

Ultima filă din acest jurnal nu a mai fost scrisă de Ștefan Andrei. A urmat o zi crucială pentru el. Va primi o condamnare, cel mai probabil, sau va fi achitat?

Ștefan Andrei,
fost Ministru de Externe
al României ceaușiste

Împreună cu
„Adevărul"
la doar **14,99 lei**

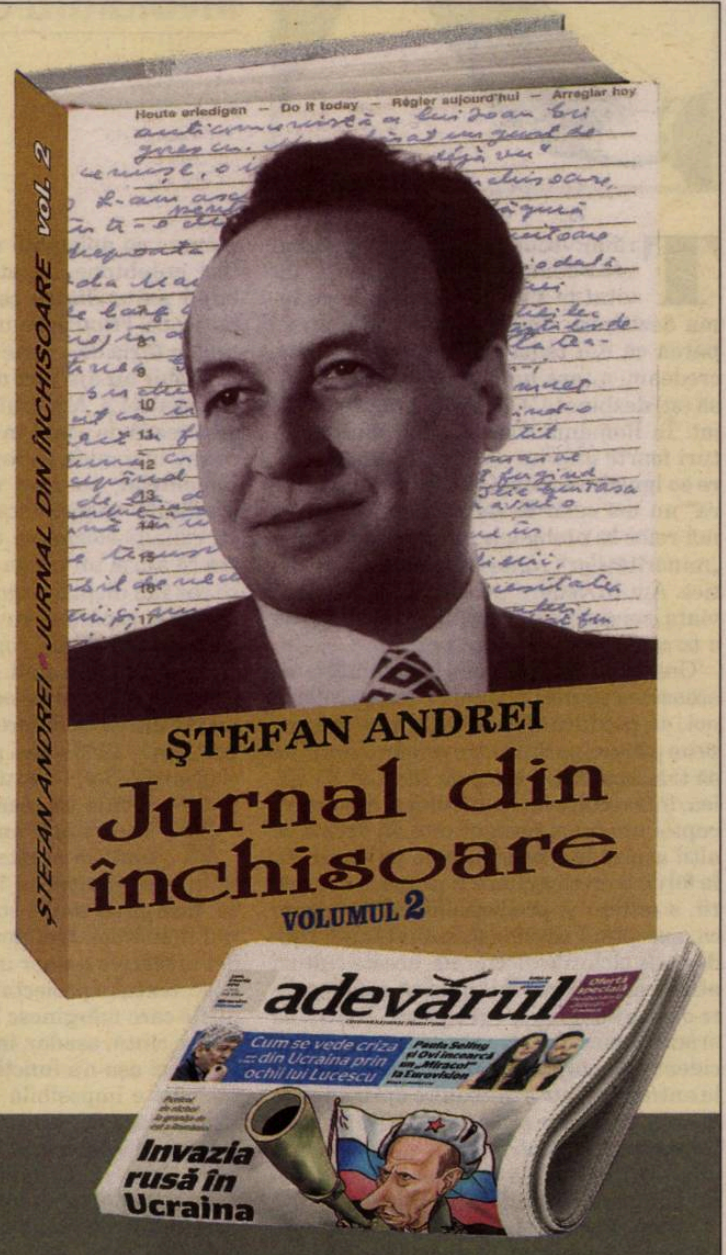

De luni, 20 februarie

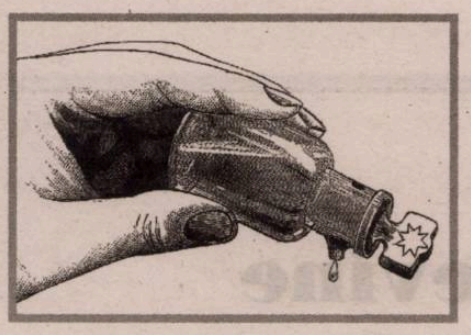

Rodica ZAFIU

cuvinte nepotrivite

„Nici un latră nu mă cîine“

Jocul de cuvinte numit în franceză *contrepet* și în engleză *spoonerism,* constînd în permutarea sunetelor inițiale dintr-un grup de cuvinte, nu este foarte răspîndit în română. Cîteva exemple din limba vorbită (mai greu de reprodus aici) au rol glumeț-eufemistic, mascînd în mod imperfect un cuvînt vulgar dintr-o formulă injurioasă și deformînd numele propriu al destinatarului acesteia. Jocul de cuvinte cu efect comic seamănă într-o anumită măsură cu fenomenul fonetic al metatezei (în care două sunete dintr-un cuvînt, alăturate sau nu, își schimbă între ele poziția).

Un joc de cuvinte similar, bazat pe permutarea a două cuvinte dintr-un enunț, are o oarecare tradiție în româna populară. Schimbîndu-și între ele locurile, cuvintele destructurează sensul inițial al enunțului și produc un efect absurd-umoristic. G. Baronzi, în *Limba română și tradițiunile ei* (1872), oferea, într-o listă de *Păcăliri* (p. 85-86), două exemple de acest fel: „S-a rupt drumul în mijlocul carului“ și „De la beat cîrciumă vin, cu partea într-o căciulă“. Primul exemplu este reluat în *Proverbele românilor,* I, 1895 (p. 159) de Iuliu Zanne, care îi alătură o variantă folosită de Creangă, în *Moș Nichifor Coțcariul* (1877). Un trecător i se adresează harabagiului oprit în pădure cu întrebarea ironică „Așa-i că s-a stricat drumul în mijlocul căruței?“; e imediat invitat de personajul principal al povestirii *să lase șaga.*

Cel de-al doilea exemplu s-a bucurat de o lungă supraviețuire orală, mai ales dezvoltat într-o poezioară comică anonimă, circulînd în multe variante. O versiune în formă de catren apărea în revista *Albina* din 1-5 mai 1923, cu titlul *Din iuțeală:* „De la beat cîrciumă vin / Cu la o parte căciula, / Nici un proptă nu mă gard, / Nici un latră nu mă cîine“ (p. 215). Inversările absurde pot fi explicate în mai multe feluri: cauza lor ar putea fi, așa cum o sugerează titlul citat, rapiditatea rostirii neatente, dar și, mult mai des, starea de confuzie provocată de beție. O altă variantă a textului e consemnată, tot în perioada interbelică, într-o revistă a elevilor: „De la beat cîrciumă viu / Cu partea-ntr-o căciulă, / Merg pe gard, de drum mă țiu, / Dau cu cîinii-n bolovani, / Nici un latră nu mă cîine, / Nici un punge nu mă bou“ (*„Știu“, Revista Liceului „Decebal“*, Deva, 15 iulie 1938).

În aceeași perioadă, o cronică literară cita o variantă redusă a poezioarei, culeasă din romanul lui Ion Iovescu, *Nuntă cu bucluc:* „De la beat cîrciumă viu, / Merg pe gard, de drum mă țiu, / Nici un latră nu mă cîine“. Autorul cronicii folosea versurile ca ilustrare pentru un reproș destul de des întîlnit în epocă: „folclorul lui Iovescu nu se poate integra satului, nu e o expresie a lui, ci a mahalalei“; ar fi, deci, un „pretins folclor“, cu „elemente orășenești stîlcite, impurități lingvistice“ (G. Popa, în *Lanuri,* mai 1936, p. 179). O zonă a expresivității populare era astfel exclusă din sfera de interes a cercetătorilor și chiar a cititorilor, pentru că nu corespundea unei imagini idealizate a folclorului tradițional, mitic, obligatoriu grav și pudic. Echivocurile, violențele de limbaj, umorul absurd, interferențele și contaminările între cultura rurală și cea urbană au fost de multe ori condamnate și marginalizate de această viziune reductivă.

Dincolo de judecățile estetice și de canonul „folclorului autentic tradițional“, jocul de cuvinte e foarte interesant din punct de vedere lingvistic: pentru că dovedește conștientizarea structurilor lingvistice și plăcerea de a le încălca intenționat. Surpriza cea mai mare o produc, desigur, inversările unor cuvinte diferite din punct de vedere gramatical, cum e cazul substantivului *cîine* și al formei verbale *latră,* al substantivului *bou* și al formei verbale populare *punge,* al adjectivului *beat* și al substantivului *cîrciumă* etc. În alte enunțuri, doar semantica e obiectul unor răsturnări spectaculoase de situație, în enunțuri perfect corecte gramatical *(cu gardul de mîini mă țiu).*

Tiparul permutărilor ludice cu efect absurd supraviețuiește și azi, atestat de diferite pagini din Internet (cu denumiri improvizate: „versuri haioase“, „imnul beților“, „folclor de mahala“ etc.); unele versuri sînt actualizate, de pildă, în titluri de știri, fără prea mult adaos de umor sau de inteligență: „«Cînd de la beat cîrciumă vin, pe gard merg, de drum mă țin». Cetățeanul turmentat în acțiune...“ (stirileprotv.ro); „Cîtă inconștiență! De la beat cîrciumă vin, merg pe gard, de drum mă țin, la volanul unui tir!“ (cronica-gaestiului.ro); „«Cînd de la beat cîrciumă vin, merg prin șanț, de drum mă țin»: Cu ce alcoolemie s-a aventurat un șofer în trafic“ (botosaneanul.ro).

Unele diferențe față de textele înregistrate acum cîteva decenii indică fie existența mai multor variante la fel de vechi și populare, fie ușurința cu care tiparul poate fi dezvoltat. Totuși, deși supraviețuiește în memoria colectivă, tiparul permutărilor comice de cuvinte nu pare să mai fie productiv.

***Rodica Zafiu** este prof. dr. la Facultatea de Litere, Universitatea din București. A publicat, între altele, volumele* Limbaj și politică *(Editura Universității București, 2007) și* 101 cuvinte argotice *(Humanitas, Colecția „Viața cuvintelor“, 2010).*

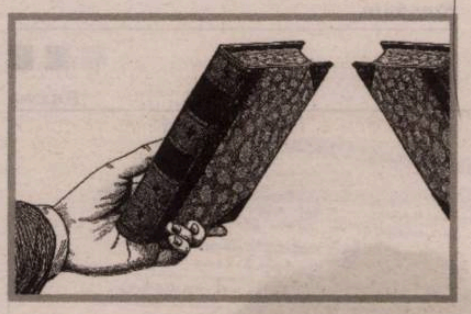

Liviu PAPADIMA

învățătura de minte

Statul sînt eu!

Trăim vremuri de gîlceavă. Acum vreo două săptămîni am fost invitat la TVR la o emisiune pe tema dezbinării dintre români. Mie mi se părea că e o temă falsă. România este, credeam, o țară profund divizată, nu însă (și) dezbinată. Diferența nu e de neglijat. În România coexistă mai multe culturi foarte diferite – cel puțin două – care se ignoră reciproc. Și cînd spun „cultură“ nu mă refer la religie sau limbă, nu mă refer la problema „majorităților“ și a „minorităților“ confesionale sau lingvistice. Am în vedere un mod de a înțelege viața, semenii, interacțiunea socială și de a te comporta în consecință.

Credeam, acum două săptămîni, că această sciziune culturală e incapabilă, la noi, să producă dezbinare. Ca să mă exprim plastic, parte dintre români continuă să trăiască într-o lume de secol al XVIII-lea, într-o cultură a hatîrului și a neîntreruptei temeri și nesiguranțe, în vreme ce alții aspiră la o existență de mileniul III, la fel de teoretică cum e și prima, a asumării, a ordinii și predictibilității. Credeam că, exceptînd ocazionalele fierbințeli produse de ciclurile electorale, aceste culturi atît de diferite vor continua să coexiste într-o pașnică ignorare reciprocă. Pentru că eram convins că nu va putea apărea un incident polemic suficient de puternic ca să le antreneze într-o dezbatere aprinsă și de durată, care să le proiecteze într-o zonă de impact în care confruntarea să devină inevitabilă, dimpreună cu corolarul său dezagreabil, sentimentul de „dezbinare“.

M-am înșelat. La numai cîteva zile, OUG 13 s-a lansat în spațiul public românesc cu aplombul unei „afaceri Dreyfus“ autohtone. De atunci, sînt și eu, ca bună parte dintre concetățenii mei, pe baricade. Fiind de felul meu un ins blajin, nu am tăria de a scrie un nou *„J'accuse!“*. Probabil nu am nici nervul stilistic pentru așa ceva. Mă mulțumesc deci să mă aflu seară de seară în mulțimea mai mare sau mai mică, în raport cu mersul evenimentelor, cu ziua săptămînii sau cu condițiile meteo, scandînd dimpreună cu ceilalți sloganuri de protest. Și pentru că am și un pic de agorafobie și-n orice caz îmi displace zgomotul puternic, nu mi-am cumpărat o vuvuzea, ci port cu mine o muzicuță din copilărie, în care mai suflu din cînd în cînd. Și, fiind o ființă deopotrivă rațională și emoțională, nu pot să nu mă întreb de fiecare dată, exact ca în 21 decembrie 1989 – mai puțin muzicuța mea și gloanțele lor! – ce va fi mîine.

Trebuie să recunosc că momentele care mă emoționează cel mai mult la aceste mitinguri sînt cele în care mulțimea încearcă să intoneze, fără prea mulți sorți de izbîndă, imnul României. Mai nou, datorită splendidei inițiative a unor inși pe care nu îi cunosc, textul e proiectat pe una dintre clădirile care mărginesc Piața Victoriei. Imnul se cîntă, așadar, în regim de karaoke. Dar nici așa nu funcționează. E drept că melodia e imposibilă și că versurile sînt impregnate de retorica bombastică a secolului al XIX-lea. E drept și că, pentru generațiile mai vîrstnice, multele ore de rulare „în buclă“ la televizor, din noaptea procesului lui Ceaușescu, în așteptarea băieților care moșmondeau pelicula cu gîndul la ce e și ce nu e cazul să vadă națiunea, imnul a ajuns să fie asociat unui eveniment dubios și traumatic. Dar e imnul nostru. Și gîndul că peste numai un an România se va lăbărța bolborosit peste centenarul Marii Uniri, iar eu, ca și majoritatea concetățenilor mei, cu greu voi fi memorat măcar prima strofă, m-a făcut, nu o dată, să-mi dea lacrimile. Pentru că, la fel ca pe vremea lui Zola, la fel ca pe vremea lui Ceaușescu, miza e aceeași: cui îi cîntăm imnul? Cine e, de fapt, națiunea și cine e statul (francez, român, după caz) care îi dă corp?

Unul dintre sloganurile deseori scandate la demonstrațiile iscate de OUG 13/14 a fost „PSD, ciuma roșie!“. Nu e frumos. Îmi închipui cum m-aș simți dacă aș fi în activul partidului sau simpatizant al acestuia. Nu e nici măcar oportun. Protestele din Piața Victoriei nu ar trebui să capete o tentă electorală, cu atît mai mult cu cît cei care se simt vizați ar face orice ca să îndrepte interpretarea lor într-acolo. Dar, din păcate, e corect.

La întrebarea „Cine e statul?“, atît manifestanții din fața Guvernului, cît și cei de la Palatul Cotroceni au același răspuns: eu. Primii își argumentează răspunsul invocînd dreptul la demnitate și la respectarea interesului public. Cei din urmă invocă legitimitatea conferită de alegeri. Însă cei care clamează, direct sau indirect, cu dezgustătoare vehemență, sloganul „Statul sînt eu!“ sînt purtătorii de cuvînt ai PSD și ai partidului satelit ALDE.

Ca intelectual, ar trebui să am mai degrabă înclinații de stînga. Ca profesor, vulnerabilitatea uriașă existentă în România de azi privitor la accesul la educație nu mă poate lăsa rece. Și totuși. Nu am putut să mă apropii niciodată de PSD din cauza voracității cu care acesta și-a manifestat în permanență apetitul de a absorbi în sine statul român. Va fi fost, am crezut într-o primă etapă, instinctul preluat de la PCR-ul ceaușist, care și-a teleportat mentalul și interesele în FSN-ul de odinioară. Azi mă uit la epoca Iliescu, cu toate atrocitățile ei – contramitingurile, mineriadele – cu un ochi nostalgic. Am fost martor al unei guvernări Năstase în timpul căreia economie, presă, ONG-uri – de justiție nici măcar nu era vorba la vremea respectivă – ajunseseră într-o singură mînă, iar oamenii reîncepuseră să discute politică prin colțuri și în șoaptă. Am trăit o epocă Ponta în care s-a pus pe roate absurda coaliție USL, un nonsens politic a cărui singură rațiune pare să fi fost supunerea singurelor două puteri ale statului rămase „în opoziție“: Președinția și DNA. Acum văd renăscînd același instinct, în numai cîteva săptămîni după victoria PSD în alegeri. Justiția – atacul la adresa Codurilor Penale, a Procuraturii, CSM, DNA –, educația – reinstaurarea directorilor picați la concursul anterior –, economia – cu incriminarea corporațiilor drept „agent provocator“ –, cercetarea – anunțata tentativă de reorganizare a consiliilor consultative –, finanțele – subvenționarea discreționară stipulată prin OUG 9 și dezechilibrele teritoriale semnalate în Legea Bugetului –, siguranța – presiunile exercitate asupra SRI și SIE –, mass-media – sechestrul pus pe poarta din Pangratti a TVR – sînt deja sub asaltul poftei de înstăpînire totală a partidului-stat. Nici măcar Academia Română n-a scăpat teafără.

Nu-i frumos, nu-i oportun, dar am strigat și eu, alături de ceilalți manifestanți, „PSD, ciuma roșie!“. Cînd nu voi mai fi nevoit să o fac?

Adina POPESCU

portrete din mers

Imnul, tricolorul și alte simboluri

În școala primară, în fiecare dimineață pe la 8 fără zece, ne adunau în „curtea mică“ și mizerabilă, cea de lîngă cabinetul stomatologic de unde se auzeau periodic urletele unor copii torturați, ca să „facem careul“ și să cîntăm imnul. Eram împărțiți în șiruri, pe clase, și păstoriți de către „tovarășele“ noastre. Se întîmpla și vara, cînd era plăcut și răcoare, primăvara – cînd înfloreau castanii și se auzeau guguștiuci, dar și iarna, la -10 grade. Însă toată operațiunea nu dura mai mult de zece minute. Cineva, vreo tovarășă de muzică, dădea tonul și începeam cu toții să lălăim neconvingător: „Trei culori cunosc pe lume...“, să mestecăm cuvintele și să tragem din cînd în cînd chiulul. Privită de undeva de sus sau de la distanță, scena era hilară – vreo 500 de copii în uniforme pepit, cu cravate roșii la gît, care dormeau pe ei, chinuind un cîntec și ducîndu-l cu chiu, cu vai pînă la capăt. Nici o inimă înflăcărată nu bătea în piepturile noastre, glasurile mormăite nu se înălțau spre cer și păreau să vină de undeva din străfundul pămîntului. Era jalnic, însă imnul devenise rutina dimineților noastre.

Mi-am amintit de „careul“ de la școală, de fiecare dată cînd am cîntat imnul, la proteste, împreună cu cîteva mii sau zeci de mii de oameni (cu cît numărul era mai mare, cu atît desincronizările erau mai dese, fiecare grup cîntînd, practic, în propriul său ritm). Și dincolo de momentul care se voia solemn, mi-a venit cumva să rîd. Parcă eram aceiași strengari din curtea școlii, doar imnul se schimbase. În primul rînd, aproape nimeni nu știa mai mult de prima strofă (de aceea s-a și făcut un soi de karaoke) – cine să învețe pe de rost 11 strofe (unsprezece!), cu versuri în mare parte anacronice, de o calitate literară medie (nu spun mai multe, pentru că nu sînt critic literar, e o părere pur subiectivă)? Ce spuneți de aceste versuri: „Înalță-ți lata frunte și caută-n giur de tine, cum stau ca brazi în munte voinici sute de mii“? Parcă nu sînt genul care să te urmărească noaptea-n somn, nu? Dar de: „N-ajunse iataganul barbarei semilune, a cărui plăgi fatale și azi le mai simțim“? Din cîte știu, „barbara semilună“ a apus de mult și în zilele noastre mergem în concediu *all-inclusive* în Antalya, unde e improbabil să mai simțim vreo „plagă fatală“. Deh, alte vremuri! Mă gîndeam la toate acestea, în timp ce mă străduiam să cînt conștiincios imnul țării noastre. La versul: „Priviți mărețe umbre, Ștefan, Mihai, Corvine“ a fost un abandon aproape total. Oare imnul să fie de vină? Lăsînd la o parte versurile, melodia *(credits:* Anton Pann) e frumoasă, dar greu de cîntat, existe multe șanse ca cineva mai afon (ca mine) să o lălăie aiurea. Din punctul acesta de vedere, „Trei culori“ avea parcă ceva mai mult ritm „de imn“. Și dacă tot sîntem la capitolul comparații, nu o singură dată mi s-a făcut pielea de găină cînd am ascultat stadioane întregi cîntînd într-un singur glas „God save the queen“. Se simt acolo, în doar cîteva versuri, o măreție a monarhiei britanice, dar și respectul unei națiuni față de această monarhie. Nu o singură dată m-am emoționat la „La Marseillaise“ care începe tulburător și în forță, dar și cînd am auzit „Deutschland, Deutschland über alles...“, atît de puternic, uneori chiar și la imnul american, deși într-un fel „s-a uzat“ (îl auzi peste tot prin filme). Vibrez un pic și la imnul Rusiei, la linia lui melodică ce mi se pare că surprinde ceva din complexitatea sufletului rus. În general, îmi plac imnurile, ca simboluri, inclusiv imnul României.

Apoi, a mai apărut problema „tricolorului uman“, o inițiativă care a apărut pe Facebook și a fost destul de comentată. Pe mulți i-a dus cu gîndul la spectacolele omagiale, „de tristă amintire“, și la fostele coregrafii împrumutate de prin China și Coreea de Nord. Am participat și eu la un astfel de spectacol de balet colectiv, în Piața Unirii, „la fîntîni“, 5000 de pionieri dansînd cu grație și fluturînd steaguri, filmați o zi întreagă din elicoptere, pentru cinci minute de montaj la emisiunea duminicală *Lumea copiilor.* Am avut febră musculară o săptămînă și, deși am fost răsplătiți cu Pepsi și ciocolată chinezească pentru eforturile noastre, tot n-a meritat, este una dintre amintirile pe care vreau să mi le șterg din memorie.

Comuniștii au reușit să demonetizeze marile simboluri naționale.

Pînă la urmă, „tricolorul uman“ a ieșit frumos, deși un pic strîmb și cu prea mult roșu. S-a obținut imaginea memorabilă care s-a dorit, perfectă pentru a fi difuzată pe posturile străine, însă dacă mă întrebați pe mine, prefer drapelele simple, din piață, cu gaură sau fără, care uneori îmbracă oamenii, pentru că le e frig, alteori sînt prinse în mod nonconformist la gît.

În școala din perioada comunistă ne-au sufocat cu simbolurile patriotice și cu identitatea neamului nostru. Imnuri cîntate la prima oră, drapele fluturînd la orice adunare pionierească, „cravata roșie cu tricolor“, sutele de poezii învățate pe de rost și recitate cu patimă. Totul se rezuma la „național“ – poet național, imn național, costume populare, dragoste de glie, universalitatea și celelalte culturi aproape că nu existau. „Patriotismul“ ne curgea, vrînd-nevrînd, prin vine, aproape orice abordare era una patriotică. Acesta a fost un lucru „specific“ al comunismului de la noi. Imediat după 1990, cînd eram adolescentă, nu prea știam să fac diferența între patriotism și naționalism (sau uneori îmi dădeam seama că granița dintre cele două e subțire și periculoasă). De pildă, fostul meu profesor de română era legionar (oarecum activ) și se considera un mare patriot. Un om deosebit, de altfel. Din tot Eminescu, a insistat mult pe „Doina“, pe care ne-a recitat-o în clasă cu lacrimi în ochi. M-a emoționat, omul acela chiar simțea versurile într-un anume fel. Dar oare își iubea cu adevărat țara? Era patriot sau naționalist? Bunicul meu, care a fost pe front și ale cărui amintiri se întorceau invariabil la acel punct de cotitură – războiul, de parcă tot ce a urmat după aceea n-a fost decît o coadă inutilă a existenței sale, a luptat pentru țara lui fiindcă o iubea sau pentru că așa a fost conjunctura, vremurile, au fost trimiși mii de tineri, ca vitele, să lupte într-un război care nu era al lor? Mereu am trăit acest tip de confuzie, iar deschiderea spre universalitate m-a îndepărtat și mai mult de „patriotismul“ înghițit cu lingurița în școală, ca un amar ulei de ricin.

Comuniștii au reușit să demonetizeze marile simboluri naționale și cred că există o moștenire a unei lehamite față de acestea. Uneori subconștientă. De aceea, încercăm mai degrabă să ne autodefinim prin simboluri alternative, prin reinventarea limbii, prin pancarte pline de umor și prin spirit critic. Și pentru că, spunea cineva, în piață, despre o renaștere a societății civile, poate e chiar mai mult de atît – o căutare a identității naționale, dincolo de simboluri.

negustori și mușterii

Eugen ISTODOR

Cum de nu mi-a trecut mie prin minte asta?

De cîteva zile am citit o știre care nu-mi dă pace. Cît de prost să fiu să nu-mi treacă prin minte și mie asta?

„Brent Underwood a reușit să devină autor cu o carte bestseller pe Amazon în cinci minute, cheltuind trei dolari. Brent voia să scrie o carte, dar nu avea chef. Așa că și-a pozat piciorul. Cartea lui, denumită *Putting my Foot Down,* are o singură pagină. Pagina? Poza piciorului său. A urcat cartea pe Amazon, i-a ales un titlu și un subtitlu, a trecut-o într-o categorie (Transpersonal – cărți de psihologie) și i-a pus un preț mic și psihologic (99 de cenți). Coperta? Aceeași imagine din interior. În cîteva minute, Amazon și-a dat acordul și cartea a devenit publică. A rugat trei prieteni să-i cumpere cartea repede. Aceștia au făcut întocmai. A vîndut trei exemplare în doar cîteva ore, popularitatea cărții a crescut foarte mult, apoi a ajuns să primească etichetarea de bestseller în categoria respectivă.“

Nu-i așa că sînt prost? Deja am cheltuit atîta timp și atîtea resurse: minte, psihic, degetele bătînd la computer... Și cît cîștig? Bani? Rîs. Cris nici nu shareuiește acest material pe Facebook. Îl crede nerelevant. Eu nici nu-mi fac reclamă. Deci ăla cîștigă doar pentru idee, cine e al doilea și-l admiră – nix. Cît de simplă e lumea de azi! Și-mi plac ideile altora.

https://www.amazon.com/Putting-Foot-Down-Brent-Underwood/dp/0692658343

un sport la Răsărit

Radu NAUM

Dacă e FED Cup, ne bate Belgia?

Ne.

Dar nu trebuie să. E ca și cum. Pentru că noi știm că. Că nu e de azi, de ieri această. De ce să ne supărăm pe. Plus că fetele au fost foarte. Foarte, foarte. Mai ales cînd. Și fără nici un regret la. Cu un public extrem de. Rămînem cu. Și cu. Chiar fără. Vorbele, mereu ele, de la sfîrșit ne-au făcut să credem în. Există speranță în privința. Plus că. Un lucru pe care nu trebuie să-l. Ilie a. Ilie gumgum a fost marele cîștig al. O chestie pe care toți, pardon, toate, au. Asta face să te. Și să nu te mai. Au spus atîtea lucruri în. O emoție pe care. Și în care. Și de care. Și la care. Pentru că, dragi prieteni, trebuie să ne bucurăm că. Să nu ne mai plîngem de. Să nu mai fim ca niște. Ce, ne-am fi așteptat să? Adică de ce avem atîtea? Păi, nu ne uităm și noi la? Nu avem, zău, puțintică? E important să. Nu să. Nu-i nimic că. Mereu, mereu să credem că. Pentru că în ce domeniu ne? Pe bune, voi chiar? Eu zic să ne luăm seama despre. Să vedem partea plină a. Și să nu ne mai. Bravo pentru! Capul sus!

Of.

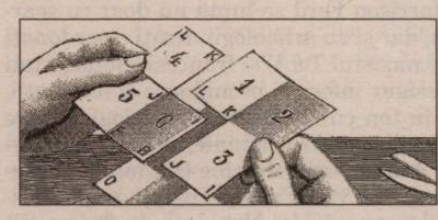

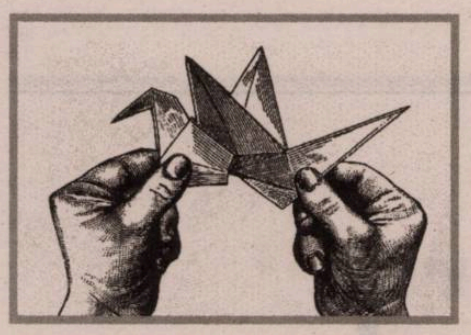

Andrei MANOLESCU

libertatea de impresie

Locul cu oameni care latră

Holul hotelului, plin de oameni în vîrstă scunzi, adică o mulțime de moși mici și gălăgioși, era în ton cu latura stranie a călătoriei noastre. Cineva a zis că-s poparizi. Nu știți ce-s ăia poparizii? Păcat.

Arhitectural, Torino e poate cel mai ciudat oraș pe care l-am văzut. Palatul Madama, cu fațada baroc de culoare deschisă și spatele jumătate roman, jumătate medieval din cărămidă întunecată, e uimitor. În piața din fața palatului a crescut și un bloc turn modernist. Dar dincolo de toate, Mole Antonelliana, clădirea simbol a orașului, descrisă într-o povestire de Mircea Cărtărescu, depășește orice închipuire. Un amestec de stiluri, o construcție care o vreme a fost cea mai înaltă din Europa, genială, fantastică și stupefiantă. Dacă te uiți prea mult la ea, nu te mai lasă să dormi noaptea. Magazinul de haine în care cînta o întreagă orchestră de jazz nu a fost nici pe departe de natură să-mi înlăture sentimentul de stranietate. Nici fast-food-ul, în care macaroanele stăteau pe rafturi ca la bibliotecă și erau din cînd în cînd consultate de clienți care nu se așezau la mese, nu părea dintr-o lume familiară. Mi-a rămas în minte și imaginea de pe aeroport, a fetei cu cizme cu șiret pînă sub genunchi, care fusese pusă să se descalțe. Muncea de zor împreună cu prietenul ei la relegarea nesfîrșitelor șireturi. Ce ne-au făcut teroriștii ăștia…

Dar nu orașul era scopul călătoriei noastre, ci mai degrabă natura. În Sestriere, acolo unde s-au desfășurat probe olimpice de schi în 2006, am văzut un negru îmbrăcat în negru, cu schiuri negre pe zăpada albă. Ne-a stîrnit în minte tot felul de întrebări despre alb și negru, despre albi și negri. În cele din urmă, am ajuns la concluzia că în Africa trebuie să fie zăpadă neagră (tot așa cum la București e în *firea* ei să fie maro).

Un drum de schi străbate munții pînă la Mongenèvre, în Franța. O cale lungă în care pîrtiile nesfîrșite alternează cu urcări interminabile în telescaune și telegondole, pe văi, prin păduri sure și peste vîrfuri pleșuve. Am ajuns la ideea că, dacă n-am fi avut schiuri, ci snowboard, prin acele locuri ne-am fi sinucis. Oricum n-am văzut mai nimic, fiindcă peste tot era o ceață deasă și lăptoasă ca zăpada de pe jos. Un alb generalizat de jur împrejur care te făcea să-ți contempli doar propriile gînduri. Știai că vei ajunge în alt loc decît cel din care ai plecat, ba chiar în altă țară, dar te întrebai care e dovada drumului. Nu simțeai că înaintezi. Zona din apropierea granței era aproape pustie, marcajele mai rare și pîrtiile mai prost întreținute. Eram singurii călători. La un canton intermediar de la jumătatea unei linii de telescaun era un om care-și făcea de lucru cu un tîrnăcop. Francez sau italian? – ne-am întrebat. Spărgea gheața. Cînd am trecut prin dreptul lui, a început să latre lugubru, ca un cîine singuratic. O atmosferă ca-n *Twin Peaks*. Sălașul alb.

Apoi am schiat printr-o zăpadă nouă, ca smîntîna, nevăzînd mai departe de vîrfurile schiurilor. Dintr-un alt telescaun am zărit o siluetă care se plimba printr-o pădure de conifere cu acele căzute, purtînd pe umăr o umbrelă neagră, ca într-un tablou de Monet transpus în iarnă. Aghiuță? La întoarcere n-am mai găsit intrarea pe pîrtia neagră marcată pe hartă cu numele de Croce. Ne-am întîlnit, în schimb, cu trupele alpine care învățau să schieze. La finalul unei coborîri au nimerit cu toții în zăpadă nebătută, unde au început să cadă ca secerați, dîndu-se de-a rostogolul cu ranițele din spate și cu tot harnașamentul de pe ei. Întinși pe jos, rîdeau și se băteau cu bulgări. O grupă de împiedicați veseli. Armata italiană.

Anins trei zile încheiate. În ultima, la un moment dat am bănuit că soarele nu-i departe. Trebuia doar să mai urcăm puțin. Am ajuns la ultimul teleschi, care ducea spre vîrful Motta (la peste 2800 de metri). Acolo, dintr-odată am ieșit la lumină. Sub noi se întindea o mare de nori. Teleschiul ieșea din cazanele cu aburi, precum o scară plină de oameni, spre Paradis. Acolo am făcut plajă, ca niște suverani ai lumii cețoase care ni se întindea la picioare. Dar pîrtia de dedesubt era afînată. A trebuit să muncim. Nici în Paradis nu-i totul perfect.

Am mers în paralel cu trei paralimpici. Stăteau într-un fel de cărucior care în loc de roți avea un schi. Bețele care au la capăt niște tălpici le sînt de mare ajutor acestor oameni teribili. Străbăteau pîrtiile cele mai grele cu o ușurință care lipsea multor schiori valizi. Ba, la un moment dat, un asemenea tînăr zdravăn și neîndemînatic a dat peste unul dintre paralimpici. L-a trîntit pe jos. Ridicarea a fost complicată. Dar omul s-a scuturat și a pornit mai departe neatent la scuzele nepriceputului. La Mongenèvre am căutat o căciulă serioasă, bună pentru manifestații de iarnă. Am găsit una de lînă care avea în interior o etichetă pe care era inscripționat mesajul *„Italians cook better“*. Eram în Franța. Era o căciulă. N-am înțeles nimic. Mi-am adus aminte de omul care lătra și de celelalte aiureli. Masa de la Montgenèvre contrazicea oricum eticheta căciulii. Localul, cu o lumină chioară și cu masa lîngă ușa dinspre care veneau valuri de aer rece, nu ne-a dat cine știe ce speranțe. Dar cînd au început să apară melcii sfîrîind în cochilii, broaștele pane, *foie gras*-urile de mai multe feluri, rața cu portocale, dorada cu legume, coaptă în pungă, vinurile alb și roșu alese de proprietar, friptura de vită cu smîntînă și mai ales berbecuțul dulce și fraged ca un porumbel, ținut șapte ore la macerat, am înnebunit cu toții. N-a mai avut mare importanță că la nota de plată ne-au ieșit ochii din cap, exact ca la melcii pe care tocmai îi înghițiserăm.

ready made

„Art. 2 – Liga Maritimă Națională Bulgară e o asociație națională, instructivă, culturală. […]

Art. 3 – Scopurile Ligii Naționale Bulgare sunt:

a) să lucreze pentru deșteptarea iubirii de Mare și pentru întreținerea sentimentului maritim național;

b) să mijlocească desvoltarea și întărirea navigației maritime naționale;

c) să lupte pentru propășirea meseriilor maritime și fluviale, încurajând și ajutând împopularea regulată a țărmurilor maritime și fluviale.“

Boabe de grâu,
Anul I, nr. 1, martie 1930

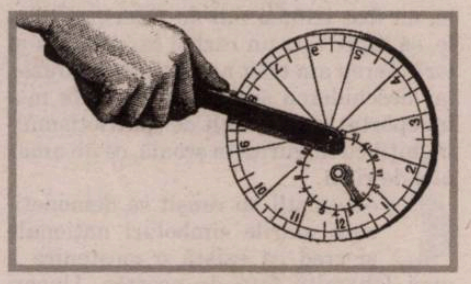

Cătălin PAVEL

o, ce vestigii minunate!

Artefacte rare și alte fapte de arme

Raiders of the lost Ark (1981), primul din seria *Indiana Jones*, e probabil cel mai popular film cu subiect arheologic produs vreodată, deci e cumva o obligație să-l vezi dacă ești arheolog (nu și să scrii despre el – pentru asta n-am justificări). Figura arheologului-aventurier care, în primele secvențe, găsește un idol de aur într-un templu din Peru (apropo – nu există nici un sit arheologic cu „capcane“) e probabil inspirată de Hiram Bingham, care a descoperit în 1911 Machu Picchu. Cum acțiunea se mută apoi în Egipt, Indiana pare contaminat narativ și de isprăvile britanicilor acolo, mai ales Flinders Petrie, care săpase și el la Tanis cu 50 de ani înainte, sau de curînd Leonard Woolley, care lucrase la Tell el-Amarna înainte să devină celebru pentru descoperirile lui de la Ur, în Mesopotamia. În orice caz, atmosfera de șantier oriental e bine prinsă, ceva între război și agricultură intensivă: haos, coșuri, cămile, turbane, șine pentru vagoneți, nici o femeie etc. Faptul că, de-a lungul filmului, personajul americanului Harrison Ford se luptă nu doar cu soarta, dar și cu arheologii nemți (coordonați de nazistul Toht) și francezi (Belloq), toți desigur inferiori în mijloace și motivații, e în ton cu rivalitatea arheologică între marile puteri coloniale, pentru care întrebarea-cheie era cine își umple muzeele mai cu vîrf. Exemple egiptene sînt destule: savanții lui Napoleon au descoperit în 1798 piatra de la Rosetta, numai pentru ca apoi englezii victorioși să le-o fure de sub nas, iar nemții au găsit bustul lui Nefertiti la Amarna în 1912, scoțîndu-l din țară sub ochii francezului Lefebvre de la serviciul antichităților egiptene. Din punct de vedere arheologic, resorturile intrigii antiteutonice a filmului american par a fi legate nu doar de demonul nazismului, dar și de extraordinara implantare globală a Institutului Arheologic German (DAI) și de rolul lui activ în politica externă a Germaniei.

În filmul lui Spielberg, Indiana Jones descoperă în Egipt chivotul legămîntului, un sipet în care se păstrau între altele tablele legii, cu cele zece porunci. De ce în Egipt? Pentru că ar fi fost dus acolo, ni se explică, de faraonul Shoshenq (Șișac din Biblie) în secolul X î.Hr. Acum, Shoshenq a cucerit, ce-i drept, curînd după moartea lui Solomon, multe orașe în Iudeea și Israel, și le listează încîntat într-o inscripție de la Karnak – din care însă Ierusalimul lipsește. Povestea cuceririi apare în Vechiul Testament, care însă nu menționează explicit chivotul ca parte din pradă. Una peste alta, chivotul pare să fi disparut definitiv abia odată cu distrugerea Ierusalimului de către Nabucodonosor (587 î. Hr.). În film, ziceam, e redescoperit într-o cameră subterană din Tanis, numită Puțul sufletelor. Acest Puț al sufletelor chiar există, dar în Ierusalim, și desemnează o peșteră de sub sanctuarul islamic Domul Stîncii, așadar de sub ceea ce unii cred că fusese cîndva chiar Sfînta Sfintelor a templului lui Solomon. Am citit recent rapoarte din anii 1994-96 conform cărora, printre nenumăratele urme de pe roca sacră expusă înăuntrul sanctuarului Domul Stîncii, s-ar putea vedea urmele lăcașului dreptunghiular al chivotului (de „exact“ dimensiunile din Biblie, 80 x 130 cm). Dar pentru că acolo, pe Muntele Templului, din cauza uriașelor tensiuni religioase, nu se mai fac și nu se vor mai face săpături sau măcar planuri arheologice, nici o informație nu este prea credibilă. Cruciații au adus, de altfel, multe schimbări topografiei stîncii cît au stăpînit Ierusalimul în secolul XII (se pare că și vindeau așchii din această rocă). M-am uitat de curiozitate pe un plan din 1899 al stîncii din sanctuar, pe care însă nu apărea nici o amprentă dreptunghiulară. Că faimosul artefact ar putea fi și azi într-una din galeriile sau cisternele dinăuntrul Muntelui Templului (una se bănuiește a fi chiar sub peștera menționată mai sus, dar mai sînt alte cîteva zeci) e și mai greu de luat în considerație – nici un arheolog profesionist nu le-a mai putut cerceta din secolul al XIX-lea, adică de pe vremea Imperiului Otoman, cînd pașa era și el om. În orice caz, redescoperirea chivotului în Egipt, și anume în ceva ce în film pare să fi fost construit imitînd un mormînt grec de tip *tholos*, cam ca acela zis al lui Agamemnon de la Micene, e foarte hollywoodiană.

Chivotul folosit de Spielberg e realizat după reprezentări medievale, cred. Nu numai că nici o urmă a lui n-a fost descoperită arheologic, dar, în afară de descrierea verbală din Ieșirea (25, 10-22 și 37, 1-9), avem o unică imagine antică a lui, în picturile murale din senzaționala sinagogă de secol III d.Hr. – deci totuși foarte tîrzie – de la Dura Europos în Siria (în *foto*, unde sipetul e suit în car după ce a distrus statuile filistinilor care-l capturaseră). De zis că există multe reprezentări antice ale chivotului în care se țin, în orice sinagogă, sulurile Torei (de pildă, pe basorelieful de la Capernaum), care însă e cu totul altceva.

Trec peste diverse alte inadvertențe arheologice (piese de bronz antice fără urmă de patină, pistolul ca parte esențială din trusa arheologului etc.) ca să zic ce mă stînjenește cel mai mult. Este faptul că, în vreme ce Indiana Jones strigă „Caută marginile obiectului!“, „Deschide-l cu forța!“ și alte îndemnuri arheologice absolut dezastruoase, naziștii care deschid chivotul mă obligă să-i simpatizez o clipă pentru că documentează întreaga scenă cu camera de filmat… Rămîn cu consolarea că partenera lui Indiana poartă prin Cairo o ie românească.

Sever VOINESCU

axa dus-întors

O formă de fericire: Donald Trump

„Politics is amazing!“
DONALD TRUMP

Nu știu dacă am mai spus-o, dar interviurile lui Donald Trump mi se par captivante. Mă refer, mai ales, la interviurile audio-video. Te uiți la ele și nu mai pleci, ca și cum ai privi un film bun. Și orice film bun este, în același timp, comedie și dramă. Nu vreau să spun că la interviurile lui Trump rîzi și plîngi, dar măcar că te amuzi și te enervezi, în același timp. În orice caz, am ajuns să caut interviurile cu președintele american așa cum cauți episoadele unui serial de care nu te poți desprinde.

Donald Trump are un fel al lui, aparte, de a răspunde întrebărilor. Pe moment, nu aș putea să-l caracterizez bine – încă îl studiez –, dar cîteva trăsături ale felului său de a vorbi se impun imediat. Are un vocabular relativ limitat, judecăți radicale (toate adjectivele sale sînt la superlativ, fie în sens superior, fie în sens inferior – nu există nimic între „cel mai bun“ și „cel mai rău“), o expresie facială specifică mimilor (frapează, mai ales, mobilitatea gurii în rostire). Se simte imediat o inteligență vie, casantă, cumva bombastică. Stilul, se știe, este întotdeauna legat de conținut. Cu o asemenea interpretare, nu merge deloc discursul politicianului obișnuit, voit echilibrat, care caută formula de unire a politeții cu fermitatea, care vrea să spună multe fără să spună mare lucru. Trump urăște răspunsurile evazive, atent coregrafiate. Cum spunea unui reporter recent, mai bine nu răspunde la întrebare decît să „o aburească“.

Personajul Trump este în atenția presei americane de decenii. Sute de interviuri, mii de ore petrecute în studiourile de televiziune, unde a fost și invitat, și realizator, l-au construit ca personaj mediatic. Trump a învățat să atragă atenția asupra sa. Cînd tot arsenalul de răspunsuri, atitudini și comportamente care a creat în ochii opiniei publice personajul monden-miliardar Donald Trump s-a mutat la Casa Albă, situația a devenit stranie, de nu cumva stresantă. Președintele Americii atrage atenția tuturor prin simplul fapt că există. Planeta întreagă stă cu ochii pe el tot timpul datorită funcției sale. Președintele Americii nu are nevoie de trucuri, exhibiții și stridențe ca să se facă văzut. Iar acum, a devenit președinte un om anume construit ca să atragă atenția, să se facă văzut. Ei bine, din suprapunerea personajului Donald Trump, cu toate reflexele sale de *showman* mediatic, peste conturul prezidențial american, cu toate constrîngerile mediatice pe care le implică, rezultă un tablou straniu.

„De unde știți că îi place de dumneavoastră?“

În publicistica sa, dl Andrei Pleșu vorbește adesea, cu ironică invidie, despre naturile fericite: oamenii care sînt indestructibil încîntați de ceea ce văd în oglindă, convinși că știu mereu cum stau treburile, încrezători în infailibilitatea proprie, plini de succes, care n-au regrete, n-au ce să-și reproșeze și, în general, admit că unele defecte pe care le-ar putea avea sînt, de fapt, calități în exces („defectul meu e că sînt prea sincer“, de pildă). Acești oameni au convingerea că, secundă de secundă, le merge din plin anume pentru că ei sînt buni în toate sensurile. Donald Trump este un asemenea om. A ajuns la 70 de ani și toate i-au mers din plin – este o natură fericită. El trăiește cu sine însuși sub cer mereu senin, într-o lume imposibilă pentru noi, cei mai mulți pămînteni. Și acolo fiind, Donald Trump nu se lasă: el împinge fericirea de sine un pas mai sus. De pildă, în acest interviu, acordat nu cu multe zile în urmă televiziunii FoxNews.

Reporter: V-am văzut în ziua inaugurării alături de Barack Obama. Părea că vă înțelegeți bine.

Trump: În privința asta se petrece ceva foarte straniu. Ne înțelegem bine. Nu știu dacă el va admite asta vreodată, dar lui îi place de mine. Și mie îmi place de el.

Reporter: De unde știți că îi place de dumneavoastră?

Trump: Pentru că așa simt. Așa funcționez eu în viață, îi înțeleg pe oameni. Am avut o campanie electorală dură. El a luptat foarte mult pentru Hillary, a luptat mai bine decît ea – el a luptat pentru Hillary mai bine decît ea însăși. În timpul campaniei electorale, el a fost foarte rău cu mine și eu am fost rău cu el. Am spus amîndoi lucruri oribile unul despre celălalt. Și apoi, dintr-odată, ne-am urcat împreună în mașină și am mers împreună pe Pennsylvania Avenue (în cadrul ceremoniei de inaugurare a noului președinte – *n.m.)* și nu am mai scos o vorbă despre ce se întîmplase în campanie. Politica este uimitoare!

Reporter: Despre ce ați vorbit?

Trump: Am vorbit despre țară, despre viitor, l-am întrebat care crede el că este cea mai mare problemă a țării și el mi-a spus. Nu vă pot spune despre ce era vorba, dar era o problemă de natură militară… Ceea ce m-a mirat puțin, dar l-am înțeles…

Reporter: China? Ne puteți spune care era acea problemă?

Trump: Nu, nu China… Nu vă pot spune, chiar dacă nu cred că Obama s-ar supăra dacă aș spune, dar nu vreau ca acel loc din lume să afle ce crede Obama și ce cred eu despre ei. Dar am avut o excelentă zi a inaugurării, eu m-am simțit foarte bine, tuturor le-a plăcut, și oamenii au fost destul de surprinși să vadă că ne înțelegeam bine, eu zîmbeam, el zîmbea, ne-am strîns mîinile…

Reporter: A fost fascinant, dar hai să vă spun ce a fost încă și mai fascinant. Imediat după ce v-ați strîns mîinile, v-ați îmbrățișat și toate celelalte, dumneavoastră ați ținut o cuvîntare în care l-ați făcut praf. Pur și simplu ați distrus întreaga lui administrație. Și el stătea la trei metri de dumneavoastră. Nu v-ați gîndit cum se simțea el în această situație?

Trump: Eu sînt un om onest. Țara are probleme foarte serioase de care trebuie să ne ocupăm. Și, dacă ați observat, cînd am terminat această cuvîntare, m-am întors către el, i-am strîns mîna, iar el a fost foarte amabil, zîmbea…

Reporter: Nu știu dacă chiar i-a plăcut acea cuvîntare…

Trump: Nici eu nu știu, dar părea că i-a plăcut…

Acest fragment de interviu spune multe despre Donald Trump. Ne arată că o natură cu adevărat fericită cu sine nu este doar un narcisist, ci este un om convins că toată lumea îl iubește așa cum se iubește el pe sine – pînă și dușmanii, în realitate, îl iubesc. Trump este, să recunoaștem, o specie nouă de lider politic. În general, oamenii politici, de la cei mai democrați la cei mai cumpliți dictatori, își întemeiază acțiunile pe convingerea că au de învins adversari. Natural, adversitatea politică derapează în ură. Este nevoie de capacități nenaturale, precum cultura și buna creștere, pentru ca acest derapaj natural să nu se producă. Puțini oameni politici pot să nu-și urască adversarii și să rămînă la stadiul unei antipatii personale, pentru că puțini sînt cultivați și bine crescuți. Însă Trump scapă complet acestei situații generale. El nu are nevoie nici de cultură (nu prea are, oricum) și nici de bună creștere (nu mă pronunț asupra acestui aspect pentru că nu-l cunosc suficient de bine pe Trump). El reușește să nu-și urască adversarii pentru că e convins că adversarii nu-l urăsc, de fapt. Dimpotrivă, adversarii îl iubesc și trăiesc tensiunea interioară generată de faptul că nu vor să admită că-l iubesc. Problema nu mai este la el, seducătorul, ci la ceilalți care, seduși fiind, nu se împacă cu asta. Iată o natură cu adevărat fericită! Mai fericit de-atît nu cred că se poate!

Oamenii politici au această înzestrare de a arunca și de a încasa vorbe îngrozitoare.

Pe de altă parte, nu pot să nu zîmbesc cînd îl văd pe Trump fermecat de capacitatea politicii de a face uitate rapid cele mai oribile jigniri. Nu doar în America, oamenii politici au această înzestrare de a arunca și de a încasa vorbe îngrozitoare, după care, la un moment dat, cu o stupefiantă ușurință (inexplicabilă pentru noi, ceilalți) fac o piruetă și se îmbrățișează exact cu cei cu care se părea că-și rup capetele. Pentru cineva ca Trump, politica este, și din acest motiv, cel mai potrivit mediu de viață. Cum totul este un gigantic show de televiziune pentru el, replicile nu trebuie niciodată luate ca atare, dar trebuie jucate bine – ceea ce, precizez imediat, nu înseamnă că ce se spune în politică, precum și ce se spune la TV, este o minciună. Nici vorbă! Înseamnă doar că, pentru cei care le rostesc și cei care le încasează, aceste cuvinte nu contează. Pentru spectatori, însă, da – contează foarte mult.

Cît despre Donald Trump, acest straniu președinte american, încep să cred că politica îi este, în fond, alături de toate celelalte ale vieții sale, doar un alt exercițiu de fericire.

PUBLICITATE

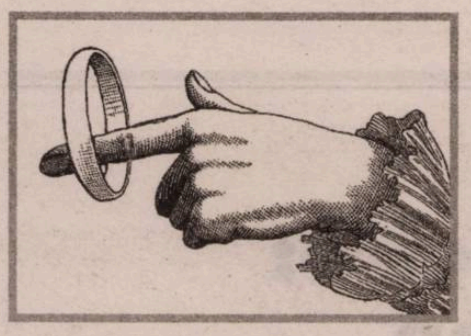

Selma IUSUF

legende urbane

Cum iubești cînd urăști

Unde se termină compasiunea și unde începe naivitatea? Unde se termină înțelegerea și unde începe ura? Cît poți justifica din ceva ce pare de nejustificat?

Poți să fii medic și să te alegi cu un dispreț profund pentru unii dintre pacienții tăi care îți vin la consultație nespălați? Poți tu după aia să-i bagi pe toți oamenii ăștia într-o categorie mare a nesimțiților și să tai după același pat al lui Procust oricare alt caz asemănător? Poți de asemenea să fii medic și să-ți vină să-ți smulgi părul din cap văzînd cum unul sau altul din pacienții tăi s-au tratat singuri cu cine știe de pastile ale vecinului sau cu ierburi dubioase? Iar acum vin la tine să-i repari, cu ficatul făcut praștie? Poți tu după aia să spui că ai de-a face cu o masă de imbecili proști ca noaptea? Ai văzut zeci de mamăi și tatăi din ăștia, ba chiar oameni mai tineri care vin speriați la tine cu vestele lor de lînă împletită mirosind a fum. Ai observat cum oamenii ăștia miros mai tot timpul a fum?

Poți oare să fii profesor și să-ți vină să-ți iei cîmpii lîngă un copil care pur și simplu se comportă ca un sălbatic acum cules din mijlocul unei haite de cîini? Unul care bate, zgîrie, țipă, fură, chiulește, strică? Un tîmpit de copil care nu pricepe nici cele mai elementare enunțuri? Ai tu timp de fiecare dată- și ai vazut zeci, dacă nu sute de cazuri în cariera ta de simplu profesor – ai tu timp să vezi ce-o fi în familia lui? Adicătelea, taică-su bea, maică-sa se chinuie cu încă patru frați mai mici și stau cu toții într-o garsonieră de 10 metri pătrați. Te mai impresionează situația asta, sau îți vine pur și simplu să dai cu el de pămînt, să-ți iei nenorocitul ăla de catalog și să pleci unde vezi cu ochii?

Poți oare să te enervezi maxim în metrou din cauza unor creaturi care deranjează pe toată lumea? Poți oare să-ți spui că nu te mai interesează ce start nenorocit în viață au avut băieții ăștia în trening care nu vorbesc, ci gîjîie un soi de limbă românâ? Că nu vrei să vezi, să auzi, să miroși așa ceva?

Poți tu să fii un pensionar oarecare, hrănit de la alegeri la alegeri cu cîțiva lei în plus la pensia aia, lovit în cap de dimineața pînă seara la televiziunile la care te uiți, singurele care spun adevărul, singurele cărora le pasă de tine? Și poți, din buzunarul ăsta sărac de viață în care te miști ca un hamster pe roată să urăști din rărunchi restul de lume altfel îmbrăcată, o lume pe care pur și simplu n-o înțelegi, niște tineri fără noimă? Poți oare, văzînd, știind, fiind convins de adevărul tău, să-ți dorești dispariția fizică în chinuri a unor asemenea personaje cu Facebook-ul și cu multinaționalele lor hrăpărețe cu tot? Ești tu mai ticălos că nu știi, și nu poți ieși din realitatea ta, sau e mai ticălos ălalalt care s-ar putea uita la tine și apoi la el de la o oarecare distanță, dar alege să nu?

Ce faci tu dacă toată viața ai mîncat bătaie cruntă de la bărbată-tu cu o seninătate animalică, dacă n-ai știut să ieși din mocirlă și nici măcar nu te-ai gîndit că se poate, ce faci cînd realitatea celuilalt e pur și simplu imposibil de priceput? Ți-ai suflat toată viața mucii pe stradă astupînd o nară și apoi pe cealaltă, te-ai șters pe fustă, și ți-ai iubit toți copiii așa cum ai știut, ca pe ochii din cap, i-ai învățat ce înseamnă strada și supraviețuirea așa cum ai apucat și tu de la maică-ta și taică-tu ăla tatuat pe antebrat cu o Mioara din gară. Ce faci cînd ți se zice constant că tipii ceilalți înalți, tunși nu știu cum, pe care îi cheamă ciudat, străinii, vor ca tu să dispari, sau să ți se taie ajutoarele sau că vor să fure doar ei totul din țara asta în care trăim și să dispară cu furăciune cu tot?

Unde se termină compasiunea și unde începe naivitatea?

Ce faci dacă tragi de bani de la o lună la alta, dacă între vecinul tău de palier și tine e o distanță ca de la un regn la altul, ăla are de toate, iar tu te zbați, muncești la fel ca oricare altul, dar viața asta continuă să-ți dea doar ție picioare în spate cu obstinație, cu osîrdie, cu obidă? Ăla cu ce e mai bun ca tine? Trebuie c-a făcut el ceva, trebuie că e o conspirație undeva. Dacă nu pe pămînt, atunci la Dumnezeu.

***Selma Iusuf** este jurnalistă, redactor-șef la știri, radio Kiss FM și Magic FM.*

anti nostalgia

Participare vs *pasivitate*

■ „...absenteismul înseamnă, după mine, iresponsabilitate civică: poți să desenezi o maimuțică pe buletinul de vot, să pui ștampila pe fiecare candidat sau pe nici unul, să-i tai pe toți cu X-uri mari și apăsate! După cum poți vota candidatul ales de tine, cu bună credință și în cunoștință de cauză. Trebuie, adică, să mergi pînă la secția de votare, să intri în cabina aceea și să te exprimi. Modul în care decizi să votezi ține de inteligența, de profunzimea sau de simplitatea gîndirii tale: în orice caz, participînd. Pentru că democrația înseamnă participare, nu pasivitate; nici lene, indiferență sau dispreț față de îndatoririle pe care le ai ca cetățean cu drepturi depline, egale cu ale semenilor tăi. Dacă e luni, dragii mei, urmează patru ani grei." (Digi24 HD, 12.12.2016)

■ „...ca și alții odinioară, 18-24 de ani vor învăța singuri, din mers. Vor vedea cu ochii lor: cînd vor merge în excursii la munte... și, în locul pădurilor, vor găsi un teren viran; cînd vor da primul concurs pentru o slujbă... și, în locul lor, va fi angajat prostovanul nepot al primarului; cînd vor dori să-și deschidă o mică afacere și se vor prăbuși sub teancul de hîrtii și acte inutile; cînd primul lor copil va intra în spital pentru o banală fractură și va ieși paralizat sau amputat în urma unui «experiment». Atunci cînd îi va lovi prima nenorocire, abia atunci 18-24 de ani vor înțelege de ce ar fi trebuit să iasă la vot în ziua de 11 decembrie 2016". (http://www.romania-curata.ro)

Mihai Șora despre alegeri, 12. XII. 2016

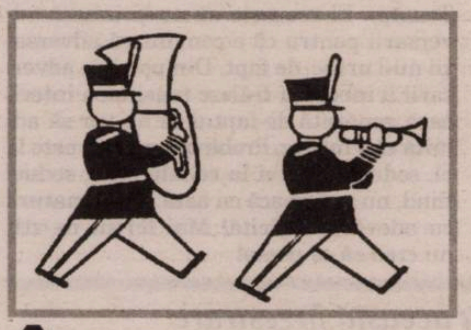

Cătălin ȘTEFĂNESCU

fără doar și coate

Imnul național. Tricolorul. România

În timpul protestelor și marșurilor pașnice din prima jumătate a acestei luni, unii dintre participanți și-au exprimat reticența sau dezacordul – fiecare în felul lui – față de intonarea imnului național. În seara de duminică, 12 februarie, în Piața Victoriei din București, cîteva zeci de mii de cetățeni au răspuns unui apel de a expune într-o anumită ordine și de a lumina cu ajutorul telefonului mobil cartoane colorate care alcătuiau imaginea drapelului național. Și în acest caz au fost participanți care s-au delimitat de acest gest. Imaginile filmate și fotografiile acestui moment au intrat însă cu succes în repertoriul iconografic al protestului care a făcut înconjurul Pământului, prin intermediul rețelei sociale, al publicațiilor și televiziunilor.

Cei care s-au delimitat de aceste gesturi sau cei care au criticat folosirea culorilor naționale și intonarea imnului au fost/sînt de părere că asemenea idei deturnează cumva direcția protestului. Se spune că așa ceva înseamnă o revenire la apucăturile comuniste, la o anumită formă de festivism patriotard, dar că prezintă și riscul direcționării acestor manifestații spre zona naționalismului ieftin, a falselor obsesii identitare. Din multe motive, această teamă poate fi una foarte întemeiată. E o teamă față de diluarea mesajului clar al protestului, față de parazitarea unei idei limpezi, care denunță acte de incorectitudine din partea Puterii în relație cu cetățeanul.

Mecanismul producerii de rătăcire în mesaje multiple și, finalmente, eșuarea în cu totul altă direcție a unei manifestații populare s-a folosit, nu doar la noi, pe scară largă. E absolut firesc să existe oameni care sînt foarte atenți și își manifestă vigilența în a preîntîmpina așa ceva. Sînt cei care știu că e suficient să agiți niște steaguri în timpul unui protest, să introduci, mai mult sau mai puțin discret, niște scandări despre patrie, să produci un fior al intonării imnului național pentru a îndepărta mulțimea de concretețea unei revendicări sau acuze cu adresă precisă. Sînt cei care știu că așa se poate face mutarea spre zona difuză a definirilor identitare, unde încep să apară părerile diferite, definițiile personale, entuziasmele fără măsură, pentru ca, la un moment dat, totul să se stingă în lehamite și renunțare. După cum se știe și că într-un asemenea context e cel mai ușor să plasezi imaginea dușmanului extern sau pe cea a eternei conspirații la adresa ființei naționale.

La fel de bine se știe și că aici, la noi, există o mare sensibilitate față de orice lucru care ține de mîndria, de semeția, de adrenalina ideii de a fi român. Într-un asemenea vîrtej emoțional, manipularea și impostura pot să înoate ca peștii în apă, gata oricînd să rînjească cu gura pînă la urechi. Un anumit tip de vigilență față de ocolirea acestor zone e, deci, absolut firesc. Cu toate astea, cei care simt nevoia de a avea cu ei un drapel național sau de a cînta imnul în timpul protestului nu sînt cu orice chip niște ființe slabe, niște victime sigure pe harta manipulării. Venim, ca experiență colectivă, dintr-o masivă istorie a confiscării ideilor de apartenență la niște valori și simboluri comune. Istoria stadioanelor și centrelor muncipale inundate de mulțimi tricolore, cîntînd patria și partidul unic, e încă vie. Iar nostalgia felului în care îi privim pe alții, din alte țări – cu un pic de condiment al invidiei față de felul în care își gospodăresc sentimentele și simbolurile naționale –, e o chestiune care încă ne rîcîie. Cîte discuții, mai mult sau mai puțin nostime, nu avem, cei mai mulți dintre noi, despre eficiența folosirii ideilor de patriotism la alții, dar și despre căznelile noastre de a găsi la acest capitol niște căi care să ne mulțumească?

În aceste zile, hotărîrea și coerența protestatarilor din București și din alte orașe ale țării generează entuziasmul trăirii unui anumit tip de unitate în interiorul manifestației. E un entuziasm care vine și din constatarea acumulării de experiență cetățenească, dintr-o istorie a ultimilor ani în care unii dintre noi au trăit miracolul descoperirii unor concretizări ale ideilor de demnitate, de statut real al calității de cetățean. Iar atunci cînd fenomenul devine și unul transgenerațional – cu toate ponderările și precauțiile semantice ale unei asemenea afirmații –, entuziasmul atinge niște cote cu totul noi. E un prag emoțional la care contribuie din plin și impactul internațional de imagine a protestelor.

Într-un asemenea context, în afară de claritatea mesajului, de umor, ironie, revoltă, solidaritate, apare și regăsirea manifestanților pe terenul unor valori simbolice ale comunității. Conținuturile acestor valori cer în mod direct, printre altele, și limpezirea eticii relațiilor între stat și cetățean. E un drum natural. Sentimentul recuperării demnității nu are cum să se manifeste doar punctual într-o asemenea situație, ci reverberează în mod firesc și în alte zone sensibile ale felului nostru de a fi împreună. Iar sentimentul de concretețe al unor idei care unesc niște oameni are nevoie, la un moment dat, și de simboluri care consfințesc acest fapt. Dincolo de tentativele de manipulare, de oportunismele unora, dincolo de mesajele unor instituții – unele complet aiuritoare, apărute din neant și trezite la o realitate despre care nu prea au idee –, a flutura un drapel național și a cînta imnul sînt gesturi în interiorul cărora poate încăpea și o doză de firesc.

***Cătălin Ștefănescu** este realizatorul emisiunii* Garantat 100% *la TVR 1.*

Anca MANOLESCU

Pietrificare

Potrivit Genezei, omul este făcut din lut. Simbolic, acest „material de bază" indică, printre altele, plasticitatea ființei umane, capacitatea ei de a se lăsa modelată, de a primi structura pe care i-o dă marele Plăsmuitor. Omul e viu spiritual în măsura în care se lasă lucrat de „Polul plus", de suflul, mesajele, semnele lui. Maleabilitatea nu înseamnă aici supunere inertă, neparticipare. „Lutul" este prin excelență materialul în care se poate întipări pecetea chipului divin, acea „sămînță de lumină" care face din om un interlocutor valabil al Făuritorului. A rămîne în dialogul *formativ* cu Autorul tău: iată una dintre posibilele definiții ale vieții spirituale. În mod ideal, omul se lucrează pe sine, se dezvoltă, se amplifică prin dialogul inteligenței sale cu inteligența divină. Spiritual, ca și biologic, scăderea maleabilității, a capacității de a te preschimba înseamnă îmbătrînire. „Ortopraxia" mulțumită de ea însăși, conformismul, rutina, suficiența beton de certitudini, imună la nuanțe, întrebări și reflexivitate sînt asemenea fenomene de îmbătrînire. „Lutul" ajunge formă țeapănă, incapabilă de creștere, de înnoire. „Fără plasticitate, viețile noastre devin un simplu prilej de a tezauriza eșecuri", nota Andrei Pleșu într-un frumos pasaj din *Jurnalul de la Tescani*.

Iar carența gravă, fatală este – în Biblie – „împietrirea". Frăgezimea originară a lutului e înlocuită atunci de duritatea rece, insensibilă, inanimată a pietrei. Ființa ajunge închidere fără fisură, fără comunicare, fără pricepere. „Ochii lor sînt închiși și nu pot să vadă; inima lor este împietrită și nu pot să înțeleagă" (Isaia, 44, 18). În Biblie, persoanele, ca și grupul, obtuze, „învîrtoșate", „tari de cerbice" fac obiectul mîniei sau al exasperării divine. Nereceptive, nemodelabile, neinteligente, oarbe, ele riscă să se prăbușească sub propria gravitație, sub greutatea lor de bolovan. Stagnarea, atașarea de „achiziții", fie ele materiale ori chiar spirituale, pot conduce la acest risc. Iată de ce efortul spiritual e atît de des caracterizat prin metafora drumului. O ființă în mers e o ființă „în lucru", atentă la semnele ivite înăuntrul și în afara ei, străduindu-se să le înțeleagă, să le folosească pentru îmbunătățirea de sine. Cîtă vreme ne aflăm în devenire, spunea Părintele Scrima, „marele pericol... este să te oprești pe loc, să încremenești. Încremenirea, din punctul de vedere al acțiunii (dar și filologic), înseamnă mineralizare. Însă mineralizarea este permisă numai eschatologic... Pentru că acolo mineralizarea devine luminoasă."

De-a lungul celor două Testamente, strădania lui Dumnezeu este să „înmoaie" inimile umane pîndite de mineralizare, să le redea prospețimea sensibilă la influența lui formativă. „Vă voi da inimă nouă și duh nou vă voi da; voi lua din trupul vostru inima cea de piatră și vă voi da inimă de carne" (Iezechiel 36, 26). Mesajul lui Christos, pe care Pavel îl vestește corintenilor, e menit să se înscrie pe suportul viu, palpitînd, creator al interiorității umane: e scris „cu Duhul Dumnezeului celui viu, nu pe table de piatră, ci pe tablele de carne ale inimii (II Corinteni, 3, 3).

Unul dintre miracolele pe care Dumnezeu împreună cu omul le săvîrșesc este dezîmpietrirea lui Zaheu, „mai-marele vameșilor". Strîngător de taxe din care-și face parte grasă, Zaheu e figura unei instituționalizate lăcomii de bani și nedreptate. Or, el e în stare, într-o clipă, să se preschimbe, să redevină maleabil în fața lui Iisus, să-l „găzduiască" pe divinul oaspete. „Dacă am năpăstuit pe cineva cu ceva, întorc împătrit" (Luca, 19, 8), îi spune el lui Iisus, care îi trezise conștiința.

Religios vorbind, „împietrirea" e o atitudine care poate tîrî persoana ori grupul în izolare, beznă, sufocare. Socio-politic vorbind, „împietrirea" e la fel de periculoasă. Din păcate, nu numai pentru grupul în cauză, ci pentru întreaga comunitate. Avem dovada în aceste zile.

În ciuda predominanței politice a PSD, societatea românească s-a putut schimba.

Mai-marele vameșilor s-a putut trezi, s-a putut preschimba. A luat seama la sine însuși, la dreptate, la exigențele comunitare. Dl Dragnea și PSD-ul, așa cum îl conduce el, nu pot. Rămîn „împietriți" în malversațiunile lor. Lupta împotriva corupției a putut deveni în România eficientă, s-a putut schimba. Justiția din România a devenit independentă, s-a putut schimba. Dl Dragnea și PSD-ul, așa cum îl conduce el, nu se schimbă. În ciuda predominanței politice a PSD, societatea românească s-a putut schimba. Civismul *plin de civilitate,* grija pentru statul de drept adună acum sute de mii de oameni în stradă. Președintele României și-a putut schimba subit și salutar tipul de prezență publică. Biserica Ortodoxă are un mesaj care cere continuarea luptei anticorupție, dreptate socială, dialog. Și ea și-a putut schimba, în mod neașteptat, stilul de intervenție în spațiul public. Dl Dragnea și PSD-ul, așa cum îl conduce el, nu se schimbă. În pofida tuturor celor care se schimbă în jurul lor, rămîn de neurnit, chiar dacă mimează cîțiva pași încolo și încoace. Înconjurați de protestele cetățenilor, de reacțiile unor instituții fundamentale din România, de avertismentele comunității internaționale, șefii PSD & ALDE stau încleștați pe interesele de clică. Perpetuează în societate înghețul comunismului naționalist, chircit acum la bunul plac al unei mafii de județ. Persistă într-o rigiditate care combină ridicolul cu sinistrul. Ce deosebire de stil între ei și protestatari (cei din Piața Victoriei)! Cei din urmă au putut îmbina indignarea cu umorul, perseverența cu inventivitatea și buna dispoziție. Au făcut din protestele lor o sărbătoare a civismului. Sînt tineri. Nu doar ca vîrstă a majorității lor, ci și stilistic.

Așa cum e condus acum, PSD îmbătrînește tot mai mult. În vara lui 2012, șefii lui puteau aștepta alegerile care le-ar fi dat o guvernare confortabilă, cu un Parlament amplu favorabil. Au preferat să încerce o lovitură de stat, punîndu-și oamenii în poziții-cheie, brutalizînd legea, organizînd referendumul de suspendare a președintelui. Acum Parlamentul le e larg favorabil. Își puteau trece legile cu dedicație prin făgașul legislativ normal. Au preferat s-o facă pe furiș, încercînd să batjocorească vigilența publică. Pot face la fel cu tot soiul de alte legi care să le pună țara la dispoziție. Parcă ar vrea să ne arunce în față că ordinea democrației liberale e pentru ei un moft. Că cetățenii sînt pentru ei masă de înșelat. Își închipuie că scenariul pe care-l înjghebează din tocite scheme populiste (protestatari plătiți, manipulați de străini, covîrșiți de milioanele de votanți PSD) poate să bată realitatea. Trăiesc pietrificați în văgăuna demagogiei lor.

Evreo speranță ca PSD să intre într-un proces, cît de lent, de dezîmpietrire? Cîțiva membri PSD au arătat, prin declarații ori demisii, că există, ici și colo, o reacție față de scleroza de la capul partidului. Poate PSD să se remodeleze, să devină un partid viabil, democratic, civilizat de stînga? Un om din Piață nu și-a pierdut speranța. Pe pancarta lui scria: „Renunțați la hoți și vă iertăm pe toți".

***Anca Manolescu** este cercetător în domeniul antropologiei religioase. Cea mai recentă carte publicată e* Modelul Antim, modelul Păltiniș. Cercuri de studiu și prietenie spirituală, *Humanitas, 2015.*

Teodor BACONSCHI

O fundătură somptuoasă

1991: dispariția URSS, urmată de oscilația Occidentului între euforie („sfîrșitul istoriei") și panică („șocul civilizațiilor"). Aproape trei decenii în care idealismul și realismul au alternat, căutînd o definiție. Numai că definiția n-a mai venit: nici hegemonia americană globală, bazată pe ipoteticul triumf al economiei de piață și al democrației, nici războiul între Occident și „restul lumii" n-au căpătat o substanță irevocabilă. Am pus așadar această traziție sub semnul unei prepoziții ambigue: *post*. Ne-am imaginat traseul istoric occidental suspendat între două regnuri, în post-comunism, în era post-industrială, în post-creștinism și tot așa. Nici una dintre profețiile globale nu s-a realizat. Democratizarea fostei lumi a treia a progresat, dar a cunoscut și reculuri dramatice. Primăvara arabă s-a prefăcut în dictaturi islamiste, regimuri militare sau războaie civile devastatoare. Pe de altă parte, nici nu s-a produs (slavă Domnului!) o ciocnire violentă, generalizată, între lumea occidentală și cea islamică, deși conflictele din Irak sau Afganistan puteau anunța ce-i mai rău: au rămas în coadă de pește.

S-a petrecut însă altceva. Occidentul însuși a devenit scena unui război cultural intern. Dreapta conservatoare și stînga progresistă s-au înstrăinat reciproc, dizolvînd stabilitatea centrului. S-au produs evadări dogmatice în revoluția mentalităților („corectitudinea politică") sau, dimpotrivă, în resurecția nativismelor: două platforme opuse pentru același populism fără opreliști. Pe care elitele liberale și presa *mainstream* l-au „condamnat", fără să-l poată opri la urne. Radicalismul naționalist și cel globalist au schimbat, prin vectori politici de tot mai mare vizibilitate, echilibrul postbelic bazat pe moderație, realism și umanism creștin-democrat. Proasta gestiune politico-diplomatică a zonelor de contact (începînd cu Orientul Mijlociu) a dus, altfel spus, la explozia substratului nihilist pe care s-a construit modernitatea occidentală. O vastă dereglare în psihologia colectivă a spațiului politic euro-american a dus la slăbirea Uniunii Europene (atît prin Brexit și ce-o mai urma, cît și prin diminuarea solidarității statelor fondatoare față de noii membri din Estul postcomunist). Dar și la revoluția conservatoare trumpistă, pe care republicanii americani o vor afirma cu putere în următorii ani. Nu asistăm doar la o revenire a realismului, a protecționismului, ci și la explicita punere în discuție a ordinii liberale, cu tot cu angelismul discriminării pozitive a minorităților și *establishment*-ul ei corupt. Pentru moment, NATO și UE rămîn pilonii coeziunii euro-atlantice. Ambele organizații trăiesc prin interdependență geopolitică: dacă una se desface, nu are cum să supraviețuiască nici cealaltă. Sînt structuri siameze, practic inseparabile ca dinamică și scop.

Un observator neutru rămîne uluit: Occidentului i s-a urît cu binele! Nu e atacat direct de către competitorii săi globali, deține încă toate avantajele politico-militare, tehnologice și culturale de partea sa, dar preferă să se autosaboteze prin deschiderea unui front ideatic exploziv, trezindu-și demonii adormiți, cărora le deschide noi și noi culoare de acțiune. E o criză de identitate metafizică, un colaps narativ de proporții epice. Lipsa narațiunii exemplare, după două secole de anihilare a referențialului creștin, a devenit sursa unui vid axiologic fără precedent. Căci despre asta e vorba, la urma urmelor: nu mai există „cauze" bune, nici Bine distinct, nici ideal împărtășit, pentru care omul obișnuit ar fi gata, la limită, să se sacrifice. Plutim în ceața hedonistă a relativismului moral, a ipocriziei strict retorice, a supralicitărilor artificiale, a virtualității spirituale și a consumului inerțial. Calea salutară spre simplitate e barată de complexități pe care nu le mai putem negocia etic și gestiona la nivel social. Sîntem oricînd suficient de inteligenți pentru a diagnostica maladiile civilizației noastre, dar nu și suficient de curajoși pentru a le trata.

***Teodor Baconschi** este diplomat și doctor în antropologie religioasă.*

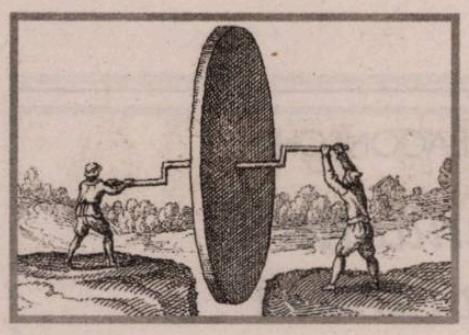

Teodor TIȚĂ

contraintuiția

E PSD reformabil? (1)

Realitatea e, în același timp, banală și incredibilă. Cel mai mare partid al României este condus de un condamnat penal care, acum doi ani de zile, a luat locul unui urmărit penal, iar principala sa preocupare este modificarea legilor penale astfel încît o întreagă ligă de politicieni cu dosare să poată să își continue activitatea nederanjați de procurori. Alt adevăr simplu e că PSD a obținut un scor foarte mare în alegeri fără să sufle o vorbă public despre felul în care vrea să schimbe legea penală. Această realitate obiectivă a scorului incotenstabil este însă interpretată de conducerea partidului, printr-un abuz de logică, ca un cec în alb pentru orice decizie ar lua în exercitarea puterii. Că această logică este eronată nu mai trebuie demonstrat. Au făcut-o strada, presa internațională și chiar partenerii ideologici ai PSD din structurile europene.

Pe fondul tulburărilor politice, iscate mai ales de incredibilul șir neprovocat de stîngăcii, greșeli și gesturi necugetate, a apărut din nou o discuție despre reformarea Behemoth-ului. Înainte de a contribui în vreun fel la ele, trebuie să avem în vedere ce e PSD. Lăsăm la o parte pretenția de partid de stînga. Nu e așa ceva. E mai degrabă un partid conservator-populist cu tendințe de acaparare a statului. Statul este, de fapt, principala sa sursă de legitimitate informală, cea formală fiind cea dată de voturi directe în alegeri.

Ca moștenitor al partidului-stat transformat în partidul care a limitat statul la o zonă de influență pe care el însuși nu a părăsit-o cu adevărat niciodată, PSD este, în primul rînd, partidul funcționarilor. În ciuda legilor care le garantează independența, funcționarii publici din România depind încă într-un grad prea mare de mofturile și dispoziția de moment ale șefului politic al instituției în care activează. Și nu numai ei. Dacă vă amintiți știrile referitoare la schimbarea directorilor de școli în funcție de carnetul de partid, puteți avea o imagine mai clară a fenomenului. În consecință, PSD este partidul administrației care încearcă să fie administrația însăși. Conflictul dintre interesele particulare ale corpului de partid și cele publice ale a statului este definitoriu pentru ethos-ul PSD.

PSD a obținut un scor foarte mare în alegeri fără să sufle o vorbă public despre felul în care vrea să schimbe legea penală.

Apoi, legat cumva de paragraful anterior, PSD este partidul banilor publici. Reprezentarea sa supradimensionată la nivelul instituțiilor publice (chiar și cînd nu exercită puterea direct) face din PSD un actor major în repartizarea resurselor și sinecurilor. În fapt, PSD este principalul distribuitor de rente al României. Cine controlează PSD controlează acest flux de bani dinspre stat spre privat.

Ce nu e PSD? Nu este partidul oamenilor needucați, bătrîni și al locuitorilor din rural. În fapt, o analiză demografică a electoratului PSD ne arată o repartizare relativ echilibrată a trăsăturilor alegătorilor săi. Cu unele particularități, dar echilibrată, coerentă cu poza mai largă a electoratului. Ideea că PSD este partidul celor care nu pricep sau al retrogrizilor este doar un mit autoflatant al adversarilor fără nuanțe ai PSD. Analizele care pleacă de la premisa că PSD este răul absolut, iar trei-cinci milioane de votanți ai săi sînt fie proști, fie rău intenționați nu folosesc decît propagandei divizive a PSD și nu unei mai bune înțelegeri a contextului.

În fapt, dacă PSD are un păcat, atunci acesta este un anume pragmatism amoral, incompatibil cu o parte a societății care cere echilibru. Calculul pe care și-l face permanent PSD nu are în vedere cifre absolute. Ceea ce oferă politicile sale este un compromis călduț pentru o zonă a societății (cea de care depinde și pe care o domină), urmînd ca de acolo să nu fie contestat. Tranzacția e relativ banală, însă nu întotdeauna ea poate funcționa. Pentru că, atunci cînd devine sigur pe el, PSD are tendința să abuzeze de putere. Și aici este marea sa problemă. Cea care l-a făcut să fie învins de șase ori în confruntări la urne care aveau în vedere funcția cu cele mai multe voturi în stat (am inclus aici nu numai mandatele Constantinescu, Băsescu și Iohannis, ci și cele două tentative de demitere a președintelui orchestrate și pierdute de PSD).

PSD se află, zilele acestea, exact în acest moment, al abuzului destabilizator de putere. Destabilizator atît pentru țară, cît și pentru partid. Așa se face că au apărut deja discuții despre cine ar putea „salva" partidul. Primarul de Iași, Mihai Chirica, un domn care a avut inteligența să critice foarte devreme Ordonanța 13, e unul dintre numele vehiculate. În fapt, dl Chirica este doar un soi de anticorp oportunist care arată bine doar atunci cînd e comparat cu actualul lider al PSD, care pare ferm hotărît să ducă partidul în zone de izolare, ridicol și toxicitate în care n-a mai fost de cel puțin douăzeci de ani. Altfel spus, cam tot ce știm despre viața, opera și viziunea dlui Chirica e că nu e dl Dragnea.

Mai stupefiantă este apariția în aceste discuții a numelui premierului. Sorin Grindeanu este cel care a convocat, prezidat și girat cu autoritatea sa acea celebră ședință de guvern în care Ordonanța 13 a fost adoptată. Ideea că ar fi ceva pozitiv în a ceda executantului puterea pe care azi o deține autorul moral al unei ticăloșii e în același timp stupidă și de un nivel al ridicolului pe care nici măcar PSD nu îl poate atinge. Sorin Grindeanu este un simptom al derivei, nu o soluție. Un cadru mediu și mediocru de partid care a debutat pe scena națională cu un dezastru. A-i furniza noi oportunități e echivalent cu a-i da șansa de a comite dezastre și mai mari.

***Teodor Tiță** este jurnalist. Îl puteți găsi la twitter.com/jaunetom.*

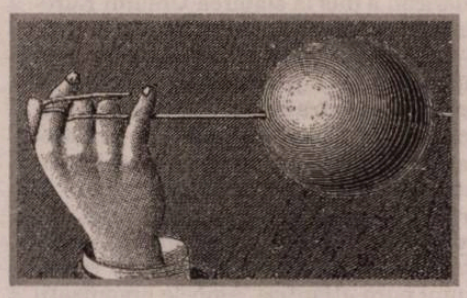

Matei MARTIN

mapamondul de buzunar

Germania în era Trump

Alegerea lui Frank-Walter Steinmeier în funcția de președinte al Germaniei nu a fost o surpriză. Susținut fățiș de cancelara Angela Merkel, candidatul unic al CDU/CSU+SPD a obținut o largă majoritate de voturi în cadrul Adunării Electorale: 923 din 1253. Această alegere reprezintă nu doar o victorie a cancelarei Merkel, ci și o consolidare a Marii Coaliții, un semn în plus al consensului general de la vîrful statului. E drept că, pe de altă parte, alegerea lui Frank-Walter Steinmeier n-a fost, cu adevărat, o alegere: mulți comentatori au observat că nici unul dintre contracandidați nu se ridica la nivelul lui Steinmeier. Alexander Hold (centru-dreapta), Christoph Butterwegge (extremă stînga) și Albrecht Glaser (populist, extrema dreaptă) nu au reușit nici măcar să propună teme ori direcții de mare interes public în timpul campaniei pentru desemnarea președintelui.

Funcția de președinte, pe care Steinmeier o va ocupa în următorii cinci ani, e mai degrabă simbolică. Președintele nu este ales prin vot direct de cetățeni, ci în cadrul unui for electoral compus, în proporții egale, din membrii Bundestagului și din reprezentanți desemnați de parlamentele landurilor. Mandatul actualului președinte Joachim Gauck expiră luna viitoare. Joachim Gauck, fost pastor și activist pentru drepturile omului și fondatorul instituției care cercetează arhivele fostei STASI, a anunțat că se retrage din viața politică la încheierea actualului mandat de președinte. Pentru Frank-Walter Steinmeier va fi o provocare în plus să-i urmeze în funcție lui Joachim Gauck, o personalitate emblematică și un om politic admirat de foarte mulți germani. Dacă Joachim Gauck a ajuns președinte după o carieră prodigioasă în societatea civilă, Frank-Walter Steinmeier are în spate o experiență politică solidă.

A fost șef al cancelariei în timpul lui Gerhard Schröder (1999-2005), apoi ministru de Externe și vicecancelar în primul mandat al Angelei Merkel (2007-2009). O voce puternică în SPD, Steinmeier a candidat în 2009 împotriva Angelei Merkel. A fost, din multe puncte de vedere, o bătălie electorală bizară. Sau, după cum s-a remarcat atunci, a fost mai degrabă un „duet" electoral decît un duel. După cîștigarea alegerilor de către Angela Merkel, Steinmeier a preluat din nou portofoliul Externelor.

Cariera sa politică recentă nu a fost scutită de momente jenante. În 2013 a fost acuzat de plagiat în teza de doctorat. O comisie a stabilit că aproximativ un sfert din lucrare avea probleme de citare, dar acțiunea de retragere a titlului a fost pînă la urmă sistată pe motiv că suspiciunea de malpraxis nu era întemeiată.

Recent, Frank-Walter Steinmeier s-a pronunțat pentru ridicarea sancțiunilor economice față de Rusia. A fost un moment de disonanță față de opțiunile cancelarei Merkel.

Un om al acțiunii, Steinmeier a intrat rapid în rolul de președinte. De-abia ales în funcție, el a lansat de la tribuna Bundestagului viziunea sa: „Avem nevoie de curaj pentru a apăra ceea ce am cîștigat, libertatea și democrația în Europa unită". Dacă acest fundament este astăzi fragil în alte locuri, a continuat el, „trebuie să-l apărăm și mai viguros". Iar cetățenii sînt invitați să facă diferența între „fapte și minciuni". Aluzia la America lui Donald Trump e clară, chiar dacă viitorul președinte al Germaniei nu l-a numit direct în discursul său. Steinmeier nu a fost niciodată un simpatizant al actualului locatar de la Casa Albă. În 2016, pe vremea cînd era încă ministru de Externe, Steinmeier spunea despre candidatul republican că propăvăduiește ura. Nu a fost singura afirmație critică despre Trump. De altfel, în ultimii ani, odată cu descoperirea rețelei de supraveghere NSA prin care se interceptau pînă și convorbirile personale ale cancelarei Angelei Merkel, relațiile dintre Germania și SUA s-au răcit. Alegerea lui Steinmeier în funcția de președinte, deci a unui adversar al lui Donald Trump, marchează o ruptură importantă în politica Germaniei federale, considerată, pînă mai ieri, cel mai puternic aliat al SUA pe continentul european. E puțin probabil că tonul discursurilor sale cu privire la relațiile germano-americane se va potoli odată cu preluarea efectivă a mandatului, la 18 martie. Funcția de președinte al Germaniei e simbolică, șeful statului neavînd prerogative constituționale în coordonarea politicii externe, așa cum au majoritatea șefilor de stat europeni, însă un om politic cu experiența și înzestrarea lui Steinmeier va găsi cu siguranță pîrghiile pentru a interveni în relațiile externe ale țării sale.

Steinmeier nu a fost niciodată un simpatizant al actualului locatar de la Casa Albă.

Coordonatoare: Stela GIURGEANU

Toleranță, intoleranță

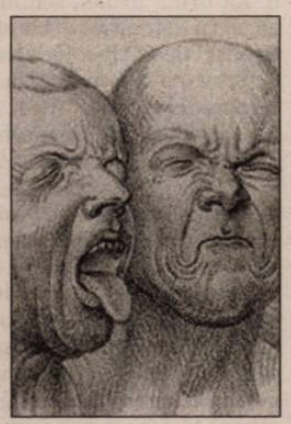

Texte și opinii de:

- Bogdan VOICU (sociolog)

„De la un deceniu la altul: protestele din România“

- Teodor BACONSCHI (scriitor)

„Pe Facebook, individul proiectează o imagine personală idealizată“

- Vera ULARU (coordonator de proiecte în cadrul FDSC)

„Educația pentru toleranță“

- Cătălin STAVARACHE (taximetrist)

„La firul ierbii“

- Florin BUHUCEANU (director ACCEPT)

„Sîntem o nație de mironosițe?“

argument

Ce ție nu-ți place

Ideea acestui Dosar mi-a venit în urma unei scene din metrou: un tînăr, cu căștile în urechi, care părea absorbit întru totul de ecranul telefonului la care butona de zor, stătea în ușa trenului, nepăsător față de călătorii care încercau să urce sau să coboare pe lîngă el. Îl etichetasem brusc în minte drept un nesimțit. Indignarea mea lăuntrică s-a curmat însă la fel de brusc cum a început. Cînd am coborît, l-am văzut pe „nesimțit“, în puhoiul de oameni care se înghesuia către scările rulante, cum e singurul care se oprește, își scoate căștile din urechi, se întoarce către un om aflat într-un scaun cu rotile și îl întreabă, politicos, dacă îl poate ajuta să iasă la suprafață. Mi-am adus aminte, în siajul scenei, de un interviu pe care l-am făcut acum cîțiva ani cu președintele Societății Handicapaților Locomotor, care îmi spunea pe atunci că vecinii săi erau reticenți și, mai mult, refuzau să monteze o rampă pentru cărucior pe motiv că această rampă i-ar fi încurcat.

Derulînd și ajungînd în prezentul unui Facebook extrem de activ în România, un alt episod mi-a atras atenția: contrademonstrația din fața Palatului Cotroceni. Protestatarii care cereau demisia președintelui Iohannis au fost ridiculizați pe motiv că sînt bătrîni și pensionari – ducînd discuția înspre *hate speech*-ul care vizează persoanele în vîrstă, acel *hate speech* care datează încă de pe vremea primelor alegeri libere din România, cînd oamenii în vîrstă au devenit simbolul nostalgicilor comunismului.

Toleranța nu implică milă, ci înțelegerea unor aspecte mai complexe. Dacă în clasa în care învață copilul tău este un elev care suferă de ADHD, ce faci? Dacă un om în vîrstă îți spune că Iohannis este nazist pentru că e neamț, cum reacționezi? Dacă o persoană gay își cere aceleași drepturi legale cu una heterosexuală, care este primul impuls?

Sîntem oare dispuși să ascultăm sau, din contra, să judecăm, să etichetăm și să ne retragem în locul călduț pe care ni-l rezervă binecuvîntarea de a face parte dintr-o majoritate vocală? Acest dosar este dedicat, în special, minorităților și oamenilor care au de suferit din cauza intoleranțelor de orice fel. (**Stela Giurgeanu**)

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Cititori, fiți ascultători! În fiecare joi, de la ora 18,30, la emisiunea Timpul prezent. *O dezbatere pornind de la Dosarul revistei* Dilema veche, *moderată de Adela Greceanu și Matei Martin. Ne puteți asculta pe frecvențele Radio România Cultural sau online la www.radioromaniacultural.ro.*

Bogdan VOICU

De la un deceniu la altul: protestele din România

În urmă cu 18 ani, mergeam cu metroul, în Coreea de Sud. Nu era aglomerat, dar toate banchetele erau ocupate. Pe cea din fața noastră se aflau șase femei și fete, probabil între 25 și 60 de ani. Spun „probabil" fiindcă nici atunci, nici acum nu sînt în stare să ghicesc corect vîrsta asiaticilor. La o stație, s-a suit un bărbat, probabil spre 60 de ani. S-a uitat la bancheta cu populație feminină. S-a încruntat. A făcut un semn scurt cu mîna, repetat, ca și cum ai ușui niște găini. A și scos un sunet în acest sens. Exact ca niște păsări speriate, s-au strîns una în alta cele șase femei și fete. „Strîns" nu este probabil cuvîntul potrivit, dar „înghesuit" este prea puțin spus. Bărbatului i s-a alocat ceva mai mult de jumătate din spațiul pe care în mod normal încăpeau cinci, maximum șase persoane.

* * *

Am fost întrebat dacă azi românii sînt mai puțin atenți cu bătrînii. Există senzația că înainte ar fi dat mai des locul bătrînilor în autobuz. Este tare greu de răspuns la această întrebare. În primul rînd, azi s-a schimbat substanțial structura celor care merg cu autobuzul. Pe de o parte, mersul cu autobuzul, în România, este mai mult apanajul tinerilor și al bătrînilor. Pe de altă parte, în urmă cu douăzeci de ani, numărul mașinilor proprietate personală era mult mai mic, iar folosirea lor pentru călătorii zilnice era de asemenea mai rară. Azi, în București, sînt ceva mai multe mașini per capita decît la Viena sau Paris. Este adevărat că indicatorul este imprecis: din punct de vedere economic, România este puternic centralizată și multe mașini sînt doar înregistrate în București. La fel de adevărat este că multe sînt înregistrate în Ilfov, fiind *de facto* rezidente în București. Oricum ar fi, avem o altfel de structură a celor care merg azi cu autobuzul decît structura similară a celor ce mergeau cu autobuzul în ultimii ani ai regimului comunist sau în primii ani de după 1989. Pe atunci mersul cu autobuzul era mai egalitar.

Azi, cei din pătura privilegiată și din cea mijlocie merg foarte rar cu transportul în comun. Acest lucru explică probabil și lipsa de interes a elitelor pentru a oferi un bun public de calitate... Pe de altă parte, autobuzul este un bun incredibil de ieftin în România, unde călătoria rareori depășește 30 de cenți, ceea ce nu acoperă nici pe departe costul real al transportului... Cei din pătura privilegiată și din cea mijlocie sînt de regulă mai bine educați și probabil ceva mai relaxați, mai toleranți și mai atenți la nevoile altora. Așa o indică datele de pretutindeni din lume, așa este și la noi.

Cu alte cuvinte, chiar dacă ar fi mai puțini cei ce cedează locul bătrînilor în autobuze, acest lucru nu ar fi un semn de scădere a politeții de acest fel. Pur și simplu ar fi o reflexie a schimbării structurii populației ce merge cu autobuzul.

* * *

Povestea aceasta cu ce se petrecea în epoca comunistă mai are însă o versiune. Pe vremea aceea, regulile erau stricte și profund tradiționaliste. Cine ieșea din ele era imediat penalizat, atît de partid și de aparatul său represiv, cît și de societate. A refuza să dai locul unuia ce părea mai în vîrstă era întotdeauna un afront. Am făcut naveta patru ani, în clasele primare. Mi s-a întîmplat de cîteva ori să fiu

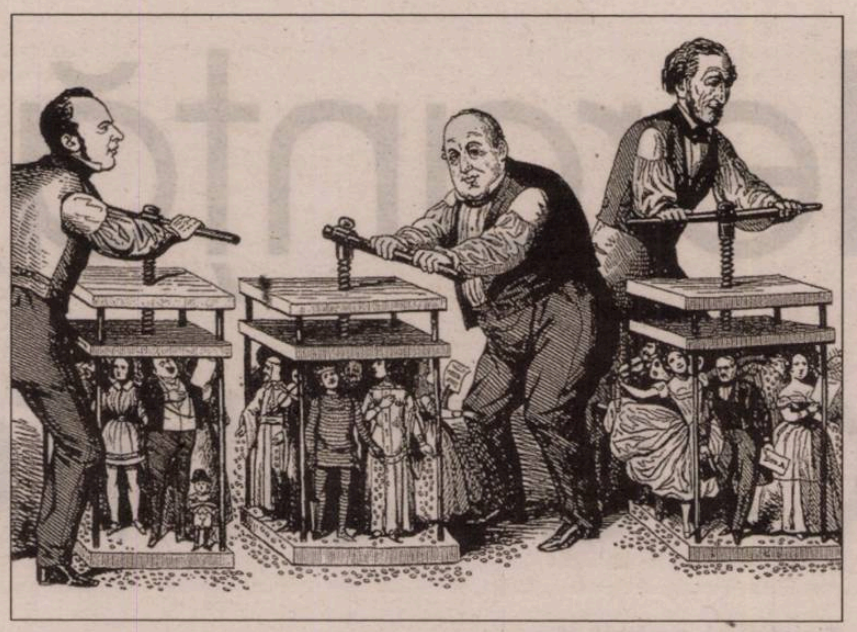

forțat să cedez locul, livid de oboseală sau febră, fiindcă o doamnă mai în vîrstă trebuia să stea pe acel scaun. Abuzul respectiv mă face și acum să mă gîndesc de două ori înainte de a ceda locul.

Acesta este sensul povestirii despre Coreea de Sud. Acele femei cedau locul fiindcă erau forțate de oprobriul societății să o facă. Aceasta nu înseamnă că le păsa în mod real de cît de obosit sau de în vîrstă ar fi fost acel bărbat.

* * *

Există destul de mulți bărbați în România care împart egal sarcinile domestice și de creștere a copiilor cu soțiile lor. Unii dintre ei fac chiar mai multe decît partenerele de viață. La fel de adevărat este și că majoritatea femeilor din România preiau mult mai multe dintre activitățile de creștere a copiilor în comparație cu partenerii lor. Mă uit însă cu o senzație neplăcută la postările unei doamne feministe, altfel animată de bune intenții. O parte dintre ele acuză indirect toți bărbații, subliniind cum bărbații persecută femeile. Oare cum se simt bărbații care, de fapt, fac mai multe sau la fel de multe precum partenerele lor? Oare se simt la fel ca o bună parte a românilor atunci cînd președintele Camerei Deputaților i-a acuzat că sînt dezinformați și manipulați? Oare cum i-ar plăcea domnului Dragnea ca acești oameni, printre care mă aflu, să îi spună domniei-sale în cor că este cam prost? La urma urmei, ar fi doar o reflexie a legii reciprocității.

* * *

Toleranța apare atunci cînd ai încredere în oameni, cînd nu ești normativ, cînd observi că există numeroase nuanțe între alb și negru, iar lumea nu este unidimensională. Toleranța apare atunci cînd accepți opinii diferite de ale tale, cînd ești conștient că, dacă tu ai protestat împotriva Guvernului, atunci și ceilalți au dreptul să protesteze împotriva Președinției, chiar dacă opiniile lor par a fi bazate pe fundamente discutabile. Ești tolerant atunci cînd accepți alte religii, inclusiv pe musulmani, atei sau agnostici.

Intoleranța este sprijinită de religiozitate. Iar românii sînt printre cei mai religioși, dacă nu sînt cumva cei mai religioși din Europa. Construcția care se ridică lîngă Casa Poporului stă și va sta drept mărturie acum și peste secole. Religia are caracterul aparent paradoxal de a fi intolerantă. Spun „aparent" datorită mitului că religiile formalizate în varii feluri (incluzînd creștinismul sau islamismul) promovează preocuparea față de semeni. Problema este însă că modul de interpretare, vreme de multe secole, a doctrinelor religioase este de a-ți fi milă de cel aflat în nevoie și de a respinge pe oricine este altfel decît tine. A fi altfel poate însemna a fi de altă rasă, orientare sexuală, a fi imigrant, a avea altă religie, a avea alte opinii. Iar mila nu înseamnă toleranță, ci doar accentuarea diferenței.

* * *

Îți poți permite a fi tolerant atunci cînd ai încredere în alții. Cînd ai încredere, știi că ceilalți nu-ți vor face rău, dimpotrivă, chiar ar putea să te ajute. Dacă cel care e altfel decît tine, spre exemplu ascultă manele în timp ce tu asculți doar jazz, dacă un astfel de om este de încredere, atunci poți accepta felul său de a fi. La urma urmei, schimbînd perspectiva, și tu ești altfel decît el, nu doar el este altfel decît tine. Relația este reflexivă. Alteritatea este reflexivă.

Încrederea este încă și mai reflexivă. Studiile lui Ermisch, Gambetta și ale colegilor lor arată că au încredere cei care sînt de încredere. Cu alte cuvinte, încrederea este un soi de oglindire a experienței cu propria persoană. Persoana care știe că ar putea fi de folos altora poate crede despre ceilalți că ar proceda în același fel. Este o concretizare simplă a legii reciprocității aplicată propriei persoane. Dacă știu că eu sînt om cu tine, atunci cred că tu vei fi om cu mine. Și atunci te accept așa cum ești, pentru că și tu mă vei accepta pe mine.

* * *

Românii trăiesc cu iluzia că ar fi primitori, toleranți, prietenoși. Cifrele îi indică a fi mult în urma Europei de Vest la capitolul toleranță (folosesc o serie de sondaje comparative, numite European Values Study și World Values Survey, ce includ și România). La fel este și în ce privește încrederea în oameni, precum și la importanța prietenilor. Iar acest lucru nu se întîmplă acum, ci se menține ca atare de la începutul perioadei postcomuniste. Nu avem date anterioare, dar putem intui ușor că situația era similară în timpul comunismului, precum și înaintea acestuia. Dacă cetățenii vestici ar fi la fel ca noi, atunci puzderia de imigranți români nu ar putea trăi în Europa. Dacă vom avea creștere economică, vom avea nevoie acută de imigranți, de forță de muncă din afara României, care să vină și să locuiască aici. Momentan, Guvernul a rezolvat problema, reducînd perspectivele de a avea creștere economică.

* * *

Toleranța și încrederea în oameni te fac să te porți cu ceilalți la fel cum te-ai purta cu tine. Te feresc de poziționări radicale, de incriminări în masă, de extremisme de orice fel. Intoleranța și neîncrederea te pot face sfidător, autoritar, tratîndu-i pe cei care ți se opun ca și cum ar fi dezinformați și manipulați, acuzînd în stînga și dreapta, afirmînd că cei care nu-ți plac sînt plătiți de „agenturili străine". Te fac să crezi că ceilalți trebuie să se dea la o parte și să îți facă loc ȚIE mereu în metrou.

„Trebuie să fiți îngăduitor cu mine. Sînt bătrîn și nu sînt în toate mințile."

WILLIAM SHAKESPEARE,
Regele Lear

***Bogdan Voicu** este sociolog, membru al Grupului Românesc pentru Studiul Valorilor Sociale.*

„Pe Facebook, individul proiectează o imagine personală idealizată"

interviu cu Teodor BACONSCHI

Sînteți, de ceva vreme, un observator al fenomenului Facebook în România. Care credeți că este, la ora actuală, impactul acestei rețele de socializare asupra societății în țara noastră? (Mai putem vorbi despre o simplă rețea de socializare sau avem deja o societate paralelă, cu reguli și norme?)

Pagina de Facebook sau contul de Twitter (pentru românii mai „pragmatici", legați de sfera afacerilor) au devenit identitatea virtuală care completează „starea civilă" a fiecărui cetățean. Numărul utilizatorilor crește constant. E de presupus că, în următorul deceniu, fenomenul se va generaliza. Da, e un soi de societate paralelă, o agora digitală. Evident, nu există, aici (sau „acolo", depinde cum ne plasăm), vreun forum legislativ, care să emită norme: funcționează mai curînd un consens moral spontan, bazat pe bunul-simț. Există apoi „politica" însăși a companiei Facebook, care pune anumite filtre etice temporare. Societatea aceasta virtuală va prima asupra celei reale, pentru că e mai puțin stresantă decît contactul interpersonal nemijlocit și pentru că lărgește raza de acțiune a individului mult peste posibilitățile lui din viața de zi cu zi. De fapt, cred că realitatea se exprimă pe ambele paliere, mixîndu-le fantasmatic.

Vorbind despre toleranță-intoleranță, ce derapaje ați observat? Care credeți că sînt cele mai „netolerate" subiecte din sfera Facebook? Și, în aceeași ordine de idei, credeți că se instaurează o frică de a merge contra curentului general?

Pe Facebook, individul proiectează o imagine personală idealizată. Sau una pusă sub lupă, mai exact. Pentru că și calitățile, și defectele lui sînt cumva augmentate la adăpostul ecranului. E un exercițiu solitar de dialog cu niște interlocutori la fel de solitari, dar și un instrument de autojustificare cu potențial paranoic: treptat, „lista" de prieteni e populată (printr-o selecție cu felurite grade de severitate) numai cu oameni care îți dau dreptate sau manifestă diferențe de opinie minime. Apar astfel deja faimoasele „bule" autiste, derealizante. Ești transportat pe o insulă (mica ta utopie digitală), unde pari și mai bun, mai inteligent, mai curajos, dar și scutit de o adevărată confruntare de idei. Asta defavorizează argumentele (care cer un efort de articulare și de apărare logică) și favorizează conformismul de nișă, în jurul unor seturi sumare de opțiuni filozofice, politice, religioase, culturale etc.

„Like-minded people *participă la o «bisericuță» care capătă aspecte de intransigență sectară."*

În sondajele privind nivelul intoleranței din România apar ca țintă, de cele mai multe ori, grupurile defavorizate, pe criterii de vîrstă, etnie, religie sau sexualitate. Care credeți că sînt grupurile-țintă ale intoleranței pe Facebook?

Din motivele pe care căutam să le explic adineauri, Facebook-ul este o fabrică de narcisism (cum scriam în cartea mea de la Humanitas), dar și una de autojustificare continuă, deci de intoleranță drapată în „prietenie": *like-minded people* participă la o „bisericuță" care capătă aspecte de intransigență sectară. Cel de cu totul altă opinie față de gîndirea dominantă a grupului e imediat exclus ca *„troll"*. El devine corpul străin, intrusul nedorit, agentul unei destabilizări care se cere sancționată pe loc. Din păcate, aceste alegeri cognitive unilaterale vor încuraja radicalizarea grupului de apartenență în jurul unor „axiome", reducînd politețea, spiritul critic și autodistanțarea: văd aici „patul germinativ" al unei intoleranțe mozaicate, care slăbește relația socială și-l face pe individ mai puțin adaptabil la provocările lumii reale. Aș mai nota un aspect: cu cît e mai „cocoș" individul din rețea, cu atît devine mai conformist în viața reală. Și-a epuizat energiile protestatare în pixeli, nu mai iese din casă... Așa se explică și diferența de 1 la 100 (dacă nu la 1000) dintre cel care „e interesat" de un „eveniment" și cel care, luînd metroul sau mașina personală, ajunge cu adevărat să participe la el.

„În practica toleranței,
un dușman
este cel mai bun învățător."

DALAI LAMA

Existența justițiarului de pe Facebook: cum ați creiona portretul acestui tip de utilizator?

Așa cum presa *mainstream* s-a tabloidizat, sacrificînd calitatea pe altarul audienței, utilizatorul de rețea socială e un tip care trebuie să „țipe", pentru a se face „auzit". E vechea confuzie dintre prestigiu și notorietate, dintre tapaj și autoritate, dintre obrăznicie și persuasiune, dintre violența de limbaj și forța explicativă. Același mecanism – să nu ne ferim a-l defini ca „pervers" – lucrează acum în media „tradiționale" și în *social media*. Pentru că ambele au înlocuit raționalitatea și moderația deontologică prin mecanisme de marketing agresiv: complexitatea pierde bătălia cu lozinca stridentă, decența pălește în fața supralicitărilor simplificatoare, vulgare, senzaționaliste. Așa apare și „justițiarul" despre care vorbiți: o combinație de martor al acuzării într-un „tribunal al poporului" din anii '50 și de fante suburban, care se joacă de-a Dumnezeu. Rezultă un soi de iresponsabilitate pe care doar propria inflație, la scara Internetului, o mai poate cît de cît relativiza. Mi-e teamă că aceste licențe psihologice și derogări de la bunul-simț al conviețuirii vor lăsa urme serioase în societatea noastră oricum tarată de infantilism post-dictatorial și de un nivel mediu de educație foarte scăzut. Există însă și alte laturi ale *social media* care ne pot întrema optimismul: un anumit civism stimulat de cauze punctuale, gesturi de filantropie coagulate prin „postări" care cer ajutorul, ca să nu mai pomenim informația de calitate sau comentariile cu adevărat pertinente, care se cam pierd în mareea de „condamnări" vehemente și poze cu pisici...

a consemnat Stela GIURGEANU

Cum pot să ajut un prieten care este intimidat sau hărțuit pe Facebook?

Dacă cineva îți cere ajutorul, răspunde persoanei respective și asigur-o că vrei să o ajuți. Cea mai bună metodă de a te proteja împotriva intimidării este să înveți cum să recunoști semnele și cum să reacționezi. Iată cîteva sfaturi despre ce trebuie să faci și să nu faci dacă prietenul tău este intimidat:

- *Colectează informații și raportează problema.* Ajută-ți prietenul să raporteze postarea persoanelor relevante din cadrul Facebook. De asemenea, îți sugerăm să efectuezi capturi de ecran ale postărilor, comentariilor sau mesajelor abuzive, în cazul în care este vorba despre o problemă persistentă sau în cazul în care trebuie să arăți cuiva aceste imagini ulterior. De asemenea, îi sugerăm prietenului tău să șteargă din lista de prieteni sau să blocheze persoana în cauză.
- *Arată-ți susținerea.* Întreabă-ți prietenul ce poți face pentru a-l ajuta, însă nu vorbi în numele lui decît dacă acesta îți cere acest lucru.
- *Păstrează-ți calmul.* Încearcă să-ți ajuți prietenul pentru ca acesta să nu agraveze problema și să nu aibă un comportament agresiv. Dacă împreună cu prietenul tău stabiliți că incidentul nu merită prea multă atenție, sugerează-i să treacă peste această problemă. De cele mai multe ori, agresorii vor o reacție din partea ta, așa că nu le-o oferi.
- *Adu-i aminte prietenului tău că nu este singur.* Spune-i prietenului tău că ești dispus să-l ajuți să treacă peste această problemă. Amintește-i prietenului tău că nu a făcut nimic ca să merite acest tratament și că nici o persoană nu ar trebui să fie intimidată.
- *Nu ține acest lucru secret.* Dacă prietenul tău are nevoie de mai mult ajutor, sugerează-i să ia legătura cu o persoană în care are încredere și să discute despre situație. Dacă ești îngrijorat cu privire la siguranța prietenului tău, spune cuiva imediat.

(Centrul Facebook
pentru Prevenirea Hărțuirii)

Vera ULARU

Educația pentru toleranță

Prin luna octombrie, anul trecut, mai toate televiziunile transmiteau știri despre revolta părinților dintr-o școală din Pitești împotriva participării la ore a unui copil cu ADHD, agresiv. Postez pe Facebook un link către o știre care anunța protestul, ilustrată cu un grup de părinți și copii cu pancarte în mînă. Alături de link scriu mesajul: „Din păcate, școala românească nu e pregătită să gestioneze astfel de situații".

A urmat un lung șir de comentarii, postate de cunoscuți și prieteni.

„Ce vină are școala? Oamenii au făcut ce au putut, continuă orele, au încercat să negocieze, din păcate nu putem da vina mereu pe instituții... *it's the people!*" – încerc să răspund cum că e posibil, însă foarte probabil nu au fost lămurite niște lucruri, pînă să răbufnească protestul. „Cum ar fi empatia?" – primesc răspunsul.

„Ce urît!", continuă altcineva, „Ce retardați!" – o fostă colegă de facultate, ce lucrează ca asistent social în Londra. Ambele se refereau la părinții care protestau. Un cunoscut, cu care de obicei nu schimbam două vorbe, adaugă: „Văd că toată lumea e de partea copilului «special», cineva ar trebui să țină balanța, așa că o să mă joc eu de-a ținutul cu ursul. Așadar: da, e nevoie ca oricărui copil să-i fie furnizată o metodă de integrare. Dar ce se întîmplă cînd nu funcționează? Îi pedepsim pe cei care trag ponoasele? Par a fi cîteva zeci de copii acolo, toți acuzînd purtarea celui cu ADHD. De ce ar trebui să suporte niște copii obișnuiți comportamentul agresiv al unuia?" Intervin și alte persoane în discuție, discuția „se aprinde". „De ce să-i forțezi pe ceilalți să-i suporte mizeriile?"; „Dacă un elev e permanent agresiv, de ce nu ceri egalitate și la scăzut nota la purtare, eventual suspendare/exmatriculare?" Nici argumentele precum „dacă era copilul tău ai fi zis altceva", „găsește tu o școală OK în Pitești, unde să-l mutăm și le scriu eu părinților", „nu trăim într-o lume perfectă, unde toți copiii se nasc sănătoși" nu îl conving pe prietenul nostru. La comentariul „Nu există o «societate» specială pentru alții. E o singură societate care trebuie să își integreze toți cetățenii, indiferent de probleme", amicul devine și mai iritat: „Deci nu cel care are o problemă trebuie să caute cum să fie mai OK, ci cei din jur să fie obligați să-i suporte comportamentul. Iar el să fie eventual scuzat pentru ce comite, că doar e «special»."

Cînd argumentele noastre par să fie epuizate, apare în discuție o altă persoană. „Întîmplător, știu foarte bine despre ce e vorba. Acest băiat are probleme mult mai mari, nu ADHD." Mătușa unuia dintre colegii de clasă ai copilului din Pitești povestește despre amenințări în timpul orelor, cum sînt agresați copiii și cum unul dintre copii își păzește fratele mai mic în fiecare pauză, pentru că a fost amenințat că va fi omorît. Despre eforturile „foarte mari pentru integrarea lui" și cum „tot ceea ce au cerut părinții în aceste luni a fost ca băiatul să primească ajutorul de care are nevoie și să fie supravegheat, nu să plece din clasă. Deși există un dosar întreg plin de plîngeri și procese-verbale, școala și inspectoratul nu au făcut absolut nimic să rezolve această problemă, de aici și protestul lor." „Părinții sînt foarte supărați că s-a pus eticheta «protest împotriva unui copil». Protestul lor e împotriva celor care ar fi trebuit să intervină, dar care au ignorat problema și acum se ascund sub acuze de discriminare – directorul școlii, Inspectoratul, Protecția Copilului. Cu copilul n-are nimeni nimic, nici măcar nu au vrut să fie mutat de la clasă, ci doar să fie dus la psiholog și supravegheat în clasă", mai adaugă ea. Ne arată cîteva bilete cu amenințări scrise de copil și procese-verbale făcute de profesori, pentru constatarea comportamentelor agresive la clasă, ce erau scanate și postate pe o pagină de Internet, special creată pentru această situație.

„Doamne, de ce ne-am născut tineri? N-ar fi fost mai bine să ne naștem bătrîni și să întinerim an de an? Cît de bine am înțelege întîmplările din viață și cît de îngăduitori am fi cînd am judeca pe alții!"

JOHN GALSWORTHY

„Toate religiile importante ale lumii ce pun accentul pe dragoste, compasiune, răbdare, toleranță și iertare pot și chiar promovează valori fundamentale. Dar realitatea este că în lumea de astăzi nu mai este sănătos să ne bazăm morala pe religie. Iată de ce sînt din ce în ce mai convins că a venit momentul pentru a găsi un mod de a gîndi despre spiritualitate și etică fără religie."

DALAI LAMA

Pînă la apariția acestui comentariu, nici unul dintre noi nu știa despre acest caz mai mult decît declarațiile din știrea TV. Aveam, totuși, păreri destul de bine conturate. Deși vocea familiei copilului lipsea cu desăvîrșire din această discuție.

Declarațiile din știrea TV îl arătau pe directorul școlii care anunța absențe nemotivate copiilor de la protest, reprezentantul inspectoratului școlar acuza părinții pentru atitudinea pe care le-o imprimă copiilor, iar purtătorul de cuvînt al Ministerului Educației spunea că profesorii „nu sînt pregătiți să gestioneze asemenea situații". Mama unui copil era dispusă să piardă bursa acestuia, din cauza absențelor nemotivate primite. La protest nu renunța.

Educația pentru toleranță devine o luptă antidiscriminare.

Cum s-a ajuns la păreri atît de pertinente față de această situație? Irina Drexler, coordonatoarea campaniei „NO Hate Speech" în România, spune că opiniile oamenilor depind de nivelul de educație, de cunoștințele și experiențele fiecăruia. Asta explică, probabil, de ce mătușa colegului de clasă era mai puțin vehementă și radicală, deși era direct implicată, decît amicul ce „ținea cu ursul", deși, ca și mine, habar nu avea mai multe. Mamele altor copii au decis însă să reacționeze mai dur, printr-un protest. La întrebarea de ce fosta mea colegă a ales să îi facă pe părinți „retardați" încă nu am un răspuns. Probabil, extremele creează extreme și ne lipsește centrul, în zilele noastre.

Educația pentru toleranță e, de multe ori, greu de făcut. Am văzut în proiectele finanțate prin Fondul ONG tot felul de activități și metode pentru combaterea discursului urii, căci tot o formă de intoleranță e și acesta. S-au monitorizat discursurile politicienilor, s-au făcut studii și s-au analizat discursuri online, s-au scris articole și s-au organizat *training*-uri pentru profesori, căci pînă la urmă de la educație pornește totul. Fain este că s-a lucrat mult cu tinerii. Întîlniri, discuții, jocuri de rol, organizate în așa fel încît să învețe mai bine realitatea altora.

Prin proiectul „Switch OFF/Online Hate Speech" al organizației PATRIR, Irina Drexler a mers în licee din Cluj, unde a stat de vorbă cu tineri despre *bullying* și despre discursul instigator la ură. S-a întîlnit cu prejudecățile unora dintre ei, pe care a încercat să le lămurească. Metoda, care a funcționat, se numește *„alternative narrative"*, prin care sînt deconstruite argumentele celor care au un punct de vedere discriminatoriu. Cînd a venit vorba de refugiați, a încercat să le arate că „ei nu vin de plăcere, ci din cauza unui război". Le-a arătat filme cu orașe bombardate din Siria. Important a fost că s-au purtat discuții, un dialog despre subiecte pe care tinerii nu le discutau în mod curent. Irina spune că importantă e interacțiunea cu persoanele sau situațiile pe care le judecăm, acestea sînt cele care ajută să ne schimbăm o părere. Probabil, după o zi petrecută în familia copilului din Pitești, amicul meu de pe Facebook ar fi avut altă părere.

Medien Research Center a organizat ateliere cu elevii din zece școli și licee din București și din țară. Prin joc, le-au explicat participanților că, în situații intolerante, scopul este să înțeleagă că nu vor fi mereu de acord cu toată lumea. Cu toate acestea, să nu renunțe la respectul reciproc. „Sîntem interesați să căutăm situații în care se poate diminua discursul instigator la ură și poate crește interacțiunea între oameni care sînt diferiți și care cred lucruri diferite. Fie că e vorba de comentariile din subsolul articolelor online (ca în cazul proiectului de cercetare «Less Hate, More Speech»), fie că e vorba de a ajuta tinerii să recunoască și să reacționeze în fața situațiilor intolerante (ca în proiectul «Less Hate, More Speech – Tinerii se implică!»). De exemplu, jocul «Oglinda frîntă», în care tinerii scriau întîi pe o hîrtie un autoportret și apoi îl comparau cu un portret făcut de un alt participant, a fost menit să-i pună pe copii în situația celuilalt, să se gîndească inclusiv la „ce ție nu-ți place altuia nu face". Alte jocuri i-au încurajat să găsească lucrurile care îi unesc (care țin de valori umane de bază ca dreptul la viață, fericire, egalitate etc.) și pe baza cărora pot să ajungă la înțelegere reciprocă, la toleranță, într-o manieră în care să nu le fie contrazise credințele și educația pe care le-au primit acasă", spune Roxana Bodea, MRC. Pe site-ul lor, Tineriiseimplica.openpolitics.ro, se găsesc tot felul de jocuri online pe tema toleranței ce pot fi folosite în activitățile pentru tineri.

Am observat că de cele mai multe ori educația pentru toleranță devine o luptă antidiscriminare, pentru combaterea discursului instigator la ură, pentru eliminarea diferențelor sociale și economice dintre noi și țările donatoare, vizibil mai evoluate. Probabil de aici și încrîncenarea unora în „apărarea" cauzelor de unele amenințări. Sau poate ne imaginăm doar o luptă a binelui contra răului, ca-n basme.

Cert e că toleranța înseamnă multă responsabilitate. Familia din Pitești va fi ajutată cînd instituțiile din oraș se vor implica, iar părinții vor ști cum să reacționeze și vor înțelege ce înseamnă un protest organizat pe holurile școlii pentru familia copilului bolnav. Sau pentru o mamă care îngrijește de ani buni un copil bolnav și agresiv. Dincolo de mentalitatea celor din jur, toleranța înseamnă și personal calificat suficient și un buget potrivit, instituții care își asumă datoria pe care o au.

Scandalul din Pitești s-a încheiat fără mutarea copilului în altă școală. Centrul European pentru Drepturile Copiilor cu Dizabilități a înaintat o plîngere penală pentru „șantaj și incitare la ură sau discriminare". Biletele și procesele-verbale scanate au fost scoase de pe Internet, iar grupul Facebook „29 de copii în pericol" a fost șters.

***Vera Ularu** este coordonator de proiecte la Fundația pentru Dezvoltarea Societății Civile.*

Cristina ȘTEFAN

Ce facem cu bătrînii?

Îi vedem în fiecare zi – tîrîndu-și sacoșele la piață, înghesuiți în autobuz sau stînd cu ochii pe nepoții din parcul de la bloc. Sînt tot mai mulți și mai gîrboviți. Puțini sînt cei care o duc bine fără nici un ajutor. Unii dintre ei au norocul unor familii care pot avea grijă, măcar financiar, de ei. Însă mulți sînt, de fapt, singuri, au pensii mici și trăiesc o viață plină de lipsuri. În vreme ce, pentru majoritatea europenilor, bătrînețea este o perioadă frumoasă, pentru români, nota la satisfacția vieții dată de cei peste 64 de ani este una dintre cele mai scăzute din Uniunea Europeană – notează Eurostat. Conform Institutului Național de Statistică, avem 5,2 milioane de pensionari, de bunăstarea cărora politicienii români își amintesc abia în campaniile electorale. Bătrînii sînt văzuți, și de mentalul colectiv, și de guvernanți, drept un electorat sensibil la promisiunile populiste și ca atare disciplinat, fiind, în afara perioadelor de campanii electorale, ignorați aproape în totalitate. Iar cînd nu sînt ignorați, vîrstnicii sînt deseori victimele unui discurs al urii – acest lucru s-a văzut clar recent, în spațiul public, în perioada manifestațiilor de susținere a Guvernului Grindeanu, la care majoritatea participanților aveau peste 60 de ani.

Cine mai are grijă, la noi, de bătrîni? Ce face statul pentru ei? În România, conform statisticilor, numărul pensionarilor este aproape egal cu cel al angajaților, din contribuțiile cărora trebuie susținut întregul sistem. Pentru vîrstnici, însă, angajamentele de mărire a pensiilor nu sînt suficiente. Și nici în ceea ce privește alte programe de ajutorare, statul nu se descurcă mai bine. Legea 17/2000 prevede că persoanele vîrstnice au dreptul la asistență socială, în raport cu situația socio-medicală și cu resursele economice de care dispun. Însă numai 0,23% din cei peste un milion de bătrîni bolnavi și singuri care au nevoie de îngrijire la domiciliu beneficiază de asemenea servicii – potrivit ONG-urilor care au organizat, în 2015, Conferința Națională a Furnizorilor de Îngrijiri la Domiciliu. În mediul rural sau în orașele mici, asemenea servicii sînt practic inexistente, și nici la oraș ele nu sînt disponibile în număr suficient pentru cei aflați în nevoie. Situația e îngreunată și de faptul că sectorul serviciilor de îngrijire la domiciliu este subdezvoltat și subfinanțat, personalul calificat este insuficient și nici nu sînt disponibile informații pentru publicul larg. Acolo unde statul nu reușește să facă față, intervin ONG-urile și programele finanțate cu bani europeni.

În afară de asistenții sociali care acordă îngrijiri la domiciliu, ce se poate face? În Bacău, de pildă, Fundația de Sprijin Comunitar a pornit un proiect complex de voluntariat, strîngînd 180 de tineri din aproape toate liceele locale, dornici să îi ajute pe vîrstnicii nevoiași care, fără voia lor, nu prea mai au contact cu societatea și devin izolați. Adolescenții care fac voluntariat în cadrul proiectului „Adoptă un bătrîn" fac vizite în casele celor în vîrstă, le țin de urît și le alină singurătatea, stau de vorbă cu ei sau fac curățenie, oferindu-le, totodată, afecțiunea de care au nevoie.

Gabriel Măgurianu, coordonatorul voluntarilor la Fundația de Sprijin Comunitar, ne spune că „cei mai mulți copii au avut o motivație afectivă puternică și trec peste miros și mizerie." Merg în casele bătrînilor mai ales „tinerii care au avut o relație specială cu bunicii lor. Generația care vine acum a fost în mare parte crescută de bunici, părinții fiind plecați în afară, la muncă. Iar alții au ales să facă voluntariat pentru că li s-a părut nimerit să asculte povești de viață, i-au privit pe bătrîni ca pe o enciclopedie, o carte vie pe care pot s-o citească. Copiii sînt foarte energici, spontani, iar maturitatea omului vîrstnic face ca recompensa voluntarului să fie pe măsura. Cînd plînge un bătrîn de bucurie că te vede e ceva deosebit."

Manifestarea toleranței și a generozității e o lecție care se învață de la vîrste mici. Am discutat cu cîțiva dintre tinerii care se implică în proiectele Fundației de Sprijin Comunitar. Sara Șolot este acum în clasa a XI-a și prima ei experiență cu voluntariatul a început la 15 ani, cînd, spune ea, „aveam impresia că tot ceea ce se întîmplă în jurul meu este roz. Primul meu contact cu bătrînii a fost o trezire la realitate, m-a făcut să văd că există atît de multe probleme în jurul meu, că există bătrîni care suferă de singurătate, care tînjesc după cineva cu care să vorbească, după cineva căruia să-i facă puțină mîncare sau care doar să-i țină de mînă. Prima vizită a fost la domiciliul unei bunicuțe de 75 de ani, aflată în atenția fundației noastre. Deși am fost puțin neîncrezătoare la început, orice urmă de nesiguranță a dispărut atunci cînd am văzut cu cîtă căldură mă primește în umila ei locuință. Am petrecut cu dînsa trei ore, care au fost pentru mine ca o lecție de înțelepciune. Era o doamnă micuță, cu părul alb, dar cu un glas blînd și o minte foarte limpede. Mi-a povestit despre viața ei și despre cît de important este să alegem în viață după cum ne dictează inima, am ajutat-o să-și pregătească ceva de mîncare și mi-a povestit despre cît de mult îi place să tricoteze, arătîndu-mi cîteva vestuțe și pături pe care le confecționase, iar înainte să plec m-a rugat un singur lucru: să nu uit de ea, așa cum au făcut-o ceilalți. Aceste ultime cuvinte m-au făcut să-mi dau seama cît de grea poate fi singurătatea pentru persoanele în vîrstă și m-au ambiționat să continui să fac voluntariat pentru cei vîrstnici."

Nu toți tinerii gîndesc, însă, la fel. La început, colegii Biancăi Iosub – altă voluntară FSC, în vîrstă de 16 ani – „au considerat că voluntariatul este plictisitor și îmi spuneau că îmi irosesc timpul. I-am luat cu mine și i-am încurajat să facă voluntariat cu vîrstnicii, iar acum vin și îmi povestesc ce au mai făcut cu «bunicii» pe care i-au cunoscut."

Mai acordăm, de fapt, respectul cuvenit celor în vîrstă? Despre cum sînt priviți bătrînii în general în comunitate, Sara Șolot spune: „Consider că, în comunitatea actuală, bătrînii sînt priviți ca o povară, niște ființe scurse de viață care «întăresc» rîndurile la camera de gardă a spitalelor. În zilele noastre, oamenii sînt din ce în ce mai acaparați de propriile vieți, de problemele apărute la serviciu, în familie, de trecerea mult prea rapidă a timpului, ca să mai aibă vreme să se preocupe chiar de propriii părinți sau bunici, pe care poate uită să-i viziteze cu lunile.

Din cele observate de mine, sînt oameni și tineri care încearcă să se comporte frumos, în general, cu bătrînii pe care îi întîlnesc pe stradă sau în mijloacele de transport (oferindu-le locul, ajutîndu-i să traverseze strada), dar există și tineri care trăiesc într-o bulă a ignoranței și egoismului, cei care trec indiferenți pe lîngă o bătrînică ce abia își duce pașii, poate și împingînd-o, adresîndu-i «faimoasa» replică: «Te caută moartea pe acasă și ție îți arde de mers pe stradă» și, din păcate, această categorie este cea mai numeroasă."

„Toleranța nu implică lipsa de dedicare a cuiva față de convingerile sale. Mai curînd condamnă opresiunea și persecutarea altora."

JOHN F. KENNEDY

Despre acest tip de discurs al urii, al intoleranței, Ioana Căciulă – psiholog, de la Asociația Habilitas – spune că „se încadrează în *ageism*, și anume discriminarea pe bază de vîrstă. Vîrstnicii sînt considerați ca neavînd aceleași drepturi ca și ceilalți, pot fi infantilizați (asemănați cu copiii, astfel că alții trebuie să ia decizii pentru ei, deoarece nu sînt capabili), percepuți ca fiind cu capacități cognitive sau fizice diminuate și astfel ignorați, iar acest discurs se manifestă ca limbaj – ironii, jigniri, insulte, atît în mediul fizic, cît și în online. Discursul urii poate proveni din faptul că unii oameni nu înțeleg îmbătrînirea, se tem de ea și, respingînd-o, resping propria bătrînețe și condiția de muritor, pînă la urmă. Putem combate discursul urii făcînd apel la empatie și toleranță: acceptînd diversitatea, faptul că sîntem diferiți, dar avem aceleași drepturi, dezvoltîndu-ne capacitatea de «a ne pune în locul» celuilalt (persoana vîrstnică) pentru a înțelege ce simte, ce trăiește, ce gîndește. Înțelegînd că generațiile sînt diferite și dezvoltîndu-ne «inteligența generațională», capacitatea de a integra asemănările și deosebirile dintre generații, și acceptînd îmbătrînirea și vîrsta a treia ca pe un stadiu ce face parte din viață, o etapă normală la care ajungem cu toții. Învățînd să trăim împreună, mai multe generații, duce la progresul social. Învățînd să privim vîrstnicii ca pe niște persoane cu resurse nebănuite, cu experiență, cu potențial pe care îl pot dărui celor tineri, construim solidaritatea socială."

Sara Șolot confirmă: „Am auzit de multe ori acest discurs din partea multor persoane, adulți și tineri, în special persoane care auzeau că fac voluntariat pentru a ajuta vîrstnici. Am încercat să le explic că acești bătrîni sînt mai mult decît niște «fosile comuniste», cum îi numesc unii, care aglomerează mijloacele de transport în comun, sînt niște tezaure vii de înțelepciune și povești de viața, sînt bunici care așteaptă cu nerăbdare să le treacă cineva pragul casei."

Concluzia Sarei? „Ar trebui să ne comportăm cu persoanele vîrstnice așa cum ne-am dori să se comporte tinerii din viitor cu noi cînd vom fi bătrîni."

Cătălin STAVARACHE

La firul ierbii

Etimologie: uzualul verb „a tolera“ provine din verbul latin *tolerare,* care înseamnă „a îndura“, „a suferi“. Toleranța nu era considerată o virtute, ci mai degrabă o atitudine relaxată în fața unei probleme de nerezolvat: „Aia e!“ de astăzi, greu de acceptat; „a îndura necazuri“, adică, mai pe românește, fiecare își duce crucea! Cum văd clienții mei crucea altor oameni?

Unul, corporatist, a observat doi bătrînei gîrboviți, mergînd greoi pe trotuar, sprijinindu-se unul pe celălalt. „Și-au trăit traiul, și-au mîncat mălaiul… plătesc taxe, mălaiul meu îl mănîncă! Mai apucăm să ajungem și noi la anii lor?“ „Bineînțeles, mai repede! Cînd te-ai bucurat ultima oară de ai tăi într-un concediu, să simți că timpul stă în loc?“ „Concediu? De unde bani? Unii ne hingheresc, politicienii ne fură de tot!“

„Politicienii“ – spune o domișoară, asistentă la o clinică oftalmologică – „urăsc intervențiile: sun din partea lui… Am un respect deosebit pentru […], care a făcut programare pentru mama dumnealui, s-a comportat mai frumos decît un om de rînd care tună și fulgeră că a plătit, și trebuie să-i fiu preș! Oameni needucați.“

O altă domnișoară, profesoară de limba germană: „Eu aduc copilul la școală să primească o educație – a răcnit odată un părinte la mine, iar dacă nu-ți convine, apucă-te de altceva! Cu mîinile de păr m-aș fi apucat; nu sînt plătită să-i educ copilul, ci să-l învăț, nu am cum să mă ocup exclusiv de copilul lui, am douăzeci și șase în clasă!“

Un părinte: „M-au înnebunit de cap cu cerințele lor absurde: fondul clasei, fondul școlii, rechizite, culegeri, nu am de unde, că doar nu fur, nu-s handicapat la cap!“

O femeie în scaun rulant: „O instituție în care găseam ajutor, CNDR, după zece ani e evacuată din clădirea în care au sediul, li s-au tăiat fondurile, ce pot să fac fără venituri? Cu ce am greșit, nu am ales să fiu în situația asta.“

Un administrator: „Avem în bloc o persoană cu dizabilități, au venit unii să construim o rampă, altfel luăm amendă ca asociație; cu atîția restanțieri, becurile de pe paliere le schimb din banii mei; să ne dea amendă. Nu mă înțeleg cu oamenii, nu le trebuie rampă.“

O pensionară, locatară într-un bloc în Colentina: „Am plătit mereu întreținerea, administratorul a plecat cu banii, nu mai avem căldură și apă caldă de ani de zile. M-aș duce la un azil de bătrîni, e greu iarna.“

„Unii au prea mult, alții prea puțin“ – spune un client, într-o discuție legată de incendiul de la Bamboo. „Așa le trebuie, fițe, figuri, aruncă într-o seară banii pe care nici în două luni nu-i cîștig,ăia nu-s bani munciți!“ „De unde știi?, am întrebat. „De la lume, de pe Facebook, de la știri.“ „De unde știi că e adevărat ceea ce spune unul sau altul pe Facebook sau la televizor?“ „Aaa…, păi ce, sînt prost?! Mă uit la numărul de *like*-uri, dacă mai mulți zic că are dreptate, așa e.“

Cu această încredere în *like*-uri a clientului meu, m-am gîndit că, într-adevăr, pentru unii, opiniile exprimate în mediul virtual sînt puțin diferite de cele exprimate în viața reală, iar virtualul rămîne un loc în care oricine poate reacționa la orice subiect îi apare în fața ochilor; este ca și cum s-ar fi trezit cu un bisturiu în mînă și dacă, în lumea reală, ar putea să-și taie un deget cu el, virtual pare că oricine poate deveni un chirurg experimentat. Apoi, cantitatea de informații, care este atît de mare, te face să ajungi să nu reții mare lucru, precum nici un burete pus sub jetul de apă nu absoarbe mai mult decît poate. Plus că, fiind atît de contradictorii, mulți nu mai au cum să ajungă la o concluzie și nu mai știu, pînă la urmă, cui să dea dreptate.

„Și-au trăit traiul, și-au mîncat mălaiul… plătesc taxe, mălaiul meu îl mănîncă!“

Recepționera unui azil de bătrîni: „Doua mii opt sute pachetul de bază, care include analize și… avans cinci sute pentru rezervare. Dacă vă răzgîndiți, banii nu se returnează.“

Soția unui bătrîn care a locuit acolo: „L-am găsit vînăt pe toată mîna stîngă, analize nu i-au făcut, cu doctora nu am putut nici telefonic să iau legătura, a slăbit șase kilograme într-o lună.“

În viața reală, pus într-o situație în care are de-a face cu oameni, poate răspunde și asculta argumente în timp real, iar oamenii se comportă normal. Dar dacă nu le convine rezultatul discuției?… „Lasă că postez eu!“

„Toleranța este fiica îndoielii.“

ERICH MARIA REMARQUE

***Cătălin Stavarache** este taximetrist.*

Ziua Internațională a Toleranței

16 noiembrie este Ziua Internațională a Toleranței, zi declarată ca atare de ONU, în 1995, pentru a atrage atenția asupra pericolelor intoleranței existente în lumea în care trăim, o lume care „se confruntă cu războaie, terorism, crime împotriva umanității, epurare etnică, discriminarea minorităților și a imigranților și cu o multitudine de alte abuzuri împotriva ființelor umane. Globalizarea însăși, în timp ce unește popoarele lumii, poate să ducă și la o mai mare teamă, și la interiorizare. Și odată cu teribilele amenințări la adresa vieții și dezvoltării planetei crește și potențialul de tensiune ce duce la intoleranță.“

Semnificația toleranței, conform primului articol al declarației: Toleranța e respectul, acceptarea și aprecierea bogăției și diversității culturilor lumii noastre, felurilor noastre de expresie și manierelor de exprimare a calității noastre de ființe umane. Ea este încurajată prin cunoașterea, deschiderea spiritului, comunicație și libertatea gândirii, conștiinței și credinței.

Toleranța este armonia în diferențe. Ea nu e doar o obligație de ordin etic; ea este, de asemenea, și o necesitate politică și juridică. Toleranța este o virtute care face ca pacea să fie posibilă și care contribuie la înlocuirea culturii războiului cu o cultură a păcii.

Toleranța nu este nici concesie, nici condescendență ori indulgență. Toleranța este, mai ales, o atitudine activă generată de recunoașterea drepturilor universale ale persoanei umane și libertăților fundamentale ale altora. În nici într-un caz, toleranța nu poate fi invocată pentru a justifica violarea acestor valori fundamentale. Toleranța trebuie să fie practicată de către indivizi, grupuri și state.

Toleranța este responsabilitatea care susține drepturile omului, pluralismul (inclusiv pluralismul cultural), democrația și statul de drept. Ea implică respingerea dogmatismului și absolutismului și confirmă normele enunțate în instrumentele internaționale cu privire la drepturile omului. În conformitate cu respectarea drepturilor omului, a practica toleranța nu înseamnă nici a tolera nedreptatea socială, nici a renunța la propriile convingeri, nici a face concesii în această privință. Ea semnifică acceptarea faptului că ființele umane, care se caracterizează natural prin diversitatea aspectului lor fizic, prin situația lor, felul de exprimare, comportamente și prin valorile lor, au dreptul de a trăi în pace și de a fi cele care sînt.

Stela GIURGEANU

Cultura agresivității

C. este un băiețel care poartă ochelari, cu dioptrii foarte mari. Colegii obișnuiau să-i ascundă ochelarii și să se amuze văzîndu-l cum bîjbîie să și-i găsească, pipăind lucrurile din jurul său ca să-și dea seama pe unde merge.

Anul trecut, organizația „Salvați Copiii" a făcut public primul studiu național privind fenomenul de *bullying* în școli: timiditatea, performanța academică, etnia, situația financiară precară sau prezența unei dizabilități sînt printre trăsăturile principale ale excluderii dintr-un cerc majoritar. *Bullying*-ul nu este doar violență fizică, ci și presiune psihică. Conform studiului, 23% din copiii participanți la sondaje au menționat că sînt amenințați cu excluderea dintr-un grup dacă nu se conformează unor reguli, iar 39% au declarat că un alt copil a cerut cuiva să nu se joace sau să nu vorbească cu ei. Bîrfele și minciunile se numără și ele printre instrumentele *bullying*-ului, 37% mărturisind că au fost ținta zvonurilor nefavorabile răspîndite despre ei în școală. De asemenea, 84% din copii afirmă că au fost martorii unei situații în care un copil a amenințat un alt copil, 80% ai uneia în care un copil a fost umilit de alt copil, iar 78% au asistat la situații repetate în care un copil era îmbrîncit și lovit ușor de către alți copii, 58% au asistat la situații de *bullying* în propria clasă, 46% în grupul de prieteni, iar 69% în mediul online.

Obișnuiau să-i ia cîrjele și să i le pună la distanță, obligînd-o să sară într-un picior ca să și le recupereze.

Care sînt poveștile victimelor, dincolo de statistici?

A. este o fetiță care a avut cancer. A plecat în Italia pentru un transplant medular. După doi ani a intrat în remisie. S-a întors în țară și a mai urmat o cură de citostatice, pentru întreținere. Cu toate că învinsese boala, efectele citostaticelor i-au făcut părul să cadă. În prima zi de școală, pentru a o feri de posibilele agresiuni și întrebări, părinții i-au pus pe cap o bandană. În pauza dintre ore, colegii au găsit amuzant să i-o scoată și să-i scrie pe scalp cu markerul „chelioasa". Nu este singurul exemplu de intoleranță. O altă elevă, care în urma unui cancer osos și-a pierdut un picior, era ținta cruzimii colegilor care obișnuiau să-i ia cîrjele și să i le pună la distanță, obligînd-o să sară într-un picior ca să și le recupereze.

„Toleranța trebuie învățată de la vîrste mici" – îmi declară din start Maria Culescu, președintele fondator al Asociației MAME. Ea însăși supraviețuitoare a cancerului, îmi mărturisește că în România există o lipsă de toleranță vizavi de oamenii bolnavi. „Dacă suferi de o boală vizibilă sau ai o dizabilitate, oamenii se uită la tine cu teamă, ca la o ciudățenie. În străinătate, ești privit cu simpatie și compasiune. Simți că vor să îți transmită ceva bun, să te mîngîie măcar cu o privire. Din păcate, la noi, cei din jur nu vor să știe. Dar asta provine mai ales din faptul că persoanele cu dizabilități sau cu boli nu sînt atît de vizibile în spațiul public."

Asociația MAME a înființat-o tocmai pentru a oferi un sprijin copiilor care suferă de cancer sau de alte boli grave. Campania de sensibilizare asupra fenomenului *bullying*, pe care au derulat-o anul trecut în cîteva școli din România, a pornit de la premisa că mai ales copiii bolnavi sînt ținta agresivității. Cu toate acestea, în timpul campaniei, al dezbaterilor și al concursului de eseuri pe tema *bullying*, organizatorii au aflat și poveștile victimelor diferitelor forme de intoleranță în rîndurile copiilor sănătoși și care nu aveau neapărat semne ale vreunui stigmat.

„Există în fiecare școală cîteva exemple de acest gen. Peste tot există copii timizi, introvertiți și există și copii care găsesc amuzant să îi chinuiască. Ce am descoperit în timpul campaniei este faptul că unii au nevoie să fie ascultați, iar ceilalți să asculte. Vorbind despre agresori, eu cred că, de fapt, aceștia nici nu realizează că fac rău, doar au nevoie să se simtă mai *cool* într-un anumit moment.

Să-și dovedească lor și celor din jur superioritatea – și o fac alegînd să-și bată joc de cineva mai slab decît ei. Tocmai din cauza asta am vrut să discutăm cu copiii, să vedem cum percep ei actele de *bullying*, dar și să îi facem să înțeleagă că, în situația în care au un coleg cu probleme de sănătate, dacă nu-l pot ajuta să-și ducă, de exemplu, ghiozdanul sau să coboare scările, atunci măcar să nu-i facă rău. A fost foarte interesantă reacția lor la campanie. Am descoperit că sînt foarte dornici să vorbească și așa ajungi să descoperi poveștile pe care, probabil, nu le spun nici măcar părinților. Am întîlnit peste două mii de copii în 15 școli și licee din București și din zonele limitrofe și toți erau foarte activi și foarte curioși."

Cît contează să vorbești copiilor despre toleranță? „Mi-a rămas în minte un elev de clasa a VIII-a, acel tip de elev popular, dar care este, în același timp, și tipul agresorului. Avea colegi pe care îi controla și îi agresa verbal și fizic. A participat la sesiunile noastre, iar la final a venit să-mi spună: „Vă promit că de azi mă voi schimba, nu voi mai jigni și nu voi mai lovi pe nimeni." Fusese impresionat de poveștile colegilor și realizase impactul pe care îl avea purtarea sa asupra celorlalți. Mă gîndeam că era vorba despre o reacție de moment. Dar peste un timp, am avut o surpriză plăcută cînd diriginta lui m-a sunat să-mi spună că acel elev își schimbase cu 180 de grade comportamentul și, din agresor, devenise chiar apărătorul celor agresați. Cred că atunci cînd a conștientizat problema, comportamentul i s-a schimbat. De aceea este foarte important să vorbești copiilor și să le expui toate aspectele problemei."

„Smerenia, teama, ascultarea, îngăduința sînt elementele principale ale conservării societății umane."

MICHEL DE MONTAIGNE

După sesiunea de întrebări și răspunsuri, inițiatorii campaniei au organizat și un concurs de eseuri.

„I-am rugat pe elevi să scrie un text în care să redea o întîmplare reală sau fictivă despre agresiune.

Uimirea noastră a fost numărul mare de copii care s-au înscris în concurs, am primit 1800 de lucrări! Așa am ajuns să descoperim povestea unui elev dintr-o școală de pe lîngă București care a scris despre ce simțea zi de zi, cînd paznicul școlii îl jignea și îl agresa verbal. Din cauză că era grăsuț, în fiecare dimineață, paznicul nu rata ocazia să îi strige: *grasule, șunculiță, te tai de sărbători, sau te pun la proțap.* Sînt cuvinte care pentru unii pot părea simple glume, dar, de fapt, sînt adevărate cuțite care lasă răni în sufletul și în mintea acestor copii. În urma poveștii, am contactat-o pe directoare, i-am spus despre ce este vorba, iar paznicul a fost dat afară."

Campania *„Bullying*-ul asupra copiilor cu boli cronice, nevoi speciale sau dizabilități" s-a desfășurat pe parcursul unui an și două luni, între 2015-2016, iar anul acesta echipa Asociației MAME caută fonduri pentru a-l continua. „Dorim să-l continuăm, cu atît mai mult cu cît copiii ne-au cerut-o. Ne-am dat seama cît este de important să le vorbim, dar și să îi lăsăm pe ei să povestească. Chiar dacă au fost și profesori care au refuzat să vadă realitatea, spunînd că la ei în școală nu există asemenea probleme, erau copii care veneau după noi pe hol ca să ne povestească despre episoadele de *bullying* și să ne ceară sfaturi. Așa că, mai mult ca sigur, vom continua și sper să găsim sponsori care să înțeleagă cît de importantă este această campanie."

Îi întreb pe Maria Culescu cum pot interveni profesorii. „În afara faptului că pot da avertizări sau să scadă nota la purtare, nu pot face mare lucru. Din păcate, la noi nota la purtare nu prea contează, iar în general elevii agresori nu au nici o treabă dacă această notă le este scăzută. Din cauza asta, dorim ca, pentru următoarea etapă a proiectului, să ne întîlnim cu avocați, juriști, oameni din zona de legal, aș vrea să vedem, să găsim un model de bună practică din alte țări, să vedem dacă ar putea fi îmbunătățită legislația și, cu acceptul Ministerului Educației și al inspectoratelor, să se înăsprească pedepsele pentru agresori – doar scăderea notei la purtare nu înseamnă nimic."

Florin BUHUCEANU

Sîntem o nație de mironosițe?

La finele anilor '90 am devenit homosexual. Mă rog, e un fel de-a spune. S-a aflat însă public, carevasăzică. Am trimis cîteva articole la un număr de publicații (prima a fost *Dilema,* la invitația lui Alex. Leo Șerban), arătînd că pedeapsa cu închisoarea (de la 1 la 5 ani) pentru homosexualitate nu e tocmai o soluție. Nici pentru noi, nici pentru Biserica Ortodoxă în hotărîrea-i nestrămutată de a-și arăta dragostea pentru cei ca mine, bărbați și femei de orientare homosexuală. După publicarea, cred, a două articole pe această temă, am primit ordin de evacuare fără drept de apel. Mai întîi din facultatea de teologie ortodoxă unde studiam în acei ani, apoi din organizația de caritate în care lucram pentru mai binele cîtorva familii sărace, sfîrșind cu încheierea abruptă a unor relații de prietenie și de familie.

Astăzi îmi zic, consolator, că nici nu era de așteptat să fim tratați altfel ca gay sau lesbiene pentru simplul motiv că societatea acelor ani credea că facem rău. Iubeam un alt bărbat, tulburam deci ordinea macrocosmică și buna rînduială a societății de tranziție. Într-una din publicațiile sale, ASCOR profețea că eliminarea legislației antigay va precipita a doua venire a lui Iisus. Existența noastră publică ne transforma în sabotori ai valorilor și tradițiilor neamului și Bisericii din care făceam totuși parte. Homosexualitatea nu era pe atunci o simplă orientare sexuală, ci răul moral și spiritual care urma să deșire sistematic fibra morală a României. Această inocentă teorie, întreținută sistematic de către BOR, organizații-satelit și Parlament, a făcut ca zeci de oameni să înfunde pușcăriile după 1990, pe baza faimosului articol 200. Pentru unii dintre noi, idealul acelor primi ani de post-comunism era să nu facă pușcărie.

După 2002, odată cu eliminarea articolului 200 din Codul Penal, s-ar zice că am intrat în rîndul lumii. Unde mai pui că România a reușit să adopte o legislație antidiscriminare. Adicătelea, ne puteam apăra drepturile dacă puteam dovedi că eram discriminați la locul de muncă, la școală, în instituții publice ori private. Mentalitatea generală a rămas pe mai departe ostilă. Dacă e să ne uităm la rapoartele periodice ale Fundamental Rights Agency a Uniunii Europene, rămînem țara cu cei mai mulți cetățeni care nu vor să aibă de-a face cu homosexualii și romii. Persoanele *transgender* nici măcar nu sînt luate în discuție, fiind tratate pe mai departe drept mutanți, creaturi hibride, cu o identitate ambiguă și cam bizară. Ce anume face totuși să băltim în această stare de dispreț social față de cei care nu sînt după chipul și asemănarea majorității populației?

Ce anume face totuși să băltim în această stare de dispreț social față de cei care nu sînt după chipul și asemănarea majorității populației?

Într-un dialog recent cu un distins teolog și apărător public al valorilor Coaliției pentru Familie, am aflat că nu dispunem totuși de ansamblul calităților umane care definesc România profundă. Nu intrăm în categoria „prea bun, prea ca la țară". Să fie homosexualitate și la noi, fie, însă doar sublimată. Și doar dacă nu ne vede lumea în stradă, ca să nu aibă vreun șoc estetic. Dacă Platon reușea să-și sublimeze năravurile homosexuale, noi de ce n-am putea, mă rog? Unde mai pui că nici nu sîntem cine știe ce experți în știința conjugală și de creștere a copiilor. Mai rău, producem confuzie. Nu se poate imagina, și basta, o familie formată din două femei cu al lor copil adolescent. Nu și nu, căci junele nu ar ști cum să-și numească mamele. Asta dilemă pentru România! Problema majoră a societății noastre nu ține de cîți copii sînt părăsiți ori bătuți de părinții lor biologici, cît de greu e să-i crești fără un sprijin real din partea statului, cîte fete adolescente nasc și sînt mame. Aș, problema e că unora le lipsește imaginația (și curiozitatea) de a afla cum se raportează la ai săi părinți fiul ereticei familii.

Da, nu credem că „a fi" familie înseamnă necesarmente „a avea" copii. Drept e, nu avem aceleași rituri simbolice precreștine de a cumpăra ori de a răpi mireasa, nu intrăm în horа îmbisericită a lui „Isaia dănțuiește", nu valorizăm puritatea miresei virgine și tevatura din jurul nopții nupțiale care e de dorit cu sînge. Da, unii dintre noi avem copii și-i creștem responsabili. Și ca noi mai sînt în această țară europeană multe alte familii, cît se poate de heterosexuale, care nu sînt căsătorite, din varii motive. Avem, de asemenea, mulți tineri care trăiesc și formează familii *de facto.* Dintotdeauna în istorie, însă, au existat și familii care nu sînt formate din soți căsătoriți. Nu puțini dintre români trăiesc azi în aceste familii ce nu sînt întemeiate pe baza căsătoriei. Lor cine le apără drepturile?

***Florin Buhuceanu** este directorul asociației ACCEPT.*

Politicienii despre toleranță

■ Klaus Iohannis: „Orice încercare de a împinge echilibrul într-o parte sau într-alta nu rezultă decît într-o mulțime de perdanți. De obicei pierd toți. Dacă pacea socială în țară se rupe nu există nici un cîștigător, există numai perdanți. Din acest motiv am spus că este foarte important să fim toleranți. A fi tolerant nu înseamnă a fi tăntălău. A fi tolerant înseamnă a accepta conștient că sînt alții cu alte păreri, alte opinii." (HotNews, 9 noiembrie 2016)

■ Liviu Dragnea: „Eu sînt un om tradiționalist. Dacă pentru asta pot fi considerat fanatic religios, sînt un fanatic religios. Sînt creștin-ortodox și eu văd familia formată dintr-un bărbat și o femeie și, cînd vrea Dumnezeu, și cu copii." (HotNews, declarație din 21 octombrie 2016)

■ Gabriela Firea: „Am toleranță zero față de indisciplină, am toleranță zero la tupeu față de cetățeni, am toleranță zero față de șmecherii din anumite instituții, cărora nu li s-a mișcat un fir de păr ani de zile și cred că pot să continue în acest fel." (Mediafax, 7 ianuarie 2017)

■ Călin Popescu Tăriceanu: „Eu cred că Parlamentul în ultima vreme nu a arătat toleranță față de cei care au fost acuzați de fapte de corupție. În situația de care vorbim astăzi, în ceea ce-l privește pe senatorul Vosganian, urmărirea penală nu era cerută pentru fapte de corupție." (Agerpres, 12 februarie 2015)

■ Victor Ponta: „Toleranța noastră față de corupție va fi zero." (HotNews, 8 decembrie 2014)

■ Ion Iliescu: „Cred că a sosit vremea să manifestăm toleranță zero față de corupția în politică." *(Adevărul,* 16 septembrie 2004)

Maria IORDĂNESCU

lasă-ți copiii să vină la tine

„Copiii străzii“...

În zilele protestelor am făcut parte, mai curînd, din grupul celor care au stat pe margine. N-o spun ca pe o virtute – dimpotrivă! –, ci doar ca pe o simplă precizare a unghiului meu de vedere. Am urmărit, deci, „din afara terenului“ informațiile, imaginile, bîrfele, interpretările, solicitările, pozițiile pro și contra, analizele etc. M-au preocupat, ca pe mulți alți spectatori, posibilele derapaje (violențe, motivații impure, confiscări politice, scenarii fantastice și comentarii abracadabrante), care ar fi putut deturna coerența protestelor. N-a fost cazul. Și, la fel ca mulți alții din generațiile „bătrîne“, am pus cap la cap sau față în față imaginile celor două mari revolte pe care le-am trăit: cea de-acum și cea din '89. În 27 de ani s-a născut, a trăit, a experimentat și a învățat o nouă generație. Cum au trecut, deci, cei 27 de ani peste libertatea noastră? Cum arată, *astăzi,* revolta? În afara unor diferențe evidente – de miză și de organizare –, sînt alte cîteva asupra cărora merită reflectat.

■ *Copiii*. Cu 27 de ani în urmă, nimeni nu și-ar fi putut imagina un protest la care să fie luați părtași copiii. În '89, revolta împotriva autorităților era pe viață și pe moarte, iar pînă de curînd, strigătele de împotrivire din piețe erau sinonime cu pericolul, cu bătălia dintre două tabere iremediabil dușmane. Astăzi, părinții si-au adus, curajos, copiii în stradă, declarînd, astfel, că nu vor să „lupte“, ci vor să convingă. Nu să arunce cu pietre, ci să fie luați în seamă. Nu să răstoarne, ci să conviețuiască pe bază de încredere cu cei care îi guvernează. Sigur, s-au ivit pe margine bombănelile: asta nu e bătălia copiilor, e iresponsabil să îți aduci odraslele în mijlocul unei mulțimi incontrolabile, e necesar ca autoritățile pentru protecția copiilor să ia atitudine etc. Și totuși, timp de 13 zile, adulții protestatari au reușit să țină evenimentele sub control. Iar pe copii, în siguranță, cu o imagine mai optimistă despre viitorul lor.

■ *Umorul*. În anii comunismului, am trăit umorul ca supapă, ca formă de supraviețuire. Astăzi, el a devenit o formă civilizată de protest. Nu-i musai să te repezi cu bîta sau cu cocteiluri Molotov împotriva guvernanților nepricepuți sau corupți: poți folosi, cu același succes, se pare, ironia, bancul, rîsul, caricatura, pamfletul. Iar în privința asta, tinerii au pus la bătaie tone de talent, inteligență, creativitate.

■ *Limbajul*. Decent, neîncercănat de ură. Nu știu, evident, ce tipuri de replici se vor fi auzit, *sotto voce,* în piață. Dar știu ce a ajuns în mass-media: întrebări civilizate, reproșuri cuviincioase, solidarități pașnice, dorințe rezonabile, solicitări responsabile.

viață printre protestatari mereu vigilenți și veseli. Dar pînă la deznodămînt, am dreptul să mă bucur de vitalitatea civică a noii generații și să mă întreb cum se explică această „revoluție“ comportamentală. Deocamdată, am două posibile răspunsuri. Mai întîi, avem de a face cu o primă generație care nu trăiește inerțial, în prelungirea unei traume istorice. Nu are amintiri dintr-un regim totalitar, nu are experiența fricii și a constrîngerii politice, nu are „nostalgii“ – pe scurt, are *prospețimea normalității*. În al doilea rînd, nu poate fi trecută cu vederea solidarizarea promptă, pe care o face posibilă, între altele, evoluția noilor mijloace de comunicare. Ne sperie, adesea, riscurile pe care avalanșa tehnologică cotidiană le implică, dar trebuie să recunoaștem că, dincolo de ele, există și importante beneficii sociale. E ceea ce ne demonstrează tinerii români, prin înțeleapta și fireasca manevrare a instrumentelor pe care le oferă rețelele de socializare curente.

Am dreptul să mă bucur de vitalitatea civică a noii generații.

Sigur, e riscant să cădem în idolatrie și nu știm încă, în acest moment, unde vor duce nemulțumirile, unde și în ce fel se vor opri. E greu de imaginat, pe de altă parte, cum se poate eterniza un mod de

***Maria Iordănescu** este psiholog.*

Iaromira POPOVICI

bazar

De dragoste

A fost, de curînd, Valentine's Day. Și indiferent de cît de contestată e sărbătoarea asta de unii și de alții, de cît de kitsch a devenit în cele mai multe contexte, eu, una, voi continua să „mă las pradă“ ei și chiar să mă bucur de ea. Da, evident, aceasta răspunde părții mai siropoase și mai *soft* din mine, celei asemănătoare unei bezele roz în formă de inimioară. Cea despre care romanele și revistele pentru femei ne spun că se găsește în orice „fată“: undeva, în străfundul sufletului ei de Cenușăreasă posibilă, amestecată cu Rapunzel, care stă undeva în turnul ei, îmbrăcată în roz și așteaptă un prinț generic. Nu m-au deranjat, de fapt, niciodată, inimile monstruos-pufoase, din blană roșie, asociate cu ursuleți pe care, de destule ori, scrie *„I love you“*. Nici prăjiturile, fursecurile sau bomboanele în formă de inimă de care sînt invadate cofetăriile și supermarket-urile. Dimpotrivă, „victimă“ în cunoștință de cauză, le-am încercat pe mai toate. Ba pînă și pizza în formă de inimă, care a fost, într-un an, „la ofertă“ la Pizza Hut.

Am și acum poza cu fiul meu, bărbatul meu și cu mine, în jurul inimii multicolore de cocă. Cred că era într-o perioadă în care, copilul fiind mic, eram depășiți de situație: și el, și eu arătam ușor fanați și încercănați. Copilul părea însă mulțumit, ceea ce, pînă la urmă, conta. Nu se integra în romantismul clasic de Sf. Valentin, dar era, totuși, o poză care surprindea un anumit fel de dragoste.

M-au distrat, de fiecare dată, și ofertele de week-end-uri romantice, eventual la spa-uri cu jacuzzi și lumînări parfumate. Sau cele în destinații exotice, unde totul e strălucitor, efervescent și de multe stele, nu e niciodată frig și mereu, pe geam, se vede un soare ieșind sau intrînd în mare. Sau chiar cele din cărți pe teme sentimentale, care apar puzderie în această perioadă a anului, precum aceea (ce-i drept, apărută mai demult) cu *Sufletul pereche te cheamă. Metode de activare a conștienței și succesului în relații* (Russ Michael, editura For You, 2001, traducere de Monica Vișan), din care nu mă pot abține să citez măcar puțin (deși am mai făcut-o): „Fiecare dintre noi avem, adînc înrădăcinată în noi, convingerea că, undeva, chiar în acest moment, cineva cu totul deosebit ne cheamă spre a-l descoperi. Sufletul pereche te cheamă, oriunde ar locui el/ea pe acest pământ. Îți trimite un semnal al cărui mesaj esențial ar fi: Unde ești? Te aștept. Te doresc! (...) Astfel, dintr-o perspectivă multidimensională, se poate spune că e doar o chestiune de timp. În cazul în care unul dintre voi sau, preferabil, amîndoi vă concentrați mental ferm – și trupul vostru are sentimentul puternic al unei întîlniri fericite și al unei uniri în plan fizic –, aceasta va deveni, în cele din urmă, o realitate tridimensională pentru amîndoi. În spirit, cei care se aseamănă se atrag!“

Există și variante mai puțin metafizice, mai concrete și mai pragmatice, rețete de reușită în contextul mult bătut al diferențelor dintre sexe: „Ademenește-ne cu trupul, apoi păstrează-ne cu creierul. Așa se ține un bărbat. (...). Deci, ce trebuie să faci tu? Să arăți bine și, oda-

Nu m-au deranjat, de fapt, niciodată, inimile monstruos-pufoase, din blană roșie.

tă ce ne-ai ademenit ca pe niște rechini în larg, e momentul să ne pui la punct și să ne faci să descoperim și acea parte din tine, minunat de inteligentă, care se află de la gît în sus. (...) Per ansamblu, interesul e ca partenerul tău / victima ta să nu te poată încadra în nici o schemă de-a lui, pentru că, dacă îi lași posibilitatea să facă asta, te va vedea ca pe ceva previzibil și-și va pierde interesul“ (Steve Santagati și Arianne Cohen, *Manualul. Un Băiat Rău explică cum gîndesc bărbații, cum își aleg partenerele și cum ajung în pat cu ele – și ce pot face femeile ca să ajungă mereu deasupra,* Editura Kondyli, traducere de Claudia Emilia Trifan, 2007).

Dar și unele mai profunde și care chiar pot fi luate în serios: „Fiecare iubire și prietenie adevărată e povestea unei prefaceri neașteptate. Dacă sîntem aceiași oameni înainte și după ce-am iubit, înseamnă că n-am iubit destul. (...) O viață fără iubire e lipsită de însemnătate. Nu te întreba ce fel de iubire ar trebui să cauți, spirituală ori materială, divină ori pămîntească, răsăriteană sau apuseană... Împărțirile duc doar la alte împărțiri. Iubirea nu poate fi nici numită, nici lămurită. E ceea ce e, pur și simplu. Iubirea e apa vieții. Iar cel ce iubește e un suflet de foc! Lumea se învîrte altfel cînd focul iubește apa“ (Elif Shafak, *Cele patruzeci de legi ale iubirii,* Polirom, 2014, traducere de Ada Tănasă).

Recăzînd cu picioarele pe pămînt, da, Ziua Îndrăgostiților (fie că o serbăm de Sf. Valentin sau de Dragobete), e din punctul meu de vedere, o sărbătoare benignă. Pînă la urmă, are legătură și cu ciclurile naturii: dacă Halloween-ul (o zi a morților...) marca începutul iernii, Sfîntul Valentin anunță venirea primăverii, trezirea la viață a toate cele, așa cum scriam în compunerile școlare de altădată. O variantă idillică de Baba Dochia, de ce nu...

Liviu FRANGA

Povestea unui dicționar

Premiul „Petru Creția" pentru Filologia Clasică pe anul 2015 al Muzeului Național al Literaturii Române a fost acordat Dicționarului Grec-Român (DGR)*, vol. III, de Constantin Georgescu, Simona Georgescu și Theodor Georgescu, apărut la Editura Nemira.*

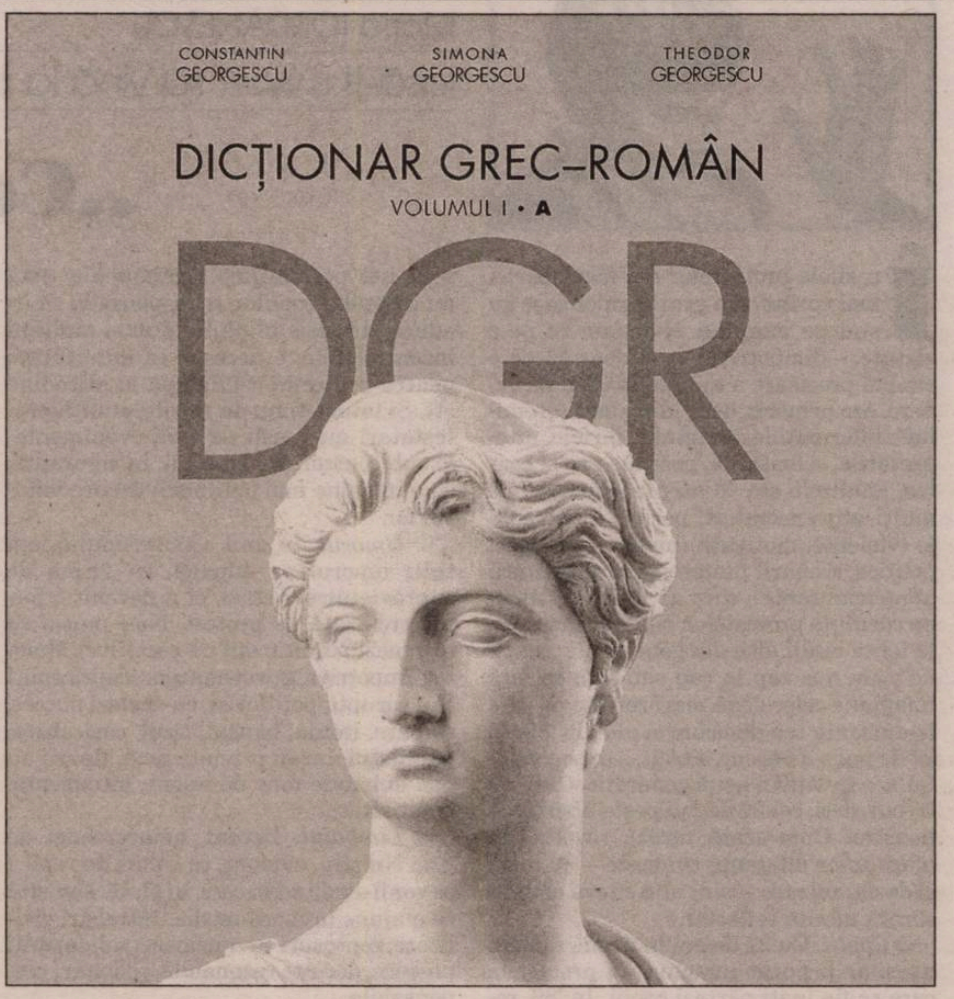

Povestea primului dicționar științific complet vechi grecesc-român a început să se scrie în a doua parte a anilor '60. Sub coordonarea regretatului profesor și cercetător Iancu Fischer, un grup entuziast de tineri absolvenți de filologie clasică și viitori eleniști, avîndu-i între ei pe Dan Slușanschi, Maria-Francisca Băltăceanu, Mariana Băluță, Ioana Popescu-Dinischiotu, Nicolae-Șerban Tanașoca și nu puțini alții, eleniști consacrați precum Felicia-Ana Vanț-Ștef, de la catedră sau din afara ei, inclusiv din interiorul Institutului de Lingvistică, unde demarase proiectul, s-au pornit pe drumul construirii colective a unui monument lexicografic – un veritabil *thesaurus* – care lipsea cu desăvîrșire pînă atunci: un dicționar-tezaur al limbii vechi grecești (pe vremea aceea i se spunea, cel mai frecvent, la noi, limba elină, spre a o deosebi de greaca modernă/neogreacă). Lipsea cu desăvîrșire un astfel de dicționar, pentru că nu puteau fi luate în calcul nici dicționarele „traduse", în care cuvintele grecești erau explicate prin traducerea lor din franceză sau din germană sau dintr-o altă limbă modernă de notorietate, cum nu puteau fi luate în calcul nici dicționarele vechi de un secol și mai bine. În orice caz, nici tradusele, nici învechitele, nepotrivit numitele, dicționare nu puteau fi luate, repet, în calcul, fiind, oricum, rarisime în cultura română de pînă atunci.

Proiectul, dublu, al Institutului Academiei Române și al Facultății (de Limbi Romanice, Clasice și Orientale), trenînd de la un an la altul și de la un deceniu postbelic la altul, a sfîrșit însă prin a eșua, tot dublu: în arhiva Institutului, pe de o parte, sub forma unor dactilograme despre existența și starea fizică a cărora nu cred că se mai știe mare lucru, digitalizarea lor impunîndu-se de urgență, în cazul în care acele dactilograme se mai pot recupera, deci dacă există încă; pe de altă parte, cu probabilitate, în biblioteca profesorului Fischer, în ipoteza în care regretatul magistru va fi fost vreodată în posesia fie și a unei părți a arhivei dicționarului (părți originare, variante, copii etc.).

Zburînd anii, deceniile și chiar epocile, ne trezim în anii '90 și următorii, cînd descoperim, cu uimire, că, în ciuda exploziei cercetării științifice sistematic și competitiv organizate, și la noi, pe bază de proiecte – faimoasele *grant*-uri –, cu finanțare bugetară națională, dar și privată, sau cu finanțare și gestionare internațională, totuși, un adevărat blestem, precum ideea traducerii unui dicționar, nu ne-a părăsit nicidecum. (Este vorba despre dicționarul semnat de un anume Gh. Badea, oricum parțial – pentru că este destinat exclusiv textelor grecești novo-testamentare –, apărut în 1999 și nefiind altceva decît traducerea unui dicționar grec-francez publicat, în a doua ediție, cu un deceniu înainte, la Geneva.) Cum nu ne-a părăsit nici ideea de a numi „dicționar" ceva ce nu are dreptul să se numească așa, întrucît nu depășește nivelul unui simplu vocabular școlar sau ghid lexical „pentru studiul cuvintelor Noului Testament" și rezervat uzului studenților. Pe drept cuvînt, în prefața primului volum apărut (în 2012) din dicționarul premiat, cei trei autori, Constantin, Simona și Theodor Georgescu, notează cu perfectă legitimitate că „lexicografia greacă în România a rămas un teritoriu cvasi-necunoscut".

O echipă tînără și curajoasă

Văzînd toate acestea, trei tineri – doi frați gemeni, Constantin și Theodor Georgescu – și soția celui de-al doilea, Simona Georgescu, toți absolvenți ai Secției de Filologie Clasică a Facultății de Limbi și Literaturi Străine a Universității din București, și-au suflecat mînecile și s-au apucat de treabă. Această echipă care, pe lîngă că este foarte tînără, foarte curajoasă și pe deplin încrezătoare în forțele și resursele ei, a depus, începînd cu primul volum, apărut, cum am arătat deja, în 2012, o activitate perfect personală și creatoare, în nici un caz „mecanică" – oricîte instrumente tehnologice le-au stat și le stau în continuare, extrem de ușor, la dispoziție, mai cu seamă în această eră a tehnologiei informatice autocrate.

Cum au lucrat cei trei autori în echipă? Desigur, au existat și este absolut firesc și inerent să existe, inclusiv într-un micro-grup, „diferențe de viziune și de abordare", ca să-i citez pe autorii înșiși. Ce lucra unul dădea celorlalți să citească, să corecteze, să completeze. Astfel încît dicționarul nu are „părți" sau – în cazul de față – litere, respectiv leme elaborate de un (co)autor sau altul. Este o lucrare în bloc, redactată de fiecare în parte și revăzută de toți trei și asumată, astfel, de toți cei trei.

> *„Dacă vrei să mergi repede, mergi singur. Dacă vrei să mergi departe, mergi împreună."*

Cu ce au lucrat cei trei autori sau coautori (caz rar, cînd termenii „autor" și „coautor" se suprapun)? Mai întîi, au căutat și au găsit cel mai adecvat *software* pentru realizarea unui astfel de dicționar special, al unei limbi nemaivorbite azi ca atare, găzduite, însă, de enorm de multe texte (literare, științifice etc.), de inscripții (pe piatră și pe metal) și de papirusuri. Cu ajutorul acelei matrici informatice, echipa a realizat un program cu adevărat special, de stocare digitalizată a informației aflate în cele trei tipuri de texte (ediții, inscripții și papirusuri, ultimele două fiind exploatate, deocamdată, mai puțin ca surse lexicale), pe de o parte, și de redactare efectivă a fiecărei leme („cuvînt", „voce") din dicționar, pe de altă parte. Să notăm că digitalizarea informației permite oricînd îmbogățirea ei, revenirea și orice corectare sau corectură, precum și utilizarea dicționarului nu numai în formatul clasic tipărit (acesta din urmă poate fi îmbogățit, revizuit sau corectat doar prin reeditare, adică retipărire), și nici numai în fața unui laptop, ci și – prin intermediul unor așa-numite aplicații – de pe tablete și de pe telefoanele mobile.

În sfîrșit, ce a rezultat dintr-o astfel de muncă, atît de diferită, ne dăm ușor seama, de truda lexicografică nu spun a secolelor al XVIII-lea și al XIX-lea, dar chiar de aceea a macro-colectivelor lexicografice din institutele specializate care, fie și la trei-patru decenii după al Doilea Război Mondial, lucrau încă la „despuierea" (în termenii de atunci) și „fișarea" (cu creionul pe hîrtie) a lexicoanelor și a textelor, tipărite sau manuscrise, găzduite de biblioteci cu săli de lectură, nu de hard-disk-uri?

A rezultat un dicționar meticulos și etapizat elaborat, inclusiv prin planificarea muncii și a redactării. Meticulos și sistematic totodată, riguros cum trebuie să fie metoda cu care se lucrează la orice dicționar, de limbă sau de literatură. Echipa Georgescu ne lămurește în termeni foarte clari și foarte simpli cum au procedat. Mai întîi, au inventariat, pe cele 24 de litere ale alfabetului (vechi și nou) grecesc, toate cuvintele-titlu (lemele). S-au folosit pentru aceasta atît de celelalte prestigioase și exhaustive dicționare vechi grecești tipărite (unele existînd, de puțină vreme, și în variantă digitalizată), deci de venerabila tradiție lexicografică internațională, deja, practic, milenară în domeniul limbii vechi grecești, dar s-au folosit și de numeroasele programe informatice care indexează automat orice text (literar) deja editat în format clasic, texte avîndu-i ca autori pe scriitorii greci antici, inclusiv pe cei incerți sau anonimi. Atari programe generează, apoi, liste de cuvinte în ordine alfabetică.

Inventarierea cuvintelor-titlu a fost urmată, la fiecare dintre cele șapte litere ale dicționarului, încheiate pînă acum, de analiza lexemelor în parte, regăsite în primul rînd în textele literare ale celor aproximativ 30 de autori greci antici care alcătuiesc, în acest moment, sursa lexicografică fundamentală și esențială a *DGR*. Analiza a presupus: autonomizarea, cu precizie electronică, a fiecărei leme în *corpus*-ul tuturor autorilor investigați; citarea unui context minimal; propunerea traducerii, a echivalentului celui mai adecvat în română al cuvîntului/sintagmei din greacă, într-o ordine dictată de frecvența sensului utilizat în texte, dar și de criteriul cronologic (aici au intervenit comparațiile implicite cu sensurile acelorași lexeme, întîlnite în dicționarele redactate în limbi străine, și o selecție suplimentară); explicații gramaticale paradigmatice, uneori și dialectale; exemplificarea sensului/sensurilor unui cuvînt/unei sintagme, pe baza contextelor în care el se regăsește, citate minimal, dar semnificativ (ca epoci istorice, registre stilistice etc.).

Elaborat în cel mai înalt grad, la nivelul redactării „în retortă" a fiecărei leme, dicționarul se vădește a fi fost amplu gîndit și ca plan global de redactare, ca operă care nu poate fi realizată decît pe etape bine proiectate. Astfel, rezistînd tentației de a amîna publicarea dicționarului pînă la finalizarea lui definitivă într-un singur *opus* extrem de voluminos, de sute bune spre o mie de pagini, greu de tipărit pentru editor, dar greu și de mînuit și de transportat pentru cititor, echipa Georgescu ne-a propus, atît specialiștilor, cît și publicului cult în general, o variantă de *work in progress* foarte accesibilă, pe fascicole/volume. Au apărut, pînă acum, trei, între 2012-2015. Premiul îl primește ultimul volum tipărit, dar publicat – în economia generală a dicționarului – ca volumul I. Litera investigată, A *(A, a, alpha),* ocupă, ca inițială, cca. 15% din totalul cuvintelor-titlu din orice dicționar al limbii vechi grecești. Este litera cea mai bine reprezentată în orice dicționar vechi grecesc. Faptul se reflectă, cantitativ, și în numărul de pagini ale acestui al treilea volum apărut. El însumează 629 de pagini, în vreme ce celelalte două, anterior apărute, dau, împreună, abia 449 de pagini, adică, și reunite, cu 80 de pagini mai puține decît un singur volum, acesta, al treilea publicat.

Acestui proiect foarte cuprinzător de prim dicționar modern de limbă greacă veche în cultura română i se potrivesc întru totul cuvintele unui frumos proverb african, citat de cei trei autori în „Cuvîntul înainte" la volumul apărut în 2013: „Dacă vrei să mergi repede, mergi singur. Dacă vrei să mergi departe, mergi împreună."

***Liviu Franga** este decanul Facultății de Limbi și Literaturi Străine a Universității din București și secretar general al Societății de Studii Clasice din România.*

„Frustrare, neliniște, nesiguranță – asta mă caracterizează!“

– interviu cu actorul Radu IACOBAN –

Sînteți actor într-un număr impresionant de spectacole bucureștene: Carousel *(Bulandra),* Peretele *(Metropolis),* The history boys. Povești cu parfum de liceu *(Excelsior),* O piesă deșănțată *(Godot Café-Teatru),* Volpone *și* Visul unei nopți de vară *(Mic); dar și regizor, uneori chiar și dramaturg, plus actor în altele:* O intervenție *(Act), (Cu)cuieînfrunte (Green Hours), Politik.on (POINT),* În parc *și* Box FM *(Godot),* Emancipare *(Comedie),* After hours *(TNB),* Casa cu pisici *(Mic),* Procesul caprei cu un ied *(Metropolis),* Carpathian Garden *(Godot). Vorbim de 16 spectacole în zece teatre! E un record.*

Hai să tăiem din listă. *Visul*, *(Cu)Cuieînfrunte*, *Volpone* și *Box FM* ori nu se mai joacă, ori se joacă foarte rar. Prin urmare, avem doar 12 spectacole active pe piața de desfacere teatrală. S-a dus recordul, a crescut ambiția. Să sperăm că astea care au mai rămas în listă vor avea viață lungă și că cele care urmează or să fie multe.

Încă și mai specială este tripla calitate de dramaturg-regizor-actor. Doar Lia Bugnar și Florin Piersic jr. mai reușesc performanța asta…

Nu mă pot compara cu sus-amintiții din mai multe motive. Unu: Lia și Florin – doi oameni foarte talentați, pe care îi stimez tare mult – joacă în multe din spectacolele pe care le regizează, în timp ce eu, exceptînd *Carpathian Garden*, nu fac asta. Nu vreau și, de cele mai multe ori, nu știu să încurc borcanele. Doi: atît Lia, cît și Florin au o carieră în spate și mult mai multe meciuri în picioare, pe cînd eu mă consider la gimnaziu.

Plus că știu că nu sînt un actor extraordinar, îmi cunosc limitele și încerc să mi le depășesc cu disponibilități variate și dorința de muncă pe regie și pe dramaturgie. Îmi place actoria, dar am devenit foarte selectiv. Mai sînt oameni care, după ce au debutat ca actori, au pornit pe alt drum. De pildă, Horia Suru și Bobi Pricop. Doar că lumea nu a auzit de ei ca actori. Ca să conchid, relația pe care o am în raport cu proiectul la care lucrez nu e importantă. Încerc să-mi fac treaba cît mai bine în contextul dat.

Cînd și cum ați realizat – așa cum susțineți – că nu sînteți un actor extraordinar? Și cum de aveți curajul să spuneți asta?

Nu ține de curaj. E statistică. Pur și simplu, nu am jucat suficient de mult și de semnificativ ca să pot spune despre mine că sînt un actor extraordinar. E cum spune Zeami: nu ai însemnat ceva pînă la treizeci și ceva de ani, te lași sau te reprofilezi. Rolurile pe care le-am avut au fost faine și am ținut la ele, dar nu m-au dus înspre o „glorie recognoscibilă“, îmi dau seama că sînt doar un actor util și, pentru că am un orgoliu enorm, am preferat să aleg regia. E drept, în alegerea regiei, a mai contat și faptul că ajunsesem să mă plictisesc să tot fac observații în timpul repetițiilor la care lucram. Deveneam ușor enervant. Dar ce să fac dacă îmi place de mor să particip la nașterea unui spectacol?

Cînd ați scris primul text?

În 2013. *Carpathian Garden.* L-am scris din frustrare, neliniște, nesiguranță. Coordonate care mă caracterizează în continuare. Dramaturgie autohtonă mediocră. Nu spun că eu scriu bine, spun doar că încerc.

Piesele scrise de dvs. sînt foarte diverse: teme felurite, stiluri diferite. Pînă și umorul e altfel de la un text la altul. Am plecat de la Carpathian Garden *cu senzația că sînteți un dramaturg hiperlucid, vizitat de puseuri de cinism, pentru ca, după* Casa cu pisici, *la care am consumat oarece șervețele, să-mi imaginez un scriitor cu deprinderi de romantic întîrziat.*

Diversitatea vine din dorința de bun-simț de a încerca mereu ceva nou. Și îmi dau seama că asta e o sabie cu două tăișuri care nu mă avantajează deloc. Nu sînt încadrabil. Dacă aș fi așa, directorii de teatru m-ar putea lua de undeva. „Aaaa… ăsta e Radu Iacoban, face spectacole pentru public“ sau „Tipul e bun pe *high-tech,* bagă niște super-proiecții video“ sau „Lucrează cu un mega-scenograf și rupe.“ Nu. Admir regizorii care folosesc mereu aceleași arme ca să transforme un spectacol în crezul lor personal, dar îmi dau seama că eu nu aș putea face asta niciodată.

Un text, un context și în cele din urmă un spectacol au fauna și geografia lor specifice. Treaba mea e să respect coordonatele și să nu transform spectacolul într-un demers narcisist. Cu fiecare nouă ocazie, prefer să mă mir, să mă surprind. La cel mai recent spectacol pe care l-am realizat – *Procesul caprei cu un ied* de la Teatrul Metropolis –, mi-am dat seama că textul, așa cum îl scrisesem inițial, nu mă ajută. Era prea comercial, prea de *entertainment.* Așa că l-am schimbat în timpul repetițiilor, împreună cu actorii, și sper ca rezultatul să fie în concordanță cu aceste gînduri.

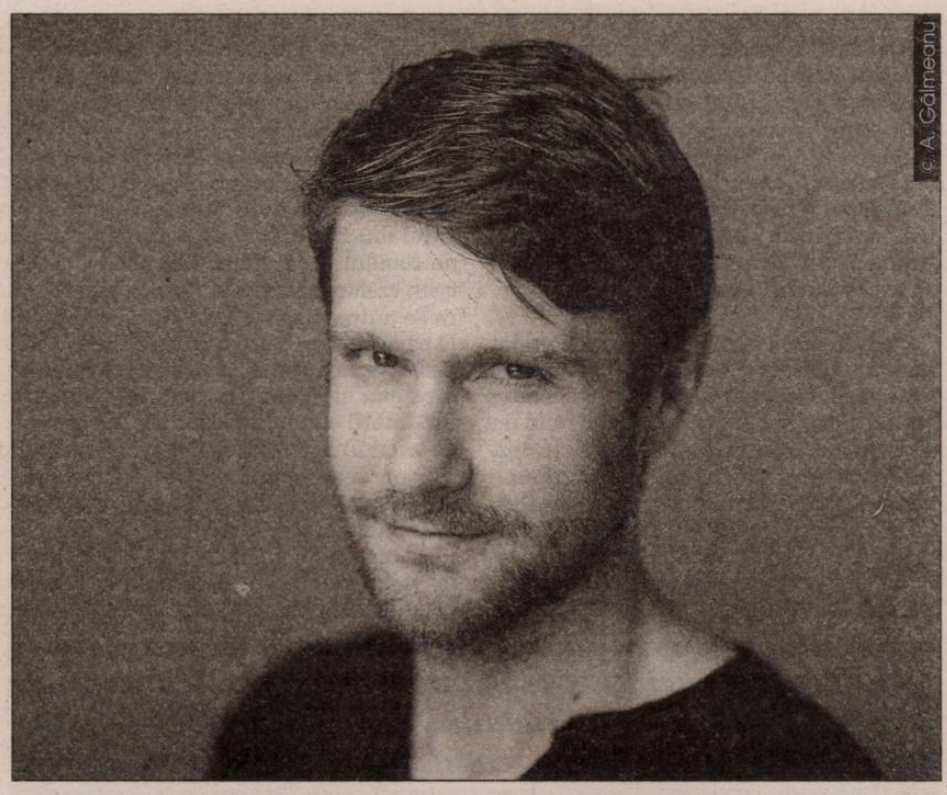

After hours

Cum treceți de la un spectacol pe care îl scrieți, îl regizați și în care și jucați la unul în care sînteți doar actor?

Cel mai mult îmi place regia. Dramaturgia vine pe locul doi. De fapt, cele două se leagă. Nimeni nu m-ar fi băgat în seama dacă nu scriam. Dacă nu exista locul atît de hulit în rîndul criticilor – Godot Café-Teatru –, eu nu aș fi apucat-o pe drumul ăsta. Sînt un om care analizează specificul locului. La Godot treaba stă într-un fel, la Teatrul Mic spectatorii sînt diferiți, la Metropolis vin alți oameni, și așa mai departe.

Pe partea de actorie e un pic diferit. Pentru mine, actoria înseamnă conștientizarea că faci parte dintr-un mecanism pe care trebuie să-l parcurgi de la A la B. Restul nu mai e treaba ta, ci ține de viziunea regizorală pe care, dacă ai acceptat să participi la repetiții, trebuie să o respecți cu sfințenie. Asta nu înseamnă că nu poți să negociezi. Negocierea cu certuri – pentru actor, dramaturg, scenograf, regizor – face parte din construcția sănătoasă a oricărui spectacol.

În ce privește trecerea de la regie la actorie, eu nu o văd ca pe o trecere. Dacă sînt regizor, stau în fața actorilor, încerc să le asigur confortul în dementa propusă. Dacă sînt actor, am pretenția ca în fața mea să fie un regizor care să aibă grijă de mine.

Cum a fost întîlnirea cu Andrei Șerban?

Am întîlnit un om care știe ce vrea atunci cînd își dorește să realizeze un spectacol și de la care am încercat și încerc să fur cît mai multe. Andrei e o personalitate pe care orice iubitor de teatru ar trebui să o întîlnească.

Ce ați furat de la el?

Capacitatea lui de a se adapta. Dorința lui de a transforma un simplu text într-un mare eveniment. Probabil că, în timp, voi ajunge să controlez și ușurința cu care îi „vrăjește“ pe actori, perseverența artistică de care a dat dovadă de fiecare dată atunci cînd l-am întîlnit. Dar asta într-un viitor foarte îndepărtat.

De ce credeți că lumea teatrală românească (mai nou, și cea a operei) e vehement divizată cînd vine vorba de Andrei Șerban?

Nu îmi bat capul. Lumea e un blat de pizza, oamenii sînt ingredientele. E normal să existe un conflict de interese atunci cînd lîngă mozarella și pepperoni apare o bucată de ananas. Depinde de cît de exotic îți dorești să fii!

Teatru de stat sau particular?

Eu mă gîndesc la omul care dă bani să vadă un spectacol. Crezi că se gîndește dacă piesa e de stat sau de teatru independent? Părerea mea e că nu îi pasă de asta. Banii pe care îi dă pe bilet sînt cam aceiași și într-o parte, și în cealaltă.

Important e că spectatorul vrea ceva. Ce? Nu știm pînă în momentul în care se termină spectacolul și aplaudă. Și, da, poate să își folosească mîinile într-un conformism împrumutat de la alții și „să facă frumos“ pînă la ieșirea din teatru, dar, dacă nu i-a plăcut, e clar că nu o să mai vină și nici nu o să recomande altuia să o facă. Treaba mea e să-l țin cu simțurile capacitate la maximum. Dacă am și mijloacele să o fac – adică bani de la stat – e bine, dacă fac eu de nebun treaba asta e la fel de bine.

Scenă mare, actori mulți, decoruri generoase sau recuzită minimalistă și actori jucînd la un metru de public?

Depinde de proiect. Cel mai important e proiectul. El îți dictează minimalismul sau grandoarea. Mie îmi plac ambele.

Ce v-ar bucura mai mult: să regizați la Londra sau ca textul dvs. să se joace pe Broadway?

Mi-ar plăcea să regizez. Cît mai mult. Și în cele mai variate contexte.

Ce veți face peste zece ani și unde?

Habar n-am. Asta e terifiant și antrenant în același timp.

a consemnat Mihai BREZEANU

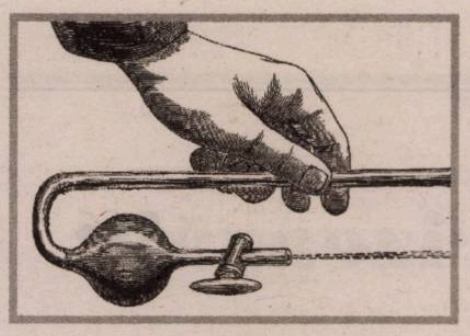

Oana STOICA

rosencrantz & co

Politicienii artei

● *Artists Talk*, un spectacol de Gianina Cărbunariu. Cu: Ruxandra Maniu, Ilinca Manolache, Alexandru Potocean, Gabriel Răuță, Bogdan Zamfir; scenografia: Dorothee Curio; video: Mihai Păcurar; muzica: Bobo Burlăcianu. Co-producător: Asociația Piese Refractare. ARCUB, Cu sprijinul Institutului Goethe, Ambasadei Franței la București și al Institutului Francez.

Chestionarea prin artă a deficiențelor sistemului (politic, economic, cultural) și a eșecurilor societății în relație cu categoriile marginale reprezintă un trend internațional. Spectacole, filme, cărți dezbat falimentul umanismului, revirimentul intoleranței, radicalizarea profitului. Arta se dovedește a fi trează, atentă la derapajele tot mai multe și mai grave ale democrației. Dar odată cu aprecierea de care se bucură arta socială, apare și un fenomen secundar: ea devine o modă. Efectele sînt multe, de la tratarea superficială a subiectelor la alegerea temelor sociale doar pentru capacitatea lor de a atrage beneficii de imagine (și financiare, desigur) pentru artiști.

În cel mai recent spectacol al său, Gianina Cărbunariu face o investigație asupra fracturii dintre artiști și creația lor, identificînd discursuri diferite în operă și în viața reală, lipsa empatiei și ipocrizia creatorilor care speculează socialul în avantajul propriu. *Artists Talk* pornește de la exprimarea artiștilor în spațiul public – discuțiile post-spectacol – și prezintă în șase scene modul în care socialul este exploatat în artă.

Demersul autoreflexiv al Gianinei Cărbunariu vizează analiza diferenței dintre etică și estetică (artă cu tendință *vs* artă pentru artă). Cazurile prezentate sînt generalizate prin anonimizare, chiar dacă sînt inspirate de situații și persoane reale, căci acele idei și atitudini se regăsesc în discursul public. Totuși, identificarea surselor poate aduce un plus de greutate demonstrației artistice, prin corelarea ficțiunii cu realitatea.

La un vernisaj de graffiti pe zidul care separă o comunitate marginală de majoritatea dominantă – recognoscibil drept zidul din Baia Mare care desparte romii de români –, primarul (Alexandru Potocean creionează excelent un edil-șerif care se autoeroizează) folosește arta socială ca acoperire pentru izolarea unei etnii defavorizate, sub directa aprobare a unui cetățean indignat (Gabriel Răuță identifică subtil o mentalitate defensiv-agresivă a omului obișnuit). Artiștii implicați într-un spectacol și un film, ambele documentare, despre comunități discriminate, abuzate și violentate, dovedesc o lipsă totală de empatie față de subiecții lor. Echipele de creație (Ilinca Manolache face două personaje superficial-stupide, coregrafa și regizoarea, ambele de o ipocrizie genuină) recurg la argumentul artei pentru artă pentru a justifica neimplicarea subiecților în spectacol sau lipsa de intervenție într-o situație critică (în acest ultim caz, dezbaterea este preluată din presă: jurnaliștii de război ajută oamenii în situațiile de criză sau doar înregistrează momentul, pentru a informa publicul?).

E chintesența unei Europe confuze și perverse, care susține respectarea identității străinului, dar îi pretinde să renunțe la ea dacă vrea să se integreze.

© A. Bulboacă

O altă scenă – un interviu – pornește de la cazul regizorului Alvis Hermanis (invocat și de Oliver Frljic în *Violența noastră și violența voastră)* care renunță la proiectul de la Teatrul Thalia din Hamburg după ce instituția se afiliază mișcării Welcome Refugees și trimite o scrisoare publică în care își prezintă opinia anti-imigrație. În spectacol sînt folosite, pînă la un punct, fragmente din declarațiile lui Hermanis, amplificate apoi într-o retorică naționalistă (unde „națiunea“ este cea europeană). Interesant e modul în care cei doi translatori (fabuloși Ruxandra Maniu și Gabriel Răuță) preiau acest discurs și îl radicalizează, într-un proces care arată cum poziționarea extremistă publică a unui artist față de teme sensibile coagulează conservatorismul patriotard al auditoriului și oferă justificare furiei sociale.

Scena finală face referire la scriitoarea Irène Némirovsky, ucraineancă de origine evreiască, ce a trăit în Franța și a murit la Auschwitz, autoare a unor romane apreciate în epocă și care a încercat, fără succes, să obțină imunizarea în fața valului antisemit prin asimilarea sa ca franțuzoaică (s-a botezat etc.). Romanul *Suita franceză,* descoperit la 60 de ani după moartea sa, face o radiografie nemăgulitoare Franței din timpul ocupației naziste și creează controverse legate de etica autoarei. Biografia ei devine un rechizitoriu făcut artiștilor, rostit detașat de actorul Bogdan Zamfir (care este vectorul lucidității în spectacol, el jucînd și rolul jurnalistului care chestionează etica regizoarei amintite mai sus): derapajele umane nu se spală cu luciditate artistică. Dar e ceva mai mult în această scenă: e chintesența unei Europe confuze și perverse, care susține respectarea identității străinului, dar îi pretinde să renunțe la ea dacă vrea să se integreze, pentru a-l condamna apoi exact pentru acea identitate renegată.

© A. Bulboacă

Decorul (Dorothee Curio) include o podea lucioasă, pe care actorii intră cu cipici aseptici sau desculți – o ironie la adresa „sfintei scînduri“ și o oglindă în care realitatea se reflectă denaturat –, o perdea din franjuri strălucitoare și o firmă luminoasă care localizează narațiunile *(Somewhere in Europe).* Costumele mixează *casual* cu lux (materiale comune negre cu aplicații lucioase), expresie a interacțiunii dintre social și artă. Cotidianul este ridicat astfel la rang de vedetă.

Vorbit în română, engleză și franceză, spectacolul beneficiază de traduceri orale și supratitrări care adaugă mesajului original noi nuanțe și panoramează degradarea discursului în spațiul public. Actorii teatralizează subtil personaje deraiate de la moralitatea democratică – rasiști, naționaliști, homofobi etc. – fără să le caricaturizeze, refuzîndu-le căderea în derizoriu prin ridiculizare.

Spectacol lucid, care chestionează scopul artei și responsabilitatea artistului, *Artists Talk* lasă deschisă o întrebare: opera este anulată de delictul de opinie al autorului? Aici doar publicul poate răspunde.

***Oana Stoica** este critic de teatru.*

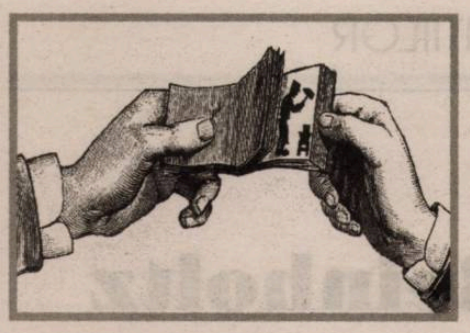

Marius CHIVU

feedbook

Homosexualități

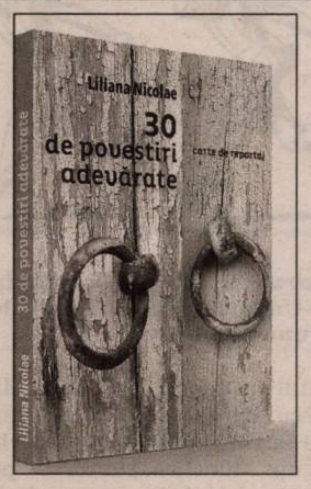

● **Liliana Nicolae, *30 de povestiri adevărate*, Casa de pariuri literare, 2016.**

După *Locuri. Oameni. Povești* (2015), aceasta este a doua carte de reportaje a Lilianei Nicolae, care predă reportajul radio la Școala de Studii Avansate în Jurnalism din Chișinău. Liliana Nicolae a fost în Irak, Kosovo și Transnistria, și are o experiență de reporter care se vede inclusiv în varietatea de subiecte abordate: povești din sate, dar și de pe front, povești de familie, din spitale și din pușcării, cu pescari, soldați, partizani, emigranți, drogați, copii autiști, prinți englezi... „E o provocare să cauți subiectul, să-l găsești, să-l spui mai departe. E o provocare ca într-un reportaj (despre orice ar fi el) să vorbești cu omul care știe cel mai bine ce s-a întîmplat acolo. Îmi place că reportajul nu se grăbește. El cere răgaz să cunoști, să înțelegi. Reportajul nu se face «la normă» și nu dă verdicte. Reportajul te pune pe gînduri și te ajută să fii unde n-ai fost și să trăiești ce n-ai trăit", mărturisește Liliana Nicolae. N-o să insist asupra celor 30 de reportaje din carte, majoritatea publicate în *Dilema veche* sau adaptate după documentare difuzate la Europa FM și Radio România Actualități, dar îl voi folosi pe unul dintre acestea, cel care spune povestea unui tînăr gay din Republica Moldova *(vezi și fragmentul de mai jos)*, ca punct de plecare pentru o discuție despre homosexualitate, căci luna februarie este Luna Istoriei LGBT.

Contribuția jurnalistică românească la tema homosexualității și a *gender*-ului este mai serioasă și mai vastă decît cea a prozei de ficțiune. În vara anului trecut, *Decît o Revistă* nr. 24 a avut tema „Feminin/Masculin" și a scos, în chip de supliment, scriptul spectacolului *La Institutul schimbării* de Paul Dunca. Deși s-au scris și la noi cîteva studii fundamentale care înglobează și tema homosexualității – *Dandysmul. O istorie* (2004) și *Amazoanele. O poveste* (2013) de Adriana Babeți sau *Sexualitate și societate. Istorie, religie și literatură* (2016) de Andrei Oișteanu, toate trei publicate de Polirom – ficțiunea nu a produs cine știe ce.

Într-un număr mai vechi din *Dilemateca* (nr. 49, iunie 2010), Angelo Mitchievici semna un lung eseu intitulat „Sexualitatea damnată și literatura gay românească", probabil prima încercare de acest fel de la noi, în care spunea: „Scriitorii români au păstrat o reală reticență față de sexualitatea prohibită, iar «libertatea moravurilor» din fiecare epocă nu a încuviințat-o niciodată pe deplin, asociind-o cu o alteritate circumscrisă cel mai adesea etnic, ca viciu turcesc sau grecesc, impropriu poporului român și aurei sale mioritice de patriarhalitate. Cînd se va atinge de aceste tabuuri în *Poemul invectivă*, cu emfatice virilități provocatoare, Geo Bogza se va alege cu doi ani de pușcărie. Termenul de «fătălău» constituia denumirea populară a celui care nu-și exprima virilitatea tradițional, iar literatura țărănească nu are loc pentru devianți sexuali, ci pentru tradiționale patimi cu încadrare heterosexuală. În mod clar, sexualitatea litigioasă s-a născut la oraș, metropola fiind cupola sub care se adună toate «viciile», o parte reintegrate academic în studiul literar al minorităților sexuale, cu *queer studies*. Altfel argoul întrebuințează o gamă variată de termeni adoptați din literatură: *achiran*, forjat literar de romancierul Renaud Camus, *giton* împrumutat *Satiriconului* lui Petronius după numele unui personaj, *safismul* de la poeta greacă Sapho și lesbianismul de la insula Lesbos, unde rezida poeta, amazoanele moderne despre care Adriana Babeți pregătește o carte " Angelo Mitchievici analiza literatura unor Mateiu Caragiale („Pederast la Curtea-Veche"), ciclul romanesc de succes al lui Ionel Teodoreanu („Lesbiene la Medeleni"), romanul *Principele* al lui Eugen Barbu („Alchimiști & sodomiți"), dar și cîteva povestiri de Panait Istrati („Stavru") și Mircea Eliade („Domnișoara Christina") sau jurnalul lui Ion Negoițescu *Straja dragonilor*, literatura contemporană fiind reprezentată de Mircea Cărtărescu (nuvela „Gemenii" și micul roman *Travesti*), Cecilia Ștefănescu (romanul *Legături bolnăvicioase*) și Adrian Schiop (romanele *Pe bune/pe invers* și *Zero Grade Kelvin*), care între timp a dat și hitul aflat în curs de ecranizare *Soldații. Poveste din Ferentari* (2013), roman de mediu de cartier, dar și de dragoste homosexuală pe muzică de manea. Adrian Teleșpan, cu romanul *Cimitirul* (2013), a creat și el o anume vîlvă, dar cartea are prea puține calități literare, neputîndu-se compara cu *Do Not Cross* (2013), romanul Dorei Pavel, un adevărat *queer psy road-story* despre un tînăr gay lucrez foarte mult. Plecam dimineața, mă întorceam acasă seara, ca să n-am timp de nimic. Părinții mă întrebau dacă am o prietenă și cînd o să mă căsătoresc. Nu le-am spus și nici n-o să le spun adevărul. Ei nu locuiesc cu mine, și nu cred că e oportun să le vorbesc despre asta. Nu ar înțelege și nu ar accepta și nu vreau să-i supăr. Locuiesc însă cu fratele meu. Lui i-am spus, dar mi-a fost foarte greu. Uneori mă hotăram: gata, diseară îi spun. Numai că de fiecare dată se întîmpla ceva: ba vedeam cîte o știre despre homosexuali și el comenta deloc încurajator... sau se întîmplau alte lucruri. Pînă la urmă i-am spus. A fost șocat, dar a acceptat. Înainte să-i spun fratelui meu, am spus prietenilor apropiați. Și ei au fost foarte șocați. Ei chiar credeau că am o prietenă. Dar m-au acceptat așa cum sînt, au continuat să-mi fie alături, chiar vorbim despre mine, despre viața mea, mă întreabă cu cine sînt, le prezint partenerii mei.

Încet, am prins curaj și am început să intru pe site-uri pentru homosexuali și să vorbesc cu persoane ca mine. Dar o teamă persistă. Din cauza societății, a educației mele... Dar m-am împăcat cu ideea!"

at ostatic de un psihopat evadat dintr-un ospiciu. (În paranteză fie spus, 2013 ar trebui declarat anul romanului gay românesc.)

La traduceri stăm ceva mai bine și mi-am dat seama de acest lucru traducînd eu însumi articolul prozatorului Paul Bailey pentru numărul din februarie al revistei *ELLE* (Paul Bailey fiind el însuși autorul a două romane cu subiect gay plasate în Parisul, Londra și Bucureștiul anilor '30: *Unchiul Rudolf* și *Băiatul prințului)*, articol în care scriitorul britanic face o mică retrospectivă a ficțiunii gay din ultimii cincizeci de ani (Criminal Law Amendment Act din 1885, legea care interzicea homosexualitatea masculină în Anglia, a fost abrogată pe 27 iulie 1967). Bailey menționează romanele de pionierat ale unor scriitori britanici sau americani care au abordat și au explorat pentru prima dată tema homosexualității occidentale, unele dintre cărțile acestor autori – precum Ali Smith, Sarah Waters, Hubert Selby Jr. sau Jeffrey Eugenides – fiind traduse și la noi.

aproape de carte

Liliana NICOLAE

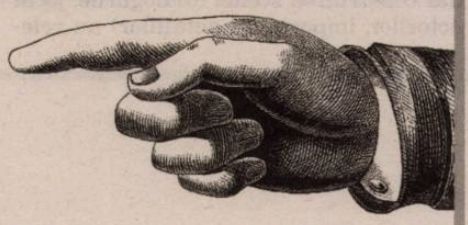

Homosexual în Republica Moldova

(fragment)

Tînărul este înalt, subțire, blond. Ne întîlnim în centrul Chișinăului, în plină stradă, vizavi de Piața Centrală, și stăm de vorbă pe o bancă.

„Josan Casian e un nume mai rar, dar moldovenesc. Să spunem că acesta este numele meu. Acum sînt OK cu mine, dar au fost perioade în care a fost dificil. Prin adolescență am început să-mi dau seama că mă simt atras de băieți. Da' nu mi-am făcut griji... A trebuit să treacă multă vreme ca să-mi dau seama ce se întîmplă cu mine. Nu a fost ca o revelație, ci un process îndelungat. Era însă complicat. Tatăl meu a fost militar, mama – intelectuală. La noi în familie era un subiect tabu. Subiectul în sine era un păcat. Era un lucru urît să vorbești despre homosexualitate. Apoi am mers la București, la Seminarul Teologic. Încă nu știam ce se întîmplă cu mine, iar mediul era în continuare ostil.

Atunci însă m-am îndrăgostit cu adevărat de un coleg de seminar. Nu eram conștient că e dragoste, și mă amăgeam spunîndu-mi că e doar atașare față de un prieten. Pînă la urmă am înțeles. A trebuit să mă întorc la Chișinău, știam ce e cu mine, dar știam că n-am nici o șansă și că trebuie să ascund de toată lumea ceea ce mi se întîmpla. M-am închis în mine și am

Publicitate

Nu rata ediția de februarie a revistei Historia!

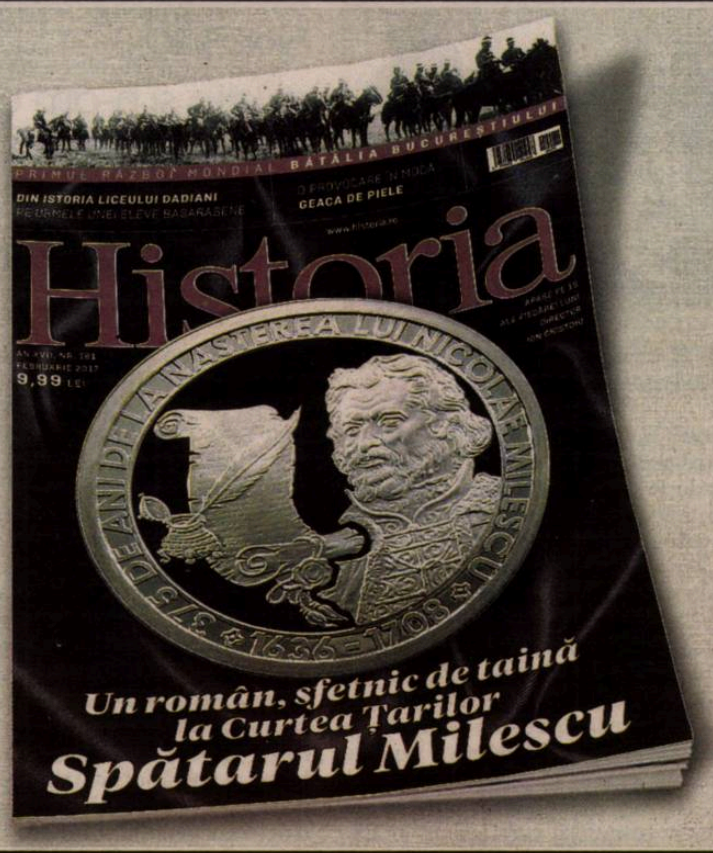

Cea mai citită revistă de istorie!
Acum la toate punctele de distribuție a presei, la 9,99 lei

Historia.ro

Abonează-te!
Sună de luni până vineri, de la 9:00 la 18:00, la 0318.603.057

Ancuța PROCA

dilematograf

Călătoria familiei Reinholtz

● ***La drum cu tata* (Germania-România-Ungaria-Suedia, 2016), de Anca Miruna Lazărescu.**

Debutul în lungmetraj al Ancăi Miruna Lazărescu, regizoare de origine română formată la Universitatea de Televiziune și Film din München, cunoscută pentru scurtmetrajul *Apele tac,* e un modest *road movie* de familie clasic, schematic-previzibil, în notă parțial *funny,* parțial dramatică, cu decorul politic internațional incitant și turbulent al anului 1968, și bazat pe poveștile de familie ale călătoriei întreprinse de tatăl său (fratele mai mic din film). Film despre ciocnirea unor perspective și poziționări radical diferite (politice, personale), *La drum cu tata* urmărește personajele familiei Reinholtz trecînd, conform schemei clasice la care aderă, prin cîteva confruntări cu istoria, de unde ies ceva mai hollywoodian iluminate sau cel puțin mai nostalgic conciliate cu poziția lor și a celuilalt.

Doi frați dintr-o familie de șvabi din Arad, Mihai și Emil (Alexandru Mărgineanu și debutantul Răzvan Enciu), unul informator al Securității, celălalt revoluționar, împreună cu tatăl lor (Ovidiu Schumacher), fost socialist, persecutat ulterior, pornesc la drum cu o Skoda galbenă, pentru a ajunge în Dresda și a-l salva pe acesta din urmă, care are nevoie de o operație urgentă, aranjată de Mihai (medic și el), la un spital de acolo. În clasicismul în care se înscrie filmul, salvarea unui personaj de la moarte contra cronometru ar trebui să fie un scop cu mare încărcătură, generator de suspans, dar filmul e departe de a fi plin de *thrills*. Boala bătrînului rămîne o noțiune destul de abstractă și rar sau generic amintită (detaliile operației, diagnosticului și simptomele sînt epuizate prin cîteva dureri de cap, injecțiile pe care le face și durata de viață care îi mai rămîne). Comicul la care face apel diminuează și el posibilul suspans: de fiecare dată cînd lucrurile devin dramatice, o notă ironic-amuzantă le neutralizează. Oponentul lor, elementul perturbator în cursa contra timpului care îi mai rămîne bătrînului de trăit, e în principal situația politică a Cehoslovaciei, invadarea acesteia de trupele sovietice. Evenimentul e pus să lucreze împotriva planurilor lor încă de la început, chiar înainte de plecare, cînd fratele-revoluționar e prins de fratele-informator scriind mesaje pro-Dubcek, contra-Stalin pe zidurile școlii. Acesta din urmă e presat să îl denunțe și, nevrînd să o facă, dar fiind nevoit să ofere totuși pe cineva, i-l oferă Securității pe prietenul lui Emil, împreună cu care scrisese mesajul. Momentul e unul de maximă tensiune pentru personajul care face delațiunea (riscurile nu sînt puține: anularea călătoriei înseamnă moartea tatălui, soarta fratelui său e periclitată de oricine ar fi putut să îl mai vadă scriind mesajul, băiatul denunțat ar putea suferi mai mult decît o bătaie), dar nu ajunge să fie plin de suspans și pentru spectator. Manifestarea acestei tensiuni iese la iveală într-o scenă în care fratele cel mare își bruschează tatăl pentru un motiv absurd-casnic (pentru că face clătite) și pe fratele mai mic pentru că le mănîncă fără să se fi spălat pe mîini. Izbucnirea sa pe un motiv aparent fără legătură cu problemele care îl zgîndăresc e un loc comun în acest tip de narațiune, dar construirea scenei (dialogurile, jocul actorilor, importanța detaliilor) nu relevă presiunea pe care evenimentele însele o conțineau – amestecul de responsabilitate față de viața tatălui, de furie față de frate, de vină față de prietenul acestuia, bătut din cauza sa, un cocktail de sub care supapele încep să cedeze și îl fac să acționeze împotriva sa, periclitînd și mai mult călătoria.

Odată ajunși în Germania de Est, același eveniment din Cehoslovacia folosește la devierea parcursului, prin Germania de Vest (ceea ce pentru familia română reprezenta tărîmul libertății), după ce mai întîi sînt ținuți în ceea ce pare să fie începutul formării unui lagăr într-un internat al unui liceu. Situația e dramatică și ambiguă pentru oamenii ajunși acolo: sînt tratați destul de uman de către soldați, dar li se refuză posibilitatea de a pleca, însă ea e rezolvată facil prin intervenția unui angajat al Ambasadei Române, care îi eliberează și le propune noul traseu. Devierea prin Germania de Vest devine motiv de introducere a unei perspective politice antagoniste. În timp ce familia Reinholtz se luptă acasă cu efectele comunismului, contesa Ulrike von Syberg (Susanne Bormann), care îi găzduiește, luptă, împreună cu o gașcă de revoluționari idealiști, împotriva capitalismului. Toate aceste trimiteri folosesc în final la nuanțarea perspectivelor personajelor: revoluționarul optează să se întoarcă acasă, pornirile sale sînt parțial înăbușite, iar fostul informator trece printr-o revoltă împotriva tatălui și a foștilor colegi de partid, periclitîndu-și statutul privilegiat de pînă atunci. Nota în care se încheie e cea a unui *feel-good movie* cu gust nostalgic.

***Ancuța Proca** este critic de film.*

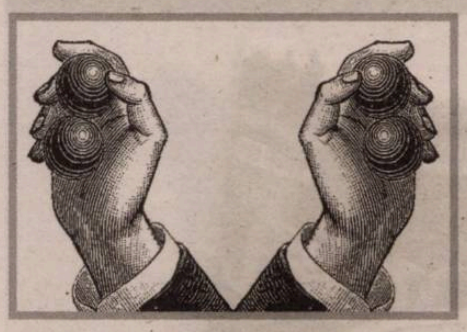

Aron BIRO

audio și n-am cuvinte

Ode dark & sexy

● **Mick Harvey, *Intoxicated Women*, Mute Records, 2017.**

În satul meu natal umblă o vorbă: „Bărbatu' trebuie să fie doar un pic mai frumos decît dracu'". Serge Gainsbourg a fost o mărturie vie, îngroșînd rîndurile unei categorii din care fac parte și alți notorii *„ladies' men"* ce au confirmat zicala – Bukowski, Leonard Cohen, Ron Jeremy. A fost nevoie de mult din ADN-ul lui Jane Birkin pentru ca improbabila lor fiică, Charlotte Gainsbourg, să fie totuși o prezență plăcută. Cum o fi reușit Serge să sucească mințile nimfelor din viața sa e încă un subiect de dezbatere – o parte din indicii se găsesc în muzica sa, pe care Mick Harvey o omagiază, iată, cu un al patrulea album de versiuni *cover* după hit-urile erotomanului francez; un indiciu e dat chiar în titlul albumului – *Intoxicated Women*.

Mick Harvey a fost, pentru cea mai mare parte a carierei lui Nick Cave, omul de nădejde și chitaristul principal din trupa (acum de acompaniament) The Bad Seeds. Divorțul dintre cei doi, după o relație mai lungă decît a avut Cave cu oricare dintre iubitele sale, i-a permis lui Harvey să se concentreze pe ambițiile sale solo. Spre deosebire de ceilalți remaniați din The Bad Seeds – Hugo Race, Kid Congo Powers, Blixa Bargeld –, Harvey pariase totul pe loialitatea mutuală cu Nick Cave, așa că la separare nu a avut o trupă la care să se întoarcă. A avut însă dragostea pentru muzica lui Gainsbourg, pe care l-a salutat pentru prima dată în urmă cu douăzeci de ani, pe albumul *Intoxicated Man,* urmat de sugestiv intitulatele *Pink Elephants, Delirium Tremens,* iar acum pătratul se închide cu acest *Intoxicated Women* ce se detașază prin aportul bogat și variat al contribuțiilor feminine. Pe volumele precedente duetele au fost asigurate de iubita lui Nick Cave, Anita Lane, și chiar de Cave însuși, însă acum a fost momentul pentru Harvey să demonstreze că mai are și alți prieteni.

Albumul este o odă adusă dragostei inebriate și făcutului de lucruri regretabile pe negîndite, în versiuni ceva mai *dark*-sexy decît piesele originale, croite pentru fanii unor albume ca *Let Love In.* Versurile sînt traduse cu aproximație în engleză („Les Sucettes" e aici „All Day Suckers") și majoritatea pieselor sînt prelucrări după duetele cu care Gainsbourg și-a atras colaboratoarele în capcane romantice. Doar că în loc de Brigitte Bardot, France Gall ori Jane Birkin, Mick Harvey e însoțit de ceva mai obscure (dar exotice) voci feminine ale contemporaneității, precum australianca Xanthe Waite ori pop-starul cambodgian Channty Kak. Nemțoaica Andrea Schroeder răstălmăcește în germană „Je t'aime... moi non plus", iar la un moment dat îl auzim chiar pe fiul lui Mick Harvey – o glumeață referință la scandalosul duet „Lemon Incest" pe care Serge Gainsbourg l-a făcut cu fiica sa Charlotte. Pe „Les Sucettes", Harvey nu îndrăznește să implice nici una dintre invitatele sale, așa că rămîne, cumva trist, să o cînte singur.

Răposat în anii '90, cînd clasicii nu beneficiau de necroloagele virale care îi mai readuc azi în atenția generațiilor tinere, Serge Gainsbourg e menținut în modernitate de anecdotica rămasă în urma sa (bunăoară varianta reggae a imnului național francez) și de materiale comemorative din partea unor fani ca Mick Harvey, ori Portishead, ori Arcade Fire, ori REM Într-o Franță masiv influențată de pop-rock-ul britanic, Gainsbourg e unul dintre puținii care au inversat fluxul influențelor și ideilor muzicale. Opera sa a marcat toate modele culturii populare în care a trăit – de la șansonete, jazz, rock'n'roll la disco și muzică electronică –, promovînd același spirit al eterogenității imprevizibile ca și Scott Walker, dar mai puțin avangardist și mai loial spațiului pop din care își pescuia muzele.

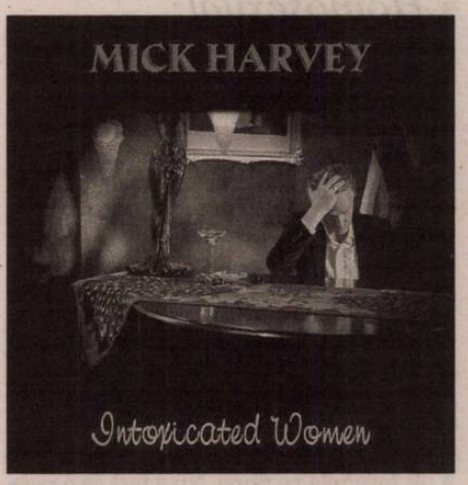

***Aron Biro** este autorul blogului http://aronbiro.blogspot.com.*

Cristina FOARFĂ

bolero de **travel**

Cu pisica la 10.000 de metri

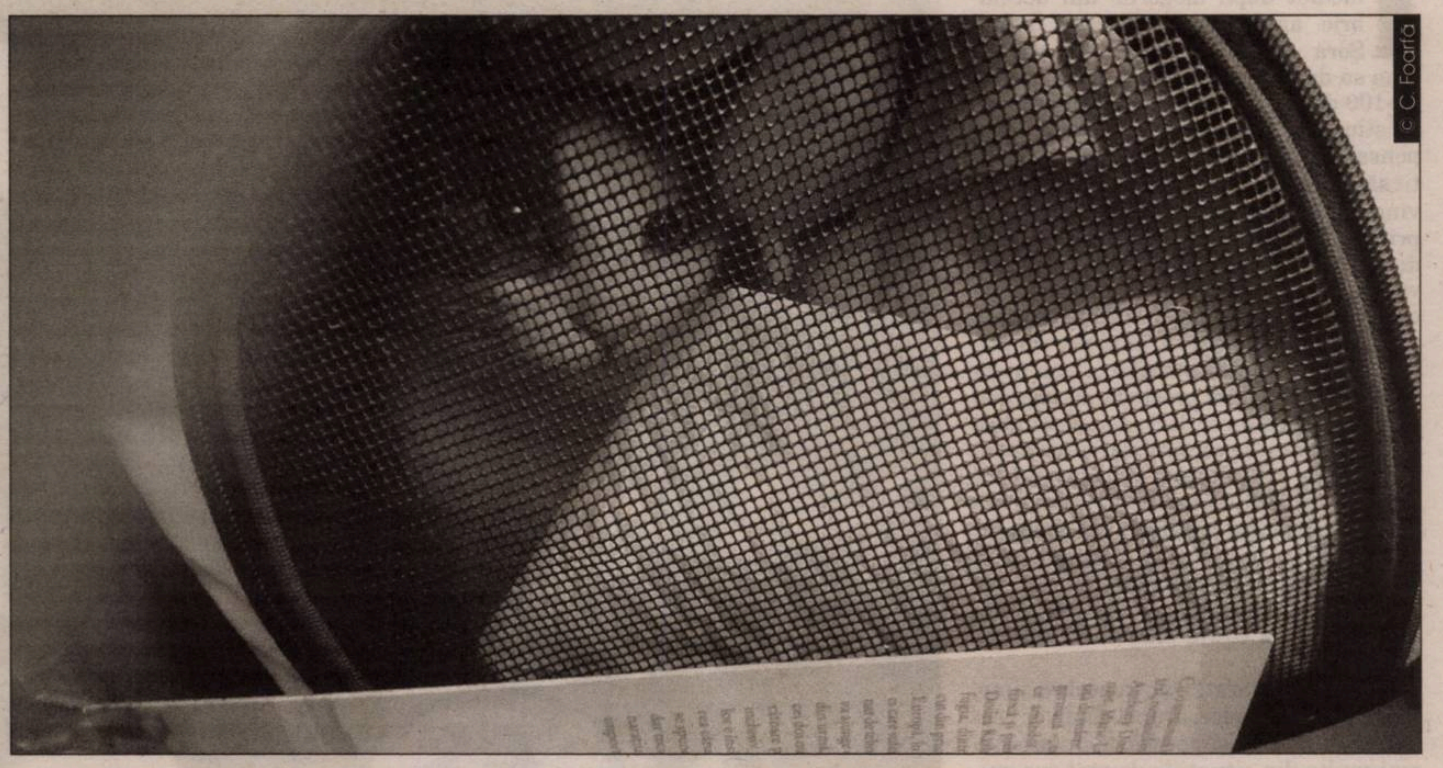

A vrut sau n-a vrut, a fost sau n-a fost cu chef din partea lui, motanul meu a mers în excursie. Și nu oriunde, că doar fițele fac parte din blana lui sură, ci tocmai la New York. Vorbeam chiar cu el că, dintr-un ghemotoc cu ochii lipiți, mulți purici și puține șanse de viață, pe care niște oameni răi ar fi vrut să îl arunce în Dîmbovița dacă nu le dădeam niște bani și-o sticlă de Cola, a ajuns să privească superior lumea din mijlocul Manhattan-ului.

Mersul cu o pisică în avion sună mai complicat în teorie decît în practică. Mă rog, depinde și de pisică, Xenu al meu a avut niște momente cînd aș fi vrut să-l fac guler, dar ăsta e el în general. În primul rînd, e nevoie de acte. Pașaport și carnet de sănătate, cu toate vaccinurile la zi și cu controlul medical chiar înainte de plecare. Din fericire, asta se rezolvă la orice cabinet veterinar fără bătăi de cap. Partea frustrantă e că nu mi-a cerut nimeni actele, nici la dus, nici la întors, deși am specificat peste tot pe unde puteam că miorlăie ceva în geanta de pe umărul meu. I-am dat un calmant ușor, dar nu cred că a avut mare efect.

La controlul de securitate e distractiv. L-am luat pe Xenu în brațe, cutia a trecut prin scanner și noi prin poartă. Jumătate din echipa de la securitate era acolo, să-l scarpine pe burtă, sub pretextul „trebuie să controlăm pisica". Sigur avea explozibil după urechi și sigur nu-i plăcea să fie scărpinat pe burtă. În aeroportul de tranzit, la Frankfurt, aveau chiar un loc special unde se scanau animalele în siguranță, l-au băgat într-o cutie a lor pe care au tras-o printr-un scanner. A fost suspect de cooperant, iar agenții foarte simpatici. Ne-am conversat despre animale, unii aveau cîini, alții pisici, am aflat povești.

Pe zboruri, bestia a fost cuminte la dus, n-a zis nici pîs. Am dormit și eu, a dormit și el, a refuzat pentru prima dată în viața lui mîncare și a ieșit fericit și vesel din cutie la destinație. Asta la dus. Dar, cum iarna nu-i ca vara, nici întorsul nu e ca dusul. Pe zborul de întoarcere, adormisem liniștită cu Xenu în cutie sub scaunul din față. M-am trezit la turbulențe și n-am fost singura. Xenu tocmai descoperise cum se deschide cutia, pe unde trebuie să împingă ca să deschidă aricii, să slăbească fermoarul și să se strecoare afară. L-am prins cînd mai avea jumătate de coadă în interior. Inutil să spun că e complet interzis, din motive evidente de siguranță, să zburde animalul liber prin avion, fiind obligat să îl ții la închisoare. Problema a fost că, odată ce a învățat, cum îl băgam la loc, pe jos, cum îi vedeam moaca isterică și curioasă cum iese prin capac. Norocul meu a fost că scaunul de lîngă mine era liber (ah, ce bine dormeam înainte pe două locuri!), așa că mi-am petrecut tot restul zborului cu Xenu pe scaunul de lîngă mine și cu mîna pe cutie ca nu care cumva să-i mai treacă prin cap să evadeze. Culmea e că pe scaun era super-liniștit, pe jos era revoluționar. Poate se auzeau motoarele mai puternic acolo, nu știu.

Oricum, toată povestea a fost mult mai simplă decît mă așteptam. Xenu a fost mai liniștit decît acasă, unde se urcă pe toți pereții și aleargă înfoiat de parcă vede extratereștri plutind prin aer, n-a rămas cu traume, nu l-a durut nimic (sau nu mi-a zis mie), ba chiar era alert și curios cînd îl mai scoteam din cutie sau cînd se mai întîmplau evenimente în jurul lui. Și-a făcut și un prieten, un alt motan ce călătorea pe același zbor, mirosindu-se un pic prin plasa cutiilor și împărțind o pastilă pe bază de plante, ca să stea mai liniștiți.

aduse cu **poșta**

Dan NOREA

Complexul God

După ce, sub conducerea lui Dragnea, pesediștii au cîștigat alegerile cu un scor atît de mare încît nici lor nu le venea să creadă, au căpătat complexul God – sau complexul Dumnezeu. Citez din Wikipedia: *„A person with a god complex may refuse to admit the possibility of their error or failure, even in the face of irrefutable evidence"*. Mai pe românește, li s-a urcat la cap.

Așa se face că, imediat ce au format guvernul, înainte de a finaliza bugetul pentru anul în curs, au demarat rezolvarea problemelor care-i ardeau cel mai tare – articolele din Codul Penal, conform cărora o parte din ei sînt în închisoare, iar alții au dosare pe rol. Și nu e vorba numai de cei din fruntea partidului. Presiunea imensă venea din teritoriu, din partea primarilor și a înalților funcționari, adică cei care au contribuit masiv la procentele de vis ale PSD-ului. Aceștia se simt persecutați de Justiție din două motive. Primul motiv este că ei nu fură de capul lor, ca niște hoți ordinari. Ei fură pentru partid, că doar așa e în democrație. Și au dreptul la o compensație pentru asta. Al doilea motiv al frustrării este că dosarele se întocmesc prin metode neortodoxe, la loc de frunte stînd denunțurile. Degeaba te acoperi cu hîrtii, degeaba angajezi cei mai cunoscuți avocați, dacă te denunță cel mai bun prieten.

În aceste condiții, Ordonanța 13 avea un grad ridicat de urgență. O zi cîștigată însemna o mie de dosare salvate. Pentru a evita o vizită inopinată a președintelui, care are și el sursele lui, ordonanța a fost dată în prag de noapte, fără a fi inclusă pe ordinea de zi. Pardon, pe ordinea de noapte. Singurii care știau de ea erau ministrul Justiției și prim-ministrul. Dimineața devreme, *Monitorul Oficial* consfințea „victoria".

Indiferent dacă lucrurile s-au întîmplat sau nu așa, exact asta e percepția unei bune (nici o aluzie la calitate) părți din populație. Și au ieșit oamenii în stradă. În opinia mea, îndemnul președintelui a avut un rol minor. Că și-a încălcat sau nu rolul de mediator, asta e altă discuție.

După prima seară de proteste masive, era momentul ca Dragnea să abroge ordonanța. Pentru că știa, din cazuri similare, că protestele au caracter de avalanșă. Dacă o abroga atunci, protestatarii s-ar fi simțit victorioși și ar fi intrat în casă. Dar în acel moment a intervenit complexul God. „Și în America au fost proteste, chiar mai mari, și Trump n-a ținut cont de ele. Noi de ce să ținem cont?" „Avem trei milioane de votanți în spate, mult mai mulți decît ei." Acesta a fost punctul nodal, care a dovedit că Dragnea e un bun administrator de partid, dar e un foarte slab om politic, un om fără viziune. Ne-am putea întreba dacă are sau nu consilieri. Nu, un om cu complexul God nu are nevoie de consilieri, el știe tot, poate tot.

Dacă protestele se prelungesc, e posibil ca nici demisia guvernului să nu fie considerată satisfăcătoare.

Problema este că, după zile întregi de ieșit în stradă, oamenii de acolo au căpătat și ei complexul God. Ei se simt puternici, de neînvins. Abrogarea ordonanței nu-i mai satisface. Nici demisia domnului „Altă întrebare". Acum lumea vrea demisia întregului guvern, alegeri anticipate, unii cer chiar scoaterea PSD în afara legii. Dacă protestele se prelungesc, e posibil ca nici demisia guvernului să nu fie considerată satisfăcătoare.

Este momentul ca Iohannis să facă un apel la intrarea în normalitate. Poate eventual sugera remanierea guvernului, dar, în rest, democrația asta păcătoasă trebuie să-și urmeze cursul. Alta n-avem. Alternativa este anarhia. Demisia Guvernului Grindeanu este doar o chestie de orgoliu, dar nu e o soluție reală. În locul lui va veni o altă marionetă, mînuită de același păpușar. Iar în ceea ce-l privește pe Dragnea, stați liniștiți, chiar pesediștii se vor ocupa de el. Pentru că a dovedit incompetență în momentecheie și a compromis toate eforturile lor din campania electorală.

Cred – de fapt, sper – că toată lumea a învățat ceva zilele astea. Partidele de la putere – că nu-și pot face de cap, indiferent de procentul cu care au cîștigat. Partidele de opoziție – că dacă nu își iau rolul în serios, ne așteaptă fie partidul unic, fie o explozie a partidelor extremiste. Oamenii din stradă – că trebuie să iasă la vot, dacă vor democrație.

***Dan Norea** este umorist de voie și analist de nevoie.*

Mihnea RUDOIU

Un zid al absurdului

© A. Ivan

Imediat după alegerile din decembrie anul trecut, filozoful Mihai Șora a scris următoarele pe pagina sa de Facebook: „Poate și pentru că 24-100 de ani nu au fost dascăli buni, n-au știut să-i învețe la timp civismul, responsabilitatea, democrația. Nu au izbutit să-i lumineze, să le vorbească mai convingător despre servituțile votului neexprimat. Dar, ca și alții odinioară, 18-24 de ani vor învăța singuri, din mers. Vor vedea cu ochii lor: cînd vor merge în excursii la munte... – și, în locul pădurilor, vor găsi un teren viran; cînd vor da primul concurs pentru o slujbă... – și, în locul lor, va fi angajat prostovanul nepot al primarului; cînd vor dori să-și deschidă o mică afacere și se vor prăbuși sub teancul de hîrtii și acte inutile; cînd primul lor copil va intra în spital pentru o banală fractură și va ieși paralizat sau amputat în urma unui «experiment». Atunci cînd îi va lovi prima nenorocire, abia atunci 18-24 de ani vor înțelege de ce ar fi trebuit să iasă la vot în ziua de 11 decembrie 2016."

E foarte adevărat. Dar, în același timp, incomplet. Deoarece, atunci cînd vor realiza că au fost trași pe sfoară, în una sau mai multe din situațiile de mai sus, puțini vor face corelația logică între cauză și efect, puțini vor discerne între adevărații vinovați și cei care sînt făcuți țapi ispășitori de o propagandă vocală și lipsită de scrupule. Or, aici este principala miză, nu în altă parte. Și chiar dacă toți vor localiza sursa „răului" și manifestările proteice ale acestuia, pînă atunci efectele dezastruoase ale neimplicării sociale se vor adînci, iar în locul celor care au realizat că au fost păcăliți vor veni alții care, la rîndu-le, nefiind învățați din timp ce sînt „civismul, responsabilitatea, democrația", vor contribui la perpetuarea stării de fapt din România: corupție, apatie, lehamite.

Nu pot spune dacă cei ce nu știu să tragă învățăminte din istorie riscă să o repete, în vreme ce aceia care și-au însușit lecțiile trecutului asistă neputincioși la repetarea lui – așa cum atenționa o caricatură –, dar întotdeauna vor exista aceste două tabere, între care se va duce o luptă inexpiabilă, fără putința unei reconcilieri veritabile. Vor exista momente definitorii cînd opinia unei tabere va prevala asupra celeilalte, dar niciodată una nu va fi asimilată de alta, oricare ar fi aceasta. Cu atît mai puțin într-o societate românească în care flagelul ignoranței se extinde asemenea unei molime, este cultivată cu metodă, dacă nu cumva, fără a cădea în capcana conspirațiilor, e planificată și programată.

Într-o conversație particulară, o persoană de o vîrstă cu mine, garnisită cu studii superioare și tot calabalîcul de confirmări pe care le-ai aștepta de la cineva cu capul pe umeri, m-a întrebat tranșant, în replică la apariția președintelui României alături de demonstranți în Piața Universității: știi că Iohannis e sectant? Nu pricepeam ce vrea să spună cu asta. Mi-a răspuns calm, ca unui copil înapoiat, însă cu o nuanță de inflexibilitate în glas ce excludea orice contrazicere: e luteran.

Plenitudinea deconcertantă a acestei pașnice stupidități a fost cea de pe urma căreia am realizat atunci că, în toate timpurile și locurile care au fost, sînt și vor fi, vor exista întotdeauna persoane pentru care orice tentativă de a le explica nemerniciile colosale la care se dedau unii în scopuri personale se va lovi ca un balon de săpun de un zid al absurdului, construit din prejudecăți și prostie crasă. Atunci am descoperit că, oricît de echidistant ai fi în susținerea punctului de vedere, nu de puține ori îți bați gura de pomană, fiindcă aceste persoane sînt pregătite pentru orice și te vor năuci pe loc, chiar în secunda următoare, cu contraargumente ce vor spulbera literalmente orice invocare a logicii, dar care, în cazul lor, sînt demonstrația absolută că nu ai dreptate.

E luteran: suna de parcă mi-ar fi turnat o oală cu zoaie în cap.

În vremea asta, cei care vorbesc echilibrat de domnia legii, de justiție, de competență și cinste, cei care nu mai prididesc cu criticile la adresa celor care înfăptuiesc derapaje grave de la statul de drept riscă să oculteze o realitate vitală, că respectivii nu se sinchisesc de așa ceva cît timp nu depășesc un prag critic. Nu le pasă că sînt făcuți albie de porci. Moralizatorii nu-s în target-ul lor de recrutare. Au fost trecuți la pierderi din start. Ținta lor e România celor neputincioși, România celor umiliți și sărăciți chiar de ei, cărora le servesc găselnițe abracadabrante pentru frustrările de-o viață. Lor le explică – de fapt, nu le explică, le repetă – de o mie de ori că unul e sectant, altul e mîna lui Soros, că DNA întrupează tot ce poate fi mai odios pentru justiție, iar asta e suficient ca să-i convingă că România se duce dracu' și că nu există alternativă decît să fii de partea celor care, efectiv, au dus-o dracu'. Ceea ce, printr-o cruntă ironie, se și întîmplă.

Punct ochit, punct lovit.

Și noi ce putem face?

Sociologii vorbesc de ghetoizarea mediilor de socializare, de rigidizarea parcelelor virtuale unde indivizii se strîng nu pentru a împărtăși informație, cît și pentru a-și valida reciproc punctele de vedere, „expulzînd" pe cei ce îndrăznesc să-și facă cunoscută o opinie diferită. Aceștia atrag atenția asupra pericolului detașării de complexitatea și diversitatea lumii înconjurătoare și avertizează că, alegînd un mediu sigur și confortabil pentru promovarea unor idei, neacceptînd decît un *feedback* pozitiv, au impresia că punctul lor de vedere prevalează și e împărtășit de toată lumea, deși lumea, în cazul lor, e zămislită din cei care au ales din start să se branșeze la aceleași idei. (Și din restul – la fel de numeroși, poate –, dar care, avînd o opinie diferită, preferă să o țină pentru ei, pentru a nu fi ridiculizați și/sau blocați.)

Pe un alt palier, specialiștii vorbesc de radicalizarea informației și de tot mai lenta penetrare de către rațiune a argumentelor uzuale. Imaginile șocante și exprimările dure, care fac apel la emoții simple, dar puternice, au luat locul gîndirii și judecății bunului-simț. Psihologul Howard Gardner atrage atenția că mulți adulți, independent de pregătirea profesională, continuă să teoretizeze experiența despre lume în aceiași termeni ca atunci cînd erau copii și, dacă dorești să te faci înțeles și acceptat de ei, e necesar să te adresezi ca și cum ai vorbi „minții copilului de cinci ani", să-i atragi de partea ta printr-un limbaj ferm, dar banal și nenuanțat, care să nu lase loc de interpretare asupra a ce trebuie făcut și nu, asupra a ce e bine și rău ș.a.m.d.

Orizontul minții preșcolarului, așa cum se manifestă la adulți.

Asemenea concluzii fac ca argumentarea de tip rațional să eșueze lamentabil în remodelarea minților celor care nu reușesc să acceadă la un nivel superior de sofisticare, mai ales în sfera moralității și civismului, care ne interesează aici. Aceste persoane – chiar cu studii universitare – nu doar că își pigmentează existența cu „adevăruri" derizorii pentru o minte așezată și se hrănesc cu teorii incontestabil false, dar sînt incapabili să accepte un *modus vivendi* care să le explice natura lucrurilor în mod amănunțit și logic.

Prin urmare, cele mai multe mesaje ambalate elitist nu vor reuși să-i atingă – nu spun să-i convingă, ci să-i atingă – pe cei ce aparțin așa-zisei Românii profunde, pe cei ce stau înțepeniți în fața televizorului și al căror canal de filtrare a realității e subsumat axei Antena 3 – România TV. Succesul acestor posturi e atît de mare pentru că „poveștile" prezentate sînt formulate într-un limbaj elementar, aproape infantil, încît să poată fi pricepute (mai ales) de mintea lipsită de instrucție – mintea „neșcolită", cum o numește Gardner.

Oricît ne-ar conveni sau nu, orizontul minții preșcolarului, așa cum se manifestă la adulți, este un dat al zilelor noastre și realitatea românească trebuie să ducă lupte formidabile pentru a impune un mod de gîndire mai aplicat și mai diferențiat. Cum lărgirea acestui orizont se dovedește o sarcină dificilă, nu se poate face mare lucru pe termen scurt.

Ce se poate face este schimbarea letargiei cu luarea unei atitudini ferme, așa cum se întîmplă zilele acestea. Fără a căuta scuze că ăia sau ăilalți nu luptă corect, sînt mincinoși și nemernici, manipulează și trunchiază. A expirat timpul pentru asta.

Fiecare cu alegerile sale. E dreptul oricărui cetățean să aibă o opinie (diferită de a noastră) și să o exercite liber și neîngrădit. Nu mă deranjează că părinții (la modul abstract) văd altfel. Părinții noștri vor fi mereu părinții noștri. Copiii noștri vor fi mereu ai noștri. Toți locuim în aceeași țară și ne confruntăm cu aceleași probleme. Ticăloșii sînt în altă parte, niciodată în rîndul familiei.

Personal, nu mă interesează ruptura între generații sau dacă ne-am sfărîmat în două sau zece Românii. Toți, cu mic, cu mare, cu studii și fără, șomer sau angajat, tînăr și bătrîn, catolic, evreu sau ortodox, armean, ungur sau român, sîntem cetățeni ai României și avem dreptul să trăim într-o țară unde să prevaleze statul de drept și în care corupția și abuzurile să fie tratate fără milă.

Pentru asta, important este ca, atunci cînd credem în ceva, să facem tot ce ne stă în putință ca acea credință să ne definească. Pe fiecare în parte. Pe toți împreună.

***Mihnea Rudoiu** este scriitor. Cea mai recentă carte este romanul* Dear Darlin' Namor, *Editura Tracus Arte, 2014.*

Alex TODERICIU

Kaiserwetter: binecuvîntare sau blestem în politica austriacă?

În Austria se tot vorbește despre alegeri parlamentare anticipate. Căci, despre guvernul de coaliție stînga-dreapta – al cancelarului roșu Christian Kern, fost manager de succes – format din social-democrați (SPÖ) și populari (ÖVP), nimeni nu mai credea că va rezista pînă la vară… *Kaiserwetter*-ul (vremea frumoasă a împăratului) a ținut, iar guvernul federal (încă) nu a plecat… Fără să fie legată de vreo sărbătoare anume, vremea bună, cerul senin îndeamnă, de regulă, la consens. Binecuvîntarea consensului i-a ajutat mult pe austrieci, care au în acest sens o cultură demnă de invidiat.

Frica românilor

Doar în 2015 peste 17.000 de români s-au stabilit în Austria. În 2015, Austria a plătit, din contribuțiile părinților rezidenți în țară, pentru 13.420 de copii aflați în România, reprezentînd 27,6% dintr-un total de 250 de milioane de euro plătiți unui număr de 122.000 de minori. România deține astfel locul 4, după Slovacia, Ungaria și Polonia, într-un clasament al țărilor care beneficiază de plățile guvernului austriac pentru minori. În noul program de guvernare se prevede că guvernul va face demersuri la UE pentru indexarea alocației de familie exportată în țările UE.

Kern, tailor made

Între iulie și decembrie 2018, Austria ar urma să aibă președinția UE, ceea ce se suprapune cumva cu calendarul electoral. Viitoarele alegeri s-ar desfășura la termen abia în 2018. Cancelarul Kern (n. 1966, la Viena) seamănă cu actorul american Humphrey Bogart, e suplu și elegant. Un lider hotărît. Îl cunosc de pe vremea cînd muncea (1997-2010) la societatea producătoare de electricitate Verbund. Venea și prin România, pe care o cunoaște bine. Ajuns cancelar pe 17 mai 2016, Kern își adaptează permanent discursul. Știe marketing. Susținînd că și-ar dori să facă din Austria o „națiune de întemeietori", Kern promovează acel *„new deal"* care dă speranță oamenilor, fie și numai din vorbe.

Politica Partidului Social Democrat se rezumă astăzi la propagarea imaginii cancelarului. Lansarea planului său, pe 11 ianuarie 2017, numit Plan A, evident de la Austria, a avut loc în Wels, un mic orășel din landul Austria Superioară, un *„battleground"* unde partidul libertății (FPÖ) deține Primăria. Cancelarul a vorbit coerent, chiar cu șarm, într-o manifestare publică, anturat de activul de partid. 1500 de persoane. Bun, și? Ceea ce a rămas întipărit în memoria *Tagespolitik*-ului (politicii cotidiene), mai degrabă vetustă, și nu doar a propriului partid, a fost punerea în scenă, transportată mediatic, plină de un dramatism demn de Hollywood.

Totul s-a desfășurat într-o regie inteligent gîndită. O scenă de 360 de grade, precum o agoră, unde cancelarul, introdus pe muzică de Elvis, *A little less conversation,* a vorbit liber, dînd impresia de independență. S-a adresat cu cuvintele: „Nu e vina voastră. E a noastră. Astfel doresc să-mi cer scuze pentru această dezamăgire".

„E vorba despre anticipate", a fost de părere filozoful austriac Conrad Paul Liessmann, care predă la Universitatea din Viena, conform cotidianului *Kurier.* „Kern amintește momentan de un nehotărît precum Hamlet. Trebuie, bineînțeles, să aibă în vedere ca la sfîrșit să nu rămînă singur pe scenă și să strige: un partener de coaliție, un partener de coaliție, o republică pentru un partener de coaliție!", conchide filozoful. Iarăși, blestemul politicii austriece: coalițiile dreapta-stînga. Să fie pregătirile pentru alegeri un plan de salvare?

Ianuarie 2017, la Viena, a început cu această apariție hollywoodiană de la Wels. Partenerii de coaliție din Partidul Popular (ÖVP) s-au opus imediat. Kern a revenit cu un ultimatum. Cancelarul le-a dat partenerilor doar trei zile pentru a-i comunica dacă-i susțin planul de reformă. Întrebat de ce a folosit un ultimatum, Kern a răspuns franc: „Trebuia să se miște ceva, altfel coaliția s-ar fi destrămat…" „Negrii" (culoarea politică a ÖVP-ului) au acceptat în cele din urmă. Coaliția pare salvată. Împunsăturile însă continuă.

A cîta cale?

Dacă cancelarul german Gerhard Schröder (1998-2005) vorbea la un moment dat de o a treia cale, *Genosse* (tovarășul) Kern a ajuns în declarații deja la a patra, propunînd un soi de economie (puternic) socială de piață, la pachet cu sursele de finanțare. Ingredientele celei de-a patra căi: salariul minim de 1500 de euro și 200.000 de noi locuri de muncă în următorii trei ani, avantaje structurale, garantate de stat, pentru generația 50+, gratuitate pentru doi ani de *Kindergarten* etc.

Bruno, cancelarul datoriilor

Strategia cancelarului roșu amintește și de succesul unor cancelari austrieci de stînga, precum Kreisky, Vranitzky și Gusenbauer, care au înțeles că șomajul ridicat e un pericol mortal pentru stabilitatea democrației. „Dacă m-ar întreba cineva cum e cu datoriile, atunci i-aș spune ceea ce spun întotdeauna: cîteva miliarde datorii îmi provoacă mai puține nopți nedormite decît mi-ar provoca cîteva sute de mii de șomeri", declara Kreisky (cancelar austriac între 1970-1983), supranumit și „Bruno – cancelarul datoriilor".

Social-democrații, însă, testează și piața alegerilor anticipate. Cel mai devreme în toamnă, spun unii observatori. Demoscopic vorbind, institutul de sondaj al opiniei publice IFES încearcă să afle, cît se poate de obiectiv, dacă Sebastian Kurz (n. 1986), ministrul austriac de Externe din partea ÖVP, un foarte activ președinte în exercițiu al OSCE (mai tot timpul e prin Ucraina, ceea ce presa vieneză nu uită să arate), le poate deveni un adversar redutabil. Un duel Kern-Kurz ar putea să fie periculos pentru „tovarășii". Dacă-l vor ataca pe Herr Kurz în perioada următoare, înseamnă că e un adversar redutabil. ÖVP-ul, în schimb, speră să nu aibă soarta maurului care și-a făcut datoria, trebuind să părăsească corabia și să mai și achite nota de plată (electorală) datorată eventualei căderi a guvernului, pe care ar provoca-o.

Cînd comuniștii își vîră coada

În landul Stiria au avut loc alegeri anticipate, deoarece comuniștii (KPÖ) nu au mai votat bugetul orașului Graz din cauza unei investiții controversate. KPÖ și-a apărat locul secund la nivel orășenesc, cîștigat în urmă cu cinci ani, de cînd au și un viceprimar în persoana charismaticei Elke Kahr (n. 1961). Comuniștii din Graz sînt o poveste de succes singulară: Elke Kahr „tace și face"! „Negrii" au triumfat, totuși, în alegerile locale din capitala landului Stiria, un oraș avînd 280.000 de locuitori, cu 37,66% față de 33,74% în 2012, contrar sondajelor. Social-democrații au pierdut lamentabil aceste alegeri: doar 10,9%. Chiar dacă coaliția de guvernămînt din Graz, ÖVP-SPÖ, va rămîne probabil neschimbată, aritmetica electorală ar permite și o coaliție ÖVP-FPÖ (16,28%). Ceea ce ar putea fi o mică senzație și ar putea anticipa cumva și durata de viață prelungită a guvernului federal. Modelul se poate repeta oricand. Alegerile următoare, în landul Carinthia, bat la ușă.

Guvernul federal așteaptă

Spre deosebire de cel de la București, guvernul vienez însă nu se joacă alba-neagra cu propria-i credibilitate. Nici șeful statului nu se solidarizează cu cineva anume. Astfel, strada doarme liniștită, cu puține excepții, cum ar fi musulmanii, care au demonstrat recent împotriva interdicției portului îmbrăcămintii tradiționale musulmane în serviciul public. La palatul imperial Hofburg, jovialul domn prof. dr. Van der Bellen, președintele federal al Austriei din 26 ianuarie 2017, în etate de 73 de ani, privește pe fereastra împăratului Franz Josef și chibițează elegant viața politică, amintindu-și probabil de vorbele poetului Ernst Jandl: „Stînga și dreapta, ușor de confundat!" Van der Bellen a înțeles că trebuie să fie președintele tuturor și e tolerant. Ca dansator de vals, președintele are balansul în sînge, îi este astfel ușor să-i împace pe toți.

Social-democrația de inimă albastră…

…se datorează dispariției electoratului tradițional. La Viena, ca și la Graz, roșii își plîng de milă. Sondajele îi arată la pămînt. Primarul social-democrat Michael Häupl (n. 1949), care conduce Capitala din 1994, dă semne de oboseală, astfel că cea mai puternică organizație a SPÖ e nemulțumită. Fără o Vienă cu un electorat de stînga puternic și unit, Kern, chiar iscusit la vorbă, nu e mai mult decît un *passepartout* elegant. Ministrul de Interne Wolfgang Sobotka (n. 1956, ÖVP) îi taxează cancelarului ezitările fără să clipească. Tînărul Kurz își consolidează buna reputație și așteaptă doar momentul potrivit ca să intre în ringul celor mari. H.C. Strache, liderul FPÖ, se tot pregătește de ceva vreme pentru anticipate, partidul său ținînd în continuare capul de afiș în toate sondajele (avans cam de 35%, la zece procente distanță de scorul SPÖ).

Nimeni nu-și dorește însă să joace rolul ingrat al maurului. Cuvintele profetice ale președintelui german Joachim Gauck, propus inițial de social-democrații germani și acceptat de mai toată lumea, merită să fie repetate: granița semnificativă nu e între stînga și dreapta, ci între democrați și nedemocrați…

***Alex Todericiu** este analist politic.*

PUBLICITATE

Stela GIURGEANU

Psihotronicele, Soros și nazistul

„Cei care au ieșit la demonstrații contra OUG 13 au primit, fiecare, cîte 100 de lei, plus extra pentru animalele de companie", „în spatele mitingurilor de protest stă Soros", „oamenii de la proteste sînt manipulați psihotronic", „lovitura de stat e în plină desfășurare", „un jandarm a fost bătut de iohanniști", „violențe extreme în fața Guvernului, tehnocrații și fanii lor fac circ la Guvern."

Derapaje majore de presă au avut loc săptămînile astea în România, odată cu protestele, cele mai mari din istoria țării, îndreptate contra deciziei Guvernului de a promulga OUG 13, ordonanță prin care se urmărea dezincriminarea abuzului în serviciu.

Odată cu protestele a sute de mii de oameni care au avut loc săptămînile acestea în România, într-un context politic sensibil, am avut de-a face cu dezinformări masive propagate de diverse posturi de televiziune, dar și de site-uri de informații. Deși nu putem vorbi despre un fenomen nou în România – străinătatea ne-a luat în colimator în urmă cu cîteva luni, odată cu cazul Ovidiu Drobotă, tînărul orădean al cărui nume este asociat cu site-ul EndingTheFed.com, site care a propagat știri false în timpul campaniei prezidențiale din SUA –, dezbaterea asupra *fake news* s-a intensificat odată cu derapajele informaționale din această perioadă. Care sînt mecanismele de propagare și, mai ales, care au fost efectele *fake news* asupra societății din România?

Fake *sau* false

Dezinformarea în presă este o boală veche. Mai nou a primit eticheta de *fake news,* care ar trebui delimitată de *false news* și de *yellow journalism,* acel jurnalism de senzație chitit pe audiență și pe știri neverificate. Probabil că, în cazul *fake news,* o traducere mai elocventă pentru înțelegerea nuanțelor ar fi „știre contrafăcută", nuanța referindu-se la faptul că o știre *fake* devine un instrument de manipulare a maselor, ceea ce este mult mai grav decît o știre falsă care poate fi generată de incompetență, lipsa de verificare a surselor sau dorința de audiență.

O știre fake *devine un instrument de manipulare a maselor.*

Perversitatea unei știri contrafăcute se bazează, în principal, pe emotivitate. Se construiesc scenarii tendențioase care vizează mai ales oameni care nu au exercițiul informării. Care nu au timp să verifice o știre și care iau de bun primul lucru care ori le confirmă propriile teorii, ori le stîrnește apetitul pentru teoriile conspirației. Știrile contrafăcute apar mai ales în contexte cu miză politică puternică sau în contexte unde emoția primează. Să nu uităm că, în siajul tragediei de la Colectiv, apăruseră știri prin care se spunea că numărul victimelor a fost mult mai mare, dar că Guvernul a ascuns cadavrele.

Revenind în zilele noastre, una dintre primele și cea mai răspîndită știre contrafăcută a fost cea vehiculată încă din prima seară de mitinguri: „Oamenii care au ieșit la proteste au fost plătiți". S-a aruncat astfel pisica în grădini oculte, pentru a se muta focusul de la motivul real al ieșirii oamenilor în stradă, protestul contra OUG 13 devenind astfel o schemă a omului de afaceri George Soros de a pune mîna pe putere. Victimele acestei dezinformări nici nu s-au mai gîndit la realitatea politică a momentului, ci au căzut direct pe panta conspirației.

În afară de *social media* și de site-uri care lansau o știre fie și doar pentru cîteva ore, ca mai apoi să dispară, nu înainte de a lăsa urme, cele mai contestate canale mass-media tradiționale din România, acuzate de societatea civilă pentru propagarea știrilor contrafăcute, au fost posturile TV Antena 3 și România TV.

Derapajele acuzate au fost semnalate în primul rînd de societatea civilă și de jurnaliști, iar CNA-ul, instituția în măsură să monitorizeze și să sancționeze derapajele, a acționat extrem de tîrziu și doar la presiunea străzii și a societății civile – opt organizații neguvernamentale de media și drepturile omului solicitînd autorităților verificarea activității CNA „cu scopul readucerii instituției în slujba interesului public". Apelul a fost lansat din cauza „derapajelor inacceptabile identificate la posturile Antena 3 și România TV".

Perversitatea unei știri contrafăcute se bazează, în principal, pe emotivitate.

Înainte de intervenția CNA, derapajele au fost semnalate chiar de către jurnaliști. Pe 18 ianuarie, site-ul HotNews titra: „România TV a transmis imagini de la protestele din Capitală, pe care le-a ilustrat cu două burtiere: «Apărătorii dosarelor măsluite protestează acum» și «Susținătorii lui Kövesi, în stradă: cine a dat ordinul». În plus, reporterul RTV a relatat că sînt circa 1000-1500 de persoane în stradă și că echipa televiziunii a fost agresată de protestatari."

Pe paginademedia.ro, Iulia Bunea nota: „«Iohannis cere de la Guvern lege pentru amnistie și grațiere», a titrat România TV, pe burtieră, la scurt timp după ce președintele a deschis ședința de Guvern de astăzi. Ce s-a discutat de fapt? A cerut președintele o lege, așa cum a titrat postul controlat de Sebastian Ghiță? Altfel au stat lucrurile: Klaus Iohannis a deschis azi ședința de Guvern, spunînd că premierul s-a angajat să nu bage peste noapte pe ordinea de zi ordonanțele legate de grațiere și de modificarea codurilor penale. Klaus Iohannis: «Premierul mi-a spus că nu vor fi puse pe ordinea de zi suplimentară aceste chestiuni (ordonanța de grațiere și cea de modificare a codurilor penale – *n.r.*). Subliniez și sper să fiu în asentimentul premierului, s-a angajat ca aceste chestiuni să nu fie băgate peste noapte în nici o ședință de guvern.» Burtierele România TV lasă însă să se înțeleagă că președintele a cerut o lege a grațierii: «Iohannis bate cu pumnul în masă la Guvern pentru legea grațierii», a fost un alt titlu."

Tot pe paginademedia.ro, Petrișor Obae observa, la 3 februarie: „Imagini violente, cu incendii, scutieri și mascați, au fost publicate pe Facebook de România TV, ca ilustrare la textul: «Război în România». În prima imagine, un om de la forțele de ordine, cu mască de gaze, fuge de o zonă în flăcări. A doua imagine surprinde un moment violent, o altercație între forțele de ordine și alți trei indivizi. Nici una dintre fotografii nu are legătură cu România. Ulterior, postarea a fost ștearsă de pe contul România TV."

Psihotronicele, Soros și nazistul

Care sînt, însă, efectele unei știri contrafăcute – chiar dacă ulterior acestea sînt șterse de pe site-urile care le lansează sau chiar dacă sînt, cumva, retractate?

Dacă protestatarii din Piața Victoriei, cei care cereau abrogarea ordonanței, au contracarat prin umor efectele *fake-news*-urilor care îi etichetau drept „manipulați psihotronic" sau plătiți din banii lui George Soros, care a fost impactul acestor manipulări asupra susținătorilor Guvernului, *via* PSD?

Protestele de la Cotroceni au început pe 5 februarie. Și, zilnic, paralele cu demonstrațiile din fața Parlamentului, cîteva sute, uneori și peste două mii de oameni s-au strîns în fața Palatului Cotroceni într-o non-contramanifestație – de vreme ce, oficial, liderul PSD, Liviu Dragnea, a negat faptul că partidul ar avea ceva de-a face cu cei care cer demisia președintelui.

Ce înțeleseseră aceștia din context? Cîteva declarații ale protestatarilor care cereau demisia președintelui Iohannis: „Sute de mii de oameni care cer demisia Guvernului sînt, de fapt, manipulați de forțe oculte. Mergeți în Piața Victoriei și veți vedea mașini care fac din asta... psihotronică. Le-am văzut cu ochii mei. Influențează masele prin unde magnetice de 7 wați."

„Oamenii de la Guvern sînt plătiți de Iohannis." „Iohannis ne dezbină, ne rupe țara în două, trebuie să plece." „PSD-ul a cîștigat alegerile cu un program. De ce să nu-l lăsăm să-și facă treaba? Trebuie să se respecte votul poporului." Cît despre președintele Iohannis, o doamnă spunea că „nu este român, pentru că e nazist, pentru că este neamț. Și e plătit din fondurile alea care ne distrug țara."

Întrebați de unde se informează, majoritatea spuneau: „Avem informații de la televizor!", declarînd totodată că cele mai urmărite canale de TV sînt Antena 3 și România TV, cele două posturi sancționate ulterior de CNA pentru dezinformare și derapaje de presă. Efectul dezinformării însă este unul de cercuri concentrice: întrebînd un manifestant care cerea demisia președintelui Iohannis dacă a auzit că postul său preferat, cel de la care își ia informațiile, a fost amendat de CNA pentru dezinformare, acesta a declarat că este convins că amenda e și ea o manipulare politică a președintelui țării, care nu vrea să lase Guvernul să-și facă treaba. Cu alte cuvinte, odată ce lansezi o știre contrafăcută, nu prea mai contează amenzile și sancțiunile pe care le primești. Obiectivul este atins, iar în cazul în care ai o audiență mare și constantă, nici credibilitatea nu îți este afectată.

EUROPEAN CENTRE FOR PRESS & MEDIA FREEDOM

European Commission

Acest text a fost realizat într-un program de parteneriat cu *Osservatorio Balcani e Caucaso* pentru Centrul European de Presă și Libertatea Presei (ECPMF), cu sprijinul Comisiei Europene. Responsabilitatea pentru conținutul acestui text aparține exclusiv revistei *Dilema veche* și nu se poate în nici un fel considera că el ar reflecta punctul de vedere al Uniunii Europene.

„Demonstraţiile din România au dus cultura protestului la alt nivel“

– interviu cu jurnalistul Nicolas DON –

EUROPEAN CENTRE FOR PRESS & MEDIA FREEDOM

Ne întîlnim, cred, în cel mai propice moment pentru a vorbi despre fenomenul fake news *– masive proteste de stradă, intoxicări informaţionale, un context politic tensionat. Cum comentaţi evenimentele?*

Protestele din Piaţa Victoriei sînt o mişcare ieşită din comun care ar trebui recuperată politic, în mod corect şi coerent. Întrebarea este: cum poate această mişcare omogenă, fără discrepanţe ideologice, să se afirme şi să se închege la un nivel politic, astfel încît să poată întruchipa o opţiune politică credibilă? Mişcarea a pornit de la controversata ordonanţă şi s-a amplificat puternic prin contestarea unui mod inacceptabil de a face politică. Demonstraţiile din România au dus cultura protestului la un alt nivel, vorbim despre oameni foarte bine informaţi, care ştiu ce vor şi îşi argumentează foarte bine doleanţele.

Susţineţi că protestatarii din Piaţa Victoriei sînt foarte bine informaţi – totuşi am fost martori la o suită de informaţii false care au circulat în mass-media şi social media.

Pentru că îmi ridicaţi mingea la fileu, nu pot să nu remarc faptul că protestatarii au reuşit să contracareze fenomenul *„fake news“* prin… umor. Vorbim despre un umor pur românesc, inteligent şi tăios. Mă refer la explozia de inventivitate a manifestanţilor: s-a spus că cei care protestează au primit bani de la Soros, iar cei care veneau cu animalele de companie primeau ceva în plus. Ei bine, de a doua zi, protestatarii chiar au venit cu animalele de companie, iar unele slogane ironizau insinuările legate de finanţarea primită de la Soros. Îmi vine în minte o pancartă pe care stătea scris: „Soros, azi e din partea casei, dar de mîine mai vorbim“.

Dezinformarea a prins zilele noastre etichete de fake *sau* false news. *Există o diferenţă între cele două?*

Este o problemă de nuanţă. Pe cînd *false news* au o intenţie pur comercială („ştiri“ menite să ridice audienţa), *fake news* se referă la propagandă şi la manipulare, şi au, de cele mai multe ori, mize politice. Ultimul exemplu care circulă acum pe reţelele de socializare, legat de manifestaţiile din România, insinuează că aceste proteste ar folosi intereselor Rusiei, care vrea să rupă România şi să facă din ea un fel de Ucraina. Este o tîmpenie monumentală pentru că efectul protestelor este exact invers: manifestaţiile au ancorat foarte puternic România în tabăra occidentală şi au dat o conştiinţă europeană României. În ochii străinătăţii, această mobilizare a făcut din România

cînd peste jumătate de milion de oameni din toată ţara au ieşit în stradă pentru a protesta contra politicii guvernamentale, a existat şi tabăra pro-PSD. Discursurile proveneau din realităţi diferite. Simplificînd, la Cotroceni, susţinătorii PSD nu aveau argumente, dar erau extrem de emotivi, pe cînd în Piaţa Victoriei oamenii cereau un lucru extrem de precis: abrogarea unui document pe care îl consideram nefast democraţiei. Pe de o parte, vorbim despre senzaţii, pe de alta, despre fapte. Bineînţeles, aveau acelaşi drept să manifesteze şi unii, şi alţii, dar vorbim despre mentalităţi diferite.

Aceste trăiri şi impresii despre care vorbiţi sînt rezultatul manipulării informaţionale?

Sînt rezultatul lipsei de informare corectă şi al expunerii publicului la ştiri create pe filieră emoţională. O ştire corectă este cea făcută în urma unui demers profesionist clasic, în care jurnaliştii anchetează, verifică, argumentează şi publică un punct de vedere solid. Aş vrea să merg mai departe şi să duc problema la baza meseriei pe care o practic, cea de jurnalist. Totul trebuie să plece de la fapte. Dacă nu, am dat cu oiştea-n gard încă de la început, pentru că nu mai avem de-a face cu o ştire, ci cu o „literatură“, ca să fiu indulgent. Dacă nu plecăm de la fapte şi nu discutăm pe partea incontestabilă a realităţii, nu poate exista o dezbatere adevărată purtată cu opinii argumentate temeinic. Dacă afirmi că cei din Piaţă sînt cumpăraţi şi manipulaţi de Soros, care sînt dovezile?

„Vorbim despre oameni foarte bine informaţi, care ştiu ce vor şi îşi argumentează foarte bine doleanţele.“

o ţară exemplu şi un apărător al valorilor europene reale, al statului de drept şi al democraţiei într-o Europă care e pe cale de a se fărîmiţa. Vorbesc despre ce se întîmplă în Germania sau Polonia, unde discursul antieuropean este foarte puternic. România este acum contra curentului, în sensul pozitiv, şi e o prostie să spui că ceea ce se întîmplă în stradă foloseşte Rusiei. Însă nu putem nega faptul că marea problemă culturală pe care o avem la momentul actual, în epoca post-adevăr, este că „adevărul“ a devenit o opinie ca oricare alta. În seara de 5 februarie,

Credeţi că s-au schimbat în timp reacţia şi educaţia oamenilor la impactul cu informaţia? O „digerăm“ mai bine?

Cred că este o generaţie de români care a crescut în normalitate. Una dintre lozincile din Piaţa Victoriei este: „Noi sîntem copiii golanilor din Piaţa Universităţii“. Cînd am fost, ca reporter, în Piaţa Universităţii în 1990, am remarcat că acei protestatari aveau deja o educaţie şi o conştiinţă civică politică dezvoltate, cu argumente, şi o viziune care corespundea viziunii europene asupra unei ţări democratice. Acţiunea lor nu s-a tradus atunci printr-o victorie: au fost ciomăgiţi şi trimişi acasă. Au fost daţi la o parte din mediul politic cu bîtele şi topoarele, dar nu au renunţat. Şi-au educat copiii în acelaşi spirit, iar copiii ăştia, care au avut contact şi cu societatea occidentală şi au acces la informaţie, au transformat România, care nu mai e o insulă izolată de restul lumii. E normal să-i vezi azi apărînd democraţia, cu un discurs coerent şi argumentat. Pentru că vorbim despre oameni bine informaţi – iar pe aceştia este mult mai greu să-i manipulezi. Vorbim azi despre o societate bazată pe educaţie şi nu numai pe trăiri. Societatea românească a devenit o societate în care spiritul civic este vigilent.

Totuşi, acest spirit civic despre care vorbiţi nu s-a manifestat la alegeri…

Asta este altă discuţie. Dar vă voi contracara cu afirmaţia că, pînă şi în absenteismul la vot, românii sînt occidentali. În Occident nu prea se mai iese la vot. Dacă ne uităm la alegerile din SUA, vom vedea că Trump a fost ales, de fapt, de foarte puţini alegători. Este explicabil, pentru că în ţări cu o cultură democratică veche începi să ai cumva încredere în faptul că nu prea mai există loc pentru derapaje de la democraţie. Personal însă, cred că mulţi dintre cei care au ieşit în Piaţă au fost şi la vot.

Fenomenul Facebook în România?

Pot spune că a propagat şi informaţie de bună calitate. Am devenit cu toţii doctori în Drept într-o săptămînă, pentru că oameni de meserie au reuşit să explice pe înţelesul tuturor care au fost problemele cu Ordonanţa 13. Dar asta nu înseamnă că poţi să te informezi doar de pe Facebook – să nu uităm că fenomenul *fake news* este ataşat direct de *social media, via* Facebook, într-un context cu miză politică. De aceea informaţiile luate de pe Facebook trebuie verificate.

Liviu Dragnea a acuzat un jurnalist elveţian de fake news. *Cum comentaţi?*

Mi se pare un episod hilar. Şi am rezerve asupra întregului incident, pentru că nu-mi pot imagina că un ditamai liderul de partid poate fi atît de inconştient încît să afirme „pe bune“ că anticorupţia este un *„bullshit“*. Dacă la alegeri PSD-ul a avut consilieri foarte buni de comunicare, acum pare că şi i-au luat pe cei mai proşti sau nu mai au pe nimeni. Nu înţeleg cum un lider de partid reacţionează într-un mod atît de nociv pentru imaginea sa.

Derapaje ale presei din România în această perioadă?

Nici nu mai e vorba despre derapaj, vorbim mai degrabă despre propagandă. Un derapaj se întîmplă o dată, de două, de trei ori, dar cînd linia editorială devine partizană vorbim despre asumarea unei direcţii politice. Bineînţeles, publicul decide, pentru că are telecomanda. Pe de altă parte, inflamarea şi partizanatul există cam peste tot la televiziunile din România. La un capăt avem Antenele, la altul Digi24 – unde, pe toată perioada protestelor, erau anti, respectiv pro manifestanţii din piaţă. Obiectivitatea începe de la a avea diferite voci, din diferite tabere, iar tu ca jurnalist să nu imprimi publicului nici o emoţie în nici o direcţie. Nici prin comentariu, nici prin mimică. Să ai o linie editorială constantă. Mie mi se reproşează că mă duc şi la emisiunile unor televiziuni propagandiste. Ceea ce-mi ridică întrebarea: dacă ne ducem doar la televiziunile care dau bine în faţa unui anumit public, cum rămîne cu obiectivitatea? Nu refuzăm noi înşine acelor televiziuni alte puncte de vedere? Dacă o televiziune pe linie de partid te invită, în calitate de jurnalist independent, de ce nu te-ai duce? În Franţa, unde televiziunile îşi asumă culoarea politică, nu ar fi nici o problemă.

„În ochii străinătăţii, această mobilizare a făcut din România o ţară exemplu.“

Neasumarea culorii politice te pune la adăpost de învinuiri de propagare a fake news?

Cred că da, dar în România există o atare ipocrizie, care însă face mai rău mesajului. Dacă tu, ca jurnalist, pretinzi că eşti independent politic, dar susţii clar un mesaj „colorat“, atunci este mult mai grav. Mai e o problemă în România, legată de ideologiile politice, dreapta sau stînga nefiind încă bine definite. Atunci ajungi să fii suporterul unor oameni şi nu al unor ideologii. Mai bine îţi asumi o culoare politică, iar de aici poţi fi obiectiv cu partidul la care aderi, poţi să-i observi şi să-i comentezi şi realizările, dar şi derapajele. Altfel îţi pierzi legitimitatea şi credibilitatea de jurnalist – lucruri pe care nu prea le mai poţi recăpăta.

a consemnat Stela GIURGEANU

European Commission

Acest text a fost realizat într-un program de parteneriat cu *Osservatorio Balcani e Caucaso* pentru Centrul European de Presă şi Libertatea Presei (ECPMF), cu sprijinul Comisiei Europene. Responsabilitatea pentru conţinutul acestui text aparţine exclusiv revistei *Dilema veche* şi nu se poate în nici un fel considera că el ar reflecta punctul de vedere al Uniunii Europene.

Cu ochii-n 3,14

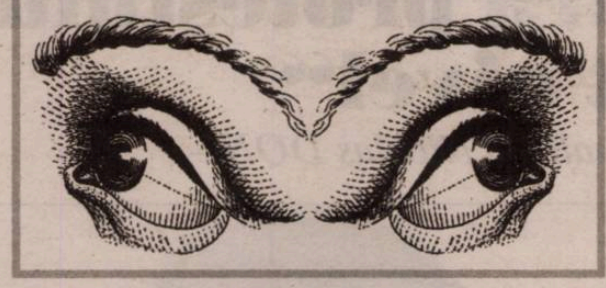

E INADMISIBIL, CONSUMUL DE FERICIRE A LUAT AVÎNT, ÎN CIUDA ENORMELOR DISTANȚE DINTRE CALENDAR ȘI EXPRIMĂRILE CU MOȚ

■ La învestirea Guvernului, Liviu Dragnea își declara încrederea în seriozitatea miniștrilor, despre care spunea că i-a văzut zîmbind foarte rar. După încercarea președintelui Iohannis de a vorbi cu protestatarii care îi cereau demisia, o doamnă a declarat, revoltată, unui reporter: „A venit la noi cu același zîmbet cu care s-a dus și în Parlament. E inadmisibil, în atribuțiile unui președinte nu intră să rîdă". Dacă aș specula, aș spune că zîmbetul e interzis pe linie de partid. (**S. G.**)

■ O fundație pentru protecția animalelor mă informează pe e-mail că 28 ianuarie a fost Ziua Mondială de Abolire a Cărnii. „Consumul de carne este complet nenecesar, omul fiind prin structura lui vegetarian și, mai mult, aduce mari probleme de sănătate omului consumator." Fraților, mai deschideți manualele de biologie de gimnaziu, cînd dați comunicate de presă, ca să verificați dacă într-adevăr omul este „prin structura lui vegetarian", înainte să ne trimiteți pe toți la păscut! (**A. P.**)

■ Liviu Dragnea: „În România, din fericire, viața există zi de zi." Cine-a zis că inginerii nu pot fi și filozofi? (**C. Ș.**)

■ Meserii dispar, meserii apar. De curînd, mai ales în Statele Unite și în Japonia, a luat avînt îndeletnicirea zisă *„cuddler"*. Adică „îmbrățișător" – o persoană care îmbrățișează, dezmiardă, alintă, fără nici o conotație sexuală. Există deja versiunea „profi" – tariful este cam de 80 de dolari pe oră –, dar există și versiunea „voluntar". Tot mai multe spitale și centre de recuperare americane au nevoie de *„cuddlers"*, pentru că îmbrățișarea și mîngîierea fac mult bine oamenilor aflați în suferințe de orice fel. Nu sînt puțini voluntarii care au răspuns acestei chemări. Vă îmbrățișez și eu, voluntar, firește... (**S. V.**)

■ Euronews a postat un clip de treizeci de secunde cu Piața Victoriei luminată de telefoanele celor trei sute de mii de protestatari adunați duminica trecută în Piața Victoriei. *„No Comment"*, scria pe burtiera unde erau trecute data și locul: „05.02.2017, Bucharest". Cînd l-am văzut eu, clipul avea peste nouă sute de mii de vizualizări, mai mult de unsprezece mii de *share*-uri, 13 K de *like*-uri, iar comentariile străinilor sunau cam așa: „Lumea ar trebui să învețe de la voi, oameni buni! Stați uniți și luptați!", „Oau, România! Sînteți un exemplu pentru lumea-ntreagă. Vă doresc victoria!", „Am devenit fanul vostru, români. Așa, fiți un exemplu pentu noi toți", „Lumea v-a privit și continuă să vă privească. Bravo!", „Lumea are nevoie de mai multe țări ca voi", „Și totul pașnic... Respect total pentru voi!", „Meritați să vi se facă dreptate. Sînteți incredibili!"... O anume Jean Taylor a scris: „Uimitor! Tot norocul din lume vă doresc" și, după ce a primit cincizeci de *like*-uri, a revenit: „Sînt și mai uimită că urarea mea de noroc a contat pentru voi. Umanitate! Încă ne pasă unii de alții în ciuda enormelor distanțe dintre noi". La un moment dat n-am mai putut citi, că mi se umeziseră ochii și erau peste patru sute de comentarii. (**M. C.**)

■ Tot *horror* (din numărul trecut): Se știe că în postul Crăciunului se consumă mult pește, „dezlegările" sînt marcate prin simbolul creștin în orice calendar bisericesc. De la o vreme însă te întrebi dacă nu cumva „postul" a devenit rîvnă, și nu reculegere întru eliberare și ispășire. Pînă la ultimul Crăciun, în piețe puteai cumpăra „pește proaspăt", așa scria pe etichete. În 2016, în piața Drumul Taberei și la Gorjului, oferta era mai tentantă: „pește viu". Și chiar așa era: în bazinele special amenajate, înotau sub ochii pînditori bietele viețuitoare. O mînă vajnică însă înșfăca exemplarul indicat cît se poate de concret cu arătătorul, îl năpustea pe un tocător și cu un baros eficient îi înmuia moalele capului cu trei lovituri bine țintite. Apoi, încă pîlpîind din urechile-i clăpăuge, făptura era aruncată în punga de plastic a enoriașului mulțumit de captură întru binecuvîntare în numele Domnului. Amin. (**R. M.**)

■ Pe de o parte creativitatea, umorul și inventivitatea lexicală a pancartelor cetățenilor plătitori de taxe care au protestat civilizat în stradă; pe de altă parte clișeele, sărăcia de lemn și exprimările agramate ale guvernanților infractori care i-au sfidat fără rușine chiar și cînd în stradă se adunaseră peste jumătate de milion. Dacă România este în vreun fel ruptă în două, AICI e ruptura, nu altundeva! (**M. C.**)

■ Există obiecte sau piese vestimentare care se dovedește, pur și simplu, că nu pot sta în garderoba ta: n-a fost să fie... Pentru mine, una – căciulile negre, tricotate, cu moț. Am cumpărat trei, puțin diferite, și pe toate le-am pierdut. Numai cu ursul chinezesc galben din copilărie, botezat generic Blăniță, mi s-a mai întîmplat așa. (**I. P.**)

CEEA CE SE ÎNTÎMPLĂ PE VREMURI DE PACE SUB INFLUENȚA ARMELOR CUIVA E O DOVADĂ ÎN PLUS CĂ S-A AȘTERNUT, ȘI LA NOI, TULBURAREA

■ Liderul PSD spune că ceea ce se întîmplă în Piața Victoriei din București este un miting politic, pentru că oamenii sînt aduși în autobuze, cu trenuri. Asta arată organizare, nu un miting spontan. L-aș întreba pe liderul PSD cîte autobuze, cîte trenuri sînt necesare pentru a aduce 50.000-100.000 de oameni. Restul sînt din localitate. Obiceiul nu se duce. (**D. C.**)

■ „Taie-le rădăcinile, acoperă-le cerul, distruge-le tradițiile, dezbină-i, fă-i să se rușineze de ceea ce sînt! Astfel, nu va trebui să lupți pentru a-i cuceri, pentru că, speriați de ceea ce vor fi devenit, te vor implora pe tine să vii și să-i salvezi de ei înșiși!" (Sun Tzu, *Arta războiului).* E noul *cover photo* al contului de Facebook al Liei Olguța Vasilescu. Pe vremuri de pace, unii devin filozofi peste noapte. (**A. M. S.**)

■ Nu doar sute de mii de români, bulgari, moldoveni și alte națiii ale Pămîntului au fost alături de noi la recentele proteste. Pe una dintre pancarte apărea, mîndru, vulcanianul Spock: *„Live long and protest!"* Și el o fi fost sub influența armelor psihotronice? (**C. Ș.**)

■ La intrarea trupelor naziste în Viena, în 1938, Egon Friedell, un evreu austriac, filozof și scriitor, strigă, înainte să se sinucidă sărind pe fereastră, din polițete vieneză și de frică să nu cadă pe capul cuiva: „La o parte, vă rog!" (**M. P.**)

■ Un slogan strigat la protestele de la Sibiu, dar și de la București: „Klaus, / Bagă-i la Zuhaus!". O dovadă în plus că ne-am globalizat, că trăim în satul global. (**M. M.**)

■ Pe un vehicul care transportă marfă, un producător de pîine își proclamă excelența: „Pîinea anului 2016". Frumoasă ideea asta, un an – o pîine. Dar mă încearcă regretul că n-am destulă ținere de minte ca să mai știu care era pîinea anului 2015. O fi fost aceeași sau alta? Ca să nu mai zic de pîinea anului 2003, peste care s-a așternut de mult uitarea. (**D. S.**)

■ În Anglia există, de 17 ani, un spital pentru ursulețiii de pluș. Lista de așteptare este de patru luni. Cam așa e și la noi, doar că la spitalele și clinicile pentru oameni... (**C. Ș.**)

■ Ce s-a mai întîmplat în România săptămîna trecută. Tipul din apartamentul căruia s-au proiectat mesajele pe clădirea BRD din Piața Victoriei a fost chemat la poliție pentru „tulburarea liniștii publice". Judecătoarea Camelia Bogdan, cea care l-a condamnat pe Voiculescu, a fost dată afară din magistratură. Firma care a împărțit pancarte gratis în Piața Victoriei a primit azi controlul Gărzii Financiare. PSDragnea, această organizație infracțională al cărei ideal de guvernare e dictatura! (**M. C.**)

3 luni 49 LEI
6 luni 89 LEI
12 luni 149 LEI

ABONEAZĂ-TE ACUM LA DILEMA VECHE
...îți dă de gîndit!

Cum te abonezi

■ SMS Abonament 3 luni - un SMS cu textul DILEMA la 7488 (10 Eur / SMS + TVA)

■ ONLINE la http://abonamente.adevarul.ro

■ VIRAMENT BANCAR sau MANDAT POȘTAL: în contul S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L., cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410

■ LA TOATE OFICIILE POȘTALE

■ FIRMELE DE ABONAMENTE

■ LIBRĂRIILE NEMIRA www.nemira.ro/librarii

Informații și reclamații: abonamente@adevarulholding.ro, tel. 031.860.30.57, 031.860.30.85 (L-V, 9.00-18.00)

Talon de abonament

Nume..... Prenume.....

Str..... Nr....., Bl....., Sc....., Et....., Ap.....,

Localitate..... Județ/ Sector ....., Cod poștal .....,

Telefon ..... E-mail.....

Am achitat suma de ..... lei cu mandat poștal / ordin de plată nr. ..... din data .....

în contul S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L., cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410.

Abonamentul va începe din luna* ..... Semnătura .....

Plata se va efectua până la data de 25 a lunii în curs pentru ca livrarea abonamentului să înceapă de la data de 1 a lunii următoare. Prin completarea prezentului talon sunt de acord ca S.C Adevărul Holding S.R.L să prelucreze datele mele cu caracter personal pentru activități promoționale și să le dezvăluie terților conform legii nr. 677/2001. Îmi rezerv dreptul să mă opun acestei prelucrări și să solicit ștergerea datelor adresându-mă societății S.C. Adevărul Holding S.R.L. printr-o cerere scrisă.

Pentru abonamentele plătite cu mandat poștal sau ordin de plată este necesar să trimiteți talonul completat, împreună cu copia dovezii de plată la **S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L. - Abonamente**, București, Șos. Fabrica de Glucoză nr.21, sector 2, cod poștal 020331.

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

FONDATOR **ANDREI PLEȘU**

DILEMA VECHE

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIȚIE ■ Anul **XIV** ■ nr. **679** ■ 23 februarie – 1 martie 2017 ■ www.dilemaveche.ro ■ 32 pagini ■ 4,99 lei

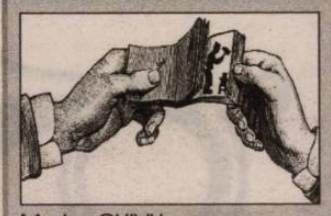

Marius CHIVU
feedbook
17

ANDREI PLEȘU
„CV-uri ministeriale“
pagina **3**

Interviu cu
NAE CARANFIL
pagina **14**

Interviu cu
GARRY KASPAROV
pagina **15**

Bărbatul și barba

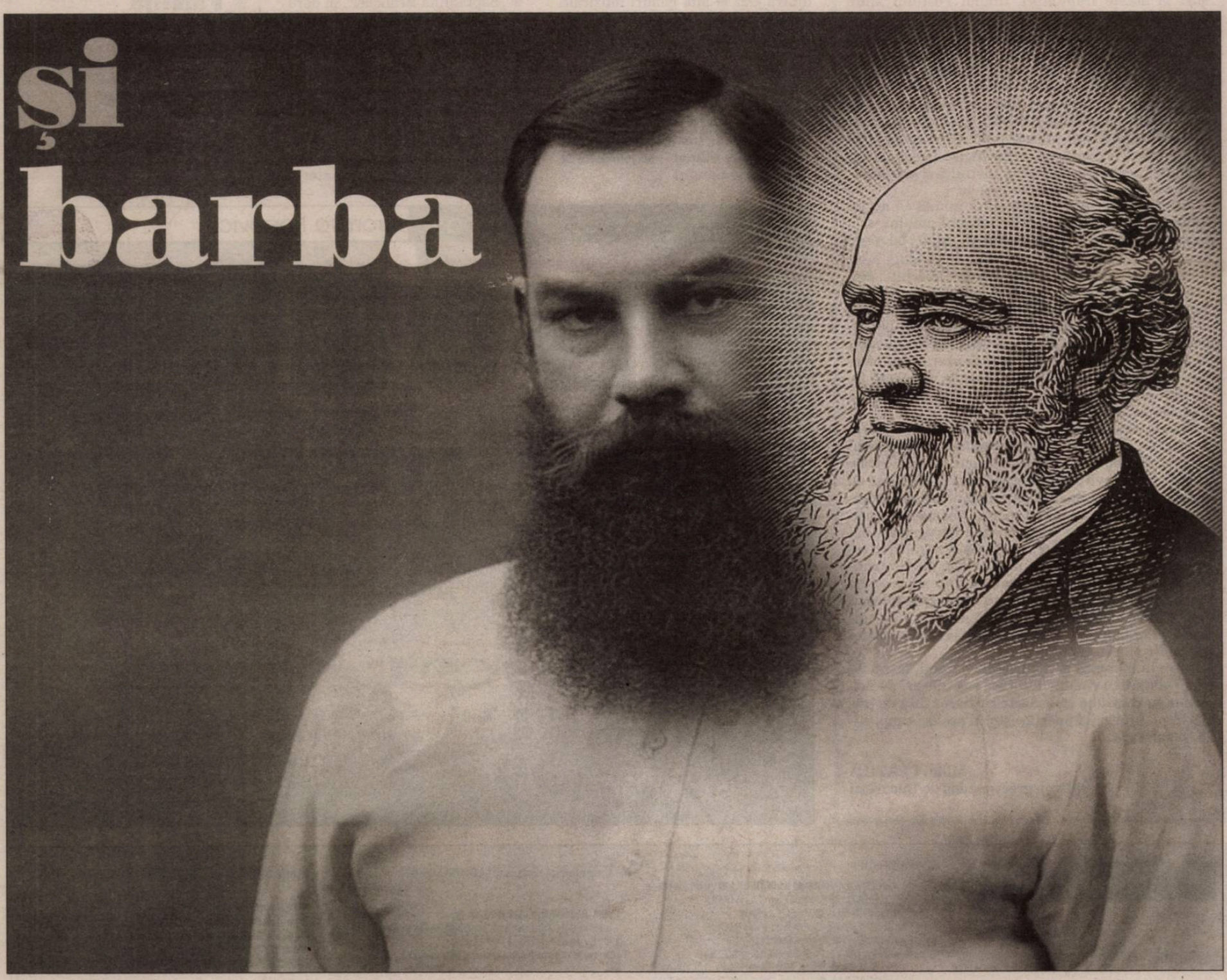

„Să nu vă tundeți rotund părul capului vostru, nici să vă stricați fața bărbii voastre.“

LEVITICUL, 19:27

Redacția DILEMA VECHE: str. George Enescu nr. 43, sector 1, 010304 București ● **telefon:** 031.860.30.48 ● **e-mail:** dilema@dilemaveche.ro

turneu de inbox

Între indiferența și compasiunea lumii

Unii oameni, pentru a nu avea parte de indiferență, s-ar mulțumi și cu mila celorlalți. Chiar dacă mila pare înjositoare pentru cei obișnuiți cu succesul, este mai bine să inspiri milă decît nimic – au impresia cei slabi de înger. „Unora le este atît de teamă să inspire indiferență încît orice minciună… li se pare preferabilă" – spune cu franchețe reputatul pianist contemporan Andrei Vieru.

Într-adevăr, nu sînt puțini aceia care cred că în viață e mai bine să inspiri milă decît nimic. Transpunînd tema pe fondul legăturii cu Dumnezeu, sperăm oare să primim mila Domnului pentru ca să nu avem parte de indiferența lui? Sau facem orice să-i cîștigăm mai întîi atenția, ca pe urmă să-i așteptăm mila? Ei bine, pentru a întrezări răspunsuri la aceste frămîntări, timpul Postului Mare sosește la timp.

În goana lumii de astăzi, bazată foarte mult pe exaltarea interesului propriu, nu prea mai facem o pasiune din abstinențe sau introspecții sufletești. Este firesc ca Păresimile – asemănate cu o trecere prin deșert – să ne reamintească de acel climat de confruntare tipic căutării binelui și a lucrurilor care ne conferă cu adevărat siguranță. Cei patruzeci de ani de viață clandestină ai Bisericii sub comunism rămîn în acest sens o școală a pustiului și a confruntării care oferă învățăminte perene.

Asceza persecuției credinței nu numai că nu l-a îndepărtat pe Dumnezeu de sufletul omului, ci a făcut posibilă reînnoirea încrederii. Mulți își pierd speranța în timp de pace, înșelați de viclenia Răului revărsat peste lume. Profitînd de libertate, diavolul s-a străduit cu multă viclenie să ne sugereze gustul adaptării Adevărului la spiritul lumesc, la comoditate, la compromis, la abandonul bătăliei interioare. Postul Mare ne oferă însă mijloacele pentru a ne opune strategiei Răului, reamintindu-ne că nu este posibilă ridicarea din minciună fără umilință, fără golirea de sine, fără violența pe față contra vanității.

Asceza zilelor pînă la Paște nu este o cale de a capta atenția, dar nici mila lui Dumnezeu. Contrastul ilustrat de Pilda fariseului și a vameșului este foarte edificator. Invită la redescoperirea marii lupte cu sine însuși, ca să fie depășit binomul indolență/milă. Adică să ne permitem gustul libertății Adevărului prin întîlnirea cu dragostea răstignită a lui Hristos. Să contemplăm prin jertfă și rugăciune ceea ce ne face să fim sărmani, să vedem diferența între ceea ce sîntem sau credem că sîntem, ca să ne ținem mai bine strînși de mîna străpunsă a Domnului. Și să recunoaștem că Dumnezeu nu ne tratează cu indiferență, nefiind nevoie de nici o strategie pentru a i se capta atenția.

Între indiferența și compasiunea lumii, într-adevăr, Dumnezeu rămîne întotdeauna alături de noi. El singur continuă să-și arate răbdarea față de trădările omului și îi împărtășește, în același timp, mila sa salutară.

Mihai FRĂȚILĂ
episcop greco-catolic de București

Dilema veche vă propune

■ *Brâncuși împotriva Statelor Unite* e un spectacol de teatru *documentar,* dacă pot folosi un asemenea termen. Scris și regizat de Eric Vigner, în traducere românească de George Banu, spectacolul reface procesul intentat de sculptor Statelor Unite în urmă cu 90 de ani. Un proces în care Brâncuși contesta decizia autorităților vamale americane de a cere o taxă pe intrarea în țară a unei sculpturi abstracte create de el. Nici procesul din 1927 și nici spectacolul care-l pune astăzi în scenă nu au de fapt miza simplei taxe bănești. E vorba, de fapt, despre statutul și recunoașterea artei abstracte din punct de vedere birocratic, juridic și nu în ultimul rînd estetic. (Andrei Manolescu)

■ Trio-ul belgian de eclectic-jazz Dans Dans va concerta pe 13 martie în Club Control într-un concert din seria numită „Jazz Nouveau", concerte organizate de Control Club în colaborare cu Twin Arts, care își propun să promoveze artiști locali și internaționali aflați la confluența dintre jazz și alte genuri muzicale. Urmăriți pagina de Facebook „Jazz Nouveau" pentru că toate concertele viitoare merită! (Marius Chivu)

■ Am început să recitesc Camus. Nuvelele din *Exilul și împărăția* nu s-au fanat absolut deloc. *Jonas sau artistul la lucru* e de-o actualitate incredibilă. Între aceste cuvinte – solitar sau solidar – se joacă totul. (Ana Maria Sandu)

■ Duminică, 26 februarie, la ora 16, pe Mezzo HD, Valery Gergiev dirijează orchestra Mariinski într-un program integral Șostakovici: simfoniile a 8-a și a 12-a. O înregistrare din 2014, ca un fel de avanpremieră a Festivalului „George Enescu" din septembrie, în care îl vom vedea la București pe marele dirijor rus conducînd Filarmonica din Munchen, într-un program Enescu, Saint-Saëns, Rimski-Korsakov. Notez că avanpremiera este deplină, nu doar pentru că vine Gergiev la București, ci și pentru că programul de anul acesta al Festivalului Enescu este plin de Șostakovici. (Sever Voinescu)

■ Nu rataţi, duminică noaptea, Gala Premiilor Oscar, a 89-a ediție. Va fi, mai mult ca sigur, show: în era Trump, pînă și o ceremonie de premiere devine politică. Așa că eu, unul, aștept cu mare interes confruntarea dintre Hollywoodul cosmopolit și Casa (nemaipomenit de) Albă. De urmărit, live, la Digi24. (Matei Martin)

■ „Săptămîna Brâncuși", în derulare la Muzeul Național de Artă al României, include nocturna muzeală de sîmbătă, 25 februarie, cu acces pînă la orele 22. Este o șansă în plus pentru cei care n-au ajuns încă să viziteze expoziția deschisă în Sălile Kretzulescu. Un set de documente, donate în 2006 de Centrul Pompidou, imprimate după clișeele originale, îl introduc pe vizitator în atelierul parizian al sculptorului. Iar fotografiile după clișee realizate de Ștefan Georgescu-Gorjan, inginerul care a coordonat lucrările la ansamblul monumental din Tîrgu-Jiu, surprind, în etape, exact procesul înălțării *Coloanei Infinitului.*

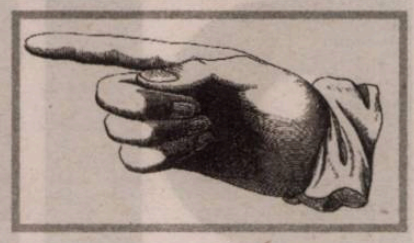

Și o sugestie… „Ziua Brâncuși", serbată în fiecare an, la nivel național, pe 19 februarie, care a prefațat practic evenimentul de la MNAR, să fie inclusă în calendarul patrimonial UNESCO. (Ruxandra Mihăilă)

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Incompetența**
- **Familia**
- **Ateismul**
- **Identitate națională**

album dilematic Iaromira Popovici

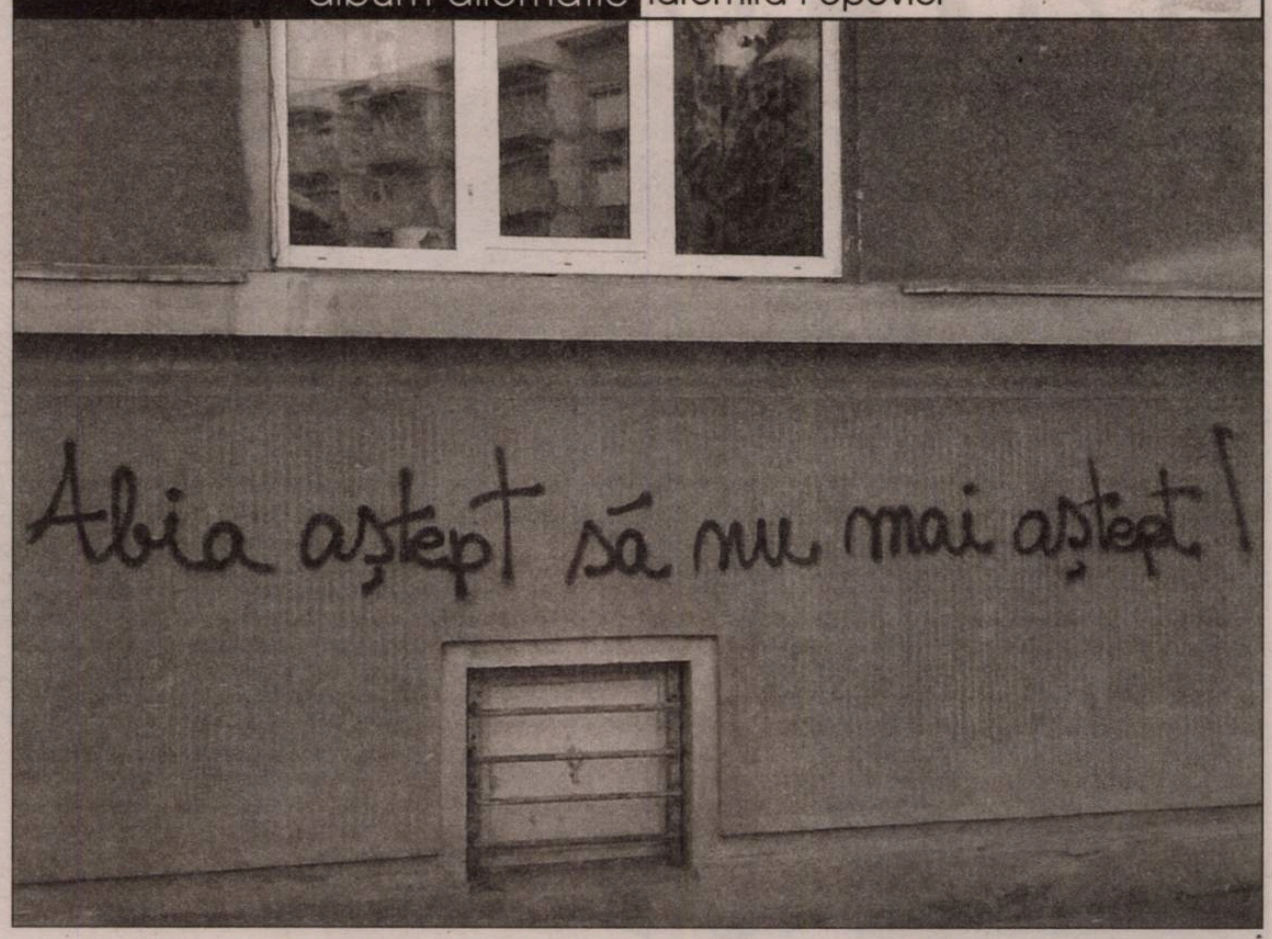

DILEMA VECHE

REDACȚIA:
Dana CĂLINESCU (secretar general de redacție)
Marius CHIVU ● Radu COSAȘU ● Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU (redactor-șef adjunct)
Matei MARTIN ● Matei PLEȘU ● Adina POPESCU
Iaromira POPOVICI ● Ana Maria SANDU
Dan STANCIU (art director) ● Mircea VASILESCU
Sever VOINESCU (redactor-șef)

RUBRICI:
Teodor BACONSCHI ● Ion BARBU ● Aron BIRO
Paul BREAZU ● Codrin Liviu CUȚITARU
Cristina FOARFĂ ● Petre GURAN
Maria IORDĂNESCU ● Eugen ISTODOR
Selma IUSUF ● Anca MANOLESCU
Ruxandra MIHĂILĂ ● Vintilă MIHĂILESCU
Ovidiu NAHOI ● Radu NAUM ● Valeriu NICOLAE
Liviu PAPADIMA ● Cătălin PAVEL ● Radu PREDA
Ancuța PROCA ● Oana STOICA
Cătălin ȘTEFĂNESCU ● Bogdan TĂNASE
Teodor TIȚĂ ● Rodica ZAFIU

TEHNOREDACTARE: Adrian DAMIAN
EDITOR WEB: Cristina ȘTEFAN

Informații și reclamații ABONAMENTE:
031.860.30.57; 031.860.30.85
(numere cu tarif normal, disponibile de luni pînă vineri, între orele 9 și 18)
e-mail: abonamente@adevarulholding.ro

MANAGEMENT GRUPUL DE PUBLISHING:
Administrator Special: Carmina Dumitrescu
Director Publicitate: Eli Ranetescu
Director Marketing: Steluța Zamfir
Coordonator Producție: Constantin Delta
Director Distribuție: Dana Zamfir

ISSN: 1584-1669
Revistă editată de: Adevărul holding
Publicație auditată de: BRAT
Tiraj: 9.200
Tipărit la Tipomedia

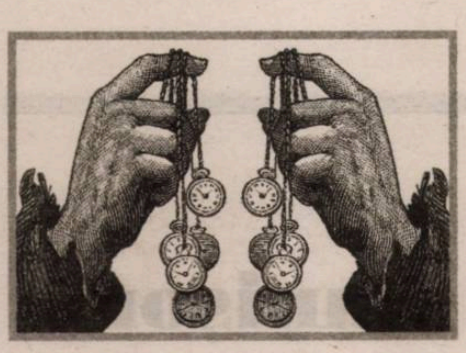

Andrei PLEȘU

nici **așa**, nici **altminteri**

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

CV-uri ministeriale

Pentru o reformă temeinică a clasei politice ar fi recomandabil să nu vorbim doar despre *ce fac* conducătorii noștri, ci și despre *cine sînt* dînșii. Într-o țară normală, „a face carieră“, ajungînd, eventual, să asumi o demnitate publică, implică o sumedenie de etape pregătitoare: studii solide, experiență politică, relevanță publică, prestație profesională demonstrabilă și recunoscută. La noi, lucrurile par să se decidă, în general, în funcție de cu totul alte criterii: inadecvate, obscure, fără legătură cu competența propriu-zisă. Spre ilustrare, iau, la întîmplare, cîteva cazuri.

În Franța, ministrul actual de Finanțe este dl Michel Sapin. E om de stînga, cu strămoși activi în politică încă din timpul Stărilor Generale din 1789. A fost deputat, primar, ministru sub Mitterrand și Jospin, mereu din partea reformatorilor din partidul său (pe linia Michel Rocard). Studii: legendarul liceu „Henri IV“, apoi o licență în istorie, un doctorat de stat în geografie, Școala Normală Superioară, Școala Națională de Administrație (ENA), Școala Franceză de la Roma (pe teme de numismatică). A publicat, între altele, o carte de convorbiri cu omologul său german, Wolfgang Schäuble, intitulată *Niciodată fără Europa*. A condus, de-a lungul anilor, mai multe ministere, cu rezultate ușor de urmărit pe Internet. În Guvernul Grindeanu, ministru de Finanțe este dl Viorel Ștefan. Absolvent de studii economice la Iași, doctor în economie la Galați, dl Ștefan a ocupat diferite funcții administrative în Compania de Navigație Fluvială Navrom din Galați. A fost, în Parlament, membru al comisiei buget-finanțe (2000-2008). Nu am criterii să judec calibrul profesional al ministrului de azi, dar diferența de anvergură curriculară între domnia-sa și colegul său francez este, totuși, greu de ignorat. Prin ce s-a distins, prin ce s-a impus ca indispensabil, ce isprăvi de răsunet îl recomandă, nu putem ști. Tot e bine că are măcar studii de specialitate în perimetrul ministerului pe care îl conduce.

Se poate și mai rău. Iată cum arată, de pildă, traiectoria profesională a unei doamne despre care se spune că ar fi „în cărți“ pentru un secretariat de stat la învățămînt. E vorba de dna Liliana Mincă. Revoluția a găsit-o muncitoare la Uzina „Steaua Roșie“. Ulterior a devenit dactilografă, secretară a lui Victor Atanasie Stănculescu, membră în vreo șase partide (Dan Voiculescu, Gabriel Oprea, ALDE, PSD ș.a.), activist electoral pentru Dan Diaconescu. A făcut și ceva studii („management“ la Universitatea „Spiru Haret“, studii de apărare și securitate), pentru a-și încununa cariera cu șefia Loteriei Române. Pe scurt, e exact omul potrivit pentru a pune pe picioare greu încercatul învățămînt românesc.

Deși nu poate vorbi, o face.

Un caz aparte este dl ministru al Agriculturii, Petre Daea. Omologul său francez este, din 2014, și purtător de cuvînt al guvernului. Se sparie gîndul dacă dl Daea ar fi pus în situația să asume acest oficiu. Nu pentru că nu poate vorbi ca tot omul. Ci pentru că, deși nu poate vorbi, o face. Abundent, „complex“, emotiv și metafizic totodată. Vorbește despre oi cu o fervență aplecare analitică. Saltul de la șef de gospodărie agricolă colectivă (în anii '70) la diriguitor al industriei noastre agrare și-a pus amprenta asupra portretului și discursului său. E grav, încărcat de greutatea sarcinilor primite, amețitor, aproape indescifrabil. Un demn – și nesperat – urmaș al lui Romulus Zăroni, ministrul Agriculturii de pe vremea lui Groza (despre care cei din generația mea auzeau neîncetat snoave copleșitoare…).

Dar dl Florin Iordache, proaspătul demisionar? Inginer mecanic, activ, înainte de Revoluție, la fabrica de mobilă din Caracal, apoi, după 1989, jurist, apoi doctor în drept la Chișinău (de ce?), dl Iordache s-a remarcat în mai multe rînduri ca un consecvent luptător împotriva „excceselor“ judiciare, cu care încearcă să ne „colonizeze“ Bruxelles-ul („Cine e Bruxellesul ăsta?“ – sună una din replicile lui celebre). A intrat în folclor cu refrenul „Altă întrebare!“ și a inițiat fatala Ordonanță 13, sămînță a marilor proteste de stradă din ultimele două săptămîni.

Să continuăm? N-are rost. Cu puține excepții, și miniștrii, și parlamentarii majoritari par talente de tipul „Cîntarea României“: o echipă de amatori victorioși, care speră ca românii (fie că i-au votat sau nu) să moțăie liniștiți în marasmul propriu. Noapte bună!

Vintilă MIHĂILESCU

…@**hai-hui**.ro

De ce urîm statistica?

Cum de ce? Pentru că ne minte, pentru că minte poporul mai rău decît televizorul! Las' că știm noi cine face statisticile astea și de ce… Dovadă: dacă clichezi „statistici mincinoase“, capeți într-o fracțiune de secundă 131.000 de ilustrări; cînd clichezi mai departe „statistica minte“, obții 393.000 de rezultate. Iar dacă întrebi apoi pe oricine vrei, îți va da, cu siguranță, măcar cîteva exemple trăite de el, dom'le! Iată o mică selecție de mostre, culeasă din comentariile la o pilulă mai veche, în care mă refeream la niște date statistice.

- *Statistica spune fix ce vrea „statisticianul“ să spună. Asemenea „statistici“ să le aruncați pe fereastră, ca să folosesc un eufemism pudic.*
- *Înlocuiți datele pseudoștiințifice cu un alt element aleatoriu: zațul de cafea. E drept că unii viitorologi au mai multă credibilitate și putere de convingere. Dar nu credeți că e mai cinstit să-și dea cu opinia fără să o mai „substanțieze“ cu „date“ sau zaț?*
- *Sigur că statisticile și datele pot fi interpretate într-un mod personal, dar mai contează și de cine. Tocmai de-aia nu e o știință exactă!*
- Sau, la desert, o atitudine suavă: *nu mă deranjează „acest studiu“, doar că prefer studiile lui Chopin.* Mi-a zburat gîndul, imediat, la niște nocturne statistice și, din cînd în cînd, cîte un *improptu* în fa(pt) minor…

Pe scurt, supărare mare! Dar de unde și de ce atîta parapon? Să ne aducem aminte: statistica a fost, inițial (pe la mijlocul secolului al XVIII-lea), o „știință a statului“ *(Staatskunde)*. De ce? Pentru că statele aveau nevoie de date cît mai multe și mai precise despre supușii lor ca să-i poată guverna. Desigur că aceste state puteau să „manipuleze“ apoi aceste date, dar era ca atunci cînd ții o dublă contabilitate – și trebuie să te pricepi foarte bine la cifre pentru a o ține pe prima, și la PR, pentru a o face publică pe cealaltă. Nu *validitatea statisticii* era problema în astfel de cazuri, ci *moralitatea statului* – ceea ce este puțin altceva. Apoi, statistica s-a extins în mai toate domeniile, ca instrument fundamental și legitim de cunoaștere. Sper astfel că domnul cu zațul nu s-ar duce la doctor cu o ceașcă de cafea în loc de o probă de sînge, și presupun că doamna cu Chopin nu ar recurge la Glenn Gould dacă ar fi curioasă să afle ce-i aia mecanica statistică. Supărarea este legată însă, se pare, doar de statisticile sociale. Fie, să vedem atunci ce-i cu acestea!

Să amintim un lucru banal: statistica este o profesie și presupune competență în acea profesie: nu oricine știe să facă adunări și scăderi este un statistician. Ca în orice profesie, există profesioniști buni și profesioniști proști – ba chiar și malpraxis. Așa că, da, există statistici fiabile și statistici dubioase. Pe partea cealaltă, după cum bine spune comentariul de mai sus: „sigur că statisticile și datele pot fi interpretate într-un mod personal, dar mai contează și de cine“. Altfel spus, dacă vrei să-ți dai cu părerea despre o statistică, trebuie să știi, la rîndul tău, ce înseamnă acea statistică; trebuie deci să știi să o citești. Or, aici domnește un iletrism statistic impunitiv: adică ce, eu nu știu să citesc niște cifre? Ei bine, s-ar putea să nu! Dacă eu mă uit pe aparatul meu de luat glicemia și spun „sîc, a mea e mai mare!“, nu aparatul e de vină pentru cifrele arătate, ci eu, pentru incompetența mea. Cam așa și cu statisticile sociale.

Orice sondaj, de pildă, are o metodologie. Ca etichetele de pe produse, aceasta trebuie să fie la vedere sau, dacă nu, trebuie cerută de la producător înainte de a achiziționa produsul. Doar că asta presupune și ca eu, cumpărătorul, să știu să citesc ce-i pe eticheta aia. Or, de regulă, nu știu, sînt doar convins *a priori* că aceasta mă minte. Iar prima care habar n-are să citească etichetele este presa: îi este suficientă propria etichetă, pe care scrie invariabil *breaking news*. Desigur, există și aici malpraxis cît încape. Mai mult, există interes din plin: un bun profesionist „te face“ din metodologie și trebuie să fii într-adevăr priceput ca să-l prinzi cu mîța-n sac. În sfîrșit, orice „statistică“ măsoară ceva anume și este (sau nu) validă pentru acel ceva. De pildă: „majoritatea *alegătorilor* a votat PSD“ și „doar o minoritate a *românilor* a votat PSD“ sînt date la fel de corecte, doar că se referă la lucruri diferite. Cum sînt ele folosite public nu este treaba „statisticianului“; iar publicul le folosește după cum îi convine: confirmă acele date părerea mea, sînt date științifice; nu confirmă, sînt bazaconii.

Dar mai este ceva, mai profund și mai generic, care enervează o mare parte a publicului la aceste statistici sociale: *autoritatea cifrelor*. Este autoritatea generală a scrisului față de oral, este autoritatea „paternă“, care impune norma și spune nu. Or, în România actuală, orice formă de *autoritate* a devenit suspectă. Într-un interviu la Digi24, antropologul Răzvan Niculescu vine cu o sugestie inedită: una dintre explicațiile pentru care Twitter nu a prins în România ar putea fi că românii s-au săturat de cultul personalității – preferă un mediu de comunicare de la egal la egal (cum este Facebook) și nu ierarhic, cu lideri, precum Twitter. Tot el constată un alt lucru, mult mai vizibil: revoltele de stradă din ultima vreme refuză liderii. „În România cred că există o suspiciune foarte mare (în această privință), astfel încît, cît timp nu există lideri, oamenii se simt în siguranță“. În Piață, manifestanții s-au declarat în primul rînd… „solidari“.

Pe de altă parte, într-o societate post-țărănească precum cea românească, în care doza de oralitate reziduală este încă uriașă, autoritatea *cifrelor* este greu de înghițit, căci distruge însuși principiul oralității: *bîrfa*. Nu este nimic peiorativ aici, ci doar ceva diferit: „gura satului“ este pur și simplu modul de comunicare într-o societate orală. Doar că este o comunicare a opiniilor, nu a informațiilor, o comunicare în care adevărul se negociază prin discuții, o discuție în care „bătrînii satului“ au ultimul cuvînt. În fața „scrisului“ însă, a cifrelor reci ale statisticii, tot acest „folclor“ este amenințat cu dispariția. Vă dați seama ce jale ar fi pentru toate bîrf-showurile noastre televizate, comentariile noastre anonime și trendsetter-ii noștri inspirați(onali)? Mai departe, autoritatea scrisului împarte societatea în cei care știu să scrie (în speță, să facă statistici) și cei care nu știu: statistica este deci elitistă și, ca urmare, nedemocratică!

În concluzie: neîncrederea în statistică nu are nici o legătură cu statistica, ci este parte integrantă a neîncrederii în instituții și, în general, în orice formă de *Autoritate*. Așadar: *Jos statistica!*

***Vintilă Mihăilescu** este antropolog, profesor la Școala Națională de Științe Politice și Administrative. Cea mai recentă carte publicată:* Apologia pîrleazului, *Editura Polirom, București, 2015.*

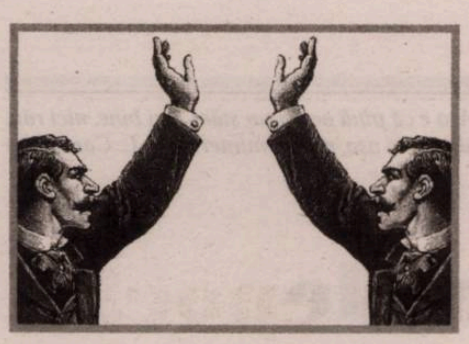

Vàleriu NICOLAE
rătăcit în **Euro**-Narnia

Am fost un fotbalist bunișor

Am început să joc fotbal la CFR Craiova. Fiind născut în decembrie și cam mic pentru vîrsta mea, a fost destul de greu să îl conving pe antrenor că aș fi bun de ceva. Nu știu de ce se numea antrenor, căci talentul lui era la bețivăneală și nu la fotbal, și oricum tata era cu cîteva clase peste el, dacă aș fi avut chef să mă dedic ocupației de alcoolic. Băga în teren puștii în funcție de înălțime și ne privea anesteziat de pe margine, cu o sticlă de rom în mînă. Mi-a fost antrenor pentru cinci luni, pe timpul primăverii și al verii. Nu purta chiloți sub șortul larg, așa că pot să zic că e unul dintre foarte puținii bărbați pe care i-am cunoscut un pic mai mult decît mi-aș fi dorit.

În primele zile din septembrie am avut un meci cu Universitatea Craiova. Eram 12 cu toții în ziua aia, așa că am intrat în teren din primul minut. M-am prins că era un meci important, pentru că cei de la Universitate aveau un echipament beton și făceau niște scheme tactice la încălzire. La noi, cel mai tehnic exercițiu era mîța. Am avut noroc și am prins unul dintre cele mai bune meciuri pe care le-am jucat vreodată.

Așa am ajuns la Universitatea Craiova. Am jucat aproape doi ani în aceeași echipă cu Mitriță, belind ochii la Gică Popescu și fiind impresionat de talentul unui pușlan, Stîngă. Am fost un fotbalist bunișor pînă cînd s-a prins mama că fotbalul și școala nu mergeau tare bine împreună. Și cum la Budrea toată lumea avea facultăți și doctorate, s-a decis în unanimitate că fotbal – canci. Mama a fost prima fată romă din sat care a ajuns la liceu, liceul sanitar. Nimeni din familie nu a mai repetat aceeași performanță, frate-meu nu a fost nicicînd pasionat de carte, iar soră-mea a avut ghinion să își aleagă cea mai grea facultate, Medicina, unde a ratat să intre trei ani consecutivi și apoi a decis să se mărite ca să scape de taică-meu.

Mama a hotărît că o să ajung la facultate. Nu știu pe nimeni mai încăpățînat ca mama. Cred că dacă Dumnezeu ar veni și ar încerca să o convingă invers decît crede ea, s-ar lepăda de religie după ce l-ar face de tot rîsul cît de fraier a fost să creeze lumea așa prost. I-ar zice și un pic de dulce de rudele lui, că ea a trebuit să muncească toată viața ca o proastă, să șteargă praful și să facă curat după un bețiv. Dacă știa ce face, Dumnezeu ar fi trebuit să creeze o lume fără bețivi, fără praf și unde bibelourile nu se sparg.

Mama m-a luat de la fotbal, pentru că trebuia să învăț comentarii pentru examenul de treaptă de la sfîrșitul clasei a VIII-a. Comentariile erau scrise de profa mea de română, o doamnă respectabilă, divorțată și cam isterică. Erau scrise într-o limbă română pompoasă și plină de metafore tîmpite. Mi-a fost clar că nu o să pot să memorez capodoperele de comentarii, așa încît m-am chinuit cu gramatica și matematica, și am decis că o să scriu ce îmi trece prin cap la partea de comentarii. La cît de agramat sînt din cînd în cînd și la cît de puțină matematică folosesc, e clar că mi-am pierdut vremea aiurea.

Am avut noroc și mi-a picat un comentariu ușurel, așa că am intrat între primii 30. Mama a fost tare mîndră. Tata a fost și el fericit pentru că a mai avut un motiv în plus de pileală. Liceul a fost tare fain, cu cîteva excepții. Munca agricolă la Urzicuța, din vacanța de după treaptă, a fost cumplită. Am muncit ca un cretin la strîns castraveți și ceapă pe niște călduri cumplite. Supraveghetorul nostru era un profesor de electronică – Cicerone –, un dobitoc rasist, căruia îi plăcea să-i chinuie în mod sadic pe cei care arătau a romi. Ca profesor de electronică s-a dovedit a fi priceput. Însă am urît electronica la fel de mult ca pe el.

La Urzicuța a fost prima dată cînd am mîncat varză dimineața, la prînz și seara. Singura deosebire era că varza era cu ceai de zahăr ars dimineața și seara, și cu ciorbă de varză la prînz. Stăteam în niște barăci cu paturi suprapuse. Barăcile erau pline de libărci. Ca în orice grup mare, erau îndeajuns de mulți cretini care credeau că au umor. Te puteai trezi oricînd plin de pastă de dinți sau gem pe față și pe pernă. Pentru prima dată mi-am dat seama că să fiu mai tuciuriu, în condițiile în care colegii nu îmi știau familia, era un avantaj. Țineam cuțitul de bucătărie pe care îl luasem de acasă pentru conserve la vedere, deși îmi era teamă că o să mă tai ca prostul cu el. Nu și-a permis nimeni glume tîmpite cu mine.

Tot la Urzicuța am văzut pentru prima dată bețivi cărați acasă cu roabele de neveste. Mi s-a părut super-haios și m-am gîndit că o roabă nu ar fi deloc o investiție proastă, avînd în vedere pasiunile pentru băutură în familion. Peste cîțiva ani aveam să văd, în alt sat din Oltenia, două femei cărîndu-și în cîrcă bărbații la limita comei alcoolice. Cînd oboseau, îi trîntea cu mare delicatețe în șanțul de la marginea drumului.

Am descoperit baschetul, tot în liceu, și m-am îndrăgostit cum numai un adolescent se poate îndrăgosti. Cum zîna juca și ea baschet, am început să mă antrenez în mod serios. Am reușit să prind o tabără la Costinești, unde a mers și zîna adolescenței. Am ținut-o pentru prima oară de mînă în trenul de Costinești și am sărutat-o pentru prima dată în castelul pentru copii de pe malul mării. Sînt încă unele dintre cele mai puternice amintiri din capul meu.

Am fost incredibil de fericit ca adolescent. Ultimii doi ani de liceu au fost probabil cei mai duri din timpul comuniștilor, dar pentru mine au fost fantastici. Jucam baschet din ce în ce mai bine, nu puteam să îmi imaginez o zînă mai zînă decît prietena mea și aveam niște supercolegi în clasă. Citeam mult și îmi construiam o mulțime de povești în cap care mă ajutau să evadez din realitatea din ce în ce mai dură de acasă, unde taică-meu începea să fie tot mai abuziv și mai rasist.

Am renunțat de tot la fotbal cînd am ajuns să joc în echipa de baschet a școlii. Am avut noroc și cu treapta următoare și apoi am intrat lejer la facultate. Armata, în ultimele trei luni de comunism, a fost o aventură, dar despre asta o să povestesc altă dată.

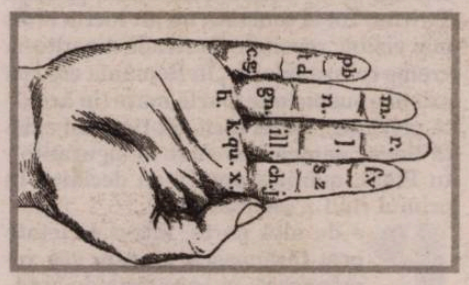

Codrin Liviu CUȚITARU
prezentul discontinuu

Omul multiplu

Un (mai) tînăr coleg – intrat pentru prima oară într-o funcție de conducere academică (destul de importantă: are în subordine peste patruzeci de cadre didactice universitare!) – mi-a mărturisit, tulburat, că ar trăi o experiență absolut terifiantă. „Știindu-te anglist, singurul reper serios pe care ți-l pot da, ca să mă înțelegi exact, este romanul scoțianului (devenit american, din cîte îmi amintesc!) Robert Louis Stevenson, *Doctorul Jekyll și domnul Hyde,* roman pe care l-am citit și eu cu plăcere cîndva și despre care n-aș fi crezut că va ajunge să-mi definească viața la maturitate. Mă cunoști de mulți ani și presupun că nu ți-am creat vreodată impresia unui scelerat. Am fost mereu echilibrat, afabil și cu o dinamică adecvată de comunicare. De aceea, mi s-a și oferit noua misiune administrativă. Și totuși, de cînd exercit, așa-zicînd, *puterea,* fie și pe un segment limitativ de educație superioară, strict departamental, ceva straniu se întîmplă cu mine, ceva ce scapă autocontrolului și, în același timp, rațiunii. *Mă transform.* Din fondurile obscure, atavice pesemne, ale psihicului meu, țîșnește (irepresibil, aș putea constata, după forța de necontracarat cu care mă lovește!) un *eu* insolit, straniu, nefamiliar. Pe scurt, simpaticul *doctor Jekyll* e înlocuit, subit, de infernalul *domn Hyde*. Deși îl numesc tot *sine*, dintr-o inerție conceptuală stupidă, cel din urmă ar trebui catalogat mai curînd drept *altcineva*. Eu-eu, ăsta care mă vezi și mă auzi acum, doctorul Jekyll adică, habar nu aveam, pînă deunăzi, de existența lui, a domnului Hyde, cum ar veni...“

Colegul se opri o clipă, obosit de demonstrație, apoi reluă povestea cu energie înnoită: „Domnul Hyde, îți imaginezi, îngrozește pe toată lumea, inclusiv pe mine, *posesorul* său întîmplător. Zbiară, asuprește, intimidează, divide, terorizează, abuzează, sancționează, constrînge, marginalizează, taie și spînzură, dar, *nota bene,* numai în interiorul structurii pe care o conduc, niciodată în afară! Cînd interacționez cu subalternii direcți, înainte să pot reacționa în vreun fel, înainte să-i pun o piedică sau ceva, din mine sare, ca un apucat, sinistrul domn Hyde și face prăpăd, lăsîndu-mă perplex. Cînd mă aflu în situații externe departamentului, precum în cazul de față, în dialogul cu tine, doctorul Jekyll, pîinea lui Dumnezeu, iese la suprafață și înseninează întregul univers...“ Nefericitul interlocutor și-a întrerupt introspecția, privindu-mă deodată îngrijorat. M-a întrebat precipitat: „Sînt într-adevăr doctorul Jekyll, pîinea lui Dumnezeu, omul care-ți înseninează momentul, nu-i așa? Te conjur să-mi confirmi, altfel simt că-mi pierd mințile de tot!“ Am încuviințat, cu spasme nervoase, din cap: da, da, era pîinea lui Dumnezeu și da, da, în prezența lui, mă simțeam înseninat! S-a liniștit întrucîtva și a revenit la autoscopia dramatică: „Hyde se dovedește, evident, un mizantrop feroce, însă, interesant, mizantropia-i incorigibilă solicită o condiție necesară și suficientă pentru a se manifesta: actul administrativ. Fără el, aș fi rămas amabilul doctor Jekyll pentru totdeauna, ignorîndu-l pe invizibilul domn Hyde...“

M-a trecut un fior pe șira spinării la ultima observație, dar am păstrat tăcerea. Dacă, Doamne ferește, îi provocam naratorului vreun puseu de „metamorfoză“! El a continuat: „Din cauza dualității, am trecut prin episoade sumbre. Hyde nu m-a iertat nici un minut pe parcursul deciziilor manageriale pe care le-am luat pînă azi, dominîndu-mă agresiv, în ciuda regretelor mele perpetue și a dorinței imense de *a mă stabiliza* în postură de Jekyll. Am mărit numărul de ore de lucru și am redus salariile subalternilor, deși mi-a tremurat mîna ca la paralitici – pe fondul luptei ce se ducea în mine! – cînd am semnat nefastele hotărîri. Am pălmuit un asistent pentru simplul motiv că a întîrziat o dată la ore, fiind înzăpezit undeva pe traseu. Pe altul l-am pus să dea cu mopul pe coridoare pentru că m-a salutat prea tîrziu după ce m-a văzut. Pe Marina, secretara noastră, am plesnit-o peste bot cu florile de pe birou, întrucît se ofiliseră, iar ea uitase de vaza respectivă cu desăvîrșire. Pe doi lectori i-am închis, peste noapte, în clădire, deoarece aveau obiceiul prost să lucreze în școală după ora douăzeci. Pe trei profesori, de data asta, i-am scos de pe site-ul departamentului, de la rubrica *angajați*, și i-am trecut la una inventată de mine: *impostori*. Erau niște conspiratori care nu fuseseră de acord cu preluarea de către mine a acestei funcții administrative. Unui conferențiar i-am sucit mîna la spate și ulterior l-am azvîrlit...“ „Domnule profesor, domnule profesor“, se auzi brusc un glas timorat, sosit parcă din altă lume, „am adus hîrtiile la semnat...“

Era Marina, secretara, cu un ochi vînăt și un vraf de documente în brațe. Profesorului începu să-i tremure nebunește bărbia. Ochii i se bulbucară și pometii i se ascuțiră demonic. Se afla, clar, pe punctul de *a naște o altă ființă*. Am fugit îngrozit, gîndindu-mă la ironia predestinării: pe coleg îl cheamă Sarsail. Angelo Sarsail.

Codrin Liviu Cuțitaru *este profesor la Facultatea de Litere a Universității din Iași. Cea mai recentă carte publicată:* Studii de anglistică și americanistică, *Editura Junimea, 2016.*

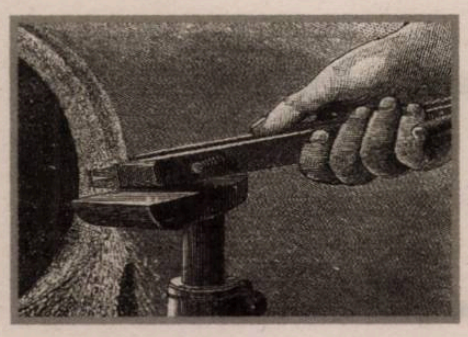

Ovidiu NAHOI

EU și **UE**

Juncker: sfîrșitul unei epoci

Jean-Claude Juncker a anunțat că nu va mai candida pentru un al doilea mandat ca șef al Comisiei de la Bruxelles, după alegerile europene din 2019. Mai mult, ziarul italian *La Repubblica* specula zilele trecute că președintele Comisiei ar urma chiar să demisioneze în perioada imediat următoare – știre infirmată imediat la Bruxelles. Dar, oricum ar fi, anunțul oficial al luxemburghezului deschide calea unei noi generații politice la vîrful Uniunii Europene. Jean-Claude Juncker a făcut anunțul pe cînd se află de-abia la jumătatea mandatului de președinte al Comisiei. Ceea ce, pentru fostul premier luxemburghez, acum în vîrstă de 63 de ani, pare a fi o aruncare a prosopului. Chiar dacă, așa cum comenta ziarul francez *Le Monde,* Comisia nu a mers atît de rău, mai ales dacă am face o comparație cu predecesorul său, portughezul José Manuel Barroso.

Este adevărat că Juncker a fost afectat serios de acuzațiile că, pe cînd era prim-minstru, ar fi făcut din Marele Ducat un paradis pentru evaziunea fiscală. Scandalul LuxLeaks nu și-a consumat încă ecourile. La fel de adevărat este însă, comentează același *Le Monde,* că de la sosirea sa la Bruxelles, Juncker a vînat paradisurile fiscale, „cu zelul noilor convertiți". O directivă privind impozitarea veniturilor companiilor în țara unde au fost realizate a fost deja adoptată. Și, în paranteză fie spus, în loc să facă propagandă pe seama multinaționalelor, guvernanții de la București ar face mai bine să aplice directiva. Altfel, trebuie remarcat că economia și-a reluat creșterea, inclusiv în zona euro. Șomajul începe și el să scadă, timid.

Cu toate acestea, marile probleme ale Uniunii sînt acolo unde Juncker le-a și găsit, în momentul instalării sale în biroul de la Bruxelles. Criza euro nu s-a sfîrșit. Evident, nici criza greacă. Dacă Irlanda și Spania au ieșit din recesiune, Italia continuă să se afle sub amenințare. Și mai putem adăuga aici nemulțumirea justificată a italienilor că nu primesc suficient ajutor pentru a face față fenomenului migrației. Migrația, o criză căreia nu i s-a putut opune o reacție europeană și care mai degrabă a adîncit diviziunile între „vechea Europă" și tot mai rebelele state central-europene. În plus, Spațiul Schengen este la răscruce – ori se reformează din temelii, ori se prăbușește.

Cine să fie exponenții noii generații pentru Europa?

Nici amenințarea rusă nu a primit un răspuns european coerent. Suma atitudinilor diferite sau chiar opuse din capitale a dat, la nivelul european, o mare ambiguitate. Și, ca și cum toate acestea nu erau suficiente, a mai apărut criza Brexitului. Apoi, sosirea lui Donald Trump la Casa Albă și creșterea populismului. Comisia Juncker, care s-a vrut, în orice caz, mai puternic politizată în comparație cu precedentele, nu pare să fi reușit în misiunea sa fundamentală: aceea de a găsi un răspuns european unitar și coerent la diversele crize.

La sfîrșitul anilor 1980, tînărul ministru de Finanțe luxemburghez Jean-Claude Juncker își reprezenta țara în cadrul negocierilor de la Maastricht. Negocieri care aveau să pună bazele a ceea ce azi numim Uniunea Europeană. O construcție cu un caracter politic cu mult mai pronunțat decît vechile Comunități, care se bazau mai mult pe relațiile comerciale. A fost o ocazie istorică de a conferi un statut privilegiat celui mai mic dintre statele membre ale Uniunii Europene.

În cele aproape trei decenii care au urmat, Juncker – devenit între timp prim-ministru –, a reușit să-și pună mica și bogata sa țară în mijlocul negocierilor dintre statele Uniunii. Luxemburgul a căpătat o extraordinară greutate specifică în plan european. Longevitatea lui Juncker în fruntea guvernului luxemburghez – 18 ani, între 1995 și 2013 – i-a permis să devină depozitarul tăcut a mii și mii de compromisuri negociate la Bruxelles. Și, într-un fel, a devenit o victimă a propriului succes, pe măsură ce a început să fie numit pe culoarele instituțiilor europene „bătrînul Juncker". În realitate, la 63 de ani, poți fi socotit încă în plină formă pentru marea politică. Problema este că lumea lui Jean-Claude Juncker pare să se sfîrșească.

O nouă generație ar trebui să vină în loc, cu o privire proaspătă și fără amintirea tuturor compromisurilor din ultimul sfert de secol. Dar cine să fie exponenții noii generații pentru Europa?

Matteo Renzi a demisionat, după eșecul referendumului. Dacă Emmanuel Macron cîștigă în Franța – ceea ce nu e deloc sigur –, atunci poate că Parisul ar putea propune o variantă. Germania? Acolo, bătălia pentru Cancelarie se dă între creștin-democrați și social-democrați, două formațiuni cu un puternic angajament european. Dar cum ar putea Berlinul să dezmintă afirmațiile că Uniunea Europeană este sau a devenit o „afacere germană"? Donald Tusk? Posibil... însă asta va enerva peste măsură guvernarea conservatoare de la Varșovia, care de-abia așteaptă să se răzbune pe fostul premier liberal. Europa de Est? E plină de lideri-problemă, de la conservatorii polonezi la ungurul Orbán, de la slovacul Fico și cehul Zeman la românul Grindeanu.

Iar dacă lumea lui Juncker se termină, nu știm cum va arăta cea care îi va lua locul.

***Ovidiu Nahoi** este redactor-șef la RFI România.*

PUBLICITATE

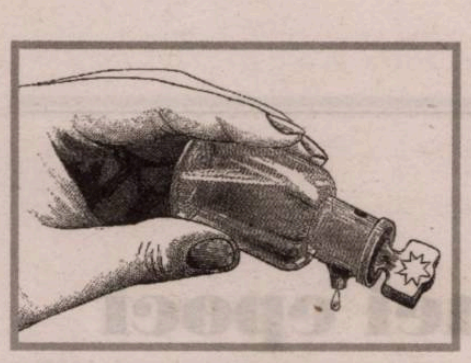

Rodica ZAFIU

cuvinte **nepotrivite**

La perfecţie...

Exagerările și afirmațiile evident false ale publicității îi irită cel mai mult, desigur, pe cei deja familiarizați cu domeniul din care face parte obiectul mult prea lăudat. De aceea e firească iritarea pe care o simte un filolog – altminteri sceptic sau indiferent în fața remediilor-minune împotriva petelor de pe haine, a ridurilor, a căderii părului etc. – cînd citește anunțuri publicitare despre metode miraculoase de învățare a limbilor străine. În ultima vreme, mai ales în Internet, circulă mesaje aproape identice, a căror imagine de captare cuprinde cîte un martor localizat prin prenume și oraș: „Irina din Iași" sau „Ionela din Craiova". Că persoana nu e reală se poate verifica ușor: Irinei din Iași îi sînt asociate patru-cinci fotografii (descărcate probabil la întîmplare, de pe diverse pagini de Internet) ale unor persoane cît se poate de diferite. Acum cîteva luni, *Dilema veche* (mai exact, M.V.) semnala deja, la rubrica „Cu ochii-n 3,14" (nr. 661, 20-26 octombrie 2016), ridicolul reclamei: contradictorie (sărind brusc de la promisiunea învățării unei limbi în două ore la o perioadă de două săptămîni și apoi la o lună), ilustrată de texte prost traduse și – mai ales – inventînd pleonasticul termen *multi-poliglot*.

Textul care însoțește prima imagine, de captare a atenției cititorului, e cel mai scandalos: începe prin a afirma că martorul, după numai două ore de studiu, *„vorbea fluent* în engleză" – și, mai grav, îi dă cuvîntul pentru o declarație delirantă: „Nu am studiat niciodată engleza, iar *după două ore o știam la perfecție*". Dacă absurditatea textului n-ar fi de ajuns pentru a indica un caz tipic de publicitate mincinoasă, ar trebui doar să purcedem la cîteva căutări în Internet. Am afla, astfel, că lingvistul în cauză, autor al unei metode revoluționare de învățare, are 62 (rar, 64) de ani, e vorbitor a 23 de limbi, dar se numește în Polonia Magnus Carlsson, în Spania Lauridsen, în Italia mai întîi Allen Collins, apoi Leo Anders, în ultimele săptămîni Christian Olson. În România, deocamdată e doar Leo Anders – evident, un nume care nu poate fi găsit nicăieri în afara reclamei. Fotografia unui profesor englez cu nume și performanțe total diferite e lipită de numele Magnus Carlsson, Lauridsen și Allen Collins. Pentru Leo Anders și Christian Olson s-au găsit alte fotografii, dar celelalte detalii sînt neschimbate: limba se învață în două săptămîni, iar metoda au îmbrățișat-o cu entuziasm exact 75.000 de cetățeni polonezi în Polonia, 75.000 de cetățeni români în reclama românească, 75.000 de spanioli, 75.000 de italieni.

De altfel, toată pagina de prezentare a metodei-minune, tradusă chinuit, cu numeroase greșeli de limbă, poartă semnele falsului grosolan – care se confirmă printr-o minimă confruntare internațională. O fotografie o arată pe o presupusă beneficiară a programului, o doamnă blondă care ar fi găsit datorită acestuia un post la Paris; legenda fotografiei o indică în textul spaniol pe „Mónica B.", în cel italian pe *„la signora* Paola Genovese", în cel românesc pe „doamna Monica Sorescu". În subsolul paginii de prezentare, o lungă listă de comentarii e la fel de falsă: sînt aproape unanime aprecierile pozitive, rareori întrerupte, pentru un ipotetic efect de credibilitate, de timide îndoieli. Evident, și comentariile sînt traduse din altă limbă (unii bloggeri care semnalează înșelătoria afirmă că sursa ei ar fi în Polonia; sau cel puțin se pare că cele mai vechi versiuni ar fi apărut în poloneză). Exact „acum 13 minute", Margo scria în spaniolă cît de bine a învățat germana în trei săptămîni, lucru confirmat de verișoara din Munich; italianca Margarita, cu aceeași fotografie, spunea exact același lucru, invocînd-o pe verișoara din Monaco (numele italienesc al orașului german). În română, Maria (cu aceeași fotografie și același text) atestă că efectele metodei „sînt impunătoare" și o invocă pe verișoara „care lucrează în *Monachium!*" (un exemplu pentru riscurile traducerii automate a denumirilor de orașe). Autorii traducerii au șiretenia de a încerca unele adaptări: un soț și o soție de 60 de ani, „din oraș mic", declară că nu au învățat niciodată limbi străine; negația lor rămîne absolută în versiunea italiană a textului, dar capătă o rezervă în spaniolă („cu excepția catalanei") și una similară în română (căreia i s-a aplicat desigur stereotipul blocului estic): „Bine, fără rusă, ca oricine cîndva".

Un caz tipic de publicitate mincinoasă.

Nu ne rămîne decît să-i mai dăm cuvîntul unui personaj-martor, cu o replică dezarmantă: „Micu: Oamenii spun că au învățat limbi străine datorită acestuia, pentru ce ar minți?"

Rodica Zafiu *este prof. dr. la Facultatea de Litere, Universitatea din București. A publicat, între altele, volumele* Limbaj și politică *(Editura Universității București, 2007) și* 101 cuvinte argotice *(Humanitas, Colecția „Viața cuvintelor", 2010).*

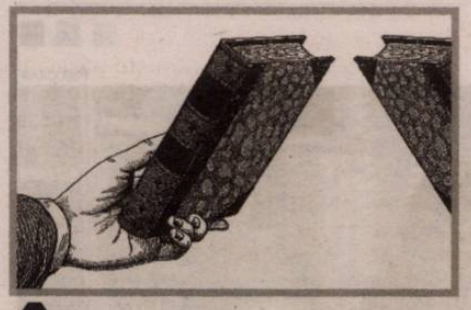

Liviu PAPADIMA

învățătura de minte

Pedagogia protestului

În sfîrșit, înapoi la educație. E legal să mergi cu copiii la mitinguri? E moral? E educativ? Am auzit întrebările astea întoarse pe toate fețele de sute de ori în ultimele zile. N-am de gînd să mai adaug și eu considerațiile mele la puzderia de opinii formulate. Vreau doar să spun că m-au frapat niște imagini TV din Piața Victoriei din Capitală, atunci cînd o serie de părinți, enervați pesemne de amenințările autorităților cu amenzi ș.cl., s-au strîns în fața Guvernului împreună cu copiii lor, să arate că ei sînt de altă părere.

Că m-au frapat imaginile respective e un fel de a spune. Erau acolo mulți adulți și mulți copii. Adulții făceau ce fac de regulă adulții cînd socializează: vorbeau unii cu alții. Iar copiii, la fel, făceau și ei ce știu mai bine să facă: se jucau unii cu alții. Singurul lucru frapant era că făceau lucrul ăsta în acel spațiu oricum lipsit de utilitate, în rondul din mijlocul giratoriului din Piața Victoriei, și că în locul gărduleților care împrejmuiesc de regulă locurile de joacă pentru copii din parcuri erau acele dispozitive metalice cu care jandarmii încercuiesc locul protestului, pentru a-l separa în siguranță de traficul din jur.

Imaginile astea mi-au adus în minte alte imagini, de la mitingul de la Cotroceni. Acolo un domn povestea la un moment dat că seara copilul lui merge la Guvern, el la Președinție, apoi revin amîndoi acasă și se ceartă. Evident, responsabil pentru situația asta incomodă nu era nici fiul, nici părintele, ci președintele.

Însă o altă asociere mi-a atras încă și mai mult atenția. Tot la Cotroceni, un domn în vîrstă se arăta indignat că tinerii din Piața Victoriei nici măcar nu protestează serios. O fac așa, părea să vrea să spună dînsul, mai mult dintr-un teribilism pușt ănesc, de parcă s-ar juca. Mă abțin să dezvolt aici un mic studiu comparat, nu al ideologiilor, nu al dominantelor de vîrstă, de educație, de profesiune, de experiență de viață, de ce-o mai fi, ci al mărcilor stilistice, al „scenografiei" celor două mitinguri față-n față – numai la televizor, din fericire. Sînt convins că se va apuca cineva și de lucrul ăsta și că rezultatele promit să fie interesante. Remarc un singur lucru: în vreme ce într-o parte avem de-a face cu un grup de oameni masați într-o singură direcție, în cealaltă vedem pîlcuri-pîlcuri de indivivizi, orientați în toate părțile, cînd către clădirea Guvernului, cînd către vreun convoi care străbate mulțimea cu tobe sau cu pancarte ingenioase, cînd către rudele sau prietenii sau cunoscuții din preajmă. Aici, ca la o recepție, ca la un happening, ca la un joc de societate, lumea pare să fie preocupată să-și petreacă agreabil timpul de protestare.

Încerc de multe ori să-mi închipui, ca exercițiu personal de imaginație, cît de autentice sînt indignările clamate de către cei împotriva cărora se protestează: la adresa protestatarilor, care nu și-au luat doctoratul în drept, la adresa celor care i-ar turmenta și i-ar asmuți, fie ei Iohannis, Soros, SRI, SIE, Codruța Kövesi, procurorul general, CSM-ul, ambasadele străine, UE, corporațiile ș.a.m.d. Mă întreb adesea, fără răspuns, în ce măsură se prefac sau chiar cred în conspirația mapamondică lansată împotriva lor. În exercițiul meu de imaginație, un singur lucru pare să fie cert: că le e tare peste mînă să accepte că lucrurile s-au putut și s-ar putea întîmpla pur și simplu așa, în joacă. Pînă și furia care clocotea la un moment dat între manifestanți a reușit să-și găsească, cum-necum, o expresie ludică.

Poate le e greu să digere o atare evidență pentru că – dacă mi-e permis să trag un pic spuza pe turta mea – n-au făcut școala după noile programe în care jocul și joaca sînt o temă obligatorie. Despre lecturi din Huizinga sau Caillois nu mai are rost să vorbim. Măcar să fi aflat din gura profesorului sau din rîndurile din manual că atît jocul, cît și joaca sînt chestii foarte serioase, cu reguli scrise sau nescrise, cu norme de comportament pe care le accepți sau nu, dacă chiar vrei să (te) joci sau, dimpotrivă, vrei să stai deoparte. Sau, și mai rău, dacă vrei să te expui posturii de *Spielverderber* – „strică-joc", pe românește, așa cum s-au arătat guvernanții în jocul de-a statul de drept. Și tocmai pentru că au reguli, și tocmai pentru că ele sînt opționale, valabile doar pentru cei dispuși să le accepte, jocul și joaca reprezintă un spațiu predilect de manifestare a nevoii noastre de libertate. De libertate, am spus, nu de bun plac, nu de anomie, nu de anarhie. Și, pentru a nu lungi vorba, îngăduiți-mi să închei cu o scurtă poezioară, primită de la prietenul Eugen Nuțescu, zis și Oigăn, de la Kumm, în tumultul evenimentelor. Se cheamă „Mic tratat de estetică pentru somnambuli". Iat-o:

„Domnul Dragnea e urît. / Guvernul Grindeanu e urît. / Girafa e frumoasă. / Vuvuzelele sînt urîte. / Violența e urîtă. / Imnul e urît. *(Sorry)* / Versurile imnului sînt urîte. / Momentele de liniște sînt foarte frumoase. / Să strigi «M&@€» e și urît, și frumos. / Să strigi «Puie» sau «Duie» e frumos. / Să vii cu copii e frumos. / Să îi zici «Protestul copiilor» e urît. / Naționalismul e foarte urît. / Voltaj e urît. / Cîntecul lui Voltaj e și mai urît. / Dezbinarea e urîtă. / Diversitatea e frumoasă. / Umorul e frumos. / Multinaționalele sînt și frumoase, și urîte. / Să faci mișto de amărîți e urît. / Să faci mișto de baștani e frumos. / Tobele sînt frumoase. / Dansul e frumos. / Să fii nevoit să-ți contorsionezi neuronii printre fraze de drept penal din cauza unor penali e urît. / Să dai *«unfriend»* e urît. / Să întrebi e frumos. / Vlad Voiculescu e frumos. / Faptul că e iarnă și fetele nu sînt îmbrăcate în rochii colorate e urît. / Actorii buni în filmele proaste sînt și urîți, și frumoși. / Să trebuiască să porți haine de munte la oraș e urît. / Să nu poți să dormi de nervi e urît și frumos. / Să cedezi e urît. / Să reziști (chiar și fără #) e frumos."

Și, vorba jocului: *May the best one win!*

Liviu Papadima *este profesor de literatură română la Facultatea de Litere, prorector la Universitatea din București; coautor al manualelor de limba și literatura română pentru liceu, apărute la Humanitas Educațional. A coordonat mai multe volume apărute la Editura Arthur.*

Adina POPESCU

portrete din mers

Orașul care (ne) zîmbește

Mi se întîmplă ceva ciudat: de fiecare dată cînd ajung într-un loc nou, într-un oraș pe care mi-am dorit mult să-l văd, după prima vizită, de cele mai multe ori prea scurtă, se ivesc ocazii de a mă întoarce acolo, ca și cum peste tot ar exista cîte o Fontana di Trevi și aruncarea unui bănuț mi-ar garanta o posibilă revenire. Sau de parcă m-aș lega de locul respectiv cu niște fire invizibile care mă trag înapoi pentru a refa ce aceleași drumuri, aceleași trasee. Nu există o premeditare, poate că sînt pur și simplu locuri care au nevoie de tine, nu le-ai „trăit" suficient. Însă nicăieri nu am avut un sentiment mai pregnant de „acasă" ca la Berlin. Și nu sînt singura care spune asta – Berlinul este unul dintre cele mai vii, mai relaxate și mai prietenoase orașe europene, din prima clipă simți că îi poți aparține. E un oraș care te asimilează, faci parte din el, aproape fără să-ți dai seama. „M-am îndrăgostit de orașul ăsta!", spune A., care a venit aici în urmă cu doi ani, fără să știe o boabă de germană, doar cu o mie de euro în buzunar și cu o cămăruță închiriată din țară, pentru două luni. Veselia și entuziasmul ei sînt molipsitoare, vorbind cu ea simt că aș putea să mă mut, la rîndul meu, în Berlin oricînd. Mai ales că orașul este atît deschis față de cei cu profesii creative, în fond e vorba doar despre *relocation,* nu despre o emigrare în adevăratul sens al cuvîntul, adică de a lua totul de la capăt. În România, A. avea un început de depresie, nu-și mai găsea locul, așa că și-a făcut bagajele și a plecat la Berlin. Ca mai toți artiștii care au ajuns aici, a luat-o la început ca pe o aventură. „După șase luni, mi-am dat seama că nu m-aș mai putea întoarce. Berlinul dă dependență." Între timp, a învățat germană, a lucrat un pic prin magazine și cluburi, iar acum se ocupă de proiectele ei personale. Se simte liberă să facă ce vrea. Cum ar fi să protesteze în fața Ambasadei României, împreună cu alte cîteva sute de expați, în semn de solidaritate cu protestele din țară. Integrare? „La Berlin te integrezi fără să vrei, iar statul te ajută enorm în privința asta, ți se arată exact pașii pe care trebuie să-i faci." Încerc să mi-i imaginezi pe acei funcționari germani, cu toată disciplina și eficiența lor, care te primesc cu bunăvoință, nu te fac pachet și te trimit direct acasă, nu te rejectează ca pe o măsea cariată. Nici nu mi-e greu, fiindcă toată lumea pare să te accepte aici, indiferent de cît de diferit ai fi, n-am văzut nicăieri atîtea zîmbete pe stradă și în spațiul public ca la Berlin. Ești nevoit, practic, să zîmbești atît de mult încît zîmbetul își reintră în drepturi, cu naturalețe. Oamenii îți zîmbesc pe stradă, în magazine, în lift, în metrou unde, la ora la vîrf, foarte puțini stau cu privirile ațintite în telefoane sau tablete și butonează, pentru a se izola de cei din jur. Dimpotrivă, sporovăiesc, se privesc în ochi, își povestesc ziua, doi tipi genul *corporate* care tocmai au ieșit de la serviciu își deschid sticlele de bere, dau noroc și beau cu sete. Îți zîmbesc turcii atunci cînd îți pregătesc kebab-ul „cu de toate", adică fără cartofi prăjiți sleiți care să îngroașe umplutura, zîmbesc amabil și un pic reținut japonezii cînd aranjează platoul de sushi. Rîzi și faci glume cu toți ospătarii, unii în uniforme scorțoase, alții cu părul verde, calculează cu răbdare nota pentru fiecare în parte, uneori bazîndu-se doar pe încredere: „Tu ce ai avut?" O bătrînică își numără la casa de la supermarket fiecare cent, durează vreo cinci minute, casiera așteaptă și zîmbește, în timp ce se formează o coadă de oameni care nu se grăbesc nicăieri. Pe o stradă mai puțin circulată, un moș care stă pur și simplu în fața casei și cască gura la lume ne zîmbește și ne salută de parcă i-am fi vecini. Ne zîmbesc cei care află că sîntem din România, știu despre protestele recente și ne fac semnul OK, este pentru prima dată cînd am senzația că imaginea României se schimbă în profunzimea ei. Primesc cu bucurie toată această infuzie de zîmbete, voi zîmbi larg încă două zile după ce mă voi întoarce în țară, după care, pentru că aici nu există nici o reciprocitate, probabil că o să-mi treacă.

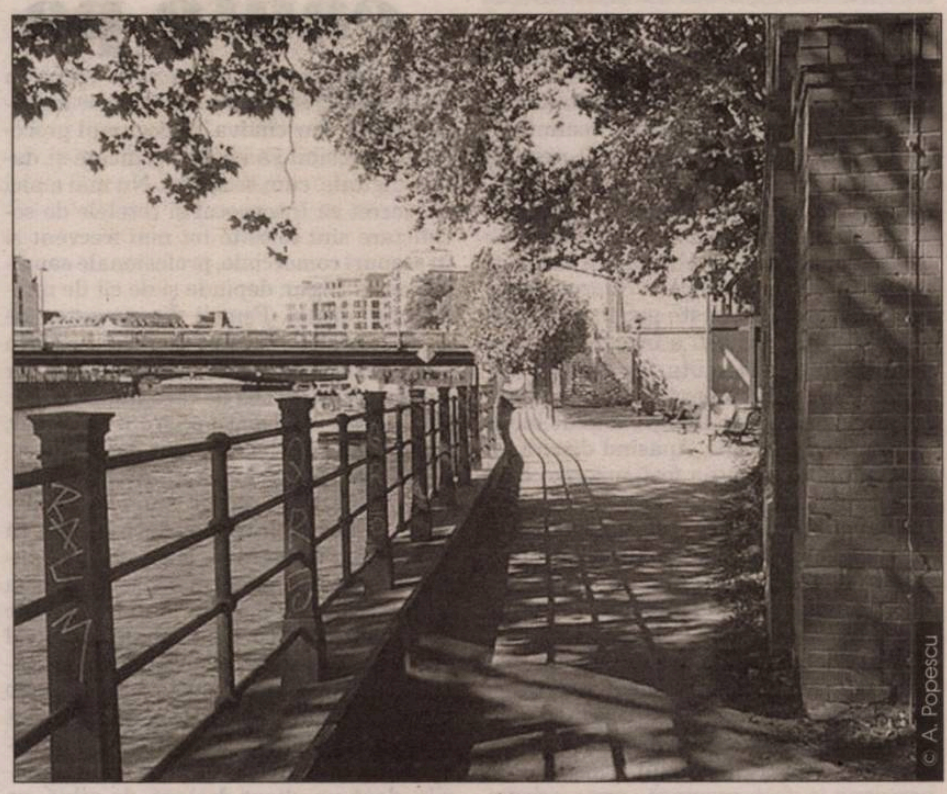

O coadă de oameni care nu se grăbesc nicăieri.

Sînt aproape 15 grade pe malul rîului Spree, am aterizat din iarna de la noi în primăvara care s-a rătăcit pe aici, oamenii care nu au vreo treabă anume stau pe bănci la soare, fac jogging, plimbă cărucioare cu copii sau cîini. Soarele se cerne într-un anume fel, o ploaie călduță de lumină de care mi-a fost atît de dor în ultimele luni. Nu se aud zgomotele străzii, nici claxoane, e doar liniște, tulburată din cînd în cînd de acordurile îndepărtate de flaut ale fetei care cîntă de una singură sub podul din apropiere, muzica îți picură în urechi. Ne inundă o stare de bine. Sub un alt pod, un *homeless* și-a amenajat o mică gospodărie – are un cort și o bicicletă, pe ghidonul bicicletei sînt întinse cîteva rufe la uscat, ai senzația că acolo e cineva care a venit în vacanță.

Joi, la ora prînzului, un trafic lejer, cam ca la noi în București duminica. Mă gîndesc că oamenii nu umblă brambura prin oraș și că muncesc. Dacă n-ar munci, în toate acele clădiri vechi, de patrimoniu, dar și în cele noi, cum ar fi o clădire de birouri construită din containere, pe lîngă care tocmai trecem, Berlinul n-ar mai arăta cum arată și nici n-ar mai exista toată această atmosferă în care disciplina se îmbină cu lejeritatea. Aș îndrăzni să cred că toți acești oameni din Berlin muncesc cu plăcere. La poarta Brandenburg îi văd pe un balcon pe angajații unei firme de asigurări cum stau înșirați ca niște păsări pe o sîrmă de telegraf. Toți în ținute business, își mănîncă prînzul din caserole, se uită la turiștii de jos, se bucură de soare. Apoi, ca la un semnal, dispar unul cîte unul, intră înapoi în clădire, se întorc la birourile lor, pauza s-a terminat. Singurii care își permit să piardă timpul sînt turiștii care se înghesuie să facă poze, în jurul flașnetarului, același de acum un an. În fond, și el este tot în timpul serviciului. Melodia se repetă la nesfîrșit, lumina e galbenă și cernută, o zi ireală, mă simt ca într-un film, o peliculă decolorată de prin anii '60, nu mai știu încotro este Estul sau Vestul, toate granițele, inclusiv cele interioare, dispar.

negustori și mușterii

Eugen ISTODOR

Un tigru bengalez pe strada mea înzăpezită

Fotografia o poți vedea. Spune cam tot ce am simțit. Frică. Tigru pe strada mea? *Help!* Ce fac, cum să-l las în frig? Să fac o poză! Ce prostie! Ce caută acolo? Mi-am adus aminte de astfel de jucării uriașe. A fost vremea lor. Și eu luam. Cît casa. Sufocam omul cu ele. De fapt, îmi plăceau. Exprimau ceva infinit, dincolo de imaginația mea. Nu erau pe gustul meu, dar mă copleșea ideea de a exprima ceva cu atît de multă materie. Este un tigru care m-a uimit. Cum să abandonezi atîta materie? Cîrpă, ochi, mustăți, schelet? La ce mi-ar folosi mie, m-am gîndit. Era zăpadă, erau mașini, era țigănia mea dragă. Tigrul ieșise dintr-o cocioabă. Deci copilăria cuiva se terminase. Și se credea că nu se mai întoarce. De tot. L-am privit pe tigru. Ce mă fac, mă, cu tine? Ce mă fac, bre, cu mine? Și am rupt-o la fugă. Am redescoperit poza după vreo săptămînă. Uite-o!

un sport la Răsărit

Radu NAUM

Viitorul lui Hagi a devenit prezent? Echipa e pe primul loc chiar și după o înfrîngere.

Viitorul e contorsionată între azi și mîine. În ciuda unui succes evident, e victimă a alergatului după doi iepuri. Cea mai sănătos construită echipă se îmbolnăvește brusc cînd vine vorba să toarne talentul în performanță la joaca din curtea băieților mari. Cu toții ne întrebăm dacă scenariul de anul trecut se va repeta – adică, după o primă parte de sezon excelentă, o cădere tăcută. Există semne. Castana dureroasă luată de la Astra, o echipă vîrstnică, obosită după un meci de Europa League și pradă unor aberante războaie interne, e ca un găinat căzut pe cămașa albă, într-o zi de vară și de lene pe puntea unui iaht. Poate prevesti o furtună. Între modestie și laudă de sine, soliditate tactică și bramburealâ aiuritoare, talente certe și jucători rășapați, Viitorul pare să stea ca între două valuri, niciodată pe coama unuia sau altuia. Dar e limpede că acest club e ca un ultim recurs al unui sport cangrenat. De aceea ne și pasă mult, poate prea mult (ca să copiez sloganul unor colegi) de această întreprindere. Hagi face excelent două lucruri: crește jucători și pune pe teren cea mai frumoasă echipă a Ligii. Și în aceeași măsură ratează, deocamdată, două obiective: impunerea jucătorilor lui în străinătate și constanța rezultatelor pe un întreg sezon. Le poate reuși pe toate? E poate cea mai importantă întrebare a fotbalului nostru. Din fericire, timpul e încă de partea lui. Dar, cît ar fi de înțelegător, e și el un patron care își poate pierde răbdarea.

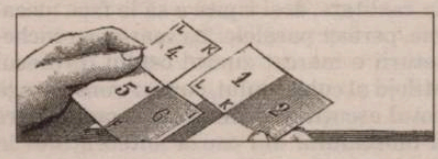

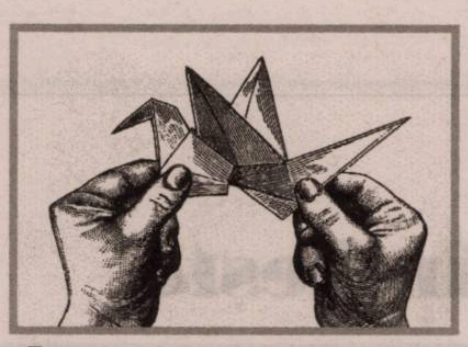

Andrei MANOLESCU

libertatea de impresie

Bancherii caută pe Facebook

În urmă cu cîțiva ani, la o companie internațională renumită pentru seriozitatea ei se făceau concursuri de angajare. Printre candidați, o doamnă cu un CV foarte cuprinzător a fost primită la un interviu unde o așteptau doi șefi. Ambii stăteau la cîte un birou, avînd calculatoare în față, iar ea a fost invitată pe un fotoliu în fața lor. Mă rog, vă amintiți scena din *Basic Instinct* cu Sharon Stone așezîndu-se picior peste picior, la interogatoriu. Unul din șefi a început să-i pună întrebările obișnuite, iar celălalt (care mi-a povestit întîmplarea), ușor intrigat de aspectul candidatei, a avut ideea să o caute pe Google. Apăsînd discret pe tastatură, nu mică i-a fost surpriza cînd pe ecran au început să defileze poze nud ale femeii (în posturi profesioniste). Și-a plimbat privirea de la monitorul computerului la doamna de pe fotoliu și viceversa, să se asigure că nu greșește. Cu haine sau fără, era, evident, aceeași persoană. Celălalt șef continua s-o chestioneze cu gravitate, neavînd habar de nimic. După ce candidata a părăsit încăperea și descoperirea a putut fi împărtășită, s-a stîrnit un haz lesne de închipuit. Bineînțeles, persoana a fost respinsă, erau oricum și alte motive. A fost un caz neobișnuit. Nu sînt mulți care să-și afișeze pe Internet astfel de poze. Dar ni se spune că, azi, asemenea verificări se petrec curent la bănci sau la societățile de asigurări, de exemplu, în relațiile cu clienții. Poate nu chiar în timp ce stăm de vorbă cu ofițerul de credit sau cu cel care ne încheie o poliță, dar cîndva, în decursul procedurii, e posibil să ne fie verificate și datele digitale, cum se spune. Nu mai e nici un secret că Internetul și rețelele de socializare sînt folosite tot mai frecvent și în scopuri comerciale, profesionale sau financiare. Sigur, depinde și de cît de multe date afișăm. Femeii din povestea de mai sus probabil că nici nu i-a trecut prin cap cînd a făcut acele poze ce efect vor avea, deși era vorba de ceva flamboaiant. Dar uneori informații aparent inofensiv, împărtășite public, ori chiar date indirecte pot avea efecte neașteptate.

Un articol recent din *The Economist* se întreabă dacă e bine să fim prieteni pe Facebook cu bancherii. Autorii atrag atenția că aceștia scotocesc, oricum, prin datele digitale ale clienților. Cică, de exemplu, un nivel de educație ridicat al prietenilor pe care-i ai pe Facebook îți poate aduce puncte în plus în ochii bancherilor. Adică ei pot considera că sînt mai multe șanse să returnezi un credit. Tot așa și cu asigurările, dacă un client declară, de pildă, pe Facebook că adoră mîncărurile grase sau că participă la curse de mașini, are toate șansele să ajungă să plătească o poliță de asigurare de viață mai mare, pentru că riscurile la care se supune sînt mai mari. Credulii se mulțumesc cu ideea că, avînd mai multe date despre clienți, aceste instituții pot veni mai bine în întîmpinarea necesităților lor. Suspicioșii, în schimb, se tem întotdeauna de modul incorect în care ar putea fi folosite datele lor personale. Dreptate au și unii, și alții.

Aici se pune problema și cît de personale pot fi considerate acele date pe care omul acceptă singur să le împărtășească pe rețelele de socializare, dar și cît de mult e permis unei instituții sau companii mai mult sau mai puțin comerciale să prelucreze, să analizeze și să folosească asemenea date. Anul trecut, Autoritatea Bancară Europeană a avertizat că folosirea unor date incerte în sistemul financiar duce la scăderea încrederii în acest sistem, adică la un serios pericol. O bancă trebuie să se asigure că poate avea încredere în capacitatea financiară a clienților, dar are nevoie să-și asigure, la rîndu-i, încrederea din partea clienților. Or, scotocirea unor asemenea date fără înștiințarea clientului nu poate crește încrederea. Pe de altă parte, avînd posibilitatea să urmărească traseele clienților, locurile unde aceștia fac plăți cu cardul, banca îi poate preveni asupra fraudelor. De asemenea, datele pe care o instituție financiară le poate obține din profilurile de Facebook sau din alte rețele de socializare, ori de pe Google, pot suplini lipsa unei istorii de credit a unei persoane care n-a avut niciodată de-a face cu băncile. Poate fi deci în beneficiul unor asemenea persoane, deloc puține la număr în întreaga lume. Problema e cît de transparent se aplică asemenea proceduri. Noi sisteme de finanțare, bazate exclusiv pe date virtuale, dau bătăi de cap și mai mari autorităților de reglementare.

Pe de altă parte, e evident că motoarele de căutare sau algoritmii de calcul folosiți pentru obținerea unor indici de risc asupra clienților pot da rateuri. Cei de la *The Economist* au o soluție foarte umanistă pentru ieșirea din impas. Ei spun că încrederea deplină poate fi restabilită cînd instituțiile financiare, fie ele de tip clasic sau digital, vor începe să vorbească cu clienții despre viața lor reală, cea care se petrece dincolo de ecranul electronic. Am putea spune că relațiile umane nu trebuie să se piardă nici în cazul în care avem de-a face cu instituții. Omul nu e doar un profil pe Facebook.

ready made

Conferința bimetalistă

„*Londra,* 3 Maiu. – Conferința internațională bimetalistă a fost deschisă azi sub președinția Lordului Primar.

Guvernul englez nu este reprezintat. Mai mulți economiști englezi și străini asistă la conferință; printre cei din urmă, contele de Mirbach și D. Arenth. D. Balfour a pronunțat un discurs admițând posibilitatea și oportunitatea bimetalismului și regretând că Anglia este isolată în această chestie."

Lupta, Anul XI, No. 2277,
Vineri, 22 Aprilie 1894

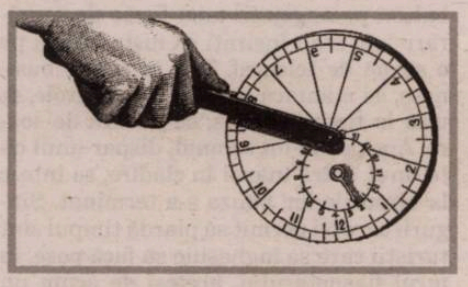

Cătălin PAVEL

o, ce vestigii minunate!

Un nud în flăcări

Episodul 1450

Pe la 1450 î.Hr., într-o cetate din Creta, un tip smulge statueta de fildeș a unui zeu de pe baza ei și îi zdrobește fața de un bloc de gresie, apoi aruncă picioarele, care i-au rămas în mînă, la zece metri distanță într-o clădire în flăcări. Fragmentele sînt găsite, pe rînd, în 1987-1990 de săpăturile de la Roussolakkos (Palaikastro); iar în arheologie distrugerea brutală lasă adesea lucrurile ușor de reconstituit.

Sculptura asta de doar 50 cm și încă puțin cunoscută mi se pare cea mai remarcabilă din epoca minoică, adică a primei civilizații a Europei istorice (literate), sau chiar din toată epoca bronzului egeeană. Cînd am văzut pentru prima oară fotografiile de detaliu din publicațiile oficiale, am rămas cu gura căscată, de parcă aș fi văzut că zeul ținea în mînă un iPhone. Pe pumnul încleștat al lui Zeus, de nici 2 cm, sînt marcate fiecare metacarpian și fiecare venă, cu un naturalism care nu va fi egalat (nici măcar nu se va încerca asta) pînă în epoca lui Pericle. Nu se întîmplă în fiecare zi să fii înaintea timpului tău cu o mie de ani! (Căutați, vă rog, pe Internet *Palaikastro kouros images,* pentru că pe Wikimedia Commons nu găsesc nimic.) Unghiile, care nici măcar nu sînt vizibile pentru privitor, au cuticule, iar axele lor sînt puțin diferite, cum și sînt în realitate, deși ispita e să le faci, mecanic, perfect paralele. La marginea încheieturii e marcat zimțul osului (procesul stiloid al cubitusului, cum ar veni). Lîngă cotul ascuțit se vede ușoara comprimare a mușchiului din cauza antebrațului în flexie completă. Nu vreau să zic că brațul e fără cusur, dar nici scopul sculptorului nu e educația anatomică, după cum nu e nici la Rembrandt, unde disecția mîinii făcută de doctorul Tulp are niște stîngăcii, și nici la Michelangelo, unde dreapta lui David are toate venele umflate *(foto),* în vreme ce pe stînga nu se văd decît oasele. Capul e făcut din serpentin, o piatră semiprețioasă, și acoperit de o rețea foarte densă de incizii menite să sugereze craniul ras, dar lăsînd un fel de creastă pe mijloc, desigur asociată unor rituri de trecere. (Dacă v-ați întrebat de ce pe frescele din Santorini culegătoarele de șofran au capete albastre, ăsta e motivul – ca să sugereze craniul ras.)

După naturalism, admirabilă e și stăpînirea materialelor diferite. Statueta avea sandale și șorț din foiță de aur (trei aliaje, cu culori diferite). Sfîrcurile erau marcate prin introducerea unor minuscule tije de lemn în găuri date cu burghiul. Baza era acoperită în pigmentul numit albastru de Egipt. Ochii, găsiți abia cînd pămîntul a fost dat prin sită, erau din cristal de stîncă. Asamblarea e impecabilă. Fața de fildeș (din păcate în mare parte pierdută) se îmbina cu craniul de piatră, ca la Lego. Brațele erau prinse pe tors cu cîte două cepuri de lemn, unul circular și altul triunghiular, mai mare, deși doar cel din urmă sau, și mai simplu de realizat, doar două circulare ar fi fost suficient.

Poza statuetei, frontală, cu un picior înainte, e cea a tinerilor *(kouroi)* din sculptura greacă arhaică. E Zeus de la Palaikastro o sculptură greacă? Nu – cretanii nu vorbeau greacă (lumea zice că „liniarul A" pare mai degrabă o limbă orientală), iar similaritatea poziției corpului vine, și în Creta minoică, și în Grecia arhaică, din influența statuariei egiptene. De altfel, fildeșul (patru colți de hipopotam) și aurul pentru statuetă au fost importate din Egipt (unde faraon e, în vremea asta, Hatshepsut, o doamnă remarcabilă). Tot de-acolo vine și canonul împărțirii corpului în unități egale, 18 la egipteni, dar transformat în 21 de unități, mai elansat, în cazul nostru. Ăsta e, de altfel, și unul din motivele pentru care zeul de la Palaikastro nu pare a fi fost importat gata sculptat din Egipt, ci mai degrabă din Knossos, tot din Creta, deci, unde s-au mai descoperit atît două fragmente de fildeș (un pumn și un antebraț) cu modelajul venelor, cît și atelier de sculptură. Cert e că, din perioada arhaică, după instalarea grecilor în ruinele așezării de unde provine statuia noastră, apare un templu pentru Zeus, cel despre care mitul grec spune că mama sa l-a născut într-o peșteră pe muntele Dikte (care domină Palaikastro), ca să nu fie mîncat de tatăl lui, Cronos; deci cultul grec continua cumva – sau asimila – cultul minoic.

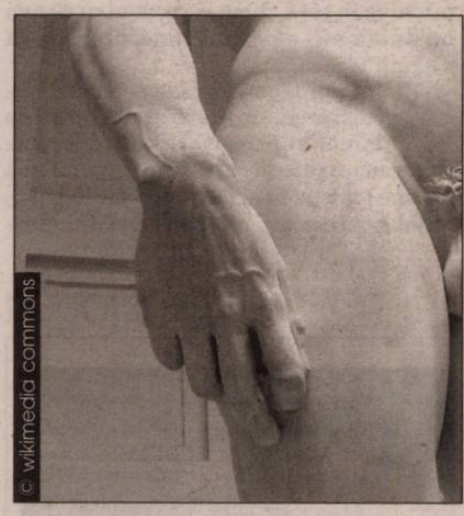

De ce a fost vandalizată statuia atunci cînd întreaga cetate, a doua ca mărime din Creta, a fost distrusă spre sfîrșitul epocii minoice? Raportul oficial propune ca explicații o invazie sau o revoltă socială (în care statuia zeului ar fi fost văzută ca solidară cu o elită economică/aristocratică) sau un act de iconoclasm. Aici raportul menționează prezența a două mici găuri în zona genitală, de care se atașau podoabele bărbătești, care însă n-au fost găsite, deși tone de pămînt au trecut prin sita cu ochi de 1 mm. Zeus ar fi fost, așadar, castrat simbolic. Personal, mă îndoiesc că individul care a fost în stare să dea statuia divinității cu capul de pereți și apoi s-o azvîrle în peretele din „building 5, room 2" i-a scos mai întîi, cu multă grijă, penisul milimetric. Mai degrabă cred că găurelele serveau ca să se atașeze un suport de lemn, învelit în foiță de aur și reprezentînd un pumnal, așa cum se vede în teracotele din sanctuarul de pe muntele Dikte.

Și pentru cunoscători – pulpa stîngă a statuetei are o curbură puțin exagerată, care mi s-a părut de la bun început un semn de mare eleganță, o dovadă suplimentară, îmi ziceam, a geniului acestui sculptor. Am aflat din raportul tehnic că este datorată incendiului.

***Cătălin Pavel** este arheolog și scriitor. Cea mai recentă carte publicată este romanul* Trecerea, *Cartea Românească, 2016.*

Sever VOINESCU

axa dus-întors

Unde sînt făcătorii de pace?

De ani de zile ne lamentăm că nu mai avem lideri politici. Corul perfect al lamentației nu trebuie, totuși, să ne inducă impresia unei totale conformități. Teamă mi-e că, cerînd providenței politice „liderii" pe care îi visăm și nu-i avem, înțelegem fiecare altceva. Unii vor un lider tare și eficient, alții vor un lider blajin și înțelept, unii vor un lider curat ca lacrima, alții vor un lider „competent" (indiferent ce-o însemna asta), unii vor un lider care să ne bage bani în buzunar, alții vor un lider în stare să ne apere de toate relele, alții vor un lider care să-și vadă riguros de treaba lui și să ne lase în pace. Fapt este că toți vrem „lider"! Pe de altă parte, susținem cu toată convingerea că vrem o lume a regulilor și a procedurilor, a instituțiilor care se echilibrează între ele și a deschiderii democratice. Nu sesizăm deloc contradicția: unde să mai fie loc de „lider", adică de o personalitate care să asume o viziune și să energizeze resursele societății într-un sens de care toți sîntem convinși, dacă am căzut de acord că sistemul instituțional pe care toți îl vrem trebuie să ne conducă și ceea ce se poate este doar un conducător care respectă toate regulile, altfel din ce în ce mai multe? Unde să se mai reverse charisma unui personaj de anvergură, dacă treburile statului sînt prinse tot mai strîns în proceduri? Ce să mai facă un lider dacă vrem ca orice decizie importantă să fie luată de noi toți? Vom continua să căutăm lideri și să ne jelim că nu-i găsim în timp ce, vîrtos, construim o societate care nu-i mai poate produce. Mă gîndesc că și puzderia de cursuri de *„leadership"* de pe piață este tot o formă de neputință în fața acestei contradicții. Vrem un lider autentic, născut, nu făcut, și în același timp ne păcălim că liderii se fac la cursuri.

Dar, dacă acum un an sau doi și eu credeam că marea urgență a lumii noastre este apariția liderilor politici cu profil și greutate, azi nu mi se pare că asta este cea mai mare problemă. Democrațiile răvășite din 2016 – România inclusiv – nu simt, neapărat, lipsa liderilor de anvergură, cît lipsa făcătorilor de pace. Criza lumii noastre, și a României în particular, este aceea a pacificatorilor. Conflictele dintre noi sînt atît de complicate și atît de deschise (datorită instrumentelor enorme de „socializare"), încît noi singuri nu le mai putem stinge. Am putut constata că oamenii lăsați liberi și înarmați cu posibilitatea de a-și confecționa singuri informațiile produc mai degrabă conflicte și tensiuni decît armonie și pace. Nicicînd în istorie cetățeanul simplu nu a fost mai puternic decît acum. Astăzi, el are la îndemînă mijloace de a-și exercita puterea cum nici un strămoș de-al lui nu a avut. Iar rezultatul palpabil este creșterea în intensitate și în complexitate a tensiunilor din cetate.

„Fericiți făcătorii de pace, că aceia fiii lui Dumnezeu se vor chema", spune Mîntuitorul și o întreagă literatură după El a comentat pe toate fețele această „fericire". Pacea, spun la unison comentatorii, se leagă direct de dreptate și adevăr, dar tocmai această legătură o face imposibilă astăzi. Dreptatea, ca și adevărul, înseamnă lucruri foarte diferite pentru oameni. Clasicii descoperiseră că una e dreptatea de-o parte a Pirineilor și alta este de cealaltă parte, iar modernii ne spun că adevărul este relativ – atît de relativ încît e străveziu, inform, aproape imposibil de prins. Dar să nu ne ducem departe, în biblioteci: vedem chiar în aceste zile, pe străzile noastre, că una este dreptatea pentru cei din Piața Victoriei și alta este dreptatea pentru cei din fața porților Cotroceniului. Cum să împaci una cu alta? Unde mai pui că avem o bine înrădăcinată și luxuriantă cultură a neîncrederii în tot și toate, a urii și a disprețului. Făcătorul de pace nu este posibil dacă nu adună încredere din toate zările cetății.

Democrațiile au ajuns să producă doar „războinici" politici.

Doar că, în lungile comentarii la spusele lui Christos, mai există ceva. Se spune că pacea vine din interiorul omului și nu din exteriorul său. Nu societatea și nici instituțiile te *împacă*, ci tu însuți faci pace cu tine, și abia apoi o poți pacifica pe ea. Pacea cu tine însuți este condiția necesară pentru a putea face pace între ceilalți. Înțelege-ți singur defectele și greșelile, luptă cu ele și te trezești deodată capabil să îi pacifici pe ceilalți.

Concret, cine ar putea face acum pace în această societate românească? Vreun politician? Vreun magistrat? Vreun activist? Vreun moderator TV? Vreun om al Bisericii? Zîmbiți, nu-i așa? Dar mai bine ar fi să vă îngrijorați. O lume care nu-și mai poate produce făcătorii de pace se află într-o criză cumplită, descoperită în fața tuturor pericolelor imaginabile. Faptul că democrațiile au ajuns să producă doar „războinici" politici – unii mai viguroși, alții mai penibili, desigur – este un semn de vremuri rele.

PUBLICITATE

PUBLICITATE

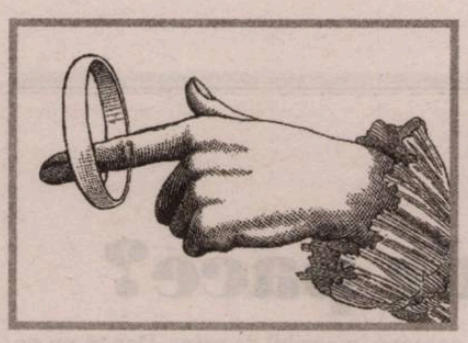

Selma IUSUF

legende **urbane**

Neîncredere

Să vedeți. Am cumpărat zilele trecute o cutie mică de măsline, din cele care se găsesc, vărsate, în magazine. Aici, unde am fost, nu-ți puneai singur, era o doamnă care te servea cu de toate. Odată ajunsă acasă, m-am uitat mai bine la cutia aia înainte s-o pun în frigider. Era plină aproape pe jumătate cu lichidul cafeniu al măslinelor care pluteau și ele de jur-împrejur. „Ia uite, dom'le, a pus zeamă să tragă la cîntar!" Vă jur că ăsta a fost primul meu gînd. Cît să fi avut în plus zeama aia? 20 de grame? Care să fi fost paguba? Niște unități de leu pe care nici nu le pot calcula?

De ce am presupus din prima că femeia de la magazin a vrut cu tot dinadinsul să mă păcălească? De unde reflexul imediat de a mă da un pas în spate cu ochii mijiți a suspiciune în preajma a trei măsline? Păi, dintr-o lungă tradiție de care nu m-am putut scutura. Maică-mea obișnuiește să-i califice pe cîte unii bănuiți vag de necinste a fi „niște șnapani". Șnapanii ăștia se găsesc peste tot. Iacătă, în magazine, la piață, la furnizorii de diverse servicii, la ăia de la întreținere care calculează costurile din bloc, la oricine care pare că umflă nota de plată. Niște șnapani. Chiar dacă respectivii n-au făcut încă nimic, e bine să fii vigilent.

Oricît pare de nenobil să stai toată ziua cu frica în sîn că te fură unul sau altul, oricît pare de provincial să bănuiești pe toată lumea de necinste, oricît pare de retrogradă lipsa asta permanentă de relaxare, realitatea de pe aici îți amintește de fiecare dată că trebuie să fii în gardă. „Noaptea, ca hoții" poate să ne fie lozincă. Cînd ești furat sistematic și pe față, și pe ascunselea, cînd cinstea se măsoară cu două ocale – una pentru ei, alta pentru noi –, se cheamă că morbul îndoielii e pus bine acolo în ADN-ul tău.

Neîncrederea poate fi sănătoasă uneori, necesară alteori, dar de cele mai multe ori e urîtă, rea și putredă. Poți să faci cele mai frumoase și mai dezinteresate gesturi, să ajuți, să dăruiești, să acționezi din convingere și cu inima curată, căci tot se vor găsi mulți care să sape în rahat după resorturile ascunse din spatele acțiunilor tale. „Nu se poate, domnule, trebuie că a primit ceva! Ce interes o fi avut să spună sau să facă asta? De ce rîde cînd nu e de rîs? De ce dăruiește dacă și el abia are de unde?"

De ce rîde
cînd nu e de rîs?

Reflexul ăsta al neîncrederii nesănătoase adînc săpate în noi, în mine, e manifest în cele mai mici gesturi cotidiene. Umblăm unii pe lîngă alții cu gențile strînse la piept, cu mîinile încleștate pe buzunare și cu ochii la gesturile creștinului de alături. Care, dacă nu-i vreun -escu și pare străin, îl bănuim de lipsă de patriotism și de cine știe ce alte interese ascunse. Neîncrederea în ce e altfel mătură năpraznic de-a stînga și de-a dreapta societății. Unii dintre noi am crescut în vremuri în care pereții aveau literalmente urechi. În care erai învățat să nu spui în gura mare ce gîndești fiindcă s-ar putea ca maică-ta să-și piardă slujba. În care ascultai radioul cu pătura pusă pe el. Sună a povești răsuflate și poate că-i interesează deja prea puțin pe copiii de acum, dar tot ei ar trebui să știe că mamele și tații lor așa au apucat să fie modelați. De bunici nu mai pomenesc. Așa se face că un adolescent poate să ia, cu bună-credință și fără să-și pună prea multe întrebări, cana de ceai pe care i-o oferă gratis un necunoscut, iar unul mai petrecut în vîrstă se va întreba imediat dacă nu i s-a pus ceva dubios în mușețel.

Neîncrederea vine din lucrurile pe care nu le cunoști prea bine. Vremurile ajung treptat să fie cu un pas, apoi cu doi, apoi cu două mii de kilometri înaintea ta. Te trezești la un moment dat că butonezi telefoanele astea pentru seniori, cu cifre imense și fără acces la net, că ai trei mii de ani de cînd ai ieșit la pensie și nu mai înțelegi nimic în jurul tău. Sau te trezești pe panta adevărului unic cînd ceilalți nu mai contează. Apoi îi vezi pe ăștia mici cum se aruncă cu capul înainte în tot felul de aventuri. Fără frica ta, fără neîncrederea care te macină. Ia uite-i, totuși există. Ca girafa de la Antipa pe care o văzu acu' și olteanul din banc.

***Selma Iusuf** este jurnalistă, redactor-șef la știri, radio Kiss FM și Magic FM.*

anti nostalgia

1947

„Să revenim la elefanții noștri. În clipa de față, nimic nu mi se pare mai periculos pentru biata democrație românească decît asaltul asupra Justiției, prin ordonanțe de urgență «cu dedicație» pentru oligarhi. Ei pot strecura un elefant sub preș ori după ușă, în pivniță sau în pod, întotdeauna va rămîne ceva pe dinafară: trompa. Și – cîtă vreme există oameni care văd trompa elefantului, oameni cărora le pasă de țara lor, de viitorul copiilor lor – nu este totul pierdut. Mîine după-amiază voi fi în Piața Universității. Dragii mei, nu mor caii cînd vor elefanții. Pe mîine."

„Să te folosești de întunericul nopții, ca să strecori o lege așa, e o ticăloșie. Lumea a ieșit în stradă ca să protesteze împotriva hoției. Locul hoțului e la pușcărie. Nu în fruntea mesei și nu în capul țării."

„Nu în 1990 ne întoarcem, ci în 1947. Ceea ce au făcut guvernanții în această noapte pot face oricînd, în orice moment, cu orice lege, nu doar în Justiție. Dacă acum pui lacăt pe independența Justiției, mîine poți interzice circulația persoanelor, poți suprima internetul, presa liberă; poți închide granițele, poți trimite oamenii în lagăre, la munca silnică, ori îi poți, pur și simplu, extermina. Iar toate acestea în numele votului democratic care te-a adus la Putere, în numele «democrației», al poporului... În numele «democrației populare»".

„A fost noaptea minții guvernanților. Este prea mult și prea periculos pentru a-i lăsa să-și facă în continuare de cap."

Mihai Șora, pe Facebook
(ian. – febr. 2017)

Culese din Piață: „Dragnea, Iordache și Grindeanu judecați pentru înaltă trădare"; aceiași „judecați pentru trădare de țară"; și tot ei „trădători de țară". (n.r. R.M.)

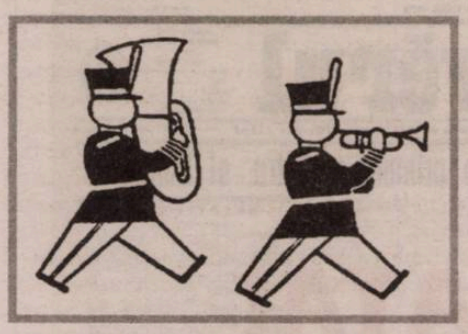

Cătălin ȘTEFĂNESCU

fără doar și **coate**

Mîndrie și prejudecată. Fudulie și precaritate

Există nenumărate împrejurări în care, zilnic, vrînd-nevrînd, te poți simți mîndru, dar și groaznic de trist că ești român. Asta pentru că așa sîntem învățați de mici. Cum dăm de un succes sau de un eșec în orice, cum fugim la identitatea românească. De acolo începe și acolo se termină totul pentru noi. Evident, n-om fi toți la fel. Dar mai cu seamă ăștia care venim cu tălăngi zornăitoare din epoca național-comunismului, cam asta am supt de la sînul Patriei. Cum a lipsit ceva – demnitatea elementară a ființei umane, mîncarea, apa caldă, curentul electric, posibilitatea de a te exprima sau de a circula liber, și lista poate continua mult și bine –, cum am umplut imediat golul ăla cu ce-am avut la îndemînă atunci. În principal, cu hrană spirituală. Iar asta era alcătuită din nutreț concentrat identitar și mari porții de fîn patriotic, proapăt cosit de pe holdele glorioasei noastre istorii.

Iar tinerii și foarte tinerii născuți după 1990 – cei care spun cu seninătate că ei n-au nici o treabă cu comunismul, că e ceva de care ne agățăm prostește, ca să găsim justificări pentru eșecuri – n-au scăpat nici ei de atracția gravitațională a acestei lumi interioare care ne bîntuie. Nu puțini dintre ei rîd cu gura pînă la urechi de faptul că ești captiv în obsesia traumei comuniste. Dar după cîteva minute de conversație îți explică, absolut firesc, cum pe meleagurile astea s-a frămîntat plămada din care e alcătuită lumea. Iar dacă nu-ți vorbesc despre geto-daci, să nu te miri că apare în discuție, evocată cu nostalgie, personalitatea lui Corneliu Zelea Codreanu. Precizez, din nou, nu e o judecată care ne cuprinde pe toți, nu e un model în care încape toată suflarea de la noi, e doar o parte din aromele ceaunului în jurul căruia ne strîngem.

Pe modelul pe care ni l-au predat tătucii național-comuniști, se știe că, dacă vrei să compromiți o idee, n-ai decît s-o supraexpui. Adică s-o vînturi și s-o pritocești, să-i pui fustele-n cap, s-o tragi de cozi în văzul lumii și să-i bagi pastă de dinți în gură, cînd doarme. Tătucii știau bine – așa cum știu și azi cei care au crescut la școala de partid – că sublimul după care tînjesc oamenii se poate transforma imediat în derizoriu. E suficient dacă îi scrii pe spate, cu creta, fără ca el să știe: „Fraier!" Îi mai pui două piedici, mai tragi în el cu cornete și cu ace de gămălie îndoite, îi găsești o poreclă tembelă, și gata. Treaba e rezolvată. A ajuns pe mîinile noastre, nu mai are scăpare. Cu cît ideea e mai înaltă, mai nobilă, mai capabilă să genereze lumină, cu atît mai umedă e dorința de a o devora. De a o tăia și tranșa.

Exact așa și cu ideea de luptă împotriva corupției. Adu-o cît mai aproape de noi, de oamenii obișnuiți, și, deodată, n-o să ne mai placă. Trivializeaz-o și-ai aneantizat-o cu mare succes. Fă în așa fel încît să-i simțim apropierea și mirosul de sînge și-o să mușcăm din ea ca fiarele cele mai înfometate. Șoptește-ne că chestia asta cu anticorupția e adusă de unii de afară. Zine că au adus-o cu un interes. Și convinge-ne că s-ar putea să ne afecteze pe oricare dintre noi. Dacă fur la un moment dat ceva – micuț, nu contează, de cîțiva lei –, s-ar putea să dau socoteală pentru chestia asta? Hopaaa! Nu mai e bine. Lupta împotriva corupției nu mai e așa frumoasă cum credeam. Îl afectează și pe un văr de-al meu care e deputat? Îi afectează și pe cumnatu-meu, care e primar, dar și pe un unchi de-al nevestei, care e director de spital? Nu e doar ceva care se dă la televizor și pe Facebook? Nasol! Păi, e o prostie. Că ăștia ai noștri doar încearcă să-și facă treaba. Acuma, hai să fim serioși. Cine sărăcește dacă iei și tu un pic, acolo, fără să se vadă? Pentru un rahat din ăsta să ai nu știu ce proces peste 10-15 ani? Asta e lupta împotriva corupției? Atunci nu ne mai place.

Primarii sînt ca furnicile. Ce, nu există și furnici grase? Ei sînt cei care aduc fragmentele de mîncare din care se hrănește roșeața în obraji a oricărui partid. Într-un fel sau altul, pe ei trebuie să-i mulțumești cumva, după ce au trudit și au cîștigat puterea. Cînd se plîng că nu mai pot semna nimic, că activitatea din primării e blocată, că toată lumea se teme de anticorupție, trebuie să iei niște măsuri. Viața politică nu e deloc roz, dacă e purtată pe umerii unor primari triști. Și, ca să-i înveselim, căutăm soluții în orice. Nu contează furturile de dimensiuni aiuritoare din trecut. Uităm evaporările de bani publici, ca și cînd n-ar fi fost. Uităm toate căsoaiele de neam prost, construite cu valoarea simbolică de a te face să înțelegi că tu ești un supus nevolnic și că așa vei rămîne toată viața. Uităm sfidările producătoare de perplexitate pentru orice ființă umană dotată cu bun-simț, jignirile și punerile la punct, abuzurile și lăfăirile în poziția de stăpîn, ale unora pe care i-am ales să administreze, nu să împărătească.

Uităm toate astea. Dacă ideea de anticorupție e ceva care se pune în calea talentului nostru de a ne descurca, atunci e o idee antinațională, adusă de unii de-afară. Vor s-o-nfigă pe aici, ca să ne fure ceva. Și doar n-o să-i lași pe alții să fure aici. Aici furăm noi. Deși poți să-i lași și pe ăia un pic. Așa, pentru diversitate. La o adică, poate chiar colaborăm. Dar e bine și pentru desăvîrșirea unui camuflaj performant.

***Cătălin Ștefănescu** este realizatorul emisiunii* Garantat 100% *la TVR 1.*

Petre GURAN

Cesaro-Papia

Cesaro-Papia est si imperantes volunt doctrinam gladio obtrudere[1]. Aceasta este definiția cu care se naște una din cele mai tenace prejudecăți privitoare la relația dintre Biserică și Imperiul Roman de Răsărit. Autorul ei, Justus Böhmer (1674-1749), este un jurist protestant, profesor la Halle și cancelar al ducatului de Magdeburg, pasionat de drept ecleziastic. El stabilește prin cei doi termeni, *Cesaro-Papia* și *Papo-Cesaria,* cele două derive extreme al raportului dintre stat și Biserică. În mod evident, protestantismul are vocația de a se ține pe drumul median între cele două extreme. Termenul este însă și mai vechi, atestat atît în spațiul german, cît și în cel anglosaxon, și privește de-a dreptul procesul nașterii statului modern[2]. Că cei doi termeni se referă la un univers – papa și împăratul catolic – pe care protestantismul îl contestă contează mai puțin decît faptul că fac trimitere la două entități foarte aproximativ conturate conceptual și care se confruntă la fel de ușor în cadrul protestantismului, mutînd însă discuția încet dinspre o confruntare instituțională, cum ar fi statul și Biserica, spre o confruntare între libertatea de conștiință și nevoia coeziunii sociale. Pentru a înțelege această alunecare conceptuală, să reconsiderăm întreaga serie de termeni cvasi-sinonimi cu „stat și Biserică" pe care îi găsim folosiți de diferiți autori moderni și contemporani.

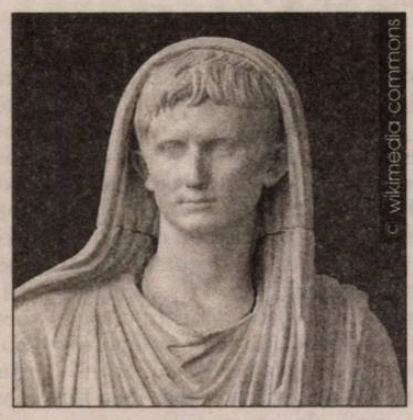

care au acordat episcopilor un loc de cinste în cetăți și chiar acces la curte ca înalți funcționari, dreptul de a organiza instanțe bisericești de judecată, scutire de impozite pe proprietatea ecleziastică și, în cele din urmă, beneficiul munificenței imperiale în numele turmei. *Ekklesia* este un termen de autoidentificare al Bisericii, cu care a venit dinspre mediul lingvistic grecesc, păstrîndu-l identic în cel latinesc și de aici în limbile moderne. Dinspre cultura păgînă numele noii secte este *oi christianoi / christiani,* iar adunările lor *conveticulus,* ansamblul lor *corpus christianorum*. Iar dincolo de orizontul creștinismului mijesc *religio* și *res publica*, între care însă nu există nici o tensiune, fiindcă se regăsesc întruchipate de aceiași magistrați.

Ekklesia a căpătat însă foarte devreme valoarea metaforică de corp mistic al Mîntuitorului, iar limba-

Valoarea metaforică de corp mistic.

jul teologic s-a construit pe metafore, dintre care cea mai puternică este cea a împărăției[3]. Parcă pentru a încurca și mai tare intră în dezbatere metafora lui Augustin a celor două cetăți antagonice: *civitas Dei / civitas terrena*. Iar ultima contribuție tardo-antică cu reverberații puternice în lumea medievală este punerea în circulație de către papa Ghelasie, probabil fără un țel precis, a termenilor de *auctoritas (pontificum)* și *potestas (regum)*. Toate aceste cupluri de termeni nu numai că nu sînt sinonime, dar utilizarea lor aproximativă poate produce contrasensuri grave.

Astfel trebuie să înțelegem că pentru a pune față în față un cezar și un papă, care-și încalcă reciproc atribuțiile, producînd cele două „abuzuri" în oglinda, trebuie să privești istoria din zorile modernismului occidental, din spațiul protestantismului. Cu toate acestea, în protestantism nu corpul mistic al Bisericii se opune statului, ci libertatea de conștiință a cetățeanului. Separația e iluzorie, căci nu mai e nimic de separat, rolul de gardian al exigențelor corpului social l-a preluat statul, iar apărătorul individului este libertatea lui de conștiință. Aceasta este lectura protestantă a tratatului lui Luther despre libertatea creștinului *(Von der Freiheit eines Christenmenschen).*

Cesaro-Papia a fost ușor adoptată ca termen polemic de către istoriografia catolică, începînd cu cardinalul Joseph Hergenrother (m. 1890), și apoi în bizantinistica contemporană. Papo-Cesaria nu a prins în mediul științific fiindcă era ușor de denunțat ca instrument polemic al unui concurent ideologic, protestantismul, dar și fiindcă denunțarea hegeliană a *Teocrației,* ca fiind esența regimurilor premoderne, a umplut întreg cîmpul dezbaterii. Absorbția puterii politice sub autoritatea sacerdoțiului, alianța în cele din urmă dintre tron și altar, a făcut ca viziunea hegeliană a unui stat emancipat de religie să fie cadrul predominant în gîndirea istorică europeană. Cazul particular cînd un rege se crede și preot nu se integra în nici un fel în materialismul hegelian și apoi marxist. De aceea tema a rămas marginală și oarecum apanajul răfuielii istoriografiei catolice cu cea ortodoxă. Format în mediul istoriografic occidental, protestant, Steven Runciman și-a ales pentru cartea sa titlul *Teocrația bizantină* pentru a descrie o lume în care religia este aparent în miezul afacerilor statului, instrument al acțiunii acestuia și obiect al acțiunii politice.

Gilbert Dagron evocă aceste dificultăți conceptuale, pune termenul *cezaropapism* între ghilimele și construiește dosarul istoriografic al acestei false idei, dar inevitabil, compunînd dosarul, a păstrat în dezbaterea științifică tema. Pasul suplimentar care trebuie făcut este să înțelegem de ce anumiți împărați capătă trăsături cezaropapiste mai degrabă decît alții. Și mai ales care erau instrumentele conceptuale cu care operau și cîmpul ideolgic în care acționau?

Pluralitatea de sinonime pentru preoție în limba latină, *pontifex, sacerdos, antistes, flamen,* din care primele trei au intrat parțial și în limbajul creștin, și în limba greacă *(hiereus, hierophantes, hieropoios, hierourgos, hierosyne),* dar mai ales faptul că preoția creștină a avut de la început termeni proprii pentru funcțiile sale sacerdotale, *episkopos* (=supraveghetor), *presbyteros* (=bătrîn) și *kleros* (în Septuaginta pentru preoția levitică), au făcut ca magistraturile romane de *pontifex* să nu fie temei de confuzie cu preoția creștină. Faptul că între atributele imperiale ale împăratului Anastasie mai găsim *pontifex inclytus,* la care este posibil să fi reacționat Ghelasie, este probabil datorat tocmai acestui lucru. Cele două preoții nu se aflau în același plan.

[1] Justus Henning Böhmer, *Jus Parochiale ad fundamenta genuine*, I, 2, XXVII-XXVIII, ed. a VI-a, Halle-Magdeburg, 1760, p. 19-20.

[2] Albrecht Christian Rotth, *Synopsis errorum thomasianorum*, Leipzig, 1699.

[3] Robert Murray, *Symbols of Church and Kingdom. A Study in Early Syriac Tradition*, T&T Clark International, 2004.

***Petre Guran** este dr. în istorie bizantină al École des Hautes Etudes en Sciences Sociales, cercetător la Institutul de Studii Sud-Est European al Academiei Române.*

Radu PREDA

Ortodoxia și comunismul

Printr-o decizie inspirată a Sfîntului Sinod, la propunerea Patriarhului Daniel, anul acesta este dedicat și celor care au depus mărturia lor de credință în temnițele comuniste.

Gestul este curajos. Înainte de toate, este pentru prima dată de la căderea comunismului politic de la noi, în decembrie 1989, cînd o organizație non-guvernamentală de importanța și dimensiunile Bisericii Ortodoxe majoritare își pune tematica totalitarismului în mod voluntar pe agendă. Pasul este mai mult decît sugestiv măcar și prin precedentul pe care îl creează. Practic, se începe trecerea, amînată pînă acum de mai multe ori, de la cultivarea memoriei recente în termeni privați, gen inițiativele admirabile de la Sighet sau Pitești, la abordarea ei la nivel instituțional. Schimbarea de paradigmă este cu atît mai urgentă cu cît martorii nemijlociți ai epocii de teroare se împuținează pe zi ce trece și ignoranța tinerilor crește direct proporțional.

Apoi, abordarea acestui capitol dramatic de istorie presupune nu o simplă elogiere a celor care s-au remarcat prin tăria lor de caracter și mărturisirea credinței în Hristos. Ar fi un simplu exercițiu de imagine, ceea ce, la final, nu aduce nici un cîștig de substanță comunității civice și de credință deopotrivă. Așadar, ocolind o asemenea capcană, punerea pe agenda Patriarhiei a temei comunismului trebuie să declanșeze mecanisme mai complexe. Unul este la îndemînă și deseori invocat de istorici: arhivele bisericești. Or, acestea ar merita să fie puse în rînduială și studiate temeinic. În ele se păstrează o memorie administrativă și teologică în același timp din care se pot vedea nu doar compromisurile, dar mai ales formele multiple de rezistență.

Un alt mecanism lămuritor ar fi cel legat de filtrarea atentă și cu discernămînt a biografiilor celor care și-au cîștigat în ochii și conștiințele contemporanilor statutul de sfințenie. Aici trebuie să aibă loc o circumscriere exactă a faptului istoric, dincolo de vorbele, impresiile, paginile de vulgarizare, exagerările și metaforele care, la un loc, au creat o perdea densă prin care nu mai putem distinge realitatea. Cele aproape trei decenii care au trecut deja au încurajat, în absența unei opinii normative a Bisericii, o literatură consistentă și o practică evlavioasă cuprinzînd elemente dintre cele mai discutabile. De la traficul absolut inacceptabil cu osemintele „sfinților de la Aiud" la noi tipologii iconografice, haosul emoțional și teologic are nevoie de rînduială, de *taxis*.

Abordările istorice și aghiografice au nevoie, într-adevăr, de o capacitate aparte prin care să se poată citi pedagogia lui Dumnezeu în viețile unor înaintași care au stat decenii întregi și au murit în pușcării, care s-au prăpădit în lagăre de muncă, pe drumurile deportărilor, în mijloc de Bărăgan sau în imensitatea tundrei rusești. În numeroase cazuri sîntem confruntați cu uimitoare și chiar neverosimile exemple de convertire. Sînt istorii de care trebuie să ne apropiem cu maximă atenție, deschiși la surprize, iar nu încrîncenați ideologic, refuzînd din start vieții acea dinamică interioară care o face fascinantă. Fără a justifica opțiunile inițiale ale unora sau altora, nu putem nici să nu recunoaștem amploarea transformărilor ulterioare.

Abia la capătul acestui efort de cunoaștere și de limpezire duhovnicească, de la caz la caz, se poate trece la ancorarea liturgică a prigoanei comuniste în calendarul bisericesc. Repet: insistarea asupra biografiilor exemplare nu trebuie să se transforme într-un alibi pe formula că avem și noi eroii noștri, nu doar alții. Dimpotrivă. Scoaterea în evidență a celor care s-au opus, inclusiv cu prețul vieții, tăvălugului ateismului de partid și de stat ne ajută să învățăm, *post factum,* ce am avea de făcut de acum înainte în asemenea situații. Această lecție este esențială în postcomunism și reprezintă un mesaj vital către generațiile tinere: libertatea noastră a fost plătită foarte scump, inclusiv de către mulți oameni, majoritatea necunoscuți, care au crezut în Hristos.

***Radu Preda** este profesor la Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca.*

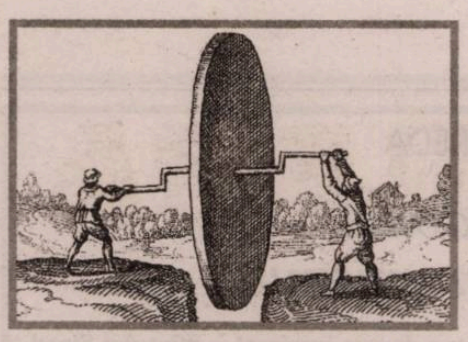

Teodor TIȚĂ

contraintuiția

E PSD reformabil? (II)

Am să încep cu răspunsul. Da, PSD poate fi reformat. În fapt, PSD este singurul partid care a suferit schimbări drastice la vîrf după aproape fiecare ciclu electoral. Și, aproape de fiecare dată, schimbarea a venit cu promisiunea că vor fi lăsate în urmă acele părți din comportamentele care au provocat cele mai mari pagube partidului. Pînă la un punct așa s-a și întîmplat.

Ca să dau doar un exemplu, cenzura brutală a mass-media de pe vremea cabinetului Năstase a rămas o amintire neplăcută, o notă de subsol. Între timp, PSD a înțeles că e mai bine să își creeze o presă proprie pe care să o folosească așa cum știe mai bine. A dispărut tentativa brutală de intervenție împotriva vocilor critice și a fost înlocuită de un mecanism sofisticat de persuasiune, slăbiciuni birocratice și stimulente economice care presupune nu numai apariția unor medii de presă favorabile, ci și a unui soi de societate civilă de partid. Stîngace, ridicolă uneori, dar folositoare.

La fel și strategiile electorale. PSD a arătat în 2016 că poate cîștiga alegeri cu disciplină, propagandă bine calibrată și un discurs oficial mai degrabă reținut. Sînt părți din public care au tendința să atribuie PSD mai mult decît spune de fapt. Acele lucruri, nuanțele xenofobe, izolaționiste, antioccidentale ș.a. sînt venite din zona PSD, dar aproape niciodată rostite clar, cu subiect și predicat, de liderii partidului. Oricine are răbdare să citească sau să asculte ce spun Liviu Dragnea, Sorin Grindeanu sau oricare alt membru al conducerii și se poate obiectiva o să remarce că acești domni sînt mai degrabă plictisitori.

Am încercat să explic, în textul de săptămîna trecută, mecanismul de funcționare a PSD – un partid al administrației al cărui unic scop este distribuirea banilor publici către rețelele proprii, folosind o metodă de calcul care întotdeauna propune populației o tranzacție călduță, cu beneficii mici, dar constante. Stilul său de guvernare e mai degrabă non-conflictual – știu cum sună asta în contextul ultimelor săptămîni, dar dacă ne uităm înapoi o să vedem că, după perioada Văcăroiu, nici o guvernare PSD nu și-a mai antagonizat voluntar largi clase sociale. Din contra, a urmat un proces lent de adaptare la noile condiții interne și externe, astfel încît s-a transformat din partid post-comunist într-un colos centrist și relativ benign atunci cînd nu are pusee scurte și, în general, ratate de autoritarism. Ca o paranteză, demonstrațiile din această iarnă au avut o agendă punctuală, personajele negative au fost evidente (Liviu Dragnea și cîțiva apropiați), dar foarte puțini dintre cei care au ieșit la proteste au cerut ca PSD să părăsească guvernarea.

Văzută dintr-un punct de vedere al beneficiilor pentru societate, soluția ideală pentru o reformă de durată a PSD ar fi o întoarcere spre social-democrația pe care o clamează în lume. Asta ar presupune o atenție mai mare acordată egalității de șanse, combaterii sărăciei și o privire mai critică spre legile care guvernează în prezent munca sau fiscalitatea. Însă, preocupat în mod stupid să nu fie acuzat de comunism, PSD preferă să fie populist cu accente conservatoare. Asta deși asistăm la unul dintre fenomenele cel mai puțin discutate ale acestei perioade: maturizarea unei generații care nu numai că nu se teme să își afirme valori de stînga, ci le și promovează în mod activ. În piețele publice, în alegerile culturale sau personale. Unul din beneficiile deschiderii ultimilor ani e și această libertate de a nu simți vinovății ale generațiilor anterioare.

PSD face însă tot posibilul să stea departe de acest electorat. Nu îl încurajează și nici nu îl înțelege. Așa se explică, spre exemplu, selecția de candidați pentru funcții publice – în general foști funcționari care au atins un anume grad de prosperitate sau diverse rude plasate strategic prin Parlament și consilii locale ca răsplată pentru merite care vor rămîne întotdeauna neclare. Această direcție de schimbare este, așadar, aproape imposibilă pe termen scurt. Concluzia e relativ simplă: PSD poate fi reformat din interior, schimbînd lideri, însă procesul e lent, iar pagubele pentru societate sînt mari, sau poate reformat din exterior printr-o monitorizare atentă a felului în care exercită puterea.

Interdependența PSD – stat face ca orice efort care vizează transparența circuitelor de bani publici, scoaterea la lumină a surselor reale de influență asupra deciziilor instituțiilor, a agendei reale a acestora să fie în același timp benefic pentru stat, cît și pentru PSD. Închipuiți-vă, spre exemplu, ce rol mic ar avea Liviu Dragnea dacă nu ar mai putea decide arbitrar, prin interpuși, cărei primării i se pot da bani pentru proiecte locale. Dacă ar exista proceduri și criterii clare. Am îndoieli majore că, lipsit de această putere de semizeu al bugetelor publice, dl Dragnea ar fi reușit să oblige Guvernul să ia decizii aproape suicidale, așa cum a fost aceea care a dus la adoptarea OUG 13 la ceas de noapte. E un cerc vicios din care PSD nu poate ieși singur. Dar poate fi ajutat.

Și a fost ajutat. În mod ironic, strigătul de revoltă al sutelor de mii de oameni ieșiți în stradă pentru a cere Guvernului transparență și responsabilitate a ajutat PSD să înțeleagă mai bine unde e granița dintre legitimitate și abuz. Dar nu suficient. Aceasta a fost doar o bătălie. Ori de cîte ori o persoană sau o organizație (fie ea partid, ONG sau sindicat) va forța Guvernul să explice și să își asume clar deciziile, partidul care a pus acel guvern în funcție va fi mai aproape de un mandat legitim. Abuzul subțiază legitimitatea, iar repetat, o anulează. Iar PSD încă învață asta. Pas cu pas.

***Teodor Tiță** este jurnalist. Îl puteți găsi la twitter.com/jaunetom.*

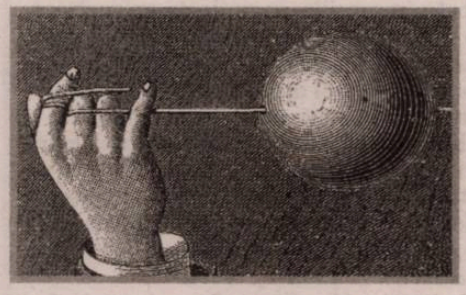

Matei MARTIN

mapamondul de buzunar

Cazul Yücel

Un jurnalist german de origine turcă a fost arestat săptămîna trecută la Ankara. Deniz Yücel lucra deja de peste douăzeci de ani pentru diverse publicații în Germania. La momentul arestării investiga, pentru ziarul *Die Welt,* spargerea unor conturi de e-mail care pun în dificultate guvernul conservator. Despre ce e vorba? Un grup activist turc intitulat Redhack a încercat să șantajeze guvernul, cerînd eliberarea unor opozanți deținuți în schimbul mesajelor interceptate. Cum guvernul nu a cedat, e-mail-urile respective au fost publicate de WikiLeaks. Sînt cîteva zeci de mii de mesaje din contul lui Berat Albayrak, om de afaceri și ministru al Energiei, nimeni altul decît ginerele președintelui Erdogan.

Mesajele indică, printre altele, intenția lui Albayrak de a construi o rețea de conturi Twitter care să influențeze (a se citi: manipuleze) opinia publică în timpul protestelor împotriva partidului AKP din 2013, modalitățile prin care, în aceeași perioadă, a subordonat propriilor interese mai multe televiziuni, dar și o posibilă implicare a Turciei într-o afacere cu petrol „murdar" (negociat cu ISIS).

Deniz Yücel însuși nu are, din cîte se pare, nici o legătură cu interceptarea conținutului de e-mail. El venise însă în Turcia pentru a urmări niște piste sugerate de acele schimburi de mesaje. Arestarea sa nu e o surpriză: mai mulți jurnaliști care investighează acest caz sînt urmăriți de Poliție sau deținuți. În condițiile stării de urgență declarate de Turcia, Yücel poate fi deținut pînă la 14 zile fără avizul unui judecător. Jurnalistul e acuzat că ar fi membru al unei organizații teroriste, de „propagandă teroristă" și de utilizare frauduloasă de informații.

În condițiile stării de urgență declarate de Turcia, Yücel poate fi deținut pînă la 14 zile fără avizul unui judecător.

Pentru Yücel, ăsta e aproape un compliment. Sau măcar o recunoaștere oficială a activității jurnalistice: dacă ceea ce scrii deranjează, ești acuzat de trădare sau propagare de informații false sau acte de terorism și apoi ești trimis la închisoare. Organizațiile pentru drepturile omului monitorizează constant situația din Turcia și nu contenesc să adauge noi și noi cazuri de jurnaliști și de opozanți ai regimului care sînt intimidați, amenințați sistematic și, uneori, arestați. După lovitura de stat eșuată de anul trecut, regimul a devenit încă și mai represiv. Să ne amintim că e vorba de demiterea a sute de judecători, de suspendarea a mii de ofițeri, de arestarea a mii de funcționari, profesori, angajați ai statului etc., bănuiți că ar fi avut legături cu puciștii. Iar starea de urgență, prelungită pe durată nedeterminată, le oferă autorităților mijloacele să pună în aplicare sistemul de represalii.

Deniz Yücel

Pînă nu demult, autoritățile turce nu arestau jurnaliști străini. De cele mai multe ori, jurnaliștii străini incomozi sînt expulzați fără explicații. Doar uneori – rareori, după cum se arată într-un document al organizației Reporteri fără Frontiere – aceștia sînt conduși pentru cîteva ore la secția de Poliție. Yücel are dublă cetățenie, ceea ce (îi) complică situația. Autoritățile s-au prevalat de faptul că reporterul este și cetățean turc, ba chiar se prefac că nu știu că are pașaport german. Asta și pentru că Yücel însuși s-a folosit de identitatea turcă pentru a se legitima în instituțiile unde a avut treabă și nu a mai solicitat o acreditare pe care sînt obligați s-o prezinte jurnaliștii străini după ce, cu un an înainte, cînd se prezentase ca jurnalist german, autoritățile îi refuzaseră cererea. Prezența sa în Turcia e, deci, cu atît mai curajoasă.

Deocamdată, guvernul german privește mai degrabă politicos spre Ankara. Cancelara Angela Merkel a cerut „acces consular neîngrădit" la deținutul Deniz Yücel. Tonul autorităților germane e potolit: ele transmit încrederea în statul de drept din Turcia și în faptul că jurnalistul își va dovedi, pînă la urmă, nevinovăția.

Presiunile comunității internaționale asupra guvernului de la Ankara nu au fost niciodată mai mari. E o perspectivă optimistă, dar e nevoie, poate, de mai mult angajament. Căci cazul Yücel nu mai este doar despre libertatea presei într-o țară fără presă liberă. Ci și despre relațiile germano-turce.

Bărbatul și barba

Texte și opinii de:

- Șerban ALEXANDRESCU (publicitar)

„Casting de bărboși"

- Valeriu GHERGHEL (scriitor)

„Văd barba, văd mantaua, dar pe filozof nu-l zăresc!"

- Alexander MARGUIER (scriitor)

„Lux la masculin"

- Tea NICOLAE (jurnalistă)

„Băieții zilelor noastre"

- Alexandru OFRIM (antropolog)

„Dictatura părului"

- Andrei OIȘTEANU (antropolog)

„Părul bărbaților"

argument

Pe barba noastră

DILEMA VECHE
Bărbatul și barba

Țara arde și *Dilema veche* se piaptănă. Sau își rîde în barbă. S-ar putea spune și asta, dar nu e vorba decît de vechea și binecunoscuta pasiune pentru frivolitate a revistei (frivolitate superioară, se-nțelege!) și de un *timing* oarecum buclucaș.

Altfel, barba e un subiect și un semn cultural încă din antichitate. Au purtat-o profeți și filozofi respectabili, războinici barbari și împărați luminați, preoți, călugări și domnitori, boieri și revoluționari, scriitori și artiști plastici, rockeri și sectanți; o poartă post-profeți și activiști, gentlemani, cocalari și corporatiști, lumbersexuali, hipsteri și oameni comuni.

Ciclicitatea modei face ca barba să revină după ce nu mai cunoscuse gloria fashionistă din anii *flower-power*. Acum e din nou peste tot: prin cluburi și prin facultăți, în reviste și reclame sau la proteste. De altfel, dacă posesorii de barbă din stradă au fost atacați la televiziuni dubioase, posesorul de mustață din Parlament a fost intens ironizat în Piața Victoriei. Niciodată mustața n-a produs atîtea strigări și lozinci, unele de nereprodus într-o revistă respectabilă ca a noastră. Atunci cînd depunea un jurămînt, Otto cel Mare, Sfîntul Împărat al Romei, jura pe propria barbă. Cu mustața nu poți face așa ceva!

(Ca o ironie a culturii, chiar la debutul protestelor anti-OUG 13, trupa Depeche Mode și-a lansat noul single intitulat „Where's the Revolution" în al cărui videoclip cei trei membri, ca niște avataruri pop ale unor Marx, Engels și Lenin, purtau iconicele bărbi revoluționare.)

De la filozofie și literatură la publicitate și fashion, barba e un subiect în sine: semn de înțelepciune, statut social-religios, spiritualitate, virilitate, cochetărie masculină, opțiune politică? Oricum, sînt atîtea de discutat despre pilozitatea masculină, că abia am știut de unde să apucăm acest Dosar în care antropologi, istorici și scriitori formulează lucruri grele pornind de la aparent banala acumulare de fire de păr: de la mărci culturale la chestiuni identitare. Dovadă că unele bărbi au devenit iconice, le recunoști posesorul chiar dacă forma bărbii ar fi reprodusă separat: Al. I. Cuza, Lemmy sau Andrei Pleșu, ca să dau doar aceste exemple.

Atenție! Acest Dosar se adresează inclusiv pogonofobilor, adică celor cărora le e frică de barbă. (**Marius Chivu**)

P.S. Recordul pentru cea mai lungă barbă este deținut de indianul Sarwan Singh: la data de 8 septembrie 2011, barba acestuia măsura 2,49 m. „Fără barbă, aș pretinde că sînt altcineva", a declarat acesta.

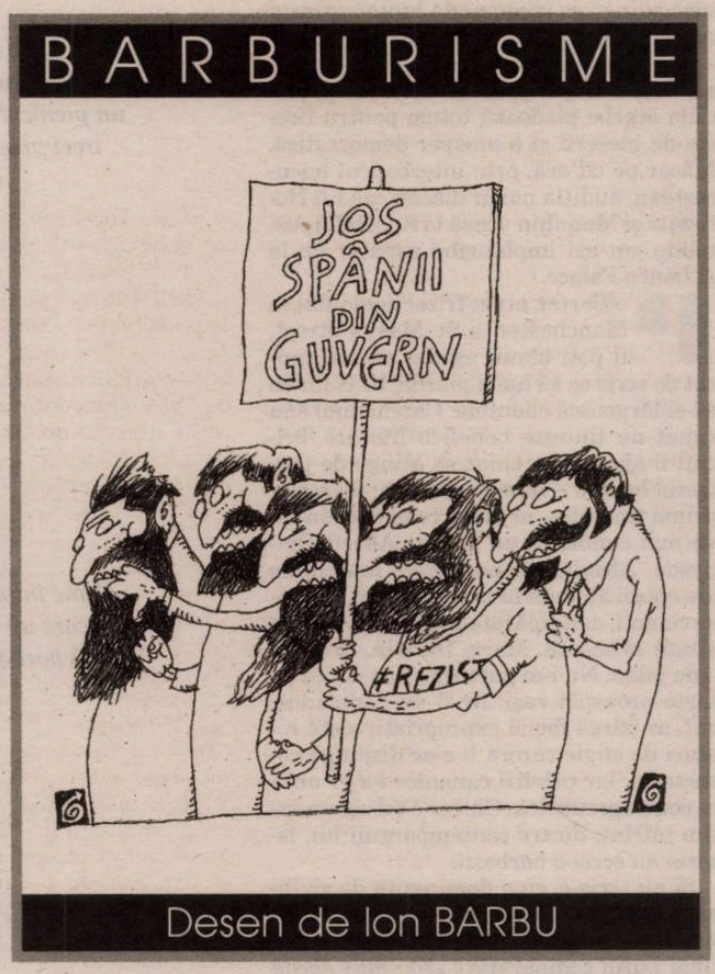

Cititori, fiți ascultători! În fiecare joi, de la ora 18,30, la emisiunea Timpul prezent. *O dezbatere pornind de la Dosarul revistei* Dilema veche, *moderată de Adela Greceanu și Matei Martin. Ne puteți asculta pe frecvențele Radio România Cultural sau online la www.radioromaniacultural.ro.*

Eugen CIURTIN

Barba, ascetica și mistica

© M. Chivu

Un bărbier versificator al epocii victoriene, William Carter, a livrat la bătrînețe un op crîncen și definitiv împotriva ideii de barbă: *Rhythmical Essays on the Beard Question*. Din considerații anatomice, fiziologice, igienice, estetice, economice, morale și religioase (nu prididește în a spicui), autorul înfierează – cu o preferință pentru lamele de Sheffield – barba contemporanilor de la 1868, păgînismul și sălbăticia ei, neajunsul de a fi neras. E conștient că se plasează net împotriva curentului: *„at the present beard-growing period"*, admite la un moment dat, plasînd sub hipsteri adîncimi istorice nebănuite. Dar tocmai asta îl justifică, îl mobilizează, îl așterne virginal la scris. Dacă ar fi și născut un gen al cinului său oricum locvace, ar fi fost asimilabil la frații frizeri predicatori. Iisus apare cu o frecvență anglicană neliniștitoare, tonul moralizator e electoral, e publicitar, năvălește. O mică, omniprezentă lamă de ras și o sută de pagini de rime doctrinare: *„Why conceal the fact in relating the case / That the non-shaving plan is a savage disgrace"*. Te uluiește. *„No man, however poor, could have an excuse for wearing his beard, except in idleness, or groveling animal conceit"*. Citești siderat. Auzi foarfece.

Totul îl conduce vajnic pe Carter la a crede că barba e un atavism, un vestigiu incongruent, o stavilă în civilizare, dacă nu direct în evoluție (aici umblă în formă continuată la comparația cu gorilele). Transmite, în zeci de versuri boante, trepidația unei vechi frizerii britanice în care totul e mobilizat, instrumentul de tăiat progresist și cozeria, cultura generală, pomada și ziarele. Edificată, iluminată și mîntuită prin bărbierit, umanității masculine i se recomandă lupta – prezumabil zilnică și dusă pînă la ultimul fir – cu sălbăticirea feței. (Ideea că un frizer britanic își tipărește victorian prozodiile acerbe pledează totuși pentru licele de meserii și e prosper democratică. Măcar pe cît era, prin interbelicul bucureștean, audiția noilor discuri ale lui Horowitz și Menuhin acasă la Apostol Apostolide, un azi implauzibil ospătar de la Athénée Palace.)

Pe Carter, acest frizer semnalat la Manchester în St. Mary's Street, îl poți bănui așadar că s-a apucat de scris ca să nu-și piardă, ba chiar ca să-și lărgească clientela. Catehismul său rimat nu țintește beneficii literare, briciul îi ajunge, ba chiar se atinge de portretul bărbos – cum de altfel nu fusese în prima tinerețe – al unui contemporan ceva mai cunoscut, un anume Alfred Tennyson. Altminteri, portretele masculine ale epocii abundă în bărbi semețe, netunse cu anii, astîmpărate în dagherotipii de vîrsta avansată. Marx, Darwin, Brahms – de pildă. Nu i-ai parcurge nici azi ca pe niște proaspăt rași. Ar fi de nerecunoscut, ar părea facial expropriați, niște resturi de efigie cărora li s-ar disjunge caracterul, iar privirii canonice i s-ar anula contragreutatea. Carter e totuși un infim înfrînt: dintre contemporanii lui, istoria au scris-o bărboșii.

Și au scris-o, cu o dominantă de civilizație protestantă, pe toate celelalte continente. De pildă, în India. Vorba lui Carter (mai puțin comparația): *„You may speak truth feelingly, and write it by yards, / yet some will wear beards, like idle blackguards"*. Și bărbații se privesc în oglindă: chiar de acolo Carter îi privea cu un etalon de pilozitate puritan. E meritul pieziș al autorilor secundari și terțiari că nu pot controla și concepe tot ce totuși afirmă. Curentele adînci ale infamiei neroade de pe care o ilustrează el nu sînt la limită religioase în forma și cu fondul pe care el, nătîng, și le închipuia. Ce nu bănuia deloc el e că radicalitatea expresă a partidelor pro- și anti-barbă exprima criterii arondate ascetic (și ulterior mistic), în creștinism, ca și în religiile pe care clienții lui le vor descoperi în chiar acei ani. Barba ascetică *(uncut & unkempt*, scriau contemporanii) a fost asociată nu atît căilor religiei, cît ieșirii pe centura civilizației. Înainte de orice estetică, stilistică, modă sau puseu, rigoarea superlativă în a concepe barba revenea unui instinct ascetic: fie îi este rezervată neorînduiala similară altor fiziologii, fie este ținută sub *celălalt* control, al eliminării complete. Părul facial s-a putut astfel norma și clericaliza. O parte din publicul lui Carter a ajuns în India: s-au îndeletnicit cu orice ținea de yoga ambientală – doctrină, istorie, tradiții literare –, mai puțin însă cu forma vie considerată epitom al repulsiei. E drept, la Benares, ca și azi, yoghinii ordinelor ascetice extreme erau contraexemplul facial absolut. Cîteodată în religie – tonsura catolică e o divagație față de smulgerea părului în monahismul jain – nu e loc de frizerie.

Rațiunile pentru care se poartă sau nu barbă sînt infinite și contradictorii. Totul și orice poate, la o adică, concura: comandamente subtile ale epocii la fel de bine pe cît circumstanțe individuale strict private, frigul sau perechea, ritualuri milenare, mimetisme seculare, pariuri, blocaje, ticuri, năbădăi. Opțiuni marcat identitare și procurînd la rîndul lor resurse de identitate (în fond, chiar și cînd versurile l-ar îndruma, cine și l-ar închipui pe un Fuego podidit monahal?), barba merituoasă și bărbierirea meritorie negociază masculin civilizația. Și sînt destule zilele cînd numai de vreun Carter nu ai chef.

***Eugen Ciurtin** este istoric al religiilor.*

„Cînd săruți un bărbat cu barbă e ca și cum ai merge la un picnic. Nu te deranjează să treci printr-un tufiș pentru a ajunge în poiență."

MINNIE PEARLS

„Vine întotdeauna momentul în care un bărbat decide să-și radă barba. Acest moment nu durează."

JEAN COCTEAU

„Părul este incontestabil cea mai frumoasă podoabă naturală a omului. Nu aveți oare obiceiul, cînd ați remarcat un bărbat, să spuneți cam așa: «un brun înalt», un bărbat cu «tîmple cărunte» sau, vai, un «bărbat plăcut, dar cam chel»? Deoarece pentru dumneavoastră, bărbații, părul, chiar dacă nu este un mijloc de seducție, rămîne totuși un tezaur. Și, spre deosebire de femei, sînteți predispuși în procentaj foarte mare la căderea părului, iar chelia, această amenințare lentă și chinuitoare, este o boală prin excelență masculină.

Medicina nu a găsit încă remediul pentru a face să crească părul odată căzut. Mai mult, se lansează ideea că pînă în 100 de ani mai toți bărbații Terrei vor fi văduviți de această podoabă.

Fiecare dintre dumneavoastră aveți în mod normal 1.000.000 de fire de păr pe craniu. Fiecare dintre ele crește cam 2 mm pe săptămînă. Firul de păr are o viață scurtă, refăcîndu-se necontenit prin apariția unor fire noi. Unele mor de moarte naturală, altele de timpuriu, datorită unor boli. Sănătatea părului este însă o reflectare a sănătății întregului organism. Pentru a fi viguros, strălucitor, părul are nevoie de calciu, iod, fier, sulf, vitamina B. Cu alte cuvinte, pentru a avea un păr sănătos, alimentația dumneavoastră trebuie să conțină, printre altele, pește, ficat, ridichi, varză crudă, spanac, ouă, brînză, iaurt, miere.

În era atomică, dumneavoastră, bărbații, purtați barbă și mustăți cu ornamente rafinate, pentru a vă distinge, pentru a vă afirma o personalitate proprie, barba și mustățile fiind un fel de simbol al bărbăției și virilității. Barba și mustățile însă nu înseamnă renunțarea la igiena zilnică. Dimpotrivă, ele se tund, se perie, se spală. Dar aceasta o știu mai bine stăpînii lor. O reamintim însă ca un aviz viitorilor amatori.

P.S. pentru pletoși! Vă preferăm tunși. Dar cum știm că nu vă interesează preferințele noastre, nu putem avea la dumneavoastră decît o umilă rugăminte: renunțați la plete, dacă aveți părul unsuros. De ce să stîrniți trecătorilor neplăcute senzații stomacale?"

(din ghidul de buzunar Eleganța la... masculin *de Aneta Dumitriu, Editura Ceres, 1970)*

Alexandru OFRIM

Dictatura părului

Părul este un suport expresiv extraordinar de bogat. Îndeosebi pilozitatea capului marchează puternic aspectul fizic, este un element central al aparențelor corporale, modalitate de exprimare a identității, dar și a diferențierilor și a clasificărilor sociale, religioase, morale, estetice etc.

Antropologul francez Christian Bromberger, în cartea sa *Trichologiques. Une anthropologie des cheveux et des poils* (2010), face diferența între societăți tricofile (de la *trichos* – păr în greaca veche), cum ar fi populația ainu din nordul arhipelagului japonez, cei mai păroși oameni de pe planetă (bărbații ainu, atunci cînd se salută, își mîngîie reciproc bărbile) și societăți tricofobe, precum indienii din cele două Americi, unde bărbații au cea mai săracă pilozitate facială și corporală. Însă această predispoziție genetică nu este suficientă în interpretarea inepuizabilelor semnificații culturale ale sistemului pilozității umane. Cum se explică repulsia față de păr și îndîrjirea cu care populațiile mediteraneene și cele din Orientul Mijlociu caută să îndepărteze pilozitatea corporală? Mai mult decît în altă parte, în spațiul musulman se văd foarte bine codificările culturale și sociale ale părului. Aici, epilarea axilelor și a zonelor intime este o regulă strictă atît pentru femei, cît și pentru bărbați, acest păr impur nu trebuie lăsat să crească mai mult de 40 de zile (practica este strîns legată de concepțiile religioase despre igiena corporală). În islam observăm obligativitatea bărbii, emblema identitară a musulmanului practicant, în contrast cu interdicția dezvelirii podoabei capilare feminine.

Forme similare de aranjare a părului pot deține semnificații opuse sau, invers, tratamente diferite aplicate părului pot îndeplini aceeași funcție simbolică. De exemplu, craniul ras semnifică o trăire spirituală pentru călugării budiști sau pentru neofiți în diverse ceremonii inițiatice, dar este o formă de respingere a valorilor societății pentru *skinheads* sau, pur și simplu, poate fi o opțiune personală pentru disimularea calviției la bărbați *(bald look)*. Tunsul scurt, „la zero", poate fi o formă de pedeapsă, de infamare publică, în timp ce pentru soldați reprezintă uniformizare și disciplinare, o reducere a identității individuale în favoarea identității de grup. Lungimea părului și prezența bărbii pot să marcheze atît norma, cît și contestarea ei. Pletele și barba în dezordine pot fi un semn al ascezei monahale, dar se asociază și cu rebeliunea și lupta revoluționară (celebrii *barbudos cubanos:* Castro, Che Guevara). Obrazul bărbos al preotului ortodox are același rol ca și obrazul ras al preotului catolic. La Roma augustană, barba era un simbol al tinereții, dar în alte contexte ea este asociată cu bătrînețea și înțelepciunea. Așadar, nu putem identifica un limbaj universal al părului, după cum istoria atitudinilor față de păr și a reprezentărilor acestuia nu poate fi una liniară, a unei evoluții continue de la corpul păros la cel neted, ci una fluctuantă, marcată de instabilitate, de reveniri.

În Antichitatea clasică, barba era pentru greci un semn al virilității aristocrate și războinice, numai sclavii erau obligați să se radă, în timp ce, pentru romani, fața bine rasă era norma, doar sclavii erau bărboși (deși, în perioadele mai vechi, aristocrația romană purta plete și barbă). La vîrsta de 20 de ani, tăierea primei bărbi *(depositio barbae)* și îmbrăcarea togii virile marca trecerea la statutul de adult. După spusele lui Plinius cel Bătrîn, Scipio Africanul ar fi lansat moda bărbieritului zilnic, care s-a menținut aproape 300 de ani, pînă la sfîrșitul secolului I d.Hr., cînd împăratul Hadrian și-a lăsat barbă pentru a ascunde un neg avut pe bărbie. Frizura normativă a unui cetățean roman era părul potrivit, nici lung, nici scurt, cu breton, cu aspectul său natural, după conformația feței. Bărbații cocheți care alegeau un alt *look,* cu părul mai lung, îndreptat sau încrețit cu ajutorul unui fier cald *(calamistrum* – instrument folosit de femei), erau considerați efeminați și homosexuali. Ovidiu, în *Ars amandi,* îi sfătuiește pe bărbați: „Nu fi cu părul pe creștet zbîrlit și cu barba încîlcită, / Ci s-arate c-au fost tunse de om priceput". Mai tîrziu, Seneca îi mustră aspru pe „tinereii cu barba și părul netezite, scoși ca din cutie" sau pe cei care „își taie barba ori și-o aranjează pe porțiuni distincte, care își retează cu grijă mustața urmînd conturul buzelor ori chiar de tot, care își păstrează părul și îl lasă să crească în alte porțiuni ale feței".

Grija pentru aparențele corpului viril trebuia să se rezume la părul scurt și la barba moderată, la minime intervenții asupra pilozității corporale. Ovidiu recomanda bărbaților: „Nu lăsa fire de păr să ți se vadă din nări". Epilarea picioarelor sau a zonei intime erau practici dezaprobate care au atras sarcasmul poeților satirici. Juvenal considera că un adevărat roman nu trebuie să recurgă la asemenea practici: „Cum să prindă arma-n mînă și să lupte cavalerii, / Care-atîta știu, să-și smulgă, de pe pielea unsă, perii?" De la Suetoniu aflăm că Iulius Caesar și Augustus își epilau gambele. Pentru îndepărarea părului erau folosite diverse metode: briciul, ceara sau pîrlirea cu coji de nuci încinse. Nu-i de mirare că și bărbații sufereau pentru acest ideal de frumusețe. Seneca, a cărui locuință era, se pare, pe Colina Palatină, chiar deasupra unei băi publice, se plîngea de sunetele care vin de acolo: gîfîitul musculoșilor în timp ce ridicau greutăți, plesnitul palmelor maseurilor. „Dincolo de aceștia, care măcar au voci normale, gîndește-te la cel ce se epilează, care adeseori își va face glasul subțire și strident."

În Evul Mediu, părul a continuat să fie un simbol al puterii virile, al virtuților cavalerești. Legile vechi germanice pedepseau pe cel care atingea fără permisiune barba sau părul altcuiva. În Renaștere este valorizat iar canonul masculin al feței bine rase și al părului lung, ondulat cu fierul, pentru ca în secolul al XVI-lea să revină bărbile, cu diverse forme: late, ascuțite, bifurcate. La curtea lui Ludovic al XIV-lea, moda purtării perucilor și a machierii feței bărbaților nu mai făcea casă bună cu pilozitatea facială. Dorind să occidentalizeze Rusia, țarul Petru cel Mare declară război bărbilor (1704), neezitînd să taie cu mîna lui bărbile marilor boieri. Dominația masculină și caracterul autoritar, patriarhal al secolului al XIX-lea și începutul celui următor s-au exprimat și prin preferința pentru pilozitatea facială. Clasa politică arborează fețe leonine, bărbi, mustăți și favoriți. În anii interbelici și mai ales după cel de-al Doilea Război Mondial, pilozitatea facială este în regres pretutindeni. Fața rasă, juvenilă a bărbatului devine norma, contestată apoi de generația hippie din anii '60, care alege părul lung și barba. În țările comuniste, inclusiv România, bărboșii și pletoșii erau prigoniți, vînați pe stradă de Miliție și tunși cu forța, deși în afișele de propagandă se zăreau chipurile bărboase ale lui Marx, Engels și Lenin.

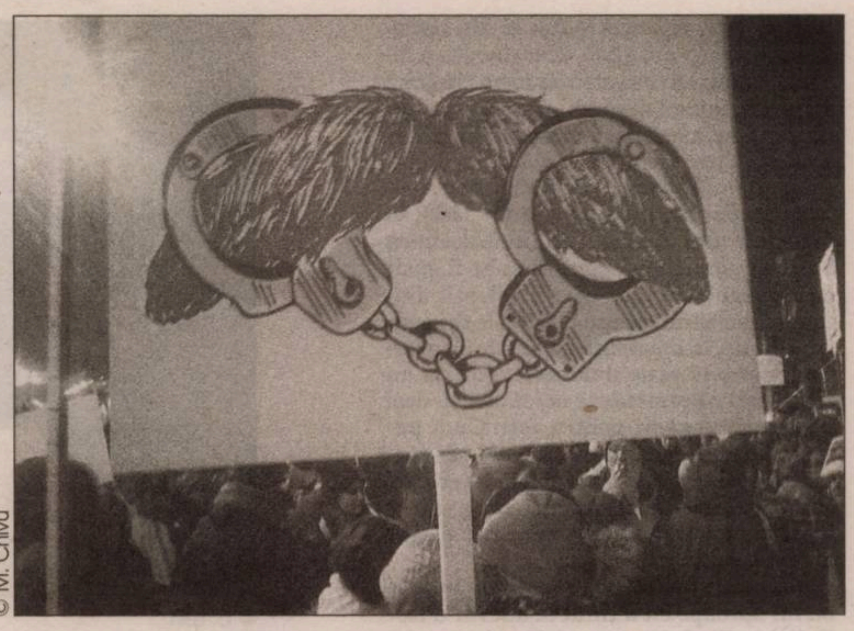
© M. Chivu

Austriacul Hans Steininger, a cărui barbă măsura 1,4 metri, a murit în timpul unui incendiu în urma unei căderi pe scări după ce a călcat din grabă pe propria barbă. S-a întîmplat în 1567.

din revista Lumea, *anii '70*

Se pare că cea mai lungă barbă din istorie (5,3 metri) i-a aparținut lui Hans Langseth, mort în 1927.

Acest joc al opozițiilor între păros și neted este departe de a lua sfîrșit. Dimpotrivă, aparențele date de intervențiile asupra pilozității masculine cunosc noi forme de etalare, uneori paradoxale. În Anglia, la începutul anilor '90, se naște moda *smoothing,* printre adepții naturismului: epilarea totală a corpului masculin, cu excepția părului capilar. Treptat, au apus vremurile în care bărbații cu intenții seducătoare își lăsau cămașa descheiată la cîțiva nasturi pentru a li se vedea bogatul păr de pe piept. Bărbații de azi declară război părului corporal. Voga acestor vremuri – *the depilatory age* –, în care părul de pe corp și-a pierdut valoarea de simbol al virilității, i-a făcut pe mulți să se întrebe dacă nu cumva asistăm la o criză a identității masculine, la o ștergere sau uniformizare a distincțiilor pilozității masculine și feminine.

Astăzi, fiecare bărbat este liber să adopte după bunul plac un regim sau altul al pilozității, fără să mai fie pus la stîlpul infamiei și considerat efeminat. Figura emblematică a noului *look* masculin a devenit metrosexualul, bărbatul îngrijit, ras impecabil, mare consumator de produse pentru îngrijirea pielii și a părului, vizitator asiduu al saloanelor de cosmetică (pentru epilare corporală, manichiură). Noul trend e acum reprezentat de lumbersexuali (de la *lumberjack* – tăietor de lemne, din SUA), bărbați tineri, care cultivă aparențele virilității extreme: barba impozantă, viguroasă, foarte bine întreținută și cu tăietura perfectă, asociată unei frizuri ireproșabile. Îi vedem astăzi în două versiuni: fie ca niște stilați țapinari urbani îmbrăcați în blugi și cămăși groase, în carouri, fie subtili dandy cu aer *sauvage,* în sacou asortat, cu cravată și cămașa bine călcată. Nimic din ce pare natural nu a scăpat însă de filtrul vreunui artificiu. Mai mult decît oricînd, actuala sofisticare a aparențelor presupune efort constant. Este nevoie de un întreg arsenal de îngrijire corporală pentru a obține efectul zilei: sălbăticia stilizată.

Alexandru Ofrim *este conferențiar univ. dr. la Facultatea de Litere, Universitatea București, unde predă cursuri de istorie culturală. Cea mai recentă carte publicată:* Străzi vechi din Bucureștiul de azi, *Humanitas, 2011.*

Valeriu GHERGHEL

„Văd barba, văd mantaua, dar pe filozof nu-l zăresc!"

Oricît m-am străduit și am cercetat, n-am găsit deocamdată o legătură prea strînsă între isteține și barbă, între barbă și înțelepciune, între profunzimea silogismului și lungimea firului de păr facial. Nici măcar în tratatul abatelui Burchard de Bellevaux, *Apologia de barbis,* scris pe la anul 1165, în care legătura dintre lungimea/desimea bărbii și adîncimea gîndirii și-ar fi găsit cu siguranță locul. Sigur, înțelepții dintotdeauna și-au mîngîiat bărbile ori s-au tras de ele, în momente de maximă încordare mintală și de iluminare, dar nu au catadicsit să comenteze acest obicei, deși folosul lui e vădit pentru toți. Cum putem observa, realitatea ipotetico-deductivă a gestului n-a lăsat urme în cronici și anale. Iar faptul cel mai bizar e că n-a lăsat urme scriptice nici măcar în elegiile poeților hirsuți.

Singurul gînditor care a ținut la barba lui aproape cît a ținut la adevăr a fost Epictet. Cînd împăratul Domițian și-a pus în gînd să-i alunge pe filozofi din Roma (ca pe niște intriganți și paraziți), mulți și-au tăiat barba definitorie spre a nu-și risca viețile și averea. Epictet a #rezistat. În *Diatribe* (1, 2, 29), filozoful stoic mărturisește că ar prefera mai degrabă să i se taie capul decît vîrful bărbii. Dar nu pentru motivul că barba și lungimea ei l-ar fi ajutat să gîndească mai lesne și mai adînc (oricum nu dădea două parale pe subtilitățile vane ale gîndirii), ci pentru motivul că barba lui era un semn sigur de acceptare a necesității (și destinului). Pe fața filozofului (dar nu numai a lui), barba crește prin lucrarea neobosită a naturii, de la sine, așa cum cresc ierburile în păduri și calculii renali în matroane. Ea nu reprezintă un simplu decor accidental și frivol, precum cerceii ori inelele la femei. Barba este dovada cea mai grăitoare a determinismului și a acceptării lui fără murmur.

Chiar cînd a devenit o modă în unele secte filozofice din Imperiul Roman, alături de mantia roasă și unghiile necurățate, barba n-a devenit pentru nimeni un semn de înțelepciune ori de gîndire ascuțită.

În *Noctes attice* (9, 2, 1), mult utilul compilator Aulus Gellius (care și-a redactat lucrarea pe la anul 190-200) povestește o întîmplare al cărei protagonist a fost renumitul Herodes Atticus (patrician din Atena, orator iscusit, fost consul), cel care a construit un amfiteatru superb la poalele Acropolei, existent încă și întru totul funcțional. (Prin martie 2013, am avut norocul să-i verific acustica, am văzut o tragedie cu actori ascunși sub măști.) Deci, la Herodes Atticus, care a fost un binefăcător, s-a prezentat într-o dimineață un individ cu o barbă pînă la brîu și cu părul vîlvoi, acoperit de o manta murdară. Omul l-a somat pe Herodes să-i dea cîțiva ași „pentru pîine". Curios în fața acestei arătări bizare, Herodes Atticus a vrut să afle cine este și de unde vine. Individul i-a răspuns pe un ton arogant că înfățișarea lui divulgă imediat oricărui ins priceput cu ce se ocupă: „Sînt un filozof, deci urmez întocmai acest ideal". La care Herodes: „Văd barba, văd mantaua, dar pe filozof nu-l zăresc. Dă-mi și alte dovezi!" „Filozoful" a început să bombăne și să-l privească mînios. Cei care se găseau acolo, împreună cu Herodes, i-au explicat că omul cu barba înfoiată și privire impertinentă este, de fapt, un vagabond care-și face veacul prin cîrciumi, trăind din cerșit și acoperindu-i cu ocări pe cei care îi refuză cererile (și statutul social). Herodes Atticus s-a dumirit cu cine avea de-a face și a exclamat surîzînd: „Să-i dăm, totuși, cîțiva bănuți, oricine ar fi el, ca oameni, nu ca unui om". Și i-a dat „filozofului" bani de pîine pentru o lună.

Anecdota, consemnată de Aulus Gellius, poate fi pusă sub proverbul curent la vremea aceea (și inutil în contemporaneitate, cînd gînditorii, cu excepția lui Daniel Dennett, își rad fețele cu melancolică răbdare): *Barba nu-l face pe filozof,* chiar dacă-ți lași barba să crească de-un stînjen, nu vei gîndi mai adînc: *„Barba non facit philosophum".* Originea acestei spuse nu a putut fi identificată, deși unii exegeți trimit la Plutarh (care a scris în greacă). Lucian din Samosata a afirmat ceva asemănător: „Dacă ai credința că o barbă lungă te face înțelept, trebuie să accepți, prin însuși acest fapt, că o capră face cît toată opera lui Platon (fără a mai pune la socoteală scrisorile lui apocrife)".

Prin urmare, agerimea minții nu poate fi atestată material. Mintea poate fi sesizată numai cu mintea, așa cum a arătat Descartes (și chiar sfîntul Augustin înaintea lui). Nu voi pretinde că barba este complet inutilă în practica filozofilor, voi repeta însă că relația dintre cei doi termeni rămîne, cel puțin pentru subsemnatul, obscură.

Dacă există / au existat bărbi și dacă bărbații doresc să scape de ele, e nevoie atunci de un bărbier expert în mînuirea bricelor și în bîrfe de tot felul. Iar dacă există cel puțin un bărbier priceput în bîrfe, este nevoie și de un *paradox al bărbierului*. Bertrand Russell (dar nu e sigur, Russell însuși spunea că l-a auzit de la altul) a propus cîndva unul: „În orașul Sevilla, bărbierul îi bărbierește pe toți cei care nu se bărbieresc singuri și *numai* pe ei". Întrebarea vine firesc și inițiază paradoxul: „Cine îl bărbierește pe bărbierul din Sevilla?" Mă opresc aici și vă las să rezolvați paradoxul.

P.S. În treacăt fie spus, *bărbat* vine de la *„barba"*, dar termenul „barbar", în nici un caz. Homer a folosit în *Iliada* (2.867) adjectivul *„barbarophonos"*. Și dacă e vorba de rădăcinile cuvintelor, cînd Tipătescu o îndeamnă pe Zoe „să fie bărbată", unii filozofi fenomenologi (Heidegger, printre ei) s-ar putea gîndi la „femeia cu barbă" și nu la virtutea bravurii.

© C. Lein

Campionatul Mondial de Barbă și Mustață este o competiție bienală care conține categoria „Barbă Freestyle" unde se înscriu bărbați cu bărți tunse, printre altele, în forma coarnelor de reni, a turnului Londrei sau a Porții Brandenburg.

***Valeriu Gherghel** este scriitor. Cea mai recentă carte publicată:* Breviarul sceptic și alte eseuri despre simplitate, *Editura Polirom, 2012.*

Andrei OIȘTEANU

Părul bărbaților

În funcție de gen, conotațiile sexuale ale părului sînt destul de simetrice. Simplificînd lucrurile, podoaba capilară reprezintă senzualitate la femeie și virilitate la bărbat (de la lat. *barbatus* = „care poartă barbă"). La Cantemir *(Divanul sau Gîlceava înțeleptului cu lumea,* 1698), sexualitatea băiatului începe la pubertate, atunci cînd începe „a înfiera musteața". Principele moldovean a glosat astfel: „adecă *pubes* să cheamă perii carii întîi la musteață sau la barbă răsar". Și în jurul organelor genitale *(pubes* = „păr pubian"), spunea Isidor din Sevilla la începutul secolului al VII-lea. Conform teoriilor freudiene, capul bărbatului este un simbol falic, iar tăierea părului este o castrare simbolică. Fie că e vorba de potență sexuală, fie de vigoare masculină, legenda biblicului Samson este elocventă: „Apoi Dalila a adormit pe Samson pe genunchii ei și a chemat pe un om care a ras cele șapte șuvițe de pe capul lui Samson. Și Samson prinse a slăbi și puterea lui îl părăsi." *(Judecători)*

Identitate, prestigiu, rang

În spațiul românesc, la bărbați, părul (plete, bărbi, mustăți, favoriți) trebuia să fie etalat (nu ascuns, ca la femei), ca indicator al identității etnice, al prestigiului social, al rangului politic (barbă mare = boier mare), dar și – exprimînd virilitatea – al statutului sexual.

Epoca de tranziție către modernitate a fost una de confuzie a modei privind

„Era rușine să-ți taie dușmanul mustața".

În zona sud-est-europeană, această corespondență simbolică dintre părul bărbatului și forța sa (inclusiv sexuală) a supraviețuit de-a lungul secolelor, de la colecționarea de scalpuri ale dușmanilor, ca formă de preluare simbolică a puterii lor, pînă la umilirea adversarilor prin tăierea totală sau parțială a podoabei capilare și faciale. Pentru bărbații din Balcani, de pildă, „era rușine să-ți taie dușmanul mustața". În zonă, mustățile erau un semn obligatoriu de virilitate. În orice caz, aceasta era imaginea balcanicilor în Europa Occidentală a secolului al XVIII-lea, cum ne-o prezintă și opera *Così fan tutte,* pe muzica lui Mozart și libretul lui Lorenzo Da Ponte (premieră la Viena, în 1790). Cînd servitoarea Despina vede doi tineri mustăcioși, mascați în albanezi, ea îi ia *(ridendo)* drept valahi sau turci: „Vai ce mutre și ce haine! / Și ce fețe, ce mustăți au! / Nu știu zău ce pot să fie, / Valahi sau turci."

Putem astfel să înțelegem mai bine obsesia creștinilor din zonă de a tăia (smulge, tăia, zgîlțîi etc.) părul, barba și perciunii rituali ai evreilor care își respectau tradițiile religioase, cu sau fără vreun motiv limpede. Boiernașul Teodor Vîrnav, de pildă, își aduce aminte că, în copilărie, pe la începutul secolului al XIX-lea, se răzbuna pe agresivul său profesor de greacă „rupîndu-le perciunii băieților de jidani ce întîmpinam pe uliță".

Pentru ca umilința (de-virilizarea) să fie mai vizibilă, mai fățișă, erau tăiate doar o jumătate de barbă, o jumătate de mustață, un perciune etc. Obiceiul este atestat și în cultura arabă, așa cum apare într-o poveste din colecția *O mie și una de nopți:* „Scoțînd foarfecele și briciul de bărbierit, fata îi rase fiului sultanului jumătate de mustăcioară și jumătate de barbă din partea stîngă, jumătate de păr din partea dreaptă." Stigmatizări similare se aplicau în secolele XVIII-XIX și evreilor din Centrul și Estul Europei: „Ca pedeapsă jignitoare, li se tăia cîte un perciun și jumătate de barbă" (Polonia, secolul al XVIII-lea); sau: acuzat de erezie, rabinul Aaron Chorin a fost amenințat de conducerea comunității evreiești că „i se va tăia o jumătate de barbă" (Arad, Transilvania, 1805); sau: „Evreul luat ostatec de eteriști s-a întors cu o jumătate de barbă și o perciună tăiată." (Țara Românească, 1821)

Memoria unei asemenea mentalități a supraviețuit și la sfîrșitul secolului al XIX-lea, în mahalaua bucureșteană a mic-burghezului caragialian jupîn Dumitrache *(O noapte furtunoasă,* 1879), care făcea mereu trimitere la suprema dezonoare: „Să-mi tai mie favuridele". Pînă de curînd, la sfîrșitul secolului XX, băieții indisciplinați din liceele românești erau stigmatizați, fiind „rași în cap, la zero".

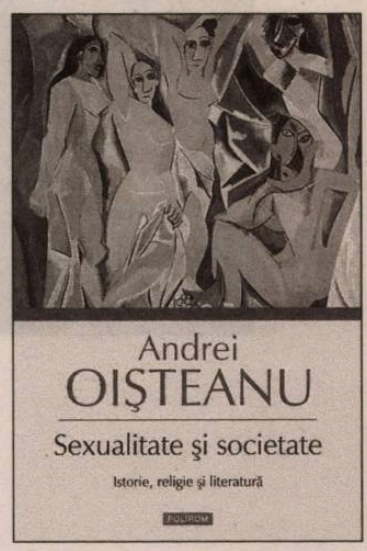

„Bărbia fără barbă nu merită onoare."

(proverb spaniol)

„Prinde oportunitatea de barbă, că altfel e cheală."

(proverb bulgăresc)

„Fiecare bărbat este regele propriei bărbi."

(proverb iranian)

Aparent paradoxal, și boierii (nu numai cucoanele lor) aveau mare grijă de podoaba lor capilară. Evident, mai ales de barbă, una dintre mărcile identitare vizuale cele mai puternice. Ca atare, ea trebuia să fie îngrijită cu atenție. Într-o piesă de teatru, scrisă pe la 1819, slujitorul banului Grigore Ghica relatează cum își aranjează boierul barba înainte de a ieși din casă pentru a se întîlni cu alte „obraze", adică cu alți demnitari: „Acu s-au sculat de la pat și acu șade pe țucal și se uită în oglindă și-și scoate părul cu cimbistra [= penseta] pînă oi pune eu masa și să merg să-i vopsesc barba, să-l fețuiesc și apoi iese la obraze."

Cănirea bărbii era o problemă importantă în epocă. Pe la jumătatea secolului al XIX-lea, farmacistul brașovean J.M. Honigberger prezenta comparativ două rețete pentru vopsirea părului, a bărbii și a sprîncenelor: la bărbații din Europa și la cei din Orient (India, Afganistan, Persia).

Tinerii eleganți nu se lăsau nici ei mai prejos. Mihail Kogălniceanu *(Tainele inimei,* 1850) îi numește *dandi* și *dandis* (sic!), fiind probabil prima folosire a termenului *dandy* în cultura română. În camera junelui *dandy* B.P. Hasdeu, student la Universitatea din Harkov (1852-1854), „cărțile, hîrtiile, penițele și creioanele" stăteau de-a valma „în societatea borcanelor cu pomadă, parfumurilor, periilor, pieptenelor etc.". Protagonistul nuvelei autobiografice *Duduca Mamuca* (1861) era poreclit de colegi „Spițerul", pentru că – explică „studintele", un *alter ego* al autorului – „iubea parfumurile și pomăzile". La Pușkin *(Evgheni Oneghin,* 1825), trusa de înfrumusețare masculină a protagonistului era ceva mai cuprinzătoare și mai ordonată: „Parfumuri, pieptănușe, pile / Și forfecuțe mult utile. / Și zeci de perii-ntr-un dulap: / De dinți, de unghii și de cap."

Apar și deosebiri de *Volksgeist*, de pildă între unguri și români. O legendă maghiară – interpolată la jumătatea secolului al XVII-lea de Simion Dascălul în *Letopisețul* lui Grigore Ureche – marchează diferența identitară dintre unguri și românii din Maramureș și Moldova, prin modul deosebit de a se tunde al acestora din urmă. La acestea putem adăuga și o zicală maghiară depreciativă, care atribuie românilor pilozitate excesivă: *„Szőröstalpú oláh"* („Valah cu păr pe talpă"). Conform unei legende etiologice moldovenești, de tip „Darurile divine", ungurul primește la începutul lumii, chiar de la Dumnezeu, rășină să-și facă „sfîrcuri la mustăți", ca „să fie fudul" (Mihail Sadoveanu, *Baltagul,* 1930). Românul e sfătuit dimpotrivă: „Mustața nu-ți răsuci / Des cu degitile tale." (Naum Rîmniceanu, *Buna obicinuință noaoă,* cca. 1800)

Antropologii au stabilit că distanța culturală care desparte națiile nu este impusă numai de diferența dintre zeii „noștri" și zeii „lor", ci și de diferența dintre unele coduri culturale, aparent minore. Se întîmplă chiar ca simple obiceiuri, graiuri sau înfățișări diferite să mărească distanța interetnică mai mult decît o fac, de pildă, doctrine religioase diferite. „Noi" ne uităm mai ales la ce și cum mănîncă „ei", la cum vorbesc „ei", la cum își poartă „ei" părul.

De pildă, opoziția dintre „pletoși/bărboși", pe de o parte, și „tunși/rași", pe de altă parte, se suprapune adesea opoziției identitare dintre „sălbatici" și „civilizați". Dar nu este o regulă. „Fiecare dintre termeni poate să primească o valoare pozitivă sau negativă în distincția pe care o stabilește între sine și ceilalți." Cert este faptul că modul în care oamenii își poartă părul și barba „a servit și servește încă" – subliniază Vintilă Mihăilescu – „drept operator cultural al unor departajări între «noi» și «ei»."

(fragment din volumul
Sexualitate și societate.
Istorie, religie și literatură,
Polirom, 2016)

Șerban ALEXANDRESCU

Casting de bărboși

© I. Bîrdu

Un singur produs de pe rafturile românești ar cere neapărat o reclamă cu un personaj bărbos: laptele Pilos, brand-ul lui Lidl. Asta ca să încep destinzînd atmosferă cu o glumiță lingvistică de doi bani. *But seriously:* cerîndu-mi *Dilema veche* socoteală apropo de recenta avalanșă de bărbi din publicitatea românească, am decis să dau curs somației și să explic întreagă situațiune.

În primul rînd, e bine să știți că tot ce se întîmplă se întîmplă în ciuda dovezilor științifice. Cercetările de piață întreprinse de unii dintre clienții maniaci ai agențiilor de publicitate relevă faptul că românii sînt, în majoritate, mai degrabă mefienți față de purtătorii de barbă. De ce au ei mai puțină încredere într-un bărbos e totuși neclar, căci, presați să dea o explicație, oamenii scot pe gură lucruri de genul „mi se pare că un om cu barbă are ceva de ascuns". Unii sînt de părere că asta vine din comunism, de cînd statul se lupta cu bărbile și cu pletele, iar bărboșii erau nu doar rari, ci și „antisistem" – deci, mai degrabă de evitat. Alții cred că e ceva mult mai adînc, de pe vremea cînd banditii din codri nu prea aveau timp de pămătuf, oglinjoară și Gillette Mach 3.

Deci bărbile nu au înflorit pe micile și minusculele ecrane că urmare a vreunor avantaje subliminale decelate de marii sforari ai marketingului – dimpotrivă. Inflația de bărbi pașoptiste are la bază un motiv benign și cam penibil.

Înainte de a filma o reclamă, producătorii, agenția de publicitate și onor clientul lor de la compania care vrea să-și facă reclamă se întîlnesc la un așa-numit PPM *(„pre-production meeting")* unde discută pe îndelete fiecare aspect al reclamei. Evident, un punct important din agendă este alegerea distribuției – „casting-ul", cum i se zice. Și se uită împreună la nenumărate probe date de o sumedenie de indivizi care nu ezită să-și ofere trupul pentru a fi sacrificat pe altarul comerțului.

Ei bine, PPM-ul ăsta e momentul în care nu prea mai înțeleg cum vine treaba asta cu genele. Adică la alegerea femeilor din reclame nu ai niciodată grave probleme. Romîncele sînt mai degrabă drăguțe și simpatice. Păi, și atunci – știind că băieții seamănă mult cu mamele lor – de ce mama naibii casting-ul de bărbați e o activitate atît de ingrată la noi?

„Cel care are barbă este mai mult decît un tînăr. Cel care nu are barbă este mai puțin decît un bărbat."

WILLIAM SHAKESPEARE

Dacă nu cauți Adonișii pensați (culmea, cocălărei din ăștia mai găsești!), e dezastru absolut la casting-ul de bărbați. Distruși timpuriu, fețe de fazani, ochi morți, bărbii inexistente, frunți triple. Scobari, țari și țipari. Mărul lui Adam cît pepenele lui Adam. Guși făcute din pîine, cefe făcute din grătare. Picînd invariabil fie în „prea tînăr", fie în „prea bătrîn".

Moment în care *Deus ex machina!* – a apărut din nou barba în *reel*-urile de casting. Mă rog, nu „a apărut", ci a devenit din nou „culturalmente acceptată", astfel încît un procent considerabil din cei care vin la casting au pe obraji ceva ce variază între „o lună fără lamă" și „Ra-Ra-Rasputin". Iar efectul bărbii este magic: oamenii care înainte erau „prea tineri" acum sînt numai buni ca „vîrstă percepută"; iar cei care erau „prea bătrîni" acum sînt „mmm... OK, dacă îi mai aranjăm un pic!". Pinguinii fără bărbie acum poate că au o bărbie undeva prin adîncul bărbii lor – sau cel puțin așa îți șoptește creierul tău care a plecat după fenta hirsută. Slabii sînt mai grași, grașii sînt mai slabi. Oameni care „n-au armata", acum pare că au făcut-o. Gușa de pîine e și ea camuflată. Plus că barba parcă le dă un pic de „maturitate responsabilă" multor fugiți de acasă. Multe reclame cer un „tată de familie" și barba transformă ca nimic altceva un *loser* într-un *pater familias* pasabil.

Multă lume crede că hipsterii bărboși de pe panouri sînt acolo tocmai pentru că au fost aleși de alți hipsteri ca ei din agențiile de publicitate (sau de gagicile lor din agențiile de publicitate). Dar – cu relativ rare excepții – ultimul cuvînt îl au clienții. Care sînt preponderent niște femei normale și responsabile, trecute de 35 ani și care știu prea bine că oamenii din blocul 59/3, scara C, tronson 2 nu vizează la cvasi-pădurari portlandezi. Și care știu și despre *research*-urile alea de care v-am povestit la început.

De fiecare dată, clienții intră la PPM cu gîndul că au să găsească pentru reclama lor vreun semi-Clooney sau un sferto-Gosling. Dar se mulțumesc pînă la urmă cu un fel de strănepot de-al lui Nicolae Iorga. Noroc cu barba aia.

***Șerban Alexandrescu** este asociat în agenția de publicitate Headvertising.*

Adina POPESCU

Faruk

E turc de la Istanbul, un turc frumos, e adevărat, probabil că ar fi făcut furori într-o telenovelă: păr „pana corbului", ca în baladă, ochi negri, mustăcioară, o transpirație „virilă" pe la tîmple. Cămașă albă, scrobită. „Bunicul frizer, tata frizer, io frizer!", ne explică el simplu opțiunea pentru această meserie, apoi le dă indicații angajatelor sale, două romîncuțe durdulii, dar probabil plăcute privirii (depinde de gusturi), să ne aducă ceaiul. Ne așezăm pe scaunele îmbrăcate într-o imitație de piele, vine și ceaiul, roșiatic, în pahare mici, ne servește cu cîte o țigară. La televizor, un post turcesc, o emisiune etno, dans tradițional pe malul Bosforului. Pentru moment uiți că te afli în Rahova, că la zece metri trece tramvaiul-conservă plin de șuți, că frizeria, din exterior, arată ca o „bombă", tencuiala cade, firma abia dacă se vede, dar adevărații „cunoscători" știu locul.

„Cîntam ceva?" Își aduce instrumentul, o *bahlama,* îl cuplează la stația de amplificare. Începe să cînte, cu ochii închiși, ceva trist, „de suflet". Angajatele se opresc din tuns clienți, stau și ascultă cu oarecă admirație, au venit și cei doi copii ai turcului de la kebab, de vizavi. E spectacol. „Eu învațam cîntam cînd eram mic... cum se spune? Amator. Pentru mine cîntam, pentru clienți cîntam!" Ne place, mai „zice" una, apoi ne explică cum e cu clienții: „Dimineața, cînd vine la frizerie, e supărare mare! Certam nevastă, la politică, la fotbal și vedem așa supărat! Io zicem: stai jos liniștit, bea un ceai, cafea, povesteam, cîntam ceva... și abia după aia treci la tuns! După tuns, uitam în oglindă, frumos s-a făcut și atuncea rîde și e fericire!"

„Pentru mine cîntam, pentru clienți cîntam!"

„Filozofia" lui pare simplă și ușor de aplicat; ar putea să o probeze, la o scală mai mică, desigur, și vînzătoarele de la mezeluri-brînzeturi, funcționarii de la Primărie etc. Interesant este faptul că, la frizeria lui Faruk, tarifele nu sînt fixe, ci diferă în funcție de client. Pentru Faruk, toți banii înseamnă, mai mult sau mai puțin, „bacșiș". Dacă „îi place de mutra ta", ești receptiv la muzică și „supărarea" ta matinală îl impresionează, te tunde aproape gratis. Dacă „fericirea" de final e prea evidentă, probabil că îți cere mai mulți bani. De altfel, majoritatea clienților lui Faruk fac parte din „comunitate", iar frizeria e un loc de întîlnire și de discuții, așa cum era pe timpuri cea a tatălui său, de la Istanbul.

De ce a venit în România? „Pentru că viața aici e... cum ziceam? Dulce. Dacă mergi la Germania, Franța, UE... acolo multă muncă, stres mare... acolo oamenii nu stau povestim, cîntam, nu e timp! Aicea timp destul, ca la Turcia... lene! Mai cîntam una?"

Tea NICOLAE

Băieții zilelor noastre

de la *aesthetics* la *skaterași*

Se spune că generațiile X (numiți și *„millennials“*, adică toți tinerii născuți între 1980 și 1995) și Z (numiți și *„iGeneration“*, cei născuți pînă în 2010) sînt obsedate de propria imagine și de modul în care sînt percepute. Deși cred că oamenii mereu s-au zbătut cu problema asta, simt că, într-adevăr, noi avem parte de o mare presiune externă, exercitată de platformele de socializare.

Majoritatea avem cont de Facebook, Instagram sau Tumblr și, conștient sau nu, sîntem împinși să ne manufacturăm vieți și personalități virtuale. Look-ul și imaginea au fost, astfel, transpuse în medii digitale, unde iGenerators sau Millennials se grupează, prin *selfie*-uri și *hashtag*-uri, poze perfect editate sau fotografii dinadins neretușate, în tipologii mai mult sau mai puțin evidente; hipsterii, rockerii, cei *artsy / basic / underground* sînt cîteva din categoriile pe care le putem observa, zilnic, atunci cînd dăm scroll pe Instagram. Membrii fiecărui grup sînt interconectați, aș putea spune: își dau *like*-uri și *follow* reciproc, ies prin aceleași locuri și au, în mare, aceleași preferințe vestimentare. Și, cum puțini și-ar păstra, independent de ceilalți, stilul, e ușor să-i găsești.

Mergînd pe principiul ăsta, se evidențiază cîteva trend-uri populare printre băieții zilelor noastre.

Mix între Vaporwave, Seapunk și *Aesthetics*. Pot fi găsiți prin „Tonitza“, la expoziții obscure sau, seara, prin cluburi precum Control, Manasia sau Queens. Sînt tipii care postează cîntece underground pe Facebook, merg la petreceri și cercei în urechi. Părul poate fi dat pe spate și poate fi vopsit, parțial sau total, în mov, albastru sau roz. Sînt fluizi sexual, nu cred în genuri sau sexe și le ascultă pe cele enumerate mai sus, la care se adaugă și Lana del Rey sau Hey, Violet. Sînt mai peste tot pe Instagram și, în poze, nu se uită niciodată în cameră.

Fuckboy. Reprezintă un trend global, dar istoria termenului în sine nu este foarte cunoscută. Original, era un *slur*, folosit pentru prizonierii violați sau tratați ca o proprietate sexuală. De la asta, în timp, s-a ajuns să fie utilizat ca AVVE (African American Vernacular English), folosit cu conotația actuală, de *playboy*, pentru prima dată în cîntecul rapperului Cam'ron, „Boy Boy“. Termenul a devenit popular în 2015 și este folosit pentru a descrie băieți adolescenți care se consideră *playboys*. Automat, a devenit și un *fashion trend*. Sînt tipii care poartă fesuri sau șepci Nike întoarse, tricouri Adidas, hanorace ciudate care ajung pînă la genunchi, pe care scrie „Cocaine and Caviar“ sau „69“, adidași albi cu aripi lipite de călcîi și pantaloni cu turul căzut. Firma lor preferată e Supreme, au părul ras pe părți și poartă mereu ochelari de soare.

Crossover între hipsteri și junkie. Nici ei nu trebuie să fie neapărat *junkie*, dar majoritatea sînt. Sînt cei care ascultă mult rap, pe care-l postează obsesiv pe Facebook, se îmbracă în hanorac, oricît de cald ar fi afară, și poartă ori pantaloni cu turul căzut, ori un tip de pantalon care pare a fi trening. Majoritatea poartă șepci sau merg cu gluga hanoracului trasă peste cap. Descrierile de la pozele lor pot fi, ocazional, *„pistol on the dresser“*. De asemenea, iubitele lor se îmbracă la fel ca ei. Stilul lor este un *crossover* între hipster și *junkie*, cred.

Majoritatea se consideră fluizi sexual.

Classy. Unii dintre ei l-au avut, în generală, pe Chuck Bass ca model, altora le place pur și simplu să se îmbrace elegant. Sînt tipii care postează *still*-uri din filme indie pe Facebook, fumează țigări lungi și, la petreceri, stau picior peste picior la masă, gesticulînd despre cît de prost este regizorul nu-știu-care, în timp ce se uită la lumea care dansează. Se îmbracă la costum sau *cocktail attire*. Cred că sînt *soft-spot*-ul preferat al fetelor *straight*.

Rockerii. Sînt aceiași dintotdeauna. Se îmbracă ori în piele, ori în tricouri largi, de muzică experimentală și au iPhone și ceas de aur la mîna dreaptă, dar își cumpără haine (în special cămăși) excesiv de colorate din second-hand-uri. Pentru că li se pare *cool*. Se îmbracă în blugi cu talie înaltă, cămașă sau tricou alb, cu mîneci largi, băgat în pantaloni. Poartă lanțuri groase și aurii și ascultă proto-manele. Cuvîntul pe care îl folosesc cel mai mult este „estetic“ și Instagram-urile lor, pline de fotografii cu plante și rame albe, sînt periate minuțios. Trend-urile globale pe care le incorporează sînt *vaporwave, seapunk* și *aesthetics*, lucru pe care-l poți observa din *cover*-urile lor de pe Facebook, care sînt colaje „abstracte“ cu sculpturi grecești în culori psihedelice. Sînt foarte îngrijiți și un reprezentant respectabil al acestui trend mi-a spus că se tunde o dată la o săptămînă și jumătate, singur. De obicei au părul dat pe o parte, vopsit, sau sînt tunși scurt. Majoritatea se consideră fluizi sexual. Mă exasperează, uneori, pretențiozitatea lor, dar cred că pot fi priviți și ca un *statement* cu privire la diversitate și fluiditate sexuală, ceea ce e tare.

© É. Alupei

Bubblegum. Tipii ăștia sînt replica trend-ului *bubblegum pop*, găsit la fete (exemplu: Marina and the Diamonds, Sky Ferreira și, mai nou, Melanie Martinez și Mabel). Se aseamănă trend-urilor de *vaporwave, seapunk* și *aesthetics:* sînt la fel de îngrijiți, doar că mult mai colorați. De asemenea, tind să fie mult mai *queer*, iar majoritatea *outfit*-urilor pot fi regăsite și pe Tumblr. Poartă blugi, cămăși cu palmieri tridimensionali, au sprîncenele date cu sclipici sau vopsite, deseori în albastru sau în mov, au septum pe care sînt scrijelite nume de trupe. Au părul *spikey* sau foarte lung și, ca o fostă rockeriță, pot spune că mulți au părul mult mai sănătos (și mai frumos) decît multe tipe. Sînt găsiți, de obicei, în localuri precum Șurubelnița sau la fest-uri, unde dau din cap vesel pe muzică. Mi se par simpatici.

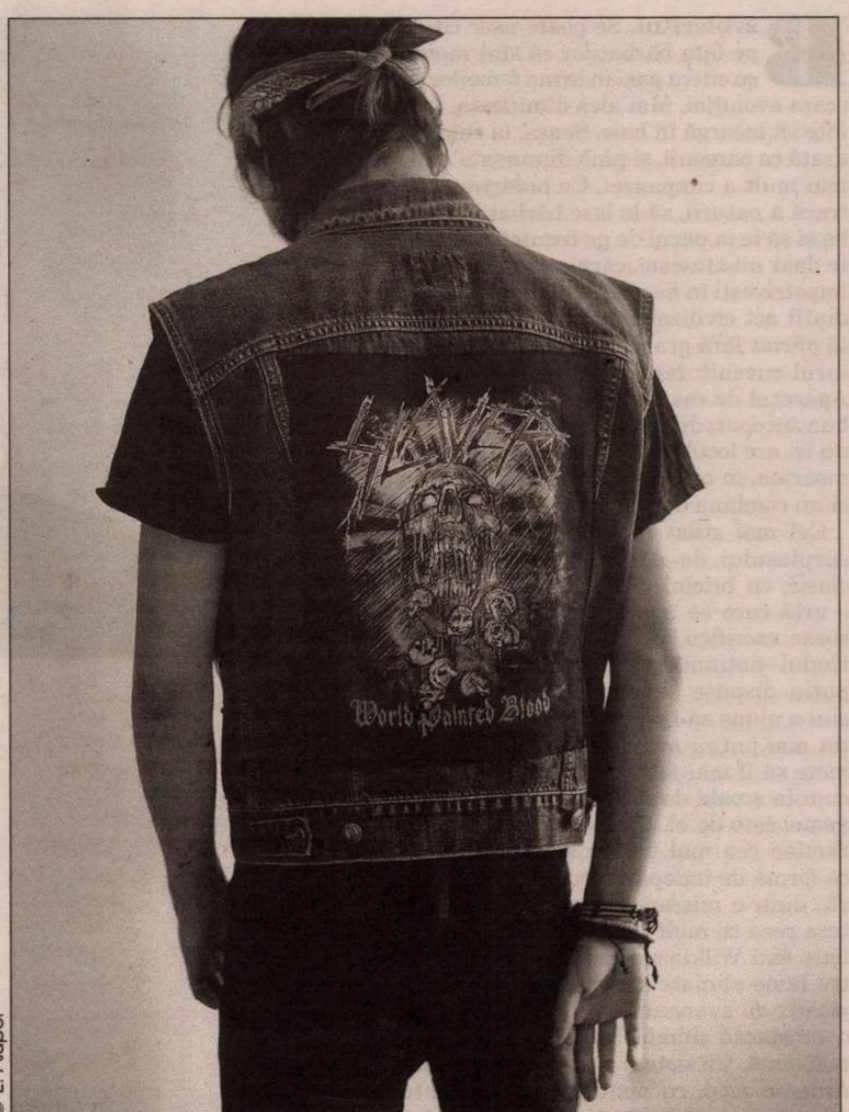

© E. Alupei

Adidas. Aparțin, oarecum, categoriei *aesthetics*. Sînt tipii care se îmbracă în Adidas, din cap pînă în picioare, și poartă lanțuri grele, cocălărești. Ascultă manele și muzică comercială „la mișto“.

Skaterii. Cînd aveam 13 ani, era *cool* să mergi la Street Heroes și în Skate Park, din Parcul Tineretului, unde se întreceau skaterași de vreo 16-17 ani, îmbrăcați în Supreme, cu șepci întoarse și cu Vans în picioare. Skaterașii respectivi ascultau Dubstep și mergeau în week-end la Arenele DNB, unde susțineau că au 18 ani. Aveau mereu la îndemînă sticle mari de Mountain Dew, iar cei curajoși ascundeau pet-uri de bere pe sub bănci. Erau înconjurați de prieteni fotografi (majoritatea tunși castron, îmbrăcați în tricouri lălîi), care le imortalizau orice mișcare, și de fete îmbrăcate în maiouri roz, cu *galaxy print*, care îi aclamau de pe margine. Trend-ul ăsta chiar a făcut vîlvă; îmi amintesc că în toate școlile generale se vorbea despre Skate Park și despre tipii din *skate*, care aveau peste 300 de *like*-uri pe Facebook. Acum nu știu dacă mai există, pentru că nu mai am 13 ani, dar cîteodată îi mai caut pe skaterașii pe care îi știam pe Facebook. Mai toți s-au lăsat de *skate*.

***Tea Nicolae** este redactor la* Plic, o revistă.

Alexander MARGUIER

Lux la masculin

Bărbieritul. Se poate ușor citi și pe fața bărbaților că sînt mereu cu cîțiva pași în urma femeilor pe scara evoluției. Mai ales dimineața, înainte să meargă în baie. Seara, la culcare, arată ca oamenii, și pînă dimineața aduc mai mult a cimpanzei. Ce hotărîre arbitrară a naturii, să le lase bărbaților barba și să le ia părul de pe frunte! Sau poate doar un atavism, căruia merită să i te împotrivești în fiecare dimineață prin cel dintîi act civilizator al zilei. Care merită oficiat fără grabă și cu tot instrumentarul cuvenit: lamă, spumă și pămătuf. Aparatul de ras electric se exclude de la bun început, deoarece bîzîitul lui nervos nu își are locul într-un act ritual. Pînă și moartea, în cele din urmă, preferă coasa și nu combina de treierat.

Cel mai stilat mod de îndepărtare a surplusului de păr rămîne bărbieritul clasic, cu briciul. Fiind totuși vorba de o artă care se învață cu mari și sîngeroase sacrificii, pe cale de dispariție în rîndul națiunilor industrializate, prea puțin dispuse să rișteː Între timp briciul a ajuns să-i sperie pînă și pe frizeri, tot mai puțini avînd curajul să se încumete să îl mai folosească, pentru că oricum la școala de meserii nici nu se mai pomenește de el. Cu toate astea, briciul rămîne cea mai blîndă și mai temeinică formă de îndepărtare a părului nedorit, dintr-o mișcare măiastră putînd reteza ceea ce mult lăudatele aparate Gillette sau Wilkinson reușesc doar cu patru lame aliniate strîns, după ce un dispozitiv de avangardă a lăsat în urma sa o substanță chimică pentru o alunecare mai bună. Un sistem prevăzut, în cel mai nedemn mod, cu nenumărate elemente de protecție, astfel încît să se poată bărbieri din mers și beții.

Briciul este nu numai expresia unui anume *savoir-faire,* ci mai mult, o profesiune de credință arhaică, o frondă la adresa unei societăți a obiectelor de unică folosință. Fabricantul Dovo, din Solingen, vinde versiunea simplă, cu gravură și mîner din lemn negru de abanos, cu 90 de euro. Modelul de 460 de euro, cu mîner din fildeș de mamut vechi de 40.000 de ani, poate secționa și arterele, în cel mai demn mod, dar atenție, după utilizare lama trebuie clătită cu apă curată și apoi uscată temeinic!

O ustensilă inofensivă și acceptabilă de bărbierit este chiar aparatul în care se fixează lame de ras. Gillettiștilor și Wilkinsonienilor le-au rămas în general

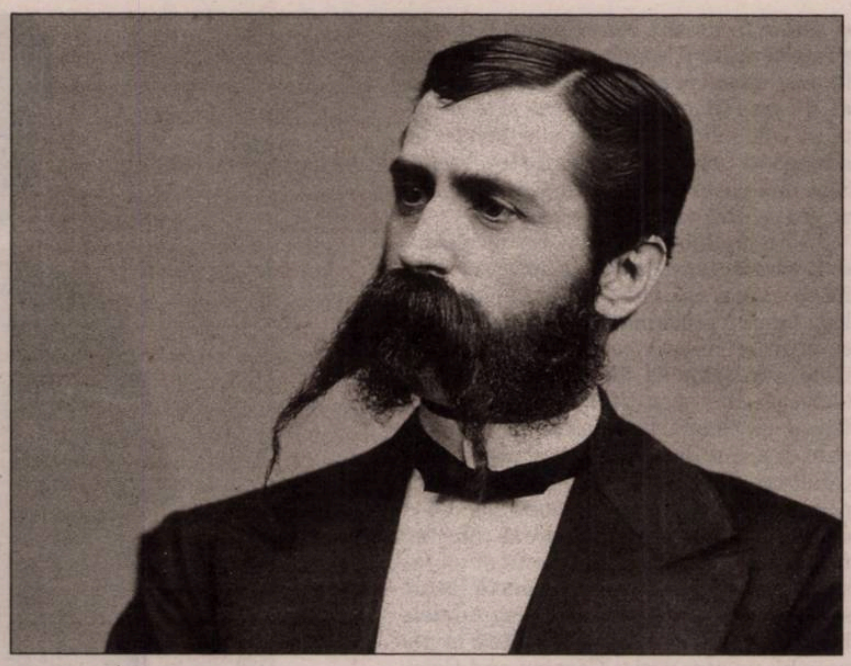

În timpul rutului, țapii își înmoaie uneori bărbile în propria urină pentru a mirosi cît mai atractiv în preajma femelelor.

necunoscute aceste aparate, cum sînt cele fabricate, spre exemplu, de firma Merkur din Solingen, în aceeași formă, din 1931. Sună teribil de nostalgic, dar ele se pot curăța perfect și nu se blochează la fel de repede cu fire de păr ca acele invenții moderne și foarte scumpe. Zece lame de ras produse de firma japoneză Feather – considerate un adevărat etalon de calitate – costă numai cinci euro, mai puțin decît trei seturi moderne la supermarket.

Supermarket-urile și drogheriile nu sînt cîtuși de puțin cele mai bune locuri din care se pot cumpăra ustensile pentru bărbierit, deși există o ofertă generoasă inclusiv de tuburi cu spumă de ras și, așa cum se întîmplă de obicei, noutatea atrage. Dar spuma aceea prezintă două neajunsuri decisive: e rece și e uscată. Cum barba trebuie înmuiată înainte de bărbierit, adică să fie umedă și caldă, se recomandă folosirea spumei pregătite din săpun de ras cu conținut ridicat de grăsime, spre exemplu, de la Trumper, firmă londoneză de tradiție, folosind pămătuful și vasul cu apă la temperatura potrivită. Se poate folosi și crema de ras specială, pusă direct pe pămătuf. Cunoscătorii apreciază Musgo Real, produsă de douăzeci de ani în Portugalia, circa zece euro tubul, cu o combinație unică de multă lanolină, ulei de cocos și glicerină. Astfel, firele de păr sînt foarte bine pregătite pentru bărbierit, lama alunecă practic fără să întîmpine rezistență și nu se blochează. În același timp, pielea beneficiază de multă îngrijire, încît nu mai are nevoie de alte tratamente.

Două neajunsuri decisive: e rece și e uscată.

Din acest motiv, merită să faceți încă un pas spre bărbieritul perfect și să investiți într-un pămătuf de cea mai bună calitate, fiind de altfel și un obiect care stîrnește mult imaginația cînd vine vorba despre pedanteria masculină. Firele de păr din barbă au oricum o constituție rebelă, iar pămătuful nu trebuie în nici un caz să fie la fel. Este foarte posibil ca un pămătuf din păr de mistreț să pună bine în mișcare sîngele, dar adevăratul răsfăț vine de la pămătuful din păr de bursuc. Și spuma iese mai cremoasă, deoarece firele de păr de bursuc au vîrful foarte fin. Pămătuful de paradă costă 300 de euro și este din păr de bursuc cu vîrfuri argintii, are mînerul din os, fiind fabricat de Plisson, manufactură franceză ale cărei produse erau folosite și de Napoleon. Părul din acest pămătuf provine de pe spatele bursucului și poate fi recunoscut după licărul argintiu din vîrf urmat mai jos de o zonă aproape neagră. O asemenea capodoperă poate fi folosită cel puțin zece ani, cu condiția să fie bine întreținută, mai exact clătită cu atenție și atîrnată cu capul în jos într-un dispozitiv special, pentru ca restul apei să se scurgă ușor.

În final, umanizarea matinală mai are nevoie de un singur accesoriu, mai degrabă ieftin, adică numai cinci euro, și în același timp simpatic: piatra de alaun, un cristal natural, care ajută la oprirea sîngerării. (www.dovo.de, www.trumpers.com, www.nassrasur.com, www.rasageplisson.com/Rasierpinsel)

Peria de cap. O buclă primită în dar era „unul dintre cele mai încîntătoare jocuri ale iubirii", spunea odată Flaubert, ceea ce astăzi poate părea o simplă exagerare. Dar energia cu care industria cosmetică face reclamă produselor pentru îngrijirea părului arată limpede că puterea lui de atracție nu și-a pierdut deloc farmecul erotic. Doar că e preferabil să rămînă la locul lui, adică pe cap, și perfect îngrijit. Și aici intră în scenă peria, care, în epoca apei curente, a șampoanelor antimătreață și a balsamurilor, mai este folosită, din păcate, doar pentru coafat. Periatul menține curățenia părului și sănătatea epidermei, conferind o strălucire naturală prin întinderea grăsimii secretate de glandele sebacee pînă la vîrful firelor de păr.

Doar produsele veritabile, de calitate, își fac treaba cum se cuvine, iar cunoscătorii vor căuta periile din fire de păr natural, spre exemplu de porc domestic și mistreț, primele fiind mai moi, datorită unei vieți mai ușoare. Firma Kent din Marea Britanie, specializată în arta fabricării periilor încă din 1777, apelează prin tradiție la firele de porc domestic numite *chungking,* considerate extrem de durabile. La un preț de peste 200 de euro, periile trebuie să fie durabile și lucrate manual: cum regula pretinde ca firele să aibă lungimi diferite pentru a putea pătrunde în profunzimea șuvițelor de păr, este nevoie de multă măiestrie și rigoare.

Procesul de fabricare durează în medie 540 de ore pînă cînd o perie Kent autentică poate ieși din manufactura situată în Hemel Hempstead, în care este inclusă cu generozitate și durata de uscare a lemnului. Capodoperele păroase sînt livrate în cutii elegante, amintind mai degrabă de casetele de bijuterii. În schimb, trebuie să acceptăm *că „the world's finest brushmaker",* cum se prezintă Kent lipsit de modestie, are o conduită în afaceri ușor blazată. Dar trebuie să nu uităm că atelierele Kent i-au furnizat periuțe de dinți și regelui William al IV-lea. (www.kent-buersten.de)

(din volumul Lux Lexicon, *traducere de Mihai Moroiu, Baroque Books & Arts, 2014)*

Maria IORDĂNESCU

lasă-ți copiii să vină la tine

Dezbatere despre pedagogia zilelor noastre

A apărut, la Editura Trei, o carte numită *De ce copiii noștri se transformă în tirani?,* cu subtitlul *Cum a fost abolită copilăria.* Autorul ei este Michael Winterhoff, psihoterapeut, psihiatru pentru copii și adolescenți, absolvent al facultății de medicină, activ în cabinetul său particular de la Bonn.

Cartea are trei mari capitole în care sînt analizate principiile pedagogiei promovate astăzi, felul în care se face astăzi educație și cauzele unui posibil blocaj în evoluția copilului, pornind de la aceste premise. Primul dintre capitole analizează deja celebrul *motto* sub semnul căruia se desfășoară, astăzi, toate cursurile moderne de *parenting,* și anume „Copilul ca partener al adultului, egal deci cu acesta". Capitolul descrie mai întîi care sînt etapele de evoluție a copilului, nivelurile lui de dezvoltare emoțională, intelectuală, socială la diverse vîrste și felul în care el, copilul, se raportează la rolul de partener pe care părintele i-l oferă încă din primii ani de viață: „...copiii sînt constrînși să intre într-un rol pentru care nu sînt potriviți, întrucît le lipsesc toate însușirile psihice necesare pentru a putea îndeplini acest rol, de partener al adulților. (...) Copilului i se atribuie o personalitate proprie, pe care încă nu o poate avea într-un stadiu atît de timpuriu al vieții sale (la vîrsta grădiniței, *n.m.),* deoarece dezvoltarea personalității începe abia în al optulea sau al nouălea an de viață." Autorul susține că, de exemplu, a lăuda un copil de patru-cinci ani pentru „voința sa puternică" nu este, în fond, decît un fel de a evidenția o trăsătură de comportament firească pentru această vîrstă, o vîrstă la care lumea, cei din jur, nu sînt încă percepuți ca obstacole sau delimitări ale propriei persoane. Drept care o „voință puternică" aplaudată, dar nedirijată către interese superioare, control, curiozități formative și construcție se transformă într-un balast emoțional care îl va împiedica pe copil să evolueze.

„Copilul ca partener al adultului, egal deci cu acesta."

Al doilea capitol, „Proiecția – părinții se plasează sub nivelul copilului", descrie mecanismul prin care, constrînși de presiunile sociale (tehnologizare excesivă, timp mult petrecut departe de copil, oferta nelimitată a pieței în privința obiectelor destinate amuzamentului celor mici, rețetele educației „de succes" vînturate pe piața liberă a Internetului la pachet cu opobriul semenilor în fața unui cît de mic eșec al copilului), adulții renunță la rolul de autoritate cu care au fost învestiți în fața celui pe care au datoria să îl educe și adoptă o poziție defensivă: deleagă sarcina corectării comportamentelor nedorite altor autorități sau instituții (educatori, psihologi), sperînd ca, în acest fel, să păstreze o relație amiabilă cu propriul copil. „Părinții consideră comportamentul social și performanțele școlare ale copilului lor drept un etalon care le arată dacă ei înșiși sînt părinți buni sau răi. Cînd copilul se dezvoltă pozitiv în ambele domenii, înseamnă că acasă s-a făcut treabă bună, iar dacă există probleme, de acest lucru sînt vinovați sută la sută părinții. (...) Se ajunge, astfel, la o inversare a raportului real de forțe: adultul este dependent de copil, el își definește propria încredere în sine exclusiv prin intermediul comportamentului copilului."

Cel de-al treilea capitol descrie un alt efect al felului în care se desfășoară astăzi educația, și anume „Simbioza, copilul ca parte a adultului". Biografia copilului este încorporată în cea a părintelui, fără a mai lăsa loc unei distincții firești între sentimentele, dorințele, privirile proprii ale fiecăruia dintre ei: „Din cauza fuzionării psihice, adultul nu mai poate distinge între propria persoană și copil, el începe să simtă, să gîndească, să acționeze *pentru* copil. În cadrul dezvoltării naturale a omului, acesta este un stadiu care se desfășoară în primele zece luni, în care mama trăiește într-o relație simbiotică naturală cu copilul. (...) Începînd cu cea de-a zecea lună de viață, componentele psihice trebuie delegate tot mai mult copilului, pentru ca acesta să se dezvolte normal."

Cartea doctorului Winterhoff a avut parte de foarte mult succes la publicul larg. Dar a fost aspru criticată de specialiști ca fiind, de fapt, o încercare de restaurare a „pedagogiei negre", de a repune în funcție educația ca dresaj. Nu au lipsit din comentariile negative etichete precum „nazist" sau „propagandă reacționară". Din punctul meu de vedere, cartea este un bun prilej de reflecție și de dezbatere pe marginea pedagogiei actuale și a generațiilor viitoare.

***Maria Iordănescu** este psiholog.*

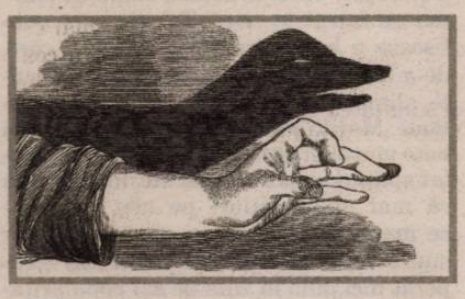

Iaromira POPOVICI

bazar

Primăvară, flori, fete, filme...

Se simte, în sfîrșit, în aer. Deși nu e primăvara aia din compuneri și povești, cea cu rochia lungă, roz, plină de fructe, flori și păsăret. E încă una netrezită total la viață, ieșită parțial din iarnă, mai curînd gri decît roz, pe a cărei rochie poți vedea, deocamdată, doar cîteva bălți spălăcite ivite din topirea diverșilor nămeți. Și totuși, nimic în jur nu mai e strict încremenit, s-a mai dus senzația de neclintire făr' de speranță. Acum totul curge, în fața ta, pe tine, eventual, pe strada pe care începi să poți înainta. Iar soarele mai reușește să-și itească cîte-o rază prin pîcla umedă de zi cu zi.

Pe scurt, a venit un soi de pre-primăvară, cea adusă de Sfîntul Valentin și de Dragobete, chiar dacă *„the birds and the bees"* nu și-au intrat încă în drepturi complet. În acest context incert, totuși, se vînd pretutindeni flori de primăvară. Clasicele zambile – cîte una-ntr-un buchet, albă, roz sau albastră, încărcată și-ngrămădită peste poate – sînt printre primele oferte. Așa standard, cum par și cum sînt, rămîn florile mele preferate. Pe ele le alegeam, din prima, cînd jucam, pe vremuri, „Flori, fete, filme sau băieți". Pînă la urmă, dacă stau să mă gîndesc, gusturile mele nu se dovedesc prea rafinate (cred că la băieți l-aș pune pe Clooney, previzibil). Mi-au plăcut întotdeauna zambilele supraîncărcate, cu mirosul lor excesiv, și mereu am primit lalele zvelte, rafinate, delicate. O singură dată m-am umplut de zambile, cred că-n clasa a opta, cînd, în sfîrșit, ziua mea a picat în timpul școlii și i-am anunțat pe toți că mi-o voi serba acolo. Majoritatea mi-au adus flori, în special zambile. Și țin minte și acum cît de fericită și mîndră am fost să defilez cu ele, pe jos, pînă acasă.

Crescînd, relația mea cu florile a luat-o razna. Vrînd, probabil, să nu fiu convențională (deși ostentativele zambile continuau să îmi placă, în particular), ci rebelă (un soi de *hippie* întîrziată), am descoperit (sau decis) că nu îmi place să primesc flori. Că băieții care aduc flori cînd vin să te ia în oraș sînt niște pămpălăi sclivisiți care te plictisesc. Mai ales atunci cînd vin îmbrăcați elegant, în costum. Că cei adevărați sînt puștii pavoazați în negru, care abia vorbesc și abia se uită la tine, dar ascultă *hard rock* și te duc la filme negre și ele. Nici vorbă de vreun cadou. De asta, în clasa a zecea, l-am detestat pe băiatul frumușel și politicos care mă aștepta aproape în fiecare zi la școală cu o floare. Tot așa cum, la mare, vreo doi ani mai tîrziu, mi s-a luat de Făt-Frumos-ul smead cunoscut pe plajă cînd, după o seară la discotecă, a început să-mi vorbească de stele.

Nu-mi displăceau florile în sine. Îmi plăceau cele din curtea bunicului meu, chiar cînd acesta devenise foarte bătrîn și aproape că nu mai vedea și nu mai putea să le îngrijească: pînă și atunci, la începutul primăverii, în curtea lui înfloreau, „reglementar", cîțiva ghiocei și niscaiva brînduțe. La Cumpătu, în Sinaia, dădeai peste poieni întregi vîrstate cu brînduțe și, în general, era o plăcere să te plimbi printre ele. Fără ca neapărat să le culegi.

Tatăl meu era împotriva florilor rupte, moarte. Dacă era să cumperi vreodată flori, măcar le luai în ghiveci. Cît eram eu mică, mama nu părea interesată în mod special de flori. Dar mai tîrziu, cînd și-a făcut, în sfîrșit, „casa visurilor" ei, a devenit o maniacă a ghivecelor. Nu numai că le uda zilnic, dar fiecare dintre ele își avea ritualul ei. Îngrijirea și udarea lor durau peste o oră, zilnic. Și nu o făcea după capul ei, ci avea chiar și o consultantă horticolă, care venea din cînd în cînd și spunea de ce ar mai avea nevoie fiecare floare.

După ce mama n-a mai fost, o parte dintre florile ei au ajuns la mine. Care, pînă atunci, nu avusesem cine știe ce relație cu plantele. Ca prin miracol, florile de la ea au rezistat, au continuat și continuă să înflorească. Uneori devenind uimitor de frumoase, precum trandafirul galben sau orhideea. Sensibilizîndu-mă chiar și pe mine, cea care, acum cîțiva ani, nici n-aveam ochi pentru natura din jur. Și care, acum, încep tot mai mult să o descopăr, să mă bucur de fiecare pată de culoare dintre blocurile cenușii, să simt cînd magnoliile încep să înflorească în oraș și cînd celebrii mîțișori galbeni împînzesc Parcul Tineretului.

Atunci florile devin altceva decît cele din buchetul lui Don Johnston (Bill Murray) din *Broken Flowers* (Jim Jarmusch, 2005), de care mai nimeni nu avea nevoie. Chiar decît cele mov, cu alură sălbatică, pe care Jane Adler (Meryl Streep), în *It's complicated* (Nancy Meyers, 2009), și le culege singură din propria grădină, într-un moment de bună dispoziție și clarificare de dimineață. Devin, strict acolo unde s-au nimerit să crească, semnul primăverii adevărate, cu mult mai puține griuri și cu mai multe rozuri, pe care o tot așteptăm. Și despre care, atunci cînd vine, mereu nu ne vine să credem că se întîmplă, iarăși.

„Cu trăitul în sine stăm mai prost“

– dialog cu regizorul Nae CARANFIL –

***Nae Caranfil** a dat sute de interviuri. Zilele astea răspunde la întrebări despre noul său film:* 6,9 pe scara Richter. *Așadar, am convenit să nu-i mai iau un interviu în care, inevitabil, mi-ar spune ce le spune tuturor, ci să-l provoc cu cîteva afirmații ale unor regizori pe care Nae Caranfil îi admiră. Iată ce a ieșit din acest joc.*
P.S. Nae Caranfil a primit luni, 20 februarie, Premiul „Omul cu dileme – 2017“ din partea revistei noastre.

„Dacă ai de gînd să spui oamenilor adevărul, fii comic, altfel te vor ucide.“ (Billy Wilder)

S-ar putea ca termenul „comic“ să fie o traducere ușor improprie a originalului *„funny“* – adică „nostim“, sau poate chiar „distractiv“. N-aș înghiți această afirmație pe nemestecate, cu toată admirația mea față de geniul comic al lui Wilder. Să nu uităm că el este autorul celui mai *adevărat* film despre fața întunecată a Hollywood-ului, *Sunset Boulevard* (nici urmă de comedie în el), a primului film american care a tratat cu seriozitate problema alcoolismului *(The Lost Weekend)*, a peliculei ce inaugurează genul „film *noir*“ *(Double Indemnity)*, unde cele cîteva scăpărări de umor fac să-ți înghețe sîngele în vine. Iată numai trei exemple din filmografia lui Wilder ce plesnesc publicul cu *adevăr* peste față, fără să folosească nici un strat de rîs protector, iar spectatorii, în loc să-l ucidă, l-au adulat. Așa că Wilder a murit de moarte bună, la o vîrstă înaintată. Dar, personal, cred că dacă reușești „să spui oamenilor adevărul“ sub masca unei comedii sclipitoare, performanța este dublă.

„Publicul nu greșește niciodată. Un spectator poate fi un imbecil, dar o mie de imbecili adunați în întuneric este formula geniului critic.“ (Billy Wilder)

Cîți mai adună astăzi o mie de „imbecili“ în aceeași sală de cinema? „Au trecut vremile-acelea, vremi de fapte strălucite...“ Lumea s-a schimbat, Hollywood-ul încă și mai mult. Pe vremea lui Wilder, un film își juca șansa în fața publicului în luptă dreaptă. Astăzi, mașinăriile publicitare puse la punct de marile studiouri anulează aproape total discernămîntul publicului de mall, care își împarte în mod egal atenția între ecran, cutia cu *nachos* și telefonul mobil. Filmul a devenit o anexă la punga de popcorn, și nu invers. Cinefilii înrăiți mestecă cinema în singurătate. Mai există însă publicul de festival, entuziast, perseverent, radical. Dar acesta consumă exclusiv ce-i dau să rontăie selecționerii. Care selecționeri, de multe ori, sînt departe de a întrupa – ca să-l citez pe Wilder – „formula geniului critic“.

„Dacă iubești filmele suficient de mult, poți și tu să faci un film bun.“ (Quentin Tarantino)

Da. Dar e valabil și contrariul. Neorealismul italian, Noul Val francez, filmul cehoslovac al anilor '60 și chiar Noul Cinema românesc s-au născut dintr-o reală și acută greață resimțită de niște cineaști aspiranți față de ipocrizia și artificialul filmelor pe care erau siliți să le înghită. Fiecare dintre aceste curente (mai sînt și altele) a început ca o cruciadă împotriva falsului, a minciunii acomodante, pentru captarea gustului realității. Și chiar dacă multe dintre ele au sfîrșit prin a pierde viteză și a eșua în manierism și repetare, mari autori de film și-au afirmat identitatea prin situarea pe o poziție de adversitate față de cineaștii consacrați ai timpului lor. În cazul lui Tarantino, însă, iubirea de cinema, chiar și tandrețea pe care o resimte pentru unele filme proaste, nu poate fi pusă la îndoială.

„Sînt tentat să împart istoria nu înainte și după Christos, ci înainte și după Lumière.“ (Milos Forman)

Eu sînt tentat să împart istoria înainte și după Forman. Sper ca cineva, în viitor, s-o împartă înainte și după mine.

„Trăiește ca și cum ai muri mîine, lucrează ca și cum n-ai avea nevoie de bani și dansează ca și cum nu te-ar privi nimeni.“ (Bob Fosse)

Asta îmi aduce aminte de un filmuleț pe care l-am văzut pe YouTube, în care coregrafiile atît de celebre ale lui Michael Jackson erau dovedite, prin comparație, ca tributare stilisticii lui Bob Fosse. Superstarul părea a fi împrumutat aproape totul, pînă și faimosul *„moonwalking“*, de la autorul lui *All That Jazz*. Cred că Michael Jackson a preluat, printre multe altele, și ultima dintre „poruncile“ de mai sus: a dansat ca și cum Bob Fosse nu era acolo să-l vadă.

„Gîndește-te la tine însuți măcar o dată în viață, altfel vei pierde cea mai bună comedie din lume.“ (Charlie Chaplin)

> *„Filmul a devenit o anexă la punga de popcorn, și nu invers.“*

Îmi amintesc că în filmul lui Attenborough despre Chaplin există o scenă în care eroul, singur într-un depozit de costume și recuzită, culege de pe niște rafturi prăfuite elementele care urmează să-l compună pe celebrul Charlot: bocancii, melonul și bastonul. Totul se petrece ca într-un abur magic, gesturile sînt ralentizate, muzica somptuoasă ne anunță că o legendă e pe cale să se nască. În realitate îmi imaginez episodul mult mai puțin solemn: afară, pe platoul de filmare, echipa e presată de timp, neofitul Chaplin trebuie să-și găsească la repezeală o vestimentație caraghioasă, drept care înșfacă ce îi cade sub mînă, iar hazardul face ca această combinație, plus geniul artistului, să creeze apoi cel mai popular brand al secolului XX. Dar fervoarea mea demitizantă are o hibă: la o analiză mai atentă, descopăr ceva spectaculos... Chaplin și-a creat un costum de sărăntoc – sigur, cu cîteva elemente de respectabilitate ridicolă, dar esențialmente vorbim despre un coate-goale. Or, comediile burlești din vremea aceea nu etalau sărăcia, oamenii veneau la film să rîdă de burghezi, de polițiști, de beți, de amorezi timizi sau infatuați. Charlot este primul personaj din istoria filmului care creează material comic din *foame*, adică din ceva care nu e de rîs! Cred că în clipa aceea, în acel depozit de costume, s-a gîndit la el însuși, la copilăria și adolescența lui petrecute în mizerie lucie – și întorcîndu-se cu gîndul la acea Londră victoriană din care plecase să-și afle destinul, a găsit sămînța celor mai bune comedii din lume.

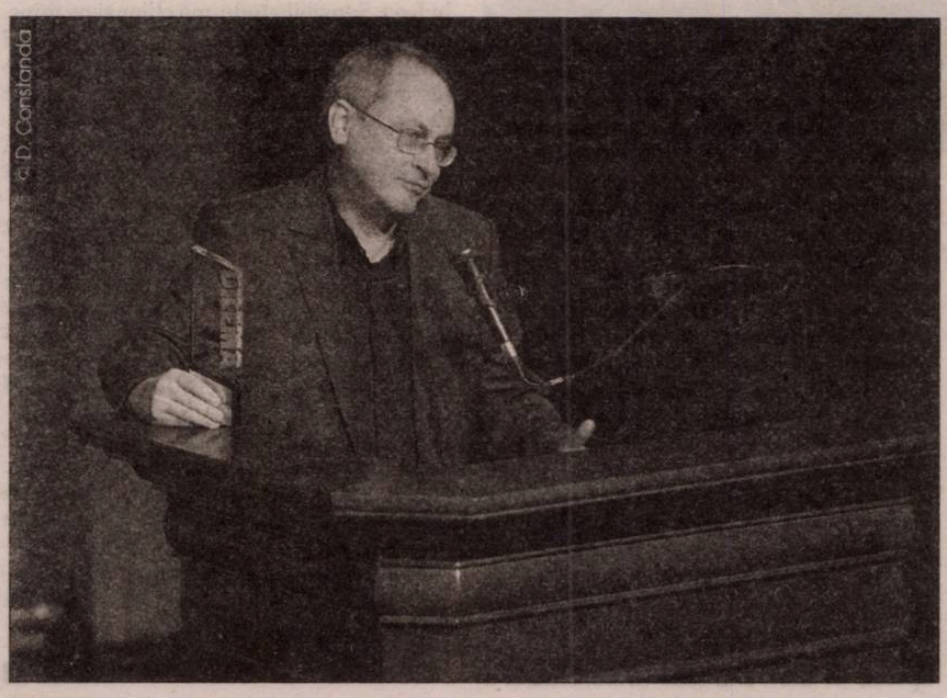

„Nu-mi explica ce fac! Nu vreau să știu!“ (Federico Fellini)

Asta e o atitudine care-mi stîrnește invidia. E joaca unui copil. E libertate totală. Eu nu sînt așa. Eu construiesc meticulos. Simt nevoia să fiu permanent în control. Necunoscutul, neprevăzutul îmi provoacă panică. Filmul meu nu „se face“. E deja făcut, există în imaginația mea și se „reface“ pe platou. Sigur, dacă Dumnezeu (regizor și el) vrea să-și vîre neapărat coada în munca mea, îi mai dau voie uneori. Sînt momente cînd se dovedește inspirat. Dar tot eu apar pe generic. Altfel, am o bănuială secretă că Fellini se alintă. E de ajuns să-i vezi desenele, crochiurile, care sînt parte integrantă a pregătirii filmelor lui, ca să intuiești cu ce precizie de ceasornicar lucrează. De unde și sfatul meu pentru tinerii cineaști: faceți ce face Fellini, nu ce zice Fellini că face...

„Cred că televiziunea a trădat înțelesul discursului democratic, adăugînd haosul vizual confuziei sonore.“ (Federico Fellini)

Aș fi curios să aflu cam cînd a fost lansată această afirmație. Ceva îmi spune că ea datează de pe la începutul anilor '70, atunci cînd, în Italia, sălile de cinema au intrat în criză. Televiziunea confiscase o bună parte din publicul care, de-a lungul celor două decenii precedente, alimentase gloria cinematografiei italiene. Marile săli de cinema, realizînd că bate vîntul printre fotolii goale, au parcelat spațiul în săli minuscule, în speranța că mai multe titluri pe afiș vor aduce mai mulți spectatori și că astfel vor supraviețui. Filmul italian n-a mai recuperat nici pînă în ziua de azi popularitatea de care se bucurase în trecut. Iar televiziunea... e cea pe care o știm. Mă întreb ce-ar fi spus Fellini, dacă mai trăia, despre explozia de calitate a serialului TV la care sîntem martori astăzi. L-ar fi deranjat oare uriașa cantitate de material narativ pe care serialele o pun la dispoziția spectatorului în propriul apartament, lăsîndu-i libertatea de a-l savura cînd și în orice formulă are chef? *Switch*-ul de la receptarea unui film în regim de spectacol colectiv la cea solitară, asemănătoare mai curînd experienței lecturii, l-ar fi stimulat sau descurajat? Și-ar fi putut imagina viziunile lui baroce pe o plasmă, fie ea și cu diagonală mare?

„Cea mai mare teamă pe care o am este că voi muri cu regrete și, bineînțeles, exact asta se va întîmpla.“ (Alexander Payne)

Non, je ne regrette rien... Nu toți sîntem Edith Piaf. De multe ori mă trezesc și eu practicînd banalul joc imaginar prin care, transportat înapoi în timp, la 20 de ani, mă întreb ce aș schimba în destinul meu, știind tot ce știu acum. Aș face, probabil, aceleași filme. Dar m-aș ocupa altfel de ele, așa încît să nu mă trezesc astăzi în imposibilitatea (fizică și juridică) de a *visa măcar* la un cofret cu DVD-urile filmelor mele. Ei, dar în rest, cîte mii de alte lucruri aș repara, aș face altfel, n-aș mai face deloc! E la fel de tentant să-ți critici viața pe care ai trăit-o cum e să faci critică de film sau comentarii sportive. Pînă la urmă, toți ne pricepem la asta. Cu *trăitul* în sine stăm mai prost.

a consemnat Sever VOINESCU

„Putin joacă poker, la cacealma și intimidare“

– interviu cu Garry KASPAROV –

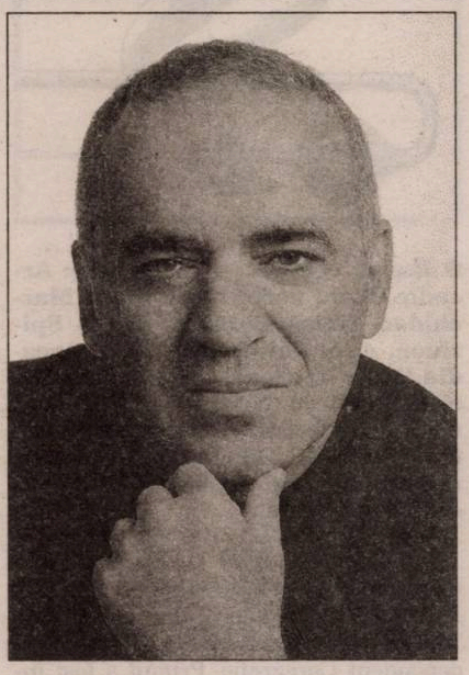

Este unul dintre cei mai mari șahiști ai tuturor timpurilor, a fost campion mondial și numărul unu în lume timp de 20 de ani. Din 2005, ***Garry Kasparov*** *s-a retras din șahul profesionist și a început să activeze în fruntea opoziției împotriva lui Vladimir Putin. A fost hărțuit, amenințat de autorități și de poliție, iar de două ori a fost chiar arestat. În prezent, trăiește în Statele Unite, scrie articole de presă și cărți* (Vine iarna! De ce trebuie opriți Vladimir Putin și inamicii libertății, *a fost tradusă la Editura Litera în 2016). Îl succede pe Vaclav Havel la președinția Fundației pentru Drepturile Omului.*

Domnule Kasparov, cred că prima întrebare pe care revista noastră v-o adresează este aproape inevitabilă în actuala conjunctură internațională: cum vă imaginați viitorul relațiilor dintre Vladimir Putin și Donald Trump?

Bazîndu-ne pe observații, Trump n-ar spune nimic împotriva lui Putin. De ce se întîmplă asta nu putem ști, dar e ceva foarte îngrijorător și, în întreaga sa prestație, ăsta e singurul subiect în care a fost consecvent. Problema este că SUA și Rusia nu au deloc interese comune, așa că apariția conflictului e inevitabilă. El poate apărea legat de chestiunea Iranului, care depinde de Putin, sau oriunde în altă parte, dar în cele din urmă Trump va trebui să aleagă în mod public între ciudata sa loialitate personală față de Putin și interesele Statelor Unite.

Știu că ați apreciat atitudinea politică a lui Ronald Reagan, care a știut cum să vorbească cu liderii URSS în anii '80. Există unele păreri care sugerează o posibilă similitudine între administrațiile Reagan și Trump. Considerați că sînt greșite aceste păreri?

Nu poate fi ceva mai greșit. Reagan a avut un nucleu moral ferm, o credință sinceră în bine și rău, și știa că e important să fie de partea libertății din întreaga lume, chiar dacă uneori era necesar să mai și negocieze. Nimic din cuvintele sau acțiunile lui Trump nu sugerează o asemenea axă morală, ca să nu mai vorbim despre grija pentru drepturile individuale din America sau din restul lumii. Aș fi fericit să-mi dovedească că mă înșel, dar, din păcate, continui să am dreptate în legătură cu el și cu alți asemenea oameni.

În ultimă instanță însă, credeți că Donald Trump poate fi considerat de partea bună a baricadei sau că poate fi atras de această parte?

Dacă Trump stă de partea drepturilor individuale, a dreptului la libertate și securitate în lumea liberă, el va fi de partea bună a istoriei. Pînă acum, el e doar de propria lui parte și de partea lui Putin. Asta nu e foarte încurajator, atîta vreme cît Putin reprezintă exact opusul acestor drepturi. Speranța mea, greu de imaginat chiar acum, e că unele înfrîngeri în fața unor curți de justiție din Statele Unite și niște viitoare situații jenante pe scena internațională îl vor „vindeca“ pe Trump de unele dintre tendințele sale egocentrice și autocrate. Nu cred că el se poate schimba sau că se va schimba ca persoană, dar nu-i place să piardă, iar asta l-ar putea împinge să țină mai tare seama de cei cu mai multă experiență și mai capabili din cabinetul sau din anturajul său.

Ați scris în cartea dvs. Vine Iarna! *că liderii occidentali ar trebui să-i asculte pe disidenții din diverse părți ale lumii, chiar dacă nu le va plăcea să audă ce au aceștia să le spună, pentru că doar disidenții le pot prezenta realitățile grave pe care mulți alții își permit să le ignore. Dvs. personal ați stat de vorbă cu mulți lideri occidentali. Cît de mult credeți că au fost influențați aceștia de astfel de discuții?*

Din păcate, în mod rar, dar trebuie să continui să încerci în scopul de a găsi aliați politici aflați la putere. E important să li se reamintească liderilor democrați că esența acestui sistem de guvernare e aceea de a proteja grupurile minoritare și persoanele care au, de fapt, nevoie de protecție. Majoritățile și clicile puternice nu au nevoie de protecția guvernului pentru a fi echilibrat cîmpul de joc. Există întotdeauna cîțiva lideri sau candidați care înțeleg că o mișcare marginală astăzi s-ar putea transforma mîine într-o puternică tendință.

Vorbind despre viitor, e posibil de imaginat ca Vladimir Putin să nu candideze la președinția Rusiei în 2018? Va fi președinte pînă în 2024? Și după aceea?

Putin va fi la putere pînă cînd va fi îndepărtat cu forța. Acest lucru a devenit clar din 2012, cînd a avut ultima șansă de a încerca să plece pașnic. Calendarul alegerilor din Rusia este în cea mai mare parte irelevant, tot așa cum irelevante sînt și alegerile propriu-zise. După 17 ani, care ar fi diferența la 18 sau la 24 de ani? El e un dictator, iar alegerile sînt un teatru.

„În Rusia, «primăvara» va fi bruscă.“

Există păreri destul de răspîndite în lume, de tipul: „Putin este popular în Rusia“ sau „Rusia are nevoie de un lider puternic, ca Putin“. Ce părere aveți despre acest gen de opinii?

Liderii populari își pot permite alegeri corecte, media liberă și opoziție. Dacă există doar un singur restaurant în oraș și acolo se servește un singur fel de mîncare, este acest fel „popular“? El a distrus orice alternativă politică și folosește 24 de ore pe zi și 7 zile pe săptămînă propaganda pentru a se promova pe sine drept salvator și a-l numi trădător pe oricine îl critică. Asta nu e popularitate, în felul în care acest cuvînt este folosit în lumea liberă. E o popularitate „cult“, ca în orice dictatură îndelungată. Saddam Hussein și Moammar Gadhafi erau și ei „populari“, în acest fel.

Există percepția că, în anii '90, Rusia ar fi putut urma o cale complet diferită, mai democratică și mai apropiată de Occident. A existat într-adevăr o astfel de posibilitate sau a fost doar o iluzie?

A fost o posibilitate foarte reală, dar nu putem da vina pentru eșecul nostru doar pe Putin sau pe orice alt lucru singular. Ne-am pus prea multă încredere în Elțîn, de exemplu, și am permis fricii noastre de o revenire a comuniștilor să ne facă orbi la nevoia de a consolida instituțiile democratice. Nicicum n-ar fi fost ușor, desigur, pentru că economia rusească și sistemul politic erau atît de fragile după deceniile de comunism. Dar uneori visez la o Rusie în care Boris Nemțov, un democrat adevărat, ar fi devenit prim-ministru și apoi președinte în locul lui Putin, un revanșard sovietic și KGB-ist. În loc de asta însă, Boris a fost marginalizat și asasinat.

Se spune adesea că aceia care fac strategii pentru Moscova joacă un fel de șah geopolitic. Sînt chiar atît de calculați sau e doar o impresie?

Nu, șahul nu este metafora potrivită pentru dictatura unui singur om, ca a lui Putin. El nu-și poate permite să joace pe termen lung, atunci cînd supraviețuirea sa depinde de răspunsurile și amenințările de zi cu zi. El joacă poker, la cacealma și intimidare, contînd pe adversari slabi care să renunțe și să ignore faptul că el nu joacă după reguli.

Continuînd totuși comparațiile cu șahul, putem spune că, în epoca Războiului Rece, jocul politic global a fost unul de tip închis (cu structuri puternice și multe piese pe tablă), în timp ce astăzi este un joc mai deschis și mai imprevizibil? Jocul actual poate fi mai periculos?

Evident, ca orice persoană care s-a născut și a trăit în spatele Cortinei de Fier, în special în URSS, nu aș dori să mă întorc la acele zile, indiferent cît de previzibile erau. Trebuie întotdeauna să ne străduim să lărgim libertatea, să avem cele mai bune rezultate posibile și nu să ne dăm bătuți atunci cînd acestea nu sînt pe cît am sperat. Pericolul ar fi acela de a prefera stabilitatea represiunii în locul imprevizibilității libertății. Poți crede la început că s-ar putea găsi un echilibru în prima variantă, dar lucrurile nu funcționează niciodată în acest sens. Odată ce ai început să sacrifici libertatea în numele naționalismului, sau al stabilității, sau al luptei împotriva corupției, sau pentru orice altceva, nu-ți vei mai putea recăpăta ușor acea libertate, iar celelalte avantaje se pierd și ele curînd. Aceasta a fost lecția noastră dură din Rusia.

Cum vedeți poziția României și a țărilor din Europa de Est în acest joc? Cît de mare este pentru noi pericolul puterii lui Putin?

România și estul Europei au un rol important de jucat, ca povești de succes ale ieșirii din întuneric către lumină. Recăderea în autocrație, nu contează cum e deghizată aceasta, ar fi o lovitură teribilă. A crede că ați avea un prieten adevărat în Putin e o uriașă greșeală, pentru că lui nu-i pasă decît de el însuși. Nu vă puteți proteja interesele naționale și în același timp să fiți și aliați cu Putin, trebuie să alegeți ori una sau alta. Putin vrea să submineze democrația și unitatea Europei pentru că știe că îl amenință, și pînă în prezent a avut bune reușite cu această politică. Dar, așa cum a dovedit în Georgia și Ucraina, nu s-a sfiit să folosească nici forța militară pentru a destabiliza și nici măsuri active de tipul propagandei și a *hacking*-ului. Putin nu are nimic de pierdut dacă nimeni nu i se opune, așa că va continua să facă presiuni peste tot pe unde poate. Acest lucru este foarte periculos pentru că în cele din urmă va împinge lucrurile tot mai departe.

Care credeți că ar fi, de fapt, obiectivele regimului Putin? Au ei un fel de vis? Unde ar dori Puterea de la Moscova să ajungă, în cele din urmă?

Ceea ce am spus acum zece ani e încă valabil. Lui Putin și clicii lui le pasă doar de bani și de puterea necesară care le poate garanta acești bani. Ei nu sînt ideologi, imperialiști sau strategi. Putin face ceea ce trebuie să facă în fiecare zi pentru a rămîne la putere. Asta înseamnă să-i sperie pe oameni cu inamici fictivi din interiorul și din afara Rusiei, cu războaie inutile ca acelea din Ucraina sau Siria și cu propaganda urii. Asta înseamnă a păstra fericit cercul interior al Puterii, prin menținerea fluxurilor de bani dinspre trezoreria Rusiei către companiile lor private și conturile lor bancare. E ceva plictisitor, iar oamenii doresc răspunsuri mari și complicate. Dar urmărirea traseului banilor răspunde întotdeauna oricărei întrebări.

Întreaga lume cunoaște faimoasa rivalitate Kasparov-Karpov și această rivalitate șahistă a fost cu atît mai interesantă cu cît toată lumea știa că ea are și o dimensiune politică. Cine ar fi, în Rusia de astăzi, un Karpov al dvs.?

Lupta mea este acum pentru viitorul Rusiei, să încerc să construiesc în străinătate o presiune împotriva regimului Putin, să lucrez pentru ziua cînd Rusia va fi liberă și puternică. Vom avea nevoie de oameni pregătiți pentru a construi o democrație și a rezista numeroaselor forțe întunecate, gata să profite de căderea inevitabilă a lui Putin. Dușmanii mei sînt toți cei aliați cu Puterea împotriva libertății, care colaborează cu regimul Putin în loc să încerce să facă Rusia mai bună pentru toată lumea. Dar zilele de rezistență politică în Rusia lui Putin sînt încheiate, așa cum a devenit clar în 2012. Chiar mai mult decît în timpul ultimilor ani ai URSS, disidența e controlată și limitată. Toată lumea înțelege care sînt limitele și colaborează tacit. Cei care colaborează în mod deschis, cu mîndrie, sînt evident, de departe, cei mai răi.

Recenta dvs. carte e intitulată sugestiv Vine iarna!. *Dar după iarnă vine întotdeauna primăvara. Vă puteți imagina această primăvară? Cum ar putea fi?*

În Rusia, tot ce știm e că va fi bruscă. Alergăm într-un maraton care, în orice moment, se poate transforma într-un sprint de 100 de metri. Visul meu continuă să fie o Rusie care să facă parte din lumea modernă, nu o „putere regională“ care-și reprimă poporul și își intimidează vecinii. Nu există nici un motiv ca acest lucru să nu se întîmple, dacă destui oameni îl doresc. Nu există vreo componentă genetică a trăirii sub dictatură, așa cum România și multe alte națiuni au demonstrat de la căderea Cortinei de Fier. Tocmai de aceea Putin încearcă să submineze democrația în Ucraina și oriunde în altă parte, pentru că este un exemplu prost pe care rușii pot să-l vadă. Dar, în cele din urmă, va trece vremea lui și a trucurilor lui, iar Rusia va avea o nouă șansă de a gusta libertatea, și eu sper că n-o va irosi.

a consemnat Andrei MANOLESCU

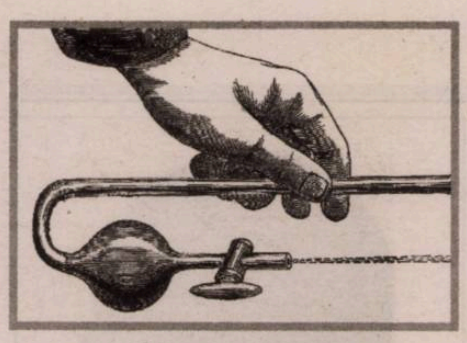

Oana STOICA

rosencrantz & co

Linotip. Narațiuni urbane

● ***Babel,* concept și coregrafie: Arcadie Rusu. Performeri: Ioana Marchidan, Galea Bobeicu, Diana Spiridon, Alex Călin, Alin State, Arcadie Rusu. Muzică: Alexandru Suciu. Scenografie & *light design:* Hermina Stănciulescu. Coproducție Centrul Național al Dansului București și Linotip – Centru Independent Coregrafic.**

Palatul „Universul" din centrul Capitalei se transformă într-un *hub* cultural. În decurs de cîteva luni, aici s-au deschis Teatrul Apollo 111 și Linotip – Centru Independent Coregrafic. Primul a fost inaugurat toamna trecută cu spectacolul lui Radu Jude, *Ali: Frica mănîncă sufletul,* cel de-al doilea a avut primele două premiere oficiale de curînd.

Creat și administrat de Ioana Marchidan și Arcadie Rusu, coregrafi și dansatori activi atît în zona dansului contemporan, cît și în teatru, Linotip apare pe fundalul crizei cronice a sălilor de repetiții și reprezentații pentru dans contemporan și pe care cele două spații existente, Centrul Național al Dansului (instituție de stat) și WASP (independent), nu reușesc să o amortizeze. Situația este precară, în primul rînd la nivelul fondurilor pentru obținerea cărora se depun eforturi mari (este vorba de licitațiile interne – AFCN, ARCUB etc. – și internaționale de proiecte/programe culturale) care uneori îi epuizează pe managerii culturali, determinîndu-i să renunțe la închirierea de spații. Așa a dispărut un alt loc destinat dansului contemporan, Zona D, administrat de Cosmin Manolescu și Ștefania Ferchedău.

Linotip oferă un spațiu central pentru dans și un program repertorial – spectacolele vor fi reprezentate periodic, într-o stagiune. Locul este amenajat ca un mix ironic între clasic și industrial, cu o scenă luminată cu reflectoare și lămpi mari, acționate la vedere în timpul spectacolelor *(light design:* Hermina Stănciulescu) – vara ar putea fi folosite și ferestrele ca surse de lumină – și cu fotolii roșii, de pluș (ca la teatrul clasic, de unde și ironia). Trebuie menționată „cortina", o bandă de delimitare care transformă scena în spațiu de lucru (sau în „locul faptei").

Primele spectacole, *Babel* și *2 Femei contemporane,* produse în parteneriat cu CNDB, se configurează în jurul urbanului ca spațiu mental și fizic, de dezvoltare individuală și de relaționare, mediu stimulativ și restrictiv, un loc ambivalent, incitant în provocări și deprimant prin intoleranțe.

Spectacolul lui Arcadie Rusu, *Babel,* este o arhivă sentimental-amuzantă a orașului ca organism care inhibă și provoacă deopotrivă, ba chiar generează dependențe și intoxică. Coregraful creează secvențial situații inspirate din realitatea zilnică: cozile, spitalele și vulnerabilitatea pacienților, zgomotul citadin, obsesia imaginii (proprii), dificultățile cuplului sub presiunea normelor sociale, feminitatea/maternitatea, imagistica genurilor și a vîrstelor etc.

Întreg spectacolul
umărește acest conflict al viziunilor asupra femeii.

Arcadie Rusu dezvoltă spectacolul ca o succesiune de narațiuni – povestea cozii ca tipar al competiției pentru supraviețuire și atenție etc. – și portrete – precum muncitorul cu picamer, creat de Alin State –, cu o teatralitate explicită, care trimite la Pina Bausch. Coerența și fluiditatea mișcării, tematica din domeniul cotidianului minor, neextraordinar, dramaturgia coregrafică narativă și consistența personajelor fac din *Babel* un conglomerat performativ de afectivități, aflate mai ales în penumbră, a căror fragilitate este privită însă cu umor. Spectacolul conține scene individuale sau de cuplu, dar mai ales de grup, cu sincron (evitat de obicei în dansul contemporan) și fraze coregrafice „împletite". Excelente sînt prestațiile performerilor (Ioana Marchidan, Galea Bobeicu, Diana Spiridon, Alex Călin, Alin State și Arcadie Rusu) într-un univers sonor abraziv, care extrage muzicalitate din stridența zgomotelor citadine obișnuite (muzica: Alexandru Suciu).

● ***2 Femei contemporane.* Concept și coregrafie: Ioana Marchidan. Performeri: Ioana Marchidan, Flavia Giurgiu. Muzică: Gherghel Vasile Cristian. Scenografie & *light design:* Hermina Stănciulescu. Coproducție Centrul Național al Dansului București și Linotip – Centru Independent Coregrafic.**

Cu *2 Femei contemporane*, Ioana Marchidan rămîne în zona urbanității, dar se concentrează pe condiția femeii astăzi, cînd discriminarea de gen a supraviețuit progresului mentalității și s-a insinuat dincolo de discursurile oficiale, în viața cotidiană și în raporturile dintre sexe. Spectacolul este un inventar de expresii, opinii, atitudini discriminatorii, acceptate sau tolerate în discursul public. Coregrafa face un traseu tematic cronologic, identificînd expresii de stigmatizare a feminității încă din copilărie, o retorică peiorativă care se regăsește de-a lungul vieții unei femei. Divizarea de gen se menține ulterior, cînd poziționarea femeii în societate se face după o mentalitate conservatoare ce presupune plasarea ei strict în zona casnică și în cea a eroticului.

E interesant că fundalul sonor conține discursuri (verbale) cu două atitudini contrare, una progresistă, alta retrogradă, dar impactul vine de la cea din urmă, poate prin coloratura expresiei: o voce pios-acuzator-apocaliptică susține că „e ura Satanei pe Eva cea nouă" (iertată să-mi fie dezvăluirea acestui amănunt delicios). Situația se regăsește în mentalul colectiv, unde discursul feminist *(„We must raise our daughters differently. We must also raise our sons differently")* se afișează la nivel oficial, dar nu este asumat de masă, unde mentalitatea patriarhală e încă puternică.

De altfel, întreg spectacolul umărește acest conflict al viziunilor asupra femeii. Cele două performere, Ioana Marchidan și Flavia Giurgiu, evoluează sincron în scene care conturează domesticitatea – precum frămîntatul pîinii – și scene de impersonare a masculinității – femeile descoperă „superioritatea" agresivă a penisului sau își asumă identitatea feminină prin negarea anonimizării (secvența bărbaților pe sîrmă). Un balon-cap de femeie (o metarealitate) este inscripționat cu expresia *„My body, my choice"*. Dar finalul este pesimist: erotizarea imaginii feminine în mentalul colectiv (pantofii cu toc) duce la sufocare (casca de motociclist).

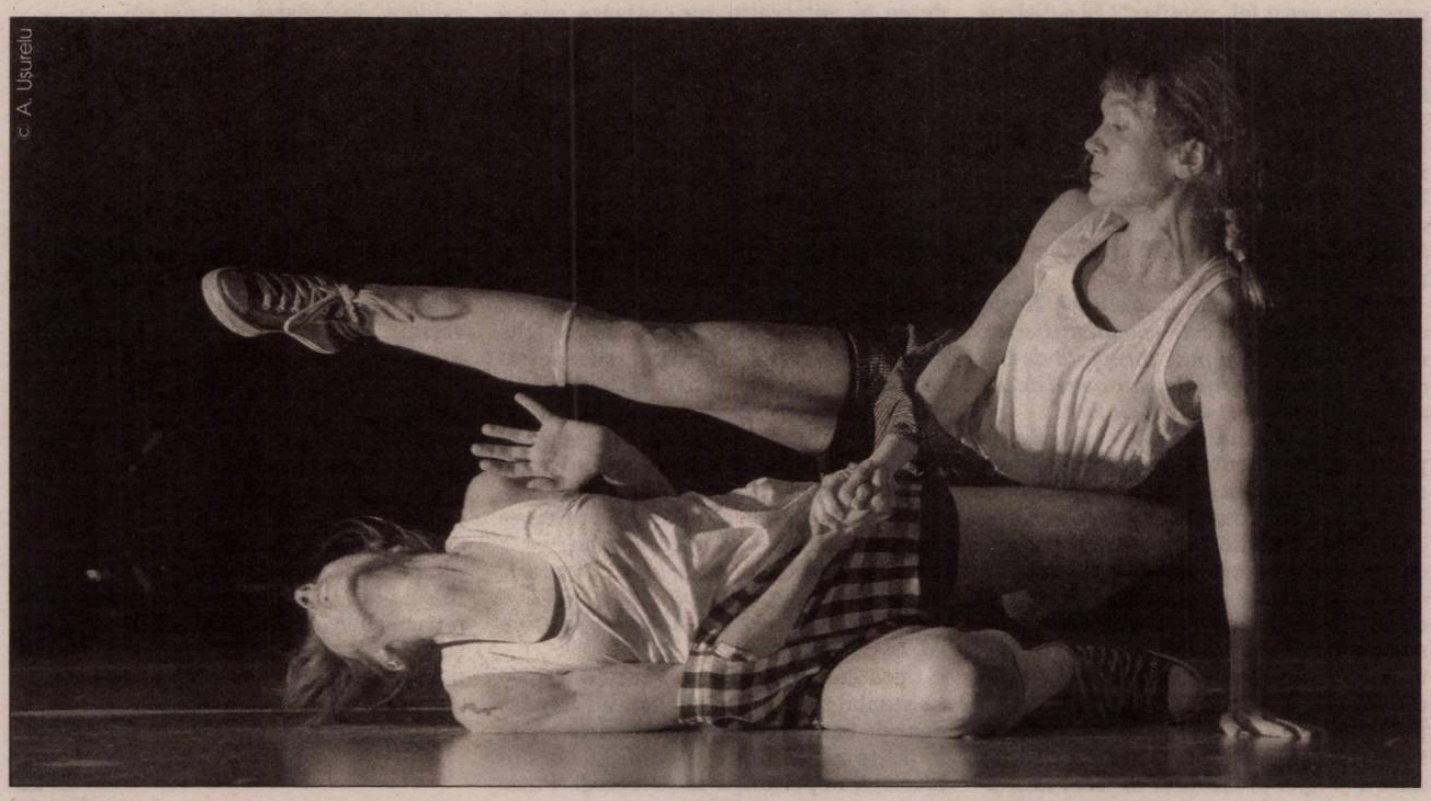

***Oana Stoica** este critic de teatru.*

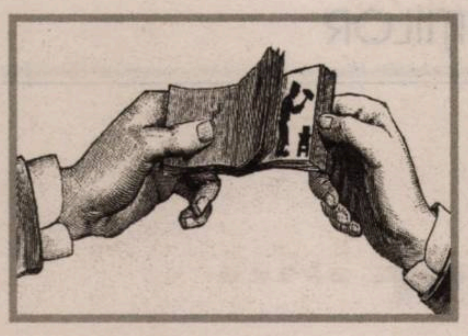

Marius CHIVU

feedbook

Dincoace de Cortina de Fier

● **Gabriel García Márquez, *Călătorind prin Europa de Est*, traducere de Tudora Șandru-Mehedinți, Editura RAO, 2016.**

Călătorind prin Europa de Est este o mică capodoperă a literaturii comice de călătorie. Doar cantitatea de tristețe egalează umorul cu care scriitorul columbian relatează cele cîteva călătorii pe care le-a întreprins, cu doar două excepții, pe cont propriu dincolo de Cortina de Fier între 1955 și 1957. Gabriel García Márquez era un tînăr jurnalist de 30 de ani cu convingeri comuniste cînd a făcut aceste relativ scurte călătorii în țările socialiste din Europa: Germania Democratică, Polonia, Cehoslovacia, URSS și Ungaria (din păcate, singura referință la România este legată de exilul forțat al lui Imre Nagy), astfel că viziunea sa romantică asupra socialismului care schimbă fundamental în bine societățile, aducînd prosperitate și fericire poporului muncitor, intră într-o bruscă coliziune cu realitatea sărăciei și a presiunii ideologice. „Poporul din Germania de Est luase puterea, mijloacele de producție, comerțul, băncile, comunicațiile și totuși era un popor trist, cel mai trist pe care-l văzusem vreodată“, notează jurnalistul. Imaginația și inventivitatea celui care avea să devină în cîțiva ani marele scriitor (în momentul călătoriilor nu publicase decît trei volume de povestiri) sînt concurate permanent de absurdul cotidian comunist. Reportajele sud-americanului par mostre de realism cîtuși de puțin magic, dintr-un tărîm ce pare azi inventat.

Ca jurnalist, tînărul Gabriel García Márquez e conștient de capcanele propagandei de ambele părți ale Cortinei și decide să vadă realitatea comunistă cu propriii ochi. Prima călătorie o face în Germania de Est, iar absurditatea Berlinului, oraș fals, reconstruit în două jumătăți („toată dimineața am căutat orașul, dînd raite prin el fără să-l găsim“), îi oferă imaginea clară a celor „două mentalități opuse de fiecare parte a porții Brandenburg“. (Zidul Berlinului avea să fie construit cîțiva ani mai tîrziu, marcînd la propriu granița dintre cele două lumi.) Sărăcia și tristețea oamenilor demoralizați de politica oficială răzbate din fiecare pasaj. Atmosfera e apăsătoare, chiar dacă călătoriile în Cehoslovacia și în Polonia, țări despre care spune că sînt „singurele țări socialiste care se uită spre Occident“, par, în ciuda prezenței militarilor ruși, ceva mai destinse. Talentul tînărului jurnalist rezidă în observațiile sale, concentrate și memorabile: „dincolo de Cortina de Fier trecerea unei frontiere e un eveniment“, „magazinele de stat oferă articole noi care par vechi și la prețuri ridicate“, „o parte dintre polonezi sînt catolici și comuniști în același timp: merg sîmbăta la ședințele de partid și duminica la biserică“, „sînt mai multe cozi la loterie decît la pîine“, „*«Do you speak english?»* era tot ce știa în engleză“. Relatările sînt pline de detalii politice sau de viață privată semnificative, iar vizita pe care tînărul Gabriel García Márquez o face la Auschwitz dă cîteva pagini tulburătoare („singura diferență între un crematoriu și un cuptor de pîine este ușa blindată“, „cineva avea motive să creadă că săpunul acela expus era unchiul lui“).

După șase ani de insistență, jurnalistul a primit viza pentru Uniunea Sovietică ca participant la al VI-lea Festival al Tineretului de la Moscova, eveniment cu care Gabriel García Márquez a avut ocazia să cunoască ceea ce știa că avea să i se prezinte, adică „realitatea fabricată pentru străini“. Așa cum în vizita escortată din Ungaria s-a făcut tot posibilul „să nu ne facem o idee concretă asupra situației“. De altfel, vizita în Budapesta, după revolta din 1956, sub dictatura lui János Kádár, este cea mai tristă și mai întunecată din toate cele descrise în aceste reportaje. Revenind la vizita din Uniunea Sovietică, aceasta ocupă cea mai mare parte din carte și este deopotrivă plină de absurd, umor și poezie. Jurnalistul Gabriel García Márquez scrie în cu totul altă cheie decît prozatorul Gabriel García Márquez și aceste reportaje sovietice sînt o (cu totul altă formă de) încîntare. Colosul geografic care e Uniunea Sovietică („te instalezi să locuiești în trenuri“), dimensiunile eroice ale clădirilor comuniste („o apăsătoare arhitectură de pătiserie“), scenele de viață urbană („sovieticii conduc automobilele de parcă ar fi căruțe cu cai“) sau considerațiile cu privire la schimbările sociale („dispariția claselor e o evidență impresionantă: lumea e toată la fel, la același nivel, cu haine vechi și prost croite, cu pantofi de duzină“) ori la mentalitate („rușii sînt un popor care-și dorește cu disperare să aibă prieteni“), toată atmosfera sovietică de „bigotism țărănesc“ devine un spectacol prin ochii lui Gabriel García Márquez.

Nu mai vorbesc de spectacolele propriu-zise organizate în cadrul festivalului și pe care jurnalistul are priceperea să le prezinte ca atare, ca pe niște manifestări de masă colosale, deopotrivă ca dimensiuni și ca ridicol, ale propagandei, adică „un obstacol în calea cunoașterii realității“. Vizita la mausoleul din Piața Roșie pentru a vedea mumiile lui Lenin și a lui Stalin (căruia îi face un portret memorabil: „Kafka este cel mai bun biograf al lui Stalin“) dă un capitol senzațional. În general, în fața comunismului sovietic, Gabriel García Márquez simte enorm, vede absurd și relatează comic *(vezi și fragmentul de mai jos)*. Singurul cusur al acestor reportaje scrise pentru ziar este dimensiunea lor redusă. Aș fi citit cîteva sute de pagini.

aproape de carte

Gabriel García MÁRQUEZ

Moscova: satul cel mai mare din lume

(fragment)

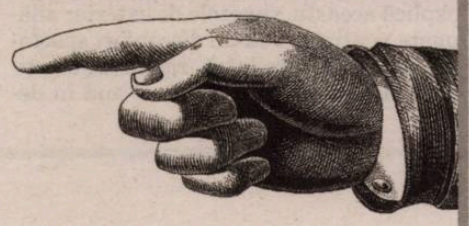

În vizita noastră la un colhoz, am fost puși în situația de a petrece un moment neplăcut, provocat de orgoliul național sovietic. Ne-au transportat pe o șosea trepidantă prin niște sate împodobite cu steaguri, unde copiii se adunau cîntînd la trecerea autobuzului și ne aruncau pe fereastră cărți poștale cu adresele lor, scrise în toate limbile occidentale.

La 120 de kilometri de Moscova se afla colhozul, o enormă feudă a statului, înconjurată de sate amărîte, cu ulițe înglodate și căsuțe în culori vii. Administratorul, un soi de senior feudal socialist, ne-a vorbit ceasuri întregi despre producția masivă a culturilor. Interpretul s-a limitat, aproape exclusiv, să ne traducă cifre astronomice. După un prînz în aer liber, în cursul căruia un cor de școlari ne-a însoțit mîncarea cu cîntece vechi, neau dus să vedem instalațiile automate de muls. O femeie foarte grasă, debordînd de sănătate, părea gata să ne arate mulgătoarea hidraulică pe care cei din colhoz o considerau drept ultimul succes în procesul tehnicizării industriei laptelui. Era, nici mai mult, nici mai puțin, un tub de cauciuc de irigator cuplat la un recipient cu robinet. Tubul avea un dispozitiv de aspirare, care funcționa conectat cu un capăt la mamelonul vacii și cu celălalt la robinet. E de-ajuns să deschizi robinetul pentru ca forța apei să execute operațiunea pe care, în Evul Mediu, o făceau mulgătorii. Toate astea, firește, în teorie. În practică, experta în mulgătoare automate care deborda de sănătate n-a izbutit să fixeze dispozitivul pe mamelon, după ce s-a tot străduit un sfert de oră, schimbînd aparatul și schimbînd poziția vacii și schimbînd, în cele din urmă, vaca. Și cînd, în sfîrșit, și-a atins scopul, toți eram dispuși să aplaudăm fără răutate, bucurîndu-ne sincer că ieșiserăm victorioși din impas…

Realitatea Uniunii Sovietice poate fi înțeleasă mai bine cînd se descoperă că progresul s-a dezvoltat în sens invers. Acesta a pricinuit dezechilibre care-i fac pe americani să se prăpădească de rîs. De pildă, puternicul TU-1904, considerat drept o capodoperă a ingineriei aeronautice, căruia nu i s-a dat permisiunea să aterizeze pe aeroportul din Londra pentru că psihiatrii englezi au decretat că ar putea provoca tulburări psihice oamenilor din vecinătate, și care are serviciu telefonic între diferitele lui etaje, este dotat cu cele mai primitive veceuri cu lanț.

Publicitate

Ancuța PROCA

dilematograf

Dana Bunescu

Recentul premiu cîștigat de Dana Bunescu la Festivalul de Film de la Berlin pentru o contribuție artistică excepțională, prin montajul filmului *Ana, mon amour* (r. Călin Peter Netzer), este o recunoaștere minoră în contextul mai larg al unei cariere artistice remarcabile (dar necunoscută pentru un public larg) care reiese cu ușurință la o simplă enumerare a filmelor la care a colaborat pînă acum în calitate de monteur și designer de sunet. De la *Moartea domnului Lăzărescu* (r. Cristi Puiu) la *4 luni, 3 săptămîni și 2 zile* și *După dealuri* (r. Cristian Mungiu), *Cînd se lasă seara peste București sau Metabolism* (r. Corneliu Porumboiu), *Toată lumea din familia noastră, Aferim!* și *Inimi cicatrizate* (r. Radu Jude), pentru a aminti doar titlurile cele mai sonore, Dana Bunescu a semnat montajul și/sau a lucrat ca designer de sunet pentru cea mai mare parte din cele mai importante filme ale cinema-ului românesc post-2000. Pe lîngă filme de ficțiune, a colaborat și la documentare *(Marele jaf comunist* de Alexandru Solomon, experimentalul *Al doilea joc* de Corneliu Porumboiu, *Autobiografia lui Nicolae Ceaușescu* de Andrei Ujică sînt doar cîteva dintre ele). Implicarea sa în procesul de creație al acestuia din urmă – neobișnuitul și remarcabilul documentar de montaj regizat de Andrei Ujică – e mai apropiată de poziția unui coautor. Pe lîngă lungmetraje, numărul de scurtmetraje la care și-a adus contribuția ar mai umple încă o listă. Iar în ceea ce privește filmele regizate de Călin Peter Netzer, *Poziția copilului,* cu care acesta cîștigase Ursul de Aur în 2013, beneficiase și el de implicarea Danei Bunescu în ambele secțiuni, de montaj și de design de sunet. Una peste alta, nu e nevoie de prea multe săpături în istoria recentă a ultimilor douăzeci de ani de cinema românesc pentru a-ți sări în ochi contribuția sa marcantă.

Cu toate acestea, numele Danei Bunescu e foarte rar amintit în comparație cu numele regizorilor (și chiar ale scenariștilor) cu care a colaborat, chiar și atunci cînd importanța activității de montaj e crucială (cazul cel mai evident rămîne *Autobiografia lui Nicolae Ceaușescu).* Opțiunile artistice ale celor responsabili de montaj sau de designul de sunet sînt rareori discutate ca decizii importante în analiza filmelor respective – accentul cade mereu pe viziunea pe care regizorul, eventual în colaborare cu scenaristul, vrea să o impună și mai puțin pe opțiunile făcute pas cu pas pentru a da formă acestei viziuni. Festivalurile de film nu se întrec nici ele în a recunoaște activitatea artistică a celorlalți participanți la procesul artistic al facerii unui film (nici în cazul celor mai mari, precum cel de la Cannes, nici în cazul celor românești). Majoritatea premiilor le revin regizorilor, actorilor și scenariștilor. Într-un interviu luat de Gabriela Filippi și Andrei Rus în revista *Film Menu* (https://filmmenu.wordpress.com/2014/11/10/interviu-dana-bunescu/), menit să contribuie la îndreptarea acestei lipse din discursul public, Dana Bunescu detalia procesul prin care lucrase la cele mai importante dintre aceste filme. Ceea ce criticul de film Alex. Leo Șerban găsise remarcabil la un film precum *4 luni, 3 săptămîni și 2 zile* (r. Cristian Mungiu), faptul că „spectatorul este luat ostatic al întîmplărilor de pe ecran", datorează mult elementelor pe care Dana Bunescu le adăugase în film. Așa cum explică aceasta, sunetele de exterior adăugate pentru a crea un disconfort spectatorului (cîini care latră, zgomotul de sticle sparte, de trenuri care se aud în depărtare) și ritmul pe care îl are filmul au fost lucruri la care contribuise major: „Toate scenele de la finalul filmului sînt refăcute, bucățică cu bucățică, din sunete separate. Otilia sînt eu – eu respir acolo, toți pașii, toate ambiențele și zgomotele care se aud le-am provocat noi, încercînd să găsim locuri cît mai liniștite în orașul acesta". Cea mai complexă contribuție a sa într-un film cred că rămîne cea de la *Autobiografia lui Nicolae Ceaușescu*. Crearea unei ficțiuni exclusiv din materiale de arhivă, fără comentarii sau inserturi care să explice spectatorului cît mai clar evenimentele, fusese făcută prin implicarea sa alături de Andrei Ujică la crearea pas cu pas a sensurilor pe care spectatorul trebuia să le perceapă. Gradul de minuțiozitate la care au recurs pentru a obține efectele dorite în scena înmormîntării lui Gheorghe Gheorghiu-Dej e descris în același interviu în care Dana Bunescu vorbește despre încercarea de reconstituire a tăcerii din cadrul unei înmormîntări: „Am văzut și ascultat foarte multe înmormîntări și pînă la urmă am găsit cîteva elemente din care să pot să recompun acea senzație de tăcere apăsătoare. Este un soi de aer, un soi de fișiit, care nu este însă mort și pe care l-am adunat în bucățele mici din înmormîntarea prințesei Diana și din înmormîntarea lui Kennedy."

Încercarea de a detecta o amprentă personală de la un film la altul poate că e un demers mai mult decît dificil și posibil failibil, căci se mulează pe intenții și viziuni diferite, de la un regizor la altul. Contribuția sa artistică excepțională, care ar trebui amintită cît mai des, e însă evidentă și nu ține doar de *Ana, mon amour*, ci de cinematografia românească a ultimilor douăzeci de ani.

***Ancuța Proca** este critic de film.*

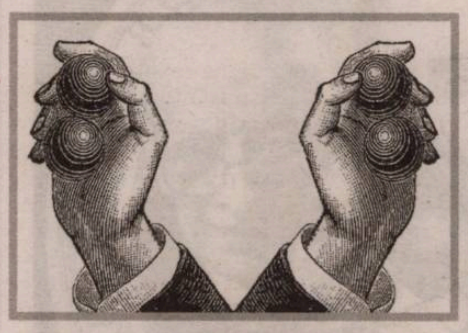

Paul BREAZU

audio și n-am cuvinte

Autobiografia lui D.N. Frasqueri

● Princess Nokia, *1992, Self-released, 2016.**

În 2013, Destiny Nicole Frasqueri descria motivul tranziției de la Wavy Spice la Princess Nokia, într-un interviu pentru *Bullett Media,* astfel: „Ca Princess Nokia îmi pot proiecta aspectul multidimensional al personalității mele așa cum nu o puteam face ca Wavy Spice. Ca Princess Nokia mă pot aventura pe orice teritoriu al muzicii și îmi pot alege măștile fără ca asta să mă confuzeze. Ca Princess Nokia fac o muzică aptă să vorbească pe limba tuturor oamenilor, de la fetele *cool* din Harlem la miresele adolescente din Orientul Mijlociu și băieții gay din Asia de Sud-Est. Etichetele nu înseamnă nimic pentru mine. Noua mea muzică e cosmică și tridimensională și vorbește despre ceea ce este Princess Nokia. Princess Nokia e sunet. Princess Nokia e progres. Asta e tot ceea se sînt". „Nokia", *single*-ul cu care debuta Frasqueri sub noul pseudonim, nu mergea însă prea departe de stilistica mai vechii ei „măști" artistice, Wavy Spice. Între *cloud rap,* R&B nouăzecist și gașca lui A$AP Rocky, între trap, Mykki Blanco și Noisey TV, între o formulă adusă la zi a G-Funk-ului, declarații care-și mușcă singure cozile, precum cea pe care am citat-o mai devreme, și o charismă detonantă, PN amestecă genuri și formule cu dexteritate. Primele ei două *mixtape*-uri, *Metallic Butterfly* (2014) și *Honeysuckle* (2015), sînt doar asta: *surfing* remarcabil de articulat între diferite universuri sonore, cuplat cu texte în care, atunci cînd aluziile nu implică anumite personaje din *Game of Thrones*, marginalitatea se simte în siguranță.

Născută în 1992, an care și dă titlul primului său EP, lansat spre sfîrșitul anului trecut, Frasqueri are ascendență afrolatino și a crescut în Harlemul spaniol: *„Looking to my future is like looking at the sky / Inner city orphan with my hand in apple pie. / A liar, a schemer, a cheater, I do it all / I used to switch schools each coming fall…*". Autoreferențialist și glisînd între introspecție și exhibiționism, *1992* e fotografia foarte personală a unui New York deja *vintage* astăzi, înecată în filtrele fabulosului deceniu al hip-hopului și R&B-ului: *„A nerdy girl with nymphomanic tendencies / Everyone's offended but nobody here offended me / 90's mami dressing like Aaliyah, quite apparently / I'm heavy with the theory, I move with the groove / I'm Black like Shaolin, I tang with the Wu / Africa, my guy, with the bantu do*". „Saggy Denim" – *„1995, I'ma listen to Sublime / Drink that* 40 oz. to Freedom *to the day that I die / Gonna listem me Selena, drink a 40 a cry / Gonna roll me up a Beamer, I'ma go and get high*"… – e nostalgie pură. Ca și „Green Line". Ca și *freestyle*-ul de la sfîrșitul EP-ului, „Tweety Bird".

Ca, într-un fel sau altul, întreg EP-ul unei artiste pe care *Zeitgeist*-ul și cultura populară *East Coast* a anilor '90 o proiectează într-un prezent pe care îl găsește foarte problematic.

* 1992 *poate fi descărcat gratuit de pe site-ul artistei americane, princessnokia.org.*

Princess Nokia va performa la ediția de anul acesta a festivalului bucureștean Rokolectiv, care va avea loc între 20 și 23 aprilie. Pentru mai multe detalii, urmăriți pagina de Facebook a evenimentului, facebook.com/rokolectivfestival.

***Paul Breazu** este jurnalist.*

Bogdan TĂNASE

bolero de travel

Călătorul minimalist, un șarm

Îmi plac foarte mult călătoriile care încep prin a fi imaginate în conversații matinale, la telefon, cu prietenele mele, într-o dimineață cu soare la o cafea. Sau în după-amieze, în tihna unui ceai făcut din multitudini de bucăți colorate din care una, inevitabil, e mai puternică decît altele și colorează tot restul. Am norocul să am prietene care călătoresc foarte minimalist: „Îți închipui? Eu, o fată, călătoresc doar cu un mic bagaj de mînă!" O altă prietenă îmi povestea cum o amică indiană călătorește ducîndva și care i-a rămas fixat pe retina memoriei). Unui călător minimalist nu-i e frică de timp, dar are inevitabile nevroze de călătorie pe care și le liniștește în fața unui cappuccino sau pe o bancă aflată într-un unghi panoramatic pe care nu l-a surprins nici o cartolină turistică. Nu-i e temă că nu are timpul umplut de alții cu călătorii programate pe ceas, nu-i e teamă de plictiseala amiezelor lungi și statice, de propria hoinăreală. Nu merge la capătul lumii pentru călătoria vieții (poate doar ca în filmul lui

A deambula înseamnă să mergi printr-un oraș fără un scop precis.

cînd cu ea doar o poșetă. Oricum găsește la hotel cam tot ce-i trebuie pentru o călătorie fără prea multe griji.

Verbul călătorului minimalist e a deambula (unul dintre verbele favorite ale unuia dintre cei mai minimaliști călători: solarul Alex. Leo Șerban). A deambula înseamnă să mergi printr-un oraș fără un scop precis, să te lași liber în voia improvizației, din aproape în aproape, condus de ficțiunea străzii, a cotidianului. Un astfel de călător nu caută cu orice preț povestea mare a istoriei locului vizitat, nu stă cu orele, pentru că așa trebuie, în muzee ori case memoriale (decît dacă vrea să vadă mai mult timp cu orice preț *doar* un tablou sau un colț de cameră despre care a citit Wong Kar Wai, *Happy Together,* doar sub forma unor sunete).

Călătorul minimalist e „re:". Răspunde moale, fără emfază, frumuseților locurilor vizitate, le fotografiază (obligatoriu – pentru că nu e un profesionist al voiajelor și nici nu vrea să spună povești mari despre acel loc – cu un aparat mic și neprofesionist sau cu un telefon). Sau nu le fotografiază deloc. Le păstrează în memoria retinei și le povește prietenilor la cafeaua de întoarcere. Nu e grafoman. Nu ține un jurnal (are eventual o mică agendă pentru impresiile de lectură, nu are cum să nu plece cu o carte la el). Scrie adesori post-festum cîteva scrisori, electronice sau nu (mai are, din fericire, cîțiva prieteni, cîteva mătuși care ci-

© B. Tănase

tesc doar așa). E mai mult genul Twitter decît Facebook. Poți să-i refaci călătorului minimalist traseul călătoriei doar dacă are generozitatea să-ți spună (să posteze) un traseu al privirii. Dacă are dexteritatea dezinteresată a ochiului pentru detaliul cotidianului.

Nu se pune într-un rol. Nu e Turistul, e vizitatorul politicos, o umbră discretă din peisajul vizitat. E călătorul de miercuri, nu de weekend. Are umor, îi plac unghiurile stradale ironice de care își poate lega o mică istorie personală sau vreun scurt *raccourci* printre preferințele culturale proprii. Îi plac balcoanele, rufele întinse la uscat, animalele de pe drum, colțuri de clădiri, graffiti-urile, mobilierul stradal, oamenii care nu pozează. E nostalgic fără să fie paseist. Nu e snob, nu e leneș. E doar comod.

Călătorului minimalist îi stă foarte bine în preajma cuvîntului „șarm". Iar pentru acest cuvînt chiar nu există nici o rețetă.

Emil BELU

Dulceață amară

Între dorințe și frustrări, între umilință și megalomanie, între narcisism patologic și altruism nedisimulat, există un domeniu abolit de amprenta personalității creatorului: matematica. O spune Sophia Kovalevskaya: „Nu știu cuvinte care să exprime dulceața de a simți că există o întreagă lume din care Eul este cu desăvîrșire absent."

Într-un roman, să zicem, un cititor avizat, un împătimit al lecturii, recunoaște stilistica prozatorului, sintaxa frazei, arhitectura scrierii, ba, fără mare efort, descoperă și autorul din spatele cuvintelor, cu ifosele și țîfnele inerente, discret creionat într-un personaj secundar. Desigur, nu toți mînuitorii condeiului își divulgă în scris acel Eu, amprentă a individualității. Mai sînt și excepții.

Pe un pictor, înainte de a-i desluși semnătura din colțul tabloului, cu o bună instrucție în domeniu – „Atîta vezi într-un tablou cît vede și el în tine" –, îl ghicești după spectrul cromatic, după modulațiile luminii sau clarobscururile specifice, îi recunoști tușa inconfundabilă și predilecția pentru anumite teme. Că există și lucrări în care artistul plastic este bine camuflat o știu prea bine și criticii de artă, care nu de puține ori „alunecă" pe lîngă subiect, dînd verdicte eronate.

Se spune, cu îndreptățire poate, că limbajul muzicii este unul universal. Asta nu înseamnă că orice novice are acces la acest univers polifonic. Ca și în cazul altor domenii, receptarea presupune efortul inițierii. Melomanul simte discursul melodic, savurează transparențele ce trădează compozitorul din spatele portativului, gustă bogăția armonică a partiturii, nu un intrus ca mine care încearcă

Sophia Kovalevskaya

„Atîta vezi într-un tablou cît vede și el în tine."

zadarnic, timid și tîrziu, să umple acest gol – pelerin fără vocație, rătăcit în templul lui Apollo.

Domeniu prin excelență democratic, componistica nu pune bariere mărturisirii. Crîmpeie de viață, fărîme de suflet pot fi inserate fără limite pe tolerantele linii ale portativului, iar iubitorul pătimaș, fără o savantă hermeneutică a genului, le trece prin filtrul propriu, bucurîndu-se de rezultat ca de o miraculoasă izbîndă. „Distribuindu-se fără să se împartă, asemenea luminii", muzica nu face diferențieri: ea se adresează generos atît celui inițiat, cît și novicelui, neuitîndu-l nici pe cel pierdut în cenușiul turmei. Devoțiunea, însă, rămîne garantul „recoltei" pentru fiecare.

Nedumerirea rămîne: să fie matematicienii constituiți dintr-un alt aluat, comparativ cu alți plăsmuitori de geniu, care, cu voia sau fără voia lor, aparent sau numai străveziu, își transferă metehnele în operă?

Nimic din creația matematicianului să nu reflecte zbuciumul interior al creatorului? Domeniu arid – exclusivist prin excelență –, marcat de pecetea „univocului", nu e de mirare că refuză altoiul oricărei mlădițe a emblematicului Eu. Stranie breaslă în care devotamentul e răsplătit prin dureroase amputări: condamnarea la uitarea de sine și anularea valențelor individuale.

„Dogmă" a raționalului, aparent nepermisivă oricărei erezii, îngăduie, totuși, milostivului supus o singură libertate: aceea de a „boteza" cu numele lui o integrală, o ecuație diferențială sau un spațiu geometric. E mult, e puțin? – o știe doar cel care a ales calea acestei religii profane. Pentru a afla mai multe despre enigmaticul creator, recurgem la o biografie. Nu ducem lipsă de autori pentru asemenea scrieri: un prieten devotat, un bun cunoscător al vieții celui pus sub lupă, un discipol fascinat de anvergura maestrului său, ba chiar nevasta – Gerda Barbilian, de exemplu. Ce scriu ei și ce ar fi scris matematicianul, asta-i altă poveste.

Așa stînd lucrurile, „dulceața" de care face vorbire Sophia Kovalevskaya nu pare extrasă din aromatice plante sau exotice fructe, ci, mai degrabă, din amarele fibre ale cucutei…

***Emil Belu** este scriitor și trăiește în Canada.*

Andrei VORNICU

Universul tactil și intuitiv

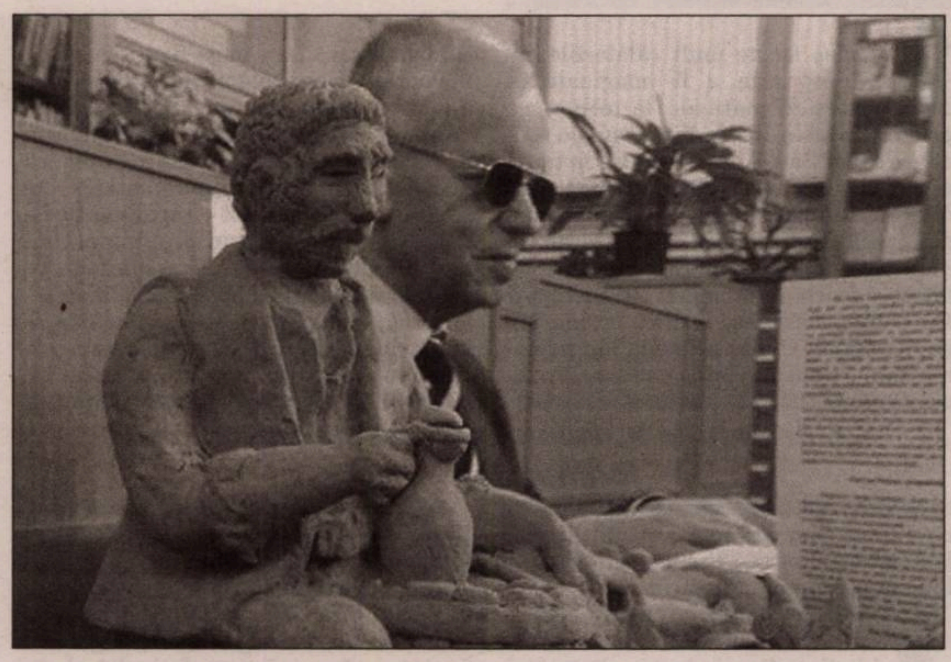

Vasile Adamescu are 72 de ani și este pensionar. În timpul liber, modelează în lut, se plimbă, navighează pe Internet, interacționează cu oamenii și explorează ce îi oferă neprevăzutul vieții. E absolvent al Facultății de Psihopedagogie Specială a UBB Cluj cu media 9,75 și, pînă în 2004, a fost profesor la Liceul Special pentru Deficienți de Vedere din Cluj-Napoca. A fost căsătorit de două ori și nu a avut copii, însă foștii săi elevi l-au adorat și continuă să îi scrie pînă în ziua de azi. În 2013, a publicat un volum autobiografic intitulat *Înfruntînd viața,* prima parte a unei trilogii. Pînă aici, profilul biografic al lui Vasile Adamescu pare cel al unei persoane obișnuite împlinite, cu o viață dedicată ajutorării aproapelui său privat de unul dintre simțuri, un om care continuă să își trăiască viața mînat de o curiozitate mereu vie și de o energie care se realimentează în permanență din pasiunea față de nou. Ceea ce-l separă, însă, de tipologia standard e faptul că, în urma unei meningite, și-a pierdut auzul și vederea la vîrsta de doi ani și jumătate, astfel încît a rămas surdo-mut-orb, un copil sărac născut în comuna Borcea din județul Călărași.

Consătenii lui Vasile Adamescu nu îi dădeau acestuia nici o șansă la o viață normală. Copilul era captiv într-o lume de neînțeles atît pentru el însuși, cît și pentru ceilalți, și avea un comportament sălbatic. Sătenii erau oameni fără carte și mulți dintre ei au rămas la fel și în ziua de azi, cînd Adamescu i-a uimit cu realizările sale și cu faptul că a scris o carte pe care ei nu o pot citi, nu fiindcă nu văd, ci fiindcă nu știu alfabetul. Derulînd firul evenimentelor în copilăria celui afectat de surdocecitate, viața i s-a schimbat la 11 ani, în momentul în care a fost îmbrăcat cu singurele sale haine bune și trimis la Cluj-Napoca, unde exista o școală specială pentru cei cu deficiențe de vedere. Vasile Adamescu a fost preluat de profesoara Florica Sandu, dublu specializată pentru nevăzători și deficienți de auz, care a încercat imposibilul. Cazul ei era cel mai dificil, iar șansele de reușită păreau nule. Cu toate acestea, a izbutit o primă performanță remarcabilă: a obținut acordul pentru înființarea unei clase speciale pentru Adamescu, o clasă al cărei unic elev era el. După aceea a urmat travaliul scoaterii elevului ei din completa ignoranță și beznă și descifrarea realului în termeni concreți. Învățîndu-l să pipăie și să recunoască diverse obiecte, profesoara l-a învățat treptat și literele alfabetului. Acestea au compus, pe rînd, cuvinte. Realul s-a concretizat, iar abstractul a început să capete contur. Definirea noțiunilor impalpabile s-a dovedit a fi cea mai grea, dar pe măsură ce munca cu elevul ei progresa, Florica Sandu a identificat calitățile care în cele din urmă îl vor face pe Vasile Adamescu să devină un fenomen: o inteligență excepțională, o curiozitate insațiabilă și o ambiție supraumană. Prin urmare, la 13 ani, copilul izolat și insondabil a devenit un adolescent demutizat, care știa să citească și să scrie, dar și să vorbească. Vasile Adamescu a recunoscut că cel mai dificil i-a fost să perceapă vocala *i,* pe care a exprimat-o la un moment dat accidental, într-un moment de frustrare, pe care l-a înregistrat apoi cu grijă în memoria sa colosală.

Deși percepe universul doar la nivel tactil și intuitiv, Adamescu nu s-a lăsat izolat într-o zonă de confort și de securitate, ci l-a explorat în permanență și l-a perceput ca pe o provocare. Îi plac călătoriile cu trenul și cele cu mașina și poate stabili viteza cu precizie, doar scoțînd mîna pe geam și luînd contact cu curentul de aer. Percepe vibrațiile generate de mișcările din jur, simte corpurile în mișcare, le diferențiază cu exactitate și poate înțelege cuvinte, aflat la o distanță corespunzătoare de interlocutor, pe baza vibrațiilor produse de aerul pe care acesta îl degajă în timp ce articulează silabele. Reține contactele interumane și a fost în stare, fiind filmat, să recunoască un consătean după un interval de 15 ani, numindu-l apoi Dudu, ca odinioară. Recunoaște și cea mai măruntă alee pe care se află, chiar dacă nu a străbătut-o decît o singură dată pînă atunci. Epiderma sa e un imens receptacul de senzații și emoții aflat în conexiune directă cu sinapsele în care a înmagazinat tot ce a atins sau i-a vibrat vreodată sub piele. Recunoaște instantaneu literele odată ce îi sînt scrise pe corp ca și cînd ar deține un milion de ochi care văd, deși nu pot privi. Lumea îi scrie în general în palmă, dar un rezultat identic se poate obține și pe frunte, obraji, piept, spate, brațe și picioare.

Lumea îi scrie în general în palmă.

A fost dintotdeauna fascinat de zbor, în special de cel cu elicopterul, și a reușit să își împlinească și acest vis. Nu s-a victimizat niciodată, nu s-a autocompătimit și nu a încetat să evolueze mai mult decît au reușit s-o facă cei perfect sănătoși care nu contenesc să își fabrice singuri complexe și obstacole, invocînd mereu un sprijin de care nu au cu adevărat nevoie. I-au plăcut, de asemenea, limbile străine, și a învățat cinci dintre ele: engleza, italiana, spaniola, franceza și esperanto.

Absolvent al Facultății de Psihopedagogie Specială, printre studenții fără nevoi speciale, Vasile Adamescu a absolvit-o printre primii și a profesat cu pasiune și cu mari satisfacții. Întîlnirea cu unul dintre elevii săi, Viorel Micu (în prezent, psihopedagog), s-a dovedit providențială. Fostul elev a ținut legătura cu mentorul său și a dezvoltat pentru acesta o legătură care a depășit granițele unei simple prietenii, devenind, în urmă cu zece ani, interpretul lui Vasile Adamescu. În prezent, aceștia locuiesc împreună cu soția domnului Micu, iar prezența în cadrul familiei a fostului profesor vine ca o completare. Viorel Micu își însoțește cu devotament fostul profesor peste tot unde acesta e chemat (iar invitațiile sînt frecvente, în cele mai îndepărtate colțuri de țară) și, împreună, întreține un fel de a comunica ce pare, celor neinițiați, apropiat de simbioză: se înțeleg frecvent doar din atingeri, iar pentru mesajele mai complexe, Viorel Micu îi scrie în palmă lui Vasile Adamescu în alfabetul numit Sistemul Block. Informația circulă fluent fiindcă domnul Micu poate reda fără dificultate 120 de semne pe minut care îi parvin maestrului său direct, iar acesta aprobă uneori mesajul receptat dînd ușor din cap sau doar zîmbind.

Vasile Adamescu este la curent cu noutățile politice, sociale și culturale și se documentează singur. Dispune de un calculator cu o tastatură special adaptată, prin care se informează în permanență, fiindcă nu tolerează ignoranța. Navighează cu plăcere pe Internet, citește presa, diverse portaluri online, deține un canal pe YouTube și o pagină de Facebook pe care o administrează personal. Povestea lui a devenit cunoscută în special după lansarea, în anul 2013, a primului volum al trilogiei intitulate *Înfruntînd viața,* cu care a avut lansări în toată țara și în urma căruia a atras atenția mass-media, devenind subiectul a numeroase reportaje. Volumul s-a vîndut, pînă în prezent, în peste 2000 de exemplare, fără a fi distribuit în librării, și a fost de curînd tradus în engleză. Între timp, a fost finalizată și partea a doua a trilogiei, urmînd să fie lansată în cursul lunii aprilie. Tot în 2013, a fost decorat de către președintele Traian Băsescu cu Ordinul Național „Pentru Merit" în grad de Cavaler „în semn de apreciere pentru înalta sa ținută morală, pentru profesionalismul și dăruirea de care a dat dovadă, la catedra Liceului de Nevăzători din Cluj-Napoca, ajutînd mai multe generații de persoane cu dizabilități să își făurească o carieră în cadrul societății".

Fostul profesor a continuat să se ocupe de o pasiune veche: modelajul în lut. O parte a lucrărilor sale au fost expuse cu ocazia unui eveniment organizat de Asociația Podium și Primăria Municipiului Tg. Mureș la sediul asociației, centrul cultural Castelul Cunoașterii, unde Vasile Adamescu a susținut un atelier pentru copii, dar și pentru părinții acestora. Printre exponate s-au numărat diverse animale, mîini care își scriu în palmă, Iisus, bătrîni șezînd și cugetînd, meșteri olari, tăietori de lemne. Lucrările sînt realizate cu o precizie remarcabilă, care dezminte statutul de nevăzător al autorului. Fiind întrebat despre acuratețea execuțiilor, Viorel Micu a răspuns pentru Vasile Adamescu că acesta a acordat mereu o mare atenție detaliilor și că, dacă nu ar fi fost nevăzător și surd, cu siguranță ar fi urmat o carieră în domeniul ingineriei.

La final, mă îndrept și eu spre acesta, să îi transmit un mesaj în palmă. Pe măsură ce compun literele, majuscule, cu vîrful arătătorului drept, Vasile Adamescu pronunță cuvintele în felul acela misterios, deconcertant și fascinant în același timp, silabe care, alăturate, au sens, dar par a veni din adîncuri sau de undeva de foarte sus. Cuvinte rostite de un om care se află dincolo de cuvinte și poate că le înțelege sensul chiar mai bine decît cei obișnuiți. Îi transmit că voi scrie un material frumos despre el. Pînă la urmă, l-am scris, și sper că e frumos. Sau, cel puțin, frumos pentru cel căruia îi e dedicat. Nu știu cum să îmi încheie mesajul, așa că mai scriu un ultim cuvînt: *Respect.* După care chiar simt că nu mai e nimic de adăugat.

***Andrei Vornicu** este scriitor și jurnalist cultural.*

Horia BLIDARU

Insuportabilul bine din Est

Prinși în vîrtejul intern ne-a găsit vestea morții lui Tzvetan Todorov, cu cîteva săptămîni înainte de a împlini 77 de ani și de a-i apărea ultima carte. Ne rămîne avertismentul de pe urmă al acestui dedicat umanist antitotalitar. „Ispita binelui este mult mai periculoasă decît aceea a răului", spunea filozoful bulgar stabilit la Paris. În același interviu, apărut în *Le Monde* la finele lui 2016, Todorov preciza: „Rămîn discipolul lui Vassili Grossman, pentru care răul vine în special de la cei care vor să le impună altora binele".

Un gînd de o actualitate alarmantă la București, dar străin, bănuiesc, artizanilor asaltului asupra statului de drept. În schimb, devine cert că isprăvile omologilor de la Varșovia sînt o sursă de inspirație pentru PSD.

Partidul Lege și Justiție (PiS) și-a asigurat, recent, controlul asupra Tribunalului Constituțional, ultimul obstacol în calea ofensivei autoritare a majorității ultraconservatoare. De la accederea la putere, în noiembrie 2015, formațiunea condusă de Jaroslaw Kaczynski a restrîns gradual libertatea presei, dreptul la protest, finanțarea ONG-urilor, accesul Opoziției la mass-media publice și a procedat la epurarea administrației și a instituțiilor statului. A încercat, de asemenea, interzicerea totală a avortului, în condițiile în care legislația polonează este deja una din cele mai restrictive în această privință. Nu mai puțin de șapte legi au afectat, în ultimul an, componența și neutralitatea instanței abilitate să vegheze la constituționalitatea legilor, după care a urmat numirea în fruntea sa a unui președinte apropiat Puterii. Fiecare măsură abuzivă a scos zeci de mii de oameni în stradă. Unul dintre mesajele protestatarilor a fost: „Majoritatea nu înseamnă dictatură". Însă deciziile cu caracter social ale guvernului încă-i asigură acestuia un solid sprijin popular.

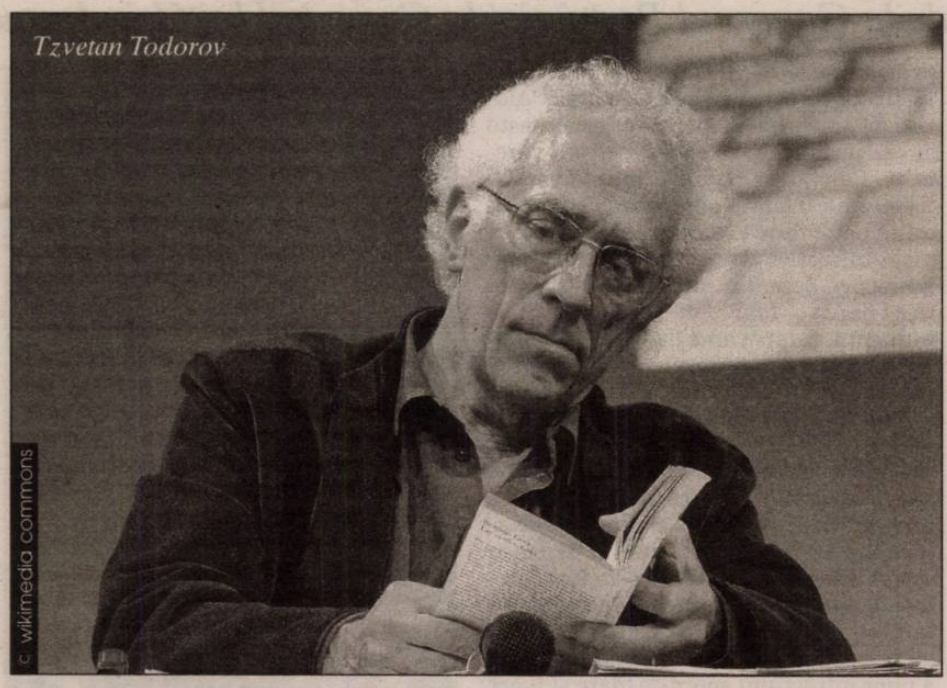
Tzvetan Todorov

© wikimedia commons

Așadar, scenariul nu e original. Dar pare de succes, cel puțin pe termen imediat. Nici manifestațiile, nici recomandările Comisiei Europene n-au stăvilit asaltul consecvent asupra democrației și drepturilor cetățenilor. Încă din ianuarie 2016, Comisia Europeană a declanșat, în premieră, procedura pentru apărarea statului de drept în Polonia, iar premierul Beata Szydlo a fost convocat să dea explicații în plenul Parlamentului European. Dar PiS și-a urmat drumul, acuzînd Bruxelles-ul de amestec în confruntarea politică internă. Iar Viktor Orbán l-a asigurat pe Kaczynski că va opune veto-ul său oricărei încercări de sancționare a guvernului naționalist-eurosceptic de la Varșovia. Și celelalte două membre ale Grupului de la Vișegrad, Cehia și Slovacia, se simt mai apropiate de vecinii lor decît de Bruxelles. Pentru suspendarea dreptului de vot în Consiliul European e nevoie de unanimitatea celorlalte state din UE.

„Majoritatea nu înseamnă dictatură."

Recent, vicepreședintele Comisiei, Jyrki Katainen, a avertizat Polonia: „Nu putem face compromisuri în privința statului de drept. Ori sînt respectate principiile statului de drept, ori nu. Dacă nu, atunci Europa nu poate păstra tăcerea". La 20 februarie a expirat ultimatumul dat autorităților poloneze pentru a răspunde solicitărilor de revenire la statul de drept.

Aceasta e periferia iliberală în care Dragnea și Tăriceanu au început să împingă România imediat după ce s-au instalat la guvernare. Prevalîndu-se de majorități parlamentare solide, acest tip de lideri populiști sugrumă independența Justiției și a presei. Iar în plan economic îi apropie dezideratul extinderii controlului de stat și ostilitatea față de companiile străine, care, în Ungaria, au fost afectate de naționalizări și supraimpozitare. În această logică se înscriu acuzațiile lui Dragnea pentru compromiterea multinaționalelor.

Încolțită de Putin și Trump, sfîșiată între federaliști și suveraniști, confruntată în acest an cu alegeri decisive în Olanda, Franța și Germania, ocupată să definească o viziune salvatoare a proiectului european, pentru a 60-a aniversare, la 25 martie, a Tratatului de la Roma – în acest context, UE are de dat un răspuns și acestei provocări majore: încălcarea valorilor ce stau la temelia Europei Unite de către state care au aderat recent și care își încalcă obligațiile asumate.

■ *Cel mai mare risc pentru est-europeni ar fi ca îndepărtarea voluntară de spiritul european să servească organizării în cercuri concentrice a Europei viitorului.*

Raportul Verhofstadt privind posibile evoluții și ajustări ale structurii instituționale actuale a UE, votat săptămîna trecută în Parlamentul European, era cît pe-aci să constituie punctul oficial de pornire spre o Europă cu două viteze: „După adoptarea capacității bugetare pentru zona euro, atunci cînd Parlamentul și Consiliul votează cu privire la decizii destinate în mod expres zonei euro, toți deputații să poată participa la vot; totuși, s-ar putea avea în vedere o abordare potrivit căreia numai voturile de la deputații în Parlamentul European, care au fost aleși în zona euro, să fie luate în considerare, iar voturile deputaților și ale reprezentanților statelor membre din afara zonei euro sînt considerate voturi consultative neobligatorii, în scopul de a păstra structura instituțională unică", se arăta în varianta inițială a textului. Raportul a fost adoptat la limită, dar această propunere privind diferențierea voturilor eurodeputaților a fost respinsă. Un fapt îmbucurător, însă avertismentul persistă. Viziunea nu e singulară.

Mai radical, premierul valon Paul Magnette declara, la începutul lunii, într-un interviu menit să marcheze un sfert de secol de la semnarea Tratatului de la Maastricht, că e de dorit ca modelul Brexit să fie urmat de ieșirea din UE a Poloniei, Ungariei, României și Bulgariei, țări cu care s-ar putea încheia acorduri comerciale și de parteneriat de către ceea ce ar rămîne din UE – un grup de state prezentînd, în opinia liderului socialist, avantajul de a fi apropiate ca PIB și model social-economic și de a avea o populație în continuare mai numeroasă decît a SUA.

„Europa nu poate păstra tăcerea."

Acestea nu sînt viziunile unor eurosceptici. Atît Verhofstadt, cît și Magnette sunt pro-europeni convinși, care încearcă să imagineze o ieșire a UE din impasul actual. Există, așadar, riscul ca urgența și amploarea acestei operațiuni să nu mai permită salvarea problematicilor.

Ce-și pot dori mai mult Putin și emulii săi locali decît să se poată ocupa în voie de binele încercatelor popoare est-europene? Totuși, avem un licăr de speranță: uimitoarea ridicare civică a românilor, care arată că au înțeles, în sfîrșit, avertismentul lui Tzvetan Todorov – „Nu poți să adormi doar pentru că democrația e mai bună ca totalitarismul".

***Horia Blidariu** este consilier politic la Parlamentul European.*

PUBLICITATE

Nu rata ediția de februarie a revistei Historia!

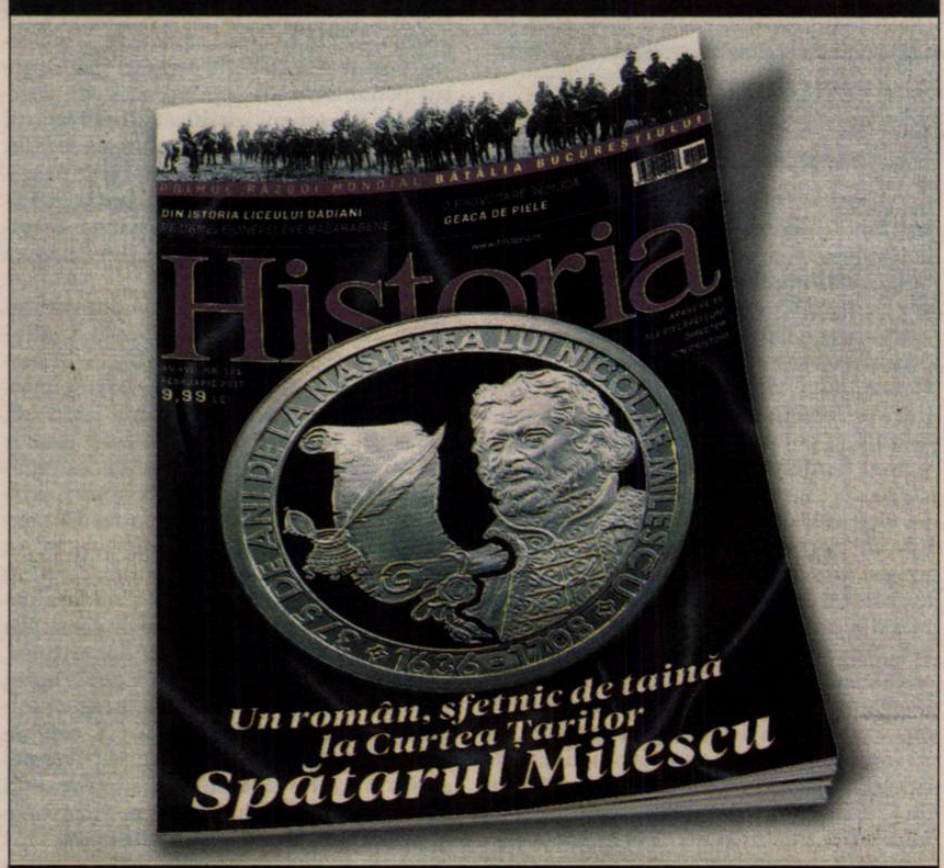

Cea mai citită revistă de istorie!
Acum la toate punctele de distribuție a presei, la 9,99 lei
Historia.ro
Sună de luni până vineri, de la 9:00 la 18:00, la Abonează-te! 0318.603.057

Nicolae DRĂGUȘIN

Oligarhia construită pe fenomenul corupției

– de la Guvernul României la Guvernul lui Grindeanu –

Ceea ce se întîmplă în ultimele săptămîni pe străzile marilor orașe din România și toate celelalte reacții apărute în spațiul public ca urmare a adoptării de către guvern a unor modificări la legislația penală oglindesc un fapt asupra căruia teoria politică, filozofia dreptului și sociologia vor avea de reflectat temeinic: legătura dintre corupție și oligarhie. Mai precis, este vorba despre cum fenomenul corupției degenerează în oligarhie și plutocrație.

Despre oligarhie și plutocrație se știe cam tot ce este important încă de la Platon *(Republica)* și Aristotel *(Politica)*. Pentru cei doi înțelepți ai antichității, oligarhia este o formă de guvernare caracterizată prin exercitarea puterii de către puțini în propriul folos. Astfel, după criteriul numărului celor care exercită puterea, oligarhia se opunea monarhiei (puterea unuia) și democrației (puterea celor mulți, eventual a tuturor). Ceea ce acumulează cei puțini este nu doar putere politică (oligarhia), ci și bunăstare materială (plutocrație). În oligarhie, după cum ne învață Platon, nu meritul personal, ci averea reprezintă condiția funcției publice și a valorii: „magistraturile țin de venit, în care cei bogați cîrmuiesc, iar săracul nu participă la putere" *(Republica,* cartea VIII, 550a). Astfel că cei cu bani, iar nu cei merituoși ajung să conducă: „Cînd în cetate sînt prețuite avuția și cei avuți, virtutea și oamenii buni sînt mai puțin prețuiți. [...] Ceea ce este prețuit mereu este și cultivat, ceea ce este desconsiderat este neglijat. [...] Stabilesc că nu poate participa la cîrmuire cel care nu ar avea averea respectivă." (551a și b) Ceea ce urmează oligarhiei, în viziunea platonică, este scindarea cetății în bogați și săraci, și pervertirea funcției publice (administrația publică, cum am numi-o noi, în terminologia modernă). Abia din secolul al XIX-lea, pe fondul dezvoltării organizațiilor, discuția despre oligarhie a suferit o deplasare ușoară de accent de la forma de guvernare la stilul managerial, astfel încît orice organizație este susceptibilă de a se transforma în oligarhie. Una din primele sistematizări teoretice aparține sociologului Robert Michels (1902), cel care a lansat sintagma „legea de fier a oligarhiei". Potrivit acesteia, orice organizație degenerează în oligarhie, tendință față de care unii se resemnează ca fiind inevitabilă, iar alții o deplîng pentru caracterul ei antidemocratic.

Corupția nu se bucură însă de o tradiție intelectuală la fel de bogată în conținut sau măcar tot atît de veche ca durată. O explicație ar fi că în noțiunea de corupție se suprapun două accepțiuni relativ diferite: una moral-religioasă, cu antecedente în perioada medievală, reflectînd descompunerea, degradarea deopotrivă fizică și spirituală (ca urmare a păcatului) și alta sociologică și juridică, cu antecedente moderne sau contemporane. Sigur însă este faptul că fenomenul corupției este inseparabil de dezvoltarea birocratică (instituții, organizații). Dacă definim democratizarea drept un proces prin care instituțiile statului și relațiile instituționale întemeiate pe norme juridice sînt responsabile pentru serviciile publice, depășind sfera relațiilor strict interumane, atunci în mod sigur corupția reprezintă o tumoare a democrației, un fel de întoarcere de la relațiile umane mediate de instituții și reguli la relațiile umane mediate de clanuri și interese personale. De aici a rezultat și definirea corupției într-un mod cu-

© A. Ivan

prinzător drept încălcarea regulilor unei instituții de către membrii acesteia. Alături de accepțiunea moral-religioasă este și cea juridică a corupției, potrivit căreia un funcționar public primește bani și foloase necuvenite pentru a avea o conduită neconformă cu normele legale. Formele infracționale pe care le îmbracă o asemenea definiție sînt mai multe, între care: darea și luarea de mită, traficul de influență, cumpărarea de influență, abuzul și neglijența în serviciu, delapidarea etc.

Avînd în vedere considerațiile de mai sus, cum se poate argumenta conexiunea dintre corupție și oligarhie sau plutocrație? Pentru a reprezenta o precondiție a oligarhiei și a plutocrației, corupția trebuie să reflecte un fenomen social, adică nu doar o serie de fapte izolate de corupție, ci o practică încetățenită la nivel social. Dacă la corupție se ajunge prin săvîrșirea izolată sau în concurs a unor infracțiuni specifice (dare și luare de mită, trafic de influență etc.), ele capătă o proporție sistemică prin practicarea repetată și pe o durată mare de timp. Nu întîmplător s-a făcut analogia dintre corupție și cancer, deși mai potrivită mi s-ar părea analogia dintre corupție și HIV, deoarece aceasta acționează asupra instituțiilor publice tot așa cum virusul imunodeficienței acționează asupra sistemului imunitar: slăbindu-l, îl face vulnerabil la orice fel de atac, din interior sau din exterior. Un moment-cheie în istoria luptei anticorupție din România ultimilor 12 ani, dar pesemne că repede uitat, a fost discursul vicepreședintelui american Joe Biden la București, în care a spus textual, referindu-se la situația din Ucraina, că dușmanul unui stat nu vine din afară (ca în teoria clasică a războiului), ci dinlăuntru, prin slăbirea capacității instituțiilor de a reacționa la pericolele din interior și, deci, din exterior. Revenind la întrebarea cu care a început acest paragraf, ne vom convinge de legătura intimă dintre fenomenul corupției și oligarhie dacă analizăm comparativ structura infracțiunilor de corupție și definiția clasică a oligarhiei. Astfel, fără a intra în toate amănuntele unei discuții de specialitate, dacă tragem linie sub infracțiunile de corupție și de serviciu, vom vedea că ceea ce au comun și, totodată, distinctiv față de alte infracțiuni sînt următoarele: elementul material al laturii obiective (banii sau alte foloase necuvenite), calitatea de funcționar public a subiectului activ și intenția directă ca aspect al laturii subiective. Dacă sînt puse laolaltă aceste clasificări fundamentale din doctrina dreptului penal, rezultă ceva despre mobilul săvîrșirii infracțiunilor de corupție și a celor asimilate: dorința funcționarilor publici și a demnitarilor de a utiliza funcția publică pentru a se îmbogăți; altfel spus, este vorba despre o deturnare a funcției publice și, deci, a întregii administrații de la binele public la binele personal, cu consecințe negative asupra funcționării întregii societăți. Relevant în contextul discuției despre legătura dintre fenomenul corupției și oligarhie este faptul că îmbogățirea funcționarilor publici și a demnitarilor prin practica luării de mită, a dării de mită (în unele cazuri), a abuzului în serviciu, a traficului de influență devine pentru ei atît o sursă de putere (menținerea în funcții), cît și o sursă ulterioară de înavuțire, astfel încît oligarhia și plutocrația, ca fenomene relativ distincte în teoria clasică, devin indistincte în orizontul fenomenului corupției. Lucrurile pot degenera într-atît încît nici măcar mecanismul electoral în cazul funcțiilor publice elective (în general, demnitarii) nu mai poate fi un mijloc prin care cetățenii pot controla oligarhia, dat fiind că aceștia au suficientă avuție pentru a cumpăra sprijinul electoral sau locul eligibil în contextul unui sistem partidocratic. Astfel că se ajunge la o veritabilă oligarhie pe care cetățenii nu o pot influența și, cu atît mai puțin, controla (această distincție îi aparține lui Roger Scruton).

> *Dușmanul unui stat nu vine din afară (ca în teoria clasică a războiului), ci dinlăuntru.*

În fine, cum se oglindesc aceste considerații în realitatea publică din ultimele două săptămîni? Mi se pare grăitor că, inițial, Guvernul lui Grindeanu (pare mai potrivită denumirea decît Guvernul României) a pornit la drum, pe 18 ianuarie, cu două proiecte de ordonanțe de urgență: una care privea grațierea și alta care privea modificarea codurilor penale și de procedură penală. După o serie de proteste sociale, de reacții nefavorabile din partea unor instituții ale statului (președintele statului, procurorul general, șefii DNA și DIICOT, CSM) și ale unor ambasade (SUA, Germania, Franța etc.), precum și a Comisiei Europene, pe 31 ianuarie a rămas doar la ordonanța de urgență privind modificarea infracțiunii de abuz în serviciu, desființarea instituției denunțului. Ordonanța a fost aprobată, urmînd ca aceasta să producă efecte abia după zece zile. Practic, singura concesie pe care a făcut-o în fața acestui val uriaș de reacții negative a fost de a trimite proiectul grațierii la Parlament și de a păstra ordonanța de urgență care, prin modificările propuse, este menită să apere interesele unei clase politice aflate la putere și care capătă caracteristicile unei oligarhii. Deși nu este cea mai frecventă infracțiune dintre cele investigate de către Direcția Națională Anticorupție (după spusele procurorului-șef, 30% din dosare sînt construite pe abuz în serviciu), de departe este infracțiunea care a produs cele mai multe prejudicii statului și societății (sînt suficiente dosarele retrocedărilor ilegale, unde cuantumul prejudiciilor urcă la multe sute de milioane de euro). Un documentar realizat de Hotnews.ro („Nucleara din justiție. Lista potențialilor beneficiari ai dezincriminării mascate a abuzului în serviciu", 31 ianuarie) arată lunga listă a dosarelor grele și a numelor care aproape că se eternizaseră în viața politică.

Mai mult decît efectul închiderii acestor dosare, ca urmare a intrării în vigoare a modificărilor la definiția abuzului în serviciu, este desființarea instituției denunțătorului. Așa cum s-a arătat în practică, denunțul faptelor de corupție reprezintă cea mai eficientă cale de acces în labirintul tenebros al relațiilor sociale de corupție, știut fiind că practica corupției este prin natura ei clandestină. Denunțul, departe de a fi imoral, reprezintă o modalitate prin care participantul la infracțiune devine martor al infracțiunii, deci un garant. Indiferent de motivația pragmatică (cauza de neimputabilitate, reducerea de pedeapsă, în funcție de momentul în care se face denunțul) sau morală (mustrările de conștiință, deși improbabilă în practică) pentru a recurge la denunț, acesta este un act moral în sine prin simplul fapt că făptuitorul trece de la întuneric la lumină, de la minciună la adevăr. Denunțul, în împrejurările legăturii dintre fenomenul corupției și oligarhia politică pe care am încercat să o documentez mai sus, reprezintă instrumentul cel mai eficace de a sparge rețelele clientelare pe care se bazează oligarhia. Nu în ultimul rînd, este una dintre puținele instituții juridice din dreptul penal care nu acționează doar postfactum (în sensul justificării unei soluții de pedepsire pentru ceea ce deja a fost făcut), ci și în viitor (în sensul preîntîmpinării săvîrșirii faptelor de corupție, dat fiind climatul de neîncredere pe care îl creează în rîndul potențialilor participanți la infracțiunile de corupție).

Fără a mai aminti de noutatea zilei de 31 ianuarie, potrivit căreia fapta nu poate fi abuz în serviciu atunci cînd este săvîrșită în emiterea, aprobarea sau adoptarea unui act normativ, pe care o discută convingător Liviu Avram („Guvern infracțional organizat", în *Adevărul* din 2 februarie), există tot temeiul de a interpreta modificările operate prin ordonanța de urgență a Guvernului Grindeanu drept modalitate de a scăpa oligarhia prin închiderea dosarelor de abuz în serviciu și de a o apăra prin desființarea instituției denunțului. Faptul că instituția politică a guvernului pare monopolizată de o oligarhie rezultată din fenomenul corupției se demonstrează și din întrunirea condițiilor descrise încă din antichitate: ruptura față de societate și față de alte instituții ale statului care și-au exprimat argumentat punctul de vedere negativ față de modificările la legislația penală.

***Nicolae Drăgușin**, doctor în filozofie, este lector universitar la Universitatea Creștină „Dimitrie Cantemir" din București.*

Joachim WITTSTOCK

Georg Scherg în Hermannstadt

– la centenar –

Georg Scherg a fost cooptat în anul 1970 în rîndul cadrelor universitare ale Facultății de Filologie și Istorie, înființată cu puțin timp în urmă, la Sibiu. La început, aceasta aparținuse Universității clujene „Babeș-Bolyai“ și și-a obținut (împreună cu alte două facultăți), abia în 1976, independența administrativă, confirmată prin titulatura de Hochschulinstitut Hermannstadt (Institutul de Studii Superioare Hermannstadt). Încadrat în calitate de docent, lui Georg Scherg i s-a încredințat conducerea catedrei de germanistică. Cursurile ținute de el – după cum relatează unul dintre foștii lui studenți – erau chiar captivante. Gert Ungureanu scria în disertația dedicată lui Scherg: „[...] în prelegerile lui, era mereu ceva ce depășea purul conținut, pura informație. Totdeauna găseai în ele și experiență de viață, și ficțiune, și eseu literar“. Facultatea de Filologie și Istorie își avea reședința în clădirea care – fie și neoficial – continua să poarte numele de „Domnița Ileana“. Facultatea a constituit incontestabil nucleul Universității înființate în 1990, care poartă din 1995 numele poetului și filozofului Lucian Blaga. Împreună cu soția sa, Maria, și fiul Sachs Walter, Scherg a locuit ani în șir (pînă cînd a emigrat, în 1990) în cartierul Strand, pe strada Vasile Cârlova. În afară de exercitarea profesiei de predare, cadrelor universitare li se pretindea să participe și la proiecte de cercetare. Georg Scherg a marșat la asemenea cerințe, participînd la congrese științifice și la elaborarea colectivă a unor compendii de istorie literară. Este co-autor la lucrările *Die Literatur der Siebenbürgersachsen in den Jahren 1849-1918 (Literatura sașilor transilvăneni în anii 1849-1918)* și *Die rumäniendeutsche Literatur in den Jahren 1918-1944 (Literatura germană din România în anii 1918-1944)*. Aceste preocupări nu reprezentau chiar vocația primordială a scriitorului; totuși, și-a respectat îndatoririle academice. Referatele lui competente, scrise într-un stil fluid, atrăgător, se numără printre fragmentele de succes ale celor două cărți de istorie literară. A existat chiar un caz în care se pare că a salutat provocarea de a face cercetare științifică. Acela cînd a luat decizia să aprofundeze și să cerceteze opera epică a lui Traugott Teutsch. Cu decenii în urmă, se ocupase de acest autor cu intenția de a-i consacra o disertație. Evenimentele din timpul Războiului și din perioada postbelică i-au zădărnicit acest plan. Drept corolar al activității lui de academician, istoric literar și eseist, Universitatea „Lucian Blaga“ i-a conferit titlul de Doctor Honoris Causa (1997). Dar preocuparea sa principală care-l lega de masa de scris a fost în principal dedicată beletristicii.

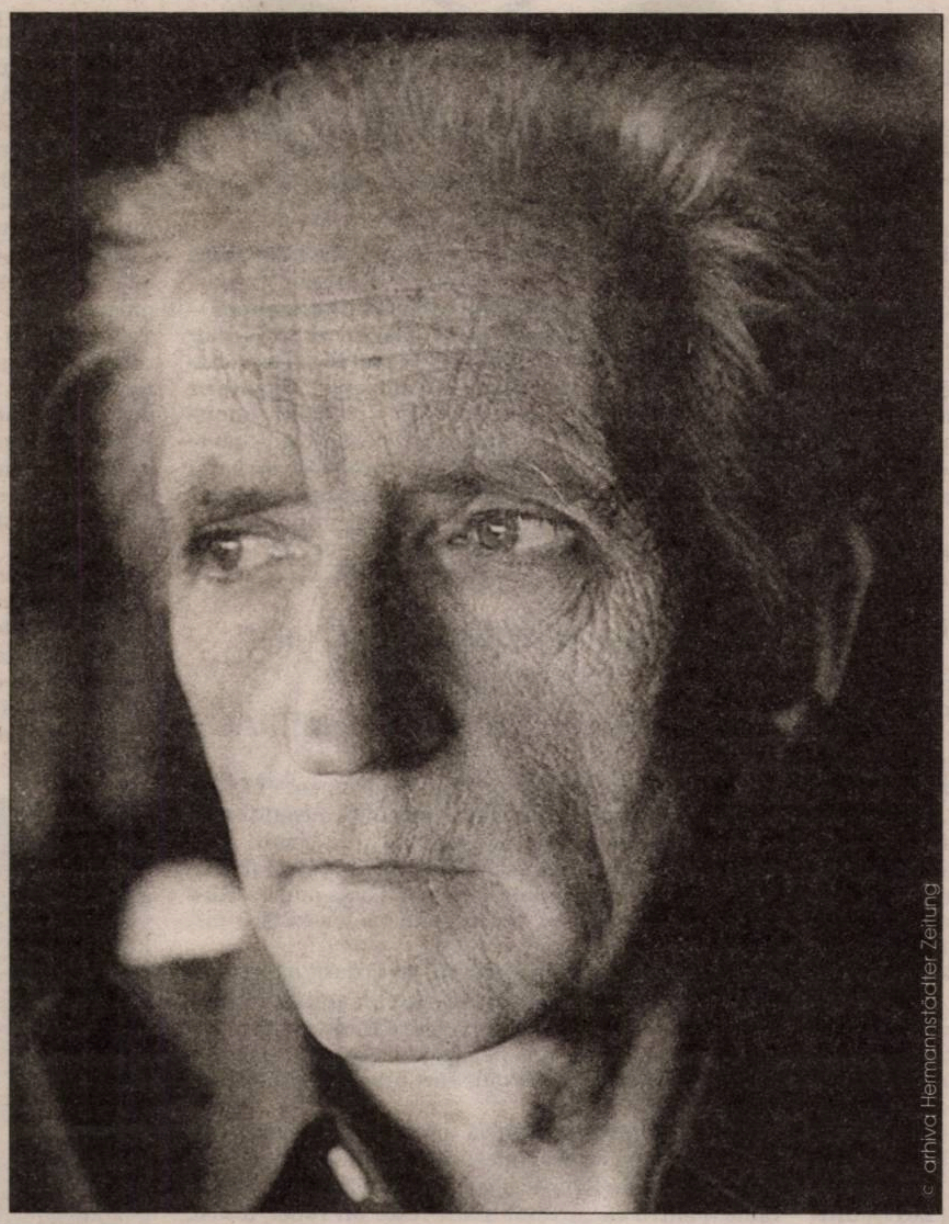

© arhiva Hermannstädter Zeitung

În perioada petrecută în Hermannstadt – Sibiul acelor vremuri –, i-au apărut nenumărate volume de proză. Romanul *Bass und Binsen*, 1973, e o evocare extinsă a unui *milieu* cu contururi vagi, specific vechiului Kronstadt, numele german al Brașovului. E vorba de un roman parabolic, scris într-un stil jucat, al cărui sunet de fond e totuși profund și grav. Așa se prezintă formula narativă a acestui roman. Legenda sașilor brașoveni despre Bass și Binsen, basul uriaș și croitorașul dispărut înăuntrul lui, își dezvăluie sensul în cele două nume cuprinse în titlu: Bass și Binsen, ca semn al efemerului și perisabilului, ceea ce apare explicit și în sintagme uzitate des în limbajul curent, precum *„Binsenweisheit“* („la mintea cocoșului“). Întîmplări și personaje din mediul universitar al Hermannnstadt-ului, degajînd o oarecare stranietate, apar într-o compoziție romanescă capricioasă, în cheie ironic-satirică, intitulată *Der Sandkasten (Lada de nisip)*, 1981. Încurcături inerente, de care nu ne scutește viața, destul de problematice, dar nici de o gravitate extremă, urmau să fie înlăturate cu ajutorul unor măsuri administrative. Orice s-ar întîmpla, lada de nisip (citește: institutul de învățămînt superior) are reguli, are obligații și ramificații întruchipate în *Sandburg* (Castelul de nisip), *Sandmann* (Nisiparu), *Sandkammer* (Nisiparnița) și altele similare. Și pe sine șeful catedrei de la Facultatea de Limbă și Literatură se include în acțiunea romanului, numindu-se, cu autoironie amabilă, *Knedderlenk* (Călăuza furioșilor). Poate ar fi oportun să se semnaleze aici și unele referiri la receptarea prozei lui Scherg de către critică și public. Întinderea evocărilor sale i-a determinat pe unii cititori, destul de numeroși, să-și întrerupă lectura romanului. Germanistul Dieter Roth, care redactase la Editura Kriterion manuscrise semnate de Scherg, s-a întrebat de-a lungul anilor, în repetate rînduri, de ce opera lui Georg Scherg, un incontestabil „virtuoz al limbajului“, pe care lectorul îl numește astfel în propriul său roman, *Der müde Lord (Lordul obosit)*, 2013, nu a produs nici un efect și nici urmări. Răspunsul la întrebarea privind efectul limitat de află cu siguranță în virtuozitatea cu care Scherg mînuia limbajul. Deficitul se datorează, în plus, unei distanțe critice cvasi-absente față de propria creație. Acest virtuoz al limbajului punea în mișcare la începutul unei lucrări un fel de *perpetuum mobile* și totodată își activa înclinația pentru caligrafie pe care o cultiva cu reală măiestrie, nu doar în sens figurat, ci și în adevăratul înțeles al cuvîntului, ceea ce îl oprea să șteargă sau să renunțe definitiv la un text pus estetic în pagină. Fostul meu profesor de liceu mi-a devenit ulterior profesor și la facultate. Mai tîrziu, am întreținut chiar și unele relații de serviciu cu el. Sînt sigur că nu mi-ar fi luat aceste minore obiecții în nume de rău. Probabil că asemenea observații nu erau în măsură să afecteze loialitatea pe care ne-o arătam unul altuia. El acorda atenție formelor de comportament colegial, da, știa să mențină față de corpul didactic al catedrei de germană și față de autorii din sfera noastră de activitate o relație la fel de amabilă. Pe de altă parte, își dădea seama că nu toți cei care frecventau domeniul literaturii îi erau favorabili. S-ar putea emite ipoteza că Scherg, prin structura și dotarea lui artistică, probabil că fusese sortit cu precădere poeziei lirice. Și mai ales acelui gen care se bazează pe sunetul limbii, ținînd cont și de înclinația sa muzicală.

„Binsenweisheit“
(„la mintea cocoșului“).

În perioada petrecută în Hermannstadt, i-a apărut volumul *Gastfreundschaft (Ospitalitate)*, în 1985, dar noi credem că producția lirică din anii 1970 și 1980 a fost mai bogată decît cea cuprinsă în volumul respectiv. Circumstanțele i-au impus – firește, putea fi o opțiune personală – lui Scherg să traducă poezii și proză din română în germană. Pentru un volum Eminescu foarte pretențios, apărut la București, la editura Kriterion, 1975, îngrijitorul ediției, lectorul Dieter Roth, i-a solicitat lui Scherg să traducă un număr mare de poezii eminesciene și rezultatul a răspuns cu brio așteptărilor editurii (după cum reiese din postfața lui Dieter Roth). Din Ion Caraion, cunoscut de Scherg încă din anii de detenție, poetul german a tradus un volum de poezii, *Lied, das in der Flöte blieb (Cîntecul rămas în flaut)*, 1974. Un alt tovarăș de detenție al lui Scherg, Alexandru Ivasiuc, a ajuns, după eliberarea din penitenciar, un scriitor remarcabil. Două dintre romanele sale îi datorează lui Scherg o variantă germană: *Im Vorhof der Hölle (Vestibul)*, 1971, și *Die Vögel (Păsările)*, 1975. Din opera romanescă a lui Marin Preda, Georg Scherg traduce cartea *Marele singuratic (Der Einsame*, 1976) și romanul lui Nicolae Breban *Animale bolnave*, apărut în versiune germană sub titlul *Kranke Tiere*, 1973. Aici ar trebui menționat și volumul *De dignitate Europae*, 1988, al filozofului Constantin Noica – lucrarea în germană a apărut chiar înaintea ediției românești *Modelul cultural european*, 1993. În anii petrecuți în Hermannstadt, Georg Scherg a condus cercul literar „urban“, numit așa pentru a diferenția acest cerc de cercul literar temporar al studenților și de grupul de lectură al autorilor dialectali. Cercul a trecut, în cele din urmă, în era Scherg, la lecturi și dezbateri comune în *Goldschmiedehaus* (Casa Aurarilor) din *Kleiner Ring* (Piața Mică), lîngă *Apothekenmuseum* (Muzeul Farmaciilor). Acolo aveau loc lecturi și discuții, chiar în prima sală de la mezanin, care purta ca semn distinctiv stema aurarilor, 1745. Mai tîrziu, cercul literar a funcționat mai ales în strada Josefgasse, mai cunoscută sub numele de Ioan Rațiu. Aici se afla o clădire destinată activităților literare. Asociația scriitorilor din Sibiu își avea acolo reședința și tot acolo se afla și sediul revistei *Transilvania*. Uneori, ședințele cercului literar se țineau și în clădirea centrală a Institutului de Studii Superioare.

Dar corolarul activității cercului literar l-a reprezentat, fără îndoială, „numărul special Sibiu“ al revistei *Neue Literatur*, nr. 5, 1972. Georg Scherg însuși a declarat, la începutul stabilirii lui în Hermannstadt: „Încă din tinerețea mea, am simțit o atracție specială pentru Hermannstadt, fără să-mi pot da seama exact care era cauza. Nici nu puteam bănui atunci că îmi fusese scris să-mi desfășor aici activitatea de profesor universitar. Între timp, șederea prelungită și faptul că am slujit cu munca mea acest oraș m-au făcut să înțeleg ce-l deosebește de alte orașe. În afară de farmecul arhitectural și peisagistic, în afară de clima blîndă, e respirația spiritului cu care te însuflețesc orașul și oamenii lui, o deschidere plină de afecțiune pentru inovație și tradiție în toate domeniile culturii, ale literaturii, muzicii, picturii, cercetării științifice. De fapt, a opinilor, indiferent de diferențele naționale.“ *(Hermannstädter Zeitung*, 3 septembrie 1971)

traducere de Nora IUGA

Cu ochii-n 3,14

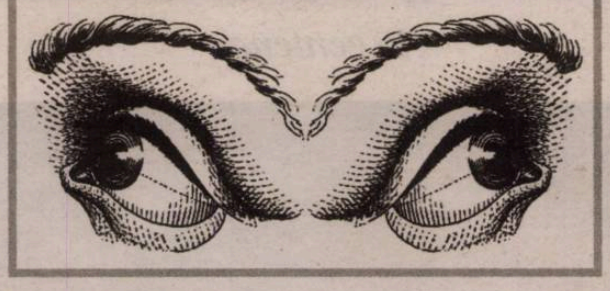

SUB ÎNVELIȘUL UNOR VÎRSTE TOT MAI FRAGEDE (SAU, DACĂ VREȚI, MAXIME), O MULȚIME AGITATĂ TE FACE SĂ TE GÎNDEȘTI ȘI LA FENOMENUL DEZVOLTĂRII

■ La stația de metrou de la Piața Romană, pe geamul unei prăvălii: „Anunț de angajare! Căutăm colegi pentru răspîndirea bucuriei sub învelișul unor bomboane delicioase". (**D. S.**)

■ Agenții de publicitate se recrutează de la vîrste tot mai fragede. Într-o farmacie Help Net, un băiețel cînta de zor „Farmacia inimii – Catena". (**C. Ș.**)

■ Grădina zoologică din Mannheim anunță dispariția unui pinguin. E o grădină zoologică cu regim semideschis (sau, dacă vreți, semiînchis). Paznicii au verificat înregistrările camerelor de supraveghere și nu reușesc să-și dea seama ce s-a întîmplat. Nu e clar nici măcar dacă pinguinul a reușit să evadeze sau dacă a fost furat. Și nu există planuri de salvare. Se vede treaba că nemții n-au bibliografie: ar trebui să citească *Apolodor.* (**M. M.**)

■ Titluri, texte, concepte, maxime și cugetări binecunoscute – de nerecunoscut (XI): *„Ecce homo!"* („Iată Omul!") *(Evanghelia după Ioan 19:5);* în turcă: *Işte Insan!;* în maghiară: *Íme az ember!;* în bulgară: *Eto Covekăt!* (**M. P.**)

■ „Ați fost cea mai importantă structură a Ministerului Afacerilor Interne la recentele evenimente publice din București și țară – prin misiunile de asigurare a ordinii publice ați fost cei care au răspuns huiduielilor cu diplomație și profesionalism. Ați primit flori de la o mulțime agitată și aparent ostilă. Toate acestea pentru că, deși sînteți o structura de forță a MAI, ați stiut să nu răspundeți cu violența mișcărilor din stradă", a afirmat Carmen Dan, ministrul Afacerilor Interne despre Jandarmeria Română. Da, da, ați citit bine. Doamna Dan are o logică imbatabilă. Și face și liste cu jurnaliști instigatori. Oare crede și în vrăjitoare? (**A. M. S.**)

■ Drăcia apărută pe site-ul lui Tolontan cu mamuții din Muzeul de Geologie care produc radiații periculoase te face să te gîndești și la dinozaurii din sediul Guvernului, aflat alături, și care produc, la rîndu-le, tot felul de radiații periculoase. Specialiștii i-ar putea încadra în familia *Cretinosauridae,* genul *Ticalosaurus.* (**A. M.**)

■ La *Fifty Shades Darker* (James Foley, 2017), ultimul film din seria umbrelor lui Grey, am retrăit fenomenul sălilor de cinema de pe Bulevardul 6 Martie de pe vremuri: mai toată sala de multiplex, destul de plină, inclusiv persoanele de sex feminin, dădea asiduu replici de genul „Pup-o, bă", în timp ce rontăiau floricele, și nu seminte. (**I. P.**)

■ Ce sînt / au fost / au profesat miniștrii canadieni înainte de a fi numiți în Guvern: ministrul Sănătății – doctor; ministrul Transporturilor – astronaut; ministrul Apărării – veteran sikh; ministrul Agriculturii – fermier; ministrul Siguranței Publice și al Situațiilor de Urgență – cercetaș; ministrul Inovației și Dezvoltării Economice – analist financiar; ministrul Finanțelor – om de afaceri; ministrul Justiției – procuror; ministrul Sportului și al Persoanelor cu Dizabilități – nevăzător paralimpic; ministrul Pescuitului, Oceanelor și Pazei de Coastă – inuit; ministrul Științei – geograf; ministrul Imigrației, Cetățeniei și Refugiaților – critic al imigrației; ministrul Tineretului – 40 de ani. Jumătate dintre acești miniștri sînt femei. (**M. C.**)

TOTUȘI, ÎN ASTFEL DE CAZURI CU IZ FILOZOFIC, EXPLICAȚIA EMOȚIONALĂ SE RETRAGE

■ Pancartă de protest: „Și totuși e frumos!" (**M. C.**)

■ Am părăsit un job. După formula convențională în astfel de cazuri, am adăugat ceva de genul: „Dar cum pentru mine din astfel de experiențe rămîn oamenii, vă transmit" puncte puncte puncte puncte. Răspuns: „Sînteți o dulce." E clar de ce am părăsit job-ul?! (**R. M.**)

■ Ministrul Carmen Dan: „Mi-aș fi dorit să fiu jandarm." După cum a gestionat situația agitatorilor de la protestele recente, nu sînt sigură că doamna s-ar fi descurcat prea bine nici pe post de jandarm. Dar măcar la panseuri cu iz filozofic sînt buni toți politicienii noștri. (**C. Ș.**)

■ În ultima vreme aflu că tot mai multe lucruri pe care le știam ca riguros adevărate nu sînt chiar așa. De pildă, aflu că nu Everestul este cel mai înalt munte din lume. Pentru că „nivelul mării" este un reper, totuși, imprecis, oamenii de știință s-au gîndit să caute un altul, mai stabil. Așa au ajuns să se refere la centrul Pămîntului. Măsurat de acolo, Everestul este cu 2400 de metri mai scund decît muntele Chimborazo din Ecuador. De la nivelul mării privit, Chimborazo este mai scund decît Everestul, tot cam cu 2400 de metri. Explicația acestor cifre aparent contradictorii nu este deloc complicată. Pămîntul nu este o sferă perfectă, ci este turtit la poli și bombat la Ecuator. Prin urmare, distanța din centrul Pămîntului la scoarță este mai mică spre poli și mai mare spre Ecuator. De-acum înainte, să încercăm să privim lucrurile dinspre centrul Pămîntului, nu de la nivelul mării. Vorba filozofului: nimic nu e ce pare a fi... (**S. V.**)

■ Latura amuzantă a corectitudinii politice: Allen Frances, un cunoscut psihiatru, profesor la Duke University Medical College, a reacționat vehement față de un articol apărut în *New York Times,* în care Donald Trump este prezentat ca suferind de instabilitate emoțională severă. Psihiatrul susține, cu dovezi științifice, că a-l eticheta pe Trump drept „bolnav mintal" este o insultă pentru bolnavii mintali. (**S. G.**)

■ *Timeline*-ul infamei Ordonanțe 13: se dă noaptea, apare manifestația, aparent ordonanța e constituțională, apoi nu mai e, manifestația continuă, Avocatul Poporului nu contestă ordonanța, ordonanța se retrage, apoi nu se retrage, abrogare/anulare/prerogare/prorogare, manifestația continuă, președintele se duce la Parlament, parlamentarii ies din Parlament, Avocatul Poporului contestă ordonanța, se retrage, se infirmă organizarea contramanifestației, manifestația continuă, se face contramanifestația, demisionează ministrul Justiției, să iasă președintele la contramanifestanți, nu-și mai dă demisia ministrul, manifestația continuă, se face lege, se propune la Parlament, nu se mai face lege, e constituțională abrogarea, iese președintele la contramanifestanți, nu e constituțională abrogarea, manifestația continuă, dezabrogare, stai că e constituțională ordonanța originală, sau nu e, de ce a ieșit președintele la contramanifestanți, își dă demisia ministrul, manifestația continuă... Și acum?! (**M. C.**)

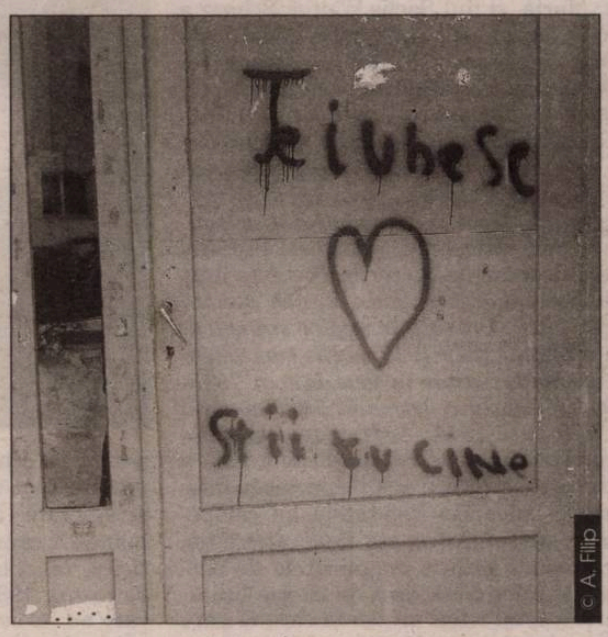

3 luni 49 LEI
6 luni 89 LEI
12 luni 149 LEI

ABONEAZĂ-TE ACUM LA DILEMA VECHE
...îți dă de gîndit!

Cum te abonezi

■ SMS Abonament 3 luni - un SMS cu textul DILEMA la 7488 (10 Eur / SMS + TVA)

■ ONLINE la http://abonamente.adevarul.ro

■ VIRAMENT BANCAR sau MANDAT POȘTAL: în contul S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L., cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410

■ LA TOATE OFICIILE POȘTALE

■ FIRMELE DE ABONAMENTE

■ LIBRĂRIILE NEMIRA www.nemira.ro/librarii

Informații și reclamații: abonamente@adevarulholding.ro, tel. 031.860.30.57, 031.860.30.85 (L-V, 9.00-18.00)

Talon de abonament

Nume..... Prenume.....

Str..... Nr....., Bl....., Sc....., Et....., Ap.....,

Localitate..... Județ/ Sector ....., Cod poștal .....,

Telefon ..... E-mail.....

Am achitat suma de ..... lei cu mandat poștal / ordin de plată nr. ..... din data .....

în contul S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L., cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410.

Abonamentul va începe din luna* ..... Semnătura .....

Plata se va efectua până la data de 25 a lunii în curs pentru ca livrarea abonamentului să înceapă de la data de 1 a lunii următoare. Prin completarea prezentului talon sunt de acord ca S.C Adevărul Holding S.R.L să prelucreze datele mele cu caracter personal pentru activități promoționale și să le dezvăluie terților conform legii nr. 677/2001. Îmi rezerv dreptul să mă opun acestei prelucrări și să solicit ștergerea datelor adresându-mă societății S.C. Adevărul Holding S.R.L. printr-o cerere scrisă.

Pentru abonamentele plătite cu mandat poștal sau ordin de plată este necesar să trimiteți talonul completat, împreună cu copia dovezii de plată la **S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L. - Abonamente**, București, Șos. Fabrica de Glucoză nr.21, sector 2, cod poștal 020331.

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

FONDATOR **ANDREI PLEȘU**

DILEMA VECHE

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIȚIE ■ Anul **XIV** ■ nr. **680** ■ 2-8 martie 2017 ■ www.dilemaveche.ro ■ 32 pagini ■ 4,99 lei

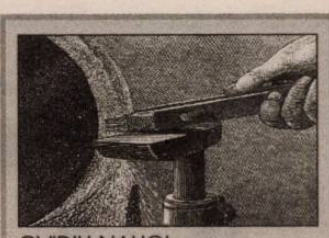

OVIDIU NAHOI
EU și **UE**
5

ANDREI PLEȘU
„Risipa românească“
pagina **3**

MARK AINLEY
despre
Dinu Lipatti
pagina **14**

Interviu cu
ELSA LÜDER
pagina **22**

Incompetență să fie, dar să știm și noi!

„Democrația înlocuiește mulți incompetenți care aleg cu puțini corupți care numesc.“

GEORGE BERNARD SHAW

Redacția DILEMA VECHE: str. George Enescu nr. 43, sector 1, 010304 București ● **telefon:** 031.860.30.48 ● **e-mail:** dilema@dilemaveche.ro

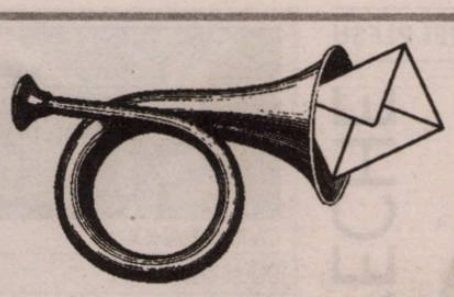

la vremuri noi, dileme vechi

Guy COQ

Biserică și democrație

Nu Biserica trebuie repusă în chestiune, ci tendința de a confunda Biserica istorică și Cetatea lui Dumnezeu, implicit tendința de a considera legătura eclezială drept esența legăturii sociale. Această pervertire a legăturii ecleziale stă la originea respingerii Bisericii de către omul democratic. El își creează, în ce o privește, o memorie negativă, alimentată de teama că Biserica ar voi să revină la epocile de autoritate politică a creștinătăților.

Or, în pofida acestei opinii, apartenența la Biserică constă într-o legătură pe care Sf. Ioan o numea forma cea mai înaltă de iubire, desemnată prin grecescul *agapè* pentru a evita nefastele aventuri suportate de cuvîntul „caritate". Iar legătura aceasta între credincioși conține un element subversiv chiar pentru Biserica însăși, de îndată ce ea se instituționalizează. Există o contradicție, activă în Biserică încă de la începuturi, e tensiunea între Biserica instituție și spiritul dragostei *(agapè)*, tensiune care exclude două extreme: închiderea unei Biserici sectare asupra ei însăși, pe de o parte, și identificarea Bisericii cu societatea, pe de alta.

Dacă Biserica înseamnă comunitatea credincioșilor în care e prezentă *agapè*, Biserica nu poate fi decît distinctă de o societate, de un stat, de o comunitate politică. Formula „Dați Cezarului..." este cît se poate de limpede. Ea spune că Biserica nu are a se constitui ca un corp politic, confundîndu-se cu societatea. Textul ultimului Conciliu este, de asemenea, clar, definind Biserica drept „popor al lui Dumnezeu". Fiind vorba despre un popor spiritual, el este răspîndit în toate popoarele istorice și nu aparține nici unei națiuni. Iar dacă Biserica nu este o societate alături de altele, asumarea unei puteri politice nu are pentru ea nici un sens.

Democrația oferă condițiile cele mai favorabile pentru ca Biserica să-și regăsească ființa proprie. După mine, este o ocazie istorică de a evita confuzia dintre Biserică și societate. Într-un regim democratic, societatea își reapropriază funcția politică și nu acceptă ca Biserica să pretindă, fie și parțial, un asemenea rol. Ceea ce constituie o șansă pentru Biserică fiindcă nu mai are a se reprezenta pe sine drept esență a societății și nici drept o contrasocietate menită să reconstituie, din sine, toate funcțiile sociale. Biserica nu mai are a gestiona instituții pe care societatea, în ansamblul ei, are responsabilitatea și capacitatea de a le face operante.

Așa cum societatea trebuie să inventeze, în afara sferei politicii, principii care să administreze celelalte sfere ale vieții sociale, tot astfel Biserica se confruntă cu necesitatea de a inventa forme de viață colectivă coerente esenței sale. Iar dacă legătura ce îi unește pe credincioși în Biserică ajunge să se degradeze, nu lupta ori intervenția politică vor fi cele care o vor restaura, ci reforma spirituală.

(apărut în Dilema, *nr. 262, 6 februarie 1998)*

Dilema veche vă propune

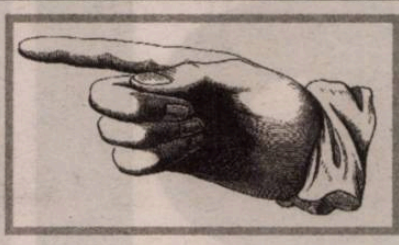

■ Filmul *Ana, mon amour,* în regia lui Călin Peter Netzer, recent premiat la Berlin cu Ursul de argint pentru montaj, va putea fi văzut pe ecranele din România începînd de vineri, 3 martie. Filmul este inspirat de cartea *Luminița, mon amour,* scrisă de Cezar Paul-Bădescu, scriitor care a făcut parte și din echipa de scenariști. Unde mai punem că autorul cărții a făcut parte foarte mulți ani și din redacția *Dilemei vechi,* fiind apoi colaborator al revistei încă mulți alți ani. Așa că avem toate motivele să ne prezentăm la cinema începînd de vineri. (Andrei Manolescu)

■ Sîmbătă, 4 martie, de la ora 12, în mansarda librăriei Cărturești Verona, lansarea a două cărți pentru copii – *Cadourile lui Aston* de Lotta Geffenblad și *Ai grijă, Petunia* de Roger Duvoisin (Editura Cartea Copiilor), urmată de două ateliere pentru copii, cu vîrste între 3-5 ani și între 6-9 ani. Participă Victoria Pătrașcu, Iulia Iordan și Ozana Nițulescu, iar intrarea este liberă. (Adina Popescu)

■ Duminică, 5 martie, ora 19, un moment de teatru radiofonic peren, la Radio România Cultural. *Să îmbrăcăm pe cei goi* de Luigi Pirandello. Traducerea textului îi aparține lui Nicolae Carandino, de la a cărui moarte s-au împlinit anul trecut 20 de ani și nu prea am băgat de seamă să fi fost evocat. Personajele sonore vor fi interpretate de Rodica Tapalagă, Toma Caragiu și Victor Rebengiuc. (Sever Voinescu)

■ Pictor, sculptor, dar și regizor de film – Salvador Dalí este unul dintre cei mai cunoscuți și mai controversați artiști ai secolului trecut. Deși a colaborat cu Luis Buñuel, Walt Disney și Alfred Hitchcock, foarte puțină atenție a fost acordată fascinației sale pentru film. Așadar, Digi World ne propune, sîmbătă, 25 februarie, ora 13,50, un documentar despre Salvador Dalí – regizorul. (Cristina Ștefan)

■ Am aflat din *Le Nouvel Observateur* despre cartea semnată de Sabine Melchior-Bonnet, istoric la Collège de France: *Les Grands hommes et leur mère.* Mi se pare lectura perfectă pentru luna martie. Napoleon, Churchill, Stalin, Hitler, Martin Luther King sînt doar cîțiva dintre protagoniștii restituirilor făcute din perspectiva relației pe care au avut-o cu mamele lor. (Ana Maria Sandu)

■ *Mîța Vinerii,* noul roman al Doinei Ruști, apărut la Polirom, va fi lansat pe 9 martie, la Cărturești Carusel, orele 19, într-un experiment de lectură cu autoarea și invitații săi: Marius Constantinescu și Ovidiu Șimonca, alături de care va concerta Hauxlographe: Bogdana Dima – saxofon, voce, Dan – electronice, Cristian Fierbințeanu – bas, voce. (Ruxandra Mihăilă)

■ O carte necesară, o lectură obligatorie pentru cei care vor să înțeleagă actualitatea internațională: *O istorie a Orientului Mijlociu,* de Peter Mansfield, Editura Humanitas. (Matei Martin)

■ (Noul) *Trainspotting* (2017, Danny Boyle), inegal, dar interesant, și, pe alocuri, chiar tulburător. (Iaromira Popovici)

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Familia**
- **Ateismul**
- **Identitate națională**

album dilematic Șerban Georgescu

DILEMA VECHE

REDACȚIA:

Dana CĂLINESCU (secretar general de redacție)
Marius CHIVU ● Radu COSAȘU ● Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU (redactor-șef adjunct)
Matei MARTIN ● Matei PLEȘU ● Adina POPESCU
Iaromira POPOVICI ● Ana Maria SANDU
Dan STANCIU (art director) ● Mircea VASILESCU
Sever VOINESCU (redactor-șef)

RUBRICI:

Teodor BACONSCHI ● Ion BARBU ● Aron BIRO
Paul BREAZU ● Codrin Liviu CUȚITARU
Cristina FOARFĂ ● Petre GURAN
Maria IORDĂNESCU ● Eugen ISTODOR
Selma IUSUF ● Anca MANOLESCU
Ruxandra MIHĂILĂ ● Vintilă MIHĂILESCU
Ovidiu NAHOI ● Radu NAUM ● Valeriu NICOLAE
Liviu PAPADIMA ● Cătălin PAVEL ● Radu PREDA
Ancuța PROCA ● Oana STOICA
Cătălin ȘTEFĂNESCU ● Bogdan TĂNASE
Teodor TIȚĂ ● Rodica ZAFIU

TEHNOREDACTARE: Adrian DAMIAN
EDITOR WEB: Cristina ȘTEFAN

Informații și reclamații ABONAMENTE:

031.860.30.57; 031.860.30.85
(numere cu tarif normal, disponibile de luni pînă vineri, între orele 9 și 18)
e-mail: abonamente@adevarulholding.ro

MANAGEMENT GRUPUL DE PUBLISHING:

Administrator Special: Carmina Dumitrescu
Director Publicitate: Eli Ranetescu
Director Marketing: Steluța Zamfir
Coordonator Producție: Constantin Delta
Director Distribuție: Dana Zamfir

ISSN: 1584-1669

Revistă editată de: Adevărul holding

Publicație auditată de: BRAT

Tiraj: 9.200

Tipărit la Tipomedia

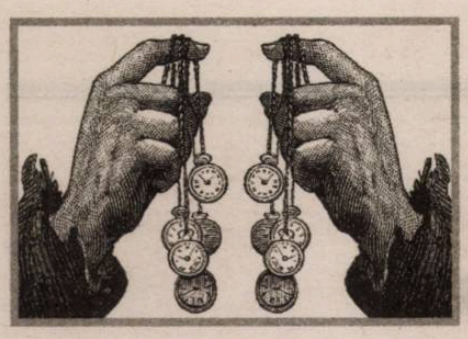

Andrei PLEȘU

nici așa, nici altminteri

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

Risipa românească

Am spus și am scris, de mai multe ori, că problema cea mai gravă cu care se confruntă România nu este „fuga creierelor“ *(brain-drain)*, ci *risipa* creierelor *(brain-waste)*. E vorba, pe de o parte, de foarte mulți tineri excelent înzestrați care nu sînt folosiți, după absolvirea studiilor universitare, pe măsura calificării lor și, pe de altă parte, de tineri care au plecat, s-au format în importante școli din străinătate și au luat decizia de a se întoarce, pentru a-și exersa competența la ei acasă. Ei bine, odată întorși, se izbesc de o inadmisibilă indiferență publică și de o totală opacitate a instituțiilor pe care ar putea să le slujească în mod strălucit. Nu am cunoștință decît de cazuri izolate, pe care întîmplarea mi le-a scos în cale, dar sînt convins că „rezerva de cadre“ nefolosite este, în România, enormă și că sîntem vinovați pentru pierderea unor energii profesionale cu care, altfel, sîntem gata să ne mîndrim „patriotic“, dar în beneficiul cărora (care, de fapt, e un beneficiu național) nu facem nimic. Am să dau cîteva exemple.

Anul trecut, a apărut, la Paris, la o reputată casă de editură (Les Éditions du Cerf), teza de doctorat a dlui Dan-Alexandru Ilieș. Teza a fost susținută la Sorbona, sub conducerea lui Rémi Brague, unul dintre cei mai mari specialiști din lume în filozofie medievală arabă și iudaică (Marele Premiu de Filozofie al Academiei Franceze în 2009). Dl Brague semnează prefața lucrării pe care a condus-o și nu face economie de calificative vorbind despre doctoranzii săi români, în general, și despre dl Ilieș, în special. E vorba de cercetători recomandați de profesorul Virgil Ciomoș de la Universitatea clujeană, „al căror nivel de pregătire este întotdeauna foarte înalt, a căror formație i-ar putea face să roșească pe colegii lor francezi, ca să nu mai vorbim de bunele lor maniere și de calitatea exprimării lor în limba franceză“. Cît despre teza dlui Ilieș, ea este „un model pentru studioșii (din păcate, nu prea numeroși) ai domeniului“. Și acum vine surpriza livrată de ambianța carpatică. „Modelul“ Ilieș nu pare să facă doi bani pentru „exigențele“ conaționalilor săi. Degeaba a decis să se întoarcă în patrie, degeaba face parte dintr-o minoritate savantă care știe arabă, ebraică, greacă și latină, degeaba o fi visat să dea un impuls medievisticii autohtone. Domnia-sa n-a găsit de lucru decît ca funcționar la Consiliul Județean Bistrița-Năsăud. Ce țară generoasă! Ce țară mîndră! Ce mult ne iubim valorile și ce grijuliu le folosim!

Un alt caz este acela al dlui Liviu Bordaș. Absolvent de Filozofie cu stagii de specializare, vreme de mai mulți ani, la Viena, Roma, Heidelberg și Florența, la care se adaugă un lung episod indian (masterat în sanscrită), intense cercetări în materie de indianistică și istoria religiilor (e, între altele, membru al Societății Italiene de Istoria Religiilor), ample sondaje documentare și analitice în opera lui Mircea Eliade, ca și în aceea a lui Nae Ionescu, soldate, toate, cu volume apărute în țară, dl Bordaș se află, acum, la 48 de ani, în postura de șomer. După cunoștința mea, nu există, la această oră, în România, decît doi cunoscători de sanscrită: Radu Bercea și Liviu Bordaș. N-avem nevoie de priceperea lor, de hărnicia lor, de angajamentul lor intelectual. Dl Bordaș se refugiază, cît de des poate, la Zalău, unde locuiesc părinții lui. Lucrează solitar, aproape neștiut, neluat în seamă de „forurile“ care ar trebui să administreze „bunurile“ culturii umaniste din țărișoară.

Și ca să nu par confiscat de un singur domeniu și de generația mai fragedă, voi da un ultim exemplu, din cu totul alt registru. L-am admirat, în tinerețe, pe marele actor de cinema Dan Nuțu. Din păcate, a ales să plece din țară în 1979, dar, după ani lungi de pribegie, s-a întors, împreună cu soția sa, Cristina Hoffman, la București. A încercat, cu resurse obținute prin efort propriu, să întrețină, în zona Sibiului, un atelier de film documentar („Aristoteles“), pentru tineri regizori. Am avut plăcerea să-l întîlnesc și să mă bucur de convivialitatea lui și a partenerei sale de viață: e în perfectă formă, cu aceeași inconfundabilă voce, cu aceeași alură cordial nonconformistă, cultivat, plin de umor, generos, gata de lucru. Dar care „lucru“? Dan Nuțu stă cuminte într-un apartament de pe Bulevardul Bălcescu și e tocmai bun să fie folosit. („Dacă vine ceva și dacă e bun, se primește“ – spunea, la un moment dat, într-un interviu.) Nu are datele unui pensionar, ale unui meseriaș „expirat“. Constat, însă, că nimeni din breaslă nu pare lacom să-l utilizeze. E ca și cum l-ai avea prin preajmă pe James Dean matur, experimentat, consistent, dar te-ai dispensa de el, ca de o filă de istorie. Ce țară e asta? – îmi vine să spun, cum spusese, cîndva, într-un moment de exasperare, Constantin Noica. Cum de ne putem permite să fim atît de risipitori?

Vintilă MIHĂILESCU

...@hai-hui.ro

Cu România la dentist

În urmă cu cîteva luni, o fostă masterandă a mea îmi trimitea o observație hazlie la prima vedere: în Azerbaidjan, toate fetele din „clasa de mijloc“ (adică din lumea bună a „petro-dolarilor“) vor să-și facă operație estetică la nas. Dar este mai degrabă o operație „ideologică“: nasul trebuie să devină „ca în Europa“ (nu ca în Occident – numai ele știu care e diferența!). Peste cîtva timp, mi-a scris din Uzbekistan: „Pe cea mai aglomerată stradă a Samarkandului, am dat nas în nas cu aceste domnițe din plastic, toate cu nasurile bandajate. M-a tot bîntuit gîndul la ce li s-o fi întîmplat, au suferit toate vreun accident colectiv și le-a afectat nasurile sau a ajuns rinoplastia și la manechine?“ Recent, mi-a scris din Iran: „E treabă serioasă povestea asta cu nasurile iraniene... Și nu e nici măcar vorba despre forma nasului după operație, ci de faptul că îți permiți una!“ Și mi-a atașat și bibliografie pe această temă. Am aflat astfel că Iranul are cea mai ridicată rată de chirurgie nazală pe cap de locuitor din lume, de patru ori mai mare decît în Statele Unite, de pildă. „Plimbîndu-te prin Teheran, vei vedea femei strălucitoare, în *hijab* și cu ochelari scumpi, expunîndu-și ostentativ «bandajele de onoare» ce le acoperă nasurile, uneori mult timp după ce acestea s-au vindecat și fără frica de a ofensa în vreun fel autoritățile“ – scria o jurnalistă. Faimoasa Oprah a constatat și ea într-o emisiune că, în Iran, femeile consideră bandajul ca un simbol de *status*, astfel de expuneri fiind perfect legitime: bandajul semnalează faptul că vii dintr-o familie bună, care are grijă de tine și te susține – chiar dacă, de fapt, tu nu ai nevoie de o operație a nasului. *Noblesse oblige*... Iar fără un astfel de năsuc minion rămîi un biet *Naseproletariat*.

Noi, în schimb, ne arătăm... dinții. În locul unei ideologii a nasului, o ideologie a gurii. La noi, „clasa de mijloc trece pe la stomatolog“ – îmi explicau, cu mult timp înainte ca afacerea „dinții românilor“ să nască alte două Românii, niște colegi care fac un studiu despre clasa de mijloc din România. Și nu era o metaforă, ci o total lipsită de imaginație constatare empirică, rezultată din interviuri cu zeci și zeci de stomatologi. Recunosc, sînt uimit: nu mi-aș fi imaginat niciodată importanța de clasă a ORL-ului – și sînt sigur că nici însuși Marx nu s-a gîndit vreodată la asta!

Desigur, conștiința dinților nobili s-a născut întîi la nivelul unei „clase în sine“, cum ar fi spus ăl bătrîn – cam lipsită deci de o reală conștiință de clasă. Aceasta s-a uitat însă în gura celor fără dinți și a avut o revelație: sîntem o clasă aparte! Beneficiind apoi de prezumția libertății de exprimare, a început să se exprime. Inițial cam haotic și, trebuie să o recunoaștem, puțin vulgar. Cică, după ce pleacă manifestanții de la Cotroceni, în urma lor rămîn proteze. Personal, mă îndoiesc – dar, mă rog, e și asta o formă de exprimare. Cu timpul, clasa dinților nobili a început să se enerveze: „Și cînd te gîndești că votul celor fără de dinți contează la fel de mult ca al nostru!“ – se revolta un comentator. „Își fac rău singuri și nici nu realizează. Le-ar fi mult mai bine lor și nouă dacă nu ar vota, lucru cred greu de contestat, și totuși, mirajul votului universal ne transformă în niște masochiști. Nu e vina lor, e vina sistemului votului universal, care le permite escrocilor să ajungă la putere pe spinarea celor needucați și, deci, ușor manipulabili.“ Cam exagerat – așa că reacțiile nu au întîrziat să apară chiar și din sînul adepților.

Iată însă că un faimos lider de opinie a adus puțină ordine în lucruri și a redactat *Manifestul Partidului cu Dinți*, dînd un fundament teoretic întregii mișcări și oferind conștiință de sine acestei clase doar pentru sine. Ca în multe alte cazuri, „manifestul“ are la bază o epifanie: „Eu, care refuzasem pînă atunci să iau cont de existența biologiei și de eșecurile ei și care întorsesem capul cu dezgust din fața infirmităților vieții, i-am masat zilnic picioarele, l-am șters de transpirație și l-am schimbat, i-am curățat după fiecare masă placa dentară sub jetul de apă al chiuvetei, cu firescul cu care îmi spălam mîinile“. Mă rog, să nu ții cont de biologie nu este chiar cea mai inspirată atitudine în fața vieții noastre de muritori, dar gestul rămîne măreț. De aici, viziunea mesianică își ia zborul. Mai întîi, sîntem un „popor care ieșise din comunism fără dinți“. Mai apoi, comuniștii, care au rămas pînă în prezent la putere, au continuat să știrbească poporul și apoi să-l scoată în stradă ca să-și bată joc de dantura lui. „Răspîndind în aer un aspru miros de sărăcie, umilință și neputință“ – explică mai departe liderul –, „[aceste mase populare] sînt scoase în piață și puse să-i aplaude pe cei care, furînd tot, i-au lăsat, ca simbol al mizeriei lor, cu gurile știrbe.“ În final, o îndreptățită mînie: „Ce siguri sînt, îți spui, politicienii noștri care au devastat România, pe operația de întunecare a minților desfășurată în anii tranziției, dacă au curajul să deschidă în plină piață, ca la Pitești sau la Cotroceni, vitrina mizeriei poporului român! Și ce cinism, Dumnezeule, să expui în fața întregii lumi victimele jafurilor tale sistematice din ultimele două-trei decenii!“ Mesajul este clar: comunismul produce carii. În concluzie, drag popor, nu tu ești de vină, dar comuniștii te-au lăsat cu gura căscată și numai anticomunismul ți-o poate închide la loc! Lumea pricepe, în sfîrșit, ce se întîmplă în România și lupta de clasă dintre *Partidul cu Dinți* și *Partidul Edentat* se ascute. PD vorbește și acuză, fidelii PE se bîlbîie și se scuză: „Ce să mă duc la stomatolog, să-mi cheltui toată pensia?“ Iar liderul PE, prins cu dinți urîți în gură, se grăbește să și-i lustruiască, pentru a nu fi confundat cu masele de suporteri. Listele de așteptare la stomatolog se întind deja pe încă douăzeci de ani, dar comuniștii fură și comercializează la negru bonurile de ordine. „Și totuși trebuie făcut ceva!“ – mai spune liderul. Iar lumea așteaptă soluția în numărul viitor... Despre o „stîngă-caviar“, francezii vorbesc de mult. Iată că acum venim și noi cu o contribuție originală la lupta de clasă: *dreapta-Colgate*.

Ceva nu înțeleg totuși în acest nou scenariu al celor „două Românii“: cum au fost distribuite rolurile de „politicienii noștri“, respectiv „poporul român“? În plus, ca cetățean, cam turmentat de aceste noi clase politice, am și o problemă personală: a dat și peste mine biologia și, cu rușine, recunosc că sînt cam știrb. Dar mă tratez, să știți! În aceste condiții de tranziție biologică, aș îndrăzni să-i întreb pe liderii de opinie: eu trebuie să țin gura închisă pentru a nu fi dat de gol și exclus din clasa de mijloc, sau pot să vorbesc?

***Vintilă Mihăilescu** este antropolog, profesor la Școala Națională de Științe Politice și Administrative. Cea mai recentă carte publicată:* Apologia pîrleazului, *Editura Polirom, București, 2015.*

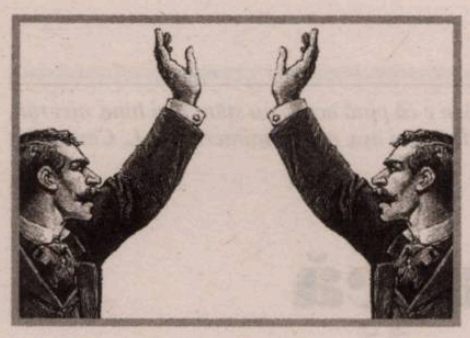

Valeriu NICOLAE

rătăcit în **Euro**-Narnia

„Mai sus, mă“

Mama ia ouăle umplute de pe masă. Domnul mai vrea, așa că îi cere farfuria înapoi. Mama are un zîmbet care l-ar face invidios pe Iliescu în perioada lui de glorie. Domnul mănîncă și toate sarmalele, și prăjiturile. Mamei îi licăresc ochii și o și văd cu cît drag i-ar povesti tatei Rada că a mîncat gagiul de s-a spart. Seara a început cam stresant pentru ea. A venit întîi o mașină cu doi zdrahoni care s-au uitat atent prin curtea noastră și prin rărăliile de peste gard. De bombe. A cam tremurat. Nu din cauza genei, din cauza emoțiilor. Cam la douăzeci de minute au mai venit două mașini. I s-a plîns lui Dacian că a avut emoții. A pupat-o repede și i-a trecut.

Am sfîrșit 2016 la fel ca 2015. Rîzînd cu Dacian și bucuros tare că reușesc să îmbrac și să încalț, împreună cu el și alți oameni tare faini, peste o sută de puști care au mare nevoie pentru iarnă de așa ceva. 2016 a fost un an greu. Am muncit cît m-au ținut puterile și am reușit mult mai puțin decît mă așteptam în perioada în care am fost în guvern. Am trecut două concursuri profesionale importante și am decis, cu greu și în ultima clipă, să mă duc la Strasbourg.

A fost anul Brexit-ului, al lui Trump și al lui Dragnea. Anul în care am lucrat cu cîțiva oameni absolut excepționali. Anul în care am citit cel mai puțin și am învățat cel mai mult. La sfîrșitul anului l-am pierdut pe Didi. M-am miorlăit într-un avion reamintindu-mi poveștile lui. În memoria lui, la aeroport am cumpărat un Chanel nr. 5 pe care l-am dat și eu, spunînd serios că e cea mai nouă versiune de Chanel, și am băut, cînd am ajuns acasă, un pahar de palincă de la el.

Am trăit și victoria unei prietene care a reușit să învingă cancerul. Acum doi ani a trebuit să-i spun eu că are cancer. Am primit vestea la telefon de la Vlad. Vlad cel care a fost, în 2016, ministrul Sănătății. În 2015 era un bancher ciudat, în Viena, obsedat de a ajuta oamenii să găsească cele mai bune tratamente pentru cancer. Cînd m-a sunat, a fost greu de înțeles. Am auzit cuvintele, dar nu am înțeles sensul lor. I-am spus: „Stai un pic, nu te aud bine.“ Ea era lîngă mine. M-am mutat repede într-un hol. Timpul s-a încetinit grozav și l-am auzit pe Vlad zicînd ceva despre lamele și contrast. *E cancer.* Cancer.

Am mai trecut prin asta. Cu pușți și cu adulți – oameni pe care îi iubesc sau pe care i-am iubit. Aceeași senzație de prăbușire, urmată de furie. M-am gîndit că nu vreau să mai pierd oameni dragi. A trebuit să îi spun că este într-adevăr cancer. Știam că o să fie o operație foarte complicată, cu probabilitate mică de reușită. Și chiar dacă ar fi reușit, apoi ar fi urmat chimio- sau radioterapie. Ambele sînt cumplite. Am văzut cît de cumplite sînt. Am vrut să nu mai fiu.

Să nu mai simt. Nimic. Am vrut să cedez oboselii și să fug. Dar a trebuie să îi zic. Și a fost tare greu să o fac. S-a luptat. Cu furie și cu o tenacitate de care eu nu aș fi în stare. 2016 a fost anul în care doctorul i-a spus că nu mai sînt semne de cancer.

Am rîs mult. Am fost *iexcelență* pentru, practic, tot anul 2016 și m-a amuzat tare felul în care o poziție trecătoare poate să schimbe așteptările și percepția pe care o au oamenii despre mine. 2016 mi-a amintit tare mult de o poveste. Cu un pușți rom care încerca să cînte la chitară. Deșteptul satului. Trupa de muzicieni de nunți a rămas fără un om – o victimă temporară a războiului necruțător cu recolta de țuică. L-au luat pe el la nuntă. La un moment dat, șeful tarafului, care era cu spatele la el, a șoptit: „Mai sus, mă“. Pușțiul s-a gîndit un pic, a hotărît că vătaful era cam ciudat, dar avea palma grea, așa că s-a suit pe podium. Asta i-a zis iară: „Mai sus, mă, în pizda mă-tii“. S-a suit băiatul pe scaun. Și-a luat o grămadă de bani la nuntă. Și o mică trosneală. Nu de alta, dar mai sus trebuia să fie nota pe care cînta și nimic altceva.

Am încercat de multe ori să fiu mai sus, în 2016, răspunzînd la tot felul de așteptări. De cîteva ori m-am cocoțat ca prostul pe podium, neînțelegînd că, în fapt, sfaturile erau în cu totul altă notă.

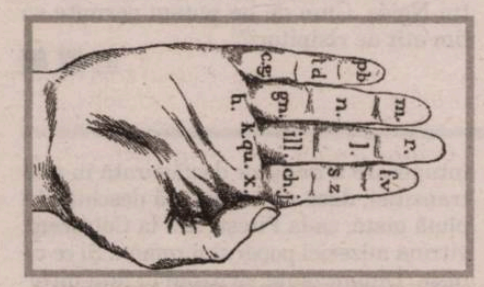

Codrin Liviu CUȚITARU

prezentul discontinuu

O **dilemă** științifico-fantastică

Generația mea a fost fascinată de *science-fiction*. În cinematografie și literatură deopotrivă. Dacă doreai să cucerești un „decrețel“ aflat la vîrsta copilăriei sau a adolescenței, părea suficient să-l îmbii cu o carte ori un film „de anticipație“. Nu știu dacă voluptatea aceasta pentru imaginația artistic-tehnologică s-a păstrat intactă la actualele promoții juvenile. Cred că mai degrabă nu sau, mă rog, nu în forma excesivă în care a funcționat altădată. Băiatul meu a avut, în copilărie, o preocupare moderată pentru domeniul în cauză. În nici un caz compulsivă, așa cum se manifesta ea la congenerii mei. La fel s-au arătat și prietenii lui: echilibrați în pasiunea pentru „sefisme“. În comparație cu ei, lumea mea ajungea adesea la un devotament mental fanatic pentru maimuțele extraterestre și cavalerii *jedi*. Să fie oare explicația atenuării entuziasmului SF, în intervalul dintre generația șaizecistă și cea postcomunistă, faptul că prima doar *a visat* ceea ce ultima *trăiește* astăzi nemijlocit? Posibil. Să nu uităm că, pentru copiii de odinioară, un computer reprezenta un artefact de natură „științifico-fantastică“ în sine, în vreme ce, pentru tinerii contemporani, el e deja o banalitate a vieții de zi cu zi. În sfîrșit, nu modul de raportare a oamenilor la sfera „sefismului“ mă interesează actualmente, ci o curiozitate a zonei respective, o bizarerie pe care nici măcar promoția mea, cu toată iubirea sa pentru „anticipație“, nu a reușit să o „digere“ intelectual prea bine, găsindu-i, constant, erori de concepție. „Problema“ în chestiune ni se părea viciată de un formidabil nonsens structural. Mă refer la călătoria în timp.

Adolescenții din anii '70-'80, oricît de credincioși s-ar fi arătat spațiului *science-fiction*, dezvăluiau limite în conceperea rațională a ideii de voiaj temporal. Cum să configurezi cerebral, fără a ieși ultimativ dintr-o silogistică „științifică“, o asemenea anomalie ontologică? Dacă umanitatea evolua, înaintînd *volens-nolens,* în mod inexorabil așadar, spre o finalitate necunoscută, cum ar fi reușit cronotopii trecutului *să rămînă în derulare,* undeva într-o dimensiune paralelă, astfel încît să-i poți „vizita“, întîlnindu-ți eventual eul mai tînăr – existent, iată, *in aeternum!* – și fiind, concomitent, tu însuți în continuare? Chiar mai absurd, cum avea viitorul capacitatea să „fiinteze“ într-un segment obscur, *avant la lettre,* permițîndu-ți, identic, să-l „frecventezi“, deși *el nu se întîmplase încă?* Era greu să te împaci cu „determinismul“ cauzal al acestor „scenarii“, fie și în condiții de lealitate absolută față de „anticipație“. Și totuși – interesant pentru mine! –, la vîrsta adultă, am descoperit o „logică“ ascunsă a ipotezei călătoriei în timp, lecturînd nu lucrări din sfera științelor exacte, ci, paradoxal, din aceea a umanioarelor, mai precis, din domeniul deconstructivismului. Toate aparțin marelui „gramatolog“ Jacques Derrida. Autorul celebrului eseu *Fors* susține că existențele noastre nu constau, după cum afirma anterior Ferdinand de Saussure în cursul său faimos de lingvistică generală, într-o dinamică a interacțiunii dintre realitate și reprezentarea ei, ci, mai curînd, într-un „joc“, practic nesfîrșit, al unor mereu alte reprezentări și reprezentări ale reprezentărilor.

Realitatea nu poate fi luată ca un reper imuabil.

Ce înseamnă asta? Simplist exprimat, înseamnă că realitatea se dovedește o noțiune extrem de elastică, lipsită de exactitate și rigoare. Mai concret, pe Derrida l-a iritat supoziția lui Saussure că limba ar opera cu arbitrariul, pe cînd „realitatea“ obiectelor și fenomenelor codificate în limbă s-ar constitui într-un reper fix și solid. În tradiția lui Peirce și a lui Nietzsche, filozoful de la The New School of Social Research observă că noi și gîndim, nu numai vorbim, în semne (reprezentări). A concluzionat că realitatea nu poate fi luată ca un reper imuabil, ci ca unul cel mult intermediar, dintr-o serie interminabilă de reprezentări. De aici o întreagă filozofie a „deconstrucției“! În universul înconjurător, nu avem deci centre de referință, ci rețele interminabile de centre succesive, complementare, adiacente, suplimentare, adăugate și suprapuse. Pe această filieră ideologică (valabilă, științific vorbind!), am experimentat o revelație. Nu cumva fiecare gest al nostru, fiecare cuvînt, fiecare trăire se dublează/triplează etc., *ad infinitum*, într-o multitudine de „realități“ îngemănate, similare oglinzilor paralele ce reflectă, etern, imaginea primordială? Clipa „prezentă“ ar disemina astfel continuu în noi și noi clipe „prezente“ duplicate. Existența, deși unidirecțională în esența sa, ar deveni *prezent continuu,* propagîndu-și fiecare detaliu în „ecouri“ nesfîrșite. Călătoria în timp nu ar mai fi atunci o utopie. Cu tehnologia adecvată, îți vei alege, liniștit, „clipa“ (din imensul desfășurător al istoriei „deconstruite“) și vei păși în „reprezentarea“ ei multiplicată ce-i asigură perenitatea.

O minunație, veți exclama. De acord, răspund, însă cu nimic mai tulburătoare azi decît ar fi fost conceptul de telefon mobil pe vremea cînd eu citeam, mesmerizat, despre comunicarea intergalactică.

***Codrin Liviu Cuțitaru** este profesor la Facultatea de Litere a Universității din Iași. Cea mai recentă carte publicată:* Studii de anglistică și americanistică, *Editura Junimea, 2016.*

Ovidiu NAHOI

EU și UE

Mușchi file, politică și un praf de populism

Un scandal cu implicații politice și sociale stă să izbucnească în Uniunea Europeană. Autoritățile din Ungaria, Cehia și Slovacia au început, în ultimele săptămîni, să critice vehement companiile multinaționale care comercializează, sub aceleași brand-uri, produse de calitate mai slabă decît cele puse pe piață în statele vest-europene. Ministerul ungar al Agriculturii, Sándor Fazekas, a cerut autorității pentru siguranța alimentelor să compare calitatea a o sută de produse alimentare, pentru a vedea dacă există diferențe. Ministrul ceh al Agriculturii, Marian Jurecka, a declarat, de asemenea, că Cehia va cere reglementări europene prin care să se interzică vînzarea de produse de calitate inferioară pe piețele în Europa de Est. Și autoritățile din Slovacia au anunțat că au descoperit diferențe de gust, compoziție și aspect în aproape zece produse vîndute local, prin comparație cu aceleași produse din Germania și Austria. Reacții și din România, unde europarlamentarul Daniel Buda a cerut ca autoritățile române să pornească anchete similare.

Iar chestiunea a căpătat un pronunțat caracter politic, din moment ce liderii politici din statele grupului de la Vișegrad au decis să ceară public Uniunii Europene o reglementare mai strictă privind controlul produselor. Tehnic vorbind, este posibil ca produsele destinate anumitor piețe să fie deosebite, inclusiv la nivel calitativ, de cele destinate altora. Chiar și atunci cînd aparțin aceluiași brand. Conform normelor Uniunii Europene, producătorul este obligat să prezinte pe etichetă rețeta și informații despre valoarea nutritivă a produselor alimentare. Comisarul pentru Sănătate și Siguranța Alimentelor, Vytenis Andriukaitis, a precizat că o companie este însă liberă să decidă ce ingrediente folosește în produsele comercializate în state diferite, cu condiția să informeze cu exactitate consumatorii.

Atîta timp cît standardele generale de calitate valabile în Uniunea Europeană sînt respectate, producătorul este în regulă. De precizat că aici nu este vorba despre produse cu mult mai proaste – „gunoaie" aruncate esticilor –, ci despre produse „un pic" schimbate, în marja permisă de niște standarde europene care sînt, oricum, cele mai pretențioase din lume. Dar sînt aceste rețete schimbate pentru a obține prețuri mai mici de fabricație, distribuție și vînzare, pe piețe ceva mai sărace? Posibil. De exemplu, dacă ne aruncăm ochii peste o ofertă a unei mari rețele de retail, observăm, la o simplă privire, că prețul unui kilogram de mușchi file (marcă proprie) este de 7,5 euro în Germania și de 4,5 euro în România.

Diferă aceste produse, din punct de vedere calitativ? Nu avem de unde să știm, în lipsa unui studiu, dar am putea presupune. Este produsul din România sub standardele de calitate impuse de legislația europeană? În nici un caz. Altfel, comerciantul ar risca pierderi de milioane de euro. Pentru că aici există, de data aceasta, legislație, și încă una drastică. Pentru marile companii, contează ca și românul cu salariu de 400 de euro, și ungurul cu salariu de 800 de euro să-și umple coșul cu produsele pe care și le dorește. Preț ceva mai mic, eventual, dat de o calitate un pic mai slabă, dar volum de vînzări mai mare. Este o practică de comerț care scapă legislației europene.

Și acum, aspectul politic. Statele membre ale Grupului de la Vișegrad se află de mai mult timp pe o poziție de frondă față de Bruxelles și capitalele „vechilor state membre", Berlin și Paris îndeosebi. De multe ori, liderii acestor state își legitimează deriva autoritaristă internă acuzînd Bruxelles-ul că impune reglementări fără a ține seama de interesele statelor central-europene. Și că nu permite ca vocea acestor state să se facă mai bine auzită în Uniune. În acest context, scandalul produselor de calitate inferioară vine la fix ca să confirme teoria „membrilor de categoria a doua". Doar că, paradoxal, cei nemulțumiți de reglementările europene cer tocmai o soluție europeană, mai precis o reglementare la nivel comunitar care să impună același standard, sub aceeași etichetă, pentru întreaga piață a Uniunii. De data asta, Uniunea Europeană e bună. Și trebuie să acționeze imediat!

Și acum, să privim către aspectul comercial. Dacă vrem același standard – și revenind la exemplul cu mușchiul file –, s-ar putea ca românul cu salariu de 400 de euro să găsească în magazin marfa cu 7,5 euro kilogramul, în loc de 4,5. Ca neamțul. Asta, deja, nu e bine. Vrem respect ca la ei, dar prețuri ca la noi! Ni se va spune însă, de către liderii care acum vor reglementare europeană, că nu-i nimic. În locul marelui producător de la multinațională va veni producătorul autohton, care ne va da mușchiul file cu 4,5 euro. Ar fi minunat. Dar dacă producătorul nostru s-ar orienta pe piață și ar decide că are loc să meargă cu prețul chiar pînă la 6 euro?

Să fim bine înțeleși: problema diferențelor calitative poate fi reală, în cazul în care studiile științifice o vor dovedi, fără putință de tăgadă. Deocamdată, ne aflăm doar în etapa percepțiilor. Soluția nu se va dovedi însă așa de simplă pe cît ne lasă să înțelegem liderii care folosesc acum problema drept armă politică. Sigur că le convine să pozeze în apărători ai poporului inundat cu „gunoaie fabricate în Occident". Doar că ar trebui să avem grijă ce ne dorim, că s-ar putea să ni se întîmple!

***Ovidiu Nahoi** este redactor-șef la RFI România.*

PUBLICITATE

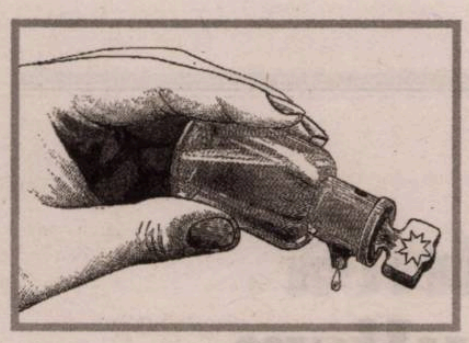

Rodica ZAFIU

cuvinte nepotrivite

De la „cîrpe de nas“ la „batiste nazale“

Denumirea *batiste nazale,* care apare pe ambalajul unor pachete și în unele liste de mărfuri, e surprinzătoare și supărătoare prin aspectul ei pleonastic: în uzul curent și în dicționarele generale, substantivul *batistă* este definit în primul rînd prin destinația sa „nazală“: „bucată pătrată de pînză întrebuințată *la șters nasul,* fața, mîinile etc.“ (DEX). Desigur, alte întrebuințări sînt oricînd posibile, lista rămînînd deschisă atît pentru batista tradițională, cît și pentru varianta sa de hîrtie. Aerul nefiresc al formulei a mai fost observat și ironizat („Cu genul proxim e OK, dar nu pot pricepe ce e cu diferența specifică“ – Zoe Petre, *Toamna căpitanului,* Iași, 2014; însemnare din 13 ianuarie 2010). Ținînd cont de lipsa de ambiguitate a termenului *batistă,* diferența specifică a produsului modern ar fi trebuit să fie reprezentată doar de precizarea „de hîrtie“ (la care recurg, de fapt, alte firme și alți distribuitori).

Ce i-a făcut totuși pe producători să adauge inutila specificare *nazal?* Bănuiala că o parte a cetățenilor nu ar ști cum se folosesc batistele? Pare destul de jignitor; or, nu e recomandabil să-ți jignești potențialii clienți… Teama de vreo confuzie etimologică cu substantivul *batist* („țesătură din fire foarte subțiri de bumbac sau de in“, DEX)? Contextele de utilizare sînt diferite și, oricum, substantivul neutru se folosește foarte rar la plural (pentru a indica sortimente) – și atunci are forma *batisturi*. Se știe că sensul termenului românesc *batistă* e rezultatul unei metonimii, denumirea de sursă franceză a unui tip de pînză subțire de in – *batistă* (azi în forma *batist)* – devenind denumirea obiectului multifuncțional produs din aceasta. *Batistul* a fost la un moment dat materialul prototipic pentru *batiste;* Wikipedia ilustrează versiunile în mai multe limbi ale articolului care descrie materialul textil *batist* (în franceză *batiste,* în germană *Batist,* în spaniolă *batista* etc.) chiar prin imaginea unei *batiste* (în franceză *mouchoir,* în germană *Taschentuch,* în spaniolă *pañuelo).*

O explicație pentru apariția pleonasmului ar putea fi influența unei limbi balcanice vecine asupra producătorilor și a traducătorilor. Produsul distribuit în Europa Centrală și în Balcani este vîndut în Bulgaria sub denumirea *nosni kărpi* (pluralul de la *nosna kărpa,* adică „batistă“). E posibil ca sintagma din bulgară să fi fost calchiată în română. Pentru vorbitorii de română, formula bulgărească are rezonanțe comice, pentru că e destul de transparentă, traductibilă prin *cîrpă de nas,* îmbinare de cuvinte marcată stilistic ca populară. În limba actuală, *cîrpa* (împrumut din vechea slavă – *krupa* –, întărit și prin bulgară – *kărpa)* este o bucată de material textil uzată, folosită la ștersul prafului, al vaselor etc. Sensul nu a fost însă întotdeauna marcat depreciativ prin restrîngerea obiectului la întrebuințări umile; ca și în slavă, vechea *cîrpă* putea fi o simplă bucată de material textil. *Cîrpă* avea în româna mai veche și sensul „batistă“, consemnat în *Dicționarul limbii române* (DA, Litera C, 1940), iar *cîrpă de nas* pare să fi circulat mai ales în Transilvania cu sensul „batistă“, în vreme ce în Regat era curent sinonimul *basma*. Cuvintele sînt alăturate, de exemplu, în *Calicul*, revistă umoristică din Sibiu: „să se inventeze *basmale,* sau *cîrpe de nas,* cu instrucțiunea despre folositoarea lor întrebuințare tipărită pe ele“ (1/13 aprilie 1881); „Aveți *cîrpe de nas,* sau după cum se zice-n România *basmale*, că mi-aș cumpăra o duzină?!“ *(Calicul,* 1/13 august 1882). Într-adevăr, *basma* – împrumut din turcă – avea, printre sensurile sale, și pe acela de „batistă“ (consemnat în DA, tomul I, Literele A-B, 1913). Laurian și Massim includeau cuvîntul în *Glossariu care coprinde vorbele din limba română străine prin originea sau forma lor cum și cele de origine îndoioasă* (1871), definindu-l („cuventu turcescu, buccata de pandia sau metassa ce serve de stersu mucii“) și propunîndu-i un înlocuitor de origine latină: *muciniu*.

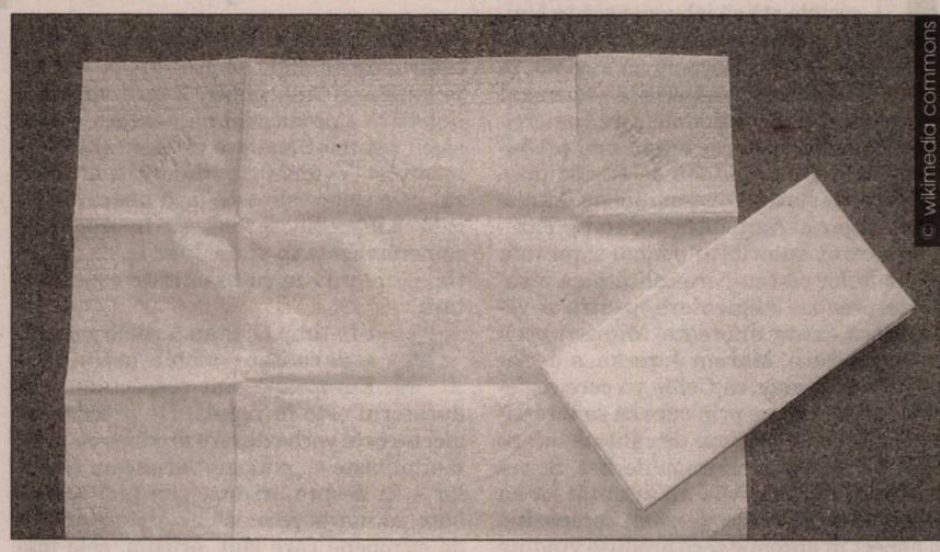

Așadar, în româna mai veche și populară obiectul cu destinație specifică era cunoscut (în măsura în care era cunoscut…) sub denumirile *cîrpă* sau *basma;* prin secolul al XIX-lea, s-a răspîndit rapid cuvîntul *batistă* (cu prima atestare la 1796, conform *Dicționarului etimologic al limbii române,* DELR), care le-a înlocuit total; latinismul *muciniu* nu a circulat cu adevărat niciodată. La sfîrșitul secolului al XX-lea, cînd a pătruns și pe piața românească batista de hîrtie, nu i s-a dat un nume special (în franceză, prin antonomază, variantei din hîrtie a batistei i s-a fixat în uzul curent un nume comercial: *kleenex).* În mod surprinzător, dicționarele noastre nu au actualizat definiția termenului *batistă*, descriind obiectul ca fiind confecționat doar din material textil.

Ar fi normal ca producătorii să renunțe la precizarea inutilă *nazal,* iar dicționarele să includă și *hîrtia,* ca material al batistelor.

***Rodica Zafiu** este prof. dr. la Facultatea de Litere, Universitatea din București. A publicat, între altele, volumele* Limbaj și politică *(Editura Universității București, 2007) și* 101 cuvinte argotice *(Humanitas, Colecția „Viața cuvintelor“, 2010).*

Mircea VASILESCU

amintiri de la Dilema

Lena și reflexele democratice

Avea tot felul de vorbe de duh și de haz. „Facem un trosc“, zicea ea, de cîte ori ne ieșea bine cîte ceva – un dosar tematic, de pildă. Sau o aniversare a revistei (cum a fost și-acum cîteva săptămîni – un trosc!). „Au pus-o de-un sentiment mai curat“ – spunea antifrastic, rîzînd, despre două personaje de prin politică sau de prin showbiz care-și etalau „relația“ prin tabloide, dîndu-se îngeri, deși se vedea de la o poștă că-i vorba de „enteres“.

„Te trăsnesc!“, le spunea, zîmbind sau rîzînd în hohote, celor mai tineri din redacție cînd nu predau articolul la timp sau încurcau vreo corectură. Așa că vorba asta a devenit un fel de ordine de zi permanentă în redacție, repetată de toți (în absența sau în prezența ei): „Dacă nu facem cutare treabă, ne trăsnește Lena“. Asta mă ajuta și pe mine, ca proaspăt redactor-șef în căutarea „autorității“ (într-un grup uman în care orice putea funcționa, mai puțin autoritatea – dar despre asta o să povestesc altădată), căci „pasam“ severitatea pe seama ei.

„Noi nu trebuie să furnizăm capodopere“, spunea ea cînd vreun coleg se plîngea că n-are inspirație ori că nu știe despre ce să mai scrie ori că nu i-a ieșit bine articolul. „Noi trebuie să scriem niște texte care să intereseze pe cineva o săptămînă, pentru că săptămîna viitoare oricum o să scriem altele.“

Avea gazetăria în sînge. Și asta pentru că, înainte de a face gazete, citea gazete. Reușea să fie la curent cu ce e pe lume citind sistematic gazete străine (și vorbesc de începutul anilor '90, cînd nu era totul „la un click distanță“, ca acum). Avea în spate zeci de ani de gazetărie, în presa scrisă și la radio, în vremuri grele. Și mai avea o nesmintită pasiune pentru teatru, căci scrisese cronici de spectacol tot așa, vreme de decenii. Așa că toți, la *Dilema,* am avut cîte ceva de învățat de la ea. Multe. În primul rînd, respectul pentru meserie și un anumit fel de a gîndi, liber și autonom.

Să te gîndești că sînt unii care văd lumea altfel decît tine

Dar Magdalena Boiangiu avea, înainte de toate – iar asta este ce am învățat eu de la ea –, un fel de a privi realitatea în care luciditatea se amesteca benefic cu o empatie rară. Știa ca nimeni altcineva să facă un exercițiu simplu, concentrat în expresia (pe care o folosea destul de des) „să te pui și în pantofii altuia“. Pare banal, pare de la sine înțeles, dar nu e deloc așa. În anii '90, la începuturile *Dilemei,* cînd societatea noastră dădea pe-afară de atîtea convingeri ferme și de răcnete unilaterale „în numele democrației“, cînd diverși politicieni și intelectuali prinseseră din zbor un pospai de atitudini aparent democratice și ziceau pe la toate ușile că „vor dialog“ și „dezbatere“ (dar țineau degetele încrucișate la spate), Lena îmi spunea uneori, luîndu-mă deoparte, ca și cum ar fi avut de comunicat ceva important și intim: „Ascultă-mă pe mine, că-s bătrînă (și-aici rîdea scurt și brusc, întotdeauna). Ăștia n-au reflexe democratice. Nici unii, nici ceilalți“. Și continua explicîndu-mi cu un fel de șarm pedagogic (i-am spus de cîteva ori că ar fi fost o foarte bună profesoară, a rîs de s-a spetit și mi-a zis că nu, n-are destulă răbdare): poți să faci Constituție, legi bune, alegeri, pluralism și ce mai vrei; dacă oamenii – și în primul rînd oamenii politici – nu au reflexe democratice, mai e mult pînă departe. Și asta înseamnă – mai zicea ea – tocmai acest exercițiu simplu: să te pui și în poziția celuilalt înainte de a striga sus și tare că ai dreptate și că ideile tale sînt cele mai bune și cele mai potrivite. Să te gîndești că sînt unii care văd lumea altfel decît tine înainte să decizi că e așa și nu altminteri. Se uita zîmbind amar la zbaterea partidelor și politicienilor de la noi care dăduseră brusc în patima democrației și-mi repeta, din cînd în cînd, cînd mai comentam împreună vreo trăsnaie de-a actualității: „Ți-am zis? N-au reflexe democratice“.

Cînd mă uit azi în jur, constat că are în continuare perfectă dreptate. Și nu-i vorba doar de politicieni, ci de o sumedenie de oameni care – na, acuma avem și Facebook… – își proclamă propriile „adevăruri“ fără să-și pună o clipă problema că s-ar putea să fie și altfel; și că mai sînt și alții pe lume, care au alte „adevăruri“. Și că reflexele democratice înseamnă să ai minima curiozitate – umană și intelectuală – de a te pune, măcar o clipă, și în pantofii celuilalt…

Adina POPESCU

portrete din mers

Oare cînd voi spune, în sfîrșit, I love București?

Mă aflu într-un mic magazin de suveniruri din Berlin, iar vînzătoarea mă întreabă zîmbind dacă mă poate ajuta cu ceva. „Nu, doar mă uit...“, zic eu și într-adevăr privesc cu drag toate acele flecușteț, de la tricouri la brelocuri și brichete, imprimate cu inscripția *I love Berlin*. A fost cît pe-aci să cumpăr o umbrelă, însă m-am răzgîndit în ultima clipă – costa totuși 20 de euro, doar pentru inscripție. De fapt, acel *I love Berlin,* comercial și destinat probabil turiștilor americani sau japonezi, atrași de astfel de „amintiri“ cît mai demonstrative din locurile pe care le vizitează, m-a atras înăuntru. Îmi dau seama că, oricît de siropos ar suna, *I love Berlin* într-adevăr, mă simt în stare să fac o declarație (de amor) unui oraș cu totul străin pe care l-am cunoscut doar de cîteva zile. Așa cum *I loved Paris*, *I loved Vienna* și – de ce nu? – chiar și Bruxelles, încă din primele clipe. N-ai cum să nu iubești aceste minunate orașe europene unde, dincolo de istorie și cultură, te simți relaxat și confortabil, îți dai seama de la bun început că ai ajuns în *a good place to live*.

Ies din magazin și mă întreb cu amărăciune cînd va veni momentul în care să spun, cu toată sinceritatea, *I love București*. M-am născut în București, n-am trăit niciodată în altă parte, de voie, de nevoie m-am atașat de el pentru este orașul meu, însă după 38 de ani de „relație“ n-aș putea să spun că-l iubesc, aș fi ipocrită. Că-l accept, că-l tolerez, că-l înțeleg, așa cum se întîmplă cu oamenii lîngă care stai prea mult timp, asta da. Aș putea spune însă, cu mîna pe inimă, *I love Cluj*, și nu doar pentru că este orașul în care mi-am petrecut vacanțele din copilărie. E un oraș care a trecut prin transformări vizibile în ultimii ani, poate să o spună oricine care vine „din afară“, se simt aerul de Occident și tihna vieții de acolo, mai ales în anumite cartiere ale lui. Oare ce trebuie „să facă“ Bucureștiul ăsta ca să fie iubit?

Aterizăm la Otopeni tîrziu, în noapte, toți românii se îmbulzesc să-și ia bonuri pentru taxiuri, străinii se uită debusolați în jur, întrebîndu-se în ce hangar părăsit în cîmp au nimerit. Afară, taxiurile se înșiruie unul după altul, entropia se mărește, ordinea nu se mai respectă, începi să-ți vînezi taxiul tău. Printre primele cuvinte pe care le aud în București (Otopeniul nu este decît o ușă care se deschide spre el), după ce am aterizat: „Unde p... mea e taxiul nostru?“ Un nene cu gluga pe ochi, gen fost taximetrist mafiot de Gara de Nord, încearcă să agațe doar turiști străini, năuci și încărcați de bagaje: „Taxi? Taxi *please?*“ Îmi e milă de ei – vor plăti probabil 100 de euro pînă în centru. Mă întreb de ce, după 27 de ani, nu s-a găsit încă o soluție decentă de a lega aeroportul de oraș, de ce niciodată nu a fost o prioritate pentru nimeni. Așa cum n-au fost nici o șosea de centură care să ajute traficul, nici multe altele. Pentru că n-au existat niciodată planuri pe termen lung, doar mici furtișaguri pe termen scurt, precum cele ale taximetristului dornic de un cîștig imediat de la aeroport. Oare, după aceasta primă experiență căreia îi vor urma altele, mai mult sau mai puțin nefericite, străinii și-ar mai cumpăra un tricou cu *I love Bucharest?*

© A. Popescu

În mașină, taximetristul îi înjură pe cei de la Uber. Că „sînt niște hoți“ și că „tot ce se întîmplă acolo e ilegal“. Sînt prea obosită, mă abțin să comentez ceva, e inutil să-i explic că vorbește despre primul sistem de taximetrie care începe, în sfîrșit, să funcționeze „normal“. În fond, ce reprezintă pentru el normalitatea? „Cînd o să se întîmple vreun viol sau, Doamne ferește, vreo crimă, or să-i închidă!“, zice taximetristul de cel mult 35 de ani, cu satisfacție. Ce rost mai are să discutăm despre ce (n-)au făcut autoritățile, cînd locuitorii orașului sînt atît de obtuzi și se împotrivesc oricărei schimbări, din principiu?

A doua zi, nu-mi vine să ies din casă. Deși am fost plecată doar trei zile, nu simt nevoia să-mi revăd orașul. Îl cunosc suficient de bine. Totuși, sînt nevoită să ies pînă la cel mai apropiat supermarket. Merg pe străduțele din „mahalaua“ centrală în care locuiesc. Zăpada începe să se topească, acum se văd cel mai bine gunoaiele și zoaiele pe care localnicii le-au aruncat în fața caselor de-a dreptul pe troiene, în toată perioada înghețului (și-au dat seama că, din cauza temperaturilor scăzute, n-or să pută o vreme). De pe mormanele negre se scurg resturi de pîine și ciorbă, mucuri de țigară, pamperși și zdrențe ude. Strada Viitorului arată ca o vomă. Însă oamenii stau în casele lor cu porți încuiate, se delimitează de spațiul public care nu le aparține – să vină salubritatea și să facă curat după noi!

La supermarket, întreg spațiul este ocupat de cărucioarele cu marfă, printre care se strecoară clienții, încercînd să-și facă loc către casele de marcat. Pare să se deschidă o nouă casă, o tanti se așază oftînd pe scaun, îmi reorientez coșul spre ea, însă femeia mă privește crunt. „E deschis aici?“ – îndrăznesc. „Păi, nu vedeți că-i deschis?“ – zbiară femeia la mine. Zîmbetul larg de pe chip cu care aterizasem cu cîteva ore în urmă pe Aeroportul Otopeni, „zîmbetul de Berlin“, începe treptat să-mi dispară.

Totuși, îmi iubesc orașul, pe fragmente, pe bucățele, iubesc anumite străduțe, piațete, clădiri, puncte, însă te poți îndrăgosti de un punct dintr-un ansamblu? Cînd îi vorbesc unui străin despre București, îi spun, fără prea multă convingere: „Vino la noi! Orașul s-a schimbat mult în ultimii ani, o să-ți placă!“ Însă sînt conștientă de faptul că aceste schimbări au fost posibile datorită unor oameni, o mînă de oameni. Mă bucur atunci cînd descopăr că s-a mai deschis o cafenea unde te simți ca la Viena, că proprietarul cafenelei a restaurat și casa care o adăpostește, și că are în grijă și trotuarul din fața ei. Aceste pete de culoare apar din ce în ce mai des. Iubesc și străduțele din spatele blocurilor și din zona centrală – Olari, Silvestru, Icoanei etc., care au rămas la fel de cînd m-am născut, pline de liniște și de verdeață, cu un aer de tîrg de provincie, ușor desuet. Nu pot iubi însă noile statui și alte „opere“ monumentale pe care Primăria aruncă banii, în loc să educe cetățenii să-și ia gunoiul în fața casei, să găsească soluții pentru trafic etc. Bucureștiul este orașul în care noi, locuitorii lui, obținem zi de zi mici victorii, aproape insignifiante, însă marea schimbare nu se întrevede pe nicăieri. Așadar, pînă să mă hotărăsc să spun *I love București,* aș purta oricînd tricouri cu *I love strada Mîntuleasa* sau *I love Piața Spaniei* și aș continua să visez la orașe ca Berlin.

Eugen ISTODOR

negustori și **mușterii**

Plimbăvara. Meniuri de 15 lei/zi

Religioșii au intrat în Postul Paștilor, atei și religioși preferă să creadă că a venit primăvara. Și vă spun sincer, veți citi o compunere de copil de clasa a III-a. Pentru că bucuria mea este sinceră, iar cea a mîncării și mai mare. O brînză proaspătă cu ceapă? Oh, inima mea, de cînd aștept. Și cu o pîine pe vatră, și un vin alb de Babadag! Atît îmi trebuie. A încolțit verdele. Ne vedem de urzici, spanac, știevie, ceapă verde, salată și, după ele, vin fascinant toate cîte sînt gustoase. Uite, de bame mi-e dor, dar bamele vin prin mai-iunie. Cine toată iarna a gustat toate cîte le-am spus mai devreme a pierdut voluptatea. De fapt, cine sînt eu să judec? Nimeni n-a pierdut. De acum încolo e vremea verzițurilor. Primăvara-verde, verde-primăvara. Se leagă. Iarna-conserve, conserve-iarna. Asta e logica naturii și-n ea trăim. Acum este timpul Vremii. Să n-o mai batem în cap. Nu-i meniu de post, dar e de *primavera*. ZIUA ÎNTÎI: Bagă-te la o brînză proaspătă cu ceapă și pîine. Luptă-te cu urzica și aruncă și un ciob de ou prăjit deasupra. ZIUA A DOUA: Dă la pește, ia o sărăcie de crap și prăjește-l în ulei. Sparge un usturoi verde și nu-l răgușii în apă, ci-n iaurt. ZIUA A TREIA: Ia o salată verde și plonjeaz-o în afumătură, oho, ciorba de salată. ZIUA A PATRA: nu uita de preabunul spanac. Dă-l în Paști tot cu usturoi și un ou prăjit. Ah, inima mea! ZIUA A CINCEA: Ridichi cu pîine pe vatră, ce cusur să aibă? Sarea nu lipsește, vine țanțoșă. ZIUA A ȘASEA: Știevie de poți duce, rupe fălcile cu acreala ei de fiară. Dar merită, înmoai-o tot cu pîine pe vatră. ZIUA A ȘAPTEA: Fă un tort de morcovi noi, da, *yammy*. Două persoane, 15 lei pe zi. Cum sună, plus 15 lei benzina? Că-i de luat totul dintr-o piață adevărată, nu din supermarket, da? A venit plimbăvara.

Radu NAUM

un sport la **Răsărit**

România pe locul 8 la Campionatele Balcanice de Atletism? E ca-n gluma cu sportivul care aleargă singur și iese pe locul al doilea?

Cîteva precizări. Competiția e, raportat la numele ei, la fel de adecvată – avînd între participante Armenia, Cipru și Israel – precum ar fi Jocurile Pan-Pacifice cu o prezență a Elveției. Mai nou, corectitudinea globală schimbă geografia locală. Fie. Delegația noastră a terminat, e drept, pe 8 la „general“, clasament care ține seama doar de medaliile de aur. Dar e pe primul loc și la argint, și la bronz. Pauză de uluială. Îți vine să faci ca în reclama aia idioată, cu nu știu ce femeie care se simte muuuult mai bine folosind nu știu ce produs, în timp ce din off se aude un cor de nelămurite care oftează strigînd: „De ceeeee?!“ Păi, da, de ce, frați și surioare? De ce cam lipsim de la aur, dar ne înghesuim la premiile de consolare? Păi, n-ar fi ceva care ni s-a construit în genă de la o epocă încoace? Da, e posibil să alergăm singuri și să ieșim pe locul doi, nu e un banc. Cînd nu ești învingător înăuntrul tău poți chiar să nu te întreci cu nimeni, că tot nu cîștigi. Există un complex al victoriei pentru un/o popor/populație înfrînt/ă cu repetiție de decenii la rînd. Aici e cazul atletismului, dar priviți handbalul, branduit ca sport național, deci care ne reprezintă maxim. În mod constant de 12 ani încoace luăm medalii. Știți cîte dintre ele au fost de aur? Nici una. Zero. Nu poate fi întîmplător. Există o vocație a ratării aproape de scopul final, pe care nimeni nu o cercetează, deși cred că am putea afla lucruri interesante despre cum alergăm noi printre fantome care ne mai și bat pe ultima sută de metri. După care ar trebui să găsim un *ghostbuster*.

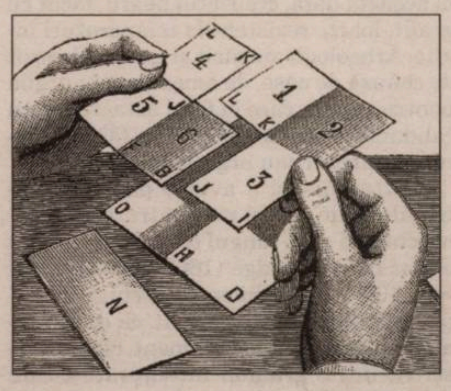

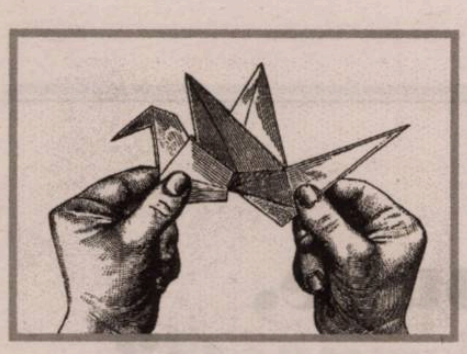

Andrei MANOLESCU

libertatea de impresie

Nume verzi

Cine caută zilele astea prin părțile mai obscure și mai dosnice ale presei sau printre recentele sloganuri ale unor manifestanți aburiți poate descoperi destule referiri urîte la adresa unor nume cu rezonanțe mai puțin românești, ale unor persoane care dețin sau au deținut funcții importante în stat. În capul listei se află, bineînțeles, Klaus Iohannis, Laura Codruța Kövesi și Eduard Hellvig. La vremea cuvenită, vrednicii păzitori ai „curățeniei" neamului n-au uitat nici de Dacian Coloș, al cărui nume, spuneau ei, ar fi de fapt unguresc. Nu demult, și în cazul lui Raed Arafat au fost subliniate originile sale nerom**â**nești. Nu există mari sorți de izbîndă în a convinge victimele unei asemenea propagande că nici un ungur nu și-ar boteza copilul Dacian, tot așa cum n-are nici un rost să le explici că Laura Codruța are, de fapt, două prenume cît se poate de românești (ba unul chiar frățior cu românul), că numele de față era Lascu și că a devenit Kövesi în urma unei căsătorii. Să le mai spui că oamenii ăștia s-au născut în România, că moșii și strămoșii lor tot din aceste locuri erau, că excepție face doar Raed Arafat, care însă a învățat și a muncit la noi, construindu-și o carieră excepțională bazată pe ajutorarea semenilor aflați în situații cruciale? Să le aduci aminte că și guvernul cel bun, care le-a mărit pensiile, era cît pe ce să fie condus de un nume cel puțin la fel de neobișnuit pe plaiurile noastre – Sevil Shhaideh, născută Sevil Geambec? Să le faci educație exmea unor Culiță Tărîță, Triță Făniță, Vasile Fudulică, Gheorghe Boboc, Valeriu Tabără, Doru Ioan Tărăcilă, Toader Clocotici, Mihai Golu, Francisc Tobă, Petre Baniță, Marin Jugravu, Ioan Bivolaru sau Vasile Văcaru. Atunci cînd guvernul era păstorit de Nicolae Văcăroiu. Acelui al „Tovarășului". Erau numele acelea românești, de un verde proaspăt, din guvernele Mănescu, Verdeț sau Dăscălescu: Suzana Gâdea *(sic)*, Alexandrina Găinușă, Ion Pățan, Ion Cioară, Gheorghe Pană, Aneta Spornic, Cornel Burtică, Cornel Pacoste, Ioan Totu, Emil Bobu, Petre Fluture, Lina Ciobanu, Eugen Tarhon, Vasile Pungan, Victor Ciobanu, Ioan Folea, Ilie Câșu, Vasile Bulucea, Vasile Bumbăcea, Constantin Băbălău, Gheorghe Cazan, Trandafir Cocârlă. Ce vremuri... ce țară...

Că mai puteai găsi
cîte un Frunzăverde.

plicîndu-le că numele sau etnia nu contează, că nici locul de naștere n-are vreo importanță, că doar ce ai făcut în viață, faptele și nu originile ar trebui să conteze? Te vor privi neîncrezători. Orice ai face, „neaoșiștii" de azi și de ieri ți-ar spune că așa niște nume n-au ce să caute în fruntea bucatelor în România. Reacția obișnuită va fi: „Să se ducă la ei, acolo, nu să ne conducă pe noi!"

Nu-ți rămâne decît să deduci că nostalgiile lor se îndreaptă, de fapt, spre vremurile apuse cînd președintele, toți miniștrii și marea majoritate a parlamentarilor Puterii erau „de-ai noștri", români adevărați care mîncaseră salam cu soia. Adică pe vremea era nume ale căror rezonanțe populare puteau fi legate cu adevărat de ceva serios și concret. Nu ca acum.

Că mai puteai găsi cîte un Frunzăverde și prin guvernele de mai tîrziu nu e ceva relevant. Dar poate că unii dintre oamenii aceștia își mai amintesc de timpurile și mai vechi, acelea ale epocii cu adevărat de aur, cînd tovarășul Nicolae Ceaușescu se întîlnea cu alți tovarăși din conducerea de stat și de partid, ale căror nume erau înșirate cu solemnitate patriotică la televizor, în urechile întregului popor, spre buna lui ținere de minte. Ce măreție a momentului și ce glorie de neuitat o fi fost să-ți auzi numele rostit astfel, în preajma celui al „Tovarășului". Erau numele acelea românești, de un verde proaspăt, din guvernele Mănescu, Verdeț sau Dăscălescu: Suzana Gâdea *(sic)*, Alexandrina Găinușă, Ion Pățan, Ion Cioară, Gheorghe Pană, Aneta Spornic, Cornel Burtică, Cornel Pacoste, Ioan Totu, Emil Bobu, Petre Fluture, Lina Ciobanu, Eugen Tarhon, Vasile Pungan, Victor Ciobanu, Ioan Folea, Ilie Câșu, Vasile Bulucea, Vasile Bumbăcea, Constantin Băbălău, Gheorghe Cazan, Trandafir Cocârlă. Ce vremuri... ce țară...

ready made

„[...] și acești de mai sus arătați marturi șau pus numele și degitele.
Eu Vasile Urșolianul am pus deget.
Eu Neculai Brătulianul am pus deget.
Eu Ștefan a Tofanii am pus deget.
Eu Gheorghi Pușcașul am pus deget.
Eu Ștefan Izmană biv copil din casă am pus deget.
Eu Anton sin Doboș am pus deget.
Eu Toader Pantazi petrariul am pus degit.
Eu Marin Muntianul am pus deget.
Eu Andrei sin Pavăl Hariton am pus deget.
Eu Toader Troacă am pus deget.
Eu Gafița Găguliasă femei bătrână am pus deget."

Ioan Neculce. Buletinul Muzeului Municipal din Iași, Fascicula 3, 1923

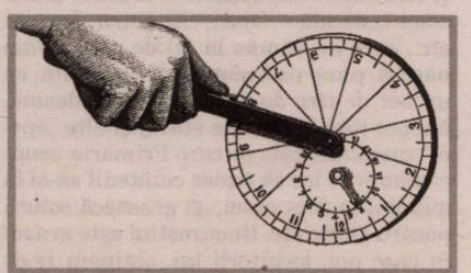

Cătălin PAVEL

o, ce vestigii minunate!

500 de ani în laborator

Inventarul celui mai bine păstrat laborator de alchimie din Renaștere a fost descoperit de arheologi în 1980 sub sacristia capelei din castelul Oberstockstall (în Kirchberg am Wagram, nu departe de Viena). Tratate de alchimie avem gîrlă, dar inventarul propriu-zis, complet, al unui laborator e ceva neprețuit. Or, în Schloss Oberstockstall erau aproape o mie de artefacte, inclusiv 300 de creuzete triunghiulare, 40 de scorificatoare, 60 de cupele, alambice, aludele, cupe de porțelan pentru mercur și resturile a două cuptoare, toate astea prinse sub tavanul care s-a prăbușit peste ele, în 1590 (printr-o coincidență, în timpul unui cutremur). Operațiunile pseudo-științifice sau, mai corect, protoștiințifice de transmutare a metalelor erau făcute (sau măcar supravegheate) de preoți. Creuzetele cu gura largă, triunghiulară, aveau încă reziduuri de plumb, cupru și argint. De excelentă calitate, ele nu erau totuși creuzete de Hesse, tipice pentru alchimiști, făcute cu caolin și exportate masiv de nemți în toată Europa la sfîrșitul Evului Mediu și în Renaștere, ci un tip necunoscut din texte la această dată, creuzetul negru, făcut cu grafit, foarte rezistent la temperaturi înalte. Arheologii au găsit și un mic depozit de cenușă de oase, de amestecat în argila pentru cupele, care în felul ăsta aveau un randament mai mare cînd se făcea separarea aurului sau argintului de plumb.

Newton însuși a avut o pasiune pentru alchimie – deși nu pentru asta e cunoscut – și de-a lungul celor 30 de ani cît a stat la Cambridge (1666-1696) a făcut vreo 400 de experimente (al)chimice. Lucra într-un laborator privat, cu dotări remarcabile, atît ca echipament, cît și ca reactivi, într-o grădină înconjurată cu un zid înalt, aflată chiar sub apartamentele lui de la Trinity College. Dat fiind că foarte puține laboratoare de dinainte de 1700 sînt cunoscute, British Museum a cerut permisiunea pentru investigarea arheologică a „grădinii lui Newton", dar permisiunea n-a fost obținută pentru săpături, ci doar pentru geofizică și pentru eșantioane de sol (carotaj în coloane cu diametru de 5 cm). În 1998 s-au scos deci 12 carote de sol din spațiul dintre Trinity Street, capelă și Great Gate, unde se arată azi un urmaș cam pipernicit al „mărului lui Newton". Concentrații mari de substanțe care teoretic nu au ce căuta într-un sol obișnuit apar în două locuri. În zona dintre cei doi contraforți de la colțul sud-estic al capelei s-au identificat arsenic, aur și mercur, plus fragmente de cărămidă și mortar, iar geofizica indică o podea îngropată – pare-se, laboratorul. În zona de lîngă colțul nord-estic al capelei apar substanțe de așteptat în deșeurile unui laborator chimic, fier, cobalt, cupru, argint, staniu, stibiu, mercur, plumb și bismut, plus cărbune și sticlă – pare-se, locul de depozitare a gunoiului (loc la fel de important, pentru un arheolog, ca însuși laboratorul). Într-adevăr, dat fiind că Newton lucra în mare secret, e foarte posibil ca orice cioburi, reactivi folosiți, degete redundante etc. să fi fost îngropate rapid chiar în grădină. Nemaivorbind că locul ales era chiar în colțul unde începea proprietatea vecină, a St. John College. Newton, cu geniul lui analitic, trebuie să-și fi dat seama că locul ăsta efectiv cerea să devină haldă de gunoi.

Închei cu o altă cercetare arheologică pe urmele unui om de știință la fel de preocupat de secretul cercetării, dar care deja conceptualiza proprietatea intelectuală. În 2002 s-a descoperit, sub laboratorul lui Edison din Menlo Park (azi în Edison, New Jersey, SUA), o pivniță – complet goală, din nefericire. Pivnița lipsește de pe planurile arhitecturale ale complexului – pînă și din cele ale companiei de asigurări imobiliare –, dar se știe din memoriile unor angajați că acolo se păstrau toate carnetele descriind experimentele și planurile de la concepție la patent. Toate astea erau esențiale, bineînțeles, nu atît pentru a documenta, de dragul artei, fluxul ideilor în mintea unui cercetător, ci mai ales în cazul unui proces de încălcare a patentului sau de stabilire a priorității. Edison s-a mutat în Menlo Park în 1876, într-o clădire (un fel de hibrid arhitectural biserică-școală) în care instalase, la etaj, ceea ce atunci era cel mai mare laborator științific privat din SUA. Aici a lucrat la diverse invenții pentru telegraf, telefon, fonograf și, în fine, pentru becul incandescent. Cu cel din urmă a avut, după demonstrațiile publice din 1880 pe străzile din Menlo Park, atîta succes încît a plecat într-o locație mai bună. Vechiul laborator, care acționase cu naivitate împotriva propriilor interese, a fost închis în 1882 și s-a ruinat rapid. În 1929, Henry Ford a început să-l mute ca să-l reconstruiască (fără pivniță) ca parte din Muzeul Inovației și, cu o ambiție pseudo-arheologică, nu numai că a cercetat ruinele laboratorului, dar a triat și mormanele de gunoi provenite de la el. Cît despre pivnița propriu-zisă – o conductă de fier oferea protecție pentru documente, ca microclimat, iar o ușă grea (judecînd după mărimea balamalelor) și încă una suplimentară ofereau protecție *tout court*, împotriva răutății lumii. (Iar dorința mea ar fi să pot încheia articolul astfel: într-un colț al pivniței, îngălbenite de vreme, arheologii găsiră planurile mașinii de călătorit în timp...)

***Cătălin Pavel** este arheolog și scriitor. Cea mai recentă carte publicată este romanul* Trecerea, *Cartea Românească, 2016.*

Sever VOINESCU

axa dus-întors

Totuși, s-a întîmplat ceva în Suedia?

Vineri, 17 februarie. Seara, canalul de televiziune american Fox News difuzează un reportaj realizat în Suedia. Teza reportajului, altfel convingător expusă, este că Suedia, „această superputere umanitară", cum se autodefinește cu justificată mîndrie, țară faimoasă în lume pentru prosperitate și pentru protecția pe care o acordă celor în nevoie, admirabilă țară a păcii și a generozității, a cunoscut o recrudescență a unui tip de criminalitate cu care nu era obișnuită după ce, anul trecut, a primit un număr mare de refugiați din Africa și din Orient. În Suedia, zice reportajul, trăiesc peste 100.000 de refugiați. Poate că e prea mult pentru o țară care numără zece milioane de locuitori (realizați că vorbim de un număr de refugiați care atinge 1% din populație!). Contactul dintre cultura locală și culturile refugiaților, susține reportajul, a mers prost. Doar 500 de refugiați au acceptat locuri de muncă în Suedia. Mai mult, Suedia se confruntă cu un tip de criminalitate specific țărilor de unde vin refugiații, dar neobișnuit pentru suedezi: reglări de conturi între facțiuni religioase rivale, incendieri, violuri, atacuri cu arme de foc etc. Este corect să precizez că reportajul respectiv a stîrnit, deja, un val de contestare. Au apărut statistici și mărturii experte care neagă cu totul teza reportajului, iar unii dintre cei intervievați în reportaj susțin că au răspuns altor întrebări decît cele difuzate și că realizatorul a montat fraudulos materialul, astfel încît să-l facă să spună ce vrea el și nu ceea ce ar trebui să spună, dacă era o anchetă jurnalistică onestă. Am menționat și această reacție doar pentru a descrie cît de cît complet contextul întîmplării la care mă refer – nu discut aici dacă reportajul este făcut conform standardelor jurnalismului onest sau nu.

Fapt este că, a doua zi, sîmbătă, 18 februarie, într-o adunare publică, Donald Trump își apără deciziile în privința înăspririi accesului străinilor în America spunînd: *„We've got to keep our country safe. You look at what's happening in Germany, you look at what's happening last night in Sweden. Sweden, who would believe this?"* („Trebuie ca țara noastră să rămînă sigură. Uitați-vă la ce se întîmplă în Germania, uitați-vă la ce s-a întîmplat aseară în Suedia. Suedia! Cine ar fi crezut așa ceva?") Imediat, o parte a presei a spus că Trump a anunțat că un atentat a avut loc în Suedia cu o seară înainte. Oficialii suedezi s-au mirat și au cerut clarificări – ce se întîmplase cu o seară înainte în țara lor și ei nu știau? Ba Carl Bildt, fost ministru de Externe și prim-ministru suedez, a întrebat pe Twitter dacă nu cumva președintele american „o fi fumat ceva". Duminică, 19 februarie, Trump a răspuns, ca de obicei, pe Twitter: *„My statement as to what's happening in Sweden was in reference to a story that was broadcast on Fox News concerning immigrants & Sweden"* („Declarația mea în legătură cu ce se întîmplă în Suedia s-a referit la povestea care a fost transmisă pe Fox News, referitoare la imigranți și la Suedia"). Episodul a stîrnit încă o dată presa anti-Trump din întreaga lume. Dacă lucrurile se opreau aici, aș fi scris despre defecțiunea mentală de a lua drept realitate ceea ce transmite televiziunea, despre creierul de tip „plasmă TV". Creierul lui Trump este un incurabil bolnav de „plasmită" – am multe probe pentru acest diagnostic.

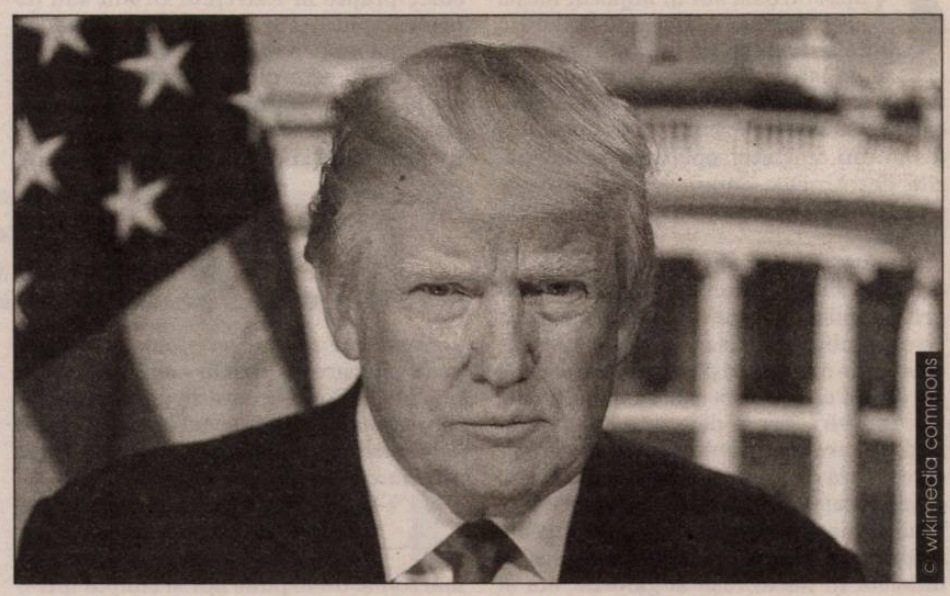

© wikimedia commons

Sigur că presa a fabricat știrea „Trump anunță că a avut loc un atentat în Suedia". Președintele american nu spusese nimic despre un atac terorist. Pe de altă parte, formularea „ce s-a întîmplat aseară în Suedia" indică un eveniment anume. „Aseară" se întîmplase difuzarea unui reportaj la Fox News despre Suedia, dar nimic notabil în Suedia. Trump acuză adesea știrile false, croite anume ca să-l lovească. Și uneori are dreptate. Dar, pe de altă parte, el însuși pare a manipula realitatea pentru a lovi în opozanții săi. *„Fake news"* de toate părțile, deși fiecare parte va admite doar acele *„fake news"* fabricate de adversari! Este exemplul cel mai bun despre ce înseamnă epoca pe care o trăim, zisă a „post-adevărului". Și, dincolo sau dincoace de „post-adevăr", situația are și oleacă de parfum caragialian: avem de-a face cu un fel de Trahanache ori cu un fel de Leonida...

Însă realitatea nu conține să ne depășească imaginația, iar textul despre creierul plasmatic al lui Trump se amînă. La doar trei zile după ce președintele Statelor Unite a vorbit despre „ce s-a întîmplat aseară în Suedia" și lumea întreagă l-a luat la refec pentru că nu se întîmplase nimic în Suedia, iată că s-a întîmplat, totuși, ceva. Da, chiar în Suedia. Luni, 20 februarie, arestarea unui tînăr pentru trafic de droguri a scos în stradă grupuri violente care au incendiat, au lovit polițiști și trecători, au devastat magazine. Polițiștii au fost nevoiți chiar să tragă focuri de armă. Aceste violențe au avut loc într-un cartier locuit în mare majoritate de imigranți, unul dintre acele cartiere...

Ce să mai zici? În mod normal, ar trebui să tragi puțin aer în piept și să te gîndești. Dar nimeni nu are timp de asta, toți sînt presați de urgența agendei proprii. Unii trebuie să se lupte cu Trump zi și noapte, ceas de ceas. Au apărut deja „analize" care leagă afirmația ciudată a lui Trump de violențele de la Stockholm, chiar dacă anunțul „s-a întîmplat în Suedia" a precedat faptul ca atare. Poate că este o operațiune secretă a unora răi, care vor război cu orice preț, și Trump a greșit *timing*-ul anunțului (varianta conspirationistă). Poate că tocmai vorbele lui Trump i-au împins pe tinerii vandali la acțiune. Oricum ai da-o, pentru agenda anti-Trump e clar: dacă pînă luni seară președintele Americii fusese doar un idiot, pentru că nimic nu se întîmplase în Suedia, de luni seară încoace el este fie un conspirator, fie un provocator, pentru că s-a întîmplat, totuși, ceva în Suedia. Pentru agenda pro-Trump, derutată de afirmația de sîmbătă, violențele de luni au adus clarificarea: iată, Trump are dreptate! Imigranții sînt violenți și nu acceptă regulile civilizate ale Occidentului. De fapt, ei urăsc Occidentul. Și, de aici, toată retorica antimigrație pe care o cunoașteți.

Și totuși, nu agendele urgente ale urii mă interesează aici. Cu adevărat interesantă mi se pare derularea evenimentelor și preluarea lor în presă. Afirmația lui Trump a acoperit pagini întregi, a deschis ediții, a stîrnit tot simțul civic de pe planetă. Violențele din cartierul populat cu imigranți de la Stockholm nu au avut reflectare în presă nici măcar pe sfert din cît a avut nerozia lui Trump. Vorbele contează mai mult decît faptele pentru făcătorii de știri din lumea asta. Încep să cred că vremea lui Trump nu este deloc despre el însuși, ci despre noi toți, cei care facem și consumăm știri. În fond, Trump însuși e o știre – dacă e bună sau rea nu mai depinde nici măcar de el, ci doar de cel care o scrie...

P.S. Unii cititori mă întreabă dacă, de fapt, îmi place Trump ori ba. S-ar zice că din articolele mele nu prea se înțelege. Uneori pare că-mi place, alteori pare că nu-mi place. Antitrumpiștii furibunzi mă consideră un trumpist, iar trumpiștii entuziaști mă consideră antitrumpist. Nu văd de ce trebuie cineva să-mi citească micile comentarii știind de la bun început ce e în sufletul meu. Asta ar oculta cu totul argumentul. În fond, important nu este ce cred eu, ci ce crede cititorul. Iar textele mele încearcă doar să pună acest personaj greu de sistematizat într-o anumită perspectivă – pe cît se poate alta decît cea mereu folosită de părți. Nu-l voi înjura „progresist" pe Trump, după cum nu-l voi ovaționa „conservator". Sînt prea conservator ca să mai cad în vreunul din aceste păcate...

PUBLICITATE

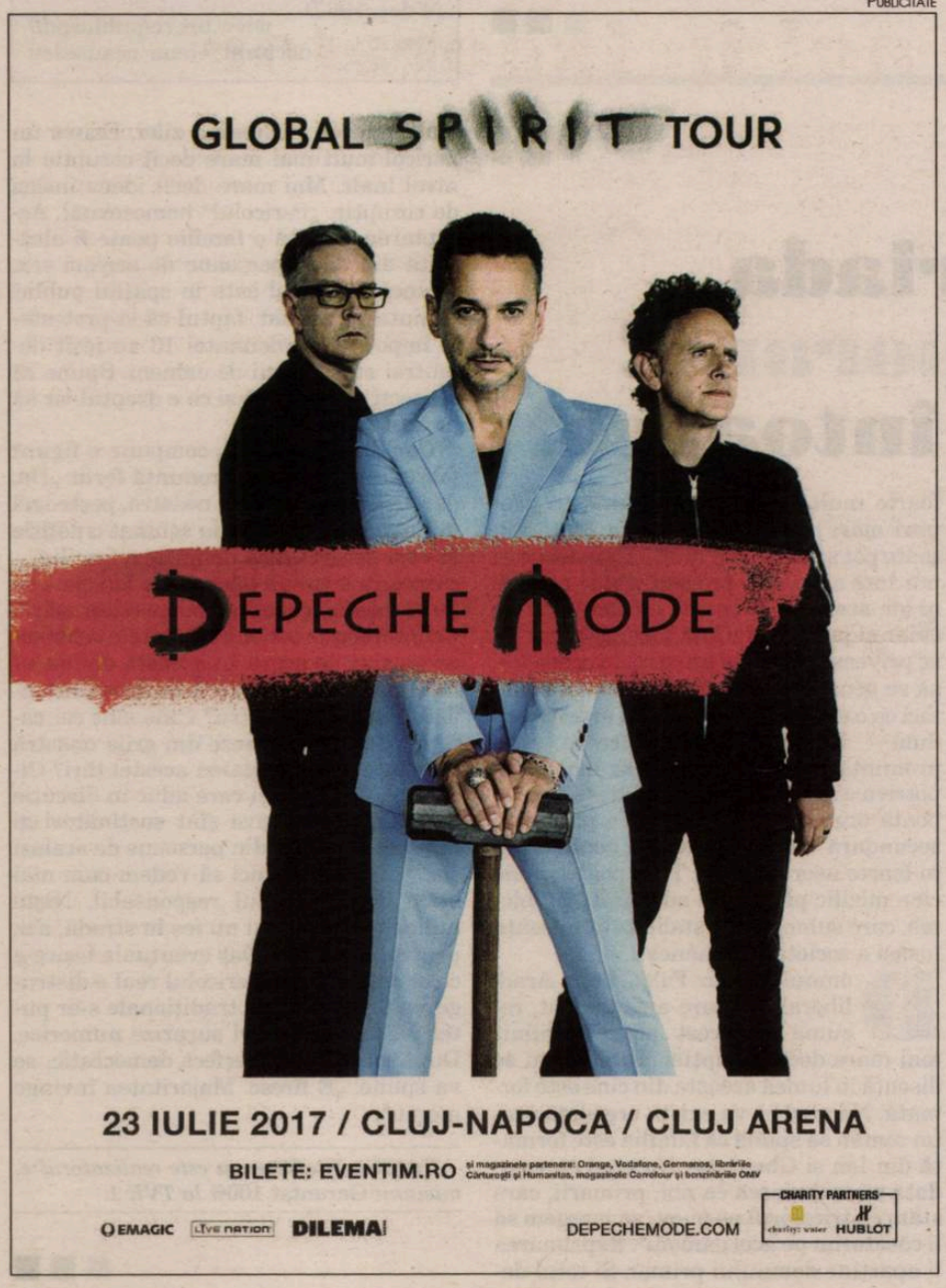

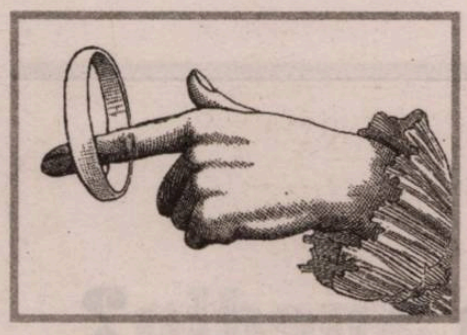

Selma IUSUF

legende urbane

Un naturel elegant

Capul de oaie stă în mijlocul mesei acoperite cu o muşama înflorată care lucește în buchete galbene și roșii de lalele. Din ochii beliți, pe care fierberea îndelungată a pus o pîclă albicioasă, ies aburi fierbinți. Aburi fierbinți ies și din creștetul aplatizat și din nările descărnate. Capul de oaie rînjește cu niște dinți lungi, galben-verzii la rădăcină.

Cu un cuțit mic scobim ochii afară din orbite, îi sărăm și-i mîncăm. Bobița neagră a pupilei nu e bună, o lași deoparte ca pe un sîmbure de măslină. Botul se cască cu mîinile amîndouă pînă ce maxilarul de jos e rupt cu un pîrîit ușor. Limba fiartă, al cărei vîrf fusese deja mușcat de animal, se arată cu promisiunea unei delicatese fără de seamăn. Apoi, cu o bărdiță crăpăm capul fiert al oii în căutarea creierului moale, cu gust de nucă fragedă. Alături, pe aceeași masă cu mușamaua înflorită în lalele roșii și galbene, stă și coada fiartă a animalului. Groasă, lungă cam cît antebrațul unui copil, plină de grăsime moale, translucidă, bună.

Vi s-a făcut scîrbă? Sînteți vegetarieni și v-am oripilat? Sau aveți o înclinație de antropolog călit prin diverse show-uri culinare în care bucătari de la oraș cad în extaz în fața unei ciorbe de potroace est-europene? Ori nimic din toate astea?

În cultura popoarelor noastre de stepă, capul fiert de oaie e ca ciorba de burtă. Nu oricine are stomac pentru așa ceva, iar uimirea profundă a unora în fața acestui fel de mîncare mă amuză de cele mai multe ori. Probabil că vine cam în aceeași categorie precum mîncatul de lăcuste prăjite în Extremul Orient sau de pește împuțit prin Scandinavia. La fel de mult mă amuză eforturile sincere ale altora de a gusta din asemenea exotisme cot la cot cu băștinașii. Genul ăla de turist deschis la minte care se dă alternativ prin India și cade la pat cu dizenterie pentru că a mîncat cu stomac de european mîncare de stradă nemiloasă cu ăi mai slabi. Sau ăla care se ia pe după gît cu ucrainenii și face comă alcoolică la un botez de fetiță unde se servește tort roz din *macarons*.

Nu ridicăm un suferind de nanism de subsori să-și aprindă singur lumina.

Tentația de a te da popular printre localnici te poate băga în belele atunci cînd nu te ia pe partea mai *soft* și nu te pune pur și simplu într-o lumină caraghioasă. Iar linia care separă uimirea sinceră și compasiunea legitimă de condescendența jignitoare e teribil de fină. Îmi aduc aminte de un jurnalist est-european care a ajuns în Bangladesh, de unde trebuia să trimită niște corespondențe pentru BBC. Omul era foarte tînăr, pasionat și plin de cele mai bune intenții. Se pare însă că n-a reușit să nimerească din prima tonul potrivit. I s-a explicat cu mult tact colonial-englezesc că nu ne mirăm și nu ne șocăm în fața a ceea ce pentru Europa e pur și simplu mizerie extremă, iar acolo e cotidian trăit cu seninătate. La fel, o amică mi-a povestit cum a izbucnit pur și simplu în plîns prima oară cînd a văzut străzile din Bombay. Copii în cartoane, viață pe marginea șanțurilor, știți, tot tabloul. Mai tîrziu, tot ea mi-a mai mărturisit că izbucnirea i s-a părut după o vreme deplasată și cumva jignitoare față de oamenii ăia. Că, după ce și-a calmat sensibilitățile aseptice, a putut să vadă extrem de multă bucurie și naturalețe în copiii de pe stradă și în sariurile viu colorate ale femeilor oarecare.

E nevoie de ceva exercițiu atunci cînd naturalețea nu-ți vine din născare în momentele cînd ai de-a face cu cineva în dificultate – o persoană în căruciorul cu rotile, cineva fără o mînă, un nevăzător. O solicitudine prea insistentă poate fi la fel de deranjantă ca nesimțirea crasă. Nu ne holbăm cu milă, nu subliniem și mai tare defectele omului, nu ridicăm un suferind de nanism de subsori să-și aprindă singur lumina dacă întrerupătorul e mult prea sus. Și, oricît de plin de bune intenții ai fi, nu te dai antropolog simpatic pe la nunți țigănești, fiindcă, dacă în tine zace un hipster care se hrănește cu iaurt degresat, atunci șunca aia vîrtoasă de pe masă o să te bage în spital.

***Selma Iusuf** este jurnalistă, redactor-șef la știri, radio Kiss FM și Magic FM.*

anti nostalgia

Doctorate (IV)

„Aceste importante contribuții personale, experimentale și teoretice, prezentarea clară și sistematică a materialului, perspectiva aplicării industriale a procedeului elaborat atestă valoarea deosebită a lucrării și apreciez că îndeplinește condițiile legale pentru a fi admisă pentru susținere, în vederea conferirii tovarășei inginer ELENA CEAUȘESCU, titlul științific de doctor inginer în științe chimice.

Profesor dr. docent I.V. Nicolescu
Șeful Catedrei de Chimie Tehnologică și Cataliză de la Universitatea din București"

„În concluzie, considerăm că teza de doctorat prezentată de Tovarășa Ing. Elena Ceaușescu îndreptățește pe deplin, prin meritele deosebite arătate mai sus, acordarea titlului de doctor inginer chimist.

Profesor Em. Bratu
Membru corespondent al Academiei Republicii Socialiste România"

„Ținînd seama cum a fost tratat subiectul, la nivelul științific cel mai înalt, de rezultatele obținute atît teoretice cît și practice, consider că lucrarea tov. E. Ceaușescu, intitulată «Polimerizarea stereospecifică a izoprenului» prezintă toate calitățile pentru a fi acceptată ca teză de doctorat pentru obținerea titlului de doctor-inginer în științele chimice.

Acad. C.D. Nenițescu"

Extrase din referatele pe marginea lucrării prezentate de tov. Elena Ceaușescu în vederea obținerii titlului de doctor inginer în științe chimice (4 dec. 1967)

www.bzi.ro/public/pdf/doctorat_elena_ceausescu

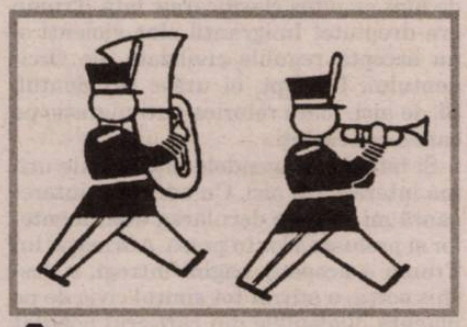

Cătălin ȘTEFĂNESCU

fără doar și coate

Mineriada contemporană! Mumia se întoarce!

În timp ce concretețea istorică a isprăvilor violente din timpul Mineriadei încă se mai odihnește la umbra unui proces – unul proaspăt reluat, dar care va dura mult și bine –, *ideea* de Mineriadă revine spectaculos. Într-o prezentare cu totul nouă, dar și cu lecțiile de democrație făcute temeinic. Nu mai poți aduce acum minerii la București, să-i schilodească pe „hipsterii" care ies la protest. Nici nu mai ai cum. În primul rînd, nu prea mai sînt mineri. Minele s-au închis sau sînt în curs de închidere. În al doilea rînd, bunicii de la Bruxelles ar face icter mecanic în fața reluării unor asemenea priveliști, pline de rîvnă frăgezitoare la adresa dorinței de a-ți spune păsul în piața publică. Iar în al treilea rînd, or fi „hipsterii" ăștia mai efeminați și mai naivi, dar au început să meargă și ei pe la „sală", pe la cursuri de „autoapărare", știu să se facă văzuți în întreaga lume, nu poți să-i iei de păr și să-i tîrăști, direct de pe stradă, la beci.

Ei bine, ce faci în situația asta? Cum îi mai strunești? Cum mai pui capacul, măcar un pic, pe oala asta plină de elan cetățenesc postmodern? Ăștia de pe la proteste s-au cam înmulțit, au o „imagine externă" de invidiat, știu ce să spună pe la interviuri, vorbesc limbi străine, au scăpat la scris pancarte haioase și nu-i mai opresc nici măcar codurile colorate de pe la buletinele meteo. Plus că, de fapt, ce e mai urîțel în treaba asta e că devine *trendy*. Și, dacă e așa, s-ar putea ca din ce în ce mai multă lume să ceară socoteală pentru orice. Păi, după revenirea din stupoarea de a vedea sute de mii de oameni ieșind la protest pe străzile marilor orașe, e clar că trebuie luate niște măsuri. Cu cît mai fine, cu atît mai bine. Mai întîi, lansezi niște zvonuri. Că ăia sînt plătiți, că e treabă de servicii secrete, că e chestie de manipulare. Merge. O să meargă întotdeauna. Dar parcă nu e suficient. „Hipsterii" ăștia încep să-și convingă și familiile că e mișto să ieși la protest, să arăți că nu mai poți fi prostit atît de ușor. Și, odată intrați în starea de vigilență, sînt gata mereu să iasă și să urle cît îi țin plămînii. Au descoperit o jucărie și n-ai cum să le-o iei. Țin și cu dinții de chestia asta, cu punerea sub observație continuă a celor care îi conduc. Și au învățat și lecția democratică. Nu contestă sub nici o formă rezultatul legitim al unor alegeri libere.

Cum să faci, oare, să-i împrăștii un pic? Cum să-i mai rărești, fără să iasă scandal că dai în ei? Bun, la un moment dat, obosesc să tot iasă. Nu e suficient. Au prins gustul și au văzut că poate să conteze foarte mult faptul că se adună în grupuri mari și cer același lucru. Data viitoare pot să fie și mai mulți. Cum faci să-i pui într-o lumină proastă, chiar printre ai lor, acasă, în propriile lor familii? Dar chiar și printre ei. Cum faci ca, brusc, să se privească ostil, să nu-și mai vorbească, să se acuze unii pe alții de ceva? Și cum faci ca o eventuală poveste cu un referendum – în urma căruia lumea se poate pronunța categoric, în număr mare, împotriva corupției la nivel înalt – să nu se poată organiza sau să pară o problemă secundară? Da, anticorupția poate deveni foarte ușor un moft. Ți se poate spune că e mizilic pe lîngă o adevărată problemă, care subminează stabilitatea, esența însăși a societății românești.

Domnul primar Falcă, de la Arad, liberal de mare angajament, rezumă clar acest „pericol", infinit mai mare decît corupția: „Familia nu se discută în lumea aceasta din cine este formată. Nu cred că va exista vreodată vreun român să spună că familia este formată din Ion și Gheorghe. Nu cred ca vreodată să trebuiască ca noi, primarii, care stăm cu tricolorul pe piept, să mergem să îi căsătorim pe acei oameni". Exprimarea îi aparține domnului primar. Și totul devine limpede ca lumina zilei. Există un pericol mult mai mare decît corupția la nivel înalt. Mai mare decît ideea însăși de corupție. „Pericolul" homosexual. Acceptarea ideii că o familie poate fi alcătuită din două persoane de același sex. Aruncă subiectul ăsta în spațiul public. Amintește, apăsat, faptul că la protestele împotriva Ordonanței 13 au ieșit două-trei sute de mii de oameni. Spune că respecți democrația și că e dreptul lor să protesteze.

Dar drege-ți glasul, compune o figură foarte îngrijorată și pronunță ferm: „Da, dar aici, la noi, în țara noastră, peste trei milioane de cetățeni au semnat o petiție în care cer ca unica definiție a familiei – căsătoria între un bărbat și o femeie – să fie limpede exprimată în Constituția țării. Ce interese se ascund în spatele celor care nu sînt de acord cu această definiție? Ce e mai important decît tradiția profundă a poporului nostru? Cine sînt cei care vin să ne deturneze din grija noastră de a păstra integritatea acestei țări? Cine sînt, de fapt, cei care aduc în discuție corupția? Nu cumva sînt susținători ai familiei alcătuite din persoane de același sex?" Ei, abia atunci să vedem cum mai stăm cu cetățeanul responsabil. Niște milioane de români nu ies în stradă, azi, pentru un partid. Dar eventuala ieșire a celor care cred că pericolul real e distrugerea fibrei noastre tradiționale s-ar putea să producă mari surprize numerice. După care, calm, perfect democratic, se va spune: „E firesc. Majoritatea învinge mereu".

***Cătălin Ștefănescu** este realizatorul emisiunii* Garantat 100% *la TVR 1.*

Anca MANOLESCU

Tu

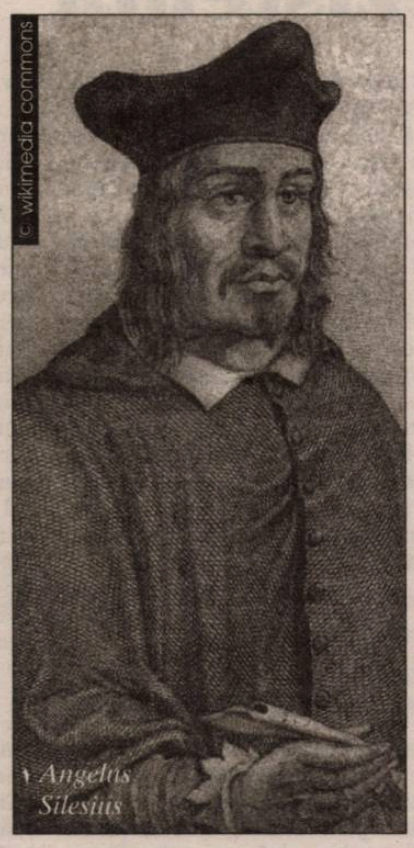

Nu prea îți vine să te adresezi lui Dumnezeu cu „dumneavoastră". În fața amețitoarei lui transcendențe vii ca în fața unui intim, „mai lăuntric în tine decît ești tu însuți", după o vorbă celebră. Să-l tratezi cu „dumneavoastră" ar însemna să pui între El și tine o distanță ceremonioasă, „măsurabilă", socială. Pe cînd raportul cu El îmbină o depărtare niciodată absorbită cu nemijlocirea feței către față. Aici, extremele coincid fără a-și slăbi tensiunea. Celui cu totul altul i te adresezi ca celui mai familiar dintre interlocutori. Îi spui „Tu" cu o intensitate pe care n-o folosești pentru nici un semen. Modul de adresare utilizat de rugă, oricît de banală ar fi ea, îl situează pe om într-o dimensiune verticală, într-o legătură cu Aproapele de neapropiat.

De partea Lui, angajarea e cel puțin la fel de intensă. Credința mizează pe un „Tu" neîncetat prezent, pe o Persoană care așteaptă, cere dialogul cu persoana umană. Există desigur disimetrie în ce privește nivelul de realitate al interlocutorilor. Dar există totodată o comună aspirație către celălalt. Spirituali și filozofi religioși au susținut că Dumnezeu *are nevoie* de partenerul său uman. În misterul lui ultim, Dumnezeu este Singurul absolut, fără relație, învăluit în marea infinității lui. Dar ca Persoană divină și ca principiu al persoanei, El presupune un altul, căruia să i se comunice, cu care să comunice. Plenitudinea Persoanei divine „are nevoie" să iradieze, să se manifeste, să se facă cunoscută. „Are nevoie" să lucreze într-o ființă capabilă să-i sesizeze calitatea și să-i dea răspuns.

S-a spus, pe bună dreptate, că omul nu e totdeauna încîntat de libertatea care îl definește ca partener al divinului. De multe ori, s-ar lipsi bucuros de ea. Libertatea spiritului îi pretinde curaj și căutări pline de risc, îl poate conduce la întrebări chinuitoare, îl poate pune în fața unor alegeri dificile, cîteodată însoțite de primejdie, de suferință. Ne lăsăm mai ușor conduși de datul comun și de mersul veacului decît de boldul conștiinței. Asta spune Dostoievski cu parabola Marelui Inchizitor. Cel din urmă știe cît de greu e darul și vrea să-l ia de pe umerii omului. Îi pune în vedere lui Christos să nu mai încurce locul cu propunerile lui de mîntuire și de libertate supranaturală adresate unor biete făpturi. Vrea să-l îndepărteze pe Iisus pentru ca administratorii religioși să-și poată face liniștiți treaba: să distribuie hrană și securitate omenirii în schimbul aderării la religia-supunere.

„Nu omul, ci Dumnezeu e cel care nu se poate lipsi de libertatea omului" – e consemnat într-o notiță a părintelui Andrei Scrima. El „are nevoie" de această libertate, El *este* această libertate. În așa măsură că, în Paradis, deschide omului posibilități care merg de la dialog la neascultare. În așa măsură că, pentru a retrezi în om libertatea, Christos vine în lume neînarmat cu forță explicită, exterioară. Vine ca un „străin" care așteaptă/speră ca omul să-l recunoască în calitatea lui divină, să-l urmeze.

„Tu" înseamnă dialog, drum urmat împreună, iar pentru asta e nevoie de un unu uman și de un Unu divin *dependenți* unul de celălalt. Anumiți spirituali au avut intuiția și curajul de a spune asta cu o abruptă poezie. De pildă, Angelus Silesius, în al său *Călător heruvimic,* tradus de Ioana Pârvulescu (Humanitas, 1999): „Știu că de nu sînt eu, nici Domnul viață n-are / Iar de mă sting, Îi iau și ultima suflare". În absența partenerului uman, Dumnezeu nu poate fi Domnul, nu poate fi Dumnezeu-în-relație. Cel iubit nu există fără iubitor, Cel ce se face cunoscut nu există fără cunoscător, Cel ce atrage către sine nu există fără cel ce se lasă atras. Ne aflăm dinaintea lui Dumnezeu care respiră împreună cu respirația omului.

Dacă e așa, credința îi dă omului în grijă viața Domnului său. Fiecare om religios și fiecare epocă au de făcut față acestei demnități, acestei sarcini. Fiecare trebuie să-și aducă propriul suflu pentru a păstra vie dubla dependență. Ce tip de suflu, de prospețime, de noutate a adus în această privință modernitatea tîrzie?

Fiecare religie are de învățat de la temele dominante ale celorlalte.

Voi menționa aici două teme, în amintirea părintelui dominican Claude Geffré (1926 – 9 februarie 2017). Claude Geffré a fost un important teolog liberal francez, unul dintre cei mai curajoși, mai solizi gînditori religioși actuali, atent la mesajul christic și totodată la profilul omului tîrziu modern. O linie pe care a lucrat înnoitor privește „cotitura hermeneutică a teologiei" (cf. volumului său *Croire et interpréter. Le tournant herméneutique de la théologie,* Cerf, 2001). Ce înseamnă asta? „Paradigma" teologică înclină să fie, de multă vreme, de tip dogmatic. Munca teologului (și atitudinea intelectuală a credinciosului) se concentrează mai ales pe ilustrarea/explicarea/pledoaria dogmelor stabilite. Pleacă de la un dat, care nu trebuie decît expus, argumentat, sistematizat. „Imaginația teologică pare secătuită", spunea un teolog american, David Tracy, „prealabilele dogmatice determină deja rezultatul înainte ca efortul teologic să demareze. Situație instalată ce trebuie însă depășită". „Cotitura hermeneutică" a teologiei pune accent pe confruntarea teologului/credinciosului cu vitalitatea revelației christice. Insistă pe aventura de cunoaștere care urmărește straturile de sens ale textului sacru, care se lasă condusă de dinamica lor. Teologul (și credinciosul) lucrează împreună cu cuvîntul divin, îl întreabă, se lasă interpelat de paradoxurile și de noutatea lui, e modelat, transformat de el. De altfel, în primele veacuri creștine, „paradigma" cunoașterii de Dumnezeu era hermeneutică. Cercurile de studiu, grupurile de credincioși ardenți cercetau Scriptura ca mesaj viu al Domnului, îi urmau traseele, „mestecau" textul, îndrăzneau interpretări plurale, polifonice. Însă chiar înainte ca creștinismul să devină religia Imperiului, ierarhia Bisericii a tins să impună „paradigma dogmatică" ce formulează datele credinței într-un mod fix, univoc, obligatoriu, asemănător cu stilul legilor temporale. Sigur că, de-a lungul vremii, hermeneutica a continuat să facă parte din plin din viața de credință, dar n-a mai avut aceeași libertate. Astăzi, ceea ce s-a numit „o nouă vîrstă a teologiei" amintește de atitudinea originară, dar lucrează în datele modernității tîrzii, unde individul se simte mai liber (și, e de sperat, responsabil) în fața sensului, unde studiul critic poate deosebi între mesajul spiritual și ceea ce, în religie, e doctrină marcată de contexte socio-istorice, instrumentalizare politică, ambalaj al unei ideologii, unde curajul interpretativ poate urmări fibra vie a cuvîntului christic.

Cealaltă temă privește întîlnirea colegială a religiilor. Prin cîțiva gînditori, teologia creștină actuală a referit pluralismul religios la supraabundența darului divin, la o plenitudine care se comunică în moduri diferite diferitelor comunități spirituale și culturale. Claude Geffré a schițat chiar o „teologie interreligioasă". Potrivit ei, fiecare religie are de învățat de la temele dominante ale celorlalte. Nu ceva nou, ci o atenție nouă față de felul cum acele teme se află cuprinse în logica propriei credințe.

A regăsi prospețimea hermeneuticii și a fructifica dialogul cu celelalte credințe: iată două dintre atitudinile prin care timpul nostru poate hrăni raportul cu Aproapele transcendent.

***Anca Manolescu** este cercetător în domeniul antropologiei religioase. Cea mai recentă carte publicată e* Modelul Antim, modelul Păltiniș. Cercuri de studiu și prietenie spirituală, *Humanitas, 2015.*

Teodor BACONSCHI

Public mic-burghez, presă proletară

Există un consens critic referitor la mediocritatea presei, sub toate formele sale de azi. O stare a societății, în fond. Căci presa e o industrie care-și adaptează marfa la cererea de pe piață. Ar fi greșit să susținem că piața cere articole sau emisiuni radio-TV de proastă calitate. O categorie de consumatori ar vrea, dimpotrivă, să se delecteze cu oferte de bună calitate și care, de altfel, se informează din presa occidentală, accesibilă online. Pentru a scăpa de mediocritatea presei autohtone (nu includ aici cîteva publicații culturale, printre care *Dilema veche!),* trebuie să aparții acelei minorități educate, care știe limbi străine și înțelege să nu-și piardă timpul cu abundentele prostii agramate, vulgare, dezlînate și partizane care fac, la noi, grosul producției mediatice. Din păcate, chestiunea calității intelectuale și a deontologiei, de care depindea cîndva autoritatea presei, a devenit anacronică. Se scrie (prea) mult, și tot mai neglijent, pentru că tehnologia producerii de imagine/text s-a democratizat, pentru că școala postmodernă a diluat prezența artelor liberale și pentru că asaltul corectitudinii politice asupra canonului clasic s-a finalizat prin agonia „culturii înalte" (recitiți-l pe Harold Bloom, ca să înțelegeți fenomenul în toată anvergura lui corozivă).

Nici nu e cazul să studiem aceste dinamici în termenii unei critici paseiste. Pur și simplu așa evoluează culturile occidentale contemporane. În *Ivy League* există încă „Humanities" dedicate primului ciclu universitar: studentul poate alege între cursuri de neoplatonism, neuroștiințe și istoria artei etc. Dar acestea sînt excepțiile unui elitism crepuscular. Dincolo de asemenea incinte, unde se reproduce *establishment*-ul liberal global, căile pedagogice spre o cultură a sufletului, a rațiunii și a sensului sînt obturate prin explozia cantitativă a informațiilor, nihilism popular, cult naiv al taumaturgiei științifice și marotele aspirațional-motivaționale recitate pe YouTube, în conferințe pentru „publicul larg".

Departe de mine orice explicație conspiraționistă. În definitiv, acestea nu sînt decît urmările ridicării nivelului intelectual mediu, la nivel planetar: o ridicare plafonantă, căci creierul are și el limitele lui. Înainte, celebram geniile și performanța. Acum, am intrat în etapa în care fiecare e liber să-și etaleze mediocritatea cu mîndria de a fi egalul altora, la fel de îndreptățiți să-și celebreze incompetența: nu s-a spus, de pildă, că „revoluția lui Trump" anunță revolta maselor împotriva unei presupuse *dictaturi a experților?* Cînd sute de milioane de indivizi constituie clasa de mijloc a cunoașterii, Cunoașterea însăși devine un artizanat mic-burghez: chermeză universală a opiniilor, care se anulează reciproc într-o supă relativistă. Toți sîntem la fel (de deștepți sau de proști), pe o scară la care distincția personalității se lasă copleșită de indistincția vacarmului generalizat.

Situația presei românești *mainstream,* îmbogățită prin blogo- și vlogosferă, prin transmisiunile *live* de pe Facebook sau prin fluxul încă privat al conversațiilor pe *chat,* are deci toate caracteristicile celei mondiale, cu un plus șarmant de provincialism balcanic, gîlceavă caragialescă și stereotip mental postcomunist. Prin mercenarizare, inflație și adaptarea frenetică la imperativul *Breaking News,* jurnalismul autohton s-a proletarizat, în logica neofeudală a baronatelor politice județene.

Am intrat, nu demult, în redacția unui ziar care-mi părea mai curînd discret pe piață, dar care producea și „dezbateri" transmise pe Internet, dintr-un mic studio: am fost șocat să traversez mai întîi o vastă sală-fagure, cu vreo 300 de „posturi de lucru" compartimentate și tot atîția „operatori" care nu sufereau, certamente, de claustrofobie. N-aș fi crezut că publicația respectivă are nevoie de atîția angajați! Presa a devenit interfața tot mai aglomerată dintre public, politică, afaceri și diferite instituții: un purgatoriu poleit, între un paradis pierdut și un infern de proximitate...

***Teodor Baconschi** este diplomat și doctor în antropologie religioasă.*

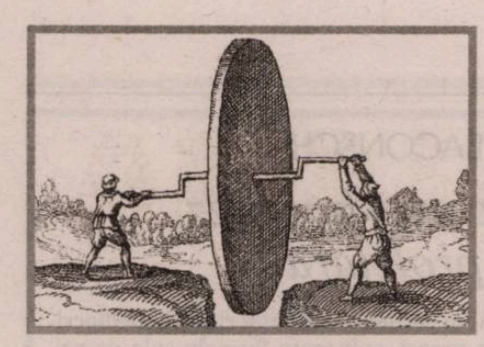

Teodor TIȚĂ

contraintuiția

Rezistența

E greu de contestat un oarecare sentiment de nemulțumire în rîndul celor care au participat la manifestațiile împotriva nefericitei Ordonanțe 13. Acum, cînd nefericitul act a fost ucis fără entuziasm printr-o colaborare Guvern-Parlament, e ușor de detectat o oarecare nemulțumire latentă a celor care i s-au opus în stradă. Și nu e greu de înțeles de ce. Brutalitatea, dublată de un soi de aroganță specială, cu care a acționat coaliția de guvernare la doar o lună după alegeri, nu e ceva ce poate fi uitat ușor. Dacă adăugăm la asta și faptul că nu au existat regrete reale exprimate în public, obținem o poză a unui armistițiu. Și Puterea, și societatea civilă așteaptă următoarea confruntare. Și unii, și alții știu că vine, nu știu încă care va fi subiectul.

Această fractură între o Putere care își extrage legitimitatea din voturi și o masă de oameni care i se opune legitimîndu-se prin însăși existența ei definește nu numai principalul conflict al acestei perioade, ci și o boală mai veche și mai gravă a sistemului politic românesc. Principalul ei simptom: slăbiciunea partidelor. Cu excepția notabilă a PSD, toate partidele românești trăiesc într-un soi de provizorat permanent, profitînd doar de greșelile adversarilor sau de opreliștile pe care legislația electorală le pune în fața tentativelor de reprezentare. Ele sînt mai degrabă niște accidente de context decît o expresie reală a voinței electoratului.

Încă mai aud în jurul meu mirări legate de milionul de voturi pierdut de PNL anul trecut între alegerile locale și cele generale. Adesea, apatia de la legislative este pusă pe seama imaturității electoratului, iar asta s-a văzut și într-un număr de pancarte în fața Guvernului care împărțeau vinovăția între PSD și apatici.

Tind să cred că absenteismul din decembrie are exact sensul opus: o bună parte din electorat a refuzat o tranzacție cu bunuri false sau de o calitate insuficientă. Ofertele PNL și USR nu au fost, pur și simplu, pe măsura pretențiilor pe care le aveau oamenii. Narativul „Noi nu sîntem PSD" a fost considerat fie insuficient, fie de-a dreptul ofensiv. Și cînd folosesc cuvîntul „oferte" mă gîndesc nu numai la programele de guvernare, ci și la selecția de candidați și purtători de mesaje.

Partidele parlamentare sînt nesigure, reactive și temătoare.

În atari condiții, nu e greu de înțeles de ce se discută despre partide noi. De ce privirile multora se întorc către Dacian Cioloș, salvatorul de serviciu de la care se așteaptă o decizie care să ducă la mobilizarea acestor energii care circulă aleatoriu prin societate.

Indiferent ce hotărîre va lua fostul premier, foarte probabil situația nu se va schimba foarte mult. Fie că merge la USR, fie la PNL, fie că decide să fondeze un partid nou, dl Cioloș va încerca, așa cum s-a întîmplat în scurtul său mandat la Palatul Victoria, să lucreze în interiorul sistemului fără eforturi de majore reformă. Ăsta nici măcar nu e un lucru rău, însă, pentru sutele de mii de oameni care au ieșit în stradă va fi, probabil, insuficient.

Întrebați de ce rămîn în stradă după ce Guvernul a abrogat Ordonanța de urgență 13, foarte mulți participanți la mitingurile din februarie au răspuns că și-au pierdut încrederea în executiv. Pericolul care plutește în aer după manifestații este ca acest sens al neîncrederii să se generalizeze. Primul semn a fost apatia din decembrie, al doilea a fost în februarie. Nu e chiar mare diferența dintre „PNL-PSD – Aceeași mizerie" și „Toate partidele – Aceeași mizerie". Partea pozitivă e că o bună parte din oamenii proaspăt întorși cu fața către posiv apanajul unor grupuri obscure cărora în acest moment nu li se opune nici măcar unul dintre partidele parlamentare. Toate partidele parlamentare sînt nesigure, reactive și temătoare.

România începe să semene tot mai mult cu un soi democrație electorală în care politicul se manifestă în afara cadrului formal, creînd condițiile ideale pentru populism, antiliberalism și derapaje antidemocratice. Iar responsabilitatea nu stă în nici un caz în sarcina electoratului, ci a partidelor politice care trebuie nu numai să deschidă competiția externă, dar și pe cea internă. Cooptarea mai multor personalități publice și curajul de a susține idei temporar nepopulare e un semn de sănătate a vieții politice.

E un pic contraintuitiv, însă un mediu competitiv real e esențial pentru supraviețuirea și întărirea actualelor partide. Altminteri, ținînd seama de stimulii externi, răspunsul românesc la Trump, Erdogan, Orbán sau Brexit va fi, probabil, năucitor. Să nu uităm că trăim într-o țară care a supracompensat aproape fiecare trend ideologic ce a străbătut continentul. Extrema dreaptă românească a avut un caracter specific și nefericit, la fel și comunismul românesc. Nu cred că e cineva care vrea sincer să afle cum va fi noul populism românesc.

***Teodor Tiță** este jurnalist. Îl puteți găsi la twitter.com/jaunetom.*

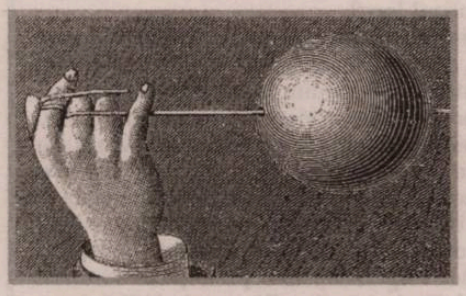

Matei MARTIN

mapamondul de buzunar

Ce se întîmplă în Suedia

Vă mai amintiți? Acum vreo două săptămîni, într-un discurs pe tema siguranței naționale, amenințată, după el, de imigranți, Donald Trump s-a referit, explicit, la Suedia. „Ia uitați-vă ce se întîmplă în țări precum Germania sau, noaptea trecută, în Suedia... În Suedia! Vă vine să credeți?", a exclamat el, stîrnind mai întîi uimirea, apoi amuzamentul general. Președintele american încerca să stabilească o legătură directă între valurile de refugiați și atentatele teroriste din Franța, din Belgia, din Germania, din Suedia. Numai că în ajunul discursului său nu se întîmplase absolut nimic notabil în Suedia și, cu atît mai puțin, vreun atentat. Cînd ambasada Suediei din SUA a cerut explicații, președintele a spus că nu s-a referit la un atentat sau la vreun incident anume, ci la situația generală a refugiaților, la tensiunile care apar odată cu ei. S-a speculat că poate președintele se uită prea mult la televizor. Într-adevăr, se uitase la televizor, au relatat surse de la Casa Albă. La Fox News, mai precis. În emisiunea respectivă s-a spus, printre altele, că în Suedia, din cei 160.000 de solicitanți de azil de anul trecut, doar 500 și-au găsit loc de muncă. În plus, s-ar fi înregistrat o creștere alarmantă a atacurilor armate și a violurilor. Și că, în general, oamenii locului trăiesc cu frică. Le e frică, dar rămîn, în același timp, captivați de corectitudinea politică. Suferă de sindromul Stockholm. Ăsta e și titlul filmului realizat de Ami Horowitz la care s-a uitat, probabil, președintele. E un scurt documentar, foarte tezist, despre violențele provocate de refugiați într-o periferie a capitalei Suediei și despre starea generală de teamă ce s-a instalat în țară în ultimii ani, odată cu valurile de refugiați.

Donald Trump pare că se uită la TV și citește ziarele mai mult pentru a-și confirma propriile convingeri decît pentru a se informa.

Ar putea deveni un caz de manual despre cum (nu) trebuie să ne uităm la televizor. În primul rînd, Donald Trump pare că se uită la TV și citește ziarele mai mult pentru a-și confirma propriile convingeri decît pentru a se informa. Apoi, pentru că nu pare să înțeleagă mare lucru din ce vede sau citește. Și, în fine, pentru că face afirmații sau chiar ia decizii pe baza unor pseudoinformații. De altfel, autoritățile de la Stockholm contrazic informațiile și, parțial, și concluziile prezentate în emisiune: crimele violente ar fi în scădere. E, evident, ironic faptul că tocmai cel care acuză *fake news* s-a informat, greșit, dintr-un program autodeclarat satiric. Și e periculos ca un președinte ale cărui afirmații sînt urmărite peste tot în lume să folosească afirmații false ori jumătăți de adevăr doar pentru a-și susține teoria că primirea refugiaților reprezintă un risc pentru securitatea națională.

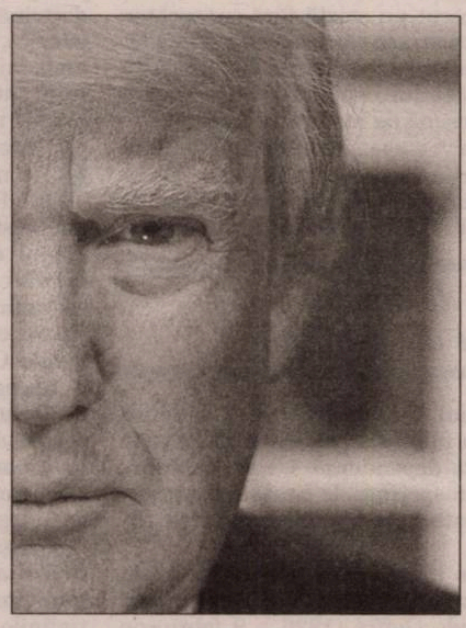

Numai că în Suedia chiar s-a întîmplat ceva, e drept, săptămîna asta, adică după discursul lui Trump. În cartierul Rinkeby al capitalei suedeze, populat, în cea mai mare parte, de imigranți, s-au produs ciocniri violente. Zeci de oameni au aruncat cu pietre după polițiști, au incendiat mașini și au distrus cîteva magazine. Autorităților le-a luat cîteva ore bune să restabilească ordinea. Imaginile cu haosul de pe străzi au circulat intens pe agențiile de știri. Mulți dintre cei care le-au urmărit și-au amintit atunci de spusele președintelui american și s-au întrebat ce se întîmplă în Suedia.

Mare lucru nu s-a întîmplat. În ziua respectivă, Poliția a încercat să aresteze un suspect în cartierul respectiv și mai mulți oameni din cartier au ripostat. În timpul revoltei, Poliția a tras un singur foc de armă, care nu a nimerit pe nimeni. Nu au existat victime. Suedia recunoaște că are o problemă cu violența, mai ales în orașele în care s-au instalat imigranți. Dar în același timp are pretenția de a rămîne o putere umanitară și își continuă aceste angajamente.

Suedia, cu o populație care se apropie de zece milioane de locuitori, s-a confruntat cu o creștere spectaculoasă de solicitări de azil. Doar în 2015 au fost peste 160.000, iar numărul lor nu a scăzut cine știe ce anul trecut. Faptul că Poliția suedeză nu publică statistici despre originea autorilor infracțiunilor lasă loc de speculații – mai ales pentru reporteri ca Ami Horowitz, care au agenda și unghiul de abordare pregătite.

Incompetență să fie, dar să știm și noi!

Texte și opinii de:

● Dorin BODEA (dr. în economie, director general Result Development)
„Incompetența care se vrea în vîrf"
● Ioana BOTH (prof. univ. la Facultatea de Litere a Universității „Babeș-Bolyai")
„Impostura, pe la noi"
● Radu CARP (prof. univ. la Facultatea de Științe Politice, Universitatea București)
„Bîzocrația salvează România"
● Laurențiu COLINTINEANU (jurnalist)
„Doamne ferește pînă nimerește"
● Sorin COSTREIE (conf. univ. la Facultatea de Filozofie, Universitatea București)
„Competențe și specializări"

argument

România – pe locul al treilea în lume

Tot mai multe voci s-au făcut auzite în ultima vreme atrăgînd atenția că, alături de corupție, incompetența e una din cauzele importante pentru care lucrurile merg prost. Sigur, vorbind așa, gîndul ne duce imediat la incompetența guvernanților, a administrației publice și a clasei politice. Incompetenții din asemenea posturi generează probleme nenumărate în jos, pe scară ierarhică, scandaluri și haos. Și nu sînt puțini. Asta și pentru că, în prea multe cazuri, oamenii sînt împinși în sus de dorința de căpătuială, de interesul personal sau de grup, și nu de capacitatea de a-i servi pe cei în slujba cărora sînt aleși sau numiți. Aceasta din urmă nu pare a fi o competență căutată. Dar lipsă de competență se întîlnește din plin și la alte niveluri, de la jurnaliști, medici și profesori pînă la meseriașii de rînd. Dacă nu toți cunoaștem în mod direct un ministru sau un politician incompetent, nu e nimeni care să nu fi avut de-a face, măcar o dată, cu un meseriaș incapabil. Domeniu vast, incompetența pendulează între ignoranță și impostură. Cauzele, cel puțin la noi, trebuie căutate în modelul de învățămînt, în raportarea la muncă, în relațiile de muncă, în motivare, în etica profesională.

O criză de specialiști se manifestă însă și la nivel global. Ea reiese dintr-un amplu studiu internațional (realizat de ManpowerGroup) pentru anul 2016. În această criză globală, în economie, România se află pe locul al treilea în lume în ce privește penuria de specialiști. Adică, din diverse motive, în 72% din cazuri, patronii nu găsesc oameni competenți pe care să-i angajeze. Un procent cît se poate de grăitor. Iar cum la noi incompetența e deseori suplinită de șmecherie și neseriozitate, situația apare uneori ca fiind pe cît de dezastruoasă, pe atît de veselă. Se pare că avem totuși iscusința de a trece cu grație peste incompetențele noastre, de a nu ne împiedica de ele, de a le escamota, ba chiar de a le preface în virtute. Sîntem chiar competenți la asta. Există și domenii în care incompetența poate fi de-a dreptul și direct criminală, în sistemul de Sănătate, de exemplu.

Dincolo de toate acestea, trebuie să mai luăm în considerare și acel principiu care apasă peste tot în lume, enunțat în 1969 de doctorul în educație Laurence J. Peter, foarte cunoscut sub numele de *principiul lui Peter*. El afectează mai toate organizațiile și e cazul să ni-l amintim cît mai des: *În orice ierarhie, fiecare salariat are tendința de a urca pînă la nivelul său maxim de incompetență*. Noi l-am putea completa cu succes, spunînd că este cît se poate de valabil nu doar pentru salariați, ci și în ierarhiile politice. Iată că am ajuns din nou la politică, acolo unde incompetența ne doare zilele astea în mod special. Probabil că e ceva adevăr în vorba născută în redacția noastră, la discutarea acestei teme, potrivit căreia corupția ucide, iar incompetența îngroapă. (**Andrei Manolescu**)

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Cititori, fiți ascultători! În fiecare joi, de la ora 18,30, la emisiunea Timpul prezent. *O dezbatere pornind de la Dosarul revistei* Dilema veche, *moderată de Adela Greceanu și Matei Martin. Ne puteți asculta pe frecvențele Radio România Cultural sau online la www.radioromaniacultural.ro.*

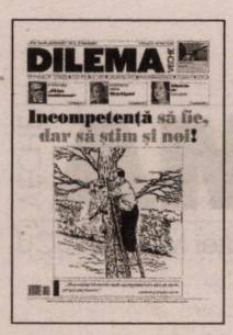

Dorin BODEA

Incompetența care se vrea în vîrf

Incompetența în necunoștință de cauză

Teofrast, discipolul lui Aristotel (promotorul virtuților umane), își începea fiecare dintre cele treizeci de Caractere (Inoportunul, Nemulțumitul, Bîrfitorul etc.) cu cîte o definiție concisă. Ca să procedăm la fel, vom spune că *incompetența este totuna cu nepriceperea, nevrednicia, prostia, inadaptarea cuiva de a face ceva. Competența este calitatea omului de a se pricepe bine la ceva, iar asta presupune a avea cunoștințele, deprinderile și experiența necesare ocupării unui post. Sau, mai pe scurt, competența exprimă dreptul cuiva de a face ceva, iar incompetența interzice dreptul persoanei de a face ceva, de a rezolva o situație sau de a judeca performanța altuia.*

Este lesne de înțeles că incompetența presupune și o doză consistentă de necinste și deficiența unor principii și valori coerente care să exprime un caracter unitar. Și de aici derivă lipsa de onestitate față de sine însuși, dar și o mare necunoaștere de sine. Astfel, incompetența nu se prezintă aproape niciodată singură, despuiată în ochii lumii, ci vine la pachet complet cu multe alte rele… Printre cele mai frecvente însoțitoare ale incompetenței sînt lingușeala, bîrfa, neîncrederea, scenariile și jocurile politice, trădarea, minciuna, dar și aroganța și superioritatea față de alții, mîndria exagerată, dorința de șefie, de a se afla în vîrf etc.

Asta se întîmplă pentru că incompetența o găsim în viața cotidiană sub două forme: una în necunoștință de cauză și alta relativ conștientă de sine, mai perfidă și mai meschină decît prima. Ambele forme se asociază cu o dramatică supraapreciere de sine și cu o superioritate semnificativă față de toți cei cu care se compară. Adesea, semnul indubitabil că ai de-a face cu oameni incompetenți este siguranța cu care se exprimă, cu care declară adevăruri absolute. Incompetenții n-au nici un dubiu că, dacă ei ar conduce lumea, aceasta ar fi mult mai bună.

Incompetentul în necunoștință de cauză este omul prost, cel care nu știe că nu știe. Dar dacă-l întrebi cum se vede pe sine, mai mult ca sigur că se poziționează printre cei mai vrednici. În felul său naiv, incompetentul în necunoștință de cauză face rău fără să știe și, de cele mai multe ori, acționează la îndemnul altora, fiind manipulat de alții.

Incompetentul care își cunoaște propriile limite este mult mai periculos decît primul. Ascunzîndu-și propria incompetență, caută să se înconjoare de alți incompetenți, cei mai mulți în necunoștință de cauză. Instrumentele cu care operează sînt: manipularea, înșelăciunea, minciuna. Imaginați-vă ce se întîmplă cînd un astfel de incompetent ajunge într-o poziție de director sau de președinte de partid.

O întîmplare hazlie petrecută în SUA, avînd în prim-plan un spărgător de bănci care, fiind prins de poliție, s-a declarat foarte surprins că a fost filmat de camerele de vederi pentru că, el, înainte de a da spargerea, *și-a dat cu suc de lămîie pe față*, i-a determinat pe doi psihologi, Justine Kruger și David Dunning, să studieze legătura dintre limitele autoevaluării și nivelurile de incompetență. Studiul întreprins de cei doi cercetători s-a soldat cu o mare descoperire, *Kruger-Dunning Effect*: *indivizii cei mai incompetenți își supraevaluează semnificativ competențele, iar cei mai competenți și le subevaluează. Mai mult decît atît, cei mai incompetenți nu doar că se văd foarte sau chiar extrem de competenți, ci sînt și incapabili să înțeleagă competențele altora*. Cam așa stau lucrurile cu incompetenții…

„În orice ierarhie, fiecare angajat are tendința de a urca pînă la nivelul său maxim de incompetență."

PRINCIPIUL LUI PETER

„În timp, fiecare post tinde să fie ocupat de un angajat incompetent în rezolvarea sarcinilor acestui post."

(Primul corolar la principiul lui Peter)

„Munca e dusă la bun sfîrșit de acei angajați care încă nu și-au atins propriul nivel de incompetență."

(Al doilea corolar la principiul lui Peter)

Provocarea incompetenței – principiul lui Peter

Problema incompetenței ne privește pe toți. Fiecare dintre noi a avut și va avea ocazii nenumărate, chiar propuneri concrete, de a ocupa poziții sau funcții pentru care nu este pregătit, pentru care nu are competențele necesare și, drept urmare, nu este vrednic să le exercite.

Principiul lui Peter postulează faptul că, în orice ierarhie, organizație sau instituție, fiecare dintre noi tinde să urce pînă la nivelul său de incompetență (vezi Laurence Peter și Raymond Hull, *Principiul lui Peter,* Editura Humanitas, București, 1999, pp. 17-25). Principiul lui Peter se bazează pe o realitate greu de acceptat: fiecare organizație sau instituție cuprinde un număr de indivizi incapabili să-și îndeplinească responsabilitățile pentru care au fost angajați. Cum am putea să demonstrăm că nu este adevărat?

Conform lui Peter, întîlnirea cu incompetența face parte din fatalitatea destinului nostru. Dar asta nu trebuie să ne sperie, ci să ne provoace să redevenim modești, să practicăm ceea ce autorul numește *incompetență creatoare*, adică să refuzăm promovarea și să rămînem pe postul în care sîntem fericiți. Dar refuzul promovării nu este deloc simplu și reconfortant. Presupune o diminuare a egoului, un foarte eficace management al sinelui nostru… Presupune onestitate față de sine și o bună cunoaștere de sine. Refuzul de a ajunge cît mai aproape de vîrf nu este acceptabil nici pentru incompetenții în necunoștință de cauză, nici pentru cei care sînt conștienți de propria lor incompetență, dar care își compensează handicapul dezvoltînd un adevărat complex de superioritate. Acești incompetenți desăvîrșiți, adevărate forme fără fond, se autoevaluează ca fiind cei mai potriviți să ocupe pozițiile de vîrf din orice instituție sau organizație. Știu că n-au competențe antreprenoriale, manageriale și de *leadership,* n-au experiență de manager, n-au nici cunoștințe tehnice, dar pentru pozițiile de director executiv, director general etc. sînt cei mai potriviți. Iată *pattern*-ul de gîndire al incompetenților care conduc o parte însemnată din destinul lumii de astăzi.

Să nu ne ferim să spunem că toți acești incompetenți calcă în picioare cele două fundamente de valoare pentru tot ceea ce reprezintă astăzi cultura și civilizația occidentală: *cunoaște-te pe tine însuți* și *nimic în exces*.

Incompetența la vîrful piramidei

Metaforic vorbind, rolul oricărui manager și lider este să lupte cu răul și să învingă. Iar asta se bazează pe onestitate, pe a putea recunoaște răul și a ști care este binele, pe a avea motivația și competențele necesare în lupta cu răul. Managerul incompetent este răul însuși în cadrul unei organizații; nu este onest nici față de sine și nici față de ceilalți, nu are nici motivația și nici competențele necesare rolului lui. În schimb, are putere, influență și multe privilegii care acaparează tot ce-i mai bun, mai valoros în departamentul său organizația respectivă. Unele dintre semnele clare care ne sugerează că avem de-a face cu un manager nevrednic sînt: motivația puternică a acestuia de a-și spori puterea și influența („boala de a fi șef"), goana permanentă după cîștig material. Dar nu asta îl face să fie chiar atît de „rău", ci reacția angajaților, colaboratorilor și subordonaților lui. Pentru că incompetența la vîrful piramidei naște două tipuri de reacții: unii angajați, în special cei mai competenți și mai implicați, devin demotivați, pierzîndu-și entuziasmul, își vor reduce efortul la minimum și în cele din urmă vor părăsi echipa și compania; alți angajați se îmbolnăvesc subit de incompetență, luînd drept model de succes comportamentul managerului lor. Prin asta nevrednicia este poate cel mai mare rău organizațional, pentru că se poate transforma cu rapiditate într-o adevărată „cultură a incompetenței", întinzîndu-se ca un cancer agresiv peste tot ce este vrednic într-o organizație care a fost cîndva sănătoasă.

Și cu toate astea, în realitate, la vîrful cel mai înalt al piramidei, la nivelul de CEO (Chief Executive Officer), incompetența se simte ca la ea acasă. Mai bine zis, două treimi din cei care astăzi ocupă poziții de directori executivi vor eșua în următorii trei ani, vor fi schimbați din funcție sau concediați (vezi David L. Dotlich și Peter C. Cairo, *De ce eșuează un CEO,* Editura Curtea Veche, București, 2011, p. 15). Mai mult decît atît, un studiu publicat de *Harvard Business Review,* arată că doi din cinci CEO eșuează încă din primele 18 luni de la preluarea companiilor (vezi hbr.org/2005/02/ending-the-ceo-succession-crisis/ar/1). Iată *principiul lui Peter* în funcțiune! Două treimi din cei care ocupă în prezent funcția de director executiv au ajuns la propriul lor nivel de incompetență. Și să nu uităm că orice poziție de putere este precum Fata Morgana pentru individul incompetent… Cum de ajunge să fie selectat pentru poziția de conducere este o cu totul o altă poveste.

Omul nevrednic versus *omul vrednic*

Expresia „omul potrivit la locul potrivit" reflectă faptul că, într-o organizație sau într-o societate bine rînduită, fiecare loc este ocupat de cel mai vrednic să-l ocupe. Este omul pe care englezii îl numesc *reliable*, adică vrednic de încredere. Dar vrednicia nu este chiar la îndemîna oricui, nefiind ușor de accesat de către fiecine. Depășind sfera competenței, vrednicia exprimă sublimul omenesc: frumusețea și bunătatea, dar și adevărul și dreptatea. A spune că „omul sfințește locul", că doar competența nu este suficientă, că este nevoie de onestitate, de motivație și determinare. Astfel, vrednicia presupune atît caracterul omului (valorile și atitudinile), cît și motivația, hotărîrea și perseverența cu care își exercită competența într-un anumit domeniu. În acest sens, vrednicia omului este sinonimă cu însăși căutarea excelenței, a perfecționismului, a face lucrurile cît se poate de bine. Cum poți să nu admiri un astfel de om?

Se cade totuși să nu fim total lipsiți de simțul realității. Organizațiile în care sîntem angrenați și societatea în care trăim sînt departe de a fi bine rînduite și, în multe domenii de vază, conduse de niște incompetenți. Dar trebuie să știm că principala diferență dintre o organizație sănătoasă și una bolnavă stă în sistemul de selecție și de distribuire a competențelor. Aidoma stau lucrurile și cu principala diferență dintre societatea noastră și cele occidentale. În forma ideală, un astfel de sistem de selecție pro-

INCOMPETENȚĂ SĂ FIE, DAR SĂ ȘTIM ȘI NOI!

movează oamenii vrednici în toate pozițiile-cheie. Și chiar dacă și în societățile occidentale sistemul de selecție eșuează uneori, instalînd incompetența la vîrful piramidei, în modelul românesc asta pare să fie regula. Antiselecția, după cum spunea Petru Creția, „alegerea, cu grijă, a omului celui mai nepotrivit". De ce? Prevalența criteriului politic, nepotismul, cumetriile, relațiile etc. macină sistemul de selecție a oamenilor vrednici cu scopul autoprotejării propriilor interese și nevoi ale celor nevrednici. În forma românească, adevărații oameni vrednici, care nu sînt puțini, sînt ținuți jos, manevrați cu multă pricepere de conspirațiile incompetenților gata instalați la putere. Iar acești incompetenți în necunoștință de cauză slăbesc forța societății românești și îi grevează viitorul pe termen lung. Și cine ar putea să izbutească în lupta cu balaurul cu șapte capete al corupției atît de generalizate?

(Ne)Vindecarea incompetenței

Vindecarea incompetenței este un proces extrem de dureros, condiția *sine qua non* fiind onestitatea față de sine. Dacă ar exista un dram de onestitate față de sine, o autoevaluare corectă și o analiză critică cu privire la sine, procesul de vindecare ar fi posibil în trei pași: conștientizarea și acceptarea propriilor limitări, motivația și voința de a se autodepăși și autoactualiza, definirea clară a noilor competențe avînd informații corecte despre standardele domeniului respectiv.

Se cade să reamintim că cei mai mulți incompetenți nu sînt conștienți de propria, lor limitare, iar o altă parte însemnată, care știu cîte ceva, nu vor schimbarea fiind rău intenționați. De toți acești indivizi să ne ferim, pentru că ei reprezintă una dintre relele cele mai rele ale degradării umane, asociindu-se și dezvoltînd adevărate organizații ale nevredniciei, în care domină cultura incompetenței, molipsindu-i pe toți cei care o acceptă tacit sub diversele ei forme.

Albert Einstein spunea că „două lucruri sînt infinite: universul și prostia omenească, și încă nu sînt sigur de primul". Deci să nu ne amăgim, pentru că incompetența este infinită...

***Dorin Bodea** este dr. în economie, director general și senior consultant la Result Development. A publicat între altele, volumul* Valorile angajaților români *(2013).*

Sorin COSTREIE

Competențe și specializări

De la *homo universalis* la *homo hiperspecialisatus*

De-a lungul istoriei, oamenii s-au specializat în mod continuu, dar marea schismă a specializării a venit poate doar în secolul al XVII-lea, cînd s-a născut știința modernă, cînd fizica s-a desprins de metafizică și cînd oamenii au început să folosească în mod sistematic matematica pentru predicții și explicații. De atunci științele au explodat și au tot continuat să crească domeniile de specializare, iar competențele noastre s-au mărit și s-au diversificat. Dar sîntem noi cu adevărat mai competenți azi decît eram în trecut? Gîndim mai bine? Sîntem mai buni? Știm mai multe?

Cînd se vorbește astăzi de competențe, se vorbește de două mari categorii de abilități și cunoștințe: avem, pe de o parte, competențele specifice și, pe de altă parte, le avem pe cele generale. Competențele specifice sînt cele date de un anumit domeniu de specializare: să știi să operezi un seamăn, să proiectezi o casă, să pilotezi un avion, să ții un curs, să poți să aplici corect legea într-o sală de judecată sau să conduci o companie multinațională. Nu oricine poate să facă toate astea. E nevoie de niște cunoștințe și abilități specifice domeniului. Pe de altă parte, există și competențele generale sau transversale, cunoscute și drept „competețe-cheie" sau *soft skills*. Acestea nu țin de un domeniu anume, ele vizează o mai bună poziționare în viață printr-o gîndire mai bună și mai creativă, prin niște capacități mai bune de autocunoaștere și de comunicare interpersonală, printr-un coeficient îmbunătățit de inteligență emoțională... etc.

Dacă, în ce privește competențele specifice, inevitabil stăm mai bine față de trecut, în special în urma avansului științific și tehnologic, în raport cu competențele transversale nu m-aș hazarda să spun că stăm mai bine. Am sta poate mai bine dacă ele ar fi ținta principală a sistemului nostru educativ, ceea ce, evident, nu este cazul. Nu este cazul deoarece, din păcate, la noi accentul este încă pus pe elementul informativ și nu pe cel formativ, or, este evident că aceste competențe țin mai mult de cum îi învățăm pe copiii noștri ceva decît de ceea ce îi învățăm. Contează aici mai mult forma în care aceștia sînt prinși în jocul paideic decît conținutul educațional. De exemplu, să luăm cazul *gîndirii critice*. Aceasta este atît o competență transversală necesară oricărui om educat, cît și o disciplină academică de sine stătătoare, desprinsă din logică și filozofie. În majoritatea universităților cu tradiție, gîndirea critică este obiectul unui curs la care trebuie să fie expuși toți studenții, indiferent de specializarea lor, deoarece le oferă competențe generale de tipul gîndirii critice și creative, de care au mare nevoie pentru a dobîndi și a se raporta cum trebuie la orice alte cunoștințe din oricare alt domeniu.

Gîndirea critică este unul dintre cursurile în care sîntem învățați să învățăm, deoarece ne oferă capacitatea de a reflecta critic asupra obiectului și scopului învățării, cum să ne raportăm la pozițiile și argumentele celorlalți, cum să analizăm un text și cum să ne articulăm un discurs. Ne ajută să ne poziționăm mai reflexiv atît față de ceilalți, cît și față de propriile noastre gînduri. Deci nevoia unui astfel de curs este evidentă la toate nivelurile și pentru toate specialitățile. Problema este că el lipsește aproape cu desăvîrșire din universitățile noastre, el făcîndu-se doar la facultățile de filozofie și la acele facultăți care au parte de o conducere vizionară, care înțelege rostul adoptării unui astfel de curs în *curriculum*. Pe de altă parte, companiile au început și ele să înțeleagă rostul și lipsa acestui curs din pregătirea angajaților lor, și încearcă să suplinească această nevoie printr-un curs, atelier sau seminar de tip *„coaching"*. Or, deși gîndirea critică cultivă o anumită atitudine, ea nu se manifestă doar prin această atitudine de scepticism cognitiv în care totul trebuie să fie analizat și judecat rațional și nimic nu trebuie să fie luat ca atare. Este evident că acest lucru poate fi transmis cursanților și de către un *showman* de tipul unui *coach* sau *trainer,* dar problema e ce facem mai departe, căci după faza aceasta critică trebuie să avem faza de analiză logică a raționamentului, unde e nevoie de niște competențe specifice date de niște cursuri prealabile de logică și filozofie. Pe scurt, s-a ajuns ca în mediul corporatist aceste cursuri de gîndire critică să fie ținute de persoane cu o pregătire logică superficială, care e adevărat că te motivează să ai o atitudine critică, dar care, avînd de cele mai multe ori un MBA unde au făcut și ei tangențial un curs asemănător, nu au pregătirea necesară pentru a-ți arăta cum se analizează și se disecă efectiv un raționament. E ca și cînd cineva, în urma unui curs de medicină naturistă de la școala populară de artă și meserii, s-ar apuca de chirurgie. Bineînțeles că pot fi și cazuri fericite de astfel de buni chirurgi mentali născuți în urma unei astfel de pregătiri precare, dar cu siguranță că ele sînt izolate și țin mai mult de hazard, căci nu poți ține un astfel de curs, cu succes, fără o temeinică pregătire de specialitate. Paradoxul aici este că pentru a „livra" aceste competențe generale e nevoie de clare competențe specifice.

„Incompetența e criza adevărului."

Albert Einstein

„Nu atribui niciodată răutății un fapt care se poate explica mai degrabă prin incompetență."

Napoleon Bonaparte

Pe de altă parte, gîndirea critică, privită ca atitudine mentală, se poate obține cu precădere în școala generală și la liceu, nu neapărat printr-o disciplină separată, ci printr-un mod mai reflexiv și mai critic de predare. Ce vreau să spun este că degeaba avem în clasa a IX-a „Logică și argumentare", căci dacă lucrurile sînt predate tot punîndu-se accentul pe memorizare și repetiție, nu vom obține nimic. Mai degrabă ar trebui, poate, expuși toți profesorii de la toate materiile la astfel de cursuri, tocmai pentru a-și îmbunătăți stilul de predare și a sădi în elevi o bună gîndire critică și creativă. La limită, un elev poate deveni mai reflexiv în urma unui curs de muzică sau de pictură decît în urma unuia de logică sau matematică. Important este ce tip de întrebări și atitudini mentale îi sădești ca profesor, iar lucrul acesta se poate întîmpla la orice materie, important fiind cum este predată aceasta și nu atît ce se predă.

Competențele specifice sînt rezultatul conținutului informativ din cadrul unui proces educativ, cele transversale ținînd cu precădere de forma de predare, de modul în care elevul este incitat și provocat să gîndească cu mintea lui și nu doar să memoreze fapte și date. Aceasta este și marea hibă a învățămîntului românesc, starea aceasta folclorică în care elevul trebuie în principal să memoreze și să repete cît mai fidel ce a zis profesorul – cum s-ar spune, să nu iasă din cuvîntul profesorului nici la propriu, nici l-a figurat. Dacă face asta, e bine, va fi răsplătit cum se cuvine. Altfel, dacă vine cu întrebări și provocări care ies din schemă, va fi pedepsit pentru a fi readus pe „calea cea bună".

În mod interesant, această mentalitate explică cumva și conservarea și perpetuarea mediocrității din mediul academic românesc și, în genere, din școala românească. Nu vrem să avem colegi oameni năstrușnici, care să ne provoace și să sară din schemă. Vrem colegi „cuminți", repetitivi și predictibili. Și, în genere, de ce am vrea, ca oameni politici, să avem parte de cetățeni informați și cu gîndire critică? Aceștia sînt mai greu de manipulat, mai greu de dirijat către urne ca să voteze „ce trebuie". E mai bine așa, e mai bine pentru partid doar să muncim, fără să gîndim.

***Sorin Costreie** este conferențiar și prodecan la Facultatea de Filozofie a Universității din București, și a fost consilier al ministrului Educației. Cele mai recente publicații include* Early Analytic Philosophy – New Perspectives on the Tradition *(Springer) și* Șase studii fregeene *(Editura Universității din București).*

INCOMPETENȚĂ SĂ FIE, DAR SĂ ȘTIM ȘI NOI!

Laurențiu COLINTINEANU

„Doamne ferește pînă nimerește"

Două săptămîni, zi de zi, am stat în Piața Victoriei în mijlocul protestatarilor ieșiți să transmită Guvernului mesajul că „așa nu". Demonstrațiile cele mai mari din istoria post-decembristă a țării și-au atins scopul imediat de a forța Executivul să anuleze demersul intitulat fatidic OUG 13. Multă lume a remarcat creativitatea oamenilor, manifestată în scandări și pancarte. Dincolo de apreciere și, în multe ocazii, amuzament, protestele au reprezentat însă și o lecție gratuită de comunicare publică.

Rețeta a fost extrem de simplă: protestatarii au identificat o problemă pe care o doreau corectată. Au întors-o pe toate părțile, au identificat soluția, și-au fixat scopul pe care doreau să îl atingă și au formulat mesajele care să-i ajute să ajungă acolo. Piața Victoriei a arătat, cu acuratețe admirabilă, formula corectă și eficientă de a transmite un mesaj. Mai mult, a avut grijă ca efectul să nu se rezume numai la scopul imediat (OUG 13), ci să contureze și un mesaj universal, anume că guvernarea nu se face în ciuda oamenilor, ci în interesul acestora.

Ce am văzut în timpul protestelor este exact ce lipsește instituțiilor publice din România. Luați orice exemplu de comunicare din anul 2017. Primele întrebări firești ale aproape oricui – după un comunicat de presă sau după o conferință sau după o postare pe Facebook – sînt „ce a vrut să îmi spună?" și „de ce s-a trezit vorbind?". De regulă, un demers de comunicare instituțională în România provoacă mai degrabă confuzie în loc să clarifice ceva.

Motive sînt destule. În primul rînd trebuie să înțelegem că, la noi, comunicarea e cu de-a sila. Îmi imaginez un ministru sau un șef de instituție ca pe un copil obosit și supărat dimineața că iarăși trebuie să meargă la școală într-o zi în care e frumos și ar vrea mai degrabă în parc, la joacă. Comunicarea cu presa și, prin intermediul acesteia, cu publicul, este o corvoadă, e partea aceea urîtă care vine odată cu ocuparea unei funcții publice. Uneori, sînt sigur, comunicarea provoacă repulsie la vîrful instituțiilor pentru că România nu este obișnuită cu exercițiul de *accountability*. Folosesc termenul în engleză pentru că cel mai apropiat corespondent în limba română care îmi vine în minte este „a trage la răspundere".

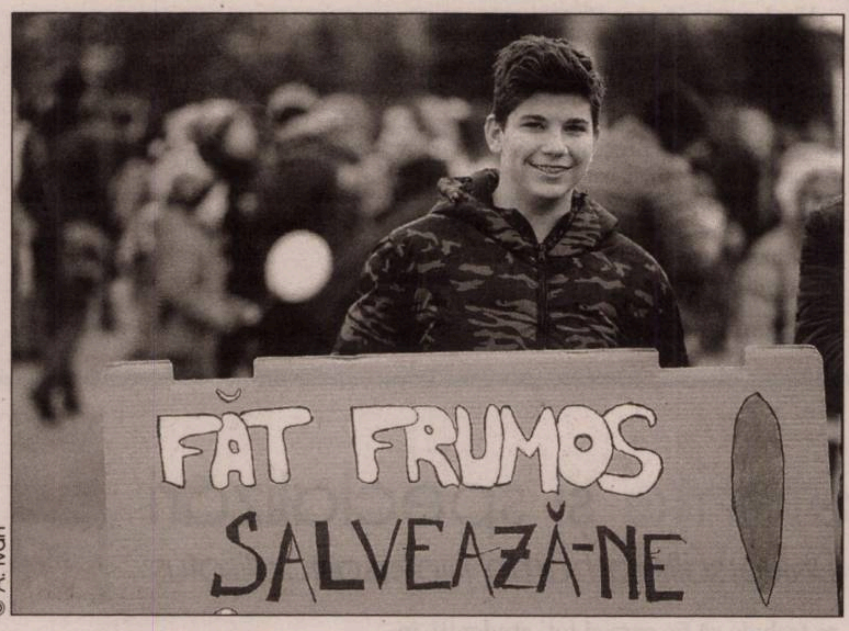

© A. Ivan

Și poate tocmai de aceea comunicarea provoacă resentimente. Pentru că nu e vorba, de fapt, despre a fi tras la răspundere un ministru, un parlamentar sau un director. Nu, e vorba despre un drept fundamental al oamenilor de a fi informați și de a ști ce fac cei învestiți cu puterea de a administra problemele țării.

În al doilea rînd, comunicarea publică în România este făcută fără scop. De prea puține ori cineva își pune întrebarea „eu ce vreau să spun cu asta?". De prea multe ori un comunicat sau o conferință reprezintă o reacție negîndită bine la ceva. E pe principiul „tre' să zic naibii acum ceva, că iar mă înjură presa, hai repede, ceva, orice". Or, asta nu va liniști situația cu nimic, din contra, o va amplifica. Deunăzi, cineva aflat într-o funcție îmi descria o normă zilnică a unui comunicator instituțional. Să scrie trei comunicate în fiecare zi, pe orice temă e nevoie la momentul respectiv. Am încercat să-i explic că săracul comunicator o va lua razna.

Nimeni nu poate ști orice, oricînd, oricum și oriunde pe lumea asta. A comunica înseamnă să știi despre ce e vorba în propoziție, apoi să știi de ce comunici ce ai de comunicat, apoi să găsești rețeta potrivită pentru a transmite mesajul – structură, frazare, cuvinte folosite, atitudine, ton, ritm etc. Dar nu, în România trebuie cantitate. Să fii acolo prezent, să se noteze că ai grăit ceva, nu contează ce.

Iar în al treilea rînd, comunicarea publică din România nu este coordonată. Nu știe stînga ce comunică dreapta, nu sînt roluri stabilite, nu există ierarhii precise. Nemaivorbind că, de cînd cu rețelele de socializare, comunicarea publică e un haos.

Așa se face că vedeți în România personaje care nu comunică deloc, dar și personaje care comunică în exces. Sînt miniștri despre care nici nu știți că există. Sînt și persoanje precum premierul, care, acuzat de lipsă de transparență, trimite acum comunicate de presă ca prietenul enervant din lista de Facebook de la care primești vești la fiecare zece minute. Există personaje de o inadecvare tristă, care se țin lîngă toate platourile de televiziune și care nu reușesc decît să enerveze. Sau filiale de partid care dau comunicarea de gard de-o manieră fabuloasă.

La final, o durere personală. În aparatul de comunicare publică sînt prea puține persoane care înțeleg cu adevărat presa și care apreciază – da, apreciază – rolul acesteia de interfață cu publicul. Sigur, ai naibii jurnaliști și cri-

La noi, comunicarea e cu de-a sila.

tică! Și ce? Asta-i problema? Nu, nu-i deloc o problemă, e un favor. Sînt ocazii în care o instituție află de la presă de o problemă despre care nici măcar nu știa. Așa că nu o tratați ca pe un dușman, ci ca pe un aliat. Luați-vă timp, dacă sînteți într-o instituție publică, să vorbiți cu jurnaliștii, să le explicați unele lucruri tehnice.

Pentru că o știre corectă este în avantajul instituției, al presei și al publicului. Și pentru că o comunicare publică – în orice formă a ei – trebuie să fie, poate mai presus de orice, onestă.

***Laurențiu Colintineanu** este jurnalist.*

© A. Ivan

Românii n-au talente

Compania multinațională de consultanță în domeniul resurselor umane ManpowerGroup a publicat, pentru 2016, studiul său anual privind deficitul de talente înregistrat la nivel mondial. Datele provenind din sondarea angajatorilor arată că penuria de specialiști în întreaga lume s-a ridicat anul trecut la 40%, procent care nu s-a mai înregistrat din anii 2006-2007. Cel mai mic asemenea procent din ultimul deceniu s-a înregistrat în 2009 și a fost de 30%.

În clasamentul deficitului de talente (specialiști), România se află pe locul al treilea. Primele zece țări clasate sînt următoarele:

Japonia – 86%
Taiwan – 73%
România – 72%
Hong Kong – 69%
Turcia – 66%
Bulgaria – 62%
Argentina – 59%
Grecia – 59%
Ungaria – 57%
Israel – 56%

Specialiști în economie ca Dumitru Dorel Chirițescu atrag atenția că motivele pentru care unele țări asiatice dezvoltate sînt vecine de clasament cu România sînt cu totul diferite (aproape opuse) de cele de la noi. În acele țări, angajatorii nu găsesc specialiști pentru că gradul de ocupare al populației e foarte mare, se apropie de 100%. La noi, specialiștii sînt greu de găsit pentru că nivelul general de pregătire este slab și pentru că o bună parte dintre puținii oameni competenți au emigrat. Motivele acestea sînt valabile și pentru țările din aceeași zonă geografică cu noi.

Radu CARP

Bîzocrația salvează România?

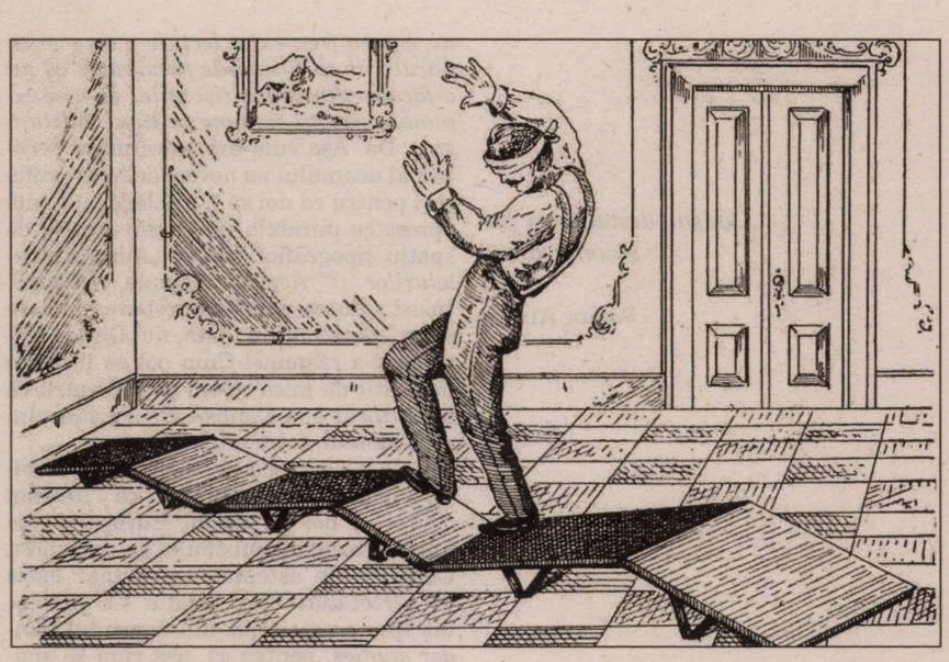

În timpul verii trecute, ziarul *Libération* publica un articol în care Manuel Valls era acuzat de faptul că nu face nimic împotriva terorismului. Textul era scris de doi autori care nu cunoșteau mai nimic despre acest fenomen. Nu este neobișnuit a publica articole fără o documentare prealabilă, chiar și în presa occidentală. Uneori, documentarea se face pentru un scop care nu mai este în nici un caz informarea cititorului – vezi cazul reportajului Sky News în România pe urmele falșilor traficanți de arme. Nu întotdeauna vocile cele mai competente sînt chemate să discute în presa de orice natură evenimentele curente. Ceea ce a trezit uimirea în cazul articolului din *Libération* a fost că prim-ministrul a răspuns acestor critici, deși era evident că nu aveau nici un temei. Realitatea virtuală creată de media începe să fie văzută ca o realitate de sine stătătoare de către oamenii politici. Într-o replică din *Le Point* la ceea ce s-a întîmplat și la reacția prim-ministrului, era pus în evidență un argument suplimentar pentru a dezbate acest incident: în aceeași perioadă, un grup de cercetători din mai multe institute franceze solicitau aceluiași prim-ministru accesul la datele deținute de UCLAT – Unitatea de coordonare a luptei antiteroriste –, pentru a cunoaște mai bine profilul persoanelor radicalizate, cu risc ridicat de comitere a actelor teroriste. La un asemenea demers, răspunsul nu a venit. În schimb, opinia eronată a doi jurnaliști a generat un răspuns prompt din partea prim-ministrului, dar nu de demontare a interpretărilor incorecte din acel articol, ci ca un fel de legitimare a demersului.

Adevărații jurnaliști devin intruși.

Tot în aceeași perioadă, presa franceză semnala faptul că Frank Underwood, eroul din *House of Cards,* l-a interpelat pe același Valls pe Twitter. Surpriza a fost că acesta a primit imediat un răspuns. Desigur, Underwood interpretează în film rolul de președinte al Statelor Unite, dar nu și în viața reală. Este simptomul unei reacții care tinde să se generalizeze a politicienilor, mai atenți la ceea ce se scrie în media sau pe rețelele sociale decît la problemele reale din societate.

Am avut și noi exemple de politicieni care răspund pe Facebook în timp ce ar fi trebuit să se afle în Parlament, să redacteze un proiect de lege, ori să se întîlnească cu alegătorii. Problema merită dezvoltată, dar ceea ce ne preocupă este de ce media promovează istoriile false, incompetența, interpetările absurde. Este ceea ce, în Franța, sociologul Gérald Bronner numește „bîzocrație". De la un simplu bîz, un zgomot de fond, un zvon care nici măcar nu este formulat în detaliu, se pornește o suită de comentarii fără nici o legătură cu realitatea. Bîzofagii pretind că sînt jurnaliști, apoi se transformă în „analiști politici" și devin în cele din urmă „formatori de opinie". Adevărații jurnaliști, de fapt, nu au ce căuta în spațiul public, devin intruși. Iar experții devin interesanți doar în măsura în care legitimează bîzul, deoarece nu trebuie livrată publicului cunoaștere și interpretare a informațiilor relevante, ci o sumă de bîzuri, prezentate a fi adevăruri. Inventatorul acestui gen de prezență în media, Ion Cristoiu, a desăvîrșit bîzofagita cronică: articolele sale sînt episoade dintr-o saga fără început și fără sfîrșit, în care speculația este ridicată la rang de informație, iar informația lipsește intenționat. Publicul este fascinat de povești, iar estomparea granițelor între real și virtual contribuie la propagarea unor narațiuni. Complexitatea geopolitică a lumii în care ne găsim cu greu poate fi transpusă într-o poveste accesibilă. Este mult mai ușor să joci Pokemon Go, construind o realitate paralelă, decît să încerci înțelegerea unor corelații între evenimente. Într-un dialog recent între Rareș Bogdan și Vladimir Socor – unde altundeva decît la una dintre cutiuțele cu povești fermecate numite televiziuni? –, era fascinant să urmărești cum moderatorul-analist devenea din ce în ce mai plictisit și lipsit de interes pe măsură ce reputatul analist american de origine română descria complexitatea relațiilor dintre Federația Rusă și SUA și explica de ce o nouă Yaltă, ca moment al cărui început și sfîrșit sînt marcate clar temporal, nu mai este posibilă. Probabil că, dacă ar fi declarat că exact în acest moment Trump și Putin se întîlnesc la Yalta pentru a decide destinul României, ar fi devenit brusc interesant, ar fi crescut subit rating-ul. Am văzut cum o presupusă întîlnire Trump-Putin la Budapesta – comentată în media ca și cum ar fi fost iminentă ori chiar ar fi avut loc – a fost considerată atît de reală, încît Academia Română a dat și o reacție oficială la ceva care nu s-a întîmplat. Atunci cînd s-a decis capitala Sloveniei ca loc de întîlnire oficială, media a abandonat brusc subiectul: slovenii nu au cum să dorească Ardealul.

Soluția pentru a introduce un plus de profesionalism în analiza publică a mediului politic intern și extern nu este deloc simplă. Nu poți înlocui o narațiune decît cu o altă narațiune. Sîntem, de fapt, condamnați ca vocile din media să se întrepătrundă cu cele ale experților. Într-un interviu publicat postum în *Espresso,* Umberto Eco descria diferența dintre SUA și Europa în materie de expertiză în spațiul public. În SUA, mediul academic este cumva izolat de societate, în sensul că rar apar în presa cotidiană sau la televiziuni profesori universitari care să exprime un punct de vedere pe marginea evenimentelor curente, datorită separării dintre campus și restul societății. În Europa, situația este exact inversă: universitățile se află în mijlocul orașului, universitarii pot fi chemați oricînd la televiziuni, iar articolele scrise în media sînt ridicate la rangul de realizări academice. Mediul universitar și cel jurnalistic sînt astfel cumva condamnate – în România, dar și în Franța – nu numai să conviețuiască într-o bîzocrație, dar și să contribuie la dezvoltarea ei.

***Radu Carp** este prof. univ. la facultatea de Științe Politice, Universitatea București. Printre altele, a publicat volumul* Religie, politică și statul de drept. Secvențele unei acomodări *(Humanitas, 2013).*

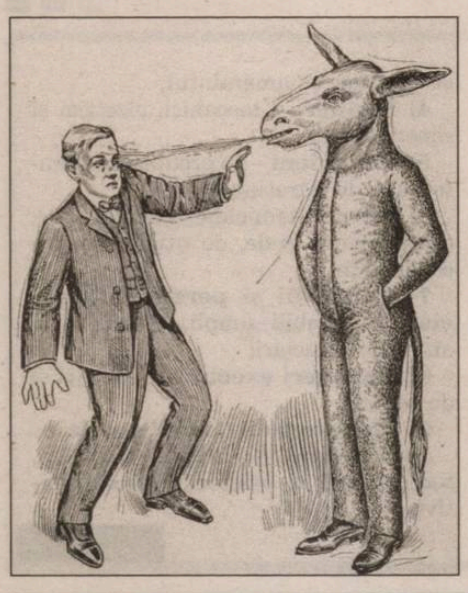

Cum să pari (in)competent

■ Cînd te exprimi, caută să nu îți exprimi niciodată clar un punct de vedere. În fond, dacă greșești, mai bine le zici celor din jur că nu au înțeles ei despre ce era vorba.

■ Critică-i mereu pe toți. Fii țîfnos cu toți și tot timpul, că altfel va crede lumea că ești neserios.

■ ...Și nu uita, totul ți se cuvine! De fapt, tu nu ești îngîmfat, ci îți pui în evidență propria valoare.

■ Fii rigid! Judecă totul după litera, nu după spiritul legii! Doamne ferește, dacă nu ai înțeles bine ceva, riști să ai probleme. Așa că lasă-i pe ceilalți să își bată capul.

■ Nu lăuda niciodată pe nimeni. Asta ar însemna să pricepi ce face persoana lăudată. Unde mai pui că s-ar putea să aibă și dușmani care te pot pedepsi pe tine sau, mai rău, dacă azi îl lauzi, mîine te poate concura.

■ Fii mereu atent la ce fac ceilalți! E drept, nu vei mai avea timp să îți faci treaba ta, dar poate că cineva te va premia pentru ce ai văzut și ai auzit.

■ ...Și pierde-ți timpul cu detalii și cancanuri. Trebuie doar să le reții și să știi cînd să le arunci în discuție.

■ Cînd îți faci echipa, alege-i pe cei mai slabi ca tine. Doar nu vrei, Doamne ferește, să te conteste cineva sau și mai rău. Dacă cineva vrea să îți ia locul?

■ Laudă-te cu rezultatele altora. Și nu-ți asuma nici o greșeală. Oricum, de vină sînt ceilalți, care nu te înțeleg. Și ai fost atît de ocupat cu o mie de alte treburi...

■ Nu ești încă șef? Încearcă să fii băiatul bun al grupului. În orice echipă există cel priceput, cel curajos, cel harnic, cel talentat... Și mai e unul (cel puțin) despre care, în discuții, se va zice: „Și el? Ei, și tu acum, lasă-l, că e băiat bun..." Cu timpul, lumea se va obișnui cu tine și, cu puțin noroc, vei fi și promovat. Că doar ești băiat bun... Și nu uita, pe măsură ce avansezi în carieră, fii umil cu cei mari și cît mai arogant cu cei mici! **(Adrian Stănică)**

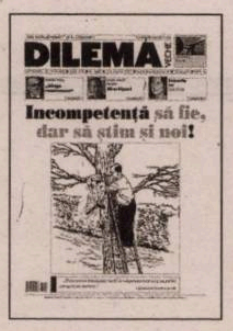

Ioana BOTH

Impostura, pe la noi

Ca orice lume reglementată după principii meritocratice (în principiu, că despre principii vorbim...), lumea universitară este, și ea, un mediu bun conducător de impostură. Rudă cu furtul, minciuna și alte păcate sancționate de cele zece porunci, impostura e greu de stîrpit, fiindcă dezvoltă capacități extraordinare de a „muta" (genetic), de a mima noi și noi contexte, de a-și adapta strategiile mistificatoare la orice noi legi și alte scripturi născute din experiența celor pățiți.

Impostura e aici, parte a cotidianului nostru și reușește să ne surprindă, întotdeauna, prin aparițiile sale. E inventivă, colorată, învață repede trend-urile (chiar dacă nu învață ceea ce trebuie pentru un examen universitar...) – ea este, adesea, o *trendsetter*-iță dibace pe piața unde se vînd vorbe pe post de competență, ea este un agent eficient la bursa pretențiilor de etică (neapărat clamate sus și tare, pentru că sînt goale pe dinăuntru). Impostura *care este*. Diversitatea ei pune la încercare aplecarea mea – de stilistician – pentru tipologii; înfățișările ei îmi depășesc, de cele mai multe ori, așteptările de profesoară cu experiență: ah, aerul proaspăt al imposturii care mă pune, mereu, față în față cu lucruri noi și scene nemaitrăite! A mima o competență pe care nu o deții înseamnă a fi impostor: întruchipezi un specialist care nu ești tu, joci un rol pretinzînd că e realitate... Lumea aceasta, lumea în care lucrez eu, e foarte dispusă să aplice legea veche, a lui „zi ca ei și fă ca tine", cu varianta (mai bună pentru circumscrierea imposturii academice) „zi că tu știi cel mai bine, cînd nu știi nimic". În lumea mea riscă să devină mai important, mai valorizat, mai... bugetat să știi cum să comunici decît să ai ce comunica.

„Nu știu destul cît să fiu incompetent."

WOODY ALLEN

„Nu am nici o înțelegere pentru injustiție, nici o toleranță pentru incompetența guvernamentală, nici o simpatie pentru liderii care nu-și ajută cetățenii."

DONALD TRUMP

„Singurii dușmani care amenință America sînt inamicii din interior și aceștia sînt ignoranța, superstiția și incompetența."

ELBERT HUBBARD

Universitatea (și, prin extensie, școala „în genere") e atît de permeabilă la impostură pentru că este, totodată, *un mediu conservator* – dar dispus să mimeze dorința de reformă (enumerați, în ordine alfabetică, miniștrii români postcomuniști ai Educației care au pretins a implementa reforme în sistem), *rezistent la schimbare* (într-o lume unde majoritatea cadrelor didactice nu își schimbă conținutul predării o dată la patru-cinci ani, cum cere legea, planurile de învățămînt se schimbă anual, grație, datorită și mulțumită ministerului reformator), *gerontocratic* (sub masca meritocrației, firește) etc.

Studenții noștri – ca niște copii în relație cu propriii părinți – prind din zbor aceste „trend-uri" și le folosesc, cu mai mult sau mai puțin succes: dacă, pe de o parte, mă revoltă impostura lor, pe de altă parte eu o înțeleg și ca pe o oglindă a ceea ce au văzut ei „la școală". Așa cu cei care comunică perfect despre subiecte pe care nu le cunosc, de pildă: la un subiect de examen benign, despre „autorul ciclului de poezii *Pastelurile*", mi-e dat să citesc răspunsuri cu fraze stufoase, prietenoase cu disciplina *(...Istoria literaturii române, 01.02*, gen), curtenitoare cu profesorul care a întrebat, admirative față de marile valori ale patrimoniului național; ele se întind pe zeci de minute sau pe zeci de pagini (dacă examenul e oral sau scris) și sună cam așa: „Apreciez întrebarea pe care mi-o puneți. De la bun început țin să precizez că am o mare admirație pentru materia pe care ne-o predați și pentru modul absolut extraordinar în care vă țineți lecțiile. Eu sînt, de altfel, un mare admirator al dvs. *(aici îmi permit, eventual, să remarc că nu a prea frecventat lecțiile mele – și tînărul îmi va răspunde netulburat că nu a făcut-o din cauza riscurilor de a se expune la emoții extreme pe timp îndelungat)*. Da. Așa cum am spus, marii scriitori ai neamului au nevoie de mari profesori pentru ca noi să îi înțelegem..." (mă opresc cu mirabila zicere din motive de spațiu tipografic). Insist: „Autorul *Pastelurilor...?*" Același răspuns, *reloaded*. Insist: „Puteți repeta întrebarea la care răspundeți?" A, nu. Asta, nu. Dar ce frumos mi-a răspuns! Cum pot să îi dau o notă atît de mică? Cum pot? (Pentru că impostorul e și o subspecie a escrocului sentimental, între altele.)

Un alt trend al vieții noastre universitare, mîndră că „intrăm și noi în rîndul Europei", este îmbrățișarea feminismului cu orice preț. Cum era de așteptat, un număr mare de cercetători fără vocație s-a îndreptat spre aceste teme din domeniul *Gender studies*, pentru că, așa cum se spune în universitățile de unde a venit, *„it pays"*. Nu am nimic împotriva celor care l-au ales din convingere: impostorii, și aici, sînt dați în vileag de felul în care, dincolo de masca specialistului în ton cu vremea sa, ei continuă să rînjească misogin (și cabotin – rimează...) în momentele esențiale. Știut este (nu știați încă? nu cred...) că pe o femeie o înjuri altfel. Mai ales dacă e cea care îți demască impostura. Prins cu ocaua mică în materie de respectare a legalității, un distins profesor și superior al meu, altminteri școlit la cele universități apusene, a găsit cu cale să îmi replice că „respectarea prevederilor legale e o ticăială de fată bătrînă". Studentul, și el, știind că nu știe nimic la examen, a scris o lucrare unde golul era umplut cu un lung discurs despre „critica literară ca penetrare a vaginului literaturii", cu multe cuvinte explicite, și cu nici o idee despre domeniul în care trebuia să își dovedească competența. Față cu nota (mea), scoate arma scuzei politic incorecte, dar – în viziunea lui – care mă scoate din joc: „M-ați picat, da, era de așteptat: o fată bătrînă ca dvs. – să fie scandalizată de perspectiva mea novatoare asupra criticii literare... etc." Singura chestie (esențială, de altfel) pe care impostorul o intuise corect era – în cazul în speță – că, ajungînd la judecata unei instanțe academice superioare (mie, profa care l-am picat pentru că nu știa nimic despre Vianu și totul despre vagin), acea instanță – foarte probabil bărbat și foarte probabil conservator, misogin etc. –, va transforma momentul etic într-unul anecdotic. Un fel de *„locker room speech"*, versiunea universitară postcomunistă, între băieți. Totuși, motivul pentru care am ales această anecdotă cu impostori nu e legat de violența misoginismului românesc (nu toți impostorii mioritici sînt misogini și nici viceversa...), ci de capacitatea studenților noștri de a intui modul în care „sistemul" le va ocroti impostura, de a găsi strategia prin care pot ocoli judecata, ieșind cu fața curată.

„Nu pot să scriu nimic coerent, am stat azi noapte la partid."

În sfîrșit, un ultim exemplu din aceeași colecție personală: impostorul multispecializat, care nu face nimic de-adevăratelea, pentru că invocă mereu ceea ce are de făcut „dincolo". El e – simultan – student la trei masterate și face un doctorat în..., dar urmează și un curs de formare în... (cel mai des – nici unul din aceste programe nu e din același domeniu, că la noi se poate). Nu, nu a avut timp să învețe la examenul de literatură română (din cadrul masterului de profil), pentru că tocmai are examene la masterul de managementul întreprinderilor avicole. Unde nu s-a pregătit, va spune (odată, am avut ocazia întîmplătoare de a verifica un asemenea impostor, deh – oraș mic, de provincie, profesorii se cunosc între ei), pentru că avea o susținere de referat la doctoratul în muzeologie... etc. Fraza-refren: „Contez pe înțelegerea dvs. față de setea mea de cunoaștere". Iar dacă, cum se întîmplă, îi mai iese în cale o profă care nu manifestă zisa înțelegere, mai aduce un argument: „Nu pot să scriu nimic coerent, am stat azi noapte la partid, la filială, avem probleme mari, ați văzut că ies sindicatele în stradă, dar contez pe înțelegerea dvs." Recunoașteți tipul (orice asemănare cu miniștri mioritici nu e absolut întîmplătoare)? Acest articol se dedică tuturor celor care nu manifestă ceruta înțelegere. Celor cu care împărtășesc, eu, atît alergia la impostură, cît și convingerea că ea nu poate fi eradicată, de nici o reformă a învățămîntului românesc.

Ioana Both *este profesor universitar la Facultatea de Litere a Universității „Babeș Bolyai" din Cluj-Napoca, unde predă literatură română. Cea mai recentă carte publicată:* Autoportret cu principii *(2016).*

Meserii fără meseriași

Studiul pe 2016 al companiei multinaționale de consultanță în resurse umane ManpowerGroup arată care sînt domeniile cu cel mai mare deficit de specialiști la nivel mondial (în ordine):

1) Meserii calificate – electricieni, tîmplari, sudori, zidari, tencuitori, instalatori și alții;

2) Personal IT – dezvoltatori și programatori, administratori de baze de date, lideri și manageri IT;

3) Reprezentanți de vînzări – directori de vînzări, consilieri de vînzări și vînzători cu amănuntul;

4) Ingineri – mecanici, electrici și constructori;

5) Tehnicieni – de producție, operatori sau de întreținere;

6) Șoferi – camioane, mărfuri grele, echipamente grele, de utilaje pentru construcții;

7) Contabili și personal financiar – contabili simpli, autorizați și analiști financiari;

8) Manageri executivi – de vîrf și de *board;*

9) Operatori de mașini speciale;

10) Personal de birou – secretari, recepționeri și asistenți administrativi.

„Nu cred că un medic e capabil să facă toate astea"

interviu cu Vlad VOICULESCU, fost ministru al Sănătății

Ați inițiat o reformă în sistemul de sănătate. Care erau elementele ei esențiale?

Cred că a spune că am lansat o reformă în Sănătate e, poate, prea mult. Am reușit, alături de echipa mea, să fac cîteva schimbări în cele șapte luni avute la dispoziție și toate aceste decizii au avut la bază un element extrem de simplu: interesul pacientului. Sigur, o să spuneți că fiecare ministru și fiecare partid spun asta. Fără a vrea să acuz pe nici unul dintre ei, vreau să fac o mărturisire. Am fost ministru într-un guvern care chiar și-a permis să pună pacientul în centrul politicilor de sănătate și să ignore (cu toate greutățile aferente) presiunile din partea politicului și din partea sectoarelor cu diverse interese financiare foarte mari în sistemul sanitar.

De aici a plecat totul. Guvernul Cioloș a fost primul Executiv care a numit un secretar de stat responsabil strict cu problemele pacienților. Atunci am lansat viitorilor miniștri o rugăminte să continue acest obicei, dar n-a fost să fie.

Apoi, un alt element esențial al perioadei mele de ministru a fost transparența. Nu ne-am ascuns niciodată în birourile ministerului, ci am admis orice și fiecare problemă, am asumat-o indiferent că era sesizată de noi sau de altcineva și am căutat să o rezolvăm cît de rapid și cît de bine am putut în urma consultării, de regulă, a tuturor părților implicate. Transparența a fost atît de importantă pentru noi încît am vrut ca fiecare să știe ce se cheltuiește în sistemul sanitar. Am revitalizat mecanismul de *feedback* al pacientului după internarea în spital și am comunicat mereu deciziile luate tocmai pentru ca oricine să le poată înțelege și, la nevoie, să ne tragă la răspundere.

Dacă o concurență mai mare îi deranjează pe unii îmi cer scuze.

De interesul pacientului, țin să subliniez asta, se leagă și măsurile luate în favoarea medicilor. Nu putem pretinde unui medic sau unei asistente să exceleze pentru pacienți fără să ne uităm la remunerarea acestora. Mă refer la deciziile de creștere a salariilor de bază, de normalizare a plății gărzilor suplimentare, de creștere a sporurilor pentru specialități extrem de importante și deficitare ca număr de profesioniști. În fine, ca să nu sune răspunsul la această întrebare ca o trecere în revistă a întregului meu bilanț, aș vrea să mai amintesc doar schimbările aduse la managementul spitalelor și la politica medicamentului în România.

Care considerați că erau cauzele majore ale problemelor pe care le-ați găsit în sistemul de sănătate? Ele țineau de organizare, de lipsa banilor, de oameni, de mentalități?

Dacă răspunsul ar fi sub formă de grilă, aș căuta varianta cu „toate cele de mai sus". Însă trebuie să spun clar: nu lipsa de bani din sistemul sanitar este problema cea mai mare în România. Bani sînt. OK, poate nu atît de mulți cum ne-am dori, dar sînt. Problema banilor este folosirea acestora, furtul din sistem și haosul administrativ.

Am spus-o cît am putut de direct și atunci: politica de investiții trebuie regîndită de la temelii. Am reușit să alocăm, în mandatul meu, banii după anumite criterii care să asigure o eficiență mai mare a investițiilor publice, dar cînd iei ceva de la mijlocul anului, spațiul de manevră este limitat. Apoi, îmi aduc aminte că, la început, ministerul primea o sumedenie de întrebări pe multe probleme ce nici măcar nu intrau în răspunderile sale. A fost o muncă de convingere – în special cu colegii din presă – în care le-am arătat că instituția centrală nu are atîtea atribuții cum ar crede sau că nu poate ști la orice moment tot ce se întîmplă în fiecare secție a fiecărui spital.

Deși problema managementului de spitale fusese pe masă de la bun început – în sensul în care îmi doream un management mai eficient –, cred că și acea perioadă de început a contribuit la conturarea nevoii de schimbare în administrarea Sănătății. Mai bine zis a unității centrale de „prestare de servicii de sănătate" pentru pacienți.

Și, evident, a existat și o luptă cu mentalități. Îmi aduc aminte de un episod cu un medic de la un oarecare spital, care, deși avea obligația legală să elibereze un dosar medical, nu voia să o facă. Lucrul acesta s-a întîmplat și după Colectiv, dacă vă amintiți. De la mai multe episoade de felul acesta a pornit demersul de clarificare a normelor de aplicare a legii privind drepturile pacienților. Cred că bătălia cu mentalitățile este una de anduranță. Pe de o parte, e nevoie de un cadru legal care să oblige la anumite procese, iar pe de altă parte, e nevoie de stimularea aplicării normelor.

Cît a schimbat lucrurile actualul guvern?

Încă nu a schimbat foarte multe pentru că perioada scursă din mandatul actualului guvern este foarte scurtă. Sînt însă unele lucruri în pregătire care îmi provoacă anumite îngrijorări.

În primul rînd e vorba despre mecanismul de selectare a managerilor de spitale. Oponenții măsurilor decise de noi au țipat atunci că eu aș fi purtat un război cu UMF-urile. Într-un fel au dreptate, însă doar în sensul în care nu puteam și nu pot fi de acord ca Universitățile de Medicină și Farmacie să dețină monopolul pe numirea de manageri și alte posturi de conducere în spitalele clinice. Ce am decis noi a fost ca baza de selecție pentru manageri profesioniști de spitale să fie lărgită. Adică am stimulat concurența în speranța că profesioniști capabili vor ajunge, printr-un concurs cinstit și corect, să ocupe funcțiile de administratori de spital. Acum, na, dacă o concurență mai mare îi deranjează pe unii îmi cer scuze, dar chiar nu îmi pare rău deloc. Parlamentul urmează să decidă dacă permite schimbările făcute în sensul profesionalizării managementului de spital sau nu.

În al doilea rînd, controlul în sistemul sanitar. Tot pe masa Parlamentului se află aprobarea sau respingerea schimbărilor din organizarea Inspecției Sanitare. Vă aduceți aminte de scandalul biocizilor. Sau de bebelușii îmbolnăviți în Argeș. Istoria ne-a demonstrat că presiunile politice locale au dăunat activității inspectorilor sanitari, așa că am decis revenirea coordonării Inspecției Sanitare la nivel central. Să te ții nervi la baronii locali sau la unii directori ai Direcțiilor de Sănătate Publică. Deși multe dintre subiectele de care se ocupa Inspecția Sanitară au fost subiecte ale unor mari scandaluri din Sănătate, vă amintiți alte momente în care au fost închise secții de terapie intensivă dintr-un spital pentru că puneau viața pacienților în pericol în afara mandatului nostru? Îndrăznesc să spun că nu, și asta spune multe.

© E. Enea

„Violența este ultimul refugiu al incompetenței."

ISAAC ASIMOV

În al treilea rînd, trebuie să menționez medicamentele și politica medicamentului. În prezent, Guvernul Grindeanu se pregătește să modifice modalitatea de calcul a prețurilor la medicamente și să readucă această decizie în pixul ministrului, în loc să rămînă asumată de întregul Executiv. Mai exact, promisiunea de campanie a PSD spune că prețul la medicamentele originale ieșite de sub patent trebuie să scadă brusc cu 35%. În Parlament se pregătește anularea unei ordonanțe care spune că modalitatea de calcul este decizia Guvernului în ansamblul său, nu doar apanajul unui singur ministru. Ordonanța a fost gîndită să ofere stabilitate și predictibilitate unui mecanism care decide prin efectele sale dacă pacienții români au medicamente sau nu.

După multe atacuri și presiuni politice, am creat un mecanism care să asigure atît scăderea prețurilor, cît și accesul la medicamente. Datele pe care le-am și publicat arătau clar: aplicarea primei ieftiniri în bloc, fără analiză de impact și fără a ști ce se întîmplă în realitate, a dus la notificarea ieșirii de pe piața românească a peste 1500 de produse medicamentoase. În plus, un studiu de impact realizat de London School of Economics ne-a arătat că, în condițiile unei schimbări bruște a prețurilor, 58 de medicamente vitale în tratarea unor afecțiuni extrem de grave au risc foarte mare să dispară din România. Să fie clar: nu sînt împotriva ieftinirii medicamentelor. Dar această ieftinire trebuie să se întîmple în condițiile existenței a două mecanisme care să protejeze România în fața ieșirii medicamentelor din țară înspre alte state europene. Toate aceste mecanisme nu existau și fie au fost implementate în mandatul meu, fie sînt pregătite și trebuie doar semnate și aplicate de noua conducere a ministerului.

Care e adevărata miză a schimbărilor intenționate de guvernul PSD?

Este poate vorba despre mentalitate și interese, mai mult decît de orice altceva. Mentalitate și interese clare, fie direct ale partidului, ale baronilor locali ai partidului, fie ale celor care gravitează în jurul partidului și care vor ceva de la partid în momentul acesta.

Ce calități ar trebui să aibă un director de spital și cum diferă ele de calitățile unui medic?

Un manager de spital este în primul rînd un manager. De-asta se și numește așa. Problemele de management de spitale țin în special de organizarea și funcționarea spitalului. Strategie de dezvoltare, finanțare, selectarea, motivarea și instruirea continuă a personalului, și tot așa.

Sigur că un medic poate căpăta toate aceste capabilități și va avea întotdeauna un avantaj față de cineva care vine din afara sistemului. Nu cred însă că acestea sînt sau trebuie să fie prioritățile unui medic, după cum nu cred că un medic – fie el și unul extraordinar, cu carieră universitară sau fără – este capabil să facă toate acestea și să fie în același timp, în aceleași 24 de ore ale unei zile, un medic bun, un profesor bun etc.

a consemnat Andrei MANOLESCU

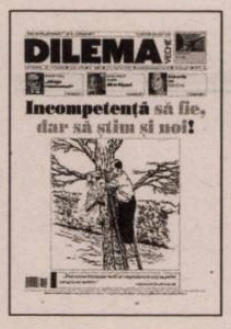

Dorel Dumitru CHIRIȚESCU

Geanta cu șuruburi

Nu putem discuta despre muncitor (termen larg prin care înțelegem omul care mînuiește unealta) și responsabilitate în muncă fără a aborda tema repartiției, adică a accesului celui care muncește la satisfacții legate de munca sa. Este vorba, pînă la urmă, despre muncă și accesul la un standard de viață ca urmare a muncii pe care o prestezi. Nimeni nu este responsabil pentru ceea ce face în afara unui sistem al repartiției larg acceptat și recunoscut. În lumea liberă, problema accesului la bani se rezolvă în mod natural, fiecare fiind îndestulat din fructele muncii în funcție de modul în care se înscrie în ceea ce numim performanța, viteza și expansiunea lumii economice. Este vorba aici despre faptul că îmbogățirea este un lucru firesc, acceptat, dezirabil și dorit de către individ și societate. Omul bogat nu mai este de mult eroul negativ al filmului. Este moral să fii bogat, atîta timp cît bogăția este legitimă. A fi bogat sau sărac depinde și de modul personal în care te raportezi la carieră și la viață. Diferențele între oameni apar ca ceva natural, în consonanță cu abilitățile, capacitățile, inteligența, opțiunile sau șansa fiecărui individ. Oamenii sînt liberi, iar libertatea îi pune în situația de a-și căuta fericirea (adică echilibrul pozitiv, dinamic în raport cu lumea și cu sinele) și de a-și împlini destinul așa cum dorește fiecare. Nu există confuzii în legătură cu accesul la bani, pentru că nimeni nu-și propune să impună reguli suplimentare, reguli pe care alții nu le-ar înțelege sau nu ar dori să le respecte.

Însă, cînd discutăm despre problema repartiției în socialism, confuzia este uriașă și este dată de ceea ce înțelege socialismul prin repartiție. În primul rînd, „tovarășii“ și-au propus ca fiecare om să dețină un acces egal la rezultatele muncii tuturor. Repartiția se face după criterii birocratice, în care funcționarii știu mai bine cine merită să trăiască mai bine și cine nu merită să trăiască mai bine. Socialismul nu numai că nu a rezolvat problema creației de prosperitate, recunoscînd că nu aceasta este legea sa fundamentală, ci egalitatea dintre oameni, dar nu a rezolvat nici problema accesului la puținul pe care-l produce. Cu alte cuvinte, știm că sîntem săraci, dar să vedem cum împărțim sărăcia în mod echitabil. În socialism, munca tuturor intră într-un bazin care se cheamă birocrație de stat, după care, de acolo, se scurge puțin, foarte puțin, la fiecare dintre cei care muncesc. Nivelarea accesului la venituri, la bani, a distrus interesul pentru implicare și eficiență economică. Nu există o lume mai frustrantă pentru hărnicie și competitivitate decît lumea socialismului. Politicul domină economicul pentru a favoriza așa-zisa dominație a clasei muncitoare în raport cu ceilalți membri ai societății. Nu este de mirare că în anii '50 ai secolului trecut, în România, atunci cînd socialismul s-a confruntat cu problema lipsei de specialiști, mai ales în zona tehnică și a industriei, a trimis muncitorii cîte șase luni la școli improvizate, după care le-a eliberat diplome de ingineri. Au existat în epocă, în mod incredibil, oameni care nu dețineau o diplomă de bacalaureat, dar care au fost aduși pe băncile universităților, pentru a ocupa locurile unei intelectualități române ucise în închisorile comuniste în numele unui alt concept, căruia Lenin i-a oferit un caracter sîngeros și care a fost lupta de clasă. După ce își finalizau studiile și obțineau diploma, „domnii ingineri“ veneau înapoi în licee

pentru a-și termina și studiile liceale și a-și da examenul de bacalaureat.

„Omul nou“ nu putea fi responsabil moral, deoarece el nu avea nimic. Totul aparținea tuturor. Atunci cînd muncitorii români plecau din fabrică spre casă cu geanta plină cu șuruburi, cu o bucată de metal, doi electrozi de sudură sau o piesă de schimb pentru căruțele pe care le aveau acasă, ei confirmau încă o dată utopia de tip socialist a percepției individului, că ceea ce nu este „al meu“ poate fi vreodată, într-o formulă, „al meu“. Fabrica era a partidului, a Securității, a directorului, a statului, dar niciodată nu au avut cu adevărat sentimentul că fabrica poate fi a lor. Deși asta li se spunea permanent, de mii de ori pe zi, pe toate canalele media și de către toate mijloacele de propagandă. Geanta plină cu șuruburi furate demonstra o imensă nepăsare și indiferență la propagandă. Am trăit printre asemenea oameni și știu bucuria pe care și-o împărtășeau la un pahar de țuică în legătură cu lipsa activității la locul de muncă și cu metodele infernale de a trage chiulul. Era un mare sentiment de mîndrie să povestești celor apropiați că ai „un servici ușor“, în care nu faci nimic, dar salariul merge. În România, ca și în alte țări, așa cum era și firesc, legile economice și-au spus cuvîntul și economia s-a prăbușit, lăsînd în urmă un munte de semne de întrebare. Cum, nu mai merge așa? De ce nu mai merge așa? Era atît de bine!

Socialismul nu a răspuns niciodată la întrebările importante ale repartiției: cine primește, cînd și cum? Cît trebuia să se producă? Cît trebuia să se consume? Cine decidea ce merge în consum sau în investiții? În lipsa prețului ca semnal al relației mărfurilor cu piața, birocrații trebuiau să decidă ce le trebuie consumatorilor și mai ales cît le trebuie acestora. Accesul la piață era dat tot de către birocrați. Ei hotărau ca un medic să aibă veniturile unui muncitor sau un milițian de țară să dețină un salariu egal cu al unui profesor universitar. Accesul la resurse era determinat de cît de apropiată era profesia respectivă de clasa muncitoare și de aparatul de stat. Sistemul retribuirii încuraja apropierea de stat și de aparatul său represiv. În realitate s-a obținut un haos în care muncitorii, deși nu aveau salarii mici, nu puteau avea acces la mărfuri, deoarece acestea nu erau în magazine. Accesul la mărfuri „prin spate“ era permis în primul rînd elitei birocratice și de represiune. Inflația de penurie nu a iertat nici România și nici alte state socialiste. Mecanismul de acces la mărfuri era chiar halucinant, dacă ne gîndim doar la faptul că partidul, pentru a-și proteja reprezentanții, a deschis celebrele „ferme de partid“, unități de producție, export, import și comerț dubioase, care aprovizionau frigiderele „tovarășilor“. În rest, populația deținea monedă, dar nu existau mărfuri. Oamenii umblau obosiți și agitați pe străzi, purtînd o pla- să goală în mînă și pîndind magazinele alimentare, în speranța că „se bagă ceva“. În momentul în care „se băga ceva“, se așezau brusc la coadă și așteptau să vadă ce pot cumpăra. O bucată de salam, o gheară de pui, un ou, o bucată de unt, orice era bun. Urma marea învălmășeală, în care se călcau literalmente în picioare, amenințînd cu urlete vînzătoarele să dea mai puține produse pentru ca să ajungă la toată lumea. Evident că acestea nu ajungeau niciodată „la toată lumea“, deoarece cantitățile oferite erau mult mai mici decît cele cerute.

Socialismul a sfîrșit în haos și sărăcie. Repartiția în interior, adică accesul „drept“ la bani și mărfuri, se producea prin cozi infernale, unde tensiunile erau ceva firesc și unde adulții își călcau în picioare sau își pierdeau copiii. Socialismul nu a reușit să producă nici chiar pentru birocrația sa de partid și de stat. În deceniul opt al secolului trecut, toată lumea spunea, indiferent de poziție socială, că lucrurile nu sînt în ordine și nu mai pot rămîne așa. Un sistem atît de lăudat de către ideologii săi a căzut în cîțiva ani, fără urmă de opoziție și fără nici un regret. Socialismul este unicul sistem instaurat cu războaie și revoluții, cu milioane de victime, care a căzut de la sine, ca un castel din cărți de joc. Sfîrșitul secolului trecut a fost și sfîrșitul utopiei. Sperăm!

„Dacă o problemă apare, nici o soluție nu este acceptabilă decît dacă este scumpă și consumă mult timp.“

(Din regulile lui Pratt)

Știu bucuria pe care și-o împărtășeau la un pahar de țuică în legătură cu lipsa activității.

De ce nu se găsesc oameni competenți

Studiul ManpowerGroup pe anul 2016, despre deficitul de specialiști la nivel mondial, scoate în evidență motivele pentru care angajatorii spun că nu găsesc specialiști:

- Lipsă de aplicanți – 24%
- Lipsa unor competențe tehnice –19%
- Lipsa de experiență –19%
- Cer mai mulți bani decît li se pot oferi –14%
- Nu au unele competențe generale *(soft skills)* (legate de locul de muncă) – 11%

Numărul angajatorilor care își școlesc și dezvoltă angajații pentru a-i putea folosi a crescut de la 1 din 5 la peste jumătate (53%).

***Dorel Dumitru Chiriţescu** este profesor de economie la Universitatea „Constantin Brâncuși“ din Tîrgu Jiu. Cea mai recentă carte a sa este* Capitalismul – O dezbatere despre construcția socială occidentală, *Editura Institutul European, 2016.*

Maria IORDĂNESCU

lasă-ți copiii să vină la tine

Copii și adolescenți în comunism

Am văzut recent filme documentare (despre copii și adolescenți) realizate înainte de 1989, de Studiourile „Sahia", cu ocazia relansării lor pe DVD-uri, o colecție aranjată de Asociația One World Romania. Regizorul Alexandru Solomon și criticul de film Adina Brădeanu, profesoară la Universitatea din Westminster, recuperează, cu pricepere și inteligență, un fragment de memorie semnificativ pentru cinematografia, dar și pentru istoria românilor din anii comunismului. Multe dintre documentare sînt realizate în perioada în care aș fi avut ochi destul de mari ca să le pot pricepe, dar nu le-am văzut atunci: sastisită de mesajele ideologice ale vremii, difuzate la televiziune, în presa scrisă sau la școală, refuzam cu îndîrjire orice film transmis de o instituție pe care o socoteam confiscată de mașinăria de propagandă. Le-am văzut acum, la douăzeci și șapte de ani liberi distanță, ani și libertate care mi-au îngăduit să fiu generoasă cu timpul petrecut în fața lor și cu reflecțiile, lipsite de prejudecăți, asupra a ceea ce am trăit atunci și acum. Iată cîteva dintre ele.

■ Filmul documentar, ca toate creațiile artistice de după instalarea comunismului, a avut și el de înfruntat rigoarea ideologică impusă de partidul comunist vigilent și neiertător. Unii regizori și-au abandonat cu totul lucrările în mîlul mesajului propagandist, alții au încercat să își păstreze talentul și inspirația în limitele unei morale verosimile. Drept care, icicolo, filmele îți prilejuiesc întîlniri cu probleme autentice ale copiilor (adolescența, viitorul, lipsa părinților din viața lor, rupturi între generații, infracționalitate etc.), cu imagini realiste, curajoase, necosmetizate, din viața elevilor. Mai apoi, unele scenarii sînt scrise de nume importante ale literaturii române (Mircea Sântimbreanu, Radu Cosașu, Marin Sorescu), asta însemnînd că documentarele sînt însoțite de comentarii decente, ingenioase, expresive.

■ Și totuși, să nu uităm, mînați de nostalgii și inerții, că majoritatea filmelor aveau ca scop eludarea realității crude în care trăiau românii și copiii lor. Și am să dau cîteva exemple: un film, realizat în 1957, descrie viața grea a copiilor orfani de război, salvați și îngrijiți de partidul comunist în casele de copii. Atunci puteai fi copleșit de generozitatea statului, prezentată în imagini înecate în lacrimi. Acum știm că mulți dintre acei copii erau orfani fiindcă părinții lor fuseseră ori închiși, ori executați de același partid iubitor (exemplul cel mai cunoscut este cel al Ioanei Arnăuțoiu). Tot orfelinatele, aveam să aflăm după '89, erau, în fapt, lagăre ale bolii și morții, unde copiii trăiau în mizerie, abuz fizic și emoțional. Într-un alt film se vorbește despre o școală construită în mijlocul unui șantier, în munți. Pentru a ajunge la școală, copiii trebuie să traverseze – voioși, cum altfel? – trei viaducte și două tuneluri, printre liniile de cale ferată și trenurile aferente. Multe alte documentare vorbesc despre muncile patriotice la care adolescenții participă cu sîrg. Cine a făcut stagii de practică agricolă în acei ani știe foarte bine că aceste munci patriotice erau, de fapt, exploatare pur și simplu: la 14-15 ani aveai normă de cules struguri sau coceni, îți înghețau mîinile în vii sau te topeai de căldură în lanurile de porumb,

iar apa caldă și caloriferul erau, mereu, vise neîmplinite. Într-un alt film, este descrisă și înfierată, cu mînie proletară, o faptă „gravă" a unui elev de clasa a șasea: asamblarea unui tranzistor. Pentru cine nu știe, confecționarea unui aparat de comunicare (de orice tip ar fi fost el, chiar și unul benign precum radioul) era ilegală și putea fi sancționată cu ani grei de pușcărie.

■ În nici unul dintre filmele văzute nu există opinii ale unor specialiști în educație, medicină sau psihologie (în afara unor soporifice dădăceli pedagogice ale unor profesori bine încadrați politic), deși pentru problemele puse în discuție ar fi fost benefică expertiza unor psihologi, medici, pedagogi.

■ Abia acum îmi dau seama cît de greu puteai ajunge, în acei ani, la adevărul unei vieți normale: pe de o parte, aveai de-a face cu un trai greu, plin de lipsuri, de neocolit. Pe de alta, ți se livrau filme documentare care propuneau idealuri falsificate, fabricate ideologic, nepotrivite pentru a defini aspirații plauzibile. Unde să cauți reperele unei vieți firești, libere?

Există, totuși, mici excepții de la „regula" descrisă mai sus, excepții despre care voi scrie într-un număr viitor. Pînă atunci, cred că DVD-urile „Sahia" merită din plin să fie văzute și de către cei care nu au vrut să le vadă la timpul lor, și de către cei care nu au avut cum s-o facă.

Maria Iordănescu este psiholog.

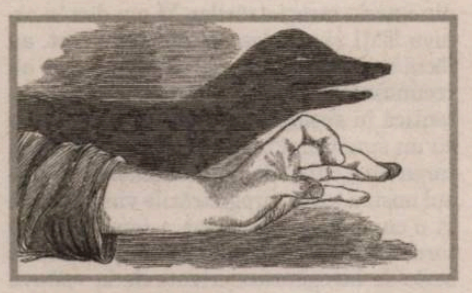

Iaromira POPOVICI

bazar

Singur(ă) prin lume

Cînd călătorești prin lume, mai ales pe cont propriu, devii un soi de cetățean global. Care se supune altor reguli decît cele strîmte, particulare, ale locului din care provii. Acestea sînt înlocuite, măcar temporar, cu unele mai largi, mai complexe, mai maleabile. Cînd ai de schimbat vreo două avioane, te transformi, mai întîi, într-un „locuitor" al aeroporturilor. Lumea de trecere e, pentru scurt timp, lumea ta. Te integrezi, vrînd-nevrînd, în hoarda de globetrotteri care se agită frenetic de colo pînă colo, încercînd să-și umple timpul cu ceva. Sau străduindu-se să transforme un timp de așteptare în timpul în sine, timpul „principal". În atari condiții, ce fel de cafea îți comanzi de la Starbucks-ul (sau alte variațiuni pe aceeași temă) de acolo devine esențial. Sau ce produse alegi din *duty-free*. Ori ce cauți pe Internet, sau ce citești în revistele comerciale pe care le nimerești. Oricînd rămîn, însă, interesante, pe lîngă toată pleava asta, două lucruri pe care le poți face: să te uiți la oamenii din jur, de care nu te poți plictisi niciodată, și să sapi înăuntrul tău, tot mai adînc și la fel de fascinant (deși uneori periculos).

Drumul meu spre Malta trecea prin Frankfurt. Conexiunea din Frankfurt era foarte scurtă, iar aeroportul incredibil de uriaș. Mi s-a părut precum cursele cu obstacole din basme: ca să ajungi la zborul următor, în 30 de minute, nu străbăteai mări și țări, dar trebuia să iei autobuzul, să treci de coada la verificarea pașapoartelor, să mergi pe trei benzi de semialergare, să iei liftul, să mai înaintezi pe încă vreo trei benzi și să aștepți încă un lift. Care nu mai venea, așa că alternativa era să alergi pe scări în sus patru etaje.

Odată ajunsă la mult dorita poartă, în fața mea se așternea o coadă de domni și doamne de vîrsta a treia, respectabili și în formă fizică excelentă: doamnele înalte și musculoase, cu părul drept și grizonant (doar unele mai plinuțe), iar domnii, nu se știe de ce, majoritatea cu barbă. Se pare că Malta e o destinație cunoscută pentru asemenea cupluri, în special prin februarie-martie, cînd acolo sînt 15-20 de grade. M-am așezat și eu la coada uriașă. În scurt timp, iată-mă și în Malta. Aeroportul era la La Valetta, dar, cînd am pornit-o într-acolo, mi s-a zis că nu contează orașul, Malta e mică... A fost una dintre puținele dăți cînd am fost așteptată cu cartonul pe care era scris numele conferinței la care mă duceam. Da, deși, în principiu, nu-mi plac conferințele, cea la care am mers acum era ceva special (dar despre asta, altădată). Șoferul, care arăta, cu mașina lui cu tot, ca-n filmele de acțiune, m-a dus (conducînd în dulcele stil britanic, pe dreapta) în locul unde se desfășura conferința: unul de retragere și meditație, la propriu. În care la parter și la etajul întîi erau camere, sală de mese și săli de conferințe. Iar la etaj, o mînăstire iezuită. Camerele aveau aparența unora de hotel, dar, de fapt, erau mai curînd ca niște chilii: un pat, un dulap, o masă, o baie (cu apă caldă, slavă Domnului). Dar fără încălzire centrală. Fără televizor, radio, filtru, ceainic și alte dispozitive moderne cu iz diavolesc. Dar, în schimb, cu două ferestre imense, pe care puteai vedea un palmier, niște flori portocalii și un cer formidabil. Dacă ieșeai cu totul, dădeai și de două pisici bine dezvoltate, niscaiva pești roșii și o țestoasă. Precum și de o priveliște ce se deschidea spre o vale paradiziacă și spre niște drumuri ce păreau misterioase.

S-a nimerit să rămîn în respectivul stabiliment și după ce toți ceilalți participanți la conferință au plecat. I-am întrebat pe cei din staff-ul administrativ dacă mai rămîne acolo și altcineva în afară de mine. Mi-au zis că nu, cu excepția iezuiților care se aflau la etajul lor, în mînăstirea lor. Mi s-a spus că, dacă e ceva, pot să-i caut, ba chiar pot să le cer consiliere spirituală. Am asistat la momentul în care cei veniți la o altă conferință au plecat, unul cîte unul, odată cu lăsarea întunericului. Ușa de la intrare s-a închis, iremediabil (oricum, după ora 19 nu se mai putea intra decît cu un cod, iar după ora 23 nu se mai putea intra deloc). Am rămas, credeam eu, singură pe două etaje. Doar împreună cu cele trei automate de la parter, pe care nu am ezitat să le folosesc, deși, de fapt, nici unul dintre produsele lor nu mi-era de folos: unul de cafea, altul de sucuri și cel de-al treilea de dulciuri și snacks-uri, care mai de care mai nesănătoase. Mă simțeam ca-ntr-unul din serialele mele preferate (la fel de *junk food* și el, pînă la urmă), *Supernatural* (Eric Kipke, 2005-), în care cei doi eroi (Jared Padalecki, Jensen Ackles), în căutare de fantome și alte spirite, mai „consumau" din cînd în cînd de pe la automatele motelurilor la care se nimereau.

În noapte, spre dimineață, am auzit, în același spirit, vreo două bufnituri. Desigur, m-am gîndit la chestiuni paranormale. Pentru ca a doua zi, la prînz, să constat că, de fapt, mai fusese încă o persoană (ființă umană) în același stabiliment cu mine, la etajul întîi (dar despre asta în numărul viitor).

Măsura perfectă pentru efectul perfect

– interviu cu Mark AINLEY –

*Este unul dintre cei mai reputați specialiști în muzica lui Dinu Lipatti. Recent, **Mark Ainley** a lansat site-ul dinulipatti.org, care conține informații despre opera marelui muzician român. Iar anul acesta pregătește editarea unui disc cu înregistrări inedite realizate de Dinu Lipatti.*

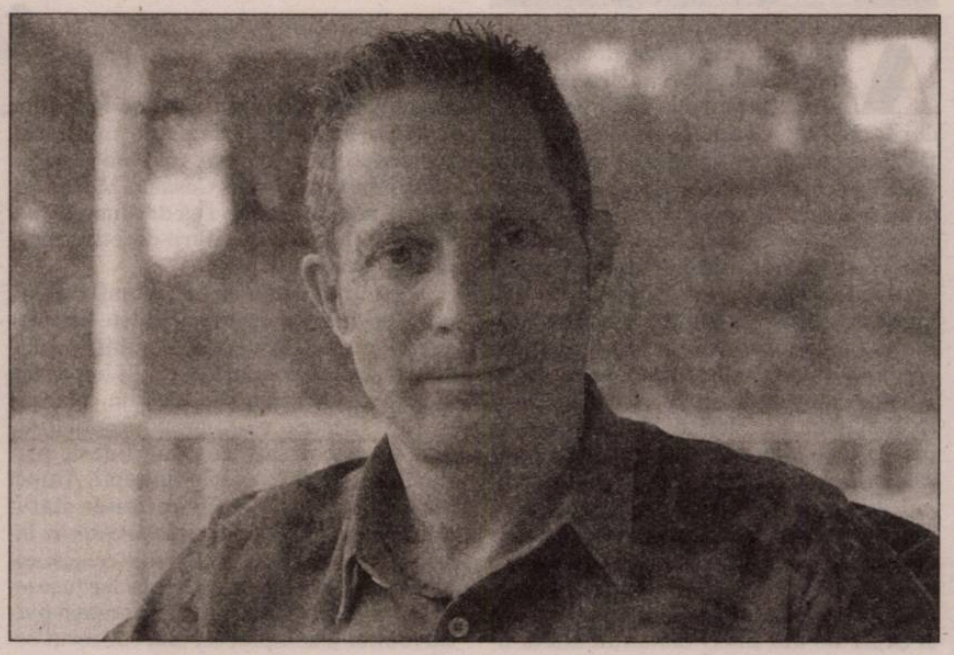

Cum s-a născut pasiunea dumneavoastră pentru Dinu Lipatti?

Mai întîi am fost pasionat de înregistrările istorice cu pian. Studiam pianul și, prin profesorul meu, am ajuns la înregistrările vechi. Ascultam pianiști celebri precum Rahmaninov, Horowitz, Cortot. Numele lui Dinu Lipatti l-am întîlnit mai întîi în colecția de discuri a liceului meu, într-o compilație cu mai mulți artiști. Era un *impromptu* de Schubert pe care îl cîntam și eu, și acolo scria că e din ultimul recital al lui Dinu Lipatti. Mi-am zis că sună oarecum morbid și contrariant. Așa că l-am întrebat nu pe profesorul de pian, ci pe profesorul de muzică de la liceu, cine este acest Dinu Lipatti. Și mi-a zis că a fost cel mai bun, a fost pianistul pianiștilor. Atunci mi-am spus că în week-end, cînd o să merg la magazinele de muzică în căutare de discuri vechi, o să-i caut numele și asta am și făcut: am cumpărat tot ce am putut și tot ce am ascultat a fost minunat.

Dar cum poți spune despre o interpretare că este mai bună decît alta, cînd partitura e, de fapt, aceeași?

Este același lucru ca în cazul actorilor: nu spui despre un actor că e mare fiindcă rostește toate cuvintele din scenariu. Și-atunci e evident ceva ce ține de felul de a rosti, care diferă de la un actor la altul. Și asta este, desigur, arta interpretării. Dar eu sînt foarte pretențios cînd îi aud pe oameni că spun despre pianiști că au o tehnică grozavă. Eu pun sub semnul întrebării felul în care majoritatea oamenilor folosesc acest termen, pentru că, de obicei, oamenii spun că are o tehnică grozavă cineva care poate să cînte repede și poate să cînte toate notele. Și dacă nu spui despre un actor că e mare doar fiindcă rostește toate cuvintele din scenariu, atunci trebuie să fie altceva care trebuie comunicat și prin muzică. Ca ființe umane, noi comunicăm mai mult prin cuvinte, de aceea poate sîntem în stare să recunoaștem mai degrabă un actor competent decît un pianist competent. Dar cu cît îl asculți mai mult pe Lipatti, cu atît ajungi să-ți dai seama că el e asemeni unui mare actor: fraza muzicală, care e asemeni frazei rostite, merge în sus și-n jos, într-un fel care nu e exagerat; notele, care sînt ca niște cuvinte, sînt transmise cu claritate, fără a se apăsa prea mult pe pedală, măsura perfectă pentru efectul perfect, pentru emoția adecvată conținutului. Pentru a fi capabil să auzi diferența e nevoie de practică. De aceea poate fi provocator să înțelegi cu adevărat ce înseamnă să fii mare pianist. Este interesant că felul de a cînta al lui Lipatti este atît de apreciat nu doar de critici, ci și de alți pianiști profesioniști. De asemenea, cei mai mari pianiști din vremea lui l-au admirat: Kempff, Backhaus, Haskil, Cortot, Schnabel. Toți pianiștii de top contemporani cu el îl considerau excepțional. Și asta e ceva care se distinge clar și-n înregistrările cu el.

Lipatti a fost și un mare compozitor. Dar de ce pianistul Lipatti a ieșit în evidență mai mult decît compozitorul Lipatti?

Cred că există cîteva motive. Muzica modernă nu este numaidecît accesibilă și majoritatea compozițiilor lui Lipatti erau moderne. În timpul vieții, muzica lui avea ceva popularitate, el își cînta în foarte mare măsură compozițiile proprii. Și alți pianiști i le cîntau. E atîta muzică acolo care poate fi cîntată de un pianist! Poate fi o provocare să fii motivat să cînți ceva ce e în afara obișnuitului. Consider că mulți pianiști sînt, din păcate, descurajați de management să propună programe prea îndrăznețe. Dacă ne uităm, de pildă, la programele orchestrelor, chiar dacă de multe ori ele cîntă și concerte de Beethoven sau Mozart mai puțin populare, sîntem înclinați să vedem aceleași piese programate mereu, pentru că le plac oamenilor și, dacă e ceva ce oamenii deja cunosc, atunci ei vor merge la concert. Lipatti cînta muzică clasică foarte cunoscută, valsurile lui Chopin, concertele lui Grieg și Schumann. Lipatti a înregistrat muzică mai accesibilă și ușor de ascultat, fiind cu toate astea muzică clasică importantă. Și-apoi, desigur, interpretarea e atît de magnifică încît cred că numele său a fost asociat mai degrabă cu măiestria interpretativă, în defavoarea compozitorului.

> *„Jumătate dintre înregistrările din ultima colecție pe care am găsit-o erau prea deteriorate.“*

Dinu Lipatti

© wikimedia commons

Nu au rămas prea multe înregistrări cu compozițiile lui Lipatti, dar dumneavoastră ați găsit cîteva înregistrări noi. Cum s-a întîmplat asta?

A fost o muncă de cercetare mult mai dificilă decît mă așteptam. Cînd am început să ascult înregistrările istorice, mi-am dat seama că existau cîteva mici bucăți înregistrate, benzi de la concerte sau înregistrări private făcute de unii muzicieni, care nu au fost puse în circulație, nu erau de vînzare la marile companii ca EMI, Columbia sau CBS. Și pentru că puteam găsi atîtea înregistrări cu Gieseking, cu Edwin Fischer, cu Furtwängler, înregistrări cu concertele dirijorilor, mi-am imaginat că trebuie să fie mai multe înregistrări cu Lipatti. Nu știam cît de rare sînt înregistrările cu el. Pentru mine a presupus realmente să scriu o mulțime de scrisori către arhive, să găsesc oameni care aveau legături cu familia sau cu studenții lui, să localizez cîteva dintre ultimele sale înregistrări. Și-n anumite situații am găsit singurele copii despre care știm că au existat vreodată. N-am găsit nimic în vreo arhivă a unei instituții, nimic la vreun post de radio, dacă era o înregistrare radio, era într-o colecție privată, o singură copie, adesea într-o stare tehnică foarte proastă. Erau de obicei înregistrări de amator, pe disc, nu pe bandă. Și, din păcate, jumătate dintre înregistrările din ultima colecție pe care am găsit-o erau prea deteriorate ca să poată fi ascultate, pentru că nu erau făcute să reziste pentru atît de mult timp și probabil nici nu au fost păstrate în cele mai bune condiții. Așa că am reușit să salvăm doar 15 minute de înregistrare, deși pe disc se poate să fi fost 30 sau 45 minute de muzică. Munca de restaurare a fost foarte-foarte solicitantă, Marston e cel mai bun inginer din lume pentru o asemenea lucrare, dar nici măcar el nu a putut salva celelalte înregistrări.

Dar cum puteți autentifica aceste înregistrări?

Asta e foarte important. EMI a pus în circulație vreme de 15 ani o înregistrare ca fiind cu Lipatti și, de fapt, nu era cu Lipatti. A fost unul dintre cele mai mari scandaluri din istoria înregistrărilor. M-am dus în arhiva EMI și am descoperit că, de fapt, au făcut mai mult decît o greșeală pe care au recunoscut-o, pentru că aveau o bandă autentică în același timp, dar au lansat una cu un sunet mai bun, chiar dacă interpretarea nu e cîtuși de puțin identică... În cazul nostru toate înregistrările vin direct de la o cunoștință apropiată a familiei. Doctorul Marc Gertsch din Elveția a obținut o serie de înregistrări private de la văduva lui Lipatti. Această ultimă colecție pe care tocmai am descoperit-o în New York a fost achiziționată din averea unui doctor român care a murit la Geneva. Și-n acest caz, pe înregistrări era scrisul de mînă al lui Lipatti, care e absolut distinctiv. Și de asemenea, în acest caz, interpretarea e atît de specifică lui încît, dacă știi cum cînta Lipatti și asculți înregistrarea asta, îți dai seama imediat că e el. Desigur, e importantă autentificarea, dar în aceste cazuri știm că vin din colecția Madeleinei Lipatti, sursa e dată în anumite cazuri și putem dovedi faptul că Lipatti a cîntat la data respectivă și-atunci e foarte clar, sînt înregistrări autentice ale lui Lipatti. Și, desigur, interpretarea e extrem de caracteristică. Povestea cu concertul de Chopin a fost într-adevăr regretabilă, dar a fost evident că EMI și Madeleine Lipatti au făcut, din păcate, o gravă eroare de judecată, lansînd o înregistrare despre care mulți oameni, inclusiv biograful lui Lipatti, Grigore Bărgăuanu, și un prieten de-al meu care lucra atunci la EMI, cînd au ascultat-o s-au gîndit imediat că nu e Lipatti. Deci oamenii care știu cum cîntă Lipatti pot să-l recunoască.

a consemnat Matei MARTIN

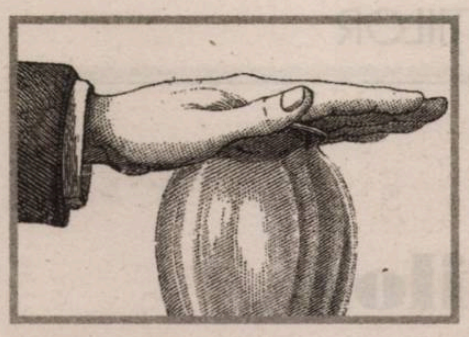

George BANU

scena lumii

Înlocuire de om, înlocuire de actor

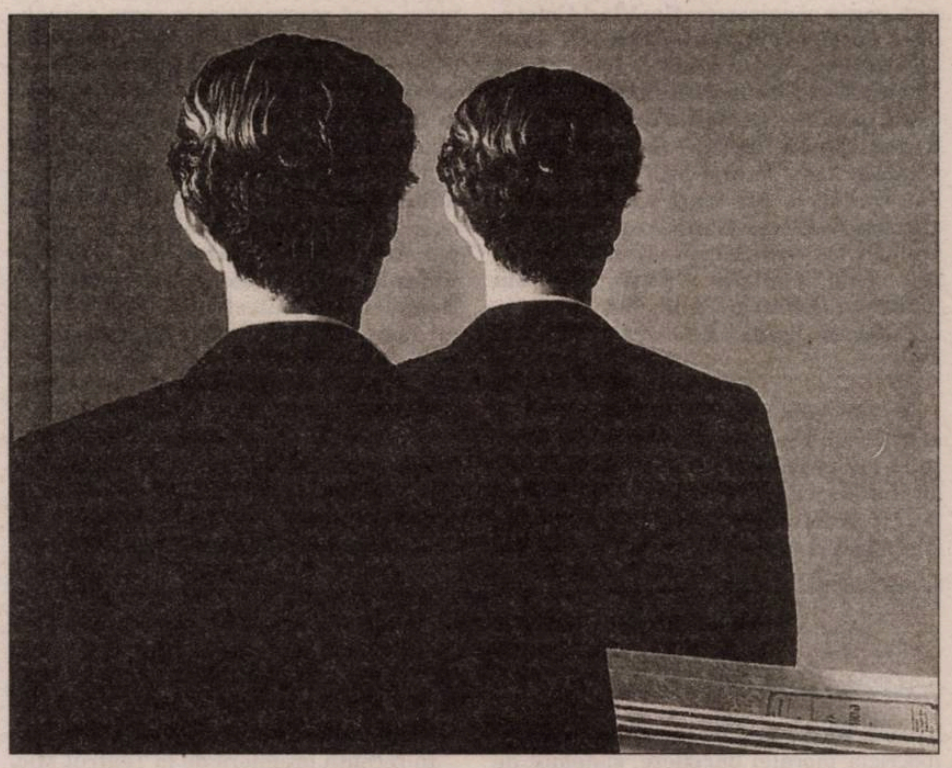

Viața și scena coexistă. Comuniune confuză. O confirmă simbolic actul de „înlocuire“ a unui actor sau a cuiva apropiat. Niciunde – în nici o artă – ea nu produce o egală tulburare. Doar în viață. Ce presupune, ce implică înlocuirea? Care-i sînt motivațiile și explicațiile?

În teatru, o practică curent exersată a fost „dublarea“ actorilor principali. În America, chiar orice turneu implică imperativ o asemenea securizare: lege drastică a finanței ce interzice neprevăzutul accidentului. Și pentru a răspunde unei asemenea exigențe, Giorgio Strehler s-a resemnat, în anii '50, să pregătească dublura marelui Moretti, în *Arlechino, slugă la doi stăpîni,* antrenîndu-l pe Ferruccio Soleri. Titularul rolului a decedat puțin timp după aceea, dar spectacolul și-a continuat parcursul, căci Soleri l-a jucat pe Arlechino cincizeci de ani. Înlocuirea ca soluție de supraviețuire. Actorul ce preia un rol nu e un rege uzurpator, ci doar un succesor, fiindcă *the show must go on.* Înlocuirea nu suprimă automat amprenta primului rol, dar asigură longevitatea unei reprezentații. Un asemenea imperativ nu te lasă indiferent.

Înlocuirea intervine doar în condițiile artelor de „interpretare“ – spectacol, concert – căci nimeni nu i se poate substitui lui Picasso sau Bach: atunci creatorul rămîne unic! (I se poate găsi un înlocuitor ca „artist de curte“, cum se spunea odinioară, dar nicicum ca artist exemplar.) Interpretul de geniu își poate pune amprenta pe un rol, dar nu confiscă peretate acestuia. Moare Laurence Olivier, dar Hamlet subzistă... Intelectual, aceasta-i condiția actorului, însă, cînd se produce, „înlocuirea“ îi afectează și pe spectatorii care au fost martorii inițiali ai unei creații memorabile, și pe partenerii de platou. L-am admirat pe Marian Râlea, cel care a preluat rolul lui Pozzo în *Godot*-ul lui Purcărete de la Sibiu, dar îmi era imposibil să mă despart de amintirea lui Virgil Flonda, care îl crease. Dacă am fost prezenți la originea unui rol memorabil și, mai cu seamă, dacă înlocuirea se datorează unui deces, fantoma substituitului persistă pe scenă și îi resimțim impactul secret.

Dincolo de teatru, aceasta explică – pentru mine, cel puțin – imposibilitatea de a continua similar relația cu un cuplu în care unul din membri a fost „înlocuit“ prin separare sau deces. Comunicarea s-a deteriorat și, de aceea, invalidă, fracturată, ea nu se reconstituie intactă. Evident că asemenea consecințe, pe scenă sau în viață, se produc doar cînd o afecțiune particulară ne leagă de cel care dispare. Dimpotrivă, dacă relațiile cu acesta au fost mediocre, lipsite de impact subiectiv, absența poate deveni o eliberare și nicidecum o descurajare: iată-ne, în sfîrșit, degajați de un partener ce parazita dialogul, afecțiunea sau admirația.

Cum se poate explica înlocuirea unui actor? Determinările ce o cauzează intervin în percepția produsă? Evident. Sensul îi e altul, diferit perceput în funcție de motivație. În plin festival de la Avignon, Ariane Mnouchkine, în urma unui conflict cu unul dintre actorii săi care, de altfel, își anunță public abandonarea trupei, procedează cu o celeritate expeditivă la înlocuirea sa, vrînd să-i indice implicit că nimeni nu e de „neînlocuit“ – revanșă a regizorului rănit! Nici pe scenă, nici în viață. Ironic, Charles De Gaulle, de mult, privind un cimitir de înalte cadre militare, murmură: „Iată reunită o adunare de oameni ce se credeau de neînlocuit!“ Mnouchkine și De Gaulle invită la aceeași modestie ca lecție de viață.

Deseori, pentru un spectacol, operațiunea nu dispune de un timp suficient de pregătire, i se acordă o durată scurtă și intervenția e precipitată; aceasta-i explică decepția frecvent provocată. Îi lipsește maturizarea „timpului lung“ propriu repetițiilor. Înlocuirea poate fi asimilată cu nașterile premature. Ea nu implică obligatoriu un eșec, ci doar reclamă o securizare prelungită a interpretului nou-venit, căci fie n-a integrat perfect deplasările, fie nu stăpînește pe deplin textul: el e în pericol, iar comunitatea partenerilor îi e necesară. Ajutor indispensabil. Uneori, însă, „dublura“ poate surprinde tocmai datorită pericolului cu care se confruntă și *challenge*-ului ce i se impune. Dublura ce înlocuiește nu este sistematic inferioară interpretului prim.

Înlocuirea se explică prin evenimente de parcurs indisociabile de aceste arte ale prezenței care sînt teatrul sau opera: accidente, plecări sau dispute. Atunci, ca într-un cuplu dislocat, se improvizează soluții de supraviețuire a spectacolului. Pentru Antoine Vitez, soluția consta în a se elibera de modelul actorului inițial distribuit și a nu-i căuta echivalentul fizic: „Dacă era gras, e mai bine să faci apel la unul slab, dacă era mic, e mai bine să fie o prăjină!“ Pentru un text de Koltès, Chéreau – un actor european cu o siluetă transformată de artificiul unui stomac fals – s-a substituit unui musculos interpret african. Înlocuire radicală! Mereu aceeași întrebare: prelungim modelul prim sau îl convertim în contrariul său?

Înlocuirea – comparația „erotică“ revine! – implică deseori un intens apetit de schimbare în numele unei dorințe noi, al unei ipotetice perspective de satisfacție. Regizorul decide atunci drastic o înlocuire, asemeni unui partener ce divorțează în urma unei *întîlniri-eveniment:* după numai o stagiune, Jean Vilar îl înlocuiește, în Rodrigue din *Cidul* lui Corneille, pe Jean-Yves Joris cu Gérard Philipe pe care, recent, îl descoperise, fascinat. Cînd înlocuirea se motivează printr-o dorință de ameliorare a unui rol, ea lasă în actorul exclus răni narcisice dificil de cicatrizat. În schimb, fidelitatea față de un actor apare ca o recunoaștere tacită a relației instituite și confirmate de regizor: Dominique Raymond, distribuită în *Moartea lui Danton*, după zece zile de repetiție, în urma unei hepatite brutal diagnosticate, se declară inaptă să continue. „Nu vă neliniștiți, noi vă așteptăm“, îi răspunde Grüber, marele regizor. Ce poate consola mai mult o actriță? Neînlocuirea – iată un balsam pentru un actor! O tînără actriță nu-și poate onora contractul în urma unui cancer care o împiedică să joace, dar Guy Freixe nu îi caută o dublură. „Pentru că nu m-a înlocuit am supraviețuit“, îmi va mărturisi ea cu ochii umezi. Și azi continuă să joace rolul.

Teatrul se confruntă cu înlocuiri uneori dramatice, adevărate probe de viață impuse interpretului în numele unor imperative de supraviețuire a spectacolului. Se pare că un actor, în fază terminală a bolii, ascuns în sală, asistă, în lacrimi, la „dublarea“ sa. El se pregătea de sfîrșit privind pentru ultima oară rolul ce-l jucase și pe care, sub ochii lui, un coleg îl prelua. Sacrificiu ultim, doliu prealabil, pe pragul între viață și moarte. A se vedea înlocuit, iată proba supremă!

Opera cultivă practica haremului turc, unde cîntăreții, asemeni curtezanelor disponibile, cunosc perfect rolul pregătit de-a lungul a ani de zile și pot înlocui, fără dificultate și fără vreo reticență, un partener vocal handicapat sau reținut de un alt proiect, nu contează motivul. Cînd, la o repetiție generală, îmi exprimam rezervele față de jocul stereotipat al unui tenor, Andrei Șerban mi-a răspuns: „Lasă-l în pace, fiindcă, pentru a-l înlocui pe titular, de-abia a sosit de la Buenos Aires!“ Un prieten i-a explicat interpretei care o înlocuia, în Isolda, pe protagonista devenită afonă, care erau principalele „noduri“ ale reprezentației și ea s-a conformat: înlocuire triumfală. La operă domnește legea permutației, în timp ce la teatru persistă exigența singularității și de aceea aici, ca în viață, înlocuirea tulbură ansamblul. Diferența dintre operă și teatru e aceea dintre Don Juan și Romeo. Între celebrele *„mille tre“* curtezane seduse și Julieta ce nu se poate imagina altfel decît alături de Romeo.

Înlocuirea – resemnare lucidă cu logica generală a vieții și totodată tristețe suscitată de pierderea individuală a unei ființe. „Nimeni nu e de neînlocuit“, dar, dacă l-am iubit, „cît de greu ne este“. Pe scenă sau într-o familie, „dublura“ rămîne... dublură.

Dar, uneori, există actori și oameni unici, de neînlocuit. Fără ei nici proiectul, nici iubirea nu pot continua ca înainte. Ei sînt cu adevărat neînlocuibili și, de astă dată, lozinca *The show must go on* își pierde legitimitatea. Unde-i găsim pe înlocuitori? Niciunde. Atunci, mai bine să abandonăm și să le recunoaștem singularitatea absolută. Pe o scenă sau în viață.

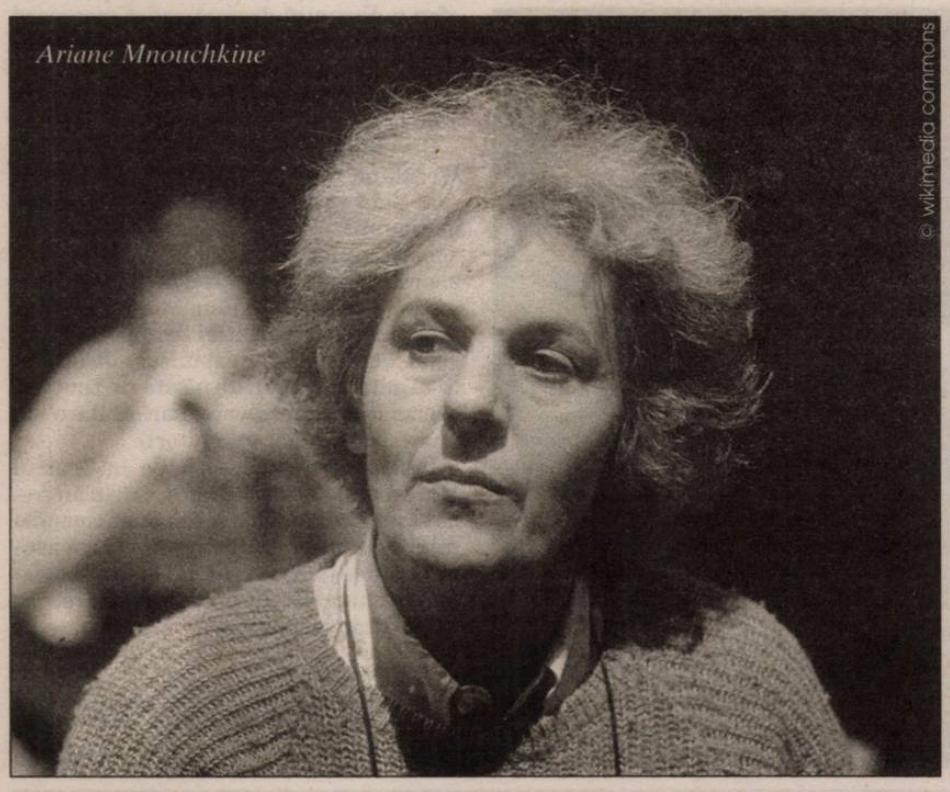

Ariane Mnouchkine

***George Banu** este eseist și critic de teatru. Cea mai recentă carte publicată este* Parisul personal. Familia din Rivoli 18, *Editura Nemira.*

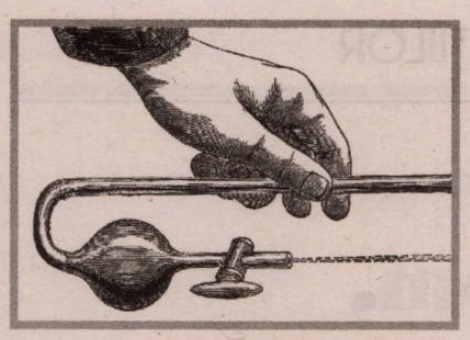

Oana STOICA

rosencrantz & co

În numele copiilor

● *Deșteptarea primăverii*, de Frank Wedekind, traducerea: Victor Scoradeț, regia și scenografia: Vlad Cristache, muzica originală: Daniel „Rocca“ Stoicea, interpretare live: trupa Firma. Cu: Silvana Mihai / Alina Rotaru, Alexandru Voicu / Ionuț Vișan, Rareș Florin Stoica / George Albert Costea, Aida Economu / Alina Petrică, Andreea Alexandrescu, Marian Olteanu / Cezar Grumăzescu, Silviu Debu / Răzvan Krem Alexe, Gheorghe Visu, Gabriel Costin, Mihaela Rădescu, Liliana Pană, Petre Moraru, Avram Birău, Ion Lupu. Teatrul Mic.

În 1891, cînd Frank Wedekind scria *Deșteptarea primăverii,* care avea să aștepte 15 ani pînă la prima reprezentație, rigiditatea societății burgheze era sufocantă, pregătind terenul pentru descătușările revoluționare de la începutul secolului XX. Textul lui Wedekind ataca direct ipocrizia moralei burgheze, sistemul de învățămînt auster și retrograd, educația părintească, de multe ori dură, pudibonderia oficială și Biserica, ale cărei așezăminte educative funcționau și ca școli de reeducare pentru tinerii rebeli. *Deșteptarea primăverii* aducea în prim plan confuziile generate de trezirea instinctelor sexuale pentru care nimeni nu pregătea adolescenții, efectele, uneori tragice, ale lipsei de informație, presiunea școlii și a părinților, pedepsele fizice și abuzurile psihice asupra copiilor. Wedekind scrie acest text care „scuipă“ morala burgheză într-o perioadă în care viața sa personală era într-un libertinaj exploratoriu din care nu au lipsit prostituatele și bolile venerice, tendințele homosexuale, relațiile clandestine și, ceva mai tîrziu, copiii din flori. Poemul său pre-expresionist include sex, masturbare, avort, o relație homoerotică, toate acestea făcînd să fie catalogat drept pornografic și să fie interzis sau cenzurat. Odată cu trecerea vremii, pe măsură ce moravurile societății se dezghețau, textul lui Wedekind a devenit parțial anacronic, iar regizorii au încercat să depășească handicapul timpului și să resemantizeze tema sexualității. Problemele adolescenților cu părinții, profesorii și sistemul de educație, revolta împotriva tabuurilor sociale, lipsa de înțelegere a adulților față de copii într-o perioadă dificilă a acestora, de trecere între două etape de viață complet diferite, copilăria și tinerețea, sînt valabile în parte și astăzi (ele apar, de exemplu, în *Sinuciderea fecioarelor* de Jeffrey Eugenides, în care eșecul traversării adolescenței este contextualizat atît la nivelul micro, al familiei, cît și la cel macro, al întregii societății). Adolescența rămîne o vîrstă a neliniștilor generate de conștientizarea corpului, dar ideea că un tînăr de 14 ani ar putea fi astăzi total lipsit de informații privind reproducerea este nerealistă. Prin urmare, găsirea unei noi paradigme pentru chestionarea sexualității adolescentine devine obligatorie pentru valabilitatea textului.

Adolescența rămîne o vîrstă a neliniștilor generate de conștientizarea corpului.

În recenta premieră de la Teatrul Mic, Vlad Cristache face din *Deșteptarea primăverii* „un poem teatral rock“. Mai exact, un concert *live* cu inserții teatrale. Muzica este compusă și performată de trupa Firma, al cărei sound aduce energia sufocată a tinereții, chinuitoarea luptă cu simțurile și tragedia morților tinere. Problema apare la juxtapunerea muzicii cu teatrul: cele două sînt aproape paralele, muzica este plasată în poziția comentatorului/ilustratorului, nu este un element integrat în dramă. Asta face ca diferența dintre cele două să fie exhibată: între rock-ul alternativ al trupei Firma și conservatorismul teatrului – montarea fiind clasică – este o distanță de vreo sută de ani. Actorii tineri, unii colaboratori constanți ai regizorului, se descurcă bine între poetica angoasantă și realism, unii avînd chiar reușite notabile (spectacolul are dublă distribuție, mă voi referi doar la cea din reprezentația pe care am vizionat-o). Alexandru Voicu face un Melchior hamletian prin reflecția asupra educației, revolta, uneori violentă – deși aici actul sexual cu Wendla nu ia forma unui viol, așa cum este reprezentat de obicei – și asumarea rezultatelor tragice ale cunoașterii sale în contact cu neștiința colegilor (lipsa de informație ucide). Excelent este Rareș Florin Stoica în rolul lui Moritz, căruia îi dă sugestia unui ușor retard ce ar justifica absoluta sa necunoaștere a anatomiei umane. Andreea Alexandrescu face din Martha un personaj înduioșător, o fetiță bătută de părinți, care ajunge să vadă abuzul zilnic drept „normal“. Marian Olteanu interpretează cu subtilitate masturbarea lui Hanschen Rilow, care, datorită amplasării spectatorilor pe scenă, are loc în proximitatea acestora. Desigur, privirea publicului este obturată parțial de cada în care se află personajul, dar vulnerabilitatea actorului rămîne și el se descurcă admirabil, jonglînd între pasiune, frustrare și comic. În schimb, ororile comise de adulți – precum avortul – sînt ascunse privirii, colegii Wendlei înconjurînd patul torturii ca niște ciocli.

c. A. Bulboacă

c. A. Bulboacă

Spațiul scenic este claustrant, cu o tablă de scris supradimensionată – imaginea apăsătoare a școlii – și ferestrele care se deschid în pămînt, devenind morminte. Textul este jucat integral, cu o traducere bună a lui Victor Scoradeț, care actualizează limbajul. Totuși, nevoia unei adaptări se impune, nu doar pentru rezolvarea problemelor legate de informațiile despre sexualitate, dar și pentru a oferi o dinamică dramaturgică, necesară mai ales într-o asemenea formulă scenică, în care muzica creează un ritm impulsiv, care cade brusc atunci cînd se revine la teatru.

Revenind la resemantizarea temei lui Wedekind într-un spectacol contemporan, Vlad Cristache a chestionat problematica tulburărilor de personalitate ale adolescenților pe fondul unor rigori sociale retrograde și al lipsei de educație sexuală (de curînd, în România s-a pus din nou problema educației sexuale în școală și deocamdată răspunsul oficial este negativ). Scenele depășite de timp au rămas însă nerezolvate, părînd ilare (de unde și rîsul unor spectatori).

Deșteptarea primăverii de la Teatrul Mic este un demers curajos, care a angrenat toată instituția într-un efort considerabil. Deși interesant ca perspectivă asupra unui text clasic, parțial datat, spectacolul rămîne admirabil ca propunere, dar nefinalizat ca viziune.

***Oana Stoica** este critic de teatru.*

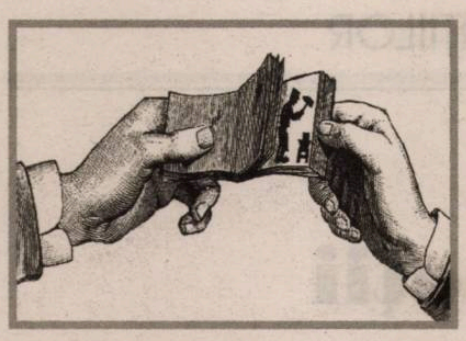

Marius CHIVU

feedbook

Familii și familii

● ***Freeman's. Cele mai bune texte noi despre familie,*** **editat de John Freeman, traducere de Radu Șorop, Black Button Books, 2016.**

Toate familiile sînt chinuite, dar unele sînt mult mai chinuite decît altele. Editorul John Freeman scrie în argumentul antologiei-revistei *Freeman's* dedicate familiei: „În ciuda convențiilor sociale care încearcă în mare parte a lumii să vadă diferențele ca pe o amenințare sau prin lentila unei ierarhizări oarecare, diferențele din viața de familie îmbogățesc literatura. Tipurile de familie din care provenim sînt foarte diferite. Unii oameni au doi părinți, alții nici unul, unii dintre ei sînt înrudiți biologic, alții aleg. Unii au în spate o lungă istorie, alții privesc spre trecut ca într-o fîntînă prea puțin adîncă: secată de sclavie, holocaust sau, pur și simplu, de lipsa datelor. Ce au în comun toate aceste manifestări ale vieții de familie nu este atît așa-zisa unitate familială, ci mai degrabă nevoia de a narativiza experiența: de a o mitologiza, de a reflecta pe marginea ei, de a se revedea pe ea însăși sub forma unei povestiri. Iar în sensul acesta, sîntem mereu doar la începutul culturii globale a poveștilor de familie. Acest număr din *Freeman's* este o încercare de a oferi spațiu varietății imense de povești de familie, fiindcă în această abundență întrezărim cum lumea influențează stringent problemele de familie."

Varietatea imensă de povești de familie de care vorbește John Freeman este, într-adevăr, copleșitoare: citindu-i pe cei 28 de scriitori antologați aici rămîi cu impresia că nu ai știut mai nimic despre ce înseamnă o familie sau despre ce ar trebui să însemne o familie. Sînt 28 de scriitori proveniți din toate colțurile și culturile lumii, din Africa pînă în Scandinavia, din Orientul Îndepărtat pînă în Statele Unite, din America de Sud pînă în Europa și Orientul Mijlociu; prin urmare ce au în comun, ce pot avea în comun familii din Sri Lanka, Bosnia, Colorado, Sierra Leone, China, Jamaica, Țara Galilor, Bucovina sau Siria? Au în comun drama. Toate tipurile de drame. Drama de a fi despărțiți, de a se separa sau de a fi separați, de a se rătăci și a se pierde, de a nu fi împreună, de a nu se cunoaște niciodată, de a se cunoaște prea tîrziu, drama de a fi respinși și de a nu se înțelege, drama de a nu avea drepturi, de a nu li se acorda drepturi, de a li se lua drepturile…

Mulatra africano-scoțiană Aminatta Forna, căsătorită cu un englez alb, scrie despre nenumăratele forme de percepție rasistă asupra familiei mixte în Marea Britanie și în SUA, după ce expune o mică istorie de familie a sclavagismului din Sierra Leone („fiecare țară are paradigma ei rasială"). Mexicana Valeria Luiselli scrie despre zecile de mii de copii care trec ilegal granița în Statele Unite pentru a se reuni cu familiile plecate de acasă – o bucată de jurnalism narativ care arată amploarea și complexitatea extraordinare ale fenomenului imigrației („hărțile violenței politice și rutele noilor migrații trebuie suprapuse, cel puțin în Americi, cu cele ale producției, traficului și consumului de droguri"). Bosniacul Aleksandar Hemon spune odiseea unchiului său comunist plecat din Bucovina, trecut prin Gulagul sovietic („perpetuarea puterii absolute prin intermediul epurării arbitrare a celor slabi și preschimbarea celor puternici în monștri"), ajuns în Iugoslavia titoistă – o poveste incredibil de dură despre abuzurile și paranoia comunismului. Afro-americanul Garnette Cadogan scrie despre permanenta sursă de confuzie socială și tulburare identitară a schimbării în mod repetat a numelui („să porți un nume nou este deseori un act de improvizație, un fel de a te anunța pe tine însuți lumii"). Jamaicanul gay Marlon James scrie despre relația cu mama („tevatura cu homosexualitatea declarată m-a făcut să mă întreb dacă mama mă va mai suna vreodată")…

Acestea fiind cele mai consistente texte de non-ficțiune. Prozele scurte sînt semnate, printre alții și altele *(vezi și fragmentul de mai jos),* de palestiniana Adania Shibli (o familie primește mesajul de avertizare din partea armatei israeliene că blocul lor va fi bombardat în curînd), somaleza Nadifa Mohamed (povestea amuzantă a unui unchi umblat prin lume), francezul Édouard Louis (o scenă de violență domestică), americana Amanda Rea (o femeie trăiește o viață dublă, cu familia ei și cu una de împrumut), chinezul Mo Yan (în perioada de interzicere a natalității, o femeie naște într-un tunel săpat sub pămînt), brazilianul César Aira (o discuție de cuplu la cină) etc. Mai sînt și secțiunile de poezie semnate de afro-americana Honorée Fanonne Jeffers, americanele Sharon Olds, Tracy K. Smith și Claire Vaye Watkins, suedeza de origine iraniană Athena Farrokhzad, britanicul David Kirby.

Metafora lui John Freeman, din textul introductiv, a cititorului ca membru al familiei extinse, își capătă cu adevărat greutatea simbolică la finalul acestei incredibile reviste-antologii *Freeman's* (printre cei douăzeci de scriitori, unii au fost premiați cu Nobel, Pulitzer, National Book Award, Man Booker, Dylan Thomas Prize, The Orange Prize ș.a.) care construiește din textele primite din toate colțurile lumii un fel de Babel domestic al ideii de familie. Experiența lecturii unei asemenea varietăți de drame de familie e covîrșitoare, te pune pe gînduri, îți schimbă perspectivele. La modul ideal, în plină eră a fenomenului migrației, o astfel de lectură te face mai tolerant, căci, înainte de a fi o amenințare, diferențele culturale îți arată substratul uman cu cît mai profund, cu atît mai comun. Da, lumea influențează intens problemele de familie, dar nu ar trebui să fie și invers?

aproape de carte

Sunjeev SAHOTA

Șapte proze scurte

(fragment din Freeman's)

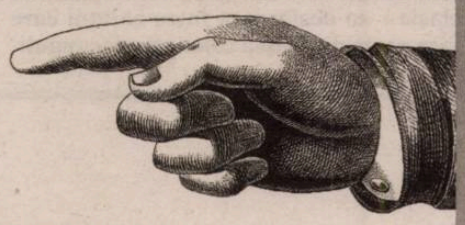

Soacră-mea nici măcar n-a știut cine e soțul ei pînă nu i s-a născut primul copil. Bunica povestea că pe atunci femeile ca Preetam Kaur, străbunica mea, trebuia să-și țină fețele acoperite în prezența bărbaților, acasă și afară. Singura dată cînd putea să-și dea jos vălul de la *chunni* în prezența unui bărbat era în serile cînd soțul îi solicita compania. Dar, chiar și atunci, fără curent electric, la fermă era mult prea întuneric ca să poată deslușì mai mult decît contururile feței străbunicului. În alte familii, în timpul zilei, femeile obișnuiau să arunce cîte o privire furișă, poate după cîte un strănut, să vadă cu cine se aleseseră. Problema pentru Preetam Kaur era că soțul ei avea trei frați și toți patru se căsătoriseră la distanță de cîteva zile unul de altul. Așa că erau patru noi mirese în casă, nici una dintre ele nefiind sigură care dintre soți era soțul ei.

– Dar, cu siguranță, în timpul nopții... știau.

– Care ar mai fi fost diferența dacă ar fi știut? Nu se măritaseră cu un bărbat, se legaseră cu lanțuri de o familie.

– De ideea unei familii.

În orice caz, în fiecare seară, după ce alungau liliecii din verandă, Preetam Kaur și cele trei cumnate ale ei se adunau la cîțiva metri de fereastra unei camere din fundul curții, așteptînd să fie chemate să strîngă masa, privindu-i printre șipcile de lemn pe cei patru bărbați mîncînd, toți bărboși, toți cu turban.

Poate cel din stînga? Lanțul de aur îmi pare cunoscut.

Crezi că aș putea aprinde o lumînare în cameră data viitoare?

Nu, soacra noastră nu ar tolera asta.

Cel cu gulerul ridicat pare puternic.

Of, ce contează? Haideți să nu aflăm. Hai să fim doar noi cît se mai poate.

– Și nu au aflat decît cînd au avut copii?

– Așa se spune. Cînd au văzut cine ce copil ținea.

Nu știu cît adevăr este în această poveste, dar bănuiesc că, precum toate poveștile, conține suficient adevăr. Ferma a rămas în familie, iar vechea încăpere a femeilor adăpostește acum imense lăzi de grîu. Nu am de ce să intru acolo prea des, dar de fiecare dată cînd o fac, mă gîndesc la cele patru tinere mirese obligate să-și ascundă chipul de lume, uitîndu-se pe furiș prin fereastra cu șipci la bărbații care se bucurau de curte. Numai că în zilele noastre șipcile de lemn nu mai există, înlocuite fiind cu – ce altceva? – gratii de fier.

PUBLICITATE

Nu rata ediția de februarie a revistei Historia!

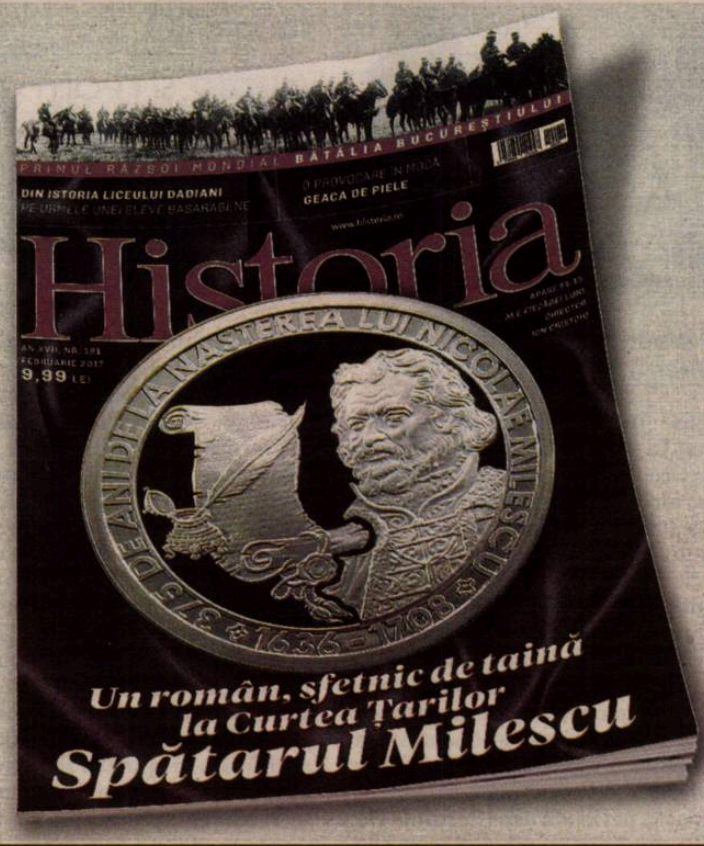

Cea mai citită revistă de istorie!
Acum la toate punctele de distribuție a presei, la 9,99 lei

Historia.ro

Abonează-te!
Sună de luni până vineri, de la 9:00 la 18:00, la 0318.603.057

Ancuța PROCA

dilematograf

Un asalt de emoții

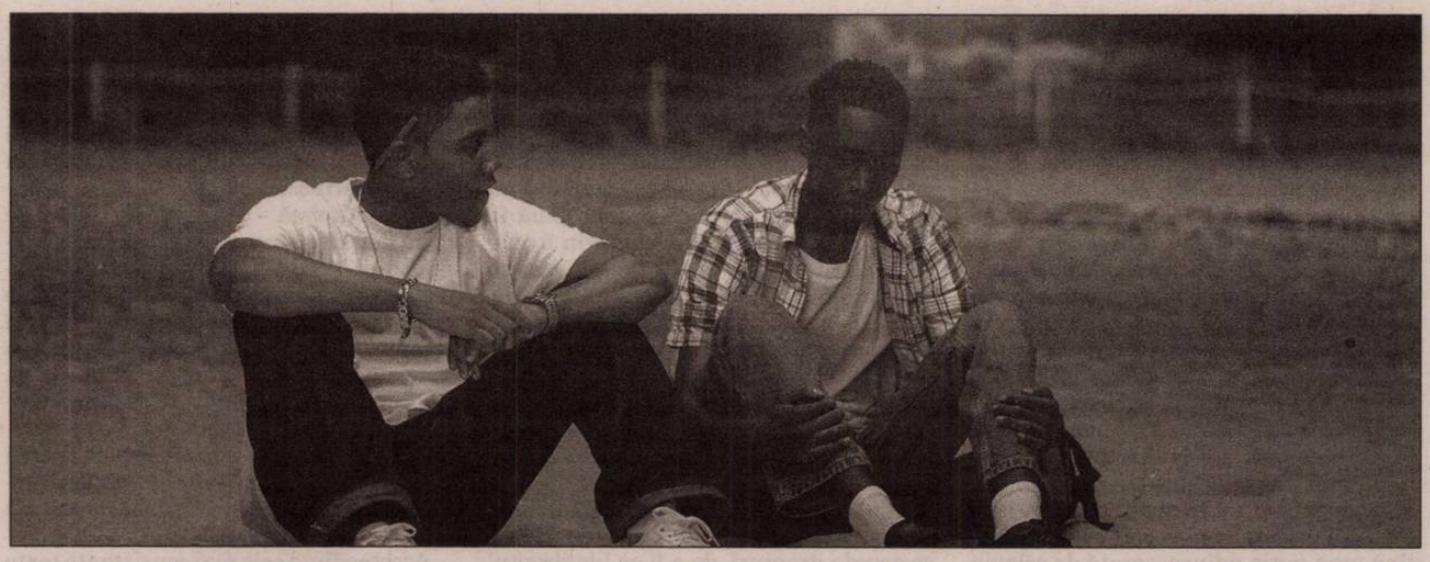

● ***Moonlight / În lumina lunii*** **(SUA, 2016), de Barry Jenkins.**

În lumina lunii face parte dintr-un număr de filme apărute recent, despre care s-a vorbit mult (și cu ocazia Premiilor Oscar), în termeni foarte elogioși, concentrate pe dezbaterea problemelor rasiale din societatea americană: *I Am Not Your Negro* de Raoul Peck, *O.J.: Made in America* de Ezra Edelman și *13th* de Ava DuVernay. Singurul film ficțional dintre acestea, dar la fel de preocupat de problematici sociale prezente, *În lumina lunii* e o reușită în toate punctele pe care le atacă: în prezentarea antistereotipă, umanist-poetică a unei părți marginalizate a societății americane (abordînd teme precum probleme de rasă, sexualitate, fragmentare), ca și în studiul, remarcabil prin intensitatea emoției, al devenirii unui băiat, interpretat de trei actori diferiți (Alex R. Hibbert, Ashton Sanders și Trevante Rhodes), uniți nu atît prin caracteristici fizice asemănătoare, cît prin capacitatea lor de a exprima o specificitate emoțională. Personajul pe care filmul îl urmărește pe durata cîtorva zeci de ani, în trei capitole diferite, corespunzătoare celor trei identități pe care le asumă în funcție de vîrstă, fără a accentua marile răsturnări de situații din viața sa (tratate mai degrabă marginal sau omise prin elipse), amintește de *Boyhood* de Richard Linklater, fiind în același timp un anti-*Boyhood* – nu e povestea unui băiat alb obișnuit, ci a unuia care, prin rasă și orientare sexuală, e din capul locului marginalizat.

Filmul se deschide cu imaginea unei străzi pe care se vînd droguri, prezentată ca un cîmp minat scăldat de soare, cu *dealer*-ul și cu „angajatul" său stînd la pîndă, pe care camera îi încercuiește, dîndu-le tîrcoale. Prin fața lor, indiferenți la tensiunea din aer, trec în fugă un șir de copii, făcîndu-l atît pe *dealer,* cît și camera să se dea la o parte, așteptînd ca invazia să treacă. E unul dintre momentele cînd spectatorul e luat cu asalt, întrerupt și el, ca și evenimentele de pe ecran de un element neașteptat. Șirul de copii care trec prin fața camerei se dovedește a fi un grup care încearcă să îl prindă și să îl bată pe colegul lor. O bună parte din film se construiește pe întîlnirea și relația dintre acest băiat și *dealer*-ul de droguri, care îl găsește abandonat și încearcă să îi suplinească lipsa unei familii primindu-l, din cînd în cînd, în a sa. Deși situația familială a băiatului e tipică unei astfel de narațiuni (un tată despre care nu se știe nimic și o mamă dependentă de droguri), personajul *dealer*-ului e o contracarare a unui stereotip. Faptul că îl găsește pe stradă și îl adăpostește în casa lui nu e o formă de a-l racola sau exploata (așa cum te-ai aștepta), ci simpla exprimare a umanității sale. Relația lor, descrisă poetic într-o scenă în care îl învață să înoate, e una de cîștigare a încrederii, în care băiatul i se abandonează. Această umanitate a *dealer*-ului, capabil să îi ofere copilului ceea ce mama lui nu poate (afecțiune, o casă decentă, o familie normală), e pusă mai tîrziu față în față cu lipsa ei, cînd relația dintre bărbat și mama băiatului e demascată ca relația dintre *dealer* și cumpărătoarea sa, semn că resursele de normalitate pe care acesta le are provin tocmai din exploatarea dependenței celor precum ea. Scindarea personajelor în cei puternici și cei slabi e o caracteristică clasică a filmului, iar arcul personajului nu o contrazice. Există două tabere și nici o opțiune în afara lor, un cerc vicios (și la școală, și în sens mai larg, în societate), iar dobîndirea unei identități coincide aici cu trecerea dintr-o tabără în alta. Relația erotică pe care filmul se bazează are și ea un fundament clasic – se desfășoară între băiatul care face parte din gașca celor care fac regulile pe teritoriul școlii și băiatul marginalizat, care devine victima lor –, dar și aici filmul țintește la contracararea unor stereotipii. Felul în care filmul construiește erotismul în relația dintre cei doi adolescenți sublimează în emoție într-o scenă menită să creeze o paralelă cu aceea a înotului și a abandonării băiatului în valurile mării. În ceea ce privește stilul filmului, acesta se construiește din mișcările ample ale camerei, deseori în cercuri, în ritmurile unei coloane sonore accentuat dramatice. Este o cameră care pătrunde în mijlocul acțiunii, printre jocurile copiilor sau valurile mării, lăsîndu-ne să percepem emoția și de o parte, și de alta a sa, și care dă senzația că e la fel de vulnerabilă la neprevăzut ca și personajele pe care le urmărește.

Ancuța Proca *este critic de film.*

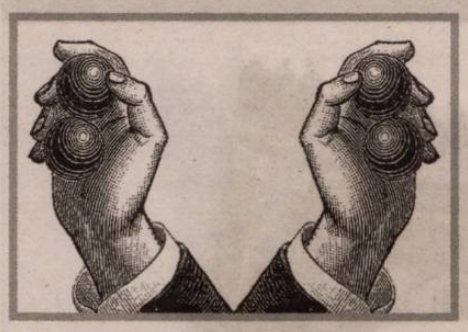

Aron BIRO

audio și n-am cuvinte

Futurism retro

● **Marc Ribot Trio,** ***Live At The Village Vanguard,*** **Pi Recordings, 2014.**

Chitariști precum Marc Ribot riscă să rămînă în umbră datorită activității perseverente de acompaniatori – acesta a pus un umăr deloc neglijabil la cariere unor John Zorn, Tom Waits sau Elvis Costello. Zorn l-a mai ajutat publicîndu-i o serie de materiale prin casa de discuri Tzadik, însă avem aici un artist cu o personalitate retrasă, un caz în care persoana e obscurizată de instrument și de o muzică deloc omogenă stilistic, mereu oscilînd între genuri, fără o apartenență clară la o comunitate și dezinteresat de a consolida o identitate sonoră. Trupa considerată „de bază" pentru Marc Ribot în această perioadă este Ceramic Dog (alături de unul din membrii Secret Chiefs 3), însă acolo e un punk progresiv instrumental ce nu prea împărtășește idei cu modul în care chitaristul se prezintă solo, și nici cu formatul trio în care s-a prezentat pentru acest concert înregistrat la legendarul club newyorkez Village Vanguard.

Materialul nu are cum să fie o mostră reprezentativă pentru portofoliul eterogen Marc Ribot, dar e o adecvată introducere în sound-ul chitarei sale progresive la granița dintre jazz și rock, ilustrînd învățăminte acumulate din experiența de acompaniator pentru John Zorn. Experiența e facilitată de selecția a șase versiuni *cover* cu titlu de lecție de istorie legată de clubul Village Vanguard: „Dearly Beloved" și „Sun Ship" de la John Coltrane, „The Wizard" și „Bells" de la saxofonistul Albert Ayler, plus două standarde interbelice extrem de prăfuite – „Ol' Man River 2 (din musical-ul *Snow Boat)* și „I' m Confessin' That I Love You". Piese diferite în spirit, o selecție premeditat concentrată pe materiale retro și foarte retro, catapultate în zona progresivă printr-un sound futurist ce mixează metal, blues și jazz de mai multe facturi (inclusiv multă improvizație live).

Chitara imprevizibilă a lui Ribot a fost însoțită în acest concert de tobele unui anume Chad Taylor cu care nu sînt familiarizat (jazzist academic din scena de la Chicago) și de basul octogenarului Henry Grimes, care în urmă cu o jumătate de secol a apucat să-l acompanieze pe unul dintre artiștii omagiați aici, Albert Ayler. Grimes s-a născut în același an cu clubul Village Vanguard, iar faima clubului se datorează și concertelor pe care acesta le-a avut alături de Ayler pe scena respectivă. Coltrane a marcat și el istoria clubului cu cîteva concerte înregistrate acolo, așadar serata surprinsă aici are, înainte de orice, o funcție de celebrare, bazîndu-se pe familiaritatea ascultătorului cu istoria locației.

Piesele originale sînt greu recognoscibile în aceste deconstrucții – sursele răzbat mai clar din cele două bucăți interbelice, însă materialele lui Coltrane și Ayler aveau, chiar și în varianta originală, acea iregularitate *free jazz* dificil de reprodus, împinsă chiar mai departe în aceste versiuni. Abordarea generală e inspirată de John Zorn – mutilarea jazz-ului cu metodologii rock și metal, ori viceversa. În funcție de direcția din care vine ascultătorul, unele porțiuni îi vor apărea drept un jazz brutal electrificat și călcat în picioare de tobe, altele drept un rock progresiv bruiat cu spectaculoase disonanțe imprevizibile și cu unele reminiscențe Mahavishnu Orchestra. Preluările după Coltrane intră mai degrabă în prima categorie, cele după Ayler într-a doua, în timp ce standardele interbelice sînt mai curățel-melodice, funcționînd drept intervale de respiro ori repetiții de încălzire. Includerea lor ilustrează, prin contrast, lunga cale parcursă de la blues-jazz-ul de crîșmă, popular și fredonabil, pînă la avangarda ce făcea deja în anii '60 pași îndrăzneți, lipsiți de instinct de conservare comercial, dar decisivi în a redefini felul în care înțelegem azi muzica.

Mark Ribot *va concerta, în cadrul proiectului „Jazz Nouveau", pe 8 mai, în Club Control din București.*

Aron Biro *este autorul blogului http://aronbiro.blogspot.com.*

Marinela Vasilica ARDELEAN

Vin și Wanderlust

Închide ochii și imaginează-ți America Latină. Coboară lin, din Venezuela către Columbia, străbate Peru de-a lungul, fă o oprire în munții Boliviei și sari apoi pe fișie, în Chile. Te oprești, inspiri și deschizi ochii. Ești surprins cum se văd stelele din cel mai arid deșert al lumii. Te-ntorci, iată și văile prăfuite, uscate, prinse în căușul palmei munților. Te uiți atent și vezi strugurii frumoși, vii, atîrnînd la picioarele tale. O recoltă bună, te gîndești… Dar vinul? Aici intervin eu și mă ofer să îți fiu ghid, căci sînt în Chile la invitația unor producători cunoscuți în toată lumea. Te conduc printre terasele cu viță-de-vie în timp ce degusți, cu gîndul, soiurile fructelor lui Bacchus și simți influența Oceanului Pacific în vîltoarea din pahar.

Prima oprire este la nord de Santiago, în valea Aconcagua, mărginită de rîul cu același nume, care izvorăște din Anzi și-și găsește odihna în Pacific. Înaintez pe drumurile pietruite și simt deja aroma strugurilor cărnoși, prăfuiți, calzi. Probabil asta a simțit în aer și Don Maximiano Errázuriz, în 1870, chiar înainte să înființeze aici Viña Errázuriz. Pionier și vizionar, Don Maximiano a plantat pentru prima dată varietățile franțuzești de viță-de-vie în valea Aconcagua. Aici, după vreo 15 vinuri degustate, îmi aleg în final preferatul – KAI, Carménère 100%. Impunător și elegant. Îi observ trăsăturile definitorii, aroma de mure, piper negru, tabac și ciocolată. Încerci să-i reziști, dar simți cum te domină și îți induce emoții ce ți se succed ritmic.

Prezența strugurilor în buza sudică a Oceanului Pacific li se datorează călugărilor spanioli, care au adus cu ei, în Lumea Nouă, la mijlocul secolului al XVI-lea, vițele-de-vie. Coloniștii spanioli au aflat rapid că solurile și clima țării nou descoperite sînt perfecte pentru cultivarea strugurilor. Pînă la 1810, cînd țara și-a declarat independența față de Spania, rădăcinile industriei vinului deveniseră deja bine înfipte în pămîntul chilian.

Mă desprind cu greu de văile adînci de la nord de Santiago, dar simt subit nevoia să mă mișc, să explorez și vinul din sud, să mă mut dincolo granița capitalei. Îmi iau la revedere de la vinul tradițional din valea Aconcagua și ajung la complexul din valea Maipo, locul unde armatorul norvegian Dan Odfjell s-a înamorat, în urmă cu un sfert de veac, de lumina sudului și și-a încrustat numele în istorie, punînd bazele vinăriei Odfjell într-una dintre cele mai importante regiuni viticole din lume. Ajung acolo, sînt primită cu o ospitalitate desăvîrșită și rămîn impresionată de respectul oferit aici naturii: reciclarea e constantă, produsele chimice lipsesc, iar compostul e singurul îngrășămînt. Timpul curge altfel în partea asta de lume, liniștea intră în firescul lucrurilor, iar vinul și omul fac parte dintr-un întreg, yin și yang.

Degust un Carignan pur – mult blamatul Carignan, viguros și sincer, niciodată apreciat suficient pentru finețea și rafinamentul lui. Vinul ce se reinventează și capătă profunzime pe zi ce trece, o pasăre Phoenix renăscută din vițe centenare. Primesc paharul și descopăr că în el nu am vin, ci un tezaur atins de fructe roșii și vanilie. Gust și intuiesc rotunjimea bobului de strugure, greutatea lui.

Carignan e un soi cu care plec în suflet, de astă dată puțin mai la est de Odfjell, tot în valea Maipo, unde vizitez vinăria Almaviva. Aici mă opresc și ascult: în ciuda sonorității spaniole a numelui, paradoxal, cultura franceză e la putere – vinăria și-a primit numele de la eroul din *Nunta lui Figaro,* de Beaumarchais, transformată apoi în operă de genialul Mozart. Eticheta faimoasă a vinurilor de aici îmbină istoria ancestrală a Chile-ului prin tripla reproducere stilizată a unui simbol mapuchean, deasupra scrisului de mînă al lui Beaumarchais: *Almaviva*. Cele două tradiții se unesc și promit excelență, iar vinul este, ah, un deliciu! Savuros, complex, te face să simți în pahar atît urmele solului și ale climei Americii Latine, cît și rafinamentul francez. Harta lumii ți se arată în notele de tabac, humă și petale uscate de trandafir. Sauvignon, Franc, Carménère la superlativ. Ți se face dor de ducă, *Wanderlust* – ce cuvînt! –, dor de dezvoltare, de explorare.

Așa plec din valea Maipo, cu Franța în gînd, și ajung puțin mai la sud de Santiago, la vinăria Vik, din valea Millahue. Din șaua calului, văd rînduri infinite de viță-de-vie, ce se întind pînă la orizont. Spre vest cresc munți dintr-un lac-oglindă ce reflectă norii ușori. Decorul de aici e altfel, soarele parcă e și mai prietenos, nivelul de precipitații e ideal, relieful și tipurile de sol sînt foarte variate – locul perfect pentru strugurii Carménère. Și pentru orice ființă vie, dacă ar fi să mă întrebați pe mine.

Vinul holistic produs la Vik, disponibil în „doar" trei etichete, are toate șansele să ajungă unul dintre cele mai bune din lume – e îmbinarea perfectă dintre Cabernet Sauvignon, Carménère, Syrah, Merlot și Cabernet Franc, amestecuri alese anual în diferite combinații. În urma testării a șase mii de probe de sol, specialiștii au conchis că Millahue e locul perfect pentru a produce un vin elegant, complex, cu arome retronazale persistente, prietenos cu cei care-l apreciază și-l citesc pe Enrique Molina Garmendia.

Cobor și mai la sud, pentru a ajunge la Casa Silva, din valea Colchagua, străjuită de Anzi, ocean, Cachapoal și Curicó. Casa Silva este cea mai premiată vinărie a secolului 21, recunoașterile internaționale curg ca Tinguiririca și contribuie la prestigiul familiei al cărei cuvînt de căpătîi este „excelență". Aici sînt tratată regește. Dintre cele peste douăzeci de vinuri degustate, Altura parcă-mi intră în suflet. O întrepătrundere de Carménère, Cabernet Sauvignon, Syrah și Petit Verdot. Vibrant și misterios, cu note generoase de fructe roșii coapte, de ciocolată neagră și de lemn dulce, Altura nu se dezvăluie complet decît la final. Un fel de apogeu, punct culminant al degustării în loc de încheiere. Aș mai sta, gîndindu-mă la cele cîteva sticle îngropate sub pămînt, locul unde vinul atinge perfecțiunea înainte de a fi savurat, dar știu că mai sînt atîtea locuri care mă așteaptă în țara asta brăzdată de vii.

În cele zece zile petrecute în Chile, am reușit să explorez și alte crame, ajungînd să fac cunoștință cu Vina Donoso, Valdivieso, ConoSur, Miguel Torres, Undurraga și Concha y Toro. Pămîntul lor e binecuvîntat cu vițe nobile și oameni adevărați.

Alege o cale pietruită, spre o podgorie, și curînd n-o să simți nevoia să mai străbați nici un alt fel de drum. Degustă un vin nobil, cunoaște oamenii din spatele lui și o să te îndrăgostești iremediabil. Așa cum o fac și eu, în fiecare zi.

***Marinela Vasilica Ardelean** este profesor la Italian Chef Academy.*

aduse cu poșta

Dincolo de iluzii

Am citit cu sufletul la gură articolul domnului Codrin Liviu Cuțitaru, „Semnificația unui cuvînt", publicat în *Dilema veche*, anul XIV, nr. 678, 16-22 februarie 2017. Cuvintele domnieisale m-au făcut să mă simt mai tînăr cu vreo 25 de ani. Și apoi…

…mi-am zis, ca pe la noi, prin Ardeal: „Numa-ncet". Oricît ar fi de impresionante manifestațiile ce au avut loc, mai întîi împotriva Ordonanței 13 și apoi împotriva acestui guvern care a reușit să-și ardă, în numai cîteva zile, întreaga credibilitate, putem observa că numărul celor ieșiți în stradă, la nivelul întregii țări, în cea mai bună dintre zilele manifestanților, nici măcar nu se apropie de cel al voturilor primite de Opoziție la alegerile din 11 decembrie 2016. Poate au fost cel mult un sfert.

Cu tot respectul pe care îl port autorului, eu zic că nu e cazul să ne îmbătăm cu apă rece. „Populația" sînt cei mulți, care stau acasă și speră că într-o zi vor trăi mai bine, cu voia Domnului sau prin bunăvoința cine știe cărui partid. „Poporul" sînt cei, iată, totuși puțini, care au ieșit să își strige nemulțumirea. În aceste condiții, „civismul" nu va face masă critică. Adică tare mă tem că nu va determina nici o schimbare imediată. Deci „asanarea civică, în mod plenar, a clasei politice", despre care vorbește autorul, nu are șanse reale să se petreacă în timpul vieții noastre. E trist, dar cred că manifestațiile din februarie 2017 au, cel mult, șansa de a schimba, pe termen lung, prin contaminare morală, o parte a populației. În ceea ce privește „asanarea" de proporții pe care o așteaptă domnul Codrin Liviu Cuțitaru, ar trebui, poate, să ne așteptăm la o nouă revoluție? Dar, să fim serioși, cine mai crede că revoluțiile pot schimba cu adevărat ceva?! Răul, opresiunea, dacă nu e prea mult, își are, probabil, originea în egoismul, în setea de putere și de îmbogățire a oamenilor politici.

Am 48 de ani, din care 22 i-am petrecut în presă. Vă scriu aceste rînduri ca unul care simte că a căzut dincolo de iluzia că România, așa cum este ea azi, în întregul ei, mai poate fi salvată. Mă doare să admit asta, dar nici nu mai vreau să mă amăgesc. Nu aș fi crezut că voi ajunge să fac asta vreodată, dar zilele trecute, tocmai în perioada de vîrf a protestelor, i-am spus fiului meu că ar face bine să se gîndească la o meserie practică, ceva care să-i asigure un trai decent dincolo de granițe. Să nu mă înțelegeți greșit. Nu sînt pesedist, n-am votat niciodată cu PSD – din principiu – nu vreau să fiu nici defetist, dar tare mă tem că azi am ajuns să ne îndreptăm toate speranțele spre UE din disperare. E clar, din partea clasei noastre politice nu ai la ce să te mai aștepți. Și, așa stînd lucrurile, tot mai mulți dintre noi văd salvarea în Europa, la fel cum, în anii '50, bunicii noștri îi așteptau pe americani sau, mai nou, în anii '90, credeam că numai „Monarhia salvează România". Da, Europa ne poate ține pe linia de plutire a democrației, dar UE nu va veni să facă ordine în politica românească. E împotriva principiilor ei. Deci, pînă la urmă, asanarea e tot treaba noastră. Dar cu cine? Cu poporul minoritar sau cu populația care fie nu iese la vot, fie votează altfel decît credem noi că e bine?

Deci, pînă la urmă, asanarea e tot treaba noastră. Dar cu cine?

Decît aici sărman
Cu doctorat,
Mai bine-n Australia
Cioban,
Dar realizat…

Florin BUDEA
fbudea69@gmail.com

CUM E LA VECINI

În luna februarie, Osservatorio Balcani e Caucaso *a publicat, prin proiectul „European Center for Press and Media Freedom", un dosar despre accesul la informaţii în ţările partenere la proiect. Concluzia acestui dosar a fost că, deşi ţările din sud-estul Europei au o legislaţie bună în domeniu, realitatea din teren, privind liberul acces la informaţii, spune altceva. Publicăm, săptămîna aceasta, articolele partenerilor din Bulgaria şi Serbia.*

EUROPEAN CENTRE FOR PRESS & MEDIA FREEDOM

Tsvetelina YORDANOVA

Bulgaria: una din trei instituţii nu este transparentă

Fiecare a treia instituţie din Bulgaria nu publică pe Internet actele de reglementare pe care le emite, iar jumătate dintre ele nu fac acest lucru cu actele administrative generale. Acest lucru reiese din raportul Active Transparency Rating întocmit de Access to Information Program (AIP) din 2016.

Aproape 65% din 565 de instituţii administrative au publicat textele actelor de reglementare pe care le-au emis, dar, conform cercetării AIP, 35% nu au făcut-o, în ciuda faptului că este vorba despre informaţii care privesc un mare număr de cetăţeni şi companii. Printre instituţiile care nu au publicat aceste acte se numără şi Ministerul Afacerilor Externe, dar şi multe primării.

Datele AIP arată că majoritatea instituţiilor (57%) încă nu au făcut publice stenogramele actelor pe care le-au emis şi 89% nu au publicat rapoartele dezbaterilor publice pe care le-au ţinut. Printre puţinele instituţii care oferă aceste informaţii se numără ministerele Finanţelor, Transportului, Agriculturii, Mediului şi doar 20 de primării din 265. Doar una din două instituţii publice – 49% – publică reglementările administrative generale pe care le emite. Pe lista instituţiilor netransparente apar Agenţia Vamală, Ministerul Sănătăţii, Ministerul Muncii, Ministerul Afacerilor Externe, Ministerul Dezvoltării Regionale.

În ceea ce priveşte primăriile, doar 16% publică pe Internet planurile de dezvoltare.

Potrivit AIP, publicarea proactivă a actelor de reglementare, precum decizii şi hotărîri, este practicată de 42% din instituţii. Acestea sînt mai transparente în ceea ce priveşte publicarea bazelor de date pe care le deţin, precum programe şi documente de strategie. Declaraţiile de avere sînt şi ele publice pe site-urile acestor instituţii. Cu toate acestea, există şi instituţii publice care nu se preocupă de acest aspect: Ministerul Agriculturii, Oficiul Bulgar pentru Siguranţă Alimentară, Agenţia de Stat pentru Bulgarii din Străinătate, primării şi birouri administrative. Mai mult de jumătate din aceste instituţii publice nu îşi publică pe Internet nici măcar bugetele pe care le au.

Anul trecut, 241 de instituţii au făcut publice aceste informaţii, ceea ce este mult mai mult decît în anii precedenţi, dar încă nesemnificativ în raport cu cele 565 de instituţii care au intrat în raportul AIP. Cu toate acestea, instituţiile sînt extrem de minuţioase cînd vine vorba de cererile pentru publicarea informaţiilor de licitaţii pentru achiziţii publice, 94% avînd chiar o secţiune a profilului cumpărătorului pe site-uri. În ceea ce priveşte primăriile, doar 16% publică pe Internet planurile de dezvoltare şi construcţii şi doar 12%, printre care şi primăria capitalei, publică registrul pentru permisele de construcţie.

Instituţiile publice încă nu s-au aliniat noilor cerinţe ale Legii Accesului la Informaţie Public, din 2016, care prevede că trebuie să publice informaţiile pe care le-au oferit cetăţenilor pe baza cererilor. Doar 4 dintr-un număr de 565 de instituţii s-au conformat acestei reguli. Cu toate acestea, aproape toate instituţiile, mai mult de 97%, s-au conformat în ceea ce priveşte acceptarea cererilor de informaţie în format electronic. Doar 15% din instituţiile din Bulgaria au făcut publică lista categoriilor de informaţii clasificate.

Ministerul de Finanţe este singura instituţie de nivel înalt care publică în fiecare an lista categoriilor de informaţii la care poţi avea acces. Ministerul Educaţiei este cel mai transparent minister, în timp ce Ministerul Afacerilor Externe – cel mai puţin transparent. Ministerul Educaţiei publică, de asemenea, proiectele de acte normative pe care le propune şi motivaţiile pe care se bazează acestea, actele administrative generale, şi baze de date referitoare la sistemul educaţional din ţară. Au publicat, de asemenea, şi declaraţiile de conflicte de interes, precum şi contractele semnate pentru licitaţiile de achiziţii publice.

La celălalt pol se află Ministerul Afacerilor Externe, care nu face publice actele normative pe care le emite, nu are baze de date şi nu publică categoriile de informaţii disponibile online. Nici declaraţiile de avere nu sînt complete.

***Tsvetelina Yordanova** este jurnalistă.*

Simon LENORMAND

Serbia: blocarea accesului la informaţii

Potrivit clasamentului ONG-ului spaniol Access Info and the US Centre for Law and Democracy, Serbia are a doua cea mai bună lege din lume privind accesul public la informaţie, pe primul loc situîndu-se Mexicul. Această poziţie fost o surpriză, avînd în vedere că jurnaliştii din Serbia acuză încontinuu dificultăţile pe care le întîmpină în meseria lor.

Potrivit lui Stevan Dojcinovici, directorul centrului de investigaţii Krik, paradoxul e uşor de explicat: „Multe dintre legile din Serbia sînt irelevante, pentru că statul însuşi nu le respectă". Krik, ai cărui jurnalişti sînt specialişti în investigarea corupţiei, are sprijin financiar de la cîteva ONG-uri, Dojcinovici fiind luat în vizor în mod repetat de către guvernul Aleksandar Vucici, în special după descoperirea unor bunuri ascunse ale prim-ministrului.

„Am publicat mai multe investigaţii, iar ei şi-au dat seama cît de periculos este accesul la informaţii pentru ei, aşa că au hotărît să ne închidă." Stevan Dojcinovici a declarat că instituţiile publice au primit instrucţiuni să nu mai colaboreze cu Centrul Krik. „Am ajuns să nu mai avem acces nici măcar la documente de mică importanţă."

Lupta zilnică pe care o duce Bojana Pavlovici, jurnalistă la Krik, este de a recupera aceste documente. „În timp ce ne documentam asupra proprietăţilor politicienilor, brusc, toţi oamenii care lucrau la Departamentul Registrului Proprietăţilor, şi cu care stabiliserăm un contact, au fost înlocuiţi. Acum ni s-a spus că informaţiile pe care le-am solicitat nu mai sînt de interes public." Şi acelaşi lucru se întîmplă şi cînd jurnaliştii solicită informaţii de la judecători, privind verdictele asupra investigaţiilor. „Ai nevoie de un efort supraomenesc ca să obţii informaţii care, potrivit legii, ar trebui oferite fără nici cea mai mică ezitare." Jurnaliştii de la Krik lucrează acum în special cu ajutorul unor surse anonime sau al unor reţele internaţionale de jurnalişti, precum OCCRP (Organized Crime and Corruption Reporting Project).

Aşa au reuşit să expună afacerile primarului Belgradului, Siniša Mali, care, în timpul mandatului, a condus două companii imobiliare cu sediul în Bulgaria. „Aceste reţele de jurnalişti sînt extrem de eficiente. Mulţumită lor am reuşit să ducem la bun sfîrşit jumătate din investigaţiile noastre. Acum este mult mai uşor să semnalăm străinătăţii problemele de corupţie, mai ales că făptaşii acestora, care îşi desfăşoară afacerile în străinătate, nu sînt atît de atenţi în a-şi ascunde urmele."

Cu toate acestea, mai există o cale de a obţine documentele de interes public: Comisariatul pentru Informaţii de Interes Public şi Protecţie a Datelor Personale, o instituţie independent înfiinţată odată cu legea accesului la informaţii, în 2004. Însă cererile sînt atît de multe încît Comisariatul are nevoie de luni de zile pentru a le procesa. Acest comisariat poate recurge şi la un ordin prin care obligă instituţiile să dea răspuns în şapte zile. Dacă acestea continuă să refuze, comisariatul poate impune amenzi între 160-1500 de euro. „Dar, pentru că e vorba de bani publici, aceste instituţii preferă să plătească amenzile, decît să facă publice informaţiile" – se plînge Bojana Pavlovici.

În 2016, Comisarul pentru Informaţii, Rodoljub Sabici, şi cei 70 de angajaţi au avut 5407 cazuri, dintre care au rezolvat 97%. În ceea ce priveşte cele 146 de cazuri nerezolvate, au emis amenzi. „Instituţia pe care o conducem este eficientă" – a declarat o sursă din comisariat care a preferat să rămînă anonimă. „Problema cea mai mare este cînd statul trebuie să intervină. Pînă acum nu a făcut-o niciodată."

An după an, instituţia îşi cîştigă reputaţia de eficienţă, în asemenea măsură încît pînă şi cîteva agenţii oficiale au apelat la comisariat pentru a obţine informaţii publice, urmînd exemplul Consiliului Guvernamental Anticorupţie, care a condus cîteva investigaţii privind privatizări controversate.

Cu toate acestea, au apărut îngrijorări majore privind acest oficiu. Mandatul comisarului ales de Parlament va expira în acest an. Succesorul va fi ales de către deputaţii partidului aflat la putere, partidul prim-ministrului Aleksandar Vucici. „Aş minţi dacă aş spune că acest lucru nu mă îngrijorează" – a afirmat comisarul. „Am deveni un soi de tigru de hîrtie dacă nu ne-am mai ocupa de problemele importante, ci doar de statistici de bază." Primele ecouri nu sînt foarte încurajatoare – timp de doi ani consecutivi, Parlamentul nu a discutat niciodată rapoartele comisariatului în şedinţe publice.

Nedim Sejdinovici, preşedintele Asociaţiei Jurnaliştilor Independenţi Vojvodina, este şi mai pesimist. El crede că „jurnaliştii vor pierde un sprijin important în lupta contra corupţiei şi abuzului de putere din instituţii. Cred că ne îndreptăm către o scădere drastică a accesului la informaţii. Este o consecinţă logică a înmulţirii tendinţelor antidemocratice din societatea noastră."

Şi, potrivit declaraţiilor lui Sejdinovici, aceste tendinţe nu pot fi oprite decît cu ajutorul presiunii internaţionale, care să vină în special dinspre Uniunea Europeană, asupra guvernului Serbiei.

***Simon Lenormand** este jurnalist.*

traduceri de Stela GIURGEANU

European Commission

Aceste texte au fost realizate într-un program de parteneriat cu *Osservatorio Balcani e Caucaso* pentru Centrul European de Presă şi Libertatea Presei (ECPMF), cu sprijinul Comisiei Europene. Responsabilitatea pentru conţinutul acestor texte aparţine exclusiv revistei *Dilema veche* şi nu se poate în nici un fel considera că el ar reflecta punctul de vedere al Uniunii Europene.

Cristina ȘTEFAN

Rezistența prin apicultură

Sfîrșit de februarie. În curtea blocului au mai rămas cîteva pete de zăpadă neagră, e un soare năucitor și la florăria din colț e plin de ghiocei, lalele și zambile mov. Albinele n-au apărut încă, însă eu merg să mă întîlnesc cu cineva care îmi poate povesti mai multe despre ele.

Alexandru Frusina are 33 de ani și este a patra generație de apicultori. Prima din familie a fost, de fapt, străbunica lui, Voica, din județul Prahova. După ce străbunicul a murit într-un accident la o sondă petrolieră, ea a rămas singură, avînd grijă de copii și întreținîndu-se din apicultură. Pe bunicul său, Alex l-a prins doar trei ani, dar îl ține minte în continuare. Știe că în copilărie era mereu înconjurat de stupi și s-a obișnuit de mic cu albinele. Între timp, s-au mutat în Țăndărei, în județul Ialomița, iar tradiția a fost continuată de Florin, tatăl lui Alex. „Aici e o poveste care îmi place mult", spune Alex zîmbind. „După moartea bunicului, mai aveam în curte doar trei stupi, pe care tata, care era inginer agronom, îi păstrase mai mult ca să continue moștenirea de familie, căci nu prea mai avea grijă de ei. La un moment dat, și-a dat seama că au murit toți și a vrut să renunțe la apicultură. Doar că, trei zile mai tîrziu, a văzut într-un copac din curte un roi mare de albine. A prins roiul și a luat asta ca pe un semn că trebuie, totuși, să continue."

Acum, familia Frusina are aproximativ 150 de stupi, pe care îi mută în funcție de culturi. Fac miere de rapiță, floarea-soarelui și coriandru – preferata lui Alex, pentru că „este cea mai aromată, are gust de bomboană sau ursuleți Haribo" – și ar vrea să facă și de salcîm.

Alex nu s-a ocupat dintotdeauna de apicultură. A studiat agronomia, la fel ca tatăl său, însă nu i-a plăcut atît de mult și acum a ajuns să lucreze, în București, într-un magazin de echipamente foto. Abia de vreo doi ani a revenit la moștenirea de familie și spune, cu mîndrie, că se simte apropiat de povestea lor și că vrea să încerce să se ocupe serios de această afacere. Deocamdată se ocupă mai mult de partea de vînzări. Între timp, tatăl său are grijă de albine, stînd într-o rulotă, ca să fie mai aproape de stupi. Alex îmi povestește, entuziast, cum sînt mutați stupii, noaptea, și ce sistem sofisticat de comunicare au albinele: într-un loc nou, mai întîi ies cercetătoarele, puține la număr, care apoi transmit în ce direcție, la ce distanță și cît de multă hrană este în zonă. Îl întreb dacă tatăl său nu se simte izolat vara, cînd trebuie să fie atent cel mai des la albine, dar Alex îmi răspunde că nu – îi place cu adevărat ce face și asta e suficient. Iar cînd i se alătură și el la stupină, spune că acolo se simte cel mai liber.

Se știe, albinele sînt esențiale în polenizarea culturilor agricole – cereale, legume, fructe. Și nu doar atît. În lipsa albinelor, recoltele sînt mai mici, și asta în condițiile unui an climatic foarte bun. Alex îmi spune că un studiu a arătat o creștere cu 10-15% a producției de rapiță doar datorită prezenței albinelor în zona respectivă.

Însă albinele sînt sensibile. Bolile, schimbările bruște de temperatură, datorate încălzirii globale, dar și insecticidele folosite de agricultori le-ar putea dăuna micilor insecte. Alex confirmă – iarna aceasta le-au murit în jur de zece familii –, însă în privința legăturii cu agricultorii, nu sînt probleme – tatăl său fiind inginer agronom, e în permanentă legătură cu aceștia și are grijă astfel de albinele sale. Nu toți agricultorii sînt însă la fel de atenți – de pildă, un articol din agroinfo.ro, din 2014, informează că „peste 400 de familii de albine aparținînd unor apicultori din județul Botoșani au murit, după ce o societate agricolă a stropit culturile de mușstar și rapiță cu substanțe chimice pentru combaterea dăunătorilor. Primarul susține că responsabilitatea aparține firmei care a împrăștiat substanțele și care avea obligația de a informa autoritățile locale cu privire la intenția de a stropi cu cel puțin 48 de ore înainte."

© A. Frusina

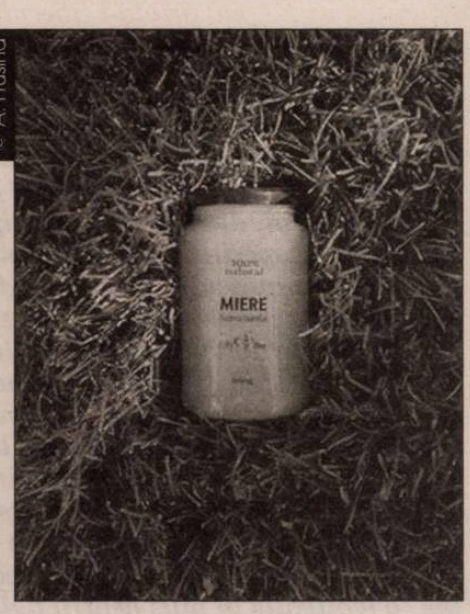

România este țara cu cea mai mare producție de miere din Uniunea Europeană.

Producția de miere nu a fost foarte bună în ultimii ani, și totuși, conform datelor centralizate la nivel european, România este țara cu cea mai mare producție de miere din Uniunea Europeană – informează profit.ro –, realizînd, în 2015, 35.000 de tone de miere, comparativ cu doar 20.000 de tone în 2014.

În ciuda acestui fapt, consumul intern rămîne unul dintre cele mai scăzute la nivel european. Potrivit statisticilor, românii mănîncă de patru ori mai puțină miere decît italienii și francezii. Unul dintre motive ar putea fi practica atît de comună a falsificării mierii, cu efecte negative asupra apicultorilor de bună-credință, ducînd și la neîncrederea oamenilor în produsele aflate pe piață. „Sînt chiar mulți cei care vînd miere contrafăcută, de obicei direct de la producător. Dau albinelor glucoză sau amestecă mierea cu glucoză. Periodic văd că apar știri de genul X borcane de miere din supermarket sînt falsificate", spune Alex.

În plus, adaugă el, mierea de foarte bună calitate produsă în România este exportată și amestecată cu alte tipuri de miere, ceea ce lui nu i se pare corect. „Noi vindem acum mierea printr-o asociație apicolă, însă aș vrea să încep să vînd numai pe cont propriu. De la asociație nici nu am primit încă banii pe anul trecut. În plus, nu știu cu ce tipuri de miere se amestecă cea produsă de mine – eu știu cum o produc, știu că e la calitate înaltă, la standarde bio. Am găsit, de exemplu, în supermarket miere din China, care e de calitate slabă, amestecată cu miere din UE." Citat de Agerpres, Ioan Fetea, președintele Asociației Crescătorilor de Albine, confirmă: „Am solicitat ministrului Agriculturii să nu se mai permită amestecul de miere românească cu alta adusă din alte țări, din China sau chiar din Italia, să nu scrie pe etichetă miere non-UE sau UE, iar consumatorul să poată alege ceea ce vrea să consume. Cine vrea să consume miere din China, din Argentina sau miere românească să fie informat, să aibă certitudinea că așa este, pentru că sub masca asta de non-UE sau UE se poate ascunde orice." Și nu doar atît, spune Alex Frusina, ci, dîndu-și mierea produsă mai departe, nu se pot cunoaște standardele la care aceasta e ambalată. „Mierea cristalizează foarte repede și, pentru a fi adusă înapoi la starea lichidă, ea trebuie încălzită la temperaturi de pînă în 40 de grade – peste 40, ea nu devină toxică, dar începe să își piardă din calități. Acest proces durează însă, iar unii producători nu au răbdare și încălzesc mierea la temperaturi mai înalte."

Așa că Alex se gîndește acum la modalități de a vinde mierea produsă exclusiv pe cont propriu. Îmi spune că îi place să își facă planuri pe termen lung și nu înțelege de ce mulți tineri nu mai au această obișnuință. El merge pe ideea de a face totul mai simplu. Nu vrea să participe neapărat la tîrgurile apicole, ci își dorește ca mierea să ajungă direct de la producător la consumator. City-Bee, cum a numit-o, face livrare gratuită în București, în special în timpul orelor de muncă – așa îi e și lui mai ușor și, în plus, văd colegii din birou ce ai primit și asta ajută mult la promovare. „Îmi place că am întîlnit și am vorbit cu tot felul de oameni vînzînd miere. Mereu am un borcan mic de miere în buzunar, e o reclamă bună, și am ajuns să vînd unor oameni care nu mîncau asta pînă atunci." În plus, tot în ideea de a face totul mai simplu, „eu nu pun semințe ca să vînd produsul mai scump cu 10 lei, asta poți face și tu singur acasă – pui nuci sau semințe sau ce dorești în miere."

Îmi oferă, zîmbind, un borcănel cu miere de floarea-soarelui. Acasă, mă uit pe pagina de Instagram a City-Bee la imagini cu Alex și tatăl său, rulota în care locuiește acesta, albine, faguri și stupi. Îmi atrage atenția o fotografie cu tatăl lui Alex, pe cîmp, în costumul de protecție, privind asfințitul. Pare, într-adevăr, senin și liber.

© A. Frusina

„33 de texte colorate, dar nu pestrițe, despre România“

– interviu cu Elsa LÜDER –

Pe 16 februarie a avut loc, la ICR Berlin, prezentarea cărții Einladung nach Rumänien, *o antologie de proză scurtă românească, povestiri clasice și contemporane, selectate și traduse de* ***Elsa Lüder*** *(publicată, în 2016, la Editura Noack & Block Collection). Cartea oferă o imagine nuanțată a literaturii române și a României, în general, dincolo de stereotipuri și clișee, miza ei principală fiind descoperirea de către publicul german a autorilor tineri, prea puțini cunoscuți (și traduși) în afara țării. Este o antologie inedită în primul rînd prin alegerea textelor, publicul german avînd ocazia de a-i cunoaște, în același timp, atît pe clasici, precum I.L. Caragiale sau Alexandru Macedonski, cît și pe scriitorii contemporani, ca Dan Lungu, Florin Lăzărescu sau Călin Torsan, și de a face comparații, nu numai la nivel lingvistic, cît și de abordare și percepție. Pentru că vine din mediul academic, Elsa Lüder, lector de românistică la Universitatea din Freiburg, își propune ca această antologie să fie și un exercițiu practic de traducere pentru studenții din Germania care aleg să studieze limba română, o motivație în plus pentru a deveni traducători.*
Alături de scriitorul Paul Miron, Elsa Lüder a fost, începînd cu anul 1974, unul dintre inițiatorii parteneriatelor universitare și ai programelor de schimb cultural între Est și Vest. În 1977 și-a dat doctoratul cu o lucrare cuprinzătoare cu privire la poziția limbii române printre limbile romanice. Mai multe despre antologie puteți afla de la Elsa Lüder din interviul de mai jos.

De unde ideea unui antologii de proză scurtă românească în limba germană?

În privința acestei antologii, am fost întrebată diverse lucruri, așa că am impresia că ar trebui să justific nu doar ideea cărții, ci și faptul că îți propui concret „să faci“ ceva pentru literatura română și promovarea ei în Germania. Întrebările au fost: „Cine a dat comanda cărții?“, „De ce?“, „Care editură?“, „Există un public pentru o astfel de carte?“, „Sînt interesați germanii de literatura română?“, „Ce fel de literatură preferă?“ și multe altele. Este mai bine să nu le enumăr acum pentru că cele mai multe ar provoca un răspuns negativ, unul critic sau cel puțin unul deziluzionant pentru cei care mă întreabă, în general români. Aș încerca, totuși, să explic, cumva stingherită: n-a existat nici o comandă, nici o editură, nici un buget. În schimb, a existat altceva: un interes istoric, cultural și, firește, unul lingvistic, o curiozitate și, în același timp, un deficit de cunoaștere în spațiul țintit, extraromânesc. De partea cealaltă, în spațiul-„sursă“, adică cel românesc, sînt o mulțime de autori tineri, talentați, însă frustrați, impregnați după decenii de formula încă vie „Nu ne lasă!“. De aici a pornit, de fapt, ideea cărții – un inventar de „priveliști din exterior“ și „priveliști din interior“ cu care m-am văzut confruntată și în alte activități ale mele. Scopul era deci să împaci cele două poziții, *„Innenansicht“* cu *„Aussenansicht“*, în cazul de față să reușești să-i pui pe cititorul german și pe autorul român într-un dialog. Nu două monologuri, ci o „convorbire“. S-ar putea adînci chiar această *„Aussenansicht“* prin descoperirea unor nume noi, pentru că tinerii autori erau în primul rînd vizați pentru antologie. Ce și cum gîndesc? Cum se văd ei pe sine? Și trebuia mers la sursă, nu să te mulțumești cu colportaje spectaculoase despre drame țigănești, despre copiii străzii, despre scandaluri politice și altele legate de România. Așa s-a configurat planul unei colecții de texte contemporane, proză în porții mici, digerabile, texte scrise de autori tineri care încearcă să-i dăruiască cititorului (inclusiv unui cititor străin) cîte ceva despre România, un fundament de impresii pe care acest cititor ar putea să clădească singur, de bunăvoie și după gust, mai departe. Drept urmare, antologia este „o invitație la lectură“ și, implicit, o invitație a mea, personală, la cooperare, adresată unor autori cunoscuți mie nemijlocit, prin lectură proprie sau din presă și din recomandările specialiștilor.

Totuși, pe ce criterii ați ales textele din antologie? Cartea conține atît texte clasice, cît și contemporane.

Cel mai important criteriu a fost ca textele să povestească ceva despre România, în general, nu despre un oraș sau o regiune sau o etnie. O perspectivă *all-round* care să-l inițieze pe cititorul străin interesat de literatura română. Deci o întreprindere aproape imposibilă, România fiind un subiect atît de vast, atît de variat. Și mai ales nu se putea realiza – așa cum s-a dovedit ulterior – doar cu texte „tinere“, prea des echipate cu un vocabular insolent, dar trecător, datorat unei libertăți nu de mult cîștigate. Ce era de făcut? Am căutat mai departe și am decis să includ și texte mai vechi pentru a flanca textele „tinere“ și a oferi o varietate și, în același timp, un contrast. Am ales, de pildă, un text al lui Caragiale, povestea minunată a unui primar patriot care vrea cu orice preț să-i aducă orașului său natal un renume internațional. Sau un text al lui Macedonski, cu imaginile unei urbanități pierdute, un altul al lui Calistrat Hogaș, cu impresiile lui despre natură și regiuni din România care prin farmecul lor ar putea atrage, la o adică, un posibil vizitator german, dar care sînt necunoscute chiar și unora dintre români. Aceste texte nu sînt alese ca să declanșeze nostalgii, ci ca să demonstreze felurite căi de percepție. Este o încercare de îmbinare între „vechi“ și „nou“, din convingerea că unul fără celălalt nu există, pentru a oferi o imagine completă. Un alt exemplu: există și un text de Paul Miron care vine dintr-o lume intermediară, între generații și țări, fără să le separe și încercînd să le lege, ia o distanță nu doar geografică, autorul e un observator care scrie cu umor și într-o limbă dincolo de „vechi“ și „nou“.

Și textele contemporane?

Am ales texte cu tentă poetică, fie imaginative ca la Radu Andriescu, fie suprarealiste ca la Mariana Codruț sau Nichita Danilov, cu trăsături jurnalistice (Florin Lăzărescu) sau sociologice (Dan Lungu). Nu lipsesc nici texte care ne vorbesc despre viața zilnică, incoloră, lipsită de speranță (Mircea Țuglea) sau altele în care se oglindește tristețea „cutiilor“ care se numesc locuințe, cu tot conținutul lor: oameni care au fost dislocați/mutați în centre care pretind a fi civilizate, dar care au păstrat sălbatica vicisitudine a mahalalelor (Mugur Grosu). Deși în literatura tînără apare, sub toate aspectele, grotescul vieții de zi cu zi, strălucesc mereu umorul și punctele luminoase, sub diferite forme – de pildă, abstracte și interiorizate ca la Silviu Dancu. Majoritatea textelor aparțin prozei scurte, însă nu lipsesc și scurte pasaje lirice. În plus, pentru a arăta spectrul larg al literaturii născute în spațiul lingvistic român, am inclus și cîteva texte ale unor autori cu alte rădăcini lingvistice. De exemplu, contrastul dintre Michael Astner, care își exprimă gînduri pline de profunzime cu o sobrietate germană, și Varujan Vosganian, de origine armeană, care radiază cu o bucurie de a povesti într-un stil „oriental“, plin de căldură, nu putea să fie mai mare. Faptul că această diversitate poate exista pe un teritoriu comun trebuie remarcat și făcut cunoscut. Așadar, cartea conține 33 de texte „colorate“, dar nu pestrițe, despre România.

Aceste texte nu sînt alese ca să declanșeze nostalgii.

V-ați ocupat de carte începînd cu selecția textelor, traducere, apoi publicarea ei. Care este statutul traducătorului din limba română în Germania?

Ca să-ți atingi scopul de a promova o literatură străină dintr-o limbă nu foarte accesibilă în Germania, n-ai cum să ocolești capitolul „traducere“. O muncă de multe ori ingrată, pe care o faci de unul singur. Poți însă să adaugi un sens în plus prin a depăși, cum e cazul meu, activitatea mai mult teoretico-științifică a unui învățămînt universitar și să încerci să împarți aceste experiențe legate de traducere cu studenții. Dacă aici, în Germania, generația mea de filologi nu rareori a fost considerată, cu o anumită compătimire, niște oameni care „nu sînt buni de nimic“ sau, în cel mai fericit caz, sînt buni pentru a lucra ca taximetriști, nici generația actuală de filologi nu stă mai bine. Disciplinele mici se desființează treptat sau se transformă „în ceva util“. Studenții de la românistică din Germania nu numai că pierd pe zi ce trece cîte un lectorat, își pierd și motivația pentru o cultură dragă lor. Cu atît mai mult trebuie să le dai o motivație. De aceea visul meu (și probabil că va rămîne doar un vis) a fost să inoculez unei mici trupe de studenți virusul traducerilor. Și asta se poate prin a lua un contact direct cu autorii români, a-i întîlni în carne și oase. Pentru astfel de întîlniri am construit o casă, un loc „neconvențional“ la Vama Veche. Acolo, de-a lungul timpului, au avut loc multe discuții între cei sosiți din Pădurea Neagră și ceilalți, din jurul Mării Negre. Discuții întotdeauna înviorătoare, și nu doar datorită brizei. Nici nu mai are importanță cîte exerciții de traducere au făcut studenții mei care au ajuns aici, în număr de pagini, de fraze, de cuvinte, important a fost contactul cu românii, cu autori nativi, care a fost pentru ei o încurajare.

Sper că cititorul german se va apropia de această carte, de această „invitație literară“ pe care tocmai am prezentat-o la Berlin. Că va găsi în antologie cîțiva povestitori cu care să-și dorească să petreacă un timp și că va descoperi sensurile ascunse și imaginile cu un dublu rol. Poate să fie migălos sau dificil, dar Paul Celan ne dă un sfat bun: „Citiți, citiți, citiți întruna, atunci înțelegerea va veni de la sine!“ Sau, un alt citat potrivit, din domeniul artelor vizuale: *„une image peut en cacher une autre“*.

a consemnat Adina POPESCU

Corneliu CAZACU

Cuba, la moartea lui Fidel

– șase decenii pierdute –

În vara lui 1995, Copenhaga urma să găzduiască o conferință ONU la care își anunțase participarea și Fidel Castro. Am auzit știrea în biroul prietenului meu, Jakob Andersen de la *Ekstra Bladet,* unul dintre cei mai curajoși, încercați și apreciați ziariști și autori danezi. Învăluit într-un permanent nor de fum și înconjurat de ziare, cărți, scrumiere și sticle de bere, acesta se declara scandalizat de faptul că dictatorul cubanez, conform uzanțelor diplomatice, ar fi trebuit să ia loc la dreapta reginei, în calitate de cel mai vechi în funcție șef de stat. „Nu accept ca regina, reprezentanta unui stat democratic, să stea lîngă un dictator. Mîine mă duc la Nordisk Film, mă îmbrac într-o haină militară similară celei purtate de Fidel, mă machiez un pic, îmi iau un trabuc și fac o plimbare prin Copenhaga. Fidel vine abia o zi mai tîrziu. O să aibă parte de o surpriză!" Zis și făcut. Jakob nu avea nevoie de mult machiaj. Figura-i impozantă era subliniată de o barbă înspicată care-l făcea ideal pentru rol. Plimbarea, împreună cu un bodyguard și cu un fotograf, a început pe Langelinie, în apropierea Micii Sirene, continuînd înspre palatul reginei, Amalienborg, și fiind întreruptă de mulțimea de oameni care solicitau o fotografie. În acest timp, eruditul redactor-șef al ziarului, Sven-Ove Gade, îl suna pe președintele Parlamentului danez, profesorul Erling Olsen, pentru a-i povesti intenția ziarului de a publica o falsă vizită a lui Fidel și de a-l ruga să-l primească pe impostor într-o audiență în ziua următoare. Acesta, într-un moment de un umor poate involuntar, a răspuns: „Da, cum să nu, însă să vină la 14,30, că la 15 vine adevăratul Fidel."

Mi-a venit în minte episodul respectiv citind titlurile ditirambice din presa mexicană, de genul „Gigantul", „Învingător al morții", „Fidel pentru veșnicie", și citatele cu exprimări foarte diplomatice ale liderilor mondiali. În mod surprinzător, mult hulitul Donald Trump a găsit cuvinte mai potrivite pentru a-l descrie: „dictator brutal".

Examinador versus *investigador*

Am ajuns în Cuba în urmă cu patru ani și am admirat pofta de viață, prietenia și deschiderea cubanezilor față de străini, felul în care reușesc să treacă peste greutățile vieții de zi cu zi și totuși să se bucure de viață, poate mai mult și în condiții mai vitrege decît în România ceaușistă. În același timp, am rămas șocat de nivelul de trai cu mult inferior celui din România anilor '80. Salarii medii de 20 dolari pe lună, la prețuri doar un pic mai scăzute decît în Occident, o penurie generală culminînd cu raționalizarea pîinii. Și mai șocant a fost să văd în ce măsură e controlată societatea cubaneză. Internet doar cu aprobare, cenzurat și pentru un număr extrem de restrîns de cetățeni, bineînțeles la o viteză infimă, care permite doar cu greu încărcarea paginilor din *Granma* sau *Juventud rebelde,* altfel doar un Intranet cu știri selectate de agenția de presă oficială, fiecare bloc cu un comitet pentru apărarea revoluției, un eufemism pentru informatorii oficiali.

Încercînd să iau un feribot în Havana, nu aveam mărunțișul necesar, cînd imediat un tînăr cu o cămașă albă s-a oferit în mod extrem de generos să-mi plătească biletul. Am intrat în vorbă și, mai mult în șoaptă și fără să mă privească, m-a întrebat cum e văzută în Germania biserica în cadrul căreia activa. „Aici situația e foarte proastă. Totul e infiltrat." La sosire, mi-a șoptit un *„Suerte!"* de care avea mai mult el nevoie, îndepărtîndu-se fără să privească în stînga sau în dreapta.

Pe o plajă devastată de taifun, o tînără însoțită de mama sa mi-a adresat cîteva cuvinte. Imediat, un polițist a intervenit, interzicîndu-i să vorbească cu mine. Cu cîțiva ani înainte, cubanezii puteau fi arestați pentru o simplă conversație cu un străin.

Întors seara de la plajă la Santiago de Cuba, îmi sortam pozele zilei cînd aud o bătaie la ușă. Proprietara „casei particulare" în care stăteam mă anunța că poliția vrea să stea de vorbă cu mine. Ies în picioarele goale și în șort în antreu și văd un polițist. Îi zic să spună ce are de spus, la care el insistă că nu acolo, ci la secție. „De ce la secție? Nu am nimic de ascuns", îi răspund. Pînă la urmă mă îmbrac, iau pașaportul cu mine și îl urmez. Sînt condus de un alt polițist într-o Lada și aștept. Așteptarea durează, fiindcă mi se spune că urmează a sosi celălalt turist cazat în casa particulară. În vreo zece minute apare și turistul german, un profesor de liceu din Heidelberg, într-o stare de confuzie totală. Sîntem întrebați în spaniolă dacă sîntem împreună, răspund că nu și Lada se îndreaptă spre circa de poliție. Sîntem invitați să stăm la o masă chiar la intrare, în timp ce ni se comunică că vom fi intervievați/interogați – eu în spaniolă, vecinul de casă în engleză. Întreb încă o dată care e motivul ridicării de la domiciliu și sînt chestionat de ce fotografiez, de ce vorbesc cu cubanezii, de ce spaniola mea e așa de bună. „E interzis să fotografiez? E interzis să vorbesc cu oamenii? De altfel, nici spaniola mea nu e chiar atît de bună. Se aude doar că am lacune și în gramatică, și în vocabular, și că e cîrpită uneori cu cuvinte italiene. În plus, de ce e suspect ca cineva să vorbească spaniola? E o limbă internațională și sînt grămezi de europeni care o vorbesc mai bine ca mine." „Nu, puteți să fotografiați orice și să vorbiți cu oricine, doar să nu faceți interviuri." „M-ați văzut sunînd la Ministerul Economiei și punînd vreun microfon pe masă ori intrînd la vreun disident în casă?" „Nu, dar funcția noastră e de prevenire", mi se răspunde. „Văd că aveți multe vize în pașaport. Unde ați fost anul acesta? De ce călătoriți atît de mult? Văd că ați fost și în SUA înainte de a sosi aici." „Dragă căpitane, eu am trăit viața ta și știu că e greu să înțelegi, însă crede-mă că există un alt fel de viață în afara Cubei, o viață liberă în care putem călători unde vrem și cînd vrem. În SUA, am fost într-un *business trip* ca examinator de brevete." Au urmat cîteva minute bune în care ne-am duelat aproape suprarealist cu privire la semnificația cuvîntului *examinador*, pe care subtilul căpitan îl vedea mai curînd ca *investigador.*

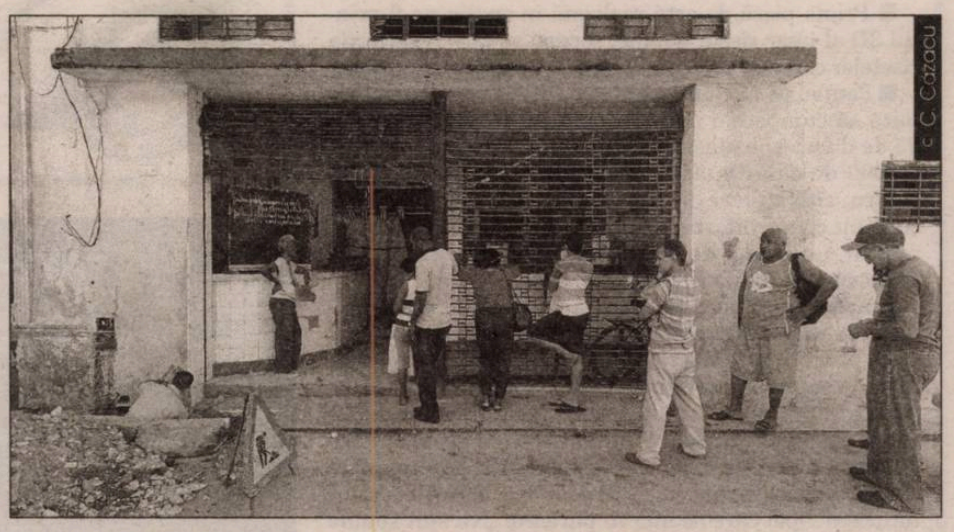

Întreb încă o dată care e motivul ridicării de la domiciliu.

Pîna la urmă, după aproximativ trei sferturi de oră, sînt lăsat liber, cînd, la masa din sala de la intrare, îl văd în continuare pe profesorul german. „Ați fost interogat?", îl întreb. „Nu", îmi răspunde și imediat căpitanul apare explicînd că a fost o confuzie și că nu a fost anunțat polițistul care știa engleză, așa că interogatoriul profesorului urmează a fi făcut în ziua următoare. „Să fie ei sănătoși, eu dimineață la 5 am autobuz", îmi zice zîmbind profesorul, pe care de altfel l-am întîlnit, întîmplător, dansînd la Baracoa cîteva zile mai tîrziu. Sîntem conduși afară, cînd îl întreb pe căpitan pe un ton foarte serios: „Nu vă supărați, dar ne-ați luat din casă fără vreun chior în buzunar și acum, dacă ne întoarcem pe jos și ne atacă cineva, lumea o să creadă că am fost bătuți la secție și asta o să se reflecte prost asupra poliției cubaneze. N-ați putea să ne dați niște bani să luăm un taxi? Sau măcar ați putea să ne duceți înapoi, cu mașina poliției." „Nu se poate, e prea tîrziu. Am scos deja benzina din rezervor!" Greu de crezut că pînă și poliția cubaneză se teme de furtul benzinei din mașinile proprii. Seara s-a încheiat cu o masă comună cu profesorul german și cu un cuplu olandez șocat, dar și amuzat de experiența noastră. Mai tîrziu, la Baracoa, am fost urmărit de trei civili care însă nu m-au contactat în nici un fel și au rămas (în opinia lor) invizibili.

Moștenirea lui Fidel

Văzînd șirurile de cubanezi care așteaptă să-și ia rămas bun de la Fidel, îmi aduc aminte că, în afară de cîțiva sinceri admiratori ai sistemului, care comparau favorabil Cuba cu țări ca Salvador ori Nicaragua, afirmînd în mod adevărat că în Cuba nu există problema traficului și a criminalității cauzate de droguri, majoritatea cubanezilor întîlniți nu aveau decît o speranță – dispariția de la putere a fraților Castro și instaurarea unei conduceri ceva mai flexibile din punct de vedere ideologic. E puțin probabil ca aceia ce vor urma sistemului Castro să arate aceeași înverșunare ideologică și probabil, în scurt timp, Cuba va încerca o deschidere parțială spre o economie de piață care îi va permite să ridice nivelul de trai al populației. Așa cum Ceaușescu va rămîne în memoria vizuală colectivă prin discursul sutei de lei și prin împușcarea la zid, moștenirea lui Fidel și a revoluției cubaneze este, în ochii mei, Mariel – părăsirea insulei de către sute de mii de cubanezi – și cartela de pîine la peste o jumătate de secol de la victoria revoluției.

E o mare diferență între regimurile autoritare din Rusia, China sau Turcia, unde standardul de viață a crescut pentru o perioadă în ciuda autoritarismului, și cel cubanez, unde represiunea a fost dublată de o înrăutățire a stării economice, ameliorată abia după introducerea limitată a economiei private în 2008 de către Raul Castro, după preluarea frîielor puterii de la fratele său.

Dacă chiar ar dori cît de cît binele poporului, tovarășii cubanezi ar trebui să încerce măcar să mimeze pluripartitismul și s-ar putea să aibă surpriza de a vedea că mulți din cei care au trăit în cușcă îi vor vota de frica schimbării. Libertatea de expresie ar putea însă duce și la judecarea lor pentru crimele comise de sistem și atunci e de înțeles de ce sînt atît de reticenți în a dori schimbarea. Va veni însă un moment în care vechea gardă se va epuiza, cei tineri vor putea da vina pe cei de dinainte pentru „greșelile trecutului" și poate că ceva se va schimba.

Cuba e o țară cu oameni calzi, extrem de generoasă pentru fotografi, și nu-i doresc altceva decît să se bucure de prosperitate într-o democrație adevărată.

***Corneliu Cazacu** este fotograf.*

Cu ochii-n 3,14

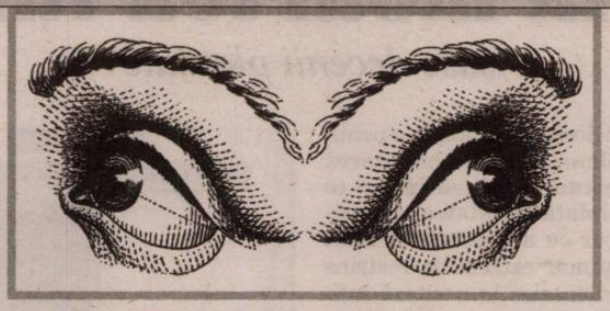

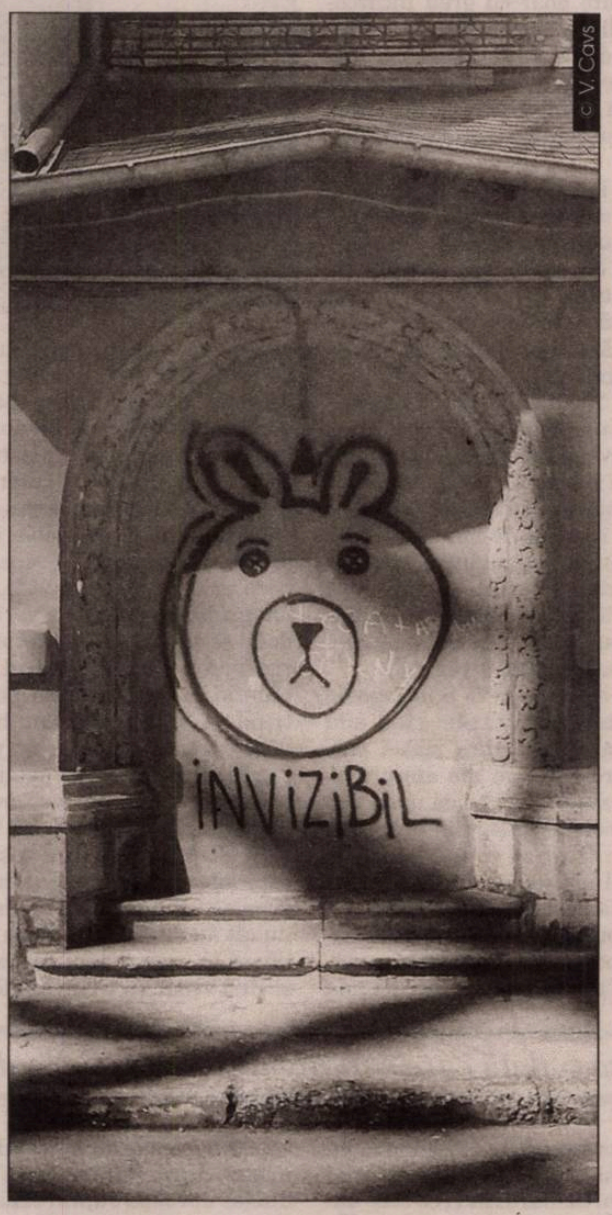

TOCMAI SE FACE UN MODEL DE SISTEM SUBIECTIV FĂRĂ MUȘTAR, DAR CU PEDALE

■ Prima piesă de artă realizată în spațiu va fi printul 3D al unor rîsete umane. Tocmai se face preselecția rîsetelor care vor pleca în spațiu cu imprimanta. (**M. C.**)

■ Pentru că în Cuba nu sînt mulți cei care să-și permită să cumpere o mașină (salariul mediu fiind cam 25 de dolari și o mașină second hand costînd în jur de 30.000 de dolari), iar transportul în comun fiind dezastru, cîțiva elevi din Havana au propus o alternativă: au construit, din nuci de cocos și părți vechi de mașini, un model de Ford fără motor, dar cu pedale. Dacă vă era dor de Flintstones. (**S. G.**)

■ Astronomii au descoperit un sistem de șapte planete, de talia Pămîntului, care orbitează în jurul unei stele pitice, a anunțat, zilele trecute, NASA. Trei dintre cele șapte planete sînt poziționate în zona care, în teorie, ar permite existența vieții. Studiul a fost publicat în revista *Nature*. În timpul ăsta, o groapă adîncă de doi metri s-a format pe o stradă din Rîmnicu Sărat. Craterul, format în jurul orei 3, a înghițit un autoturism Opel care se afla în parcare. „Nu sînt semne de infiltrație, a cedat o boltă a canalului care traversa drumul european“, a declarat pentru Agerpres primarul municipiului Rîmnicu Sărat. (**A. M. S.**)

■ Am primit pe e-mail un cadou primăvăratic. O plachetă: Dan Roșca – *Bucureștiul de mult uitat. O poveste a anului 1909,* Editura Subiectiv, 2012. Bogat ilustrată, cu o machetă bine gîndită, cu gust, te invita grabnic la lectură. Dar a fost doar un prim impuls; m-am blocat automat, necunoscînd limba. M-am străduit, am întors foaia pe toate părțile, m-am apropiat mai mult de sursa de lumină, dar nimic. Era ca într-un vis urît, cînd te recunoști învins de pergamentul de curînd descoperit... literele fug, se înlănțuie nefiresc, rîndul te păcălește, nu se lasă descifrat. Păcat. E o plachetă caldă și primitoare. Dar fără diacritice, își trădează scopul și menirea. De aici și pînă la Pavel Susara, cum cu emfază pronunța o televiziune la o oră de vîrf, e un drum presărat cu ridicole cauze pierdute. (**R. M.**)

■ Anunț cu tristețe închiderea locantei „MI și MU (mici și mușchi)“, care ar fi meritat poate o soartă mai bună pe piața stomacului, fie și numai pentru nume. (**D. S.**)

ÎNTRE TIMP, TREABA MERGE ȘI INVERS, LA TREI LUNI DE LA CONSTATAREA DISPARIȚIEI NOPȚII

■ La Berlin am zărit un magazin care se numea „Oase Deluxe“. N-am mai traversat ca să mă conving dacă vindeau într-adevăr falange sau vertebre. Între timp, românii încă se pozează la Paris în fața restaurantului asiatic „Fou Thai“. Limba română *rules,* ca să zic așa! (**A. P.**)

■ Președintele Azerbaidjanului și-a numit soția prim-vicepreședinte al republicii. Potrivit Constituției azere, prim-vicepreședintele republicii preia atribuțiile președintelui, în cazul în care acesta nu este în măsură să le exercite. Nu pot să nu mă întreb dacă treaba merge și invers, adică, la ei acasă, cînd soția nu poate să se ocupe de curățenie sau de gătit, preia soțul? (**C. Ș.**)

■ Primăria Constanța a pierdut o șalupă. Un mizilic în valoare de 75.000 de lei. Inspectorii Primăriei au cerut anchetarea cazului abia la trei luni de la constatarea dispariției. Nu e asta ca și cum ciobănașul ar striga „Hoțul“ abia după ce-a descoperit scheletul mioarei în pădure? (**C. Ș.**)

■ Se estimează că, în orice moment al zilei sau al nopții, 0,7% din populația lumii este beată. E vorba de 50.000.000 de cetățeni ai planetei. (**M. C.**)

CEI CARE AU ARUNCAT MATERIALUL ÎN ALTĂ DIMENSIUNE AU PUTUT SĂ VADĂ BINE

■ Cei care au mers în sudul Manhattan-ului, pe 21 februarie, să admire statuia Libertății au putut să vadă și mesajul „Refugees Welcome“, așezat la picioarele ei. Militanții anti-Trump continuă „lupta“ și presiunea. Rezistența pare să fie noul imn al globalizării. (**A. M. S.**)

■ Titluri, texte, concepte, maxime și cugetări binecunoscute – de nerecunoscut (XII): *„Alea iacta est“* („Zarul e aruncat“, Iulius Cezar); în turcă: *Zar atîldî;* în maghiară: *A kocka el van vetve;* în rusă: *Jrebii broșen.* (**M. P.**)

■ Un cretin pe nume Craig Cobb, care propovăduiește supremația rasei albe și neagă Holocaustul („rasa mea este religia mea“), a făcut un test genetic al cărui rezultat i-a fost comunicat în direct într-un show de televiziune. Testul arăta că 14% din materialul său genetic era de origine africană subsahariană. Cobb a refuzat să accepte legitimitatea științifică a testului și, acum doi ani, a încercat mai întîi să cumpere un mic orășel din Dakota de Nord pe care voia să-l redenumească Trump, după care a vrut să cumpere o mică regiune din Nebraska pentru a pune bazele unei comunități profund albe. A făcut multe alte tîmpenii pentru care a fost și închis. (**M. C.**)

■ În ziua în care NASA anunța descoperirea a șapte planete pe care ar putea exista viață, televiziunile românești n-au încetat să difuzeze, în flux continuu, știri despre actualitatea politică tulbure & tenebroasă de pe Dîmbovița. O dovadă în plus că trăim pe altă planetă sau poate chiar în altă dimensiune. (**M. M.**)

■ Dacă cine știe ce curenți ai curiozității v-au făcut să vă întrebați cît pierdeți în greutate în urma unei banale bășini, ei bine, s-a calculat și asta: e vorba, în medie, de 0,0371 grame. (**M. C.**)

3 luni 49 LEI

6 luni 89 LEI

12 luni 149 LEI

ABONEAZĂ-TE ACUM LA DILEMA VECHE

...îți dă de gîndit!

Cum te abonezi

■ SMS: Abonament 3 luni – un SMS cu textul DILEMA la 7488 (10 Eur / SMS + TVA)

■ ONLINE la http://abonamente.adevarul.ro

■ VIRAMENT BANCAR sau MANDAT POȘTAL: în contul S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L., cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410

■ LA TOATE OFICIILE POȘTALE

■ FIRMELE DE ABONAMENTE

■ LIBRĂRIILE NEMIRA www.nemira.ro/librarii

Informații și reclamații: abonamente@adevarulholding.ro, tel. 031.860.30.57, 031.860.30.85 (L-V, 9.00-18.00)

Talon de abonament

Nume..... Prenume.....

Str..... Nr....., Bl....., Sc....., Et....., Ap.....,

Localitate..... Județ/ Sector ....., Cod poștal .....,

Telefon ..... E-mail.....

Am achitat suma de ..... lei cu mandat poștal / ordin de plată nr. ..... din data .....

în contul S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L., cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410.

Abonamentul va începe din luna* ..... Semnătura .....

Plata se va efectua până la data de 25 a lunii în curs pentru ca livrarea abonamentului să înceapă de la data de 1 a lunii următoare. Prin completarea prezentului talon sunt de acord ca S.C Adevărul Holding S.R.L să prelucreze datele mele cu caracter personal pentru activități promoționale și să le dezvăluie terților conform legii nr. 677/2001. Îmi rezerv dreptul să mă opun acestei prelucrări și să solicit ștergerea datelor adresându-mă societății S.C. Adevărul Holding S.R.L. printr-o cerere scrisă.

Pentru abonamentele plătite cu mandat poștal sau ordin de plată este necesar să trimiteți talonul completat, împreună cu copia dovezii de plată la **S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L. - Abonamente**, București, Șos. Fabrica de Glucoză nr.21, sector 2, cod poștal 020331.

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

FONDATOR **ANDREI PLEŞU**

DILEMA VECHE

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE ■ Anul **XIV** ■ nr. **681** ■ 9-15 martie 2017 ■ www.dilemaveche.ro ■ 32 pagini ■ 4,99 lei

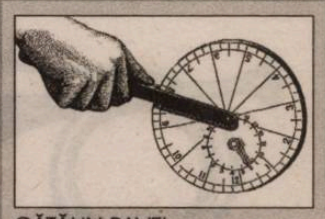

CĂTĂLIN PAVEL

o, ce **vestigii** minunate!

8

ANDREI PLEŞU

„Către Europa de peste gard“

pagina **3**

Interviu cu

RADU PAVEL GHEO

pagina **15**

IAROMIRA POPOVICI

„Epopeea Parcului Naţional Văcăreşti“

paginile **22-23**

Pentru care familie?

„Apoi se prăznui cu mare strălucire şi alai nunta feciorului de împărat cu frumoasa adormită, şi amîndoi trăiră fericiţi pînă la sfîrşitul zilelor.“

FRAŢII GRIMM – „FRUMOASA DIN PĂDUREA ADORMITĂ“

Redacţia DILEMA VECHE: str. George Enescu nr. 43, sector 1, 010304 Bucureşti ● **telefon:** 031.860.30.48 ● **e-mail:** dilema@dilemaveche.ro

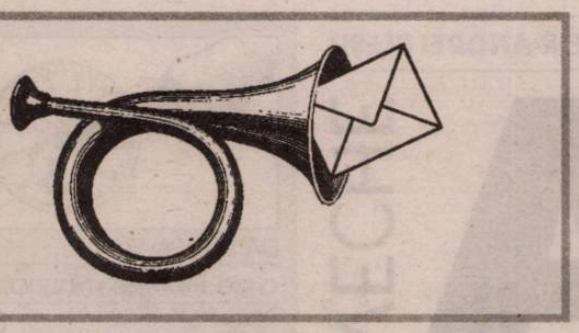

la vremuri noi, dileme vechi

Delia VERDEȘ

Ziua Femeii și lumea pe dos

Recent, într-o seară în care, pe seama unei grămăjoare de legume, îmi exersam la bucătărie capacitățile demiurgice, am ascultat la Radio Total o dezbatere foarte animată. Se lansase întrebarea: „Ce părere ați avea dacă societatea ar fi condusă de femei, dacă s-ar reveni, adică, la matriarhat?“, iar părerile curgeau cascadă, căci ascultătoarele și ascultătorii telefonau întruna, dornici să discute ipoteza. Era amuzant și straniu, totodată, că nimănui nu i-a trecut prin cap să facă pe somonul și să înoate invers în sus-menționata cascadă: *„Ce-ar fi să fie* lumea condusă de femei“ însemna „Lumea e, la urma urmelor, condusă de bărbați“. „Matriarhat“ ipotetic (pe moderator îl treceau fiori glumeți de groază la rostirea vocabulei) însemna patriarhat *de facto*. Și ce era așa de amuzant aici? Tocmai lejeritatea cu care se insinua prin discursurile tuturor raționamentul de mai sus, fără ca el să fie rostit explicit. Căci, de obicei, în România, dacă-ți trece prin cap să zici că trăim într-o societate patriarhală, vei fi contrazis și considerat un ins lipsit atît de bun-simț, cît și, mai cu seamă, de bun-gust.

Stranie era, apoi, mecanica „răsturnării“: lumea condusă de femei (indiferent că era calificată drept „mai bună“ sau „nu tocmai bună“) părea să arate ca o mănușă întoarsă pe dos. Acest efect de simetrie e (gîndeam eu, contemplînd cartoful filozofal din cuptor) o caricatură a raportului de reciprocitate dintre sexe. Reciprocitate nerecunoscută de bărbați, credea Simone de Beauvoir. (Sîcîită de replica: „Gîndiți cutare lucru pentru că sînteți femeie“, ea nu răspundea niciodată: „Iar dvs. gîndiți contrariul pentru că sînteți bărbat“, ci: „Îl gîndesc pentru că e adevărat“...)

Intrată în carnavalul imaginar al distribuirii „pe dos“ a rolurilor sociale masculine și feminine, lumea de la Radio Total n-a pomenit nici de *egalitate,* nici de *diferență*. Convocat să se pronunțe într-o asemenea dezbatere, un occidental mediu ar fi recitat, probabil, de îndată, „poezia“ cu *gender,* cu egalitatea șanselor și cu respectarea diferenței, care diferență nu trebuie, nu e bine să fie gîndită ca presupunînd inferioritate... Că, în fapt, și în civilizația lor, egalitatea cu bărbații e percepută adesea ca alienantă pentru femei, iar diferența – ca stigmat, e altă poveste. Dar e limpede că noi, acum, nu la validitatea sex-rolurilor sîntem dispuși să medităm. Ne obsedează „poezia noastră“ – cea cu „tematică“ economică: investitori străini, restructurare, prețuri liberalizate. Iar ca să intoneze strofa-refren de jale și alean social, se îndreaptă către rampă figura șomerului (generic) – nu a șomerei (majoritare).

apărut în Dilema *nr. 215, martie 1997*

Dilema veche vă propune

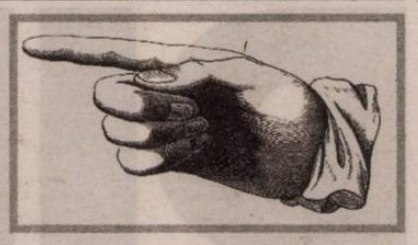

■ Cum penele de curent din București par a fi tot mai dese și tot mai lungi, vă recomandăm un loc unde curentul nu se oprește niciodată. E vorba de Trattoria Romana din Tache Ionescu 29, căreia îi mulțumim că ne-a ajutat într-un asemenea moment. (Redacția)

■ Începe luminosul turneu de tenis de la Indian Wells, unul dintre cele mai importante ale sezonului și cel mai important trofeu pe care l-a cîștigat Simona Halep (în 2015). Și, bineînțeles, iar ne facem speranțe cu Simona Halep, care joacă direct din turul al doilea, la fel ca Irina Begu. În primul tur, Sorana Cîrstea a căzut cu Monica Niculescu, ceea ce, conform cîrcotașilor de pe la noi, nu e chiar rău, fiindcă asta înseamnă că măcar una dintre ele se califică în turul următor. Dintre marii favoriți, nici la bărbați, nici la femei nu pare să lipsească cineva. (Andrei Manolescu)

■ Joi, 9 martie și vineri, 10 martie, pasionații de bandă desenată sînt invitați la Ceainăria Cărturești Verona (de la 18,30) pentru o discuție pe marginea ultimelor romane grafice apărute în colecția „Grafic“ a Editurii ART, precum și la o expoziție dedicată acestei colecții, cu Alexandru Ciubotariu (Pisica Pătrată) în calitate de curator. Vinul și muzica sînt din partea casei. (Adina Popescu)

■ În contextul atîtor *fake news* și al evoluțiilor de neînțeles din era Trump, cred că ar fi util să (re)citim cartea lui Alexis de Tocqueville – *Despre democrație în America*. O carte fără termen de valabilitate. (Matei Martin)

■ „Alergam atît de repede încît / mi-a rămas un ochi în urmă / care singur m-a văzut / cum mă subțiam, – / dungă mai întîi, linie apoi... / Nobil vid străbătînd nimicul, rapidă parte neexistîndă / traversînd moartea.“ – *Finish.* De ziua lui Nichita... 84 de ani. Pe 31 martie. (Ruxandra Mihăilă)

■ Elevul, arătînd spre televizor: „E stricat.“ Profesorul/primarul comunei: „Copii, tot ce vine de la stat nu e stricat. Trebuie doar să așteptăm.“ Fragmentul este din spectacolul *Înaintea Erei Noastre* – jucat la Green Hours de trupa independentă Frilensăr, care-mi place tot mai mult cu fiecare piesă nouă pe care le-o descopăr. Căutați-le reprezentațiile la Teatrul Luni de la Green Hours. (Cristina Ștefan)

■ Cu ocazia aniversării de 20 ani, Radio România Muzical organizează, în colaborare cu Muzeul Național Cotroceni, un recital susținut de pianista Luiza Borac, joi, 23 martie, de la ora 19. Recitalul este dedicat Centenarului Dinu Lipatti, în 19 martie împlinindu-se 100 ani de la nașterea legendarului pianist și compozitor. Luiza Borac este cunoscută drept una dintre cele mai importante promotoare ale creației lui Dinu Lipatti. În anul 2012, ea a publicat, la o importantă casă internațională de discuri, un album dedicat lui Dinu Lipatti, incluzînd atît lucrări ale sale, cît și aranjamente realizate de el după lucrări ale altor compozitori. Pe 23 martie, Luiza Borac va interpreta, în Sala Cerchez a Muzeului Național Cotroceni, opusuri și transcripții de Dinu Lipatti, Frédéric Chopin și Franz Liszt. (Sever Voinescu)

■ Festivalul de Film One World Romania a ajuns la cea de-a zecea ediție. În perioada 13-19 martie, mergeți la cinematografele „Elvire Popesco“, Eforie, Union și Studioul „Horia Bernea“, unde vor fi proiectate peste 60 de filme documentare. Subiectele abordate cuprind frica și diferitele sale manifestări în societate, justiția, sănătatea și multe altele. Programul complet pe oneworld.ro/2017. (Cristina Ștefan)

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Ateismul**
- **Identitate națională**

album dilematic Sever Voinescu

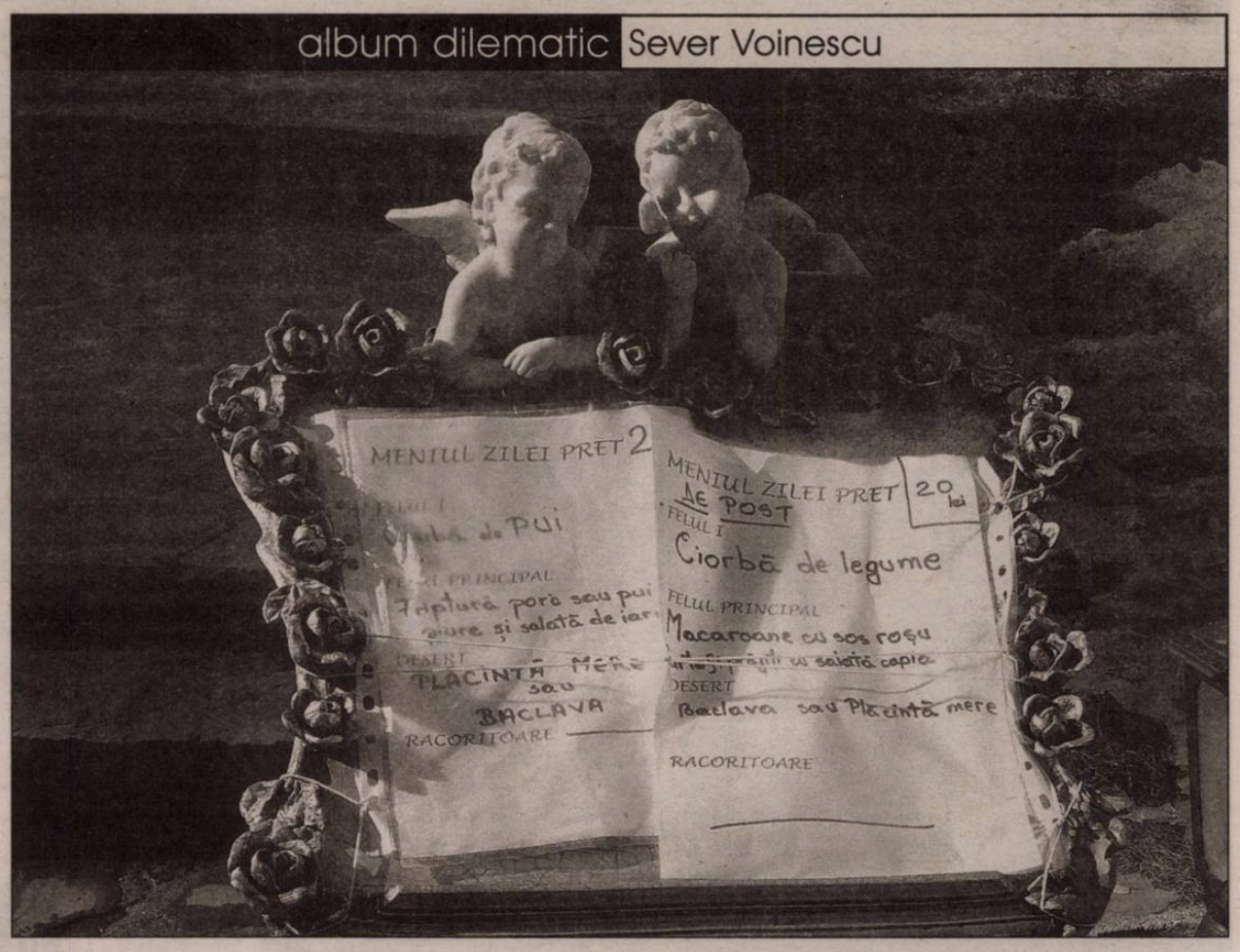

DILEMA VECHE

REDACȚIA:

Dana CĂLINESCU (secretar general de redacție)
Marius CHIVU ● Radu COSAȘU ● Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU (redactor-șef adjunct)
Matei MARTIN ● Matei PLEȘU ● Adina POPESCU
Iaromira POPOVICI ● Ana Maria SANDU
Dan STANCIU (art director) ● Mircea VASILESCU
Sever VOINESCU (redactor-șef)

RUBRICI:

Teodor BACONSCHI ● Ion BARBU ● Aron BIRO
Paul BREAZU ● Codrin Liviu CUȚITARU
Cristina FOARFĂ ● Petre GURAN
Maria IORDĂNESCU ● Eugen ISTODOR
Selma IUSUF ● Anca MANOLESCU
Ruxandra MIHĂILĂ ● Vintilă MIHĂILESCU
Ovidiu NAHOI ● Radu NAUM ● Valeriu NICOLAE
Liviu PAPADIMA ● Cătălin PAVEL ● Radu PREDA
Ancuța PROCA ● Oana STOICA
Cătălin ȘTEFĂNESCU ● Bogdan TĂNASE
Teodor TIȚĂ ● Rodica ZAFIU

TEHNOREDACTARE: Adrian DAMIAN
EDITOR WEB: Cristina ȘTEFAN

Informații și reclamații ABONAMENTE:

031.860.30.57; 031.860.30.85
(numere cu tarif normal, disponibile de luni pînă vineri, între orele 9 și 18)
e-mail: abonamente@adevarulholding.ro

MANAGEMENT GRUPUL DE PUBLISHING:

Administrator Special: Carmina Dumitrescu
Director Publicitate: Eli Ranetescu
Director Marketing: Steluța Zamfir
Coordonator Producție: Constantin Delta
Director Distribuție: Dana Zamfir

ISSN: 1584-1669

Revistă editată de: Adevărul holding

Publicație auditată de: BRAT

Tiraj: 9.300

Tipărit la Tipomedia

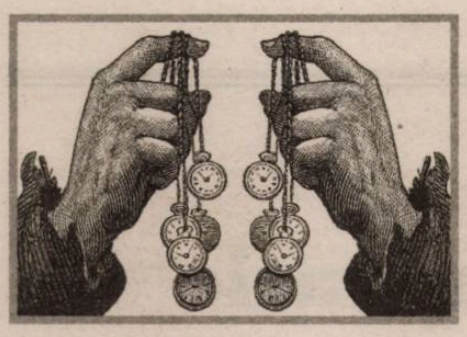

Andrei PLEȘU

nici așa, nici altminteri

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

Către Europa de peste gard

Anul acesta se împlinesc zece ani de cînd am devenit membri ai Uniunii Europene. Dar n-am reușit din prima. Textul de mai jos a fost scris drept comentariu la un episod al pre-aderării, în care integrarea țării noastre a fost amînată. Îl republic ca pe un memento tragi-comic al primului eșec.

La Bruxelles e mare sărbătoare. Cei zece noi membri ai Uniunii Europene trăiesc euforic un eveniment la care au visat și pentru care au muncit 15 ani. România și Bulgaria au rămas, deocamdată, pe dinafară. „Ce simțiți?“ – mă întreabă, cu perfidă candoare, un jurnalist occidental. Pînă să-i răspund ce simt eu, îmi trec fulgurant prin minte răspunsurile posibile ale altor compatrioți. *Diplomatul român:* „Ne bucurăm sincer pentru succesul țărilor prietene și sîntem ferm convinși că foarte curînd ne vom găsi și noi locul în marea familie europeană din care facem, de drept, parte“. *Guvernul:* „Am luat măsuri ferme pentru a urgenta încheierea negocierilor la capitolele încă restante ale aderării. Dacă am fi fost la putere și în perioada 1996-2000, n-am fi avut acum această rămînere în urmă. Din păcate, greaua moștenire a guvernării Constantinescu și contextul internațional nefavorabil neau ținut pe loc. Avem însă sprijinul necondiționat al organismelor comunitare și sîntem pe drumul cel bun“. *Opoziția:* „Actualii conducători poartă întreaga răspundere a acestui eșec, cu consecințe incalculabile pentru viitorul țării. Cerem demisia guvernului corupt și incapabil și îi asigurăm pe alegători că, odată ajunși la putere, vom ști să reducem neîntîrziat handicapul la care ne-a condamnat, în mod iresponsabil, stînga cripto-comunistă“. *Acțiunea Populară:* „La sfîrșitul guvernării Constantinescu, integrarea europeană a României era, practic, încheiată. Jacques, Bill și Tony promiseseră, între patru ochi, președintelui României o manevră conjugată de susținere politică. Numai că o gașcă de securiști și trădători, în frunte cu Băsescu, Ciorbea, Lupu, Năstase, Stoica și Iliescu, la care s-a adăugat intelectualitatea nerecunoscătoare, în frunte cu Ana Blandiana și alte grupuri de dialog social, au zădărnicit acțiunea liderului Convenției, aducînd țara în faliment“. *România Mare:* „Am fost lucrați, ca întotdeauna, de unguri, masoni și țigani, sub conducerea ovreimii internaționale, pe care, cu acest prilej, o salutăm cu dragoste și respect“. *Omul de pe stradă:* „Să-i ia dracu' pe toți, cu Europa lor cu tot!“ *Taică-meu:* „Dacă aș avea o mitralieră, aș face ordine în doi timpi și trei mișcări!“ *Românul dîrz:* „Nu-i nimic! Nouă totul ne-a mers de două ori mai greu decît altora! Dar românul nu piere! Cei din urmă vor fi cei dintîi!“ *Românul mesianic:* „Această lăsare deoparte a României nu e întîmplătoare! Se știe că aici, la întorsura Carpaților, pe locul unui vechi centru spiritual al lumii, se pun bazele unui nou ciclu de civilizație. Cînd toți ceilalți vor fi distruși de excesele lor materialiste, la noi va răsări, pur, soarele spiritual al mîntuirii universale!“ *Românul trans-atlantic:* „Nu ne pasă de Europa dumnealor! Washingtonul ne primește oricînd, cu brațele deschise!“ *Românul interbelic:* „Chestia e hotărîtă încă de la Ialta și parafată la Malta. Ne agităm de pomană!“ *Românul corect politic:* „Avem datoria să cerem amînarea *sine die* a aderării României la Uniunea Europeană. Nu merităm să intrăm în rîndul lumii, cîtă vreme ONG-urile nu vor lua puterea, pentru a instaura statul de drept, în care femeile, homosexualii, nefumătorii și minoritățile să aibă asigurată o viață mai bună, devenind, încet-încet, majoritari“. *Românul uitat de Dumnezeu:* „Era normal! Pe polonezi i-a ajutat Papa, iar pe unguri – unguroaicele din diaspora, căsătorite, toate, cu vîrfuri politice. Cehia (ca și Slovenia) nu constituie, oricum, o problemă: e ușor să faci ordine într-un teritoriu cît două județe. Noi am fost întotdeauna singuri!“ *Românul postmodern:* „Ideologia integrării europene e o ideologie a puterii, ca și ideologia autohtonismului. Orice pledoarie în favoarea uneia sau alteia e abuzivă și interesată. Așadar, pelicanul sau babița!“ *Radu Anton Roman:* „Dragii mei, ați mîncat vreodată plăcintă de brusturi, cu capere și unghii de potîrniche? Ca vin, vă recomand o prisăcoasă de Trifești, cu miros de fîn încins, de nucă putrezită și de adagio mozartian“.

Jurnalistul occidental insistă: „Ce simțiți?“ Nu știu. Doar onoarea un pic „nereperată“. Mai vorbim în 2007, în 2009 și în 2011. Pînă atunci, dau o fugă pînă la vecinul și amicul meu Radu Anton Roman.

Vintilă MIHĂILESCU

...@hai-hui.ro

Mandeville, Mr. Proper și corupția

Mare tărăboi în Belgia pe o problemă de corupție: Partidul Socialist (valon) a fost prins cu mîinile pînă la cot în borcanul cu miere al „intercomunalelor“. „Un scandal de genul Publifin nu ar fi fost posibil în Flandra!“ – a jubilat Liesbeth Homans, ministrul flamand al Afacerilor Interne. Dar, ghinion, peste cîteva săptămîni, Siegfried Bracke, președintele Camerei și membru marcant al partidului flamand de (extremă) dreapta N-VA, a fost prins cu aceeași miere în geantă. Am zîmbit: suna cunoscut... De la distanță însă, parcă vezi mai bine ceea ce se petrece sub nasul tău: *le regard éloigné,* avantajul „privirii îndepărtate“ – vorba lui Lévi-Strauss. Iar ceea ce se vede nu este o jubilație meschină, de genul „uite că se întîmplă și la ei!“, ci o îngrijorare crescîndă: și la noi lucrurile sînt mai grave decît credem!

Trecînd peste vina unuia sau a altuia, un editorialist de la *Le Vif* a abordat direct problema în sine a corupției în societate, mult dincolo de cea a corupților din societate. Iar pentru aceasta, s-a întors la începutul secolului al XVIII-lea, la Bernard Mandeville și la faimoasa lui parabolă a „stupului de albine“. Subtitlul scrierii acestuia îi rezumă teza: „discurs care arată că defectele oamenilor, într-o omenire vicioasă, pot fi utilizate în avantajul societății civile și că este posibil să le faci să joace rolul virtuților morale“. Mai departe, miza declarată era de a „demonstra că este imposibil să ai toate bunătățile cele mai rafinate ale existenței disponibile într-o națiune harnică, bogată și puternică și de a practica totodată toată virtutea și toată inocența dezirabilă într-o vîrstă de aur“. Ceva mai cinic nu se putea imagina – și Mandeville era să o pățească rău de tot de la contemporanii săi. Și totuși, pe lîngă faptul că a prefigurat teoria mîinii invizibile a Pieței și i-a inspirat pe părinții fondatori ai economiei politice moderne, de la Marx la Adam Smith, Mandeville nu era un cinic extravagant, ci un moralist în ton cu vremurile sale. Doar că un moralist realist, care nu intenționa să predice oamenilor virtutea, ci doar să le atragă atenția ce pot face mai bine cu viciile lor, prea umane, eterne și generale pentru a fi eradicate. Morala fabulei pentru zilele noastre ar putea fi rezumată astfel: oamenii nu prea sînt „virtuoși“ de la natură, iar binele public nu este produsul virtuților individuale, dar el poate fi obținut prin conjugarea intereselor și pasiunilor personale, mai mult sau mai puțin „vicioase“. Oare nu setea de bani și putere a *unora* (calități nu tocmai morale) a dus, în ultimă instanță, la dezvoltarea de care ne bucurăm cu *toții?* Forțînd nota, dar păstrînd „realismul-cinic“, am putea spune că nici în cazul corupției lucrurile nu stau diferit: ea este „materialul clientului“, al societăților umane în general; important este cum îl „croiești“.

Or, „corupția“ pare să fi păstrat, pînă în ziua de azi, această natură morală. Ea a luat locul Răului (Diavolului) din cultura creștină, iar „transparența“ a devenit noua spovedanie, supralicitată demagogic de toți politicienii. Cinic (sau doar sincer), ministrul-președinte al Federației Valonia-Bruxelles avertiza zilele trecute: „Trebuie să joci cartea transparenței, dar nu să o supralicitezi“. În fond, transparența nu este decît o procedură birocratică, nu o valoare morală în sine. Așadar, întrebarea de fond nu este cum să mărești transparența, ci cum faci să condamni legal un fapt definit moral?

Pragmatici ca totdeauna și cu lecția prohibiției învățată, americanii au ales varianta directă: ceea ce nu poți evita, trebuie să legalizezi pentru a putea controla. Și au instituționalizat lobby-ul. Au rezolvat cu asta corupția? Cîtuși de puțin, dar au delimitat – și controlat – legal o parte a irepresibilului trafic de influență, adică unul dintre cei mai proteici factori de corupție. Ținut în frîu, fie și parțial, acest „viciu“ prea uman pentru a putea fi anihilat poate chiar contribui la funcționarea sistemului: *oiling the system,* cum le place lor să spună. Corupția nu se rezumă deci la vicii individuale, ci este, în primul rînd, un mecanism colectiv, un „sistem“, care se cere abordat ca atare.

Din acest punct de vedere, „sistemul“ românesc pare să aibă o particularitate, împărtășită însă în mare măsură și cu alte țări post-comuniste. El a început și s-a dezvoltat în și prin tranziție, adică prin „taxarea“ transferului de proprietate de la stat la privat. La sate, primarii au taxat retrocedarea terenurilor; la oraș, consiliile județene au taxat retrocedarea imobilelor; la centru, guvernele și parlamentele au taxat vînzarea complexelor industriale și investițiile străine. S-a constituit deci un sistem *sui generis* al unei *corupții de samsari*. Amploarea corupției merge însă mînă în mînă cu concentrarea de capital: marea corupție, invizibilă și „elegantă“, poate să apară doar în condițiile unui capital consolidat. Or, noi sîntem încă în faza acumulării primitive de capital – și nici măcar în privința corupției nu poți să sari peste etape: avem corupție mică, dar multă, marile „țepe“ fiind doar excepțiile care confirmă regula.

Pe de altă parte, în bunul nostru obicei, am preferat să tratăm acest „sistem al corupției“ ca pe o chestiune culturală, de „mentalitate“ – și, implicit, de morală: este profund imoral ce fac „penalii“ ăștia! Da, evident, dar ce e nou în asta? Problema, la noi și aiurea, nu este deci neapărat cea *morală,* a „corupților“, cît mai ales cea *legală,* a „corupției“. Or, aceasta nu este Diavolul, ci Societatea; drept care nici anticorupția nu poate fi un simplu ritual de tămîiere: *vade retro, Satana!* Anticorupția nu se reduce la anticorupți (capul lui Moțoc) și nu se rezolvă (moral) prin justițiari, ci (legal) prin justiție. Miza nu poate fi deci de a desființa corupția, ci de a afla cîtă corupție și sub ce formă este tolerabilă, astfel încît societatea să atingă un optim funcțional. Iar pentru asta, Mandeville s-ar putea să fie mai util decît Vlad Țepeș...

Mai de la distanță, cum spuneam, se vede pădurea și poți neglija, într-o anumită măsură, copacii. Mi se pare deci mai puțin important „Dragnea la pușcărie!“ sau „Demisia!“ și de-a dreptul suspect valul de Mr. Proper emanați de revolte, dar mi se pare fundamental și salutar acel „Sîntem cu ochii pe voi!“. Doar că acum ar trebui să se „revolte“ și justiția, să nu se lase înlocuită de justițiari și să cîntărească, realist și judicios, ce *poate* lăsa deoparte și ce *trebuie* să încadreze drept corupție. Și asta, așa cum îi stă bine justiției, în termeni de *lege,* nu de *morală!* Restul este – și poate fi – guvernare. A oamenilor de către oameni...

***Vintilă Mihăilescu** este antropolog, profesor la Școala Națională de Științe Politice și Administrative. Cea mai recentă carte publicată:* Apologia pîrleazului, *Editura Polirom, București, 2015.*

Valeriu NICOLAE
rătăcit în **Euro**-Narnia

Taxă pentru democrație

Polarizarea din ce în ce mai acută a societății românești se datorează în principal manipulării mediatice. Este rezultatul direct al unei lupte disperate pentru supraviețuire a unei clici politice corupte care a reușit, în ultimii 26 de ani, să controleze foarte bine mecanismele puterii și care riscă acum să piardă acest control.

O bună parte a oamenilor care ne-au condus în acești 26 de ani au avut legături foarte puternice cu cei care ne-au condus și în timpul comuniștilor. Și ei, și „politicienii noi" au făcut averi colosale folosindu-se de găurile legale existente sau furînd în mod nesimțit și sperînd că prezența lor la putere îi va apăra de pușcărie. Unii au făcut o alegere cinică: riscul de a face pușcărie este prea mic în comparație cu beneficiile furtului.

România este relativ ușor coruptibilă din cauza faptului că o bună parte a elitei politice și economice nu are nici un fel de legătură cu profesionalismul și meritocrația, ci cu rețelele de influență și putere mai degrabă tipice sistemelor mafiote.

Considerînd că avem o populație în general săracă, aceasta poate fi ușor cumpărată cu bani și cu promisiuni de glorie, stabilitate, securitate. Vînzarea acestor promisiuni devine ușor de făcut mai ales în condițiile în care poți să îi ataci la televizor, cu impunitate, pe cei care își doresc eliminarea corupției ca fiind cei care vor răul României, destabilizarea ei și anarhie. Banii mafioților plătesc pentru televiziuni și pentru creierele unor mîrlani deștepți capabili să manipuleze populația săracă. Se găsesc îndeajuns de mulți „consultanți" politici care, pe bani, să poată „credibiliza" orice nesimțire care ajută supraviețuirea șobolanilor politici din toate partidele.

Derek Rucker a examinat ceea ce el numește „tactica proiecției": să acuzi rivalii de infracțiunile pe care le faci tu. Cercetarea lui arată că, în cazul unei mașini de propagandă puternice, persoana care acuză va fi în ochii publicului absolvită de vină, în timp ce persoana inocentă va fi considerată vinovată. În cartea lui Pratkanis și a lui Aronson, *Era Propagandei*, sînt o mulțime de exemple care demonstrează ceea ce spune Rucker.

O bună parte a televiziunilor așa-numite de știri, în special Antena 3 și RTV, nu fac altceva decît să urmărească pas cu pas principiile bine cunoscute și bine experimentate ale manipulării pentru ca patronii televiziunilor și aliații lor să poată să își păstreze pozițiile de influență și accesul la putere și la sifonarea banului public.

Manipularea are pași clari și urmărește, în primul rînd, discreditarea „adversarului" prin atacuri false și repetate, lucru care încet, dar sigur reușește să producă o disonanță cognitivă a publicului care se uită la aceste televiziuni. Amestecul de anunțuri caritabile, știri care generează frică, paneluri de golănași mediatici și promisiuni de bani, glorie, stabilitate și securitate venite de la politicienii mafioți sînt metode clasice de manipulare care se regăsesc în literatura de specialitate.

Spre exemplu: Dragnea, Ponta, Ghiță, Mazăre, Tăriceanu și interpușii lor au făcut o mulțime de afaceri super-mirositoare cu „străini". Ponta a avut doi consilieri italieni super-dubioși, incluzîndu-l și pe Pino Arlacchi, care a fost prezentat cu surle și trîmbițe ca specialist anti-Mafia la numirea lui în 2012. Arlacchi a fost dat afară din ONU pentru corupție într-un scandal cumplit prin 2000 și are niște legături foarte stranii cu țări mari producătoare de droguri. În Parlamentul European, în 2012, ca șef al delegației Parlamentului European pentru Azerbaidjan – țară faimoasă pentru mită prin „diplomația caviar" –, a prezentat o rușine de raport în care îl „spăla" pe dictatorul cu care se tot întîlnea Ponta. Arlacchi este investigat pentru mită. Una dintre europarlamentarele cele mai active în a înălța osanale lui Alyiev (dictatorul din Azerbaidjan) – și ea implicată în scandalul raportului lui Arlacchi care spăla democrația originală, dar foarte bogată a Azerbaijanului – este foarte apropiată de Tăriceanu și invitată constant pe la Antena 3. Dragnea este și el legat de numele unui alt fost consilier italian al lui Ponta, ca să nu mai vorbim de legăturile cu mafioți brazilieni făcute publice de jurnaliștii de la RISEProject.

Nici Antena 3, nici RTV nu au discutat vreodată despre asta, în schimb, au promovat zvonul aberant că Dacian Cioloș ar fi fiul vitreg al lui Soros. Oamenii din jurul lui Dacian Cioloș sînt periculoși pentru clasa politică actuală, pentru că nu fac parte din clica politică ce a dominat România și nu pot fi controlați prin șantaj sau trafic de influență. Discreditarea lor este o soluție logică pentru oameni ca Dragnea.

În mod oarecum paradoxal, România are o șansă bună să devină un model de democrație. Dar asta, cred eu, nu se poate face decît plătind o taxă pentru democrație. Partidele vechi sînt profund corupte din cauza baronilor locali care au sprijinit cu bani negri campaniile electorale ale celor mai mulți dintre cei care ne reprezintă. Avem nevoie de un partid nou, un partid care să fie finanțat exclusiv de membrii cotizanți. Un fel de taxă pentru democrație. Cred că Dacian și oamenii din jurul lui ar putea să strîngă peste 100.000 de membri cotizanți care să susțină cu 1 pînă la 5 euro pe lună cheltuielile necesare pentru o reformă meritocratică a clasei politice și apoi a aparatului administrativ.

Este un moment bun pentru a face asta, mai ales datorită atacurilor inepte ale PSD-ului asupra corporațiilor și angajaților care au salarii relativ mari. Desigur, sînt și multe riscuri, iar USR-ul – un partid care a fost construit pe o idee frumoasă – ar putea să dispară în cazul în care nu ar reuși să se integreze în noul partid.

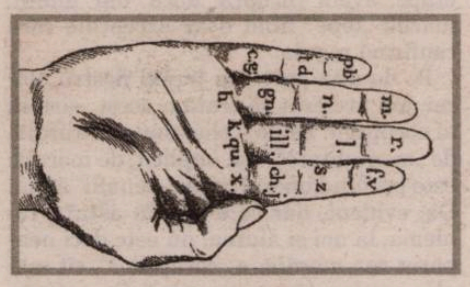

Codrin Liviu CUȚITARU
prezentul discontinuu

Facebook

Am un coleg la Sociologie, Manuel Crispeanu pe numele lui, care a intrat în folclorul universitar la începutul anilor 2000. Era pe atunci, dacă vă amintiți, moda pliculețelor cu praf alb, bănuite „teroriste". Se crease pe mapamond obsesia antraxului „poștal", menit să te transforme, prezumtiv, în legumă la simpla sa atingere. Într-o bună zi, Manuel a creat o scenă, la el în Catedră, de toată frumusețea. Primise un plic voluminos pe care nu se specifica decît numele destinatarului, adică al lui însuși. Faptul l-a tulburat profund pe profesor. Cine se ascundea în spatele „misivei" dubioase? Și, mai ales, de ce arăta „scrisoarea" atît de straniu, cu burta ei de hîrtie umflată anormal, aidoma unui sac burdușit cu varză? De la nedumerire la panică a fost doar un singur pas. Crispeanu, natură psihică fragilă, sensibilizată academic de îndelungi sondaje sociologice contradictorii, se puse pe urlat mai ceva ca o madamă cu pudoarea ultragiată. S-a cocoțat, înnebunit, pe mese, strigînd că este urmărit de toxina ucigașă, că Bin Laden și-a trimis aghiotanții la Universitatea noastră, că să se ascundă toți și așa mai departe. În busculada creată, decanul (alertat de celelalte cadre didactice speriate) i-a ars două palme lui Manuel – desigur, în scopuri terapeutice: profesorul respectiv avea specializare în psihologie post-traumatică și știa că, în anumite tipuri de decompensare, pălmuirea fulgerătoare a pacientului poate face minuni. De data aceasta însă, neglijase că, pe lîngă natura anxioasă, Crispeanu deținea și un fizic impunător. Prin urmare, palmele iuți ale decanului, în loc să-l calmeze, îl dezorientară și mai mult. Profitînd de diferența imensă de alonjă dintre el și psiholog, în pragul paroxismului, îi întoarse așadar loviturile, numai că sub forma unor pumni. În patru secunde, bietul șef al Facultății se prăbuși inert pe podea, iar Manuel continua să țipe de mama focului: „Trupele antitero! Chemați trupele antitero! Murim intoxicați aici, ce Dumnezeu!"

Propunerea sociologului se dovedea cumva de bun-simț. Cum mai puteai reacționa în condițiile date? Cu un plic burdușit, probabil, cu substanță ucigașă în Catedră și cu un decan *knocked out* pe coridoarele instituției, ce altă variantă mai aveai la îndemînă în afara aducerii echipelor pregătite pentru situații de urgență? În scurtă vreme, intrarea în Universitate se bloca. Din mașinile cu girofaruri amețitoare ieșeau neîncetat polițiști, paramedici și luptători echipați pentru asalt. Atracția o consituiau totuși inșii costumați asemenea astronauților, încapsulați în combinezoane argintii și greoi în mișcări precum roboții. Aceștia apucară, s-a povestit ulterior, cu niște „mîni" metalice scrisoarea criminală și o deschiseră, grijuliu, după interminabile tatonări. Înăuntru, surpriză de proporții, cum se zice prin presă! Un sul de hîrtie cartonată (grosimea sa nefirească „bombase", în mod nenatural, respectivul plic!) pe care se imprimase, cu litere frumos rotunjite, următorul text: „Stimate dle prof Crispeanu Manuel, anul al IV-lea Sociologie își manifestează deosebita onoare și plăcere de a vă solicita prezența fizică la cursul său festiv de anul al IV-lea, adică de final de an și de studii de Facultate, ce se va petrece în data de 20 mai 2003 în Aula Magna. Este necesar decît să veniți în persoană. De restul ne ocupăm noi, ca și foștii dumneavoastră studenți, azi în pragul zborului în viață, pe noi culmi, poate mai înalte, poate mai solitare. Ne-am bucura să depănăm împreună nostalgii după patru ani care ne-am simțit în ca într-o familie mai mare. Vă așteptăm cu drag. Anul al IV-lea Sociologie, seria care termină anul acesta studiile de Facultate." Un conținut mai puternic decît toxina asasină! Profesorul a rămas perplex și, după ce a achitat amenzile de rigoare (pentru tulburarea liniștii publice, vătămare corporală pe fond de stres și alertarea nefondată a instituțiilor pentru situațiile de criză), s-a procopsit și cu un lexem nou la nume: Manuel Crispeanu-*Antrax*.

Ei bine, ce aflu deunăzi? Domnul profesor Antrax a ajuns în arest preventiv! Stupoare generală! Ce se întîmplase? Mi s-a spus că, în ultimul timp, asupra lui Crispeanu se făceau presiuni uriașe să-și deschidă cont pe Facebook! Familie, prieteni, colegi, studenți îl cicăleau să recurgă la rețeaua de socializare, întrucît altfel, practic, *nu exista*. Cînd avu senzația că pînă și pisica lui, Gruța, îl mîrîi, într-o dimineață, într-o manieră care aducea cu sunetele cuprinse în cuvîntul englezesc *Facebook*, Manuel decise că așa nu se mai putea. Se așeză la calculator pentru a-și configura un profil în vestita rețea. Realiză însă rapid că habar nu avea cum trebuia procedat. Apelă deci la demnul de încredere Google. Scrise *Facebook Romania* și, absolut uluitor, pe ecran răsăriră deodată femei goale în poziții deocheate, sub eticheta *Fuckbook Romania*. Cum să mai iasă de acolo? Fiecare click îl adîncea, terifiant, în noi și noi site-uri pornografice. Într-un tîrziu, pe ecran îi apăru un mesaj amenințător de la Poliția Română care îl informa ca va fi amendat pentru „accesarea de materiale indecente". Exasperat, hotărî să se predea. Alergă la prima secție polițienească unde se enervă pe ofițerul de serviciu care, ascultîndu-l, refuză să-l aresteze. Făcu o scenă fix ca în urmă cu paisprezece ani și se trezi, ultimativ, cu cătușele la mîini. Se pare că le-ar fi strigat oamenilor legii: „Bă, sînt cel mai tare! Io am cont pe Fuckbook, nu pe Facebook ca voi, nătărăilor!" Asta a dus și la reactivarea unei mai vechi acuzații din „dosarul" său, anume aceea de „terorism cu substanțe toxice"! În prezent, așteaptă să fie judecat.

***Codrin Liviu Cuțitaru** este profesor la Facultatea de Litere a Universității din Iași. Cea mai recentă carte publicată:* Studii de anglistică și americanistică, *Editura Junimea, 2016.*

Ovidiu NAHOI

EU și UE

Viitorul Europei pe înțelesul elitelor noastre hrăpărețe

Lista deja atît de lungă a nenorocirilor implacabile ce se abat periodic asupra neamului românesc s-a îmbogățit în zilele acestea cu un nou concept: „Europa cu mai multe viteze". Văzînd comentariile din presă, dar și atitudinile multor politicieni, ai impresia că, la fel ca în vremea Dictatului de la Viena (ca să nu coborîm mai adînc în istorie), soarta ne-a fost deja hotărîtă de către cei mari, harta a fost redesenată cu creionul roșu, iar noi n-avem decît a ne supune cu seninătate mioritică. Evident, nu este așa.

Mai întîi de toate, Cartea Albă prezentată de președintele Juncker reprezintă doar un set de propuneri, iar decizia se ia de către statele membre. Printre care, evident, se numără și România. Apoi, decizia privind viitorul Uniunii Europene nu este una pe termen scurt – nu, Bruxelles-ul nu dă dictate, decrete sau ordonanțe de urgență, cum greșit cred chiar și unii distinși politicieni, ca să nu mai vorbim de comentatori ce se cred avizați.

Ne aflăm de-abia la începutul unei perioade de reflecție și, oricum, primele discuții serioase vor avea loc de-abia din 2018. Adică după ce ne vom fi lămurit, pe de o parte, cu conținutul negocierilor privind Brexitul și, pe de altă parte, cu deznodămîntul alegerilor din Olanda, Franța, Germania și, posibil, Italia. Avem, așadar, ceva timp să ne formulăm poziția, dar, mai ales, să ne-o adaptăm la situația reală a Europei de azi. Cu alte cuvinte, să ne pregătim serios de negocieri. Fiindcă vor fi negocieri și, stat membru fiind, nimic nu se va putea decide fără acordul nostru.

Dintre propunerile avansate de președintele Juncker, cea de-a doua, care vizează doar o mare piață comună, este inacceptabilă, pentru că va duce în mod sigur la disoluția Uniunii Europene. Vedeți ce se întîmplă cu acordurile de comerț liber: vine un candidat populist, un fel de Trump al Europei, promite refacerea locurilor de muncă prin protecționism și aruncă totul în aer, fără ca vreo instituție europeană să poată opri derapajul.

Integritate în luarea deciziilor, administrație eficientă, participarea la sistemul comun de gestionare a frontierelor.

Dar să admitem și că lucrurile nu mai pot rămîne așa în Uniunea Europeană. Propunerea nr. 1 (să nu se facă nimic) nu este decît o tranziție către deznodămîntul din Propunerea 2. Propunerea 5 – toate statele fac totul împreună – este ideală și, tocmai de aceea, greu de atins. Uniunea federală mai are de așteptat. Rămîn, ca variante de lucru, fie Propunerea 3 – în care statele care vor mai mult acționează împreună, adică fix Europa cu mai multe viteze –, fie Propunerea 4. Adică restrîngem atributele Uniunii lăsînd mai multă libertate statelor (un fel de Propunere 2 îndulcită...).

Cu toate lamentările de prin presa și politica noastră, Uniunea cu mai multe viteze este, astăzi, o realitate. Unele state sînt membre în zona euro și au economii solide, altele, precum Italia sau Grecia, sînt în eurozonă, dar se confruntă cu mari probleme și și-ar dori o mai mare flexibilitate monetară. Alte state nu sînt în zona euro fie pentru că nu vor, precum Suedia sau Danemarca, fie pentru că încă nu îndeplinesc condițiile sau nu s-au decis încă să facă pasul, precum Polonia, România, Ungaria, Cehia sau Bulgaria. Unele state sînt în Spațiul Schengen, altele, nu. Iar lista diviziunilor poate continua, pe diverse criterii.

Și atunci, dacă unele state doresc să-și aprofundeze integrarea, pot fi ele ținute în loc de alte state care, din diverse motive, nu vor sau nu pot? În definitiv, cooperarea consolidată este prevăzută și în actualale tratate, așa că astfel de „alianțe" în interiorul UE sînt posibile și azi – și chiar se întîmplă.

Ar fi absurd să ne luptăm cu realitatea europeană. Ideea este să decidem calea de urmat pentru următoarele decade. Ne dorim o integrare mai profundă, alături de statele puternice ale eurozonei? Dacă da, atunci avem multe de făcut în România – integritate în luarea deciziilor, administrație eficientă, participarea la sistemul comun de gestionare a frontierelor, reforme economice pentru accederea în zona euro. Ar fi un efort cu nimic mai prejos decît cel făcut de România în perioada 1995-2007 pentru aderarea la UE și NATO. Dar ar merita!

Sau putem alege calea ușoară, a rămînerii în vecinătatea, azi toxică, a Grupului Vișegrad. Adică să ne cantonăm într-un euro-provincialism cînd obtuz, cînd vindicativ. Desigur, o asemenea atitudine se potrivește elitelor naționaliste de la Budapesta și celor paleoconservatoare de la Varșovia. Ele pot cîștiga în continuare alegeri cu acest discurs. Probabil că elitele hrăpărețe de la București visează, la rîndul lor, la o Uniune care să se bage mai puțin în afacerile noastre interne (vezi povestea Ordonanței 13 și a legii grațierii), dar care să livreze în continuare bani pentru clienții din administrațiile locale și, dacă se poate, un pic de lustru european pentru liderii ce vor merge din cînd în cînd să ne reprezinte la Bruxelles.

În loc să ne panicăm sau să ne resemnăm, ca și cum soarta ne e decisă de alții, mai bine am folosi anul acesta pentru a ne gîndi serios la viitorul nostru european. Și la cum va trebui să schimbăm România pentru a avea cu adevărat un viitor european.

***Ovidiu Nahoi** este redactor-șef la RFI România.*

PUBLICITATE

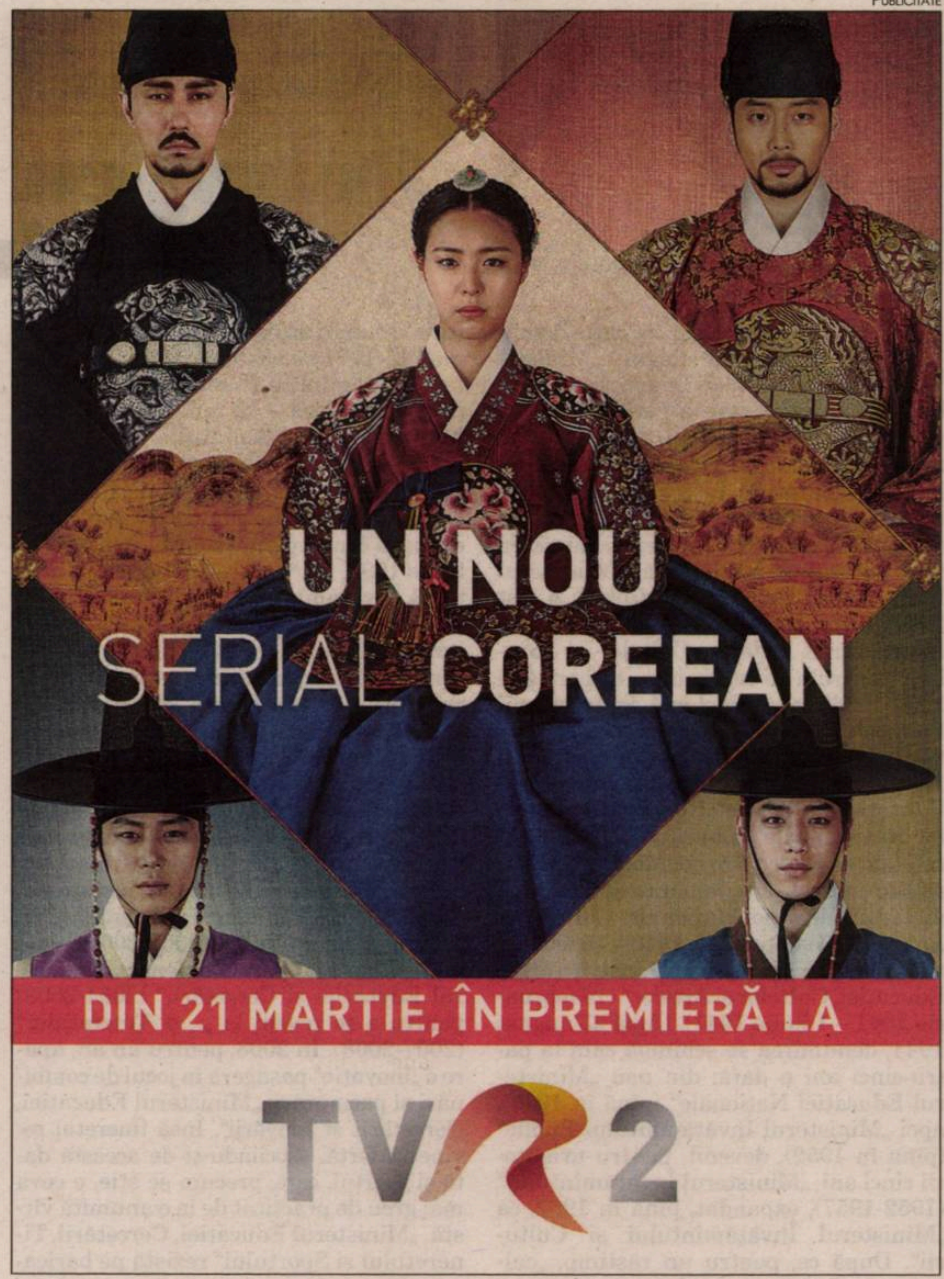

PUBLICITATE

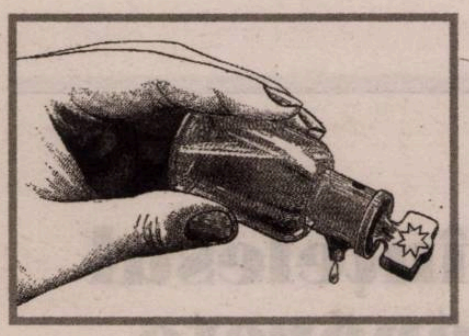

Rodica ZAFIU

cuvinte **nepotrivite**

A da rasol

Expresia *a da rasol* („a face un lucru în grabă, superficial, de mîntuială“, DEX) nu se poate explica foarte bine pornind de la sensul culinar curent al termenului *rasol* (fel de mîncare avînd la bază carnea fiartă). O explicație ingenioasă a sensului și a originii construcției a fost avansată, cu prudență, de Vasile Bogrea, în *Dacoromania,* IV, din 1927: autorul considera că expresia nu ar porni de la preparatul culinar, ci de la un omonim: *„rasol* mai înseamnă, în graiul bărbierilor ardeleni, un anumit preparat chimic, cu ajutorul căruia barba se poate «da jos» fără brici, în cîteva minute“ (p. 902). Forma cuvîntului este considerată de Bogrea, pe baza unor informații orale, o creație expresivă românească: „numele însuși are la bază – după cum mi s-a explicat – pe *ras* (de la *rade),* fiind format prin asemănare cu alte numiri de preparate uzuale în *-ol: odol, lysol, menthol* etc.“ (p. 903). Tot în *Dacoromania* (VII, 1934), Ștefan Pașca descria, cu citate din presa vremii, argoul bărbierilor, observînd prezența termenului *rasol* în respectivul limbaj, cu un sens care sprijinea ipoteza lui Bogrea („Cînd auzi termenul «rasol» e mult de lucru și frizerul trebuie să termine repede“). Explicația lui Bogrea a fost reluată de Theodor Hristea, în *Probleme de etimologie* (1968) și de Stelian Dumistrăcel, în *Pînă-n pînzele albe – Dicționar de expresii românești* (2001). Theodor Hristea lega cazul *rasolului* de fenomenul etimologiei populare, constatînd că din confuzia între două cuvinte omonime se produce o nouă motivare, vorbitorii presupunînd că sensul expresiei *a da rasol* s-ar explica prin ideea că rasolul e o mîncare ușor de preparat.

Cum se vede, lingviștii au considerat că explicația propusă de Vasile Bogrea e suficient de convingătoare. Din jargonul bărbierilor, expresia – desemnînd o depilare chimică rapidă – putea ajunge ușor în limbajul colocvial, într-o vreme cînd mersul la frizerie era o experiență masculină cotidiană. Dicționarele noastre au continuat totuși să includă expresia *a da rasol* în articolul tratînd produsul culinar *rasol* (cuvînt de origine slavă).

Uriașa bază de date din Internet ne permite acum să verificăm ipoteza etimologică a lui Bogrea. Se confirmă astfel existența unui al doilea cuvînt *rasol,* independent de denumirea culinară; acesta nu este însă o creație spontană, glumeață, așa cum s-a crezut – ci pur și simplu o denumire comercială. Un anunț publicitar repetat de mai multe ori în cursul anului 1906 în ziarul *Tribuna* (din Arad) recomanda produsul fabricat la Budapesta: „Raderea de prisos! Cine voește să economisească banii, cine voește să cruțe timpul, cine nu voește să fie expus la vreo boală de piele, acela se rade cu «Rasol» – sănătos! plăcut! ieftin!“. Exista și produsul „Rasolin“: „cel mai bun mijloc pentru stîrpirea părului“, „foarte recomandat damelor“. Echivalentul perfect al reclamei românești (și probabil originalul ei) se găsește în Internet în ziare maghiare din aceeași perioadă și chiar într-o serie de imagini ulterioare, din anii 1920 (ale Muzeului maghiar al comerțului și turismului); o altă variantă a reclamei *(Rasol – „rasiert ohne Messer“; „Rasierpulver“)* sugerează că originea denumirii comerciale e de căutat, cel mai probabil, în limba germană.

Expresia a fost înregistrată de Iuliu Zanne în *Proverbele românilor,* vol. IV, 1900, pe baza unei comunicări din Vaslui („lucru făcut repede și, prin urmare, rău“) și circula deja în ultimul deceniu al secolului al XIX-lea; apare, de exemplu, într-o povestire publicată în *Convorbiri literare* – „dar ce face Colonelul? Sînt ceasurile nouă și n-o să mai aibă vreme să inspecteze. – Atît mai bine! *o să-i dea rasol!“ (Inspecție*, de I.A. Brătescu, 1 mai 1893).

Dacă nu putem (deocamdată?) fixa cronologia exactă a apariției și răspîndirii expresiei (cu micile ei variații de construcție – *a da rasol, a o da rasol, a-i da rasol),* sînt destule indicii care confirmă asocierea ei cu jargonul bărbierilor: de la simple juxtapuneri cu alte expresii provenind din aceeași zonă – „Pun rămășag că deputații / *Vor da rasol, vor da perdaf* / În parlament“ *(Furnica,* 27 februarie 1814) – pînă la jocul de cuvinte bazat pe confuzia omonimică. Tot în revista umoristică *Furnica,* o scenetă cuprindea dialogul echivoc dintre persona-

jul Șmekerson, care, ținîndu-se cu o mînă de falcă, se văita că *i s-a dat rasol* – și amicul său nemulțumit că *nu i s-a dat rasolul* comandat. Poanta finală dezvăluia faptul că primul venea de la bărbier, celălalt de la birt. Textul arată destul de clar că, indiferent de legătura cu produsul *Rasol,* expresia *a da rasol* însemna a rade repede și prost, cu posibile urme pe fața clientului. Un exemplu și mai interesant se găsește în corespondența lui Caragiale, într-o scrisoare din 1896 care pare să facă în final aceeași trecere glumeață (metaforică, în cazul dat) între limbajul culinar și cel al bărbierilor și al frizerilor: „Înțelegi că, după ciorbă, aștept cu nerăbdare rasolul (...). Numai *nu-l da rasol – fă-mi-l îngrijit“* (Opere, VII, p. 358).

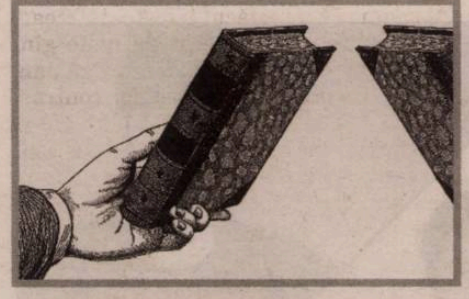

Liviu PAPADIMA

învățătura de minte

Peisaj cu ministere și miniștri

Se numea, în anul în care România a devenit Regat, „Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice“, denumire care a rezistat, se pare, aproape patru decenii, din 1881 pînă în 1920. Apoi, între 1920 și 1929, Cultele s-au separat de Instrucțiunea Publică, pentru a reveni, într-un interval de doi ani (1929-1931), în același minister, însă cu ordinea schimbată: „Ministerul Instrucțiunii Publice și Cultelor“. A fost lărgit între 1931 și 1934 – „Ministerul Instrucțiunii Publice, Cultelor și Artelor“, pentru a se reorganiza, în perioada 1934-1936, ca „Ministerul Instrucțiunii Publice“. Epitetul „național“ apare pentru prima dată în titulatura oficială în 1936 și durează pînă în 1940: „Ministerul Educației Naționale“. Noi reorganizări se fac în vremurile tulburi de la începutul celui de-al Doilea Război Mondial, pe perioade chiar de cîte jumătate de an: „Ministerul Educației Naționale, Cultelor și Artelor“ (14 septembrie 1940 – 15 februarie 1941) și „Ministerul Instrucțiunii, Educației, Cultelor și Artelor“ (15 februarie 1941 – 1 iunie 1941). După 23 august 1944, denumirea se schimbă cam la patru-cinci ani o dată: din nou „Ministerul Educației Naționale“ (pînă în 1948), apoi „Ministerul Învățămîntului Public“ (pînă în 1952), devenit, pentru următorii cinci ani, „Ministerul Învățămîntului“ (1952-1957), expandat, pînă în 1962, ca „Ministerul Învățămîntului și Culturii“. După ce, pentru un răstimp, „cultura“ se substituise „cultelor“, din 1962 pînă în 1971 se cheamă iarăși „Ministerul Învățămîntului“, rebotezat, pentru o perioadă record – 18 ani! –, „Ministerul Educației și Învățămîntului“.

Sarabanda schimbărilor se declanșează însă cu începere din 1990: pentru jumătate de an „educația“ e scoasă din nou din ecuație, apoi, din 28 iunie 1990, intră pe rol „știința“: „Ministerul Învățămîntului și Științei“ (1990-1992). Din 1992 pînă în 1997 – cea mai lungă perioadă de „stabilitate“ postdecembristă în domeniu – este reactualizată formula „consacrată“ de „Ministerul Învățămîntului“, pentru ca, de aici încolo, „educația“ să înlocuiască termenul precedent. Însă nu de una singură. Stabilind un record absolut, ministerul își modifică denominația – și componența – de nu mai puțin de 12 ori în numai două decenii: „Ministerul Educației Naționale“ (1997-2000), „Ministerul Educației, Cercetării și Tineretului“ (2003-2004), apoi în formula mai parcimonioasă „Ministerul Educației și Cercetării“ (2004-2008) pentru a se reveni la „...și Tineretului“ (2007-2008). În 2008, pentru un an, apare o „inovație“ pasageră în jocul de combinări și permutări: „Ministerul Educației, Cercetării și Inovării“. Însă tineretul revine în forță, asociindu-și de această dată și sportul, care, precum se știe, e ceva mai greu de practicat de la o anumită vîrstă. „Ministerul Educației, Cercetării, Tineretului și Sportului“ rezistă pe baricade trei ani (2009-2012), apoi i se substituie deja „clasicul“ „Ministerul Educației Naționale“ (2012-2014). În 2014, organismul de resort pierde națiunea în favoarea științei – „Ministerul Educației și Cercetării Științifice“ – dar nedreptatea e recuperată în 2015: „Ministerul Educației Naționale și Cercetării Științifice“. Sincer să fiu, nu prea înțeleg de ce și în ce fel educația trebuie să fie musai „națională“, pe cînd cercetarea științifică românească – bănuiesc că despre ea e vorba – poate fi oricum. În definitiv, asta e totuși o chestiune de ordin stilistic, pentru că e greu de imaginat cum un minister din componența Guvernului României s-ar ocupa de chestiuni care n-au nici în clin, nici în mînecă cu țara pe care acesta o guvernează.

Nomen, omen – ziceau romanii. Sînt aspecte mai importante la mijloc decît sugestia lingvistică a titlului. Și nu se referă doar la ștampilă – deși nu pot uita de vara în care era să ne ratăm admiterea la universitate pentru că nu se fabricaseră încă ștampilele ministerului proaspăt redenumit. E vorba despre atribuții, despre legislația care le definește și, mai presus de toate, despre organigramă. Alt Minister, altă Organigramă, alte persoane – ar trebui să scriu tot cu majuscule? – spre a ocupa noile-vechi poziții.

În aceste două decenii, cu duzina lor de reorganizări – dacă evidența pe care o am e întru totul exactă –, s-au perindat la cîrma ministerului de resort nu mai puțin de 19 miniștri: Andrei Marga (trei ani), Ecaterina Andronescu (doi ani și jumătate și, ulterior, un an, iar apoi, pentru a treia oară, șase luni), Alexandru Athanasiu (un an și jumătate), Mircea Miclea (un an), Mihai Hârdău (un an și jumătate), Cristian Adomniței (la fel), Anton Anton (două luni și jumătate), Emil Boc, *ad interim* (idem), Daniel Funeriu (doi ani și-un pic), Cătălin Baba (trei luni), Ioan Relu Mang (o săptămînă), Liviu Pop (o lună și jumătate), Remus Pricopie (doi ani!), Sorin Câmpeanu (un an), Adrian Curaj (ceva mai mult de șapte luni), Mircea Dumitru (o jumătate de an) și Pavel Năstase (în funcție).

În particular, prin cea mai recentă reorganizare ministerială, învățămîntul superior românesc se află iarăși în subordinea unei structuri bicefale – asta după ani de zile în care s-au căutat soluții, mai bune sau mai rele, de a aduce educația și cercetarea sub un acoperiș comun. Binecunoscuta butadă din mediul academic, „Noi sîntem plătiți pentru ce predăm și promovați pentru ce cercetăm“, riscă să capete tonuri acute prin noua schizoidie administrativă. Pentru că, oricînd dovedibil, „cu cărțile pe masă“, universitățile dețin, ca peste tot în lume, și în România o pondere substanțială din cercetarea științifică de calitate. Face parte din însăși misiunea lor, înscrisă cu litere de-o șchioapă în Carta fiecăreia și aprobată, cîndva, de Ministerul Cum Se Va Fi Fost Numit.

***Liviu Papadima** este profesor de literatură română la Facultatea de Litere, prorector la Universitatea din București; coautor al manualelor de limba și literatura română pentru liceu, apărute la Humanitas Educațional. A coordonat mai multe volume apărute la Editura Arthur.*

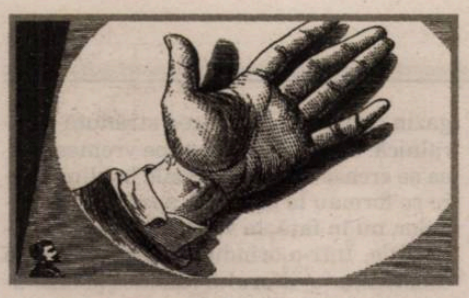

Adina POPESCU

portrete din mers

Cu ce umpli golul dintre aici și acolo?

– despre contraste –

Ca reacție la ultimul meu articol despre București, îmi scrie cu mult umor, pe Facebook, Jan Cornelius, scriitor de origine română care locuiește de mulți ani în Germania, la Düsseldorf, și tocmai s-a întors dintr-o scurtă vizită în România: „Pe mine, Bucureștiul m-a liniștit tocmai prin demența sa, prin contrastele inadmisibile. Am dormit acolo mai bine decît aici, subconștient trăiam probabil sub deviza: Dacă nu te refaci, mori! Situațiile bine surprinse de tine m-au scos din minți la început, în primele zile, cînd îmi venea aproape să-l sugrum pe unul sau pe altul. Aici, acum, totul mi se pare groaznic de liniștit și de monoton. Mă întreb de ce or fi zîmbind toți de-a proasta. La București, tînăra care zîmbea cel mai mult, de lumina lobby-ul hotelului în care stăteam, era o tipă de la recepție de vreo 22 de ani. Am auzit-o apoi vorbind în engleză cu colegii ei și am întrebat-o de unde este. Era franțuzoaică din Lyon și era în schimb de practicanți, la hotel. *Și cum vi se pare Bucureștiul?* – am întrebat-o. *Excelent, mi se pare* formidable, *nici nu mă gîndesc la plecare.* Mi s-a părut nemaipomenită o îmbîrligare a mașinilor într-o intersecție de pe bulevardul Elisabeta – nu mai mișca nimic. Șoferii se înjurau între ei de mai mare dragul. Un spectacol cum nici la film nu ți se oferă. A venit poliția să-i descîlcească. În timpul ăsta, la banca de alături, urla unul într-un megafon ceva cu «Jos băncile! Jos capitaliștii!». Nici dracu' nu-i dădea atenție, de parcă ar fi vorbit în șoaptă. Cred că trebuie să te identifici cu un oraș, să-l iubești în subconștient, ca să realizezi că îl urăști… că te obosește și te plictisește… să pleci și să te întorci din nou în el."

N-am apucat să-i răspund lui Jan, o voi face aici: Dragă Jan, știi foarte bine că orice loc, orice oraș, e în primul rînd o stare, am mai vorbit despre asta. Eu m-am obișnuit atît de mult cu contrastele pe care le pomeneai tu, încît au început să mă plictisească, și mie totul mi se pare monoton aici. Nu mai simt acea bucurie a supraviețuirii pe care ai trăit-o tu și rareori mai întîlnesc lucruri care să mă mai surprindă. De pildă, în Germania mă surprinde normalitatea, nu înțeleg cum de într-un spațiu citadin, să zicem, lucrurile se pot armoniza atît de bine și pot funcționa împreună. Aseară aveam o stare proastă, un soi de depresie pasageră despre care știu că pe undeva, în profunzimea ei, pleacă tot din neputințele de zi cu zi ale traiului de aici, din luptă cu morile de vînt, din senzația pe care o ai la un moment dat că în sfîrșit îți iese ceva, că lucrurile încep să se așeze, ca mai apoi să te pomenești din nou într-o prăpastie. Și ca să nu mă deprim acasă de una singură, am ieșit să mă plimb, într-o seară rece, dar plăcută, de martie. Primăvara este singurul anotimp în care Bucureștiul devine un loc suportabil, chiar agreabil pe alocuri. Am luat-o mai întîi pe Calea Moșilor, strada de care mă simt legată cu mii deițe invizibile pe care n-aș putea să le rup niciodată, oriunde m-aș duce. De aceea observ și cea mai mică schimbare. Aseară am observat, de pildă, că s-a desființat în sfîrșit buticul non-stop de pe colț, de la Eminescu, unde ani de zile a existat o mică mafie de cartier – te păcăleau la bani, îți dădeau gumă în loc de rest, vînzătoarele îți vorbeau urît pentru că știau că au parte de „protecție" etc. Nici nu știu cum de a rezistat atîta timp, era o redută veritabilă a tristei tranziții din anii '90. Acum s-a deschis o mică șaormerie, *a clean, well-lighted place,* vorba lui Hemingway. M-am oprit ca să-mi iau o „shaorma de poftă" – chiar așa suna oferta, la 9 lei, și am mers mai departe. În timpul crizei, Calea Moșilor se umpluse de covrigării și second-hand-uri, acum, că au revenit în forță șaormeriile, cred că stăm ceva mai bine. M-am oprit ca să fumez o țigară pe o bancă în parculețul de la „La mobilă", acolo unde ne învîrteam noi cu biclele la nesfîrșit, în anii '80. Parculeț e mult spus, este un scuar de 100 de metri pătrați. Vizavi e Biserica Olari, pe care au mutat-o pe șine tot în anii '80 ca să facă loc noilor blocuri socialiste. În urmă cu mai bine de 30 de ani, priveam cu gura căscată cum mutau biserica, aproape din același unghi, cum se scufunda cu tot cu crucile ei într-o mare de praf. Mi se părea ceva fabulos. Am plecat mai departe cu strania senzație că la fiecare colț de stradă, la fiecare intersecție sînt urmărită de zeci de perechi de ochi, că se uită la mine, uneori în derîdere, Adina la diferite vîrste – uite-o și p-asta, e deprimată, a ieșit din casă și se plimbă aiurea, în loc să-și termine cartea și să-și vadă de treaba ei! E ciudat să locuiești într-un oraș în care umbrele tale sînt peste tot. N-am scăpat de senzația aia neplăcută nici la Universitate, unde m-am așezat pe o altă bancă, în fața Teatrului Național. Și acolo am zărit-o pe Adina, la fereastra restaurantului de la ultimul etaj, locul unde îi rugase pe părinții ei să o ducă să vadă orașul de sus. Pe atunci, Interul era cea mai înaltă clădire din București. Însă m-am reîntors în timpul acesta, timpul prezent, care, de fapt, nu ne aparține deloc, atunci cînd oamenii au început să iasă de la teatru. În pas de plimbare, unii discutînd despre piesă – „Îți dai seama că mie mi-a plăcut, totuși! Așa ceva la Pitești n-aveam cum să văd…" Erau multe cupluri alcătuite din mame trecute de 80 și fiice în jur de 50 – „Mamă, dacă tu nu vezi ce scrie pe clădirea de vizavi, ai văzut ceva pe scenă?!" Mulțimea aceea de oameni care se scurgea ca într-o procesiune spre gura de metrou mi-a dat o senzație de normalitate, cam așa ca-n Germania. M-am ridicat de pe bancă, pentru că mi se făcuse frig, apoi m-am învîrtit prin Centrul Vechi. Totdeauna merg acolo cînd simt că am un gol în stomac, deși nu e un loc care să-mi placă. Însă e viu. Poate îmi face bine explozia de replici în limbi diferite de limba română, mă simt un pic în Occident aici. Aud vorbindu-se în germană, italiană, chiar și în japoneză, dar mai ales în engleza aceea corectă și fadă de UE. Cîțiva tineri mă opresc, îmi arată un telefon, iar o fată îmi zice ceva pe un ton panicat în aceeași engleză „de școală". *Poți să-mi spui și pe românește care-i problema?* – o întrerup. Fata se retrage dezamăgită. M-am prins – mă luaseră drept turistă străină, năucă prin Centrul Vechi, și voiau să mă fraierească cu ceva. Am zîmbit. M-am întors pe Academiei, am văzut în vitrina librăriei cartea mea cu Calea Moșilor pe post de mărțișor. Apoi m-am întors tot pe la Universitate, Adina mică de la ultimul etaj al blocului Inter îmi făcea cu mîna. Mi-am dat seama că mi-a făcut bine toată aceasta plimbare, m-a eliberat de niște gînduri, de niște poveri. Așadar, dragă Jan, nu mă simt bine unde sînt acum, contrastele nu mă ajută, nu-mi dau energie și entuziasm, ba dimpotrivă, simt în continuare că a trăi în România e, de fapt, o moarte lentă… dar poate că nu m-aș simți mai bine nici în altă parte. Nu știu care e viața ideală. Poate o viață itinerantă, un *road-movie* perpetuu, în care aici și acolo să nu mai existe.

Primăvara este singurul anotimp în care Bucureștiul devine un loc suportabil.

Eugen ISTODOR

negustori și **mușterii**

De la aer cu gura la aer pur sau despre condiția de a crede în prostii

Sau de la 2 lei la 45 euro *(vezi foto).* Dimineața, în Obor. Ce ridichi, ce salată, ce ceapă verde? Apropo, e o scumpete în Obor, de cînd au ras de pe pămînt piața pentru interesele mall-ului Veranda, de clănțăni. Păi, ce are salata aia la 4 lei? Miere pe ea? Nimic mai fascinant însă pentru mine decît un anunț: „Minge umflată cu gura 2 lei. Două mingi umflate cu gura 4 lei". Am stat lovit. Nu-nțelegeam, cum adică? Ce are mingea asta de trebuie umflată cu gura? De ce nu cu aer venit din instalații? Cum să-i dai, nu-i așa, unui copil o minge umflată cu gura? Gura cui? Trebuie să spun că, eu stînd cutremurat în fața unei găleți cu mingi umflate cu gura, s-au adunat doi patroni, deci n-am știut a cui gură a umflat mingile. Se uitau la mine. Mister. Seara, pe Unirii, trăsnit! Aer pur, 45 de euro. Ce? Gura de aer pur? Am început ca un bătrînel. Păi, la mine în cartier exploda Policolorul la săptămînă, păi, de Cernobîl am făcut cea mai mișto plajă din lume la Constanța. Uite, n-am nimic! Ce-mi trebuie mie aer pur? Și, de fapt, care e problema cu aerul? Cu gura sau pur, nu cumva treaba este mai simplă și gratuită? Protest pentru aerul cu care se umflă mingile sau protest pentru un aer mai bun? Adevărul este, însă, că e mai comod/ieftin să cumperi, decît să protestezi, nu?

Radu NAUM

un sport la Răsărit

Cum ar bate Becali un penalty?

Cu gura. E cel mai sigur mod de a marca. Pentru el, pînă acum, Becali a marcat mereu, dovadă că rezistă, îi merge. Dar tot de gura lui s-ar fi putut ca unii dintre jucătorii echipei pe care o păstorește să fi ratat. Cetățeanul s-a băgat de cîteva ori la miuțe și n-a arătat grozav. N-are nevoie. Sigur, ni-l putem închipui pe Becali în fața unei mingi fixate la 11 metri în fața unui stadion plin gata să îi ia gîtul dacă ratează. Pentru mulți numai imaginea aceasta, poza eternizată dincolo de deznodămînt, ar fi o mult apreciată răzbunare. Dar nu e vorba despre asta. Faptul că el pretinde că se pricepe la toate e hazliu, clar. El poate clama asta pentru că nu l-a calmat nimeni. Între antrenori nu a existat solidaritatea competenței (care competență? – ar întreba unii). Chiar și acum, cînd Steaua e pe apuselea, se înghesuie mulți să fie antrenori de bancă la o echipă condusă în bună parte de la lojă. Într-o bună zi, Becali, care i-a explicat lui Alibec cum se marchează de la netrebnicul punct cu var, ar putea foarte bine să coboare și să ia el mingea pentru a arăta practic cum se face chestia. Și dacă ratează, ce? Nu va sări nimeni din tribună să îl pedepsească. Nici nu prea mai are cine acum. Lucrurile importante s-au întîmplat de mult. Acum recoltăm cu două mîini.

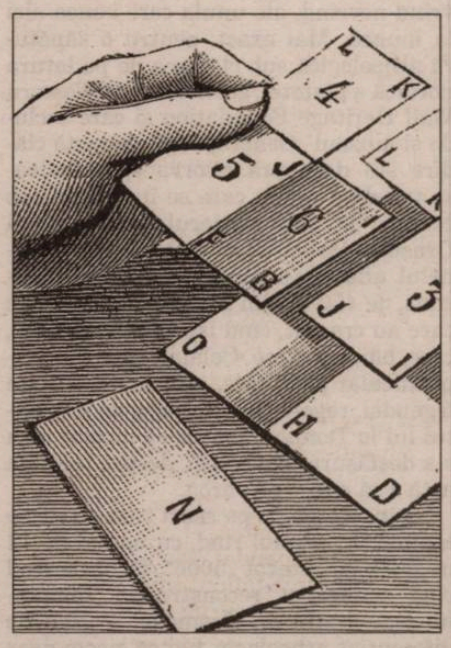

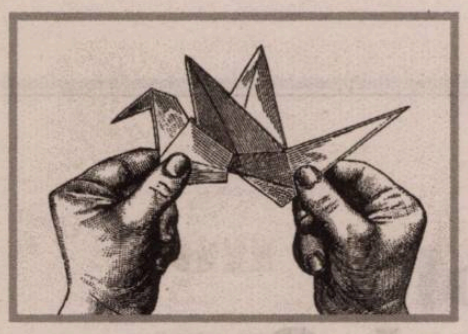

Andrei MANOLESCU

libertatea de impresie

Oile din comunism

Cineva spunea că primul efect al comunismului în multe țări a fost dispariția cărnii din magazine, un moment căruia i-au urmat, cum știm, decenii întregi de penurie alimentară cronică la mai toate capitolele, și că lucrurile s-au încheiat abia după ce a început să se facă simțit și ultimul efect: dispariția pîinii. E adevărat că, în ultimii ani ai regimului Ceaușescu, lumea stătea la cozi mari și pentru pîine, iar la București se ajunsese la faza în care vînzătorii aveau dreptul să nu-i servească pe cei care nu puteau demonstra cu buletinul că erau din București. Se stîrneau acele discuții, care azi par incredibile, despre țăranii care luau pîinea de la gura bucureștenilor ca s-o ducă la porci. Dar pînă la lipsa pîinii, vreo 40 de ani, alimentul vedetă, mult dorit, mult căutat și întotdeauna greu de găsit în magazinele de stat ale României comuniste fusese carnea. Tot anii '80 au fost printre cei mai crînceni și din acest punct de vedere. Dar mai apăreau și unele oaze, un fel de breșe în sistemul acela nenorocit.

Așa se face că, într-una din vacanțele pe care le petreceam la Cîmpina, am aflat de la bunica mea că la colțul unei străduțe din apropiere se înființase un soi de măcelărie în care, în anumite zile, se vindea carne de oaie. În restul timpului era închisă. Veneau acolo, cică, niște ciobani din zona Sibiului (ce ne-am fi făcut fără zona asta) care își vindeau oile. Din cîte îmi aduc aminte, se afla la intersecția dintre străzile Griviței și Castanilor. De două ori pe săptămînă în acel loc se forma o coadă mare, ascunsă pe sub castani. Am parcurs-o și eu de mai multe ori. Dura vreo trei ore pînă ajungeai în față, la tejghea, dar nu era puțin lucru în vremurile alea să te alegi cu cîteva kilograme bune de carne proaspătă. Țin minte ce mîndru mă întorceam acasă cu „prada", la bunica. Era însă un comerț destul de primitiv, ciobanii aceia îți dădeau ori o oaie întreagă, ori o jumătate, curățată doar de blană. Nici pomeneală să poți primi numai pulpă sau să ți se tranșeze ceva. Operația asta trebuia s-o faci tu singur, acasă. Cum deveneam bărbat, m-am înhămat și la treaba asta, la început cu stîngăcie și cu o ușoară scîrbă, mai apoi cu tot mai mult curaj și dexteritate. Deprinsesem folosirea toporului, a satîrului și a cuțitului, puneam capul, gîtul și unele oase mai mari de la spate pentru ciorbă, dădeam deoparte organele, pentru un eventual drob, împărțeam pulpele în porții potrivite pentru friptură... Întotdeauna necazurile apăreau cu maxilarul și dentiția, care trebuiau totuși aruncate (în vreme ce limba merita păstrată) și, mai ales, cu ochii, de care m-aș fi ținut cît mai departe. Ca să-mi priască apoi masa, mă străduiam să uit pe cît posibil legătura dintre friptura din farfurie și ceea ce fusese bătălia tranșării bietului animal proaspăt tăiat și plin de sînge. Cu timpul, m-am încumetat să fac tot eu și friptura, deși pe atunci nu aveam neapărat rozmarin sau maghiran.

Mielul care vine odată cu Paștele nu e la fel de sănătos.

Mai de curînd am aflat că nu i-a fost prea ușor primarului de atunci al orașului să pună pe picioare acea operațiune. Ceea ce într-o economie de piață pare de-a dreptul banal, pe atunci era cît se poate de dificil și chiar riscant. Contractul Primăriei cu ciobanii era ceva neobișnuit și greu de încadrat în formulele birocratice ale vremii. De asemenea, acel comerț trebuia ținut între anumite limite și într-o oarecare discreție. Era bine ca locuitorii știutori să se poată aproviziona astfel, dar era rău dacă afacerii i-ar fi mers buhul în întreg județul, stîrnind temeri și invidii periculoase la partid. Era motivul pentru care, se spune, locul ales a fost nu în vreo zonă comercială a orașului, nu într-un magazin cunoscut, ci pe acea străduță lăturalnică. De altfel, oricum pe vremea aceea se crease un obicei: cozile la alimentare se formau la ușile din spatele magazinelor, nu în față, la vedere, pe marile bulevarde. Într-o orînduire care pretindea construirea „viitorului luminos al omenirii", criza alimentară și goana populației după hrană trebuiau mascate.

Pot să spun însă că de atunci am devenit un mare fan al cărnii de oaie sau de berbecuț din farfurie și că, de cîte ori am ocazia, pregătesc cîte o asemenea friptură. Tranșatul nu mai e o problemă astăzi, fiindcă, cel puțin în București, există măcelării turcești unde problema asta se rezolvă automat, ba chiar, dacă dorești, măcelarul îți poate pune carnea la macerat și o iei cînd e taman bună de băgat la cuptor. Dacă-i mai adaugi și niște miere sau muștar la momentul potrivit, să prindă crustă, iese ceva nemaipomenit. Atenție însă, mielul care vine odată cu Paștele nu e la fel de sănătos. Dacă animalul e prea tînăr și carnea prea gelatinoasă, chiar așa tradițională cum e, poate cădea greu. Turcii știu mai bine cînd să-l taie. Oricum, povestea asta nu e pentru cei (mulți) cărora nu le place oaia pentru că „miroase a oaie".

ready made

A murit în teatru

„Ministrul de comerciu al Rusiei, *Filosof,* a fost atins de apoplexie în teatru, sub cursul unei representațiuni de gală, și a rămas mort pe loc."

Telegraful Român, Nr. 135, Sibiiu, Marți 11/24 Decemvrie 1907

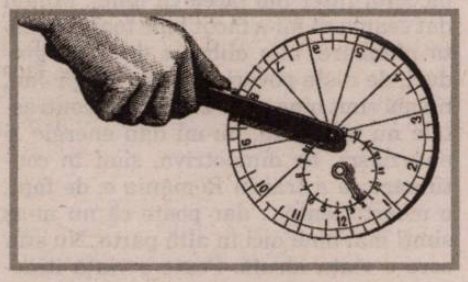

Cătălin PAVEL

o, ce vestigii minunate!

Ierusalimul subpămîntesc (I)

E greu să vezi piațeta Zidului de Apus (numit – doar de către creștini – și al Plîngerii) și să uiți fața zidului de 19 m din *meleke,* calcar de Ierusalim, pe care soarele îl face cu timpul galben ca untul. Altceva n-a mai rămas nici din Templul lui Solomon, nici din cel reconstruit de Irod cel Mare, decît acest zid de sprijin din jurul Muntelui Templului; asizele din jumătatea de sus au fost refăcute mult după Irod, dar în compensație zidul continuă 13 m sub nivelul pavajului de azi. Pentru mine însă, amintirile cele mai puternice sînt, vrînd-nevrînd, ale unuia care venea aici la muncă. Mai exact, pentru o săpătură arheologică sub clădirea de pe latura nordică a piațetei, gestionată de Western Wall Heritage Foundation și care include și muzeul „Generațiilor". Această clădire stă deasupra cîtorva spectaculoase tuneluri antice care se întind pe sub ceea ce azi este cartierul musulman al Orașului Vechi. Unul dintre ele este tunelul aflat de-a lungul tronsonului ascuns, de 450 m, din Zidul de Apus, peste care au crescut, cînd istoria era plecată, case, băi, maidane. Celălalt este cel, perpendicular pe Munte, prin care, conform legendei, regele David venea de la palatul lui la Templu. Pentru că munca mea s-a desfășurat chiar aici, despre legenda asta o să mai vină vorba.

Să încerc să zic pe scurt cam cu ce ne luptam. În primul rînd, cu un zid de 14 m grosime, botezat „5006", făcut de Irod cînd a început reconstrucția Templului (sau poate de Hașmonei – greu de diferențiat arheologic, hai să zicem doar secolul I î.Hr.). Zidul traversa valea ce se întindea în antichitate la vest de Muntele Templului, iar suprafața lui frumos netezită trebuie că servea ca stradă. În diverse locuri ale acestei suprafețe, în funcție de fluctuațiile utilizării ca stradă, apar și alte urme, bazine, fragmente de vase de piatră *kallal* și chiar ceva dărîmătură din 70 d.Hr., anul distrugerii Templului de către romani.

La început de secol II d.Hr., Ierusalimul roman (redenumit de Hadrian *Aelia Capitolina)* primește un cadou de care n-avea nici un chef, și anume o rețea ortogonală de străzi. Așa apare, de pildă, axa *cardo* estică, care începe la Poarta Damascului și o ține tot înainte, traversînd și Via Dolorosa, pînă în piața Zidului. Strada a fost folosită de altfel în toată perioada islamică, și este strada de azi Ha-Gai sau, în arabă, El-Wad, pe unde veneam și eu la lucru, cu chiu, cu vai, în fiecare dimineață. (Ea e vizibilă și pe harta bizantină de mozaic a Ierusalimului, de la Madaba în Iordan). Tot acum, în strada lui Irod, și în alte bolți contemporane, se înfig picioarele unei serii de arce masive *(foto: boltă din tunel)* care susțin o nouă stradă. Strada asta avea deci pe hartă același traseu cu „5006", doar că e aflată 5 metri mai sus, și reprezenta a doua axă stradală tipică orașelor romane, *decumanus.* Bun. Asta a fost partea complicată. Acum urmează partea greu de urmărit.

Cam 100 m din viaduct sînt păstrați, între Zidul de Apus și intersecția cu strada *cardo* estică. Arcele viaductului roman, care ducea în spate strada *decumanus,* au fost închise apoi la nord și la sud de alte ziduri, rezultatul fiind apariția unor spații care puteau fi, îmi închipui, folosite inițial ca magazine, cam ca arcadele fostei căi ferate devenite promenadă – *coulée verte* –, așa cum se văd din Avenue Daumesnil în Paris. Într-una din aceste camere am găsit în colț, direct pe pavaj, un cuptor și monede de la începutul secolului III. Pe la 300, în orice caz, arcadele astea nu mai erau vizibile de departe, deoarece imediat lîngă ele apare calcanul unei mari clădiri publice (poate terme?) construite la sud, între arcade și noua construcție rămînînd doar un pasaj acoperit, extrem de îngust, al cărui aspect „secret" a fost deci doar un efect secundar al dezvoltării urbanistice. Dacă regele David, tatăl lui Solomon, a trecut pe aici, nu știu, dar sigur n-a fost prin acest pasaj îngust de zidărie masivă, apărut 1300 de ani după el. Iar dacă în arcade chiar funcționau magazine, deverul trebuie să fi scăzut teribil cu un acces atît de prost. Mie mi s-a părut interesant cum încăperile astea încep să funcționeze ca situri arheologice individuale. Deși între patru ziduri și fără ferestre, vezi acumulîndu-se sol, gunoaie, apoi deodată o nouă podea, fie de lut alb, fie de mortar, pe care oamenii încep să facă din nou lucrurile din care viața lor este alcătuită, cu ceea ce, privind în urmă, nu se poate numi decît extremă încăpățînare: negoț, rucodelie, amor, lene. În unele din ele se sapă bazine, îmbrăcate în mortar hidraulic, poate cu scop industrial. În perioada bizantină, în unele bazine se instalează, culmea, pavaj; un altul e umplut și peste el se face o podea; un canal de drenaj trece pe sub boltă spre sud. Cred că e esențial să zic că nici arheologia în Ierusalim nu e scutită de zile plictisitoare, de rutină, de chestii mundane. Canalul ăsta de drenaj are și el locul lui alături de descoperiri mai interesante. Îmi fac deci o datorie din a consemna (deși știu că nu schimbă viziunea nimănui asupra istoriei) că acest canal era plin ochi cu o argilă extrem de plastică și de neagră, în care am găsit și o măsea de cîine. Iar lucrul ăsta nu poate să mi-l ia nimeni. Așadar, la începutul perioadei islamice unele încăperi sînt folosite ca ghene de gunoi, și știu din rapoartele din alte sezoane că într-una din ele s-a descoperit o cloacă din vremea mamelucilor. Joia viitoare revin cu încă două-trei idei legate de săpăturile de lîngă Zidul de Apus.

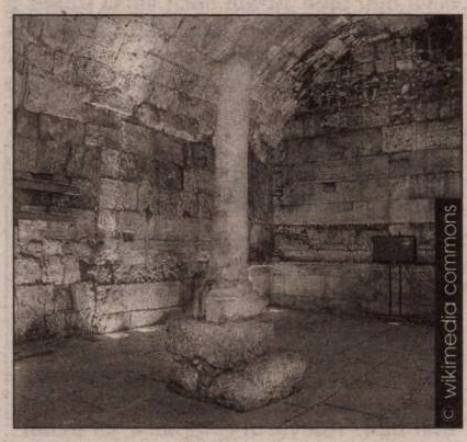

Sever VOINESCU

axa dus-întors

America are nevoie de noi!

În America, președintele Trump se ia la trîntă cu presa *mainstream*. Sigur, Trump este un tip controversat și impredictibil. Presa face bine că stă cu ochii pe el. Pe de altă parte, presa americană a ieșit de cîțiva ani din rigoarea care a ridicat-o, la un moment dat, la rangul de standard în profesie. Nu poți să nu constați o înverșunare aproape isterică a marilor organizații media (CNN, *The New York Times, Washington Post* etc.) împotriva administrației Trump. Tonul altădată rece, precis, rezervat și conținutul altădată echilibrat și bine documentat al marii prese americane au dispărut. Angajate cu tot sufletul în campania electorală de partea democraților, aceste organizații de imens prestigiu ale presei americane nu au părăsit spiritul combativ-electoral și publică prea ușor știri și comentarii la limita falsului, doar pentru că acestea sînt antiprezidențiale. Pur și simplu, rezultatul scrutinului prezidențial din noiembrie le oftică încă (scuze, dar mi se pare că e cuvîntul cel mai potrivit pentru a le descrie spiritul de azi). Nu orice face Trump este lipsit de onestitate – măcar faptul că respectă ce a promis în campania electorală care i-a adus voturile națiunii sale trebuie acceptat. După cum este de notat că nu orice critică la adresa lui este *„fake news"*. Așadar, trînta lui Trump cu presa americană are un sens ceva mai profund, de vreme ce ambele părți au și n-au dreptate în același timp.

Poate că înțelept este să privim lucrurile mai detașat, depășind *persona* de gust îndoielnic a lui Trump și ideologizarea cumplită care adesea răzbate din presa care îl combate, chipurile, în numele unor valori transideologice, cum ar fi „adevărul" sau Constituția. Să luăm un exemplu concret și să încercăm să găsim în el miezul adînc.

Trump are o poziție tranșantă în privința imigrației ilegale. Cuvîntul-cheie aici, ocultat de media americană, este „ilegală". El și cei care îi susțin opțiunea evocă numeroase cazuri de imigranți ilegali care au fost deportați, s-au întors, tot ilegal, în America și au comis infracțiuni grave (omoruri, jafuri, trafic de droguri). Cazurile sînt reale, nu inventate. Am văzut, de pildă, cazul cuiva care a fost deportat de opt ori între 2008 și 2016. De opt ori! Recent, omul a fost arestat pentru trafic de droguri. Veți admite, bănuiesc, că asemenea cazuri sînt clare ca lumina zilei și vă veți întreba de ce democrații nu sînt de acord ca, pentru asemenea situații, legea să fie mai dură și granița mai atent păzită. Problema apare cînd asemenea oameni, pe parcursul ședерii lor ilegale, fac copii. După legea americană, copiii născuți pe teritoriul americani sînt cetățeni ai Statelor Unite, așadar nici vorbă să poți deporta copilul împreună cu părintele. În plus, ei au vîrste fragede și, evident, nu pot fi îndepărtați de părinți. Care, însă, sînt imigranți ilegali. Administrația Obama a găsit o soluție: părinții ilegali ai copiilor americani nu pot fi deportați. Dar, în interesul copilului cetățean american.

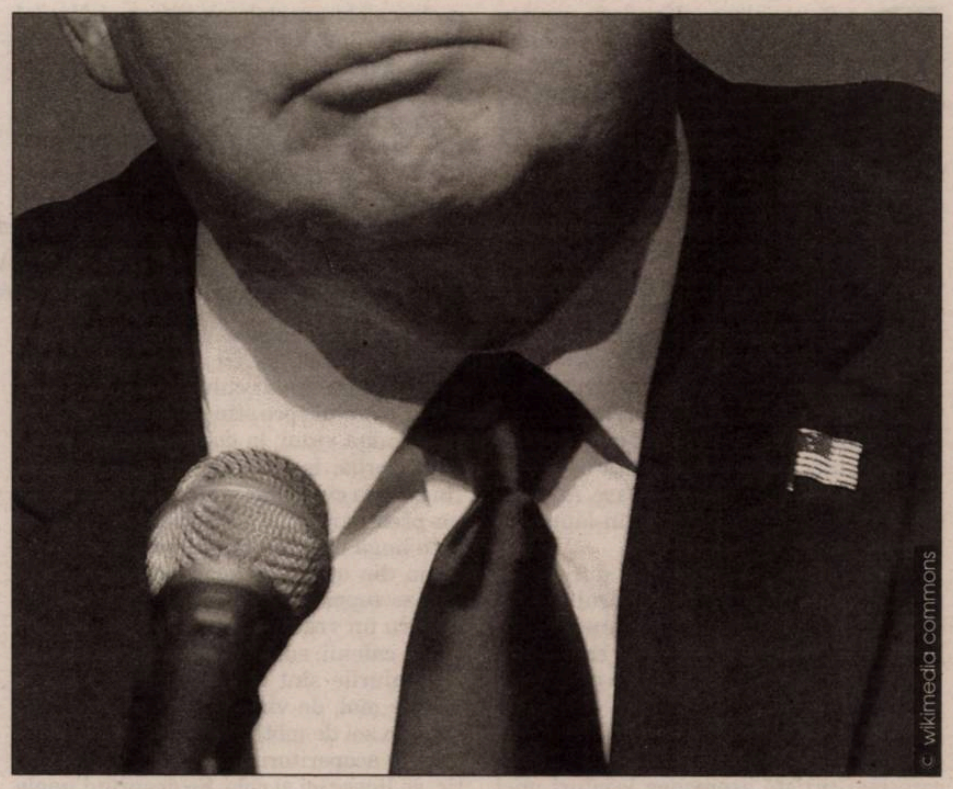

© wikimedia commons

În cazul evocat de mine mai sus, însă, părintele nu se ocupă deloc de copil și, după cum se vede, mai comite și cîte o infracțiune gravă. Ce-i de făcut? Subliniez, de asemenea, că responsabilitatea cea mai importantă a administrației americane (ca a oricărei administrații din lumea asta, de altfel) este aceea de a asigura ordinea de drept în propria țară.

Trînta lui Trump cu presa americană are un sens ceva mai profund.

Trump are dreptate cînd spune că el reprezintă America și nu întreaga omenire și că responsabilitatea sa este țara lui și nu fericirea umanității. Sigur, ideologiile joacă un rol extrem de important în abordarea unor probleme de acest gen. Dar am impresia că răspunsurile care se dau unei asemenea probleme concrete din interiorul ideologiilor nu pot funcționa. Nu mai pun la socoteală că ideologiile sînt ca vîntul în acest caz: cînd Obama expulza, era bine pentru democrați și rău pentru republicani, cînd Trump expulzează, este taman invers.

În plus, specificul organizării Statelor Unite pare a complica problema: unitățile administrativ teritoriale americane (state, „județe", orașe) au o foarte mare autonomie, firească pentru o federație. Așa se face că, adesea, unele orașe decid să nu coopereze deloc cu autoritățile federale de imigrare. Apar așa-numitele *„sanctuary cities"*, în care primarul a ordonat poliției să nu chestioneze persoanele de pe teritoriul orașului cu privire la legalitatea ședерii lor în oraș. Mai mult, dacă se întîmplă ca, în activitatea ei uzuală, poliția să descopere că un individ stă ilegal în America, ea este oprită să raporteze autorității federale de imigrație ceea ce a descoperit. Ciocnirea dintre „centru" și „teritoriu" ridică evident o problemă care depășește cu mult anvergura unei același timp, statutul lor rămîne incert. Plus că o asemenea abordare înfrînge legile imigrației americane – intri ilegal în America, faci un copil acolo și gata, ai învins rigorile imigrației legale. Să admitem, asta este o problemă serioasă care trebuie cumva rezolvată, avînd în vedere interesul copilului cetățean american.

hîrjoneli politice între cele două partide. Administrația Trump a sugerat că poate merge, în aceste cazuri, pînă la tăierea fondurilor federale pentru diferite proiecte ale orașului sau statului care se comportă astfel. Ceea ce, iarăși, pare abuziv. Vom vedea cum se va rezolva chestiunea, dar măcar să admitem că ambele părți au partea lor de dreptate, dar și partea lor de „abuz". Cum s-ar zice, iaca o dilemă!

În teorie, sîntem toți de acord că democrația este un proces în continuă evoluție și nu o stare. Dar, în practică, pare că nu prea suportăm fluiditatea democrației – vrem o lume așezată, liniștită, după cum ni se pare fiecăruia dintre noi că trebuie să fie. Provocările nu se opresc niciodată și, aidoma plăcilor tectonice, instituțiile democrațiilor se reașază zi de zi, intrînd inevitabil în coliziune una cu cealaltă. Maturitatea democrației constă în faptul că aceste coliziuni între instituții, principii, legi și ideologii nu prăbușesc niciodată sistemul. Pe de o parte, există mereu arbitri, precum curțile cu atribuții de control constituțional. Pe de altă parte, poporul înțelege că exprimările sale de orice fel nu pot merge pînă la anarhie și război civil. Maturitatea instituțiilor se obține prin îndelungată practică. Maturitatea poporului, însă, pare a fi un dat. Vedem în lume că există popoare care nu se pot dezbăra de o anumită intransigență sinucigașă. Acestea se divid ușor în grupuri care nu se mai suportă unele pe celelalte și cred că lumea se așază firesc doar prin anihilarea celuilalt. Poporul american, ca și poporul român, nu are această sămînță rea. De aceea cred că America va trece cu bine prin aceste momente. Și o va face cînd va regăsi spiritul dilematic.

America este, în aceste zile, prinsă în multe dileme. Și pare a fi blocată tocmai de omniprezența „omului fără dileme", inamicul dintotdeauna al acestei reviste. Cred că America are nevoie acum, mai mult ca oricînd, de o revistă ca a noastră.

PUBLICITATE

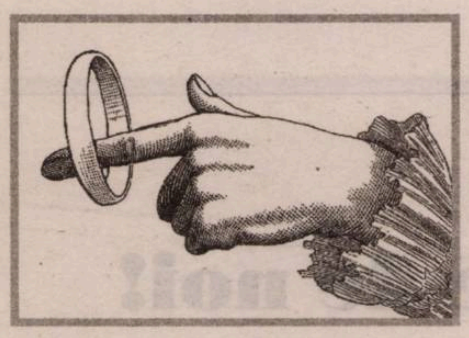

Selma IUSUF

legende urbane

Cîrciumi mici

Dacă aș pleca altundeva pentru totdeauna, pe lîngă cîțiva oameni și repere esențiale, de structură, mi s-ar face un dor nebun și de cîrciumile modeste de București. Le știți poate, sînt localurile alea care au supraviețuit, habar n-am cum, tuturor vremilor și au rămas așa, buzunare de ani '80-'90, în plină hipstereală de centru.

Aș tînji după mirosul de mîncare gătită cu ulei ars impregnat cu anii în pereți, aș rătăci cu gîndul la perdelele albe cu model, spălate și răspălate, din care n-a reușit să iasă fumul de țigară, aș visa la farfuriile albe cu logo-ul albastru ICHR – Întreprinderea Comerț Hoteluri Restaurante. Aș adăsta în reverii cu doi mici, niște cartofi prăjiți și o salată de varză albă servită în boluri pătrățoase. Aș pluti ușor, ca într-o placentă hialin-lăptoasă, în ciorbă de burtă.

Am fost de curînd într-una din cîrciumile care au păstrat cumva aerul ăsta al copilăriei mele, cînd la restaurant ajungeam doar cu ai mei. Să nu credeți că m-au apucat brusc nostalgiile după vremurile de aur în care lumea n-avea ce mînca și ne canoneam cu toții cu frigul din case. Spun doar că încăpățînarea cu care mai rezistă asemenea localuri mici și afumate, lumea care le populează și mîncarea extraordinar de cumsecade și modestă de acolo au toate un loc anume în memoria mea afectivă.

Spuneam că am ajuns de curînd într-un asemenea loc. Marele maestru era un chelner bătrîior care sigur prinsese în tinerețe ceva stagii prin stațiunile de la mare. Stăpînea peste vreo trei ucenici care-i învățau protocoalele și metehnele întocmai. Numai bine să le ducă mai departe, să nu se piardă meșteșugul. Pantaloni negri, cămașa albă, desfăcătorul de bere la brîu. La mese erau pînă și vechile frapiere din aluminiu, bătute de vreme, înfundate de te miri ce lovituri, dar prezente, într-o mirare largă, cu gurile rotunde.

Aș adăsta în reverii cu doi mici.

Omul supraveghea încăperea (cîrciumioara – mică, să tot fi fost doar vreo șapte-opt mese) cu ochiul format. O rotire lină a capului spre stînga. La masa patru se termină vinul, la doi, ăia doar flutură prin ciorbă, le-o mai trebui ceva smîntînă, iar la cinci abia s-au așezat unii care nu prea par de pe aici. Pocnește din degete lîngă urechea unui învățăcel, îi face semn din ochi spre masa cu nou-veniți. Ăla se topește rapid spre direcția indicată cu un vraf de meniuri în coperți soioase, cafenii, sub braț.

Meniurile sînt altă minunăție. Pe coperțile moi, de vinilin maro, sînt embosate un soi de motive populare. Foile, băgate în acoperitori transparente de plastic, se lipesc ici și colo. Se desprind unele de altele dureros, cu zgomot. Pot să recit un asemenea meniu cu ochii închiși. Cîteva ciorbe, cefe de porc, mici, tuslamale și scăricici din care n-am gustat niciodată. Scăricica asta e următoarea chestie pe care o voi comanda, ca să scap de dorința care mă macină etern de a mînca așa ceva.

Toate felurile de mîncare se diminutivează, asta știți bine. Chelnerul îți va recomanda ciorbiță cu o fripturică, dar și un vinuț, să alunece bine totul. Dacă ești o fată cu însoțitor, acesta va fi întrebat, nu tu: „Doamna nu servește un aperitiv? Avem niște țuiculiță, poate un whisky...", se aruncă el internațional. Doamna servește, da. Cu mare-mare plăcere, să vă dea Dumnezeu sănătate. Comanda se stabilește însă între bărbați, doamna e prea fragilă și prea sus deasupra unor chestiuni mundane, pînă cînd o muia pîinea cu poftă în tuslamaua ce va să vină.

Bucătăresele din asemenea cîrciumi sînt și ele din altă lume. Mari, grase, nervoase, în halate gri-albe. Să nu te pună Dumnezeu să le superi. Le mai vezi în drum spre WC-uri, la care ajungi trecînd pe lîngă bucătăria în care clocotesc lucruri. Toaletele au și ele un aer abătut și abuzat. Sînt patinate de genul ăla anume de murdărie curățată.

Din asemenea locuri ieși puțin năuc și cu hainele mirosind cumva anume. A prăjeală, a alcool ieftin și a fum. Te uiți puțin buimac cum alături, într-un local cu aer scandinav, lumea mănîncă salate epurate, puține în calorii. Micul mîncat dincoace răbufnește arțăgos. N-a fost vis.

***Selma Iusuf** este jurnalistă, redactor-șef la știri, radio Kiss FM și Magic FM.*

anti nostalgia

Doctorate (V)

„Fără îndoială că soția fostului dictator nu a avut nici un merit academic în ceea ce privește redactarea lucrării care i-a avut drept autori pe unii dintre chimiștii reputați ai acelor vremuri. Puși la treabă, și mînați din spate de spectrul unor posibile repercusiuni, aceștia și-au dat interesul în gradul cel mai înalt, elaborînd pentru Elena Ceaușescu o lucrare de doctorat corectă din punct de vedere științific, fără compilații care i-ar fi putut aduce acuzații de plagiat. Elena Ceaușescu a obținut titlul de doctor în anul 1968 după o procedură de urgență și care nu a respectat nici o etapă academică. La lucrarea de doctorat au lucrat oameni de știință importanți. Se vorbește că cel care a coordonat teza de doctorat a fost Cristofor Simionescu, rector al Institutului Politehnic din Iași. Aspirațiile științifice ale Elenei Ceaușescu s-au materializat între 1957 (an în care a devenit și inginer) și 1967 prin mai multe brevete privind polimerizarea, în condițiile în care ea nu terminase decît cîteva clase. Tot în 1967 și-a dorit să obțină titlul de doctor. O procedură care ar trebui să se întindă cel puțin 4 ani, a durat, în cazul ei, o lună. Ministrul Educației i-a aprobat obținerea titlului de doctor, în regim de urgență. În documentele vremii se arată că, la numai o lună de la declanșarea procedurilor, pe 8 decembrie, Elena Ceaușescu ar fi trebuit să susțină lucrarea în fața unei comisii de examinare. Foarte probabil, însă, disertația nu a avut loc."

Petre Bănică,
„Teza de doctorat a Elenei Ceaușescu, mare succes în SUA și pe amazon.com",
în *România liberă*, 4 sept. 2012

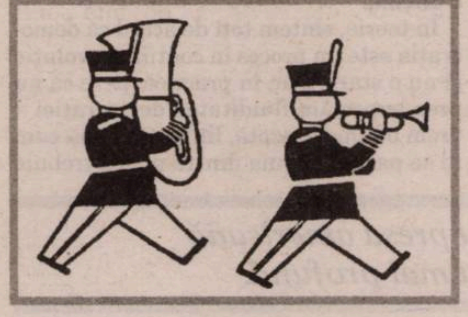

Cătălin ȘTEFĂNESCU

fără doar și coate

De ce pierdem interesul comun?

Doar o senzație. E doar o întrebare care apare din cînd în cînd. De fapt, nu-l pierdem. Pentru că nu ai cum să pierzi ceva ce nu există. E doar scînteierea unei nostalgii, durerea surdă a unei nevoi, amăgirea cu cîte o așchie dintr-o iluzie veche. E sîcîirea, mereu prezentă, a unei absențe.

Dacă vorbești despre comunism și despre schimbările profunde pe care le-a produs în noi, mereu se va găsi cineva care îți va explica – în general cu un aer superior – că lucrurile nu stau tocmai așa. Ți se va spune că metehnele care par dobîndite în cîteva zeci de ani sînt mult mai vechi. Că nu comunismul a inventat prostia, ticăloșia, complicitatea maladivă, partea întunecată a instinctului de supraviețuire, cea dotată cu puterea de a merge mai departe călcînd pe cadavre. Sigur că așa e. Sigur că toate astea n-au fost inventate în comunism. După cum nici instinctul de supraviețuire nu e o ctitorie a minților perverse, responsabile cu aducerea pe lume a puterii clasei muncitoare. Nimic din toate astea – și încă multe altele, unele chiar mai rele – nu e străin de ființa umană, în esența ei.

Iar dacă te trezești vorbind despre noi, ăștia de aici, te-ai ars. Ai călcat pe bec. Să nu cumva să aduci vorba despre modificările produse în felul nostru de a vedea lumea, despre schimbările interioare petrecute înlăuntrul celor care au traversat anii de comunism. Fie n-ai „calificarea" necesară, fie lucrurile stau complet altfel decît le vezi tu. În general, ele stau exact așa cum le vede cel care te corectează, îți spune că nu te pricepi, te dojenește părintește sau te ia direct pe sus și te-aruncă afară din discuția pe care o propui, nu înainte de a-ți da și-un cap în gură. Există însă și varianta de a ți se spune, cu un aer flegmatic, îndelung exersat – dar care trebuie să pară improvizație lejeră, reacție spontană –, să cînți la altă masă, pentru că habar n-ai despre ce e vorba. Ești concediat, mai mult sau mai puțin elegant, dar nu înainte de a fi aneantizat un pic, în așa fel încît să-ți piară definitiv pofta de a mai trece pe strada acestui subiect.

Dacă tu zici, în tembelismul tău, că în ultimii ani ai Epocii de Aur se lua curentul electric, ești prost sau răuvoitor. Nu-ți dai seama că în anii regimului comunist s-au făcut adevărate împăduriri cu stîlpi de înaltă tensiune. Nu vrei să recunoști că atunci s-a construit enorm, s-a electrificat gigantic, s-a progresat cosmic. Așa o fi. Dar e o realitate greu de contestat că, prin talazurile de fire, agățate pe codrii de stîlpi, uneori nu „curgea" nimic. Așa cum nu curgea nici apa caldă de la robinet. Apă caldă care, vreme de cîțiva ani, ne făcea vizite de prietenie doar de două-trei ori pe săptămînă. Și nu ne deranja prea mult cu prezența, dispărînd după vreo două ore. Așa cum cititul la lanternă, la lumînare sau la lampa cu gaz, în inima marilor și glorioaselor cartiere din orașele patriei, nu era deloc o raritate. Tu ai fi vrut, poate, să te speli, să citești, să bei o gură de cafea, să mănînci ceva, să spui liber o prostie, să călătorești prin lumea asta, să trăiești ca o ființă umană a acelor ani. Numai că, în locul tău, cineva hotăra că tu vrei să sărbătorești orice prin muncă și că ceri ferm să ți se ia apa caldă, curentul electric, mîncarea, în așa fel încît să nu mai avem nici o obligație față de ticăloșii de capitaliști.

Cum ai făcut imprudența de a scoate pe gură sau de a scrie așa ceva, cum ai luat o palmă peste bot. Fie ți se spune că n-a murit nimeni de foame în vremea aia, fie ți se explică superior că e destul de ieftinuț să mai faci recurs la chestiile astea. Adică trezește-te la realitate, trăiești într-o lume care nu mai are nici o legătură cu toate prostiile alea, vino-ți în fire, războiul s-a terminat de multă vreme, ești ca japonezul găsit în junglă, după mulți ani, crezînd că luptele continuă. Deci, oricum ai da-o, nu e bine. Sînt unii care cred că atunci a fost vremea auroralã a acestei țări, după cum sînt alții care-ți spun că n-ai suficientă pricepere să te afunzi în răgălii teoretice, în analize despre perioada aia. Fie a fost bine atunci, dar ești un bou și-un trădător că ai altă părere, fie a fost prea complicat de înțeles, iar tu ești total incompetent pentru orice discuție despre subiectul ăsta. În ambele situații, parcă ai luat jucăria cuiva. Și l-ai mai și rănit.

Iar dacă vorbești despre complicitate, lașitate, contribuția voită sau, dimpotrivă, complet inconștientă la edificarea răului, ți-ai dat foc la valiză imediat. Nu există să nu iei o palmă după ceafă. Înseamnă că te erijezi în instanță morală și că dai verdicte. Să nu cumva să amintești faptul că tocmai diferitele feluri de complicitate cu sistemul au născut temperaturile și iritările discuțiilor de azi. Să nu cumva să aduci vorba despre gradele culpei colective, despre cum ne-am îndrăgit stăpînii care ne-au umilit sau despre îngrozitoarea rușine ascunsă în adîncurile multora dintre noi, o rușine care iese la suprafață acum, sub forma unui soi de semeție. Așa că de unde să ceri interes comun? De unde să știi cum e într-o altă societate – departe și aia, la rîndul ei, de a fi perfectă –, dar care nu a trecut prin felul ăsta de experiență?

***Cătălin Ștefănescu** este realizatorul emisiunii* Garantat 100% *la TVR 1.*

Petre GURAN

Funcţia „imperială“ a limbii române (I)

În 1940, Gheorghe Brătianu publica un răspuns la capitolul involuntar provocator al istoricului francez Ferdinand Lot din marea sa sinteză *Les Invasions barbares et le peuplement d'Europe,* preluînd titlul capitolului respectiv „O enigmă şi un miracol istoric: poporul român“ pentru propria-i publicaţie. Broşura ingenioasă a marelui istoric român a îndreptat dezbaterea istoriografică asupra etnogenezei româneşti către miza geopolitică implicită în confruntarea cu istoriografiile naţionaliste ale vecinilor care îi trimiteau succesiv pe români către alte orizonturi geografice, reale sau imaginare. Or, comunităţile romanizaţilor dăinuind peste secole erau mărturia vie a avanposturilor civilizaţiei europene. Această viziune istoriografico-politică dădea toată miza dezbaterii despre autohtonia românilor pe întreg arealul balcano-carpatic. Dar urmau întrebările care ne preocupă pînă azi: care sînt cauzele surprinzătoarei unităţi lingvistice pe un spaţiu atît de vast? Cum se explică admirabila ironie a istoriei ca, la peste un mileniu după înfrîngerea Imperiului Roman în peninsula balcanică (prăbuşirea *limes*-ului dunărean în 602), în această regiune să răsară încă o dată o *Romanie?* Descoperirea romanităţii sud-est europene (sudul şi nordul Dunării deopotrivă) de către istoriografii bizantini, apoi de către erudiţii Renaşterii, deschidea o dezbatere aprigă nu atît asupra realităţii acestei populaţii, cît asupra statutului ei social şi politic. Începînd cu Kekaumenos, romanitatea lingvistico-etnică a vlahilor a fost privită cu lupa deformantă a unei romanităţi politice, cea grecofonă în cazul acesta, *romaiosyne,* şi prin urmare aruncată în zona unei umanităţi decăzute, barbarizate. A fi roman înseamna, pentru Kekaumenos, civilizaţia urbană şi cosmopolită, care se regăsea în puţinele oraşe ale Imperiului şi cu precădere la Constantinopol.

Statele medievale europene, răsărite din ruinele Imperiului Roman antic imediat după refluxul imperiilor stepei, s-au construit pe memoria politică a Imperiului. Roma s-a reinventat în primul rînd la Constantinopol atît de bine încît, după un mileniu, o populaţie preponderent anatoliană, cultural elenică, să adopte numele de roman şi ideea de romanitate în denumirea unei identităţi religioase cu accente etno-lingvistice. Este vorba de numele cu care se identificau bizantinii: *rhomaioi*. Şi la Aachen s-a reinventat Roma, dînd naştere unui Imperiu Roman de naţiune germană, iar mai tîrziu, sub forme republicane sau monarhice, regăsim ideea romană în spatele întregii reflecţii politice a modernităţii de la Dante, trecînd prin Machiavelli, pînă la Montesquieu şi ideea imperială napoleoniană. Nici răsăritul Europei nu întîrzie să formuleze ideea *celei de a treia Rome*, a unei succesiuni sau continuităţi imperiale în raport cu Constantinopolul, fie că vorbim de ocurenţa mai puţin cunoscută şi fragilă istoric de la Tîrnovo sau de cea mai celebră şi mai durabilă de pe Moscova. Dar ce te face roman în afara Romei de pe Tibru? Intră în discuţie succesiv diverse criterii, cel geografic, cînd teritoriul revendicat coincide parţial cu cel al Imperiului Roman, cel religios, făcînd din creştinism esenţa romanităţii, cel de formă politică, făcînd din monarhia de drept divin expresia supremă, în cele din urmă cel lingvistic, făcînd din latină sau greacă indiciul apartenenţei la civilizaţie în opoziţie cu barbaria. Acest prestigiu iniţial al limbilor imperiale a produs teoria medievală a limbilor sacre ale creştinismului. În estul Europei, liberalismul lingvistic al misionarilor bizantini din secolele IX-X a dus, în mod paradoxal, la apariţia celei de a treia limbi sacre, slavona.

Manifestarea unei noi realităţi sociale şi revendicarea paradoxală a ideii imperiale romane.

Limbile vernaculare s-au ridicat la rang de limbi politice tot în Occident în contextul competiţiei dintre două tipuri de monarhii, laică şi bisericească. Roma era de-acum simbolul puterii pontificale prin excelenţă, iar emanciparea politică a monarhiilor din vestul Europei s-a servit şi de vernacularizarea lingvistică (edictul lui Francisc I, regele Franţei, despre obligativitatea exercitării justiţiei în limba franceză). Confruntarea dintre limbile sacre sau limbile de prestigiu cultural şi limbile vernaculare este un fenomen social propriu-zis. Limbile vernaculare sînt stindardul noului grup social care pătrunde pe scena istoriei în vremea Renaşterii, burghezia, şi care a dus la estomparea politică a ideii romane. Dar cazul limbii române intersectează într-un fel foarte aparte cele două logici, este deopotrivă manifestarea unei noi realităţi sociale şi revendicarea paradoxală a ideii imperiale romane. Acest al doilea aspect este cu atît mai pregnant cu cît cîţiva din marii promotori ai limbii române în secolul al XVII-lea sînt ei înşişi alogeni, Vasile Lupu, mitropolitul Dosoftei, Şerban Cantacuzino, Dimitrie Cantemir, Antim Ivireanul. Suprinzător este faptul că limba română irumpe deodată, năvalnic, în cancelarie şi istoriografie, cuprinzînd însă foarte repede şi spaţiul Bisericii, pornind de la predică *(Cazaniile)* şi literatura hagiografică spre cult şi teologie. Ce a determinat domnii şi mitropoliţii acestei epoci să se implice atît de puternic în promovarea transferului cultural spre limba română? Două circumstanţe similare din secolele următoare ne ajută să identificăm o cauzalitate identică. Elenizarea Principatelor în secolul al XVIII-lea şi franţuzirea clasei politice după Unire. Ambele limbi au fost, la rîndul lor, vectorul unei reorientări politice de substanţă.

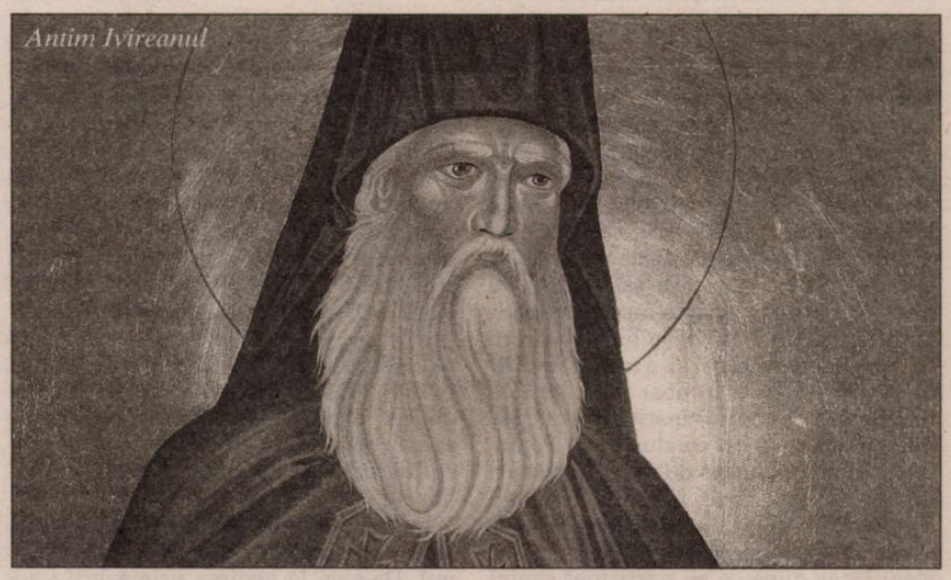
Antim Ivireanul

Contextul deceniilor patru şi cinci din secolul al XVII-lea în Moldova, în care se produce explozia culturală românească prin *Cronica* lui Grigore Ureche, *Cărţile româneşti de învăţătură* patronate de Vasile Lupu (anume *Cazaniile* mitropolitului Varlaam şi *Pravilele împărăteşti*), *Pravila* de la Govora şi *Îndreptarea legii* a lui Matei Basarab trebuie să ne dea cheia acestui fenomen (mai trebuie amintite şi celelalte tipărituri în limba română ieşite din tiparniţa de la Iaşi în acelaşi deceniu: în 1644, „Şiapte taine a besearicii“; în 1645, „Răspunsuri la catehismul calvinesc“, redactate de Mitropolitul Varlaam).

Cel mai important element este confruntarea religioasă a Răsăritului creştin cu fenomenul european al Reformei şi Contrareformei, care a produs pendularea prelaţilor patriarhiei ecumenice între cele două creştinisme occidentale, în funcţie de influenţa politică a acestora în Imperiul Otoman. Consecinţa acestor presiuni ale creştinismului occidental este reînvierea uniatismului, conceput şi ca instrument de combatere a coluziunii dintre Reformă şi creştinismul oriental, dar şi corolar al extinderii teritoriale a Imperiului Roman de naţiune germană sau a regatelor catolice. Reconstrucţia identităţii ortodoxe din regatul Poloniei după proclamarea unirii de la Brest (1596) în jurul cîtorva mari aristocraţi ruteni, al negustorilor levantini din Lvov şi al principilor moldavi din familia Movilă şi-a găsit figura tutelară în marele mitropolit al Kievului, Petru Movilă. Or, particularitatea acţiunii apologetice a lui Petru Movilă în faţa uniatismului, dar şi a Reformei, constă în promovarea limbii latine ca instrument intelectual în formularea identităţii ortodoxe. Sensul general al acţiunii lui Petru Movilă este preluat şi continuat de Vasile Lupu prin convocarea sinodului de la Iaşi (1642, în care este promovată Mărturiserea de Credinţă a lui Petru Movilă) şi, astfel, tematica apologetică devine centrală acţiunii politice a lui Vasile Lupu.

Ortodoxia se formulează ca identitatea politico-religioasă în reacţie la încercările de subordonare sau anexare ale creştinismelor occidentale. Astfel triumfă latina ca instrument intelectual în această mişcare apologetică iniţială. Răspîndirea latinei între intelectualii lumii ortodoxe întăreşte însă fenomenul medieval al romanităţilor politice. Romanitatea vlahilor din orice colţ al sud-estului european, prezentată de unii autori bizantini sau renaşcentişti în mod derogatoriu, devine deodată sursa unei idei politice, care poate concura cu succes romanitatea ecleziastică şi elenofonă a patriarhiei ecumenice sau romanitatea mistică a celei de a treia Rome moscovite. Afirmaţia cronicarului Grigore Ureche „Noi de la Rîm ne tragem“ nu este o neutră observaţie ştiinţifică, ci, prin asumare şi identificare, un program politic. În a doua generaţie de cronicari în limba română, programul creşte în precizia formulărilor. Miron Costin, în *De neamul moldovenilor,* formulează unitatea unui „neam/seminţii“ dincolo de unităţi statale: „Iară acesta împărat Traianu pre aici au venită şi au încunjurată aceasta parte de lume, cum s-au pomenită, şi iei au discălicat neamul, seminţiia care trăieşte pană acum în Moldova şi în Ţara Muntenească şi cît norod ieste în Ardeal cu acesta nume: român.“ De asemenea, Miron Costin insistă asupra etnonimului *român* şi a glotonimului *românește:* „Şi cît au trăit românii, pînă la pustiirea lor de pe aceste locuri deschise şi cît au trăit în munţi, în Maramureş şi pe Olt, tot acest nume l-au ţinut şi îl ţin pînă astăzi, şi încă mai bine muntenii decît moldovenii, că ei şi acum zic Ţara Rumânească, ca şi românii cei din Ardeal. (...) Deşi şi prin istorii, şi în graiul străinilor, şi între ei înşişi, cu vremurile, cu veacurile, cu înnoirile, românii au şi dobîndesc şi alte nume, doar acela care este numele vechi stă întemeiat şi înrădăcinat, adică rumîn, cum vedem. Că, măcar că ne chemăm acum moldoveni, dar nu întrebăm: ştii moldovenește?, ci ştii rumânește?, adică rîmlenește.“

Dimitrie Cantemir

***Petre Guran** este dr. în istorie bizantină al École des Hautes Etudes en Sciences Sociales, cercetător la Institutul de Studii Sud-Est European al Academiei Române.*

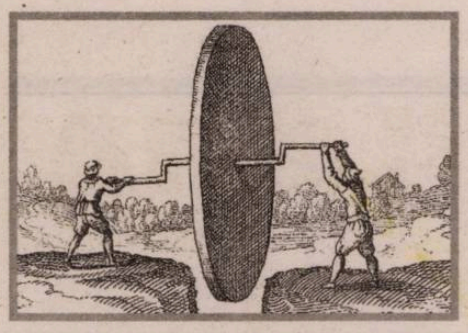

Teodor TIȚĂ

contraintuiția

În derivă

Probabil cea mai mare pierdere pe care o suferă zilele acestea PSD este dispariția cu rapiditate a percepției că poate guverna decent chiar și plutind în zona sa obișnuită de faliment moral. Dacă ne uităm în urmă, vedem că, începînd cu anii 2000, guvernele PSD au livrat creștere economică uneori în ritmuri imposibil de atins pentru țări mai dezvoltate. Campion este cabinetul Năstase, care a preluat la începutul mandatului un PIB de 45 de miliarde de euro și a predat coaliției care i-a urmat un PIB de 61 de miliarde. În doar patru ani de zile. La fel și „cel mai cinstit guvern". Mă refer, evident, la cel condus de dl Ponta. Creștere permanentă dublată de măsuri atît de liberale încît liberalii nominali au sfîrșit absolut năuciți și fără direcție atunci cînd au încercat să își reformuleze identitatea după ce au participat senini la hibridul toxic numit USL.

Sigur, nu este exclusiv meritul PSD, însă e greu să nu recunoști un oarecare pragmatism non-ideologic care i-a făcut pe trimișii partidului la vîrful administrației să dea dovadă de o anume reținere în a arunca trenul de pe șine.

Situația asta pare să se schimbe odată cu instalarea actualului cabinet. Semnalele care vin dinspre Ministerul de Finanțe, și nu numai, arată o derivă a guvernului. Incapabil deocamdată să colecteze venituri la nivelul prognozat și preocupat să stingă tot felul de incendii politice, actualul guvern pare mai degrabă speriat de sarcina pe care o are de îndeplinit. Peisajul este completat și de anunțul recent privind remanierea unui număr semnificativ de miniștri la nici trei luni de la instalarea lor în funcție. Dacă ar fi să fac un pariu, aș zice că portarii și secretarele din ministerele vizate au văzut invitați care au stat mai mult în biroul de ministru decît cei patru care au fost forțați să își părăsească posturile sau au decis că au lucruri mai bune de făcut decît să stea la aceeași masă cu premierul.

În completarea pozei de mai sus, aș aminti paranoia în care se scaldă guvernul. De-abia la venirea primăverii i s-a permis premierului să își numească un purtător de cuvînt, iar anecdotica ce înconjoară miniștrii vorbește despre nevoia de aprobări de la cel mai înalt nivel de partid pentru banale întîlniri cu jurnaliștii. Aprobări care, uneori, întîrzie cu săptămînile sau nu vin niciodată. Altfel, „erorile de comunicare" se succed într-un ritm năucitor și aproape ridicol. Intervențiile halucinante ale ministrului Agriculturii, OUG 13, anunțul (corectat ulterior) privind dublarea salariilor și altele mai mici, dar semnificative, desenează o imagine de nesiguranță și bîjbîială care ar trebui să îngrijoreze măcar la fel de mult pe cît îngrijorează asaltul asupra Justiției.

Am mai menționat în acest spațiu tranzacția pe care o propune PSD întotdeauna cînd ajunge la guvernare: „oferim stabilitate la schimb cu dreptul nelimitat la îmbogățire al unei clase restrînse de indivizi apropiați cercurilor partidului". Ei bine, zilele astea, pînă și o asemenea tranzacție este în pericol. Sînt deja suficiente voci care avertizează că România s-a înscris pe un traseu la capătul căruia se vede dezastrul. Nu neapărat cheltuielile cu salarii sau beneficii pentru angajații din sectorul public sînt cea mai mare problemă, cît absența oricăror măsuri care să justifice astfel de decizii prin creșterea productivității și eficienței actului administrativ.

Riscul pentru România este major, iar pentru PSD, în forma lui actuală, este fatal. Sigur, în afara membrilor de partid și a simpatizanților, soarta PSD ar trebui să ne fie indiferentă. Însă cîtă vreme alternativele sînt slabe și incoerente, devine relevant pentru întreaga societate ce se întîmplă cu acest partid. Mă văd obligat să îi dau dreptate fostului premier Ponta, care remarcă des în ultima vreme cum guvernul are vreo patru piloți și nici unul nu are control pe manșă. PSD are nevoie urgentă de clarificarea mecanismului de decizie în actul administrativ și de separarea puterilor între administratori și politicieni.

Dl Liviu Dragnea a dovedit în doar cîteva luni că poate produce pagube mai mari decît orice estimare prealabilă, iar stilul său de conducere este invalidat de aproape fiecare știre ce vine despre Guvern. La rîndul său, Sorin Grindeanu trebuie să pună mîna pe manșă și să își caute prin vocabular cuvîntul „nu". Antenumitul cuvînt poate fi folosit la numirea miniștrilor, la inițiative de politici publice nediscutate în Guvern și la blocarea de proiecte de lege în Parlament atunci cînd e cazul. Grindeanu a avut norocul (sau ghinionul, depinde de unde vă uitați) să avanseze brusc pe scara ierarhică. Cîtă vreme va mai ocupa funcția aceasta, cu sau fără voia domnului Dragnea, premierul e obligat să dovedească nu numai idei propriii și capacitate de acțiune, ci și curajul necesar pentru a dovedi că merită să supraviețuiască politic și după mandatul acesta.

Și nu supraviețuirea politică a dlui Grindeanu e subiectul, ci păstrarea României în coordonatele pozitive ale creșterii economice și orientării pro-occidentale. Un eșec, în vremurile acestea, va fi de proporții istorice. Și nu va fi uitat sau iertat.

***Teodor Tiță** este jurnalist. Îl puteți găsi la twitter.com/jaunetom.*

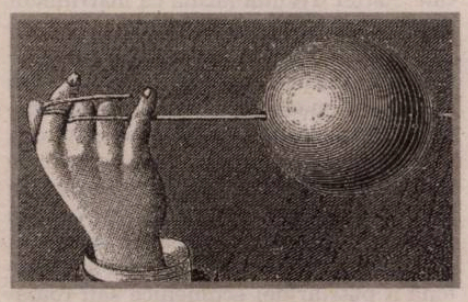

Matei MARTIN

mapamondul de buzunar

Lista lui Juncker

Pe 25 martie se împlinesc 60 de ani de la semnarea tratatului de la Roma prin care s-a instituit Comunitatea Economică Europeană. E un bun prilej de reflecție asupra construcției europene: un moment pentru bilanțuri, dar și pentru planuri de viitor. În urmă cu o săptămînă, Comisia Europeană, prin vocea președintelui Jean-Claude Juncker, a propus cinci perspective asupra consolidării europene. „Cartea Albă" e un document de lucru, un fel de *quest* prin care oamenilor politici și cetățenilor li se propun cîteva parcursuri, cîteva căi pentru viitor. Pe scurt, 1) Europa ar putea continua să funcționeze ca pînă acum; 2) Europa ar putea să se întoarcă la o etapă anterioară a construcției, cînd era doar piață unică; 3) ar putea să continue să se dezvolte, dar cu viteze diferite; 4) o construcție pe bază de obiective strategice clare, pe domenii prioritare, pentru a obține, astfel, rezultate rapide, palpabile; 5) adîncirea integrării, sub sloganul „mult mai mult, împreună".

Așa cum era de așteptat, documentul propus de președintele Comisiei a fost amplu dezbătut în statele europene. Încă nu s-a configurat o opțiune dominantă. Ceea ce e sigur e că Franța și Germania par să prefere calea „Europei cu mai multe viteze". „Cei care vor mai mult să facă mai mult" ar fi principiul de funcționare a Uniunii, așa cum și-o imaginează François Hollande și Angela Merkel. Asta nu e o surpriză. Europa „cercurilor concentrice" există deja: zona euro și Spațiul Schengen ilustrează exemplar această realitate. Problema e punerea în practică a acestui principiu. Deocamdată, funcționează de parcă cineva ar apăsa pedala de accelerație în timp ce alții se străduiesc, cu disperare, să frîneze.

Chiar și organizarea unui „mini-summit" la Versailles, la care au participat doar patru state (cele mai mari economii, excluzînd Marea Britanie, care oricum e pe cale să părăsească Uniunea), indică o separare. Franța, Germania, Italia și Spania nu au luat decizii majore la Versailles. Dar și-au organizat un forum (exclusiv) de dezbatere. Se fondează un nou club? O „bisericuță" a celor puternici? Deocamdată, „locomotivele" Europei, adică Germania și Franța, vor să păstreze inițiativa.

O primă observație cu privire la „Cartea Albă" propusă de Juncker: cuvîntul extindere a fost evacuat din discursul asupra viitorului european. La vîrful eșafodajului, decidenții par să nu-și mai pună problema acceptării de noi state membre. Semn că s-a cam terminat cu încrederea și cu optimismul anilor 2000. În al doilea rînd: liderii Uniunii nu par să aibă vreo idee despre cum ar trebui să arate această construcție. Nu e nimic vizionar sau măcar ambițios în planurile pe care le elaborează. Nu e nici măcar gîndire strategică, e doar management de criză.

Europa „cercurilor concentrice" există deja: zona euro și Spațiul Schengen ilustrează exemplar această realitate.

Starea de spirit e într-adevăr apăsătoare. Problema refugiaților, crizele economice pe care le parcurg Grecia și Spania, înapoierea economică și socială a unor state precum România și Bulgaria, în fine, ieșirea Marii Britanii din Uniunea Europeană erodează nu doar încrederea cetățenilor în liderii politici de la Bruxelles, ci și sensul, rostul, rațiunea de a fi a Uniunii.

Euroscepticismul a contaminat o bună parte a continentului. În Ungaria și în Polonia, politicieni conservatori, național-populiști discreditează aproape sistematic valorile pe care s-a fondat Uniunea Europeană, iar în Franța, unde peste puțin timp vor avea loc alegeri prezidențiale, Marine Le Pen are șanse să cîștige cursa electorală cu un discurs antieuropean pronunțat. Apropo: alegerile prezidențiale din Franța și alegerile legislative din Germania pun, deocamdată, în paranteză orice decizie majoră cu privire la viitorul construcției europene. Nici o decizie importantă nu va putea fi luată pînă după încheierea acestor momente electorale decisive. 2017 va fi probabil un an al reflecției, al recalibrărilor și al redefinirii europene.

Termenul-cheie, încă nerostit, în această dezbatere e solidaritatea. Și tocmai solidaritatea, un principiu fondator al Uniunii Europene, a devenit un termen polisemantic. Una se înțelege la Bruxelles sau la Berlin prin solidaritate și cu totul altceva la Atena, la Budapesta sau la Viena. Poate a venit vremea să clarificăm sensul acestui cuvînt.

Pentru care familie?

Texte și opinii de:

- Ovidiu ANEMȚOAICEI (consultant în domeniul egalității de gen)

„Corpurile familiei, între real și analitic“

- Daniel BENGA (preot și profesor)

„Familia creștină în lumina tradiției ortodoxe“

- Andrei CHIȘCU (psiholog)

„Amintiri din copilăria mea“

- Romanița IORDACHE (expertă pe tematica nediscriminării)

„Familia ne-o definim noi“

- Raluca POPESCU (sociolog)

„Stabilă și solidară, de voie, de nevoie“

- Adina ROSETTI (scriitoare)

„Desen de familie“

argument

Statistici, mentalități, deziderate

Ideea unui Dosar despre familie nu ne-a venit, neapărat, pornind de la intenția de modificare a articolului 48 din Constituție, conform căruia familia este bazată pe căsătoria liber consimțită între soți (grupul de inițiativă cetățenească ce a propus acest lucru dorind să redefinească familia ca fiind bazată pe căsătoria liber consimțită între un bărbat și o femeie, argumentul lor principal fiind că actuala formulare este una ambiguă, care ar putea permite încheierea căsătoriilor între persoane de același sex – deși Codul Civil definește clar instituția căsătoriei și articolul nu poate fi interpretat pentru a reglementa aceste căsătorii).

Acesta a fost, poate, doar unul dintre punctele de plecare. Motivația Dosarului este, însă, observarea unor schimbări în realitatea vieții de familie din jurul nostru, care am considerat că merită luate în seamă și comentate. Desigur, așa cum reiese din articolul introductiv al Ralucăi Popescu, conform sondajelor, încrederea în familie nu prea s-a modificat, la noi, și nici rata nupțialității nu a scăzut (doar vîrsta la care căsătoriile se întîmplă a urcat), așa cum nici cea a divorțurilor nu a crescut atît de semnificativ.

Toate, însă, la nivel cantitativ, al statisticilor. Din perspectiva mentalităților și a situațiilor cu care ne întîlnim cu toții, lucrurile, cred, s-au schimbat. Să fii divorțată, de pildă, și să-ți crești singură copilul, cum se întîmplă în multe cazuri din jurul meu, nu mai e o calamitate, o situație înfierată de societate (cum era, de pildă, în copilăria mea, pe vremea comunistă). De asemenea, să fii o familie în fapt, dar fără acte (să conviețuiești cu un partener și să-ți crești împreună cu el copiii) nu mai e, nici asta, ceva neobișnuit. Și, de ce nu, dacă ai o altă orientare sexuală, să trăiești alături de partenerul de același sex.

Ajungem, însă, la întrebarea: ce (mai) înseamnă o familie, astăzi? Mai e „valabilă“ imaginea Disney cu care am crescut, și anume mama, tata și cei doi copii, eventual fată și băiat, și două perechi de bunici veșnic disponibili? Un răspuns posibil ar fi „poate“, dar mai curînd la nivel de deziderat. În practică, există familii mult mai mici, alcătuite doar dintr-un părinte și copilul lui, sau mult mai mari și mai complexe, gen clan. Sau chiar, împingînd lucrurile dincolo de delimitări sociologice și antropologice, un grup de oameni care se întrajutorează, își împart bunurile și au grijă unii de alții.

Am ajuns prea departe, desigur. Ideea e că, odată ce problemele economice și juridice sînt reglementate, ar fi frumos ca membrii unei familii, oricare ar fi ei, să împărtășească din deziderateles familiei creștine, despre care scrie părintele Benga în articolul său: să se străduiască, o viață dacă se poate, să se „smerească“ și să se „jertfească“ pentru ceilalți membri ai ei. Și să-i iubească. (**Iaromira Popovici**)

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Cititori, fiți ascultători! În fiecare joi, de la ora 18,30, la emisiunea Timpul prezent. *O dezbatere pornind de la Dosarul revistei* Dilema veche, *moderată de Adela Greceanu și Matei Martin. Ne puteți asculta pe frecvențele Radio România Cultural sau online la www.radioromaniacultural.ro.*

Raluca POPESCU

Stabilă și solidară, de voie, de nevoie

Familia reprezintă un suport fundamental și deține o importanță majoră pentru români. Toate cercetările indică faptul că familia ocupă primul loc în viețile indivizilor, indiferent de gen, vîrstă sau de status-ul socio-economic. Ca și în trecut, cei mai mulți dintre conaționalii noștri consideră în continuare că familia este cel mai important reper în viețile lor, principala sursă de satisfacție și de sprijin.

O astfel de atitudine nu are nimic special: și pentru indivizii din alte țări familia este cea mai importantă. Românii au, însă, un nivel foarte ridicat și constant în timp al atașamentului, în ciuda transformărilor profunde care au avut loc la nivelul familiei. Deși confruntată cu multe provocări economice și valorice cărora a trebuit să le facă față, familia a rămas o instituție socială la fel de solidă. Desigur că familia de astăzi nu e la fel ca aceea de dinainte de 1990 și nici măcar ca aceea din anii 2000 – i s-au modificat structura, funcțiile, standardul economic și stilul de viață –, însă majoritatea românilor o valorizează la fel și se bazează pe ea, poate chiar mai mult decît în trecut.

Caracteristici demografice

Conform datelor de la recensămîntul din 2011, 46% din populația României este căsătorită. Aproape 30% din bărbați și 18% din femei nu au fost căsătoriți niciodată. Ponderea femeilor divorțate este de 5,9% și a bărbaților de 4,5%. Ponderea femeilor văduve este de asemenea mai ridicată comparativ cu cea a bărbaților (18% față de 5%), pe fondul speranței de viață mai ridicate la femei.

Modelele familiale alternative nu dețin o pondere importantă. Uniunile consensuale sînt mai degrabă opțiuni provizorii. La recensămintele din 2002 și 2011 s-au înregistrat 3-4% uniuni consensuale. Estimările pe baza datelor de anchetă sînt mai mari (merg pînă la 7-8%), însă, chiar și în aceste condiții, procentul este mult inferior țărilor occidentale.

Dimensiunea medie a gospodăriei în România este de 2,66 persoane, în scădere față de valoarea de 2,92 membri de la recensămîntul din 2002. Familiile extinse, multigenerționale, reprezintă o minoritate (7% din totalul gospodăriilor), dar dețin o valoare crescută comparativ cu restul țărilor europene. Modelul familial cel mai răspîndit este cel al cuplurilor cu un copil, peste jumătate dintre familii fiind de acest tip.

Românii se căsătoresc mai tîrziu decît în trecut, dar nu neapărat mai puțin. Rata nupțialității este în continuare peste media europeană, fără să se poată vorbi de o tendință descendentă clară: pornind de la 8,3 căsătorii la mia de locuitori în 1990, nupțialitatea ajunsese la 5,85 căsătorii la mie în 2001, pentru ca pînă în 2007 să crească abrupt la 8,8 la mie, iar în prezent să fie din nou 5,9 căsătorii la mia de locuitori.

Dacă nupțialitatea a avut o evoluție mai degrabă oscilantă, vîrsta medie la prima căsătorie înregistrează o tendință ascendentă clară. În anul 2015, aceasta este de 27,4 ani pentru femei și de 30,6 ani pentru bărbați, în creștere cu cinci ani și jumătate față de 1990, la ambele sexe.

În ciuda opiniei care domină discursul public și politic cum că familia românească este în pericol să se destrame, divorțialitatea se caracterizează printr-o mare stabilitate în timp și se situează la un nivel mediu, chiar scăzut în Europa. Ea are aceleași valori (între 1,2 și 1,7 divorțuri la mia de locuitori) încă din anii 1960 în România. În 2015 este de 1,42 divorțuri la 1000 de locuitori, exact cît era și în anul 1990.

„Tu nu ești pentru mine decît un băiețaș, aidoma cu o sută de mii de alți băieței. Iar eu nu am nevoie de tine. Și nici tu nu ai nevoie de mine. Eu nu sînt pentru tine decît o vulpe, aidoma cu o sută de mii de alte vulpi. Dar dacă tu mă îmblînzești, vom avea nevoie unul de altul. Tu vei fi, pentru mine, fără seamăn în lume. Eu voi fi, pentru tine, fără seamăn în lume…"

ANTOINE DE SAINT-EXUPÉRY,
Micul prinț

Conaționalii noștri au mai puțini copii decît în trecut, pe care îi fac la vîrste mai înaintate. Nivelul de trai scăzut este unul dintre factorii care conduc la concentrarea resurselor părinților pentru îngrijirea unui singur copil, însă la această tendință contribuie și schimbările valorice mai generale, întîlnite în majoritatea societăților contemporane. Rata totală a fertilității a scăzut de la 1,83 copii pe femeie în 1990 la 1,58 copii pe femeie în 2015, fiind o valoare medie la nivel european. Se poate constata o ușoară redresare a fertilității în ultimii ani comparativ cu începutul anilor 2000, cînd s-a atins și minimul istoric (1,27 copii pe femeie în anul 2002). Vîrsta medie la prima naștere în România este de 27 de ani, cu aproape cinci ani mai ridicată față de 1990, dar rămîne una dintre cele mai scăzute din Europa (media europeană fiind de peste 30 de ani).

Majoritatea copiilor se nasc în interiorul familiilor legal constituite, nu în familii alternative, cum se întîmplă în multe țări din Europa. Nașterile în afara căsătoriei reprezintă 31% din totalul nașterilor, valoarea fiind sub media UE de 40%, dar aproape dublă față de valoarea de 17% din 1993, cînd s-a înregistrat prima dată la noi acest indicator. În unele țări nașterile în afara căsătoriei reprezintă chiar majoritatea (de exemplu, Bulgaria – 58%, Slovenia – 58%, Norvegia – 56%, Suedia – 55%, Danemarca – 54%, Portugalia – 51%).

Familia tipică din România este așadar familia legal constituită, care se întemeiază relativ devreme (comparativ cu alte țări din Europa) *și care are puțini copii* (de regulă, unul singur). Uitîndu-ne în dinamică la ce s-a schimbat în toată perioada de după Revoluție, putem spune că *indivizii se căsătoresc mai tîrziu, divorțează aproximativ în aceeași măsură ca în trecut, fac mai puțini copii, la vîrste mai înaintate, și trăiesc în gospodării mai restrînse*. O parte în creștere preferă modelele alternative de familie, fără să reprezinte însă o tendință de schimbare semnificativă în societate.

Relațiile de familie

România menține modelul relațiilor strînse dintre generații prin care se caracteriza și în trecut. Peste jumătate dintre părinți declară că se văd aproape zilnic cu copiii lor, deși nu locuiesc în aceeași gospodărie. De asemenea, peste jumătate dintre copii declară că se văd cu părinții cu care nu mai locuiesc împreună cel puțin o dată pe săptămînă. Frecvența contactelor este mai ridicată decît în țările Europei vestice, la nivele asemănătoare cu celelalte state estice. Totuși, cele mai frecvente contacte părinți-copii se întîlnesc în țările sudice (Italia, Grecia, Cipru, Spania și Malta), modelul familiei foarte unite din aceste țări fiind deja un clișeu, inclusiv la nivelul opiniei publice.

Contactele sînt relativ frecvente și cu celelalte rude, peste 40% declarînd că se văd și peste 60% că vorbesc prin telefon sau Internet cel puțin săptămînal. Prietenii și vecinii joacă, de asemenea, un rol important în viața indivizilor, România înregistrînd cea mai ridicată pondere la frecvența contactelor directe cu aceștia: 68% se văd aproape zilnic, aproape 90% cel puțin o dată pe săptămînă.

Viața domestică

Modelul preferat de români este familia egalitară, în care nu contează cine conduce și deciziile sînt luate de comun acord între parteneri. Tradiționala diviziune a muncii domestice în funcție de gen este menținută, dar cu diferențe mai mici decît în trecut și la nivele medii în context european. Femeia este în continuare mai implicată în responsabilitățile casnice, dar are și o putere de decizie mai ridicată în privința administrării lor.

Și bărbatul este destul de implicat în treburile gospodărești, în special în cele legate de îngrijirea persoanelor dependente. Peste jumătate dintre români (68% din femei și 41% din bărbați – diferența de gen de 17 puncte procentuale fiind cea mai scăzută din UE) sînt implicați în prepararea hranei și în alte treburi casnice. Aproximativ o treime dintre indivizi sînt implicați zilnic în îngrijirea copiilor, valoarea fiind la nivelul mediei europene. 8% declară că se ocupă cu îngrijirea vîrstnicilor sau a persoanelor cu dizabilități ca activitate curentă, valoarea fiind, cu excepția Spaniei și Lituaniei, cea mai ridicată din UE.

Egalitatea de gen din gospodăria românească este însă o egalitate „de nevoie", fortată de nivelul de trai scăzut. Muncile casnice sînt performate de către membrii familiei pentru că românii nu își permit să apeleze la servicii specializate. Grădinița este singurul serviciu public larg accesat, externalizarea sarcinilor domestice fiind mai degrabă o excepție (de exemplu, mai puțin de 5% apelează la o bonă sau la servicii de menaj).

În ciuda implicării în gospodărie, și deci a petrecerii unui timp îndelungat aici, cea mai importantă problemă resimțită este chiar aceea a timpului petrecut în familie. Peste 40% consideră că petrec prea puțin timp cu familia, valoarea fiind cea mai ridicată din UE. Și acest lucru indică suprasolicitarea cu treburi casnice, care, evident, nu sînt percepute ca timp petrecut în familie.

Sursa de satisfacție și sprijin

Familia este principala valoare pentru cei mai mulți dintre români și reprezintă aspectul vieții care le oferă cea mai mare satisfacție, urmată de muncă și de religie. România are o medie a satisfacției față de familie de 8,3 pe o scală de la 1 la 10 (EQLS, 2012), ceea ce în context european reprezintă o valoare ridicată. Analizele în timp demonstrează stabilitatea acesteia, peste 85% din populație declarîndu-se mulțumită și foarte mulțumită de viața de familie în fiecare an din 1990 încoace.

Familia oferă sprijin pentru mai toate situațiile dificile: boală, probleme personale, pierderea locului de muncă, nevoie urgentă de bani, sentimentul de nefericire. Comparativ cu celelalte țări europene, România deține cele mai ridicate valori ale ajutorului din partea familiei pentru o problemă personală (84%) sau pentru momentele de tristețe și dezamăgire (70%).

Familia solidară, pe care indivizii se bazează aproape în orice situație și de la care primesc cea mai mare satisfacție, indică nu numai persistența unui model cultural tradițional, ci și a unui nivel de trai scăzut în societatea românească.

Notă: Sursa datelor prezentate: pentru indicatorii demografici – baza de date Tempo (INS) și baza de date Eurostat, pentru indicatorii de anchetă – European Quality of Life Survey 20.

***Raluca Popescu** este doctor în sociologie, conferențiar universitar la Facultatea de Sociologie și Asistență Socială, Universitatea din București, și cercetător științific la Institutul de Cercetare a Calității Vieții al Academiei Române.*

Andrei CHIȘCU

Amintiri din copilăria mea

Mi-am petrecut anii copilăriei într-o familie tipică, într-un apartament tipic, construit în anii '70, într-un cartier-dormitor, cu blocuri înalte, din perioada ceaușistă, cu doi părinți, veniți din provincie (de la țară) în București la sfîrșitul adolescenței lor, muncitori, fiecare în întreprinderi de stat, unde lucrau în ture, de luni pînă sîmbătă.

Pe scara blocului eram foarte mulți copii, de vîrste apropiate (numai la etajul nostru, cu patru apartamente, eram șase copii), iar în cartier cei mai mulți dintre noi eram colegi de clasă sau de școală. De luni pînă sîmbătă, după școală și temele de făcut acasă, timpul nostru liber era, în mare măsură, umplut de această rutină plăcută a socializării fără agendă, în „grupul de egali", cu ceilalți copii. Timp în care părinții încercau să lupte pe diverse fronturi pentru asigurarea celor necesare: statul la cozi, gătitul, spălatul de mînă, călcatul. Cam ce făceau toate familiile, ce făceau toți părinții. Familii tipice, familii uniforme. În care abaterile de la normă ieșeau în evidență. De exemplu, familiile cu un singur părinte, fie pentru că celălalt era decedat, fie pentru că divorțaseră, lucru destul de rar atunci.

Momentul de familie este marcat în amintirile mele de faptul că duminica ne așezam cu toții la masă din bucătărie: mama, tata și eu. Nu era întotdeauna plăcut, din pricina tensiunii care plutea

Oamenii se văd, se aud, petrec timp împreună, se ceartă, se supără, se împacă, se emoționează, plîng.

între mama și tata, între mama și mine, între mine și tata, care voia cu orice chip să mă facă să mănînc mîncarea aia, pentru care se luptaseră atît (deși nu mi-au spus-o niciodată!) și care trebuia să mă facă om.

Cele mai plăcute momente erau duminicile în care, împreună cu părinții sau doar cu mama, schimbînd două autobuze, mergeam în cartierul Macarale, la familia verilor mei, acasă, unde puteam să ne jucăm, în casă sau afară.

Vara ieșeam duminica dimineață, în familia lărgită, cu părinții și familiile verilor mei, pe malul lacului Cernica, unde tații făceau grătar, mamele puneau masa pe păturile întinse pe jos și făceau salată, vorbeau vrute și nevrute, croșetau, în timp ce noi ne bălăceam sau rămîneam muți de uimire, privindu-l pe vărul nostru mai mare (care făcea înot de performanță) cum dispărea în linia orizontului, înotînd în stilul fluture.

Familia lărgită, în deplasare, sau viața la țară

În vacanța de vară, ca cei mai mulți dintre noi, în acea vreme, mergeam la țară, în Oltenia, la bunica, femeie care, la 60 de ani, ținea singură o gospodărie cu animale, grădini și pămînt de lucrat (satul ei scăpase colectivizării). Acolo nu prea era timp de joacă, trebuia să facem lucruri destul de practice: să ajutăm la udatul grădinii, la adusul lemnelor pentru foc, să dăm de mîncare la păsări, să ducem vaca la păscut (o aventură!) și s-o aducem înapoi. Odată întorși acasă, seara, recompensa supremă era prima cană de lapte proaspăt muls, călduț și cu spumă, pe care ni-l dădea să-l bem, nouă, copiilor harnici. Apoi, bunica ne așeza pe toți la masa rotundă, joasă, în prispă, punînd în farfurii cel mai bun borș de legume făcut în ulcea de lut, în vatră. Lîngă cîte o bucată de pîine, una din cele douăzeci cu care veneau părinții noștri de la oraș, pentru că la țară pîinea se dădea pe cartelă.

Sentimentul de comuniune pe care ni-l dădeau întîlnirile de duminică de pe malul lacului Cernica și serile de la masa din prispa bunicii Pampu este strîns legat, în memoria mea afectivă, de ideea de familie. În care oamenii se văd, se aud la telefon, petrec timp împreună, se ceartă, se supără, se împacă, se emoționează, plîng (bunica, însoțindu-ne la cursa de 5 dimineața, plîngea întotdeauna cînd plecam înapoi, la București, și o lăsam singură), se ajută, fac ca relațiile să aibă sens, iar persoanele să capete importanță pentru noi. Iar după un timp, aceste relații ne dau un sentiment de apartenență și ne ajută să dezvoltăm relații emoționale pozitive cu alte persoane. Este o zestre, cea mai importantă moștenire, care nu se poate dezvolta în izolare, ci în interacțiunea repetată cu cel puțin o persoană atentă și sensibilă la nevoile copiilor.

Civilizația occidentală, din care facem parte, la rîndul nostru, a cunoscut, în privința relațiilor pe care le are un copil, în primii ani ai dezvoltării, o mutație semnificativă, care nu a ținut cont întotdeauna de nevoile noastre biologice. Dacă în urmă cu 25 de ani fiecărui copil de vîrstă preșcolară îi erau „dedicați" patru adulți, astăzi, în lumea profesioniștilor educației și a părinților, este considerat ca fiind acceptabil un raport de un adult la patru-cinci copii.

Familia extinsă, cuprinzînd bunici, unchi, mătuși, oferea copiilor, în condițiile unor interacțiuni constante și consistente, mai multe oportunități pentru dezvoltarea capacității de a depăși și a face față adversităților, de dezvoltare a unor resurse psihologice și, în același timp, o diversitate de modele de interacțiune socială.

În această privință, cei mai vulnerabili depind de cei mai puternici și au nevoie de sprijinul lor: copiii de părinți, bunici sau de cei care le poartă de grijă; părinții, la rîndul lor, de un sistem social și politic care să susțină nevoile și drepturile părinților în îngrijirea copiilor, respectîndu-le, în același timp, demnitatea umană, dreptul de a alege dacă doresc să aibă un copil.

Istoria recentă a României, cînd Ceaușescu, odată venit la putere în 1965, a pus în practică politica sa pro-natalistă, a fost marcată de politici abuzive și degradante față de dreptul femeii de a fi stăpînă pe propriul corp, de a avea acces la contracepție și planificare familială, interzicînd avorturile (decretul 770/1966) și limitînd, prin decretul 779/1966, desfacerea căsătoriei la condiția „în cazuri excepționale". Impactul acestor două măsuri asupra familiei și sănătății mintale a populației din România e greu de estimat, dar ele ne urmăresc și astăzi. Oficial, au fost înregistrate peste 10.000 de victime ale avorturilor clandestine, în realitate numărul acestora fiind cu mult mai mare (vezi documentarul TVR *Copiii patriei* din seria „Adevăruri despre trecut", coordonat de prof. Lavinia Betea). Generațiile de copii nedoriți născuți din 1967 pînă în 1972 și după aceea, în toată perioada comunistă, „decreteii", reprezintă un tragic experiment social, fără precedent.

Mulți dintre cei născuți în această perioadă au venit pe lume nedoriți de mamele, de tații, de familiile lor. Sub povara „eu n-ar fi trebuit să mă nasc", au venit pe lume, au crescut și și-au întemeiat, la rîndul lor, familii, în care mulți se străduiesc să nu transmită copiilor lor propriile traume familiale.

Industrializarea forțată, pusă în aplicare de Ceaușescu, prin strămutarea tinerilor de la sat la oraș, a reprezentat o altă măsură care, rupînd legătura de vecinătate cu familia lărgită, a dus la slăbirea coeziunii acesteia.

În perspectiva unui trecut recent atît de dureros, este îngrijorătoare tendința de modificare a Constituției pentru redefinirea familiei și nerăbdarea oamenilor politici de a instrumentaliza un astfel de subiect.

Părinții, familiile de azi au nevoie de semnale care să încurajeze toleranța, acceptarea diferențelor, dialogul, răbdarea (despre care și Biserica ne vorbește!), pe care copiii să le poată prelua, mai apoi, ca modele de comportament.

„Voi nu vă asemănați întru nimic cu floarea mea, voi încă nu sînteți nimic. Pe voi nimeni nu v-a îmblînzit, precum nici voi n-ați îmblînzit pe nimeni. Sînteți precum era și vulpea mea. Nu era decît o vulpe, aidoma cu altele, o sută de mii. Eu însă mi-am făcut din ea un prieten, iar ea acum nu are seamăn în lume."

ANTOINE DE SAINT-EXUPÉRY,
Micul prinț

Starea de bine privește întreaga familie

Descrierile multor prieteni, precum și a mea, privind acele timpuri conțin imaginea idilică a copilăriei perfecte. Însă tocmai acest lucru atrage atenția asupra rupturii relațiilor – familia trebuie privită ca un întreg, iar fericirea ei nu poate să fie doar fericirea unui membru, așa cum nu poți spune despre un organism că este sănătos atunci cînd inima funcționează bine, însă rinichii și ficatul sînt bolnave.

Părinții noștri ne-au ascuns multora dintre noi dramele prin care treceau (lipsa alimentelor, statul la cozi...), făcîndu-le să pară obișnuite, acceptabile, permițîndu-ne să construim această imagine idilică, așa cum Guido (Roberto Benigni, *La vita è bella)* îi prezintă fiului său realitatea odioasă a anilor '40 ca pe un joc. În realitate, relațiile cu ei se bazau pe frică (copilul nu trebuie să afle și să spună altora ce credem, ce gîndim, ce facem) și pe minciună (să păstrăm aparența fericirii). Unii, însă, s-au prefăcut atît de bine încît, pentru a da un sens realității înfiorătoare, au ajuns să creadă (și cred în continuare).

(Mulțumiri soției mele pentru sprijin și sugestii.)

***Andrei Chișcu** este psiholog clinician.*

Daniel BENGA

Familia creștină în lumina tradiției ortodoxe

Pentru creștinism, omul este cununa creației, fără existența sa nimic din cele create neavînd rost. Însă nu este vorba doar despre om în general, ci despre omul identificat ca bărbat și femeie. Dumnezeu a săvîrșit o taină extraordinară prin crearea lui Adam și a Evei în rai, binecuvîntînd „familia paradiziacă", poruncindu-le să crească, să se înmulțească și să umple pămîntul (Facere 1, 27-28). Astfel, creat de Dumnezeu după chipul său, omul avea un destin teocentric, acela de a rămîne în comuniune deplină cu Creatorul său. Nici un sistem de gîndire umană nu îi acordă omului demnitatea și valoarea pe care i-o acordă credința creștină, anume de a purta în sine „chipul lui Dumnezeu". Altfel spus, la fiecare naștere a unui om pe pămînt, Dumnezeu își imprimă încă o dată chipul Său în lume. Destinul uman, din punct de vedere creștin, este acela de a atinge asemănarea cu Dumnezeu, în bine, în iubire, în bunătate, în libertate etc.

Această viziune originar iudaică asupra omului și asupra familiei a fost preluată și înălțată în creștinism. Asemănînd unirea dintre bărbat și femeie cu unirea dintre Hristos și Biserică, una din cele mai mari taine ale istoriei mîntuirii, Sfîntul Apostol Pavel numește însoțirea acestora „taină mare" (Efeseni 5, 32). Așa cum Hristos conduce Biserica spre mîntuire, tot la fel destinul familiei creștine este sfințenia vieții soților. Creștinismul cunoaște două căi de asumare a vieții binecuvîntate de Dumnezeu: familia și monahismul. Marele teolog rus Paul Evdokimov spunea că „sfințenia monahală și sfințenia conjugală sînt cei doi versanți ai Taborului; culmea și a unuia și a celuilalt este Duhul Sfînt. Cei ce ating vîrful prin una sau prin alta dintre cele două căi intră în «odihna lui Dumnezeu, în bucuria Domnului»". (Paul Evdokimov, *Taina iubirii. Sfințenia iubirii conjugale în lumina tradiției ortodoxe*, Ed. Christiana, București, 1994, p. 94) Așadar, ne căsătorim ca să ne mîntuim. Iubirea mirilor, binecuvîntată în cadrul Tainei Cununiei, trebuie să sporească și să crească, să devină o flacără vie arzătoare.

Spuneam mai sus că arhetipul spiritual al căsniciei este relația dintre Hristos și Biserică. Bărbatul devine cap al soției și al familiei nu în virtutea puterii sale fizice sau intelectuale, ci prin faptul că se smerește, se jertfește și este gata să-și dăruiască viața pentru soția și familia sa, precum Hristos și-a dat-o pentru Biserică. Văzînd această jertfă, soția trăiește cu acea teamă sfîntă de a nu-l supăra pe soțul care o iubește atît de mult, fiind astfel chemată la aceeași jertfă și smerenie la care este chemată Biserica de către Hristos. Aceasta este taina familiei creștine. Atunci cînd în centrul familiei este prezent Dumnezeu și iubirea Sa, aceasta devine un organism în care pulsează veșnicia.

Destinul familiei în tradiția ortodoxă este marcat de conținutul slujbei cununiei, care are, între altele, în centrul său punerea inelelor în mîini, unirea mîinilor mirilor, precum și așezarea și luarea cununiilor de pe capetele acestora. Așezarea cununiilor este pregustarea unui act eshatologic. Așa cum martirii și asceții au primit cununile victoriei la sfîrșitul vieții trăite pentru Hristos, tot așa celor doi miri le este promisă cununa victoriei din partea lui Dumnezeu: „Doamne Dumnezeul nostru, cu mărire și cu cinste încununează-i pe dînșii". De aceea, la sfîrșitul slujbei se iau cununiile, care le-au fost doar promise, ele fiind încredințate lui Dumnezeu: „Primește cununile lor în împărăția Ta, păzindu-i curați, fără prihană și neasupriți în vecii vecilor".

Această rugăciune rostită de preot spre finalul slujbei nu arată terminarea luptei, ci abia începutul ei. Această străduință pentru o viață sfîntă, în iubire, adevăr, înțelegere și credință, este dusă de soț și soție împreună cu Hristos. Altfel spus, în actul căsătoriei, cei doi miri pornesc în călătoria comună a unei vieți de asceză, de sfințenie și de ascultare, pentru a primi în cele din urmă cununa biruinței din partea lui Hristos. Acest drum spiritual marcat de căderi și ridicări, de însoțirea îngerilor, dar și de invidia diavolilor, este reprezentat foarte frumos în pictura mînăstirilor din Bucovina sub forma celebrei *Scări a raiului*, în capătul căreia așteaptă Hristos cu cununa pregătită. Însă o primește doar cel care urcă pînă la capăt, cel care nu a încetat să adauge iubire peste iubire, osteneală peste osteneală, dorință peste dorință, bunătate peste bunătate, har peste har.

Familia creștină se lovește însă de realitatea experienței practice a umanității căzute și nu poate trăi deplin, din feluritе motive, înălțimea acestei chemări. Cel mai mare dușman al familiei creștine este egoismul personal, dublat de nesinceritatea și orgoliul soților, care sînt cauzele destrămării multor căsnicii. Mîntuitorul Hristos, care în Cana Galileii a preschimbat apa în vin, poate însă schimba orice criză familială într-o speranță nouă, poate aduce bucurie acolo unde amenință lipsurile și tristețea, poate aduce lumină acolo unde este întuneric.

***Daniel Benga** este profesor de istoria bisericii la Facultatea de Teologie Ortodoxă din București și preot la Biserica „Sfîntul Ștefan – Cuibul cu Barză" din Capitală.*

Adina ROSETTI

Desen de familie

Anul trecut am scris, tot pentru *Dilema veche*, un articol despre cum arată familia mea – mai bine zis, despre cum s-a destrămat și apoi s-a reașezat – în urma căruia am primit foarte multe mesaje; se pare că multe femei s-au recunoscut în experiențele mele, în lupta de a lua o asemenea decizie, în zbuciumul unui divorț, negocierile de „împărțit copiii" pe zile, ore și săptămîni de vacanță, strălucirea, dar și suferințele vieții de „mamă singură". Am fost impresionată de mesajele astea, dar și cumva întristată, pentru că încă speram, în mod romantic, că fericirea există și e după colț. Însă colțul ăla devine tot mai îndepărtat, ca finalul unui basm care se lungește la nesfîrșit, pînă cînd îți dai seama că e doar o iluzie care te face să mergi mai departe. Poveștile reale sînt mai degrabă ca în romanele sfîșietoare ale Zeruyei Shalev sau în cele destul de didactice ale lui Alain de Botton, în care cel mai bun lucru care i se poate întîmpla unui cuplu este acceptarea calmă, la capătul unor nenumărate încercări.

Acum aproape patru ani, am inaugurat seria vacanțelor de vară împreună cu părinții mei – îmi era destul de greu să plec doar eu cu doi copii încă mici, așa că familia noastră înjumătățită s-a completat de atunci cu cei doi bunici. La hotelul bulgăresc la care am stat, fetița mea s-a împrietenit cu o alta, venită tot din România. Într-o după-amiază leneveam pe un șezlong la piscină, iar ele se jucau pe margine, cu picioarele în apă. „A, ce tare că ai tăi sînt divorțați! Și mami a mea ar vrea, da' n-are permis de conducere", a spus fetița numărul 2. „La noi, numai tati are permis și-atunci, dacă ar divorța, n-am mai putea să plecăm cu mașina în vacanță... " A mea a stat cîteva momente pe gînduri și-apoi a răspuns: „Păi da... Mami a mea are permis de conducere, poate să divorțeze." Un argument perfect valid, m-am gîndit, cît de simple par aceste decizii prin ochii copiilor. Habar n-am ce s-a întîmplat cu fetița numărul 2 și cu părinții ei, dacă mama ei și-a luat în cele din urmă permisul de conducere ca să poată divorța. Poate că a fost doar o glumă copilărească, sau poate că nu...

Am asistat apoi la numeroase alte discuții între copii, pe marginea divorțurilor părinților, care ar putea figura cu succes într-o compilație de tipul „copiii spun lucruri trăsnite". Fiică-mea întreabă constant alte mame dacă „au un iubit". Vrea să afle cum stabilesc alți „divorțați" programul copiilor, dacă și alți copii se plimbă între două case și două familii și după ce algoritm își petrec vacanțele cu fiecare dintre părinți. O enervează îngrozitor răspunsul standard „pentru că nu ne mai înțelegeam", la întrebarea obsesivă „de ce ați divorțat", are nevoie de detalii și motive concrete. Și pun pariu că nu mai crede de mult în *happy end*-urile din povești cu „și au trăit fericiți pînă la adînci bătrînețe". Îmi imaginez conversațiile pe care le vor avea copiii ăștia cînd se vor face mari și vor ieși la întîlniri: „Și, tu cîți ani aveai cînd au divorțat ai tăi?" Mă întreb dacă se vor putea stabili într-un singur „acasă" sau vor simți săptămînal nevoia să-și facă bagajele și să plece către un celălalt „acasă". Dacă faptul că au auzit mereu două variante de adevăr le va dezvolta gîndirea critică sau îi va confuza definitiv. Dacă vor fi dispuși la vreun soi de compromis pentru a păstra o relație sau vor căuta întotdeauna fericirea individuală cu orice preț. Dacă își vor lua modelul arhetipal de cuplu din altă parte (de la bunici, prieteni etc) sau îl vor păstra mereu în suflet pe cel la a cărui distrugere au asistat.

Cînd eram mică și aveam de făcut un desen cu tema „familia", totul era invariabil simplu: mă desenam pe mine mică, înconjurată de doi zei atotputernici: mama și tata. Uneori îi făceam și vreunui cățel o favoare, dîndu-i rol de membru al familiei în desen. Frate-miu s-a născut prea tîrziu ca să-l mai includ în vreo reprezentare artistică, așa că am rămas pentru totdeauna cu amintirea desenelor de familie înfățișînd trinitatea perfectă. Copiii mei, în schimb, și-au dezvoltat un sistem de desene multiple: cînd se află „la mama", în tabloul familiei apar și cei doi bunici; cînd se află la tata, desenul include noii frați și, probabil, noua soție. Fiecare casă cu familia ei, formată din alți membri. Dar fiecare copil, oricît de mult s-ar fi adaptat noilor situații, tînjește în sufletul lui după trinitatea perfectă, în care există doar el singur și are amîndoi părinții numai pentru el.

***Adina Rosetti** este scriitoare. Cea mai recentă carte publicată este* Cartea Curajului *(Curtea veche, 2016)*

Romanița IORDACHE

„Familia ne-o definim noi"

Miroase a familie! – spune băieţelul de nici 3 ani, apropiindu-se grijuliu de primul ghiocel. Faţa de obicei ghiduşă e foarte concentrată.

– A vanilie vrei să spui?

– Nuuu, a familie. A mami, a tati, a Vlad, a buni.

Mezinul nostru taman ne-a dat definiţia lui pentru familie – primul ghiocel cu toată veselia, vigoarea şi vulnerabilitatea lui, o explozie de iubire, extrem de flexibil şi rezistent la greu şi un pic (doar un pic) încăpăţînat.

Sîntem împreună de 17 ani. Dacă am mai avea încă 170, credem, sperăm, ne dorim să îi petrecem tot împreună. Am construit, am plantat copaci, am călătorit, am gătit. Împreună. Am născut şi creştem împreună doi băieţi veseli şi teribil de iubiţi. Am trecut împreună prin boli ale căror nume nici măcar nu vreau să le mai scriu sau să le rostesc. Am descoperit lumea şi ne-am descoperit pe noi. Împreună. Ştim că nu am descoperit tot ce ar putea fi de descoperit – calitatea de părinte pe care ne-am asumat-o acum zece ani ne-a demonstrat cît de mult mai avem de învăţat şi cît de norocoşi sîntem că putem învăţa împreună. Cît de greu şi cît de incredibil de frumos este să fii familie. Numai că noi nu prea sîntem una. Sau sîntem?

Pentru privitorul extern, atent la dinamica noastră, sîntem o familie, şi încă una veselă, prioritizînd respectul şi iubirea pe care ni le dăruim unii altora. Asta explică de ce lui Remi, la maternitate, i se spunea domnul Iordache şi de ce e strigat aşa la şcoală sau la grădiniţă cînd ia băieţii. Explică şi de ce răspund mustăcind atunci cînd cunoscuţii mi se adresează cu „doamna Grigore". Nu simt nevoia să intervin şi să clarific. În fond, Remi este jumătatea pe care am ales-o şi mi-o aleg zi de zi şi, oricît de siropos ar suna, parte din starea mea de bine vine şi din faptul că ştiu că şi el mă alege. Corectez – nu am simţit nevoia să intervin şi să clarific pînă acum. Alegerea noastră de a fi împreună e una privată, poate cea mai personală alegere pe care am făcut-o ca tineri şi pe care o reconfirmăm zi de zi ca adulţi. Alegerea de a nu da o formă instituţională unei relaţii atît de personale ar trebui să fie şi ea una personală.

„Cum adică voi nu sînteţi căsătoriţi? Eu credeam că v-aţi căsătorit şi nu m-aţi invitat la nuntă." Au existat prieteni, membri de familie, cunoscuţi curioşi, care, după şocul iniţial de a afla că nu sîntem căsătoriţi, au încercat să ne explice ce se întîmplă cu noi. Explicaţiile au variat de la flatantul „unde e minte multă e şi multă prostie", la telenovelistul „Remi are o căsătorie anterioară" (varianta suporterilor Romaniţei) sau „probabil cît a fost la studii s-a căsătorit şi cine ştie ce complicaţii sînt" (varianta suporterilor lui Remi). A existat şi oribilul „e mai bine că nu se căsătoresc, dată fiind situaţia". Puţini din cei care s-au hazardat în astfel de explicaţii, unele fantasmagorice şi cu potenţial de a indica propriile frustrări, altele ofensatoare, au avut însă curiozitatea de a ne întreba cum ne este nouă. Şi nouă ne este bine. Nu simţim nevoia să ne explicăm în piaţa publică. Avem alte priorităţi ale noastre ca familie.

În ultimul an, însă, ne-a indignat în mod constant confuzia voit indusă prin iniţiativa de modificare a definiţiei familiei. Rescrierea articolului 48 din Constituţia României dintr-o perspectivă religioasă ne priveşte pe noi. Brusc, nu noi ne definim familia, ci parlamentarii, Biserica, 3 milioane sau 2,6 milioane sau mai mulţi sau mai puţini oameni care nu ne cunosc şi care îşi invocă drepturile democratice şi iubirea creştină pentru a ne forţa să fim aşa cum citesc ei azi Biblia. Şi aşa am decis să ieşim din zona de intimitate pe care pînă acum am păzit-o cu grijă şi să explicăm: invocarea unor aşa-zise valori tradiţionale şi religioase de către promotorii referendumului pentru modificarea definiţiei familiei, deşi vine de fapt pe un fond homofob, ne afectează şi pe noi. Ne afectează pe noi 2 + 2 – doi adulţi care se respectă şi se iubesc, care se susţin necondiţionat indiferent de cît de greu ne-ar fi + cele două minuni care ne provoacă să fim mai buni. Îi afectează şi pe prieteni şi pe cunoscuţii care îşi cresc singuri copiii după divorţuri urîte şi traumatizante. Îi afectează şi pe oamenii pe care îi iubim, care, după ce au trecut prin văduvie sau divorţ, au avut o nouă şansă şi şi-au găsit parteneri alături de care să îşi trăiască bătrîneţile cu demnitate. Îi afectează pe cei aproape două milioane de cetăţeni care, în estimarea sociologilor, trăiesc în familii *de facto*.

„Voi sînteţi frumoase, dar sînteţi deşarte (…). Nimeni n-ar avea de ce să moară pentru voi. Floarea mea, firește, un trecător de rînd ar crede că-i asemeni vouă. Ea însă, singură, e mai de preţ decît voi toate laolaltă, fiindcă pe ea am udat-o eu cu stropitoarea. Fiindcă pe ea am adăpostit-o eu sub clopotul de sticlă. (…) Fiindcă pe ea am ascultat-o eu cum plîngea, ori cum se lăuda, ori cîteodată chiar şi cum tăcea. Fiindcă ea e floarea mea."

ANTOINE DE SAINT-EXUPÉRY, *Micul prinţ*

Am explicat de mult prea multe ori în ultimul an că familia şi căsătoria sînt instituţii total diferite şi că ambele sînt instituţii civile care ţin de sociologie şi de drept, şi nu de teologie. Am explicat, obsesiv aproape, că jurisprudenţa Curţii de la Strasbourg este extrem de clară în a afirma caracterul inclusiv, eminamente privat al vieţii de familie şi că autorităţile statului au obligaţia de a nu interfera în viaţa noastră de familie şi de a o recunoaşte şi proteja atunci cînd este cazul. E ciudat să ajungi să explici, în România anului 2017, care nu e încă o teocraţie, că religiosul, oricare ar fi acela, nu poate decide decît în ceea ce priveşte taina cununiei în propria biserică şi pentru propriii enoriaşi. Discuţiile civice cu băiatul nostru mai mare m-au pregătit să explic de ce nu există un drept de a fi intolerant şi nici un drept al majorităţii de a se transforma în tiranie şi de a-şi invoca propriile prejudecăţi pentru a restrînge drepturile altora. Nu am obosit, dar simt nevoia să trag aer în piept. Înţelepţită de întîlnirea unui băieţel cu un ghiocel, reduc toate aceste argumente la unul simplu: familia ne-o definim noi.

***Romaniţa Iordache** este expertă independentă pentru România în cadrul reţelei pe tematica nediscriminării şi egalităţii înfiinţată de Comisia Europeană* – European Equality Law Network.

Svetlana CÂRSTEAN

Family Portrait

Să te uiţi pe furiş, la o fereastră unde e lumina aprinsă, mai ales vara, spre seară, cînd geamul e deschis şi căldura intră în casă, iar de dinăuntru nu ajung afară decît vocile joase şi zgomotul tacîmurilor, să priveşti cu sentimentul că acolo, înăuntru, e o oază de fericire şi înţelegere, e ca şi cum ai vedea o reclamă populară la cereale, cu oameni veseli, care iau micul dejun. Exact ca în piesa „Family Portrait" a lui Pink. *In a family portrait we look pretty happy*. Aproape fericiţi. Destul de, suficient de fericiţi. E atît de uşor să ţi-i imaginezi pe alţii fericiţi cînd te uiţi pe fereastra familiei lor. Îţi ia ceva timp să înţelegi că cele mai teribile războaie se dau adesea în bucătăria familiei, că acolo se împarte şi se desface lumea, acolo ies la iveală monştrii şi tot acolo sînt ei înăbuşiţi, în mod mai mult sau mai puţin stîngaci sau agresiv.

Familia nu a fost niciodată unul din visele mele. Am fost singură la părinţi. Am un singur copil pe care îl cresc singură. Sînt străină de mesele la care se reunesc părinţii, copiii, nepoţii, fraţii, surorile, mătuşile, unchii şi verişorii. Trebuie să fie interesant să te oglindeşti de fiecare dată în atîţia oameni, de care să fii legat inevitabil prin naştere. Trebuie să fie straniu să le aparţii tuturor celor din jurul mesei, să simţi confortul şi disconfortul apartenenţei. Probabil că am una dintre cele mai mici familii din univers. În familia mea întotdeauna e loc pentru altcineva la masă. Încă de cînd eram mică am înţeles că toate familiile au secrete şi duc războaie şi că toate familiile par fericite în portretele de familie. Aproape fericite. Suficient de fericite. Încă de cînd eram mică am înţeles că e atîta intimitate în familie încît uneori poţi simţi nevoia să iei distanţă. Încă de atunci am descoperit că oamenii vor să ştie ce se întîmplă în alte familii, ca să simtă că ei sînt mai norocoşi sau dimpotrivă. Pentru asta a fost creat serialul *Dallas*, la care toate familiile din România se uitau în serile anilor '80. Familia e un mister cu care în principiu trebuie să conviețuiești.

Cel mai mult îmi place, în dicţionar, la definiţia familiei, expresia „aer de familie". Un aer de familie poţi împărţi cu oricine altcineva. Aerul de familie nu te obligă la nimic, e o mărturie diafană şi naturală a ceva ce vine de dinăuntru şi te uneşte cu altcineva. Cred că poţi face parte din mai multe familii deodată şi te poţi înrudi foarte bine cu oameni perfect străini. Cel mai mare pericol într-o familie e ca aceasta să închidă uşile spre exterior, să transforme celula de bază într-o capsulă perfect etanşă. Îmi amintesc cum îi primea Mama, bunica mea maternă, pe toţi călătorii şi străinii care treceau prin faţa porţii şi aveau nevoie de ajutor: bucovineni veniţi cu mere de vînzare iarna, corturari care se mutau dintr-o parte în alta, vînzători de pepeni verzi la sfîrşitul verii, femei cu copii în braţe care cereau cozonac în zilele de sărbătoare.

Familiile pot fi de toate felurile. În doi, în trei, în mult mai mulţi, cu oameni asemănători, cu oameni diferiţi, cu oameni care se iubesc sau nu, căsătoriţi sau nu, cu oameni fideli unii altora sau nu. Aparent, familia e standardul, dar nu există de fapt un standard pentru cum trebuie să fie familia. De cîte linguri şi furculiţe e nevoie într-o casă ca să fii sigur că acolo locuieşte o familie adevărată? Trei, patru, opt, ca-n Albă ca Zăpada şi cei şapte pitici? Iar piticii erau o familie sau doar o echipă de mineri care scotoceau după aur? Ce înseamnă o familie? Definiţia oficială nu prea lasă loc de discuţii: formă socială de bază, realizată prin căsătorie, care uneşte pe soţi (părinţi) şi pe descendenţii acestora (copiii necăsătoriţi). E loc mereu pentru revizuit definiţiile de dicţionar.

***Svetlana Cârstean** este scriitoare. Cea mai recentă carte publicată e* Trado, împreună cu Athena Farrokhzad, *Editura Nemira, 2016.*

Ovidiu ANEMȚOAICEI

Corpurile familiei, între real și analitic

Diversitatea tipurilor de relații familiale, formalizate sau informale, este deja o realitate concretă și recunoscută. Această varietate de expresii de organizare socială este influențată de relațiile economice (capitaliste neoliberale globale post-industriale), de noile tehnologii ale informației, de migrații (forțate sau voluntare) și transformări demografice, de precaritatea locuințelor și de aglomerările locative, precum și de schimbările culturale de comportamente și valori.

În ultimele trei decenii, cercetările cu privire la tema familiei ne arată o pluralitate de tipuri de gospodării și familii existente ce evidențiază o trecere de la realitatea familiei formate din „părinți și copii" la una care cuprinde o paletă largă de familii și „non-familii". Cu toate acestea, entitatea „naturală" și „biologică" nucleară, formată din bărbat/soț/tată, femeie/soție/mamă și copii, rămîne un puternic ideal normativ. Persoanele care nu se încadrează în acest tipar sînt, în moduri mai mult sau mai puțin explicite sau în forme mai mult sau mai puțin violente, considerate și tratate ca „deviante" sau neformînd deloc familii (ex.: familii monoparentale; cupluri de sexe diferite, căsătorite, fără copii; cupluri de sexe diferite, necăsătorite, cu copii; cupluri de același sex, căsătorite sau nu, fără sau cu copii din alte relații; bunici și copii; persoane celibatare; divorțate; văduve etc.).

Legitimitatea preeminenței unei forme sau a alteia de relații familiale este parte din lupta politică. Confruntarea între o recunoaștere prin forme codificate juridic a acestei realități diverse, pe de o parte, și insistența de reimpunere a discursului familiei tradiționale ca reper majoritar, pe de altă parte, reprezintă cîmpul de bătălie între forțele conservatoare (de cele mai multe ori neofasciste sau nazistoide, cu puternice și explicite influențe religioase, patriarhale, homofobe și rasiste) și mișcările sociale și politice ale organizațiilor, grupurilor și comunităților minoritare pentru drepturile femeilor, persoanelor LGBTQ+, rome, cu abilități diferite, sărace etc. Punerea pe agenda publică a dezbaterii legate de căsătoria/parteneriatul civil pentru persoanele de același sex, aspectele privind noile tehnologii reproductive și implicațiile etice aferente, precum și încercările repetate de restrîngere sau chiar de interzicere a avortului traduc această confruntare.

Majoritatea argumentelor invocate de forțele neoconservatoare prezintă elemente care ne ajută să identificăm un instrument discursiv insidios și folosit permanent ca bază pentru mobilizări și acțiuni politice ulterioare. *Reproducerea socială* este redusă la *reproducerea așa-zis biologică*, naturală și, astfel, aparent mai legitimă decît oricare altă formă de asociere umană cu scop de reproducere socială. Efectul imediat îl reprezintă impunerea unor *corpuri dezirabile* pentru că sînt producătoare și reproducătoare (cu privilegiile materiale, economice și sociale aferente) și blocarea sau excluderea de la redistribuirea resurselor sociale a altor tipuri de corpuri care nu sînt încadrabile în această logică biologizantă a reproducerii (ex.: corpurile sexualizate, rasializate, etnicizate etc.). Din această perspectivă, cîmpul de bătălie și miza luptelor politice este reprezentat de *corpuri*, și, în particular, de *corpurile femeilor*.

Una dintre ironiile capitalismului neoliberal post-industrial constă în faptul că, pe de o parte, are nevoie de o *masă de consumatori* și de o *forță de muncă* constant regenerabilă (de aici și efectul extinderii drepturilor și libertăților civile, economice și politice și asupra unor categorii excluse înainte de la beneficiile sociale) și, pe de altă parte, luptă să se decorporalizeze prin virtualizarea relațiilor economice financiar-bancare și prin tehnologiile informației. În funcție de expresiile sale etnocentrice glocale, regionale sau transnaționale, capitalismul are nevoie de corpuri „reale" producătoare și reproducătoare, totodată țintind spre o dematerializare a reproducerii sociale prin care să se poată ușor descotorosi de corpurile indezirabile (și dacă nu, să le poate normaliza sau să le facă identice potrivit unor standarde). *Diferența* și *identicul* sînt fețetele acestui aparent paradox în capitalismul contemporan. Cînd vine vorba de creșterea masei de consumatori, diferența/diversitatea este pozitivată; cînd vrem corpuri reproducătoare și producătoare, le vrem identice. Între aceste două planuri, corpurile femeilor devin miza dilemei.

„După o nuntă cum scrie la carte, doamna Darling ținu la început socotelile casei, făcînd asta cu entuziasm, de parcă era un joc, și nu uita să treacă în caiet nici măcar o căpățînă de varză; cu timpul însă începu să nu mai consemneze conopidele, în locul lor apărînd copilași fără vreun chip anume. În loc să facă adunarea, ea desena copilași. Încerca să vadă cum ar ieși. Prima fu Wendy, urmată de John, apoi de Michael. "

J.M. BARRIE, *Peter Pan*

Nu întîmplător, în cazul avortului, în majoritatea dezbaterilor, corpurile femeilor devin secundare în raport cu drepturile fictive ale fetușilor sau se invocă depopulări și probabilistica imposibilitate de a asigura pensii într-un viitor apocaliptic; nu întîmplător, Coaliția pentru Familie, care se opune parteneriatului civil/căsătoriei între persoanele de același sex, se opune și dreptului la avort. Inițiativele eugeniste (ex.: propunerea de sterilizare a femeilor rome a liderului TNL Alba, Rareș Buglea, în anul 2013; construirea, în 2011, a zidului de pe strada Horea din Baia Mare, prin care au fost izolate familii rome) sau cele legate de avort (inițiativa subcomisiei parlamentare conduse de Victor Ponta din 2009 de introducere în Codul Penal a unui amendament prin care avortul terapeutic devenea infracțiune, sau inițiativa din 2012 a deputatului PDL Marius Dugulescu care propunea consilierea obligatorie pentru femeile care vor să facă avort) ne arată cum lupta pentru controlul corpurilor femeilor și, implicit, pentru menținerea unui *statu quo* al familiei tradiționale se traduce în dorința perpetuă de control al realului, naturalului și biologicului, mai concret, în dorința de a menține o legătură cauzală necesară și indestructibilă între *corpuri, sex, gen* și *sexualitate*.

Dacă în logica patriarhală (heteronormativă, dualistă și opozițională), genul persoanei se confundă cu sexul acesteia, adică masculinitatea este efectul și consecința necesară a faptului de a avea un corp bărbătesc și de aici și faptul de a fi heterosexual, potrivit criticii feministe post-structuraliste, genul este ceva separat de sex, în sensul că a avea un trup bărbătesc nu înseamnă, automat, că ești sau trebuie să fii și să te comporți ca un bărbat tradițional, din punct de vedere social; sau că din faptul de a avea un trup femeiesc nu decurge automat că o femeie nu poate și nu trebuie să fie politiciană sau șoferiță de autobuz. Pe scurt, sexul nu determină genul. Pe de altă parte, există și înțelegerea feministă postmodernă potrivit căreia atît sexul, cît și genul (atît „biologicul", cît și „socialul") sînt construcții discursive interconectate. Cînd un copil se naște, sîntem imediat interesați/interesate de sexul său. Afirmația „este fetiță!" produce, chiar în acel moment, o sexualizare a trupului. Grila dihotomică bărbat-femeie este impusă imediat pe trupuri. Pe scurt, sexul se materializează și se construiește în mod discursiv. La fel și în cazul genului. Devenim bărbați și femei, construindu-ne în permanență ca bărbați sau femei potrivit unor grile impuse de un sistem cultural violent prin care sînt controlate, normalizate și manipulate corpurile femeilor și ale bărbaților, și chiar mai violent în cazul persoanelor care nu se încadrează într-una din cele două categorii „biologice", tocmai pentru a menține logica producătoare și reproducătoare a ordinii sociale predominante.

Cultura umană încă se definește printr-o logică de supraviețuire biologică, cantitativistă, animalieră. Ne interesează mai puțin calitatea vieții, cît faptul că trebuie să reproducem „neamul" ca nu cumva să devenim extincți. De aici poate decurge și oroarea neoconservatoare față de instabilitatea cauzală a acestei legături între corp, sex, gen și sexualitate. Este oroarea la gîndul că realul, naturalul și normalul sînt doar constructe culturale aflate în perpetuă devenire în ceea ce le privește conținutul conceptual, cum de fapt istoria ne-o arată constant (ex.: sclavia nu mai este naturală sau normală; violența față de femei, copii sau bătrîni nu mai este chiar ruptă din rai etc.). Această oroare de instabilitate și de aparentă pierdere de repere axiologice și morale ascunde frica acută de pierdere a privilegiilor ce decurgeau din faptul de a fi reprezentat majoritarul, norma și normalul într-o anumită organizare socială (vezi recurenta temă a crizei valorilor și, de aici, diversele nostalgii pentru perioade fictive anterioare retroproiectate ca vremuri mai „bune"). În plus, această anxietate trădează *frica bărbaților de pierdere a controlului reproducerii* și reamintirea constantă a dependenței față de femei pentru reproducerea propriilor vieți și privilegii.

În consecință, corpul (categoriile analitice de sex, gen și sexualitate trimit în final tot la referentul corp), și în particular corpurile femeilor, pot reprezenta cheia pentru înțelegerea modului în care se duc luptele pentru controlul reproducerii sociale și a persistenței cu care se reîntoarce discursul familiei tradiționale din ce în ce mai puternic. Tot în această cheie putem identifica și modalitățile prin care se construiesc instrumentele și strategiile de rezistență și solidarizare în diversele comunități minoritare. Cifrele sînt încă importante, iar cifrele corpurilor par să fie relevante mai mult ca oricînd. Avem, aparent, trei milioane de semnături în sprijinul Coaliției pentru Familie, sau avem diverse proteste și marșuri de sute, mii și zeci de mii de corpuri, toate dorindu-se ca argumente majoritariste de impunere pe agenda politică a anumitor deziderate. Reacția e cumva și de înțeles: cînd realitatea pare să fie confuză, iar categoriile de înțelegere sînt aparent volatile și instabile, nu rămîn să regleze situația decît masele de corpuri în stradă sau pe hîrtie. Argumentul majoritarist încă reprezintă un bastion al eficienței politice. Dar „sistemul" nu este total și prin crăpăturile sale se întrezăresc și sursele de rezistență: *realul corpurilor minoritare lovește înapoi*.

***Ovidiu Anemțoaicei** este consultant în domeniul egalității de gen. Are un doctorat în filozofie feministă, masculinități și etică. În 2015 a cofondat editura și librăria Hecate.*

Luca ISTODOR

Nepoți queer, bunici (ne)înțelegători

De cîteva luni deja, mă uit la *Neveste disperate*. Nu e cel mai profund serial, dar, poate fără să vrea, mi-a pus cîteva întrebări despre relația dintre tineri și bătrîni. Prin niște situații exagerate, care se vor ori foarte comice ori foarte dramatice, serialul m-a îngrijorat cumva.

M-a făcut să mă gîndesc la cum tratăm bătrînii – și la distanțarea între tineri și bătrîni într-o familie. Pare, de multe ori, că, odată ce ajung la o anumită vîrstă, oamenii sînt mai puțin demni de a fi luați în serios și devin mai mult o obligație decît un membru semnificativ al familiei. De la asta am ajuns la comunitatea LGBT și la cum, de multe ori, considerăm bătrînii un fel de pericol care trebuie dat la o parte în fața libertăților sexuale. Din zecile de discuții avute despre *coming out,* am văzut că nu e deloc rar ca oamenii să-mi spună că nu le vor spune bunicilor lor despre orientarea sexuală, din mai multe motive. Întîi, ca să îi protejeze: dacă fac un atac de cord? Dacă se îngrijorează prea tare? Sînt bătrîni și sensibili, doar. Apoi, fiindcă oamenii sînt siguri că reacția lor va fi pe deplin conservatoare, că nu îi vor înțelege, că vor fi violenți. În final, fiindcă bătrînii nu contează așa de mult: fiindcă ei sînt o generație care va dispărea încet: nu le trebuie lor să știe.

Evident, frica de a le spune celor mai în vîrstă poate fi, de multe ori, întemeiată: mulți nu au avut acces la informații despre comunitatea *queer,* mulți au trăit mare parte din viață pe vremea cînd să fii gay era ilegal, multora poate să le fie greu să înțeleagă. În același timp, realizez acum cît de crudă e excluderea lor din viețile respectivilor tineri pe motiv că nu ar mai conta și că trebuie să așteptăm ca bătrînii să moară pentru ca percepțiile să se schimbe. E un fel de excludere reciprocă: se presupune că bătrînii exclud dialogul cu oamenii gay, iar tinerii gay exclud dialogul cu bătrînii pe tema asta. O excludere a oricărui schimb de idei.

Pe lîngă faptul că, nevorbind despre asta, nu se pot schimba niciodată percepțiile unui grup față de celălalt, distanța asta dintre *queer* și o persoană mai în vîrstă înseamnă că uităm și că există, în mod clar, persoane gay de vîrsta a treia. Am scris acum ceva timp, în *SUB25,* cum, într-un Uber, un bărbat de vreo 60 de ani mi-a făcut avansuri sexuale, moment în care am realizat cît de puțin mă așteptam de la un om de vîrsta lui să aibă o atracție față de alți bărbați: că reacția pentru care eram pregătit era homofobia, nu atracția lui față de mine. Partea bună a lucrurilor e că, remarcînd invizibilitatea persoanelor *queer* în vîrstă, Mozaiq a organizat acum cîteva luni o „întîlnire a seniorilor LGBT" în Cișmigiu – deci poate că ceva se mișcă, încet-încet, și către recunoașterea lor.

Chiar dacă nu o credem în primă instanță, legăturile dintre nepoți *queer* și bunici pot exista. În primul rînd, exemplul e bunica mea. Sigur, ea a fost un caz special: trăise într-un mediu intelectual în comunism, știa foarte bine ce înseamnă să fii gay și avusese prieteni gay toată viața, deci poate de asta mai nimic din relația noastră nu s-a schimbat cînd a aflat despre orientarea mea sexuală. De curînd am văzut și filmul lui Patrick Brăila, primul scurtmetraj cu tematică *trans* românesc, care tratează relația dintre un tînăr *trans* și mama lui. În film, tînărul îl vede pe bunicul lui ca pe un model. Bunicul nu e neglijat, ci readus în prim-plan și idealizat. „Bunicul tău a fost un om bun" – spune mama. „Și eu vreau să fiu. Și dacă voi fi vreodată un bărbat pe jumătate din cît a fost el, toate astea or să aibă un sens", afirmă personajul principal. Conexiunea cu bunicul, aici după moartea lui, funcționează ca un fel de includere în familie: faptul că ești *queer* sau *trans* cu siguranță nu ar trebui să te excludă din „tradiția de familie", din a fi legat de bunici. Filmul pune problema unui fel de moșteniri „spirituale" de familie pe care mulți o consideră pierdută atunci cînd descoperă că fac parte din comunitate.

Fie că e vorba de reprezentările caricaturizate din *Neveste disperate*, în care bunicii sînt doar niște personaje sîcîitoare, fie că e vorba de lipsa conexiunii tinerilor LGBT cu bunicii lor sau de „seniorii" gay, majoritar invizibili, cred că ar trebui să ne gîndim mai mult la relația cu cei (mai) bătrîni din familie. Și în cazul particular, al comunității *queer,* și în general, separarea parcă e cîteodată prea mare. Și, cine știe, poate de multe ori subestimăm puterea (de înțelegere) a bunicilor.

***Luca Istodor** este activist LGBT și studiază Feminism, Gen și Sexualitate la Universitatea Harvard.*

Ioana EPURE

Copiii satului

Nicăieri în lume nu cred că mult-citatul proverb african despre cum *„it takes a village to raise a child"* n-a căpătat mai mult sens pentru mine decît chiar acolo de unde a pornit, în Africa. Nu cred că în vreunul din satele în care am poposit în călătoriile mele acolo am reușit să identific vreodată care copii aparțin căror părinți. Cumva, grămada n-are vîrf niciodată în comunitățile mici, acolo unde viețile oamenilor sînt atît de strîns împletite unele cu altele, încît e complet lipsit de sens să separi fiecare celulă familială – la urma urmei, ce rost are, cînd, la sfîrșitul zilei, oricum toți mănîncă din același ceaun?

În Ghana, în micul sat din nordul uscat și prăfuit unde ne-am petrecut o noapte de Moș Nicolae dormind într-o colibă de lut și gătind împreună cu familia extrem de numeroasă a pastorului Adams, vizita noastră n-a însemnat doar un motiv de bucurie pentru familia gazdă. Cei doi musafiri Obruni au fost întîmpinați de o gloată de cel puțin patruzeci de copii, care, după ce au primit dulciuri și s-au jucat fotbal, au rămas în curte ca să asculte poveștile străinilor, pînă cînd au adormit acolo. Pe măsură ce se lăsa întunericul, nici o mamă nu a venit să-i recupereze și nici un părinte n-a sunat panicat la poliție. Și, pe măsură ce poveștile au curs, zecile de perechi de ochi sclipind în lumina frontalei s-au închis, doi cîte doi, în timp ce copiii adormeau direct pe pămîntul din curte.

În sînul comunității, nici una dintre mamele din sat n-a trebuit să plătească vreodată o bonă ca să stea cu copiii ei, în timp ce ea e plecată la cîmp. Erau doar o mare de frați și surori, toți întinși pe pămîntul din curtea pastorului, într-o perfectă coabitare cu caprele și găinile, într-un minunat tablou al copilăriei pe care nici unul dintre noi nu vom avea vreodată ocazia să-l trăim – dar pe care cu siguranță îl vom judeca aspru, prin prisma teoriilor de *parenting* și a obsesiilor moderne de igienă și siguranță.

Cu adevărat complicată devine problema însă atunci cînd numărul membrilor familiei crește nu doar odată cu numărul de descendenți, ci și odată cu numărul de neveste. Undeva printre bolovanii presărați peste dealurile Tongo (în nordul Ghanei), șeful tribului Tengzug este nevoit să suporte cicăleala a șaptezeci și trei de neveste. Animiști de fel, membrii tribului locuiesc într-un soi de labirint de lut, ca un orășel în miniatură sau o cetate.

Șeful Tengzug ascultă muzică la un radio pe baterii, prăvălit într-un șezlong și înconjurat de copii deopotrivă curioși și timizi, care nu sînt încă siguri dacă să se ascundă după scaunul lui tataie sau să atingă pielea albă a străinilor ciudați. Cîți copii și cîți nepoți are, asta nici el nu mai știe. Dar un lucru e clar: femeile sînt stîlpul comunității, își cresc împreună copiii și sînt motivul pentru care tribul Tengzug este nu doar foarte numeros, ci și prosper, după cum ne indică panourile solare de pe acoperișul din lut.

Îl întreb care e cea mai mare provocare într-o asemenea familie numeroasă. Șeful zîmbește. *Dacă îți iei atîtea neveste, trebuie să fii sigur că le faci fericite pe toate,* îmi explică scurt. Cina în familia șefului Tengzug trebuie să fie un adevărat eveniment.

În sudul Etiopiei, o altfel de reflectare a animismului în familia locală ni se dezvăluie la întîlnirea cu membrii tribului Mursi, unul dintre cele mai izolate și bine conservate din Africa (și, din cauza asta, și pe cale de dispariție). Mursi își pot lua bine-mersi cîte neveste vor, dar fiecare nevastă e o cheltuială și o responsabilitate financiară, așa că puțini viteji se înhamă la o asemenea aventură. Fiecare bărbat Mursi care decide să se însoare trebuie să recompenseze pe măsură familia viitoarei soții, iar cu cît farfuria din buza fetei e mai mare, cu atît o să îl coste mai mult.

Auzim o poveste despre cum bărbații Mursi sînt cu adevărat experți doar în beție și scandal, iar femeile sînt cele care muncesc cu adevărat în satul lor: cară apă, gătesc, cresc copiii. Ghidul nostru, ortodox convins, are propriile lui teorii legate de locul femeii în familie și nu-i place deloc stilul poligam al membrilor tribului Mursi, ba chiar face constant mișto de ei.

Însă în toate aventurile noastre africane, nici un animist poligam n-a încercat vreodată să ne convingă de nimic.

În drum spre Vama Veche, un prieten a sunat odată la poliție pentru a reclama cauza unui ambuteiaj îngrozitor, pe undeva prin Eforie: „O familie de cai blochează șoseaua", a explicat operatoarei. „Ce familie, dom'le, ai înnebunit? Ce-i aia familie de cai?", i s-a răspuns. Armăsarul, iepele și mînjii, cum ce? Cine zice că aia nu-i familie?

***Ioana Epure** e fotograf. De obicei o găsești la Uncle Jeb Studio. Doar din cînd în cînd își pune pălăria de fotojurnalist, și atunci nici ea nu știe exact pe unde o mai poți găsi.*

Irina COSTACHE

Sînt o feministă căsătorită!

Discursul feminist a criticat întotdeauna atît instituția familiei, cît și ceremonia căsătoriei. Prima era considerată patriarhală și opresivă; a doua – conservatoare și bazată pe tradiții sexiste. Noțiunea de familie era ea însăși una limitată: uniunea dintre un bărbat și o femeie în care aceasta din urmă avea o poziție subordonată din toate punctele de vedere. Nu întîmplător, feminismul șaișoptist a propus chiar abolirea familiei și căsătoriei, acestea fiind considerate a fi total incompatibile cu feminismul.

Femeile care s-au căsătorit sînt pierdute cauzei feminismului? Sînt acestea victime ale patriarhatului și ale practicilor sale? Așa credeam și eu inițial. Acum cred că instituția căsătoriei ne confruntă cu idealurile noastre despre feminism, egalitate și libertate printr-o muncă zilnică de definire și redefinire.

Una dintre erorile pe care le face feminismul care critică instituția căsătoriei este că acordă aceeași importanță acesteia precum conservatorii: o instituție centrală, aproape sacră, în care intri pentru toată viața. Pare ceva prea clasic și complicat pentru a fi feminist. Dacă am putea diminua în existența noastră zilnică alura monumentală a căsătoriei, am vedea că instituția căsătoriei nu este decît una dintre multele variante posibile. E un tip de aranjament social și individual specific, dar nu singurul. La fel cum aceasta, la rîndu-i, poate lua diferite forme. Întrebarea poate fi reformulată astfel: cum poți să ai o căsătorie feministă? Altfel spus, cum să faci astfel încît toate sferele vieții, toate relațiile să fie bazate pe principiile fundamentale ale feminismului – de egalitate și respect. Nu e aceasta, de fapt, cu adevărat menirea feminismului?

„Dacă ai să cauți Numărul Șaptesprezece (…), ai să-l găsești numaidecît. Mai întîi, pentru că este casa cea mai mică. Pe lîngă asta, e singura casă care arată cam dărăpănată și are nevoie de o tencuială nouă. Dar proprietarul, domnul Banks, îi spusese doamnei Banks că pot avea fie o casă drăguță, curată și confortabilă, fie patru copii. (…) Doamna Banks, după ce cugetă cîtva timp asupra propunerii, ajunse la concluzia că e mai bine să o aibă pe Jane, cea mai mare, pe Michael, al doilea la rînd, și pe John și pe Barbara, care erau gemeni și care veniseră la urmă de tot.“

P.L. TRAVERS, *Mary Poppins*

În ultimii ani, presiunile sociale pentru căsătoriile între persoane de același sex au nuanțat foarte mult poziția feministă tradițională cu privire la această instituție. Critica feministă împotriva acestei instituții se lovea de cele ale activiștilor pentru drepturile persoanelor LGBTQIA, care, poate, paradoxal, vedeau în instituția căsătoriei o formă de ieșire din marginalizarea la care erau supuși ca indivizi de către societate. Căsătoria era văzută ca o formă de garantare a unor drepturi, dar și ca o formă mai generală de contestare a unor instituții tradiționale, precum familia și căsătoria.

O muncă zilnică de definire și redefinire.

Ca feministe, avem de învățat ceva din acest efort de regîndire și reapropiere a familiei și a căsătoriei. Căsătoria, hetero sau nu, nu neagă principiile feminismului. Căsătoria nu trebuie să fie o invitație la a fi abuzată sau tratată prost și nici un angajament pentru un program dublu de muncă pentru femei. Căsătoria nu înseamnă că te lași exploatată și dominată, nici că renunți la corpul tău sau la plăcerile tale pentru a fi la dispoziția celuilalt. Dacă acest lucru se întîmplă nu este vina relației, ci a abuzatorului. El trebuie sancționat, nu natura relației. Consider că atît căsătoria, cît și familia rămîn încă un teren de luptă pentru feminism.

Dacă societatea tradițională stigmatizează femeile necăsătorite (mai ales după o anumită vîrstă), anumite curente feministe par să le marginalizeze pe cele căsătorite (mai ales cu bărbați). Ambele discursuri sînt forme de perpetuare a diferențelor dintre femei, de a exclude, de a pune bariere și de a lipi etichete. În esență, o formă foarte convenabilă de a emite o judecată pe baza unei prejudecăți. Nu ești mai mult sau mai puțin femeie, nu ești mai mult sau mai puțin feministă, nici dacă ești singură, nici dacă ai intrat într-o relație, fie chiar și una de căsătorie.

Sînt căsătorită de 6 luni, după o relație de-o viață cu același partener-prieten. După o zi lungă de plajă cu muzică retro și rememorări ale altor vacanțe petrecute cu tot felul de oameni interesanți, ne-am gîndit că trebuie să inventăm o ocazie festivă ca să îi aducem împreună pe toți. Ne-am zis că o nuntă e cea mai bună surpriză pe care le-o putem face prietenilor, dar și nouă înșine. Am pregătit totul într-o lună – o petrecere simpatică în grădină, cu tot cu invitații, rochii, flori și fotograf, am primit cadou patru rafturi de cărți și doi pui de pisică. Deși nu cred că s-a schimbat nimic fundamental între noi, uneori ne mai trezim că, pentru multe instituții, am devenit o nouă entitate mai credibilă și mai creditabilă.

Irina Costache *este doctor în Studii de gen și în prezent lucrează la ANES (Agenția Națională pentru Egalitatea de Șanse).*

Valentina BÂCU

Cînd copiii merg la școală

În autobuz, puțin trecut de opt dimineața. Mă îndrept spre tipografie să dau BT-ul pentru revistă. Îmi calculez timpul pe care-l am la dispoziție pînă se termină orele la școală și-mi dau seama ca sînt deja în ușoară întîrziere.

Gîndurile îmi sînt distrase de doi tineri de lîngă mine, care vorbesc tare și rîd zgomotos. Fără să doresc acest lucru, aud de-acum discuția lor și nu mă mai pot concentra la altceva. El are un copil, un băiat de șase ani, pe care-l pregătește de școală. Educatoarea l-a avertizat că nu se poate concentra la o activitate mai lungă de 30 de minute, așa că seara copilul este antrenat să stea nemișcat pe scaun timp de o oră. Desenează, în timp ce tatăl își vede de treabă pe lîngă el. Astfel „petrece“ timp cu copilul, dar nu mai e nevoit să se joace cu el. Fiindcă „nu e așa de simplu să fii părinte!“, o amenință tînărul pe colega de serviciu. În gînd îl aprob, într-adevăr, nu e deloc ușor să fii părinte. E ceva însă în felul lui de a se raporta la „meseria“ de părinte care-mi displace profund. Copilul pare că-l încurcă și se simte în tonul lui un ușor regret că și-a pierdut libertatea de care colega de serviciu încă se bucură.

Nu este greu să mi-l imaginez pe băiat. L-am întîlnit de multe ori la atelierele creative pe care le țin. Este copilul care, la începutul atelierului, încearcă cu disperare să atragă atenția. Se foiește mult, vorbește tare, de obicei nici nu știe la ce atelier a venit și nici nu pare a-l interesa altceva în afară de faptul de a fi în centrul atenției. E copilul „pasat“ invariabil cu „Să fii cuminte, s-o asculți pe doamna!“ După cîteva minute, în care eu îl ascult pe el, devine cel mai cooperant copil din grupă și cel mai dornic să înceapă atelierul.

Alteori, îl regăsesc în copilul timid care, dintr-odată, devine exuberant cînd i-ai cîștigat încrederea. Cînd pleacă, te îmbrățișează și te întreabă cînd poate să revină. Părintele pare nedumerit de această familiaritate și-l întreabă ce a învățat. Copilul se crispează, îi surprind privirea încurcată, în timp ce caută un răspuns care să-l mulțumească. „Am povestit despre patrimoniul cultural și am imaginat o expoziție / o poveste / un joc“, răspund automat și observ că fața părintelui s-a luminat.

De cînd lucrez cu copiii, am început să mă comport și eu ca ei – părinților le spun ceea ce vor să audă. Acelor părinți care au așteptări absurde de la copiii lor. Să fie *cuminți, ascultători, să nu deranjeze, să rezolve sarcinile date și să acumuleze informații*. Acestora nu le pot spune că ar trebui să-i îngrijoreze sau să-i bucure mai degrabă alte lucruri. Le doresc în gînd să petreacă mai mult timp cu copiii lor. În fiecare zi, nu doar în vacanță. Nu vom fi părinții perfecți, dar sigur o să-i înțelegem mai bine, iar copiii noștri se vor simți iubiți și fericiți.

L-am întrebat deunăzi pe băiatul meu cel mic (4 ani) ce-l face pe el fericit. „Știi tu“, mi-a răspuns anticipînd reacția mea, „mă simt fericit atunci cînd mă adormi în patul meu, iar dimineața ne trezim toți patru în patul mare.“ Zîmbesc, așa cum se așteaptă și abandonez subiectul somnului după regulile citite în cărți. Mai ales că-n sinea mea îmi doresc multe dimineți care să ne găsească într-o îmbrățișare lungă, cu multe picioruțe vesele sub plapumă. Și zîmbetul mă urmărește și cînd cobor din autobuz.

Dar curînd îmi vine în minte iar băiatul care, de dragul tatălui, încearcă să-și stăpînească neastîmpărul picioarelor și să stea nemișcat pe scaunul „cumințeniei“. Încerc să nu fiu prea dură cu părintele, care sigur e bine intenționat. Așa crede el că-l va ajuta pe copil. Pregătindu-l de pe acum pentru cerințe fără noimă, umilințe și descurajări. Lucruri pe care este convins că le va întîlni la școală, așa că e mai bine să se obișnuiască de pe acum.

Uită că și el are un rol în procesul de învățare, de formare a copilului – că trebuie să fie zi de zi alături de copilul lui, să-i arate că are timp să-l asculte, să-i răspundă la întrebări, la curiozități și nelămuriri. Apariția etapei de școlarizare în viața fiecăruia nu ar trebui să diminueze rolul pe care-l are familia în procesul de învățare. Aceasta trebuie să-i confere, mai ales dacă școala nu reușește, mediul de învățare bazat pe încredere și deschidere. Așa cum a făcut-o în primii ani de viață, pe vremea cînd copilul avea zulufi blonzi și stîrnea admirația întregii familii la fiecare mică descoperire.

Valentina Bâcu *este redactor-șef la revista pentru copii* Ghidul poznei *de cultură.*

Maria IORDĂNESCU

lasă-ți copiii să vină la tine

Pe malurile trecutului

După cum spuneam și în articolul trecut, filmele documentare produse de Studiourile „Sahia" încep să fie recuperate și transpuse pe DVD-uri de către Asociația One World România. Și bine fac cei de la asociație: este vorba, în fond, de activitatea întinsă pe mai bine de treizeci de ani a uneia dintre cele mai bine puse la punct instituții de propagandă din regimul comunist. Pentru cel care nu a trăit „în mijlocul evenimentelor" e un prilej de a observa la rece, fără emoții, iritări și prejudecăți, felul în care se desfășura viața de zi cu zi, surprinsă de camera ideologică de filmat: o viață cu minciuni, cu realități paralele, cu replici învățate pe de rost pentru momente oficiale, dar și cu mici fragmente de autenticitate, de aspirații neîmplinite și eforturi de adaptare la rigorile totalitare, cu doze mici de umor sau de speranță, toate răzbătînd cu greu, firav, pe lîngă mesajul gros al partidului.

Îmi imaginez, deci, că una dintre puținele forme de disidență la care puteau visa regizorii documentariști ai studioului „Sahia" era aceea de a prezenta pur și simplu secvențe din viața firească, de zi cu zi, secvențe cît mai puțin cosmetizate. Cu alte cuvinte, normalul ridicat la rangul de excepțional. „Subversiv" prin el însuși. Un astfel de film este cel realizat de Copel Moscu, prezentat pe DVD-urile despre care vorbeam. Filmul se numește *Pe malul Ozanei* și prezintă cîteva chipuri și fapte din orașul Tîrgu Neamț: elevi de la liceul agricol, profesori, primar și muncitori, case și drumuri etc. Cîteva comentarii:

■ Umorul. Din plin. Un umor cu totul special, care năștea o anumită complicitate între regizor și cei intervievați, complicitatea unor victime ale aceluiași regim. Umor născut în primul rînd din discrepanța dintre „idealurile înalte de construcție a lumii ideale și a omului nou" propuse de partid și visele mărunte, firești, de om sărac dintr-o țară săracă: primarul care își trasase ca obiectiv să aducă în oraș mai mulți tineri, fiindcă localitatea era preponderent de sex feminin, profesorul de sport care se străduia să îi facă pe liceeni ceva mai viguroși, dat fiind că fetele se plîngeau de statura mică a acestora („Tinerii sînt învățați să le placă să transpire, zi de zi, în sensul bun, adică nu forțați, să transpire de plăcere, ca să aibă putere", explică dascălul), vestea construcției unei gări care ar fi reprezentat pentru oameni legătura cu lumea largă (în fapt, doar cu cîteva mici orășele din împrejurimi) etc. Un profesor de mecanică agricolă definește, pentru copii, tractorul, într-un fel „complex", care face de nerecunoscut, prin „tehnicitatea" termenilor, obiectul definit. O Dacie transformată în căruță devine taxiul localității. Iar peste toate, vocea lui Iosif Sava comentînd „Simfonia a V-a" de Beethoven, patetic, triumfal, cu trimitere spre destine de anvergură, dramatice.

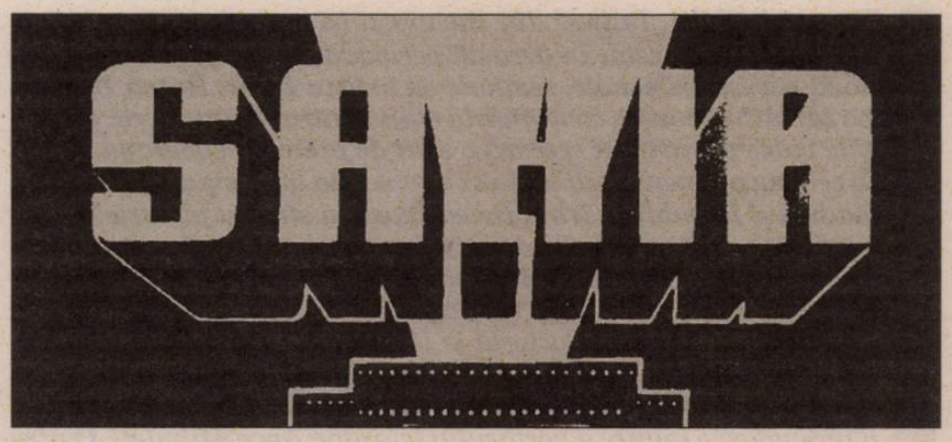

Normalul ridicat la rangul de excepțional.

■ Frînturi din viața grea a școlarilor: muncile agricole sau pe șantierele de construcție la care erau obligați să participe, izolarea și lipsa de comunicare cu țara, visurile năruite de sistemul de educație și de examinare, lipsa de perspectivă a unei vieți mai bune, teama de a nu rămîne pe veci închiși între granițele micului oraș. Una dintre elevele de la liceul agricol, un liceu care o învață să conducă tractoare și să le producă, conchide: „Nu știu ce am să fac după ce am să termin, dar o să fie bine. Cred că am să mă mărit."

■ Mici ironii țintind partidul comunist. Iată cum sună definiția (didactică) a tractorului: „Tractorul, ca orice mașină, este un sistem mecanic cu un singur grad de libertate, dispunînd de o sursă proprie de energie cinetică și capabilă să efectueze un anumit proces tehnologic. Prin grad de libertate se înțelege posibilitatea unui sistem de a se deplasa și roti în jurul unei axe." O definiție care descrie corect „gradul de libertate" în comunism și utilitatea ei. Filmul se încheie cu fraze mobilizatoare despre un viitor luminos, fraze care însoțesc imagini cu o cale ferată neterminată.

Toate acestea într-un film de numai 12 minute. Un film care, la vremea lui, reprezenta un act de curaj, pe care îl admirai complice. Astăzi, mă bucur să aud rîsetele necenzurate ale tinerilor care îl văd.

***Maria Iordănescu** este psiholog.*

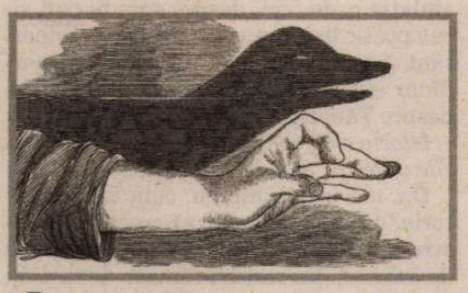

Iaromira POPOVICI

bazar

(Alte) senzații malteze

În Malta, la Mount St Joseph Retreat House, unde fusesem la o conferință, cum povesteam deja, am rămas o zi după ce majoritatea participanților au plecat. Locul era paradiziac, în special ziua: vegetația mediteraneană, priveliștea spre locuri de vizitat din jur ce păreau inepuizabile, bazinul cu pești și o uriașă țestoasă, precum și cele două pisici contribuiau la senzația asta. Noaptea, însă, era altceva. Mai ales cînd mi s-a spus că rămîn singură acolo, cu excepția iezuiților de la etaj, unde era, de fapt, o mînăstire, nu mi-a picat deloc confortabil. M-am plimbat prin parterul pustiu al stabilimentului, închizînd ușile și ferestrele diverselor camere părăsite, și aducîndu-mi aminte de noaptea dintr-o pensiune de pe lîngă Oradea, aproape de graniță. unde în față începea pur și simplu neantul, iar singurul locuitor al încăperii cu multe cotloane era un păianjen uriaș. M-am „întreținut" cu cele trei automate care, toate, s-au înțeles să-mi dea numai produse prohibite, după regulile de bun-simț ale oricărei alimentații: chips-uri cu ceapă, cu bacon, biscuiți cu vișine (?). Pînă am adormit, trezită de vreo două bufnituri pe la 6 dimineața, deși știam că nu mai e nimeni cu mine în clădire, pe două etaje.

A doua zi de dimineață, ca-n filmele de groază clasice, toate cele își reintraseră în ordinea lor firească: locul viermuia de oameni care mărșăluiau, cuminți, spre conferința lor, care înlocuia conferința noastră. Aceleași gesturi, același mic dejun, aceeași pauză de cafea cu fix aceleași prăjiturele, aceeași sală cu proiector. Doar că alți oameni, alt subiect. Desigur, relativizarea asta e nesănătoasă și nu duce nicăiunde. Fiecare lucru își are importanța lui, păstrînd proporțiile. Numai că nu am putut să nu am, iarăși, precum în alte călătorii în străinătate cu diverse burse, sentimentul de invizibilitate. Cînd ești înconjurat de oameni, chiar mulțimi, dar între tine și ei parcă se pune un zid, dincolo de care tu-i poți vedea, dar ei pe tine, nu. Și dincolo de care nu trece căldura umană: tu le zîmbești și ai vrea să-ți răspundă, dar se întîmplă foarte rar sau niciodată. Tu ai vrea să le poți întinde o mînă și ei să ți-o strîngă, așa cum se întîmplase, în Santiago de Chile, în metrou, cu o fată care cînta, iar în final pasagerii nu numai că îi dăduseră bani, dar o și îmbrățișaseră. Dar asta fusese o excepție.

Am mers, cu organizatorul conferinței încheiate, în capitală, în La Valetta. Ne-am înțeles foarte bine, în mașină el mi-a povestit toate acele lucruri pe care obișnuiam să le extrag de la locuitorii satelor europene, unde făceam interviuri, cu ce se ocupă oamenii pe acolo, ce merge, elemente de istorie. Vorbind cu el, un om binevoitor, am avut senzația pe care o am, mai de fiecare dată prin călătorii, în conversații: că poți vorbi cu interlocutorii tăi, dar pînă la un punct. Cînd simți că ai putea trece la chestiuni profunde, „adevărate", că ai putea strecura o părere reală, să spui chiar ce crezi, celălalt se retrage, discret, dar eficient.

Așa că ne-au pus împreună la masă, eu – uriașă și ea – minusculă.

Așa că mai bine nu spui mare lucru, te bucuri de ce poți face și admiri peisajul. În Malta totul era fermecător, chiar prea fermecător aș putea spune. Am avut, pe alocuri, senzația ciudată (și, probabil, aiurea) că vizitez un Disneyland al locurilor istorice, în care, da, clădirile sînt vechi, istoria te năpădește, dar totul e prea drăgălaș, prea idilic. Parcă-mi lipsea, din cînd în cînd, ceva mai frust. Asta poate și pentru că partea comercială era copleșitoare, fiindcă Malta trăiește, în cea mai mare parte, din turism: erau, realmente, prăvălie lîngă prăvălie, și cu toții te trăgeau de mînecă să cumperi ceva, să încerci. Nu era atît de scump ca-n alte țări europene, și mai peste tot era ispititor. Cred că, în mare parte, datorită amestecului extraordinar de neamuri, care fac din Malta un loc cu adevărat global. Chiar trăiești sentimentul universalului acolo. Și, cumva, al familiarului, pentru că am găsit și trăsături comune: sînt asemănători cu noi, prin ce spun că valorizează – pun familia pe primul plan și le place viața bună.

Senzația de „drăgălaș" m-a părăsit, însă, cînd am vizitat Catedrala Sf. Ioan din La Valetta și am privit tabloul lui Caravaggio cu tăierea capului Sfîntului Ioan Botezătorul. Acolo, totul era pur și simplu impresionant. Ca și (dar, desigur, în alt fel) atunci cînd am vizitat cetatea Mdina, într-o noapte înstelată la propriu.

Întoarsă la Mount St Joseph Retreat House, la ora prînzului, mi s-a pus masa într-o încăpere mică, separată. În fața mușamalei gri, cu pătrățele, precum cea a bunicii, la masă mai era cineva. O doamnă mică, mică de tot. În termeni incorecți politic: o pitică. Noi două eram singurele care nu făceau parte din grupurile organizate ale vreunei conferințe. Așa că neau pus împreună la masă, eu – uriașă (cel puțin în contextul ăsta așa mă simțeam) și ea – minusculă. În fața cîte unei budinci de macaroane.

„Cum folosim istoria? Ce facem cu ea? Obiectul istoriei e unul fragil“

– interviu cu Irina BOTEA BUCAN –

Ferestrele Sălii „Dalles“ din București îți opresc pașii grăbiți pe bulevard. Au devenit în această perioadă ecrane către stradă, cu două povești personale, semnate de artista ***Irina Botea Bucan.*** *La MNAC, expoziția continuă, la etajul patru. În întuneric, proiecțiile video ale artistei creează o sală de proiecție spontană, avînd în centru, asemeni unui tablou votiv, schița unui stadion dispărut, stadionul Republica. Irina Botea Bucan a studiat pictura la Universitatea de Arte din București, apoi a plecat pentru mai mulți ani la Chicago, continuîndu-și studiile, dar devenind și profesoară. În prezent, cercetările sale artistice merg în diferite direcții, una devenind proiect doctoral și vizînd istoria și potențialul Caselor de Cultură. Un interviu realizat în mijlocul expoziției sale, deschise la MNAC pînă pe 26 martie și intitulată „Apostrof. Totul“ a început cu o ezitare a portarului (curator: Anca Mihuleț). Pentru Irina Botea Bucan, o expoziție personală e, de fapt, una colectivă, ajunsă posibilă prin puterea solidarității oamenilor.*

Cum s-a născut această expoziție?

Ideea inițială a fost să încercăm să facem o distribuție în spațiu a metodei mele de lucru. Printr-un dialog constant cu Anca Mihuleț, ne-am gîndit pînă la urmă la două modele utopice: unul ar fi cel al stadionului și altul ar fi cel al cinemaului invizibil. Expoziția s-a construit organic, din discuții continue, din schimburi de mesaje, așa s-a născut și titlul. Expoziția are această structură de eseu. Și cînd mă gîndesc la eseu, mă gîndesc la modul în care Adorno definește eseul, în lucrarea sa *Eseul ca formă,* în care, practic, ideea e că îl introduci pe vizitator într-o țesătură de idei, ideile sînt țesute ca într-un covor, nu e vorba de linearitate, de o structură pe care tu o stabilești, ci mai degrabă de a crea acest cîmp de forțe, un cîmp de idei. Și asta, de fapt, încerc să fac și în structura filmelor, să introduc cît mai multe idei și celălalt să navigheze printre ele.

Îmi place această paralelă cu un covor. Înseamnă că fiecare lucrare depinde de cealaltă sau o susține pe cealaltă, ca într-un eseu în care ideile evoluează.

Da, importantă e proximitatea lor: e prima oară cînd fac o expoziție atît de mare – acum le pot vedea împreună pe toate!

Care este criteriul care le-a adus împreună? Are legătură cu o practică mai recentă a dvs. ori cu anumite teme de lucru?

Una dintre idei e cea de stadion utopic. Un stadion este un loc cu un potențial extraordinar de negociere și în același timp de consumare și de proiecție a dorințelor, a discursurilor politice. Foarte multe lucruri se întîmplă pe stadion. Pe lîngă istoriile diverselor stadioane, folosite de exemplu ca închisori, cum s-a întîmplat în Chile, există o solidaritate între suporterii de fotbal. Și această proiecție a dorințelor foarte clară. Și apoi emoțiile de pe stadion sînt absolut incredibile. Cînd simți că ești împreună cu oamenii care își doresc același lucru. M-a impresionat foarte mult la un moment dat tăcerea de pe stadion, timp de un minut. Alt lucru important pentru noi a fost să facem legătura cu locul de aici, întotdeauna simt această nevoie de a lucra și *site specific*. În cazul de față este vorba despre stadionul Republica. L-am ales pe el și pentru că devine un stadion utopic: a fost îngropat și nu mai există decît în memoria oamenilor, ca ficțiune, și atunci are o logică să fie aici, într-un cadru în care îți imaginezi relații interumane, emoții și interacțiuni. Încercăm să creăm un dialog între stadionul de afară și stadionul dinăuntru, prin schița tatălui meu. L-am rugat pe tata să creioneze din memorie stadionul așa cum și-l aduce aminte, mai ales pentru că mă duceam împreună cu el, atunci cînd exista. Acolo am văzut-o pe Iolanda Balaș, de exemplu.

Apoi, e cinema-ul invizibil, conceput de Peter Kubelka, dar cu o viață scurtă. Invizibil însemna că lumina venea numai de la ecran, el își dorea să creeze aceste condiții optime de a vedea un film, făcuse și niște casete separate, aveai pereți laterali și un pic de tavan, dar nu total izolat. Pentru el era important să nu uiți nici o secundă că ești parte dintr-o comunitate, dar nimeni să nu deranjeze pe nimeni, fiecare să poată fi și foarte atent la film.

Probabil că își dorea tocmai ca privitorul să lase deoparte mecanismele proiecției și să fie imersat în film. Acest cinema invizibil pare că dvs. îl duceți conceptual către ceea ce faceți. Modul în care vă alegeți subiectele sau cel în care vă apropiați de ceea ce filmați ține de o idee a imaginii tăiate: deși avem un ecran, imaginea e printre noi, ca o tăietură de cadru reală.

Cred în filme și în capacitatea cinematografului de a aduna oamenii și consider că într-o sală de cinema se creează o comunitate temporară, care își exprimă emoția și gîndește împreună. De aceea, pentru mine, ideea de cinema este încă foarte importantă. Apoi, și ideea de a-ți concentra atenția pe ceva, mai ales în momentul actual cînd atenția ne este răpită, fragmentată în atît de multe direcții. În același timp, în acest mastodont imens care este Casa Poporului, a fost important să facem o zonă de întuneric, să creăm un spațiu care să dea impresia de cinematograf. Am ales special ca podeaua să fie acoperită de un covor de cauciuc: îmi place că e o țesătură în care firele se topesc și nu mai vezi urmele țesăturii, pe de-o parte. Pe de altă parte, îmi dă senzația de piele artificială și foarte sensibilă...

Felul acesta de a fi se resimte și în modul în care lucrați. În unele lucrări, regia pare minimă. Dați cîteva direcții, dar lăsați protagonistului libertate de acțiune. De ce este important acest lucru?

Pentru mine e foarte importantă experiența pe care o are omul în fața camerei, nu rezultatul în sine, ci experiența din momentul acela, a celuilalt și a mea alături de el. Nu vreau să existe o relație ierarhică pe care, în general, un regizor o poate avea cu cei cu care lucrează. Atunci cînd camera se pornește, te întrebi: ce se întîmplă cu tine, în fața camerei? Ce schimbi în relație cu tine?

Dar nu se pierde sinceritatea în fața camerei, pentru că apare dedublarea?

Nu se pierde niciodată sinceritatea, cred. E vorba de nevoia omului de a interpreta un anumit rol într-un anumit moment. Pînă la urmă, comportamentul nostru e o serie de performativități, pe care noi le alegem într-o clipă sau alta, în funcție de tot felul de factori. Așa văd mișcarea noastră în lume.

Există artiști în care credeți?

> *„Trebuie să mergem în trecut, pentru a căuta acel potențial neîmplinit.“*

S-a întîmplat ceva cu dvs. de-a lungul timpului, în modul în care vă alegeți subiectele sau modul în care ele vă aleg pe dvs.? Unele subiecte apar într-o situație total neașteptată. Să vorbim puțin despre relația dvs. cu ceea ce devine film.

Lucrurile se pot întîmpla în mai multe feluri. Pot să construiesc ceva avînd o cercetare în spate sau un subiect poate veni către mine și să mă atragă atît de mult încît să filmez și așa, din mers, să începă și cercetarea. În general, îmi doresc ca ele să mă găsească. Pentru mine e foarte important să nu am o activitate agresivă despre ceea ce fac. Așa s-a întîmplat, de exemplu, cu lucrarea *Ferenc Bar.* Alăturarea acestui film cu schița stadionului e și ea importantă. E vorba de un moment utopic în istoria fotbalului. Barul respectiv este arhiva personală a unui fotbalist, Ferenc Deák. Acest bar este precum un centru comunitar. Îmi place mult cum suporterii mai multor echipe, care sînt de fapt în conflict în Budapesta, aici se înțeleg. E un bar local, cu aceiași oameni, cu bețivii cartierului.

„Întîlnire“ e un cuvînt-cheie pentru dvs. Sînteți nu doar un călător în lume, dar și un explorator al ființei umane, sînteți curioasă, vă bucurați mereu de întîlniri noi.

Am ținut mult la profesorul meu, Alexandru Chira, și la modul în care a creat instalația de pe deal, de la Tăușeni, care pentru mine rămîne un mare exemplu de interacțiune cu oamenii. Cum i-a convins pe săteni să îi dea lui dealul pentru a face acolo o instalație, apoi reacțiile oamenilor, ceea ce a urmat. Toată instalația e, de fapt, despre cum te poți situa poetic în lume, un lucru foarte important și pentru mine. E un artist extraordinar și chiar îmi doresc să fac un film despre Tăușeni.

Istoria e un concept important în lucrările video pe care le realizați...

Da, mă întreb mereu: cum folosim istoria? Îmi doresc mult să creez un monstru al istoriei, făcut din bucăți din piele de animal, din resturi rămase de la diferite muzee. Un monstru-Frankenstein al istoriei. Pielea animalului, pe care, exact ca istoria, o refaci, o reconstitui, o reinterpretezi. Mă interesează această plasticitate. Ce facem cu istoria? Obiectul istoriei e fragil.

E o narațiune făcută de oameni. Mereu avem o perspectivă, o anumită privire, un anumit unghi: al învingătorului ori al victimei.

Foarte multe lucrări din expoziție sînt, de fapt, reconstrucții istorice. Încep să cred din ce în ce mai mult în ceea ce spunea Boris Buden. Că utopia nu se poate întîmpla și reconstrui decît în trecut. Pentru mine e importantă deschiderea largă a unui moment istoric tocmai pentru a te uita la care a fost potențialul de atunci, al schimbării. Unul dintre „prietenii“ mei, autorii la care mă gîndesc mereu, este Walter Benjamin. El vorbește despre istorie: prezentul e consecința potențialului neîmplinit al trecutului. Atunci, pentru a schimba prezentul, trebuie să mergem în trecut, pentru a căuta acel potențial neîmplinit. Trebuie să reprivim continuu trecutul.

(interviul a fost difuzat în emisiunea Arte frumoase *la Radio România Cultural)*

a consemnat Daria GHIU

© J. Dean

„Realitate, ficțiune, care-i una, care-i alta?“

– interviu cu scriitorul Radu Pavel GHEO –

În Timișoara mea, Gheo și Alina Radu sînt personaje principale. Disco Titanic, *cel mai recent roman al său, apărut la Polirom la sfîrșitul anului trecut, o să vă facă să vă amintiți multe lucruri din istoria noastră recentă. Acest interviu e o invitație la lectură.* ***Radu Pavel Gheo*** *e genul de scriitor de care te atașezi ușor. E meticulos, are umor și un fel de căldură foarte specială.*

Acum cîțiva ani am schimbat niște mail-uri despre Croația, chiar înainte de a pleca eu într-o vacanță. Singura, de altfel, pe care am petrecut-o acolo. Mi-ați scris atunci cu mult entuziasm despre locuri și oameni. Cînd am citit Disco Titanic *mi-am amintit de acea vară și am înțeles cum s-au legat lucrurile / întîmplările. Cîtă nevoie are ficțiunea dvs. de realitate?*

Îmi vine să zic: care-i ficțiunea și care-i realitatea? În timp, cele două se amestecă destul de mult și uneori – de multe ori, mai ales în literatură – ficțiunea ia cumva locul realității: Dublin-ul lui Joyce e astăzi o lume mai „reală“ decît Dublin-ul concret de secol XIX.

Realitatea e punctul de pornire și suportul ficțiunii. La urma urmei, proza ficțională vorbește mai întotdeauna despre realitatea inteligibilă. Că e realistă, parabolică, mitico-magică – tot la lumea noastră se raportează. Scriitorul îl ademenește pe cititor cu iluzia realității, pentru a-l afunda în povestea lui. Mă gîndesc – nu vreau să sune pompos, dar așa mă gîndesc – că scriitorii sînt niște demiurgi de rangul al doilea: creează o lume care n-a existat înainte, cu personaje, locuri, întîmplări, numai că nu au puterea să o facă *ex nihilo*. Sînt nevoiți să se sprijine pe lumea existentă, adăugînd la ea lumea lor.

Realitatea asta de rangul întîi – istorică, socială, cum o fi – e importantă exact pentru ceea ce declanșează în cititor: efectul de real. Suprapui ficțiunea pe realitatea cunoscută și astfel, cumva cameleonic, înzestrezi cu realitate și lumea ta ficțională. Ca în *Războiul sfîrșitului lumii* al lui Llosa. De-aici și nevoia de documentare, de precizie (mă rog, cît se poate) a detaliilor. Dacă îl cufund pe cititor în realitatea asta a noastră, cea a României comuniste și postcomuniste, cu istoriile ei – jalnicele și fermecătoarele discoteci optzeciste, revoluția din decembrie, ridicola tranziție, Caritasul, afacerile dubioase și îmbogățiții de criză –, sau în cea a războiului din fosta Iugoslavie, cu războiul civil, lagărele de deținuți și ororile de-acolo, dacă refac lumea aceea veridic, pot strecura acolo povestea mea... imaginară sau nu, cine să mai știe? Cui îi mai pasă cînd iluzia e veridică? Dacă lagărul de la Lora și Disco Titanic au existat, de ce n-ar exista și Vlad Jivan și prietenii lui din Split? Sau Emilia Olteanu și colegul ei de facultate din 1989, Radu Pavel Gheo?

> *„Suprapui ficțiunea pe realitatea cunoscută.“*

Există în primul capitol din roman o terasă timișoreană unde Vlad și trei amici de-ai lui vorbesc la bere despre secesiune, despre Republica Banat, despre miticii cei corupți. Uite, cînd vine vara, dacă treci prin Timișoara, mergem acolo și garantez că o să-i auzi pe amici discutînd aceleași lucruri – pe ei sau pe alții. Realitate, ficțiune... care-i una, care-i alta?

Mi-a rămas în minte ce spuneați în interviul cu Lavinia Bălulescu despre schimbările din viața dvs.: nașterea celor doi copii. Cum că, în noua configurație, sînteți „pămînt de flori“. Se poate aplica și pentru literatură / scriitori formula asta? Și, dacă da, în ce fel?

Eu aș zice că sînt alte tipuri de continuități. O carte de ficțiune, odată publicată, se cam desprinde de autor, care nu mai contează atît de mult. Sigur, există și a existat dintotdeauna un interes pentru biografia scriitorului ascunsă în operă, fiindcă oamenilor le place să caute corespondențe între ficțiune și realitate (de asta și profităm noi, scriitorii). Oare Niculae Moromete e Marin Preda copil? Și Ilie Moromete e taică-său? Stephen Dedalus e James Joyce? Ce dezvăluie scriitorul în romanul cutare din tainele vieții lui personale?

Îmi amintesc că, după ce a apărut *Noapte bună, copii!*, s-au iscat tot felul de discuții legate de personajul care m-ar „întruchipa“. De obicei s-a spus că aș fi Paul, scriitorul conformist rămas în Iași. Deși, pe de altă parte, emigrasem și eu în America, la fel ca Marius. Ca să nu mai zic cîte speculații s-au făcut asupra identității criticilor ieșeni de la revista (absolut imaginară) *Gazeta culturală*. În realitate însă, biografia nu contează așa de mult: relația directă, imediată, este între carte și cititori. După zece-douăzeci-patruzeci de ani, cînd – și dacă – va mai citi cineva *Noapte bună, copii!*, crezi că o să mai caute corespondențele din realitatea „reală“?

Poate că, în sensul ăsta, atunci cînd scriem, chiar sîntem pămînt de flori. Sau de buruieni.

Trecutul recent, recuperarea unei memorii istorice și sentimentale ar fi două dintre firele roșii ale romanului dvs. Lumile se schimbă și, odată cu ele, și viețile protagoniștilor romanului. Mai e comunismul o obsesie a literaturii române contemporane? Și vă întreb pentru că am senzația că sîntem ultimii depozitari ai acestei traume.

Da, sîntem ultimii. Sper să fim. E ca în blestemul acela chinezesc: să apuci să trăiești în vremuri interesante. Noi am apucat vremuri interesante și evident că pentru un scriitor comunismul românesc sau ce-a fost el e o sursă excelentă de inspirație. Dar pînă la urmă tot povestea generală umană contează, felul în care se schimbă un om, cu aspirațiile și meschinăriile sale, cu vise, idealuri și cedări, cu gesturi altruiste și cruzime dezlănțuită. Creștem și renunțăm la cei care am fost. Cedăm crezînd că ne maturizăm. Comunismul, ca și colonialismul sau sclavagismul, nu e decît decorul violent în care i se desfășoară viața. Iar societăți opresive, care deformează individul, au tot fost și or să mai fie. Știi, pe vremuri circula un banc sec despre opoziția dintre capitalism și comunism, explicată de un activist mai îngust la minte: „Capitalismul înseamnă exploatarea omului de către om, pe cînd în comunism e exact invers“. Data viitoare o să fie invers.

Cred că noi scriem despre lumea de ieri și de azi fiindcă pe asta o cunoaștem cel mai bine. Și fiindcă ea merită cunoscută, nu fiindcă astfel s-ar evita ororile trecutului. Oamenii or să imagineze și-or să pună în practică alte orori, despre care or să scrie alții la vremea lor.

Pentru că Revoluția e un punct important al poveștii, ce făceați pe 22 decembrie? Cum erați, la ce vă gîndeați?

În 22 decembrie eram la mama, la cantonul CFR unde locuia pe atunci, undeva în cîmp. În seara de 17 decembrie am fost însă în Timișoara și am colindat străzile, mai întîi singur, iar apoi împreună cu un coleg. Am mers cu coloanele de manifestanți, ne-am pierdut pe niște străzi, la un moment dat mi-a vîjîit un șir de trasoare pe deasupra capului, am dat peste o coloană de blindate care intrase în oraș... Am povestit seara aceea în *Cartea roz a comunismului*, coordonată de Horațiu Decuble (în 2004, la Editura Versus). Dar în 22 decembrie eram acolo, la canton, ascultam muzica simfonică pe care o difuza obsesiv postul de radio central și știam că se întîmplă ceva. Iar apoi s-a auzit vocea unui crainic care anunța un comunicat important pentru țară. Și am fost aproape sigur că s-a terminat, că prinsesem căderea comunismului.

Scrieți de mînă, romanele dvs. au mai multe pagini decît ale altor scriitori, ați povestit că lucrați cu fișe de personaje, notițe. Cum arată „bucătăria“ cărților dvs., la propriu și la figurat?

Un haos ordonat, așa arată. Cînd construiesc intriga, personajele, detaliile, îmi notez pe foi, pe zeci de foi, toate lucrurile care mi-ar putea folosi. Tai, corectez, rescriu, iar tai, fac liste cu personaje, amănunte despre locuri, elaborez cronologii cît mai precise – pe zile și chiar pe ore –, ca să am senzația de control. Mai am și pe computer zeci de fișiere cu informații, de la – ce să zic? – felul cum arătau mărcile germane sau dinarii iugoslavi pînă la reportaje despre anumite locuri sau evenimente. Și-abia după aceea, cînd toată povestea mi s-a închegat în minte, încep să scriu romanul.

De obicei cam o treime din materialul adunat nu mai intră nici măcar aluziv în carte, dar îmi permite să mă mișc liber prin lumea aia. Asta e și marea problemă a scrisului (dar și farmecul lui): cum nu scrii niciodată același lucru, la fiecare carte te apuci să te documentezi, să cercetezi, să înveți iarăși ceva, ca și cum ai face mereu ceva nou. De fapt, așa și e.

Ați tradus și ați redactat multe cărți. Care au fost surprizele ultimilor ani?

Surprize, adică nu cărți bune, fiindcă din astea au fost destule: Cormac McCarthy, Philip Roth, Jack London – cu ei știam la ce să mă aștept. Așa, la prima gîndire, o surpriză au fost pentru mine *Jurnalele* lui John Fowles, o carte tulburător de tristă, chiar tragică. Nu mă dau în vînt după ficțiunea lui Fowles, dar *Jurnalele* m-au cam zguduit.

Dintre cărțile redactate... aici e mai greu, au fost multe. Îmi vine însă în minte una mai recentă, *Coajă de nucă* a lui Ian McEwan, poate și fiindcă a fost tradusă foarte fain, așa că am savurat cartea chiar în timp ce o redactam.

Ce ați învățat de la autorii pe care i-ați tradus? Cum i-ați ales? Care au fost întîlnirile importante?

De obicei nu-mi aleg traducerile, mi le propun colegii mei de la Polirom. E drept că traducerea e altceva decît creația, dar cred că am învățat cîte ceva la fiecare traducere. Orice lectură e o lecție bună, dar la traduceri e mai mult de-atît: cînd cauți cea mai potrivită formă românească a unei fraze, a unui adjectiv, chiar a unei intonații, înveți instinctiv ceva.

La Hemingway, Roth sau McCarthy a fost ceva în plus. Nu pot să spun exact ce, dar a fost.

Ce v-ați dori să vă întrebe copiii dvs. dacă vă citesc cărțile?

„Tati, tu ai scris cărțile astea groase? De ce? Pot să le rod? Pot să rup coperta? Citește-mi și mie. Sau nu, citește-i Marinei (lui Ștefan), eu mă duc să mă joc. Ai scris și povești? Zi-mi o poveste. Asta cu *Crăiasa zăpezilor* tu ai scris-o, da? Și *Prințul cel fericit*? Și *Cenușăreasa*? Și *Ismail și Turnavitu*? Pe toate, da?“

E multă muzică în Disco Titanic. *Ascultați ceva cînd scrieți? Încercați lucruri noi?*

Cînd scriu, scriu în liniște: noaptea, în bucătărie, fără nimic care să mă distragă. Mă ascult pe mine – sună prețios, dar așa e: îmi ascult mintea și, cînd tace, mi-o biciuiesc. Cu cafea și nicotină.

Lucruri noi încerc în măsura în care vin peste mine. Nici nu trebuie să le caut, mă găsesc singure. Uneori mai cu întîrziere – cum a fost cu copiii –, dar mă găsesc negreșit.

a consemnat Ana Maria SANDU

Oana STOICA

rosencrantz & co

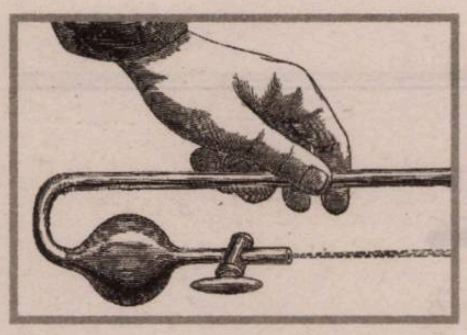

Bărbați în pragul crizei de nervi

● ***Dorian*, regia și coregrafia: Oana Răsuceanu, video: Iulia Rugină, Dan Adrian Ionescu, Mizdan, Adrian Câmpean, muzica: Mihai Dobre, decor: Dan Adrian Ionescu, producător: Ana Agopian. Cu: George Albert Costea. Asociația Control N și Teatrul Odeon.**

În seara în care am văzut *Dorian,* NASA a anunțat descoperirea a șapte planete de dimensiunea Pământului. În Sala Studio a Teatrului Odeon, Terra pe care locuiește Dorian (un supranume pentru Tudor, făcînd trimitere, probabil, la Dorian Gray, cel care își vedea sufletul într-o imagine/pictură) urmează să dispară în 24 de ore, după ce oxigenul va fi absorbit de un misterios praf auriu. Aceasta este premisa unui performance construit ca un edificiu compact în care dansul contemporan, proiecțiile video și universul sonor sînt perfect sudate. Oana Răsuceanu elaborează un scenariu narativ care recuperează starea de sfîrșit al lumii, personale și universale, pe care o simte un bărbat tînăr în fața apocalipsei. Corpul performerului *live* se integrează în video și cele două elemente se dezvoltă reciproc, unul prin altul. Sînt cîteva scene notabile: mesajele niciodată trimise între doi parteneri a căror dragoste se trezește în fața extincției iminente, rutina cotidiană a personajului, care include poetica sterilității arhitectonice a clădirilor de birouri văzute dintr-un lift de sticlă, exersarea descătușării libertății în ploaie, lumina diurnă filtrată pe fereastră sau trupul, supradimensionat de amintire, al unei femei iubite cîndva.

Miza spectacolului este formula performativă în care sunetul și imaginea funcționează simbiotic împreună cu performerul, depășind poziția de comentatori/susținători ai acestuia. Practic, *sound*-ul și *videomapping*-ul devin egale cu elementul *live* și de aici rezultă un format contemporan, explorat în Occident, dar inedit la noi, în special din cauza menținerii unor concepții desuete legate de rolul și limbajul video într-un spectacol. În *Dorian,* surprinde plăcut modul în care proiecția video este narator, personaj, context împreună cu performerul. Și aici e de remarcat meritul lui George Albert Costea, artist complex și versatil care poate să susțină non-verbal, doar prin corporalitate, un spectacol de unul singur pe scenă și a cărui prezență este puternică în mișcare și în nemișcare, atunci cînd relaționează prin non-acțiune cu imaginile narative din proiecții. Unul dintre cei mai surprinzători actori din tînăra generație, George Albert Costea mai joacă singur într-o altă producție, *Open,* în regia Letei Popescu, spectacol în care predomină teatrul și cuvîntul, dar care are și performativitate strict corporală.

„Realism psihologic, grotesc, suprarealism, misticism în povestea unui bărbat care descoperă că și-a trăit viața în derizoriu…“

Dorian este un spectacol viu prin prospețimea formatului performativ, prin conceptul și calitatea imaginii și a sunetului și prin prezența incitantă a lui George Albert Costea. Cu această producție, Oana Răsuceanu propune o revigorare a limbajului în performance-ul românesc prin schimbarea raportului de forțe între video, *sound* și actant. Creat ca spectacol independent, *Dorian* urmează să fie găzduit de Teatrul Odeon.

● ***Somnambulism* de Iaroslava Pulinovici, traducerea: Bogdan Budeș, regia: Alexandru Mâzgăreanu, scenografia: Rodica Der, ilustrația muzicală: Alexandru Suciu. Cu: Ion Grosu, Crenguța Hariton, Karl Baker, Sorin Cociș, Diana Roman, Iulian Mihai Cristea. Teatrul Nottara.**

Rezultat în urma ediției a V-a a proiectului „Spectacolul începe cu o lectură“, desfășurat în 2015 la Teatrul Nottara, *Somnambulism,* în regia lui Alexandru Mâzgăreanu, reprezintă premiera mondială a textului Iaroslavei Pulinovici, o tînără scriitoare din Rusia, formată la Institutul Dramatic din Ekaterinburg, unde l-a avut profesor pe excentricul Nikolai Koliada (regizorul unui *Hamlet* tribal, văzut în România în 2012). Piesa combină realism psihologic, grotesc, suprarealism, misticism în povestea unui bărbat care descoperă că și-a trăit viața în derizoriu, cu o căsnicie și un job dominate de minciuni și alcool. O tragedie a avut loc înainte de începerea poveștii, iar personajul Slava este deja în colaps, într-un moment de renegare a sistemului social care împinge indivizii la tipare existențiale vicioase.

Acest început abrupt particularizează textul: nu este un proces de intrare în criză, ci unul de parcurgere a acesteia. La fel se întîmpla în *Viața cu un idiot,* spectacolul lui Andriy Zholdak după Victor Erofeev la Teatrul Național „Radu Stanca“ din Sibiu, unde criza, conjugală și existențială, era declanșată deja în prima scenă. Personajele din ambele producții, Slava la București (Ion Grosu), respectiv Soția la Sibiu (Cristina Flutur), sînt nevrotice, încep spectacolele la tensiuni înalte și continuă la același nivel, un lucru dificil pentru actori. Aici este și una din reușitele importante ale spectacolului lui Mâzgăreanu, în vibrația înaltă a personajului principal, susținut febril, cu finețe și echilibru, de actorul Ion Grosu. Spațiul este reconfigurat de scenografa Rodica Der ca scenă a unui accident rutier (imaginea multiperspectivată a unei șosele, cu desenul de cretă al victimei), nu cel enunțat în text, ci unul simbolic, al lui Slava însuși. Căci personajul suferă în urma tragediei un violent impact cu propria conștiință și devine o „victimă“ a trezirii din rutina socială (simte enorm și vede monstruos, ca să-l citez pe Caragiale), cerînd sieși și celorlalți onestitate. Dar Slava are dificultăți în a instaura etica în societate și chiar în propria viață. Nu reușește să provoace o revoluție a moralității, ci doar să intre într-un nou tipar, casnic și profesional, căruia ar putea să nu-i mai permită erori. Dar textul – și spectacolul – se opresc înainte de (in)succesul său, refuzînd să încheie, fericit sau dramatic, parcursul acestui om dureros de lucid. Căci miza este criza, nu deznodămîntul trezirii, iar Mâzgăreanu conduce sigur traseul lui Slava prin acest colaps existențial, în condițiile în care în text nu există o acumulare și o descărcare de tensiune, ci doar nivelul maxim.

Dorian și Slava trăiesc, în mod diferit, sfîrșitul lumii subiective care îi afectează psihologic, unul devine introspectiv-letargic, celălalt febril-isteric.

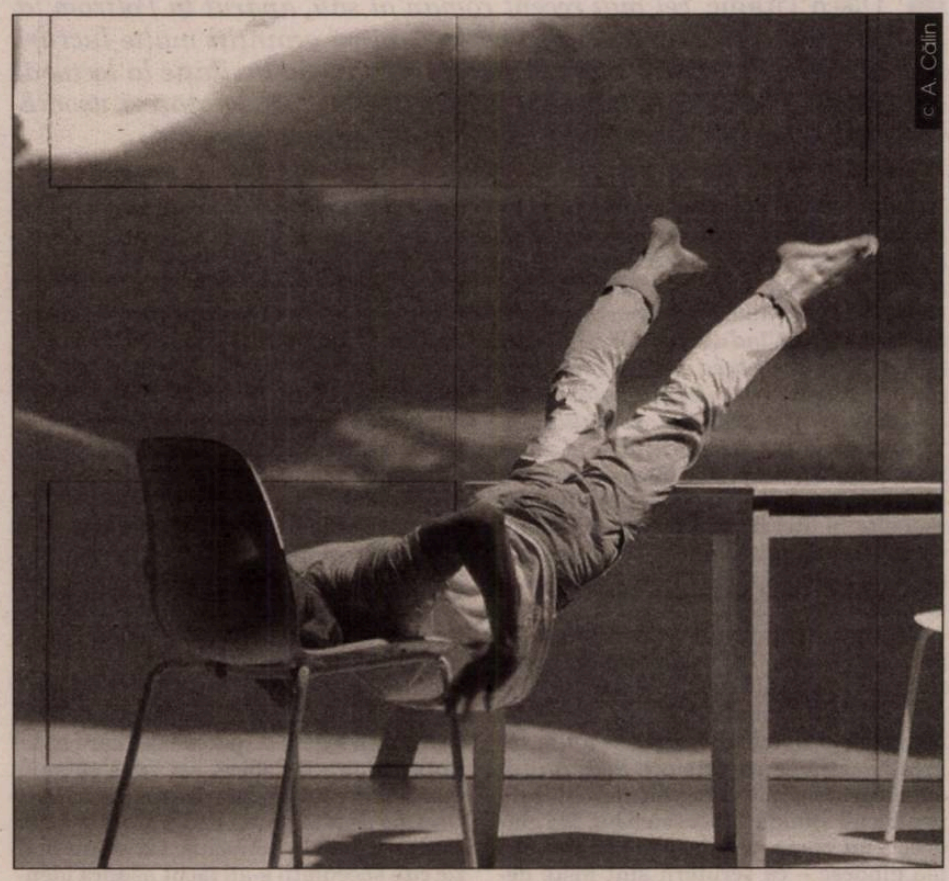

***Oana Stoica** este critic de teatru.*

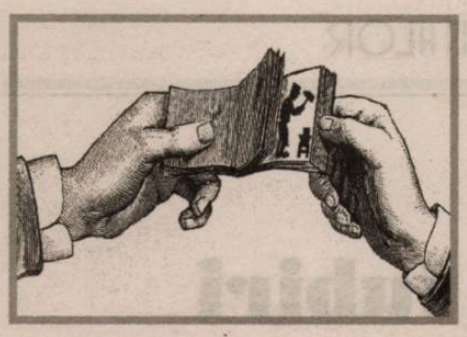

Marius CHIVU

feedbook

Discriminări

● **Revista *Steaua*, nr. 1/2017, www.revistasteaua.ro**

Din anul 2000, de cînd am început să recenzez cărți, am folosit de nenumărate ori expresii precum „literatură/scriitură feminină“; de multe ori am considerat că pot fi observate anumite diferențe tematice și stilistice între literatura scrisă de bărbați și cea scrisă de femei; uneori am asociat poeziei scrise de femei termeni precum „delicatețe“, „grație“, „fragilitate“ sau „vulnerabilitate“, alteori am scris despre două sau mai multe titluri combinînd genul cărții cu genul autoarei (spre exemplu, cărți-de-proză-scurtă-scrise-de-femei); am folosit formele la feminin „poetă“, „romancieră“, „scriitoare“, „autoare“, „eseistă“, „teoreticiană“, dar niciodată „critică/istorică literară“ sau „dramaturgă“ (mi s-a părut că sună rău); cînd am coordonat anchete / am alcătuit antologii, uneori nu mi-am pus problema distribuției autorilor pe gen, alteori am fost atent la acest aspect. Ca orice tînăr care învață pe cont propriu să scrie recenzii, am moștenit niște formule-clișeu și am folosit o mare varietate de criterii (inclusiv cel de gen) cînd am discutat cărțile. Niciodată n-am făcut însă o judecată de valoare implicită fiindcă, pentru mine, n-a contat niciodată genul celui care scrie literatură: „scriitura feminină“ are anumite trăsături, întrunește anumite calități, nu se reduce la genul celui/celei care o practică și nu presupune, cel puțin în cazul meu, o distincție valorică (slabă). Pentru a discuta literatura, în general, sau pentru a comenta o carte, în special, am considerat că, susținută de un discurs analitic și onest, orice criteriu (geografic, tematic, de limbaj etc.) sau formă retorică sînt potrivite.

Recent, pe un site cultural de popularizare, am făcut un colaj doar cu versuri din cărți noi de poezie scrise de fete într-o încercare de a atrage atenția exclusiv asupra multitudinii și diversității expresiei poetice practicate de scriitoarele care au publicat poezie în 2016. Reacțiile au fost împărțite: unele poete au înțeles ideea colajului (un criteriu / o convenție ca oricare alta), alte poete au fost ofensate ba de ideea de „listă“ (deși eu nu folosisem termenul), ba de faptul că am spus „fete“ (termen considerat „inadecvat“ cu vîrsta unor scriitoare), ba de faptul că am numit unele versuri „grațioase“ (termen considerat minimizator); în fine, cel mai categoric comentariu, cel în urma căruia am aflat că sînt misogin, a sunat așa: „Lista e sexistă pentru că e o listă făcută plecînd de la distincția literatură feminină *vs* literatură masculină, o listă făcută de un bărbat care își asumă o poziție de putere asupra unei categorii discriminate.“

Acesta este, probabil, și punctul de plecare al anchetei „Doamne, domnișoare, scriitoare, autoare – *made in Romania*“, coordonată de Ruxandra Cesereanu în revista *Steaua* nr. 1, anchetă care pune două întrebări: „Cum este să funcționezi ca scriitoare în cultura română, în general?“ și „Cum este să fii femeie-autor în literatura română, în particular?“. Au răspuns douăzeci de scriitoare din mai multe generații și, deși există un consens de perspectivă, se pot observa și diferențe. Cele între viziunile Iuliei Militaru și Mirunei Vlada (două poete din aceeași generație) fiind esențiale, voi începe cu acestea.

Spune Iulia Militaru: „Literatura este privită adesea ca promotoare a diversității, oferind cititorului un număr mare de genuri. Însă susținerea genului ca diversitate este inutilă, atîta vreme cît mai vorbim încă de gen, adevărata diversitate nu poate exista decît în afara oricărei clasificări, iar asta se va face cînd genul va dispărea, cînd poezia, romanul, proza scurtă etc. vor deveni de nerecunoscut. De asemenea, există studii care aduc ca argument prezența unor perioade în care literatura devine dominată de autoare. Însă nu de numele care sînt acceptate și citite la un moment dat ar trebui să ținem cont, ci mai degrabă de tipul de discurs pe care ele îl aduc în spațiul public. Iar aici avem într-adevăr o problemă, la noi fiind îngrijorătoare absența unor grupuri care să ia atitudine, lipsa unor voci care să condamne limbajul marcat de diferențele de gen și să acționeze în același timp.“ Spune Miruna Vlada: „Evident că literatura de calitate nu are gen. Dar percepția are gen, la fel și formarea gusturilor sau a tipului de sensibilitate pentru observația socială al unui tînăr/tinere. Acestea se dezvoltă diferit la femei și la bărbați și cred că ambele genuri au de învățat din asta. Diversitatea genurilor și a modului diferit de interacțiune cu realitatea, care se reflectă într-un mod foarte incitant în literatură, e un element de cultură generală. Cred că e foarte problematic să văduvim elevii de explorarea acestor distincții de gen și de bogăția multiperspectivală ce le va fi tare utilă în toate experiențele ulterioare. Manualele fără scriitoare ciuntesc de fapt realitatea, în care și bărbați, și femei deopotrivă au găsit căi creative de a se exprima și de a inova literar, performînd adesea pe paliere diferite“.

Literatura de manual le învață pe fete că trebuie să aparțină ca să fie adevărate femei.

Despre limbajul marcat de diferențele de gen vorbesc mai multe scriitoare. Mihaela Mudure: „Cred că întrebarea conține, partial, răspunsul. Chestionarul se referă la femeia-autor și nu la femeia-autoare. Rezistența limbii la anumite construcții feminine sau preferința noastră pentru anumite formule lexicale trădează atît mentalul colectiv, cît și pe cel individual. Intrarea în spațiul public prin poziția de autoritate și putere pe care o reprezintă auctorialitatea este încă o problemă, în spațiul românesc, atît pentru receptori (redactori, critici, istorici literari, cititori neprofesioniști), cît și pentru femeia autoare, prin comparație cu alte culturi mult mai obișnuite a gîndi umanul și la masculin, și la feminin.“ Spune și Alina Purcaru: „Cît despre receptare, speculațiile din proximitatea intimității, dihotomiile clișeice, de tip «cerebralitate»/«sensibilitate», plus verdictul de «literatură a crizei» (de presupus, sentimentale) parazitează, în continuare, analiza cărților scrise de autoare.“ Și Andreea Răsuceanu: „Uneori ele ies la suprafață pe neașteptate de sub aparența unei corectitudini politice afișate cu ostentație, sub forma unor involuntare mecanisme verbale clișeice, adînc și iremediabil înrădăcinate în subconștientul nostru: poezia unei autoare e musai *feminină, delicată, plină de grație;* o scriitoare care vine cu un roman amplu, cu o construcție solidă scrie *ca un bărbat* etc. Din păcate, rezultatul concret al acestui tip de atitudine este absența autoarelor din prim-planul vieții literare, din jurii, board-uri ale diverselor foruri literare etc., dar și o mai slabă reprezentare cantitativă a lor în antologii, volume colective, o mai slabă prezență în general pe piața editorială.“

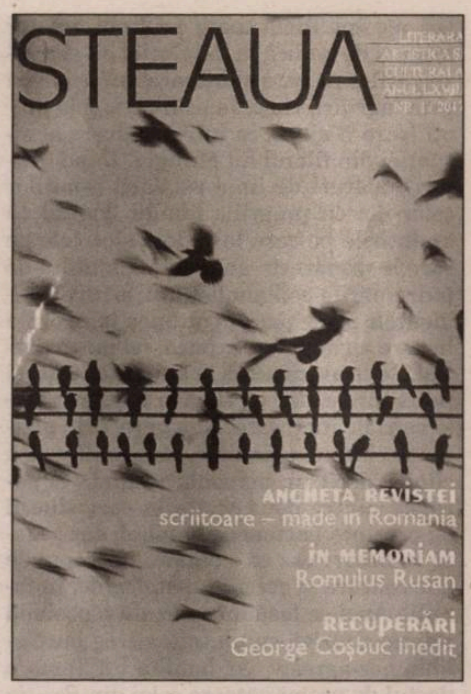

Despre această lipsă de reprezentare vorbesc mai multe autoare – Marta Petreu: „Cît despre canonul literar, acesta a fost pecetluit de mult și, după cum se știe, s-a cam oprit la autorii afirmați și consacrați pînă în 1989. Un singur nume a mai fost introdus în acest burduf al lui Eol: Mircea Cărtărescu. Manualele școlare, alt mijloc de consacrare, au fost de multă vreme scrise și aprobate, de fiecare dată, de cine trebuie. Iar premiile literare le dau criticii literari, de la Dumnezeu învestiți cu omnipotență și omnițiință“, și Ioana Bot („machismul românesc e una din formele mentale «tradiționale» cel mai greu de ucis“), și Magda Cârneci („anumite tipare bătătorite de aceiași bărbați de cultură aflați în aceleași posturi de conducere de decenii“), și Adina Dinițoiu („în spațiul cultural autohton persistă un misoginism difuz“), și Miruna Vlada: „Din manualele de română o fată află că o serie de domni impozanți, musai cu barbă, au scris multe cărți, au reinventat limba română și au scris uneori și despre dragoste și atunci hop! – apar și femeile în postura clasică de «obiect al adorației»... Femeile aparțin. Literatura de manual le învață pe fete că trebuie să aparțină ca să fie adevărate femei. Lipsesc clar reperele femeilor de sine stătătoare.“

O anchetă în care se spun pe șleau multe lucruri adevărate, unele chiar rușinoase, despre mediul literar românesc. Dar discuția abia începe.

PUBLICITATE

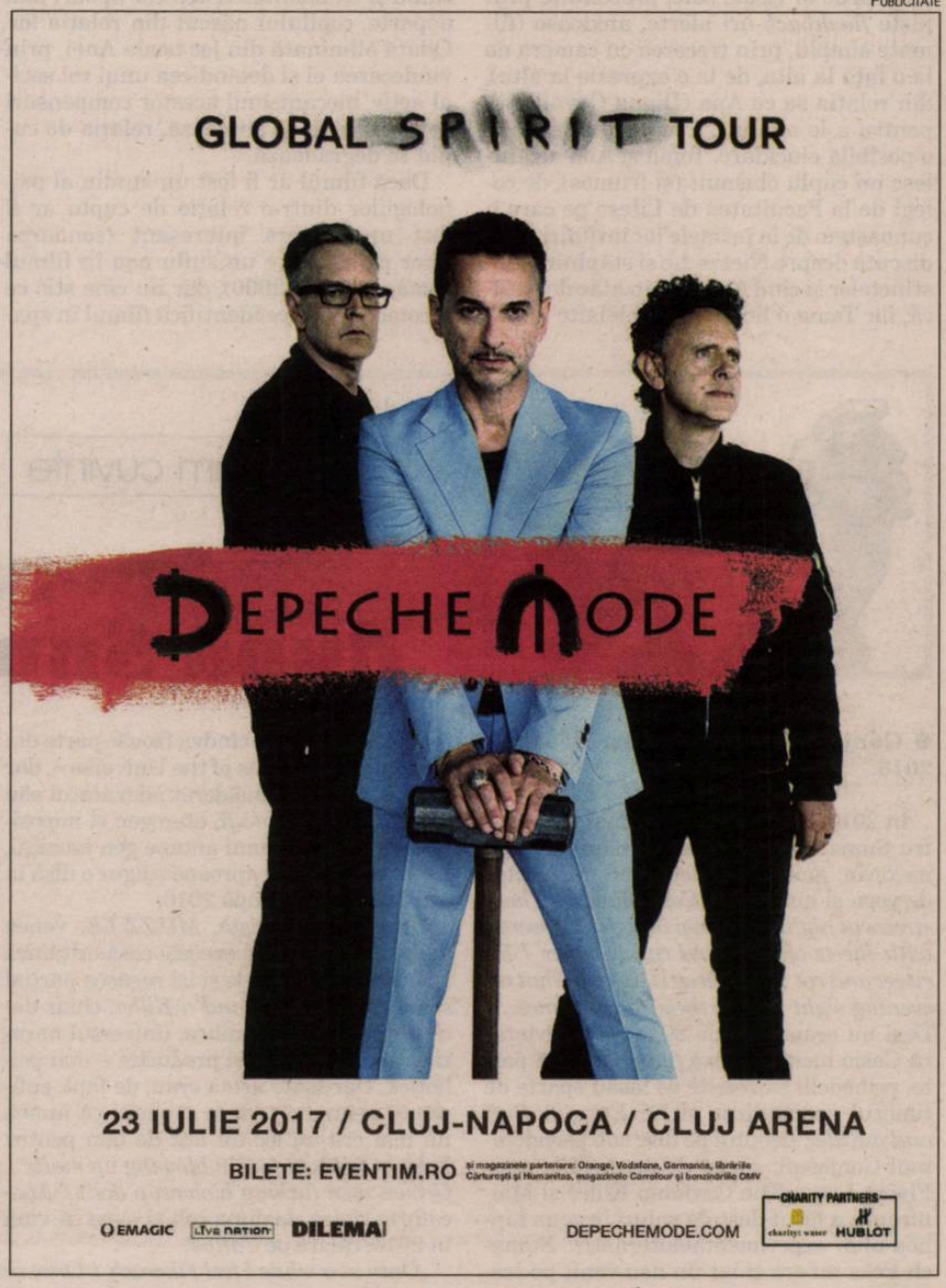

Ancuța PROCA

dilematograf

Psihanaliza unei iubiri

● ***Ana, mon amour*** **(România, 2017), de Călin Peter Netzer.**

În personajul, de dimensiuni mitologice, interpretat de Luminița Gheorghiu în *Poziția copilului,* filmul precedent regizat de Călin Peter Netzer, se putea citi o critică a dragostei materne ca instinctualitate pură. Dispusă să își folosească toate resursele, trecînd peste lege, ignorînd dorințele și deciziile fiului său, pentru a-l scoate basma curată după ce acesta produsese, printr-un accident, moartea unui tînăr ca și el, Cornelia nu își pusese niciodată problema celuilalt copil, care murise: o preocupa doar al său. Filmul punea degetul pe rană atunci cînd arăta că dacă nu ar fi fost *al său* (posesivitatea sa era exprimată în fel și chip), dacă ar fi fost fiul altcuiva, în locul (poziția) celuilalt, supraviețuirea sa i-ar fi fost indiferentă. Instinctul de conservare era motorul ferocității sale și al acțiunilor pe care le dezlănțuise pentru a-l proteja de *cealaltă* familie.

Ana, mon amour, bazat pe romanul lui Cezar Paul-Bădescu *Luminița, mon amour,* cu un scenariu scris de Călin Peter Netzer, Cezar Paul-Bădescu și Iulia Lumânare, și un montaj creat de Dana Bunescu, premiat la Berlin, e un film la fel de incomod ca precedentul *Poziția copilului*. Relația pe care o supune analizei de data aceasta e una de cuplu, iar metoda e psihanalitică. Construcția sa mai restrînsă și mai puțin nuanțată se bazează exclusiv pe ședințele de terapie la care participă Toma (Mircea Postelnicu) și pe amintirile și visele sale, prezentate prin niște *flashback*-uri alerte, anxioase (filmate simplu, prin trecerea cu camera de la o față la alta, de la o expresie la alta), din relația sa cu Ana (Diana Cavallioti), pentru a le analiza, a le găsi un sens și o posibilă elucidare. Toma și Ana alcătuiesc un cuplu obișnuit (și frumos), de colegi de la Facultatea de Litere pe care îi cunoaștem de la primele lor întîlniri, cînd discută despre Nietzsche și stăpînirea instinctelor și cînd Ana are un atac de panică, iar Toma o liniștește. Celelalte amintiri ale lui Toma merg pe linia acestor atacuri de panică (a patologiei ei) și a rezolvărilor pe care el încearcă să le aducă prin îngrijiri, vizite la psihiatru și la preoți (care îi ajută, ca într-un revers al situației din filmul lui Mungiu, *După dealuri),* alături de linia sondării relațiilor celor doi cu propriile familii. Faptul că amintirile pe care le vedem sînt cele pe care le urmărește analiza lui, ajutată de îndrumările psihanalistului, și nu evenimentele principale, în ordinea temporală în care au avut loc, explică, cel puțin parțial, de ce avem acces la anumite scene și nu la altele, dar creează și niște rapoarte cauzale îngroșate (Ana pare, prin prisma acestor evenimente, mai mult o fișă clinică decît un personaj rotund). O paralelă dintre două vizite în care tinerii își prezintă partenerii familiei, dar se lasă în fiecare caz cu o bătaie, au scopul de a le contura și acestora patologiile. În familia Anei se lasă întrevăzută o posibilă relație abuzivă cu un tată vitreg burtos-libidinos-agresiv, iar familia lui Toma e destul de asemănătoare celei din *Poziția copilului* (bogată, influentă, cu o mamă centrată pe copil și un tată bigot), aceasta respingînd-o din start pentru a-l proteja, cu o ferocitate un pic mai potolită decît în filmul său anterior, pe el de inconvenientele bolii ei. Una peste alta, filmul trasează niște săgeți destul de clare între efectele lipsurilor acestor familii asupra copiilor și căutările lor din propria relație, ale unor compensări, în mijlocul cărora stă ca un liant patologia Anei, accentuînd și transmiterea acestor lipsuri mai departe, copilului născut din relația lor. Odată eliminată din joc boala Anei, prin vindecarea ei și dobîndirea unui rol social activ, mecanismul acestor compensări se clarifică și se anulează, relația de cuplu se degradează.

Dacă filmul ar fi fost un studiu al psihologiilor dintr-o relație de cuplu ar fi fost un demers interesant (sondarea unor psihologii e un suflu nou în filmul românesc post-2000), dar nu cine știe ce incomod. Ceea ce identifică filmul în spa-

tele banalității unei povești de dragoste e însă mai mult decît psihologia sa, e fiziologia sa. Pătrunși în intimitatea relației de dragoste dintre Toma și Ana, chiar în momentele ei de vîrf, aceștia ni se revelează drept corpuri, umori, procese fiziologice (o scenă de sex arată tocmai asta, un proces cu o finalitate). Găsind-o într-o stare fizică de degradare, Toma o îngrijește așa cum ar fi făcut-o un părinte. Relația lor se destramă atunci cînd necesitatea acestei îngrijiri rămîne în aer. Într-o scenă în care un preot, interpretat de Vlad Ivanov, îl spovedește pe Toma, camera insistă, în timp ce duhovnicul vorbește despre pachetele de țigări pe care le fumează Toma (deci despre stăpînirea unor pulsiuni) asupra leziunilor buzelor arse ale preotului (despre care vom afla mai tîrziu, printr-un alt *flashback,* că erau provocate de alcool). Înainte de toate, preotul, ca și celelalte personaje, e definit prin corporalitatea sa, care se reflectă în imaginea idealizată a unei icoane, dar pe care camera îl arată în toată deteriorarea sa. Spre deosebire de Cristi Puiu, de a cărui estetică *Ana mon amour* se diferențiază, dar cu care împărtășește interesul pentru fiziologii, corporalitatea din filmul lui Netzer nu se transfigurează. Lăzărescu putea să fie luat la întrebări de vecini și de asistente pentru problemele sale cu alcoolul, dar era ceva mai mult de atît (era un Dante, pe care îl prelua în momentul morții sale un doctor pe nume Anghel). Peste aceste corpuri și noțiunile de justiție sau dragoste se așeza, ca în *Aurora,* lumina. Relațiile de iubire (dintre părinți și copii, dintre cupluri) pe care le arată Netzer sînt însă biologie, instinct de conservare și atît. Împotriva acestei biologii nu pare să se revolte nimeni din povestea pe care o spune, dar filmul o face cu siguranță.

Ancuța Proca *este critic de film.*

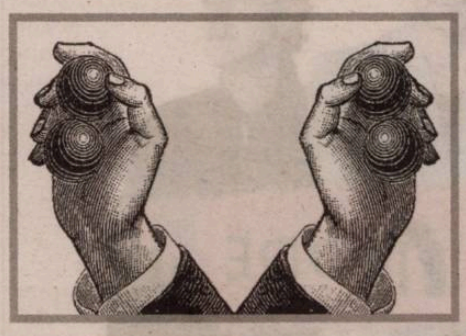

Paul BREAZU

audio și n-am cuvinte

Apocalipsa după Sumach Ecks

● **Gonjasufi,** ***Callus,*** **Warp Records, 2016.**

În 2010, lumea era un loc mai bun pentru Sumach Ecks, un californian cu sînge mexican, american și etiopian, instructor de yoga și muzician. *„Candylanes / Them streets at night / So deep in light / Covered with sheets of ice / And candy canes / So sweet and rot / Let's keep it tight / What an evening sight / With these fancy games…“* Deși nu eram în anii '80, o miniclaviatură Casio lucra cu doxă *funky*. În altă parte, psihedelii șaizeciste se lăsau sparte de timbrul spectralizat al lui Ecks. *A Sufi and a Killer,* debutul pe disc sub pseudonimul Gonjasufi, ajutat de producțiile unor Flying Lotus, The Gaslamp Killer și Mainframe, a făcut destule valuri în zona hip-hop-ului experimental/alternativ. Sumach Ecks nu era chiar un nou-venit pe scena din San Diego – cîndva făcuse parte din *crew*-ul local Mastas of the Universe –, dar *ASaaK* poate fi considerat adevăratul său debut. Retroidist, *lo-fi,* eterogen și imposibil de subsumat unui anume gen muzical, LP-ul acesta săpa aproape singur o nișă în muzica din și de după 2010.

Următorul pe listă, *MU.ZZ.LE,* venea doi ani mai tîrziu la aceeași casă britanică iconică Warp Records și își regăsea parțial *sound*-ul în *A Sufi and a Killer,* chiar dacă tonul era mai sumbru, universul narativ – mai personal, și producția – mai psihotică. Dar toate astea erau, de fapt, suficiente pentru a te face să simți că lumea nu mai era un loc tot atît de bun pentru Ecks. *„Children fuckin blowing up malls / Grown men fucking blown-up dolls.“* Apocalipsa rînjea de după colț și avea să vină în 2016, călare pe *Callus*.

„Once in a while I feel I'll crack / Once in a while I feel I can / Once in a while I feel I can't. / (…) / Once in a while I feel I can / Once in a while I feel I'm trapped / Feel I'm trapped. / Once in a while I feel I can't / I panic / I panic / Abandoned / I'm a maniac depressant.“ Mantra asta gotic-industrială, „Maniac Depressant“, spune totul despre direcția în care se deplasează cel mai nou album al lui Gonjasufi. Paranoic, asfixiat de reverb, lipsit de speranță și glisînd pe o axă pre- și post-punk, *Callus* pare a fi tabloul frisonant al lumii de astăzi: Trump, abuz, -isme, război, minciună, conspirație, sclavie, moarte, corupție, religie ca opium al popoarelor. *„Devils are preaching fire“,* spune el undeva. Iar propoziția asta, dincolo de imaginea plastică a iadului pe Pământ, se poate referi cu ușurință și la estetica acestui album al lui Sumach Ecks, un om într-o lume din ce în ce mai puțin bună.

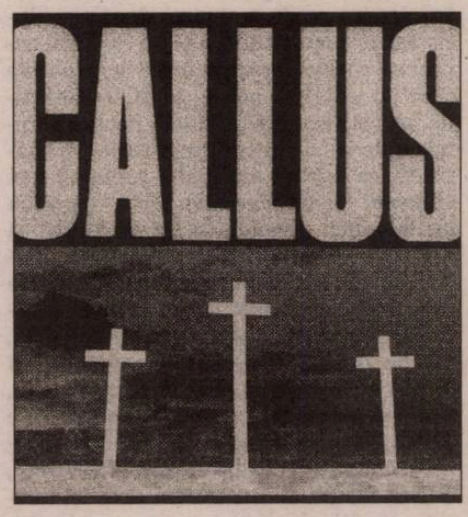

Aflat în turneu de promovare a albumului Callus, *Gonjasufi va concerta la București, în Sala Berlin a Control Club, pe data de 12 mai 2017, de la ora 21. Mai multe informații despre eveniment puteți afla de pe site-ul clubului, control-club.ro, sau urmărind pagina de Facebook a acestuia, facebook.com/clubcontrol.*

Paul Breazu *este jurnalist.*

Bogdan TĂNASE

bolero de **travel**

Portrete de interior

M-am nimerit odată la Seul, în plimbările mele cu bicicleta de-a lungul fluviului Han, la o expoziție stradală de fotografie. Locul era unul destul de neobișnuit. De obicei, expozițiile stradale pe care le mai văzusem în oraș nu erau cu mult diferite de cele pe care le-ai putea întîlni aiurea. Picturi sau fotografii așezate pe trepied sau pe cîte vreun panou cu aceeași deschidere fugitivă către fluxul cotidianului, cu aceeași prindere din goana privirii a intermitenței artisticului care îți rămîne în minte chiar dacă nu ai zăbovit mai multă vreme în fața ei.

Cum spuneam, locul era atipic: o construcție tubulară, așezată ca o pasarelă fără o funcție utilitară specifică sub cîteva bucle de autostradă și deasupra gazonului și a celor cîtorva mesteceni plantați la Ttukseom pentru relaxarea celor care fac sport de-a lungul fluviului. Un tub gigantic și strălucitor, de unde puteai să observi mai bine mișcarea lentă a fluviului și a oamenilor din jurul său. Înăuntru erau o serie de portrete fotografice ale unor coreeni și ale unor expați, alăturînd, într-o simplă linie discontinuă, o mini, pseudo-istorie a privirii. Prietene care se uitau cu infinită tandrețe una la cealaltă, o mamă și o fiică rîzînd poate la o glumă, un tînăr cu fața acoperită de un batic la un meci al echipei naționale, o altă tînără proaspăt ieșită dintr-o operație estetică, un fotograf cu obiectivul îndreptat spre spectator, un grup de prieteni, coreeni și expați zîmbind relaxat. În țara în care imaginea publică e intens rezervată vedetelor TV și media locale, chipurile acelor oameni, în ipostaze dintre cele mai banale, reconstruind gesturi minore ale cotidianului seulez, aveau ceva cu totul proaspăt. Erau chipuri de oameni ai prezentului coreean în toată tematica diversității sale, sărbătorind Coreea deschiderii. Portrete, adică expresii, care umpleau acel tub într-o după-amiază de primăvară.

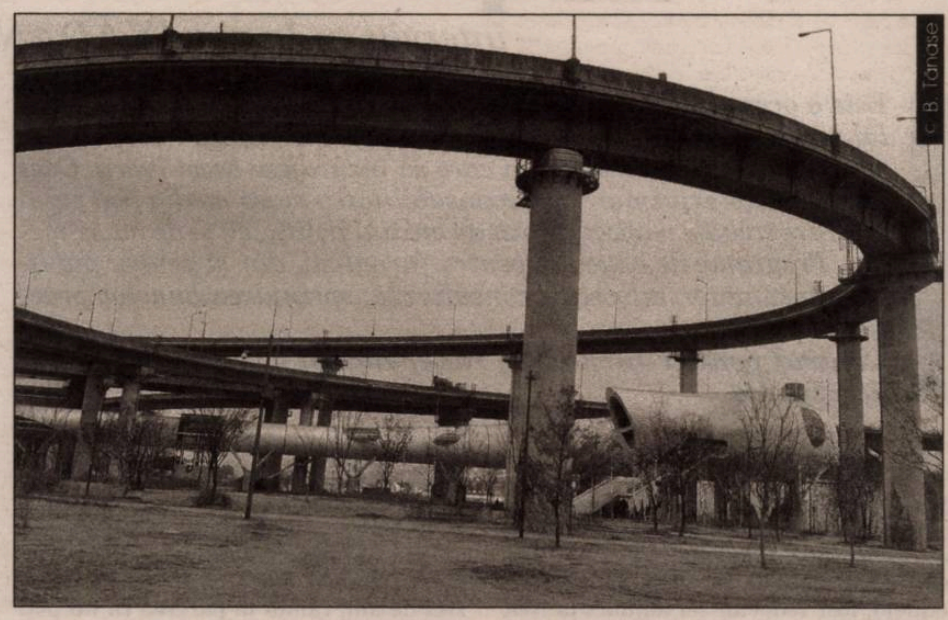

Mi-au atras atenția și pentru că păreau altfel, altfel decît intensa mitologie stradală fixată pe retina trecutului pe care alte expoziții o cultivau. O mitologie a durerii, a nostalgiei după fratele nordic înstrăinat în ghemul istoriei recente. Nu se încadrau nici în celălalt tipar identitar coreean revizitat fotografic: cel al poeziei geografice locale, cu munți prezentați în succesive perdele blurate, al templelor care înconjoară discret un pom înflorit. Nu întreținеau nimic din mitologia fotografică a delicateței asiatice, nici din duritatea hiperrealistă a istoriei lor recente. Seria aceea de portrete așezate în caligrafia metalică a tubului conținea o dramă particulară a vechiului suflet est-asiatic, aceea de a trăi mai mult „înlăuntrul lor", cum recent afirma undeva Nora Iuga vorbind despre un autor japonez. O interioritate, pe care – cred ei și literatura lor – trebuie să o revizitezi din cînd în cînd ca și cum ai privi o picătură de apă făcîndu-și loc printre cîteva pietre. Dincolo de politic, de social, de continua întreținere a șuruburilor rețelelor sociale pe care lumea de azi o exultă, acea expoziție și locul în care se afla desenau în fața privitorului nevoia de privire, nevoia lui „Te văd. Tu mă vezi?". Iar tubul acela, ca un imens coridor, unea corpul invizibil al fiecărui anonim cu zbuciumul intens al orașului într-un mod cu totul neintruziv, ca o fotografie a interiorității. Acolo, în acea Asie, această interioritate poate fi lesne regăsită fie și la primul colț de stradă, privindu-te încet.

Nevoia de privire,
nevoia lui „Te văd. Tu mă vezi?".

Christopher R. HILL

America într-o lume nouă

Pierde teren democrația liberală?

Ne aflăm abia într-a doua lună a mandatului prezidențial al lui Donald Trump și mulți americani sînt deja obosiți de întregul circ și se întreabă ce vor aduce cele 46 de luni care urmează.

Pe lîngă faptul că produce îngrijorări permanente, bizara președinție a lui Trump pune o întrebare cu adevărat importantă: riscă democrația liberală, asediată deja în multe dintre avanposturile sale de pe mapamond, să piardă chiar și propria fortăreață? În caz că da, implicațiile pentru politica externă a SUA și pentru restul lumii vor fi de amploare.

SUA au ales un președinte a cărui cunoaștere a democrației americane se rezumă la simplul fapt că a cîștigat de partea sa Colegiul Electoral. E drept, asta presupune o oarecare familiarizare cu Constituția SUA, în care este definit și rolul Colegiului Electoral. Dincolo de asta însă, Trump nu pare să respecte din cale-afară sistemul de piedici și contraponderi al Constituției și nici separarea puterilor între departamentele executiv, judiciar și legislativ ale guvernului. Nu respectă nici presa, „a patra putere" a Americii, pe care a început să o descrie ca pe „inamicul poporului american".

Alegerile sînt necesare, dar nu și suficiente pentru menținerea principiilor de bază ale democrației liberale. În fond, președintele rus Vladimir Putin, președintele turc Recep Tayyip Erdogan și mulți alți despoți au ajuns la putere prin vot popular.

După cum știe și un copil de școală, alegerile presupun ca toți cetățenii să tolereze puncte de vedere diferite de cele proprii. Alegerile nu au ca scop să transceandă sau să răstoarne instituțiile democratice ori principiul separației puterilor. Indiferent de rezultatele finale ale administrației Trump, primele sale luni de decrete prezidențiale – sau „ordonanțe executive", în jargon politic american – nu pot fi văzute ca un triumf la democrației liberale.

Trump ar face bine să studieze Constituția și, între timp, să găsească un răgaz pentru a citi cîteva dintre documentele fondatoare ale republicii. Ar putea începe cu *Mayflower Compact* din 1620, care recunoștea implicit drepturile minorităților politice și sociale, într-una dintre primele colonii religioase americane.

Dar Trump nu este singurul american care ar trebui să folosească acest răgaz pentru a reflecta la istoria propriei țări și la rolul ei în lume. Chiar dacă sloganul „America înainte de toate" al administrației Trump poate suna înfricoșător pentru anumite urechi din afara țării, altora le poate aduce alinare.

Începînd cu sfîrșitul Războiului Rece, cu mai bine de un sfert de secol în urmă, scopul principal al politicii externe americane a fost de a răspîndi democrația în întreaga lume. Dar, în urmărirea acestui scop nobil, SUA au întrecut uneori măsura. Chiar dacă efortul Americii de a sprijini democrația ar părea să o așeze în rînd cu îngerii, politicile sale au fost adesea implementate cu o anumită aroganță și chiar cu mînie.

Anumitor țări, America le-a administrat cu forța democrația sau le-a oferit-o din vîrful baionetei. Există multe motive pentru care democrația liberală pierde teren în multe părți ale lumii, și unul dintre ele este cu siguranță resentimentul crescînd al altor țări și al liderilor lor care s-au săturat să asculte acuzațiile, lecțiile și dojenile americane.

Să luăm Irakul. Mulți observatori occidentali au fost entuziasmați de priveliștea degetelor pătate cu cerneală ale irakienilor, după ce au votat cu ocazia primelor alegeri libere din țară. Dar, în vreme ce alegerile libere sînt adesea un prim pas pe calea democrației, în Irak, traseul care a urmat nu a fost tocmai lin. În loc să fie axate pe probleme de substanță, identitățile politice au devenit în tot mai mare măsură caracterizate de sectarism. Și în curînd a devenit clar că instituțiile democratice și cultura toleranței, pe care acestea se sprijină, nu sînt atît de ușor de implementat în societăți care nu au avut niciodată parte de ele.

Cu cîțiva ani în urmă, am vorbit cu un șef de stat din Balcani, care a petrecut o zi întreagă ascultînd conferința unui filantrop american despre carențele democratice ale tinerei sale țări frămîntate de probleme. Cîntărind apoi costurile politice ale aplicării sfaturilor gratuite ale filantropului, politicianul m-a întrebat: „Și eu ce ar trebui să fac acum?" Astfel, el a identificat neajunsul fundamental al efortului de a promova democrația: a-i spune cuiva cum să implementeze reforme democratice nu e totuna cu a-ți asuma riscurile și responsabilitățile implementării propriu-zise.

Lăsînd la o parte scena politică actuală, plină de otravă, SUA se bucură încă de una dintre cele mai de succes democrații din istorie. Ea oferă un excelent exemplu de urmat, dar modelul ei nu poate fi impus întregii lumi. A spune oamenilor că țara lor trebuie să fie ca America nu e o strategie sănătoasă.

Democrația liberală, dezechilibrată deja înainte de victoria lui Trump, și-a pierdut acum centrul de greutate. Următorii patru ani ar putea rămîne în istorie ca o perioadă întunecată pentru această prețioasă formă de guvernare. Dar democrația liberală le-a supraviețuit în trecut inamicilor săi și va continua probabil să o facă. Iar cei care s-au luptat din greu și au sacrificat atîtea pe altarul ei sînt gata să o ajute să reușească.

Christopher R. Hill, *fost ministru secretar de stat pentru Asia de Est, este decanul Facultății de Studii Internaționale Korbel, la Universitatea Denver, și autor al volumului* Outpost.

© Project Syndicate, 2017
www.project-syndicate.org

traducere din limba engleză
de Matei PLEȘU

„Nu poți face jurnalism de opinie fără să ai la bază fapte concrete“

– interviu cu Ioana AVĂDANI –

EUROPEAN CENTRE FOR PRESS & MEDIA FREEDOM

Este o organizație non-guvernamentală. De la înființare, a derulat proiecte pentru profesionalizarea presei din țara noastră, dar și pentru crearea contextului care să încurajeze acest lucru. Căci libertatea de exprimare și responsabilitatea mass-media sînt valorile care trebuie respectate atît de mediul politic, cît și de mass-media. Programe de educație pentru jurnaliști, dar și pentru publicul consumator, advocacy, consultanță, sprijinirea bunelor practici în presă.
***Centrul pentru Jurnalism Independent** a împlinit 22 de ani de existență.*

Cum a început povestea?

Pot spune că istoria Centrului pentru Jurnalism Independent începe în același an cu reînființarea Facultății de Jurnalism din România, adică în 1994. Cu un an înainte, în 1993, James Greenfield, fost redactor-șef adjunct la *New York Times*, a fost invitat să participe la o conferință despre jurnalism în Europa Centrală și de Est. A fost atît de îngrozit de lucrurile pe care le-a aflat despre practica jurnalismului în aceste țări, încît a deschis un centru de jurnalism independent la Praga. Au urmat centre în Bratislava, București și Budapesta. Am pornit, așadar, ca centre de *training* pentru jurnaliști. Deși eram sub aceeași umbrelă, am evoluat diferit, fiecare centru s-a mulat cumva pe problemele existente în țara în care activa. Centrul din Praga a fost închis în 2000, a urmat Bratislava. Budapesta a fost în pericol mare, dar a supraviețuit. La noi nu s-a pus problema, pentru că la momentul respectiv centrul „duduia“, vorbim despre perioada 2004-2005, cînd erau nevoi majore de susținere a libertății presei. În 2007 ne-am separat de fundația de la New York, și de atunci avem un *board* românesc 100%, iar fondatorul ar avea un cuvînt de spus doar dacă am vrea să schimbăm obiectul de activitate al centrului.

Vorbind despre obiectul de activitate, unul dintre primele proiecte ale Centrului se axa pe pregătirea jurnaliștilor...

Într-adevăr, dar am văzut că, pregătind jurnaliști pe care îi trimiteam mai apoi în redacții care nu împărtășeau aceleași standarde, se întîmpla ceva descurajant: ori nu puteau să aplice lucrurile pe care le învățau la noi, și atunci plecau, ori nu puteau să aplice, rămîneau acolo și... se delăsau. Așa că am făcut următorul pas și am început să lucrăm cu redacțiile. Încercam să acoperim cît mai multe, de la organizarea redacției la managementul editorial, astfel încît intrarea unor jurnaliști mai bine pregătiți într-un asemenea mediu profesional să fie bine primită și folosită. La ceva timp după aceea, am ajuns la concluzia că degeaba ai un proiect editorial foarte bun, dacă nu ai și abilitățile de business să îl menții, să îl vinzi. Și ne-am extins și în zona de asistență pe business de media. Vînzări, publicitate, management de resurse etc.

Ați încercat să introduceți practicile modelului de jurnalism anglo-saxon. Se potrivea acest model societății noastre?

Într-o Românie care, tradițional și cultural, era mai aproape de modelul mediteranean, care se bazează foarte mult pe relații puternice între presă și politică și valorizează opinia în detrimentul faptului, ceea ce am încercat noi – și am și reușit, o lungă perioadă de timp – a fost apăsarea pedalei pe fapte. Evident, e un ciclu de reglaj, pentru că, la un moment dat, această insistență asupra faptelor, venită nu doar din partea noastră, a dus la un fel de relatare extrem de seacă, ce a informat publicul, dar l-a și îndepărtat de actul citirii. În siajul acesta a apărut nevoia de reportaj social, de jurnalism narativ. Sîntem pe niște sinusoide de modele, dar și acum, după douăzeci de ani, rămîn la părerea că nu poți să faci jurnalism de opinie dacă nu ai la bază faptele concrete. Opinia are valoare cît timp premisele de la care pornește sînt corecte factual.

Ce se întîmplă cînd ai un produs bun și oameni profesioniști, dar contextul politic este încă unul care pune frîne libertății presei?

Așa am ajuns să facem *advocacy*. Primul pas a fost contribuția la elaborarea legii liberului acces la informație. Am avut prima discuție pe tema asta în 2000. Pînă atunci nu vorbise nimeni vreodată de acest lucru. Foarte rapid, în 2001, legea a fost adoptată. A fost un succes mare pentru noi și într-un fel ne-a pecetluit soarta. În primul rînd, pentru că am fost pe veci legați de această lege, dar și pentru că ne-a făcut să credem că lucrurile se pot schimba, pot fi influențate. Ne-a demonstrat că putem face *advocacy* și cît de important este să ne implicăm în această direcție.

> *„Ceea ce am reușit a fost apăsarea pedalei pe fapte.“*

Vorbind despre advocacy, *nu pot să nu vă întreb despre proiectele de lege dăunătoare libertății presei, pe care le-ați „omorît“ în față.*

Au fost foarte multe, dar nu le-am contorizat pentru că, într-un palmares, importante sînt legile bune pe care le susții, nu cele pe care le-ai omorît. Totuși, dacă e să-mi amintesc de unele dintre ele, pot spune că erau de-a dreptul stupide sau extrem de periculoase. Unul dintre succesele noastre a fost că am reușit să împiedicăm trecerea unei legi a presei. Aici e o problemă delicată, pentru că există încă, în interiorul breslei jurnalistice, convingerea că o asemenea lege ar fi bună. Am vorbit cu cei care susțineau beneficiile unei asemenea legi, ca să le înțelegem punctul de vedere. Am aflat însă că aceștia au nevoie, de fapt, de protecție. Am încercat, așadar, să le arătăm că toate lucrurile pe care le doresc există deja în legislația actuală și că o parte din insecuritatea lor vine din necunoașterea cadrului legal. Al doilea pas a fost să-i facem să înțeleagă că orice lege a presei care, în esență, trebuie să protejeze jurnalistul va trece prin Parlament, care, în esență, nu-și dorește acest lucru. Există riscul ca orice cîștig care s-ar obține pe linia protecției să fie neutralizat pe linia libertății. În afară de aceasta, pot spune cu bucurie că nu avem legi de tip Big Brother, pentru că am împiedicat trecerea unei legi a siguranței cibernetice, utilă la nivel național, dar care ar fi fost extrem de intruzivă la nivelul libertăților individuale. De asemenea, am intervenit pentru anularea proiectului legii despre defăimarea socială sau al acelei legi care ar fi prevăzut difuzarea știrilor cu cotă de 50% pozitive și 50% negative, un proiect care a trecut prin Parlament, dar am reușit să convingem Președinția s-o respingă. Sînt multe asemenea exemple și încercăm, în continuare, să fim vigilenți, pentru că oricînd pot exista asemenea inițiative care marchează un început de abuz.

Ați derulat proiecte pentru susținerea unui jurnalism de calitate, v-ați implicat în apărarea libertății presei, nu pot să nu vă întreb și de programele pe care le derulați în școli și licee.

De aici cred că pornesc multe lucruri. Pe de o parte, jurnalismul e o meserie care pare extrem de „sexy“ cînd ai 16 ani, dar cînd nu știi, de fapt, cu ce se mănîncă, poți s-o înțelegi cu totul greșit. Atît în formă, cît și în fond. Am avut un proiect cu care am mers în licee și am explicat elevilor, prin joc, ce înseamnă să fii jurnalist, dar și cum trebuie să consumi, în mod corect, produsele mass-media. Pentru început, elevii experimentau cît de complicat e să produci o știre. Cît de multă muncă și coordonare trebuie să existe între diferitele meserii pe care le implică jurnalismul. De exemplu, unul dintre ei trebuia să fie reporter, altul cameraman, alții editau. Dacă la începutul exercițiului erau mulți care își doreau să devină jurnaliști, la sfîrșit, mai erau doar vreo doi sau trei. Iar pentru noi asta a fost un succes din mai multe motive, unul dintre ele fiind că îi scăpam de falsele așteptări: nu e deloc vesel să ajungi la o facultate și să constați, în primele trei săptămîni, că nu are nici o legătură cu ce vrei să faci în viață. Din păcate, facultățile de jurnalism sînt populate de copii care ajung acolo cu false așteptări.

Pe de altă parte, am încercat să-i facem să descifreze un produs mass-media. Le-am vorbit despre *social media*, despre *fake news*, despre cum poți testa autenticitatea unei știri. „Jucîndu-ne“ de-a jurnaliștii, am încercat, de fapt, să compensăm lipsa de educație civică din programa școlară și lipsa de educație mass-media. Dar pentru că noi ajungem în școală două zile și doar semnalăm niște aspecte, neam dat seama că, pentru o conștientizare profundă, avem nevoie de un proiect de impact mai mare. Așa ne-a venit ideea unui proiect complex de educație mass-media care se adresează profesorilor de liceu, în principal. Vom analiza programele școlare din liceu și vom identifica acele lecții, în materiile care se predau în prezent la liceu, în care putem interveni cu elemente de educație mass-media. La română, de exemplu, vorbim de *Moromeții:* ne putem rezerva o jumătate de oră pentru replica „Pe ce te bazezi?“ și îi invităm pe copii să facă acest exercițiu pentru a demonta un stereotip sau a identifica acele argumente factuale de care vorbeam ceva mai devreme. La fel se va întîmpla și cu alte materii, la franceză, engleză, istorie sau științe sociale, unde vom încerca să inserăm elemente de educație mass-media. E un demers care va dura trei ani și care, dacă merge bine, va deveni un pilot. Vom lucra cu 90 de profesori, iar cheia succesului stă în alegerea lor. Într-un proiect similar, dedicat educației pentru diversitate, am spus că noi căutăm „oameni inimoși“. Și, culmea, exact acest gen de oameni s-au prezentat. Ținem mult la acest proiect, este unul de anvergură pentru că țintește direct în inima balaurului.

Ce înseamnă, așadar, după 22 de ani, Centrul pentru Jurnalism Independent?

În primul rînd, pasiune și încredere în valorile democrației și în capacitatea unei societăți de a învăța și a alege mersul spre bine al lucrurilor. Proiectele noastre, extrem de diversificate, se axează pe aceste credințe și, din nou, pe oameni inimoși.

a consemnat Stela GIURGEANU

Acest text a fost realizat într-un program de parteneriat cu *Osservatorio Balcani e Caucaso* pentru Centrul European de Presă și Libertatea Presei (ECPMF), cu sprijinul Comisiei Europene. Responsabilitatea pentru conținutul acestui text aparține exclusiv revistei *Dilema veche* și nu se poate în nici un fel considera că el ar reflecta punctul de vedere al Uniunii Europene.

European Commission

Ioan Alexandru TOFAN

Cum vine Duhul pe furiș. André Scrima

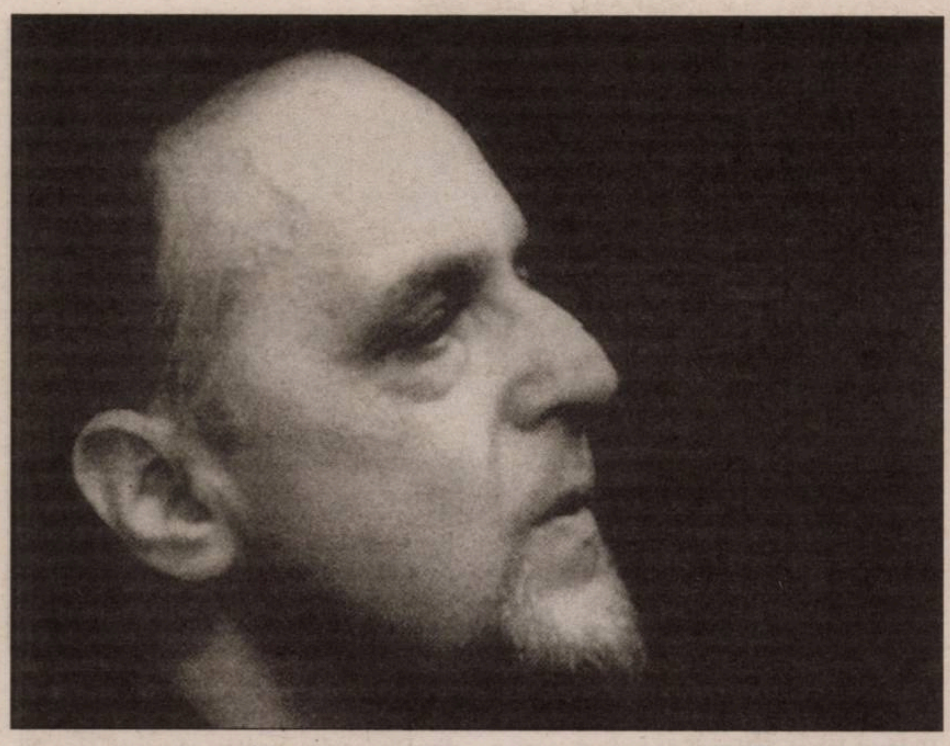

În cursul despre experiența spirituală *(Experiența spirituală și limbajele ei,* Humanitas, 2008), André Scrima definește pe cei angajați în itinerața infinită a Duhului ca fiind „marginalii Centrului". Metafora își vădește sensul tocmai prin natura ei matematică: într-un cerc, circumferința („marginea") marchează nu îndepărtarea de centru, ci tocmai tensiunea care o leagă în mod decisiv de acesta. La fel, în lumea opacă din care sacrul s-a retras până la condiția sa de punct, „non-loc", insesizabil și totodată central, experiența spirituală devine asimilabilă unui „nomadism" al limitelor, transgresiune a locurilor făcută posibilă tocmai de atracția irezistibilă față de Centru. Parcurgerea circumferinței lumii, a „epidermei" acesteia este de fapt tocmai o spectaculoasă amînare a retragerii în cutremurătorul abis al punctului central.

Astfel, spiritualitatea nu se confundă, pentru Scrima, cu trăirea extatică definitivă. Ea are funcție critică, parcurge lumea pentru a o putea însemna cu urma dorului nesfîrșit față de ceea ce îi pune temelie și apoi se retrage discret. Nostalgie a centrului în lumea raznelor, experiența spirituală înseamnă, într-un prim moment, a percepe în așa fel lumea încît filigranul sensului, adierea Duhului să își facă loc între formele care și-au pierdut sau și-au uitat numele. Un text interesant aflat în Arhiva Scrima[1] despre Magritte („Sur Magritte", 1993) poate fi citit drept complement estetic al spiritualității, în măsura în care pictorul belgian este considerat „inventatorul *koan*[2]-ului occidental", care „ne readuce în spirit amintirea a ceva ce nu a existat niciodată". Lumea lui Magritte este una în care ruptura dintre lucruri și cuvinte zguduie așteptările percepției, încredințînd vizibilului un invizibil care îl luminează interior. La fel, experiența spirituală conduce, prin gesturi, cuvinte, texte sau primăveri, către prezența apofatică a Centrului, atotputernic dar inaparent, discret, ca o „suflare de vînt". Devine necesară o pedagogie a privirii, pentru a „citi" în lucrurile vizibile ale lumii urmele nevăzute ale Duhului, iar credința, după cum scrie Părintele Scrima într-o predică nepublicată la Duminica Ortodoxiei, „este o calitate a vederii, nu un simțămînt".

Prin urmare, experiența spirituală este pentru Scrima o formă a itinerației, născută din dorul față de un Centru nevăzut, dar prezent în fiecare instanță „periferică" a lumii. Ea se convertește, pe rînd, în pedagogie a privirii (textul despre Magritte), în exercițiu hermeneutic (comentariul Evangheliei după Ioan), în practică a rugăciunii (scrierile despre isihasm) sau în ospitalitate nechivernisită la întîlnirea cu Celălalt (scrierile despre ecumenism). Condiția acestei itinerațe este dublă și aceasta o delimitează, de fapt, de simpla hoinăreală prin cuprinsul lumii. Pe de o parte, ca în majoritatea tradițiilor, subiectului uman i se cere, dincolo de toate, atenție, trezvie, capacitatea de a nu moțăi în prejudecăți și înțelesuri conspectate din presă; deschiderea față de surpriza lumii și recunoașterea miracolelor ei, continua privire alertă la cele din jur și disponibilitatea de a înlătura, în orice moment, pîcla funcționalităților cotidiene livrează subiectul unei stări precum aceea descrisă de Walter Benjamin într-un text despre Kafka – atenția miraculoasă a copilului care nu vrea să meargă la culcare de teamă că în somn, deci în absența lui, se va întîmpla ceva esențial pe lume. Pe de altă parte, această atenție trează corespunde unei formidabile discreții din partea celui care ține în puterea lui lumea. Interlocutorul omului este de această dată Duhul, subtil și neașteptat, nevăzut și atotprezent ca o adiere. Experiența spirituală nu este, în descrierea pe care i-o face Părintele Scrima, o confruntare cu o kratofanie, nici o formă de supunere sau, dimpotrivă, de administrare a unei prezențe. Ea se desfășoară constant în orizontul imprevizibilului, al unei „logici" a darului care vine pe neașteptate. Revelația este înțeleasă în aceiași termeni: „Dumnezeu este, așadar, diferitul, Cel cu totul altul. Dar în același timp – iată paradoxul, crucea revelației – Acest cu totul altul se revelează, străbate distanța diferenței" *(op. cit.)*. Paradoxal, revelația presupune nu potențarea unei manifestări, ci diminuarea ei, atenuarea în vederea întîlnirii cu omul pe terenul acestuia din urmă, în contextul finitudinii, al șovăielii și fragilității care traversează creația. Duhul, cel care împlinește și adeverește revelația christică (o temă centrală în teologia lui André Scrima, elaborată și valorificată în multe segmente ale operei sale), se manifestă nu numai ca mister, ci și ca joc: „Duhul este corifeul rugăciunii; el este cel care conduce dansul creaturii, ritmul lui sacru și exultanța lui" *(Biserica liturgică,* Humanitas, 2005). Ritmul, accentul, nuanța, iar nu forma sau obiectul reprezintă lumea Duhului, iar sensibilitatea subiectului pentru un astfel de registru al realității este semnul unei potrivite receptări a semnelor de dincolo de lume.

Experiența spirituală poate fi înțeleasă, plecînd de la cele de mai sus, ca formă a dansului. Itineranța care o constituie nu este o drumeție, poate nici măcar pelerinaj. Centrul căruia îi dă în permanență tîrcoale capătă și un sens muzical, pe lîngă cel geografic: transformă existența în liturghie, impunîndu-i un ritm, o amplitudine, o soluționare „contrapunctică" a multiplicității, după o sugestie a Părintelui Scrima din debutul cursului despre experiența spirituală. Discreției Duhului care se insinuează în lume deghizat în adiere i se răspunde prin plutirea dansantă a pasului celui angajat să îl urmeze – într-o contrapunctică îngemănare cu atenția perceptivă îndreptată spre receptarea semnelor.

Experiența spirituală este pentru Scrima o formă a itinerației, născută din dorul față de un Centru nevăzut.

Încercînd a da un nume acestui contrapunct, *minunarea* este cea care ar putea întruchipa experiența spirituală, ca „formă de gîndire dominată de prospețime" *(Experiența spirituală și limbajele ei,* Humanitas, 2008) – și care poate să certifice, în ordinea vizibilului, ne(mai)văzutul și să dea cunoașterii forma sărbătorii.

1. Arhiva André Scrima face parte din Fondul André Scrima de la Colegiul „Noua Europă", Institut de Studii Avansate din București. Mulțumesc doamnei Anca Manolescu și domnului Andrei Pleșu pentru miracolul întîlnirii cu ea. De asemenea, mulțumesc Colegiului „Noua Europă" pentru calda și vesela ospitalitate. Textul de față pleacă de la mai multe pagini nepublicate ale Părintelui Scrima, consultate cu această ocazie: *Predică la Duminica Ortodoxiei*, *Sur Magritte*, cîteva notații manuscrise despre *„străin"*, *„călător"*, *„eremit"*, *„exil"*.

2. Formulă sapiențială budistă, menită să disloce falsele certitudini ale discipolului și să îl livreze orizontului misterului în care, după cum spune Părintele Scrima, doar un „mental non-euclidian" se poate orienta.

Ioan Alexandru Tofan *este conferențiar univ. dr. la Facultatea de Filozofie și Științe Social-Politice, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza" din Iași. A publicat volumul* City Lights. Despre experiență la Walter Benjamin, *Humanitas, 2014.*

PUBLICITATE

Nu rata ediția de februarie a revistei Historia!

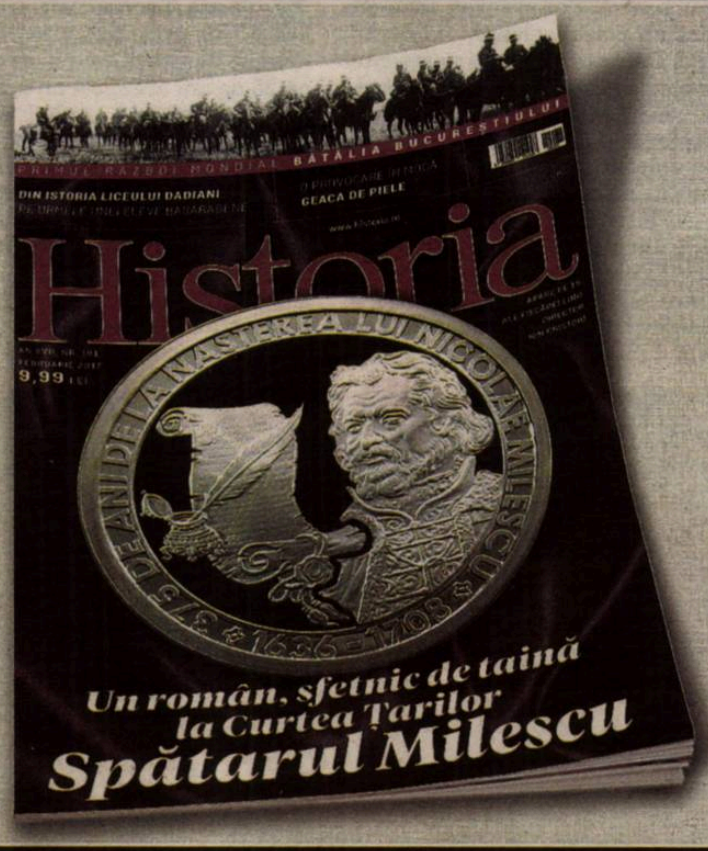

Cea mai citită revistă de istorie!
Acum la toate punctele de distribuție a presei, la 9,99 lei
Historia.ro
Abonează-te!
Sună de luni până vineri, de la 9:00 la 18:00, la 0318.603.057

Iaromira POPOVICI

Epopeea Parcului Național Văcărești

– de la absurd la miracol –

De curînd și, în sfîrșit, Asociația Parcul Național Văcărești (APNV) a fost declarată cîștigătoare pentru administrarea parcului cu același nume. **Dan Bărbulescu,** membru fondator și director executiv al APNV, declară că: „Vom deveni și administratori. Încă nu am semnat contractul, așteptăm să fim chemați de Ministerul Mediului. Va fi un contract pe zece ani în care vom avea obligații importante. Se încheie o etapă pentru noi și ne pregătim pentru administrarea propriu-zisă a parcului, pentru punerea în practică a proiectului la care lucrăm de mult. Acela de a construi aici o școală dedicată naturii și un centru care să îmbine obiectivele de cercetare cu cele de protecție, de educație, de vizitare sau de recreere sănătoasă. Din martie, cînd semnăm contractul, începem treaba efectiv. Vom iniția în parc acțiuni de vizitare. În săptămîna „Școala altfel" vrem să facem un traseu tematic, o cărare cu cîteva panouri de informare, două *hide*-uri de *birdwatching*, lecții de biologie și ecologie, activitate de conștientizare cu copii. Deja am început evaluarea și monitorizarea habitatului.

În doi-trei ani, vom crea o infrastructură de vizitare, unde cei interesați pot intra și observa, învăța. Vor fi și zone de protecție integrală, în care accesul va fi interzis, zone de vizitare, în care vor fi permise doar observarea și fotografierea, și zone de dezvoltare durabilă, în care vor putea fi practicate ciclismul și alergarea. Ne gîndim să amplasăm un traseu de cicloturism, fără să construim nimic, se va intra în parc cu bicicleta. O să direcționăm cicliștii care intră în parc pe poteci în care riscul de a călca tritonii pe care-i observă colegul nostru herpetolog Vlad Cioflec este zero. Pe coama digului, de exemplu, putem amplasa chiar de anul ăsta un traseu de cicloturism în care cicliștii antrenați și nu numai pot da un tur de parc și pot face fotografii de la înălțime.

Parcul nu se va schimba din punct de vedere natural, ca peisaj, ci doar în ce privește conceptul. Va fi mult mai vizibil pe partea de educație, de conștientizare, de informare, pentru București, pentru comunitate. Începem să construim profilul parcului, acela de școală dedicată ecologiei, biologiei, și de laborator, de cercetare pentru natură."

Tot de la Dan Bărbulescu aflăm istoricul parcului. Și asta în timp ce-l vizităm, în pas destul de vioi. Depășim un fazan și apoi credem că am văzut o vulpe.

Aflăm că sînt aici familii de vulpi. Dar și că „ceilalți colegi, membrii fondatori, sînt Helmut Ignat, fotograf de natură, care a descoperit zona și a promovat-o. Avînd fotografiile lui, a fost mai ușor să vorbim de cît de valoros e parcul din punct de vedere al naturii, al biodiversității și al valorii lui urbane. Ceilalți membri fondatori sînt Florin Stoican, specialist în arii protejate (a mai înființat un Parc Național, Buila Vînturarița). Și, nu în ultimul rînd, Cristian Lascu, director executiv al *National Geographic* România, care e speolog, geolog. Asociația are 28 de membri."

O școală dedicată naturii și un centru de recreere sănătoasă.

Lacul lui Ceaușescu

Povestea locului începe, absurd, pe vremea lui Ceaușescu: „Ne aflăm pe fundul lacului. Ceaușescu, în grandomania lui, și în planurile lui de a schimba Bucureștiul, a proiectat un lac. Lac care a rămas nefinalizat. A început să-l construiască prin 1984-1985, an în care a început să și demoleze Mînăstirea Văcărești, monument de arhitectură brâncovenească, cred că cea mai mare mînăstire din zona asta a Europei. Au construit cam în proporție de 90%, pentru că au venit evenimentele din decembrie '89 și zona a rămas nefinalizată. Au pus apă în lac, dar nu din lacul Mihăilești, cum proiectaseră inițial, ci din Dîmbovița, pentru că venea Nea Nicu în vizită și trebuia să găsească lucrurile cît mai aproape de final. Au tras ca nebunii apă cu motoare din Dîmbovița, două săptămîni, a fost așa, o peliculă de un metru înălțime, dar apa n-a stat, pentru că, parcul nefiind finalizat, s-a infiltrat. A inundat cartiere, Ceaușescu a fost nemulțumit, a oprit lucrările, cred că în vara lui '89, și oprite au rămas. Și zona a rămas așa. Nu exista atunci vegetație, nu era pic de arbore, nu erau nici alte specii", spune Dan Bărbulescu.

Și continuă miraculos: „Imaginați-vă un lac gol, o cuvă. Era excavat, zona era goală. Era un peisaj selenar, industrial, abandonat. Datorită digului și a prezenței apei (bălțile de acum existau, erau excavate, se luase pămînt din interior ca să se construiască digul), oamenii nu știau ce se afla dincolo de dig. Zona avînd apă, foarte multă apă dulce, toată apa care vine aici – e o întreagă rețea de bălți. E interesant, pentru că vegetația asta, specifică zonelor umede, și toată rețeaua de bălți permit sosirea păsărilor, acestea se simt în siguranță aici. Nu mai au contact cu omul. Se bagă în stuf. Ingredientul principal – apă –, protecția datorată digului și neputința noastră din ultimii 25 ani au construit, practic, parcul. Neputință, pentru că nu s-a mai băgat nimeni în nici un fel, în acte este obiectiv hidro, zona a devenit un *no man's land*. Astfel încît în ultimii 25 de ani a apărut un ecosistem viabil din toate punctele de vedere, de la microorganisme la specii complexe, păsări de talie mare cum e lebăda și mamifere cum e vidra.

În mijlocul orașului, la patru kilometri de centru, s-a născut o zonă naturală autentică. Practic, un miracol. În momentul în care vii, de pildă, aici, primăvara, ești invadat de sunete: cîntă cucul, măcăne rața, simți o șopîrlă prin iarbă, gata, te-ai rupt de toate", adaugă Dan Bărbulescu.

Vulpea, cîinele și începutul proiectului

Asta pînă-n mai 2012, cînd Helmut Ignat, împreună cu Cristian Lascu, au publicat articolul „Delta dintre blocuri", în *National Geographic*. Au documentat articolul cu fotografii surprinzătoare, pîndite mult timp de Helmut, ascuns prin tufișuri. Articolul a fost șocant pentru publicul larg. Pentru prima dată s-a văzut ce se întîmplă aici: a apărut fotografia cu vulpea urmărită de un cîine. Și, continuă Dan Bărbulescu, „este, pentru noi și pentru istoria noastră ca grup de inițiativă – mai 2012 –, începutul proiectului. În articol, Cristian Lascu spunea că adună toate argumentele pentru ca parcul să devină arie protejată, respectiv parc natural.

După articol, noi patru am tot început să ne întîlnim. M-a sunat Cristi Lascu, pentru că eram directorul Asociației «Salvați Delta» pe atunci. Mi-a zis să vedem cum am putea înființa Parcul Natural Văcărești."

Dan Bărbulescu vorbește de ironia istoriei care a transformat un proiect de interes public de pe vremea lui Ceaușescu în ce e acum. „După 25 de ani avem tot un proiect de interes public, pînă la urmă. E singurul parc de o asemenea dimensiune (184 ha) din ultimii 50 de ani, poate chiar mai mult, care s-a înființat în București. Pentru că Parcul Tineretului, IOR, Drumul Taberei sînt mult mai mici. Doar Parcul Herăstrău, asemănător cu acesta ca suprafață, a fost înființat începînd cu 1930. El intră în imaginarul orașului, dar și în planurile de urbanism."

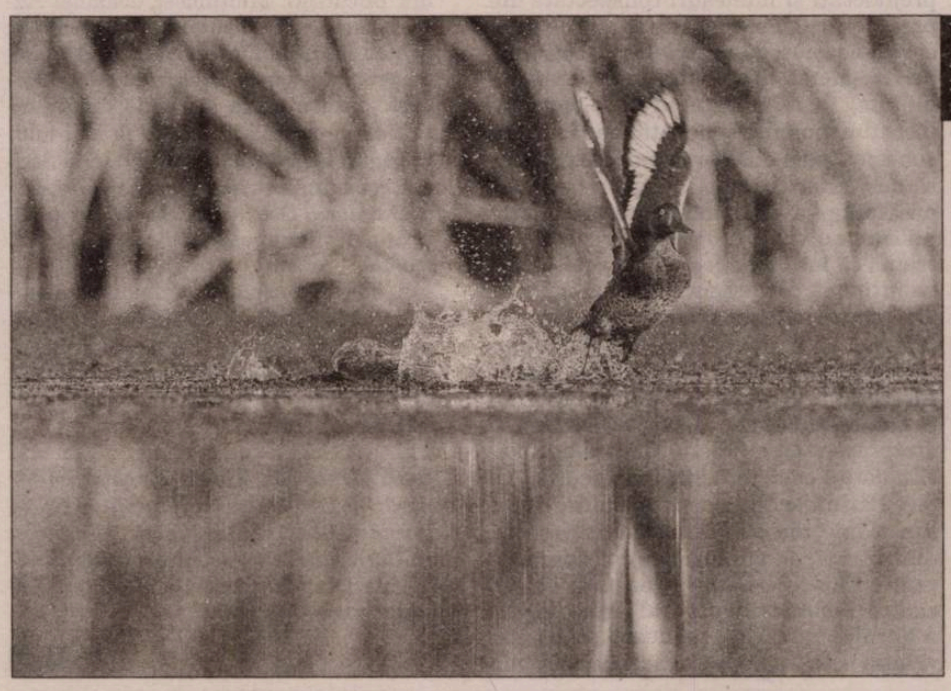

Lupta pentru o arie protejată

Campania pentru înființarea lui a inclus multe demersuri: „În primul rînd, partea administrativă, birocratică, pentru că a trebuit să adunăm documente, astfel încît să dovedim autorităților că aici poate fi înființat un parc natural – o arie naturală clară, bine delimitată. Ne trebuia un studiu de fundamentare științifică. Trebuia să dovedim Academiei Române că zona prezintă suficiente caracteristici ca să devină protejată. Am elaborat studiul din date care erau prezente deja, pentru că zona e vizitată de biologi, de ornitologi, din 2007, 2008. În 2012 l-am depus la Academie. Cartam în el specii de floră, faună, amfibieni, reptile, geomorfologie, ape. Atunci, în 2012, erau peste 95 de specii de păsări, acum cred c-am depășit 100, probabil că or să vină în continuare.

Șeful Comisiei pentru Ocrotirea Monumentelor Naturii din Academie a zis că e interesant, și păsările, și animalele, și peisajul e frumos, dar e cam mic pentru a fi un parc natural. Plus că e în contextul ăsta urban. Ne-au dat un aviz destul de ambiguu în primă fază. Nu ne-a convenit și colegii mei au scris la Ramsar (orașul unde s-a semnat, în anul 1971, Convenția Internațională a Zonelor Umede). Șefii Ramsar au venit în România în 2012 și au zis că locul are potențialul să devină un exemplu de gestionare a unei zone umede autentice în context urban. Noi i-am luat repede o delarație dlui Tobias Salathe – care e acum membru în *board*-ul nostru de *advisor*-i. I-am scris atunci lui Salathe, și l-am întrebat: are dimensiunea locului de-a face cu declararea lui ca parc natural? E nevoie de o dimensiune standard? Evident că nu scrie nicăieri asta. În Berlin e un parc natural de 15 ha, de exemplu. Noi am mai scris și IUCN – o organizație internațională care stabilește standardele ariilor protejate în lume. Ei ne-au spus că nu e nevoie de o suprafață anume, dacă parcul oferă suficient de multe argumente științifice și peisagistice.

Cu această istorie ne-am dus iar la Academia Română, la profesorul Dan Munteanu, membru corespondent, biolog, care ne-a sprijinit. El a zis: gata, vă dau avizul. În 2013 a fost asta. Pînă atunci eram considerați doar un grup de nebuni care voiau să facă un parc natural în mijlocul Bucureștiului“, continuă Dan Bărbulescu.

Birocrație și amînări

De atunci încoace, atitudinea la adresa asociației s-a schimbat. Campania lor a devenit serioasă. Mai aveau nevoie de avizul administrativ al autorității publice locale. Au mers la Primăria Capitalei, la consiliu, care trebuia să voteze un aviz pentru înființarea parcului. Ceea ce le-a luat vreo trei ani. Astfel încît, în 2014, au depus pentru prima oară dosarul administrativ pentru înființarea parcului la Ministerul Mediului, care conținea: studiul de fundamentare, avizul Academiei, avizul Consiliului General, hărți, puncte de vedere ale proprietarilor, ale administratorilor, un ditamai dosar birocratic.

Ministerul Mediului i-a amînat pînă în 2016, explică Dan Bărbulescu: „Aduceți din nou puncte de vedere ale proprietarilor, pentru că sînt cam vechi, trebuie să le refaceți. Asta însemna că trebuia să mai alergăm încă două luni. Era greu, trebuia să publici în presă scrisori, ca să dovedești că i-ai contactat pe toți potențialii proprietari ai loturilor. Sînt loturi private, de la Cadastru ni se spunea că nu îi pot divulga. Ministerul Mediului era proprietar pe 178 ha, 5 ha sînt loturi private, recuperate de foștii proprietari. Unii au fost de acord, alții au spus că vor să-și vîndă terenul cu 1000 de euro metrul pătrat. Potrivit legii, ei trebuie să primească compensații. Regimul de proprietate nu intră în contradicție cu statutul de arie protejată. În România, o jumătate din suprafața ariilor protejate sînt proprietate privată. Bursucul sau vidra nu știu că aici e terenul lui Gigel sau al lui Ionel. Evident că proprietarii trebuie să respecte statutul de protecție. A fost un demers foarte greu. Am reușit pînă la urmă să avem un dialog cu proprietarii. Și să aducem documentele care trebuiau. A fost pentru noi o perioadă frustrantă. În declarațiile demnitarilor ni se zicea că Parcul Văcărești e necesar, sprijinim foarte mult asta, e ceea ce-i trebuie Bucureștiului, însă la nivelul birourilor din guvern nu se întîmpla nimic.“

© H. Ignat

„Încet-încet, proiectul a devenit vizibil, popular și de nerefuzat.“

E adevărat că membrii asociației nu s-au mulțumit doar să aștepte în toată această perioadă: „Am și comunicat foarte mult publicului: aveam scrisori de sprijin de la organizații din străinătate, Dacian Cioloș ne-a dat o scrisoare pe cînd era Comisar European al Agriculturii. Ne promovam. Făcea Helmut cîte o poză și ziceam: cum să nu protejăm acest loc în București, ce vreți, blocuri sau natură? Încet-încet, proiectul a devenit vizibil, popular și de nerefuzat. Cînd ai zeci de articole de presă, mii de semnături, sute de e-mail-uri, marșuri, se creează un curent pro-parc. Veneam cu copiii în fiecare primăvară, în timpul programului «Școala altfel», făceam tururi, după care puneam poze și spuneam: Parcul Național Văcărești, o școală vie. Un muzeeu viu pentru București. Un loc în care educația pentru natură poate să găsească cele mai apropiate și mai la îndemînă ingrediente. Pentru că e ceea ce ne lipsește. Sîntem needucați. Nu știm cum să tratăm natura. La noi, ori ești activist extremist, te legi de mașina care cară bușteni, ori spui că vrei o terasă acolo, să asculți muzică la Văcărești. Curentul de mijloc, bazat pe informație, pe educație, nu există la noi. Lucrul acesta poate fi făcut în parc: să începi, încet-încet, să aduci oameni și să le arăți ce înseamnă o arie naturală protejată, de ce e bună și ce oferă ea cartierului“, spune Dan Bărbulescu.

Omul, natura, stîrcul cenușiu și vidra

În mai 2016, prin hotărîre de Guvern, statul român a ales să înființeze Parcul Național Văcărești: „După patru ani de campanie susținută de comunicare, lobby și proceduri administrative efective pe care le-am coordonat, Parcul a fost înființat prin hotărîre de Guvern, conform legii. Are un statut de protecție. În practică, deocamdată, nu se vede asta încă în nici un fel.“

Dar se va vedea. După ce asociația își va începe treaba efectiv: „Prin definiție, parcul natural reprezintă un echilibru între interesele naturii și prezența omului. Nu e natura lăsată în voia ei. Natura în interesul omului și viceversa. Din acest punct de vedere, Parcul Național Văcărești poate fi deschis Bucureștiului și comunității. Poți face, în colț, un adăpost de *bird watching*, unde să aștepți să vină stîrcul cenușiu și să-i faci o fotografie cînd pescuiește. Faci poteci, cu indicatoare, nu pui betoane, nu faci chioșcuri, să intri și să poți să-l vizitezi. Aici vin specii de păsări inedite pentru contextul urban: rața roșie, cinci specii de stîrci, eretele de stuf, cu circumferința de 1,6 m. În septembrie, eretele mascul își învață puiul să mănînce din aer. Ținem un *workshop* dedicat păsărilor. Sau ne întîlnim ca să construim o vizuină de vidră, la rădăcina acestei sălcii. Ca să le putem arăta după aia copiilor cum trăiește vidra, specie protejată“, încheie Dan Bărbulescu.

© H. Ignat

Cu ochii-n 3,14

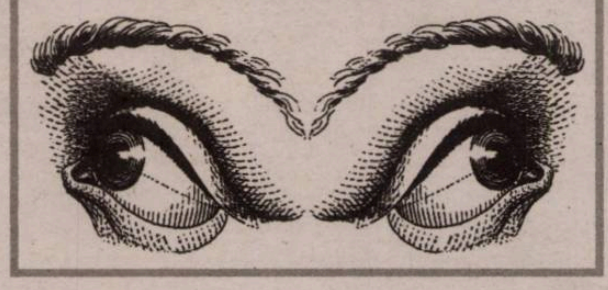

SÎNT ZILE ÎN CARE ÎNȚELEGEM CĂ EXISTĂ ȘI UN FEL DE STUPOARE CARE GRAVITEAZĂ ÎN JURUL UNUI CUȚIT

■ „Un tînăr de 21 de ani din Bacău a fost reținut de polițiști după ce ar fi furat 100.000 de euro dintr-un apartament nelocuit din oraș, în care a intrat cu ajutorul unor chei potrivite.“ „Florin Salam a fost oprit de poliția de frontieră pe Aeroportul JFK din New York, după ce autoritățile i-au găsit în bagaj 100.000 de dolari, mult peste limita de *cash* admisă. Poliția a decis confiscarea banilor pentru că nu existau acte doveditoare ale provenienței lor.“ Sînt zile în care ghinioanele cu multe zerouri se țin lanț. (**A. M. S.**)

■ Pe un afiș de prin Titan scrie că *John Militaru vă va curăți cugetul vostru de faptele moarte ca să slujiți...* În fine, înțeleg că e vorba de un evanghelist care se adresează cugetului celor care vor să-l asculte. Dar formula care vorbește de curățirea de fapte moarte duce cu gîndul parcă la piatra ponce care curăță pielea moartă de la călcîie. Să înțelegem că există și un fel de piatră ponce pentru cuget? (**A. M.**)

© M. Plesu

■ Undeva, din bulevardul Șincai, aproape de Tineretului, am descoperit cu stupoare că se face strada Verzișori. (**I. P.**)

■ După ce la final de ianuarie a murit John Hurt, celebrul actor care, printre altele a fost prima victimă a extraterestrului xenomorf din primul film al seriei *Alien,* inițiate de regizorul Ridley Scott, la final de februarie a murit și Bill Paxton, primul actor care a fost „ucis“ și în *Alien,* și în *Predator,* și în *Terminator I.* Acum, cînd regizorul Ridley Scott tocmai se pregătește să lanseze al șaselea film din seria *Alien: The Covenant.* Acum, cînd NASA a descoperit cele șapte planete de mărimea Pămîntului care gravitează în jurul stelei Trappist-1. (**M. C.**)

■ În drum spre birou, Masaru Miura, funcționar într-o provincie din Japonia, și-a cumpărat un cuțit, a coborît la metrou, a intrat la toaletă, a închis ușa și s-a înjunghiat. Inițial a declarat Poliției că a fost atacat de un necunoscut, dar mai apoi a mărturisit că s-a înjunghiat singur pentru că avea nevoie de o zi liberă. A căpătat-o, fiindcă a fost arestat pentru mărturie mincinoasă. Pe viitor, recomand clasica „Șefu', sînt răcit“. (**S. G.**)

CONFORM ACESTUI ASPECT, PARTIZANII GREȘIȚI AU AMBIȚII MAXIME, DE VREME CE URMĂTOAREA VIAȚĂ A RĂMAS NEDETERMINATĂ CÎTEVA ZILE

■ Un bebeluș conține la naștere 75% apă, ceea ce-l situează, conform acestui aspect, puțin peste o banană, dar puțin sub un cartof. (**M. C.**)

■ O parte dintre americani s-au inflamat pentru că una dintre consilierele lui Trump a fost surprinsă stînd cu pantofii în picioare pe o canapea din Biroul Oval – arătînd o lipsă de respect, spun ei. Partizanii lui Trump au răspuns arătînd o imagine cu Barack Obama stînd, și el, cu picioarele sprijinite de biroul prezidențial. I-am luat și la capitolul ăsta: în România, politicienii își bagă de-a dreptul picioarele. (**C. Ș.**)

■ Persoana vinovată de gafa de la finala celei de-a 89-a ediții a Premiilor Oscar de duminică seară, care i-a înmînat lui Warren Beatty un plic cu cîștigătorii greșiți, este Brian Cullinan, un contabil al firmei PricewaterhouseCoopers, ocupat cu publicarea de mesaje despre actori, pe Twitter, relatează Reuters. Nici lui Cehov nu i-ar fi ieșit povestea asta mai bine. (**A. M. S.**)

■ La Copenhaga sînt mai multe biciclete decît mașini. În ultimii zece ani, autoritățile locale au înlocuit sistematic parcările din centrul orașului cu spații verzi și cu zone de *loisir,* și au înlocuit benzile de circulație ale mașinilor cu piste pentru biciclete. La Oslo, edilii au ambiții și mai mari. Vor să elimine complet mașinile din centrul orașului pînă în 2019. La București, în schimb, toate politicile locale sînt gîndite pentru șoferi și pentru mașinile lor – și eșuează. Europa pe două viteze. (**M. M.**)

■ Titluri, texte, concepte, maxime și cugetări binecunoscute – de nerecunoscut (XIII): *„Veni, vidi, vici.“* („Am venit, am văzut, am învins“, Iulius Cezar); în turcă: *Geldim, gördüm, yendim;* în maghiară: *Jöttem, láttam, győztem;* în poloneză: *Przybylem, zobaczylem, zwyciezylem.* (**M. P.**)

■ Lecție deschisă la Guvern: e mai mult decît înduioșătoare depoziția premierului, repetată cu obstinație de cîte ori are ocazia: „Eu ca *și* prim-ministru“. Înțelegem așadar că totul e o făcătură, un fel de repetiție generală *sine die,* de vreme ce dl Grindeanu însuși vrea să se autoconvingă de învestitura ce l-a cocoțat în fruntea guvernului. Să fiu eu oare acela? – pare să se întrebe retoric premierul. Evident, nu! – e răspunsul la îndemînă. Cin' să fie? Cin' să fie? (**R. M.**)

■ E dată naibii globalizarea asta... Pe 1 martie, am primit de la Air France un e-mail cu următoarea urare: *„We wish you happy Mărțișor“.* Ce pot pentru ca să zic? Mersi frumos. (**D. S.**)

■ Un croat pe nume Frane Selak a supraviețuit unui tren care a deraiat într-un rîu (17 oameni s-au înecat), prăbușirii unui avion (19 pasageri au murit striviți), căderii de pe un pod a unui autobuz (4 morți), exploziei a două mașini și unui accident de camion. La 74 de ani, după ce s-a căsătorit pentru a cincea oară, omul a cîștigat la loterie 800.000 de dolari din care și-a cumpărat două case și o barcă, restul dăruindu-i prietenilor. A fost supranumit „cel mai norocos ghinionist din lume“. Selak are acum 88 de ani și trăiește retras, ducînd o viață frugală. (**M. C.**)

■ Excrementul lung de mai bine de un metru și jumătate produs de un animal a cărui specie a rămas nedeterminată a fost vîndut la licitație pentru suma de 10.000 de dolari. (**M. C.**)

■ Un mecanic auto din Indonezia, în vîrstă de 28 de ani, s-a îndrăgostit de o străină cu care vorbea la telefon. Ulterior, a descoperit că iubita sa avea, de fapt, 82 de ani. Cei doi s-au căsătorit acum cîteva zile. (**C. Ș.**)

3 luni 49 LEI
6 luni 89 LEI
12 luni 149 LEI

ABONEAZĂ-TE ACUM LA DILEMA VECHE
...îți dă de gîndit!

Cum te abonezi

■ SMS: Abonament 3 luni - un SMS cu textul DILEMA la 7488 (10 Eur / SMS + TVA)
■ ONLINE la http://abonamente.adevarul.ro
■ VIRAMENT BANCAR sau MANDAT POȘTAL: în contul S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L., cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410
■ LA TOATE OFICIILE POȘTALE
■ FIRMELE DE ABONAMENTE
■ LIBRĂRIILE NEMIRA www.nemira.ro/librarii

Informații și reclamații: abonamente@adevarulholding.ro, tel. 031.860.30.57, 031.860.30.85 (L-V, 9.00-18.00)

Talon de abonament

Nume..... Prenume.....
Str..... Nr....., Bl....., Sc....., Et....., Ap.....,
Localitate..... Județ/ Sector ....., Cod poștal .....,
Telefon ..... E-mail.....
Am achitat suma de ..... lei cu mandat poștal / ordin de plată nr. ..... din data .....
în contul S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L., cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410.
Abonamentul va începe din luna* ..... Semnătura .....
Plata se va efectua până la data de 25 a lunii în curs pentru ca livrarea abonamentului să înceapă de la data de 1 a lunii următoare. Prin completarea prezentului talon sunt de acord ca S.C Adevărul Holding S.R.L. să prelucreze datele mele cu caracter personal pentru activități promoționale și să le dezvăluie terților conform legii nr. 677/2001. Îmi rezerv dreptul să mă opun acestei prelucrări și să solicit ștergerea datelor adresându-mă societății S.C. Adevărul Holding S.R.L. printr-o cerere scrisă.

Pentru abonamentele plătite cu mandat poștal sau ordin de plată este necesar să trimiteți talonul completat, împreună cu copia dovezii de plată la **S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L. - Abonamente**, București, Șos. Fabrica de Glucoză nr.21, sector 2, cod poștal 020331.

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

FONDATOR **ANDREI PLEȘU**

DILEMA VECHE

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIȚIE ■ Anul **XIV** ■ nr. **682** ■ 16-22 martie 2017 ■ www.dilemaveche.ro ■ 32 pagini ■ 4,99 lei

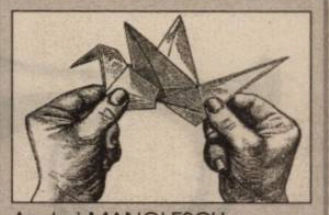

Andrei MANOLESCU

libertatea de impresie

8

ANDREI PLEȘU

„Cei ce cred și cei ce nu cred“

pagina **3**

MICHEL KUBLER

„Paradigma indiferenței“

pagina **II**

ANA MARIA SANDU

„Camionagiul Tony, o librărie și multă pasiune“

pagina **15**

Ateismul

Cîteva puncte de vedere

„Decît să fii un catolic ipocrit, mai bine ateu.“

PAPA FRANCISC

Redacția DILEMA VECHE: str. George Enescu nr. 43, sector 1, 010304 București ● **telefon:** 031.860.30.48 ● **e-mail:** dilema@dilemaveche.ro

turneu de inbox

Tenebre și lumini

Lucrețiu (Titus Lucretius Carus) a sesizat focul ce întreține religia: mai întîi îți provoacă frica, apoi te cheamă să te vindece. Gînditorul latin era interesat de toate noutățile vremii, indiferent de domeniu, dovadă că nu era străin de teoria atomică a lui Democrit. *De rerum natura* stă mărturie despre o „primă implicare a unui poet în microcosmosul particulelor". De altfel, René Pichon îl numește pe Lucrețiu „poetul atomului". Nu este un lucru rar că poezia face casă bună cu știința. Mulți dintre poeții lumii au aplecat urechea la noutățile științifice ale vremii. Lăudabilă este această deschidere spre un domeniu greu abordabil pentru cei ce trudeau în lumea muzelor, indiferent de puterea lor de asimilare. Nu de puține ori, efortul lor nu a fost zadarnic, găsind aici noi surse de inspirație, comori ascunse în spatele unor revoluționare descoperiri astronomice sau misterioase ecuații matematice. În lipsa vaselor comunicante, a oricăror altor legături – vizibile sau invizibile –, cum poți converti ariditatea științei în metaforă fertilă, născătoare de capodoperă? Puntea nevăzută se cheamă geniul creatorului, care adesea poartă un nume: Pascal, Goethe, Valéry, Ion Barbu etc.

Mai rar întîlnit este alt lucru: cînd teologul încearcă să înțeleagă cîte ceva din structurile raționalului. Pe vremea lui Deceneu, cei mai iubiți dintre preoți erau cei care cunoșteau mantică și astronomie. Era un semn al deschiderii, benefic pentru ambele părți, cler și credincioși.

Mai aproape de noi, într-un secol bîntuit de fanatisme, fundamentalisme și alte „isme" religioase, mi se pare de excepție faptul că ideile unui teolog – Teilhard de Chardin – au căutat modele aplicative pe liniile de forță ale fizicii lui Ștefan Lupașcu. Deși nu lipsit de fantezii, „teilhardismul" era o încercare de apropiere între știință și religie, o idee dragă iezuiților. Jean-François Revel, apropo de un articol apărut într-o revistă englezească *(Mind)* – articol care înfiera „punctele slabe din informația biologică și paleontologică ce slujea drept pistă în decolarea verbiajului lui Teilhard" – îi catalogase concepția drept „poliloghii confuze". O părere, desigur, pe un teren cu nisipuri mișcătoare. Nu este fără importanță de semnalat faptul că marele teolog iezuit a fost discipolul și urmașul, la Collége de France, al lui Bergson, creatorul „metafizicii științifice a istoriei cosmosului". Să fi cunoscut Teilhard de Chardin acea viziune eshatologică a lui Ștefan Lupașcu: „În momentul entropiei finale totul va fi numai lumină"? Nu este exclus. Erau, doar, contemporani și, dacă nu mă înșel, prieteni care se vizitau adesea.

Nici Judecată de Apoi, nici Infern – nu unul, ci trei, supraetajate după gradul păcatului, în viziunile lui Swedenborg! –, nici alte spaime ce întrețin focul sesizat de Lucrețiu.

Lumină peste tot.

Orgie de lumini.

Emil BELU

Dilema veche vă propune

■ La Théâtre de la Huchette din Paris se joacă, neîntrerupt, de 60 de ani, *Cîntăreața cheală* de Eugène Ionesco. E, în multe privințe, un spectacol de patrimoniu. De văzut neapărat! (Matei Martin)

■ Joi, 16 martie, de la ora 19, în cafeneaua librăriei Cărturești Verona va avea loc maratonul de lectură „Femeia la carte". Vor citi: Elena Vlădăreanu, Angela Marinescu, Nora Iuga, Simona Popescu, Simona Sora, Bianca Burța-Cernat și Gabriela Adameșteanu. (Cristina Ștefan)

■ Săptămîna trecută, la Teatrul German de Stat din Timișoara a fost premiera spectacolului (basm muzical) *Cartea Junglei* după Rudyard Kipling, în versiunea scenică, regia și coregrafia lui Răzvan Mazilu. Pare o idee grozavă să faci așa un spectacol după celebra carte a lui Kipling. Lumea se va întreba imediat cine și cum l-o juca pe Baloo, cine și cum o juca-o pe Bagheera, cine și cum o fi șarpele Kaa. Sînt toate șansele să fie un mare succes. Norocul timișorenilor. (Andrei Manolescu)

■ După ce am făcut o noapte albă la Oscaruri și ne-a sărit somnul cînd s-au încurcat plicurile cu numele cîștigătorilor, ne pregătim pentru seara Galei Premiilor Gopo, care va avea loc pe 21 martie. Nu ne rămîne decît să sperăm că filmele românești cîștigătoare vor fi mai norocoase. (Ana Maria Sandu)

■ La Humanitas, o apariție editorială cu totul specială: *Cugetări. Dialog despre guvernarea Florenței*, de Francesco Guicciardini. Autorul a fost un strălucit jurist în Florența secolului al XVI-lea. Apropiat al casei de Medici, a avut multe însărcinări politico-diplomatice din partea marii dinastii. Această carte grupează traducerea a două dintre lucrările sale. Guicciardini reflectează la modul în care acționează principii, sacerdoții, negustorii, bancherii, dar și norodul, încercînd să găsească formule echilibrate și acceptabile pentru conducerea cetății, dar și sensuri mai ample, pentru cei preocupați de istorie. Guicciardini scrie despre politică inteligent, fără să fie cinic, informat fără să fie arogant și nici nu-și arogă autoritatea de a da sfaturi conducătorilor, precum mai vîrstnicul lui prietenul, Machiavelli. Poate de aceea, cărțile lui Guicciardini sînt mai folositoare decît cele ale lui Machiavelli. (Sever Voinescu)

■ Eveniment cultural pe scena Operei Naționale București: celebra soprană Sumi Jo, în *La Traviata* de Giuseppe Verdi, miercuri, 22 martie. Un spectacol de excepție cu nume prestigioase în toate punctele-cheie: dirijor – Marcello Mottadelli, coordonatorului artistic al Operei Naționale București; regie – Paul Curran, scenografie – Gary McCann, design de lumini – Paul Hackenmueller, maestru de cor – Daniel Jinga, asistent de regie – Paula Gherghe. Tenorul Valter Borin va susține rolul lui Alfredo Germont, iar Ștefan Ignat va fi Giorgio Germont. (Ruxandra Mihăilă)

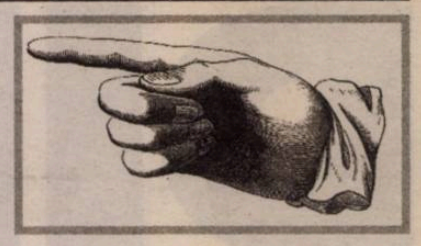

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Identitate națională**
- **Etica în business**
- **Mama**
- **Miorița azi**

album dilematic Șerban Georgescu

DILEMA VECHE

REDACȚIA:

Dana CĂLINESCU (secretar general de redacție)
Marius CHIVU ● Radu COSAȘU ● Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU (redactor-șef adjunct)
Matei MARTIN ● Matei PLEȘU ● Adina POPESCU
Iaromira POPOVICI ● Ana Maria SANDU
Dan STANCIU (art director) ● Mircea VASILESCU
Sever VOINESCU (redactor-șef)

RUBRICI:

Teodor BACONSCHI ● Ion BARBU ● Aron BIRO
Paul BREAZU ● Codrin Liviu CUȚITARU
Cristina FOARFĂ ● Petre GURAN
Maria IORDĂNESCU ● Eugen ISTODOR
Selma IUSUF ● Anca MANOLESCU
Ruxandra MIHĂILĂ ● Vintilă MIHĂILESCU
Ovidiu NAHOI ● Radu NAUM ● Valeriu NICOLAE
Liviu PAPADIMA ● Cătălin PAVEL ● Radu PREDA
Ancuța PROCA ● Oana STOICA
Cătălin ȘTEFĂNESCU ● Bogdan TĂNASE
Teodor TIȚĂ ● Rodica ZAFIU

TEHNOREDACTARE: Adrian DAMIAN
EDITOR WEB: Cristina ȘTEFAN

Informații și reclamații ABONAMENTE:

031.860.30.57; 031.860.30.85
(numere cu tarif normal, disponibile de luni pînă vineri, între orele 9 și 18)
e-mail: abonamente@adevarulholding.ro

MANAGEMENT GRUPUL DE PUBLISHING:

Administrator Special: Carmina Dumitrescu
Director Publicitate: Eli Ranetescu
Director Marketing: Steluța Zamfir
Coordonator Producție: Constantin Delta
Director Distribuție: Dana Zamfir

ISSN: 1584-1669

Revistă editată de: Adevărul holding

Publicație auditată de: BRAT

Tiraj: 9.300

Tipărit la Tipomedia

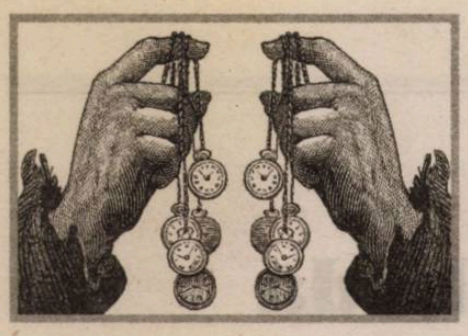

Andrei PLEȘU

nici așa, nici altminteri

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

Cei ce cred și cei ce nu cred

Cu cîțiva ani în urmă, cardinalul Gianfranco Ravasi a propus reflecției publice bucureștene (la Ateneul Român și la Colegiul „Noua Europă“) tema dialogului necesar dintre credință și necredință. Inițiativa înaltului prelat se înscria într-un program (Il Cortile dei Gentili, *„Curtea Neamurilor“), organizat de Sfîntul Scaun pentru stimularea comunicării dintre cei ce cred (cu toate deosebirile implicate de diversitatea religiilor) și cei ce nu cred (dar sînt dispuși să participe laolaltă cu ceilalți la o interogație comună). Cum Dosarul de față al* Dilemei *abordează tocmai această temă, găsesc util să reamintesc cititorilor datele esențiale ale unei dezbateri care n-a pierdut nimic din actualitate. Ba dimpotrivă.*

Mi-am amintit, cu acest prilej, de o vorbă de duh – una dintr-o mie – a lui Henri Wald: „Sînt un om credincios. *Cred* că Dumnezeu nu există.“ Dincolo de poantă, afirmația aceasta deschide o suită de subteme, care ar merita să fie dezvoltate. Ea semnalează, de pildă, faptul că ateismul nu e mai puțin o „credință“ decît credința însăși. La fel de greu de argumentat rațional, la fel de radical și în aceeași măsură pasibil de „fundamentalism“. Pe de altă parte, sîntem îndemnați să observăm că nu există doar categoria credincioșilor și cea a necredincioșilor. Există și categoria celor care *cred că cred* (dar, în realitate, aderă la o formă de ritualism cutumiar) și categoria celor care *nu cred că cred,* pentru că își fac o idee falsă despre ce înseamnă „a crede“. E un tip de amplasament spiritual pe care Dostoievski i-l atribuie lui Stavroghin.

Cei care cred că cred ilustrează tipul de derapaj pe care părintele Andrei Scrima îl numea „ortopraxie“. Sînt sîrguincioșii „gesticulației“ religioase, cei care se simt „în ordine“ pentru că pontează birocratic la oficierea liturghiei, mănîncă de post și se roagă doar „cu buzele“ (Matei, 15, 8). Cei care spun toată ziua „Doamne, Doamne!“ (Matei, 7, 21) și se socotesc îndreptățiți, pe baza zelului lor exterior, să capete un fotoliu de orchestră în rai. Cei care sînt siguri de mîntuirea lor și privesc condescendent spre semenii lor mai puțin norocoși. Evident, credința care nu devine *și* un mod de *a fi,* care nu-și *practică* premisele, care nu *participă* la viața comunitară nu depășește nivelul speculației intelectuale și al „gratuității“ estetizante. Dar credința care se epuizează în ritualism bigot și superstiție coregrafică nu e mai puțin lovită de vacuitate. Credinciosul „instalat“ confortabil în credința sa, credinciosul care nu mai are întrebări, drame, griji sufletești, stupori și incertitudini e un simplu funcționar bisericesc, a cărui suficiență, al cărui „sedentarism“ spiritual pot fi exasperante pentru Dumnezeu însuși (cf. Isaia, 1, 11-15).

Henri Wald: „Sînt un om credincios. Cred că Dumnezeu nu există.“

La celălalt pol se situează *cei care nu cred că cred,* pentru că au despre credință o imagine în același timp schematică și sofisticată. Schematică, atunci cînd o confundă cu obediența formală, cu stricta „execuție“ a canoanelor. Sofisticată, atunci cînd o plasează pe un cer intangibil și solemn, cînd nu concep faptul de a crede decît ca pe o stare de „răpire“ perpetuă, de beatitudine fără breșă. Dacă *idolatrizezi* credința, dacă îți faci „chip cioplit“ din „sublimitatea“ ei, vei trăi necontenit cu senzația că experiența credinței îți este, din principiu, refuzată, că nu ești și nu vei fi niciodată demn de înălțimile ei. E un mod de a nu percepe componenta de „așteptare“ și de încredere pe care actul credinței o presupune. Or, există cîteva parabole nou-testamentare, construite tocmai pe metafora așteptării unui stăpîn *absent* („Slujitorul credincios și înțelept“, „Slugile veghetoare“, „Portarul“, „Cele zece fecioare“). Credința, spune undeva Nicolae Steinhardt, n-are nimic de a face cu „înalta spiritualitate“. Ea poate fi degustare extatică a fulgurantei *Prezențe* divine, dar poate fi și înțelepciunea de a *aștepta* răbdător, disponibil, pregătit, momentul manifestării ei. În parabolele amintite, „stăpînul“ e întotdeauna *plecat*. Și își someaza supușii să-l aștepte, *să vegheze* pînă în clipa întoarcerii sale. Iar așteptarea cuviincioasă, orientată, plină de speranță, e una din fețele credinței. Așteptarea ca *anticipare* a Prezenței, relația vie cu Cel temporar *absent,* capacitatea de a îți administra viața prin raportare la un reper *inevident* – iată tot atîtea chipuri ale credinței, așa cum poate fi ea trăită în limitele condiției umane. Cel ce crede e, fără încetare, într-un riscant dialog cu necredința, tot astfel cum cel ce nu crede e mereu cuplat la orizontul credinței. Ca în versetul 24 din capitolul 9 al Evangheliei după Marcu: „Cred, Doamne, ajută necredinței mele!“

(apărut în *Dilema veche* nr. 400, octombrie 2011)

Vintilă MIHĂILESCU

...@hai-hui.ro

Vorbiri

– E relativ recent, din cîte îmi dau seama... În orice caz, parcă nu am observat asta la Bruxelles, dar cînd m-am mutat în Anglia, asta e regula: cînd ajungi la casă și vrei să plătești, nu faci nimic altceva și, în orice caz, nu vorbești matale la mobil! Mi s-a întîmplat și mie o dată: tocmai m-a sunat cineva cînd eram la casă și, cînd am dat să răspund, casiera s-a oprit, și-a încrucișat mîinile pe piept și s-a uitat în tavan pînă cînd am terminat de vorbit. Mi-am cerut scuze și a doua oară nu am mai făcut-o. *I'm a person, acknowledge me!,* cam asta e morala. Nu te uiți la mine ca prin sticlă, nu sînt robot! Dacă vrei robotizare, fă bine și du-te la cele trei case automatizate din stînga, unde totul e *contactless* etc., și-ți vezi de treabă. Aici însă e pentru oameni!...

M-am scărpinat în cap, surprins. Trebuie să recunosc că nu mă așteptam la această revenire a oralului și, în ultimă instanță, a conversației, a relației interpersonale directe, într-o lume ce tinde spre automatizare și eficiență.

– Stați așa, că, pe de altă parte, lucrurile merg și spre „robotizare“ – revine prietena mea. Cînd am ajuns ieri în București, m-am suit într-un Uber și i-am dat șoferului adresa. S-a uitat la mine ca și cum aș fi venit de pe altă planetă: avea totul trecut pe aplicație. Drept care, trei sferturi de oră – cît a durat călătoria –, nu a scos nici un cuvînt, așa că și eu am tăcut mîlc, de frică să nu mai fac vreo gafă. Parcă eram într-o mașină a viitorului, d-alea automate, care conduc singure...

– Păi, cred că exact asta e intenția – intervine alt amic: să ne pregătească psihologic pentru momentul în care vom merge cu mașini automate...

*

– *Hello!* – se adresează tînăra din fața mea casierului.

– Salut! – îi răspunde amical acesta.

– Mai dă-mi și o brichetă – îi cere tînăra. Nu, nu galbenă, aia roșie!

– OK! – răspunde vînzătorul și îi întinde, zîmbind complice, bricheta.

Vine rîndul meu:

Obsesia diminutivelor la români...

– Bună ziua!

– Bună ziua!

– Puteți să-mi dați, vă rog, și două pachete de țigări?

– Desigur, domnule – îmi răspunde casierul și îmi întinde țigările.

– Mulțumesc, la revedere – mai spun eu și plec.

– Să aveți o zi bună! – îmi mai urează casierul.

Ies și zîmbesc în sinea mea. Scenariul se repetă, sistematic, de fiecare dată și peste tot. Parcă ar fi setați pe două limbaje diferite, pentru două specii diferite: tineri și vîrstnici – mă gîndesc eu. Două clase verbale...

*

Sună interfonul:

– Da, cine e? – întreb eu.

– Curierul! – îmi strigă în interfon o doamnă în uniformă. Am un colețel uriaș pentru dumneavoastră, nu încape în cutia poștală – mă mai anunță ea, plină de solicitudine.

Obsesia diminutivelor la români... M-am mai mirat și alte dăți, am mai și scris în repetate rînduri despre aceasta, dar, sincer să fiu, tot n-am înțeles de unde ni se trage. Un soi de mămoșenie care semnalează apropierea între oameni, familiaritatea, care reduce din distanța care s-a instalat între oameni? Așa o fi...

*

– La un moment dat mi-a venit să mă dau jos din autobuz! – mărturisește o fostă studentă, stabilită de ani buni în străinătate. Ajunsese deja la intimități, pe care le urla în telefon de se auzea pînă la șofer. Dar, în afară de mine, nimeni nu părea surprins – și cu atît mai puțin jenat. Totuși, de ce trebuia să aflăm cu toții cu cine îl înșală nevasta pe nenea ăla, care se făcuse roșu la față de furie? La noi – mă rog, la ei, în Germania – există în toate mijloacele de transport un semn că vorbitul la mobil este interzis – sau măcar restricționat. După două-trei zile, în care am aflat ce mănîncă fetița doamnei în verde, care e strategia de business a nu știu cărui departament dintr-o corporație, ce procese are vecinul domnului gras și transpirat din spatele meu și ce parfum preferă, măi fată, domnișoara blondă care se uita pe fereastra autobuzului, și așa mai departe, mi-am revenit și m-am obișnuit: *welcome home!*

*

Zilele trecute, am stat și am căscat ochii (și urechile) la o conversație dintre un polițist și un șofer tras pe dreapta. Acesta tot încerca să-i explice polițistului cum de s-a întîmplat ce s-a întîmplat (habar n-am ce). Cine știe, poate îl înduplecă să fie mai „uman“. Polițistul îl asculta plin de solicitudine, îi mai și dădea dreptate din cînd în cînd. Nici cea mai mică aluzie însă la vreo „șpagă“. Ca să nu fiu indiscret, am plecat să-mi văd de treabă, dar cînd m-am întors peste vreo cinci minute, cei doi erau tot acolo și stăteau de vorbă. Acum polițistul completa procesul-verbal, iar șoferul comenta plin de solicitudine. Părea relativ mulțumit, probabil că obținuse o amendă ceva mai mică, mai „omenoasă“. Parcă era o discuție între doi vechi prieteni...

Mi-am adus aminte de o scenă de demult, de pe vremea cînd încă nu circulam prin Europa fără pașaport și vize. Am întîrziat o oră (jur că era doar o oră!) la ieșirea din Austria, așa că-mi expirase asigurarea de sănătate. Vameșul mi-a arătat, fără să clipească, infracțiunea, după care mi-a făcut o asigurare pentru următoarele trei luni. Am vociferat, am încercat să-l înduplec, m-am văitat, am înjurat. Nici un registru verbal nu a avut vreun efect, iar funcționarul austriac nu a scos nici o vorbă pe toată durata completării formalităților: parcă nici nu aș fi existat!

Indiscutabil, scrisul este totuși altă lume decît cea a oralității, în care orice se poate negocia, chiar dacă fără alt efect în afară de conversație...

***Vintilă Mihăilescu** este antropolog, profesor la Școala Națională de Științe Politice și Administrative. Cea mai recentă carte publicată:* Apologia pîrleazului, *Editura Polirom, București, 2015.*

Valeriu NICOLAE

rătăcit în **Euro**-Namia

Ciolanu' prin lobodă

Sînt la restaurant. M-a invitat doamna ambasadoare a unei țări nordice. Ca să nu îmi iau iarăși țeapă, am descărcat meniul online și m-am dus la un coleg francez – și el un mic poet – ca să mi-l traducă. M-am lămurit buștean. La restaurant nu m-am putut abține și am comandat „feerie de primăvară cu patru arome" – adică borș de lobodă – și „coșul de dimineață al pescarului cu garnitură de buchet de verdețuri proaspete", adicătelea un pește la grătar cu ștevie și lobodă.

E a patra oară cînd chelnerul vine și mă întreabă dacă totul e bine. Mă gîndesc că m-a mirosit că sînt român și că s-a dus vestea cu conga aia din Spania. Îmi vine să îi zic că nu sînt deloc bine, că doar e cunoscută istoria coloniilor franceze cu ăștia un pic mai închiși la culoare. Ar fi fost tare să îi zic că mă simt oribil în Franța și să dau vina pe el pentru sclavie, să îi zic cîteva de arhetipul opresorului francez, despre afacerea Dreyfus și cum se manifestă asta în zilele noastre în rasismul împotriva coetnicilor mei, dar l-am iertat.

Ambasadoarea este o tanti care suferă de hiperpozitivism. Totul este senzațional de mirobolant pentru ea. Îmi spune că a văzut filmul pe care l-am produs și ce perlă cinematografică este. Încep să fiu convins că e una din ăia de stau și citesc creditele de la sfîrșitul filmului și aplaudă de nebuni de unii singuri. Mă întreabă cum e să fiu rom.

Doamnă, e o superfantastică onoare să fiu rom! Înainte de a mă naște am selectat unde și ce să mă nasc, dar în loc de Dalai Lama, care era o chestie relativ complicată, că doar trebuia să mă descopere alt Lama, am ieșit Dobre.

Am comandat „feerie de primăvară cu patru arome" – adică borș de lobodă.

Cum asta cu Dobre era cumva cam prea ușurică, s-a decis că ar fi bine să merg cu numele de Ciolan. Că ce e mai bine decît să fii rom? Să fii rom, să te cheme și Ciolan și să trăiești într-o familie mixtă în care tac-tu urăște romii cu spume! Mi-am dorit jumate de viață să mă întîlnesc cu una pe care o cheamă Fasole, dar nu am avut norocul ăsta. M-aș fi însurat numa' așa, de-al dracu', și i-aș fi luat numele – Valeriu Ciolan Fasole. Nume predestinat, mi-aș fi deschis restaurant.

Așa însă, nu am decît șansa politicii de Dîmbovița. În fapt, dacă e să mă iau după cîți bani i-a dat Fillon nevesti-sii și lui fii-su, cred că aș fi putut face o supercarieră politică și în Franța. Sau în Statele lui Trump. Dacă stau să mă gîndesc bine, e perioada ciolanului cam peste tot. Numai nemții și nordicii se pare că sînt cam întîrziați în a prelua moda mondială. Dar să revenim.

E tare bine să fii rom, mai ales prin țările alea nordice, unde te umple lumea de respect una-două. Orice control de grani-ță prin care treci și menționezi că ești rom (sînt și masochiști printre noi) sau unde ești suspect că ai fi rom creează bucurii neașteptate. Interacțiuni doveditoare de prea multă dragoste ți se pot întîmpla la orice punct de control. Ca să fiu sincer, nu m-am așteptat să fiu atît de bine pipăit nici măcar în cele mai minunate vise erotice, darmite în văzul lumii, pe aeroportul din München. Dovezi similare de afecțiune și respect am primit și în Austria, Italia, Franța, Suedia, Bulgaria, Elveția și Olanda. Ce Brad Pitt, rom să fii, că bolunzești cu un coup de foudre *majoriatea țărilor blonde sau cu obsesii de puritate genetică!*

Mi-a sunat telefonul. Mi-am dat seama că nu spusesem nimic, ci că rămăsesem cu gura căscată. Am bîiguit ceva cu „nu prea știu să răspund, e ca și cum v-aș întreba eu cum e să fiți blondă". S-a dat pe spate, de parcă aș fi fost cine știe ce guru filozof.

Mă sunase Maria. O tipă faină, căreia îi pasă de lume într-un fel care mă face să simt de fiecare dată că ar trebui să mă străduiesc mai mult. Maria, cu gene de româncă verde. Am simțit brusc o revoltă a lobodei din stomac. Știu peste o sută de oameni, nici unul dintre ei rom, deși toți români, pe care îi admir sau îi invidiez cu spume, depinzînd de ocazie. Oameni cu care m-aș duce liniștit pe o insulă pentru cîteva decenii. Și da, sînt momente cînd nu e deloc comod să fiu rom și cînd mi-ar veni să sparg capul unora dintre compatrioții mei români. Dar faptul că sînt și rom, și român, lucru cîteodată complicat pentru tot felul de idioți, este o chestie pe care în mod sigur nu mi-aș dori să o schimb. Nu de alta, dar dacă nu aș fi ceea ce sînt nu aș avea norocul să fiu înconjurat de atîția oameni mișto.

M-am binedispus și am avut o cină faină. Nici doamna ambasadoare nu pricepe poezia culinară franceză, crede că Trump e un tîmpit și deci, automat, l-ar umple de respect pe Dragnea, și are un simț al umorului destul de aliniat standardelor balcanice. În plus, ne crede supertari pentru demonstrațiile împotriva corupției.

Codrin Liviu CUȚITARU

prezentul discontinuu

Ticăitul unei cariere de excepție

Domnul profesor universitar (de istorie antică) Penteleu Vidruțovici – astăzi distins pensionar octogenar (aproape nonagenar!) – a devenit recent, prin votul unanim al locatarilor, administratorul scării de bloc în care ființez și eu de vreme îndelungată. Vîrsta personajului nu trebuie să mire. Vidruțovici e vioi, cum să spun, ca... o „vidruță" de apă montană. Nu-i dai mai mult de șaptezeci – hai să zicem! – *și cinci* de ani. Cu toate acestea (deși l-am votat entuziast), eu am rămas cumva nedumerit de decizia atît de înflăcărată a venerabilului intelectual (omul a tremurat, pur și simplu, pe parcursul numărării voturilor secrete: fusese concurat, fără nici o șansă însă, de un fost colonel la Pompieri, în „etate" de doar șapte decenii și trei sferturi!) să-și asume respectivul job tracasant. Mă gîndeam că i-ar fi plăcut, în prezent, să-i recitească mai degrabă pe stoici ori pe platonicieni. Într-o discuție privată ulterioară, domnul Penteleu mi-a explicat misterul neașteptatei sale hotărîri: „Codrine, ai crescut practic sub ochii mei și ai ajuns tu însuți universitar. De aceea, cred că mi-ai înțelege foarte bine alegerea." Nu știam dacă aș fi putut înțelege cu adevărat, dar, ca de obicei, m-am pus pe ascultat.

Profesorul Vidruțovici a continuat așadar: „Am făcut, îți amintești cu siguranță, în mod semnificativ, administrație la viața mea. Pe lîngă activitatea academică. Am fost mereu, încă de tînăr, un om important, cu vizibilitate, cu funcții, cu prestanță. Puțini știu însă că, pe plan intim, eu am experimentat, în raport cu menționata vizibilitate, un profund sentiment de neîmplinire. El își are rădăcinile, bănuiesc, în două întîmplări de la debutul existenței mele. Prima s-a derulat chiar în școala primară, a doua la sfîrșitul studiilor în Facultatea de Istorie. Ți le voi relata, ca să pricepi întregul context. Mai întîi, episodul din copilărie, din clasa a doua de ciclu inițial... Ehei, ce timpuri! România era încă *dodoloață*, cîntam imnul regal, păpam lucruri sănătoase, de băcănie tradițională, nu mizerii ca acum... Institutorul nostru, domnul Picealcă, Dumnezeu să-l odihnească, a pregătit cu noi o piesă de teatru înainte de vacanța de Crăciun din 1937 – aveam fix opt ani! Mie mi-a dat, am dedus atunci, rolul principal. De ce am dedus asta? Pentru că dramoleta se referea la un ceas fermecat, rătăcit din cauza creaturilor rele și, în absența căruia, sărbătorile de iarnă nu mai puteau sosi. Lumea încremenea în loc..."

Dramoleta se referea la un ceas fermecat, rătăcit din cauza creaturilor rele.

Povestitorul s-a întristat o clipă, dar a revenit imediat: „Creaturile bune căutau acest ceas și aveau sarcina să-l repună în funcțiune înainte ca universul să dispară complet. *Eu am fost ceasul*, de unde am tras concluzia naturală că aș fi jucat partitura centrală a piesei! Paradoxal totuși, nu rosteam decît patru cuvinte în final, cînd apăream și eu, în sfîrșit, pe scenă, descoperit de zînele care mă amușinaseră disperate – *Tic-tac, tic-tac!* Trebuia să mimez și epuizarea, prăbușirea în neant... În rest, tot jocul dramatic a aparținut colegilor mei *creaturi* (fie ele rele sau bune). Acasă, taică-meu, șef de gară, mi-a spus nervos și ofensat: *Băiete, ai avut rolul unui maimuțoi trist. M-am simțit penibil față de ceilalți părinți!* Mi-am dat seama cît de îndreptățit fusese să constate asta. Da, fusesem un maimuțoi... Ce să vezi, la terminarea facultății, în anii '50 deci, situația se repetă într-un alt cadru! Mă trezesc, peste noapte, declarat șef de promoție, deși obținusem media a doua (la o distanță bunicică de primul clasat) din serie. Ce se întîmplase? Ceva cumplit! Adevăratul șef fusese arestat de Securitate pentru o presupusă propagandă țărănistă. Am ajuns, ca atare, insul *principal* al absolvirii studiilor..."

Vidruțovici căzu din nou pe gînduri și, din nou, s-a întors spectaculos la narațiune: „Starea nu a fost deloc una de împlinire. Eram un rege fără regat. Toți mă priveau ca pe un uzurpator, dacă nu ca pe un impostor de a dreptul. Iar eu, ai realizat deja și singur, mă simțeam aidoma unui *maimuțoi*. Un *maimuțoi trist*. Viața mea s-a transformat de atunci într-un lung șir de *poziții* și *posturi centrale*, grefate pe insurmontabile *roluri secundare*. Am fost șef de Catedră la Antică, dar am avut ghinionul să fiu în același colectiv cu secretarul PCR pe tot centrul universitar și, cum îți imaginezi, ăsta conducea de fapt totul. Ștergea pe jos cu mine la orice oră din zi și din noapte! M-au făcut comuniștii și decan, este adevărat, însă am nimerit pe funcție într-o perioadă cu rector de la Istorie – prin urmare, păream tot un fel de preș în Facultate. Mă rog, l-am înlocuit apoi, o vreme, și pe rector (cît a fost detașat de Ceaușescu la minister, eu am funcționat *ad interim!)*, dar nu am fost rector nici un minut în realitate. De la București, adevăratul rector mă mînuia așa cum mînuiește păpușarul o marionetă... *Semper* un maimuțoi, dragul meu, după cum vezi. *Un maimuțoi* administrativ *trist* și *inadecvat!*"

„Astăzi însă, la sfîrșitul carierei", a strigat deodată Penteleu, „nu voi mai permite o asemenea umilință! *Voi fi un șef de scară autentic!*... Prima măsură, Codrine, va fi să-ți deleg ție problemele parcării, salubrității și contractelor cu regiile. După aia mai vedem!" L-am privit îngrozit pe profesor. Nu am reușit decît să îngaim exsanguinat: *„Tic-tac, tic-tac!"*

***Codrin Liviu Cuțitaru** este profesor la Facultatea de Litere a Universității din Iași. Cea mai recentă carte publicată:* Studii de anglistică și americanistică, *Editura Junimea, 2016.*

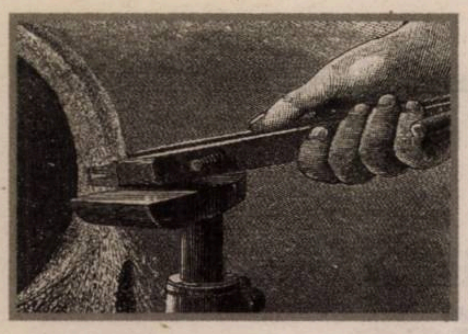

Ovidiu NAHOI

EU și UE

Ce facem cu Turcia?

Ce se întîmplă astăzi în Turcia e caz de manual. Și e suficient să deschidem cărțile de istorie la capitolul „Germania anilor 1930“ pentru a vedea că lucrurile seamănă izbitor. De fapt, tocmai cel care acuză state membre ale Uniunii Europene de nazism conduce în țara sa o represiune sălbatică împotriva opozanților, presei, universitarilor, magistraților, funcționarilor publici. Tocmai el își construiește un sistem de putere personală după modelul deja brevetat în istorie. Criza actuală îi oferă președintelui Erdogan posibilitatea de a stimula categoriile naționaliste din rîndul societății turce. Și, după cum spune politicianul turc Tuna Beklevic, șeful campaniei pentru „Nu“, într-un interviu pentru *Der Spiegel*, scandalul i-ar putea oferi lui Erdogan exact cele 2-3 puncte procentuale care vor decide în cele din urmă la referendum.

Să nu ne lăsăm induși în eroare de mitingurile grandioase, puse în scenă pentru a-i sublinia forța lui Erdogan. Sprijinul pentru acesta, demonstrat la urne, se situează undeva în jurul cotei de 50%. Alegerile parlamentare din noiembrie 2015 au fost cîștigate de AKP cu 52%. Și au fost alegeri ținute în condiții excepționale, generate de un șir de atentate, culminînd cu cel din gara Ankara, care a făcut peste 100 de morți. Iar evenimentele sîngeroase au fost un bun argument pentru campania lui Erdogan, care a pozat în singurul apărător al stabilității țării.

Dictatorii în ascensiune au nevoie de momente excepționale, iar crizele, dacă nu apar de la sine, trebuie generate și amplificate. Tentativa de lovitură de stat din iulie 2016 este exemplul perfect. Indiferent de resorturile care au generat-o, a însemnat pentru liderul de la Ankara echivalentul incendierii Reichstag-ului.

Dictatorii în ascensiune au nevoie de momente excepționale.

Acum, în plină criză cu Occidentul, după vaste epurări în armată, justiție și administrație, cu o opoziție timorată și cu mass-media ținută sub control, este foarte probabil că Erdogan o va scoate la capăt în referendumul din 16 aprilie și va dobîndi puterile excepționale la care visează. Deși liderul de la Ankara știe bine că partida nu e dinainte cîștigată – de aceea și amplifică tensiunile cu Vestul. Cum ar trebui să reacționeze Uniunea Europeană în această situație?

Mai întîi de toate, ar trebui să privim cu realism către procesul de aderare a Turciei la Uniunea Europeană. Chiar crede cineva în sinceritatea negocierilor? Chiar ne facem iluzii că Erdogan are de gînd să adere? Mai curînd, ne aflăm în situația în care nici una dintre părți nu vrea să facă anunțul că jocul s-a terminat. Deși fiecare știe exact care e adevărul.

Noi, cei din Uniunea Europeană, avem tot dreptul să ne întrebăm de ce președintele Erdogan, care se crede întruchiparea democrației și a diplomației, ar vrea să intre într-un club pe care-l consideră nazist. Continuarea de formă a procesului de negociere ajunge să facă rău și Uniunii Europene. Cu greu ar mai putea Bruxelles-ul să le ceară unor state precum Serbia, Macedonia, Albania, Bosnia sau Republica Moldova să-și consolideze instituțiile democratice, atîta timp cît continuă un simulacru de negocieri cu Ankara, unde e clar că democrația își dă ultima suflare. Nu vor avea dreptate aceste guverne să acuze Uniunea Europeană de dublă măsură? În plus, îndepărtarea de regimul Erdogan ar fi un semnal de fermitate pe care l-ar recepta cum se cuvine și elite iliberale din interiorul Uniunii Europene.

Nu ar fi vorba să i se închidă Ankarei ușa pentru totdeauna. Turcia modernă a cunoscut numeroase suișuri și coborîșuri, iar această mare națiune a găsit de fiecare dată energia necesară pentru a-și reveni din crize ce păreau fără de ieșire. Mai devreme sau mai tîrziu, va veni și ziua cînd discuțiile se vor putea redeschide. Dar nu acum – și Turcia o știe foarte clar.

Desigur, există acordul cu Turcia privind migrația. De bine, de rău, lucrurile au mers cu mult mai bine de cînd cu semnarea acestei înțelegeri, acum un an. Temerea este că, odată spus adevărul în privința negocierilor de aderare – și, foarte probabil, cu o nouă amînare a liberalizării vizelor –, Ankara se va răzbuna și va deschide porțile pentru migranții din Orientul Mijlociu, aflați pe teritoriul ei. Riscul este real, dar, în același timp, ar trebui să luăm în considerare că, în ultimii doi ani, mulți dintre acești migranți și-au găsit, de bine, de rău, un rost în Turcia, un loc mai apropiat din punct de vedere cultural decît Europa. În plus, mulți au înțeles că Occidentul nu este dispus să-i primească cu brațele deschise, așa cum au crezut inițial. Între timp, ruta balcanică a migranților a fost închisă, iar în Marea Egee patrulează nave ale NATO pentru a monitoriza ambarcațiunile cu migranți.

Turcia ar putea declanșa, eventual, o criză, dar sînt toate șansele ca proporțiile ei să nu mai fie cele din 2015. Și mai e o întrebare: chiar trebuie ca Uniunea Europeană să se supună unui asemenea șantaj? Chiar nu sîntem atît de puternici pentru a răspunde, dacă va fi nevoie, unei crize declanșate de Ankara?

În Uniunea Europeană, cele care ne despart sînt interesele, iar cele care ne unesc sînt valorile. Erdogan și alți pretendenți la dictatură au știut în ultima vreme să jongleze cu interesele noastre diferite, reușind adesea să ne dezbine. E timpul să le răspundem prin valori.

PUBLICITATE

ORGANIZATOR: SNK ASOCIAȚIA

PARTENER: rfi ROMÂNIA FRANCE MÉDIAS MONDE

DETERIORARE GARANTATĂ

Dialog cu Serge Latouche

profesor emerit de economie la Universitatea Paris Sud, specialist în științe politice și filosofie, scriitor

21 martie, ora 19.00
Institutul Francez
(Sala Elvira Popescu)

INVITAȚII LUI SERGE LATOUCHE:
Raul Pop, Consultant EY România, fost Secretar de Stat în Ministerul Mediului
Ioana Tetelea, cofondator Invisible Nature, consultant sustenabilitate

22 martie, ora 17.00
Universitatea de Arhitectură „Ion Mincu” (Sala Frescelor)

INVITAȚII LUI SERGE LATOUCHE:
Raul Pop, Consultant EY România, fost Secretar de Stat în Ministerul Mediului
Mircea Ilie, Sustainability leader IKEA România
Claudiu Butacu, coordonator proiect EFdeN

23 martie, ora 19.00
Seneca Anticafe

LANSARE DE CARTE:
DETERIORARE GARANTATĂ
Cărți care reduc poluarea. Da, există: pentru producția acestui volum s-au plantat 20 de copaci și s-au economisit 5521 litri de apă și 368 kg de masă lemnoasă

PARTICIPAREA ESTE GRATUITĂ, în limita locurilor disponibile - irina.vasilescu@asociatiasnk.ro - 0721 433 317

PARTENERI: INSTITUT FRANÇAIS · Universitatea de Arhitectură și Urbanism "Ion Mincu" · Think Outside the Box

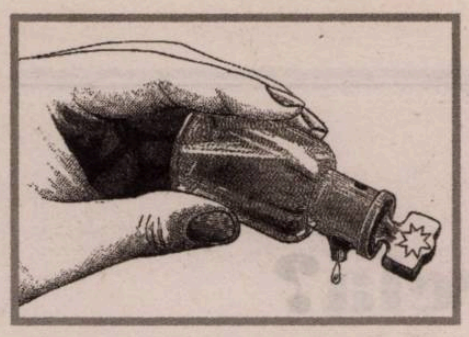

Rodica ZAFIU

cuvinte nepotrivite

Îmbunătățiri dramatice și reduceri epice

Terminologia teoriei literaturii și în mod special denumirile genurilor literare suferă în ultima vreme, sub influența englezei colocviale, unele schimbări de întrebuințare: sensurilor tradiționale li se adaugă unele mult mai vagi, subiective, evaluative, propuse mai ales de textele publicitare și aplicate celor mai banale realități cotidiene. Am scris acum cîțiva ani despre utilizarea neobișnuită, derutantă, a adverbului și a adjectivului *dramatic*, cu sensul „spectaculos". Termenul *dramatic* era folosit în română și în sens figurat, în afara strictei caracterizări a unui gen literar, dar conotațiile sale erau în acest caz predominant negative. Definiția de dicționar – („despre întîmplări, împrejurări, situații, momente etc.) bogat în contraste și în conflicte; zguduitor, impresionant" – DEX) – nu indică suficient de clar orientarea evaluativă a cuvîntului. Mai edificatoare sînt contextele sale tipice de apariție, în care întîmplările, situațiile, schimbările își dezvăluie caracterul profund negativ: „localitățile din județul Constanța în care, în urma unor *întîmplări dramatice*, 118 persoane, civili și militari, și-au pierdut viața sau au fost răniți" (ziuaconstanta.ro); „inundațiile fac ravagii: *situații dramatice* în 3 județe din țară" (dcnews.ro); „alcoolul produce *schimbări dramatice* în corp și creier: sînt afectate memoria, judecata, emoția" (adevarul.ro) etc. Unele mesaje publicitare vorbesc însă, fără nici o intenție de a produce un oximoron – figura de stil a asocierii contradictorii –, de „îmbunătățiri dramatice": „Acest sistem de albire utilizează același ingredient activ cum este utilizat de către medicul stomatolog pentru o îmbunătățire dramatică a dinților" (whiteglo.ro); „De la o oră la alta observ îmbunătățiri dramatice în ceea ce privește claritatea vederii" (bzi.ro). În cele mai multe cazuri, efectul derutant și chiar absurd este produs de traducerea stîngace din engleză a adjectivului *dramatic* (ca în exemplele de mai sus) și a adverbului *dramatically* („brusc, radical, spectaculos"): „pierderea în greutate reduce dramatic problemele de sănătate în cazul copiilor obezi" (viataverdeviu.ro).

Mai puțin contradictoriu, dar la fel de nemotivat în română e sensul apreciativ pe care îl capătă în contexte similare adjectivul *epic*. Româna a păstrat termenul doar în sfera discursului de specialitate al caracterizării genurilor literare, în vreme ce în engleza colocvială adjectivul *epic* și-a lărgit sensul, cantitativ și apreciativ, însemnînd și „foarte mare", „foarte bun". E drept, și dicționarele noastre indică un sens figurat al cuvîntului *epic*, dar contextele de apariție ale acestuia sînt limitate la fapte și situații livrești: „demn de o epopee; de proporții vaste; grandios" (DEX): „trăim în era constructivismului, care el însuși îmbracă *proporții epice*" (*Gândirea*, nr. 10, 1938, p. 558).

Formula des folosită în unele mesaje publicitare actuale este *reduceri epice* (o transpunere a anunțului *„epic sales"):* Pentru 3 zile îți aducem pe site reduceri epice, prețuri incredibil de mici" (fashiondays.ro); „reduceri epice la haine și încălțăminte" (idevice.ro). Și alte lucruri devin *epice,* sub influența traducerii din engleză; de exemplu, sensul „tumultuos, plin de dificultăți" *(„used to describe events that happen over a long period and involve a lot of action and difficulty"*, dictionary.cambridge.org) se întrevede în descrierea unui film – „producția (...) prezintă *viața epică* a tinerei Malala" (obiectivbr.ro) – și mai ales în jargonul comentariilor sportive: „Optimile de finală ale Australian Open 2016 au oferit astăzi un nou meci epic" (tenisite.info); „A pierdut frumos, într-un meci epic" (crisana.ro).

Evident, ca intensificator cu sens foarte general, utilizabil în contexte variate, *epic* nu aduce nimic în plus față de multe alte cuvinte standard, colocviale sau argotice care indică un grad înalt de prezență a cantității sau a calității: „aliaje de doi bani vîndute la prețuri epice" (nwradu.ro); „cred că vara asta vor fi niște prețuri epice" (agf.ro); „Puritate, liniște, fericire, o zi de neuitat care prefigurează o viață epică" (amadecor.ro). Folosit în acest mod, cuvîntul nu mi se pare nici măcar expresiv, în română, ci mai curînd artificial și derutant.

În acest proces de transformare a genurilor literare în mijloace persuasive de vînzare, doar *liricul* pare să nu-și fi găsit o întrebuințare.

***Rodica Zafiu** este prof. dr. la Facultatea de Litere, Universitatea din București. A publicat, între altele, volumele* Limbaj și politică *(Editura Universității București, 2007) și* 101 cuvinte argotice *(Humanitas, Colecția „Viața cuvintelor", 2010).*

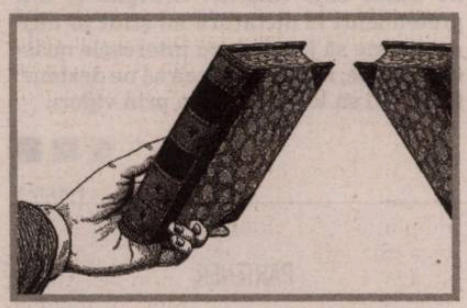

Liviu PAPADIMA

învățătura de minte

Flori de primăvară

Avenit primăvara! Răsar ghioceii, zambilele, freziile, lalelele... Răsar cel mai mult prin piețe, aduse din Olanda sau de pe alte meleaguri, dar răsar. Din solul autohton se ițesc, la anotimp sorocit, și „curriculalele". Cu „rr". Abia au ieșit pe piață programele de gimnaziu și ministerul de resort ne promite, cu generozitate, altele pentru la anul, un curriculum „mai trainic și mai frumos", precum zice cîntecul pe care-l cîntam în copilărie. E drept că cel de acum a dospit în grabă sub stratul de zăpadă al lungii noastre ierni educaționale. Dar cel de la anul...

Dau o raită prin presă și regăsesc aceleași văietături: de revizuit, s-a revizuit, dar nu prea s-a schimbat nimic. Ba nu. Prin nu știu ce miracol, noua programă de română pentru gimnaziu întrunește sufragiile nu știu cărui comentator. Cică ar fi cît de cît mai în ton cu vremurile pe care le trăim – prin asta înțelegîndu-se secolul XXI, „secol mare și luminos între toate, menit a schimba fața lucrurilor pe pămînt", precum zicea Ion Ghica, în prefața la *Scrisori către V. Alecsandri,* despre confratele ceva mai vîrstnic deja, veacul al XIX-lea.

Mă număr, din fericire sau din păcate, printre cei care mai știu cîte ceva despre chinuitul travaliu al acestei faceri. Ba că programele de română n-ar fi în acord cu cele mai recente cuceriri ale științei gramaticești, ba că ar arunca peste bord zestrea tradiției, înlocuind lecturile literare cu... SMS-ul! Construcția unei programe școlare e amarnic subiect de dispută, iar cînd materia de predat nu se cultivă și în Olanda, disputele urcă la superlativ.

Nu-i vorbă, fiecare își are dreptatea lui. M-am canonit și eu, ca Trăsnea al lui Creangă, cu exercițiile în care trebuia să hotărăști dacă cutare construcție sintactică e sau nu e element predicativ suplimentar sau să arăți căreia dintre cele șase forme de reflexiv aparține cutare ocurență textuală. Iar sfînta sfintelor, autoritatea supremă, un fel de Curte Constituțională a limbii române, era vechea gramatică a Academiei, despre care se spunea, pe la colțuri, că e o fabuloasă colecție de reguli, de excepții, de excepții de la excepții ș.a.m.d. Acum avem o nouă gramatică a Academiei, un nou far călăuzitor, a cărui lumină penetrează mult mai adînc în interstițiile limbii pe care o vorbim. Rămîne, totuși, de văzut ce-ar fi să se vrea să se întîmple printr-o programă școlară de gimnaziu: să se facă lumină sau să se facă oameni?

Nu vrem să „producem", la 14-15 ani, nici minilingviști, nici critici literari in spe.

Cam la fel stau lucrurile, deși aparent pe dos, și în cazul literaturii. Aici nu s-a mai imputat menținerea unei paradigme științifice învechite, ci, dimpotrivă, renunțarea parțială la practici și la concepte consolidate de-a lungul vremii. De ce atîta insistență asupra unor forme de comunicare utilitară, în dauna celei beletristice? De ce eludarea unor noțiuni teoretice consfințite prin tradiție? De ce permisivitatea exagerată față de texte din literatura universală? În fond, dilema rămîne însă aceeași: încotro îndreptăm reflectorul? Către domeniul aflat în gestiunea didactică a disciplinei de învățămînt sau către elevul supus actului de instruire?

Programele se (mai) schimbă, disputa rămîne. Acum cîteva zile, o profesoară de română a comis imprudența de a posta pe net un „autodenunț", prin care declara că ea nu mai vrea să-i predea morțiș pe Eminescu sau pe Creangă. Un teribilism care se pare că era să o coste scump, fiindcă la scurt timp a fost nevoită să explice, public, ceea ce altminteri era evident din capul locului. Anume că nu-și declarase nicidecum desconsiderarea scriitorilor noștri reputați, ci doar focalizarea atenției asupra elevilor, asupra nevoilor lor de instruire și a modalităților de a le satisface.

Pe scurt, eu cred că ar trebui să ne scoatem din cap, cel puțin pentru ciclul gimnazial, ideea de „studiu" al limbii și al literaturii și să punem în loc ceva de genul „aproprierea" limbii și, respectiv, „explorarea" literaturii. Nu vrem să „producem", la 14-15 ani, nici minilingviști, nici critici literari *in spe*. Dar ne-am bucura să putem forma adolescenți capabili să înțeleagă textele pe care le citesc, indiferent de ce natură, capabili să se exprime coerent și elegant fie în vorbire, fie în scris și doritori și apți de lectura scrierilor literare de tot soiul.

Despre excepționala valoare formativă a lecturilor beletristice am tot scris. Mă opresc acum, în treacăt, asupra celeilalte componente majore a materiei de învățămînt specifice nouă, românilor. De ce e nevoie ca elevii să învețe să vorbească și să scrie *bine* românește?

Răspunsul pe care îl auzi de regulă la o asemenea întrebare este unul de ordin fie politic, fie social. Prima versiune, urcînd spre vremurile actuale încă de la pașoptiști, face din cultivarea limbii nu doar o necesitate pesonală, ci și o datorie față de comunitatea căreia îi aparținem: „Vorbiți, scrieți românește, pentru Dumnezeu!" Cea de-a doua versiune dă utilizării limbajului statutul unei cărți de vizită a utilizatorului: „Arată-mi cum vorbești, ca să-ți spun cine ești". Ca, de pildă, în *Pygmalion* al lui G.B. Shaw. Ambele variante sînt corecte. De-ar fi, însă, numai atît.

Fără a fi adeptul „relativismului lingvstic", potrivit căruia mentalul nostru este captiv limbii pe care o vorbim, am totuși rezerve majore față de capacitatea de gîndire a unui ins cu un vocabular activ de cîteva sute de cuvinte. Mă îndoiesc că cineva străin de proprietatea termenilor pe care îi vehiculează va fi capabil de a formula idei cu miez. Mi-e greu să cred că o persoană cu o sintaxă contorsionistă va putea gîndi limpede și eficient. După cum am dubii că un ins cu un repertoriu monocord de opțiuni stilistice va face față varietății de situații de comunicare pe care viața ni le aduce dinainte la tot pasul.

Învățăm să vorbim și să scriem ca să putem gîndi și interacționa cu semenii. Ce-i așa greu?

***Liviu Papadima** este profesor de literatură română la Facultatea de Litere, prorector la Universitatea din București; coautor al manualelor de limba și literatura română pentru liceu, apărute la Humanitas Educațional. A coordonat mai multe volume apărute la Editura Arthur.*

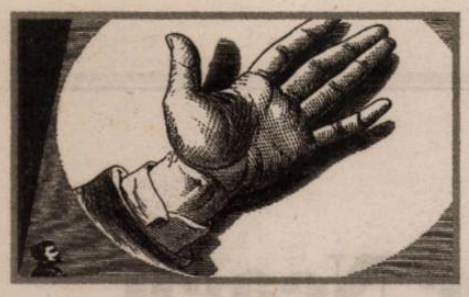

Adina POPESCU

portrete din mers

Viața e frumoasă, cu mici excepții

Continui (și închei) dialogul despre Est și Vest, „aici“ și „acolo“, cu scriitorul german de origine română Jan Cornelius, pe care l-am început săptămîna trecută. Jan a solicitat un „drept la replică“ și este unul dintre oamenii cu cel mai mult umor pe care îi cunosc. Vă recomand cartea lui *Eu, Dracula și John Lennon* care a apărut anul trecut la Editura Humanitas, tot despre diferențele dintre Est și Vest; la unele pagini în care, de pildă, „emigrantul“ român în Germania fura cu consecvență băuturi alcoolice din supermarket (de fiecare dată era beat și de fiecare dată era prins de Poliție) am rîs cu lacrimi.

*

Dragă Adina, la sfîrșitul textului tău spui: „Așadar, dragă Jan, nu mă simt bine unde sînt acum, contrastele nu mă ajută, nu-mi dau energie și entuziasm, ba dimpotrivă, simt în continuare că a trăi în România e, de fapt, o moarte lentă...“

Hai să devin puțintel filozofic, timp de-o frază: Mi-e teamă că, din momentul în care ne naștem, murim cam cu toții de-o moarte lentă, oriunde ne-am afla, în Est sau în Vest. Ba chiar ne naștem cu toții cu un picior în leagăn și cu unul în groapă, cum spunea Beckett cătrănit, tot așteptîndu-l degeaba pe Godot. Și trăind între Est și Vest, între Germania și România, mă deplasez mereu încolo și încoace pentru că am senzația că singurul mijloc eficace de a uita mizeria condiției umane e, probabil, mobilitatea. Mobilitatea, agitația, schimbarea permanentă, mișcarea rapidă de colo-colo, doar ea ne ține voioși și tineri. Cu condiția să nu fim mai rapizi decît îngerul nostru păzitor, de pildă cînd conducem mașina. A vorbi însă despre eternul sfîrșit este probabil un început prost de articol, dar aici la Düsseldorf, unde locuiesc, plouă acum de vreo zece ore, nu ca la București, unde în general vremea e mult mai fainâ. La recenta mea vizită în capitala României, de ziua lui Mărțișor, era la București un soare de-ți lua fața. În Cișmigiu, armate de bătrîni se răsfățau în grupuri imense la soare și perechi de tineri se îmbrățișau de-și rupeau gecile printre statui. Aici, dacă aș ieși acum pe terasa apartamentului meu de la etajul trei în ploaia asta teutonică, care în România se poate numi, într-o frumoasă tradiție mioritică, „ploaie ciobănească“, atunci aș face-o cel mult ca să mă arunc în cap.

Da, știu, *ich klage auf hohem Niveau,* cum se zice în cazuri din astea în germană, bocesc la nivel înalt, căci astea sînt flecuștețe, mofturi, vremea de-afară nu e motiv de îngrijorare, căci norii se duc și vin și vremea mereu se schimbă. Hai deci să trecem la teme cu adevărat importante. Un motiv real de îngrijorare aici, în Germania, ar fi, de pildă, dementul de Erdogan, care își conduce țara cu mînă sigură într-o dictatură, arestează jurnaliști nevinovați și pe toți cei care au păreri diferite de ale lui, înjurîndu-i sictirit și simultan pe nemți și făcîndu-i naziști doar pentru că îndrăznesc să-l critice. L-am întrebat zilele astea pe Erdal, frizerul meu turc, un vechi și bun amic, ce părere are el despre asta. *Tja,* mi-a răspuns el (pronunțați *tia,* precum *mea).* Ceea ce s-ar putea traduce în română prin „mda“. *Tja,* mi-a spus Erdal deci, e unul din puținele cuvinte germane pe care el le stăpînește impecabil și – *chapeau!* – se descurcă de minune cu această vocabulă, cam în orice situație. Căci acest *tja* e în germană un cuvînt cu un potențial semantic imens, poți spune *tja* cînd te încalți și ți se rupe șiretul de la pantofi, cînd ți se defechează un porumbel pe pălărie, dar și atunci cînd, de exemplu, auzi că tocmai s-a pornit brusc un război nuclear între Trump și Putin. Alți doi nebuni buni de legat. Ar trebui să-mi fie frică de ei? *Keine Panik auf der Titanic!* – vorba neamțului. Nici un motiv de panică pe Titanic.

Trecînd ieri prin Heinrich-Heine-Platz, mi-am amintit de știrea din mass-media de luna trecută, cum că un terorist arab planificase să se arunce taman acolo în aer, cu cît mai mulți oameni în jurul lui. A fost, din fericire, deconspirat la timp și arestat. Coborînd din tramvai, m-am uitat scurt și discret în jur, oamenii erau calmi și nu vedeam pe nimeni sub a cărui geacă să se contureze vreo centură suspect de voluminoasă. E întotdeauna plin de lume prin Heinrich-Heine-Platz, mulți schimbă acolo tramvaiul, alții se duc să se plimbe prin Altstadt, orașul vechi. Deci am rămas și eu, ca toți ceilalți, absolut *cool,* cum se spune pe aici. Ar fi trebuit să-mi fie frică? Nu simțeam nimic în acest sens. Am citit cîndva o statistică: cele mai multe accidente grave se întîmplă la munca din casă, cînd mai pică omul de pe scară la înșurubatul becului sau îi cade fierul de călcat pe picior.

Da, aici la noi, în Germania, totul e ordonat, planificat, îngrijit, sigur. Alaltăieri, de pildă, am fumat o țigară în fața ușii de la bloc și, gîndindumă la nemurirea sufletului și nu la scrumiera fixată de zidul de lîngă mine, am aruncat mucul pe jos. Imediat s-a găsit cineva care să-l ridice și ieri dimineață, cînd mam dus să-mi iau bruma de poștă care nu sosește prin e-mail, am regăsit acest muc în cutia poștală. După ora la care vine aici tramvaiul sau trenul pot să-mi pun ceasul. Însă dacă aș afirma asta cu voce tare în fața unui grup mai mărișor de oameni, aș fi probabil vehement contrazis, pentru că uneori mai apar și excepții. De pildă, din cînd în cînd trenul întîrzie să sosească pentru că cineva tocmai s-a aruncat, undeva pe traseul respectiv, pe șine. Această știre se răspîndește întotdeauna cu viteza fulgerului, producînd inevitabil consternație și compasiune, dar și comentarii critice: „S-a săturat de viață? Mă rog! Dar de ce trebuia să facă un spectacol public din asta? Unii au efectiv impresia că sînt singuri pe lume.“

Da, există mult mai mult angajament social, mai multă solidaritate umană și tendința de-a ajuta aici în Vest decît în Est. *Das Leben ist schön, la vie est belle,* viața e liniștită pînă la monotonie și foarte frumoasă, cu mici excepții.

*

Dragă Jan, și aici plouă de cîteva zile, sînt deja nostalgică după acel 1 martie pe care l-ai pomenit și în care aș fi dat orice să beau prima bere la terasă, dar n-am putut pentru că eram răcită. Plouă de-ți vine să-ți iei cîmpii. Dar să lăsăm politeturile despre vreme... La noi nu-l înjură nimeni pe Erdogan, deși e în coasta noastră, ca să zic așa, sîntem mult prea preocupați de amenințările și problemele noastre interne, ca în orice mică „provincie“ a Europei. Și aproape în fiecare zi avem parte de cîte o mică surpriză. Cum ar fi noile luminițe de Paști pe care ni le promite primărița Gabriela Firea... sînt diferite față de cele de Crăciun, te asigur, tematica fiind una cu ouă și iepurași. Cu bani „de la buget“. Într-o capitală aflată pe primele locuri printre cele mai sufocate (de trafic) orașe din lume. Da, nu ne e frică că vor fi atentate cu bombe în piețele publice, sîntem *cool,* vorba ta, nu există mizâ aici pentru așa ceva (deocamdată) și oricum președintele Iliescu ne-a promis în anii '90 că va fi liniște, însă ne e teamă de faptul că ne întoarcem treptat în aceiași sinistri ani '90. În care orice era posibil, dincolo de orice lege, ca-n junglă. Cît despre solidaritatea umană, mi-am cam luat adio. Nu cred că ai văzut „bătălia“ pentru hîrtie igienică de la reduceri, la un supermaket din Brăila, în care oamenii au dat iama în depozite, pentru că angajații nu mai făceau față. Mă bucur însă că tu și mulți ca tine, oameni cu simțul umorului, puteți privi România relaxat, și eu cînd ajung la voi, privesc România la fel, chiar dacă pentru doar cîteva zile. Mă ajută asta. Da, viața e frumoasă, cu mici excepții, cum zici tu, iar una dintre ele, pentru mine, în momentul de față, se numește România. O să zici că puteam să mă nasc în Somalia... dar nu, sînt cetățean european și am drepturi (aici ar trebui să fie un emoticon cu zîmbet). În plus, mai este limba asta fabuloasă (pentru noi) în care ne putem exprima amîndoi și ne putem înțelege.

Eugen ISTODOR

negustori și **mușterii**

Moonlight

Nu știu dacă ați văzut, dar în filmul de Oscar singurul lucru care a contat a fost tăcerea lui Chiron. Tăcerea aceea a făcut toți banii. Toate Oscarurile de pe lume. Trăim în gălăgie. Chiron face diferența pentru că tăcerea aia este grăitoare. Ceilalți îl bat, îl oftică, îl distrug cum vor mușchii lor, omul tace. Tace fiindcă tot aia este! Nu e așa, veți spune. Eu cred că este. Să taci și să vezi cum ceilalți își dau arama pe față, se fac pricolici sau țelină. Se consumă. Da, asta este o formulă de prezență. Să taci pînă-l consumi pe celălalt. Pînă cînd celălalt se epuizează. Se sleiește. În piață, mă gîndeam eu, cum să fii prezent tăcînd, cînd tot chichirezul e să urli marfa? Uite, eu am văzut astfel de țărani. Tăceau și se mulțumeau cu puțin. Cum făcea și Chiron, puțin. Casa lui Chiron e vraiște, prețioși pe el sînt dinții, și asta pentru că îi pierduse și trebuia să-și construiască fața de fiară. Da, așa sînt și negriițărani din ăia deștepți, care cu tăcerea lor ademenesc. Îl știu pe unul din piață de la Rîmnicu Sărat din București. Vinde mere și pere. Tace și vară, și iarnă. Sau poate urlă în zilele multe în care eu nu sînt cu el. Ia mere-pere cu o tandrețe demență și le pune pe tarabă, măsoară timpul prin mîngîierea perelor, merelor. E timp îndelung, răbdător, prelung cînd e mîna lui pe pară. E timp circular, la fel, neputincios, cînd mîna îi înconjoară mărul. Cam așa e și Chiron al meu. Filmul nu e mare lucru, dar tăcerea este vorbitoare. Pentru că toți nebunii fug în toate părțile, tu-i lași să se epuizeze. Nu știu cît vinzi, ce vinzi, dar de te mulțumești cu puțin, timpul îți dă dreptate. Nu știu ce mi-a venit cu țăranul perar sau cu negrul *dealer.* A, și-n *Tînărul Papă,* serialul de pe HBO, tot tăcerea este forță. Se pare că tăcerea vinde. Tînărul Papă tace. Crime, prostii, conspirații. Tace și fumează. Așteaptă. E mușcat, rana se vindecă. Oamenii știu să se facă de rîs cu gura plină.

Radu NAUM

un sport la Răsărit

Barcelona poate orice?

Dar grecii au putut, la Marathon? Erau vreo 11.000 față de 125.000 de perși. Ceea ce e echivalent cu un 11-0, nu doar cu 4-0. În general, ți se întîmplă ceea ce nu-ți poți închipui. Era prea de tot ca Barcelona să-i întoarcă pe cei de la PSG după așa o rușine suferită de flăcăii lui Luis Enrique la Paris. În asemenea situații, curajul unora, și deci șansele lor, se construiesc pe slăbiciunea celorlalți, dată tocmai de adăpostul unui rezultat „de nerăsturnat”. Finalmente, ajung față în față unii care nu mai nimic de pierdut (nici măcar chiloții, că reveniseră cu ei în vine din Franța) cu alții care sînt în postura bizară de a fi calificați fără să fie cu adevărat. Disperarea face restul. Disperarea cotropitoare a „golanilor” Barcei dinaintea celei autoanihilante a „corporatiștilor” PSG-ului. Nu că e Barcelona, dar contează și asta. Contează să mai simți ceva în fotbal. S-a vorbit despre penaltiurile date gazdelor, care au fost și n-au prea fost. Rătăcirea arbitrului (dacă erorile au fost nevinovate) poate fi și consecința unei frenezii a pătrunderilor în careul celorlalți, pînă acolo unde simularea nu a mai putut fi distinsă de realitate. Asta înseamnă să-ți provoci destinul. Ne enervează multimilionarii Barcelonei, plini de ifose, tatuaje, gagici de lux și mașini unicat. Dar în acel meci s-au dezbrăcat de toate astea și au jucat cu mațele. Au folosit toate trucurile, talentul și blestemele ca să-și înghețe adversarii. Și au reușit. Cu dedicație pentru cei care credeau că terenul de fotbal s-a transformat în clădire de birouri.

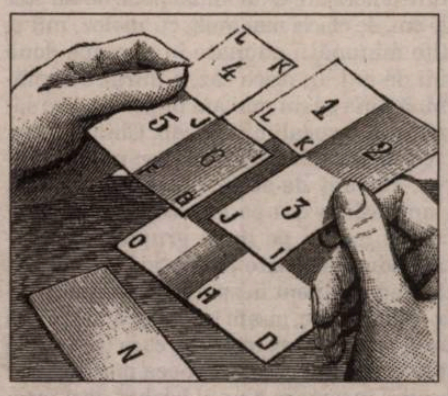

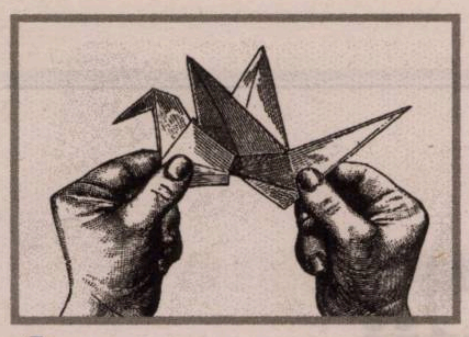

Andrei MANOLESCU

libertatea de impresie

Profesorul Theodor Neagu

Într-un amfiteatru plin de studenți, asistam alături de un prieten la primul curs universitar, ca proaspeți admiși la Facultatea de Geologie din București. În fața noastră, la tablă, era un om plin de energie, pe care-l percepeam ca fiind destul de în vîrstă (deși realizez că atunci avea exact vîrsta noastră de azi) și care umplea tabla cu denumiri latinești, descrieri și scheme cu ordine, familii, genuri și specii de organisme dispărute în urmă cu sute de milioane de ani. După două ore de curs ne simțeam copleșiți și cam idioți. De îndată ce s-a terminat, ne-am năpustit peste drum, la terasa „Dunărea", să ne mai înecăm neliniștea în berea proastă care se găsea pe atunci. Ne trecea prin minte amîndurora că ne greșiserăm calea. Era prea mult, prea greu, prea neobișnuit pentru noi.

Pe parcursul anului, am început să ne dăm seama însă că omul acela era, de fapt, un savant, primul și poate cel mai mare pe care l-am întîlnit vreodată. Căci așa arată un savant: uneori sever, pretențios, plin de rigoare și nemulțumit că nu prea are cui împărtăși pe măsură din abundența științei sale; alteori îngăduitor, plin de răbdare și umor la adresa ignoranței învățăceilor. Și nu de puține ori, colosalele prostii pe care eram capabili să le debităm păreau să-l înduioșeze, dincolo de ironia necruțătoare pe care o afișa. Căci, în afara spiritului său riguros științific, profesorul nostru de paleontologie, Theodor Neagu, iradia o umanitate ieșită din comun. Felul în care ne privea deopotrivă pe cei mai deștepți sau mai proști dintre noi, pe cei mai conștiincioși sau mai delăsători, pe cei mai serioși sau mai șmecheri, denota o înțelegere și o conștiință superioare și rare. Nu cred că au existat studenți care să nu-l placă în cele din urmă, tot așa cum nu cred că el a fost vreodată indiferent față de vreunul dintre ei.

Specialiștii îi cunosc contribuția pe plan mondial, mai ales în domeniul micropaleontologiei. Pe scurt spus, Theodor Neagu a descoperit și a descris sute de specii și zeci de genuri de paleo-viețuitoare microscopice (moluște, brahiopode și foraminifere). La foraminifere a descoperit chiar și o nouă familie.

Iradia o umanitate ieșită din comun.

A înființat o colecție de micropaleontologie excepțională, distrusă de mineri în zilele de 13-15 iunie 1990 și reconstituită cu mari eforturi. Probabil că mulți se pot întreba la ce folosește această știință. Lăsînd deoparte ideea unei cunoașteri generale a lumii, a Pămîntului pe care trăim și a istoriei lui, studierea microfosilelor are, printre altele, aplicații directe în descoperirea zăcămintelor de petrol sau de cărbuni. Orice companie petrolieră serioasă are în componență și specialiști în micropaleontologie.

În aprilie 1993, în primul articol pe care l-am publicat în *Dilema,* am scris despre profesorul Neagu, despre laboratorul său și despre celebra sa colecție, care de atunci a continuat să se dezvolte. Îl comparam cu faimoșii și simpaticii savanți din cărțile lui Jules Verne. Scriam că asemeni lor, în călătoriile de studiu pe care le făcea cu studenții prin țară, profesorul Neagu îi fascina cu nesfîrșitele sale cunoștințe despre animalele și plantele care au trăit sau trăiesc încă pe Pămînt. Pornind de la niște minuscule fosile observate pe cîte o piatră, el putea uneori să reconstituie o întreagă istorie geologică a locului, descriind o imagine aproape palpabilă a peisajului local din urmă cu sute de milioane de ani. Aminteam în acel text și că un paleontolog american care a descoperit un nou gen l-a botezat, în onoarea profesorului român, cu numele *Neaguides,* dovadă că prestigiul său depășise Cortina de Fier. De altfel, și în România numele său se înscrie în linia unor celebri înaintași, ca Grigore Cobălcescu, Grigoriu Ștefănescu, Sabba Ștefănescu, Ion Simionescu sau Miltiade Filipescu.

Iată că, după aproape un sfert de secol, scriu din nou despre profesorul Neagu, cu ocazia tristă a dispariției sale. Marele public nu l-a cunoscut. Poate că nici nu era potrivit să-l cunoască, mai ales într-o epocă în care notorietatea nu are legătură cu valoarea și în care adevărurile științifice sînt puse în umbră de convenabilele adevăruri subiective (care de multe ori sînt chiar minciuni). Profesorul Neagu nu mai e, dar vreau să cred că printre noi încă mai există și vor mai exista asemenea oameni de știință, pe cît de discreți, pe atît de valoroși.

■ ■ ■

ready made

„Domnia lor *Tomasoni* și *Delvivo,* după ce au închiet a lor îndatorire la teatrul Italian din Odessa, trecând pe aici, au dat în 17 Martie, împreună cu D-l *Furo,* o representație extraordinară alcătuită din deosebite scene de *Norma, Bărbierul de Sevila* și *Belisario.* Muzica cea frumoasă, glasurile cele armonioase și proaspete a basului și a tenorului, a lor gioc plin de sentiment, au încântat pe publicul carele au vădit la acest prilej gustul său pentru musica cea bună, aplaodând cu covârșire pe acești cântăreți însemnați.

Conservatorul moldovenesc au împreună lucrat, asemene s-au deosebit prin meșteșugul cu care au cântat horurile cele frumoase din *Norma,* în care întâiaș dată versurile italiene s-au întrunit cu cele românești, informând cea mai frumoasă armonie."

Teodor T. Burada,
„Începutul teatrului în Moldova",
în *Arhiva. Organul Societății Științifice și Literare din Iași,*
Anul XVII, No. 5, Maiu 1906

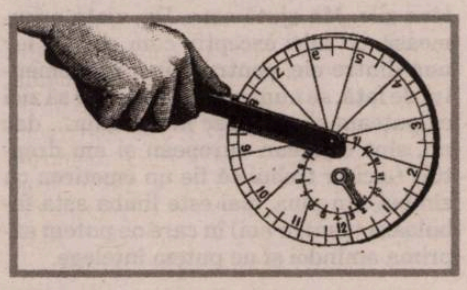

Cătălin PAVEL

o, ce vestigii minunate!

Ierusalimul subpământesc (II)

Campanie ciudată, în Ierusalim. A fost prima oară cînd am săpat în lunile de iarnă, prima oară cînd, dacă ar fi fost nevoie, aș fi plătit eu numai să fiu lăsat să lucrez acolo, la 50 de metri de Zidul de Apus, și prima oară ca arheolog cînd, pentru o clipă, mi-a dat prin minte cu îngrijorare că nu e exclus să găsesc vreo comoară și deci să mă fac de rîs. Și mai important, dacă de obicei săpăm sub cerul liber, cu cîțiva metri de construcții antice sub noi, de data asta am săpat la lumină electrică în camere cu bolți în plin cintru, fără ferestre, peste care se ridicau opt metri de Ierusalim construit mai tîrziu – roman tîrziu, bizantin, omeiad, fatimid, cruciat, ayubid, mameluc, otoman și – cu voia dvs. – modern. Prin spărturi generoase în cîte una din bolți, vedeam alte bolți aflate mai sus. Camerele de la nivelurile inferioare erau inițial pline de-un stat de om, de obicei mai mult, cu moloz, mîl și alte minunății adunate în aproape două mii de ani. În orice caz, a durat o săptămînă pînă să nu mai am impresia că o sămi cadă Ierusalimul în cap. Chiar și-așa, cred că ceva mai mult oxigen n-ar fi stricat. Plecam de-acolo invariabil amețit. Cum ieșirea era pe la recepție, mă strecuram mereu pe lîngă grupuri de militari aduși în vizite patriotice, cu M16 atîrnînd neglijent în spate. Bineînțeles, într-una din zile, m-am împiedicat de pușca unui ostaș de sex feminin, care trebuie să fi luat chestia asta drept cea mai stupidă posibil încercare a unui bărbat de a începe o conversație cu ea. Adevărul era mult mai prozaic.

Viaductul roman în care am săpat, de care vorbeam și joia trecută, este complet ascuns vederii și integrat în țesătura de ziduri a orașului vechi. În literatura științifică îl găsiți cu numele de *the Great Causeway.* E rar ca strada romană să fi fost la cîțiva metri mai sus decît nivelul modern de la care începi săpăturile, dar în Ierusalim orice e posibil. O altă stradă modernă e undeva la doi metri peste ele; îi zice a Lanțului – Shalshelet. Ce le-o fi venit romanilor să facă schimbări așa drastice în trama stradală (în fine: în întortocheatele ulițe) ale Ierusalimului? Poate că *decumanus*-ul supraînălțat corespunde unor modificări aduse topografiei platformei de pe Munte, după înlocuirea templului iudaic, urmaș al celui al lui Solomon, cu unul păgîn, pentru Iupiter (Dio Cassius zice de înlocuirea asta, deși confirmarea arheologică e fix zero). Mai pragmatic – dar strict o speculație – ar fi să pui asemenea schimbări în legătură cu accesul mai rapid, sau cu vizibilitate mai bună, al armatei la puncte-cheie din oraș; legiunea a zecea era încartiruită în SV orașului, platforma templului era în SE. (Parcă Aristotel zicea că un oraș cu străzi în unghi drept o fi mai frumos sau mai confortabil, dar e în primul rînd mai ușor de controlat militar.)

Să zic și cît de iluzoriu este uneori caracterul internațional (sau măcar exotic) al unor săpături. În pasajul secret din Ierusalim aveam două ajutoare, doi puști (evrei) în treninguri colorate care păreau adunați direct dintre blocuri de la mine din Drumul Taberei. Alexander Onn, care conducea săpăturile din toată piațeta Zidului de Apus – o responsabilitate uriașă – și care făcea arheologie în Israel de 30 de ani, s-a dovedit că era din România. Săpăturile lui sînt cele care au demonstrat că o întreagă serie de bolți din zona pasajului secret, considerate înainte islamic timpurii, erau de fapt romane. Onn vorbea româna excelent, ca și ebraica, de altfel, pe care însă nu o scria. Ca să mă ajute să nu mai fiu oprit la toate filtrele de securitate din drum, mi-a propus să-mi dea un bilet, un fel de *laissez-passer,* numai să-l scriu eu în engleză, el doar semnînd. Își cerea scuze, stînjenit, dar și amuzat, că după atîta timp nu știe să scrie bine limba locului. Știam că e grav bolnav, dar rămăsese un gentleman perfect, în plus ferm cu muncitorii lui, care păreau de altfel să aibă nevoie de toată acea fermitate. Din păcate, a murit nici doi ani mai tîrziu și n-am văzut nicăieri un necrolog.

Un lucru specific Ierusalimului este supravegherea religioasă paralelă a săpăturilor arheologice, care trebuie să fie conforme și legii religioase *(halakha).* E de altfel un lucru de înțeles, dată fiind relația unică în Israel între religie, stat și politică, chiar dacă nu e un lucru care să facă fericit un om de știință. S-a întîmplat de cîteva ori să ridic capul și să văd că rabinul Zidului de Apus sau un alt oficial mă urmărește în tăcere. Că veni vorba, rabinul are practic căderea de a ordona arestarea pentru o faptă necuvenită săvîrșită acolo, în proximitatea Zidului. Importanța locului este indescriptibil de mare pentru Israel. M-am obișnuit apoi cu genul ăsta de supraveghere ocazională, deși am regretat tot timpul că mi s-a interzis să fac poze. Oare la ce se gîndea rabinul? Că pe strada aflată pe zidul „5006" al lui Irod, a cărei suprafață o expuneam, poate să fi trecut Iisus în drum spre templu? Sau la baia rituală iudaică *(mikvah)* săpată în același zid? La depunerile islamice din cavitățile viaductului roman? La sutele de note care se înfig zilnic între pietrele Zidului și pe care el are autoritatea să le colecteze de două ori pe an și să le îngroape pe Muntele Măslinilor? Sau la un banc cu români?

■ ■ ■

Sever VOINESCU

axa dus-întors

Veşti bune, veşti proaste

De la un timp, ştirile nu mai sînt bune sau proaste. Asta era demult, pe cînd lumea avea un oarecare numitor comun. Acum, ştirile sînt bune şi proaste deopotrivă. Mai precis, ştirea este bună pentru unii şi proastă pentru alţii. Cu cît este mai bună pentru unii, cu atît este mai proastă pentru alţii. Observaţia aceasta nu spune multe despre ştiri ca atare (probabil că ele au fost dintotdeauna aşa cum sînt şi astăzi), cît despre noi şi despre lumea în care trăim. Mă gîndesc, de pildă, la ştirea apărută acum cîteva zile: în prima lună a administraţiei Trump, numărul celor care au intrat ilegal în Statele Unite prin frontiera sudică a scăzut. Un raport al US Customs and Border Patrol arată că în intervalul menţionat au trecut frontiera ilegal cam 18.000 de persoane, comparativ cu 31.000 de persoane în luna precedentă. Raportul este cu atît mai surprinzător cu cît, spun poliţiştii americani de frontieră, de regulă, în luna februarie se înregistrează o creştere cu aproape 20% a trecerilor ilegale de frontieră dinspre Mexic, faţă de luna ianuarie. Trend-ul rămîne să fie confirmat pentru că, spun poliţiştii, în lunile de primăvară se consemnează cea mai înaltă rată de trecere ilegală a frontierei din întregul an. Vom vedea cum va fi în primăvara asta. Nu mai este cazul să spun cine primeşte, astfel, o veste bună şi cine primeşte o veste proastă.

Totuşi, măsurile pe care administraţia Trump le preconizează pentru consolidarea graniţei cu Mexicul (de la construirea zidului la angajarea altor cîteva mii de ofiţeri de imigraţie şi poliţie de frontieră) nu au fost încă implementate – ele sînt fie doar anunţate, fie abia aprobate la nivel înalt. Pînă cînd vom vedea (dacă vom vedea!) zidul şi creşterea efectivelor americane la frontieră va mai curge apă pe Rio Grande. Ceea ce a dus la scăderea numărului de treceri ilegale de frontieră pare a fi o combinaţie interesantă între unele decizii administrative ale administraţiei Trump, care a emis mai multe ordine ce întăresc aplicarea legilor existente, şi agresivitatea retorică a preşedintelui în această chestiune. Este foarte posibil ca America lui Trump să li se pară celor doritori să treacă ilegal frontiera mai puţin prietenoasă decît li se părea America lui Obama. Fapt este că se raportează o anumită descurajare a trecerilor ilegale de frontieră. Hărţuită din toate părţile şi sabotată la mai toate nivelurile, administraţia Trump avea nevoie de o veste bună. Însă veştile bune trec greu spre urechea publicului, veştile proaste le eclipsează întotdeauna.

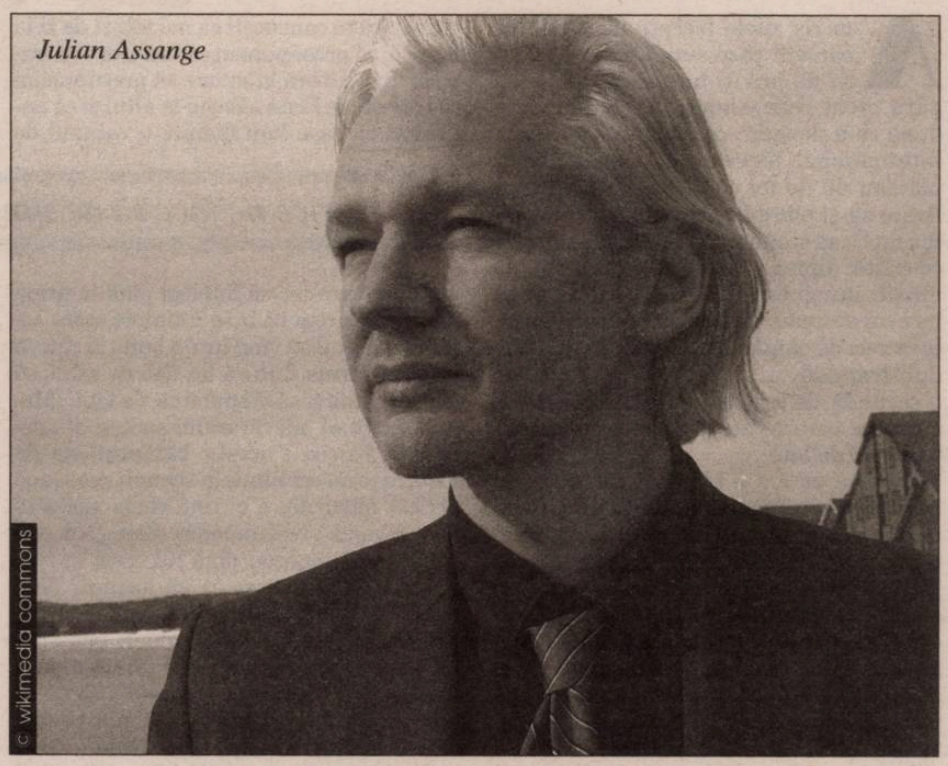

Julian Assange

© wikimedia commons

Acum, Trump resimte frustrarea pe care o dă cuiva care face bine faptul că ceea ce face se acoperă uşor cu orice prostioară „de rău". Printr-o remarcabilă ironie a destinului, Trump simte pe pielea lui ce înseamnă campania de presă negativă. În campania electorală, Trump a bombardat-o pe Clinton cu chestii mai degrabă minore, dar rele, care au acoperit cu totul încercările democratei de a livra mesaje pozitive. Acum, lui Trump îi este imposibil să impună în presă titluri pozitive chiar dacă, ici-colo, are realizări. Ştim că o bîrfă cu parfum de credibilitate, chiar dacă e vagă, acoperă o statistică serioasă, cu condiţia ca bîrfa să fie „de rău". Descreşterea imigraţiei ilegale dinspre Mexic, primele întoarceri în America ale unor locuri de muncă sau victoriile ce par a fi decisive împotriva ISIS nu înseamnă nimic dacă undeva se publică o informaţie de genul „un apropiat al lui Trump (nu se spune care) a vorbit (nu se spune ce) cu cineva (nu se spune precis cu cine) înainte de alegerile din noiembrie 2016 (nu se spune cînd)". Dar, să fim drepţi, există şi veşti proaste consistente pentru Trump. Spre fericirea antitrumpiştilor, firește...

Poate că cea mai proastă veste a ultimelor zile pentru Donald Trump este că, în imensul aparat birocratic care îi serveşte administraţia, lucrează foarte mulţi oameni care nu doar că îi sînt ostili, dar par a face tot ce depinde de ei ca să-l vadă pe şeful suprem naufragiind tragic. Niciodată în istoria modernă americană un preşedinte nou instalat nu s-a confruntat cu un asemenea val de scurgeri de informaţii compromiţătoare din interiorul aparatului.

Trump ştia unde vine. O spusese el însuşi încă din campania electorală: peste 90% din funcţionarii Departamentului de Stat care au făcut donaţii în campania electorală şi-au direcţionat sprijinul spre Hillary Clinton. La fel au făcut peste 90% din donatorii din Departamentul Apărării şi, în general, cam 80% din funcţionarii întregii administraţii de la Washington care au contribuit, ca cetăţeni, la campania prezidenţială. Cum se va descurca Trump cu atîţia funcţionari care îi doresc eşecul, nu ştiu.

În plus, unii comentatori avizaţi spun că Obama a lăsat unele capcane abil întinse înainte de a pleca. Fostul preşedinte a clasificat anume unele informaţii cu potenţial compromiţător pentru Trump la un nivel scăzut în sistemul de secretizare american, permiţînd astfel ca un număr mare de oameni din Washington să aibă acces la ele. Evident, cu cît mai mulţi oameni ştiu un secret, cu atît şansa ca acel secret să se afle public este mai mare. Un exemplu admis deja de mai toată lumea este acela al contactelor dintre oamenii lui Trump şi ruşi – rezultatele supravegherii firești a mişcărilor ruseşti au fost clasificate ca nivel relativ jos pe scara secretelor doar în ceea ce priveşte contactele acestora cu oamenii lui Trump. Altfel, accesul legal la acest gen de informaţii este foarte strict. Sigur, Obama a acţionat absolut legal. El însuşi a ordonat o anchetă generală asupra implicării Rusiei în campania electorală americană. Mai mult, Congresul a demarat propria anchetă pe acest subiect încă din ultimele zile ale administraţiei Obama. Monitorizarea operativilor ruşi de pe teritoriul american a livrat informaţii relevante mai multor structuri ca urmare a declanşării acestor anchete. Astfel, scoaterea la iveală publică a informaţiilor cu privire la contactele oamenilor lui Trump cu oamenii lui Putin nu se mai opreşte. Este, totuşi, de remarcat faptul că nici o informaţie de acest gen nu e foarte precisă: ştim că X din anturajul lui Trump a întîlnit un rus. Ce rus? Ce au vorbit? Cum şi de ce s-a pus la cale acea întîlnire? Ce efecte a avut acea întîlnire? Nu mai ştim. Se produce, de fapt, o scurgere controlată de informaţii. Jurnalistul nu află totul pentru că acel *„deep throat"* care îi dă informaţia nu i-o spune pe de-a-ntregul. Semn că sistemul dă presei suficient de mult cît să-l şubrezească pe Trump, dar nu suficient de mult cît să se şubrezească pe sine. Astfel, presa intră într-un rol dubios, căci face jocul unei tabere politice împotriva alteia. Sigur, imperativul informării publice rămîne. Presa trebuie să ne spună cu cine avem de-a face, de fapt, cînd îl privim pe preşedintele Americii. Dar nu despre dilemele presei vreau să vorbesc, ci despre acest fenomen uimitor al scurgerilor de informaţii.

Şi, pentru ca scandalul să fie încă şi mai aprins, o nouă campanie de dezvăluiri WikiLeaks a început: 9000 de documente CIA au fost scoase în public. Julian Assange, arogant, spune că CIA este de o crasă incompetenţă, fiind incapabilă să-şi apere secretele, şi că are multe alte documente, dar ezită să le dea publicităţii pentru că încă evaluează impactul publicării lor.

Hotărît lucru: de administraţia Trump se lipesc mai degrabă veştile proaste! Semn nu tocmai bun.

Publicitate

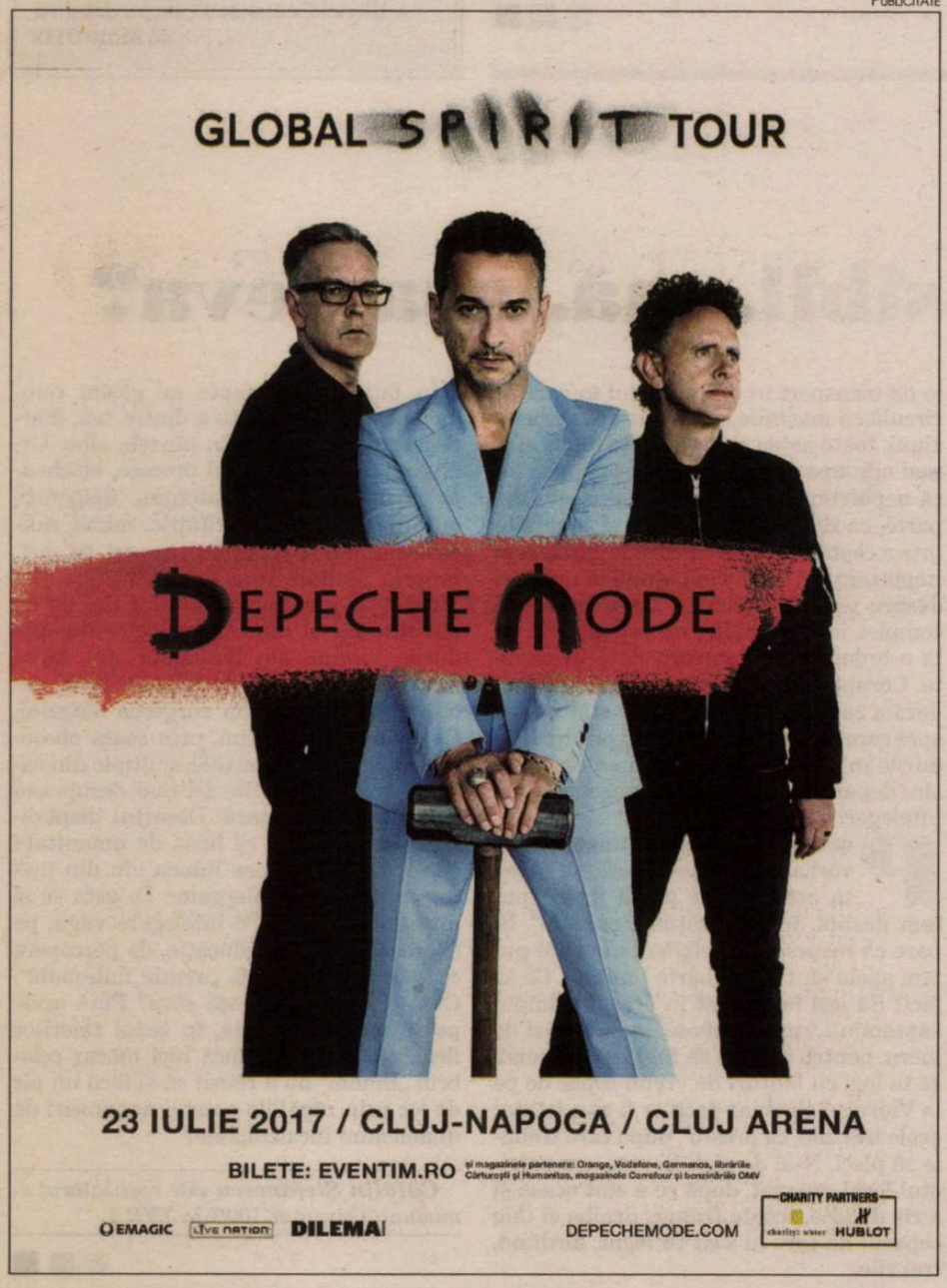

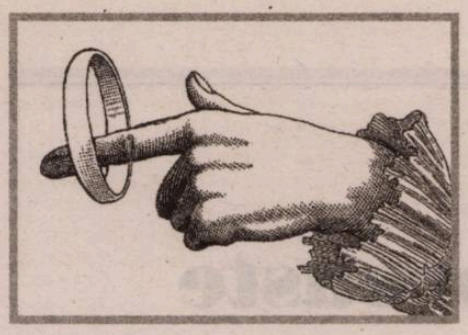

Selma IUSUF

legende urbane

Nevoia de a crede

Am rîs zilele trecute de zecile de oameni care s-au strîns doar ca să fie priviți intens de un soi de guru croat care a ajuns și în România după ce a devenit un adevărat fenomen internațional. Ideea era că oamenii ăștia plăteau 40 de lei ca domnul vindecător Braco să-și plimbe privirea prin sală, suficient cît să simtă fiecare participant cam ce caută: alinare, bucurie, ușurare, extaz mistic, iluminare și mai știu eu ce. Dacă într-un anume week-end în București, cîteva zeci de oameni au plutit într-un văzduh trandafiriu și înmiresmat, au uitat o secundă de griji și de orizonturile închise pe care le au în față, ce mai contează 40 de lei?

Schema pare a fi bine pusă la punct și la fel de bine organizată, cu filmulețe proiectate înaintea apariției figurii vindecătoare. Un blajin în aparență, guru are niște pletuțe gri, ochii căzuți și un aer oarecum distrat, de mi-ar fi frică să-mi las pînă și ficusul în grija lui. Personajul se holbează în gol peste sala plină de oameni și apoi dispare. Atît. Poveștile care-l însoțesc și nevoia acelor oameni de a ieși cumva din povestea cotidiană fac tot restul.

Istoria e plină de personaje din astea magice. Rasputin e ilustrarea perfectă. Doar ce îi vorbea micului prinț și i se coagula ăluia sîngele. Numai ce se uita în ochii doamnelor că le apuca pe onorabile așaaaa, o neliniște. India geme de tot soiul de vindecători pentru toți turiștii și pentru toate buzunarele. Mulți costelivi cu benghi în frunte au luat mințile occidentalilor căzuți în admirație în fața unor concepte de duzină, dar extrem de atrăgătoare. Să presupunem că te canonești ca noi toți zi de zi la muncă, să presupunem că faci o oră în trafic la dus și o oră la întors, să presupunem că trăiești de la un salariu la altul și că anticipezi cu șase luni înainte o vacanță de vară din care n-o să înțelegi pînă la urmă nimic. Să zicem că ți se întîmplă toate astea. Cum ar fi să vină într-o bună zi cineva în jurul căruia flutură lin fișii de calm, să te ia de mînă și să-ți spună că, de fapt, „Marele secret al adevăratului succes, al adevăratei fericiri e acesta: bărbatul sau femeia care nu cer nimic în schimb, persoana perfect altruistă, a ei este cheia succesului“ (Swami Vivekananda). Sau: „Nu poți crede în Dumnezeu pînă nu crezi în tine însuți.“ Ee? Nu-i așa că vă inspiră? Nu-i așa că, oricît de dezvoltat simțul ridicolului și oricît de sensibil organul penibilului, avem cu toții nevoie de un asemenea răgaz? De o oarecare credință? Sigur că această căutare are diverse trepte, pe măsura conștiinței de sine a fiecăruia.

Orice ne face să ne simțim mai bine e îngăduit.

Cineva se poate simți bine sub privirea tămăduitoare a unui guru croat, altcineva poate să facă o criză de rîs în fix aceleași circumstanțe. Cineva poate ofta cu ochi strălucitori și cu mîna la falcă văzînd a zecea oară acel film odios cu Julia Roberts în care o femeie mănîncă, se roagă și iubește prin Indonezia, parcă, altcineva poate avea un gest reflex de a arunca o vază în ecran.

Unii pot să creadă că un anume personaj numit Xenu, dictator în Confederația galactică, și-a adus semenii extratereștri pe Pămînt și i-a azvîrlit apoi în niște vulcani peste care a aruncat și niște bombe cu hidrogen ca să fie treaba bine făcută. Că de aici au ieșit niște spirite care ne tulbură rău pe noi, oamenii. În istoria asta crede un anume Tom Cruise, dar și un anume John Travolta.

Alții, precum regretatul Lorin Fortuna, Dumnezeu (cred) să-l odihnească, pot povesti senin la televizor cum s-au luptat cu Bafomet în rapidul de Timișoara. Clipul există pe YouTube și e savuros. Iar în numitul Bafomet cel cu cap de țap pot să creadă și urmașii templierilor, și masonii de cartier, și diverși alți domni înfășurați în cearșafuri albe.

Orice ne face să ne simțim mai bine e îngăduit atîta vreme cît nu-i afectează pe ceilalți. De ce ar fi oamenii care cred într-un guru croat foarte diferiți de cei care cred într-un domn născut dintr-o virgină și un duh? Sau în altul care a reușit să urce în șapte ceruri într-o singură noapte, unde, apropo, l-a văzut și pe domnul de mai sus, născut din virgină și duh? Credință să fie, cu viața rezolvăm.

***Selma Iusuf** este jurnalistă, redactor-șef la știri, radio Kiss FM și Magic FM.*

anti nostalgia

Doctorate (VI)

„Dacă în cazul altor persoane, formalitățile în vederea susținerii doctoratului puteau dura 10 ani de zile sau chiar mai mult, pentru Elena Ceaușescu totul s-a rezolvat în mai puțin de o lună.

2 iulie 1957 – Elena Ceaușescu obține diploma de inginer, absolvent al Facultății de chimie industrială, Secția tehnologia substanțelor organice, Institutul Politehnic București. Soția viitorului lider suprem făcuse cursurile la fără frecvență, între anii 1950-1957. [...] De fapt, Elena Ceaușescu a repetat un an sau, dintr-un motiv necunoscut, a avut o întrerupere de studii. Muzeograful Vasile Constantin Diaconescu ne prezintă «O pagină pe care am găsit-o în catalogul personal al profesorului de reactoare chimice Raul Mihail». «Materia predată de profesorul Raul Mihail se făcea în ultimul an de studii și este singura dovadă pe care o avem, în afara foii matricole – care există în arhiva Facultății de chimie –, referitor la studiile din facultate ale Elenei Ceaușescu. Din foaia asta avem anul VI, la fără frecvență, examenul este din 14.01.1957. Și, într-adevăr, s-au prezentat la examen Ceaușescu, Florescu și Boiangiu, care au obținut, fiecare, calificativul Bine. Eu bănuiesc că tovarașa chiar a fost la acel examen. Că n-o fi știut nimic, iar omul a primit sarcina să dea calificativul Bine, nu pot spune. Mai am o bănuială: Florescu s-ar putea să fi fost soția ministrului Chimiei, iar de Boiangiu nu mai știu...“

Robert Veress,
„Adevărul despre teza de doctorat a Elenei Ceaușescu“, pe jurnalul.ro, 26 iunie 2012

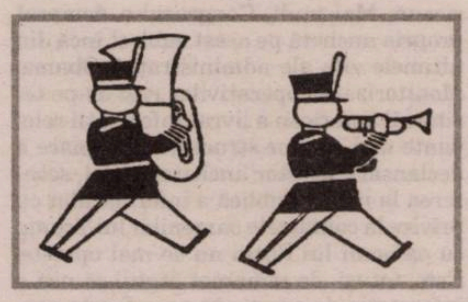

Cătălin ȘTEFĂNESCU

fără doar și coate

Cum e posibil, mă, așa ceva?

E o întrebare pe care ne-o adresăm unii altora, zilnic, de cîteva ori. Și e rudă bună cu „Pînă unde se poate merge?“, altă zicere care ne însoțește viețile de ani buni, ambalată cu fundițele tuturor tonurilor, de la ironia amară pînă la cea mai curată exasperare. Ambele întrebări ornamentează relatările despre ce se întîmplă pe aici, cu fiecare dintre noi, sau referirile la momente-vedetă petrecute prin studiourile televiziunilor. De la cine știe ce fapt „suprarealist“ petrecut prin vreun spital pînă la discursuri și decizii politice „halucinante“, de la aventurile „ca la balamuc“ trăite prin hățișurile administrației, pînă la aberațiile „de-ți stă mintea-n loc“, cu care se întîlnesc copiii multora dintre noi, prin școli sau prin facultăți, toate întîmplările astea primesc, la sfîrșitul relatării lor, tandemul de întrebări adresate neantului.

Pentru că nu se așteaptă un răspuns concret în urma rostirii lor. De obicei, ele funcționează ca niște comutatoare care pornesc alte relatări, despre fapte și mai aiuritoare decît cele povestite adineauri. Sînt motoarele care accelerează mișcările discursului, potențează calitățile actoricești cu care spunem povestea și construiesc baza de solidaritate subînțeleasă a faptului că „E absolut incredibil ce se întîmplă în țara asta!“. Există clipe în care talentul cu care se relatează o anumită întîmplare, dar și conținutul ei, despre care presupunem că nu mai e de întîlnit prin alte părți, alcătuiesc o combinație cu proprietăți paradoxal-anesteziante. Vorbim despre abuzuri atît de revoltătoare și de duse pînă în absurd, încît faptul în sine, că ele se petrec aici, ne face cumva unici. O unicitate care, deși pare complet anapoda, ne aduce un soi de confort în resemnare.

Povestim și descărcăm în actul povestirii o bună parte din energia frustrării care ne inundă. Dar mai apare și un soi de competiție a povestitorilor și a poveștilor despre noi și despre țara noastră. Așa că, de multe ori, serile petrecute cu prieteni se transformă într-un fel de pedepsire reciprocă, pe care ne-o administrăm pentru simplul fapt că sîntem aici și că trăim așa ceva. E genul de moment în care concluzionăm – cu speranța ascunsă, totuși, că o mînă invizibilă și atotputernică șterge, după ce adormim, acest tip de realitate – că „Ne meritățm din plin soarta!“. Alteori, în urma unor acumulări ajunse la punctul de fierbere, cînd adresa spre care direcționăm formularea exasperării e foarte precisă, oamenii mai scriu plîngeri, petiții, memorii sau ies în stradă pentru a-și exprima revolta.

Dimensiunea amețitoare a tăierilor ilegale de pădure din această țară nu ajunge la noi așa cum ajung problemele de care ne lovim zilnic. Spitalul, școala, locul de muncă, administrația locală, mijloacele de transport în comun, felul în care se circulă cu mașinile, discuțiile de la televiziuni, toate astea și încă multe altele sînt mai aproape de noi. Codrii și pădurile încă nepătrunse ale acestui spațiu sînt departe, ca distanță fizică, dar și învăluite într-o ceață a felului în care le înțelegem importanța. Atunci cînd ajung la noi știri despre tăieri de pădure, fapte ilegale și complet iresponsabile, nu reacționăm ca la o ordonanță de guvern dată în noapte. Corupția și abuzurile pe care le considerăm ca fiind cele mai grave sînt acelea spre care avem un cîmp clar al privirii. Pădurile în care se întîmplă crime ecologice sînt departe, învăluite în crepusculul unei înțelegeri vagi.

Poate că ni se pare, uneori, că e vorba despre ceva care ar merita atenție, dar parcă nu ne putem dezlipi de prioritățile „concrete“. Și pare că resursele de vigilență la care putem apela sînt și ele foarte limitate. Ce să faci? Să ieși la protest în oraș, în timpul săptămînii, rupt de oboseală după o zi de lucru, pentru ca apoi să fugi în week-end, să te legi cu lanțuri de vreun copac de pe la Vidraru? Și chiar dacă ar fi așa, tu stai acolo trei zile, ca prostu', după care trebuie să pleci. N-ai de ales. Și vine compatriotul local, relaxat, după ce a stat acasă și a rîs de tine, scoate frumos drujba și taie copacul de care ai stat tu legat, dîrdîind, trei zile.

În fața acestor fapte ne găsim complet neputincioși. Cîțiva dintre noi, foarte puțini, merg pînă în pînzele albe. Urlă, protestează, deschid procese, blochează drumuri, atrag atenția, disperați, autorităților. Iar autoritățile, calme, ridică din umeri și-și declară, uneori, pe șest, propria limitare în a fi... autorități. Realitatea și gravitatea tăierilor ilegale de pădure, dar și crimele ecologice din pădurile virgine ale României sînt fapte de o concretețe atît de tăioasă, încît, deocamdată, nu simțim curgerea sîngelui. Cu toate astea, zărim, prin ceața oboselii de a trăi aici, direcțiile multiple din care ticăloși fără limite își mai decupează cîte o bucată de țară. Deșertul disperării și sentimentul că lipsa de umanitate cucerește pas cu pas lumea vin din toate părțile, în pas alergător. Pe asta se și mizează, de fapt. Pe înțelegere vagă, pe oboseală, lipsă de educație, de percepere corectă a noțiunii de „avuție națională“. Cum e posibil, mă, așa ceva? Pînă unde poate merge corupția, în cazul tăierilor ilegale de pădure, dacă nici măcar celebrul „Binom“ nu a reușit să-și facă un pic de loc prin răgăliile acestei nenorociri de dimensiuni incalculabile?

***Cătălin Ștefănescu** este realizatorul emisiunii* Garantat 100% *la TVR 1.*

Anca MANOLESCU

O mică judecată de apoi

Eram în troleibuz. Îmi rămăsese pe haină o insignă #rezist, primită la demonstrație. În fața mea, o femeie în negru, cu chipul de o cuvioasă seninătate, mă ațintea din cînd în cînd sever. M-a întrebat în sfîrșit de ce eu, om cu părul alb, protestez, „rătăcind" așa cum fac cei tineri. Păi, protestez împotriva furtului legalizat în folosul oamenilor politici, a impertinenței cu care ne tratează. Vai-vai, a zis ea, așa a început în Ucraina, în Siria și vedeți ce s-a întîmplat acolo. Prăpăd. Vă manipulează multinaționalele, puteri infiltrate din afară. Dacă sînteți așa de știutoare, zic eu, cine sînt exact aceste puteri? Forțele oculte, a izbucnit răspunsul. (Se impunea, pe lîngă prea banalele multinaționale, ceva întunecat, misterios...) Femeia era foarte sigură pe ce știa. Dovadă că mi-a pus și un diagnostic: „Nu mergeți pe calea lui Dumnezeu, mergeți pe calea Satanei!" Asta chiar că m-a scos din sărite. „Ședeți deja în scaunul de judecată al Domnului? V-a lăsat puțin să-i țineți locul?"

Apoi mi-am spus că și eu reacționasem prost, fără umor, nepotrivit de tăios. Mă iritase tonul apocaliptic peste care dădusem în transportul în comun. Or, el nu făcea decît să exprime ascuțit o omenească teamă, vulnerabilitatea unei persoane, a unei categorii, asupra căreia de-

> Sunetul *discursului pare să bată gîndirea aplicată pe concret.*

magogia cea mai crasă are ușor priză. O categorie care nu se recunoaște în mersul occidental – ofertant, divers, dinamic, dar și tot mai accidentat –, care se simte străină de el, lipsită de siguranță, care are nevoie de protecție. În fond, nu fusesem mai pricepută la dialog decît acuzatoarea mea.

*

Se spune că viața publică și, în genere, concepțiile despre societate nu mai pot fi caracterizate astăzi prin binomul dreapta-stînga. Altfel de partiții au acum mai multă relevanță: liberalism-populism (cu corelativul liderului „salvator"), europenism-naționalism, globalizare-izolaționism. Prost e faptul că aceste partiții sînt calitativ asimetrice. Că al doilea termen, acum pe val, exploatează îngrijorarea, frica celor izbiți de *excesele* care pot apărea într-un regim liberal deschis (nu doar cădere economică, ci și multiculturalism uniformizant, egalitarism de gen, imigrație masivă, tensiuni interreligioase). Liderii populismului amplifică demagogic aceste spaime, iritări, resentimente. Absolutizează ceea ce e moment de criză, fenomen de gestionat, situație de echilibrat în regimul liberal. Proclamă că în aceste tensiuni stă însăși substanța lui. Descriu regimul liberal deschis în termeni catastrofici, ca aducător de pericole fatale. Promit, în schimb, un paradis „la îndemînă". Irealist ca bugetul PSD. Amenințător pentru statul de drept precum legiferarea parlamentară a corupției. Cu butaforia „adevărurilor alternative" intoxică situația recriticate, avertizate de mutațiile/excesele/pericolele pe care le cuprind. Printre partizanii europenității se află criticii ei cei mai atenți.

În schimb, ideologii populismului izolaționist au un vocabular pseudoreligios. Și, din păcate, obțin o credință de același tip. Adepții lor „primesc adevărul" de la mijloacele lor de propagandă. Par imuni la argumente, îndoială, reflecție. Vor mai degrabă să *audă* povestea unei lumi unde ei să aibă liniște și unde „vinovații" să fie pedepsiți.

Nu pretind cîtuși de puțin că, din credință religioasă, femeia din troleibuz înghițea nemestecat scenariul PSD. Credința îndeamnă la luciditate, la examen de sine, la examenul realist al lumii, nu la credulitate. Logosul întrupat nu a venit să predice niscaiva scenarii conspiraționiste, nebuloase. Dar e un fapt că, datorită unor factori socio-culturali, devotamentul religios se poate îmbina cîteodată cu credulitatea, cu înclinația spre mitic ieftin și miraculism.

E un fapt că religia însăși a cunoscut și cunoaște variante izolaționiste, asocieri cu naționalismul, crispări identitare. Creștinismul răsăritean în genere a cultivat distanța suspicioasă față de celelalte confesiuni creștine, și-a proclamat superioritatea spirituală față de toate. Dar, în mod ciudat, și-a îndreptățit rolul public nu prin această excelență, ci prin lipirea pe popor, printr-o credință aproape subsumată unei categorii istorice precum națiunea. Nu mai de departe decît 2014, Biserica Ortodoxă accepta să fie preluată în discursul naționalist al PSD – Victor Ponta. Patriarhul îl numea pe Klaus Iohannis un „străin" benefic pentru poporul român.

E cu atît mai remarcabil că, în criza de acum, Biserica Ortodoxă a dat un semn precis în favoarea europenității. Acum cînd, prin încercarea de a legifera corupția, PSD subminează statul de drept, Biserica Ortodoxă și Patriarhul Daniel au avut o reacție limpede de împotrivire. Și ea a fost argumentată spiritual (corupția degradează persoana umană). Făcînd așa, ei și-au luat totodată o anumită distanță de puterea politică. Ceea ce e iarăși de o îmbucurătoare noutate. Pe urmă, Biserica Ortodoxă Română ia distanță, prin oficialii ei, față de vechiul izolaționism spiritual. La Sinodul Panortodox, a susținut dialogul interreligios, ceea ce a stîrnit, firește, spaima (și protestul) unor tradiționaliști. Sînt elemente prin care Biserica arată că poate răspunde spiritual lumii deschise (străbătută de tensiuni) de astăzi.

În religie, varianta tare de izolaționism e fundamentalismul. Nu numai fiindcă fundamentaliștii închid sensurile Scripturii în „litera" ei și se declară singurii posesori ai adevărului credinței. Ci și fiindcă, foarte asemănătoare între ele, ideologiile fundamentaliste organizează grupul de adepți ca pe o „enclavă" de oameni perfecți, destinată însă să obțină *hegemonia* asupra *întregii* societăți și să îi construiască *viitorul*. Se prezintă, ca și Marine Le Pen și alți lideri din aceeași făină, în rolul de „transformator", de „recreator" al lumii.

Cît despre varianta extremist liberală a credinței, ea a înflorit în anii '60-'70 ai secolului trecut, cu „religiile *à la carte*", „nebuloasele mistico-ezoterice", „bricolajele de elemente religioase și științifice", cu tot ceea ce individul se simțea îndreptățit să-și pregătească drept rețetă de credință după propriul gust.

E adevărat însă că îngrijorătoare sînt acum fundamentalismul islamic agresiv, pe de o parte, și pseudoreligia populismului, interior Europei, pe de altă parte. Al doilea nu e, de altfel, în mare parte decît reacția în oglindă față de cel dintîi.

***Anca Manolescu** este cercetător în domeniul antropologiei religioase. Cea mai recentă carte publicată e* Modelul Antim, modelul Păltiniș. Cercuri de studiu și prietenie spirituală, *Humanitas, 2015.*

Teodor BACONSCHI

Căderea ca urcuș

Seneca îi scria prietenului Lucilius să primească senin nenorocirile vieții, de vreme ce nu le poate influența. Iată miezul doctrinei stoice. În Evanghelii, citim ceva și mai teribil: Dumnezeul făcut om, Mîntuitorul Iisus Hristos, a suferit, de bunăvoie, toate umilințele la care l-au supus semenii săi: această deșertare *(kenosis)* de slava divină, încununată de moartea prin răstignire, în locul tîlharului „preferat" de popor, deschide abisul smerit din care avea să explodeze energia Învierii. Multă lume s-a lepădat de creștinism sub pretextul că el îți cere prea mult: ar fi cu neputință de „practicat" pînă la capăt. Ba chiar și pînă la mijloc. Un Dumnezeu care îți cere, de pildă, să ierți dușmanului tău de 70 de ori cîte 7 – nu e omenos, ci crud! Tocmai pentru că ranchiuna, răzbunarea, invidia, meschinăria nu sînt accidente, ci trăsături ale omului căzut. Și, dacă tot e căzut, de ce s-ar ridica peste puterile sale? Un cerc vicios, pe care teodrama christică îl sparge, dar numai pentru cei care au obosit să caute fericirea în lume și bunătatea, în omul fără Dumnezeu. Pentru restul, captivitatea continuă. Convertirea, prin înfrîngerea propriei voințe, implică un efort ascetic deloc simpatic, ba chiar revoltător, în primă instanță. Trăim subjugați de magnetul autoîndreptățirii. Ni se pare absurd să ne căutăm dreptatea în afara propriului ego, care îi acuză mereu pe alții și judecă mereu în favoarea noastră. Sînt circuite pe care fiecare ins cu o viață interioară le cunoaște: se luptă în această arenă toată viața. Și continuă să aleagă calea comodă, aceea în care silogismul justificării personale prevalează.

Am cunoscut în viața mea multe momente de „onoare" socială. Folosesc acum ghilimele tocmai pentru că această capcană provoacă supraestimări fanteziste. În realitatea de pe urmă, cu cît te-au „cinstit" mai mult alții (fără a exclude, aprioric, meritul personal), cu atît mai greu îți este să înțelegi zădărnicia, vremelnicia și comicul obiectiv al acestor ritualuri selective. De aceea există o virtute (cumva intrinsecă) a omului „simplu", nebăgat în seamă, anonim. El are – fie că o știe sau nu, deși o simte – privilegiul paradoxal de a rămîne constant: n-are de unde să cadă: trăiește răutatea semenilor ca pe un fenomen natural, fără închipuiri de sine care să-i facă mult mai dificilă adaptarea la turpitudinea condiției umane. Cu cît ești mai „mic", cu atît ești mai liber, sau poate chiar mai pregătit să ierți și să trăiești împăcat cu tine însuți. Însă situația celui „mic" nu e dorită de el: om fiind, și-ar fi putut oricînd asuma pretenții mai mari. Cei care se urcă pe diferitele scări ale ierahiei sociale sînt robii acestor pretenții, la care nu renunță fără sîngerare. Cei care rămîn acolo, „jos", sînt deja situați în punctul unde oricum ajungem, prin simpla trecere a timpului: la bătrînețe, singurătate, maladie și moarte.

Liberi fiind, nu putem trata aceste subiecte în cheia predestinării. Cine-și alege înzestrările, cine poate domina cursul evenimentelor care ne acoperă ca o lavă? Planurile noastre nu sînt decît interstiții volitive într-un corp de interacțiuni complexe, pe care le urmăm orbește, chiar și atunci cînd ne credem căpitanii propriei corăbii. Singurul spațiu în care chiar decidem e acela al conștiinței – pînza freatică de gînduri și opțiuni pe care se sprijină carcasa noastră biologică și prezența noastră comunitară. Acolo sîntem suverani: putem rîde de noi (adică de propria fragilitate) sau ne putem atribui forțe imaginare, la care nu vom renunța fără suspine și jalnice tribulații. Putem iubi ceva din umanitatea celuilalt sau o putem deforma prin faptele noastre orgolioase și egoiste. Ne putem găsi sensul și reazemul în Dumnezeu, așa cum avem la îndemînă și rătăcirile somptuoase ale nihilismului. Era post-adevăr, definită prin tirania „faptelor alternative", nu schimbă nimic din materia primă a existenței. Sufletul nostru peregrinează între stoicism și creștinism, căutînd consolările unei înțelepciuni improbabile.

***Teodor Baconschi** este diplomat și doctor în antropologie religioasă.*

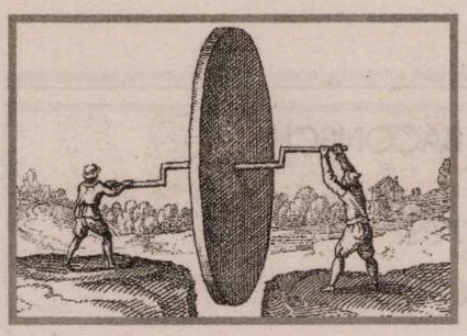

Teodor TIȚĂ

contraintuiția

Panica

S-au scris deja mii de articole despre dezorientarea lumii occidentale, silită, zilele astea, să se obișnuiască cu președintele Trump, tendințele autodistructive ale Uniunii Europene și expansiunea încrîncenată a puterilor de rangul doi de la granițele Occidentului. Sînt două școli de gîndire. Prima susține că liberalismul, înțeles ca sursă a globalizării și deschiderii, va rezista pentru că instituțiile construite după al Doilea Război Mondial sînt încă solide și pot opri avansul populismului izolaționist și meschin. Există aici și un oarecare argument irațional care susține că avansul în termeni de calitate a vieții și beneficii simbolice e mult prea mare pentru a fi aruncat pe geam la primul semn de nemulțumire. Cei care folosesc argumentul acesta preferă să vadă multe crize mici și rezolvabile, în locul uneia majore și fără soluții identificabile acum.

Raționamentul concurent și dominant e însă cel alarmist. Comparațiile cu anii '30 abundă, iar autorii care le folosesc lasă senzația unui pasager de pe locul din dreapta al mașinii, incapabil să convingă șoferul că e o prăpastie în față. Poate nicăieri nu e mai bine sintetizată atitudinea aceasta decît în recentul volum al lui Timothy Snyder intitulat *Despre tiranie*. Cartea – în fapt, un pamflet un pic mai mare decît o postare de blog – e compusă dintr-o sumă de sfaturi pentru cetățeanul care vrea să apere cetatea. Cetatea înțeleasă, în cazul acesta, ca un spațiu al deschiderii, incluziunii, toleranței și colaborării.

Plecînd de la premisa că americanii nu sînt nici mai înțelepți, nici mai norocoși decît alte națiuni, Snyder folosește colapsul european din prima jumătate a secolului XX pentru a avertiza asupra riscului ca societăți care par solide să ia calea dictaturii. Un exemplu facil este ascensiunea lui Hitler. Altul, mai puțin vehiculat, este votul cehoslovacilor pentru partidul comunist după Război (38% în 1946). De altfel, în calitatea sa de istoric al Europei de Est, trimiterile la această zonă, inclusv la România, sînt frecvente. Iată cîteva dintre îndemnurile autorului, universal valabile, deși preocuparea sa evidentă ține de publicul american în era Trump:

■ *Nu te supune necritic voinței guvernului* – Nu cred că e nimic de adăugat aici. Esența democrației într-o propoziție.

■ *Apără instituțiile* – „Alege una de care îți pasă (un tribunal, un ziar, o lege sau un sindicat) și ia-i apărarea." Riscul ca instituțiile să cadă una după alta este foarte mare dacă ele nu au apărători din societatea civilă. Aici îmi permit să amintesc recentele discuții românești despre DNA și Curtea Constituțională, unde există un risc major ca, din considerente de opțiuni politice, să sfîrșim cu ambele scoase din joc.

■ *Fii conștient de riscul partidului unic* – Aici, spre deosebire de americani, nu cred că românii nu au la ce să raporteze. Există însă riscul, mic, e adevărat, ca neplăcerile din perioada comunistă să fie reevaluate.

■ *Nu uita de etica profesională* – Un punct dureros inclusiv pentru România. Argumentul major al lui Snyder este că nici un regim dictatorial nu ar fi posibil fără colaborarea birocraților, a soldaților, a oamenilor de afaceri sau a avocaților. Lașitățile de breaslă fac viața ușoară pentru cei care vor să abuzeze de putere. (Apropo, am aflat cine este omul care a pus termenul de zece zile în Ordonanța 13? Ar merita măcar cunoscut, dacă nu să primească o medalie.)

■ *Găsește curajul să gîndești diferit și să îți susții propriile opinii* – Exemplul folosit de Snyder este cel al lui Churchill, a cărui proverbială încăpățînare a dus pînă la urmă la victorie. Însă, avertizează autorul, atitudinea premierului britanic era mai degrabă în răspăr cu spiritul vremurilor. Ceea ce pare normal astăzi nu era normal atunci.

■ *Ai grijă de limba pe care o vorbești* – Un sfat cumva surprinzător, însă el a mai fost formulat în diverse forme în trecut de Ray Bradbury sau George Orwell. Sfatul lui Snyder e să ne întoarcem către literatură, jurnalism mai lung de 140 de semne și orice altă formă de exprimare capabilă să se adreseze unor situații în care ambiguitatea morală obligă cititorul să analizeze și să tragă concluzii bazate pe argumente.

Sînt și alte sfaturi în micul volum al istoricului american. Ele privesc curajul de a participa, obligația de a veghea la viața privată văzută ca act de apărare a independenței individului și necesitatea de a privi, cum se spune îndeobște zilele acestea, „în afara bulei". Reține aici avertismentul conținut în capitolul care insistă că orice om care vrea să fie liber trebuie să aibă un pașaport.

La un moment dat, broșura lui Snyder cere cititorului să fie calm atunci cînd catastrofa se produce (*„be calm when the unthinkable arrives"*). Însă simplul fapt că un astfel de volum există, numai îndemn la calm nu e. Iar succesul instantaneu al cărții arată că prin societățile noastre bîntuie un vînt rău prevestitor. E panica aceea difuză provocată de combinația absurdă de presimțiri rele și speranța că, pînă la urmă, totul va fi bine.

Însă, în lumina acestui avertisment dublat de un îndemn la luptă (civică și personală), nu poți să nu te întrebi dacă nu cumva „forțele binelui" folosesc mai multă energie pentru a combate efectele răului decît pentru a înțelege de unde vine. Tratarea simptomelor n-a fost niciodată egală cu tratarea bolii.

***Teodor Tiță** este jurnalist. Îl puteți găsi la twitter.com/jaunetom.*

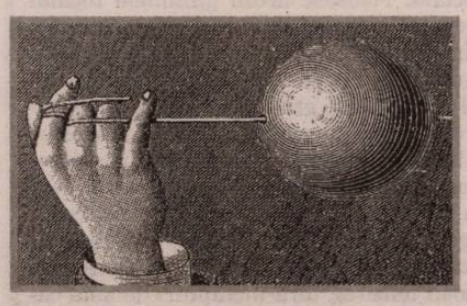

Matei MARTIN

mapamondul de buzunar

Înainte de referendum

Recep Tayyip Erdogan e în campanie electorală. Nu, nu e vorba de o competiție, de o cursă pentru cîștigarea alegerilor. Ci de susținerea unei reforme constituționale. Să ne amintim: în 2015, AKP a cîștigat detașat alegerile legislative promițînd, printre altele, o schimbare de regim, transformarea Turciei în republică prezidențială. Schimbarea e acum pe cale să se producă, prin referendum. Iar președintele o susține din răsputeri. Are, de partea sa, electoratul conservator, naționalist, din zonele rurale, subdezvoltate, ale țării. Și speră să-i convingă și pe turcii republicani din orașele mai mari. AKP obținuse în alegerile din 2015 puțin peste 40% din voturi. Un scor care i-a permis accesul la guvernare și un control relativ stabil al instituțiilor. Dar menținerea la putere a însemnat o permanentă negociere. Fără susținerea din partea președintelui, majoritatea e fragilă. Iar președintele vrea, cu orice preț, reforma.

Drepturile omului, dreptul, în general, au fost puse în paranteză în numele menținerii ordinii de drept.

Campania de susținere a referendumului e zgomotoasă. Nu numai în Turcia, ci și în Europa. Ca să fie sigur că obține o victorie clară, Erdogan are nevoie și de sprijinul diasporei. În UE, electoratul potențial se ridică la aproximativ trei milioane, dintre care 1,5 milioane doar în Germania. Miza e importantă. Guvernul de la Ankara încearcă să li se adreseze și turcilor din afara granițelor. Mai multe state ale Uniunii Europene, între care Germania, Țările de Jos și Austria, au interzis organizarea pe teritoriul lor a unor mitinguri organizate de AKP, înainte de referendumul din 16 aprilie. Amsterdam a mers chiar mai departe, refuzînd accesul în țară ministrului turc de Externe și expulzînd ministrul pentru Familie. Aceste refuzuri au condus la o degradare rapidă și severă a relațiilor Turciei cu respectivele state. În vreme ce NATO și Uniunea Europeană fac apel la Turcia să dezamorseze situația, președintele Turciei lansează acuzații de fascism, amenință cu sancțiuni economice și diplomatice și cu procese la Curtea Europeană a Drepturilor Omului.

Probabil că în campanie aceste amenințări îl ajută: e președintele care se luptă cu „Occidentul corupt", e patriotul care apără țara de „străini". Frica mobilizează. Ura e un sentiment care poate mobiliza la vot. Apropo: între timp au început și procesele împotriva celor care au participat la puciul (eșuat) împotriva lui Erdogan din iulie 2016. În proces, 37 de persoane sînt acuzate de diverse fapte, de la „apartenența la o grupare teroristă", „tentativă de asasinat" și „conspirație împotriva ordinii constituționale" la „înaltă trădare". Probabil că vor urma sentințe grele. În orice caz, procesul este puternic mediatizat. Înfierarea vinovaților va fi folosită în strategia de persuasiune a electoratului: președintele are nevoie de puteri sporite pentru a se feri de asemenea atacuri.

© wikimedia commons

Dar nici adversarii reformei constituționale nu sînt puțini. Să nu uităm că înăsprirea regimului de la Ankara a început în urmă cu multă vreme. În ultimii ani, în numele luptei antiteroriste au fost arestați în Turcia mii de jurnaliști, universitari și activiști critici ai președintelui Erdogan, precum și militari și funcționari neobedienți, sub pretextul implicării în puciul de anul trecut. Drepturile omului, dreptul, în general, au fost puse în paranteză în numele menținerii ordinii de drept. Abuzurile sînt săvîrșite sub privirile neputincioase ale liderilor europeni.

Și în plan extern, Turcia se află într-o situație dificilă: relațiile cu state vecine, precum Grecia, Cipru și Siria, sînt problematice, iar relația cu Rusia nu e tocmai prietenoasă. Aderarea la Uniunea Europeană e în *hold* de cîțiva ani și e puțin probabil să se ajungă la un consens în această privință în viitorul apropiat. Nu doar pentru că Germania se opune, nu doar pentru că Europa nu e în situația de a-și permite încă o extindere riscantă, ci și pentru că Erdogan însuși pare că vrea să reorienteze țara, chiar cu riscul izolării.

Dar Erdogan are în mînă și cîteva cărți tari. Printre altele, e vorba despre poziția geostrategică a Turciei, între Mediterană și Marea Neagră, de mare importanță pentru NATO. Pe de altă parte, în joc e și acordul cu Uniunea Europeană cu privire la preluarea refugiaților – acord pe care Turcia amenință că-l va întrerupe. Oricum, probabil că nu există un adversar mai mare al integrării Turciei în Uniunea Europeană decît Turcia însăși.

dosar DILEMA VECHE

Coordonator: Matei PLEŞU

Ateismul

Cîteva puncte de vedere

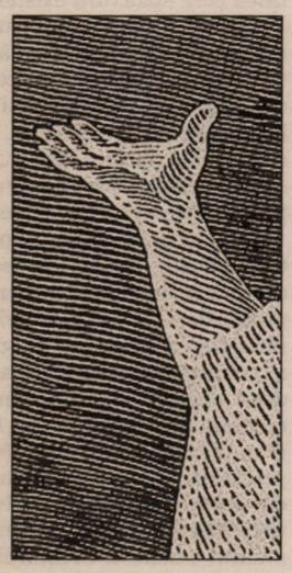

Texte şi opinii de:

● Michel KUBLER (preot catolic, coordonator al Centrului „Sf. Petru şi Andrei")
„Paradigma indiferenţei"
● Alexandru OFRIM (conf. univ. dr. la Facultatea de Litere a Universităţii Bucureşti)
„Cîteva ipostaze ale necredinţei"
● Cristian N. ISPIR (doctor în istorie medievală)
„Secularizarea, necredinţa şi geneza modernităţii"
● Ciprian MIHALI (profesor de filozofie la Universitatea „Babeş-Bolyai" din Cluj)
„Ateul mut"
● Andrei GĂITĂNARU (doctorand la Facultatea de Filozofie a Universităţii Bucureşti)
„Ateismul credincioşilor"
● Mirel BĂNICĂ (cercetător ştiinţific la Institutul de Istorie a Religiilor al Academiei Române)
„Ateii şi ateismul. Gînduri despre circumstanţe atenuante"
● Cristian CHIVU (dr. al Facultăţii de Teologie „Aristotel" din Salonic)
„Unde eşti, Doamne?"

argument

O criză de conştiinţă

DILEMA VECHE
Ateismul
Cîteva puncte de vedere

Dialogul dintre atei şi credincioşi riscă să fie compromis de o percepţie reciproc simplificatoare şi de prezenţa unor fracţiuni bigote, de ambele părţi. La o extremă se află ateismul iconoclast, care „pune mustăţi", din principiu, pe chipul oricărei autorităţi, şi militanţii raţionalişti, „castraţii metafizic" pentru care orice enunţ neîncadrabil în previzibilitatea lui „1 + 1 = 2" este o formă de delir. La cealaltă extremă se găsesc credincioşii fundamentalişti, convinşi că ştiinţa e duşmanul credinţei ori că celelalte confesiuni sînt lucrarea antihristului.

Ateismul îmi aminteşte adesea de „criza de conştiinţă" a tînărului Alioşa, din *Fraţii Karamazov,* descumpănit de faptul că trupul răposatului părinte Zosima duhneşte la fel ca al oricărui păcătos. E, în fond, dezamăgirea – pe alocuri candidă, pe alocuri legitimă – a tuturor celor care observă că preoţimea are slăbiciuni omeneşti, că biserica predică iubirea, dar are nevoie şi de bani, că Dumnezeu îngăduie răul în lume sau că moartea rămîne, pînă una-alta, o mare certitudine.

Secretariatus pro non credentibus (Secretariatul pentru necredincioşi) al Vaticanului distinge între următoarele categorii de atei: cei care declară că „nu ştiu nimic" despre *existenţa lui Dumnezeu;* cei care o tăgăduiesc; cei care se îndoiesc de ea (ateismul sceptic); cei care susţin că e inaccesibilă inteligenţei umane (ateismul agnostic); cei care consideră lipsită de sens întreaga problematică (ateismul semantic sau neopozitivist); cei care resping orice revelaţie efectivă („necredincioşii" propriu-zişi); cei care îl exclud pe Dumnezeu din acţiunile omeneşti (ateismul speculativ-practic) şi cei care îşi îndreaptă atenţia exclusiv asupra unui sistem de valori din care Dumnezeu e absent (indiferentism practic). În treacăt fie spus, Secretariatul, devenit mai nou „Consiliu pentru dialog interreligios", îi situează pe atei la rubrica „alte *religii*".

În tot cazul, ateismul şi credinţa nu sînt stări definitive, iar departajarea netă între cele două tabere nu e de cursă lungă. Credinciosul poate lua chipul preotului care trece nepăsător, iar ateul pe cel al bunului samaritean, din parabola cu acelaşi nume. Credinciosul poate fi descalificat prin fariseism, ateul poate recupera prin bunătate. De unde şi „dilemele ateismului". Ce e mai important: a trăi efectiv „creştineşte" sau apartenenţa de fapt şi de drept la Biserică? Dacă un credincios şi un ateu dovedesc deopotrivă bunătate şi compasiune, care mai e relevanţa diferenţei dintre ei? Mai mult, nu e cu atît mai greu să fii „bun" în absenţa unui „sens", a unei perspective eschatologice, a unei răsplăţi?

Dar să lăsăm Dosarul să vorbească. (**Matei Pleşu**)

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Cititori, fiţi ascultători! În fiecare joi, de la ora 18,30, la emisiunea Timpul prezent. *O dezbatere pornind de la Dosarul revistei* Dilema veche, *moderată de Adela Greceanu şi Matei Martin. Ne puteţi asculta pe frecvenţele Radio România Cultural sau online la www.radioromaniacultural.ro.*

Michel KUBLER

Paradigma indiferenței

Pînă nu demult, problema relației cu Dumnezeu sau cu religia era simplă, aproape binară. Fie erai credincios, fie erai ateu. Spun „credincios", în sensul unei afirmații pozitive a unei existențe divine și a unei practici religioase care rezultă în mod cu totul evident, fondată pe o experiență spirituală personală sau pe o tradiție transmisă din generație în generație. Iar „ateu", în sensul unei afirmații la fel de pozitive a non-existenței lui Dumnezeu, fondată pe argumente de ordin filozofic sau științific. O a treia posibilitate nu prea exista, mai puțin aceea de a te declara „agnostic", soluție de non-cunoaștere prudentă, preferată cu precădere de intelectualii care nu voiau să se certe cu nimeni.

Această situație „alb-negru" nu se poate însă menține pe termen lung. Desigur, încă există – în Orient și în Occident deopotrivă – militanți raționaliști pe care îi auzi cum susțin, și demonstrează chiar, inutilitatea și chiar pericolul pe care îl constituie orice demers sau mentalitate religioasă. De asemenea, încă există indivizi sau grupuri convinse că sistemele de credințe constituie ele însele o amenințare la adresa libertății persoanelor și a păcii mondiale. În sfîrșit, anumite discursuri sau comportamente ale instituțiilor religioase pot provoca, pe bună dreptate sau nu, reacții anticlericale, punctuale sau de durată, mai ales dacă vizează viața privată a persoanelor sau opțiunile unei societăți.

În tot cazul, după cum arată de multă vreme anchetele sociologice din Europa de Vest și, mai nou, și din cea de Est, numărul contemporanilor noștri care enunță în termeni pozitivi raportarea lor la Dumnezeu sau la religie este în scădere, în favoarea celor care „nu se pronunță" (versiune post-modernă a agnosticismului, retradus astfel de producătorii de sondaje de opinie), mai precis, a celor care se declară, în tot mai mare măsură, pur și simplu „indiferenți" față de această problemă. Dumnezeu? Religia? Nu este – sau nu mai este – problema lor. Un astfel de fenomen ar trebuie să-i îngrijoreze pe credincioși și pe atei deopotrivă, deoarece atît unii, cît și ceilalți s-au străduit să demonstreze veridicitatea convingerilor proprii, respectiv eroarea în care se află cei din tabăra opusă. Și ar trebui să preocupe, cu atît mai mult, instituțiile religioase, deoarece această creștere în forță a indiferenței religioase reprezintă pentru acestea o provocare, în mod cert, mai dificilă chiar decît reacția față de ateism.

Care sînt așadar semnele unei astfel de indiferențe față de religie și care sînt motivele sale? Semnele sînt uneori evidente, dar, cel mai adesea, difuze. Evidentă e scăderea încrederii pe care oamenii o au în instituțiile bisericești, după cum ne permit bunăoară să evaluăm sondajele de opinie: astfel, în Europa orientală – chiar dacă Biserica rămîne, în majoritatea țărilor, în grupul de vîrf al instituțiilor care beneficiază de un grad ridicat de încredere – începe să se observe o eroziune a popularității sale. Evidentă este, de asemenea, practica religioasă în scădere, mai ales în marile orașe și în rîndurile noilor generații: desigur, bisericile Europei de Est sînt încă bine frecventate, față de cele din Occidentul secularizat, dar e greu de negat o scădere lentă și constantă a gradului lor de frecventare. În sfîrșit, societatea critică tot mai mult orice interferență între religie și politică, inclusiv susținerea financiară a Bisericii de către stat.

E vorba, fără îndoială, de mai multe motive conjugate, care favorizează această pierdere a interesului față de religie a unei părți din populație. Un motiv e, fără îndoială, disocierea dintre credință și Biserică: a rămîne credincios fără însă a revendica o apartenență (cf. *„believing without belonging"* al sociologului britanic Grace Davies). Pe de altă parte, Bisericile își pot păstra o anumită preponderență asupra altor instituții ale unei țări, dar constată totodată o scădere netă a influenței asupra populației – așa cum se întîmplă, potrivit anumitor observatori, în Polonia. Mai presus de toate, societăți pe care le numeam pînă deunăzi „creștine", în sensul în care reperele religioase structurau ansamblul vieții sociale (timpul liturgic dădea ritmul calendarului public, capetele bisericești aveau un impact puternic asupra publicului), trăiesc astăzi o secularizare lentă, dar sigură. În sfîrșit, globalizarea favorizează la rîndul ei relativismul religios: 61% din români consideră că toate religiile conțin adevăruri, în vreme ce numai 36% afirmă că nu există decît o singură religie adevărată, și anume a lor (Anchetă europeană asupra valorilor, 2008).

„Dacă nu ești aici, Doamne,
unde oare să Te regăsesc?
Iar dacă ești peste tot,
cum de nu Te văd
ca pe o Prezență?"

SF. ANSELM, *Proslogion*

„Dacă nu ar exista Dumenzeu,
nu ar exista atei."

G.K. CHESTERTON

„Ateismul nu e nimic altceva
decît o tentativă de declarație
de insolvență."

VICTOR HUGO

„Sînt împotriva religiei
întrucît sînt de partea științei."

STALIN

„Despre zei nu știu nimic,
nici că există, nici că nu există."

PROTAGORAS

Resortul profund al ateismului era respingerea categorică a ideii de Dumnezeu și lupta împotriva oricărui sistem care se referă la El. Resortul indiferenței religioase este, dimpotrivă, o „formă vidă": este o non-evidență a lui Dumnezeu, care îi îndepărtează pe contemporanii noștri de orice credință și practică religioasă. Ceea ce marele teolog german Dietrich Bonhoeffer a anticipat deja în urmă cu un secol: într-o lume secularizată, creștinii vor trăi *„etsi Deus non daretur"* (ca și cum Dumnezeu nu ar exista), deoarece lanțul ancestral al transmiterii credinței s-a rupt.

Credința nu mai este de la sine înțeleasă. Putem să ne întristăm, căci această constatare semnalează sfîrșitul unei lumi care a dăinuit de secole, o lume în care viața indivizilor, și uneori cea a societăților, gravita în jurul religiei – în mod paradoxal, chiar și sub regimurile care au negat-o: persecuția poate evidenția credința cu atît mai puternic. În prezent însă, părți tot mai vaste din populație, pături sociale întregi, încep să conceapă și să-și ghideze existența în afara oricărei raportări la religie. Se produce astfel un schimb de paradigmă, chiar sub ochii noștri, la care sîntem cu toții părtași, fie că voiam sau nu. În țările așa-zis comuniste, acest fenomen se observă mai ales la generațiile mai tinere, la persoanele cu un nivel școlar ridicat, precum și în mediul urban; și, viceversa, raportarea la religie rămîne foarte puternică în lumea rurală și la persoanele mai în vîrstă, cu un nivel de cultură mai scăzut.

Eroarea, pentru observatorii acestor societăți și pentru actorii lor (inclusiv clerul), ar fi să privească dintr-o perspectivă morală ceea ce este de fapt, în primul rînd, un rezultat social. Într-un asemenea peisaj, care riscă de altfel să evolueze către o societate „ruptă în două", trebuie evitată caracterizarea unora drept „buni" sau chiar „sfinți", iar a celorlalți drept „răi", dacă nu chiar „păgîni". Adevărul nu se află, în întregime, de o singură parte. E de asemenea inutil să ne refugiem în nostalgia sterilă față de trecut: putem deplînge secularizarea și indiferența religioasă care o însoțește, dar nu o să oprim aceste evoluții ale ființei, inevitabile din perspective omenești.

Așadar, ce poziție ar putea adopta credincioșii și Bisericile față de această indiferență religioasă în creștere? Înainte de toate trebuie abandonate atitudinile combative: pe cît era de necesar în trecut să te lupți cu inamicii credinței și ai Bisericii, pe atît de puțin sens ar avea astăzi să agresezi persoane sau grupuri sociale care s-au îndepărtat de biserici mergînd pe vîrfuri. În ziua de azi nu mai avem de a face cu adversari ai religiei, ci doar cu oameni care au pierdut deprinderea religiei și care estimează că pot trăi foarte bine în lipsa ei. O astfel de realitate trebuie respectată, nu are nici un rost să o atacăm.

Se impune însă o cerință oamenilor și instituțiilor care îl situează pe Dumnezeu în centrul vieții lor personale și sociale: ei trebuie să propovăduiască o astfel de credință într-un fel nou, adaptat la contextul absolut inedit al acestei indiferențe religioase despre care vorbim. Căci creșterea indiferenței religioase e însoțită de așteptări spirituale care cer un nou tip de răspuns. Ceea ce presupune elaborarea unui nou limbaj al credinței (grea sarcină!), dezvoltarea educației creștine (catehism, predici) și implicarea nemijlocită a Bisericii în domeniile esențiale ale societății: cultură, știință, media... Miza nu este de a produce argumente care să demonstreze cum credința este superioară ateismului și nici încercarea de a trezi în noile generații pietatea care structura existența strămoșilor lor. Nu e momentul pentru dezbaterea de idei și nici pentru păstorirea sufletelor. Pentru creștinii unei lumi secularizate, e mai degrabă ceasul adevărului mărturisirii: e important pentru ei să fie, după cum spunea Sfîntul Apostol Petru, „gata totdeauna să răspundeți oricui vă cere socoteală despre nădejdea voastră" (I Petru, 3:15).

Această mărturie creștină poate fi făcută în moduri foarte diverse, în funcție de context și de charisma persoanelor sau a grupurilor. Ea va fi uneori explicită, prin intermediul unui anunț smerit, dar ferm al credinței, de ordin declarativ, mai mult decît apologetic. Alteori, mărturisirea de credință va fi mai discretă, transmisă printr-un discurs și un mod de viață care nu proclamă răspicat Evanghelia prin piețe, dar care o încarnează în lume, asemenea unei inimi pulsînde, a unei plămădeli în aluatul omenesc. Creștinul de ieri apărea ca lumina din vîrful unui sfeșnic sau ca cetatea din vîrful unui munte; creștinismul de mîine va avea mai degrabă misiunea sării fără de care viața nu are nici un gust (cf. Matei 5:13-14).

Faptul că cei credincioși sînt numiți ca atare se datorează, evident, unei forme de convertire. Or, o convertire nu va fi niciodată de la sine înțeleasă: într-o lume secularizată, pe fondul unei umanități tot mai indiferente față de credință, Dumnezeu trebuie trăit, mai mult decît proclamat. Nu trebuie neapărat să încercăm să demonstrăm adevărul lui Dumnezeu; el trebuie să respire din viețile noastre personale și bisericești. Trebuie să clădim în inima orașului o Biserică în mai mare măsură slujitoare decît triumfătoare.

Să fii credincios în mijlocul unei lumi devenite indiferentă față de Dumnezeu – *„etsi Deus non daretur"* – înseamnă, în fond, să vestești un Mesia crucificat. Un Mîntuitor, într-adevăr, dar unul a cărui mîntuire e oferită prin tăcerea unei cruci, într-o anumită zi de Vineri. Marea responsabilitate a omului este asumarea și încarnarea unui astfel de Mesia. Iar frumoasa libertate a lui Dumnezeu va fi să ni-L restituie pe Hristos al Său, biruitor al tuturor morților și fricilor noastre, în zorii unei dimineți de Paști. În ciuda ostilităților de ieri și a indiferenței de azi, credința nu a murit. Dar viitorul ei are nevoie de această nouă primăvară.

Michel Kubler *este preot catolic francez și membru al Congregației Augustinienilor Asumpțiunii (Părinții asumpționiști). Coordonează din anul 2010 Centrul „Sfinții Petru și Andrei" de studii bizantine și întîlniri creștine din București. Între 1997 și 2009 a fost redactor-șef al cotidianului* La Croix *din Paris. Este autorul cărții* Mic îndreptar de credință *(Humanitas, 2014) și coautor al volumului* Dumnezeu, Iahve, Allah *(Humanitas, 2015).*

traducere de Matei PLEȘU

Cristian CHIVU

Unde ești, Doamne?

Dialog între un credincios, drept cinstitor de Dumnezeu, Eusebiu, (eusebeia = *dreapta cinstire) și un ateu, un caracter puternic, Oreste* (orestes = *cel care mută munții). Două minți, două inimi, două voințe, doi fii ai lui Dumnezeu.*

Oreste: Dragă Eusebiu, îți spun de la început că am acceptat cu greu să avem acest dialog, dintr-un motiv foarte simplu: se vorbește prea mult despre ceea ce nu există, adică despre Dumnezeu. Toate discuțiile tematice și studiile aprofundate despre ateism nu fac decît să șubrezească poziția noatră fermă că nu există Dumnezeu. În afara universului cu tot ce este în el nu există nimic altceva.

Eusebiu: Drept ai grăit, se vorbește mult despre subiect. Un filozof francez, Michel Onfray, a scris chiar și un tratat de ateologie, *Traité d'athéologie: Physique de la métaphysique,* o analiză care sună mai degrabă ca un tratat împotriva religiilor. Mai mult reiese de acolo că ateismul e un fel de credință în... inexistența lui Dumnezeu. E atît de mult zel acolo că îți vine să te întrebi: de ce atîta efort împotriva a ceea ce nu există? Nu cumva aveți îndoieli despre această nouă credință?

Oreste: Nicidecum. Îndoieli există negreșit la voi, care inventați argumente raționale despre existența lui Dumnezeu, cu care de altfel și începeți manualele de Dogmatică, probabil pentru a vă întări pe voi înșivă în credință. Auzi, argumentul istoric, anume că ideea de Dumnezeu e universală, o au toate popoarele *(a consensu gentium).* Fals! Nu ideea de Dumnezeu e universală, ci frica de pedeapsa unui așa-zis dumnezeu! Atunci cînd știința va deslușì toate misterele universului, dispare și frica, dispare și credința, dispare și Dumnezeu. Altul: argumentul cosmologic, susținut și de Leibniz, vrea să spună că lumea, cosmosul, reclamă un creator, un prim cauzator a toate. Știința deja progresează și arată că lumea e din veșnicie, iar Dumnezeu a apărut după aceea, în mințile oamenilor.

Eusebiu: Știința de azi vine să confirme prezența unui Creator necreat dincolo de lumea creată. Noi spuneam că Dumnezeu este lumină și că toate au fost create din lumină, iar știința vorbește despre foton, particula atomului, adică lumina! Dar te las să continui cu argumentele raționale ale existenței lui Dumnezeu...

Oreste: Continuu deci. Argumentul cinetic, despre care a făcut mare tam-tam Toma de Aquino, răstălmăcindu-l pe Aristotel, merge pe ideea că mișcarea trebuie să aibă un punct de unde a plecat, *to kinoun akiniton,* cum îi spunea marele filozof al antichității, iar acest punct nu poate fi altcineva decît Dumnezeu. Numai că aici Aristotel, ateu și el, după părerea noastră, prin *to kinoun akiniton* nu se referă la existența unui Dumnezeu, ci la modul de funcționare și susținere a Universului. *To kinoun akiniton* nu este dumnezeul aristotelian, ci relatarea că această mișcare veșnică este ordonată. Este *nous*-ul, mintea, care este începutul mișcării.

Eusebiu: Te cam poticnișì în erminie, încercînd să aduci o explicație metaforică (forțată de cîțiva ermineuți ai lui Aristotel) a lui *to kinoun akiniton.* Este evident că această expresie (în alte locuri *proton kinoun akiniton* – primul mișcător nemișcat) se referă la cauza făcătoare, la cel care este pururea la fel și care nu intră în procesul mișcării, al devenirii *(to gignesthai),* pentru că el este *o ontos on,* cel ce este. După ce, în *Fizica,* ne spune că tot ceea ce se mișcă (în sensul de transformare, devenire) în mod necesar se mișcă plecînd de la ceva care este începutul mișcării, acel *to proton kinoun*, în *Metafizica,* Aristotel scrie că Dumnezeu este începutul mișcării și prin el s-au făcut cerul și făpturile, apoi adaugă: *Dumnezeu este energie pură* (kathara energeia), *iar energia în sine este viața lui perfectă și veșnică, deci zicem că Dumnezeu este o ființă* (zoon) *perfectă și veșnică.* E drept că Părinții Bisericii nu au insistat pe acest argument. Chiar dacă uneori au folosit argumente raționale pentru a demonstra existența lui Dumnezeu, cum ar fi argumentul cosmologic biblic *(Cerurile spun slava lui Dumnezeu și facerea mîinilor Lui o vestește tăria* – Ps. 18, 1), în teologia lor nu au dat întîietate acestora. Ioan Damaschin își începe *Dogmatica* prin capitolul: „Că necuprins cu mintea este dumnezeiescul".

Oreste: Adică ceva de genul „Crede și nu cerceta"? Sau pentru că nu putem aduce argumente care să demonstreze existența lui, spunem că e de necuprins cu mintea? Ceea ce nu poate fi cuprins de minte nu există!

Toate acestea sînt rezultatul libertății omului.

Eusebiu: Răbdare. Un pic mai jos, Damaschin scrie că *nu ne-a lăsat Dumnezeu în necunoaștere desăvîrșită, fiindcă în toți este sădită de El cunoștința faptului că Dumnezeu există. Și însăși creația și coerența creației, și chivernisirea acesteia vestesc mărirea firii dumnezeiești,* iar capitolul 3 al *Dogmaticii* sale se intitulează „Demonstrație că este Dumnezeu".

Oreste: Această chivernisire, această ordine aparține firii. Lucrurile se ordonează ele însele, au o rațiune în sinele lor, dar asta nu înseamnă că cineva a sădit în ele scopul existenței lor. Acesta este așanumitul argument teleologic *(telos,* scop, țel, finalitate), dar, așa cum am spus, nu stă în picioare.

Eusebiu: Îl las pe Damaschin să-ți argumenteze teleologic: *Cine este cel ce a rînduit cerul, și pămîntul, și aerul, și firea / natura focului și a apei? Cine le-a amestecat și le-a împărțit pe acestea? Ce le-a mișcat pe acestea și cine conduce / conservă mișcarea cea necontenită și neîmpiedicată? Oare nu Meșterul acestora, punînd în toate și logos potrivit căruia universul se mișcă și se perpetuează / ordonează? Și Meșterul acestora cine este? Oare nu Cel care le-a făcut pe acestea și întru ființă le-a adus? Că n-o să punem asemenea putere pe seama întîmplării – că și dacă ar fi să zicem că nașterea ține de întîmplare, rînduirea de cine ține? Bun, să zicem că și aceasta ține de întîmplare: dar atunci de cine ține păstrarea și păzirea logosurilor / rațiunilor potrivit cărora au primit subzistență întru început? Este vădit că de altceva decît întîmplarea – iar acest altceva ce altceva este decît Dumnezeu?* Apoi, chiar nu ți se pare absurd ca la un moment dat să nu mai fii, să nu dăinui dincolo de lumea asta?

„Ateismul e o îndeletnicire cruntă și îndelungată. Cred că am dus-o pînă la capăt."

JEAN-PAUL SARTRE

„Acel Dumnezeu al clerului e pentru mine mort de-a binelea. Mă face oare asta ateu?"

VINCENT VAN GOGH

„Noaptea, un ateu e pe jumătate credincios."

EDWARD YOUNG

„Necredința și superstiția, ambele, sînt teamă de credință."

SØREN KIERKEGAARD

„Libertatea este o nouă religie – religia timpului nostru."

HEINRICH HEINE

Oreste: Voi dăinui prin copiii mei, prin copiii copiilor mei, celulele, țesuturile, genele mele se vor transmite din generație în generație.

Eusebiu: Să înțeleg că cei care nu au copii sînt morți de-a binelea? Nu prea stă în picioare argumentul tău, dragă Oreste. Ce spui tu este perpetuarea speciei, dar cred eu că nu sîntem doar animale. Gîndim, simțim, voim, iubim, aspirăm și mai ales sperăm la *un cer nou și un pămînt nou,* unde se va desăvîrși armonia dintre noi. Există un argument foarte puternic al existenței lui Dumnezeu, acela că omul este o ființă comunitară, nu-și găsește rostul decît în relație cu celălalt, pentru că așa a fost creat de Dumnezeu, care este comuniune în iubire. Iubirile noastre tind către iubirea desăvîrșită, care este Dumnezeu. Mai mult, dorința de a fi desăvîrșit, înclinațiile spre morală, cultivarea virtuților tind către cel care este izvorul moralei, Dumnezeu.

Oreste: Aici vrei să ne prezinți cel mai șubred argument al existenței lui Dumnezeu, anume cel moral. Chipurile, armonia morală dintre oameni, de fapt principiile morale, deosebirea binelui de rău, dorința de dreptate a omului, toate acestea ne arată că există un Dumnezeu bun și drept care le-a lăsat pe Pămînt. Scurt și la obiect: nu cred că impresionează pe nimeni ordinea, armonia morală din lume, care este atît de insuficientă, nici dreptatea care strălucește prin lipsă. Oamenii și-au format un mod de conviețuire care implică respectarea unor reguli morale, dar asta nu presupune existența lui Dumnezeu. Mai mult, toate nedreptățile din lumea asta, promiscuitățile, sperjururile, crimele sînt argumente ale inexistenței lui Dumnezeu.

Eusebiu: Toate acestea sînt rezultatul libertății omului. Mi-aduc aminte de Kirilov din *Demonii* lui Dostoievski, care se sinucide ca să arate că el este dumnezeu și implicit că nu există dumnezeu! Aș concluziona: credința în Dumnezeu și-o dobîndește omul care îl caută sincer, chiar și atunci cînd se îndoiește de existența Lui. Cine vrea cu adevărat îl va afla, iar atunci cînd îl afli, e cel mai puternic argument al existenței Lui. Bine spunea Grigorie Palama că vederea lui Dumnezeu în lumină este argumentul suprem al existenței Lui.

***Cristian Chivu** este dr. în teologie al Facultății de Teologie a Universității „Aristotel" din Salonic. Cea mai recentă carte:* Sf. Grigorie Palama, Opere complete, *vol. IV, ed. bilingvă (traducere, note, introducere), Editura Gîndul Aprins, 2016.*

Andrei GĂITĂNARU

Ateismul credincioșilor

The Young Pope, ultima ispravă cinematografică a regizorului italian Paolo Sorrentino, cu Jude Law în rolul unui mai tînăr și mai altfel de Papă, a provocat sincere uimiri. Suveranul pontif este ateu! Nu crede în Dumnezeu și o mărturisește cu asumarea celui care a gustat din dulceața autenticității. Iar cînd o face se simte ironia amară a celui care a devenit conștient de efectul cel mai riscant al lipsei de credință: idolul egocentrismului. În lipsa a ceva mai bun, facă-se doar voia mea!

Ceea ce te lasă perplex este faptul că cel care își mărturisește ateismul este chiar Episcopul Romei, adică cel dintîi dintre cei 1,27 miliarde de creștini catolici. Altfel spus, ateismul este prezent la cel mai înalt nivel al credinței! Motiv de grabnică sminteală, cum de se poate așa ceva?! Ori crezi în Dumnezeu, ori nu crezi în El! Ești fie de-o parte, fie de alta a baricadei. În ambele, deodată, nu merge.

Uimirea în fața personajului lui Sorrentino vorbește despre faptul că, cel mai adesea, ateismul este privit ca antipod al credinței. Lumea este gîndită bipolar. A fi cu Dumnezeu sau a fi lipsit de orice dumnezeu. Sau poate că aceasta este sursa cea mai profundă a gîndirii bipolare. Din polul plus sau din polul minus. A crede în El sau a nu crede în el. În ochii credincioșilor, ateii formează tabăra celor pierduți pentru cauza îndumnezeirii. Sînt cei care incomodează prin prezența lor autosuficientă, permițîndu-și să pună la îndoială orice din cele sfinte. Pentru atei, credincioșii reprezintă turma celor vrăjiți, amăgiți sau a celor care au clacat în fața greului anxiogen al lumii. Cert este că nu poți fi ateu cu mici tresăriri de credință, așa cum nu poți fi credincios cu discrete simptome de ateism.

Și dacă, totuși, ateismul este coextensiv credinței? Dacă tocmai credința este cea care își conține deja opusul? Și dacă ea este cea care poate spori numai după ce îi sînt recunoscute limitele, necredința? „Cred, Doamne! Ajută necredinței mele" (Marcu 9, 24) ar putea fi citit ca fiind mai mult decît o mantră creștină a celui care practică exercițiul smeririi unui ego inflaționat.

Sfîntul Porfirie Kapsokalivitul, recent canonizat de Biserica Ortodoxă Greacă, spunea că aventura credinței, prin care și el a trecut, începe de la asumarea propriului ateism, a necredinței, a faptului că nu îl cunoști pe Dumnezeu, prin urmare, că nu îl iubești și nu ești dispus pentru o relație cu El. Astfel stînd lucrurile, că nu ești pregătit să îi prinzi scurtele, să fii pe recepție. Ești atent la voia ta, nu la a Celuilalt. Oricît ai declara că ești credincios, îți duci zilele fără Dumnezeu.

Probabil că cel mai emblematic exemplu pentru modul în care ateismul este prezent în chiar actul credinței este cel al Sfîntului Apostol Petru. În Evanghelii sînt două momente care îl au ca protagonist și care subliniază prezența lipsei de credință în chiar proximitatea dumnezeirii. Sfîntul Petru este unul dintre cei trei martori ai Schimbării la Față, relatate de Evangheliile sinoptice (Luca, Marcu și Matei). El este cel care, copleșit de arătarea lui Iisus ca fiind Hristosul, adică Fiul lui Dumnezeu, propune candid construirea unor colibe. Unii exegeți spun că Petru și-ar fi dorit să permanentizeze momentul, să nu iasă din starea în care Dumnezeirea îl adusese prin propria Sa arătare. Or, tot Petru este cel care, nu la multă vreme de la episodul de pe vîrful Taborului, se dezice de trei ori într-o singură noapte! Cel care nu ar mai fi vrut să eternizeze clipa comuniunii cu dumnezeirea își declară necredința, nu este unul dintre cei care îl urmează, nu este ucenic al Fiului lui Dumnezeu.

„Dacă nu există Dumnezeu, atunci eu sînt Dumnezeu."

FEODOR DOSTOIEVSKI

„Sfînta mînie cu care un ateu își apără tezele trădează trecutul său religios."

ANSELM VOGT

„Ateii sînt oameni care apără cu tărie o credință pe care nu o au."

RON KRITZFELD

„Prefer un catolic sceptic unui ateist credincios."

KURT TUCHOLSKY

Mai vedem acest tip de ezitare în episodul de pe Marea Galileei, în care Iisus pășește pe apă. Văzîndu-l, Petru este cel care cere: „Doamne, dacă ești Tu, poruncește să vin la tine pe apă. El i-a zis: Vino. Iar Petru, coborîndu-se din corabie, a mers pe apă și a venit către Iisus. Dar văzînd vîntul, s-a temut și, începînd să se scufunde, a strigat, zicînd: Doamne, scapă-mă! Iar Iisus, întinzînd mîna, l-a apucat și a zis: Puțin credinciosule, pentru ce te-ai îndoit?" (Matei, 14, 28-31).

Petru se arată mic în credință imediat după ce primește confirmarea faptului că se află în contact cu Dumnezeirea. „Vino" este răspunsul primit la cererea „Doamne, dacă tu ești...". Petru, *încrezător,* vine, pentru a se arăta imediat „mic în credință" *(oligopiste).*

Pentru atei, credincioșii reprezintă turma celor vrăjiți.

Cum de se poate? Cum se face că în contact cu divinitatea, chiar atunci cînd ea se dă sau după ce ea s-a arătat, credinciosul rămîne încă sub zodia ateismului, a necredinței? Nu ne spunem noi că lumea se împarte între credincioși și necredincioși? Nu fac toți credincioșii un front comun împotriva ateilor? Ce este cu toată povestea aceasta despre necredință în chiar actul credinței?

Într-un articol publicat în 2001, „Atunci L-au recunoscut, iar El s-a făcut nevăzut", Jean-Luc Marion încearcă să arate că atunci cînd credem o facem pentru „a înfrunta excesul unei intuiții în raport cu un deficit de enunțuri, cu o penurie de concepte". Ceea ce se livrează omului ca act al credinței este ceva ce depășește puterea lui de conceptualizare, de punere în expresie. Cuvintele nu pot reține ceea ce se dă sub finețea credinței. Ne e greu să punem în cuvinte ceea ce simțim. Sîntem atît de neobișnuiți cu acest tip de intuiție încît adesea nici nu conștientizăm ce ni se întîmplă. Iar conținutul dat prin intuiția credinței riscă să treacă pe lîngă noi.

În episodul drumului către Emaus, Luca și Cleopa descoperă abia la final că cel întîlnit pe cale era chiar Hristos. Textul Evangheliei după Luca o spune explicit: „ochii lor erau împiedicați să-l cunoască" (Luca 24,16). Adesea am citit această mențiune în cheia unei pedagogii divine. Dumnezeu a făcut ca ei să nu îl recunoască. Dar dacă, de fapt, obișnuința noastră de a vedea, de a concepe și de a înțelege lumea este ceea ce ne ține departe de ceea ce se dă sub forma stranie a credinței? Abia la final, „cînd li s-au deschis ochii și L-au cunoscut", ei și-au spus: „nu ne ardea inima în noi cînd ne vorbea pe cale și ne explica Scripturile?" (Luca 24, 31-32). Cu toate că inima ardea, deși credința era trăită, modul cotidian de a înțelege lumea și viața îi ținea încă în afara credinței, în zona ateismului. Trista sporovăială a celor doi ucenici de pe drumul dintre Ierusalim și Emaus arată faptul că ei nu cred pînă la capăt că Iisus a fost Hristosul, care urma să învieze în a treia zi, conform profețiilor din Scripturi. Hristos este cel care o spune explicit: „sînteți zăbavnici cu inima cînd este vorba să *credeți* (s.n.) tot ce au spus proorocii!" (Luca 24, 25).

Credința nu este un deficit de intuiție sau de conținut care se dă percepției noastre. Nu e ca atunci cînd am „încredere" tocmai pentru că nu pot ști sigur. În engleză se simte mai bine. Una este *„to believe"*, alta este *„to have faith"*. Primul cuvînt pare a semnala deficitul de intuiție. *„Believe"* operează atunci cînd nu știi sigur. În timp ce *„faith"* pare a ne vorbi despre acel conținut interior care poate direcționa o viață de om. Acest conținut, fie el mic precum un bob de muștar, te poate mîntui. Însă tot el poate fi pierdut, se poate atrofia. Absența aprofundării grăuntelui de credință dat poate duce la pierderea lui.

Cuvintele nu doar gîfîie în încercarea de a pune în expresie ceea ce se dă prin intuiția credinței, dar adesea ele se și împotrivesc. Nu avem un vocabular pe măsura organului credinței tocmai pentru că, în cazul credinciosului, lupta se duce întru deprinderea mișcărilor ei, a suișurilor și a coborîșurilor acesteia, a ceea ce ea livrează. Printre altele, asta ne-ar putea duce cu gîndul la faptul că ar trebui să renunțăm la a împărți prea tăios lumea între cei cei ce cred și cei care nu cred, între atei și credincioși.

Într-o excelentă punere în scenă la Teatrul Bulandra a romanului *Crimă și pedeapsă,* regizorul Yuri Kordonsky a decis ca personajul lui Raskolnikov să fie interpretat concomitent de trei actori. Uneori cei trei dau replica în același timp, alteori repetitiv, din cînd în cînd răspunde numai unul dintre ei. Cînd, la un moment dat, anchetatorul Porfiri îl întreabă uimit pe Raskolnikov: „Cum?! Dumneavoastră credeți în Dumnezeu?", primul Raskolnikov rostește un „Da!" declamativ, al doilea un „Da..." ceva mai îndoit, în timp ce al treilea tace, privindu-i ironic pe ceilalți doi.

***Andrei Găitănaru** este doctorand la Facultatea de Filozofie și membru al Centrului de Studii Medievale de la Universitatea din București.*

Alexandru OFRIM

Cîteva ipostaze ale necredinței

Aspune că ateismul înseamnă negarea existenței lui Dumnezeu este insuficient. Cu greu îi găsim o definiție valabilă pentru toate timpurile. Ateii de astăzi se revendică de la filozofia greco-romană, de la Anaximene, Democrit sau Epicur, uitînd însă faptul că anticii nu puneau cîtuși de puțin la îndoială existența zeilor, era criticată doar credința în atotputernicia acestora. În vremurile îndepărtate nu a existat un ateism integral, explicit și militant. Ateismul nu a fost asociat dintotdeauna cu lupta împotriva religiei și a „obscurantismului", așa cum îl concepem noi astăzi. Pînă în secolul al XVI-lea, termenul de „ateu" îl desemna pe păgîn, dar și pe eretic sau schismatic. De exemplu, Luther a fost considerat ateu de către catolici.

În ultimele decenii, istoriografia sentimentului religios occidental a propus abandonarea perspectivei lineare, care considera că ateismul este rezultatul procesului de raționalizare și de laicizare a societății, inseparabil legat de modernitate. Istoria ateismului, spune Georges Minois, în *Histoire de l'athéisme* (1998), nu trebuie să fie limitată doar la investigarea ideilor, a teoriilor filozofice („ateismul teoretic"), este necesară și explorarea diferitele ipostaze ale necredinței („ateismul practic"). Frontiera între credință și necredință este imprecisă, între ateismul militant și credința înfocată există un întreg spectru de atitudini față de divinitate: panteism, deism, naturalism, agnosticism, libertinism, scepticism. Fiecare epocă și-a avut necredincioșii ei, propriile manifestări ale scepticismului sau ale indiferenței. De-a lungul timpului, necredința a cunoscut o mulțime de atitudini: de la respingerea parțială a dogmelor bisericești și punerea sub semnul îndoielii a eficacității ritualurilor religioase pînă la negarea explicită a existenței Divinității (ateismul propriu-zis).

Grecia antică și-a avut incredulii ei. Într-un vers din *Cavalerii* lui Aristofan, doi sclavi asupriți de soartă discută între ei: „Nu ne mai rămîne altceva de făcut decît să ne aruncăm la picioarele chipurilor zeilor! – Așa e! Dar, ia spune, chiar crezi că există zei?" Istoricul francez Paul Veyne comentează: „Nu aș pune mîna în foc că acelui sclav îi deschiseseră ochii Luminile sofiștilor: el aparține marjei de increduli al căror refuz se datorează nu atît raționamentelor și mișcării ideilor, cît unei reacții de împotrivire la adresa unei forme subtile de autoritate." *(Au crezut grecii în miturile lor?,* 1983).

Lucien Febvre, în cartea sa *Religia lui Rabelais. Problema necredinței în secolul al XVI-lea* (1942), a respins ideea că Rabelais ar fi fost ateu sau liber-cugetător, dușman al credinței care a propagat în *Gargantua și Pantagruel* un ateism perfid. Rabelais ia în derîdere oamenii Bisericii și fanatismul religios, dar el nu putea fi ateu, ci un creștin credincios: „Astăzi alegem să fim creștini sau nu. În secolul al XVI-lea nu exista alegere. Oamenii erau creștini ca un simplu fapt. Fie că voiau sau că nu voiau, că-și dădeau seama sau nu în chip evident, se aflau cufundați, încă de cînd se nășteau, într-o baie de creștinism din care nu puteau evada nici măcar cînd mureau: căci și moartea era creștină." Omul Evului Mediu și al Renașterii – argumenta Febvre – era impermeabil la ateism, această idee fiind inaccesibilă mentalității vremii, fundamental religioasă și credulă. Omul precartezian nu dispunea de „utilajul mental" format din cuvinte și concepte necesare pentru a gîndi lumea fără Dumnezeu, întrucît toți termenii care desemnează o formă de necredință (deism, materialism, raționalism, liber-cugetător etc.) apar ulterior, în secolele XVII-XVIII.

Acuzat că a căzut în păcatul anacronismului, Febvre a fost revizuit de către reprezentanții noii generații de istorici ai Annalelor. Îndoiala, scepticismul și indiferența religioasă nu erau incompatibile cu mentalitatea medievală. Necredința, sub chipul ateismului explicit și radical, nu a fost cu putință, însă au fost posibile diverse forme populare de punere la îndoială a credinței, care nu s-au hrănit din doctrine filozofice sau teologice.

„Nu există altă lume decît a noastră. Să-mi regăsesc tatăl și mama pe lumea cealaltă? Să-mi recapăt oasele și carnea odată cu învierea din morți? Haida-de!"; „Arborii vin din natura pămîntului, nu de la Dumnezeu. Timpul, urmîndu-și cursul, face frigul, și florile, și grînele; iar Dumnezeu este cu totul neputincios"; „Preoții ne spun niște prostii cînd ne îndeamnă să facem pomeni pentru mîntuirea sufletului. Toate sînt prostii! Cînd omul moare, moare și sufletul. Întocmai cum se întîmplă cu animalele. Sufletul nu este decît sînge"; „Hristos a fost făcut din împreunarea bărbatului cu femeia, aidoma noua tuturor." Iată numai cîteva din spusele unor țărani dintr-un sat francez în cursul unei anchete conduse de Inchiziție și investigate de Emmanuel Le Roy Ladurie, în celebra sa carte *Montaillou, sat occitan de la 1294 pînă la 1324* (1975).

Omul Evului Mediu și al Renașterii era impermeabil la ateism.

Acești oameni simpli și nesofisticați se îndoiesc de existența lumii de dincolo, de credința în nemurirea sufletului și învierea morților, nu aderă la credința în natura divină a lui Hristos și în dogma Imaculatei Concepții, nu sînt convinși de misterul euharistiei și nu cred în intervenția unui Dumnezeu creator, omniprezent. Ei sînt anticlericali și resping elemente ale dogmei catolice, dar nu propun credințe alternative (deci nu sînt eretici), atitudinea lor fiind una de scepticism, de îndoială și de incredulitate difuză, fructul unei cunoașteri empirice și al unor opinii despre ceea ce este credibil și ce nu. Oamenii din Montaillou bricolau credințele, amestecînd religia creștină cu elementele unui naturalism și materialism folcloric de sorginte păgînă („occamism sălbatic", cum îl numește Le Roy Ladurie). Altfel spus, acești țărani din plin Ev Mediu aveau cam aceeași atitudine de bricoleuri ca mulți dintre contemporanii noștri care îmbină creștinismul cu ocultismul sau cu practicile yoga.

Încă un loc comun al istoriografiei tradiționale care trebuie revizuit este acela că manifestările necredinței au fost sistematic urmărite și pedepsite crud de către autoritățile ecleziastice. La capătul procedurilor inchizitoriale de la Montaillou și din ținutul din jur, cei judecați primesc pedepse ușoare cu temnița sau obligația de a purta cruci galbene pe veșminte și de a face declarații de căință. Represiunea a fost ușoară, deoarece inchizitorii urmăreau doar stîrpirea ereziilor, a prozelitismului lor. Jakob Burckhardt, în *Cultura Renașterii în Italia* (1878), vorbea despre „totala necredință" din orașele italiene: „mai cu seamă în Florența puteai să fii oricît de necredincios, numai să nu ataci Biserica".

„Să crezi este greu, să nu crezi în nimic e imposibil."

VICTOR HUGO

„Pentru omul credincios Dumnezeu se află la începutul – iar pentru omul de știință, la capătul – tuturor raționamentelor sale."

MAX PLANCK

„Dacă sînt credincios? Dumnezeu știe."

STANISLAW JERZY LEC

„Consider că religia este o boală și originea unui rău de nedescris pentru specia umană."

BERTRAND RUSSELL

„Faptul că în biserici se predică nu face ca paratrăsnetul să le fie de prisos."

G.C. LICHTENBERG

„Dumnezeul care a făcut ca fierul să existe nu și-a dorit slugi."

E.M. ARNDT

Este dificilă evaluarea necredinței la nivel popular (cazul Montaillou e reprezentativ pentru Franța rurală?). Dispunem însă de multe alte mărturii care provin din arhivele judiciare, despre manifestările necredinței în Anglia elisabetană, în mediul rural și urban. Modul de viață de la oraș, mai puțin supus controlului social, face loc scepticismului și indiferenței religioase. În cartea *Religion and the Decline of Magic. Studies in Popular Beliefs in Sixteenth and Seventeenth-Century England* (1971), istoricul Keith Thomas citează cazuri care arată că nu se poate vorbi de o acceptare unanimă a credinței, că avem din nou de-a face cu aceleași negări ale unor aspecte religioase esențiale (divinitatea lui Hristos, existența lumii de dincolo, nemurirea sufletului, caracterul divin al Scripturii etc).

Pe un drum similar cu Le Roy Ladurie – cel al microistoriei – a mers și istoricul italian Carlo Ginzburg, într-o carte la fel de celebră: *Brînza și viermii. Universul unui morar din secolul al XVI-lea* (1976). Arhivele Inchiziției au fost folosite pentru a ne povesti istoria unui morar din Friuli, Domenico Scandella, zis Menocchio, trimis în judecată sub acuzația de erezie, în 1583. Acuzatul s-a dovedit foarte locvace, recunoscînd că și-a făcut publice opiniile: „Io am zis că, după cum gîndesc și crez io, totu' era haos, adică pămîntu', aeru', apa și focu' erau amestecate împreună, și din grămada asta, crescînd așa, făcutu-s-a ceva mare, așa cum se face brînza în lapte, și din asta se făcură niște viermi, și ăștia au fost îngerii; și cea mai sfîntă putere a hotărît că ăștia să fie Dumnezeu și îngerii." Un martor interogat declară că morarul ar fi zis despre ostie: „Nu văz în asta decît o bucată de aluat, cum poate cineva să spună că ăsta-i Domnu' Dumnezeu? Și ce-i asta Domnu' Dumnezeu? Nimic altceva decît pămînt, aer și apă." Tot el respingea întruparea, mîntuirea, eficacitatea Sfintelor Taine.

Cosmogonia sa materialistă provine din străvechi mituri prezente în stratul profund al culturii orale (Ginzburg descoperă și analogii cu mituri indiene și asiatice). Opiniile sale au fost un amestec exploziv de elemente ale culturii populare cu cele creștine și cu idei luate din cărțile citite de morarul autodidact (prelucrări după Scriptură, vieți de sfinți, almanahuri, relatări de călătorie etc.). Cu toate acestea, a beneficiat de clemență, a fost achitat în 1586, reluîndu-și locul în comunitate cu obligația de a purta crucea galbenă pe haine. Însă Menocchio a continuat să-și exprime vechile păreri, a fost din nou denunțat, iar inchizitorii au considerat că era prea mult: în 1601 a fost ars pe rug.

Despre figura acestui morar italian, fragment al unei lumi pierdute, Ginzburg afirmă că „se inserează într-o subțire, întortocheată, dar foarte clară linie de evoluție care ajunge pînă la noi; putem spune că el este strămoșul nostru."

Alexandru Ofrim *este conferențiar univ. dr., predă cursuri de istorie culturală la Facultatea de Litere, Universitatea București. Cea mai recentă carte publicată:* Străzi vechi din Bucureștiul de azi, *Humanitas, 2011.*

Mirel BĂNICĂ

Ateii și ateismul. Gînduri despre circumstanțe atenuante

Mărturisesc deschis, de la bun început, că atunci cînd am primit invitația de a scrie în acest număr tematic destul de special al revistei *Dilema veche,* am fost destul de „speriat", dar și foarte onorat. Într-o țară ca România, unde apartenența la o confesiune religioasă este adesea o virtute și o obligație, nu un mod de viață, a vorbi despre cei care nu „cred" (pentru că ei nu pot sau nu doresc acest lucru) este o adevărată necesitate. Am dorit să scriu un text frumos, curat, încheiat „la toți nasturii", după cum se spune. Din păcate, nu am reușit. Ambiția mea de a face un fel de „sociologie a ateismului" a eșuat. Au rămas doar frînturi pe care aș fi vrut să le folosesc la construcția finală. Am ales să le prezint ca atare. La final, vă rog pe dumneavoastră să legați totul împreună. Dacă va fi cu putință.

Cei care au scris despre ateism, „specialiștii în domeniu", au remarcat un lucru destul de straniu la prima vedere: termenul „ateism" nu include nici un verb sau formă verbală derivată. Nu putem spune „a ateiza", „ateizare" sau „ateizată". Doar substantive și adjective: „educația ateistă a tinerilor utecișți", dacă vă mai aduce aminte... Oare de ce?

Ateii, cei care-și asumă condiția de ateu ca atare, nu sînt văzuți cu ochi buni nicăieri, ei fiind „discriminați" (evident, nu legal) inclusiv în țări laice, cu lungă tradiție democratică. Sînt acceptați tacit, dar nu mai mult, chiar dacă e vorba de societăți intens secularizate. Țin minte, ca și cum ar fi fost ieri, cît de mult m-a marcat inscripția mare, trasă cu vopsea neagră, pe unul dintre zidurile Universității din Geneva, *Dieu est mort!* Era vorba de unul dintre zecile, poate sutele de graffiti-uri amplasate acolo, dar sărea imediat în ochi, nu știu de ce; așa cum nu știu, iarăși, cum de a dispărut destul de repede, acoperit de o mare pată de vopsea albă, într-o noapte neagră.

Și pentru că tot veni vorba de Geneva, în acest oraș se află amplasat faimosul CERN, Acceleratorul European de Particule, mîndrie tehnică a Europei și a lumii întregi, vîrf de lance al descifrării Creației, cu sau fără Dumnezeu. Un adevărat orășel științific și universitar, unde sute de cercetători încearcă să pisheze atomul ca pe miezul de nucă, în disperata încercare de a afla ce a fost mai întîi: oul sau găina? Lăsînd gluma la o parte (de fapt, nu prea se poate glumi cu așa ceva), putem spune că nu este de mirare că, în presa elvețiană, locală și națională, sînt publicate aproape săptămînal articole dedicate acestei instituții de elită. Cu toate că au pretenția de a fi „articole de popularizare științifică" (și chiar sînt), conținutul lor rămîne adesea greu de urmărit, impregnat cum este de termeni extrem de tehnici, teorii hiperspecializate etc.

Ceea ce m-a marcat în timpul lecturii este faptul că toată această mare masă de fizicieni, atomiști, astrofizicieni și încă ce vor mai fi ei acolo respectă și recunosc „semnătura lui Dumnezeu", imbricată între bosoni, electroni și alte nanoparticule... Ca și cum Acesta ar acționa prin căi subtile, ascunse minții omenești și nu întotdeauna accesibile cunoașterii științifice. Parcă ar fi vorba de „isihaști" ai laboratoarelor. La polul opus, o altă atitudine se întîlnește în științele socio-umane, acolo unde se produc atei pe bandă rulantă. Nu știu de ce, dar așa simt, așa cred, așa am văzut prin diverse colocvii și seminarii internaționale, unde simplul fapt de a-ți declara apartenența religioasă era echivalentul unui grav derapaj și aducea imediat oprobriul participanților.

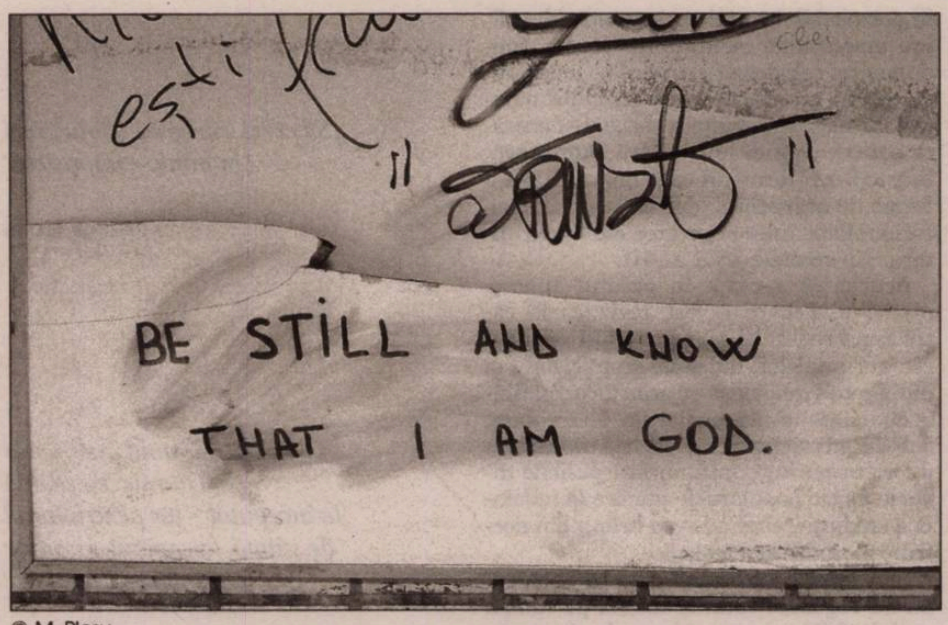

© M. Pleșu

„Religia e opiumul popoarelor."

KARL MARX

„Sînt ateu, slavă Domnului."

LUIS BUÑUEL

„Religia? Înlocuitorul preferat al credinței."

OSCAR WILDE

„Cei nereligioși sînt mai religioși decît își imaginează, iar cei religioși sînt mai puțin religioși decît cred."

FRANZ GRILLPARZER

„Cel mai mare neajuns al religiei creștine este atitudinea maladivă și nefirească față de sexualitate."

BERTRAND RUSSELL

Nu există o „teorie a ateismului" universal valabilă, așa cum nu se află nici un „ateu universal". Ateismul se declină în numeroase variante și culori, depinde de istoria și religia unei țări sau regiuni, de condițiile sociale sau economice. O afirmație strict personală: eu nu am cunoscut pînă acum atei declarați ca atare în România. Și nici atei bulgari, ucraineni, ruși sau de altă extracție „ortodoxă" în peregrinările mele profesionale sau academice. Nu afirm că aceștia nu ar exista, departe de mine acest gînd, dar sînt convins că Ortodoxia, cu puterea ei „maternă, protectoare" necunoscută încă pe deplin (vezi Julia Kristeva), produce o mai mică oaste de atei decît alte confesiuni creștine. Oare de ce? Orice răspuns pe care aș căuta să-l avansez aici ar fi unul pur speculativ, întrebarea rămîne și mă chinuie de multă vreme, vă mărturisesc.

Cititorii mai tineri, născuți după 1989 (iertați tonul sfătos, timpul trage uneori bariere între noi), ar trebui să știe că orice regim totalitar, indiferent de culoarea sa politică, consideră ca subversivă orice credință sau autoritate superioară celei a Partidului-Stat. Propria sa ideologie, care nu este însă niciodată recunoscută sau calificată drept religie, ține loc de „religie civilă" – gîndiți-vă (sau uitați-vă pe YouTube) la serbările numite „Cîntarea României" – adevărate liturghii profane, laice. Practicile religioase sînt văzute ca incomode sau deviante și sînt fie interzise total, fie tolerate în diferite grade. În anii 1980, anii copilăriei și adolescenței mele, ateismul științific încă făcea parte integrantă din discursul educațional de toate gradele. În general, nu-i prea dădeam atenție, dar nici nu aveam la dispoziție alte forme de cunoaștere alternativă, religioasă. Dar îmi amintesc orele de biologie din liceu dedicate evoluționismului și planșele uriașe, colorate, ce ilustrau trecerea de la hominide la *Homo Sapiens.* Atunci, ca și acum, eram surprins de *eleganța* teoriei lui Darwin, principiile selecției naturale îmi păreau perfect posibile, verificabile în natură. Nu aveam cum să nu încerc subtilul fior, tentația ateismului.

Dacă aș lua un reportofon și aș începe mîine să realizez o mică anchetă de teren în România, cu o singură întrebare: „Ce reprezintă pentru dvs. un ateu?", sînt absolut convins că cea mai mare parte dintre răspunsuri ar arăta în felul următor: „Este cel care luptă împotriva predării religiei în școală!" Sau „Luptă pentru căsătoriile între homosexuali pentru că nu are credință în Dumnezeu și în neamul nostru românesc." Exagerez puțin, dar nu sînt departe de opinia lambda. La noi, prea adesea se face confuzie între „atei" și cei care critică (uneori interesat, din considerente financiare sau de altă natură) Biserica (Bisericile) ca instituție. Un ateu nu neagă faptul că niște tradiții religioase pot fi purtătoare de valori autentice, nici că ele pot trece în moștenirea comună, structurantă, a unei națiuni. Ceea ce neagă un ateu este că nu putem accepta *à la lettre* toate judecățile și reprezentările realității care *dovedesc* credința prin simpla existență afirmativă a lui Dumnezeu. Sau, așa cum afirma un ateu francez militant, „putem suspenda o judecată religioasă de valoare, dar cel care-și întrerupe gîndirea liberă își pierde și capacitatea de a crede". Nu știu de ce, pentru unul ca mine, aici se simte, se aude în fundal faimoasa afirmație „Cred, Doamne, ajută necredinței mele!".

O altă întrebare care nu-mi dă pace este următoarea: poți fi ateu într-o societate tradițională? A devenit aproape un loc comun și o banalitate să vorbești de „creștinismul cosmic" al bunului și blîndului țăran român de altădată (la cel de acum nu vreau să mă gîndesc, așezat comod cu pet-ul de bere ieftină și telecomanda în mînă la TV etc.), în armonie cu natura, gospodăria, animalele etc. Dincolo de religiozități populare declinate în diverse variante, despre legătura dintre lumea divină și cea umană prin obiectele cotidianului, oare cum se manifesta lipsa *lor* de credință, negarea absolută, atunci? Atunci ca și acum, ateii nu sînt împotriva lui Dumnezeu, ci fără Dumnezeu. Expresia „fără Dumnezeu" este însă profund negativă în limba română, peiorativă în toate proverbele și expresiile populare. Punct și de la capăt.

Final. Am cunoscut un singur ateu declarat, asumat plenar, conștient – cum să-l caracterizez, oare? În Elveția, român emigrat, de origine evreiască. A ales să plece „voluntar" dintre noi atunci cînd a îmbătrînit, era la pat, suferea și... nu mai putea citi. Pur și simplu, nu credea în existența lui Dumnezeu, după ce-l căutase îndelung, inclusiv sondînd profunzimea sufletului omenesc (fusese psihanalist). Mă intriga (și mă supăra atunci) faptul că nu credea în dragoste, că Dumnezeu este iubire. Singura, unica lui certitudine era moartea și faptul că nimeni pe lumea aceasta nu ne împiedică să murim. Cu toate acestea, a fost omul cel mai atent, cel mai plin de dragoste pentru aproapele său pe care l-am întîlnit, atît de natural și de simplu îi ajuta pe cei din jurul său. Poate că fiecare dintre noi ar trebui să avem șansa ca, măcar o dată în viață, să întîlnim un ateu. Unul adevărat, care să ne vindece de ipocrizie și să ne ajute să găsim răspunsul la întrebări care ne depășesc. Pentru că ei au curajul să le adreseze și în numele nostru. Sînt convins că în complicata, nebănuita și ascunsa alchimie a salvării sufletelor noastre, Dumnezeu le acordă ateilor circumstanțe atenuante. Credința are nevoie de atei, așa cum ateii au nevoie de credință.

***Mirel Bănică** este cercetător științific la Institutul de Istorie a Religiilor al Academiei Române.*

Cristian N. ISPIR

Secularizarea, necredința și geneza modernității

Cîndva, omul nu putea să conceapă o lume fără Dumnezeu. Astăzi, este din ce în ce mai greu să se vorbească în mod credibil despre divinitate. Dacă în perioada premodernă divinul își avea locul în discursul filozofic, moral, politic sau științific, în modernitatea tîrzie (sau postmodernitatea) pe care o trăim, transcendența religioasă a devenit tolerabilă doar în odaia ascunsă a particularului. De la un fenomen atotputernic, religia a devenit o noțiune vagă, victima celor care văd în ea, dacă nu o amenințare, atunci cel puțin o sursă de disconfort intelectual. Pentru cei mai mulți dintre oamenii moderni, însă, religia este o nonproblemă. Cum am ajuns de la acel „cîndva" la acest „astăzi"?

Aceasta este întrebarea de la care pleacă filozoful canadian Charles Taylor pentru a descrie lungul periplu al modernității vestice de la o lume „îndumnezeită" la una care și-a pierdut gustul pentru divinitate. Pentru Taylor, necredința modernă nu este rezultatul inevitabil al unei demonstrații științifice în care calculul matematic a eliminat ipoteza religioasă. Mai degrabă, afirmațiile și revendicările religiei și-au pierdut din credibilitate, sub efectul unor presupoziții nedemonstrate (și, susține Taylor, nedemonstrabile). Mai mult, necredința se naște chiar în interiorul credinței. De fapt, ea reprezintă logica și dinamica internă a religiei cu R mare.

Povestea necredinței moderne începe cu ceea ce filozofii de la Karl Jaspers încoace au numit „epoca axială" *(Achsenzeit)* și „religiile axiale", anume perioada dintre veacurile VIII–III î.Hr., în decursul cărora se produc, concomitent în civilizațiile asiatice și europene, schimbări majore de raportare la divinitate și transcendență. Relația dintre popor și zeități se personalizează treptat, apar gîndirea logică și reflecția abstractă despre gîndire, se nasc filozofia și tragedia greacă, iar statutul moral al zeului iese din sfera capriciului și intră în aceea a necesității. Cu alte cuvinte, divinitatea devine pură, perfectă și imobilă. În același timp, prinde contur monoteismul Vechiului Testament și apar primele interogații despre ființă ale grecilor eleați. În interiorul religiilor „axiale" care apar în această perioadă (iudaism, budism, zoroastrism, confucianism), transcendența se întărește, dar, paradoxal, se și compromite, fiindcă are loc ceea ce filozoful francez Marcel Gauchet a numit „ieșirea din religie" *(„la sortie du religieux")*, prima etapă firavă a secularizării. Zeul se abstractizează și încetează să umble printre oameni. Locul zeilor din Olimp ajunge să-l ocupe *deus absconditus*.

Această mișcare internă a religiei produce, în analiza lui Taylor și a lui Gauchet, reducerea diferenței dintre sacru și profan pe care o vedem în creștinism. Odată cu sfîșierea catapetesmei din Templu (cf. Matei 27:51) se desiră și una dintre țesăturile care mențineau omul și divinitatea în același plan de existență. Cei doi se separă și mai mult. Dacă facem abstracție de curentele mistice care nu au putut niciodată să recruteze adepți la nivelul maselor, creștinismul semnează, fără să vrea, actul neoficial de naștere al necredinței moderne. Faptul că religia poate fi criticată, contestată sau respinsă este, în esență, o idee de sorginte creștină.

Dar cum poate fi necredința, mai tîrziu numită ateism, un produs al credinței creștine? Una dintre trăsăturile religi-

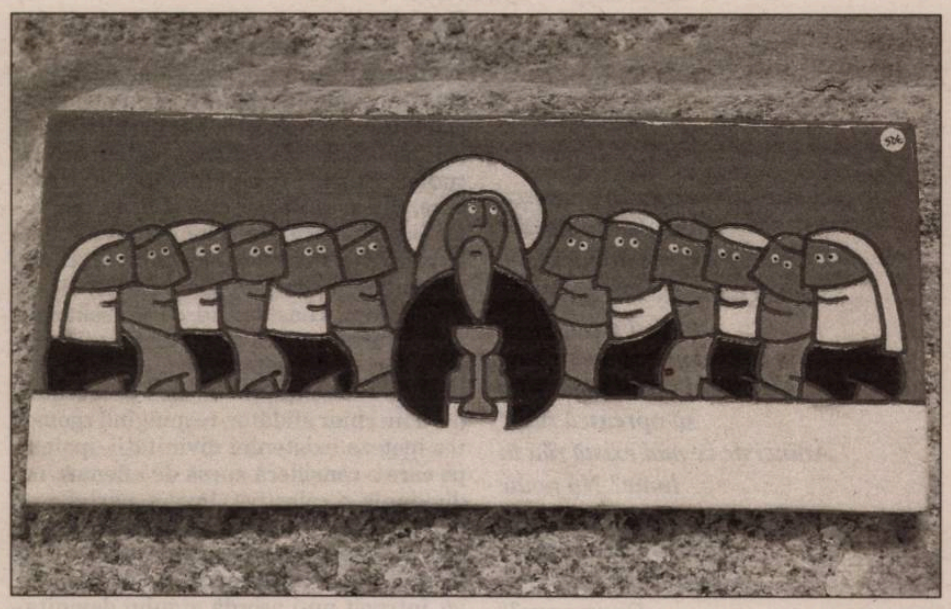

© D.H. Popa

ei axiale este contestarea autorității și orientarea gîndirii spre viitor. Socrate plătește prețul rostirii acestei sfidări, iar Hristos ajunge victima nu numai a unui *establishment* politico-religios retrograd, ci și a întregii umanități pre-axiale muribunde. Așteptarea Împărăției lui Dumnezeu orientează întreaga istorie umană în viitor. Prin Apostolul Pavel și Sfîntul Augustin, viitorul se instalează în sînul gîndirii creștine apusene și al conștiinței istorice moderne. Mitul progresului, de exemplu, ar fi, în această analiză, un avatar secularizat al milenarismului creștin timpuriu. Aceasta se vede în formele lui cele mai extreme (în comunismul eliberator, de pildă), dar și în ipostaze „bine temperate", ca de exemplu, în ideea că educația, economia, știința sau tehnologia vor rezolva, cîndva, toate problemele umanității.

Capacitatea creștinismului de a amprenta idei și fenomene cu structura sa temporal-eshatologică nu garantează, totuși, faptul că religia și credința religioasă își mențin autoritatea. Necredința se naște acolo unde condițiile de credință devin necredibile; unde „imaginea despre lume care ne ținea captivi" (Wittgenstein) se prăbușește. Acest proces începe mai întîi prin nominalismul scolastic de la finalul veacului al XIII-lea și prin teologia voluntaristă pe care Reforma protestantă o moștenește și duce mai departe. Potrivit acestor curente, lumea vizibilă a oamenilor și cea invizibilă a lui Dumnezeu nu se întîlnesc decît în virtutea prezenței mediatoare a lui Hristos. La nivel ontologic, însă, cele două lumi nu au nimic în comun. Cele „două cetăți" ale Sfîntului Augustin se găsesc, după un mileniu de dezbateri teologice, într-un divorț aproape total. Dumnezeu devine astfel revelat doar în Scriptură, iar voia Sa nu poate fi cunoscută prin raționamente logice. Divinul este redus la statutul de absolut pînă dispare. Acesta este dumnezeul Iluminiștilor. Pentru filozoful polonez Leszek Kolakowski, „purificarea" divinului reprezintă o „oroare metafizică" și cauza principală a declinului religiei ca prezență dominantă în lume. Lumea vizibilă este considerată univers închis, un „cadru imanent", spune Taylor, supus unor reguli și legi care așteaptă să fie descoperite în lumina științei. De la *deus absconditus*, omul modern ajunge la *mundus illuminatus*.

Lumea astfel *imaginată* (căci este vorba aici de crearea unei imagini despre lume care să se conformeze noilor sensibilități și provocări) este ea însăși expresia irelevanței religiei ca teză explicativă. În locul religiei se instalează necredința, nu ca ipoteză demonstrată, ci ca mărăciniș crescut pe un teren rămas viran. Din acest punct de vedere, modernitatea este odrasla creștinismului, dar una bastardă.

„Dacă ateismul are nevoie de martiri, sîngele meu e gata."

MARCHIZUL DE SADE

„Ateismul este o formă a religiei, poate chiar a uneia autentice."

HANS F. GEYER

„Numai un ateu poate fi un bun creștin, numai un bun creștin poate fi ateu."

ERNST BLOCH

„Dumnezeu și Auschwitz nu pot coexista."

KARL JASPERS

„Dacă îl desființăm pe Dumnezeu, guvernul îi va lua locul."

G.K. CHESTERTON

Desigur, nu toți gînditorii sînt de acord cu această ultimă analiză. Pentru unii dintre aceștia, modernitatea are o originalitate ireductibilă. Filozoful german Hans Blumenberg consideră că eshatologia creștină provoacă ieșirea din religie, dar nu determină sensul modernității. Ideea de progres se naște cu adevărat în perioada modernă sub dubla influență a observației științifice și a „controversei dintre antici și moderni" de la începutul secolului al XVII-lea. Spiritul științific și creativ al modernității timpurii produce ideea de autoafirmare umană. Pentru Blumenberg, aceasta reprezintă esența modernității și motorul secularizării. Epoca post-creștină începe astfel cu un sentiment absolut ireligios care nu se revendică din gîndirea apocaliptică a Evului Mediu creștin. Problemele teologiei medievale nu se rezolvă în modernitate, ci devin irelevante. Cînd Dumnezeu dispare de pe scena istoriei, Omul nu îi ia locul, ci își înțelege propria finitudine. Înțelege că oamenii nu sînt zei.

În mod paradoxal, necredința modernă apare într-un climat de certitudine, străin de spiritul creștinismului medieval. Pentru omul de credință medieval, sensul existenței și al istoriei, cît și posibilitatea mîntuirii rămîn surse fundamentale de interogații și îndoieli. Cine conduce lumea? Este istoria o dezvăluire a voinței lui Dumnezeu? Sînt oare mîntuit? Dincolo de pojghița dogmatismului și a imobilismului, Evul Mediu apusean este măcinat de astfel de întrebări. La capătul opus se află gnosticismul, cu răspunsuri exacte și certitudine militantă. Filozoful austriac Eric Voegelin vede în modernitate o reeditare a spiritului gnostic antic. Omul modern, ca și cel gnostic, pretinde o cunoaștere totală a realității. În teologie, gnosticismul modern al lui Voegelin apare odată cu certitudinea soteriologică pe care o clamează calvinismul. În afara teologiei, dar ca răspuns la aceasta, se conturează imaginea ispititoare a unei realități controlabile, a unei mîntuiri seculare aflate la îndemîna oricui. Credința se mută din spațiul transcendenței în cel al imanenței.

Necredința pe care o întîlnim astăzi cuprinde toate aceste trăsături, dar și multe altele. Un ingredient nelipsit este mitologia sa proprie. Pentru cei mai mulți, secularizarea și ateismul înseamnă o lume fără religie, înseamnă o victorie a științei asupra superstiției, o ascensiune de la ignoranță la cunoaștere, de la beznă la lumină. Și totuși, necredință nu înseamnă doar a nu crede, ci și a crede că nu crezi. Fie că este vorba de progres, de apărarea drepturilor „axiomatice" ale omului (și ale animalelor) sau de propovăduirea democrației în lume, omul modern se luptă să înrădăcineze valori transcendente în solul arid al imanenței. Credința, cum spunea Taylor, nu dispare, ci își transformă condițiile de existență. Lupta ateismului ajunge să fie nu atît cu religia (excepție făcînd apostolii „Noului Ateism" precum Richard Dawkins sau Daniel Dennett), ci cu genealogia necredinței moderne.

***Cristian N. Ispir** este dr. în istorie medievală al King's College, Londra.*

Ciprian MIHALI

Ateul mut

Cine este cel mai îndreptățit să vorbească despre ateism? Cel care crede în existența lui Dumnezeu și poate, astfel, să descrie atitudinea atee din exterior, să o circumscrie în toată întinderea ei precis delimitată? Sau, dimpotrivă, cel care nu crede în existența divinității, avînd astfel avantajul cunoașterii dinăuntru a ceea ce se numește, convențional, „ateism"?

O astfel de întrebare îmi pare de la bun început greșit pusă și, de aceea, nu poate primi un răspuns mulțumitor. Ea este greșit pusă deoarece presupune că subiectul care vorbește și obiectul despre care se vorbește comunică într-o modalitate cu totul specială, care este aceea a credinței. Altfel spus, caracterul problematic al obiectului despre care vorbim se răsfrînge asupra vorbitorului însuși, nevoit cumva să-și declare de la bun început opțiunea. Este ca și cum am întreba dacă despre morală este mai îndreptățit să vorbească omul cinstit sau mincinosul; ori dacă despre dreptate trebuie să vorbească mai curînd judecătorul sau răufăcătorul. Și exemplele pot continua în acest sens în care am dori să-l situăm de la bun început pe cel care vorbește despre un subiect anume înăuntrul acestui subiect sau în afara lui.

De aceea, trebuie să facem un pas în spate, sau alături, în abordarea ateismului, și să întrebăm mai întîi dacă el descrie o credință sau absența unei credințe. Adică dacă ateismul este credința în absența lui Dumnezeu sau lipsa credinței în existența lui Dumnezeu. A crede („cu tărie", cum se spune și cum se crede azi) în non-existența lui Dumnezeu nu e totuna cu non-credința în existența lui. Prima atitudine *(„cred că Dumnezeu nu există")* desemnează o convingere activă, structurînd un mod de gîndire și de acțiune, o credință pe deplin asumată, sprijinită pe argumente raționale și tradusă într-o disponibilitate frontală pentru un dialog cu oponenții ei. A doua atitudine *(„nu cred că Dumnezeu există")* se apropie mai curînd de scepticism și, în forma ei negativă, desemnează mai degrabă o distanțare, dacă nu chiar o eschivă, lăsînd loc unei îndoieli, mai mult sau mai puțin metodice, cu privire la existența divinității.

Prin urmare, particula „a" de la începutul cuvîntului „ateism" poate să aibă fie un sens *privativ*, fie un sens *negativ;* în primul sens, se postulează inexistența radicală a lui Dumnezeu și deci lipsa de obiect a unei credințe bazate pe presupoziția unei ființe supranaturale, dotate cu atributele perfecțiunii (eternitate, atotputere, bunătate etc.). În al doilea sens, credința însăși în existența divinității este afectată de incertitudine și de suspiciune.

Ceea ce caracterizează însă în ambele cazuri ateul este, din punct de vedere filozofic și logic, condiția sa negativă și rolul său secund într-o dezbatere în care, așadar, nu pare a fi mai mult decît *„sparring partner"*. Condiția sa este *negativă*, pentru că el vine să nege ceea ce a fost postulat deja ca existînd, și este *secundă* pentru că negația care i se aplică este mereu ulterioară unei afirmații prime. Ateul trebuie să nege o existență care a fost afirmată în prealabil și, de aceea, în orice discuție, rolul lui este limitat, relativ și reactiv.

Știm însă că o asemenea discuție nu mai are loc azi, *dacă* ea mai are loc, în termeni filozofici și logici. Trăim vremuri mult prea îmbibate de pasiuni de tot felul pentru ca o dezbatere de acest fel să nu eșueze, în cel mai bun caz, în clasica întrebare a glonțului de aur: „Crezi în Dumnezeu?" și, în cel mai rău caz, în invective și blesteme.

Ateismul este, în realitate, nu atît o chestiune de dezbatere argumentată, răbdătoare și respectuoasă în săli de curs sau reviste de specialitate, cît una de atitudine întinsă între indiferență și provocare, iar asta deopotrivă din partea celor care îl apără și a celor care îl combat. În controversa despre existența lui Dumnezeu, ateul poate să se manifeste fie cu indiferență, considerînd că o asemenea controversă nu i s-a părut una tocmai urgentă ori pertinentă pentru propriul său mod de existență, fie în mod provocator, dacă nu chiar sfidător, respingînd zgomotos ipoteza existenței divinității, ipoteză pe care o consideră sursă de alienare individuală și colectivă. Invers, partenerul de dialog al ateului îl tratează pe acesta cel mai adesea cînd cu nepăsare, cînd cu dispreț, două atitudini la fel de reductive, întrucît nu-i acordă ateului demnitatea unui partener de conversație egal în drepturi sau în argumente.

„Vrea Dumnezeu să oprească răul, dar nu poate?
Atunci nu este omnipotent.
Poate Dumnezeu să oprească răul, dar nu vrea?
Atunci el însuși este rău.
Poate și vrea Dumnezeu să oprească răul?
Atunci de ce mai există rău în lume? Nu poate
și nici nu vrea Dumnezeu să oprească răul?
Atunci de ce Îl numim Dumnezeu?"

EPICUR

„Cel mai mare regret pe care îl am este că Dumnezeu nu există cu adevărat și că mă văd astfel lipsit de plăcerea de a-l insulta într-un mod mai direct."

MARCHIZUL DE SADE

„Cred, Doamne! Ajută necredinței mele."

Evanghelia după Marcu (9:24)

„Dumnezeul Meu, Dumnezeul Meu, de ce M-ai părăsit?"

Evanghelia după Marcu (15:34)

Nu vom putea ști niciodată cu precizie cîți atei a produs societatea socialistă.

Oricum ar fi, mi se pare că orice discuție despre ateism (și cu atît mai mult în România, unde ateii declarați se găsesc în marja de eroare a sondajelor, 1% declarați, iar indicele de religiozitate ne așază printre primele zece țări din lume) este din start falsificată și deplasată într-un spațiu unde ea riscă să se încheie înainte de a fi început. Nu am nici cea mai vagă intenție de a judeca o asemenea stare de fapt ori de a spune dacă e bine sau e rău că există mulți atei într-o țară. Și nici nu am căderea să fac o analiză istorică ori sociologică a unei asemenea stări de fapt.

Voi îndrăzni doar să afirm că falsificarea și eșecul unei discuții despre ateism sau despre religie între credincioși/religioși și atei privează spațiul cultural românesc de o dezbatere care nu a avut loc de fapt niciodată, nici măcar în epoca în care ateismul a fost declarat și instituit ca religie de stat. Căci, nu încape nici o îndoială, la fel cum acea epocă a fost mincinoasă (și s-a mințit pe sine) în privința succesului materialismului dialectic și științific ca doctrină promovînd ateismul ca ideologie împotriva religiei, tot așa și epoca noastră se minte pe sine în privința succeselor repurtate împotriva ateismului prin promovarea unui management al religiosului spectacular, ostentativ, omniprezent. Fără nici o patimă sau *parti pris* trebuie spus că regimul comunist a eșuat lamentabil în proiectul său, nu doar nereușind să-și pună în aplicare programul de ateizare a societății, ci și, mai grav, producînd forme latente de religiozitate dintre cele mai variate, dintre care unele au evoluat diform și hidos în anii tranziției. Nu vom putea ști niciodată cu precizie cîți atei a produs societatea socialistă, fie și numai pentru că unii dintre propovăduitorii cei mai vehemenți ai ateismului pretins științific au început în decembrie 1989 să închine cruci mai ample și mai dese decît toate crucile unui credincios, într-o conversiune miraculoasă și profund interesată.

Știm însă că ne mișcăm astăzi într-un mediu îmbibat de o religiozitate confuză și difuză, etalîndu-se între extrema religioșilor fără credință și cea a credincioșilor fără religie, acoperind în întregime suprafața societății și dispunîndu-se ca pînză de fond a dezbaterii culturale. De aceea, chiar și o discuție despre ateism începe de fiecare dată pe un asemenea fond deja dat, într-un cadru deja trasat, în care răspunsurile și certitudinile există înaintea întrebărilor și îndoielilor.

Aceste trăsături ale dezbaterii publice despre ateism sau între atei și non-atei se lasă descifrate urmînd o constatare simplă, care răspunde în oglindă unei constatări relative la epoca anterioară. Astfel, putem constata azi absența aproape totală din spațiul public a ateilor, dar și a oricărei declarații sau mărturisiri publice din partea unui ateu, la fel cum odinioară am trăit o epocă din care a lipsit orice prezență publică a omului în dimensiunea lui religioasă (și nu vorbesc de înaltele fețe bisericești aflate de-a dreapta tovarășului). Desigur, se va putea replica numaidecît că situațiile sînt complet diferite, că am trecut totuși de la interzicerea și reprimarea unor mărturisiri publice de natură religioasă la libertatea totală de expresie de astăzi. Da, așa este, numai că înainte chiar de condiția politică a expresiei religioase sau antireligioase, este vorba despre însăși existența, astăzi cel puțin, a condițiilor social-culturale care încurajează ori nu afirmarea unei posibile dimensiuni a identității personale. Înainte chiar de a se manifesta public ca atei, cîți dintre cei care ar putea-o face se definesc pe ei înșiși ca fiind atei (nu în primul rînd, nu cel mai adesea, dar măcar uneori)? În ce fel lucrează mecanismele sociale de persuasiune, de identificare, de etichetare din societatea românească pentru a descuraja descrierea de sine ca ateu sau afirmarea condiției de ateu minoritar? Putem vorbi, în cazul acestei absențe a ateului și a ateismului din spațiul public și cultural, de cenzură? Cu siguranță că nu este vorba de mecanismele brutale și represive ale cenzurii comuniste, căci și cenzura s-a rafinat odată cu vremurile, formele și efectele ei s-au diversificat. Iar unele dintre formele cele mai eficiente ale ei sînt insidioase și interioare. Constituie oare morala publică și discursurile ei dominante, indiferent dacă mai oneste sau mai ipocrite, tot atîtea surse ale cenzurii și autocenzurii, eliminînd ateul și ateismul din spațiul public și închizîndu-le în cușca aurită și confortabilă a spațiului privat, a intimității? În fine: nu cumva a devenit ateismul ceva de nemărturisit? Nu cumva este ateul un minoritar de nearătat?

Întrebări retorice, fără îndoială, și lipsite de orice urgență în aceste vremuri ale ordonanțelor. Ele nu sînt menite să-și găsească vreun răspuns mulțumitor în configurația luptelor actuale între idei și ideologii. Dar sînt întrebări care descriu ceva din spiritul unei epoci sufocate de șantajul actualității și al lipsei de măsură. După cum tot mai sufocat este și Dumnezeul credincioșilor de nenumărații și mărunții zei efemeri ai celor care au nevoie să creadă în ceva, în orice și în oricine, din afara lor, doar ca să umple golurile dinlăuntrul lor. Iar în spațiul rămas, cam 1%, ateul fără voce, ateul care nu contează și deci care nu există decît ca marjă de eroare.

***Ciprian Mihali** este profesor de filozofie la Universitatea „Babeș-Bolyai" din Cluj.*

Maria IORDĂNESCU

lasă-ți copiii să vină la tine

Un președinte bîntuie prin educația mondială

Domnul Emil Constantinescu primește, din partea Ministerului Educației, 15.000 de lei pe an, pentru „activitatea internațională pe care o desfășoară în beneficiul învățămîntului superior românesc“ (am citat din declarația făcută de prim-ministrul României, Sorin Grindeanu). Va mai primi, de asemenea, din fondul de rezervă al Guvernului, o finanțare substanțială pentru înființarea unui Institut de Studii Avansate despre Levant. În cele ce urmează, voi prezenta cîteva dintre informațiile cele mai importante despre activitatea domnului Emil Constantinescu, informații culese de pe site-ul său personal. Asta ca să vedem de ce fostul președinte al României este un „ales“, un „om providențial“ al școlii românești, în personalitatea căruia merită investit ultimul bănuț din fondurile unui guvern nu prea înstărit.

Emil Constantinescu a fost președintele României între 1996-2000. Înainte de acest interval, a fost rector al Universității București, iar după aceea, profesor la aceeași instituție. Dincolo de activitatea didactică, el este implicat în tot felul de comitete și comiții cum ar fi: Advisors on Cuban Transition, organizație fondată la Budapesta (!), International Board of the International Center for Democratic Transition, tot din Budapesta, High Council of the International Organization of Francophony, din Paris, International Committee for monitorising the parliamentary (2001) and presidential (2007) elections in Senegal, Balkan Political Club, de la Sofia etc. Bănuim că activitatea domnului președinte în aceste organizații a fost una decisivă. Sigur, presa, Internetul nu consemnează succesele, dar cine nu știe că presa e uitucă, iar Internetul, brambura? Să vedem, însă, ce anume a făcut, în țara sa natală, domnul Constantinescu pentru sistemul de învățămînt.

A fondat mai multe organizații civice românești. Una dintre ele este, conform site-ului personal, Institutul pentru Cooperare Regională și Prevenirea Conflictelor. Foarte frumos, numai că, dacă încerci să afli niscaiva informații despre activitatea instituției cu pricina, te lași păgubaș: pagina proprie de Internet nu se deschide – ați înțeles bine, nu se deschide! –, iar alte pagini nu există. Tot domnul fost președinte al țării este (tot) membru fondator al Asociației pentru Educație Cetățenească. Ghinion și aici: nu găsim nici o informație, nici un site care să spună ceva despre munca celor din această organizație. Doar cîteva semnături pe niște proteste online, altfel – tăcere mormîntală. O altă organizație, același membru fondator: Fundația Română pentru Democrație. Aici se simte, totuși, oarecare mișcare. Există proiecte. Iată-le, așa cum apar descrise pe site-ul fundației: în 2014, am fost anunțați că se va construi un monument în cinstea deținuților politici. În ce fel a fost implicată fundația domnului președinte în această acțiune? Păi, e simplu: fundația este parteneră cu Asociația Foștilor Deținuți Politici, asociație care a propus încă din 1997 ridicarea unui asemenea monument. Asta e tot. În același an, fundația a marcat centenarul nașterii lui Corneliu Coposu. În 2009, a avut loc o conferință despre anul 1989 în Europa, în 2010, o conferință despre Piața Universității și mineriade, o alta despre București, în 2008, iar în 2014, lansarea proiectului „Inițiativa Levant pentru Pace Globală“. Se poate îndoi cineva de beneficiile acestor activități pentru comunitatea autohtonă și mai ales pentru învățămînt?

Emil Constantinescu a organizat cîteva conferințe despre cultură, științe, București, obezitate și justiție.

Un alt proiect, generos, lansat de Emil Constantinescu: Forumul Generația Europeană. Știrile despre această „generație europeană“ sînt puține: practic, aflăm doar că organizația a fost înființată în 2006 și că la prima – și singura – conferință, organizată pe tema „Educația, șansa României în integrarea europeană“, au participat, printre alții, Dan Puric, Ecaterina Andronescu și Monica Tatoiu. Altfel, nimic-nimic.

Și, în sfîrșit, un ultim proiect al domnului fost președinte: Forumul Academic Român. La secțiunea evenimente găsim următoarele informații: în 2013, Emil Constantinescu a luat un premiu pentru pace și a ținut o conferință la Bruxelles, iar din 2008 pînă în 2012 a organizat cîteva conferințe despre cultură, științe, București, obezitate și justiție. În 2008, Forumul Academic Român a promis că va ajuta la refacerea casei memoriale dedicată lui I.D. Sîrbu, în localitatea Petrila. După opt ani, în 2016, aflăm că primarul orașului încă se gîndește de unde să facă rost de bani pentru această restaurare.

Mie mi se pare că domnul Constantinescu n-a stat locului nici o clipă, după terminarea mandatului, în 2000. Și-a investit talentul și priceperea în tot felul de inițiative altruiste, de anvergură, cu mare impact asupra educației românești. Nu merită să îi plătească Ministerul Educației biletele de avion pînă la Budapesta, Paris, Senegal și Sofia?

***Maria Iordănescu** este psiholog.*

Iaromira POPOVICI

bazar

La conferința din Malta

Doamna din fața mea, de care mă despărțea doar mușamaua în carouri gri, era, cum spusesem în articolul precedent, o pitică. O doamnă *vertically challenged,* s-ar zice, în termeni civilizați. Recunosc că, cel puțin la început, nu m-am simțit în largul meu cu ea la masă. De ce? Pentru că, oricît de luminată și tolerantă m-aș crede, de fapt, am, precum cei mai mulți dintre noi (dar asta nu-i, desigur, o scuză), nenumărate prejudecăți. Diferențele continuă să ne sperie, într-un fel sau altul, pînă ne obișnuim cu ele și ni le apropriem. Mi-am amintit cum fiul meu m-a certat, într-un alt context, diferit, dar asemănător, că am folosit, peiorativ și instinctiv, cuvîntul „țigănie“, pe care el la interpretat ca pe un semn de rasism.

Nu mi-am manifestat în nici un fel, din fericire, prejudecățile, ci am intrat în vorbă, politicos și chiar vesel, aș spune, cu mica doamnă. S-a dovedit că era o plăcere să stai de vorbă cu ea și că avea un suflet mare. Venise acolo pentru a se alătura unui grup de meditație și rugăciune, pentru cîteva zile, așa cum făcuse și altădată. Mi s-a părut o opțiune interesantă, mult mai interesantă decît dacă s-ar fi dus, de pildă, la băi sau în grup organizat pe litoral de 1 Mai. Din vorbă-n vorbă, am aflat că lucra la primărie, la pensii și asigurări, pare-mi-se, și că nu era măritată, dar avea o soră și nepoți cu care își petrecea destul timp. Discuția s-a legat într-atît încît, pînă la urmă, m-am dus și am adus sticla de vin pe care o aveam în cameră și am împărțit-o cu ea. În final, mi-a spus cum o cheamă și că are cont de Facebook.

A fost chiar o întîlnire inițiatică. Să nu mai judec altă dată oamenii după aparențe. Tot după aparență îl judecasem și pe preotul catolic, parcă rupt din *Exorcistul* (da, știu, referințele mele cinematografice lasă de dorit), care, la conferința la care participasem, nu numai că luase cuvîntul ca să mă lămurească, ci și vrusese să se întîlnească neapărat cu mine ca să stăm de vorbă. Era un preot în vîrstă și, după standardele noastre, neconvențional: originar din Malta, acum trăia în Brazilia și toată viața îi ajutase pe marginalii de toate felurile. Dacă-l întrebai de ce o făcuse, spunea, cu modestie, că așa fusese obișnuit din familie, totul plecase de la o mătușă de-a lui, Cecilia.

A fost chiar o întîlnire inițiatică.

Conferința la care fusesem și despre care voi vorbi mai pe larg altă dată era una a părinților de copii LGBT din Europa (ENP – European Network of Parents of LGBTQI Persons). Eu eram singura mamă din România, unde părinții copiilor LGBT nu au o organizație. Am fost uimită și bucuroasă să constat că organizatorii conferinței, Joseanne și Joseph Peregin, își doreau și chiar luptau pentru ce-mi doresc și eu: acceptarea copiilor lor LGBT de către Biserică. Desigur, catolică, în cazul lor. Joseanne Peregin, mamă a unui fiu gay, are un continuu dialog cu episcopul de Malta căruia îi semnalează eventualele discriminări și care a ajuns să se sfătuiască cu ea în chestiuni legate de poziția Bisericii față de comunitatea LGBT. Joseanne și Jo fiind catolici practicanți. Iar legislația malteză, în ceea ce privește persoanele LGBT, fiind cît se poate de favorabilă.

Dialogul cu preotul catolic, într-o biserică prăfuită și uitată de vreme din La Valetta, și apoi discuția cu Joseanne Peregin mi-au încălzit, pur și simplu, inima. Felul în care au pus problema și au văzut lucrurile mi s-a părut deodată atît de simplu și de firesc, iar problemele și ezitările mele mi s-au părut de doi bani. Nu voi intra aici în chestiuni teologice, dar pot spune că fost vorba, simplificînd, despre diferență și acceptarea ei, dar nu doar atît: ci și despre iubirea celor care sînt diferiți.

De asemenea, întîlnirea cu părinții din alte țări est-europene sau foste sovietice, precum Albania, Ucraina sau Lituania, care aveau cîte o organizație, chiar dacă era vorba doar de cinci mame care se întîlneau o dată pe lună, precum cele din Lituania. De altfel, pe doamna din Lituania chiar am observat-o de la bun început. Era aproape singura care nu părea foarte dornică să intre în vorbă cu cineva. Din spate, cel puțin, părea frumoasă: era subțire și avea un păr lung și blond, era îmbrăcată îngrijit spre elegant. Cînd se întorcea la tine și-i vedeai fața, nu te puteai decide dacă e tînără sau bătrînă. Era tînără, dar chipul ei parcă s-ar fi spart în multe riduri, unele fine, altele spre cratere. Era mama unui copil trans, care fusese băiat și acum devenise fată. Mi-a arătat poza cu ea și m-a întrebat dacă mi se pare frumoasă. Într-adevăr, chiar era: era o poză cu o fată frumoasă. Doamna din Lituania, muzicolog, o crescuse singură, așa cum îl crescuse și pe celălalt fiu. Ajutată doar de mama ei.

Erau multe asemenea povești acolo. Cu o încărcătură emoțională și umană, pînă la urmă, extrem de puternică. Am plecat de acolo împăcată și cu altă reprezentare, mai puțin preconcepută, a firescului. Și cu o percepție mai largă asupra lumii, diferită de cea strîmtă în care mă bălăcesc, altfel, zi de zi.

„Cîtă vreme stai departe de apa stătută, vei fi în regulă“

– interviu cu actrița Ana ULARU –

Premiera NBC, Emerald City, *și nominalizarea ei la Premiile UNITER de anul acesta pentru* O intervenție *la Teatrul Act au fost doar pretextul acestei discuții cu* **Ana Ularu.** *Am vorbit despre cum e să joci mai mult în străinătate decît în țară, ce înseamnă succesul în meseria asta atît de expusă și am provocat-o să răspundă la chestionarul lui Proust.*

De curînd s-a difuzat premiera NBC Emerald City. *E vorba de o primă serie de zece episoade în care jucați rolul unei vrăjitoare. Ce a însemnat această experiență americană?*

Probabil că în primă instanță a fost destul de copleșitor să primesc al doilea *call* la un proiect care avea atașată o mantie atît de grea cum e NBC-ul. Prima probă pe care o dai e mereu un chiot războinic în pustietate, încerci să mergi pe instinct și vezi ce iese. Dar cînd deja ai trecut de o primă fază, începe să te sperie responsabilitatea. Apoi, odată luată proba, după ce ai dănțuit de bucurie și recunoștință, totul intră pe traiectoria normală a unui proiect. Pregătești, faci documentare, mai lucrezi alte zece chestii pînă să ajungi la prima scenă filmată. În sine, producția a fost cel mai frumos proiect al meu. Distribuția noastră a fost un grup binecuvîntat de oameni cu mult umor, loialitate și chimie între ei. Am rămas prieteni, vorbim cel puțin o dată pe săptămînă, ne sprijinim unii pe ceilalți în oricare parte a globului am fi. Și așa am și lucrat cu un regizor pe care îl adoram și care ne fascina. Așa că experiența în sine a devenit americană odată cu premiera, pe 6 ianuarie, cînd publicul a intrat în ecuație. Pînă atunci a fost o experiență magică, suspendată în timp și geografie, altfel plenar europeană.

Aș vrea să povestiți puțin despre etapele prin care trece un actor ca să ajungă să filmeze în străinătate. Cît de globalizată e lumea filmului dacă o privești de la București?

Trec aproape mereu prin probe. Multe. Trec printr-un proces de mult mai mare obiectivitate cumva, pentru că sînt mereu confruntată cu alte posibile alegeri de oriunde din lume, discuțiile sînt la un nivel de cunoaștere, de recunoaștere, se învață lucrul împreună odată ce îl începi. Nu văd și nu cunosc chipurile celor cu care sînt comparată pentru un rol. Nu cunosc metodele regizorilor noi și mă lupt cumva cu o lume fără granițe. Mă gîndesc mereu că lumea filmului la noi e mai degrabă alcătuită din prieteni, oameni care stau la beri împreună de ceva ani, care își fac vacanțele împreună, care trăiesc cumva în comun și înainte ca dialogul lor să devină film, ceea ce are poezie în sine.

Ce ați învățat și ce v-a lipsit în timpul filmărilor în alte părți?

Am învățat o adaptabilitate uriașă, mi-am văzut răbdarea naturală cizelîndu-se, am învățat să pot comunica rapid și profund cu oameni noi. Am învățat încă ceva meserie, dar asta se întîmplă mereu cînd lucrezi, oriunde ai fi. Nu știu dacă mi-a lipsit ceva. Uneori, să îmi vorbesc limba, poate. Dar lucrurile se aleg așa cum se aleg. Eu, de dat probe, am mai tot dat în România.

Care e proiectul la care țineți cel mai mult din ce ați făcut pînă acum?

Îmi iubesc proiectele în materie de 99%. Am fost foarte fericită la *Emerald City*. Foarte fericită la *Periferic*. La *O intervenție*. La videoclipuri. La *Omul cel bun din Seciuan*. Vezi? La tot. Nu știu să ierarhizez.

În ultimii ani nu v-am prea văzut în filmele românești...

Asta nu este alegerea mea – aparține celor care mă invită la casting-uri. Și multă vreme a fost destul de neplăcut. Nu pentru orgoliu, cît pentru dragul de a lucra în țara mea cu artiști pe care îi apreciez. Dar na, Vonnegut. *So it goes.*

Ați fost nominalizată la Premiile UNITER de anul acesta pentru O intervenție *la Teatrul Act. Jucați, de asemenea, în* Carousel *și* Omul cel bun din Seciuan *la Bulandra. Cît de importante sînt premiile și în ce relație sînteți cu ce se întîmplă în zona* mainstream *și în cea independentă a teatrului de la noi?*

Sînt în aceeași relație în care sînt cu zona de film indie *versus* filme mari în viața mea paralelă din străinătate. Îmi respect meseria și nu vreau să îmi amputez imaginația urlînd manifeste și punîndu-mi bariere. Evident că în ceva corupt putrezești și tu interior, dar, cum zicea Herzog, cîtă vreme stai departe de apa stătută, vei fi în regulă. Așa că eu alerg între ele mereu și apa e proaspătă. Premiile te bucură, o să fiu sinceră. Așa că m-am bucurat, mai ales că fac teatru de la 15 ani, dar tot „de film“ le-a plăcut multă vreme să-mi zică.

Sînt proiecte la care ați lucrat și care ar trebui să iasă în 2017?

Filmul *The Marker* al lui Justin Edgar, producție engleză, și, probabil, *Muse* al lui Jaume Balagueró, tot anul asta.

> *„Nu vreau să îmi amputez imaginația urlînd manifeste și punîndu-mi bariere.“*

Care sînt întîlnirile importante din viața dvs.?

Cătălina Buzoianu și Ștefan Iordache, Bogdan George Apetri, Andrei Șerban. Radu Iacoban. Tarsem Singh. Urăsc să fac liste pentru că nu îmi ierarhizez afecțiunea în funcție de răsplată. Acești oameni nu știau cît de importanți vor fi cînd i-am cunoscut. Nici eu. Și asta e minunat. Pentru că atitudinea de interes e vulgară și mereu fără rezultat.

Ce vi se pare acum cel mai greu în meseria de actor? Ce nu știi și afli pe parcurs?

Așteptarea. Nelucratul. Asta e greu. Pentru restul ai arme.

Ce înseamnă succesul pentru dvs.?

Mă feresc mereu să vorbesc despre succes. Nu consider că l-am atins în aspectul lui universal valabil, nu am fugit niciodată după mai mult decît lucrul propriu-zis, nu știu, de fapt, ce înseamnă. Deci nu am vreo relație cu abstracțiunea care înseamnă succes. Am de lucru? Sînt fericită. Mai vin spectatori care îmi spun că i-am bucurat în vreun spectacol sau într-un serial sau film? Am cîștigat. Mai departe de atît îmi e necunoscut sau, poate, voluntar închid ochii la idee.

Care sînt rolurile care v-au scos din zona de confort?

Caut mereu roluri care mă scot din accesibil. Parțial și pentru că, de fapt, nu am o zonă de confort. Sînt o ființă foarte agitată, curioasă, hiperactivă în viața civilă. Am susținut mereu că îmi place să pornesc să construiesc un personaj de la diferențele dintre mine și el, de la credințele opuse – e ca o dezbatere pe care o port în mine și fiecare punct de vedere opus mie pe care mi-l justific e un cîștig. Poate că cel mai dificil a fost Iulia din *Carousel*, pentru că încercam să suplinesc prin logică o construcție dramaturgică foarte clară.

Care ar fi fost a doua opțiune dacă nu v-ați fi făcut actriță?

M-aș fi făcut regizor de film. Încă îmi doresc asta. Sau biolog-documentarist.

Care e filmul pe care l-ați văzut de cele mai multe ori?

The Wall, cumva la paritate cu *Oh Brother Where Art Thou* și *The Proposition*.

Vă propun, pentru finalul interviului, chestionarul lui Proust:

1. Principala mea trăsătură.

Curiozitatea (coroborată cu dragoste) față de cum funcționează ființele umane. Sînt sigură că am alte trăsături egal definitorii, dar eu o aleg pe asta acum.

2. Calitatea pe care doresc să o întîlnesc la un bărbat.

Curaj sub toate aspectele, e subapreciat. Și umor. Totul cu umor inteligent.

3. Calitatea pe care o prefer la o femeie.

Camaraderia reală. Și, surpriză, umorul. Inteligent.

4. Ce prețuiesc mai mult la prietenii mei.

Loialitatea și tandrețea lor. Sprijinul și prezența lor plenară. Sincronizările noastre în cuget și-n simțiri.

5. Principalul meu defect.

Naivitatea și furia.

6. Îndeletnicirea mea preferată.

Partea asta cu trăitul și tot ce cuprinde el.

7. Fericirea pe care mi-o visez.

Să fiu foarte iubită și să alerg de colo-colo cu mult de lucru. Eu, pare-se, cer cu obstinație și iubire, și meserie.

8. Care ar fi pentru mine cea mai mare nenorocire.

Am stat zece minute doar la întrebarea asta. Nevrînd să scriu sau să gîndesc asta. Incapacitatea fizică de a face tot ce îmi doresc. Și singurătatea.

9. Locul unde aș vrea să trăiesc.

New York, Paris, Barcelona, Londra, lumea.

10. Culoarea mea preferată.

Roșu.

11. Floarea care-mi place.

Liliacul sălbatic. Florile sălbatice, de fapt, încăpățînarea lor de a exista și frumusețea lor agresivă.

12. Pasărea mea preferată.

Corbul.

13. Prozatorii mei preferați.

Uhaaa! Tournier, Dostoievski, Vonnegut, Hesse, Vian uneori, Galeano, Borges, se pune Hitchens? Ernesto Sábato, Cortázar, Zola, Gide. Genet!! Eco!! Kafka, Orwell, Barroso, Mishima și mai am zeci. Nu i-am ierarhizat.

14. Poeții mei preferați.

Ezra Pound, Baudelaire, Keats, Rilke, Maiakovski, Apollinaire, Rimbaud, Eliot și mai am mulți. „Preferați“ ține mereu de momentul respectiv, preferința e efemeră și tributară stării.

15. Eroii mei preferați din literatură.

Stavroghin, Harry Haller, Horacio Oliveira.

16. Eroinele mele preferate din literatură.

La Maga. Și *The Biologist* din *Southern Reach Trilogy*. Și, în general, la sud-americani găsești eroine minunate. Galeano etc.

17. Compozitorii mei preferați.

Mozart, Stravinski, Pergolesi, Debussy, Chopin. Aici mă pricep mult mai puțin decît aș vrea, așa că doar instinctul reacționează, intelectul explică mai tîrziu de ce.

18. Pictorii mei preferați.

Bosch, oricînd, oriunde. Apoi Picasso, Schiele, Bacon, Picabia, De Chirico, Otto Dix (mult-mult), Chagall, Balthus, Ernst, Caravaggio.

19. Eroii mei preferați din viața reală.

Părinții mei. Werner Herzog. Pentru totdeauna. Nikolai Tesla, Che Guevara, din cu totul alte motive decît crede absolut toată lumea, lunetista finlandeză cunoscută ca „Moartea Albă“, Isabel Eberhardt, Eartha Kitt, David Bowie.

20. Ce urăsc cel mai mult.

Parvenitismul și prostia agresivă.

21. Calitatea pe care aș vrea s-o am din naștere.

Capacitatea de a putea învăța să cînt la orice instrument muzical. E un talent pe care nu îl am. Și mai mult cinism.

22. Cum aș vrea să mor.

Tîrziu în viață, în somn, zîmbind. Da, cer mult. Și apoi să mi se pună Radiohead la înmormîntare.

23. Greșelile care-mi inspiră cea mai mare indulgență.

Furia – caracterele ușor inflamabile. Dacă persoana căreia îi e atașată greșeala e un suflet generos și tandru, de fapt, dar e impulsivă.

a consemnat Ana Maria SANDU

Ana Maria SANDU

Camionagiul Tony, o librărie și multă pasiune

Cu puțin timp în urmă, prietenii de la librăria Anthony Frost au anunțat, după nouă ani și jumătate, că închid prăvălia din Pasajul Kretzulescu. Și mie, ca tuturor celor care le-au trecut vreodată pragul, o să-mi fie greu să-mi imaginez colțul acesta de București fără ei.

M-am întîlnit cu Vlad Niculescu, unul dintre patroni și sufletul locului, să vorbim despre ce a fost, despre pasiunea de a recomanda cărțile și autorii pe care i-a descoperit, despre cum poate un librar adevărat să te simtă și să știe exact ce ți s-ar potrivi. Aceasta nu este povestea unei afaceri cu cărți, ci a unei aventuri. Pentru care a fost nevoie de prietenie, generozitate și vocație. Vlad purta la gît o eșarfă cu dungi, făcută cadou de Mara, fata adolescentă a unei amice, cititoare pe care o știe de cînd era în clasa I. Cărțile fuseseră deja aranjate în cutii. Cristina, una dintre primele angajate, s-a întors de la Londra să le fie aproape și să-i ajute să împacheteze. Aurel, un fel de spiriduș pe care nu mi-l imaginez că ar putea lucra în altă parte, mai găsea cîte un suvenir în librărie, în timp ce strîngeau ultimele lucruri, le fotografia și le posta pe Instagram. N-a fost o plecare ușoară: s-a adunat lume, librăria s-a animat ca la începuturi, s-au vărsat lacrimi, s-au depănat amintiri. Cînd se termină o etapă e cel mai bun moment pentru întrebarea: bun, și acum ce urmează?

Anthony Frost

Vlad mi-a adus un cadou: *Footnotes From the World's Greatest,* semnată de Bob Eckstein, cu un „Cuvînt înainte" de Garrison Keillor, apărută la Clarkson Potter/Publishers, New York, în 2016. Volumul arată, exact cum zice el, „ca o cutie de bomboane", iar una dintre librăriile din lumea asta mare, despre care scrie în el, e Anthony Frost. Apoi a scos din geantă *Bookshops* a lui Jorge Carrion și a început să-mi citească. Mi-am dat seama că aș putea să-l ascult mult și bine. Nu-mi venea să-l întrerup, mă uitam la el și mă gîndeam că spațiile se pot închide din motive de chirii prea mari, de exemplu, dar el, indiferent ce va face de acum înainte, va rămîne un librar adevărat, care ar putea să umble prin lume și să convingă pe oricine să deschidă o carte și să plece cu ea acasă.

În cazul în care ați căutat pe Wikipedia sau prin vreo istorie a literaturii engleze numele lui Anthony Frost și nu ați găsit nimic e pentru că Tony nu e vreun autor necunoscut, ci a fost primul englez pe care l-au cunoscut, după Revoluție, cei trei patroni ai librăriei,: Vlad, Dan Nicolaescu și Nicolae Ion. În anii '90, impresionat de ceea ce se petrecea în România, englezul Tony s-a ridicat din fotoliu, din fața televizorului de unde aflase ce se întîmplă pe la noi, și a început să bată din poartă în poartă ca să strîngă ajutoare pe care să le aducă orfanilor din România. Era șofer de TIR și a reușit. Ei l-au cunoscut cînd venise cu primele transporturi și au fost rugați să fie translatori. Organizase un covoi cu 12 TIR-uri și s-au întîlnit lîngă Craiova. Vlad își amintește că, în timp ce întocmeau la primărie niște acte, cîteva dintre TIR-urile cu ajutoare au fost deschise și s-a furat din ele absolut tot. În loc să se sperie, Tony a realizat cît de gravă era situația și a continuat să vină în România cu ajutoare.

„De-a lungul acestor ani ne-am împrietenit atît de tare, iar prietenia noastră a durat pînă tîrziu. Cînd am deschis librăria l-am anunțat și l-am tot bătut la cap să vină la București să ne vadă. Nu știa despre ce era vorba, era bolnav și făcea dializă. I-am spus ce surpriză îi pregătiserăm și, deși i-a fost greu, am reușit să ne vedem în aprilie 2008. A văzut librăria botezată cu numele lui și ne-a întrebat, cu ochii în lacrimi, dacă poate să ne mulțumească cumva. De parcă n-ar fi făcut-o deja, în atîtea feluri, înainte."

Nouă ani și jumătate

Librăria de limbă engleză a apărut în București și a umplut un gol. Care devine vizibil acum, cînd ea a dispărut. „Cînd am deschis librăria îmi doream foarte mult să avem un spațiu în Galeria Kretzulescu, unde există o tradiție culturală a orașului. În 1940, la capătul ei era Librăria Buchholz, iar exact în locul în care am fost noi, a existat anticariatul vestit al domnului Weisberg. Unde și eu am fost și răsfoiam revistele *Pif*. Am vrut să ne conectăm la toată această tradiție și am crezut că vom stîrni un fel de emulație în rîndul celorlalți oameni care se gîndesc și ei, ca și noi, că se poate așa ceva în România. Că vom fi încurajați să creăm un fel de comunitate și cu alte librării de limbă franceză, germană etc. Din păcate, nu s-a întîmplat. Sînt doar întîmplări izolate, cu șanse mici de continuare."

Vlad crede că o librărie ca a lor e un business special, tocmai prin faptul că întîlnești oameni care se implică cu tot sufletul. „Nu e doar o afacere, și de asta mi-am dat seama de la primele tîrguri de carte la care am fost: Frankfurt, Londra. Librarii care merg acolo o fac pentru a descoperi autori și cărți și a le face cunoscute apoi în spațiile lor."

Ideea deschiderii librăriei a fost a lui Nicolae Ion și au făcut-o cînd și-au dat seama că toți cunoscuții și prietenii lor făceau ca ei, adică plecau în străinătate și se întorceau cu valizele pline cu cărți și CD-uri. Și-au spus că Bucureștiul merită să aibă un loc în care să se găsească tot ce apare mai nou în Anglia, America etc. Vorbim despre un concept de librărie foarte personalizat, despre intimitatea unui spațiu în care clientul devenea pe nesimțite un apropiat al casei, care, cu ajutorul lui Vlad, descoperea ce i-ar plăcea să citească.

Trăim într-o epocă în care sîntem la un click distanță de a ne comanda orice. Și Vlad știe cel mai bine că, în anii în care a funcționat librăria, lumea s-a schimbat și offline, și online. Dar asta face, uneori, ca lucrurile și deciziile să fie și mai complicate. Și e atît de greu să găsești ceva care să fie potrivit pentru tine. Iar un loc ca Anthony Frost devine cu atît mai prețios.

„Am aflat de curînd povestea unei librării din Oslo, deschisă de un poet, în urmă cu 35 de ani. Exact după nouă ani și jumătate a trecut și el printr-o criză, dar librăria a fost salvată de comunitatea locală. Și este și în ziua de azi deschisă. Așa că îndemnul meu este: haideți să vedem ce se poate face, căci atunci cînd pui suflet într-un loc ca ăsta, oamenii îți întorc bucuria."

Ce urmează

Ultimul lucru pe care l-am cumpărat de la ei a fost Pisica de Cheshire din *Alice,* pentru că poveștile continuă și cînd ne e greu să mai credem în ele. Am luat-o în ultima zi în care Anthony Frost a mai fost deschisă. Cam așa simte și Vlad cînd îmi spune: „La petrecerea de adio, cineva a venit și m-a întrebat: și eu ce fac acum? Toate lucrurile pe care le aduceați voi nu le găseam în altă parte în București. Mă simt, în momentul ăsta, extrem de fericit, pentru că mă sună mulți oameni și îmi scriu să mă întrebe: cu ce pot să ajut? Așa că ideea ar fi să găsim o soluție ca acest loc să poată exista pentru această comunitate. Nu știu exact cît e ea de mare, o să investigăm împreună, pentru că baza noastră de date are o mie de clienți fideli și, dacă i-am anunța că deschidem mîine și în alt cartier, acei oameni ar veni. Dar ar trebui să extindem această comunitate".

Îl întreb, evident, cîte cărți ar trebui să se vîndă într-un astfel de loc ca să poată să funcționeze: „În primii ani cred că ne-au lipsit două-trei cărți vîndute pe zi ca să putem să ne plătim cheltuielile. În ultimii ani, dacă vindeam cu zece cărți mai mult pe zi, probabil că reușeam să supraviețuim. Depinde foarte mult de locul în care ești, cît plătești chiria etc. Dacă reușeam să vindem 40 de cărți pe zi, probabil că librăria ar fi fost și acum în viață".

După ce au închis, voiau doar să scape de acest balast: trafic mic, chirie mare, costuri. Dar reacțiile puternice pe care le-a stîrnit închiderea librăriei și fraza „Nu se poate, trebuie să vedem continuarea", spusă de multe ori, i-au făcut să se gîndească că sînt mulți cei care vor să ajute, fiecare într-o formă, așa că speră să pună pe picioare ceva care să continue ce au început.

Nu știu încă nici cum va fi, nici cum va arăta. „Dar vreau, cu acest capital de încredere pe care îl avem și l-am cîștigat în timp, să nu mai stăm singuri să ne gîndim la toate, ci să îi implicăm și pe cei interesați în proiectul nostru."

Îmi doresc din tot sufletul ca Vlad să se apuce să scrie cartea-colaj la care visează, „despre spațiul acesta al librăriei pe care l-am îndrăgit atît de mult". Iar, în curînd, noi să ne putem reîntoarce în cea mai intimă și bună dintre lumile posibile, încapsulată într-o librărie Anthony Frost nou-nouță.

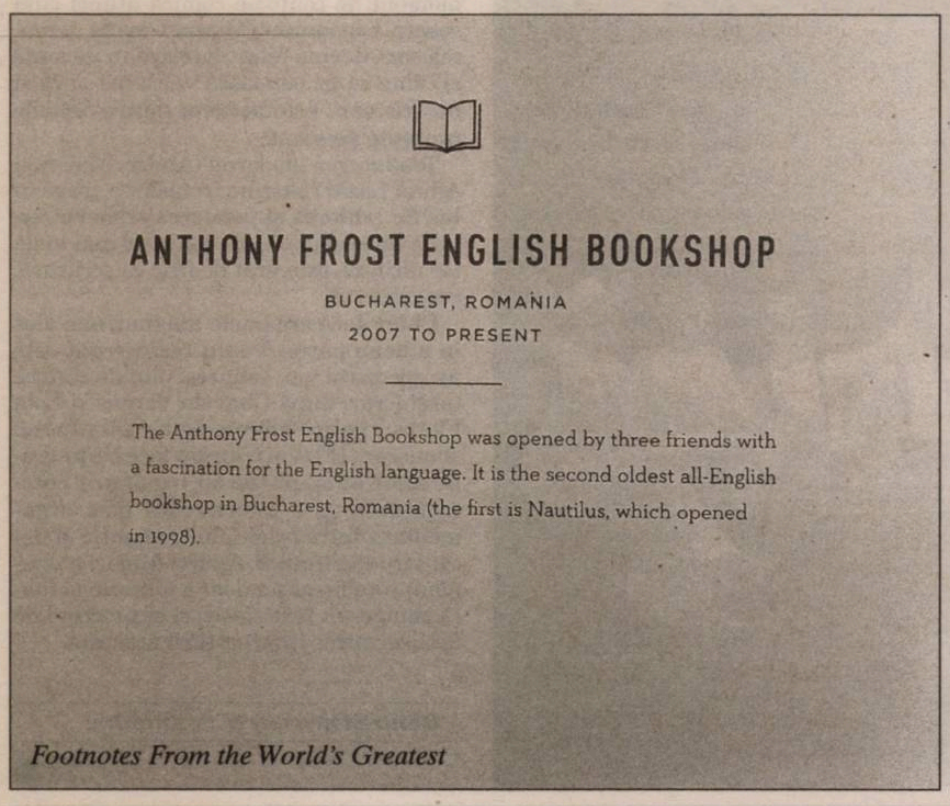

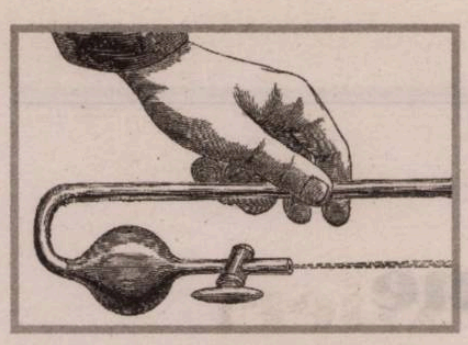

Oana STOICA

rosencrantz & co

Toreadorul la fileu

● ***Nunta însîngerată* de F.G. Lorca, traducerea: Andrei Măjeri și Adina Lazăr, muzica: Katalin Incze, decor și costume: Irina Chirilă, asistent regie: Adina Lazăr, coregrafie: Flavia Giurgiu. Cu: Mirela Cioabă, Gabriela Baciu, Anca Dinu, Adrian Andone, Raluca Păun, Claudiu Mihail, Alex Calangiu, Romanița Ionescu, Costinela Ungureanu, Corina Druc, Haricleea Nicolau, Ștefan Cepoi, Monica Ardeleanu, Cosmin Rădescu, Dragoș Măcești anu, Cătălin Miculeasa. Teatrul Național Craiova.**

Una din așa-numitele piese rurale ale lui Federico García Lorca, tragedia *Nunta însîngerată* (1932) este edificatoare pentru stilul dramaturgului prin poetica scriiturii și simbolurile recognoscibile din opera sa (luna, cuțitul, sîngele, apa etc.). Reprezentat *ad litteram,* textul ar putea părea desuet astăzi, în schimb, este pretabil la contextualizări contemporane sau atemporale (una dintre cele mai puternice montări ale *Nunții însîngerate* din România postcomunistă este cea a lui László Bocsárdi de la Teatrul „Tamási Áron" din Sfîntu Gheorghe, cu Tibor Pálffy în rolul lui Leonardo, într-o formulă care miza pe fizicalitate). În fond, dincolo de inserțiile lirice, narațiunea vizează o poveste de dragoste în stil *Romeo și Julieta* care poate fi citită în diferite chei.

Simbolurile romantice din text sînt transformate în clișee ironice în spectacol.

Ceea ce face regizorul Andrei Măjeri în recenta premieră de la Teatrul Național din Craiova este însă mai interesant și mai complex decît simpla relocare a tragediei în actualitate și conectarea la limbajul contemporan. Măjeri folosește clișeele de interpretare a piesei, ducîndu-le în extrem, spre caricaturizare, dar le intersectează cu deconstrucția și reamplasarea textului într-un simbolism contemporan. De exemplu, personajele abstracte ale lui Lorca, Moartea și Luna, sînt reprezentate prin prototipuri/stereotipuri figurative spaniole: cîntăreața/dansatoarea de flamenco și toreadorul, ambii creionați în tușe groase (excelente prestații, actoricești și muzicale, au Monica Ardeleanu și Ștefan Cepoi). Din același tablou fac parte cei trei Tăietori (personaj multiplicat), reconfigurați ca dansatori de flamenco, ridicoli și efeminați, ale căror partituri, ca și cele ale Morții și Lunii, au fost amplificate.

Moartea și Luna capătă în spectacol diferite funcții: dublu („cor") comentator, *alter ego*-uri ale îndrăgostiților, de la care preiau replici, personaje abstracte. Așa apare una dintre formulele de reinterpretare ale lui Măjeri: resemantizarea simbolisticii, prin atribuirea unor sensuri noi. Prezența acestor personaje grotești este de un patetism intenționat ridicol: practic, simbolurile romantice din text sînt transformate în clișee ironice în spectacol. Ele interferează cu planul deconstrucției, îl bruiază, funcționează în paralel sau alternativ: intră pe terenul de tenis, peste personajele contemporaneizate ale narațiunii; pregătirea pentru nuntă a Logodnicei are o „oglindă" în maiestuoasa prezență a Morții (cu învolburata ei rochie roșie); la nuntă, căderea rapidă (cînd reușește tehnic) a cortinei în cîteva reprize separă cele două planuri: în față, clișeele, în spate, deconstrucția; finalul – ultimul dintre cele trei succesive – are loc în fața cortinei, cu personajele abstracte în poză (creează o simetrie cu începutul spectacolului), ca o ultimă raportare la original.

Deconstrucția vizează narațiunea propriu-zisă care este reimaginată într-un simbolism actual, pe un teren de tenis înconjurat de apă, unde conflictele iau forma unor competiții, ca dueluri verbale, dublate sau nu de jocul propriu-zis (mai toată lumea joacă tenis), și muzicale sau scene alternative, care se petrec de-o parte și de alta a fileului sau în tribune etc. Apa, sîngele, plantele verzi, simboluri recurente la Lorca, sînt reconfigurate, stelizate de metaforele poetice și reduse la nivel de clișeu. Lor li se adaugă simboluri noi, precum ninsoarea ce cade peste îndrăgostiții fugari, care trimite ironic la o formă stereotipă de romantism sau materializarea destinului ca o panglică albă care „călăuzește" personajele.

Andrei Măjeri lucrează concomitent în sensul și împotriva clișeelor de interpretare (precum deconstrucția mecanică a simbolurilor: spațiul este transformat pentru nuntă de către mașiniști, care descoperă, la vedere, florile de pe gradenele din scenă). Și distribuirea Ralucăi Păun în rolul Logodnicei denotă intenția regizorului de a nega stereotipurile generate de text. Actriță plină de forță și nuanțe, cu un mare talent comic, Raluca Păun are o siluetă rubensiană care contrazice tiparul de senzualitate și frumusețe din reprezentările personajului. Logodnicul (Claudiu Mihail) iese și el din modelul omului bun, fiind mai degrabă băiatul mamei, alintat și cam stupid. Cel care rămîne în sfera desenului original este Leonardo (Alex Calangiu), un foarte bun „băiat rău", impulsiv și macho. Soția sa (Romanița Ionescu), o figură ștearsă în text, capătă consistență în spectacol și este transformată într-o femeie care presimte tragedia, ceea ce îi dă o stare de febrilitate. Servitoarea este multiplicată și cele trei personaje rezultate creează un moment de confuzie comică atunci cînd soacra Logodnicei (Mirela Cioabă, o mamă care devine hilar-opresivă în durerea ei) vine să își cunoască viitoarea noră și nu știe care este aceasta dintre femeile prezente pe scenă.

© B. Dănescu

© B. Dănescu

Traducerea modernă (Andrei Măjeri și Adina Lazăr) susține ironizarea tragicului. Se schimbă și ponderea scenelor, actul 1 este cel mai elaborat și cel mai lung, iar ultimul, exagerat de liric ca scriitură, este scurtat.

Chiar dacă are unele lungimi, mai ales în a doua parte, *Nunta însîngerată* este un spectacol viu, savuros, plin de cîntece (prelucrări după Chavela Vargas și Lola Flores, riguros lucrate de Katalin Incze) și mișcare (Flavia Giurgiu face o coregrafie amuzantă, în sensul persiflării patetismului), cu o interferență bine argumentată între originalul romantic și deconstrucția ironică. Andrei Măjeri a imaginat inteligent nu doar o formulă actuală pentru un text clasic, ci și procesul de declișeizare a interpretării acestuia.

***Oana Stoica** este critic de teatru.*

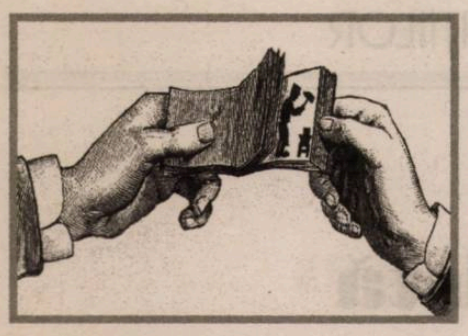

Marius CHIVU

feed**book**

Singur printre textieri

● **Florin Dumitrescu, *Dodii*, Editura Nemira, 2016.**

Florin Dumitrescu (n. 1966) este cel mai prolific textier de la noi. A colaborat cu cîteva zeci de artiști și trupe, și numai pentru Sarmalele Reci a compus versurile a peste o sută de piese. Multe din versurile pop-rock-ului românesc din ultimii treizeci de ani care-au intrat în memoria colectivă îi aparțin fără, poate, să știm că-s ale lui. Dar Florin Dumitrescu este și un poet special. Debutul său în poezie s-a produs în 1997 cu volumul premiat *Ana are mere*, după care a mai publicat încă două cărți: *ÎNcîntece* (2007) și *Dodii*. Poeziile sale figurează și în volumul colectiv *Marfă* din 1996, precum și în *sequel*-ul *Marfă reîncărcată* (Brumar, 2011), semn că interesul lui Florin Dumitrescu pentru „poezia citită" a fost constant, chiar dacă s-a manifestat, în cărți, la distanțe mari de timp.

De altfel, e foarte interesant de urmărit această dualitate creatoare a lui Florin Dumitrescu, ale cărui texte pentru muzică (deși poetice) și versuri pentru cărți (deși muzicale) sînt două entități lirice distincte, care, în ciuda elementelor comune, rareori se întîlnesc. Citite, textele scrise pentru cîntece nu „sună" la fel de bine, iar dacă ar fi cîntate, versurile din cărți ar avea nevoie de o cu totul altă muzică, poate un folk de avangardă, poate ceva electro-experimental. Textul pentru o piesă precum „Violeta (duce găleata la gunoi)", de pe albumul *Țara te vrea prost* al Sarmalelor Reci, face parte din același univers imaginar precum poemul „Zeuții" din acest volum (evocarea nostalgică a unor episoade din copilăria de la bloc), dar sînt două creații diferite, deopotrivă prin limbaj și prin structura compoziției. De aceea, cînd vine vorba de Florin Dumitrescu, se pot invoca și cantautori foarte buni care și-au scris textele propriilor piese (precum regretații Nicu Vladimir, Dorin Liviu Zaharia și Valeriu Sterian sau Nicu Alifantis, Mircea Florian și Alexandru Andrieș), dar încă și mai bine pot fi aduși în discuție poeți precum Ion Barbu, Cezar Ivănescu, Leonid Dimov, Șerban Foarță, Florin Bican sau Sorin Gherguț. Tradiția de la care se revendică textele/versurile lui Florin Dumitrescu coboară deopotrivă la baladele populare (balcanismul este un filon evident în imaginarul textierului), trece prin dadaismul și ermetismul modernist (două curente fundamental muzicale) și cochetează cu manierismul pentru a ajunge, în cele din urmă, la folclorul uriban și la *„feeling"*-ul contemporan. Motiv pentru care eu văd în mica operă a lui Florin Dumitrescu o manifestare specială a postmodernismului poetic de la noi.

Spuneam cu altă ocazie că l-am perceput dintotdeauna pe Florin Dumitrescu ca pe un baladist ermetic, un tragi-ludic manierist dexter, ca și cum ar scrie cu spiritul lui Ion Barbu pe un umăr și cu al lui Șerban Foarță pe celălalt. Poemul titular este o *ars poetica,* iar referințele, la vedere: „...și tu precitești / și nădăiești de vești / din Uvedenrode? // Principiul i-un prinț / captiv în năzgodii: / vădește-se-n dodii? / Eu sper crez și simț". Pasionat pînă la obsesie de cuvinte potrivite în ritm și rimă, cu un simț deosebit al muzicalității și o nevoie acută de sens, Florin Dumitrescu distilează „frumusețI și prețuri noi" dintr-o vastă tradiție poetică transplantată în decoruri contemporane. Jocul său cu limbajul și cu formele fixe ale poeziei, pe care le manipulează după bunul plac, creează versuri incantatorii prin muzicalitate și ermetice ca sens („univers în vers obvers"). Din rațiuni ritmice și fonetice (unele aliterații sînt spectaculoase: „prin rîvna care ne animă / de-a da de noima unanimă" sau „fir de pai de fîn în ploaie / pai din clăi de fîn uscat"), Florin Dumitrescu găsește noi forme de dispunere și de manipulare a limbajului, care, mixînd banalul cu divinul, cotidianul rememorat cu metafizicul ghicit, camuflează sensul a cărui căutare are loc printr-o exacerbare a simțurilor *(vezi și poemul reprodus mai jos)*. Alături de dimensiunea sonoră a descîntecelor și incantațiilor (s-ar putea spune că întreaga poezie a lui Florin Dumitrescu este o încercare de revrăjire a limbajului), multe poezii folosesc instrumentarul vizual: telescoape și ocheane, unelte ale apropierii, dar și oglinzi și caleidoscoape, obiecte prin excelență ale iluziei optice („într-un strop imens / să întrevezi un sens" sau „măcar o pată de condens / ceva care să dea un sens / teofaniilor mele").

Versurile sale tăiate cu exactitatea unui metronom (chiar și cînd există aritmii), cuvintele alese cu mare grijă (lexicul lui Florin Dumitrescu, care uneori trimite la dicționar, creează un efect de exotism levantin atunci cînd nu împrumută din englezismele intrate în vorbirea curentă) urmărind deopotrivă efectul sonor și pe cel semantic, pot lăsa uneori impresia de gratuitate și ludic, dar tocmai acest aparent contrast dintre formă și conținut este o mare sursă de dramatism. Poezii precum „Fata de la carne", „Mi-am lăsat rînd", „Zeuții", precum și

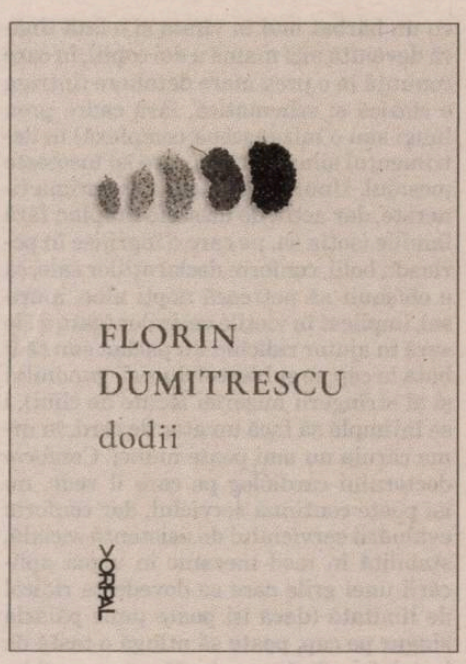

straniul cliclu „Coada sirenelor" ori mai vechea „Fata 'care-o știu eu" amintesc de episoadele onirice ale lui Leonid Dimov, și pe coperta a patra a cărții, Luminița Corneanu invocă pertinent „știința de a masca angoasele în poeme luxuriante, doldora de obiecte și detalii care să fure ochiul cititorului". Căci muzicalitatea (aliterației sau a enumerărilor), cadența, ingeniozitatea lexicală și frivolitate tematică denotă, în ciuda umorului, o percepție gravă a existenței văzute în latura ei derizorie și efemeră („fire de viață care-nșiri / strălucirile cu jegul"). Astfel, un poem („Verde crunt") despre trotuarul cu asfalt crăpat devine o meditație asupra trecerii timpului și a puterii regeneratoare a vieții, descrierea zbaterii unui gușter între degete dezvoltă o analogie a dispariției, iar ceea ce pare a fi un elogiu al dudelor camuflează, de fapt, o elegie a devenirii. Sub stratul ludic, pulsează foarte multă nostalgie în poemele lui Florin Dumitrescu care, cînd nu vorbesc despre sfîrșitul copilăriei și de trecerea prin vîrstele timpului (amintirea e importantă, la fel și visul), mustesc de moarte. Poemul „În floare", o suită de catrene cu versuri scurte, este un fel de imn sinestezic al degradării și transformării.

Florin Dumitrescu merită citit, nu doar ascultat. Iar această nouă carte a sa, cu titlu înșelător (căci vorbirea în dodii înseamnă rostirea de vorbe aiurea, fără sens), face cinste excelentei colecții de poezie „Vorpal" coordonate de Svetlana Cârstean, colecție pe care țin să o recomand și cu această ocazie. Cine-ar fi crezut vreodată că Editura Nemira ar putea însemna ceva (și) pentru poezia românească?!

Florin Dumitrescu va fi invitatul meu în emisiunea All You Can Read *de luni, 20 martie, de la ora 22, la Radio Seven (103,4 FM sau online la www.7radio.ro).*

aproape de carte

Florin DUMITRESCU

Hipertreaz

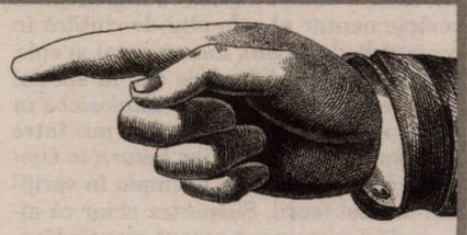

Înot într-un ocean de gablonț
Universul face cîrlionți
secretă zulufi iar aceștia ciucuri
Mă sperii și-n același timp mă bucur
de fiecare-ntorsătură de fiecare pliu
al sorții care mă menține viu

Nenumăratele corole de minuni
ale nesfîrșitelor lumi
se dilată se telescopează
sub privirea mea hipertrează

Sînt insule plauri sau continente
dislocîndu-se lente
ciucur cu ciucur zuluf cu zuluf
Viața-i un miracol sau un bluf

Sînt moșneag copil sau adult
Am trăit prea puțin sau prea mult
Concentrez totul într-un glob diform
și aștept să adorm

PUBLICITATE

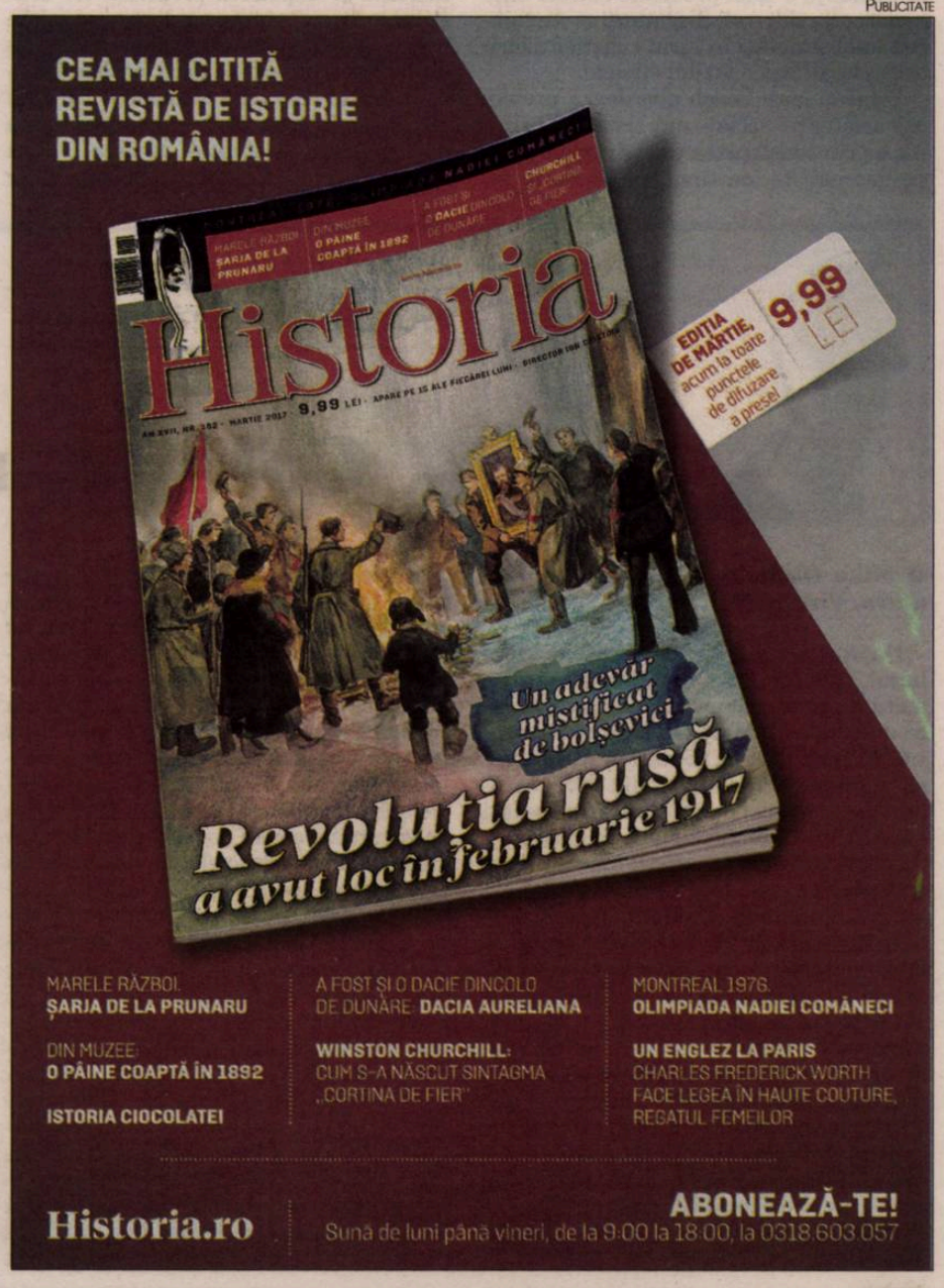

Ancuța PROCA

dilematograf

O dramă realistă

● ***I, Daniel Blake / Eu, Daniel Blake*** **(Marea Britanie-Franța-Belgia, 2016), de Ken Loach.**

Preocuparea regizorului Ken Loach (care a împlinit 80 de ani) pentru critica socială nu mai e de mult o noutate. În 1966 regizase drama BBC *Cathy Come Home,* care dezbătea problema persoanelor fără adăpost, înregistrînd o audiență de circa un sfert din populația Marii Britanii și iscînd discuții în presă și în Parlament. Noua sa apariție, care a beneficiat și de o promovare privilegiată prin cîștigarea, anul trecut, a Premiului Palme d'Or al Festivalului de Film de la Cannes (al doilea cîștigat de Loach, după cel din 2006 pentru *Mîngîierea vîntului),* e de asemenea un film angajat politic și social. Definit de Loach ca o peliculă despre „ineficiența intenționată a birocrației ca armă politică", acesta a stîrnit destul de mult atenția în societatea britanică, generînd – odată cu lansarea sa acolo în luna octombrie a anului trecut – dezbateri, vizionări în cadrul unor partide și proiecții gratuite pentru publicul larg (datorită fondurilor primite de la British Film Institute). Cît din această vîlvă ajunge să provoace schimbarea concretă a unor practici instituționale e greu de estimat (în cazul lui *Cathy Come Home* și a problemei persoanelor fără adăpost, Loach spusese că se schimbase doar regula conform căreia tații nu puteau locui împreună cu soțiile și copiii în centrele de adăpost). Dar în ceea ce privește scoaterea în evidență a unei probleme sociale bine cunoscute, dar rar discutate, și angajarea unei societăți în jurul conștientizării acesteia, filmul e vizibil eficient.

Felul în care Loach abordează problema asistenței sociale din sistemul britanic e prin construirea unei drame aproape neorealiste (de tipul lui *Umberto D.,* cu un bărbat mai în vîrstă și o fată tînără devenită aici mamă a doi copii), în care renunță la o prea mare detaliere (intriga e clasică și schematică, fără cadre prea lungi sau o mizanscenă complexă) în detrimentul simplității cu care își însoțește mesajul. Unui bărbat trecut de prima tinerețe, dar activ, de meserie tîmplar, fără familie (soția sa, pe care o îngrijise în perioada bolii, conform declarațiilor sale, că e obișnuit să petreacă nopți albe, murise), implicat în viețile vecinilor (gata să le sară în ajutor ridicînd un pachet sau să îi bată la cap pe subiectul ducerii gunoiului și al strîngerii mizeriei făcute de cîini), i se întîmplă să facă un atac de cord, în urma căruia nu mai poate munci. Conform doctorului cardiolog pe care îl vede, nu își poate continua serviciul, dar conform evaluării serviciului de asistență socială, stabilită în mod mecanic în urma aplicării unei grile care se dovedește ridicol de limitată (dacă își poate pune pălăria singur pe cap, poate să atingă o tastă de la telefon, fără vreo legătură cu problema sa la inimă), nu are destule puncte pentru a primi ajutor din partea statului. Forțat să facă apel și să aștepte o perioadă nedeterminată răspunsul, e îndrumat să își caute de lucru (adică exact ceea ce nu poate să facă) și e mustrat apoi că degeaba și-a căutat, dacă nu are dovezi care să o demonstreze (prin imagini luate cu un smartphone, de pildă, pe care nu îl are). În lupta sa cu angajații sistemului de sănătate, aceștia par robotizați, puși să funcționeze strict pe baza unor regulamente și împotriva propriilor lor concepții. Atunci cînd una dintre angajate încearcă să îl ajute să completeze un formular care nu există decît online (ignorînd faptul că există și oameni care nu știu să se folosească de calculatoare sau au nevoie de asistență), aceasta e dusă în biroul șefei și mustrată pentru că ar crea un precedent. În concluzie, bărbatul e abandonat de serviciile sociale și lăsat – bolnav, incapabil să muncească și fără venituri – să moară de foame. Faptul că evenimentele prezentate sînt tragice nu e accentuat de film prin suspans (va reuși sau nu va reuși să supraviețuiască sistemului), ci mai degrabă în mod dedramatizat, lăsînd să se înțeleagă că povestea sa e una din multe altele, și nu una excepțională, tratînd evenimentele cu umor (negru), și transferînd tensiunea narativă poveștii unui personaj secundar, aflat într-o situație asemănătoare cu a lui, a femeii care, prin ineficiența aceluiași sistem, nu își poate crește cei doi copii și pe care el o ajută meșterindu-i prin casă. Momentul de intensitate dramatică maximă a filmului, bazat pe prestația actriței Hayley Squires, e cel în care, ajunsă la Banca de Alimente, de unde își poate lua gratis hrană și bunuri de larg consum, filmul ne lasă să vedem eșecul încercărilor sale de a-și ascunde foamea. Lăsată singură un moment printre conserve, femeia desface una și îi bea conținutul, pentru a cădea apoi într-o criză de vinovăție, generată de faptul că fusese văzută de ceilalți. Faptul că sărăcia devine un motiv de învinovățire socială tocmai a celor asistați reiese mai tîrziu, cînd fetița sa îi povestește că cineva o văzuse pe mama sa la Banca de Alimente și rîsese de ea la școală.

Pe de altă parte, această simplitate realistă e și destul de generală. Filmul nu explică, de pildă, de ce Katie nu își găsește de lucru, ne-o arată doar cîteva secunde punînd cîte un mesaj pe ușile caselor. Nu ne explică ce anume nu funcționează în problema lipsei locurilor de muncă. Atunci cînd optează să arate prăbușirea femeii sub presiunea acestui sistem și a pierderii stimei de sine ca punctul final al zdrobirii acestor oameni, o face prin recursul la niște stereotipii – prostituția ca unică salvare pentru Katie sau furtul din magazine. În același timp, povestea conține o ceva mai mare bogăție a detaliilor în atenția pe care o arată relațiilor dintre oameni, faptului că, dacă sistemul e bolnav, grija vecinilor și a unora dintre angajați arată că le pasă.

***Ancuța Proca** este critic de film.*

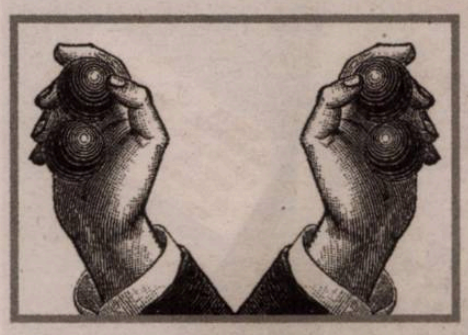

Aron BIRO

audio și n-am cuvinte

Colaj & reciclare

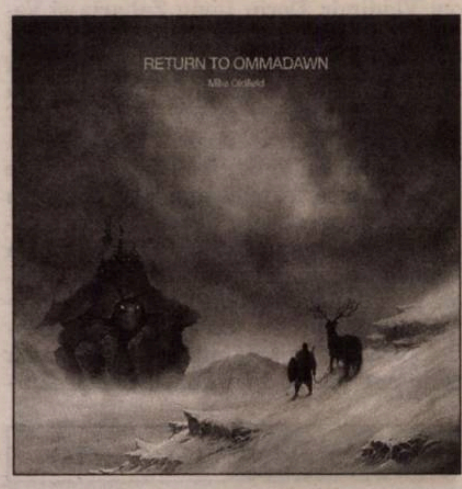

● **Mike Oldfield, *Return to Ommadawn*, Virgin EMI, 2017.**

După ce s-a săturat să-și reviziteze debutul *Tubular Bells* (reciclat deja într-o suită de patru albume și o reînregistrare aniversară), Mike Oldfield se concentrează pe prima sa tentativă world music, albumul *Ommadawn* din 1975, căruia îi propune aici o continuare cu aceeași structură – o singură piesă împărțită în două părți din rațiuni strict tehnice: înregistrarea pe două fețe ale unui vinil. Răzbate neajunsul că Oldfield cîntă la toate instrumentele (preponderent chitară), fără invitații care au dat conotația world music albumului din '75. Cel mai neplăcut aspect e senzația de colaj pe care o dă mixarea porțiunilor vocale de pe *Ommadawn*-ul original în această nouă versiune, conducînd la senzația că nu avem atît o continuare, cît o reciclare în cel mai pur sens al termenului. Relația dintre acest album și *Ommadawn* e similară celei pe care a avut-o filmul *Star Wars: The Force Awakens* din 2015 cu primul episod al seriei.

Muzica ambientală în general a pătruns la noi mai ușor decît alte genuri chiar și înainte de '89. Absența versurilor abstractiza muzica scutind-o de suspiciuni de rebeliune anti-sistem, permițîndu-ne chiar să avem pionieri precum Adrian Enescu (mai prolifici și mai liberi în creativitate decît pionierii rock ai acelorași vremuri). Genul era asociat fie muzicii de film, fie unei anestezieri benefice cu eventuale efecte homeopate – chiar în zilele noastre, albumele unor Kitaro sau Deep Forest pot fi achiziționate din anumite farmacii. Ar fi păcat totuși ca pe Mike Oldfield să îl uităm drept un reprezentant al unei apuse epoci a melodiilor analgezice de sintetizator. Nu a avut un profil la fel de puternic în industria cinematografică precum Vangelis, însă a contribuit și el cu cîteva coloane sonore memorabile – pentru filmul *The Killing Fields* și, un caz mai aparte, pentru romanul *The Songs of Distant Earth* al lui Arthur C. Clarke. Nu a fost la fel de electromegaloman ca Jean Michel Jarre și nici la fel de inovator ca Brian Eno, dar, prin maniera în care a angajat chitara rock pentru a crea ambianță în loc de ritm și energie, poate fi considerat un precursor al post-rockului modern care tocmai din această idee năstrușnică își trage esența. Dacă Swans au promovat peisajele sonore distorsionate cu efect psihosomatic, Mike Oldfield a venit cu ingredientul complementar al solo-ului de chitară în crescendo de bolero, incremental și epic. O parte a post-rock-ul de azi, în special ramura sa mai siropoasă *(Explosions in the Sky* ș.a.m.d.), reprezintă un mix între cele două ingrediente, iar *Return to Ommadawn* e un potrivit exemplu în sprijinul acestei teorii. Suspectez chiar că albumul își propune să atragă atenția tineretului cu privire la acest detaliu – poate o nouă tentativă a artistului de a se reconecta la modernitate, după ce pe albumul precedent se înhăitase direct cu tineretul pentru un inadecvat experiment teen-rock *(Man on the Rocks).*

Nimeni nu e de vină că Oldfield, contaminat de traiul prin Ibiza și Bahamas, și-a petrecut atîția ani în cercuri New Age complet ignorante la rockul modern și că fost nevoie ca Jean Michel Jarre să-i reamintească (în cadrul unui refuz de colaborare) că nu e un autor de muzică electronică, ci un instrumentist acustic. Pare azi de-a dreptul surprinzător să realizăm că au fost vremuri în care Mike Oldfield cînta pe scena de la Montreux, cu renumele de chitarist prog-rock și nu de alternativă mai siropoasă la Jarre. Obsesia lui Oldfield de a-și poziționa albumele (în special seria *Tubular Bells)* „deasupra" scenei rock l-a costat deconectarea de scena respectivă, într-un sens similar celui în care André Rieu se poziționează „deasupra" muzicii clasice.

***Aron Biro** este autorul blog-ului http://aronbiro.blogspot.com.*

Petre M. IANCU

Europa și vitezele ei turcești

Deocamdată e doar un război al cuvintelor. Dar ura mutuală se apropie de paroxism. În alte vremi ar fi fost, de mult, fierbinte. Iar conflictul turco-olandez nu e doar bilateral. El privește întreaga Europă și, nu în ultimul rînd, pe români. Minținul de popor la televizor nu e o rețetă rezervată României PSD-iste. Turcia oficială, naționalist-islamistă, îl practică, firește, cu un succes similar.

Interminabile sînt declarațiile TV ale politicienilor de la Ankara, vituperînd strident în contra deciziei guvernului de la Haga de a interzice manifestările publice ale oficialilor turci, veniți să facă în Țările de Jos campanie electorală pentru o Turcie prezidențială. Guvernanții liberalei Olande ar fi „naziști", „fasciști", o „rușine pentru Europa", afirmă, la televiziunile turcești, omologii lor de la Ankara. Or, în mod picant, liderul lor, Recep Tayyip Erdogan, cel encomiastic admirat de Victor Ponta, vrea transformarea Turciei „pe modelul Germaniei lui Hitler", după cum, potrivit ziarului *Cumhuriyet*, a afirmat liderul turc, cîndva. Ar urma ca țara să fie prefăcută, prin referendum, dintr-un stat parlamentar în ceea ce s-ar putea numi o dictatură prezidențială (islamistă), mai precis într-un regim în care Erdogan, ca șef al statului, să fie situat deasupra oricăror instanțe de control. Că astfel ar ajunge să guverneze discreționar nu-l împiedică pe liderul islamist de la Ankara să amenințe deschis antiautoritara Olandă.

Haga „va plăti un preț piperat", avertizase el, tranșant. Ulterior a sfidat efortul diplomatic al conservatorului premier olandez. Care, în ciuda riscului asumat ca, în actuala atmosferă înfierbîntată, să fie învins categoric, în scrutinul legislativ de miercuri, de adversarul său populist, Wilders, i-a întins o mînă lui Erdogan, afirmînd că „dorește normalizarea" raporturilor cu Turcia. „Mai întîi să plătească prețul", a ricanat cu superbie neîndurătorul sultan. Același care, cu doar cîteva luni înainte, tranșase laș un litigiu cu președintele Putin, pupînd fără jenă papucul țarului.

E clar că pe Erdogan contextul politic al deciziilor guvernului Mark Rutte, cele întrucîtva similare ale Austriei, precum și cele mai puțin abrazive ale Germaniei, țări vest-europene cu minorități turcești numeric considerabile, nu-l interesează nici cît negru sub unghie. Provocările Turciei au, între altele, scopul vădit de a produce suficientă emoție naționalistă în electorat pentru ca rezultatul referendumului turcesc pentru modificarea Constituției în sens neo-otoman să devină o formalitate.

La fel de clar e că, de cealaltă parte, propaganda în favoarea unui model dictatorial contrazicînd flagrant și valorile europene, și pe cele, identice, aflate la baza alianței NATO, din care, culmea, Turcia face parte, n-are cum să nu deranjeze rău. Cu atît mai mult cu cît, teoretic, UE continuă să negocieze aderarea la Comunitate a Turciei. Dar această propagandă turcă, exacerbată de acuzele absurde, antifrastice de-a dreptul, de „nazism" și „fascism", proferate de un regim islamist cu tendințe totalitare la adresa unor autorități dintre cele mai liberale, nu e decît una din sursele de conflict.

Net mai greu atîrnă alte neajunsuri. De pildă, faptul că nici de această dată, în acest al doisprezecelea ceas, continentul cel trecut prin Brexit nu e capabil să evite să-și acutizeze disensiunile și să-și sporească problemele prin rățoiri la prieteni și căciuliri față de adversari. Că nu-și poate regăsi vocea. Că își conferă, în schimb, în loc de o cale a unirii și a aplanării crizelor, ultracontroversate planuri de multiplicare a „vitezelor" integrării.

E chiar aiuritor că și într-o fază în care funia se apropie de par, de vreme ce în Olanda și în Franța bat la ușă alegeri cu populiști în rol de favoriți, iar Germania nu-i departe, Europa își permite să mai dea rateuri peste rateuri. Că, și cu lațul de gît, Uniunea se arată prea puțin în stare să vorbească, totuși, cu un glas unic, clar. Că țări guvernate de stînga, precum Franța și Suedia, continuă să se complacă în lașitate, cedînd în fața șantajului electoral al regimului Erdogan. Că, doar presate de alegeri și populism, state ca Olanda ajung, în fine, să răspundă obrăzniciei fără precedent a islamiștilor de la Ankara adecvat, așa cum ar fi trebuit tratat regimul Erdogan din capul locului, acum mai bine de un deceniu. Atunci și ulterior, Erdogan a mimat cu succes democratizarea, pentru ca Europa să-i acorde legitimitatea și acoperirea necesare ca să lichideze opoziția kemalistă, dimpreună cu conducerea armatei, cu presa liberă, cu independența magistraturii, spre a islamiza și a distruge ceea ce fusese un stat pe cale de a deveni de drept.

Teoretic, UE continuă să negocieze aderarea la Comunitate a Turciei.

De ce n-au fost auziți atunci ziariștii, care au atras atenția asupra pericolelor implicate de islamizarea Turciei? De ce i s-a făcut în continuare curte unui executiv sinistru, chiar și în faza în care Turcia lui Erdogan se pregătea să arunce în aer alianța cu Israelul, singurul stat democratic din Orientul Mijlociu? De ce i s-au mai tras clopotele, în Vest, unui executiv tot mai odios, chiar și cînd a devenit clar că Erdogan cochetează cu state și alianțe antioccidentale, ba pînă și cu terorismul ISIS, pe care l-a înarmat o vreme, în tentativa de a prelua conducerea revoluției islamiste globale?

Mainstream-ul politic occidental afirmă că a replica excesiv de dur provocărilor turcești înseamnă a face jocul populismului marca Erdogan. Adevărul acestei aserțiuni nu poate escamota doza de lichelism și poltronerie inclusă în această rețetă a cedării în fața escaladării agresivității și aroganței islamisto-naționaliste, pe care doar fermitatea și solidaritatea occidentală, dacă ar fi transatlantice, le-ar mai putea combate eficient și lichida. Or, față de Turcia, UE a și început să-și aplice propunerea autodestabilizatoare a deplasării cu mai multe viteze. La maximum s-a accelerat Olanda. Conduse de piloți sau copiloți de stînga, alte țări preferă să frîneze. Carambolajul pare inevitabil și amenință să dezmembreze definitiv Comunitatea.

Nu doar Europa e însă în degringoladă. Ci și democrațiile ei. Detestate cordial și atacate de autocrați ca Putin și Erdogan, ele sînt sub stare de asediu și din interior. Pericolul nu-l reprezintă atît autocrațiile externe, cît, mai ales, discreditarea internă a sistemelor liberale, din pricina lașității și lipsei de principii ale democraților în fața exponenților de pretutindeni ai populismelor și extremismelor.

***Petre M. Iancu** este jurnalist la Deutsche Welle.*

Vladimir Putin și Recep Tayyip Erdogan

© wikimedia commons

Recep Tayyip Erdogan

Carmen REINHART

Dependența de dolari

Se va menține ancorarea la USD?
Cota-parte a PIB-ului SUA și rolul global al dolarului, 1950-2015

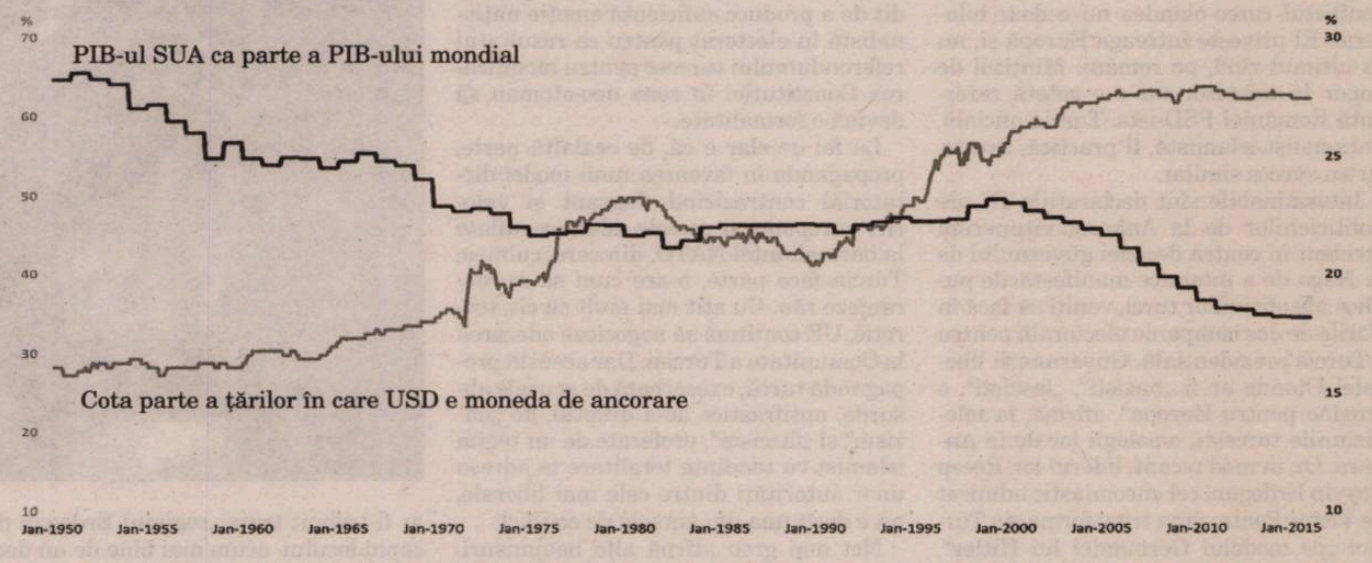

Surse: Departamentul de conferințe *Baza de date economică completă,* FMI *Statistici financiare internaționale,* Reinhart și Rogoff (2004) și calculele autorului.

Începînd cu sfîrșitul celui de-al Doilea Război Mondial, cota SUA din PIB-ul mondial a scăzut de la 30% la aproximativ 18%. Și alte economii dezvoltate au experimentat scăderi continue ale „feliei" lor din „tortul" mondial. Ceea ce însă nu se poate vedea observînd pur și simplu sistemul monetar internațional.

În aceeași perioadă, cota Chinei din PIB-ul mondial aproape că s-a cvadruplat, ajungînd la cca. 16% (cu puțin în urma SUA), iar pieţele emergente reprezintă acum cca. 60% din producția mondială, față de 40%, în primii ani de după Război. Luînd în considerare faptul că perspectivele de creștere ale economiilor dezvoltate sînt limitate, e probabil ca aceste tendințe să se mențină în continuare – chiar și în condițiile încetinirii din China și din alte piețe emergente.

Dar finanțele mondiale nu reflectă încă această mutare de accent de la economiile dezvoltate spre cele emergente. Acordurile Bretton Woods de după Război au instituționalizat rolul dolarului american ca monedă principală de rezervă, iar pînă în anii 1970 aproximativ două treimi din PIB-ul global era ancorat la bancnota verde. Restul era împărțit, în linii mari, între lira sterlină și rubla sovietică.

Într-un studiu recent pe care l-am efectuat împreună cu Ethan Ilzetzki și Kenneth Rogoff, am documentat faptul că dolarul american și-a păstrat detașat poziția dominantă ca rezervă monetară mondială. Mai bine de 60% din totalul țărilor (responsabile pentru mai mult de 70% din PIB-ul mondial) folosesc dolarul american ca monedă de ancorare. Alți parametri, care includ volumul de comerț facturat în dolari și cota-parte de active SUA (mai ales bonuri de trezorerie) din rezervele de valută ale băncilor centrale, sugerează un grad similar de „dominanță a dolarului".

Euro se află pe locul doi, la o bună distanță. Începînd cu prima parte a anilor 1980, pînă la introducerea euro în 1999, influența mărcii germane (DM) s-a extins mai întîi în Europa de Vest și apoi în cea de Est. Dar creșterea euro, care a consolidat zonele DM și cele ale francului francez (Africa), pare să fi ajuns într-un punct mort. După anumiți parametri (și dată fiind cota-parte în scădere a Europei în producția mondială), importanța globală a monedei euro a scăzut.

În momentul de față, nu există alte monede internaționale importante, care să concureze pentru poziția de lider global.

Divergența dintre trend-urile de producție și cele financiare din graficul alăturat provine din faptul că economia americană relativ mică furnizează rezerve valutare, determinînd, în același timp, creșterea cererii globale pentru aceste rezerve (cu precădere pe piețele emergente).

Această divergență nu este întru totul nouă. Pe fondul redresării europene în urma celui de-al Doilea Război Mondial, cererea pentru rezerve valutare a crescut rapid în anii 1950 și a rămas ca atare pînă la începutul anilor 1970. Pe atunci, dolarul american avea acoperire în aur. Dat fiind că rezervele mondiale de aur nu creșteau la fel de repede ca cererea globală de rezerve, lacuna a fost umplută cu împrumuturi americane (pe hîrtie).

Cu timpul, satisfacerea cererii globale de rezerve a dus la o creștere continuă a raportului dintre rezervele de „dolari de hîrtie" și cele de aur, ceea ce a devenit incompatibil cu menținerea parității oficiale dolar/aur. Incompatibilitatea dintre țelul național (menținerea parității) și rolul internațional al Americii ca unic furnizor de monedă de rezervă reprezintă esența dilemei pe care economistul belgian Robert Triffin a prevăzut-o (deja în anii 1960) ca pe un risc al sistemului Bretton Woods.

Două devalorizări, față de aur, în decembrie 1971 și în februarie 1973, nu au fost suficiente pentru corectarea „supraevaluării" dolarului american. Sistemul Bretton Woods a luat sfîrșit în martie 1973, cînd dolarului și altor valute importante li s-a permis să fluctueze, dolarul depreciindu-se în continuare.

Acum, ca și atunci, SUA pot veni în întîmpinarea apetitului global pentru dolari emițînd mai multe împrumuturi în dolari. Ceea ce presupune ca SUA să înregistreze deficite de cont curent durabile, reflectate în deficite bugetare. Desigur, cîtă vreme raportarea la aur e de domeniul trecutului, orice obiectiv bugetar intern de limitare a creșterii datoriei SUA ar fi în contratimp cu rolul ei internațional de unic furnizor de monedă de rezervă.

Într-un fel sau altul, China va avea un rol marcant în rezolvarea acestei „dileme triffiniene" moderne. O posibilitate ar fi ca deprecierea continuă a dolarului (ca în anii 1970) să ducă (indiferent cînd) la reducerea deficitelor americane de cont curent, provocînd o pierdere de capital pentru China și alți deținători de bonuri americane de trezorerie. Sau, eventual, China ar putea să devină un nou furnizor de active de rezervă. În acest scenariu, furnizarea de active de rezervă se va alinia cu regiunile cu cea mai rapidă rată de creștere din lume.

Această conexiune ar putea fi directă, dacă renminbi obține statutul de monedă de rezervă, sau indirectă, dacă „drepturile speciale de tragere" (XDR) – moneda virtuală a Fondului Monetar Internațional – devin favoritele administratorilor de rezerve, renminbi aflîndu-se deja în coșul de devize XDR. Obținerea statutului de rezervă pentru XDR este o ambiție mai veche a FMI, chiar dacă ideea nu a găsit niciodată prea multă susținere.

Mai există însă și o a treia posibilitate: s-ar putea ca cererea globală de rezervă monetară americană (USD) să scadă. Cîtă vreme actuala scurgere de capital din China alimentează o scădere imediată și considerabilă a cererii de bonuri de trezorerie SUA, un scenariu mai plauzibil ar fi trecerea Chinei la un regim de curs valutar fluctuant controlat, cu o piață financiară internă mai profundă – și cu un accent mai puțin acut pe menținerea unei vistierii de război credibile, pline de rezerve valutare.

***Carmen Reinhart** este profesoară (Sistemul Financiar Internațional) la Kennedy School of Government, Universitatea Harvard.*

© Project Syndicate, 2017
www.project-syndicate.org

traducere din limba engleză
de Matei PLEȘU

PUBLICITATE

Alexandru TODERICIU

De ce felix Austria dorește exodul copiilor noștri?

„Punem capăt astfel absurdității de a plăti integral alocația acelor copii care nici măcar nu trăiesc în Austria", declara recent Sebastian Kurz, ministrul federal austriac de Externe, membru al partidului popular (ÖVP), referindu-se la amendamentul legii care ar urma să fie votată pînă la vară. Sebastian Kurz (n. 27.08.1986) e becher, fără copii și a fost comparat deja (chiar și de mari cotidiene germane) cu influentul principe Metternich. Cel care devenea în 1809, la 36 de ani, ministru de Externe al Imperiului Austriac.

Sebastian Kurz, care și-a întrerupt studiile universitare, a devenit la doar 27 de ani ministru federal pentru Europa, Integrare și Afaceri Externe (denumirea integrală a funcției), și se luptă cel mai vocal să promoveze, încă din 2015, o măsură crudă pentru mulți și nedreaptă pentru toți. Austria nu e singură în acest demers. Țări ca Germania și Olanda s-au arătat interesate.

Care-i miza?

Aparent, e vorba despre economisirea a 100 de milioane de euro anual, în măsura în care aritmetica ministrului stă în picioare. De fapt, discutăm despre un nou fel de a face politică, *à la carte*, fără reguli prestabilite și fără prea înalte valori morale. În 2015, Austria a transferat aproape 250 de milioane de euro către 122.000 de copii, domiciliați în alte țări UE sau în spațiul economic european, ai căror părinți lucrează legal în Austria.

Conform legii austriece, copiilor li se cuvin 111,8 euro de la naștere, suma crescînd odată cu vîrsta pînă la 162 de euro, începînd cu 19 ani. Alocația se plătește pînă la sfîrșitul celui de-al 24-lea an împlinit doar dacă copilul studiază.

În 2015, 27,6 milioane de euro au fost transferate către 13.420 de copii români, care nu stau în Austria. După Kurz, românilor ar urma să li se reducă alocația transferată cu 50%. Nemților cu 4%, slovenilor cu 23%, slovacilor cu 36%, ungurilor cu 45%, polonezilor cu 47% etc. Aparent, elvețienilor, cît și luxemburghezilor, cuantumul alocației chiar le va crește...

Renumitul distih din secolul al XVII-lea *„...tu felix Austria, nube"* („tu, fericită Austrie, căsătorește-te") face referire la politica de căsătorii imperiale dibace a Austriei, care i-a făcut pe Habsburgi să-și asigure influența într-o serie de țări, fără mari succese militare.

Locomotiva partidului

„Tînărul Metternich", diplomatul zilelor noastre, seamănă ușor la mutră cu Victor Ponta, e înalt, se îmbracă mereu elegant, poartă părul îngrijit, pieptănat „lins" pe spate, e tenace, se vede pe sine drept un „traducător al politicii externe austriece" și e creditat ca o mare speranță a propriului său partid. Doar că are ochi albaștri.

Se pregătește de ceva vreme să intre în ringul greilor. Probabil din acest motiv nu răspunde niciodată la întrebările jurnaliștilor despre viața sa privată. Deja, în 2013, scotea cel mai bun rezultat din toate timpurile la alegerile pentru Nationalrat (parlamentul federal al Austriei), obținînd 35.700 de voturi uninominale. Demoscopia îi dă mari speranțe. După alegerile prezidențiale federale de anul trecut, aparent inexplicabil, Kurz a devenit o „locomotivă" a popularilor, care le-a oprit căderea liberă din sondaje.

Altfel, Kurz își permite s-o rupă cu tradiția ceva mai *soft* a Casei de Habsburg și vrea neapărat să puncteze, boxînd chiar și cu copii...

21.000 de surori medicale române

În contextul actual al relansării discuției despre unitatea europeană, poziționările începute de ministrul Kurz în 2015 riscă să devină în curînd realitate. Legea o să fie schimbată și îi va transforma astfel pe cetățenii români, care lucrează legal în Austria, în victime ale unei dispute politice, dar și într-una dintre cele mai deplin integrate grupe de populație ale viitorului.

Legat și de Brexit, l-am întrebat pe Rudolf Hundstorfer, la vremea respectivă *Sozialminister,* de ce partidul său social-democrat (SPÖ) susține acest demers politicianist, știind și că soția acestuia este soră medicală. Hundstorfer m-a asigurat că nu se va ajunge la implementarea propunerii lui Kurz, promisă inițial de președintele consiliului UE Donald Tusk britanicilor, în așa-zisul pachet de condiții, pentru a nu părăsi UE.

Ulterior, englezii s-au ușuit, iar Hundstorfer, candidatul roșu la alegerile prezidențiale federale, a pierdut rușinos calificarea în finala scrutinului.

Iată însă că social-democrații s-au sucit. Alois Stöger, *Sozialminister*-ul SPÖ-ului de astăzi, nu mai are rezerve nici măcar în ceea ce privește cele peste 21.000 de surori medicale din România care țin în viață îngrijirea pacienților din spitalele și căminele de bătrîni din Austria. Acestea muncesc de multe ori 24 de ore din 24 ca să trimită banii acasă, acolo unde le așteaptă copiii. Dacă își vor aduce copiii în Austria sau se vor întoarce acasă, cine îi mai spală pe bătrînii și bolnavii austrieci? – se întreabă ziarele austriece. „Nu-i o problemă presantă", declară Stöger ziarului *Kurier.*

Tal revine

Tal Silberstein, cunoscut publicului român de pe vremea lui Adrian Năstase și a lui Traian Băsescu, a devenit consilier al cancelarului federal social-democrat Christian Kern. ÖVP-ul a lansat la începutul anului acuzații dure la adresa colegilor de coaliție ai cancelarului roșu, alături de care se află la guvernare, după ce s-a aflat că Tal Silberstein are probleme cu Justiția din România.

Aparițiile cancelarului par a fi influențate de talentul consultantului israelian, care „se ocupă de demoscopie și focus-grupuri", a declarat însuși Kern jurnalistului Wolfgang Fellner la postul TV OE24, și este cunoscut pentru *„dirty campaigning"*, conform wochenblick.at.

Alocația, bate-o Vi(e)na

Austriecii își propun astfel să adapteze legislația internă privind asistența socială în cazul aparținătorilor minori, dar nerezidenți, la puterea de cumpărare din diferitele țări ale UE, unde aceștia își așteaptă părinții, conform indicelui local al prețurilor, calculat potrivit statisticilor de la Eurostat.

România este mereu dată ca exemplu: „Fiecare copil trebuie să aibă valoare egală. 150 de euro valorează în Austria mult mai puțin decît în România. Indexarea ajutorului social acordat familiei contribuie la o mai mare echitate și readuce alocația la ceea ce a servit atunci cînd s-a introdus: o subvenție pentru acoperirea costurilor copiilor", susține Sophie Karmasin, ministra federală a Familiei din partea SPÖ-ului.

Indexarea ar urma – daca trece de Parlament – să intre în vigoare în 2018. I se vor adăuga și alte măsuri, precum o perioadă de grație de patru ani, cîtă vreme forța de muncă provenită din UE, stabilită legal în Austria, ar urma să aștepte pînă va putea solicita plata alocației, diminuată pentru acei copii care nu sînt rezidenți în Austria.

Reacția Bucureștiului din 2015 și exemplul ungar

„Libera circulație a persoanelor și lucrătorilor este un principiu fundamental al UE, care presupune aspecte concrete, printre care accesul nediscriminatoriu la serviciile sociale. Ca și ceilalți cetățeni europeni care lucrează în alte state membre, cetățenii români au și trebuie să aibă acces la prestațiile ce rezultă din munca depusă și contribuțiile lor sociale, o abordare diferită fiind profund inechitabilă și contrară dreptului european în vigoare. În plus, gradul de integrare a cetățenilor români aflați în Austria în societatea-gazdă este unul foarte înalt, fapt confirmat în repetate rînduri de oficialii austrieci", arăta MAE român, în urmă cu aproape doi ani.

Prim-ministrul maghiar Viktor Orbán a criticat violent, în urmă cu cîteva zile, intenția Vienei de a diminua alocația copiilor nerezidenți, lucru de înțeles, știut fiind faptul că apropierea geografică face ca navetiștii unguri să fie puternic afectați de posibila aplicare a acestei măsuri. Austria ar încerca astfel să modifice înțelegerile UE „în mod viclean și cu pași mici". Ungaria nu va accepta această modificare insidioasă a legilor europene, a mai declarat Orbán.

Conformitatea cu legislația europeană pare a fi totuși dată, spun experții citați de presa vieneză, de interpretarea juridică conform căreia copiilor nerezidenți în Austria li se cuvin atîția bani cîți ar primi dacă ar trăi în țara unde muncesc părinții. Ceea ce nu înseamnă însă că alocația trebuie să fie achitată mereu într-un cuantum unitar.

Exodul copiilor, bucuria părinților

Fără a se dori un apostol al reunificării familiilor, promovînd modificarea legislativă, Vienei îi va reuși probabil să provoace un exod al pruncilor din România spre Austria.

Precaritatea de acasă va fi astfel ameliorată. Dacă chiar și jumătate dintre copiii românilor din Austria ajung să trăiască cu părinții lor, costurile Vienei vor fi aritmetic mult mai mari. Poate aceasta e și intenția: importul de forță de muncă, de la o vîrstă care să permită o mai lesnicioasă integrare.

Cît despre reacția României la cald, ca și inexistentă în zilele acestea, comparativ cu poziția Budapestei, probabil că Anton Pann a avut dreptate: „Dacă nema putirință, geaba chichirez gîlceavă".

***Alexandru Todericiu** este analist politic.*

PUBLICITATE

Dorin BODEA

Cine sînt eu?

„Este tot atît de ușor să te înșeli pe tine însuți fără să-ți dai seama pe cît este de greu să-i înșeli pe alții fără ca ei să observe.“

LA ROCHEFOUCAULD

Identitatea noastră cea de toate zilele

Reperul identității noastre constă în întrebarea „Cine sînt eu?“, care are rolul de a ne provoca să ne autoactualizăm, să ne autodepășim și să ne autodefinim în mod continuu. Și nu este deloc întîmplător că aproape toți răspundem la această întrebare într-un mod banal: sînt un om, sînt român, sînt profesor, sînt creștin etc. Și nu sînt puțini aceia care sînt surprinși de întrebare și nu știu ce să răspundă, cel puțin în primele momente. Și asta este firesc întrucît micile *crize de identitate* fac parte integrantă din viața noastră cotidiană, adică sînt normale pentru omul de rînd. Dar dacă vom stărui cu întrebarea „Cine sînt eu?“, după această primă autodefinire prin ce este locul comun specific uman, am putea primi, într-un tîrziu, și alte feluri de răspunsuri, care încearcă să ne diferențieze ca individ de semenul nostru: sînt perfecționist, sînt meticulos, sînt impulsiv, sînt romantic, sînt pasional etc. Astfel, tiparul normalității omenești este că mai întîi ne exprimăm *identitatea socială* și abia după aceea *identitatea individuală*.

Émile Durkheim, pe la începutul secolului XX, a fost cel care a demonstrat originea socială a gîndirii noastre individuale (cum se spune, *noi sîntem oglinda societății)* prin faptul că operațiile logice, clasificările, metaforele călăuzitoare sînt primite de individ de la societate, iar percepția apriorică a corectitudinii unor idei și a absurdității altora ne este impusă ca parte a mediului social (vezi Mary Douglas, *Cum gîndesc instituțiile,* Editura Polirom, Iași, 2002, p. 25). Dar alături de acest fanion socio-cultural al identității noastre, sub a cărui presiune sîntem constrînși să ne îmbunătățim și să ne autoactualizăm în permanență răspunsul la întrebarea „Cine sînt eu?“, ne-am mai putea imagina unul, care să pornească în sens invers, de la individ la societate, la impactul fiecăruia dintre noi asupra celor cu care interacționează, dar și asupra comunității și societății în care trăiește.

Cine sînt eu pentru ceilalți, ce reprezint ca potențial bun sau rău, drept sau nedrept, frumos său urît, nou sau învechit etc. capătă sens și, destul de devreme în viața noastră, începem să returnăm din darul primit de la societate. Oglinda societății își privește astfel chipul său individual. Să sperăm că nu va fi aidoma portretului lui Dorian Gray, al lui Oscar Wilde...

Natura umană și ideologia superiorității: omul nedrept, omul rău și omul malign

Din punct de vedere biologic, pentru om, celălalt, semenul său, reprezintă cel mai mare pericol potențial de pe pămînt, asta pentru că oamenii poartă microorganisme și paraziți a căror singură misiune în timpul vieții lor este să caute și să infecteze alți oameni (vezi Valerie Curtis, „De ce sîntem dezgustați“, în *Science World,* nr. 15, noiembrie-decembrie 2013).

Din punct de vedere social și psihologic, pentru om, celălalt, semenul său, reprezintă cel mai mare pericol nu doar la adresa existenței sale, ci mai ales a identității sale, sociale și individuale. Cruzimea supremă este umilirea victimei (a celuilalt), dezagregarea definitivă a identității sale... Dar cum e cu putință cruzimea omului față de om? Sigur că aici trebuie să amintim psihopații, care se hrănesc din răul pe care-l fac în mod intenționat și fără a avea remușcări. Dar acestea sînt cazurile patologice, nu puține la număr, cam 1% din populația lumii de astăzi, ceea ce înseamnă aproximativ 75 de milioane de indivizi. Însă alături de aceste cazuri catalogate în mod categoric drept patologice, există nenumărate altele, excesive și aproape patologice, foarte răspîndite în societatea noastră. Astfel de cazuri dezvoltă o adevărată cultură a superiorității sinelui în raport cu ceilalți, o ideologie a perfecțiunii sinelui.

Experimentul social al lui Bushman din 1998 demonstrează că aprecierea superiorității, supradimensionarea sinelui în raport cu ceilalți stă la baza „răului“ social, a dorinței puternice de a avea puterea („boala de a fi șef“) și generează infracțiuni, probleme în relațiile cu ceilalți, agresiuni și manifestări ticăloase ce au ca scop anihilarea identității celorlalți etc. (vezi articolul „Sînt un pericol social?“, *Dilema veche,* nr. 665, 17-23 noiembrie 2016). De aici putem trage concluzia că ideile, credințele despre un sine narcisist, superior, care se vrea cu orice preț în vîrf, de unde să domine și să-și demonstreze vrednicia în fața celorlalți, declanșează o restructurare a concepției despre locul și rolul omului în lume.

În celebra carte *O teorie a dreptății,* John Rawls, vorbind despre cei care își doresc să dețină o putere abuzivă, descrie următoarele trei tipuri: omul nedrept *(unjust),* omul rău *(bad)* și omul malign *(evil).* Și cine credeți că dorește să obțină o putere abuzivă? Un om care-și cunoaște locul său în lume, modest și autocritic, sau un om care se crede mai mult decît este, superior semenilor? Evident că toate cele trei tipuri au de a face cu fațetele superiorității față de alții (ceea ce încalcă principiul poziției originare de egalitate) și cu o raționalitate negativă față de semeni. Omul nedrept caută să domine, mînat fiind de scopuri precum bogăția și securitatea, omul rău, imoral, vrea puterea asupra celorlalți pentru a obține satisfacția autorității asupra celorlalți, aprecierea acestora. Dar dintre toate cele trei tipuri, omul malign se distinge prin superioritatea cruzimii sale. Omul malign este cel care își exercită puterea manifestîndu-și superioritatea față de ceilalți nu oricum, ci lezînd respectul de sine al acestora (vezi John Rawls, *O teorie a dreptății,* Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza“, Iași, p. 389). Omul malign aspiră la puterea ilegitimă tocmai pentru că aceasta violează poziția originară de egalitate și, în mod evident, el nu se consideră la fel ca ceilalți, ci găsește plăcere privind de sus la inferioritatea celorlalți, în înjosirea acestora și, nu în ultimul rînd, în neputința acestora de a fi la fel ca el. Sigur că toate aceste considerații despre ceilalți sînt numai în mintea lui, dar asta nu contează cîtuși de puțin. Vorbim aici despre imaginarul omului malign, a-

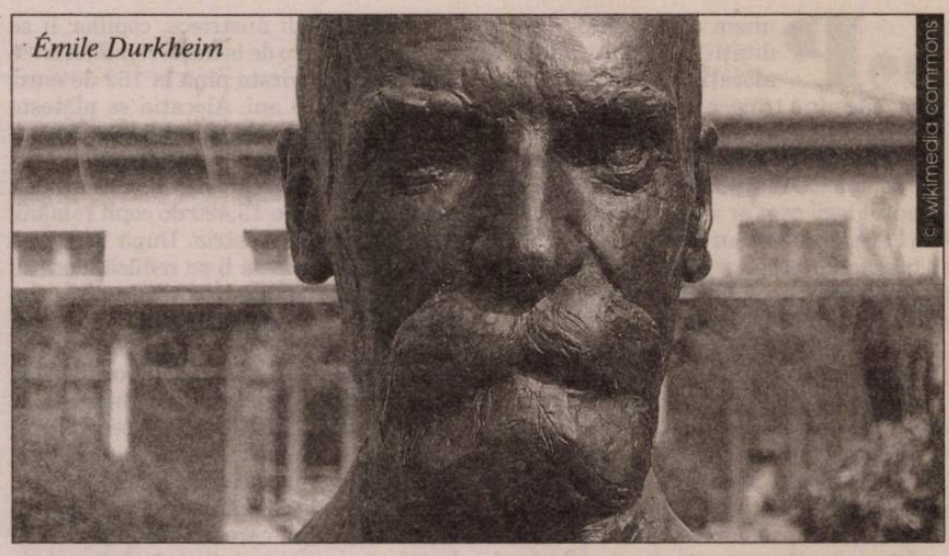

Émile Durkheim

Dar cum e cu putință cruzimea omului față de om?

ceea ce considerăm un pericol pentru sănătatea noastră. Iar pentru dezgust, singurul remediu este rușinea. În mod firesc, pentru rușine este nevoie de bunsimț, de a ști care sînt bunele maniere și de a le respecta. Fără rușine, ego-ul nostru își face de cap, nu mai există limite în a se considera deasupra celorlalți, depășindu-și astfel condiția de om (originar egal cu semenul său).

Ceea ce însă ar putea fi util pentru noi este să identificăm din fașă potențialul pericol social în cei cu care avem de a face și să-l gestionăm prin instrumente specifice ticăloșiei, răului... Asta numai dacă noi nu sîntem „oameni maligni“ și ne poziționăm la același nivel cu ceilalți, potențiali parteneri egali în făurirea unei lumi mai bune. Să reținem ideea că ideologia superiorității naște monștri.

Cine sînt eu? Cine sînt pentru semenii mei?

Sînt un om bun, care se vede pe sine cam la fel ca ceilalți, care gîndește și caută să fie de ajutor și să facă ce e bine pentru ceilalți sau mai degrabă sînt un mic Lucifer, foarte centrat pe sine, care se crede superior celorlalți, dominat de raționalitate negativă în ceea ce-i privește pe alții, care vrea să-i domine și să-i folosească pentru atingerea propriilor lui obiective? Deși fiecare dintre noi știe care este răspunsul dezirabil atît de superior celorlalți încît săvîrșește păcatul suprem, cel al lui Lucifer. Astfel, omul malign încetează să mai fie om și vrea să cucerească condiția de semizeu. Iar dacă cumva cineva îndrăznește vreodată să se ridice mai sus de genunchiul broaștei, micul Lucifer se simte amenințat și reacționează instantaneu. Cel care a îndrăznit să se ridice va fi repus la pămînt, metamorfozat în neom prin anihilarea identității și demnității individuale, într-un gîndac sau orice altă lighioană de care ne putem descotorosi fără vreo remușcare. Stalin și Hitler sînt modele perfecte care întruchipează „cancerul social“ generat de omul malign. Dar să vorbim în continuare despre superioritatea oamenilor care suferă de „boala de a fi șef“, despre pericolul social pe care aceștia îl reprezintă pentru ceilalți dacă ajung într-o poziție de conducere este de prisos. Din punct de vedere fiziologic, sesizarea pericolului naște emoția de dezgust și acțiunea de respingere a celor pe pentru sine, cît și pentru ceilalți, realitatea este mai complexă decît pare la prima vedere...

Andrei Pleșu, interpretînd parabola „Grîul și neghina“, se exprima plastic, spunînd că în fiecare din noi există deopotrivă un „creativ“ și un „șmecher“. Parabola „Grîul și neghina“ ne sugerează că, prin natura noastră, avem germenii și, în consecință, potențialități atît ale „binelui“, cît și ale „răului“. Să separăm binele de rău, grîul de neghină, pare o misiune imposibilă, din punct de vedere botanic, pentru că smulgînd neghina riscul de a dezrădăcina grîul este foarte mare, acestea avînd rădăcinile împletite. Iar dacă așa stau lucrurile, atunci ne întrebăm ce anume face ca un om să devină „bun“ sau „rău“.

Dacă acceptăm că omul este oglinda societății, conform lui Durkheim, răspunsul pare simplu: societatea și cultura în care trăim ne face să fim mai „buni“ sau mai „răi“. Și Philip Zimbardo, autorul experimentului „închisoarea Stanford“ și al lucrării *Efectul Lucifer,* demonstrează că răul vine din exteriorul nostru, din societatea și cultura în care trăim. Dovada demonstrației lui Zimbardo pare irefutabilă: cele peste 50 de milioane de crime ale secolului XX înfăptuite de oameni în numele unor ideologii.

Lucru ușor de înțeles dacă admitem că o ideologie se constituie din idei și concepții împărtășite de către cei mulți și care postulează ipostaze diverse ale superiorității omului față de om... Și, pînă la urmă, toate ideile și concepțiile care cultivă o imagine a omului despre sine cu mult superioară realității exprimă, după cum spunea Petru Creția, „o imagine exaltată a unei excelente absențe“. Omul normal, cu un sine echilibrat, cu un spirit autocritic și autoironic, cu nenumărate și continue corecții ale imaginii de sine, nu aderă cu una, cu două la o astfel de ideologie a superiorității omului față de om. Dar cel care se vrea mai mult decît este, cel care vrea privilegii și caută cu disperare pozițiile de putere față de care ceilalți să depindă își dezvoltă treptat o falsă conștiință de sine care-l forțează să joace un rol dramatic al destinului său măreț: fără el lumea n-ar mai fi la fel de bună, iar dacă ar conduce el destinul umanității schimbările în bine s-ar petrece peste noapte. Acesta este omul egotic, utopic. Evident că omul de felul acesta se vrea crezut exact ceea ce nu este. Dar centrarea pe sine este atît de puternică încît îl orbește să-și vadă semenul, de condiție originar de egalitate cu sine. Egoticul sau omul utopic se crede etic, luminat și cu o voință de fier, este omul superior celorlalți, cu o misiune foarte clară: afirmarea de sine prin-

tre ceilalți, mai presus de alții. Și, de aici, nu mai e decît un pas pînă la a deveni paranoic, mai ales dacă are insucces. El nu este responsabil de propriul eșec, ci ceilalți, care nu i-au dat ascultare, care nu l-au înțeles, care nu-i recunosc superioritatea. Fiind o minciună întrupată în chip de om, răul său se varsă împrejuru-i prin orice mijloc: insultă, reclamă, calomniază, anihilează orice demnitate și stimă de sine care îi contestă autoritatea. Adeseori poate fi atît de convingător încît reușește să aibă mulți susținători care-l creditează și-l promovează. În mintea lui, omul superior nu poate fi învins, iar o astfel de amăgire de sine îl face atît de corupt încît devine extrem de periculos pentru semeni. Lacom, perfid, agresiv, fără prea mari competențe și realizări, deținător al adevărului absolut, omul superior, sigur pe sine, aruncă peste tot cu gunoi, „gestionîndu-și (uneori cu bune rezultate parțiale) eșecul fundamental de a nu fi ce visează a fi" (Petru Creția, *Luminile și umbrele sufletului*, Editura Humanitas, București, 2015, p. 130).

La polul opus, Rawls pune în centrul ideii de bine, de om bun, prețuirea de sine (stima de sine, respectul de sine). În opinia lui, omul bun presupune să avem simțul propriei valori, care se bazează în principal pe următoarele două aspecte: să avem un plan rațional de viață și faptele noastre să fie apreciate și confirmate de ceilalți, care sînt la rîndul lor respectați de către noi (vezi John Rowls, *O teorie a dreptății*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza", Iași, p. 390). Așa cum pare la prima vedere, bunătatea înseamnă cam multă raționalitate într-o cultură puternic emoțională.

Acestea fiind zise, haideți să răspundem la întrebarea „Cine sînt eu?", dacă sînt „creativ" sau „șmecher" al societății în care trăiesc. Haideți să ne privim în oglindă și să ne străduim să vedem ceea ce sîntem cu adevărat, un om cam la fel cu ceilalți, modest și atent la nevoile și sentimentele acestora, care construiește împreună cu alții sau mai degrabă un om centrat doar pe propriile sale intenții, pe propriile sale realizări, orb la semenii lui, mai vrednic decît ceilalți, superior, model pentru alții. Să nu uităm că nu modestia și subevaluarea stau la baza răului social, ci superioritatea. Cultura superiorității sinelui față de alții atrage după sine răul social, cruzimea în impunerea schimbării celorlalți după modelul egotic, utopic. Și, dacă sînt în acest scenariu, pot să dau vina pe societate pentru cine sînt sau, cine știe, pot să-mi asum responsabilitatea pentru cine vreau să fiu.

În urmă cu aproape cinci secole, William Shakespeare spunea că „știm cine sîntem, dar nu știm cine putem fi". Cu alte cuvinte, o identitate coerentă și autoactualizată înseamnă, în primul rînd, să știi cine vrei să fii. Adică, din punct de vedere ideologic și cultural, avem o șansă: să vrem să fim oameni printre semeni, să împărtășim idei și concepții despre amabilitate, toleranță, modestie, condiția de egalitate etc. Dar să nu cădem în ipostaza idealistului utopic, care nu este altceva decît un alt egotic.

Cultura superiorității sinelui se traduce, așa cum spunea Tolstoi, prin următorul *pattern:* „Toți se gîndesc să schimbe lumea, dar nimeni nu se gîndește să se schimbe pe sine".

Și atunci ce-ar fi de făcut? Cel mai probabil, tot natura umană ar putea fi în cele din urmă salvarea noastră.

Egotism versus *colaborare: strategii de evoluție*

Viziunea lui Freud asupra conflictului fundamental poate fi rezumată astfel: *să-i depășesc pe ceilalți* și *să mă înțeleg cu ceilalți*. Cu alte cuvinte, conflictul fundamental ia naștere din focul luptei dintre să fiu centrat pe mine ca individ, să arăt cum mă diferențiez, să demonstrez prin ce sînt superior, asta presupunînd să fiu în competiție cu ceilalți, și să fiu atent la ceilalți, la nevoile și sentimentele lor, să fiu tolerant la greșeli, să fiu de ajutor, să arăt bunăvoință și o atitudine colaborativă, pe scurt, să fiu bun cu semenii mei. Deși percepția noastră asupra realității sociale și economice de astăzi ne induce idei și concepții conform cărora să fii binevoitor cu semenii tăi, să ai încredere în ei, să te bazezi pe colaborarea cu ei pare o atitudine pierzătoare, lucrurile s-ar putea să nu fie atît de evidente dacă le privim în profunzime și pe termen lung.

Un articol publicat în revista *Science World* (nr. 17, martie-aprilie 2014), cu titlul „Darwinismul înseamnă că persoanele binevoitoare sînt pierzătoare?", ne-ar putea ajuta să descoperim o altă perspectivă. Totul pleacă de la teoria evoluției a lui Darwin, care este adesea simplificată prin ideea „supraviețuirea celui puternic, celui mai rezistent". Deci, la prima vedere, am putea spune că „genele egoiste" favorizează persoanele „rele" în detrimentul celor „bune". Dar realitatea ne demonstrează că multe organisme, printre care și noi, oamenii, se descurcă mai bine dacă adoptă atitudini ca altruismul și colaborarea. Biologii teoreticieni, utilizînd simulări digitale pe parcursul a mii de generații, au investigat în ce măsură strategiile de colaborare pot ajuta la „lupta darwinistă". Rezultatele lor confirmă că organismele care cooperează sînt mai rezistente decît cele „rele", egoiste.

Asta înseamnă că indivizii care colaborează sînt mai puternici și mai rezistenți decît cei „răi", centrați doar pe sine, dar numai dacă adoptă și alte comportamente colaborative precum: să fie deschiși și atenți la ceilalți indivizi și să aibă încredere în alții, să fie toleranți și să le ierte greșelile ocazionale etc.

Pînă la urmă, am putea spune – și n-am greși – că egotismul *versus* colaborarea reprezintă o luptă între superioritate și modestie, între agresivitate și amabilitate, între cruzime și toleranță, între narcisism și iubire de oameni etc. O doză de iubire de semeni ar fi leacul cel mai potrivit pentru cei care suferă de iluzia de a fi mai mult decît sînt. Dar să nu ne facem iluzii...

Cercetările biologilor teoreticieni utilizînd simulările digitale ne arată, de asemenea, că societățile de *tipi buni* nu rezistă pentru totdeauna: „cîteodată *tipii răi* conduc". Să înțelegem că acum sîntem încremeniți într-o societate în care *tipii răi* ne conduc? Iar dacă este așa, să avem încredere în puterea naturii umane de a rezista. Și, în toată această așteptare a dezlănțuirii naturii umane, putem face ceva, să ne alegem *cine vrem să fim*...

O perspectivă mai optimistă...

Richard Dawkins, în cartea *Gena egoistă* (Editura Publica, București, 2013), vorbește adesea despre așa-numitul „altruism reciproc", un principiu general al „ranchiunoșilor", al celor care au reușit să domine în cadrul anumitor populații pentru că au transmis generațiilor viitoare mai multe gene decît au făcut-o competitorii lor. Desigur că era vorba despre păsări. Dar „altruismul reciproc" nu se restrînge doar la membrii aceleiași specii. De exemplu, cele aproximativ 50 de specii de pești și creveți care își cîștigă traiul culegînd paraziții peștilor mari, care, la rîndul lor, dovedesc un altruism aparent (altruism reciproc) neînghițindu-l pe curățător. Robert Axelrod, politologul american, a preluat ideea „altruismului reciproc" și, împreună cu partenerul său W.D. Hamilton, au aplicat-o lumii omenești prin jocul „Dilema deținutului". Ipoteza de la care au plecat este că multe animale și plante joacă nesfîrșite partide de „Dilema deținutului" la scara timpului de evoluție.

William Shakespeare spunea că „știm cine sîntem, dar nu știm cine putem fi".

Iată în ce constă jocul „Dilema deținutului". Există un „bancher" care atribuie și plătește cîștiguri financiare celor doi jucători. În mîinile celor doi jucători există numai două cărți, pe una scrie *colaborare* și pe altă *trădare*. Jocul constă în alegerea unei cărți de către fiecare jucător, pe care acesta o așază pe masă, cu fața în jos. Întrucît există 2 x 2 cărți, sînt posibile patru rezultate:

R1: Amîndoi au jucat *colaborare* – fiecare cîștigă 300 USD (premiu pentru cooperare);

R2: Amîndoi au jucat *trădare* – fiecare este penalizat cu 10 USD (pedeapsă pentru trădare);

R3: Unul a jucat *colaborare* și altul *trădare*. Trădătorul primește 500 USD, iar cel care a cooperat este pedepsit cu 100 USD (răsplata prostănacului);

R4: Imaginea R3 în oglindă – un jucător iese foarte bine și celălalt foarte rău.

În jocul „Dilema deținutului" nu contează sumele, ci ierarhia: tentația de a trăda trebuie să valoreze mai mult decît premiul pentru cooperare reciprocă. De asemenea, pentru valabilitatea jocului mai trebuie îndeplinită o condiție: media dintre valorile acordate tentației de a trăda și răsplata prostănacului nu trebuie să depășească premiul.

Dacă sîntem raționali și logici este evident că vom alege să trădăm. Cu alte cuvinte, nu există nici un mijloc de a asigura încrederea. La prima vedere, s-ar părea că nu este nici o cale de a ieși din dilemă. Totuși, o variantă de a găsi o soluție mai bună decît trădarea este dacă amîndoi ar coopera, dacă ar putea face o înțelegere. Dar în varianta simplă a jocului nu este posibilă o astfel de înțelegere...

Cu toate acestea, nu este totul pierdut. Mai există o variantă a jocului, „Dilema deținutului repetată". De data aceasta, în loc să ridicăm cărțile și să vedem care a fost rezultatul final, constatăm că nu există decît un rezultat parțial și ne pregătim pentru runda următoare. Rundele anterioare ne dau posibilitatea să dezvoltăm o relație de relativă încredere sau neîncredere cu adversarul nostru. Peștii curățători sau păsările care se curăță de căpușe joacă „Dilema deținutului în formă repetată". Dacă în jocul simplu erau posibile doar două strategii (colaborare și trădare), în forma repetată există o multitudine de strategii, Axelrod identificînd 15 astfel de scenarii. Dar dintre toate, strategia cîștigătoare a fost cea numită *Tit for tat* („dinte pentru dinte") care constă în a coopera la prima mutare, după care repetă mutarea anterioară a celuilalt jucător. Această strategie a reușit să aibă un scor de 96% din nivelul maxim. De asemenea, strategiile amiabile și iertătoare au înregistrat un număr mai mare de puncte decît cele ticăloase. Translatînd aceste rezultate în lumea de azi, putem spune că ticăloșia nu are cum să dureze prea mult dacă este sancționată rapid („dinte pentru dinte") și, astfel, relativul echilibru social este restabilit. În schimb, ticăloșia și trădarea reușesc să supraviețuiască pe termen lung dacă exploatează strategiile „prea iertătoare" („un dinte pentru doi"). Axelrod a numit abordarea „dinte pentru dinte" ca fiind „strategia colectiv stabilă".

Dar Dawkins nu este foarte convins de acest rezultat. De exemplu, într-o populație dominată de „întotdeauna trădează", nici o altă strategie nu se descurcă mai bine. Și iată cum tot optimismul nostru se duce pe apa sîmbetei și se transformă în pesimism dacă constatăm că în societatea actuală nu există o masă critică de oameni modești, vrednici, toleranți etc., care să facă diferența...

Ce mai putem spera dacă majoritatea semenilor noștri se cred cu mult mai mult decît sînt, semnificativ superiori celorlalți, potențiale pericole pentru identitatea celorlalți? Care ar trebui să fie strategia noastră cîștigătoare?

Ce faci tu?

Ce fac eu?	Colaborare	Trădare
Trădare	Destul de bun **PREMIU** (pentru cooperare reciprocă) Ex. 300 $	Foarte rău **RĂSPLATA PROSTĂNACULUI** Ex. 100 $ amendă
Colaborare	Foarte bun **TENTAȚIE** (de a trăda) Ex. 500 $	Destul de rău **PEDEAPSĂ** (pentru trădare reciprocă) Ex. 10 $ amendă

Sursă: Richard Dawkins, *Gena egoistă* – „Dilema deținutului"

***Dorin Bodea** este dr. în economie, director general și senior consultant la Result Developement. A publicat între altele, volumul* Valorile angajaților români *(2013).*

O DATĂ ÎN PLUS, UN ACORDEONIST PRĂVĂLIT PESTE NIȘTE CÎRPE CU CHIP UMAN VA PRIMI SEMNALE DIN SPAȚIU

■ O știre ne informează că „pentru prima dată, cu ocazia zilei internaționale a femeii, organizații din peste 50 de țări din lume se mobilizează pe 8 martie pentru a organiza «o zi fără femei».“ Inițiativa – absurdă, la prima vedere – încearcă de fapt să dovedească, o dată în plus, vechea zicală: „E rău cu femei, dar mai rău e fără“. (**M. P.**)

■ Pentru toate gusturile: cînd am plecat spre centru, la metrou, în pasajul de la Unirii cînta – foarte frumos – un saxofonist. Cînd m-am întors spre casă, locul lui era luat, în același pasaj, de un acordeonist. (**C. Ș.**)

■ Pe terasa unui restaurant e un butoi răsturnat. Pe butoi, cineva a scris, mare, „REX“. Iar în butoi, prăvălit peste niște cîrpe groase, doarme un cîine. Diogene s-a reîncarnat într-un cățel pe care îl cheamă Rex. (**M. M.**)

■ În Japonia s-a deschis un muzeu dedicat pietrelor cu chip uman. Soții Shozo și Yoshiko Hayama și-au petrecut 50 de ani din viață adunînd peste 1700 de bolovani care înfățișează tot felul de figuri, unele deja foarte familiare, de la totemurile polineziene din Insula Paștelui și sculpturile lui Brâncuși la Alien, E.T. și Elvis. Muzeul se cheamă Chichibu Chinsekikan. (**M. C.**)

■ Cîteva dintre profețiile Babei Vanga: 2076 – lumea va fi condusă din nou de comuniști, 2084 – va avea loc o renaștere a naturii, 2088 – o nouă boală va lovi planeta, oamenii vor îmbătrîni în cîteva secunde, 2097 – boala va fi vindecată, 2100 – Soarele făcut de mîna omului va lumina partea întunecată a planetei, 2111 – oamenii vor deveni roboți, 2125 – Ungaria va primi semnale din spațiu, 2154 – animalele vor deveni pe jumătate oameni, 2371 – secetă mare, 3005 – va fi război pe Marte. Sincer, dintre toate mă sperie doar prima, cele care urmează, precum „Soare făcut de mîna omului“ nu sînt decît niște consecințe firești. (**A. P.**)

PENTRU AUTORUL CAPODOPEREI, MULTE FORME RECENT DESCOPERITE NU POT ASIMILA INTRAREA UNIUNII ÎN RAȚIUNE

■ După incidentul din Spania, cel cu grupul de români care a plecat dintr-un restaurant fără să plătească, în știrea rulată la fiecare jumătate de oră la un post de radio se accentua faptul că escrocii au comandat pînă și „ouă umplute cu cremă de ciuperci“. Bănuiesc că, pentru autorul textului, asta era culmea nesimțirii. (**S. G.**)

Cu ochii-n 3,14

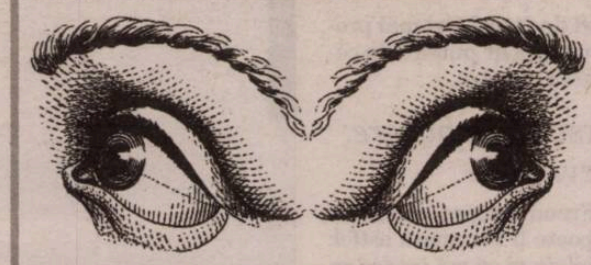

■ Prețul capodoperei: Gustav Klimt – *Bauerngarten,* 48 de milioane de lire sterline, record pe piața de artă; Picasso – *Plant de tomates,* 17 milioane; *Femme nue assise,* 13,6 milioane; *Femme assise dans un fauteuil sur fond blanc,* 12 milioane; Sisley – *Effet de neige à Louveciennes,* 7,3 milioane; Gauguin – *Te arii vahine – La femme aux mangos,* 8,3 milioane; Pissarro – *Les quatre saisons,* 7,6 milioane; Edgar Degas – *Femme nue, de dos, se coiffant (Femme se peignant),* 5,4 milioane. Licitația de artă „Impressionist & Modern Art“, organizată la începutul acestei luni de Sotheby's, Londra, a raportat 177 de milioane de lire sterline (sursa: News.ro). Adjudecat! (**R. M.**)

■ N-am văzut atîta amestec de omenire și atîtea cozi ca de 8 Martie anul asta: în zona Unirii erau doi domni cu vreo șase căței de rasă, un popă care strîngea fonduri și vorbea la telefon, coadă la flori, coadă la Douglas, coadă la Chopsticks. Și multe fete care chicoteau și-ți dădeau flori și mărțișoare. (**I. P.**)

■ Într-un magazin, două sortimente de mucenici absolut identici (ca forme, dimensiuni și preț), dar cu nume diferite: pentru persoanele cu orizont european – „mucenici Antonio“, pentru acelea care vor produse cu denumiri neaoșe – „mucenici Dobrogea“. (**D. S.**)

■ NASA a cerut sugestii pentru denumirea celor șapte planete recent descoperite în sistemul Trappist-1. Iată cele mai simpatice sugestii: Far from Trump 1-7; sau Pluto, Long Live Pluto, Pluto Forever, We Love Pluto, Screw You For Killing Pluto, Planet of the Keks, Pluto; sau Super, Cala, Fraja, Listic, Expie, Ala, Docious; sau Rocky 1-7; This One, That One, The Other One, The Middle One & so on; sau Let, Trans, People, Pee, Where, They, Want; sau Ziggy, Freddie, Michael, Amy, Lennon, Prince, Elvis; sau (ceva ce-ar fi putut inventa colegul nostru Dan Stanciu) Gsjksbdvgs, Dhduxusd, Jdjdndysj, Qqqqqqssdddd, Hshggshz, Nnnnnnnnnn; sau New Folder 1-7 și multe altele, pe care le găsiți la #7NamesFor7Planets. (**M. C.**)

■ Elevii de gimnaziu nu pot asimila noțiuni de Istoria religiilor, susține consilierul din cadrul Ministerului Educației, Romeo Moșoiu, care a încercat să explice de ce copiii fac Religia la școală, și nu Istoria Religiilor, așa cum recomandă Consiliul Europei, pentru a evita eventualele îndoctrinări. Ce bine că aleșii de la Educație știu ce noțiuni pot asimila elevii și ce nu! (**C. Ș.**)

■ Bucata de autostradă de la centură pînă la intrarea în București costă 129.180.727,51 lei. Probabil de-aia a durat atît, că statul n-avea mărunțiș, iar firma constructoare n-avea rest 49 de bani. (**D. C.**)

■ Un politician rus, purtînd suavul nume de Igor Lebedev, a propus ca, de vreme ce Rusia va organiza Campionatul Mondial de fotbal în vara anului următor, să se legalizeze în premieră, în cadru organizat, manifestările huliganilor: „Rusia va face figură de pionierat. Suporterii care vor să se bată cu alți suporteri o vor putea face pe stadion de la o anumită oră“. Acest Lebedev este președintele Partidului Democratic Liberal, partid aflat în opoziție, și este membru în consiliul Uniunii Ruse de Fotbal. (**M. C.**)

■ În urma investigației făcute de jurnaliștii de la Rise Project, Liviu Dragnea a fost întrebat cum a dispărut un milion de euro din declarația lui de avere. Răspunsul său: „O parte din bani i-am folosit, asta a fost și principala rațiune, o parte i-am folosit pentru construcția casei de la Alexandria, iar o altă parte în alte scopuri“. Finuț, discret, elegant. (**A. M. S.**)

3 luni 49 LEI
6 luni 89 LEI
12 luni 149 LEI

ABONEAZĂ-TE ACUM LA DILEMA VECHE
...îți dă de gîndit!

Cum te abonezi

■ SMS: Abonament 3 luni – un SMS cu textul DILEMA la 7488 (10 Eur / SMS + TVA)

■ ONLINE la http://abonamente.adevarul.ro

■ VIRAMENT BANCAR sau MANDAT POȘTAL: în contul S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L., cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410

■ LA TOATE OFICIILE POȘTALE

■ FIRMELE DE ABONAMENTE

■ LIBRĂRIILE NEMIRA www.nemira.ro/librarii

Informații și reclamații: abonamente@adevarulholding.ro, tel. 031.860.30.57, 031.860.30.85 (L-V, 9.00-18.00)

Talon de abonament

Nume..... Prenume.....

Str..... Nr....., Bl....., Sc....., Et....., Ap.....,

Localitate..... Județ/ Sector ....., Cod poștal .....,

Telefon ..... E-mail.....

Am achitat suma de ..... lei cu mandat poștal / ordin de plată nr. ..... din data .....
în contul S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L., cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410.

Abonamentul va începe din luna* ..... Semnătura .....
Plata se va efectua până la data de 25 a lunii în curs pentru ca livrarea abonamentului să înceapă de la data de 1 a lunii următoare. Prin completarea prezentului talon sunt de acord ca S.C Adevărul Holding S.R.L să prelucreze datele mele cu caracter personal pentru activități promoționale și să le dezvăluie terților conform legii nr. 677/2001. Îmi rezerv dreptul să mă opun acestei prelucrări și să solicit ștergerea datelor adresându-mă societății S.C. Adevărul Holding S.R.L. printr-o cerere scrisă.

Pentru abonamentele plătite cu mandat poștal sau ordin de plată este necesar să trimiteți talonul completat, împreună cu copia dovezii de plată la **S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L. - Abonamente**, București, Șos. Fabrica de Glucoză nr.21, sector 2, cod poștal 020331.

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

FONDATOR **ANDREI PLEȘU**

DILEMA VECHE

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIȚIE ■ Anul **XIV** ■ nr. **683** ■ 23-29 martie 2017 ■ www.dilemaveche.ro ■ 32 pagini ■ 4,99 lei

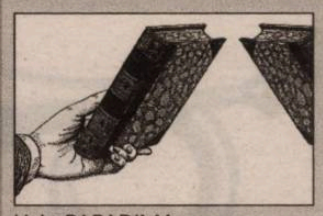

Liviu PAPADIMA

învățătura de minte

6

ANDREI PLEȘU

„Note, stări, zile“

pagina **3**

TEODOR TIȚĂ

„Stolo, MRU, Ciolo“

pagina **12**

CATHERINE DURANDIN

„Eșecul Europei?“

pagina **V**

Cultură și identitate națională

© Lucian Muntean

„Nu globalizarea a dizolvat națiunile, ci autodisoluția națiunilor a produs globalizarea.“

EMMANUEL TODD

Redacția DILEMA VECHE: str. George Enescu nr. 43, sector 1, 010304 București ● **telefon:** 031.860.30.48 ● **e-mail:** dilema@dilemaveche.ro

la vremuri noi, dileme vechi

Irina NICOLAU

Apatia strică omenia

La al treilea cîntat al cocoșului, s-a trezit și badea Ilie. Nu s-ar fi dat dus din casă. S-a uitat apatic pe fereastră. Altă zi... Ce-o fi cu badea Ilie, e bolnav? I-a murit nevasta, o vită, o rudă? Să fi băut ieri prea mult la nuntă? N-a băut, că n-a fost. Atunci de ce n-are vlagă și chef? A mai fost unul care și-a pierdut mințile peste noapte. Acum a ieșit și stă pe băncuța din fața casei. Am să-l iscodesc:

– Șezi, bade Ilie, dar ești apatic...

– Ba numai șed.

A răspuns cum răspunde el! Poate că n-are nimic. Mă miram și eu, un țăran apatic? O fi numai obosit. Dar cînd țăranul dă semne de oboseală, e bine să fie ținut sub observație.

Cum s-a trezit, nea Toma s-a dus la baie. A pus mîna pe robinet. A constatat că apa nu curge. A-haaa... a zis el. Și-a tras hainele pe nespălate și a luat sacoșa cu mînere răscusute să se ducă la piață. Trebuie să cumpere pîine și cartofi, pentru țuică nu-s bani. La ieșirea din lift s-a întîlnit cu trei vecini și le-a zis că n-are chef.

În timpul din urmă, mulți n-au chef. Alții au. Aceștia din urmă trec voioși peste trecerile de pietoni cînd este verde. Am impresia că oamenii din jurul meu s-au îmbolnăvit. Unora li se îndoaie spatele și altora li se bombează pieptul. Se umple țara de apatici și infatuați. Ce ne facem?

Revin la apatie. Apatic este un ins fără patos. Mă întreb cum au ajuns românii să-și piardă patosul după cîte au pătimit. Știu de la mama că omul trebuie să fie om. Mi-a repetat-o și o repet și eu. Un om apatic este jumătate de om. Viața lui se desfășoară alături.

– Nea Toma, dacă îți cumpăr țuică, ești voios?

– Pentru ce să fiu voios? Cumpără-mi.

Românii și-au pierdut și voioșia. Cine o găsește, primește o recompensă de la mine. Cred că au pățit și franțujii ceva, pentru că observ cum dispare din limba lor cuvîntul *allégresse*. Și în acest caz rămîne valabilă recompensa, sper să o dea francezii. Dacă mă gîndesc bine, voioșia românilor se află de mult în tratament. Omul este voios cînd își face voia. Să-ți tai voia este, uneori, un sacrificiu, să ți se taie voia poate fi o crimă. Timp de 45 de ani ni s-a spus că trăim într-o societate care așază în centrul grijii sale *omul și ne-voile lui*. Zis și făcut. Așa au ajuns o parte din români apatici. Eu nu. Mă revoltă prea multe, sînt prea supărată.

– Nea Toma, hai să te descînt de apatie, poate că îți vine cheful înapoi:

(...) Toarnă, Tomo, toarnă, frate,
Că eu nu întorc fusu',
Întorc voia bună lui Toma.
Eu nu bat cuiu',
Bat lui Toma apatia,
Ca a ajuns mai rău ca pifita. (...)

– Și tot de la mine o litră de țuică, nea Toma.

(apărut în *Dilema* nr. 130, 7-13 iulie 1995)

Dilema veche vă propune

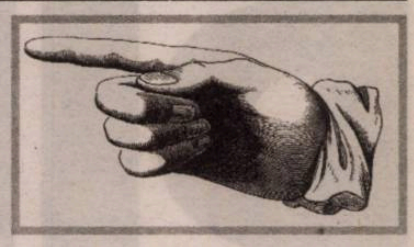

■ În perioada 30 martie – 27 aprilie, ARCEN organizează, în colaborare cu Institutul Francez din București, seria „Eliade 110“ – două evenimente și șase trasee culturale, marcînd 110 ani de la nașterea lui Mircea Eliade. Rezervări la https://goo.gl/klmPKQ. (Cristina Ștefan)

■ Joi, 23 martie, de la 18,30, la Centrul Rus de Știință și Cultură, un concert de cîntece din filme rusești celebre. 14 melodii din nouă filme precum *Moscova nu crede în lacrimi, Ironia sorții , Fata fără zestre* și altele. (Adina Popescu)

■ *Passengers* (2016, Morten Tyldum, cu Jennifer Lawrence și Chris Pratt), un film înduioșător și optimist despre ce e important, pînă la urmă, în viața în care – e deja un loc comun – sîntem pasageri; și despre dragoste, jucîndu-se cu unele din miturile ei, mai serioase sau mai romantice, precum Adam și Eva ori Frumoasa din Pădurea Adormită. (Iaromira Popovici)

■ Știam de la Radu Ciorniciuc despre fabuloasa întîlnire cu copiii din Delta Văcărești. Și despre *Acasă*, filmul documentar la care lucrează de aproape un an. Pe 20 martie, la Galeria Kube Musette din București a avut loc un vernisaj cu cîteva dintre fotografiile făcute de Luciana, Nicu, Zîna, Cristina, Cezar, Marcel, Gigel, Rică și Vali, pe care i-am și întîlnit cu această ocazie. Expoziția e deschisă pînă pe 27 martie, dar cel mai important e că puteți cumpăra pozele făcute de ei. Sînt minunate și, astfel, îi și ajutați pe puști să meargă la școală. Găsiți mai multe detalii pe pagina de Facebook a evenimentului: https://www.facebook.com/events/185884841911868, „ACASĂ – *Photos in exchange for education.*“ (Ana Maria Sandu)

■ A 15-a ediție a Galei Premiilor de jazz MUZZA va avea loc duminică, 2 aprilie, de la ora 18,30 la Hard Rock Café din București și va fi dedicată memoriei compozitorilor și muzicienilor Adrian Enescu, Marin Petrache Pechea și Marius Popp. Printre invitații, deopotrivă români și străini, care vor susține microrecitaluri se numără Sorin Zlat, Anamaria Maranda, Border Split, Groovy Bastards, Robbie Southrmen sau cubanezii Ekue Band. Mai multe detalii pe www.fundatiamuzza.ro. (Marius Chivu)

■ Sugestiv intitulată „Toma și ai lui“, expoziția de sculptură și desen semnată de artistul plastic Geta Caragiu, deschisă pînă pe 18 aprilie în Rotonda din foaierul Sălii Mici a Teatrului Național „I.L. Caragiale“ din București, poate fi vizitată zilnic între orele 14-19 (mai puțin lunea). „Ce vedeți aici e de fapt o suferință mare. După ce am avut sentimentul că se năruie totul, am apucat să fac aceste lucrări care sînt în ipsos și au stat în magazia noastră din curte, învelite, 34 de ani. (...) Copilăria se reflectă în tot ce vedeți aici. *Lacul și paparudele* este lacul copilăriei noastre, care a fost o copilărie, în Dobrogea, minunată, plină de fantezie și imaginație. Un lac malefic, care se uita foarte chiorîș la noi și am vrut să mă răzbun pe el, și l-am legat, l-am spînzurat, i-am făcut de toate.“ – Geta Caragiu Gheorghiță, la vernisaj (Agerpres, 7 martie 2017). Dincolo de conotațiile strict biografice ale unei strălucite și dăruite cu har familii care și-a pus sigiliul pe valențe diverse ale culturii române, piesele expuse te invită, de ce nu, să te prinzi în hora paparudelor și să străbați secole și spații, pe urmele lui Ghilgameș... Un fabulos itinerar inițiatic despre lume/lumi de dincolo de fire. (Ruxandra Mihăilă)

■ Istoricul israelian Yuval Noah Harari a publicat, în 2011, *A Brief History of Humankind* – un volum care aduce împreună noțiuni de istorie, antropologie, filozofie, psihologie, neuroștiință, devenit bestseller între timp. *The Guardian* l-a luat la întrebări și a ieșit un interviu fantastic despre viitorul omenirii. Citiți-l aici: https://www.theguardian.com/culture/2017/mar/19/yuval-harari-sapiens-readers-questions-lucy-prebble-arianna-huffington-future-of-humanity. (Cristina Ștefan)

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Etica în business**
- **Mama**
- **Miorița azi**

album dilematic Ernő Farkas

DILEMA VECHE

REDACȚIA:

Dana CĂLINESCU (secretar general de redacție)
Marius CHIVU ● Radu COSAȘU ● Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU (redactor-șef adjunct)
Matei MARTIN ● Matei PLEȘU ● Adina POPESCU
Iaromira POPOVICI ● Ana Maria SANDU
Dan STANCIU (art director) ● Mircea VASILESCU
Sever VOINESCU (redactor-șef)

RUBRICI:

Teodor BACONSCHI ● Ion BARBU ● Aron BIRO
Paul BREAZU ● Codrin Liviu CUȚITARU
Cristina FOARFĂ ● Petre GURAN
Maria IORDĂNESCU ● Eugen ISTODOR
Selma IUSUF ● Anca MANOLESCU
Ruxandra MIHĂILĂ ● Vintilă MIHĂILESCU
Ovidiu NAHOI ● Radu NAUM ● Valeriu NICOLAE
Liviu PAPADIMA ● Cătălin PAVEL ● Radu PREDA
Ancuța PROCA ● Oana STOICA
Cătălin ȘTEFĂNESCU ● Bogdan TĂNASE
Teodor TIȚĂ ● Rodica ZAFIU

TEHNOREDACTARE: Adrian DAMIAN
EDITOR WEB: Cristina ȘTEFAN

Informații și reclamații ABONAMENTE:

031.860.30.57; 031.860.30.85
(numere cu tarif normal, disponibile de luni pînă vineri, între orele 9 și 18)
e-mail: abonamente@adevarulholding.ro

MANAGEMENT GRUPUL DE PUBLISHING:

Administrator Special: Carmina Dumitrescu
Director Publicitate: Eli Ranetescu
Director Marketing: Steluța Zamfir
Coordonator Producție: Constantin Delta
Director Distribuție: Dana Zamfir

ISSN: 1584-1669

Revistă editată de: Adevărul holding

Publicație auditată de: BRAT

Tiraj: 9.400

Tipărit la Tipomedia

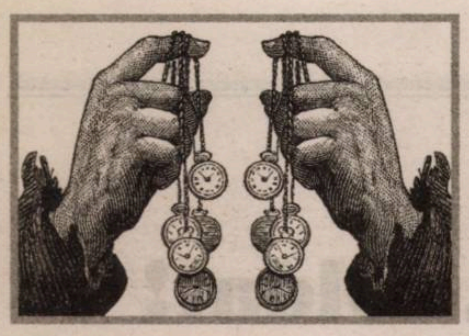

Andrei PLEȘU

nici **așa**, nici **altminteri**

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

Note, stări, zile

Încercarea de a face ordine în haosul arhivei proprii e un balans epuizant între surpriză, plictiseală, epuizare, vanitate și candoare. Regăsești inventarul uitat al naivităților juvenile, al tatonărilor fudule, al aspirațiilor care te-au modelat. Refaci traseul ambițiilor, al iluziilor și al nesiguranței formative, traseul accidentat la capătul căruia ai devenit ceea ce ești sau ceea ce crezi că ești. Uneori citești stingherit pagini pretențioase de jurnal, alteori descoperi note obscure, pe care nu le mai poți situa în timp, sau exerciții îndrăznețe de reflecție „originală“. Era o vreme cînd nu te temeai de ridicol… Dar și cînd, purtat de o nevoie abstractă de creativitate, de o difuză poftă de expresie sau de vreo împrejurare provocatoare, obțineai neașteptate eseuri duios aurorale, a căror prospețime pare să-ți fie, azi, străină… Spre ilustrare, propun un text scris, cred, în prima parte a anilor ’70.

Despre taclale

Pentru exercițiul inteligenței, taclalele sînt aproape un drog, un stimulent halucinatoriu. Ele *mimează* ideea, pentru a o provoca. Sînt, în fond, un mod de a pregăti, printr-o manevră aparent stearpă, saltul gîndului de la replică la idee. Cam același rost trebuie să fi avut, pentru alchimiști, perpetua amestecare a substanțelor în mojar: o răbdătoare invocație către posibil, un exercițiu de așteptare. Taclalele mențin spiritul într-o stare de absolută disponibilitate. Sînt un fel de a avansa bătînd pasul pe loc. Ele întrețin „sosul“ incert, haosul fecund, focul mocnit, pe socoteala cărora poate apărea, oricînd, gîndul revelator, deschiderea edificatoare. Cine plasează taclalele în teritoriul gratuității, al dezordinii, al lipsei de substanță, nu înțelege dimensiunea lor propedeutică. Ceea ce trebuie înțeles este că ele nu sînt decît „formă“, fermentație pregătitoare, extremă deschidere către un drum încă neanticipat. Taclalele pot fi, chiar pentru cel care rămîne spectator în raport cu ele, o inițiere în fiziologia spiritului. În economia „omului căzut“, spiritul a ajuns să fie un soi de bălmăjeală tenace, din care doar uneori, imprevizibil, țîșnește cîte o notă pură. Pentru ca nota aceasta să se exprime, să crească, să fie auzită, e nevoie de bălegarul taclalei, de îngrășămîntul ei promiscuu, de rampa de lansare a retoricii ieftine, a cabotinajului. Taclalele pot fi, desigur, și așteptarea unei idei sortite să nu vină niciodată. Dar, atunci, nu insuficiența lor intră în joc, ci aceea a protagoniștilor, deveniți simpli palavragii.

Ceea ce înseamnă că nu *orice* tacla e eficace în ordinea gîndirii. Dezordinea taclalei trebuie bine „regizată“, grădinărită, alimentată cu un combustibil adecvat. Taclaua fecundă e una *orientată* spre idee, chiar dacă întîrzie, programatic, în mahalaua ei. Cînd, dimpotrivă, taclalele

Nu orice *tacla e eficace în ordinea gîndirii.*

devin un mod întîmplător de a omorî timpul, cînd „subiectul“ lor sau modul lor de desfășurare cad *sub* centura inteligenței, bălăcindu-se în complezent, șablonard și insipid, atunci, în loc să conducă spre un asediu, spre aventură intelectuală, spre imprevizibil, ele eșuează într-o domestică somnolență, într-o impersonală sporovăială, într-un zgomot steril, fără perspective.

Plonjon în actualitate (20 martie 2017)

Pe forumul unui articol publicat azi, în care vorbesc despre ușurința cu care unii politicieni români aleg să țină, în străinătate, discursuri în limbi pe care le cunosc cu totul insuficient, un comentator exasperat scrie: „Iar te iei de președintele Constantinescu, Pleșule? Nu-ți înțeleg deloc răutățile. Nu crezi că ar trebui altcineva să se ocupe de fostul președinte, nu un colaborator, care a mîncat o pîine de la el?“ Da, m-am referit și la președintele Constantinescu: nu pentru că am ceva cu el, ci pentru că se face mereu prezent pe scena publică, în postùri care nu i se potrivesc. Dar dincolo de iritări private, ceea ce rezultă din textul preopinentului meu (Joe Neguț, *pour ne pas le nommer*…) e că, în concepția dumisale, eu eram plătit ca, ministru de Externe, din salariul președintelui. Îmi dădea pîine. Iar eu, în loc să zic mersi că m-a scăpat de inaniție, îl critic nerecunoscător. Adevărul e că și eu, și dl Constantinescu „mîncam pîinea“ poporului. Ne adăpam de la buget. Ideea că eram „subvenționat“ de Cotroceni (cînd nici măcar n-am fost numit în post la propunerea președintelui) e o capodoperă de justiție proletară, de morală cetățenească, de cultură democratică. Aferim! Așa să fie, așa să gîndim, așa să votăm…

Vintilă MIHĂILESCU

…@hai-hui.ro

Dereticatul Zen al șosetelor

Stau la biroul meu și mă uit împrejur. O, familiară și tandră dezordine! Ignațiu, îngerul meu păzitor, pe dreapta, Luță, porcușorul meu norocos, pe stînga, cu Gertrude, rățușca-mascotă a copilăriei mele, la picioarele sale. În față, un suport de creioane și o scrumieră masivă din bronz, care păzeau biroul bunicului meu, un calculator, un laptop și un modem cu o groază de cabluri, care acoperă o treime din birou, o cutie japoneză din lemn de trandafir de la mama, din care se revarsă cărți de vizită, blocnotes-uri din ultimii vreo cinci-zece ani, patru *memory-sticks*, trei cești de cafea, pixuri, brichete și o țigară electronică pe care n-am folosit-o niciodată, un suport de hîrtii… Pe tot peretele din dreapta este însă biblioteca (tot de la bunicul), plină pînă la refuz, dar ordonată riguros, pe categorii de cărți – cel puțin așa îmi doresc, dar mi se întîmplă frecvent să mă ridic și să mai mut o carte de colo-colo, angoasat că „nu e la locul ei“. Dincolo de birou începe universul soției mele (o casă are totdeauna gen), într-o dezordine care nu este decît o asimetrie subtilă de plante și aranjamente florale, obiecte din alamă, colțul bufnițelor etc., toate îmbrăcînd mobila florentină masivă aranjată de mama, de care nimeni, niciodată, nu va îndrăzni să se atingă. Devenită acasă, o casă este un peisaj aluvionar al istoriei personale.

Spun toate acestea cu curiozitatea stîrnită de o carte, care ne propune să re(ordonăm) lumea: *The Life-Changing Magic of Tidying Up. The Japanese Art of Decluttering and Organizing*, scrisă de Marie Kondo și devenită și în America un extraodinar bestseller (86 de săptămîni pe lista *New York Times)*, care are ca *hashtag* *#organizetheworld*. Este o carte-cult, care are deja milioane de adepți, convertiți la *KonMari,* metoda lui Kondo de a te face fericit.

Cum? Simplu: *„Once-in-a-lifetime tidying marathon“*. Adică te apuci matale și împarți toate obiectele din casă în următoarele cinci categorii: îmbrăcăminte, cărți, hîrtii, *miscellanea* și obiecte sentimentale, exact în această ordine. Le iei apoi pe fiecare în mînă, le împături cu grijă sau, dacă sînt haine, le pui pe umeraș tot după o anumită ordine, le privești și te gîndești cîte de același fel mai ai prin casă, de cînd nu le-ai mai folosit. După care închizi ochii și te întrebi dacă obiectul pe care îl ții în mînă îți provoacă vreun sentiment de bucurie „în *corpul* tău“ (important, căci atașamentul față de obiecte este încorporat, nu este o alegere rațională!). Cele care îți evocă o astfel de senzație plăcută rămîn; celor care nu, le mulțumești frumos și îți iei rămas bun. „Cînd luăm hainele noastre în mînă și le pliem cu grijă, transmitem, cred eu, energie, care are un efect pozitiv asupra hainelor noastre.“ Împăturitul șosetelor, de pildă, devine un întreg ritual, prin care ne încărcăm, la rîndul nostru, cu energie – iar dacă nu, vom ști că a venit vremea să le părăsim.

Cam ezoteric? Da și nu. Inițial un soi de consilieră pentru cum să-ți organizezi casa, Kondo povestește de cazuri în care clienții săi aveau zeci de periuțe de dinți, păstrau în toaletă sulurile goale de hîrtie igienică sau ziare de acum zece ani, descopereau vreo zece polonice în rafturile din bucătărie, ca să nu mai vorbim de haine și pantofi. Iar prozeliții săi din Statele Unite mărturisesc cu sutele de mii ce surpriză au avut urmînd sfaturile lui Kondo. Atenție, nu este însă vorba (doar) de anticonsumerism și nici măcar de debarasare (o obsesie – și necesitate – a lumii consumeriste). Criteriile *KonMari* nu sînt funcționaliste, nu vizează o ordonare a spațiului fizic, ci a spațiului trăit, a relației subiective cu obiectele în funcție de *rostul* lor, nu neapărat de *utilitatea* lor. „Am descoperit că acest criteriu, «împrăștie bucurie», elimină orice gînd despre cît costă, cît de vechi este, de cîte ori a fost folosit, se mai potrivește acum etc. – se confesează o convertită. Dacă nu «împrăștie bucurie», s-a dus; și dacă trezește bucurie, rămîne, indiferent de cîte ori l-am folosit sau îl voi mai folosi.“ Și să nu uităm apoi că e vorba despre o metodă ancorată în cultura japoneză, unde un astfel de antropomorfism și non-dualism sînt lucruri extrem de familiare; iar „pliatul“ este o strategie centrală a sistemelor modulare, care s-au dezvoltat din cauza spațiilor reduse de locuire – ne amintește designerul Leonard Koreno. „Mai multă spiritualitate, ideea de non-dualism este o relație cu realitatea, ce sugerează că orice lucru este viu și indisociabil legat de altele, chiar și obiectele neanimate“ – adaugă acesta. „Dacă sîntem simpatetici și respectuoși cu orice există, atunci ar trebui să fim simpatetici și cu șosetele din sertar, care nu sînt pliate cum trebuie.“ „Dereticatul *(tidying)* este un dialog cu tine însuți“ – precizează și Kondo.

Este evident că există o doză considerabilă de „trădare“ în „traducerea“ acestui *ritual* japonez în *metodă* occidentală. Dincolo de aceasta însă, meritul lui Kondo constă în *performarea* unei relații cu lumea obiectelor, de care cultura occidentală de-abia acum începe să (re)devină conștientă. Și aceasta, deocamdată, doar la nivelul unor *teorii* sofisticate, de la „poetica spațiului“ a lui Gaston Bachelard la filosofia extravagantului Bruno Latour despre „atașament“ și „obiectul-subiect“.

Dar și fără Latour, termenul de „atașament“ ne poate evoca o astfel de relație, căci sîntem cu toții atașați, chiar și fără să ne dăm seama, de obiectele care înseamnă pentru noi *acasă*. Iar pentru noi, românii, acasă înseamnă *a îngriji* – ne atrage atenția Adam Drazin, căci pentru noi este prea obișnuit ca să fie și conștient. A îngriji înseamnă a-ți face griji legat de curățenia, ordinea, bunăstarea obiectelor, înseamnă a le îmblînzi și a ți le apropria – și, în consecință, a le păstra: nu aveți în casă nici un sertar, nici un raft, nici o debara în care păstrați, fără să știți de ce, tot felul de obiecte „inutile“? A îngriji mai înseamnă și a numi obiectele: mașina dumneavoastră nu are un nume?

Pe de altă parte, limba română păstrează și un alt termen, doar aparent sinonim: *a deretica* (a cioroboti, a tăgăsi, a ticăzui, a tistăli, în funcție de zonă). Provine, se pare, de la latinescul *deradicare,* a dezrădăcina. Cînd deretici, te mai și desparți de obiecte: debarasezi! Dar o faci tot cu grijă… Toți cei care s-au simțit vreodată *acasă* în casa lor, în satul sau cartierul lor, vor regăsi, în „corpul“ lor, toate acestea, chiar dacă nu le-au știut vreodată.

Se apropie „curățenia de Pași“. Fiți cu ochii pe obiecte!…

Vintilă Mihăilescu *este antropolog, profesor la Școala Națională de Științe Politice și Administrative. Cea mai recentă carte publicată:* Apologia pîrleazului, *Editura Polirom, București, 2015.*

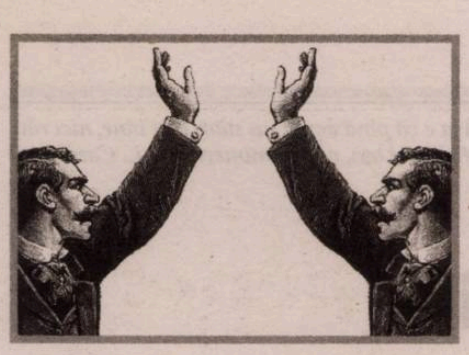

Valeriu NICOLAE
rătăcit în **Euro**-Narnia

Adunarea la cîine, soldat!

Sînt în armată. Locotenentul Blăgău țipă la mine ca un disperat. Sînt super-bine antrenat, vin de la lotul sportiv care tocmai s-a desființat din cauza Revoluției. Primele șase săptămîni au fost dure, deși fac armata la termen redus. Nu disciplina e cea care mă chinuie, ci mecanismul de îndobitocire forțată. Sînt cîțiva cretini masochiști în poziții de comandă, plus că se văd caracterele, unele neașteptat de urîte, ale unora din colegi. Nu am pile, sînt cam negru, așa că sfîrșesc prin a fi repartizat ca iepure. Iepure înseamnă că trebuie să alerg în caz de alarmă la toți APV-iștii (așa le spunem gradaților care lucrează în cazarmă, Armată Pe Viață) care stau la marginea orașului, și asta într-un interval cronometrat. Alergăm, bineînțeles, cu tot echipamentul pe noi, că doar nu gîndim și nu știi niciodată cît de folositoare poate fi lopățica pentru săpat tranșee cînd ai de alergat cam 20 de kilometri în două ore.

Sînt incredibil de mulți șobolani în cazarma din Arad și unul dintre ei sfîrșește în cazanul de mîncare în perioada în care sînt eu de serviciu la popotă. Bucătarul decide că a fost fiert sub presiune, așa că doar curăță un pic în jurul șobolanului și trimite mîncarea mai departe. Trăiesc următoarele săptămîni strict pe conserve și pîine.

Înainte de Arad, am participat la selecția pentru lotul sportiv, care a apărut ca un fel de miracol și am reușit în mod neașteptat să intru în lotul de baschet. Mă mut la Bistrița, unde duc o viață de huzur, fac toată ziua antrenamente și din cînd în cînd reușesc să ies cu Ildiko, o unguroaică focoasă din Tîrgu Mureș care face un curs de coafură în oraș.

La Revoluție e un haos greu de imaginat și noi, sportivii, sîntem în situația de a nu avea nimic de făcut pentru o săptămînă. Zvonurile sînt că ne-au atacat ungurii, că se face mobilizarea și că în curînd or să plece TAB-urile la graniță. Unitatea în care sînt este una de tunuri care trag toate aiurea, și are peste 50 de blindate. Dintre ele funcționează, în cel mai bun caz, vreo zece, că doar se fură la greu și fiecare APV-ist, probabil, dacă s-ar pricepe, și-ar putea construi un mic blindat acasă din piesele sparlite.

Avem un bucureștean șmecher, ajuns în lot cu pile, care află că e Revoluție pe 20 decembrie. În aceeași zi sîntem strînși de un maior care e șef pe la partid, care ne ține o prelegere înălțătoare despre cum nu există cale de întors din comunism. Facem pariuri între noi că e căcat pe el. Oricum, pute rău ce ne spune.

Peste două zile, maiorul este cu Revoluția și îl înjură pe Ceașcă cu spume pe el. Sînt sigur că astăzi e un om de succes în Bistrița, dacă nu cumva e prin Parlament. Avem în curînd și primul erou al Revoluției, un APV-ist care, beat mort, cade de pe TAB, se lovește la cap și ajunge instantaneu erou. Mă lămuresc cum e și cu teroriștii, nu de alta, dar trei colegi de lot sînt trimiși să păzească stația de apă din afara orașului și, plictisiți, se apucă să tragă la țintă într-un picior de pod. O parte din gloanțele care nu lovesc piciorul de pod ajung să lovească blocurile din oraș și așa se naște legenda teroriștilor în Bistrița.

Imediat după Crăciun e o veselie totală, așa că decidem să ne luăm liber și ne cărăm acasă. După șapte zile în care sîntem, practic, dezertori, ne întoarcem înapoi la Bistrița ca și cum nu s-ar fi întîmplat nimic. Fără nici o legătură cu noi, lotul sportiv se desființează și sîntem trimiși înapoi la unitățile noastre.

În Arad sînt mai mulți eroi, inclusiv trei pe care îi cunosc. Din păcate, doi au ajuns eroi din prostie, căci au murit în momentul în care strategii cei deștepți ai armatei au decis să înconjoare un teren unde au crezut că sînt teroriști. Frica l-a făcut pe unul să înceapă să tragă, ceea ce a dus la o reacție în lanț, iar aranjarea în cerc a avut ca rezultat moartea a doi tineri. Versiunea oficială este, desigur, că au fost împușcați de teroriști.

Sînt și o mulțime de momente stupefiante, cu APV-iști care, din cînd în cînd, se dovedesc de o prostie și de un tupeu demne de viitorii politicieni. Am primit o mulțime de ajutoare din Vest și avem un locotent pus pe căpătuială care, după ce încearcă să vîndă ajutoare primite în piața din Arad, decide că ar fi mai ușor să ni le vîndă nouă, soldaților. Mare parte a ajutoarelor sînt *împrumutate* și apoi vîndute de către APV-iști în piețele din oraș.

Sînt trimis să fac de pază la fosta casă a lui Ceaușescu pentru cîteva zile. Casa este folosită ca studio de televiziune de niște tipi deștepți și super-creativi. Văd filme toată ziua și învăț să fac și ceva editare. Se află că e un loc super-bun și sînt rapid înlocuit de soldații cu pile din cazarmă. Așa ajung pe mîna lui Blăgău, un tîmpit frustrat și un pic sadic.

Blăgău e beat și are chef să mă chinuie, căci sînt sportiv și am pierdut ocazia să mă bucur de instrucția cretină despre care el crede că construiește caractere. Nu am cui să-i explic cît de ironic sună chestia asta venită de la un hoțoman bețiv și tîmp.

Alerg după cîine și apoi mă ascund de locotenent. Urlă vreo 30 de minute ca un disperat, dar mă fac că nu-l aud. Cînd revin în cazarmă, la ora mesei, e super-furios. Îi spun calm că i-am urmat ordinul. Mă scoate iarăși la instrucție și îmi ordonă să forțez Mureșul. E sfîrșit de februarie. Forțarea Mureșului în ținută de iarnă și cu tot armamentul pe mine e sinucidere. Îl înjur, îl fac comunist și îi spun că mă duc la colonel să îi raportez că el, un locotent beat, a vrut să mă pună să forțez rîul. Și că dacă nu mă ascultă colonelul, mă duc la televiziunea din oraș și le povestesc lor ce și cum. Blăgău se sperie, încetează să ne mai chinuie și se dedică în totalitate, cel puțin pînă cînd plecăm noi, talentului său primar – pileala.

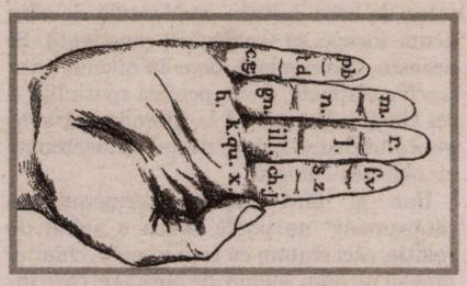

Codrin Liviu CUȚITARU
prezentul discontinuu

Disperarea unei comandante

Doamna profesoară de Studiul Materialelor, Anica Moșmartiniu, s-a simțit mereu după 1989 o natură schizoidă. Născută în anii '50, trăise jumătate de viață în comunism, apucînd apoi – tot ca persoană activă social, se înțelege – încă vreo trei decenii de capitalism. Nu „ruptura" istorică în sine constituia pentru ea o problemă. O mulțime de oameni (de la noi și de aiurea) trecuseră, se știe, prin asta și nu dezvoltaseră neapărat „dualități" identitare. Dilema Anicăi venea din, cum să spun, pozițiile în care se aflase înainte de 1990 și, mai ales, după. Dacă, în societatea socialistă multilateral dezvoltată, tovarășa Moșmartiniu își găsise ușor echilibrul, apăsînd *vînjos* (trebuie să menționăm că femeia în cauză era o natură solidă, asemănătoare „corpurilor" din granit masiv, rectangulare, croite carevasăzică pe prototipul biologic al faimoaselor „comisare ale poporului" din tradiția sovietică) pedala de accelerație a construcției „omului nou", în „liberalism", deși, în continuare, vizibilă social, dumneaei își pierduse punctele de reper. De mică, Anica intrase în grațiile organizației de pionieri, parcurgînd, precum un soldat disciplinat, toate treptele ierarhice ale acestei instituții atît de populare pe vremea lui Ceaușescu: comandant de grupă, comandant de detașament, locțiitor de comandant de unitate, comandant de unitate, reprezentant în Consiliul Național pionieresc și, finalmente, comandant al acestui for din partea elevilor. Insignele și tresele atîrnau din ce în ce mai greu, din cauza dimensiunilor și numărului lor, pe cămașa albă, imaculată, a bietei copile. Noroc cu făptura sa robustă care rezista, se vede, eroic tuturor „intemperiilor" decorative ale epocii. Păstrînd proporțiile, ai fi avut pornirea să o compari cu o coafură Taft (expusă vînturilor turbate) din ziua de azi. Ce impresiona însă cu adevărat la uniforma ei rămîneau șnururile. Anica a traversat, grațios, toate culorile prevăzute de Statutul pionierilor, de la roșu, galben și albastru pînă la mov și alb. Gurile rele povestesc faptul că, deși mult mai tînăr, pînă și simpaticul actor Andrei Duban o invidia, realizînd că *nu* el a fost singurul din țară demn de toate nuanțele coloristice pe șnurul de comandant. Nu, mai fusese cineva înaintea lui, pentru care, culmea, se inventaseră chiar unele culori: *tovarășa Moșmartiniu*. O fată „bărbată", „neînfricată", în limbajul lozincard al momentului.

Suferea teribil
că nu i se mai dădea „raportul pe unitate".

Anica a păstrat legătura cu *Organizația* mult timp după ce a depășit vîrsta „legală" a condiției de pionier. A făcut Politehnica (specializîndu-se pe Rezistența Materialelor), dar nu și-a trădat o clipă iubirea dintîi. A continuat să dețină funcții în Consiliul Național, amenințînd-o, politic, pe însăși președinta structurii, faimoasa soție a lui Nicu Ceaușescu, Poliana Cristescu. Tovarășa Moșmartiniu i-a suflat întotdeauna în ceafă vestitei șefe de pionieri și i-ar fi suflat, probabil, și postul dacă *ea ar fi fost cea căsătorită cu cine trebuia* (să nu uităm totuși că Nicușor se arătase rafinat în gusturile pentru femei, iar, în plus, eonul „comisarelor poporului" apusese de mult – din acest unghi deci, tînăra activistă nu ar fi avut nici o șansă!). Anica purta rochii austere, cenușii, colorate doar de minunatele șnururi ce le însoțeau necondiționat. În contextul de mai sus, a venit, pe nepusă masă, s-ar fi zis, măcar pentru protipendada comunistă, Revoluția! În aparență, profesoara de Rezistența Materialelor nu a trecut prin traume existențiale după *schimbare* (prin legea compensației, personajul *mai vizibil,* în speță, amintita Poliana, a luat toate „bobîrnacele" răscoalei). Dimpotrivă, puteai spune că i-a priit. S-a mutat de la liceu la Universitatea Politehnică în postură de asistent, apoi șef de lucrări și, ulterior, destul de rapid, conferențiar și profesor. A făcut administrație academică, a călătorit prin lume, s-a „dezvoltat personal". A gustat din deliciile liberalismului. Ceva însă nu funcționat în noua identitate a doamnei profesor doctor inginer. Experimenta nostalgii ucigătoare. Suferea teribil că nu i se mai dădea „raportul pe unitate", că lumea „nu mai depunea jurămîntul", că dispăruse „cravata roșie cu tricolor", în sfîrșit, că nu se mai saluta hotărît, „pionierește", pe coridoarele instituției de învățămînt. Cu șnururile o rezolvase (și le atîrna, în continuare, singură, cu frenezie mută, la costumațiile întunecate, stîrnind curiozitatea tinerilor din școală, care o bănuiau fană a lui Michael Jackson!), dar, în rest, fusese copleșită de durere. A suportat douăzeci și șase de ani în tăcere, însă, recent, s-a decompensat. Ca decan, a adunat studenții și cadrele didactice din Facultate „în careu", cerîndu-le, solemn și autoritar, să cînte, în cor: „Am cravata mea. / Sînt pionier. / Și mă mîndresc cu ea. / Sînt pionier. / Flutură în vînt, / Zălog de legămînt, / Întîiul meu cuvînt. / Sînt pionier. / *Piiiooonieer*."

Ultimul strigăt – *piiiooonieer* – se afirmă că l-ar fi articulat, visceral, în timp ce brancardierii chemați urgent de la Psihiatrie îi legau decis (pionierește?) mînecile cămășii de forță la spate.

***Codrin Liviu Cuțitaru** este profesor la Facultatea de Litere a Universității din Iași. Cea mai recentă carte publicată:* Studii de anglistică și americanistică, *Editura Junimea, 2016.*

Ovidiu NAHOI

EU și UE

Viitorul Uniunii Europene: lideri și cetățeni

Liderii europeni se vor întruni pe 25 martie, la Roma, pentru a marca împlinirea a 60 de ani de la semnarea tratatului care avea să pună bazele Uniunii Europene, așa cum o cunoaștem azi. Au fost, inițial, șase state semnatare, iar acum, la Roma, vor fi 27 de lideri. Construcția europeană s-a tot extins și rar s-a văzut în istorie o înțelegere bazată exclusiv pe voința unor state care să fie respectată timp de atîtea decenii, garantînd astfel pacea, securitatea și bunăstarea tuturor. Uniunea există pentru că statele membre consimt ca ea să existe.

Sînt astăzi voci care susțin că tocmai extinderea proiectului i-ar fi cauzat o parte din slăbiciunile de azi. De fapt, extinderea este tocmai dovada succesului construcției europene, a dorinței națiunilor de a face parte din proiect. Astăzi, problemele sînt numeroase: migrație, terorism, șomaj în rîndul tinerilor, revoluții tehnologice care au mutat slujbe industriale în state în curs de dezvoltare. Era globalizării și a comerțului liber a scos milioane de oameni din sărăcie în zone pînă de curînd bătute de soartă. Dar, în același timp, europeni din clasa mijlocie sau din categorii mai vulnerabile s-au trezit într-o situație mai dificilă.

Paradoxal, ieșirea din sărăcie, ca și explozia demografică din economiile emergente nu au stăvilit fenomenul migraționist. Dimpotrivă, l-au amplificat. Tinerii din Africa sau din Orientul Mijlociu sînt astăzi conectați în timp real, prin intermediul smartphoneului, cu lumea bogată. Și sînt cu atît mai motivați să ajungă acolo. În plus, ei pot să-și procure astăzi miile de euro cu care sînt răsplătiți traficanții de migranți ilegali. În urmă cu o generație, familiile lor de-abia dacă puteau face acești bani într-o viață întreagă.

Libertatea, siguranța personală și șansa la o viață demnă, pe care Europa le oferă, fac din acest colț de lume o atracție pentru milioane și milioane de oameni. Ceea ce pentru noi reprezintă normalitatea de zi cu zi, pentru mulți alții înseamnă paradisul dorit.

De partea europenilor însă, se adună temeri și nemulțumiri, un sentiment de nesiguranță care alimentează curentele populiste și extremiste, alături de știrile false și de propaganda menită să submineze încrederea oamenilor în instituțiile democratice. În aceste condiții, cina festivă s-ar putea să fie înghițită cu noduri de către cei 27. Un aperitiv amar a fost servit deja de premierul Theresa May, odată cu anunțul declanșării Brexitului, la 29 martie. În mod clar, a 60-a aniversare nu e chiar un motiv pentru focuri de artificii. Poate a 70-a să fie.

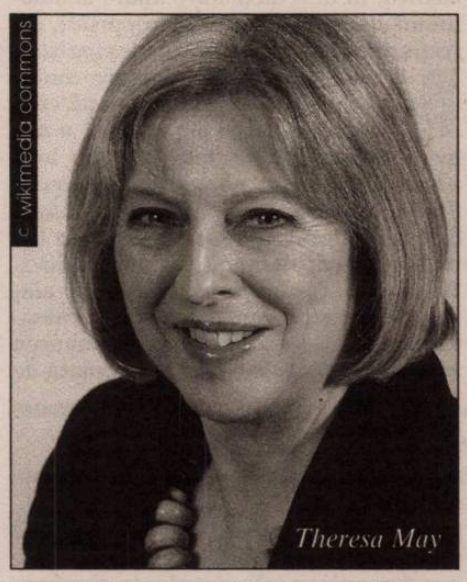

Este timpul ca liderii să asculte vocea europenilor.

Sarcinile aflate în fața celor 27 de lideri, la care i-am putea adăuga pe președinții Comisiei, Consiliului și Parlamentului, sînt extrem de dificile. Dar, pînă la urmă, liderii europeni au de făcut o alegere simplă, care-i poate călăuzi, în final, spre deciziile bune. Ei n-au decît să asculte de voința europenilor. Iar semnalele au fost cît se poate de clare în ultima vreme.

Austriecii au respins extremismul, la alegerile prezidențiale din decembrie 2016. I-au urmat olandezii, la recentele alegeri legislative. În Europa de Est, românii și-au afirmat viguros susținerea pentru valorile europene și au oprit, cel puțin pentru o perioadă, alunecarea țării spre un model de guvernare iliberal. Drapelul Uniunii Europene, reconstituit din zeci de mii de luminițe colorate în albastru și galben, a fost un simbol ce a făcut înconjurul lumii. Este același drapel european fluturat de polonezii care se opun derapajelor guvernării paleoconservatoare. Sau de ungurii care protestează împotriva deciziilor lui Orbán. Sau de ucrainenii care-și doresc un destin european pentru țara lor.

Brexit-ul, alegerea lui Donald Trump și mai cu seamă retorica sa, conștientizarea tot mai largă a fenomenului *fake news* și mai ales a originilor și resorturilor sale, toate acestea au trezit o puternică reacție democratică de-a lungul și de-a latul Europei. Este timpul ca liderii să asculte vocea europenilor. Pentru că soluția la problemele de azi ale Uniunii Europene este tocmai o Europă mai bună și mai solidară.

***Ovidiu Nahoi** este redactor-șef la RFI România.*

PUBLICITATE

PUBLICITATE

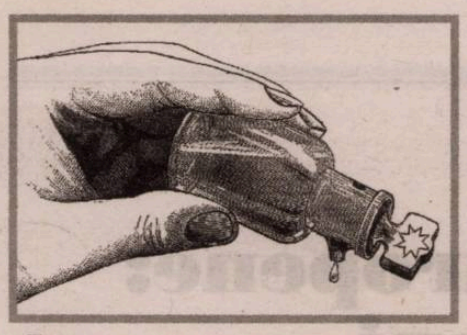

Rodica ZAFIU

cuvinte nepotrivite

Pus în salce

În *Amintirile din Junimea* ale lui Iacob Negruzzi (1921; reeditate în 2011 de Ioana Pârvulescu) apare la un moment dat o expresie interesantă, între timp ieșită cu totul din uz: *a se pune în salce.* Negruzzi o folosește pentru a descrie tratamentele la care s-au supus contemporanii săi Xenopol și Creangă, tratamente cărora memorialistul nu le acordă deloc încredere, atribuindu-le chiar efecte negative și agravări ale bolii: „În desperare de a se mai îndrepta cu doctorii, Xenopol *se puse în salce* la o babă unde stătu șase săptămîni într-o căldură constantă de aproape treizeci de grade – ceea ce-i pricinui un fel de transport la creieri. El se ridică de pe această boală, dar cu desăvîrșire schimbat" (p. 169); „Și Creangă, ca și Xenopol, *s-a pus în salce* la o babă din mahalaua Păcurari și cînd a ieșit de-acolo după șase săptămîni n-a mai putut redobîndi sănătatea" (p. 182). Cuvîntul *salce* apare în glosarul ediției citate, cu explicația exactă: „plantă erbacee ale cărei rădăcini se utilizează în medicina populară". Termenul este înregistrat și în DEX, unde se indică și denumirea științifică a plantei – *Smilax medica;* în alte dicționare apare și sinonimul *sarsaparila* (sau *sarsaparilă*), corespunzător speciei *Smilax sarsaparilla.*

„Se dă de către babe celor cu boale lumești."

Forma *salce* poate produce confuzii, pentru că este omonimă cu o variantă veche și populară a numelui botanic *salcie,* moștenit din latină *(salix).* În română, planta din genul *Smilax* s-a numit mai întîi *sarțe* sau *sarce;* prima formă este atestată într-o listă de nume de plante din secolul al XVIII-lea, din Transilvania, conținînd alături de termenii românești și echivalentele lor în latină și maghiară. Denumirea românească *(sarțe)* e foarte apropiată de cea maghiară *(szártsa),* din care probabil provine; etimonul mai îndepărtat e desigur denumirea sub care planta și preparatele sale medicinale circulau în Europa – *Sarsaparilla.* Varianta *sarce* este înregistrată în diferite dicționare din secolul al XIX-lea, începînd cu *Lexiconul de la Buda* (1825). Foarte probabil, *sarce* s-a confundat cu *salce* (cuvînt cu pronunție foarte asemănătoare) și s-a răspîndit în această variantă; uneori denumirea apare chiar în forma *salcie*, de pildă într-o enumerare de produse de spițerie din *Moș Nichifor Coțcariul*: „alifie de obraz, *salcie*, fumuri și alte otrăvuri".

Planta, cu numeroase specii, originare din Mexic și America de Sud, a fost destul de mult folosită în secolul al XIX-lea pentru că din rădăcina sa se preparau medicamente și băuturi. Se găsea și în băcăniile și spițeriile din țările române – și o utilizau, cum se vede din citatele de mai sus, babele doftoroaie. Un al treilea caz de tratament recomandat (prea tîrziu) e amintit într-o scrisoare a Henriettei Eminescu, din 1887: „Mi-a scris Domnu Pompiliu să vin cu Mihai la Iași *să-l pui în salce*. Doctorii au rîs, zicînd că asta i-ar fi ajutat cu mulți ani înapoi, dar e prea tîrziu. (...) Oare n-a știut toți pretinșii săi amici, de nu li-au venit în minte *să-l puie în salce?*"

Salcea e menționată de vechile descrieri botanice; Z.C. Panțu *(Plantele cunoscute de poporul român,* 1906) îi descrie utilizările: „rădăcina acestor plante exotice, *Radix Sarsaparillae*, cunoscută de poporul nostru sub numirea de *salce*, este inodoră, cu un gust fad, la urmă puțin amară și acră, întrebuințată în medicină ca sudorifică și depurativă. Salcea este întrebuințată de popor pentru a vindeca diferite boale lumești, sîngele stricat, reumatismul etc." (p. 251). Alte informații sînt aduse de cercetările asupra medicinei tradiționale: de Anastasie Fătu, în *Manual de medicină practică populară* (1871) și de N. Leon, în *Istoria naturală medicală a poporului român* (1903, în *Analele Academiei Române – Memoriile secțiunii științifice).* Ultimul studiu oferă numeroase detalii despre un tip de medicină total dispărută: „După modul cum se prepară de către babe și dieta care se ține, se deosebește *salce mare* sau *salce păzită* și *salce mică* sau *umblătoare"; „Salcea* aceasta (...) se dă de către babe celor cu boale lumești, reumatism, sînge stricat și orice alte bube".

Leacul pare să fi fost foarte popular în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, din moment ce pentru aplicarea tratamentului (în condițiile descrise mai sus) se fixase expresia *a pune în salce*. Medicina modernă a făcut ca denumiri și expresii cîndva frecvente să intre în cea mai deplină uitare.

***Rodica Zafiu** este prof. dr. la Facultatea de Litere, Universitatea din București. A publicat, între altele, volumele* Limbaj și politică *(Editura Universității București, 2007) și* 101 cuvinte argotice *(Humanitas, Colecția „Viața cuvintelor", 2010).*

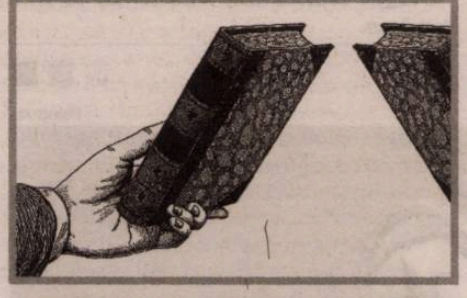

Liviu PAPADIMA

învățătura de minte

Cine-i de vină?

Am vorbit, într-un interviu radiofonic solicitat de un tînăr jurnalist, despre acele deconcertante rezultate ale unei testări PISA, potrivit cărora elevii de gimnaziu din România sînt mult, mult mai slab motivați pentru învățătură decît cei din oricare altă țară investigată, din depărtare sau din imediata vecinătate. Reacția nu a întîrziat să apară, aproape ca un arc reflex. „Și cine este de vină?" – am fost întrebat.

Un avion se prăbușește. Niște elevi dintr-o tabără școlară o iau de capul lor pe munți și se accidentează. Un copil mic scapă de sub supravegherea bunicii și ajunge, de pe terenul de joacă amenajat, pe un maidan unde e atacat și omorît de cîini fără stăpîn. Un sat e inundat de viitură. Un pod se frînge. Un pacient moare în spital îndată după internare. Un cuplu se desparte. Un sportiv ratează un meci important. O cursă aviatică are întîrziere. Un candidat sau o candidată pică la un concurs de angajare. Un lift se blochează între etaje. Toate aceste evenimente nefaste, de la drame zguduitoare la eșecuri rutiniere sau tracasări de moment, antrenează, de regulă, același tip de reacție: căutarea promptă și necondiționată a vinovatului.

„Cine-i de vină?" a ajuns reperul cardinal al modului în care mare parte dintre români înțeleg să interpreteze sensul lumii în care trăiesc și al propriilor existențe. De la talk-show-urile orchestrate deja de decenii pe modelul tribunalelor poporului la discuțiile între amici, dezbaterile noastre gravitează în jurul aceleiași rîvne, al identificării și stigmatizării culpabilității.

Recunosc, în acest *impetus* justițiar, o postură nevrotică. S-ar putea să fie una dintre moștenirile perverse ale fostului regim comunist. Atunci aveai la dispoziție un vinovat cu nume și prenume pentru mizeriile încercate de-a lungul vieții. Asta dădea măcar un sens răului și, în acest fel, îl făcea mai lesne suportabil. Vinovatul a fost detronat, împușcat. Răul – dezamăgirea, frustrarea, revolta – a rămas, chiar dacă în forme de manifestare diferite, lăsîndu-ne anxioși și dezorientați în fața omniprezenței lui.

Complexul justițiar de care suferim se datorează, deopotrivă, dorințelor noastre neîmplinite: de adevăr, de dreptate, de respect, de civilitate. Am devenit, între timp, europeni. „Vrem o țară ca afară." Ne considerăm, parte dintre noi, îndreptățiți să avem atari aspirații. Într-o țară democratică, nu doar opiniile și exprimarea lor publică sînt libere de cenzură. De aceeași libertate se bucură și dorințele.

Prins în cleștele acestor două presiuni, a trecutului nostru totalitar, comunist și a viitorului nostru democratic, european, complexul justițiar ne deturnează pe calea unei soluții arhaice, cea a gîndirii magice. Potrivit acesteia, orice rău provine dintr-o sursă identificabilă, personalizată, imaginată ca agent nemijlocit al acestuia. Este, de pildă, logica după care funcționează descîntecele tradiționale, fie ele de boală, de deochi sau de dragoste. Recunoașterea instanței malefice, numirea și exorcizarea ei asigură eficiența descîntecului: contracararea răului și redobîndirea stării de bine.

Îmi apare, în acest punct, un neliniștitor semn de întrebare. Îmi amintesc de o teorie lansată de Leo Frobenius acum un veac, potrivit căreia în Africa am avea de-a face cu două tipuri de cultură distincte, una a populațiilor agrare, avînd în centru lumea vegetală, cealaltă a vînătorilor, centrată pe imaginea simbolică a animalului. Cea dintîi, spune Frobenius, e o cultură „mistică", în care lumea este gîndită ca un întreg armonios, în a cărui rînduială, mai mult intuită decît observabilă, omul încearcă să se înscrie. O lume jalonată de „taine", precum nașterea, moartea, germinația. Cea de- a doua este o cultură de tip „magic", de factură șamanică. În această cultură lumea este interpretată ca un agregat de forțe care controlează fenomenele sensibile, inserția umană nemaifiind, de această dată, ghidată de nevoia de armonizare, ci de cea de dominare. Prima orientează comportamentul uman în raport cu dumnezeirea alcătuirii lumii, cea de-a doua ca o luptă permanentă cu demonii care o populează.

Port în memorie această distincție, devenită probabil de multă vreme caducă în lumea antropologilor care se respectă, pentru că a rezonat în multe dintre lecturile mele, din perioada interbelică în special, pe marginea specificului românesc. Îmi vine în minte, de pildă, cartea tatălui meu, *O viziune românească a lumii,* pe care am descoperit-o cam pe cînd terminam liceul: o sclipire dintr-o largă constelație, din care cugetările unui Blaga au ajuns să se mențină literă de manual chiar și în perioada comunistă, ca și inepuizabila dezbatere pe marginea „fatalismului mioritic". Potrivit unor astfel de cugetări, românii s-ar fi înscris, fără nici o îndoială, în cea dintîi categorie din tipologia propusă de Frobenius.

Nu știu dacă ar fi cazul să ne revizuim radical opiniile despre identitatea culturală autohtonă sau să acceptăm că aceasta ar fi suferit – în timpul comunismului? după aceea? în și după regimul totalitar? – o la fel de radicală metamorfozare, prin care gîndirea „magică" a existenței a preluat rolul călăuzitor. Sau, poate, complexul justițiar a virusat doar un segment al societății românești, compus din cei care nu doar se uită la televizor, ci mai citesc și cîte un ziar, un portal de știri, o carte și își mai dau cînd și cînd cu părerea în public – fie în mass-media, fie la cafenea.

Revenind la domeniul educației, ar mai fi de observat că matricea culpabilizării funcționează la fel de bine atît în discursul critic, ofensiv, cît și în variantă defensivă. E de ajuns să spui, de pildă, că tineretul de azi nu mai are același apetit pentru învățătură ca generațiile precedente – ceea ce este, din punctul meu de vedere, o constatare factuală, nicidecum o judecată de valoare –, că imediat vei fi pus la stîlpul infamiei pentru delictul de denigrare a junimii contemporane. Sau dacă vei face, cumva, imprudența de a afirma că nu toți profesorii din România de azi sînt la fel de bine pregătiți pentru meseria pe care o practică, te vei alege pe dată cu apostrofări din partea celor care consideră că vrei să ascunzi „adevărații vinovați" de starea actuală a învățămîntului românesc.

***Liviu Papadima** este profesor de literatură română la Facultatea de Litere, prorector la Universitatea din București; coautor al manualelor de limba și literatura română pentru liceu, apărute la Humanitas Educațional. A coordonat mai multe volume apărute la Editura Arthur.*

Adina POPESCU

portrete din mers

Unde fugim de acasă (la bătrînețe)?

De fiecare dată cînd ajung într-un loc turistic, cum ar fi cetatea Alba Iulia sau castelul Peleș, îmi place să mă așez pe o bancă și să urmăresc autocarele care vin și pleacă. Autocarele cu turiști străini care bifează „obiectivul" în călătoria lor pe repede-înainte prin Europa. De fapt, mă interesează în primul rînd pensionarii (americani, englezi, germani, austrieci, chiar și unguri etc.), cei pentru care călătoria înseamnă o aventură controlată. Îi văd coborînd din autocare, ajutîndu-se unii pe alții să se deplaseze, uneori într-un ritm total diferit față de cel al vieții pe care o cunoaștem „ăștia mai tineri". Se așteaptă unii pe alții, cei mai mulți vor la pipi și caută în primul rînd toalete, unii își pun ochelarii de soare sau scot umbrela, după caz. Mă uit la oameni în baston care fac zece pași într-o oră, sau supraponderali, sau chiar în scaune cu rotile. Nimic nu-i împiedică să plece de acasă pentru a vedea lumea. În fond (și) pentru asta au muncit zeci de ani, ca să se bucure de aceste mici escapade atunci cînd societatea îi trage pe linie moartă. Ceea ce mă surprinde este energia lor vitală, indiferent de stadiul de degradare fizică în care s-ar afla (sînt mulți care au depășit 80 de ani). Pofta cu care privesc locurile noi în care au nimerit, entuziasmul cu care rîd și socializează. Libertatea neașteptată de care se bucură cu ultimele lor rămășițe de energie. Nu știu nimic despre ei – ce-i doare, cum le-au ieșit analizele, de ce boli suferă (după o anumită vîrstă e imposibil să fii sănătos tun), ce regim trebuie să respecte, la ce se gîndesc seara atunci cînd adorm în camere străine de hotel de prin România, poate că e angoasa sfîrșitului sau poate e bucuria de a fi trăit încă o zi plină. Nu știu ce e în capul lor, însă îi admir pentru că sînt niște oameni vii, dincolo de vîrstă sau tocmai în ciuda vîrstei. Îi urmăresc cum se așază în grupulețe pe la terase și își comandă cîte o bere – poate singura pe care și-o permit în ziua respectivă, o mică abatere de la rutina vieții lor de acasă –, văd cupluri care au îmbătrînit frumos împreună, probabil au crescut copii care acum au plecat și nu mai au grija lor, în sfîrșit își permit să se plimbe, să se distreze.

Și în același timp mă întristez pentru că mă gîndesc la părinții mei și la cîți alții asemeni lor din România care nu merg nicăieri. Părinți care au muncit la rîndul lor cîte patruzeci și ceva de ani prin „fabrici și întreprinderi" (plus „munca" de a sta la cozi pentru mîncare, „munca" de a găti noaptea atunci cînd erau gaze, de a crește copii în aceste condiții etc.) și, în momentul în care au ieșit pensie, sînt condamnați să rămînă acasă. Casa devine singura lor destinație și, în lipsă de altceva, încearcă să-și adune ultimele cioburi ale vieții lor în jurul casei. Dacă serviciul mai putea însemna cîte o deplasare sporadică, cîte o ieșire în oraș (sau în alte orașe) „în colectiv", pensionarea nu înseamnă altceva în România decît legarea de casă (și de glie) și umplerea timpului cu mici treburi domestice, cu seriale, cu creșterea nepoților, în cazurile fericite.

Părinții mei sînt încă tineri (în concepția mea), n-au împlinit 70 de ani. Sau cel puțin mai tineri decît pensionarii din Vest care se plimbă prin lume. Au fost o singură dată împreună într-o excursie de cinci zile la Paris, acum vreo zece ani (în care m-au luat și pe mine, în mare parte pe banii lor). Anton, taică-miu, a fost atît de năucit de ceea ce a văzut și i s-a întîmplat acolo în acele cinci zile, încît n-a reacționat pe moment, însă acum, dacă l-aș întreba unde și-ar dori să meargă, mi-ar răspunde de pe loc: „Tot la Paris!" Nu mai concepe un alt loc ideal, o altă splendoare. Mama mea a fost în Italia, „cu serviciul", cred că una dintre cele mai frumoase amintiri ale ei, pe care mi-a povestit-o, este cea în care s-a trezit la 6 dimineața ca să se plimbe de una singură prin Roma, atunci cînd orașul începea să se trezească. Mi-a spus că a aruncat un bănuț în Fontana di Trevi, dar nu crede că se va mai reîntoarce vreodată. Îi întreb: de ce nu mergeți? Ar trebui să mergeți, excursiile sînt ieftine acum! „Ei, mamă, dacă pui cap la cap, e scump pentru noi..." Mai bine mai fac cîte ceva prin casă, mai schimbă cîteva plăci de gresie, mai zugrăvesc cîte o cameră. Sînt lucruri concrete care costă mult mai puțin decît niște iluzii și „se văd", iar dorul de ducă după 60 de ani nu mai e același ca la 30 sau 40. De fiecare dată îmi pare rău că nu pot să-i ajut să călătorească și că nu mă pot ajuta pe mine mai mult. Pentru părinții mei și mulți alții ca ei, RDG-iștii pensionari care se plimbau prin lume (și vizitau, printre altele, litoralul românesc) reprezentau un mit, un proiecție imposibilă a bătrîneții lor. A vedea lumea este pentru ei o proiecție imposibilă și acum, chiar dacă granițele sînt libere și le este permis să călătorească oriunde.

Dar se poate și mai rău... bunica mea de la Cluj, un om bun și remarcabil din toate punctele de vedere, n-a văzut niciodată marea. Și a murit cu gîndul la cîmpul ei natal de la Cocorăști, din Oltenia, locul de unde plecase la 20 de ani și care reprezenta pentru ea un capăt drag al unei lumi cunoscute. Nu din chef de călătorie au plecat mii de italieni și irlandezi spre America, ci din sărăcie. Așa cum „căpșunarii" de acum (atîția cîți or mai fi) nu pleacă să caște gura la minunile lumii occidentale, pleacă pentru bani. Însă acesta nu e un text despre migrație. Este un text despre părinții, bunicii noștri din România care poate că au visat să vadă lumea și nu o vor vedea niciodată.

Merg săptămînal în Piața Obor și îi observ pe toți acești oameni în vîrstă, mișunînd cu plasele și cu cărucioarele lor, în căutarea unui preț mai bun, a unui negustor mai bun, tocmindu-se și pentru 50 de bani. Pentru ei asta e aventura supremă departe de casă, nici pe departe atît de vie și de interesantă ca aceea a pensionarilor din Vest. Cel mai mare coșmar al meu este ca peste 30 de ani să-mi tîrîi la rîndul meu cărucior prin Piața Obor, oricît de dragă mi-ar fi ea acum, numărîndu-mi mărunțișul din buzunar. Nu pot concepe o bătrînețe legată de casă, „de glie", mereu cu regretul că „viața e în altă parte", pe care încep să-l am încă de pe acum. Iar rugămintea mea este: cît încă mai sînteți tineri și dacă vă prisosesc niște bani, nu munciți și mai mult ca să faceți alții, luați-vă părinții sau bunicii de mînă, urcați-vă în avion și plecați!

Eugen ISTODOR

negustori și mușterii

A influențat David Rockefeller în vreun fel, vreo secundă, prețul mărarului în piață la Rahova?

A adormit întru Domnul, cu doar 3,3 miliarde de dolari în buzunar. La 101 ani. David. După al șaselea transplant de inimă. Își permitea, nu? Sau mai bine zis: iubea viața! David a cîștigat, a pierdut. Întrebarea mea rămîne: este vreo șansă, cît de mică, pentru Piața Rahova ca speculațiile lui David să fi influențat prețurile în Rahova? Eu cred că da! Dar nu așa cum ați crede. Faptul că, de exemplu, pe vremea economiei înghețate chita de mărar putea fi și la 25 de bani, și acum ea merge la leu, duce la concluzia inevitabilă că speculațiile lui David au fost atît de înlănțuite încît, da, prețul s-a dublat, triplat pe vremea noastră, a dezghețului. Dar, atenție, nu din cauze de conspirație mondială. Ci dintr-o firească mișcare a pieților financiare. Să nu uităm, nu mai departe de acum zece ani, apartamentele în Rahova spărgeau orice așteptare, așa că, uite, da. David putea astfel influența și un amărît de mărar. Despre Rockefeller este vorba cînd zici că ești generos. Așa cum despre Armani e vorba cînd te îmbraci mișto. Rockefeller a dirijat lumile lui cu bani și papagali, lumea de inimi bune de schimbat și a caviarului bine întins cu lingura, dar, dacă vrei cu adevărat să fii liber, fii tu însuți și consideră-l pe Rockefeller unul ca tine. Cu reflexe însă, pe bani, ceva mai bune. Nu, nu te enerva. Tu ai citit mai multe litere, nu e rău. Bucuria să fie cu tine. El a citit mai multe cifre. Ești la fel de bogat pentru că leul tău, influențat cu o centimă de Rockefeller, te face la fel de fericit cu mărarul din Rahova. Apropo, cu patru chite, patru lei, faci o dumnezeiască mîncare. O fi mîncat Rockefeller mîncare de mărar?

Radu NAUM

un sport la Răsărit

Ce mănîncă Federer?

Mănîncă tineri necopți. Și bătrîni răscopți. Federer e genul de campion care rezistă timpului. Eu, scuzat să fiu, îl asociez cu tipul meu de erou, ciclistul Bernard Hinault. Ăștia sînt cetățeni cu cap și corp, minte, suflet și toate celelalte. Nu le lipsește nimic. Oameni coerenți. Au o structură pe care o recunoști în fiecare fibră, fiecare gest, fiecare vorbă. Pînă și rictusul de efort al celor doi, undeva între încordare și zîmbet, e asemănător. Și mai sînt și alte lucruri. De exemplu, la acest fel de sportivi nu e vorba despre talent, deși îl au, cu carul. E mereu despre ce pot ei produce dincolo de ceea ce le este dat. Și o fac firesc pentru că se simt în sportul lor ca Ludovic al XIV-lea la Versailles. Fără încrîncenarea unora care au senzația că, dacă o clipă nu sînt atenți, le scapă pe jos tot ce-au adunat. Sînt perfect acolo, aproape plutind. Și dispun de o voce care lasă urme. La primul său Tur al Franței, Hinault a condus o grevă împotriva durității programului de cursă, o asumare nemaivăzută. Federer a vorbit în mai multe rînduri despre inconsistența controalelor antidoping din tenis. Așa că oamenii ăștia înghit viață, pur și simplu, trăiesc cu randament uriaș, au carura unor mari oameni de stat, rămîn în istorie dincolo de domeniul lor. Restul sfîrșesc pe farfuria lor, la micul dejun.

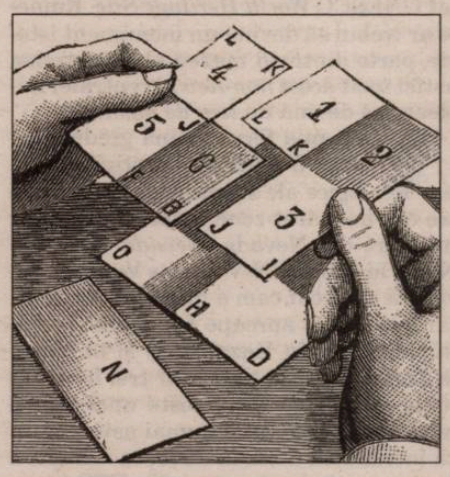

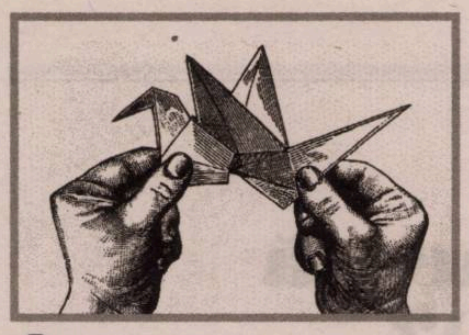

Andrei MANOLESCU

libertatea de impresie

Fete care fac curat

În urmă cu aproape zece ani povesteam experiențele cu Mariana și Sanda, două fete care făceau curățenie în moduri cît se poate de diferite, una zbîrnîind, alta duduind, una bazată pe viteză, cealaltă pe putere. Între timp, istoria a continuat să curgă. A mai fost Vio, care avea perioadele ei de dispariție totală, în care își lăsa toți clienții cu buza umflată, pentru ca după cîteva luni să reapară ca și cum nimic nu s-ar fi întîmplat, nefiind dispusă să dea vreo explicație. Niciodată nu erai complet mulțumit de treaba pe care o făcea în casă, dar nici nu era atît de rău încît să renunți la ea. De altfel, în timp aveam să înțelegem că la mijloc era vorba de un adevăr mult mai general: nici o familie care angajează o asemenea femeie cu ziua nu va fi vreodată pe deplin mulțumită de ea, mai ales dacă nu stă cineva permanent s-o dirijeze. Cu dirijatul ăsta însă, la un moment dat a apărut o altă problemă.

Era o fată mititică, pe nume Mari, care, pe cît de matinală, pe atît de dichisită apărea la ușă. Venea cu recomandări serioase de la persoane importante. Se schimba de simandicoasele haine de stradă și își punea treningul cenușiu, de lucru. Părîndu-i-se la început că e cam mult dăscălită, a avut o reacție care ne-a lăsat cu gura căscată: „Dar lăsați-mă, doamnă, vă rog, să-mi văd singură de treabă, fiindcă e vorba de meseria mea, pe care știu s-o fac". Poate că știa ea ce știa despre meseria asta, dar, nesuportînd nici un fel de instrucțiuni, nu prea nimerea să pună lucrurile înapoi la locul lor. După ce pleca, era întotdeauna nevoie de o întreagă rearanjare care nu se dovedea niciodată completă.

Căpșunici, vanilii și lămîițe chimice.

Cînd ți-era lumea mai dragă sau te grăbeai mai tare, te trezeai că nu găsești cuțitul de pîine, vasul de la blender, storcătorul sau chiar crema de bărbierit.

Lia era o fire sensibilă. Cînd îți permiteai să-i atragi atenția că n-a făcut sau n-a terminat ceva, îți replica irefutabil: „Dacă aveți nemulțumiri, să știți că nu mai vin." Vorbea în romîno-italiană la telefon cu copilul, care o întreba dacă iar e îndrăgostită. „Nu sînt îndrăgostită, puișor. Mama e la muncă. *Lavorare per i soldi.*" Dacă venea altcineva din familie să stea cu ea pînă își termina treaba, aflai că a comentat în casa celor care ne-au recomandat-o: „Nu au încredere să mă lase singură în casă și asta mă deranjează." Miza pe faptul că prietenii ne vor spune?

Aurora era pe cît de binevoitoare, pe atît de repezită. Spunea că e de datoria ei să știe cum funcționează orice aparat din casă. Nu te lăsa să-i explici prea mult, zicînd că deja a înțeles. De multe ori se apuca singură să descopere cum merg lucrurile și apăsa greșit pe butoane înainte să apuci să zici ceva. Reușea mereu să deschidă ușa mașinii de spălat înainte să închidă complet comenzile, punea punga de la aspirator invers și se mira de ce nu trage, sau deschidea televizorul pe șest și apoi îl închidea într-un fel care necesita multă perspicacitate pentru a-i putea regăsi setările și canalele obișnuite. Parcă și mai insistent decît celelalte, cerea mereu „produse" de curățat. Nu accepta decît anumite mărci pe care le știa ea bine și care în mîinile ei se terminau incredibil de repede. În urma ei, casa rămînea plină de mirosuri de tot felul de căpșunici, vanilii și lămîițe chimice.

Pot să mai spun și că, în ciuda repetatelor observații, niciodată n-am reușit să o determinăm pe vreuna din persoanele amintite să verse apa din mașină după ce a călcat rufele.

Trebuie să recunosc totuși că n-am avut parte de cele întîmplate unor prieteni, adică de schimbări suspecte ale poziției cardurilor bancare din portofel sau de situații în care, după foarte puțin lucru și foarte multe țigări și cafele, femeia să aibă obiceiul de a se așeza la masă cu întrebarea: „Noi ce mîncăm azi, doamnă?"

ready made

„Rog pe toți creditorii, debitorii și clienții mei a mă numi *Alecu Monșan,* numele vechiu al familiei mele, iar nu Monsain, Monhaim sau Mondschein."

Monitorul Oficial, No. 175,
Duminică 4 (16) Noembre 1890

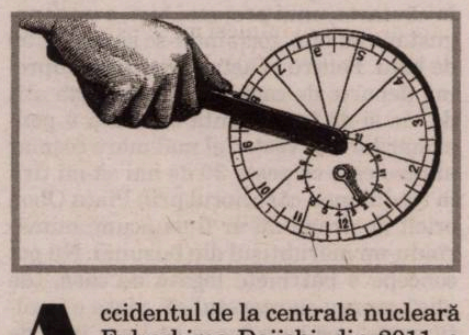

Cătălin PAVEL

o, ce vestigii minunate!

Arheologia Războiului Rece

Accidentul de la centrala nucleară Fukushima Daiichi, din 2011, a avut și niște implicații arheologice la care nu mă gîndisem, dar pe care mi le-a povestit un arheolog francez recent întors de la fața locului. Spre deosebire de ce s-a întîmplat la Cernobîl, japonezii au hotărît că vreo 2.500 km² din regiunea Tohoku trebuie decontaminați, inclusiv păduri, lanuri, pereții clădirilor, toate suprafețele pe care a ajuns cesiu-137. (Discuția asta avea loc la masa de prînz, care căpătase un gust metalic.) Mii de muncitori au fost aduși la frecat, răzuit, tăiat, scos scoarța de pe copacii de lîngă case. Pe lîngă monumentele istorice și preistorice care trebuie despăducheate în felul ăsta, mai apare și problema celor 50 de milioane de tone de deșeuri în 700 de zone de stocare temporară, pentru care ar fi fost nevoie de o cercetare arheologică preventivă. Dar profesorul francez a păstrat la urmă ideea că atît centrala nucleară, cît și peisajul din jurul ei ar trebui declarate sit de patrimoniu protejat UNESCO *World Heritage Site*. Ruinele ar trebui să devină un monument istoric, parte dintr-un muzeu al dezastrelor, astfel încît acest *non-lieu* al centralei nucleare să devină un *lieu de mémoire*.

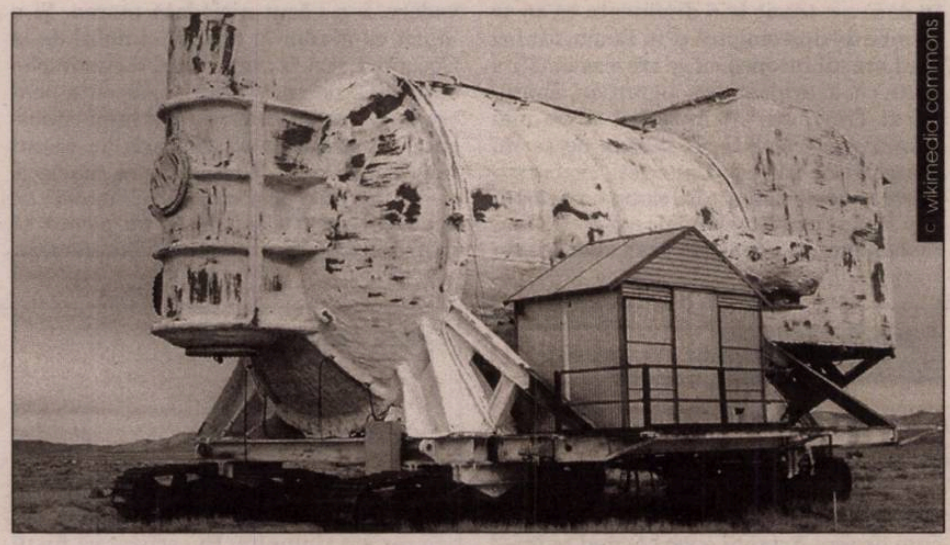

Asta m-a făcut să mă gîndesc care ar fi (puținele) vestigii arheologice ale Războiului Rece. Printre ele, neapărat zona rezervată testelor nucleare din Nevada *(Nevada Test Site,* NTS), la 100 km N-V de Las Vegas. Americanii au făcut cam o mie de teste în total aici. Rușii aproape tot atîtea, la Semipalatinsk (în Kazahstan) și în Novaia Zemlea. Există deci doar trei locuri în lume unde s-au făcut teste nucleare în mod sistematic; fie și numai asta justifică includerea (abia în 2000, ce-i drept) a peste o sută de structuri din NTS în registrul american al așa-numitelor *historic places*. Dar esențial, evident, e că testele astea sînt pînă la urmă responsabile pentru efectul disuasiv al armelor nucleare, adică pentru faptul că cele două gorile doar s-au bătut tare cu pumnii în piept fără să se încaiere. E deci importantă o cartografiere a resturilor materiale ale testelor nucleare. De pildă, undeva în Yucca Flat, zonă-cheie din NTS, pe fundul unui crater de 500 m diametru se află șase conducte mari; să le documentăm. (Bine, tot în crater se mai află și o camionetă poștală stricată, cu care am alte socoteli.) Craterul în sine este rezultatul primului test nuclear subteran din Nevada, pentru care bomba a fost amplasată, printr-un puț, la 700 m adîncime. Explozia a produs o cavitate subterană cu raza de aproape 100 m și o surpare corespunzătoare la suprafață (un crater de subsidență la scară mică; în cratere de acest gen din NTS s-au antrenat astronauții din programul Apollo). Se mai văd doi stîlpi de 15 m, de schelet metalic, ca stîlpii de înaltă tensiune, rupți din mijloc, doar doi din sutele care foloseau la instalarea aparatelor de măsură. NTS e presărat, de altfel, cu blocuri de ciment cu știuturi de care se ancorau stîlpi asemănători, de care la rîndul lor se agățau baloanele purtînd încărcături nucleare pentru detonări în atmosferă. Toate structurile astea au un design unic, chiar și de la un experiment la altul. O altă construcție de schelet metalic, pentru măsurarea pulsului electromagnetic, pare scoasă dintr-un loc de joacă din Brobdingnag. Turela unei piese de artilerie de pe un vas din flota militară, parțial îngropată, adăpostea instrumentele pentru măsurarea undei de șoc. În cîteva locuri se păstrează cutii de sîrmă și lemn, sau mari tuburi de metal cu diverse deschizături, în care se închideau porci îmbrăcați în diverse materiale. Sau pîlcuri de bănci scorojite de pe care, de la o distanță sigură, se puteau urmări anumite explozii. Cîteva orașe de sacrificiu au fost construite *(Doom Town, Survival Town* și altele), din care în 1995 mai existau două case cu etaj și scheletele de lemn ale cîtorva *ranch*-uri. E vorba de arheologia unei culturi materiale în care totul e pe dos.

Cel mai neobișnuit obiect vizibil azi în NTS este camera de metal de 50 de tone pe șenile din imagine, un fel de improvizație metalică de Tschumi transplantată în lumea din *Arizona Dream*. Hardughia asta *high-tech,* numită *Tinderbox,* a fost plasată deasupra puțului prin care s-a coborît bomba din experimentul Huron King. În ea se afla un satelit de telecomunicații militare în vid, pentru teste de rezistență la pulsul electromagnetic.

Pericolul cel mai frecvent în arheologia de teren este ispita de a vedea, în niște resturi materiale poate puțin diferite de ceea ce se întîlnește de obicei, o situație excepțională, de pildă ritualuri bizare. Un altul însă, mai legat de tema de azi, e tendința de trage totul pe Academiei, de a vedea în orice asamblaj o medie a tuturor descoperirilor de pînă acum, cu riscul de a nu mai descoperi decît ceea ce știm deja. Poți deci să extragi din nisip, ca arheolog, în *Nevada Test Site,* un element din turnul metalic de producție specială pentru măsurat pulsul electromagnetic nuclear și să zici ceva ridicol (dar adevărat): aici s-au făcut experimente nucleare. Dar mai probabil vei zice (și cine te-ar putea condamna?): aici se producea tablă „calitatea una".

***Cătălin Pavel** este arheolog și scriitor. Cea mai recentă carte publicată este romanul* Trecerea, *Cartea Românească, 2016.*

Sever VOINESCU

axa dus-întors

Am ieşit deja din UE şi trebuie să mai intrăm o dată. Cu cine?

Privesc bălmăjeala generală din politica şi presa noastră cu privire la starea Uniunii Europene. Oricum, interesul presei noastre pentru subiect este foarte scăzut. La noi, 80% din ştiri, dezbateri şi politică este despre DNA, ani de puşcărie şi Codul Penal. Atît. Prins într-o voluptate penală stupefiantă, poporul, cu tot cu politicienii lui, nu mai are timp pentru Europa, care, neică, e departe şi să-şi vază de treaba ei! Se aduce vorba despre Europa exclusiv în cadrul delirului nostru cu obsesie penitenciară: unii zic că dacă pățește ceva DNA, am ieşit din Europa, alții zic că, tocmai din cauza DNA, nu sîntem în Europa. Doar că Europa, aşa cum o ştiu şi unii, şi alții, nu mai există. Şi mă întreb de ce în România, țara tuturor sincerităților şi a spusului cu mîna pe inimă, țara cu cea mai largă libertate de exprimare din cîte cunosc, nu spune nimeni că, de fapt, noi nu mai sîntem în Uniunea Europeană. Pentru că Uniunea Europeană la care noi am aderat acum un deceniu nu mai există.

Sub ochii noştri, se clădeşte o nouă Uniune Europeană. Doar că ochii noştri, ocupați pînă la explozie oftalmică să citească în toate nuanțele Codul Penal, decizii ale CCR, rechizitorii şi sentințe penale, nu văd. Aşa se face că, deşi totul se petrece sub ochii noştri, Uniunea Europeană cea nouă se clădeşte fără noi. Cînd Uniunea se gîndeşte cum să se reaşeze, noi sîntem plecați cu altă treabă. Aşa se face că sîntem în afara acestei noi Uniuni. Prin urmare, va trebui să intrăm în ea curînd, cînd se va constitui. După zece ani de la aderarea la UE, România trebuie să facă efortul să mai adere încă o dată, la noua UE.

Dacă imediat după referendumul britanic din 2016 apăruse o anumită stare de confuzie – semn că nici liderii fideli liniei de la Bruxelles nu prea înțelegeau ce li se întîmplă –, acum perspectivele şi opțiunile s-au clarificat. Paradoxal, semnul clarificării opțiunilor este dat de ambiguitatea voită, atent negociată, a unui document în care mai toți observatorii aşteaptă să citească viitorul Uniunii. Este vorba de textul unei declarații solemne pe care cei 27 de membri UE o vor semna la Roma peste cîteva zile, cu ocazia aniversării Tratatului de instituire a Comunității Economice Europene. Textul va fi cît se poate de inexpresiv şi va livra mai degrabă lozinci acomodante decît direcții de acțiune. Faptul că aşa arată un text care poate strînge toate cele 27 de semnături spune ceva important despre ceea ce au în comun, astăzi, membrii UE. În realitate, textul acesta „apă de ploaie" indică o reuşită serioasă. După îndelungi agitații generate de decizia britanicilor de a ieşi din UE, Germania a reuşit, cum se spune în fotbal, să pună mingea jos. Mingea nu mai sare incontrolabil în toate părțile, generînd haos şi mişcări care mai de care mai caraghioase ale jucătorilor. Acum, în sfîrşit, mingea se pasează, organizat, de la unul

la altul, chiar dacă vreun jucător sau altul şutează decisiv în loc să paseze, sau pasează în loc să şuteze. Asta se cheamă că, la insistența germană, Europa a intrat într-o perioadă de reflecție. Cu alegeri în marile țări europene, declanşarea formală a Brexitului şi acomodarea cu excentrica administrație de la Washington, 2017 va fi un an de reflecție, fără schimbări. Ar fi imprudent să anunți demolări şi refondări cu cîteva luni înaintea alegerilor din Franța şi Germania. Iar rezultatul alegerilor din Olanda dovedeşte că amînarea placidă a anunțării marilor decizii privitoare la viitorul design al Uniunii pentru 2018 este o decizie înțeleaptă. Față cu tot mai puternicii ei inamici politici, Uniunea Europeană trebuie să fie, înainte orice, calmă. Lasă-i pe ei să se agite...

Actualul cadru al UE va rămîne ca un oraş părăsit.

Totuşi, direcția în care merge această reflecție este uşor de anticipat pentru că, funcțional, o altă direcție nu poate exista. Pe cei care vor o integrare crescîndă nu-i poți împiedica să o realizeze, după cum pe cei care vor oprirea procesului integrationist la stadiul actual nu-i poți forța să vrea mai mult. Aşadar, în cadrul actualei Uniuni se va constitui o alta, şi mai integrată, şi mai hotărîtă, şi mai articulată, formată din cei care vor asta, fără să-i oblige pe cei care nu vor la ceva împotriva voinței lor. Denumirea acestui proces şi conceptul său, comunicarea sa publică şi acomodarea sa în cadrul actualelor tratate constitutive rămîne să fi stabilite, desigur. Dar apariția sa este inevitabilă. De altfel, Super-Uniunea Europeană din interiorul Uniunii Europene există şi pînă acum – era zona euro. De acum înainte, va fi încă şi mai vizibilă, mai bine conturată politic şi mai integrată strategic.

Vechea Uniune, largă şi tot mai slăbită de divergențele dintre prea mulții ei membri, va fi lăsată în pace, să devină inutilă şi desuetă. Sigur că nimeni nu va umbla la Tratatele actuale – toată lumea este de acord că asta ar însemna deschiderea unui drum incontrolabil, despre care nimeni nu ştie unde duce. Însă aceste tratate vor fi, încet-încet, abandonate de cei mai inimoşi membri ai lor. Actualul cadru al UE va rămîne ca un oraş părăsit – instituții rămase în picioare, de nimeni dărîmate, dar părăsite. Ruine bine întreținute, de toți respectate. Iar locuitorii acestor foste edificii se vor muta, civilizat, spre altele pe care le proiectează chiar acum. În acest sens, Uniunea Europeană aşa cum o ştim noi nu mai există; lumea se mută, deja, din ea. Şi tot în acest sens, noi nu mai sîntem membri ai UE.

Nucleul noii Uniuni Europene se regrupează şi va reclădi, la început în interiorul actualelor tratate, apoi în afara lor, dar niciodată împotriva lor, o nouă Uniune. La început, vor întreba: „Cine vrea să meargă cu noi?" România, nu mă îndoiesc, o să strige imediat, din toți bojocii: „Prezent! Ia-mă, nu mă lăsa! Fac ce vrei, numai să nu mă laşi!" Apoi, pe noi, ăştia care vom vrea, o să ne întrebe: „Dar puteți?" Noi o să zicem iarăşi, cu pieptul bombat de atîta europenitate: „Sigur. Sîntem gata!", sperînd în sinea noastră că va merge exact ca acum zece ani. Cînd nu eram gata, dar minunea s-a întîmplat, dovedind a mia oară cîtă dreptate avea P.P. Carp cînd observa norocul istoric al românilor. Însă, de data asta, este foarte posibil să nu mai meargă ca acum zece ani...

În 2007, UE era foarte încrezătoare în ea însăşi şi foarte fericită să crească. Acum, nu mai e aşa. În plus, decidenții politicii externe europene a țării, în condițiile cu mult mai dificile ale lui 2017, sînt lamentabili. În aceste vremuri foarte complicate, România iese pe teren cu următorul lot reprezantiv: Iohannis – Grindeanu – Meleşcanu – Birchall, dublați de Liviu Dragnea şi Călin Popescu Tăriceanu ca lideri politici ai coaliției larg majoritare din spatele Guvernului. Mă ia amețeala şi vreau, repede, ceva tare de băut...

Publicitate

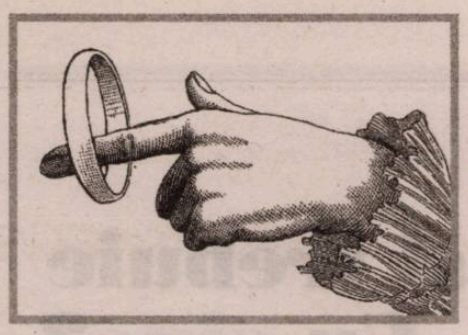

Selma IUSUF

legende urbane

Cu mîinile legate

Am găsit preț de cîteva zile, în fața ușii noastre, pe scară, mucuri de țigară strivite cu sete și un fum să-l tai cu cuțitul. Nu știu care nefericit s-a gîndit să fumeze la adăpost fără să se mai obosească să coboare un amărît de etaj afară. Găsesc o zi, hai, îmi spun, o fi o întîmplare, găsesc a doua, găsesc a treia, fandacsia și nervii sînt gata. Clocotesc. Îmi fac planuri de răzbunare. În capul meu se coc cele mai grozave pedepse, cele mai acide replici, „Doamneee, dacă îl prind pe idiot, să vezi ce mi ți-l pun la punct, ba nu, îl pocnesc de-a dreptul, îl…"

Pînă ce am dat de el. Un băiat, să fi avut vreo 16 ani, slab mort, stătea și trăgea la tiutiun în ușa noastră. E adevărat că se fac niște ani de cînd m-am lăsat de fumat, dar vreau să vă spun cu mîna pe inimă că nu m-am transformat într-una din cele care nu mai suportă țigările, pe fumători și scrumierele pline. Am rămas o persoană normală, cu deplină înțelegere pentru cei care au încă norocul să fumeze.

Vă întrebați probabil ce grozăvie a urmat. Păi, n-a urmat nimic. Ca întotdeauna în fața unor asemenea situații, m-am fisîit. I-am spus doar un anemic „Dar ce faci, domnule, de ce fumezi aici?". Băietanul a ridicat niște ochi triști la mine și a zis că fumează în scară fiindcă afară e frig, iar el are bronșită. Bronșită. Pînă să mă dezmeticesc din explicația asta, pustiul s-a evaporat. Furia mea coaptă frumos de-a lungul zilelor, rumenită în ore de crîncene scenarii, atîrna flască precum o clătită. Ca ceasurile lui Dalí. Nimic n-am făcut, nimic n-am apucat să zic. „De ce oi fi așa nevolnică?", mă tot întrebam după aia. „De ce nu i-oi fi spus vreo două?" Evident că, după un timp, explicația aiuritoare cu suferindul de bronșită care fuma ca un turc m-a făcut să rîd sănătos.

Dacă aici am ratat o replică bună, că oricum altceva n-aveam ce face – să-l pocnesc cu sacoșa de Mega, să-l împing pe scări să-și rupă gîtul? –, alteori ne găsim cu toții, nu o dată, puși în niște situații sociale în care nu putem reacționa. Cum a fost, de pildă, un zbor cu avionul de la Frankfurt la București, în care preț de două ore și ceva, un copil a plîns isteric, înecîndu-se, urlînd hăulit, ca și cum ar fi fost jupuit de viu, și lovind cu picioarele în spătarul scaunului meu. Ce naiba faci în asemenea situații? Mama copilului era extrem de jenată și excedată de situație. Avionul era plin. Avionul era la zece mii de metri sus în aer. Eram cu toții prinși în cușcă, iar mie îmi răsunau rinichii din cauza loviturilor necontenite în spătar. Biata femeie, mama, se scuza continuu. Copilul urla continuu. Femeia a făcut tot ce i-a stat în putință să-l liniștească. În zadar. Îmi venea să cer o parașută și să mă arunc pe Munții Tatra. Îmi venea să iau copilul și să-l defenestrez fără parașută, cum zicea că era să pățească un personaj al istoriei recente de pe la noi. Îmi venea orice, dar eram cu mîinile legate. Așa că am stat tot drumul pe marginea scaunului, nerezemată, într-un spațiu și așa minuscul și cu căștile adînc înfundate în urechi.

Întîmplări la fel de ingrate ne pot așeza la cozi alături de bătrîne suferinde, care nu pot aștepta și care se cer în față fix cînd îți vine ție rîndul. Ultima oară s-a întîmplat, desigur, la farmacie. O rugăminte frumos formulată, ochii lucind a sugestie lăcrămoasă, și gata. Cum să nu-i dau voie înaintea mea dacă e așa de bolnavă, de blîndă și mă roagă așa de frumos? Cînd bătrîna a desfășurat însă un sul de rețetă care a atins pămîntul, eu mi-am atins inima. Mă uitam la pe puțin o jumătate de oră de stat în farmacia aia. Lasă că avea sute de medicamente de luat, dar întreba și de mama compoziției chimice și de sulfamida sulfamidelor, de nebiletul nebiletului și de concentrația de nebivolol, de mi s-au încrengurat mințile ascultînd-o. „Na, că am nimerit cu Marie Curie la coadă!"

Copilul urla continuu.

Asta a fost. Și ca să înțelegeți totuși că lucrurile astea se întîmplă oricui, dar parcă sînt preferați fraierii, mi-a fost și rușine să plec de la coadă. La care am stat și am repetat cuvîntul fascinant „nebivolol" pînă mi-am scrîntit limba.

***Selma Iusuf** este jurnalistă, redactor-șef la știri, radio Kiss FM și Magic FM.*

anti nostalgia

Doctorate (VII)

„18 noiembrie 1964 – Elena Ceaușescu este numită la conducerea Institutului de Cercetări Chimice – ICECHIM, prin ordin al ministrului Petrolului și Chimiei, Mihail Florescu. La ICECHIM, îi are mai întîi colegi, pe urmă subordonați, pe cîțiva dintre cei mai reputați chimiști ai țării: Silvia Bittman (nici o legătură cu răposata mamă a solistului trupei Holograf, medicul Lucia Bittman – facem precizarea, pentru că a persistat o anume confuzie în mediul academic și nu doar, în legătură cu acest aspect), Ozias Solomon, Yves Nathaniel Goldenberg, Anelize Cornilescu, Radu Bordeianu. Despre aceștia s-a spus ca sînt co-autorii tezei de doctorat a Elenei Ceaușescu. Cert este că ultimii doi sînt autori ai unor articole apărute în publicații internaționale de specialitate, avînd-o drept cosemnatar pe Elena Ceaușescu. (…) Radu Bordeianu neagă că ar fi participat și la realizarea tezei de doctorat, dar confirmă aporturile decisive ale doi dintre foștii colegi. «Nu am colaborat în nici un fel. Eu am terminat în 1963, iar în '65, cînd m-am angajat la ICECHIM, toate lucrările experimentale cuprinse în teză fuseseră practic încheiate (poate cu excepția cîtorva detalii), sub conducerea profesorului Ozias F. Solomon, pe atunci profesor de Chimie Macromoleculară la Institutul Politehnic și seful Secției Elastomeri din ICECHIM. Ozias Solomon și Silvia Bittman au avut contribuțiile cele mai importante la acea lucrare. Amîndoi au emigrat, la scurt timp după susținerea tezei, în Statele Unite. Ozias Solomon a murit, Silvia Bittman are în jur de 85 de ani»".

Robert Veress, „Adevărul despre teza de doctorat a Elenei Ceaușescu", pe jurnalul.ro, 26 iunie 2012

Cătălin ȘTEFĂNESCU

fără doar și coate

Disperarea de a fi fericit

E foarte greu să fii fericit dacă nu trăiești o anumită doză de *„quality time"*. Unii au chiar scheme întregi referitoare la fiecare minut dintr-o zi. Totul e planificat cu atenție, nimic nu se lasă la voia întîmplării. Pentru că fericirea face parte dintr-un program foarte strict. Nu-l ai, ești în mare pericol. În fiecare secundă, după fiecare colț, pîndește cea mai la modă „Cruellă" a zilelor noastre. Depresia. Dacă n-ai un program bine stabilit, imediat te-nhață în brațele ei necruțătoare. Problema e că, totuși, nu e suficient doar programul. Trebuie să ai un anumit decor, să folosești un anumit limbaj, să memorezi citate și formule mobilizatoare și să poți cuprinde toate astea în fotografii, în imagini pe care să le „șeruiești" cu toată lumea. Obligatoriu, conținutul imaginilor și actul „șeruirii" trebuie să fie naturale, spontane, dezinvolte, multicolore.

Fericirea are un portret din ce în ce mai concret. E o sumă de rubrici. Dacă nu le bifezi pe toate, e de rău. Iar programul fericirii nu e ceva prea la îndemînă. Nu e, pur și simplu, un program. Chiar dacă ființa umană se străduiește, în toate felurile, de la începuturile ei, să-și pună ordine în viață. Nu mai e suficient. Ar fi prea simplu. Acum trebuie să semnalizezi că faci lucrul ăsta. Să-l comunici. Să-l împărtășești prietenilor și lumii întregi. Pentru că dacă strigi primul că ești fericit, nimeni nu-ți mai poate lua strigătul ăsta. E bine s-o faci cît mai devreme, dimineața. Pe urmă, se trezesc ceilalți și, încetul cu încetul, totul se transformă într-un cor. Dirijorul e un standard. Vocea ta se pierde printre vocile altora. Dar e acolo. Contează și asta. Cu ochii la model, strigi ceva conform, să fii acolo. Răspunzi la apelul de dimineață al contingentelor de fericiți. Ești în rîndul lumii.

După care urmează goana. Fuga după *„quality time"*. El se poate petrece chiar și „la job". Asta doar dacă „fac ce-mi place la nebunie, și mai sînt și plătit pentru asta". Dacă nu poți să comunici așa ceva, oricît te-ai opinti, te pregătești pentru „seara cu prieteni" sau „în familie". Deși, după oboseala orelor de lucru, vin și alte rubrici obligatorii. Sala de fitness, bazinul de înot, alergarea, drumul cu bicicleta, gîndurile din trafic, lectura din metrou. Comunici asta. Nu scapi momentul. Totul cu gîndul la zilele de week-end. Care și ele, la rîndul lor, nu sînt așa, vrac. Ele sînt împărțite în dimineți de calitate, prînzuri de calitate, după-amieze de calitate, seri de calitate, nopți de calitate. Și toate au o imagerie din care nu lipsesc aburul cafelei sau al ceaiului, fotografiile prin fereastră sau prin ușa întredeschisă, detaliile cu fructe sau cu mîncăruri din care tocmai s-a mușcat, strecurarea unei raze de soare care mîngîie lemnul autentic al blatului de masă sau al mobilei din jur, lucrurile aruncate prin casă într-o dezordine hiperstudiată. Pe măsură ce ziua o ia la vale, urmează peisajele, care din mijlocul naturii, care din spații cît mai rurale sau, dimpotrivă, cît mai urbane. Fericirea trebuie să aibă jocul clar-neclar al profunzimii imaginii, culori cît mai variate, efecte de imagine, fragmente de zîmbet, manifestarea veseliei și spontaneității prin surprinderea unor sărituri și fixarea lor în eternitate, mici gesturi, detalii.

Din toate astea se compune o imagine-model a fericirii. Postînd un mesaj înțelept văzut undeva, un gînd sau o fotografie, punem, fiecare dintre noi, o fărîmă la edificarea standardului. O facem și cu gîndul, mai mult sau mai puțin conștient, că, dacă am aruncat în lume instantaneul nostru de *„quality time"*, dacă l-am comunicat, intrăm cumva, prin această particulă, în corpul general al ideii de fericire. Așa cum luăm în noi, la rîndul nostru, particulele de model al fericirii proiectate în direcția noastră, dinspre alții, care fac la fel. Validarea stării interioare constă doar în speranța că ceilalți văd postarea, citesc mesajul, văd pozele și imaginile filmate sau ne ascultă direct relatarea. Iar ascultarea în direct trebuie să aibă și ea un decor cît mai conform cu modelul de spațiu din care nu poate lipsi fericirea. Cafenelele și restaurantele mici și decorate cochet, cît mai asemănător cu ce ai acasă sau cu ce-ți visezi să ai acasă, sau cu idealul de „acasă", terase inundate de vegetație, tîrguri de obiecte *„handmade"* sau „vintage", mici colțuri de natură în care ne aruncăm neglijent bicicletele, un colț de clădire, ușor scorojită, de care ne sprijinim trotineta. În toate imaginile astea, uneori în prim-plan, alteori undeva pe-acolo, trebuie să se vadă sau să se zărească, făcînd ceva anume, animalul casei. Sau al prietenilor. Cîine, pisică, hamster, țestoasă. La mare concurență cu copiii.

Iar tentația de a ironiza modelul de fericire e, după cum se vede și în cazul de față, una uriașă. O facem mulți dintre noi. Și, deși n-ai zice, face parte și ea, la rîndul ei, din modelul contemporan de fericire. Trăiești cu iluzia că, dacă ironizezi standardul, înțelegi mai mult, te poziționezi mai avantajos, vezi lucrurile dintr-o altă perspectivă, și asta îți asigură un plus. Îi vezi pe alții și le comentezi, cu „ironie amară", gesturile. E și asta o formă de fericire. Dar e la fel de standard ca aceea „tipică", a celorlalți. Cîtă vreme e vorba de un model, oricare va fi fiind el, există undeva, prin preajma lui – uneori, mult mai aproape decît ne dăm seama –, și o mare disperare. Aceea de a nu reuși să-l imiți întocmai.

***Cătălin Ștefănescu** este realizatorul emisiunii* Garantat 100% *la TVR 1.*

Petre GURAN

Funcția „imperială“ a limbii române (II)

De la Vasile Lupu, pe care un patriarh ecumenic îl numește ca fiind „în locul și după chipul împăraților de demult“, la Constantin Brâncoveanu, istoria țărilor române e plină de „firi împărătești“[1] (Mihnea al III-lea, Gheorghe Duca, Șerban Cantacuzino, Dimitrie Cantemir). De curînd, istoricul Dan Mureșan arăta că Vasile Lupu este cu adevărat cap de serie în această nouă idee imperială românească (spre deosebire de cea mai veche, medievală, ilustrată de Ștefan cel Mare și Neagoe Basarab) prin faptul că este primul domnitor român încoronat și miruns la Constantinopol, chiar de energicul și inovatorul patriarh Chiril Lukaris.

Romanitatea unei monarhii devine indiciul suveranității.

Simbolismul politic înscris în *Cărțile românești de învățătură* ale lui Vasile Lupu merge însă mai departe. Tematica religioasă și juridică a celor două publicații ilustrează colaborarea armonioasă a celor două instituții, autoritatea bisericească și puterea împărătească. Între legile sintetizate de juristul bizantin din secolul al XIV-lea Matei Vlastaris, al cărui compendiu juridic, intitulat *Sintagma,* a fost folosit în Moldova încă din vremea lui Ștefan cel Mare, se află o definiție a împăratului și a patriarhului. Primul se îngrijește de trupul supușilor săi, a căror viață o organizează prin lege, iar cel de-al doilea de sufletul acelorași, prin îndrumarea lor către viața veșnică. Unitatea și armonia (simfonia) sufletului și trupului, recte a puterii domnești cu cea bisericească, sînt marca acelei monarhii ideale *(basileia)* care se identifică prin romanitate.

„Ideea imperială română“ este o dezbatere istoriografică veche, cu origini în metaforele sclipitoare ale lui Nicolae Iorga, avîndu-i drept protagoniști în apărarea conceptului pe hîtrul Dimitrie Năstase și pe eruditul său prieten Petre Ș. Năsturel, care i-au lăsat tînărului lor discipol Dan Mureșan (toți trei istorici din diaspora) datoria sacră de a apăra ideea. Pe tărîmul atestărilor istorice, „ideea imperială“ se apără tot mai bine în lupta cu imaginarul istoriografic al unei modestii istorice a domnilor români, înnobilată poetic de versurile eminesciene „un bătrîn atît de simplu“, care-și apără „sărăcia și nevoile și neamul“, dar nu răspunde la întrebarea ce înseamnă a fi împărat în viziune românească.

Biblia lui Șerban Cantacuzino traduce cuvîntul grecesc *basileus* (monarh prin alegere divină, cum e David) prin cuvîntul vechi românesc „împărat“. Acesta este derivat direct din latinescul *imperator*. Dar echivalarea *imperator* cu *basileus* se explică doar prin convergența sensurilor inițiale în context politic roman. Astfel, împărat înseamnă monarh, dar numai din perspectiva aceasta tardo-antică sau bizantină. De aceea romanitatea unei monarhii devine indiciul suveranității. Momentele „imperiale“ ale domnilor români se sting repede sub povara realităților politice și a eșecului militar, dar ideea rămîne și își face loc cu mijloace ceremoniale și culturale. Dosarul consistent de expresii imperiale, lingvistice și simbolice (acvilele bicefale, spre exemplu), adunat de Dumitru Năstase, ridică fără dubii problema istoriografică, iar mecanismul ideologic continuă să fie precizat în cercetările mai noi. La acest dosar trebuie adăugată, ca o piesă cu mare greutate, oficializarea și promovarea limbii române.

Romanitatea lingvistică a lui Vasile Lupu este tot atît de speculativă ca și romanitatea Moscovei bazată pe ortodoxie. După cum am amintit deja, contextul afirmării funcției „imperiale“ a limbii române nu este cel al unei competiții între ideile romane ale Răsăritului, ci cu romanitatea imperială și ecleziastică a Occidentului. De altfel, contextul apariției formulei *celei de a treia Rome* în spațiul rusesc cu un secol mai devreme este identic, cel al unei competiții cu Occidentul și cu Imperiul său roman. De aceea romanitatea lingvistică, promovată de Vasile Lupu, se întărește și se confirmă prin Ortodoxia religioasă, care este cealălaltă componentă ideologică majoră a domniei lui Vasile Lupu și a tuturor celorlalte „firi împărătești“ care au urmat pe tronurile ambelor țări. Prin combinarea celor două idei politice se explică ritmul alert al transferului lingvistic în cult (chiar dacă bilingvismul cultic rămîne o practică curentă).

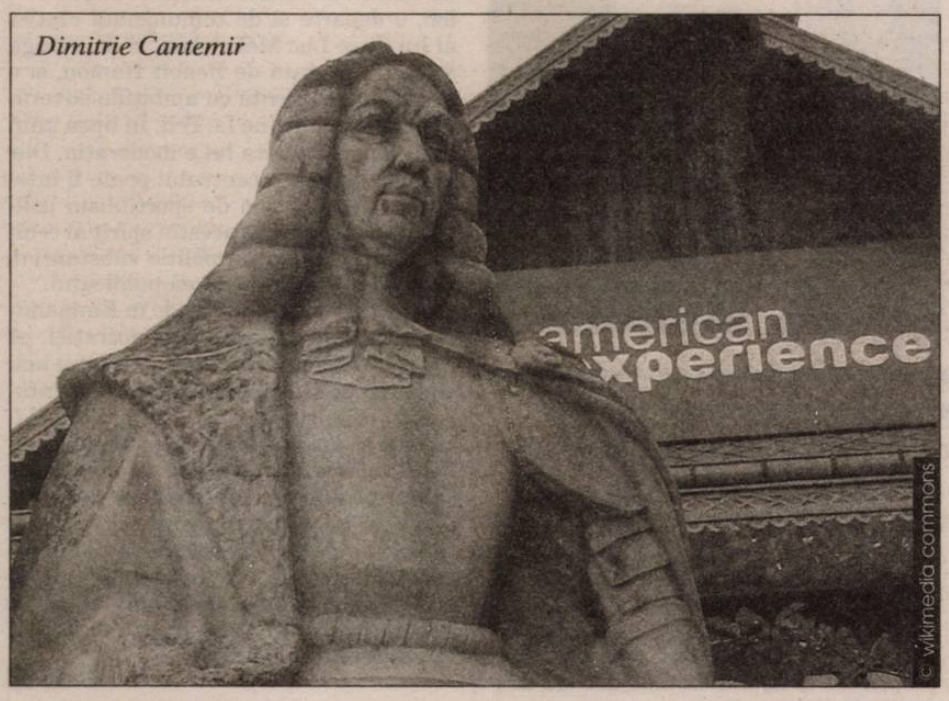

Dimitrie Cantemir

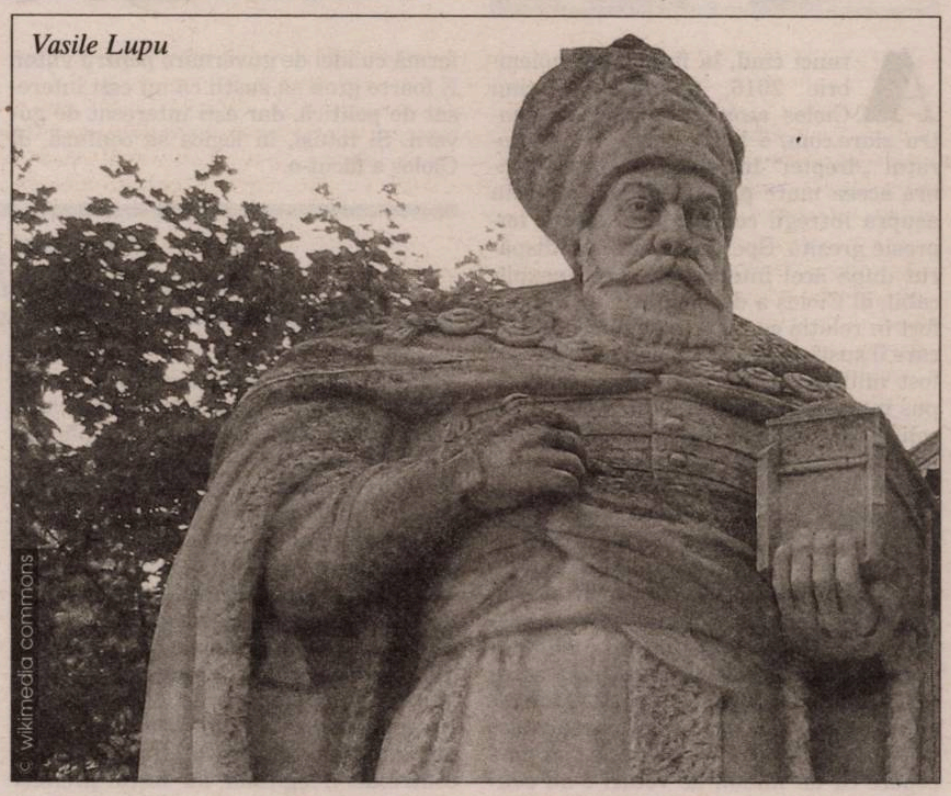

Vasile Lupu

Potențialul politic al limbii române este preluat mimetic și creator totodată și în statul geamăn, Țara Românească, unde Udriște Năsturel, cel mai probabil, traduce din slavonă în limba română *Învățăturile* celui mai „imperial“ dintre domnii vechi ai Țării, Neagoe Basarab.

Latinitatea orientală, pandant al latinității occidentale.

Gemelitatea aceasta politică este o piedică în fața unui imperiu mai real, dar funcționează stimulant în lumea ideilor. Totuși, nu întîmplător cea mai tensionată perioadă din convietuirea celor două țări este aceasta, începînd cu domniile lui Matei Basarab și Vasile Lupu și pînă la instalarea domniilor fanariote, iar ambiția unei conjugări politice a ceea ce era atît de asemănător ideologic s-a transformat, două secole mai tîrziu, în idealul național al unirii.

Brâncoveanu ridică instrumentul lingvistic la rang de rafinament, făcînd din Țara Românească – și mai ales din curtea lui – locul în care se vorbesc toate limbile creștinătății ortodoxe și din care se propagă adevărata cunoaștere, ortodoxia. Astfel, din tipografiile brâncovenești apar cărți în română, în greacă, în arabă (pentru creștinii de limbă arabă) și în georgiană. Funcția imperială a unei limbi se multiplică în funcția imperială a stăpînirii multilingvismului, care va rămîne și după Brâncoveanu marca ideii imperiale fanariote.

Și după această perioadă, cultivarea limbii române ca pe o podoabă de mare preț nu a fost apanajul exclusiv al unui grup etnic. De la monahismul slavo-athonit al ucraineanului Paisie Velicicovschi, așezat în pămînt românesc și care a tradus masiv în limba română zestrea spirituală și culturală a Bizanțului (prin întemeierea faimoasei școli de traducători de la mănăstirea Neamț), pînă la naționalismul cultural al englezului Xenopol (tatăl era Brunswick) și al lui Nicolae Iorga, a cărui genealogie conține o importantă componentă grecească și fanariotă, și modernismul literar de expresie românească, nenumărate, dar puțin cunoscute aporturi alogene au făcut din „limba vechilor cazanii“ un vehicul literar de excepție.

Limba română, subliniind precum cronicarul numele acestei limbi, *română*, este baza unității statale moderne, adunînd în jurul unui scop politic comun ardelenii, muntenii și moldovenii, și printre ei, dar cu un aport de coerență intelectuală și voință politică excepționale, exponenții diferitelor grupuri romanice din Balcani. Latinitatea orientală, pandant al latinității occidentale, pe care o întruchipează Franța sub forma imperiului napoleonian, necesită și merită un vehicul politic echivalent, o *Romanie*, după titlul volumului lui Jean-Alexandre Vaillant din 1844: *La Romanie. Histoire, langue, littérature, orthographie, statistique des peuples de la langue d'or, Ardialiens, Vallaques et Moldaves, résumés sous le nom de Romans*.

În cele din urmă, competiția cu adevărat geopolitică s-a petrecut între două nume propuse pentru proiectul de a reuni mai multe teritorii locuite de români, „Dacia“ și „Romania“, adică dintre exaltarea unei origini îndepărtate, vag identificate istoric, exprimînd însă opoziția față de Imperiul Roman, și asumarea descendenței dintr-un grup populațional de pe un teritoriu mai vast, întregul areal balcanic, a cărui identitate majoră este cea romană. Amîndouă aveau vocația de a denumi națiunea rezultată din Unirea Principatelor. Triumful numelui *România* a însemnat în același timp alegerea geopolitică a apartenenței la ansamblul civilizațional moștenitor al Imperiului Roman, denumit de atunci deja Europa.

1. Referință la caracterizarea pe care i-o face Miron Costin lui Vasile Lupu, „fire înaltă, împărătească“.

***Petre Guran** este dr. în istorie bizantină al École des Hautes Etudes en Sciences Sociales, cercetător la Institutul de Studii Sud-Est European al Academiei Române.*

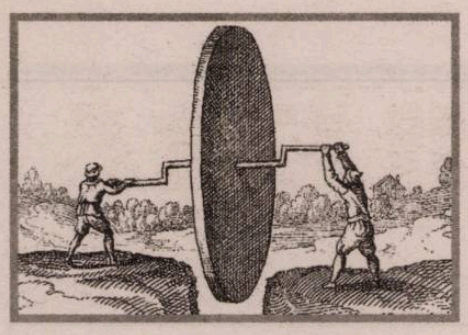

Teodor TIȚĂ

contraintuiția

Stolo, MRU, Ciolo

Atunci cînd, la finalul lui noiembrie 2016, premierul Dacian Cioloș acorda un interviu pentru ziare.com, o bună parte din electoratul „dreptei" încă mai spera că umbra aceea mare pe care PSD o proiecta asupra întregii competiții e doar o impresie greșită. Speranțele au mai dispărut după acel interviu în care, inexplicabil, dl Cioloș a dat senzația de disconfort în relația cu principalele formațiuni care îl susțineau. Principalele victime au fost militanții PNL și USR, care și-au pus întrebarea dacă nu cumva sînt ridicoli susținînd ideea unui premier care se ferește de propriii susținători.

Descumpănirea a fost vizibilă mai ales în rîndurile PNL, un partid deja dezorientat din motive de dinamică internă, istorie recentă și lipsă acută de idei. Descurajarea s-a văzut foarte clar în teritoriu, unde, deși au continuat să repete robotic linii de mesaj insuficient gîndite la centru, liderii locali începeau deja să se obișnuiască cu ideea înfrîngerii. O înfrîngere atît de gravă încît, după numărătoarea finală a voturilor, PNL avea să descopere că un milion de voturi s-au evaporat în eter între alegerile locale și cele generale.

E încă imposibil de explicat conduita premierului în timpul campaniei electorale. Argumentul cu privire la administrarea țării pînă la alegeri stătea în picioare numai parțial și a fost invalidat chiar de premier atunci cînd, în timpul campaniei, a decis să lanseze o platformă cu idei de guvernare pentru viitor. E foarte greu să susții că nu ești interesat de politică, dar ești interesat de guvern. Și totuși, în logica sa confuză, dl Cioloș a făcut-o.

Zilele acestea, fostul premier continuă să ezite. Voluntar sau involuntar, a provocat cea mai gravă criză a tînărului USR, un partid care încă bîjbîie în căutarea unei identități în care să se simtă confortabil. USR trece prin convulsii interne, încercînd să găsească o cale de raportare la presiunea publică pro-Cioloș. Mulți dintre membrii săi l-ar vrea în partid, în numele unității împotriva unui PSD care se comportă ca un animal rănit și furios, scăpat în bugetele publice. Nimeni nu știe însă ce rol ar putea avea. Prespunerea că ar vrea să conducă un partid la fondarea și evoluția căruia nu a contribuit e legitimă, iar fostul premier e absulut neconvingător cînd încearcă să sugereze că nu a fost preocupat de poziția sa după o eventuală aderare.

Dacă dl Cioloș are vreo vină, atunci aceea constă în lipsa lui de tact și tactică. Felul în care a dat speranțe useriștilor și a reușit să le panicheze conducerea a dus la crearea unei stări de tensiune absolut inutile și contraproductive. Situația în acest moment e nefericită pentru toate părțile. USR e în derivă, dl Cioloș își continuă campania de PR fără o țintă clară, iar PSD zburdă după ce a reușit să supraviețuiască mai bine decît sperau inamicii săi celor mai mari demonstrații din ultimii douăzeci de ani.

Fostul premier continuă să ezite.

Pe de altă parte, în lumina evenimentelor din ultimele două luni, insistența cu care Dacian Cioloș e împins, rugat, implorat chiar să ia o decizie cu privire la viitorul său politic e aproape un semn de disperare al unei părți de societate exasperate și cu răbdarea consumată. Plecînd de la presupunerea că această așteptare va rămîne vie, dl Cioloș continuă să bîjbîie într-un teritoriu pe care insistă să îl disprețuiească, deși altă soluție decît cea politică nu există și nici n-ar trebui discutată.

Nu sîntem într-un film original. L-am mai văzut. Oameni aduși din afara politicii, puși să guverneze și ulterior lăsați să se descurce în acest mediu crud și neiertător al vieții de partid și al alegerilor. Ceea ce face dl Cioloș zilele acestea e să dea senzația că se teme (iar) de alegeri. Însă, vrînd-nevrînd, tot acolo va ajunge.

Acolo a ajuns și Theodor Stolojan. La fel ca Cioloș, a venit la putere într-un guvern sprijinit de FSN (actualul PSD) și de PNL. La fel ca Cioloș, și-a cîștigat postul în urma unei crize grave (mineriada) și, din nou la fel ca Cioloș, a continuat să graviteze în jurul politicii fără să dea senzația de fermitate sau de curaj. Momentele sale relevante în cariera post-guvernamentală au fost mai degrabă subscrise voinței altora. Stolojan a avut un rol în ruperea PNL, a fost candidat-iepure la prezidențialele din 2004 și din nou candidat-iepure pentru preluarea guvernării în 2008. A fost împins ulterior într-o retragere mascată și confortabilă în Parlamentul European, moment în care relevanța sa politică a încetat definitiv. Dl Cioloș a bifat deja jumătate din traseul de carieră al predecesorului său.

Un traseu asemănător, dar mai scurt, a avut și Mihai-Răzvan Ungureanu, cel instalat la Palatul Victoria după ce cabinetul Boc își epuizase și ultimele urme de credibilitate, iar legitimitatea îi era contestată în stradă. Și MRU (cum este îndeobște alintat) a fost adus la guvern doar pentru ca ulterior să rateze o construcție politică inițiată după o sumă de ezitări și calcule nefericite. Și MRU a rămas o speranță neîmplinită cu forțe proprii doar pentru ca, ulterior, să fie temporar recuperat pentru a conduce SIE.

După schimbările la legea electorală, acești trei oameni ar putea fonda împreună un partid. Al ezitării și al inadecvării. Al consumului ineficient de energie. Al speranțelor investite și care nu au mai returnat niciodată dividende. În ceea ce-l privește, dl Cioloș mai poate încă să iasă din acest club. Cu tact, tactică și, mai ales, convingere.

***Teodor Tiță** este jurnalist. Îl puteți găsi la twitter.com/jaunetom.*

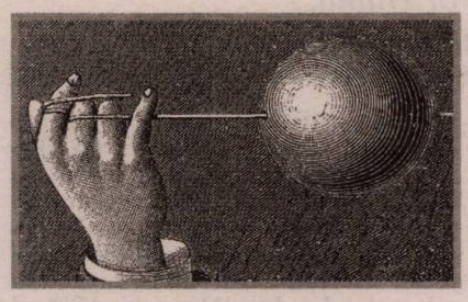

Matei MARTIN

mapamondul de buzunar

Macron și obsesia centrului

Au mai rămas patru săptămîni pînă la alegerile prezidențiale din Franța. Și mai mult de jumătate dintre francezi nu s-au hotărît cu cine votează. Probabil că o treime nu se vor prezenta la vot. Așa cum arată sondajele, singurul lucru clar e indecizia. Numărul mare de nehotărîți e greu de explicat în condițiile în care oferta electorală e abundentă: nu mai puțin de 11 candidați s-au înscris în cursa pentru Élysée.

După ce, în ultimele săptămîni, dezbaterea electorală a fost marcată de scandaluri de corupție și suspiciuni în legătură cu finanțarea campaniei, prima dezbatere cu cei cinci favoriți ar fi trebuit să le ofere în sfîrșit candidaților șansa unei dezbateri substanțiale despre programele politice. N-a fost să fie! Dezbaterea de luni seară nu a avantajat pe nimeni. Dar nici nu a dezavantajat. Formatul emisiunii, așa cum a fost elaborat de echipa de la TF1, nu a permis decît în rare momente interacțiunea dintre candidați. A fost, în cea mai mare parte, un exercițiu impus: cei cinci au răspuns la întrebări cunoscute dinainte, în reprize atent cronometrate. Marea dezbatere a fost previzibilă, chiar dacă nu lipsită de surprize.

Dacă e să ne luăm după sondaje, în turul al doilea vor intra Marine Le Pen (Frontul Național, extrema dreaptă) și Emmanuel Macron (En Marche, centru). E, de fapt, alegerea dintre o societate deschisă și una închisă. Dar alegerile din Franța au și o miză europeană importantă. Pentru că, în esență, turul al doilea al prezidențialelor e aproape un soi de referendum la care francezii vor avea de ales dacă rămîn sau nu în Uniunea Europeană. Marine Le Pen, care promite să redea „Franța francezilor", s-a pronunțat de multe ori pentru Frexit. La dezbaterea televizată a mers chiar mai departe, anunțînd că nu vrea să administreze „o regiune a UE" și nici să fie „vicecancelara Angelei Merkel". Discursul ei se poate rezuma în cîteva cuvinte cam așa: prioritate pentru francezi, controlul frontierelor, protecționism economic, ordine publică, ieșire din zona euro.

Proeuropeanul Macron promite politici social-liberale, o relansare economică a țării care să permită crearea de noi locuri de muncă, investiții în educație, o laicitate incluzivă și o politică externă deschisă, care să permită Franței un loc central în Europa și în lume. Sondajele de opinie de pînă acum îl dau favorit într-o (eventuală) confruntare în turul al doilea cu Le Pen. La dezbaterea de luni a fost ținta tuturor: a lui Marine Le Pen, care, plasată a doua în sondajele de opinie, îl va înfrunta, probabil, în turul al doilea; a lui Fillon, care, aflat pe poziția a treia, se străduiește să recupereze terenul; și al celorlalți doi, care văd în el un prieten al liberalismului, deci un dușman al păcii sociale. Emmanuel Macron are un avantaj major: este, spre deosebire de ceilalți patru principali candidați, o figură relativ recentă în politica Franței. Dar acesta poate fi și un dezavantaj: lipsa de experiență politică și oratorică s-a văzut și la „marea dezbatere". Pe de altă parte, Macron încearcă să se plaseze la centru. Nu se simte deloc confortabil alături de conservatorul François Fillon, e departe și de comunismul etatist al lui Jean-Luc Mélenchon, și de „stînga stîngii" adoptată de Benoît Hamon, și e în opoziție evidentă cu ambițiile suveraniste ale lui Marine Le Pen. În lipsa unui plan concret, oferta lui e moderația. Dar această obsesie a centrului poate fi înțeleasă și ca o formă de oportunism politic. Dacă nu adaugă acestui spirit al echilibrului un program politic substanțial, riscă să piardă încrederea publicului.

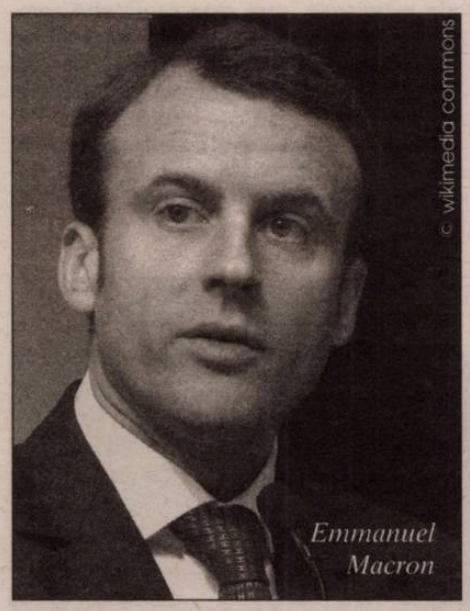

Turul al doilea al prezidențialelor e aproape un soi de referendum la care francezii vor avea de ales dacă rămîn sau nu în Uniunea Europeană.

Pînă una-alta, presa vede în Emmanuel Macron un salvator al democrației. „A cîștigat treptat încrederea, a devenit mai sigur pe el și chiar a căutat confruntarea cu ceilalți, ceea ce e obligatoriu dacă vrei să existi în fața unor monștri politici", notează *Libération*. *Le Point* consideră că a fost candidatul cel mai convingător în prima confruntare televizată. Iar *Le Figaro* îl descrie ca omniprezent în dezbatere. Dar, ca să cîștige alegerile, Macron are nevoie să-i convingă pe nehotărîți. Nu i-ar strica ceva mai mult angajament.

dosar DILEMA VECHE

Coordonator: Matei MARTIN

Cultură și identitate națională

Texte și opinii de:

- Alin CIUPALĂ (istoric)

„Artă și națiune“

- Daniel DAVID (psiholog)

„Cum sînt și cum se cred românii“

- Catherine DURANDIN (istoric)

„Eșecul Europei?“

- Ionuț VULPESCU (ministrul Culturii și Identității Naționale)

„Îmi place să cred că am învățat lecțiile secolului XX“ – interviu

- Antoine COMPAGNON (teoretician literar)

„Într-un fel, cu toții sîntem periferici“ – interviu

argument

Disoluția identităților?

Ce înseamnă „identitate națională“ și cum se construiește o „cultură națională“ în noul context, postmodern, postideologic, postnațional? Ce se mai poate salva din modelele clasice, consacrate? Și cum pot fi ele reconfigurate, adaptate la realitatea de acum? Recursul la istorie ne arată atît rețete de succes, cît și practici falimentare. Nu ne-am propus, în Dosarul de față, nici să facem o pledoarie pentru construcția identitară, nici să alcătuim „profiluri“ ideale. Am pornit de la constatarea unor neliniști în spațiul public cu privire la cum este sau cum ar trebui apărată identitatea națională a României. Și de la schimbarea de denumire a Ministerului Culturii, devenit, în noul guvern, și al „identității naționale“.

Globalizarea e un termen care încă stîrnește anxietate. Deschiderea frontierelor, libertatea de mișcare, noile tehnologii, piața liberă ne apropie, dar, într-un fel, ne înstrăinează. Efectul cel mai probabil al globalizării, spun cei care se tem de ea, ar fi disoluția identităților. Avem de ce să ne temem?

Globalizare înseamnă dinamică, o permanentă negociere, în vreme ce identitatea înseamnă ancorare în trecut, într-un loc, într-o limbă, într-o credință. Scepticii ar spune că beneficiile economice eventuale ale globalizării nu compensează pierderea identității naționale, că suveranitatea națională, identitatea națională și controlul teritoriului național sînt valori colective superioare unor iluzorii libertăți individuale. Entuziaștii globalizării nu văd o amenințare în eventuala pierdere a unor valori abstracte. De fapt, pozițiile nu sînt neapărat ireconciliabile. Răspunsul, pentru cei care se tem de o eventuală uniformizare prin globalizare, este simplu: principiul excepției culturale. El trebuie apărat cu orice preț.

Declinul culturilor europene ar însemna declinul culturii europene. (**Matei Martin**)

BARBURISME

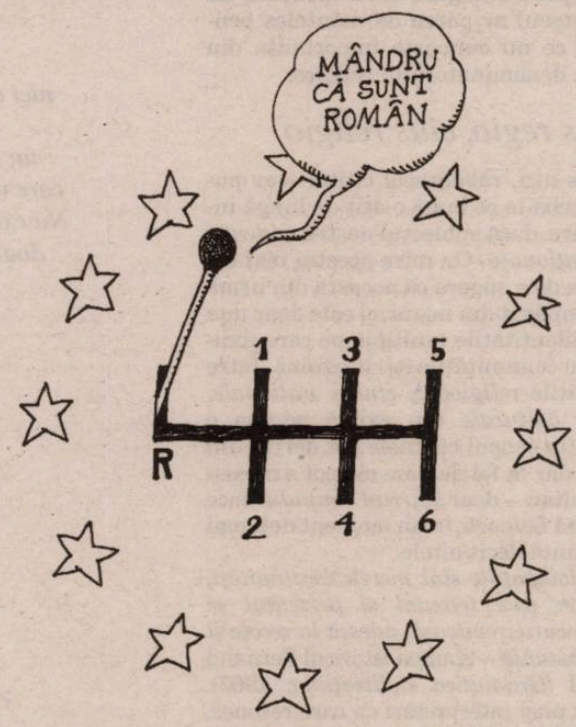

Desen de Ion BARBU

Cititori, fiți ascultători! În fiecare joi, de la ora 18,30, la emisiunea Timpul prezent. *O dezbatere pornind de la Dosarul revistei* Dilema veche, *moderată de Adela Greceanu și Matei Martin. Ne puteți asculta pe frecvențele Radio România Cultural sau online la www.radioromaniacultural.ro.*

Adrian CIOROIANU

Națiunea, rediviva?

despre cum renasc identități care, de fapt, nu au dispărut niciodată

Cetățeanul aheu al Eladei, mai apoi cetățeanul roman al Imperiului, se percepeau a fi altceva decît barbarii de la margini. Pe drept cuvînt, pentru că aveau alți zei, alte cutume sau legi. După ceva timp, „barbarii" și „cetățenii" s-au contopit, „migratorii" și „autohtonii" s-au amestecat în cetăți sau regate, iar elementul de diferențiere a devenit religia – a cărei fragmentare, reformare etc. urma să ocupe următorul mileniu.

Pentru lumea occidentală, Iisus Hristos a reprezentat cea mai deplină *revoluție* care se poate imagina; deși împăratul Octavian Augustus, contemporan, n-a avut habar, impactul avea să devină atît de capital încît pînă azi calendarele, cronologiile noastre etc. au drept „moment zero" *anul nașterii* (deși, pare-se, Iisus s-a născut... în anul 4 înainte de Hristos!). După secole de persecuție, creștinismul a cucerit apoi bună parte din lumea cunoscută. Mai spre Est, într-o noapte a anului 610, arhanghelul Gabriel apărea în mintea unui bărbat de 40 de ani din deșertul Arabiei; numele lui era Mahomed și, grație revelației lui, apărea islamul. O sută de ani mai tîrziu, steagul musulmanilor ajunsese din India pînă în Spania de azi – deși, din anul 680, ei începuseră să se lupte și între ei (sunniți *versus* șiiți, un conflict actual și azi).

În anul 1204 (la 150 de ani de la Marea Schismă din 1054), cavalerii catolici ai celei de-a patra Cruciade n-au avut nici o remușcare în a jefui un Constantinopole ortodox – deși ei plecaseră, în teorie, să „elibereze" Egiptul islamizat! Conflictele dintre ortodocșii *levantini* și catolicii *latini* au fost doar o parte a disputei intracreștine – au intrat apoi în scenă *protestanții*, și ei creștini, desigur, dar un fel de praf de sare în ochii Papei. Cruzimea și fervoarea cu care parizienii catolici i-au ucis și i-au aruncat în Sena pe parizienii protestanți *(hughenoții* romanelor lui Alexandre Dumas) în noaptea de 23 spre 24 august 1572 (noaptea Sf. Bartolomeu) ar părea de neînțeles pentru cel ce nu cunoaște importanța din epocă a denominatorului religios.

Cuius regio, eius religio

Ajuns aici, răbdătorul cititor s-ar putea întreba la ce bună o atît de lungă introducere, dacă subiectul nostru e *identitatea națională*. Or, miza acestui text este aceea de a sugera că aceasta din urmă n-a (re)apărut din neant, ci este doar una dintre identitățile multiple pe care indivizii sau comunitățile (și) le asumă. Între identitățile *religioase, etnice, naționale, sociale, culturale* etc. există adesea o filiație (în sensul că unele pot deriva din altele), dar la fel de bine ele pot azi exista simultan – doar *spiritul timpului* face ca una să fie/pară, la un moment dat, mai importantă decît altele.

Civilizațiile sînt mereu continuități, în care trecutul și prezentul se scurtcircuitează, adesea la secole și secole distanță – spunea istoricul Fernand Braudel *(Gramatica civilizațiilor,* 1963). Potrivit unei interpretări cu care rezonez, începuturile ideii moderne de *națiune* sînt direct legate de epoca de final a războaielor religioase: autori precum Paul Kennedy *(Nașterea și declinul marilor puteri,* 1987) sau Henry Kissinger *(Diplomația,* 1994) discută importanța tratatelor de pace din Westphalia (1648) – primul mare congres diplomatic al modernității, care, instaurînd un *modus vivendi* între catolici și protestanți, a pus și bazele viitoarelor coagulări „naționale". Acceptînd principiul *cuius regio, eius religio* (sau „cine stăpînește ținutul va impune religia"), delegații la acele negocieri vor grăbi, fără să-și propună neapărat, apariția unei noi *idei-forță* în istoria europeană: ideea de *națiune*. Dezvoltarea economică și militară a statelor, corelația dintre industrie, putere și demografie, declinul latinei „universale" și dezvoltarea culturilor în limbile „popoarelor" – acestea (și altele) au făcut ca, în curînd, interesele zis „naționale" să primeze asupra celor religioase sau de stare. Campaniile napoleoniene, revoluțiile anului 1848, emergența Germaniei în a doua jumătate a secolului al XIX-lea sau cele două Războaie Mondiale (1914-1945) au fost ilustrări ale acestei idei-forță: națiunea și interesele sale (eventual „vitale") au modelat lumea, mult dincolo de limitele de altădată ale spațiului creștin. După 1945, comuniștii au crezut că pot înlocui identitatea națională cu o alta. În acțiunea lui Stalin, *cuius regio, eius religio* a devenit „cine stăpînește un teritoriu e liber să impună ordinea sa ideologică". Pe moment, a părut că funcționează.

„Europa reprezintă întîi de toate o tradiție culturală. La baza întregii culturi europene stau doi oameni care nu au lăsat nimic scris: Iisus și Socrate, pe umerii lor se înalță toate bibliotecile lumii. Aceasta este tradiția în care trăim și care ne-a învățat să gîndim Gîndim pe tiparele Bibliei și pe cele ale corpusului filozofiei grecești. Acestea sînt cele două elice ale ADN-ului nostru interior. Prin urmare, prima noastră tradiție culturală este cea europeană, iar a doua este cea a comunității în care trăim, comunitatea românească."

MIRCEA CĂRTĂRESCU

„Franța nu e un popor, nici o limbă, nici un teritoriu, nici o religie, este un conglomerat de popoare care vor să trăiască împreună. Nu există francez neaoș, există doar o Franța a metisajului."

ERIC BESSON

„Franța nu e o etnie, nu e o rasă; Franța e o comunitate de valori."

NICOLAS SARKOZY

Cazul românesc (sau *este națiunea o iluzie?)*

După 1848, elita românească a fost sincronă cu ideea *națiunii ca panaceu,* ba chiar a fost harnică în a arde etapele – dat fiind că aveam de remontat un decalaj. Vechi ca *popor,* relativ tineri ca *națiune* și încă și mai tineri ca *stat* (vezi în context Victor Neumann, *Neam, popor sau națiune?,* 2015), românii au înțeles întărirea națiunii ca pe o condiție obligatorie a *progresului* general. Au fost românii singuri în această iluzie? Nicidecum. E cert, astăzi, că era o *iluzie?* Aici există argumente *pro,* dar și argumente *contra*. Valide toate.

Desigur, putem ironiza naționalismul romantic al manualelor românești din anii, să zicem, 1880-1940 (altfel spus, de la Regat la România Mare), dar acest lucru e perfect inutil – pentru că manualele din toată Europa erau în mare parte similare, în ton cu spiritul timpului respectiv. Desigur, este monedă curentă printre istorici sau politologi să spună azi că națiunile sînt „comunități imaginate" (după formula lui Benedict Anderson, 1983), doar că nici această constatare nu rezolvă nimic – din moment ce *toate* identitățile pot fi descrise drept „imaginate", fie că vorbim despre creștinism, islam, francofonie, vegetarianism ș.a.m.d. Faptul că nici unele nu țin de natura intrinsecă a umanului (ci sînt acceptate/receptate în cursul vieții noastre) este, cred, de bun-simț. Dar această constatare nu le face mai puțin puternice – iar unele dintre ele pot *scurtcircuita prezentul*, vorba lui Braudel, fie și la decenii după ce le credeai dispărute. La fel și cu *identitatea națională:* da, ea era propagată oficial la momentul, să zicem, 1918, dar acest detaliu nu o face automat caducă în anul 2018. Iată de ce:

Nu cumva priveam în altă parte?

La cîteva luni de la despărțirea noastră de Nicolae Ceaușescu, eseistul Alain Minc publica, la Paris, un volum în răspăr cu acele mirifice timpuri *(La vengeance des nations,* 1990). Am cumpărat-o dintr-un anticariat, la prima mea călătorie la Paris, în 1993, și ani buni m-am întrebat dacă n-am dat banii de pomană. În mare, teza lui Minc era că, după căderea comunismului, va urma tocmai *răzbunarea națiunilor* (și resurgența naționalismelor). Or, în acel moment, speranțele noastre mergeau fix în direcția opusă – vedeam Europa cum se unește, cum *europenismul* cîștiga teren în fața *naționalismelor*, iar democrația liberală urma să fie noua *lingua franca* a politicii mondiale.

Privind astăzi înapoi, mă întreb dacă nu ne-am luat cumva, atunci, speranțele drept realități. Concomitent cu *lărgirea* Europei, în vecinătate sau mai departe, identități religioase, etnice și naționale răbufneau cu o violență inedită – vezi războiul din ex-Iugoslavia (cîte *nopți ale Sf. Bartolomeu* s-au consumat acolo?), vezi războaiele lui Boris Elțîn cu cecenii musulmani, vezi Irakul invadînd Kuweitul, vezi războiul de pe Nistru între românofoni și rusofoni, vezi masacrele Hutu *vs* Tutsi în Rwanda (o jumătate de milion de Tutsi omorîți numai în 1994?!), vezi rebeliunea islamiștilor din Algeria, în care guvernul a trebuit să anuleze alegerile (1993), ca ultimă cale de a împiedica victoria unui *front islamic* etc.

În tot acest timp, identitățile (și interesele aferente) s-au manifestat, subtil. Un exemplu: în timpul crizei din Balcani, Franța dorea prezervarea măcar *a unei forme* de Iugoslavie, în timp ce Germania a recunoscut printre primele Slovenia și Croația independente (dacă nu *interese naționale,* cum altfel să numim aceste discordanțe?). Comunitatea (de 12 membri, atunci) a europenilor, deși mai mică, n-a fost mai omogenă decît e UE azi. Sau, alt exemplu: victoria lui Trump în SUA, acum. Privit din afară, pare bizar că unii americani se dezic de *ordinea liberală* a piețelor deschise etc.; dar, de la nivelul omului mediu, al cărui cîștig în termeni reali n-a mai crescut din anii '70 și căruia *revoluția dotcom* nu i-a adus beneficii bănești, lucrurile se văd altfel. Sau, în fine, priviți lumea arabă de azi. Există acolo, într-un segment important din populație, impresia că „identitățile" încercate o vreme (i.e. *naționale, statale* sau *ideologice)* au eșuat – tocmai pentru că au fost impuse din afară, ca și granițele. Singura care le pare validă în continuare e identitatea religioasă – de aici, *califatul* din 2014, reluarea conflictului sunniți *vs* șiiți sau *martirii* care ucid din Bagdad pînă la Paris *via* München etc.

Mă întreb dacă nu ne-am luat cumva, atunci, speranțele drept realități.

În concluzie: identitatea națională nu a revenit în dezbatere, din simplul motiv că nu dispăruse niciodată – ci doar noi priveam în altă direcție, avînd atunci alte priorități. Acum, ea este doar una dintre identitățile cărora spiritul timpului le suflă în pînze; cea religioasă vine și ea din urmă, și ele pot merge umăr la umăr – vezi ce se mai întîmplă azi prin Turcia, Ungaria, Polonia sau Scoția, *to mention but a few,* deși diferite între ele.

***Adrian Cioroianu** este istoric, profesor la Universitatea din București și ambasador delegat permanent la UNESCO.*

Alin CIUPALĂ

Artă și națiune

de la epoca pașoptistă la Primul Război Mondial

Apariția statului național român la jumătatea secolului al XIX-lea în urma Unirii Principatelor aducea în scenă un nucleu politic în jurul căruia s-au grupat energiile societății românești care aspira la atingerea unui proiect generos, România Mare. După adoptarea sistemului monarhiei constituționale și venirea la gurile Dunării a principelui Carol de Hohenzollern-Sigmaringen, un impuls important se făcea simțit, iar obținerea independenței și proclamarea regatului au reprezentat etapele unei evoluții care a culminat cu momentul 1918. Românii și-au dorit Marea Unire și au avut șansa unei conjuncturi internaționale favorabile la încheierea Marelui Război care le-a permis atingerea scopului. O șansă pe care alte națiuni europene, nici mai brave, nici mai ușuratice decît cea română, nu au avut-o.

Acțiunea delicată printre furcile caudine ale politicii europene trebuia dublată de o alta, la fel de semnificativă, și anume găsirea mijloacelor care, în urma unei acțiuni practice, să ducă la o cît mai eficientă solidaritate cetățenească în interiorul societății românești. Una care se va dovedi a propune de la început limite și contradicții, excluderea unor categorii fiind bine definită prin Constituția de la 1866, care, de exemplu, nu acorda drept de cetățenie evreilor și – nici nu se putea altfel – femeilor.

În sud-estul continentului și chiar în spațiul central-european a prevalat dimensiunea etnică a națiunii și nu aceea civică, de tip occidental. Pînă în 1918, românii s-au arătat imparțiali în simpatia lor atît față de modelul cultural francez, cît și față de cel german, într-o practică a supraviețuirii care ar cam trebui recunoscută drept principală calitate națională. Mijloacele pe care statul modern le-a identificat și le-a pus în practică, prin instituțiile sale și prin oamenii chemați să pună în mișcare mecanismul birocratic, au fost diverse, multiple și eficiente, de la școală și administrație pînă la armată, Biserică, partide politice sau altele.

Statul modern a instrumentalizat arta în propriul folos.

Arta a avut și ea rolul ei, cu atît mai mult cu cît instrumentul vizual pe care îl utiliza avea o putere de influență mult mai mare decît cuvîntul, oricît de bine ar fi fost el rostit. Statul modern a instrumentalizat arta în propriul folos, iar artistul român din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, cel puțin pînă la apariția lui Ștefan Luchian și a congenerilor lui, a înțeles ceea ce i se cerea și a acceptat, după talentul fiecăruia, rolul pe care era chemat să și-l asume.

Cel mai bine reiese această relație dacă ne uităm la și dincolo de operele curentului academist. Așa cum s-a petrecut în toată Europa, fără excepție, arta academistă, mult hulită pe nedrept chiar și astăzi dintr-o prost înțeleasă și naivă perspectivă modernistă, s-a impus relativ repede și temeinic. Aceasta s-a datorat nu doar talentului artiștilor respectivi, incontestabil, ci și faptului că statul avea nevoie de acea formă a artei, pe care a susținut-o, a promovat-o și în care a investit.

Principalele teme frecventate de opera academistă ne spun și ele mult. Astfel, portretul urmărea imortalizarea nu atît a unor trăsături fizice ale comanditarilor, cît mai ales figurarea unui statut social. Toate elementele care construiau acel statut, fie el masculin sau feminin, erau înfățișate, de la vestimentație și podoabă capilară, pînă la decorații, bijuterii, ținută. Trăsăturile fizice erau mai mult un fel de suport care trebuia să ofere baza discursului nu despre oameni, ci despre personaje, fiecare cu un rol bine stabilit.

Scenele de gen multiplicau, de fapt, portretele într-o interacțiune și mai relevantă prin importanța conturării unei lumi urbane ce se dorea cît mai aproape de modelul occidental. Oamenii se pierdeau în mulțimea de semnificații socio-culturale, ideologice și politice, încetau de a mai fi simpli indivizi și se transformau în cetățeni, fiecare cu rolul său, chiar dacă segregați pe criterii de gen.

Tema istorică, una centrală în creația academistă de la noi și din Europa, era chemată să vorbească despre trecut, dar nu unul neutru, ci despre unul glorios, în care jertfele erau temelia victoriei și nu a înfrîngerii. Voievozii, de la Ștefan cel Mare și Vlad Țepeș pînă la Mihai Viteazul, erau aduși să depună mărturie pentru contemporaneitate în primul rînd și erau glorificați pentru valoarea lor de model. Nu întîmplător, liderul de necontestat al curentului academist de la noi, Theodor Aman, l-a pictat pe Mihai Viteazul atunci cînd și-a decorat pereții generoși ai holului principal de la parterul casei sale din București. Puterea fiecărei națiuni în parte era augmentată prin argumentele gloriei trecutului.

Statul modern a oferit artistului academist toate mijloacele de a se exprima, de la Academii de arte frumoase, expoziții publice de anvergură, burse de studii, premii, pînă la Pinacotecă, instrumentul suprem al consacrării artistice pe care colecționismul, fenomen privat și în plină expansiune, nu l-a putut egala ca semnificație pînă la Marele Război. Cronica de artă exalta, la rîndul ei, valorile artei academiste, înțeleasă ca formă a ilustrării valorilor naționale, și contribuia la formarea gustului public. Nu era nici bine, nu era nici rău. Pur și simplu, avem o realitate diferită de aceea a zilelor noastre care trebuie înțeleasă din perspectiva acelei societăți, nu a celei din prezent.

Ironia ne arată însă că, în România Vechiului Regat, nu Aman, pictorul, rectorul Academiei de Arte de la București, președintele Salonului Oficial, a fost recunoscut, în ciuda realizărilor lui remarcabile, drept pictorul național, ci contemporanul lui, Nicolae Grigorescu. Nu vivacele, mondenul, profesorul, pictorul valoros Aman, ci timidul, singuraticul, autodidactul și talentatul Grigorescu devenea pentru contemporanii săi și pentru posteritate artistul național prin excelență.

Pictorul Nicolae Grigorescu aparține unei școli de factură impresionistă, a picturii în aer liber, în natură, care renunță la tema istoristă și la portretul social în favoarea peisajului și a oamenilor. Retras, în urma unei decizii personale, la Cîmpina, în izolarea proprietății aflate la marginea orașului zguduit de coșurile celei mai mari rafinării din Europa în 1895, Grigorescu refuza toate onorurile și propunerile de a deveni un personaj.

Rămîne pictorul lumii rurale românești, o ruralitate romantică și ruptă de realitatea fizică, dar care vorbea, în același timp, despre valorile naționale păstrate într-o formă genuină acolo, în lumea satului, potrivit unor ideologii tradiționaliste care și-au deschis drumul, prin condeiul lui Constantin Stere sau Nicolae Iorga, și în România.

De asemenea, specificul național în arta grigoresciană era definit și prin latura antisemită, nu doar prin referința la o ruralitate simbolică și sintetizată. Naționalismul, adică ideologia referitoare la națiune ca nou mijloc de realizare a coeziunii societății, era și la noi, precum în cea mai mare parte a Europei epocii, antisemit. Respingerea a tot ceea ce era diferit, și prin aceasta periculos, se reflectă foarte bine și în numeroasele portrete de evrei pe care artistul le-a realizat, unele dintre ele, precum cel de mari dimensiuni păstrat astăzi la MNAR, fiind comenzi de stat, culme a ironiei. Evreul ne este înfățișat ca un individ legat în totalitate de o tradiție specifică, șiret, murdar, umil, mereu același, departe de puritatea pe care o avusese în antichitatea clasică. O rasă degenerată care putea pune în pericol puritatea tinerei națiuni române.

Nicolae Grigorescu nu și-a propus vreo clipă să fie antisemit, el înțelegea să fie român, unul la fel de vajnic precum cei mai mulți dintre contemporanii săi.

Dacă la prima vedere între națiunea „burgheză" a lui Aman și națiunea „rurală" a lui Grigorescu ne-am fi așteptat să fie o egalitate atentă, în practică, țăranii lui Grigorescu deveneau simbolul națiunii române, și nu personajele burgheze ale lui Aman. Prin ei, artistul obținea un titlu pe care nu și-l dorise și pe care nu îl căutase și care, în posteritate, i-a obnubilat înțelegerea unei opere mai profunde decît ne arată astăzi expoziția permanentă de la Muzeul Național de Artă.

Theodor Aman,
Mihai Viteazul contemplînd capul lui Andrei Bathory

„Unitatea politică nu înseamnă disoluția națiunii."

ROBERT SCHUMAN

„Cultura este memoria poporului, conștiința colectivă a continuității istorice, modul de a gîndi și de a trăi."

MILAN KUNDERA

„Societatea multiculturală a eșuat spectaculos."

ANGELA MERKEL

Alin Ciupală *este profesor la Facultatea de Istorie, Universitatea din București. A publicat recent* Bătălia lor. Femeile din România în Primul Război Mondial, *Editura Polirom, 2017.*

Daniel DAVID

Cum sînt și cum se cred românii

Identitatea națională este o temă complicată și complexă. Este complicată deoarece conceptualizarea nu este una consensuală. Astfel, unii autori consideră că identitatea națională are o ontologie similară realității fizice, alții, că există doar ca o construcție psiho-socială (mai mult sau mai puțin forțată), iar alții, că nu există deloc (este un construct fără sens și semnificație clară). Apoi, unii autori consideră identitatea națională relativ stabilă, alții mai instabilă; atenție însă: în timp ce tot ce este nemodificabil este și stabil, nu tot ce este stabil este nemodificabil! În fine, unii autori definesc identitatea națională în mod absolut (ex. „românii sînt ospitalieri" – prin faptul că cei mai mulți români sînt ospitalieri), alții în mod relativ (ex. „românii sînt ospitalieri" – prin comparația cu un standard de referință, cum ar fi alte popoare).

© L. Muntean

Tema este complexă deoarece identitatea națională include atribute/variabile – biologice/psihologice/sociologice/culturale – mai mult sau mai puțin relaționate și integrate statistic; așadar, cînd spunem că românii sînt ospitalieri, nu înțelegem că toți românii sînt ospitalieri, ci înțelegem concluzia în termeni statistici.

Abordez aici identitatea națională prin prisma psihologiei interculturale moderne, ca o *construcție psiho-socială* (dar cu elemente comportamentale similare realității fizice), definită *relativ* – prin raportare la spațiul psiho-cultural occidental –, cu focalizare pe *atribute psiho-culturale,* unele mai *stabile* (ex. trăsături de personalitate), altele mai *instabile* (ex. nivelul de fericire). Într-adevăr, analizele științifice arată că identitatea națională (în forma unei culturi naționale) există în țările/culturile moderne, în ciuda globalizării, cel puțin sub forma unei *construcții psiho-sociale*. Construcția este una destul de *stabilă* (dar putînd include și elemente *instabile)*, care însă se poate modifica sub influența evenimentelor istorice majore. Cu referire la caracterul *relativ*, în logica aristoteliană, ceva nu este „mic" sau „mare" în sine, ci devine astfel prin raportare la un cadru de referință. În această logică, dacă 70% din români sînt ospitalieri, nu putem proiecta ospitalitatea ca pe o componentă definitorie a identității românilor, deoarece, dacă ne raportăm la alte popoare, unde ospitalitatea poate atinge 90%, înțelegem imediat că proiectarea acestui atribut ca unul definitoriu în identitatea românească este o eroare.

Așadar, care sînt atributele psihoculturale din identitatea națională a românilor? Concluziile pe care le formulez în continuare sînt derivate din monografia dedicată psihologiei românilor (David, 2015).

„Să nu mai fim nici englezi, nici francezi, nici germani. Să fim europeni. Să nu mai fim europeni, să fim oameni. Să fim umanitatea. Trebuie doar să renunțăm la un ultim egoism: patria."

VICTOR HUGO

■ *Cum sînt românii?* Potențialul cognitiv al românilor – de inteligență și creativitate – este comparabil cu cel al popoarelor vestice. Din păcate, din cauza unor instituții sociale vetuste, acest potențial nu este valorificat, astfel încît românii se află pe ultimele locuri în Uniunea Europeană/UE prin prisma performanțelor educaționale și de inovație, cu impact negativ asupra indicelui de dezvoltare a țării. La nivel emoțional, românii au un nivel mai scăzut de fericire și satisfacție în viață. La nivel comportamental, încrederea în ceilalți și cooperarea sînt extrem de scăzute – favorizînd un cinism/scepticism crescut, dublat uneori de satiră/umor –, ceea ce nu-i ajută să construiască instituții moderne prin care să-și valorifice potențialul cognitiv, în ciuda faptului că sînt extrem de competitivi (prin auto- și heterocomparație) și au ambiția de a fi cei mai buni sau printre cei mai buni. Acest lucru, așa cum observa și Constantin Rădulescu-Motru, nu duce la perseverență comportamentală, ci, adesea, la indisciplină și la multe lucruri începute cu elan, dar neterminate; perseverența poate lua însă forma încăpățînării atunci cînd sînt în joc mîndria și stima de sine a românilor, pe fondul unor mecanisme defensive la care fac apel ușor. Sub aspectul personalității, au niveluri mai ridicate de emoționalitate și extraversie (gregarism) și niveluri mai scăzute de deschidere/conștiinciozitate/agreabilitate. Psihologul olandez Hofstede *(apud* David, 2015) arată că România se prezintă la nivel internațional prin următoarele atribute psiho-culturale mai accentuate: 1) o țară colectivistă (ex. grupurile se formează pe bază de rudenie/prietenie/cunoștințe, nu pe baza unor valori puse în comun de indivizi autonomi), 2) în care puterea este concentrată (puțini conduc mulți, în mod relativ autoritar), 3) care privește viitorul și schimbările ca pericole, nu ca oportunități și 4) în care comportamentul social se controlează mai ales prin pedepse, nu prin recompense. Inglehart și Welzel *(apud* David, 2015) adaugă că România are în prezent un profil al unei țări aflate în faza valorilor de supraviețuire (nu de autoafirmare), cu accent tradiționalist.

■ *Cum se cred românii?* Românii se proiectează ca fiind calzi (ospitalieri/prietenoși/cooperanți) și inteligenți. Recunosc o oarecare indisciplină în propriul comportament, dar o compensează proiectîndu-se cu o personalitate pozitivă. Această componentă a identității naționale este cea direct conștientizată și asumată la nivelul simțului comun.

■ *Cum sînt* vs *cum se cred românii?* Într-un studiu publicat în revista *Cross-Cultural Research* (David și colab., 2016, *„The role of cognitive discrepancy between perception of national character and personality in the functioning and adaptation of 46 countries...")* am arătat că, cu cît discrepanța dintre caracterul național actual (cum sînt popoarele prin prisma personalității) și caracterul național proiectat (cum se cred popoarele prin prisma personalității) este mai mare, cu atît indicele compozit de dezvoltare a țării și satisfacția în viață a populației sînt mai scăzute. Românii au un indice crescut de discrepanță, mai ales pe componenta de emoționalitate (se victimizează adesea mai mult decît este cazul) și agreabilitate (se cred adesea mai agreabili decît sînt). Așadar, românii au tendința să exagereze atît pozitivul, cît și negativul, ceea ce poate stimula și întreține unele mecanisme defensive, a căror consecință este că nu confruntă ușor realitatea actuală, ci trăiesc în cea proiectată de ei înșiși.

Deși există unele nuanțe în funcție de provinciile istorice ale țării, în cazul atributelor psiho-culturale majore, „românismul" bate „ardelenismul", „muntenismul/oltenismul" și „moldovenismul"; asta probabil atît ca urmare a unor factori de etnogeneză și/sau politici de creare a unei arhitecturi comune românismului în diverse perioade istorice, cît și ca urmare a transferului masiv de populație dintr-o zonă în alta. Mai mult, analizînd cetățenii români de alte etnii (ex. maghiari), observăm o tendință de a se apropia, prin prisma unor valori psihoculturale fundamentale (ex. colectivismul) – fără a anula anumite diferențe specifice –, mai mult de etnicii români decît de cetățenii țărilor cu care sînt relaționați etnic (ex. Ungaria); probabil acesta este efectul acelei culturi naționale de care vorbesc Minkov și Hofstede (2012) *(Cross-Cultural Research – Is national culture a meaningful concept?...).*

Dacă ne-am dezvolta încrederea unii în alții, am reuși să reducem cinismul și exagerările, stimulînd cooperarea, și astfel, pe fondul competitivității care ne caracterizează, ne-am utiliza potențialul intelectual foarte bun, cu impact pozitiv asupra calității vieții și imaginii noastre sociale. În monografie am arătat că în România, sub influența instituțiilor moderne din spațiul UE, profilul psiho-cultural este în schimbare: avem acum o țară fracturată într-o Românie cu un profil tradiționalist (mai îmbătrînită, încă majoritară, dar fără o majoritate confortabilă și mai puțin activă în spațiul public) și o Românie cu un profil vestic modern (mai tînără, care devine tot mai puternică și activă în spațiul public). Într-adevăr, tînăra generație are un nivel mai crescut de încredere, un profil mai autonom, refuză concentrarea autoritară a puterii, este mai orientată asupra recompenselor și vede viitorul ca pe o oportunitate, nu un pericol, fiind mai ancorată în valorile de autoafirmare. Fără să facem nimic, atunci cînd această generație va ajunge, în maximum douăzeci de ani, la pîrghiile de putere socială, cultura națională va arăta mult mai congruent cu spațiul vestic în care ne-am integrat. Cu politici înțelepte, am putea grăbi această modificare, ea realizîndu-se nu ca o fractură, ci ca o schimbare naturală a societății românești în spațiul occidental în care am ales să ne integrăm, ducînd la o mai bună utilizare a potențialului pe care îl avem, cu impact pozitiv asupra calității vieții noastre.

Dacă ne-am dezvolta încrederea unii în alții, am reușsi să reducem cinismul și exagerările, stimulînd cooperarea.

***Daniel David** este profesor la Universitatea „Babeș-Bolyai" din Cluj-Napoca și profesor asociat la Icahn School of Medicine at Mount Sinai, New York, SUA. A publicat* Psihologia poporului român. Profilul psihologic al românilor într-o monografie cognitiv-experimentală, *Editura Polirom, 2015.*

Catherine DURANDIN

Eșecul Europei?

Din SUA lui Donald Trump, care proclamă *„America first"* și promite să închidă granițele ridicînd ziduri și impunînd interdicții de intrare, pînă în Marea Britanie, trecînd prin Franța lui Fillon și a lui Le Pen, pînă în Ungaria, Polonia și, poate, în România, fără să uităm de Rusia și de patriotismul ei revanșard, pare că s-a cam sfîrșit cu iluziile democratice universaliste occidentale din 1989. Acum predomină introversiunea naționalismelor care exclud. Gata cu romantismul de secol XIX, al revoluțiilor pașoptiste, cînd mișcările naționaliste însoțeau o viziune eliberatoare de absolutisme și de imperii...

La originea acestor curente care încearcă să disimuleze teama de viitor făcînd apel la istoriile imaginare, pe care fiecare le vede eroice în lupta cu invazia celuilalt, sînt mai mulți factori. Pentru Europa e un eșec. Trebuie să constatăm asta la mai multe niveluri: nu există apărare comună – efectele s-au văzut în timpul războaielor din Iugoslavia, între 1991 și 1999 –, nu există o politică externă comună, nu există un acord cu privire la integrarea sau nu a Turciei, nu există o influență reală cu privire la războiul civil din Ucraina, nici o poziție comună reală în relația cu Moscova... Lista e lungă. În al doilea rînd, de la Varșovia, Budapesta sau Chișinău și, poate, de la București, percepția UE se înscrie într-un amalgam, e un soi de ecuație între globalismul capitalist și UE. Asta, în vreme ce popoarele, prin Parlamentul European, ar putea avea reprezentanți care să conteste politicile liberale și de austeritate. Dar e mai simplu să acuzi Bruxelles, ca entitate, decît să reflectezi asupra propriului vot și să te angajezi. E mai simplu și pentru politicienii cinici să mizeze pe resorturile fricii și pe aspirațiile unei *sweet home* naționale decît să explice contractul european și alegerea eurodeputaților.

Așa se face că Ungaria și Polonia s-au îndreptat către mișcări de dreapta, suveraniste: cu Orbán ales președinte, respectiv cu victoria dreptei eurosceptice la legislativele din octombrie 2015. Între Polonia și Ungaria, în ciuda unor dinamici, e imposibil să nu constați disparitățile regionale salariale. Pînă una-alta, efectele integrării europene au accentuat aceste diferențe. Rezultatul: în locul unei dezbateri și al unor întrebări despre procesul de integrare, despre utilizarea sau deturnarea fondurilor structurale etc., s-a declanșat o luptă dezlănțuită împotriva dușmanului: imigranții și Bruxelles. Limbajul e simplist: ne-am săturat să luăm lecții de la Bruxelles (dar uită să spună că de-acolo vin finanțările), trebuie să ne apărăm pe noi înșine. Unde „noi înșine" sînt, de fiecare dată, prezentați într-un registru tradiționalist care nu corespunde realităților sociologice, cum ar fi catolicismul în Polonia sau doliul etern de după Tratatul de la Trianon din Ungaria.

Evoluția României din ultimii ani – reperul ar putea fi situat în vara anului 2012 – este îngrijorătoare. Desigur, partidul naționalist brun-roșu care ne-a făcut să tremurăm la prezidențialele din 2000 nu mai e reprezentat în Parlament. Dar e posibil ca mulți dintre urmașii săi să se simtă confortabil în PSD. Să ne amintim: Victor Ponta, premierul care se confrunta cu președintele Băsescu, nu cumva a fost chemat la Bruxelles pentru a da explicații, pe 12 iulie 2012, după ce președintele fusese suspendat prin vot de Parlament și se confrunta cu un referendum de demitere? V. Ponta și aliatul său Crin Antonescu au denunțat atunci lobbyiștii străini etc., acuzîndu-i de campanie de dezinformare.

Astăzi, același ton e folosit de președintele PSD Dragnea, de premierul Grindeanu, obișnuiți, și ei, să pună la îndoială străinii, ONG-urile, pe Soros, atunci cînd agitația străzii se intensifică. Pentru acești politicieni, singurul refugiu e denunțarea unui complot, a mîinii străinului, în numele apărării suveranității naționale. Luarea de poziție a 84 de membri ai Academiei Române e alarmantă. Da, academicienii sînt în cea mai mare parte în vîrstă, dar sînt respectați, membrii vechi nu au fost puși la îndoială după decembrie 1989. În februarie 2017, ei lansează un apel care ar fi putut fi semnat de membrii Institutului de Teorie Militară, cei care produceau ideologia națională socialistă sub oblăduirea generalului-major Ilie Ceaușescu, fratele lui Nicolae: ei denunță eroziunea identității, rescrierea tendențioasă a istoriei și fac apel la unitatea națională. În legătură cu această denunțare a scrierii istoriei e de notat prezența lui Dan Berindei, cel care, pe vremea lui Ceaușescu, era un purtător de cuvînt al ideologiei oficiale, în special cu privire la istoria milenară a statului dacic. Cît privește tema unității naționale, se pune problema relației cu minoritatea maghiară. În fine, apelul la intelectuali ne incită să ne amintim de iulie 1971, cînd Ceaușescu făcea ordine, invitîndu-i să lucreze în sprijinul socialului și naționalului...

PSD se face înțeles. De către alegătorii săi, de către cei care s-au abținut să voteze, în vreme ce sărăcia lor se adîncește, o sărăcie resimțită cu atît mai acut cu cît disparitățile sociale se accentuează. Conform analizelor Băncii Mondiale, 70% din români trăiesc sub pragul sărăciei.

Reacția nomenclaturilor de azi, pătrunse de mentalitatea comunistă care făcea distincția între ei, Puterea, și noi, poporul, la manifestațiile declanșate la sfîrșitul lunii ianuarie de o ordonanță ce ar fi putut frîna lupta anticorupție care-i amenința, se înscrie în două curente: pe de o parte, obișnuințele din trecutul de dinaintea lui 1989, cînd toate relele veneau din Vest, în special din SUA; apoi, mai este dezvoltarea temerilor contemporane cu privire la actuala incapacitate a democrației liberale de a răspunde unei nevoi de justiție. Aceste temeri primare produc impasuri potențial sîngeroase în Europa.

Mai rămîne vreo licărire de speranță? Luminița pîlpîie și e fragilă. E solidaritatea în a refuza orbirea naționalist-extremistă. Numeroși români își exprimă această speranță manifestînd împotriva cinismului și oportunismului unei părți substanțiale a clasei politice. Sînt patrioți, nu vor să emigreze, își înalță steagurile, dar lupta lor va fi grea: cum să respecți instituțiile existente și, în același timp, să te situezi în afara sistemului? Este reformabil sistemul? Ei au ales, ca un prim pas, să instaureze justiția pedepsind corupția și să creeze o patrie în care cetățenii să aibă „dreptul la dreptate", așa cum apare într-un slogan al manifestațiilor.

traducere de Matei MARTIN

***Catherine Durandin** este istoric, profesoară la INALCO din Paris. Autoare a numeroase cărți despre istoria României. În curs de apariție: un volum despre experiența primelor călătorii și despre* România lui Ceaușescu *în perioada 1967-1989.*

Cristina HERMEZIU

Identitate cu nervi

De cîte ori am fost somată să-mi declin originea, m-a destabilizat reacția: „A, da? N-aș fi zis". Practica nonșalantă a lipirii de etichete și a smulgerii de identități (nos identités extorquées – *le numește filozoful Jean-Luc Nancy) mi-a dat ideea unei reflecții nervoase: ce lucruri ne deranjează cînd vine vorba de identitatea națională?*

■ Irina TEODORESCU, scriitoare franceză, născută în România

Trei lucruri mă enervează foarte tare la „identitatea națională". Aș șterge fără nici un regret: steagurile țărilor (la început, cînd erau cu desene și embleme, erau mișto, dar acum, în afară de ceea ce reprezintă, mai sînt și urîte); sentimentul de protecție pe care expresia îl generează; granițele și zidurile construite întru perpetuarea identității naționale și a națiunilor. Însă sînt și lucruri care-mi plac: limbile străine, identitatea gastronomiei naționale și, ca să zic și eu ca străbunica mea, rău cu rău, dar mai rău fără rău, adică prefer identitatea națională identității religioase, prefer o convingere intelectuală unei credințe.

Noțiunea de patrie sau de identitate națională generează un sentiment de protecție fiindcă e construită pentru a răspunde unei frici inițiale. Frica de vecin, frica de celălalt. Chestie animală de teritoriu. Fiind o construcție intelectuală ce răspunde unei frici, este normal ca răspunsul să fie un sentiment de securitate. Cum a fost cu apariția steagurilor pe Facebook și la geamuri, după atentatele din 13 noiembrie, în Franța.

Pe domeniul de siguranță nu găsesc un adăpost românesc, dar găsesc pe domeniul de încărcare a bateriilor și cu inspirație: dacă n-am idei, dacă mă plictisesc, dacă sînt deprimată, dacă chiar nu mai suport toată această ordine și curățenie de pe-aici, atunci mă duc la București, și-mi trece și plictiseala, și deprimarea, și sila de ordine și curățenie, și m-apucă rîsul.

■ Ovidiu NIMIGEAN, scriitor român stabilit în Franța

Nu știu dacă mă scot din sărite, dar, cu siguranță, cîteva lucruri mă îngrijorează. „Identitatea națională" e *tema contaminată*. În interbelic de extrema dreaptă, înainte de 1989 de ideologia național-comunistă, după 1989 de Vadim Tudor, mai încoace de demagogia politicianistă sub sloganul „Mîndru că sînt român!" sau de un naționalism xenofob și obtuz, promovat de PRU. Dar a devenit, nu mai puțin, *tema contaminantă* din perspectiva politicii corecte, care o identifică agresiv cu patologia ei, supunînd-o unui *bashing* inflexibil sau culpabilizînd-o în pragul penalului. Oscilăm între exacerbarea etosului național și repudierea acestuia. Doar buna cale de mijloc se pare că n-o găsim. Dar, dacă vrem să ne definim cît de cît coerent într-o lume care se schimbă accelerat sub ochii noștri, într-o UE ce-și programează deja două viteze, trebuie neapărat să o găsim – niciodată nu e prea tîrziu? să nu fim atît de convinși... – și să „decontaminăm" incomoda noastră temă. Cum? Printr-un discurs al echilibrului, exemplificat recent de profesorul Mircea Martin în *Observator cultural,* cu articolul „Pentru o reconstrucție identitară". Cine continuă?

(Puteți citi textul integral al anchetei pe pagina dilemaveche.ro)

***Cristina Hermeziu** este jurnalistă. În 2005 s-a stabilit în Franța. Cea mai recentă carte publicată:* Parisul nu crede în lacrimi, poezii, *Editura Junimea, 2016.*

Caterina PREDA

Proiectul cultural ceaușist și tezele din iulie 1971

Regimul lui Nicolae Ceaușescu (1965-1989) a fost marcat de intervenția directă a liderului în spațiul cultural românesc. Acest lucru a fost vizibil încă de la început prin încercarea de atragere de partea sa a intelectualilor și a artiștilor (vezi întîlnirile acestuia cu artiștii încă din 1965) și apoi prin impunerea, mai clar după 1971, a unei poziții ideologice, naționaliste în arte și promovarea culturii de mase înțeleasă mai ales în spiritul susținerii formelor festiviste de expresie, precum folclorul ideologizat sau muzica ușoară.

Cultul personalității prin toate formele artistice s-a aliat formal cu promovarea simbolurilor naționale în a căror descendență se autositua Ceaușescu. Continuînd linia aparent naționalistă deschisă de Gheorghiu-Dej, deși formal dependent în continuare de URSS, Ceaușescu a mizat pe stimularea și simularea independenței în politica externă, dar și intern, prin promovarea unei arte de inspirație națională și protocronistă.

Tezele din iulie 1971 *(Propuneri de măsuri pentru îmbunătățirea activității politico-ideologice de educare marxist-leninistă a membrilor de Partid, a tuturor oamenilor muncii)* includeau un program în 17 puncte pentru ameliorarea din punct de vedere ideologic și cultural-educațional a nivelului cetățenilor. Acestea cereau afirmarea orientării politice clare și promovarea caracterului militant socialist al artei și al literaturii, precum și a programelor de radio și de televiziune, a activităților editoriale, a repertoriilor teatrelor, operei și ale spectacolelor de balet. Producțiile inspirate din realitățile românești deveneau centrul preocupărilor artistice și trebuiau să ajute la dezvoltarea societății multilateral-dezvoltate descrise în Programul celui de-al X-lea Congres al PCR (1969). Scopul măsurilor era unul de mobilizare ideologică, semnalîndu-se îndepărtarea intelectualilor de adevăratele principii care trebuiau să ghideze și acțiunea culturală. De fapt, se menționa nevoia ca intelectualii să se distanțeze de ideile prezente în artele occidentale și să se concentreze pe realitățile românești pe care să le privească prin lentilele ideologiei.

Așa cum arată Alice Mocănescu într-un studiu dedicat impactului tezelor din iulie 1971 în cadrul Uniunii Artiștilor Plastici, influența acestora a fost studiată din mai multe perspective, una dintre acestea fiind promovarea naționalismului de către regim. Valorile naționale și istoria națională trebuiau să devină principalele surse de inspirație ale artiștilor, conducînd la exacerbarea excepționalismului național în toate producțiile culturale și la un exagerat, deși doar mimat, cult al personalității lui Nicolae Ceaușescu. Protocronismul, un termen lansat de Edgar Papu în 1974, nu desemna o practică complet nouă și nici exclusiv românească, așa cum a remarcat Lucia Dragomir în studiul dedicat Uniunii Scriitorilor din România. Katherine Verdery observa că protocronismul încuraja criticii și istoricii literari să caute evoluții în cultura românească, ce anticipau evenimente din cultura occidentală. Protocronismul servea ceaușismului pentru că permitea plasarea liderului comunist în filiația marilor figuri culturale și istorice naționale.

Mișcarea de amatori și cultura de masă au devenit elemente centrale ale programului oficial și au inclus festivaluri, școli și universități populare de artă. În acest sens s-au situat și principalele programe culturale susținute de stat după 1971, Cenaclul „Flacăra" (1973-1985), organizat în jurul personalității lui Adrian Păunescu, și „Cîntarea României" (1976-1989), festival multianual care a implicat și uniunile de creație. Constatînd limitele efectelor dorite în 1971, Ceaușescu relua în 1983, prin tezele de la Mangalia, nevoia de producții culturale ideologizate.

Interesant de remarcat viziunea utilitaristă care transpare din luările de poziție pe care le-a avut Ceaușescu în această perioadă, atunci cînd afirma că statul susținea producțiile artistice, însă doar pe cele care exprimau poziția ideologică a regimului. De altfel, începînd cu 1974 și, mai clar, din 1978, autofinanțarea a fost parțial sau total introdusă pentru produsele culturale. Modelul cultural consacrat în comunism a fost la prima vedere dominat de hipercentralizare etatizată, dar și de suprapunerea unor sarcini și dispersia unor roluri între mai multe instituții subordonate statului la nivel central sau regional, local. Ca urmare a enunțării tezelor din iulie, Comitetul de Stat pentru Cultură și Artă era transformat în Consiliul Culturii și Educației Socialiste și dezvolta apoi aparent o recentralizare a sarcinilor culturale în raport cu artiștii în anii 1980, cînd uniunilor de creație li se limita influența.

Modelul cultural impus de Ceaușescu era deci unul naționalist, etatist, dar utilitarist, marcat de centralizare etatizată, dar și de suprapunerea sarcinilor asumate de diferitele instituții.

***Caterina Preda** este lector la Facultatea de Științe Politice, Universitatea din București, specialistă în artă și politică. Coordonează un proiect de cercetare despre Uniunea Artiștilor Plastici din România.*

Daniel ȘANDRU

Centenarul ca proiecție identitară

În plină restaurație populistă a naționalismului cu tendințe extreme în spațiul occidental, România urmează să celebreze, la 1 Decembrie 2018, Centenarul Marii Uniri. Depinzînd, în mod direct, de cadrul instituțional existent la nivel central (Departamentul pentru Cultură, Culte și Centenar din cadrul Administrației Prezidențiale și Departamentul CENTENAR din cadrul Guvernului), această aniversare incumbă, în mod firesc, o proiecție identitară. La fel de firesc, o astfel de proiecție ar trebui să se dezvolte, în opinia mea, pe două coordonate aflate în strînsă legătură: aceea a identității românești și aceea a identității europene căreia prima îi este subîntinsă. Cum știm, însă, în spațiul social românesc problema identității naționale este una ce tinde să capete foarte repede accente politice, acestea din urmă declanșînd un „efect de imitație" care se propagă de la discursul academic pînă la cel jurnalistic. Reapare, în chip recurent, tema „românilor buni", însoțită, în dozaje variate, de ceea ce Raoul Girardet identifica sub numele de „complexe mitologice" (al conspirației, al salvatorului, al unității, al epocii de aur), principalul rezultat fiind că identitatea este definită nu într-un sens al patriotismului civic, ci în cel al naționalimului etnic și, deseori, religios. Mai nou, avem și o titulatură de minister care combină „cultura" și „identitatea națională", semn al unei aparente confuzii ideologice prezente la nivelul principalului partid de guvernămînt, care se prezintă a fi social-democrat cînd este, de fapt, din ce în ce mai abrupt naționalist. Pe formă, promovarea „mîndriei de a fi român" este, desigur, o chestiune legitimă. Important este, însă, ce conținut implică această promovare, mai cu seamă în contextul apropiatului Centenar. Revenirea în prim-plan a naționalismului protocronist și a percepțiilor nombriliste cu privire la propria națiune, ca și întreținerea politică a acestora nu ar face decît să evidențieze precaritatea identitară românească, raportată la cea europeană, pe care, de asemenea, o asumăm.

Aniversarea Centenarului ar trebui să reprezinte un punct de cezură, dar în nici un caz unul care să fie plasat exclusiv la nivel simbolic. E necesară, în mod evident, rediscutarea trecutului, în ideea asumării oneste a istoriei scurse în ultima sută de ani. Dar e la fel de necesară și proiecția României viitoare, inclusiv din punct de vedere identitar. Aniversarea Marii Uniri nu poate avea doar un conținut cultural. Simbolic, Centenarul poate și trebuie să fie celebrat prin intermediul simpozioanelor și conferințelor organizate și susținute de specialiști, prin publicarea de volume și albume, emisiuni de timbre și instituirea de medalii comemorative, prin întreținerea instituțională a cultului eroilor (Marea Unire fiind indisolubil legată de participarea României la Marele Război) și prin manifestări dedicate publicului larg. Dar asta nu e, din punctul meu de vedere, suficient, cîtă vreme o altă dimensiune necesară este cea a infrastructurii, de la restaurarea imobilelor și a altor construcții de patrimoniu (prevăzută, în termeni totuși generali, în programul de guvernare) și pînă la unirea efectivă, prin autostrăzi, a provinciilor istorice. Este utilă, desigur, și o „autostradă culturală", dar sînt absolut necesare autostrăzile reale care să lege Moldova de Muntenia și de Transilvania. Nu are nimeni ireala pretenție ca acestea să fie terminate pînă la 1 Decembrie 2018, însă ar putea fi măcar începute, spre a fi finalizate într-o perioadă rezonabilă de timp, ca expresii concrete ale marcării Centenarului. Ca și capacitatea de a avea, în secolul XXI, finalmente, o Enciclopedie a României, deci o carte-instituție, și cea de a civiliza România, cu ocazia Centenarului, prin construcția de autostrăzi și prin modernizarea celor 400 de școli care au toaletele în afara clădirilor, depinde doar de noi. Putem fi „buricul pămîntului" din această perspectivă? Altfel, va fi bine și interesant să aniversăm Centenarul cu stegari daci, bătăi cu pumnul în piept pe fondul muzical ce ne asigură că „Noi sîntem români!" și alte formule specifice naționalismului „verde". Curată identitate, monșer!

Într-un alt registru, din perspectiva europenității noastre, Centenarul nu poate fi celebrat în afara acestui concert, iar șansele ca aniversarea României Centenare din 2018 să fie una de succes sînt mai mult decît mari: pe 1 Decembrie 2018 se va deschide Sezonul Cultural România-Franța, 2018 va fi, foarte probabil, proclamat Anul European al Patrimoniului Cultural, la 1 ianuarie 2019 România va prelua președinția Consiliului Uniunii Europene, în același an fiind țară invitată a Festivalului Internațional de Artă EUROPALIA. Sînt, iarăși, conexiuni pe care nu avem voie să le ratăm și depinde doar de noi, ca stat european, dacă ne vom promova identitatea instrumentalizînd Centenarul într-o formulă politico-electorală sau vom înțelege, deopotrivă politicieni și cetățeni, că e nevoie de un efort de societate pe măsura a ceea ce au săvîrșit românii la 1918.

***Daniel Șandru** este conferențiar la Facultatea de Științe Politice și Administrative, Universitatea „Petre Andrei" din Iași. A fost secretar de stat, coordonator al departamentului Centenar.*

„Îmi place să cred că am învățat lecțiile secolului XX"

interviu cu Ionuț VULPESCU, ministrul Culturii și Identității Naționale

Ce semnificație are schimbarea onomastică a Ministerului Culturii? Ce rol are această prelungire a misiunii prin adăugarea „identității naționale" la numele ministerului?

Nu este doar o schimbare onomastică și nici nu este vorba de o prelungire a misiunii ministerului. Ci de o mai bună definire a acestei misiuni, în condițiile unui context european și internațional care s-a schimbat dramatic în ultimul timp. O redefinire care s-a impus atît din motive interne – care țin, concret, de abandonarea culturii de către guvernanți în ultimele două decenii, cu consecințe dramatice asupra comportamentului social al majorității cetățenilor –, cît și din motive externe – care țin, la rîndul lor, de reașezările care au loc în Europa, în regiune și în imediata noastră vecinătate.

Aș vrea să spun, o dată în plus, lucruri pe care le-am spus cu prilejul „Zilei Culturii Naționale", la Sala Radio, pe marginea acestui subiect. Mă tem că am ignorat prea multă vreme problema construcției – și, implicit, pe cea a crizei identitare. Și, brusc, odată cu evenimente dramatice, petrecute în chiar inima unei Europe care credea, după cel de-al Doilea Război Mondial, că este la adăpost de conflicte identitare, ne trezim nepregătiți în fața acestei probleme, care devine critică în lumea de azi, marcată de creșterea complexității și de consecințele unui proces de globalizare care începe să-și arate și fața neplăcută.

Rațional este să facem apel la cultură, pentru a răspunde nevoii de identitate.

Klaus Schwab, fondator și Președinte Executiv al World Economic Forum, avea dreptate cînd vorbea, la începutul anului, despre responsabilitățile liderilor politici, și nu doar ale lor, în privința gestionării problemelor generate de crizele identitare. Îmi permit să citez din articolul său: „Globalizarea a făcut lumea mai mică, dar mai complexă, iar mulți oameni și-au pierdut încrederea în instituții. Mulți oameni se tem acum pentru viitorul lor, iar ei caută credințe comune, dar distincte, care pot oferi un sentiment de scop și de continuitate. Formarea identității nu este un proces rațional; este profund emoțional și adesea caracterizat de un nivel ridicat de anxietate, nemulțumire și furie. Politica este, de asemenea, condusă de emoție: sînt lideri care atrag voturi nu prin abordarea nevoilor cetățenilor sau prezentînd viziuni pe termen lung, ci mai degrabă prin oferirea unui sentiment de apartenență, nostalgie pentru vremuri mai simple sau o întoarcere la rădăcinile naționale. Am asistat la acest lucru în 2016: așa au cîștigat populiștii, prin stimularea credințelor reacționare și extreme. Liderii politici responsabili, la rîndul lor, trebuie să recunoască temerile și furia oamenilor ca fiind legitime, oferind în același timp sursă de inspirație și proiecte pentru construirea unui viitor mai bun."

Eu aș spune că responsabilități poate și mai mari decît politicienii au, pe tărîmul construcțiilor identitare, personalitățile intelectuale, oamenii de cultură. Cultura este structuranta identităților naționale. Așa a fost, așa este și așa va fi. Nu ne putem preface că nu există identități naționale și culturale. Nu le putem ignora. Nu le putem opune la nesfîrșit un discurs lipsit de conținut, nu le putem oferi românilor surogate de identitate. Respingerea acestor false identități va fi tot mai violentă, mai mult, construcțiile identitare ce rezultă din negarea acelor surogate pot fi la fel de periculoase ca aceste construcții artificiale. Rațional este să facem apel la cultură, pentru a răspunde nevoii de identitate. Acesta este sensul schimbării numelui ministerului, ca instituție a statului.

Acum românii își pot reconstrui identitatea națională, în cadrul european, unde se naște o altă identitate, și nu ușor, reconstruindu-și identitatea culturală. Iar acest proces nu trebuie privit ca unul conflictual, opus altor identități și în război cu ele. Îmi place să cred că am învățat lecțiile secolului XX.

Sînt convins de faptul că această nouă construcție identitară trebuie să plece de la acceptarea diversității. Diversitatea etnică și culturală este un dar pentru România. Acceptînd diversitatea, învățăm să trăim împreună, să lucrăm împreună, să fim toleranți și solidari. Acceptarea diversității vine din cunoașterea celuilalt. Asta vrem să facem: să mijlocim cunoașterea celorlalte identități culturale. Dialogul lor este acum incoerent, lipsit de substanță, contradictoriu. În acest fel facilităm și dialogul cu alte identități naționale și culturale europene, și înlesnim construcția unei cetățenii și identități europene, care este acum sub presiunea unor egoisme naționale renăscute, așa cum ne-a demonstrat Brexit-ul.

Cum se reflectă aceste abordări, teoretice, în practica acțiunii ministerului pe care îl conduceți?

Revenind la realitatea faptelor, adaosul onomastic își găsește reflectarea, chiar din primele zile de mandat, în importanța sporită pe care o are investiția în cultură, în politicile Executivului din care fac parte. Am obținut, anul acesta, pentru prima dată după foarte mulți ani, o creștere de 50% a bugetului Ministerului Culturii. Ea era necesară atît pentru a opri hemoragia de cadre calificate, cît și pentru a putea lansa o serie de reforme calitative, care să permită ministerului să-și reia funcțiile de stimulator al creației culturale, respectiv, de creator de cadre de manifestare ale acestei creații.

E nevoie, de fapt, de această investiție în cultură, deoarece trăim într-o lume care, sub presiunea crizelor din ultimul timp, își regăsește rădăcinile identitare. Ne place sau nu, forțele conservatoare care își fac tot mai puternic simțită prezența, inclusiv în jurul nostru, ne obligă să constatăm că deficitul de cultură la care s-a ajuns, la noi, se traduce și printr-un deficit de educație, de spirit întreprinzător, de solidaritate socială. Un deficit de apărare a intereselor noastre legitime, dacă vreți.

Sîntem (după Brexit) a șasea țară ca mărime din UE, avem al șaselea grup la Parlamentul European, dar, cînd se pune problema unor opinii legate de viitorul Uniunii, nu contăm nici cît Slovenia sau Letonia. Nu există, în rîndul publicului românesc, în primul rînd, o opinie coerentă legată de problemele europene: cînd ați văzut, la noi, vreun ziar (tipărit sau virtual) să deschidă ediția cu vreo temă europeană? Trăim la modul paradoxal – răutăcioșii ar spune schizoid – existența noastră în Uniunea Europeană: în numele europenismului fugim de orice are legătură cu naționalul, dar ca europeni nu contăm, de fapt.

© adevarul.ro

„Cine controlează trecutul, controlează viitorul. Cine controlează prezentul, controlează trecutul."

GEORGE ORWELL

„Ar trebui să ne temem de patriotism, căci în inima tuturor națiunilor pîndesc instincte criminale."

CHARLIE CHAPLIN

Și nu contăm din cauză că Europa nu așteaptă de la noi să fim o clonă, ci să îi oferim contribuția noastră proprie și ireductibilă. Pînă la urmă, și în Europa diversitatea, acceptarea ei, folosirea ei ca un element structurant, este o valoare de bază a ceea ce numim identitate europeană. Chiar și în această criză de proiect european nimeni nu poate nega faptul că, voluntar sau nu, această identitate există și se manifestă ca atare. Iar existența ei ne dă motive de speranță.

Fac, dacă mai e nevoie, precizarea că, în titulatura și în practica ministerului, va fi mereu vorba de identitatea națională, nu de vreo identitate naționalistă. Cei care cred că vom investi în încropiri folclorice locale sau în manifestări expoziționale dubioase își fac iluzii. Vom investi în creația culturală românească modernă și în instituțiile care pot oferi cetățeanului României sentimentul apartenenței la o cultură solidă și dezvoltată. Inclusiv cetățeanului de altă etnie: vom investi și în cultura minorităților naționale. Privesc multiculturalismul României ca pe o resursă insuficient stimulată și exploatată.

Ce mijloace de acțiune are ministerul pentru consolidarea identității naționale?

Orice minister are mijloacele pe care, în interiorul Constituției și al legilor țării, știe să și le creeze singur. În ce ne privește, privim ideea consolidării identității naționale într-un spirit democratic și practic. Nu vom duce pe nimeni cu forța la Muzeul Țăranului Român sau la Muzeul Satului, de exemplu. Dar vom căuta să consolidăm, să extindem și să promovăm mai insistent muzeele românești, în țară și în străinătate. Va trebui să începem să construim, de fapt, muzee: știți că absolut toate muzeele importante din România se află în clădiri mai vechi de 70 de ani, cele mai multe improprii, foarte multe în pericol de prăbușire? Sună banal, dar consolidarea identității naționale trece și prin consolidarea muzeelor, teatrelor, bibliotecilor și galeriilor de artă. Consolidarea lor materială și spirituală, deopotrivă.

Care sînt elementele de bază pe care se construiește identitatea națională a României?

În opinia mea, identitatea națională constă în intersecția dintre ceea ce sîntem, în mod obiectiv, și ceea ce ne dorim să fim. Din punctul de vedere al ministrului Culturii, pe primul plan stă identitatea culturală, mai mult decît cea politică sau economică. Diversitatea, perspectiva europeană, latinitatea, apartenența la civilizația sudic-mediteraneană sînt tot atîtea fațete ale acestei identități. Pe care eu nu o văd în opoziție cu alte identități naționale, ci în complementaritate. De aceea cred că a și spus Robert Schuman că, dacă ar fi să mai înceapă o dată construcția europeană, ar porni de la cultură. Cultura europeană e o sumă a complementarităților. A consolida identitatea națională nu înseamnă a ne izola, ci a participa performant la această complementaritate. Nu am convingerea că am făcut-o, pînă acum.

a consemnat Matei MARTIN

Bogdan GHIU

IOC

Nu e deloc semn bun cînd unii responsabili publici (politici, intelectuali, mediatici) încep să agite tematica identității, în general. Nu e deloc încurajator cînd spiritul unei epoci se predă, demisionează, (se) abandonează regresînd și tîrînd societăți întregi în procesiuni regresive pînă la a vorbi, regresiv-fantasmatic, despre identitate, adică despre identități. Și este deja grav, periculos, cînd societățile încep să vorbească despre ele însele în termeni identitari, de orice fel. E infantil (ceea ce numai semn de copilărie nu e, ci, tocmai, de debilitate, de senilitate).

De ce? Pentru că identitatea minte, e o minciună politică facilă, un subterfugiu menit să mascheze carențe sociale și politici ascunse. Un concept periculos și manipulator, de fapt un fals concept, un non-concept, așa cum sînt de multe ori nu temele politice propriu-zise, ci tematica servită de politicieni: un cuvînt de ordine pentru adormirea maselor, deci pentru masificarea și desconsiderarea tocmai a celor despre care se presupune că ar fi apărați, care sînt, deci, flatați narcisic prin presupusa tematică identitară.

Identitatea este un „concept" regresiv și terorizant din cel puțin două puncte de vedere: pentru că presupune excluderea și pentru că îngheață, substanțializează, oprește, transformă un proces istoric într-un produs, îl „ipostaziază" idealizant. Identitatea este monoteist-dualistă: presupune granițe care exclud, deci război latent, conflict, discriminare activă. Observați contradicția: cei care vorbesc de „identitate" nu o pot face decît declinînd-o, adică „vorbind-o", în registrul multiplicității, al multiplului, recunoscîndu-i *pluralitatea*. Identitatea este, așadar, un truc comic, fals logic: presupune unitatea, dar e plurală. Vorbim de „identitate", dar nu o putem lăsa așa, nemarcată, neparticularizată, neraportată. Și atunci apare contradicția logică, autodenunțarea identității ca un concept politico-normativ altericid: „identitate sexuală", „identitate profesională" etc. – „identitate națională". Sîntem mai multe în același timp, totuși în mod exclusiv...

În cazul „identității naționale" – care există, dar e prost gîndită și formulată, „vorbită" (leneș, economic: investiții minime, beneficii enorme, adică dezastre) –, procesul se dublează, devine redundant, ca să nu mai permită nici o scăpare: „națiunea" este deja un produs identitar, un construct obținut prin selecție culturală, prin „ipostazierea" normativ-discursivă, prin înghețarea procesului evolutiv la un anumit stadiu ideal, excluderi și reducții. Potrivit i-logicii „național-identitare", pînă la un anumit moment politico-declarativ (de fapt, pur *performativ*, în cel mai peircean înțeles), națiunea se construiește, se produce identitar, își construiește identitatea, se construiește (tautologic) *ca* identitate (în limbajul biologist și organicist al național-identitarienilor: crește, se formează), după care, gata, nimic nu mai poate veni să se adauge definiției ei, orice ar veni să se adauge definiției ei e privit cu suspiciune, căci al altera-o, ar „corci-o": e un dușman. După momentul declarării formării „identității naționale" încheiate, aceasta nu mai trebuie decît cultivată, reprodusă, apărată. După războiul pentru formare, războiul de apărare. Între ele, foița subțire, imaterială, pur ideală, dar cu două fețe, a „identității naționale".

Contradicția logică, i-logica național-identariană – și nu întîmplător grafiez astfel: identarismul este, *in nuce*, un ident-ARIANISM – presupune, de asemenea, faptul că națiunea există dintotdeauna deja, ca specie ideală, ca *telos* care trebuie realizat, împlinit, atins, *apărat*.

Cea mai bună „ipostaziere" cognitiv-pedagogică a identității naționale, adică a *națiunii ca identitate*, e *limba*. Or, limba se formează tocmai prin aglutinare, înghițire, reglaj metabolic. Limbile „naturale" nu sînt date, ci se creează istoric și colectiv. Limbile nu apar pentru că există, deja, comunicare, eventual chiar armonie care ar trebui „apărată", ci tocmai, dimpotrivă, pentru că oamenii nu se înțeleg de la natură, și ca să înceapă să se înțeleagă. O limbă este un spațiu de traducere, deja multilingv. Or, „modelizarea" identității ca limbă are darul de a pune corect (adică demitizant) problema „identității naționale" în contextul globalizării și al multilingvismului.

„Națiunea" este deja un produs identitar.

Limba este deja compozită, se creează prin împrumut și aculturație. Identitatea ei poate fi cel mult un proces, dar nu un produs, o etapă. O limbă nu poate fi oprită din evoluție, iar cea mai bună, singura de fapt, apărare a „identității naționale" este să-i asiguri *cadrul liber și drept de evoluție* și s-o lași, liberal, în pace, nu s-o oprești și s-o identifici cu un set, cu o selecție operată în rîndul elementelor ei componente, așa cum procedează i-logica politic-identitariană, care privește orice popor ca pe un „popor ales" amenințat de dușmani-viruși.

Identitățile sînt atît „intensiv", cît și „extensiv" plurale. Identitatea se declină la toate nivelurile, nu poate fi doar „culturală" sau simbolică. Toată politica unui stat trebuie să servească identitatea națională, adică bunăstarea necesară bunei evoluții a acesteia.

Pentru că sînt intim diverse și compozite, plurale, metabolice (adică în contact vital cu ceilalți, împreună cu care se țin în viață), identitățile nu se exclud, ci se alimentează reciproc. Iar fiecărui politician care abuzează și manipulează identarianist, adică NU face politică, așa cum se întîmplă aproape peste tot, din nou, în lumea de azi, ar trebui să i se promită organizarea unui micro-„proces de la Nürnberg" intelectual: identarianismul este un păcat logic cu urmări politice nefaste. Căci varianta la globalizare nu este replierea identitară, ci o alter-globalizare, cu oameni ne-marfă și valori și reguli *comune*. Globalului i se poate opune comunul, nu singularul exclusivist, ploaia de monoteisme.

Glumind și nu prea, identitatea (națională) e IOC: Identitate cu Origine (neapărat) Controlată (politic), exprimată însă, iată, printr-un turcism... Ce bine!

***Bogdan Ghiu** este poet, eseist și traducător. Cea mai recentă carte publicată:* Totul trebuie tradus. Noua paradigmă (un manifest), *Editura Cartea Românească, 2015.*

Antoine COMPAGNON:

„Într-un fel, cu toții sîntem periferici"

*Acum zece ani, cînd Donald Morrison anunța, într-un articol incendiar, „moartea culturii franceze", **Antoine Compagnon** i-a răspuns, printr-un eseu nuanțat, care sînt riscurile și beneficiile „excepției culturale" și de ce este nevoie de un angajament al statului în susținerea culturii. Un termen-cheie în dezbatere: cultura națională.*

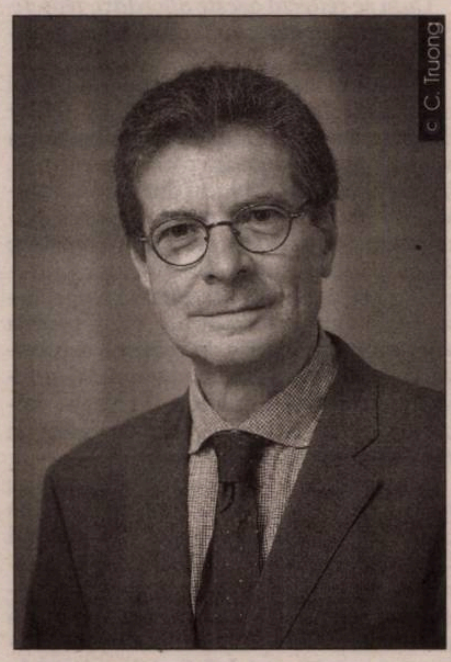

Mai are vreo relevanță conceptul de identitate națională în contextul globalizării?

Chiar și în Europa există diferențe fundamentale între diversele culturi naționale. Dacă ar fi să nu vorbim decît despre diferențele demografice din Europa, despre multiplele deosebiri dintre Franța, Germania, Italia, Marea Britanie, Spania, România. În ultimii ani vorbim mult despre chestiunea migrației și despre relațiile diferite, de la un stat la altul, cu privire la primirea sau nu a refugiaților. E nevoie să discutăm, în acest context, despre culturile naționale? Da. E clar că, din rațiuni istorice, există diferențe substanțiale.

Vedeți vreo tensiune, vreun posibil conflict între cultură națională și multiculturalism?

Există, în mod evident, anumite tensiuni care se manifestă, dar o largă majoritate a populației nu e afectată și oricum nu trăiește într-o logică multiculturală. Să nu uităm că există și o parte a populației care a avut de suferit de pe urma globalizării. Aceasta ar putea fi cauza unor fenomene pe care le vedem astăzi în Europa. E surprinzător să observăm că tocmai acolo unde nu există refugiați se constată și cea mai mare ostilitate împotriva lor. Landurile din Germania unde nu sînt migranți, regiunile din Franța unde nu sînt migranți, zonele care nu sînt expuse multiculturalismului sînt, în general, cele mai ostile. E un paradox.

Vedeți, la nivel european, o competiție între culturile naționale?

Senzația mea e că diferențele dintre culturi se păstrează și sînt importante în sens etnologic și sociologic. Pot să vă spun, ca unul care călătorește mult, între Paris, Londra, București... Chiar dacă găsesc McDonald's sau Starbucks peste tot, nu există o uniformizare a culturilor europene. Unora le e teamă de o posibilă uniformizare, dar nu, sîntem încă departe așa ceva.

Dar există culturi cu ambiții hegemonice în Europa?

Există o tot mai puternică dominație a limbii engleze. Există o putere tot mai mare de pătrundere a cinematografiei americane, a culturii hollywoodiene. Dar nu văd un război cultural sau o competiție sau vreo concurență între diverse țări europene. Piețele culturale sînt dinamice și reușesc să se apere destul de bine. În fiecare țară a Europei se vorbește limba națională.

Care sînt șansele, pentru culturi minoritare, marginale, să devină mai vizibile?

Într-un fel, cu toții sîntem periferici, mai ales aici, în Europa, în relația cu cultura dominantă, de limba engleză. Cultura franceză, care multă vreme a fost hegemonică, avînd ambiții universaliste, nu mai e, astăzi, într-o poziție de putere. Cultura franceză, la nivel global, e o cultură minoră. Contribuția Franței la economia culturală globală e redusă. Toate culturile europene sînt astăzi în aceeași situație.

a consemnat Matei MARTIN

Maria IORDĂNESCU

lasă-ți copiii să vină la tine

Vocea elevilor

Consiliul Național al Elevilor (CNE) este o organizație care stimulează participarea, interogația, responsabilitatea membrilor săi. Cu alte cuvinte, se străduiește să reformeze vechiul model de educație, în care cei aflați în bănci sînt niște entități pasive, prelucrate, fără drept de apel, de adulți. Tinerii sînt îndemnați să se implice nu numai în educația proprie, dar și în felul în care ea este organizată în România. Au avut și au inițiative benefice, importante, adecvate, uneori surprinzătoare: au sprijinit desfășurarea simulărilor examenelor naționale și au pledat pentru respectarea procedurilor, s-au implicat în analizele și întîlnirile pe tema violenței în școli și în familie, au solicitat burse de merit pentu olimpicii internaționali, au organizat structuri ale CNE în județe, astfel încît acestea să înlesnească dialogul dintre elevi și inspectorate, ONG-uri sau structuri administrative locale, au participat la întîlniri cu elevii din Republica Moldova, au solicitat ca elevii să facă parte din consiliile de administrație ale liceelor, alături de agenții economici etc. Foarte bine, pînă aici. Auzindu-i însă cum vorbesc și văzînd cum scriu, îmi vine să spun că bunele intenții sînt umbrite de riscante derapaje. Am să dau cîteva exemple.

Membrii CNE sînt preocupați, foarte preocupați, să nu intre nimeni în concurență cu ei. Toate luările lor de cuvînt, toate postările de pe rețelele de socializare, toate mesajele trimise în țară subliniază cu insistență că acest consiliu al elevilor este *singura* structură care se ocupă de binele membrilor săi: „Consiliile Elevilor sînt singurele structuri care apără interesele elevilor la nivel local și național, promotori (nu promotoare? – că sînt consilii, substantiv de gen feminin – *n.m., M.I.*) ai dezvoltării climatului școlar, dar și un cadru de dezvoltare, de educație civică autentică și de formare a unor cetățeni responsabili."

Mă bucur că există voci puternice și minți inteligente.

Discursul este deseori agresiv, menit mai curînd să anihileze voința partenerilor de dialog și nu să netezească drumul către soluții. Au și armamentul din dotarea oricărui politician de mare viitor: ironia, insinuarea, paraponul, iritarea. Iată un exemplu din declarația șefului CNE, după o videoconferință cu inspectorii județeni: „Nu există nici un raport de subordonare față de Inspectoratele Școlare Județene, ci doar un parteneriat menit să sprijine actul educațional. I-am rugat încă o dată pe inspectorii generali să încerce să rezolve problemele sau solicitările elevilor, neîncercînd să ascundă adevăratele probleme de fond, pe principiul «lasă că merge și așa». Am înțeles că informația a deranjat pe foarte mulți domni inspectori... ne dăm cu toții seama de ce..." (citat preluat de pe blog-ul lui Cristian Ghinghes, ziarul *Adevărul).*

Expresia scrisă a programului CNE e, și ea, întristător defectuoasă. S-ar zice că reforma în învățămînt a pus cuvîntul scris pe butuci. Iată cîteva fragmente dintr-un raport al CNE-ului privind starea învățămîntului din perspectiva elevilor: „Am remarcat în ultimii ani absența unei plaje largi de alegere a curriculumului la decizia unităților de învățămînt (...). Militäm pentru o regîndire a curriculei școlare, care este mult prea învechită pentru a mai face față societății actuale care este evident motivată de desuetul de la limba și literatura română și concordanța dintre acesta și cerințele din ce în ce mai riguroase ale pieței muncii moderne. O altă cauzalitate unde se remarcă discrepanțe este și în privința manualelor școlare. Legat de acest punct, întîlnim diverse și numeroase forme de discriminare regăsite în manualele școlare, ceea ce ne argumentează necesitatea absolută a reeditării acestora."

Și, nu în ultimul rînd, „instituția" nu se sfiește să dea verdicte acolo unde nu are nici competența, nici experiența necesară: „Reprezentanții elevilor contestă relevanța modulului psiho-pedagogic necesar pentru a ajunge la catedră, considerînd că atît forma, cît și fondul examenelor aferente acestuia, dar și conținutul ce trebuie parcurs nu își găsesc aplicabilitatea în contextul actualelor cerințe ale paradigmei educaționale moderne și ale pieței muncii, astfel încît o persoană nu își poate însuși competențe bine conturate de pedagogie în momentul în care ajunge în fața clasei și nu poate fi considerată pregătită pentru a forma viitoare generații." Pentru o analiză adecvată a felului în care se predă pedagogia la facultate ai nevoie, totuși, de ceva mai mult decît niște iritări, legitime, față de procesul de învățămînt.

Pe scurt, mă bucur că există voci puternice și minți inteligente, atente la viața elevilor și la felul în care se face educație în școala românească. Ar mai fi nevoie însă și de o oarecare prospețime de limbaj și de strategie. Altfel, așa cum stau lucrurile acum, cei mai buni dintre elevii aflați în aceste organizatii par numai buni să se facă șefi de consilii județene. Și ar fi păcat.

***Maria Iordănescu** este psiholog.*

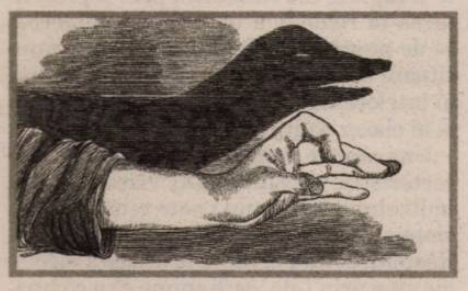

Iaromira POPOVICI

bazar

Primăvara la bloc

Cînd e vreme frumoasă, stăm, desigur, cu geamurile deschise. Și locuim, în cea mai mare parte a timpului, la bloc. Mai în fiecare dimineață, o cioară se așază, cloșcă, pe ramura atît de subțire a pomului apărut, deodată, sub geamul meu. „Apărut" vine vorba, căci el era acolo, evident, dintotdeauna. Doar că în mintea mea neobișnuită încă (!), pare-se, cu schimbarea, el a rămas perpetuu mic. Deși e clar că acum, cu mugurii și ciorile lui, dă buzna spre geamul meu, mai să-l depășească.

În mintea mea, trecerea e o problemă: parcă n-o văd, n-o simt, n-o pot accepta. Cînd m-am mutat aici, sub geam se afla cîinele Albu, care, cu ochii lui pătrunzători și n-aș zice chiar blînzi, bătea pînă la geamul meu. I-am observat, din prima, privirea necîinească și l-am adoptat. Îl hrăneam (și el accepta cu demnitate) și țeseam povești pe seama lui. Cînd a dispărut, doamna Jeni, bona noastră din Republica Moldova, a spus despre el că a plecat să muncească în Spania. Era varianta ei de Paradis: ea-și dorea, de fapt, să plece să muncească în Spania... Pe Albu îl luaseră pur și simplu hingherii.

Nu am reușit să-l salvăm, nici măcar nu ne-am dus la hingheri, eram atît de traumatizați de comunismul din care, în realitate, nu ieșiserăm, încît nu puteam să urmăm nici un soi de procedură. Abia cu cîinele Costică, următorul, am reușit să aplicăm procedurile, dar a fost prea tîrziu. El a fost al doilea cîine demn de sub geamul nostru, galben cu alb de data asta. Dacă Albu era demn și dîrz, Costică era un amestec de demnitate cu blîndețe. În cartier i se spunea Blondu'. Cînd te îndreptai spre el să-i dai ceva de mîncare sau să-l saluți, dădea din coadă cu demnitate, fix atît cît o cereau regulile cîinesco-omenești, fără să întreacă măsura. Pe el l-am salvat de la hingheri, am îndeplinit toate procedurile. Chiar mi l-am asumat, am semnat pentru el și l-am plasat într-un adăpost unde să fie îngrijit. Toate astea și pentru că mama mea, cînd nu mai putea aproape nimic, zîmbea totuși cînd îi spuneam că ce nu poate ea mînca ajunge la Costică. Costică îl chema, de altfel, după un cîine pe care ea și unchiul meu îl avuseseră în copilărie.

Cîinele Costică, în ciuda victoriei noastre procedurale, a murit și el, la scurt timp după ce l-am salvat. Între timp, epocile s-au schimbat și cîinii comunitari au devenit o specie tot mai rară. Din spatele blocului nimeni nu te mai privește cu vreo privire nici blîndă, nici pătrunzătoare. Pisicile se mai adună, sporadic, într-un cor, și la fel mierlele care-ți fericesc diminețile. Nici vechiul administrator, cel care părea că va fi aici veșnic Administratorul, nu mai e: acum cîțiva ani, o mașină a reușit să-l scoată de pe făgaș.

Serile, însă, oamenii din bloc se simt, direct sau mai puțin direct, ca un freamăt, ca o adiere. Te invadează cîte un miros de țigară și apoi o voce masculină răbufnește: „Cine-i mitocanu' care fumează în balcon?" Adulmec, uneori, cîte

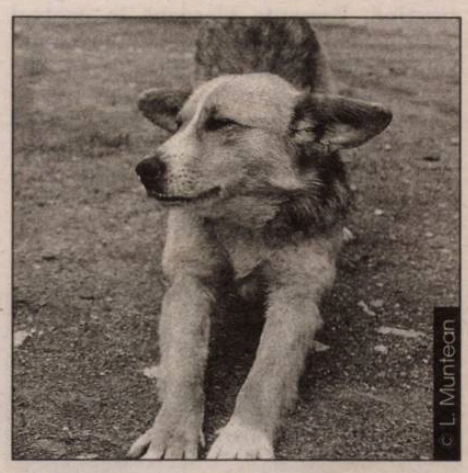

unul din mirosurile culinare ale copilăriei mele: cel de șnițele sau cartofi prăjiți care sfîrîie în tigăi, de ciuperci care se bălăcesc în cratiță la foc mic, de vinete care se coc spre ars pe plita lor. Chiar de lapte prins. În fiecare seară, cam după 7, o voce feminină ale cărei cuvinte nu le deslușesc declamă o litanie care pare a fi un monolog critic la adresa neamului bărbătesc. Neam întrupat, desigur, în propriu-i bărbat, care, din cînd în cînd, răspunde cu cîte un mormăit placid, uneori a aprobare, alteori a revoltă. Litania ei e critică, dar într-un mod constatativ și trist: nu pare că își propune să schimbe ceva. Ci doar să verse și să repete.

Uneori, pe sub geam trecea fosta mea profă de chimie din generală: o doamnă simpatică și rubicondă. Cînd m-am mutat aici, nu-mi venea să cred că e cu adevărat ea. Nu era o amintire neplăcută, din contra: ea reușise, în clasa a șaptea, să ne predea chimia așa cum ar fi trebuit, într-un fel sau altul, predate toate materiile – cu aplicabilitate practică. Aproape orice ne preda devenea subiectul unui experiment în laboratorul de chimie: cu toții deveniserăm preafericiții posesori ai cîte unui pahar Berzelius, ai unei eprubete și ai unui plic cu permanganat de potasiu. Cu care ne jucam în băile strîmte de bloc, crezîndu-ne Harry Potteri *avant la lettre.*

În timp, s-a verificat, din aproape-n aproape, că doamna respectivă chiar este fosta mea profă de chimie din generală. Ca atare, am avut onoarea să-mi refac cunoștința cu ea și să mă duc s-o iau de la ea de acasă (la două case mai încolo) ca să mergem împreună la aniversarea clasei noastre.

Glumele, uneori nesărate, ale administratorului nu se mai aud, în realitate, dar mi se mai pare uneori că-mi trec pe la urechi; așa, din zbor. Erau fix glumele pe care te-ai fi așteptat ca un administrator de bloc să le facă, nici prea-prea, nici foarte-foarte. Iar singurul cîine care a mai rămas prin zonă e unul destul de sărit de pe fix (pentru care, de altfel, hingherii s-au perindat prin zonă): unul corcit cu lup, care sare vioi gardul de la fosta grădiniță, devenită salon de tatuaj.

Paula ERIZANU

Elena Ferrante: femeia ca animal politic

Romanele napolitane ale Elenei Ferrante au apărut în limba română la Editura Trei, în traducerea Ceraselei Barbone.

Un tată își aruncă fiica de 11 ani pe fereastră pentru că nu vrea să o dea la gimnaziu. Fata amenință băieții macho ai mahalalei cu cuțitul în momentul în care aceștia îi acostează prietena. E violată în noaptea mariajului de către soțul ei, care pînă atunci fusese cel mai blînd iubit. Ajunge „îngerul salvator" al comunității în lupta împotriva mafiei și apoi cade în dizgrație, dispare și își șterge toate urmele existenței, tăindu-și fața din fotografii și luînd cu ea orice posesie personală... Nu e o telenovelă, sînt episoade dintr-unul din cele mai pline de forță produse literare ale ultimelor decenii – *Romanele napolitane,* de Elena Ferrante, scriitoare italiană anonimă și senzație literară internațională. Romane în care povestea, cum a declarat autoarea, e ca un lanț care scoate apa rece de la fundul unei fîntîni. Iar narațiunea, la persoana întîi, e lucidă, controlată și totodată explozivă.

Nimic despre feminitate în romanele napolitane. Cele patru volume, *Prietena mea genială*, *Povestea noului nume, Cei care pleacă și cei ce rămîn* și *Povestea copilului pierdut,* spun istoria prieteniei – dar și a competiției – dintre două fete: Lila, fiica unui cizmar, și Lenu, fiica unui portar (naratorul-personaj), dintr-o mahala săracă și violentă din orașul Napoli. Dacă Lenu corespunde mai mult unui ideal feminin promovat în societate, asta e doar aleatoriu. Pentru că Lila n-are nimic cu acest ideal, și asta nu o face mai puțin femeie. Nici măcar la nivel fiziologic experiențele fetelor nu coincid – una se maturizează devreme, cealaltă tîrziu; una adoră sexul, cealaltă îl urăște; una naște ușor, cealaltă greu; una se îngrașă la vîrsta de mijloc, cealaltă rămîne silfidă. Ceea ce împărtășesc protagonistele e poziția lor ca animale politice, adică felul în care sînt tratate în societate din cauza sexului lor. Iar prietenia și competiția dintre ele sînt, la nivel politic, expresia solidarității – sau sororității – și respectiv a sabotării reciproce dintre femei.

Personajele se completează – în timp ce Lenu e disciplinată, pedantă și vrea să placă, Lila e mereu subversivă, are o inteligență naturală sclipitoare și foarte mult curaj, dar și o răutate care răbufnește pe parcursul cărții. Și destinele lor sînt tot complementare. În timp ce una fuge de comunitatea în care s-a născut, cealaltă încearcă să o schimbe.

Pentru mine, *Bildungsroman* înseamnă Herman Hesse. Cînd i-am citit romanele, mi s-au părut universale. Dar cu Ferrante, am simțit limitările lui Hesse, care reflectă doar experiențele unui singur sex, cel masculin. Ferrante completează golurile, explorînd experiențele *celuilalt sex*.

Ferrante vorbește despre fenomene universale ale individului, ca găsirea vocației, a încrederii în sine, a relației individ-societate, dezvoltarea conștiinței politice, pe de o parte, și atașare, și detașare, prietenie, dragoste, mariaj, familie, pe de altă parte. Dar acestora li se alătură și narareа experiențelor proprii exclusiv femeilor. Ele sînt de natură fiziologică – creșterea sînilor, apariția ciclului menstrual, nașterea, avortul, alăptarea – și socială – din cauză că sînt femei, Lila și Lenu se luptă cu abuzuri sexuale, cu violența, dar și cu protecția fizică a taților, fraților, soților și prietenilor lor, cu neglijarea copiilor de către soți, fie că aceștia sînt intelectuali, *nouveaux riches* sau muncitori, aparent feminiști sau misogini crași, și respectiv cu marginalizarea carierei.

Nu e o relație cu note de lesbianism. E un roman hetero.

Citind romanele napolitane ale Elenei Ferrante, am avut impresia că toate femeile din jur s-au întors brusc spre mine și-au început să-mi vorbească pe șleau despre tot ce li s-a întîmplat și li se întîmplă, fără să mă cruțe din cauza tinereții mele. Am mai dat la o parte o perdea, a pătruns lumina.

Mergînd împotriva curentelor Disney și Hollywood, și într-o cheie postcreștină, Ferrante plasează în centrul emoțional al Lilei și al lui Lenu prietenia lor intensă, uneori autodistructivă, dar de cele mai multe ori edificatoare, și nu relațiile cu bărbații sau cu copiii. Cînd se căsătorește, Lila îi mărturisește lui Lenu că nu ține la nimeni la fel de mult ca la ea. Și nu, nu e o relație cu note de lesbianism. E un roman hetero.

Prin prietenia lor, Lila și Lenu se autodepășesc, cad, se ridică, își îndeplinesc ambițiile, își urmează pasiunile, își cresc copiii, îi neglijează, îi hrănesc, își îngrijesc părinții îmbătrîniți, își neagă și își acceptă originile, își schimbă comunitatea. Fiecare dintre fete se simte activată intelectual și emoțional de cealaltă. Relația include, pe rînd sau uneori chiar odată, atît adorație reciprocă, apropiere și generozitate totală – Lila îi cumpără manuale de școală lui Lenu cînd se căsătorește cu un tip bogat, îi crește copiii lui Lenu cînd aceasta din urmă călătorește pentru a-și avansa cariera –, cît și obsesie, dominație, rivalitate intelectuală, socială și sexuală, distanțare și răutate. Evocînd un ecou al unei relații mamă-fiică, iată cum vorbește Lenu despre Lila: „Devenirea mea era o devenire în cheia ei. A trebuit să reîncep să devin, dar pentru mine, ca adult, în afara ei."

Prin vocea detașată și francă a lui Lenu, Ferrante denunță falsitatea clișeelor precum că femeile trebuie să fie căsătorite pentru a se simți împlinite, că maternitatea e cel mai frumos lucru pentru o femeie și principalul ei mod de autorealizare, că femeile nu fac carieră pentru că nu vor și nu pentru că sînt îngropate în datorii domestice sau pentru că nu li se permite să își continue studiile.

Se întîmplă adesea ca victimele să se autoînvinuiască pentru ce li se întîmplă și, mai mult, să fie chiar învinovățite de societate pentru abuzuri. Exemplul violului și al judecății că „ea a cerut-o", pentru că purta fustă scurtă sau deoarece consumase alcool (care s-a repetat și acum cîteva luni, în cazul unui viol și omor al unei fete de 14 ani în Republica Moldova). Or, prin limbajul său clar, dur și auster, onestitatea dusă pînă în pînzele albe și concentrarea pe fapt, Ferrante le oferă cititorilor forța să condamne abuzurile, fie că acestea țin de identitate de gen sau de clasă socio-economică. Tocmai astfel, Ferrante e singurul autor care mi-a schimbat vocea din cap.

Dar romanele napolitane nu vorbesc doar despre destine individuale, ci și despre istoria orașului Napoli dintre 1950 și 2000. Fără figuri eroice, istoria napolitană abundă de lupte mafiote, între fasciști și comuniști, marșuri feministe și antiviolență, ocupări ale universității de către studenți, procese anticorupție. Acestea vin în prim-plan în special în cartea a treia și a patra, odată ce personajele principale și-au dezvoltat o conștiință politică solidă. Una dintre cele mai memorabile imagini politice prezintă un grup de bărbați îmbrăcați în negru rotind lanțuri și bătînd muncitorii și studenții care împart pamflete în fața unei fabrici de cîrnați în care începuse o mișcare de unionizare. O altă imagine splendidă care reflectă conexiunea dintre personal și politic e o replică a Lilei: „Nu există gesturi, cuvinte sau oftări care nu conțin suma tuturor crimelor pe care le-au comis și pe care le comit ființele umane... Ea a arătat cu degetul spre oameni, lucruri, străzi și a zis: Acel bărbat a luptat în război și a ucis..., acela a turnat o grămadă de oameni..., în acea casă au torturat și au ucis, pe aceste pietre s-a mers în marș și s-a dat salutul fascist..., banii acestor oameni vin din foamea altora, mașina asta a fost cumpărată prin vînzarea cărnii expirate pe piața neagră..."

Tocmai aceste discuții despre clasă și gen fac din romanele lui Ferrante și romane de idei, transportînd temele secolului al XIX-lea, începute de Dostoievski și Tolstoi, în secolele XX și XXI.

Ca și clasicii ruși, Ferrante conturează atît portrete ample și nuanțate psihologice Lilei și lui Lenu, cît și portrete complexe ale societății, prin reprezentarea în romane a unei rețele numeroase de membri ai comunității clasei muncitoare din Napoli, dar și membri izolați ai inteleçtualității din Napoli și Florența și ai clasei politice romane.

Una dintre temele contemporane caracteristice secolului XXI vizează mitul individualist că omul poate reuși de unul singur, fără ajutor din partea comunității. Răspunsul lui Ferrante la această ideologie vine prin Lila, care spune că a compara capacitățile unui om cu altul e la fel cu „a admira coșul bingo atunci cînd îl zgîlțîi și din el ies numere norocoase".

Pînă și anonimatul lui Ferrante vine parțial din acest motiv. Într-un interviu pentru *Paris Review of Books,* Ferrante a explicat că ea vede o carte ca rezultatul, pe de o parte, al unei tradiții literare și, pe de altă parte, al experiențelor unei comunități care o inspiră, și nicidecum ca opera exclusivă a minții unui singur individ. Anonimatul ei e, astfel, nu doar un gest de timiditate, ci și un protest în fața miturilor individualismului și celebrității care nedomină lumea. Lenu (cu numele complet Elena Greco) o parafrazează pe Lila, un personaj fără vanitate: „Eh, cîtă fîțîială pentru un nume: celebru ori nu, e doar o fundă legată în jurul unui sac umplut la nimereală cu sînge, carne, cuvinte, rahat și gînduri mărunte. M-a luat în rîs îndelung în această privință: Dezleg funda – Elena Greco – și sacul rămîne acolo, funcționează la fel, aleatoriu, desigur, fără virtuți sau vicii, pînă se rupe."

Romanele napolitane ale Elenei Ferrante sînt printre marile romane ale secolului XXI, scrise, conform formulei din același interviu, cu „ambiție maximă, curaj maxim și o dezobedientă programatică".

***Paula Erizanu** este scriitoare și jurnalistă.*

„Bucureștiul nu are nici o strategie culturală“

– interviu cu Dragoș BÂSCĂ –

***Dragoș Bâscă** este unul dintre fondatorii Twin Arts, care, începînd din anul 2003, organizează evenimente culturale, în special concerte.*

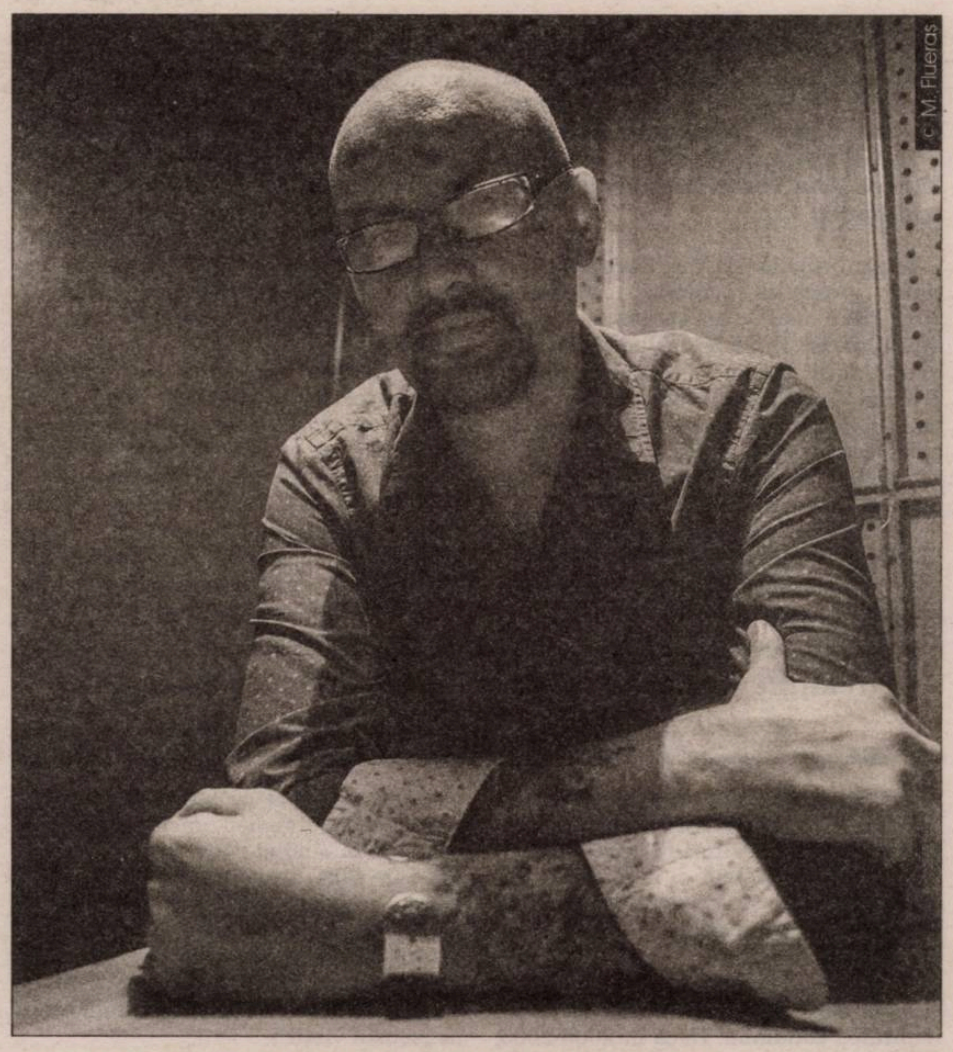

Cum s-a născut ideea proiectului organizat de Clubul Control & Twin Arts, Jazz Nouveau? Mai ales că, se știe, piața concertelor de jazz este, la noi, destul de anemică.

Propunerea de a face concerte de jazz la Control a venit de la Florin Oslobanu, managerul clubului. Avem o relație amicală, apreciem foarte mult tot ceea ce face pentru viața muzicală a Bucureștiului, a fost o chimie fainâ și am zis că e musai să facem asta. Numele Jazz Nouveau l-a ales Răzvan, fratele meu.

Care-i diferența dintre Jazz Night Out și Jazz Nouveau?

În proiectul Jazz Night Out avem pe radar artiști mari și foarte mari care pot concerta în săli de concerte, pe cînd la Jazz Nouveau ne concentrăm pe muzicieni mai tineri sau seniori, care sînt ori *sidemen* ai unor muzicieni importanți, ori au proiecte foarte curajoase și pot cînta în club. Eu cred că piața de jazz din România este în creștere. Au apărut festivaluri noi, promoteri tineri care organizează concerte de jazz – cred că niciodată nu a fost un moment mai bun, nu doar în București, ci și în Cluj, Timișoara, Sibiu.

Jazz Night Out, Jazz Nouveau, Bucharest Jazz Festival, Jazz In Church, Green Hours Jazz Fest, Jazz Fan Rising... Dacă stai să le aduni, îți ies destule inițiative bucureștene, mai vechi sau mai noi, dedicate jazz-ului. Există între acestea diferențe conceptuale notabile?

Bucharest Jazz Festival nu mi se pare că are coerența unui festival, mai degrabă Jazz In Church are o imagine foarte bună și o direcție clară. Cu Jazz Night Out și Jazz Nouveau, noi avem ambiția să aducem cei mai importanți muzicieni de jazz din lume la București. Și cu nume bucur de fiecare dată cînd descoperim că avem aceleași aspirații cu alți organizatori. Vestea cea mai bună este însă că a luat ființă AROC (Asociația Română a Organizatorilor de Concerte și Evenimente Culturale), din care fac parte cei mai importanți organizatori de concerte din România. Veți afla mai multe despre noi în curînd.

Primul concert din seria Jazz Nouveau a avut loc anul trecut pe 14 noiembrie, cînd au cîntat israelienii de la Tatran, iar programul vostru se întinde pînă pe 22 mai, cu Rotem Sivan Trio. Ritmul este de două concerte pe lună; au românii disponibilitatea de a investi timp și bani atît de des în concerte?

Aducem muzicieni incredibil de talentați, oameni cu cariere solo zdravene sau cu niște colaborări muzicale importante. Avem muzicieni care au cîntat fie cu John Zorn (Erik Friedlander), fie cu Mike Patton (Trevor Dunn) sau cu Tom Waits, Elvis Costello, Diana Krall (Marc Ribot). La un cost al biletelor între 35-50 de lei, e o oportunitate pentru toți iubitorii de jazz, de muzică contemporană, electrojazz etc. Nu doar publicul, ci și muzicienii români ar trebui să fie nelipsiți de la aceste concerte și sînt bucuros de fiecare dată cînd îi văd acolo. Nu știu dacă e mult de două ori pe lună, înclin să cred că nu. Noi și Florin am pariat pe ziua de luni, o zi în care oamenii vin de la muncă și în care nu se întîmplă mai nimic, nicăieri. Ne-am dori ca publicul pe care îl avem la Jazz Night Out să descopere aceste concerte din Control și publicul lor să înceapă să urmărească ce face Twin Arts și în alte săli. În curînd vom anunța și programul de toamnă și vor fi nume foarte interesante.

> *„Tot ce contează e că facem un efort comun de a crește piața de jazz.“*

ca Gregory Porter, Brad Mehldau, Joshua Redman, Ibrahim Maalouf, Hiromi, Avishai Cohen, Victor Wooten, Snarky Puppy, Tigran, Vijay Iyer, Robert Glasper, Bugge Wesseltoft și mulți alții, credem că am reușit.

E foarte bine și e foarte importat că există mai mulți promoteri de jazz, știm că toți acești oameni sînt pasionați sincer de muzică și fac eforturi mari să organizeze aceste concerte. Conceptual vorbind, există niște diferențe. De exemplu, noi am pus destul de mult accent pe jazz-ul american, dar și pe artiști ca Dhafer Youssef, Ibrahim Maalouf, care au cu totul alte influențe. Alți organizatori au acordat o mai multă atenție jazz-ului nordic sau artiștilor ECM, pe care și noi îi apreciem foarte mult. Pînă la urmă, tot ce contează e că facem un efort comun de a crește piața de jazz și asta va fi, în primul rînd, în beneficiul publicului.

Vă cunoașteți, colaborați cu ceilalți organizatori de concerte de jazz din țară?

Cu unii, da, cu alții, mai puțin, dar cu siguranță ne știm cu toții. Noi avem o relație foarte bună cu Alin Vaida, directorul Festivalului Jazz In The Park din Cluj. Twin Arts face booking-ul artiștilor străini pentru festival și am organizat împreună și primele concerte Robert Glasper în România. O relație la fel de bună o avem și cu Silviu Scrob, directorul Festivalului Jazz Mozaic, de la Sibiu. Mă

Care-s avantajele și dezavantajele organizării unui concert de jazz în București? Și ce lipsește, în general, pieței concertistice din Capitală?

Bucureștiul nu are nici o strategie culturală, este condus opac și lipsit de viziune. Pentru mine este foarte dureros să constat că un oraș cu un potențial uriaș a încăput de decenii pe mîna unor primari generali și de sectoare de o mediocritate înfiorătoare, atunci cînd nu au fost de-a dreptul infractori. Tot ce se construiește în piața de jazz este exclusiv opera promoterilor independenți, fără nici o susținere de nicăieri. Ne luptăm singuri să ne facem viața suportabilă și să aducem bucurie publicului.

> *„Trebuie să construim pentru viitor și avem nevoie de un public tînăr.“*

Dacă ne referim la piața de concerte în general, observăm că în București au murit festivalurile pornite de operatori culturali privați și a apărut concurența directă făcută de Primărie cu evenimente gratuite. În altă ordine de idei, nu avem săli de concerte și nici nu vom avea, pentru că nu aduc voturi. În timp ce în alte orașe europene se construiesc adevărate *hub*-uri culturale în jurul acestora, noi încă discutăm dacă e oportună o sală de concerte. Bucureștiul nu arată ca un oraș care iubește muzică, asta e realitatea. Din fericire, are cel mai fain public pe care l-am văzut în România și acest public merită toate eforturile noastre.

Erik Friedlander's Oscalypso, Bugge Wesseltoft, Nitai Hershkovits, Dans Dans, Bill Laurrance Quartet, Elias Nardi Group feat. *Daniele Di Bonaventura, Marc Ribot... Cu vreo două excepții, nume destul de puțin cunoscute la noi; sînt românii deschiși la a descoperi muzicieni noi?*

Da, sînt deschiși, apropo de ce îți ziceam mai devreme, legat de public. Nu vreau să sune prea optimist, dar cred că toate eforturile de a prezenta muzică foarte bună vor da rezultate în timp. Sigur că este un efort mare, sigur că durează, sigur că unii artiști vînd puține bilete, dar publicul expus acestor experiențe învață, descoperă, devine exigent și se întoarce. Trebuie să construim pentru viitor și avem nevoie de un public tînăr. Ei vor fi cei care vor cumpăra în continuare biletele la concerte.

Cum vezi prezentul și viitorul industriei muzicale în condițiile în care acum muzica este ascultată predominant în streaming, *dar au crescut vînzările de viniluri, iar artiști precum Adele încă mai vînd milioane de discuri?*

Viitorul industriei muzicale se întîmplă *as we speak* și lucrurile sînt surprinzătoare. Carierele muzicienilor explodează după o piesă pe YouTube, onorariile artiștilor cresc peste noapte dacă realizează un *featuring* cu un artist mare și fac zeci de milioane de vizualizări. Într-un fel, unele procese sînt accelerate și lucrurile se pot întîmpla mai ușor, dar, pe de altă parte, e o competiție feroce pe piața muzicală.

Vînzările de viniluri par spectaculoase pentru că erau aproape de zero, dar sînt șanse mici ca ele să devină cu adevărat importante și artiștii să poată cîștiga bani serioși și în acest fel. O problemă este și deficitul de atenție. Oamenii nu mai ascultă albume, ci piese. *Skip* și *repeat* au devenit cele mai importante taste, în timp ce, atunci cînd ne-am format noi, audiția unui album era un ritual sacru. Cu toate astea, îmbrățișez toate aceste schimbări. Impactul asupra noastră este clar mai mare, dar pentru cei care cresc acum, asta va fi lumea la care se vor raporta. Nu are rost să fim nostalgici și să ne plîngem, ci să căutăm oportunitățile în schimbare.

Dacă ți-ai permite, dacă ai putea îndeplini toate condițiile necesare, pe cine ai aduce să cînte pe o scenă românească 1) din zona jazzului și 2) din orice alt gen muzical?

Dacă vorbim de jazz, atunci nume ca Wayne Shorter Quartet, Esperanza Spalding, Cory Henry, Christian McBride, Meshell Ndegeocello, Iiro Rantala sînt pe lista mea. Din alte zone muzicale: Diamanda Galas, Ulver, Meshuggah, Keb Mo, Nitzer EBB și alte cîteva sute.

Ce artiști noi din zona jazz-ului ai descoperit recent și ne-ai recomanda să-i ascultăm?

Ascultați cu atenție artiști ca Sons of Kemet, Robert Glasper, Yussef Kamaal, Alabama Shake, Vintage Trouble Shabaka and the Ancestors, Mammal Hands, Dans Dans. O să vă faceți o idee despre viitorul muzicii jazz și al stilurilor conexe.

***Bill Laurrance Quartet** vor concerta luni, 27 martie, în Club Control în cadrul proiectului Jazz Nouveau.*

a consemnat Marius CHIVU

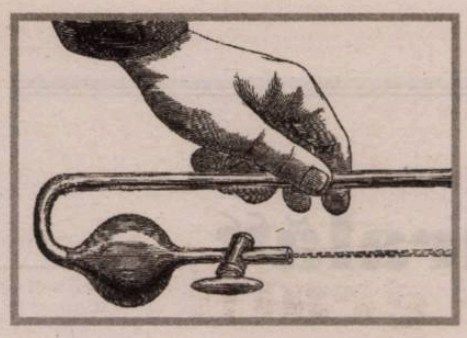

Oana STOICA

rosencrantz & co

Despre jumătăți și alte obsesii

● ***După ploaie*** **de Sergi Belbel, traducerea: Delia Prodan, scenografia: Vali Ighigheanu, mișcarea scenică: Arcadie Rusu. Cu: Andrei Aradits, Raluca Botez, Bogdan Dumitrescu, Ioana Flora, Lucian Pavel, Andreea Mateiu, Ana Turos, Dana Voicu. Teatrul Apollo 111.**

Teatrul Apollo 111 din București continuă programul pentru stagiunea 2016-2017 cu al doilea spectacol realizat de un cineast. După Radu Jude și *Ali: Frica mănîncă sufletul,* Alexandru Maftei propune *După ploaie* (1993), text al catalanului Sergi Belbel, aparent o dramă realistă despre viața în corporație, în realitate fiind o poveste despre găsirea partenerului (nu neapărat cel erotic).

După ploaie a mai fost montat în România (la Brașov în 2005, regia Dan Vasile, și la Oradea în 2006, regia Claudiu Goga), asta datorîndu-se publicării traducerii în limba română, realizată de Delia Prodan, în volumul *Teatru spaniol contemporan* (2005, editori Fundația Culturală „Camil Petrescu" și revista *Teatrul azi).* Contextele sînt însă diferite pentru montările de atunci și de acum: una dintre premisele textului – interzicerea fumatului la serviciu și „mutarea" fumoarelor în aer liber – este astăzi parte din realitatea cotidiană. Dacă în 2005-2006, această situație, cel puțin în România, părea utopică (sau distopică, depinde de perspectivă) și plasa întreaga poveste la limita fantasticului – sau măcar într-un plan al neverosimilității –, astăzi lucrurile stau cu totul altfel. Interzicerea fumatului în spațiile închise este în vigoare în România (ca și în Occident), deși legea e contestată. În text, situația este agravată: o companie interzice angajaților să fie fumători, nu doar să nu fumeze în birou. Dacă la noi încă nu au apărut astfel de cerințe (cel puțin, eu nu am informații în acest sens), în alte țări, unele companii își rezervă dreptul de a angaja exclusiv nefumători, decizie controversată, care face obiectul unor procese (pe motiv de încălcare a drepturilor omului, dar dezbaterea este complicată și balanța nu se înclină semnificativ într-o parte sau alta; oricum, cerința angajatorilor pare să aibă un substrat financiar, legat de asigurări de sănătate mai ieftine și de un timp de lucru mai mare pentru nefumători, care nu au pauze de țigară și se îmbolnăvesc mai rar).

Clarificarea conexiunii cu realitatea este importantă pentru că *După ploaie* dă senzația unui text eminamente realist, aparență pe care problema fumatului o poate susține sau nu întrucît spațiul de desfășurare a poveștii este un fumoar „ilegal", pe acoperișul unei clădiri de birouri unde angajații se refugiază pentru cîte o țigară, savurată cu teamă, căci compania le pretinde să fie nefumători. În contextul actual, spectacolul de la Apollo 111 pare (aproape) realist, dacă nu ar exista din cînd în cînd și niște tușe de vis/coșmar. De fapt, dramaturgul Sergi Belbel a scris un basm contemporan despre oameni blocați într-un purgatoriu urban – un oraș în care nu a mai plouat de doi ani, această fiind o altă premisă a poveștii – și care caută ceea ce s-ar putea numi prețios „sensul vieții".

Relațiile de muncă se distrug, prieteniile și alianțele se strică, intrigile eșuează, cineva moare.

Fumoarul clandestin din *După ploaie,* de pe acoperișul clădirii de birouri (aproape cea mai înaltă construcție din oraș), îi oferă scenografei Vali Ighigheanu posibilitatea creării unei perspective întoarse – vederea de sus în jos, de pe terasa imobilului, pare inversată – care „amplifică" spațiul de joc. Loc al socializării în orice companie (fie în interiorul clădirii, fie în exterior), al sincerității și al intrigilor deopotrivă, creuzet de bîrfe, zvonuri și confesiuni, fumoarul capătă aici unele accente particulare: este un spațiu în care identitatea se eliberează de chingile corporatiste și individul renunță să joace rolul de angajat după modelul imaginat de angajator, dar în același timp, este dominat de teamă din cauza clandestinității sale și are o doză de pericol datorată poziționării la înălțime. Aici se formează un sistem de relații – pe orizontală, între angajați de același nivel, și pe verticală, între subordonați și superiori – și se creionează portretele individuale.

Personajele sînt, de fapt, tipologii corporatiste, indivizi depersonalizați în birouri, claustrați în propriile funcții/poziții și care capătă identitate în afara spațiului de lucru. Sînt partituri ofertante din scriitură, cu tușe de grotesc, bine susținute de actori: un IT-ist sexy și anxios (Andrei Aradits), un șef cu probleme încăsnicie (Lucian Pavel) și o șefă obsedată de muncă (Andreea Mateiu), un curier afemeiat (Bogdan Dumitrescu) și cvartetul secretarelor: o femeie avidă de atenție, cu un intelect limitat și gata oricînd să confunde interesul altora pentru ea cu afectul (excelentă Dana Voicu), o alta obsedată de paranormal (Raluca Botez), una timidă, „victima" grupului (Ana Turos) și cea care se detașează prin inteligență și stranietate, care „vede" dincolo de aparențe (Ioana Flora).

Regizorul Alexandru Maftei (care a mai lucrat în teatru, printre altele, *Șase din 49* de György Spiró la Teatrul de Artă București) induce un ritm constant spectacolului, realizat dintr-o succesiune de scene tăiate sigur, nesentimental, în care dospesc portretele, din ce în ce mai clare, și se dezvoltă conexiunile pînă cînd întreg puzzle-ul de personaje și relații se așază în matcă. Această secetă apocaliptică imprimă o tensiune paroxistică și provoacă o serie de mutații negative, ba chiar tragice: relațiile de muncă se distrug, prieteniile și alianțele se strică, intrigile eșuează, cineva moare. Cumva, însă, destinele umane se reașază ca plăcile tectonice în timpul cutremurului și își găsesc o altă configurație.

Construit coerent, rotund, cu accentul pe partea realistă, peste care tușele de vis/coșmar, marcate de schimbarea luminii, vin cu pulsații diferite, spectacolul are un ritm constant, ce riscă însă să devină monoton de la un punct încolo, lucru pe care lungimea textului îl accentuează. Poveste despre destin și găsirea jumătății, *După ploaie* este o parabolă despre imposibilitatea omului de a trăi și de a-și împlini visele singur.

Oana Stoica *este critic de teatru.*

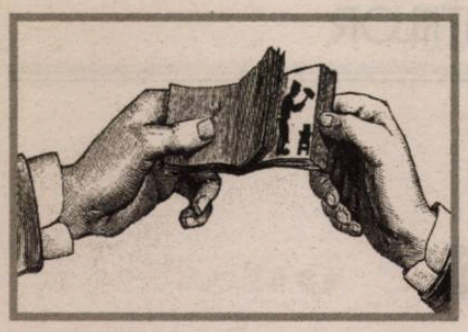

Marius CHIVU

feedbook

Cărțile dincolo de gratii

● *Dincolo de gratii* – revista persoanelor private de libertate din Penitenciarul Timișoara, ianuarie & februarie, 2017.

Am luat parte și chiar am moderat mai multe întîlniri ale unor cluburi de lectură, dar pînă săptămîna trecută nu mai fusesem invitat într-un club de lectură al deținuților. Mai în glumă, mai în serios, scriitorul Filip Florian afirma, într-un interviu din anii trecuți, că pușcăriile s-au transformat în singurele rezidențe de creație pentru scris de la noi, dat fiind că, în ultimii ani, tot felul de condamnați de lux au „scris" cărți cu nemiluita dincolo de gratii. Dar un club de lectură în penitenciar mi s-a părut o inițiativă grozavă și n-aș fi ratat o întîlnire cu deținuții pasionați de cărți.

Prin fatalitatea dezvoltării urbanistice, Penitenciarul Timișoara este acum situat chiar în centrul orașului, la doi pași de piețele unde se vor desfășura multe din evenimentele programului Capitalei Culturale în 2021. Penitenciarul nu e unul de maximă siguranță, dar tot trebuie să treci prin cîteva filtre de securitate, iar cînd ți se oprește la intrare telefonul mobil, n-ai cum să nu te gîndești cît de important a fost proiectul lui Cosmin Bumbuț, care a fotografiat, în perioada 2005-2008, închisoarea de la Aiud, tipărind apoi extraordinarul album *Bumbata* (2013). Pentru a ajunge în clădirea principală, e nevoie să traversezi mai multe curți, delimitate de porți metalice masive, dincolo de care se află ferestre cu gratii între care se văd pungi și pachete cu mîncare. Ai zice că te afli pe aleile unui cămin studențesc, dacă n-ai citi pe toți pereții și pe toate gardurile cuvîntul „interzis" în tot felul de imperative.

Penitenciarul timișorean din strada Popa Șapcă nr. 7 este un model prin numărul de activități educațional-culturale în care deținuții sînt stimulați să se implice, participarea lor aducîndu-le credite cu care obțin anumite favoruri și libertăți. Pînă să ajungi în sala clubului de lectură, treci printr-un lung culoar transformat într-o adevărată expoziție de pictură. Cîteva zeci de tablouri, unele remarcabile, îți arată dimensiunea travaliului artistic de dincolo de gratii. Într-o mică sală, cîțiva deținuți fac *quilling,* iar doamna Ramona Ilieș, șefa Serviciului Educație, îmi vorbește despre spectacolele de teatru puse în scenă de deținuți. Cel mai recent a fost o piesă scrisă special pentru Dragobete, sub forma unui pamflet inspirat de scena balconului din *Romeo și Julieta,* intitulată *Romică și Iulika,* în care cele două familii rivale veroneze au fost înlocuite de daci și huni, conflictul sfîrșind într-o căsătorie cu zece copii.

Întîlnirea cu cei douăzeci și ceva de cititori din penitenciar, bărbați de toate vîrstele, a fost una dintre cele mai vii. Pornind de la literatura de călătorie, am vorbit mult despre geografie, despre culturi și tradiții din colțuri îndepărtate ale lumii. S-au pus sute de întrebări în acea sală pe ai cărei pereți erau înrămate citate despre valoarea educației: „Educația e îmblînzirea unei flăcări, nu umplerea unui vas! (Socrate)", Educația nu este pregătirea pentru viață, educația este viața însăși! (John Dewey)" sau „Natura ne aseamănă, educația ne deosebește! (Confucius)" De altfel, o parte dintre membrii clubului de lectură fac revista lunară a penitenciarului, care se cheamă *Dincolo de gratii,* o revistă xeroxată, de 44 de pagini, care conține de toate: fragmente de eseuri motivaționale (din Octavian Paler), dar și de istorie („Unirea Basarabiei", „Ștefan cel Mare și Vlad Țepeș, dușmani de moarte?"), religie (viețile sfinților) sau știință („Universul și teoria Big Bang"), pagini de juridic (cu regulamente de ordine interioară sau cu diverse legi și hotărîri), biografia unor personalități culturale (în ianuarie a fost Eminescu, în februarie a fost Brâncuși), portretul unui scriitor (Robert Șerban venise și le vorbise despre volumul colectiv coordonat anul trecut la Editura Polirom, *Scriitori la Poliție*), sfaturi de nutriție și sănătate („Hipoglicemia, boala secolului"), evenimente (Raliul Paris-Dakar, 2017), curiozități („Cele mai ciudate închisori din lume"), umor și sudoku, poezie („nici o moarte nu se amînă / totu-i scris și merge strună") și, în foileton, un roman erotic plasat în mediul unui teatru din provincie, roman scris de Gyula Racz, autorul piesei *Romică și Iulika.*

Biblioteca penitenciarului are cîteva rafturi cu literatură în limbi străine sau cu cărți de știință și tehnică, un alt raft consistent fiind cel de cărți religioase, dar mai toate sînt titluri vechi și foarte vechi, din anii '50-'80, multe BPT-uri. „Toți vor să citească Sandra Brown sau Danielle Steel, dar avem exemplare puține", îmi spune bibliotecarul. „Și nu le recomandați altceva?", întreb. „Ba da, Eliade: *La țigănci* sau *Domnișoara Christina.*" *„Răscoala?",* zîmbesc prostește. „Se plictisesc pînă ajung la scena aia... Dar, să știți, se citește și Balzac, și Dostoievski!" *„Crimă și pedeapsă?",* fac eu altă glumă proastă. „Orice. Dostoievski a scris pentru noi", îmi mai spune bibliotecarul, pe care-l cheamă Ionel Dascălu. „Văd că vă cheamă Dascălu..." „Da, un nume predestinat. Înainte de Revoluție am fost profesor de română, după care m-am apucat de afaceri." „Și de ce vă aflați aici?", îl mai întreb. „Pentru evaziune fiscală..." Bibliotecarul Dascălu îmi mai spune că, de cînd s-au apucat de teatru, deținuții citesc mult Shakespeare, Ibsen, Molière. Altfel, literatura erotică și cea religioasă sînt cărțile cele mai căutate. Ar citi mai multă poezie, dar nu au decît clasici. Lucru care se vede, de altfel, din formele fixe ale poeziei publicate în propria revistă, unde este reprodus și acest banc literar: *„Sir,* avem un hoț în bibliotecă! – Și ce citește, John?"

Penitenciarul are chiar un post de radio intern (al cărui slogan este „Alege libertatea"), unde se difuzează muzică sau noile reglementări de ordine interioară, dar și talk-show-uri în care deținuții povestesc diverse experiențe de viață. Există chiar și un canal TV cu circuit închis, unde se difuzează înregistrările întîlnirilor și interviuri cu artiștii invitați în penitenciar. Cei care „fac butoanele" sau filmează sînt deținuți care au învățat meserie de la alți deținuți. Fiecare ucenic devine peste ani, la rîndu-i, un discipol care, înainte de a fi eliberat, transmite învățăturile mai departe. Înainte să fiu eu însumi intervievat în fața camerei de către un medic stomatolog condamnat pentru infracțiuni în mediul online, sînt întrebat ce părere am de protestele anti-OUG 13. Îmi dau seama unde bate întrebarea și explic că lumea n-a protestat împotriva grațierii *lor,* a deținuților de drept comun. Omul dă din cap a înțelegere, dar și a părere de rău. Una dintre poeziile din revistă poartă titlul „Guvernanți și magistrați" și începe așa: „Țara o s-o dezbinați / Că prea mult voi vă certați, / Miniștri și guvernanți, / Președinte, magistrați. // Sînteți mîndri – ați cîștigat! / Neați prostit de v-am votat, / Domnilor conducători, / Vă bateți joc de popor. // Noi, oamenii mai săraci, / V-am votat să ne-ajutați, / Pentru noi, ce ducem greul, / Ne promite PSD-ul, // C-o să dea decrete, legi, / Să trăim ca niște regi, / Dar ne mint de-atîția ani, / Stimații parlamentari, // C-o să facă, și-o să dreagă, / Să ne fie țara dragă, / Să trăim ca cei de-afară, / Să nu mai plecăm din țară..."

M-am despărțit cu greu de cititorii din penitenciar, care oricum urmau să intre la ore. Mulți dintre ei își continuă studiile în detenție – la plecare am trecut pe lîngă o clasă unde o profesoară le preda engleză. Pe hol m-am oprit să privesc un acvariu mare, dar murdar, în care înotau trei peștișori, iar pe fund picotea o broscuță țestoasă. „Am avut mai mulți pești, dar au murit", îmi spune un deținut. „Văd că nu merge instalația. N-au suficient oxigen", spun. „La fel ca noi", îmi răspunde.

P.S. Îi mulțumesc Patriciei Lidia Popescu, cea care conduce Asociația „Bastionul ArtLitTim" și cea care m-a invitat să particip la aceste întîlniri regulate dintre artiști și deținuți.

PUBLICITATE

Ancuța PROCA

dilematograf

Generalități

● **Monica Filimon, *Cristi Puiu*, University of Illinois, 2017**

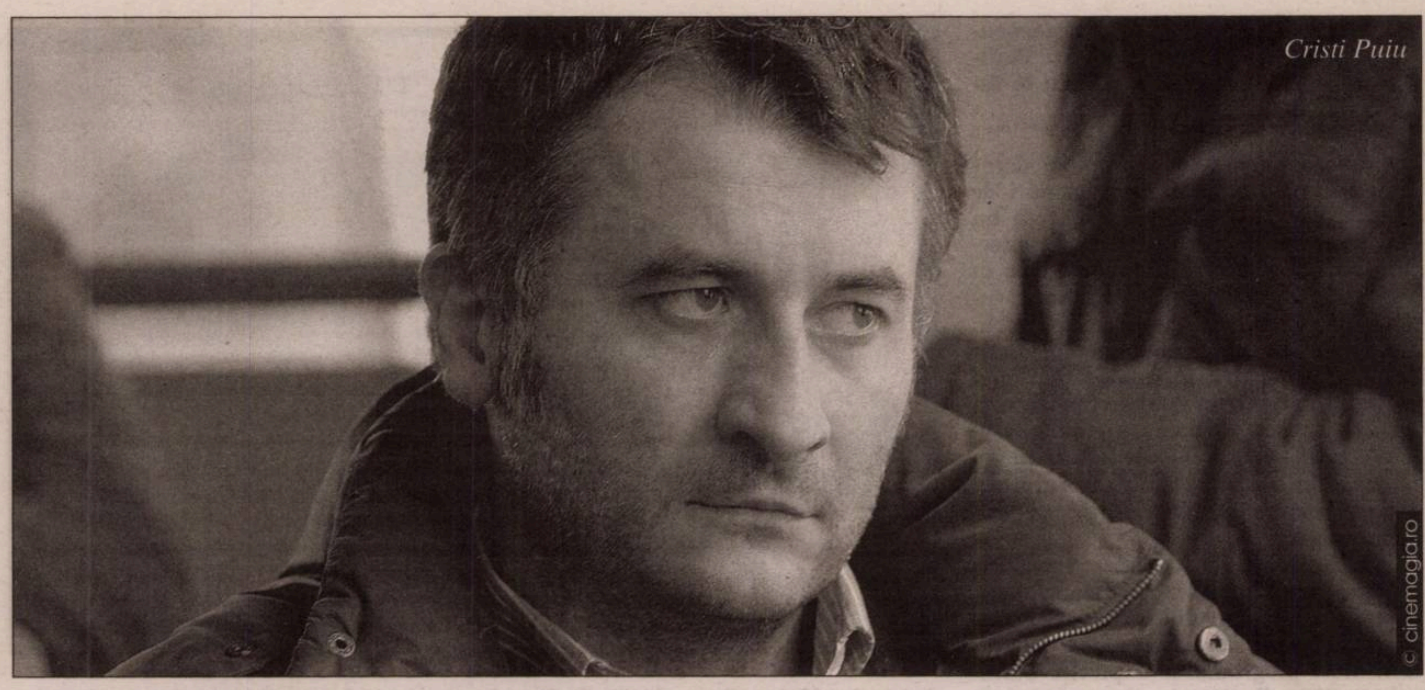

O noutate editorială, o carte scrisă în limba engleză și dedicată regizorului Cristi Puiu, a apărut la începutul acestui an la editura University of Illinois. Semnată de profesorul universitar din Statele Unite Monica Filimon și făcînd parte dintr-o colecție de analize dedicate filmelor unor regizori contemporani, alături de cineaști precum Agnès Varda, Lars von Trier, Jean-Pierre și Luc Dardenne, Pedro Almodóvar și alții, volumul e o introducere generală, pentru neinițiați, în filmele lui Cristi Puiu și o prezentare a contextului istoric în cadrul căruia s-au născut. Colecția din care face parte își propune, conform scurtei note de la început, o inițiere în operele respectivilor cineaști, însoțită de un comentariu istoric și de o analiză critică incisivă, plus un interviu cu regizorul.

În ceea ce privește comentariul istoric introductiv, unul dintre scopurile justificate ale volumului e să ofere unui public mai larg, nu neapărat român, contextul istoric al evenimentelor din jurul momentului apariției noului cinema românesc: o mică lecție de istorie decembristă și postdecembristă, un scurt traseu al lui Puiu (cu multe referințe, foarte detaliate, la influențele sale din cinema, textele despre film, filozofie, știință, religie care l-au inspirat), de la studiile de la Geneva și de la primele sale filme pînă la *Sieranevada* (nelansat la momentul scrierii cărții) și o creionare a contextului de producție în care s-a aflat fiecare dintre aceste filme la momentul respectiv; lucruri necesare, avînd în vedere că procesul de receptare în afara țării al acestor filme e mediat în cea mai mare parte de festivaluri, iar discuțiile din jurul lor rămîn în jurul opțiunilor regizorale, mai ales tematice. Trasarea unor linii între acest context istoric și felul în care e reprezentat el în filmele lui Puiu e însă mistificat: personajele sînt văzute cam strict ca figuri paterne (Lăzărescu, Viorel, tatăl lui Ovidiu, Marcel), iar raportarea lui Puiu e văzută în principal ca una religioasă, a unui autor menit să medieze intervenția unui autor divin. Între teoriile lui David Mamet despre actorie și cele ale lui Puiu, diferența, conform cărții, ar consta în faptul că Puiu i-ar fi adăugat un ingredient în plus: dragostea. Tipul acesta de interpretare aduce cartea în afara zonei de analiză critică incisivă, într-o zonă cvasi-mistică.

Volumul dedică cîte un capitol detaliat atît lungmetrajelor lui Puiu (inclusiv cu un scurt capitol despre *Sieranevada*, nefinalizat la momentul respectiv), cît și scurtmetrajelor sale, *Un cartuș de Kent și un pachet de cafea*, *Das Spektrum Europas* (din cadrul proiectului *„Ponts de Sarajevo“*) și proiectului de școală de actorie devenit film, *Trei exerciții de interpretare*. Baza acestor analize e reprezentată de discuțiile autoarei cu cineastul, pe care cartea ajunge să le expună foarte detaliat și mai deloc să le interogheze. În cazul unui film precum *Aurora*, în care ambiguitatea evenimentelor e o componentă esențială a filmului și a modului nostru de raportare la ce se petrece pe ecran, rămîne neclar dacă interpretările tranșante ale analizei din carte aparțin autoarei sau scenariului inițial al lui Puiu. În cazul în care aceste opinii provin din interviurile anterioare, informațiile sînt citate (de pildă, faptul că personajul notarului din *Aurora* ar fi fost ucis pentru că Viorel îl credea amantul fostei sale soții), dar în altele cazuri, în care provin din discuțiile purtate cu Puiu sau din interviul din final, nu sînt (nu știm cum a ajuns autoarea la următoarele concluzii: faptul că Viorel are un pian înseamnă că și-ar dori ca fiica sa să moștenească tradiția în care el a crescut, gardul din jurul casei socrilor e o fortăreață etc.). Afirmația că, pentru Puiu, ideea de pace e esențială nu e pusă în legătură cu interviul pe care Puiu îl dă la sfîrșitul cărții și devine, astfel, o afirmație necontextualizată. Multe alte detalii rămîn neexplicate: de ce ar fi, de pildă, Mioara din *Moartea domnului Lăzărescu* un personaj unidimensional?

Interviul final aduce și elemente noi, însă e focalizat, în cea mai mare parte, pe o trasare cronologică a parcursului regizoral al lui Puiu și pe influențele sale principale. Cîteva elemente care nu ar fi trebuit să scape editării cuprind traducerea filmului lui Mungiu ca *Dincolo de dealuri* în loc de *După dealuri* și scrierea numelui celebrului critic James Lewis Hoberman ca Jim Hoberman.

***Ancuța Proca** este critic de film.*

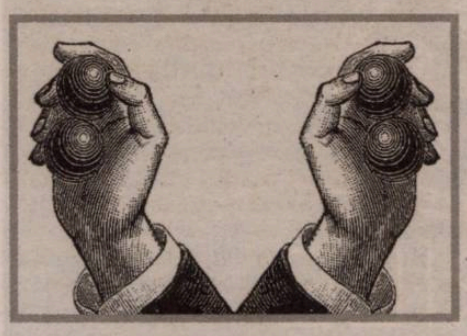

Paul BREAZU

audio și n-am cuvinte

Aici și acum

● **Sleaford Mods, *English Tapas*, Rough Trade Records, 2017.**

„I prepare myself/ For property theft,/ They'll ninja me arm,/ Nick my brand new car,/ Batter my dog,/ Scar my soul./ These people, they don't care,/ They can't get dole!“ Miroase a Brexit? „Britain Thirst“, o piesă de pe *T.C.R.*, EP-ul de anul trecut al unui duo britanic pe cît de punk & hip-hop în intenții, pe atît de, evrika!, controversat în formulă nu doar că făcea îngroșat cu ochiul unui partid politic care inventase cîndva, în anii ăștia complicați pe care îi trăim cu toții, „patrulele creștine“. Jason Williamson și Andrew Fearn ținteau în 2015, pe *Key Markets*, și către unul dintre arhitecții viitorului mare deranj britanic, Boris Johnson (în numele principiului echității, nici Ed Miliband nu a fost ocolit de ceva tirade ironice). *„Take it, take it, take it/ They're gonna take it off me!/ Take it, take it, take it/ They're gonna take it off me!“* Spaima ca figură de stil n-a sunat niciodată mai *funky*, mai amar, mai ireversibil și mai *lame*.

„Stinky pinkie/ Who, bellend whiffy/ Scratching my head as the people burn for what they wanted./ You can see it, can't ya?/ Car crash into the void of the Magna Carta/ But this time it's Superdry and not fucking armour,/ How dare I slam the uniform of the working class/ Condemn me please, you wanker, to life inside a working glass/ Like a spider, suffocated to death for a fucking fiver by scared kids/ Like scared kids 'cause that's all you are/ Rubbing up to the crown and the flag and the notion of who we are/ Fuck off/ FB posts read like the guest menu at the Berghoff“. *„Snout“* poate însemna rît și, la o adică, poate fi plasat chiar sub o claie de păr blond: *„He's got a blonde mop,/ He's got a moptop!“* Mai miroase a Brexit? În 2017, Sleaford Mods descarcă realitatea imediată la fel de relevant ca în anul detonantului *Wank*, 2012. Minimalistă în formă și maximalistă în fond, estetica lor e *lo-fi* și hipereficientă: linii de bas și *beat*-uri simple – aproape înnebunitor de simple și, pe deasupra, funcționale – ca suport pentru jetul verbal impresionant, caustic și deștept, al lui Williamson.

English Tapas, cel mai nou album al SM, apărut anul acesta la Rough Trade Records, vomită continuu *rant*-uri punk adresate, pe rînd, detractorilor care le reproșează rudimentarismul muzical (*„Yes, yes, yes!/ Come to listen to some rustic noise from 1982/ Recorded in the Black Firest of Germany./ Yes, yes!/ And I'm going to twizzle beard,/ Yes I'm going to do that,/ Yes 'cause you know I used to be someone“* – „Just Like We Do“), lui Boris Johnson, dar și gerontofilicei industrii pop („Moptop“), Brexit-ului și cavalerilor săi întunecați („Snout“), spectrului politic britanic (*„The Labour Party is a threequid tube of vending machine smarties/ At the airport, where check-in could be check-out/ What the fuck is happ'nin'?/ Bring back the neolibs, I'm sorry/ Didn't fuckin' mean to pray for anarchy/ They're all gaggin' for a bit o' fame“* – „Carlton Touts“) sau capitalismului *à la* Philip Green (*„We're going down like B.H.S.,/ While the abled bodied vultures monitor and pick at us“* – „B.H.S.“).

Sleaford Mods vor concerta pe 8 mai la Viena, în clubul Flex. Mai multe detalii despre eveniment puteți găsi pe www.flex.at.

***Paul Breazu** este jurnalist.*

„Rău nu este ceea ce lipsește, ci ceea ce în mod nepotrivit se adaugă“

– interviu cu Dan MOHANU –

A lucrat, cu echipa sa, la bisericile de la Humor, Arbore, Dobrovăți, Rîmeț, Episcopia Romanului, la biserica Nicolae Domnesc din Curtea de Argeș, la biserica din Deal (Sighișoara), la cea a mînăstirii Stavropoleos, iar de ani buni lucrează la biserica Doamnei. A salvat fresce de la Văcărești, iar acum coordonează conservarea și transpunerea lor pe un nou suport. În 1990, profesorul ***Dan Mohanu*** *a determinat crearea secției de Conservare-Restaurare la Universitatea Națională de Arte. Metodologia de conservare-restaurare a picturilor murale aprobată de Ministerul Culturii i se datorează în mare parte. E membru al unor organisme naționale și internaționale de specialitate, printre care Societatea Franceză de Conservare.*

Profesore Dan Mohanu, care sînt astăzi principiile și logica restaurării vechii picturi religioase?

Nedefinită îndeajuns, stîrnind confuzii și nedumeriri, supusă oprobriului public sau, dimpotrivă, unor pripite elogii, restaurarea se află pe un teritoriu al controverselor. Un război continuu, surd, căruia i se datorează supraviețuirea sau dispariția unui patrimoniu vast. Atmosfera domeniului este astăzi mai degrabă conflictuală și încordată, decît echilibrată și constructivă. „Principiile și logica restaurării“ se izbesc de mentalitatea și arhitectura precară a valorilor în care trăim. Cît de compatibilă este concepția despre restituirea nealterată a patrimoniului, în autenticitatea sa, cu viziunea teologală asupra spațiului iconografic și a rostului acestuia? Cum se împacă discursul secularizant despre restaurarea operei de artă în viziunea lui Cesare Brandi, de pildă, cu aspirația neostoită a bisericii la reconstrucție, fast și integritate a imaginii?

Pînă la un punct, cele două viziuni asupra restaurării patrimoniului, cea secular și cea eclezială, merg împreună și par a se sprijini pe aceleași principii și aceleași practici: fie că se numește operă de artă, fie că este consacrată ca icoană, imaginea, privită în consistența sa materială, trebuie diagnosticată corect, substanța ei trebuie conservată printr-un tratament adecvat, bazat pe compatibilitatea și reversibilitatea materialelor puse în operă, pe rezistența acestora la factorii distructivi.

De la un anumit moment al acestui parcurs, drumurile se despart. Patrimoniul fizic (lumea seculară) și patrimoniul spiritual (eclezia) par a avea existențe paralele, marcate de principii ireconciliabile privind păstrarea autenticității patrimoniului. Subiectul conflictului îl constituie, de fapt, problema lacunelor și a integrității imaginii. Ceea ce pare atît de logic în teoria brandiană a restaurării, delimitată cu claritate de reconstituirile analoge sau imaginare ale lacunelor nereconstituibile din cîmpul imaginii, devine o problemă inacceptabilă în viziunea Bisericii: icoana trebuie să-și redobîndească cu orice preț integritatea. Ceea ce pentru profesioniști reprezintă o intervenție situată în limitele impuse de respectul autenticității constituie pentru ortodoxia răsăriteană misiunea de reparare a discontinuităților și mutilărilor imaginii provocate de lacune.

Ce atitudine au oamenii Bisericii față de tipul de conservare realizat de specialiști? Ce fel de restaurare practică restauratorii formați de Biserică?

Întrebarea sugerează că ar putea fi vorba de mai multe tipuri de conservare a patrimoniului eclezial și că una dintre aceste modalități de a interveni asupra patrimoniului este asumată de *specialiștii* în domeniu. Nu cred că Biserica ar putea contesta vreodată, cel puțin formal, legitimitatea intervenției în spațiul ei a unor restauratori competenți. Problema este cine sînt, în accepția Bisericii *specialiștii*. Din experiența, mai cu seamă a deceniilor post-ceaușiste, restauratorii agreați sînt aceia care se află în orizontul așteptărilor Bisericii, capabili să restituie imaginea inițială a spațiului eclezial. Sînt „specialiști“ înzestrați cu abilitățile necesare pentru a crea iluzia unei posibile întoarceri la „cum a fost“, adăugînd acestei refaceri un plus de fast și de confort contemporan. Un efort care stîrnește deopotrivă entuziasmul clerului și al credincioșilor. S-a creat astfel ideea falsă, favorizată de o legislație vagă și inoperantă, că există o separare între restauratorii Bisericii și cei ai lumii seculare. În domeniul picturilor murale, de pildă, vocația restauratorului se identifică cu cea a pictorului de biserici, avînd misiunea de a recurge la analogie și la propria creativitate pentru a restitui pierderile, oricît de ample, ale discursului iconografic. Avem numeroase exemple de picturi murale denaturate sau de-a dreptul mutilate prin retușuri sau repictări incisive. O călătorie la bisericile țărănești din sudul țării, de pildă, îți oferă un cortegiu dezolant de astfel de inițiative, în care „restaurarea“ îmbracă cele mai scandaloase și mai surprinzătoare forme de încălcare a principiului autenticității.

„Restituirea cu orice preț a imaginii în integralitatea ei.“

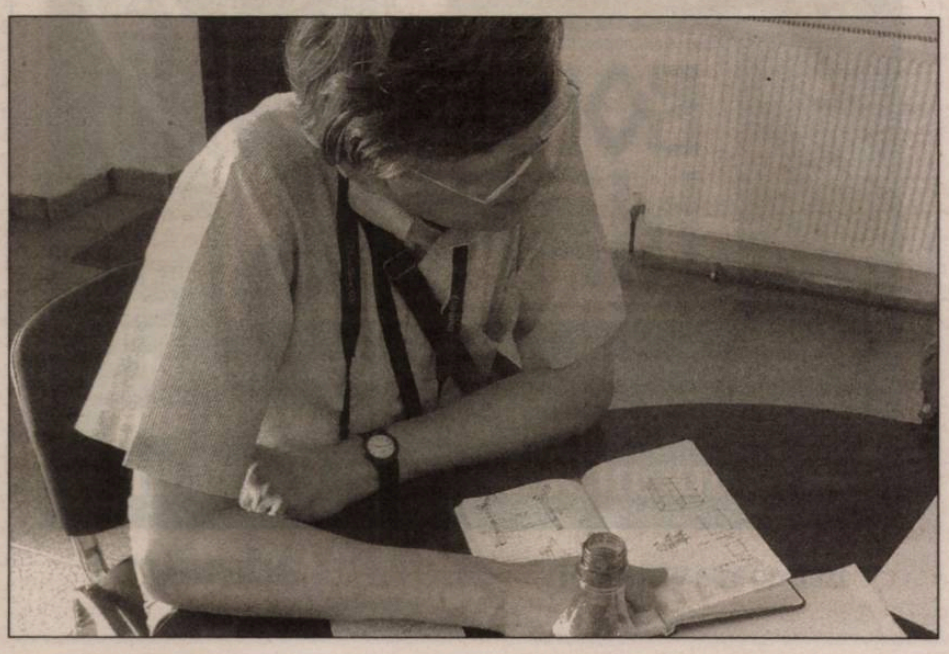

De fapt, scandalul pornește din momentul așa-numitei „prezentări estetice“ a imaginii, din faza tratamentului lacunelor apărute în cîmpul pictural. Este partea cea mai așteptată, operațiuneacheie care califică sau descalifică o restaurare, oricît de eficientă și de amplă ar fi fost partea premergătoare de conservare, de tratament, adeseori neobservabil, al structurii materiale a operei, în complexa ei stratigrafie, de la suport la stratul pictural. Actul final, miza cea mare, fără de care, în ochii publicului și ai Bisericii, o restaurare nu poate fi încheiată, este operațiunea de reintegrare a lacunelor. Aici, toată evaluarea critică a ceea ce este integrabil și a ceea ce nu este, a modului în care „textul“ fragmentat al unei opere, văzută în unicitatea ei, irepetabilă, poate fi reconstituit sau nu, se află într-un impas. Orice argument, cum ar fi faptul că retușurile incisive sau reconstituirile abuzive, fanteziste sau analoge distrug autenticitatea imaginii, că prin restaurarea modernă opera, deși ireversibil fragmentată, continuă să își transmită mesajul prin fiecare din fragmentele sale, este respins în fața soluției finale unice: restituirea cu orice preț a imaginii în integralitatea ei. Mă gîndesc cum ar suporta Pantocratorul lui Rubliov, cu minunatul său chip prelung și astral, păstrat fragmentar, o reîntregire drastică și o eventuală repoleire a aureolei? S-ar ajunge la o catastrofă patrimonială exprimată foarte bine de sentința brandiană: „Rău nu este ceea ce lipsește, ci ceea ce în mod nepotrivit se adaugă“.

Sînteți o autoritate în materie de conservare-restaurare, dar și pictor. Care e raportul între conservare și expresie personală?

Fac parte din echipa de restauratori formată în anii '70 ai secolului trecut de profesorul Vasile Drăguț, pe vremea cînd conducea Direcția Monumentelor Istorice. Proveneam cu toții din Institutul de Arte Plastice „Nicolae Grigorescu“, dintr-un mediu eminamente artistic. Restaurarea picturilor din bisericile noastre devenea una din misiunile unei instituții pluridisciplinare, în care se aflau laolaltă arhitecți, arheologi, istorici de artă, ingineri structuriști, chimiști, restauratori de pictură, ieșind astfel de sub incidența Comisiei de Pictură Bisericească. Ulterior, autoritatea Direcției Monumentelor avea să se manifeste prin instituirea unei atestări a restauratorilor, confirmată deopotrivă de Ministerul Culturii și de Patriarhie, cu obligativitatea adoptării acelorași principii metodologice. Întocmai ca pe vremea lui Brandi, se dorea scoaterea restaurării patrimoniului de sub riscul unor intervenții empirice, practicate de o categorie de pictori, *pittori falliti*, fără o pregătire specială în domeniul conservării-restaurării.

Ceea ce la început mi-a apărut ca o convertire firească a muncii mele de pictor într-un fel de act devoțional dedicat lucrărilor zugravilor medievali s-a dovedit mai tîrziu a fi un fel de complementaritate în care trebuie păstrată cu vigilență independența domeniilor.

În ceea ce mă privește, am încercat să împart, mai mult sau mai puțin chibzuit, timpul ce mi-a fost dat, trăind, fluctuant, între bucuria de a putea atinge și restitui un patrimoniu iconografic valoros și frustrarea de a zăbovi din ce în ce mai puțin în atelierul meu de pictor. Între cele două ipostaze s-a aflat poate cea mai importantă parte a parcursului meu, aceea de profesor dedicat unei școli de restaurare în care am sperat și am crezut mult. Sînt astăzi departe de visul inițial, de la începutul anilor '90, cînd, pentru o singură zi, proaspăta noastră catedră, ce aspira la o facultate, ramificată în toate direcțiile patrimoniului, a primit superba clădire din strada Griviței 2-2a. A doua zi a trebuit să ne retragem cuminți și fără perspectivă în „Cazarma“ noastră din Griviței 28.

V-ați aflat față în față, foarte de aproape, cu atîta pictură răsăriteană veche și sînteți, totodată, un om angajat în credință. Cum se îmbină experiența specialistului și experiența credinței?

Nu există, în ceea ce mă privește, o ruptură între rigoarea pozitivă a restauratorului și experiența credinței. Este mai degrabă o continuitate în care credința dă sens și vitalitate lucrului mîinilor mele. A putea privi îndeaproape „epiderma“ murală a vechilor biserici, a o examina în cele mai favorabile lumini, a accede la cele mai mici și mai nebănuite detalii ale structurii materiale a imaginii, a putea reface întregul parcurs al icoanei, de la pregătirea suportului la ultimele accente luminoase ale chipurilor, a însemnat un parcurs al cunoașterii ce definește existența mea în interiorul Bisericii. O existență care sporește în iubire pe măsură ce cunoști întreaga „anatomie“ a spațiului eclezial, cu frumusețile și suferințele sale.

a consemnat Anca MANOLESCU

Dorel Dumitru CHIRIȚESCU

Limitele patriotismului economic

În șirul de teme secundare care au alcătuit scheletul marii dezinformări ce a avut ca scop să taie elanul marilor manifestații din februarie 2017 (sau Revoluția Albă, așa cum frumos a numit-o cineva), s-a înscris și atacul la multinaționale. Este o temă derivată din aceea mai veche clamată prin sloganul „Nu ne vindem țara". Eu cred că subiectul merită mai multă atenție decît derizoriul în care îl coboară propaganda din jurul nostru. Se întîmplă asta pentru că tema este menită a trezi și a declanșa un fel de naționalism economic care poate duce la un izolaționism foarte periculos. Voi începe dezbaterea prin a spune că nu credeam că voi mai trăi vreodată să văd în spațiul public această temă, mai ales sub forma sa cea mai primitivă, cea din anii '90. Pentru a o înțelege mai bine trebuie să facem puțină istorie. Anii '90 au însemnat pentru România un timp al marilor alegeri în tot ceea ce privește construcția socială. Era momentul în care țara trebuia să se exprime clar în favoarea opțiunii sale europene. Asta făcurăm în istoria noastră și o făcurăm chiar foarte apăsat începînd cam de la 1850. Tot ceea ce înseamnă România modernă, cu excepția parantezei dictate de comunism, înseamnă apropierea de statele europene. Numai că, sub influența celor care au preluat conducerea politică la momentul Revoluției, țara nu s-a exprimat clar pentru o direcție spre statele europene. Mai mult, părea că dă semne de rămînere în zona de influență a fostei URSS. Lumea politică extrem de ciudată din jurul președintelui Ion Iliescu nu era hotărîtă și nici nu dorea un capitalism în România. S-a ezitat mult între Est și Vest, și din această cauză s-a pierdut timp și multe oportunități. Sloganul „Nu ne vindem țara" a apărut ca un răspuns la presiunile din societate care cereau apropierea de Vest. Industria, de exemplu, avea nevoie urgentă de capitaluri, de tehnologii, de management și de piețe. Toate acestea însă nu puteau veni din interior pentru că economia țării era pur și simplu secătuită de managementul de tip ceaușist, împotriva oricărei reguli economice. Capitaluri, tehnologii și piețe aveau doar „capitaliștii străini și răi", pe care regimul politic nu-i dorea în țară. Am ratat oportunități enorme de privatizare a unor fabrici din România cu mari firme din străinătate. Doar din fericire, cu noroc și cu insistențele unor oameni care au înțeles timpurile, s-a mai salvat cîte ceva. Îl amintim aici pe Constantin Stroe, care a salvat Dacia Pitești. (Vorbim prea puțin despre acest om!) În spatele sloganului „Nu ne vindem țara" s-a deschis drum liber „capitaliștilor" autohtoni, adică securiștilor, secretarilor de partid, coafezelor și măcelarilor care au intrat în acest joc al privatizării cu iz naționalist. Cum era și evident, acești oameni nu aveau treabă cu economia și cu piața, și au făcut și ei ce au putut, adică au vîndut fier vechi, au dărîmat, au înșelat și s-au înșelat reciproc. De industria românească s-a ales praful. Au dispărut mărci de prestigiu, iar catastrofa economică din spatele lui „Nu ne vindem țara" rămîne una de necuantificat. Este vorba despre decenii întregi de stagnare și înapoiere socială. Pe fondul social pe care l-am descris mai sus, marile firme internaționale au început să vină în România mai tîrziu, începînd cu anii 2000, cînd țara se orientează definitiv spre Vest, devine mai stabilă și chiar se pregătește se semneze documentele de aderare la NATO și UE. Garanțiile de securitate și stabilitate cîntăresc foarte mult atunci cînd vine vorba despre bani, investiții și economie. Nu din vina acestor companii, ci din vina conducerii politice a țării, în contextul pe care îl invocam la început, economia românească va construi mult pe relația cu aceste firme. Practic, se trece dintr-o extremă în alta. Dintr-un spațiu închis și confuz, România devine un spațiu deschis și limpede, disponibil și permisiv la investițiile străine. Așa s-a ajuns ca în următorul deceniu, adică după 2004 și pînă în prezent, mai mult de 60% din PIB să fie produs de aceste firme. (Recomand analiza lui Cristian Grosu, „Despre naționalismul economic la zi", http://cursdeguvernare.ro/cristian-grosu-despre-nationalismul-economic-la-zi.html, 7.10.2015.)

Cea mai mare bogăție a unui stat sînt oamenii săi.

În dezbaterea despre aceste firme trebuie să spunem un lucru foarte important, și anume acela că statul respectiv și nu aceste firme dă tonul modului de lucru, al parteneriatelor reciproce. Asta se petrece pentru firmele din afara UE, iar pentru cele care aparțin spațiului comunitar, trebuie să se respecte principiul liberei circulații a mărfurilor și capitalurilor. Marele lor avantaj, de care beneficiază toate statele lumii, în relația cu aceste firme, este legat de faptul că dețin bani, tehnologii, management, oameni și piețe. Multinaționalele valorifică superior, în planul relațiilor economice internaționale, factorii de producție, resursele de care dispune un stat. Uzinele Dacia Pitești nu ar fi fost niciodată ceea ce sînt azi fără Renault, Franța. Chiar și comuniștii, în entuziasmul lor că pot fabrica orice, atunci cînd au avut nevoie de un autoturism, au mers și au cumpărat licența din Franța. Multinaționalele au dezvoltat o cultură a muncii, a conducerii pe baze științifice și înregistrează profituri mari din operațiuni economice de mare anvergură. Și cu sprijinul acestor firme ajungem la un PIB de 200 de miliarde de euro (cît este planificat) în anul 2018. Aceste firme sînt adevărați agenți ai civilizației. Ele schimbă percepția despre muncă și societate oriunde operează. Sînt mari angajatori și plătesc impozite și taxe în sume foarte mari la dispoziția statelor în interiorul cărora operează. Plătesc impozite și taxe, mai puțin impozitul pe profit. România pierde anual cam două miliarde de euro impozit pe profit. (Vezi Doru Cireașă, „Impozite pe profit mutate peste graniță cît pentru construirea autostrăzii Sibiu-Pitești", http://www.digi24.ro/stiri/economie/finante-economie, 30.11.2016.) Aceasta este marea dezbatere actuală din jurul comportamentului acestor firme și asupra căreia vom reveni chiar cu soluții. Aceste mari firme nu sînt niște îngerași care au nevoie de apărarea noastră. Sînt învinovățite, și pe drept cuvînt, că prin metode extrem de sofisticate (prețurile de transfer sînt doar una dintre aceste metode), evită plata impozitului pe profit și ascund profiturile. Asta se întîmplă însă nu numai în cazul României, ci în cazul oricărui stat de pe planetă, fie mare, fie mic, fie bogat, fie sărac. În prezent, statele dezvoltate sînt nemulțumite de modul în care aceste firme „au plecat de acasă" în căutarea de oportunități și randamente, mutîndu-și chiar și sediile sociale în zone ale lumii care le oferă tot felul de facilități. Și această acuză este una care stă în picioare. În lumea occidentală există o dezbatere în acest sens și se pare că și politica statelor dezvoltate față de multinaționale se va schimba.

Motivul esențial, unghiul de vedere din care adepții demagogiei politice și ai naționalismului economic de la noi critică multinaționalele este acela că aceste firme se așază la masa noastră și ne fură cele mai bune bucăți de tort. Adică vin aici și ne dau la o parte, văduvind-ne pe noi, românii, de ceea ce este al nostru. Chipurile, aceste firme ocupă spații economice ale firmelor românești și iată cum capitalul românesc este sufocat și nu încurajat. Nimic mai fals! Potențialitatea de dezvoltare și expansiune economică a unei țări este infinită. Economia ortodoxă, cea cuminte, pe care noi o predăm în școli, pleacă de la o ipoteză falsă, conform căreia resursele sînt limitate și nevoile oamenilor sînt infinite. Nu este adevărat. Da, posibilitatea acoperirii nevoilor și intereselor economice rămîne mereu în urma gîndurilor și nevoilor umane, dar este la rîndul său infinită. Azi, doar limitele pe care le impun primitivismul, cultura diferită sau lipsa de educație fac ca unele state să fie sărace și altele bogate. Cea mai mare bogăție a unui stat sînt oamenii săi și nu rezervele de petrol sau aur. Poți să stai pe un munte de aur, dacă nu știi să-l valorifici rămîi tot sărac și tot înfometat. Cazul contemporan al Venezuelei, care deține una dintre cele mai mari rezerve de petrol, este unul clasic, și nu singurul. Cu alte cuvinte, economia și acțiunea economică modernă, deschisă, permit tuturor să se așeze la masa producătorilor de valori, de orice natură ar fi ele. România, prin sine însăși, nu ar fi fost azi cu mult diferită de cea din anul 1989. Este concurență în piață, dar separația de tip „noi" (capitalul românesc) și „ei" (capitalul străin) nu ne ajută la nimic. Dacă vrem să fim un spațiu economic dinamic și o societate prosperă, atunci trebuie să recunoaștem egalitatea și să ne batem cu toții cu aceleași arme.

Patriotismul economic are mai multe fețe. Poate fi bun atunci cînd negociezi atent cu multinaționalele spre un dublu avantaj (rezolvarea problemei impozitării profitului poate intra aici) sau atunci cînd cumperi din magazine în primul rînd produse românești. Cînd trece însă spre credința că aceste firme sînt dăunătoare și trebuie gonite din țară cu poliția sau serviciile secrete, aceasta nu mai are nici un sens. Acesta nu mai este patriotism. Asta este o nebunie, aici este vorba deja despre boală. În acest moment poți deveni inadecvat, cu un preț enorm în plan social. Izolarea economică este tot ceea ce nu-și poate dori o țară în această epocă a globalizării. Patriotismul economic luminat trebuie să îmbrace forma adecvării la timpuri, să înțelegem timpurile în care trăim și nu să le întoarcem spatele.

***Dorel Dumitru Chiriţescu** este profesor de economie la Universitatea „Constantin Brâncuşi" din Tîrgu Jiu. Cea mai recentă carte a sa este* Capitalismul – O dezbatere despre construcția socială occidentală, *Editura Institutul European, 2016.*

PUBLICITATE

Steven NADLER

Wilders vs Spinoza

Un demagog olandez îi întărîtă pe susținătorii săi într-o campanie împotriva imigranților. Apelînd la temerile și la afectele nativiste ale publicului, el declară cultura imigranților ca fiind una opusă valorilor olandeze și acuză religia lor, care îi „scandalizează pe creștini", ca fiind un fel de boală contagioasă. În discursuri și în scrieri, el pretinde că religia acestor imigranți, chiar dacă autentică, „nu Îl are pe Dumnezeu la origine". Dacă nu pot fi convertiți, ei trebuie expulzați din țară și trimiși în locurile din care au venit.

Sună familiar? Ne amintește cu siguranță de Geert Wilders, al cărui *Partij voor de Vrijheid* (Partidul Libertății sau PVV) a dat tonul alegerilor proaspăt încheiate din Olanda, cîștigate de alte partide care și-au însușit părți ale mesajului său xenofob. De fapt, e o descriere a unuia dintre predecesorii spirituali ai lui Wilders, teologul calvinist Gijsbert Voet (Gisbertus Voetius), protectorul autoproclamat al națiunii olandeze, care a devenit mai tîrziu rectorul Universității din Utrecht. Străinii cu care se răfuia în anii 1630 erau evreii sefarzi, care au început, la cumpăna dintre secole, să fugă de Inchiziția spaniolă și portugheză și au găsit refugiu (și prosperitate) în Amsterdam, și evreii așkenazi sosiți mai tîrziu pentru a scăpa de pogromurile din Est.

Din fericire, mințile mai cumpănite au prevalat, și campania antievreiască a lui Voet nu a avut urmări considerabile asupra politicilor publice din Olanda. Evreilor li s-a permis să-și practice în mod deschis religia, să trăiască oriunde își doresc și să se bucure – și să contribuie – la înflorirea economică și culturală a Secolului de Aur Olandez.

Wilders, fără să aibă legitimarea academică a lui Voet, reprezintă în egală măsură o amenințare la adresa tradițiilor olandeze ale deschiderii, libertății și toleranței. Diatribele sale împotriva musulmanilor și autoproclamata apărare a „olandezității" sînt concepute să activeze pornirile etnice cele mai rudimentare ale cetățenilor.

PVV a susținut închiderea tuturor școlilor islamice, „asimilarea" obligatorie a tuturor imigranților (orice ar însemna asta) și chiar interzicerea sacrificărilor *halal* (islamice). (La un moment dat, PVV era chiar și împotriva sacrificărilor koșer.) Aceste măsuri, împreună cu altele, sînt menite să transforme Olanda într-un loc ostil musulmanilor.

Cu secole înainte ca Wilders să se manifeste și cu numai cîteva decenii după ce Voet tuna și fulgera împotriva unei prezențe evreiești în Republica Olandeză, Baruch Spinoza, filozoful născut în Olanda – el însuși evreu portughez la origine –, construia un set puternic de argumente împotriva unei politici a fricii. Spinoza se temea că bunăstarea liberală și seculară – în care protestanților, evreilor, ateilor, chiar și (într-o anumită măsură) catolicilor li se îngăduia să-și vadă de treabă – era amenințată de demagogi politici și religioși, care își doreau să abată Olanda de la politica ei oficială a toleranței. (Do-

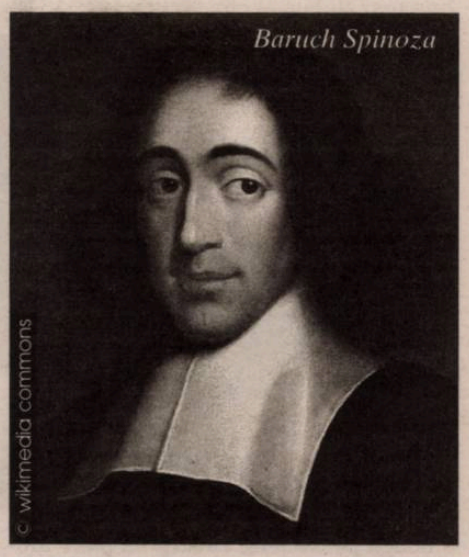

cumentul fondator al Republicii, Uniunea de la Utrecht din 1597, proclama ca „fiecare individ să fie liber în ceea ce privește propria religie și nimeni să nu fie hărțuit sau chestionat pe teme de cult".)

Ceea ce l-a preocupat pe Spinoza a fost modul în care conducătorii lipsiți de scrupule ar putea stîrni emoții religioase și manipula fricile cetățenilor. Mai presus de toate, frica de veșnica osîndă le-a permis clerului și aliaților săi politici să controleze inimile și mințile oamenilor simpli. Spinoza credea că nu există superstiție mai dăunătoare decît credința în nemurirea sufletului și în paradisul și iadul de după moarte, în care cei virtuoși sînt răsplătiți, iar cei păcătoși pedepsiți. Cetățenii conduși de sentimentul de frică sînt „sclavi" legați de afecte irațională și sînt, ca atare, gata să se livreze celor care pretind că știu cel mai bine cum se obține mîntuirea personală (și națională!).

Scopul lui Spinoza – proiectul său filozofic, moral și politic în ansamblu – era să vadă politica fricii înlocuită de o politică nu a speranței (care e și ea un afect, asemenea fricii), ci a rațiunii. O astfel de politică presupune ca deciziile de stat să fie luate în mod democratic, pornind de la o viziune lucidă a ceea ce ar fi cu adevărat optim pentru întreaga ordine civilă.

Wilders nu a cîștigat, așa cum s-au temut mulți, alegerile olandeze, ceea ce nu înseamnă că ideile sale au pierdut. În vreme ce olandezii se confruntă cu rezultatele electorale cele mai semnificative din ultimele decenii, putem doar să sperăm că au învățat lecția celui mai de seamă filozof al țării și că nu își vor îngădui să fie guvernați de frică și de ură. Fie ca ei să-și apere valorile care le reprezintă „olandezitatea" în tot ce are ea mai bun.

***Steven Nadler** este profesor de Filozofie și Studii Iudaice la Universitatea Wisconsin-Madison.*

© Project Syndicate, 2017
www.project-syndicate.org

traducere din limba engleză de Matei PLEȘU

PUBLICITATE

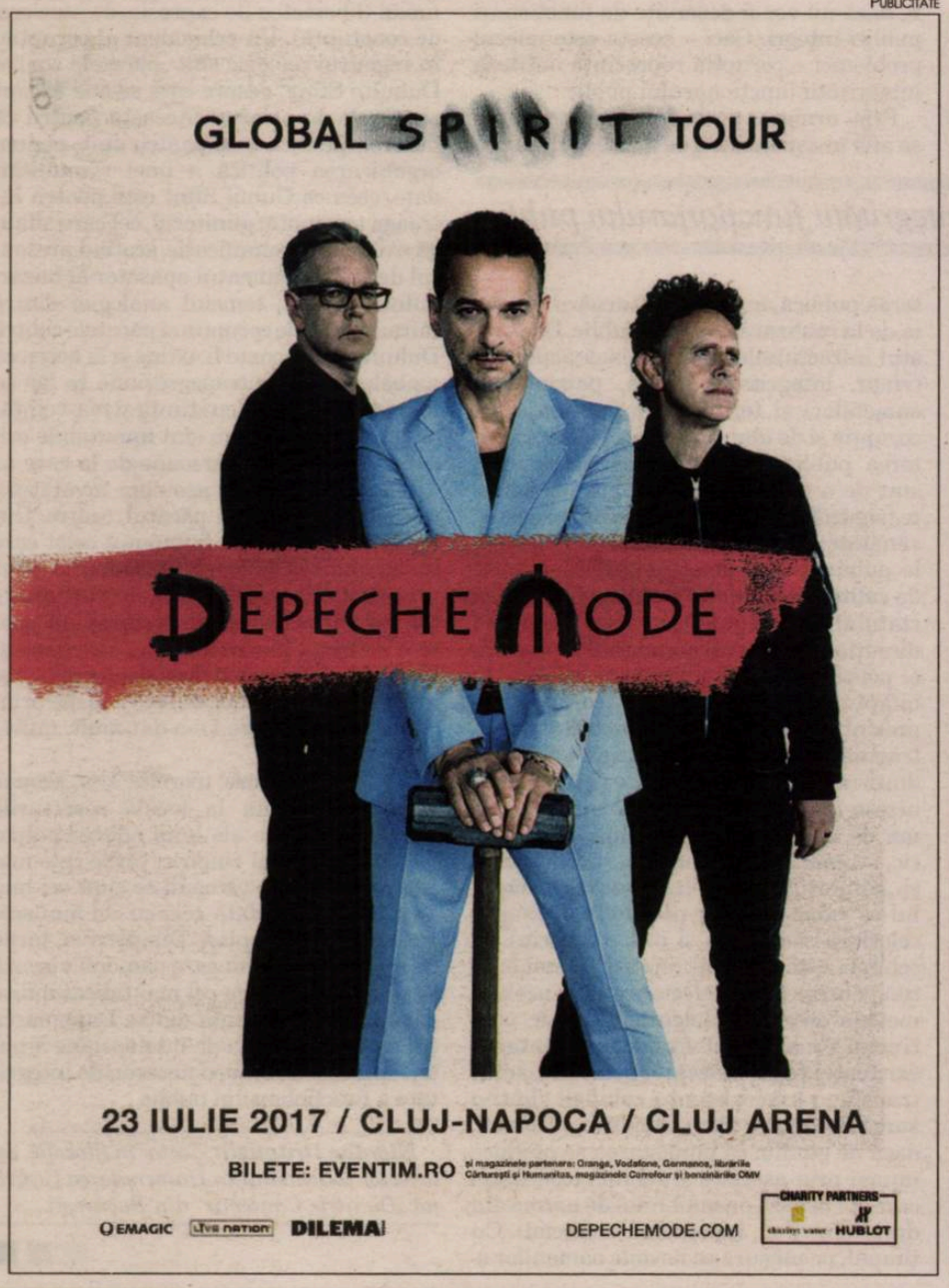

PUBLICITATE

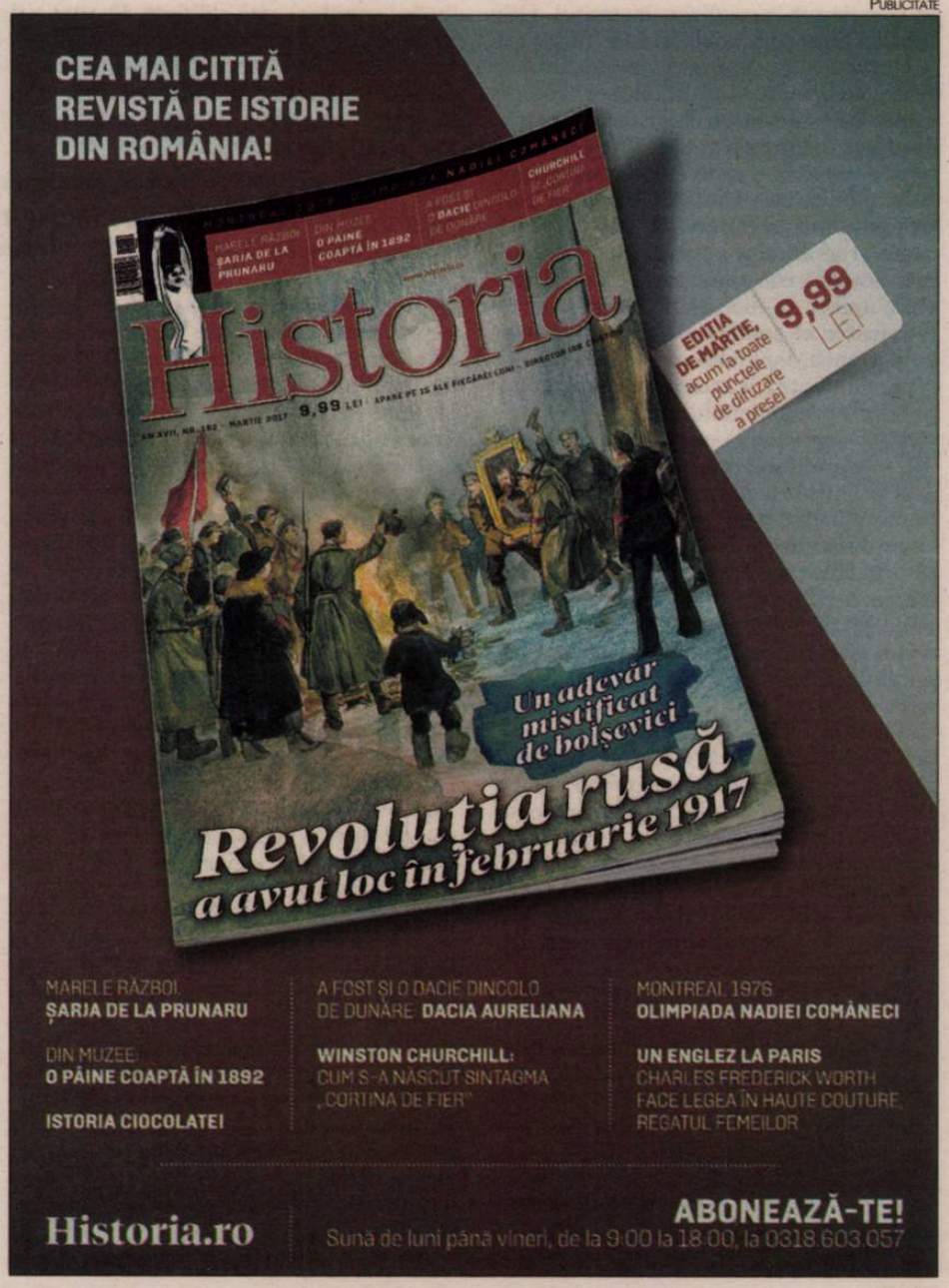

Nicolae DRĂGUȘIN

Un argument despre cum corupția slăbește statul

Globalizarea reprezintă un termen care s-a tocit înainte ca acest proces să-și facă cu adevărat resimțite efectele. Deși abia acum începem să observăm cît de mari sînt dificultățile legate de globalizarea născută prin reducerea abruptă a distanțelor de orice fel (sociale, fizice), reflecția teoretică pare să-și fi pierdut mult din atractivitate. Altfel spus, lejeritatea cu care noțiunea a fost evocată public a lăsat sentimentul unui *déjà-vu*, tocmai cînd începem să conștientizăm că viteza globalizării depășește capacitatea de a ne adapta la modificările pe care le produce. La fel se poate întîmpla și cu discuția despre (anti) corupție. În 2002, Adrian Năstase a atras indirect atenția asupra acestui lucru afirmînd că „se umblă cu corupția în gură". În 2017, Călin Popescu Tăriceanu pretinde că „Toată lumea face gargară cu corupția. De dimineață pînă seara numai cu corupția în gură stau. Toată lumea se preocupă de efectele corupției, nimeni nu vorbește despre cauzele corupției din România". Sînt de părere că a vorbi despre efectele și cauzele corupției reprezintă condiția necesară și, uneori, suficientă pentru a face ca destinul corupției să nu-l urmeze pe cel al globalizării. Desigur, efectele *per se* nu califică corupția ca fenomen dacă nu există și o activitate judiciară care să scoată la iveală și să soluționeze cazurile particulare de corupție. Deci, contrar unei percepții împămîntenite, dacă se vorbește insistent despre corupție nu înseamnă că este mai gravă sau mai răspîndită acum decît era în urmă cu 15 ani, ci doar că este demonstrată prin activitatea instituțiilor judiciare (parchetul specializat, instanțe). Deosebirea între perioadele în care Tăriceanu și Năstase s-au exprimat vizează, întîi de toate, conștientizarea publică a fenomenului. Iar acest lucru chiar face diferența dacă ne gîndim că a avut forța de a-i scoate pe oameni în stradă într-o serie de proteste publice care i-au împiedicat pe politicienii aflați la putere să facă de petrecanie programului anticorupție. Însă tocmai această conștientizare, ca efect pervers, ajutat de discursul înșelător și relativizator al politicienilor, poate să uzeze noțiunea, iar publicul să nu mai aibă reperele pentru a recepta corespunzător gravitatea fenomenului.

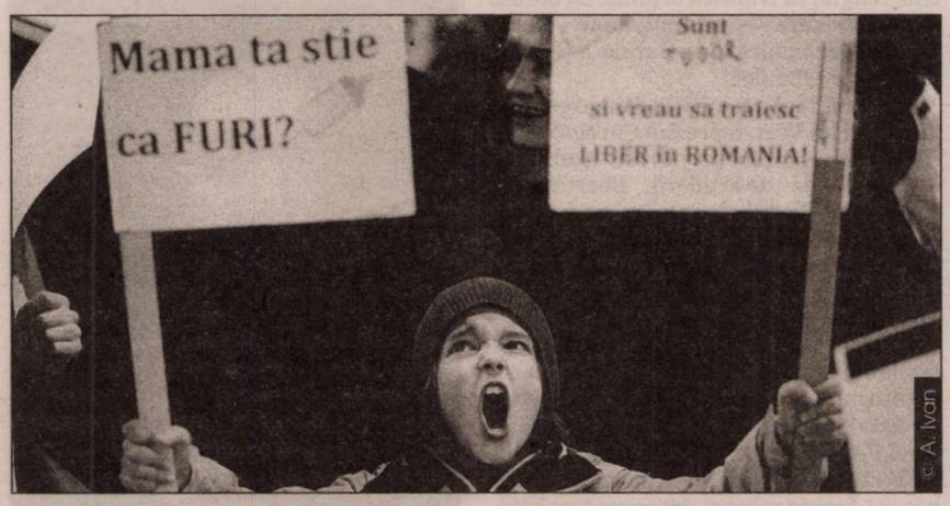

Despre (anti)corupție se poate vorbi profitabil nu doar din perspectivă juridică. Aceasta este utilă pentru că oferă instrumente conceptuale precise, chiar dacă uneori aride, dar este mărginită prin chiar natura ei: practica judiciară tratează situațiile punctuale de încălcare a legii în sensul restabilirii echilibrului social afectat prin săvîrșirea vinovată, imputabilă, a faptelor prevăzute de legea penală. Ce poate spune jurisprudența specializată a DNA-ului și instanțelor despre cauzele și efectele corupției? Probabil prea puțin, iar acest puțin ar veni mai curînd ca răsplată la efortul celui interesat de a parcurge dosarele, atunci cînd îi sînt accesibile, și de a proceda prudent la o generalizare. Astfel că este nevoie de resursele generoase ale eticii (filozofice și religioase), ale speculației teologice, ale filozofiei dreptului.

Reacția inechivocă a societății la încercările mediului politic de a jugula activitatea de combatere a corupției arată că ne aflăm în fața unui miracol civic, a acelui *das ganz Andere* raportat la istoria României. Protestele au exprimat certitudinea că nu e bine să existe corupție. De ce nu este bună corupția? La această întrebare se răspunde diferit: pentru că afectează serviciile publice; pentru că ucide, așa cum s-a văzut la Colectiv; pentru că îi obligă pe oamenii cinstiți să plece aiurea etc. Fenomenologia corupției este diversă doar în aparență, căci există un substrat comun aflat în legătură directă cu specificul acestei grupări de infracțiuni în inventarul prevăzut de legea penală. Un prim criteriu de diferențiere este cel tradițional, al violenței: există infracțiuni bazate pe violență (cum sînt omorul, lovirea, încăierarea, vătămarea corporală, violul, tîlhăria, tortura etc.) și infracțiuni neviolente, așa cum sînt cele de corupție. Acest criteriu merită folosit pentru a explora în registru etic problema corupției, ceea ce excede acest articol.

În cazul de față, criteriul relevant este structura infracțiunii. Analizate din acest punct de vedere, infracțiunile de corupție și de abuz în serviciu au în comun faptul că subiectul activ nemijlocit (autor, coautor) este calificat. Pentru a fi în prezența unei infracțiuni de corupție trebuie ca acela care săvîrșește fapta să fie funcționar public. De asemenea, o altă cerință specifică, de data aceasta sub aspectul laturii subiective, este ca fapta să fie săvîrșită cu intenție directă, adică în forma maximă de vinovăție, în care săvîrșitorul (funcționar public) prevede rezultatul faptei, urmărește și acceptă producerea efectelor sociale negative. Tot o trăsătură distinctă a infracțiunilor de corupție este componența elementului material al laturii obiective (banii și alte foloase necuvenite), însă de aici se poate porni o discuție etică. Așadar, este important de reținut că infracțiunea de corupție, cu unele excepții, nu poate fi săvîrșită decît de funcționarul public, cu intenție directă. Accepțiunea penală a noțiunii de „funcționar public" este mult mai cuprinzătoare decît accepțiunea civilă. Bunăoară, la o comparație a conținutului art. 175 din Codul Penal cu Legea nr. 188/1999 rezultă că funcționarul public este persoana ale cărei atribuții vizează realizarea nu doar a prerogativelor puterii executive și a celei legislative, ci și a celei judecătorești.

Cine este funcționarul public? Este persoana chemată să servească statul, prin numirea în funcția publică. Ce este statul? Un răspuns posibil ar fi acela că statul desemnează societatea organizată sub aspect politic. Pentru a căpăta concretețe, o asemenea organizare politică trebuie să se sprijine pe trei elemente esențiale: teritoriul, populația și puterea. Dacă teritoriul este spațiul fizic delimitat de frontiere, populația este ceea ce-l umple, fiind alcătuită din cetățeni, străini și apatrizi (cele trei categorii juridice în care subzistă noțiunea sociologică de „populație"). Problematică sub aspect noțional este puterea. La scara istoriei, statele au evoluat inclusiv prin modul în care au înțeles și au aplicat semnificația noțiunii de putere instituționalizată. Formal, puterea publică rezidă în Guvern, care instituționalizează puterea executivă, în Parlament, raportat la puterea legislativă, și în Justiție, raportat la puterea judecătorească. Arta constituțională constă în a amenaja aceste puteri instituționalizate, potrivit principiilor separației și echilibrului, așa încît să poată realiza finalitatea puterii publice, care nu este alta decît binele public. Este o artă, căci mai mult ca oriunde, știința, în sensul de cunoaștere instrumentală, este depășită de înțelepciune, de viziune. O Constituție și legile pe care le emană nu vor putea niciodată să-și atingă finalitatea, oricît de bine concepute și scrise ar fi, dacă nu vor fi deservite de funcționari publici integri. Căci – acesta este miezul problemei – corupția reprezintă antiteza integrității funcționarului public.

Corupția reprezintă antiteza integrității funcționarului public.

Prin urmare, periculozitatea corupției se află în capacitatea de a interfera cu puterea publică, în sensul deturnării acesteia de la realizarea binelui public. Dacă restul infracțiunilor prejudiciază populația (viața, integritatea fizică, patrimoniul oamenilor) și teritoriul, infracțiunile de corupție și de abuz în serviciu vatămă puterea publică și, deci, capacitatea unui stat de a oferi servicii publice de calitate (siguranță internă și externă, educație, sănătate, egalitate de șanse). Or, binele public materializat în servicii publice de calitate reprezintă nu doar finalitatea statului, ci și legitimitatea sa. Repunînd discuția în termenii consacrați ai filozofiei politice, abătînd puterea publică de la înfăptuirea binelui comun, corupția reprezintă o denunțare unilaterală a contractului social pe baza căruia populația dintr-un teritoriu consimte să se organizeze într-un stat. Nu este singura formă de denunțare unilaterală, căci, istoric, au mai existat anarhia, războiul civil și „pămîntul pîrjolit" (carevasăzică, năduful se varsă nu doar pe putere și asupra celorlalți semeni, ci și pe... teritoriu). În schimb, este cea mai recentă și mai subtilă pentru că, deși efectul rămîne același, metoda este non-violentă. Desigur, contractul social inițial viza doar garantarea existenței fizice a fiecărei persoane, adică transfigurarea existenței celuilalt, dintr-o sursă de teamă, într-o condiție a fericirii, dacă ne gîndim că bunăstarea se produce numai prin asociere și schimb (concepția care stă la baza ansamblului de norme din dreptul civil și, îndeosebi, comercial). Cu timpul, pe măsură ce nevoile oamenilor s-au înmulțit, contractul social a sporit în complexitate, legitimitatea statului constînd în asigurarea unor servicii publice diverse și calitativ superioare. Avînd la bază înțelepciunea, puterea publică are capacitatea de a transfigura realitatea materială, de a conferi sens celorlalte două variabile din componența statului care sînt mai curînd o condiție a existenței biologice decît riguros umane. Puterea publică este ceea ce face diferența între formele mai avansate sau mai primitive de organizare politică. Astfel că, dacă este de neconceput la scara istoriei o formă de organizare politică fără teritoriu și populație, organizările cele mai avansate dovedesc că teritoriul și populația sînt articulate de o putere publică înțeleaptă. De aceea, înțelepciunea puterii publice, întemeiată pe integritatea funcționarului public, presupune a ști cum trebuie organizate teritoriul și populația în sensul binelui public, materializat în prosperitate care pentru cei din interior înseamnă fericire, iar pentru cei din afară dorință de imigrare. De pildă, Japonia are un teritoriu sărac și chiar ostil vieții, dar puterea publică compensează acest neajuns formînd populația. Nu este, desigur, potrivit ca binele public să fie redus la bunăstarea materială, însă de multe ori aceasta constituie primul și cel mai important motiv pentru care cineva ar dori să-și părăsească societatea. Binele public reprezintă contrapunctul necesar la tentația organică a puterii de a abuza. Astfel că binele public, neviciat de corupție, împiedică un stat să ofere doar bunăstare materială, dar nu și protecția acordată autonomiei spiritului uman (libertatea de expresie, de asociere, de conștiință). Un echivalent al corupției în registrul teologic sînt „păcatele contra Duhului Sfînt" despre care se știe că sînt singurele de neiertat. Aceasta pentru că puterea publică este pentru stat, pentru organizarea politică a unei comunități date, ceea ce Duhul Sfînt este pentru întreaga existență: plinitorul, cel care adaugă existenței semnificație, scoțînd prezentul de sub sentimentul apăsător al hazardului. Desigur, temeiul analogiei dintre infracțiunile de corupție și păcatele contra Duhului Sfînt poate fi extins și la aceea că ambele forme de transgresiune se fac cu maximă vinovăție (cu știință și rea-voință) și, tot așa, ambele nu sînt imputabile oricui, ci doar acelor persoane de la care se așteaptă. Bunăoară, așa cum învățătura teologică susține că păcatul contra Duhului Sfînt nu poate fi imputat celor care nu au ajuns la cunoașterea Duhului Sfînt prin taina Botezului (deci, necreștinilor), tot așa infracțiunea de corupție nu poate fi reținută în sarcina unei alte persoane decît cea care este funcționar public și are atribuții specifice de serviciu, pe principiul că „celui care i s-a dat mult, mult i se cere".

Acest excurs teoretic și-a propus să scoată la iveală resorturile profunde ale unui adevăr palpabil, documentabil empiric: țările cele mai prospere, în care oamenii se simt cei mai fericiți, sînt totodată cele cu cel mai scăzut indice al corupției. Dimpotrivă, țările cele mai sărace, din care oamenii visează să plece, sînt cele cu cel mai ridicat indice al corupției. Diferența dintre Danemarca și Somalia este una de înțelepciune a puterii publice și, în mod necesar, de integritate a funcționarului public.

***Nicolae Drăgușin**, doctor în filozofie, este lector universitar la Universitatea Creștină „Dimitrie Cantemir" din București.*

Stela GIURGEANU

Televiziunile de impact

– și oamenii din spatele lor –

EUROPEAN CENTRE FOR PRESS & MEDIA FREEDOM

Nu este nici o noutate faptul că televiziunile ocupă primul loc în preferința consumatorilor de mass-media în România, ca de altfel și în alte țări, ceea ce, teoretic, ar însemna că, în acest spațiu, ar trebui concentrată cea mai mare doză de atenție, responsabilitate și profesionalism. Bineînțeles că teoria etică n-are nimic de-a face cu nevoia de audiență, care, de cele mai multe ori în România, este asociată cu senzaționalul sau cu propaganda politică.

Conform paginademedia.ro, printre cele mai amendate posturi TV din România în 2016, amenzi aplicate de către Consiliul Național al Audiovizualului, se numără Antena 1 (dintre televiziunile generaliste), România TV și Realitatea TV – dintre televiziunile de știri. Care este background-ul acestor televiziuni și al patronilor, foști sau prezenți?

Antena 1 a fost lansată în 1993, fiind în prezent una dintre cele mai urmărite televiziuni din România. Face parte din Trustul Intact Media Group și aparține de Holdingul GRIVCO. Istoria trustului este legată de figura lui Dan Voiculescu, care în 2011 a primit verdictul din partea Înaltei Curți de Casație și Justiție de fost colaborator al Securității pe vremea comuniștilor. După Revoluție, Dan Voiculescu a devenit politician și om de afaceri. A fost senator pînă în 2012, cînd a demisionat. Unul dintre cei mai bogați oameni din România, el a fondat Grupul Intact Media, cel care, pe lîngă Antena 1 și Antena 3, a cuprins atît ziare *(Jurnalul național* și *Gazeta Sporturilor)*, cît și posturi de radio. În 2014, Voiculescu a fost condamnat la zece ani de închisoare în dosarul ICA, pentru spălare de bani.

Realitatea TV a fost înființată în 2001, fiind prima televiziune de știri din România. Era condusă, pe atunci, de Silviu Prigoană, afacerist și fost politician român. Cunoscut publicului larg mai ales prin emisiunile de cancan în care își expunea viața privată și desele certuri cu fosta sa soție, a candidat, fără succes, la Primăria Municipiului București în 2012. În 2010, managementul Realitatea Media a fost preluat de către Sebastian Ghiță, proprietarul Asesoft – un holding de companii care activează în domeniul IT. La doar cîteva luni mai tîrziu, majoritatea acțiunilor postului Realitatea TV sînt preluate de către omul de afaceri Elan Schwartzenberg (92%). În octombrie 2011 se produce o scindare a postului, odată cu mutarea sediul Realității TV în studiourile din Șoseaua București-Ploiești. Atunci, o parte a personalului a decis să rămînă alături de fostul manager, Sebastian Ghiță, care întemeiază astfel un nou post, România TV. Din 2013, Realitatea TV este patronată de Cozmin Gușă și Maricel Păcuraru.

Atît Elan Schwartzenberg și Maricel Păcuraru, cît și Sebastian Ghiță sînt oameni certați cu legea. Primul a fost acuzat de complicitate la dare de mită, procurorii anticorupție cerînd arestarea sa în data de 30 mai, anul trecut. Din comunicatul de presă al DNA: „În cursul anului 2011, inculpatul Schwartzenberg Emilian l-a ajutat pe Morgenstern Avraham, administrator unic al unei firme, să îi dea lui Mazăre Radu Ștefan, primarul municipiului Constanța de la acea vreme, suma totală de 175.000 de euro pentru ca acesta din urmă să facă demersuri atît în cadrul atribuțiilor de serviciu, cît și în afara (contrare) lor, astfel încît să faciliteze cîștigarea, de către firma respectivă, în condiții avantajoase, a unei licitații avînd ca obiect contractul de construire a Campusului social Henri Coandă în valoare de 40.964.030 lei fără TVA.

Spălare de bani, folosire de informații confidențiale, șantaj, mită.

(...) Ajutorul acordat de Schwartzenberg Emilian a constat, pe de o parte, în faptul că a intermediat darea sumei de 175.000 de euro prin interpunerea, pe traseul banilor, a unei societăți *offshore* (societate al cărei beneficiar real era) și, pe de altă parte, a facilitat relația dintre Mazăre Radu Ștefan și Morgenstern Avraham, fiind prieten cu amîndoi. Societatea *offshore* este o societate înmatriculată în Insulele Virgine Britanice care avea deschise conturi în Liechtenstein. Toate operațiunile de transfer bancar erau ordonate de Schwartzenberg Emilian, în calitate de beneficiar real și puse în executare de o altă persoană" (comunicat apărut pe mediafax.ro).

Maricel Păcuraru este un om de afaceri care a fost condamnat în 2014, alături de fostul director al Poștei Române, Mihail Toader, la patru ani de închisoare cu executare în dosarul privind polițele de asigurare pentru angajați – prejudiciul fiind estimat la patru milioane de euro. Acuzat de spălare de bani și de complicitate la abuz în serviciu, Păcuraru a fost eliberat condiționat la începutul acestui an.

Sebastian Ghiță este un om de afaceri român care deține grupul Asesoft și postul de televiziune România TV. La alegerile legislative din 2012 a obținut un loc de parlamentar. În anul 2002 a fost acuzat de complicitate la înșelăciune și fals în declarații, în legătură cu mai multe tranzacții petroliere care au dus la prejudicierea bugetului de stat cu 20 de miliarde de lei vechi. Trimis în judecată în dosarul „Tracia – Asesoft", a fost achitat în noiembrie 2011, de către Tribunalul București. În octombrie 2009, averea sa era estimată la aproape 100 de milioane de euro. La data de 23 octombrie 2011 a fondat postul de televiziune România TV, iar în 2012 a devenit deputat, pe listele USL.

În prezent este cercetat penal în mai multe dosare. Spălare de bani, folosire de informații confidențiale, șantaj, mită, cumpărare de influență, conducere fără permis. În septembrie 2016, Sebastian Ghiță s-a autodenunțat la Parchet: „Am participat la măsluirea raportului de expertiză privind teza de doctorat a Codruței Kövesi". Deși acuzat și aflat sub control judiciar, sub o cauțiune de 13 milioane de euro și cu interdicția de a părăsi țara, Sebastian Ghiță este în prezent dat în urmărire. A dispărut în decembrie 2016, ultima oară fiind văzut, în România, la o reuniune cu parlamentari care făceau parte din Comisia de Control al SRI din Parlament. La scurt timp după dispariție, România TV, postul pe care îl deține, a început să primească și să difuzeze înregistrări de la acesta, în care Ghiță aduce acuzații la adresa procurorului-șef al DNA. Într-una din înregistrări, Sebastian Ghiță susține că Victor Ponta ar fi numit-o pe Kövesi la conducerea DNA pentru că a fost șantajat.

Teoretic, deși certați cu legea, patronii și legăturile acestora nu ar trebui să influențeze politica editorială a posturilor TV. Cu toate acestea, există nenumărate exemple ale presiunii pe care aceștia și cei apropiați lor au exercitat-o asupra libertății presei. Cînd Dan Voiculescu a fost condamnat în justiție, jurnaliștii vizibili ai televiziunii au ridicat un zid de apărare în favoarea patronului, spunînd că Justiția este coruptă, iar condamnarea este una politică. În 2016, cînd ANAF a somat trustul Intact să evacueze sediile din care emite, somație venită, din nou, pe cale legală, s-a invocat încălcarea dreptului presei, obținîndu-se sprijin chiar din partea politicienilor, Călin Popescu Tăriceanu, pe atunci președintele Senatului, declarînd că „trebuie să luăm atitudine față de o încercare de suprimare a libertății presei", deși decizia de sechestru fusese o decizie luată în justiție, fiind vizate bunurile, nu licența televiziunilor.

De asemenea, amenzile primite de la CNA de către postul România TV la începutul acestui an au fost date pentru „manipulare" și „dezinformare" și au vizat știri false difuzate la acest post în perioada protestelor antiguvernamentale de la începutul anului – propaganda politică fiind, de fapt, miezul dezinformărilor. Cu toate acestea, audiențele posturilor nu scad. Unele au fost boicotate de către firme comerciale care și-au retras reclamele, în semn de protest. Ce face însă publicul consumator și cum putem amenda, dacă dorim, derapajele din presă?

Ioana Avădani, directoarea Centrului pentru Jurnalism Independent: „În primul rînd, schimbînd canalul. În al doilea, comentînd negativ. A treia măsură e să depunem o plîngere la CNA pentru lipsa de echilibru, care e obligatoriu la televiziuni. Am lucrat alături de CNA să facă transparentă baza de date cu proprietarii de licențe – că tot vorbeam despre transparența proprietății de media și cum ne afectează pe noi patronii de mass-media. Sînt listele cu proprietarii pe site-ul CNA-ului. A scăzut audiența vreunui post de radio sau TV cînd a aflat poporul că patronul acelui post e un ticălos? Să ne gîndim că, totuși, trăim într-o țară care l-a votat pe Chereches..."

Sebastian Ghiță

European Commission

Acest text a fost realizat într-un program de parteneriat cu *Osservatorio Balcani e Caucaso* pentru Centrul European de Presă și Libertatea Presei (ECPMF), cu sprijinul Comisiei Europene. Responsabilitatea pentru conținutul acestui text aparține exclusiv revistei *Dilema veche* și nu se poate în nici un fel considera că el ar reflecta punctul de vedere al Uniunii Europene.

Cu ochii-n 3,14

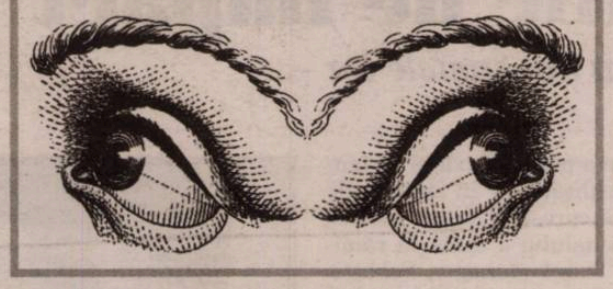

CINE SPUNEA CĂ PEȘTELE CU TURN ARGINTIU SE OPREȘTE DIN PERIPLUL SĂU PE LA NOI ÎNTR-O ÎNCĂPERE SEPARATĂ?

■ 1400 de baxuri de țigări de contrabandă, în valoare de peste 2,5 milioane de euro, au fost descoperite de vameșii din portul Constanța Sud-Agigea. Potrivit documentelor, țigările au fost declarate drept hîrtie tipografică. Cine spunea că presa scrisă nu mai are distribuție bună? (**C. Ș.**)

■ Dacă vă plac figurinele de jucărie, acum puteți colecționa nu doar simpaticele personaje Disney sau eroii Marvel sau ce se mai dă copiilor la McDonald's, dar și creaturile grotești din picturile „Grădina desfătărilor umane" ori „Ispitirea Sf. Anton" ale lui Hieronymus Bosch: Omul-copac, Diavolul în foișor, Flautistul albastru, Pasărea-monstru, Ciudatul cu barbă, Peștele cu turn, Diavolul corului, Burtoiul cu pumnal înfipt, Pasăre în ou albastru ș.a. Le puteți combina cu Lego. Merg și cu absint. (**M. C.**)

■ La tarabele de pe la Peleș am descoperit o nouă (pentru mine) modă: pălării negre cu argintiu, cu urechi de pisică. Un soi de rîși mai pisi. (**I. P.**)

■ Robotul „Curiosity" a ajuns pe Marte pe 5 august 2012. După patru ani de misiune, a înregistrat peste 70.000 de imagini și a analizat solul marțian pentru a verifica ce compoziție are roca. 5 august este considerată de către NASA ziua lui de naștere. Atunci, „Curiosity" se oprește din periplul său marțian și își cîntă singur „La mulți ani!". Într-o eră a mașinăriilor din ce în ce mai „umane", mi se pare cea mai înduioșătoare poveste adevărată cu roboți pe care am auzit-o pînă acum. (**A. P.**)

■ În Tanzania, nouă angajați ai unei televiziuni au fost sancționați pentru difuzarea de *fake news,* potrivit BBC. Da, ați citit bine, Tanzania. Pe la noi e liniște și pace, nu? (**A. M. S.**)

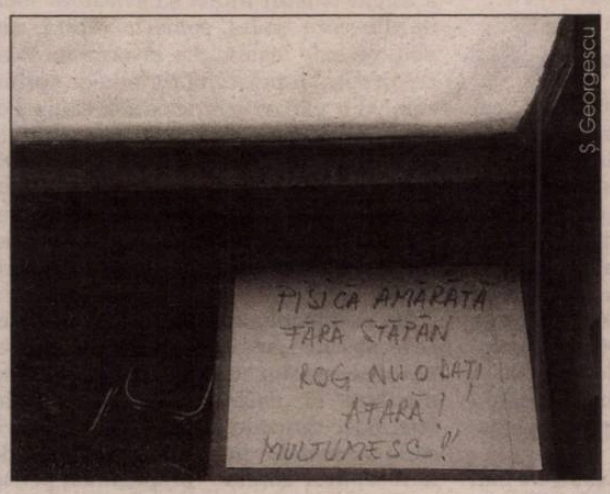

Ș. Georgescu

■ Arabia Saudită a făcut un pas important în lupta pentru drepturile femeilor, relatează BBC. În provincia Al Qaissim tocmai a fost înființat un Consiliu al Femeilor, organism menit să atragă atenția asupra inegalităților de gen. La prima întrunire a Consiliului, înființat la inițiativa prințului Faisal bin Mishal bin Saud, s-au prezentat 13 bărbați. Femeile, conform tradiției, nu au putut să apară la evenimentul public. Au stat într-o încăpere separată, menținînd legătura cu „plenul" prin videoconferință. Putem spera, în atari condiții, la o revoluție feministă? (**M. M.**)

AȘADAR, LA LOCUL POTRIVIT (ÎNTRE O NOUĂ SPECIE ȘI PIATRA SA DE MORMÎNT), CLIENȚII ARMELOR AU FOST DAȚI AFARĂ DINTR-UN DIALOG ZILNIC

■ Părea o dimineață obișnuită pentru o capitală nici prea-prea, nici foarte-foarte, ca a noastră (a se completa „europeană", „culturală", „business" etc. etc., orice credeți că s-ar potrivi mai bine Bucureștiului iubit, chiar și recentul „Capitala Iubirii", determinantul cu majusculă!), o dimineață ștearsă de duminică înnourată a ploaie, a lapoviță, a de toate cele băbești hachițe vremelnice... dacă troleibuzul n-ar fi șters la linie trotuarul jegos pe care se plimbau tacticos, în șir indian, cîtuși de puțin amenințați de euroscepticismul urbei noastre, trei șobolani, veseli și zglobii, puși pe taine și furat. Așadar, la locul potrivit, ca determinant pe lîngă capitală, orice derivat de la fața locului. Adică: Bulevardul Elisabeta, în dreptul fostei „Cireșica" (firma mai există, dar clientelă nu prea.) A consemnat... (**R. M.**)

■ Ion Țiriac, statornic susținător al sportului și al PSD-ului, spune într-un interviu: „Eu, între hoț și prost, prefer hoțul". Nu-i prost Ion Țiriac... (**S. V.**)

■ Biologul Mátis Attila, membru al Societății Ornitologice Române (SOR), a descoperit în Dobrogea o nouă specie de plantă: *Ferula mikraskythiana.* SOR ia în considerare posibilitatea ca planta să fie numită, ținînd cont de originea maghiară a descoperitorului, *Férulö,* în loc de *Ferula.* Pe acest fond, a apărut suspiciunea că SOR e o organizație finanțată de Soros. (**M. P.**)

■ Un domn pe nume Walter Summeford a fost lovit de fulger de trei ori în timpul vieții fără ca asta să-l afecteze prea tare. La patru ani după moartea lui, survenită natural în 1912, piatra sa de mormînt a fost de asemenea lovită de fulger. Așa e cînd fulgerul face o obsesie pentru tine! (**M. C.**)

■ Clienții unui supermarket din Brăila s-au îmbulzit pentru a pune în coșuri cît mai multe pachete cu hîrtie igienică vîndută la preț redus. În momentul în care hîrtia de la raft s-a terminat, ei au intrat în depozitul magazinului, neavînd răbdare ca angajații să aducă un alt stoc, a relatat Digi24. Secretul în viață e să fii pregătit pentru ce urmează. (**A. M. S.**)

■ După ce deputatul PSD Cătălin Rădulescu a amenințat demonstranții din Piața Victoriei, sugerînd că are o armă pe care nu va ezita s-o folosească, Poliția din Argeș s-a autosesizat și a descins la o verificare a armelor deputatului. Au urmat noi declarații: „Mi-am bătut joc de jurnaliști, mîine pot spune că am o bombă atomică". Bănuiesc că deputatul își dorește o vizită și din partea FBI. (**S. G.**)

■ Săptămîna trecută, Turcia lui Erdogan a acuzat Olanda de fascism în timp ce niște turci furioși se fotografiau înfigînd cuțite în portocale. Între timp, Trumpul olandez de extremă dreaptă a pierdut alegerile în Olanda, iar cifrele privind Turcia arată astfel: din 15 iulie anul trecut și pînă acum, 94.224 de cetățeni au fost reținuți de autorități în urma denunțurilor politice, peste două mii de școli, licee și universități au fost închise, 7316 de profesori universitari au fost concediați, 4070 de judecători și procurori au fost dați afară, 149 de ziare, reviste și platforme online au fost închise și 162 de jurnaliști au fost arestați. P.S. Victor Ponta este un mare admirator al regimului lui Erdogan. (**M. C.**)

■ Fragment dintr-un dialog auzit în autobuz: „De ce nu v-ați dat întîlnire la metrou?" „Pentru că ea nu frecventează metroul." (**D. S.**)

■ Într-un documentar de pe unul din canalele TV cu teme marine era povestea unei balene eșuate pe coastele Statelor Unite, salvată de oamenii și specialiștii din zonă. După ce au hidratat-o, au hrănit-o și au îngrijit-o zile în șir, pînă ce au crezut că o pot „repune pe picioare", cum s-ar zice la oameni, adică repune în libertate, aceștia au constatat că balena se întorcea înapoi la oameni. Nu voia să stea nici singură în larg și nici cu alte balene. Atunci specialiștii au studiat-o mai atent și au descoperit că era cam surdă, adică nu auzea toate ultrasunetele pe care trebuie să le audă o balenă și nu putea să vîneze. Pentru că salvatorii ei nu-i prea mai puteau asigura cele 30 de kilograme de pește zilnic, s-a decis mutarea ei la un delfinariu (sau balenariu) din San Diego, la aproape cinci mii de kilometri distanță. A fost transportată cu avionul, cum altfel... Aici, deja, pentru noi începe să sune a banc: cum urci o balenă surdă în avion? (**A. M.**)

Ofertă specială pentru Dilematici!

3 luni 49 LEI

6 luni 89 LEI

12 luni 149 LEI

ABONEAZĂ-TE ACUM LA DILEMA VECHE

...îți dă de gîndit!

Cum te abonezi

■ SMS Abonament 3 luni - un SMS cu textul DILEMA la 7488 (10 Eur / SMS + TVA)

■ ONLINE la http://abonamente.adevarul.ro

■ VIRAMENT BANCAR sau MANDAT POȘTAL: în contul S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L., cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410

■ LA TOATE OFICIILE POȘTALE

■ FIRMELE DE ABONAMENTE

■ LIBRĂRIILE NEMIRA www.nemira.ro/librarii

Informații și reclamații: abonamente@adevarulholding.ro, tel. 031.860.30.57, 031.860.30.85 (L-V, 9.00-18.00)

Talon de abonament

Nume..... Prenume.....

Str..... Nr....., Bl....., Sc....., Et....., Ap.....,

Localitate..... Județ/ Sector....., Cod poștal.....,

Telefon..... E-mail.....

Am achitat suma de..... lei cu mandat poștal / ordin de plată nr..... din data.....

în contul S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L., cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410.

Abonamentul va începe din luna*..... Semnătura.....

Plata se va efectua până la data de 25 a lunii în curs pentru ca livrarea abonamentului să înceapă de la data de 1 a lunii următoare. Prin completarea prezentului talon sunt de acord ca S.C Adevărul Holding S.R.L. să prelucreze datele mele cu caracter personal pentru activități promoționale și să le dezvăluie terților conform legii nr. 677/2001. Îmi rezerv dreptul să mă opun acestei prelucrări și să solicit ștergerea datelor adresându-mă societății S.C. Adevărul Holding S.R.L. printr-o cerere scrisă.

Pentru abonamentele plătite cu mandat poștal sau ordin de plată este necesar să trimiteți talonul completat, împreună cu copia dovezii de plată la **S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L. - Abonamente**, București, Șos. Fabrica de Glucoză nr.21, sector 2, cod poștal 020331.

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

FONDATOR **ANDREI PLEȘU**

DILEMA VECHE

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIȚIE ■ Anul **XIV** ■ nr. **684** ■ 30 martie – 5 aprilie 2017 ■ www.dilemaveche.ro ■ 32 pagini ■ 4,99 lei

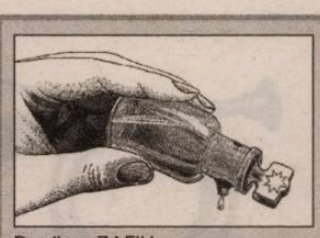

Rodica ZAFIU

cuvinte **nepotrivite**

6

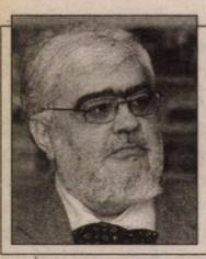

ANDREI PLEȘU

„Rufele murdare“

pagina **3**

Interviu cu

VALERIU STOICA

pagina **IV**

CRISTIAN GHINEA

„Trump“

pagina **23**

Bune maniere în afaceri

„Să fii bun este o afacere bună.“

ANITA RODDICK

Redacția DILEMA VECHE: str. George Enescu nr. 43, sector 1, 010304 București ● **telefon:** 031.860.30.48 ● **e-mail:** dilema@dilemaveche.ro

la vremuri noi, dileme vechi

Dumnezeu e darwinist, iar Darwin, dumnezeiesc

„Dumnezeu + Darwin = *Love*“ ar fi titlul poate forțat, dar haios și interesant al lecției introductive a unui virtual curs opțional cu tema de mai sus. Și asta pentru că „lucrarea lui Dumnezeu“ și „teoria lui Darwin“, chiar dacă nu se află într-o simbioză perfectă, în nici un caz nu se exclud, ci mai degrabă se completează. Fapt confirmat chiar de teza fundamentală a teoriei sintetice a evoluției, care lansează principiul conform căruia „evoluția este produsul întîmplării, deși nu se desfășoară la întîmplare; evoluția nu este predeterminată, dar are un sens, o direcție, fără însă a fi dirijată“.

Cine produce întîmplarea, cine dă sensul și direcția, rămîne de văzut. Variante există, fiecare e liber să-și dea propriul răspuns, ceea ce e cu adevărat bine.

În fond, de la *„big-bang“*-ul originar și pînă la formarea Pămîntului, care este o particulă minusculă și neglijabilă față de infinitatea spațio-temporală a Universului, se întinde o perioadă despre care nu știm nimic. După care a fost de ajuns un *click* scurt pentru ca Darwin să explice o perioadă de trei miliarde de ani de la „butonarea“ vieții pe Pămînt și pînă la apariția recentă a omului. De fapt, dacă am reduce istoria Pămîntului la un an calendaristic, fiecare zi a lui ar reprezenta 12 milioane de ani. Cum ar arăta momentele acestui an comprimat? În luna ianuarie s-a format Pămîntul, pe care de-abia în iulie apare și viața (a stat cam 2,5 miliarde de ani nelocuit), apoi, pînă în decembrie, viața evoluează, specii apar și dispar, pentru ca în ultima zi a anului, pe 31 decembrie, cu două ore înainte de miezul nopții, să apară și omul pe această lume. Ce tineri și neprihăniți trebuie să fim, așa încît drumul spre degradare și dispariție al speciei umane să fie nesperat de lung... Dar să-ncepem cu începutul. Născut cu exact 200 de ani în urmă, în primăvara lui 1809, prin tot ce a făcut, Darwin a încercat o apropiere între știință și religie. Face trei ani de Medicină (1825-1828), apoi continuă cu trei ani de Teologie (1828-1831). Modest și politicos, publică în 1844 lucrarea fundamentală *Originea speciilor,* care se epuizează într-o singură zi, urmată de alte cinci ediții traduse în toată lumea. Primește onoruri, decorații, medalii și titlul de membru a 60 de societăți științifice, printre care și Societatea Transilvăneană de Științe Naturale din Sibiu.

Ca orice teorie care a surprins și a uimit lumea, perioada post-darwinistă e dominată de păreri „pro“ și „contra“, și de curente opuse, precum neolamarkismul și neodarwinismul: ambele se confruntă cu aceleași teme ale virtualului, doritului și necesarului curs opțional care să împace știința cu religia, școala cu Biserica și prietenii cu dușmanii. Nu însă și polițiștii cu hoții, nici marinarii cu pirații și nici corupții cu magistrații.

prof. Gicu BUTOI, biolog religios

scoaladesa@yahoo.com

(apărut în *Dilema veche,* nr. 267, 27 martie 2009)

Dilema veche vă propune

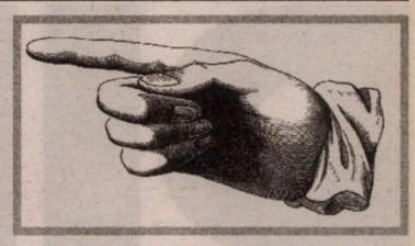

■ Cătălin Ghiță, profesor universitar la Facultatea de Litere și la Școala Doctorală „Al. Piru“ din cadrul Universității din Craiova, semnează volumul *Litere fără obstacole. Ipostaze ale actului critic 2* (Editura Ideea Europeană, București, 2017). Putînd fi citită ca o continuare a cărții sale din 2005, *Ipostaze ale actului critic* (Editura Universitaria, Craiova, 2005), actuala lucrare adună între copertele sale cîteva dintre eseurile mai recente ale autorului, care încearcă să ofere o perspectivă nouă, dezinhibată și cuplată la paradigmele occidentale, asupra unor varii probleme de teorie și critică literară. Există cîte ceva pentru toată lumea: considerații despre Japonia (spațiu cultural prezent constant în preocupările autorului), despre redactarea de istorii literare – temă de o stringentă actualitate –, despre estetica receptării etc. Una peste alta, o apariție editorială utilă nu numai universitarilor, ci și publicului larg. (Ruxandra Mihăilă)

■ Anul acesta, se împlinesc 55 de ani de la fondarea formației Phoenix, iar muzicianul Nicu Covaci împlinește 70 de ani. O serie de manifestări vor marca dubla aniversare. În aprilie, la Arenele Romane, va avea loc concertul aniversar „Phoenix and friends“, în care trupe importante, precum Holograf, Krypton, Pro Musica, Cargo, Zdub și Zdob, Proconsul, dar și marele Dan Andrei Aldea, vor urca pe scenă alături de legendara formație. În iunie, Gala Folk „Phoenix and friends“ va aduce împreună crema folk-ului românesc (Mircea Vintilă, Nicu Alifantis, Mircea Florian și alții asemenea) într-un concert alături de Phoenix. Va urma un proiect de mare clasă în octombrie, cînd, la Sala Palatului, cei de la Phoenix ne vor oferi „SymPhoenix Sinteza Rapsodia“, alături de cor și orchestră simfonică, sub bagheta lui Daniel Jinga. Aproape de Crăciun, în „Phoenix 55 – Arhaic Rock“, trupa lui Nicu Covaci va explora rădăcinile folclorice care au făcut din Phoenix fenomenul unic pe care îl știm, alături de Dumitru Fărcaș, Gheorghe Zamfir și alții. În plus, expoziții de pictură (Nicu Covaci și Valeriu Sepi), expoziții de fotografie și lansări de carte dedicate fascinantei istorii a formației. Așadar, 2017 este un an bogat pentru acești Rolling Stones români, dar și un regal pentru numeroșii fani. Le dorim ani mulți, sănătoși și inspirați, și le mulțumim pentru tot ce au făcut în muzica românească. (Sever Voinescu)

■ *Frumoasa și Bestia (Beauty and the Beast,* Bill Condon, 2017), cu Emma Watson, Dan Stevens, Luke Evans – clasic, în stil Disney, fără mari inovații ori „găselnițe“, dar plăcut de văzut și auzit. Cu o Bestie ce nu mi s-a părut înspăimîntătoare, ci destul de fermecătoare, și o Frumoasă cuminte și tocilară, evident continuatoarea Hermionei. (Iaromira Popovici)

■ *După ploaie,* de Sergi Belbel, regia: Alexandru Maftei, o emoționantă dramedie despre micile și marile ipocrizii ale vieții corporatiste. Se joacă la Teatrul Apollo 111 (http://apollo111.ro/). (Matei Martin)

■ Începînd de sîmbătă, 1 aprilie (nu e păcăleală!), de la ora 17, un nou traseu cultural pietonal organizat de ARCEN, prin cartierul Mîntuleasa. Traseul „Prin Bucureștii lui Mircea Eliade“ se va desfășura în fiecare sîmbătă și duminică, în perioada 1-23 aprilie. Un perimetru al Bucureștiului istoric care a marcat copilăria lui Mircea Eliade, elev al Școlii Mîntuleasa acum 100 de ani, zonă a orașului regăsită și în multe dintre nuvelele sale fantastice scrise în exil. Traseul va cuprinde istoria fostelor mahalale, explicații despre arhitectura caselor existente, dar și o îmbinare între amintirile lui Mircea Eliade despre Bucureștii copilăriei și o serie de elemente de mitologie urbană (tramvaiul, liftul, fereastra, podul și pivnița, scara și trăsura). Participarea este gratuită. (Adina Popescu)

■ Duminică dimineață l-am ascultat pe Radu Cosașu la radio: http://radioromaniacultural.ro/invitatul-revistei-literare.../. Ploua și mi se părea că el vorbea pentru mine. Am luat din bibliotecă *Viața ficțiunii după o revoluție* și am recitit finalul de care pomenise în interviul audio: „...m-a sunat de la Paris Nathanel și mi-a transmis – *allegro con brio* – că îmi va aduce săptămîna viitoare, cînd vine la București (94 de ani), un volum din cele 107 ale corespondenței lui Voltaire, în care a găsit o scrisoare a Ecaterinei a II-a, unde îl întreba: «E ușor să stabilești regulile generale, dar detaliile?». Mi-a strigat de două ori citatul și a urlat la telefon: «La 1773!»“ M-am gîndit toată ziua la el. Și la cartea asta incredibilă. (Ana Maria Sandu)

■ Antologia din poezia americanului Edward Hirsch (n. 1950), poet premiat cu National Book Critics Circle Award sau Academy of Arts and Letter Award: *Focul viu. Poeme vechi și noi (1975-2010),* în traducerea lui Bogdan-Alexandru Stănescu, Editura Polirom. Iată cîteva versuri dedicate Bucureștiului: „Acordeonul / ne-a strîns iarăși laolaltă / în Micul Paris“, căci poemul dedicat lui Paul Celan e lung și e cu moarte. (Marius Chivu)

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Mama**
- **Miorița azi**

album dilematic Iaromira Popovici

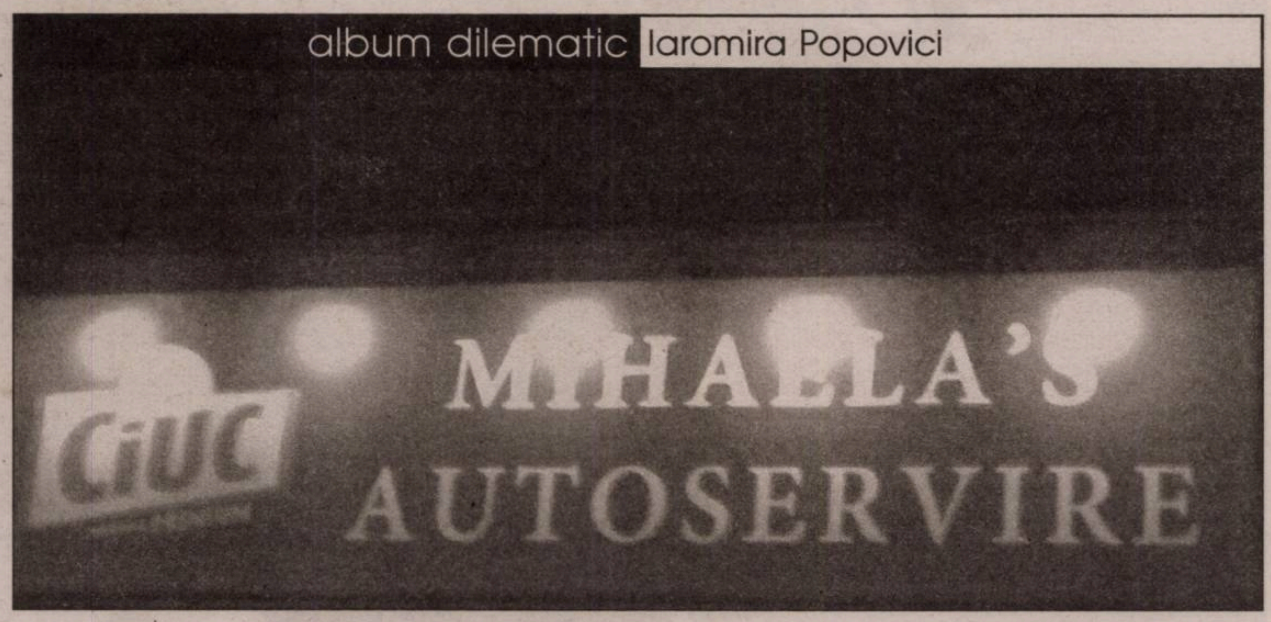

DILEMA VECHE

REDACȚIA:

Dana CĂLINESCU (secretar general de redacție)
Marius CHIVU ● Radu COSAȘU ● Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU (redactor-șef adjunct)
Matei MARTIN ● Matei PLEȘU ● Adina POPESCU
Iaromira POPOVICI ● Ana Maria SANDU
Dan STANCIU (art director) ● Mircea VASILESCU
Sever VOINESCU (redactor-șef)

RUBRICI:

Teodor BACONSCHI ● Ion BARBU ● Aron BIRO
Paul BREAZU ● Codrin Liviu CUȚITARU
Cristina FOARFĂ ● Petre GURAN
Maria IORDĂNESCU ● Eugen ISTODOR
Selma IUSUF ● Anca MANOLESCU
Ruxandra MIHĂILĂ ● Vintilă MIHĂILESCU
Ovidiu NAHOI ● Radu NAUM ● Valeriu NICOLAE
Liviu PAPADIMA ● Cătălin PAVEL ● Radu PREDA
Ancuța PROCA ● Oana STOICA
Cătălin ȘTEFĂNESCU ● Bogdan TĂNASE
Teodor TIȚĂ ● Rodica ZAFIU

TEHNOREDACTARE: Adrian DAMIAN
EDITOR WEB: Cristina ȘTEFAN

Informații și reclamații ABONAMENTE:

031.860.30.57; 031.860.30.85
(numere cu tarif normal, disponibile de luni pînă vineri, între orele 9 și 18)
e-mail: abonamente@adevarulholding.ro

MANAGEMENT GRUPUL DE PUBLISHING:

Administrator Special: Carmina Dumitrescu
Director Publicitate: Eli Ranetescu
Director Marketing: Steluța Zamfir
Coordonator Producție: Constantin Delta
Director Distribuție: Dana Zamfir

ISSN: 1584-1669

Revistă editată de: Adevărul holding

Publicație auditată de: BRAT

Tiraj: 9.400

Tipărit la Tipomedia

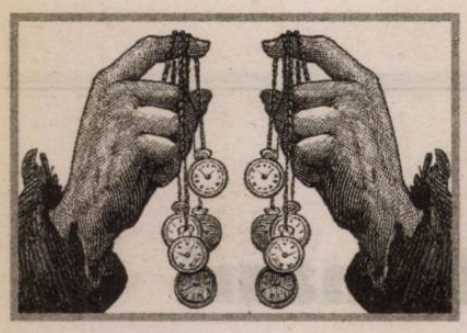

Andrei PLEȘU

nici așa, nici altminteri

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

Rufele murdare

E o precondiție a patriotismului. Cînd ești în afara țării, ții discursuri omagiale. „Rufele murdare se spală în familie.“ Există și conotația domestică a acestui pudic imperativ: rufele murdare nu se spală în public. Asta înseamnă că nici în țară nu prea e frumos să ieși în stradă cu problemele tale personale. Trebuie să ne scăldăm în rozuri tandre tot timpul: și în străinătate, și acasă. Rețeta „normalității“ e, deci, o diplomație ipocrită, surîzătoare, demnă, fără gunoi la vedere. Comunicarea firească, exercițiul suferinței și al compasiunii sînt interzise. Ne prefacem că totul e în regulă. Pînă și efortul unor rectificări, al unor manevre de combatere a răului e rușinos: se vede, în mod dizgrațios, din balconul vecin, din biroul de-alături, din cartier. Așa că mucles! Traversăm țara și viața cu grimasa „cuviincioasă“ a unui zîmbet satisfăcut.

Sînt tot mai uluit cînd văd repus pe tapet sloganul „rufelor murdare“ care trebuie spălate pe întuneric, în pivniță, sub camuflaj. Mai întîi, îmi amintesc, alături de toți cei din generația mea, că era sloganul amenințător și, la limită, punitiv al fostei Securități. Cine se plîngea de neajunsurile unui regim care se mișca pe o amplă claviatură a abjecției, de la crimă și minciună la suspiciune generalizată, teamă, îndoctrinare perfidă, suspensie a libertății, ignorare a drepturilor omului, era un trădător, o „slugă a agenturilor“, un „vîndut“ al caracatiței capitaliste. Am trăit asta pe propria piele. În ultimii ani de dinaintea Revoluției din decembrie, mi s-a interzis, în mod riguros, să mai am relații cu străinii (prieteni din alte țări, diplomați ai ambasadelor occidentale, ziariști etc.), pentru că „propagam“ informații „dușmănoase“ la adresa statului, a partidului, a minunatului nostru conducător. Pentru că nu m-am supus interdicției, mi s-a instalat la poartă o mașină cu ofițeri de Securitate, a căror sarcină era să supravegheze și să împiedice orice contacte cu „elemente“ alogene. În cele din urmă, pentru siguranță, am fost expulzat din București, astfel încît probabilitatea unor întîlniri neconforme să fie maximal redusă. Nu mă dau victimă, nu mă socotesc „disident“, în sensul în care au existat oameni ca Paul Goma, Dorin Tudoran, Doina Cornea, Radu Filipescu, Mircea Dinescu, Gabriel Andreescu, Dan Petrescu și alți cîțiva (nu mulți), dispuși să riște mult mai mult decît mine, prin manifestări radicale. Ceea ce vreau să spun e tocmai că, pînă și într-un caz nespectaculos, absurdul „precauției patriotice“ n-avea limite. Ideea nu era să îmbunătățim situația, să punem un diagnostic corect, să semnalăm, în mod responsabil, derapajele unei politici dictatoriale, stimulînd astfel exigențele politice ale statelor democratice. Ideea era să mințim cochet, să „nu ne facem de rîs“ în fața străinilor, să ne demonstrăm iubirea de țară printr-o perorație fudulă despre portretul ei paradiziac. Patriotismul – înțeles ca fentă șmecheră, ca suficiență inertă, ca înșelăciune. Păcălire a celorlalți, dar și păcălire de sine, pact de autosiluire, de dragul mîndriei naționale și al administratorilor ei de la guvern.

De curînd, într-o emisiune de televiziune care trebuia să-l înfiereze pe Gabriel Liiceanu pentru declarațiile sale de la Bruxelles, „defăimătoare“ pentru România, am auzit o voce care se întreba, retoric, dacă vreodată un mare om ca Václav Havel și-a „pîrît“ țara pe la curți străine. Da, stimate domn! – ar fi trebuit să i se răspundă. Tocmai pentru că a făcut-o a fost arestat, ca și, pe alte meleaguri, Soljenițîn, Bukovski, Michnik și atîția alții. Pentru că au spus cu voce tare ce porcării se întîmplau în țara lor, pentru că n-au ezitat să „toarne“ în presa internațională mizeria în care trăiau, alături de concetățenii lor, au fost sever persecutați și, unii dintre ei, exilați, ca niște viruși periculoși. Fără oameni ca ei, prăbușirea comunismului ar fi fost, probabil, amînată *sine die*. Evident că nu e de comparat contextul atitudinii lor de-atunci cu situația noastră de azi. Dar ideea că dezvăluirea publică, „transfrontalieră“, a unui rău local e un act de trădare dovedește supraviețuirea unei mentalități pe care 1989 nu pare să o fi fracturat.

Lucrurile au și o tentă oarecum comică. Cum mai poate să creadă cineva că, în era globalizării, a comunicării fără frontiere, a informației prompte, situația reală a unei țări europene poate fi ascunsă sub preș? Adică, vezi Doamne, dacă nu se plînge Liiceanu la Parlamentul European, nu se află nimic. Nu avem ambasade străine, nu există servicii de informații, nu există gazetărie internațională. Putem moțăi liniștiți, protejați de noaptea stupidității noastre. Dacă n-ar fi de-alde Liiceanu, lumea ar crede că sîntem în Rai.

O ultimă observație. Guvernanții și comentatorii „angajați“ ar trebui să-i fie mai curînd recunoscători celui care îi pîrăște. Căci, fără să vrea, el dovedește că în țara lui există libertate de expresie, drept la opinie separată, reactivitate civică. Protestele din Piața Victoriei au făcut mai mult bine imaginii țării decît țîfna politicianistă a unor „lideri“ nemulțumiți. România s-a dovedit vie, responsabilă, europeană. Dar ca să realizezi beneficiul unor astfel de manifestări, dincolo de blegi calcule de partid, îți trebuie ceva mai multă inteligență decît a unui obosit președinte de Senat...

Vintilă MIHĂILESCU

...@hai-hui.ro

CeRe și ți se va da

CeRe este exact ceea ce spune: *Centru de Resurse pentru Participarea Publică*. Nu vorbește neapărat de „societate civilă“ și nici de responsabilitate socială a corporațiilor (CSR), ci pur și simplu despre participare publică la binele public. Participarea oricui și cu orice mijloace legitime disponibile. Gala anuală, care face publice cele mai reușite proiecte dintre sutele depuse, a devenit și ea, tot mai mult, o „resursă“. O sursă de recunoaștere, desigur – și nu este lipsit de importanță să vezi că îți este recunoscută public o luptă pe care credeai că o duci, cu disperare, de unul singur sau doar în mici grupuri; de asemenea, o sursă de informare: sutele de participanți și apoi, prin media, mulți alți români din toată țara află ce fac compatrioți de-ai lor; dar mai ales o „resursă de încredere“, căci ne arată tuturor că se poate reacționa cu succes la abuzuri sau neglijențe de un soi sau altul, că, dacă te încăpățînezi să ceri și știi cum să o faci (în cele din urmă), ți se va da dreptate. E foarte important de știut acest lucru – iar după fiecare gală se nasc noi „cereri“.

Asistînd, an de an, la această gală, m-am entuziasmat de fiecare dată și m-am încărcat cu încredere, constatînd cum cresc aceste inițiative de la an la an și cum se extind din ONG-uri spre mici comunități ad-hoc și chiar spre indivizi din cele mai neașteptate colțuri ale societății. Anul acesta însă, Gala a fost altceva: în locul unei expuneri publice a unei selecții de inițiative, ca pînă acum, ea a încercat să pună în scenă o imagine sintetică a Participării Publice. Pentru aceasta, a renunțat la împărțirea pe diferite domenii de intervenție și a compus un soi de geografie simbolică a participării în general, cartografiind zonele din care vin aceste inițiative. Și a făcut-o „ecumenic“, ca să spun așa, punînd totul sub un semn care poate deveni slogan: *Primul aprinde lumina!* (unii își vor aduce aminte, probabil, de „brand-ul“ comunist „Ultimul stinge lumina!“). Într-o regie impecabilă, au urcat pe scenă „participări publice“ din cele mai diferite domenii și din partea celor mai diferite categorii de populație: de la o asociație dintr-un sat sau o venerabilă doamnă din alt sat la asociația unor elevi dintr-un oraș, de la o asociație de cartier dintr-un mare oraș la o campanie ce a federat diverși actori sociali în Capitală, de la o federație de mame la ONG-uri deja specializate în anumite cauze și, de aici, la o echipă de televiziune și, da, o echipă guvernamentală. Pentru unii, acest lucru a fost puțin derutant: ce caută aici media și Guvernul, cu care noi ne luptăm? Dar omul nu este instituția și important este cine ești și ce faci, nu unde ești angajat – au vrut să sugereze organizatorii, demonstrînd astfel că există punți și către spații considerate adesea (și explicabil) drept nefrecventabile sau de-a dreptul tabu.

Dacă toate aceste „povești de succes“ au fost impresionante, adesea emoționante și totdeauna purtătoare de optimism cînd au fost prezentate pe scenă, ele nasc însă, toate, o întrebare tristă din momentul în care ieși din sală și te gîndești puțin la ce ai asistat: de ce și cum a fost posibil să se ajungă aici, astfel încît să fie nevoie să se facă toate acestea? De ce trebuie mobilizată o participare publică de durată pentru ca Primăria Capitalei să recunoască faptul că a făcut o „greșeală materială“ de vreo cinci milioane în dotarea preferențială a spitalelor? De ce elevii din Constanța au trebuit să se lupte niște ani de zile ca să obțină manuale gratuite, cînd acest lucru este clar stipulat în lege? De ce au trebuit să moară niște copii pentru ca, după eforturi susținute, oamenii din Merișani să afle că, într-adevăr, apa din comună era contaminată și nu era recomandată nici măcar animalelor? De ce părinții copiilor cu autism au trebuit să se organizeze și să lupte șase ani pentru „Legea autismului“ din 2010 și apoi încă șase ani pentru publicarea normelor metodologice de aplicare a legii? De ce Pata Rît, groapa de gunoi de la marginea Clujului, în care continuă să trăiască sute și sute de familii de romi „strămutați“, continuă să fie o pată pe harta orașului, iar Strategia Națională pentru Locuire rămîne una discriminatorie și, adesea, aleatorie, astfel încît să facă necesară o mobilizare de proporții și de durată pentru a lupta cu această situație inumană? De ce trebuie să se mobilizeze întreg Mănăștur pentru a-și putea folosi un parc din cartier, abandonat de municipalitate? Cum a fost posibil ca o imensă groapă de gunoi, „ecologică“ doar pe hîrtie, să fie plasată taman în pasul Mestecăniș, la doar cîteva sute de metri de casele localnicilor și în văzul turiștilor de pretutindeni, veniți să admire frumusețile Bucovinei – și aceasta în condițiile în care o sentință definitivă și irevocabilă a justiției a declarat că groapa cu pricina este ilegală? Și lista perplexităților continuă, și continuă, transformînd lista luminoasă a reușitelor participării publice într-o imagine sumbră a eșecului statului.

Un alt lucru remarcabil, de data aceasta, este și un început de conștientizare a faptului că te angajezi pe un drum lung și trebuie să fii înarmat, deci, cu răbdare și perseverență. Nu este cîtuși de puțin mult blamatul „fatalism mioritic“, dar nu mai este nici la fel de suspectata nerăbdare românească. „Atunci cînd am fost în Olanda cu un soi de schimb de experiență și le-am povestit ce facem noi – îmi spunea cineva în pauză –, s-au uitat puțin lung la mine cînd le-am spus că, în unele proiecte, sîntem deja la al doilea sau al treilea an de cînd așteptăm rezolvarea problemelor. La ei, astfel de proiecte sînt pe zece-cincisprezece ani...“ Desigur, sînt proiecte la alt nivel și în alt context, dar perspectiva de durată rămîne o constantă a oricărei forme de „participare publică“. Și lumea a început să priceapă și pe la noi că inițiativele reactive, „la supărare“, oricît ar fi ele de justificate, nu sînt suficiente.

La extrema cealaltă (căci România joacă de cînd se știe pe extreme!), Gala a vrut să pună pe geografia sa simbolică a participării publice și exemple de inițiative prospective, nu doar reactive, elaborări de strategii pentru viitor și nu doar de soluții pentru îndreptarea trecutului. Exemplele merg de la o strategie pe termen lung pentru tineretul din județul Timiș, la una de gestionare durabilă a „deltei Văcărești“ din Capitală și de aici la mobilizări ale IT-iștilor, de la Geeks for Democracy (un soi de „hackaton în Poiana lui Iocan“, vorba organizatorilor), la o echipă din cancelaria fostului prim-ministru. S-ar zice că, din nou, la români totul devine posibil, pentru că mai nimic nu este posibil...

***Vintilă Mihăilescu** este antropolog, profesor la Școala Națională de Științe Politice și Administrative. Cea mai recentă carte publicată:* Apologia pîrleazului, *Editura Polirom, București, 2015.*

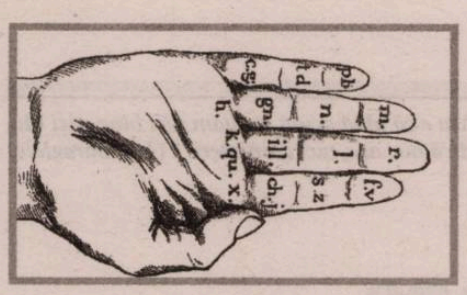

Codrin Liviu CUȚITARU

prezentul discontinuu

Zăpăceală cu erotomani

Am înțeles cu adevărat ce înseamnă un *stalker* abia când am ajuns în America, pe la începutul anilor '90, din discuțiile cu oamenii locului (pe bună dreptate, deosebit de sensibili la ideea *hărțuirii* de orice fel). Tot peste Ocean, am vizionat și un film artistic „în temă", cum s-ar zice, primul de altfel, de acest gen, din existența mea de pînă în momentul respectiv, intitulat chiar așa – *Stalking Laura / Urmărind-o pe Laura* –, cu Brooke Shields în rolul principal. Acolo, un individ (culmea, inteligent și educat!) dezvoltă o obsesie pentru colega (de serviciu) Laura (Shields însăși), pe care o urmărește compulsiv pînă ce alunecă spre sociopatie și, implicit, recurge la crimă. Precizarea din finalul peliculei – că povestea fusese inspirată din fapte reale – m-a cutremurat pur și simplu. Pînă la experiența americană, în inocența mea comunistă, presupuneam „urmăritorul hărțuitor" a fi, în cel mai rău caz, veleitarul literar care te caută insistent (pe tine, „specialistul" în literatură) pentru a-ți pretinde un verdict critic – desigur, pozitiv – asupra „operelor" sale poetice. Sîcîitor, dar, pînă la urmă, complet benign. Supliciile Laurei (protagonista intrigii cinematografice menționate) m-au pus serios pe gînduri, determinîndu-mă să cred că, neconfruntîndu-ne, în mod real, cu fenomenul de *stalking* în România acelor ani, noi nu dețineam nici măcar o traducere potrivită a lui: *urmărire / hărțuire*. Cam puțin, să admitem, pentru ce implica / ce implică, foarte concret, verbul englezesc *to stalk* (preferat astăzi și în limba română, ca „barbarism", tocmai pentru forța lui originară, net superioară conotațiilor molatecelor sale echivalente autohtone)!

Între timp, vremurile s-au complicat, neîndoios, și pe meleagurile mioritice. Au apărut și aici *stalker*-ii veritabili, hărțuitorii în toată regula. Aud istorii dintre cele mai exotice legate de subiect, demne de un ochi regizoral hollywoodian. Una m-a impresionat, recent, destul de tare, prin, cum să spun, întorsăturile ei de telenovelă sud-americană. Pe scurt, vărul unui amic de-al meu, medic de profesie, a început să fie căutat insistent de o tînără asistentă din spitalul unde bietul băiat lucra. Inițial, prin saloanele și pe coridoarele vastei incinte, apoi, și la telefon, pe e-mail și – da, din păcate, doctorul nu rezistase ispitei de a-și deschide un cont! – pe Facebook. Nu conta faptul că victima era căsătorită și avea doi copii! Femeia în halat alb se îndrăgostise nebunește de el și dorea, cu orice preț, să-și transmită sentimentele „subiectului" obsesiilor sale afective, „subiect" pe care-l considera, fără drept de apel, în măsură identică înamorat de ea, deși, „timid", bărbatul în cauză nu se arăta pregătit să recunoască. Un caz clasic de erotomanie, veți observa. De acord, numai că diagnosticarea psihiatrică precisă nu-l ajuta cu nimic pe disperatul și angoasatul medic. Încercase, pe toate căile, să-și convingă hărțuitoarea să-l lase în pace: frumos, prin dialog civilizat și rațional, urît, prin amenințări și atitudine *macho*, oficial, prin intervenția forurilor administrative din spital, legal, prin apelarea la autoritățile din spațiul siguranței publice. Eșec integral. Politețurile, asemenea durităților de limbaj, o împingeau pe asistentă să fie și mai energică în demersurile ei, suspectînd că, în spatele lor, în „simptomatologia" lor, așadar, se găsea, în fond, iubirea nemărturisită a tristului doctor.

Vărul prietenului meu
s-a predat imediat la prima secție polițienească.

Mai mult, directorul spitalului, un ins blajin și delicat, nu a înțeles prea bine de ce se plîngea traumatizatul său coleg și a vorbit cu femeia hărțuitoare pe un ton paternal, cerîndu-i, blînd, să devină „mai ștearsă" în unitatea spitalicească, întrucît declanșa, iată, „drame erotice". Nici polițiștii nu au fost mai utili, sublinind că, în absența unui delict clar, palpabil, nu puteau sancționa un cetățean pentru simplul motiv că își exprima dragostea fierbinte pentru alt cetățean. Prin urmare, teroarea s-a amplificat. Și, de parcă acestea nu ar fi fost suficiente, eroul nostru începu să primească mesaje de hărțuire și de la alte persoane. Un tip îl atenționa, sever, să nu „se mai țină de logodnica sa" (asistenta, se înțelege!), pentru că „va da ochii cu el". O a doua femeie îl apostrofa că „iubita lui" (aceeași asistentă) i-ar distruge ei căsnicia (părea să fie nevasta celui amintit anterior) și, ca atare, era (înșelata, carevasăzică) „în stare de orice", chiar „și de omor". În sfîrșit, în presa locală mondenă a apărut o fotografie a medicului lîngă un titlu terifiant: „Un Don Juan cu bisturiu. Terminatorul de mariaje". Articolul denigrator a constituit picătura de umplere a paharului. Vărul prietenului meu s-a predat imediat la prima secție polițienească, autodenunțîndu-se drept *stalker* și pretinzînd să fie arestat neîntîrziat. Întrebat pe cine urmărise/hărțuise, doctorul a răspuns că *pe el însuși*. Tocmai realizase că, fără să intenționeze, crease un lanț trofic de prădători hărțuitori, unde *el* funcționa în postură de alfa și omega, de *cauză* și *efect* în propria-i nenorocire. Se simțea deci urmărit de *sine însuși*, într-un exces de autoreprezentare bipolară ce nu putea rămîne nesancționat.

***Codrin Liviu Cuțitaru** este profesor la Facultatea de Litere a Universității din Iași. Cea mai recentă carte publicată:* Studii de anglistică și americanistică, *Editura Junimea, 2016.*

PUBLICITATE

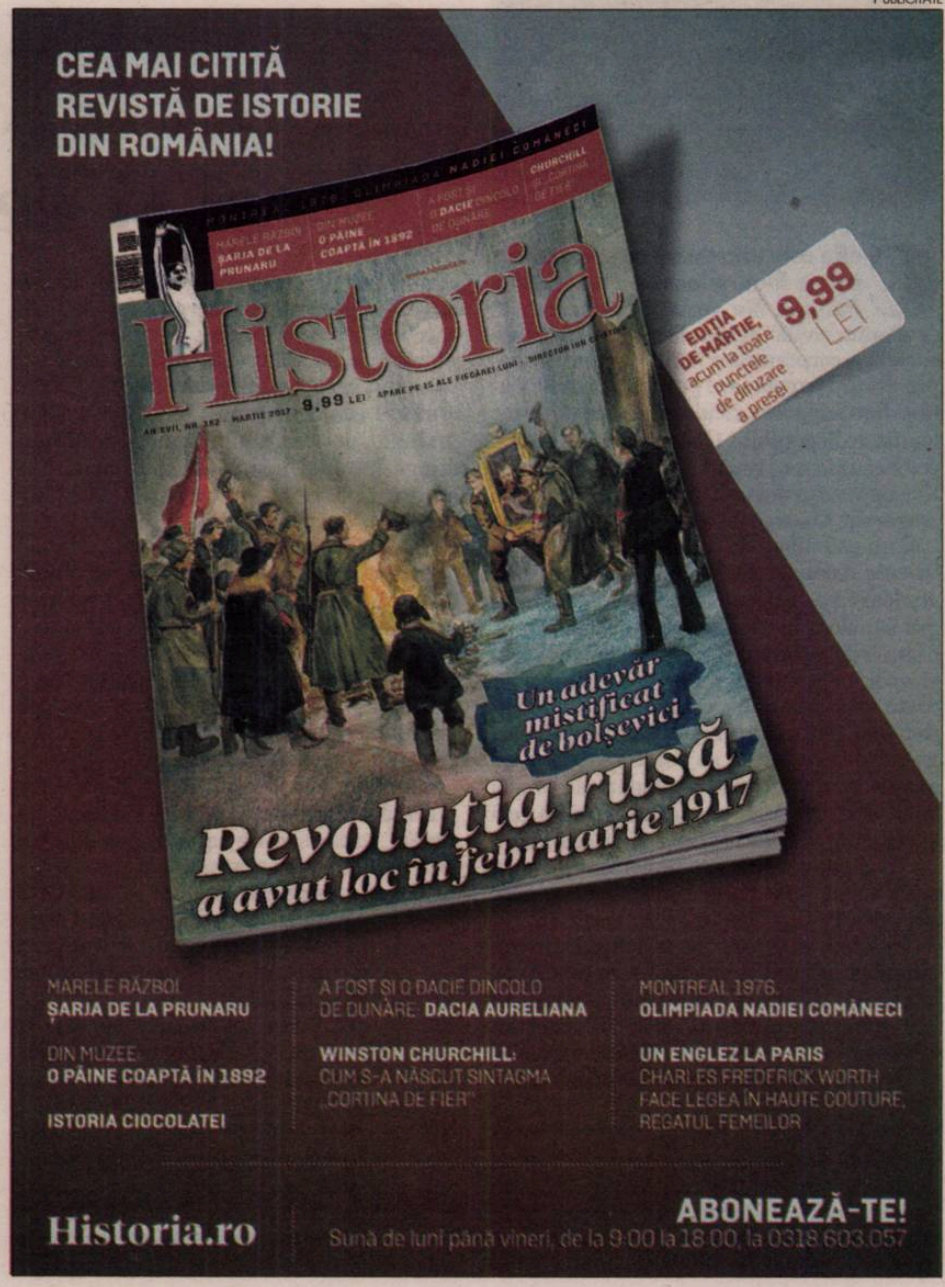

Emil BELU

Grăunte de ecumenism

În „peregrinările" sale prin închisorile comuniste, N. Steinhardt îl întîlnește pe tînărul pastor luteran din Brașov Harald Sigmund: „Minunea aceea pe care pușcăriașului îi este rar dat să o întîlnească, dar de la care, cînd dă de ea, află ce poate fi bucuria: e mîndru, e curajos, de neînfrînt [...], bine dispus, niciodată somnoros ori posac, doritor și gata în orice clipă să învețe orice, să discute, să asculte, să povestească, să comunice tot ce știe: un domn, un nobil, un erou."

Cînd am citit pentru prima oară portretul făcut mai sus lui Harald Sigmund, nu am avut nici o îndoială: N. Steinhardt a visat vreun sfînt, însuflețind cu aceste haruri un coleg de celulă. Greu de crezut că mai existau asemenea întruchipări demne de iconografia creștină. Mi s-a părut de necrezut ca într-un mediu de detenție atît de aspru, precum cel din România acelor ani, un mediu al omuciderii, un om să-și păstreze optimismul, să-și ajute colegii de celulă, să se manifeste de parcă ar fi în afara zidurilor blestemate. Ce forță interioară i-a dat puterea unui asemenea comportament? De unde această disponibilitate de a-și ajuta semenii ajunși la limita suportabilului?

Am lăsat să treacă mult timp de la citirea acestor rînduri elogioase adresate pastorului brașovean. Dar, cu timpul, ideea că există un asemenea om de excepție a început să mă bîntuie. Voi încerca să dau de el, mi-am zis. Bănuiam că trăiește în Germania, dată fiind obîrșia etnică și nu mai puțin cele suferite în România. Fascinat de subiect, am însăilat cîteva gînduri într-o revistă montréaleză. Un cititor anonim, impresionat probabil de articol, mi-a furnizat o adresă a unui bun prieten al pastorului, un avocat în vîrstă, care locuia undeva în Bavaria. Prin intermediul lui voiam să intru în contact cu Harald Sigmund. Acum, după atîția ani, am dat de o copie a scrisorii expediate, datată 24.12.1996. O redau mai jos:

Domnule Harald Sigmund,

Cutremurătoarea dumneavoastră odisee și regretul că asemenea oameni se nasc tot mai rar mi-au dat curajul să însăilez cîteva gînduri într-o revistă a românilor din Montréal, Canada. Am dorit să vă trimit acest număr al revistei – Luceafărul românesc –, *dar necunoașterea adresei mi-a fost stavilă. M-ar bucura ca aceste rînduri, de aici, din „Țara frunzei de arțar", să fie un semn că Marile Destine – indiferent de timp și spațiu – nu rămîn anonime.*

Am așteptat zadarnic răspunsul la scrisoare. După atîta suferință, probabil că s-a stins din viață, mi-am zis. Era singura explicație pe care o aveam, săptămîni în șir, luni în șir, în așteptarea răspunsului. Aproape că întîmplarea îmi dispăruse din memorie sau poate, cum s-ar spune acum, era rătăcită prin vreun „fișier" care așteaptă doar să fie accesat la momentul potrivit.

Surpriza nu a venit din Germania, ci din Canada, chiar din Montréal! Într-o seară am primit un telefon de la o doamnă care, citind articolul meu din revista comunității românești, mi-a mărturisit că l-a cunoscut pe pastorul Harald Sigmund. Nu am discutat prea mult la telefon, a rămas să mă sune dînsa, cînd se va restabili după oarece ce beteșuguri ale vîrstei. Au trecut cîteva luni pînă am primit telefonul mult așteptat, iar după cîteva zile i-am făcut o vizită. Ezitantă la început, cu multe precauții, m-a interogat despre intențiile și așteptările mele pe pămînt canadian. Apoi, auzind că avem o cunoștință comună, o familie onorabilă din București, atmosfera s-a destins. Mergeam aproape săptămînal la dînsa în cartierul Dollard-des-Ormeaux. Era soție de general de aviație, cunoscuse bine lumea occidentală dintre cele două războaie mondiale, soțul fiind atașat militar la cîteva legații românești, printre care mi-a amintit Roma și Parisul. Era de o mare modestie și discreție, cu un impresionant bagaj cultural, poliglotă și, spre surpriza mea, am auzit pentru prima dată Dante recitat în latină. Flacără vie a ortodoxismului, fără bigotism exagerat, ba chiar cu multe critici la adresa „instituției" și a slujbașilor ei, era de un ecumenism admirabil, participînd adesea și la serviciile religioase ale altor culte creștine. Am ascultat, mut de uimire, participarea cu mulți ani în urmă la un eveniment înălțător. N. Steinhardt nu se înșelase! Iată, pe scurt, evenimentul münchenez relatat de doamna E.B. (Identitatea nu e importantă.)

Deoarece românii ortodocși din München nu aveau un lăcaș de rugăciune, au fost primiți să-și țină slujba duminicală într-o biserică luterană, cu îngăduirea comitetului parohial, la călduroasa recomandare a pastorului Harald Sigmund, nimeni altul decît cel umilit și batjocorit în închisorile din țară, emigrat, între timp, în Germania. La ultima slujbă religioasă înaintea pensionării, conform tradiției pastorale, Harald Sigmund are dreptul să-și scrie o dorință în „Cartea de Aur" a Bisericii, dorință ce va fi dusă cu sfințenie la îndeplinire de către cler și enoriași.

Ce și-a dorit luminatul pastor? Ei bine, dorința lui mi se pare a ține de visul ecumenismului: „...atîta timp cît va dăinui acest lăcaș luteran, credincioșii ortodocși români să fie acceptați să-și țină slujba duminicală, pînă vor avea propria biserică." Un val de adîncă emoție i-a cuprins pe cei prezenți, cler și enoriași, părtași la acest inedit gest ecumenic. Adînc emoționat, la îmbrățișarea pastorului luteran, preotul ortodox român a izbucnit în lacrimi.

Nu știu pe ce petic de pămînt sau de cer îți porți acum pașii, Harald Sigmund, dar află că într-un aprilie pascal, cu ploi mărunte și reci, ca în amînatele primăveri din Brașovul tinereții tale, ți-am pus în pămîntul reavăn din fața unei biserici luterane montréaleze, de pe strada Jean-Talon, o tulpină de iederă, lumînare vie ce urcă spre cer pe ziduri neprietenoase de întuneric. Tu ești grăuntele de ecumenism pe care moara utopiei nu a putut să-l macine.

„A fi prinț" – spune Luther – „și a nu fi tîlhar este aproape imposibil."

Iartă-mă! Tu ești prințul, iar eu sînt tîlharul.

***Emil Belu** este scriitor și trăiește în Canada.*

PUBLICITATE

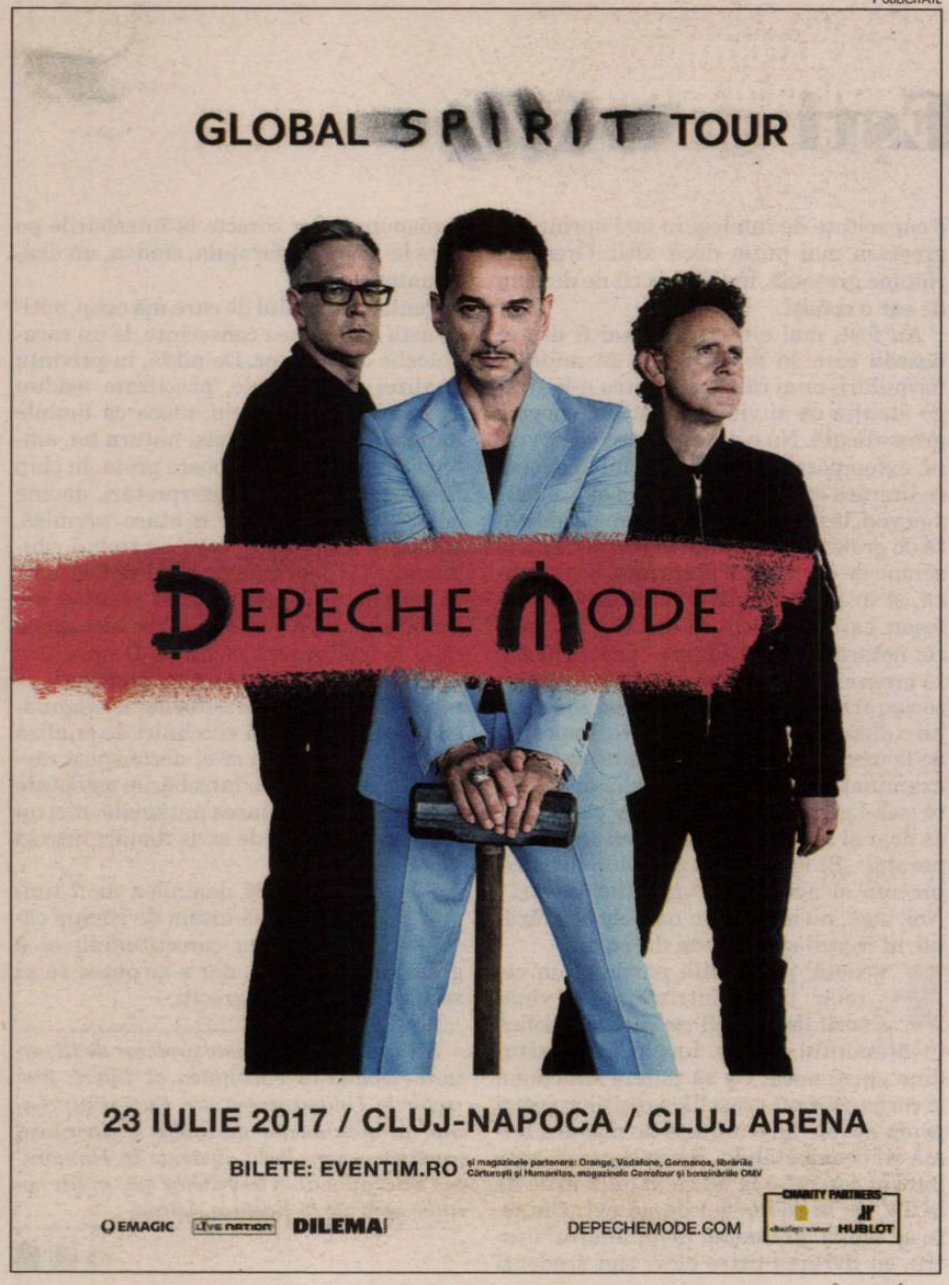

PUBLICITATE

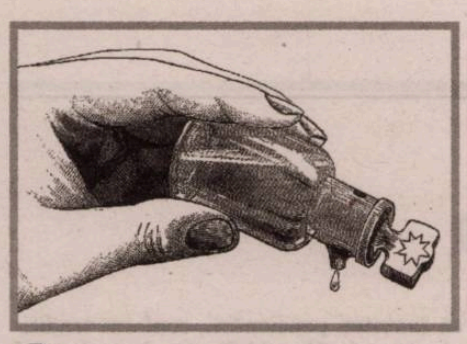

Rodica ZAFIU

cuvinte **nepotrivite**

Tomberoane și tomberonezi

În foarte frumosul album *București Belle-époque* (2016), editat de Radu Oltean, fotografiile-document lasă să se observe numeroase detalii de viață cotidiană. Printre acestea, un obiect surprinzător prin forma rămasă neschimbată timp de mai bine de un secol e *tomberonul*. Imaginea recipientului (metalic, prins între două roți foarte mari) împins pe străzi de angajații întreprinderii de salubritate de la 1896 corespunde perfect cu imaginea care ne este familiară tuturor, descrisă și de definiția din DEX a cuvîntului: „recipient (de tablă) în formă de semicilindru montat pe o osie cu două roți, care se folosește la transportarea pe distanțe mici a materialelor de construcție, a gunoaielor etc. (și care se descarcă prin răsturnare în jurul osiei sale)". Cuvîntul e un împrumut din franceză, unde substantivul *tombereau* – derivat din verbul *tomber* „a cădea" – desemna un recipient utilizat pentru transportul de materiale, descărcabile prin basculare. În franceza actuală cuvîntul nu mai este folosit în mod curent pentru recipientele în care se adună gunoiul (numite *poubelles*). Și *tomberonul* românesc avea la început mai multe utilizări posibile, așa cum o dovedesc vechile reclame – „Arthur Koppel (...) *Tomberoane* pentru cărat cereale și gunoaie" *(Adevărul*, 16.05.1905) –, dar s-a specializat treptat pentru adunarea gunoiului. De fapt, în româna actuală sensul cuvîntului s-a extins și asupra recipientelor pentru gunoi care nu mai corespund descrierii din dicționar și imaginii din fotografii. *Tomberoanele* actuale – chiar dacă se sprijină pe roți și se pot răsturna în containere mai mari – sînt de fapt echivalentele *pubelelor* (cuvînt împrumutat tot din franceză, cu sensul „recipient portabil pentru gunoiul menajer", DEX).

Tomberon e unul dintre franțuzismele adaptate fonetic limbii române prin crearea analogică a unei finale consonantice, în locul celei în *-o* accentuat, atipică pentru sistemul morfologic românesc. De altfel, prima formă de adaptare a cuvîntului a fost cea previzibilă, cu finala în diftongul *-ou* (ca în alte împrumuturi din franceză: *birou, cadou, panou, tablou* etc.). Substantivul neutru *tomberou*, cu pluralul *tomberouri,* era folosit în texte administrative și publicistice, de pildă într-o descriere a mijloacelor de care dispunea sectorul 1 al Bucureștiului în 1934: pe lîngă autocamioane, un tractor, cotigi, existau și „309 *tomberouri,* din cari 220 erau în funcțiune" *(Urbanismul*, 1934, nr. 11-12). Varianta *tomberou* stă la originea deformărilor din limbajul popular, înregistrate de *Dicționarul limbii române* (DLR) și atestate sporadic: *tumbărău* (cu pluralul *tumbăraie*) și *tîmbărău*. Al. Graur, în *„Capcanele" limbii române* (1976, reeditată de Liviu Groza în 2009), critica forma *tomberon:* „O alterare a lui *ou* final găsim și în *tomberon* (acceptat de *Dicționarul explicativ)* în loc de *tomberou* (din fr. *tombereau),* cuvînt care, evident, a fost răspîndit de gunoieri, necunoscători ai originalului francez" (p. 51). *Tomberon* circula deja în presa din prima jumătate a secolului al XX-lea: „Pentru combaterea zgomotului ce-l fac *tomberoanele*, s-a aplicat cauciucuri pe roatele a 60 *tomberoane*, obținînd un rezultat foarte bun" *(Realitatea ilustrată*, 1.11.1938); „20 bucăți *tomberoane* (cotigi de gunoi) cu tracțiune animală" *(Monitorul oficial*, 23.08.1939); „*tomberoane* și cotige" *(Gazeta municipală*, 19.01.1941).

Dicționarele noastre nu au înregistrat încă noua accepție, lărgită, a lui *tomberon* („container de gunoi menajer; pubelă"), care se asociază prototipic cu alt obiect decît cel cu roți mari, împins de măturători pe străzile orașului. Cît de viu și de răspîndit e sensul extins al cuvîntului o dovedesc derivatele glumețe pe care acesta le-a produs: adjectivul *tomberonez,* folosit pentru a caracteriza animalele care se hrănesc din recipientele de gunoi din spațiile publice *(„cîini* tomberonezi pursînge", motociclism.ro; „una bucată motan, 2 luni, *rasa* tomberoneză", ibidem) și substantivul masculin *(tomberonez* – „cîine sau motan fără stăpîn") sau feminin *(tomberoneză* – „pisică sau cățea fără stăpîn"). În ultima vreme, adjectivul se aplică tot mai des și ursilor – „ursul tomberonez" (catavencii .ro); „ursii tomberonezi sînt mare atracție turistică" (wall-street.ro); „Vorbim despre urși tomberonezi, obișnuiți cu omul" (academiacatavencu.info), iar substantivul se folosește și pentru a-i denumi, depreciativ și agresiv, pe oamenii fără adăpost care caută prin gunoaie: „Ieșenii sînt terorizați zilnic de *tomberonezi* (...). Familii întregi din Iași sînt îngrozite numai la gîndul de a-și duce la tomberoane propriul gunoi menajer, din cauza miilor de aurolaci, deli[n]cvenți și oameni ai străzii care și-au împărțit containerele" (agorapress.ro); „Cum să ajungi să trăiești ca un *tomberonez*, deși e posibil să ai și casă și mașină" (obiectiv-mehedintean.ro).

***Rodica Zafiu** este prof. dr. la Facultatea de Litere, Universitatea din București. A publicat, între altele, volumele* Limbaj și politică *(Editura Universității București, 2007) și* 101 cuvinte argotice *(Humanitas, Colecția „Viața cuvintelor", 2010).*

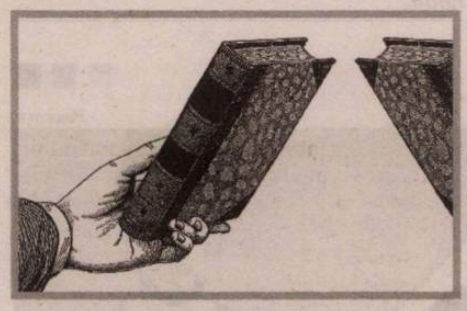

Liviu PAPADIMA

învățătura de minte

Ești greșit!

„Tovarășa, Mihai mă greșește!" E una dintre povestioarele soției mele din fulguranta ei carieră de învățătoare, la o școală de cartier, în anii '80. „Mă greșește" însemna că Răzvan primea ghionturi cu cotul de la colegul de bancă, Mihai, în timp ce scria. Se zice și azi „Ești greșit!", asta vrînd să însemne că nu ai dreptate, că ceea ce susții nu e adevărat. Interesantă evoluție sintactică a verbului „a greși"! De regulă, el se referea la rezultatul unei acțiuni, nu la cel care o întreprinde. Poate că cea din urmă formulare este un nevinovat calc după anglo-americanul *„you are wrong"*. Cine știe? Deși parcă cei de la care o auzim nu sînt campionii întrebuințării limbilor străine.

Am pătimit și eu, în toate ipostazele, de pe urma acestei educații pavloviene.

Am vorbit săptămîna trecută despre o cultură a vinei – a vinovăției sau, și mai exact, a învinovățirii – a cărei înflorire în societatea românească pare să se fi petrecut în ultimele decenii, după căderea comunismului. Vreau să mă refer acum la sindromul greșelii care, cred, are înrădăcinări mai vechi și face ravagii în învățămînt de multă vreme.

„Vină" și „greșeală" sînt înrudite. Cel care greșește e un vinovat fără vină. Nu asta și-a dorit, asta a ieșit. „A greși e omenește" – sună o zicere binecunoscută. Mai puțin în educație. În educația românească a ultimei jumătăți de secol – cît am apucat să o cunosc, inițial ca „educabil", apoi ca „educator" –, a greși a fost și a rămas coloana vertebrală a întregii arhitecturi a sistemului, atît în concepție, cît și în manifestare.

Într-o primă fază, în familie, de-a lungul celor „șapte ani de acasă", greșeala e măsurată ca abatere de la obligațiile și interdicțiile de comportament pe care copilul ar trebui să și le însușească: să spui „Bună ziua" – „Sărut mîna" la doamne și la preot –, să fii respectuos față de adulți, să nu vorbești neîntrebat, să nu te dai în spectacol în public și toate celelalte.

În școală, copilul face cunoștință cu un alt tip de obstacol, mult mai sever și mai autoritar: greșeala epistemică. La clasă ești permanent chestionat despre o sumedenie de lucruri și cînd ți se adresează o întrebare trebuie să te ridici în picioare înainte de a răspunde. Ba uneori ești chiar invitat la tablă, spre a fi interogat mai pe îndelete, în văzul tuturor. Abia reușiseși să înțelegi că dacă nu spui „bună ziua" îți superi vecinii și părinții, iar acum te întrebi, de pildă, atunci cînd ai spus despre „a greși" că e un substantiv și nu un verb, ce supărare i-ai fi putut aduce cuvîntului cu pricina. Învățătoarea n-are de ce să se supere, colegii nici atît. Și totuși, greșeala atrage automat după sine sancțiunea, dojana, nota cea rea, și verdictul: ești greșit!

Am pătimit și eu, în toate ipostazele, de pe urma acestei educații pavloviene. N-are a face că, dăruit cu o memorie ceva mai bună – la vremea respectivă – și cu o capacitate de înțelegere mai sprințară, greșeam mai puțin decît alții. Greșeala rămîne greșeală, indiferent cît de des sau de rar o comiți.

Au fost, mai sînt și vor mai fi destui dascăli care să te întrerupă în mijlocul formulării unui răspuns pentru a-ți atrage atenția că ai violat nu știu ce normă gramaticală. Nu o dată, pentru că în vreun extemporal ai încurcat titlul unei opere literare sau anii de domnie ai vreunui voievod, te trezești cu bulina roșie aplicată de profesor pe pasajul ingrat și cu niște semne de exclamare alăturate. Există încă, și în mediul universitar, destui profesori care practică, cu deplină încredere, notarea prin scădere – pentru fiecare eroare constatată se scad atîtea puncte sau fracțiuni – chiar dacă ea conduce, nu o dată, la punctaje negative, imposibil de transcris în catalog. Așa cum există și examinatori a căror principală preocupare e să-l prindă în ofsaid pe cel examinat, că doar și bravul Ahile avea un călcîi vulnerabil. „Și iartă nouă greșelile noastre, precum și noi iertăm greșiților noștri." Noi, însă, nu iertăm. În numele adevărului, al rigorii și al sfintei dreptăți.

Există, pe de altă parte, și un corolar hazliu-întristător al vînătorii de greșeli pe care se edifică învățămîntul nostru. I-aș zice corectitudine epistemică. Ca să putem sancționa și corija eficient greșelile greșiților noștri avem nevoie de o unitate de măsură fermă și incontestabilă. Ea se cheamă „răspunsul corect" – la fel ca în *quiz*-urile de la TV, de la radio sau de pe net. Cu asta se ocupă, în esență, învățămîntul nostru, cu livrarea către elevi sau studenți a răspunsurilor corecte la întrebările pe care le-ar putea formula, cîndva, un examinator.

Pentru domeniul de care mă ocup, optica asta are adesea consecințe de un caraghioslîc devastator. De pildă, în privința analizei gramaticale, practicate asiduu în special în gimnaziu, ideea că limbile naturale sînt, prin însăși natura lor, ambigue, că un enunț se poate preta, în chip firesc, la mai multe interpretări, devine erezie. Construită pe o atare premisă, educația lingvistică, care ar trebui, chipurile, să îi deprindă pe elevi să folosească cu succes inepuizabilele resurse ale limbii pe care o vorbesc, n-are nici șansă să-și îndeplinească menirea. Despre studiul literaturii, pentru care profesorii se roagă Celui de Sus și autorilor de manuale să le dea definiții și tehnici de analiză riguroase, să poată și ei deconspira răspunsurile corecte la întrebările așteptate la Bac sau la evaluarea națională, nici nu mai vorbesc. Ar fi de scris tomuri întregi pe tema asta.

Doamnelor și domnilor, ar fi timpul, cred, să uităm de steaua călăuzitoare a corectitudinii și a greșelii. Nu de alta, dar s-ar putea să ni se spună că sîntem greșiți.

***Liviu Papadima** este profesor de literatură română la Facultatea de Litere, prorector la Universitatea din București; coautor al manualelor de limba și literatura română pentru liceu, apărute la Humanitas Educațional. A coordonat mai multe volume apărute la Editura Arthur.*

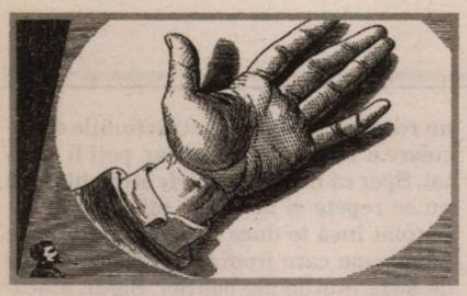

Adina POPESCU

portrete din mers

Școala mea

Era unul dintre titlurile compunerilor tematice pe care le primeam ca temă prin clasele primare – „Școala mea“. Pesemne ar fi trebuit să scriem despre școlile noastre socialiste care apăreau peste noapte ca ciupercile printre blocurile din cartiere (în anii '80, demografia era încă în creștere), cuburi noi și identice, lipsite de personalitate, care și acum îmi creează senzația de mici pușcării, mă întreb cum de-or putea să învețe copiii în astfel de locuri. Însă „școala mea“ era altfel. O clădire veche, cu clase improvizate uneori în încăperi mai mici decît un living dintr-o vilă de la Mogoșoaia din zilele noastre, care înainte avuseseră cu totul alte destinații, sala de sport fusese „baia popilor“, clasa a mică a celor de la VIII C – „bucătăria popilor“, ne informa nea Petrescu, omul de serviciu și bun la toate, un fel de străjer al școlii pe vremea cînd nu existau agenții în uniforme, plictisiți și indiferenți. „Școală veche, cu tradiție istorică de peste 150 de ani“, scrie și astăzi despre ea pe site-ul Inspectoratului Școlar. Scrie și pe placa din marmură, comemorativă, de la intrare. Inițial, la final de secol XIX, fusese școală preoțească. Toate aceste povești și detalii ne stîrneau imaginația. Și pentru că tocmai citiserăm *Cireșarii,* care erau la modă, ne-am petrecut vreo doi ani chiulind de la ore, de la materiile la care „aveam a doua notă“, pentru a ciocăni sistematic în pereții școlii, a-i indentifica pe cei care „sunau a gol“, a întocmi hărți și a trasa imaginare tunele secrete. Speram să descoperim „comorile popilor“ (cruci din aur, cărți de valoare etc.), însă ele au rămas nedescoperite pînă în ziua de azi. În 1990, am prins momentul în care școala noastră a reluat „parteneriatul“ cu biserica din apropiere, unde părintele Galeriu încă mai slujea și era o legendă, apoi a căpătat denumirea de Sfîntul Silvestru. Mi-amintesc și acum nedumerirea și spaima unui coleg care a întrebat în pauză, înaintea orei de religie: „Și acum ce-o să se întîmple? Or să ne îmbrace pe toți în popi, tocmai cînd am scăpat de uniforme?“

Cei opt ani pe care i-am petrecut în această școală „de cartier“ de pe strada Oltarului (probabil fostă a Altarului, cîndva), una din străduțele mele preferate din București, umbrită de castanii ce mi se păreau uriași și care „se închide“ în mod atipic cu o clopotniță, au fost atît de interesanți încît, mai apoi, nu prea mi-a mai păsat de anii de liceu, și acesta tot unul „cu tradiție“. Și deși am trecut de sute de ori de atunci pe lîngă școala mea, privindu-i pe copiii de acum cum invadează strada Oltarului, la terminarea orelor, și cum se risipesc în grupulețe pe Calea Moșilor – o altă lume, exact așa cum făceam și noi –, n-am mai îndrăznit să intru. N-am mai avut de ce sau poate că mi-a fost teamă pe undeva ca nu cumva, în momentul în care voi păși înăuntru, magia să se destrame.

Totuși, am fost săptămîna trecută, după aproape 25 de ani. M-am întîlnit cu un fost coleg ca să mergem la școală și să propunem un eveniment legat de *Povestiri de pe Calea Moșilor.* Am intrat pe la „intrarea elevilor“ din curtea mică, locul unde făceam careul pe timpuri și cîntam imnul. Curtea mică mi-o aminteam destul de mizerabilă, cu un castan care creștea strîmb chiar în mijloc și, deși rădăcinile lui ieșeau din asfalt, nu se îndura nimeni să-l taie. Castanul nu mai e, în schimb sînt leagăne colorate, iar curtea e pavată cu un pavaj elastic, din cauciuc, precum cel din parcurile pentru copii. La fel și curtea mare care pare mult mai modernă, mai funcțională, însă și-a pierdut din farmec. Și aici fuseseră tot castani, unul dintre ei chiar gigantic, patru copii de-a întîia nu puteau să-i cuprindă trunchiul cu brațele. Însă era complicat să dai probele de alergare, făcînd slalom printre copaci. În curte i-am găsit pe băieți la fotbal și, în prima clipă, am avut senzația stranie că erau chiar „băieții noștri“ care refuzeseră să crească și continuaseră să joace fotbal acolo, la nesfîrșit.

Holul de la intrare e neschimbat – aceeași pardoseală ca o tablă de șah, aceeași masă a elevului de serviciu. Lipsește doar nea Petrescu, care a murit de mult, însă îi pot simți prezența. Dacă închid ochii, pot să aud în liniștea aceasta cu vagi ecouri muzicale, de după ore, hîrșîitul măturoiului cu care face curat. Le recunosc pe două dintre femeile de serviciu, erau și „pe vremea noastră“, probabil foarte tinere. Însă nici acum nu par îmbătrînite, de parcă ar aparține unui timp care a încremenit pe loc. Le spunem că sîntem foști elevi. „Ați venit să vedeți școala?“ Da, mă simt un vizitator, un turist într-un muzeu al copilăriei mele. Într-o vitrină plină cu albume de fotografii – din păcate, nu și generația mea – zăresc o relicvă: clopoțelul.

Școala e vie, veselă, colorată, la fel și totuși diferită. Au dispărut, desigur, Gazeta de perete, panourile cu pionieri, steagurile partidului, peste tot e plin de desene ale copiilor de acum. Au dispărut și țîșnitorile de la parter, unde ne spălam acuarelele după ora de desen. Clasele au fost renovate, reconfigurate, au table interactive, iar copiii își pot lăsa cărțile și caietele în bănci pentru a doua zi, ușile se încuie, nu mai învață nimeni în două ture. Îi invidiez – mereu găseam banca mea pătată și mîzgălită de cei din tura de dimineață. Și cotoare de mere putrezite în bancă. E drept, sînt și mai puțini copii, și nu mai locuiesc doar pe Calea Moșilor și în împrejurimi, unii vin și din Otopeni sau Voluntari pentru anumiți profesori sau învățători. Intrăm în clase pe rînd, în fiecare dăm peste o „bisericuță“, peste cele mai bune prietene care șușotesc ceva, își împărtășesc secretele. Își ridică privirile spre noi și ne salută pe tonul acela ușor intimidat și „oficial“ pe care îl cunosc foarte bine – „Bunăă ziuaa!“. Revin la realitate, nu sînt Adina mică rătăcind pe culoarele școlii, sînt un adult, aș putea să fiu o mamă care își caută copilul ca să-l ia de la școală. Un băiețel blond se lipește timid de piciorul învățătoarei lui. Îl cheamă Sașa. Cei de la grupa pregătitoare mi se par atît de mici, oare ce caută toți acești copii dulci și speriați la școală? E doar o impresie, mici eram și noi, îmi amintesc că pe fosta învățătoare a lui Alex, cea care ne-a întîmpinat acum, o vedeam foarte înaltă și frumoasă și o comparam mereu cu o zînă. Frumoasă e și acum, însă este cît mine de înaltă.

Și sala de festivități mi se pare acum neîncăpătoare, cu o scenă ca pentru păpuși. Pe vremuri, îmi închipuiam că era cît o sală de bal. O sală de bal unde am crescut „la normă“ viermi de mătase. Am rămas aici o jumătate de oră, povestind despre foști profesori, foști elevi, despre cei care nu mai sînt și mi-am dat seama că viața se poate transforma oricînd într-o buclă, te poți întoarce oricînd de unde ai plecat, fără să te raportezi la trecut sau la viitor… fiindcă lumina galbenă de primăvară se filtrează la fel prin ferestruicile sălii de festivități, din curte se aud glasurile băieților care joacă fotbal, mereu aceleași, nea Petrescu continuă să dea cu mătura în holul de la intrare, vei fi aici și peste încă 25 de ani, și peste 50, chiar dacă nu mai vei mai fi deloc.

Eugen ISTODOR

negustori **și mușterii**

Hasmațuchi

Mă plimbam fără de țintă prin piață. Eram pus pe chilipir, ca de obicei. Luasem kiwi la 5 lei kilu', 2-3 lei kilu' de ardei gras și căutam precum corbul prin piață și alte victime. Mă ridic cu scara rulantă la etaj după un kil de ulei. Și-n ridicarea mea, ce credeți, ce văd? Hasmațuchi! A fost o vedenie hasmațuchi? Citisem cărți cu hasmațuchi ăsta. Unele rețete mi s-au părut imposibil de dus la capăt. Nu, nu pot face combinația asta, că n-am hasma. Mi-am păstrat calmul pe scară. Am căutat și găsit un ulei? Nu, nu, am uitat de ulei, am luat iaurt grecesc, de 10% gras. Mă coboară scara. O iau de la capăt. Dar hasma, nu-i! Trec-reconstitui scena de ridicare la ceruri. Nimic, nimic. Unde plecase? Unde dispăruse, cine-l vînduse, cine-l cumpărase? Enigmă. Nu-l văzusem oare? Și-l descopăr sugrumat pe o tarabă. Femeia zicea că e din Cîrligele. Hasma, tu? Da, eu! – răspundea infamul. Și mă pun și-l rod. Da, dambla! Iau tot. Erau trei chite. Și fac cartofi răzăluiți și-i spurc cu hasma! Instantaneu nu simt nici o diferență. Mă uit pe net. Văd ce face hasma: „stimulează tranzitul intestinal, stimulează secrețiile gastrice, intestinale, biliare, stimulează secreția lactată, stimulează circulația sângelui, îl diluează și îl curăță de toxine, curăță rinichii și ficatul, are efecte diuretice, stomahice, ușor purgative, este colagog – ajută la eliminarea bilei –, are efect antiinflamator, tonic, cicatrizant, combate bolile canceroase, are efecte de antiseptic respirator, este benefic în afecțiuni pulmonare – astm, bronșită, laringită –, este eficient în caz de gastrită, cistită, reumatism, gută, benefic în colicile hepatice, eficient în afecțiuni oftalmologice – se aplică comprese călduțe pe ochii închiși –, tratează edemele, favorizează vindecarea rănilor, combate apariția ridurilor, previne îmbătrînirea prematură“ (biaplant.ro). Mamă, hasma! Simt că mi-ai făcut bine de tot, tot ce scrie pe net. Unde-ai fost?

Radu NAUM

un sport **la Răsărit**

După meciul cu Danemarca ni se pare din nou că e ceva putred la Naționala României?

Dimpotrivă, totul e cum trebuie să fie. Noi mereu visăm să trăim în cea mai bună dintre lumi și de fapt trăim, mereu, în cea mai dreaptă dintre ele. Fotbal mult nu are cum să iasă din puțin. Nu are cum să rezulte dintr-o înfeudare de zeci de ani în favoarea unor personaje care fie sînt astăzi la odihnă forțată, fie au tras foloasele și acum trag, de pe bară, vînturi pline de înțelepciune acră, boscorodindu-i pe cei ce le-au stricat aranjamentele venind cu unul și mai mare, „de stat“. Fotbalul nostru post-totalitar arată a jucărie stricată pe care se ceartă băieții de bine, care au dat cu piciorul în minge și în orice viitor, deposedați, vremelnic, de o suculentă ocupație, cu băieții tricotați de autoritățile din penumbră care vor să reformeze țara de azi cu apucăturile țării de ieri. Păi, așa putem bate Danemarca numai la șmecherie și servicii secrete. Fotbalul ne încurcă rău. Ne deranjează în afaceri, în planuri cincinale, în răzbunări, în conturi și în reglat de conturi. Cîteodată îți vine să crezi că epoca generației glorioase e un soi de blestem, pentru că raportăm totul la ea, în același timp ea nemaiputînd fi reprodusă (căci, slavă Domnului, nu ne mai întoarcem în comunismul care a născut-o) și nici egalată în rezultate pentru că în libertate performăm haotic, ne ocupăm nu cu pasele fine, ci cu datul la gioale. Sîntem copiii lui Ceaușescu lăsați de izbeliște, iar cei mai tineri sînt nepoții lui, căci noi îi educăm. Privit așa, meciul cu danezii a ieșit bine. I-am păcălit!

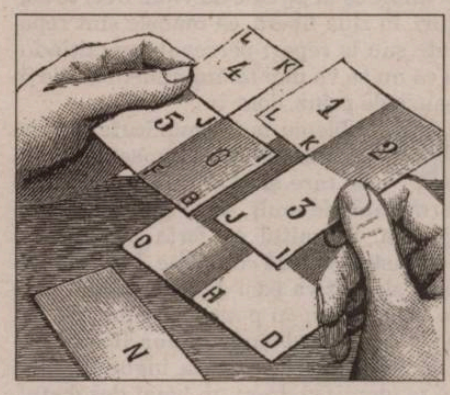

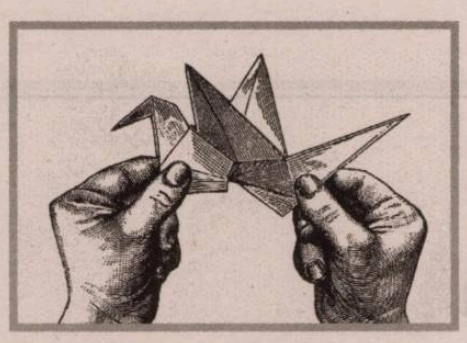

Andrei MANOLESCU

libertatea de impresie

Confuzie și panică la Londra

Calmul britanic e proverbial. Nu e clar cît mai e de real. Văzînd și citind tot felul de lucruri despre atentatul de pe Westminster Bridge, mi-am adus aminte și de nedumeririle care mi-au fost stîrnite în zilele atentatelor din iulie 2005, cînd mă aflam la Londra. Atacul de săptămîna trecută a făcut parte dintr-o categorie de temut pentru orice forțe antiteroriste, adică a fost aproape imposibil de prevenit. La acest capitol e greu de imputat ceva serviciilor de securitate. În schimb, reacția autorităților din timpul desfășurării evenimentelor, cînd atacul fusese deja declanșat, a fost, după cum reiese și dintr-un reportaj făcut de Henry Mance în *Financial Times*, plină de confuzii și poticneli. Jurnalistul descrie în detaliu ce s-a petrecut în acele momente în jurul și în interiorul clădirii Parlamentului. Parlamentarii au fost mînați în sus și-n jos pe scări, spunîndu-li-se cînd că trebuie să evacueze clădirea fiindcă există posibilitatea exploziei unor bombe, cînd că mai bine ar fi să rămînă în interior fiindcă e locul cel mai sigur, de vreme ce afară tocmai se auziseră împușcături. La unul dintre restaurantele Parlamentului, The Ajourment, chelnerii s-au oprit din serviciu, în mod firesc, pînă cînd s-au lămurit cauzele agitației de afară. După un sfert de oră însă, cînd au început să-și reia meseria într-un mod cît se poate de englezesc, un polițist a alertat pe toată lumea spunînd că afară e o mașină care poate exploda oricînd. A apărut și o polițistă care, mai hotărîtă, a evacuat rapid pe toată lumea.

E absolut normal ca oamenii să se sperie în asemenea situații și să nu știe cum să reacționeze, dar parcă nu e chiar așa normal ca polițiștii de la Parlamentul britanic să se dovedească „speriați de bombe" și să creeze ei înșiși panică.

Din imaginile televizate știm și că prim-ministrul Theresa May s-a lăsat, la rîndu-i, condusă la repezeală spre un adăpost de către propriii ei oameni de pază, care nu știau însă prea bine în ce mașină s-o urce. Unii parlamentari au tras concluzia fermă că forțele care păzesc această instituție nu au fost instruite în mod serios pentru un asemenea scenariu care, măcar la Westminster, ar fi trebuit foarte bine pregătit. Exerciții au fost chiar cu patru zile înainte de atentat, atunci cînd poliția a simulat reacția la un presupus atac terorist cu luare de ostatici pe un vapor de croazieră de pe Tamisa. Dar nu trebuie să fii foarte cîrcotaș ca să observi că și acest exercițiu s-a desfășurat taman perpendicular cu ceea ce avea să se întîmple în realitate cîteva zile mai tîrziu. Adică nu pe podul Westminster, ci pe sub podul Westminster, nu cu mijloace de transport rutier, ci cu nave fluviale, cu toate că e evident pentru toată lumea că în ultima vreme teroriștii folosesc mașini, nu vapoare. Uneori, însă, asemenea exerciții par menite doar să impresioneze publicul și să creeze senzația că forțele de securitate sînt pregătite. Iată însă că un individ cu o mașină și cu un cuțit de bucătărie a reușit nu doar să le surprindă, ci să le facă să intre și în panică. Poate că n-aș fi observat aceste lucruri dacă, așa cum spuneam, n-aș fi trăit direct atmosfera din jurul atentatelor din 2005. Atunci, forțele de securitate au aplicat vechi proceduri folosite cu mulți ani în urmă contra IRA. Nu se prea potriveau cu scopurile și metodele de operare specifice Al-Qaeda, dar altele nu existau. Polițiștii erau agitați. Sirenele, girofarurile și ordinele lor împînzeau orașul, cu rezultate necuantificabile. Ba făceau și gafe ireparabile, cum a fost aceea a împușcării unui tînăr brazilian nevinovat. Ca și acum, controalele la aeroporturi deveniseră mult mai dure. Și tocmai asemenea controale severe și meticuloase de securitate, instituite și la intrările muzeelor, provocau adunarea unor mulțimi periculos de mari (avînd în vedere scopul vădit al teroriștilor de a ucide cît mai mulți oameni). Controale stupide se făceau și la intrarea în restaurante și chiar la terase. Dacă te duceai la piscină și nu păreai prea britanic, ți se putea întîmpla să fii atenționat că, dacă nu respecți întocmai instrucțiunile de încuiere a bagajelor în vestiar, poți fi arestat. Sper ca măcar astfel de stupidități să nu se repete și în aceste zile. Ce s-a întîmplat însă te duce cu gîndul la filmele americane care ironizează desfășurările de forțe inutile ale poliției. Sigur, atacatorul a fost în cele din urmă anihilat. Dar nici la ora la care scriu nu e foarte clar ce-a fost cu el: un terorist antrenat cu un plan, un lup singuratic, un nebun, un disperat? Poliția pare a fi în ceață.

Acest exercițiu s-a desfășurat taman perpendicular.

În filmele americane de care pomeneam există întotdeauna cîte un „meseriaș" gen Columbo care, fără mușchi, pistoale, elicoptere sau sirene, știe mai bine cum să procedeze, unde, ce și pe cine să caute. Ar fi de dorit ca pe undeva, prin culisele operațiunilor antiteroriste, să existe și asemenea personaje.

ready made

„Micii brutari cer:

Să se interzică eșirea dela moară a oricărei cantități de făină ce nu a fost prevăzută pe tabloul comisiunei de repartizare.

Respectarea cu stricteță – de către brutarii măcinători ca și de măcinătorii făinari – a tuturor dispozițiunilor date în folosul populației.

Morile să-și ia obligațiunea – sub riscul sancțiunilor ce pot fi aplicate fără cruțare – de a măcina făina necesară brutarilor din Capitală, repartizați pe mori și mai presus de orice, Ministerul să înceteze sistemul aprobărilor de favoare – aceste aprobări nefiind valabile decât atunci când e vorba de aprovizionarea armatei noastre și a Armatei Roșii."

Scânteia, Anul I, Nr. 72,
Sâmbătă, 2 Decembrie 1944

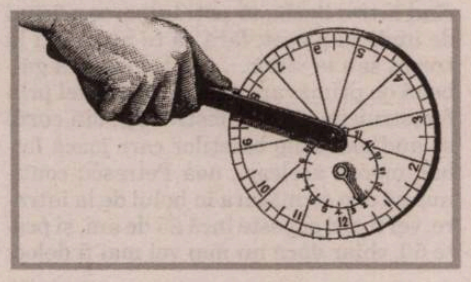

Cătălin PAVEL

o, ce vestigii minunate!

Pedeapsa cu ziua liberă

Încep cu o banalitate – nu ziua liberă o aștepți cel mai mult pe șantier, ci seara de dinaintea zilei libere, care îi dă clasă din toate punctele de vedere.

Multă presiune pe ziua liberă. Cea mai simplă dintre problemele asociate cu ea e faptul că sînt multe lucruri de făcut pe listă. Curățenie, expediție la supermarket, spălat rufe, făcut rost de o scîndură pentru pat, o cordelină pentru hamac etc. Am avut odată, timp de mai multe săptămîni, pe listă să fac rost de o piatră, care îmi trebuia pentru cortul rupt. Apoi trebuie completate materialele pentru șanț, reparate sculele stricate. Teoretic se ocupă altcineva de asta, căruia tu doar îi spui care e necazul, însă practic, dacă luni la 5,30 dimineața nu ai cutare chestie, bidon, tripod, zembil, nu-ți folosește la nimic că ai pe cine da vina. Deci te asiguri, în ziua liberă, că roabele sînt reparate sau le repari personal, promițîndu-ți că nu se va mai tolăni nimeni în ele în pauza de prînz, doar tu.

Probleme mai complicate sînt că trebuie să te odihnești extrem de tare și să te relaxezi/distrezi formidabil de mult, să te ții toată săptămîna. Dormitul cu forța și distratul sub piston se lasă cu toxine. Încă mai dificili sînt cîțiva pași de dans sociali care se lasă mereu cu poticneli. Unul, de pildă, e momentul cînd, în ziua liberă, trebuie să-l prinzi pe șef la înghesuială și să te identifici drept un băiat dezghețat, așa, pentru orientarea lui. Dar partea cea mai delicată e că în ziua liberă urmează să vorbești pe larg cu cineva care te așteaptă acasă. Oricum ar avea loc discuțiile astea, de la căutatul de semnal cu telefonul înrudit taxonomic cu Volga rusească, la imaginea care îngheață pe Skype pentru că rețeaua nu ne ține pe toți cei ce avem zi liberă în același timp, rezultatul este același – un pic de bucurie, o frustrare uriașă și certuri în care fiecare cuvînt înseamnă, de fapt, altceva decît spune. Chiar și cînd eu, unul, ajungeam să mă lipsesc de ritualul ăsta al flagelării hedoniste, tot nu mă puteam împiedica s-o aud pe tipa de sus cum turuie în italiană, la început cu mare entuziasm și la sfîrșit plîngînd pe rupte, sau să văd în trecere, pe un ecran în laborator, cîte un copil pe care abia îl obligă mă-sa să intre în cadru și care răspunde monosilabic la glumele colegului meu de la GIS. Orice pauză face o breșă în acea fortificație migălos construită, la adăpostul căreia tu poți să muncești ca un cîine fără să te gîndești la altceva decît la muncă.

Ziua liberă devine deci predispusă să devină un cîmp de bătălie bahic. Uimitor, de altfel, e cît de mulți oameni, care știu că băutura nu îi ajută, încearcă totuși stereotip această soluție. Mai există însă o răzbunare împotriva presiunilor zilei libere, despre care ar fi foarte nedrept să spunem că e mai ingenioasă decît a te face criță, și anume – să muncești. E mult de muncă din urmă, desene și jurnale și fișe de unitate stratigrafică de completat, și e multă muncă pe care o poți face pentru ca a doua zi să fie mai puțin haotică. Dacă toate astea sînt, prin absurd, gata, e ceva ce arheologii uită surprinzător de des să facă pe un șantier: să treacă din nou prin toate descoperirile provenite din secțiunile lor. Cumva e normal, pentru că ai impresia că tu le cunoști cel mai bine – nu ești tu cel care le-a scos din pămînt? – dar realitatea nedreaptă e că le rămîn lucruri de descoperit și celor care spală sau restaurează tot ce se aduce în casă/depozit: o gheară de pasăre care nu se vedea la marginea ciobului glazurat sau o inscripție zgîriată pe el *(sgraffito)*. Încă mai important e să treci regulat pe la zooarheologi și paleobotaniști, ca să nu mai vorbesc de specialiștii în ceramică; ziua liberă e bună pentru centralizat informații.

Ar mai fi excursia, care pentru unii devine o obsesie. M-am simțit de multe ori umilit de incapacitatea mea de a da o fugă la Casablanca sau la Orléans, în ziua liberă, alături de un grup de ochelari de soare binedispuși, mirosind a cremă de plajă. Recunosc că îmi impune un asemenea buget de energie: să lucrezi o săptămînă întreagă pe coclauri, pentru ca apoi să stai șase ore în mașină, să faci turism (un zeu antropofag), să te întorci noaptea tîrziu și s-o iei de la capăt. În momentele mele cele mai inavuabile, m-am trezit gîndindu-mă că nici coclaurii ăștia n-au fost făcuți egali – una e șanțul cu soare, alta e depozitul răcoros. Respectul cel mai mare îl aveam totuși pentru cei care găseau o soluție foarte ingenioasă pentru a supraviețui zilei libere: o petreceau în cel mai apropiat hotel cu aer condiționat, Internet rapid și pat omenesc. N-am apucat să fac nici asta, deși, de pildă, un hotel din Ankara (care era în vara aia la nici 100 de kilometri) oferea o reducere celor din echipă. Dar reducerea asta era pentru mine la fel de firavă ca speranța care ieșea la sfîrșit, chiaună, din cutia Pandorei. Și-apoi, eu trebuia, cum spuneam, să fac rost de piatra aia pentru cort.

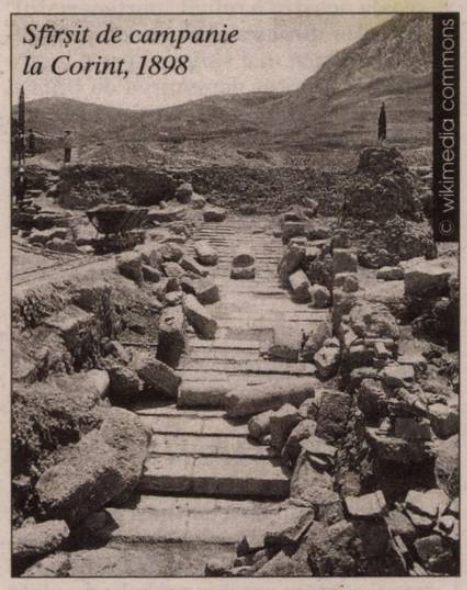

Sfîrșit de campanie la Corint, 1898

© wikimedia commons

***Cătălin Pavel** este arheolog și scriitor. Cea mai recentă carte publicată este romanul* Trecerea, *Cartea Românească, 2016.*

Sever VOINESCU

axa dus-întors

Mutarea accentelor

Cînd am aflat despre eșecul administrației Trump de a abroga „*The Patient Protection and Affordable Care Act*“, cunoscută peste tot sub numele Obamacare, am făcut pariu că toată comunicarea Casei Albe va încerca să dea vina pe democrați, încercînd să se ascundă de ridicolul situației în care se află, pentru că republicanii ar fi avut suficiente voturi să treacă de unii singuri această propunere. Am cîștigat pariul. Vă veți întreba, poate, cum de am știut.

Ca și cum ai călca pe greblă…

Firește, nu am conexiuni la Casa Albă, dar am depistat *pattern*-ul destul de simplu de reacție al administrației Trump în fața situațiilor defavorabile. Tactica (ar fi prea mult să o numim strategie) este aceea de a muta accentele. De pildă, înaintea eșecului din Camera Reprezentanților, Donald Trump a intrat singur în scandalul ascultării telefoanelor. Rămîne de speculat de ce președintele american a anunțat acum o lună, pe Twitter, că este dezgustat pentru că tocmai a descoperit că predecesorul său, Barack Obama, i-a ascultat telefoanele în timpul campaniei electroale. Evident, scandal politic în toată regula. Doar că, de atunci încoace, nu doar că nu a apărut nici o probă a acestei acuzații, dar toate instituțiile americane relevante în materie – unele dintre ele, precum Departamentul de Justiție, aflate deja sub conducerea unor oameni numiți de Trump – au negat oficial și apăsat că așa ceva s-ar fi întîmplat. Poate că Trump a declanșat acest scandal ca să acopere cumva scandalul legăturilor staff-ului său cu rușii, poate că a calculat începutul unei ofensive anti-Obama cu scopul de a distruge, pe rînd, politicile implementate de fostul președinte, poate o fi crezut că așa îi unește pe toți republicanii sub comanda sa – habar n-am ce-o fi fost în mintea lui. Fapt este că, aidoma nătîngului care calcă pe greblă și se trezește cu nasul plesnit, Trump a declanșat un scandal care s-a întors rapid împotriva lui. Ca să iasă din el, comunicarea sa a încercat să mute accentul. Important nu este ce informații deține statul american despre Trump și oamenii săi, ci cum de ajung ele la presă. Parțial, efortul de comunicare a reușit, pentru că toată presa, indiferent de orientare, pune întrebarea momentului: e mai grav că anturajul președintelui este legat de rușii care au încercat să manipuleze alegerile americane în favoarea sa, ori faptul că oficiali americani cu acces la informații clasificate dau presei asemenea informații anume ca să lovească în președinte? Aici, însă, reușita comunicării Casei Albe se oprește, căci răspunsul tinde să-i fie defavorabil lui Trump. Mutarea de accent a reușit, dar rezultatul e prost. Cum ziceam în copilărie: operația a reușit, dar pacientul a murit…

Adversarii administrației Trump jubilează. Au și de ce.

Ca și cum ai călca în gol

În cazul eșecului legislativ de săptămîna trecută, realitatea arată că Trump nu avea nevoie de democrați pentru a înlocui Obamacare. În Cameră, republicanii sînt suficient de mulți ca să poată doborî sistemul asigurărilor de sănătate instituit de Obama. E adevărat, nici un democrat nu a susținut propunerea administrației de a desființa legea care s-a legat de fostul președinte Obama. Dar chiar și așa, obiectivul ar fi fost atins dacă Trump i-ar fi avut alături de el pe toți republicanii. Doar că nu i-a avut. Așa că este ridicol să spui că din cauza democraților republicanii nu au susținut inițiativa demolării Obamacare. Cu atît mai mult cu cît republicanii care nu au sprijinit abordarea administrației Trump sînt dintre cei mai conservatori și numai de cochetării cu stînga nu pot fi bănuiți…

În discursul public, susținătorii administrației vor să fenteze eșecul mutînd accentele. Astfel, comunicarea Casei Albe dă vina pe democrați, așa cum spuneam, mergînd pe linia: „Noi am încercat, voi n-ați vrut, cînd sistemul de sănătate Obamacare o să se prăbușească, răspunderea este toată a voastră“. Retorica trumpistă era previzibilă (și tocmai de aceea este neconvingătoare), pentru că a mai încercat să iasă din asemenea situații nefavorabile mutînd accentele. Poate că sistemul Obamacare ar colapsa – nu sînt în măsură să judec asta. Poate că sistemul Obamacare este pe de-a-ntregul o creație democrată, ieșită din ideologia stîngii americane actuale, și democrații vor purta răspunderea politică pentru un eventual colaps al sistemului. Dar aceste discuții erau relevante înainte de eșec. Acum, oricît s-ar strădui comunicatorii trumpiști să așeze chestiunea în unghiul favorabil lor, nu Obamacare mai este problema. Pînă la înfrîngerea din Camera Reprezentanților, discuțiile despre Obamacare erau firești și presiunea era asupra legii. Dar acum, totul s-a schimbat. Pînă una-alta, Obamacare nu mai este numele unui eșec democrat (așa cum voiau trumpiștii), ci numele unui eșec al lui Trump (așa cum nu se așteptau, nici în cele mai frumoase vise ale lor, antitrumpiștii). Paradoxal, nu despre eșecul sistemului Obamacare va fi vorba de-acum înainte, ci despre eșecul lui Donald Trump de a strînge rîndurile republicanilor ca să doboare Obamacare! Adică rîndurile celor care, de șapte ani, din ziua votării Obamacare în Congres, promit continuu că, dacă vin la putere, deființează legea care, după opinia lor și a alegătorilor lor, face mult rău Americii. Din 2011 pînă în 2016, republicanii au avut majoritatea în Camera Reprezentanților și, din 2015, avut-o și în Senat. În toți acești ani au spus că nu pot înlocui Obamacare pentru că președintele Obama nu va promulga niciodată o lege anti-Obamacare. Acum, cu Trump la Casa Albă, acest impediment a fost înlăturat. Republicanii au majoritate în Cameră, în Senat și au de partea lor și președintele – nimic nu-i mai oprește să îndeplinească ceea ce au promis, explicit, de șapte ani. Dar, cînd a venit momentul și toate astrele politicii s-au aliniat, nu s-au mai aliniat ei. Un număr considerabil de republicani au dat înapoi. Nu pentru că ar crede în Obamacare, ci pentru că nu le este clar ce va urma. Așa că efortul comunicatorilor prezidențiali de a muta accentele dezbaterii spre vinovăția democraților cînd va fi să fie prăbușirea Obamacare este, mai degrabă, un pas în gol…

Primele consecințe

Desigur, adversarii administrației Trump jubilează. Au și de ce. Pentru ei, păstrarea moștenirii Obama este esențială în procesul de revigorare a partidului după înfrîngerea categorică din noiembrie 2016. Părerea mea este că cel mai bun scenariu ar fi ca Partidul Democrat să se reconstruiască în spațiul ideologic delimitat, spre centru, de Bill Clinton și, spre stînga, de Barack Obama – cele două figuri mitice ale Partidului Democrat. Tot ce va fi mai la centru decît Bill Clinton își va pierde vigoarea, tot ce va fi mai la stînga decît Barack Obama va fi otrăvitor pentru America. Pericolul ca Partidul Democrat să devină un partid socialist în toată regula este foarte mare, mai ales acum, în plină radicalizare a opoziției la Trump. Or, pătrunderea socialismului în marea politică americană, pe calea regală a Partidului Democrat, va avea efecte planetare incalculabile.

În administrația Trump, toate se întîmplă prea repede. Este prea devreme pentru președintele Trump să sufere o asemenea înfrîngere în cea de-a 64-a zi a mandatului său. Arătînd cu degetul spre democrați, comunicarea Casei Albe speră să ducă presiunea într-acolo. Dar presiunea politică nu se mută după cum arată cu degetul un comunicator sau altul, pentru că nimeni nu este un vrăjitor în această materie. Pentru că niciodată o tabără politică nu este singură pe piața comunicării publice, accentele dezbaterilor nu se așază după cum vrea unul sau altul dintre partide, ci după o complicată compunere a forțelor de persuasiune, care trag subiectul simultan în mai multe direcții. De data asta, oricît ar vrea Casa Albă să nu fie vorba despre Trump în următoarele zile, despre el va fi vorba și nu despre Obamacare, nici despre democrați, nici despre republicani. În asta constă, de fapt, marea victorie politică a democraților.

Printre puținele comentarii de presă cumpătate pe care le-am putut găsi în nebunia americană de azi, citesc unul care face o observație foarte importantă: mult lăudatul talent de negociator al lui Donald Trump s-a dovedit a fi nul. Trump, care în campania electorală se prezenta drept un om capabil să încheie înțelegeri cu oricine, pentru că e pragmatic și ceea ce îl interesează este mersul înainte, iar nu blocajul, s-a dovedit a fi incapabil să încheie vreo înțelegere cu măcar un singur democrat. Poate că e firesc să vedem tot mai rar exemple de vot bipartizan în Congresul american în condițiile polarizării isterice din societatea americană, dar Trump nu a reușit nici măcar să-i aducă de partea lui pe toți republicanii. Cum spuneam, nu au venit alături de Trump, în chestiunea Obamacare, unii dintre cei mai conservatori republicani. Dacă evenimentele îngăduie, aș spune săptămîna viitoare cîteva cuvinte despre rezervele multor conservatori autentici față de actualul președinte american.

PUBLICITATE

EXPOZIȚIE // 5 – 26 APRILIE 2017
ARCUB, STR. LIPSCANI 84 – 90
VERNISAJ: 5.04.2017, ORA 18.30

ACTOPOLIS

ACTOPOLIS | Arta de a acționa
Un proiect Goethe-Institut și
Urbane Künste Ruhr

www.actopolis.net
www.goethe.de/bukarest

PRIMĂRIA MUNICIPIULUI BUCUREȘTI · ARCUB · zeppelin · URBANE KÜNSTE RUHR · GOETHE INSTITUT

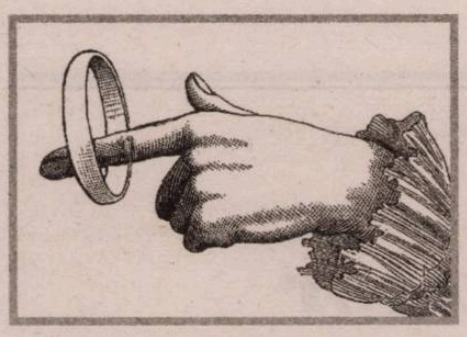

Selma IUSUF

legende urbane

Locurile noastre comune

Cine naiba pierde papuci din tren?

Am pus rețeta pentru checul cu lămîie pe masă. E scrisă pe o foaie ruptă neglijent, pătată cu toate ingredientele care intră în checul ăla, scrisul din pix e diluat pe alocuri pînă la ilizibil, cu urme de ulei și grăsimioară care au făcut hîrtia transparentă. Șase ouă, separate albușurile de gălbenușuri, bla-bla-bla.

Aflată într-o stare aventuroasă, m-am gîndit să inovez. Ia să pun și niște chipsuri de ciocolată, și ceva esență de migdale, și ia să nu pun atîta zahăr... Checul a ieșit o mizerie. Plat, turtit, crud în mijloc, o monstruozitate cleioasă. De data asta ieșirea din rețetă n-a fost inspirată. Un patiser adevărat îți va spune mereu că gramajele, compozițiile trebuie respectate cu... cu sfințenie, da, ăsta era cuvîntul ce care îl așteptam cu toții, știu.

Altfel e însă cu restul tiparelor. Altfel e cu ieșirea din clișeele care omoară limba, comportamentele, așteptările. E extraordinar de tentant să-ți păstrezi mintea odihnită și să nu te chinui în plus atunci cînd niște locuri comune care au făcut deja carieră în mentalul public îți vin în cap și pe limbă fără nici un efort suplimentar. O să auziți deseori că nu știu ce manifestări sînt „ample". Strînge primarul unui orășel trei dizeuze pe o scenă și sfîrîie trei mici pe grătare de ziua orășelului, că se va găsi un jurnalist local care să scrie de „amplele manifestări". Nu zic de restul expresiilor pe care le auzim la știri și care au ajuns să ne exaspereze pe toți. Nu zic că încă mai auzi prin jurnale vorbindu-se de „dascăli" în loc de profesori și de „ortaci" în loc de mineri. Cineva, la un moment dat, s-a gîndit că e mai de impact, așa, să zici „dascăli" ca pe vremea lui Goga, iar prostia s-a răspîndit ca o molimă. Nu mai zic de „ortaci", altă găselniță imbecilă a cine știe cărui inovator.

Dar clișeele sînt și reconfortante. Stai lejer și comod într-o supă călduță, familiară, știi că nu te așteaptă surprize de nici un fel. E extrem de la îndemînă. De ce să te mai chinui dacă de fiecare dată cînd lumea pleacă în „mini-vacanțe" „distracția e în toi", iar gazdele din pensiuni „au pregătit preparate tradiționale?" Păi, nu te mai chinui. Șanțurile adînci săpate în limbă și în creier nu te lasă să scapi nici de-a stînga, nici de-a dreapta.

Dar și așteptările publicului trag după ele prezența anumitor clișee. Așa se face că, habar n-am, într-un western, de pildă, trebuie să apară la un moment dat imaginea unui mărăcine din aceia rotunzi care se rostogolește în praf și în bătaia vîntului. Așa se face că, dacă un personaj dintr-un alt film oarecare deschide televizorul la știri, nimerește fix peste știrea care-l interesează, fix de la începutul frazei, chiar de la bun început, cînd o prezentatoare blondă și profesional îngrijorată anunță un cataclism, un uragan – desigur devastator – sau orice altceva îl interesează în acel moment pe personajul din film care deschide televizorul. Căci cum ar fi ca omul să deschidă în timp ce pe ecran curg reclame? Și să stăm cu toții, de-o parte și de alta a ecranului, să așteptăm finalul reclamei la cine știe ce hîrtie igienică? Asta s-ar numi, de altfel, plasare de produse, parcă, nu? Tot convenția între spectator și regizor face ca turbulentul dintr-o gașcă de tineri care ajunge într-o casă bîntuită să moară primul de mîna descărnată a fantomei locale. Ăla care nu ia în serios istoria locului, cel care face mișto de încărcătura blestemată a locului și de teama celorlați, ăla o încasează primul. E bine știut.

Imaginea tipică a unui deșert conține un cap descărnat de vită, albit de soare, cu orbitele negre veșnic holbate. Lîngă șinele de tren o să vezi zăcînd cîte un pantof sau un papuc. Unul singur. M-am întrebat întotdeauna cine naiba pierde papuci din tren. Fotografi cu suflet vor livra etern imaginea unei păpuși carbonizate la locul unei nenorociri – bombardament, incendiu, cutremur. Pedala care apasă struna sensibilității comune e la îndemînă, e făcută după rețetă și răspunde bine la comenzi. Data viitoare fac și eu checul nesmintit după rețetă. Promit.

***Selma Iusuf** este jurnalistă, redactor-șef la știri, radio Kiss FM și Magic FM.*

anti nostalgia

1 Aprilie

„Desigur, avînd cineva inspirație, poate minți și mistifica pe altul ori în ce zi peste an: dar la zi-ntîi de Aprilie este un fel de datorie, pentru cine ține la tradițiuni, să mintă și să mistifice, inspirat ori nu. Oricît s-ar părea de comună arta mințitului, artă pe care o profesează omenirea întreagă cu atîta pasiune – prima artă frumoasă pe care a profesat-o speța noastră – tot, ca orice artă, unii o fac cu mai puțin, alții cu mai mult talent, cu mai mult sau mai puțin succes. Izvorul ei stă în acea putere nepătrunsă a spiritului, pe care o numim imaginațiune, și firește că oamenii nu sînt deopotrivă înzestrați cu acea putere. Apoi, imaginațiunea este și ea condiționată la fiecare individ de temperamentul și caracterul lui. Astfel, sînt minciuni și mistificări vesele, inteligente, delicate; altele stupide, grosolane, lugubre chiar. De exemplu, tînărul Costică Petrăchescu, controlor al unei mari administrațiuni publice, este vestit printre camarazii lui [...] pentru talentul cu care știe să mistifice de 1 Aprilie. Nu se poate o imaginație mai bogată. Nota caracteristică a invențiunilor tînărului controlor este nota lugubră. Cîteva specimene din celebrele-i mistificări vor da o idee exactă cetitorului despre talentul dlui Petrăchescu. Sînt din anul trecut, 1 Aprilie 1900: (...)

Prea stimate neică Panait,

Nepotului dumitale Tudorache Ionescu, impiegat clasa III la direcția noastră generală, i s-a întîmplat o mare nenorocire. Dintr-o desperare de amor, pe care-l trata cu o fată de la mașinele de scris ale serviciului central, a nebunit și a vrut aseară să-și spintece pîntecele în cancelarie, cu niște foarfeci mari de la registratură. (...)"

I.L. Caragiale, în *Opere*, vol. I, ediția Zarifopol, 1930

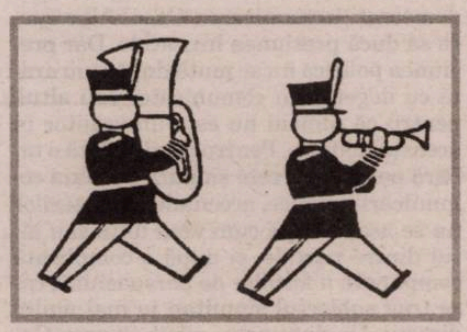

Cătălin ȘTEFĂNESCU

fără doar și coate

Sistemul e prost!

Ospun și alții, mai des sau mai rar, prin alte părți ale lumii. La noi e la mare concurență cu „Salut!" și cu „Ce mai faci?". E sentința care încheie orice discuție și orice eventual proces de conștiință. „Sistemul e prost!" și pentru că venim dintr-o cultură a complicității care are la bază reguli simple. Găsești pe cineva în sistem care te ajută să arzi etape, să ocolești reguli, să nu aștepți, să nu stai la coadă, să nu pierzi vreme. Poți fi și foarte proactiv în sensul ăsta. Există oameni care au dezvoltat filozofii de viață extrem de sofisticate pentru a naviga prin sistem fără prea multă bătaie de cap. Te preocupi o viață întreagă să ai pe cineva acolo unde trebuie. La un minister – că poate rezolva cîte ceva și pe la alte ministere, doar sînt între ei, nu?! –, la un spital, la un inspectorat școlar, la circulație, la o primărie, într-o universitate, la un service auto, la orice. Nu știi cînd ai nevoie. Cîți dintre noi nu avem pe cîte cineva care „ne rezolvă"?

„Sistemul e prost!" și pentru că un sistem n-are cum să fie perfect. Asta e natura lui. E ceva care se modifică, își optimizează continuu structurile și manifestările, evoluează sau involuează în funcție de comunitatea umană care îl generează, dar și reacționînd la influențele altor sisteme, ale altor comunități. În mod normal, fiecare dintre noi contribuie într-un anumit fel la funcționarea lumii în care trăim. Numai că, atunci cînd e ceva care nu merge sau care nu ne convine, abia așteptăm să dărîmăm însăși ideea de sistem. E ceva care se întîmplă cu toată lumea, nu doar cu noi, ăștia de aici. Regula, legea, ordinea lucrurilor, în măsura în care sînt respectate, nu sînt chestii plăcute. Nu sînt mari bucurii. Sînt șiruri de constrîngeri, de încorsetări ale ființei care înțelege libertatea doar în funcție de starea de spirit, de situația concretă în care se află la un moment dat. Orice breșă în sistem e o bună ocazie de a-l desființa din temelii, mai întîi cu puterea cuvîntului, apoi cu frămîntări ale mulțimilor, pentru ca, la un moment dat, s-o facem cît se poate de fizic și de crud.

„Sistemul e prost!" și în sensul în care unii dintre noi dovedesc, de fiecare dată, că-l pot confisca. Exact în felul în care spunem că toți contribuim într-un anume fel la sistem, în aceeași măsură sîntem conștienți și că unii dintre noi beneficiază mai mult de pe urma existenței unor reguli unanim acceptate. Deși egalitatea în fața legii e o melodie pe care o fredonăm cu toții, întotdeauna se găsesc unii care sînt mai egali decît ceilalți. Dacă sînt suficient de subtili și pragmatici, lucrurile au șanse mari să meargă o bună bucată de timp, cu avantaje rezonabile – la nivelul înțelegerii și acceptării fiecăruia – pentru destul de multă lume. Dacă sînt rudimentari și ridicol de lacomi, totul e un provizorat, o eternă amînare tensionată a deznodămîntului, o rîcă profundă care erodează grav, la scară istorică, orice idee de ordine a lucrurilor.

Oștim cu toții, situația penitenciarelor din România e departe de a fi una conformă cu nivelul la care se practică și se înțelege așa ceva într-o țară dezvoltată. Accepțiunea noastră în ceea ce privește ideea de pedeapsă, condițiile în care se desfășoară acest proces, dar și rolul social profund al actului de justiție sînt chestiuni pe care le explorăm abia acum, în ordinea lor contemporană. Și o facem cu mari eforturi emoționale, pe măsura modelului cultural din care venim. Ca în multe alte cazuri, și aici avem de depășit decalaje serioase, care ne separă încă de nivelul altor țări din Uniunea Europeană. Omenește, e firesc să apară reacții de tipul: „Păi, stai, frate! Ce facem? În spitale e jale, în școli e jale, avem de rezolvat mii de chestii importante și noi ne dăm de ceasu' morții să le asigurăm condiții boierești ălora la pușcărie? De ce-au ajuns acolo? Să facă bine să nu ajungă! Aaa, sînt unii care vor să se asigure că au condiții de hotel cînd ajung la răcoare? Ce fel de pedeapsă mai e asta?" La fel de omenească e și reacția din partea cealaltă: „Dacă trăim într-o țară civilizată, în care demnitatea și drepturile omului sînt pietrele de temelie ale sistemului, atunci și în spațiul penitenciar trebuie să fie respectate standardele unei societăți contemporane. Altfel, sistemul e prost, abuziv, primitiv și complet contraproductiv". Nici unora, nici altora nu le convine afirmația celorlalți.

E esențial însă cum metabolizăm această problemă. Dezbaterea despre așa ceva nu e o temă care se expediază într-un talk-show. E ceva de durată. Și face parte dintr-o lecție mult mai mare, unde trebuie să participăm direct, cu toții. Dar ceea ce e cu adevărat periculos e momentul de glorie și zgomot al unei vedete guralive, care a jurat ea în pușcărie că, atunci cînd iese, pe mulți o să-i popească. Discursul despre etică, despre morală și civilizație încape pe mîna unuia care decretează nu doar că sistemul penitenciar e prost. Ci însăși ideea de justiție. Care justiție se face cum spune el, după tradiția din strămoși, adică la „bunul-simț", facem să fie bine, că sîntem oameni, și-am mai făcut și donații la viața noastră, deci, mă-nțelegi, hai să nu... cutare și cutare.

Pe fondul emoțional al unei lumi care confundă grav „dreptatea" din bătrîni cu actul de justiție, un asemenea discurs transformă dezbaterea despre o temă fundamentală într-o discuție despre fazele controversate ale unui meci de fotbal. Iar cei care sînt mai egali decît egalii lor jubilează. Pentru că atenția s-a mutat în altă parte. Și totul sfîrșește „cum trebuie". În panaramă.

***Cătălin Ștefănescu** este realizatorul emisiunii* Garantat 100% *la TVR 1.*

Anca MANOLESCU

Despre rîs

Christos joacă un uriaș renghi iadului.

Aminteam de curînd că întîlnirea colegială a religiilor e/poate fi îmbogățitoare pentru fiecare dintre ele. Nu fiindcă o religie ar avea de învățat de la celelalte ceva nou. Fiecare are drept temei aceeași supraabundență divină în dăruire de sine. Dar fiecare religie ar putea învăța o *atenție nouă* față de teme cuprinse în logica propriei credințe. Un exemplu. Analiști ai creștinismului au făcut observația că Iisus nu rîde niciodată. Evangheliile nu consemnează nici un moment în care El să-și părăsească gravitatea hieratică. Învățătura, mila, chiar bucuria lui au o tensiune înaltă care nu se asociază cu ludicul, cu veselia destinsă, familiară. *Sub chipul său uman*, Christos e de o nedezmințită intensitate sobră.

Or, există în mistica sufită o anecdotă unde Iisus se predă fără rezerve rîsului. Ea e prezentă la marele doctrinar al sufismului metafizic Ibn 'Arabî (secolele XII-XIII). Istorioara îl evocă pe Iisus ca figură tutelară pentru sfera spirituală a Vieții. În islamul mistic, Iisus întrupează familiaritatea (excepțională pentru musulmani) cu divinul, prietenia, intimitatea, aderența plină de iubire și de libertate, în care „legea" e depășită printr-o reciprocă și pasionată dăruire de sine a celui ce contemplă și a Celui contemplat. Pentru a sugera calitatea sferei Vieții, autorul recurge la o anecdotă ce îi reunește pe Iisus și pe Ioan Botezătorul, înaintemergătorul. Cel din urmă, se spune, plînge necontenit pentru că e îngrozit de mulțimea și de rafinamentul curselor pe care demonii le întind oamenilor. Iisus rîde fără încetare, desfătîndu-se de „șiretenia divină", de inventivitatea cu care Dumnezeu dejoacă aceste capcane, de abilitatea cu care, mai mult, le preface în lecții și prilejuri de rectificare, de eliberare.

Cei doi, cu durerea și desfătarea lor, nu pun oare – exemplar – în scenă dialectica oricărei vieți deschise spre divin? Pentru omul credincios, redresarea, „îndreptarea" pe verticală cuprind în mod necesar ambele atitudini: conștiința dureroasă a eșecului, uimirea față de inteligența și generozitatea cu care Dumnezeu îi acordă o nouă șansă pe drumul spiritual. Nu poți fi sensibil la această divină pricepere fără a fi măsurat pericolul din care ea te salvează. Iar dincolo de problema personală – a propriei căderi și recuperări – rămîne spectacolul mirabil al unei științe iubitoare.

În fond, în inima celor trei tradiții monoteiste stă aceeași problematică: a da omului o nouă șansă, posibilitatea reîntoarcerii dintr-o gravă, ucigătoare îndepărtare. Toate trei lucrează cu o condiție umană carentă, „rătăcită", deturnată de la destinul ei prim. Toate trei au drept materie valorificarea eșecului paradiziac. Căci, pentru toate trei, eroarea aceea din zorii umanității este, pînă la urmă, o *felix culpa*. Lumea nu s-ar fi putut întinde, în amploarea și diversitatea ei, fără accidentul inițial. Nu ar fi existat anotimpuri, nici curcubeul făgăduințelor date lui Noe, nici varietatea limbilor. Libertatea omului nu ar fi avut unde să se încerce, să se maturizeze pentru a deveni partenerul, cu adevărat exersat, al libertății divine. Fiul risipitor nu ar fi avut cum merge destul de departe pentru a hotărî să se întoarcă. Eroarea primă creează, s-ar zice, tensiunea necesară pentru ca saltul recuperator să conducă nu „în preajma" divinului (paradisul), ci chiar în intimitatea Lui.

În creștinism, „a doua șansă" e, evident, descinderea Logosului în lume, care preia destinul uman cu eșecul lui esențial cu tot. În centrul, spațial și temporal, al universului, Christos urcă apoi de-a lungul verticalei crucii împreună cu acest destin recuperat pe care îl restituie, prin înviere, intimității divine. Roman Melodul, celebru imnograf bizantin din secolul al VI-lea, ale cărui cîntări sînt intonate și astăzi în biserici, face un admirabil exercițiu de interpertare. Într-unul dintre *Imnurile* sale spune: „Atunci s-a suit pe cruce ca o lumină în sfeșnic și l-a zărit de acolo pe Adam, cel întîi făcut, în moarte întunecată zăcînd". Crucea e postul înalt de observație de unde Christos poate lumina, „măsura" întreaga scufundare a lumii și își poate identifica, în adîncul ei, ținta. Crucea e locul geometric unde se manifestă tensiunea între eșec și recuperare, unde se petrece transmutarea căderii în ascensiune.

Iar aici, pe axul crucii, Christos duce la culminație șiretenia divină. Este El însuși această transcendentă, salvatoare „ingeniozitate". În evangheliile apocrife, dar și în iconografia și cîntările Bisericii, Christos joacă un uriaș renghi iadului. Cu viața lui supraîmbelșugată, coboară în carcera morții. Cu infinitatea sa, cuprinsă în condiția umanului, coboară în finitudinea zăvorîtă a infernului. Iar această închidere ultimă nu rezistă nelimitării Lui. Explodează. „L-am primit ca pe unul din morți, dar nu pot să-l țin" (cîntare în Sîmbăta Mare). Pe urmele lui Isaia, Ioan Gură de Aur exultă: „Iadul a primit un trup și de Dumnezeu a fost lovit".

Apocrifele imaginează scene de un simbolism tot atît de pitoresc, pe cît e de riguros. *Coborîrea lui Christos în iad* (text inclus în *Evanghelia lui Nicodim)* vorbește despre spaima de „invazie" a iadului care se pregătește să reziste acestui mort plin de o invincibilă viață. Se întăresc zăvoarele, porțile, zidurile. Închiderea ultimă își fortifică închiderea. Totuși nu rezistă eliberatorului divin care a trecut prin moarte, care a înghițit moartea. Icoana Paștilor înscrie, peste biete ferecături zdrobite, marea prezență de lumină transcendentă a lui Christos. Cu brațele întinse în cruce El apucă sufletele care îl întîmpină...

Cum își poate trăi persoana a doua (și mereu înnoita) șansă spirituală? În genere, ar trebui să-și privească actele, gesturile, gîndurile drept prilej de redresare, în același timp unic și niciodată epuizat. Rîsul lui Iisus ar trebui să covîrșească, pentru fiecare și în fiece clipă, tînguirea lui Ioan. Există în „Tatăl nostru", rugăciune pe care Iisus însuși a lăsat-o ucenicilor, o lecție esențială în această privință. „Iartă-ne nouă greșelile noastre, precum și noi iertăm greșiților noștri". Dumnezeu nu vrea să facă din om un simplu *receptor* al milei Sale. Îl investește, încă de aici, cu o demnitate analoagă celei divine. Primești o nouă șansă în măsura în care ești, tu însuți, în stare s-o dăruiești. Stîrnești generozitatea Lui, în măsura în care poți obține propria generozitate. Dumnezeu se mișcă în funcție de propria ta mișcare – pe care o covîrșește însă cu „ingeniozitatea" lui recuperatoare. Cu rîsul Său...

Asta nu înseamnă, evident, că justiția – civilă și spirituală – sînt demise. Nicidecum. Sînt doar puse, chiar întărite la locul, pe treapta lor specifică. Dar nu poartă cu ele o sentință ultimă, o spaimă degradantă, o închidere fără nădejde. Dincolo de ele se aude tema iertării, a șiretteniei divine. Se aude acel rîs eliberator.

***Anca Manolescu** este cercetător în domeniul antropologiei religioase. Cea mai recentă carte publicată e* Modelul Antim, modelul Păltiniș. Cercuri de studiu și prietenie spirituală, *Humanitas, 2015.*

Teodor BACONSCHI

Spinul din carne

Teilhard de Chardin, iezuitul paleontolog exilat în China, pomenea în scrierile sale despre „parametrul cefalizării": viața ar tinde spre „creiere" tot mai mari. Autorul *Mediului divin* nota undeva că „evoluția cosmică este o lucrare de natură personală". Aș pune în acest cadru fascinația noastră pentru oamenii iluștri. Ea nu e un fenomen modern, legat de revelația istoricității noastre constitutive. Și Antichitatea se hrănea din exaltarea strămoșilor exemplari. Pînă spre emergența Modernității, generații de-a rîndul au trăit cu impresia că reprezintă tot atîția „pitici" urcați pe umerii unor „giganți". Poate că Jung ar fi văzut în această metaforă încă un element din arsenalul arhetipal al inconștientului colectiv: nu apare și în Scriptură „dîra" unor titani misterioși, pe care îi recuperează (de altfel) și mitologia greacă? Avem de-a face cu niște variațiuni pe tema Vîrstei de Aur, eonul paradiziac în care viața era fericită, potențial veșnică, armonioasă, adică lipsită de tragismul echivocului și de meschinăria decăderii.

De la Fericitul Ieronim pînă la Petrarca, specia biografică *de uiris illustribus* și-a dobîndit faima, păstrîndu-și mereu atenți cititorii dornici de edificare prin studierea personalităților de prim rang ale unui trecut variabil mitizat. Și azi, gîndim patrimoniul intelectual ca pe o galerie de excepții. Socotim că Marile Texte au ieșit din mintea creatoare a unor genii la fel de ușor precum s-a născut Minerva din țeasta lui Jupiter. Abia moda relativ recentă a biografiilor ne-a condus, prin cercetare arhivistică detaliată, în intimitatea marilor spirite, finalmente coborîte de pe soclul lor legendar și trecute în registrul anecdotei triviale sau al psihopatologiei. Cei care citesc asemenea cărți (printr-un impuls care prezintă voyeurismul ca pe o nobilă curiozitate față de „adevărul" istoric) sînt încîntați să descopere că eroii de odinioară au fost pe deplin oameni păcătoși, adesea chiar odioși. Nu cred că n-ați rămas cu acest sentiment de revanșă meschină dacă ați parcurs, bunăoară, *Intelectualii* lui Paul Johnson.

Oriunde se aprinde lanterna biografismului, dăm peste episoade și conduite inavuabile, peste trădări, duplicități, ba chiar peste mici orori. Dar mai aflăm ceva: aproape toate operele durabile, care au marcat epoci și au influențat dinamica intelectuală a Occidentului, au avut autori suferinzi: marii creatori au fost și mari bolnavi. Nu e vorba numai despre sifilisul lui Eminescu sau Nietzsche. Mă gîndesc la „spinul" din trupul Apostolului Pavel, ori la cele 33 de operații la mandibulă suferite de Freud, pentru a-și trata cancerul. Sînt aici, reciclate într-o vastă patologie, atît bîlbîiala lui Moise, cît și ologeala lui Oedip, ca să nu dau decît două exemple. În fond, a scrie ceva profund pare cu neputință dacă ești fericit, sănătos, bogat și împlinit erotic sau profesional. Nu se poate stabili, desigur, o legitate care să asocieze creația și pătimirea, însă statistica joacă de partea unei asemenea reguli. Viciul, slăbiciunea, angoasa morții, solitudinea radicală, eșecul social, repudierea, exilul, pușcăria și declasarea par să constituie pînza de fond ideală a oricărei capodopere.

Altfel spus, evoluția și disoluția sînt partenerii durabili ai operelor „simțite", smulse abisului, scrise cu sînge, de parcă Jertfa christică ar inspira, fie în registru literar, filozofic sau mistic, orice fandare eficientă spre adevărul condiției umane. Un „creier tot mai mare" se manifestă printr-o personală răstignire pe crucea misterului în care se desfășoară existența. Descifrată în acest registru (care nu se reduce la un banal dolorism sau la un complex sado-maschist), creația răscumpără, vindecă, răzbună și transfigurează. Cei mai de seamă gînditori, poeți, vizionari – autori de sume, epopei și sisteme – au fost inși cu mîncărimi, purulențe și dezechilibre psihice sau cu traume abil ascunse în chiar superbia solară a întruchipărilor grație cărora au meritat o posteritate.

***Teodor Baconschi** este diplomat și doctor în antropologie religioasă.*

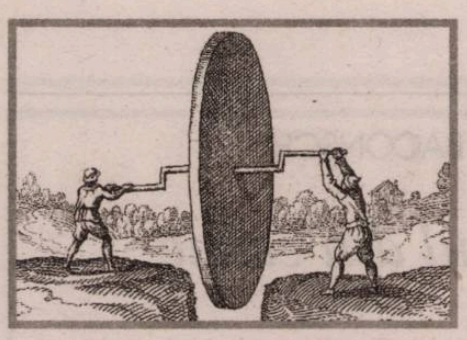

Teodor TIȚĂ

contraintuiția

Listă de subiecte

Există un curent de opinie printre jurnaliști care spune că principiul obiectivității este supraapreciat și, în realitatea verificabilă, imposibil de aplicat. Am auzit de mai multe ori această teorie care spune în esență că, pentru a fi relevant, jurnalismul trebuie să fie militant. Să facă din subiectivism misiune și din echidistanță maximum un deziderat pentru alte timpuri și altă generație. Explicația pentru această linie de argumentare stă în frustrarea pe care o întîmpină orice ziarist atunci cînd remarcă lipsa de reacție a societății în fața dezvăluirilor, demonstrațiilor sau revelațiilor sale transformate în materiale de presă și aduse la cunoștința opiniei publice.

Alegînd să vorbești doar cu o parte a publicului, spun adepții acestui raționament, ești sigur că măcar acei oameni vor fi un pic mai informați. Însă, în absența unei baze comune, a unui numitor comun, această tactică nu face decît să adîncească falii. Un cerc vicios care lasă, pînă la urmă, senzația unei societăți dezorientate, ai cărei membri au rămas de mult fără repere comune. Am ales cîteva exemple recente de materiale de presă rămase, practic, fără nici un ecou în afara bulei, mai mari sau mai mici, create în jurul entităților media care au ales să le publice.

Mugur Isărescu și Securitatea

„Sursa Manole. Sub acest nume de cod s-a ascuns, înainte de 1989, actualul guvernator al Băncii Naționale a României. Se afla în evidențele UM 0195, adică sub controlul Contraspionajului Extern din Centrala de Informații Externe."

Informația, susținută și de documente, apare în *România liberă* și este completată de un articol din PressOne din care aflăm, printre altele, că SRI este un pic îngrijorat după ce s-a aflat că dosarul Institutului de Economie Mondială (al cărui angajat a fost, în anii '80, Isărescu) nu a fost bine „periat" înainte de a fi trimis la CNSAS.

Oameni aflați în tuneluri paralele care își strigă cu toții adevărul.

Reacții? Slabe. Aproape inexistente. Subiectul a fost preluat doar marginal și a dispărut cu totul de pe agendă după cîteva zile. O discuție serioasă despre rolul guvernatorului BNR în perioada postdecembristă în lumina acestor dezvăluiri? Aș!

„Noi sîntem statul"

Sînt ani de zile de cînd *Evenimentul zilei* a încetat să mai fie publicația numărul unu a României. Schimbările curioase de acționariat și linie editorială au împins „bulina roșie" într-o zonă mai degrabă neclară a peisajului mediatic. Și totuși, serialul „Noi sîntem statul" publicat în ultimele săptămîni ar fi meritat, poate, mai multă atenție. Nu a primit-o.

Evz nu reușește – probabil nici nu încearcă – să găsească infracțiuni, însă pune destul de multe și relevante întrebări legate de relațiile personale dintre politicienii, magistrații și șefii de servicii secrete care obișnuiau să socializeze nefiresc de mult departe de ochii publicului. Altfel spus, lasă să se înțeleagă *Evz*, procesul de luare a deciziilor avea loc în afara cadrului instituțional firesc, administrația fiind folosită drept camuflaj pentru agenda celor implicați. Rezultatul e că, deși s-a dorit întărirea statului, statul e singurul care pierde pe linie. Nu am să întreb dacă ați citit seria de articole sau dacă le-ați văzut dezvoltate în altă parte. Am să întreb dacă ați auzit de ele.

Averea familiei Dragnea

Săptămînile trecute am aflat de la HotNews traseul unei complicate afaceri cu o fermă de porci ajunsă de la o firmă apropiată președintelui PSD Liviu Dragnea la fiul acestuia. Pe fundal, vocea tatălui, aflat în poziția de principal actor al guvernării, poate fi auzită vorbind despre subvențiile pentru – nici o supriză – crescătorii de porci. Un subiect care, din nou, ar fi meritat mai multă atenție și, poate, eforturi de investigație din partea unor instituții de presă cu resurse mai mari decît ale HotNews. Însă, la fel ca și în cazul celorlalte două exemple, subiectul a fost citat doar marginal și, în cele din urmă, a fost uitat sau abandonat.

La fel s-a întîmplat și cu investigația Rise Project privind concediile domnului Dragnea în Brazilia alături de un grup întreg de milionari și politicieni români. Povestea are toate ingredientele unui thriller (faptul că unul dintre membrii grupului s-a sinucis în toaleta unui avion e doar unul dintre detalii), însă ea nu a făcut decît să agite un pic *timeline*-urile de Facebook, fără să fie preluată și continuată într-un mod relevant de alte organizații de presă.

S-ar putea crede că invidia e cea care oprește presa să discute subiectele concurenței. Asta ar fi cumva de înțeles, însă mă tem că nu e explicația principală. Multe dintre redacțiile românești au abandonat, pur și simplu, lupta pentru public, alegînd mai degrabă să afirme și să confirme prejudecățile micului sector de audiență pe care au reușit să și-l aloce fiecare.

Știm deja unde să ne uităm dacă nu ne place Dragnea, la fel cum știm unde să căutăm argumente pentru antipatia față Iohannis. Însă ceea ce publicul nu poate să facă și nici nu ar trebui să facă este să fie obligat să se comporte ca departamentul de monitorizare de presă al unei instituții publice sau corporații.

Imaginea presei românești în 2017 evocă situația unor oameni aflați în tuneluri paralele care își strigă cu toții adevărul fără să fie conștienți că lumina pe care o văd la celălalt capăt este aceeași. Lucrăm cu adevăruri de nișă, cu aerul că doar al nostru e valabil. Nu e. Sînt complementare.

Publicații ca *Mother Jones, Breitbart* sau *Think Progress* (toate din Statele Unite) sînt exemple că se poate și așa. Se poate, dar, în cursa pentru atenția publicului de nișă, se pierde destul de repede sensul de misiune publică al jurnalismului. Adică dorința de a face bine societății în ansamblu și nu doar celor asemenea ție.

***Teodor Tiță** este jurnalist. Îl puteți găsi la twitter.com/jaunetom.*

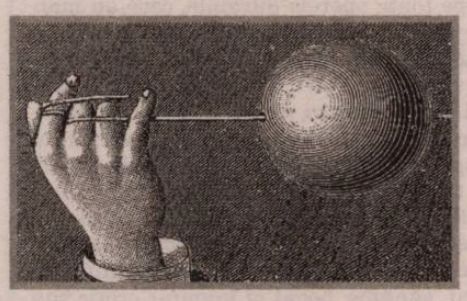

Matei MARTIN

mapamondul de buzunar

Cui îi e frică de Alexei Navalnîi?

La începutul lunii martie, organizația anticorupție condusă de Alexei Navalnîi prezenta o anchetă despre averea premierului rus Dmitri Medvedev. E vorba, potrivit raportului realizat de organizație, de un adevărat imperiu imobiliar: sute de hectare de teren peste tot, în Rusia, reședințe de lux, domenii viticole, ambarcațiuni scumpe. Toate ar fi deținute de Medvedev prin intermediul unei rețele de oameni de paie și de organizații non-guvernamentale și finanțate de oligarhi, dar și direct din surse bugetare. Valoarea acestei afaceri: în jur de 70 de miliarde de ruble, adică peste un miliard de euro. Premierul Medvedev ar fi, potrivit lui Navalnîi, unul dintre cei mai corupți oameni din Rusia.

Duminica trecută, ca urmare a difuzării acestor acuzații, mii de oameni au ieșit în stradă pentru a manifesta împotriva corupției. În ciuda interdicțiilor impuse de autoritățile locale, care nu au autorizat manifestațiile, proteste au avut loc în o sută de localități. Cele mai importante mișcări s-au petrecut la Moscova, Sankt Petersburg, Vladivostok și Novosibirsk. Au fost cele mai ample proteste din ultimii cinci ani. Manifestațiile pașnice s-au soldat cu intervenția în forță a poliției. Peste o mie de persoane au fost arestate în timpul protestelor, în jur de 700 numai la Moscova. Presa apropiată Kremlinului afirmă că la manifestații ar fi participat și minori, cărora li s-au promis sume de bani ca recompensă dacă sînt arestați. Navalnîi a fost condamnat la cincisprezece zile de detenție și la plata unei amenzi.

Alexei Navalnîi este o figură emblematică a Opoziției din Rusia încă din 2011, cînd s-a numărat printre inițiatorii protestelor împotriva presupuselor fraude electorale de la alegerile parlamentare. Ca activist civic, a organizat numeroase proteste și se numără printre liderii Opoziției democratice. În 2012, la alegerile pentru primarul general al Moscovei, a reușit să obțină în jur de 27% de procente – o adevărată revelație în contextul unui acces relativ limitat la mediile *mainstream*. Un an mai tîrziu devine lider al Partidului Progresului. La sfîrșitul anului trecut și-a anunțat intenția de a candida la alegerile prezidențiale din 2018. El însuși condamnat (cu suspendare) pentru infracțiuni economice, este posibil să nu poată intra în cursa electorală. Este – după cum notează *Washington Times* – „omul de care lui Putin îi e cel mai frică".

Sîntem încă departe de o „primăvară rusească", dar parcă-parcă începe să se simtă dezghețul.

UE cere eliberarea imediată a tuturor persoanelor arestate în legătură cu protestele de duminică și a criticat intervenția forțelor de ordine, care i-ar fi împiedicat pe cetățeni să-și exercite drepturile fundamentale, cum ar fi libertatea de expresie și libertatea de asociere. Iar SUA au criticat, prin purtătorul de cuvînt al secretarului de stat, „atacul la adresa valorilor democratice".

Chiar dacă impactul mișcărilor de protest asupra regimului Putin este scăzut, chiar dacă eficiența Opoziției este redusă, acest început de rezistență e promițător. Sîntem încă departe de o „primăvară rusească", dar parcă-parcă începe să se simtă dezghețul. Putin nu mai e nici pe departe liderul de nezdruncinat din 2012. Înțelegerea tacită cu populația – bunăstare pentru toți în schimbul acceptării restrîngerii unor drepturi și libertăți – nu s-a realizat. Perspectivele economice sînt sumbre. Iar conjunctura internațională nu îi mai servește liderului de la Kremlin.

Pe de altă parte, Opoziția este prea slăbită, prea dezbinată pentru a avea șanse reale la alegerile prezidențiale de anul viitor. Incapabile să ofere soluții de guvernare și, mai ales, un lider credibil, marginalizate de presa centrală, urmărite și amenințate de autorități, partidele și mișcările de opoziție rezistă, la limită, doar prin organizarea unor proteste de stradă și printr-un soi de război de gherilă în mediul online, mai ales prin rețelele de socializare pe care autoritățile doar le controlează, dar nu le stăpînesc. Alexei Navalnîi este, poate, singurul capabil să dea un avînt acestor mișcări, să găsească o coerență în rezistență. Lupta anticorupție e, probabil, cel mai bun liant, e numitorul comun.

dosar DILEMA VECHE

Coordonator: Sever VOINESCU

Dosar realizat cu sprijinul BAYER

Bune maniere în afaceri

Texte și opinii de:

- Mihai G. POPA (expert în drept corporativ, director juridic și de conformitate al companiei Bayer)

„Etica în business, din perspectivă euro-atlantică – o evaluare succintă“

- Oana Raluca BĂNĂȚEANU (*compliance expert* pentru Europa și CSI la Siemens)

„Etică și succes în afaceri“

- Valeriu STOICA (profesor de Drept Civil la Facultatea de Drept a Universității București)

„Justiția și echitatea sînt termeni problematici“ – interviu

- Adrian BABOI-STROE (consultant politic)

„Integritatea publică – frontiera următoare“

argument

Ce începe prost se poate termina bine

Nu cred că vă mai amintiți, pentru că a trecut mult timp de atunci, dar pentru afaceri, în general, începutul a fost nefericit. Tot ce onorăm noi astăzi ca „business“, tot ce privim cu respect și admirație, poate și cu un pic de invidie, cînd ne uităm spre lumea marilor afaceri, a început prost. Primul economist al lumii, Aristotel, distingea între administrarea casei de către familie, a cetății de către cetățean etc., întotdeauna realizată în scopul asigurării celor necesare traiului comunității *(oikonomikos)* și efortul comercial realizat strict în scopul realizării unui profit, al îmbogățirii *(chrematisike)*. Pe scurt, *oikonomikos* era bun, important chiar, dar *chrematisike* era rău, reprobabil. Iisus Christos și Pavel, geniul absolut al creștinismului, au spus lumii același lucru, cohorte de moraliști și filozofi i-au aprobat și au dezvoltat argumente nereligioase în favoarea ideii și așa au rămas lucrurile în cultura europeană pînă tîrziu, prin a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, cînd atitudinea față de bogăția dobîndită prin fapte de comerț a început să se schimbe. Succesul afacerilor a început să fie din ce în ce mai deschis măsurat în profit, într-atît de radical, încît s-a ajuns la ideea că profitul este unicul motiv pentru care se fac afaceri. Și, pentru ca problema morală să fie închisă, s-a spus că profitul nu are de-a face cu morala. Atît de simplă și atît de puternică, această contraidee a pîrjolit totul împrejur și, pentru mult timp, a fost ea însăși suficientă ca să explice pe de-a-ntregul comportamentul economic al speciei umane. De aici, s-a ajuns imediat la ideea amoralității afacerilor și a mai fost de făcut doar o jumătate de pas pînă la ideea imoralității firești, adică necondamnabile, a afacerilor. A apărut, firesc, reacția adversă și, încă de pe la finele secolului al XIX-lea, grupul oamenilor care s-au întors la vorba lui Aristotel era deja destul de numeros.

Doar că afacerile își descărcaseră deja binefacerile asupra lumii. Oricît de imorale și etic repugnante erau, lumea modernă nu se mai putea dezbăra de afaceri, căci din suma tuturor afacerilor se născuse ea însăși. Așa a început o presiune asupra afacerilor, care își luaseră imoralitatea drept trăsătură *sine qua non*, pentru a le moraliza. Astăzi, trăim din plin în această ofensivă moralizatoare a societății asupra afacerilor – mari sau mici. La rîndul lor, entitățile de afaceri au înțeles că nu mai pot avea viitor decît în măsura în care devin atente la aspectele etice ale afacerilor lor. Este una dintre poveștile cele mai fascinante ale civilizației noastre. O minusculă parte a acestei povești v-o spunem aici, în acest Dosar. Este povestea frămîntărilor etice ale unor oameni care lucrează în interiorul lumii afacerilor. Acest Dosar, susținut de o corporație de anvergură planetară, este un mic episod al acestor frămîntări. (**Sever Voinescu**)

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Cititori, fiți ascultători! În fiecare joi, de la ora 18,30, la emisiunea Timpul prezent. *O dezbatere pornind de la Dosarul revistei* Dilema veche, *moderată de Adela Greceanu și Matei Martin. Ne puteți asculta pe frecvențele Radio România Cultural sau online la www.radioromaniacultural.ro.*

Mihai G. POPA

Etica în business, din perspectivă euro-atlantică – o evaluare succintă

Business-ul și etica apar braț la braț în aceste zile în spațiul euro-atlantic. Acest tandem între domenii care la prima vedere par diametral opuse a deschis o nouă eră în teoria business-ului la nivel mondial. Activitatea economică are un scop benefic în esență, deoarece, la momentul în care omul a început s-o practice, a făcut-o din necesitate, a optat în mod natural pentru a găsi o cale spre progres și pentru a-și îmbunătăți condițiile de existență. Problemele apar însă în momentul în care modul de derulare și scopul afacerii sînt deviate de la regulile consimțite de societate, astfel generîndu-se efecte negative.

Să ne amintim că nu a trecut prea mult timp de la ultima mare criză economică globală. Timpul ne-a confirmat că, în situații de acest gen, oamenii își aduc aminte cu precădere de reguli și, mai mult, încep să invoce teorii de istorie contrafactuală pe fondul neaplicării acestor norme care ar fi putut opri declanșarea evenimentului nedorit. Universitățile și centrele de cercetare elaborează studii ample, presa de specialitate dedică adevărate foiletoane fenomenului, toată planeta dezbate! Ca un dat, imediat după momentul confirmării declanșării crizei financiare în septembrie 2008, lumea întreagă a luat în discuție suma de reguli ce trebuia aplicată preventiv. Federal Reserve – Banca Centrală a Statelor Unite – a fost pusă sub presiune pentru consolidarea rapidă a reglementărilor specifice activităților de pe piața financiar-bancară, deși aceste chestiuni puteau fi foarte simplu discutate cu ani de zile înainte să apară problema majoră în cadrul domeniului respectiv. Ca efect, în Statele Unite, printre primele măsuri care au fost creionate pentru a combate marea criză economică din 2008 s-au aflat și cele referitoare la regulile de etică în business. Pe lîngă măsurile specifice momentului de stimulare financiară, de disciplină fiscală, de susținere a producției, de protejare a forței de muncă etc. au fost invocate și aspectele de etică în afaceri care fuseseră ignorate de bună seamă mulți ani la rînd, deci se poate spune că în același timp cu criza financiară era în derulare și o veritabilă criză morală. Printre măsurile de obținere a unei conduite corecte în business aplicate de Statele Unite s-au aflat, la acel moment, cele privind schimbarea modului de obținere a împrumuturilor bancare, relevant fiind modul în care au fost acordate creditele tip *„subprime“* în cadrul cărora, deși se conștientiza de către creditori că debitorii lor vor avea mari dificultăți în rambursarea datoriilor, totuși le-au acordat în ideea transferării acestor creanțe către alți creditori. La nivel global au fost luate o serie de măsuri, iar ca rezultat, în Europa a apărut o nouă viziune asupra programelor de implementare a regulilor etice în business. Astfel, pe 5 octombrie 2010, în Raportul Parlamentului European referitor la criza financiară, economică și socială, într-o propunere de rezoluție referitoare la recomandările privind măsurile și inițiativele care trebuiau luate, se preciza că printre cauzele crizei economice erau considerate *„multiplicarea, în sectorul financiar, a conflictelor de interese, de interese personale* (vested interests) *și a cazurilor de actori «prea apropiați pentru a vorbi»* (too close to talk), *care a contribuit, în unele cazuri, la agravarea crizei“* și că nu s-au respectat reguli de bază în domeniul financiar deoarece *„orice economie de piață funcționează cel mai bine dacă este însoțită de o reglementare convenită în mod democratic, transparentă și pe mai multe paliere, corelată cu o etică și o morală sănătoase, care încurajează sistemele financiare și economice solide și nu afectează economia reală“*. Practic, prin acest document se oficializa faptul că era vorba nu numai de o criză economică și socială, dar și de una de natură etică.

„Ai încredere, dar verifică!“

RONALD REAGAN

„Singurul mod în care poți afla dacă poți avea încredere într-un om este să ai încredere în el.“

ERNEST HEMINGWAY

De asemenea, Statele Unite au reprezentat „laboratorul“ unde s-au elaborat noile politici în etica business-ului domeniului medical. Aceste principii referitoare în mod special la transparența activităților în domeniul industriei medicale au influențat puternic ethos-ul de afaceri din Europa. Ținînd cont de contextul precizat anterior în privința crizei financiare, multe domenii de business au reacționat, iar cel al sistemului medical a reprezentat un model elocvent în sensul în care trendul regulilor etice a pătruns și în Europa. Drept urmare, în anul 2010, în Statele Unite, la propunerea a doi senatori (unul democrat și altul republican!), apare setul de reguli denumit Sunshine Act, prin care se stabilesc regulile principale, cu accent deosebit pe latura etică a modului în care se interacționează între mediul de afaceri și personalul medical în cadrul activităților specifice industriei medicale. Elementul de noutate a constat în introducerea unui mecanism de transparentizare a plăților și a eventualelor relații de interese din cadrul acestei industrii. Scopul acestui act este aducerea la lumină a potențialelor conflicte de interese și a altor elemente cu impact negativ în vederea scăderii costurilor serviciilor medicale și implicit a protejării beneficiarilor acestor servicii. Aproape insesizabil, în anii imediat următori, țările din Europa au implementat în activitatea industriei medicale aceste principii de etică vehiculate inițial în Sunshine Act din Statele Unite ale Americii. Franța, Germania, Marea Britanie, Portugalia și, mai spre est, Slovacia au fost printre primele țări care au împrumutat aceste idei și le-au introdus în codurile de bune practici ale industriei, iar unele chiar în legislația națională. Nu a mai trecut mult timp și Asociația Europeană a Industriei Farmaceutice, denumită EFPIA, a decis punerea în aplicare a acestor principii la nivelul UE. În acest sens, în anul 2014 a fost elaborat Codul de transparență EFPIA, ce constituie practic un angajament prin care companiile membre ale acestei asociații la nivel european au decis să facă publice transferurile de valoare către profesioniștii și organizațiile din domeniul medical. Încă o dată, mediul euro-atlantic s-a regrupat în jurul unor idei comune, iar de data aceasta în realizarea unor coduri de etică în business.

Acum, în tot acest context, dacă ar fi să se gîndească viceversa, vorba lui Nenea Iancu, necesitatea aplicării acestor reguli etice nu mai poate fi ignorată. Tolerarea unor excese, indiferent de domeniul social în care se manifestă, s-a dovedit a nu fi o opțiune pentru societate. Fie că se ia în discuție domeniul politic, fie domeniul social sau cel economic, pînă la urmă se poate observa că marile tulburări au apărut de-a lungul timpului și pe fondul nerespectării unor minime criterii etice și al lipsei unor reglementări specifice.

Etica în business este menită să ofere persoanei o judecată corectă în raport cu partenerii, cu statul și, nu în ultimul rînd, cu beneficiarii acestor activități care pînă la urmă sînt cei mai importanți, respectiv clienții. Dar ce este mediul de afaceri? Acesta nu se rezumă numai la afacerile din mediul privat, ci și la business-ul din mediul public. Astfel, un cadru corect de desfășurare a activităților nu oferă beneficii doar clienților unor anumite bunuri și servicii din mediul privat, ci și cetățenilor statului, pentru că business-ul realizat de către stat îl are ca principal beneficiar pe omul cetății. După fiecare mare criză s-a observat că au fost nesocotite aceleași valori etice, iar societatea s-a reașezat de fiecare dată, și-a impus noi norme, noi reglementări, prin politici cu rigoare sporită. Totuși, acest lucru este ca și cum un grădinar și-ar ridica gardul din ce în ce mai mult de la un an la altul pentru protejarea legumelor împotriva unei cîrtițe. De aceea nu trebuie pierdut din vedere că cel care acționează în fapt în mediul de afaceri este individul-persoană fizică și abia ulterior societatea comercială sau entitatea, de ce fel o fi ea. Astfel, în etica afacerilor ar trebui vizat întîi individul și, pe cale de consecință, abia ulterior politicile globale ale marilor actori din domeniu. Albert Einstein era de părere că: *„The fate of humanity is entirely dependent upon its moral development“*.

Analizînd toate acestea, dilema care se prefigurează este dacă să se continue cu preponderență elaborarea programelor la nivel global, macro, sau să se insiste și pe latura individuală de educare a persoanei ca pion al acestui mare joc economic, prin programe de educare în scop preventiv. O soluție din ce în ce mai vehiculată în ultimul timp, în cadrul programelor de conformitate din marile corporații, promovează educația și conștientizarea importanței acestor reguli la nivel individual. Iar un element mult mai important este reprezentat de consimțirea regulilor de etică de către fiecare în parte, prin corectarea unde este cazul a comportamentului referitor la activități simple, de rutină, mergînd gradual pînă la cele complexe, în sensul valorizării importanței prevenției. În orice caz, etica în business și-a cîștigat un loc aparte, putînd fi considerată una dintre provocările gîndirii business-ului în viitor.

Mihai G. Popa *este expert în drept corporativ, director juridic și de conformitate al companiei Bayer,* speaker *în cadrul conferințelor de dreptul afacerilor. A publicat diverse articole în domeniul eticii și dreptului afacerilor.*

Radu NICOLAE

Corupția între privați. Cui îi pasă?

Cum vi se pare ca administratorul unei SRL privat să plătească un comision de 10% directorului de achiziții al unei companii private mari (SA) pentru un contract de servicii de curățenie în valoare de 25.000 euro? Dar ce spuneți de patronul unui club privat de fotbal, X, care oferă 1.700.000 de euro președintelui unui alt club privat de fotbal, Y, pentru ca în ultima etapă a campionatului de fotbal echipa Y să-și apere corect șansele de joc în vederea obținerii unui rezultat de egalitate sau a unei victorii în meciul cu echipa Z, contracandidată a echipei X la titlu? Ați putea spune că ce fac privații între ei e treaba lor, nu e treaba societății. Corupția există, nu-i așa, doar în sectorul public, în relația dintre sectorul public și privat.

Eu vreau să vă conving de contrariu. Corupția în mediul privat este la fel de dăunătoare precum cea din mediul public, iar companiile responsabile (inclusiv cluburile de fotbal) au obligația să își construiască sisteme de management antimită.

Practicile de corupție în mediul privat *distorsionează competiția, prețurile* și determină obținerea de avantaje nemeritate. Astfel, ceea ce contează în obținerea unui contract nu sînt investițiile, performanța economică, calitatea și expertiza unei companii, ci comisionul plătit unui factor de decizie. Unei companii care își mituiește clienții nu îi poți stabili o valoare de piață, nu e sustenabilă și nu este tranzacționabilă. Generalizarea unor astfel de practici în cadrul unor companii mari, în sectoare economice-cheie, poate avea efecte chiar și asupra dezvoltării economice: descurajarea investițiilor, creșterea costurilor pentru consumatori sau scăderea calității serviciilor. În cazul fotbalului, corupția distorsionează competiția sportivă, echipa cîștigînd competiția nu prin mijloace sportive, prin propriile eforturi sportive, ci cumpărînd efortul unor alte echipe. Idealul moral sportiv *Citius, Altius, Fortius* se distorsionează în căutarea victoriei cu orice preț, de dragul beneficiilor financiare.

Corupția în sectorul privat *distorsionează și relația de loialitate și încredere* dintre angajat (manager) și angajator (acționari). Angajatul este delegat să ia cele mai bune decizii în numele angajatorului, dar, în loc să aplice criterii obiective, alege să își maximizeze beneficiul personal, să înșele încrederea oferită și să devină neloial. Astfel de practici scad moralul în cadrul companiei, din moment ce toți cei care își desfășoară activitatea corect observă că beneficiile sînt deviate în buzunarele unor colegi cu putere de decizie. Astfel, fiecare va fi motivat să își urmărească interesele în dauna intereselor companiei. În final, reputația companiei și relațiile sale de afaceri sînt compromise.

Corupția în mediul privat se poate transforma în *șantaj și extorcare* atunci cînd partenerul de afaceri refuză să plătească mita, iar grupări de criminalitate organizată sînt angajate ca să rezolve disputele, să impună parteneri de afaceri și contracte.

Nu în ultimul rînd, corupția în mediul privat este la fel de *ilegală* ca aceea din sectorul public, fiind pedepsită de Codul Penal al României. România a aderat la două convenții internaționale care sancționează corupția în mediul privat: Convenția penală privind corupția a Consilului Europei și Convenția ONU împotriva corupției, iar în Uniunea Europeană există o convenție-cadru privind combaterea corupției în sectorul privat.

Cum poate, așadar, o companie privată să se protejeze de corupție, să se mențină viabilă și să își protejeze reputația în România? La sfîrșitul anului 2016 a fost publicat Standardul ISO 37001 privind sistemele de management antimită. Acest standard internațional ajută organizațiile să gestioneze riscurile de corupție. Institute de certificare acreditate și recunoscute la nivel internațional oferă și în România companiilor posibilitatea să își certifice sistemul propriu de prevenire a corupției. Există inițiative internaționale anticorupție pentru mediul privat, precum inițiativa Global Compact a ONU, dar și inițiative ale mediului de afaceri din România, precum Forumul pentru etică și conformitate.

„Cu cît sînt oamenii mai morali în afaceri, cu atît mai puține hîrtii sînt necesare și cu cît mai multe afaceri se încheie printr-o strîngere de mînă, cu atît roțile capitalismului merg mai bine…"

RICK SANTORUM

***Radu Nicolae** este expert în politici anticorupție. Puteți regăsi articolele sale și la adresa snspa.academia.edu/RaduNicolae.*

Oana Raluca BĂNĂȚEANU

Etică și succes în afaceri

Convențional, am putea încerca să oferim o definiție a „eticii", chiar și a „succesului"; totuși caracterul abstract și general al acestor noțiuni conferă, la nivel de individ, sensuri și percepții diferite. Pornim în viață cu o serie de particularități morale pe care le moștenim din comunitatea în care ne naștem, trăim, sau poate cultivăm și dezvoltăm valori noi pe care le ridicăm la nivel de principii, creionîndu-ne astfel identitatea și propria noastră înțelegere asupra lumii. Deși avem legi și coduri de conduită, acestea nu oferă întotdeauna resursele morale necesare să răspundem dilemelor etice cu care invariabil ne confruntăm fie în viața particulară, fie în mediul de afaceri.

La modul general, în mediul de afaceri, un mecanism de recompensare și de recunoaștere a succesului este profitul, însă profitul are de cele mai multe ori un cost adițional, presiunea. Presiunea vine din limitele impuse de piață, pentru a atinge rezultatele pe care actorii economici și le doresc. Economiile de piață au reguli și limite care condiționează libertatea de alegere. Spre exemplu, în anumite jurisdicții, mecanismul de licențiere a medicamentelor noi permite ca, un număr de ani, companiile farmaceutice să își stabilească prețul și să comercializeze exclusiv produsul pentru a-și recupera astfel investițiile din cercetare și dezvoltare. Un astfel de brevet creează un monopol, împiedicînd, poate prin preț și prin lipsa unei concurențe, accesul la medicament al anumitor categorii de pacienți. Este legal? Este etic? Este profitabil? Derapaje etice în mediul de afaceri apar în momentul în care se depășesc aceste limite ale pieței sau cînd regulile sînt create în așa fel încît devin părtinitoare și nu echilibrate. Poate creînd într-adevăr condițiile pentru o piață liberă, mecanismele acesteia va disciplina astfel, automat, actorii economici.

Conflictele morale, de cele mai multe ori, apar în practică în momentul în care fie intuim un rezultat negativ, fie ne este dificil să prevedem rezultatul imediat. O lipsă de certitudine este, din păcate, percepută în mediul de afaceri drept o slăbiciune, iar un rezultat negativ poate duce la o pierdere a încrederii, a profitului, a statutului.

Uneori mediul de afaceri nu anticipează corect consecințele unei decizii neetice, întrucît nu se află în imediata apropiere și nici nu ajunge să-i cunoască pe toți cei care au de suferit, în mod direct sau indirect, ca urmare a acesteia. Putem anticipa întru totul efectele unei activități de spălare de bani? Dar în situația în care furăm portofelul unui coleg? Modul în care luăm decizii în astfel de momente depinde de greutatea pe care o asociem consecințelor pe care le anticipăm. O greutate în plus vine și din filtrul moralității, în situațiile în care o decizie devine necesară sau poate că este impusă și care se află în conflict cu propriul sistem de valori.

„Integritatea nu are nevoie de reguli."

ALBERT CAMUS

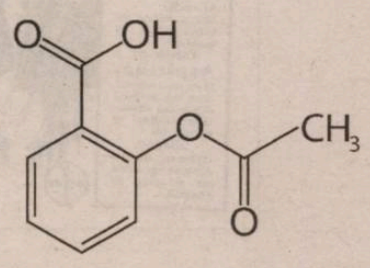

Într-o organizație clasică, procesul decizional este unul ierarhizat. Luarea unei decizii în mod comun oferă perspective diferite și reduce presiunea asociată. Am putea aduce totuși o critică acestei metode: o decizie comună nu este întotdeauna cea mai rapidă și poate că nici nu responsabilizează suficient.

Se spune că percepem drept „restricții" doar acele reguli cărora nu le sprijinim valorile morale care le fundamentează. Etica trasează o linie pînă la care comportamentul nostru, într-un anumit context, este general acceptat și impune un standard superior legalității. Societatea civilă cere de la mediul de afaceri responsabilitate și respect, nesfiindu-se, mai nou, să atragă atenția asupra derapajelor neetice prin diverse forme de protest, boicoturi sau prin alte activități.

În mediul de afaceri, deciziile nu sînt întotdeauna rezultatul unei analize de costuri *versus* beneficii, componenta etică a deciziei devine, din ce în ce mai mult, un element important al definiției succesului în afaceri.

***Oana Raluca Bănățeanu** este* compliance expert *pentru Europa și CSI la Siemens.*

„Justiția și echitatea sînt termeni problematici"

interviu cu Valeriu STOICA

Domnule profesor, unii spun că piața este imorală, alții că este amorală și, în fine, se mai găsesc și dintre cei care spun că piața are, totuși, unele virtuți. E drept, cei din urmă au nevoie de un raționament mult mai complex și mai sofisticat decît cei dintîi, semn că e mai dificil să dovedești că piața este morală. Cel mai ușor este să te convingi că piața nu are de-a face cu morala, de nu chiar că i se opune. Dumneavoastră ce credeți?

Dincolo de răspunsul pe care l-a dat Max Weber, de multă vreme, la această întrebare, cîteva nuanțări ar putea fi de folos.

Piața nu este un angrenaj mecanic. Sintagma „mecanismele pieței", oricît de metaforică ar fi, simplifică prea mult. Actorii economici, inclusiv marile corporații, nu sînt pure entități obiective. Pînă la urmă, actorii economici sînt oameni sau sînt formați din oameni cu idei, inerții de gîndire și comportament, spirit creator și curaj inventiv, sentimente și valori morale. Oamenii sînt harnici sau leneși, cumpătați sau risipitori, austeri sau lacomi, cinstiți sau ticăloși. Virtuțile și viciile influențează, într-un fel sau altul, procesele economice. Desigur, „mîna invizibilă", legea cererii și a ofertei, principiile macroeconomice există, dar ele acționează, de cele mai multe ori, corectiv, iar nu preventiv. Altfel spus, toate acestea nu împiedică disfuncționalitățile, dezechilibrele, crizele ciclice din economie, ci doar le corectează, de multe ori într-un mod extrem de dureros pentru actorii economici sau pentru o mare parte din ei.

Pînă la urmă, imaginea statistică a pieței este una de sinteză, nu ne spune prea mult despre comportamentul economic al fiecărui actor, dar, în mod fatal, este rezultanta comportamentelor tuturor actorilor economici, a virtuților și a viciilor lor.

Piața este morală, imorală sau amorală nu în mod abstract, ci prin comportamentul actorilor economici și prin eficiența sau ineficiența reglementărilor și a instituțiilor.

Știința economică a fost tentată de două utopii: una a planificării totale și a dirijismului infailibil, întemeiate pe o presupusă cunoaștere a legilor obiective ale pieței, alta a autoreglării sistemului economic, nu mai puțin infailibilă. Prima utopie absolutizează potențialul de cunoaștere și de acțiune al omului, a doua pare să-l ignore. Ca întotdeauna, adevărul este la mijloc. S-a demonstrat în mod convingător că economia de piață liberă, bazată pe proprietatea privată, este indisolubil legată de democrația constituțională. Altfel spus, libertatea economică și libertatea politică sînt complementare și se potențează reciproc, iar absența uneia o pune în dificultate sau chiar o sufocă pe cealaltă. Instituțiile politice și cele economice se pot susține sau se pot boicota unele pe altele. Cu cît sînt mai flexibile și mai cooperante, cu atît crește șansa dezvoltării economice. Este adevărat că economia de piață a funcționat și în sisteme politice autoritare; așa s-a întîmplat în Spania lui Franco sau în Chile, în timpul dictaturii lui Pinochet. Dar, mai devreme sau mai tîrziu, sistemul politic autoritar intră în contradicție cu libertatea economică; ori o înlătură, ori se autodizolvă.

Experiența politică și economică acumulată în toată epoca modernă ne spune că economia de piață și democrația constituțională coexistă, iar forța lor depinde de principiile și de valorile morale care influențează comportamentul cetățenilor, respectiv al actorilor economici (întreprinzători și salariați, profesioniști și consumatori, asociați și concurenți).

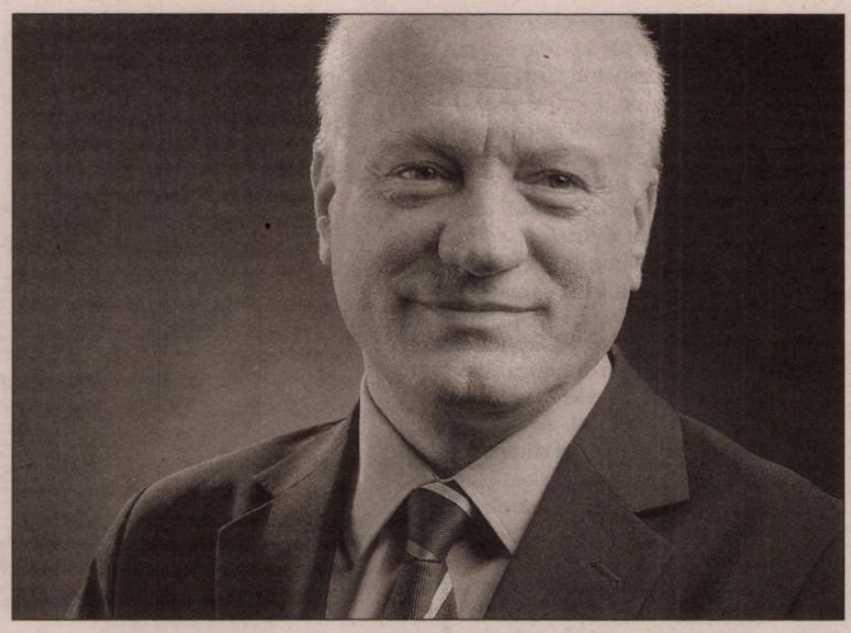

„Etica în afaceri presupune să știi diferența dintre ce ai dreptul să faci și ce e drept să faci."

POTTER STEWART

Ce ar fi de dorit: o piață care să genereze tot mai multă valoare economică (adică bani), chiar dacă este mai sălbatică, sau o piață care să nu fie atît de profitabilă, dar să fie mai corectă?

Nu capitalismul, ci oamenii sînt sălbatici. Înțeles ca sinteză între legi intrinseci și legi extrinseci, între procese economice și spațiul legal de libertate în care acestea se dezvoltă, capitalismul presupune nu doar competiția, ci și cooperarea, iar regulile competiției oneste și ale cooperării rezonabile au, între altele, și o funcție de îmblînzire a sălbaticului care trăiește în fiecare dintre noi.

Desigur, urmărirea profitului este rațiunea de a fi a capitalismului. Dar nu se confundă profitul cu furtul, cu frauda, cu corupția. Cînd există și cît există, profitul este rezultatul unor eforturi inteligente, de inventivitate și de management, de înțelegere a tendințelor pieței și de anticipare a acestora. Cine pune încă semnul egalității între profit și avantajele materiale obținute prin mijloace necinstite, fie se află încă sub influența propagandei comuniste, fie promovează o asemenea propagandă. Este de remarcat că, în măsura în care a generat prosperitate și libertate economică, sistemul capitalismului s-a bazat, în primul rînd, pe munca întreprinzătorilor, care nu se măsoară cu programul de opt sau de șase ore pe zi. Imaginea „capitalistului sălbatic" este asociată cu procese și comportamente economice cu totul îndepărtate de spiritul capitalismului.

„Cînd inventează, legiuitorul abuzează."

Există o justiție a pieței? Dar o echitate a pieței?

Justiția și echitatea sînt termeni polisemantici. Într-un sens, se suprapun cu termenul de dreptate. În acest sens, se poate pune întrebarea: este piața dreaptă sau nedreaptă? Răspunsul este în funcție de criteriul dreptății pe care îl adoptăm: reciprocitatea, egalitatea, meritul, nevoia. Cred că, dintre toate aceste criterii, cel mai important este cel al reciprocității, întrucît este eficient în cele mai multe situații ca măsură a dreptății, chiar dacă sînt și alte împrejurări în care funcționează unul sau altul din celelalte criterii. Ce primim și ce dăm în schimb este ecuația simplă a dreptății nu numai în economie, ci și în orice alt domeniu. Schimbul – fie material, fie spiritual – este sursa îmbogățirii noastre identitare și „pedagogul" etic al vieții noastre. Dar, mai ales în economie, schimbul, ca expresie a reciprocității, este mai vizibil decît în alte domenii. Din această perspectivă, expresii ca „economie socială de piață" și „justiție socială" devin tautologice. Economia de piață este de neconceput în afara schimbului, iar schimbul este vectorul etic al acesteia. Repet, reciprocitatea nu este singurul criteriu al dreptății; nu de puține ori, meritul, egalitatea sau nevoia, după caz, intră în acțiune pentru a oferi soluții juste unor probleme economice.

Vi se pare că o piață funcționează mai bine dacă regulile ei etice sînt lăsate la decizia liberă a actorilor economici sau dacă sînt legiferate și impuse de către stat?

Valorile și regulile etice guvernează în mod direct numai relația noastră cu noi înșine, dacă am ajuns la treapta conștiinței morale și dacă sîntem animați de idealul perfecționării vieții interioare. Indirect însă, aceste valori și reguli etice reglementează și raporturile noastre cu ceilalți. Cum s-a spus, ordinea interioară este scopul moralei, ordinea socială este scopul dreptului. Dar morala și dreptul, deși distincte, nu sînt separate de un zid; în ansamblul său, dreptul – public și privat – are fundamente morale: principiul respectării drepturilor fundamentale, principiul echității, principiul bunei-credințe, principiul forței obligatorii a contractului. Etosul actorilor economici se reflectă, mai mult sau mai puțin, în relațiile dintre ei, adică în spațiul economic. Dar normele prescriptive și sancționatoare, preventive și corective sînt cele juridice, în care sînt absorbite valorile și principiile morale. Dacă normele juridice nu absorb valorile și regulile etice, dacă nu încurajează comportamentul onest, dacă nu sancționează *ilicitul*, cea mai gravă formă a *imoralului*, ele sînt fie simple improvizații ale unui legiuitor incompetent, fie expresia inechității și imoralității unui legiuitor abuziv. Nu întîmplător s-a spus, de multă vreme, și de către mulți înțelepți, că regulile juridice bune sînt cele pe care legiuitorul doar le recunoaște, ele fiind rodul verificării îndelungate, uneori multiseculare sau multimilenare, prin experiența proprie a fiecărei comunități.

Așadar, decizia liberă a actorilor economici, multiplicată în timp, permite modelarea unor comportamente etice, întrucît numai acestea sînt profitabile pe termen mediu și pe termen lung. Legiuitorul poate doar să preia și să sancționeze normele care se degajă din experiența actorilor economici. Cînd inventează, legiuitorul abuzează.

Putem aprecia sub aspect moral legile de natură comercială pe care le adoptă un stat?

Normele constituționale, administrative și de drept civil care apără și garantează dreptul de proprietate privată, regulile concurenței loiale, reglementarea achizițiilor publice, regimul juridic al raporturilor dintre angajați și angajatori,

dintre consumatorișiprofesioniști și multe alte instituții juridice au o evidentă încărcătură morală, dar nu sînt invenția legiuitorului, ci sintetizează practici și uzanțe oneste ale economiei capitaliste și prevăd sancțiuni în cazul în care acestea sînt încălcate. Mai mult, Constituția – în întregul ei, ca temei al democrației constituționale și ca spațiu legal al libertății, inclusiv al celei economice – are o infrastructură etică, mai mult sau mai puțin ascunsă, dar oricum foarte puternică.

Cînd legiuitorul ignoră această infrastructură etică a Legii fundamentale, cînd adoptă reglementări care contrazic practicile și uzanțele oneste conturate de actorii jocului economic într-o perioadă îndelungată se poate aprecia că rezultatul este unul imoral.

Mai este de adăugat că sensul moral al legii se pierde din cauza excesului de reglementare, care nu ne mărește siguranța, dar, în mod sigur, ne diminuează libertatea. „Incontinența" legislativă blochează instituțiile sau le dă un caracter represiv, de natură să descurajeze inițiativa privată și libera concurență. Nu am descoperit încă „numărul de aur" care exprimă proporția ideală între ceea ce poate fi reglementat și ceea ce trebuie să rămînă nereglementat. Indiferent dacă sursa acestui exces de reglementare se află la București sau la Bruxelles, efectul este același: absența clarității și a predictibilității normelor juridice.

lizarea principiului *pacta sunt servanda* atît de către actorii economici, cît și de către cei politici. Ca liberal-conservator, aș fi bucuros să trăiesc momentul în care, în țara noastră, cultura contractuală se va transforma în tradiție.

România este o țară obsedată de corupție. Plină de corupție, desigur, dar și obsedată de corupție. Din ce ați putut observa, atît ca om politic, cît și ca avocat, generatorul corupției la noi este sectorul public sau sectorul privat?

Există corupție și în sectorul public, și în sectorul privat. În sectorul public, sfera corupției este foarte amplă, de la „mituirea" electorală pînă la pervertirea criteriilor de selectare și promovare a personalului în instituțiile publice. Nici sectorul privat nu este ferit de corupție; mai ales, este afectată de corupție relația dintre marile corporații, pe de o parte, și întreprinderile mici și mijlocii, pe de altă parte, care au calitatea de furnizori sau de distribuitori. Sînt în aceste corporații naționale sau multinaționale nu puține cazuri de conflict de interese și de practici imorale, oricît de ample și de sofisticate ar fi codurile etice interne. Totuși, în ultimul timp, aceste coduri etice interne sînt din ce în ce mai eficiente în măsura în care ele sînt dublate de proceduri și de departamente de *compliance*.

Fenomenul de corupție cel mai amplu este însă situat la confluența dintre sectorul public și sectorul privat. Privatizările frauduloase, procedurile trucate de achiziții publice, emiterea unor reglementări cu destinație, alocarea discreționară a unor resurse bugetare sînt numai cîteva exemple de corupție generate în acest spațiu de graniță.

„Nu aș folosi termenul turnător *nici măcar cu ghilimele..."*

Am impresia că, în România, există o anumită relaxare în privința executării obligațiilor contractuale în afaceri – oamenii de afaceri nu prea iau în serios ce scrie în contractele pe care le semnează. Spre deosebire, de pildă, de americani sau de nemți, la noi se subînțelege cumva că obligațiile nu vor fi executate chiar la termenul stipulat în contract, ci cu o oarecare – acceptabilă – întîrziere. Civilizația contractului pare mai șubredă la noi. Aveți aceeași percepție?

Cultura contractuală este mediul ambiant și liantul economiei de piață și al democrației constituționale. Contractul este un concept crucial nu doar în dreptul privat, cum se crede în mod superficial, ci și în dreptul public. Democrația constituțională, ca sistem politic de limitare a puterii autorităților publice, nu este de înțeles în absența ideii de contract social și de drepturi naturale. Nu întîmplător, adunările constituante sau congresele partidelor politice se mai numesc uneori *convenții*. Coerența economică și politică a societății este dată de unirea voințelor partenerilor într-un număr nesfîrșit de contracte și de țesătura amplă de raporturi obligaționale care se nasc din acestea. Este subînțeles că o asemenea coerență se întemeiază pe principiul *pacta sunt servanda*, adică pe forța obligatorie a contractului, expresie juridică a imperativului etic de respectare a cuvîntului dat.

România este încă o țară în care coexistă zone cu structuri organice, cvasi-tribale, caracterizate prin multiple dependențe, și zone de antreprenoriat modern, în care au fost asimilate tehnicile negocierii, aranjamentele contractuale complexe și principiul respectării obligațiilor asumate. Imaginea de ansamblu este una confuză, care creează senzația fragilității culturii contractuale. Sînt, de fapt, două Românii, iar provocarea cea mai dificilă a momentului este unirea lor prin consolidarea culturii contractuale, prin internalizarea principiului *pacta sunt servanda* atît de către actorii economici, cît și de către cei politici.

Dacă vorbim însă de generatorul corupției, acesta nu este nici sectorul public, nici sectorul privat, ci oamenii imorali sau amorali, care lucrează în aceste sectoare.

Oricît de eficiente ar fi ANI sau DNA, fenomenul corupției nu va putea fi redus pînă la o limită acceptabilă decît atunci cînd politicienii, funcționarii publici, oamenii de afaceri, dar și simplii cetățeni vor avea un set solid de principii și valori morale.

Despre corupția din domeniul privat: vi se pare că marile corporații au practici imorale într-o măsură mai mare decît antreprenorii mijlocii sau decît micii comercianți?

Prin forța împrejurărilor, practicile imorale din marile corporații îi obligă pe întreprinzătorii mici și mijlocii să se „adapteze" sau să dispară de pe piață. Desigur, mai există și varianta mai puțin comodă de a găsi formule de solidarizare împotriva acestor practici, inclusiv prin apelul la instituțiile care au misiunea de a combate corupția.

„Este un loc comun să spui că scopul oricărei afaceri este să facă bani, iar această afirmație trece, de cele mai multe ori, necontrazisă. În realitate, aceasta este o declarație drastic limitativă despre scopurile oricărei afaceri."

DANIEL KATZ & ROBERT L. KAHN

„O afacere care face doar bani este o afacere proastă."

HENRY FORD

Cît de convingătoare vi se pare apărarea „toți fac la fel" cînd cineva este prins trișînd? Admițînd că așa este, chiar toți fac la fel?

Nu este convingătoare, este mai degrabă autojustificativă și autoînșelătoare. Este mai ușor să dai vina pe ghinion decît să ai curajul să-ți reevaluezi comportamentul în acord cu principiile și valorile morale, chiar și atunci cînd acestea nu sînt respectate de alții, fie ei și majoritari. O asemenea reevaluare poate avea însă un catalizator puternic: credința în Dumnezeu.

Este „turnătorul" care denunță public, din interior, anumite practici imorale ale unei corporații un trădător sau un erou?

Nu aș folosi termenul *turnător* nici măcar cu ghilimele într-o asemenea situație. Oricine nu acceptă practicile imorale nu este nici erou, nici trădător, este pur și simplu o persoană normală.

Se constată cu ochiul liber tendința de creștere a rigorilor etice în capitalismul contemporan. Nu este asta, de fapt, o victorie subtilă a socialismului?

Nu, dacă nu este vorba de o mimare a rigorilor etice pentru ca, sub acest văl mincinos, să se reia retorica anticapitalistă, cu clișee reinventate. În substanța sa firească, capitalismul nu trebuie disociat de rigorile etice, în absența cărora derapează spre formule populiste, anarhiste, autoritare sau chiar totalitare. Subliniez încă o dată, aceste rigori etice nu sînt ale capitalismului ca sistem abstract, ci sînt ale oamenilor care au făcut posibil capitalismul și îl împiedică să piară.

a consemnat Sever VOINESCU

Ruxandra PIROJOC

Autenticitatea și integritatea în comunicare: de la teorie la practică

INTEGRITÁTE, s. f. = Însușirea de a fi integru; cinste, probitate; incoruptibilitate. *(DEX)*

Aceasta este definiția simplă a integrității. Dar este oare simplu să demonstrezi integritate în comunicare? Și cît de importante sînt autenticitatea și integritatea într-un discurs?

Regulile jocului în comunicare sînt într-o continuă schimbare, odată cu mediul înconjurător. Viteza de transmitere și diversitatea surselor de informație cresc permanent, realizînd astfel un mediu de selecție pentru comunicarea eficientă. Azi poți verifica sau distribui ceea ce spune cel din fața ta în trei secunde, pe smartphone.

Oricine poate comunica, însă stabilirea unor relații de încredere și respect, pe termen lung, devine o artă. Și atunci, care este secretul comunicării eficiente, atunci cînd vrei să transmiți un mesaj?

1) În primul rînd, autenticitatea, onestitatea absolută și disciplina care te determină să faci ce ai spus și să îndeplinești promisiunile pe care le-ai făcut. Avem în popor o zicală frumoasă pe tema aceasta: „Vorbește cum ți-e vorba și poartă-te cum ți-e portul".

2) Al doilea element esențial este mesajul cu care te asociezi ca profesionist în comunicare. Atunci cînd simți că un mesaj sau valorile pe care le comunici nu sînt în armonie cu integritatea ta ca individ, poate că nu ești în locul potrivit. Pentru a putea crește capitalul de încredere al mesajului tău, trebuie în primul rînd să crezi tu în el.

În practica de zi cu zi, cred cu tărie ca cea mai eficientă validare a integrității și a autenticității în comunicare este regăsită în programele de responsabilitate socială. Acele momente în care, pentru o acțiune de succes, discursul trebuie să urmeze faptelor și nu invers.

Să nu uităm că integritatea cere curaj, moralitate, etică, responsabilitate, asumare și voință.

***Ruxandra Pirojoc** este director de comunicare la compania Bayer România.*

Cristian DUCU

Mitul codurilor de etică sau cum să mimezi integritatea într-o organizație

De ceva vreme s-a format un curent de opinie prin România, dar și aiurea, care pretinde că *primul lucru* pe care trebuie să-l facă o organizație pentru a avea o cultură etică solidă este să-și scrie un cod de etică. Există chiar articole științifice care pretind asta, iar la conferințele de business de profil sau la cele academice se profesează această credință cu o religiozitate greu de închipuit pentru cei cu experiență în managementul eticii și conformității. Problema majoră a acestei idei nu este aceea că e greșită, căci acest lucru este ușor de demonstrat, așa cum o voi face în continuare, ci mai ales faptul că a generat o perspectivă naivă despre codurile de etică, fără a le surprinde nenumăratele limite, fără a vedea costurile asociate procesului de elaborare a unei astfel de politici organizaționale, precum și fără a permite un proces reflexiv cu privire la valoarea existenței unor norme morale (deși de cele mai multe ori codurile nu conțin astfel de reguli) explicit formulate.

Din cauza acestei viziuni distorsionate, mulți din cei care lucrează în zona integrității în administrația publică, de exemplu, au ajuns să-și pună speranța unei schimbări în existența și îmbunătățirea „Codului de conduită *a* funcționarului public" *(sic!)*, deși documentul în sine este prost scris și cam ciung (despre asta, poate, într-un material viitor). Nu contează că îi lipsește cadrul în care el să devină cu adevărat benefic – vorbim aici de un sistem de management de etică și conformitate –, nu contează nici faptul că acei mult așteptați și mult formați consilieri de etică sînt niște angajați lipsiți de autonomie și resurse, și nu contează nici că lipsește cu desăvîrșire voința politică pentru ca demnitarii și funcționarii publici de rang înalt să imprime direcția corectă.

În zona de business, codul de etică a devenit un fel de port-drapel al dorinței de a fi altfel decît concurența, al dorinței de a bloca comportamentele imorale și ilegale ale unor competitori lipsiți de scrupule ș.a.m.d. Prin urmare, multe companii și asociații profesionale își fac coduri de etică, dar numai pentru a satisface o dorință *cu privire la alții*, nu și pentru a avea efect în direcția adoptării unor practici de afaceri corecte din punct de vedere moral, pentru a schimba ceva în propria ogradă.

Ori de cîte ori auziți că o organizație, indiferent de profilul ei, intenționează să își redacteze un cod de etică / un cod de conduită, trebuie să (vă) întrebați cu privire la motivația acestui efort. Dacă el este gîndit ca o metodă de rezolvare a unei probleme, atunci avem cel mai probabil de-a face cu un demers inutil, pentru că un cod nu vine să rezolve nimic, ci e mai degrabă un cadru general menit să circumscrie comportamente dezirabile. Problemele de comportament – ale angajaților, ale unor competitori etc. – nu se rezolvă prin fluturarea codului de etică, ci, adeseori, prin o serie întreagă de măsuri de sancționare și recompensare, de constrîngere și de *nudging*, ca să folosim un termen la modă, care s-ar putea să nu prea aibă legătura cu etica. De exemplu, faptul că la nivelul unei industrii unii jucători folosesc metode mai puțin corecte de obținere a unor contracte B2B nu se rezolvă cu ajutorul codului de etică; s-ar putea să ajute mult mai mult o comunicare publică și directă despre acele practici de business (nu despre jucători) sau, în funcție de gravitate, chiar o denunțare a jucătorilor în cauză.

Dacă este să ne referim la comportamentul angajaților dintr-o organizație, a redacta un cod de etică înainte de a avea un departament de etică cu personal specializat este o eroare majoră. Nu poți spune, din turnul tău de fildeș, că „un proces corect de a redacta un cod de etică va conduce la un document eficace", de vreme ce nu ai cine să-ți organizeze în interior acel „proces corect" (deși mă tem că nu există un astfel de proces care să se aplice la fel indiferent de profilul organizației).

Iar după ce ai un astfel de departament, s-ar putea să descoperi (în urma unei analize specifice) că pentru a avea angajați integri e mai eficient să elimini oportunitățile prin schimbarea unor procese interne (a se avea în minte „triunghiul fraudei"), nu să redactezi un cod de etică, ceea ce ia timp. Cum ar fi ca, mîine, o companie să investească resurse în „facerea" unui cod de etică în loc să-și facă o comprehensivă evaluare a riscurilor, deși riscă să devină subiectul unei investigații inițiale de DOJ sau SFO?!

Un alt element important este cadrul în care plasăm un astfel de cod de etică. Pentru ca procesul de redactare a codului să conducă în final la o viziune la care să adere cît mai mulți angajați, este necesar ca *top-managementul* organizației să fie convins de necesitatea demersului și să dea tonul în această privință. Acest ton este doar un pilon al cadrului respectiv. Așadar, înainte de a avea un cod de etică, specialiștii în etică și conformitate au multe alte lucruri de făcut. Mai precis, să pregătească terenul pentru un document programatic de o asemenea anvergură. Altfel, organizațiile nu fac altceva decît să mimeze integritatea. Iar exemplele de *window-dressing* nu sînt deloc puține.

Altfel, organizațiile nu fac altceva decît să mimeze integritatea.

„Nu există o etică specială în afaceri, există doar etică. Iar etica nu face concesii necesităților reale sau imaginare ale profitului."

MICHAEL JOSEPHSON

***Cristian Ducu** este doctor în Filozofie morală și coordonează Centre for Advanced Research in Management and Applied Ethics.*

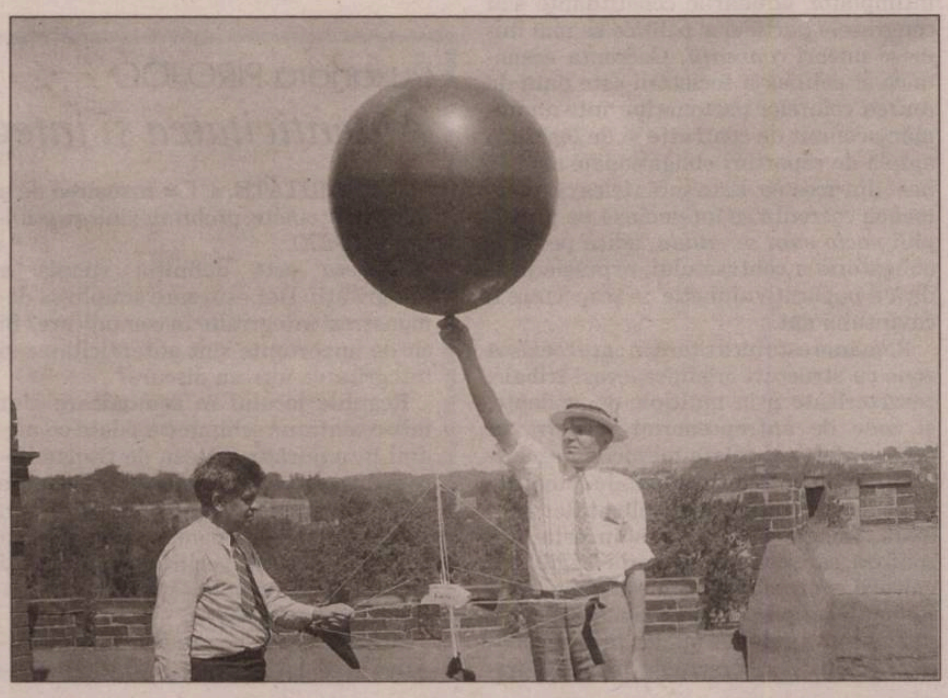

Maria MAXIM

Etica în afaceri și instrumentele de conformitate în mediul de afaceri

Etica în afaceri este cel puțin la fel de importantă ca afacerea însăși, indiferent dacă ne referim la inițiativele de afaceri pe termen lung, mediu sau scurt. Sînt foarte multe cazuri în care companii multinaționale au eșuat și chiar au intrat în faliment, abordînd *calea greșită, de multe ori văzută ca fiind o cale mai ușoară*. Și, după cum știm, actele imorale cam acolo ne situează.

Am auzit în jurul meu, multe persoane spunînd că dacă ai cei *șapte ani de acasă* este musai că vei avea o conduită etică în afaceri. Aceleași persoane, cînd venea vorba despre un *training* în etică și integritate în afaceri, apelau la același argument, considerînd că „cei șapte ani de acasă" sînt suficienți să ne determine să acționăm moral, combătînd necesitatea unei asemenea inițiative. Nu vreau să induc ideea că oamenii din jurul nostru nu ar fi corecți și de aceea ar trebui să facă parte dintr-un program de conformitate, de etică în afaceri. Nici pe departe! Ceea ce, însă, vreau să punctez se referă la efectul pe care mediul din jurul nostru poate să-l aibă asupra individului în general, la repeziciunea cu care lucrurile se schimbă, evoluează, la competiția dintre indivizi și la concurența din piață care este din ce în ce mai acerbă. Este și normal, acolo unde lucrurile merg bine, apar noi concurenți în piață, noi provocări pentru noi și oamenii de lîngă noi. Iar acești oameni au nevoie să conștientizeze această presiune asupra lor, au nevoie și de o componentă mai aproape de suflet. Iar integritatea, în opinia mea, constituie un asemenea element. Prezența conștientă a moralității fie în viața de zi cu zi, fie în mediul de afaceri, schimbă percepția despre lume, despre rolul fiecăruia dintre noi în familie, la școală, la birou sau în comunitatea în care trăim. Cum spunea Mahatma Gandhi, *să facem afaceri fără a acționa într-un mod etic*, alături de alte șase lucruri *(politica fără principii, plăcerea fără conștiință, bogăția fără muncă, cunoașterea fără caracter, știința fără umanitate, credința fără sacrificiu)*, va duce umanitatea la distrugere. Trebuie să ne intereseze binele în general, nu doar binele nostru individual sau al grupului restrîns în care ne învîrtim. O asemenea abordare ne oferă o schimbare completă de paradigmă, de model de viață. Și este momentul să ne schimbăm! Numai dacă ne gîndim la poluarea mediului înconjurător și ar trebui să fie suficient să ne dorim schimbarea.

Revenind la mediul de afaceri, aș spune că este foarte ușor, mai ales în acest mediu concurențial, să ajungi în zona de gri. Am întîlnit oameni care aleg o abordare simplistă, de genul *„ceea ce este legal sau ceea ce nu este interzis este permis"*. Știm însă cu toții că nu tot ceea ce este legal este și moral, exemplul cel mai banal, după cum spunea un profesor de etică, fiind minciuna. Îmi vine în minte un experiment realizat de un alt profesor de etică de la Școala de Management din Rotterdam, denumit *„moral blindness"*, care a demonstrat că atunci cînd oamenii obișnuiți, bine intenționați, se confruntă cu termene foarte scurte de realizare a unei sarcini importante pentru ei, tind să nu mai observe lucrurile semnificative din jurul lor. În experiment era vorba despre un grup de studenți care fuseseră îndemnați să se grăbească spre o clădire situată într-o zonă mai depărtată, în care erau așteptați să predice despre pilda „bunului samaritean". Pe drumul spre clădirea de destinație era întins pe jos un bărbat (actor) care părea să fie foarte bolnav. Majoritatea covîrșitoare a studenților (90%) care au participat la acest studiu nu au observat acea persoană, deși se afla într-o stare precară de sănătate. Unii dintre aceștia chiar au trecut peste acea persoană, pășind peste ea (vezi Muel Kaptein – „Why good people sometimes do bad things: 52 reflections on ethics at work").

Departe de mine gîndul să spun că toți oamenii care lucrează în mediul de afaceri ar fi deschiși să aibă un comportament imoral, lipsit de integritate, urmînd cu perserverență și intenție o asemenea cale. O astfel de abordare ne-ar poziționa exact în extrema cealaltă, în care vom milita pentru standardizare, lipsă de inovație, creativitate și robotizare. Și nu ne dorim un asemenea efect. Însă ar trebui să fim cel puțin deschiși în a implementa programe de integritate susținute, prin exemple de scenarii de risc evaluate în cadrul modelului de afaceri al companiei respective, prin modele de comportament etic și prin acordarea unor instrumente de sprijin real. Este foarte ușor să critici, mai la îndemîna tuturor. Ar trebui însă să începem să oferim, iar oferta noastră, a celor care promovăm ideea nevoii de conștientizare a integrității în afaceri, este reprezentată de un instrument foarte concret: programe de etică în afaceri, în care să încurajăm la modul cel mai real dezbaterile pe această temă. Îi încurajez pe toți cei care au trecut printr-o dilemă de etică în afaceri să împărtășească experiența lor cu cei din jur.

Maria Maxim *este manager departament investigare fraude, Ernst &Young, România.*

Adrian BABOI-STROE

Integritatea publică – frontiera următoare

Acum 18 ani, cînd încercam, împreună cu cîțiva parteneri, să înființăm în România o asociație afiliată Transparency International, peisajul era unul descurajant. Deși corupția era pe buzele tuturor, termenul „corupție" nu făcea încă parte din vocabularul oficial al legislației penale. Acest pas avea să fie făcut abia după un an, prin adoptarea unei legi speciale (Legea nr. 78/2000 privind prevenirea, descoperirea și sancționarea faptelor de corupție). Pînă atunci, mulți profesioniști ai dreptului erau de părere că discuția despre „corupție" este un fel de fabulă moralizatoare, fără legătură cu spațiul normelor juridice. În orice caz, am avut nevoie de trei termene pentru a convinge instanța că subiectul corupției poate face obiectul activității unei organizații neguvernamentale. O altă dificultate a acelor timpuri era legată de înțelegerea noțiunii de „integritate". De multe ori, cînd foloseam acest termen, unii parteneri de discuție îmi mărturiseau că primele sensuri care le veneau în minte erau cel de „integritate teritorială" sau de „integritate fizică". La sfîrșitul anilor '90, expresia „integritate publică", pe care încercam să o impunem în spațiul public, le suna multora straniu și artificial.

Evident, lucrurile s-au schimbat mult de atunci. Nu numai că termenul „corupție" a devenit o noțiune tehnică a dreptului, dar avem de ani buni o strategie națională anticorupție care operează cu distincții importante, precum cea între prevenirea și combaterea corupției sau între combaterea prin mijloace penale și combaterea prin mijloace administrative. Nu cred că mai există funcționar sau demnitar în România care să nu fi auzit de integritate în exercitarea funcțiilor și demnităților publice sau de instituția numită Agenția Națională de Integritate, care face controlul declarațiilor de avere și de interese.

Anul trecut, la una din multele întîlniri organizate de Ministerul Justiției pentru dezbaterea publică a strategiei naționale anticorupție 2016-2020, Codru Vrabie, reprezentantul organizației Funky Citizens, a ridicat o întrebare interesantă: oare nu ar fi timpul să vorbim despre o „strategie națională pentru integritate publică" în loc de „strategia națională anticorupție"? Deși sugestia nu a fost preluată în textul final al strategiei, ea deschide o discuție importantă, al cărei timp a sosit în sfîrșit. După mai bine de zece ani în care România a scris (și rescris) legi și a construit instituții menite să *combată* corupția prin mijloace penale (DNA) și administrative (ANI), sîntem în situația de a trage linie și a spune că avem un parcurs solid în domeniul combaterii corupției. În același timp, ne confruntăm cu o realitate dezolantă: în ciuda numeroaselor dosare penale finalizate de DNA cu condamnări definitive în instanțele de judecată, efectul de descurajare pare să fie unul neglijabil. Faptele de corupție și dosarele penale continuă să apară în sistemul public.

Este evident că ne e mult mai greu să găsim o formulă eficientă de *prevenire* a corupției. Într-un fel, e de înțeles: spre deosebire de acțiunile de combatere, care sînt concentrate în acțiunea a două instituții precis determinate (DNA și ANI), prevenția presupune acțiune administrativă, managerială, în cvasitotalitatea instituțiilor publice din România, fie ele primării, ministere sau Parlament.

„Știința duce societatea la nivelul următor, dar etica o face să se mențină acolo."

HAL SIMEROTH

Poate că e momentul să ne cenzurăm reflexul comod al schimbării legilor sau redefinirii instituțiilor și să ne obișnuim cu teme noi. Cum putem construi o cultură a integrității în instituțiile noastre publice? Cum le comunicăm liderilor acestora că societatea are așteptări de la ei în această direcție? Atmosfera publică a ultimelor două luni e departe de a ne da motive de optimism, dar aici nu e vorba nici de o cursă pe termen scurt, nici de o logică radicală de tipul „totul sau nimic". Societatea se schimbă și standardele de integritate și transparență sînt o parte vizibilă și esențială a acestei schimbări. Marea încercare va fi ca aceste standarde să treacă pragul tuturor instituțiilor noastre publice, nu doar pe cel al birourilor unor procurori.

Adrian Baboi-Stroe, *fost secretar de stat în Ministerul Justiției (2016), este consultant politic.*

Frămîntările etice ale corporațiilor, la zi

1) Pe măsură ce globalizarea a mers înainte, a apărut și s-a dezvoltat o antipatie față de marile corporații multinaționale. Li se reproșează totul – de la păcatul standardizării la cel al corupției cu impunitate, de la cinism și exploatare a resurselor locale la instabilități politice. Cum vi se pare această atitudine?
2) Orice organizație poartă în ea o anumită cultură. Cel mai probabil, ea provine de la fondatorii ei, este asumată și cultivată pentru că așa s-a obținut succesul. Odată ce devine internațională, o asemenea organizație începe să lucreze cu oameni de etnii, religii și obiceiuri diferite. Unele organizații devin mai flexibile cu propriile reguli „originare", altele sînt mai rigide. Cum este corporația dumneavoastră? Ați experimentat vreodată, în România, vreun conflict cultural între etica organizației și etica locală?
3) O replică celebră dintr-un film spune „Greed is good", *și asta a devenit un fel de etichetă aplicabilă corporațiilor. Am văzut chiar manageri de corporații care o rostesc autoreferențial, cu un zîmbet macho pe buze. Așa e?* Is greed really good?

Andrei FOIȘOR

Manager al Diviziei „Diabetes Care" în cadrul Roche România SRL

1) Cred că există un sîmbure de adevăr aici. Sigur, marile corporații au păcatele menționate mai sus, și poate încă multe altele. Dar să nu uităm că, poate, aceste păcate au rezultat și din dorința ca oamenii să primească condiții de muncă și beneficii similare. Pe de altă parte, cinismul războiului nu cred că poate fi întrecut de nimic; iar despre corupție, sigur că ea există. Dar mi-ar plăcea să îmi arate cineva o societate complet onestă și în care nu există corupție. Cred că aceasta, într-o mică sau mare măsură, există în orice spațiu uman/social. Și nu cred că oriunde are aceeași formă, dar atîta timp cît fiecare individ se consideră special, ea va exista.

2) Din fericire, corporația la care lucrez este o idee mai flexibilă decît media industriei, așa că, în afară de o mică diferență culturală tipică, Est-Vest, nu am întîmpinat alte conflicte.

3) Pentru mine, *greed is good,* atîta timp cît se limitează la alimentarea motivației personale. Toți avem nevoie de o doză mică de lăcomie pentru a merge mai departe. În momentul în care începe să devină „violentă" prin exprimare și acțiuni, consider că intră *in the dark side.* Și atunci trebuie limitată și „tratată".

„Îți ia 20 de ani să clădești o reputație și 20 de minute să o pierzi. Dacă te gîndești la asta, faci lucrurile diferit."

WARREN BUFFETT

Dan MINOIU

Managing Associate, Societatea de avocatură „Mușat și Asociații"

1) Nu cred că este potrivit să antipatizăm o anumită categorie de societăți comerciale, în speță corporațiile multinaționale, mai ales că, din punct de vedere legal, filiala locală a unui grup internațional este o entitate românească. În activitatea avocațială am remarcat interesul manifestat de corporații din diferite domenii pentru prevenirea problemelor de corupție și conformitate, însă faptul că acestea alocă resurse importante în scop preventiv nu înseamnă că au mai multe probleme juridice decît firmele antreprenorilor locali. Așadar, cred că eventualele probleme ale unei corporații ar trebui analizate în mod obiectiv, de la caz la caz, fără a generaliza.

2) Corporațiile multinaționale au înțeles că succesul lor depinde de cunoașterea specificului fiecărei piețe locale în care activează, și de aceea apelează la consultanți specializați care facilitează adaptarea organizației la cultura și regulile noastre, păstrîndu-și în același timp identitatea și valorile originare. Cu toate acestea, directorul general (CEO) al unei companii românești ce face parte dintr-un grup internațional are de multe ori o sarcină dificilă în a explica colegilor lui din alte țări care sînt limitările și problemele derivînd din cultura locală. Există în multe cazuri diferențe între etica organizației și etica locală, de aceea nu este ușor să conduci o corporație ce activează în România.

3) Nu am cunoscut manageri de corporații care să aibă o asemenea filozofie. Obiectivul natural al unei corporații și al acționarilor acesteia este obținerea profitului, însă managerii trebuie să aibă înțelepciunea de a construi și dezvolta business-ul acționînd în mod responsabil, respectînd legile și reglementările aplicabile. Apetitul pentru risc este diferit de la o persoană la alta, însă majoritatea corporațiilor multinaționale au creat structuri și reguli interne care încearcă să prevină orice derapaje care ar putea afecta inclusiv imaginea companiei față de clienții săi.

„Averile dobîndite cu limbă mincinoasă sînt deșertăciune trecătoare și lațuri ale morții."

Pilde, 21,6

„Mai degrabă puțin și cu dreptate decît agoniseală multă cu strîmbătate."

Pilde, 16,8

„Etica este noul domeniu de competiție între corporații."

(anonim)

Dr. Bogdan PANTELIMON

Director Medical al companiei Bayer România

1) Este inevitabil, într-o economie mondială, ca marile corporații să se implice investițional și în România. Cred că este cel mai bun lucru care ni s-a întîmplat, alături de integrarea în Uniunea Europeană. Organizațiile multinaționale, indiferent de domeniul de activitate, modernizează țara noastră: structura organizațională eficientă, standardizarea care generează calitatea finală a produselor, atenția îndreptată către nevoile consumatorului, evaluarea pragmatică a veniturilor și cheltuielilor, eficiența economică, promovarea bazată pe competențe, răsplata muncii în functie de realizări, orientarea către viitor, cultivarea diversității și integrarea noastră în fluxul global de valori. Reproșurile morale, antipatiile generalizante, adresate unor organizații economice, sînt o modalitate de exprimare a unor temeri reale sau uneori imaginare. Dialogul și argumentele rezonabile pentru situații specifice ar trebui expuse și discutate „fără ură și fără părtinire" și adresate cu obiective de rezolvare a acestor temeri sau situații specifice.

2) Eu percep cultura noastră organizațională, intelectual și emoțional, ca fiind pragmatică și în același timp inovativă (în sensul de deschisă către nou, diversitate, oportunitate). Pragmatismul se exprimă în planurile de afaceri, deciziile de dezvoltare și de investiții. De exemplu, inovația în cercetare-dezvoltare „să încercăm să realizăm proiectul fără frică de eșec". „Frica de eșec" duce la stagnare, iar compania noastră privește către viitor. În compania pentru care lucrez, toți avem oportunități egale, indiferent de gen, etnie, religie sau apartenență geografică. Conceptul de „etică în afaceri": transparență, integritate, onestitate, concurență loială etc. se aplică la fel în Germania precum și în toate țările în care compania este prezentă.

3) Cred că *„Greed is good"* este un clișeu din filme, doar „sună" bine și diminuează complexitatea coordonării unei afaceri globale pe o singură componentă comportamentală: a „rapacității". Nimic mai greșit dacă s-ar referi la companiile responsabile. Avem politica prioritară *„Health, Safety and Environment",* ceea ce se concretizează în „dezvoltare sustenabilă, cu grijă față de sănătatea și siguranța oamenilor și mediului". Avem în desfășurare în multe țări, inclusiv în România, programe de susținere a pacienților, care se adresează unor nevoi de îngrijire medicală a unor pacienți cu boli cronice sau compensează o parte a costurilor medicamentelor.

Bogdan POPESCU

Global Manager, Sales Excellence Project în cadrul companiei Bayer România

1) Un răspuns superficial poate considera această atitudine ca fiind una corectă. În realitate, procesul globalizării susține dezvoltarea economică și social-culturală, prin transferul de expertiză, tehnologie și capital. Un exemplu poate fi cel al României – capitalul străin prezent în țara noastră reprezintă aproximativ 10% din totalul capitalului, realizează 80% din exporturi și deține un sfert din totalul numărului de angajați (sursa: INS).

2) Într-o lume ideală, etica locală și etica organizației ar trebui să fie convergente. În realitate, provocările sînt variate și pot fi depășite prin sprijinul și intervenția liderilor care conduc organizațiile, care analizează atît contextul local, cît și viteza și amplitudinea cu care acele schimbări care țin de „cultură" doresc să fie obținute și, mai ales, aplicate de către fiecare angajat. Acest proces necesită timp, efort și dăruire, indiferent dacă lucrăm în corporații, naționale sau multinaționale, în companii de stat sau private. Fiecare organizație ar trebui să-și construiască și să-și consolideze cultura, plecînd de la principiile care o guvernează.

3) Dacă citim definiția cuvîntului *„Greed"* și vedem ce se întîmplă atunci cînd acest termen devine obiectivul major al celor care „conduc", fie la nivel de organizație, fie la nivel de societate, cu certitudine *„Greedy is not good".* Dar să nu uităm că *„Greedy"* este definitoriu pentru civilizație, este întîlnit în toate culturile și în toate etapele evoluției umane, a fost și este în continuare la baza conflictelor locale, regionale sau globale. Iar aici ne întoarcem la etică și la felul cum etica ar trebui să fie reflectată în viața fiecărui locuitor al cetății. Societățile și organizațiile care au înțeles și aplică acest principiu au o performanță net superioară celor care se ghidează după principiul *"Greed is good".*

Virgil-Ovidiu TACU

GRC Expert – specializat în procedurile de coordonare și control ale companiei, managementul riscurilor și politicilor interne în industria asigurărilor

1) Mixul dintre reticența la schimbare, teama subconștientă de „cucerire" și naționalism reprezintă sentimente reale, puternic împămîntenite și uneori suficiente pentru o atitudine ostilă globalizării. Dacă mai introducem în această ecuație lipsa de transparență, comunicarea neadaptată culturii locale, inechitatea și mediul socio-economic ostil resimțit de individ, avem contextul perfect pentru această atitudine.

2) O cultură organizațională sănătoasă are nevoie de trei lucruri: *tone at the top,* valorile de business și sistemul de control intern aferent primelor două. Cred că indiferent de etnii, cultură și cutume, trebuie avute mereu în vedere viziunea și obiectivul organizației – strategia/oamenii/instrumentele folosite fiind chestiuni ce țin de aptitudinile managementului. Cu privire la etica de business, conflicte mai mici sau mai mari există mereu, dar sînt determinate în general de diferențele la nivel de *stakeholder*-i și astfel un rol important, sub condiția viziunii/obiectivului sănătos, îl are din nou managementul.

3) Sigur că etica de business, conformitatea și sustenabilitatea business-ului trebuie să reprezinte „limitele lăcomiei", iar o abordare inversă, bazată pe generozitate, poate oricînd să constituie o mișcare strategică decisivă.

pagină realizată de Sever VOINESCU

Maria IORDĂNESCU

lasă-ți copiii să vină la tine

Mici semne de schimbare în discursul BOR

De mulți ani încoace, o bună parte din manifestările publice ale Bisericii Ortodoxe Române sînt, dintr-o perspectivă sau alta, mai curînd discutabile: solicitări de sume mari de la buget pentru proiecte care nu sînt prioritare, mai ales pe fondul penuriei generale, predarea religiei în școli înțeleasă mai curînd ca simplu prozelitism și mai puțin ca rubrică esențială de cultură generală, comportamentul reprobabil al unora dintre preoți, bogățiile neverosimile pe care le afișează dinaintea unor enoriași preponderent săraci etc. Aproape că nu mai are nici un haz să tot scrii despre ele, atîta timp cît Biserica nu pare dispusă să reacționeze, iar instituțiile statului țin mult la voturile venite din parohii, mai ușor controlabile, decît la cele ale electoratului larg. Reforma Bisericii, a comportamentului ei în societatea actuală, pare o bătălie pierdută. *Părea*, mai bine zis. Fiindcă am văzut, în ultima vreme, mici semne îmbucurătoare: mesaje mai convingătoare, modificări de atitudine și comportament, încercări firave de a nu irita anumite sensibilități sociale. Iată două exemple.

Mai întîi, scandalul declanșat de misivele abuzive trimise de Arhiepiscopia Tomisului către Inspectoratul Școlar Constanța, misive în care instituția bisericească *ordona* școlilor și profesorilor de religie, părinților și elevilor să promoveze și să participe nemijlocit la un eveniment sprijinit de BOR („Marșul pentru viață"): „Aveți obligația ca împreună cu toți profesorii de religie să participați la această acțiune, dat fiind protocolul dintre BOR și MEN, privind dubla subordonare a profesorului de religie. La rîndul lor, profesorii de religie au obligația să afișeze materialele primite în școlile în care predau și să informeze cadrele didactice, elevii și părinții acestora (pe cît posibil), despre evenimentul prezentat". Un inspector școlar zelos s-a grăbit să pună în practică indicațiile primite de la Arhiepiscopie, pînă cînd protestele elevilor și ale organizațiilor civice au început să ajungă în presă. Acesta este momentul în care, în mod neașteptat, Biserica Ortodoxă Română îl pune la punct pe propriul său slujbaș și anulează mesajul dat cadrelor didactice, printr-un comunicat de bun-simț, transmis de purtătorul de cuvînt Vasile Bănescu: „BOR nu transmite nici un fel de îndemn la obligația de a participa la acest marș pentru nimeni, nici pentru preoți, nici pentru profesorii de Religie. Ar fi absurd în secolul nostru să vorbim de obligativitatea de a participa la o manifestație sau la un marș. Sfîntul Sinod doar și-a oferit binecuvîntarea." (sursa citatelor este ziarul *Adevărul)*

Biserica receptează orientările sau dorințele majore ale poporului.

Al doilea exemplu este cel al comunicatului de presă dat de Biserica Ortodoxă Română în legătură cu protestele din luna februarie, din Piața Victoriei: un comunicat care arată o instituție religioasă rațională, fermă, dispusă să readucă în societate dialogul, atentă la vulnerabilitățile societale și la felul în care ele ar trebui gestionate: „Societatea românească este foarte tulburată în aceste zile, deoarece există un conflict între instituții majore ale statului și, ca atare, o polarizare în rîndurile populației. Deși neutră din punct de vedere politic, Biserica nu este indiferentă în plan social, ci receptează orientările sau dorințele majore ale poporului: dreptatea socială, diminuarea sărăciei și creșterea nivelului de trai. În acest sens, trebuie continuată lupta anticorupție, iar cei vinovați trebuie sancționați, deoarece hoția și furtul degradează societatea în plan moral și material. Totodată, lupta împotriva corupției nu trebuie folosită în scopuri politice partinice, iar sancționarea și folosirea penitenciarelor nu trebuie confundată cu exterminarea, deoarece scopul acestora este îndreptarea și reintegrarea socială a celor care recunosc si regretă faptele rele pe care le-au săvîrșit."

Știu, există suficiente argumente împotriva optimismului cu care privesc asemenea primi pași spre dialog social și normalitate: Biserica mai are de dus multe bătălii, de exemplu cu propriile prejudecăți în ceea ce privește educația sexuală din școli (datorită căreia numărul de avorturi s-ar micșora considerabil), cu discursurile proprii radicale împotriva unor drepturi civice absolut firești și egale pentru toți cetățenii, oricare le-ar fi orientarea sexuală, cu propria imagine despre ora de religie, transformată într-un război pe care sînt scrijelite păcate și pedepse.

Și totuși, semnele timide pe care Biserica le dă cum că ar încerca să își modeleze discursul după reliefurile veacului XXI sînt îmbucurătoare și merită să fie consemnate. Doamne ferește să mă înșel!

***Maria Iordănescu** este psiholog.*

Iaromira POPOVICI

bazar

Pe afară

– fără cheie de gît –

Mulți spun că mersul pe jos, prin București, e departe de a fi vreo plăcere. Că e chiar neplăcut și nelalocul lui. Nu împărtășesc, din fericire, o asemenea viziune. Cred, mai curînd, că o plimbare la pas prin orașul nostru e, printre altele, și o încercare. Nu pot să nu merg pe jos, măcar puțin, indiferent unde m-aș afla. Intră într-un mod de viață devenit deja instinctiv, înscris undeva în nu știu ce nivel al subconștientului meu. Și pentru că fac parte dintr-o generație care a crescut mergînd destul pe jos. Fără mult dezbătuta cheie de gît, însă. Un copil protejat și mereu însoțit care, totuși, a alergat pe-afară.

În vremea copilăriei mele, cea a anilor '70 spre '80, copiii, chiar cei din familii „bune" (termen foarte relativ, care necesită lungi explicații), nu prea erau duși la școală cu mașina. Din simplul motiv că mașini nu prea existau. Majoritatea mergeau la școală pe jos, cu bunici sau părinți, ori, de cele mai multe ori, singuri. Mulți dintre ei făceau parte din generația „cu cheia de gît", a celor care ajungeau singuri acasă și-și încălzeau mîncarea. Eu, însă, nu am fost decît parțial tipică pentru perioada aia. Pentru că am avut o mamă super-conștiincioasă, un tată cu care se putea discuta orice și care făcea, precum cel al lui P.L. Travers din *Saving Mr Banks*, filmul despre ea și Disney (dar fără să fie alcoolic), ca orice să pară posibil, precum și doi bunici și o nașă veșnic disponibili. Toți acești adulți vegheau într-un fel sau altul asupra mea, ca unic „moștenitor" al tuturor, așa încît era exclus să fi umblat cu cheia de gît. Precum tot exclus era să fi făcut ceva interzis: și asta nu pentru că nu m-ar fi lăsat, ci fiindcă îmi explicaseră cu atîta logică și tandrețe ce nu am voie și, mai ales, de ce, încît nu vedeam nici un motiv să încalc regulile lor.

De aceea, am fost un copil liber, dar autocenzurat. Alergam ca nebuna prin Parcul Tineretului, mă ascundeam prin tufișuri și goneam cu bicicleta, dar nu mîncam niciodată fructe nespălate din copaci. Nu vorbeam cu necunoscuți și nu chinuiam animale mici. Nici nu plecam dincolo de perimetrul permis ori nu treceam de orele general acceptate. Mă ascundeam în pivnița bunicului meu și-i răvășeam scîndurile, lemnele și cărbunii puse în ordine, dar nu luam niciodată nimic de acolo. Intram, cu copii cu tot, în casa în general impecabilă a bunicii mele și ne ascundeam după perdele, săream geamul sau beam apă, dar cumva cu știința ei (îi spuneam măcar după aceea). Pe scurt, eram un copil liber, dar cuminte. Probabil, dacă ai mei mi-ar fi pus toate interdicțiile din lume, aș fi simțit nevoia să le încalc. Dar nu s-a întîmplat așa... Mergeam o grămadă pe jos de la școală pînă la bunici și de la bunici spre casa mea, care se afla la cîteva stații mai încolo, dar, în general, însoțită. Crescînd, am avut porțiunile mele pe care hălăduiam singură, fără Oca (mama nașei mele, care mă lua de la școală în anii mici) și fără bunicul meu (care mă conducea pe urmă, mergînd vajnic înainte, cu servieta uriașă pe umăr).

Una dintre primele mele „porțiuni"

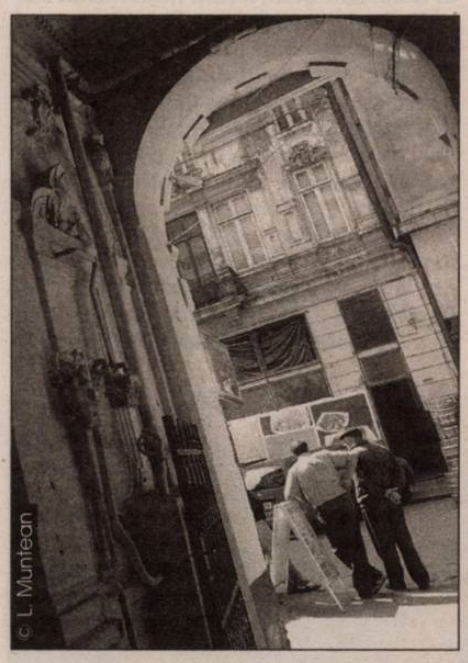

© L. Muntean

libere a fost dealul de la „Șincai" spre Adesgo. Acolo am învățat, printre altele, engleza, căci îmi depănam idilele și alte povești de la școală în gînd, pe deal, în engleză. Acolo am descoperit micile ritualuri de stradă ale relațiilor dintre sexe: pe vremea aia, cînd treceai într-o uniformă de liceu scurtată, te claxonau mașinile sau „golanii" din jur, care nu se temeau că vor fi dați în judecată pentru hărțuire sexuală, îți adresau cîte o porcărie ingenuă, *en passant*... Tot pe dealul ăla, și tot în uniformă, am fugit prima și singura dată de acasă, într-o noapte. Totul s-a petrecut, însă, foarte civilizat și corect: am plecat în uniformă și cu ghiozdanul și am luat-o pe jos de la Romană spre „Șincai". Am mers liniștită pe jos, oameni nu prea erau. Fugeam de acasă la bunici. Cînd am ajuns în dreptul dealului de la Adesgo, care mi s-a părut cam *creepy*, l-am rugat pe singurul domn la costum care trecea pe acolo și mi s-a părut respectabil să urce cu mine. M-a „trecut" dealul, fără incidente. Și am ajuns la bunici.

Lumea asta a copilăriei, amestecul între libertate și protecție, varianta de libertate cu limite autoimpuse mă ajută, și acum, să pot merge pe jos într-un oraș imperfect. Unde nu mai sînt cîini vagabonzi, dar rar găsești trotuare, cu zecile de mașini parcate. Și unde majoritatea celor cu care te întîlnești pe stradă, la anumite ore și în anumite zone, sînt *homeless*-ii sau cerșetorii. Văd că au apărut tot mai mulți și-ți cer bani în tot mai multe feluri. Aproape că ți-e teamă că, dacă se apropie cineva de tine, vrea ceva. Plus că, din cînd în cînd, dintr-una din clădirile pe lîngă care treci se mai prăbușește cîte ceva, cît pe ce să te omoare.

Și, totuși, rămîn pomii, acum înfloriți. Și casele, cele care sînt încă frumoase și nu se prăbușesc. Și cei cîțiva oameni prietenoși. Oricum, voi continua să merg, mereu, și pe jos, cu drag, prin București.

Nicolas TRIFON

Trieste: De vorbă cu un cicio sută la sută

„Tințarii sau aromânii și cicii sau istroromânii: mister sau parte integrantă a Europei? Două limbi în pericol“, așa era intitulată sesiunea organizată la Universitatea din Trieste pe 10 martie. Dacă primul termen, folosit mai ales în sîrbă și croată pentru „aromâni“, e relativ cunoscut, cuvîntul „cici“ evocă doar regional, în Istria croată și la Trieste, o populație a cărei origine și comportament îi intrigă de mult pe ceilalți locuitori mai ales datorită limbii, incomprehensibilă pentru croați și chiar pentru italieni. Ea este studiată de mai bine de un secol și jumătate încoace, mai ales de lingviștii români, de la Sextil Pușcariu la Ion Coteanu, care au denumit-o istroromână, glotonim savant folosit mai ales de specialiști, dar curent în română, inclusiv ca etnonim, motiv pentru care îl voi folosi aici.

Despre aromână au vorbit Lila Cona, venită de la Belgrad, și cu mine, de la Paris, în timp ce situația actuală a celeilalte „limbi în pericol“ a fost tratată de Zvjezdana Vrzic, de la Facultatea de la Rijeka, care a coordonat diverse proiecte inițiate de administrația croată în legătură cu istroromânii. Aceștia din urmă sînt numiți „vorbitori de limbă vlashki și zejanski“ (Zejane este una dintre localitățile locuite de ei), pornind de la felul în care ei înșiși își numesc limba, azi cel puțin, fiindcă la sfîrșitul secolului al XVII-lea cronicarul triestin Irenéo della Croce scrie că cicii își spun în propria lor limbă rumeri. Cam greoaie, această formulare este deci justificată ca glosonim, și oarecum chiar ca etnonim. Din mai multe puncte de vedere, ar fi de altfel mai potrivit să se vorbească despre vlahii din Istria sau din Meglen. Ca și istroromânii, contrariu aromânilor (armînjlior și rrîmînilor), meglenoromânii au adoptat numele folosit de vecini pentru a-i desemna, adică vlasi. Puțin numeroși, cîteva mii la sfîrșitul secolului al XIX-lea, istroromânii nu mai sînt azi decît cîteva sute dintre care puțini mai vorbesc limba, o limbă tot mai amestecată pe plan lexical cu croata. Accelerarea exodului rural și emigrarea mai ales spre Statele Unite par a fi principalele cauze ale acestui fenomen. Prezența lor în Ciceria, ca să reluăm cuvîntul folosit de italieni pentru a desemna regiunea, deosebit de aridă, în care ei locuiesc pînă în zilele noastre, e semnalată după marile epidemii de ciumă din Istria în secolul al XV-lea.

Notorietatea de care se bucură azi istroromânii, alias cici, printre triestini e datorată în bună parte unei expresii pe care am aflat-o chiar în naveta care mă ducea de la aeroport la hotel. *„Cicio no ze per barca“*, Cicio nu le are cu barca, îi e frică pe mare. Imediat m-am gîndit la semnificația cuvîntului „vlah“ pe coasta dalmată: la Dubrovnic se spune că locuitorii din zonele montane situate la cîțiva kilometri de țărm sînt „vlahi“, iar cîteodată chiar croații din regiunea Dubrovnikului sînt numiți „vlahi“ de cei din insule. Asociația m-a cam tulburat, avînd în vedere că istroromânii sînt probabil ultimii supraviețuitori, pe plan lingvistic, ai populațiilor romanizate deplasate de istoria zbuciumată a regiunii de la est spre vest și spre nord-vest, unele dintre ele trecînd din Dalmația în Istria. După care m-am gîndit la aromâni, al căror epicentru sînt munții Pindului, nici ei prea ospitalieri. Doar că la ei se zice „Casa-a noastră-i muntile“ și „Armănlu tu muntsi easte ca amarea arihătipsită“ (la munte, aromânul e liniștit ca marea).

Nici un istroromân nu era la tribună, contrariul ar fi fost de altfel epatant. Totuși, în public se găseau cel puțin două persoane care s-au autoidentificat ca atare: o doamnă între două vîrste, sosită în mijlocul unei comunicări, strîngînd în mîini cotidianul regional *Il Piccolo*, deschis la pagina la care era anunțat evenimentul, care ne-a vorbit emoționată despre tatăl ei, și un domn mult mai calm, care, între două comunicări, ne-a spus, pe un ton amuzat, dar și ușor solemn, că el este sută la sută cicio. A doua zi, dis-de-dimineață, pentru că el trebuia să se întîlnească după aceea cu o verișoară de la New York venită să-și cumpere un apartament la Trieste, a venit la hotel, unde am putut sta mai pe îndelete de vorbă. Povestea lui Bruno Bellulovich, inițial Belul sau Belu, forma italienizată succedînd celei croatizate – Belulovici, rezumă poate mai bine situația decît demonstrațiile savante în materie de limbă și istorie pe această temă. A venit la doi ani la Trieste, în 1948, de la Rijeka, unde s-a născut și unde părinții, originari din Susnevica, sosiseră mai înainte în căutare de muncă. „Din cîte mi s-a spus, în afară de motivele legate de lucru, ai noștri nu aveau contacte cu exteriorul. (...) Deveneam foarte repede emigranți, la ai mei identitatea a început să se piardă odată ce s-au instalat la Rijeka. Cît despre familia mea, aproape toți am plecat definitiv; doar părinții mei au rămas la Trieste, cei mai mulți s-au instalat la New York. Cam așa a fost pentru majoritatea dintre noi. În același timp, cei veniți din afară, care nu cunoșteau mare lucru despre săracele noastre tradiții și care s-au instalat în regiunile noastre, au învățat repede vlashki, poate nu la fel de bine, dar oricum. În America, ai noștri au tendința să se frecventeaze între ei, să se însoare între ei, sau cel puțin cu alți istrieni, mai ales la prima generație. (...) Între cele două războaie, Susnevica a devenit un fel de capitală a regiunii locuite de noi. Mussolini a regrupat mai multe sate în comuna cu acest nume. Statul italian căuta astfel să izoleze componenta croată, majoritară în Istria, opunîndu-i un fel de naționalism cici. Dar cicii n-au luptat niciodată pentru interese particulare, ci pentru supraviețuire, erau săraci, pămîntul nu dădea mare lucru, chiar și cei care posedau pămînt erau săraci.“ (...) „Nu le prea am pe astea cu naționalismele, sîntem produsul experiențelor noastre succesive, al întîlnirilor, al lecturilor noastre, nu am cum să fiu un cicio curat, un istrian, un triestin sau un italian, sînt un amestec din toate acestea“, precizează Bruno Belu, sceptic în privința rezultatelor eforturilor depuse de cele două persoane care au încercat să facă ceva pentru identitatea culturală istroromână. „Un fost coleg de liceu, Ervino Curtis, italian, a intrat în contact cu cultura română după ce s-a însurat cu o româncă din România, așa a descoperit existența unei minorități în Istria și a fondat Asociația Decebal (de prietenie româno-italiană), din care am făcut și eu parte un timp. Petru Emil Rațiu, medic român de la Roma, a mers și mai departe. El a încercat să învețe istroromâna și a compus chiar diferite texte, sincer, nu știu cum s-a descurcat, la noi nu s-a scris niciodată.“

„La munte, aromânul e liniștit ca marea.“

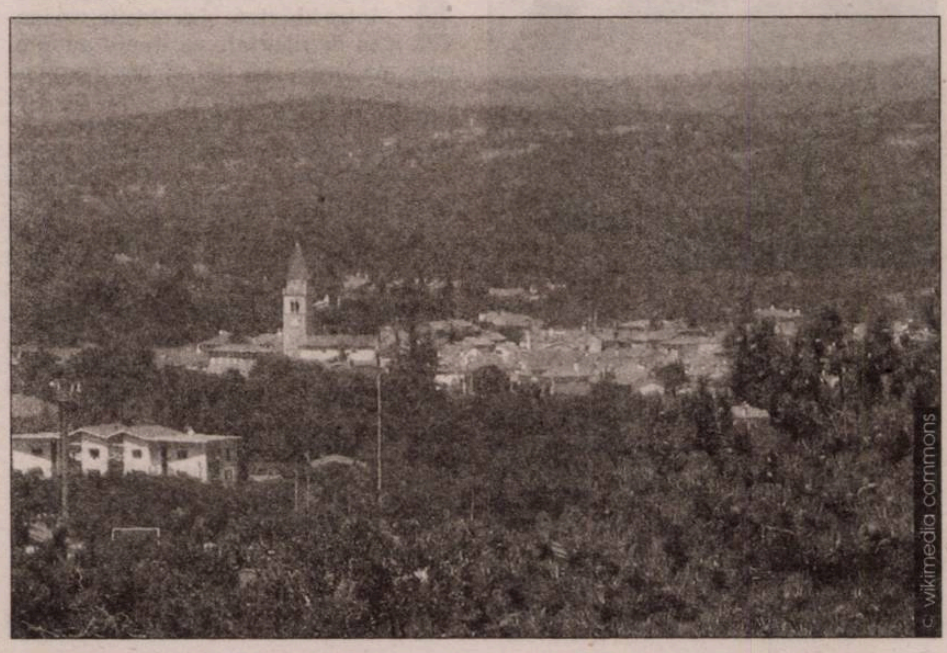

După ce a intervenit la rîndul său pe tema imaginii lăsate de cici în memoria populară triestină, Pierluigi Sabatti mi-a semnalat cronica lui Claudio Magris, triestin și el, intitulată „Cici, un piccolissimo popolo“, apărută mai de mult în *Corriere della sera* (7.11.1995). Scrisă în urma unei călătorii la Susnevica, în italiană Valdarsa, cronica nu contrazice factual diagnosticul schițat de Bruno Bellulovich sau concluziile nu tocmai încurajatoare ale studiilor întreprinse de Zvjezdana Vrzic la fața locului și la New York, unde se găsește cea mai mare parte a imigrației istroromâne. Felul în care autorul faimosului jurnal de călătorie *Danubius* vede lucrurile este însă mai stimulant. Invitat de una dintre puținele familii care au mai rămas în această localitate, el notează: „La masă se vorbesc italiana, istroromâna și croata. Pentru acești oameni, libera și spontana identitate istroromână nu e o obsesie viscerală, o puritate care trebuie prezervată de orice contact, ci este mai degrabă o bogăție în plus care coexistă seren cu legătura cu Italia și cu apartenența la Croația.“ După care propune o formulă care rezumă destul de bine situația istroromânei: „În pietrele din care este construită casa (fostului potcovar) sînt încastrate fosile marine. Și cuvintele istroromâne sînt fosile, ușor de distins pe mozaicul împestrițat din care fac parte.“

Oricît de inspirate și flatante ar fi aceste observații, trebuie să mărturisesc că ele sună pentru mine ca un fel de omagiu funebru. În dialogul pe care l-am avut cu interlocutorul meu cicio sută la sută, spre final nu m-am putut abține și i-am atras atenția că la aromâni, inclusiv și mai ales la cei din România, unde s-au instalat străbunicii sau bunicii lor, există tineri implicați în tentativele de menținere a limbii aromâne, care cer introducerea ei la școală și recunoașterea oficială a culturii pe care o vehiculează această limbă amenințată de dispariție. „În acest caz, dacă o fac cu toată energia lor, desigur, se pot obține rezultate“, mi-a răspuns Bruno Bellulovich. Nu știu însă cît era de convins.

Ziua aceasta de studii a fost organizată la inițiativa lui Italo Rubino, a cărui comunicare era intitulată „Despre posibilitățile de salvare a limbii aromânilor“. Directorul secției italiene a departamentului de traduceri de la Comisia Europeană prezenta diversele instanțe comunitare și internaționale care pot fi contactate pentru implementarea proiectelor de acest tip și demersurile care trebuie făcute. Actele acestei zile de studiu vor apărea în italiană la sfîrșitul anului și, cine știe, poate că informațiile propuse de Italo Rubino vor găsi un public motivat chiar și printre unii cici/vlas/zejanci/istroromâni de la Susnevica, Rijeka, Trieste sau New York.

***Nicolas Trifon** este eseist. A publicat volumul* Aromânii – pretutindeni, nicăieri, *Editura Cartier, 2012.*

Elizabeth KOLBERT

A 6-a extincție

Se spune că începuturile sînt, de regulă, de nepătruns. Așa e și cu această poveste, care începe cu apariția unei noi specii, probabil în urmă cu două sute de mii de ani. Specia nu are încă un nume – nimic nu are nume, momentan –, dar are capacitatea de a numi lucruri.

Ca orice specie nouă, starea ei este fragilă. Numărul membrilor săi este mic, iar teritoriul pe care îl ocupă este redus la o bucată din estul Africii. Populația sa crește treptat, dar apoi, destul de probabil, se diminuează din nou – unii ar spune chiar că reducerea se produce într-un mod fatal –, ajungînd la doar cîteva mii de perechi.

Membrii speciei nu sînt neapărat foarte rapizi sau puternici ori fertili. Ei sînt, însă, nemaipomenit de descurcăreți. Treptat, încep să exploreze teritorii cu diferite climate, prădători și tipuri de vînat. Nici una dintre constrîngerile aduse de habitat sau de geografia locului nu pare să-i afecteze prea tare. Traversează rîuri, platouri, lanțuri muntoase. În regiunile de coastă, se hrănesc cu crustacee; pe continent, vînează mamifere. Oriunde s-ar stabili, aceștia se adaptează și inovează. Ajungînd în Europa, întîlnesc creaturi care li se aseamănă mult, dar par mai robuste; cei de aici sînt mai musculoși și poate că trăiesc de mai mult timp pe continent. Are loc o împerechere cu aceste creaturi, fapt care, într-un fel sau altul, duce la dispariția celor de pe urmă.

Sfîrșitul acestei aventuri se va dovedi paradigmatic. Pe măsură ce specia își extinde teritoriul explorat, întîlnește animale de două ori, de zece ori și, uneori, chiar de douăzeci de ori mai mari: feline uriașe, urși masivi, leneși care pot atinge și patru metri și jumătate. Aceste specii sînt mult mai puternice și, adeseori, de temut. Dar sînt lente în rata lor de reproducere și sînt, la rîndul lor, exterminate.

Deși sîntem animale de uscat, specia noastră – mereu inventivă – traversează mări. Ajunge la insule locuite de exemplare ferite de efectele evoluției: păsări care clocesc ouă de aproape o jumătate de metru, hipopotami de mărimea unui porc, șopîrle gigantice. Obișnuite să trăiască în izolare, aceste creaturi nu sînt pregătite să facă față nou-veniților sau partenerilor de drum ai acestora (șobolani, în principiu). Multe dintre aceste specii dispar, la rîndul lor.

Nici o altă creatură nu a mai alterat viața pe planetă într-un asemenea mod.

Procesul continuă, în salturi, vreme de mii de ani, pînă cînd specia noastră, care nu mai este așa de nouă, pune stăpînire pe aproape fiecare loc de pe glob. În acest punct, mai mulți factori influențează într-o măsură mai mică sau mai mare modul în care se reproduce, la o rată fără precedent, specia *Homo sapiens*, după cum s-a autointitulat ea. Într-un singur secol, populația se dublează; apoi se dublează din nou și din nou. Mari suprafețe forestiere sînt rase de pe fața Pămîntului. Oamenii fac asta voit, ca să se hrănească. Mai puțin intenționat, ei transferă organisme de pe un continent pe altul, reasamblînd biosfera.

Între timp, are loc o transformare și mai radicală, și mai ciudată. Descoperind rezervele subterane de energie, oamenii încep să modifice compoziția atmosferei. Urmează schimbări climatice și ale compoziției oceanelor. Multe plante și animale se adaptează prin relocare. Urcă la altitudini mai mari sau migrează către poli. Majoritatea, însă – la început cîteva sute, apoi mii și, în final, probabil milioane –, nu mai au scăpare. Rata de extincție crește vertiginos, iar țesătura vieții se schimbă.

Nici o altă creatură nu a mai alterat viața pe planetă într-un asemenea mod, deși există cîteva evenimente comparabile. Foarte-foarte rar, în trecutul îndepărtat, planeta a mai trecut prin schimbări atît de pronunțate, încît diversitatea vieții a scăzut semnificativ. Cinci dintre aceste evenimente au fost atît de catastrofale, încît fac parte dintr-o categorie proprie: așa-zisele cinci mari extincții. Prin ceea ce pare a fi o coincidență fantastică, deși poate că nu există coincidențe, istoria acestor evenimente este descoperită odată ce oamenii își dau seama că sînt pe cale de a provoca un al șaselea astfel de caz. Deși este prea devreme pentru a putea spune, cu siguranță, că evenimentul de acum va avea proporțiile celorlalte cinci, cea ce sînt oamenii pe cale să provoace se numește cea de-a șasea extincție.

(din A 6-a extincție. O istorie nenaturală a Pămîntului, *traducere de Cristina Stoenescu, Editura Litera, 2016)*

„Tinerii nu sînt fericiți să afle ce fel de lume vor moșteni“

– interviu cu Elizabeth KOLBERT –

Jurnalista și scriitoarea americană ***Elizabeth Kolbert*** *(n. 1961) este comentatoare a problemelor de mediu pentru revista* The New Yorker. *În 2015 a primit Premiul Pulitzer de nonficțiune pentru cartea* A 6-a extincție. O istorie nenaturală de a Pămîntului, *apărută în traducere la Editura Litera.*

© B. Goldstein

Cînd ați realizat că vreți să fiți jurnalistă și de ce ați ales zona mediului?

Am fost jurnalistă încă de cînd mi-am început viața adultă. Am fost norocoasă să primesc un job de sortare a corespondenței la *The New York Times* pe cînd aveam doar 23 de ani și cumva lucrurile au început de acolo. Multă vreme m-am ocupat de politică, dar după o vreme mi s-a părut să scriu aceeași poveste la nesfîrșit și că, imediat ce o scriu, e deja depășită. Am vrut să scriu ceva care să fie relevant și a doua zi, și a treia zi – așa am ajuns să abordez probleme legate de mediu.

Ce cărți v-au deschis mintea și v-au influențat cariera?

O astfel de listă ar fi prea mare: orice de la *Procesul* lui Kafka la *Controlul asupra naturii* de John McPhee.

După ce am citit A 6-a extincție, *am spus tuturor că această carte ar trebui predată în școli. Mă întreb cum sînt receptate conferințele dvs., dacă, oferindu-le oamenilor informația necesară, îi ajută să înțeleagă cu adevărat ce se întîmplă cu planeta?*

Vorbesc deseori în colegii și în universități și trebuie să spun că lucrarea mea a fost bine receptată în școli. Deși, în mod evident, tinerii nu sînt prea fericiți să afle că lumea pe care o vor moșteni este completamente afectată.

În carte vă abțineți să dați un verdict – prezentați doar faptele și opiniile oamenilor de știință –, dar îmi imaginez că, în ciuda acestei abordări echidistante, au existat voci care au contestat teoria Antropocenului. Vi s-au cerut explicații și clarificări suplimentare?

Informațiile oferite de mine în *A 6-a extincție* n-au fost contestate prea des. Îmi place să cred că faptele vorbesc singure, dar știu că nu e cazul de fiecare dată.

Ați publicat recent un articol în The New Yorker *despre mai multe lucrări de psihologie care demonstrează că rațiunea și dovezile științifice nu ne ajută prea mult să ne schimbăm părerile greșite asupra unor fenomene. Îi citați pe cercetătorii Sloman și Fernbach, care spun că „opiniile noastre despre anumite probleme nu se formează nicidecum în urma unei profunde înțelegeri“ și că totul are, mai degrabă, o bază emoțională. De unde și succesul „faptelor alternative“...*

Este pur și simplu terifiant. Mă trezesc în fiecare dimineață cu un sentiment de teamă pentru ce ne așteaptă.

Ați călătorit mult (eu am numărat cel puțin 12 destinații) pentru a aduna suficiente informații pentru cartea dvs. Care este cea mai șocantă experiență din aceste locuri?

N-aș descri-o chiar ca fiind șocantă, dar cea mai uluitoare experiență a fost vizitarea Marii Bariere de Corali. A fost incredibil pentru că nicăieri altundeva nu vei găsi o asemenea abundență a formelor de viață. Pur și simplu este de necrezut ceea ce vezi! Dar reciful se află într-un mare pericol din cauza încălzirii globale și a creșterii acidității oceanului – o tragedie de necrezut într-un cu totul alt fel.

Faptul că ați descoperit atîtea despre starea planetei documentîndu-vă pentru carte v-a influențat cumva stilul de viață?

Am încercat să reduc acasă consumul de energie și impactul pe care-l am eu însămi asupra planetei. Dar, ca americană, știu că folosesc încă mult mai mult decît s-ar cuveni. Așa că, din păcate, nu mi-am ridicat încă viața la un nivel exemplar pentru ceilalți.

Lucrați la o nouă carte?

Încă nu am găsit ideea potrivită, dar mi-ar plăcea ca în curînd să încep o nouă carte.

a consemnat Cătălina MICIU

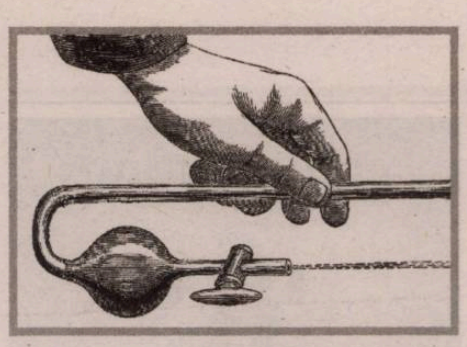

Oana STOICA

rosencrantz & co

Celălalt, străinul

● *Corp străin*, text și scenariu: colectiv, regia: David Schwartz, scenografia: Mișa Dumitriu, cercetătoare asociată: Ioana Florea. Cu: Iolanda Covaci, Alexandra Fasola, Anka Levana, Alice Monica Marinescu, Fatma Mohamed, Katia Pascariu. Muzica: Mihai Prejban, Juan Negretti, Feras Sarmini, Sorin Antonie. Teatrul Evreiesc de Stat.

La începutul lunii martie, responsabilul pentru probleme umanitare al ONU, Stephen O'Brien, declara că omenirea se confruntă cu cea mai gravă criză umanitară din 1945 încoace: peste douăzeci de milioane de oameni riscă să moară de foame în Yemen, Somalia, Sudanul de Sud și Nigeria, ceea ce poate genera o migrație masivă. Războiul civil din Siria a alungat deja de acasă un număr încă necunoscut de oameni. Migrația economică din Est în Vest este un subiect sensibil în interiorul Uniunii Europene și unul din motivele principale ale ieșirii Marii Britanii din forul comunitar. Acestea sînt doar cîteva dintre situațiile de imigrație la nivel macro care determină o serie de probleme legate de resursele disponibile și de confruntarea dintre civilizații. Noua-vechea paradigmă a „străinului" este resuscitată pe plan mondial: au reapărut discursul rasist, partidele extremiste și naționalismul, „justificate" de apărarea valorilor autohtone, „agresate" de ceilalți. În SUA, administrația Trump emite ordine de interzicere a accesului pe teritoriul american pentru cetățeni din unele state arabe, iar pentru stoparea imigrației mexicane se pregătește construcția unui zid la graniță. Țările europene au înăsprit legislația privind imigrația, motivația fiind atacurile teroriste și tensiunile de pe piața muncii. O stare de fapt convulsivă, care împarte lumea în două și face suficient zgomot încît vocile moderate să nu se audă.

La Teatrul Evreiesc de Stat, spectacolul *Corp străin* pornește de la ideea că (mai) toți sîntem imigranți, dar lărgește perspectiva asupra subiectului, se detașează de situațiile concrete, din care se inspiră și pe care le particularizează, și se focusează pe termenul de „străin" și pe rezonanțele sale negative. Spectacolul se construiește pe doi piloni: poveștile personale și de familie ale creatorilor săi sînt juxtapuse cu momente extrase din istorie care contextualizează tema. Șase actrițe și patru muzicieni funcționează împreună cu regizorul ca un creator colectiv care investighează identitatea din perspectivele „străinului" și ale celorlalți. Prin urmare, structura spectacolului alternează istoriile personale cu unele universale, la cele din urmă înregistrînd nu atît un moment specific – deși, în mod evident, ele sînt inspirate de situații concrete –, cît un principiu (la nivelul politicului și al mentalului colectiv) valabil într-o anume perioadă de timp. David Schwartz dă astfel perspectivă particularului și identifică tendințe generale care se repetă în timp.

Istoria se împarte între victime și călăi, slabi și puternici, săraci și bogați, cei în nevoie și cei la putere, localnici și „străini".

© O.M. Nae

Familii mixte (Fatma Mahomed, actriță a Teatrului „Andrei Mureșanu" din Sfîntu Gheorghe, relatează cu umor și emoție propria biografie), etnici minoritari în timpul războiului (Katia Pascariu și Alice Monica Marinescu au povești de familie, cu rude deportate în Transnistria sau ucise în lagăr), experimentarea statutului de „estic" într-o țară occidentală (Alexandra Fasolă spune povestea unei tinere românce plecate la studii în Germania), drama refugiaților sirieni (Fatma Mohamed și Anka Levana – extrem de emoționantă, realizînd o creație credibilă la nivelul accentului – în rolurile unor sirieni veniți în România), toate acestea se extrag din cazuri concrete, jucate realist de personajele însele, de rudele sau prietenii lor, uneori cu accese de teatralitate generate de necesitatea unor compoziții (de vîrstă). În contrapunct, scenele istorice, care identifică discursurile rasiste de-a lungul vremurilor – ale religiilor creștine, intelectualității și politicienilor –, sînt caricaturizate, cu tușe groase care reliefează anumite caracteristici. De exemplu, în scena discursurilor premierului britanic și președintelui român (excelente Katia Pascariu și Alexandra Fasolă, cu o dozare foarte bună a caricaturii, cît să sublinieze atitudini altfel imperceptibile), aroganța scorțoasă a primului și servilismul celui de-al doilea sînt accentuate prin repetitivitatea unor gesturi și replici scurte. Reprezentanții bisericilor creștine, intelectualii de secol XIX și cei de secol XX au același tip de discurs, antisemit sau islamofob, după caz. Aici este și forța spectacolului, în faptul că demonstrează că retorica discriminatorie este aceeași, indiferent de țintă: etnii, rase, religii sînt doar elemente de interes în anumite perioade de timp (ca o modă), dar ura se perpetuează continuu, iar mecanismele ei de producere sînt similare, indiferent de obiectul vizat. În permanență, istoria se împarte între victime și călăi, slabi și puternici, săraci și bogați, cei în nevoie și cei la putere, localnici și „străini".

© O.M. Nae

Este remarcabil faptul că spectacolul reflectă diferite perspective asupra „străinului", ale celorlalți și cea proprie, dar dacă primele se regăsesc în discursul public și sînt cunoscute, cea din urmă poate părea surprinzătoare: imaginea publică a celui diferit este asimilată și perpetuată de acesta prin ascunderea identității și prin efortul de a uita momentele în care este agresat (este cazul evreilor). Obișnuința de a-și nega alteritatea este dureros de privit, atît ca parte a unei istorii trecute, cît și ca element al prezentului.

Am pus cuvîntul „străin" între ghilimele pentru că termenul este mai degrabă un construct care se schimbă în funcție de vremuri, decît o realitate; ura față de cel diferit găsește mereu motive să se justifice și să se hrănească. Finalul spectacolului arată că războiul este singurul lucru străin de umanitate: un tîrg de armament – o realitate sinistră, aproape la limita fanteziei – în care liderii lumii, dușmani de moarte, devin prieteni la „cumpărături", în timp ce violența este mediatizată și promovată de vedete. În fundal, pe o hartă a lumii licăresc luminițe în punctele în care sînt conflicte. Sînt multe. Una din cele mai ușoare manipulări este să trezești ura față de cel „străin". A fi diferit, de cînd lumea și pămîntul, este o „vină" condamnabilă.

***Oana Stoica** este critic de teatru.*

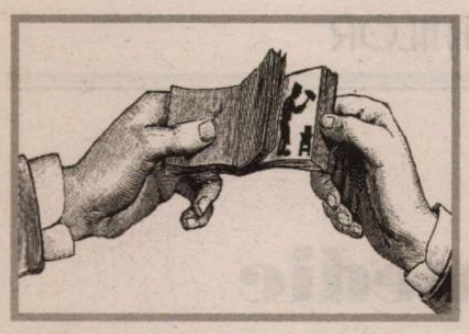

Marius CHIVU

feedbook

Lumina lui Blecher

● M. Blecher, *Inimi cicatrizate,* ediție îngrijită și prefață de Marieva Ionescu, Humanitas, 2016.

În primul număr din 2001 al revistei *Observator cultural*, în ancheta realizată printre mai mult de o sută de istorici, critici și teoreticieni literari, toate cele trei cărți ale lui M. Blecher (1909-1938) se regăseau în prima parte a topului celor mai bune 150 de romane din literatura română: *Întîmplari în irealitatea imediată* (locul 8), *Inimi cicatrizate* (locul 44) și *Vizuina luminată* (locul 59). Între timp, romanele au fost reeditate și, mai ales, traduse în cîteva limbi, Blecher a devenit un subiect predilect pentru tezele de doctorat în filologie; iar săptămîna trecută, la Gala Premiilor Gopo, filmul lui Radu Jude *Inimi cicatrizate,* adaptarea liberă a romanului (adaptat deja pentru teatru de Radu Afrim în 2006), a primit patru statuete (pentru imagine, decoruri, costume, machiaj & coafură), fiind premiat, așadar, pentru artisticitatea vizuală a ecranizării, care, din acest punct de vedere, se ridică la nivelul stilistic al cărții. După cum remarcă însă Marieva Ionescu în prefață, o ediție de opere complete încă lipsește.

După cum am scris și în alt loc, la recitire mi-a atras atenția (mai mult ca altădată, poate și sub influența imaginii din film, datorate regizorului de imagine Marius Panduru) cît de atent și de sensibil este Blecher la manifestările luminii. („Lumea nu mai cîntărea decît aburi și lumină", notează, la un moment dat, naratorul.) Avea un simț deosebit pentru nuanțele întinse pe cer în diferitele momente ale zilei sau ale anului, la fel pentru variațiile cromatice ale luminii căzînd pe obiecte și delimitîndu-le contururile în acea atmosferă plină de melancolie, deseori onirică. După corp, lumina este al doilea suprapersonaj din romanul său de sanatoriu populat cu bolnavi încorsetați în ghips, iar filmul lui Radu Jude transpune cu măiestrie pe ecran (nu doar formulările poetice reproduse sub forma unor intertitluri, dar și) această calitate vizuală a descrierilor din carte. (Alte adaosuri/adaptări ale filmului rămîn discutabile și probabil vor face subiectul conferinței de la Colegiul „Noua Europă" – *vezi nota finală).*

Al doilea său roman, *Inimi cicatrizate,* a fost scris de Blecher la jumătatea anilor '30, pe cînd se afla internat în sanatoriul francez de la Berck de pe coasta Canalului Mînecii pentru a se trata, după cum se știe, de o tuberculoză osoasă la coloana vertebrală. Blecher avea 19 ani pe atunci și a scris acest roman imobilizat la orizontală, folosindu-se de o lădiță de lemn sprijinită pe genunchi inclusiv pentru a desena în peniță, cu tuș negru și roșu, scene coșmaresti și elemente figurative ale chinurilor propriei boli. (Desenul de pe afișul filmului/coperta cărții este, evident, unul dintre ele.) Legat de acest aspect biografic, e interesant de constatat relativa sincronie a faptului că Blecher începea să-și deseneze mintea și boala întins pe spate și încorsetat în ghips la distanță de doar cîțiva ani după ce, dincolo de Ocean, Frida Kahlo își începuse ea însăși cariera de pictoriță în corsetul metalic cu care-și alina durerile corpului distrus de un accident de mașină și de cele cîteva zeci de operații ce au urmat.

M. Blecher a murit în 1938, la un an după ce romanul a fost publicat. Șaptezeci de ani mai tîrziu, în 2008, apărea varianta în engleză, *Scarred Hearts,* tradusă de Henry Howard și prefațată de Paul Bailey, aceasta fiind traducerea lui Blecher care a avut parte de cea mai bună presă străină. Pentru suprarealismul deopotrivă comic, poetic și absurd al teatrului corpurilor imobil-mecanice, precum și pentru erotismul bizar dintre Emanuel și Solange, romanul a fost numit „o mică capodoperă" sau chiar „o capodoperă", iar Blecher a fost pus alături de Franz Kafka, Bruno Schultz sau Joseph Roth. Îngrijitoarea acestei ediții, Marieva Ionescu, trece în revistă o parte din schimbările petrecute în timp în receptarea critică de la noi care a vorbit despre roman într-o mulțime de termeni: suprarealism, psihologism, onirism, expresionism, organicism, trăirism, decadentism, existențialism, fantastic, manierism, postmodernism, autoficțiune. Deseori receptat minimizator ca un simplu jurnal de sanatoriu (Mihail Sebastian s-a numărat printre cei contrariați de această abordare: „Cine crede că *Inimi cicatrizate* este romanul unui sanatoriu n-a înțeles nimic din această admirabilă carte"), romanul a inspirat pe mulți comentatori să construiască inclusiv liste cu posibile influențe asupra scrisului adolescentului Blecher, multe false: Kierkegaard, Bergson, Thomas Mann, Proust, Robert Walser, Robert Musil, Ernst Jünger, Heimito von Doderer, Herman Broch, André Breton, Sartre ș.a. La relectură, mie mi-a sărit în urechi, ca să zic așa, Bacovia („Într-o odaie, undeva în depărtare, un acordeon se lamenta astmatic și trist"), pentru calitatea sonoră a atmosferei din sanatoriu („incantația pustietății") unde, într-o scenă memorabilă, bolnavii scot gramofoanele la geamuri, înspre mare, și le pornesc, avînd plăci diferite, în același timp.

„Încercă să citească, dar nu înțelese nimic, cărțile erau scrise pentru altă lumină, nici o carte din lume nu poate să umple golul imens al unei zile călduțe și intime de plictiseală și suferință – aceasta e tristețea ineluctabilă a zilelor de boală", spune la un moment dat naratorul *Inimilor cicatrizate,* una dintre cele mai emoționante și profunde romane românești, o carte peste care lumina cade în continuare foarte frumos.

Vineri, 31 martie, de la ora 18, la Colegiul „Noua Europă" din București va avea loc dezbaterea „Fețele cărții, astăzi. Cazul Blecher" la care vor participa Mircea Cărtărescu, Marius Chivu, Victor Cioabă, Eugen Dediu, Anca Ionescu, Marieva Ionescu, Radu Jude, Joanna Kornas-Warwas, Adrian Majuru, Bruno Mazzoni, Doris Mironescu, Cezar Paul-Bădescu și Ioana Pârvulescu.

aproape de carte

M. BLECHER

Inimi cicatrizate

(fragment)

Era o sală obișnuită de restaurant, vastă, înaltă, albă, cu perdelute la ferești și plante mari exotice în colțuri. Dar cine imaginase în această încăpere aranjamentul acesta solemn și spitalicesc? Cine fusese regizorul acestui spectacol corect și halucinant?

Înșirați de-a lungul pereților, doi cîte doi la o masă, zăceau bolnavii întinși pe gutierele lor. S-ar fi putut crede un festin din antichitate, unde musafirii stăteau culcați la masă, dacă fețele obosite și palide ale celor mai mulți dintre bolnavi n-ar fi arătat clar că e vorba de altceva decît de convivii joviali ai unui ospăț vesel.

Ce sumbră minte alcătuise cu elemente reale un tablou atît de dureros, de fantastic și demențial?

Într-un roman de senzație, un scriitor imaginase o regină perfidă și capricioasă ce-și mumifica amanții și îi păstra în sicrie într-o sală circulară. Ce era însă această palidă viziune de scriitor pe lîngă realitatea atroce din sala aceasta de mîncare cu oameni vii și tuși morți, încrustați în poziții rigide, întinși și mumificați în timp ce palpitau încă de viață?

Emanuel fu așezat la o masă, lîngă o bolnavă cu rochia albastră. În scenele ce se petrec în vis, ceea ce apare straniu și halucinant este faptul că întîmplările cele mai bizare au loc în decoruri cunoscute și banale; în sala de mîncare elementele de vis și realitate erau atît de concomitent prezente, încît timp de cîteva secunde Emanuel își simți conștiința cu totul destrămată. Devenise extraordinar de transparentă și totuși grozav de efemeră și nesigură. Ce se întîmpla? Era chiar el, Emanuel, corpul acela pe un căruț, în mijlocul unei săli unde toți comesenii stăteau culcați la mese împodobite cu buchețele de flori? Ce însemnau toate acestea? Trăia? Visa? În ce anume lume, în ce anume realitate se petreceau astea?

PUBLICITATE

Ancuța PROCA

dilematograf

Portretul unui medic

● ***La fille inconnue / Fata necunoscută* (Franța-Belgia, 2016), de Jean-Pierre Dardenne, Luc Dardenne.**

Cel mai recent film al fraților Dardenne are la bază, în mod neașteptat, un *mystery* care amintește un pic de Hitchcock: o tînără doctoriță refuză să răspundă într-o seară banalei sonerii de la cabinetul său pentru că trecuse deja, de o oră, momentul închiderii. Chiar înainte să se sune, fusese ocupată cu dăscălirea unui student care făcea practică acolo și care nu reușise să intervină într-o situație de urgență (un copil care făcuse o criză de epilepsie), înmărmurit de emoție. Cînd sunase soneria, studentul se îndreptase spre interfon pentru a deschide, sugerînd că poate fi o urgență, însă doctorița îl oprise, pentru a-i da în continuare o lecție despre faptul că profesionalismul unui medic îl obligă să se abțină de la manifestarea emoției. Dacă ar fi fost o urgență, spune ea, persoana respectivă ar fi insistat. Din felul în care îi vorbește, reiese că vrea să îl învețe să se descurce, să pună un diagnostic bun, dar și că îl ia cam de sus, din poziția sa de superior ierarhic, care știe mai bine, și că e mai atentă la *„the big picture“*, la ceea ce crede ea că înseamnă un medic per ansamblu, decît la ceea ce realmente poate fi (printre altele, nu mai puțin afectat de emoții decît alții). Fata care sunase e găsită moartă nu departe de cabinet, iar înregistrarea de pe videofon, de la poliție, arată că sunase acolo încercînd să scape. Un sentiment de culpabilitate (și de responsabilitate) declanșează acțiunea.

Acest pretext de *mystery* și intriga detectivistă prin care ne conduce filmul, urmărind tînăra doctoriță care încearcă să afle identitatea tinerei moarte, despre care se bănuiește că ar fi fost o prostituată, sînt mult mai clasice decît ceea ce se petrece în alte filme ale fraților Dardenne. De exemplu, în *Rosetta*, spectatorul nu e lăsat vreun moment să se așeze confortabil în urmărirea poveștii, știind la ce să se aștepte de la protagonistă: nici nu apucă să își aștearnă așteptările în viteza cu care se precipită lucrurile. În noul film, sîntem puși să urmărim o investigație care se acumulează din indiciile strînse de doctoriță de la pacienții săi într-un ritm mai puțin alert și cu mișcări mai fluide ale camerei. Intuim astfel că, într-un fel sau altul, ceea ce ne spun și ce fac acești pacienți va determina rezolvarea misterului. De fiecare dată cînd, la cabinetul doctoriței, cineva apare la ușă, sunînd, mecanismul narativ produce ceva, mai primim cîte un imbold, cîte o informație importantă: un băiat, pacient de-al său, se dovedește că a văzut-o pe fata care murise chiar în seara aceea și vine să îi mărturisească, iar părinții lui vin și ei să îi spună doctoriței să nu mai intervină. Însă oricît ar restrînge filmul folosirea intrigii detectiviste ca mijloc narativ, el rămîne în mare măsură realist. Problema care stîrnește cursul evenimentelor e faptul că protagonista refuză intervenția, în cursul vieții sale (a programului, a organizării sale și a ceea ce știa) a unui eveniment neașteptat, venit din afară, care i-ar fi deranjat această ordine – problemă specific realistă. Faptul că noi avem acces la imaginea fetei decedate printr-o înregistrare, printr-un film în film, accentuează ideea. Pe parcursul investigației sale, o investigație medicală, o anamneză, care se susține în mare parte în prestația actriței Adèle Haenel, ta interpretată de Marion Cotillard din *Deux jours, une nuit / Două zile, o noapte*, doctorița merge din casă în casă, unde își consultă pacienții, iar ceea ce aflăm e generat de prezența ei, de care camera nu se dezlipește. Paralela dintre simptomele fizice pe care le observă la pacienții săi pentru a rezolva problema crimei, deci a lipsei, a dispariției unui alt corp, creează un contrast hipnotic, care aduce filmul în aceeași zonă de *mystery*, însă dacă în cazul unui astfel de film motivația personajului ar ține de curiozitate sau de un simț al dreptății (vrea să știe cine a comis crima / vrea să facă dreptate), aici motivația e mai degrabă un simț al responsabilității și al culpabilității asumate. Modul în care își cercetează pacienții, încercînd să afle deopotrivă ce problemă și ce legătură au cu crima, e antimoralizator: fiecare mărturisire e însoțită de o manifestare fizică (cineva vomită, altcineva are o creștere bruscă de tensiune) și de îngrijirea pe care ea le-o acordă empatic. Există o anumită finețe în felul în care filmul înfățișează aceste relații în ciuda clasicismului schemei pe care o ascund, de interogați și interogator. Finalul vine să întărească ideea că nu rezolvarea misterului e esențială aici, ci faptul că personajele ajung să producă un efect. Filmul fraților Dardenne e astfel, o emoționantă pledoarie împotriva fatalismului.

Un contrast hipnotic, care aduce filmul în aceeași zonă de mystery.

***Ancuța Proca** este critic de film.*

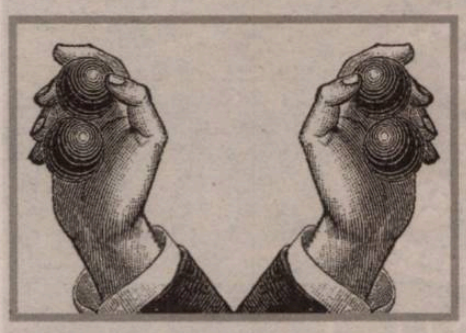

Aron BIRO

audio și n-am cuvinte

Fără politețuri

● **Fantastic Negrito, *The Last Days of Oakland*, Blackball Universe, 2016.**

Cunosc tot mai mulți metaliști care, suferind probleme cervicale ori de șale după vîrsta de patruzeci de ani, se consolează ascultînd blues, revelînd evidența îndelung ignorată că metaliștii au fost mereu niște brute sensibile. Am început chiar să frecventez un grup de consolare în care ziua pretindem că ascultăm rock, dar noaptea, în secret, ne adunăm la cîte o seară de blues să ne mai detoxifiem emoțional. Playlist-ul îi include în general pe Buddy Guy, James Brown, John Mayall sau, ca un compromis făcut cu timpurile și cu compania feminină, Bonamassa. Fantastic Negrito își găsește un loc natural în lista respectivă. Artistul se apropie de 50 de ani – vîrsta legală să te apuci de cîntat blues (pentru ascultat ar fi 40).

Există genuri muzicale în care vîrsta contează. Rock-ul și jazz-ul sînt solicitante fizic – oricît ar fi de populari Ozzy sau DeJohnette, nu sînt aceiași oameni ca altădată, iar evoluția genurilor în care s-au consacrat a trecut prin cîteva revoluții și ramificații cu care n-au cum să țină pasul fără să abandoneze baza loială de fani. Cu blues-ul însă lucrurile stau pe dos – trebuie să îmbătrînești ca să dobîndești credibilitate, iar veteranii scot albume cu nemiluita, punînd încă în umbră concurența tînără căruia genul nu îi oferă un spațiu de manevră larg. Dacă rock-ul și jazz-ul înseamnă în bună măsură o detașare de trecut, nu te poți apuca de blues fără să îți asumi statutul de epigon, iar obrăzniciile sînt destul de rare în spațiul respectiv (avem în țară și festivaluri care să dovedească asta). Unii spun că vîrsta nu e singurul factor de credibilizare în blues, ci mai trebuie să fii și negru ca să știi despre ce vorbești. Bonamassa ar avea probabil ceva de comentat la asta, însă Fantastic Negrito e un puternic argument în sprijinul acestei teorii.

Maximul de prospețime la care te poți aștepta în blues-ul modern e ceea ce se aude aici, pe albumul *The Last Days of Oakland* – cîștigător Grammy anul acesta. Prospețimea vine dinspre R&B și rock, Negrito aducînd în blues cîte ceva din spiritul răposatului Prince și o predilecție pentru clape prog-rock ce contribuie cu energii psihedelice la un gen bătrînesc și respectuos față de tradiție. Se pare că Robert Plant și Chris Cornell i-au dat unele sfaturi în contactele personale pe care le-au avut cu artistul. John Mayall și Creedence Clearwater Revival sînt influențe-cheie pe acest album, iar dintre hipsterii care mixează tradiția cu rock modern găsesc că Jack White ar avea cîte ceva de învățat din ce se aude aici. Tematic, materialul e preocupat de aspecte socio-politice regionale din zona indicată de titlu, Oakland – probleme locale cu care publicul român nu are cum rezona, însă ne rămîne muzica. Prinde din prima și atrage simpatie pentru proletarul afro-american (așadar se recomandă celor pentru care hip-hop-ul generează antipatie).

Blues-ul e un gen sufocat în albume de versiuni *cover* și standarde. Aici avem un singur standard inclus pe criterii tematice – cîntecul cu origini anonime „In the Pines“, popularizat de Lead Belly (a cărui istorie personală are unele în comun cu viața zbuciumată a lui Fantastic Negrito). În rest avem material proaspăt, croit din blues clasic și discrete influențe prog-rock, cu energie și versuri elocvente ce cheamă deopotrivă la petrecere și dreptate socială. „Working Poor“, „The Nigga Song“, „Hump through the Winter“ sînt titluri sugestive pentru problemele ridicate de artist. Fantastic Negrito nu umblă cu politețuri și postmodernisme; provine dintr-o familie de musulmani somalezi și a trăit o viață marcată de cazne printre care abia a avut vreme să strecoare trei albume în cei 25 de ani de carieră.

***Aron Biro** este autorul blogului http://aronbiro.blogspot.com.*

Bogdan TĂNASE

bolero de travel

Librării și biblioteci asiatice mici

La început, au fost cîteva rafturi goale într-un corp de bibliotecă vechi, dintr-un PAL maro, învechit de rîndurile de locatari care îl folosiseră înaintea mea. Chiar și așa, veche și prăfuită, era singura mobilă care mi-aducea aminte de acasă în primul apartament în care locuiam la Seul. Micul corp de bibliotecă, în inconfundabilul stil utilitarist șaptezecist, și magnolia care înflorea în fața geamului la acel început de aprilie erau zonele sigure de confort într-o lume pe care tocmai începeam s-o descopăr.

Mai tîrziu, cînd schimbasem deja cîteva case și cînd ajunsesem să cunosc mai bine obiceiurile locative ale celor care trăiseră mai mult timp în Coreea de Sud ori pe cele ale colegilor coreeni, aveam să descopăr că biblioteca personală, fie și sub forma unor rafturi goale pe care le umpleai cu cărțile tale, era o raritate. Cei mai mulți își țineau cărțile la birou, într-o separare foarte clară între un spațiu al muncii și un spațiu al plăcerii din care cărțile păreau evacuate. Sau nu aveau deloc o bibliotecă.

Și mai tîrziu, cînd am început să cunosc mai bine orașul, m-a izbit despărțirea galopantă de librăriile mici pe care Seulul, ca multe alte metropole, o practica la vedere. Dacă la început mai descopeream pe la periferia vreunui cartier cîte un anticariat înghesuit între un *PC bang* (sală de jocuri) și vreo patiserie de inspirație franțuzească, cu cărți în coreeană – și acelea foarte nișate, mai ales cărți de benzi desenate –, odată cu trecerea anilor anticariatele dispăruseră aproape cu totul. Nu intram în ele să-mi cumpăr vreo carte, căci nu știam limba. Mergeam acolo mai ales pentru aerul inconfundabil de tandrețe, în mic, al acelor spații. Și în Coreea de Sud contemporană, ca peste tot în lumea consumistă, au fost înlocuite de mall-urile culturale. Cel mai răspîndit e lanțul de librării Kyobo, unde puteai găsi de toate, mai puțin intimitatea, plăcerea lecturii care te invită la o discuție.

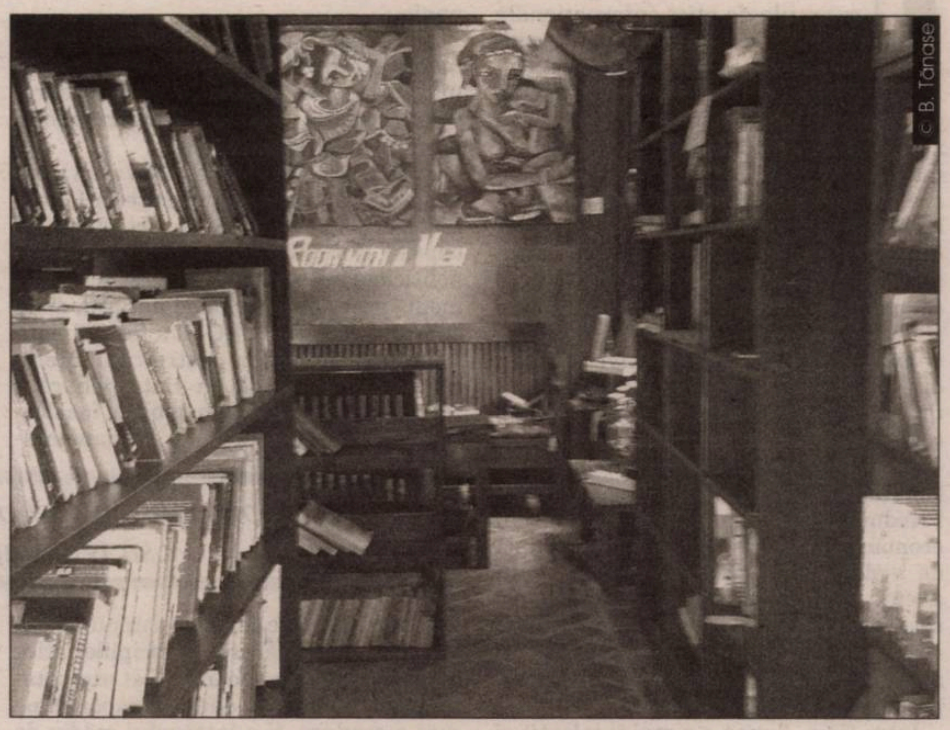

Singurele librării mici asiatice care păreau că nu alungaseră plăcerea lecturii și a discuției lejere de după aceea cu vreun prieten le-am regăsit în țări neaflate pe vreo hartă prea circulată a literaturii contemporane. În Luang Prabang sau în Bangkok, în Siem Riep sau în Vientiane, aceste spații mici, cu rafturile lor mai mult sau mai puțin elegante, mai noi sau mai prăfuite, mai ordonate sau nu, păstrau încă aerul de cochilie în care poți mai lesne simți plăcerea lecturii. Librării tradiționale, fără adjuvanți, fără *kit*-uri suplimentare care să întrețină curiozitatea lecturii, fără cafeneaua sau ceainăria care să atragă mai mult ritualul lecturii. Librăria care te atrage prin faptul că e acolo dintotdeauna, pentru că știi că poți găsi ultimele apariții, pentru că librarul te cunoaște și-ți zîmbește ori de cîte ori te revede.

Într-o astfel de librărie am întîlnit odată un tînăr laoțian care, din vorbă în vorbă, mi-a spus că vine acolo în fiecare zi. Nu-și cumpăra cărți de fiecare dată, dar dorea să revină doar pentru că știa că locul nu-și va schimba niciodată destinația. Nici un argument economic nu părea să-l convingă că situația se poate schimba. Nu, un loc cu un asemenea nume, susținea, nu avea cum să se schimbe. Cum nu observasem de la intrare cum se cheamă librăria, l-am întrebat care era acela. „Nimeni nu-l vede de la început", mi-a zis zîmbind, „dar e foarte util." Am ieșit afară și, pe o plăcuță ascunsă de cîțiva arbuști înfloriți, am văzut că locul se chema „Utopia".

■■■

Imbi PAJU

Teama balticilor

Știrile din ziua de azi sînt pline de speculații cu privire la cînd – sau dacă – președintele american Donald Trump și președintele rus Vladimir Putin vor împărți lumea în două. Noi, în Estonia și în alte țări baltice, ne temem să nu nimerim din nou în sfera de influență a Rusiei. Într-adevăr, pentru mulți cetățeni ai Țărilor Baltice, viziunile reprimate ale torturii, deportărilor și prigoanei – trăite de ei în istoria recentă – le invadează din nou conștiința.

În Țările Baltice cunoaștem bine sentimentul că țara noastră e parte a unui amplu joc mondial al banilor și manipulării. Nu am uitat de Pactul Ribbentrop-Molotov și de alte înțelegeri secrete prin care Iosif Stalin și Adolf Hitler au frînt, în 1939, destinul țărilor noastre aproape peste noapte. Cum am fi putut uita? Cu numai un an mai tîrziu, poliția secretă a Uniunii Sovietice a început să ne aresteze și ne ucidă părinții și bunicii.

Și mai avem o amintire sumbră din acele vremuri: colaborarea și acceptarea. La fel ca oricare persoană care a trăit sub o ocupație, sub regimuri violente și războaie brutale, știm că încrederea, clădită în atîta timp, poate fi lepădată într-o clipă. Este atît de ușor să corupi o persoană imorală determinînd-o să trădeze.

Acest lucru este astăzi mai adevărat ca niciodată. În Finlanda, în Estonia și în restul Europei observăm o tendință profund îngrijorătoare de compromitere a valorilor și principiilor tradiționale, prin manipulare politică și prin bani. O atitudine de acceptare față de regimul totalitar din Rusia poate fi, se pare, cumpărată.

Cum ne putem opune acestor forțe? Sigmund Freud, părintele psihanalizei, credea că, îmbunătățind lumea interioară a oamenilor, am putea îmbunătăți lumea exterioară în care conviețuim cu toții. El a susținut că ansamblul cunoștințelor care formează o conștiință socială – pe scurt, cultura – ar putea fi salvarea noastră.

Înainte de revoluția din 1917, chiar și Rusia nutrea speranțe în această privință. Toate lucrările lui Freud au fost traduse în rusă. Mulți dintre artiștii, învățații și medicii de frunte ai țării, care au studiat în capitalele Europei, au jucat rolul de mediatori culturali. Oameni ca Mihail Bulgakov, Marina Țvetaeva, Alexandr Blok, Nikolai Berdiaev, Wassily Kandinsky se aflau cu toții sub vraja binefăcătoare a lui Freud.

Apoi a venit revoluția. Psihanalista rusă Tatiana Rosenthal a crezut că poate împăca marxismul cu psihanaliza. Dar sovieticii au început curînd să terorizeze, să persecute și să ucidă oamenii pe care ea îi respecta, au distrus cărțile lui Freud și milioane de alte cărți. După puțină vreme, ei au pervertit psihiatria pentru a o folosi în interes propriu, aplicînd-o pentru a „vindeca" disidenți politici. În 1921, la vîrsta de 36 de ani, Rosenthal s-a sinucis.

Cu o generație mai tîrziu, Estonia a trăit aceeași teroare. Odată începută ocupația din 1940, forțele sovietice au început să îi „dezbare" pe estonieni de mentalitatea și de memoria lor europeană, distrugînd aproximativ 26 de milioane de cărți. În timpul marilor deportări din 1949, cînd 22.000 de persoane au fost trimise în Siberia, au fost incendiate și ultimele biblioteci personale.

Desigur, colaboratori au existat dintotdeauna. În 1941, Max Laosson, autor și editor al unei reviste estoniene de psihanaliză, s-a înrolat în batalioanele sovietice de distrugere. În vreme ce viețile și carierele foștilor săi prieteni erau nimicite, el promova, devenind în cele din urmă un funcționar comunist de rang înalt. Pentru Laosson, conformarea era o strategie de supraviețuire; a contribuit la anihilarea culturii și a încrederii, dar a funcționat.

Cît despre Freud, el a fost mînat în exil de regimul lui Hitler. În 1939, în timp ce trăia la Londra, a observat că teoria sa conform căreia oamenii au un instinct distructiv fundamental s-a adeverit. El și-a păstrat totuși speranța că, în vreme ce cultura nu-i poate vindeca pe oameni de aceste instincte, ne poate totuși ajuta să le limităm, măcar în lumea exterioară, în care conviețuim cu toții.

Freud a murit înainte ca naziștii să înceapă să ardă oameni în lagărele de exterminare; avea oare dreptate cînd spunea că sîntem capabili să suprimăm instinctul omenesc de distrugere?

Cărțile nu pot preveni războiul – scria odată autorul și producătorul de film finlandez Jörn Donner. Îmi amintesc cît de profund m-a șocat această propoziție, cînd am citit-o prima oară. Estonia și-a recîștigat independența, iar eu căutam un răspuns legat de mama mea, care a fost ridicată, cînd era doar o fată, și trimisă în Gulag. Acest răspuns va lua – în parte, cel puțin – forma unei cărți.

Cultura în accepțiunea lui Freud – credeam la acea vreme, și încă o cred – poate salva umanitatea prin aceea că nu permite ca istoria să se repete. Mulți au îndurat în tăcere rețelele și relatările din perioada sovietică. De aceea, am făcut filme și am scris cărți care expun acele *pattern*-uri de gîndire și de comportament care fac posibilă îndeplinirea ordinelor cumplite de a-ți ucide și trăda seamănul.

Unii spun acum că rețelele și relatările distructive revin la viață. Or, atunci cînd forțe redutabile – precum ideologia, banii, invidia sau vina – sînt activate, vor apărea întotdeauna oameni dispuși să trădeze sau să-i cenzureze pe alții. Banalitatea răului despre care scria Hannah Arendt este cît se poate de actuală.

Culturile mor, spunea Julia Kristeva, dar pot și să ucidă. Nu mai sînt sigură nici măcar că libertatea de exprimare este încă de la sine înțeleasă. Dar sper în continuare, asemenea lui Freud, că putem învăța – cu ajutorul nu numai al culturii, dar și al unei societăți civile dornice să o apere – să ne stăpînim instinctele cele mai rudimentare și să evităm o altă diviziune dezastruoasă a lumii.

***Imbi Paju** este producătoare de film și autoare a volumului* Memories Denied.

© Project Syndicate, 2017
www.project-syndicate.org

traducere din limba engleză
de Matei PLEȘU

■■■

Cosmin ALEXANDRU

Etica afacerilor

Una dintre întrebările grele din cursurile de etică internațională în afaceri e dacă o companie multinațională trebuie să respecte principiile etice din cultura țării de origine sau pe cele din cultura țării în care activează fiecare filială. Nu mai departe de luna februarie 2017, o cunoscută companie internațională din domeniul mobilei a stîrnit un val de furie al femeilor dintr-o țară din Orientul Mijlociu ca urmare a distribuirii acolo a unui catalog al companiei în care apăreau numai băieți și bărbați. O companie nordică, deci dintr-una dintre cele mai inclusive societăți din lume, alege o abordare exclusivă pe una dintre piețele sale. E bine, e rău, e corect?

În cartea sa *Capitalism și libertate,* apărută în anii '60 ai secolului trecut, Milton Friedman (laureat al premiului Nobel în economie în 1976) argumenta un punct de vedere care avea să strîngă mulți adepți, conform căruia există o singură responsabilitate socială a unei companii – să își folosească resursele în activități menite a-i crește profitul în timp ce respectă regulile jocului și legile.

Între timp, lumea s-a mai înțelepțit și foarte multe companii de toate mărimile își asumă un rol activ în societate, dincolo de generarea profitului pentru acționari. În practică, însă, lucrurile sînt semnificativ mai complicate decît în declarațiile de bune intenții.

Mergînd pe firul exemplului de mai sus, dacă proprietarul unei multinaționale occidentale alege să-și urmeze principiile etice în Orientul Mijlociu și se promovează cum s-ar promova în țara sa, asta poate duce, din cauza inadecvării culturale, la scăderea vînzărilor și a cotei de piață. Care sînt rapid acaparate de competitori, locali și internaționali, care se mulează pe condiționările etice locale. Dacă tendința continuă, fie multinaționala în cauză va fi scoasă din piață, fie va rămîne într-un rol marginal. Asta îi va reduce masiv posibilitatea de a influența consumatorii și piețele, una după alta.

Dincolo de relația cu ce e în afara companiei, mai există și cea cu mecanismul din interiorul ei. Multe companii multinaționale stabilesc ținte de vînzări pentru fiecare agent sau vînzător din fiecare magazin. În cazul companiilor care vînd mai multe tipuri de produse sau servicii, la un moment dat țintele lor de vînzări pe fiecare produs nu se mai potrivesc cu ceea ce clienții caută sau au nevoie. Și atunci apare o presiune puternică înspre agenți să convingă, totuși, clienții să cumpere nu neapărat ce au nevoie, ci ceea ce are nevoie compania să vîndă în luna sau trimestrul respectiv. N-am întîlnit pînă acum nici o companie care să considere o astfel de practică drept neetică. Sau măcar să-și pună problema. Situația e luată mai degrabă ca o provocare pentru abilitățile de convingere ale agenților și pentru schemele de motivare ale managerilor pentru agenți. Adică împingerea planurilor în dauna clienților e considerată o măsură a priceperii și a succesului, recompensată ca atare.

Etica ei personală era pusă la grea încercare de etica organizației pentru care lucra.

Deși subiectul generic e tratat adesea ca etica afacerilor sau a companiilor, realitatea este că în joc se află, în cea mai mare măsură, etica personală a fiecărui om care conduce sau e condus într-o companie.

Și ajungem, în felul acesta, la evenimente recente și importante din România – protestele din februarie, care au revelat în spațiul public convingeri și comportamente etice distincte.

Primul caz e cel al CEO-ului unei mari bănci multinaționale prezente în România, a cărui participare la proteste a fost expusă și condamnată public de cîțiva politicieni de la vîrful Puterii și de canale media aservite lor. În mod natural, după cum a și declarat, CEO-ul a fost în piață împreună cu familia pentru că îl interesează ce se întîmplă în viața publică a țării și nu se simte confortabil cu încălcarea valorilor și principiilor fundamentale tocmai de către cei aleși sau numiți să le apere. Însă apărarea principiilor etice în care crede ca persoană a fost exploatată masiv nu doar în dauna companiei pe care o conduce, ci a întregului mediu de afaceri al companiilor multinaționale din care face parte organizația. Prezența lui în piață n-a fost tratată ca o opțiune personală, ci ca una de afaceri, cu consecințe reputaționale vizibile. Unii l-au lăudat, alții l-au acuzat și pe el și compania pe care o conduce.

Al doilea caz e cel al companiilor care, în timpul protestelor, cheltuiau bugete de reclamă la Antena 3 și RTV, posturi care, în mod vădit, manipulau și prezentau eronat situația protestelor ca participare, motivații și scopuri. În perioada cu pricina am vorbit cu o prietenă care lucra într-o altă multinațională despre o idee legată de proteste. Am întrebat-o dacă, înainte de idei, firma pentru care lucrează ia în considerare să-și retragă publicitatea de la televiziunile care dezinformează și mint. Mi-a răspuns după puțin timp că i s-a spus de la departamentul de marketing că planul media a fost deja stabilit, deci nu-i interesa ce fac televiziunile în legătură cu protestele. Apoi, prietena mea mi-a zis „Dac-ai ști ce rușine îmi e!". Etica ei personală era pusă la grea încercare de etica organizației pentru care lucra.

Al treilea caz e cel al companiilor, în general firme antreprenoriale mici sau medii, care au ales să susțină protestatarii cu bunuri sau servicii. Aici, etica proprietarilor și a angajaților companiilor s-a contopit cu etica afacerilor lor, pentru scopuri pe care antreprenorii le considerau benefice atît pentru ei ca persoane, cît și pentru viața cetății în care companiile lor joacă un rol.

Trăim într-o țară în care, din păcate, subiectul etic se află în grea suferință, în principal din două motive. Unul e că, pur și simplu, nu se discută despre asta în mod corect și structurat nicăieri în parcursul educațional al copiilor și tinerilor, iar celălalt este că sistemul de educație în sine e cangrenat pînă în măduva lui de practici neetice (mințit, copiat, înșelat, plagiat etc.), răspîndite democratic în toate componentele sistemului: elevi, studenți, doctoranzi, profesori, părinți, autorități. Cei mai mulți dintre noi ne mințim pe cît de mult e posibil și pe noi înșine, și unii pe alții. Astfel, parcursul formativ varsă în fiecare an în companii sute de mii de tineri cu busolele etice imprecise sau de-a dreptul stricate. Asta creează probleme mult mai grave decît se vede la suprafață. În primul rînd, obiceiurile proaste care ți-au adus rezultate bune sînt foarte greu de dezvățat. În al doilea rînd, cînd ești înconjurat de alții care fac fix la fel, confirmarea socială e un factor puternic de raționalizare și justificare a comportamentului inetic. Și trei la mînă, legislația și jurisprudența foarte părtinitoare în favoarea angajatului fac aproape imposibilă concedierea lui chiar și în situații de comportament neetic flagrant. Iar asta nu e o figură de stil.

Compania a fost obligată de instanță să reangajeze hoțul.

Cunosc cazul unei companii multinaționale care a concediat un angajat pe care l-a surprins furînd bani din casa de marcat pe înregistrarea camerelor de luat vederi, iar la capătul unui proces care a durat în jur de un an, pe baza unor considerente de birocrație a documentării concedierii, compania a fost obligată de instanță să reangajeze hoțul și să-i plătească și salariul pe perioada procesului.

După multiple astfel de decizii judecătorești, situația a degenerat în așa hal încît, acum, practica curentă în cazul majorității companiilor pe care le cunosc e ca angajaților prinși în situații neetice din perspectiva companiei să li ofere un pachet compensatoriu ca să plece de bunăvoie. Majoritatea firmelor au aflat că e mai convenabil din toate punctele de vedere (legal, financiar și reputațional) să-l premieze pe cel care a furat ca să scape de el, decît să riște o luptă într-un sistem legislativ care îi va da lui, cel mai probabil, cîștig de cauză.

Etica afacerilor nu e ceva ce trăiește în manuale sau coduri de bună practică. Se inspiră de acolo, fără doar și poate, dar factorul cu impactul cel mai mare e educația celor care intră în companii, lucrează acolo sau ajung să le conducă. Iar dintre ei, impactul cel mai mare îl are etica celor care conduc. Afacerile noastre sînt exact la fel de etice pe cît sîntem noi. Disponibilitatea companiilor de a-și asuma sacrificii financiare pentru apărarea unor convingeri este la fel de mare ca a fiecăruia dintre noi. Exigențele pe care fiecare le aplicăm firmelor și eticii lor ar trebui să țină seama, în primul rînd, de exigențele pe care le aplicăm asupra noastră înșine în familie, la slujbă sau în cercul de prieteni. Și atunci cînd votăm.

***Cosmin Alexandru** este consultant în transformare organizațională.*

PUBLICITATE

Mihai BUZEA

Cocoșații

Cu două săptămîni înainte de Crăciun, o colegă m-a rugat s-o ajut: se ocupă cu vînzarea de flecuștețe feminine prin birouri și-n acest scop cară după ea un troller, pe oriunde merge. Adică și prin metrou, și prin locuri mai pustii, și seara tîrziu cînd ajunge acasă: „Mihai, poți să m-ajuți? Nu trebuie să faci nimic, doar să mă-nsoțești pe unde am drumuri, zilele astea înainte de Crăciun, că acum vînd cel mai bine și nu vreau să am neplăceri, știi!“ Pe scurt, mă ruga să fac pe sperietoarea pe lîngă trollerul ăla roz, ca să se simtă în siguranță și să se poată concentra la afaceri („În astea două săptămîni dau mai mult decît în tot restul anului“); aveam destulă treabă, dar și ea îmi făcuse unele servicii în trecut, plus că urma să cîștig niște bani. Am acceptat. Am întovărășit-o peste tot, neavînd practic nimic de făcut, că trollerul și-l tîrîia singură („E mai bine așa“), iar la vînzările propriu-zise eram lăsat să aștept la ușa toaletei, cumva „de pază“, deși nu păzeam nimic concret, doar să nu intre careva. Flecuștețele (în general, mici bijuterii, mici obiecte de îmbrăcăminte, mici mostre de parfum, mici, mici, mici) sînt vizionate și probate în toaletele de femei din marile de clădiri de birouri ale orașului. Nu știu dacă știați asta (eu nu știam, credeam că se iau din magazine, ca orice mărfuri), nici dacă știați că flecuștețele se vînd „pe caiet“ în corporații, la fel ca băutura în cel mai modest bar sătesc. Aici vreau s-ajung. La cum se ating extremele. Dacă ajunge vreun exemplar din acest număr al *Dilemei vechi* prin birourile din Pipera, sper ca doamnele să nu-și amintească de ăla cu chelie, mustață și bretele care stătea degeaba lîngă ușa inscripționată *„Ladies“*. Dar, dacă totuși ajunge: eu eram. Invizibil aș fi vrut să fiu, dar n-a fost tehnic posibil. Nu m-am putut împiedica, de dincolo de ușă, să ascult atent conversațiile voastre, doamnelor și domnișoarelor. Realitatea asta e!

Principalele probleme (necazuri, motive de stres) ale corporatiștelor par să fie șefii, subalternii, colegii, bonusurile, orele suplimentare, banii și copiii, dar, mai ales și mai presus de orice, efortul fizic. Pe scurt: șefii sînt isterici, pretențioși, ingrați și manipulabili (de altele); subalternii sînt comozi, dezinteresați, slab pregătiți și fără experiență; colegii sînt bîrfitori, intriganți, fură mîncare din frigider și se-mbolnăvesc la fiecare meci ce se nimerește în timpul programului; bonusurile sînt năpastă pentru toată lumea, că cei care nu le iau se ofilesc de inimă rea, iar cei care le iau se-nverzesc ca fiolele de la invidia celorlalți; orele suplimentare sînt un coșmar pentru cei căsătoriți, un iad pentru cei cu copii, o binecuvîntare pentru celibatari și o necesitate pentru cei fără viață socială (de obicei, veniți din alte părți ale țării: acasă nu-i așteaptă decît cutiile goale de pizza și-un morman reprobativ de șosete murdare); banii, la început, sînt prea mulți, dar imediat după ce-ncepe construcția obligatoriei case-pe-pămînt, banii devin extrem de puțini, iar frica de-a rămîne fără ei o leagă pe corporatistă de glie mai ceva ca Mihai Viteazul pe iobagi; copiii sînt tot rostul, dar sînt și durerea, că stă prea puțin cu ei (dacă-i are) sau n-are timp să-i facă (dacă-i vrea). Acestea toate, însă, pălesc pe lîngă efortul fizic de-a sta zece ore pe scaun în fața unui monitor. Corpul omenesc nu e proiectat pentru așa ceva, că vertebrele se tasează, plămînii se chircesc, creierul este prost irigat, digestia se lenevește, iar consecințele generale asupra sănătății sînt dramatice, de-aia merg corporatiștele *in corpore* la sală; ajută, dar nicidecum nu rezolvă. Paliativ!

Așa cum Pipera este teritoriul corporatismului, Pata Rît este cel al precariatului. Poate nu cel mai „precar“ și evident nu singurul (nici pe departe!), dar cu siguranță cel mai mediatizat; dacă despre tragediile celor din Pipera doar am auzit (de la ușile toaletelor), despre ale celor din Pată am informații din văzute, adică văzute cu ochii mei, și iată cum: firma cu care lucrez ca muncitor arborist *(groundsman)* are nu numai contracte prin toată țara, dar și colaborări prin alte țări, ceea ce-mi convine de minune, că-mi ține asigurat locul în echipă, alături de mult mai îndemînaticii mei colegi („Tre' să-l luăm și pe Mihai, ca să aibă cine să vorbească“). În țară, însă, lucrurile se schimbă și rolul meu se limitează la un fel de suport tehnic (cărător de bidon, ascuțitor de lanțuri de drujbă, încărcător-descărcător, achiziționer de cafele și țigări etc.); printre alte orașe unde avem contracte se numără și Clujul, iar așa am ajuns în Pata Rît, căci lemnul rezultat (crăci, butuci, ce se taie în ziua respectivă) din toaletările copacilor îl ducem acolo, ca lemn de foc pentru cei fără posibilități, și-l împărțim pe baza unei liste pe care-o primim de la primărie. Celor înscriși pe listă le ducem lemne pe rînd, ceea ce provoacă mari nemulțumiri de fiecare dată („Ce, astea-s lemne? La vecina ați adus mai uscate! Șpăgarii dracului, hoților, furați de la săraci!“), imposibil de soluționat, așa că băieții mei au decis să le ignore („Lasă, Mihai, că știm noi cum să-i luăm p-aștia!“) și să urmeze cu strictețe ordinea din listă, fără să se lase impresionați de rugăminți sau de amenințări (eu n-am fost atunci de față, dar mi-au povestit că o doamnă a vrut să se impună fizic – în fața a patru muncitori forestieri! – și s-a ales cu una după ceafă; un domn euforic a vrut să facă pe cavalerul și s-a ales cu laibărul murdărit de noroi, în urma unei alunecări accidentale într-o băltoacă). Dacă ar fi să procedez ca mai sus și să alcătuiesc o listă cu „probleme“ (necazuri, motive de stres), n-aș ști nici cu ce să-ncep, nici cu ce să termin, pentru că acolo necazurile nu par să se termine; totuși, după ce-am stabilit relații cumva cordiale cu o parte dintre rezidenți (de două-trei ori s-a întîmplat ca șeful familiei să vină să ne ajute la descărcat), am aflat că, pe vreme călduroasă, Pata nu e așa deprimantă („Să veniți vara, c-atunci e frumos! Ies oamenii la aer, la grătar, copiii se joacă, e muzică și nu vă-nglodați în noroaiele astea!“), dar că, într-adevăr, „problemele“ sînt multe, nesfîrșite. Se și vede, de altfel. Toalete nu există. Banii, hrana și apa lipsesc, însă unii rezidenți au mașini personale. Există întrajutorare comunitară, mai ales în privința copiilor, dar invidia este la ordinea zilei: cu banii adunați în secret, o familie și-a cumpărat (și-a comandat, de fapt, cu livrarea acasă, ca să vadă toată lumea din vecini) un frigider impresionant, de ultimă generație; noi ne-am împrietenit imediat cu băieții din furgoneta de livrare, și ei la fel de mirați de toată povestea asta. N-aș putea spune că am văzut nefericire în Pată, cu excepția momentelor cînd își fac reporterii apariția, iar atunci toată suflarea e brusc lovită de conștiința vieții dificile pe care o duce, iar dacă reporterii sînt însoțiți și de un car de televiziune, elocința rezidenților nu poate fi zăgăzuită; după ce pleacă reporterii, viața revine la normal, dintr-o latură se-aude muzica lui Salam („Beau plîngînd de dimineață, că m-am săturat de viață“), iar din alta vine contrapunctul lui Ciorbă („Ia d-aici că n-ai servici“).

Nu vreau să descriu Pata Rît*; vreau să remarc ciudata plîngere pe care-am auzit-o repetat acolo și care mi-a sugerat acest titlu: „Mă doare spatele, domnu' Mihăiță; pe toți ne doare spatele!“ Deși n-au de nici unele, toți au televizoare, așezate direct pe jos, iar telespectatorii stau chirciți pe tot felul de „scăunașe“ improvizate, ca să urmărească emisiunile preferate; coloana vertebrală suferă, mușchii dor, frigul și umezeala din locuințe nu ajută absolut deloc, nici foamea, nici plînsetele copiilor, nici cîinii care mai țin de cald. Nici țuica. Alt paliativ.

* Pentru cei interesați de subiect, recomand lucrarea colectivă *Pata* (editura EFES, autori: Adi Dohotaru, Hajnalka Harbula, Enikö Vincze).

***Mihai Buzea** este jurnalist la* Cațavencii.

PUBLICITATE

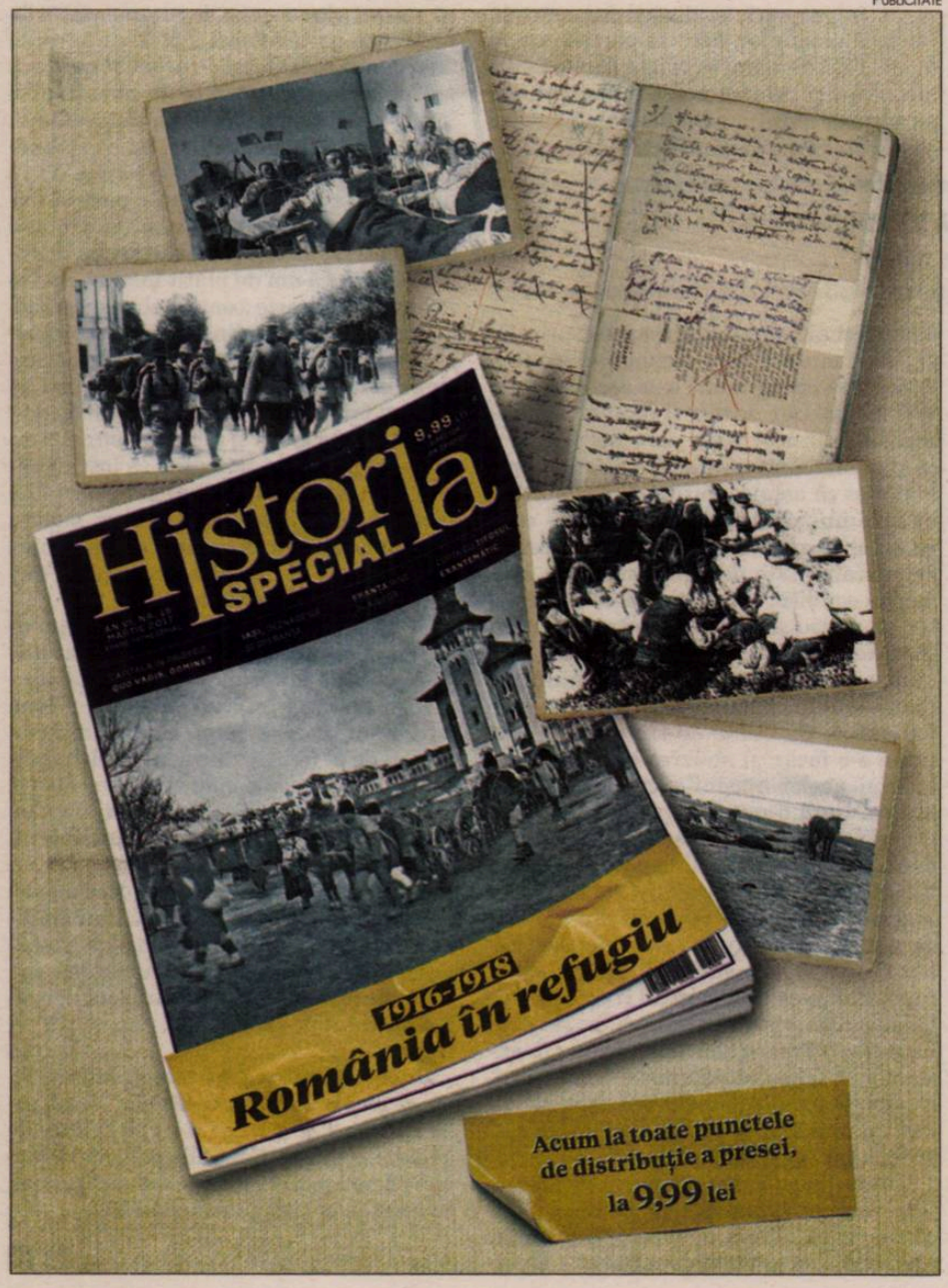

Dorel Dumitru CHIRIȚESCU

Dimensiunea caricaturală a capitalismului nostru

Urăsc momentele în care compania de telefonie mobilă îmi taie conversația în mijlocul ei pentru motivul că rezerva mea de minute de convorbiri s-a terminat. Sînt de foarte mulți ani în contact cu ei și nu cred că merit așa ceva. De fiecare dată îmi este jenă să explic interlocutorilor că „nu mai am minute“ și din această cauză convorbirea noastră a fost întreruptă. În același timp, din motivele pe care am să le expun mai jos, nu doresc să fiu legat de ei printr-un abonament care presupune existența unui contract semnat și parafat în interiorul căruia pot deveni realmente sclavul unor oameni și al unei firme despre care nu știu nimic. Este clar că cei de acolo procedează așa tocmai pentru a mă îndemna, în mod subtil, să trec la abonament. Nu le convine starea mea de consumator provizoriu și independent de servicii și atunci cînd mă prind, mă sancționează. Nu voi trece la dependența abonamentului tot din cauza unei pățanii cu altă companie de telefonie mobilă.

Cu mai mulți ani în urmă, am intrat într-un magazin de comercializare a telefoanelor mobile pentru a-mi cumpăra un telefon, dar și pentru a intra ca abonat într-una dintre rețele. Oamenii m-au întîmpinat cu amabilitate. Pentru noi, care am trăit în comunism o bună perioadă a vieții, este greu să explicăm cît de mult contează amabilitatea celui care te servește într-un magazin sau într-un restaurant. Ca tot omul, nu aveam de gînd să citesc cu atenție textele scrise cu litere foarte mici din contractul pe care urma să-l semnez. De asemenea, nu aveam de gînd să merg cu acest contract la un avocat sau la o casă de avocatură celebră, pentru simplul motiv că sumele ce urmau să intre în parteneriatul meu cu societatea de telefonie mobilă erau mici și nu meritau atîta atenție. Așa credeam eu atunci. După cum bănuiți, viața a bătut filmul și în acest caz, sau mai bine zis faptele au bătut imaginația mea simplă de om obișnuit. Dar să continuăm. Fără a citi ce scrie în contractul despre care vorbeam, am întrebat totuși vînzătoarea dacă, în regimul obișnuit de, să zicem, zece apeluri pe zi – cam atît vorbeam, deoarece lumea din jurul meu nu era prea numeroasă – pot plăti mai mult de o sută de lei pe lună. Din experiențele anterioare, credeam că mă pot încadra în acest trafic de convorbiri și în această sumă. Prima factură, din prima lună, a fost și primul șoc. Cum anticipasem, convorbirile nu depășeau o sută de lei, numai că pe factură era trecută suma de 250 de lei. Restul era reprezentat de tot felul de servicii de conectare, luare în evidență, deschidere de cont și de tot felul de comisioane pe care nu credeam că cineva le poate inventa și că mi le-ar fi prestat. În urma unei discuții cu un angajat al lor, am aflat că așa se procedează cu toată lumea, că sînt niște jefuitori și că aș face bine să plec cît mai rapid din rețeaua respectivă pentru că așa mi se va întîmpla în fiecare lună. Am încheiat relația cu ei în termeni de dușmănie mută, pentru că nu știam că sînt obligat (prin contractul pe care nu-l citisem cu atenție) să stau la ei în rețea cel puțin 12 luni. Plecarea m-a mai costat încă 500 de lei, așa că aventura mea scurtă m-a costat cam 200 de euro. Nu știu dacă este mult sau puțin, nu despre asta vreau să vorbesc. Este clar însă că pentru compania respectivă au fost bani pentru care nu a depus nici un efort.

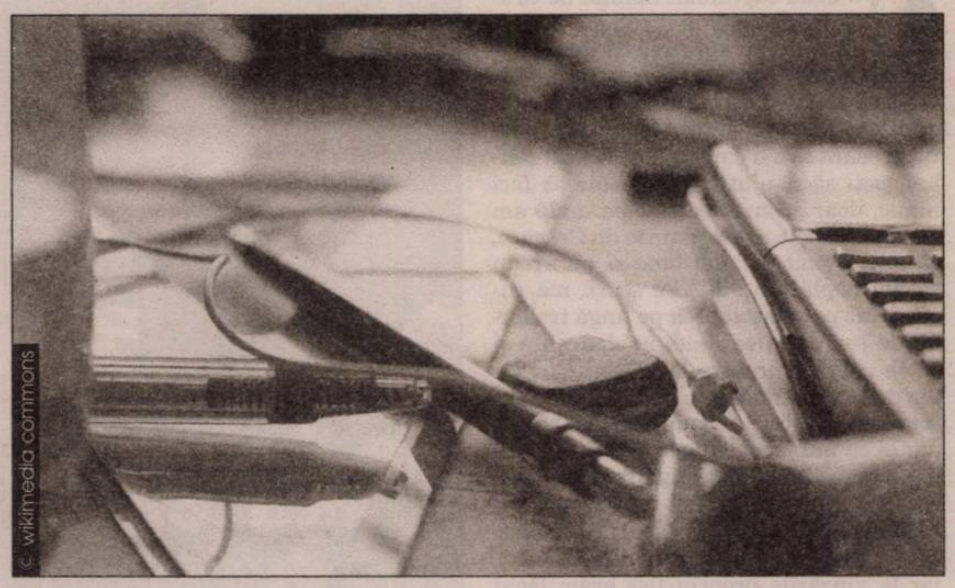

În șirul faptelor care nu-mi plac la capitalismul nostru sînt și reclamele pentru copii și care folosesc copii. Se întîmplă asta pentru că vocile acestora sînt deformate sinistru de actori rataţi sau care nu știu ce vor să facă. Nu-mi plac aceste reclame pentru că vocea copiilor nu poate fi niciodată imitată, dar și pentru că știm cu toții că nu copiii plătesc, deci nu ei sînt consumatori direcți. Acest lucru se întîmplă prin intermediul părinților lor, care sînt cei vizați și victimele acestor reclame. Ei sînt cei trași de mînecă în magazin de către copiii lor pentru a le cumpăra un produs sau altul, tot felul de prostii despre care copiii lor nu știu nimic. Mi se pare sinistru ca reclamele să umble chiar și la mințile unor ființe nepregătite pentru a selecta și a analiza, pentru a-și asuma calitatea de consumator conștient, care sînt copiii noștri.

Urăsc ideea că cineva poate veni să-mi ia contorul de gaze sau de electricitate dacă nu am plătit sau nu am putut plăti factura la timp. Poate că nu am bani sau poate că în luna respectivă am uitat să opresc bani pentru asta. Cum să-ți imaginezi o situație în care o familie să rămînă în frig în mijlocul iernii pentru că nu are bani să plătească gazele sau electricitatea? Companiile respective nu ar trebui să-și asume și niște pierderi planificate, așa cum își asumă și profituri planificate? Știu că în țările civilizate ale lumii asta nu se mai întîmplă și că există sisteme sofisticate de contorizare și de achiziționare a serviciului care nu mai presupun smulgerea contorului din perete, dar iată că, la noi, nimeni nu dorește să treacă dincolo de sălbăticia unui asemenea gest. Ca să nu mai vorbim că nu pot realmente să citesc o factură de curent electric pentru că nu înțeleg nimic din ea. Este o înșiruire enormă de cifre și de cuvinte fără sens. Ideea că ești prizonierul lor și că viața ta imediată depinde de ei devine una neliniștitoare, care naște mari întrebări despre sensul lumii pe care am inventat-o, dar pe care în mod cert nu o dorim așa.

Și dacă nu ai banii respectivi? Faci pe tine?

Sînt împotriva ridicării de pe stradă a mașinilor, dacă ai parcat greșit. Sînt de acord că există foarte mulți inconștienți printre noi, oameni care își parchează mașina pe șinele tramvaielor sau în stațiile autobuzelor. Evident că cineva trebuie să aibă libertatea, prin lege, de a muta aceste mașini, adică de a le deplasa cîțiva metri sau zeci de metri mai încolo. Dar de aici și pînă la a ridica mașinile tuturor celor care nu parchează regulamentar este o cale foarte lungă. Mai ales că asta se întîmplă în condițiile în care numărul mașinilor este de cîteva ori mai mare decît numărul locurilor de parcare. Este de bun-simț că, în asemenea condiții, măsura capătă un caracter aleatoriu și abuziv. Aleatoriu pentru că niciodată nu vor putea fi ridicate toate mașinile parcate neregulamentar (iar prostul fudul, inconștient și arogant care parchează pe liniile de tramvai va continua s-o facă), și abuzivă pentru că posesorul acelei mașini poate să aibă în același timp o urgență și are nevoia de propria sa mașină, pentru care a plătit bani grei. Este cert că în spate se ascund interesele unor „capitaliști“ ridicători de mașini, oameni care fac averi din a „fura“ de pe stradă mașinile semenilor lor. Este o fractură de logică aici. Plecăm de la constatarea că unii oameni trebuie să aibă mașinile mutate pentru că fac rău traficului și luăm o măsură împotriva imensei majorități a posesorilor de mașini care practic intră sub incidența măsurii, fiind de bună-credință, pentru că pur și simplu nu au unde parca.

Nu-mi place ideea că mergi pe stradă într-un oraș aglomerat al patriei și, dacă te apucă nevoia de a merge la toaletă, trebuie să plătești pentru asta. Chiar dacă sumele nu sînt mari, ideea în sine mi se pare de un sinistru absolut. Și dacă nu ai banii respectivi? Faci pe tine? Sau mergi la primul bar pe care îl vezi? Și dacă acolo patronul a pus un afiș că au dreptul la WC doar consumatorii? Trebuie ca mai întîi să bei o cafea? Și totuși, dacă nu ai nici un ban în buzunar? Asta cu plătitul la WC mi se pare una dintre cele mai sinistre afaceri puse la cale de tot felul de oameni, în cîrdășie cu tot felul de autorități alese. Acolo mergi din necesitate, nu mergi de drag, adică să mănînci sau să bei ceva (iertați-mi cinismul). Am inventat o lume în care și mersul la WC este pe bani. Despre asta vorbim.

De asemenea, trebuie să mai spun că nu-mi plac somațiile si amenințările nesfîrșite pe telefonul mobil, ca și miile de reclame la tot felul de produse care îmi vin pe adresa personală de e-mail, deci iarăși pe telefonul mobil. Ba că trebuie să plătești nu știu ce factură, ba că trebuie să plătești nu știu ce rată la bancă, ba că nu știu ce s-a mai inventat, o pastilă-minune care nu știu ce mai face, dar trebuie să citești cu atenție instrucțiunile de folosire. Știu că am de plătit facturi, iar telefonul mobil este contactul meu personal cu lumea, nu un instrument de tortură aflat la dispoziția birourilor de marketing din multinaționale. Nu există nici un respect față de noi. Să mai vorbim despre bancherii aroganți și hoți care pur și simplu s-au purtat în România ca într-o junglă? Sau doriți să vorbim și despre facturile la energie electrică în care, pentru a le înțelege, ar trebui să-ți dai, pe bune, un doctorat? Nu cumva le complică tocmai pentru a-și ascunde hoția?

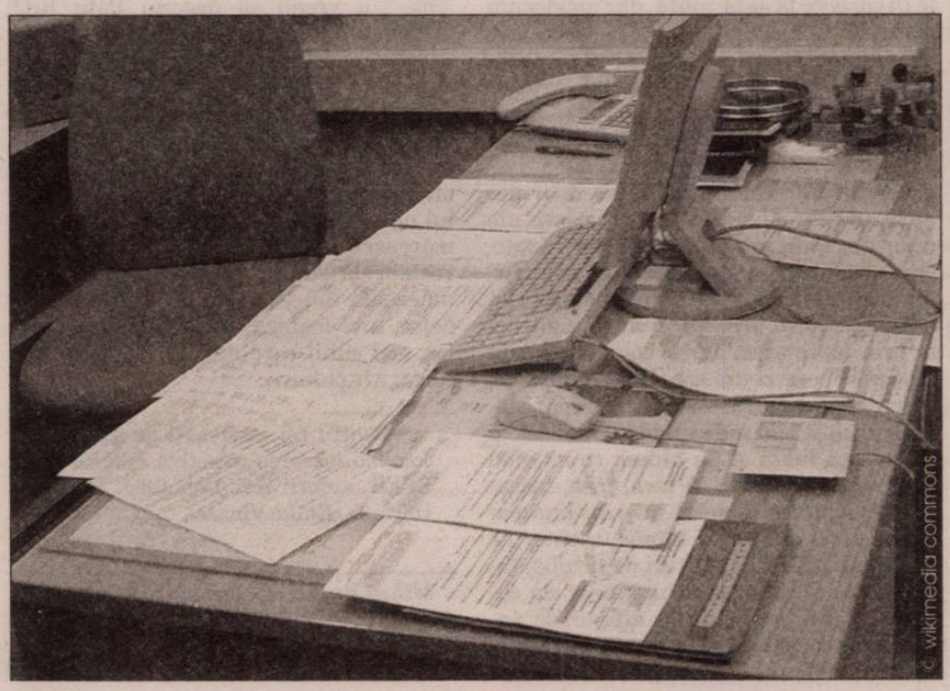

Mai presus de toate, sînt nemulțumit de indiferența instituțiilor statului în fața unor asemenea abuzuri. Statul roman are două fețe. Este imediat lîngă tine cînd nu ai nevoie de el (adică vine repede și-ți aplică o mie de amenzi cînd faci ceva rău) și este foarte departe de tine cînd ai nevoie de el. Este corupt, cinic și indiferent. Din bună intenție și pentru că știm ce înseamnă comunismul, ne-am obișnuit să apărăm lumea liberă fără a o mai analiza cu atenție. Capitalismul nostru românesc este o caricatură și va rămîne așa dacă statul nu va lua în serios și apărarea cetățenilor săi.

***Dorel Dumitru Chiritescu** este profesor de economie la Universitatea „Constantin Brâncuși“ din Tîrgu Jiu. Cea mai recentă carte a sa este* Capitalismul – O dezbatere despre construcția socială occidentală, *Editura Institutul European, 2016.*

Cristian GHINEA

Trump – cum îi scoatem afacerile din cap?

Care credeți că este cea mai mare amenințare la adresa securității transatlantice? Este genul acela de găselniță recentă folosită la conferințe, ca să le facă mai alerte. Publicul este întrebat ceva și răspunde folosind o aplicație de pe telefon, rezultatele se afișează în jumătate de minut. Se dau patru variante de răspuns: Putin, terorismul, imigrația, Trump. Nu e un studiu științific, e doar pretext pentru conversație. În cîteva secunde, zeci de corporatiști, parlamentari, ziariști, *think-tank*-eri și studenții selectați ca potențiali viitori lideri votează.

Putin – 37%, Trump – 39%, terorismul și imigrația mult în urmă – este răspunsul publicului. După trei zile de dezbateri în care Trump este elefantul angoasant din cameră, nu e de mirare. Particip la Brussels Forum, organizat anual de către German Marshall Fund (GMF) – e evenimentul care aduce laolaltă lideri din America și Europa. GMF este o organizație ciudată: se numește așa pentru că are legătură cu Planul Marshall. În 1972, guvernul german, recunoscător că americanii au rupt cercul vicios război-cucerire-despăgubiri-sărăcie-război, a donat bani pentru a crea la Washington o organizație care să militeze pentru prietenia transatlantică. Aceasta este GMF. Și misiunea sa e mai relevantă ca niciodată. Adunarea sa anuală de la Bruxelles îl vede deci pe chiar președintele Americii ca pe principala amenințare la adresa securității. Bizară situație. Deși nu chiar nouă. Elitele europene au mai văzut recent un președinte american ca pe o amenințare la adresa securității: Bush. Dar acum e mai grav, și elitele europene chiar au dreptate.

Prin 2005, am fost selectat de GMF pentru o călătorie în America. Un grup de 25 de europeni din zece țări ne-am plimbat prin America o lună. Din Dakota la Los Angeles, New York și Carolina. America democrată și America republicană erau și atunci în război cultural. Europenii din Vest și europenii din Est aveau opinii diametral opuse. Între timp, cam toți europenii tind să aibă o problemă cu președintele Americii. Între timp, și eu cred că acest președinte este o amenințare la adresa securității noastre.

După vot, la Bruxelles a urmat discuția. Senatorul american Ron Johnson este rugat să comenteze. Omul încearcă să evite. Este din aripa dură a Partidului Republican, dar din aripa tradițională. Dur cu Rusia, pro-NATO, conștient de responsabilitatea Americii. Vorbește vreo două minute încercînd să schimbe vorba. Moderatoarea îl presează. Senatorul răbufnește pe un ton amărît: e de la Twitter. Dați prea mare importanță la ce se scrie pe Twitter. Vedeți ce spun oficialii noștri, vedeți că secretarul de stat a spus că NATO e indispensabilă. SUA își țin cuvîntul, avem fii și fiice care își riscă viața acolo unde am promis. Liderii vin și pleacă, legătura dintre noi e mai importantă.

Se lasă o liniște de cîteva secunde. Practic, ni se transmite că președintele SUA e material de ignorat. El este „Twitter", la care ne uităm prea mult. Omul ne spune să nu îl luăm în serios. Senatorul John McCain spusese ceva similar, dar mai puțin clar, cu o zi înainte. Publicul aștepta încordat discuția cu McCain. Probabil, atunci cînd l-a învins Obama, 80% din cei din sală au ținut cu Obama. Nu vom ști niciodată cum ar fi fost ca americanii să îl aleagă pe John McCain în locul acelui Obama care a început retragerea Americii spre sine. Faptul că europenii, în general favorabili lui Obama, așteaptă acum de la McCain să îi calmeze arată cîtă derută a trezit Trump. Obama a deschis poarta refuzului Americii de a conduce lumea liberă. Trump duce asta la ultimele consecințe.

Bătrînul McCain circulă prin lume și încearcă să convingă aliații că nu e chiar atît de rău precum s-au speriat. Știe ce așteaptă lumea de la el. Nici nu stă să fie întrebat, zice el: știu ce vreți de la mine, vreți de fapt să vorbim despre președintele Americii, nu? Publicul rîde. Da, da, asta așteptăm. Să ne spui, bătrîne, că America nu dezertează.

Ne spune că e prea devreme pentru o evaluare a lui Trump. Nu a avut niciodată poziții de conducere în politică, abia învață. Dar el, McCain, îi cunoaște pe toți cei care conduc diplomația, serviciile secrete și establishment-ul de securitate națională. Ascultați-mă ce vă spun: nu aș fi putut să cer mai mult de atît, sînt oameni excelenți, vorbesc frecvent cu ei la telefon, știu ce gîndesc, e totul OK. Singura dilemă este dacă președintele ascultă de cei pe care i-a numit sau nu.

E întrebat de cine îi este mai frică, de Rusia sau de China? De Rusia pe termen scurt, de China pe termen lung. Pentru McCain, cei din conducerea Rusiei sînt niște „borfași kaghebiști" care au atacat America încercînd să deturneze alegerile. Nu înseamnă că au și reușit, ține să precizeze. Apoi spune ceva surprinzător: Trump nu are spațiu de manevră în relația cu Putin, toate aceste scandaluri îl pun în poziția de a nu îi putea oferi nimic. Însă Putin îi va cere, îl va testa provocînd o criză pe undeva și atunci Trump va trebui să se țină tare.

Publicul revine cu întrebarea obsesivă: dar ce crede Trump, de fapt, spune ba una, ba alta, ce va face? Bătrînul repetă calm niște nume, oameni buni numiți de Trump la conducerea instituțiilor, îi știe, îi respectă, prezența lor acolo îl liniștește. Dacă președintele îi ascultă, atunci e foarte bine. Moderatorul îl întreabă: dar cînd vă vedeți cu președintele, ce spune? McCain: nu m-am văzut cu el de cînd a cîștigat. Perplexitate. Dezamăgire. Bătrînul doar ghicește, ca și noi. Știe mai multe decît noi, îl poate bloca pe Trump în Congres pentru că e respectat acolo, dar, de fapt, despre ce gîndește președintele doar ghicește. Și el.

Îl luăm pe Trump serios sau literal?

Vicepreședintele Comisiei Europene, Frans Timmersmans, a avut o formulă memorabilă într-unul dintre paneluri: pe președintele Trump ziariștii nu îl iau în serios, dar îl iau literal; publicul său îl ia în serios, dar nu îl ia literal. Noi (adică UE) sîntem forțați să îl luăm și în serios, și literal. Un parlamentar britanic observă ceva amar: ultima și singura garanție a NATO este cuvîntul președintelui SUA. Alianța nu a fost testată într-o criză cu un adversar pe măsură. Într-o situație de criză, va clipi sau nu Trump? Și serios, și literal, cînd te uiți la cum bate cîmpii, nu poți să stai liniștit.

Bryan Lanza a fost director adjunct de comunicare în campania lui Trump. Este singura voce din tot Forumul care reprezintă deschis tabăra noului președinte, deși acum e lobby-ist în privat. El spune că Trump vede lumea ca un om de afaceri. Interpretăm prea mult în ce îl privește. Are aerul că problema e la noi. Cînd colo, cu Trump e simplu: nimic altceva decît un focus puternic pe obiective. El nu e un negociator politic, e un negociator de afaceri. Ne-am obișnuit, spune Lanza, cu negocieri politice abstracte, dar el este obișnuit să negocieze și să plece de acolo cu ceva tangibil.

Sună bine, dar e cu totul și cu totul greșit. Negocierile politice pot părea abstracte, dar ele stabilesc cadre generale și structuri, în cadrul cărora se pot obține lucruri concrete. Oamenii de afaceri pot negocia chestiuni foarte concrete pentru că regulile generale sînt deja stabile: legi, contracte, drepturi de proprietate. Dacă omul de afaceri ar trebui să le negocieze cu fiecare partener în parte, nu ar mai ajunge la treburi concrete.

Cînd te uiți la cum bate cîmpii, nu poți să stai liniștit.

Cînd cadrul mare e stabil, negociatorii pe mize mici pot fi eficienți. Poate că Trump este un negociator eficient ca om de afaceri, dar toate tentativele sale de politică externă de pînă acum au debutat dezastruos, pentru că omul nu ține cont de cadrul general. Vrea să plece imediat cu ceva concret. De fapt, tocmai obișnuința de om de afaceri e problema. El practică dansul ritualic obișnuit în negocierile de afaceri și astfel face imposibile negocieri politice reale. Pentru că acest dans ritualic presupune enervarea adversarului în prima fază.

Țin minte cum mă fascinau cînd eram copil tîrguielile din tîrgul de toamnă de la Cornățel. Priveam fascinat cum negociau țăranii certîndu-se. Cît e, bre, kilu' de arpagic? Șapte lei. Șapteee lei?! Bre, îl aduci de la Berlin!? Voi nu vă gîndiți și la noi, dacă tu iei șapte lei pe kilu' de arpagic, mai bine iau ceapa gata făcută (dacă nu știți, arpagicul este ceapa micuță, pe care o pui în pămînt ca să crească). Celălalt țăran începe și el o criză aparentă de furie, similară: știi, bre, ce muncă e la arpagic? Stai cu mîna în el, uită-te și tu la unghiile mele... Pe scurt, fiecare își spune o poveste și e aparent frustrat că celălalt nu îl înțelege. Fiecare agravează propriile neajunsuri, ca să se pice la mijloc în final. Așa se face *deal*-ul, ar spune Trump. El trebuie pregătit, iar furia face parte din joc. Nici nu e foarte reală, dar are rolul său.

Problema lui Trump este că el crede că așa merge și în relațiile dintre state. Vreau ceva de la Mexic? Atunci îl porcăiesc, zic că e de vină pentru droguri și criminalitate, arăt furios. Apoi stăm la masă și ne împăcăm, poate nu plătește tot zidul, dar măcar o parte, cît să simțim că am cîștigat amîndoi. Ne enervează China? Ia să sugerăm că poate recunoaștem Taiwanul ca adevărata Chină, îi enervăm pe chinezii de la Beijing și apoi stăm, vorbim, ne împăcăm și facem un *deal*.

Așa face Trump afacerile. Asta este imaginea lui despre sine, ca *deal-maker*. Doar că e pe cale să afle că nu merge așa cu statele. Pentru că politica e altfel decît afacerile. Furia lui Trump la adresa Mexicului face parte din jocul său de negociere, dar furia electoratului său, pe care l-a stîrnit, a devenit reală. Mexicul nu avea cum să ia retorica lui Trump ca pe un început de negociere, a luat-o ca fiind o ofensă, deci și furia din Mexic e reală. Dacă măcar s-ar așeza la masă să discute despre plata zidului, președintele mexican ar fi eviscerat de presă, de adversarii politici și de propriul partid. Această negociere nu va avea loc. Trump crede că a pregătit-o, dar de fapt a omorît-o.

Politica „o singură Chină" pe care o are America de cîteva decenii e un nonsens logic, dar e un succes diplomatic care menține pacea acolo (și China cea mare, și China cea mică din Taiwan sînt de acord că există doar o singură Chină – dar fiecare pretinde că ea e cea adevărată). Pare genul de complexitate politică pe care un om de afaceri nu ar negocia-o, pentru că aparent nu iese nimic concret din ea. De fapt, de acolo provine pacea. Pe care un om de afaceri o ia ca fiind un dat, dar de fapt e rezultată din acele negocieri politice complexe, derutante, frustrante și greu de înțeles. „O singură Chină" este un tabu îndelung negociat și ipocrit în ambiguitatea sa. Ca să-i dai cu șutul doar pentru a crea condiții de negociere, în care China să fie dispusă să cedeze mult în altă parte, e genul de gest care în afaceri poate are sens, dar în relațiile internaționale nu. Ca și Mexicul, China se simte vexată și nu e dispusă la negocieri care pleacă de la acest subiect. Mexicanii și chinezii își iau arpagicul și pleacă acasă, în politica internațională nu e ca în tîrg la Cornățel.

Dilema e cum și cît de repede va învăța Trump că nu merge așa. Țările aliate Americii din regiuni sensibile, cum e și România, au o problemă suplimentară cu un președinte care se crede *deal-maker* prin excelență: poate că ajungem și noi parte din ofertă. Vladimir Putin își dorește exact asta de la Occident: să știe clar pînă unde se întinde harta cu domeniul său. În viziunea rusească oficială despre lume, tot ce e la est de Viena a fost pierdut prin accidentul din 1989-1991 și asta e păcat. Tîrgul de la Ialta trebuie refăcut. Occidentul, trecut de epoca desenelor pe hartă, nu pricepe chestia asta simplă. Putin și Trump par a fi din filmul în care asemenea negocieri mai sînt posibile. Cu cît mai repede învață Trump că în politică nu merge ca în afaceri, cu atît mai bine pentru noi.

***Cristian Ghinea** este deputat în Parlamentul României, din partea Uniunii Salvați România.*

Cu ochii-n 3,14

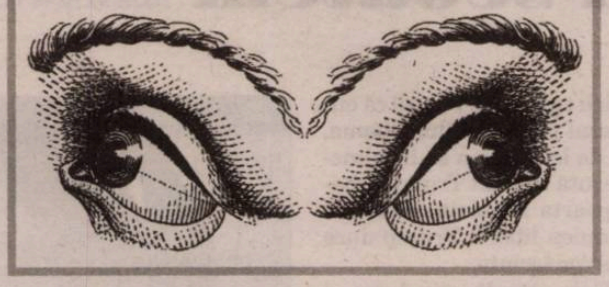

OMUL NU MAI POATE PRODUCE PRAF ȘI SPUNE: „SĂ ÎNȚELEG CĂ TREBUIE SĂ NE ÎNTOARCEM, INVOLUNTAR SAU NU, LA CUGETĂRI DE SUSȚINERE?"

■ „Am fost la Rădăuți. Acolo, o mulțime de plopi pe teren arabil. Plopul e lăsat să crească o perioadă de timp. Prin înălțimea plopului, iată că se realizează umbră în stînga sau în dreapta. Se umbresc suprafețele de jur-împrejurul plopului. Omul nu mai poate produce și spune «Hai, dom'le, să vînd»". Inimitabilul Petre Daea, ministrul Agriculturii, la TVR 1. (**M. C.**)

■ Din întîmplările obișnuite ale unei însorite zile de primăvară: cînd mergi pe Calea Victoriei, pe la amiază, un pic mai sus de BCU, se poate întîmpla (și chiar s-a întîmplat) să cadă cîte ceva din acoperișul unei clădiri istorice. De cele mai multe ori, nimeni nu e rănit, oamenii se opresc o clipă, se scutură de praf și merg mai departe. (**I. P.**)

■ În Berceni, o dugheană cu de-ale gurii se cheamă KISS KEBAB. Să înțeleg că nu mănînci kebabul, ci îl pupi? (**D. S.**)

■ Nu, domnule prim-ministru, miniștrii cabinetului pe care-l conduceți ar trebui să cunoască, la nivel mediu cel puțin, două limbi de circulație internațională (parcă aceeași cerință figurează, ca punct obligatoriu, în CV-ul oricărui angajat într-o slujbă la stat... sau nu?!). Asta chiar și numai pentru că a fi ministru nu înseamnă numai a manipula hîrtii (și știri-bombă, am adăuga, în cazul în speță: vezi majorările salariale anunțate cu tam-tam de dna Lia Olguța Vasilescu și tot de ea dezactivate). Iar ca „prim-ministru trebuie să porți în geantă imaginea ideală a României, spre care să te miști asimptotic" – Petre Țuțea. Nu știu dacă definiția e valabilă și pentru „ca și prim-ministru". Vă las latitudinea de a decide singur, dle Grindeanu. Oricum, la nivel ministeriabil, un test de limbă română (scris, oral) și un altul la limbi străine de circulație internațională (oral) se impun, pe zi ce trece, ca imperios obligatorii. Un certificat de competență, obținut în urma evaluării de la Bac. Aici trebuie să ne întoarcem... la firul ierbii. Că tot veni primăvara. (**R. M.**)

■ Un lanț de magazine de bricolaj are, involuntar sau nu, ceea mai *cool* reclamă a momentului: panouri publicitare care încearcă să vîndă o mașină electrică pentru tuns gazonul. Textul este: „Acasă e locul unde miroase a iarbă". (**A. P.**)

■ Titluri, texte, concepte, maxime și cugetări binecunoscute – de nerecunoscut (XIV): *Muntele vrăjit,* de Thomas Mann. În turcă: *Büyülü Dag;* în maghiară: *A varázshegy;* în bulgară: *Vălșebnata planina.* (**M. P.**)

■ Mare vîlvă a provocat informația că ferma de porci a fiului lui Liviu Dragnea a primit, ca din senin, finanțări europene de mai multe milioane de euro. Asta însă nu poate să însemne decît că nu e vorba de o afacere minoră, ci de o porcărie foarte mare, care are nevoie de susținere. Iar investițiile făcute în porcii din România se dovedesc de foarte multe ori extrem de rentabile. E binecunoscută ideea că mulți români apreciază în mod special porcii, îi preferă adesea altor animale și chiar îi aleg... din galantarele care le sînt puse la dispoziție. (**A. M.**)

OMUL (NU SE ȘTIE CUM) NU MAI POATE PRODUCE COMEDIE ȘI CERE O PORȚIE MARE DE COMENTARII, TOTDEAUNA INTERNE

■ O politiciană din Texas, pe numele ei Jessica Farrar, a propus un proiect de lege pentru ca bărbații prinși masturbîndu-se (nu se știe cum) să fie amendați cu 100 $ și obligați să se înregistreze pentru viitoarele masturbări la o bancă de spermă, masturbarea fiind considerată de doamna Farrar drept „un act împotriva copilului nenăscut, fără respect față de sanctitatea vieții". (**M. C.**)

■ Cinci tineri din Ploiești au fost arestați și sancționați de Poliție după ce, în noaptea de după atentatul de la Londra, s-au jucat de-a teroriștii. Au luat o mașină și au început să se plimbe, de nebuni, prin oraș. Unul dintre ei avea un turban pe cap. Și un pistol de jucărie. E clar, trăim într-o comedie. Proastă. (**M. M.**)

■ La raionul de mîncare gătită al unui magazin, o doamnă cere o porție de varză calită. Vînzătoarea începe să-i umple caserola cu varză călită de post. Doamna întreabă, spășită, dacă varza cu carne nu e de vînzare. Primește o privire cruntă: adică nu mîncați de post? (**S. G.**)

■ La Romană, un panou publicitar pe care scrie, mare, „Ia-ți ceva de la KFC". Dedesubt, adăugat cu markerul, a apărut recent faimosul *stencil* „Nu te preocupa, totul va fi bine". Cum ar veni, mănîncă liniștit cît vrei, că n-o să te îngrași. Asta numesc eu marketing bun. (**C. Ș.**)

■ La moartea nonagenarului Chuck Berry, revista *Rolling Stone* a postat pe contul de Instagram o fotografie cu inventatorul rock'n'roll-ului flancat de Eric Clapton și Keith Richards. În comentarii, o puștoaică dăduse *tag* prietenei sale cu următorul comentariu: „OMG, ce seamănă tipul din stînga cu taică-tu!" Tipul din stînga era Clapton. (**M. C.**)

■ Pe 15 octombrie 1986, Carl Sagan, pe atunci profesor la Cornell University și membru în comitetul Voyager, i-a trimis o scrisoare lui Chuck Berry. Iat-o: „Dragă Chuck Berry, cînd ți se spune că muzica ta va trăi pentru totdeauna, e sigur că se exagerează. Dar cîntecul tău «Johnny B. Goode» se află printre înregistrările de pe satelitul Voyager care se află deja la peste două miliarde de mile depărtare de Terra. Aceste înregistrări vor exista printre stele și peste un miliard de ani, poate chiar mai mult. La mulți ani la împlinirea a 60 de ani, împreună cu admirația noastră pentru muzica oferită *acestei* lumi... *Go, Johnny Go!*" Și comenta cineva: „NASA tocmai a confirmat primirea următorului mesaj interplanetar de la o civilizație extraterestră intrată în contact cu Voyager: «Mai trimiteți niște Chuck Berry»". (**M. C.**)

■ Cu globalizarea mare s-au mai dat rateuri, dar cu cea a nepotismelor se pare că niciodată, îți vine să zici cînd citești știrile: ministrul de Interne francez Bruno Le Roux a demisionat după ce s-a dovedit că și-a angajat cele două fiice, de 15 și 17 ani, să lucreze cu el și au cîștigat 55.000 de euro, iar fiica lui Donald Trump, Ivanka, deși nu este angajată la Casa Albă, are un birou la cîțiva metri de cel al tatălui său. (**A. M. S.**)

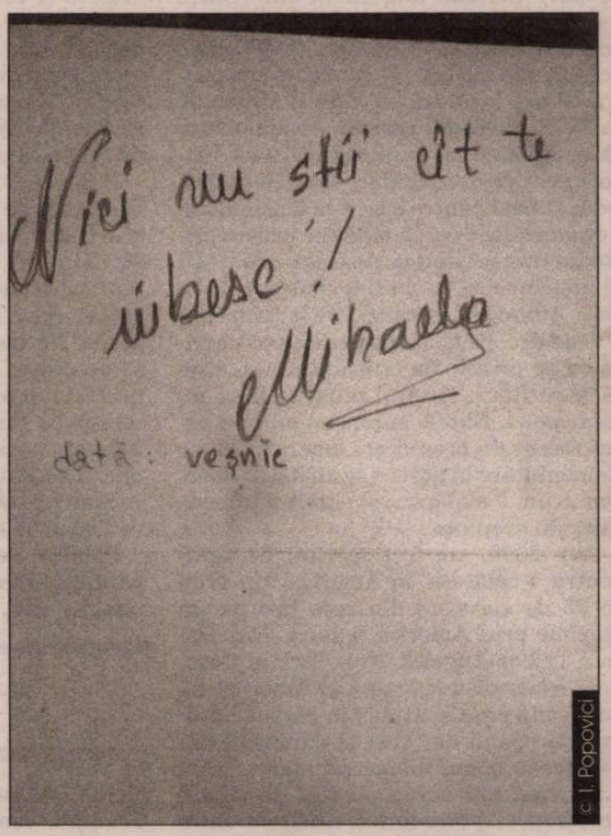

3 luni 49 LEI
6 luni 89 LEI
12 luni 149 LEI

ABONEAZĂ-TE ACUM LA DILEMA VECHE
...îți dă de gîndit!

Cum te abonezi

■ SMS Abonament 3 luni - un SMS cu textul DILEMA la 7488 (10 Eur / SMS + TVA)

■ ONLINE la http://abonamente.adevarul.ro

■ VIRAMENT BANCAR sau MANDAT POȘTAL: în contul S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L., cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410

■ LA TOATE OFICIILE POȘTALE

■ FIRMELE DE ABONAMENTE

■ LIBRĂRIILE NEMIRA www.nemira.ro/librarii

Informații și reclamații: abonamente@adevarulholding.ro, tel. 031.860.30.57, 031.860.30.85 (L-V, 9.00-18.00)

Talon de abonament

Nume..... Prenume.....

Str..... Nr....., Bl....., Sc....., Et....., Ap.....,

Localitate..... Județ/ Sector ....., Cod poștal .....,

Telefon..... E-mail.....

Am achitat suma de ..... lei cu mandat poștal / ordin de plată nr. ..... din data .....
în contul S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L., cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410.

Abonamentul va începe din luna* ..... Semnătura .....

Prin completarea prezentului talon sunt de acord ca S.C. Adevărul Holding S.R.L. să prelucreze datele mele cu caracter personal pentru activități promoționale și să le dezvăluie terților conform legii nr. 677/2001. Îmi rezerv dreptul să mă opun acestei prelucrări și să solicit ștergerea datelor adresându-mă societății S.C. Adevărul Holding S.R.L. printr-o cerere scrisă.

Pentru abonamentele plătite cu mandat poștal sau ordin de plată este necesar să trimiteți talonul completat, împreună cu copia dovezii de plată la **S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L. - Abonamente**, București, Șos. Fabrica de Glucoză nr.21, sector 2, cod poștal 020331.